Aukštaitijos partizanų prisiminimai

VI DALIS

Aukštaitijos
partizanų
prisiminimai

Aukštaitijos partizanų prisiminimai

VI dalis

margi raštai

VILNIUS
2008

UDK 947.45.083(093)
Au54

Sudarė, nuotraukas
ir archyvinę medžiagą pateikė
ROMAS KAUNIETIS

ISBN 978-9986-09-348-0 (6 dalis)
ISBN 5-415-01339-3 (bendras)

© Pratarmė, sudarymas,
Romas Kaunietis, 2008

ĮŽANGA

Vytauto partizanų apygarda buvo įkurta 1945 metų rugpjūčio pradžioje. Joje būrėsi Utenos ir dalies Švenčionių apskričių miškuose veikę partizanai. Vėliau apygardos ribos plėtėsi – ji apėmė didelę Šiaurės Rytų Lietuvos dalį: nuo Latvijos sienos, Aknystos miestelio – Juodupė, Rokiškis, Svėdasai, Utena, Suginčiai, Molėtai, Švenčionėliai, Švenčionys – iki pat Baltarusijos sienos. Tokia apytikslė Vytauto apygardos riba.

Šios apygardos įkūrimo iniciatorius ir pirmasis jos vadas buvo Jonas Kimštas-*Žalgiris.* 1945 – 1946 metų pradžioje Vytauto apygarda buvo vadinama 4-ąja Lietuvos laisvės armijos (toliau – LLA) Vytauto apygarda. 1946 02-03, žlugus Šiaurės Lietuvos LLA, ji tampa 3-ąja LLA apygarda. 1948 metų gegužės mėnesį nusistovi galutinis apygardos pavadinimas – Lietuvos Partizanų (LP) Šiaurės Rytų Lietuvos srities 3-ioji Vytauto apygarda (LKA, Nr. 16, p. 5).

Išsamiau apie Vytauto apygardos kūrimąsi, jos organizacinę struktūrą anksčiau yra rašę kiti autoriai, todėl plačiau gvildenti šią temą čia nebėra reikalo. Šios knygos tikslas – pateikti platesnę Vytauto partizanų apygardos Laisvės kovotojų prisiminimų panoramą. Apie Vytauto apygardos susikūrimą, jos veiklą, organizacinę struktūrą informacijos galima rasti šiuose leidiniuose: „Lietuvos partizanai 1944-1953 m.“ (Kaunas, 1996), L. Abariaus straipsnis „Lietuvos partizanų Šiaurės Rytų srities 3-ioji Vytauto apygarda“ (Laisvės kovų archyvas, Nr. 16), B. Juodzevičiaus knyga „Laisvės kaina“ (Utena, 2003 m.), dokumentų rinkinys „Lietuvos partizanų Vytauto apygardos Tigro rinktinė 1945–1950 m.“ (Vilnius, 2003).

Vytauto apygardos Laisvės kovotojų prisiminimus rinkau ir užrašinėjau nuo 1987 m. Jų didesnė dalis sudėta į kelias ankstesniais metais išleistas knygas. Nemaža jų šiame krašte surinko ir užrašė pokario Laisvės kovų istorijos tyrinėtojas Laimonas Abarius. Šioje knygoje rasite ir Švenčionių krašto paminklotvarkininko Valdo Striužo užrašytų prisiminimų. Esant aukštiems archyvų dokumentų kopijavimo įkainiams, leidinyje visa archyvinė medžiaga santraukomis, vertimas iš rusų kalbos ne pažodinis, tačiau tiksliai perteikia dokumentų turinio esmę. Verčiant iš rusų kalbos, žodžiai „banditas“, „gauja“, „bandgrupė“ paliekami kaip originale. Vertimas pateikiamas prisilaikant archyvinės medžiagos publikavimo taisyklių.

Man teko sutikti buvusių partizanų, ryšininkų, grįžusių iš Sibiro tremties bei lagerių, apsigyvenusių savo tėviškėse, gimtosiose sodybose. Šie žmonės neišsibarstė po didesnius ar mažesnius Lietuvos miestelius, tad jų pasakojimai tikslesni, konkretesni, tarytum amžiams įrašyti į neištrinamą atminties juostą.

Deja, daugelio šio krašto Laisvės kovotojų jau nebėra, nespėjau su jais pasikalbėti ir užrašyti jų prisiminimų. Galbūt bent iš dalies tai kompensuos pateikiama archyvinė medžiaga, artimųjų užrašyti pasakojimai.

Ruošdamas šią knygą, šiek tiek pasinaudojau kitų autorių leidiniais ir straipsniais apie Vytauto apygardą. Pirmiausia turėčiau paminėtį B. Juodzevičiaus knygą „Laisvės kaina“. Jos vardų, pavardžių ir slapyvardžių sąvadu pasinaudojau tikslindamas Utenos krašto Laisvės kovotojų biografinius duomenis. Papildomų žinių radau V. Šiaudinio knygoje „Paringio krašto praeitis“, J. Bajorūno „Mielagėnų kraštas“, Algirdo Šiukščiaus „Už mylimą tėvynę“, nežinomo autoriaus pogrindžio sąlygomis išleistoje knygutėje „Jūs vardus amžinai mes minėsim“ (apie Švenčionių krašto partizanus), Elvyros Laurutėnienės „Palinko liepa šalia kelio“ apie Tverečiaus krašto kovotojus, Leono Vilučio „Likimo mozaika“ bei įvairiuose straipsniuose periodinėje spaudoje. Visų Laisvės kovotojų prisiminimus atidžiai tikrinau, kad neliktų nepastebėtų klaidų ir netikslumų.

Didžioji dalis mano surinktų prisiminimų buvo užrašyta per pastaruosius penkeris metus važinėjant po Rokiškio, Utenos, Ignalinos, Švenčionių apylinkes. Mano uolus pagalbininkas, tarpininkas ir palydovas buvo Laimonas Abarius. Šio žmogaus patirtis, turima informacija buvo nepaprastai svarbi. Mūsų, žinoma, nerėmė dabartinis Lietuvos laisvės kovos sąjūdis (toliau – LLKS), nors turėjo visų savo narių sąrašus, adresus ir telefonus, man jais pasinaudoti net nepasiūlė. Dėl to tenka tik apgailestauti, nes laikas viską negailestingai nutrina ir nusineša į užmarštį. Deja, galutinai įsitikinau, kad šiai visuomeninei organizacijai vadovauja ne tie žmonės. Apie šias problemas „Valstiečių laikraštyje“ (2006 m. Nr. 34 ir 36) rašė ir Laisvės kovų dalyvis V. Smitrius-*Gilė* savo straipsnyje „Susipažinkime – bendražygiai“:

„1992 m. balandžio 11 d. Radviliškyje atkūrėme Lietuvos laisvės kovos sąjūdį (LLKS). Štabą sudarė apie 30 asmenų, tarp kurių buvo ir Vytautas Smitrius. Šiame atnaujintame darinyje buvo daugiausia man nežinomi žmonės. Buvo ir J. Č. Pirmininku išrinkome žinomą partizaną V. Š. Iš pradžių darbas vyko sklandžiai, neaiškumų nebuvo. Vėliau pradėjo ryškėti tam tikros tendencijos. Ypač, kai buvo sužinota apie JAV susikūrusį Amerikos lietuvių paramos fondą buvusiems partizanams. Dar pinigų negavome, o aistros ėmė liepsnoti!.. <...> V. Š. 1994 m. spalio 16 d. buvo pašalintas iš pirmininkų ir dar apšmeižtas. Naujuoju pirmininku tapo J. Č. Atsirado kažkoks diktatas, pulkininkų, majorų ir žemesnio rango atstovų balsai sklido J. Č. naudai“.

Dėl tokių „bendražygių“ Lietuva per nepriklausomybės laikotarpį prarado didelę dalį neužrašytos Laisvės kovų istorijos.

Pokario metais Lietuvoje net partizanų apygardoms vadovavo nedaugelis buvusių kariškių – puskarininkių arba leitenantų. Buvo vienas kitas kapitonas, majoras, bet jie iki mūsų dienų neišgyveno, buvo sunaikinti. Partizanų būriams vadovavo šiek tiek daugiau prasilavinę vyrai, ne vienas iš jų pasižymėjo nepaprasta drąsa, sumanumu, sugebėjimu vadovauti ir pasiaukoti. Jie, galima sakyti, į čekistų rankas nepateko, gyvi nepasidavė. Tai buvo tikrieji tautos didvyriai, jos ištikimieji sūnūs. Gyvi patekę priešams, jie buvo žiauriai kankinami, teisiami ir be pasigailėjimo šaudomi.

Pirmasis Vytauto apygardos vadas Jonas Kimštas-*Žalgiris*, klastingai įviliotas į čekistų pinkles, buvo morališkai ir fiziškai palaužtas ir paverstas baisiu išdaviku. Mes smerkiame jį nesusimąstydami, kaip šis žmogus buvo žiauriai dorojamas ir prievartaujamas. Deja, tokių buvo ne vienas. Kiti žinojo, kas laukia, jei pateks į čekistų nagus. Išliko tik patys „nekalčiausi“, mažiau pakenkę okupantams, bet ir jie ilgai kentėjo Sibiro lageriuose, grįžo paliegę, suluošinti. Toks buvo mūsų tautos pokario kovotojų likimas.

Vargu ar būtų įmanoma nustatyti kriterijus, pagal kuriuos galėtume vertinti Laisvės kovotojų nuveiktus darbus ir jų iškentėtas kančias. Nesu linkęs per griežtai smerkti ir tų Laisvės kovotojų, kurie suklupo, neiškentė fizinių kančių ir galiausiai tapo okupantų talkininkais. Juo labiau nesmerkčiau ir tų, kurie registravosi, bet netarnavo okupantams. Šioje knygoje jų prisiminimams skirta nemažai vietos. Jie nesigirdami pasakoja savo išgyvenimus. Pamažu aiškėja, iš kur buvusių Laisvės kovų dalyvių tarpusavio susiskaldymas, kai daugelis ima dalintis garbe ir buvusiais „nuopelnais“. Kai kurie kaltina R. Kaunietį dėl „gausybės klaidų“ ir „netikslumų“ Aukštaitijos partizanų prisiminimuose, jie net norėtų tas knygas sudeginti. Man yra tekę archyvuose vartyti tų „kritikų“ bylas ir atrasti tokių dalykėlių... Tie „didvyriai“, patekę į čekistų nagus, šnekėjo ką reikia ir ko nereikia, o dabar jie linkę vaizduoti ypatingus kankinius, narsuolius ir didžiai nusipelniusius Tėvynei. Tikrų didvyrių buvo nedaug, jie iškentė didžiules fizines ir moralines kančias, bet kaip tik juos mes mažiausiai prisimenam, apsišaukėlius kapitonus, majorus, pulkininkus garbinam kur kas labiau.

Sutikau žmonių, kurie daugiau ar mažiau buvo prisidėję prie bendros kovos ir patyrę NKVD tardymų kančias. Daugelis iš jų, įvairiais būdais išsisukę iš čekistų pinklių, liko fiziškai suluošinti. Šie žmonės, praradę sveikatą ir savo artimuosius, skundėsi esą visų užmiršti, nusivylę, kad dabartinė LLKS organizacija jais nesirūpina. O jie buvo tikri partizanai, kautynėse sužeisti, liko neįgalūs, kai kurie anuo metu neturėdami kitos išeities legalizavosi (registravosi). LLKS šiuos žmones ignoruoja vien dėl to, kad jie nebuvo teisti ir kalinti.

Drąsiai galėčiau tvirtinti, jog tikrieji laisvės kovotojai šiandien guli po žeme. Tokia būtų tiesa, bet ji irgi turi išlygų. Atsiranda „gudročių“, kurie ir teismuose bando ieškoti sau tam tikro statuso. Kai tik tokius „gudročius kovotojus“ pakalbini, jie net neatsimena, kokiam partizanų būriui priklausė nei kas jam vadovavo.

Užrašinėjant 60-ties metų senumo įvykius, sunku išvengti klaidų. Stengiausi remtis archyvų dokumentais ir lyginti kelių pasakotojų prisiminimus. Nors juose ir pasitaiko netikslumų, tai vis dėlto gyvų liudytojų pasakojimai apie svarbiausius pokario įvykius, kautynes, areštus, lagerius, tremtį. Mano uždavinys buvo surinkti ir pateikti rezistencijos dalyvių liudijimus ateinančioms kartoms, istorikams, jaunimui.

Noriu paminėti organizacijas ir žmones, kurie mane palaikė, padėjo išleisti ankstesnes ir šią „Aukštaitijos partizanų prisiminimų“ knygą. Šiame darbe mane visapusiškai rėmė Lietuvos Seimo narys Antanas Stasiškis, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrija (vadovas Vytas Miliauskas), minėtos bendrijos Panevėžio skyrius (pirmininkė Antanina Valeikienė), Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo, aukų rėmimo ir atminimo įamžinimo fondas, Krašto apsaugos ministerija, Amerikos lietuviai Julija ir Emilis Sinkiai, Albinas Markevičius, Amerikos lietuvių Tautos fondas, Panevėžio rajono meras Kazimieras Jočys, Panevėžio miesto savivaldybės Studijų ir mokslo rėmimo taryba (pirmininkas Petras Luomanas), Povilas Vadopolas, atkakliai ieškojęs finansinės paramos knygų leidybai, rašytojas, Kovo 11-osios Akto signataras Kazys Saja, Rokiškio rajono tarybos Komisija laisvės kovoms įamžinti. Komisijos nariai: Jūratė Čypienė, Algis Kazulėnas, Andrius Dručkus, Laima Keraitienė, Audronė Gavėnienė, LR kultūros ir sporto rėmimo fondas. Fondas „Į Laisvę“ lietuviškai kultūrai ugdyti skyrė 2000-ųjų metų premiją Lietuvos rezisten-

cijos istorijos tyrimams, 1999 m. Lietuvos Šaulių sąjunga suteikė pirmąją premiją už geriausią knygą apie Lietuvos išsivadavimo kovas. Taigi rėmėjų ir pritariančiųjų mano sumanytam darbui buvo kur kas daugiau negu nepritariančiųjų. Deja, paramos nesulaukiau iš Lietuvos partizanų globos fondo Čikagoje (L. P. G. FUND), nors vienas iš pagrindinių Fondo tikslų yra toks: *Prisidėti prie Lietuvos partizanų žygdarbio pagarsinimo*.

Buvęs partizanas Petras Idas rašė: „Nėra turbūt mano kūne tokios vietelės, kurios kelias dešimtis kartų nebūtų daužę svetimi kumščiai, lazdos, metaliniai strypai, ginklų buožės ar maskoliški kareiviški batai. Už ką? Už tai, kad turėjau darbščias rankas? Kad turėjau svajonę gražiai nugyventi savo gyvenimą savo žemėje? Kad su ginklu rankose gyniau savo tėvynę, aukodamas gražiausius gyvenimo metus? Esu laimingas bent tiek prisidėjęs prie Lietuvos laisvės kovų įamžinimo, nes visada jaučiau neapykantą okupantams, kurie taip žiauriai niokojo mano tautą, jaučiau didelę pagarbą miško broliams, kurie mirties akivaizdoje drąsiai stojo ginti gimtosios žemės. Norėčiau tikėti, kad ateinančios kartos niekada nepamirš krauju ir kančiomis išpirktos mūsų visų laisvės“.

Ši knyga – dar ne paskutinis takelis į daugelio buvusių Laisvės kovotojų namus ir širdis, dar ne paskutiniai prisiminimai žmonių, kuriuos man pavyko prakalbinti.

ROMAS KAUNIETIS

VYTAUTO
APYGARDA

LLA 3-ios VYTAUTO APYGARDOS VEIKIANČIOJO SEKTORIAUS (VS) STRUKTŪRINĖ SCHEMA (1948 08)

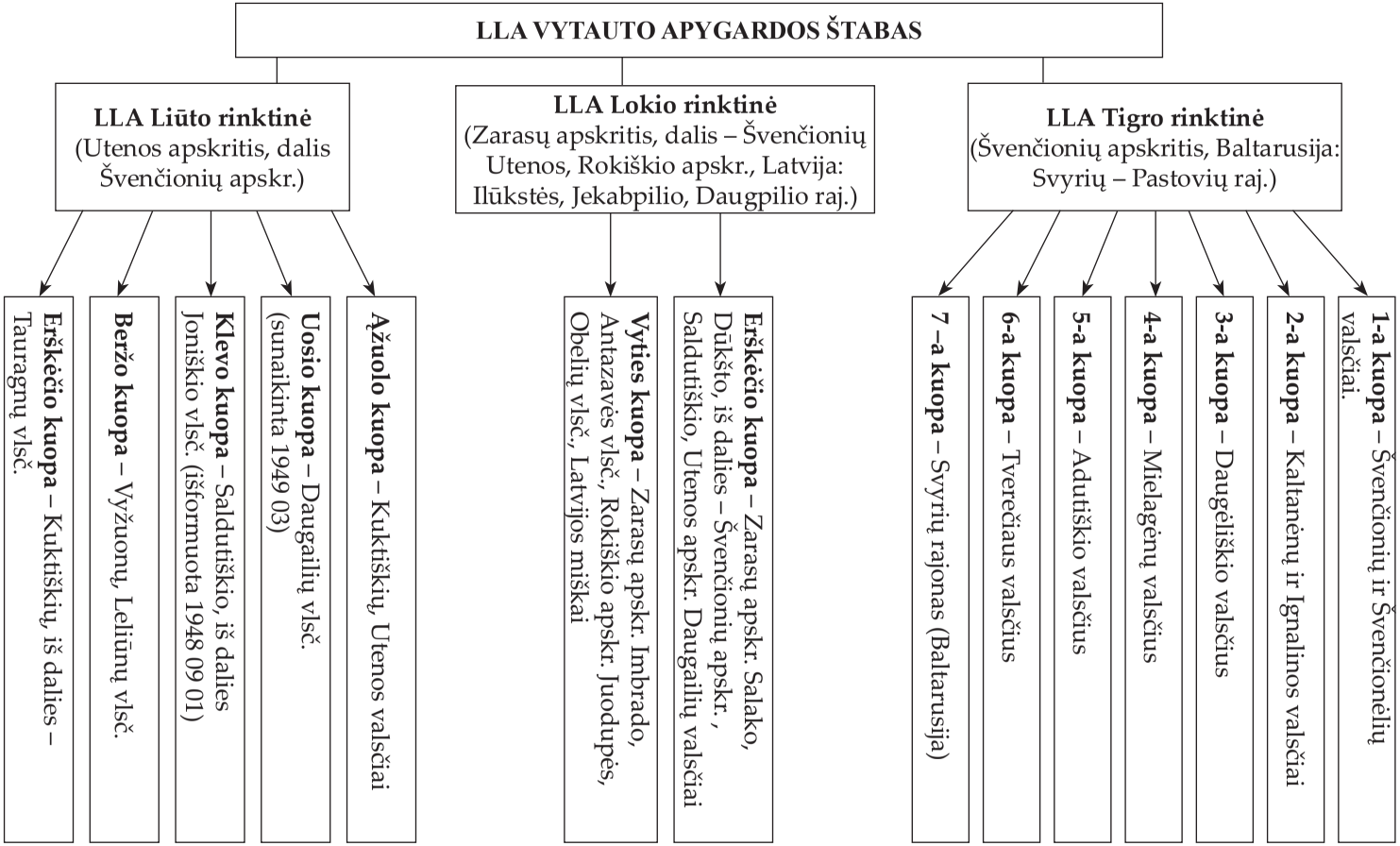

Sudarė Laimonas Abarius

KOVA PRIEŠ LIETUVOS OKUPACIJĄ 1940 – 1950 m. KAMAJŲ VALSČIAUS APYLINKĖSE

Užrašė Antanas Mirskis
1997 12 18

1940-aisiais man buvo 13 metų, Kamajuose lankiau šeštą skyrių, todėl neblogai atsimenu tuometinius įvykius. Kamajų valsčius buvo tankiai apgyvendinta vietovė, kaimuose buvo daug jaunimo. Žmonės gyveno vidutiniškai. Tėvai vaikams daug pasakodavo apie 1905-1918 m. bolševikų siautėjimus. Ypač daug buvo pasakojama apie cicilikus, juodašimtininkus, bedievius ir nekaltų žmonių žudikus. Kiek atsimenu, buvo pasakojama keistų istorijų, kurios kėlė baimę ir neigiamą nusistatymą prieš bolševikus. Naujai atslinkusi bolševikinė okupacija buvo sutikta gana priešiškai. Ovacijas apiplyšusiems rusų kareiviams surengė tik negausus būrelis miestelio žydelių ir komunistuojančių tinginių.

Reikia pasakyti, kad miestelio žydų bendruomenė taip pat laikėsi gana pasyviai. Penktame ir šeštame skyriuje mes mokėmės kartu su žydų vaikais, gerai su jais sugyvenome. Žmonės labai išgyveno ir smerkė vokiečius, kai 1941 m. mastelio žydai buvo sušaudyti miške pakeliui į Rokiškį. Neteko girdėti, kad Kamajų miestelio 1941 m. sukilimo dalyviai prie to kruvino įvykio būtų prisidėję. Žinoma, buvo ir išimčių, buvo kalbama, kad žydelis, vardu Uraitas, kuris mokėsi kartu su mumis, nors buvo jau vyresnis, artėjant vokiečiams, apsiginklavęs traukėsi kartu su rusų kareiviais ir buvo apkaltintas dėl dviejų jaunų vyrų žūties. Kai pasitraukė rusai, o vokiečiai dar nebuvo atėję, į miestelį pasidairyti iš gretimo kaimo atėjo du beginkliai broliai Meliūnai. Tuo tarpu žydelis Uraitas sugrįžo į miestelį su besitraukiančiais rusais, kurie, pamatę tuos vyrus, nušovė juos. Tai buvo pirmosios bolševikų aukos 1941 metais.

Nesidžiaugė žmonės ir atėjus vokiečiams, bet atsiduso lengviau, nes buvo labai išgąsdinti prasidedančių represijų ir trėmimų į Sibirą. Silpnesnės sveikatos žmonės neatlaikė gresiančių pavojų, keli staiga mirė. Prasidėjus 1941 m. trėmimui, neatlaikė ir mano motina. Ji staiga mirė nuo širdies smūgio, nors jai tebuvo 50 metų.

Prieš ateinant vokiečiams, Kamajuose susiorganizavo gana gausus būrys sukilėlių, vadinamų baltaraiščių. Jiems vadovavo iš Kauno atvykęs Lietuvos kariuomenės kapitonas Šimulynas. Į būrį įstojo ir mano brolis Zigmas, todėl man kartais tekdavo jam nunešti maisto ir stebėti, kas ten dedasi. Valsčiaus daboklėje buvo areštantų, talkinusių bolševikams ir skundusių žmones, bet jų buvo nedaug. Dauguma jų po tardymo buvo paleisti.

Kadangi sukilėliai buvo mažai ginkluoti, jie eidavo sargybą miestelyje. Žydai gyveno savo namuose, bet buvo varomi ravėti grindinio miestelio aikštėje, juos prižiūrint sargybiniams. Neilgai taip tęsėsi, nes atvažiavo vokiečiai su kažin kokiais savo talkininkais ir, surinkę miestelio žydus, pėsčius varė į Rokiškį. Vietiniai sukilėliai jiems netalkininkavo. Pusiaukelėje daug jų buvo sušaudyta miške. Žmonės apie tai dar ilgai kalbėjo. Dauguma žmonių žydų gailėjo ir smerkė vokiečius. Kalbų, kad iš vietinių žmonių kas nors būtų prisidėjęs prie žydų žūties, nesigirdėjo. Žmonės šaipėsi iš gobšuolių, kurie susigundė žydų turtais.

Vokiečių okupacija Kamajų apylinkėse praėjo gana ramiai. Vokiečiai mažai kur kišosi. Jeigu uždėtas duokles grūdais ir kitais produktais žmonės jiems atiduodavo,

galėjo gyventi ramiai. Blogybė buvo ta, kad kas norėjo, galėjo laisvai varyti naminę degtinę, todėl gerokai įsigalėjo girtuoklystė.

Vokiečiams pradėjus trauktis, vis daugiau žmonių su visomis šeimomis buvo atvežama iš Rusijos. Jie buvo dalinami ūkininkams kaip darbo jėga, bet kaime žmonių užteko, tad ūkininkai nelabai norėjo jų priimti. Dauguma priimdavo iš pasigailėjimo, nes rusai patys prašydavosi. Dauguma jų buvo geri, bet nelaimingi žmonės. Gyveno jie ir pas mano tėvą. Rusai mažai pasakodavo apie gyvenimą Rusijoje, bet vis primindavo: netaupykit, nes to jums nebereikės, kai užeis rusai. Netgi liepdavo parduoti viską ir apsigyventi mieste. Jie žinojo, kas mūsų laukia, bet atvirai nesakydavo. Grįžus rusams jie neskubėjo į namus, dar ilgokai laikėsi Lietuvoje, tačiau prasidėjus represijoms ir jie išsigando.

Nenumaldomai artėjo frontas, darėsi vis neramiau, nes kalbų apie bolševikų žiaurumus buvo pakankamai. Pas mus gyvenę rusai ramindavo, kad nebijotume, kad kareiviai tikrai mūsų nelies, bet apie kitką nutylėdavo. Kai frontas priartėjo, pro mus pasitraukė labai nedaug vokiečių. Pabuvo keletą dienų, dar pašaudė pasistatę patrankėles, norėjo pabendraut su jaunimu, bet susikalbėti mažai kas galėjome. Ilgesniam laikui vokiečiai įsitvirtino netoli Kamajų šilo esančiame Aukštakalnių kaime. Ten jie išsilaikė daugiau kaip dvi savaites. Manau, kad verta būtų smulkiau aprašyti tų dienų įvykius, nes tai susiję su Kamajų miestelio sugriovimu ir lietuvių tautos genocido pradžia.

Vieną gražų viduvasario vakarą, mums prie šulinio vakarieniaujant, pasirodė pirmieji rusų kareiviai – žvalgai. Juos pamačius pašiurpo oda, visą kūną persmelkė šiurpuliai. Vietiniai rusai šoko juos kalbint ir glėbesčiuoti. Tai buvo suvargę ir alkani kareiviai, pirmieji einantys vokiečių pėdomis. Mes davėme jiems užkąsti, bet vienintelis jų noras buvo išgerti ko nors stipresnio. Man jų pagailo ir aš atnešiau jiems puslitrį naminės. Būtumėt matę, kaip godžiai jie gėrė, kaip buvo patenkinti. Pailsėję pradėjo klausinėti apie vokiečius ir paprašė parodyti jiems kelią į fronto pusę. Aš juos išvedžiau laukų keliukais Kamajų šilo link. Priėjom upelį, už kurio prasidėjo miškas. Jie mane sulaikė ir pasakė: „Tu, sūnau, grįžk, toliau gali būti vokiečiai, o tau žūti neverta. Mes įpratę ir mums taip reikia“. Atsisveikindami dar priminė: „Saugokitės raudonkepurių, nes jie – mirtis ir jums, ir mums“. Atsisveikinę dingo krūmuose. Stovėjau ir galvojau: kas tie raudonkepuriai, koks pavojus dabar gresia.

Išaušo toks pat gražus rytas, kaip ir visos tos vasaros dienos. Saulei tekant pasirodė jau daug kareivių, einančių į frontą. Mes tik žiūrėjome ir stebėjomės, kokie jie murzini ir suvargę. Prie manęs priėjo gal kokių 20 metų jaunesnysis leitenantas ir paprašė duoti jam kastuvą, mat jis savo pametęs, o fronte be kastuvo – galas. Aš kaip tik turėjau vokišką kareivišką kastuvėlį ir atidaviau jam. Jis labai nudžiugo ir padėkojo. Man buvo jo gaila, nes mažai ką už mane vyresnis kareivėlis. Deja, kitą rytą, vos tik saulei patekėjus, po mūsų sodybos šimtamečiais klevais sustojo kareiviška gurguolė, vežanti iš fronto sužeistuosius. Vieno vežimo gale sėdėjo tas pats leitenantėlis su nukirsta koja. Jis mane pažino ir su liūdesiu pasakė, kad nepadėjo nė mano kastuvėlis, dabar jis visam gyvenimui liko invalidas.

Įvykiai klostėsi labai greitai. Nepraėjo nė dvi valandos ir aš jau buvau mobilizuotas vežti į frontą šaudmenis, o iš fronto – sužeistuosius. Prasidėjo mano kareiviški nuotykiai, kurie tęsėsi apie tris savaites. Važinėjau su dviem arkliais ir dviem vežimais, vienu mano vežimu važiavo kareivis. Gurguolėje buvo dar trys vienkinkiai ka-

reiviški vežimai. Visiems vežimams vadovavo maždaug mano amžiaus jaunesnysis leitenantas. Mes su juo kartu dirbome ir nuoširdžiai pasikalbėdavome. Atsimenu, kartą vos nesusipykome, nes aš sakiau, kad lietuvės mergaitės gražiausios, o jis – kad rusės. Visiems penkiems vežimams, kareiviams ir leitenantui vadovavo vyresnysis leitenantas – žydas. Šito vado darbas buvo tikrai neblogas. Kai mes jau būdavome grįžę iš naktinio vežimo ir šerdavome nuvarytus arklius, jis išlįsdavo iš savo palapinės ir pamodavo patarnaujančiam kareiviui. Tas jau būdavo sušildęs vandenį ir tuoj nešdavo prie palapinės „draugui“ praustis, išvyniodavo iš popieriaus kvepiančio muilo ir patarnaudavo. Kareivis būdavo murzinas, nes jam muilo niekas neduodavo. Nusiprausęs žydas lįsdavo atgal į palapinę ir kareiviui liepdavo atnešt valgyti. To kareivėlio ir būdavo toks darbas – šokinėti aplink žydą. Kiti kareiviai tiek ir tematydavo tą žydelį, per mano buvimo laiką jis nė karto nebuvo prie jų priėjęs, nė karto nepasiteiravęs apie tarnybą. Kareiviai jo nekęsdavo, keikdavo paskutiniais žodžiais žydus ir po karo žadėdavo su jais susidoroti.

Darbas mums prasidėdavo tik sutemus. Pakinkyti arkliai jau laukdavo, nes vasaros naktis trumpa. Reikėdavo spėti rasti lauko ginklų sandėlį, pasikrauti vežimus šaudmenų, privežti juos netoli fronto linijos, pakrauti ten jau išneštus sužeistuosius ir ieškoti karo lauko ligoninės. Arkliai lėkdavo kiek įkabindami. Jeigu nesuspėsi susitvarkyti iki aušros, tai pakliūsi į vokiečių žvalgybinių lėktuvų ugnį ir vargu ar liksi gyvas. Vieną kartą nesuspėjom ir į tokią ugnį pakliuvom, gerai, kad viskas baigėsi laimingai. Užskridus lėktuvui ir pradėjus į mus šaudyti, arkliai sustojo kaip mediniai, o mes spėjome sugulti į griovį. Lėktuvui nuskridus mes stebėjomės, kodėl arkliai nebėgo. Priėję pamatėme, kad jie dreba, tik pakalbinti ir paglostyti pradėjo judėti. Kariauti ir gyvuliai išmoksta.

Dar atsimenu vieną nuotykį, kuris parodė raudonųjų viršininkų abejingumą. Ilgokai neradome karo lauko ligoninės, pagaliau išvydome gražioje ūkininko sodyboje netoli Duokiškio vėliavą su raudonu kryžiumi. Pradėjo aušti, bet vienkiemyje nesimatė nė gyvos dvasios. Laukti darėsi pavojinga, sužeistiesiems juk reikalinga pagalba, ypač vienam, su išdraskyta krūtine gulėjusiam mano vežime, todėl leitenantas pradėjo belstis. Po kurio laiko iš namo išėjo dviese: pusnuogė medicinos sesuo, vadinama Katiuša, ir ją apsikabinęs pagyvenęs majoras. Pažiūrėjo į leitenanto perduotus dokumentus, numojo ranka ir rusiškai pasakė, kad kareiviai ne jų dalinio, jis jų nepriims. Ką daryti? Tada sužeistieji kareiviai, matyt, matę šilto ir šalto, patarė juos suguldyti po alyvų krūmu, o patiems kuo greičiau sprukti. Dar nusikeikę pasakė, kad vis tiek priims, ne kur dėsis. Kai majoras su savo meiluže dingo už durų, mes, pasinaudoję kareivių patarimu, sprukome. Jau tada pastebėjau didžiulę kareivių neapykantą raudoniesiems viršininkams. Mano draugas leitenantas netgi man parodė, kur paslėpti atliekami ginklai, ir pasakė: „Jums pravers...“. Tada dar nesupratau jo žodžių, bet greit teko suprasti, nes vėliau nemažai partizanų pasinaudojo ta slėptuve.

Pasipiktinau pamatęs, kaip rusai savo kareivius tiesiog tyčia siuntė į mirtį. Aukštakalnių kaimo aukštumėlėse buvo įsitvirtinusios gal dvi kuopos vokiečių kareivių. Juos ir toliau dengė lėktuvai, artilerija, kartais atvažiuodavo tankai. Tik įsitvirtinę vokiečiai pasistatė kelis kulkosvaidžius ir minosvaidžius ir tiesiog šlavė rusų kareivius ištisas dvi savaites. Priešais vokiečių įtvirtinimus buvo nedidelė pelkė, atvira vieta, rusai įsitvirtino netoli Kamajų šilo. Vokiečių užimtas baras buvo nedidelis, jį buvo

galima apeiti iš abiejų pusių, bet niekas to nedarė. Netgi man ir mano draugui leitenantui buvo aišku, kad vokiečiai tuojau pasitrauktų, jeigu būtų užpulti iš šono. Rusai duodavo kareiviams po pusę stiklinės spirito ir liepdavo atakuoti vokiečius tiesiai per pelkę. Vokiečiai to ir telaukdavo – kulkosvaidžiais iššluodavo beveik visus. Nepavykus vienam puolimui, būdavo pasitelkiamas rezervas ir vėl kaktomuša puolama. Aš leitenantui sakydavau, kad tai tyčinis žmonių žudymas, jis nedrąsiai tam pritardavo. Todėl mes nesistebėjome, kad ties Aukštakalniais šalia vieškelio, einančio iš Kamajų į Rokiškį, pilni grioviai buvo lengvai žemėmis pridengtų lavonų. Rugsėjį ir spalį iš Rokiškio gimnazijos į namus eidavome pėsti, tai matydavome lietaus nuplautus lavonus, iš po žemių kyšančias rankas ar galvas. Vėliau kūnai buvo surinkti ir palaidoti, bet, manau, ne visi, nes toje pelkėje buvo labai daug užmušta rusų.

Kamajų miestelis ne iškart buvo rusų paimtas. Vokiečių tankai priversdavo rusus trauktis. Miestelį nuolat bombardavo tai rusų, tai vokiečių lėktuvai, apšaudydavo iš patrankų, todėl beveik visas miestelis sudegė, tik per stebuklą liko nesugriauta bažnyčia. Baisumai liovėsi, kai į mišką atvažiavo dvi „Katiušos“ (sunkvežimiai su raketine įranga). Pašaudė 10 ar 15 minučių, pataikė į vokiečių įtvirtinimus, ir vokiečiai kuo skubiausiai pasitraukė. Greitai pranyko ir „Katiušos“, nes tuomet tai buvo galingas slaptasis ginklas, kurio visur ieškojo vokiečių žvalgybiniai lėktuvai. Mūsų miškas buvo pilnas rusų kareivių ir ginklų. Dar dabar tebėra išlikusi žymė, kur stovėjo artilerija ir tankai.

Atsitiktinai teko matyti, kaip atvežė į nelaisvę paimtą vokietę gydytoją, gražią jauną moterį. Ji buvo įvesta į bunkerį prie artilerijos baterijos, slepiama nuo kareivių. Tą moterį kelias dienas kankino rusų karininkai, tyčiojosi iš jos ir niekino. Tose orgijose dalyvavo ir mūsų gurguolės žydelis. Po trijų dienų moteris mirė. Kur ją palaidojo, niekas nežino. Nuvažiavęs į tą mišką, dažnai pagalvoju, kad kažkur čia ilsisi nelaimingosios palaikai.

Mane paleido po trijų savaičių, kai frontas ir dalinys kėlėsi į kitą vietą. Aš turėjau padėti jiems persikelti. Išrašė pažymėjimą, kad padėjau rusų armijai kariauti, įdėjo amerikoniškų lašinių bryzą kelionei. Kadangi mano apavas buvo visiškai suplyšęs, davė panešiotus, bet dar neblogus kareiviškus suvarstomus batus. Pažymėjimas man labai pravertė. Frontui traukiantis, kareiviai reikalavo rodyti dokumentus, o aš jų neturėjau. Gaila, kad pažymėjimas buvo parašytas ant paprasto popieriaus ir greitai suplyšo.

Grįžęs namuose radau pafrontės zoną, kur jau šeimininkavo raudonkepuriai. Tada ir pamačiau, kokie tai žmonės. Tuomet buvo daug dezertyrų, ypač jaunų ukrainiečių. Jie slapstėsi ir ateidavo prašyt valgyti. Mes su jais draugavom, nes jie mus mokė, kaip naudotis granatomis ir kitais ginklais, rodė, kur dezertyruodami kariai paslepia savo ginklus. Taigi juos ir užpuolė raudonkepuriai, šaudė kaip zuikius. Tada supratau, kad šitas žmogžudžių dalinys sukurtas specialiai žudyti. Tik dabar supratau, kodėl mane perspėjo anie rusų žvalgai.

Frontas nutolo, pasitraukė kareiviai, nebeliko dezertyrų, užtat mes pasijutome NKVD gniaužtuose. Prasidėjo savivalės ir genocido laikotarpis. Pirmiausia buvo pareikalauta, kad jauni vyrai eitų kariauti už komunizmą, bet lietuviai neskubėjo. Prasidėjo represijos. Mano brolis irgi turėjo eit kariaut, be to, jis buvo 1941 metų sukilimo dalyvis, tad slapstėsi nuo pat pirmų rusų atėjimo dienų. Aš gi rugsėjo pirmą dieną vėl tęsiau mokslus Rokiškio gimnazijoje ir tapau partizanų Gedimino būrio,

kuris veikė Kamajų šile, ryšininku ir nuolatiniu stebėtoju. Sunku buvo vyrams, nes trūko vadų, trūko patyrimo, traukė namai, nesinorėjo paklusti karinei drausmei, o be jos – pražūtis. Vyrų buvo daug, dar kita tiek slapstėsi prie namų, laukdami ateinant išvaduotojų amerikonų.

Kamajų šile Gedimino būrys susikūrė 1944 metų žiemą, tilpo viename bunkeryje, įrengtame ant Ožnugario kalniuko Kamajų šile. Tą bunkerį žinojau gerai, nes jame buvo ir mano brolis.

Reikėjo išrinkti vadus, tačiau dauguma kovotojų neturėjo karinio pasirengimo. Buvo nutarta kreiptis į Vladą Černių, Lietuvos kariuomenės kapitoną, kad jis sutiktų vadovauti. Jo brolis Napalys buvo leitenantas. Jų tėviškė buvo Nemeniūnų kaime, visai netoli to šilo. Iš pradžių V. Černius sutiko, bet gyveno Kaune, tad būryje visiškai nesirodė. Tuomet vadu išrinkom jo pusbrolį Joną Černių, Lietuvos kariuomenės puskarininkį. Jis ir vadovavo iki 1947 m., kol žuvo Kamajų šile išduotas buvusio partizano Petro Puzinkevičiaus, kilusio iš Kuokšių kaimo, vėliau tapusio šnipu ir perėjusio tarnaut stribams. Žuvus vadui Jonui Černiui ir daugeliui partizanų, būrys iširo. Vieni legalizavosi, kiti išsisklaidė po tolimesnes apylinkes. Kamajų šile partizanų nebeliko, nes išdavikui Puzinkevičiui kiekvienas šio nedidelio miško kampelis buvo gerai žinomas.

Gedimino būrio vadas Jonas Černius buvo subrendęs vyras, ūkininkas, turėjęs 20 ha ūkį Nemeniūnų kaime. Neseniai buvo persikėlęs gyventi į vienkiemį ir dar nebaigęs kaip reikiant įsikurti. Turėjo merginą iš to paties kaimo, Baltrūnaitę, tikriausiai būtų sukūrę šeimą, bet nebuvo lemta. Jam žuvus, mergina taip pat nusprendė nebegyventi – nusižudė po kryžkelėje tarp Kamajų, Duokiškio ir Svėdasų stovėjusiu kryžiumi.

Kamajų šilas – vienas didesnių miškų Kamajų apylinkėje, todėl čia ir susikūrė iš pradžių mažesni būriai, o vėliau – per šimtą vyrų turintis Gedimino būrys. Visų aplinkinių kaimų gyventojai partizanus palaikė, maitino ir slėpė. Vieni aktyviau, kiti padėdavo iš pareigos. Arčiausiai šilo glaudėsi Kuokštų, Nemeniūnų ir Jurkiškio kaimai. Šiuose kaimuose buvo ir partizanų telkimosi centrai. Čia ateidavo žmonės, norėdami užmegzti ryšį su partizanais, ir laukdavo susitikimo su Gedimino būrio ryšininkais. Patogiausioje vietoje buvo Jurkiškio kaimas, iš trijų pusių apsuptas miško. Tas kaimas – mano vaikystės dienų prisiminimų simbolis, mano paauglystės draugų ir šviesus senų pažįstamų atminimas. Kaimelyje buvo šešios sodybos. Žmonės gyveno nelengvai, bet kaimyniškai, draugiškai, be didesnių sukrėtimų. Sukrėtimai prasidėjo 1944 metais ir skaudžiai palietė beveik visas šeimas. Mano tėvas Jonas Mirskis turėjo 30 ha žemės, buvo vienas iš kaimo žmonių, šiek tiek mačiusių pasaulio, bet tokiame chaose, koks užgriuvo kaimo žmogų tuo nelemtu laikotarpiu, ir jis nebegalėjo susigaudyti. Jis griežtai laikėsi taisyklės padėti žmogui, patekusiam į bėdą, niekada neatsisakydavo pagelbėti, nepaisė jam pačiam gresiančio pavojaus. O pavojus jam grėsė, nes jo sūnus, mano brolis, buvo partizanų būryje. Daug kas apie tai žinojo.

1945 m. anksti pavasarį basas, sušalęs jaunas vyras atbėgo pas mus. Namuose buvo vienas tėvas, kuris jį priėmė ir liepė lipti ant pečiaus pasišildyt. Neilgai trukus pasirodė pamiške slenkantys rusų kareiviai ir stribai. Nespėjęs sušilti, jaunas vyras puolė bėgti miško link. Jau buvo visai netoli miško, deja, pasislėpti miške jam nebepavyko – taikli rusų kareivio automato serija pataikė tiesiai į galvą. Niekas neatmena jo pavardės, atmintyje šmėkščioja Pranckūno pavardė. Kitą dieną atjojo raitas

jaunas vyras ir paklausė kaimyną Snarskį, ką čia nušovė. Kaimynas, bijodamas ką nors pasakyti ne taip, pagalvojo, kad čia gali būti stribas, tad pasakė, kad kažkokį banditą... Vyriškis baisiai supyko ir gerokai apkūlė Snarskį sakydamas, kad tai buvo jo brolis ir kad už jį keršys.

Nebeilgai mano tėvui teko vargti vienam, nes 1945 metų spalio pabaigoje sulėkė raudonieji, vadovaujami stribų viršininko Varškevičiaus, suskaičiavo viską, kas dar buvo likę, susikrovė daiktus ir rakandus, išsivarė galvijus, areštavo tėvą ir išvarė į Kamajus. Nerado arklių, todėl rusų čekistas mušė tėvą, spardė. Gal būtų ir užmušęs, bet kaimynė pradėjo verkti ir prašyti liautis mušti. Kamajuose jį išlaikė beveik mėnesį, neturėdami kuo apkaltinti, septyniasdešimtmetį žmogų paleido. Paleido, bet tėvui nebuvo kur dėtis – namai tušti, aš Rokiškio gimnazijoje, vengiau pasirodyti namuose, sesuo slapstėsi pas žmones, o brolis Zigmas buvo miške. Prisiglausti nebuvo kur, nors žmonės priglausdavo ir pamaitindavo, bet tai juk ne namai, tėvas peršalo ir 1946 metų rudenį mirė. Namus išdraskė, sunaikino. Žemę apželdino mišku, tik šimtamečiai klevai ir senolis ąžuolas dar saugo buvusios sodybos rimtį. Kieme augo stora liepa, norėjo ir ją nukirsti, bet ši nepasidavė, atželdino iš kelmo 22 kamienus, suvešėjo, išbujojo, pakvipo medumi. Jai žydint aš atvažiuodavau aplankyti tėviškės.

Nebelikus mūsų sodybos, ryšiai su partizanais nenutrūko, juos palaikė kaimynas Jurgis Vanagas. Jis buvo geras ir teisingas žmogus, labiau apsišvietęs už kaimynus. Mane traukė tėviškė, parvykęs visada rasdavau prieglobstį Vanagų šeimoje. Jo sūnūs Albertas ir Algis (jau miręs), duktė Vitalija (dabar Terleckienė) buvo geri mano paauglystės draugai. Jurgis Vanagas sušelpdavo ne tik mane, jis šelpdavo ir partizanus. Vanagų pirtis stovėjo patogioje vietoje prie pelkės, tad labai daug partizanų jis nuprausė ir pagydė.

Atsimenu tragišką įvykį. Vasarą pas Vanagą atėjo jau pagyvenęs vyras. Jis slapstėsi, nes nenorėjo eit kariaut už komunistus, laukė ryšio su partizanais, tikėjosi patekti į būrį. Jis turėjo lietuvišką pasą, kurį kartais pripažindavo ir raudonieji. Pasas gerai išsilaikęs, bet įrašyti metai išdavė, kad reikia eit į kariuomenę. Jis pradėjo manęs prašyti, kad perrašyčiau metus, ir aš ryžausi. Kitą dieną ėmė siausti stribai ir enkavedistai, tą žmogų sugavo, pasas jam nepadėjo. Nuvarė prie Ožnugario kalniuko Kamajų šile, kur buvo partizanų bunkeris. Matyt, jie žinojo tą bunkerį. Nors jis jau senokai buvo apleistas, bet nesugriautas, neblogai užmaskuotas. Aš jį irgi žinojau, nes keletą kartų jame buvau. Apsupę bunkerį, liepė tam vyrui lįsti į vidų. Jis įlindo, tuomet rusai ir stribai pradėjo šaudyti ir mėtyti granatas į bunkerį. Žmogus buvo užmuštas, o stribai pasiskelbė, kad likvidavo bunkerį ir nušovė banditą. Nušautojo palaikus parsivežė artimieji ir bent galėjo palaidoti. Žmogus buvo atėjęs nuo Užpalių, Jurgio Vanago pažįstamas, jo pavardė buvo Mikėnas ar Janukėnas, gerai nebeatsimenu.

Dar ilgokai po to Vanagas padėjo partizanams ir visiems, patekusiems į bėdą, bet prasidėjo siautimai, kurių metu kratydavo iki šiaudgalio. Kaimo žmonės traukėsi į miškelius, kur buvo ramesnis gyvenimas. Vanagas savo namuose išgyveno iki mirties. Jam mirus šeima išsiskirstė. Kiti Jurkiškio kaimo gyventojai taip pat išbėgiojo, nors ir nebuvo aktyvūs partizanų rėmėjai, bet ir jiems atsibodo toks gyvenimas, kai nė valandėlės negali būti tikras dėl savo saugumo. Dažnai dieną būdavo raudonųjų valdžia, o naktį iš miško ateina partizanai.

Gedimino vardo partizanų būrys veikė Kamajų šile nuo 1944 m. iki 1947 m. Man, kaip ryšininkui, buvo nemažai žinoma būrio veiklos faktų. Iškilus pavojui, aš slėp-

davausi pas juos, išbūdavau po 2 – 3 paras ir vėl grįždavau į Rokiškį. Neramus buvo laikas, nes nežinojai, kada kas tave įskųs, ir būsi areštuotas. Vis vien ramiai sėdėti negalėjome. Kiekvieną pavakarę eidavome pulkeliais stebėti, kas tokie būdavo atvaromi nuo tėviškės pusės, ar nėra pažįstamų. Varydavo kaimo žmones, nežinančius, už ką jie areštuoti. Atvarydavo į centrinę aikštę prie MGB būstinės (dviejų aukštų namelis prie pašto), suklupdydavo ant sniego ir palikdavo klūpoti kokią valandą. Paskui išeidavo kareivių ir stribų būrys, apsiginklavęs lazdomis arba geležiniais strypais, atidarydavo rūsio duris, iš kur kamuoliais versdavosi garas, ir liepdavo kuo greičiau eiti rūsin. Rūsio durys siauros, todėl patekti į jį ne taip paprasta. Stribai žinojo, kaip sutalpinti. Jie lazdomis ir strypais tvodavo kur pakliūva, tai žmonės braute braudavosi, kad tik kuo mažiau gautų smūgių. Sugrūdę uždarydavo duris ir keikdamiesi išsiskirstydavo. Mes tuos vaizdelius stebėdavome pasislėpę artimiausių namų priemenėse arba žiūrėdavome per langus. Apie tai aš papasakodavau partizanams, pranešdavau apie matytus pažįstamus. Klausydavomės pokalbių, kartais sužinodavome, kuria kryptimi ruošiamas puolimas. Veikti reikėjo atsargiai, nes gimnazistai buvo šnipų sekami. Vienas šnipas buvo infiltruotas ir į mūsų klasę, toks Jakubka. Dar tebegyvena jis šiandien ir daugeliui žinomas kaip buvęs garsus Rokiškio, Pandėlio bei Kupiškio MGB informatorius. Jis dėjosi, kad kilęs iš turtingos šeimos, pasitraukusios iš gimtų namų dėl sovietų persekiojimo. Retkarčiais sėdėdavo visą dieną pamokose ir nuduodavo, kad mokosi, o iš tikrųjų sekdavo, kas ką kalba. Per pertraukas visus, norinčius parūkyti, vaišindavo „Kazbeku“. Ant jo kabliuko lengvai užkibo ir buvo areštuoti, kai kurie ir sunaikinti mūsų gimnazijos berniokai: Kublickas, K. Jasinevičius, B. Jasinevičius ir kt. Aš šiek tiek perpratau tą konspiraciją ir ant jo kabliuko neužkibau.

Žinių šiek tiek surinkdavau, nes buvau sportininkas, atstovavau karinį komisariatą varžybose, žaisdavau futbolą mokyklos komandoje ir dažnai susitikdavau su žaliakepurių – pasieniečių komanda, kurių dalinys buvo dislokuotas Rokiškyje ir kovojo su partizanais. Sportuojantys žmonės geresni, mes su jais rasdavome bendrą kalbą.

Kol nebuvo labai griežto raudonųjų puolimo, viskas klojosi neblogai. Vyrai nėjo į kariuomenę, laikėsi arčiau namų, aukų buvo nedaug. Pirma didžiulė auka buvo 12 išniekintų partizanų lavonų (11 vyrų ir 1 moteris) ir sumestų Kamajų miestelyje ant grindinio 1945 metų vasarą. Tai buvo partizanai, žuvę Kamajų apylinkėse, bet ne Gedimino būrio. Žmonės kai kuriuos pažino ir sakė, kad ten buvo žuvę vyras su žmona. Aš nuėjau pasižiūrėti išniekintų brolių. Lavonai buvo suguldyti eile, beveik visi basi, nurengti. Moteris šviesiaplaukė, man pasirodė labai graži. Ji buvo paguldyta tarp vyrų, iki pusės apnuoginta. Vėliau išniekintų partizanų kūnų ant Kamajų miestelio grindinio atsirasdavo vis daugiau ir daugiau, bet aš jau nebėjau jų apžiūrėti, nes buvo pavojinga. Palaikę numestus ant grindinio, stribai kūnus naktį išveždavo į šiaurinėje miestelio pusėje buvusias žydų ganyklas ir sumesdavo į senas duobes, truputį apkasdavo žemėmis, žiemą apkasdavo tik sniegu, pavasarį lavonai iškildavo į paviršių. Buvo atvejų, kad artimieji kūnus naktį pavogdavo ir palaidodavo kapinėse, tai daryti būdavo labai rizikinga, nes stribai ir čekistai, sužinoję tokį faktą, sukildavo kaip širšės. Tiksliai niekas nežino, kiek mūsų krašto kankinių kūnų buvo sumesta ir išniekinta. Dabar tos ganyklos nusausintos, sukultūrintos, o brolių kauleliai sumaišyti su žemėmis.

Pirmas Gedimino būrio partizanų susišaudymas su Kamajų stribais įvyko 1945 metų pavasarį prie kelio į Duokiškį. Papiškių kaimo kapinaitėse partizanai suruošė pasalą stribams, kurie darė kratas Gaveikių kaime. Stribai, praradę vieną saviškį, spėjo sušokti į griovį ir pabėgti. Nuo tada prasidėjo rimti reikalai, nes užerzinti vietiniai komunistai ir stribai pradėjo šukuoti kaimus ir mažesnius miškelius. Jiems aktyviai talkino rusų žaliakepuriai pasieniečiai, dislokuoti Rokiškyje. Į Kamajų šilą lįsti jie vengė, bet visur išstatydavo slapukus, kurie iš pasalų užpuldavo partizanus. Pradėjo atsirasti aukų. Kaip minėjau, Gedimino būrio vadas buvo Jonas Černius, šilas buvo netoli jo namų, taip pat jo sužadėtinė Baltrūnaitė gyveno čia, galbūt dėl tos priežasties jis atkakliai laikėsi Kamajų šile. Kiti partizanai jam sakė, kad čia nesaugu, miškas nedidelis, reikėtų keisti vietą. 1945–1946 m. būryje dar buvo apie 100 vyrų, užteko ir ginklų, todėl vasarą labai didelis pavojus negrėsė.

1946 m. supratau, kad ir man iškilo pavojus, nutariau prisiglausti būryje. Vasarą gražios dienos ir trumpos naktys. Būrys buvo apsistojęs tankiame eglyne. Maisto dar pakankamai, ant eglaičių šakų buvo prikabinėta dešrų, lašinių, prikrauta duonos ir pyrago. Aš pas juos patekau rytą, nemažai partizanų dar miegojo, kiti budėjo sargyboje. Buvo ramu. Padėtis pasikeitė vakare. Temstant stovykloje likau aš ir dar vienas pagyvenęs partizanas. Pasidarė nejauku, dviese stovykloje netgi pavojinga. Aš ginklo neturėjau, tas žmogus turėjo karabiną. Aš jam patariau dingti iš stovyklos. Mes nuėjom į šilo pakraštį, atsisėdom netoli upelio, užsimaskavom ir tyliai pasišnekėjom. Jis man paaiškino, kad kiekvieną vakarą šitaip. Jie visi jauni, turi merginas, naktimis su jomis susitinka, o auštant grįžta tik jiems žinomais keliais. Rytą iš būrio išėjau, nes supratau, kad būti pas juos man pavojinga, tą pasakiau ir vadui. Dabar manau, kad tokia tvarka ir privedė prie būrio iširimo ir partizanų žūties.

Atšalus orams, jie išsisklaidydavo ir žiemodavo mažomis grupėmis. Mano brolis su savo geriausiais draugais eidavo į Šimonių girią, kur turėjo įsirengę bunkerį. 1946 metų vasarą vadui buvo pranešta, kad didelis stribų ir kareivių būrys iš Jūžintų sunkvežimiais važiuos į Užpalius. Buvo nutarta juos užklupti iš pasalų. Pasirinkta labai patogi vieta netoli Ilčiukų vandens malūno. Buvo sutelkta iki 100 ginkluotų vyrų, keletas kulkosvaidžių, pakrautas vežimas su šaudmenimis ir, nuvykus į vietą, užmaskuotas. Laikas bėgo, o stribai su kareiviais nesirodė. Vyrams nusibodo gulėti pasaloje, nekantriausieji pasitraukė iš postų ir pradėjo užkandžiauti. Staiga pasirodė mašinos su kareiviais, dar suspėta paleisti ugnį iš dviejų kulkosvaidžių, šaudė ir arčiau buvę partizanai, bet patogiausias momentas buvo praleistas, kareiviai suspėjo organizuoti gynybą ir išsišaukė pastiprinimą. Reikėjo skubiai trauktis, o atsitraukimo planas, kad ir paruoštas, iširo. Traukiantis buvo nukauti du partizanai, du sužeisti, tarp jų ir vado brolis Petras. Tiesa, pirmoji ugnis paklojo nemažai kareivių ir stribų, bet galėjo būti ir kitaip. Partizanai prarado šaudmenis, nes kareiviai nušovė arklį, tad vežimą teko palikti. Kiti siūlė operaciją atlikti su daug mažesnėmis pajėgomis, bet vadas norėjo parodyti, kad turi jėgą, ir patarimų nepaklausė. Rusai greitai apsupo nemažą rajoną ir pradėjo persekioti besitraukiančius partizanus. Daugumą gelbėjo trumpa tamsi naktis ir jau turima nemaža patirtis, kai kuriuos – tiesiog Dievo apvaizda. Viena grupelė traukėsi Duokiškio link, juos persekiojo kareiviai. Užėjus nakčiai, jie užsimaskavo tankiame alksnyne netoli Vaineikių kaimo. Pasirodė rusai, atrodė, susidūrimas neišvengiamas, bet kareiviai, priėję prie miškelio, pasuko į šoną – partizanai liko nepastebėti. Atsitraukimo metu daugiau niekas nežuvo. Po

šio mūšio vyrai išsiskirstė į mažesnes grupeles ir mažesnėmis grupėmis veikė gana sėkmingai.

Reikėtų paminėti vieno narsaus partizano žūtį. Tai Kazys Balbata, kilęs iš Minčiūnų kaimo. Jis buvo tarnavęs vokiečių armijoje ir kariavęs Rytų fronte, todėl turėjo patirtį, buvo labai narsus. Jo būrys, kuriame buvo ir mano brolis, susikovė su rusų kareiviais ir stribais. Kol atsišaudydami traukėsi Kamajų šilo link, atėjo ir sutemos. Jau pasiekė miško pakraštį, bet rusai vis tiek puolė ir šaudė kaip pasiutę, nes matė, kad naktį miške partizanai pasislėps. Norėjo jau bristi per upelį, tada Kazys atsistojo ir visą apkabą išpylė. Kareiviai buvo nuvyti, bet ir jam kulka pataikė į krūtinę, peršovė plaučius. Jis to iškart nepajuto, dar nuėjo pas draugus, tik ten suprato, kad sužeistas. Tokiomis sąlygomis suteikti pagalbą greitai nebuvo įmanoma. Pagalba buvo suteikta pavėluotai, kitą dieną jis mirė. Naktį jį savieji palaidojo gimtojo kaimo kapinėse, bet kažkas pastebėjo naują kapą, kalbos pasiekė stribus. Atlėkė jie į kapus kaip varnai lavono niekinti.

Aktyvi partizanų veikla sukėlė ant kojų visą okupantų šutvę. Po kaimus ir laukus pasipylė raudonkepurių, žaliakepurių ir stribų „ekspedicijos“. Jie darė kratas, šukavo mažesnius miškelius ir į šilą įlįsdavo. Partizanams prasidėjo sunkios dienos, bet labiausiai kentėjo žmonės. Siautimų metu sadistišku žiaurumu pasižymėjo vienas kareivis: stambaus kūno sudėjimo, siaurom akim, panašus į mongolą. Jam tiesiog knietėjo nušauti žmogų, nesvarbu, kad jis nekaltas. Tose „ekspedicijose“ dalyvaudavo daug kareivių iš NKVD dalinių, stribų ir pasieniečių. Jie pasklisdavo po laukus ir kaimus trimis bangomis. Pirmi kareiviai, po jų tarsi šakalai stribai, o paskutinieji – karininkai ir pasieniečiai. Kareiviai ir stribai būdavo išgėrę, ieškodavo, ką pavogti. Kniaukdavo viską, ką rasdavo vertingesnio, maisto produktus ir gėrimus. Pavogę stengdavosi paslėpti, kad nepamatytų vyresnieji. Žmoniškesni buvo pasieniečiai, kurie net kitus sudrausmindavo. Tokios „ekspedicijos“ metu apiplėšė ir sudegino Matuliauskų sodybą Patiltės vienkiemyje. Matuliausko sūnus Petras slapstėsi, vėliau peršalęs mirė, o Vytautas legalizavosi. Trečias sūnus Antanas ir kiti šeimos nariai buvo ištremti į Sibirą. Sudegė Matuliauskų vienkiemis, kuriame daug metų buvo keturių skyrių pradžios mokykla, kurioje mokėsi dauguma to krašto jaunesnių žmonių, erdviame klojime žiūrėdavo vaidinimus, kuriuos padėdavo paruošti mokyklos mokytojai ir jauni Kamajų bažnyčios kunigėliai. Tą pačią dieną įsisiautėję budeliai užplūdo ir Gaveikių kaimą. To kaimo ūkininkas Matas Kirlys, pamatęs ateinant „svečius“, išėjo iš trobos į kiemą. Jį tuojau griebė kareivis, pramintas mongolu, ir nušovė, nepaklausė nei dokumentų, nei pavardės. M. Kirlys buvo pagyvenęs žmogus, turėjo dokumentus. Niekas dėl nekalto žmogaus žūties nebuvo apkaltintas, dar laimė, kad nesudegino sodybos. Liko žmona su vaikais. Kirlio šeima buvo taiki, su visais gražiai sugyveno, visada padėdavo nelaimėje, todėl jų kaimynai bei artimieji nepaliko nelaimėje. „Mongolo“ žygiai tuo nesibaigė. Šis išsigimėlis pasidarė žmonių baubu. Buvau ir aš pakliuvęs jam į nagus, bet Dievas gelbėjo. Siautė eilinė ekspedicija. Buvo vasara, aš kažką dirbau kalvėje. Kai pamačiau lauku plūstant kareivius, palengva pradėjau eiti trobos link, nes kalvėje pasilikti pavojinga. Visų priešakyje ėjo „mongolas“. Jis tuoj mane sustabdė, užsitaisė karabiną, pristūmė prie sienos ir jau ruošėsi šauti. Kieme buvusi pusseserė pradėjo rėkti, tiesiog spiegti. Ją išgirdo netoliese buvęs žaliakepuris karininkas. Jis suriko: „Stoj! Nestreliaj (Stok! Nešauk)!“ „Mongolas“ sukluso, bet šautuvo nenuleido. Priėjęs karininkas pasižiūrėjo į mane ir liepė parodyti doku-

mentus. Aš visada juos nešiojausi, nes tada taip reikėjo. Dar neturėjau aštuoniolikos metų, todėl paso neturėjau, bet turėjau gimimo liudijimą ir gimnazisto pažymėjimą su nuotrauka. Karininkas buvo iš pasieniečių futbolo komandos, su kuria man teko ne kartą žaisti. Jis mane pažino ir pasakė: „A, futbol igrali...(A, žaidėme futbolą)“. „Mongolui“ griežtai liepė atsitraukti, taip aš buvau išgelbėtas. Bet „mongolas“ savo auką vis vien susirado. Jie užklupo keliu einantį Juozą Ruzgą iš Samaniškių kaimo. Jis nešėsi terbelę miltų. „Mongolas“ nieko nelaukęs šį žmogų nušovė, o stribai paleido gandą, kad senis nešė „banditams“ maistą. Žmogus buvo kaimo amatininkas, gyveno ramiai, bet žudikui reikėjo aukos. Likimas „mongolui“ buvo žiaurus ir negailestingas. Narsiausias Gedimino būrio kovotojas Petras Černius nukepė „mongolą“ kaip šunį. Žmonės lengviau atsiduso, pritilo ir stribai, bijojo partizanų keršto.

Nuolatiniai žmonių suiminėjimai, bauginimai ir ekspedicijos padarė savo. Žmonės pradėjo labai bijoti, vengė glaudžiau bendrauti su partizanais. Kuokšių kaime atsirado išdavikas Petras Puzinkevičius, gyvenęs prie pat Kamajų šilo. Kiek pabuvęs miške su partizanais, išėjo pas stribus ir pradėjo išdavinėti. Ne tik išdavinėti, bet ir pats ėjo su automatu, vedžiojo stribus jam gerai žinomais šilo takais, pats šaudė buvusius savo draugus. Nušovė Joną Vaškelį iš Kuokšių kaimo. Surengė pasalą, nes gerai žinojo, kokiais takais Jonas grįžta namo. Tuo metu J. Vaškelis sirgo, negalėjo kartu su kitais pasitraukti į Šimonių girią, eidavo į namus gydytis. Puzinkevičius žinojo, kur laikydavosi partizanai. Nurodė vietas, kareiviai netikėtai apsupo tą miško kvartalą, prasidėjo susišaudymas. Trauktis partizanai turėjo perbėgdami kvartalo liniją. Puzinkevičius tai numatė, todėl buvo pastatyti kulkosvaidžiai. Perbėgdami liniją, žuvo keli partizanai. Kas pabėgo, išsisklaidė po kitus miškus, nemažai registravosi. Liko tik narsiausieji ir atkakliausieji, kurie buvo apsisprendę geriau žūti, negu pasiduoti. Jonas Černius atkakliai laikėsi Kamajų šile. Šalia buvo ir jo brolis Petras. Kamajų šilas pasidarė visiškai nebesaugus, nes išdavikas tiesiog degė neapykanta, netgi savo pusbrolį Puzinkevičių (vardo nežinau) patykojęs prie namų nušovė. Išdavė jis ir būrio vadą Joną Černių su maža grupele partizanų. Daugelis pabėgo, Petras Černius, kirtęs Rokiškio vieškelį, perbėgo į kitą mišką už dviejų kilometrų. Jonas žuvo vienas, nes užsikirto jo automatas, jis nebegalėjo prasiveržti iš apsupimo žiedo. Stribai Jono lavoną pririšo prie vežimo, atitempė į Jurkiškio kaimą ir, kvailiais apsimetę, klausinėjo žmonių, ar čia Jonas Černius. Nežinia, kur jo kauleliai ilsisi, greičiausiai, kaip ir kitų, išbarstyti žydų ganyklose.

Jaunesnis brolis Petras buvo aukštas, gražus vyras. Buvo įstojęs į Plechavičiaus rinktinę. Kai ją išblaškė, jis pasitraukė su ginklu, todėl jį persekiojo vokiečiai. Atjojo raiti, bet jis pabėgo į mišką lengvai sužeistas. Partizanu tapo nuo pat pirmųjų būrio susikūrimo dienų. Jis buvo labai narsus vyras. Žmonės apie jį tiesiog legendas buvo pradėję pasakoti. Jau minėjau, jis nudėjo žiaurųjį „mongolą“ tiesiog Kamajų miestelyje. Jis dažnai veikdavo vienas, pasirinkdavo netikėtas situacijas. Viena iš tokių jo operacijų buvo valsčiaus partorgo nušovimas. Kamajų dvare buvo įrengti gimdymo namai. Į tą ligoninę buvo paguldyta valsčiaus partorgo žmona, todėl jis prieš darbo pabaigą važinėdavo žmonos lankyti. Partorgas, kurio pavardės neprisimenu, buvo labai žiaurus, kartu su kareiviais dalyvaudavo „ekspedicijose“ ir visokiais būdais engė ūkininkus. Kai partorgas važiavo lankyti žmonos, Petras atsisėdo ant griovio krašto ir laukė. Kai partorgas privažiavo, šoko iš griovio ir nupylė jį. Taip buvo atsikratyta dar vienu budeliu. Petras išgąsdindavo stribus slapčia apsilankydamas miestelyje ir įmesdamas granatą į stribyną. Žuvus broliui, jis keršijo.

1947 metų pradžioje Gedimino būrio, kaip karinio dalinio, nebeliko. Likę gyvi ir nenorėję legalizuotis partizanai, susiskirstė į grupes ir, žmonių padedami, apsigyveno slaptuose bunkeriuose. Petras Černius su ištikimų draugų grupe įsirengė bunkerį netoli Svėdasų ir aktyviai veikė tose apylinkėse bei didesniame regione Šimonių girios prieigose. 1949 m. pasklido žinia, kad susprogdintas bunkeris, kuriame žuvo septyni partizanai. Buvo spėjama, kad tarp jų žuvo ir Petras Černius, bet tikrų žinių nėra. Dar ilgai sklido kalbos, kad Petrui pavyko gauti netikrus dokumentus ir pasitraukti į užsienį. Tik prasidėjus Atgimimui, kai kas paaiškėjo, nes Kunigiškių kaimo kapinėse buvo perlaidojami tame bunkeryje žuvę partizanai. Tarp kitų pavardžių ant paminklinių antkapių atsirado ir Petro Černiaus pavardė. Galbūt šio kaimo gyventojai žino daugiau apie šį Lietuvos sūnų, narsiai gynusį savo Tėvynę ir už ją paaukojusį gyvybę.

Žinyne „Laisvės kovos Anykščių krašte 1944 – 1954 m.“ pažymėta: 1949 11 02 Drobčiūnų miške, Svėdasų vlsč., apsupus NKVD kareiviams, Vytauto apygardos J. Tumo-Vaižganto rinktinės štabo slėptuvėje žuvo 7 partizanai: Petras Černius-*Tigras*, Petras Dilys-*Eimutis, Tarzanas*, Stasys Gimbutis-*Rūkas*, Jonas Meškauskas-*Caras*, Petras Miškinis-*Šarūnas*, Albertas Nakutis-*Viesulas* ir Kazys Palskys-*Ąžuolas* (p. 4).

Narsūs partizanai buvo broliai Jonas Šklėrys-*Sakalas* ir Jurgis Šklėrys iš Papiškių kaimo. Rusams okupavus Lietuvą, jie griežtai atsisakė legalizuotis, pasirinko žūtį už Tėvynę.

Kuokšių kaime gyvena pasišventusių partizanų rėmėjų Matuzonių šeima. Ona Matuzonytė buvo partizanų ryšininkė. Ši šeima buvo ištremta į Sibirą, Stalinui mirus, dauguma šeimos narių grįžo gyvi ir sveiki.

1945 m. prie Kamajų šilo žuvo partizanas Jonas Diržys, kilęs iš Kuokšių kaimo, Kazys Indrelė-*Strausas*, kilęs iš Rudžių kaimo, žuvo 1947 m. netoli Svėdasų, Aloyzas Jurkštas iš Juodonių kaimo žuvo 1945 m. rudenį, palaidotas Juodonių piliakalnio kapinėse, Kazys Gruoblys, kilęs iš Verksnionių kaimo, žuvo 1947 m., Vladas Gruoblys žuvo 1947 m. Salagirio miške, Pranas Gruoblys apsuptas bunkeryje nusišovė. Vyresnio amžiaus partizanas Jonas Tumas iš Juodonių kaimo partizanavo, paskui gavo padirbtus dokumentus, gyveno pusiau legaliai, bet buvo susektas ir 1947 m. nuteistas 15 metų katorgos. Dabar gyvena Kaune.

Patikėję okupantų pažadais, nemažai vyrų legalizavosi. Nematydami išeities iš susiklosčiusios padėties, rinkosi gyvenimą, o ne mirtį. Daug kam pasisekė, bet kai kuriems prasidėjo tikri vargai. Apie 1947 m. legalizavosi Napalys Jankauskas, kilęs iš Rudžionių kaimo. Iš karto jį paleido, bet greitai areštavo, žiauriai tardė Kamajų NKVD būstinėje, mušė, sulaužė žandikaulį. Negalėdamas iškęsti kankinimų, pritaikęs progą, mėgino pabėgti. Nubėgęs iki Kariūnų kaimo, pasislėpė tvartelyje, daugiau jėgų nebeturėjo. Kareiviai, apžiūrėję tvartelį, pasislėpusiojo nepastebėjo ir nuėjo toliau. Po kurio laiko atvažiavo Kamajų NKVD viršininkas ir Kamajų stribų vadas Varškevičius. Jie Jankauską tvartelyje pastebėjo. Jankauskas iškėlė rankas, norėjo pasiduoti ir prašė nešauti. Rusas iš tvartelio išėjo nieko nesakęs, o Varškevičius išsitraukė naganą ir nušovė jį. Tai padarė savas – lietuvis, kuris ir dabar tebegyvena Rokiškyje. Vargu ar atgailauja, vargu ar džiaugiasi Lietuvos nepriklausomybe...

Legalizavosi Juozas Kepalas, kilęs iš Užubalių, Juozas Tumas iš to paties kaimo, Petras Vizbaras, g. 1910 m. Palobyje, Bagdonas iš Laukagalių kaimo. Juozas Puzinkevičius iš Kuokšių, g. 1922 m., registravosi 1947 m. Nuo būrio susikūrimo iki 1947 m. išbuvo būryje, dalyvavo visuose būrio žygiuose ir kautynėse, pasižymėjo kaip taiklus

kulkosvaidininkas ir ištikimas bendražygis. 1948 m. su šeima buvo ištremtas į Sibirą. Liko gyvi ir grįžo į Lietuvą. Dabar gyvena Kauno rajone, Raudondvaryje. Tuo pačiu laiku legalizavosi ir mano brolis Zigmas Mirskis, kurį iš pradžių čekistai taip pat paleido į namus. Jis, nieko nelaukdamas, pasitraukė iš Kamajų apylinkės. Draugų padedamas, gavo laikiną pasą ir įsidarbino Kaune. Kadangi jis buvo 1941 m. sukilimo dalyvis, tokių okupantai ramybėje nepalikdavo. Jam pavyko porą metų išgyventi laisvėje keičiant darbovietes ir gyvenamąją vietą, bet iš Kauno teko bėgti, nes gavo žinią, kad čekistai pradėjo jo ieškoti. Laikinai apsigyveno pas dėdę netoli Šimonių, jau beveik gavo darbą miške, deja, budri čekistų akis ir čia jį surado. Apsupo dėdės namus, Zigmą areštavo, nuvežė į Kupiškį, paskui į Panevėžį, organizavo teismą ir nuteisė 25-eriems metams lagerio ir 5-eriems tremties. Teismo metu išaiškėjo, kad pagrindinis liudytojas ir skundėjas buvo Kamajų MGB darbuotojas Jurgis Baltrūnas, kuriam brolis 1941 m. išgelbėjo gyvybę. Paradoksas, bet gyvenime taip būna. Matyt, Baltrūnas savo kaltę juto visada. Prasidedant atgimimui, jis dingo iš Kamajų krašto, greičiausiai pabėgo į Latviją, nes jo žmona buvo latvė. Jo tėvas Petras Baltrūnas Pirmojo pasaulinio karo metu atbėgo į mūsų kraštą, apsigyveno pas mano tėvus. Jis buvo meistras, statydavo pastatus, žmona augino savo vaikus ir mus mažus prižiūrėjo, padėjo mamai namų ruošoje. Tai buvo labai dori žmonės, turėjo tris vaikus. Jie ilgą laiką gyveno pas mus. Jaunesnysis sūnus Vytautas buvo šiek tiek pasimokęs ir pradėjo tarnauti geležinkelyje. Prie vokiečių dirbo geležinkelio policijoje. Atėjus rusams, slapstėsi ir žuvo miške, bet ne mūsų apylinkėse. Vienintelis Jurgis buvo išdavikas, tikriausiai užverbuotas 1940 m. ir paliktas šnipinėti. Nuo jo nukentėjo nemažai žmonių.

Daug dar lieka nepaminėtų žmonių, kurie kovojo už Tėvynės laisvę, kiek galėdami priešinosi okupantams ir paaukojo savo gyvybes. Po tiek laiko labai sunku surinkti medžiagą, nes jau nebedaug liko gyvų liudytojų. Tegul Viešpats būna jiems gailestingas.

Daug metų prireiks, kol atsikurs buvę kaimai, kuriuose taip gražiai gyveno žmonės, augo gražus, patriotiškai nusiteikęs jaunimas, brendo darbščių rankų auginama duona. Daug kaimų išnyko, liko tik pavadinimai, žmonių nebėra. Gražus Nemeniūnų kaimas, turėjęs 15 kiemų, tokio pat dydžio Kuokšių kaimas, Lietuvos savanorių kaimas Kariūnai, 6 kiemų Jurkiškio kaimas, Geisčių kaimas (6 kiemai), Minčiūnų kaimas, turėjęs apie 20 kiemų, 12 kiemų Špokiškio kaimas, Rudžionių kaimas (20 kiemų) ir dar daug kitų, buvusių toliau nuo Kamajų šilo. Visi jie sunaikinti raudonųjų teroro. Tuose kaimuose gimę ir augę žmonės išsisklaidė kas kur, juk reikėjo gyventi ir apsaugoti savo šeimas. Galima pasiguosti tik tuo, kad šitame krašte buvo mažai išdavikų ir žmonių, atvirai palaikančių raudonuosius okupantus. Didžiausias šio krašto judas Petras Puzinkevičius, jis pats save nubaudė pasikardamas ir užtraukdamas didžiausią nešlovę savo giminei.

Dievas yra didis ir teisingas, tik nuo jo priklauso šio sunaikinto krašto ateitis.

GEDIMINO BŪRIO, KURIS 1944 – 1949 M. VEIKĖ KAMAJŲ ŠILE, PARTIZANŲ SĄRAŠAS

1. Černius Jonas-*Šarūnas*, g. 1912 m. Nemeniūnų k. Žuvo 1945 11 30 Kamajų šile. Gedimino būrio vadas.

2. Černius Petras-*Laisvūnas*, *Tigras*, g. 1924 m. Nemeniūnų k. Žuvo bunkeryje 1949 11 02 Drobčiūnų miške prie Svėdasų (išduotas). Palaidotas Kunigiškių kapinėse.
3. Šklėrys Jonas, Petro-*Sakalas*, g. 1916 m. Papiškių k. Žuvo 1946 04 20 (kitur – 1946 03 20) su broliu Jurgiu Utenos r., Užpalių sen., Kišūnų k.
4. Šklėrys Jurgis, Petro, g. 1923 m. Papiškių k. Žuvo 1946 04 20 Kišūnų k.
5. Diržys Jonas-*Gegužis*, g. 1920 m. Kokšių k. (buvo stribas, dezertyravo). Žuvo 1945 01 04 prie Kamajų šilo. Nukautas MGB agentų Petro Puzinkevičiaus ir Rakausko.
6. Vaškelis Juozas-*Uosis*, g. 1920 m. Kuokšių k. Žuvo 1945 09 09 Kamajų šile.
7. Indrelė Kazys, Kosto-*Strausas*, g. 1918 m. Rudžių k. Žuvo 1948 12 13 Kalvių k. netoli Svėdasų (kitur – prie Jono Dabriagos namų Šeduikių ar Pamelaišių kaime (?).
8. Jurkštas Aloyzas, g. 1911 m. Juodonių k. Žuvo 1945 metų rudenį. Palaidotas Juodonių piliakalnio kapinėse.
9. Balbata Kazys, g. 1918 m. Minčiūnų k. Sužeistas Kamajų šile 1946 m. kautynėse, po dviejų dienų mirė.
10. Gruoblys Kazys, g. Verksnionių k. Žuvo 1947 m. netoli Svėdasų.
11. Gruoblys Vladas, g. Verksnionių k. Žuvo 1947 m. Salagirio miške.
12. Gruoblys Pranas-*Bardanavičius*, g. 1922 m. Verksnionių k. (kitur – Juodonių k.). Žuvo 1950 09 28 namuose įrengtame bunkeryje (nusišovė).
13. Bagdonas, g. Laukagalių k. Likimas nežinomas.
14. Vizbaras Petras-*Voruta*, *Vapsva*, g. 1911 m. Pagojų k. (buvęs Kamajų kooperatyvo pirmininkas). Suimtas Rokiškio apskr., Kurkliečių k. Nusižudė tardymo metu KGB rūmuose Vilniuje 1953 07 15.
15. Vizbaras Antanas, g. 1908 m. Pagojų k. (Petro brolis). Trumpai buvo būryje, likimas nežinomas.
16. Mikėnas Izidorius, Mato, g. 1910 m. Kariūnų k. Registravosi. Teistas 1951 m. Iš lagerio grįžo 1956 06. Mirė 1965 m.
17. Baltrūnas Vytautas, Petro-*Strazdelis*, *Uoselis*, *Laisvūnas*, *Aidas*, g. 1918 m. Nemeniūnų k. Žuvo Kamajų šile 1949 08 31.
18. Gruoblys Jonas, g. Kuokšių k. Registravosi 1945 m. Mirė namuose.
19. Kepalas Juozas, Mykolo, g. 1914 m. Užubalių k. Registravosi 1945 m.
20. Tumas Vladas, g. Užubalių k. Registravosi 1945 m. Mirė namuose.
21. Puzinkevičius Juozas, Jono-*Vilkas*, g. 1922 m. Kuokšių k. Registravosi 1947 m. Suimtas 1948 05 22 Juodonių k. ir ištremtas su šeima į Krasnojarsko kraštą. Grįžo iš tremties 1961 m. Gyveno Raudondvaryje.
22. Tumas Juozas, g. 1913 m. Juodonių k. Areštuotas ir nuteistas Rokiškyje 1947 m. 15 metų katorgos.
23. Mirskis Zigmas, Jono, g. 1920 m. Jurkiškio k. Registravosi 1947 m. Areštuotas 1951 m. Kupiškio r., Šimonių apyl., Butkūnų k. Teistas 25 metams lagerio ir 5 metams tremties. Buvęs 1941 m. sukilimo dalyvis.
24. Buitvydas Povilas, g. Kamajuose. Sužeistas Kamajų šile, liko invalidas. Gyvena Kaune.
25. Jagminas Povilas, Petro-*Bitinas*, g. 1920 m. Geisčių k. 1941 m. sukilimo dalyvis. Registravosi 1947 m., gyvena (2004 m.) Panevėžyje.
26. Matuliauskas Vytautas iš Patiltės vienkiemio. Mirė Šilutėje.

27. Jankauskas Jonas iš Rudžionių k.
28. Simonavičius Gasparas, Jono-*Zigmas*, g. 1919 m. sausio 6 d. Žuvo 1946 01 06 Punkiškių kaimo Sadauskų sodyboje.
29. Vilimas Mataušas, Petro-*Mindaugas*, g. 1920 m. Žuvo 1946 01 06 kartu su Simonavičiumi Gasparu.
30. Tebelskis Vytautas, g. 1920 m. Žuvo 1946 m. Taraldžių k. Studentas iš Kauno, slapstėsi pas gimines.
31. Grižas Bronius, Kazio, g. 1920 m. Gučiūnų k.
32. Misiūnas Bronius, g. 1926 m. Žuvo 1947 m. vasario mėn. Krylių k.
33. Gaižauskas Kazimieras, g. 1920 m. Žuvo 1945 m. Kamajų apyl.
34. Jankauskas Napalys-*Balnas*, g. 1925 m. Rudžionių k. Žuvo 1946 m.
35. Paškevičius Alfonsas-*Liūtas*, g. 1919 m. Žeimių k. Žuvo 1946 03 10 Kamajų apyl.
36. Puzinkevičius Kazys-*Papartis*, g. 1918 m. Kuokšių k. Žuvo 1945 10 04 Kuokšių k.
37. Servydis Petras-*Gerbus*, g. 1919 m. Kuokšių k. Žuvo 1945 07 26.
38. Smalstys Albinas, g. 1913 m. Kamajuose. Žuvo 1945 10 07.
39. Šukys Jonas-*Liūtas*, g. 1908 m. Žeimių k. Žuvo 1950 04 14.
40. Grigas Petras, g. 1924 m. Žuvo 1947 m. Kamajų apyl.
41. Mackus Jonas-*Vėjas*, *Donkichotas*, g. 1917 m. Žuvo 1952 12 14 Kuosių k., Kamajų apyl.
42. Servydis Juozas, g. 1919 m. Kuokšių k. Žuvo 1945 07 26.
43. Vaškelis Jonas iš Kuokšių k. Žuvo 1945 metų vasarą Kamajų šile.
44. Ingaunis Vladas-*Makareckas* iš Šermukšnių k.
45. Kukuška Bonifacas-*Klajūnas* iš Šermukšnių k. 1944 – 1945 m. buvo būrio vadas.
46. Bislys Jonas, žuvo 1946 10 P. Pajedos namuose.
47. Pajeda Bronius, žuvo 1946 10 P. Pajedos namuose.
48. Pajeda Pranas, žuvo 1946 10 savo namuose.
49. Palskys Kazys-*Ąžuolas*.
50. Vaikutis Stasys, iš Mikniūnų k. Žuvo 1948 12 13 netoli Jono Dabriagos namų (Šeduikių ar Pamelaišių k. teritorijoje).
51. Bočiulis Jonas-*Dragūnas* iš Mikniūnų k. Žuvo 1948 12 13 prie Jono Dabriagos namų.
52. Urbonavičius Pranas-*Dėdė, Daunoras*, g. 1908 m. Duokiškio k., Kun. Margio rinktinės tiekimo skyriaus viršininkas, Vaidilutės būrio vadas. Žuvo 1950 06 06 Alekso Balaišio vienkiemyje Juodonių k., Kamajų apyl.

R. K. p a s t a b a: Sąrašas sudarytas remiantis Antano Mirskio, Algio Kazulėno pateikta medžiaga ir iš KGB archyvų gauta informacija.

NUŽUDYTI EINANT LEGALIZUOTIS IR KITI ...

Parinko ir užrašė
Laimonas Abarius

Iš KGB arch. apibendrinančios pažymos agentūrinei bylai
Nr. 411 „Vragi naroda“, Nr. 16.

STREIKUS ALBINAS, s. NORBERTO, gimęs 1921 m. Antazavės valsčiuje, Maniuliškių kaime. Nušautas ginkluoto pasipriešinimo metu 1945 10 03 (R. K. p a s t a b a: anot saugumiečių, pasipriešino ginklu, todėl ir buvo nušautas).

Liudija BRONIUS BAREIKA, buvęs A. Streikaus-*Tamošiuko* būrio partizanas, gyvenantis Pailgių kaime:

Vieną kartą susekėm, kai skrebai nuvažiavo areštuot kumpuoliškių, tai sakom: „Užkursim jiems pirtį“. Iš Ramanausko krūmų persikėlėm į Maniuliškių šilelį ir laukiam. *Tamošiukas* pastatė sargybą: mane šilelio pradžioje, o prie Sipavičiaus namų – Albiną Streikų. Laukiam – niekas nevažiuoja. Man neramu, namie alus užraugtas, reikia pilstyt (buvo kaip tik prieš Paguodos atlaidus). Nueinu pas *Tamošiuką,* sakau, tokie va reikalai namuose... Paleido mane į namus, vietoj manęs sargybon pastatė Guogį.

Tik man atėjus į Pailges, tra-ta-ta šilelio pusėje – šaudymas. Na, galvoju, užkūrė pirtį skrebams. Po kokio pusvalandžio ateina vyrai. Pikti. Papasakojo, kaip buvo. Pasirodo, pamatęs atvažiuojant skrebus, Albinas ne vyrams pranešė, bet parbėgo namo ir pasislėpė. Pamatę jį, skrebai suprato, kad kažkas ne taip ir iškart pradėjo šaudyti. Mūsiškiai negalvojo, kad Albinas šitaip, visi gulėjo batus nusiavę, gerai, kad ginklai buvo po ranka, pradėjo atsišaudyti. Skrebokai, pamatę, kad bus blogai, per šilelį į Sviliškes nulėkė palikę nušautą leitenantą.

Vyrai labai pyko ant Albino, sako: „Reiktų skūron tam Albinui, ale kad nieko neužmušė, nesužeidė, tegu sau gyvena ramiai, tik kad mums po akimis nesimaišytų...“.

Nuo to laiko Albinas pradėjo slapstytis ir nuo skrebų, ir nuo *Tamošiuko* vyrų.

Liudija OSVALDAS ABARIUS. Antazavė.

Nusibodo jam vienam vargt, tėvai buvo išvežti, o tuo laiku rašė visi laikraščiai, kad „eikit, stokit – bus dovanota“, ir išėjo Albinas „stot“. Susitinka skrebokus, jau pasiųstus jo laukt. Tie pažiūrėjo – jo šautuvas tuščias, atidavė jam šautuvą, liepė eit iš paskos, vadinasi, „tu mus varyk“. Tuo metu pas Jankauską žmonės kūlė javus, talkininkavo apie 20 žmonių. Eina pro šituos žmones, Albinas iš paskos su šautuvu... Skrebokai šaukia: „Žiūrėkit! Žiūrėkit! Vokiečių laikais mus Streikus varinėjo ir dabar varinėja!“ – tyčiojosi iš jo, o jis buvo basas...

Liudija ELENA MICKUTĖ – JUREVIČIENĖ. Kumpuolių kaimas.

Truputį patardė, nusivedė prie Balio Sipavičiaus pušies ir nušovė. Tiek verkė, tiek verkė Sipavičius (Albinas jam buvo giminė) – niekas negelbėjo. Panfilkinas paėmė automatą ir nušovė. Įsimetė į ratus ir, nuvežę Antazavėn, numetė prie šventoriaus.

Liudija ANTANAS KESYLIS. Antazavė.

Kai išėjo įsakymas registruotis, tai gyvenau pas gimines Rokiškio rajone. Paskui matom, kad nieko čia nebus, sakau, eisiu ir registruosiuos. Pansilkinas, milicijos viršininkas, sako:

– Gerai, kad atėjai. Dabar grįžk atgal ir atnešk ginklus, kuriuos turėjai.

Aš jam sakau: „Kokie mano ginklai? Dalgis, plūgelis, drapakas – va, mano ginklai.“ Jis ir girdėt nenori, ką aš sakau, – turi būt ginklai, ir baigta.

Man prisiregistravus, po dviejų savaičių nušovė einančius registruotis Bernotavičių ir Lukošiūną. Buvau Antazavėj, kai pamačiau sunkvežimį atvažiuojant. Sustojo ir šiton balon prie bažnyčios sumetė jų lavonus... Pasirodo, jie buvo anksčiau atėję registruotis, bet jiems neišdavė jokių dokumentų, pasakė: „Ateikit kitą dieną“. O kai kitądien ėjo, patykojo prie Žaibaus kalvės ir nušovė.

Iš apibendrinančios pažymos agentūrinei bylai
Nr. 411 „Vragi naroda“:

Nr. 4. LUKOŠIŪNAS VIKTORAS, STASIO, gimęs 1918 m. Antazavės vlsč. Mileikiškių kaime.
Nušautas ginkluoto pasipriešinimo metu 1945 10 04.
Nr. 35. BERNOTAVIČIUS VLADAS, gimęs 1923 m. Antazavės vlsč. Zirnajų kaime.
Nušautas ginkluoto pasipriešinimo metu 1945 10 04.

Liudija LIUDA LUKOŠIŪNAITĖ, nužudyto V. Lukošiūno sesuo.

Tuoj už Zirnajų prasideda Kūdrų miškas, per kurį kelias eina į Antazavę. Tik įvažiavę į mišką susitiko skrebus. Vladui ir Viktorui liepė lipti iš vežimo ir eiti su jais į Antazavę, o broliui Antanui liepė grįžti namo.

Kitoje Kūdrų pusėje, Dervinių kaime, prie pat miško, gyveno Žaibus – kalvis. Jo pirtis buvo beveik pačiame miške. Tai tuos vyrus stribai nusivedė prie tos pirties, išrengė ir pradėjo kankint. Girdėjo žmonės riksmą, šūvius, bet nieko negalėjo padėti, kas gi gali išdrįst lįsti žvėrims į nagus. Viktorui buvo išmušti dantys, galva nusukta veidu į nugarą, o Vladui iššautos abi akys, sumušti ir peršauti delnai (A. Druckus „Laukit, sugrįšim laisve nešini“).

SUDEGINTAS GYVAS JONAS DIJOKAS

Liudija MARIJA DIJOKAITĖ – DIENINIENĖ, gyvenanti N. Vilnioje.

Jis buvo pirmas paimtas iš namų, nuvarytas Antazavėn ir ten sumuštas. Kitą dieną mes su motina nunešėm valgyti, matėm, kaip už pažastų nepaeinantį išvedė iš milicijos ir paguldė daržinėj ant šieno. Ten ir padavėm jam valgyt, užėjom pasižiūrėt – nepasikelia. Palikom taip gulintį ir išėjom. Už ką jį taip sumušė, aš nežinau, jis gi niekur nedalyvavo...

Po to jį paėmė kariuomenėn, iš ten jis pabėgo, grįžęs į namus Šapalų kaime gulėdavo ant pečiaus už balkio, taip niekas jo iš pradžių ir neieškojo, bet vėliau, matyt, kas nors įskundė. 1945 metų lapkričio 30 d. atėjo skrebai ir surado namuose...

Liudija ADELĖ MAZŪRIENĖ, gyvenusi Šeimyniškių k., Utenos r. Mirusi 1999 m.

Atėjo stribų būrys, motina buvo išvažiavusi pas dukterį, namuose liko žmona ir mažas berniukas. Iš pradžių stribai maloniai šnekėjo, albumus sklaidė, kiti išėjo laukan, žmona su berniuku irgi išėjo laukan, tik keli liko viduje ir pradėjo durtuvais badyt lubas. Kai pradėjo badyt lubas, tada Dijokas nuo pečiaus metė granatą, bet ta nesprogo. Tada stribai padegė namą. Sekmadienį po pamaldų bažnyčioje su Vlada Lukošiūnaite nuėjom pažiūrėt, tik kaulus radom gaisravietėje, J. Dijokas buvo gyvas sudegintas.

DIENINIŲ ŠEIMOS TRAGEDIJA

Iš apibendrinančios pažymos agentūrinei bylai
Nr. 411 „Vragi naroda“, Nr. 24

DIENINIS ALBINAS, g. 1922 m. Dervinių k., Antazavės vlsč. Nušautas ginkluoto pasipriešinimo metu 1945 01 03.

Lietuvos gyventojų genocidas, t. 2, p. 392.

DIENINIS VLADAS, s. IZIDORIAUS, g. 1912 m., gyv. Volungių k., Zarasų r., amatininkas. Suimtas 1944 12 10, kalintas Zarasuose. Karo tribunolo 1945 02 02 nuteistas dešimčiai metų lagerio ir trejiems metams tremties, išvežtas į Steplago (Karagandos sritis) lagerius, nuo 1954 m. buvo tremtyje Balchaše (Karagandos sritis). Paleistas 1956 m.

DIENINIS VINCAS, s. IZIDORIAUS, g. 1909 m., gyv. Dervinių k., Zarasų r., valstietis. Nužudytas NKVD kareivių 1945 02 08.

Liudija KLEOFANTINA SIRATAVIČIENĖ. Antazavė.

Jaunimas jau slapstėsi tuoj po karo, bet miškinių dar nebuvo. Pusbrolis Albinas su draugais ėjo iš vakaruškų ir apsinakvojo Abariaus klojime Šapalų kaime. Kai juos ten rusų kareiviai apsupo, jo draugai anksčiau pabudo ir spėjo pabėgti, o Albinas tiesiai po kulkom... Tada jam buvo tik 18 metų, pas Andriūną kriaučium mokėsi.

Liudija K. S. Antazavė.

Vincas buvo vyresnis, jau vedęs, augino pusės metų sūnelį. Niekur jis nesislapstė, namuose gyveno ir dirbo. 1944 m. rudenį sėjo rugius ir pamatė nuo kalno ateinant rusų kareivius ir stribus. Metęs arklius šoko bėgt, o anie ėmė šaudyt. Viena sprogstamoji kulka pataikė ir išdraskė šoną, kita rankos audinius išplėšė. Iš pradžių jį nuvežė į Zarasus ir paguldė ligoninėje, bet paskui atidavė žmonai – dėk kur nori... Žaizdos buvo gilios ir labai negijo, tai išvežė Rokiškio ligoninėn. Ten jis pusę metų pragulėjo ir, kai apgydė, paleido į namus. Į namus jis bijojo eit, ką žinai, kas ten laukia. Tada, niekam nieko nesakęs, aplinkiniais keliais pėsčias iš Rokiškio atėjo į Zirnajus pas savo dėdę. Kadangi jau buvo vakaras, užlipo ant pečiaus ir atsigulė. Matyt, kažkas įskundė, kad greit prisistatė stribai. Vincas išsitraukė dokumentus, rodo, kad invalidas, o jiems kas... Nutraukė jį nuo pečiaus, nusivedė prie daržinės ir nušovė. Kai laidojom, buvo baisu pažiūrėt į velionį, taip sudarkytas. Uždengėm karstą ir per laidotuves jau nebeatidarėm.

Pusbrolį Vladą tuoj po karo rusai suėmė, išsivežė į Zarasus ir uždarė į kalėjimą, o Bronius ėmė slapstytis. Sakyčiau, kad su partizanais reikalų neturėjo, slapstėsi netoli

tetos namų. Skrebokai vis ateidavo ir muštruodavo tą moterėlę. Vienąkart naktį atėjo ir ėmė namus kratyt, tetai liepė eit pirtelėn, gal ten Bronius pasislėpęs... Ir iš tikrųjų Bronius kaip tik tuo metu buvo pasislėpęs ant pirtelės, bet teta šito nežinojo, tai ji ir lipo be baimės. Kaip ten buvo, kad skersvėjis lempą užpūtė, ir jie tupinčio kampe Broniaus nepamatė. Stribokai, matydami, kad moterėlė taip drąsiai lipa ant pirtelės aukšto, liepė jai grįžt atgal.

Nebeapsikęsdama stribų, teta ėmė prašyt Broniaus, kad šis registruotųsi: „Vaikeli, stok, registruokis, nes mane į kapus nuvarys“. Tetos gailėdamas Bronius registravosi. Leido jam kelerius metelius pagyvent. Jis vedė, trijų vaikų susilaukė, o tada areštavo ir pasodino kalėjiman.

TAIP BUVO NUŠAUTAS TUMĖNAS

Liudija BRONIUS BAREIKA. Pailgių kaimas.

Mano brolį Juozą suėmė Obelių skrebai. Nuvažiavau Antazavėn pas Konuševą prašyt, kad brolį paleistų, nes jis dar buvo jaunas, šaukimas armijon jo dar nelietė.

– Gerai, tuoj paskambinsiu, ir išleis, – sako Konuševas. Liepė ateit kitą dieną.

Atėjau kitą dieną, o Juozas jau su kitais šaukiamojo amžiaus vyrais išvežtas į Zarasų karinį komisariatą. Pasirodo, Konuševo užmiršta paskambinti.

Man taip bebūnant, išgirdau tik bildu bildu – kūliais išvirto leitenantas Misiūnas, o per jį peršoko žmogus ir pradėjo bėgt kapinių link. Iššoko skrebas su pistoletu:

– Stok! Stok! – suriko.

O tas negi stos... Bet skrebas nešaudė. Tuoj iššoko leitenantas Popovas, nuvijo skrebą šalin ir, priklaupęs ant vieno kelio, patraukė automato seriją. Žmogus ir parkrito, vietoje užmušė.

Kai jį vežė, paklausiau Konuševo, ką čia nušovė (aš nežinojau, kad Tumėną). Tuoj prišoko prie manęs Popovas:

– Čto? Sviazi imeješ (Tai ką? Ryšių turi)?

Bet mane Konuševas užstojo:

– Šitas žmogus niekuo dėtas, – pasakė Popovui.

Stribai atvarė Povilą Abarių su kastuvu, iškasė tas duobę netoli kūdros, įmetė lavoną ir užkasė (už kokio šimto metrų nuo dabar ten stovinčio paminklo).

TAIP BUVO NUKANKINTAS PETRAS RAGĖNAS

Iš apibendrinančios pažymos agentūrinei bylai Nr. 411 „Vragi naroda“, Nr. 5.

RAGĖNAS PETRAS, NIKODEMO, g. 1914 m. Avilių k., Antazavės vlsč. Nušautas ginkluoto pasipriešinimo metu 1945 10 05.

Liudija KLEOFANTINA SIRATAVIČIENĖ. Antazavė.

Ragėnas slapstėsi nuo kariuomenės netoli Imbrado, žmonos tėviškėje. Kai jį skrebai pagavo, nusivarė į Avilius. Žmona dar spėjo įdėt maisto ir rožančių, bet kol jį varė Antazavėn, bevarydami užmušė.

Tą dieną buvo penktadienis, mano motina su Jankauskiene iš Pupeikių kaimo ėjo bažnyčion. Eina, mato – kraujo klanai, o toliau kepurė guli ant kelio. Paspyrė ją koja, o ji pilna smegenų... Nuėjo Antazavėn, prie šventoriaus jau gulėjo numestas Ragėnas ir duobė jam iškasta. Skrebokai ratu apstoję, vienas kaip spirs jam pilvan, o maskaukos (rusės) kvatojasi, net alpsta... Tuoj nutraukė nuo kaklo rožančių, ėmė visaip keikt, atseit „banditui“ dar rožančiaus reikia...

SIAUTĖJO MIŠKINIŲ VARDU (1945 10 08/09 NAKTĮ)

Liudija GENOVAITĖ SKINDARAVIČIŪTĖ – BIRKUVIENĖ. Dervinių kaimas.

Mano brolis buvo kariuomenėj sužeistas, grįžo invalidas. Viena koja liko septyniais centimetrais trumpesnė, be lazdų negalėjo vaikščioti. Vieną naktį išgirdome daužant duris. Paklausėm, kas, atsakė, kad savi. Įėjo vidun, tuoj mane pastatė prie sienos, o tėvukui Aleksui Skindaravičiui ir broliui liepė gult. Viskas vyko taip greitai, kad net nesupratau, kas jie tokie – veidus šonan suka, kažkokias barzdas prisiklijavę. Paguldė brolį ir klausia:

– Kare buvai, tai gal strielbą turi?

Brolis jiems sako:

– Neturiu, grįžau be strielbos...

Girdžiu, kad brolį ir tėvuką kažko klausinėja. Aš tik bandau galvą pasukt, man tuoj vamzdį galvon įremia ir rėkia:

– Nejudink galvos! Tuoj būsi negyva!

Kai pradėjo kalbėt, kad vyrus reikia nušaut, aš jų paklausiau:

– Tai ką su moterim darysit, kad vyrus šaudot?

– Paskui pasakysim, – atrėžė jie man.

Taip mums bekalbant pradėjo šaudyt. Lempa užgeso, šokau prie lango, atsidariau ir pabėgau. Kas tada nušovė mano tėtį ir brolį, ir dabar negaliu pasakyt – neleido žiūrėt. Kai tik jie įėjo į vidų, lyg ir atpažinau skrebą Žideliūną ir tą be vienos akies nuo Kriaunų...

DEGINIMAI, KANKINIMAI, PALAIKŲ NIEKINIMAI

Liudija ELENA BAREIKIENĖ. Pailgių kaimas.

Atėjo pas Urvinį skrebai kratos daryt. Kratė, išvertė viską ir surado nedidelį bunkerėlį, ten grūdai, lašiniai nuo skrebų buvo paslėpti. Tada Urvinienę nusivedė daržinėn ir lupė, daužė su vežimo iena. Po šitų mušimų ji nebeilgai gyveno, pasimirė...

Liudija KLEOFANTINA SIRATAVIČIENĖ Antazavė.

Po karo dirbau Antazavėj, tai visokių baisybių prisižiūrėjau. Gulėjo kartą nušauti keli vyrai ir mergaitė. Mergaitės veidas suplotas, kojos iškėtotos, rankos ant vyrų užmestos. Prieš dabartinę krautuvę gyveno toks Abarius. Atėjo pas mus jo žmona ir pasakoja: „Neduok, Dieve, kokie laikai atėjo. Einu pro skrebarnią, žiūriu, žmogus peršautas guli, nusilpęs, smakras tabaluoja, kalbėt nebegali, tik pirštais rodo, kad gert duotų. Skrebai kad pasiuto:

– Duosma tau gert! – ir dar gyvą įvertė duobėn“.

Liudija E. G. Antazavė.

Už bažnyčios kampo buvo du vyrai paguldyti ir moteris. Moteris nuogai išrengta, iškėtota, o ant jos kitas negyvėlis paguldytas. Čia, kur Juknos obelys ir tvartas, – visur prikavota, apie 35 – 37 žmonės, moteriškės 3 ar 4.

Liudija ALGIS LAŠAS. Utena.

..Mus plėšė šitie keturi išgamos: Lašas Balys – tėvo brolis, Jefimas Zenkovas, Žideliūnas ir Jelaginas. Jie pirma iššaudė Dervinių kaime Skindaravičius (buvo pašarvoti Antazavės salėj raudonuos karstuos, taip norėjo parodyt, kad juos nužudė ne skrebai, bet „banditai“), tada po kelių dienų atėjo pas mus.

Mano tėvas buvo suimtas. Atėję jie buvo tris kartus, ką rado, viską išsinešė: drabužius, kokie ten buvo, rado mamos pelenuos sukištus kiaušinius – visa susirinko. Visas pagalves, patalus susirinkę nunešė pas tėvo brolį Balį, jis gyveno kaimynystėj.

Paskutinį kartą atėjo jau mūsų šaudyt. Visa laimė, kad pabėgo mamos sesuo Anelė Rupinskaitė. Kai ji pabėgo, Balys (tėvo brolis) bėgo paskui ir ėmė vytis. Vaikėsi po visus Salinius. Namuose liko Zenkovas, Žideliūnas ir Jelaginas. Vienas stovėjo ant slenksčio, o kiti du motiną pastatė prie krosnies ir taikėsi nušaut. Aš išsprūdau mamai iš glėbio ir puoliau šitiem niekšam kojas bučiuot. Gal Dievulis mane pastūmėjo? Toks mano apgailėtinas nusižeminimas, matyt, juos kažkiek sugraudino. Tuomet vienas iš jų šovė kaminan, kitas pečiaus sienon, o mama, kaip stovėjo prie „ščitelio“, taip ir liko.

– Gerai. Sutvarkysim vėliau, – šitaip pasakę nusivedė mamą nameliokan, padaužė ir palikę išėjo.

Kitą dieną mama susitiko girininką ir papasakojo jam viską. Tas žmogus patarė jai eit Antazavėn pas viršininkus – blogiau nebus negu kad yra, ir nuėjo mama su Anele Antazavėn, ir viską pasakė rusų garnizono viršininkams. Šitie ir sako:

– Tai štai kodėl anys šiandien taip anksti ryte arklio ieškojo važiuot į Savėnus!

Pasirodo, jie į Savėnus mūsų skudurus išvežė. Kai grįžo, juos visus areštavo. Mūsų namuose Jelaginas pametė užrašų knygutę, kurioje buvo parašyta, kad dar reikia Zavadskų šeimą iš Rinalatviškių kaimo iššudyt...

Liudija ELENA KATINAITĖ. Utena. 1994 06 03.

Griūčių kaime 1944 m. gruodžio 11 d. pirmosios aukos buvo Pranciškus ir Antanas Katinai. Pranciškus gimęs 1913 m.(tuomet turėjo 30 metų), o Antanas – 1927 m. (tuomet turėjo 16 metų). Abu Griūčių kaimo gyventojai, artimi kaimynai, bendrapavardžiai, bet ne giminės. Pranciškaus šeimoje buvo tėvai, brolis ir sesuo, Antano – tėvas ir keturios seserys.

Buvo žinoma, kad tą dieną bus jaunų vyrų gaudynės į rusų okupacinę kariuomenę. Pranciškus su broliu Jonu išėjo iš namų skirtingomis kryptimis. Miškelyje Pranciškus sutiko kaimyną Antaną. Besikalbėdami kaimynai pastebėjo ateinant ginkluotus stribus. Kadangi nebuvo kur bėgt, Pranciškus puolė į statų šlaitą, tuo metu stribai atidengė automatų ugnį. Antanas krito vietoje negyvas, o Pranciškui pakirto kojį. Atbėgo stribai prie vaitojančio Pranciškaus ir, automatų buožėmis daužydami į galvą, pribaigė. Nuavė batus, nusegė laikrodį...

Stribų vadas buvo Pranciškaus geras pažįstamas, artimas kaimynas Skrebiškis (1945 m. nušautas savų) iš Gudeniškių kaimo. Tuo metu jis vadovavo Kuktiškių stribams.

Atlikę šitą juodą darbą, visi patenkinti ir laimingi užėjo pas Griūčių kaimo gyventoją Sirgėdą. Užėję pasakė: „Užmušėm du svoločius...“. Skrebiškis, nutraukęs nuo pakabos baltą drobinį rankšluostį, perplėšė jį pusiau ir, apsivyniojęs kojas, apsiavė užmuštojo Pranciškaus Katino batus, o savo kerzinius nusviedė gryčios vidurin.

Pirmosios nekaltos aukos sukrėtė visos apylinkės gyventojus, dar daugiau paskatindamos jaunus vyrus priešintis okupantams ir jų pakalikams stribams.

Šiuo metu Katinų Pranciškaus ir Antano žuvimo vieta (Nemeikščių – Griūčių kaimų užtvankos šlaitas) pažymėta lauko akmeniu su užrašu.

Iš KAZIO GINEIČIO prisiminimų. Vijeikių kaimas. 1994 03 20.

Praėjus frontui, mane ir A. V. rusų kareiviai išvarė užkasti vokiečių karių lavonų – 13 žmonių. Jie buvo atsilikę nuo savųjų, tad pasidavė nelaisvėn, o rusai juos sustatė eilutėn ir sušaudė visus į pakaušius. Laidodami radom jų laiškų, nuotraukų, adresų. Paaiškėjo, kad dauguma jų buvo latvių tautybės. Jie buvo visai nuogi, rūbus pasiėmė rusai.

Vijeikių kaime buvo vienuolika šaukiamojo amžiaus vyrų, bet nė vienas nėjo į kariuomenę, visi slapstėsi savo namuose. Į skrebyną skrebais prisirašė tik Antanas Lipinskas ir Stasys Rėza. Mūsiškiai daugiausia ir nukentėjo nuo šitų skrebų. Antaną Kerą ir Petrą Veteikį jie prikalbino registruotis ir eit dirbt prie geležinkelio. Kai jie nuėjo užsiregistruot, minėti skrebai juos įskundė NKVD, primesdami, kad jie palaiko ryšį su partizanais. Už tai juos suėmė. Antaną Kerą per tardymus labai kankino, paskui išvežė į Vilnių, uždarė kalėjiman, po trijų mėnesių paleido pėsčią į namus. Nuo kankinimų jis greit mirė. Petrą Veteikį iš Utenos paleido irgi visą sumuštą.

Mes septyniese sutarėm pamiškėje išsikast bunkerį. Bunkerį iškasėm didelį, labai patogų, bet, mums bekasant, pro šalį ėjęs iš tolo pastebėjo apylinkės pirmininkas J. Š. Apie tai jis niekam nepranešė, tik vėliau mums pasakė, jog matęs, kaip mes kasėm.

Bunkeriu mes naudojomės per visą žiemą: atsinešdavom maisto, vandens, knygų paskaityt. Iš bunkerio neišeidavom po savaitę. Vieną dieną, pradėjus kristi pirmam sniegui (buvo 1945 m. ruduo), visi išlindom pasikeist baltinių, atsinešt maisto. Mes su V. A. nuėjom pas mane, jis pasiliko kambaryje, o aš nuėjau į tvartą palyginti arkliams mėšlo. Išėjęs iš tvarto pamačiau mūsų namų link ateinant pulką skrebų. Nebespėjau įeit nė į kambarį, tik pabeldžiau į langą, ir mudu su A. V., prisidengdami tvartu, nubėgom į mišką, kuris nuo mūsų namų buvo tik už šimto metrų. Kadangi buvo iškritęs pirmas sniegas, stribai nesunkiai rado mūsų pėdsakus ir ėmė mus persekioti. Vytis pradėjo apie 10 valandą ryto ir vaikėsi iki vakaro. Mūsų laimei, jie niekur nerado arklių, kad galėtų užstot mums kelią iš priešakio. Labai pavargom, batai nutrynė kojas, kadangi iš bunkerio buvom atėję be kojinių. Pritemus užėjom Puodžių kaime pas Vincą Šinkūną. Jis toliau mums eit nebeleido, pats nuėjo į mano namus pasiteiraut, kas dedasi. Grįžęs mums pasakė, kad namuose viskas išversta, o namiškiams pasakyta, kad mes miške nušauti.

Grįžę į namus, namiškius radom verkiančius. Tą dieną skrebai nušovė jiems pasidavusius beginklius jaunuolius: Petrą Vijeikį ir Stasį Degulį. Suguldė juos ant Katlėrių ežero ledo ir sušaudė tiesiog tėvų akyse, o Mockėnų kaime Leipų Antaną nušovė prie jo namų. Kviklį Stasį suėmė namuose, nuvežė į Tauragnus, paskui į Uteną, o iš ten tą pačią dieną jam pasisekė pabėgti.

Vijeikių dvaro pastatuose buvo įkurtas rusų karinio komisariato pagalbinis ūkis, jame daugiausia dirbo Utenos skrebai. Ūkvedžiu buvo paskirtas Stasys Gaidamavičius, buvęs Anykščių skrebas, visų vadinamas Staska. Jis visuomet būdavo ginkluotas automatu ir persekiodavo partizanus bei tuos žmones, pas kuriuos jie lankydavosi. Partizanai vieną kartą pasergėjo, kada jis nuėjo pas savo merginą netoli dvaro. Jį norėjo paimt gyvą, bet šis nepasidavė. Įėjus į trobą partizanams, metė granatą, sužeidė partizaną Grimalauską, o Vytautą Gylį nušovė kieme. Grimalauską Kazys Mikėnas nuvežė į partizanų nurodytą vietą, o Vytautą Gylį mes nunešėm į netoliese esantį miškelį ir paslėpėm po šakų krūva. Kitą dieną padarė karstą, tėvas su Petru Viteikiu nuvežė į Biliakiemio kapines ir palaidojo.

S. Gaidamavičius po to pasidarė labai atsargus, važiuodavo nakvot į Uteną, o į ūkį atvažiuodavo tik rytais. Vieną rytą partizanas Juozas Gaidelis-*Skambutis* užėjo vienas į dvaro kambarius, gyventojus suvarė į vieną kambarį ir uždarė, o pats nuėjo į ūkvedžio kambarį, atsisėdo už stalo ir laukė. Kai Gaidamavičius įėjo į vidų, jį vietoje ir patiesė, o gyventojams įsakė lavoną nuvežt prie kelio ir įmest į krūmus. Tie taip ir padarė.

Kadangi Vijeikių kaimas skrebams buvo nepatikimas, čia jie dažnai rengdavo pasalas ir darydavo kratas. Vienos kratos metu skrebų leitenantas Zbitnikovas kambaryje iš medžioklinio šautuvo nušovė senuką Petrą Viteikį.

Vieną vakarą pas mus į namus užėjo du Klovinių kaimo partizanai ir paprašė priimt nakvynės klojime ant šieno. Pavalgė vakarienę, pasišnekėjom, ir jie nuėjo į klojimą. Klojimas buvo beveik prie pat miško. Jiems sugulus, apylinkėje ėmė šunys lot, kilo įtarimas, ar tik ne skrebai ateina. Partizanai išėjo iš klojimo į mišką. Naktį mūsų namus apsupo rusų kareiviai su skrebais ir laukė išaušt ryto. Kai išaušo, mus visus prikėlė iš miego, išsivarė į kiemą, mane nuvarė už klojimo iš miško pusės, įdavė į rankas lazdą, liepė gult ant žemės ir vaizduot tarsi su šautuvu taikyčiaus į klojimo pusę. Aš labai išsigandau, galvojau, kad klojime yra partizanai. Tada jie paleido šunį. Šuo suuodė, kad po šienu kažkas yra, ir pradėjo loti. Po šienu katė buvo atsivedusi kačiukus, šuo, juos pajutęs, ėmė skalyt. Kilo triukšmas. Skrebai pradėjo šaudyt į klojimą, bet niekas neatsišaudė. Tada išdrįso daryt kratą ir kratė pusę dienos, bet nieko nerado. Mus apkūlė, klausinėjo, kur dingo „banditai“, matyt, buvo pranešta, kad jie užėjo pas mus...

Vieną šaltą žiemos rytą auštant užvažiavo labai išvargę ir sušalę du partizanai, sakė, kad pabėgo iš apsupimo: Vytautas Baltušis-*Girinis* ir Leontijus Kostinas-*Kietis.* Paprašė valgyt ir leist jiems pamiegoti. Arklio liepė nenukinkyt. Aš pastačiau jį klojime, pašėriau, o jie pavalgę gryčioje negulė, išėjo į svirną, kur buvo lova ir duknos. Pasistatė kulkosvaidį ir sumigo. Gal nepraėjo nė pusė valandos, kai nuo Utenos pradėjo važiuot arkliais daug pastočių su rusų kareiviais ir skrebais. Aš pažadinau partizanus ir padėjau pervažiuot vieškelį Utena – Tauragnai.

Užudvarių kaimo klojime buvo apsistoję trys partizanai, ten juos apsupo kareiviai su skrebais, bet jie gyvi nepasidavė. Uždegus klojimą, visi žuvo. Vienam iš jų mes su dėde darėm karstą, jo slapyvardis buvo *Liepa,* didelio ūgio, lavonas buvo tiesiog suanglėjęs. Laidojom naktį, laidotuvėse dalyvavo keletas partizanų, buvo atėję trys merginos, prie kapo duobės *Girinis* pasakė kalbą.

1946 metų rudenį stribai surado ir mūsų bunkerį, bet jis buvo jau apgriuvęs, kadangi niekas jame nebegyveno. Mane areštavo, nuvedė prie bunkerio, labai sumušė,

po to nuvarė į Uteną ir uždarė milicijos pastato rūsyje. Naktimis pašaukdavo ir tardydavo. Tardymų metu mušdavo, ne kartą kišo tarp durų pirštus ir laužė, reikalavo pasakyti, kas tuo bunkeriu naudojosi. Aiškinau, kad tas bunkeris buvo kaimynų iškastas karo metu pasislėpt nuo bombų. Kai apklausė kaimynus ir jie tą patį paliudijo, po dešimties dienų mane paleido. Davė nusipraust ir liepė niekam apie tai, kaip mane mušė ir kankino, nepasakoti. Eidamas gatve sutikau žmoną, nešančią man maisto, bet ji manęs nepažino, nes buvau pajuodęs ir sutinęs. Po to dar kurį laiką sirgau...

Iš VASILIAUSKO VLADO, g. 1920 m. Bajorų k., Ignalinos vlsč., gyvenančio Vaidžiuškės kaime, prisiminimų. Užrašyta 2002 07 04.

Kadangi buvau gimęs netoli Kazitiškio, lenkų okupuotoje teritorijoje, tuometinis Kazitiškio klebonas Prielgauskas mane krikštydamas pavardę ir vardą sulenkino ir gimimo metrikuose užrašė – Vladislav Vasilevskij.

Mažas likau be mamos ir tėvelio, todėl negaliu pasakyti, kiek jie žemės turėjo. Galbūt išvis neturėjo... Kai aštuonerių metų likau be mamos (tėvelis buvo miręs anksčiau), išėjau piemenauti į Bubulius. Šeimininkė mušdavo, nes užmigdavau – koks ten 8-erių metų piemuo...

Kai gyvenau Šuminuose, dažnai užeidavo partizanai, pereidavau per žmones, parinkdavau maisto, pataisydavau jiems kokį sugedusį laikrodį, padarydavau kulkosvaidžiui naują buožę. Gerai pažinojau Joną Čičelį, Kazį Kaladinską, Praną Račinską, Petrą Cicėną, Joną Kimštą... Partizanus rėmė Vytautas Šuminas, Vincas Šuminas-*Mendelis*, aš rėmiau, buvo ir kitų rėmėjų.

Tuoj po karo vyko didžiulis miškų „valymas“. Tada žuvo Jonas Šuminas, mes visi slapstėmės. Aš vaikščiojau su ginklu, turėjau šautuvą, šovinių ir granatų. Jonas Šuminas irgi slapstėsi. Atėjo eigulys Kazys Šuminas, pasakė savo sūnui Antanui, kad bus miško valymas, pasiėmė sūnų ir parsivedė į namus, o mums apie tai nepranešė. Buvo labai šalta žiema, atėjo mano sesuo į mišką ir pasakė, kad gali būti miško valymas, girdi, eikit namo... Grįžtančią atgal seserį sulaikė rusų kareiviai. Miške buvau aš, mano brolis Petras, Ignas Šuminas, Povilas Šuminas ir dar keletas vyrų, buvo atėjusių vyrų iš Daunorių kaimo. Kai pradėjo šaudyti, Jonas ėmė bėgt. Netoli Ažvinčių jį nušovė, o mes, pajutę, kad blogai, pasipylėm į visas puses. Tada aš turėjau dvi granatas ir dešimtšūvį šautuvą. Kai tik viską paslėpiau po žabų krūva, rusai mane pasivijo...

Vieni mūsiškai jau buvo perbridę upę. Ten nušovė ir mano brolį Petrą Vasiliauską, o seserį parsivarė į namus, ten rado mūsų granatas, šautuvą. Paskui susikūrė kareiviai laužą miške ir beišdykaudami vieną granatą įmetė į lauželį. Kai granata sprogo, visus sėdinčius aplink lauželį į šipulius suplėšė, o seserį tik pelenais apipylė...

Seserį palaikė kokią savaitę, patardė, bet, nieko iš jos neišgavę, paleido.

Iš ANASTAZIJOS VASILIAUSKIENĖS prisiminimų.

Mūsų kaimynai Aškiniai iš pradžių gyveno Vaidžiuškės kaime, paskui namus pasistatė už tilto. Aš draugavau su Elena Aškinyte, o jos broliai Algirdas ir Pranas buvo už mus jaunesni. Pranui jau reikėjo eit į kariuomenę, o Algiui buvo tik septyniolika metų.

Mūsų tėvelis turėjo kalvę ir kaustydavo arklius. Kalvė stovėjo ant kelio posūkio, aplink gana toli matėsi. Tuo metu į kalvę pasižiūrėt, kaip kaustomi arkliai, buvo at-

ėję abu broliai Aškiniai ir Antanas Mažeika. Jiems čia bebūnant kažkas pasakė, kad nuo Ignalinos atvažiuoja skrebai. Mažeikiokas tuoj veidą išsitepė suodžiais ir kala geležį su mano tėvuku, o aš stoviu verandoj ir matau dviem vežimais atvažiuojančius stribus. Tuo metu Pranukas išbėgo iš kalvės ir tiesiai pro mane prabėgo, o toliau už jo ir Algirdas. Pranuko dar paklausiau:

– Pranai, kur tu bėgi?! Su šautuvais iš paskos vejasi skrebai... Kur tu nubėgsi? Nebėk! – bet jie manęs nepaklausė, nubėgo ežero link.

Baluošykščio ežeras jau buvo užšalęs, jie galvojo, kad ežerą skersai perbėgs. Skrebai atbėgo prie mūsų kluono, ties kluonu buvo tvora, tai jie ant tvoros pasidėjo šautuvus ir pasukiodami ėmė šaudyt. Kai anie abu berniokai pargriuvo, tai skrebai ir tėvai prie jų nubėgo. Pranukui buvo peršautas pilvas, iš priekio vien skylės matėsi... Kai Pranuką parvežė namo, jis dar kalbėjo, o Algiukui, matyt, buvo peršautas nugarkaulis, jis labai dejavo. Mūsų tėvelis Pranukui iš Kirdeikių parvežė kleboną, suteikė jam paskutinį patepimą, ir vakare jis mirė, o Algiuką nuvežė Utenon į ligoninę.

Kitą dieną vyko miško valymas, o mes ruošėmės Pranuko laidotuvėms. Vakare pas mus suėjo daug kareivių su šunimis, keli aukšti „načialnykai". Aš pradėjau rengtis, sakau, kad mūsų kaime vaiką sušaudė, eisiu į laidotuves... Tarp kareivių buvo lietuvių – žemaičių, bet buvo ir daug rusų. Tie žemaičiai vado klausia:

– Ar leista ir mums nueit pažiūrėt į laidotuves?

Vadas sako:

– Eikit, pasižiūrėsta ir pareista...

Tai kartu ir nuėjom, gal keturi ar penki kareivėliai... Visą naktį giedojom šventas giesmes. Kaip gražiai jie giedojo, mes tiesiog stebėjomės. Kai grįžom į namus, jie išėjo, ilgiau nebebuvo pas mus.

Pranuką laidojom kitą dieną, o Algiukas dar mėnesį pasikankino ligoninėj ir mirė.

Skrebai, kurie juos sušaudė, buvo rusai iš Tauragnų. Jie prieš tai mūsų kaime nuomavosi butą, dirbo miške prie pabėgių tašymo, gerai pažinojo šitų berniokų tėvus. Kai nušovė, tada jau ir patys lyg ir gailėjosi, teisinosi sakydami, ko jie bėgo...

Iš ANTANO ŠUKIO parodymų apie stribų siautėjimą Dusetų valsčiuje.

A. Šukys, g. 1911 m. Vildžiūniškių kaime, Dusetų valsčiuje, Zarasų apskrityje. Jo prisiminimai užrašyti Laimono Abariaus 1991 m. Zarasuose. Buvęs Kazano būrio partizanų rėmėjas, 1949 m. nuteistas ir kalintas. Aktyviai dalyvavo Atgimimo veikloje, aprašė M. Kazano žūtį 1945 07 07. Buvo parengęs prisiminimus iš lagerio laikų. Artimųjų neturėjo, todėl palaidotas Dusetų kapinėse valstybės lėšomis. Dėl geros atminties vadintas Dusetų krašto enciklopedija, buvo aprašęs 1941 m. sukilimą, kalinių sušaudymą 1941 06 (rusams traukiantis). Mirė 1999 metais.

1944 m. apie rugsėjo pabaigą (26 ar 27 dieną) į Pakerius atvažiavo keturi dusetiškiai skrebai: Petras Kalesnikovas, Miša Stalemėkas, Zidaras Namajūnas ir Šerkšniovas. Pakeriuose jie pasigavo eigulį Kostą Ruzgų ir nusivedė šilelin, kad miškinių bunkerius parodytų. (Tuo laiku jau vaikščiojo Bronius Galvonas su keliais vyrais, jie Pakerių šilely turėjo bunkerį. Gal ten kokius ginklus laikė?). Ruzgus gal ir jautė, kur tie bunkeriai (Šilelis buvo gal 30 – 40 ha), bet nerodė. Pamatęs, kad jam geruoju nesibaigs, atsipirko samane, taip lyg nustūmė bėdą nuo savęs. Prigirdė skrebus, o kas toliau bus, – nepagalvojo.

Girti skrebai eidami prie Pupeikių malūno pamatė mano pusbrolį Jeronimą Šukį. Greit turėjo būt jo vardynos, jis alui salyklą malėsi. Skrebai, man regis, Jeronimą gerai pažinojo, bet vis tiek pareikalavo parodyt dokumentus. Jeronimas išsitraukė savo dokumentus, padavė, o šitie kad pradėjo koliotis, suplėšė jo dokumentus ir numetė.

Skrebai prie Jeronimo pristojo ties Antano Matiuko namais. Jo žmona pro langą viską matė ir paskui mums papasakojo. Ji sakė, kad Jeronimą varėsi gal du šimtus metrų daužydami šautuvų buožėm. Kai taip sudaužė, kad šis nebepastovėjo, nušovė ant tako priešais Matiukų langus.

Dėl ko nužudė mano pusbrolį, ligi šiol nežinom. Gyveno legaliai, dirbo raštinėje, nei jis ginklų turėjo, nei su miškiniais dėjosi. Paskui žmonės kalbėjo, kad neva Jeronimas Namajūną kortom aplošęs ar kažkuriam Namajūno neprieteliui padėjęs slapstytis. Mano galva, jį nužudė iš pykčio. Palikę nušautą Jeronimą ant tako, skrebai nuvažiavo daryt kratos pas Jeronimo tėvus. Prilupo tėvus, už plaukų tampė seserį, iš ligoninės ką tik buvo grįžęs brolis Dominykas – tai ir jam gerokai kliuvo. Kai skrebai išvažiavo, tėvai Jeronimo kūną parsivežė į namus. Nuėjau pasižiūrėt ir nustėrau: sudaužytas iki mėlynumo, nugaroj durtuvo skylės (varydamiesi visą kelią badė), galva suskaldyta, smegenys paviršiuj (daužyta šautuvo buože). Nuo daužymų viena akis išsprogus, o kita išmušta visai. Šautas iš visai arti, iš priekio – žaizda apdegusi.

Tie patys skrebai važiuodami iš Vildžiūniškių gal už kokio kilometro sustojo prie Isajaus Ivanovo namų ir nušovė tris jo šunis. Paskui nuvažiavo į Marciūniškį pas ūkininką Kecorių ieškot samanės. Tas žmogus buvo rimtas ūkininkas, tokiais dalykais neužsiiminėjo, tuomet pas jį tik kruvinas rankas nusiplovė ir išsinešdino.

Paskui jie dar bastėsi ieškodami naminės. Matyt, niekur negavo, kad vėlai vakare į Markūnus atsibastė jau prasiblaivę. Pas Mataušą Černį talkininkai lūkuriavo po kūlimo, šeimininkės ruošė vakarienę. Suėję vidun skrebai pradėjo kabinėtis prie žmonių. Jiems užkliuvo besiprausiantis Vladas Gaulė. Išsitempė jį laukan, apdaužė ir nušovė. Dar kažkuris iš skrebų nuavė Gaulės batus. Žmonių talkoj buvo nemažai, bet ką gi gali padaryt prieš ginkluotus.

Praėjus dienai po žudynių, Pakeriuos vyko komunistėlių suorganizuoti mitingai. Žmonių susirinko gal apie du šimtus, bet ne agitacijų klausyt, o paklaust, dėl ko jie mūsų žmones muša ir šaudo. Susirinko tokia minia, tai mokykloj nebetilpo. Zarasų raudonųjų aktyvistas Strelcovas (gal jis buvo koks partijos instruktorius) rankas tik trina, kad žmonių daug suėjo, pradėjo lauke mitinguot: „Imkit žemę, nebijokit, vokiečiai nebegrįš, o jūsų buožes mes jau sutvarkėm“. Žmonės nė neklauso, kaip šis agituoja, tik šaukia: „Nereikia mums nei jūsų, nei jūsų žemės, tik nemuškit ir nešaudykit mūsų žmonių!“. Pamatęs, kaip žmonės šaukia, Strelcovas sako: „Kas jus muša? Aš nieko nežinau...“. Tada išėjo priekin Jeronimo tėvai ir pasakė, ką sūnums padarė. Patys irgi buvo apdaužyti, dar matėsi mušimo žymės. O Strelcovas netiki: „Ką jūs kalbat? Negali būt...“. Prispyrėm Strelcovą, kad važiuotų Jeronimo pažiūrėt, jis ginasi, kad jam reikia į Dusetas, paskui į Zarasus, bet kai gerai prispyrėm, nuvažiavo į Vildžiūniškes. Kai pamatė Jeronimą, jam labai nepatiko. Nieko jis nepasakė, tik pečiais pakraipė, bet išeidamas išstenėjo, kad ryt iš ryto tėvas atvyktų į Zarasus. Kitą dieną nuvežiau dėdę į Zarasų miliciją. Kai tik atidarėm Strelcovo kabineto duris, kaip šoko Strelcovas ir ėmė rėkt: „Jūs šunys! Visus jus reikia iššaudyti...“. Nieko neišsiaiškinę sugrįžom.

Kai laidojo Jeronimą, Šukienė nubėgo pakviest Dusetų garnizono kapitoną. Kai šis atėjo, atidarėm karstą, kad pamatytų, ką su žmogum padarė. Pažiūrėjo kapitonas į Jeronimą, pažiūrėjo į sudaužytus tėvus ir pasakė: „Labai negerai, kad užmušė, reikėjo gyvą pristatyt, gal bunkerius būtų parodęs...".

Laidotuvėse dalyvavo ir Ruzgai. Žmonės jiems priekaištavo, kad per jų degtinę Jeronimą nukankino. Aš irgi sakiau: „Jeigu sužinosiu, kuris varot samagoną, tai nepykit, kad paskųsiu". Ruzgus susigraužęs dar teisinosi: „Mačiau, kad man jau galas, išsivarė miškan ir liepė rodyt bunkerius...". Jį samagonas išgelbėjo, o mūsų Jeronimas žemėn... Ruzgų žmonės irgi suprato, negi jis žinojo, kad viskas taip pakryps. Tuomet dar nebuvom pripratę prie stribų siautėjimų.

Palaidojom Jeronimą. Bet visgi po kelerių metų šituos skrebus teisė. Gaulės tėvo giminės (jie buvo kažkokie kariškiai) pareikalavo, kad viską ištirtų. Atkasė lavoną, nustatė, kad nušautas, tai ir pripažino šituos skrebus kaltus. Teisė juos Utenoje. Stalemėką, buvusį vyresnįjį, nuteisė 25-eriems metams, o kitiems davė po 15 metų. Tuomet Kolesnikovo tėvas pradėjo grasint Jeronimo tėvams: „Užkasėt sūnų – pražus jūsų duktė ir jūs". Tuomet jau Sibiran trėmė. Tėvai gelbėdamiesi sutiko užtart šituos žudikus prieš Aukščiausiąjį teismą, tai juos ir išteisino. Iš keturių žudikų dviejų jau nebėr, o du dar gyvi. Miša Stalemėkas (jis buvo žiauriausias iš visų skrebų) gyveno Kaune, Petras Kolesnikovas gyveno kažkur apie Obelius. Namajūnas apie 1960 m. dar gyveno Dusetose, būdavo, matau duoną vežiojant. Paskui jam protas pasimaišė, apie 1961–1962-uosius metus pasikorė.

Iš ADELĖS MOZŪRIENĖS prisiminimų apie Antazavės stribus.

Šie prisiminimai buvo spausdinti Utenos rajono Sąjūdžio leidinyje „Aukštaitis" (1989 m. balandžio mėn. Nr. 2.). Partizanės Bronės Pupeikytės – Šinkūnienės teigimu, tai pati objektyviausia informacija apie Antazavės stribų kruvinus darbus.

Zarasų apskrities Antazavės valsčiaus Salinių kaime, netoli mūsų namų, gyveno Gaidžių šeima. Tėvas Ignas buvo miręs, ūkį tvarkė našlė Karolina Gaidienė. Kartu gyveno du jau vedę jos sūnūs – Leopoldas ir Albinas. Albinas 1944 metų rudenį nuvyko registruotis ir buvo išgrūstas 10-iai metų į Uchtos lagerį. Leopoldas, sirgęs inkstų liga, pabūgo brolio likimo ir slapstėsi savo namo rūsyje. Be to, jo žmona Veronika turėjo 2 metų sūnelį ir laukė antro vaikučio. Albino žmona, irgi Veronika, turėjo du mažyčius – 2 metų Gediminą ir 8 mėnesių Albinutę.

Nors buvau artima Gaidžių kaimynė, bet apie Leopoldo slapstymąsi nieko nežinojau, tik jutau, kad pasidariau nelabai laukiama viešnia. Man rodės, jog moterys bijojo, kad neužtikčiau iš miško atėjusio Leopoldo.

1945 metų gegužės 17 dieną mano tėvelis vežė mėšlą. Primėžęs vežimą užėjo trobon parūkyti. Aš sėdėjau staklėse – audžiau. Staiga pro langą pamatėme, kad nuo Antazavės ateina „liaudies gynėjai". Suskaičiavome – dvidešimt vienas. Išsukę iš vieškelio, pro mūsų kiemą patraukė tiesiai pas Gaidžius. Vieni apsupo namą, kiti suėjo į vidų. Po kelių minučių pasigirdo šūviai, o namas užsiliepsnojo iš visų pusių. Stogas buvo šiaudinis, namas senas, tad ugnis jį sparčiai rijo. Kai namas baigė degti, „gynėjai" patraukė pas Lukošiūnus. Veronika Lukošiūnienė, pamačiusi „gynėjų" darbus, su keturiais vaikais pabėgo į mišką. Nieko nepešę „gynėjai" patraukė į Lygalaukius. Skrebams išvykus, pasileidome prie gaisravietės. Mane pasivijo

Albino Gaidžio žmona Veronika. Ji iš ryto buvo nuėjusi su sūneliu Gediminu pas savo tėvus į Marimonto kaimą. Pamačiusi gaisrą, skubėjo namo pas anytą ir mažąją Albinutę. Pirmiausia gaisravietėje pamatėme senąją Karoliną Gaidienę: gulėjo ji apdegusi. Matyt, šoko pro langą ir buvo kulkos pakirsta. Kai ją apdegusią pakėlėm už pečių, po nugara dar buvo likę bliuzelės ir kailinukų gabalėliai. Ji net ir vasarą retai su kailinukais tesiskirdavo. Darželio vidury bolavo išsukta vaikiuko kojelė, o po diemedžio krūmu gulėjo nušauta nėščia Leopoldo žmona su antklodėn įsupta Albinute. Budeliai, matyt, norėjo iš jos atimti vaiką, o ši nedavė, tai išsukę kojelę numetė į darželį, o pačią nušovė.

Pasibaisėjusi grįžau namo. Netrukus nuo Lygalaukių Jonas ir Juozas Šakaliai atsivarė Valę Pupeikytę. Kai jau buvo netoli mūsų namų, Juozas užbėgo pas mus, kad įdėtume Valei maisto, girdi, varom į daboklę. Paruošusi kiek maisto, išbėgau ant kelio, kur lūkuriavo Jonas Šakalys su V. Pupeikyte. Valė buvo perbalusi, išsigandusi. Jos ranka buvo aprišta, raištis permirkęs krauju. Jonas Šakalys Valę nusivarė į Antazavę, o Juozas grįžo prie gaisravietės. Namas jau baigė degti, tik dar žėravo duobėje likusios bulvės. Prie gaisravietės sugrįžo daugiau skrebų, sumetė į bulvių duobę moteris, vaikelį, išsuktą kojytę ir pakrikai patraukė į Antazavę.

Tėvelis buvo kieme prie vežėčiose pakinkyto arklio, o aš įšokau į stakles. Bet koks ten audimas, kai rankos ir širdis dreba. Žvilgterėjau pro langą – ogi Kuriakinas „fuksu“ (vienarankiu pjūklu) tėveliui sprandą bružina ir rėkia, kad net kiemas skamba: „Kada banditai pas tave buvo?“ Palikęs tėvelį, Kuriakinas įpuolė į kambarį ir pradėjo „fukso“ dantimis kapot man per rankas. Suknelė buvo be rankovių, kraujas čiurkšlėmis bėga, o skrebas rėkia: „Kada banditai buvo?! Sakyk!“. Skausmas, pyktis ir bejėgiškumas lūpas, rodos, sukaustė. Staiga kambarin įšoko Juozas Šakalys. Pamatęs, ką su manim daro Kuriakinas, pasišaukė Kudriašovą ir dviese ištempė įsiutusį Kuriakiną lauk. Tai jie, Šakalys ir Kudriašovas, išgelbėjo man gyvybę. Apsitvarsčiusi žaizdas, tėvelio lydima, pavakare vėl nuėjau prie gaisravietės. Gaidienė Karolina su Albinute jau buvo sudegusios, tik vietoj motinos rūkstančioj duobėj gulėjo negimęs Verutės vaikiukas, net neapdegęs. Matyt, motinos vandenys užliejo žarijas.

Rytojaus dieną giminės atvežė karstus, sudėjome kaulus ir palaidojome. Po „žygdarbio“ skrebai pas Mierkialaukių kaimo Stasę Lašinienę gerdami samagoną gyrėsi: „Kai paleidžiam iš automato, tai negyvos bobos tik krenta pro langus...“. Po keleto dienų skrebai gaisravietėje aptiko uždususį Leopoldą Gaidį. Leopoldo sūnelis liko gyvas, nes buvo išvežtas pas senelius į Dervinių kaimą.

Štai keletas šio „žygdarbio“ dalyvių: 2 broliai Konušovai iš Suvėnų kaimo (Ivanas Konušovas ir dabar gyvena Zarasuose), kolūkio pirmininku dirbęs Kirilas Kuriakinas, dabar gyvena Antazavėje, Petras Bartaševičius iš Zarasų, parsivežęs tremtinio Galvydžio namą. Dar dalyvavo Butkus iš Bakučių kaimo, dabar gyvenantis Dusetose, Užtiltėje gyvenantis Fedotovas, dirbęs apylinkės pirmininku, Vilniuje gyvenantis Jonas Šakalys, Utenoje gyvenantis Juozas Šakalys. Fiodoras Kudriašovas ir Jefimas Zenkovas jau mirę.

Po egzekucijos Gaidžių derlių sudorojo Salinių kaimo aktyvistas Jonas Urbonas. Jau 1940-aisiais jis gyrėsi rožančių įmetęs į tualetą, bet, vokiečiams užėjus, vėl prie bažnyčios durų varstė rožančių, gal ir tą patį...

Aplankiau praėjusį rudenį vieną kitą skrebą norėdama kai ką pasitikslinti, bet jie nesileido į kalbas. Net Juozas Šakalys atsisakė kalbėti. Girdi, užteks to, ką pati žinai.

Dar įspėjo: „Raminkis. Kai buvai jauna, turėjai jėgų – iškentėjai Sibire 18 metų. Dabar sena, bejėgė – bus sunku...“.

Iš ALBERTO RUZGO, g. 1925 m. Sėlos k., prisiminimų. Užrašyta Vilniuje 2004 07 25.

Utenos rajone, Sėlos kaime, 1944 m. gruodžio 10 d. užėję rusų Vetrovo divizijos daliniai sudegino tris sodybas: Antano Ivanausko (jo sūnus Bronius buvo partizanas), kito Antano Ivanausko ir Juozo Šimkūno, kurio sūnus Albertas buvo invalidas. Tada suėmė ir varėsi Alfonsą Ūdrą ir Kazį Bivainį, šešiolikos metų amžiaus. Netoli pasivarę juos sušaudė. Povilą Mačiulį (50 m. amž.) rado bulvių duobėje pasislėpusį, tą irgi nušovė. Taip pat dar dvi sodybas sudegino ir gretimame Jačiūniškių kaime – Jono Šimkūno ir Mykolo Gaidelio, dar kelis gyventojus nušovė, sudegino gyvą Gaidelio sūnų.

Tuo metu aš ėjau Šiliniškių kaimo keliu, mane prie malūno sulaikė kareiviai. Kadangi pas mane rado kelis bintus, jodo ir smulkų Lietuvos žemėlapį, suėmė, ant pečių uždėjo šovinių dėžę ir liepė nešti. Jie mane varėsi pro degančias Šiliniškių kaimo sodybas, nušovė vieną šiliniškietį. Po to mane nugabeno į Švenčionis, ten dvi paras palaikė ir paleido.

Iš VERONIKOS JODELYTĖS – ŽVIRONIENĖS prisiminimų. Užrašyta 200 06 17.

Užtiltėj mažam namely gyveno stribas Povilas Repšys. Ant grindinio numestus partizanus jis spardydavo. Vėliau pats sunkiai susirgo ir nebegalėjo vaikščioti, daktarai nupjovė kojas. Stribukas šaukėsi Dievo, bet ir Dievas jam nebepadėjo. Užpalių stribai Braukylos, toks Vasilionka buvo truputį ramesni, bet šitas Poviliukas tikras žvėris buvo. Būdavo, šokinėja ant lavonų su šautuvu.

Mano pusbroliai Bronius Gudelis-*Lapėnas* su broliu Juozu-*Beržu* užėjo pas siuvėją Marytę Vaškelytę su keliais kitais partizanais. Juos apsupo rusų garnizonas. Ten buvo ir daugiau mergaičių. Nušovė pusbrolį Bronių ir nuvežė į Užpalius, kartu nuvežė ir tas visas mergaites. Stribai iš žuvusiojo Broniaus kišenės ištraukė į skudurėlį suvyniotą kruviną sūrio gabalėlį. Tai tą kruviną mazgelį su sūriu visoms mergaitėms iš eilės kišo į burnas ir liepė čiulpt.

LAIKYK LIEŽUVĮ UŽ DANTŲ

Užrašė R. K. Rakėnų kaime
1978 m.

Rakėnų kaimą šiais laikais Ignalinos rajone surasti būtų labai sunku, kadangi jis toli nuo viešesnių kelių, nuo stambesnių gyvenamųjų centrų, įsiterpęs tarp vos įžengiamų miškų, prisiglaudęs šalia tyvuliuojančio Ažvinčio ežero.

Štai ką pasakojo tūlas senukas: „Šiame kaime gyveno Jono Rūko šeima. Gyveno vargingai. Lietuvos nepriklausomybės metais vienas jų sūnus baigė aukštesnius mokslus, kurį laiką mokytojavo Zarasų rajone. Po karo grįžus rusams, šitas Rūkų sūnus Jonas pasiliko namuose ir slapstėsi nuo okupacinės kariuomenės persekio-

jimo. Į partizanų gretas jis nestojo, šulinyje pasidarė slėptuvę ir kartais ten slėpdavosi. Kaimyno sūnus Juozas Puziniokas užsirašė į stribus ir, viską žinodamas apie Rūkioko slapstymąsi, pranešė rusų NKVD. Rūkų namai buvo apsupti, jų sūnus sušaudytas, tėvas pasodintas 25-eriems metams į kalėjimą. Po šio įvykio Puziniokas greit pasitraukė iš skrebų ir gyveno pas tėvus gretimame Serapiniškės kaime. Kartą arkliu aš su juo važiuoju iš Salako. Važiuoju pro koplyčią, o už jos dirvonas, įvairaus laužo, šiukšlių krūvos. Čia enkavedistai užkasdavo nušautų partizanų kūnus. Visai netoli nuo kelio matėsi iš po žemių išlindusios raudonos medžiagos gabalas (į tokios spalvos apklotą suvynioję nušauto Rūko kūną enkavedistai išvežė Salakan). Puziniokas sako: „Dėde, žiūrėk, čia Rūkiokas užkastas...“. Man tarsi peiliu širdį perrėžė, bet savo susijaudinimo šitam pienburniui neparodžiau. Išsitraukiau cigaretę iš kišenės, užsirūkiau ir, nieko jam nepasakęs, važiavau toliau. Kiek pavažiavus prabilau: „Užkastas tai užkastas, bet kam tu įkišai liežuvį ten, kur nereikia? Argi tau nuo to geriau, kad jis dabar čia guli? Vaikeli, ateis laikas ir tu gulėsi, bet gulėsi ne kapuos, o kur nors miške po kelmu arba ežero dugne. Kokia valdžia buvo, aš niekur nesikišau, liežuvį visada už dantų laikiau, užtat manęs ir šiandien niekas neliečia, niekam aš nekliūnu. Nenešiojau balto raiščio prie vokiečių ir nevariau žydų šaudyti, nėjau miškan, nesiveržiau į skrebus. Užtat važiuoju sau ramus su šituo arkliuku ir man daugiau niekas nerūpi, o tau, vaikeli, padai svyla, kad prikišai nagus ten, kur neraikia“. Puziniokas ėmė verkt. Sako: „Teisybę, dėde, sakai, bet dabar jau per vėlu...“.

Rakėnų kaime Puziniokas turėjo merginą. Iš Serapiniškės kaimo į Rakėnus reikia eit per mišką, vadinamą Lydimais. Eina jis kartą per mūsų kiemą į Rakėnus, paduoda man ranką ir sako: „Einu, dėde, pas savąją... Gal jau ir paskutinį kartą, gal daugiau ir nebepasimatysim?“. Palingavau galvą, bet nieko nesakiau, nors jo veide mačiau didelį skausmą. Kitą dieną po pietų atėjo jo tėvas ir ėmė bėdot, kad sūnus vakar išėjęs ir negrįžtąs. Puzinai sūnaus laukė ilgokai. Maždaug po pusmečio plėšikai apiplėšė girininkiją. Milicija su šunimis ieškojo plėšikų miške, bet netikėtai šunys giliai dauboje tarp akmenų rado žabais užverstus žmogaus palaikus. Tai buvo Puzinioko palaikai. Subadytas durtuvais, matyt, buvo žiauriai kankintas. Tada aš savo vaikams papasakojau šitą istoriją. Mano pranašystė išsipildė. Liežuvį visada reikia laikyti už dantų“.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1, ap. 3, b. 1647.
Pranešimai apie kovos rezultatus su banditizmu ir antisovietiniu pogrindžiu
Švenčionių apskrityje 1945 – 1946 m.

P. 5. 1946 01 06 Tverečiaus valsčiuje nepažinę vieni kitų susišaudė 9 ŠKp (šaulių kuopos) kariai ir Tverečiaus liaudies gynėjai – iš viso nukauti 6 ir sužeisti 4. Įvykio aplinkybės tiriamos.

P. 8. 1946 01 13 OUR („Otdel ugolovnogo roziska“ – Kriminalinės paieškos skyrius) v-kas kpt. Malov su OBChSS (R. K. p a s t a b a: tai skyrius kovai su valstybės turto grobstytojais) v-ku v. ltn. Jermolajevu ir su įgaliotiniu j. ltn. Nikitinu vyko į operatyvinę užduotį. Vykstant atgal, neatsargiai elgdamasis su automatu, Malov paleido seriją, kuria vietoje užmušė pastotininką Trabutį ir sunkiai sužeidė j. ltn. Nikitiną, kuris nuvežtas Vilniun nuo sužeidimo mirė.

P. 8. 1946 01 08 ag. *Rūtelė* ir *Bermanas* paskundė, kad Grigiškės k. pas Survilą ir Noreiką kluone esąs *Roko* būrio bunkeris. 1946 01 09 pagal tai atlikta k/č (karinė čekistinė) operacija ir iškratytas Grigiškių k.

Basio kluone rasti du bunkeriai (tušti), o šiauduose rasta 126 šoviniai. Sulaikyti 6 žmonės iš partizanų artimųjų.

P. 229-230. 1946 05 31 trys plėšikai atėjo į Mielagėnų vlsč., Meleitų (gal Molykų, Molkūnų ar Valėnų?) kaimą, į Edvardo Gaidelio namus. Kadangi šeimininkas vidun jų neįsileido, tai pradėjo šaudyti ir peršovė Gaidelio žmoną ir 14 m. amžiaus dukterį, kuri, vežant į Švenčionis, mirė. Gaidelio manymu, jį apiplėšė kaimynai: iš Šileikiškių kaimo Augustinas Valys, Jono, ir jo brolis Eduardas bei netoli Vileitų kaimo gyvenantis vyras.

Nakčia 1946 06 05 į Bernotų vnk. atėjo 15 žm. grupė, kurie išsivedė į Šiulgų mišką Liudviką Putrulan Francijevičių.

P. 245. LSSR MGB Kovos su banditizmu valdybos 1-ojo sk. viršininkui papulkininkiui drg. Vasiljevui. Pranešame apie tai, jog 1946 03 Švenčionėlių vlsč. MVD įgaliotinis j. ltn. Vinogradov, negavęs kokių nors leidimų ir su niekuo nederinęs, sukūrė melagingą būrį, kuriam vadovavo pats. Sudaręs būrį (neaišku iš ko ?) jis, būdamas neblaivus, paėmė vedliu „selsovieto“ (apylinkės tarybos) pirmininką Nalivaiką, dėl ko pastarasis vėliau išėjo į partizanų būrį. Vinogradov, būdamas neblaivus, su savo būrio nariais, vaizduodamas partizanus, terorizavo legalizuotus partizanus Papinigį, Vinciūną ir Gudiną, mušė juos „šampalais“, dėl ko ir Vinciūnas išėjo į būrį. Dabar Vinogradov nušalintas nuo darbo.

Pasirašo: LSSR Švenčionių apskr. MVD viršininkas mjr. Berezin. 1946 06 28.

P. 255. 1946 06 10 milicijos įgaliotinis j. ltn. Usov iš pavydo nušovė Tverečiaus vlsč. MVD įgaliotinį Murnikovą. Usovas suimtas, uždarytas areštinėn.

F. K-1, ap. 16, b. 1098. Obelių rajono MVD – MGB skyriaus byla.

P. 138. Padėtis Obelių rajono liaudies gynėjų būryje: 1950 12 Pavlovas išvytas iš būrio, nes iš milicijos įgaliotinio Jovaišos kabineto pavogė konfiskuotą samagoną ir sukėlė kolektyvines išgertuves. Sistemingai geria Krivlavičius (gal Krivilavičius?), Jermolajevas be reikalo šaudė (būry yra mūsų šaltinis, jis praneša). Du atvejai chuliganizmo iš Antazavės būrio pusės (ten du atleisti). Obelių apyl. būrio narys Lapuzovas 1951 01 07 įžeidė prokurorą, Šaplauskas nuolat geria, 1951 01 24 iki nugriuvimo nusigėręs smogė BRV pvd. Zaicevui. Anksčiau jis buvo milicijoj, bet už gėrimą iš ten atleistas.

P. 139. Antazavės būry yra 3 informatoriai, Aleksandrovėlės būry – 1, Obelių – 4.

Pasakoja PETRAS ŠINKŪNAS

Užrašyta Rokiškyje
2003 12 13

Gimiau 1919 m. Armonių kaime, Juodupės valsčiuje, Rokiškio rajone. Šeimoje augome keturi broliai ir dvi seserys.

Kai bolševikai 1941 metais bėgo iš Lietuvos, mūsų kaime jie nužudė visai nekaltą pagyvenusį žmogų Praną Mažeikį. Žudynėms vadovavo Juodupės valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas Stepas Talius.

STEPAS TALIUS, g. 1909 m. Remeikiuose, Rokiškio r. – revoliucinio judėjimo dalyvis. 1939 m. įstojo į LKP, priklausė Juodupės kuopelei. 1940-1941 m. Juodupės vlsč. vykd. k-to pirmininkas, LKP Juodupės vlsč. k-to sekretorius. 1941-1942 m. dirbo kolūkyje Uzbekijoje, 1942-1944 m. tarnavo Raudonojoje armijoje. 1944-1946 LKP Rokiškio apskr. k-to skyriaus vedėjas, sekretorius. 1947-1949 m. mokėsi partinėje m-je. 1949-1954 – LKP Kupiškio apskr. ir r. k-to sekretorius, LKP Obelių r. k-to pirmasis sekretorius. 1954-1960 Smėlių r., Užvenčio r. vykd. k-to pirmininkas, kolūkio pirmininkas. (MLTE, t. 3, p. 463; mirė apie 1989 m.).

Kas tik jiems neįtiko, visus varė į Juodupę ir nukankino. Kai atėjo vokiečiai, nukankintuosius žmonės atkasė ir pamatė baisų vaizdą: žmonės buvo vielomis surištomis rankomis, į žvyrduobę sumesti stačiomis galvomis.

Kadangi karas prasidėjo sekmadienį, o ketvirtadienį Rokiškis jau buvo užimtas vokiečių, tai jie nespėjo, būtų dar daug išpjovę mūsų žmonių. Labai aktyvus žudynių vykdytojas Juodupėje buvo žydelis Šlioma. S. Talius pokario metais buvo išrinktas Rokiškio garbės piliečiu, sudarinėjo tremiamųjų į Sibirą sąrašus ir pats aktyviai dalyvavo trėmimuose. Iš mūsų kaimo Sibiran išvežė Butėno ir mūsų šeimą. Kaimas buvo nedidelis, daugumas kaimo gyventojų buvo rusai, čia atvežti kaip kolonistai po 1863 metų sukilimo. Su rusais Smetonos laikais labai gerai sugyvenom, tiesiog buvom kaip broliai. Kai 1940 m. atėjo bolševikai, tie rusai ir kalbėt su mumis nebenorėjo. Mūsų kaimynai buvo Timofejevai ir Akinčos (tėvo vardas – Akinča), tai iš Timofejevų šeimos 1940 m., kai atėjo bolševikai, trys sūnūs išėjo tarnaut milicijon. Jie irgi prisiplakė prie S. Taliaus gaujos ir aktyviai dalyvavo žmonių žudynėse Juodupėje. Mes niekada negalėjom pagalvoti, kad jie taip greit pasikeis ir taps aršiausiais mūsų priešais. Trylika žmonių jie nukankino pačiais žiauriausiais būdais: liežuvius išpjaustė, nagus nupjaustė, lytinius organus nupjaustė. Tik Mažeikis buvo nušautas. Jie buvo paėmę Ražinską ir paleido, po to greit atbėgo vėl jo suimt, bet šis pasislėpė ir liko gyvas. Kai tuos vyrus kankino, jie labai rėkė, tuomet šitie budeliai komjaunuoliai užvedė kuliamosios motorą be duslintuvų, kad žmonės negirdėtų pasmerktųjų klyksmo. Kaip bebūtų skaudu, bet toje egzekucijoje dalyvavo ir lietuviai Antanas Valaika ir Antanas Parulskis. A. Parulskis, atėjus bolševikams, Juodupėje buvo partinės organizacijos sekretorius. Jie abu su A. Valaika suėmė ir nusivarė į Juodupę Mažeikį. Nukankintuosius sukrovė vežiman ir nuvežė už Juodupės į miškelį. Ten suvertė, dar kiek užbarstė žemėmis ir apdėjo šakom. Kitą dieną žmonės ten juos surado.

Vokiečių okupacijos metais mūsų apylinkėse veikė ir vadinami raudonieji partizanai. Dalis jų buvo vietiniai rusai, dalis iš Rusijos permesti desantininkai. Jiems vadovavo rusas Fiodoras Kapitkovas. Jis 1941 m.buvo pabėgęs su bolševikais, po to grįžo iš Rusijos kaip desantininkas.

FIODORAS KAPITKOVAS, g. 1918 m. Ulytėlės k., Zarasų r. – revoliucinio judėjimo dalyvis. Darbininkas. Kilęs iš valstiečių. Nuo 1937 m. komunistų partijos narys, Ulytėlės partinės kuopelės sekretorius. 1940-1941 LKP Jūžintų vlsč. partorgas, Rokiškio apskr. milicijos skyriaus darbuotojas. Hitlerininkų nužudytas (MLTE, t. 2, p. 48).

Raudonųjų partizanų pas mus jų buvo apie 70. Kai 1944 m. rusai užėmė Lietuvą antrą kartą, netoli mūsų namų jie buvo įsirengę štabą, tada išėjo iš miško ir pasirodė šitie raudonieji partizanai. Rusų reguliariosios kariuomenės vadai iškart įsakė partizanus nuginkluoti, liepė jiems grįžti į namus ir laukti civilių valdžios. Reikia tik įsivaizduot: tokie „nusipelnę didvyriai“, o juos ėmė ir per kelias minutes nuginklavo tie, kurie juos atskraidino ir išmetė kariaut į šitą pragarą, be to, dar jiems priminė, kad jie tik „košės“ daugiau privirė, o ne naudos davė. Tik vienas mano kaimynas toks Virivonas (jo vardas), kai tik jį išmetė su desantininkais, atsiskyrė nuo jų ir grįžo į namus, tuoj persirengė civiliais rūbais, kurį laiką dar pasislapstė, bet net ir prie vokiečių tėvų žemę dirbo. Atėjus antrą kartą rusams, jis prie bolševikų jau nebesidėjo, nėjo į stribus, dirbo žemę ir ramiai gyveno.

Kai tik užėjo rusai, mane įskundė ruskelis Valodka – „biežancas“ (taip vadino rusų belaisvius, kuriuos vokiečiai buvo išdalinę ūkininkams padėti ūkio darbus dirbti). Stribai mane pasodino į daboklę. Tokie „biežancai“ gyveno pas Butėną, pas mus. Valodka buvęs komjaunuolis, gerai žinojo ir suprato komunistų politiką: jeigu daug išduosi žmonių, paleis į namus, o jei ne – pasodins, kadangi bolševikai ir savus, kurie buvo pasidavę į vokiečių nelaisvę, laikė išdavikais. Taigi Valodka ir stengėsi kuo daugiau įskųst žmonių. Areštavo mane, brolį, tėvą, sesers vyrą Petrą Šedį.

Stribų štabas buvo įsikūręs Juodupėj tokioje daržinėje, kitame daržinės gale stovėjo arkliai, kartu su arkliais buvo laikomi vokiečių belaisviai. Daržinės viduriu vaikščiojo ginkluotas kareivis, o belaisviai ir mes buvom suguldyti pasieniais. Netrukus atvedė ir tą Valodką, paguldė šalia mano brolio. Pasirodo, kai Valodka nebeturėjo ko įskųst, suėmė ir jį. Mano žmona tada nuėjo pas mūsų kaimo rusus, kurių sūnūs dirbo stribais, ir paprašė, kad jie kaip nors mane išvaduotų.

Pasakoja Valerija Gilytė – Šinkūnienė: Atėjo pas mane Armonių ruskeliai Fekcia Danilovas ir Trifilis Kozlovas ir sako: „Važiuokim, kaip nors išlaisvinsim tavo vyrą“. Liepė paimt lašinių, kumpių, pinigų. Jie su šautuvais ir mes visi nuvažiavom Juodupėn. Pasiėmę tuos mano lašinius, kumpius jie nuėjo stribynan, o aš likau laukti pas mamos seserį. Jos vyras Jonas Kanopa buvo komunistas. Aš sėdžiu pas Kanopą ir nieko nesakau. Kanopa ėmė teirautis, ko aš visą dieną čia būnu ir laukiu. Pasakiau, kad Armonių ruskeliai pažadėjo mano vyrą paleist iš kalėjimo. Kanopa net nusikvatojo: „Aik tu, vaikel, jie tik įkišt kalėjiman gali, o išimt niekada neišims“. Kaip tik tuomet ir ateina tie ruskeliai girti girti kaip žemė, automatai jiems ant pečių makaluoja. Susėdom į ratus, per mišką važiuojam, aš taip bijau, visa net nutirpusi iš baimės. O ką, nušaus, ir viskas, jie gi mūsų kitaip nevadindavo, tik banditai, banditkos... Parvažiavom, šitie ruskeliai man ir aiškina: „Dabar tai dar tavo vyro nepaleido, kai parvažiuosi namo, padaryk samagono, tada dar kartą važiuosim, tada jau tikrai paleis... “. Deja, daugiau neteko važiuot su „samagonu“, vyrą paleido ir be jų pagalbos.

Kai paleido, tada jau ėmiau slapstytis, kad nepaimtų į frontą. Lukštų miške ėmė rinktis vyrai ir organizuoti partizanų būrį. Iš pradžių vyrų susirinko labai daug, suskaičiavau net 130. Vieni atsinešė maišuose lašinių, duonos, kiti net po du ar tris šautuvus. Vadų nėra, buvo palaida bala, jokios organizacijos. Tarp tos minios atsirado vienas buvęs policininkas, pradėjo kalbėt, kad jis labai protingas ir narsus, padarysiąs čia tvarką. Mes su kitu jaunuoliu sėdėjom prie laužo ir šildėmės. Pasiklausiau to policininko narsuolio kalbos, pamerkiau draugui akim, sakau: „Pagąsdinkim mes jį“. Abu vienu metu iššovėm aukštyn. Kaip nėrė tas policininkas išsigandęs į krūmą. Mums vos liūdnai nesibaigė tas šposas, vyrai norėjo numaut kelnes ir gerai mums įkrėst.

Netrukus atsirado žmogus, kuris ėmėsi vadovaut būriui, tai buvo nuo Lukštų kilęs eigulio sūnus, Lietuvos kariuomenės leitenantas Petras Gudas. 1945 m. sausio mėn. kažkas įskundė, kad Gerbalių miške susitelkę daug lietuvių partizanų. Rusai apsupo mišką, kareivis prie kareivio ėjo ir šaudė, žuvo daug mūsų vyrų, žuvo ir Gudas (palaidotas Lukštų kapinėse). Kautynės vyko 1945 01 07. Prieš tai pas mus lankėsi mano žmonos dėdė Jonas Kanopa, jis išgėręs pasakė, kad po Naujųjų metų reiktų pasisaugoti, nes bus siautimas, rusai šukuos miškus, o prieš armiją neatsilaikysit. Kanopa, nors ir buvo idėjinis komunistas, bet žmogus jis buvo neblogas. Vėliau jis dirbo kooperatyvo pirmininku, pridarė išeikvojimų ir pasikorė. Taip ir baigėsi jo komunizmas. Tais pačiais metais atidavė galus ir stribukas Trifilis. Jį miškiniai pagavo,

nušovė ir įmetė ežeran. Fekcia vieną dieną atėjo pas mus pirkt paršelių. Nusipirko du paršelius, parsinešė namo, o vakare atėjo su stribais ir atėmė pinigus, už kuriuos paršelius pirko.

Po didžiųjų rusų kariuomenės siautimų likusieji gyvi mūsų vyrai išsiskirstė mažesnėmis grupelėmis ir sudarė atskirus būrius. Į partizanų būrį buvo išėję mano broliai Vladas ir Antanas (g. 1909 m.). Nemažai teko ir man prisidėt prie kovos, aš partizanams parūpindavau ginklų, maisto.

Stašeliai ketverius metus rėmė partizanus, niekas nepatikėtų, kad jie galėjo tapti išdavikais. Aš žinau, kad jie išdavė mano brolį Vladą Kišonų kaime. Su Augustu Stašeliu man vėliau, jau po išdavystės, teko kartu dirbti Rokiškio vandens tiekimo įmonėje. Brolis Vladas iš lagerio parašė laišką svainiui Jonui Čirpui ir tame laiške paminėjo, kad jis su visais atsiteisęs, tik Augustui Stašeliui likęs skolingas. Čirpus per vienas egzekvijas susitinka Augustą Stašelį ir sako jam: „Gavau nuo svainio laišką, rašo, kad jis jums skolingas. Gal aš galėčiau jums atlyginti?“. Kitą dieną Stašelis susikrovė mantą ir su visa šeima išsikraustė į Rokiškį (R. K. p a s t a b a: apie Stašelius ir jų išdavystę plačiau aprašyta A.P.P., d. 3, p. 594 – 624, Vlado Šinkūno prisiminimuose).

Stribai mus siaubė kiekvieną dieną, ypač po to, kai brolis Vladas pažadėjo jiems atvest iš miško brolį Antaną. Neva stribai jį užverbavo ir paleido, o tam to ir tereikėjo, jis tiesiai į mišką ir pasislėpė. Kai mus išbuožino ir ruošėsi vežt Sibiran, stribai ėjo ir ėjo, vilko ir vilko iš namų ką tik radę. Virtuvėj stovėjo didžiulis kubilas raugintų kopūstų, per duris jo niekaip negalėjo išnešt, tai jie pasielgė labai „išradingai“ – iškapojo kirviu staktą, paplatino durų angą ir išsinešė kubilą su visais kopūstais. Išsivedė visus gyvulius, vištas, ir tas išgaudė, paliko mus nuogus basus, be drabužių, be apavo, dar atvežė ir apgyvendino kitame gryčios gale Juodupės partorgo Antano Parulskio svainį Rakauską. Po to atvažiavo ir išvežė į Sibirą. Kai išvežė į Sibirą mūsų šeimą, partizanai per vieną naktį supleškino penkias raudonųjų pakalikų šeimas, tarp jų ir Rakausko. Iššaudė Parulskio, Isakovo šeimas, Timofejevo Trifiliaus žmoną nušovė, Zinaidos Trofimovos-Zenkienės šeimą iššaudė.

Sykį stribas Isakovas važiavo keliu ir pamatė, kad kaimynas Cinauskas žiūri per langą, išsitraukė naganą ir šovė į jį. Kulka pataikė į Cinausko žandą, įstrigo į kaulą, chirurgai niekaip negalėjo kulkos išimt. Taip ir gyveno žmogus visą gyvenimą su stribo kulka žandikaulyje.

Kadangi dar paskutiniaisiais vokiečių okupacijos metais buvau įstojęs į Plechavičiaus armiją, teko pavaikyt raudonuosius partizanus. Kai atėjo rusai, Vladą Butėną iš mūsų grupės suėmė, gerai pamušė, jis viską pasakė, išdavė. Mane areštavo 1946 05 06. Dešimt metų kalėjau Vorkutos lageriuose.

R. K. p a s t a b a: Petras Šinkūnas mirė 2004 m. 1989 m. vasario 7 d. laikraštyje „Komjaunimo tiesa“ straipsnyje „Juodupė“ buvo publikuota dokumentinė apybraiža apie bolševikų nusikaltimus 1941 m. Juodupėje. Ši medžiaga galėtų papildyti Petro Šinkūno prisiminimus, todėl kai kuriuos epizodus sutrumpintai norėčiau pateikti ir šios knygos skaitytojams. Nužudytųjų sąrašą patikslino Algis Kazulėnas.

Vyresnės kartos juodupiečiai gerai atsimena 1941 metų birželį. 24-25 dienomis čia buvo žiauriai nužudyta keliolika miestelio bei jo apylinkių gyventojų. Apie tai pasakoja gyvi likę liudininkai.

Ona Mieliūnienė, nužudytojo Jono Mieliūno žmona: „Jonas Mieliūnas gimęs 1901 m. birželio 24 d. Rokiškio apskr., Dervonų kaime.

1941 06 24 prieš saulės patekėjimą pasibeldė į duris ir į langus. Mieliūnas atidarė. Įėjo du vietiniai ginkluoti vyrai. Liepė vyrui atiduoti eigulio brauninką ir ruoštis kelionėn. Vyras mane nuramino – greit

grįšiąs. Nežadino net mergaičių atsisveikinti. Kitą dieną sutikau S. Talių. Jis pasakė, kad Mieliūną išvežė sunkiesiems darbams. Greit paaiškėjo, kad suimtųjų niekur nevežė".

Stefa Bekerienė – Bulovaitė, nužudyto Prano Bulovo sesuo: „Kai prasidėjo karas, brolienė su dviem vaikais atvažiavo pas mus į Užubalius. Čia ir sužinojome, kad brolis Pranas suimtas. Su broliene paėmėm maisto ir nuvažiavom į valsčių. Čia lauke vaikštinėjo nemažai vyrų. Jie buvo pažįstami. Paprašėme, kad perduotų maistą. Jie sakė, kad suimtiesiems nieko nereikia. Mes parvažiavom namo. Kitą dieną pranešė, kad Juodupėje yra nužudytų žmonių. Į vežimą sėdo brolienė, tėvas ir mama. Grįžo vakare. Moterys verkdamos, tėvas tylėdamas. Jie matė tą baisumą".

Agnė Malcienė – Šukienė, nužudyto Jurgio Šukio žmona: „1941 m. birželio 23 d. vakare vyras laistė daržą, aš melžiau karvę. Atėjo kaimynas Audiejus Sapožnikovas ir Margevičius paimti vyro. Pasakė, kad patardys ir paleis. Iš ryto paruošiau maisto ir nuvažiavau Juodupėn. Mačiau, kaip mano vyrą varė į daboklę. Varė gal šešiese. Paklausiau Skrodį (Skruodį?), ką darys. Jis nieko neatsakė. Valsčiuje, praeidama pro vieno kambario praviras duris, mačiau, kaip Talius degino kažkokius popierius.

Rytojaus dieną pranešė, kad mano vyras nužudytas. Jam buvo nukirsta pusė galvos".

Anelija Vasiliauskienė – Čeičienė, nužudyto Balio Vasiliausko žmona: „Birželio 24 dieną apie 11 val. grįžome iš kaimo palaidoję Balio tėvelį. Įvažiavę į kiemą sutikome parduotuvės sargą K. Žindulį. Jis pasakė, kad vakare buvo atėję su šautuvais. Ir naktį buvo atėję. Sakė, jeigu pasirodys Vasiliauskas, pasakyk jam, kad atneštų į valsčių radiją. Vyras tuoj pat nunešė. Negrįžo. Sužinojau, kad areštuotas. Ne radijo reikėjo.

Nunešiau maisto, čia buvo daug vyrų, sargybinių su šautuvais. Jie buvo vietiniai. Maisto perduoti neleido, sakė, kad Vasiliauskui jo nereikia. Išleido pasikalbėti ant laiptų. Vyro švarko kišenėje buvo parkeris. Sargybinis pamatė jį ir įmetė man į krepšį. Pasakė, kad Vasiliauskui jo nebereiks. Vyrą įstūmė atgal į vidų. Parėjau namo, nes namuose buvo trijų mėnesių dukrelė. Rytą vėl atnešiau maisto. Nežinojau, kad jų nebėra. Stovėjo Stainiokas su šautuvu. Jis kad suriko ant manęs: „Stok! Kur eini? Juos išvežė, jų čia nebėra!". Paklausiau, kodėl manęs neišvežė? Jis atsakė: „Jeigu jiems ten bus gerai, ir tave išveš". Taip ir atsakė. O Šlekys pasakė: „Va, ten vienas šuva bėgo, tai nušovėm". Ir parodė parugėn, kur buvo nušovę Balčiūną".

Sidoras Sergejevas, 1941 metų aktyvistas: „Prasidėjus karui, buvo duotas įsakymas surinkti visus šaulius ir palaikyti, kol pasitrauksim.

Maineivose (rusų sentikių kaimas) buvo apginkluoti partiečiai Dimentijus Aleinikovas, Agejus Aleinikovas, Jefimas Aleinikovas ir Anfimas Karatkovas. Kartu su Agejum nuvažiavom pas Augustinavičių pažiūrėti dviračių, bet jie buvo seni, mes nepaėmėm. Tuo metu pas Augustinavičių užėjo Balčiūnas. Aleinikovas jį areštavo. Balčiūnas buvo atvarytas į Maineivas. Parą buvo laikomas rūsyje. Tada atvažiavo Lebedevas ir pasakė, kad Balčiūną reikia varyti Juodupėn. Ir vienas varė. Bet greitai grįžo ir pasakė, kad Balčiūnas pabėgo. Vėliau sužinojom, kad jis buvo nušautas". (Kiti liudininkai sako, kad Balčiūnas buvo kankintas).

Akvilija Žindulienė – Begdaraševilienė, nužudyto Antano Žindulio žmona: „Antanas Žindulis gimė 1906 m. Juodupės apyl., Didsodės kaime.

1941 m. birželio 23 d. apie 6 valandą ryto pasigirdo daužymas į duris. Vyras atidarė. Įėjo du ginkluoti vyrai. Iš kalbos supratau, kad jie rusai. Vyrą išsivedė. Daugiau jo nemačiau".

Stasė Rinkevičiūtė – Šimanauskienė, nužudyto Petro Rinkevičiaus sesuo: „Brolis Petras gimė 1913 m. Jis priklausė šaulių organizacijai. Buvo apsišvietęs, darbštus. Mūsų šeimoje buvo vienuolika vaikų.

Brolį suėmė birželio 23 dieną du žmonės su šautuvais. Atvažiavo jie nuo Maineivų pusės. Nuvedė į kaimyno kiemą, kur buvo daugiau suimtų.

Po kurio laiko Abrosimas Potapovas atvedė brolį pasiimti smulkmenų. Brolis Petras su Potapovu buvo kaimynai ir draugai. Kartu augo. Abrosimas sakė, kad patardys ir nieko nedarys, paleis.

Brolį Petrą atpažino tik iš balto megztinio. Buvo subadytas".

Abrosimas Potapovas: „Petras Rinkevičius buvo beveik kaimynas. Geras žmogus. Jį suėmė Steponas Skrodys su vyrais. Važiavo jo suimti, o aš ėjau pietų. Paprašė parodyti kelią. Stovėjau ir žiūrėjau, kas bus. Steponas buvo man gerai pažįstamas. Jis sakė, kad Petras slėpė knygas, žurnalus“.

Valė Ražinskaitė – Rinkevičienė (R. K. p a s t a b a: matyt, įvelta klaida, turėtų būti Rinkevičiūtė – Ražinskienė): Gimiau ir augau Razališkio vienkiemy prie Armonių kaimo. 1941 m. birželio 23 d. bepusryčiaujant pradėjo loti šuo. Pamatėm ateinant tris žmones. Vienas buvo su šautuvu, tai Siližinskas, antras – milicininkas Antanas Valaika. Abu kilę iš to paties Armonių kaimo. Trečiąjį varėsi pirma savęs. Tai buvo Pranas Mažeikis, vadinamas „Zingeriu“, jis agituodavo pirkti siuvamąsias mašinas. Prie mūsų namų Valaika išsiėmė brauninką, atėjo į virtuvę ir liepė tėveliui rengtis. Maisto leido pasiimti tik vienai dienai.

Atsitiko taip, kad iš Juodupės tėvelį paleido. Už kokių 10 minučių parėjo tėvelis, bet, sužinojęs, kad jo vėl ieško, pasiėmė maisto ir išėjo į mišką“.

Antanas Rinkevičius, nužudyto Petro Rinkevičiaus brolis, papasakojo Vytautui Liaudanskui: „Kai mane nuvedė iš daboklės į valsčių, ten sėdėjo teismas: Steponas Talius, Kastanauskas ir Margevičius. Su Kastanausku bernavome Latvijoje. Pažiūrėjo jis į mane ir pasakė, kad galiu eiti. Paklausiau, kas bus su broliu, atsakė, kad greit grįš“. **Stasė Rinkevičiūtė** irgi patvirtino, kad brolį Antaną paleido Kastanauskas iš Brizgių kaimo. Jie buvo pažįstami.

Ksaverija Kastenienė: „Aš gyvenau ir dabar tebegyvenu už kokių 200 metrų nuo tos vietos, kur 1941 m. birželio 24 d. buvo kankinami ramūs, taikūs Juodupės miestelio žmonės, lietuviai.

Tą naktį mūsų šeima – vyras, aš ir mano sesuo – nemiegojome. Visą naktį girdėjosi mašinos ūžimas, susimaišęs lyg su dejone, lyg su šauksmu. Rytą vyras išėjo į darbą ir greitai grįžo. Pasakė, kad prie sandėlio stovi ratai, visi kruvini. Žmonės šnabždasi, kad naktį daug iššudė. Grįždamas vyras sutiko Žinką, kuris gyveno Vasiliausko namo antrame aukšte. Žinka pasakė, kad irgi nemiegojo. Anksti rytą jis matė, kaip prie Milaknio šulinio vyrai plovėsi kruvinas rankas.

Emilija Žinkienė: „1940 metais apsigyvenome Juodupėje. Vyras dirbo kooperatyve. Gyvenome pas Vasiliauskus. Čia gyveno ir kooperatyvo pirmininkas Margevičius. Jo vardas, atrodo, buvo Antanas. O žmonos vardas – Tania. Tą vakarą pasikviečiau po kiemą vaikščiojančią Margevičienę į kambarį. Ji sakė, kad bijo eiti į namus. Atėjo suvargęs Margevičius ir sako: „Daug zuikių prigaudžiau“. Žmona paklausė: „Kur jūs juos dėsit?“. Margevičius atsakė: „Didelis daiktas, patvarkysim ir sukišim į duobę“. Visa nutirpau. Prieš naktį išsiunčiau vaikus iš namų į Viaduviškio kaimą pas pusseserę. Su baime laukėm, kas bus. Naktį išgirdau ūžiant mašiną. Sėdėjau prie lango. Išgirdau: „Vyrai, atsargiau, kad nepabėgtų“. Pasigirdo šūvis. Išbėgau pro duris. Čia stovėjo S. Talius. Jis pasakė: „Nekelk panikos. Grįžk atgal!“. Sugrįžau. Po kurio laiko išgirdau vyrų žingsnius. Jie suėjo pas Margevičius. Šūkavo. Nuėjau pažiūrėti, kas darosi. Atidariau duris. Vyrai prašė Tanios dubens apsiplauti. Čia buvo Stainys, Margevičius, Gruodis, Degsnys. Jie greit atsisuko į mane ir išvarė. Išėjau neuždariusi durų. Paskui vyrai išėjo..

Per langą pamačiau, kaip vežė žmonių kūnus. Vieni buvo basi, kiti su kojinėmis. Lavonai buvo sumesti iš abiejų pusių. Po nakties valgykloje valgė tie vyrai ir žydelis Šliomka. Mano vyras pasakojo, kad jie buvo pagėrę, aprištais pirštais. Jie kalbėjo: „Ot, ir buvo šiąnakt manevrai“. Pavalgė, susiruošė ir išvažiavo Aknystės pusėn“.

Anelija Vasiliauskienė – Čeičienė išvardijo šiuos Juodupėje nužudytus žmones:

1. Antanas Balčiūnas, g. 1914 m. Jį atvežė nukankintą iš kitur.
2. Kazys Balčiūnas, g. 1902 m. Skridulių k.
3. Pranas Bulovas, g. 1911 m. Siuvėjas.
4. Vladas Kalpokas, g. 1905 m. Turėjo Juodupėje parduotuvėlę.
5. Petras Kanopa, g. 1925 m. Iš Onuškio dvaro.
6. Pranas Mažeikis, g. 1903 m. Iš Armonių k. „Zinger“ siuvimo mašinų agentas.
7. Viktoras (Vaclovas) Pilkauskas, g. 1907 m. Atsikėlęs iš Klaipėdos krašto. Žmogus buvo mokytas, dirbo fabrike.

8. Jonas Mieliūnas, g. 1901 m. Eigulys. Gyveno Onuškio pusėje.
9. Petras Rinkevičius, g. 1913 m. Paimtas iš Didsodės k.
10. Jonas Stelionis, g. 1902 m. Iš Skridulių k. Kai norėjo paimti, bėgo. Buvo nušautas.
11. Jurgis Šukys iš Maineivų k.
12. Balys Vasiliauskas, g. 1910 m.
13. Antanas Žindulis, g. 1906 m. Iš Didsodės k.

Stefa Bekerienė: „Birželio 27 d. dviračiu nuvažiavau į laidotuves. Žmonių buvo nemažai, daugelis verkė. Brolis gulėjo su tamsiais drabužiais ir su paltu. Jam buvo perpjautas pilvas, matėsi žvyruotos žarnos. Kanopai Petrui buvo išbadytos akys, nupjautas liežuvis. Visus sudėjo į vieną duobę ir užkasė."

Antanas Rinkevičius: „Brolį Petrą baisiausiai kankino. Atpažinti buvo galima tik iš drabužių likučių. Tėvelis to didžio sielvarto paveiktas per mėnesį mirė".

Vladas Bulovas: „Birželio 26 dieną nuvykau, nuėjau į salę. Brolį pažinau. Jis gulėjo nuo durų pirmas. Visi žemėti, akys išbadytos, supjaustyti. Visiems buvo padirbti karstai, pastatyti mediniai kryželiai. Nuvažiuodavom po karo, bet bijodavom ilgiau stovėti. Chrizantemas padėdavom slapta. Apie žvakučių deginimą nebuvo nė kalbos. Kapus daugiausia prižiūrėdavo Vasiliauskienė".

Akvilija Žindulienė – Begdaraševilienė: „Antanas Žindulis buvo nukankintas labai žiauriai: perpjauti žandai, nupjautas liežuvis, abiejose pusėse nuo pažastų iki liemens nulupta oda, perpjautas pilvas, net iškritusios žarnos. Nupjautas pirštas, ant kurio buvo vestuvinis žiedas".

Onutė Kalpokaitė – Milaknienė: „Brolis buvo žiauriai nukankintas. Nupjautas liežuvis, panagės privarytos šakalių, išbadytos akys. Po karo valdžia drausdavo lankyti kapus".

Petras Marcijonas: „1958 m. atvykau į Juodupę. Susipažinau su kapinėm... Vėliau teko kalbėti su Stepu Taliumi. Paklausiau jo apie 1941 m. tragediją. Jis sakė, kad tose žudynėse nedalyvavęs, bet žinąs, kaip tai įvyko. Birželio mėnesį buvo suimta daug žmonių. Suimtieji buvę „buožėkai", neatidavę prievolių. Iš apskrities buvo gautas nurodymas. Vienus reikėjo paleisti, o kitus Paduobyje (senose žvyrduobėse) sutvarkyti. Buvo sušaukti vyrai. Kai kurie iš Rokiškio. Suimtuosius vyrai pradėjo rišti, ruošti gabenimui į Paduobį. Šie pradėjo priešintis, rėkti, tada vyrai juos pradėjo tvarkyti. Jaučiau, kad Taliui šis pokalbis buvo nemalonus".

Pasakoja POVILAS MATEIKIS-*TAURAS*

Užrašyta Rokiškyje
2003 11 29

Gimiau 1927 m. birželio 3 d. Kurkliečių kaime, Rokiškio rajone. Tėvų šeimoje augome trys broliai ir trys seserys, turėjome 10 ha žemės. Tėtis bolševikų revoliucijos metu buvo Rusijoje. Vėliau, grįžęs į Lietuvą, mums daug kalbėdavo apie bolševikų žiaurumus.

1944 m. artėjant frontui namuose išsikasėm bunkerius ir jau kūrėm planus, kaip ir kur reiks slėptis, kai užeis bolševikai. Vieną bunkeriuką išsikasėm klojime po šiaudais, o kitą netoli namų miškelyje. Tuose bunkeriuose buvom numatę slėptis aš, vyresnysis brolis Jonas (g. 1925 m.) ir tėvelis. Kai užėjo rusai, brolis Jonas, Pranas Stukas, Juozas Gimbutis ir Faustas Baltuška sutarė eit į rusų kariuomenę, kad apsaugotų tėvus ir namuose likusius brolius ir seseris nuo tremties ir persekiojimo. Mūsų tėtis apylinkėje organizavo ginkluotą pasipriešinimą prieš okupantus. Mes su tėčiu iš Svėdasų gabenom ginklus, kuriuos gavom iš Juozo Banio. Karo metu jis ginklų

gavo iš rusų tris vežimus, tiesiog nupirko už samagoną. Iš Banio mes parsivežėm 25 šautuvus ir automatus. Pranas Pajarskas pasiėmė automatą, aš pasiėmiau dešimtšūvį šautuvą, tėtis automatą, Baliui Lašui davėm automatą. Kai atvažiavo kamajiškiai partizanai broliai Pranas, Vladas ir Kazys Grobliai, Vytautas Vilutis, Jurgis Šinkūnas, Vytautas Pivoriūnas, jiems išdalinom likusius ginklus.

Kurkliečių kaime ginklus turėjo P. Pajarskas, B. Lašas, Albinas Vilys, aš, bet į mišką nėjom, buvom pasidarę dokumentus ir gyvenom namuose. Kartais pasislėpdavom, kai užeidavo rusų garnizonas arba skrebai, stengėmės jiems nelįsti į akis. Tėtis (Juozas Mateikis, g. 1885 m.) buvo sudaręs sąrašą legaliai gyvenančių vyrų, kad, reikalui esant, galėtume iškart su ginklais prisistatyt į reikiamą vietą bet kuriuo laiku. Tėtis buvo kaip ir tos grupės organizatorius.

1944 metais prieš pat adventą mūsų kaime tuokėsi toks senbernis Juozas Dagys. Prisistatė du Svėdasų skrebai. Susėdo nekviesti sveteliai už stalų ir uliavoja, bet netrukus atėjo partizanai. Suėjo gryčion, žiūri – už stalo skrebai geria, liepė pakelt rankas aukštyn, tie pakėlė rankas, paėmė jų ginklus ir išsivedė skrebukus laukan ir pasakė aiškiai: skrebynan nebandykit grįžt, eikit kariuomenėn ar kur, bet tik ne į skrebyną. Gerai prigrasė ir paleido. Kitą dieną pas Zolbą kūlėm javus ir pamatėm keliu atvažiujant kelias pastotes skrebų. Sustojo prie mūsų, paklausinėjo, ar nematėm kur „banditų“. Pasakėm, kad nematėm, tada sukrito atgal į vežimus ir tiesiai pas Dagį nuvažiavo.

Be abejo, jeigu būtų tuos skrebukus nudėję, būtų viskas tuo ir pasibaigę, o dabar, pasirodo, tie skrebukai pasiskundė, kad juos nuskriaudė „banditai“. Tada dar buvo toks laikas, partizanai skrebų nenaikino, gailėjo.

Nuvažiavę pas Dagį, pasiėmė jaunikį Juozą ir išsivežė į Svėdasus, o ten tris mėnesius jį tardė. Grįžo vargšas visas sumuštas. Jau taip jis buvo pusiau invalidas, apykurtis, o dar taip smarkiai sumušė, ilgai žmogus sirgo.

Po kaimą dažnai slampinėdavo toks alkoholikas Feliksas Zovė, kuris, matyt, dirbo čekistams ir sekė partizanus. Tą sykį pas mus buvo atėję per dvidešimt partizanų. Buvo 1945 m. liepos 13 d. Apie pusę jų po kurio laiko išėjo į netoliese buvusį beržyną, o kiti pasiliko. Zovė, pasirodo, tuo metu prie mūsų gryčios sėdėjo patvory įlindęs į krūmus ir stebėjo, kur nueis anie partizanai. Po to jis nusekė jiems iš paskos. Su pasilikusiais mes dar kiek pasišnekėjom, neilgai trukus ir šitie partizanai nuėjo į beržyną. Zovė tada sėdo ant arklio, nujojo į Svėdasus (12 km) ir pranešė stribams. Šitas Zovė dar Smetonos laikais buvo nuėjęs į Kauną pas patį prezidentą Antaną Smetoną, ten buvo priimtas ir išklausytas. Smetonai jis pasiskundė, kad žmona labai sunkiai serga, neturintis pinigų jai gydyti. Tada prezidentas davė jam tris šimtus litų, tai buvo dideli pinigai. Paguodęs Zovę ir liepęs greičiau grįžt į namus gydyt žmonos. Gavęs pinigus, Zovė į namus negrįžo, kol visų nepragėrė. Tai va toks buvo Feliksas Zovė.

1945 m. liepos 14 d. anksti ryte tėvelis mane kelia šieno pjauti. Atsikeliu, pasiimam su tėveliu dalgius ir einam į pievą. Man taip sunku, taip nėra jėgų, sakau tėčiui: „Nebepjaukim, po sekmadienio nupjausim“. Tėtis mano pasiūlymui nepritarė, mes pjovėm toliau. Dar nebaigiau pradalgio, atbėga Baronaitė, sako:

– Povilai, rusai apisupo Ažugojų miškelį.

Tėtis tuoj pat už dalgio, sako man: „Bėgam bunkerin, čia gali būti blogai“. Aš pagalvojau, ko man bėgt į tą bunkerį, turiu dokumentus, eisiu dar nusimaudysiu Malaišoje. Įbridau į vandenį ir pasigirdo šaudymas, tada greit išlipau ant kranto,

apsirengiau ir jau norėjau eit namo, bet, matau, atbėga mama su jaunesniąja sesute, sako:

– Poviliuk, nebėk, prie namų neprieisi, visur apstota kariuomenės.

Paėjom kiek paruge ir atsigulėm už krūmelio. Netrukus atbėgo vyresnioji sesuo Janina, sako, kad dega mūsų tvartas, klojimas. Netrukus pasigirdo keletas šūvių namų pusėje. Nuo namų mes buvom maždaug už dviejų šimtų metrų, bet rusai mūsų nematė. Girdėjom bliaunančius galvijus, žvygaujančias kiaules, bet mes gulėjom prie žemės prisiglaudę, kad tik mūsų nepastebėtų. Žiūrim, atbėga vėl ta pati Janina Baronaitė, sako:

– Povilai, ko tu čia guli, visus vyrus šaudo, mauk greičiau tolyn...

Tada šokau upėn, dar kažkiek paplaukiau, išlipau ant kranto, užbėgau ant kalnelio, apsidairiau, nematyt jokių kareivių, ir tiesiai pas kaimyną Jurgį Stuką nulėkiau. Jis sako:

– Povilai, dabar ir mus sudegins, ko tu čia atbėgai? Bėk pro vyšnaites, ten eina griovys, tuo pagrioviu ir pabėgsi.

Kaip tik tuo momentu mūsų sodybos link ėjo keletas skrebų. Vienoj kelio pusėj augo žirniai, kitoj pusėj buvo rugiai. Pamatė mane bėgantį ir pradėjo šaudyt iš automatų, bet, matyt, jau aš buvau per toli, maždaug už trijų šimtų metrų, jų automatai manęs nebesiekė. Už kalniuko, matau, rusų kareiviai gal už penkiasdešimties metrų nuo manęs vaikšto. Einu, jie į mane nekreipė jokio dėmesio, tik žiūri ton pusėn, kur namai dega ir girdisi šaudymas.

Nuėjau pas Šukį Gudonių kaime, pasisėmiau iš šulinio vandens, atsigėriau ir sustingau tarsi stabo ištiktas, nebegaliu paeit. Šukys su savo sūnum paėmė mane ir nunešė į klojimą. Klojime prasijudinau, pradėjau vaikščiot, sakau: „Čia neliksiu, einu toliau“. Nuėjau pas Bronių Butkį tame pačiame Gudonių kaime. Su Butkiu užlipom ant tvarto, iš aukščiau labai gerai matėsi, kaip degė Kurkliečių kaimo penkių ūkininkų trobesiai. Degė kiekvieno ūkininko maždaug po penkis trobesius, laukuose gal tris valandas girdėjosi šaudymas. Apie pietus netoli nuo mūsų namų kviečių lauke vienas po kito pasigirdo penki granatų sprogimai.

Visus didesnius pastatus sudegino, tik paliko pirteles, tų nedegino. Pajarskai pirties neturėjo, klojimą nors jau buvo uždegę, bet užgesino, paliko pastogę šeimai prisiglaust.

Buvo sudeginti Juozo Mateikio, Albino Zolbos, Petro Pajarsko, Petro Mateikio namai. Julijono Vaičiaus, kuris gyveno su senute žmona, buvo sudeginta dūminė gryčiutė, o 90-ties metų amžiaus senukas Julijonas nušautas ir sudegintas. Rusai kelis kartus metė jį į ugnį, bet žmona raudodama vis puldavo ir ištraukdavo, vėliau rado jo apdegusį kūną. Buvo nušauta Petro Mateikio motina Teresė Mateikienė, Petras Pajarskas, Pranas Pajarskas (g. 1927 m.), mano tėvelis Juozas Mateikis, Balys Lašas (g. 1912 m.) ir Julijonas Vaičius. Du Petro Mateikio mažamečiai vaikai Algis Mateikis (3 metukų) ir Nijolė Mateikytė (4 metukų) buvo gyvi įmesti į ugnį ir sudeginti. Teresę Mateikienę vėliau rado nušautą darže. Mano pusbrolis Petras Mateikis iš degančio namo per langą iškėlė tuos vaikus į lauką, o pats per kitą pusę pabėgo ir tiesiai į bulvių rūsį, ten apsidėjo linų ryšiais ir pasislėpė. Rusai vis vien pamatė. Kaimynei liepė nueit ir pasakyt, kad Petras išlįstų iš rūsio. Ta įėjo, bet Petras neklausė, tada ją pasiuntė antrą kartą pagrasinę: jei neatves iš rūsio ten pasislėpusio Petro, ją sušaudys. Antrą kartą kaimynė ėmė prašyt Petro, kad tas išeitų, sako: „Pagailėk manęs, jei neišeisi, mane sušaudys“.

Rusai tuo metu abu vaikučius sumetė atgal per langą į degančią gryčią. Kai Petras išlindo iš rūsio, prieš jį jau stovėjo du rusai, o trečias buvo šiek tiek tolėliau. Jis griebė už krūtinių tiems rusams ir ėmė su jais tampytis. Trečias nori šaut, bet Petras tai vieną, tai kitą atsuka priešais save, kareiviukas niekaip negali nusitaikyt į Petrą. Jeigu šaus, gali savą kliudyti. Pastotės jau buvo suvarytos, atvažiavo leitenantas ir pasakė: „Otstavit (Palikti)“. Tada Petras paleido kareivius, tie jau nebešovė, surišo, įkėlė į vežimą ir išsivežė. Žinoma, jeigu jis būtų kiek atsitraukęs nuo tų kareivių, jį tikrai būtų nušovę. Jo svainis Balys Lašas, dar prieš rusams užimant kaimą, lauke padėjo seseriai dėt šieną į žaiginius. Jau buvo sudėję du žaiginius, kai namų pusėje pasigirdo šaudymas. Jis liepė seseriai bėgt į namus, o pats palindo po nepilnai prikrautu šieno žaiginiu, įsitikinęs, kad čia jo tikrai neras. Sesuo jį dar perspėjo, kad jeigu jau įlindai čia, tai būk iki nakties. Ji irgi namo nebėjo, palindo po žaiginiu. Kiek pabuvus atrodė, kad viskas aprimo, išlindo sesuo iš žaiginio, grėblį ant pečių ir jau ėjo į namus, bet stribai iškart ją pamatė, atbėgo prie žaiginio, ištraukė Balį, čia pat sesers akyse davė automato seriją ir ištaškė Baliui smegenis. Po to Balio sesuo Birutė Mateikienė dėl sudegintų vaikų išprotėjo. Griovyje po tiltu išsigelbėjo Albina Pajarskaitė. Budeliai siautėjo kelias dienas: krėtė, kabinėjosi prie gyventojų, žmones varė vežt nušautųjų. Taraldžių kaime pas Andriuškevičių nušovė Ažubalių kaimo gyventoją Sabalį, areštavo Broniaus Dagio iš Kurkliečių kaimo tėvus ir jį patį, kankino Kamajų skrebyne.

Tuoj po minėtų sodybų sudeginimo iš Vaitkūnų kaimo atbėgo partizanų ryšininkė sužinot, kas įvyko. Aš sustabdžiau ją ir paprašiau pasiteiraut, kur mano tėvai ir kiti šeimos nariai. Netrukus ji grįžo ir pasakė, kas nušauti, kas suimti ir išvežti, kad kaime dar rūksta nebaigę degti pastatai, apie mano šeimą ji nieko nepasakė. Supratau, kad mūsiškiai visi iššaudyti, be to, pasakė, kad rusai jau išvažiavo. Tada jau nieko nelaukdamas bėgte pasileidau į namų pusę. Atbėgu į savo namų kiemą, žiūriu – viskas sudegę. Prie tvarto guli sukniubęs smarkiai apdegęs tėvelis, trys kulkos veide, keturios krūtinėje. Sudegė arklys, dvi paršingos kiaulės, trys bekonai, keturios avys, telyčia, sudegė sesers kraičio skrynios. Apsiverkiau ir išėjau iš tėviškės, ilgiau pasilikt bijojau. Nuėjau pas tetą į Verksnionių kaimą, pernakvojau. Kitą dieną, sekmadienį, atėjom su teta į tėviškę, palaidojom tėvelį, po to aš išėjau Kurkliečių miškan pas partizanus. Ten radau Praną ir Kazį Groblius, Šinkūną, Vytautą Vilutį-*Perkūną,* Vytautą Mašauską-*Tarzaną,Sakalą,* Gasparą Simonavičių.

Vyrai pasakojo, kad pirmas iš apsupimo pabėgo Vilutis, kiti pasitraukė į Ažubalių mišką. Vienas partizanas prasiveržė į Vaitkūnų pusę. Žuvo penki partizanai:

Augustinas Baltuška, g. 1914 m. Kunigiškių k.

Jonas Baltuška, g. 1922 m. Kunigiškių k.

Bronius Budreika, g. 1911 m. Gykių k.

Petras Budreika, g. 1924 m. Gykių k.

Albinas Mėginis, g. 1923 m. Kunigiškių k.

Pirmadienį rytui brėkštant grįžau į tėviškę, radau mamą su dviem sesutėm pirtelėje, dvylikamete Irute ir Janina. Mama nuėjo pamelžt karvės, o vyresnioji sesuo Janina sako: „Eisiu, pasaugosiu, kad kas neateitų“. Tik išėjo ir vėl sugrįžo, sako:

– Poviliuk, pilnas kiems skrebų.

Pabėgt jau vilties jokios nebebuvo. Kurion pusėn bebėgsi, vis vien pamatys. Jaunylę seserį paguldžiau, o pats užsitaisiau ginklą ir laukiu, kada eis skrebai į pirtį. Man buvo per kitus pasakyta: kai išvežė visus nušautuosius, skrebai Kunigiškiuos

juos rodė žmonėms ir sakė, kad aš pabėgau, manęs nespėjo nušaut, bet anksčiau ar vėliau pagaus ir vis tiek nušaus. Janina vėl išėjo į lauką ir ėmė kalbint skrebus. Ji po to pasakojo: „Kalbu su skrebų vadu Siniausku ir visa drebu, o tas klausia, ko tu taip drebi. Aš jam sakau, kad namus sudeginot, tėvelį nušovėt, gal dabar atėjot mūsų pribaigt“. Kai sesuo taip pasakė, Siniauskas tik atgal atgal, davė komandą ir išėjo su visa šutve, į pirtelę net nosies nekišo.

Aš patraukiau į mišką Šimonių kraštan pas Starkų-*Montę.* Ten labai susidraugavau su Pajarskų iš mūsų kaimo pusbroliu Albinu Pajarsku-*Bebu.* Daviau priesaiką, gavau *Tauro* slapyvardį. Kartais ateidavau ir į tėviškę, motinai padėdavau kai kuriuos darbus nudirbt.

2003 m. sausio 30 d. Anykščių krašto laikraštyje „ŠILELIS“ Nr. 5 (137) buvo publikuota V. Bagdono apybraiža „Kruvinasis šeštadienis Kurkliečiuose: žudikai dar nesusilaukė atpildo“. Be kita ko, ten paminėta, jog archyviniai dokumentai, liudininkų parodymai suteikia galimybę teisėtvarkos pareigūnams teigti, kad kruvinąją akciją prieš niekuo nenusikaltusius Kurkliečių kaimo gyventojus įvykdė SSRS okupacinės kariuomenės 132-ojo pasienio pulko 2-osios užkardos kareiviai. Štai kodėl vietiniai žmonės regėjo žaliomis kepurėmis dėvinčius kareivius, pasieniečių uniforminės kepurės buvo žalios spalvos.

Didžiausias įtarimo šešėlis gula ant svėdasiškių stribų. Tačiau daugelio jų jau nebėra tarp gyvųjų, kiti išsiblaškę po visą Lietuvą, yra ir išvykusių gyventi į užsienį.

Vos pradėjus kelti į dienos šviesą Kurkliečių kaimo įvykius, Povilą Mateikį surado vienas svėdasiškis, buvęs stribas, ir atsiprašė. Jis pateikė ir 23 stribų, dalyvavusių kruvinojoje akcijoje, sąrašą. Beje, matyt, jo sąžinę labai slėgė kaltės jausmas ir nedavė ramybės, nes po kurio laiko jis nusižudė.

Tarp Vaitkūnų ir Gudonių stovėjo tokia nedidelė gryčiutė, į kurią buvo sugrįžęs vienas partizanas (nei vardo, nei pavardės nebepamenu, lyg Žalnieriūnas). Buvo jau apie 1946 metus. Būdamas gryčioje jis pamatė atvažiuojant skrebus, atsidarė langą ir šovė į juos, po to iššoko per duris ir pasileido bėgte į netoliese esantį miškelį, bet skrebai jį nušovė. Įsivertė į vežimą, nuvežė į Svėdasų miestelį ir numetė ant grindinio. Toliau jis jau pats man pasakojo: „Nubundu, jaučiu, kad šaltis mane purto, nesuprantu, kur aš esu. Bandau keltis, galvos nepakeliu. Užpakalį pakeliu, o galvos ne. Pasižiūriu – aplink akmenys, naktis, toliau nieko nesimato. Pasukau galvą į kitą pusę, matau – netoliese tvora, tada sukaupiau visas jėgas, nušliaužiau iki tvoros, šiaip taip per ją persiverčiau ir tada jau stačias tolyn nuo tos vietos“.

Pasirodo, kad kulka jam pataikė į akį ir išėjo kiaurai per kaukolės tuštumą, smegenų nekliudė. Žmogus tik akies neteko ir stebuklingai liko gyvas. Na, bet skrebai po to nuo jo labai kentėjo. Visą laiką jis nešiojosi kulkosvaidį ir, jei kur pamatė skrebus, niekas jau jo nebeperkalbės – krenta ant žemės ir kerta juos be pasigailėjimo.

Dar prieš Kurkliečių sudeginimą mūsų kaime buvo nušautas niekuo nekaltas jaunas žmogus Albinas Vilys. Jį skrebai rado pas kaimyną, išsivarė į lauką ir nušovė. Petryla dirbo netoli Kauno ir buvo parvažiavęs į tėviškę. Nuėjo į ežerą nusimaudyti, pro šalį ėjo Kamajų skrebai ir pamatė plaukiojantį žmogų. Kamajų skrebų vadas Mikuckis nusitaikė į jį ir nušovė. Dar prieš karą šitas Mikuckis Salose pavogė vieno jaunuolio dviratį, tada jį bernai pagavo ir gerai ataudė, o kai užėjo rusai, tada jis su visais tais, kurie jį už pavogtą dviratį mušė, atsiskaitė. Buvo labai žiaurus žmogus.

Apie pusmetį išbuvau Starkaus būry. Kadangi turėjau dokumentus, Starkus ėmė prašyt manęs, kad legalizuočiaus, nes jiems labai reikėjo patikimų ryšininkų. Nors ir labai nenorėjau išeit iš būrio, bet vado prašymui teko paklusti. Kariniame komisaria-

te dirbo gerai pažįstama Elzbieta Sakalauskaitė, kuri man padėjo prisiregistruti, gavau karinį bilietą. Gyvenau tėviškėj, padėdavau partizanams, rinkau jiems maistą.

Tą vakarą palydėjau pastotę su surinktu maistu iki Punkiškių tilto, nuo ten jį jau būtų pasiėmę šimoniečiai, bet tarp Gudonių ir Taraldžių kaimų kelią mums pastojo rusai ir stribai. Važiavom trys partizanai – Vytautas Vilutis-*Perkūnas,* Albinas Pajarskas-*Bebas*, Šinkūnas – ir aš. Nuo tilto pusės jie į mus atidengė ugnį, tuo metu aš iššokau iš vežimo, dar bandžiau atsišaudyt, paskui pro Barono namus, per dirvas parėjau pas mamą. Automatą pakišau po velėna. Tada jau mes gyvenom Gudonių kaime. Tuoj pat nusirengiau ir atsiguliau. Netrukus ėmė belstis į duris, paklausiau kas, pasakė, kad savi. Atkabinau duris, gryčion suvirto Kamajų skrebai. Iškart paklausė, ar gulėjau, patikrino patalynę – dar šilta, paklausinėjo, ar negirdėjau šaudant, ir liepė vėl eit gult. Kitame namo gale gyveno Stasys Didžgalvis. Užėjo pas jį ir rado dar keturis vyrus. Tada vėl grįžo pas mus, mane išvertė iš lovos ir nusivedė pas Didžgalvį, susodino visus užu stalo ir ėmė tardyt. Ypač bjaurus buvo Kamajų skrebas Mikuckis ir jo pavaduotojas Bronius Bira. Buvo keturi skrebai ir apie dešimt rusų kareiviai. Ant stalo buvo padėta keli pakeliai cigarečių. Aš rusų seržanto paklausiau, ar negalėčiau užsirūkyt, seržantas leido. Kai tik užsidegiau cigaretę, skrebas Bira kaip trenkė man į nosį pistoleto rankena, iškart apsipyliau krauju. Tas ruskelis tik pečiais patraukė.

Darė kratą, pas mane rado daug odų batams, o pas Didžgalvį medžiagų. Pas mus iš Kauno su „študabėkeriu“ atvažiuodavo toks spekuliantas Juozas Balnys, atveždavo medžiagų lietuviškoms uniformoms, kurias keisdavo į maistą. Aš buvau nupirkęs odų, vieniems pasiūdavau, kitiems paremontuodavau batus, Didžgalvis buvo geras siuvėjas, siūdavo uniformas. Didžgalvio žmona Karusė buvo garsaus Šimonių girios partizano Vaclovo Čepukonio-*Tigro* sesuo.

Mus visus nusivarė į Kamajus (12 kilometrų), po to nuvežė į Rokiškį. Rokiškio saugumas buvo pilnas prikimštas žmonių, man jau vietos niekur kitur nebebuvo, tai ant laiptelių pasodino. Taip aš išgyvenau visą mėnesį. Būdavo, ateina toks baisus žydas ir vis klausia smirdančią nosį prikišęs prie veido:

– Ui, kaip tavo pavahdė?

Nepraeina nė valanda, vėl jis ateina ir vėl: „Ui, kaip tavo pavahdė?“. Žydas tyrinėjo mane, gal aš susipainiosiu ir pasakysiu kitą pavardę. Vieną kartą aš jam pasakiau: „Aš bėgsiu vis tiek, ilgiau ant šitų betoninių laiptų neišgulėsiu, baigiu sušalt“. Žydas iškart sukluso, sako: “Ui, tu aik ti po laiptais“. Nueinu po laiptais, ten tokios durytės, atidarau, pasišviečiu degtuku, padėtas čiužinys, bet vos jį pajudinau, pasipylė baltų utėlių armija. Greitai nėriau atgal.

Tardymo metu vertė prisipažint, kad buvau miške, bet aš viską neigiau. Tada pasakė, kad yra liudininkas, kuris matė mane su ginklu, nors buvau tvirtai įsitikinęs, kad niekas iš pašalinių manęs su ginklu nėra matęs. Žiūriu – įveda Karusę Didžgalvienę. Ji ir sako:

– Aš jį mačiau kartu su banditais.

Rankos mano buvo nesurištos, tada nieko nelaukęs kaip traukiau jai per nosį, atsipeikėjau pajutęs, kad šlapias guliu rūsy. Atgavęs sąmonę prisiminiau, kaip trenkiau Didžgalvienei, kaip ji krito ant žemės, o kaip mane partrenkė, nepamenu. Matyt, kuo nors trenkė per galvą ir netekau sąmonės. Po to jau dažnai gaudavau gumuotu kabeliu ir per pečius, ir per galvą, ir per strėnas. Budeliai nesirinko, į kurią vietą

šerti. Mušdavo tardytojas, bet labiausiai vertėjas – Lietuvos ruskelis. Teisė mudu su Didžgalviu Maskvos ypatingasis tribunolas. Atėjo čekistas į kamerą, perskaitė nuosprendį: septyneri metai lagerio. Visas teismas – jokių advokatų, jokių teisėjų, jokių prokurorų. Didžgalvienę vėliau irgi teisė, ji gavo dešimt metų lagerio.

Kai nuvežė į Mordoviją, pirmą dieną pamačiau iš valgyklos ateinant senuką su baronine kepure, pančiu sujuostais rausvais kailinukais, nors ir vasara buvo. Apsiavęs naginėmis, pasiūtomis iš nudėvėtų padangų, vienoje rankoje lazda, o kitoje konservų dėžutė, su barzdele – tikras Kalėdų senelis. Jis praėjo pro mane, atsisukau, pažiūrėjau į jį, jis irgi atsisukęs į mane pažiūrėjo, paskiau girdžiu rusiškai sakant: „Palauk“. Sustojau, jis dar kartą pažiūrėjo man į akis ir paklausė rusiškai: „Iš kur tu būsi?“. Sakau, kad iš Pabaltijo. Jis sako: „Žinau žinau, kad iš Pabaltijo, bet iš kur?“. Sakau, kad iš Lietuvos. Jis griebė mane glėbin, apsikabinom abu ir verkiam. Pasirodo, tai buvo Nepriklausomos Lietuvos valstybės Tarybos pirmininkas (1919-1920 m.) Stasys Šilingas. Vėliau su Šilingu daug bendravom, jis man buvo tarsi tėvas, labai daug esu iš jo gavęs įvairiausių patarimų. Kituose lageriuose teko sutikti poetą Antaną Miškinį, dainininką Antaną Kučingį. Su juo siuvykloje kartu siuvome pirštines, o po darbų ir padainuodavom pritariant estuko gitarai.

Kai atsėdėjau septynerius metus, į namus neleido, dar pridėjo kelerius metus tremties už „ilgą liežuvį“. Jei kas kur, mane vis laikė organizatoriumi.

1956 metais mes su žmona grįžom iš Rusijos. 1957 metų vasarą atėjo Vaclovas Čepukonis su kitu lyg aplankyt grįžusių iš lagerių. Buvo ginkluoti su automatais, apsirengę gražiomis lietuviškomis uniformomis. Susėdom kambary už stalo, jie ėmė teirautis, kaip mes Sibire bendravom su kitais kaliniais, tremtiniais, gal ten dar su likusiais turim kokį nors ryšį, gal kokia nors mūsų organizacija ten veikia ir pan. Kai Čepukonis paklausė, už ką mes sėdėjom, aš jam atkirtau: „Už jus sėdėjom...“. Kaip kitaip aš jam galėjau atsakyt? Mes įtarėm, kad Čepukonis jau kitam ponui tarnauja. Nors jis ir buvo mano kaimynas, bet tuo metu nebebuvo jau nė vieno partizano miške, o jie tarsi iš dangaus nukrito, dar su tokiom gražiom lietuviškom uniformom ir naujutėlaičiais blizgančiais ginklais. Mes jau seniai buvom girdėję, kad Čepukonį paėmė apie 1953-uosius, kad jis gyvena ir dirba Vilniuje. Už stalo jie dar pasakojo visokius nuotykius, kaip bėgo, kaip juos rusai šaudė. Vienu žodžiu, bandė mus išprovokuot, manė, gal ką prasitarsim.

Pasakoja **ANGELĖ PUTRIMAITĖ – RIBOKIENĖ**

Užrašė Nijolė Rakštelienė
Vilkabrukiuose 2004 11 10

Gimiau 1931 m. Vilkabrukių kaime. Šeimoje buvome šeši vaikai. Vyriausias brolis Teofilis buvo gimęs 1927 m., pokario metais jis mokėsi Vilniaus amatų mokykloje, ten įsijungė į antisovietinę veiklą ir priklausė antisovietinei organizacijai. Tai pačiai organizacijai priklausė ir jo auklėtojas, kurį vėliau suėmė. Pas auklėtoją rado organizacijos narių sąrašą, kuriame buvo ir brolio Teofilio pavardė. Bebaigiantį antrą kursą brolį areštavo ir nuteisė 12 metų lagerio. Tai buvo apie 1946 metus. Iš pradžių jį laikė Utenos kalėjime, paskui išvežė į Uchtą. Lageriuose jis praleido 18 metų.

Po brolio Teofilio arešto ir aš pradėjau bendrauti su partizanais. Ruošdavau jiems maistą, skalbdavau drabužius. Jie prašydavo, kad apatinius drabužius išvirinčiau, kadangi juose būdavo utėlių. Man tai padaryti nebuvo sunku. Mes turėjom troškintuvą, kur virdavom bulves gyvuliams, tai į jį, būdavo, sumetu drabužius ir išvirinu.

Vasarą su partizanais susitikdavau kasdien, nes jie buvo apsistoję netoli mūsų, o aš eidavau karvių perkelt, melžt, girdyti. Ganykla buvo prie Nasvės upelio, kuriame partizanai prausdavosi. Ten augo nedideli alksniukai, tai iš mūsų kiemo matydavosi, kaip jie vaikšto, kaip rūksta dūmelis, kai kepdavo kiaušinienę, matydavau, kai pamodavo man, kad ateičiau pas juos. Jeigu pasirodydavo rusų kareiviai ar stribai, tai mano brolis Vladas tuoj virš tvarto stogo iškeldavo vėjo malūnėlį. Toks buvo susitarimas. Daugiausia prie mūsų namų jie būdavo penkiese (pavardės išvardintos brolio Vlado prisiminimuose). Jų ryšininkė buvo Elena Zaborskaitė iš Šventupio. Ji partizanų reikalais eidavo ir pas Užpalių partizanus.

Mūsų partizanai turėjo du bunkerius. Vienas buvo tuoj už Nasvės upelio, kitas kiek tolėliau – Gargažynių miške. Jie man bunkerių nerodė, į juos manęs nesivesdavo. Susitikdavom miško aikštelėje arba prie upės. Parodydavo nuotraukų. Vienoje iš drabužių atpažinau kaimynę Matulionienę, nors fotografuota buvo iš nugaros. Kai kelis kartus su partizanais fotografavomės, aš irgi stengiausi atsukti nugarą. Kai sugavo Albiną Palionį ir pas jį rado nuotraukų, aš tuojau pakeičiau šukuoseną ir visas nuotraukas sunaikinau. Tai buvo1949 m., jau gyvenau Vilniuje.

1946 m. su broliu Vladu Nasvės upelio skardyje kasėm slėptuvę, nes bijojom, kad nevežtų Sibiran, manėm, pasislėpsim. Tuo metu atėjo partizanai Bronius Morkūnas ir Juozas Palionis ir liepė nekasti, nes nemokėsim užmaskuoti, be to, pasakė, kad jie netoli gyvena.

Vilkabrukiuose yra buvę keli susišaudymai. Vienas labai didelis buvo 1945 metų žiemą. Tada vienkiemiuose kelioms dienoms buvo apsistoję daug partizanų. Buvo batsiuvių, siuvėjų. Atėjus rusams, šaudėsi visą dieną. Nušovė devynis ar vienuolika partizanų. Dabar kiekvienas vis kalba kitaip. Partizanai buvo ne vietiniai, todėl niekas jų nepažinojo ir negalėjo pasakyti žuvusiųjų skaičiaus. Taip pat žuvo daug ir rusų kareivių.

Kitas susišaudymas buvo netrukus po to, ko gero, tais pačiais metais, tik jau buvo šilta. Tada partizanai miške prausėsi, skutosi, kai juos pradėjo supti kariuomenė. Tuokart per Gargažynių mišką visi laimingai perbėgo į Vilkabrukių mišką, kur nebuvo apsupimo.

1947 m. laikraštyje buvo parašyta, kad skiriama didelė premija tam, kas išduos Morkūnus ir Palionis. Kiek vėliau iš Kaliningrado atvažiavo Ieva Žvirblytė-Skardžiuvienė. Ji anksčiau artimai bendravo su partizanais, jos vyras Albertas Skardžius ir jo brolis Vladas Skardžius taip pat „partizanavo“. Gal daugiau plėšikavo ir tarnavo stribams? Tas jų „partizanavimas“ tęsėsi neilgai, jie legalizavosi. Vladas išvyko į Kauno rajoną prie Garliavos, o Albertas pasikeitė pavardę į Buitvydo ir metus gyveno Vilniuje. Ieva Skardžiuvienė tada susitiko su partizanais ir įkalbinėjo juos pasiduoti.

Gal po poros dienų, buvo rugiapjūtė, pavakary nuėjau pas gyvulius. Upėje prausėsi vyžuoniškis partizanas ir Juozas Palionis. Jie manęs paprašė išvirt sriubos ir atnešt. Mes tada turėjom išvirę burokėlių sriubos su aviena, aš puodą su sriuba įdėjau į kibirą ir nunešiau jiems. Jie pasiėmė sriubą su visu puodu ir nusinešė į bunkerį, aš

parėjau į namus ir netrukus pamačiau kareivius. Brolis tuoj iškėlė malūnėlį. Netrukus iš visų pusių apie Gargužynių mišką prasidėjo šaudymas. Tada žuvo J. Palionis, K. Žvirblis ir A. Gužas, o B. Morkūnas pabėgo. Po šių įvykių B. Morkūnas su žmona išsikėlė į Kušlių mišką, kur gyveno bunkeryje, bet vėliau abu ten ir žuvo.

Albertas Skardžius išdavė savo žmoną Ievą, ją areštavo, Utenos kalėjime ji pagimdė vaiką, kurį vėliau užaugino jos įtėviai Ratkevičiai. Ji kalėjo Rusijoje, o Albertas už karvių vagystes sėdėjo kriminalistų kalėjime.

Prie Vyžuonų šilo partizanai sušaudė Vilkabrukių kaimo stribus Buitvydus, vadintus Vilkais. Kaip tik tuo metu brolis Teofilis su draugu Vytautu Nemčiūnu važiavo iš Vyžuonų (jie ten tvarkėsi mokslo dokumentus) ir pakliuvo tiesiai ant ką tik iššaudytų stribų. Arklys pasibaidė, tai brolis išlipo iš vežimo ir vieną stribą paspyrė, kad nekliudytų pravažiuot. Pasirodo, vienas iš vadinamų Vilkų buvo tik sužeistas ir vėliau atsigavo.

Iš LYA (KGB) arch. F. K-1, ap. 18, b. 57., p. 197.
Spec. pranešimas

1945 07 27 Vyžuonų valsčiaus istrebiteliai išvažiavo į Vilkabrukių kaimą derliaus nuimti. Atgal grįžo gerokai apsvaigę, Vyžuonų miške pateko į partizanų pasalą ir buvo nušauti:

Buitvydas Bronius, Alfonso, g. 1914 m., Vilkabrukių k
Buitvydas Povilas, Alfonso, g. 1927 m., Vilkabrukių k.
Buitvydas Feliksas, Alfonso, g. 1923 m., Vilkabrukių k.
Bogdanov Jefim Filimonovič, g. 1927 m., Zelionkos k.
Sužeistas vežėjas Buitvydas Vytautas, g. 1932 m., Vilkabrukių k.

Po to stribai brolį Teofilį pradėjo kamantinėt: ko jis ten važiavo, kodėl negelbėjo sužeistųjų, kodėl stribą paspyrė koja ir t. t. Manau, kad stribo paspardymas padėjo sudaryti broliui bylą.

Vilkabrukiuose gyveno su sugyventine Naste Kolovaite toks Butkevičius. Jie varydavo samagoną, o mano tėvas Feliksas Putrimas buvo mėgėjas išgerti. Sykį girtas prasitarė, kad gavo pranešimą apie duoklę partizanams. Nastė tuojau pat nubėgo pas Vyžuonų stribus. Stribai atėję tėvą šokdino, tardė, bet tėvas išsigynė, sakė, kad Nastė buvo girta, nesuprato, kad tai buvo pranešimas iš valsčiaus apie prievoles. Vėliau Butkevičių partizanai sunaikino už samagono varymą ir žmonių skundimą.

Pasakoja **VLADAS PUTRIMAS**

Užrašė Nijolė Rakštelienė
Vilkabrukiuose 2004 11 10

Gimiau 1930 m. Vilkabrukių kaime, Anykščių rajone.

1945 m. balandžio 9 d. naktį tėvai girdėjo ratų bildėjimą, rytą atsikėlę pasakė, kad važiavo „obozas“. Tai buvo partizanai, kurie į Vilkabrukius atvyko kas raiti, kas vienkinkiais, kas dvikinkiais vežimais ir apsistojo vienkiemiuose pas gyventojus. Rytą kaimą nuo Vyžuonų ir Žaliosios pradėjo supti kariuomenė. Prasidėjo kautynės,

kurios baigėsi vakare jau už Vilkabrukių. Buvo nukauta vienuolika partizanų, o rusų kareivių gal dvigubai daugiau. Stribai vietiniams gyventojams liepė nušautus „banditus“ nuvežti į Vyžuonas ir numesti ant grindinio. Nušautų partizanų vežti pasiuntė Dominyką Putrimą, Avlasevičių ir mane. Žuvusiems partizanams buvo nuauti batai, į vežimą krovė po tris nušautuosius. Vežėm devynis. Sakė, kad kitų dviejų nerado. Aš važiavau pirmas, po manęs važiavo D. Putrimas. Jo kumelė buvo nenuorama, ji dantimis vis krimstelėdavo nuogas partizanų kojas, kartais net lavoną pakeldavo.

Po kautynių su tėvu nuėjom į Garunkščių sodybą apžiūrėti, ar nėra sužeistų. Žmonių neradom. Radom du pabalnotus partizanų arklius, vaikštinėjančius po kiemą. Tvarte buvo apie 10 arklių, kuriuos su tėvu pašėrėm dobilais. Kieme stovėjo vienkinkis ir dvikinkis vežimas. Dvikinkiame vežime po brezentu buvo sudėta sūdyta mėsa, prie sienos atremtas kulkosvaidis, trobesių sienos sušaudytos. Kambaryje ant stalo mėtėsi pistoletas. Norėjau pistoletą pasiimti, bet tėvas sudraudė. Naktį partizanai sugrįžo, susirinko savo daiktus ir išvyko. Jie buvo nevietiniai, nepažįstami, gal iš Žaliagirio...

Tų pačių metų pavasarį, dar prieš Vilkabrukių kautynes, gal kovo pabaigoje Vyžuonų stribai suėmė Kunigiškių kaimo partizaną Albiną Palionį (Albinas Palionis, Antano-*Žolynas*, g. 1925 m. Kunigiškių k., Vyžuonų vlsč., Šmėklos būrio partizanas. Suimtas 1946 m., nuteistas 10 m., kalėjo Vorkutoje, žuvo 1958 m. Irkutske). Jis gerai pasivaišino pas Slapšį Vilkabrukiuose ir apgirtęs parėjo į namus. Pasibeldė į langą ir pašaukė motiną, ten iš pasalų jį ir sugavo. Spygliuota viela surištomis rankomis stribai vedžiojosi jį po kaimą. Partizanai, kurie gyveno Jono Niauros ir Rimšienės bunkeriuose, suprato, kad Albinas Palionis neišlaikys kankinimų ir išduos. Jie išėjo iš bunkerių. Taip ir buvo. Albiną atvedė prie bunkerių, bet bunkeriai jau buvo tušti, tačiau Niaurą ir Rimšienę suėmė ir teisė.

Ona Gudonytė – Niaurienė prisimena, kad jos vyras yra pasakojęs, jog pas juos Kunigiškių kaime po kamara buvo įrengtas bunkeris, kuriame gyveno Aleksas Stasiškis, Kazys Maslauskas, Bronius Maslauskas, Juozas Palionis, Albinas Palionis, Bronius Morkūnas ir Jonas Morkūnas – visi iš Kunigiškių kaimo. Pas juos ateidavęs ir jų vadas, apsirengęs gražia uniforma. Bunkerį išdavė Albinas Palionis, kurį stribai visur vedžiojo. Partizanai iš bunkerio spėjo pabėgti. Mano tėvas Kazimieras Gudonis, g. 1920 m., nenorėjo tarnauti sovietinėje armijoje, todėl kurį laiką vienas slapstėsi. Vėliau įstojo į partizanų būrį, kuriam vadovavo Albertas Nakutis-*Viesulas.* Tėvas turėjo *Lakštingalos* slapyvardį, dalyvavo Kurkliečių kautynėse. Žuvo 1945 m. vasarą Kupiškio r., Meškonių k., Vilimų sodyboje. Buvo nušautas tų namų šeimininkas, šeima ištremta į Sibirą. Tėvą nušovė rugiuose, o kūną surado tik pjaunant rugius.

Pas Albiną rado nuotraukų, kurių vienoje matėsi mano sesers Angelės galvos dalis. Stribai pamanė, kad tai ryšininkė Elena Zaborskaitė, ir jos ieškojo, tačiau ši spėjo pabėgti ir pasislėpti. Slapstėsi Radviliškio rajone, Latvijoje. Vėliau ją sugavo ir teisė. Tada ji buvo jau Žvirblienė.

Mūsų krašte apie mėnesį laikėsi broliai Morkūnai, kurių vardų aš nežinau. Jie buvo iš Barkuškio kaimo. Paskui išėjo kitur. Iš Kunigiškių kaimo ateidavo Bronius Morkūnas-*Strausas*, Juozas Palionis-*Šturmas*, Albinas Paalionis-*Žolynas*, Antanas Grižas-*Liepsna* iš Abromiškio k. (Užpalių vlsč.), Kazimieras Žvirblis-*Radvila* iš Šventupio k. (Vyžuonų vlsč.) ir iš Butėnų kaimo Ferdinandas Mikėnas-*Ežys*, kurį vadindavo Ferdicijumi. Žiemos metu vyrai būdavo bunkeriuose pas žmones, vasarą – Gargažynių miško bunkeriuose. Vyresnysis buvo Bronius Morkūnas.

Apie 1947 m. pas Juozą Skardžių kūlėme javus prievolėms, tuo metu kariuomenė pradėjo supti Gargažynių mišką. Rusai su stribais atvažiavo sunkvežimiais, buvo ginkluoti kulkosvaidžiais. Mums liepė baigti darbą ir skirstytis į namus. Prasidėjo šaudymas Gargažynių miške. Prie eglynėlio nušovė Juozą Palionį, Kazimierą Žvirblį ir Antaną Grižą. Jie ten skutosi barzdas, o Bronius Morkūnas buvo bunkeryje. Išgirdęs šaudymą, jis išlindo iš bunkerio ir paupiu leidosi Dvarašilio link. Ant tiltelio per Nasvės upelį stovėjo rusų sunkvežimis, į kurį buvo atsirėmę du kareiviai. Bronius vienu šūviu nušovė kareivius ir bėgte pasileido į Dvarašilį. Dvarašilyje pašaudė, kad nukreiptų kareivių dėmesį ir kad išbėgiotų kiti jo draugai, bet jis nežinojo, kad trys jau nušauti. Kai išgirdo šaudant, kareiviai metėsi į Dvarašilį, bet nieko ten nerado. Tuo metu Ferdinandas Mikėnas pabėgo per Šaltupį, įbėgo į Merkio klojimą, per kitas duris išbėgo ir tiesiai į Kadžiupio raistą. Kareiviai jį vijosi, tardė Merkius, reikalavo išduoti bėglį, žadėjo padegti klojimą, bet tuo metu Mikėnas, būdamas Kadžiupio raiste, ėmė šaudyti. Kareviai suprato, kad partizanas pabėgo, tad klojimo nebedegė ir jo nebesivijo.

Vilkabrukiuose pas Fabijoną Putrimą tarnavo toks Antanas iš Jodonių k., jis kalbėdamas labai mikčiodavo, du jo broliai partizanai buvo apsistoję mūsų krašte, tik aš jų pavardės neprisimenu. Sykį Vyžuonų stribai tą Antaną labai primušė, prispardė, Antanas pasiskundė broliams. Broliai pasitarė su kitais partizanais ir nutarė stribus pamokyti – suorganizavo Vilkabrukių stribams Buitvydams-Vilkams (Vilkabrukiuose buvo kelios Buitvydų šeimos, todėl žmonės jiems buvo pridėję pravardes. Čia minimi Buitvydai, tėvas ir keturi sūnūs, buvo skrebai. Juos vadino Vilkais, kitus Buitvydus vadino Niauromis) rudens darbų talką. Į talką atvažiavo stribai Valiukas bei Gusnicovas iš Vyžuonų. Po talkos stribai siautėjo po Vilkabrukius, reikalavo lašinių, degtinės, o pavakarį pareikalavo, kad Buitvydas, vadinamas Niaura, juos nuvežtų į Vyžuonas. Vežė jau gerokai pakaušusius ir dainuojančius. Vyžuonų šilo pakrašty juos pasitiko partizanai, nušovė arklį, tris Buitvydus-Vilkus ir Gusnicovą. Vytautą Buitvydą-Vilką sužeidė, vėliau jis atsigavo. Sveiką kailį išnešė tik Valiukas. Po šio įvykio Antano broliai partizanai persikėlė kitur.

1946 06 15 į Vyžuonų stribų pasalą, surengtą Kunigiškių kaime ant tilto per Šventąją, pateko Romualdas Matulionis-*Sklandytuvas* ir Bronius Morkūnas. Matulionį nušovė, o Morkūnas per turėklus nušoko į upę ir pradėjo irtis prieš srovę. Stribai pamanė, kad Morkūnas plaukia pasroviui, todėl šaudė į žoles. Laimingai jis išplaukė sveikas ir gyvas.

Buvo partizanų plėšikų. Tai Kazys Maslauskas iš Kunigiškių k., Albertas Skardžius iš Šventupio k. ir dar vienas iš Černaučiznos („Laisvės kovos Anykščių krašte 1944-1954 m.“ pažymėta, kad Albertas Skardžius, Domo-*Naras*, g. 1915 m. Šventupio k., Vyžuonų vlsč., – Šmėklos būrio partizanas. Žuvo 1946 m.). Ypač keistai elgdavosi Kazys Maslauskas. Kartą žiemą atvažiavo pas mus su gauja ir pareikalavo lašinių bei šovinių pistoletui. Aš turėjau labai stiprų karinį prožektorių. Iššokau per kamaros langą, nubėgau į krūmus ir pradėjau prožektoriumi švytuoti. Maslausko gauja pamanė, kad kareiviai artinasi, ir tuojau pasišalino. Vėliau tą prožektorių iš manęs atėmė Bronius Morkūnas.

Kazys Maslauskas-*Pyragius* buvo ginkluotas dešimtšūviu šautuvu. Bronius Morkūnas, Aleksas Stasiškis ir kiti partizanai Kazį Maslauską bardavo už netinkamą elgesį, net nušauti žadėjo. Sykį partizanai, nematant Maslauskui, iš jo ginklo išėmė spyną. Beeidamas Maslauskas pradėjo atsilikti, o kai pamatė, kad nebegali šauti,

pradėjo bėgti. Tada Bronius Morkūnas nušovė Maslauską, vyrai jo kūną užkasė liūno dumblyne („Laisvės kovos Anykščių krašte 1944-1954 m.“ pažymėta, kad Kazys Maslauskas, Jono-*Pyragius*, g. 1920 m. Kunigiškių k., Vyžuonų vlsč., – Šmėklos būrio partizanas. 1946 m. rudenį Kušlių k. jį nušovė Vyžuonų stribai).

Bronius Morkūnas turėjo rusišką kulkosvaidį, kuris buvo be disko, tai jis manęs paprašė, kaip nors iš skrebų pavogti diską. Kartą mūsų kieme stribai su kareiviais pavalgę šildėsi saulėje ir snūduriavo. Buvo labai gera proga, aš ja pasinaudojau – pavogiau kulkosvaidžio diską. Kareiviai išėjo, bet po pusvalandžio grįžo. Kilo baisus triukšmas, diską turėjau atiduoti. Mane kartu nusivarė į Vyžuonas ir gerokai apkūlė, nors aiškinau jiems, kad man reikėjo ne disko, o gilzių.

Vladas Skardžius, Alberto brolis, nebuvo partizanas. Jis vokiečių okupacijos metais buvo išėjęs užkuriomis prie Garliavos Kauno rajone. Nežinau jo žmonos mergautinės pavardės, nežinau ir kaimo, kuriame jis gyveno, tik žinau, kad turėjo didelį ūkį. Pokario metais pas jį apsinakvojo žmogus, kuris į Utenos turgų vedė parduoti eržilą. Utenos turguje būdavo labai brangūs arkliai, juos pirkdavo latviai, baltarusiai. Matyt, žmogus važiavo iš toli, kad prireikė nakvynės, nors iki Utenos tebuvo likę 12 km. Su šeimininku jie susitarė, kad grįždamas iš turgaus vėl užvažiuos, pasikalbės, kaip sekėsi. Užvažiavo. Vladas Skardžius tą žmogų nušovė, užkasė bulvių duobėje už klojimo, pinigus pasisavino, o arklį su vežimu nuvarė į Kunigiškių kaimą pas Bronę Riaubytę, kuri gyveno Morkūnų namuose. Pasirodo, tas žmogus buvo partizanų vado tėvas. Šitą įvykį ištyrė patys partizanai ir privertė Skardžių atkasti lavoną. Kai atkasė, partizanai Skardžių nušovė ir užkasė toje pačioje duobėje. Į lovatieses suvyniojo to žmogaus palaikus ir išsivežė. Skardžiaus šeima, matyt, dėl gėdos išsikraustė gyvent į Kauno rajoną. Albertas Skardžius, bijodamas, kad partizanai ir su juo nesusidorotų, registravosi ir kurį laiką gyveno Vilniuje. Buvo teistas už gyvulių vagystes, vėliau išvyko gyvent į Kaliningradą. Vieną kartą Skardžius buvo atvykęs raudonos spalvos automobiliu, o pats veidą buvo išsidažęs tamsiais dažais, matyt, nenorėjo, kad būtų atpažintas. Jo tikslas buvo susidoroti su ryšininke Elena Zaborskaite, nes manė, kad ši jį išdavė. Zaborskaitės nerado, nes ji, atrodo, jau buvo areštuota. Aš į jį kreipiausi: „Albertai“, o jis man atsakė: „Koks aš tau Albertas?“.

1950 metų rudenį pas mus užėjo partizanai Bronius Morkūnas ir Gasparas (Jagasius) Baronas iš Abromiškio. Jie buvo kažkokiu reikalu atvykę į savo bunkerį ir sakė, kad tenai viskas supeliję. Ginkluoti buvo tik pistoletais. Aš paklausiau, kodėl taip silpnai ginkluoti, Morkūnas atsakė: „Dabar nieko nebeprikariausim, reikia tik save apginti“. Jie vėl išvyko atgal į Kušlių mišką, kur gyveno bunkeryje. Ten juos išdavė vietinis rusas Jurgis Orlovas, kuriam atsibodo remti partizanus. Kai 1951 04 12 rusai apsupo bunkerį (prie Mominio ežero) ir pareikalavo išlįsti, iš bunkerio išlindo tik Baronas ir atsiklaupęs maldavo kareivių nešauti. Morkūnas su žmona Zose Tylaite-*Gulbe* iš bunkerio nelindo. Tada kareiviai nušovė Baroną, o Morkūnas su žmona bunkeryje susisprogdino. Jurgis Orlovas su šeima taip pat išsikėlė gyvent į Kaliningradą.

Pasakoja **ALBINAS PALEVIČIUS-*LIEPA***

Užrašyta Utenoje
2004 06 30

Gimiau 1926 m. vasario 2 d. Vastapų vienkiemyje, Vyžuonų valsčiuje, Utenos apskrityje. Kai 1944 m. grįžo rusai, mes, broliai Alfonsas, Jonas ir aš, turėjome eiti tarnaut į Raudonąją armiją, o ketvirtas brolis Stasys jau buvo paimtas.

Iš Nolėnų kaimo pas mus ateidavo Kazys Šimonėlis, mūsų kaimynas Antanas Kutka. Visi tardavomės, ar eit į rusų kariuomenę, ar į mišką.

Mes gyvenom šalia vieškelio Utena – Užpaliai. Visi trys broliai pasiėmėm maišelius, įsidėjom duonos, lašinių ir išvažiavom į Uteną. Atvažiavom prie „vajenkomato“, atsistojom kitoj pusėje gatvės, matom: vieni verkia, kiti šoka, armonika groja. Tas vaizdelis mus labai nuliūdino ir išgąsdino. Vyriausiasis Jonukas sako: „Žinot ką? Dar grįžkim į namus“. Grįžom į namus, tėveliui dar padėjom išvežt mėšlą, dviem arkliais vežėm. Vieni tvarte mėžiam, kiti lauke verčiam, aš laukiu, kada atvažiuos pilnas vežimas, niekas neatvažiuoja. Paraginau arklį ir su tuščiu vežimu įvažiavau kieman. O, Viešpatie! Žiūriu – kieme sustatyti abu mano broliai, kaimynai Antanas Kutka, Kazys Šimonėlis, o aplink laksto rankoves atsiraitę ginkluoti čekistai ir šaukia: „Ko neinat armijon?“. Grasina visus sušaudyti. Kambaryje tuo metu gėrė samagoną iš kito dalinio atėjęs rusų viršila su keliais kareiviais. Buvo užėję pailsėt. Jie gretimam Pilvelių kaime šunis mokė ieškoti minų. Išgirdę triukšmą lauke, visi išbėgo ir puolė čekistus, dar iššovė kelis kartus. Čekistai iškart nuleido nosis, bet pagrasino: jeigu atėję ras ką nors iš mūsų neišėjus kariuomenėn, sušaudys vietoje.

Kas mums daryt? Reikia išeit iš namų. Jeigu vėl ateis ir ras, tikrai sušaudys. Vyresnysis brolis Juozas savo žemės neturėjo, nuomavo Gaižiūnuose iš policininko Eigelio. Mes nuvažiavom pas brolį, ten netoliese buvo Rudamanskienės dvaras, jos žemėje buvo įrengtas lauko aerodromas, jame leisdavosi rusų lėktuvai, tai mes prie tų rusų prisigretinom. Jie žinojo, kad mes slapstomės nuo kariuomenės. Mes jiems padainuodavom, jie patenkinti klausydavosi mūsų dainų ir sakydavo, kad kariuomenėn visada spėsim. Prie mūsų dar prisidėjo ir kaimynai. Kai frontas traukėsi, kartu traukėsi ir rusų kareiviai su visa aerodromo įranga. Jie pakvietė mus irgi kartu trauktis, atseit jie mus laikys frontininkais, padėsime jiems aptarnauti aerodromą, bet mes jų nepaklausėm. Jie pasitraukė, o mes pasilikome. Kito kelio mums neliko – reikėjo slapstytis. 1944 m. spalio mėn. aš jau turėjau ginklą, mes visi jau gyvenom bunkeriuose. Vienas bunkeris buvo iškastas tėviškėje, kitas nedideliame beržynėlyje. Gretimame Gaižiūnų miške jau buvo susirinkę ir daugiau vyrų. Vieną kartą mudu su broliu Jonu įlindom į tą pirmąjį bunkerį, bet man nuojauta ėmė šnibždėti, kad reikia kuo skubiau iš čia išeit ir eit į bunkerį beržynėlyje. Pasirodo, šitas bunkeris, iš kurio mes išėjome, buvo išduotas. Stribai atvedė tėvelį ir liepė jam lįst į vidų, bet mūsų čia jau nerado, mes buvom pasitraukę. Mes greit sužinojom, kad mus išdavė kaimynas Pranas (po to jis pabėgo Klaipėdon).

1944 12 25 Galinių kaime, Užpalių valsčiuje, prie Starkaus sodybos žuvo brolis Alfonsas (g. 1924 m.). Tada prie Starkaus sodybos buvome penkiese, kiti išsilakstė, mudu su Alfonsu likome dviese. Kai Alfonsą nušovė, palikau jį ir nuėjau pas kaimyną Treinį. Jis man davė arklį, roges, aš įkėliau brolį į roges, parvežiau namo ir paslė-

piau klojimo šiauduose. Kitą dieną paprašiau kaimynus Kutką ir Antaną Šimonėlį padėti, pats iškasiau duobę ant kalniuko prie pat namų ir palaidojom brolį. Niekam apie tai nesakiau – nei tėvui, nei seseriai, nes bijojau, kad tėvelio neišvežtų. Tai buvo pati pirma žūtis mūsų apylinkėje. 1945 m. Vilkabrukiuose buvo jau susidaręs apie 120 vyrų partizanų būrys. Tada ir mes perėjom į tą būrį ir slapstėmės Vilkabrukių kaime pas žmones, nebe bunkeriuose. Gavę žinią, kad rusai atvarė į Vyžuonas, Debeikius daug kariuomenės, sunerimom. Mūsų vadas Povilas Baronas-*Briedis* reagavo ramiai. Mes išsiskyrėm į dvi dalis. Mūsų grupė patraukė į lauko pusę, kur patekom į tokią pragarišką rusų ugnį, kad kažin ar kas iš mūsiškių būtų likęs gyvas, jeigu rusai būtų norėję. Man atrodo, kad jie nenorėjo mūsų visų išskerst, žuvo vienuolika vyrų.

R. K. p a s t a b a: Leidinyje „Laisvės kovos Anykščių krašte“ nurodyta, jog 1945 05 09 (kitur – 1945 04 10) prie Vilkabrukių kaimo Gedimino kuopos partizanai, vadovaujami Vinco Kaulinio-*Miškinio,* susidūrė su NKVD kariuomenės Utenos garnizonu. Žuvo 10 partizanų ir 20 NKVD kareivių:

Žuvusiųjų pavardės nustatytos remiantis B. Juodzevičiaus knyga „Laisvės kaina“ ir gyvų liudininkų parodymais.

1. Neliupšis Bronius, g. 1924 m. Sprakšių k., Vyžuonų vlsč.
2. Bernotas Jurgis iš Šiaudinių k., Vyžuonų vlsč.
3. Janulionis Jonas, g. 1922 m. Melaikių k., Vyžuonų vlsč.
4. Kerpiškis Bronius, g. 1921 m. Sprakšių k., Vyžuonų vlsč.
5. Palskys Benas-*Skiltuvas*, g. 1926 m. Aulelių k., Svėdasų vlsč.
6. Putrimas Kazys, g. 1920 m. Pauliukiškių k., Vyžuonų vlsč.
7. Vilutis Jonas-*Sakalėlis*, g. 1920 m. Užpaliuose.
8. Vilutis Pranciškus-*Kotas*, g. 1924 m. Užpaliuose (Jono brolis).
9. Kasickas iš Šiaudinių k., Vyžuonų vlsč.
10. Juozelskis iš Sprakšių k., Vyžuonų vlsč.
11. Juzėnas Povilas, g. 1910 m. Aknyščių k., Debeikių vlsč.

(Kitų duomenimis, tuo metu buvo nušautas Ablasevičius ar Avlasevičius?)

R. K. p a s t a b a: Apie partizanų susirėmimus Vilkabrukiuose šiuo metu sklando įvairios kalbos. Tiksliau nustatyti buvusių kautynių datą, vietą ir aplinkybes gana sudėtinga, kadangi tik keletas senyvo amžiaus žmonių tėra likusių gyvų, jie irgi ne viską prisimena, ne visai tiksliai nurodo įvykių datas, be to, ir pačius įvykius traktuoja skirtingai. Pateiksiu keletą trumpų šių žmonių prisiminimų apie kautynes Vilkabrukiuose pirmaisiais pokario metais.

Pasakoja KAZIMIERA MERKYTĖ – BUDREIKIENĖ

g. 1930 m. Vilkabrukių kaime. Užrašyta 2004 09

1945 m. balandžio mėn., dienos nepamenu, iš nakties Vilkabrukių vienkiemiuose apsistojo partizanai. Buvo ir pas mus. Pas artimiausią kaimyną, mano tetą Eleną Groblytę, buvo vienuolika. Tarp jų buvo du siuvėjai. Kai prasidėjo šaudymas, jie išbėgdami paliko žirkles. Apie 11 val. pradėjo šaudyti. Kaimą apsupo rusų garnizonas nuo Žaliosios ir Vyžuonų. Mūsų miškelyje nušovė du partizanus. Vieną iš jų partizanai buvo paslėpę mūsų šiauduose, bet stribai surado, paskui mus tardė. Po kautynių, kai išvežė nušautųjų lavonus į Vyžuonas, naktį pas Groblytę atėjo sužeistas partizanas Benediktas Malinauskas ir paprašė pagalbos. Jam buvo peršautas šonas. Groblytė jam pakeitė baltinius, perrišo rankšluostį ir išleido.

R. K. p a s t a b a: Benediktas Malinauskas g. 1922 m. Pilvelių k., Užpalių vlsč. Vėliau legalizavosi, gyveno ir dirbo Užpaliuose. Šiuo metu miręs.

Pasakoja JANINA BUITVYDAITĖ – PRIEVELIENĖ

g. 1919 m. Vilkabrukių k. Užrašyta 2004 09

1945 m. balandžio mėn., dienos nepamenu, aš ariau lauką ir išgirdau šaudant. Pamačiau bėgančius partizanus ir juos besivejančius kareivius. Aš irgi parbėgau namo, kieme mane sutikę stribai barė, grasino nušauti, kad bėgau. Aš nežinojau, kad kaime buvo apsistoję partizanai.

Kai šaudėsi, tai du nušovė miškelyje. Už mūsų kaimyno klojimo buvo nušauti gal trys ar keturi. Dar kitus nušovė Aulelių ir Liepagirių miške. Mano tėvą išvarė vežti lavonų, tai aš labai išsigandau, bet tėvas lavonų nevežė, tik vežiojo kapitoną. Susišaudymo metu nušovė Juozelskio šunį, karvę, peršovė eržilą ir veršį. Kalbėjo, kad nušovė 11 partizanų. Vėliau pas mus užeidavo pailsėti tokia moteris nuo Utenos, ji eidavo į savo dviejų sūnų žuvimo vietą ties Liepagiriais – Auleliais. Ką ten nušovė, nežinau. Kalbėjo, kad tai buvo skrajojantis būrys.

Pasakoja VLADAS PUTRIMAS

g. 1930 m. Vilkabrukių k. Užrašyta 2004 09

1945 m. gegužės mėn. d. (?) iš Žaliamiškio buvo atvykę daug partizanų ir apsistoję Vilkabrukių vienkiemiuose. Atvažiavo su arkliais, vežėsi kubilą sūdytos mėsos, pas Juozapą Garunkštį partizanai kaustė arklius. Iš ryto po kaimą pradėjo vaikščioti ubagas, buvo užėjęs pas Kiprą Kazielą, kur buvo apsistoję partizanai, džiovinosi išplautus drabužius. Netrukus pasirodė keli kareiviai. Iš mūsų kiemo Kazielų kiemas buvo kaip ant delno. Partizanai, kurie buvo pas Kazielą, atidengė į tuos kareivius ugnį. Nušovė kelis kareivius, bet du nusivoliojo į pakalnę ir bėgo į Vyžuonų pusę. Ivanauskas akėjo. Pribėgę prie jo, nupjaustė pakinktus, užsėdo ant arklio ir nujojo Vyžuonų pusėn. Netrukus kaimą apsiautė rusų kariuomenės garnizonas, susišaudymo metu žuvo 11 partizanų. Jie man buvo nežinomi, aš su kitais keturiais kaimynais vežiau lavonus į Vyžuonas.

Pasakoja ANGELĖ SKARDŽIŪTĖ-SKARDŽIUVIENĖ

g. 1926 m. Kodžupio k., Anykščių r. Užrašyta 2004 09

Pokario metais buvau samdinė pas turtingus Vilkabrukių ūkininkus Garunkščius, prižiūrėjau mažą vaiką. Garunkštis dirbo MSV ir buvo „raudonas“. 1945 m. balandžio 15 d. apie antrą valandą nakties ėmė belsti į duris. Atsikėliau, ir į vidų suėjo apie 70 partizanų. Namas buvo labai didelis, vietos daug. Atvažiavę jie buvo su arkliais, viename vežime buvo kulkosvaidis. Suėję vidun vieni spausdino, kiti rašė, prausėsi ar šiaip tvarkėsi, dirbo tylėdami.

Rytą Juozapas Garunkštis mane barė, kad įleidau partizanus. Išeidamas į darbą patarė pavalgius namuose nebūti ir eiti ne pas Slapšį, o pas Fabijoną Putrimą. Netrukus atbėgo mano tėvas Kazimieras Skardžius iš Žaliosios (jis dirbo eiguliu) ir pasakė, kad kaimą supa kariuomenė. 9 valandą partizanai apsirengė, prasidėjo šaudymas. Dauguma bėgo į Linskio pusę. Nušovė devynis, o dešimtą – Benjaminą Palskį, 19 metų Žemės ūkio akademijos studentą, sunkiai sužeidė. Vėliau jį rado netoli namų jau mirusį. Jo ir neišvežė į miestelį. Kaimynai krovė lavonus ir vežė. Vežė Avlasevičius. Jis turėjo tris sūnus: Antanas žuvo Plechavičiaus armijoje, Jonas buvo sušaudytas su žydais Rašėjė, o Aleksą nušovė kieme. Nušovė stribai, nes bėgo nuo jų. Albertas Buitvydas taip pat žuvo savo kieme, bet ne tuo metu, dar prieš armiją. Jis nebuvo partizanas, bet jo tėvas Vladas buvo partizanas. Jis jau buvo žuvęs anksčiau Žaliagiryje. Vilkabrukių kautynių metu rusų garnizonas krėtė sodybas. Kareiviai buvo pas Kuprionį Kedžių k., pas Kazį Skardžių, mano tėvą, atėjo trys partizanai. Du buvo sužeisti. Vienas dar paėjo, jiedu su tuo sveikuoju nešė sunkiai sužeistą trečią, prašė suteikti pagalbą. Tuo laiku jie išsigelbėjo, bet nežinia ar ilgam. Palskys buvo mūsų giminaitis, tai sakydavo, kad su juo vaikšto ir daugiau studentų. Kas daugiau žuvo, aš nežinau, nes jų nepažinojau. Vyžuonų miestelyje žuvusiųjų partizanų kūnai gulėjo kelias dienas. Tada artimieji, kurie nebijojo, už samagono butelį iš stribų išsipirko palaikus ir pasilaidojo.

Vilkabrukių kautynėse dalyvavo Marcelinas Ruzgas iš Šiaudinių k. Kautynių metu pasislėpė Rapolo Buitvydo šiauduose. Rusai durtuvais badė šiaudus, bet nepataikė. Dabar jau miręs. Kautynėse dalyvavo ir Juozapas Vaičiūnas, g. 1922 m. Pašilių k. Buvo sužeistas, šiuo metu dar gyvas. Povilas Rožanskas-*Aliukas*, g. 1928 m., po Vilkabrukių kautynių pasitraukė iš miško ir išvyko mokytis.

Pasakoja POVILAS ROŽANSKAS-*ALIUKAS*

1945 metų pavasarį buvome užėmę Rašimų kaimą, iš kurio po poros dienų turėjome pasitraukti. Traukdamiesi Vyžuonų link, apsistojome Vilkabrukių kaime, bet buvome apsupti rusų NKVD kariuomenės. Mes matėme, kaip jie mus supo, kaip mašinomis buvo atvežami vis nauji ir nauji kareivių būriai ir išdėstomi pakelėse, pakrūmėse. Mums kito kelio neliko, tik kautis ir energingai veržtis iš apsupties žiedo. Prisimenu, bėgau per buvusį rusų aviacijos lauko aerodromą su man nepažįstamu partizanu, kuris, matyt, buvo pašautas ir krito ant žemės. Su dideliu skausmu akyse jis prašė jį pribaigti. Tai buvo klaikiausios minutės mano gyvenime. Aš jo prašymo įvykdyti nedrįsau. Jis, kankinamas skausmo, šūvį į save paleido pats. Po kautynių iš vietinių gyventojų sužinojome, kad atvykusios rusų mašinos daug išsivežė nukautų savo kareivių, didelį nuostolį patyrė ir mūsų partizanai, žuvo devyni kovotojai.

Brolis Jonas sužeistas grįžo tik po savaitės. Kai brolis Jonas atsirado, viską pasakiau seseriai, kuri gyveno Utenoje, kitai seseriai, kuri gyveno Šeiminiškiuose prie Sudeikių. Padarėm karstą ir, atkasę Alfonso palaikus, perlaidojom Pilvelių kapinėse.

Kai mes pabėgom, iš partizanų vadovybės gavom nurodymą nedidelėmis grupelėmis slapstytis toliau savo krašte. Mūsų grupelėje buvome: aš-*Liepa*, brolis Jonas-*Dobilas*, mūsų būrio vadas Antanas Šimonėlis-*Hitleris*, Alfonsas Bivainis-*Klimašauskas*, g. 1923 m. Luknių k., Vyžuonų vlsč., jo brolis Bronius Bivainis-*Uosis*, g. 1923 m. (abu žuvo 1949 03 24 Nolėnų k.). Alfonsas Bivainis vedė ir registravosi, bet pasklido kalbos, kad jį čekistai užverbavo. Tada partizanai bandė jį sunaikinti bet nesėkmingai: žmona žuvo, o jis liko gyvas. Po to jis vėl išėjo į mišką ir žuvo bunkeryje pas Šimonėlį. Ten kartu žuvo ir Vytauto apygardos vadas Vincas Kaulinis-*Miškinis.*

1945 m. liepos 1 d. mes nakvojom Nolėnų kaime pas būrio vadą Antaną Šimonėlį: aš, brolis Jonas, Antanas Šimonėlis, Kazys Šimonėlis, Jonas Jurelė ir Antanas Kutka. Staiga sargybinis pranešė, kad supa rusai. Vieni atsikėlė ir bėgo durų link, o aš – į kitą pusę. Kelios lentos buvo neužkaltos, o ten toks skersinis. Pribėgau, žiūriu – kareiviai eina vienas prie kito panašiai už penkiolikos metrų. Aš tiesiai per tą skylę, bet koja užkliuvo, ir persiverčiau kūliais tiesiai į rugių lauką. Sėdžiu ir laukiu, kada kareiviai mane suims arba nušaus, o jie kaip ėjo taip ir nuėjo. Laimingai viskas baigėsi, tąkart nė vienas iš mūsų nežuvo, visi likom sveiki ir gyvi.

Tuoj po karo Vytautas Mažliokas (jie buvo 3 broliai: Danius, Valentas, Vytautas ir sesuo) vedė tokių komunistų dukrą ir išėjo dirbt į sovietinę miliciją. Jo tėvai buvo labai padorūs žmonės, patriotai. Jie ėmė maldaut ir prašyt mūsų, kad kaip nors jį ištrauktume iš bolševikinės milicijos. Tėvai su juo susitarė, kad jis su savimi pasiimtų dar vieną užkietėjusį komunistą ir važiuotų per Skaistašilio mišką (iš Utenos Užpalių link). Kai sutartą dieną ir valandą jie važiavo per mišką, mes juos užstojom ir suėmėm. Komunistas buvo sušaudytas, o Mažliokas liko mūsų būryje. Aš niekada nemaniau, kad šitas žmogus galėtų būti toks žiaurus. Nušaut ką nors jam buvo vienas malonumas. Aš su juo nedraugavau. Vėliau jis registravosi, kaimynai jo labai nemėgo, bet kad jis buvo partizanas, to nepaneigsi. Kai grįžau iš lagerio, po kurio laiko gavau kvietimą prisistatyt į KGB. Nuėjau, tardytojas atverčia mano bylą ir klausia,

ar pažinojau Mažlioką. Pasakiau, kad jis iš mūsų krašto, jo nepažint aš negalėjau. Tada saugumietis man pasakė, ar aš negalėčiau paliudyti, kad kai mes buvom užėję pas kaimyną Benjaminą Riaubą, Mažliokas norėjo jį nušauti, bet aš jį sutramdžiau. Aš šį epizodą iškart prisiminiau, bet saugumiečiui viską paneigiau. Tuomet jis man pasakė, kad jie buvę pas Riaubą ir radę lubose skyles, kur Mažlioko buvo šauta. Be to, jis dar taip pasakė:

– Tai va, Palevičiau, jeigu jis dabar elgtųsi kaip žmogus, mes to klausimo nebekeltume, bet yra kaimynų skundas, kad jis karvėms tešmenis supjaustė skutimosi peiliukais ir kitokių negerų darbų pridarė.

Vėliau sužinojau, kad apie 1950 metus vienas iš tų Mažliokų vestuvėse peiliu nudūrė buvusį partizaną, mano gerą draugą Joną Jurelę.

1946 m. rusų kariuomenė su stribais siautė mūsų apylinkes ir sugavo kaimyną Henriką Bertašių. Jį paėmė, palaikė kurį laiką. Paskui mes pamatėm, kad jį paleido. Tada su broliu Jonu turėjom bunkerį Nolėnų kaime pas Stasę Valickaitę (atsikėlusi nuo Biržų). Mus tas Henrikas išdavė. 1946 03 11 rusai ir vienuolika Utenos stribų apsupo Valickaitės sodybą, pareikalavo pasiduot. Iš pradžių mūsų buvo sutarta nepasiduot, bet kai atidarė bunkerio dangtį, gyvybė tapo brangesnė už mirtį, ir abu išlindom iš bunkerio. Visa laimė, kad vadas buvo jaunas rusų karininkas, gal todėl mūsų net nemušė ir nekankino. Vietiniai skrebai vielomis surišo rankas už nugaros, išvedė vienmarškinius į lauką, dar sniego buvo lauke, suguldė ant žemės, priėjo šitas rusų leitenantėlis ir pasakė: „Rebiata, čto vy dumaite (Vaikinai, ką jūs galvojate?)“. Aš net stebėjausi tokiu ruso karininko nuoširdumu. Po to mus pakėlė nuo žemės, įvedė gryčion, rusų leitenantas nurišo mums nuo rankų vielas, paėmė nuo sienos rankšluostį, perplėšė išilgai ir rankšluosčiu surišo rankas. Jie buvo atvažiavę trimis pastotėmis iš Riešės malūno. Mane įsodino į vieną pastotę, brolį Joną į kitą, o Valickaitę į trečią. Pas Valickaitę mokėsi siūti jauna mergaičiukė, tai ji pribėgo prie manęs ir tyliai paklausė: „Albiniuk, gal pranešt?“. Jeigu būtų pranešusi partizanams, gal tie būtų bandę mus vaduot, bet skrebai mus iškart perspėjo: „Jeigu mus kas užpuls jus vežant, pirmiausia žūsite jūs“. Atvežė mus iki Riešės, arklius stribai paliko žmonėms, išlaipino iš vežimų, ant pečių užkabino šautuvus ir pėsčius atvarė į Uteną.

Kai brolis Stasys grįžo sužeistas su apdovanojimais iš fronto, mes, trys broliai – aš, Jonas, Juozas ir tėvas Romualdas – sėdėjom Utenos kalėjime. Stasiui leido pasimatyt tik su manim, su kitais pasimatyti neleido. Kai jis pamatė, kokia čia padėtis, galutinai nusivylė okupantais ir jų pakalikais stribais. Jis grįžo kaip karo veteranas, be to, dar sužeistas, bet čekistai vėliau privertė jį išvežt Sibiran savo žmoną ir žmonos motiną. Grįžęs iš Utenos stoties į namus, Stasys visus rusų apdovanojimus, visus medalius užkabino šuniui ant kaklo ir paleido. Už tai dar gavo aštuonerius metus lagerio. Atlikęs bausmę, nuvažiavo pas šeimą į Sibirą.

Utenos kalėjime prižiūrėtoju dirbo toks Vasiljevas iš Rybnikų kaimo, jo brolis Jurgis Vasiljevas buvo lietuvių partizanas, vienas iš Gedimino kuopos kūrėjų, Ryšių ir žvalgybos skyriaus viršininkas. Šitas kalėjimo prižiūrėtojas nebuvo jau toks žiaurus, aš nuo jo nekentėjau, o prižiūrėtojas Juozas Meškuotis daužė mane, norėjo užverbuot. Kai kalėjimą uždarė, Meškuotis perėjo dirbti į Utenos miliciją.

Vorkutos lageriuose teko dalyvauti kalinių sukilime. Gerai pažinojau Lietuvos kariuomenės kapitoną Afanasijų Kazaną, savo akimis mačiau, kaip jis žuvo. Kazanas stovėjo zonoje ant tokios aukštumėlės, o kareiviai buvo išsirikiavę už zonos

dviem eilėm: vieni suklaupę, kiti stati. Čekistai per garsiakalbius pareikalavo, kad per penkias minutes visi išeitų iš zonos ir ėmė skaičiuoti. Kai pirmą šūvių salvę kareiviai paleido virš kalinių galvų, Kazanas pasakė:

– Vyrai, niekur neikit, į žmones nešaudys!

Tada ir davė seriją į mus. Iškart krito apie dvidešimt kalinių, tarp jų ir kapitonas Kazanas, apie 120 buvo sužeista. Mes trise buvome susikabinę už parankių: Venclovas, aš ir Banaitis iš Panevėžio, toliau kiti irgi tiesiog it siena susikibę stovėjo. Banaičiui teko keturios kulkos, žmonės rėkė, klykė, kiti nugriuvę dejavo, vaitojo. Aš pribėgau prie savo barako, žiūriu, kad ir man kraujas per pirštus bėga, buvo pataikę į ranką.

Lageryje išbuvau devynerius metus. 1955 m. kovo 25 d. išėjau iš lagerio, bet į Lietuvą grįžti dar neleido. Tada mes, keliolika lietuvių, surinkom po 25 rublius, papirkom komendantą, kuris mane išleido į Uchtą. Ten klimatas kur kas švelnesnis, panašus kaip Lietuvoje.

Pasakoja **ALBINAS VAŠKELIS**

Užrašyta Utenoje
2001 05 13

Gimiau 1921 m. Utenos apskrityje, Leliūnų valsčiuje, Aknystėlių kaime. Kai mirė tėtis, man buvo tik aštuoneri metukai. Likome dviese su broliu ir mama. Būdamas 12 metų mirė brolis. Mama mirė 1942 m. Nuo tada likau vienas.

Labai gerai prisimenu pirmąją rusų okupaciją 1940 m. Mes gyvenom už penkių kilometrų nuo plento. Šeštadienį po pietų plento pusėje išgirdom garsų ūžimą. Mes nieko nežinojom, tik vieni į kitus žiūrėjom akis išplėtę, tarsi laukdami, kada prasidės pasaulio pabaiga. Netrukus kažkas atėjo ir pasakė, kad plentas pilnas rusų kariuomenės. Sekmadienį nuėjom į Leliūnus bažnyčion, miestelis buvo pilnas rusų: stovi sunkvežimiai, keli tankai, kareiviai vaikštinėja su tokiais ilgais šautuvais, ant šautuvų uždėti durklai, tarsi būtų pasiruošę kautynėms. Keliu vis eina ir eina, važiuoja ir važiuoja jų voros. Mes stovim, spoksom, girdžiu, kažkas sako:

– Ot, tai kokia galybė užėjo, ar kas dar galėtų juos įveikti?

Po pamaldų tik išėję iš bažnyčios pamatėm, kaip vietiniai ruskeliai tik būriuojasi, o su jais kartu ir tokie skurdžiai žydeliai Lazariai su raudonais raiščiais ant rankovių. Iš ruskelių kai kas pradėjo ir garsiau šūkaut, neva mitinguot.

Ypač stebėjomės, kaip skurdžiai atrodė rusų kareiviai: kojos bintais apvyniotos, kelnės kažkokios išsipūtusios, palaidinės ilgos tarsi suknios, be jokių antpečių, lyg ne kareiviai, o kažkokie vargetos būtų. Jų vyresnieji, matyt, karininkai, apsiavę batais, nors tų batų aulai brezentiniai, o padai guminiai. Labai slogų įspūdį paliko Raudonoji armija.

Vėliau ir mūsų žmonės, kurie dar nuo caro laikų mokėjo rusiškai, išdrįsdavo prieit arčiau prie kareivių, ėmė klausinėt jų, koks gyvenimas jų „kolchozuose“. Iš jų kalbų supratom, kad apie „kolchozus“ jie nenorėjo kalbėti.

Kai kitą sekmadienį atėjom į bažnyčią, po miestelį išdidžiai vaikštinėjo iš kažkur atsiradę ir komunistuojantys jaunuoliai lietuviai. Pamenu, buvęs valsčiaus viršaitis Ališanka, atsistojęs ant tokio paaukštinimo, rėžė kalbą. Jis turėjo gerą iškalbą ir

mėgo pakalbėti, bet tąkart kalbėjo labai atsargiai, kad neįžeistų nei vienų, nei kitų. Kalbėdamas priminė, kad aplink visur raudonos vėliavos, raudoni plakatai, dėl to reikia tik džiaugtis, nes Kristus irgi buvo apsirengęs raudonos spalvos drabužiais, jis irgi norėjo įvest tvarką, lygybę tarp žmonių. Tokią pat tvarką ir lygybę norinti įvesti ir Raudonoji armija. Po jo užlipo kalbėti kažkoks tipelis, atvykęs iš Utenos, tai tas necenzūriniais žodžiais keikė lietuvišką tvarką ir gyrė raudonuosius okupantus. Žmonės stovi galvas žemyn nuleidę. Kai baigė kalbą, gal tik kokie du supliaukšėjo delnais. Supratau, kad pritariančių nebuvo.

Vėliau iš laikraščių pradėjom sužinoti apie suėmimus, areštus, apie lietuviškų įstaigų likvidavimą. Labai greitai ėmė sklisti gandai, kad bus karas. Aš buvau šaukiamojo amžiaus. Ėmė registruot naujokus. Atėjo 1941 metų pavasaris, Leliūnų mokyklos pastate buvo organizuojami rusų kalbos kursai, kiekvieną dieną po pietų eidavom mokytis rusų kalbos. Gandai apie karą nesiliovė.

Atėjo birželio mėnuo, prasidėjo baisieji trėmimai, labai sukrėtę mūsų žmones, o birželio 22 d., sekmadienį, prasidėjo karas. Mama grįžo iš bažnyčios ir pasakė, kad rusai jau bėga atgal, pilnas plentas pėsčių ir važiuotų. Ketvirtadienį jau atėjo vokiečiai. Pavakary ėjom žiūrėt vokiečių. Pakelėse, grioviuose buvo palikta visokios rusiškos amunicijos, ginklų, šovinių, bet mes nieko nelietėm, bijojom vokiečių.

Atėjus vokiečiams, žmonės kaimuose apsidžiaugė. Vokiečiai buvo tarsi išsigelbėjimas nuo rusų žiaurumo, ko gero, jie būtų ištrėmę dar daugiau mūsiškių. Leliūnų valsčiaus patalpose buvo rasti sąrašai tremiamųjų, kurių jau nebespėjo išvežti.

1944 metų liepos pabaigoje grįžo rusų bolševikai, daugelis mūsų žmonių pasitraukė kartu su vokiečiais. Traukėsi prie vokiečių tarnavę savisaugos daliniuose, policijoje, Plechavičiaus armijoje. Iš mūsų kaimo Kazys Kutka, tarnavęs savisaugos daliny, pasiliko namuose, pradėjom su juo dažniau susitikinėt, aptarinėjom esamą situaciją, po to vėl išsiskirstydavom kas sau.

Netrukus rusai visus šaukiamojo amžiaus vyrus ėmė registruot į savo kariuomenę, nuo tada ir prasidėjo pasipriešinimo organizavimas, slapstymasis, kuriam ėmė vadovauti K. Kutka. Susirinko nemaža grupelė, vienas kitas turėjo ginklą. Kol kas aktyvaus veikimo dar nebuvo, bet vyrai jau buvo tam pasiruošę. Atėjo ruduo. Mūsų kaime stovėjo vėjinis malūnas. Vyrai iškasė tranšėją iš malūno apie 50 metrų ir padarė slėptuvę maždaug šešiems vyrams. Man ją kiek vėliau parodė Kutka. Tą slėptuvę kasė trise: Kutka, Vytautas Namajuška, buvęs plechavičiukas, ir jo sesers buvęs tarnas, kuris irgi slapstėsi nuo rusų. Vėliau tą tarną rusai suėmė, bet paleido. Pasirodo, jis viską išpasakojo apie slėptuvę. Pas Kutkas atvažiavo kareiviai ir ėmė klausinėt, kur slėptuvė. Jie pasakė, kad karo metu nuo bombų buvo išsikasę slėptuvę klojime, ir parodė jiems. Tikrosios slėptuvės taip ir nerado, bet joje jau vis vien bijojom gyventi.

Po kelių dienų atėjo pas mane Kazys Kutka, Mykolas Guobužas, Juozas Jakštonis iš Šilaikių kaimo ir Vytautas Kalytis (Broniaus Kalyčio-*Siaubo* brolis. Tarp Vyžuonų ir Leliūnų veikė jų grupelė). Jie žinojo, kad aš slapstausi, todėl pasiūlė pas mus ant tvarto įrengt slėptuvę. Mūsų tvartas buvo didelis, ant lubų pristatyta daug rugių pėdų. Apžiūrėjom ir nutarėm slėptuvę padaryt tarp rugių pėdų. Nuo geležinkelio pylimo atsivežėm kelias sniegtvores, iš šonų apkalėm lentomis, į tarpus dejom pėdus rugių ir padarėm nedidelę patalpėlę, sumūrijom krosnelę iš plytų, padarėm įstatomą kaminėlį. Mano dėdė Jonas Jakutis buvo senas žmogus, 1904 m. japonų karo dalyvis. Jis ir sako:

– Ech, mane net šiurpas ima, kai pagalvoju apie jūsų slėptuvę. Tokią slėptuvę tik vaikai gali pasidaryt žaisdami, – bet mes į dėdės žodžius nekreipėm dėmesio.

Vyrai atsinešė radijo aparatą, pajungė baterijas, ištempė anteną, sėdim kaip ponai šitoj slėptuvėje, klausom radijo laidų, kai reikia, užsikuriam krosnelę, pasišildom. Kurį laiką vyrai taip ir gyveno. Maždaug už poros kilometrų buvo Guobužo namai. Jų šeima didelė, sodyba irgi nemaža. Jis, būdavo, kartais išeina iš slėptuvės, pareina į namus ir ten pabūna. Vieną dieną jis atbėga ir sako:

– Pas mus atėjo rusai manęs suimt. Buvau lauke ir pamačiau, kaip jie suėjo gryčion, o aš čia atbėgau.

Jis, pamenu, atbėgo su šautuvu, buvo labai karingai nusiteikęs. Visi nutarė, kad reiktų tuos rusus išvaikyt. Visi keturi nulipo nuo tvarto, aš stoviu ir matau, kaip jie vorele patraukė Guobužo namų link. Netrukus išgirdau keliolika šautuvų salvių, po gero pusvalandžio matau – atbėga vienas Guobužas. Aš jo klausiu, kur kiti, o jis man aiškina:

– Mes kažkaip išsiskyrėm. Jie nubėgo į kitą pusę, aš likau vienas. Vieną ruskį nušovėm, kitą sužeidėm...

Rusų ten buvo apie dešimt. Likusieji nušautąjį ir sužeistąjį įsitempė į Guobužo gryčią, o dar du nubėgo į Uteną pakviest pastiprinimą. Buvo giedra gruodžio 4 d. popietė. Guobužas paprašė nueit pas jį į namus ir sužinot, kas ten dedasi. Aš to tik ir telaukiau, man labai įdomu pašnipinėt, gal ką sužinosiu, išgirsiu, grįžęs papasakosiu. Pamiške priėjau visai netoli Guobužo namų, gryčios durys atviros. Kiek palaukiau prisiglaudęs prie medžių, tyku, ramu, niekas nevaikšto, pagalvojau, kad jau nieko nėra. Einu pro tvartą artyn gryčios, jau kieman įėjau, priėjau prie pat durų, tik šast du kareiviai ir atstatė į mane šautuvus su durtuvais.

– Dokumenty jest (Dokumentus turi)?

– Jest (Turiu), – atsakau ir kišu ranką į užantį.

Ruskiai kaip šoks atgal, aš to ir telaukiau. Apsisukau ir, kiek kojos neša, pasileidau miško link. Kai nubėgau apie 50 metrų, tuomet pradėjo į mane šaudyti, bet nebesivijo, tik šaudė. Kai parbėgau į namus, žiūriu, mano rankogalis nuplėštas, supratau, kad viena kulka mane vos kliudė.

Kai anie du kareiviai nulėkė į Uteną ir pranešė, kad juos užpuolė „banditai“, atvažiavo pilnas sunkvežimis rusų kareivių ir išdėstė pasalas aplink Guobužo sodybą. Trys partizanai, kiek palaukę, grįžo pažiūrėt, ką pridarė, bet beeidami pakliuvo į rusų pasalą. Kazį Kutką sužeidė, paskui pribėgę užbadė durtuvais. Kadangi rusai Guobužo namus padegė, Jakštonis sudegė troboje. Kalytis, nors ir pašautas į plaučius, pabėgo. Kiek vėliau mes susitikom keliese pas tokį Vilkicką mūsų kaime. Žiūrim – įeina gryčion sunkiai sužeistas Vytautas Kalytis, atsisėdo ant suolo, atsilošė prie sienos, o Vilkickai vaikšto po kambarį kaip nesavi ir vis sako: „Dabar sudegins ir mus, jeigu ateis“. Pasikinkiau arklį ir nuvežiau Kalytį į Šilaikių kaimą pas Jakštonio seserį, ten jis ir mirė.

Žinoma, po visko buvo daug šnekų: kam tuos rusus reikėjo kliudyt ir pan. Be trijų žuvusių partizanų, rusai nušovė Guobužo tėvą ir sudegino kaimyno Pakalnio namus. Nepagalvojo jauni vyrai, kuo visa tai baigsis. Po šio įvykio atsirado ir daugiau vyrų, kurie paėmė ginklą į rankas ir išėjo į miškus. Povilas Stasiulionis-*Kovas*, *Vilkas*, buvo tarnavęs Lietuvos policijoje, jis atėjo nuo Debeikių ir apsistojo pas Kutkas, kadangi jie buvo giminės. Čia toks užkampis, vyrai saugiau jautėsi. Su juo kartu atėjo

ir brolis Bronius Stasiulionis, buvęs policininkas Mykolas Brilinga-*Tigras* iš Lipšės kaimo, Debeikių valsčiaus, dar keletas vyrų. Susidarė apie 10 vyrų grupelė. Taip jie šitoje apylinkėje ir vaikščiojo iš vieno vienkiemio į kitą. Ir pas mane ateidavo. Įsigijau ir aš ginklą, rusišką šautuvą su apdegusia buože.

Po Naujųjų 1945-ųjų metų, per Tris Karalius susirinkom Namajuškos jaujoje ir davėm priesaiką keturi naujokai: Vincas Laucius-*Kirvis*, Antanas Limba-*Bunkeris*, Juozas Laucius-*Vaidila* ir aš – Albinas Vaškelis-*Lazdynas*. Priesaiką priėmė Vincas Kaulinis-*Miškinis*. Nuo tada oficialiai tapau partizanu, bet būryje kartu su kitais nevaikščiojau, gyvenau namuose, buvau kaip rezervinis iki vasario mėnesio. Kartą pas mane apie 11 valandą nakties atėjo 15 rusų kareivių. Dangus buvo apniukęs, tik debesų properšose kartais sušvisdavo mėnulis. Pabeldė į langą, iššokau iš lovos vienmarškinis, o kitapus durų rusiškai rėkauja: „Otkroj dveri (Atidaryk duris)!“. Išsigandau, galvoju, jog geruoju nesibaigs, ko gero, atėjo manęs suimt. Užsimečiau ant pečių švarkelį, atidariau duris, rusai nėrė į vidų, o aš likau už durų. Girdžiu, kaip viduje rėkauja: „Spički, spički (Degtukai, degtukai)!“. Kad ir basas, nieko nelaukęs šokau bėgt tolyn nuo namų. Prie tvarto, pasirodo, buvo dar keli ruseliai pasilikę ir mane pastebėjo. Užbėgau už klojimo, tada tiesiai keliuku ir pakalnėn. Tuomet pasigirdo šūviai ir riksmas: „Stoj! Stoj (Stok)!“. Aš basas pakalnėn, įbėgau į tokį raistą ir pajutau, kad mano petys peršautas. Raiste jau bėgt nebegalėjau, nes sniego giliai, vos klampojau, bet mačiau, kaip rusai mane vejasi. Išėjau iš raisto ir keliuku vėl bėgte, rusai gerokai atsiliko nuo manęs. Bėgu ir galvoju: „Kur aš nubėgsiu? Pėdsakai sniege gi lieka“. Maždaug už pusantro kilometro įbėgau į vienkiemį, pabeldžiau į langą ir paprašiau arklio, pasakiau, kad rusai vejasi. Šeimininkas atsiliepė:

– Arklys tvarte.

Nubėgau į tvartą, atidariau duris, apgraibomis suradau kamanas ir pro duris. Užšokau ant arklio, girdžiu, kad jau čia pat rusai rėkauja. Stipriai kirtau arkliui, šis pasileido šuoliais. Iškart pajutau, kad esu pusnuogis, šaltis tiesiog košte košė mane. Pajojau apie tris kilometrus iki Varundiškių kaimo, užėjau pas žinomą Jakštonį, kurio brolis irgi buvo partizanas, priklausė mūsų grupelei. Įėjau gryčion, visas šonas kruvinas, basas, drebu pats nežinodamas dėl ko: ar iš šalčio, ar iš baimės. Žmonės išsigando mane tokį pamatę, vieni siūlė lipt ant pečiaus sušilt, kiti liepė šeimininkei greičiau virt arbatą. Išgėriau kelis puodukus arbatos, apšilau, sutvarstė peršautą petį, pranešė netoliese buvusiems mūsų partizanams. Atėjo trise – Povilas Stasiulionis, Guobužas ir dar vienas. Tuomet aš jau prisidėjau prie jų, susidarė 15 vyrų būrys. Bunkeriuose nesislapstėm, laikydavomės pas patikimus žmones. Užeinam, pabūnam po dieną, po dvi, žmonėms irgi neramu ir dėl mūsų, ir dėl savęs. Bet koks mūsų susidūrimais su rusais ar stribais jiems nieko gero nežada. Mūsų veiklos zona ir buvo Vyžuonų – Debeikių – Leliūnų trikampis.

Atėjo 1945 metų pavasaris. Tuo metu dienojom Černaučiznos kaime pas vieną gyventoją, kai pranešė, kad atėjo du stribai suimt kaimyno Putrimo. Šis, pasirodo, turėjo ginklą, pasipriešino stribams ir pabėgo. Stribai grįžo į Vyžuonas ir pranešė, kad Putrimas atsišaudydamas pabėgo. Tuomet sukilo ant kojų visas Vyžuonų stribynas ir atlėkė į Putrimo sodybą. Mes atėjom netoli vieškelio ir išsidėstėm ant tokios aukštumėlės, mums prieš akis atsivėrė visas slėnis, kuriuo vingiavo vieškelis. Broliai Juozas-*Liūtas* ir Jonas-*Sakalas* Zabulioniai iš Šiaudinių k., Vyžuonų vlsč., pasistatė „Brno“ kulkosvaidį ir, kai tik stribai pasirodė slėnyje, į juos kirto. Dvylika stribų kri-

to vietoje, liko gal tik trys, kurie spėjo pasislėpti. Tuo metu į Vyžuonas su amerikonišku „vilium“ buvo atvažiavęs Utenos partijos instruktorius A. Zabulionis.

R. K. p a s t a b a: Antanas Zabulionis g. 1919 m. Sprakšių k., Utenos r. Nuo I936 m. komunistų partijos narys. I940–194I m. LKP Utenos apskr. k-to instruktorius. I944–1945 m. LKP Utenos apskr. k-to instruktorius. I942 08 atvyko iš Maskvos į Lietuvą organizuoti partizaninio pasipriešinimo, buvo raudonųjų partizanų Audros būrio komisaras.

Kai tie du stribai pranešė, kad pabėgo ginkluotas „banditas“, raudonųjų komisaras šoko į „vilį“ ir lėkė gaudyti „bandito“, deja, toliau šio slėnio nenuvažiavo. Kai stribai sukrito ant žemės, ėjom žiūrėt, kas iš jų liko. Žiūrim – šalia „viliuko“ guli sunkiai sužeistas raudonasis komisaras Zabulionis, šalia jo desantininkų automatas. Pribėgo prie jo Mykolas Guobužas-*Šaulys* ir sako:

– Gana tau šliaužiot Lietuvos žeme! Tu, išdavike prakeiktas!

Paleido trumpą automato seriją į jį. Amerikonišką jo „viliuką“ padegėm, susirinkom visus žuvusiųjų ginklus ir skubiai traukėmės į Vyžuonų pusę. Kiek pabuvom pas gyventojus sodyboj, po to grįžom į savo kraštą.

Po tokių sėkmingų kautynių pakilo dar didesnis ūpas. Mes turėjom jau du kulkosvaidžius, rašomąją mašinėlę, platindavom atsišaukimus. Kreipėmės į stribus, į visus komunistuojančius piliečius, raginom stribus pasitraukti iš stribynų, sakėm: jiems bus dovanota, jeigu tik nebetarnaus okupantams. Keletas Leliūnų stribų išsigando mūsų grasinimų ir paliko stribyną.

Mes sukaupėm nemažai ginklų, į būrį atėjo naujų vyrų, turėjome savo arklius. Jeigu kur toliau pajudėdavom, visą amuniciją veždavomės arkliais. Kartą pasitraukėm netoli Debeikių ir apsistojom Gerkonių kaime. Čia susijungėm su debeikiečių partizanų grupe, prie mūsų dar prisidėjo vyžuoniškiai, žodžiu, vienoj vietoje buvo trys būriai, apie devyniasdešimt žmonių. Tokį būrį aprūpinti maistu nebuvo taip paprasta. Kiek pabuvę Gerkonių, Romuldavos miškuose, persikėlėm į Žaliąją girią, esančią netoli Vyžuonų. Visam šiam būriui vadovavo Vincas Kaulinis-*Miškinis*, jo pavaduotojas buvo Dominykas Bagočiūnas-*Briedis*, kilęs iš Vyžuonų miestelio. Apsistojom Vilkabrukių kaime, ten net kelias dienas stovėjom. Mūsų grupė buvo pirma, vyžuoniškių – antra, debeikiečių – trečia. Mūsų grupės vadas buvo Vincas Laucius-*Kirvis*.

Trečią dieną (1945 05 09) gavom žinią, kad rusų kariuomenė važiuoja plentu, gal kas išdavė, kad mes čia stovyklaujam. *Miškinio* tuo metu nebuvo. Susirinko grupių vadai, pavaduotojai ir nutarė, kad reikia priešintis rusams, jeigu puls. Išėjom iš vienkiemių, išsidėstėm šalia Vilkabrukių miško: mes dešinėje, vyžuoniškiai vidury, o debeikiečiai visai pamiškėje. Laukiam rusų. Buvo jau popietė. Vadai susitarė, kad reiktų vieną partizaną paskirt palaikyti ryšiui tarp grupių. *Kirvis* mane pasikvietė ir davė nurodymus, ką aš turėsiu daryt kautynių metu. Sako: „Tu greitas, galėsi lakstyt“. Išgirdom vyžuoniškių grupės centre šaudant, automatų, kulkosvaidžių serijas. Kiek pašaudė ir aptilo. Man *Kirvis* ir sako:

– Nueik ir pažiūrėk, kas ten yra.

Einu į tą vietą, kur buvo išsidėstęs vyžuoniškių būrys, dairausi šen ir ten – tuščia, nieko nėra. Išgirdau šaudant jau mūsų pusėje, dar pasigirdo minosvaidžių sprogimai. Einu pamiške atgal. Duoda iš minosvaidžių, net pušų šakos žemėn krenta. Vienu metu šaudymas lyg ir aptilo, prieinu buvusias mūsų būrio pozicijas – irgi nieko nėra. Dar kiek paeinu, žiūriu – *Kirvis* vienas vaikšto. Aš klausiu, kur daugiau mūsiškių, jis sako:

– Aš pats nežinau, kur jie pradingo.

Einam dviese. Dar sutikom Juozą Kemėšių-*Baravyką* iš Šilaikių kaimo ir Velykį-*Lokį* iš debeikiečių būrio. Dabar jau keturiese einam pamiške ir randam du mūsiškius nušautus – Joną Vilutį-*Sakalėlį* iš Utenos ir jo brolį Pranciškų Vilutį-*Kotą*. Eidami pamiške, pamatėm toliau einančius šešis rusus, maždaug už poros šimtų metrų. Sakom, reiktų jiems padus pasvilint, ko jie vaikšto po mūsų laukus. Prisitaikėm ir kirtom į juos. Nežinau, ar jiems kliuvo, ar ne, bet jie kaip lapai sukrito ant žemės ir dingo mums iš akių. Ką gi, einam toliau, žiūrim – vienkiemis, gerai įsižiūrėjom sustoję: viduje matyti rusų kareiviai. Nuėjom giliau į mišką, atėjo vakaras, pasigirdo sunkvežimių burzgimas, matyt, rusai pradėjo grįžti atgal. Tik vėliau sužinojom, kad žuvo 11 vyžuoniškių partizanų, mūsiškių tik du, o debeikiečių lyg ir visai nekliudė, jie atsitraukė. Jeigu būtume neatsitraukę, galėjo mus visus suimti arba iššaudyti.

Keturiese nuėjom iki Užpalių, pernakvojom pas vieną ūkininką ir grįžom į namus. Po šių kautynių gavome raštiškus nurodymus, kad nebesijungtume į dideles grupes, nes jos greit išaiškinamos, slapstytis turėjome mažomis grupelėmis. Tuomet mūsų 30 vyrų būrys išsiskirstė mažesnėmis grupelėmis. Didesnė 10 žmonių grupė liko Gaspariškių miške, ten jie turėjo išsikasę bunkerį. Antalgės, Stabulankių miškeliuose slėpėsi Vincas Laucius-*Kirvis* su keliais vyrais.

Aš vienas pasidariau slėptuvę klojime po šienu, bet ryšį palaikiau su visais būrio vyrais. Kas kiek laiko šitų grupelių vyresnieji susieidavo pasitart. Dažniausia rinkdavosi pas mus arba pas Kutką prie vėjinio malūno. Ateidavo ir apygardos vadas V. Kaulinis, buvo tariamasi dėl tolimesnės veiklos. Tačiau tą grupelę Gaspariškių miške kažkas išdavė. Rusai apsupo mišką, žuvo keletas vyrų, kurie liko gyvi, išsiskirstė pavieniui.

Liepos mėnesio pabaigoje atėjo *Kirvis* su savo vyrais, sutarėm padaryt pasalą Leliūnų stribams, kurie dažnai važiuodavo į Uteną. Vieną kartą, kai jie dviem vežimais grįžo iš Utenos į Leliūnus, mes patykojom paplentėj ir apšaudėm juos. Pamatėm juos atvažiuojant maždaug už dviejų šimtų metrų ir trenkėm iš šautuvų ir kulkosvaidžio, bet mūsų pasala nepavyko. Stribai kirto arkliams, šie pasileido bėgt. Tik vienam stribukui kliuvo, tas išgriuvo iš ratų. Mes pribėgom, žiūrim – kėpso negyvas, pasirodo, nušovėm Leliūnų milicijos viršininką.

1946 m. pas Kutkas buvo apsistoję aštuoni vyrai, tarp jų buvo ir *Miškinis*. Suėjo visi vieną kartą gryčion, ant stalo atsirado degtinės butelis. Kambaryje dar buvo Kutkos sūnus Jonas, dukra Ona (Gališauskienė). Išgėrė jie tą butelį ir pasijuto blogai. Kai kuriems iš burnos ėmė veržtis putos, šeimininkų sūnus pradėjo nusišnekėt, kiti neteko sąmonės. Likusieji Kutkų šeimos nariai, kurie degtinės negėrė, išsigando, suprato, kad degtinė buvo užnuodyta. Atbėgo pas mane Ona Kutkaitė ir sako:

– Pas mus partizanai apnuodyti, beveik visi guli be sąmonės, reiktų juos skubiai išvežt iš namų. Tik vienas Balys Jakštonis-*Trockis* negėrė tos degtinės.

Aš greit pasikinkiau arklį ir nuvažiavau pas Kutkas. *Trockis*, pasirodo, Joną Šerėną ir Antaną Kairį įsivertė į vežimą ir išvažiavo, o kitus penkis paliko. Tada aš *Kirvį*, *Miškinį* ir *Šaulį*-Guobužą įsiverčiau į roges ir nuvežiau į nuošalų Petro Lauciaus klojimą Gaspariškių kaime. Visus tris suguldžiau, apmečiau šienu ir palikau, o kitus du – Emanuelį Vyšniauską-*Žaibą* ir Juozą Tamošiūną-*Bijūną* nuvežiau į kaimyno Namajuškos jaują, kur juos paslėpiau. Kitą rytą ėjau pažiūrėt, kaip jie jaučiasi, gal negyvai nunuodyti. Pamačiau juos visus gyvus, tik veidai ištįsę, lūpos sukepusios. Vakare visi buvo atgavę sąmonę.

Toks Samavičius (kitur minimas kaip Simonavičius?), kilęs nuo Troškūnų, dirbo geležinkelininku ir nuolat važinėjo į Panevėžį. Jis buvo vedęs Levutę Kalytytę iš mūsų krašto, dažnai atvažiuodavo pas ją. Atrodė lyg ir patikimas žmogus, bet, pasirodo, čekistų buvo užverbuotas. Kai jis atvažiuodavo šeštadieniais po darbo, pas jį ateidavo partizanai. Šį kartą jis pasiūlė partizanus pavaišinti degtine, kurią atsivežė iš Panevėžio. Partizanai kategoriškai atsisakė degtinę gerti vietoje, pasiėmė butelį ir išsinešė su savimi. Iki Dominyko Kutkos namų Aknystėlių kaime buvo apie du kilometrus. Čia jie tą butelį ir išgėrė. Rusai, pasirodo, jau buvo atvažiavę ir laukė pasaloje. Jakštonis-*Trockis*, įsimetęs anuos du vyrus į roges, traukėsi tolyn nuo Kutkos namų, pervažiavo per Aknystėlio ežerą ir nuvažiavo pas Samavičių, kuriam Šerėnas buvo giminė, o Kairį nutarė užvežt pas Juozą Ruzgą. Gretimoje sodyboje jau laukė čekistai ir bandė stabdyti Jakštonį, bet jis, pajutęs pavojų, paragino arklį ir mėgino pasprukti. Deja, rogės pakrypo ant šono, ir Kairys išvirto iš rogių. Stribai jį mirtinai sužeidė, o Jakštonis, nors ir sužeistas, pasiekė mišką ir išsigelbėjo. Joną Šerėną-*Čerčilį* paėmė gyvą ir nuteisė 10 metų lagerio. Po šio įvykio Samavičius kažkur dingo, vengė rodytis šiose apylinkėse, bet partizanai vis tiek laukė jo atvažiuojant net iki vidurvasario.

Stabulankių kaime buvo traukinio stotelė. Vieną kartą į stotelę atėjo Samavičius, pasiruošęs grįžt į Panevėžį. Čia jį partizanai ir sugavo, tiesiog vietoje jam buvo įvykdytas mirties nuosprendis.

B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ nurodyta, jog 1946 m. rugpjūčio 4 d. du Gedimino kuopos partizanai prie Stabulankių geležinkelio stotelės, Leliūnų vlsč., įvykdė geležinkelio darbininko Vinco Samavičiaus, s. Romo, g. 1916 m., gyvenusio Troškūnų stotyje, žmogžudystę.

Pagal turimus duomenis nustatyta, kad Samavičius buvo Panevėžio Transporto susivienijimo skyriaus MGB slaptas bendradarbis. Duomenys iš LYA, F. K-1, ap. 3, b. 1609, p. 2, 23.

Kartu su manimi gyveno mano pusseserė Veronika Jakutytė. 1945 m. rugsėjo pabaigoje mane visgi susekė Leliūnų stribai. Tuo metu aš buvau gryčioje, žiūriu per langą – staiga į kiemą įlekia pilnas vežimas stribų. Pagavo mane, nuvežė į Leliūnus, kiek patardę išvežė į Uteną. Ginklų nepaėmė, nes buvau paslėpęs. Utenoje palaikė dvi savaites. Jie mane suėmė ir tardė kaip „banditą“, bet aš gyniausi, sakiau jiems, kad tik slapsčiausi nuo kariuomenės, ginklo neturiu. Klausia, kodėl nesiregistravau, pasakiau, kad bijojau. Matyt, surinko daugiau informacijos ir tikriausiai nerado, kas paliudytų ne mano naudai, tad išdavė dokumentus ir liepė registruotis. Taip aš tapau legaliu piliečiu.

Prasidėjo 1946-ieji, partizanai vis pas mane užeina, pabūna. Dažniausiai užeidavo Emanuelis Vyšniauskas-*Žaibas*, kilęs nuo Zarasų, pabėgęs iš rusų kariuomenės, Juozas Tamošiūnas-*Bijūnas* iš Šilaikių ir dar vienas (pavardės nepamenu). Dažniausiai jie apsistodavo pas patikimus žmones. Aš gyvenau namuose, dirbau žemę, ūkininkavau.

1945 m. žiemkenčių nebuvau pasėjęs, tik vasarojų. Rusai ūkininkams uždėjo prievoles. Atėjo ruduo, ką užsiauginai, atiduok valdžiai. Seniūnijoje sukvietė susirinkimą, privažiavo stribų iš rajono centro, valdininkų, visus ūkininkus ragina vykdyt prievoles ir dar lenktyniaut su Debeikių valsčiumi. Susirinkimo pabaigoje paklausė, kas turi klausimų. Nebeiškentęs atsistojau ir pasakiau: „Aš nelenktyniausiu, nes neturiu grūdų, žiemkenčių nepasėjau, vasarojus dar nepjautas“. Iškart užsirašė mano pavardę, supratau, kad ne vietoje įkišau savo trigrašį. Kad nepildžiau prie-

volių, mane perdavė teismui. Leliūnuose vyko parodomasis teismas. Man pritaikė RSFSR BK 62-ą straipsnį už prievolių neįvykdymą pagal to straipsnio 1-ą dalį. Gavau 2 metus lagerio ir 5 metus tremties su turto konfiskavimu. Iššlavė tada visą mano ūkį: medžius, lentas, gyvulius, miltus, grūdus. Teismas vyko šeštadienį, buvo suvaryta daug žmonių. Po teismo įgrūdo į milicijos požemius. Sekmadienį į kalėjimą nepriima, pirmadienį jau norėjo perkelt į kalėjimą, bet gavo žinią, kad pirtis neveikia, negali priimti. Tuomet prižiūrėtojas įėjo į mūsų kamerą ir pasakė, kad reikia penkių vyrų. Paėmė mane, dar kelis, išsivarė į lauką ir pasakė, kad reikės pjaut malkas ir valyt arklius. Aš tuoj pat pareiškiau norą valyt arklius. Keturi nuėjo malkų pjaut, mane vieną paliko arklių valyt. Arklidės buvo ką tik pastatytos iš žmonių, kurie buvo ištremti į Sibirą, klėčių. Maždaug už 50 metrų vyrai pjauna malkas, o aš valau arklius metalinėmis šukomis. Tarp manęs ir malkų pjovėjų stovi ginkluotas stribas, kuris neva mus saugo, bet daugiau stebi keturis pjovėjus. Diena buvo vėjuota, vėjas tai užveria, tai atveria arklidės duris. Nuvaliau vieną arklį, stribas, matau, į mane dėmesio nekreipia, vis žiūri į tuos, kurie malkas pjauna. Netikėtai šovė mintis, kad dabar geriausia proga iššokt per langą ir pabėgt, bet visa teritorija buvo aptverta tankia spygliuota viela. Viela cinkuota, amerikiečių gamybos, spyglių be replių neatsuksi ir nenulankstysi. Pastebėjau, kad apačioje viela nelabai įtempta. Jeigu labiau prisispausi prie žemės, ją galima dar kiek pakelt aukštyn ir pralįst.

Gerai pamenu, kaip stribas pažiūrėjo į mane pravėręs duris. Mato, kad aš dirbu, ir užvėrė duris. Tada aš per langą tik švilpt. Malkų pjovėjai pastebėjo, kad aš iššokau per langą, kai kurie jau pradėjo žiopsot, bet vienas iš jų suriko: „Imkit malkas pjaut!“. Aš keturpėsčias prišliaužiau prie spygliuotos tvoros, pakėliau vielą ir pralindau į kitą pusę. Pribėgau Utenėlės upelį ir palei jį sparčiu žingsniu ėmiau tolti nuo miesto centro. Nuėjau iki bažnyčios, paskui pro kapus nusileidau žemyn ir tiesiai Ąžuolijos miškan. Nuėjau į Paneveržio kaimą pas gimines Jakučius. Pamatę mane, žmonės išsigando, manė, kad rusai mane vejasi ir gali atsekt iki jų namų. Pabuvau pas juos, pas jų kaimynus kokias tris dienas, susiveikiau dokumentus Vyšniausko pavarde ir nusidanginau net į Šiaulių apskritį, Lygumų valsčių pas giminių gimines. Bet ir ten užėjo rusai ir suėmė mane.

Tardė, kol išsiaiškino, kas aš per paukštis. Nuvežė į Šiaulių kalėjimą, palaikė, atvažiavo iš Utenos milicininkai, surakino rankas ir kojas ir atsivežė į Uteną. Už pabėgimą dar trejus metus pridėjo.

Kalėjime sulaukiau 1947 metų, po to etapu išvežė į Kazachstaną. Į Lietuvą grįžau 1953 m., tuoj po Stalino mirties.

Pasakoja **JUOZAS GUDELIS-*BERŽAS, TIGRIUS***

Užrašė Nijolė Rakštelienė
Kunigiškių k. 2004 11 10

Gimiau 1922 m. Mikėnų kaime, Užpalių valsčiuje. Tėvai turėjo 22 ha žemės, šeimoje augome penki vaikai: trys berniukai ir dvi mergaitės. Brolis Bronius, g. 1925 m., mokėsi miškininkystės mokykloje, buvo baigęs du kursus.

1936 m. sudegė mūsų namas, 1937 m. mirė tėvas. Tuoj po karo, 1944 metų rudenį, abu su broliu Broniumi išėjome į mišką partizanauti, nes nenorėjome tarnauti oku-

pantų armijoje. Iš aplinkinių kaimų vyrų sudarėm 16 žmonių būrį. Kartais vieni išeidavo į kitus būrius, o kartais iš kitų būrių ateidavo pas mus. Mūsų būriui vadovavo Leonas Tursa-*Patrimpas*. Jis buvęs Smetonos laikų teisininkas ekonomistas. Būrio sudėtis buvo maždaug tokia:

Tursa Leonas-*Patrimpas* g. 1914 m. Kušlių k., Užpalių vlsč. Gedimino rinktinės štabo narys, nuo 1946 08 gyveno su fiktyviais dokumentais, išduotais Šatkaus pavarde. 1947 02 03 suimtas Kaune, teistas, kalintas Ivdellage ir Karagandoje iki 1957 m. Mirė 2001 m.

Tursa Mykolas (vyresnysis Leono brolis), žuvo 1946 m. Kušlių miške.

Gudelis Bronius-*Lapėkas* (***Lapinas***) g. 1925 m. Mikėnų k., Užpalių vlsč., žuvo 1947 10 29 Puodžių k., Prano Vaškelio vienkiemyje.

Gudelis Juozas-*Beržas, Tigrius* g. 1922 m. Mikėnų k., Užpalių vlsč. Šiuo metu (2004 11) gyvena Vilkabrukių k., Anykščių r.

Leika Vytautas g. 1929 m. Kušlių k., Užpalių vlsč., žuvo su pusbroliu Jonu Leika Kėpių k., netoli Bružo sodybos 1945 01 03.

Leika Jonas iš Kušlių k., žuvo 1945 01 03 Kėpių k. netoli Bružo sodybos. Kartu žuvo ir jo pusbrolis Vytautas Leika.

Leika Bronius (Jono brolis) iš Kušlių k.

Adomavičius Bronius iš Mikėnų k., Užpalių vlsč., suimtas prie namų ir nuteistas 10 metų lagerio.

Adomavičius Juozas (Broniaus brolis) iš Mikėnų k. Legalizavosi 1946 m. rudenį.

Ingaunis Vladas, Juozo, g. 1924 m. Mikėnų k., Užpalių vlsč. Suimtas 1946 04 01, teistas, kalintas iki 1955 02 01. Važiavo arkliu, o pasaloje sėdėję Rokiškio stribai užpuolė ir suėmė.

Šukys Feliksas, Karolio, g. 1917 m., gyv. Kušlių k., Užpalių vlsč. Suimtas 1945 01 23, kalintas Vorkutos lageriuose iki 1954 09 14, tremtyje buvo iki 1956 04 01.

Repšys Povilas iš Mikėnų k., Užpalių vlsč. Paimtas gyvas, neteistas.

Jurgelionis Balys iš Jodonių k., Užpalių vlsč., žuvo 1944-1945 m. žiemą Kušlių miške.

Meškauskas Jonas iš Aulelių k., Užpalių vlsč. Sušaudė patys partizanai.

Žukauskas Balys-*Žaibas* g. 1918 m. Kišūnų k., Užpalių vlsč. 1952 11 22 prie Armoniškio slėptuvėje suimtas apnuodytas degtine, čekistų naudotas likusių partizanų paieškai, 1954 m. sušaudytas.

Merkys Jonas-*Siųstuvas* g. Kėpių k., Užpalių vlsč. Mokėsi kunigų seminarijoje, baigė universiteto teisės fakultetą. Priklausė *Aro* būriui, kuris laikėsi Kušlių miške. Sujungus *Aro* ir *Ąžuolo* būrius, vėliau prisijungus dar keliems, buvo sudaryta Gedimino rinktinė. J. Merkys rinktinės štabe vadovavo Spaudos ir propagandos skyriui, organizavo laikraštėlio „Partizanas“ leidimą. 1945 06 21 žuvo pasaloje Kėpių k.

Merkys Juozas iš Kėpių k., Užpalių vlsč. Legalizavosi.

Varnas Jonas iš Puodžių k., Užpalių vlsč. Jį išdavė Vladas Ingaunis. 1945 m. Mikėnų kaime pas Oną Vanagaitę bunkeryje paėmė gyvą, nuteisė 10 metų lagerio. Ten dar buvau aš, brolis, Leonas Tursa, Žukauskas, bet mes pabėgom į Jono Gražio bunkerį, kurį buvom išsikasę be šeimininko žinios.

Urbonavičius Stasys, Antano, g. 1921 m., gyv. Kėpių k., Užpalių vlsč. Suimtas 1945 07 09, kalintas Vorkutoje iki 1946 07 30. Byla nutraukta.

R. K. p a s t a b a: Sudarant šį sąrašą, rėmiausi ir B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ esančiais duomenimis.

Ginklų turėjome prikaupę dar nuo karo: kulkosvaidį, kelis automatus, po kelis šautuvus, granatų, pistoletų.

Visi kelis mėnesius laikėmės Kušlių miške, paskui nutarėme eiti į Žaliamiškį, nes manėm, jog dideliame miške bus saugiau. Išsikasėm didžiulį bunkerį pakriaušėje,

ušklojom medžiais, apipylėm žemėmis, susimūrijom krosnį. Bunkeryje tilpo apie 30 žmonių. Nusišovėm stirną, išsivirėm. Tenai pabuvom gal kokią savaitę, susitikom vietinius partizanus, kurie pasakė, kad ir Žaliamiškyje nesaugu. Tuomet palikom tą bunkerį ir sugrįžom atgal į Kušlių mišką. Čia išsikasėm irgi gana didelį bunkerį. Pasirodė pirmasis sniegelis. Mykolas Tursa dažniau būdavo pas žmonos tėvus Rožes Aulelių kaime. Ten buvo saugiau, nes žmonos brolis karininkas buvo žuvęs sovietų armijoje. Į mūsų būrį dar ateidavo Petras Barzda iš Bekinčių k. Jis buvo vedęs, tai daugiau laikydavosi prie namų (P. Barzda, g. 1924 m. Bekinčių k., Užpalių vlsč. 1945 09 12 nušautas prie Karkažiškių k., Užpalių vlsč., netoli Jono Gaigalo sodybos).

1944-1945 m. žiemą Kušlių miške mus bunkeryje apsupo rusų garnizonas ir stribai. Visi pabėgom, tada žuvo tik Balys Jurgelionis.

Po to pasidalinom mažesnėmis grupėmis ir išsikasėm mažesnius bunkerius šalia Šernupio. Nuolat miško bunkeriuose negyvenom, gyvenom ir pas žmones, kur taip pat turėjome bunkerius, daugiausia klojimuose. Šernupio bunkeryje gyvenom septyniese: aš, Leonas Tursa, Adomavičiai, mano brolis Bronius, Balys Žukauskas, Jonas Varnas.

Tais pačiais metais ėjom su Broniumi Leika Kušlių mišku ir patekom į apsupimą. Bronių Leiką pagavo, o aš, pasinaudodamas nakties tamsa, pasislėpiau už medžių.

1945 metų pradžioje Kušlių miške mus apsupo. Buvau aš, mano brolis, Leonas Tursa ir abu Leikos. Leonui Tursai Ona Gaidienė davė arklį, tai jis pabėgo, o mano brolį vijosi. Jis numetė veltinius ir basas bėgo apie 15 kilometrų. Kadangi buvo pasnigta, matėsi pėdos labai aiškiai, bet ant Duokiškio ežero stribai pėdas pametė. Brolis nubėgo už Duokiškio. Aš nubėgau į Toleikių kaimą pas Kavolėlį, kur turėjau atsarginį bunkerį. Kai grįžau iš Toleikių, Marganavičiūtė iš Nosvaičių pasakė, kad pas juos yra ir mano brolis. Susirinkom į Juozo Marganavičiaus bunkerį klojime. Atėjo Leonas Tursa, vietiniai partizanai Kemekliai iš Šarkių kaimo. Sužinojau, kad žuvo pusbroliai Jonas ir Vytautas Leikos, visi kiti tada pabėgo sėkmingai.

Iš Marganavičių nuėjom pas Dabriagą. Čia buvo įrengtas modernus bunkeris: viduje degė elektros lemputė, elektros srovę tiekė akumuliatorius. Čia buvau aš, brolis, Leonas Tursa, Kemekliai, Povilas Repšys. Netrukus ir vėl mus apsupo. L. Tursa jojo, jį raiti vijosi du rusų kareiviai, bet jis vieną jų nušovė, kitas nebesivijo. Taip laimingai Tursa pabėgo.

1945 m. iš Kušlių miško į namus ėjo Jonas Merkys, bet užėjo į pasalą ir žuvo. Jo sesuo manęs paprašė, kad Joną išneščiau į palaukę. Nešiau apie 300 metrų, jo batai buvo pilni kraujo, turėjau išpilti.

1946 m. Kušlių miške buvom pasidarę bunkerį tik iš šakų, be sienų. Tame bunkery gyveno mano brolis, Leonas Tursa, Mykolas Tursa, Balys Žukauskas, Juozas Adomavičius, Bronius Adomavičius ir aš. Vieną dieną mus apsupo stribai, per susišaudymą Mykolas Tursa stribui peršovė kepurę, bet stribas Mykolą nušovė.

Juozas Adomavičius buvo labai nedrausmingas, buvo nutarta jį sunaikinti, bet nė vienas nesiryžom. Vėliau jis legalizavosi, pasikeitė pavardę į Adomaitį. Kurį laiką mokytojavo, vėliau dirbo Molėtuose kooperatyvo sandėlininku.

Povilas Repšys turėjo bunkerį kieme po akmenų krūva, bet jo slapstymuisi labai priešinosi žmona. Vėliau jį suėmė, bet neteisė. Buvo kalbų, kad žmona jį išdavė su sąlyga, kad neteistų.

Joną Meškauską paėmė gyvą, po to jis išėjo į kariuomenę. Iš kariuomenės vėl grįžo atgal į mišką. Vėliau patys partizanai jį sunaikino.

Aš legalizavausi 1946 metų rudenį, nes stribai pradėjo labai kankinti mano motiną. Kartu legalizavosi ir Juozas Adomavičius. Kai mes legalizavomės, tai dar buvo likę gyvi mano brolis Bronius, Leonas Tursa, Balys Žukauskas...

1946 metų žiemą Leonas Tursa pabėgo į Kauną, pasikeitė pavardę ir pradėjo mokytis. Gal po pusės metų jį suėmė ir nuteisė 10 metų lagerio.

Mano brolis Bronius legalizavosi 1947 metų pradžioje. Jis gyveno namuose. Kartą prie klėties remontavo pistoletą ir pamatė ateinančius du Užpalių stribus. Ėjo į klėtį slėptis ir susikibo su tais stribais. Įvyko muštynės. Brolis buvo stiprus. Atėmė iš abiejų stribų automatus ir sudaužė į akmenį, o pats pabėgo į mišką. Žuvo tais pačiais metais Puodžių kaime pas Vaškelienę. Vakarieniavo, kai pabeldė į duris. Ėjo atidaryt durų ir kaktomuša susidūrė su stribais...

Mūsų ryšininkės buvo Ona Vanagaitė (Lapinskienė) iš Mikėnų kaimo, dabar gyvena Vilniuje, ir Stasė Kugelevičiūtė iš Vilučių kaimo, dabar gyvena Vyžuonose. Dar buvo ryšininkė Marytė Žilytė iš Šernupio k. Ją nušovė Jono Morkūno-*Šiaurio* partizanai.

Kušlių kaime gyveno Safrono Kovaliovo šeima, kurioje buvo keturi ar penki vaikai. Kai aš buvau miške, jie mums buvo geri, ramūs žmonės – nieko nematydavo ir nieko nekalbėdavo. Vėliau juos sušaudė vyžuoniškiai partizanai. Šaudymo metu pabėgo tik vienas vaikas. Dabar sunku pasakyti, bet aš nežinau ir nesuprantu, kodėl jiems tie žmonės užkliuvo...

Jurgis Orlovas iš Kušlių kaimo išdavė bunkerį, buvusį Kušlių-Kėpių miške, netoli Momenio ežero. Tame bunkeryje tuomet žuvo Gasparas Baronas, Bronius Morkūnas ir Zosė Tylaitė. Orlovui atsibodo juos remti ir pranešė stribams. Po to Orlovai išvyko į Kaliningradą.

Po legalizacijos mane labai verbavo, žadėjo gerai mokėti, prašė paklausyt, kas ką kalba. Kategoriškai atsisakiau jiems dirbti ir išvykau į Vilnių. Vilniuje įsidarbinau Švietimo ministerijoje vairuotoju. Matydami, kad manęs užverbuoti jiems nepavyks, pradėjo grasinti Sibiru. Supratau, kas man gresia, todėl išėjau iš darbo.

1948 m. gegužės 22 d. mane sulaikė gatvėje, kišenėje turėjau tik septynis rublius, ir išgrūdo į Sibirą.

Pasakoja **POVILAS ROŽANSKAS-*ALIUKAS***

Užrašyta Klaipėdoje
2004 10 10

Gimiau 1926 metais Sterkiškio kaime, Debeikių valsčiuje.

1940 metų birželio 15-ąją Sovietų Sąjungos kariuomenė įsiveržė į Lietuvą ir laikinai sustabdė jos valstybingumą.

Jau pirmaisiais okupacijos mėnesiais visoje Lietuvoje, taip pat ir Debeikių valsčiuje, prasidėjo aktyvesnių žmonių sodinimas į kalėjimus. Mūsų apylinkėse buvo areštuoti debeikiečiai Kazimieras Matulis su sūnumi Jonu iš Kurtinių kaimo, Debeikių klebonas Kazimieras Mikelinskas, vargonininkas Matusevičius ir uždaryti į Utenos kalėjimą.

Tik hitlerinei Vokietijai užpuolus Sovietų Sąjungą, lietuviai sukilėliai juos išlaisvino, visi grįžo į savo namus. Karo išvakarėse į amžino įšalo žemę buvo tremiami mūsų artimi kaimynai Pilkauskai.

1941 m. birželio 22-osios rytas buvo džiugus visiems debeikiečiams, sužinojusiems, kad vokiečiai paskelbė karą Sovietų Sąjungai ir be ypatingo pasipriešinimo jau žygiuoja Lietuvos žeme. Rytojaus dieną iš kaimų į Debeikių miestelį rinkosi vyrai ir tarėsi, kaip pagreitinti Raudonosios armijos traukimąsi iš Lietuvos. Prisimenu, kaip paaugliui įspūdingai atrodė, kai į miestelio centrą raitas įjojo nuo tremties iš namų pabėgęs Juozas Pilkauskas iš Juozapavos vienkiemio. Iššovęs vieną pistoleto šūvį aukštyn, pranešė, kad okupantas iš Lietuvos jau traukiasi, dabar turime dėti pastangas išsaugoti žmones nuo galimų jų užpuolimų ir netgi žudymų.

Su gėlėmis ir duona gyventojai pasitiko į Debeikius atvykusią vokiečių kariuomenę. Visi tikėjo ir manė, kad prie vokiečių tokių žiaurumų, kokius patyrė mūsų žmonės per vienerius bolševikų okupacijos metus, tikrai nebebus. Tiesa, neparodė vokiečiai didelio griežtumo rinkdami vyrus į kariuomenę. Valsčiuose visa valdžia buvo lietuvių rankose, jie visuomet pranešdavo apie bet kokį pavojų. Nesuklysiu pasakęs, kad tuo metu lietuviškumas, tautinis sąmoningumas, patriotiškumas buvo svarbiausias dalykas. Gerai pamenu, kai buvo pranešta, kad kviečiami vyrai į savisaugos dalinius, į taip vadinamą Plechavičiaus rinktinę. Anykščių progimnazijos visa vyriausioji aštuntoji klasė kartu su auklėtoju stojo į šios rinktinės dalinius. Rinktinė egzistavo neilgai, kadangi tokios nacionalinės kariuomenės pabijojo pati vokiečių vadovybė ir ją greit išformavo. Gana ramiai slinko dienos, nors širdyse žmonės jautė artėjant kažką negera. Buvo žinoma, kad vokiečių kariuomenė traukiasi iš užkariautų žemių, o Raudonoji armija, penima amerikoniškais konservais ir apsiginklavusi amerikoniška šarvuota technika, be ypatingų pasipriešinimų artėjo prie Lietuvos sienų.

Iki sovietinės armijos sugrįžimo su dideliu nerimu ir baime gyventojai leido paskutines savaites. Žmonės žinojo, kad grįžę rusų okupantai bus dar žiauresni negu keturiasdešimt pirmaisiais, kuomet Kauno ir Panevėžio kalėjimuose buvo iššudyti niekuo nekalti kaliniai, gydytojai, masinės žudynės vyko Rainių miškelyje, Juodupėje...

Po keleto savaičių Lietuvos žeme jau žygiavo apiplyšusi sovietinė armija. Gyventojai, užsisklendę savo trobose, laukė kažko baisaus. Netrukus buvo pradėti gaudyti į sovietinę armiją nespėję pasislėpti jauni vyrai. Dauguma jų išvengė tarnavimo okupacinėje kariuomenėje slapstydamiesi įvairiose slėptuvėse, įrengtose klojimuose, daržinėse, trobose. Daugelis besislapstančių vyrų nusprendė, kad reikia jungtis į ginkluotas grupes, organizuoti partizaninę kovą ir ginkluotą pasipriešinimą prieš okupantus ir marionetinę lietuvių komunistinę valdžią.

Tėvui patarus, aš irgi ėmiau slapstytis. Slapsčiausi namuose: tvarte, klojime, pas seserį Veroniką Ražanskienę Kavarsko valsčiuje, Vetygalos kaime.

1944 metų rugsėjo pabaigoje pas seserį atvažiavo tėvas, aprėdė mane moteriškais drabužiais, ant galvos užrišo skarelę, sesers vyras įteikė vokišką karabiną, įsodino vežiman ir parvežė į namus. Būdamas namuose sužinojau, kad už kokių trijų kilometrų Aknystų kaimo miške, Šventosios krante, buvęs Lietuvos kariuomenės puskarininkis Andrius Velėnius (g. 1920 m. Sterkiškio k., Debeikių vlsč.; Aknystų ir Sterkiškių kaimų partizanų vadas) turi įsirengęs slėptuvę ir organizuoja ginkluotą pasipriešinimą. Susitikau su A. Velėniumi ir susitarėm, kad jis priims mane. Kai nuėjau pas jį į slėptuvę, ten jau gyveno Povilas Mikšys ir Vincas Ražanskas iš Aknystų kaimo, Alfonsas ir Stasys Velėniai iš Sterkiškių kaimo ir man nepažįstami debeikiečiai iš Gerkonių, Mičionių ir kitų kaimų, maždaug apie 20 vyrų.

1945 m. vieną ankstų pavasario rytą iš vietos gyventojų sužinojome, kad iš vakaro atvyko rusų kariuomenė ir ruošiasi supti šį mišką. Skubiai buvo nuspręsta keltis per Šventąją į kitapus esantį Kuprių mišką. Nedidele medine valtele kėlėmės per sraunią pavasario upę vos po keturis žmones. Perkeltiems per upę partizanams nebuvo kas vadovauja, kas skubiai organizuotų pasipriešinimą – atsišaudymą į jau pradėjusius artėti kareivius. Man persikėlus su priešpaskutine valtimi į kitą upės krantą, nuo Mickūnų tilto prasidėjo stiprus rusų kareivių šaudymas. Tą ankstų pavasario rytą, 1945 m. balandžio 11 d., Kuprių kaime žuvo pirmieji penki Debeikių valsčiaus partizanai. Kiek pamenu, tuo metu žuvo debeikiečiai Vincas Ražanskas (ne giminaitis), Povilas Mikšys (apie 40 metų) – abu iš Aknystų k., vadas Andrius Velėnius ir dar du man nepažįstami partizanai. Velėnius buvo sužeistas ir, nenorėdamas pasiduoti gyvas, nusišovė.

Tą patį pavasarį būnant Šimonių girioje, per vieną išvyką netoli Skapiškių k. žuvo debeikietis iš Sterkiškių kaimo Alfonsas Velėnius (g. 1924 m.; Liūto rinktinės, Aro būrio partizanas). Kartu su juo žuvo dar du partizanai, kurių pavardžių jau nebeprisimenu.

1945 m. pavasarį partizanų vadas, slapyvardžiu *Dėdė* (tikriausiai Jonas Kimštas?), jau vadovavo dideliam, daugiau negu dviejų šimtų partizanų būriui, kuris bazavosi Šimonių girioje. Po vado A. Velėniaus žūties aš irgi atvykau į šį būrį, kur daviau priesaiką. Man buvo suteiktas partizaninis *Aliuko* slapyvardis.

Šiandien gerai prisimenu šio būrio sudėtyje kovojusį svėdasiškių partizanų vadą *Pavasarininką* ir pusbrolį puskarininkį Juozą Matulį-*Leopardą*. J. Matulis buvo gimęs 1919 m. Kurtinių k., vokiečių okupacijos metais dirbo policininku kažkur apie Ašmeną, vėliau buvo perkeltas į Anykščius, kur taip pat dirbo policininku. Užėjus rusų okupacinei kariuomenei, slapstėsi, o vėliau nuvyko į Šimonių girią, į *Dėdės* vadovaujamą partizanų būrį. Čia buvo paskirtas į Aušros būrį. Partizanų vadovybei nusprendus skirstytis į mažesnes grupes, jis kartu su Utenos gimnazistu Baliu Gudeliu iš Kapčiuškių kaimo, Debeikių vlsč., slapstėsi Gudelio klojime įrengtoje slėptuvėje. Kažkam išdavus, čia atvyko čekistai su stribais, apsupo klojimą ir jį padegė. Matulis su Gudeliu, nebegalėdami pabėgti, nusišovė (Žinyne „Laisvės kovos Anykščių krašte 1944-1954 m." nurodyta, kad Juozas Matulis žuvo 1945 07 14 Sprindžio sodyboje, Gerkonių k., Debeikių vlsč.).

1945 metų pavasarį buvome užėmę Rašimų kaimą, iš kurio po poros dienų turėjome pasitraukti. Traukdamiesi Vyžuonų link, apsistojome Vilkabrukių kaime, bet buvome apsupti rusų NKVD kariuomenės. Partizanai traukėsi į visas puses. Aš tų apylinkių ir vietovės nepažinojau, nes niekada ten nebuvau buvęs, tik žinau, kad mes keliese traukėmės per rusų kariuomenės įrengtą laikiną lauko aerodromą. Čia žuvo devyni mūsų partizanai.

Po to mes su broliu Alfonsu apsistojome Ramuldavos miškuose, kur veikė Jono Balčiūno-*Ūdro* vadovaujamas būrys. J. Balčiūnas, iki išeidamas į partizanų būrį, dirbo eiguliu, buvo labai protingas, ramaus būdo žmogus. Jis Ramuldavos miškuose subūrė 12-os partizanų būrį ir jam vadovavo (Žinyne „Laisvės kovos Anykščių krašte 1944-1954 m." pažymėta, kad J. Balčiūnas-*Ūdras*, g. 1911 m. Zigmantavos vnk., Debeikių vlsč., Tauro būrio vadas, žuvo 1945 12 02 Ramuldavos girioje). Man irgi patiko Jono Balčiūno būryje, šio būrio kovotojus gerbė visi aplinkinių kaimų gyventojai. 1945 metų gegužės mėnesį visi susirinkdavom į jo žmonos namus, kuriuose vykdavo gegužinės pamaldos.

1945 metų vasarą sužinojome, kad į Čekonių kaimą atvyksta Debeikių stribai su tuometiniais aktyvistais ir mokesčių rinkėjais, iš viso apie 10 žmonių. Kai jie grįžo atgal, mes iš šalia Čekonių kaimo esančio miškelio juos užpuolėme. Tada buvo nukauti penki stribai, tarp jų ir aršus Debeikių stribas Urbonavičius, kilęs iš Debeikių vlsč., Kirkėnų k.

Dažni stribų ir kariuomenės užpuldinėjimai paveikė ir mane. Prastai apsirengusį, dažnai miegojusį miške po atviru dangumi arba klojimuose, kuriuose dažnai ir šiaudų iš po žiemos beveik nebūdavo, pradėjo kankinti įvairūs negalavimai. Juosmenį išbėrė pūliuojančiomis žaizdomis. Jas gydyti padėjo mūsų vadas Jonas Balčiūnas, kuris pūliuojančias žaizdas gydė duonos raugu. Šiek tiek padėjo, bet neilgam. Nebegalėjau net užsisegti diržo. Kitos išeities nebemačiau – pasitraukti iš miško ir legalizuotis. Negaliu dabar tvirtai atsakyti, ar teisingai pasielgiau atsisveikindamas su partizaninės kovos draugais. Kaimyno bendramokslio Jono Karoso pasiūlymu, išvykau mokytis į Vilniaus politechnikumą (iš būrio P. Rožanskas pasitraukė 1945 m. rugsėjo mėn.).

Padedant Debeikių bažnyčios klebonui Kazimierui Mikelinskui, gavau metrikus su nauja gimimo data – 1928 m., tokį laikiną pažymėjimą. Saugumas apie tai, kad buvau partizanas, nežinojo, tik įtarė, kad palaikiau ryšį su partizanais. Kartą per atostogas, ruošiantis važiuoti pas tėvus į kaimą, Vilniaus geležinkelio stotyje į vagoną įėjo du čekistai ir pareikalavo eiti kartu su jais. Nusivedė į perone stovėjusią mašiną ir nuvežė į kalėjimą. Nuvedė į kamerą, kurioje jau sėdėjo šeši kaliniai, ir uždarė. Ten prie manęs prikibo gal 25-erių metų vyras ir ėmė kalbinti, girtis, kad palaikąs ryšį su Anykščių krašto partizanais, su jais galįs ir mane supažindinti. Aš iškart supratau, kad jis čekistų šnipas, ir stengiausi su juo visiškai nekalbėti. Kalėjime praleidau dvi paras, du kartus vidunaktį kvietė į tardymą, vis klausinėjo apie partizanus. Po antro tardymo grįžęs į kamerą šnipo neberadau.

1965 m. man dirbant Klaipėdos statybos treste, paskambino vyras ir prisistatė kaip saugumo darbuotojas. Paprašė nurodytu laiku ateiti pas juos. Man nuėjus saugumo darbuotojas pareiškė, kad jie galvojo, jog aš nelauksiu jų pakvietimo, o ateisiu pats ir pasipasakosiu apie savo gyvenimą. Tokių pasimatymų buvo keletas. Ten mane klausinėjo nebe apie partizanus, o apie tai, ar aš neprisidedu prie Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos leidimo ir platinimo. Keletą kartų reikalavo, kad pasakyčiau, kur yra mano brolis Bronius. Aiškinau jiems, kad tikriausiai žuvo partizanaudamas. Jie man pareiškė, kad tokių duomenų neturi, jų manymu, jis esąs gyvas. Po keleto tokių tardymų apie brolį jie pamiršo, daugiau teiravosi apie mano antisovietinę veiklą. Žinoma, aš viską paneigiau. Tuo ir baigėsi mano ryšiai su jais ir pasimatymai.

Dėkingas esu savo tėvui, patyrusiam tremtį, partizanui broliui Broniui, žuvusiam Kelmės apylinkėse, broliui Alfonsui – politiniam kaliniui, praleidusiam dešimt metų Džeskasgano lageriuose. Jie mano gyvenime, mano darbuose buvo geras pavyzdys.

Brolį Bronių 1939 m. tuometinis Kelmės kooperatyvo vadovas Strazdas pasikvietė pas save ir įdarbino Kelmės kooperatyvo vyriausiuoju buhalteriu. Bronius buvo tarnavęs Lietuvos kariuomenės husarų pulke, turėjo puskarininkio laipsnį. Pirmą kartą užėjus rusams, slapstėsi pas pažįstamus žmones, o 1944 m. įstojo į partizanų būrį. Tuometinėje sovietinėje spaudoje jis buvo minimas kaip „gaujos vadas Rožans-

kis“. Jis partizanavo Kelmės, Raseinių, Tytuvėnų apylinkių miškuose. Žuvo kautynėse Virtukų miške (kautynės vyko 1945 07 19-22 Raseinių apskr.). Žmonės pasakojo, kad po kautynių vienas partizanas liko neatpažintas. Manoma, kad tai ir galėjo būti brolis Bronius. Kadangi jis buvo nevietinis, arti neturėjo jokių giminių, todėl žuvusį jį ir buvo sunku atpažinti.

Partizanas brolis Alfonsas-*Volžanas* buvo areštuotas Kurklių miestelyje. Kai jį nuvežė į Anykščius ir ėmė tardyti, jis pasisavino mano slapyvardį, kadangi, pasirodo, čekistai šį slapyvardį jau buvo girdėję. Taip jis, gelbėdamas mane, prisipažino, kad *Aliukas* yra jo slapyvardis. Vėliau jis buvo nuvežtas į Vilnių, ten tardomas ir nuteistas 10-čiai metų lagerio. Džeskasgano lageriuose iškalėjo 12 metų. Grįžęs į Lietuvą gyveno Leliūnuose, mirė 2000-aisiais metais.

DEBEIKIŲ VALSČIUJE 1944 – 1954 M. KOVOJUSIŲ IR ŽUVUSIŲ PARTIZANŲ SĄRAŠAS

Sąrašas sudarytas remiantis duomenimis, gautais iš Povilo Rožansko
ir iš žinyno „Laisvės kovos Anykščių krašte 1944 – 1954 m.“

1. Varnas Vladas, Mykolo, g. 1923 m. Sindrių k., Debeikių vlsč., žuvo 1945 12 02.
2. Mikšys Povilas, Povilo, g. 1918 m. Aknystų dvare, Debeikių vlsč., žuvo 1945 04 11.
3. Sriubas Alfonsas, Juozo-*Aušra*, g. 1923 m. Sindrių k., žuvo 1945 m., palaidotas Andrioniškyje.
4. Miškinis Mykolas, Povilo, g. 1913 m. Kapčiuškių k., Debeikių vlsč., žuvo 1946 m.
5. Ivanauskas Kazys, Juozo-*Aras*, g. 1927 m. Jurzdiko k., suimtas 1951 11 14, sušaudytas 1952 m.
6. Čepėnas Antanas, Vinco, g. 1922 m. Medinų k., Debeikių vlsč., žuvo 1945 08.
7. Rožanskas Bronius, Jurgio-*Reinys*, g. 1912 m., suimtas 1945 02 13, kalintas Raseiniuose. Iš kalėjimo pabėgo, žuvo 1945 10 Virtukų miške, Kelmės r. (ANK BBK KIT).
8. Matulis Alfonsas, Jono, g. 1913 m. Dembuvkos vnk., suimtas 1951 08 13, sušaudytas 1952 05 07.
9. Velėnius Andrius, Jurgio, g. 1920 m. Sterkiškio k., žuvo 1945 04 11 Kuprių k.
10. Velėnius Alfonsas, Juozo, g. 1924 m., Sterkiškio k., žuvo 1945 m. pavasarį Skapiškių k.
11. Matulis Juozas, Kazimiero-*Leopardas*, g. 1919 m. Kurtinių k., žuvo 1945 07 14 Gerkonių k.
12. Gudelis Balys, Vinco, g. 1923 m. Kapčiuškių k., žuvo 1946 06 21 Utenos apylinkėse.
13. Lapienis Povilas, g. Anykščių r., žuvo 1945 10 28 Dauneikių k., Anykščių r.
14. Lapienis Stasys, g. Legų k., Anykščių r., nužudytas stribų 1945 10 28 Dauneikių k.
15. Kulikauskas Stanislovas, g. 1925 m.Peštynių k., žuvo 1946 03 Gerkonių miško bunkeryje.
16. Stasiulionis Povilas, Prano-*Vilkas*, g. 1921 m. Lipšio k., Debeikių vlsč., žuvo 1945 09 10.
17. Kemeikis Povilas, Baltramiejaus, g. 1922 m. Sindrių k., Debeikių vlsč., žuvo 1945 04 11.
18. Lukauskas Stasys.
19. Sriubas Bronius, Antano, g. 1916 m. Sindrių k., žuvo 1946 03 24 Duobulio vnk. pas Dūdą.
20. Sriubas Stasys.
21. Baliūka Stasys, Povilo, g. 1924 m. Meldučių k., žuvo 1946 03 Gerkonių miške.
22. Pilkauskas Kazys-*Vampyras*, g. 1922 m. Kapčiuškių k., žuvo 1946 03 Gerkonių miške.
23. Jasiūnas Vytautas, g. 1919 m. Kapčiuškių k., žuvo bunkeryje 1945 02 03 Gerkonių miške.
24. Matulionis Vincas.
25. Juzėnas Povilas, Povilo (Mataušo), g. 1910 m. Aknysčių k., žuvo 1945 05 09 Vilkabrukių k.
26. Varnas Algirdas.

27. Morkūnas Kazys.

28. Kemeklis Jonas, Juozo-*Tauras*, g. 1923 m. Leliūnų k., žuvo 1949 03 16 Aknysčių k.

29. Adomonis Juozas, Juozo-*Rytas*, g. 1904 m. Meldučių k., žuvo 1949 03 16 Mickūnų k.

30. Jankauskas Juozas, Juozo-*Vanagas*, g. 1929 m. Aušros k., žuvo 1949 03 16 Mickūnų k.

31. Stasiulionis Bronius, Prano, g. 1917 m. Lipšio k., žuvo 1945 09 13 Ąžuolynės k.

32. Balčiūnas Jonas, Mato-*Ūdras*, g. 1911 m. Zigmantavos vnk., žuvo 1945 12 02.

33. Mikalajūnas Steponas, Vinco, g. 1919 m. Meldučių k., žuvo 1945 12 02 Ramuldavos girioje.

34. Morkūnas Stasys-*Barsukas*, g. Karalinavos vnk., Debeikių vlsč., žuvo 1947 08.

35. Tyla Jonas, Balio-*Vaišvila*, g. 1929 m. Ivonių k., Debeikių vlsč., žuvo 1951 04 06.

36. Tylaitė Zosė, Balio-*Gulbė*, g. 1920 m. Ivonių k., žuvo bunkeryje 1951 04 12 Kušlių miške.

37. Tylaitė Elena, Balio-*Birutė*, g. 1922 m. Ivonių k., žuvo 1950 03 23 Plepiškių k., Leliūnų vlsč.

38. Dalinkevičius Albertas, Balio, g. 1923 m. Sindrių k., suimtas 1946 m., nukankintas Utenos kalėjime.

39. Morkūnas Antanas-*Jaunutis*, g. Barkuškių k., Vyžuonų vlsč., *Aro* būrio partizanas, žuvo 1951 11 26 Šilaikių k., Vyžuonų vlsč. Palaikai užkasti prie Dauniškio ežero Utenoje.

40. Morkūnas Bronius-*Diemedis*, g. Barkuškių k., Vyžuonų vlsč., žuvo 1952 04 30 Trumbatiškio k., Debeikių vlsč. Palaikai užkasti stribų būstinės kieme.

41. Milevičius Kazys, Prano, g. 1922 m., Prūdų k., Leliūnų vlsč., žuvo 1945 07 19. Palaikai užkasti Debeikių miestelyje.

42. Maslauskas Pranas, Kazio, g. 1920 m. Mičionių k., žuvo 1945 04 11 ant Mickūnų tilto.

43. Andriškevičius Julius, Domo-*Vijoklis*, g. 1930 m. Šventupio k., Vyžuonų vlsč. Nukankintas prie Debeikių stribų būstinės 1946 03 24, palaidotas Debeikiuose.

44. Guobys Povilas, Felikso-*Špokas*, g. 1925 m. Varkujų k., Vyžuonų vlsč., žuvo 1946 06 19 Janonių miške, Debeikių vlsč.

45. Guobužas Vytautas, Kazio-*Viesulas*, g. 1929 m. Gaspariškių k., Vyžuonų vlsč., žuvo 1952 04 30 prie Trumbatiškio k., Debeikių vlsč. Palaikai buvo užkasti stribų būstinės kieme.

46. Juozelskis Domas, Jono, g. 1922 m. Šventupio k., Vyžuonų vlsč., žuvo 1946 03 24. Palaikai užkasti prie Debeikių miestelio kapinių.

47. Matulis Pranas, Petro, g. 1915 m. Meldučių k., Debeikių vlsč., žuvo 1944 m. rudenį Meldučių k. Palaidotas Debeikių miestelio kapinėse.

48. Mikėnas Jonas, g. Bublių k., Utenos vlsč., žuvo 1945 07 14 Sprindžio sodyboje Gerkonių k. Palaidotas Debeikių miestelio kapinėse.

49. Miškinis Stasys, Petro, g. 1920 m. Miškinių k., Debeikių vlsč., žuvo 1945 12 02.

50. Naudžius Juozas, Andriaus, g. 1895 m. Marijampolės apskr., žuvo 1945 09 12 Girelės k., Debeikių vlsč.

51. Patumsis Jonas-*Laisvūnas*, g. Virpuškių k., Debeikių vlsč. Palaidotas Vyžuonų miestelio kapinėse.

52. Vinciūnas Alfonsas, Adomo-*Adomėnas*, *Nasturta*, g. 1915 m. Lašinių k., Andrioniškio vlsč., žuvo 1949 03 16 Mickūnų k., Debeikių vlsč. Palaikai užkasti Debeikių miestelio kapinėse.

53. Dundulis Povilas, Jono-*Šarūnas*, g. 1921 m. Čekonių k., Debeikių vlsč. Tauro būrio partizanas. Suimtas 1947 m., nuteistas 10 metų lagerio ir 5 metus tremties. Miręs.

54. Matulis Balys iš Kalvelių k., Debeikių vlsč., žuvo 1945 m.

55. Miežis Vladas, Domo, g. 1920 m. Čekonių k., Debeikių vlsč. Tauro būrio partizanas. Suimtas 1946 m., teistas 10 metų lagerio. Mirė 2000 m. Anykščiuose.

56. Tamošiūnas Jonas iš Šileikių k., Debeikių vlsč., žuvo 1946 m.

57. Mikolajūnas Steponas iš Meldučių k., Debeikių vlsč., žuvo 1945 m.

58. Ražanskas Vincas, apie 30 metų amžiaus, iš Aknysčių k., žuvo 1945 04 11 Kuprių k., Debeikių vlsč.

59. Velykis (?) -*Lokys*.

R. K. p a s t a b a: Tuometiniame „Valstiečių laikraštyje“ (Nr. 49/139) buvo publikuotas straipsnis „Panieka ir prakeikimas buržuaziniams nacionalistams“. Staripsnyje minimi kai kurie buvę partizanų vadai bei du kunigai, neva susiję su „buržuaziniais nacionalistais“. Rašinys pilnas pagiežos ir neapykantos laisvės kovotojams, jų rėmėjams bei tikėjimo broliams kunigams, kurie, jų žodžiais tariant, laimino tik žmogžudžius. Keletą ištraukų iš šio straipsnio pateiksiu skaitytojų dėmesiui:

„Didelį Kauno visuomenės susidomėjimą sukėlė lapkričio 4 dieną Karinio Tribunolo viešai svarstyta buržuazinių nacionalistų grupės byla. Kaltinamųjų tarpe – du kunigai. Ir šis faktas suteikė bylai ypatingą atspalvį“.

Toliau cituojamas viešai paskelbtas ir išsiuntinėtas Kauno Arkivyskupijos kurijos kreipimasis į visus dvasiškius ir tikinčiuosius, kuriame minima, kad „mūsų Tėvynėje susidarė nemažas skaičius į miškus pasitraukusių jaunuolių, suklaidintų piktos valios žmonių. Ginkluoti užpuolę apiplėšia, grasina mirtimi, trukdo ramų kūrybišką darbą ūkiuose“ ir t. t.

„Didžiulė kino „Forum“ salė buvo pilna žmonių, kai pasirodė Karinio Tribunolo teisėjų sąstatas. Kaltinamųjų suole – Kelmės girininkijos buhalteris Juozas Jakubonis, Kelmės parapijos vikaras Antanas Čimielius, Lyduvėnų klebonas Bronius Gaižutis ir Vertukių (Virtukų) eiguvos eigulys Stasys Eitmantis. Jie visi buvo Raseinių apskrityje veikusios ir liepos mėnesio pabaigoje sulikviduotos A. Zaskevičiaus vadovaujamos banditų gaujos bendrininkai“.

N. Gaškaitės-Žemaitienės knygoje „Žuvusiųjų Prezidentas“ pažymėta: „Žebenkšties rinktinės kuopos – 54 asmenys – stovyklavo netoli Lyduvėnų geležinkelio stoties nusidriekusiame Virtukų miške. Stovykloje buvo penkios moterys – kaip tik tuo metu pas A. Zaskevičių lankėsi M. Karčiauskaitė-*Živilė* su seserimi Stefa. Niekas nenujautė, kad stovykla jau išduota. 10 valandą ryto stovyklą netikėtai apsupo NKVD kariuomenė. Partizanai buvo ginkluoti 6 rankiniais kulkosvaidžiais, turėjo 24 automatus. Užvirė kautynės, kurios tęsėsi iki 13 valandos. Vadovavo J. Čeponis, J. Žemaitis, A. Zaskevičius. Kautynėse kiekvienas savaip atsiskleidė. Antai A. Zaskevičius rūpinosi tik savimi ir savo žmona. Vėliau, tardomas MGB, girdamasis sakys vadovavęs atsitraukimui. Mūšis buvo žiaurus. Žuvo 15 partizanų.

Jakubonis nuo 1945 metų pradžios palaikė ryšius tarp Zaskevičiaus gaujos ir antitarybinės nacionalistinės LLA organizacijos vadovų.

Kunigas A. Čimielius nuo š. m. kovo mėn. palaikydavo glaudžius ryšius su gaujos vadovais Zaskevičium ir Rožausku (Bronius Rožanskas)“ (p. 37).

N. Gaškaitės-Žemaitienės knygoje „Žuvusiųjų Prezidentas“ pažymėta: „Žebenkšties rinktinė mėgino įsigyti radijo imtuvą ir siųstuvą. Tokia praga pasitaikė tada, kai iš Raseinių (knygoje neteisingai pažymėta, kad iš Kelmės kalėjimo) kalėjimo pabėgo sulaikytas Bronius Rožauskas (Bronius Rožanskas)-*Reinys*, turėjęs radijo aparatūrą ir ieškojęs ryšio su J. Žemaičiu“ (p. 70).

„Kunigas B. Gaižutis turi jau nemažą antitarybinės veiklos stažą: su nacionalistiniu pogrindžiu jis susirišo dar 1940 m. Ne vieną kartą jo parapijiečiai iš sakyklų girdėjo jo antitarybinius pamokslus. Vokiečiams įsibrovus į Lietuvą, glaudų kontaktą jis užmezgė su profašistiniu Lietuvos Aktyvistų Frontu (LAF)“.

„Kaltinamasis Eitmantis, būdamas priešiškai nusistatęs Tarybinės valdžios atžvilgiu, susirišo su Zaskevičiaus gauja, buvusia jo saugomojo miško ribose, atveždavo maistą nuo gaujos bendrininkų ir atvesdavo į gaujos buveinę užverbuotus asmenis“.

Straipsnis persunktas neapykanta viskam, kas lietuviui yra prigimta ir nepaneigiama šventa tiesa. Be kita ko, pabaigoje pažymėta, kad Stasys Eitmantis nuteisiamas trejiems metams laisvės atėmimo, o visi kiti po 10 metų lagerio.

Liūto Mockūno knygoje „Pavargęs herojus“ plačiai aprašyta ir buvusio partizanų būrio vado Algimanto Zaskevičiaus-*Šalnos, Girėno, Zizo, Tautvaišos* biografija. Partizanas A. Zaskevičius 1947 m. kovo mėn. buvo suimtas, tardomas, užverbuotas ir padarytas MGB agentu *Bagdonu*. Nuo tada ir prasidėjo tikrasis A. Zaskevičiaus, jau kaip išdaviko, provokatoriaus, čekistų agento *Bagdono,* kruvinasis kelias. Jo sąskaitoje dešimtys, o gal ir šimtai išduotų, dvasiškai bei fiziškai suluošintų ir sunaikintų Lietuvos žmonių.

Pasakoja **KAZIMIERAS ŠĖŽA**

Užrašyta Utenoje
2002 m.

Gimiau 1923 m. gruodžio 4 d. Antakalnių kaime, Utenos rajone. Šeimoje augome keturi broliai ir dvi seserys. Visi broliai ir seserys už mane buvo jaunesni: Bronius, Jonas, Vytautas... Mūsų kaimynas buvo garsusis istorikas Adolfas Šapoka.

Gerai prisimenu 1940-uosius metus, kai rusai okupavo Lietuvą. Dviračiu važiavau iš Utenos, priešais mane skrido lėktuvas su raudonom žvaigždėm ant sparnų. Parvažiavęs į namus, pasakiau tėvams, kad mačiau svetimą lėktuvą. Tada visi lėkėm paplentėn žiūrėt, kas ten dedasi. Jau iš tolo pamatėme plentu važiuojančius tankus, ypač nusiminė vyresnio amžiaus žmonės. Sustoję paplentėj žiopsojom į tuos riaumojančius metalinius „karstus“ ir ne visai supratome, kas darosi...

1941 metų birželį prasidėjo masiniai žmonių trėmimai. Ištrėmė gerą mūsų pažįstamą ir gerbiamą žmogų – viršaitį Morkūną iš Grybelių kaimo. Vėliau sužinojom, kad iš Utenos ištrėmė ir daugiau inteligentų: mokytojų, tarnautojų.

Kai birželio 22 d. prasidėjo karas, ruskelių jau nebematėm plentu važiuojančių, jie bėgo pakrūmėmis atgal iš kur atvažiavo. Nebeėjo per miestą, per gyvenvietes, o pakraščiais išlėkė, primėtė daug ginklų, kuriuos žmonės susirinko ir parsinešė į namus.

Vokiečių okupacijos metais mokiausi Utenos amatų mokykloje, buvau jau ir vokiečių kalbą pramokęs, pasišnekėdavom su vokiečiais. Jie buvo kultūringi žmonės, mes su jais gražiai sugyvenom, bet gerus mūsų santykius sugadino žydų šaudymas. Pamenu, buvo ketvirtadienis – turgaus diena. Mama atėjo ir pasakė, kad jos pažįstamų žydaičių jau nebėra, vokiečiai suiminėja žydus, atseit veš visus Palestinon. Kaimas irgi nežinojo, ką vokiečiai planavo daryt su žydais, gal būtų ką ir išgelbėję. Aš tik girdėjau, kad žydšaudžių buvo ir lietuvių. Iš mūsų apylinkės tokių nepasitaikė. Iš dalies žydai patys lietuvių nemalonę užsitraukė keturiasdešimtaisiais, kuomet atėjo bolševikai.

Pagrindinėje Utenos gatvėje lietuviams praeiti nebebuvo lengva: žydai būreliais užstodavo lietuvius ant šaligatvių, įžūliai nepraleisdavo, turėdavom pasitraukti ir eiti gatvės viduriu greta važiuojančių vežimų. Kai atėjo vokiečiai, tuomet neapykanta atsisuko prieš juos pačius. Vokiečiai įsakė jiems prisisiūti geltonas šešiakampes žvaigždes ir griežtai uždraudė vaikščioti šaligatviais. Aš tuomet dar buvau jaunas, mes nebuvom nusiteikę nei prieš vienus, nei prieš kitus. Žinoma tie, kurių tėvus, kitus artimuosius bolševikai, žydų padedami, išvežė į Sibirą arba nukankino NKVD tardymo rūsiuose, žydams keršijo už jų padarytas niekšybes. Lietuviai iki 1940 metų prieš žydus nieko blogo neturėjo, gerai su jais sugyveno, o žydai, pasirodo, prieš lietuvius jau kažką planavo, kūrė. Žydai platino Maskvos emisarų spausdintas antilietuviškas proklomacijas, iš pogrindžio skleidė komunistines idėjas, organizavo darbininkų streikus, žodžiu, darė viską, kad Lietuvoje kiltų suirutė.

Kai 1944 m. į Lietuvą grįžo bolševikai, mūsų jaunimą varė tarnauti į Raudonąją armiją. Iš mūsų kaimo apie 30 jaunų vyrų nuėjo į karinį komisariatą. Utenoje, matom, komisaras – žydas, lietuviškai nešneka, tik rusiškai, o mes rusiškai nemokam. Jis užriko ir visus išvarė lauk. Taip ir nesupratom, kodėl jis mus išvarė. Nuėjom prie stadiono, susėdom patvory ir kalbamės, svarstom, kodėl mūsų nepriėmė, kodėl iš-

varė, šaukimus gi turėjom rankose. Po to nusispjovėm ir pasakėm sau: jeigu šitaip su mumis elgiasi, ma velniai tą žydpalaikį, mes čia daugiau nebeateisim. Grįžom į namus ir daugiau į komisariatą nėjom. Tik vėliau išėjo du: Antanas Katinas grįžo praėjęs visą frontą, o Napoleonas Maceika žuvo.

Netrukus Vladas Patumsis ėmė organizuoti vyrus pasipriešinimo kovai prieš okupantus. Iš pradžių, kol dar niekas negaudė ir nevaikė, visi laikėsi prie namų, kai pradėjo gaudyt ir šaudyt, tada pasitraukėm būreliais miškan.

Susirinkome Medinių miške 1944 metų pabaigoje, netoli gimtojo kaimo įsirengėm stovyklą, Vladas Patumsis-*Aukštaitis* mus pamokė, kaip naudotis ginklais, treniravomės ir fiziškai, žodžiu, kaip tikri kareiviai. Tame pačiame miške turėjom ir bunkerius išsikasę, be to, kiekvienas po slėptuvėlę, kiti net po dvi turėjo pasidarę namuose. Aš kambaryje buvau pasidaręs tokį tarpsienį. Vytauto Treinio teigimu, kai kurie bunkeriai turėjo ir konspiracinius pavadinimus. Treinio bunkeris Gasparišių kaime vadinosi „Nemunas“, Morkūno Grybelių kaime – „Vilnius“.

Mūsų būrio veikla apėmė maždaug šiuos kaimus: Jasonis, Pakalniškius, Grybelius, Antakalnius, nueidavom iki Kaliekių, Tirmūnų kaimų Vyžuonų pusėje. Kartais nuklysdavom ir už savo veiklos teritorijos ribų.

Vieną pavakarę aptvarkėm stovyklą, nusiskutom barzdas ir pasiruošėm keliauti į kaimą, bet Medinių kaimo pusėje išgirdom automatų serijas. Tuo metu mes buvome tik aštuoniese. Mūsų bunkeris buvo irgi toje pusėje, iš kur šaudė, reikėjo dar kiek paėjėt. Pasiruošėm ginklus, nuėjom iki bunkerio ir sulindom į jį. Netrukus išgirdome virš bunkerio einančių kareivių kojų trypimą, bet mūsų jie nepastebėjo, taip ir nuėjo tolyn.

Kitą kartą mus rusai užklupo Pakalniškių kaime bestovyklaujančius. Tada mūsų buvo apie šimtas vyrų, buvom užėmę visas Pakalniškių kaimo sodybas. Susišaudymo metu iš mano pažįstamų žuvo broliai Bronius ir Petras Morkūnai ir dar trys man nepažįstami, visi kiti atsišaudydami sėkmingai pasitraukėm. Mus kulkosvaidžiu pridengė *Klevas*, jis tiesiog šienavo puolančius rusus, nedavė jiems prie mūsų prisiartint, tik leido seriją po serijos, nors jau buvo sužeistas į kojas, ir vis šaukė:

– Vyrai, traukitės! Vyrai, bėkit! Aš pridengsiu!

Klevas žuvo, bet jo dėka daugelis partizanų išliko gyvi.

Miške išbuvau dvejus metus ir du mėnesius, iki 1947 metų pradžios. Apygardos vadas Vincas Kaulinis-*Miškinis* ėmė aiškinti: jei kas turi galimybę, gali registruotis arba skirstytis mažais būreliais.

Aš paskutiniu metu vaikščiojau su Julium Juodžiu-*Pavasariu* ir broliais Juozu-*Barzda* ir Antanu-*Tigru* Lauciais. Nuėjau pas savo draugę Aldoną Rudokaitę su brolio dokumentais, naktį rusai apsupo namus ir mane suėmė. Pagal brolio dokumentus gimimo metai dar netiko tarnauti kariuomenėje, paklausinėjo kiek mane ir kitą dieną paleido. Jie, matyt, turėjo informaciją apie mus, nes, kai tik mane paleido, ėmė ieškoti brolio Vytauto.

Kur eiti? Beliko eiti į mišką, nors mačiau, kad tikslo jau nebėra, iš visa ko matėsi, kad nieko nebeiškovosim, tad nuėjau registruotis. Į namus pareit nebegalėdavau, beveik kasdien stribai ateidavo, reikalavo, kad prisistatytume su broliu. Prie namų rengdavo pasalas, vienąkart vos neįkliuvom. Einant per tiltelį subildėjo rąstai, ir išgirdom, kaip sugirgždėjo ir atsidarė gryčios durys. Sustojom, įsiklausėm – tylu ramu, nieko negirdėt. Iškart kilo įtarimas. Kai eina savi, visada su triukšmu, kalba-

si, girdisi klegesys, o čia tarsi berankis būtų duris pravėręs. Kiek pastovėję metėmės atgal ir tada išgirdom rusiškai šaukiant: „Stoj! Stoj!“. Bet mūsų jie nesivijo, ir mes laimingai pasitraukėm.

Po to aš nuėjau registruotis. Labai norėjo kartu su manim eit registruotis ir Julius Juodis, bet vadovybė jo neišleido, kadangi jo šeima jau buvo išblaškyta. Einant registruotis teko atiduoti ginklą, nunešiau tokį aplūžusį šautuvą, o geresnius ginklus palikau draugams miške. Prisiregistravau, išdavė vadinamą „spravkę“(pažymą), kurią kas savaitę reikdavo eit pratęsti. Vėliau išdavė karinį bilietą, tada jau kas savaitę nebereikėjo vaikščiot į karinį komisariatą.

Kiek teko iš kitų girdėti, panašius registrantus paprastai verbuodavo, bet manęs taip smarkiai neužsipuolė. Kartą buvo pasikvietę, geranoriškai kalbino, jie atseit man gero daug padarę, gal ir aš jiems galėčiau šiek tiek padėti. Ėmiau aiškinti jiems, kad politikoje nelabai susigaudau, niekas manimi netikės, neturiu net ir su kuo atvirai pasišnekėti. Jie sutiko su mano nuomone, kad į registrantus žmonės žiūrėjo labai atsargiai, be to, ir saugumiečiai, kiek supratau, kažkokios kompromituojančios medžiagos apie mane neturėjo.

Antakalnio kaimo žmonės, žuvę pokario metais

1. Patumsis Jonas, g. 1907 m. Žuvo 1944 m. Kapojo malkas pakrūmėje, užėjo stribai, nušovė ir dar nusipjovė medpadžių aulus. Tai buvo pirmoji mūsų kaime pokario auka. Iš Šapokaitės – Treinienės prisiminimų: „Antakalnių kaime siautė rusų garnizonas su stribais, kažkur radę samagono pasigėrė, o Jonas Patumsis tuo metu dirbo kalvėje. Pamatęs girtus slampinėjančius stribus, jų išsigando ir įlindo į krūmus, apsimetė, kad malkas kapoja, bet tie jį pamatė ir sučiupo, nusivedė ant dirvono ir nušovė, o nušovę dar nuavė batus, nusipjovė batų aulus ir nuėjo“.
2. Patumsis Juozas (Jono brolis), g. 1922 m. Panevėžyje stribai nušovė 1947 m. su kitu jo draugu.
3. Šapoka Pranas, g. 1928 m. 1948 m. siauruoju traukinuku važiavo į Panevėžį, prieš kalną traukinukas sustojo, jis iššoko iš vagono ir nubėgo žirnių pasiskint, o rusų kareivis per vagono langą jį nušovė.
4. Šapoka Juozas, jau gana senyvo amžiaus, silpnaprotis žmogus. Stribai užėjo ir nušovė jį namuose.

Iš Šapokaitės – Treinienės prisiminimų: „Tada mes nebuvome namuose, atėjo skrebai ir darė kratą. Namuose buvo tik mūsų dėdė Juozas Šapoka, truputį protiškai atsilikęs. Matyt, skrebai norėjo ką pavogti, o jis atseit su kirviu ant jų puolęs, jie ir nušovę jį. Kaip ten iš tikrųjų buvo, mes nematėm, tik radom šalia dėdės kūno numestą kirvį. Kratą darė šie stribai: Navadnyčia, Uoselis, Vilimas, Keraminas. Paskui neleido mums dėdės laidoti, tėvui ir motinai liepė išeiti iš namų, nes pagrasino, kad ateis ir visus sušaudys, dėdę palaidojo kaimynai“.

1948 m. Gasparišių kaime pas Joną Treinį susirinko kaimo bernai ir ėmė krėst visokias išdaigas. Treinio sūnus Anicetas buvo protiškai atsilikęs. Vienas iš tų jaunuolių – Algimantas Šapoka tą silpnaprotį ėmė erzint. Tas labai supyko, užlipo ant gryčios aukšto, iš palėpės išsitrukė šautuvą ir šovė į Algimantą iš pastogės, bet pataikė Stasiui Deguliui, tas krito vietoje negyvas.

Visi persigandę išbėgiojo kas kur. Bet to dar buvo negana. Vyžuonėlių dvare stovėjo rusų kareivių dalinys. Išgirdę šūvius, tie sėdo ant arklių ir atlėkė raiti prie Treinio namų. Pamatę bėgančius, ėmė į juos šaudyti, peršovė Algimantą Šapoką (g. 1924 m.) ir Rimantą Treinį (g. 1929 m.), nubėgusį jau už gero kilometro. Sužeistuosius rusai pasivijo ir subadė durtuvais. O kai „išsiaiškino“, kad jie ne „banditai“,

tėvams leido palaidoti sūnus kapinėse, ant grindinio nepatiesė. Tą silpnaprotį Anicetą uždarė psichiatrinėje, mes jo daugiau nebematėme.

Vėliau rusai dar sušaudė Joną Treinį su žmona ir viena dukra. Kita duktė pasislėpė ir liko gyva, paskutiniu metu gyveno Utenoje.

Pasakoja VANDA BARTAŠIŪNAITĖ – ŽIBIENĖ

Užrašyta Utenoje
2004 05 08

Gimiau 1931 m. kovo 6 d. Kalvių kaime. Kai buvau šešerių, tėvai persikėlė gyvent į Alių kaimą netoli Ilgio ežero. Buvau vienintelė dukra.

Pokario metais pas mus kažkodėl dažnai sueidavo visi apylinkės partizanai. Ateidavo Jonas Stundžia-*Skrajūnas*, jo brolis buvo vedęs mano mamos pusseserę. Mano tėtis buvo batsiuvys, visiems partizanams taisydavo batus, kai reikėdavo. Aš tada lankiau Utenos mergaičių gimnaziją.

Jonas Stundžia buvo pats pirmasis mūsų apylinkės partizanų organizatorius. Su partizano Jono Mikulėno-*Beržo, Audrūno* seserimi Aldona mes susipažinom gimnazijoje, draugavom. Kai Mikulėnų šeimą 1948 m. išvežė į Sibirą, Aldonos brolis Jonas atėjo pas mus ir paprašė priimt gyvent jo seserį Aldoną, mat ši trėmimo metu pasitraukė iš namų. Ji pas mus išgyveno dvejus metus. Pas mus partizanai sueidavo, kartu švęsdavom Kūčias, Velykas. Žiemą suvažiuodavo apie penkiolika vyrų. Aldonos brolis Jonas laikėsi Katlėriuose pas Mikulėnus, ten jie trise gyveno bunkeryje su Baliu Putrimu ir Pranu Pakalniu.

Per vienas Kūčias, pamenu, buvo atvažiavę šie prtizanai: Balys Putrimas-*Vaidūnas, Ūkvedys*, Pranas Pakalnis-*Briedis*, Jonas Mikulėnas-*Audrūnas, Beržas*, Balys Graužinis-*Uosis*, Pulgis Vijeikis-*Audrūnas*, Jonas Juodka-*Vėžys*, Julius Gaidamavičius-*Viesulas*, Kazys Gaidelis-*Trimitas*, Juozas Gaidelis-*Skambutis*, Vladas Liegus-*Švidras* iš Klovinių, Antanas Sakaveckas iš Bajorų – tėčio sesers sūnus ir dar keletas kitų, kurių pavardžių nežinojau.

Kai areštavo tėtį, aš irgi gavau šaukimą ateit į saugumą. Nuėjau, net trys tardytojai ėmė klausinėt, ar užeina pas mus „banditai“, aš jiems aiškinu, kad niekas neužeina. Gyniausi kiek galėjau. Visi trys šnekėjo lietuviškai. Tada jie pareiškė, kad nori patikrint mano raštą, padavė tuščią popieriaus lapą ir liepė pasirašyt, bet aš nepasirašiau. Tuomet šėrė man per galvą ir aš nuo suolo nugriuvau ant grindų. Atsikėliau, liepė vėl sėstis ir vėl pradėjo gražiai kalbint. Kai tik nieko nepasakau, ko jie klausia, vėl duoda per galvą. Po to pastatė prie sienos, išsitraukė vienas iš tų tardytojų iš kišenės naganą ir ėmė grasint, kad nušaus. Ne vieną kartą jie mane taip tardė, kankino ir tyčiojosi.

Tėtį nuteisė 25-eriems metams lagerio už partizanų šelpimą ir laikymą. Kad įteisintų tėčio kaltumą, ant protokolo pasirašė Vijeikių kaimo gyventojas Jonas Šiaučiulis, Jonas Grunskus iš Alių kaimo ir buvęs partizanas, vėliau registravęsis Bronius Žilys. Žilys buvo gavęs čekistų nurodymą surast besislapstantį partizaną Alfonsą Daunį.

Po to mane buvo pasikvietę partizanai Balys Putrimas ir Pranas Pakalnis, norėjo gaut iš manęs sutikimą sušaudyt išdavikus, bet aš kategoriškai atsisakiau. Pasakiau, kad Dievas tegu bus jiems teisėjas, mes jiems nekeršysim, nes mes savo noru glau-

dėm ir rėmėm partizanus. Mano tėtis ne tik batus taisė, jis ir siuvo partizanams, maitino juos, žuvusiems darė karstus, laidojo.

Kai paėmė Putrimą su Pakalniu, dar mane buvo pakvietę į saugumo ministeriją Vilniuje. Akistaton jų neatvedė. Paklausinėjo, ar aš juos pažinojau, ar jie pas mus ateidavo. Kiek supratau, jie manęs neišdavė. Jeigu būtų ką nors apie mane pasakę, būčiau ir aš įkliuvusi.

Pasakoja JUOZAS ALGIMANTAS RUZGAS-*NEMUNAS*

Užrašyta Panevėžyje
2003 07 31

Gimiau 1925 m. gegužės 1 d. Šeimyniškių kaime, Utenos apskrityje. Šeimoje augome dešimt vaikų – aštuoni broliai ir dvi seserys.

Gerai pamenu 1940 m., kai pirmą kartą rusų bolševikai okupavo Lietuvą. Mūsų šeima buvo įrašyta į tremiamųjų sąrašus, tik nebespėjo išvežt, prasidėjo karas. Kadangi tėvai turėjo 33 ha žemės, tai 3 ha vis tiktai spėjo atimt.

Vokiečių okupacijos metais tėvas iš gailesčio priglaudė bėglių iš Rusijos šeimą – moterį su penkiais vaikais, vienas buvo ką tik gimęs. Mes dar ir dabar susirašinėjame su dviem iš tų vaikų – Zose ir Lidočka. Jie buvo kilę iš Leningrado, jų tėvas buvo žuvęs fronte.

Kai 1944 m. „išvaduotojai“ atėjo antrą kartą, iškart griebė vyrus į kariuomenę. Nuo tos dienos mudu su broliu Edvardu, gimusiu 1923 m., pasitraukėm iš namų. Pas kaimyną Antaną Matulionį tvarte pasidarėm slėptuvę ir ten kurį laiką gyvenom. Kai ta rusų šeima po karo išvažiavo į Rusiją, tada pasidarėm slėptuvę namuose, buvusioje bulvių duobėje. Iškasėm giliau dar kitą duobę, iškasėm tunelį per pusę namo į lauką. Dar vieną slėptuvę paskutiniais vokiečių okupacijos metais buvom pasidarę kambaryje tarp sienų. Tose slėptuvėse gyvenom iki tėvų arešto. 1945 metų pradžioje mudu su Vladu Matulioniu-*Nerijum* išėjom miškan į būrį, slėptuvėje pasiliko mano brolis Edvardas-*Baltasis Elnias.*

Pats pirmas mūsų krašte žuvo partizanas Stasys Augutis. Jis krito prie Pašilių miško, to paties pavadinimo kaimo ribose.

Miško slėptuvėje gyvenom trise: aš, Pranas Bernotas-*Skulptorius* ir Antanas Augutis. Rytą išlindom iš slėptuvės ir ėjom praustis, bet Antanas pasiūlė pirma atlikti gamtinius reikalus, tuo metu tyliai pasakė „Rusai“, ir į mus pasipylė kulkų lietus. Didieji mūsų ginklai buvo sudėti ant žemės virš bunkerio angos, su savimi turėjom tik pistoletus. Atgal jau negrįši, puolėm bėgti gilyn į mišką ir vieni nuo kitų atsiskyrėm. Vieni bėgo labiau į kairę ir užšoko ant kitų rusų, aš pasidaviau į dešinę. Išgirdau granatos sprogimą ir porą automato serijų. Pasirodo, susisprogdino Pranas Bernotas, o automato serijomis nušovė Antaną. Aš nuo jų buvau maždaug už 50 metrų. Pribėgau aukštą šakotą eglę, šalia jos didžiulė krūva šakų. Kur slėptis? Ar į eglę lipt, ar po šakom lįst? Šiaip taip palindau po šakomis, girdžiu – ateina, jų kojas matau. Atėjo trise prie žabų krūvos, pasikalbėjo ir nuėjo, o aš išgulėjau po šakomis iki sutemų. Išlindęs iš po žabų, atėjau pamiškėn, čia sutikau ryšininkę. Ji pasakė, kad žuvo mano draugai. Po to siautimai aprimo, aš ir vėl įsijungiau į miško gyvenimą.

1945 metų žiemą Kęstutis Bernotas ir Julius Andriuškevičius ėjo į Šventupį parsinešt ginklų ir pakliuvo į pasalą. Susišaudymo metu Andriuškevičius žuvo vietoje, o Bernotą sužeidė į pilvą, bet jis dar sugebėjo pasislėpt. Po to jį atvežė pas mus į namus, tėtis jį vežė į Uteną, bet po dviejų dienų jis mirė. Pašarvojo pas mus namuose. Netikėtai užėjo rusų kareiviai iš Vyžuonėlių. Tėvukas gerai mokėjo rusiškai, tiems kareiviams pasakė, kad šis jaunuolis mirė nuo vidurių šiltinės, tie tik apsisuko ir išpuolė pro duris, daugiau nieko nebeklausinėjo. Bernotą palaidojom Šeiminiškių kapinėse.

B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ (p. 71) nurodyta, kad Kęstutis Bernotas, Justo, g. 1926 m. Šeiminiškių k., Utenos vlsč. Paskelbus mobilizaciją, slapstėsi su Juliumi Andriuškevičiumi iš Adomynės, palaikė ryšius su Žaliosios girios partizanais. Abu buvo apsupti tremtinių sodyboje. J. Andriuškevičių čekistai užbadė durtuvais, o K. Bernotas buvo sunkiai sužeistas ir 1945 01 mirė ligoninėje.

1945 metų pavasarį būrio vadas mus pasiuntė į Šimonių girią. Pro Butėnus iš vakaro atėjom į Šimonių girią, kur radom šimto vyrų partizanų būrį, kuriam vadovavo, kaip kiti man sakė, kažkoks *Dėdė*. Iš Šimonių girios tą naktį ėjom į Vilkabrukių pusę. Kur mes ėjom, niekas nežinojo, išskyrus vadus, matyt, užimti Vyžuonų stribyno. Tokios kalbos sklandė tarp partizanų. Atėję į Vilkabrukių kaimą, išsidėstėm trijuose klojimuose prie miško, sugulėm ant šieno, buvo išstatytos sargybos, o rytą pasigirdo šaudymas. Visi pašokom, atbėgo sargybinis, sako, kad jau supa rusai. Išbėgę iš klojimo, sukritom ant žemės ir bandėm atsišaudyti. Mūsų vyrai Jonas Janulionis iš Melaikių k. ir Bronius Neliupšis iš Sprakšių k. turėjo kulkosvaidį „Maksimą“, bet ne ant ratukų, nešiojamą. Jie liepė mums trauktis į mišką, o patys pasistatė kulkosvaidį ir atidengė ugnį į puolančius rusus. Šūviai rusų pusėje tuoj pat nutilo. Kol šitie vyrai kapojo rusus, mes spėjom pasitraukti į mišką. Netrukus ir mūsų vyrų kulkosvaidis nutilo. Jie žuvo, bet jų pasiaukojimo dėka daugelis partizanų liko gyvi. Rusai, matydami, kad mūsų nebepaims, atidengė minosvaidžių ugnį. Dauguma mūsų vyrų – jauni žmonės, netarnavę kariuomenėje, be patirties, išgąsdinti puolančių rusų, bėgo kas kur, todėl keletas jų žuvo.

R. K. p a s t a b a : Žinyne, sudarytame G. Vaičiūno ir kt., „Laisvės kovos Anykščių krašte 1944-1954 m.“ (p. 3) pažymėta, jog 1945 05 09 Vilkabrukių k., Vyžuonų vlsč., įvyko kautynės tarp Gedimino kuopos partizanų, vadovaujamų Vinco Kaulinio-*Miškinio* ir Utenos NKVD kariuomenės garnizono. Žuvo 10 partizanų ir apie 20 kareivių.

Daugelis mūsų vyrų visgi pabėgo ir liko gyvi. Ta laimė nusišypsojo ir man, pabėgo mano draugas Matulionis, Albinas Palevičius (dabar gyvena Utenoje). Mes vėl grįžom į tėviškę, čia gavom nurodymą išsiskirstyt mažesnėmis grupelėmis. Mūsų kuopos vadas tuo metu buvo Bronius Kalytis-*Siaubas*, sumanus, energingas jaunuolis. Mes jį labai gerbėme, o mūsų būriui vadovavo Vladas Patumsis-*Aukštaitis*. Vėliau Skaistašilio miške netoli Utenos pasidarėm bunkerį, kuriame gyvenom šešiese: aš-*Nemunas*, Vladas Kazickas-*Utenis*, Juozas Šaltenis-*Ūsas*, Vladas Matulionis-*Nerijus*, Antanas Augutis ir Pranas Ignotas. *Aukštaičio* vadovaujamas būrys veikė maždaug šioje teritorijoje: Antakalniai – Trumbatiškis – Katlėriai.

1946 m. prieš pat Velykas areštavo abu mano tėvus. Tuo metu mes dar gyvenom namuose slėptuvėje. Kartais prieidavo ir daugiau vyrų, tilpdavom iki dešimties. Dar prieš 1945 metus ateidavo mokytojas Albertas Petravičius-*Linas*, jo brolis Vytautas-

Alkas, Benius, Algimantas Adomauskas-*Liūtas,* Bronius Kazickas-*Saulius,* kuris daug rašydavo rašomąja mašinėle.

Mano tėvus suėmė Utenoje turguje. Apie tai mums labai greitai pranešė, tad mes tą pačią dieną apleidom slėptuvę ir išėjom į mišką. Po dviejų savaičių tėvus iš stribyno vedė atpažint žuvusio sūnaus (mano brolio) Edvardo ir Šaltenio, kurie buvo paguldyti ant Sudeikių ir Užpalių sankryžos, netoli Rašės. Po to tėvuką paleido į namus, po poros savaičių vėl suėmė ir nuteisė šešeriems metams lagerio. Motinos jau nebepaleido, nuteisė dešimčiai metų lagerio. Ji prisipažino, kad padėjo kasti mums slėptuvę namuose, o tėvukas nieko neprisipažino. Namuose liko du mažamečiai mano broliukai ir sesutė.

B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina" (p. 146) pažymėta, kad Šaltenis Juozas, g. 1913 m. Viskėnų k., Utenos vlsč. Baigęs Utenos gimnaziją, dirbo senelių namų vedėju, Kauno pašto valdyboje. Vokiečių okupacijos metais grįžo į tėviškę. Grįžus sovietams, slapstėsi su E. Ruzgu Skaistašilyje. 1946 m. liepos mėn. juos abu užtiko čekistai ir nušovė. Paguldė Rašės kryžkelėje, užkabino rožančių, į burną įkišo lašinių...

Vieną kartą 1946 metų liepos mėnesį keturiese išėjom iš bunkerio parsinešt ginklų, o Juozas Šaltenis ir mano brolis Edvardas pasiliko bunkeryje. Tuoj po karo ginklais mus aprūpindavo Vytautas Petravičius-*Benius.* Nuėję į tą kaimą, kur buvo paslėpti ginklai, pasiėmėm juos ir, grįždami atgal, kitos dienos rytą radom apsuptą Skaistašilio mišką. Be to, ryšininkės mums pranešė, kad žuvo mano brolis Edvardas ir Juozas Šaltenis. Dideli įtarimai dėl įvykdytos išdavystės krito mūsų kaimynui eiguliui Š. S., kuris dažnai vaikštinėdavo po mišką ir, be abejo, toje vietoje ne kartą buvo mus pastebėjęs. Vėliau jis prasigėrė. Jau grįžęs iš lagerio ėjau kartą pro kapus ir mačiau, kaip šitas žmogus visiškai girtas dainavo ir šoko ant partizanų kapų. Kodėl?

Kai rusų siautimai aprimo, pasidarėm kitą slėptuvę tame pačiame miške.

Daugiausia mes bendravom su Antakalnių partizanais. Jeigu reikdavo įvykdyt kokią užduotį, sueidavom kartu, tardavomės. Ant kelio Kuktiškės – Tauragnai darydavom pasalas. Kai į Kuktiškes veždavo maisto produktus kooperatyvas, mums apie tai pranešdavo ryšininkė Onutė Juodgalvytė. Gurguolę visada lydėdavo du ginkluoti stribai. Mes palaukdavom pasaloje, kelis kartus iššaunam aukštyn, stribai šoka iš vežimo ir pabėga, o mes pasiimam vežimą su ten esančiais produktais.

Buvęs Lietuvos karininkas Kazys Šaltenis man parūpino dokumentus svetima pavarde ir aš išvažiavau į Kauną. Ten jau buvau ir priregistruotas, bet atvažiuodavau į tėviškę, susitikdavom su antakalniškiais: su Patumsiu, su Algimantu Šapoka-*Jokeriu* iš Antakalnių k., Alfredu Treiniu-*Stumbru* iš Gaspariškių k., Jurgiu Vasiljevu-*Viesulu* iš Rybnikų k. (Lietuvos rusas). Tuo metu su juo kartu vaikščiojo Kalytis Bronius.

Vieną kartą grįžus iš Kauno, vyrai mums su Vladu Kazicku pasiūlė nuvažiuot ir atvežt ginklų. Dviese iš vakaro nuvažiavom į kaimą, esantį netoli Vilkabrukių, pernakvojom pas vieną ūkininką, o kitą dieną nuvažiavom pas tą žmogų, kur buvo padėti ginklai. Nespėjom įeit į kambarį, kai mus apsupo rusų kariuomenė su stribais. Stribai pirmiausia atpažino Kazicką. Jis turėjo kažkokio žuvusio žmogaus dokumentus, su kuriais pastaruoju metu ir gyveno. Mus tuoj pat nuvežė Vyžuonų skrebynan, po to į Uteną. Iš pradžių dar bandžiau prisistatyt Grabausko pavarde, kuri buvo įrašyta mano suklastotame pase, bet, kai atvežė į Uteną, stribai pradėjo mane vadint Ruzgu, supratau, kad gintis nebėra prasmės.

Suimtas buvau 1946 metų spalio pabaigoje, rusų karinio tribunolo nuteistas dešimčiai metų laisvės atėmimu ir penkerius metus be teisių. 1947 m. buvau įkalintas Magadano srities lageriuose, 1954 m. iš įkalinimo vietos paleistas be teisių – komendantūros priežiūroje turėjau gyventi Magadano srityje. Į Lietuvą grįžau 1956 metų spalio mėnesį.

Tėvai Jonas Ruzgas, g. 1893 m., ir motina Ksavera Ruzgienė buvo suimti 1946 m. ir nuteisti laisvės atėmimu: tėvas šešeriems metams ištremtas į Karagandos lagerius, motina dešimčiai metų išvežta į Abezės lagerius Komijos ASSR.

Brolis Vytautas suimtas 1946 metų liepos mėnesį, nuteistas dešimčiai metų, išvežtas į Magadano lagerius.

Sesuo Aldona suimta 1957 metų spalio mėnesį, nuteista dešimčiai metų, išvežta į Mordovijos lagerius.

Namuose liko du mažamečiai broliukai – 7 metų Vladas ir 9 metų Rimantas bei 12 metų sesutė Birutė.

VYTAUTO APYGARDOS VLADO PATUMSIO-*AUKŠTAIČIO* VADOVAUJAMO (AITVARO) BŪRIO PARTIZANŲ SĄRAŠAS

R. K. p a s t a b a: Sąrašą papildė ir tikslino partizanai Kazimieras Šėža ir Albinas Palevičius-*Liepa*. Kiti papildymai ir patikslinimai paimti iš Balio Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“. Palevičiaus teigimu, čia tik dalinis šio partizanų būrio sąrašas. Iš pradžių būriui vadovavo Antanas Šimonėlis-*Hitleris*. Būrio sudėtis per visą jo gyvavimo laikotarpį keitėsi, būrys skirstėsi į atskiras dalis, vieni partizanai iš būrio pasitraukė, kiti įsijungė. Sąrašas gali būti ne visai tikslus. Tik vienas faktas nepaneigiamas – šie partizanai daugiau ar mažiau veikė šio būrio veiklos ribose.

1. **Patumsis Vladas, Juozo-*Aukštaitis***, g. 1914 m. Utenos vlsč., Antakalnių k. 1946 12 – 1949 09 28 Ąžuolo kuopos vadas. Žuvo išduotas MGB agento *Ruonio* (Pranas Gečys) 1949 09 28 Papiškių k. Kartu žuvo Jonas Morkūnas-*Viesulas*, Balys Jakštonis-*Trockis*, Jonas Karvelis-*Klajūnas*, Silva Urbonas-*Lapinas*, Antanas Palevičius-*Zomeris*, Juozas Šutinys-*Paleckis*. Išsigelbėjo tik Mykolas Urbonas-*Liepa*.
2. **Pakalnis Pranas-*Briedis***, g. 1923 m. Padbuožės k. 1945 – 1947 m. Aitvaro būrio partizanų vadas, Liūto rinktinės štabo viršininkas, būrio vadas. 1948 – 1950 m. Vytauto apygardos štabo vado (B. Kalyčio) adjutantas. 1951 m. sausio mėn. už drausmės pažeidimus iš pareigų atleistas. 1951 m. pavasarį perėjo į Aitvaro būrį. 1952 04 27 Pranas Pakalnis-*Briedis* su Baliu Putrimu-*Vaidūnu* buvo pakviesti į susitikimą Pauolio k., MGB agento *Beržo* (Jurgio Pakalnio) apnuodyti, suimti ir nuteisti. 1953 01 03 sušaudyti Maskvoje Butyrkų kalėjime.
3. **Treinys Alfredas-*Stumbras***, g. 1925 m. Utenos vlsč., Gaspariškių k. Būdamas Utenos g-jos aštuntoje klasėje, išėjo pas partizanus. Slapstėsi apie Žibėčius, buvo būrio vadas, žuvo 1948 12 24.
4. **Šapoka Algimantas-*Jokeris***, g. 1924 m. Antakalnių k., Utenos r., legalizavosi ir žuvo 1947 m. Antakalnių kaimo laukuose.
5. **Kučinskas Augustinas-*Sakalas***, g. 1923 m. Zamotiškio k., Spitrėnų apyl. Suimtas 1946 11 11.
6. **Ruzgas Edvardas-*Baltasis Elnias***, Šeimyniškių k., Utenos vlsč. Juos su Juozu Šalteniu 1946 07 25 čekistai nušovė besislapstančius Skaistašilyje.
7. **Kazickas Bronius-*Saulius***, g. 1918 m. Narkūnų k., Utenos vlsč. Utenos gimnazijos mokytojas. Šiaurės Rytų srities štabo visuomeninės dalies viršininkas. Žuvo 1950 m. balandžio 12 d. Balteniškių k., Leliūnų vlsč. Palaikai buvo užkasti prie Dauniškio ežero.

8. **Šaltenis Juozas-*Ūsas***, g. 1913 m. Viskėnų k., Utenos vlsč., baigęs Utenos gimnaziją, dirbo senelių namų vedėju, Kauno pašto valdyboje. Grįžus rusams, slapstėsi su Edvardu Ruzgu. Abu juos sušaudė čekistai, paguldė ant Rašės kryžkelės ir išniekino lavonus.
9. **Augutis Antanas**, g. 1918 m. Šeiminiškių k., Utenos vlsč., slapstėsi Lapelotų miške, žuvo 1945 07 01.
10. **Augutis Stasys**, g. 1923 m. Šeimyniškių k. Žuvo 1945 02 23 Pašilių miške, Vyžuonų vlsč.
11. **Matulionis Algimantas-*Nerijus*** (mirė Magadano lageriuose).
12. **Ruzgas Juozas Algimantas-*Nemunas*** (prisiminimų autorius).
13. **Bernotas Pranas-*Skulptorius***, g. 1920 m. Šeimyniškių k. Žuvo 1945 07 01 bunkeryje Skaistašilyje.
14. **Adomauskas Algimantas-*Liūtas***, g. 1928 m. Kuktiškių mstl., suimtas 1946 07 18. Mirė 1982 m.
15. **Kazickas Vladas-*Utenis***, g. 1928 m. Utenoje. Suimtas 1946 11 03.
16. **Palevičius Albinas-*Liepa***, g. 1926 m. Vastapų vnk., Vyžuonų vlsč. Suimtas 1946 m., gyvena Utenoje.
17. **Janulionis Jonas**, g. 1922 m. Melaikių k. Žuvo prie Vilkabrukių 1945 05 09.
18. **Neliupšis Bronius** iš Sprakšių k. (G. Vaičiūno knygoje „Laisvės kovos Anykščių krašte 1944 – 1954 m.“ pažymėta, kad žuvo prie Vilkabrukių 1945 05 09, o B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ rašoma, kad žuvo 1945 04 10 Vilkabrukių k.).
19. **Pakštas Vytautas-*Naras*, *Vaidotas***, žuvo su žmona 1951 03 19 Labanoro girioje prie Šnieriškių.
20. **Vasiljevas Jurgis-*Viesulas***, g. 1925 m. Ribninkų k., Utenos vlsč. Baigęs Utenos gimnaziją, dirbo mokytoju Skiemonyse, Utenoje. 1945 m. įstojo į partizanų būrį. Buvo vienas iš Gedimino kuopos kūrėjų, ryšių ir žvalgybos skyrių viršininkas. 1945 10 01 Kaliekių k., Juozo Eidžiulio sodyboje, 4 partizanai buvo apsupti. J. Vasiljevas ir B. Bagočiūnas žuvo. B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ (p. 69) pažymėta, kad Bagočiūnas Bronius-*Briedis*, g. 1915 m. Vyžuonose, vedė Lietuvos Šaulių sąjungos vado P. Saladžiaus seserį Zosę. Praėjus frontui, slapstėsi Vyžuonų, Leliūnų apylinkėse su Vincu Kauliniu-*Miškiniu,* Jurgiu Vasiljevu, Mykolu Guobužu-*Šauliu.* Karo belaisvio N. Smerdovo buvo išduoti ir apsupti. Namas buvo padegtas, žuvo Bagočiūnas ir Vasiljevas, kitiems pavyko pabėgti.
21. **Kunčiūnas Jonas-*Vilkas, Mukas***, g. 1915 m. Utenoje. Suimtas bunkeryje 1946 11 15. Nuteistas 10 metų lagerio ir 5 m. tremties. Kalintas Magadane, į Lietuvą grįžo su tremtine motina 1964 06 08. Mirė 1989 m.
22. **Bernotas Kęstutis**, g. 1926 m. Šeimyniškių k., žuvo 1945 metų žiemą.
23. **Andriuškevičius Julius,** žuvo 1945 metų žiemą.
24. **Paškevičius Julius**, Pakalnių k.
25. **Kvaselis Juozas**, Pakalnių k.
26. **Ralius-*Dobilas***.
27. **Steiblys-*Čerčilis***, Pakalnių k.
28. **Šimonėlis Antanas-*Hitleris***, g. 1910 m. Nolėnų k., Utenos vlsč. Legalizavosi 1946 m. Suimtas 1952 m. (B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ pažymėta, kad žuvo 1945 08 24 Kileviškių k., Leliūnų vlsč.).
29. **Palevičius Jonas-*Dobilas***, g. 1919 m. Vastapų vnk., Vyžuonų vlsč. Suimtas Nolėnų k. 1946 03 11 ir nuteistas 10 m. lagerio. Mirė 1985 m.
30. **Palevičius Alfonsas**, g. Vastapų vnk. Žuvo 1944 12 24.
31. **Bivainis Bronius-*Uosis***, g. 1927 m. Luknių k., Vyžuonų vlsč. *Šmėklos* būrio partizanas. Žuvo Jono Šimonėlio sodyboje Nolėnų k., Utenos vlsč., 1949 03 24 kartu su Vytauto apygardos vadu V. Kauliniu ir kitais partizanais.
32. **Bivainis Alfonsas**, registravosi.
33. **Jurelė Jonas** iš Nolėnų k. Jį apie 1949 m. vestuvėse nudūrė peiliu vienas iš trijų brolių Mažliokų.

34. **Valančiūnas Napalys-*Elnias***, g. 1926 m. Šaltinių k., Svėdasų vlsč. Žuvo 1949 03 24 Nolėnų k., Jono Šimonėlio sodyboje, su Vytauto apygardos vadu V. Kauliniu-*Miškiniu* ir dar penkiais partizanais: A. ir V. Bivainiais, A. Guobužu, V. Pakalniu, J. Siručiu.
35. **Putrimas Balys-*Ūkvedys*, *Dučė*, *Vaidūnas***, g. 1920 m. Antakalnių k., Utenos vlsč. 1952 04 27 paimtas gyvas, apnuodytas kartu su Pranu Pakalniu-*Briedžiu* Pauolio kaime. Juos apnuodijo MGB užverbuotas Pakalnio brolis Jurgis. Abu nuteisti ir sušaudyti 1953 01 03.
36. **Putrimas Juozas-*Vasaris***, g. 1918 m. Antakalnių k., Utenos vlsč. Pasinaudoję MGB agento *Meškos* paslauga, 1949 06 06 čekistai apsupo Antano Bagdono sodybą Skrebiškių k. ir užtiko bunkerį, kuriame žuvo J. Putrimas ir Jonas Ušackas. Suimti buvo Juozas Zaranka ir Vytautas Skobiejus.
37. **Šapoka Antanas-*Liepa***, g. 1926 m. Antakalnių k., Utenos vlsč. Aitvaro būrio partizanas. Dalyvavo pasikėsinime prieš Utenos gimnazijos direktorių komunistą P. Kuliešį 1947 12 05, susišaudymo metu buvo sužeistas, po keturių dienų mirė namuose.
38. **Zabulionis Albinas, Jono-*Alksnis***, g. 1927 m. Antakalnių k., Utenos vlsč. Slapstėsi su Algiu Silicku Antakalnių k. Zabulionio klojime. Slėptuvė 1945 07 13 buvo išduota, Silickas nusišovė, o Zabulionis buvo suimtas, išvežtas į Vorkutos lagerius, laikytas Narvos statybose iki 1951 09. Po to buvo užverbuotas ir Estijoje gaudė partizanus. Iš kariuomenės grįžo su čekistiniais antpečiais. Pastaruoju metu gyveno Utenoje. Mirė 2001 m.
39. **Šėža Kazimieras-*Tauras***, g. 1923 m. Antakalnių k. Legalizavosi 1947 01 05. 2004 m. gyveno Utenoje. Liaudies meistras, drožėjas.
40. **Kalytis Vytautas, Adomo**, g. 1929 m. Kauliniškio k., Utenos vlsč. Pirmoji partizanų auka. Tuo metu jis buvo Utenos berniukų gimnazijos 5-os klasės moksleivis. 1944 12 14 Kazimiero Guobužo sodyboje Gaspariškių kaime per partizanų ir čekistų susišaudymą buvo sužeistas ir po dviejų dienų mirė Utenos ligoninėje. Septynios kulkos buvo kliudžiusios jo plaučius (Vytauto Treinio duomenimis, jis sužeistas dar atbėgo į namus ir klojime mirė. Palaidotas Utenos kapinėse).
41. **Laucius Juozas-*Barzda***, g. 1922 m. Grybelių k., Utenos vlsč. Žuvo 1949 11 12 užkluptas čekistų Juozo Cibo sodyboje, Vosgėlių k.
42. **Laucius Antanas-*Tigras***, g. 1924 m. (Juozo brolis) Grybelių k., Utenos vlsč. Žuvo 1952 01 25 netoli Antalgės kartu su Vladu Bražeika pakliuvę į pasalą.
43. **Bražeika Algirdas-*Gylys***, g. 1923 m. Grybelių k., Utenos vlsč. Žuvo 1950 01 10 patekęs į pasalą netoli Antalgės (susisprogdino granata).
44. **Bražeika Vladas-*Vasaris*, *Beržas*, *Šeduikis*** (Algirdo brolis), g. 1919 m. Grybelių k., Utenos vlsč. Žuvo 1952 01 25 su Antanu Lauciumi (juos išdavė J. Guobužas).
45. **Juodis Julius-*Pavasaris***, g. 1924 m. Jasonių k., Linksmakalnio vnk., Leliūnų vlsč. Žuvo 1952 m. (kitais duomenimis, jo likimas nežinomas – dingęs be žinios).
46. **Silickas Algirdas-*Stirninas* (*Stirnius*)**, g. 1927 m. Grybelių k., Utenos vlsč. Žuvo (nusišovė) 1945 07 13 Albino Zabulionio klojime Antakalnių k. Slėptuvė buvo išduota.
47. **Morkūnas Petras, Dominyko-*Dėdė Petras***, g. 1919 m. Jasonių k. Žuvo 1945 (1946?) per rusų NKVD kariuomenės siautimą Pakalniuose.
48. **Morkūnas Bronius, Dominyko-*Alksnis*** (Petro brolis), g. 1923 m. Jasonių k. Žuvo 1945 (1946?) per rusų NKVD kariuomenės siautimą Pakalniuose.
49. **Lasys Jonas-*Vilkas***, žuvo 1945 m.
50. **Čipkus Ričardas-*Meška***, g. 1921 m. Utenoje (Utenos pašto viršininko sūnus). Pokario metais dirbo pašte, laisvalaikiu remontuodavo radijo imtuvus. Pradėtas įtarinėti, iš namų pasitraukė. Slapstėsi ir partizanavo apie Pakalnius. Žuvo 1947 05 25 Nariūno miškelyje, Mirkėnų k. Lavonas buvo įmestas į bunkerį ir užverstas žemėmis. Po 10 dienų palaikai perkelti į Pakalnių piliakalnį.
51. **Kučinskas Jonas-*Lazdynas***, g. 1915 m. Zamotiškio k., Utenos vlsč. Sužeistas nusišovė pas Pakalnį Padbuožės k. 1945 04 27.

52. **Pakalnis Vilius-*Riešutas***, žuvo 1945 04 27 Padbuožės k. kartu su Jonu Kučinsku.
53. **Treinys Alfredas-*Stumbras***, g. 1925 m. Gasparišk̃ių k., Utenos vlsč. 1944 m. mokėsi Švenčionių mokytojų seminarijos trečiame kurse. Kadangi rusai norėjo paimti jį į kariuomenę, jis pasitraukė į mišką. Jie slapstėsi keturiese: *Paleckis*, *Liūtas* (nuo Zarasų, pabėgo nesužeistas) ir *Dainys*-Danius Žičkus (žuvo). Žuvo 1948 12 24 Žibėčių k. Jį sužeistą tris kilometrus su šunimi vijosi čekistai. Žibėčių kaime įlindo į javų stirtą ir pasislėpė, bet šuo jį surado. Jis nušovė šunį ir vieną kareivį, po to pats nusišovė.
54. **Musteikis Bronius-*Karvelis, Ramojus***, g. 1925 m. Gasparišk̃ių k., Utenos vlsč. Paimtas į sovietų armiją, iš Jašiūnų (prie Vilniaus) su Jonu Vyžintu pabėgo. Slapstėsi Dusynių kaime, paskui įsirengė slėptuvę namie po krosnimi. A. Treiniui pradėjus išdavinėt slėptuves, pasitraukė į Skudutiškio, Alantos apylinkes ir slapstėsi su Antanu Kraujeliu. Buvo Vyčio būrio vadas. Žuvo 1950 10 13 Buržilų kaime, netoli Alantos. Kartu žuvo Gintas Grigas, Vilius Sabaliauskas ir Mykolas Puodžiūnas.
55. **Vyžintas Jonas-*Svirplys***, g. 1925 m. Dusynių k., Vyžuonų vlsč. Paimtas į sovietinę armiją iš jos pabėgo. Priklausė Aitvaro partizanų grupei. Žuvo 1949 05 16 su Bronium Steibliu.
56. **Kalytis Bronius, Adomo-*Siaubas***, g. 1924 m. Kauliniškio k., Utenos vlsč. Suimtas ir užverbuotas MGB agentu smogiku, slapyvardžiu *Ramojus*. Vėliau gyveno Vilniuje, dirbo KGB. Jo brolis Vytautas žuvo partizanaudamas 1944 m., broliai Anicetas, Ričardas ir motina Kalytienė buvo ištremti į Sibirą, sesers Viktorijos Kalytytės vyras partizanas Matiukas žuvo 1947 m. Sungailių kaime. Matiukas vokiečių okupacijos metais dirbo Utenoje policijoje viršininku. Viena sesuo Kalytytė buvo ištekėjusi už Šapokos Gasparišk̃iuose, kita už Saulevičiaus, irgi partizano, bet jis registravosi, dabar jau miręs. Kai motina Kalytienė su sūnumi grįžo iš Sibiro, sovietinė valdžia jiems suteikė neeilinę privilegiją, atlygino visus patirtus nuostolius, net už vištas sumokėjo (iš Vytauto Antano Treinio prisiminimų). Šiuo metu B. Kalytis gyvena Vilniuje, prisidengęs svetima Viater pavarde. Vytautas Treinys pasakoja, kad Bronius Kalytis buvęs jo kaimynas, labai gražus vyras, gražų balsą turėjęs.
57. **Šermukšnis Vytautas-*Aras***, g. 1931 m. Dobilynės kaime, Debeikių vlsč., Aitvaro būrio partizanas. Jo tėvus išvežė į Sibirą, o jis trėmimo metu pabėgo. Žuvo 1952 m. rugsėjo mėn. Antakalnių k., Leliūnų vlsč.
58. **Ruškulis Henrikas-*Liūtas***, g. 1924 m. Santupių k., Zarasų r. Paimtas sunkiai sužeistas 1951 12 07. Nuteistas ir sušaudytas.
59. **Grigaliūnas Vladas-*Sakalas***, g. 1921 m. Ažugirių k., Leliūnų vlsč. Liūto rinktinės štabo narys, Liūto rinktinės spaudos ir propagandos skyriaus viršininkas, redagavo Liūto rinktinės štabo laikraštį „Laisvės šauklys“. Žuvo 1948 03 07 Spulių k. netoli Alantos.
60. **Meškuotis Juozas-*Anbo***, g. 1919 m. Vosgėlių k., Utenos vlsč. Partizanavo iki 1948 m. Dėl nuolatinės įtampos jam pairo nervai, jo elgesys darėsi nenuspėjamas ir pavojingas. Atrodo, kad J. Meškuotį 1948 m. nušovė prie Svobiškėlio patys partizanai.
61. **Cibas Jurgis-*Laidas***, g. 1928 m. Vosgėlių k. Žuvo 1948 05 17 su kitu alantiškiu partizanu netoli savo namų.
62. **Palevičius Antanas-*Zumeris*** (***Zaumeris***), ***Paleckis***, g. 1925 m. Kudrės vnk., Leliūnų vlsč. Apie Papiškių k. apsistojusius partizanus čekistams pranešė MGB agentas *Ruonis* (Pranas Gečys). 1949 09 28 kautynėse su čekistais žuvo: A. Palevičius, Jonas Morkūnas, Vladas Patumsis, Silva Urbonas, Balys Jakštonis, Jonas Karvelis ir Juozas Šutinys.
63. **Kavaliauskas Jurgis**, Avižienių k.
64. **Zabulionis Juozas-*Liūtas*,** g. 1926 m. Šiaudinių k., Vyžuonų vlsč. Žuvo 1946 08 27.
65. **Mučinskas Vaclovas**
66. **Kvaselis Antanas-*Romelis***, Pakalnių k.
67. **Sirgedas Jonas-*Kirvelis***, Kvaselių k.
68. **Virbickas Juozas-*Fricas***, Vitkūnų k.

Pasakoja **ALDONA MIKULĖNAITĖ – NAVIKIENĖ**

Užrašyta 2004 05 21
Vilniuje

Gimiau 1933 m. Klovinių kaime, prie pat Utenos miesto. Šeimoje buvome keturi vaikai: aš, sesuo Ona, brolis Jonas, g. 1922 m., ir sesuo Elena, g. 1924 m.

Kai 1944 m. rusų bolševikai grįžo į Lietuvą, brolį Joną su kitais keliais Klovinių jaunuoliais paėmė į kariuomenę, bet jis iš Utenos naujokų ėmimo punkto pabėgo ir naktį sugrįžo į namus. Po to ėmė slapstytis, klojime po šienu pasidarė bunkerį, gryčioje prie pečiaus pasidarė nedidelę slėptuvę. Mūrininkas Stasys Laurinavičius iš Dičiūnų sumūrijo šalia pečiaus dvi sieneles, tarp jų padarė tarpą žmogui įlįst. Ten brolis retkarčiais pasislėpdavo. Vėliau brolis išėjo į Juozo Gaidelio-*Skambučio* būrį. Kadangi mes gyvenom prie pat miesto, pareiti į namus broliui buvo pavojinga, todėl namuose jis beveik nesilankydavo. Kiek man žinoma, brolis Jonas partizaninėje veikloje dalyvavo ne viename būryje.

B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ pažymėta, kad Mikulėnas Jonas-*Audrūnas, Beržas* priklausė Vytauto apygardos štabo Margio apsauginiam būriui, paskui Aitvaro būriui. Žuvo 1950 01 15 (p. 119).

Per 1946 metų Velykas Zbitnikovo vadovaujami stribai apsupo mūsų namus. Tuo metu brolis buvo parėjęs į namus. Kai pastebėjom ateinant stribus, jis greitai įšoko į slėptuvėlę prie pečiaus ir pasislėpė.

Kai mūsų tėvus 1948 m. gegužės 22 d. trėmė į Sibirą, mudvi su seserim Elenute pasitraukėm iš namų ir apsistojom Dičiūnuose pas tokį Puodžiuką. Tėvai irgi pasitraukė, o vyresnioji sesuo Onutė tuo metu jau buvo ištekėjusi ir gyveno Vilniuje.

Kai brolis Jonas sužinojo, kad mes iš namų pasitraukėm, jis nuvedė mane į Katlėrius pas Mikulėnus. Mikulėnų namuose buvo įrengtas didelis bunkeris, kuriame, reikalui esant, galėjau pasislėpt ir aš. Pas Mikulėnus aš ilgokai slapsčiausi. Kai sužinojom, kad leidžia registruotis tiems, kurie liko nuo tremties, mane pasikvietė Vandutė Bartašiūnaitė iš Alių. Kadangi ir mano brolis tame krašte partizanavo, su broliu dažniau pasimatydavome. Taigi apsigyvenau Aliuose pas Bartašiūnus. Vandutės tėtis Juozas Bartašiūnas buvo batsiuvys, pas jį dažnai lankydavosi partizanai, žiemą rogėmis atvažiuodavo apsisiautę baltomis maskuotėmis. Bartašiūnas partizanams taisydavo batus, maitindavo juos ir visaip jiems padėdavo. Čia gyvenant teko ir man ne kartą vyrams nešti į mišką valgyti, nešiojau įvairius paketus, o kai ateidavo pas mus, tekdavo naktį sargauti lauke.

1950 m. sausio 8 d. mano brolis Jonas, Pulgis Vijeikis, *Uosis* ir dar gal du ar trys partizanai važiavo į Vaikutėnus, ten jiems buvo paruošta maisto. Mes su Vandute Bartašiūnaite nuėjom ant kelio ir laukėm jų grįžtant. Kai susitikom, persimetėm tik keletu žodžių, jie labai skubėjo, bijojo, kad kas nesusektų, pažadėjo greit sugrįžti. Susitarėm netrukus vėl susitikti, bet tam susitikimui įvykti nebuvo lemta. Maždaug po savaitės, 1950 01 15, Buitūnų kaime prie Gaižučio sodybos brolis žuvo. Tą dieną Tauragnuose buvo Dievo Vardo atlaidai, vyrai buvo susitarę su kažokiu žmogumi atvažiuoti pasiimt maisto, bet įvyko išdavystė. Pasaloje vyrų laukė stribai. Rogėmis važiavo trise: mano brolis Jonas Mikulėnas-*Beržas*, Vladas Liegus-*Švidras* (*Švedrys*) ir Pulgis Vijeikis-*Audrūnas*, *Aras*. Patekę į pasalą, jie dar bandė trauktis atsišaudydami, brolis buvo sužeistas į koją, dar tolokai pašliaužė sniegu, bet visi trys žuvo. Juos

nuvežė į Kuktiškes ir patiesė ant gatvės. Tuo metu aš buvau pas Bartašiūnus. Atjojo žmogus ir pasakė, kad šiąnakt žuvo mano brolis. Kažkiek palaikę Kuktiškėse žuvusiųjų palaikus, stribai juos nuvežė į Kiauneliškį ir sumetė į žvyrduobes pušynėlyje. Mums vėl pranešė, kad ten yra mano brolis Jonas. Buvo jau kovo pradžia. Nuėjau pas Liegaus motiną, abi su ja nuvažiavom į Kiauliupio kaimelį, susiradom mums nurodytą žmogų. Ten mus šiltai priėmė, keli vyrai padarė karstus. Mums ten bebūnant, atvažiavo stribai. Šeimininkė mane su Liegiene paslėpė ant duonkepės, Dievo laimei, kad jie nekratė namų, tik paprašė atsigert ir išėjo.

Po to mes ir dar vienas vyras nuėjom į žvyrduobes. Lavonai buvo sumesti į duobes ir apmesti šakomis. Mes lavonus ištraukėm, perrengėm, uždėjom rožančius, paruošėm dėt į karstus laidoti. Naktį atvežė karstus, sudėjom kūnus į karstus ir, nuvežę į kaimo kapinaites, vienoje duobėje visus tris palaidojom. Kai aš jau buvau areštuota, Liegų ir mano brolį savieji perkėlė į Biliakiemio kapines, o Pulgį Vijeikį perlaidojo prie tėvų Kuktiškių kapinėse.

Kai 1950 10 09 Juozą Bartašiūną suėmė, man teko trauktis iš jo namų. Tada išvažiavau į Vilnių ir apsigyvenau pas seserį Onutę. Čia gyvendama mokiausi prekybos technikume. Vieną dieną iš Utenos saugumo apsilankė pas mane iš anksčiau pažįstamas saugumietis ir įteikė kvietimą ateit nurodytu adresu į Užupio gatvę. Dabar aš jo pavardės nepamenu, bet tai buvo rusas iš Sirvydžių kaimo. Tame kaime gyveno vien rusai, kurie visi po karo buvo išėję į stribus. Jis mane ėmė verbuot, kad važiuočiau į kaimą ir užmegzčiau ryšį su likusiais partizanais. Žadėjo aukso kalnus: butą, darbą, bet aš jam pasakiau, kad jokių partizanų nepažįstu ir nežinau, kur jų ieškoti. Tada jis pasakė, kad mano slapyvardis bus *Veronika*, paskyrė laiką, per kurį aš turėčiau nuvažiuoti į Uteną, surasti ką nors iš partizanų. Be to, dar patarė gerai pagalvoti, kad vėliau nereiktų gailėtis. Praeina, būdavo, savaitė ir vėl jis mane kviečia į tą patį butą Užupio gatvėje. Taip tris kartus jis mane tampė. Kai ateinu, būdavo, stalas paruoštas, pridėta maisto, vaisių, bet nieko net į burną neėmiau, bijojau, kad nebūtų užnuodyta. Buvau prigrasinta, kad tik niekam neprasitarčiau, kad mane kvietinėja į butą Užupio gatvėje, bet aš apie tai papasakojau savo sesutei ir jos vyrui. Būdavo, išeinu ir nežinau, kas manęs ten laukia. Gal nebepaleis? Gal nužudys? Iš tokių „draugų“ tada visko galėjai tikėtis. Kai tik nueinu, tuoj pat klausia, ką sužinojau. Ką aš jam galiu pasakyti? Nieko. Tada ir pradeda jis mane kolioti, suka kumščius aplink nosį ir grasina, kad kalėjime supūdys, bet netrukus vėl atvėsta ir vėl gražiai ima kalbinti.

Gyvendama Vilniuje, sužinojau, kad paimti gyvi du partizanai – Putrimas ir Pakalnis, jau buvo areštuotos Angelė ir Ona Mikulėnaitės iš Katlėrių, areštuotas jų ryšininkas Juozas Treinys. Nujaučiau, kad, ko gero, užkabins ir mane.

1952 m. birželio 5 d. pirmą valandą nakties į sesers butą įsiveržė trys čekistai, prikėlė visus iš miego, patikrino dokumentus ir mane išsivedė. Nuvežė į saugumo rūmus dabartiniame Gedimino prospekte, nuvarė į rūsį, išrengė, išpjaustė visas sagas ir kabliukus ir įmetė į kamerą. Visą naktį praverkiau, rytą pakilo aukšta temperatūra, smarkiai susirgau, bet kitą naktį jau vedė į ketvirtą aukštą tardyti. Tardė pagyvenęs tardytojas majoras Vlasovas. Jį kartais pavaduodavo žydas – baisuoklis Bulyginas. Po pirmojo tardymo tardytojui Vlasovui pasakiau: „Jeigu mane vieną kameroje laikysit, aš išprotėsiu“. Po to pervedė į kitą kamerą, kurioje sėdėjo jauna mergina. Pasirodo, ji buvo atvežta iš Skuodo rajono, jos pavardė buvo Sakalauskaitė, sėdėjo

jau pusę metų, vėliau mes su ja susipažinom artimiau, ji iš duonos darydavo rožančiukus, kuriuos ir mane daryt išmokė, išmokė, kaip Morzės abėcėle susikalbėt...

Tardytojai tardė mane ir klausinėjo, su kokiais ryšininkais ir partizanais aš palaikiau ryšį, klausinėjo apie partizanus Balį Putrimą-*Vaidūną* ir Praną Pakalnį-*Briedį*. Aš gyniausi, kad jų nepažįstu, bet, pasirodo, jų jau buvo viskas apie mane pasakyta. Supratau, kad jie neišlaikė fizinių kančių ir viską prisipažino.

Tardymo metu mane ne kartą buvo kumščiais apkūlę lietuviai vertėjai, bet tardytojas Vlasovas nė pirštu nebuvo manęs palietęs. Apie jį tikrai nieko blogo negaliu pasakyti, bet žydas Bulyginas tai jau nei savo kumščių, nei mano galvos negailėdavo: duodavo taip per galvą, kad aš nuo kėdės tiesiog nusikočiodavau po stalu. Vieną sykį kaip patraukė kėdę, aš uodegikauliu ir atsitrenkiau į žemę, maniau, kad stuburas sutrupėjo, skausmas neišpasakytas nudilgė visą kūną. Į akistatą buvo atvedę Angelę ir Oną Mikulėnaites, Juozą Treinį. Angelė labai daug pasakė apie mane. Nenoriu apie tai daugiau kalbėti, matyt, kitaip ji negalėjo. Treinys irgi patvirtino, kad buvau partizanų ryšininkė. Pirmiausia į akistatą suvedė su Putrimu. Du prižiūrėtojai atvedė jį už parankių prilaikydami. Aš tuo metu sėdėjau prie tardytojo, jį įvedė ir paklausė:

– Žiūrėk, ką atvedė?

– Ką aš žinau, ką atvedė? – pasakiau. – Aš jo nepažįstu.

Putrimas buvo žiauriai iškankintas, jo veidas buvo pamėlynavęs, susiraukšlėjęs kaip kokio senelio, rankos tarsi mazgotės pakabintos, supratau, kad ir ant kojų jis jau nebegalėjo pastovėti, tie du čekistai jį tvirtai laikė už pažastų. Putrimas trumpai pažvelgė į mane, po to vėl nudelbė žvilgsnį žemyn ir pasakė:

– Pažiūrėk į mane. Koks aš... – tuo metu abu čekistai jį vėl greit išvilko atgal pro duris.

Supratau, kad jiems to ir tereikėjo, kad tik jis mane atpažintų.

Į kitą akistatą atvedė Pakalnį. Šis irgi ant savo kojų nebepastovėjo. Pakalnį aš vos pažinau, jis dar daugiau buvo iškankintas. Mačiau, kad plaukai kažkaip keistai buvo užkritę į vieną pusę, galva keistai suplota, akys išsprogusios. Jis jau nieko nebekalbėjo, nebereagavo į aplinką. Vėliau Putrimas su Pakalniu buvo nuteisti mirties bausme ir sušaudyti.

Teismas man skyrė dešimt metų lagerio ir penkerius metus tremties. Pirmiausia nuvežė į Ivdellagą Sverdlovsko srityje, patekau į moterų lagerį Pristani. Už trijų kilometrų buvo vyrų lageris. Mūsų barake buvo 18 lietuvių moterų ir merginų, visos iš Žemaitijos, tik aš viena aukštaitė. Žiemą taigoje kirtom medžius, sniego iki pažastų. Pirma žiema buvo labai baisi. Vasarą kraudavom medžius į geležinkelio platformas. Taip iki 1955 metų.

Pasakoja **JADVYGA MIKULĖNAITĖ**

Užrašyta Vilniuje
2003 09 23

Gimiau 1930 m. gegužės 25 d. Katlėrių kaime, Utenos rajone. Tėvų šeimoje buvome trys seserys: aš, Ona, Angelė. Gyvenome su mama Tekle, tėtis mirė 1937 m.

Kai rusai užėjo pirmą kartą, mūsų apylinkėje jie daug šunybių nepridarė, o vokiečių okupacijos metais, prieš pat karo pabaigą, už Spitrėnų miškuose iš kažkur

atsirado vadinamų raudonųjų partizanų. Tuo metu Spitrėnuose aš lankiau penktą klasę, kartu su manimi mokėsi dvi seserys Svirytės. Prieš rusams užeinant, vieną naktį raudonieji partizanai apsupo jų namus ir sudegino visus gyvus. Mes nuolat bendravome su Žemaičių šeima. Jų sūnus Aleksandras 1941 m. buvo bolševikų suimtas ir uždarytas į Kauno kalėjimą. Prasidėjus karui, dalis kalinių pabėgo, kartu ir Aleksandras, kitus spėjo sugaudyt ir, nuvežę į Červenę Baltarusijoje, sušaudė. Vokiečių okupacijos metais Aleksandras įstojo į kunigų seminariją, baigiantis karui, pasitraukė į Vakarus.

Mūsų namas stovėjo ant kalniuko, aukščiausioje kaimo vietoje, puikiai matomas iš visų pusių. Dar Smetonos laikais mūsų namo viename gale veikė Katlėrių pradinė mokykla, mano dėdė Juozas Mikulėnas joje mokytojavo. 1939 metais čia apsigyveno apie dešimt Lietuvos kariuomenės karininkų, matyt, kažkur netoli buvo dislokuotas ir kariuomenės dalinys. Kai 1941 m. prasidėjo karas, mūsų namuose apsigyveno vokiečių karininkai. Po vokiečių pasitraukimo 1944 m. atsikraustė rusai, po rusų apsistojo stribai, kurie saugojo kolūkio pirmininką Šuminą. Mus tada suvarė į virtuvę, patys įsikūrė gyvenamajame gryčios gale. Nuolat jie pas mus nebūdavo, vaikščiodavo po kaimą, tik vakarais ateidavo.

Žemaičio tėvai buvo išvežti į Sibirą, o Jonas su Valentinu Raslanu slapstėsi, abu kartu vaikščiojo, užeidavo ir pas mus. 1944 m. antrą kartą užėjus rusams, jo brolis Jonas ėmė slapstytis, jis pradėjo ateidinėt pas mus ir kalbint mamą, kad leistų jam įsirengt gryčioje bunkerį. Iš pradžių mama nesutiko, kad jie apsigyventų mūsų namuose, bet vėliau ji pakvietė mus visas tris, pasitarėm. Kai paprašė antrą kartą, mama sutiko ir leido jiems išsikasti bunkerį negyvenamajame gryčios gale, kur buvo mokykla. Tada Žemaitis buvo atėjęs su Jonu Šireika-*Pyragaičiu* iš Politiškių kaimo. Po tuo namo galu buvo iškastas didžiulis rūsys bulvėms ir kitoms daržovėms. Jie ilgai sprendė, kurioje vietoje rūsyje kasti duobę. Matomumas iš vidaus buvo labai geras: mes per langus stebim iš visų pusių, o vyrai kasa. Be to, mūsų šuo buvo labai protingas. Pagal lojimą mes atskirdavom, kas vaikšto už gero kilometro – partizanai ar stribai.

Išsikasė vyrai duobę, pasidarė bunkerį, bet be vėdinimo, be ventiliacijos, ant viršaus uždėjo storą molio sluoksnį, kad badant metaliniais virbais negalėtų rasti. Įlindimo anga buvo uždengta medine dėže, pripresuota molio, įleista į angą. Paviršių užlygindavom žemėmis ir ant viršaus užpildavom bulves. Kai vyrai sulįsdavo į bunkerį, iš vidaus jie tą dėžę paremdavo basliu, kad įeitų gryno oro, o mes atidžiai stebėdavom aplinką. Paprastai dieną jie sėdėdavo gryčioje, bet, jeigu pastebėdavom ką nors ateinant, jie bėgdavo į kitą namo galą, kartu su jais turėdavom bėgti ir viena kuri iš mūsų. Jie sulenda į bunkerį, o mes turėdavom uždaryt angą, užbarstyt žemėmis ir užpilt bulvėmis. Ypač greita ir judri buvo Angelė, jos pareiga buvo vykdyti šitą užduotį. Namuose nuolat su jais turėdavome būti dviese. Būdami kambaryje, vyrai irgi ilgai vienoje vietoje nesėdėdavo, visą laiką judėdavo, jie patys žiūrėdavo per langus ir stebėdavo aplinką. Be to, mes labai konkrečiai buvom pasidalinusios darbais, kiekviena turėjom savo užduotį, kad netikėtu atveju nebūtų suirutės. Sesuo su vyrais bėgdavo į bunkerį, o aš puldavau prie durų pasitikt ateinančių. Naktį vyrai gulėdavo gyvenamajame gryčios gale, aš greta jų ant grindų. Pavojaus atveju jie bėgdavo į bunkerį, aš atsiguldavau į jų lovą, nes, įėję į vidų, stribai tuoj tikrindavo, ar ne šiltas patalas. Durys ir naktį, ir dieną būdavo užkabinamos, kad kas netikėtai iš pašalinių neužeitų.

TEKLĖS MIKULĖNIENĖS SODYBOS GYVENAMASIS NAMAS
UTENOS RAJ., KATLĖRIŲ KAIME 1946 - 1949 m.
PIETINIS FASADAS

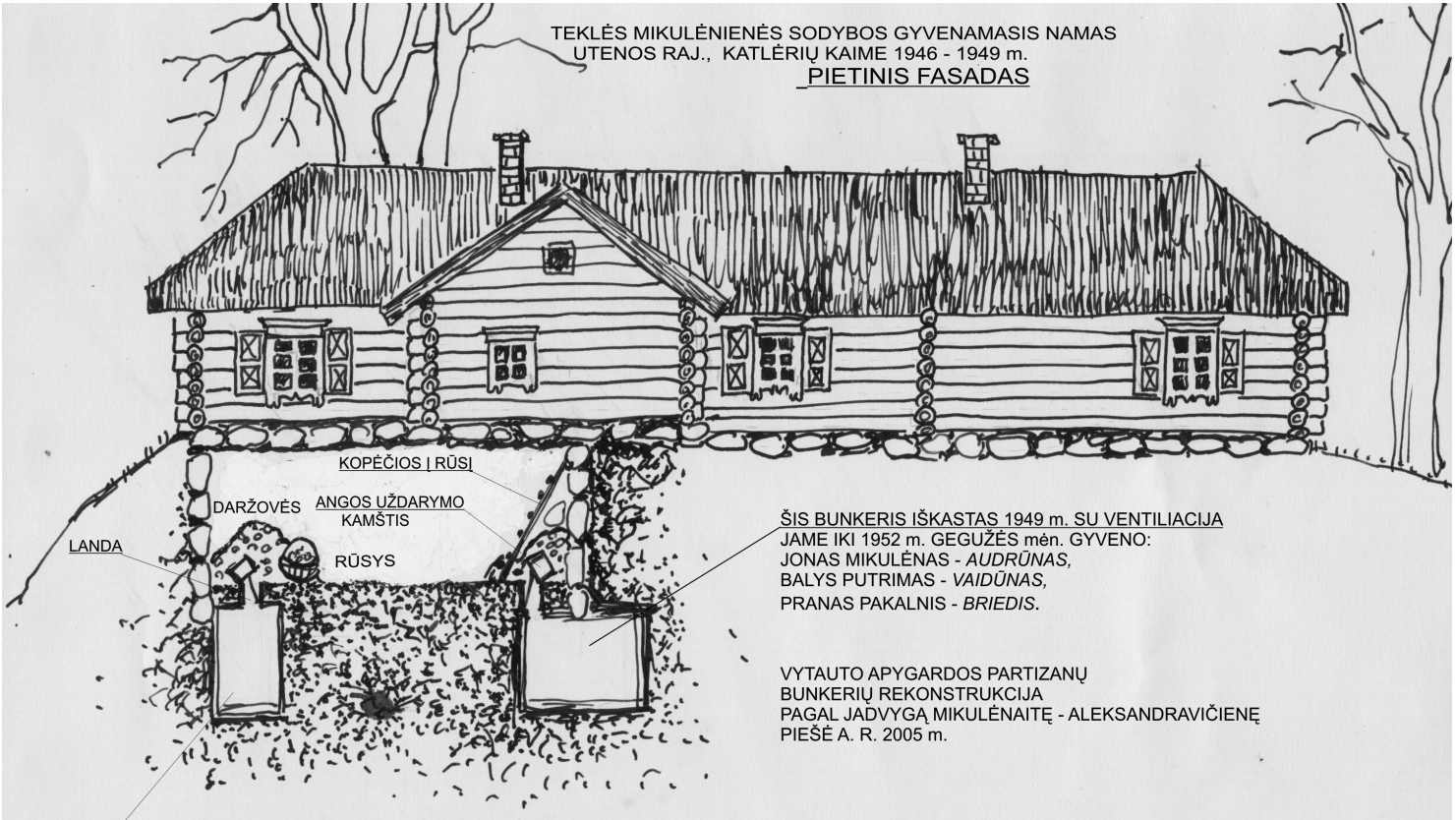

ŠIS BUNKERIS IŠKASTAS 1949 m. SU VENTILIACIJA
JAME IKI 1952 m. GEGUŽĖS mėn. GYVENO:
JONAS MIKULĖNAS - *AUDRŪNAS,*
BALYS PUTRIMAS - *VAIDŪNAS,*
PRANAS PAKALNIS - *BRIEDIS.*

VYTAUTO APYGARDOS PARTIZANŲ
BUNKERIŲ REKONSTRUKCIJA
PAGAL JADVYGĄ MIKULĖNAITĘ - ALEKSANDRAVIČIENĘ
PIEŠĖ A. R. 2005 m.

ŠIS BUNKERIS IŠKASTAS 1946 m.
JAME GYVENO:
JONAS ŽEMAITIS - *MAUMEDIS*
JONAS ŠEREIKA - *PYRAGAITIS*
JONAS MIKULĖNAS - *AUDRŪNAS*
BALYS PUTRIMAS - *VAIDŪNAS*

Kai pas mus gyveno Pranas Pakalnis-*Briedis* ir Putrimas, buvo nutikęs toks atvejis. Jie sėdėjo kambaryje, staiga netikėtai atsiveria gryčios durys, o per jas žengia stribai. Sesuo su vyrais iškart šoko į bunkerį, o man iš išgąsčio užsikirto balsas, netekusi žado, bėgdama prie durų pasitikt jų, puoliau jiems stačiai į glėbį, kad nors sekundei juos sulaikyčiau. Iš pradžių jie pagalvojo, kad aš išprotėjusi, ir nustūmė mane nuo savęs, vėliau puolė į tą gryčios galą, kur buvo bunkeris. Tuo metu sesuo atidaro rūsio dangtį ir išlipa su pilnu krepšiu burokų. Panašių atvejų buvo ne vienas, tarsi ant parako statinės gyvenom septynerius metus.

Kai žuvo *Pyragaitis*, Žemaitis atsivedė Joną Mikulėną iš Klovinių. Po Žemaičio žūties 1948 m., Mikulėnas kasė antrą bunkerį kitame rūsio kampe, tuomet pas mus jau gyveno kolūkio pirmininkas ir jį saugantys stribai. Tą bunkerį irgi padarė be ventiliacijos, kai vieną kartą vyrai vos neužtroško, įrengė ventiliaciją. Kai stribai išeidavo, mes saugodavom, o vyrai kasdavo, molį nešė į lauką ir pylė ant dirbamos žemės. Tada sesuo pasikinkė arklį, perbraukė su akėčiom ir išlygino. Vyrai bunkerį iškasė labai greitai, maždaug per dvi dienas. Kai ateidavo stribai su pirmininku, partizanai naktį išeidavo.

Vieną kartą rusai vaikščiojo su šunimi. Šuo kažką užuodė, vyrai tuomet sėdėjo bunkeryje. Šuo kelis kartus sucypė, bet kareiviai neatkreipė dėmesio į jo cypimą, patraukė už pavadėlio ir nuėjo tolyn.

Pas mus ateidavo toks Romas Raudonis iš Klykių kaimo, apsimetęs mūsų kavalierium, nors mes jo labai nemėgom. Būdavo, atėjęs sėdi gryčioj, knapso, vos nesnaudžia, bet sėdi, neišvarysi žmogaus. Jis, pasirodo, mus stebėjo pasiųstas stribų. Jis išprovokavo ir seserį Angelę. Jai skalbiant siūlus ežere, pasakė, kad Katlėriuose stribai vaikšto, pats nuėjo tolyn ir stebėjo, ką ji darys. Bunkeryje sėdėjo Žemaitis, ji žinojo, kad be jos bunkerio niekas neuždarys, nors tuo metu aš ir buvau gryčioje.

Iš pradžių žmonės labai palaikė partizanus, bet, kai jų liko tik vienetai, prasidėjo išdavystės. Sunku patikėti, bet išdavikų buvo dauguma. Tarp savų atsirado labai įtartinų žmonių, kiekvieną dieną ir naktį kur nors krūmuose pasalaudavo stribai. Katlėrių kaime mūsų namas buvo pats pirmas, netoliese buvo didelis griovys, vadinamas Kriaušliu. Stribai kartais tame griovyje gulėdavo ir laukdavo užklydusio partizano. Arba, būdavo, naktį prisėlina prie namų, tyko pasislėpę už pastatų arba netikėtai prožektoriais ima šviesti į langus ir belstis į duris reikalaudami, kad greičiau įleistume. Mūsų namai jiems buvo labai įtartini. Pranui Pakalniui laiškanešys Lekerauskas, Tarulių iš Katlėrių kaimo žentas, atnešė laišką, kurį bandė mums perduoti, nors adreso ant voko nebuvo. Matyt, bandė mus išprovokuoti, manė, kad tą laišką paimsime.

Kai atvažiavo suimt Angelės, jiems jau buvo žinoma, kur yra bunkeris. Atvažiavo stribų gauja ir jų viršininkas. Jis planą turėjo, bet stribams nerodė, liepė eit ir patiems surast bunkerį. Ko tik tie stribukai nedarė, ardė, vertė, bet bunkerio nerado. Kai viršininkas parodė planą, tik tada rado. Bunkerį išdavė Pakalnis. Neiškentėjo kankinimų, pasakė, kur paslėptos nuotraukos, nors sesuo Onutė, nujausdama, kad gali kas nors išduoti slaptavietę, dalį nuotraukų paliko, o kitas paslėpė kitoje vietoje. Vėliau per pasimatymą Putrimas Onutei pasakė: „Laimė, kad tu visų nuotraukų nepaėmei, jie mane būtų užmušę vietoje...“. Su Pranu jau visai nebebuvo įmanoma susikalbėti, buvo visas sudaužytas, rankos išsukinėtos. Prano Pakalnio brolis Jurgis gyveno Vilniuje, matyt, jį čekistai prikalbėjo išduot brolį Praną. Jis iš Vilniaus atvažiavo į susiti-

kimą. Kaip pas mus įprasta, tokia proga kaipgi nepasivaišinsi. Į gėrimą brolis Jurgis savo broliui Pranui ir Putrimui įpylė stiprių nuodų ir juos užmigdė.

Kai sesuo Angelė jau buvo suimta, juos dar buvo atvežę pas mus. Pakalnis sėdėjo apgaubtas brezentu sunkvežimyje, surakintą grandinėmis Putrimą vedžiojo po namą. Tada šautuvų buožėmis smarkiai sudaužė mūsų šunį, vėliau jis atsigavo, bet liko be orientacijos. Po to Onutę ir mamą iškvietė į Vilnių. Onutė jau nebegrįžo, o mamą paleido. Mūsų buvo taip sutarta, kad mama nieko nežino apie pas mus gyvenančius partizanus, žino tik Angelė su Onute, o aš, kad ir žinojau, būdama tam „prieš nusiteikusi“, išvažiavau gyvent į Vilnių. Iš tikrųjų aš irgi betarpiškai dalyvavau bendroje mūsų veikloje.

Aš jau dirbau „Lelijos“ siuvimo fabrike, kai atėjo viršininkė ir pasakė, kad eičiau pas direktorių. Nueinu pas direktorių, o ten jau sėdi du saugumiečiai. Iškart ėmė mane tardyti. Perspėjo, kad per 24 valandas išsinešdinčiau iš Vilniaus ir niekur nebandyčiau įsidarbinti, prieš tai dar reikėjo prisistatyti į saugumą. Kai kitą dieną nuėjau į saugumą, saugumiečiai ėmė iš manęs visaip tyčiotis, šaipytis: „Žiūrėkit, atėjo merga kavalierių ieškoti...“. Išsikvietęs į kabinetą kažkoks aukštesnio rango saugumietis patardė ir dar kartą pakartojo, kad per 24 valandas išvykčiau iš Vilniaus. Iškart netekau darbo. Gyvenau Tilto gatvėje, išeinu iš buto, matau – stovi vyras. Aš einu tolyn, kartais atsigręžiu atgal, matau, kad jis sliūkina iš paskos. Keturis mėnesius nedirbau. Kiekvieną dieną buvau sekama, bet iš Vilniaus neišvažiavau. Gyvent neturėjau iš ko, mane truputį palaikė šeimininkės sesuo, o pati šeimininkė Vanda Š. buvo saugumo užverbuota, dirbo ligoninėje. Kilusi ji buvo iš Panevėžio, jos pavardė buvo netikra. Vieną kartą per mėnesį pas ją rinkdavosi kažkokia neaiški vyrų grupė. Paprastai tada aš išeidavau, bet kartą neišejau. Prie manęs vienas iš jų priėjo ir šėrė ranka per veidą sakydamas:

– Čia tau ne vieta. Tavo vieta Sibire!

Kartais ir pati šeimininkė išeidavo į kažkokius susitikimus. Kartais net manęs atsiklausdavo, ar jai eit, ar neit į susitikimą. Visokiais būdais ji mane provokuodavo. Vieną kartą ji man įkišo kažkokį laišką ir liepė nunešt į Konarskio gatvę. Nunešiau laišką, priėmė tokia simpatiška moterytė... Kai padaviau jai laišką, visa pradėjo drebėt. Vėliau man šeimininkė pasakė, kad jos jau nebėra. Įtariau, kad ji su saugumiečių gauja ją nugalabijo.

Tuo metu partizanai gyveno mūsų namuose. Labai bijodavau, kad tik ko nors netyčia neprasitarčiau. Šeimininkė turėjo seserį studentę, kuri buvo visai kitokių pažiūrų, labai tikinti. Jos pavardė irgi buvo kita – Stasė S. Universitete ji studijavo anglų kalbą.

Po keturių mėnesių, gerai draugei padedant, mane priėmė dirbti į Vitenbergo kailių fabriką. Po trijų dienų atėjo viena bendradarbė ir pasakė, kad mane kviečia cecho viršininkė. Aš iškart nutirpau. Einu pas viršininkę ir sutinku iš ten jau grįžtančią draugę, kuri tarpininkavo mane priimant į darbą. Praėjo visa balta kaip drobė, mes prasilenkėm tylėdamos. Atidariau duris, žiūriu – sėdi du tipeliai. Iškart manęs paklausė: „Kodėl neišvykai iš Vilniaus?“. Paaiškinau, kad neturiu kur vykt. Tada prikibo prie anketos, kodėl joje neteisingai parašiau, kad Vilniuje gyvenu viena. Mano viršininkė Petrova, ji buvo ir partijos sekretorė, saugumiečiams pasakė: „Palikite jūs ją man, aš ją stebėsiu...“. Taigi saugumiečiai nuo manęs laikinai atsiklijavo, o Petrova mane akylai stebėjo, bet iš darbo ir iš miesto jau nebevarė.

Tuo metu prie manęs ėmė gretintis jaunas vyrukas iš cecho administracijos. Mudu pradėjom draugauti. Atrodė, kad viskas normalu, susitikinėjam, bet staiga mūsų draugystė nutrūko. Aš suku galvą, dėl ko? Susitinkam darbe, jis manęs net nekalbina, eidamas pro šalį tiesiog nusisuka į šoną, akivaizdžiai manęs vengia. Praėjo gal koks pusmetis, mes lyg ir vėl pradėjom bendraut. Pasirodo, buvo taip: jį pasikvietė Petrova ir pasakė, kad nežinai, su kuo draugauji, neturi teisės su ja draugauti, nes ji banditų šeimos narė.

Kai tėviškėje suėmė mūsų partizanus, šeimininkė manęs jau nebelaikė, išdėjo mane į šuns dienas, išvadino mane ir mano šeimą liaudies išnaudotojais. Išėjau iš jos.

Pabaigoje norėčiau trumpai sugrįžti į tą laikotarpį, kai mūsų namuose gyveno partizanai. Kiek prisiminsiu, išvardinsiu, kas ir kiek laiko išgyveno pas mus:

Jonas Žemaitis-*Maumedis* ir Jonas Šireika-*Pyragaitis* gyveno 1946 – 1948 03 17.

Jonas Mikulėnas-*Aurimas* ir Balys Putrimas-*Vaidūnas* gyveno 1948 – 1949 m.

Kai Balys Putrimas 1949 m. atsivedė sužeistą Praną Pakalnį, mes jį gydėme tame bunkeryje. Jam buvo labai smarkiai kirviu sužalotas veidas, išmušti visi dantys, lūpos perkirstos. Kiek man žinoma, jie keliese užėjo pas kaimo gyventoją, pasibeldė į langą, kad įleistų, o šis iš vidaus trenkė kirviu tiesiai Pakalniui į veidą. Tie gyventojai iškart iš namų pasitraukė į Uteną, jų namai jau kitą dieną buvo sudeginti. Vėliau paaiškėjo, kad tie gyventojai irgi buvo čekistų užverbuoti. Nors ir labai sunkus buvo gydymas, bet Pakalnis pagijo ir pas mus gyveno iki pat savo arešto, iki 1952-ųjų metų.

R. K. p a s t a b a: Angelė Mikulėnaitė, rašydama savo prisiminimus 1989 metais, sesers Jadvygos teigimu, vengė atvirai pasakoti apie savo išgyvenimus, be to, tai daryti jai neleido ir seserys Jadvyga ir Onutė, kadangi tada dar buvo neaišku, į kurią pusę pakryps politinių įvykių eiga. Daugiau kaip po dešimties Lietuvos nepriklausomybės metų likusi gyva sesuo Jadvyga sutiko atvirai viską papasakoti, kas ir buvo užrašyta jos prisiminimuose.

Pasakoja **ELENA TARULYTĖ – RUZGIENĖ-*NAŠLAITĖ***

Užrašyta Panevėžyje
2003 07 31

Gimiau 1924 m. gruodžio 7 d. Katlėrių kaime, Utenos valsčiuje. Šeimoje buvome septyni vaikai. Turėjom vieną brolį, kuris baigė kunigų seminariją ir pasirinko kunigystės kelią.

Ką tik praėjus frontui 1944 m., sutikau Praną ir Bronių Gylius bei Anicetą ir Joną Kecorius iš Dičiūnų kaimo. Susitikę pasišnekėjom, jie ir sako:

– Ar negalėtum mums padėti? Stefutė Juškaitė jau sutiko, gal neatsisakysi ir tu?

Iš pradžių lyg ir abejojau, bet sutikau. Po to su Stefute išsirinkome slapyvardžius, davėme priesaiką ir tapome partizanų ryšininkėmis: aš – *Našlaitė,* o Stefutė – *Lietuvaitė.*

Iš pradžių vyrai slapstėsi kas sau – jokio būrio nebuvo, viskuo rūpinosi Pranas Gylys-*Papartis.* Gautus laikraštėlius, laiškus jam perduodavau, kiti dar neturėjo slapyvardžių. Su Gyliais kartu tada buvo Petras Kiškis, kilęs iš Panevėžio, Valentinas Raslanas iš Paliminės vienkiemio, trys broliai Sirgedai – Juozas, Vacys ir Liudas iš

Bajorų kaimo, mano trys pusbroliai Taruliai – Povilas, Vytautas ir Algirdas, ketvirtas jų brolis Pranas tuo metu buvo kariuomenėje. Kai įsitikindavome, kad arti nėra rusų, su vyrais susitikdavome Katlėrių miške. Kartais į pasitarimus miške ateidavo ir kitų kaimų vyrai. Aš du kartus į mišką buvau atvedusi Spitrėnų kleboną Petrą Pošį išklausyti išpažinčių.

1944 metų pabaigoje ir 1945 metų pradžioje mūsų namo rūsyje buvo padarytas nedidelis bunkeriukas, kuriame gyveno Jonas Žemaitis, Povilas Karklinis ir Valentinas Raslanas. Kai ėmė siausti Vetrovo divizija, jie perėjo pas Teklę Mikulėnienę į patikimesnę slėptuvę, o šitą užpylėm žemėmis ir panaikinom. Vyrai nusprendė, kad ta slėptuvėlė vaikiška, ją labai lengva rasti. Kitas bunkeris mūsų sodyboje buvo įrengtas klojime. Kai pas mus ateidavo Alfonso Daunio-*Šriubo* vyrai, jie tame bunkeryje ir būdavo, to, kuris buvo rūsyje, jie net nežinojo.

1945 metų žiemą žuvo Petras Kiškis. Tuo metu jie dienojo Spitrėnuose pas Rėzą, kai visus apsupo rusų NKVD kariuomenė. Įvyko susišaudymas, kelis partizanus rusai nušovė, Vytautą Tarulį sugavo gyvą, o Petras Kiškis peršautas dar bėgo kartu su Robertu Kvedaru iki Avižienių kaimo, bet, nebeturėdamas jėgų, parkrito ant žemės, dar paprašė, kad praneštų Stefutei Juškaitei, ir mirė. Vėliau atvažiavo *Papartis* ir Kiškio palaikus nuvežė į Katlėrius pas Jušką. Pirmas mūsų apylinkėse žuvęs pokario partizanas buvo palaidotas Katlėrių kapinėse. Vasarą tais pačiais metais žuvo ir abu Gyliai – Pranas ir Bronius. Juos nušovė dieną Dičiūnų krūmuose prie savų namų, abu palaidoti Dičiūnų kapinėse.

Greit sugavo ir Anicetą Kecorių jo paties klojime. Iš miško buvo parėjęs į namus pavalgyti, stribai jį pagavo, surišo vielomis, labai mušė, po to ištempė į kluoną. Raitas stribas bandė sutrypt, bet arklys ant žmogaus nelipo, tad stribai mušė arklį tol, kol šis kanopomis ėmė trypti. Leisgyvį Anicetą nutempė už pirties ir nušovė. Šiai egzekucijai vadovavo Utenos stribų viršininkas Tichonovas. Anicetas irgi palaidotas Dičiūnų kapinėse.

Povilas Tarulis buvo pasidaręs slėptuvę šulinyje. Kai jis lindo į slėptuvę, stribai pastebėjo, kaip jis leido kopėčias į šulinį. Po to atėję ištraukė Povilą iš slėptuvės, ant nugaros pririšo šulinio dangtį ir pėsčią varė į Uteną. Jo brolis Algirdas tuo metu dirbo Spitrėnuose vargonininku. Sužinojęs, kad abu broliai areštuoti, nešė jiems į kalėjimą maistą. Kai nunešė, jį patį areštavo ir uždarė. Visi trys broliai Taruliai buvo nuteisti po dešimt metų lagerio. Povilas su Vytautu grįžo iš Sibiro abu invalidai, o Algirdas žuvo Uklos lageryje. Su Algirdu tame pačiame lageryje kalėjo ir Juozas Vaitoška iš Katlėrių kaimo, kuris buvo teistas už partizano Valentino Raslano slėpimą. Ketvirtą jų brolį Praną, nors jis buvo atitarnavęs sovietinėje armijoje, išvežė kartu su tėvais į Sibirą. Iš Katlėrių besislapstančių vyrų liko tik Jonas Žemaitis-*Maumedis* ir Jonas Leipus-*Gusaras*.

Rusams paskelbus, kad tiems, kurie atneš ginklus ir užsiregistruos, bus dovanota, Katlėrių miškas neištuštėjo, bet pasipildė naujais kovotojais. Daugelis tomis rusiškomis pasakėlėmis netikėjo.

Partizanų būrį ėmė organizuoti Pušynėlės mokytojas Vytautas Baltušis-*Girinis.* Tai narsus ir garbingas vyras. Jis pats nieko neskriaudė, to paties reikalavo ir iš kitų partizanų, mokėjo gerai vadovauti. Kaip aš supratau, Baltušis buvo kelių būrių viršininkas, jis buvo kaip kuopos vadas, atskirų kaimų būriams vadovavo kiti vadai. Kubilių kaimo partizanų būriui vadovavo Antanas Mintautiškis, todėl ir tas būrys

buvo vadinamas Mintautiškio būriu. Kai aš buvau siunčiama į Kubilius pas vadą Mintautiškį, visada eidavau pas jo ryšininkę Danguolę Nariūnaitę. Su pačiais partizanais nesusitikdavau. Mintautiškį pas Nariūnaitę teko matyti net kelis kartus. Jis su *Giriniu* lankėsi ir pas mūsų partizanus. Su Kubilių kaimo partizanais ryšį palaikė ir ryšininkė Stasė Vedrickaitė (Gabševičienė)-*Rugiagėlė* (šiuo metu gyvena Mažeikiuose).

Plipų kaimo partizanų būriui vadovavo Vytautas Markevičius, o Katlėrių ir Dičiūnų kaimo partizanams iš pradžių vadovavo Pranas Gylys-*Papartis*, po jo žūties – Jonas Žemaitis-*Maumedis*. Mano išvardinti partizanai priklausė įvairiems mūsų krašto būriams, bet aš juos gerai pažinojau, ne kartą teko su jais bendrauti, dalintis džiaugsmo ir skausmo valandėlėmis, daugelį iš jų teko maitinti, slėpti nuo priešų, rūpintis jų sveikata, perrišinėti žaizdas, taip pat ne vieną slapta palydėti į amžinojo poilsio vietą.

1. Šireika Jonas-*Pyragaitis* iš Politiškių k.
2. Šireika Povilas-*Kariūnas* iš Politiškių k.
3. Juknevičius Juozas-*Pukys* (*Pukenis*) iš Klykių k.
4. Žemaitis Jonas-*Maumedis* iš Katlėrių k.
5. Kostinas Leontijus-*Kietis* iš Gojo k., 1947 01 14 žuvo Dzikavičių namuose Alių k.
6. Sirgedas Vaclovas iš Bajorų k.
7. Sirgedas Juozas-*Vilkas* iš Bajorų k.
8. Sirgedas Liudas iš Bajorų k.
9. Raslanas Valentinas-*Beržas*, g. 1916 m. Paliminės k., suimtas Dičiūnų k. bunkeryje 1947 01 14.
10. Markevičius Vytautas-*Pinokis*, g. 1918 m. Plipų k.
11. Markevičius Stasys iš Plipų k.
12. Markevičius Balys-*Baliukas* iš Plipų k.

Kubilių kaimo partizanų ryšininkė buvo Daugailių mokyklos mokytoja Danguolė Nariūnaitė (mirė apie 1953 m.). Šis sąrašas sudarytas remiantis kitais šaltiniais.

13. Norkūnas Jurgis iš Kubilių k.
14. Tumėnas Jonas iš Kubilių k.
15. Tumėnas Albertas iš Kubilių k.
16. Tumėnas Antanas iš Kubilių k.
17. Stundžia Kazimieras iš Kubilių k.
18. Norkūnas Bronius iš Kubilių k.
19. Norkūnas Albertas iš Kubilių k.
20. Norkūnas Bronius iš Kubilių k.
21. Kurmis Jonas iš Kubilių k.

Mintautiškis Antanas-*Ąžuolas* iš Kubilių k. (vadovavo *PERKŪNO* partizanų būriui. Čekistai į būrį infiltravo iš Kubilių k. MGB agentą Joną Kurmį, kuris 1947 06 27 vadą nušovė).

22. Sviklius Albinas iš Kubilių k.
23. Stundžia Alfonsas iš Kubilių k.
24. Mikalauskas Petras iš Kubilių k.
25. Tumėnas Klemensas iš Kubilių k.
26. Tilvytis Kazimieras iš Kubilių k.
27. Tilvytis Klemensas iš Kubilių k.
28. Rūkštelė Petras iš Kubilių k.

Elenos Tarulytės-Ruzgienės pateikto patikslinto partizanų sąrašo tęsinys.

29. Meidus Klemensas-*Lydekaitis* iš Rukšėnų k. (*ĄŽUOLO* būrio vadas).
30. Ruzgas Jonas-*Šernas* iš Rukšėnų k.
31. Meidus Balys iš Rukšėnų k.
32. Gaidelis Juozas-*Skambutis* iš Papirčių k.
33. Mikulėnas Jonas-*Aurimas, Beržas* iš Klovinių k.
34. Liutkevičius Jonas-*Baltukas, Svajūnas* iš Klovinių k.
35. Kiškis Petras iš Panevėžio.
36. Tarulis Povilas iš Katlėrių k.
37. Tarulis Vytautas iš Katlėrių k.
38. Tarulis Algirdas iš Katlėrių k.
39. Vijeikis Petras iš Alių k.
40. Degulis Stasys iš Alių k.
41. Kecorius Anicetas iš Dičiūnų k.
42. Kecorius Jonas iš Dičiūnų k.
43. Pakalnis Pranas-*Briedis.*
44. Putrimas Balys-*Vaidūnas*.
45. Karklinis Povilas iš Liegavietės k. (dėl neaiškių aplinkybių jis dar sovietiniais laikais pavardę pasikeitė į Jauniškio).
46. Markevičius Antanas-*Barzda* iš Narvydžių k., žuvo pas Pladą 1948 metų žiemą Mediniškių k.
47. Leipus Jonas-*Gusaras* iš Katlėrių k. Registravosi. Gyvena ir šiuo metu.
48. Sirgedas Bronius iš Katlėrių k. Registravosi, miręs.
49. Pakalnis Vaclovas iš Katlėrių k. Registravosi, miręs.
50. Markevičius Antanas-*Barzda* iš Narvydžių k., žuvo trise 1949 03 01 išduoti bunkeryje.
51. Klimas Jurgis iš Mediniškių k., žuvo 1952 m.

Girinis bendravo su Plipų partizanais, ypač su Vytautu Markevičium-*Pinokiu*, su Rukšėnų kaimo vyrais. Dažnai visus sukviesdavo į Katlėrių mišką pasitarti, pranešti geras naujienas ar pabarti, jei sužinodavo, ką negerai pasielgus. *Girinio* tėvai gyveno Anykščių mieste, kelis kartus jo prašoma važiavau į Anykščius. Vieną rytą, tik išėjus partizanams per verandą, pro virtuvės duris įgarmėjo rusai. Laimė, kad jie nėjo į namo galą, būtų pamatę nueinančius partizanus. Tą kartą kaip tik ir buvo atėjęs *Girinis* su keliais savo vyrais, perdavė man laiškelį nunešti *Rugiagėlei* į Plipus, kad ši perduotų *Pinokiui.*

Ypač sunku būdavo gauti vaistų ir tvarsčių. Tvarsčius darydavome pačios, vaistų atveždavo iš Vilniaus Stefutės sesuo Bronytė, Aniceto sesuo Janė Kecoriutė.

Vieną sekmadienį pas mus atėjo partizanas Liudas Sirgedas. Buvo gegužės mėnuo, kambaryje buvo padarytas Marijos altorėlis: stalas uždengtas balta staltiese iki grindų, o ant stalo padarytas altorėlis. Mes buvome dviese su Liudu. Žiūrim – po kiemą vaikšto rusų kareiviai. Kur slėptis? Pakėliau staltiesę, ir Liudas palindo po stalu. Visur krėtė, išvertė spintas, apžiūrėjo altorėlį iš visų pusių, bet kas po juo, nepažiūrėjo. Kai rusai išėjo, Liudas išlindo iš pastalės, aš žiūriu į jį, jis į mane – nė vienas negalim žodžio pratart...

Katlėrių kaime savo namuose daug metų partizanus laikė Teklė Mikulėnienė. Ten buvo įrengtas labai geras bunkeris, kuriame įvairiu metu gyveno keletas partizanų. Jame ilgai išgyveno Pranas Pakalnis-*Briedis,* Jonas Žemaitis, Jonas Šireika, Jonas Mikulėnas ir kiti. Paskutinieji tame bunkeryje gyveno Pranas Pakalnis ir Balys Putrimas. Bunkeris buvo įrengtas rūsyje po kambario grindimis. Čekistai užverbavo

Prano Pakalnio brolį Jurgį Pakalnį, tai buvo jau 1952 m. Jurgis pasikvietė brolį Praną su Putrimu pas Adelę Jasudytę į Pauolio k. ir pavaišino užnuodyta degtine. Putrimas dar per tardymą pasakė Mikulėnaitei: „Aš jau supratau pirmą stikliuką išgėręs, kad degtinė užnuodyta, griebiau ginklą, bet atsijungiau...“. Čekistai pirmiausia atvažiavo ieškoti bunkerio pagal nubraižytą planą, bet nerado. Mikulėnienė pasakojo: „Kai Praną atvežė parodyti, kur yra bunkeris, jis nebeatrodė į žmogų panašus, buvo klaikiai sudaužytas. Vėliau jie buvo nuteisti mirties bausme ir sušaudyti, o čekistų užverbuotas brolis Jurgis, matyt, supratęs, kad padarė baisią niekšybę, 1979 m. pasikorė. Tardant visą kaltę prisiėmė Mikulėnienės dukros Angelė ir Onutė, todėl motinos Teklės net neteisė, paleido. Dukras nuteisė.

Balio Juodzevičiaus p a s t a b a: Pakalniai buvo šeši broliai, kilę iš Padbuožės kaimo: Pranas (g. 1923 m.), Jurgis (g. 1925 m.), Algimantas (g. 1928 m.), Vytautas (g. 1930 m.), Kazys (g. 1933 m.) ir Aloyzas (g. 1935 m.). Jurgis buvo užverbuotas MGB agentu, slapyvardžiu *Beržas*. Pagal KGB archyve esančios baudžiamosios bylos Nr. 26701 duomenis, jis brolį Praną ir Balį Putrimą apnuodijo ir išdavė čekistams 1952 m. balandžio 27 d., 23 val. 45 min. 1979 m. Jurgis gyvenimą užbaigė savižudybe.

Viskas truko labai neilgai. Žuvo *Kariūnas,* pakliuvo į pasalą Katlėrių miške. Nors partizanų laikraštėliuose buvo rašoma, kad greit mus išvaduos, net datos būdavo pažymėtos, laisvės taip ir nesimatė. Partizanai vienas po kito krito ir krito, netrukus žuvo ir *Pyragaitis.* Laidodama paskutinį savo brolį, sesuo Verutė labai verkė, laužė iš skausmo rankas. Žuvo ir Juozas Juknevičius-*Pukenis.* 1946 metų rudenį netoli Daugailių žuvo *Girinis,* nenorėdamas pasiduoti gyvas, jis susisprogdino. Skrebai jo kūną įmetė į bulvių duobę ir užkasė. Nuėjau pas *Rugiagėlę,* abi nuėjom į Daugailius pasiteirauti, kur skrebai užkasė *Girinį.* Sužinoję užkasimo vietą, pranešėm Vytautui Markevičiui-*Pinokiui,* tada jie naktį nuėjo ir iškasė *Girinį.* Ant specialiai padarytų neštuvų atnešė į Plipų mišką ir paslėpė po žagarais, o kitą vakarą aš, *Lietuvaitė* ir *Rugiagėlė* nuvažiavom, broliai Markevičiai lavoną įkėlė į ratus, apdėjom šiaudais, apsėdom aplink visos trys ir išvažiavom į Katlėrius. Važiuojant per Spitrėnus nutrūko pakeltinė. Užėjau pas vieną gyventoją, paprašiau virvės, moteriškė tuoj pat surado virvagalį ir padavė. Skubėdamos surišom pakeltinę, kažkokie įkaušę vyrai dar siūlėsi padėti, bet mes jų paslaugų atsisakėm ir važiavom toliau. Katlėriuose pas Jušką jau buvo paruoštas karstas, laukė susirinkę partizanai, kapuose buvo iškasta duobė. Lydėjom į kapus *Girinį* taip tyliai, kad girdėjosi kiekvieno alsavimas. Naktis buvo labai graži, atrodo, kartu su mumis liūdėjo gamta. Tik įleidus karstą į duobę, dar nespėjus užkasti, Utenos kelio pusėje pasigirdo ratų dardesys. Supratom, kad kažkas važiuoja. Išsigandom ir visi pasislėpėm už skardžio. Kiek palaukę ir įsitikinę, kad nieko nėra, baigėm užkasti duobę, viršų sulyginom su žemės paviršiumi, kad ir žymės nebūtų. Tyliai pasimeldę išsiskirstėm.

Visi tuo metu gyvenome sunkias ir įtemptas dienas. 1947 m. Alių kaime žuvo ir Leontijus Kostinas-*Kietis.* Jis buvo labai artimas *Girinio* draugas. Liko vienas Jonas Žemaitis-*Maumedis,* kuris daugiausia bendravo su Jonu Mikulėnu-*Aurimu, Beržu.*

1946 m. gruodžio 27 d. sėdėjau namuose ir mezgiau. Ką tik buvo išėjusi Verutė Šireikaitė, kuri svečiavosi pas mus per Kalėdas. Atkreipiau dėmesį į lauke skraidančias varnas, jų tiek daug iš kažkur atsirado, galvoju, kad jau nekokius svečius jos man išburs. Žiūriu – nuo Tauragnų pusės ateina, suskaičiavau, dvylika stribų. Matau, visi ne uteniškiai. Įėjo gryčion ir paprašė parodyti pasus. Mano pasą įsidėjo į kišenę ir lie-

pė rengtis. Supratau, kad esu areštuota. Nuvarė į Tauragnus ir pradėjo tardyt. Žmonės sakydavo: jeigu patekai Tauragnų skrebynan, geriau jau nusižudyk, nes kankina be sąžinės ir gailesčio. Per akistatą paaiškėjo, kad mane išdavė *Mėta.* Aš ėmiau gintis, tada jie pradėjo mane mušti, tarp pirštų įdėdavo pieštukus ir spaudžia ranką. Per naktį iškankinę, rytą pėsčią išvarė į Uteną (14 km). Apsiavusi buvau veltiniais su kaliošais. Kelias slidus, sniego daug, labai pavargau. Paprašiau sargybinį, kad leistų nusiauti, norėjau eiti su kojinėmis, bet neleido. Varė mus tris – mane, Rūkštelytę (jos brolis buvo partizanas) ir Eugeniją Puodžiukaitę-*Mėtą.* Rūkštelytės aš visai nepažinau, tik supratau, kad ji išdavusi Puodžiukaitę. Nuvarė į milicijos rūsį, ten išskirstė į atskiras kameras. Rūsyje radau Adelę Kriugiškienę-*Eglę* su dukra Birute (Čiburienė), iš Mikėnų kaimo Onutę Vanagaitę, kuri mums pripasakojo visokiausių nuotykių.

Tardyti varydavo naktimis į saugumą. Nepaglostė ir Utenoje. Vieną kartą tardė visą parą, labai mušė, liepė laikyt rankas aukštyn pakėlus. Buvau tiek iškankinta, kad prisipažinau tai, ko visai nesu padariusi. Pasakiau, kad perdaviau atneštą *Mėtos* laiškelį Elenai Žulytei iš Pačkėnų, nors iš tikrųjų jokio laiškelio niekam neperdaviau, be to, su Elena jokių ryšių nepalaikiau, tik žinojau, kad ji suimta, jau tris mėnesius sėdi uždaryta kalėjime. Kai nuvedė tardyti kitą dieną, atvedė ją į akistatą. Aš viską neigiau, pasakiau, kad sakiau netiesą, kadangi buvau kankinama. Po kurio laiko pajutau, kad tardymas darosi švelnesnis, retesnis. Sužinojau, kad ir *Mėta* paneigė savo ankstesnius parodymus. Mano byla buvo uždaryta. Iki teismo Utenos kalėjime išlaikė keturis su puse mėnesio, teismas įvyko 1947 metų gegužės mėnesį. Teisė karinis tribunolas. Prisimenu, kad ant teisėjo stalo buvo padėtas forminės duonos kepalas. Rūkštelytę nuteisė septyneriems metams, o mane ir Puodžiukaitę išteisino. Išeidamos iš kalėjimo pasirašėm, kad apie čia praleistą laiką niekam nepasakosim, su niekuo apie tai nesikalbėsim. Per tuos kelis mėnesius, praleistus Utenos kalėjime, sužinojau, kaip reikia būti atsargiai, nieko nepasakoti. Taip sugrįžau į vadinamą laisvę. Anokia čia laisvė... Gegužės mėnesį grįžau, o liepos mėnesį mane vėl suėmė. Rūkštelytės brolis tuo metu dar partizanavo, jam trumpai viską papasakojau.

Liepos mėnesį atėjo į namus Utenos stribai ir liepė man rengtis, o seseriai kinkyti arklį. Veždami vis ramino, kad neilgam, galvojau – bandys verbuoti. Taip liūdna pasidarė, galvoju, šoksiu iš ratų ir bėgsiu. Matau – iš paskos verkdama bėga sesuo Onutė. Kai pamatė ją skrebai, paragino arklį. Nuvežė į stribyną ir išlaikė visą savaitę. Tardė rusas, jo krūtinė buvo apkabinėta medaliais. Vertėjas buvo Grigaliūnas iš Jataučių ar iš Radžiūnų. Visi jį keiksnojo, bet man jis nebuvo blogas, gal todėl, kad jis su mūsų tėveliu buvo geri pažįstami. Būdavo, kai tik išeina tardytojas, jis man ir sako:

– Neprisipažink, mažai kalbėk...

Supratau, kad buvau skundžiama. Po savaitės paleido, net nebandė verbuoti. Kokių šlykščių skrebų kalbų prisiklausiau per tą laiką... Gerą pusmetį jų blevyzgos ir keiksmai man ausyse skambėjo.

Partizanų vis mažėjo ir mažėjo, vaikščiojo jie mažais būreliais, dažniausiai po du. Nuolatos gaudavau perspėjimus, kad mane seka. Iš tiesų išleidę jie manęs nepamiršo...

Susitikdavau tik su Jonu Žemaičiu. Kurį laiką buvau pasitraukusi iš namų. 1948 m. kovo 17 d. žuvo Žemaitis-*Maumedis.* Jį nušovė Katlėrių kaime prie Mikulėnienės klojimo. Jis ėjo su Jonu Mikulėnu ir abu pataikė į stribų pasalą. Matyt, Mikulėnienės namai buvo sekami. Tuo metu į Uteną ėjo sesuo Onutė, ji mokėsi gimnazijoje. Stribai sulaikė ją, atvedė prie nušautojo ir klausė, ar pažįsta. Nors ji gerai pažinojo Že-

maitį, bet pasakė, kad nepažįsta. Stribai tarpusavyje vis kalbėjo, kad vienas pabėgo. Žemaičio palaikus stribai įkėlė į vežimą, pasiėmė Mikulėnienę su dukromis ir kartu išvežė į Uteną. Išniekintas jo kūnas ilgai gulėjo numestas ant gatvės. Vėliau mes ieškojom, kur jį užkasė, bet neradom. Vietoje Žemaičio Dauniškyje atkasėm kitą ir atsivežėm, pasirodo, tai buvo Jurgis Cibas-*Laidas*, kurį irgi palaidojom Katlėrių kapinaitėse. Taip ir nepavyko rasti paskutinio mūsų kaimo partizano palaikų.

Iš Katlėrių okupantai ištrėmė tris šeimas: Žemaičio, Tarulio ir Leipaus. Atrodė – kova pralaimėta, nors vis dar ruseno maža viltis, kad tai dar ne viskas. Jei kas kur dar slapstėsi, tai pavieniui. Žmones ėmė varyti į kolchozus. Niekas nenorėjo eiti. Nutariau, kad reikia važiuoti mokytis. Nuvažiavau į Vilnių ir vienos studentės dėka įstojau į medicinos mokyklą. Reikėjo pristatyti charakteristiką, kol svarsčiau, kaip ją gauti, prie Minčios įvyko partizanų kautynės su stribais ir rusų NKVD kariuomene. Žuvo keli partizanai. Aš jų nepažinau, tačiau dėl visa ko išvažiavau į namus, nes sužinojau, kad areštuotos Genė Meidutė iš Rukšėnų ir *Rugiagėlė.*

Tuo metu stribai gyveno mūsų kaime ir saugojo kolchozo pirmininką. Grįžtu iš Utenos per Medenių kaimą į namus, matau – atvažiuoja pilnas vežimas stribų, tie patys, kurie gyveno mūsų kaime. Išgirdau sakant „Šita“. Sustojo, paklausė pavardės, sako, kad su manimi nori pasikalbėti majoras Zbitnevas (ar Sbitnikovas?). Supratau, kad esu areštuota. Galvoju, kaip namiškiams pranešti, jie nežinojo, kada aš grįšiu. Man lipant į ratus, pro šalį ėjo mūsų kaimo gyventoja rusė Parpienkienė. Aš jai sakau: „Pasakyk mano tėveliams, kad mane areštavo“, o stribai ėmė aiškint:

– Niekas tavęs neareštavo, vakare pareisi...

Taip. Parėjau po šešerių metų...

Vieną parą palaikė milicijos patalpose netardydami, po to nuvedė į kalėjimą. Čia prasidėjo tardymas. Iš pradžių bandžiau gintis, į visus klausimus atsakinėjau neigiamai. Pastaruoju metu iš tikrųjų su niekuo nebesusitikinėjau ir niekur nedalyvavau, be to, nežinojau, kas mane išdavė ir ką apie mane kalba. Į akistatą atvedė *Rugiagėlę,* kitą dieną atvedė Jadvygą Maniušytę (Tumėnienę)-*Luraną,* su ja gal porą kartų buvome susitikusios. Gintis buvo beprasmiška, prisipažinau, kad buvau ryšininkė. Per akistatą priminiau, kad mano namiškiai apie tai nieko nežinojo. Nekaltinu jų, taip atsitiko dėl šnipių. Merginos nesąmoningai mane išdavė, nes jų kamerose buvo infiltruotos šnipės – Skurkienė ir Milė Mikulėnaitė iš Radeikių. Su Mikulėnaite mes buvome gerai pažįstamos.

1950 m. byla buvo užbaigta. Tada suleido į vieną kamerą visas šešias drauges. Pasirodo, 1949 m. rugsėjo mėn. suėmė Birutę Kriugiškytę, kurios aš nepažinau, Jadvygą Maniušytę – Tumėnienę, Teklę Kazėlaitę-*Liepą*, Genę Meidutę (Šarkauskienę)-*Žibutę*, Stasę Vedrickaitę (Gapševičienę)-*Audrą* ir mane. Visos viena kitą išdavė per šnipes, kai ką pačios išsipasakodamos, laiškelius rašydamos... Kovo mėnesį atėjo į kamerą ir visoms šešioms perskaitė nuosprendį. Pasakė, kad esame nuteistos už akių po dešimt metų lagerio. Vėliau patekau į Lukiškių kalėjimą. Čia kameroje sutikau buvusio Radviliškio gydytojo Žąsino dukrą, kuri su tėvais dar 1940 m. buvo ištremta į Sibirą. Grįžo į Lietuvą, po to vėl suimta. Mūsų kameros buvo antrame aukšte, pirmame aukšte buvo išprotėję kaliniai. Kai vesdavo į pasivaikščiojimą, mačiau iš mūsų kaimo Valę Žemaitytę, Jono Žemaičio-*Maumedžio* seserį. Ji vaikščiojo galvą persirišusi raudonu kaspinu, o rankose laikė lėlę. Supratau, kad pakriko jos nervai. Ji buvo pabėgusi iš traukinio, kai ją su tėvais vežė į Sibirą.

Vėliau patekau į Leningrado persiuntimo punktą, po to nuvežė į Komijos respubliką, į Intą. Čia sutikau ir keletą žmonių iš savo krašto – Vandą ir Marytę Vilūnaites iš Klovinių, Aldoną Zuikaitę – Ruzgienę, su kuria kartu sėdėjom Utenos kalėjime.

Patekau viena į ukrainietės brigadą. Išdavė aprangą: juodo kartūno suknelė, kerziniai batai, trumpas vatinukas („telogrejka“), numerius, kuriuos turėjom prisisiūti prie suknelės ir prie vatinuko. Be numerio nebuvo galima išeiti iš barako. Pirmos dienos buvo labai sunkios, rusų kalbos nemokėjau. Kitą dieną jau varė rąstų krauti. Rąstai buvo labai dideli ir sunkūs, iškelti juos reikėdavo viršum galvos, ridenti per pastolius. Darbas sunkus ir pavojingas. Kartais traukiniai atvykdavo ir naktį, tada mus keldavo ir vesdavo į darbą. Rudenį varė kasti kanalo, kuris ėjo per Intą. Vėliau radijas ir visi laikraščiai skelbė, kad jį iškasė komjaunuoliai. Žemę teko kirsti kūjais ir „kirkomis“ esant 40 laipsnių šalčiui. Prižiūrėtojai sakydavo, kad šitos moterys vaikų nebegimdys.

Atvežus naują etapą, sužinojau, kad kartu atvažiavo ir mūsų šnipė Milė Mikulėnaitė, su kuria kartu sėdėjom Utenos kalėjime. Susitikau ją eidama per zoną, kaip puolė ji po mano kojomis, ėmė verkt ir maldaut atleidimo. Aš jai atleidau, nes ji šlykščiai ir labai negarbingai buvo išnaudota čekistų ir dar nuteista dešimčiai metų.

Vėliau patekau į Abezę. Tai invalidų lageriai, buvę tarp Intos ir Vorkutos. Į šiuos lagerius būdavo suvežami nusilpę arba vyresnio amžiaus kaliniai. Čia radau pilnus barakus senų ir sergančių moterų, sutikau dvi uteniškes, Barisienę ir Ruzgienę, savo būsimą uošvę... Čia artimai susidraugavom su Janina Buterlevičiūte iš Kuktiškių, Elena Laukaityte, Elena Žibėnaite iš Biliakiemio. Vasarą išvežė į Kočmusą, ten pjovėm šieną, plaukėm Usos upe, kuri teka per Abezę. Apsigyvenom palapinėse netoli komių kaimelio. Mane labai dažnai kilnojo iš vienos vietos į kitą. Tik spėju susipažint, susidraugaut su mergaitėmis, ir vėl į etapą. Čia teko susipažinti su Aldona Zuikaite iš Utenos, ji nepilnametė buvo patekusi į lagerį, artimai draugavom su Rože Preibyte iš Žemaitijos. Ji buvo poetė, labai gražius eilėraščius kurdavo. Po kurio laiko grąžino vėl į Abezę. Grįžusi radau atvežtas dvi bendrabyles – Stasę Vedrickaitę ir Teklę Kazielaitę. Neilgai trukus mus išvežė į Vidurinę Aziją, į Dolinko Koksumo „sovchozą“ (tarybinį ūkį) netoli Karagandos. Čia žiemos buvo ne tokios šaltos, tik labai vėjuotos. Žiemą vėjas neša sniegą, o vasarą smėlį. Patekau į brigadą, kuri dirbo su arkliais, kita brigada dirbo su jaučiais. Išdavė leidimus, netoli zonos galėjome vaikščioti ir be prižiūrėtojo.

1955 metų spalio mėnesį pranešė, kad esu laisva. Lapkričio pirmą dieną jau buvau Maskvoje, o po trijų dienų – Lietuvoje.

Niekada nepamiršiu to džiaugsmingo susitikimo namuose ir džiaugsmo ašarų tėvelių akyse...

IŠ ANGELĖS DULSKIENĖS – MIKULĖNAITĖS PRISIMINIMŲ

Užrašyta Utenoje
1989 09 12

Daug nelaimių mūsų kraštui atnešė karo ir pokario metai. Lietuva skendėjo gaisrų pašvaistėse, duso karo griuvėsiuose, gimtoji žemė mirko kraujuje ir ašarose.

1952 metų gegužės 8-osios rytą netoli namų pasigirdo mašinų ūžesys. Mūsų namas buvo prie pat miškelio, mes puikiai matėmė, kaip sunkiai riaumodamas į kalną

kilo pilnas ginkluotų kareivių sunkvežimis. Pro mūsų namus jis lyg ir pravažiavo, bet tai tebuvo gudrus manevras. Sunkvežimis staiga sustojo, iš jo iššoko kareiviai ir tuoj apsupo mūsų namus. Padarę kratą ir radę slėptuvę, mane įsodino į sunkvežimį ir išvežė į Uteną. Aš tada nežinojau, kas su manimi buvo vežami tame pačiame sunkvežimyje, tačiau gerai žinojau, kad atgal tuo pačiu keliu negreit teks grįžti. Man buvo 23-eji metai. Savęs nebuvo gaila – gerai žinojau, kokį kelią pasirinkau, tik labai buvo gaila namuose paliktos mamos. Ji visą gyvenimą vargo jauna likusi našle su trimis mažomis mergaitėmis. Žemės turėjome nedaug, tik septynis hektarus. Kai paaugome, jaunesniąją Jadvygą mama išleido mokytis toliau, o mudvi su Onute pasilikome padėti dirbti darbus namuose. Iš karto buvo sunkoka mums visoms, bet vėliau, mamos vadovaujamos, visus darbus dirbome gerai. Mudvi su seserimi pasirinkome tokį kelią, kuriuo eiti kvietė kiekvieno doro ir mylinčio savo Tėvynę žmogaus pareiga.

Taigi vežė mane, apsuptą svetimų kareivių, lyg didžiausią nusikaltėlę ten, kur pagal atėjūnų įstatymus reikės atkentėti už tai, kad mylėjau Tėvynę ir gelbėjau jaunų vyrų gyvybes. Saugumo ministerijoje per akistatą supratau, jog ir seserį ištiko toks pat likimas. Mes lyg paukščiai buvome išmestos iš gimtojo lizdo ir gyvenimo audrų nublokštos toli nuo savo artimųjų. Utenos saugume dviejų tardytojų apklausiama išbuvau parą. Kitos dienos pavakare tas pats sunkvežimis įriedėjo į Saugumo ministerijos Vilniuje kiemą. Kameroje uždarė vieną.

Vienoje sienoje buvo neva langas. Jo viršus sulig žeme, apkaltas storomis grotomis, stiklas nudažytas tamsiai geltona spalva. Tik per siaurą nenudažytą stiklo ruoželį galima buvo suprasti, kada diena, kada naktis. Toje sienoje buvo ventiliacijos langelis, irgi apipintas grotomis. Per jį girdėdavosi nesuprantami garsai, lyg kažkas šauktų, lyg dejuotų... Vienai būdavo nejauku. Koridoriuje be perstojo girdėjosi kalėjimo prižiūrėtojų žingsniai.

Sunkiausia buvo, kai prasidėjo tardymas. Mano tardytojas buvo Baltaduonis. Manęs nemušė, bet kitokiu būdu mokėjo išsekinti ir supainioti mintis. Sunku būdavo, kai vakare, vos spėjus užmigti, atėjęs čekistas pašaukdavo ir vesdavo laiptais į 3-ią aukštą, į erdvų tardytojo kabinetą. Jis mane apklausdavo ir, ką užrašė, „perskaitydavo“ lietuviškai. Turėdavau parašu ant kiekvieno lapo patvirtinti savo žodžius, kurie buvo parašyti rusiškai. Rusų kalbos tada visiškai nemokėjau. Po to visą naktį turėdavau sėdėti kampe ant kėdės, o jis skaitydavo laikraščius, rašydavo kažką ir vis stebėjo, kad tik nesnausčiau. Šeštą valandą ryto paskambindavo budinčiajam, kad išvestų mane į kamerą. Miegoti likdavo tik viena valanda. Retai kada pašaukdavo tardyti dieną. Taip kankino du mėnesius. Vieną kartą per savaitę kameroje būdavo krata. Kalėjimo prižiūrėtojas kratos metu liepdavo stovėti ir nejudėti, o dvi moterys čekistės tikrindavo, ar nėra ko nors neleistino kameroje. Po to įsakydavo nusirengti nuogai ir gėdingai apžiūrinėdavo, o smalsus prižiūrėtojas stebėdavo. Tai buvo didžiausias pažeminimas.

Pagaliau liepos 7 dieną įvyko mano ir sesers teismas. Teismo pertraukos metu, tai buvo neįtikėtina, mane su seserim ir dviem mūsų liudininkais Pranu Pakalniu ir Baliu Putrimu suvarė į vieną kamerą. Susodino prie vienos sienos mane su seserimi, prie kitos – mūsų liudininkus. Kameros duryse buvo langelis, per kurį mus nuolat stebėjo sargybinis. Dieve, duok jam sveikatos, jei jis dar tebegyvena – leido mums išsikalbėti ir sužinoti, kas mus išdavė. Su gailesčiu žiūrėjau į tuos vyrus, jie buvo išvarginti ir iškankinti. Pakalnis beveik nereagavo, buvo apkurtęs, nenormaliai perkreiptais žandikauliais, mes su juo beveik nesusikalbėjom. Viską papasakojo Putrimas.

Pas Praną Pakalnį atvažiavo Vilniuje gyvenęs jo brolis. Ilgai nesimatę broliai pasibučiavo, prie stalo svečias Praną ir Balį „pavaišino“ užnuodytu gėrimu. Balys pasakojo, kad jis iškart supratęs, jog tai – išdavystė, norėjo vietoje nušauti judą, tačiau staiga neteko jėgų ir sąmonės. Praną Pakalnį slėgė dvigubai didesnė kančia – juk taip padarė jo brolis... Jiems grėsė mirties bausmė, bet dėl savęs jie jau nebesielvartavo, išgyveno dėl mudviejų. Juk per juos mes čia patekom. Matant taip fiziškai ir dvasiškai sugniuždytus vyrus, mums pasidarė dar sunkiau.

Mus teisė Vilniaus karinis tribunolas pagal RSFSR BK 17-58-1a str. Bausmė – 25-eri metai laisvės atėmimo ir 5-eri metai be teisės grįžti, ir dar turtą konfiskavo. Po teismo mus su seserimi išskyrė. Mane parvežė į tą pačią kamerą, korpuso vyresnysis paklausė: „Skolko dali (Kiek davė)?“. Atsakiau, kad 25-erius metus. „Mnogo... Budiš kušat užin (Daug... Vakarieniausi)?“. Atnešė nors atšalusios, bet šį kartą pilną dubenėlį sriubos. Sėdėjau viena lyg suakmenėjusi, pasmerkta 25-eriems metams nežinios. Šalia nebuvo nė vieno žmogaus, kas paguostų, vienintelis žmogus – mano priešas – stovėjo šalia ir parodė bent truputėlį užuojautos.

Jau kitą dieną perkėlė į Lukiškių kalėjimą, kameroje buvome kartu su seserimi. Kartu mums buvo gera. Ji man papasakojo daug naujienų iš mūsų krašto. Čia mus greit surado sesuo Jadvyga, netgi gavome galimybę pasimatyti su ja. Pagaliau atėjo liūdna diena – mano seserį išvežė etapu, o mes tikėjomės patekti į vieną lagerį. Kaip vėliau sužinojau, ją išvežė į Irkutsko sritį, o manęs dar kartą laukė teismo salė. Ilgai laikė Lukiškėse, tik jau su kitomis mergaitėmis. Čia sutikau mokytoją Verutę Butėnaitę iš Alantos, Julę Avižaitę iš Kurklių... Dieną ir naktį netoli mūsų kameros girdėdavosi klaikus šauksmas ir stiprūs dūžiai į duris. Taip savo vaikus šaukė išprotėjusi moteris, prašė, kad ją išleistų, ir, kiek leido jėgos, daužė kameros duris. Netrukus mane ir Julę „s vieščiami (su daiktais)“ pakvietė ir nuvedė pas tą moterį, kad nesijaustų vieniša ir kiek apsiramintų. Mums atėjus ji sėdėjo susigūžusi ir klausėsi, apie ką mes kalbamės. Stengėmės ją raminti, guodėme. Taip praėjo dvi savaitės. Paskui ją išvedė, o mus su Jule vėl grąžino pas mergaites.

Vėlyvą rudenį mane pašaukė į teismą, kaip liudininkę. Dabar teisė buvusius mūsų liudininkus. Kaltinamųjų suole, saugomi sargybinių, sėdėjo abu teisiamieji – Pranas Pakalnis-*Briedis* iš Padbožės kaimo ir Balys Putrimas-*Ūkvedys* iš Antakalnių kaimo. Teisme man daug kalbėti nereikėjo. Viskas buvo išaiškinta ir nuspręsta iš anksto... Mane išvedant iš teismo salės, teisiamasis Balys paprašė, kad leistų perduoti man maisto (kaip man atrodė) paketėlį, surištą į švarią nosinaitę, bet teisėjas užprotestavo. Tada Balys, nekreipdamas dėmesio, persisvėrė per aptvaro kraštą ir ištiesė į mane paketėlį sakydamas: „Imk imk...“. Sargybiniai užriko ant jo ir neleido perduoti paketėlio. Man buvo sunku matyti jo maldaujamą žvilgsnį ir didelį norą nors taip atpirkti kaltę, kad mes, gelbėdamos jų gyvybes, įkliuvome. Kartėlis užspaudė gerklę, pajutau, kaip veidu nusirito ašaros, tepasakiau: „Nereikia, Baly... Valgyk tu...“. Gal ir lengviau jam būtų buvę numirti, jei būčiau paėmusi tą paketėlį... O gal jame daugiau kas buvo? Gal jis norėjo palikti prisiminimui savo nosinaitę?

Juos abu nuteisė mirties bausme. Daugiau mes su jais nebesusitikome.

Parvežta iš teismo negalėjau užmigti. Pro akis vis bėgo kruvini praeities vaizdai...

Sėlos kaime gyveno mano pusbrolis ir krikštatėvis Povilas Mačiulis. Jis nėjo į mišką ir ginklo neturėjo, tik slėptuvę buvo pasidaręs po grindimis. 1944 metų pabaigoje užėjo rusai, surado jį ir motinos akyse durtuvais užbadė negyvai.

Buvo 1946 metų žiema. Greta mano tėviškės, tik kitoje ežero pusėje, Alių kaime, Petras Vijeikis ir Stasys Degulis Vijeikio tvarte buvo pasidarę slėptuvę. Tuo metu jie buvo pas Degulius, taip pat beginkliai. Pamatę ateinančius rusus, bėgo į netoli ežero esantį miškelį, iš kur, matyt, norėjo nepastebėti patekti į slėptuvę. Sniego buvo daug, rusai juos pasivijo, įsakė gulti ir tėvų akyse abu sušaudė.

Katlėrių kaimo miško pakraštyje buvo ką tik pastatytas, bet dar neįrengtas Povilo Tarulio namas. Už namo – lapuočių miškas, dėl ganyklų stokos vasarą mes jame ganydavome karves. Šiame miške po karo apsigyveno miško broliai. Jų nebuvo daug. Vaikščiojo grupelėmis po tris, po keturis, praeidavo miško keliuku pro mus, piemenaites, paklausinėdavo, kas naujo kaime, ar nematyti rusų. Kartais mes juos pagirdydavom šiltu pienu, atnešdavom iš namų maisto. Miškas tylėjo, nebylūs medžiai neišdavė šitos paslapties. Niekas netikėjo, kad visai netoli miško gyveno baisus išdavikas. 1946 m. liepos 17 d. anksti ryte, kai iš namų mes dar nebuvome išginusios karvių, pasigirdo kulkosvaidžių salvės. Supratome, kad įvyko kažkas baisaus. Netrukus sužinojome, kad Tarulio name prigulę pailsėti miegantys buvo užpulti ir sušaudyti mūsų partizanai: Jonas Liutkevičius-*Svajūnas* iš Klovinių kaimo ir Jonas Žilys-*Putinas* nuo Tauragnų. Netoliese, Paliminės rugių lauke, žuvo Povilas Šireika-*Kariūnas* iš Politiškių kaimo. Žmonės, kurie matė, pasakojo, jog jis bėgo per rugių lauką tai suklupdamas, tai vėl pasikeldamas. Gal toks buvo jo manevras, o gal sužeistas buvo?.. Kitą dieną mes nuėjome į Tarulio namą, baltutėlio medžio sienos dar kvepėjo šviežiais sakais, bet jau buvo išvarpytos kulkų ir aptaškytos krauju...

Klykių kaime gyveno Romas Raudonis. Jam buvo apie aštuoniolika metų. Jis lyg ir slapstydavosi nuo rusų, lyg ir vengė jų, pas mus dažnai ateidavo ir nesiskubindavo išeiti. Man jis nepatiko, sunkiai rasdavome bendrą kalbą. Aš laukdavau, kad jis greičiau išeitų. Vieną 1948 metų pradžios vidurdienį, kai jis buvo pas mus, susikroviau į kibirą siūlus ir ruošiausi eiti prie ežero jų skalauti. Raudonis pasisiūlė eiti kartu, aš neprieštaravau. Jis paėmė kibirą ir mes stačia pakalne nusileidome prie ežero. Ežero pakraštyje suradusi žvejų iškirstą eketę, ėmiau skalauti siūlus. Romas stovėjo šalia ir stebėjo mano darbą. Kiek pastovėjęs jis pasakė: „Aš eisiu“, - ir nuėjo. Paėjo apie šimtą metrų, sustojo, bet staiga apsisuko ir skubiai grįžo prie manęs. Praėjo pro mane nesustodamas, tik pasakė: „Rusai ateina“, - ir nuėjo tolyn. Jo žodžiai mane suglumino. Supratau, kad juos išprovokuosiu, jeigu staiga metusi darbą grįšiu namo. Siūlų dar buvo pilnas kibiras. Skalavau toliau, nors darbas slydo iš rankų. O jeigu iš tiesų rusai? Aš būtinai turiu suspėti. Pasižiūrėjau – Romas jau buvo nutolęs. Pasiėmiau kibirą su nebaigtu darbu ir palengva nuėjau namų link. Atsigręžusi mačiau, kaip Romas stovėjo už medžio ir, matyt, stebėjo mane. Kaip vėliau paaiškėjo, tą dieną jokių rusų kaime nebuvo. Kovo 17 dienos pavakare jis atėjo pas mus gerokai išgėręs. Praeidamas paerzino pririštą šunį, kuris perplėšė jo milinės skverną. Kambaryje neprašytas su visais drabužiais atsigulė į lovą, o vidurnaktį užgriuvo stribai su Zbitnevu priešakyje. Jų buvo nemažai. Apsidairę pažadino Raudonį, išsivedė jį į lauką, trumpai pasikalbėjo. Šis greit grįžo į kambarį ir lyg niekur nieko vėl atsigulė. Stribai jam netrukdė sakydami: „Su girtu nesusikalbėsi...“. Stribai taip pat sugulė kur kam pakliuvo, kiti stovėjo sargyboje prie namo ir kluono durų. Mus slėgė nieko nežadanti tyla, mes nemiegojom. Antrą valandą nakties kieme pasigirdo keli šūviai. Stribai su didžiausiu triukšmu metėsi laukan. Supratome, kad įvyko kažkas baisaus. Mūsų nerimas pasitvirtino – netrukus stribai kambarin atnešė lietuvišką milinę, odinį dir-

žą su perpete, automatą ir batus. „Kas buvo tas nelaimingasis?“ - nebyliu žvilgsniu klausėme viena kitos. Mus ėmė tardyti Zbitnevas, ramino, kad mums nieko nebus, jei pasakysime, kur bunkeris, jei ne – išgrūs į Sibirą. Mes jau tada supratom, kad tai buvo Raudonio išdavystė. Kaip vėliau sužinojom, sargyba buvo išstatyta ne tik aplink namą, bet ir aplink klojimą, vadinasi, jie laukė kažko ateinant.

Kai prašvito, nuvedė mane prie lavono atpažinti. Žuvusysis buvo apsirengęs tamsiai mėlynu vilnoniu megztiniu, juodomis kelnėmis ir baltomis vilnonėmis puskojinėmis. Veidas nelabai buvo sužalotas, aš jį iš karto pažinau, nors stribams sakiau, kad nepažįstu. Tai buvo mūsų kaimo partizanas Jonas Žemaitis-*Maumedis.* Jo tėvai buvo ištremti į Sibirą, iš ten pabėgę, grįžę į Lietuvą, deja, surasti ir vėl ištremti. Taip ir mirė tremtyje. Dabar prie mano kojų gulėjo negyvas ir jų sūnus Jonas. Jį nušovė stribas Marcelis.

Prisiminimais sugrįšiu į 1946-uosius metus. Tų metų rudenį mūsų kaimynas Jonas Žemaitis paprašė mamos, kad leistume jam išsikasti bunkerį. Mama iškart dar abejojo, kadangi mūsų namas stovėjo ant kalno netoli vieškelio, dažnai užeidavo rusai ir stribai, mamą dažnai su pastote išsivarydavo į Uteną. Bet argi galima buvo atsisakyti suteikti prieglobstį tiems, kurie nenusilenkė okupantams ir savo noru išėjo kovoti už Tėvynės laisvę. Kartą jis atėjo su Jonu Šireika-*Pyragaičiu* iš Politiškių kaimo. Jiedu gryčios rūsyje išsikasė nedidelį bunkerį. Jo viršų užkraudavom burokais, įėjimo anga – iš lentų sukalta dėžutė, kietai pripresuota žemių su žvyru. Ji iš trijų pusių buvo atitverta lentelėmis, kurias, pavojaus atveju, ištraukdavom. Mūsų namas buvo didelis, per vidurį platus koridorius, vienas namo galas negyvenamas, po jo grindimis ir buvo minėtas rūsys. Lauko durys į rūsį žiemą būdavo uždedamos šiaudų kūliu, vaikščiodavome per negyvenamą kambarį kopėčiomis nusileisdami žemyn. Namas stovėjo ant kalnelio, vaikštant per kambarius (ką jie ir darydavo), pavojų galima buvo pastebėti iš visų pusių. Rūsyje prie kopėčių visada būdavo padėta burokų pintinė, kurią aš turėdavau pasiimti ir nešti prieš į kambarį įeinant pašaliniams arba stribams. Šią paslaptį žinojo tik du žmonės – Elena Tarulytė, jų ryšininkė, ir jos tėvas, kuris vyrus dažnai paremdavo maistu. Sužinojusi apie gresiantį pavojų, Elena visada mums pranešdavo. Kadangi Žemaičiai buvo turtingi žmonės, užėjus rusans, dalį turto išdalino kaimynams. Artimiausi jų kaimynai buvo Pelakauskai, matyt, daugiausia turto ir atidavė jiems saugoti. Deja, Pelakauskai svetimo turto nesaugojo, juo naudojosi: nešiojo drabužius, batus, viską naudojo net nesislėpdami. Prieškario metais Pelakauskai buvo linksmi, geri žmonės, bet po suiručių pasikeitė – nebebuvo nei kalbos, nei bendravimo... Jų namuose gyveno seneliai, tėvai ir vaikai Steponas ir Julija. Kai tik mane susitikdavo, Steponas vis klausdavo, kur jis galėtų rasti Žemaitį, atseit šis jam esąs labai reikalingas. Visuomet atsakydavau, kad Žemaičio nesutinku ir nežinau, kur jis yra. Apie Žemaitį jis teiraudavosi ne manęs vienos. Kuomet jį susitikdavo, nieko nesakydavo. Tai ne kartą man yra sakęs pats Žemaitis. Aš dažai eidavau pro Pelakauskų namus, vis matydavau rūkstantį kaminą. Vieną kartą einu, o ten – keista ramuma. Susitinku kaimo moteris, jos man ir sako, kad praėjusią naktį Pelakauskus sušaudė. Nieko nelaukusi nubėgau ir išvydau klaikų vaizdą: tėvas guli kniūbsčias tarpdury, Steponas kitame kambaryje aukštielninkas persisvėręs per atdarą langą, Julija šalia lovos sukniubusi, motina lovoje negyva. Abu senukai sėdėjo ant krosnies, jie buvo visai nusenę, be nuovokos. Baisus vaizdas... Netrukus pasklido kalbos, kad Pelakauskus Žemaitis iššaudė už tai, kad šie

naudojosi jo turtu, nešiojo jo drabužius... Netiesa. Žemaitis pas mus gyveno, žinau, kad jis buvo nusiteikęs prieš tokius darbus. Tik gerokai vėliau išaiškėjo šių žudynių aplinkybės ir vykdytojai. Tolimesnės apylinkės partizanai gavo tikslią informaciją, kad Pelakauskas užverbuotas MGB, kad jam dirba visa šeima. Tuoj po Pelakauskų sušaudymo Utenoje vienas skrebas ėmė teirautis, kas dabar paims Pelakausko atlyginimą. Taigi Pelakauskas iš stribyno gaudavo net atlygį. Ne už tai, kad naudojosi Žemaičio turtu, o už šnipinėjimą ir išdavystes buvo sunaikinti.

1947 metais prieš Velykas Kiburių kaime per susišaudymą buvo sužeistas partizanas *Pyragaitis.* Nors jam ir pavyko pasprukti, bet pas mus daugiau jis nebeatėjo, gydėsi kitur. Po kelių dienų mirė. Pas mus liko gyventi tik Jonas Žemaitis. Rusai, kaip jau buvo įprasta, pernelyg mūsų negąsdino, prie jų kasdieninių vizitų jau buvome įpratę, tačiau kartą atsitiko nelabai malonus dalykas. Name padarę kratą, liepė mums paimti lempą ir lipti į rūsį, vienas iš jų ėjo iš paskos ir nešėsi ilgą nusmailintą metalinį virbą. Aš į rūsį lipau drąsiai, kad nebūtų jokio įtarimo. Tuo metu bunkeryje sėdėjo Jonas. Rusas su strypu nuėjo prie bunkerio angos, užgulęs ėmė badyti rūsio dugną. Kelis kartus ištraukęs virbą vis pasižiūrėdavo, ar nekruvinas. Tai matant man buvo baisu, tačiau viskas baigėsi laimingai. Praėjus pavojui, Jonas, išlindęs iš bunkerio, pasakė: „Viena mano koja jau buvo karste...“. Sulaukęs vasaros, jis išėjo į mišką. Miške partizanai atsigaudavo, įdegdavo saulėje, sustiprėdavo. Rudenį, kai rūsyje atsirado daržovių, jis pas mus atėjo su Jonu Mikulėnu-*Audrūnu* iš Klovinių kaimo. Jie abu išgyveno iki 1948 metų kovo 17 dienos. Prieš tai susapnavau labai blogą sapną. Jeigu tik susapnuodavau, kad einu per sniegą, rytojaus dieną būtinai pasirodydavo rusai. Toks sapnas visada pasitvirtindavo. Tądien man papasakojus sapną, Jonas rimtai paklausė: „Gal mums reiktų išeiti iš čia?“. Tačiau sapnas ir lieka sapnu. Visą dieną jie išbuvo kambaryje, bet Jonas buvo labai neramus, prislėgtos nuotaikos, vaikščiojo po kambarį lyg nerasdamas sau vietos.

Kaip jau minėjau, pavakary atėjo gerokai išgėręs Romas Raudonis ir išsidrėbė ant mūsų lovos. Sutemus abu Jonai išėjo iš namų, nepasakė, kada grįš. Kur jie eidavo, mes niekada neklausinėdavome, jie mums ir nepasakodavo. Savo gyvenamąją vietą slėpė ir nuo kitų partizanų. Tokia buvo taisyklė. Vis tik tą pačią naktį jie pas mus grįžo. Kaip vėliau pasakojo *Audrūnas,* Jonas ėjo viena klojimo puse, o jis ėjęs kita (jie visada taip darydavo, kad įsitikintų saugumu). Prie klojimo durų pamatė stovintį žmogų, tai buvo stribų sargybinis. Jis paklausė: „Ar čia tu, Jonai?“. Supratęs, kad svetimas žmogus, nelaukdamas atsakymo leidosi bėgti į pakalnę. Išaušus rusai apieškojo klojimą, manė, kad bunkeris yra klojime, bet nerado. Tai ir buvo mūsų išsigelbėjimas. Tuomet iškrėtė visą mūsų sodybą, visas pakampes metaliniais virbais išbadė, bet bunkerio nerado. Žuvus Žemaičiui, daugiau Romas Raudonis pas mus nebeateidavo.Taip baigėsi jo simpatijos, kurias jis prieš tai mums reiškė. Vėliau mūsų mama jo motiną buvo susitikusi, papasakojo jai, kas pas mus įvyko, kad jos sūnus Romas neva pas mus slapstėsi. Jo motina atkirto: „Taigi jis dokumentus turėjo“. Partizanai ilgai dar sekė Raudonio pėdomis, kol pagaliau jį sugavo Paliminėje ir sunaikino. Praėjo daug laiko nuo išdaviko Romo sunaikinimo. Vieną naktį į duris pasibeldė jo brolis ir paprašė sesers Onutės parodyti kelią, atseit jis paklydo. Sesuo išėjo parodyti kelią.

Kiek apsiraminęs *Audrūnas* vėl atėjo pas mus. 1948 metų birželio mėnesį gavom žinią, kad naktį bus trėmimas. Po Žemaičio žuvimo mes nebuvom tikros, kad trem-

tis nepalies ir mūsų šeimos. O kas bus su *Audrūnu,* jeigu mus visas ištrems? Kas jį išleis iš bunkerio? Susitarėm, jog iš vakaro mudvi su Jadvyga eisime nakvoti į netoli namų esantį rugių lauką. Taip ir padarėme. Mama ir Onutė pasiliko namuose.

Naktis buvo tyli ir šalta, miegas neėmė, stengėmės įsiklausyti į kiekvieną garsą. Apie vidurnaktį išgirdome, kaip prigužėjo pilnas kiemas rusų. Buvo neramu, tačiau didesnio triukšmo nesigirdėjo. Išaušus pastebėjome, kad netoli mūsų stovi rusų sargybinis. Jis garsiai susirėkavo su netoliese stovėjusiais kitais kareiviais ir pradėjo bristi per rugius. Mes prigludom prie žemės, kad tik nepastebėtų. Įdienojus įsitikinome, kad rusų nebėra. Grįžom į namus, sesuo papasakojo, koks pavojus jas buvo ištikęs. Bunkeryje *Audrūnas* pradėjo dusti, o rusai, padarę kratą, sugulė kieme ir niekur nesitraukė. Onutė su mama susitarė, kad mama stebės prieangį ir, jeigu kils pavojus, pabels į sieną, sesuo tuo metu bandys įlįsti į rūsį ir atidaryti bunkerio dangtį. Ji stengėsi bent kiek praskirti bunkerio dangčio lentas, *Audrūnas* stengėsi jai padėti iš vidaus, pagaliau jų rankos susisiekė. Sesuo pajuto, kad *Audrūno* ranka suglebusi. Tada ji ėmė kuo greičiau laisvinti angą, kad jis galėtų išlįsti iš bunkerio. Kai anga buvo atidaryta, *Audrūnas* jau sunkiai begalėjo pakilti į viršių, visai nebeturėjo jėgų. Kiek palaukusi sesuo padėjo jam iškelti ginklus, vėliau ir jis išlindo iš bunkerio. Kadangi rūsyje trūko deguonies, jis labai blogai jautėsi. Sužinojęs padėtį, *Audrūnas* nusprendė, kad rusai antrą kartą kratos nebedarys, ir nutarė persikelti ant aukšto. Buvo labai rizikinga atsidurti be jokios priedangos, tačiau kitos išeities nebuvo. Taip ir buvo padaryta. *Audrūnas* tūnojo palėpėje, kol rusai išėjo. Po to atsigėrė vandens ir išėjo.

Kadangi bunkeris buvo be ventiliacijos, *Audrūnas* iš mūsų laikinai išėjo, po to vėl grįžo. Retkarčiais dieną kitą dar pabūdavo, o 1949 metais, kai kaimo žmonės jau buvo suvaryti į kolchozą ir stribai saugojo kolchozo pirmininką Antaną Šumėną, *Audrūnas* atėjo su mums gerai pažįstamu partizanu Baliu Putrimu-*Vaidūnu* iš Antakalnio kaimo. Nusprendė: kai bus saugiau, nebus stribų, išsikas naują bunkerį. Balys buvo šios srities specialistas, tad ėmėsi darbo. Kasė tame pačiame rūsyje, tik bunkeris turėjo būti po rūsio pamatais ir išplatėti po koridoriaus grindimis. Neturėdami ką veikti, iš kaimo ateidavo stribai. Su jais mes privalėjome itin maloniai kalbėtis. Kai darbas buvo baigtas, padarė ir ventiliaciją. Žemes supylėme į buvusį bunkerį, o likusias išpylėme į bulvieną ir tuojau aparėme. Viską sutvarkę, vyrai pasišalino, kadangi Katlėriuose iki metų pabaigos gyveno stribai. Pagyveno jie pas Juozapą Pakalnį, pas Vaitašką ir galų gale atsikraustė pas mus.

Buvo 1950 metų pradžia, kai sužinojome, kad Puodžių kaime žuvo *Audrūnas*. Labai skaudžiai išgyvenome kiekvieno partizano žūtį, ilgai ir beviltiškai dairydavomės į kelią, į slaptus takelius, kuriais jie ateidavo. Reikia pripažinti, kad gyvenimas su partizanais buvo pilnas pavojų, nemalonių staigmenų ir sunkių išgyvenimų. Tačiau ir prie to priprantama. Mūsų globotinius mirtis skynė vieną po kito... Vieną žiemos vakarą, prigludusi prie namo sienos, stebėjau ryškios mėnesienos apšviestus dviejų žmonių siluetus. Nuo vieškelio jie pasuko mūsų namų link. O, Dieve! Jie gyvi! Ateina! Dar ne visi žuvę... Pasitikau juos kieme. Tai buvo *Vaidūnas,* kuris krepšelyje nešėsi kiaušinių ir vaistų, antrąjį pažinau tik iš balso, kadangi buvo pusiau užrištu veidu. *Briedis*-Pranas Pakalnis buvo sužeistas. Jam reikėjo medicininės pagalbos ir prieglobsčio. Taip jie pasiliko pas mus. Vasarą išeidavo į mišką, o kitu metų laiku iki pat 1952 metų balandžio pabaigos gyveno mūsų namuose. Prisilaikant režimo ir

konspiracijos, laikas slinko palyginti ramiai. Jie turėjo radijo imtuvą, pasiklausydavo žinių iš užsienio. Bet atsitiko vienas nemalonus įvykis.

1950-ųjų gegužės pabaigoje, kaip ir tą nelemtą 1948-ųjų birželį, oras buvo labai šiltas ir tvankus. Naktį pas mus atėjo stribai. Paviršutiniškai apsidairę, pastatė sargybą ir krito miegoti, matyt, buvo labai pavargę. Vienas stribukas išdrįso įeiti į negyvenamąjį kambarį, kuriame stovėjo tuščia lova, pastatyta šalia rūsio durelių, ir virto į ją. *Vaidūnas* ir *Briedis* sėdėjo bunkeryje. Prisiminusi tą birželio naktį, vos pradėjus švisti, išėjau į koridorių pasiklausyti ir labai išsigandau išgirdusi, kad vyrai dūsta. Mes greit sujudom. Kambaryje, kuriame miegojo tas stribukas, buvo verpimo ratelis. Aš pasiėmiau lempą ir, atsargiai pralindusi pro miegantį stribą, įlipau į rūsį. Sesuo atsisėdo prie ratelio palangėje ir ėmė sukti siūlus, kad nesigirdėtų, kaip nuo bunkerio dangčio nurinkinėju bulves. Tik vieno bijojau, kad vyrai, mane pajutę, nepradėtų garsiai kalbėti. Bet jie kantriai laikėsi. Vos pravėrusi angą, rankų mostais daviau signalą, kad tylėtų, kadangi nuo manęs jie buvo už pusantro metro. Išlipo abu pajuodusiais veidais. Pasiėmė ginklus, granatas ir, užlindę už mūro pertvaros, liko laukti. Aš, pasiėmusi pintinę su burokais, išlipau iš rūsio. Stribas miegojo veidu atsigręžęs į viduaslį. Jeigu ne rūsio durelės, jie aiškiausiai būtų girdėję vieni kitų alsavimą.

Kai stribukai išsimiegojo, pakilo ir išėjo. Nemažai mums baimės įvarė. Mes vėl apsipratom ir gyvenom su viltimi, kad viskas bus gerai. Tik Onutė ėmė sapnuoti, jog abu partizanus paima gyvus. Ji vyrams apie tai pasakodavo, tačiau jie kartais juokais, kartais rimtai jai pasakydavo: „Nesapnuok tokių sapnų...“. Deja, tie sapnai išsipildė. Bunkeris taip gerai buvo padarytas, kad, kai atvažiavo stribai jo ieškoti, nerado. Išlipę iš rūsio, pasakė savo viršininkui, kad bunkerio nerado. Šis, pasižiūrėjęs į nubraižytą planą, įlipo į rūsį ir pirštu parodė tiesiai į tą kampą, kur buvo bunkerio anga. Susitvarkė patys, mums nereikėjo padėti...

Tą dieną įvykęs teismas mane labai sukrėtė. Paskutiniai buvo teisiami mirties bausme... Iš tų, kurie daugelio mūsų pastangomis buvo išsaugoti, neliko nė vieno. Man buvo tas pats, kur mane veš, nors ir į pasaulio kraštą... Prieš Kalėdas pasakė ruoštis kelionei. Davė mažiau kaip pusę kepaliuko forminės duonos, pusę silkės, į dėžutę įbėrė keletą šaukštelių smulkaus cukraus. Pasodino vieną į grotuotą kupė ir nuvežė į Leningrado persiuntimo punktą. Visas kartu nuvedė į pirtį, po to mane atskyrė, nes visos kitos buvo kriminalinės nusikaltėlės. Nuvedė į didelę kamerą, kurioje buvo daug moterų, tarp jų ir keturios lietuvaitės iš Žemaitijos: Aldona Bundulaitė, Adelė Šakenytė, Aniceta ir Stefa. Po Kalėdų mus, lietuvaites, ir daugiau moterų išvežė šiaurės kryptimi. Sustojus traukiniui, anapus vagono sienų girdėjosi keleivių balsai. Vis tolome nuo Lietuvos. Priešais sutikdavome iš šiaurės grįžtančius apledėjusius traukinius.

Pagaliau atvežė mus į Komijos ASSR Intos geležinkelio stotį. Čia ir išlaipino. Tarp kalinių vyrų buvo ir lietuvių. Persimetėm su jais keletu žodžių, po to mus pėsčius penkis kilometrus varė į lagerį. Buvo gruodžio 31-osios vakaras, oras giedras ir tykus, labai šąlo. Klampodama per gilų sniegą, prisiminiau, kaip Naujuosius metus sutikdavome namuose. Mama sėdėdavo už stalo ir susimąsčiusi tylėdavo. Mes buvom jaunos. Tokiomis progomis mums būdavo linksma. Mama sakydavo: „Mes pavalgę ir linksminamės, o žmonės, išvežti iš savo namų, gal nė valgyti neturi“. Ėjau su mažyčiu ryšulėliu rankose, lydima sargybinių. Kai kurie kaliniai buvo plonai apsirengę, nušalo ausis, kojų pirštus. Atvežti į 5-tą OLP'ą (osdorovitelnyj lagernyj punkt), jie šildė, trynė kojas, ant ausų buvo išsikėlusios didelės vandeningos pūslės. Mus, mo-

teris, nuvarė į moterų zoną, kuri buvo atskirta aukšta lentų tvora su keliomis eilėmis spygliuotos vielos virš jos. Apgyvendino „karantino“ barake su siaurais grotuotais langeliais. Barake buvo ankšta. Dviejų aukštų narai, ant kurių tilpome tik labai susispaudusios. Nakčiai barako duris prižiūrėtojas užrakindavo iš lauko pusės. Stalininis režimas buvo griežtas. Visa mūsų apranga, kaip ir pats gyvenimas, buvo juodos spalvos. Tiktai numeris buvo baltai išrašytas, kad iš toli gerai matytųsi, kaip automobilio numeriai. Mano numeris buvo Б-2-930, visam gyvenimui įsimintinas skaičius. Iš vyrų zonos į mūsų baraką atėjo akių gydytojas, pavarde Molis, lietuvis, patikrinti akių. Kai atėjo mano eilė pasirodyti gydytojui, paklausė, kokia mano pavardė, ir pasakė, jog labai blogas mano kraujas, nusėdimas – 531. Po kurio laiko dar kartą buvo atėjęs į mūsų zoną ir padavė man 50 rublių sakydamas: „Čia tau nuo kraštiečio...“ Gydytojas Molis mirė Intoje jau būdamas laisvas. Baigiantis vasarai, iš 5-to OLP'o visas moteris išvedė į 4-tą OLP'ą, kuris buvo skirtas tik moterims. Ten susitikome daug lietuvių. Tarpusavyje visos gerai sugyvenome. Į darbą už zonos išvesdavo visas kartu. Darbo objektuose pasiskirstydavome brigadomis. Mes, moterys, tiesėme kelius per tundrą, statėme namus, remontavome geležinkelio linijas, kraudavome žvyrą į platformas ir daug kitokių darbų dirbome. 1955 metų pavasarį kelias moterų brigadas išvežė į Abezę – pusiaukelėje į Vorkutą. Ten buvo senų ir nedarbingų moterų lageris. Kai kurias atvykusias paskyrė dirbti valgykloje, kitas – prausti ir prižiūrėti senutes bei ligones ar šiaip tvarkytis zonoje. Palyginus su Inta, ten mes ilsėjomės. 1956-ųjų pavasarį, kurios buvo gavusios mažesnę bausmę, su leidimais išeidavo į miestą pasivaikščioti. Birželio 8 dieną pagal SSSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumo nutarimą beveik visas mus paleido į laisvę. Išdavė pasus, išrašė geras charakteristikas. Į laisvę išėjau pilnai atlikusi bausmę: ketveri metai atbūti pagal kalendorių, o kiti ketveri – pagal užskaitymus, kadangi buvau darbo lageriuose. Mergaitės, kurios turėjo išsirinkusios gyvenimo draugus, dėl vienokių ar kitokių priežasčių kol kas pasiliko Intoje, kitos išvažiavo į Lietuvą. Aš irgi buvau tvirtai pasiryžusi grįžti į Lietuvą.

Numylėtoji mūsų Tėvyne Lietuva! Tavo vardą mes nešėm per šiaurės sniegynus, ten nusivežtą Tavo žemės saują, išsidalinę po žiupsnelį, kaip brangiausią relikviją glaudėme prie išvargintos širdies. Gal jau ne mes, Tėvyne, o mūsų vaikai išugdys Tau naujas kartas, naujus didvyrius, kurie išpuoš Tave darbais, atgaivins ir nuo priešų apgins, kaip bočiai Tave kad gynė!

INTOS LAGERYJE 1953 – 1954 METAIS KALĖJUSIOS LIETUVĖS

Akelaitytė – Klyvienė Ona. Gyvena Marijampolėje.
Avižaitė – Paukštienė Julija. Gyvena Ignalinoje.
Bakaitė Marytė, ištekėjo ir išvažiavo į Lenkiją.
Bundulaitė Aldona.
Česnavičienė Ona.
Dapkienė Ona.
Druceikaitė – Kazickienė Janina. Gyvena Tauragėje.
Gabalaitė – Ajauskienė Genė iš Kupiškio
Jasgevičiūtė Antanina.
Jocaitytė – Maksimavičienė Zosė. Gyvena Tauragėje.
Juodaitienė Danutė. Gyvena Ežerėlyje, Kauno r.
Juknevičienė Marytė.

Kripaitytė Stasė.
Laucienė Jadvyga.
Leonavičienė Julija.
Lengvinaitė – Butyrienė Jadvyga. Gyvena Kazlų Rūdoje.
Lesnikauskaitė Albina.
Meškuotienė Ona.
Mikučionytė Liuda.
Mikonytė Paulina.
Odinaitė Magdalena.
Petronytė Vanda. Gyvena Paežerių kaime (kilusi iš Rubikių).
Pupelytė Elena.
Rudytė Genė.
Sarpaliūtė Irena.
Serapinaitė – Venckienė Agutė. Gyvena Kaune.
Skirelytė – Vaitkienė Elena. Gyvena Anykščiuose.
Skučienė Antanina.
Striaupytė – Auksakienė Valė. Gyvena Kaune.
Šakenytė – Kalinauskienė Adelė.
Šimkevičiūtė – Mosiejienė Apolonija, mirė Intoje.
Šukytė Birutė.
Triukaitė Elena.
Tomkutė Olė.
Urnežytė – Radžiukynienė Bronė. Gyvena Kaune.
Vaičiūnaitė – Mizeikienė Adelė. Gyvena Lentvaryje.
Vaitiekūnaitė Jadvyga.
Valantiejūtė – Žemaitienė Kostė. Gyvena Tauragėje.

R. K. p a s t a b a: Angelės Dulskienės – Mikulėnaitės prisiminimai sudaro 49 mašinraščio lapus. Smulkiai aprašytas jos gyvenimas Rusijos lageriuose. Čia skelbiame tik dalį prisiminimų, kurie susiję su rezistenciniu laikotarpiu.

Pasakoja VYTAUTAS MARKEVIČIUS-*PINOKIS*

Užrašė Valdas Striužas
1997 09 12 Naujasodyje

Gimiau 1918 m. Pilypų kaime, Utenos valsčiuje. Tėvai turėjo 26 ha žemės. Šeimoje augome šeši vaikai. Tarnavau nepriklausomos Lietuvos kariuomenės 1-ame Gedimino pulke, 1-ame batalione, 1-oje kuopoje. 1940 m. rusams okupavus Lietuvą, mus išvežė į Rusiją, į Velikije Luki. Patekome į 234-tą pėstininkų pulką. Iš ten, prasidėjus karui, aš su Juozu Grigu, kilusiu iš Molėtų rajono, pabėgau.

Kai 1944 m. rusai užėjo antrą kartą, visi mūsų kaimo šaukiamojo amžiaus vyrai, nenorėdami eiti į sovietinę kariuomenę, pradėjo slapstytis. Ieškojome ginklų, susibūrėme į būrius. Mane išrinko vadu. Mūsų būryje buvo apie 25 vyrus, tarp jų ir trys mano broliai – Julius, Stasys ir Balys. Priėmėme priesaiką. Mano slapyvardis buvo *Pinokis*, taigi ir būrys vadinosi *Pinokio* vardu.

1944 metais dar nebuvome niekam pavaldūs. 1944 – 1945 metų žiemą klojime išsikasėme bunkerį, kuriame slapstėsi 15 vyrų. Įėjimas į bunkerį buvo iš šulinio dviejų metrų gylyje. Slėptuvė buvo trijų metrų pločio ir keturių metrų ilgio. Tai buvo laikinas bunkeris žiemai, be gultų. Šito, kaip ir kitų mūsų bunkerių, čekistai neišaiškino.

1945 metų pavasarį susisiekėme su partizanu Baltušiu-*Giriniu* iš Anykščių rajono, anksčiau dirbusiu mokytoju.

Mūsų apylinkėse miškai nebuvo dideli, bet vasaros metu juose laikydavomės. Dažniausiai sustatydavome sargybą. Žiemas praleisdavome klojimuose.

1945 m. gruodžio 25 d. mūsų namus užpuolė stribai. Tą kartą čia buvome atėję šešiese. Pamatę rusus, juos apšaudėme ir pradėjome trauktis. Rusai raketomis padegė sodybą, bet mes visi laimingai pasitraukėme. Po to bunkerį išsikasėme kitur ir ramiai peržiemojome.

Turėjome susidūrimų su NKVD kariuomene ir stribais, bet sėkmingai pasitraukdavome. Sužeistas nebuvau. Su kitais partizanų būriais bendrų operacijų neturėjome. Daugiausia slapstėmės. Su savimi nešiojomės du degtiariovo kulkosvaidžius ir vieną vokišką kulkosvaidį MG. Ginklų užteko, nors šovinius stengdavomės taupyti.

Su *Giriniu* ryšius palaikėme per ryšininkę Stasę Vedrickaitę-*Audrą* žodžiu ir rašteliais. Vėliau ji buvo išduota ir suimta. Dabar gyvena Mažeikiuose. Iš *Girinio* gaudavome partizaniškos spaudos, kurią platindavome. Žmonės mus palaikydavo. Stengdavomės užeiti pas pažįstamus. Siekdami apsirūpinti maistu, porą kartų buvome nusiaubę parduotuvę.

Daugailių stribyne buvo apie 20 stribų. Jie plėšdavo žmones. Mūsų būrys jų nepuolė. Stribai mūsų taip pat bijojo. Kartą jie buvo suėmę mano tėvus, bet patardę paleido.

1945 m. žuvo keturi pažįstami partizanai, tarp kurių buvo ir Norkūnas iš Kalvių kaimo. Petras Juodėnas iš Narvydžių kaimo su Adolfu Biliūnu žuvo pasaloje. Petro brolis Kazys Juodėnas, buvęs šaulys, taip pat žuvo 1945 m. 1946 metų rudenį, patekęs į stribų pasalą, prie Juknėnų kaimo žuvo *Girinis*. Jis buvo palaidotas prie Katlėrių (Ilgio) ežero. Ten jam dabar pastatytas paminklas.

1946 m. legalizavosi mano brolis Julius su kaimynu. 1947 metų lapkričio mėnesį broliai Bronius ir Albinas Galvydžiai bei aš su broliu Stasiu išėjome į Uteną ir legalizavomės. Nunešėme prastus šautuvus, užsiregistravome ir gavome pasus.

Būriui vadovauti liko mano pusbrolis Antanas Markevičius-*Barzda* iš Narvydžių kaimo. 1949 m. kovo 1 d. rytą *Barzda* su mano broliu Baliu-*Baliuku* ir Antanu Skurkiu-*Šešku* žuvo bunkeryje Narvydžių kaime, Silvos Plado sodyboje, išduoti MGB agento *Pavilionio*. Jų palaikai iki šiol nerasti.

1949 metų rudenį išvažiavau pas brolį į Žemaitiją, į Varnių kraštą. Vėliau persikėliau į Telšių rajoną. Iš pradžių įsidarbinau tarybiniame ūkyje sandėlininku, po to dirbau parduotuvėje. Su partizanais ryšius nutraukiau.

Paskutinis mūsų būrio partizanas Jurgis Klibas iš Mediniškių kaimo žuvo 1953 m. Jis turėjo dokumentus, bet buvo saugumo persekiojamas.

R. K. p a s t a b a: B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ pažymėta, kad Klibas Jurgis, Antano-*Kadagys*, g. 1922 m. Mediniškių k., Daugailių vlsč. Partizanas. Slapstėsi su Povilu Lukošiūnu-*Žilvičiu* Antano Maniušio sodyboje Juknėnų k. Pagal MGB agentės *Uršulės* (S. Vaišnoraitės) pranešimą, partizanai buvo užklupti čekistų ir abu 1953 05 17 žuvo (p. 106).

Pasakoja **JONAS LEIPUS-*GUSARAS***

Užrašyta Utenoje
2004 05 08

Gimiau 1923 m. gruodžio 6 d. Katlėrių kaime, Utenos apskrityje. Šeimoje buvome penki vaikai.

Labai gerai prisimenu 1940 m. birželio 15 d. – pirmąją bolševikų okupaciją. Kadangi mano tėvai valdė 40 ha žemės, bolševikai iškart atėmė iš mūsų 15 hą ir atidavė dviems kaimynams, vienas iš jų buvo rusas, ateivis. Katlėrių kaime gyveno penkios rusų šeimos, bet jos su bolševikais nesidėjo, buvo lietuvių pusėje. Mes su jais artimai bendravom, kartu švęsdavom įvairias šventes, vėliau, kai mūsų vyrų daugelis išėjo į miškus, beveik pas kiekvieną rusų šeimą mes nebijodavom užeiti, nes ten nebuvo išdavikų. Iš mūsų kaimo nė vienas rusas neišėjo į skrebus. Skrebu buvo tik tas, kuris iš mūsų buvo gavęs žemės, vėliau ir jis kažkur išsikėlė.

Atėję bolševikai ūkininkams uždėjo pyliavas, kurių beveik niekas negalėjo atiduoti – neturėjo iš ko. Mano tėvai irgi pyliavų neįstengė atiduoti, tada 1941 m. vasario mėnesį atvažiavo enkavedistai su pyliavų agentu Kutuzovu, išpurtė iš maišų paskutinius duonos miltus, iš klėtės išsivežė visus sėklinius grūdus.

Kai 1941 m. prasidėjo karas ir rusai traukėsi, kaime susiorganizavo lietuvių sukilėlių būrelis, kuriame buvo ir mano brolis Anicetas, g. 1916 m, kaimynas Vincas Rastenis (po karo pasitraukė į Vakarus). Besitraukiančius bolševikus apšaudė du Spitrėnų kaimo sukilėliai – Juzėnas ir Kazakevičius, tačiau ir patys žuvo. Kai 1944 m. antrą kartą grįžo bolševikai, rudenį paskelbė naujokų mobilizaciją į Raudonąją armiją. Man kaimynas Vytautas Tarulis suklastojo dokumentus – pajaunino. Pasų blankus jis gaudavo iš Bronės Juškaitės, kurios sesuo Stefanija buvo partizanų ryšininkė.

1945 m. liepos 16 d. naktį mano tėvus suėmė ir išvežė į Sibirą, aš tuo metu gulėjau Utenos ligoninėje. Anksti rytą į mūsų palatą atėjo trys enkavedistai ir paėmė mano palatos draugą Petrauską, kilusį nuo Alantos. Jam turėjo daryt operaciją, bet enkavedistai nelaukė, ištempė žmogų iš lovos ir išsivedė. Vėliau man seselės pasakė, kad tie patys ieškojo ir manęs, bet jos parodė, kad aš prieš dieną išėjau iš ligoninės, daugiau ten manęs nebeieškojo. Tada, nieko nelaukęs, sprukau iš ligoninės.

Keletas jaunuolių 1944 m. susirinkom Katlėrių kaime, Jurgio Juškos sodyboje ir, vadovaujant Jonui Stundžiai-*Skrajūnui*, davėm priesaiką, gavom slapyvardžius. Tada priesaikas davė ir ryšininkai, kiek pamenu, Stefanija Juškaitė gavo *Lietuvaitės* slapyvardį, aš – *Gusaro*. 1945 m. aš jau priklausiau partizanų būriui, kuriam vadovavo Jonas Baltušis-*Girinis,* kuris bazavosi Dičiūnų miške. Po *Girinio* žūties būriui vadovavo Vladas Mikulėnas-*Liepa.* Aš daugiausia laikiausi pas žmones, dažnai susitikdavau su Jonu Žemaičiu-*Maumedžiu*, su Levuku Kostinu-*Kiečiu*. Vaikščiojau tik su kišeniniu ginklu, nedaugelis žinojo, kad aš partizanas. Pagyvendavau pas vieną, pas kitą kaimyną. 1946 m. su pusbroliu Vaclovu Pakalniu ir su kaimynu Broniumi Sirgėdu buvom išsikasę bunkerį. Tais metais dar slapsčiausi pas komunistą Ksaverą Našlėną. Vieną dieną lankiausi pas Markevičius, jų vadas buvo jų pusbrolis Antanas Markevičius-*Barzda*. Ėjau iš Spitrėnų į Plipus ir sutikau atvažiuojančias dvi pastotes skrebų. Su jais kartu važiavo ir du Utenos emgebistai – Bugrejevas ir Tichonovas. Jie mane sulaikė, parodžiau dokumentus. Tik pasijuokė iš mano dokumentų, paguldė

vežiman ir nuvežė Utenon. Važiuojant Tichonovas džiaugėsi, kad dabar jie sužinos visus banditų bunkerius. Nusivežę Utenon, iškart išvedė tardyti. Po kelių tardymo parų pradėjo ir į sprandą užduoti, labiausiai jiems rūpėjo išsiaiškint, koks mano slapyvardis. Tichonovas klupdė ir mušė, o Bugrejevas tik tardė. Matydami, kad iš manęs nieko naudingo neišpeš, sugalvojo dar vieną gudrybę. Tichonovas išsitraukė iš kišenės vokišką parabelį ir ėmė girtis Bugrejevui, kad gavęs naują ginklą. Ėmė kišti apkabą į rankeną ne tuo galu, niekaip negali įkišti. Keikėsi, kad naujas ginklas ir apkaba netinka. Pasukau galvą į šoną ir pastebėjau, kaip mane iš už krosnies stebi dar vienas enkavedistas, žiūri, kaip aš reaguosiu. Viskas taip ir baigėsi, nes aš nudaviau, kad nekreipiu dėmesio. Jie bandė mane išprovokuoti – gal aš imsiu ir parodysiu, kaip reikia įdėti apkabą į pistoleto rankeną.

Pas mano tetą Oną Katinienę gyveno rusų kariškis Volodia Kačerginas. Jie buvo geri draugai su milicijos skyriaus viršininkėliu Fiodoru Siominu. Siominas vedė tokią Dirmontaitę, o Kačerginas draugavo su mano pussesere. Šitų „gerų vyrų“ dėka mane paleido, bet netrukus vėl ėmė gaudyti. Aš vėl ėmiau slapstytis pas žmones. 1948 m. gegužės 25 d. Katlėrių kaime nuėjau pas tetą Eleną Pakalnienę, tuoj į kiemą įvažiavo dvi pastotės skrebų. Aplink namus nebuvo jokio krūmelio. Išėjom su pusbroliu Vaclovu Pakalniu laukan ir mus iškart jie sulaikė. Įsivedė vidun, paklausė, kokios mūsų pavardės. Po to liepė ruoštis važiuoti kartu su jais. Paklausiau, kur važiuosim, ar man pasiimti maisto. Jie patarė šilčiau apsirengti. Žinojau, kad tą dieną vyksta vežimas į Sibirą, tetulė įdėjo maišelin lašinių, tris kepaliukus duonos, šilčiau apsirengiau, į kitą maišelį įsidėjau apatinių drabužėlių, švarkelį, kelnes. Pasodino mane į vežėčias ir išsivežė šeši skrebai. Vežime prie manęs sėdėjo du skrebai, mano kojos buvo nuleistos žemyn ir tabalavo ore. Važiavau ir sprendžiau, kaip pabėgti. Važiuojam pro Medenius, matom – iš pirties rūksta dūmai, sakau skrebams: „Čia jum reiktų užeit, tikrai samagoną varo“. Tie tik nusijuokė, matau, kad jie su manim visai į kalbas nesileidžia. Pravažiavom Medenius, privažiavom paskutinį miškelį Klovinių kaime, iki Utenos buvo likę trys kilometrai. Pažiūrėjau į medžius, lapeliai jau gerokai prasiskleidę, aš tik strykt iš vežėčių ir į krūmus. Iš kito vežimo pasigirdo skrebų šūksniai: „Stoj! Stoj!“. Pasipylė kelios automatų serijos, bet aš nėriau gilyn į mišką, rodos, greičiau už kulkas. Pamačiau, kad jie mane vejasi. Žinau, kad niekur toli nenubėgsiu, nes miškelis nedidelis. Tada įlindau į tokį raistą ir pasislėpiau vandeny tarp viksvų. Taip iškiūtojau iki vidurnakčio pasiklausydamas lakštingalų giesmelių. Pakilau šlapias iš raisto ir nuėjau į Medenius, po to nuėjau pas pažįstamus Leipus, išsidžiovinau rūbus, pabuvau dar porą dienų, kol viskas apsiramino, ir nuėjau miškan į Mikulėno būrį. Būriui tada jau vadovavo Pakštas-*Vaidotas*. Būry kaip ir nebuvau, slapsčiausi vienas iki 1952 m. Gavau tikrus dokumentus, 1953 m. išvažiavau į Palangą ir įsidarbinau poilsio namuose – Kurhauze.

Pasakoja **ALFONASAS DAUNYS-*ŠRIUBAS***

Užrašyta Šiauliuose
2003 07 18

Gimiau 1917 m. vasario 7 d. Maleckažemio kaime, Tauragnų valsčiuje, Utenos apskrityje. Šeimoje buvome trys vaikai: Stasys (buvęs laikraščio „XX-as amžius“ dar-

buotojas, po karo pasitraukė į Vakarus, mirė Čikagoje 1977 m.), Eugenija, g. 1911 m. (vėliau mokytojavo Šiauliuose), ir aš.

1941 m. birželio 22 d., ką tik prasidėjus karui tarp Vokietijos ir Sovietų Rusijos, Tauragnų apylinkėse besitraukiantys bolševikai nužudė šiuos nekaltus žmones:

1. Joną Stundžią iš Tauragnų miestelio, subadytas durtuvais.
2. Stasį Papirtį iš Tauragnų miestelio.
3. Antaną Toleikį iš Tauragnų miestelio.
4. Vincą Blažį iš Tauragnų vienkiemio, nušautas supant miestelį.
5. Bronių Musteikį iš Pilkenių kaimo, nužudytas savo sodyboje.
6. Albiną Vaišnorą iš Šeimaties kaimo, nužudytas kelyje.
7. Vincą Žilėną iš Vaišnoriškių.
8. Anastaziją Žilėnaitę iš Vaišnoriškių.
9. Agotą Žilėnaitę iš Vaišnoriškių.
10. Justiną Tamošiūną iš Vaišnoriškių.
11. Henriką Tamošiūną iš Vaišnoriškių.
12. Vincą Ruzgą iš Pilkenių kaimo, sužeistas metus granatą ir po poros dienų miręs.
13. Adolfą Miškinį iš Antilgės kaimo, sužeistas besitraukiančių bolševikų, po to žiauriai nužudytas.

Frontui pasislinkus toliau į Rusijos gilumą, visų nužudytųjų palaikai buvo perlaidoti atskirame kape prie vieškelio Tauragnai – Utena, antrosios bolševikų okupacijos metu iš šių kapelių buvo perkelti į Tauragnų kapines.

Aš karinę tarnybą pradėjau 1940 m. kovo 1 d., buvome nepriklausomos Lietuvos paskutinioji laida. Tarnavau Vilniuje Gedimino pulke, mūsų bataliono vadas buvo karininkas Bulvičius. Po trijų su puse mėnesio Lietuvą užėmė bolševikai. Tuo metu gulėjau ligoninėje. Mus tuoj padarė „liaudies“ kariuomenės kariais. Rugpjūčio rugsėjo pradžioje mūsų kariuomenę bolševikai išformavo ir sukūrė 29-tą diviziją, o mus tris iš ligononės perkėlė į Vilnių, į ten organizuojamą pėstininkų mokyklą. Tame dalinyje tarnavau iki karo pradžios, iki 1941 m. birželio 22 d. Karą sutikom Švenčionėlių poligone. Iš vakaro parodė rusišką filmą apie traktoristus, rytą būrio vadas pakvietė važiuoti išsimaudyti. Kadangi man buvo paskirta „tačanka“(arklių traukiamas vežimas su kulkosvaidžiu), tai mes su ja ir nuvažiavom išsimaudyti. Besimaudant praskrido keli lėktuvai, mes pajuokavom, kad gal karas jau prasidėjo... Grįžtam į stovyklą, čia mus išrikiuoja, išduoda šautuvus, kurių iki šiol nebuvom matę. Apginkluoja, pasiruošiam kelionei ir vakare iš Švenčionėlių išvykstam Vilniaus ginti. Toks buvo nurodymas. Netoli Pabradės pamatėm kylant juodų dūmų debesis. Karininkai ragino greičiau judėti, vos spėjom suljsti į mišką, kai užskrido trys lėktuvai su vokiškais kryžiais ant sparnų. Kaip šlavė iš kulkosvaidžių, sukritom ant žemės, o politrukas, kuris ką tik koliojo mus nešvankiais žodžiais, dabar jau meldėsi: „Bože spasi nas“. Kai lėktuvai nuskrido, žiūriu – už kapinaičių tvoros guli mokyklos viršininkas Chorovas, pulkininkas Dabulevičius (vėliau buvo Vilniaus meras), visi sumišę, pasimetę. Netrukus atvyko sunkvežimiai ir išvežė kariūnus, o mes vežėm kulkosvaidžius ir visą kitą mokyklos turtą. Žygiavom per dieną ir naktį, Nemenčinėje dar mus sulaikė. Pasiekėm Naująją Vilnią nei valgę, nei gėrę, arkliai nuvargo. Apsistojom, nukinkėm arklius, atbėga politrukas šaukdamas, kad „nemcai“ plentu važiuoja. Mes vėl arklius pasikinkėm ir į miškelį. Vėl užskrido lėktuvai ir ėmė kapot iš kulkosvaidžių. Dievo

laimė, ugnį atidengė jau praskridę pro mus. Čia mes išsisklaidėm: rusai bėgo atgal į Švenčionėlius, kiti nubėgo į Vilnių, o mes, 18 kareivių ir leitenantas Čiženauskas, pasilikome. Tuoj nusidrėskėm rusiškus antsiuvus, nuo kepurių nuplėšėm penkiakampes. Tik vienas ruselis buvo su mumis pasilikęs. Visą dieną tupėjom miškelyje, vokiečių tankai važiuoja ir pravažiuoja, niekas neateina mūsų suimt. Mes juos matom, jie irgi mus mato, pašaudo į mišką ir nuvažiuoja. Pasiuntėm kelis atstovus, tie nuėję pradingsta, grįžta tik vakare. Pasako, kad juos vokiečiai nusivežė į Vilnių. Vilnius jau buvo vokiečių užimtas, mes irgi patraukėm į Vilnių. Kitą dieną mus pasiuntė saugoti saugumo rūmų. Čia sutikau pažįstamą Lietuvos saugumo darbuotoją, su kuriuo gulėjome ligoninėje. Kai bolševikai atėjo, jis su fiktyviais dokumentais pasislėpė ligoninėje ir okupacijos laikotarpį prabuvo kaip ligonis. Mėnesį gyvenom su pakilia nuotaika, jautėmės kaip atkuriamos nepriklausomos Lietuvos kariuomenės branduolys. Paskui iš Antakalnio mus iškėlė į Subačiaus gatvę, čia pasklido kalbos, kad mus vokiečiai paleis į namus. Kartą parai išsiuntė į sargybą, grįžtam po paros – visi išvažiavę į namus, o mūsų būrio (apie 30 kareivių) neleidžia. Kitą dieną mus, 200 vyrų (visą kuopą, tarp kitų ir kuopos vadas Sakalas, kitų kuopų vadai Žibas, Žemaitis), surinktų iš kitų būrių, išrikiavo, bataliono vadu prisistatė kapitonas Levickis (generalinio štabo karininkas, vėliau majoras), kiti karininkai, apginklavo ir įsakė laukti vakaro. Tris kuopas sudarė ir iš kitų dalinių. Tik vėliau sužinojom, kad vokiečiai pareikalavo dar vieno bataliono, du batalionai jau buvo sudaryti Kaune.

PENKIOLIKTOJO SAVISAUGOS BATALIONO KELIAS

Sudaromas 800 vyrų batalionas, sėdam į traukinį ir išvažiuojam su daina. Nuveža iki Varėnos, paryčiui išlaipina su visa manta, išrikiuoja ir pasako, kad du pabėgo, jie bus sugauti ir teisiami Karo lauko teismo. Liepė neišsilakstyt, mums pratęsta karinė tarnyba. Pasakė, kad susprogdintas tiltas, toliau negalėsim važiuoti, iki Gardino eisim pėsti.

Buvo jau liepos 22 d., pats viduvasaris, karštis neapsakomas. Tris paras ėjom iki Gardino. Gavau saulės smūgį, vos atsipeikėjau, atrodė, kad jau krisiu vietoje, bet priėjome Ratnyčėlę ir sustojome pailsėti. Nakvojome miškuose. Pamenu gerai: buvo šilti vasaros vakarai, kariūnai uždainavo, prie jų prisijungė ir kiti. Gražiai skrido per miškus lietuviška daina, keistas išdidumas apėmė – juk čia Belovežo giria, kur medžiojo mūsų didieji kunigaikščiai. Sprendėme, kada paskutinį kartą šiose giriose vaikščiojo laisvas Lietuvos karys. Tai turėjo būti labai seniai, nuo to laiko turėjo būti praėję keli šimtmečiai. Senovės lietuvių karių tradiciją pratęsėme mes. Pakelėse sutiktus žmones sveikinom lietuviškai. Daugelis iš jų nebuvo matę Lietuvos kario, nes šis dzūkų kraštas buvo okupuotos lenkų. Gardiną pasiekėme labai išvargę, bet žygiavome per miestą dainuodami. Mus Gardine labai gerai priėmė, pamaitino. Prasidėjo mūsų tarnyba vokiečių kariuomenės daliniuose. Mūsų būrį išsiuntė į Lydą, o po dienos – į Iviją, iš ten kartu su vokiečiais turėjome į Lydą atvaryti rusų belaisvius. Nedaug dar buvau pragyvenęs, ne ką ir matęs, išauklėtas krikščioniškai, net nemaniau, kad gali būti toks žmogaus paniekinimas. Dabar pamačiau voras paliegusių, nusilpusių ir išbadėjusių belaisvių, aplinkui vokiečiai su šunimis, su rimbais rankose. Žmonės bejėgiai, beteisiai, negali priešintis, juos daužo rimbais, nebepaeinančius

nušauna. Supratau, kad pati blogiausia padėtis žemėje – belaisvio. Atvarę belaisvius į Lydą, kitą rytą juos jau varėm į Vasiliškį. Tokia buvo tvarka: mums atvarydavo iki Lydos, o mes nuo Lydos iki Vasiliškio 20 kilometrų nueidavome pėstute. Iš Vasiliškio parveždavo sunkvežimiu. Kitą dieną vėl viskas iš pradžių. Visą mėnesį praleidom rusų belaisvių apsaugoje. Rugpjūčio pabaigoje išvarėm belaisvius iš Lydos ir atlydėjom iki Gardino. Gardine, grįžę į kareivines, radome daug naujų karių, taip pat ir ispanų „Mėlynąją diviziją“. Ji čia buvo galutinai suformuota. Visi jų kariai buvo nedidelio ūgio, jauni, gražūs juodaplaukiai ir labai linksmi. Grojo gitaromis, šoko, dainavo, klegėjo kareivinės, ūžė kaip bičių avilys. Visur girdėjosi „kamaraden“. Žinoma, pas juos nebuvo nei tvarkos, nei drausmės. Vaikštinėjo neužsegiotomis uniformomis, nesveikino karininkų. Vaikštinėjo grupėmis, kalbino kiekvieną sutiktą merginą, eidavo į bažnyčias, tik labai bijojo šalčio. Kai generolas Frankas Ispanijoje kariavo su komunistais, vokiečiai juos rėmė. Frankas, atsidėkodamas vokiečiams, pasiuntė jiems „Mėlynąją diviziją“ kovoti su bolševikais. Gardine vokiečiai juos apginklavo ir išsiuntė į Leningrado frontą, kur visa divizija sušalo. Gardine rugsėjo mėnesį ispanai jau vaikštinėjo pasistatę apykakles ir dejavo, kad šalta.

Laikinai mūsų dalinys buvo pavadintas 2-uoju batalionu. Bataliono vadas buvo majoras Levickis, kartu su juo dirbo leitenantai Skridaila, Vizgirda ir vokiečių kalbą mokėjęs Marcinkevičius. Mūsų kuopos vadas vyr. leitenantas Sakalas, vėliau pakeltas į kapitonus, būrio vadas leitenantas Prišgintas, kito būrio vadas buvo Kavaliauskas. Kitų kuopų vadai buvo kapitonas Žemaitis ir Žibas. Spalio mėnesį mus perkėlė į Baranovičius, ten per žiemą ėjom sargybas, o 1942 m. birželį išsiuntė į Naugarduką, čia įsijungėm į kovą su raudonaisiais rusų partizanais. Juos gaudėm iki 1943 metų pabaigos.

Apie šitų partizanų kovos taktiką reiktų pakalbėti atskirai. Tai buvo gerai paruoštos, apginkluotos ir apmokytos raudonųjų gaujos. Jie kovoja tik tada, kada ant jų užlipi. Kartą iš Novojelnios netoli Lydos mus nuvežė į Nesvyžių. Atvežė pavakarį, o 12 valandą nakties iššygiavom, ėjom apie 20 kilometrų ir miške netikėtai užklupom raudonuosius partizanus. Kautynės vyko visą dieną. Mums padėjo lėktuvai, sudaužė jų stovyklą, tik tada juos išvijom. Jų stovykla įrengta nuostabiai: nedideli namukai, žeminės, padaryti įtvirtinimai, viskas labai gerai užmaskuota. Vokiečiai pasiųsdavo kariuomenės dalinį prieš tuos partizanus, kol neužimsi jų pozicijų, kol jų neišvaikysi, tavęs neatšauks. Mūsų partizanai šito nesuprato. Man buvo aišku, kaip elgiasi tas, kuris puola, todėl ir partizanaudamas vadovavausi tais metodais, kuriuos įgijau kovodamas priešų pusėje. Ne kartą teko susidurt su raudonaisiais partizanais, dažnai apsišaudydavom iš 200 – 300 metrų atstumo. Kartą važiavo vokiečiai ir mūsų bataliono maistininkai. Apsaugoje važiavo keli mūsų ir keli vokiečių kareiviai. Grįžtant į Naugarduką su maisto produktais, juos miške užpuolė raudonieji partizanai. Pirmajai mašinai pavyko pasprukti, o kita pasiliko. Iki Naugarduko buvo likę apie 15 kilometrų. Kai mums pranešė, kad maistininkus užpuolė partizanai, mes ir vokiečiai šokome į sunkvežimius ir atvažiavome į užpuolimo vietą, bet užpuolėjai jau buvo pasitraukę arba išsislapstę. Savuosius irgi radome išsislapsčiusius – vieni buvo sulipę į eglių viršūnes, kiti po šakomis sulindę. Tik vienas buvo lengvai sužeistas, visi kiti liko sveiki. Iki išnaktų krėtėm kaimą, bet nieko neradome. Grįžome jau apie pusiaunaktį supratę, kad partizanų yra ir jie netoli mūsų. Kitą dieną to kaimelio ir aplinkinių kaimų gyventojus varėme per 100 metrų nuo kelio iškirsti miškelį, kad važiuojant iš tolo matytume, kas ten yra.

Išvažiuodavom ir toliau nuo Naugarduko – į Karoličius, Detluvą (baltarusiai vadino Detlova, o lenkai Dzinciola). Netoli to miestelio radome ir lietuvišką Zasiečių kaimą. Dauguma šio kaimo gyventojų dar kalbėjo lietuviškai. Visur, kur tik važiavome, sutikdavome lietuvių – Gardine, Lydoje, Baranovičiuose, Naugarduke. Du mūsų kariai, kurie per žiemą saugojo geležinkelio tiltą kaime prie Lydos, apsivedė su vietinėmis lietuvaitėmis.

Buvo ir tokių atvejų, kai reikėdavo visus gyventojus iškelti iš kaimo, o trobesius sudeginti. Šitam darbui atsiųsdavo specialius baudžiamuosius batalionus, sudarytus iš savanorių. Kadangi mes buvome būtinosios tarnybos kariai, nuo tokių darbų buvome atleisti. Manau, kad tai buvo mūsų bataliono vado nuopelnas. Viename kaime apsistojom iš vakaro, o ryte jau žygiavom toliau. Žygiavom turbūt visas batalionas. Iš vietos gyventojų paėmėm keletą pastočių, jiems niekas nepasakė, kuriam laikui juos paima, tad maisto jie neįsidėjo. Užtrukom penkias paras. Mūsų pastotininkai badavo, mes juos šelpėm kiek galėjom. Tik po penkių parų buvo pranešta, kad šis kaimas iškraustomas. Pirmiausia iš žmonių buvo atimtos visos kiaulės, vištos, avys, jas mašinomis išsivežė vokiečiai. Tuo pasinaudojom ir mes – pasiskerdėm vieną kitą kiaulę ir valgėm į sveikatą. Reikėjo skersti taip, kad kiaulės riksmo negirdėtų vokiečiai. Būdavo, jei tik išgirsta kiaulės žviegimą, tuoj prisistato, puola mus, bara, keikiasi, kad laužome įstatymus, ir viską atima. Iš vakaro kaime surinkus visą smulkesnį ir gyvulių inventorių, rytą žmonės ir karvės buvo varomi į miestelį, o iš ten žmonės buvo vežami dar toliau. Nemažai jų buvo atvežta į Lietuvą. Mums iš paskos ėjo specialūs vokiečių daliniai ir degino tuščias sodybas. Šitaip Baltarusijoje buvo naikinami kaimai, taip buvo daroma ir čia, prie Berezinos upės, kur mes stovėjome. Žiaurūs buvo karo įstatymai, nuo kurių kentėjo paprasti žmonės. Gražus buvo baltarusių paprotys kreiptis į Viešpatį Dievą, kad atitolintų nelaimę. Per vieną naktį – nuo saulėlydžio iki saulėtekio – vyrai turėdavo nukirsti pušį, padaryti kryžių ir jį pastatyti, o moterys išminti linų pundelį, suverpti siūlus, išausti rankšluostį ir juo apjuosti naują kryžių. Kartais rytais, vykdami į išvykas, sutikdavom būrelį žmonių, nešančių kryžių ir rankšluostį. Tuomet pridygo ten kryžių su užrašais „Gelbėk mus, Viešpatie“, deja, neišgelbėjo jų Viešpats...

Vėliau mūsų daliniai nuo raudonųjų partizanų išvalė visą Baltarusijos pakraštį nuo Minsko iki Berezinos, tada persikėlėm kitapus Berezinos. Ten aplinkui vien pelkės, klaikios pelkės. Mums buvo duota užduotis pereiti pelkes, sunaikinti arba išvaikyti ten sulindusias raudonųjų partizanų pajėgas. Penkias paras praleidom žygyje. Viena para praėjo, kol pasiruošėm ir užėmėm pozicijas, tris paras žygiavom per pelkes. Nuo kelmo ant kelmo teko šokinėti apsikrovus įvairia amunicija. Nepataikai ant kelmo, pasineri į liūną, kiti keikdamiesi traukia, gal dėl to ir pasakose sekama, kad pelkėse tik velniai veisiasi. Saugai tik save, apie raudonųjų gaudymą nėra kada galvoti. Gal ten jų ir buvo, bet argi jie mums galvoje, naktį susispiečiam krūvelėmis ir snaudžiam kur nors saugesnę vietelę pasirinkę, o dieną vėl einam. Retkarčiais praskrisdavo vokiečių lėktuvai, artilerija pašaudydavo, bet raudonųjų partizanų mes taip ir nematėm. Per dieną nueidavom tik tris kilometrus, debesys uodų, gyvatynai... Kai grįžom iš žygio, kitą dieną mus pasiuntė į tokį miškelį minosvaidžiais išvalyti teritoriją. Per neatsargumą ten žuvo vienas mūsų kareivis. Labai meniškos sielos žmogus buvo, kur tik mūsų dalinys pabuvodavo, jis visur palikdavo išdėliotus akmenukus, išdrožinėtus Gedimino stulpus, Vyčio kryžius. Prieš mirdamas vis kal-

bėjo: „Nenoriu, kad mane čia užkastų...“. Teko laidoti savuosius Naugarduke, Baranovičiuose, Lydoje. Naugarduke vienas lietuvis kareivis surado lietuvaitę, įsimylėjo, ėmė ją lankyt, jį nušovė tos mergaitės namuose. Novojelnioje ėjo trise: mūsų būrio vadas, skyriaus vadas ir kito būrio vadas. Nuo kareivinių už trijų šimtų metrų iš pušynėlio pylė kulkosvaidis – vieną nušovė, kitą sužeidė, trečias spėjo pabėgti.

Kartą buvome pasiųsti į kaimus raginti valstiečių, kad vykdytų valstybei nustatytas pyliavas. Nepilnas mūsų būrys, gal penkiolika ar dvidešimt iš karių bazės nuvykome į kaimus raginti, kad vykdytų pyliavas. Tame kaime buvo apsistoję ir partizanai. Pamatę mus, pasitraukė į mišką, kiti pasislėpė trobose. Užėję į kiemą paragindavom gyventojus, bet mums atsakydavo, kad nieko neturi, viską atėmė partizanai. Bebaigiant vaikščioti pasigirdo šūviai. Viską metę skubėjome į sutartą vietą. Išgirdę šūvius, čia rinkosi ir kiti kariai. Netrukus viskas paaiškėjo: partizanai, pamatę, kad mūsų mažas būrelis, sumanė mus atakuoti. Prasidėjo smarkus susišaudymas. Mes teturėjom tik vieną kulkosvaidį ir ribotą kiekį šaudmenų. Besitraukdami šiaip taip pasiekėm mišką. Susirinkę visi spaudėm savo bazės link, pasiekėm ją laimingai. Partizanai, išvaikę mus iš kaimo, nebesivijo. Tai buvo toks vienintelis įvykis, kada mes bėgom nuo partizanų, nes jų jėgos buvo žymiai didesnės.

Žiemą dešimčiai dienų visas mūsų būrys buvo išsiųstas ieškoti kaimuose partizanų, raginti kaimiečius vežti valstybei pyliavas. Nuvykę į pirmąjį kaimą, radome tuščius viensėdžius. Viename kieme radome gulinčią sužeistą merginą. Nesupratom, kas nutiko. Vienas gyventojas pasakė, kad neseniai lankėsi vietos policininkai, irgi dėl prievolių, prigąsdino žmones ir peršovė merginą. Žmonės, mus pamatę, išsilakstė ir pasislėpė. Įsakėm tam žmogui kuo skubiau kinkyti arklį ir vežti merginą į miestelį, kad gydytojas suteiktų jai pagalbą. Tą naktį įvyko ir kitas įvykis. Apsistojom nakvynei viename kaime. Lauke palikom sargybą, žinodami, kad čia veikia stiprios partizanų pajėgos. Prieš pusiaunaktį užklydo į kaimą vienas partizanas ir peršovė mūsų sargybiniui ranką. Mes jį paėmėm gyvą. Per tardymą jis pasakė, kad kiti partizanai iš žygio į savo bazę turėtų grįžti pro šį kaimą. Visi pakilom, užėmėm pozicijas ir laukiam. Vidurnaktį pasirodė ilga virtinė pastočių, kurios nuo mūsų buvo tolokai. Suskaičiavom dešimt rogių. Jie turėjo pakilti į kalną ir atsidurti prieš pat mus, o mes, iššovus raketą, turėjom atidengti į juos ugnį. Buvo įtemptos laukimo minutės. Žinojom, kad priešas čia pat, jutome jį, tik laukėme pasirodant. Praėjo minutė kita, penketas, dešimt minučių, praėjo ir valanda, jau atsibodo ir laukti. Pasiteiravę gyventojų sužinojome, kad jie kitu keliu nuvažiavo tiesiai į savo bazę, į kaimą neužsuko. Mums bevaikštinėjant partizanai žinojo, kur mes apsistoję, bet jie mūsų nepuolė. Jie laikėsi tokios taisyklės: jei nori ilgiau išlikti gyvas, neužkabink kariuomenės. Kariuomenei ateis parama, o tau reiks bėgti. Jų taktika buvo teisinga, tai taip ir vaikštinėdavom vieni šalia kitų, tik retkarčiais iš tolo apsišaudydami, parodydami vieni kitiems, kad dar esame gyvi.

Kadangi buvo žiema, vietiniai gyventojai, kurie buvo išėję į mišką, paslėpė ginklus ir grįžo į namus. Po dešimties dienų grįždami į bazę, apsinakvojom tame pačiame kaime, kur nakvojom pirmą naktį, ir čia radome vyrų, kurių anksčiau nebuvo. Tardant daugelis prisipažino, kad sugrįžo į namus iš būrio, nes būriai išsiblaškė. Atėmėm iš jų ginklus ir pristatėm į miestelį. Ten juos ištardė ir paleido į namus.

Netoli Detluvos buvo spirito varykla, kurią saugojo ir mūsų vyrai, ir vokiečiai. Nuvažiavo vienas mūsų skyrius parsivežt budinčių. Nuvažiavo ir pasivaišino... Jau su-

sirinko visi važiuot į namus, bet netikėtai pasipylė partizanai ir ėmė šaudyti. Reikėjo trauktis, bet vienas „prisivaišinęs“ taip ir pasiliko. Pasitraukę mes jį apraudojom, jau nebesitikėjom jį pamatyti. Praėjo mėnuo – ir vėl jis tarp mūsų. Papasakojo, kaip ten buvo. Paėmė jį partizanai visiškai nusilesusį, parsitempė į savo stovyklą, ilgai tardė. Kadangi buvo apsukrus vyrukas, sugebėjo juos įtikinti esąs niekuo dėtas, nors daug kartų buvo statytas prieš šautuvo vamzdį, gąsdinamas, kad bus nušautas. Vėliau partizanai pradėjo ir jį vestis kartu į žygius. Vieną kartą iš žygio partizanai grįžo visiškai girti, užsnūdo ir sargybiniai, kurie jį saugojo. Jis iššoko iš vežimo ir įlindo į mišką. Nežinodamas vietovių, klaidžiojo po miškus, miegojo eglėse, šieno kupetose. Partizanai labai jo ieškojo, nes jis žinojo daug stovyklavimo vietų. Judėti galėjo tik naktį, o dieną tūnojo pasislėpęs. Po trijų parų klajonių jam pavyko priartėti prie miestelio ir pasiduoti vietos įgulai. Viską išsiaiškinus, jis parkeliavo pas mus. Tada jau rengėm kur kas operatyvesnes išvykas į tas vietoves, kurias jis nurodė. Stovyklas radom, bet partizanai iš jų jau buvo išsinešę visą turtą. Jis pasakojo, kad partizanai turi ir tanką susiremontavę. Nuvykome ir netoli vieno kaimo pamiškėje radom tanką, apžiūrėję supratom, kad jis laikomas tik įspūdžiui padidinti. Apkrovėm eglišakėmis ir padegėm.

Raudonieji partizanai nuolat gaudavo didelę paramą iš užnugario, jie turėjo savo vadovybę. Iš Rusijos lėktuvais jiems mesdavo ir mesdavo desantą, maisto atsargas, ginklus, šaudmenis. Palyginus su mūsų partizanais, buvo didelis skirtumas, visais atžvilgiais jie turėjo kur kas didesnį pranašumą. Mes rasdavom trotilo sandėlius, sudegindavom jo tonas, sprogdindavom. Stovyklos buvo kuo puikiausiai įrengtos, per pelkes padaryti lieptai, ant kalniukų namelių pristatyta. Dauguma buvo mobilizuoti vyrai ir desantu permesti į užnugarį. Dalis būdavo ir vietinių, kartais mes juos suimdavom ir vėl paleisdavom.

Visiems įkyrėjo tokia nedėkinga tarnyba, kareiviai ėmė dezertyruoti. Apsimečiau, kad sergu pleuritu. Patikrino ir išsiuntė į Vilnių. Gulėdamas ligoninėje prisiminiau, kaip prieš pustrečių metų išvykome iš Vilniaus į nežinią, bet būdami jauni ir drąsūs, galvojome didelius darbus nudirbti, tarnauti Lietuvai. Šiandien daugelio tų, kurie tada taip gražiai dainavo girioje, jau nėra tarp gyvųjų. Mažų kauburėlių su kryželiais liko Lydoje, Naugarduke, Baranovičiuose, Minske, Nesvyžiuje, Baranove. Surinkime atminimą visų tų, kurie paguldė galvas už Lietuvą. Kurgi jūs, mano gerieji draugai, kuriuos palikau 1943 metų spalį Bitėnuose? Kur mano nuoširdus draugas Baltrėnas, linksmasis Bernadickas, nesiskiriantis su armonika Morkūnas, mėgstantis gražiai pameluoti Birbilas, lenkiškos kilmės Stasevičius, kurį sutikau Utenoje? Ar gyvas Šriubas? Kur Jankauskas, Masiulis, skyriaus vadas Poškus ir dar daug kitų, su kuriais vargta, kentėta, duonos rieke dalintasi? Esu girdėjęs tik apie buvusį kariūną Joną Pakenį iš Juškėnų kaimo, kad yra atsiuntęs laiškų iš Vokietijos, ten apsigyveno, atrodo, ir vedė. Juškėnai – mano motinos gimtinė, aš ten nuvažiuodavau pas dėdę. Nežinau, kur iškeliavo geras draugas Daukša iš Šilėnų, žemaitis Kaušas, mažiukas kareiva Gricius... Kur dingo karininkai? Pakenio likimas rodo, kad batalionas pasiekė Vakarus ir ten išsisklaidė. Nesurinks tėvynė Lietuva jų išblaškytų po visus pasaulio kampelius...

Tris dienas pagulėjau ligoninėje Vilniuje ir liepė grįžti atgal, bet atgal jau nebegrįžau. Valsčiuje pažįstamas žmogus padarė dokumentus, išvažiavau į Ylakius pas dėdę. 1944 m. prieš pat Velykas parvažiavau į namus. Ketveri metai buvo praėję, kaip aš išėjau į karo tarnybą...

KĘSTUTĖNAI

1944 m. liepos 7 d. Raudonoji armija antrą kartą užėmė Tauragnus. Liepos pabaigoje Vytautas Petravičius ir Antanas Ruzgas atnešė man kelis atsišaukimus, kuriuose lietuviai jaunuoliai buvo raginami neiti tarnauti į rusų kariuomenę. Jie supažindino su pogrindine veikla. Pasirodo, jau nuo vokiečių okupacijos laikotarpio Biliakiemyje veikė Kęstučio organizacija.

R. K. p a s t a b a: Bronius Vaivada, buvęs Lietuvos kariuomenės aviacijos majoras, g. 1900 m. Vabalninko vlsč., Žadeikių k. Baigęs Strasbūro universitetą, vokiečių okupacijos metais dirbo Utenos gimnazijoje. Apdovanotas Gedimino ordinu, Klaipėdos vadavimo medaliu, Plieno sparnų garbės ženklu. Vokiečių okupacijos metais įkūrė Kęstučio organizaciją, tapo šios organizacijos štabo viršininku. Organizacijai 1943 m. priklausė apie 350 žmonių. Leido laikraštį „Prošvaistė“, vėliau „Laisvės kelias“. Sugrįžus sovietams, kęstutėnų veikla buvo atgaivinta. Už antisovietinę veiklą B. Vaivada 1945 06 22 buvo suimtas ir 1946 06 07 sušaudytas Vilniuje.

Apie Petravičius plačiai aprašyta S. Mockaus dokumentinėje apybraižoje „Prisikėlę žmonių atminty-je“ („Utenis“, 2001 04 12).

Jie pradėjo raginti vyrus, kad apsirūpintų ginklais, ateidavo studentas Balys Bikelis iš Stūglių (vėliau buvo MGB užverbuotas, nusižudė). Vyrus čia pradėjo organizuoti broliai Vytautas, Albertas, Alfonsas Petravičiai ir Stasys Žibėnas. Nelegalios spaudos atnešdavo ir dažniau, joje būdavo vardijami bolševikų žiaurumai, buvo raginama ruoštis pogrindžio darbui ir sunkiai kovai. Vieną kartą buvau pakviestas į susitikimą Raistiniuose. Nuėjęs atradau minėtus jaunuolius ir dar vieną nepažįstamą, kurie ir sudarė slaptos Kęstutėnų organizacijos branduolį. Tie laisvės šaukliai turėjo tikėjimo dovaną, nes suprato bolševikų tikslus. Jie aiškiai jautė artėjančią baisią pražūtį, bet jiems labai trūko žinių, kaip kovoti, kaip atitolinti pražūtį, kaip nugalėti, kokius kovos būdus pasirinkti. Jie kartais nesuprasdavo, koks siaubingas priešas stovi prieš mus. Jų pasirinktas kovos būdas gal ir turėjo trūkumų, bet mes privalome nulenkti galvas už jų paaukotą jaunystę, už iškovotą tautos laisvę ir nepriklausomybę. Tie vyrai – Vytautas Petravičius-*Benius*, Balys Bikelis-*Švitrigaila* ir Stasys Žibėnas. Jie pirmieji pradėjo kovą.

Ta organizacija vokiečių okupacijos metu veikusi Utenoje ir jos apylinkėse, praėjus frontui, matyt, buvo išblaškyta. Vieni vadai pasitraukė į Vakarus, kiti, palikę savo postus, pasitraukė į Lietuvos gilumą. Dalis jų laikėsi anapus Utenos, kažkur apie Užpalius, Jūžintus. Ši organizacija buvo dešinioji, laikėsi krikščioniškosios moralės principų. Kaip dabar suderinti krikščioniškąją moralę su žiauria kova: priešintis pasyviai ar organizuoti aktyvų ginkluotą pasipriešinimą? Šitą klausimą sprendėme ne kartą. Ginkluotam pasipriešinimui trūko ginklų. Frontas pro mus praėjo greitai, didelių kautynių šiose apylinkėse nebuvo, tad ir ginklų mažai liko. Vyrų atsirasdavo vis daugiau, o ginklų trūko. Taip iki spalio ar lapkričio mėnesio buvo tenkinamasi tik iš kęstutėnų gaunama pogrindine literatūra.

RAISTINIAI

Nors Raistinių pavadinimas ir nekelia jokio žavesio, bet man šis kaimas brangus tuo, kad nuo čia prasidėjo mūsų rezistencijos pradžia. Iš čia vedė keliai į Kačiūnus ir

į Kęstučio organizacijos pasipriešinimo lopšį – Biliakiemį. Frontui traukiantis Raistiniai nenukentėjo, tik Krašuonos pelkėse nukrito pašautas lėktuvas. Vyriausias kęstutėnų organizacijos vadas Vytautas Petravičius šiame kaime buvo nuolatinis svečias, retai kada atėjęs jo nerasdavau. Raistiniai įsikūrę prie pat Krašuonos pelkių. Jei kokia bėda, tuoj į pelkes, stribai be kariuomenės į pelkes nelįs. Sutraukti stambesnį kariuomenės būrį reikia laiko ir pasirengimo. Šio kaimo gyventojai palaikė partizanus, čia jiems buvo saugiausia. Kitoje Krašuonos pusėje visi Kačiūnų kaimo vyrai tą rudenį buvo išėję į mišką – tai irgi atramos punktas. Rudeniop, nors visi gyvenome pavieniui, nutarėm pavaikščioti pas gyventojus ir apsirūpinti ginklais. Šiek tiek ginklų surinkome, bet vienas toks pasivaikščiojimas baigėsi nelaime. Nusprendėm užeiti Politiškių kaime pas vietinį rusą Jermolajų Dolotovą Jarmošką, kuris dirbo valsčiuje ir įskundinėjo žmones. Dėl jo visi kaimo vyrai turėjo išeiti iš savo namų. Nutarėm jį pagąsdinti ir pagrasinti, kad bus sunaikintas, jeigu nesiliaus skundęs, be to, atimti jo ginklą. Kai paprašėm įleisti į vidų, jis ėmė šaudyti. Sužeidė vieną mūsiškį – Augutį (kitur – Augulį) iš Šeduikių kaimo, netrukus jis mirė. Tai buvo pirmoji Kęstučio organizacijos auka. Netrukus po to į Tauragnus atsikraustė Vetrovo divizijos kareiviai ir ėmė siausti Tauragnų apylinkes. Siautimai vyko anapus Tauragnų – Ginučių miškų pusėje ir apie Sėlą, Kirdeikius, Jaciūnus, Saldutiškio pusėje. Ten partizaninis judėjimas buvo daugiau išsiplėtęs, mes tuo metu buvom išsiskirstę pavieniui ir apie mėnesį, kol siautėjo toji divizija, suėjimus laikinai nutraukėm. Laukėm, kada jie atsibastys į Raistinius, bet jie neatėjo, tik šiapus Tauragnų buvo trumpai pasirodę tai viename, tai kitame kaimelyje palikdami kraujo žymes. Netoli nuo Raistinių, Nečioniškio kaime, užėjo į Jankūnų sodybą ir, radę du vyrus pjaunant malkas, abu sušaudė. Vienas iš jų buvo kaimo gyventojas Vladas Bitkevičius, o kitas – Jonas Jankūnas. Nušovė vien todėl, kad jie buvo jauni. Tiesiog sužvėrėję buvo Vetrovo divizijos kariai.

Skaudi nelaimė ištiko ir mūsų vadovų trijulę. Prasidėjus mokslo metams, į universitetą studijuoti išvyko Balys Bikelis-*Švitrigaila.* Retkarčiais jis atvažiuodavo iš Vilniaus, perduodavo studentų nuotaikas, atveždavo popieriaus. Tuo tarpu Žibėnas, kuris palaikė ryšį su už Utenos buvusiais partizanais, išvyko kur, jo manymu, buvo geriau susiorganizavę partizanų būriai. Taigi reikėjo nuvežti į malūną grūdus sumalti partizanų maistui. Tai padaryti pasišovęs Žibėnas. Persirengęs moteriškais drabužiais ir važiavęs per Užpalių miestelį, be to, važiuodamas išdarinėjęs visokias grimasas, taip ir atkreipęs milicininkų dėmesį. Tie bandė jį sustabdyti, bet jis nestojęs, šokęs iš vežimo ir bandęs bėgti, tie jį ir nušovę.

Pradėjom vėl susirinkti Raistiniuose. Atsirasdavo vis naujų žmonių. Beveik nesitraukė iš Raistinių nuo persekiojimo pabėgęs Bronius Musteikis-*Juraitis* iš Pilkenių kaimo. Tai drąsus ir narsus partizanas, lindęs į pavojus, bandęs likviduoti net patį Jarmalavičių, bet nesėkmingai. Dažnas svečias pas mus būdavo Romas Zinkevičius-*Paberžis,* pasitraukęs iš Utenos gimnazijos, atsirado *Kerpė,* kurio pavardės taip ir nežinojau, jis buvo gimnazistas iš Utenos. Tuo metu aš jau priklausiau LLA, bet daugiau bendravau su kęstutėnais. Į šią organizaciją įstojau beveik atsitiktinai. Tarp tų dviejų pogrindžio organizacijų vyko šiokia tokia trintis. Aš lyg bandžiau juos sutaikyti arba bent supažindinti, kad jie rastų bendrą kalbą. Man stojant į LLA, sutarėm surengti susitikimą su Kęstučio organizacijos atstovais. Deja, nuėję į sutartą vietą Gaidelių kaime, LLA atstovo neradom. Kitą kartą Maleckažemio kaime toks susi-

tikimas įvyko. Ten LLA atstovas *Kalvis*-Bronius Zinkevičius susitiko su kęstutėnų vadu *Beniumi,* bet jie bendros kalbos nerado. Po to dar vieną kartą sutarėme susitikti pas *Skambutį*-Juozą Gaidelį. Tada atėjo pats Tigro rinktinės štabo viršininkas Vladas Vaitkevičius-*Kirvis,* o aš turėjau pristatyti *Benių* ir *Skrajūną.* Taip jau išėjo, kad jie pavėlavo pas mane atvažiuoti, ir susitikimas nebeįvyko. Vėliau man *Skambutis* pasakė, kad jie mūsų nesulaukę išvyko pikti dėl žodžio nesilaikymo.

MARGIO IR *LIEPOS* BŪRIAI

Tą žiemą Raistiniuose pradėjo dažnai pasirodyti *Skrajūnas*-Jonas Stundžia iš Pilkenių kaimo (buvęs nepriklausomos Lietuvos policijos vachmistras). Dar 1941 m. bolševikai jį gaudė, norėjo suimti ir išvežti į Sibirą, bet jis spėjo pasislėpti, išvežė tik jo šeimą. Dabar žinojom, jog jis laikosi Vilkablauzdės kaime, iš ten su vienu vyruku dažnai atvažiuoja į Raistinius, Biliakiemį, Kačiūnus. Jis save laikė kuopos vadu, bet kas sudarė jo kuopą, taip ir nebuvo aišku. Aš irgi nežinojau, ar priklausau jo kuopai, ar ne. Atrodo, jis buvo priėmęs LLA priesaiką, bet bendravo su Kęstučio organizacija. Dauguma besislapstančių partizanų nežinojo, kam jie priklauso, tikriau jie niekam nepriklausė... Kad ir netoli Raistinių buvęs Kačiūnų vyrų *Margio* būrys. Turbūt nė vienai iš mano minėtų pogrindžio organizacujų jie nepriklausė. Antanas Kaušyla-*Margis,* kilęs iš Kačiūnų kaimo, žmonių pramintas „Jaroku“. Šitas būrys susiorganizavo stichiškai dar ankstyvą 1944 metų rudenį, kai rusai pradėjo rankioti vyrus į karo tarnybą. Nė vienas iš šio kaimo neišėjo. Slapstytis jie turėjo neblogas sąlygas. Prie pat kaimo Krašuonos pelkės, o šalia krūmais apaugęs miškas, vadinamos Viganos. Tai kažkada buvusios dvaro ir kaimo ganyklos, šitose ganyklose ir įsikūrė *Margio* būrys. Šitas būrys palaikė ryšį su Utena, nes jame buvo partizanų iš Utenos. Vienas iš jų – Utenos gimnazijos mokytojas Vytautas Pakštas-*Naras.* Mes jį laikėme štabo vyru, jis buvo neeilinis partizanas, išsilavinęs, aukštos kultūros žmogus. Jis daug ko mums yra papasakojęs, mokęs mus gražaus elgesio taisyklių. Žuvus *Liepai,* jis tapo rinktinės vadu. Su juo kartu ateidavo Algirdas Šuminas-*Kurklys,* irgi išsilavinęs žmogus. Su Vytautu Petravičiumi bendravome visą žiemą. Jis dažnai atvykdavo pas mus, iš jo gaudavome įvairiausių antspauduotų blankų: pradžios mokyklos baigimo pažymėjimų, gimimo liudijimo pažymėjimų ir kitokių dokumentų, liudijančių žmogaus asmenybę, gimimo metus. Su tais dokumentais daug ką išgelbėjom nuo kariuomenės. Kai pritrūkom antspauduotų blankų, sužinojome, kad Juodžių kaime gyvena žmogus, kuris sugeba nuo vieno dokumento antspaudą perkelti ant kito. Važiavome pas jį pasisemti patirties. Tai nėra sudėtingas darbas, bet reikia menininko rankos. Mums tas darbas nelabai sekėsi.

Artėjant pavasariui, ėmė atsirasti daugiau partizanų, vyrai pradėjo išlįsti iš bunkerių, šiose apylinkėse nebuvo rusų kariuomenės siautimų, todėl visi jautėsi laisvai. Susiformavo patikimas ryšininkų tinklas, *Margio* būrys. *Benius* palaikė nuolatinį ryšį su Utena, be to, per Šeduikių, Alių, Katlėrių kaimus buvo palaikomas ryšys ir su tolimesniais partizanų būriais. Tauragnų ir Kuktiškių vieškelis buvo skirianti riba tarp LLA kovotojų, pasivadinusių „vanagais“, ir nuosaikesnių Kęstučio organizacijos narių.

1945 m. kovo mėnesį pas partizanus atsirado Vytauto Petravičiaus brolis Albertas Petravičius, prieš tai dirbęs Tauragnų vidurinės mokyklos mokytoju. Vietos valdžia jų šeimą persekiojo, į mišką buvo išėjęs ir trečias brolis Alfonsas. Albertą rusai norėjo

paimti į kariuomenę, bet jis pasirinko mišką. Su broliu Vytautu Albertas nevaikštinėjo, du kartus buvau jį sutikęs Raistiniuose su kita grupe, klausinėjo apie Vytautą, sakė seniai jį buvo sutikęs. Vėliau Albertas iš mūsų akiračio dingo, persikėlė į kitą Utenos pusę, ten tais pačiais metais žuvo.

Balandžio mėnesį pasklido kalbos, kad vadovauti partizanams atsiras karininkas. Balandžio pabaigoje nuėjęs į Raistinius radau nepažįstamą ir nematytą aukšto ūgio, stambaus sudėjimo vyrą. Iš kitų netrukus sužinojau, kad tai ir yra lauktasis karininkas Vladas Mikulėnas, pasivadinęs *Liepa.* Kaip vėliau paaiškėjo, jis nebuvo kadrinis karininkas, jis kilęs iš Mockėnų kaimo, ketvirto kurso studentas medikas. Nors jis nebuvo kadrinis karininkas, bet jo atvykimas buvo rimta paspirtis besiblaškantiems partizanams. Jis iš pavienių vyrų suorganizavo veikiantį būrį, kuris jau nieko bendro neturėjo su rudenį ir žiemą veikusiais kęstutėnais. Dabar visi norėjo veikti, pasirodyti, kad šį tą gali. Tiek *Margio* būrio vyrai, tiek aplink Raistinius besitrainioję per žiemą – dabar visi priklausė *Liepai*. *Liepa* patikrino ginkluotę, planavo bendrus kovos veiksmus, jeigu juos pultų stribai arba rusų kariuomenė. Nelengva buvo su mityba. Šitas būrys (nuo 50 iki 70 partizanų) bazavosi Raistinių, Kačiūnų, Biliakiemio trikampyje ir prie jo prigludusiuose kaimeliuose bei miškeliuose. Miškeliai nedideli, išsilaikyti juose nepastebėtiems neįmanoma. Nors niekas ir nesislapstė, visi jauni, narsūs. Man, dvejus metus braidžiusiam Baltarusijos pelkynus, padėtis atrodė kitaip. Raudonieji partizanai stoti į atvirą kovą su reguliaria kariuomene vengė. Tik netikėtai užpuolus gindavosi, kol kiti pasitrauks. Ne kartą kalbėjau, kad tokio gausaus būrio vaikštinėjimas atvirose vietose – labai pavojingas. Suseks, atsiųs kariuomenę ir sunaikins. Netrukus taip ir įvyko.

Vieną šeštadienį partizanų būrys susidūrė su stribais ir kariuomenės daliniu, atsiųstu į žvalgybą. Partizanai ne tik atsilaikė, bet dar privertė dalinį trauktis, kalbėjo, kad priešininkai turėjo nuostolių. Vadovaujantis raudonųjų partizanų taktika, iš tų vietovių reikėjo kuo skubiau trauktis arba išsisklaidyti, kol praeis pavojus. Visi vaikščiojo užrietę nosis ir didžiavosi savo pergale. Lygiai po savaitės (1945 05 25) NKVD kariuomenės vadai naktį miškeliuose slaptai išdėstė savo dalinius, o Kačiūnų kaime suėmė žmones ir varėsi. Atbėgo ryšininkas pas partizanus ir pasakė, kad stribai varo suimtus žmones. Partizanai nusprendė suimtuosius išlaisvinti, bet ties Raudoniškiu rusai į juos atidengė ugnį. Vyrai kovėsi, bet pasipriešinti nebuvo jėgų. Partizanai traukdamiesi patyrė nuostolių – žuvo 17 kovotojų, buvo ir sužeistų. Dauguma išsilakstė, kuriam laikui sulindo į bunkerius. Po savaitės *Liepos* būrio likučiai vėl pasirodė Raistiniuose. Raistiniuose ir Krašuonoje ir toliau bazavosi partizanai, bet su Kęstučio organizacija jau buvo baigta. Vėliau čia apsistojo netgi Šarūno rinktinės štabas. Su kęstutėnais susitikimai nutrūko, eiliniai kovotojai perėjo į *Liepos*-Vlado Mikulėno būrį. Vytautas Petravičius-*Benius* tų metų pavasarį liko kaip ir vienišas. Daug kas jo nesuprato, jis vengė kautynių, teroro, norėjo dirbti tarp gyventojų aiškinamąjį darbą, laikytis krikščioniškos moralės principų ir laukti laukti. Matyt, jis nujautė savo mirtį. „Mes žūsim“ ,– vis kartojo jis man. Gegužės viduryje pasklido kalbos, kad Vytautas Petravičius suimtas, rastas kažkur Biliakiemyje be ginklo ir nuvežtas į Uteną, ten tardomas ir saugomas kaip eilinis pilietis, ne kaip partizanas. Kažkokiu būdu jam pavyko iš ten pabėgti.

Birželio mėnesį, kai pirmą kartą *Liepos* būrys susidūrė su stribais, pas mane apsilankė Balys Bikelis-*Švitrigaila* iš Vilniaus, sakė ieškojęs savo draugo Vytauto Petravi-

čiaus, bet niekur jo neradęs. Nuo pavasario, kai čia formavosi *Liepos* būrys, jis Raistiniuose nesirodė. Pasikalbėjom su *Švitrigaila,* palydėjom jį iki Kunigėlio miško ir taip išsiskyrėm su juo. Likimas lėmė, kad po mėnesio V. Petravičius vėl buvo surastas Biliakiemio apylinkėse ir nušautas. Taip baigė savo gyvenimą vienas iš tauriausių šių apylinkių pogrindžio veikėjų, daugelio nesuprastas, daug kieno klaidingai įvertintas jo indėlis į partizaninę pogrindžio veiklą. Tais pačiais metais, tik jau rudeniop, žuvo ir jo brolis Albertas. Tai mokytojas humanistas, daug dirbęs Tauragnų miestelyje kultūros srityje, skleidęs gėrį ir grožį, auklėjęs jaunąją kartą tėvynės ir artimo meilės šviesoje. Šių dviejų šviesių vyrų netektis buvo didelis smūgis Tauragnų visuomenei. Abu jie palaidoti Biliakiemio kapinėse.

Studento Balio Bikelio-*Švitrigailos* irgi daugiau neteko sutikti. Gal ir parvažiuodavo į tėviškę, bet pas mane jau negalėjo užsukti, nes mano tėvų namai buvo stebimi dieną ir naktį. Baigęs studijas, jis dirbo Panevėžyje, bet jo veikla ir ryšiai su partizanais buvo išaiškinti. Balys čekistų buvo įtrauktas į informatorių tinklą. Negalėdamas pakęsti to, kad teko išduoti kovos draugus, nusižudė. Palaidotas Tauragnuose. Taip užbaigė savo gyvenimą paskutinis iš pirmosios pasipriešinimo okupantams trijulės. Visi jie paaukojo savo gyvybes už laisvę. Jų pradėtas darbas nenutrūko, buvo tęsiamas toliau.

LLA – LIETUVOS LAISVĖS ARMIJA

1944 m. rugsėjo pabaigoje mus pasiekė gandai, kad apie Kemėšį jau veikia partizanų būriai, o spalio mėnesį gavom žinią, kad ir kitur jau yra susiorganizavę nemaži būriai vyrų, kurie greičiausiai nepriklausė jokiai organizacijai. Dauguma jų nenorėjo tarnauti sovietinėje armijoje ir laukė, kas bus toliau. Visų viltis buvo sąjungininkai, sakydavom, kad anglai ar amerikonai mūsų bėdoj nepaliks, visi laukėm karo pabaigos. Tada daugelis tikėjom, kad sąjungininkai varys bolševikus iš Europos, taigi ir iš Lietuvos.

Vieną vakarą atėjo pas mane Jonas Juodka-*Rugys* iš Skaistulės kaimo ir pakvietė nueit į Gaidelius. Nuėjom į gerai žinomos pavasarininkų veikėjos Stundžaitės namus. Ten radom susirinkus ir daugiau vyrų. Man nepatiko, kad toje sodyboje buvo susirinkęs būrys kūlimo talkininkų, o šalia jų – partizanai. Vaikšto mašinistai, vaikai bėgioja. Atėjo delegacija iš Sėlos kaimo ir pasakė, kad jie tik trise, bet kaime pasiliko apie 40 vyrų ir laukia tolimesnių nurodymų. Pagaliau atsirado ir vadai, man nepažįstami du jauni vyrai, kaip vėliau sužinojau, vienas iš jų buvo Bronius Zinkevičius-*Kalvis* iš Šarkių kaimo. Jis trumpai kalbėjo apie esamą padėtį ir kvietė visus jungtis į būrius, stoti į LLA organizaciją ir pradėti kovą su okupantais. Pakalbėjęs liepė visiems pakelt rankas, duot priesaiką ir pradėt darbą... Man pasirodė nei šiaip, nei taip. Pakalbėjo kelias minutes, ir viskas. Nenurodė nei veikimo programos, nei veiklos būdų, nei taktikos, nei strategijos. Aš pasakiau, kad kol kas nepasiruošęs tokiam darbui, atsikėliau ir išėjau. Su manim išėjo Jonas Juodka (*Rugio* pusbrolis). Maniau, tuo viskas ir pasibaigė: aš pasilieku su senais draugais Raistiniuose ir vėl kuriame planus, kaip toliau kovosime, kaip vystysime pogrindinę veiklą. Po savaitės ateina *Rugys* ir prašo, kad nueičiau į susirinkimą. Nueinam vėl į Gaidelius pas Apoloniją Stundžaitę – Musteikienę. Nuėję radom partizaną, kuris prisistatė esąs

LLA Šarūno rinktinės štabo viršininkas *Arūnas* (Leonas Vilutis). Jis ėmė klausinėt, kodėl tada pabėgau iš susirinkimo. Paaiškinau, kad aš daugiau dirbu su kęstutėnais, tada jis ėmė peikt kęstutėnus, kad jie nieko gero nedaro. Jų organizacija LLA Vanagai – vienintelė kovinė organizacija, pasirengusi kovoti iki pergalės, visi jauni vyrai privalo stoti į šitą organizaciją. Tiesiog primygtinai jis ėmė mane įkalbinėt priimti priesaiką. Priminiau jam, kad taip viešai veikiant, gali visus labai greit išaiškint ir sunaikinti. Jis sutiko ir taip mane įkalbėjo stoti į LLA. Daviau priesaiką ir tapau LLA karys. Susitarėm, kad mums reikia susitikti su kęstutėnais ir po savaitės sušaukti apylinkės vyrus į susirinkimą, pranešti per mane atvedusį jaunuolį *Rugį*, tuomet jie atsiųs savo atstovą. Taip ir išsiskyrėm. Po savaitės penkiese su Kęstučio organizacijos vadu *Benium* sutartu laiku nuvykome į sutartą susitikimą, deja, LLA atstovo neradom. Grįžome atgal, užėję pas vieną pilietį Skaistulės kaime ilgokai svarstėme organizacinius reikalus ir nusprendėme šaukti apylinkės vyrų susirinkimą Maleckažemio kaime. Įpareigojome *Rugį* pakviesti LLA atstovą, prižadėjo ateiti ir *Benius.* Susirinkimas Maleckažiemyje įvyko spalio mėnesį. Sukvietėme vyrus iš aplinkinių kaimų: Avižieniškio, Rugeniškio, Skaistulės, Papirčių, savo kaimo bei keletą iš Ruliškės kaimo. LLA atstovas Zinkevičius-*Kalvis* atsivedė dar keletą vyrų iš tolimesnių kaimų, kurie tuo metu slapstėsi Vajeliuose. Suėjo dviejų pogrindžio krypčių veikėjai, čia ir išryškėjo lietuviškas būdas. Ką tik buvom okupuoti, okupacijos nė galo, nė krašto nematyti, karas dar nesibaigė, šalyje teroras, nesaugu visur, reikia tik vieningai laikytis, o susirinkime draskosi „partijų" veikėjai. *Kalvis* tik už griežtą kovą, eiti visiems į mišką, jungtis į būrius ir priešintis okupantui. *Benius* kiek kitaip galvoja, siūlo santūresnį pasipriešinimą. Daug buvo kalbama apie tai, kas ir kaip valdys Lietuvą išvarius okupantą, abu turėjo savo programas, kurios kaimo vyrams nelabai buvo suprantamos. Diskutavo kelias valandas, o rezultatas kaip anekdote: du lietuviai – trys partijos. Visgi po pusiaunakčio *Kalvis* prisaikdino visus. Vyrai tapo LLA nariais, buvo įsteigtas naujas būrys (Maleckažemis, Rugeniškis, Avižieniškis, Ryliškiai, Papirčiai, Skaistulė, Pavarlys – Tauragnų apylinkė). Parinkti šiam būriui vadą teisė paliekama rinktinės vadui. Maždaug po savaitės Tigro rinktinės 22-ojo Laisvės būrio vadu buvo paskirtas Vladas Gaivenis iš Avižieniškio kaimo, buvęs Lietuvos kariuomenės ulonų pulko jaunesnysis puskarininkis, aš tapau jo pavaduotoju. Tuo metu dar Vytauto apygarda neegzistavo, organizavosi tik rinktinės. Tigro rinktinė apėmė Saldutiškio, Kirdeikių, Tauragnų apylinkes, Kemėšį.

Labai gaila, kad Gaiveniui neilgai teko vadovauti šiam būriui. Darbo jis ėmėsi gana energingai, stengėsi, kad jį vadu paskirtų. Vieną vakarą dviese su daug vyresniu Antanu Gaiveniu iš Skaistulės kaimo ėjo į susirinkimą Sudalaukio kaiman, pakeliui juos sulaikė Vetrovo divizijos kareiviai, kurie tuo metu buvo apsupę kelis kaimus. Laimė, kad jie ėjo į pirmąjį susitikimą ir jokių dokumentų neturėjo. Juos sulaikė ir nuvežė į Tauragnus. Po kelių dienų Antaną Gaivenį, kaip vyresnio amžiaus vyrą, paleido, o Vladą kartu su kitais suimtaisiais nuvežė į Uteną ir uždarė. Ten jam artimieji parūpino suklastotus metrikus, tad po kelių dienų ir jis grįžo į namus. Kaip buvo iš tikrųjų, sunku pasakyti, bet mes daugiau jo nebesutikome, jis tuoj išvyko iš mūsų krašto.

Tuo metu prasidėjo vyrų gaudymai, areštai, žudynės, baisūs persekiojimai, sekimai. Aš irgi buvau savaitę pasitraukęs iš savo krašto, kiti kas sulindo į bunkerius, kas šiaip kur pasislėpė. Per pirmąjį valymą patirta daug nuostolių: vienus šaudė,

kitus, kurie tinkami, ėmė į kariuomenę. Matyt, jiems buvo žinoma, kad Tauragnų ir Saldutiškio apylinkėse įsikūręs rinktinės štabas. Po NKVD kariuomenės siautimų vėl grįžome į savo vietas, vėl užmezgėme ryšį. Dabar ryšį palaikiau per Juozą Gaidelį-*Skambutį* iš Papirčių kaimo, tuojau gavau ir paskyrimą. Pasitraukus būrio vadui, tapau 22-ojo Laisvės būrio vadu. Dabar gaudavau daug įvairių instrukcijų, pavedimų, kaip elgtis, tvarkytis, rinkti informaciją apie žuvusiuosius, rūpintis jų šeimomis, kaip priešintis okupantui ir daug kitų neįmanomų įvykdyti įpareigojimų.

22-ąjį Laisvės būrį tuo metu sudarė šie kovotojai:

1. Vladas Juodka iš Avižieniškio kaimo.
2. Balys Juodka-*Voveraitis* (*Voveriukas*) iš Avižieniškio k.
3. Jonas Juodka (Balio brolis) iš Avižieniškio k.
4. Stasys Juodka-*Klajūnas* iš Avižieniškio k.
5. Jonas Juodka-*Vėžys* iš Avižieniškio k.
6. Romas Juodka iš Avižieniškio k. (Stasys, Jonas ir Romas – broliai).
7. Kazys Juodka-*Ėglis* iš Rugeniškio k.
8. Jonas Juodka-*Rugys* iš Skaistulės k.
9. Juozas Gaidelis-*Skambutis* iš Papirčių k.
10. Kazys Gaidelis-*Trimitas* iš Papirčių k. (Juozas ir Kaziu – broliai).
11. Juozas Grašys iš Ryliškių k.
12. Jonas Šiaurys iš Ryliškių k. (žuvo 1945 m.).
13. Jonas Šiaurys iš Ryliškių k.(žuvo 1944 m.).
14. Pranas Ivonis-*Klajūnas, Skrajūnas* („Aukštaičių kova“ redaktorius).
15. Stasys Ivonis-*Uosiukas.*
16. Bronius Žilys-*Vyturys* iš Maleckažemio k.
17. Jonas Žilys-*Putinas, Piramidė* iš Maleckažemio k.
18. Vladas Rūkštelė-*Ramūnas.*
19. Alfonsas Daunys-*Šriubas.*
20. Juozas Bitkevičius-*Šermukšnis.*
21. Bronius Musteikis-*Juraitis* iš Pilkenių k.(ne mūsų būrio, tik pas mus laikėsi).
22. Jonas Maniušis-*Šovinys* iš Pilkenių k.(ne mūsų būrio, tik pas mus laikėsi).
23. Bronius Musteikis-*Biržėnas* iš Pilkenių k.(žuvo 1946 m.).

Lapkričio pradžioje, bolševikų revoliucijos švenčių metu, Skaistulės kaime buvo sušaudytas Tauragnų valsčiaus darbuotojas Kanišauskas. Buvo kalbama, kad 1941 m. jis dalyvavęs žmonių trėmime, prie vokiečių buvo išvežtas darbams į Vokietiją, grįžus rusams, jis vėl pradėjo dirbti valsčiuje. Kiekvieną dieną jis po darbo grįždavo į namus, o rytą vėl išeidavo į Tauragnus. Gavęs iš partizanų kelis perspėjimus, nakvoti eidavo pas kaimynus, bet ryte grįždavo. Taip ir įvyko: kai namuose nieko nebuvo, įėjo partizanai, o rytą jis buvo nušautas. Rytą atbėgęs kaimynas man pranešė apie įvykį, tad vėl teko trauktis iš namų. Tuo metu visuose kaimuose galiojo toks nerašytas įstatymas: sužinojus kokią žinią, tuojau ją turėjai perduoti kitam, tas dar kitam ir t. t. Pirmiausia žinios buvo pranešamos tiems namams, kuriuose buvo jaunų vyrų. Paskutinis kaimo gyventojas buvo įpareigotas pranešti kitam kaimui. Taip ir lakstėme tą rudenį iš namų į mišką, iš miško į namus ir kitus kaimus. Po Kanišausko nušovimo laukėme, kada ims siausti kariuomenė, bet nesulaukėme. Atvyko komisija, surašė aktą ir vėl išvažiavo. Tik po laidotuvių kaimus ėmė siausti rusų kareiviai, prasidėjo „valymai“, areštai, šaudymai. Areštavo mano pusbrolį Anuprą Daunį, palaikė

mėnesį Tauragnuose ir paleido. Aš jau buvau grįžęs į namus, siautimai jau buvo praėję, galvojau šiek tiek slapstydamasis namuose pabūsiu, bet pusbrolio žmona pasakė, kad išleidžiant Anuprą, jis girdėjęs, kaip enkavedistai kalbėjo, kad šitame kaime yra ir kitas tokia pat pavarde, jis jiems ir reikalingas. Teko vėl trauktis iš namų. Toks bėgiojimas į mišką ir atgal labai išvargino, reikėjo rasti vietą pastovesniam apsigyvenimui. Kaimo pamiškėje išsikasėm bunkerį ir jame ramiai praleidom žiemą, pavasarį ir vasarą. Tą patį padarė ir kiti mūsų būrio vyrai. Aš laikiausi nuomonės, kad į didesnius būrius nereiktų rinktis, nes taip lengviau susekti ir sunaikinti. Per dieną tūnodavome bunkeryje, o vakare išlįsdavom ir atlikdavom visus reikalingus darbus.

JONUKAS IR VALIUTĖ

Kaime artimai bendravome su kaimynais Vitkais. Kaimui išsiskirsčius į vienkiemius, su Vinco Vitkaus sūnumi Jonuku vėl tapome kaimynai. Jis su savo seserimi Valiute gyveno pamiškėje. Jų namai mums buvo patogiausia vieta. Jonukas, kaip ir jo tėvas, buvo pasakorius, humoristas. Nuo pat mažens Jonuką visi vadino kaimo radiju, nes tik jis visas kaimo ir apylinkių naujienas kažkaip sužinodavo ir paskelbdavo visiems pats pirmas. Pamatę jį ateinant, jau žinodavom, kad atneša kokią naujieną. Ilgiau neužsibūdavo, pasakęs, ką žino, bėgdavo pas kitus. Buvo ramaus būdo, juokaudamas mėgindavo sutaikyti susipykusius ir tai neretai jam pavykdavo. Valiutė – paprasta kaimo mergina, mokslo mažai temačiusi, turbūt ir pradinės nebaigusi, bet kiek daug ji turėjo tikrojo grožio, meilės ir šilumos nelaimių prislėgtam žmogui. Jų trobelė stovėjo miško pakraštyje, o kluonas – pačiam miške. Patogesnės vietos nerasi. Kitoje miško pusėje, Ignotiškio kaimo pakraštyje, išsikasėm bunkerį, kuriame praleidome 1944-1945 metų žiemą ir 1945 metų pavasarį ir vasarą, kol buvome išaiškinti. Čia įkūrėm savo būrio štabą. Bunkeryje gyvenome trise: aš, *Vyturys* ir *Piramidė.* Čia mes įsikūrėme patogiai, turėjome radiją ir kas vakarą klausydavomės žinių. Nuolatiniai mūsų svečiai buvo Jonukas ir Valiutė, atnešdavo mums šio to užkąsti. Čia slėpėm dokumentaciją: visus gautus aplinkraščius, atsišaukimus, kol juos išdalindavom kitiems. Dažnai pas mus apsilankydavo Tigro rinktinės pagrindinis ryšininkas Juozas Gaidelis-*Skambutis,* tą žiemą užsukdavo ir kęstutėnų vadas Vytautas Petravičius-*Benius,* ateidavo ir gretimų kaimų vyrai, mūsų būrio partizanai, kurie prie savo namų irgi turėjo slėptuves. Be mūsų, dar buvo du vedę vyrai su šeimomis. Pradžioje žadėjom slėptuves kastis kartu, bet jie pamatė, kad pas mus vaikšto daug svetimų, todėl išsikasė slėptuves atskirai tame pačiame miške. Jie slapstėsi nuo kariuomenės. Pavasarį tie vyrai pasinaudojo amnestijos įstatymu ir registravosi, vėliau legalizavosi ir Jonukas. Mes visą žiemą praleidome niekieno netrukdomi, vakarais pareidavome ir į namus, nueidavom ir į kitus kaimus, susitikinėjom su draugais, kūrėm ateities planus. Pavasarį pradėjom jausti, kad ir čia mums nebesaugu, daug kas žinojo apie mūsų prieglaudą. Vieną kitą kartą aplinkiniuose vienkiemiuose pasirodė stribai, šitie neprašyti svečiai mus labai suneramino. Per tą mišką ėmė eiti ir rusų kareiviai, bet miško nekrėtė, trumpai paslampinėdavo ir vėl dingdavo. Jonukas ne juokais išsigando, sunaikino ir bunkerį, kad nekiltų įtarimo. Likome gyventi miške tiesiog po ąžuolu, jei blogas oras, įslinkdavom į Vitkų tvartą ar ant lubų pamiegodavom. Vieną rytą atbėga į tvartelį Valiutė, sako, kad buvo stribai, žiūrėjo į mišką ir

kalbėjo, jog čia yra banditų. Mes supratom, kad ilgiau čia pasilikti negalima, reikia trauktis. Dar kelias naktis nakvojom Krašuonoj.

Čia gyvendami girdėjome, kaip rusai prie Ryliškių pirtelės nušovė vienuolį selezietį Romą Treinį. Mes šitame miške išsilaikėm iki 1945 metų rudens. Rudenį supratom, kad esame išduoti, kad apie mūsų gyvenimą šiame miškelyje priešui jau gerai žinoma. Dažnai ėmė lankytis stribai, jie pasirodydavo ir iš ryto, ir iš vakaro, be abejo, pasalavo. Užmaskavę savo pėdsakus, pasitraukėm iš miško, daugiau čia nebeužsukdavom.

Nuojauta mūsų neapvylė. 1946 metų vasario mėnesį vyko rinkimai į sovietų Aukščiausiąją tarybą. Kadangi šiose apylinkėse laikėsi apygardos vadas ir spaudos štabas, todėl buvo nutarta laikytis ramiai, nedaryti jokių išsišokimų. Mes iš vakaro išvežiojom atsišaukimus, klijavom juos ant telegrafo stulpų ir šiaip viešose vietose, raginome gyventojus nebalsuoti, bet laikytis ramiai. Rinkimų dieną visi pasislėpėm, sulindom į bunkerius. Rinkimai praėjo ramiai, kitą dieną atsikvėpėm, manėm, dabar bus ramu, deja, taip neįvyko. Kitą vakarą po rinkimų stribai ir kareiviai apsupo Valiutės namus. Jonukas tuo metu gulėjo ligoninėje. Jos iš kambario neišleido, o stribai ir kareiviai, gryčioje apšilę, ėjo į lauką ir užėmė pozicijas pamiškėje. Jie laukė mūsų ateinant, bet mes jau nuo rudens buvome iš ten išsikėlę (*Biržėno* sesuo buvo ištekėjusi už *Zariaus*, jis mūsų krašte slapstėsi). Nelaimė ištiko *Biržėną*-Bronių Musteikį (iš to paties kaimo buvo kilę du Broniai Musteikiai, - R. K.). Jis ir jo draugas *Zarius* pas mus atsirado 1945 metų rudenį. *Biržėnas* tuo metu sirguliavo ir gyveno Ignotiškyje pas tokią geradarę Agotėlę. Kadangi ji gyveno netoli rinkiminės apylinkės, tai dviems dienoms jis išėjo į bunkerį pas *Vėžį* Avižieniškio kaime. Jau beveik buvo pasveikęs, galėjo vaikščioti. Ramiai praėjus rinkimams, nutarė sugrįžti pas Agotėlę. Atsivarė pastotę ir važiavo per miškelį, kur mes kadaise slapstėmės. Netoli gryčiutės įvažiavo tiesiai į pasalą. Sakė, kad jis iššoko iš vežimo ir bėgo, dar metė į stribus granatą, bet ji nesprogo, tada antrąja pats susisprogdinęs. Nuvežę lavoną į Tauragnus, atvedė Valiutę ir liepė atpažinti, sakyti, kad tai aš. Kitą dieną išsiaiškinę, kad tai ne mano lavonas, sugrįžo į Valiutės namus ir darė didelę kratą tikėdamiesi rasti bunkerį. Gryčioje ir tvarte metaliniais strypais buvo išbadyta kiekviena žemės pėda, išbraidytas visas miškas, pamiškės, kluone perkrautas šienas ir šiaudai. Mūsų spėliojimai pasitvirtino: Adolfas Pelėda gali būti išdavikas. Neradus bunkerio, Pelėda atėjo pas Valiutę ir ėmė klausinėti, kas įvyko, gal ką nušovė. Vėliau, kai aš jau buvau pasitraukęs iš šio krašto, Pelėdą partizanai sušaudė. Po to prasidėjo šių ir mano namų nuolatinis sekimas. Tai tęsėsi apie pusmetį.

Tik dabar, kai mintimis sugrįžtu į praeitį, galiu drąsiai pasakyti, jog tada mes išsilaikėm tik tokių pasiaukojančių žmonių gerumo dėka.

VIENUOLIS SELEZIETIS ROMAS TREINYS

Kalbant apie mano gimtąjį kaimą ir jo žmones, išėjusius kovoti su „raudonuoju maru“ ir padėjusius savo galvas už Lietuvos laisvę, turime prisiminti ir vienuolį Romą Treinį. Nors jis buvo ne mūsų kaimo gyventojas, tik tuo metu gyveno mūsų kaime. Kilęs buvo iš Kuktiškių, karo pabaigoje ir pokario metais gyveno pas Žilalį (jis galėtų būti žinomo rašytojo, kilusio iš Kuktiškių, Prano Treinio brolis arba artimas giminaitis) mūsų kaime. Susipažinau su juo, kai, pasitraukęs iš vokiečių savi-

saugos dalinio, grįžau į namus. Jis tuo metu dirbo Tauragnų valsčiuje raštininku ir, kam tik reikėdavo, visiems pagelbėdavo. Jis ir man parūpino reikiamus dokumentus. Vienintelis jo tikslas žemėje buvo padėti žmogui, jis visus žmones vienodai mylėjo. Vokiečių okupacijos metais jis daug padėjo vietiniams rusams ir komunistojantiems ar šiaip skriaudžiamiems žmonėms. Vokiečiams traukiantis jis per suirutę iš valsčiaus išnešė daug tuščių ir antspauduotų įvairių blankų, daug jų perdavė *Beniui.* Mes, užėjus sovietinei armijai, ant jų padirbinėjom dokumentus, pasendindavom ar pajaunindavom jaunuolius, taip gelbėjom juos nuo armijos.

Ginklo jis niekada neėmė į rankas, tai jam buvo nepriimtina. Būdamas seleziečių vienuolyne, gyveno Romoje, daug yra pasakojęs mums įvairių nuotykių iš vienuolių gyvenimo.

1945 m. prieš pat Velykas jis ėjo į pamaldas Tauragnų bažnyčioje. Beeidamas vieškeliu per Kunigėlio mišką, pamatė atvažiuojant pastotę su rusų kareiviais. Kadangi jis buvo šaukiamojo amžiaus, šoko į mišką ir pasileido bėgti. Kareiviai ėmė jį vytis šaudydami. Buvo pavasario pradžia, miške medžiai be lapų, tad jį greit pastebėjo ir nušovė. Nušautą atvilko iki pastotės, įmetė į vežimą ir grįžo į Tauragnus. Numetė ant aikštės, kur ir visus kitus nušautuosius mesdavo išniekinti. Kareiviai stribams ėmė prikaišioti, kad jūs nieko nenušaunat, o mes tik išvažiavom iš miestelio ir – laimikis... Subėgo viršininkai pažiūrėt, kokį „banditą“ kareiviai atvežė. Apžiūrėję pamatė, kad tai – jų geradarys, kuris ne vienam vokiečių okupacijos metais daug padėjo. Žmonės kalbėjo, kad jo ilgai aikštėje nelaikė, tuoj užkasė.

Taip buvo nužudytas taurios sielos žmogus – vienuolis, kuris mylėjo ir gera darė visiems – ir priešams, ir draugams. Šiandien nežinomas net jo kapas. Tokia jau mūsų kartos dalia...

TIGRO IR ŠARŪNO RINKTINĖS IR JŲ LIKIMAS

Po žvėriškų susidorojimų su nekaltais žmonėmis, po didesnių ir mažesnių žudynių vyrai dar labiau bėgo į miškus. Atsigavo ir rinktinė, be to, liko ir rinktinės vadas, buvo kalbama, kad tik štabo viršininkas *Arūnas* buvęs suimtas, tas, kuris mane prisaikdino. Rinktinės pagrindą sudarė neturtingi Šiškinių ir Krivasalio kaimų vyrai, kurie vasaromis vykdavo uždarbiauti prie įvairių sezoninių darbų. Dabar jie išsikasė bunkerius Labanoro girioje netoli Kiauneliškio geležinkelio stotelės. Nepriklausomybės metais tai buvo paskutinė stotelė šiapus demarkacinės linijos. Čia jie išsikasė du bunkerius – vieną Šiškinių kaimo, kitą Krivasalio vyrai. Šiškiniečiams vadovavo nepriklausomos Lietuvos kariuomenės puskarininkas Apolinaras Juršys-*Vytenis,* o krivasaliečiams – Antanas Krinickas-*Romelis.* Prie jų prisidėjo vyrai iš kitų kaimų: Linkmenų, Plaučiškių, Saldutiškio. Būriai vis didėjo, buvo atvykusių net nuo Utenos bei tauragniškių, Maniušis iš Pilkenių kaimo ir kiti. Man šiuose bunkeriuose neteko būti, bet apie juos yra pasakoję *Skambutis* ir *Stuobrys.* Ryšininkas *Skambutis* dažnai ten apsilankydavo, o *Stuobrys*-Jonas Žilėnas ten buvo mėnesį gyvenęs. Jis labai gerai atsiliepė apie *Vytenį.* Tai doras, aukštos moralės jaunuolis, visus mokęs padoriai elgtis, mylėti Tėvynę ir ne kartą sakęs, kad bunkerį ginsiąs taip, kaip Margiris savo pilį gynė. Jis ir žuvo gindamas tą bunkerį. *Romelis,* Krivasalio būrio vadas, buvęs kiek kitoks, bet irgi drąsus ir narsus vyras, kautynių metu liko gyvas.

Rinktinės vadas *Kirvis* buvo griežtas, reikalaujantis drausmės, kariškos tvarkos, o miško sąlygomis tai padaryti buvo sunku. Save jis laikė kapitonu, nors daug kur jo veiksmai nesiderino su karininko elgesiu. Apie jo griežtumą ir nesiorientavimą situacijoje aš sprendžiau iš jo gaunamų raštų. Jis reikalavo visiems išeiti į mišką ir pradėti kovą su okupantais. Man, Baltarusijos miškuose gaudžiusiam raudonuosius partizanus, šitoks jo reikalavimas buvo nepriimtinas, man buvo aišku, kad mes nelaimėsim. Mes neturim ginklų, neturim užnugario, kuris mus remtų. Reikėjo taupyti jėgas ir laukti, ką mes ir darėm, už tai gaudavau barti. Kai pavėlavom į susitikimą su juo pas *Skambutį,* jis visai supyko.

1944 m. lapkričio ar gruodžio mėnesį pasklido gandas, kad išmestas desantas Saldutiškio apylinkėse. Tai buvo iš tų apylinkių su vokiečiais pasitraukę lietuviai. Nedaug jų – keletas karių ir ginkluotė, be to, jie turėjo radijo stotelę, tuoj susisiekė su rinktinės štabu ir apsistojo minėtuose bunkeriuose. Žinoma, desantininkai iškart pakėlė mūsų nuotaiką, atrodė, kad jie nenugalimi. Atvykstančių vis gausėjo, tokiai gausybei vyrų buvo nelengva apsirūpinti maistu. Kadangi atsirado vyrų ir nuo Utenos, jie, gerai žinodami apylinkes, žiemą rogėmis nuvažiuodavo į savo kraštą ir nubausdavo prijaučiančius komunistams, konfiskuodavo iš jų maisto produktus, o aktyvistus sušaudydavo. Jie buvo užėmę ir Saldutiškio miestelį. Jų niekas ir nejudino, bijojo ir stribai į tuos miškus lįsti. Vis tik įvyko tai, kas ir turėjo įvykti. Sutraukus daugiau kariuomenės, tiksliai nustačius vietą, bunkeriai buvo užpulti. Reiktų paminėti ir tai, jog tokie pat bunkeriai buvo pradėti rengti ir Ginučių miškuose, į juos buvo numatyta perkelti dalį partizanų. Kautynių metu žuvo 79 partizanai, vien iš Šiškinių žuvo 18 vyrų. Tai pati didžiausia tragedija, įvykusi šiose apylinkėse, ir pačios didžiausios kautynės Tigro rinktinėje. Po to niekas tokiais dideliais būriais nebesitelkė. Liūdnos ir mums tada buvo dienos – žuvo visas rinktinės štabas, daugiau jokių nurodymų iš jų nebegavau.

Gegužės mėnesį dar buvo bandyta rinktinę atkurti. Likusių būrių vadai buvome pakviesti į pasitarimą Ginučių miške. Atvykome paryčiais. Išėjome iš vakaro, perėjome Papirčius, Gaidelius, Strokinius, pagaliau vedlys atvedė į numatytą vietą Ginučių miške. Ten netoliese ėjusi demarkacinė linija, mes apsistojome toje stovykloje, kur žiemą buvo norėta įrengti didesnę stovyklą, stovėjo du barakai. Tuo metu ten buvo įsikūręs partizanų būrys. Mane lydėję pilkeniškiai Maniušis ir Musteikis rado ten vieną vaikinuką ir iš savo kaimo – tokį Gimžauską. Mano bendrakeleiviai iš Pilkenių kaimo ėjo ieškoti dingusių draugų, kurie prieš pat Kiauneliškio bunkerių puolimą buvo ten nuėję. Ten, matyt, žuvo Maniušio brolis. Nemažai susirinko būrių vadų, apie 30 vyrų, buvo atėję ir iš Šiškinių kaimo, ir pats *Romelis* buvo atėjęs, bet apie žuvusius ir jis nieko nepasakė. Tame susirinkime nieko gero neišgirdome, mums pasakė, kad bus du atstovai iš Vilniaus. Atėjo tokie du jauni vyrukai, prie kiekvieno atskirai prieina, paklausinėja, iš kur atėję, kur veikia mūsų būriai, kokiuose kaimuose laikomės ir pan. Man iškart kilo įtarimas: kam reikia užsirašinėt tokius duomenis? Kažkas pasiūlė atgaivint Tigro rinktinę, kiti ėmė prieštaraut, sakė geriau pavadinti batalionu. Nuspręsta įkurt batalioną, pasakė, jog nurodymus gausim raštu. Tuo ir baigėsi susirinkimas. Vėliau man kaimyninio būrio vadas *Stuobrys* pasakė, jog girdėjęs kalbant, kad tie atstovai iš Vilniaus – Markulio žmonės. Išsimaudę ežerėlyje, dabar jau be vedlių iškeliavome savais keliais pro Strokinius, Akmeniškius, Žiezdrius, Grašius į savo gimtinę. Rinktinė nebuvo atkurta maždaug iki rudens, kol

rinktinės štabas atsikūrė jau mūsų krašte – Krašuonos pelkėse. Baigdamas pasakoti apie pirmąjį Tigro rinktinės etapą, turiu pasakyti, kad Labanoro girioje žuvo ir rinktinės vadas *Kirvis.* Gal ten gyvenę žmonės ir nežinojo, kad čia yra įsikūręs rinktinės štabas. Štabo viršininkas *Arūnas* įkliuvo dar anksčiau – ėjo žiūrėti nušauto brolio ir jį sulaikė. Koks tolimesnis jo likimas, neaišku. Viena iš ryškiausių šio etapo Tigro rinktinės asmenybių – Bronius Zinkevičius-*Kalvis.*

Liepos mėnesio pabaigoje mes buvome Krašuonos pelkėse. Ten buvo atėję šie partizanai: *Gulbė* (po Kiauneliškio kautynių atbėgęs iš Labanoro girios), *Liepa*-Vladas Mikulėnas, Algirdas Šuminas-*Kurklys,* Vytautas Pakštas-*Naras*, *Vaidotas* ir kiti. Klausėm radijo, pasakė, kad Čerčilis pralaimėjo rinkimus. Visi labai nusiminėm. *Liepa* pareiškė, kad rytoj išeinam lankyti Tigro rinktinės, kviečia *Kalvis* – atstatyt jų dvasią, nes jie dabar pakrikę, jų vadai iššaudyti. Kitą dieną išėjo *Liepa, Vaidotas* ir *Gulbė* padėti jiems suorganizuot naują rinktinę.

Kol *Liepa* inspektavo Tigro rinktinę, Krašuonos pelkėse virė gyvenimas. Tarp pažįstamų rasdavai naujokų ir iš Utenos. Atsirado toks didelis flegmatikas *Mukas*-Jonas Kunčiūnas iš Utenos, vadinamas būrio vadu. Sugalvojo vyrai suruošti pasalą žinomam veikėjui iš Politiškių kaimo Jarmalavičiui (Jarmoškai), kuris daug žmonių buvo pražudęs. Vyrai suruošė pasalą krūmuose ties Mackėnų kaimu. Kai jis grįžo iš Utenos turgaus, užpuolė. Jis buvo sunkiai sužeistas ir po mėnesio mirė. Nukentėjo ir mūsų vyrai – sužeidė *Pyragaitį* ir *Sakalaitį*-Joną Bitkevičių. Kaip ir kitais atvejais, sužeistusius atsivežėme į Krašuoną, čia jie gydėsi. Sužeidimai buvo nesunkūs, vyrai greit pagijo. Mes neturėjom jokių gydymosi priemonių, gydėm irgi patys. Bevežant sužeistus vyrus, mūsiškiai sutiko Adelę Savickaitę ir apsimetė stribais. Ji pasisakė, kad jiems prijaučianti, paklausta, ar jiems padėtų, iškart sutikusi. Po to gavau paklausimą apie ją. Aš vengiau žudynių ir nereikalingo kraujo praliejimo, pateisinau ir savo kaimynę Adelę, kuri nelabai skyrė, kas stribas, o kas partizanas. Tą kartą ją paleido. Tik gerokai vėliau, jau man pasitraukus iš šio krašto, ją partizanai sušaudė. Gal jie turėjo svaresnių įrodymų, šito aš nežinau. Kai pasveiko sužeistieji, visi dingo iš pelkių, dingo *Mukas* ir kiti jo vyrai. Taip ir neteko daugiau jų sutikti (ties Gimžiškių kaimu buvo paimti gyvi: Stasys Lekavičius ir Jonas Kunčiūnas-*Mukas,* o Vincas Liulevičius-*Baltukas* žuvo. Kunčiūnas mirė 1989 m., - R. K.). Sužeistuosius pirmą kartą išėjusius į kaimą susitikom spalio pradžioje. Pasikalbėjom, pasidžiaugėm, kad vyrai pasveiko. Jie su savo palydovais nuėjo savo keliais, o aš su *Vyturiu* užėjau pas Kunigėlio miške gyvenusį eigulį. Pasikalbėjom, su merginomis paplepėjom iki vidurnakčio ir grįžom į savo būstą. Nustebome rytą sužinoję, kad mums išėjus iš eigulio netrukus atsibastė stribai ir išbuvo iki ryto. Tiesiog prasilenkėm su jais. Kas tai? Atsitiktinumas ar kieno prikištas liežuvis?

Išvykoje *Liepa* su savo palydovais išbuvo apie tris savaites, aplankė Saldutiškio, Linkmenų, Kirdeikių apylinkėse veikiančius būrius, taip pat Labanoro girioje bei Ginučių miškuose besibazuojančius partizanus. Grįždami užsuko pas mane ir pasakė, kad mano būrys dabar priklausys Šarūno rinktinei, o *Liepa* pasiliks tos rinktinės vadu, todėl nuo šiol visais reikalais turėsiu kreiptis į jį. *Liepa* buvo labai patenkintas, nes tuo metu amerikonai susprogdino atominę bombą, jis labai tikėjosi, kad dabar jau greit Amerika ruskius vis iš Europos... Netrukus *Liepa* pasitraukė iš Krašuonos pelkių su visu štabu: *Kurkliu, Vaidotu*, *Paberžiu, Muku, Gulbe* ir dar keletu, iš viso apie 10 vyrų.

Mes dar keletą naktų pernakvojom Krašuonoj, po to Rugeniškio kaime suradom smėlingą kalniuką, ten pasidarėm bunkerį ir apsigyvenom jame – aš-*Šriubas,* Bronius Žilys-*Vyturys,* Juozas Bitkevičius-*Šermukšnis* ir dar pora vyrų. Labai greit sužinojo kiti vyrai, tuojau atsirado draugų, tai vieni, tai kiti pradėjo užeidinėt. Šitas mūsų bunkeris irgi pasidarė kaip pereinamasis. Vieną vakarą pasibeldžia ir įeina Jonas Žilėnas-*Stuobrys.* Atsiveda *Kalvį* ir dar vieną nepažįstamą ir pristato kaip apygardos vadą, paaiškina, kad susikūrė Vytauto apygarda. Tas apygardos vadas paprašo leisti jam kiek pabūti pas mus, o rytojaus dieną pakviesti Praną Ivonį-*Klajūną, Skrajūną.* Kitą dieną išsiunčiau visus, bunkeryje susirinkom Jonas Kimštas-*Žalgiris,* Bronius Zinkevičius-*Kalvis,* Jonas Žilėnas-*Stuobrys,* Pranas Ivonis-*Skrajūnas, Klajūnas* ir aš – *Šriubas. Žalgiris* informavo, kad susikūrė apygarda, reikia leisti savo leidinį ir prašo Ivonį būti redaktoriumi. Ivonis sutinka (Ivonis buvo matininkas, baigęs aukštąjį mokslą). *Žalgiris* pasiūlo leidinio pavadinimą – „Kovojanti Aukštaitija“, bet mes parinkome „Aukštaičių kova“. Kadangi leidinys numatytas leisti mano būrio veikimo ribose, todėl man teko daugiau techninis darbas: atnešti radijo aparatą, rašomąją mašinėlę, popierių ir t. t. Tris vakarus vargau, kol viską sutempiau. Per miškus naktimis ėjau po penkis kilometrus, visa tai nešiau iš Ažugirių kaimo ryšininkės.

A. Daunio p a s t a b a: Meldutiškis (Ažugiris) prieš karą garsėjo mušeikomis ir „samagonščikais“, o pokario laikotarpiu buvo partizanų perėjimo punktas, tarpinė stotis. Tai *Smūgio*-Jurgio Rakausko būrio valdos. Žmonės juos vadino Balčiauskais. Du sūnūs partizanai, trečias – Gerutis mokėsi Utenos gimnazijoje, o šeštadieniais pavaikščiodavo ir su partizanais. Jų sesuo Verutė buvo partizanų ryšininkė. Rezistencijos kūrimosi laikotarpiu buvo viena iš susibūrimo vietų, tuo metu šitie namai atliko nemažą darbą. Iš čia gaudavom to krašto žinias, čia palikdavo, kas mūsų darbui reikalinga, spaudinius ten nuveždavome...

Kitą dieną pasiskirstėm pareigas. *Žalgiris* iškeliavo, o mes pasiruošėm laikraščio spausdinimui. Buvo jau spalis. Tą mėnesį *Žalgiris* pareiškė pageidavimą susitikti su Šarūno rinktinės vadu *Liepa.* Netoli mūsų bunkerio Pavarlio kaime užsakėm kambarį pas ūkininką Maniušį (Maniušio sūnus Atgimimo metais Utenoje statė partizanų koplytėlę), po dienos *Stuobrys* nuėjo atsivesti *Liepą,* o aš *Žalgirį* ir *Kalvį* nuvedžiau pas Maniušį. Netrukus *Stuobrys* atsivedė *Liepą, Gulbę* ir *Vaidotą.* Jie suėjo į vidų, o visas mūsų būrys, kol jie tarėsi, liko sargyboje. Vėliau *Stuobrys* man sakė, kad *Žalgiris* apygardos vado pareigas perdavė *Liepai* ir visi išsiskirstė. Po trijų dienų atėjo *Žalgiris* ir prašo jį nuvest į Ažugirį pas tarpinę ryšininkę. Nuvedėm *Žalgirį,* o *Kalvis* atvedė moterį. Jiedu apsikabina, pasibučiuoja, supratau, kad tai *Žalgirio* žmona. Po to *Žalgiris* iš mūsų akiračio dingo. Kiek man žinoma, *Stuobrys* su juo palaikė ryšį, kartą man yra sakęs, kad *Žalgiris* išvažiavo.

Labai skubėjom išleisti pirmąjį „Aukštaičių kovos“ numerį bolševikų revoliucijos metinėms. Laikraštėlį sudarė du perlenkti lapai ir padauginti šapirografu. Planavom leisti kas dvi savaites, tačiau išėjo tik kas mėnesį. Laikraštėlio leidimą šiandien savinasi ir Kemėšio girioje veikę partizanai. Buvo taip: redaktorius Ivonis surenka medžiagą vienam laikraštėliui išleisti (iš radijo žinių, iš ryšininkų, iš žmonių gautą informaciją), po to per ryšininkes pasiunčia į Kemėšio girią *Ramunėlei*-Veronikai Deveikytei, ji nupiešia vaizdelį, padaro užrašą, kitaip sakant, sumaketuoja. Tada lapą atsiunčia mums atgal, Ivonis spausdina tekstą mašinėle ir dalį laikraštėlių duoda man išplatinti. Iki pavasario išleidom šešis „Aukštaičių kovos“ numerius maždaug po šimtą egzempliorių tiražu. Pirmąjį numerį ir kitus daugiausia užpildydavo pa-

triotiniai *Kalvio* straipsniai ir, žinoma, žinios. Vienas batsiuvys Akmeniškėse mokėjo kelias užsienio kalbas. Jis pasiklausydavo radijo, užrašydavo ir atsiųsdavo per *Kalvį* arba per ryšininkus.

Gruodžio viduryje *Stuobrys* pranešė, kad *Žalgiris* vėl nori atvažiuoti pas mus. Kadangi žiema, jį reiks parsivežti. Antrą Kalėdų dieną vyrai trejomis rogėmis nuvažiavo į Švenčionių rajone sutartą vietą, bet *Žalgirio* nerado. Grįžo visi atgal, atseit po kokios savaitės jis praneš, kur atvažiuoti. Po savaitės gavom žinią ir 18 vyrų išvažiavo šešiomis rogėmis parsivežti *Žalgirį.* Važiavom pro Vajelius, Indubakius, Šiškinius, pasiekėm nurodytą vietą gerokai už demarkacinės linijos, bet ir vėl *Žalgirio* neradom. Vietiniai partizanai mus nuramino, pasakė, kad vadas netrukus atvyks. Po valandos atvažiavo *Žalgiris.* Vyrų nuotaika pakili, pasisveikinom su juo, jis persėdo į mūsų roges ir išvažiuojam. Važiuojant *Žalgiris* padejavo, kad šiame krašte siaučia kariuomenė, vyrams labai sunku. Vakar girdėjosi šaudymai, neaišku, kaip sekėsi *Mingailos* būriui, jo valdose vyksta valymai. Kadangi kelias tolimas, paryčiui sustojom kažkur laukuose pas ūkininkus. Sodyboje, kurioje mes apsistojom, žmonės pažinojo *Žalgirį,* kartu su juo buvau aš, *Vyturys* ir *Ramūnas.* Girdim, šeimininkas *Žalgirį* vadina *Dobilu.* Jis šeimininkui sako: „*Dobilu* manęs nebevadink, *Dobilo* daugiau nėra, visiems sakyk, kad aš žuvęs, čia kitas...“. Šiame vienkiemyje praleidome visą dieną, *Žalgiris* vis minėjo *Mingailos, Kalto* būrius, kurie, jo manymu, galėjo patekti į apsupimą. Vakare vėl į roges ir parsivežėm *Žalgirį* į Ignotiškį, jis apsigyveno pas *Stuobrį.* Per visą 1945 – 1946 m. žiemą *Žalgiris* gyveno Ignotiškyje ir leido įsakymus visai Vytauto apygardai. „Aukštaičių kova“ buvo spausdinama Šmuiliškių vienkiemyje, čia buvo įsikūręs Vytauto apygardos štabas. Štabas buvo išsidėstęs keturiuose bunkeriuose, aš žinojau tik du. Pas *Žalgirį* į bunkerį mes neidavom, jeigu kada reikdavo, susitikdavom sutartoje vietoje. Vienas *Žalgirio* bunkeris buvo pas Valius Venclovinėje. Valiai buvo keturi broliai, vokiečių okupacijos metais pas juos slėpėsi raudanasis partizanas Apyvala, tose apylinkėse vienas iš garsesnių tų raudonųjų vadų. Vienas brolis dirbo Šiauliuose saugume, kitą brolį rusai buvo suėmę ir išvežę, bet greit paleido. Mums tie Valiai buvo neaiškūs... Pranas Liulevičius-*Tigras* man yra sakęs, kad ir pas jį *Žalgiris* trumpai gyveno.

A. Daunio p a s t a b a: Laikraštyje „Utenis“ (1996 07 04) publikuotame Laimono Abariaus straipsnyje „Ginkluota rezistencija“ yra pažymėta, kad 1946 m. rugsėjo mėnesį į Vakarų Lietuvą išvykus *Dobilui* (tuomet buvo toks J. Kimšto slapyvardis, - R. K.), laikinai eiti apygardos vado pareigas paskirtas *Liepa* (pakeitė slapyvardį į *Storulio*), kuris tuo metu išlaikė ir Šarūno rinktinės vado pareigas. Galiu atsakingai pareikšti, kad į jokią Vakarų Lietuvą tuo metu *Žalgiris* (*Dobilas*) nebuvo išvykęs, jis tuo metu gyveno pas mus Ignotiškyje. *Žalgiris* labai mokėjo užsikonspiruoti. Jis, prieš išvykdamas kur nors, raštu arba žodžiu vienaip informuodavo būrių vadus arba ryšininkus, o išvykdavo visai kitur. Šitaip stengėsi suklaidint jį persekiojančius šnipus ir čekistus. Taip ir šį kartą. Mes jį parsivežėm iš Švenčionių rajono, prieš išvažiuodamas dar parašė, kad išvažiuoja į Vakarų Lietuvą, o mes jį atsivežėm į Ignotiškį, čia jis gyveno. Faktiškai jis valdė apygardą ir tvarkė visus reikalus, tik kitų vardu. Tokie pavedimai buvo duodami *Liepai* ir *Kalviui*.

Nuo šiol visa apygardos valdžia įsikūrė mūsų krašte. Kaip jau minėjau, čia buvo įsikūręs spaudos centras, reikėjo laikytis didelės konspiracijos, kad niekas neįtartų. Deja, tą konspiraciją išlaikyti buvo labai sunku. *Žalgirio* nuogąstavimai, kad gali kilti grėsmė *Kalto, Mingailos* būriams, besibazuojantiems prie Kirdeikių bei Ginučių miške, pasitvirtino. Gal po paros, mums besėdint bunkeryje pas *Ramūną,* atnešė iš

Anupro laišką, kuriame jis rašė, kad pas jį atėjo daug partizanų, tai išblaškyti *Mingailos, Kalto* ir *Erškėčio* būriai. Jie prašo surasti vietinius partizanus, kad jiems padėtų būti kelias dienas šiose apylinkėse. Mes nedelsiant numatėm vietoves, kur jiems būtų saugiausia būti tas dienas. Jie pageidavo susitikti ir su apygardos vadu, nes jau buvo girdėję, kad mes jį parsivežėm. Nors aš per *Stuobrį* susisiekiau su *Žalgiriu,* bet jis, norėdamas išlaikyti paslaptį, jiems nesirodė. Pabuvę tris dienas mūsų krašte, jie vėl nutarė grįžti į savo kraštą, nes ten, kur gyveni, lengviau išsilaikyti.

1945 m. gruodžio 1 d. Biliakiemyje žuvo *Liepa* ir kiti Šarūno štabo nariai, žodžiu, buvo sunaikintas visas Šarūno rinktinės štabas. Žinojom, kad rinktinės štabas *Margio* būrio ribose, o pats vadas – Biliakiemy. Netrukus stribai ir kariuomenė apsupo Biliakiemį, Kačiūnus. Pastebėjęs stribus, *Liepa* su kitais dviem partizanais bėgo slėptis ir jį nušovė. Žuvo su juo kartu bėgęs Kalytis ir kitas partizanas, kurio pavardės nežinau. Nušovę *Liepą,* sudegino klojimą ir kitus trobesius įtardami, kad gali būti ir daugiau partizanų bunkeriuose. Rusai su stribais nusiaubė ir Kačiūnus, Krašuonos apylinkes, nušovė batsiuvį, išsivežė visas odas, sudegino jo namus ir dar daugiau pridarė eibių kaime, bet partizanų ir jų bunkerių nerado. Iš kur stribai galėjo sužinoti, kad čia rinktinės štabas? Vadinasi, esame išduoti...

Po to Šarūno rinktinės vado pareigas laikinai perėmė *Gulbė*-Bronius Gizevičius, bet po trijų savaičių Raistinių kaime jį su Antanu Ruzgu (buvęs ryšininkas, vėliau partizanas) suėmė. Vėl Šarūno rinktinė liko be vado. Netrukus gavom žinią, kad rinktinės vado pareigas dabar perėmė *Naras, Vaidotas*-Vytautas Pakštas (kai tapo rinktinės vadu, pakeitė slapyvardį į *Vaidotas*). *Vaidotas* išsilaikė ilgai ir rinktinei vadovavo beveik iki ginkluoto pasipriešinimo pabaigos.

Pavasarį pasirodė kažkokie miško matuotojai, nutarėm, kad reikia trauktis. Pas Ivonius vieną naktį atėjo partizanais apsimetę agentai smogikai, ėmė jiems prikaišiot, kad jie tarnauja bolševikams. Visaip provokavo, suėmė ryšininkę Oną Katinaitę iš Aviniškių kaimo, Stasį Ivonį-*Uosiuką* ir jo seserį Jadvygą Ivonytę. Netoli Kuktiškių tie smogikai turėjo bunkerį. Nuvedė suimtuosius į tą bunkerį, ištardė kaip partizanai, *Uosiukas* pradžioje lyg ir patikėjo, kad čia tikri partizanai, kažką prasitarė. Katinaitę smarkiai sumušė, nuvežė visus į Uteną. Stasiuką Ivonį tarsi paleido, bet paleisdami sušaudė. Seserį Jadvygą po kurio laiko irgi paleido, Katinaitė dingo be žinios... Jadvygą Ivonytę po kurio laiko vėl suėmė. Suimama ji sakė, kad gyva nepasiduosianti, bėgo ir ją nušovė. Apie 1947 m. rastas paslaptingom aplinkybėm medžiokliniu šautuvu nušautas ir tėvas Ivonis.

R. K. p a s t a b a: Nijolės Gaškaitės knygoje „Lietuvos partizanai 1944-1953 m.“ pažymėta: „Vienoje pirmųjų „operatyvinių kombinacijų“ 1946 m. smogikai tardė Tauragnų valsčiaus gyventojus – partizanų ryšininkę Oną Katinaitę-*Mirtą* bei brolį ir seserį Ivonius iš Smuiliškių kaimo. *Mirtą* žiauriai sumušė, išprievartavo, paskui nuteisė ir išvežė į lagerį. Stasį Ivonį ištardę nutarė užrištomis akimis pavedžioti po mišką, kad jis nesuprastų, kur buvęs. Tačiau vienas smogikas (Labeikis Antanas), klaidingai supratęs įsakymą, trenkė kulkosvaidžiu į galvą ir užmušė septyniolikmetį berniuką, ten pat jį užkasė (Labeikis Antanas – agentūrinis slapyvardis *Lobov,* g. 1923 m., į SG agentūrinę grupę įtrauktas 1946 05 20. Bylos Nr. 13736. LYA (KGB) F. K-1, ap. 3, b. 228, p. 64. Pagal seną – F. 3, b. 31/6, p. 64, b. 22/4, p. 21, 46) p. 406).

Mūsų redaktorius Pranas Ivonis pasakė, kad jis čia nebebus, eis pas *Kalvį,* o mes šešiese nutarėm pasitraukti į Katlėrius: aš, Bronius Žilys-*Vyturys,* Jonas Žilys-*Putinas,* Vladas Rūkštelė-*Ramūnas,* Jonas Šireika-*Pyragaitis* ir Povilas Šireika-*Kariūnas.*

Čia visi jau buvome išaiškinti. NKVD ir stribai siautėjo, jie turėjo tikslias žinias apie mūsų redakciją ir kad šiose apylinkėse yra pagrindiniai vadai. Reikėjo skubiai trauktis. 1946 m. gegužės 15 d. pratūnojom Krašuonoje, o naktį per Šeduikius, Alius atsiradome Katlėrių miškelyje. Į Katlėrių mišką atėjom gegužės 16 d. ir apsigyvenom. *Pukys* žinojo kelius, miško pakraštyje susiradom pirtelę ir ten apsistojom. Tiesa, ten mes jau buvom laukiami, tai pas vienus, tai pas kitus ūkininkus šiene jau buvo padarytos slėptuvės, kuriose tilpo po du, po tris asmenis. Netrukus prie mūsų ir daugiau vyrų prisidėjo. Atėjo Balys Juknevičius-*Pukys,* Vincas Liulevičius-*Baltukas* iš Klovinių kaimo, pabėgęs iš gimnazijos, vaikštinėjo daugiausia su *Putinu,* žuvo abu kartu per Katlėrių miško valymą. Dar buvo Balys Gaivenis-*Voveriukas,* Juozas Bitkevičius-*Šermukšnis,* Jonas Bitkevičius-*Sakalaitis,* Jonas Žemaitis-*Maumedis, Beržas,* taip pat dažnai čia maišydavosi ir *Girinis*-Vytautas Baltušis, buvęs Medenių mokyklos mokytojas, kilęs iš Anykščių. Tai drąsus, pasišventęs Lietuvai aukštos kultūros žmogus. Man išvykus, jis netrukus žuvo bunkeryje netoli Daugailių. Vėliau jo palaikai buvo pavogti iš stribų užkastos vietos ir perlaidoti Katlėrių kapinėse. Čia vietą rado ir vienas rusų tautybės partizanas iš Gojaus kaimelio – Leontijus Kostinas-*Kietis.* Jis paryčiui sušlapęs užėjo į Alių kaimą, radęs kūrenamą krosnį, pasidžiovė pirštines ir užlipo ant aukšto pamiegoti. Tuo metu atsibastė stribai, radę pirštines, užsipuolė šeimininkus, ieškodami užlipo ant aukšto. Tuomet *Kietis* paleido šūvį, vieną stribą sužeidė ir norėjo pabėgti, čia jį ir nušovė. Išniekinę lavoną, nuvežė į Uteną, numetė aikštėje, po to užkasė prie Dauniškio žvyrduobėje. *Kietis* labai bendravo su Petravičiumi, bet priklausė *Girinio* būriui, buvo jo adjutantas.

Kartais iš Kubilių kaimo, kai pasidarydavo nesaugu, ateidavo didelis būrys. Vieną kartą iš Kubilių buvo atėję apie 40 vyrų. Rinktinės vadas savo aplinkraščiuose ragino visus laikytis ramiai ir ruoštis žiemai, nors stribai ir rusų kareiviai siautėjo toliau. Jeigu mūsų krašte masiniai partizanų pasirodymai jau senokai buvo vengiami, tai *Girinio* kuopos veikimo zonoje jie buvo vis dar toleruojami.

Vasarą per atlaidus Daugailiuose buvo nušautas būrio vadas *Lapas* ir dar du partizanai. Stribai žinojo, kad per atlaidus žmonės pasidaro alaus, atvažiuoja giminės pasisvečiuoti, atsiranda gera proga ir partizanams pareiti į namus ar pas gimines, pas kaimynus užsukti, pabūti su savaisiais, pasikalbėti. Stribai tokiomis dienomis nesnausdavo, ruošdavo pasalas, žinojo, kad tokiomis progomis partizanai pamiršta budrumą. Taip nutiko ir *Lapui.* Ėjo ir pateko į stribų pasalą. Gaila buvo narsaus vyro, savo sumanumu pasižymėjusio ne vienose kautynėse.

Žebriškiuose *Sakalaitis* su kitais partizanais padėjo ūkininkui pjauti šieną. Pieva buvo miške. Buvom nuėję mes trise: aš, *Pyragaitis* ir *Pukys*, pašnekėjom. Atbėga mergaitė, sako – ruskiai kaime. Mes pasitraukėm į kitą pusę, o juos rusai pastebėjo ir ėmė šaudyt. Nubėgom prie vieškelio Tauragnai Utena, kur buvo mūsų praėjimas per Katlėrių ežerą. Sustojom, *Pyragaitis* sako: „Palaukim brolio *Kariūno*“. Toks gražus vakaras, šilta, čia pat ežeras, bet širdy labai neramu. Užėjom pas ryšininkę *Našlaitę*-Eleną Tarulytę Katlėrių kaime, pabuvom valandėlę, naktį nuėjom į mišką, atsigulėm, bet kažko nesimiega. Išaušo rytas, girdisi, kaip kaime dalgius pusto... Mes gulime su *Pyragaičiu,* o prieš mus *Pukys* su *Kariūnu.* Girdim – ateina kažkas mišku taukšėdamas. Paprastai atsikeli ir žiūri, kas eina, dabar pagalvojau, kad ryšininkė atneša mums valgyt. Avietynas aukštas, o takelis prie pat mūsų. Galvoju: ranką iškišiu ir pagausiu už kojos, pagąsdinsiu. Už kokių penkių metrų aikštelėje buvo mūsų

gulėta, ugnis kūrenta. Atsisėdau, žiūriu – rusai keli atėję prie ugniakuro, apsigaubę „plaščpalatkėmis“. Girdžiu kalbant: „Zdes oni ležali...(Čia jie gulėjo)“. Patraukiau savo draugą už marškinių, peršokau per kitus ir į krūmus. Jau buvom nubėgę apie 20 metrų, tada jie išgirdo šlamesį, atsigręžė ir pradėjo šaudyti. Kur mes nubėgom, jie nematė. Atsigręžiu, matau – iš paskos bėga visi trys mano draugai. Pribėgom upeliuką, bešokuojant nuo akmens ant akmens, atsidarė automatas ir iškrito spyna. Ieškoti nėra laiko, kai už nugaros aidi šūviai. Visi peršokom upelį, įkišau automatą į paparčių krūmą. Likau su naganu ir aštuoniais šoviniais. *Pukys* visai be ginklo, nespėjo pagriebt, ten liko ir mūsų drabužiai... Pribėgom keliuką, labai atsargiai jį peršokom, ir išbėgom iš miško Dičiūnų link. Nieko nesutikom. Tada *Pyragaitis* pasiūlė grįžt ir pasižiūrėt, kas ten galėjo būti, gal man pasivaideno ruskiai. Aš likau tik su naganu, susidūrimo atveju kovoti negalėčiau, *Pukys* irgi be ginklo, bet jis prikalbino brolį eiti. Jie abu grįžo tuo pačiu taku, paėjo apie du šimtus metrų ir pasigirdo šūviai. Pamatėm atbėgantį *Pyragaitį* ir sakantį, kad brolį nušovė. Žuvo *Kariūnas*-Povilas Šireika. Tą rytą miške Tarulio sodyboje žuvo Jonas Žilys-*Putinas* ir Liutkevičius-*Baltukas*. Pamiškėje buvo nebaigtas statyti namas, jie slėpėsi tame name, rusai rado juos miegančius ir sušaudė. Tą naktį iš šešių likome tik trys.

KALVIS

Bronius Zinkevičius-*Kalvis* kilęs iš Sudlaukio kaimo, Saldutiškio parapijos. Jo brolis Kazimieras-*Saldaitis* ir sesuo Onutė-*Našlaitė.* Kokia *Kalvio* praeitis, negaliu pasakyti. Žmogus buvo daugiau pasimokęs, dirbo rinktinės štabe. Kartais jį vadindavo kuopos vadu, vėliau jis vadovavo apygardos štabo spaudos reikalams. Nuo pat pirmųjų rezistancijos dienų aktyviai įsijungė į pogrindžio veiklą ir joje darbavosi iki pat savo žūties.

Pirmą kartą jį pamačiau per pirmąjį susirinkimą, jis kalbėjo labai aistringai, nuoširdžiai ragino visus stoti į kovą ir ginklu apginti savo laisvę. Lankėsi pas mus, kada rengėme susirinkimą Maleckažemio kaime. Kai tapau būrio vadu, su juo susitikdavom dažniau, aplankydavo jis mus kaip Tigro rinktinės štabo atstovas, o nuo 1945 metų rudens bendravome leidžiant apygardos spaudą. Tik mes dviese žinojom bunkerį, kur buvo spausdinama „Aukštaičių kova“ ir kiti spaudiniai. *Kalvis* visada buvo optimistas, tikėjo pergale, Lietuvos laisve, šitam darbui pašventė visas savo jėgas ir paaukojo gyvybę.

Jo brolis *Saldaitis* buvo būrio vadas, jo būrys bazavosi Šarkių kaimo apylinkėse. Pagrindinė jų bazavimosi vieta buvo Kemėšio giria, bet dažnai jie apsilankydavo Vajeliuose, Sudlaukyje, Juodžiuose, pasiekdavo net Ryliškius. Sesuo Onutė-*Našlaitė* buvo ryšininkė, ji buvo suimta, vėliau paleista. Tolimesnis jų likimas man nežinomas.

SKAMBUTIS

Kita atminty įstrigusi ryškesnė asmenybė – Gaidelis Juozas-*Kėkštas, Skambutis* iš Papirčių kaimo, visiems labiau žinomas kaip *Skambutis.* Prisimenu jį dar iš prieškarinių laikų, kada jis tarnavo mūsų kaime pas Dovydą piemeniu. Jų šeima buvo

nemaža, visiems prasimaitinti buvo sunku, todėl teko piemenauti. Ganydamas nuo pat ankstyvo ryto iki vakaro jis dainuodavo, nesvarbu, ar giedra, ar lietus lyja, grodavo iš žilvyčio susukta dūdele. Tai buvo tikras gamtos vaikas, karštai mylėjęs savo gimtinę. Jis buvo keleriais metais jaunesnis už mane. Kitą kartą aš jį sutikau 1944 metų rudenį. Kai įstojau į LLA, jis ten jau aktyviai darbavosi. Jis iš prigimties negalėjo pakęsti neteisybės, melo, kurį skleidė okupantai. Jis ir ėjo iš kaimo į kaimą pasakodamas žmonėms apie sunkią mūsų tautos padėtį, gražiomis spalvomis piešė ateitį, aiškino, kas laukia mūsų, jeigu okupantai čia pasiliktų ilgesniam laikui. Gulėti bunkeryje ištisas dienas jis negalėjo, jam reikėjo eiti, bėgti, skubėti pas partizanus į būrius ar paprastus kaimo žmones, kelti jų dvasią. Visur buvo jo pilna, jo balsas skambėjo tarsi skambutis, todėl ir slapyvardis toks jam buvo parinktas, nors iš pradžių jis vadinosi *Kėkštu.* Per vieną naktį jis galėjo aplėkti visus partizanų būrius nuo pat štabo iki Utenos. Visi mes jo laukdavom, sulaukus lyg akyse pašviesėdavo, net ir didžiausios nesėkmės valandą jis mokėdavo kitus paguosti, padrąsinti, įžiebti viltį ir pasitikėjimą savo jėgomis. Jis šventai tikėjo, kad anksčiau ar vėliau ateis diena, kai būsime laisvi. Laisvės kovai jis pašventė savo jėgas ir kovodamas žuvo. Jo žuvimo aplinkybių nežinau, bet man pasitraukus iš rezistencinės kovos lauko, jis metus kitus dar kovojo. Teko girdėti pasakojant, kad jis pateko į apsupimą Nemeikščiuose, buvo sužeistas, bet atsišaudė šaukdamas stribams: „Jūs niekšai! Tėvynės išdavikai! Tautos budeliai!“.

Nesulaukė *Skambutis* laisvės, nutilo jo daina... Taip norėtųsi, kad jo vardas išliktų atmintyje ateinančioms kartoms kaip žmogaus, tikėjusio laisve, ėjusio, kentėjusio ir žuvusio už laisvą Lietuvos žemę.

TIGRAS

Pranas Liulevičius-*Tigras* kilęs iš Kačiūnų kaimo (kitur – iš Ignotiškio k., Kuktiškių vlsč.). Jo brolis Jonas buvo už Praną jaunesnis, 1944 m. dar pasijaunino, įsigijo dokumentus su pakeista gimimo data. Ardamas dirvą pamatė ateinančius stribus ir norėjo nuo jų pasislėpti, bet stribai jį pamatė ir nušovė. Jį nušovė gerai pažinojęs kaimynas, su kuriuo kartu augo ir draugavo, bet tas išėjo į stribus ir, įsiteikdamas viršininkams, šovė į draugą. Po brolio žūties Pranas slapstėsi *Tigro* slapyvardžiu (vėliau – *Švaikštas*) ir gyveno bunkeryje prie namų. Kartais pas jį bunkeryje apsistodavo ir apygardos vadas *Žalgiris,* ateidavo ir „Aukštaičių kovos“ redaktorius *Klajūnas.* Vėliau *Tigras* gavo dokumentus ir apsigyveno Vilniuje. 1949 09 14 grįžtantį į namus tėviškėje jį sulaikė stribai ir areštavo. Buvo teistas 10 metų lagerio. Buvo kalbama, kad jį išdavė artimai pažįstamas Dailidė. Į Lietuvą grįžo 1956 metais ir apsigyveno Kuktiškėse.

TRAGEDIJA PRIE RYLIŠKIŲ PIRTELĖS

Mano būrio ribose pats didžiausias buvo Ryliškių kaimas. Pačią pirmą žiemą jeigu neidavom į Raistinius, tai patraukdavom ir į Ryliškius. Šiame kaime turėjom daug mums prijaučiančių rėmėjų. Buvo ir keletas mūsų būrio narių, jie turėjo ginklus, vėliau jiems padarėm dokumentus – pajauninom ar pasendinom, ir jie vaikš-

tinėjo laisvai. Didžiausi mūsų rėmėjai buvo Kazys Rožė, Trinkūnai, Maniušis ir kiti. Kai tik ateidavom į Ryliškius, visada skubėdavom pas Kazį Rožę. Gyveno jis kaimo pakraštyje prie Vajelių miško. Pas jį vakarais ateidavo Antanas Trinkūnas iš Vajelių kaimo, atnešdavo naujienas iš apylinkės. Buvo įdomu plačiau sužinoti apie stribų siautėjimus. Pro jį mes praeidavom vykdami į Juodžius, jo namai buvo tarsi mūsų centras einant į kitus rajonus.

Jų kaimo gale augo nemažas eglynas, o prie eglyno – pirtelė. Į pirtelę sueidavo slėptis šaukiamojo amžiaus jaunuoliai, pas juos paviešėti ateidavo ir suaugusių vyrų, čia klausydavosi naujienų, kortuodavo. Užsukdavom ir mes, atnešdavom įvairių atsišaukimų, papasakodavom naujienas, jie mums perduodavo, ką buvo girdėję. Pirtelė pasidarė ryšininkų žinių perdavimo centras. Apie tą pirtelę pavasarį jau plačiai visi kalbėjo, mes ėmėm vengti ten užeiti. 1945-ųjų pavasarį čia įvyko baisioji tragedija. Matyt, bloga akis visa tai stebėjo, sekė ir pranešė, kur nereikia. Balandžio pradžioje mes išgirdome šaudymą toje pusėje. Supratome, kad puolama pirtelė. Tarp mūsų buvo vienas iš Ryliškių kaimo, kuris, kaip ir mes, vengė ilgiau užsibūti toje pirtelėje. Pasirodo, naktį kažkas prie pirtelės atvedė stribus ir rusų kareivius, jie pirtelę apsupo nuo miško pusės. Kai rytą vyrai pradėjo iš pirtelės eiti į namus, tuo metu rusai atidengė ugnį. Pasigirdus pirmiesiems šūviams, vyrai bėgo iš pirtelės. Kas pasuko miško link, visi žuvo. Liko gyvi tik tie, kurie bėgo į kaimo pusę. Pirtelės durys buvo į kaimo pusę, tai ir buvo daugelio išsigelbėjusių laimė. Žuvo trys Ryliškių kaimo vyrai, visi trys beginkliai, du iš jų jau vyresnio amžiaus. Nors stribai matė ir žinojo, kad čia renkasi beginkliai, bet nekreipė į tai dėmesio, šaudė be pasirinkimo. Užėmę pirtelę, joje rado tik kortas... Nužudytuosius po to dar žiauriai daužė šautuvų buožėmis, sumetė į pastotę ir išvežė į Tauragnus. Tauragnuose numetė vidury aikštės, palaikė kelias dienas ir užkasė kažkur žvyrduobėse už Bivainienės tvartelio. Buvo nužudyti Žalnierius, Maniušis ir Šiaurys.

Ilgai buvo svarstyta, kas galėjo būti išdavikas, atvedęs stribus ir rusus prie pirtelės. Daugelis įtarė mūsų kaimo gyventoją Adolfą Pelėdą, bet vargu ar jis galėjo tai žinoti, nes pirtelė stovėjo tolokai nuo jo namų. Taip pat buvo įtariamas to kaimo gyventojas Pranas Rožė, kurį gegužės mėnesį partizanai sunaikino. Tai atliko, kiek man teko girdėti, *Saldaičio* būrio vyrai. Ar tikrai jis buvo kaltas, sunku pasakyti. Aš pas jį dažnai užeidavau, mes pasikalbėdavom gana nuoširdžiai. Kad jis būtų išdavikas, man neatrodė. Jis netgi du savo svainius buvo išgelbėjęs nuo rusų kariuomenės.

Tai buvo pats skaudžiausias įvykis mano būrio veikimo ribose nuo pat rezistencijos pradžios. Stribams buvo nesvarbu, kad tu neginkluotas, jiems buvo malonu naikinti, šaudyti, žudyti.

Po to kurį laiką Ryliškių vengėm, bet neilgai, žinoma, į pirtelę jau nelindom, bet pas gyventojus užeidavom. Kaip praėjimo, pravažiavimo vietovė Ryliškiai liko per visą rezistencijos laikotarpį. Įkūrus spaudos centrą Šmuiliškėse prie Ryliškių, be kaimo pagalbos sunku būtų buvę čia veikti ir išsilaikyti. Čia turėjau ir ryšininkę *Aukštaitę*, kuri palaikė ryšį su spaudos centru. Jam išsikėlus, ryšys su ja nutrūko. Dar ir 1945 – 1946 metų žiemą čia vyko aktyvus mūsų darbas. Mums laikantis Ignotiškio bunkeryje, beveik kiekvieną vakarą mūsų svečiais buvo šio kaimo gyventojai. Ryšininkai mus kas vakarą informuodavo apie padėtį apylinkėje. Su šiuo kaimu atsisveikinau per 1946 m. Velykas. Tą rytmetį pas Joną Rožę atšventėm Velykų šventes ir perėjome į Krašuonos pelkes bei Ignotiškį, o vėliau pasitraukėm į Katlėrius.

Ryliškių kaimo žemė apšlakstyta nekaltų šio kaimo žmonių krauju. Bolševikai laikui bėgant sunaikino ir patį kaimą, gyventojus suvarė į Kuktiškių gyvenvietę. Reikia pažymėti didelį šio kaimo indėlį į rezistencijos kovas, vykusias šiose apylinkėse. Kaimo vyrai neišėjo į miškus kovoti su ginklu rankose, kaip padarė kaimyninio Kačiūnų kaimo vyrai bei aplinkinių kaimelių jaunuomenė. Šiame kaime nebuvo kovos sąlygų, nebuvo miškų. Visi kaimo gyventojai buvo nusistatę prieš okupantų valdžią, prieš kolchozus. Kaimo pakraštyje, netoli mūsų sodybos, dar nuo senų laikų buvo užsilikusios kapinaitės. Jose laidodavom žuvusius partizanus, kurių nespėdavo išsivežti stribai. Čia palaidojom *Rugį,* vėliau buvo palaidotas *Juodvarnis* ir kiti partizanai.

RUGENIŠKIO TRAGEDIJA

Rugeniškio kaime buvo sunaikinti slėptuvę kasantys partizanai. Netoli mūsų kaimo buvo Rugeniškio kaimas, greta jo, Labės ežero link – Avižieniškio kaimas. Tai giminingi nedideli kaimeliai, kurių visi gyventojai turėjo vieną Gaivenio pavardę. Gyventojai vienus vadino Dragūnais, o kurių žemės ribos siekė Labės ežerą, tuos vadino Paežeriniais. Tik vienas gyventojas, atėjęs užkuriomis, turėjo Juodkos pavardę. Tie Juodkos tuoj po karo patys pirmieji išėjo į partizanus. Pirmiausia išėjo du broliai: Stasys Juodka-*Klajūnas* ir Jonas Juodka-*Vėžys.* Stasys buvo mano ištikimiausias draugas, labai nekentė okuopantų. Visose išvykose jis buvo pirmas pagalbininkas ir padėjėjas. Pradėjau su jais draugauti nuo pat pirmųjų dienų, kai tik prasidėjo rezistencinė kova. Savo miškelyje jie turėjo išsikasę bunkerį, bėdos prispirti kartais nuvykdavome pas juos pabūti. Be šių dviejų brolių, buvo dar du jau vedę ir gyvenę atskirai, jie irgi partizanavo. Tai Balys Gaivenis-*Voveriukas,* buvęs Lietuvos kariuomenės sanitarijos puskarininkis. Jis Šarūno rinktinėje vėliau ėjo sanitarijos viršininko pareigas. Vėliau buvo suimtas, kalėjo Rusijos lageriuose, grįžęs į Lietuvą apsigyveno Suvalkijoje. Jo brolis Jonas buvo nušautas 1945 metų pavasarį ariant lauką. Kazys Gaivenis-*Ėglius,* buvęs savisaugos bataliono karys, baigęs šiame batalione karinę tarnybą Liepojos apsupime. Pasibaigus karui, buvo įlipęs laivan išplaukti į Švediją, bet prisiminė, kad nepaslėpė bataliono štabo dokumentų. Grįžo iš laivo, sukišo ką galėjo į bidonus ir užkasė. Po to pas gyventojus pasikeitęs drabužius, laimingai perėjo per rusų kariuomenės užimtą teritoriją ir grįžo į tėviškę, į gimtąjį Rugeniškio kaimą. Nepaprastai drąsus ir drausmingas buvo partizanas, žuvo jau man pasitraukus iš rezistencinės kovos.

Šitų kaimelių jaunuoliai buvo patys ištikimiausi, patys drąsiausi partizanai mano būryje, gal dėl to jie daugiausia ir nukentėjo. Čia nebuvo šeimos, iš kurios nebūtų kas nors žuvęs, nuteistas ar ištremtas į Sibirą.

Visiems reikėjo kur nors praleisti 1945 metų žiemą. Vėlų rudenį mes išsikasėm bunkerį Ignotiškyje. Būrelis vyrų – *Klajūnas, Vėžys, Ėglius* ir dar du partizanai *Zarius* ir *Biržėnas* – nutarė išsikasti bunkerį Rugeniškio miškelyje netoli mūsų ir Skaistulės kaimų. Prie jų prisidėjo ir *Rugys.* Buvo jau vėlus ruduo, medžiai be lapų, kasė jie porą dienų, matyt, kažkas juos pastebėjo. Kitos dienos pavakariais ten juos besidarbuojančius užklupo. Mačiusieji kalbėjo, jog iš Tauragnų Rugeniškio link judėjo kariuomenės ir stribų būrys. Priėję kaimo ribas, jie išsiskyrė į dvi voreles: viena vietovę

supo iš kairės, kita – iš dešinės, užėjo laukuose vyrą, kuris nesidėjo prie partizanų, slapstėsi vienas. Pastebėję pakrūmėje sėdintį vyrą, nušovė. Kita čekistų vora per krūmus prisiartino prie besidarbuojančių vyrų. Kai vyrai juos pastebėjo, buvo jau vėlu. Vietoje nuo kulkų krito *Klajūnas* ir *Zarius. Rugys,* nors ir sužeistas, pabėgo, bet nubėgo netoli. Atsisėdo ant kelmelio raistelyje, matyt, neteko daug kraujo ir mirė. Po kelių dienų sesuo rado jį, parsivežė į namus, padarė karstą. Mes keturiese – aš, *Ėglius, Vyturys* ir dar vienas iš Ryliškių – palaidojome *Rugį* Ryliškių kapinaitėse. *Klajūną* ir *Zarių* stribai nuvežė į Tauragnus, numetė miestelio aikštėje, palaikė kelias dienas ir vėliau kažkur užkasė. *Vėžys* ir *Biržėnas* tada pabėgo, bet po poros mėnesių *Biržėnas* žuvo Maleckažemio kaime. *Vėžys* išsilaikė ilgai, vedė, jo žmona buvo iš Juodžių kaimo. *Vėžio* likimas man nežinomas, teko girdėti tokių kalbų, kad jis išvyko gyvent į Rusiją... Jo brolis Romas tuo metu dar buvo paauglys, bet po poros metų išėjo į mišką ir žuvo, neilgai jam teko partizanauti. Kažkur jį užklupo stribai ir bėgantį per lauką nušovė. Jų sesuo buvo partizanų ryšininkė, buvo areštuota ir teista.

Dar daugiau nukentėjo eiliniai Rugeniškio kaimo žmonės. Albinas Gaivenis ir jo brolis Jonas per pirmąjį Vetrovo divizijos siautimą šiose apylinkėse pasitraukė pas gimines į Kuktiškių apylinkę. Nelaimė atsėlino ir ten. Juos suėmė Vetrovo divizijos kareiviai ir nuteisė po 10 metų lagerio, turbūt jie patys nežinojo už ką. Per 1948 m. gegužės 22 d. trėmimus į Sibirą ištremtas Kazys Gaivenis, nors jo žmonos tėvą ir kitus šeimos narius sunaikino partizanai, nepadėjo ir tai, kad buvo daugiavaikė šeima. Ištremta ir Račkauskų šeima, turėjusi tik vieną hektarą žemės. Buvo nuteistas ir išvežtas kitas Jonas Gaivenis, gyvenęs prie Papirčiakelio. Turbūt šitie maži kaimeliai nukentėjo daugiausia, jie labai brangiai mokėjo už laisvės troškimą. Čia krito ir pirmoji partizanų auka – tai miškininkas Kiškis. Atsivijo jį rusai pagal pėdsakus net nuo Katlėrių ir Rugeniškio laukuose nušovė. Kadangi tuo laiku lavonų dar neimdavo, tai minėtas partizanas buvo palaidotas Katlėrių kapinaitėse.

KRAŠUONA

Kražuona ir Raistiniai labai susiję, mes nuolat vaikščiojom tai į Raistinius, tai į Kražuoną. Jau pirmąjį rudenį ten keturi partizanai buvo išsikasę bunkerį. Kadangi labai žema vieta, gilesnio bunkerio ten išsikasti negalėjom, tik gulomis galėdavai pabūti. Žiemą pelkės salose negalima buvo gyventi. Gyvenimas atgydavo pavasarį, vasarą. Pirmą kartą Kražuoną aplankėm 1945 metų ankstų pavasarį, nes žinojom, kad ten yra apsigyvenę keturi partizanai. Pasklidus gandui, kad stribai puls prie Ryliškių girelės esančią pirtelę, pagalvojom, kad stribai su kariuomene gali krėsti ir Maleckažemio krūmus, todėl vieną rytą ir pasitraukėm į Kražuoną. Ėjom iš mums artimesnės pusės nuo Linkų kaimo. Pavasaris, kovo mėnuo, nuo saulės spindulių ištirpęs sniegas bėga į balas, pievas, raistus. Naktį vanduo pasidengia ledu, bet tiek nesušąla, kad keltų žmogų. Tokią Kražuoną radom tą rytmetį. Ėjom keturiese: aš, *Vyturys, Piramidė* ir Jonukas, mūsų pramintas *Naru.* Ėjom per ledą ir įlūžom, bridom toliau lūžinėjančiu ledu. *Piramidė* avėjo bateliais, jau norėjo grįžti iš pusiaukelės, bet kaime irgi nesaugu. Laužydami ledą pasiekėm pirmąją salą. Ten truputį pailsėję bridom toliau ieškoti draugų. Šiaip taip nusidanginom į kitą salą, pagaliau radom bunkerį, kuriame žinojom, jog yra mūsų vyrų, bet lįsti bijojom, kad nepavai-

šintų kulkomis. Pasirodo, išgirdę mus vaikštant, jie irgi išsigando, manė, kad stribai. Pagaliau vienas išdrįso iškišt galvą ir pasižiūrėti. Mus pamatęs apsidžiaugė. Tada su jais išbuvome tris dienas. Per tas dienas saulė ištirpino sniegą, kad vandens iki juosmens buvo, mes nebegalėjome išeiti, maisto jau pritrūkome. Tie vyrai turėjo kirvį, pasidarėm plaustą ir šiaip taip išplaukėme. Po trijų dienų pasiekėm namus. Namuose ramu, jokie stribai nebuvo apsilankę. Prie pirtelės jie atsirado tada, kai niekas jų nelaukė, maždaug po poros savaičių. Nuo tada ir prasidėjo dažnesni mūsų apsilankymai Krašuonoje. Kai tik koks pavojus, mes ir bėgam į Krašuoną. Kai susidarė *Liepos* vadovaujamas būrys, jie nakčiai kartais nubrisdavo į tas salas, bet dažniausia gyvendavo kaimuose. Tik po kautynių, po žuvimų būrio likučiai apsigyveno salose. Nuo tada ir aš pas juos būdavau nuolatinis svečias. Sunku tuos apsilankymus šiandien ir suskaičiuoti.

Liepa buvo labai nuliūdęs, nes prieš kelias dienas Kačiūnų kaimo kapinėse buvo palaidojęs kuopos vadą Joną Stundžią-*Skrajūną.* Ties Katlėriais jį sužeidė, ant stribų užlipo. Stribai išsigandę pabėgo, o jį vienas Raistinių kaimo gyventojas, pasikinkęs arklį, atvežė į Raistinius, iš ten – į Krašuoną. Be medicininės priežiūros *Skrajūnas* mirė.

Tą dieną visi laukėm Anglijos parlamento rinkimų rezultatų. Buvom tikri, kad laimės Čerčilis, kuris su amerikonais reikalavo iš Stalino tuojau pat atsitraukti iš Lietuvos, Pabaltijo bei kitų Rytų Europos valstybių, kurias rusai buvo užėmę po karo. Daugelis galvojo, kad po dienos kitos prasidės karas, mes vėl būsime laisvi. Prigludę prie radijo klausėmės žinių rusų kalba iš užsienio. Koks buvo mūsų nuliūdimas, kai pranešė, kad Čerčilis pralaimi. Į valdžią atėjusi leiboristų partija su rusais nekariaus. Tai buvo toks stiprus politinis smūgis, kuris priminė beviltišką mūsų padėtį. Sunerimau rimtai ir aš. Visi supratome, kad reikia rūpintis pasidaryti dokumentus, išvažiuoti į miestą ir ten apsigyventi... Pirmas nusivylimas buvo 1945 m. gegužės 9 d., kai baigėsi karas. Visi laukėm, kad sąjungininkai nesustos, stums rusus atgal. Pasiklausėm tą dieną radijo, niekas apie tai net neužsiminė, sąjungininkai tekalbėjo apie karą su Japonija ir džiaugėsi nugalėję vokiečius. Buvo aišku – rusų iš Lietuvos niekas nesiruošia vyti. Dabar antras toks smūgis.

Parėjęs peržiūrėjau visus dokumentus. Vienus, kurie neturėjo jokios reikšmės, sunaikinau, kitus užkasiau. Liko tik vienas kitas dokumentėlis. Nors gegužyje Ginučiuose ir buvome suėję būrių vadai, nutarėme atkurti batalioną ar rinktinę, bet iš to nieko neišėjo. Jokio centro neturėjom, niekas mūsų veiklos nekoordinavo. Buvusieji Krašuonoje gyveno savaip, jie taip ir liko atsiskyrę. Mes vis dar buvome Tigro rinktinės nariai, nors jokių pavedimų iš ten negaudavom.

Sugrįžus pavasariui, gyvenimas atgijo, bet jau nebebuvo tokio šurmulio, nebebuvo *Beniaus, Liepos* ir daugelio kitų, nors maži bunkeriukai keliems vyrams nuolat atsirasdavo. Atėjus pavojui, kaime tai prie vieno, tai prie kito namo matydavom ženklą, pranešantį apie pavojų, apie pasirodžiusius stribus. Sutartinių ženklų buvo įvairiausių: tai ant tvoros užmestas koks nors drabužis, atremta prie namo lenta, ganykloje sutartoje vietoje pririštas arklys ar kitas gyvulys. Šituos susitarimus šventai vykdė kaimo gyventojai. Panašiai darydavo ir Kačiūnuose.

Kadangi žiemos pabaigą praleidom pas Balį Rūkštelę-*Ramūną* Pavarlio kaime, prašvitus pavasario saulei, patraukėme į pelkes pakvėpuoti grynu oru. Čia dažnai apsilankydavom, kol pabūgę rusų siautimų, pabėgom į Katlėrius. Paskutinis mano apsilankymas pelkėse vos netapo tragedija. Buvo 1946 metų rugpjūtis, aš jau buvau

nusprendęs pasidaryti dokumentus ir bandyti įsidarbinti mieste. Tuo reikalu rūpinosi mano namiškiai. Visi matėm, kad neišsilaikysim, žūsim. Tuo reikalu pasitarti iš Šiaulių atvažiavo sesuo. Ji dirbo mokytoja gimnazijoje. Per ryšininkus sutarėm susitikti Krašuonos pelkėse. Atėjom iš vakaro į Raistinius su *Pyragaičiu,* kuris paprastai mane visur lydėdavo, o iš ten ir į pelkes. Ten atradom dar keturis draugus. Kitą dieną, palikęs *Pyragaitį* pas juos, išėjau susitikti su seserim į kitą pelkės pusę prie Linkų kaimo. Nuėjau daug anksčiau, apsižvalgiau, pavaikštinėjau. Iš to pakraščio gerai matyti Tauragnų Kuktiškių vieškelis, dar toliau ir Kačiūnų kaimas. Netrukus pamačiau, kaip šituo vieškeliu pravažiavo du sunkvežimiai su kareiviais. Iškart nekreipiau dėmesio, maža kur jie vieškeliu važiuoja. Netrukus atėjo sesuo, aptarėme visus reikalus, pasakė, kad namuose man negalima rodytis, beveik kas naktį namą saugo stribai, kartais rytais sušlapę užeina pasišildyti. Šuo, ir tas labai jų nekenčia, kas vakarą loja ir kaukia žiūrėdamas į vyšnynėlį, kuriame jie pasalauja. Sutarėme, kad, gavęs dokumentus, persirengsiu ir keliausiu į Uteną, sėsiu į traukinį ir važiuosiu į Šiaulius. Kalbantis man darėsi vis neramiau dėl sunkvežimių su kareiviais. Lyg pasigirdo triukšmas, nutariau paeiti į pelkės pakraštį ir pasižvalgyti, įsitikint, ar nėra pavojaus ženklų. Žvilgterėjau ir nustėrau – per pelkę brido kareiviai. Į pelkę jie buvo tik įbridę, nuo mūsų dar tolokai. Atbėgau prie sesers ir liepiau kuo greičiau bėgti iš pelkės, aš nuskubėjau prie vyrų. Radau juos ramiausiai kortuojančius. Visi pašoko išgirdę pavojų, kiek paėję į Raistinių pusę, pamatėm išstatytus pavojaus ženklus. Supratome, kad esame apsupti arba supami. Teliko vienas kelias – bandyt trauktis į Puodžiukų kaimo pusę. Apsidairydami išbridom iš pelkės ir perbėgdami iš miškelio į miškelį, traukėmės vis toliau nuo Krašuonos. Atsargiai perėjom vieškelį, einantį į Uteną, ir lengviau atsikvėpėme. Pasigirdo keli šūviai, supratome, kad rado mūsų stovyklavietę, bet mes jau buvome toli nubėgę nuo pavojaus zonos.

Čia išsiskirstėm. Mes su *Pyragaičiu* aplinkiniais keliais, apeidami ežerus pro Nečioniškius, Politiškius, Vilkablauzdę, patraukėm į Katlėrius. Sesuo irgi laimingai pasiekė namus. Prisidengdama krūmais ji išėjo iš pelkės ir prisijungė prie pjovėjų. Pasiėmė grėblį ir su kitomis moterimis ėmė grėbstyti nupjautus javus. Kareiviai iš tos vietos, kur mes sėdėjom, iššovė raketą, pranešdami saviems, kad šioje zonoje viskas tvarkoje, ir išėjo iš pelkės. Nepriėjo prie pjovėjų, pasuko tiesiai vieškelio link. Tai toks buvo mano atsisveikinimas su Krašuonos pelkėmis ir Raistinių kaimu. Daugiau į šitą kaimą nebuvau atėjęs, bet prisiminimai apie jį niekada neišblės iš atminties. Kiek čia kalbėta, planuota, tartasi, kaip išvaduoti Lietuvą iš okupantų, kiek skausmo patirta netekus draugų... Dar ir dabar gyvenu tais prisiminimais, tais vaizdais, kuriuos čia patyriau ir išgyvenau.

...Ateinu į šitą kaimą, įžengiu į gerai pažįstamus namus, tuoj nuo pečiaus nusirita *Benius,* atskuba iš Vilniaus atvažiavęs *Švitrigaila,* ateina visada geros nuotaikos optimistas *Paberžis,* randi *Juraitį, Baravyką, Kerpę...* Nutariam bristi į pelkę, susitikti su ten esančiais draugais. Nubrendam, o ten *Sakalaitis*, išdėliojęs kortas, buria ateitį. Jis mokėjo iš kortų pasakyti ateitį. Jį ratu jau apsėdę *Vyturys, Klajūnas, Ramūnas, Piramidė,* visi nori sužinoti, koks likimas laukia. Einame į kitą salą... Ten prie mirštančio kuopos vado *Skrajūno* stovi nusiminęs rinktinės vadas *Liepa...* Salos pakraštyje juokiasi žaizdas išsigydęs *Pyragaitis...* Matau ir štabo vyrus: *Narą* ir žemaūgį *Kurklį,* prisidėjęs prie akies šautuvą mokosi taikyti flegmatikas *Mukas...* Jaučiu, kaip pagauna nerimas, žvelgiu į Krašuonos pusę, o per pelkę jau brenda kareiviai...

Viskas buvo taip neseniai, o šiandien nė pėdsako neliko sunkių praeities dienų. Niekas nebešaudo, nevaikšto ginklais apsikarstę partizanai, nesigirdi iš pelkių sužeistųjų skundo, net ir pelkės numelioruotos. Sunku ir patikėti, koks gyvenimas čia virė anais baisiais laikais. Koks tada buvo mūsų entuziazmas ir kokia kova dėl Lietuvos idėjos! Nors visi gerai žinojom, kad mūsų laukia mirtis, palengva ėjome į ją... Beveik visus priglaudė Kačiūnų, Biliakiemio, Katlėrių kapeliai... O kiek dar guli pabaliuose, žvyrduobėse ir kitose nešventintose vietose... Neliko ir mūsų rėmėjų. Seniai ir jie susirado amžiną poilsį. Liko jų vaikai ir vaikaičiai, jų palikuonys ir jūs visi, kurie jau pajutote laisvės skonį.

Apie Praną Ivonį savo prisiminimais dalinasi Domas Dambrauskas, kurio tėvas Anupras Dambrauskas-*Rožė* 1947 – 1949 m. dirbo Vytauto apygardos, Lokio rinktinės partizanų ryšininku. Straipsnis „Per žemę atėjom, per žemę nueisim – vienintelis kelias, kuris neišduoda...“ buvo publikuotas laikraštyje „Utenis“ 1997 10 10. Kelios trumpos ištraukos: „1947 rudenį Tautiškių kaime pasirodė inteligentiškų manierų žmogus, kuris dažnai politikuodavo su kaimiečiais, užsukdavo ir į mūsų namus nusiprausti, pavalgyti. Tik gerokai vėliau sužinojau, kad tai Vytauto apygardos partizaninio judėjimo propagandos viršininkas, pogrindinio laikraščio „Aukštaičių kova“ redaktorius Pranas Ivonis-*Sakas* (čia jo slapyvardis buvo jau kitas, - R. K.). Tai jis įtraukė mano tėvą Anuprą Dambrauską į rezistencinę veiklą, padarė jį partizanų ryšininku. Tai buvo didelės erudicijos, gerai užsikonspiravęs partizanas. Apie jo gyvenamąją vietą težinojo mano tėvas ir kaimynas Jonas Ivanauskas, kurio sodyboje Pranas Ivonis buvo įsirengęs slėptuvę. Tai tragiško likimo žmogus, kaip ir visa jo šeima, kilęs iš Kuktiškių valsčiaus, Smilgiškių vienkiemio ...Praną Ivonį vieną kartą einantį iš savo slėptuvės į Kaboriškę užklupo kareiviai. Sužeistas dar bandė pasitraukti, tačiau prie Strokinių kapinaičių mirtinai suvarpė priešo kulkos. Strokinių kaimo gyventojas Kazys Gaižutis sukalė karstą. Vietos kapinaitėse ir buvo palaidotas. Vargu ar kas žino, jog Tautiškių kaime, buvusios Ivanauskų sodybos vietoje, kuri dabar užaugusi medžiais ir krūmais, yra išlikusios dvi gilios duobės. Tai neeilinio žmogaus, partizano Prano Ivonio buvusios žeminės pėdsakai. Išliko ir akmenų sienelė, per kurią partizanai ateidavo į Ivanauskų sodybą, taip nepalikdami pėdsakų“.

ĖGLIAUS BŪRYS

1947 – 1948 metais, žuvus *Aviliui, Zubriui* ir kitiems partizanams, iš jų būrių likučių kūrėsi nauji būriai, atėjo nauji vadai. Buvusios *Lakūno* kuopos veiklos teritorijoje naujai susidariusiam būriui vadovavo Kazys Gaivenis-*Ėglius.* Vaikštinėjo jie labai plačiai ir po Šarūno rinktinės teritoriją, bet daugiausia – po Tigro rinktinės teritoriją. Dažnai užeidavo į Dotenių kaimą pas Braškus. 1948 02 15 šešetas jų buvo apsistoję pas minėtą gyventoją, bet šį kartą jie buvo išduoti, pasaloje jų laukė stribai. Įvyko ilgas ir smarkus susišaudymas, kurio metu žuvo visi šeši partizanai, namų šeimininkas ir šeimininko dukrelė Aldutė. Žuvo šie partizanai:

1. Kazys Gaivenis-*Ėglius* iš Rugeniškio kaimo.
2. Dominykas Stundžia-*Meilutis* iš Meldutiškio kaimo.
3. Jonas Šinkūnas-*Žiburys* iš Šinkūnų kaimo.
4. Antanas Graužinis-*Kurkinas* iš Buitūnų kaimo.
5. Balys Bikus-*Lazdynas* iš Labanavo kaimo.
6. Jonas Pelėda-*Tankas* iš Panatryčio kaimo.

VĖŽIO BŪRIO ŽŪTIS

1951 metų Didįjį Ketvirtadienį Kazys Gaidelis-*Trimitas* ir Julius Gaidamavičius-*Viesulas* išėjo pasirinkti maisto, o grįždami užėjo stribų pasalą. Bunkeris buvo apsuptas, bet atsišaudydami jie spėjo pasitraukti. Beveik po mėnesio, balandžio 14 d., jie buvo išduoti Juozo Bulkos. Babrausko sodyboje Tautiškių kaime tuomet žuvo:

1. Jeronimas Bulka-*Deimantas, Titnagas.*
2. Jonas Juodka-*Vėžys.*
3. Kazys Gaidelis-*Trimitas.*
4. Julius Gaidamavičius-*Viesulas.*

Kartu žuvo ir du nežinomi partizanai. Žuvusiųjų kūnus stribai išsivežė išniekinti.

GEROJI AGOTĖLĖ

Vargu ar būtume radę kitą tokią moterį (Agota Maniušienė-*Poniutė*), kuri būtų taip rizikavusi, tiek vargusi ir stačiusi save į tokį pavojų. Gyveno ji viena, šalia gyveno Šaltenis iš Linkų kaimo. Jos sodybėlė stovėjo visai netoli mūsų bunkerio, netoli ir nuo Šmuiliškių vienkiemio, kur spaustuvę buvo įsirengęs Ivonis-*Klajūnas.* Iš vienos jos sodybos pusės buvo pelkė, kurioje mes buvome išsikasę bunkerį. Agotėlės pirkelė buvo visų mūsų krašto partizanų prieglauda. Jos namuose gydydavom sužeistuosius, iš čia išvažiavo *Biržėnas,* bijodamas pas ją pasilikti prieš rinkimus. Jo pasitraukimas iš Agotėlės namų jam kainavo gyvybę. Ji labai gailėjo jo, buvo pripratusi kaip prie sūnaus. Mirus sužeistajam, pas ją šarvodavom. Būrio vadas Vytautas Vadišius-*Avilys,* žuvęs 1946 01 27, buvo pašarvotas pas ją, iki padarė karstą. Nuolatiniai svečiai pas ją buvo Stasys Juodka-*Klajūnas,* jo brolis *Vėžys,* Balys Gaivenis-*Voveraitis* ir kiti jų bendražygiai. Kai smarkiai šitą kraštą užplūsdavo raudonieji baudėjai, visi pasitraukdavo iš čia. Nurimus siautimams, pas Agotėlę vėl sugrįždavo pasitraukusieji. Jos gryčiutėje, man jau pasitraukus iš šio krašto, partizanai švęsdavo šventes. 1948 m. partizanai pas Agotėlę šventė Velykas, kitą dieną Ryliškių mokykloje jaunimui besilinksminant, prigužėjo nelauktų svečių. Pro šalį važiavo stribai su rusų kareiviais ir užsuko pasižiūrėt, kas čia taip linksminasi. Įėję į vidų, nutraukė pasilinksminimą, ėmė tikrinti dokumentus, klausinėti, kur slepiasi banditai. Vienas sumanus vaikinukas išbėgo iš salės ir, žinodamas, kad pas Agotėlę partizanai švenčia Velykas, nubėgo pas juos ir pasakė, kad mokykloje atvažiavę stribai su kareiviais. Partizanai spėjo pasitraukti į pelkę ir išsigelbėti. Stribai atvažiavo pas Agotėlę, ją patardė, apieškojo visas namų pakampes ir, nieko neradę, išvažiavo.

Dažnai miniu *Stuobrį*-Joną Žilėną. Tai jau pagyvenęs Ignotiškio kaimo gyventojas, nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu tarnavęs pasienio policijoje, partizanų būrio vadas. Jo būriui priklausė Ignotiškio, Venslovynės ir Kuktiškių link esantys kaimeliai bei vienkiemiai šiapus Kuktiškių Tauragnų vieškelio. Tai sumanus, tvarkingas, ramaus būdo, gerai mokąs prisitaikyti prie aplinkybių, neišsišokantis be reikalo vyras. Nemažai laiko pas jį gyveno apygardos vadas *Žalgiris.* Vėliau jis gyveno arčiau Kuktiškių. *Stuobrys* buvo suimtas, teistas. Atkalėjęs 10 metų, grįžo į Lietuvą.

Arčiausiai mūsų spaustuvėlės ir bunkerio dar buvo Pavarlys ir Aviniškis. Pro Aviniškį praeidavom ar pravažiuodavom. Buvo čia ir blogų, ir gerų žmonių. Tą patį galima pasakyti ir apie partizanus. Čia liepsnojo asmeninės kaimynų aistros. Okupa-

cijos metais vieni tarnavo vienam ponui, o kiti kitam – taip ir sunaikino vieni kitus. Iš gerųjų partizanų reiktų paminėti Joną Deveikį-*Lakūną.* Jis buvo šio rajono kuopos vadas, buvęs Lietuvos kariuomenės puskarininkis, slapstėsi daugiausia prie namų. Matydavau jį retai, tik per kokius nors pasitarimus, siaučiant kariuomenei, kartais pasitraukdavo kuriam laikui. Žuvo bunkeryje prie savo namų. Jo būrį mes vadinom *Lakūno* kuopa. Šiai kuopai priklausė Ignotiškio, Aviniškio, Buitūnų, Pagelbiškio ir kiti kaimeliai ir vienkiemiai bei artimiausios vietovės už vieškelio. Už vieškelio, einančio į Tauragnus, veikė *Margio* vadovaujamas Kačiūnų būrys, o kitoje kelio pusėje – Laisvės būrys, vadovaujamas *Šriubo.* Saldutiškio link Vajeliai, Dryžiai – *Saldaičio* būrys. Tai nedidelė teritorija, kurioje veikė trys būriai: *Stuobrio, Avilio* ir vėliau *Zubrio*. Sunaikinus Tigro rinktinę, 1945 metų kovo pradžioje, *Lakūno* kuopa, galima sakyti, nustojo savo vardo. Į Šarūno rinktinę ji kaip kuopa nebeįėjo, tik mes pagal seną įpratimą Deveikį laikėm kuopos vadu, nors jis kuopai nebevadovavo. Šios kuopos ribose kurį laiką laikėsi Vytauto apygardos vadas Jonas Kimštas-*Žalgiris.*

1944 m. žiemos pradžioje visus sukrėtė nemaloni žinia – buvo iššudyta Biliūnų šeima. Kaltė krito to kaimo partizanui Broniui Žalnieriui-*Kiškiui* (kitur – Žalnieriūnas). Kaltas Biliūnas buvo ar ne, išdavinėjo jis žmones ar ne, sunku pasakyti. Dirbo jis Kuktiškių valsčiuje, buvo seniūnas, žodžiu, tarybinis aktyvistas. Gal jis ir kaltas buvo, bet jo žmona, vaikai iššudyti be reikalo. Vėliau *Kiškis* irgi nepasižymėjo teisingumu, apie jį sklido negeros kalbos. Žuvo jis irgi neaiškiom aplinkybėm. Kai kas kalbėjo, kad jį sunaikino patys partizanai. Jo brolis Stasys Žalnierius-*Juodvarnis* (kitur – Žalnieriūnas), buvęs plechavičiukas, buvo kitoks. Nors ir mėgo išgerti, bet neplėšikavo. Jo žuvimo aplinkybės susijusios su manimi. 1946 m. mes jau gyvenom Katlėrių miškeliuose kartu su *Vyturiu.* Vieną kartą nutarėme apsilankyti namuose, persirengti. Naktį per Kražuoną atėjom iki Ignotiškio miškelių. Paryčiais neisi į namus, sugalvojom įlindę į eglynėlį praleisti visą dieną, o naktį pareiti į namus. Įlindom į eglynėlį ir užmigom. Ramiausiai pratūnojom iki pusiaudienio. Gerokai saulei pakilus, lauke pamatėm ūkininką ir nuėjom su juo pasikalbėti. Kaip jis nustebo, o mes išsigandom, kai jis pasakė, jog rytą pro čia praėjo stribų būrys ir patraukė Ryliškių link. Mes miegojome gal už 20 – 30 metrų nuo stribų. Supratom, kad ši apylinkė sekama, į namus eiti mums pavojinga. Pavakare iš gyventojų sužinome, kad Ryliškiuose stribai nušovė *Juodvarnį.* Manydami, kad nušovė mane, jo lavoną nuvežė į mūsų kiemą ir numetė po klevu. Ką nors nušovę šitame krašte, jie džiaugėsi atsiskaitę su manimi, nors aš nebuvau didelis veikėjas, daugiau *Skambučio* ir kitų išreklamuotas. Aš buvau daugiau pasyvus kovotojas. Laimė, kad tuo metu namuose buvo tik samdyta mergaitė, tėvai buvo išvažiavę į turgų Utenoje. Ji atėjo prie lavono ir iškart pažino, kad tai ne aš. Vėliau atėjo kaimynai, kurie atpažino Stasį Žalnierių-*Juodvarnį.* Tris paras lavonas gulėjo kieme po klevu, laidoti neleido, stribai vis vedžiojo žmones, rodė ir klausinėjo, ar tikrai ne aš. Vasara karšta, lavonas pradėjo dvokti, mano pusbrolio duktė, drąsi mergaitė, parašė pareiškimą, kad leistų palaidoti, ir nunešė į Tauragnų saugumą. Išlaikė ją beveik visą dieną, įsitikinę, kad tikrai ne aš, leido užkasti kūną be giedojimų ir kitų iškilmių. Palaidojo Ryliškių kapinėse. Mes su *Vyturiu,* sužinoję, kad mūsų kieme numestas *Juodvarnio* lavonas, grįžome atgal tuo pačiu keliu per Kražuoną, Šeduikius į Katlėrių miškelius. Džiaugėmės, kad likome gyvi. Toks buvo mano atsisveikinimas su Ignotiškio kaimu, kuriame buvau atleistas iš būrio vado pareigų ir rinktinės vado *Vaidoto* įsakymu paskirtas organizacinio sektoriaus (OS) viršininku.

Į bunkerį Ignotiškio kaime ateidavo jaunas vaikinukas iš gretimo Pavarlio kaimo. Jo karo tarnyba dar nelietė, bet jau reikėjo registruotis. Jis turėjo ginklą ir prie namų buvo išsikasęs bunkerį. Jų sodyba stovėjo ant aukšto kalno prie vieškelio Tauragnai Kuktiškės. Gyveno jie neturtingai, turėjo vos kelis hektarus smėlėtos žemės. Kadangi bunkeryje Ignotiškio miške gyventi buvo pavojinga, jam pasiūlius, persikraustėm pas jį, nuo kalno gerai matyti. Netoli mano namai, *Vyturio* sodyba dar arčiau. Likusią žiemos dalį praleidome šiame bunkeryje, nors bunkeris buvo nedidelis, ruoštas vienam žmogui, tilpome trise. Ilgesnį laiką pabuvus, pritrūkdavo oro. Siaučiant stribams ar kariuomenei, jeigu visą dieną neatidarydavom angos, degtuko neuždegdavom – trūkdavo deguonies. Iš šito bunkerio nuo žiemos vidurio važinėdavom po kaimus pas ryšininkes, išvežiodavom spaudą, atlikdavom kitus darbus. Tas vaikinukas pasirinko *Ramūno* slapyvardį, jo sesutė irgi pareiškė norą būti mūsų ryšininke, ji pasirinko *Ramunės* slapyvardį. Tą žiemą ji buvo pagrindinė mūsų sargė. Per dienų dienas ji stebėjo aplinką, ką pastebėjusi tuoj pranešdavo mums. Ji ypaš budriai saugojo, kai vyko bolševikų rinkiminė kampanija. Matydama keliu pravažiuojančius stribus ar kareivius, tuoj mums pranešdavo. Tuo metu *Ramunė* kapodavo šakas, ruošdavo kurą vasarai, o mes po šakomis lindėdami klausydavomės jos pasakojimų.

Vieną kartą per *Skambutį* gavome kvietimą švęsti Kazimierines pas malūnininką Dryžių kaime. Sutarėme susitikti Juodžiuose pas *Pivoniją*. Į Juodžius nuvykome viena diena anksčiau. Ten praleidome naktį ir dieną, o kitą vakarą, kaip buvo tartasi, turėjo ateiti *Skambutis* ir keliauti pas malūnininką. Tą patį vakarą nuėję ir pailsėję, sugalvojom trumpam išeiti į kaimą, pasivaikščioti, pasikalbėt su žmonėmis. Pavaikštinėję po Vajelių apylinkes, grįžome tiesiai per laukus nieko neįtardami. Kadangi buvo žiema, buvom apsivilkę baltus maskuojančius chalatus. Netoli namo, iš kurio prieš trejetą valandų išėjome, mus sustabdė balsas:

– Stok! Kas eina?

– *Šriubas,* - atsakiau. Pagalvojau, kad *Zubrio* vyrai...

– Stok! – vėl sušuko. - Nė žingsnio! Koks Šriubas?

– Jei nežinai, koks *Šriubas,* tai *Jovaras,* - atsakiau.

Tada buvau pakeitęs slapyvardį. Man kilo įtarimas. Gal ne *Zubrio* vyrai, jei nieko nežino? Kritom ant žemės ir gulėdami persimetinėjom replikomis. Nesinorėjo tikėti, kad apsilankytų neprašyti svečiai, juk taip neseniai išėjome. Pagaliau į mus paleido šūvį, tada supratom, kad stribai, puolėm bėgti į mišką. *Ramūnas* iškart paleido atsakomąją automato ugnį. Kol iš kambario apsnūdę išbėgo stribai, mes jau buvome pamiškėje. Atidengė pragarišką ugnį, nors ir nematė, kur mes nubėgom, jų kulkos mūsų nepasiekė. Įpuolėm į mišką, miške sniego iki juosmens, sunku žingsnį žengti. Miške atsiradom dviese su *Vyturiu, Ramūno* nebuvo. Tai mus suneramino. Supratome gerai – reikia kuo greičiau iš tos vietos pasitraukti. Jei sulauksime miške ryto, jie mus sunaikins. Vadinasi, reikia prasibrauti iki kelio. Į Ryliškių pusę eiti bijojom, ten galėjo būti pasala, nusprendėm išeiti į Vajelių kelią, nes neseniai nuo tos pusės grįžome, ten buvo ramu. Šiaip taip priartėjom prie kelio, atsargiai apsižvalgėm, nieko nematyti, tik laukai boluoja. Praėjome Kazokiškį ir anapus Ryliškių vėl pasukome iš kelio, per laukus patraukėme Maleckažemio link. Savo kaime užėjome pas Cipri-

joną pasakyti, kad ištrūkome iš „spąstų“ ir esame gyvi. Prašėme apie tai pranešti namiškiams. Po to nuėjom į Rugeniškį, *Vėžio* sesuo nuvedė į bunkerį pas vyrus, kur pratūnojom iki ryto. Supratome, kad apie mūsų apsilankymą pas *Pivoniją*-Pauliną Vijeikytę jau žinojo stribai, vadinasi, esame išduoti. Paskutinė rami vietelė, kur visi susirinkdavom, jau nesaugi. Nedavė ramybės, kas atsitiko su *Ramūnu...* Sulaukę ryto, pasiuntėme ryšininkę pas *Ramūno* tėvus pasiteirauti, kas atsitiko su juo. Koks buvo mūsų džiaugsmas, kai ryšininkė grįžusi pranešė, kad *Ramūnas* gyvas ir sveikas guli namuose bunkeryje. Prasidėjus šaudymui, jis traukėsi į kaimo pusę, su balta maskuote stribai jo nepastebėjo. Jie galvojo, kad mes visi pasitraukėme į mišką, todėl *Ramūnas* laisvai pasitraukė ir aplinkiniais keliais laimingai pasiekė namus.

Mums išėjus iš *Pivonijos* pasivaikščioti, po 15 minučių pilna gryčia privirto Kuktiškių stribų. Šeimininkę ir jos seserį pastatė į kampą, liepė stovėti ir nejudėti. Reikalavo pasakyti, kur banditai, kur bunkeriai. Sakė, jog jie gerai žino, kad pas juos banditai lankosi. Šeimininkas žinojo, kad mes turime netrukus grįžti, bet pranešti mums negalėjo. Kai jų sargybinis mus pastebėjęs ėmė šaudyti, tada visi pašoko ir bėgo iš gryčios, bet jau buvo vėlu, mes buvome miške. Grįžę į vidų, stribai keikė visokiais nešvankiais žodžiais savo sargybinį, kad be laiko ėmė šaudyti ir leido banditams pasislėpti. Rytui praaušus, stribai sekė mūsų pėdsakais iki pat kelio.

Kitas atsitikimas irgi nutiko pas *Pivoniją*. Buvo žiema, pamenu, smarkiai šalo. Keletas *Zubrio* būrio vyrų su vadu ir mes trise leidome laiką *Pivonijos* namuose. Atbėgo kaimyno vaikas ir pasakė, kad kaime pasirodė stribai ir eina į mūsų pusę. Spėsim pasitraukti į mišką nepastebėti ar reikia gintis? *Zubrys* norėjo užsimaskuoti prie trobos ir stribus sunaikinti, bet šeimininkė ėmė maldauti, kad pasitrauktų nuo namų, ir jis sutiko pasitraukt. Šeimininkė pasiėmė vaiką ir kartu su mumis pasitraukė į mišką. Pamiškėje užėmėm patogią poziciją, iš kurios gerai matėsi visas kaimas, stebėjome, kaip stribai artėjo prie *Pivonijos* namų. Atėję prie gryčios, ilgokai baladojo duris, žiūrinėjo per langus. Po to nuėjo į tvartą, į kluoną, apėjo visus pašalius, bet niekur nieko įtartino nepastebėjo. Pasitrainioję po sodybą kokį pusvalandį, grįžo į kaimą. Gal po valandos gavome žinią, kad stribai iš kaimo išvažiavo. Dar kartą likome dėkingi tiems žmonėms, kurie mumis rūpinosi ir saugojo mūsų gyvybes.

Ramūnas labai mėgo dainas ir turėjo gerą balsą. Atsisės, būdavo, miške kur ant kelmelio ir pats vienas niūniuoja daineles vieną po kitos. Jo dainos buvo liūdnos ir graudžios, matyt, nujautė ankstyvą savo mirtį... Kai nuvažiuodavom į Buitūnus, į tuos namus, iš kurių į partizanus išėjo broliai *Kurkinas* ir *Uosiukas*, jis su jų seserimis užtraukdavo partizanų dainas, buvo taip gražu ir miela klausyt, rodės, kad į kitą pasaulį patekai. Gal metus teko bendrauti su šiuo vaikinuku ir jo sesute *Ramune.* Atėjus pavasariui, išlindę iš bunkerio pabūdavom ir Krašuonoje, ir kituose miškeliuose. Kai persikėlėm į Katlėrius, *Ramūnas* rečiau lankydavosi, susirado kitus draugus, daugiau laikėsi Krašuonoje ir apie Biliakiemį. 1946 metų vasarą slapstantis Ažuraisčių miške, juos užpuolė stribai. *Ramūnas* nespėjo pasiimt ginklo, bet vis vien pabėgo, tada lengvai sužeidė *Pukį.* Po kurio laiko siuntė seserį į tas vietas ieškoti ginklo, bet *Ramunė* pateko į stribų rankas, buvo suimta ir netrukus paleista. Vėliau ją tardė ir nuteisė septyneriems metams lagerio. *Ramūnas* žuvo jau man išvažiavus iš to krašto. Jo tėvai buvo ištremti kartu su mano tėvais į Krasnojarsko kraštą.

MANO BŪRIO TERITORIJOJE ŽUVUSIŲ, NUŽUDYTŲ PARTIZANŲ IR ŽMONIŲ, TAPUSIŲ GENOCIDO AUKOMIS, SĄRAŠAS

1. Kimštas Jonas-*Dobilas, Žalgiris, Žygūnas,* paimtas gyvas ir užverbuotas MGB ag. *Jurginas*, miręs.
2. Zinkevičius Bronius-*Artojas, Kalvis* (kitur – Zenkevičius, – R. K.) iš Sudlaukio kaimo, žuvo apie 1948 m.
3. Ivonis Pranas-*Sakas, Klajūnas*, g. 1920 m., iš Smuiliškių vienkiemio (prie Ryliškių k.). Vytauto apygardos leisto laikraščio „Aukštaičių kova" pirmasis redaktorius. Žuvęs Pagelbiškio (Juodžių, kitur – Strokinių k.) kaime 1947 09 20.
4. Ivonis Stasys-*Uosiukas, Kovas,* g. 1929 m., Prano brolis, žiauriai nužudytas 1946 07 03 MGB agento smogiko Lobovo miškelyje prie savo namų, palaikai nerasti, rastos tik kruvinos drabužių skiautės.
5. Vaitkevičius Vladas-*Kirvis, Gaidukas*, Tigro rinktinės organizatorius, OS viršininkas. Žuvo su rinktinės štabu 1945 m. kovo 10-12 d. Labanoro girioje, kai apsupus Šiškinių, Krivasalio kaimų bunkerius, žuvo 79 kovotojai. Po to apie pusmetį rinktinė neegzistavo.
6. Mikulėnas Vladas-*Liepa, Lubinas, Storulis*, g. 1917 m., iš Mockėnų k. Atsikūrusios Šarūno rinktinės vadas, Lietuvos kariuomenės ltn., VU Medicinos fakulteto 4-to kurso studentas. Žuvo 1945 12 01 Biliakiemio apylinkėse, Puodžių k. Juozo Adomaičio sodyboje sudegė su broliais Algirdu ir Jurgiu Katinais.
7. Gizevičius Bronius, Adomo-*Rolandas, Delfinas, Balandis, Gulbė,* Šarūno rinktinės štabo ūkio skyriaus viršininkas, po *Liepos* žūties laikinai ėjęs rinktinės vado pareigas, suimtas 1945 m. gruodžio 14 d. Utenoje.
8. Pakštas Vytautas-*Vaidotas, Naras,* g. 1922 m., buvęs Utenos gimnazijos mokytojas, ilgiausiai išsilaikęs Šarūno rinktinės vadas. Žuvo 1951 03 19 Labanoro girioje, Pinykloje.
9. Deveikytė Natalija, Liudo-*Vaidilutė,* g. 1922 m. Kačiūnų k., Kuktiškių vlsč., Šarūno rinktinės vyriausioji ryšininkė, Kačiūnų partizanų būrio vado *Margio*-Antano Kaušylos svainė. Žuvo kartu su rinktinės vadu Vytautu Pakštu-*Vaidotu* 1951 03 19.
10. Stundžia Jonas-*Skrajūnas, Klajūnas,* g. 1907 m., iš Pilkenių k., Tauragnų vlsč., buvęs policijos vachmistras, savų sužeistas per klaidą, mirė nuo žaizdų Krašuonos pelkėse 1945 m. liepos mėn. Palaidotas Kačiūnų k. kapinėse.
11. Deveikis Jonas-*Lakūnas, Lapas*, g. 1916 m. Aviniškio k., Kuktiškių vlsč., Šarūno rinktinės kuopos vadas. Žuvo 1949 04 22 prie Ignotiškio išduotas MGB agento *Vanago*.
12. Vadišius Vytautas-*Avilys,* g. 1920 m. Liginiškio k., Kuktiškių vlsč., Šarūno rinktinės būrio vadas. Nušautas Pagelbiškio (Juodžių) k. 1946 01 27, palaidotas to paties kaimo kapinėse.
13. Kaušyla Antanas-*Margis,* g. 1907 m. Kačiūnų k., Šarūno rinktinės apsauginės kuopos būrio vadas. 1947 04 04 žuvo trise Jono Tartilo klojime Kačiūnų k.
14. Žilys Jonas-*Putinas, Piramidė* iš Maleckažemio k., Tauragnų vlsč. Žuvo Katlėriuose 1946 m.
15. Juodka Stasys-*Klajūnas*, g. 1922 m. Avižieniškio k., Tauragnų vlsč. Žuvo 1945 10 26.

16. Juodka Jonas-*Vėžys*, g. 1926 m. (Stasio brolis), žuvo 1951 04 14 Tautiškių kaime.
17. Juodka Romas-*Gintaras, Granitas, Svajūnas*, g. 1930 m. *(Klajūno* ir *Vėžio* brolis), žuvo 1950 07 18 Žebriškių k.
18. Gaivenis Jonas, Adolfo, g. 1923 m. Avižieniškio k., Tauragnų vlsč. Nušautas 1945 05 02 prie namų ariant žemę.
19. Gaivenis Jonas, Vinco, g. 1921 m. Rugeniškio k., Tauragnų vlsč. Nušautas 1945 10 26 besislapstantis prie namų, pagal MGB agento *Povilo* pranešimą.
20. Gaivenis Kazys-*Ėglius*, g. 1914 m. Rugeniškio k. Žuvo 1948 02 15 Adolfo Braškaus sodyboje Dotėnų k.
21. Grigaravičius Antanas, Jurgio-*Zarius*, g. 1915 m. Šerninės k., Ąžuolų Būdos vlsč., Marijampolės apskr., Vlado Musteikio-*Biržėno* sesers vyras, žuvo 1945 10 26 netoli Rugeniškio kaimo kasant bunkerį su kitais trim partizanais.
22. Musteikis Vladas-*Biržėnas* iš Pilkenių kaimo, žuvo 1946 m. vasario mėn. Maleckažemio k.
23. Juodka Jonas-*Rugys*, g. 1917 m. Skaistulės k., Tauragnų vlsč. Žuvo 1945 10 26 Skaistuliškės raiste, Rugeniškio apyl.
24. Gaidelis Jonas, iš Papirčių k. Sugautas pirmosios ekspedicijos metu, pasiųstas į rusų kariuomenę, žuvo prie Berlyno.
25. Gaidelis Juozas, Jono-*Skambutis*, g. 1922 m. Papirčių k. (Jono brolis). Žuvo 1947 02 17 Nemeikščiuose.
26. Maniušis Antanas iš Ryliškių k., nušautas prie pirtelės Ryliškiuose 1945 m. balandį.
27. Žalnierius Antanas iš Ryliškių k., nušautas prie pirtelės Ryliškiuose 1945 m. balandį.
28. Šiaurys Jonas, iš Ryliškių k. Nušautas prie pirtelės Ryliškiuose 1945 m. balandį.
29. Žalnierius Stasys-*Juodvarnis* (kitur – *Žalnieriūnas),* iš Aviniškio k. Žuvo 1946 m. vasarą Ryliškių k.
30. Žalnierius Bronius-*Kiškis* (kitur – *Žalnieriūnas),* iš Aviniškio k. Nušautas 1946 m. vasarą (sušaudytas pačių partizanų, nes buvo įtariamas bendradarbiavimu su MGB, be to, plėšikavo).
31. Graužinis Antanas, Juozo-*Kurkinas*, g. 1920 m. Buitūnų k. Žuvo 1948 02 15 Adolfo Braškaus sodyboje Dotėnų k.
32. Graužinis Balys-*Uosis (Kurkino* brolis), g. 1925 m. Žuvo 1951 03 19 Pakiaunyje.
33. Rūkštelė Balys-*Ramūnas*, g. 1926 m. Pavarlio k. Žuvo 1947 07 29 prie Kazimieravos k., pagal MGB agento *Jurkos* pranešimą.
34. Šaltenis iš Linkų k. Nušautas pravažiuojančių kareivių netoli savo namų.
35. Treinys Romas, vienuolis selezietis, beginklis nušautas Kunigėlio miške 1945 m. balandžio mėn. prieš Velykas einant į bažnyčią.

36 – 37. Du Kačiūnų kaimo vyrai (pavardės nežinomos), vieną pravardžiavo „Čižioku“. Per 1945 m. gruodžio mėn. NKVD kariuomenės siautimą Krašuonoje rasti bunkeryje, ten ir sušaudyti.

Kautynėse ties Raudoniškiu Biliakiemio apylinkėse (Gudėniškių kaime) 1945 m. gegužės 28 d. žuvo 17 partizanų. Tai *Liepos* būrio partizanai, kurie apšaudė suimtuosius varantį konvojų. Neįvertino jėgų – buvo ne tik stribai, bet ir kariuomenė.

38. Bivainis Mykolas, Jono, g. 1923 m., iš Sėlos k.
39. Budrionis Balys, Balio, g. 1922 m., iš Pelenių k.
40. Čižas Juozas, Kazio, g. 1915 m., iš Kačiūnų k.
41. Čižas Pranas, Liudo, g. 1910 m., iš Kačiūnų k.
42. Deveikis Vincas, Izidoriaus, g. 1924 m., iš Kačiūnų k.
43. Gaidamavičius Juozas, Petro, g. 1924 m., iš Purviniškių k.
44. Raudonis Bronius, g. 1922 m., iš Bajorų k.
45. Sirgėdas Vaclovas, g. 1921 m., iš Katlėrių k.
46. Šakalys Juozas, g. 1926 m., iš Šakių k.
47. Šinkūnas Liudvikas, g. 1916 m., iš Stūglių k.
48. Trinkūnas Adolfas, g. 1918 m., iš Pelenių k.
49. Vaišnoras Silvestras, g. 1920 m., iš Stūglių k.
50. Vaitkevičius Antanas iš Šlapių k.
51. Valiulis Jonas, Antano, g. 1927 m., iš Purviniškio k.
52. Vyžinis Kazimieras, g. 1919 m., iš Kaišeikių k.
53. Žala Karolis, g. 1919 m., iš Pašiekštabalių k.
54. Tilvytis Kazys iš Pilkenių kaimo, paimtas į rusų armiją ir iš ten negrįžęs.

J. Gaidamavičius buvo ne partizanas – pašalinis žmogus, bėgo slėptis pamatęs kareivius. Nušovė bėgantį. A. Vaitkevičius buvo tarp suimtųjų, jį nušovė po susišaudymo – liepė skaičiuosti žuvusius partizanus, paskui liepė bėgti. Bėgantį ir nušovė. Kurie buvo atpažinti, tuos nuvežė į Kuktiškes (paskui slapta pavogė giminės ir palaidojo Biliakiemio kapinėse), o aštuonis partizanus palaidojo Gudėniškių kaimo beržyne. Suguldė eilėn ir apdėjo lentom, prie kiekvieno galvos padėjo celiuloidinę plokštelę su iškirptais numeriais, o sąrašą pagal numerius atidavė saugoti apylinkės pirmininkui J. Simunčiui (lojalus partizanams). Paskui jis pats išėjo partizanaut ir žuvo. Žuvusiųjų palaikai perlaidoti į Utenos kapines 1989 06 17, 1996 08 25 Gudėniškių k. pastatytas kryžius.

55. Pelėda Balys-*Zubrys, Stumbras,* g. 1922 m., Šarūno rinktinės, Ąžuolo kuopos vadas. Jo veikimo ribos buvo anapus vieškelio, einančio iš Kuktiškių į Saldutiškį. Žuvo 1946 12 05 Briedinės k.
56. Romualdas Zinkevičius-*Paberžis*, g. 1924 m., gimnazistas iš Utenos. Suimtas 1945 09 ir teistas (kitur – žuvęs 1945 m.).
57. Kunčiūnas Jonas, Silvestro-*Mukas,Vilkas,* g. 1915 m., būrio vadas iš Utenos. Paimtas gyvas 1946 11 15, teistas, mirė 1989 m.
58. Račkauskas Pranas, dirbo pusininku Rugeniškio k. Nušautas Kirdeikiuose 1945 m.
59. Račkauskas Kazys (Prano brolis). Gyveno ir dirbo su broliu ir nušauti kartu.
60. (pavardė nežinoma), batsiuvys iš Kačiūnų kaimo. Nušautas 1945 m. gruodį.
61. Augulis Pranas iš Šeduikių kaimo, buvęs Kęstučio organizacijos narys, mirė sužeistas 1944 m. rudenį, pirmoji to kaimo auka.
62. Šidlauskas Balys-*Dobilas*, g. 1912 m. Šeduikių k., Tauragnų vlsč. Žuvo 1951 m. Zigmo Mačerausko namuose Vidžiūnų k.
63. Petravičius Vytautas-*Alkas, Benius,* g. 1923 m. Juknėnų k., Daugailių vlsč., pogrindinės Kęstučio organizacijos šiose apylinkėse vyriausias vadas. Žuvo 1945 06 17 Biliakiemio apylinkėse.
64. Petravičius Albertas-*Linas*, g. 1918 m. Juknėnų k. (Vytauto brolis), vėliau gyveno Inkartų k., mokytojas humanistas. Slapstėsi Andrioniškyje pas kunigą Šermukšnį, ten ir žuvo 1945 m. rudenį.

65. Žibėnas Stasys-*Aušrys*, g. 1922 m. Biliakiemyje, dalyvavo kęstutėnų pogrindžio veikloje. Nužudytas Užpalių miestelyje 1944 03 01.
66. Bitkevičius Vladas, Jono, g. 1922 m. Nečioniškio k. Sušaudytas savame kieme 1944 12 12.
67. Jankūnas Jonas, g. 1925 m., nužudytas kartu su Bitkevičiumi Vladu jo kieme 1944 12 12. Abu juos rusai išvarė iš namų ir subadė durtuvais.
68. Juknevičius Juozas-*Pukys,Nykštukas,* g. 1918 m. Klykių k. Žuvo 1947 09 23.
69. Šireika Jonas-*Pyragaitis* iš Politiškių k. Vietinio ruso nuo pat pirmų dienų persekiojamas pasitraukė į mišką. Jis buvo mano geriausias draugas, deja, man išvykus iš to krašto, žuvo 1946 m. rudenį.
70. Šireika Povilas-*Kariūnas* (Jono brolis). Tarnavo savisaugos daliniuose, kartu su batalionu pasitraukė į Vokietiją, bet raudonųjų propagandos suviliotas grįžo į Lietuvą. Pamatęs, kas čia dedasi, ir supratęs, kad tuoj bus suimtas, išėjo pas brolį į mišką. Žuvo 1946 07 17 Katlėrių miške.
71. Bitkevičius Jonas-*Sakalaitis*, g. 1923 m. Politiškių k., Tauragnų vlsč. Erškėčio kuopos, Laisvės būrio vadas. Žuvo 1948 12 18 Gurkšnio sodyboje Stūglių k.
72. Maniušis Bronius iš Pilkenių k. 1945 m. kovo pirmomis dienomis su Antanu Kavarsku ir Vytautu Tilindžiu išvyko gyventi į bunkerius Labanoro girioje ir ten žuvo kovo 10 – 12 dienomis.
73. Tilindis Vytautas, g. 1922 m. Kruopiškio k. Žuvo 1945 03 10 -12 Labanoro girioje.
74. Kavarskas Antanas, Jono, g. 1928 m. Pilkenių k., Tauragnų vlsč. Žuvo 1945 03 10 – 12 Labanoro girioje (B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ nurodyta, kad žuvo Minčios girioje 1945 m.).
75. Gimžauskas Pranas, Vinco, iš Pilkenių k. Kurį laiką gyveno Labanoro girioje bunkeriuose, vėliau iš ten pasitraukė. 1945 m. su broliu atėjo pas Apvinijos k. besislapstantį brolį. Brolius apsupo kareiviai, Pranas žuvo 1945 m. antrą Sekminių dieną.
76. Gimžauskas Bronius, Vinco, g. 1930 m., žuvo 1945 m. antrą Sekminių dieną su broliu Pranu Apvinijos k.
77. Gimžauskas Petras-*Elenutė, Vilkas,* g. 1928 m. Pilkenių k. (Broniaus ir Prano brolis). Žuvo 1950 10 18 Alfonso Mačiulio namuose įrengtame bunkeryje Strokinių k.
78. Bikelis Balys-*Švitrigaila,* Kęstučio organizacijos narys, 1944 m. studentas, vėliau susektas, suimtas ir užverbuotas. Nenorėdamas tarnauti okupantams, nusižudė Panevėžyje, palaidotas Tauragnuose.
79. Gaidelis Kazys, Jono-*Trimitas (Skambučio* brolis), g. 1924 m. Papirčių k. Žuvo su Jonu Juodka ir Juliumi Gaidamavičiumi 1951 04 14 Babrausko sodyboje Tautiškių k. išduoti Juozo Bulkos.
80. Baltušis Vytautas-*Girinis,* g. 1924 m. Panevėžyje, buvęs Medenių pradžios mokyklos mokytojas. Šarūno rinktinės kuopos vadas, žuvo 1946 10 04 Kunčių sodyboje Juknėnuose.
81. Ryliškis Jonas, labai neturtingas batsiuvys, žuvo 1944 m. Pas jį užvažiavo įpykęs stribas Jarmoška, jį apdaužė ir išėjo. Kiek pavaikščiojęs grįžo atgal, bet Jono jau nerado. Iškart pakėlė triukšmą, kur pasislėpė „banditas“... Užlipo ant pečiaus ir ten rado gulintį. Nutraukė žemėn ir nušovė motinos akivaizdo-

je. Liepė seseriai pakinkyt arklį, Jono lavoną įmetė į vežėčias, motiną pririšo prie vienos ienos, seserį prie kitos ir varė per kaimą botagu mušdamas.
82. Musteikis Bronius-*Juraitis,* iš Pilkenių kaimo. Jam 1945 m. *Liepa* padarė dokumentus ir jis iš būrio pasitraukė, išvyko gyventi į Vilnių.
83. Petravičius Alfonsas, Izidoriaus-*Pinčiukas,* g. 1916 m. Inkartų k., Tauragnų valsč. 1947 m. buvo suimtas Kaune, kalėjo Rusijos lageriuose, grįžo į Lietuvą 1957 m., mirė 2000 m.
84. Musteikis Juozas, g. 1925 m. Pilkenių k., nušautas Tauragnuose, neva bandant pabėgti iš įkalinimo vietos tvartelyje.
85. Kavarskas Vladas.
86. Gimžauskas Antanas, žuvo rusų kariuomenėje 1944 m. Sužeistas norėjo pabėgti, sugautas ir sušaudytas.

KATLĖRIAI

Nors tolokai šis kaimas nuo mūsų, bet jis man žinomas iš mažų dienų. Šiame kaime gyveno mano teta Balaišienė, vaišinga ir gera senutė. Turėjo keturias dukteris: Levutę, Eleną, Michaliną ir Steputę. Michalina lankė Utenos gimnaziją, Elena buvo siuvėja. Geros mergaitės buvo, daug iš jų tikėjosi motina, bet ištiko skaudi nelaimė. Viena gavo džiovą, nuo tos užsikrėtė ir kitos, mirė paeiliui viena po kitos. Trys dukterys nukeliavo į kapus, liko tik vyriausioji Levutė. Tai buvo apie 1938 m. Grįždamas iš atlaidų Spitrėnuose, užsukau į Katlėrius. Senoji Balaišienė jau buvo mirusi, šeimininkavo Levutė. Statėsi namą, seniai buvo ištekėjusi, jau ir sūnus buvo paaugęs. Žinojau, kad kaime pavasarininkų gegužinė, jos sūnus pasisiūlė mane į ją nuvesti. Gegužinėje pažįstamų neradau. Pašokau truputį, suradau merginą, einančią į tą pačią pusę, kur aš apsistojau. Taip ir parkeliavom abu. Dar pasėdėjom valandžiukę ant laiptelių ir išsiskyrėm. Tada nė vienas negalvojom, kad ateityje su šituo kaimu ir šitais namais atsiras toks stiprus ryšys.

Dar vienoje gegužinėje teko dalyvauti su Broniumi Žiliu. Grįžtant iš atlaidų, jis užsivedė į svečius Alių kaiman, o iš ten – į gegužinę Katlėriuose. Nelinksma tada buvo gegužinė, tarsi atsisveikinimas. Vakare jau girdėjosi artėjančio fronto kanonada, pavakarį visi išsiskirstėm ir su daugeliu daugiau nebesusitikom. Po savaitės užgriuvo frontas, vokiečiai atsitraukė, užplūdo rusai, ir baigėsi visos linksmybės. Atėjo sunkus metas: šaukimai į naujų okupantų kariuomenę, suėmimai, pakėlė galvas iš patamsių išlindę raudonieji gaivalai. Kūrėsi rezistencija... Pirmoji šio krašto auka buvo miškininkas Kiškis, žuvęs Rugeniškio apylinkėse. Jį pirmąjį priglaudė Katlėrių kapinaitės. Net keturi broliai Taruliai sugauti ir išvežti į lagerius, į Sibirą ištremta Leipų šeima.

Maždaug po poros metų, kai jau buvo pralieta daug kraujo, mes, keletas partizanų, nutarėm laikinai pasitraukti į šias apylinkes, į šio kaimo miškelius. Čia turėjau pažįstamų ryšininkių, čia žinojau veikiant stiprią *Girinio* kuopą. Su *Giriniu* palaikėm ryšį, jiems perduodavom iš spaudos centro gautus atsišaukimus, laikraštėlius. Taip pat vienas iš mūsų tarpo – *Pukys* buvo kilęs iš gretimo Klykių kaimo, gerai žinojo tas vietoves, Katlėriuose turėjo pažįstamų. Atėjom ir dauguma iš mūsų paliko visam laikui ilsėtis kaimo kapinaitėse...

Girinio kuopai priklausė kaimai, esantys nuo Katlėrių į Daugailių pusę. Vienas iš tų kaimų buvo Plipai. Šiame kaime buvo įsikūręs *Pinokio* būrys, kuriam vadovavo Vytautas Markevičius. *Girinis* labai vertino šitą būrį, visiems sakydavo, kad šiame būryje surinkti patys geriausi jo kuopos vyrai. Dar žiemą, kai iškilo grėsmė mūsų spaudos centrui ir mes su redaktoriumi pasitarę pradėjom ieškoti vietos, kur būtų galima perkelti redakciją, aš atvažiavau pas *Girinį* pasiteirauti, ar jo kuopos ribose nebūtų galima rasti vietos perkelti redakciją. *Girinis* ilgai negalvodamas atsakė, kad yra tokia vieta *Pinokio* būryje, bet vėliau redaktorius man pasakė, kad vietą redakcijai surado *Kalvis*, kai bus reikalas, ten ir kelsis. Matyt, *Kalvis* nenorėjo visko išleisti iš savo krašto, be to, būdamas spaudos skyriaus viršininkas, norėjo, kad laikraštis ir toliau liktų jo žinioje. Plipuose teko lankytis tik porą kartų. *Girinis* vieną kartą išsivedė mane aplankyti savo kuopos valdų, tada ir nuėjome į išgarsintąjį *Pinokio* būrį. Dar lankėmės Kubilių kaime. Ten jau kitas būrys, kurio *Girinis* nemėgo, nes jame buvo nedrausmingų ir nežinia ko siekiančių vyrų. Nors jie buvo sovietinės valdžios priešininkai, bet jų kovos būdai ne visada išlaikė rimtį ir orumą.

Kokiu vardu buvo vadinamas Kubilių kaimo būrys, negaliu pasakyti, tik pamenu, kad jis buvo žymiai didesnis. Čia kaimo vyrai dar nebuvo taip sunaikinti, kaip Raistiniuose, Kačiūnuose, Biliakiemyje. Iš Kubilių nuėjome į paskutinį jo kuopos būrį Juknėnų kaime. Tas būrys veikė jau Daugailių parapijos ribose. Juknėnai nuo seno buvo garsūs broliais Miškiniais, kurie turėjo įtakos visai kaimo kultūrai, apie to kaimo vyrus *Girinis* atsiliepė tik geru žodžiu. *Girinis* dažnai apeidavo savo valdas, patardavo vyrams, kaip geriau išsilaikyti, pamokydavo neišklysti iš doros kelio, be reikalo nešaudyti, gerai sugyventi su vietos žmonėmis. Jautėsi, kad su kovotojais kalba ne tik karys, bet ir protingas pedagogas. Kalbėjo jis ir man apie šiuose kaimuose esančias ryšininkes, labai gerai atsiliepė apie *Rugiagėlę,* dirbančią *Pinokio* būryje. Drąsi, sumani, be jokios baimės einanti į pavojingiausią vietą ir sužinanti kas reikalinga, niekada nieko neatsisakanti padaryti.

Kitą kartą jo kuopą lankėm keturiese. Be mūsų, dar ėjo ir vietiniai partizanai *Maumedis* ir *Beržas.* Taip pat buvom nuėję ir iki Juknėnų. Ties Kubiliais jau visai pavakarį vyrai perkėlė per ežerą, užėjom pas vieną ryšininkę Juknėnų kaime, *Girinis* mums tyliai šnabžtelėjo į ausį, jog tai *Beržo* simpatija. Pabuvom iki vidurnakčio, paryčiui vėl grįžom į Katlėrių miškelius. Tie du vietiniai partizanai turėjo savo bunkerį, jie ten visada ir nakvodavo. *Girinis* irgi šiame krašte kažkur turėjo vietą prisiglausti. Jeigu jį ir susitikdavome pas *Našlaitę,* po kurio laiko jis išeidavo, bet nakvoti su mumis į mišką neidavo. Buvo labai neramios sielos žmogus, visa širdimi atsidavęs kovotojas. Turbūt nebuvo nei dienos, nei nakties, kad jis sėdėtų bunkeryje, visada kelyje, kovoje. Tai vidutinio ūgio, gražios vyriškos išvaizdos, trumpa barzdele, tvarkingai apsirengęs, tuo iškart patraukdavo visų dėmesį, visų buvo laukiamas ir gerbiamas. Kaip prisimena ryšininkė *Rugiagėlė,* žuvo jis eidamas iš būrio į būrį... 1946 metų rudenį *Girinis,* norėdamas pergrupuoti būrius, juos sustambinti, ėjo ir pateko į pasalą. Buvo sužeistas ir, nenorėdamas gyvas pasiduoti, susisprogdino. Rado jį jau užkastą be galvos, jo palaikus palaidojo ryšininkės Katlėrių kapinaitėse. Jo nuolatinis palydovas buvo vietinis ruselis partizanas *Kietis* iš Gojaus kaimo. Jis žuvo daug vėliau Alių kaime.

Visi, kurie atėjo aną gegužį į šį kraštą, ir tie, kuriuos radome šiose apylinkėse begyvenančius, vienas po kito žuvo, išskyrus mane ir *Vyturį*-Bronių Žilį. Suimtas buvo ir jis, laikytas Tauragnuose stribyno tvartelyje, iš ten pabėgo. Vėliau daugelis jį įtarė esant užverbuotą ir jo vengė. Galbūt jis ir buvo užverbuotas, bet kad būtų ką nors išdavęs, nežinau. Suėmus mane daug kas būtų paaiškėję, bet jo parodymai buvo santūrūs, mums žinotų bendrų paslapčių jis nepasakė, neišdavė ir ryšininkių. Vėliau jis vedė, gyveno Alių kaime, žuvo prie nukritęs nuo statybų pastolių.

MANO SVAJONIŲ MERGAITĖ

Nuo pat vaikystės mes ieškome savo svajonių mergaitės. Ieškom jos ilgėdamiesi, daug ko nesuprasdami, neprisitaikydami prie gyvenimo įvairovių. Tavo svajonėse ji tarsi dievaitė, atėjusi iš pasakų karalijos, su žėrinčia karūna virš galvos, tarsi legendinė fėja, ateina ji pas tave iš Maironio poezijos posmų kaip lietuvaitė ilgom gelsvom kasom ir gintaro karoliais ant krūtinės...

Kai aš ją pamačiau, buvo gegužės vidurys, ką tik išsprogę berželių pumpurai, šviežia pavasario žaluma nuspalvinti miškai. Gamta skleidė svaiginantį aromatą, suokė lakštingalos, kiemuose jau žydėjo alyvos. Kaip norėjosi ir mums, benamiams, pasidžiaugti pavasario grožiu, nors valandėlę ramiai, be baimės pasėdėti ant suolelio su mylimu žmogumi po žydinčių alyvų krūmu, paryčiais matyti, kaip svyra sodrių rasos lašelių prisotintos žiedų kekės, pasvajoti apie meilę, mylėti ir būti mylimam...

Nebuvo ji mano vaizduotėje susikurta dievaitė, jos pečių nesupo šilkai, nepuošė jos ir ilgos gelsvos kasos, proto ji man netemdė savo grožybe, bet jos akyse spindėjo begalinio gerumo jausmas. Ji buvo labai paprasta kaimo mergaitė, vilkėjo kuklia medvilnine suknute, grakšti, nedidukė. Vienas burtininkas paklaustas, ar gali žmogus būti laimingas, tik nusijuokė... Kur gali atrasti svajotoją, kuris tikėtų laime. Tu jautiesi laimingas, bet ūmai suskaudo galvą ar gavai žinią, kad mirė kažkas iš artimųjų, kad tavo Tėvynę užpuolė priešai, tu išeini jos ginti – ir tavo laimė pasibaigė. Bet būna gyvenime valandų, kurios tau išlieka iki mirties, tai laimės akimirkos... Tos akimirkos, kai ateidavau į jos namus, kai kertėje ant suoliuko susėdę vienas šalia kito tyliai, be žodžių pasėdėdavom valandėlę. Tada pajausdavau jos artumą, švelniai ranka paliesdavau jos plaukus. Tas artumas grąžindavo mane į laisvų žmonių pasaulį, tarsi aplink neliko nei kerštо, nei neapykantos, nebesilieja kraujas, niekas tavęs nepersekioja, negaudo...

Jos buvo trys seserys. Viena labai patiko *Kariūnui,* o ir ji jam nebuvo abejinga. Apie vedybas negalėjom nė svajoti. Vienintelis noras buvo išlikti. Deja, jaunystės meilės proveržiai dažniausia baigdavosi mirtimi. Kokius baisius laikus tada gyvenome, šiandien sunku ir apsakyti... Visi buvome jauni ir gražūs dvidešimtmečiai jaunuoliai, norėjome rytmečio saulės rasoje braidyti po rasotas pievas, turėti savo namus, žydintį sodą, prie kiemo vartų beržą, pavasarį gerti jo sulą, paūžti gegužinėse, vilioti mergeles, susiradus savo svajonių mergaitę, vesti, susilaukti sūnų ir dukterų ir, ramiai užbaigus amžių, atsigulti ten, kur ilsisi visa tavo giminė. Šita teisė iš mūsų buvo atimta. Mes buvome ne žmonės, o „banditai“... Už ką mes buvom prakeikti atėjūnų ir savų išgamų? Už tai, kad mylėjom savo namus, savo tėviškę, tėvynę Lietuvą, už kurią liejom kraują ir guldėm galvas. Aplink save matėme tik žiaurų

viską niokojantį laiką ir žmogaus virtimą žvėrimi. Gal ne kartą keikėm savo likimą ir sudarkytą gyvenimą, ypač po draugų mirties toks skausmas užplūsdavo, taip liūdna pasidarydavo, matydavai, kad visas tavo darbas, visi idealai, visos tavo svajonės – tik sapnas ir tolimas miražas.

MŪSŲ RYŠININKĖS

Kentėjome mes, partizanai, kentėjo ir mūsų pagalbininkės ryšininkės. Kartais pagalvodavom: gal jos buvo sutvertos tam, kad palengvintų mūsų kančias, kad mokėtų nuraminti mus po sunkių smūgių, kad apraišiotų mūsų žaizdas ir tartų padrąsinantį žodį mums, jau vilties netekusiems, besiblaškantiems ir nebežinantiems, kuriuo keliu pasukti. Stovėjo ir kovojo jos kartu su mumis ir įrodė, kad ir jos yra tokios pat orios ir išdidžios, kilnios ir laisvę mylinčios tautos dukros. Kokia didelė, pasiaukojanti jų meilė tėvynei, savo artimui, mums, benamiams kovotojams. Ne viena iš jų galėjo ramiausiai gyventi savo namuose, niekas jų nebūtų lietę, bet jos labiau už save mylėjo savo kraštą, savo tautą, savo idėjas, už tai ne viena paaukojo ir savo gyvybę. Kiek kančių iškentėta lageriuose, tremtyje, kiek jų liko amžino įšalo žemėje, niekas nesuskaitys. Kiek graudžių ašarų nuriedėjo žuvus tėvui, broliui, mylimajam. Jeigu mes į miškus išėjom išvaryti iš namų, išėjom kovoti su okupantu ir žinojom, kad mums nėra vilties išlikti, jos visos ėjo paskui mus savanoriškai, visos gerai žinojo, kad ir jų laukia toks pat likimas. Jeigu ne atėjūnai, ne žiaurūs ir klastingi priešai, jos būtų audusios baltas drobes, dainavusios dainas ir vakare darželiuose laukusios to, kurio ilgisi širdis. Kiek suluošintų ir sulaužytų likimų!

VAIDILUTĖ IŠ KAČIŪNŲ

1945 metų pavasarį mes dar parbėgdavom į namus ir padėdavom tėvams. Gegužis jau buvo įpusėjęs, o darbams galo nematyti, tai aš, tėvuko saugomas, ilgai dirbdavau lauke. Tiesiai iš lauko į mišką, į mūsų stovėjimo vietą. Besiilsint mane pakėlė iš miego Valiutė atvedusi svečius. Prieš mane stovėjo štabo vyrai: *Naras* ir mažasis jo draugas *Kurklys,* šalia jų jauna ir graži mergaitė, vidutinio ūgio, tamsiais plaukais. Aš net susigėdau, buvau išsitaršęs, purvinas, netvarkingas. *Naras* man ją pristatė:

– Štabo ryšininkė *Vaidilutė* iš Kačiūnų. Ateityje, jeigu turėsi kokių reikalų, kreipkis per ją, ji palaiko ryšį su *Mėta,* apie kurią jau esi girdėjęs...

Tai štai kokia ta legendinė *Vaidilutė*-Natalija Deveikytė, apie kurią jau nuo rudens sklido legendos kaip apie bebaimę kovotoją, kuri drąsiai pralenda pro stribų ir kareivių užtvaras ir laiku perduoda žinias apie padėtį kaime ir apylinkėse. Atsisėdom kas ant kelmelio, kas ant žabų krūvos. Buvo pats gražiausias metų laikas – pavasaris, visur pilna gyvybės, žydėjo ievos, miškas pasipuošęs baltais plukių žiedais, aplink skambėjo paukščių balsai, o mes kalbėjome apie mirtį. Jie pasakojo, kad apylinkėse siaučia stribai, apie draugų netektį ir vis sunkėjančią mūsų padėtį. Prašnekėjom iki pavakarių. Apsižiūrėję, ar priešo nematyti, užėjome pas mane į namus, mama papjaustė lašinukų, pavalgėm, palydėjau juos iki Ažuraisčių miško. Jie nuėjo į Raistinius, o aš į savo miškelį po ąžuoliuku. Partizanaudamas nesužinojau nei jos vardo,

nei pavardės. Tik iš kitų esu girdėjęs, kad tai Kačiūnų kaimo būrio vado *Margio*-Antano Kaušylos žmonos sesuo. Dirbdama atgaivintos Šarūno rinktinės štabo ryšininke, laikėsi atsargiai, pas ją mes nenueidavom. Visas instrukcijas ir visus kitus raštus man ji palikdavo pas *Mėtą,* o aš irgi ką nors iš apygardos vado ar spaudos centro rinktinei perduodavau per *Mėtą.* Vėliau ji buvo žinoma ne tik kaimo gyventojams, apie ją žinojo ir stribai, todėl ji nebegalėjo viešai pasirodyti, perėjo gyventi pas partizanus. Beveik nuo pat rezistencijos pradžios buvo kalbama, kad ji draugauja su rinktinės vadu Vytautu Pakštu-*Vaidotu,* pas jį ir nuėjo, su juo vaikščiojo ir žuvo abu kartu 1951 m. kovo 19 d.

Ji ne kartą yra sakiusi: „Greičiausiai mes žūsime visi, bet gal ateinančios kartos prisimins mus ir mūsų pavyzdys suteiks joms jėgų kovoti ir atgimti“. Kai ji žuvo, laisvės aušra buvo dar buvo labai toli, mūsų tėviškę dar gaubė juodi okupacijos debesys, visur įsigalėjusi neteisybė, smurtas, neapykanta, žudynės. Amžina garbė tebūna jai, Aukštaitijos dukrai, prisiminkime ją, visada su pagarba minėkime *Vaidilutę* iš Kačiūnų (plačiau apie *Vaidilutę*-Nataliją Deveikytę aprašyta Balio Juodzevičiaus dokumentinėje apybraižoje „Šūviai Labanoro girioje“ („Utenis“, 1995 09 07, Nr. 903)).

GEROJI MŪSŲ *MĖTA*

Mėta – tai Eugenija Puodžiukaitė, pirmoji ryšininkė po *Vaidilutės*, gyvenusi arčiausiai štabo būstinės Šeduikių kaime. Didžiausias darbo krūvis tekdavo jai. Tiek iš štabo, tiek iš spaudos centro visi pranešimai, laikraščiai ir visa kita medžiaga eidavo per ją. Tai ramaus būdo flegmatikė, bet nepaprastai dora ir gera mergina. Šiandien sunku būtų išvardinti jos nuopelnus, padarytus mums ir tėvynei Lietuvai. Tik dabar, kai po daugelio metų viską permąstai, iš naujo atgimsta tie vaizdai, supranti, kokį didelį darbą ji yra padariusi. Kiekvieną kartą, kada tik beateitum pas ją, rugiapjūtės metu ar kitą darbą dirbant, jeigu pasakysi, kad reikia kur nueiti, ką nors padaryti, ji viską metusi bėgs ir viską padarys. Pačiu sunkiausiu metu, kada bijodavom išlįsti iš miško, kai jausdavom esą niekam nereikalingi, ateidavom pas ją. Čia visada rasdavom prieglaudą ir duonos kąsnį. Jų namai stovėjo prie pat kelio į Uteną, mes, kai negalėdavom pareiti į namus pasikeisti drabužių, pasimatyti su tėvais, visada tai padarydavom pas ją. Tėvai važiuodami į Uteną užsukdavo neva arklių pagirdyti, tuomet ir susitikdavom, pasišnekėdavom... Pačią sunkiausią mums valandą, kai iš Katlėrių miškelio buvom išvyti ir žuvo trys mūsų bendražygiai, aplinkiniais keliais atbėgome pas ją. Ji tuoj nubėgo į Katlėrius ir grįžusi pranešė mums baisią žinią. Pas ją tada pabuvome kelias dienas, susitikome su tėvais. Ilgokai niekas neįtarė, kad ji mūsų ryšininkė, tik *Ramunei* patekus į stribų rankas, neva ji pasakiusi, kad palaikiusi ryšį su *Mėta* iš Šeduikių. Tada ir ją buvo areštavę, ilgokai tardė, bet ji visą laiką gynėsi, nesudarė kaltinamosios medžiagos ir teisme išteisino.

NAŠLAITĖ

Elena Tarulytė iš Katlėrių kaimo – *Našlaitė,* pagrindinė *Girinio* kuopos ryšininkė. Nedidukė, smulkaus sudėjimo, apvalaus veidelio, malonių akių, ryškiai gelsvais

plaukais, kukliai, bet tvarkingai apsirengusi ir visada skubanti, bėganti. Skrajojo ji po savo teritoriją tarsi laukų drugelis, dieną retai kada ją namuose rasdavai. *Mėta* vienoje kaimo pusėje, o *Girinio* kuopa kitoje, jos teritorija nusitęsė iki Daugailių ir toliau. Kartais pagalvodavom: iš kur mergaitei tiek jėgų, ištvermės ir energijos? Kažkur teko girdėti, kad nieko nėra stipresnio už meilę. Ji tarsi spinduliavo meile mums, kovojantiems už teisę išlikti. Jos žodžiai ir spinduliuojanti sielos šiluma paguosdavo ir nuteikdavo mus toliau kovoti ir nepalūžti. Gaila, bet skaudžių išbandymų neišvengė ir ji, daug kančių jai teko pakelti. Jos veikla buvo išaiškinta, ji suimta, ilgai tardyta, paleista, po kurio laiko vėl suimta ir nuteista ilgiems metams Sibiro lagerių.

Susipažinau su ja, kai iš savo krašto pabėgom nuo stribų persekijimo ir Katlėrių miškeliuose radome prieglaudą. Žinodami ją esant ryšininke, užėjom ir paprašėm talkininkauti ir mums. Ji mielai sutiko. Po to jau daug naktų ir dienų praleidome jų namuose slėptuvėje, ne kartą stribai ėjo, badė šieno prėslus, ieškojo banditų, o mes su *Pyragaičiu* gulėjom šieno urve ir laukėm, kada perdurs metaliniais virbais. Jų namuose mes buvome nuolatiniai svečiai. Paskutinę naktį prieš pasitraukiant iš šio krašto irgi praleidome tame šieno bunkeryje, buvo planuota susitikti, bet taip likimas lėmė, kad ją sutikau tik po keturiasdešimties metų...

SMARKIOJI *NOMEDA*

Rasi žmonių, kurie niekada nesusitaiko su likimu ir stengiasi su blogiu kovoti visais įmanomais būdais. Viena iš tokių ryšininkių buvo Bronė Keraitė-*Nomeda* iš Alių kaimo. Priešingybė visoms toms, kurias jau minėjau: cholerikė, visa savo esybe neapkenčianti okupantų ir jiems tarnaujančių pakalikų. Pokario metais ji mokytojavo Tauragnų vidurinėje mokykloje. Pergalės dieną – gegužės 9-ąją visi viešai privalėjo švęsti ir rodyti džiaugsmą. Dauguma laikėsi santūriai. Ji man pasakojo, kaip vienas ruskis ją siekęs bučiuoti, jau buvusi pasiruošusi spjauti jam į snukį, bet šiaip taip susilaikiusi ir vis vien tam maskoliui pabučiuoti nesidavusi. Ji sakė: „Taip norėjosi tam ruskiui trenkti į snukį, išdaužyti dantis, pargriauti jį ant žemės ir užšokus kojomis sutrypti. Aš negalėjau ilgiau pasilikti su jais, su visais tais išgamomis, parsidavėliais, išbėgau ir, likusi viena, balsu raudojau: Kas bus dabar? Kas ištiks mūsų tautą, jeigu šitie okupantai ilgesnį laiką pasiliks? Kapais bus nusėta mūsų žemė, prakeiktoje Sovietų sąjungos kiaurymėje dings mūsų sodžiai, jaukūs mūsų namai, nutils lietuviškos dainos, dings džiaugsmas, pasitikėjimas vienas kitu... Tokios mintys užplūdo mane tą pergalės dieną“. Bet ji ir toliau liko dirbti mokytoja, tik pasiryžo vaikams skiepyti lietuvybę. Susisiekė su partizanais ir, kiek jos padėtis ir jėgos leido, padėjo jiems.

Kadangi ji mokytojaudama Ryliškiuose gyveno pas mano tėvus, tai daugiausia mums ir padėdavo. Gyvendama valsčiaus centre, rinko įvairias žinias apie atvykstančius kariuomenės dalinius, iš ko buvo sprendžiama apie būsimus siautimus, apie stribų išvykas bei žuvusių partizanų išniekinimą miestelio aikštėje. Buvo pradėti gyventojams išdavinėti laikini pasai, į tą darbą buvo įjungti ir mokytojai. Pasai tuomet buvo ypatingai griežtos atskaitomybės dokumentas, iš išdavinėjusiųjų reikalaudavo griežto atsiskaitymo. Tą darbą dirbo ir *Nomeda,* bet ji sugebėdavo apgauti okupantus. Iš viršininkų sugebėdavo pavogti blankų ir atnešdavo mums. Vėliau, norėdama išvengti persekiojimų, išvažiavo į Vilnių, studijavo Pedagoginiame institute. Ištekė-

jo, bet savo veiklos nenutraukė. 1949 m. su vyru ir trim mažamečiais vaikais buvo ištremta į Sibirą. Į Lietuvą grįžo tik po daugelio metų tremties...

NEŽINOMOJI

Noriu papasakoti apie vieną ryšininkę, kuri labai stengėsi išlikti nežinoma, ji ir dabar tokia nori likti, nors dirbo daugiau negu kitos. Palieku paslaptyje jos vardą. Nors buvo tada dar visai jaunutė kaimo mergaitė, mokėjo išlaikyti paslaptį, net jos bendražygės nežinojo, kad ji partizanų ryšininkė. Tą paslaptį sugebėjo išlaikyti ir nuo savo tėvų, nuo seserų. Kartais seserys pagalvodavo, kur dingsta jų junesnioji. Ji palaikė ryšį su kai kuriomis ryšininkėmis ir netgi su rinktinės štabu. Nuo kitų ryšininkių rinktinės štabo vieta buvo slepiama. Ji buvo viena iš rimčiausių ir geriausiai savo darbą dirbusių ryšininkių. Geriausi jos bruožai – drąsumas, laki vaizduotė, aštrus protas. Ji sugebėjo susiorientuoti net ir pavojingiausiose situacijose. Be to, dideli organizaciniai gabumai padėdavo jai visur atsirasti tinkamu laiku, praljsti kur reikia, nenukentėjusiai išeiti kad ir iš kebliausios padėties. Ji mokėjo nesireklamuoti, veikti slaptai. Ši savybė jai padėjo, niekas jos neįtarė esant mūsų ryšininke. Dirbo ji daug: parinkdavo maisto partizanams, šiltos aprangos, siuvinėjo ženklus, nešiojamus ant rankovių, slaugė sužeistuosius, laidojo žuvusiuosius. Tai tik maža dalis nuopelnų, kuriuos padarė ši nežinomoji ryšininkė.

Nuo kūdikystės mes nešiojamės mūsų motinų įdiegtą mums meilės, pasiaukojimo, gailestingumo jausmą. Šiuos jausmus susiejame su tėvynės meile veikdami, darbuodamiesi jos gerovei, ypač tokiu pavojingu laikotarpiu. Taip tampame didvyriais. Jeigu visa tai darome iš širdies, ne dėl žmonių akių, ne dėl viešosios nuomonės, toks darbas nenueina veltui ir po daugelio metų duoda vaisius. Jeigu šiandien į mūsų žemę atėjo Atgimimas, tai dėka tų nežinomųjų, kurių indėlis į tautos prisikėlimą neišmatuojamas. Net mes, kovotojai, užguiti, suvargę, nebylūs, stribų persekiojami, kartais prarasdavom savitvardą ir pasitikėjimą, Nežinomoji išlaikė tikėjimą ateitimi. Su ja pasikalbėjęs, pabendravęs, pasijausdavai tvirtesnis, drąsesnis, vėl grįždavo ryžtas toliau veikti, kovoti, nugalėti. Jos drąsa, slaptumas, mokėjimas išsisukti iš padėties, išgelbėjo ją, ji nebuvo suimta, nenukentėjo ir išliko gyva.

PIVONIJA

Paulina Vijeikytė iš Alių kaimo – labai nuoširdi ir draugiška mergaitė. Tiesa, ji nebuvo mano ryšininkė, su ja bendrauti kaip su ryšininke neteko. Sutikau ją per pirmuosius Vetrovo divizijos siautimus Tauragnų apylinkėse, kada aš iš savo krašto pasitraukiau ir atsiradau Aliuose pas Kerus. Dieną būdavom pas juos, o nakvoti eidavom pas Pauliną į bunkerį. Susirinkdavo keletas kaimo vyrų, dar gyvas buvo ir jos nepilnametis brolis. Pas ją bunkeryje prabuvau visą savaitę. Jau man grįžus į tėviškę, Alių, Dičiūnų, Katlėrių kaimus užplūdo Vetrovo divizijos baudėjai. Daug kraujo jie tada praliejo, šaudė visus iš eilės, kas jiems po ranka pakliuvo, tada nušovė ir nepilnametį Paulinos broliuką. Vėliau, kaip ji rašo savo prisiminimuose, dirbti ryšininke jos paprašė kuopos vadas Jonas Stundžia, jam ji daugiausia ir dirbo. Jam žuvus, rin-

ko partizanams aukas, maisto produktus, bet greit buvo išaiškinta ir suimta. Savo prisiminimuose ji mini, kad Žilys Bronius ją buvo perspėjęs, kad aš galįs ją išduoti, bet manęs apie tą kraštą neklausinėjo, taigi ir apie ją.

KITOS RYŠININKĖS

Katlėrių kaime dar buvo ryšininkė *Lietuvaitė*-Stasė Juškaitė, nors su šita ryšininke irgi jokių ryšių nepalaikiau. Ji palaikė ryšį su už plento veikusiais partizanais, mes pas ją neužeidavom.

Be *Ramunės*-Rūkštelytės, Avižieniškyje dar buvo partizanų Stasio ir Jono Juodkų sesuo Emilija Juodkaitė, bet jos darbo baras buvo siauras – perduoti pranešimus tik mūsų būrio vyrams, besislapstantiems tame pačiame kaime. Taip pat ir *Aukštaitė*-Monika Ryliškytė palaikė ryšį tik su „Aukštaičių kovos“ redaktoriaus seserimi.

Girinio-Vytauto Baltušio kuopoje buvo ir daugiau ryšininkių. Pamenu, *Našlaitė* vis minėdavo *Rugiagėlę*-Stasę Vedrickaitę, gyvenančią Plipų kaime, kuri priimdavo žinias iš *Našlaitės* ir perduodavo jas toliau Kaliekių ir Juknėnų vyrams. Dar dirbo ryšininkės Janė Keraitė-*Neužmirštuolė,* Eugenija Norkūnaitė-*Varduva,* Monika Ryliškytė-*Aukštaitė.*

Toliau už mano būrio ribos jau prasidėjo nauja ryšininkių banga, naujos *Našlaitės, Rugiagėlės, Vaidilutės* ir pan. Juodžių kaime gyveno šauni mergina, irgi *Rugiagėlė,* ji visuomet mus priimdavo ir žinių suteikdavo.

Šarkių kaime *Kalvio* sesuo *Našlaitė,* kaip ir štabo ryšininkė, buvo sulaikyta, paleista, tolimesnio jos likimo nežinau. Kemėšio kaime viena iš keturių seserų irgi buvo ryšininkė. Kiekvienas partizanų dalinys ar grupelė turėjo savo ryšininkes, savo padėjėjas.

Pokario merginų dalia irgi buvo tragiška. Nutilo kaimuose dainos, niekas nerengė gegužinių bei kitokių pasilinksminimų. Į viešas valdžios ruošiamas šventes, pasilinksminimus vieni nėjo dėl tautos gedulo, kiti dėl baimės. Ašaros, nužudytų artimųjų kraujas buvo nuolatiniai merginų palydovai. Jos raudodamos laidojo savo mylimuosius, jeigu pavykdavo juos susirasti, kentėjo. Sudarkyta jų jaunystė, bet jos tikėjo ateitimi, turėjo viltį ir ta viltimi gyveno. Ačiū joms, kad tuo rūsčiuoju metu jos išsaugojo grožį ir meilę.

PABAIGA

1946 m. rugpjūčio 30 d. pasitraukiau iš rezistencinės kovos ir svetima Alfonso Dagio pavarde išvykau į Šiaulius, po to į Kauną, laikinai apsigyvenau pas Liolius rašytojo Grušo name. Nepavykus prisiregistruoti, po mėnesio vėl grįžau į Šiaulius. Malūne gavau darbą ir laikinai prisiregistravau. Pasirodo, baldų kombinate partorgu dirbo iš Tauragnų kilęs toks Petravičius, jis mane pažino. Atėjo manęs ieškot į kadrų skyrių kaip Daunio, bet nerado. Aš jam nieko blogo nebuvau padaręs, jis manęs daugiau ir neieškojo, bet pradėjo šnekėt, kad čia aš esu, tad man ir vėl reikėjo slėptis. Pasitraukiau į Panevėžį, bet čia nepavyko įsikurt, išklausiau tik pieno punkto vedėjų kursus. Vėl grįžau į Šiaulius ir įsidarbinau pieninėje paruošų agentu. Buvo jau 1947 m. Dirbau iki 1954 m., po to perėjau į prekybą. Dešimt metų gyvenau svetima pavarde. Kartą direktorius pasikvietė mane ir pasakė, kad apie mane klausi-

nėja atėję saugumiečiai, domisi, kas mane priėmė į darbą. Direktorius pasakė, kad kadrų viršininkė. Aš tada jai daviau 400 rublių ir ji mane priėmė. Pieno kombinate taip pat nelegaliai buvo įsidarbinęs buvęs partizanas Juozas Bitkevičius-*Šermukšnis* iš mano kaimo, jam „kadravikas" Vasiukinas pasakė, kad mumis domisi saugumas, mus seka, apie mus viską žino. Bitkevičius pasitraukė iš Šiaulių, o aš nebėgau, kadangi buvau vedęs, maži vaikai. Kai gerai pagąsdino, atsirado ir Bitkevičius. Taip sulaukėm Chruščiovo valdymo laikų.

Pirmiausia KGB išsikvietė Bitkevičių, po trijų dienų ir mane. Buvo 1956 m. liepos 17 d. Tardė tris dienas, bet uždarę nebuvo. Po to bylą persiuntė į Vilnių, gavau atsakymą, kad legalizuotas, privalau susigrąžinti savo pavardę.

Legalizavo, susigrąžinau savo pavardę, bet prasidėjo nuolatiniai kvietinėjimai ir verbavimai. Ėmė žadėti gerą darbą, paskirti sandėlio vedėju, valgyklos direktoriaus pavaduotoju, bet jų paslaugų griežtai atsisakiau. Taip ir likau kroviku, į vaikų darželius pieną vežiojau, bet manęs vis tiek napaliko ramybėje. Nueini į stadioną, stebi, kur ir su kuo sėdi, eini į darbą – irgi seka, jeigu iškviestas pas juos nenueini, kviečia į karinį komisariatą, kai ten nueini, randi sėdintį čekistą. Vėliau, kai iš Šiaulių KGB išėjo Pagariajevas, nebe taip kibo. Per Vasario 16-ąją labai stebėdavo, kur einu, su kuo susitinku. Man ir kai kurie pažįstami sakydavo, kad juos klausinėjo, domėjosi apie mane. Jie įtarė, kad aš susijęs su Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika (LKBK), bet taip nieko ir nesusekė. Dar prie Gorbačiovo buvo porą kartų išsikvietę. Kadangi einu į bažnyčią, esu tikintis, pasirodo, bažnyčioje atsistojau šalia tokio Urbono iš pieno kombinato. Jis buvo grįžęs iš įkalinimo vietos. Šalia stovėjo Jurevičiaus, kuris į Kryžių kalną nešė kryžius. Sekliai pastebėjo ir iškart jiems kilo įtarimas, kad mes kažką veikiam. Pamačiau, kas mane seka. Stovi prie durų, aš paeinu toliau ir jis paeina. Buvau sekamas iki pat Atgimimo.

Matydamas, kad manęs neužverbuos, vieną kartą pasikvietė Pagariajevas ir pasakė, jog mano byla sunki, pristatė žurnalistą iš „Šiaulių naujienų" ir liepė jam padedant rašyti atgailaujantį straipsnį. Vėliau tą straipsnį perspausdino ir Utenos rajono laikraštis. Kaip vėliau sužinojau, KGB mane pričiupo 1951 m. ir iki 1956 m. sekė, norėjo išryškinti, su kuo bendrauju, su kuo palaikau ryšį. Matyt, planavo išryškinti stambių valstybinių nusikaltėlių grupę.

R. K. p a s t a b a: Negalima nepaminėti Utenos Sąjūdžio laikraštyje „Aukštaitis" (1990 m.) publikuoto straipsnio „Rezistencija Aukštaitijoje", kuriame savo pavardės nei slapyvardžio neįvardinanti, tik po publikacija pasirašanti O. Garijonienės pavarde, buvusi partizanų ryšininkė, pateikia svarios ir argumentuotos papildomos informacijos apie čia minimus žmones ir jų veiklą. Ji pati kažkodėl nori likti nežinomąja, o ir straipsnį užbaigia tokiais žodžiais: „Apie mano praeitį nežino nei draugės, nei vyras, nei anūkai. Tegu ir skaitytojams lieka nežinioje mano mergautinė pavardė, anų metų partizaninis slapyvardis. Man šlovės nereikia. Parašiau tam, kad liktų žmonių atmintyje tai, ko neparašė A. Daunys-*Šriubas*". Straipsnis pateikiamas sutrumpintai.

Būdama šešiolikmetė Utenos gimnazijos moksleivė, 1945–1946 metais palaikiau ryšius su Alfonso Daunio-*Šriubo* aprašytais rezistencijos žmonėmis. Papildysiu, ką pati betarpiškai prisimenu.

1944-ųjų metų rudenį, tik ką praūžus frontui, vėl rinkomės į Utenos gimnazijos raudoną mūrą tęsti mokslo. Tuoj pradėjo kurtis rezistencija: vienas okupantas pakeitė kitą okupantą. Žmonių atmintyje dar buvo gyvi 1941-ųjų metų vežimai, žudynės Rainių miškelyje. Lietuvoje pradėjo siausti Vetrovo divizijos žudikai. Vyresniųjų kla-

sių gimnazistai, kaip ir kiti jaunuoliai, stengėsi pasijauninti metus, susiorganizuoti ligą, kad tik išvengtų mobilizacijos. Utenos odos ir veneros ligų dispanceryje dirbo šviesios atminties felčeris Jurgis Petronis, kuris ne vienam suorganizavo atleidimą nuo kariuomenės, kai kurį gimnazistą ištraukdamas net iš saugumo rūsio.

Gimnazija buvo rezistencijos centras apskrityje. Iš jos nemažai mokinių ir mokytojų išėjo į mišką. Mes, merginos, tapdavome jų ryšininkėmis: nunešdavom nurodytais adresais laiškus, platindavom pogrindinę spaudą, nupirkdavom medikamentų, rašymo priemonių. Gimnazijos ryšys su mišku buvo glaudus. Dauguma mokinių buvo iš kaimo ir dažnai susitikdavo su vyrais iš miško. Šie paprašydavo kai kurių paslaugų. Daunio aprašytas Raistinių miško partizanas *Naras* (buvęs Utenos gimnazijos mokytojas Vytautas Pakštas) paprašė tarp mokytojų parinkti aukų pinigais. Už juos nupirkti vaistų. Iš tų, kuriais galima pasitikėti, nurodė mano lietuvių kalbos mokytoją Rapolą Šaltenį. Aš labai varžiausi savo mokytojo. Mano mokslo draugas, taip pat partizanų ryšininkas *Žilvytis* (Antanas Vilutis-Tumėnas nuo Užpalių, 1946 m. išėjęs į mišką, tolimesnio likimo nežinau) pasisiūlė pakalbėti su mokytoju R. Šalteniu. Buvo 1945 metų ruduo. Aš sėdžiu ant suoliuko priešais gimnazijos rūmus ir matau, kaip *Žilvytis* ateina su mokytoju Šalteniu nuo „Špokinyčios“ (taip buvo vadinamas pastatas gimnazijos teritorijoje). Mokytojas kažką aiškina mosuodamas ranka.

– Apie ką taip gyvai kalbėjotės? Gal atsisakė? – pasiteiravau vėliau *Žilvyčio.*

– Pinigų davė, tačiau mokytojui nepatiko mano pasiūlymas.

Žilvytis paaiškino, jog mokytojui pasiūlė pasirinkti slapyvardį ir per pogrindinį laikraštį „Aukštaičių kova“ bus paskelbta padėka už auką. Mokytojas griežtai atsisakęs ir teko išklausyt pamoką apie konspiraciją.

Žuvus rinktinės vadui *Liepai, Naras* tapo rinktinės vadu ir pasivadino *Vaidotu.* Jo tėvas, aukštas prakaulus seniokas, tais metais Utenos turguje dviejų ratų vežimėliu vežiodavosi prekes ir prekiaudavo. *Vaidoto* prašymu, yra tekę jo laišką įmesti į tėvo vežimėlį. Šis tarsi niekur nieko laišką įsikišdavo į kišenę ir toliau prekiaudavo. Matyt, taip darydavo ir kitos ryšininkės.

Slapyvardžiai iš tikrųjų paslėpdavo tikrąsias pavardes. Susitikdavau su *Sakalaičiu.* Pavardės nežinau. A. Daunio-*Šriubo* minimas gimnazistas *Paberžis* – tai Zinkevičius iš Utenos. Minimas *Mukas,* taip pat iš Utenos – Kunčiūnas. Kačiūnų vyrams vadovavo *Margis* – tikroji pavardė Kaušyla, vietinių kaimiečių vadinamas Jeroku.

Merginos rezistencijoje suvaidino nemažą vaidmenį. Kai kurias jų slapyvardžiais išvardija savo straipsnyje A. Daunys. Minima *Vaidilutė* iš Kačiūnų kaimo. Tai minėto *Margio* žmonos sesuo Natalija. Vėliau ji susidraugavo su rinktinės vadu *Vaidotu,* išėjo slapstytis į mišką. Abu žuvo bunkeryje (Labanoro miškuose 1949 m.). Pažinojau *Ramunę* iš Buitūnų kaimo. Pogrindinę spaudą, važinėdama po apylinkes arkliuku, platino ryšininkė *Audra.* Tai Genė Deveikytė iš Liepiniškių kaimo. 1945 m. ties Raudoniškio kaimu įvyko didelis mūšis. Žuvo keliolika vyrų. Apie tai rašo A. Daunys, tik nurodo vietą ties Krašuonos pelkėmis. Tai ta pati zona. Naktį ryšininkė *Audra* pateko į mūšio lauką, apžiūrėjo ten gulinčius lavonus. Tarp jų su gyvybės žymėmis rado partizaną savo brolį. Jį išnešė iš mūšio lauko. Paslėpė pirtelėje ir gydė. Pažinojau gimnazistę Mackutę, rinktinės vado *Vaidoto* ryšininkę. 1946 metais buvo išduota ir teista 10-čiai metų.

1945 metais Utenos gimnazijoje dirbo jaunas mokytojas Jurgis Vasiljevas, kilęs iš Rybninkų kaimo. Tai buvo gražus, simpatiškas jaunuolis, visų gimnazisčių numylėtinis. Tada gimnazijoj buvo mada rašyti vieni kitiems į atminimų albumėlius. Per

visus negandų metus išsaugojau tokių atminimų knygelę, kurios viename puslapyje Jurgio Vasiljevo įrašytas atminimas – V. Krėvės žodžiai iš „Šarūno“: *Jei praeiti per gyvenimą miglotu šešėliu, kaip kiti kad praeina, - gyventi neverta.* Buvom jauni ir svajojom nedvejodami sudėti didžiausias aukas ant Tėvynės laisvės aukuro. Vasiljevas-*Viesulas* išėjo į mišką ir po kelių mėnesių žuvo netoli Vyžuonų. Apie jį gražius žodžius „Komjaunimo tiesoje“ 1989 m. rugsėjo 16 d. parašė Saulius Šaltenis publicistiniame straipsnyje „Nepriklausomybės ... sužadėtiniai“: „Stabulankių kaimo kapinaitėse šalia *Briedžio* kapo kitas – gražiai su meile prižiūrėtas kapas *Viesulo,* mokytojo Vasiljevo, visų apylinkėje maloniai Jurgeliu vadinto, padėjusio galvą už Lietuvą pokario rezistencijos kovose“. Kažkurį laiką aš buvau *Viesulo* ryšininkė. Buvo atvejų, kai *Viesulas,* gerai mokėdamas rusiškai, vakarais uniformuotas pasirodydavo Utenoje. Jis toks ir liko mano atmintyje: su prasegta miline ir automatu ant kaklo, žingsniuojantis mėnesienos naktį Utenos miesto palaukėmis nuo Rybninkų Rašės miško link.

Vasiljevas buvo neatskiriamas draugas su Bronium Kalyčiu iš Kaliekių kaimo. Šis ir išsivadino Vasiljevą į mišką. Jo likimas kitoks. Kalytis, slapyvardžiu *Siaubas,* tapo rinktinės vadu. Aš taip pat buvau jo ryšininke po *Viesulo* žuvimo. Dabar dar atsimenu, kai *Siaubas* partizanų būrelyje uždainuodavo:

Mūsų kuopa kai išeina
Ir užtraukia žygio dainą:
O, lietuvi, ar žinai –
Žengia dvasios milžinai!

Deja. Vėliau pasirodė, kad *Siaubas* nebuvo dvasios milžinas. Jau būdama tolimame Lietuvos pakraštyje, bene 1960 m. Utenos rajono laikraštyje aptikau B. Kalyčio-*Siaubo,* buvusio rinktinės vado, pasirašytą straipsnį „Gyvenimą pradedu iš naujo“. Čia jis rašo apie savo paklydimus, kritikuoja tuos, kurie rėmė miškinius (nurodydamas ir pavardes). Išsižadėjęs savo jaunystės žygių, šiandien jis darbuojasi muziejaus ekspertu Vilniuje. Neabejotina, jog KGB į jų rankas patekusį (tikriausiai savu noru) neeilinį partizaną panaudojo ne vienai išdavystei.

O išdavikų buvo. Kai kurie *Viesulo* ryšininkai vėliau buvo iššifruoti. Tai Vytautas Jakutis, gimnazistas nuo Leliūnų. 1945 m. patekęs į saugumo rankas, gelbėdamas savo kailį, išdavė kai ką. Buvo paleistas, tačiau užverbuotas vykdė saugumo užduotis. Metams bėgant, saugumo agentų ausys išlįsdavo. Juk saugumas reaguodavo į pranešimus, o pagal tai neretas susigaudydavo, kas žinojo ir galėjo tą ar kitą faktą pateikti. Metams bėgant paaiškėjo, jog 1946 m. palaikęs glaudų ryšį su *Viesulu,* gimnazistas Antanas Pilkauskas iš Utenos vėliau tapo saugumo informatoriumi. Jam tas darbas patiko, jis gyrėsi, jog daro pastangas įstoti į saugumo mokyklą. Neįstojo ir ilgam įsikūrė Vilniaus centriniame pašte.

A. Daunys rašo apie vienuolį selezietį miškinių rėmėją Romą Treinį spėdamas, kad jis galįs būti žinomo rašytojo brolis (Pranas Treinys g. 1928 m. Kuktiškėse, lietuvių rašytojas, aktorius, - R. K.). Panašumo įvykiuose yra, tačiau ne rašytojo brolis. Jo brolis žuvo dar būdamas vaikas, sumanęs pasivažinėti su kariškiais sunkvežimiu. Sunkvežimis buvo apšaudytas miške ties Suginčiais, ten ir buvo atsitiktinai nušautas.

O. Garijonienė, 1945 – 1990 metai

IŠ ONOS VITKUTĖS – PUTINAUSKIENĖS PRISIMINIMŲ APIE STRIBŲ KAUTYNES KAČIŪNUOSE

1997 11 10

1945 m. gegužės 3 d. į Kačiūnus iš Kuktiškių priplaukė visas pulkas stribų rinkt paskolų valstybei, tarp jų ir vadas Skrebiškis. Kačiūnuos liko keturi stribai ir Skrebiškis, o kiti keturi nuėjo į Purviniškių kaimą rinkt paskolų. Ten pas Veroniką Valiulienę buvo užėję keli partizanai, jie atjojo raiti. Pamatę ateinant stribus, vyrai pabėgo, o keturi arkliai liko pririšti prie daržinės. Kaip vėliau žmonės pasakojo, stribai jų ir nesivijo, nes ne tuo reikalu buvo atvykę, kita vertus, pabijoję, nes jėgos buvo beveik lygios. Radę pas Valiulienę arklius, stribai labai apsidžiaugė netikėtu laimikiu, užsėdo ir raiti grįžo atgal į Kačiūnus. Skrebiškis su savo pakalikais jau buvo apėję keletą kiemų, užsuko pas Kaušylą Bronių, o iš jo namų nuo kalniuko labai toli matosi aplink. Vienas stribas stovėjo sargyboje ir stebėjo per žiūronus aplinką. Mato – nuo Purviniškių atjoja raiti keturiais arkliais ir visi ginkluoti. Tuojau pranešė Skrebiškiui, tas sukėlė visus ant kojų, kilo baisi panika, kad atjoja „banditai“, pasileido visi bėgte iš Kaušylos namų. Raitieji, pamatę iš sodybos bėgant ginkluotus žmones, irgi pamanė, kad „banditai“ bėga, ir atidengė į juos ugnį. Išbėgusieji iš Kaušylos bėgo ežero link, nes paežerėje augo tankūs krūmai, buvo kur pasislėpti. Raitieji dar smarkiau ėmė vytis. Netoli Prano Čižo namų vieną besivejančių arklį nušovė. Skrebiškis jau visai netoli paežerės krūmų buvo, bet čia į jį vienas iš raitelių pylė automato seriją. Skrebiškis krito vietoje. Tuojau pat visi sulėkė pažiūrėt, kokį čia „banditą“ nušovė, gi žiūri – jų vadas Skrebiškis guli kojas ištiesęs. Koks triukšmas, kokia panika kilo tarp stribų, nes dar du stribokai buvo sužeisti.

Kai ėmė automatai tratėt, mes visi sukritom ant grindų, buvo labai baisu. Tėtis sako, gal eina per kaimą ir visus iš eilės šaudo, greit ir mums bus galas... Po kurio laiko šaudymas aptilo, bet bijojom išeit į lauką. Matėm, kad prabėgo vienas stribas per mūsų kiemą. Ateina kaimynas Deveikis ir sako:

– Ar žinot, kas čia šaudė? Ogi stribai tarp savęs, nušovė Skrebiškį...

Mama net pašoko iš to džiaugsmo.

– Ačiū Dievuliui! Vienu Judu ant žemės liko mažiau. Kiek jis mus prikankino dėl Prano...

Po šitų įvykių kaime jaunimas sudėjo tokią dainą:

Trys žirgeliai pabalnoti
Avižas kramsnojo,
Vieni rengėsi jais joti,
O kiti nujojo...

Kai Skrebiškis Kuktiškėse 1945 m. buvo stribų viršininku, dažnai pas mus atvažiuodavo su pulku stribų ir kalbindavo tėvus, kad mano brolis Pranas stotų į „liaudies gynėjus“, tik Prano niekada nerasdavo namuose. Vieną savaitę kasdien vis važiavo ir važiavo, bet Prano kaip nėra, taip nėra namuose. „Tai ko jis bijo? Ko nenori su mumis susitikti? Tegul rytoj būna namuose, mes su juo pasikalbėsim. Argi jūs kokie buožės? Negi kokių buožių vaikai... Va, kiti mano vyrukai kaip džiaugiasi, kaip jiems gera, žydi kaip kvietkai daržely...“. Stribukai tik susižvalgė vieni į kitus,

pasišaipė ir toliau klausosi patenkinti, ką jų „draugas“ viršininkas čiulba... Ir taip diena iš dienos. Kai tik išvažiuoja, brolis pareina į namus, mes jam viską persakom, kad su juo Skrebiškis labai nori susitikt ir „nuo dūšios“ pasišnekėt, bet brolis trumpai atrėžia:

– Žinau, ką jis kalbės, aš su juo nenoriu ne tik kalbėtis, bet ir matytis. Aš stribu ir išdaviku nebūsiu, žmonių nepardavinėsiu ir negaudysiu. Mes, tėti, esam lietuviai, aš tik už Lietuvą kovosiu. Jau geriau žūsiu, bet šitiems išgamoms netarnausiu, gyvas jiems nepasiduosiu.

Tėvai irgi pritarė broliui. Po kelių dienų brolis visai pasitraukė iš namų ir iš šito krašto, išeidamas pasakė, kad mus aplankysiąs, kai tik bus ramu.

Po brolio pasitraukimo Skrebiškis mus ėmė tiesiog terorizuoti, tėvai jį nebe Skrebiškiu vadino, o velniu. Be abejo, jis viską žinojo, kadangi anksčiau su tėvais buvo geri pažįstami. Kai prasidėjo siautimai, gaudymai, ištisai pas mus krėtė, tėtį areštuodavo ir varydavo į Kuktiškes. Uždaro Varno rūsyje ir laiko savaitę, tardo ir vis klausinėja, kur sūnus Pranas. Taip vargino, persekiojo, kol pats velniui dūšią atidavė...

Brolis Pranas Vitkus-*Katinas* su Antanu Šveckumi iš Vijeikių kaimo (tuo metu jis gyveno Kačiūnuose) vieną vakarą nuvažiavo į Aviniškį pas Žaunierius. Tie juos ėmė vaišinti, davė išgert degtinės, kitas Žaunierius sėdo ant arklio ir išjojo į Kuktiškes pakviest stribų, ten aiškindamas, kad atėjo banditai jų sušaudyti. Kai stribai apsupo Žaunierių namus, pabėgt nebebuvo galimybės. Pranas palindo po pečiumi, o Antanas šoko per langą, jį vietoje nušovė. Pranui peršovė kojas ir paėmė gyvą. Šveckaus lavono stribai neėmė, paliko, vėliau jį palaidojo Buitūnų kapinėse (šiuo metu perlaidotas Utenos kapinėse). Žaunieriai buvo „draugai“. Jų sesuo buvo areštuota, bet brolio Prano teisme stojo kaip liudininkė ir sakė, kad mano brolis su Šveckumi buvo atvažiavę jų sušaudyti. Kad jie ginklų neturėjo, šito ji neliudijo. Kai Praną paėmė, sumažėjo ir persekiojimai, bet tada prasidėjo kiti išgyvenimai. Po teismo dvejus metus jokios žinios iš jo neturėjom, nežinojom, kur jis yra. Kai gavom pirmą laišką, apsakyti sunku, kiek buvo džiaugsmo ašarų, kad brolis gyvas.

***Pasakoja* ELENA KERAITĖ**

Užrašyta Alių k., Utenos r.
2002 10 12

Gimiau 1919 m. rugsėjo 1 d. Alių kaime, Utenos rajone. Tėtis su pirma žmona turėjo du sūnus, su antra sugyveno penkis vaikus: buvome keturios seserys ir brolis.

1944 m. užėjus rusams, Petras Vijeikis, Stasys Degulis iš mūsų kaimo ėmė slapstytis. Alių kaimo galulaukėje, Tigojų vienkiemyje, gyveno rusai sentikiai Kostinai – sūnus su motina. Kostinienę mes vadinom Mauriuviene, matyt, jos vyras buvo Maurius, o sūnų vadinom Leonu, jo vardas buvo Leontijus. Ten ir daugiau buvo rusų vienkiemių, mes juos vadinom Ivanovais: Loginas, Pankratija, Sergiejus ir kt. Su rusų pavardėm buvo tikra maišalynė, nes žmonės juos visus vadino tėvų vardais. Leontijus draugavo su tokia Vijeikyte, norėjo ją vesti, bet užėjus bolševikams, jis kartu su kitais lietuviais pasitraukė į mišką ir tapo partizanu *Kiečiu*. Ne kartą slapstėsi mūsų klojime, buvo labai geras berniokas, padėdavo žmonėms patalkiuose – ar javus kuliant, ar kitur. Jo žuvimo vietoje dabar stovi paminklas. Tuo metu ten ant

kalniuko buvo nedidelė grytelė, kurioje gyveno labai neturtingi Dzikavičiai (partizano Jono Dzikavičius pusbrolis). Jis pas juos nakvojo, matyt, kažkas įskundė. Ties kapeliais kitapus kelio gyveno Kristina Vileikienė. Pas ją prieš tai buvo užėję Utenos stribai ir klausė, kur gyvena Dzikavičius. Ji parodė stribams tuos namus. Leontijus dar bandė bėgti, bet jį nušovė vietoje.

Algirdą ir Vytautą Tarulius iš Katlėrių kaimo pagavo rusai ir išvežė į Sibirą. Jų brolį Praną pasodino į lagerį. Pakliuvo broliai Jonas ir Vincas Stundžios iš Pilkenių kaimo. Jonas buvo sužeistas ir mirė, palaidotas Katlėrių kapinėse.

Iš Utenos krašto enciklopedijos: Jonas Stundžia-*Klajūnas* , g. apie 1907 m. Tauragnų valsčiuje, Pilkenių kaime. Tarnavo policijoje. 1941 m. jo žmona Veronika su mažais vaikais buvo ištremta į Sibirą. Jonas su broliu Vincu pabėgo. Vokiečių okupacijos metais dirbo vachmistru. Grįžus sovietų valdžiai, išėjo į mišką, suorganizavo didžiulį Kovo partizanų būrį. Slapstėsi Kačiūnų apylinkėje Krašuonos pelkėse, apie Biliakiemį, Inkartus. Mirė 1945 m. vasarą po sunkaus sužeidimo.

Iš Alių kaimo į partizanus buvo išėjęs Jonas Dzikavičius. Jis nelabai rimtas partizanas buvo. Žmonės juo buvo nepatenkinti, kadangi jis ne vieną yra nuskriaudęs, atėmęs batus, drabužius. Su dviem draugais vieną naktį jis ir pas mus buvo atėjęs, ieškojo chrominių batų, bet nerado, tada atėmė kaimyno Degulio kumelę. Čia ateidavo iš Maleckažemio kaimo nuo Tauragnų kilęs partizanas Bronius Žilys, bet mes juo irgi nesidžiaugėm. Iš pradžių buvo tikras partizanas, vėliau tapo išdaviku.

Prie Katlėrių ežero Margavonės kaime mane prie Jasgevičių vienkiemio sulaikė stribai, nusivedė gryčion ir liepė sėdėti. Tuo metu kaimynystėje pas Joną Degulį buvo partizanai, aš girdėjau, kaip stribai tarpusavyje kalbėjosi ir keikėsi, kad nepasisekė nė vieno nušaut. Kiek žinau, tuomet iš Degulio pabėgo Dzikavičius, Balys Šidlauskas iš Šeduikių kaimo, trečias man nežinomas ir dvi seserys Dzikavičiūtės, kurios irgi kartu vaikščiojo su partizanais. Kai Dzikavičius pradėjo plėšikaut, žmonės pasiskundė partizanui Baliui Šidlauskui, kad jį sudrausmintų, bet Balys pasakė: „Mes dėl kažkokios bobos savų nešaudysim“. Po to ta grupė persikėlė kažkur toliau, Dzikavičiūtes su motina išvežė į Sibirą. Motina mirė vežant traukinyje, o dukros vėliau grįžo į Lietuvą.

Vėliau į mūsų apylinkes persikėlė ir veikė jau kitas partizanų būrys. Tas būrys buvo rimtas, turėjo savo vadą, darė tvarką.

Pasakoja **JANINA KERAITĖ-*NEUŽMIRŠTUOLĖ***

Užrašyta Utenoje
2004 03 28

Gimiau 1926 m. rugsėjo 11 d. Alių kaime, Utenos valsčiuje. Brolis Juozas ir sesuo Onutė buvo vienos motinos vaikai.

Kai 1918 m. bolševikai užėmė Lietuvą, jie suėmė visus mūsų kaimo vyrus ir išsivarė į Petrogradą. Tik vienas Kazlauskas ginklu pasipriešino, tai jį nušovė. Tada visi vyrai buvo pasiruošę priešintis bolševikams, bet, kai Kazlauską nušovė, likusieji nebesipriešino, bijojo, kad atėjūnai gali iššžudyti ir šeimas. Maždaug po metų tėtis grįžo iš Petrogrado į tėviškę, jo pirmoji žmona jau sunkiai sirgo ir netrukus mirė. Po to jis vedė Vijeikytę. Tada mūsų mama jau turėjo penkis vaikus: keturias dukteris ir sūnų.

Tėtis buvo didelis patriotas, jis mums dažnai kartodavo, kad mylėtume savo tėvynę. Jis, iškentėjęs bolševikų žiaurumus, gerai žinojo ir suprato, ką reiškia savas kraštas, savi žmonės, sava tauta, sava valstybė ir sava tvarka.

Kai bolševikai 1944 m. grįžo į Lietuvą, daugelis aplinkinių kaimų jaunuolių pasitraukė į miškus ir nutarė ginklu priešintis atėjūnams. Iš Pilkenių kaimo kilęs buvęs policininkas Jonas Stundžia suorganizavo didelį partizanų būrį. Jo žmoną su šešiais mažamečiais vaikais bolševikai dar 1941 m. ištrėmė į Sibirą. Kai trėmimo metu enkavedistai apsupo jų namus, pats Jonas Stundžia su broliu Vincu iššoko per langą ir pabėgo. 1944 m. Stundžia surinko kelių kaimų vyrus ir valtimis jie plaukė per Tauragno ežerą į Taurapilio kaimą duot priesaikos. Kiek man žinoma, ten registravo visus atėjusius, sudarinėjo partizanų sąrašus šiuo metu Panevėžyje gyvenantis Juozas Vilutis. Kai jie iš ten grįžo, mano vyras Ignas Jazgevičius tvarte išsikasė duobę ir pasakė, kad jis žūt nenori ir į mišką daugiau neis. Kai tik pamatydavo ateinančius skrebus, bėgdavo slėptis ton duobėn. Daugelis jaunuolių taip ir pasiliko būryje kovoti su okupantais.

Stundžia ėmė kalbint merginas dirbti ryšininkėmis. Pirmiausia užverbavo Stefaniją Juškaitę iš Katlėrių kaimo, jos slapyvardis buvo *Lietuvaitė*, po to – Pauliną Vijeikytę iš Alių kaimo, slapyvardžiu *Pinavija*, ir mane – *Neužmirštuolę*. Mes visos davėm priesaiką. Mūsų grupėje labai aktyvi ryšininkė buvo Juškaitė. Tuoj po 1945-ųjų Naujųjų metų Spitrėnuose, Rėzos pirtyje, buvo suėję partizanai ir įvyko išdavystė. Rusai apsupo pirtį, trylika partizanų žuvo, gal tik du pabėgo. Petras Kiškis sužeistas atbėgo (apie 10 kilometrų) net į Paakmenės kaimą kitapus Tauragnų, ten krūmuose mirė. Tada Juškaitė viena nuvažiavo, parsivežė Kiškio palaikus ir palaidojo Katlėrių kapinėse. Visi kiti žuvusieji po kautynių buvo palikti gulėti laukuose ant sniego. Tada dar nušautų partizanų skrebai nerinko ir nevežė į miestelius guldyt ant grindinio. Mes matėm žuvusiuosius, vieni buvo basi, kiti be viršutinių drabužių.

Mūsų apylinkėse Stundžia buvo labai pagarsėjęs, skrebai bijojo į kaimus ir koją įkelti. Tada Stapšėnų, Sirvydžių kaimų vietiniai rusai suorganizavo stribų būrį. Juos čekistai gerai apginklavo, jie įsidrąsino ir ėmė siaust po kaimus, plėšikaut ir šaudyt mūsų žmones. 1944 12 16, eidami iš Utenos, Mackėnų kaime jie nušovė Antaną Leipų, tą pačią dieną, atėję į Alius, nušovė Stasį Degulį ir Petrą Vijeikį. Kitas Degulio sūnus Antanas buvo paimtas rusų kariuomenėn ir žuvo kariaudamas su vokiečiais. Kai nušovė jo sūnų Stasiuką, tėvą skrebai labai mušė, aš būdama savo kieme, viską mačiau. Tichonovas, pastatęs tėvą Degulį prie sienos, šaudė aplink. Aš ėmiau rėkti nesavu balsu, tada liovėsi mušę ir šaudę. Degulį mušė pats stribų viršininkas Tichonovas. Pas mus buvo paskersta kiaulė, tai Tichonovas apgirtęs graibstė nuo stalo žalią mėsą ir ėdė, paskui gėrė kraują. Vėliau, kai Degulis įrodė, kad jo sūnus žuvo fronte, prie jo nebekibo, o Vijeikį (tėvą), jo seserį ryšininkę *Pinaviją* dažnai tampė. *Pinaviją* buvo areštavę net penkis kartus: suima, patardo kelis mėnesius ir teisia, bet, neradę konkrečių įkalčių, vėl paleidžia. Šeštą kartą kai suėmė, ji gimdė dukrytę, tai tardytojas Pumputis atėjo į gimdymo namus jos tardyt. Vestuvių dieną jaunieji tik išvažiavo pas vyrą į Šeduikius, kai namus apsupo skrebai. Neva vėl norėjo jaunąją suimt, iš tikrųjų norėjo tik pagert ir pavalgyt.

Po nekaltų žmonių šaudymų ir kankinimų, Stundžia suorganizavo vyrus ir ėjo, kaip jie tada sakė, „verst Kremliaus“. Sirvydžius ir Stapšėnus tada žmonės vadino „Kremliumi“. Kai pirmą kartą pagąsdino, tada čekistai apginklavo „Kremliaus“ vaikus ir bobas.

Tauragnų skrebų viršininkas buvo iš Politiškių kaimo kilęs rusas Jermolajus Dolotovas, žmonės jo tėvą vadino Jarmoška. „Kremliaus“ skrebai atėjo į Liegavietės vienkiemį, ten pakrūmėj Vladas Bitkevičius ir Jonas Jankūnas pjovė malkas. Skrebai juos ėmė mušti, kankinti. Iškankino ir pribaigė (palaidoti Inkartų kapinėse).

Iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“: Bitkevičius Vladas, Jono, g. 1922 m. Nečioniškio k., Tauragnų vlsč. Praėjus frontui, slapstėsi be ginklo. 1944 12 12 čekistai užtiko bulvių duobėj, išsivedė laukan ir su Jonu Jankūnu (g. 1925 m.) nušovė. Jankūno namą sudegino. Abu palaidoti Inkartų kapeliuose (p. 72).

Įėję Jankūno gryčion, tėvus pusnuogius išvarė į lauką. Buvo pasnigta. Skrebas Jarmoška klausia, ar nešalta. Moterėlė drebėdama sako, kad šalta. Tada Jarmoška: „Tai va, greit sušilsit“,- ir uždegė gryčią. Pusnuogius tėvus nuvarė į Tauragnus, o vaikus nukankintus paliko gulėti sniege. Okupantai skrebams davė absoliučią veikimo laisvę. Ką norėjo, tą jie ir darė: šaudė, kankino, degino namus, vogė, plėšikavo. Už tai jiems nereikėjo atsakyti, už tai niekas jų nebaudė ir neteisė – nei tada, nei dabar.

Po kurio laiko partizanai pasitarė ir nuėjo pas Jarmošką jo pagąsdint, tada jis su šeima gyveno Politiškių kaime. Nuėjo Petravičiai, Pranas Augutis (kitur – Augulis) iš Šeduikių ir dar keletas vyrų. Jie tik pagąsdint norėjo, o Jarmoška kirto per langą iš automato ir sužeidė Augutį. Partizanai Augutį nuvežė Utenos ligoninėn. Netrukus Jarmoška sužinojo, kad Utenos ligoninėj gydomas peršautas partizanas. Seselės ir sanitarės, gavusios žinią, kad Jarmoška ruošiasi Augutį pasiimti iš ligononės, jį virvėmis nuleido iš antro aukšto ir išvežė. Deja, gyvybės jau nebeišgelbėjo. 1944 12 15 Augutis mirė, palaidojom jį Biliakiemio kapinėse. Po to Jarmoška išsikėlė į Tauragnus. Rudeniop pas mus atėjo trylika *Girinio* partizanų ir visi klojime nakvojo, mes per naktį su *Kiečiu* budėjom, saugojom, kad skrebai ar kariuomenė netikėtai neužkluptų. Kai tik pradėjo aušt, pakėlėm vyrus, ir jie visi išėjo. Nuėjo jie į Jazgevičiaus (dabar – Trimonių) raistą tarp Alių ir Vijeikių ir išsidėstė pasaloje, laukė Jarmoškos atvažiuojant. Kadangi buvo turgaus diena, Jarmoška iš Tauragnų važiavo Utenon. Kai partizanai, pamatę atvažiuojantį Jarmošką, atidengė ugnį, jis iš vežimo šokdamas spėjo iššauti ir sužeidė *Pyragaitį*-Joną Šireiką. Stasys Jazgevičius lauke pjovė avižas ir matė, kaip sužeistas Jarmoška įlindo raistan. Peršautas į kirkšnį *Pyragaitis* atbėgo pas mano tėčio brolį Joną Kerą, vyrai perpjovė kopėčias, paguldė ant jų *Pyragaitį* ir nunešė į Puodžius, iš Puodžių pervežė Krašuonon.

Kai nutilo šaudymas, sužeistas Jarmoška ėmė šauktis pagalbos, o jo dukra (vėliau – Laurinavičienė), važiavusi kartu, kirto arkliui botagu ir skrido Utenon. Arklys, kuriuo jie važiavo, buvo atimtas iš Sibiran ištremtų žmonių. Utenoj ji sukėlė ant kojų kareivius ir stribus, jie labai greit prisistatė į įvykio vietą ir ištraukė Jarmošką iš raisto. Skrebai rado kraujo pėdsakus, kur buvo eita peršauto *Pyragaičio,* ir atsekė iki mano dėdės klojimo. Joną Kerą skrebai nuvarė Utenon ir labai smarkiai sumušė. Atmušė kepenis vien dėl to, kad jis nematė, kas ten toks sužeistas buvo atėjęs į jo klojimą. Tris mėnesius jį kankino, bet paleido. Grįžęs į namus visas iškankintas, žmogus po mėnesio mirė. Neilgai merdėjo ir Jarmoška, jam nebepadėjo net ligoninė, netrukus ir jis mirė. Nuo tada tą raistą žmonės ėmė vadinti Jarmoškos raistu.

1945 m. balandžio mėn. vyko pirmas trėmimas į Sibirą mūsų krašte. Kai vežė Žemaičio ir Leipaus šeimas, Stundžia-*Skrajūnas* tuo metu gulėjo mūsų kaimo klojime peršautas. Po to jį nuvežė į štabą Krašuonos raistan, ten mano sesuo iš Tauragnų

buvo atvežusi gydytoją Gražytę, bet ši jau niekuo nebegalėjo sužeistajam padėti, buvo kraujo užkrėtimas. Aš dar nunešiau jam vaistų. Jis gulėjo tiesiog ant dirvono apklotas, kažkodėl nei šieno, nei šiaudų, nei šakų apačioj nepadėta. Po dviejų savaičių *Skrajūnas* mirė. Po *Skrajūno* mirties jo pareigas perėmė *Girinis*-Vytautas Baltušis. Po Jarmoškos mirties skrebai šiek tiek aprimo. Po to *Girinis* vėl suorganizavo partizanus ir antrą kartą ėjo „Kremliaus" verst.

Netrukus *Pyragaitį* sužeidė antrą kartą, tada jis gulėjo Klykių kaime pas Raudonius. Man vėl teko ieškoti gydytojo. Utenos ligoninėje gydytoju dirbo Kunigėlis. Pas Raudonius jo neveši, nes jie patikimi žmonės, nutarėm ligonį paguldyti pas Grunskus ir ten atvežti gydytoją, nes Grunskai buvo nepatikimi. Jų nekratys skrebai, nes su jais palaikė ryšį. Nuėjom pas Grunskus, pasitarėm, priėmė ligonį. Tada *Pyragaitį* pas Grunskus atvežė *Lietuvaitė* su ryšininkės *Našlaitės* seserimi Natalija Tarulyte. Aš juos pasitikau sutartoje vietoje. Sužeistąjį įnešėm į kambarį ir paguldėm lovoje, bet jis tik sukriokė ir mirė, nebespėjom net daktaro atvežt. Tada nunešėm *Pyragaitį* klojiman, apdėjom šiaudais ir palikom. Rytą mūsų klojime Antanas Vijeikis darė karstą, kai prisistatė skrebai. Kadangi mano tėtis buvo senas ir silpnas, susitarėm: jeigu ras karstą, sakysim, kad tėčiui darėm. Skrebai įėjo gryčion, atsisėdo už stalo, paprašė valgyt. Pavalgė kartu su Vijeikiu, broliui liepė pakinkyt arklį ir išvažiavo į Tauragnus. Vakare brolis karstą nuvežė pas Grunskus, *Pyragaitį* palaidojom Katlėrių kapinėse.

Kuktiškių skrebų viršininkas Skrebiškis (kilęs iš Gudeniškių kaimo) su gauja skrebų ėjo per Griūčių kaimą ir vien iš malonumo nušovė du neginkluotus kaimo berniokus: 30-ties metų Pranciškų (Praną) Katiną ir 16-os metų Antaną Katiną. Apie šį įvykį yra Prano Katino sesers Elenos Katinaitės paliudijimas. Kitais metais tas pats Skrebiškis vėl ėjo per kaimus su ta pačia gauja ir rinko iš žmonių paskolas valstybei. Tą dieną paskolas jie rinko Kačiūnuose. Kažkoks velniukas Skrebiškiui pašnabždėjo, kad reiktų paėjėti ir į kitą kaimelį. Jie dviese atsiskyrė nuo pagrindinės grupės ir patraukė Purviniškių kaimo link pas tokį Valiulį. Tuo metu pas Valiulį buvo atjoję du partizanai. Arklius jie įvedė diendaržin, o patys suėjo gryčion. Bebūdami pamatė ateinant tuos du skrebus. Nenorėdami šeimininkams pridaryt nemalonumų, atsidarė langą, iššoko ir pabėgo. Atėję skrebai rado du pabalnotus žirgus, sėdo ant jų ir išjojo atgal. Jų draugai, pamatę atjojant du ginkluotus vyrus, pamanė, kad banditai, ir atidengė ugnį. Iškart nušovė vieną arklį, ant kurio sėdėjo Skrebiškis. Kai arklys parkrito, Skrebiškis pakilo nuo žemės ir nubėgo ežero link slėptis, bet lemtingoji draugų kulka jį kliudė. Skrebiškis, nors ir labai skubiai buvo nuvežtas ligoninėn, po kelių dienų mirė. Sužeidė ir Skrebiškio bendražygį (Onos Vitkutės – Putinauskienės prisiminimuose šis epizodas papasakotas šiek tiek kitaip. Jos pasakota, kad pas Valiulienę buvo atjoję keturi partizanai, o Skrebiškis pas Valiulius nuėjo su trim partizanais – keturiese. Šiame pasakojime minima, kad buvo sužeisti dar du skrebai, o pats Skrebiškis krito vietoje negyvas, – R. K.). Po to apsišaudymo Kuktiškėse skrebai sušaukė visuotiną susirinkimą ir ėmė aiškintis, kas pirmas atidengė ugnį. Buvo toks šveplas skrebukas Navikas, jis atsistojo ir pareiškė:

– Asei.

Kai tik jis pasakė „asei", atėmė iš jo ginklą ir gainiojo po Kuktiškių, Utenos apylinkes kaip provokatorių. Vieną pavakarę ateina pas mus toks vidutinio amžiaus žmogus, aš jo klausiu: „Iš kur tamsta būsi?". Jis man ir sako: „Ai, as cia vietinis". Ėmiau klausinėt, ko jam reikia, ko jis vaikštinėja. Pastebėjau, kad žmogus švepluo-

ja. Jis aiškina, kad jį čia draugai atvedė. Pajutau, kad šitas žmogus kažkoks įtartinas. Priminiau jam, kad ką tik Tauragnų skrebai pravažiavo, o jis paaiškino, kad jam liepę čia ateiti. Žodžiu, skrebuką Naviką jo viršininkai padarė maršrutiniu sekliu, siuntinėjo iš kiemo į kiemą, iš kaimo į kaimą, gal ką išgirs, gal ką sužinos, gal kas ką pasakys, gal prasitars. Mes jį pavalgydinom, tada jis pasakė, kad pas mus ir nakvosiąs, jam taip liepę draugai. Kai paklausiau, kokie draugai jam taip liepė, jis be užuolankų pasakė, kad Tauragnų draugai. Atsisėdo jis ant lovos galo ir ėmė autis kojas, besiaunant iškrito kažkokie dokumentai. Perspėjau, kad pinigų nemėtytų, tada jis man sako:

– Cia ne pinigai, cia dokumentai.

– Tai kodėl juos kojinėj nešioji?– paklausiau.

– Matai, ant visokių gali pakliūt.

– Na, šiaip ar taip, – sakau jam, – mes dabar savi, draugai, priėmėm ir valgyt davėm. Pasakyk, iš kur tamsta esi?

– Navikas is Kuktiskių, – švepluodamas atvėrė dūšią „draugas“.

– Kokiais reikalais čia atėjai? – smalsaudama ėmiau jo klausinėt. Žmogelis viską atvirai man išdėstė:

– Mane is Kuktiskių nuvezė Utenon, is Utenos paėmė tauragniskiai (skrebai) ir cia atvezė.

Prie mūsų namų kitapus kelio buvo kaimo kapinės. Kai šitas „draugas“ atsigulė ir užmigo, atsargiai išėjau į lauką ir visą naktį prasėdėjau tose kapinaitėse. Kai partizanai važiuodavo tuo keliu, visada užvažiuodavo pas mus, todėl tą kartą reikėjo budėti ir laukti, kad netikėtai neužsuktų partizanai. Netoli namų ant kalniuko būdavo paruošta krūva šiaudų, jei partizanai į kurią nors pusę nueina ir jiems iš paskos pasirodo skrebai ar kareiviai, aš turėdavau tuos šiaudus uždegt. Taip buvo susitarta su partizanais. Jei šiaudai dega, vadinasi, skrebai eina.

1944 m. rudenį, ką tik užėjus rusams, klojime spragilais kūlėm rugius: aš, brolis Antanas, sesuo Elena ir Povilas Karklinis (Jauniškis). Kult keturiese reikia šiek tiek įgudimo, kad pataikytum į taktą. Man vis neišeidavo pataikyt į taktą, jie juokiasi iš manęs, kad aš tokia žiopla. Klojimo durys uždarytos, mes iš vidaus užsikabinę, durų apačia lentgaliu uždengta. Netikėtai atėjo mintis, kad reiktų pakelt tą lentgalį. Kai tik pakėliau, žiūriu – kareiviški batai matyti. Atsisukau į Povilą, jis be žodžių suprato, kad kažkas negerai, kaip kulka nėrė šalinėn ir įsmuko tarp rugių pėdų. Atidarėm duris, kareiviai tuoj į vidų, vienas užšoko ant rugių, po kuriais Povilas pasislėpė, apsidairė ir vėl nušoko žemėn. Be abejo, skrebai iškart būtų pastebėję ketvirtą spragilą, o kareiviui, kas jam... Kareivėlis tuoj paėmė Povilo spragilą, pradėjo mokytis kult, kiti du nuėjo kitan klojimo galan ir ėmė ieškoti banditų, bet nieko neradę išvažiavo. Povilas tada pas mus išgyveno savaitę, bet po šito įvykio vakare jau išėjo į būrį.

Labai skaudu pripažinti, kad ir tarp mūsų buvo labai negerų žmonių. Dar gyvas būdamas *Skambutis* yra pasakojęs, kaip jis kartą užėjęs pas vieną kaimyną. Tas kaimynas, matyt, buvo supykęs ant kito kaimyno, ėmė prašyt partizanų, kad primuštų kaimyną. Partizanai juokaudami sako: „Tai gal visai užmušt?“. Tas sako: „Tai galit ir visai užmušt“. Buvo ir tokių, kurie dirbo juodus darbus partizanų vardu, plėšikavo, po to kaltę suversdavo partizanams. Plėšikaudami nužudė mūsų kaimynę Kristiną Vijeikienę. Ji ką tik buvo paskerdusi kiaulę, turėjo grūdų, atvažiavo trise kaukes užsidėję, o vienam nukrito kaukė. Ta jį iškart pažino, o kaip paslėpt nusikalti-

mo pėdsakus? Išsivedė moterį laukan ir akėčių branktu užmušė. Susikrovė vežiman skerdieną, prisipylė grūdų ir išvažiavo. Kaime iškart pasklido kalbos, kad Vijeikienę partizanai apiplėšė ir nužudė. Bet partizanai labai greit išaiškino plėšikus ir žmogžudžius. Tai buvo trys jaunuoliai, pabėgę iš rusų kariuomenės: Jonas Dzikavičius iš Alių k. ir Spitrėnų k. gyventojai Norkūnas ir Vilūnas. Juos partizanai už tai klupdė ir lupo, bet vėlau Jonas Dzikavičius po atgailos ir priesaikos buvo priimtas į partizanų būrį, turėjo *Lazdyno* slapyvardį. Žuvo gana garbingai kovodamas Salako krašte. *Lazdyno* motiną ir dvi seseris išvežė į Sibirą. Motina mirė kelyje. Vilūną ir Norkūną labai smarkiai sumušė ir paleido, nesušaudė. Apie Tauragnus tada buvo susidariusi 18-kos plėšikų gauja. Deja, dabar jie save vadina partizanais. Tada juos visus surašė partizanai ir perdavė okupacinei rusų valdžiai. Kai juos areštavo, čekistai išsiaiškino, kad gaujai priklausė ir vienas Tauragnų skrebas, jis duodavo ginklą, kai eidavo plėšt žmonių.

Po karo Stasys Rėza iš Viržinių vienkiemio (tarp Alių ir Vijeikių) buvo paskirtas seniūnu. Dirbdamas seniūnu, matyt, užsiverbavo ir ėmė išdavinėt žmones, ypač partizanų rėmėjus. Išdavė Rožanską, Antaną Kerą, Vilutį iš Vijeikių, savo kaimyną Joną Vitkūną iš Alių kaimo pasodino į kalėjimą. Alių kaime pas Juozą Bartašiūną (g. 1891 m.) 1950 m. vyko partizanų susirinkimas, buvo pakviestos ryšininkės, padaryta alaus. Šitame suėjime dalyvavo ir partizanas *Vyturys*-Bronius Žilys, kilęs iš Maleckažemio. Jis apie susirinkimą papasakojo Grunskui, Grunskus persakė seniūnui, o seniūnas pranešė kur reikia. Tada Bartašiūną suėmė ir teisė už partizanų rėmimą. Žmogus gavo 25-erius metus lagerio. Rėza įduodavo žmones, kurie, jo manymu, galėjo prijaust partizanus arba palaikyt ryšį su jais. Jo veikla neliko nepastebėta – Rėzai teko kraustytis į Uteną. O kad paimtum ir sunaikintum išdaviką mieste, kažkam iš partizanų reikėjo labai rizikuot. Partizanai sudarė Rėzos paėmimo planą ir ėmė jį realizuoti. Iš mūsų kaimo Petras Valickas, g. 1924 m., ir iš Katlėrių kaimo Juozas Norkūnas, g. 1930 m., atvažiavo Utenon, atsivežė samagono ir pasikvitė Rėzą pas Ivanauskienę. Visi gėrė. Kai prisigėrė, Rėza jau vos ant kojų laikėsi, tai šitie pažadėjo jį parvežt į namus. Susėdo visi vežiman ir išvažiavo. Kai Rėza pamatė, kad jį išvežė už miesto, ėmė rėkt, o Valickas su Norkūnu ėmė dainuot. Rėzą atvežė į Katlėrius ir atidavė partizanams. Dingo Rėza kaip į vandenį, pradžioje niekas jo ir neieškojo, bet kalbos sklido, kad paskutinį kartą Rėza gėrė kartu su Valicku ir Norkūnu. Šnipas buvo sunaikintas, bet apie tai netruko sužinoti skrebai ir abu kaltininkus areštavo. Kai areštavo, tada ir sužinojo, kokiame ežere Rėzos galva plauko. Valickas gavo bausmę iki gyvos galvos, o Norkūnas – 10 metų lagerio. Valickas, daugelį metų iškalėjęs Rusijos lageriuose, į laisvę buvo išleistas tik 1987 metais. Norkūnas kalėjo iki 1954 m. Šiuo metu abu mirę.

Leontijus (Levukas) Kostinas su motina gyveno Gojaus kaimelyje, ten gyveno šešios rusų sentikių šeimos. Su Leontijum mes nuo vaikystės buvome geri draugai, jis man slides padarydavo, kartu nuo kalniukų žiemą leisdavomės. Kadangi jie gyveno labai neturtingai, Leontijus, eidavo pas žmones tarnaudamas, o motina rinkdavo miškuose grybus, uogas ir nešdavo parduoti į turgų. Jie taip ir vertėsi. Jų tėvas buvo ukrainietis, bet nelabai doras žmogus. Kai Levuko motina parduodavo surinktas miško gėrybes ir šiek tiek parsinešdavo pinigėlių, tada ateidavo ir tėvas. Būdavo, atima pinigus ir vėl dingsta. Jų grytelėj nebuvo net kamino, vienas langas, durys visuomet atidarytos, kad dūmai išeitų. Savo žemės jie neturėjo, prie namelio

buvo nedidelis darželis. 12 – 14 kilometrų ta moterėlė eidavo grybaut už Tauragnų, o penkiolikos metų Levukas pas Jazgevičių jau dirbo visus ūkio darbus. Jis niekada nesiderėdavo dėl uždarbio, kiek duodavo, tiek jam užtekdavo. Kiti gaspadoriai juos ir skriausdavo. Levukas kurį laiką lankė Šeduikių pradinę mokyklą. Labai sunkiai gyveno Kostinai. Kai užėjo bolševikai, Levuką labai kalbino, kvietė eit į skrebus, bet jis griežtai atsisakė. Partizanai sueidavo pas jų kaimyną Ivanovą Loginą, ten ateidavo ir Levukas, taip jis ir susipažino su mūsų partizanais. Daugiausia jis draugavo su Petravičiais, vėliau, kai išėjo į partizanų būrį, buvo neišskiriami draugai su *Giriniu*. Jis sakydavo, kad *Girinis* jam ir tėvas, ir brolis. Levukas buvo *Girinio* adjutantas.

Vytautas Baltušis-*Girinis* kairėje galvos pusėje visuomet nešiodavosi pasikabinęs granatą. Mes jam sakydavom: „Na, mokytojau, tą granatą jau kam nors paaukosi“. Jis tik nusišypsodavo ir, rodydamas nykščiu į save, pasakydavo: „Sau asmeniškai kada nors paaukosiu...“. Taip buvo – sau ją ir paaukojo. Jie abu su *Kiečiu*-Levuku Kostinu 1946 10 04 ėjo tarp Juknėnų ir Pikčiūnų ir susidūrė su Daugailių skrebais. Kai juos apsupo, *Girinis* liepė *Kiečiui* bėgt, o pats liko prie kulkosvaidžio ir dengė atsitraukiantį *Kietį*, abiems pabėgti nebuvo galimybės. Kai *Kietis* nubėgo, *Girinis* išbaigė visus šovinius ir tada patraukė granatos žiedą... *Girinio* kūną be galvos skrebai nuvežė į Daugailius, palaikė numetę ant grindinio ir užkasė. Buvo žmogus, kuris matė ir vėliau nurodė vietą, kur buvo užkasti *Girinio* palaikai. *Girinio* palaikų perlaidojimu labai rūpinosi *Kietis*, jis labai išgyveno dėl *Girinio* žūties ir nepaprastai jo gailėjo. Iš Gojo kaimo nė vienas rusas nebuvo išėjęs į stribyną, visi palaikė lietuvius partizanus, todėl bolševikai kai kuriuos iš jų net į Sibirą išvežė: Ivanovų šeimą – tėvą, motiną, sūnų ir dvi mažametes mergaites, o vieną pilnametę dukrą ir 103-jų senelį metų paliko, bet išvarė iš namų.

Kietis liko vienas, jo visi ištikimiausi draugai žuvo, jis pats sau vietos neberado, nes, kur tik ėjo, tykojo skrebai. Būdavo, susitinkam, jis verkia, gaila man jo būdavo. 1947 m. sausio mėnesį jis ėjo iš Degulių per paversmį ir įlūžo ledas, įkrito į vandenį, visas sušlapo. Sušalęs atėjo pas Oną Dzikavičienę ir užlipo ant aukšto išdžiūti. Jis pas Dzikavičienę dažnai ir anksčiau su *Giriniu* užeidavo ir pabūdavo. Ten, kur dabar stovi paminklas *Kiečiui*, skrebai varydami pėsčiomis iš Tauragnų į Uteną suimtus partizanų ryšininkus, visada ant šito kalno suimtuosius suklupdydavo, nes tai – pusiaukelė tarp Tauragnų ir Utenos. Tuomet vieni skrebai pasilikdavo saugoti suklupdytųjų, kiti eidavo į mūsų kaimą pastočių. Kai suklupdytuosius pakeldavo nuo žemės, likdavo kraujo žymės. Susėdę į pastotes, nuo tos vietos skrebai važiuodavo iki Utenos, o suimtuosius ir toliau varydavosi pėsčius. Tą kalną žmonės praminė Kraujo kalnu. Žmonės būdavo varomi už nugarų surištomis rankomis, pusnuogiai, basi. Kuriuos varė, nė vienas į namus nebegrįžo – vienus į lagerius uždarė, kitus nukankino. Kada varydavo žiemą, žmonės pasilenkdavo sniego troškuliui numalšinti, tada prišokę skrebai spardydavo kojomis veidus. Tai man pačiai teko ne kartą matyti.

Kito Dzikavičiaus sūnus Jonas Dzikavičius-*Lazdynas* (Onos Dzikavičienės dieverio sūnus), g. 1927 m., buvo paimtas rusų kariuomenėn. Jie, kaip minėjau, trise pabėgo. Tą sausio 15 d. apie vienuolika Utenos skrebų ėjo paimt *Lazdyno* ir pakeliui užėjo pas Oną Dzikavičienę. Aptiko pėdsakus sniege ir suprato, kad čia kažkas vaikščiojo. Vėliau žmonės kalbėjo, kad ant krosnies rado šlapias pirštines. Kaip minėjau, Levukas tuo metu buvo ant aukšto. Kai skrebai įėjo gryčion, vienas iš jų, toks Navadnyčia, priėjo prie kopėčių ir lipo ant aukšto, bet *Kietis* iš viršaus paleido į jį automato

seriją ir Navadnyčią sužeidė. *Kietis* per kitą gryčios galą iššoko laukan, bet už kelių metrų krito pakirstas skrebų automatų kulkų. Kai *Kietį* nušovė, mano brolį skrebai atsivarė su pastote, paguldė į roges *Kiečio* kūną ir nuvežė Dičiūnų kaiman pas Laurinavičių. Laurinavičiūtė Malvina kūrė krosnį. Mano brolis matė, kaip skrebas ją trenkė į sieną ir liepė tuoj pat ištraukt malkas iš krosnies. Pasirodo, po krosnimi buvo įrengtas bunkeris, o įlindimas padarytas per pečių. Pavojaus atveju partizanai sulenda į bunkerį, gerai užsidaro, šeimininkė tuoj prideda malkų ir užkuria krosnį. Krosnis kūrenasi, vyrai sėdi bunkery, o stribai net nenujaučia, kad ten kas yra. Taip buvo daroma ir šį kartą, bet kažkas išdavė. Tuo metu bunkeryje sėdėjo partizanas Valentinas Raslanas-*Beržas* iš Paliminės kaimo. Skrebai iškart liepė Raslanui išlįst iš bunkerio, ir tas išlindo. Brolis pasakojo, kad jam nebebuvo tiek gaila Levuko, kiek buvo gaila ir baisu, kai skrebai mušė Raslaną, jis net žiūrėt nebegalėjo. Kai po lagerio teko susitikti Raslaną, jis man pasakojo, kad po paėmimo jis tris paras buvo be sąmonės – taip smarkiai sumuštas. Tai va kokie buvo mūsų „liaudies gynėjai“. Po Raslano paėmimo skrebai visus išvarė į lauką ir tada į bunkerį metė granatas. Iš krosnies liko tik molio krūva.

Pasakoja **EUGENIJA NORKŪNAITĖ-*VARDUVA***

Užrašyta Utenoje
1995 04 27

1940 m. birželio 14 d. baigiau pradžios mokyklą. Iš Kubilių po egzaminų grįžome į namus, kartu su mumis ėjo mokytojas Pakalnis. Jis sakė: „Vaikai, čia žygiuos daug kariuomenės, jūs nebijokit, karo dar nebus...“. Parėję į namus tik spėjom pavalgyti ir išgirdom vieškeliu nuo Vajasiškio smarkiai ūžiant. Toje pusėje matėsi kylantys dulkių stulpai ir Daugailių link važiuojantys sunkvežimiai. Vaikams buvo įdomu žiūrėti, kas ten vyksta. Paprašėm tėvelį, kad leistų nueiti pažiopsot, bet jis nelabai norėjo mūsų leisti, tik vėliau sutiko, bet perspėjo neiti arti vieškelio, žiūrėti tik iš tolo. Bėgom apie du kilometrus be kvapo, kaip įdomu buvo... Pamatėm didžiulius tankus su raudonomis penkiakampėmis ant šonų ir girgždančiais vikšrais, kurie kėlė tokius dulkių stulpus, kad pakelių žolė storai buvo apnešta dulkėmis. Iš tankų buvo išlindę tankistai. Kai pamatė vaikus, ėmė mojuot rankomis. Mes su nerimu žiūrėjom į juos, nė vienas rankos aukštyn nepakėlėm. Kitą dieną per mūsų kaimelį pasipylė pėsčių ir raitų kareivių voros. Kareivėliai suvargę, apsirengę brezentiniais rūbeliais, vieni basi, kiti baltais autais apsivynioję kojas. Jie prašė duonos ir pieno. Pro mus šitie „išvaduotojai“ žygiavo kelias dienas. Po kelių savaičių, kai viskas aprimo, tėvelis, važiuodamas į Tauragnų turgų, pasiėmė ir mane. Aikštėje netoli bažnyčios buvo padaryta raudona tribūna, ant jos išpiešta 16 žvaigždučių, miestelio žydukai su raudonais plakatais ir Markso, Engelso, Stalino ir Lenino portretais, giedodami internacionalą, traukė pagrindine Tauragnų gatve. Žydukas Baronėnas raudonai nusidažė dviratį, tarp stipinų prikaišiojo raudonų popierėlių, mina pedalus ir žiūri iš šono, ar gražu. Tik vienas senas žydas, turėjęs audinių parduotuvę, klausė mano tėvo:

– Jurgi, ui – ui – ui, kas gi bus?

Kai pasibaigė demonstracija, visi susirinko prie tribūnos – prasidėjo mitingas. Uždarė turgų ir visus suvarė į mitingą. „Oratoriai“ kalbėjo apie gerą gyvenimą ir

gražią ateitį. Po šio mitingo po kaimus pradėjo vaikščioti agitatoriai ir ragino kurti kolchozus. Agitatorius Juozas Gaidelis iš Juknėnų kaimo atėjo pas mūsų kaimynus, sukvietė visus kaimelio žmones ir pradėjo mitinguoti. Vyrai jį ėmė traukti per dantį. Kažką pasakė ir mano brolis Antanas. Tuoj pat į jį atkreipė dėmesį, nes buvo šaulys. Po kelių dienų naktį atėjo milicininkai ir areštavo brolį, išvežė į Uteną, bet po trijų parų paleido. Po to tėvelis mums uždraudė viešai dainuoti ir kalbėti apie Staliną, pasakė, kad ir sienos girdi. Atėjo toks dėdė iš Juknėnų ir liepė nuo sienos nusikabinti Vytį – Lietuvos herbą. Vyresni žmonės vis kalbėjo apie karą, kad greit ateis vokietis.

Vieną rytą tėvelis pakėlė brolius Antaną ir Klemensą, liepė greit apsirengti ir eiti į Aukštalaukio mišką, nes prasidėjo žmonių vežimas. Nuėjęs pas gyvulius, tėtis rado pabėgusius Vincą ir Norbertą Tumėnus, nes jų namus apsupo enkavedistai ir išvežė tėvus ir seserį. Norberto žmoną iš Utenos paleido, galvojo, kad ateis vyras į namus, tada abu sugaus ir išveš kartu, bet vyras neparėjo. Po kelių dienų prasidėjo karas, taip ir liko jie neišvežti. Išvežė tėvus ir seserį Severiją už tai, kad buvo jaunalietuvė ir padainavo dainą „Lietuviais esame mes gimę“. Ieškojo ir daugiau, bet spėjo pasitraukti į mišką. Išvežė Rapolą Pūslį, jo sūnų Martyną su šeima.

Prie vokiečių iki 1943 metų kaime jaunimas linksmai siautėjo. Kažkur liejosi kraujas, vyko karas, Lietuvoje buvo ramu, tik kartais bijodavom raudonųjų partizanų, kurie pasirodydavo tai vienur, tai kitur. Kovo mėnesį Pikčiūnų kaime naktį pas Musteikius atėjo raudonieji ir apsinakvojo, bet juos greit susekė vokiečiai, per susišaudymą žuvo Pulgė Musteikytė ir trys raudonieji. Juknėnuose Kunčiaus kalvėje susirinkę vyrai išgirdo šaudymą, manė, kad vyksta vyrų gaudymas darbams į Vokietiją, ir pasileido kas sau iš kalvės. Balys Kunčius raiste susidūrė su raudonuoju, o šis jį nušovė.

Prie vokiečių buvo sunaikinti du buvę Plechavičiaus armijos kareiviai – Bronius Noriūnas iš Kubilų kaimo ir Telesforas Ramanauskas iš Gatelių, kuris dingo be žinios.

Atėjo 1944-ųjų metų pavasaris. Per Jonines jau buvo neramu, nes Rytuose girdėjosi patrankų kanonados. Juknėnuose prie mokyklos aikštelėje jaunimas susirinko pasišokti, bet visi jau buvom tarsi ant adatų, nebebuvo linksmumo.

Po poros savaičių atėjo kaimynė, sako: „Slėpkit arklius, ateina rusai, ima arklius“. Mes su arkliais į mišką... Kas spėjo, to liko arkliai, o kitų išjojo. Buvo šeštadienis prieš šv. Elžbietos atlaidus. Rytojaus dieną žmonės išvažinėjo į Sudeikius, į atlaidus, o mes likom namuose. Po pietų pamatėm, kad keliu nuo Paberžės Juknėnų link pravažiavo sunkvežimis su raudonomis vėliavomis. O, Viešpatie! Ir vėl rusai... Po poros valandų jau su tankais jie sužlegėjo į kaimyno miežių lauką. Netoli namų pasistatė „Katiušą“, liepė visiems išeiti iš namų. Prieš tai buvo gautas valdžios įsakymas išsikasti slėptuves, mes tai ir padarėm. Slėptuvė maža, visi netilpom. Vieną naktį pravargę, jaunesnieji išėjom į Dubežerį, ten tarp kalnų susirinko daugiau žmonių, pradėjo statytis gerą tvirtovę, tik nieko iš to neišėjo. Nuo Daugailių iš patrankų pradėjo šaudyti vokiečiai, sviediniai, praskridę mums virš galvų, ėmė sproginėti visai netoli, mes išsisklaidėm kas sau. Prie Duobulės buvo baisus mūšis, lėktuvai raižė padangę, matėm, kaip vieni kitus atakuoja. Vokiečių lėktuvas Pikčiūnuose padegė Graužinio namus, Šiožiniuose per susišaudymą su rusų lėktuvu nušovė dvi Knyvų moteris, bet pats užsidegė ir nukrito. Kitą rytą fronto linija pasitraukė toliau, Daugailiai jau buvo rusų paimti. Tankai pradėjo vieškeliu važiuoti į Antalieptės pusę, vėl reikėjo slėptis.

Sulindom visi į rūsį. Kai Juknėnuose sprogo bomba, atsiklijavo net rūsio akmenys. Pirmoji fronto linija pasitraukė toliau, mes sugrįžom į namus. Atvarė rusų kareiviai vokiečių karininką – jaunas, gražus vyras – kažką paklausinėjo ir nuvarė į štabą Juknėnuose, o ten ir nušovė Miškinio krūmuose. Dar ilgą laiką Miškinienė tvarkė jo kapą. Dar vienas vokiečių lakūnas irgi rado sau kapus prie kitų Miškinių – nukrito su lėktuvu. Tokios buvo karo žaizdos.

Dar ilgai laikėsi rusų štabas pas Velykius Juknėnuose, kareivėliai ateidavo pas mus pieno, rusiškai su tėveliu pasikalbėdavo. Vienas toks aukštaūgis seržantas, kada tik beateidavo, tuoj po mūsų knygas knisdavosi. Buvo surišti „Jaunosios kartos“ komplektai, jam, matyt, buvo labai smalsu, nes tame laikraštyje buvo daug Hitlerio ir Stalino karikatūrų. Vieną kartą bevartydamas rado parašytą rusišką teksta lietuviškom raidėm: „Oi, gorit gorit svečia v krasnoj žope Iljiča (Oi, dega dega žvakė raudonoj Lenino šiknoj)“. Jis liepė greit išplėšti tą lapą ir sudeginti pridurdamas:

– Tu nežinai, kas jums bus už tai, kai po mūsų ateis kiti.

Po to jis tėveliui pasakė:

– Mes matom, kaip jūs gyvenat... Kai laimėsim karą, norim, kad ir mes taip gyventume, be kolchozų... Žydus mes irgi šaudysim, kaip ir vokiečiai, nes jie taip padarė, kad rusai liktų vergai, o patys užėmė aukštus valdžios postus ir valdo Rusiją.

Nepraėjo nė dvi savaitės, seniūnas atnešė kaimo vyrams šaukimus eiti padėti vaduot „tėvynę“ nuo vokiškųjų grobikų. Vyrai pasitarė ir nutarė neiti. Tada ėmė šaukinėti tėvus į valsčių pasiaiškinti, kodėl sūnūs neina į karą, grasino susidoroti, jeigu neklausys. Bet nepaklausė, pasidarė slėptuves klojimuose ir prakentėjo iki rudens.

Gatelių vyrai atėjo atsisveikinti – jie išėjo į frontą, bet taip ir nebegrįžo į namus, daugelis žuvo. Baliukas Zubavičius tik prieš pat karą buvo grįžęs iš Amerikos su tėvais, Liudas Musteikis ir kiti. Kai toks likimas ištiko gateliškius, tuomet mūsiškiai tvirtai nusprendė neiti į kariuomenę. Verčiau žūti savo žemėje.

Vieną rytą žiūrim – nuo Daugailių raiti atplūsta milicijos ir skrebų būriai. Vyko gaudynės, šukavo kiekvieną krūmelį. Priešakyje ant balto žirgo su blizgančiu kardu prie šono jojo Daugailių stribų „atamanas“ Ramelis. Jo kardas tik žybčioja prieš saulę. Kad ir narsus buvo Ramelis, bet į raistų gilumą nelindo. Neilgai jam teko „karaliauti“, kažkur prie Drąsėnų jį partizanai „nukepė“. Po kelių valandų atėjo žinia, kad jau yra pirmosios aukos. Išsigandęs šaudymo bėgo į krūmus slėptis jaunas vaikinukas, Antanas Velykis iš Juknėnų kaimo, jam dar nereikėjo eiti į kariuomenę, bet buvo nušautas. Antalgės kaimo beržynėlyje rado nušautą Bronių Bikelį, krūmuose durtuvais subadytą Musteikį. Visi šitie vyrai buvo beginkliai.

Po šių įvykių pasidarė nesaugu būti be ginklo, vyrai pradėjo ginkluotis ir stoti į būrius. Taip čia susikūrė Erškėčio būrys, kuriam vadovavo Vaclovas Maniušis-*Vaidilos Ainis.* Dieną susirinkdavo Aukštalaukio beržynuose, o vakarais lįsdavo kur į kokią skylę. Žiemą praleido kas sau – arčiau miškų ar raistų. Mūsų kaimelį iš visų pusių kaip kokią salą supo lapuočiai miškai ir pelkės, samanynai ir gyvatynai. Buvo tokių brūzgynų, kad negalėjai pro juos pralįst. Čia ir rado prieglobstį mūsų miško broliai.

1945 m. kovo mėnesio ankstyvą rytą visus pažadino stiprus sprogimas, po jo ir smarkus šaudymas Juknėnų ir Kubilių kaimų pusėje. Netrukus padangę nušvietė gaisro pašvaistė, pamatėm degant Kilbausko trobesius. Pas Kilbauskus stribai aptiko bunkerį, žuvo du partizanai, o vienas sužeistas pabėgo, tad sudegino ūkininko sodybą. Žuvo Bonifacas Kvedaras-*Žilvytis,* kito nežinau, o Stasys Panavas iš Salako

sužeistas pabėgo. Jis gavo prieglobstį pas Govėdus. Onutė Govėdaitė jį slaugė ir gydė, nors pati rizikavo savo gyvybe. Vieną kartą užėjo kratas darydami Daugailių skrebai, vadovaujami Saveljevo, o rūsyje guli sužeistas Stasys. Tuo metu kaimo vyrai lošė kortomis. Apsimetė, kad niekur nieko, dar pakvietė stribus sulošti „Tūkstantį“, o tuo tarpu dubuo buvo pilnas kruvinų sužeistojo tvarsčių. Kur juos dėti? Susigriebė Onutės sesuo Vanda ir pakišo pečiun. Tą kartą viskas baigėsi laimingai.

Atėjo gegužės mėnuo. Tą pavasarį po eglėmis Aukštalaukyje buvo įsikūrusi partizanų stovykla. Vyrai buvo susirinkę iš aplinkinių kaimų. Vieną ankstyvą rytą pasigirdo smarkus šaudymas. Partizanai miške buvo pasistatę palapines, katilus maistui virti, turėjo radijo aparatą. Labai netikėtai buvo užklupti, tad turėjo nedelsiant trauktis. Traukėsi atsišaudydami per Voveros raistus į valdišką mišką Gatelių link, į Pūslių miškus. Tada žuvo Jonas Šinkūnas iš Sėlos kaimo, kuris bandė išsinešti radijo aparatą, sužeidė Joną Laurinavičių iš Bajorų, kiti laimingai pasiekė Pūslių miškus, tik prarado visą stovyklos inventorių ir radijo aparatą. Kai išvijo partizanus iš Aukštalaukio, enkavedistai drąsiai siautėjo po apylinkę dieną ir naktį, rengdavo pasalas prie namų, užsiropšdavo ant tvarto ir išgulėdavo iki ryto, laukdavo, kas ateis. Turėjom labai piktą šunelį Amsiuką, kuris greit pajusdavo kaime pasirodžiusius stribus ir rusų enkavedistus, iškart imdavo nervingai skalyti. Vieną rytą radom jį negyvą, matyt, buvo nunuodytas tų bestijų, nes jiems nedavė ramybės sėdint pasalose. Visą vasarą siautėjo žaliakepuriai, mūsų partizanai negalėjo pareiti į namus. Su kaimyne Genute nešdavom maistą, spaudą ir žinias pas ryšininką Joną Pūslį, o jis perduodavo toliau.

Kartą mane įpareigojo pas partizanus nuvežti atėjusį atstovą iš Utenos Vincą Rastenį. Aš jį pristačiau pas ryšininką. Ryšininkas mus nuvedė į mišką, liepė palaukti ir perspėjo, kad teks laukti ilgai. Mes atsisėdom po egle ir žaidžiam konkorėžiais. Išgirdom, kaip kažkas sukrebždėjo. Žiūrim – stovi sargybinis ir stebi mūsų žaidimą. Liepė Vincui eiti kartu su juo, o man palaukti. Po kiek laiko grįžo sargybinis ir liepė eiti kartu su juo. Kai pasiekėm stovyklą, pamačiau išrikiuotus apie 50 vyrų ir išgirdau komandą „Ramiai!“ Net nejauku buvo, kad man tokia garbė pareiškiama.

Vieną rytą eidamas į mokyklą, žuvo mokytojas Albertas Drunga iš Pikčiūnų kaimo. Jis mokytojavo Narvydžiuose, jį nušovė netoli Gaidelių. Tada mes, keturios mergaitės, davėm priesaiką dirbti Tėvynei Lietuvai.

Enkavedistai apsupo mišką, kur buvo partizanai, areštavo ryšininką Pūslį, bet atsirado drąsi mergaitė Kliukaitė iš Pūslių kaimo. Ji prasmuko per apsupimo žiedą ir perspėjo partizanus. Jie ėmė trauktis Minčios link. Ten buvo ir mano brolis. Vėliau jis pasakojo: „Mes traukėmės, atrodė, kad mūsų niekas nesiveja. Pasiekę Erkesalę, virtom į aukštas žoles ir užmigom. Atsibudom, kai išgirdom uraganinę ugnį. Aplink degė žolė, krito medžių šakos... Šokau ir bėgau, pats nežinau kur. Nežinau, kiek tada žuvo man nepažįstamų partizanų, o Vincas Tumėnas buvo gyvas sudegintas. Iš paskos mus sekė enkavedistai su šunimis“. Tada partizanai išsiskirstė mažomis grupelėmis ir darėsi slėptuves arčiau namų, bet žuvimų vis vien pasitaikydavo: tai užeidavo į pasalą, tai kas nors išduodavo. Garniuose išduoti klojime žuvo keli partizanai: Fabijonas Garnelis su žmona, jo brolis Pulgis Garnelis ir Juozas Kilbauskas. Norba (Norbertas, – R. K.) Kilbauskas Juknėnuose ties Maniušiais užėjo į pasalą ir žuvo.

Erškėčio būriui pradėjo vadovauti kitas vadas – Jonas Dūdėnas-*Vynas* iš Trinkuškių. Būrys jau buvo nedidelis, nes vieni buvo registravęsi, kiti žuvę. *Vynas* išsilaikė dar ilgai. Utenoje skelbimų lentoje buvo pakabintas skelbimas – už *Vyno* galvą siūlo-

ma dešimties tūkstančių rublių premija. Toks skelbimas 1951 m. buvo patalpintas ir Utenos laikraštyje „Lenino keliu“. Ir atsirado išdavikas – jo geriausias draugas...

Vaidilos Ainis pasitraukė į pogrindį, įsikūrė medelyne kažkur už Kauno. Jis labai mėgo sodininkystę, jo visa žemė buvo apsodinta obelimis. Būtų gal laimingai ir toliau dirbęs mėgstamą darbą, bet per stropumą pateko į laikraštį, o čia išdaviko akis jį atpažino – gavo 10 metų lagerio. Grįžo į Lietuvą ir greit mirė.

Vyno būriui daugiausia priklausė „salakiniai“ ir Trinkuškių vyrukai. Trinkuškių vyrams buvo arti Palivarkas, visa skrebija pašonėje, tai jie ir laikėsi Aukštalaukio miške. Jonas Dūdėnas-*Vynas* slapstėsi daugiausia mūsų apylinkėse su broliu Jurgiu. Jo būryje buvo Edvardas Juodvalkis iš Trinkuškių, dar labai jaunas vaikinukas. Jo tėvus ištrėmė į Sibirą, jis kažkaip pasiliko ir išėjo į būrį pas partizanus. Dūdėno būryje buvo broliai Bronius ir Aleksas Miškiniai, broliai Albertas ir Albinas Kazickai iš Baibių kaimo, broliai Jonas-*Špokas* ir Albinas Juodiniai iš Šlyninkos kaimo, iš Salako buvęs pavasarininkų vadas Jurgis Vadaiša-*Kuntas.* 1946 m. Jurgis Vadaiša labai pasiilgo tėvų ir nutarė juos aplankyti. Jie gyveno netoli Salako. Išėjo trise: *Kuntas, Špokas* ir trečias man nepažįstamas. Kaip išėjo, taip ir negrįžo – visi trys žuvo pasaloje. Iš Salako dar buvo Stasys Panavas ir Valė Mardosaitė.

1951 m. vasarą nuėjau pas kaimynus ir radau ten sėdinčius Joną Dūdėną, Edvardą Juodvalkį ir trečią, man nepažįstamą. Pakalbėjom apie šį bei tą, Dūdėnas manęs paprašė, kad nupirkčiau tvarsčių, jodo ir cigarečių. Išpildžiau jų prašymą, pasiimti atėjo tik vienas Edvardas. Tai buvo paskutinis mūsų susitikimas. Po kelių savaičių jie buvo išduoti šeimininko Kazio Juodvalkio Poliekniškėje. Su Kaziu jie buvo geri draugai, Kazys jiems daug padėdavo... Jono Dūdėno brolis Jurgis žuvo 1946 m. Juos tris užklupo bunkeryje, Jurgis bandė nusišauti, bet tik susižeidė ir liko gyvas. Stribai į Daugailius vežė nušautus Bronių Maniušį ir Bronių Pūslį, o Jurgį varėsi pririštą prie ienos. Ten jį ir nukankino. Visi trys gulėjo išniekinti Daugailių aikštėje prie paminklo. Žmonės matė, kaip į aikštę atėjęs Petras Laurinavičius juos spardė. Prieš tai Laurinavičius buvo geras partizanų draugas, ginklų jiems parūpindavo, bet jo svainis buvo stribas. Jis norėjo ir Petrą iš Pikčiūnų išgabenti į Daugailius, bet kažkas pranešė partizanams apie jo ketinimus. Vieną naktį atėjo partizanai jo pasiimti, o jis rūsyje turėjo išsikasęs slėptuvę ir ten pasislėpė. Partizanai nušovė jo žmoną Konstanciją, tada jis išlindo per rūsio langelį ir pabėgo į Daugailius. Dėl jo daug kas nukentėjo, nes jis žinojo apie partizanų ryšius ir keršijo visiems, taip pat ir mums. Kai paėmė brolį Antaną, jau kitą dieną Petras išsėmė aruodus, išsivedė karvę. Būtų ir paskutinį paršelį atėmęs, bet dėkui skrebui Remeikiui, jis, paėmęs rykštę, nuvijo paršelį pas kaimynus. Klojime dar buvo likę neišvalytų rugių, Ramelis juos apmetė šiaudais ir pasakė, kad čia pelai. Buvo ir tarp skrebų dar vienas kitas žmoniškesnis. Prie Chanovo, vėliau prie Baranovo Daugailiuose vertėju dirbo Nikodemas Levčenka. Jis padėdavo žmonėms, perspėjo ir mane, ir brolį Antaną, kad negyventume namuose, nes gresia Sibiras...

Po to įvykio, kai partizanus išvijo iš Aukštalaukio, po žiemos jie (Erškėčio būrys) vėl susirinko į tą pačią vietą. Miško pakraštyje stovėjo daržinė, kai nebūdavo šieno, blogu oru jie sueidavo į tą daržinę, kai būdavo šieno – pamiegodavo. Tą daržinę buvo pamėgę ir raudonieji partizanai, todėl jos ir nesudegino. Viduryje Paberžės raisto irgi buvo daržinė. Į ją žmonės vasarą sunešdavo šieną, o žiemą, kai pašaldavo, šieną išsiveždavo. Partizanai toje daržinėje jausdavosi saugiausiai. Stribukai giliai į

raistus nedrįsdavo landžioti. Kartą vidurdienį vyrams ten nunešiau valgyti. Tik spėjau pareit namo, išgirdau smarkų šaudymą. Tada kariuomenė užpuolė mūsų vyrus, bet jie spėjo pasitraukti, tik tą daržinę sudegino. Traukiantis per Paberžės kaimą, rusų kareiviai pastebėjo bėgančius partizanus, ėmė juos vytis, mūsiškiai spėjo laimingai pasitraukti, aukų nebuvo.

Rugsėjo mėnesį, prieš šv. Kryžiaus atlaidus, Vajasiškyje vėl išgirdom kalenant kulkosvaidžius Padūmavo, oras pakvipo paraku, žūsta žmonės, darosi neramu... Suėjom, pasikalbėjom, bet niekas dar nežinojo, kas ten dedasi. Tik pavakarį atėjo žinia, kad Daugailiuose prie paminklo guli 12 partizanų. Vajasiškyje sutikau žmogų, iš kurio gaudavau pogrindinę spaudą ir žinias. Jis pasakė, kad žuvo šie vyrai: Stasys Panavas, broliai Bronius ir Jurgis Norkūnai, Alfonsas Stundžia, du vokietukai... Pasirodo, partizanai apsistojo beržynėlyje ir pamatė ateinančius kareivius. Tie išsirovė po griežtį ir valgydami ėjo toliau, gal būtų taip ir praėję, bet vienam mūsų vyrui neišlaikė nervai, jis šovė į tuos kareivius... Pasekmės buvo labai skaudžios.

Dažnai darydavo kratas, beveik kasdien maišydavo spalius ant gryčios. Vieną kartą neatlaikė lubos, ir kareivis su visais spaliais ir su lentomis žnektelėjo į lovą. „O, čiort“, – nusikeikė. Tėvelis sako kareiviui: „Dabar sudėk man lubas, aš gi tau sakiau, kad nieko nėra...“. Tų barbarų negaliu užmiršti. Kai pradedu galvoti apie tą laiką, mane ima krėsti nervinis drebulys. To negalima nei aprašyti, nei žodžiais apsakyti. Pamatai ateinančius ir sustingsti, nes mano du broliai slapstėsi. Vieną kartą jaunesnysis brolis parėjo pavalgyti, buvo ruduo. Sumanė užlipti ant krosnies sušilti, rodos, ramu, niekur nesigirdi nelabųjų... Ateina tėvelis ir sako: „Žiūrėk, kareiviai supa mišką, net juoda“. Kur dabar dėtis? Pakrosnyje buvo iškasta slėptuvė, įlindo brolis į tą slėptuvę, nors ji nelabai buvo patikima, kratos atveju laisvai galėjo rasti, todėl vėliau mes ją išgriovėm. Kitą kartą irgi panašus atvejis buvo. Pamatė brolis ateinant rusus, bėgsi – pastebės, tai įlindo į nupjauto žilvičio apžėlusį kelmą ir prasėdėjo, kol anie praėjo.

Gal būtų viskas gerai baigęsi, jei būtų neatsiradęs išdavikas. Buvo ruduo. Aš nunešiau broliams į krūmus valgyti, žiūriu – jaunylis sėdi ant kelmo, o vyresnysis kerpa jam plaukus. O kiti kalbasi su man pažįstamu Albertu Barisa iš Garnių kaimo. Aš labai nustebau jį pamačiusi. Kaip jis čia pateko? Brolis man paaiškino: „Tu nebijok, jis mūsų ryšininkas...“. Bet tas ryšininkas važiuotas dviračiu... Na, gerai. Jie visi kažką tariasi, brolis sako man:

– Išvirk vakarienei bulvių su rūgščiu pienu, pareisiu šį vakarą namo, noriu su tėveliais pakalbėti...

Aš jam sakau:

– Tu šįvakar neik, kažko man neramu ant širdies...

Bet pavakarį jis parėjo į namus. Atėjo kaimynų Genutė su Julium, nes ir jų brolis buvo kartu su mūsiškiais. Brolis su Genute sėdi ant lovos, o aš su Juliumi už stalo prie lango. Julius kad suriks:

– O, Jėzau! Kareiviai! – tuo momentu pasipylė kelios kulkosvaidžio serijos...

Ką daryti? Tėvelis sako:

– Kas bus, tas bus, tik nejudėkit iš vietų, nes mus visus nupils.

Lauke baisus šaudymas, supratom, kad kažką vejasi. Pasirodo, Petro norėta dar pas mus užeiti, bet, kai pamatė kareivius, ėmė bėgti. Jis buvo labai greitas, tarnavęs Lietuvos kariuomenėje, todėl laimingai paspruko. Tada keikdamiesi rusai sugarmėjo į vidų, surišo broliui rankas ir vedasi prie tvarto nušauti. Mes su mama apkabi-

nam ir neduodam išsivesti brolio. Mamą gražiai už rankų atplėšė ir nuvedė šonan, o mane kaip sviedė į šoną keikdami, bet aš ir vėl puolu prie brolio. Kai sugrįžo tie, kurie vijosi brolį Petrą, priėjo prie manęs ir sako:

– Tu sakai, kad nežinai, kur tavo broliai, o dabar, va, pagavom vieną. Kieno rūbai kieme surišti į nešulius?

Aš pasakiau, kad kareiviai liepė išsinešti reikalingus daiktus, degs namą. Jis man sako:

– Niekas namo nedegs, neškit atgal.

Tėvelį Daugailių saugumo viršininkas Chanovas ėmė mušti, po to kelis kartus trenkė į krūtinę šautuvo buože, jis parkrito ant žemės, o Chanovas jį gulintį daužė ir daužė šautuvo buože. Tėvelis tik dejavo, nepratarė nei žodžio. Chanovas anksčiau pas mus buvo atėjęs. Radau jį su Daugailių stribais manęs belaukiantį. Tada jis paliko šaukimą, kad perduočiau broliams, jog jie eitų registruotis. Tada išsigyniau, jog jų nesutinku ir nežinau, kur jie yra. Po to visus suvarė į gryčią, liepė apsirengti ir pasakė, kad reiks eiti į Daugailius. Suėmė brolį, Genutę ir mane, o Julių paleido, nes jis lankė Daugailių gimnaziją ir turėjo moksleivio pažymėjimą. Kai varė per krūmus iki Pikčiūnų, liepė eiti labai tyliai, matyt, bijojo, kad kas „nepašventintų“. Kai pasiekėm vieškelį, Binkausko paklojimėj susodino visus ir patys atsisėdo pailsėt. Jie iš mūsų visaip tyčiojosi ir vis pravardžiavo banditais. Pailsėjus perdavė vienam kareivėliui, o tas mus vijo taip greitai, kad bėgte nubėgom iki Daugailių. Daugailiuose išlaikė tris paras nei gėrusius, nei valgiusius. Brolį išvežė į Uteną, o Genutę paleido, nes jos brolis atėjo registruotis. Netrukus paleido ir mane, nes atėjo registruotis ir mano vyresnysis brolis. Jaunėlį nuteisė 8-eriems metams kalėjimo ir 2-iems metams tremties. Bausmę atliko Karagandoje. Sugrįžo į namus be sveikatos, mirė sulaukęs 62-iejų metų.

Prieš šį mano aprašytą įvykį Pikčiūnų kaime tą vakarą Šeduikienė virė vakarienę. Ji pasakojo, kad įšoko du rusų kareiviai ir klausia: „Kur Norkūnų namai? Šį vakarą Norkūniukai pareis valgyti bulvių su rūgščiu pienu...“. Šeduikienė pasakė, tie strimgalviais išlėkė iš gryčios. Iškart tapo aišku, kas įskundė. Vėliau per tardymus, per akistatas viskas paaiškėjo – tas ryšininkas buvo užverbuotas. Matyt, ir okupantai nemėgo skundikų, atseikėjo dešimt metų ir Albertui Barisai. Tai buvo 1946 m. spalio 27 d.

Negaliu nepaminėti Paberžės kaimo našlaičių tragedijos. Netoli mūsų kaimelio gyveno našlaičiai Buivos: Jonas, Aleksiukas ir Genutė. Tėvai jauni mirė nuo džiovos, liko trys našlaičiai. Vyriausias Jonas, kai tik užėjo rusai 1940 m., tarnavo kariuomenėje, jaunėlis Aleksiukas buvo neūžauga (liliputas). O gyventi reikia: aria Aleksiukas lauką, plūgas už artoją aukštesnis, arklys neklauso, eina sau arba sustoja ir žolę ėda. „Dieve, – sako, – kaip vargstu. Kai su akmenukais žaidžiu, tai žmonės nesistebi, o kai lauką ariu, visi stebisi, kad aš toks mažas“. Genutė, kai paaugo, ėjo pas žmones tarnauti. Kai 1941 m. prasidėjo karas, Jonui pasisekė pasprukti iš kariuomenės. Suvargęs pėsčias parėjo namo. Grįžęs vedė kaimynų Marytę ir, atrodo, neblogai gyveno, kol antrą kartą nesugrįžo rusai. Kaip ir visus, Joną irgi pakvietė miškas. Marytė buvo gera šeimininkė, neapleido ūkelio. Dieną Jonas tūpėdavo raiste po krūmu, o naktį pareidavo į namus, turėjo išsimūrijęs slėptuvę už pečiaus. Viskas ėjosi kuo puikiausiai, jeigu nebūtų Marytės išvežę Sibiran. Tada ir vėl prasidėjo vargai. Aleksiukas mirė nepakėlęs sunkaus darbo, namuose liko tik Genutė. Dėl Marytės

išvežimo buvo apkaltintas kaimynas Jonas Urbonas. Neturtingas buvo žmogus, bet labai darbštus, eidavo padieniais pas stipresnius ūkininkus, išbrokuotiems arkliams lupdavo odas ir kiaules šerdavo arkliena. Žmonės kalbėdavo, kad ir patys valgydavo arklieną. Pasklido kalbos, kad Urbonas pasirašė dėl Marytės ir Povilo Petruokos išvežimo. Tada išvežė juos, iš Paberžės tris šeimas išvežė, dar ir Jono Gikos šeimą. Giką išvežė už tai, kad per jo kiemą prabėgo partizanai, o jis „nematė“. Urbonas ruošėsi išvažiuot gyventi į Klaipėdos kraštą, ėjo į Daugailius susitvarkyt dokumentų, bet pakeliui kažkur dingo. Nesulaukusi sugrįžtančio vyro, žmona sukruto su vaikais. Sūnus Valentinas gavo šautuvą iš Daugailių skrebyno ir atvažiavo su skrebais išsigabent turto. Netoliese gyveno Klemensas Drunga. Jo sesuo Aneliutė, pamačiusi, kad po Urbono kiemą vaikšto stribai, tiesiai per beržynėlį bėgo pranešti Mediniams, kad ir jie slėptųsi, nes jų brolis Juozas slapstėsi, be to, pas juos laikėsi iš Amerikos grįžęs toks Balys Rūkas. Pamatęs bėgančią Aneliutę, Valentinas užsitaisė šautuvą ir nušovė ją, nes kerštu degė jo širdis. Aneliutei buvo ką tik suėję keturiolika metų, mergaitė niekam nieko blogo nebuvo padariusi. Krauju pasruvusią motina ant rankų ją parsinešė į namus. O Medinio šeimą išvežė į Sibirą...

Jonas Buiva po tos nakties, kai paėmė mano jaunylį brolį, nuėjo pas kaimyną ir paprašė, kad tas jį nuvežtų į Daugailius registruotis. Važiuodami susitiko Daugailių stribus, kaimynas jiems pasigyrė, kad veža jaunuolį registruotis, tiems to ir tereikėjo. Sako: „Grįžkim atgal, parodysi savo slėptuvę“. Grįžo atgal, parodė slėptuvę, atidavė pistoletą ir atvažiavo į Daugailius. Tuo metu mes jau buvom areštuotos ir gulėjom ant grindų Daugailių skrebyno kampe. Žiūrim – ateina Jonas. Mes išsigandom, jis sako:

– Nebijokit, viskas bus gerai... Mane paleis...

Jis buvo tokio linksmo būdo, tik riečia anekdotus skrebukams, o tie leipsta juokais.

Vakare iš Utenos grįžo Chanovas, kad subjuro, mus visus tris tuoj išgrūdo į šaltą kambarį ir uždarė. Tada ir Jonas pamatė, kad bus blogai, pasibaigė ir jo juokeliai. Taip ir buvo. Išvežė jį į Uteną ir pristatė kaip miške pagautą, gavo 10 metų lagerio. Kalėjo Karagandoje, paskui jį išvežė į Tolimuosius Rytus (taip rašė man brolis laiške). Nuo to laiko niekas Jono nebesutiko. Iki šiolei niekas nežino, kur jo kauleliai ilsisi.

ŽUVĘ IR NUKANKINTI JUKNĖNŲ, ANTILGĖS, GARNIŲ, SĖLOS, GATELIŲ, SALAKO APYLINKIŲ PARTIZANAI IR JŲ RĖMĖJAI

Eil. Nr.	Pavardė, vardas, Slapyvardis	Žuvimo metai	Pastabos
1.	Kunčius Balys	1946	Juknėnų k. gyventojas. Nušautas iš pasalų
2.	Tumėnas Vincas	1946	Juknėnų k. Nukankintas ir sudegintas Erkesalėje, Minčios miške
3.	Maniušis Bronius	1946	Juknėnų k. Bunkeryje nušautas
4.	Puslys Bronius	1946	Juknėnų k. Bunkeryje nušautas
5.	Meidus	1945	Juknėnų k. Užduso nuo smalkių bunkeryje
6.	Purvinis	1946	Juknėnų k.
7.	Miškinis Leonas	1946	Juknėnų k Bunkeryje išduoti žuvo trise
8.	Kunčius Alfonsas	1946	Juknėnų k. Žuvo išduotas pas Bartašiūną

9.	Bartašiūnas Adolfas	1946	Juknėnų k. Žuvo išduotas sugyventinės
10.	Kurmis Juozas-*Klevas*	1948	Nušautas iš pasalų Juknėnuose pas Maniušį Dominyką
11.	Drunga Albertas	1945	Mokytojas iš Pikčiūnų, nušautas einant į darbą
12.	Miškinis Petras	1946	Antilgės k. Bunkeryje išduoti žuvo trise
13.	Stašiulis Valentinas	1946	Antilgės k. Bunkeryje išduoti žuvo trise
14.	Bikelis Bronius	1945	Antilgės k. Nušautas krūmuose netoli namų
15.	Musteikis Povilas	1945	Antilgės k. Subadytas durtuvais krūmuose prie namų
16.	Musteikis Jonas	1948	Antilgės k. Nušautas iš pasalų
17.	Anupras-*Apuokas*	1946	Juknėnų k. Nušautas iš pasalų
18.	Velykis Antanas	1945	Juknėnų k. Rastas nušautas netoli namų
19.	Stašiulis Jonas		Antilgės k. Nukankintas kalėjime Intoje
20.	Kilbauskas Juozas		Garnių k. Žuvo Garniuose klojime išduotas
21.	Kilbauskas Norba		Garnių k. Žuvo Juknėnuose pasaloje
22.	Garnelis Pulgis		Garnių k. Žuvo Garniuose klojimo slėptuvėje išduotas
23.	Garnelienė		Žuvo Garniuose su vyru Fabijonu slėptuvėje išduota
24.	Garnelis Fabijonas		Žuvo su žmona slėptuvėje išduotas
25.	Norkūnas Antanas		Garnių k. Nušautas už partizanų laikymą
26.	Kvedaras Bronius-*Žilvytis*	1945	Gatelių k. Žuvo Juknėnų k. pas Kilbauską
27.	Šinkūnas Jonas	1945	Sėlos k. Žuvo Aukštalaukio miške
28.	Šinkūnas-*Paberžis*		
29.	Lumpickas Pranas		Antalgės k. Sirvydžių šlubio kirviu sukapotas savo namuose
30.	Gaidelis Feliksas		Juknėnų k.
31.	Dudėnas Jurgis		Trinkuškių k. bunkeryje paimtas ir Daugailių stribų nukankintas
32.	Vadeiša Jurgis (Kostas)		Iš Salako
33.	Panavas Stasys		Iš Salako
34.	Juodinis Jonas-*Špokas*	1946	Šlyninkos k.

Sąrašą sudarė Norkūnaitė Eugenija.

KUNČIŲ TRAGEDIJA

Broliai Leonas ir Alfonsas Kunčiai gyveno neturtingai mažoje grytelėje, bet buvo dideli savo krašto patriotai. Du broliai Bronius ir Stasys dar prieš karą dėl nelaimingos meilės nusišovė Kaune. Leonas prie vokiečių dirbo valsčiuje. Atėjus rusams, buvo ištremtas į Sibirą, vėliau grįžo į Lietuvą. Alfonsas buvo karštesnio būdo, dar prieš karą vadovavo šaulių būriui, dalyvaudavo kultūriniuose renginiuose.

Kunčiaus Jono sūnūs Balys ir Mykolas, Kunčiaus Pranciškaus sūnūs Kazys, Juozas ir Balys buvo labai šaunūs vyrai, gražiai dainuodavo. Juknėnų kaimo jaunimas juos visus mylėjo ir gerbė. Juknėnų kaimo jaunimas buvo labai garbingas ir kultūringas. Dar prieš karą buvo susibūręs jungtinis jaunalietuvių, šaulių ir pavasarininkų choras, kuriam vadovavo Čiulada, Maniušio Alekso klojime, mokykloje dažnai rengdavo viešus vakarus.

1940 m. užėjus rusams, kaime nutilo dainos, išteriojo okupantai Juknėnų jaunimą. 1941 m. į Sibirą išvežė Severiją Tumėnaitę su tėvais, Martyno Pūslio šeimą. Prasidėjus karui, su rusais iš kaimo pasitraukė Balys Govėda ir Petraitis su dukra Ona, kuri jau buvo spėjusi užsirašyt į komjaunimą. Kai vokiečiai rusus vijo iš Lietuvos,

prie Silio ežero kažkas pastebėjo būrelį rusų kareivių. Alfonsas Kunčius sukvietė šaulius ir nutarė tuos ruskelius pagąsdinti, kad pasitrauktų iš paežerės. Deja, kautynės mūsiškiams buvo nesėkmingos, žuvo Adolfas Miškinis. Labai sukrėtė visus tragiška Adolfo mirtis, palaidojom jį Vajasiškio kapinaitėse. Jau prie vokiečių juknėniškiai surengė viešą vakarą „Raudonasis voras“, suėjo labai daug jaunimo iš aplinkinių kaimų, net Vajasiškio klebonas su vargonininku pėsti atėjo pažiūrėti renginio. Prie vokiečių apylinkėje jau siautėjo raudonieji partizanai, bet kaime tuomet patruliuodavo ginkluoti šauliai. 1944 metų kovo mėnesį, tuoj po viešo vakaro, pasirodė raudonieji partizanai. Matyt, jie slėpėsi Aukštakalnyje... Atėjo į Pikčiūnų kaimą pas Joną Musteikį ir apsinakvojo. Alfonsas Kunčius iš kažkur sužinojo apie juos, iš Daugailių pasikvietė policiją, dar buvo du vokiečiai ir apsupo Musteikio namus. Kai įėjo į gryčią, jie buvo užlipę ant krosnies. Gal būtų ir nieko nebuvę, jeigu ne Musteikių dukra Pulgytė. Ji pirštu parodė, kad „svečiai“ ant pečiaus. Tuo metu pirmoji kulka ir buvo pasiųsta jai. Žuvo Pulgytė, žuvo trys raudonieji, bet vienas sužeistas pabėgo. Tarp jų greičiausiai buvo ir Balys Govėda, nes po kautynių raiste rado nušautą Jono Kunčiaus sūnų Balį. Tada žuvo ir policijos vachmistras Zitikis.

Mano brolis Antanas prie vokiečių policijos raštinėje Vyžuonose dirbo tris mėnesius, po to jį perkėlė į Svyrius, į Baltarusiją. Pasakojo, kad vokiečiai labai siaubė baltarusius. Karo išvarginti žmonės, patys neturėdami ko pavalgyt, buvo verčiami atiduoti vokiečiams dideles prievoles, už jų nevykdymą po nakties policininkai rasdavo pakartus žmones. Negana to, vokiečiai lietuvius policininkus varydavo kariauti su baltarusių raudonaisiais partizanais. Vieną kartą, jis taip pasakojo, tie partizanai, įniršę dėl pakartų tautiečių, jiems sukėlė tokią „pirtį“, kad patys vokiečiai nežinojo kur dėtis. Tuomet ir mano brolelis spruko, grįžo į namus su ginklais ir uniforma. Kai brolis Antanas pabėgo iš Svyrių, Zitikis mūsų namuose darydavo paieškas, bet prieš tai pranešdavo Pulgytei, kad ši perspėtų brolį ir jis spėtų pasislėpti. Po to pats ateidavo ir „ieškodavo“ brolio. Tai toks buvo Zitikis ir Pulgytė, jie saugojo savuosius, gelbėjo, o neįdavinėjo okupantams.

Kai rusai sugrįžo antrą kartą, Alfonsas Kunčius vadovavo partizanams savo krašte ir Jūžintuose. Žuvo 1946 metais Juknėnuose pas Bartašiūną išduotas Bartašiūno tarnaitės. Tada žuvo kartu ir Adolfas Bartašiūnas. Leonas grįžo iš Sibiro, mirė savo namuose, palaidotas Juknėnų kapinėse.

Kunčių sodyboje 1946 metų rudenį Daugailių stribų apsuptas žuvo (susisprogdino) kuopos vadas Vytautas Baltušis-*Girinis*.

Pasakoja **JANINA MIKNEVIČIENĖ – KECORYTĖ-*DAINA***

Užrašyta Vaivaduose
2004 06 28

Gimiau 1926 m. Dičiūnų kaime, Utenos valsčiuje. Šeimoje buvome dvi seserys ir brolis Anicetas, gimęs 1917 m.

Pokario metais apylinkės partizanų pagrindinė suėjimo vieta buvo mūsų namuose. Apylinkės partizanų būryje buvo keturi broliai Gyliai: Vytautas, Pranas-*Papartis*, Anicetas ir Bronius iš mūsų kaimo, Jonas Žemaitis-*Maumedis* iš Katlėrių kaimo, būrio vadas Vladas Mikulėnas-*Liepa* iš Mockėnų kaimo, Albinas Tūbelis iš mūsų kai-

mo, Antanas Kavaliauskas-*Diemedis*, kilęs iš Ukmergės, buvęs kunigų seminarijos klierikas, Petras Kiškis nuo Panevėžio, jo sesuo buvo ištekėjusi mūsų kaime, Valentinas Raslanas-*Beržas* su broliu Antanu iš Paliminės, Juozas Streižys-*Leopardas* iš Nemeikščių k., Antanas Gurskis iš Klovinių k., Jonas Buteliauskas iš Droničėnų k., Juozas Ilčiukas iš Kryželių k., Petras Ilčiukas iš Verbūnų k. Daugiausia jie laikėsi miške už Silickienės namų. Ten vienkiemyje gyveno Antanas Žukas. Daugelį šių partizanų mano tėvai maitino. Aš tuo metu mokiausi Utenos gimnazijoje, grįždama į namus visada nešdavausi vaistų. Artimai bendravom su partizanų ryšininke mokytoja Stanislava Tartilaite.

Kartą užėjau pas pažįstamas mergaites Utenoje, o jas jau čekistai areštavę, kas tik užeina, visus sulaiko. Sulaikė ir mane. Nuvedė į skrebyno rūsį, bet ištardę kitą dieną paleido. Po to mečiau gimnaziją (1945 m.) ir išvažiavau į Vilnių. Vilniuje gyvenau iki 1949 m., dažnai parvažiuodavau į namus. Kol tėvai gyveno savo namuose, parvežd avau partizanams vaistų, kuriuos dažniausiai perduodavau Valentinui Raslanui, su juo kartu eidavom perrišinėti sužeistųjų.

Mano brolis Anicetas, būdamas miške, atėjo pas Antaną Žuką išsiprausti pirtyje. Žukas iškūreno pirtį. Anicetas besiprausdamas pastebėjo, kad skrebai supa pirtį. Jis iššoko iš pirties ir ėmė bėgti. Buvo pribėgęs jau visai prie miško, bet čia kelią užstojo kiti skrebai, suėmė, viela surišo rankas ir parvarė į tėviškę. Atvedė arklį ir ėmė jį mušti, kad tas šokinėtų ant gulinčio brolio. Arklys stojo piestu, net skrebai negalėjo jo priversti šokti ant žmogaus. Tada jie dar labiau ėmė arklį daužyti, vargšas gyvulys, matyt, visai sutriko ir vieną koją užkėlė ant brolio krūtinės. Tikriausiai sulaužė krūtinkaulį, nes po to brolis pats jau nebeatsikėlė. Skrebai pakėlė nuo žemės, patempė šiek tiek toliau nuo namų ir nušovė.

Tuo metu pas mus gyveno tarnaitė Anastazija Kybartaitė su dukra Elena, kurią partizanai įtarė išdavinėjimu. Aš jai vieną kartą viską atvirai išklojau, bet ji gynėsi, labai verkė ir sakė, kad tai netiesa. Ji nurodė, kur gyvena tas ruskis skrebas, kuris nukankino brolį Anicetą. Partizaną Mykolą Spiečiūną iš Dičiūnų kaimo partizanai įtarė, kad jis čekistų užverbuotas, norėjo sušaudyti, bet jis ištrūko ir pabėgo į Vilnių. Kartą sutikau Gedimino prospekte, jis mane sulaikė ir ėmė prisiekinėt, kad jis nekaltas, kad jis nieko neišdavė, ir per prievartą įkišo į kišenę pinigų. Bandžiau neimti, susistumdėm vidury gatvės. Išdalinau elgetoms tuos pinigus. Taip ir nesupratau, kodėl jis kišo man tuos pinigus. Panašiu keliu pasuko ir partizanas Ksaveras Keras iš Degučių.

Vilniuje kurį laiką dirbau vaistinėje, po to įsidarbinau konservatorijoje. Kartą Gedimino prospekte kažkas per petį lengvai laikraščiu sušėrė. Atsigręžusi pamačiau iš abiejų pusių stovinčius vyrus, kurie mane užkalbino rusiškai: „Einam, dokumentus patikrinsime“. Nuvarė mane į Antakalnyje buvusį MGB skyrių ir uždarė. Dieną laiko kameroje, o naktimis tardo. Labai mušė, trankė į sieną, reikalavo išduot partizanus, su kuriais teko bendrauti. Kiekvieną kartą vis klausė, koks mano slapyvardis, bet aš gyniausi kiek galėjau, aiškinau, kad jokio slapyvardžio neturiu. Mano ryšininkės slapyvardis buvo *Daina.* Tame skyriuje mane tardė tris paras. Gamtinių reikalų atlikti varydavo į tualetą, kuris stovėjo gerokai tolėliau nuo pastatų. Tualetas buvo sukaltas iš lentų, viena lenta atmušta, per ją laisvai buvo galima išlįsti ir pabėgti, bet aš kažkaip nesusigundžiau ir nebėgau. Paskutinį kartą iš tualeto mane nuvedė į kažkokį kabinetą, už stalo sėdėjo toks baisus ruskis, liepė ir man sėstis. Pakišo po-

pieriaus lapą ir liepė pasirašyti, bet aš nesirašiau. Tada ruskis labai įsiuto ir pasakė, kad jeigu nepasirašysiu, išveš pas baltąsias meškas. Rusiškai nesupratau, nežinau, kas tame lape buvo prirašyta, bet paskui pasirašiau, ir mane išleido.

Pasakoja **JUOZAS ŽIBĖNAS-*BITINAS***

Užrašyta Biliakiemyje
2003 07 25

Gimiau 1918 metais Petrograde, kadangi tėvai Pirmojo pasaulinio karo metu buvo pasitraukę į Rusiją. Šeimoje buvome devyni vaikai, penki revoliucijos metu mirė Petrograde. Į Lietuvą su tėvais grįžau 1922 metais.

Kai 1940 metais bolševikai okupavo Lietuvą, aš tarnavau kariuomenėje. Iš pradžių tarnavau Ukmergėje, o paskui mane nusiuntė į Panevėžį ryšių kuopon, į radistų kursus. Čia bebūnant vieną dieną atėjo kuopos vadas ir pasakė, kad šiandien šeštą valandą ryto Sovietų sąjungos kariuomenė peržengė mūsų valstybės sieną, paprašė visus laikytis ramiai, neužmiršti, kad dėl tautos laisvės buvo pralietas savanorių kraujas, nepasiduoti bolševikų įtakai. Savaitę budėjome mieste, prasidėjo neramumai. Iš kalėjimo bolševikai paleido kalinius – ir kriminalinius nusikaltėlius, ir užkietėjusius komunistus. Po savaitės mūsų kuopą likvidavo, o mus grąžino į savo dalinius. Aš priklausiau ketvirtam pulkui, kuris buvo išsidėstęs Panevėžyje, Kupiškyje ir Ukmergėje. Prasidėjo bolševikiniai mitingai. Spalio mėnesį iš sandėlių sukrovėm ginklus į sunkvežimius ir rusai juos išsivežė, o mus perkėlė į Užutrakį ir apgyvendino Tiškevičių rūmuose. Iškart iš pačių mūsų kareivių atsirado politrukai ir pradėjo mus „auklėti“. Ilgai mokėmės rusišką priesaiką, nes atmintinai reikėjo išmokti tuometinio Maskvos politinio biuro narių pavardes. 1941 m. balandžio mėnesį mūsų kuopą išsiuntė į Varėnos poligoną, o mane paliko, tik po kurio laiko nuvežė į kursantų mokyklą Valkininkuose. Ten mane apėmė siaubas. Vien žydai ir rusai, lietuvio nė vieno. Ėmiau regzt planus, kaip man iš tos mokyklos ištrūkt. Apsimečiau, kad apie minosvaidį nieko nežinau, vakare prieš užmigdamas persižegnojau, rytą valgykloje prieš pusryčius persižegnojau, o kitą dieną mane pasikvietė politrukas. Nuėjau, klausia, kodėl žegnojuosi, pasakiau, kad aš, kaip katalikas, visuomet taip darau. Politrukas įsiuto ne juokais, ėmė grasint, aš jam atkirtau, kad Stalino konstitucijoje parašyta, jog Sovietų sąjungoje galioja tikėjimo laisvė. Kad užriko politrukas:

– Eik miškan ir melskis, o čia nepiktink kitų kareivių!

Po trijų dienų mane grąžino į Užutrakį. Būrio vadas Urbonaitis irgi buvo supykęs, nes gavo velnių nuo politruko, kad tokį nevykėlį išsiuntė į puskarininkių kursus.

Paprastai kiekvieną dieną rytais būdavo rikiuotė, po to užsiėmimai, palapinių statymas ir pan. Mūsų skyrininkas buvo rokiškėnas Balys Gylys. Vieną sekmadienį ėjom į Varėną pirtin. Išėjom ant plento, žiūrim – rusų „palutarkos“ su bobom, su vaikais, su didžiuliais nešuliais lekia į Varėnos pusę. Atėjom į pirtį, rusų karininkai dairosi į dangų ir murma panosėje: „Naši naši... (Savi savi...)“. Mes nesuprantam, kokia čia paslaptis. Nusiprausėm, grįžom atgal į Užutrakį, pavalgėm pusryčius ir gavom įsakymą kuo greičiau visiems rinktis prie pulko štabo miške. Nuėjom, išsirikiavom, išėjo komisaras ir pranešė, kad praėjusią naktį Vokietija užpuolė Sovietų sąjungą, ir įsakė mums užimti gynybines pozicijas. Mes neturėjom nei ginklų, nei šovinių.

Išsikasėm apkasus palei Alytaus plentą ir gulim. Taip mums „besiilsint“, atvažiavo vokiečių tenketė. Toliau buvę rusai įsidrąsinę kelis kartus šovė į tanketę. Kaip ėmė kapot į mus iš kulkosvaidžių, tuoj visi sukritom į apkasus. Komisaro prašom ginklų ir šovinių, bet taip ir nesulaukėm. Vokiečiai kiek pašaudė ir nutilo. Jau sutemus prisistatė būrio vadas Urbonaitis, visas išbalęs, išsigandęs. Kitos dienos rytą jau masiškai vokiečių lėktuvai skrido į rytus. Ateina politrukas Zelenejevas, matom, kad ir jis labai išsigandęs. Pastovėjo, pažiūrėjo į mus ir nuėjo. Tada Urbonaitis išlipo iš apkaso ir pasakė:

– Dabar traukiam į Valkininkų pusę.

Atėjom netoli Valkininkų geležinkelio stotelės, čia susitikom raitą karininką Zarembą. Jis pirštu pagrasino ir nujodamas tolyn pasakė: „Na, Urbonaiti, paminėsi tu mane...“. Zaremba jau tada buvo tikras bolševikų padlaižys, save vadino komunistu.

Būrio vadas mums pranešė, kad Kaune jau sudaryta mūsų vyriausybė, Kaunas lietuvių rankose, o jūs, kur norit, ten eikite. Mūsiškių buvo apie dvidešimt vyrų. Eiti nebuvo kur, kadangi visus pagrindinius kelius, geležinkelių stotis buvo užėmę ir kontroliavo vokiečiai. Mūsų likimas sprendėsi ne dienom, o valandom. Patekom į vokiečių nelaisvę. Po kelių dienų mus atvežė į Vilnių, čia perrengė ir apginklavo. Mūsų būrys buvo paskirtas į komendanto kuopą (kuopos vadas buvo Kastečka). Naktimis teko stovėti sargyboje ant tiltų, patruliavom gatvėse. Taip praėjo mėnuo. Liepos pabaigoje išdalino atostogų lapelius, viską atidavėm į sandėlį, bet tarsi perkūnas iš giedro dangaus – atostogos atidedamos, vykstam į Baranovičius Baltarusijon. Nuėjau pas kuopos vadą, ėmiau guostis, kad tėviškėje namai sudegė, liko vienas sergantis tėvas, gal mane galėtų palikti Vilniuje. Patikėjo vadas mano melagyste ir paliko Vilniuje. Pakartotinai gavau atostogų lapelį ir parvažiavau į namus. Atostogos baigėsi, bet į dalinį nebegrįžau. Brolio Stasio prikalbintas, įsitraukiau į pogrindinę veiklą, taip prasidėjo mano rezistencinės veiklos kelias. Brolis buvo baigęs Utenos vidurinę mokyklą, jį mokė buvęs Lietuvos kariuomenės majoras Bronius Vaivada, kuris ir vadovavo pogrindinei Kęstučio organizacijai.

1944 m. rudenį apylinkėse siautė rusų NKVD kariuomenė. Jie atėjo nuo Mockėnų pusės. Toks Leipus, eilinis kaimo bernelis, bėgo beginklis ir jį nušovė. 25-erių metų Antaną Šveckų nušovė, o jo draugą Praną Vitkų iš Kačiūnų paėmė gyvą ir teisė. 1945 m. Pranas Cibas iš mūsų kaimo vienas ėjo ir jį nušovė.

Pas mus visą 1944 – 1945 m. žiemą buvo ramu, nesiautė nei rusų kariuomenė, nei stribai. Čia susirinkdavo daug partizanų, ne visada ir sargybą statydavo. Partizanai po apylinkę vidury baltos dienos jodinėjo arkliais, vaikštinėjo pėsti su šautuvais, jautėsi padėties šeimininkai. Tai tęsėsi iki gegužės mėnesio.

Brolis Stasys-*Benius* 1945 03 01 partizanų ryšio reikalais važiavo per Užpalius neva į Degesių malūną, miestelyje jį skrebai sulaikė, kadangi buvo apsirengęs moteriškais drabužiais, su skaryte ant galvos. Kai jį užkalbino, kilo įtarimas, tada skrebai liepė jam išlipti iš vežimo. Išlipęs jis šoko bėgti, vieni skrebai ėmė vytis, o kiti, matydami, kad anie nebepavys, išmetė iš vežimo grūdus ir puolė vytis su arkliu. Besivydami jam peršovė ranką, matyt, norėjo paimti gyvą, bet jis vis vien nepasidavė. Priešinosi skrebams plikomis rankomis ir tada jį nušovė.

Bronius Vaivada, Gediminas Pūslys, Vytautas ir Albertas Petravičiai, Vytautas Pakštas, mano brolis Stasys buvo labai geri draugai, jie visi priklausė Kęstučio organozacijai. Pas mus rotatoriumi buvo dauginama pogrindinė spauda, įvairūs atsišau-

kimai, proklomacijos ir t. t. Viską darome norėdami pakelti žmonių nuotaiką, nors jokių prošvaisčių nesimatė. Vėliau rotatorių pernešėm pas Liuimą ir ten spausdinom, o dar vėliau rotatorių pervežėm į Užpalius. Ten viskas po mūsų arešto dingo.

Iš KGB arch. F. 3. B. 4/25.

Spec. pranešimas apie tardymo bylos Nr. 3388 rezultatus:

P. 37. 1945 m. pradžioje Kęstučio organizacijos ŠV Vaivada Bronius davė nurodymą sujungti Kęstučio organizaciją su LLA, tokiu būdu į LLA įsijungė per 100 partizanų.

P. 47. Vaivados įsakymu organo „Laisvės keliais" tiražas padidinamas iki 900 egz.

P. 48. Utenos apskrityje veikia Gedimino štabas, o Ukmergės apskrityje – Sakalo štabas.

F-X. B. 4/25. P. 7. Agentūrinio operatyvinio darbo ataskaita už 1945 06 05-10: Utenos apskr. Kęstučio org. vadovavo Lietuvos Respublikos pulkininkas Saladžius. Štabas buvo Utenos apskr., Vyžuonų vlsč., Žaliamiškio miške. Organizacija: Žemutinė grandis – trijulės, kurių vadovas įeidavo į penketuką. Trijų penketukų vadovas būdavo tiesiogiai pavaldus štabui arba organizacijos vadovui.

Leido laikraštį „Laisvės keliais". Už leidybą atsakingas Vytautas Pakštas, s. Valentino, Utenos gimnazijos mokytojas, nukautas sulaikant 1945 04 (Pakštas tuo metu pasitraukė į mišką, žuvo Stasys Žibėnas, – R. K.).

Kęstučio organizacijos nariai vedė tiesiogines derybas su LLA per jos atstovą Joną Baltušką (suimtas 1945 01).

Per kameros agentūrą buvo išaiškintas Kęstučio štabo narys Bronius Vaivada, gyvenantis Panevėžyje ir dirbantis mokytojų seminarijoje matematikos mokytoju.

1945 06 06 agentūriniu keliu buvo suimtas Utenos apskr. Kęstučio organizacijos narys Vladas Antanavičius.

1945 06 11 Panevėžyje buvo suimtas Bronius Vaivada, buvęs Lietuvos Respublikos kariuomenės majoras.

P. 16. Ataskaita už 1945 06 15-20:

Utenos apskr. Kęstučio štabą sudaro šie asmenys:

Štabo viršininkas – Bronius Vaivada;

Organizacinio skyriaus viršininkas – Vytautas Maželis;

Štabo vado pavaduotojas – Balys Žvirblis;

Ginklų skyriaus viršininkas – Jonas Sirvydas (Širvydas?), Lietuvos Respublikos atsargos kapitonas;

Štabo patarėjas – Bronius Stasiūnas;

Štabo ūkio ir transporto skyriaus viršininkas – Sinkevičius.

Apskrities štabas kiekviename valsčiuje suorganizavo 25 – 50 ginkluotų žmonių būrius. Utenos miesto Kęstučio būrio vadas – Kazys Grigaitis (suimtas).

P. 23. Pagal B. Vaivados parodymus nustatyta, kad Kęstučio organizacija sukurta dar 1943 m. Utenos apskr. štabas turėjo šiuos skyrius: organizacinį, operatyvinį, ginkluotės ir ūkio bei transporto. Iš viso devyniuose valsčiuose suorganizuoti būriai po 25 – 50 žmonių kiekviename. Pagal įstatus Kęstučio organizacijos nariu galėjo tapti kiekvienas pilietis, nepriklausomai nuo tautybės, pasirengęs kovoti su sovietine santvarka.

P. 24. Iki 1944 05 Utenos miesto ir valsčiaus Kęstučio organizacijai vadovavo Falkauskas ir Benediktas Kaletka. Jiems išėjus į Plechavičiaus rinktinę, abu būriai buvo sujungti, jiems stojo vadovauti Kazys Grigaitis (1945 06 suimtas).

Centrinis Kęstučio organas „Į Laisvę", apskr. organas „Laisvės keliai" buvo leidžiamas nuo 1943 m. Jo redaktoriumi pradžioje buvo Stasiūnas, o šiuo metu Stasys Žibėnas.

Kai brolis Stasys žuvo, pas jį skrebai rado Pakšto dokumentus. Jie manė, kad nušovė buvusį mokytoją Pakštą, kuris buvo pasitraukęs į mišką pas partizanus. Tuo metu buvo areštuota mūsų mama, ją su majoru Vaivada buvo suvedę akistaton. Tada Vaivada pasakė: „Kai aš buvau pas juos, jos nemačiau“. Mamos klausinėjo, kur sūnus Stasys. Pradžioje ji gynėsi, aiškino, kad sūnus išvažiavo į Rokiškį mokytojaut, bet, kai pamatė, kad Vaivada viską pasakoja, prisipažino, kad sūnus žuvęs. Ji pastebėjo, kad tardant Vaivada buvo labai kankinamas, jam adatomis buvo badomos panagės, ji sakė girdėjusi, kaip jis kankinamas kitam kabinete dejavo ir cypavo.

Kai Vaivadą suėmė, mūsų veikla irgi baigėsi, nors dar buvom išleidę vieną Kęstučio organizacijos pogrindinį leidinuką „Laisvės keliais“. Labai blogai, kad pačioje LLA vadovybėje nebuvo sutarimo: vieni buvo už tai, kad reikia priešintis ginklu, kiti buvo nusiteikę laikytis pasyvios kovos principų.

Tą dieną Vytautas Petravičius su partizanu *Robinzonu* atjojo pas mus į Biliakiemį iš Užpalių. Aš jiems pasakiau, kad Vaivada areštuotas. Petravičius pasakė, kad blogai, dabar reikia veikti labai atsargiai. Tuo metu pas mus dar buvo kelios mergaitės ryšininkės. Rytą norėjau įvesti arklį į tvartą, pamačiau, jog prie tvarto stovi ruselis. Jis parodė, kad prieičiau. Priėjau prie jo, paprašė parodyt dokumentus, o kitas, matau, stovi ant kelio ir žiūri į Puodžių kaimo pusę. Man liepė eiti į kambarį ir niekur nevaikščioti. Tuo metu atbėgo Adelė Žlejytė ir pasakė, kad aplink pilna rusų, o Petravičius su *Robinzonu* gulėjo klojime ant šieno. Adelei pasakiau, kad pasiimtų kibirą ir nueitų į klojimą vyrams pasakyti, kas čia darosi. Tada ji su kibiru nubėgo į klojimą, bet rusų žvalgai ją pastebėjo. Tada Petravičius su *Robinzonu* išlindo iš klojimo ir, nubėgę maždaug už trijų šimtų metrų, pasislėpė krūmuose. Petravičius paslėpė dokumentus, pasiėmė automatą ir abu ėmė trauktis tolyn. Kareiviai pradėjo į juos šaudyti: vieni šaudė nuo kluono, kiti nuo kapinių, kadangi visur buvo išstatyti žvalgai, bet jie vis vien pabėgo. Nubėgo iki pelkės ir ten išsiskyrė. *Robinzonas* nubėgo į dešinę, o Petravičius ėjo tiesiai ir užėjo į rusų pasalą. Jį apsupo iš visų pusių, dar paleido kelias automato serijas, bet jį nukirto vietoje. Jau nebegyvą rusai jį daužė automatų buožėmis ir dar šaudė, jo krūtinė buvo kulkų suvarpyta kaip sietas, kaukolė sutrupinta. Tokį ir paliko vidury lauko. Kai mums pasakė, kad Petravičius žuvo, nuėjom keliese, suvyniojom į paklodę ir paslėpėm pelkeje tarp gailių, paskui padarėm karstą ir palaidojom Biliakiemio kapinėse. Kai karstą įleidom į duobę, visi stovėjom ramiai susikaupę. Netikėtai atskridusi gegutė ėmė gailiai kukuoti, ir mes pravirkom.

VYTAUTAS PETRAVIČIUS-*ALKAS, BENIUS*, g. 1923 m. Juknėnų k., Daugailių valsč. 1941 m. baigė Utenos gimnaziją. Dar vokiečių okupacijos metais su kitais pradėjo leisti nelegalų laikraštėlį „Laisvės keliais“, jį leido ir užėjus sovietams. Artimai bendradarbiavo su Stasiu Žibėnu. Pas jį 1945 06 17 buvo užkluptas čekistų ir žuvo (Iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“, p. 128).

Partizanas Vladas Mikulėnas-*Liepa* buvo protingas ir drausmingas vyras, bet jo žūties aplinkybės iki šiol neaiškios. Jie buvo išsikasę bunkerį Adomaitienės sodybos žemėje, už keturių šimtų metrų nuo mano namų. Jonas Kepalas buvo medžiotojas, partizanai Kepalą perspėjo, kad nemedžiotų, bet jis pasakė: „Medžiojau ir medžiosiu, niekas man neuždraus“. Kai rusai pradėjo supt partizanų bunkerį miške, Jurgis Katinas, juos pamatęs, pasikišo automatą po miline ir, atėjęs į Adomaičio sodybą, įlindo į klojimą. Kareiviai apsupo klojimą, Jurgį nušovė, *Liepa* susisprogdino, o Algis Katinas pabėgo dar apie du šimtus metrų nuo klojimo ir krito pašautas. 1946 m.

Straižys šitą medžiotoją Kepalą nušovė. Prieš tai Kepalas buvo nužudęs savo svainį (žmonos brolį).

Iš KGB arch. F. 3. B. 7/104. T-2.

Vidaus agento *Vėjo* pranešimu, 1945 12 01 Utenos valsčiaus Biliakiemio kaime likviduotas Šarūno junginio štabas, esantis Adomaičio klojime. Nukauti trys partizanai, tarp jų: Vladas Mikulėnas-*Lubinas, Liepa, Storulis*, būrio vadas Algirdas Katinas ir jo brolis Jurgis Katinas.

Šarūno rinktinės štabą sudarė penki skyriai: 1) Operatyvinis; 2) Žvalgybos, kontržvalgybos ir ryšių; 3) Moblizacijos; 4) Ūkio; 5) Propagandos. Kiekvienas skyrius turėjo savo struktūrą ir darbe vadovavosi spec. instrukcijomis bei įsakymais. Žvalgybos, kontržvalgybos ir ryšių skyriai numatė steigti žvalgybinius punktus kiekvienoje kuopoje, būryje, valsčių centruose ir sovietinėse įstaigose. Kuopos veikimo rajonų žvalgybiniai punktai buvo sudaromi kuopos žvalgų (KŽ), skiriamų žvalgybos skyriaus vado, o būrių veikimo rajonai sudaromi būrių žvalgų (BŽ). Kiekviename žvalgybiniame punkte turėjo būti po du žvalgybos viršininkus ir viršininko pavaduotojus. Greta kuopos žvalgų ir būrių žvalgų galėjo būti ir pavieniai žvalgai, kurie pirmiesiems turėjo pateikti visą surinktą žvalgybinę medžiagą. Šio skyriaus instrukcijose buvo numatyta plati žvalgybinė programa iki sov. aktyvo NKVD-NKGB veikėjų verbavimo juos paperkant (Bendros žvalgybos, kontržvalgybos ir ryšių instrukcijos, p. 86-87).

Greta žvalgybinės veiklos buvo vedama ir kontržvalgybinė veikla tarp LLA narių, kontržvalgybos darbuotojai buvo tiesiogiai pavaldūs rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkui (Šarūno rinktinės štabo dokumentai Nr. 3, 4, 5, 6, 7, 8, p. 86-92).

Šarūno štabas taip pat sudarė kruopščias instrukcijas dėl LLA narių nusikaltimų, taip pat atskaitomybės štabui ir t. t. (Instrukcijos Nr. 9, 10, 11, 12, 13).

Prie Šarūno štabo veikė redakcija, leidusi laikraštį „Pogrindžio žodis", be to, dar gaudavo laikraštį „Aukštaičių kova".

Iš agento *Kaunas* gautų pranešimų aišku, kad Lietuvoje numestas desantas. Keblys Bronius bei Grigaliūnas kalbėjo, kad numetė keturis Lietuvos Respublikos karininkus ir du švedus. Į ryšį su jais išėjo Kaulinis-*Miškinis*.

Aš priklausiau Kovo būriui, kuriam vadovavo Barisa, 1945 m. jis buvo suimtas. 1947 m. šiam būriui vadovavo Jonas Vanagas iš Andraikėnų kaimo. Būrys veikė Trečialaukio, Asmalų, Biliakiemio, Pačkėnų, Šabaldauskų kaimų teritorijose. Aš gyvenau svetimomis Puodžiuko ir Valiulio pavardėmis, truputį slapsčiausi, į būrį nueidavau tik retkarčiais, kai reikėdavo atlikti kokias nors užduotis. Prie šio būrio dar buvo šešių partizanų skrajojantis būrys. Jie visur vaikščiodavo su šunimi, vienoje vietoje niekada nesėdėdavo. Šitam būriui priklausė Ramūnas, du broliai Bitkevičiai (vienas Jonas-*Sakalaitis),* du broliai Jakštoniai.

1945 05 20 (kitur – 28 d.) Biliakiemio apylinkės Gudėniškių kaime žuvo 16 *Liepos* būrio partizanų. Iš tikrųjų tada būriui vadovavo Juozas Straižys-*Gediminas*. Jų buvo apie 50 vyrų. Pas mus siautė rusų kariuomenė, o nuo Gudėniškių ėjo skrebai. Mūsiškiai pamatė skrebus ir nutarė juos pamokyt, bet nežinojo, kad nuo Biliakiemio eina rusų kariuomenės garnizonas. Kai partizanai susidūrė su skrebais, priartėjo ir kariuomenė. Skrebai tuomet buvo įklony, o partizanai ant kalno. Kai pamatė, kad iš kitos pusės ugnį atidengė kariuomenė, partizanai pasileido bėgti. Iškart žuvo 16 partizanų, dar vieną vėliau rado nukraujavusį miške. Sužeistų partizanų buvo ir daugiau, bet visi pagijo. Straižys kitų vadų nepripažino, jis save laikė gudriausiu ir protingiausiu vadu, todėl taip ir baigėsi. Būry buvo didelė betvarkė. Savo nuožiūra

jis baudė prasižengusius partizanus, vyrai jo nemėgo. Todėl ir šiandien apie Straižį mažai kas užsimena.

Vokiečių okupacijos metais mes globojom vieną rusų šeimą – septynis vokiečių nuo Leningrado atvežtus asmenis.

1945 09 01 skrebai apsupo mūsų namus, manė, kad ras mus ir išveš Sibiran, deja, mūsų namuose nerado, tada visus rakandus, visą mūsų turtą, gyvulius susikrovė į vežimus ir išsivežė. Namai liko tušti, mes visi iš namų pasitraukėm. Toks naujakurys Antanas Palankiškis ėmė prašyt, kad įleistume jį gyvent į savo namus. Mes įleidom tą Palankiškį su šeima, o Straižys juos labai dengė.

JUOZAS STRAIŽYS-*LEOPARDAS, GEDIMINAS,* g. 1911 m. Nemeikščių k., Utenos vlsč. Dalyvavo 1941 m. sukilime, tėvus 1941 m. rusai ištrėmė. Sugrįžus sovietams, išėjo į partizanus. Sunaikinus Šarūno rinktinės štabą (1945 12 01), organizavo Liūto rinktinę ir buvo jos žvalgybos ir ryšių skyriaus viršininku. Čekistai pasinaudojo žmonos ar agento *Rozos* pranešimu ir 1948 11 01 Bareišių k., Jurgio Liulevičiaus sodyboje, surengė pasalą, kur J. Straižį nušovė (Iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“, p. 143).

Atėjo ruduo, Palankiškis nieko nesėjo, nieko nedirbo. Buvo likęs dar vienas mano arklys. Prašiau, kad jis arklį parduotų, bet jis arklio nepardavė, arklys padvėsė. Daviau jam vieną karvę, atidaviau bulves, grūdus, o veršiuką paprašiau, kad man palaikytų. Atėjo ruduo, Palankiškis pareikalavo, kad ir veršiuką jam atiduočiau. Kai nesutikau, jis savavališkai veršiuką papjovė. Kai man apie tai mama pranešė, atėjom dviese ginkluoti ir pasiėmėm veršiuko mėsą. Palankiškis pasakė, kad Straižys leido papjauti veršiuką. Po to kažkas išdavė mūsų bunkerį, kuris buvo pas mano tetą (motinos seserį Kotryną Norkūnienę). Tuo metu (1946 11 15) kaime žuvo partizanas Vincas Liulevičius-*Žvirbliukas, Liūtas* (g. 1920 m. Bareišių k., Kuktiškių vlsč.), o Jonas Kunčiūnas-*Vilkas, Mukas* (g. 1915 m., kilęs iš Utenos, mirė 1989 m.) buvo paimtas gyvas. Mes dėl to su Gasparu Regalu-*Tigru* (g. 1920 m. Kišūnų k., Užpalių vlsč., žuvo keturiese 1947 02 21) iš bunkerio išėjom, bijojom, kad neišduotų. Dėdė bunkerio angą užgrūdo akmenimis, užpylė žemėmis, sulaistė vandeniu ir užšaldė. Lapkričio 20 d. rusai apsupo tetos namus, visur vertė, bet bunkerio taip ir nesurado. Labai ieškojo manęs su Gasparu, sesers ir kitų mūsų šeimos narių. Išėję neturėjom jokios kitos slėptuvės, pradėjom blaškytis po kaimus. Nakvojom kluonuose, stirtose pas Rožę, pas Šilį, pas Grinių, jie net nežinodavo, kad mes pas juos slepiamės. Vėliau pas Rožę su seserim Elena išsipešėm šiene urvą, pasidarėm tuštumą ir ten gyvenom. Vieną kartą per klojimo lentų plyšius pastebėjom, kad Palankiškio sodybos kluoną supa kareiviai. Iš kluono netrukus išvarė partizaną Joną Ilčiuką-*Gailiūną* (žuvo 1946 10 21) ir mano pusseserę Valę Šilytę. Supratom, kad įvyko išdavystė.

Gruodžio 8 d. išlindau iš urvo, nuėjau į pirtį, pasiėmiau pakulų, parėjau į namus, užkaišiojau bičių avilių landas, kad nesušaltų, ir užėjau pas naujakurį. Palankiškis man ėmė prikaišiot, kodėl nebeateinu, nebeaplankau jų. Pasakiau, kad manęs ieško, kad esu dėkingas jam. Jis mane matė gruodžio 8 d., o 11 d. apsupo mūsų kluoną. Buvo aišku, kad kluone jie galvojo rasti mane, deja, rado kitus. Po kurio laiko partizanas Antanas Kavaliauskas-*Diemedis* pradėjo tardyt Palankiškį, kadangi įtarė, kad tai jo išdavystė. Pusseserei Valei leido perduot maistą, kuris buvo sudėtas į medžiaginį maišelį. Kai maišelį grąžino, *Diemedis* jį išardė ir siūlėje rado ant rūkomojo popieriaus parašytą raštelį: „Tikėkit šventai, išdavystė – valstiečio naujakurio darbas“. Kai *Diemedis* gavo tokią informaciją, vienas nuėjo ir sušaudė Palankiškio šeimą: tris

vaikus ir abu tėvus. Po sušaudymo jį žmonės pasmerkė, bet jis ir nesigynė, visiems atvirai sakė, kad tai jis padarė. O Straižys paleido kalbas, kad aš iššaudžiau Palankiškius. Kai Kavaliauskas pamatė, kad dėl žudynių jį daugelis pasmerkė, jis pasitraukė iš būrio ir slapta išvyko gyventi į Kauną. Bute, kuriame jis gyveno, milicija ieškojo spekuliantų, beieškodami iš palovio ištraukė pasislėpusį Kavaliauską. Kaip spekuliantų bendrininką jį nuteisė 10-čia metų lagerio. Kad jis buvo partizanas ir kad buvo įvykdęs žiaurią žmogžudystę, tardytojai nenustatė. Kai jis grįžo iš lagerio, jį pastebėjo čekistų agentas Vladas Kibickas ir pranešė į KGB. Kibickas dar 1940 m. simpatizavo Lietuvą okupavusiems bolševikams, o pokario metais nemėgo partizanų ir visaip tyčiojosi iš jų. Grįžęs iš lagerio, Kavaliauskas gyveno Panevėžyje. 1963 m. Kavaliauską vėl suėmė. Kaip liudininkas ir aš ne kartą buvau kviečiamas apklausai. Kavaliauską nuteisė 15 metų. Kadangi 6-erius buvo atsėdėjęs, dar gavo 9-erius metus, kuriuos atsėdėjęs į Lietuvą nebegrįžo, mirė Rusijoje.

B. Juodzevičiaus duomenimis, ANTANAS KAVALIAUSKAS-*DIEMEDIS* g. 1924 m. Ukmergėje. 1940 m. bolševikų buvo suimtas už atsišaukimų platinimą Ukmergės gimnazijoje. 1942 – 1944 m. mokėsi kunigų seminarijoje. Praėjus frontui, gyveno pas Skudutiškio kleboną Stasį Čelkų. Gudėniškių kaime, netoli Biliakiemio, gyveno jo teta Monika Cibienė. 1946 m. jis atsikėlė pas tetą ir čia susitiko su Žaibo (vadas – *Margis*-Antanas Kaušyla) būrio partizanais. Juozas Jankauskas-*Tauras* su juo rado bendrą kalbą ir tokiu būdu buvo įtrauktas į Žaibo būrį. 1946 m. spalio mėn. dalyvavo kautynėse Krašuonos pelkėse su rusų MGB kariuomenės garnizonu. 1947 m. sausio mėn. J. Žibėno sodyboje Biliakiemyje iššudė Palankiškių šeimą. 1947 m. vasario mėn. įsigijo fiktyvius dokumentus ir išvyko gyventi į Kauną. Ten buvo suimtas ir 1947 06 12 nuteistas 10 metų lagerio. 1963 m. nuosprendis buvo atšauktas, nes paaiškėjo, kad iššudė Palankiškių šeimą. Buvo nužudyti: Veronika Palankiškienė, dukros Birutė ir Janina Palankiškytės, 9-erių metukų sūnus Jonukas sužeistas pabėgo ir pasislėpė pas kaimyną Čepėną, bet po kelių dienų Kavaliauskas jį ten surado, išsivedė ir nušovė. Tėvą Palankiškį tardė dešimt dienų ir po to sušaudė. Liko trys mažamečiai Palankiškių vaikai: Alfonsas, Ona ir Genė.

1945 m. žiemą į mūsų apylinkes atsibastė kažkoks raišas tipas. Vaikšto po kaimą lazda pasiramsčiuodamas, kam žirkles, kam peilius pagalanda. Sakosi, kad kilęs nuo Betygalos. Mūsų namuose dažnai rinkdavosi partizanai, čia buvo tarsi koks štabas. Ypač vakarais sueidavo. Užeina kartą šitas šlubis, kambaryje tuo metu buvo partizanas Pakštas. Pasakėm, kad mums nieko galąsti nereikia, ir jis išėjo. Kitą dieną kaimynas mums pasakė, kad pas juos vakar vakare buvo užėjęs tas šlubis ir sakęs, kad pas mus matęs „banditus“. Tada atėjo partizanai broliai Algis ir Jurgis Katinai (iš Ažudvarių kaimo), Pranas Karklinis ir atsivedė pas mus tą raišą senį. Nusivedė į tvartą ir ėmė tardyt. Gerai apieškoję rado Stalino nuotrauką, iškirptą iš laikraščio. Paskui nusivedė ant Šeduikių ežero ir pakišo po ledu.

Kostė Meškauskaitė iki 1945 m. gyveno Biliakiemyje, vėliau išvažiavo į Vilnių. Jos tėvas Juozas Meškauskas buvo didelis patriotas, buvo vedęs Palankiškio žmonos seserį. Aš gavau dokumentus Antano Valiulio pavarde ir nutariau įsidarbinti. Tam reikėjo prisiregistruoti. Čia man ir „padėjo“ šita Kostė. Ji paėmė mano pasą, karinį bilietą, priregistravo, išregistravo ir atvežė darbo pažymėjimą, kuriame parašyta, kad dirbau žemės ūkio ministerijoje. Sesuo Elena jau prieš metus buvo išvažiavusi į Kauną ir ten gyveno. Parašė sesuo laišką ir pakvietė mane atvažiuot į Kauną įsidarbint. Tuo metu į namus buvo parvažiavusi Kostė. Nuėjau pas ją, daviau 25 rublius ir paprašiau, kad nupirktų bilietą Kuktiškių geležinkelio stotelėje. Nuvažiavau į Kuk-

tiškes, įsėdau į traukinuką ir su Koste nuvažiavom į Vilnių. Man iš Vilniaus reikia važiuoti į Kauną, o ji laksto ir atėjusi aiškina, kad nėra traukinio. Ką padarysi, jeigu jau nėra. Pernakvojau pas ją, o kitą dieną išvažiavau Kaunan. Pas seserį išbuvau apie savaitę, ten neįsidarbinau, tada vėl grįžau į Vilnių. Nuėjau pas Kostę, pabuvau, po trijų dienų ji mane palydėjo į geležinkelio stotį važiuoti į Uteną. Atsisveikindama ji man padavė ranką, palinkėjo laimingos kelionės, staiga išraudo, lyg sumišo. Staiga ji apsisuko ir nubėgo. Priėjau prie vagono, bet prisistatė milicininkas. Paprašė dokumentų, parodžiau. Pasiėmė dokumentus ir liepė eiti kartu su juo. Nusivedė į stotį, iškratė ir nuvežė į saugumo rūmus. Savaitę palaikė, po to prasidėjo tardymai. Vertėjas buvo Antanas Liukaitis, tardė rusai. Teisė kartu su seserim Elena, gavome po dešimt metų lagerio. Tardymo metu į gerklę įkišo kažkokį gelžgalį, pasuko ir išlaužė priekinius dantis, buvo partrenkę ant žemės taip, kad ilgai gulėjau be sąmonės.

Vorkutos lageryje kalėjau septynerius metus.

Pasakoja **ANGELĖ TYLAITĖ – ZIZIENĖ**

Užrašyta Utenoje
2004 07 10

Gimiau 1932 m. spalio 2 d. Balteniškių kaime, Leliūnų valsčiuje, Utenos apskrityje. Šeimoje augome keturi vaikai: Monika, g. 1928 m., Birutė, g. 1930 m., Stanislovas, g. 1937 m. Tėtis Bronislovas Tyla, g. 1907 m. Petrograde, jį tėvai į Lietuvą parsivežė šešerių metukų. Buvo dar du tėčio broliai. Jie jau buvo suaugę vyrai, kaip tėtis sakydavo, buvo bolševikų revoliucionieriai. Vienas iš jų dingo be žinios, o Ignas su žmona ruse ir vaikaičiu 1948 m. buvo atvažiavęs iš Petrogrado į svečius. Tėtis jį kartą nusivedė į bažnyčią, Ignas apsidairė ir pasakė tėčiui: „Koks čia geras būtų sandėlis“. Grįžęs namo, tėtis jo paklausė: „Ką tu darytum, jeigu aš nusikalsčiau valdžiai? Ar tu mane nušautum?“. Ignas jam atsakė: „Nušaučiau“. Vieną vakarą atėjo partizanai prie lango, pažiūrėjo ir, pamatę, kad yra svetimas žmogus, į vidų nėjo. Jiems iš paskos atėjo kiti ir vos nesusišaudė tarpusavyje, mes tik išgirdom balsą: „Stok!“. Ignas labai išsigando. Kiek pamenu, jis norėjo pabūti ilgiau, bet kai tėtis jį „apšvietė“, kas pas mus vyksta, greit išvažiavo Petrogradan.

1944 m. aš dar buvau menka mergaičiukė, bet matydavau, kaip iš kito kaimo pas mus ateidavo vyrai, susitikę prie klojimo su mūsų tėčiu, kalbėdavosi. Tada jie dar buvo neginkluoti, buvo paprasti kaimo berneliai. Vėliau iš mūsų kaimo kilę broliai Vincas, Jonas ir Juozas Jakštoniai išėjo į partizanų būrį, ilgai nepartizanavo, registravosi. Iš to kaimo registravosi ir broliai Bronius ir Povilas Bražioniai. Jono ir Juozo daugiau niekas nebelietė. Vincas prieš karą vargonininkavo Bijutiškyje, jo sesuo gyveno šalia mūsų. Vieną dieną jis iš sesers ėjo į namus, į Subačių kaimą. Netoli mūsų namų jį pasitiko skrebai, suėmė, parvarė į namus ir labai mušė. Kaimynė Bražienienė matė, kaip jį daužė. Kai stribai išvažiavo, ji pasakė, kad už tvarto turėtų būti sumuštas Vincas. Kai nuėjom pažiūrėt, radom tik kraujo dėmes, Vinco nebuvo. Pasirodo, smarkiai sumuštą Vincą stribai išsivežė. Po to savieji jo ieškojo, manė, kad kur skrebyne uždarytas, bet niekur jo nerado – nei Utenoj, nei Leliūnuos. Vėliau kažkas iš stribų artimiesiems pasakė: „Ieškokit prie Veteikių guobos“. Ieškoti išėjo Povilas Tyla, Genė Tylaitė, Rapolas Baltakys, Veronika Baltakienė, mano tėtis Bronislovas

Tyla, mama, vyresnioji sesuo. Apėjo visus kaimo laukus, bet nerado, rado Genė Tylaitė prie pamiškės. Kūnas jau buvo apsnigtas. Kai parsivežė į namus, apžiūrėdami lavoną pastebėjo, kad visi dantys išmušti, sulaužytos rankos, kojos ir šonkauliai, išmušta viena akis. Vėliau stribai apsupo Bražionių namus. Bronius su Povilu, žinodami stribų žiaurumus, bėgo iš namų. Bronių nušovė prie pat namų, o Povilą sužeidė, vėliau jis pagijo ir išėjo į mišką.

BRAŽIONIS POVILAS, s. Juozo-*AIDAS,* g. 1909 m. Velykūnų k., Leliūnų vlsč., slapstėsi apie Skudutiškį, Skiemonis. Priklausė Vlado Patumsio-*Aikštaičio* būriui. Žuvo Papiškių k. 1949 09 28 su septyniais būrio partizanais (Iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“, p. 75).

Strazdiškių kaime prie kalvio Jono Strazdo prikibo skrebai, kad kaustytų jų arklius. Pro mus, būdavo, pas jį važiuoja ir važiuoja. Žmonės ėmė juoktis iš Strazdo ir prikaišiot, kad jis tarnauja skrebams. Vieną dieną kaimynai pamatė, kad jo namai užrakinti. Pasirodo, Jonas išėjo iš namų ir ėmė slapstytis. Tą dieną Strazdiškių pusėje pasigirdo šaudymas, vėliau pas mus atėjo Bronė Strazdaitė ir pasakė, kad nušovė Joną. Balys Puodžiūnas iš Velikūnų k. irgi slapstėsi nuo skrebų, Pakumšos raiste buvo pasistatęs palapinę. Pas jį nuėjo ir Jonas Strazdas, abu toje palapinėje miegojo. Sako, Balys iškišo galvą iš palapinės ir pamatė, kad kareiviai jau čia pat. Jis neva žadinęs Joną, o pats bėgo. Matyt, ne visai pažadino, nes Jonas liko gulėti. Kareiviai priėjo visai arti palapinės, šovė į Joną ir jį sužeidė. Tada kareiviai atvarė jo pusbrolį Bronių ir liepė vežti jį. Vėliau apie tai man pasakojo pats Bronius: „Kai nuvažiavau vežt, kareiviai ir stribai man pasakė, kad sužeistas banditas. Jonas jau buvo išneštas į raisto pakraštį. Aš jį įkėliau į vežimą, tada skrebai liepė sėstis ant jo ir važiuot, bet aš pasakiau, kad eisiu pėsčias. Jonas labai dejavo, paskiau vis šaukė mane „Broniau Broniau“, lyg norėjo kažką pasakyt. Liepiau tylėti ir jis nutilo, tik labai dejavo. Baigiant privažiuot Trumbatiškį mirė. Aš skrebų klausiu, kur man jį dėt, jie man pasakė: „Versk griovin, ir viskas“. Sakau: „Gal galima man jį parvežti į tą vietą, iš kur paėmiau“. Jie sako: „Kur nori, ten ir vežk“. Bronius Joną parvežė į namus, bet tą pačią dieną buvo nušautas ir Bronius Bražionis. Tai buvo pirmosios mūsų apylinkės aukos. Tiesa, prieš tai Leliūnuose buvo nušautas Serapinas Kviklys. Joną ir Bronių laidojo kartu, labai daug žmonių susirinko, visi pėsti ėjo paskui karstus. Leliūnuose kelią pastojo skrebai ir pasakė, kad į bažnyčią karstų nešti negalima. Tada laidotuvių procesija patraukė tiesiai į kapines ir palaidojo žuvusiuosius. Kaip vėliau sužinojom, Joną Strazdą ir Balį Puodžiūną tada raiste apsupo geležinkelių NKVD kariuomenės ir stribų dalinys, vadovaujamas enkavedisto Kuzavenkos. Kviklį nušovė bėgantį iš daboklės. Tada dar žmonės netikėjo, kad galima šaut į žmogų be jokios priežasties, kai tuo įsitikino, ėmė kitaip galvot apie stribus ir rusus.

Pas mus pirmasis iš partizanų pradėjo lankytis Antanas Limba-*Bunkeris*. Kiek teko girdėti, iš pradžių jis Kuzavenką tiesiog terorizavo. Tai įlipęs į telefono stulpą prisijungia prie laidų ir pakviečia gaudyt banditų, tai pasaloje pagąsdina – jis buvo aštrių pojūčių mėgėjas. Pas mus jis atvyko maisto, tėčio nebuvo, mamos paprašė parodyt, kiek turim kiaulių tvarte. Mamai parodė, kurias kiaules papjauti, pagrasino, kad nė gabaliuko mėsos sau nepasiliktų. Viskas turi būti sudorota ir sudėta tvarkingai, atvažiuos žmogus ir pasiims. Taip ir buvo padaryta, atvažiavo žmogus – Baltanių kaimo gyventojas Žygelis, pasirodo, su tėčiu jie buvo geri pažįstami, susikrovė mėsą ir išsivežė.

LIMBA ANTANAS-*BUNKERIS*, g. 1924 m. Padborkos k., Leliūnų vlsč. Pasinaudoję MGB agento *Juškos* pranešimu, 1947 09 04 čekistai prie Girniaus sodybos (Pakermėžio vnk.) surengė pasalą ir A. Limbą sunkiai sužeidė. Nors draugai jį iš mūšio lauko išnešė, bet kitą dieną jis mirė ir buvo palaidotas Stabulankių k. kapinėse. Po penkių dienų stribai lavoną atkasė ir su visu karstu nuvežė prie Leliūnų skrebyno, kelias dienas palaikė ten į kiečius numestą, po to kažkur netoli skrebų būstinės užkasė. Karsto dalį stribai dar pasiūlė kažkokiai rusei kiaulėms vietoj lovio, bet ta atsisakė, atseit dar veidentis pradės (A. Zizienės informacija, patvirtinta B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“, p. 112).

Po to Limba pas mus ėmė dažniau lankytis. Kol namuose dar nebuvo bunkerio, dažnai ateidavo Vytautas Šaučiulis-*Liepa*, kilęs iš Kriokšlio k., ir Vincas Zizas-*Puškinas* iš Mockėnų k., vėliau susirinkdavo ir daugiau – vieni ateidavo, kiti išeidavo. Prisimenu šiuos partizanus:

1. Limba Teofilis-*Sakalas*.
2. Valančiūnas Mykolas-*Aitvaras*.
3. Perevičius Vytautas-*Dobilas*.
4. Palionis Juozas-*Šturmas*.
5. Guobužas Jonas-*Girėnas*.
6. Guobužas Vytautas-*Viesulas*.
7. Laucius Vincas-*Kirvis*.
8. Bartašius Jonas-*Saulius*.
9. Morkūnas Jonas-*Šiaurys*.
10. Zabulionis Antanas-*Plienius*.
11. Zabulionis Balys-*Šarūnas*.
12. Jakštonis Balys-*Trockis*.
13. Jakštonis Albinas-*Vytenis*.
14. Bražionis Povilas-*Aidas*.
15. Guobužas Mykolas-*Šaulys*.
16. Guobužas Albertas-*Šamas.*
17. Varnas Algirdas-*Alius*, *Gaidys* (*Gaidelis*).

Guobužai buvo keturi broliai partizanai. Pirmas iš jų žuvo Mykolas-*Šaulys* Gečionių pradinėje mokykloje, kurioje gyveno ir mokytojavo mokytojos Girniūtė ir Gimžauskaitė. Kai tik atėjo jie dviese su Jonu Bartašium-*Sauliumi*, mokyklą iškart apsupo čekistų garnizonas, Bartašius pabėgo, o Mykolas Guobužas žuvo. Jį vežė pro mus į Leliūnus.

GUOBUŽAS MYKOLAS, Kazio-*ŠAULYS*, g. 1922 m. Gaspariškių k., Vyžuonų vlsč. Partizanų būrio vadas, Vytauto apygardos vado V. Kaulinio adjutantas. 1948 03 16 su partizanu Bronium Kėbliu užėjo į Narkiškio mokyklą ir ten buvo apsupti. Prie sąsparos stovėjęs čekistas Mišinas buvo nušautas. B. Kėblys pabėgo, o M. Guobužas žuvo. (B. Juodzevičius, „Laisvės kaina“, p. 92).

Mokytojos irgi pabėgo, nuo to laiko mokytoja Sofija Girniūtė-*Nendrė* išėjo į partizanų būrį, vėliau susituokė su partizanu Jonu Bartašium-*Sauliumi.* Žuvo 1950 04 05 Antano Sriubo sodyboje Vosyliškės kaime abu su vyru, kartu su jais žuvo Vincas Laucius-*Kirvis* ir Antanas Zabulionis-*Plienius*. Tada pas mus bunkeryje visi gyvenę partizanai išėjo į lauką ir Vosyliškės kaimo pusėje pamatė dūmus ir pašvaistę. *Sakalas* pasakė: „Dega „Anglija“. Toks buvo ten buvusio bunkerio konspiracinis pavadinimas. Mūsų apylinkėje partizanų bunkeriai turėjo tokius konspiracinius pa-

vadinimus: Vosyliškės kaime – „Anglija“, Plepiškių kaime – „Amerika“, o mūsų namuose – „Atlanto paktas“. Kai mūsų partizanai pamatė degant „Angliją“, labai nusiminė. Tėtis pakinkė arklį ir sesuo Monika išvažiavo į Subačių kaimą sužinot, kas ten dedasi. Grįžusi sesuo pasakė, kad paimtas bunkeris, namai sudeginti, visi partizanai žuvę, o šeimininkai Sriubai išvežti. Abu Sriubus teisė, vėliau jie grįžo iš lagerio, dabar jau mirę. „Anglijoje“ 1950 04 07 žuvo: Jonas Bartašius-*Saulius*, *Laimutis*, g. 1921 m. Tirmūnų k., Vyžuonų vlsč., Liūto rinktinės štabo narys su žmona Sofija Girniūte-*Nendre*, g. 1928 m. Šiaudinių k., Vyžuonų vlsč., Vincas Laucius-*Kirvis*, g. 1909 m. Stabulankių k., Leliūnų vlsč., Aušros būrio vadas, Vytauto apygardos ūkio skyriaus viršininkas, Liūto rinktinės štabo narys ir Antanas Zabulionis-*Plienius*, g. 1922 m. Pagirių k., Leliūnų vlsč., Liūto rinktinės štabo narys. Sodyba buvo sudeginta, šeimininkai Antanas ir Janina Sriubai nuteisti. Plepiškių kaime „Amerikos“ bunkeris buvo rastas ir sunaikintas dar prieš „Angliją“ – 1950 03 23.

ZABULIONIS BALYS-*ŠARŪNAS*, g. 1920 m. Pagirių k., Leliūnų vlsč., slapstytis pradėjo nuo 1949 m., slapta sutuoktas kun. Varanavičiaus su Angele Petronyte (g. 1930 m.), gyveno Plepiškių k. Priklausė Aušros partizanų būriui. JAKŠTONIS ALBINAS, Domo-*VYTENIS*, g. 1908 m. Šileikių k., Vyžuonų vlsč., Aušros būrio partizanas. TYLAITĖ ELENA-*BIRUTĖ*, g. 1926 m. Ivonių k., Debeikių vlsč. Nuo 1946 m. ji su seserim Zose ir broliu Jonu savo namuose laikė partizanų bunkerį. Kai 1949 11 05 bunkeris (tuščias) buvo rastas, pradėjo slapstytis. Šiuos tris partizanus užtiko Debeikių stribai ir rusų kareiviai 1950 03 23 Aleksandros Petronienės sodyboje Plepiškių k. ir visus sušaudė. Tylaitę sunkiai sužeistą stribai dar vežė į Debeikius, bet pakely ji mirė (B. Juodzevičius, „Laisvės kaina“, p. 95, 151, 160).

Tą žiemą vyko partizanų Balio Zabulionio-*Šarūno* ir Angelės Petronytės iš Plepiškių kaimo sutuoktuvės. Vestuvėse dalyvavo ir juos tuokęs kunigas. Vakare mes matėm, kai pro mus važiavo kunigas. Kai partizanai grįžo iš vestuvių, mama paklausė, kaip vestuvės vyko, tai *Sakalas* pasakė: „Kai tik prasidėjo šliūbas, *Šarūno* žvakė užgeso. Blogas ženklas... “. *Sakalo* pranašiški žodžiai išsipildė, *Šarūnas* labai greit žuvo. Likusi našle Angelė pagimdė sūnų, vėliau ištekėjo už kito, bet tas buvo didelis girtuoklis, jos gyvenimas susiklostė tragiškai – sirgo vėžiu, iškentėjo dideles kančias.
Elena Tylaitė buvo mūsų giminaitė. Jie buvo du broliai ir keturios seserys, jų namuose irgi buvo bunkeris, bet ten buvusiems partizanams ryšininkai laiku pranešė, kad bunkeris išduotas. Jonas Bartašius taip sakė: „Išbėgom iš bunkerio į netoliese esantį mišką ir ten sulipom į egles, nes dar netikėjom, kad gali būti išdavystė. Būdami eglėse pamatėm, kad rusai supa Tylų namus. Aš net nepajutau, kaip sėdėdamas eglėje iš džiaugsmo ėmiau dainuoti“. Iš bunkerio tada pabėgo Jonas Tyla-*Vaišvilas* su seserimi Zose Tylaite-*Gulbe*, Bronius Morkūnas-*Strausas*, Antanas Morkūnas-*Jaunutis*, Ferdinandas Mikėnas-*Ežys* ir Jonas Bartašius-*Saulius*. Elenos Tylaitės seserį Bronę buvo suėmę, bet paleido, vėliau ją likvidavo patys partizanai. Žmonės kalbėjo, kad ją buvo užverbavę, bet kaip buvo iš tikrųjų, negaliu pasakyti.

Mūsų klojime tarp šieno buvo padaryta slėptuvė, į ją vyrai bet kada užeidavo. Ta slėptuve jie naudojosi daug metų, joje gyvendavo ir žiemą. Ateidavo Vytautas Guobužas-*Viesulas*, Bronius Kalytis-*Siaubas*, Juozas Palionis-*Šturmas* ir kiti. Iki Leliūnų mums buvo du kilometrai. Vieną kartą klojime buvo *Sakalas*, *Šturmas* ir dar kažkas. Mes visi sėdim kmbary, staiga pamatėm einant dvi moteris tiesiai klojiman. Išbėgom laukan, nesupratom, ko toms moterims reikia klojime. Žiūrim – *Siaubas* persirengęs moteriškais drabužiais ir *Saulius*-J. Bartašius, automatus apsikaišę berželių šakomis,

iš tolo atrodo kaip vantos. Atėjo į kambarį ir paprašė daugiau moteriškų rūbų. Paėmė mamos, mano, sesers sijonus ir visi apsirengė moteriškai. Ypač gražiai atrodė *Siaubas*, toks liemeningas, iš po skarytės ant kaktos krito šviesių plaukų sruoga, tikrai graži mergaitė. Išeinant *Sakalas* pasakė:

– Iš Trumbatiškio eis aktyvas, mes jiems pastosim kelią, – ir vyrai išėjo.

Netoli Pilviškių po kurio laiko pasigirdo šaudymas. Grįžę tepasakė: „Norėjom mes jiems pastot kelią, bet pastojo mums...“. Pasirodo, kai vyrai sugulė prie kelio pasaloje ir laukė ateinant bolševikų aktyvistų, pamatė atžygiuojant rusų kariuomenės garnizoną. „Jeigu nebūtume jų pastebėję, mums būtų buvusi mirtis, būtų iššaudę visus,“ – pasakė. Tada jie nebelaukė ir tų aktyvistų, ėmė bėgt. Rusai juos pamatė ir atidengė ugnį. Kai grįžo pas mus, visi juokėsi: nuėjo „panos“ pasikraipydamos, o kai pamatė ruskius, nešė kudašių, net sijonai kilnojosi.

Dar vienas atsitikimas nutiko mūsų namuose. Kambaryje sėdėjo keli partizanai, iš lauko netikėtai atėjo kiti. Įvyko netikėtas susidūrimas, labai nedaug trūko, kad vieni kitus būtų išsišaudę. Atėjusieji pabeldė į duris, sesuo Monika nuėjo atidaryt durų, o mūsiškiai jau pasiruošė ginklus. Tik vėrė duris ir suriko: „Nešaukit! Savi!“ Tada vyrai nuleido ginklus…

Vieną kartą *Sakalas* man rodė partizano nuotrauką ir pasakė, kad tai *Pabaisa*. Tai buvęs labai geras ryšininkas, nepaprastai gudrus, ne kartą iš sudėtingiausių situacijų stebuklingai išsisukęs. Dabar jis jau partizanas, jo slapyvardis *Siaubūnas* (Antanas Kraujelis). Vėliau, kai pas mus ateidavo partizanai, aš kartais pakviesdavau Onutę Gališankaitę, jai mūsų vyrai perduodavo laiškus, kuriuos ji nešdavo Antanui Kraujeliui-*Siaubūnui*.

Per 1948 m. Velykas partizanai paprašė iškelt lietuviškas trispalves. *Aitvaras* su *Dobilu* tokią vėliavą nešė į Leliūnų miestelį, norėjo ten iškelt, bet žuvo. Mūsų tėtis lietuvišką trispalvę iškėlė labai aukštoj valdiško miško eglėj, kad matytųsi net iš Leliūnų. Mes rytą ėjom į bažnyčią ir vis atsigręždamos žiūrėjom į tą vėliavą. Taip gražu buvo, vėliava plėvėsuoja, atrodo, kad širdį glostytų. Nuėjom į Leliūnus, žiūrim – ant gatvės guli *Aitvaras* ir *Dobilas*. Jie nešė vėliavą, bet visai netoli miestelio, prie Lementiškio kaimo raisto, juos pamatė skrebai ir ėmė šaudyti. Krito pievoje abu. Tai buvo 1948 m. kovo 27 d. Kai grįžom iš bažnyčios, tėtis išvarė vaikus, kad nebūtume namuose. Buvo didelė tikimybė, kad skrebai gali daryti siautimą dėl tos vėliavos. Kaimynystėje gyveno mūsų dėdė Rapolas Baltakis, kuris turėjo sūnus Joną ir Algį. Kai Leliūnų skrebai su savo viršininku Ciporinu (vėliau jį nušovė partizanai) atėjo nuimti tos vėliavos, jie ėjo ne pas mus, o pas Baltakius. Tada Ciporinas išprievartavo dėdės žmoną Veroniką Baltakienę, o *Dobilo* tėvą Juozą Perevičių 1948 05 22 ištrėmė į Sibirą.

Atėjo vieną kartą Kalytis, Vutautas Guobužas, Teofilis Limba-*Sakalas* ir paprašė tėčio, kad leistų išsikasti bunkerį mūsų name, bet tėtis, nors ir drąsus žmogus buvo, iš pradžių nepritarė šitam partizanų sumanymui. Jiems aiškino, kad drėgna vieta, bunkerį užtvindys vanduo. O *Siaubas* visada mėgdavo pajuokaut. Išėjo į lauką ir sako:

– Šeimininke, meluoji... Va, išėjau, priemenėj sausa, o kieme nors voliokis, jokio vandens nėra. Meluoji.

Ir taip visi pasijuokę išėjo. Mes galvojom, kad jie kažkur kitur išsikasė, bet po kurio laiko vėl atėjo. Buvo 1949 m. lapkritis, tėčio nebuvo namuose, buvo su vyres-

niąja dukra Monika išvažiavęs į Petrogradą pas savo brolį. Namuose buvo tik mama ir sesuo Birutė. Atėję pasakė, kad pas mus kas bunkerį, nes nebeturi kur gyventi. Kasė trise: *Siaubas*, *Sakalas* ir *Viesulas*. Kamaroje prie sienos iškirto duobę ir rausėsi gilyn. Reikėjo išnešti labai daug žemių. Žemes pylė į maišus ir nešė į daržą, o rytą užardavo. Kasti buvo labai sunku, kadangi molis. Naktį dirbdavo, o dieną ilsėdavosi klojime po šienu. Rytą, kai baigdavo darbą, skylę užlygindavo, suplūkdavo, nė žymės nelikdavo. Bunkerį iškasė per tris naktis. Žemės buvo išneštos ir užartos, o kas liko, supylė klojime į šalinę, arkliais sumynė ir užskleidė šiaudais. Įlindimas buvo padarytas per kamaros sieną. Buvo išpjautas gabalas sienos, kuris atsidarydavo į kamaros vidų, o skylė, per kurią partizanai nusileisdavo į bunkerį, buvo po krosnimi. Įlindę gabalą sienos uždarydavo. Kadangi bunkeriui reikėjo lentų, vyrai nužiūrėjo Veteikių sodyboje, kurioje tada gyveno Radzevičiai. Naktį vyrai nešė lentas į bunkerį. Ir be mūsų buvo, kas tą bunkerį žinojo. Apie tai žinojo lentų savininkas Stasys Radzevičius. Jis tik gerokai vėliau prisipažino, kad matė ir sekė, kas lentas ima ir kur neša. Iškart supratęs, kad pas mus statomas bunkeris. Žinoma, jis to niekam nesakė. Kai aš parvažiavau į namus, man davė užduotį surasti bunkerį. Visą namą apėjau, visas sienas apžiūrėjau, bet taip ir nesuradau įlindimo angos. Vėliau parvažiavusi į namus ir aš kartais įlįsdavau pas partizanus į tą bunkerį. Bunkeryje buvo įrengta ventiliacija, išvesta prie pamato, viduje buvo staliukas, ant kurio stovėjo radijo aparatas, rašomoji mašinėlė ir gultai. Didžiulis vargas, o ne gyvenimas buvo šitame bunkeryje. Kai dabar pagalvoju, jeigu jie ir nebūtų žuvę, ilgai tikrai nebūtų išgyvenę tokiomis sąlygomis, nuo ligų būtų mirę. Būdavo, žiemos šaltyje išeina su švarkeliais ir vasarinėmis kepurėmis, grįžta nušalusiomis nosimis ar ausimis. Naktimis miegodavo bunkeryje, bet įlindimo angos dangtis būdavo atidarytas, kad viduje būtų daugiau oro.

Ir taip pas mus įsikūrė lyg partizanų štabas. Gyveno Vytauto apygardos vadas Bronius Kalytis-*Siaubas* ir jo geriausias draugas Bronius Kazickas-*Saulius*, kuris buvo partizanų spaudos redaktorius. Jis leido laikraštėlius „Aukštaičių kova“, „Laisvės šauklys“, „Prie rymančio rūpintojėlio“. *Saulius* rašė labai gražius eilėraščius, jo buvo labai gražus braižas. *Saulius* buvo invalidas, mažo ūgio, kuprotas. Kai jį paklausdavo, kodėl išėjo į partizanus, atsakydavo: „Išgirdau Lietuvos žemę vaitojant ir išėjau broliams padėti“. Bronius Kazickas siekė, kad partizanų spaudoje atsispindėtų tautos gyvenimas, vargai, kančios ir viltys, jis siekė, kad laisvas lietuviškas žodis pasiektų kiekvieno lietuvio širdį ir skatintų kovai dėl Lietuvos laisvės. 1951 m. balandžio mėn. įvykusiame Jono Žemaičio ir Jono Kimšto susitikime pasitarimo vadai įsakė laikinai einančiam Vytauto apygardos vado pareigas Broniui Kalyčiui-*Siaubui* po srities visuomeninės dalies viršininko Broniaus Kazicko žūties atnaujinti nutrūkusią leidybą.

Pas mus dar atėjo Antanas Lapienis-*Pimpius* (*Pempė*), gyveno Teofilis Limba-*Sakalas* ir Vytautas Guobužas-*Viesulas*. Prie šešių mūsų šeimos narių prisidėjo dar penki. Mama gamindavo maistą, o sesuo Monika skalbdavo rūbus ir siūdavo. Vyrai bunkeryje retkarčiais ir išgerdavo, o kai išgerdavo, tada jau ir dainos... Mama juos kartą įspėjo: „Vyrai, jeigu pradėsit pijokaut, žinokit, aš tikrai pranešiu...“. Po mamos įspėjimo išgėrinėjimai liovėsi.

Gal ir mes tada jauni buvome labai neatsargūs. Kalytis turėjo armoniką, vakarais užgrodavo, kad net pirkia skambėdavo. Jeigu skrebai, lauke jokios sargybos nebu-

vo. Kalytis buvo labai linksmas vyras, sąmojingas, dainininkas, muzikantas, visokių juokų pripasakodavo.Buvo ypatingas žmogus, bet, matyt, tokie žmonės būna dvasiškai silpni. Kalytis galėjo ir puikiai suvaidint, „užkalbėt dantį“, niekas nesupras, ką jis daro rimtai, ką juokais. Kalytis prie visų pritapo, jį visi gerbė ir mylėjo. Bet kuris iš partizanų būtų už jį gyvybę paaukojęs, jį visi vadino mažybiniu slapyvardžiu – *Siaubukas*. Kalytis pasakodavo, kaip jis mokytojavo su Vasiljevu, kaip draudė mokiniams rašytis į komjaunimą, kaip jie abu pasitraukė į mišką, apie Vasiljevo žuvimo aplinkybes. Kai Vasiljevas žuvo, Kalytis liko gyvas. Daug apie jį kalbėta, mąstyta, bet, matyt, jis buvo toks, kaip pats save apibūdino: „Aš toks jau žmogus – sudirbu abu galu...“.

Net dieną duris užbraukdavom skląsčiu, kad pašalinis neatidarytų. Vieną kartą pas mus buvo suėję labai daug partizanų, išbuvo visą dieną, o vakare išėjo, kadangi jiems reikėjo kažkur persikelt. Ruošėm daug maisto, davėm valgyt. Pas mus gyvenantiems reikėjo skalbti drabužius, juos džiovindavom pastogėje ant aukšto. Jeigu skrebai ar kariuomenė užeitų ir pamatytų šitiek išskalbtų drabužių? Tikras stebuklas – jokių kratų per tą laikotarpį nebuvo. Mūsų tėtis labai bendravo su Leliūnų stribais, jie sakydavo, kad Tyla labai geras žmogus. Nuėjęs į miestelį, jis juos pavaišindavo. Kartą atėjo pas mus kažkoks tipelis ir ėmė motinai siūlyti pirkti muilo akmens. Kai motina sutiko pirkt tą akmenį, tada jis užsidėjo terbą ant pečių ir išėjo besikvatodamas, atseit, jeigu parduos, ką gi nešios. Atrodė buvęs nepilno proto, nors greičiau tai buvo čekistų siųstas šnipelis apsidairyt, ar ko nepastebės. 1947 m. ar 1948 m. balandžio mėnesį, kai ramūs vakarai, būdavo, pasigirsta lyg už miško, lyg už kalno dejonė, tarsi sužeistas žmogus dejuotų. Už to kalno žuvo Vincas, aš pagalvodavau: gal Vinco siela dejuoja. Kartą atėjo partizanai, susėdo gonkelyje ir klausosi, tėtis klausia jų: „Kas čia galėtų būti?“. Vyrai sako: „Arba sužeistas žmogus, arba žvėris“. *Saulius*-Kazickas stovi gonkelių turėklo atsirėmęs ir sako: „Tai dejuoja žmonių krauju persisunkusi žemė“. Daug metų gyvenau tėviškėje, daug buvo gražių vakarų, bet vėliau jau niekada tos dejonės nebepasikartojo.

Mūsų bunkeryje partizanai gyveno nuo 1949 m. lapkričio iki 1950 m. balandžio 12 d. 1950 m. balandžio 9 d. buvo Velykos, aš iš gimnazijos grįžau į namus. Velykų rytą susiruošėm eit bažnyčion, tėtis atėjo kambarin ir pasakė:

– Ateina skrebai su šunimi.

Buvo dar tamsu, bunkeryje tuomet buvo *Sakalas*, *Saulius* ir Kalytis. Tėtis greit uždarė bunkerį. Atėjo pats Leliūnų stribų viršininkas Perevadencevas. Kai įėjo gryčion, kareivis iš jo paėmė šunį ir iškart kamaron. Mes sustojom visi ir laukiam: tėtis, mama, seserys Monika, Birutė, aš ir brolis Stasiukas. Laukiam, kada kareivis su šunimi išeis, minutės virto valandomis. Netrukus kareivis išėjo iš kamaros lyg niekur nieko. Mes tylėjom, o tėtis vis kalbėjo, aiškino tam ruskiui, kad pas mus Velykos, liepė mamai kuo nors „svečius“ pavaišint. Mama stovi tarsi stabo ištikta ir nieko negirdi. Patrypčiojo patrypčiojo, išeidamas Perevadencevas dar tėčio paklausė, ar turi dukterų, tėtis tik nusikvatojo: „Va, visos trys, kurią nori, tą rinkis“. Matyt, tėtis mus visas tris iškart atiduotų, kad tik greičiau jie išeitų. Perevadencevas sako:

– Tai gerai Tyla, aš dar ateisiu, – juokaudamas atsisveikino ir išėjo.

Grįžusi iš bažnyčios, traukiniu išvažiavau į Uteną, o balandžio 12 d. paėmė bunkerį. Aš tuo metu namuose nebuvau.

Dienomis beveik visą laiką partizanai būdavo viršuje ir per langus stebėdavo vieškelį. Pamatę einant kareivius ar stribus, lįsdavo į bunkerį. *Siaubas* visą laiką vaikščiodavo po pirkią ir be galo daug kalbėdavo. Buvo linksmas, visada geros nuotaikos. *Sakalas* – aukštas, stambokas, beveik visada tylėdavo, studijuodavo lietuvių kalbos žodyną, kirčiavimą ir klausdavo *Siaubo* ir *Sauliaus*, kaip taisyklingai tarti tą ar kitą žodį. *Saulius* mėgo sėdėti prie lango ir žiūrėti į laukus, vieškelį. Nežinia, ką jis galvojo, gal kūrė eilėraščius. Antanas Lapienis – aukštas, stambokas, taip pat tylus, ramaus būdo, beveik visą laiką vaikščiodavo po pirkią. Inteligentiškas. Man jis atrodė gal 35 – 40 metų, labai simpatiškas, gražus žmogus. Vytautas Guobužas-*Viesulas*, vienas iš keturių brolių partizanų, mėgdavo bėgioti iš vieno kambario galo į kitą, visada buvo geros nuotaikos. Jo broliai *Šaulys*, *Girėnas*, *Šamas* ir tėvas jau buvo žuvę. Jis sakydavo, kad išliks gyvas: „Negi Dievas nė vieno nepaliks gyvo?“.

Atėjo nelaimingas pavasaris. 1950 m. balandžio 12 d. labai anksti rytą mūsų namus apsupo čekistai, skrebai ir kareiviai. Namuose buvo tik vyresnioji sesuo Monika ir mama. Tėvukas buvo išvažiavęs į Anykščių turgų, brolis išėjęs į mokyklą, jaunesnioji sesuo mokėsi Utenos gimnazijoje, ten ir gyveno, o aš buvau Labeikių mokykloje. Bunkeryje buvo vienas *Sauliukas,* kiti išėję į svečius. *Sauliukas* nėjo todėl, kad jam buvo sunku su kitais suspėti. Anksti rytą kareiviai supuolė į trobą ir ėmė reikalauti, kad pasakytų, kur mūsų namuose yra bunkeris. Sesuo Monika ėmė juokauti:

– Iš kur pas mus gali būti bunkeris?..

Bet tuojau įsitikino, kad tai ne juokai. Gal jie ir nežinojo, kur įrengtas bunkeris, bet kad jis yra – žinojo tikrai. Liepė seseriai klojime iš vieno prėslo šiaudus perkrauti į kitą. Pamatę, kad ji tai daro be baimės, liepė liautis.

PASAKOJA ANGELĖ

Tada kamaroje visai netoli bunkerio ėmė ir gryčioje netoli pečiaus kasti. Buvo labai netoli tikslo, bet neužtiko. Dar šiek tiek tolėliau nuo pečiaus kasė. Išmušė langą su visais rėmais, bet nieko nerado. Jau ruošėsi išvažiuot, bet vyresnysis karininkas nutarė dar kartą apeiti aplink namą. Bunkerio vėdinimo vamzdis buvo išvestas prie pamato, užmestas žagarais ir visokiom šiukšlėm. Karininkas žagarus numėtė į šalį ir rado vėdinimo angą. Tai buvo visai nedidelė skylutė, tik pelė į ją įlįstų, bet jo darbo praktikoje tai nebuvo naujiena. Jis paleido kelias automato serijas į šitą angą, o dūmai išėjo pirkios viduje – kamaroje, tada ir paaiškėjo, kur bunkeris.

IŠ SESERS BIRUTĖS PRISIMINIMŲ

Nugriovė krosnies kampą. *Sauliukas*, supratęs, kad bunkeris surastas, nusišovė. Seseriai Monikai liepė jį ištraukti. Ji manė, kad ras *Saulių* gyvą ir paprašys leidimo mirti kartu, bet jis tik kriokė ir jau nieko nebeatsakė. Lempa buvo užgesusi. Ji rankomis užčiuopė kraują ir, supratusi, kas atsitiko, iššoko į viršų, bet buvo įgrūsta atgal. Kai sesuo ištraukė *Sauliuką* iš bunkerio, jis vis dar kriokė. Monika apalpo. Čekistai jį

dar ištempė į lauką, paguldė prie šulinio, pylė vandeniu, bet jis netrukus mirė. Seserį Moniką išvežė su *Sauliumi* į Uteną, o mamą paliko namuose, kol sugrįš tėvas ir kiti partizanai. Maistas ir geresni rūbai buvo pagrobti. Sunku įsivaizduoti, ką tomis valandomis išgyveno mama.

PASAKOJA ANGELĖ

Čekistams, matyt, buvo pasakyta, kad *Saulius* čia gyvena ne vienas, todėl pasaloje pasiliko kareiviai. Grįždamas tėtis užėjo į Valundiškių kaimą ir ten jam žmonės pasakė, kad pas mus jau rastas bunkeris. Tėtis į namus nebegrįžo. Kitą naktį į namus grįžo *Sakalas* ir *Siaubas*. Jiems priėjus prie gryčios, kažkas suriko „Stok!“, ir jie pasileido bėgti. *Sakalui* peršovė koją, bet *Siaubas* jo nepaliko, tempė su savimi. Jie bėgo, o kareiviai juos vijosi. Pribėgo Grigonio namus, ten paėmė arklį, *Sakalą* užsodino ant arklio, o *Siaubas* bėgo šalia. Taip abu pabėgo.

Ryte ir motiną išvarė iš namų ir uždarė Utenoje tardymo izoliatoriuje. Vėliau ją su Monika išvežė į Vilnių. Sesuo Birutė irgi buvo suimta, bet ją paleido. Aš tuo metu mokiausi Utenoje. Kai grįžau iš pamokų, šeimininkė pasakė, kad buvo atėję tikrinti namų knygos ir klausė, kur aš. Tada dar nežinojau, kad mūsų bunkeris jau rastas. Šeimininkė pasakė, kad išėjau į papildomą pamoką. Tik grįžau iš mokyklos, šeimininkė pasakoja, kaip buvo, žiūrim – per vartelius eina civiliškai apsirengęs vyras. Įėjęs jis vėl paprašė parodyti namų knygą. Prie mano pavardės privedė pirštu ir sustojo. Klausia, kur aš, šeimininkė išsisuko nuo atsakymo. Jis atsisveikino ir išėjo. Tada šeimininkė pasiūlė man parvažiuot į namus ir pasiteiraut, ar ten kas nors nenutiko, bet aš pasakiau, kad nevažiuosiu. Tada pasiūlė nueit pas draugę, to irgi atsisakiau. Kitą dieną mokykloje sutikau savo pusseserę, kuri man viską papasakojo. Grįžau pas šeimininkę, galvojau kur eit, kur prisiglausti. Paprašiau dėdės Jono Stašaičio (mamos brolio), kad pavežtų iki namų. Dėdė sako: „Aš bijau, sustabdys Leliūnų stribai, man bus blogai, eik pėsčia“. Išėjau pėsčiomis į namus. Parėjau, namų durys atlapos, visur tuščia, įėjau kamaron, bunkerio anga išdraskyta, aplink kraujo klanai. Nuėjau pas dėdę Stašaitį į Velikūnų kaimą, ten radau brolį Stasiuką. Jis tuo metu važiavo dviračiu iš Leliūnų, pamatė, kad apsupti namai, ir tiesiai atmynė pas dėdę. Jam tada buvo tik 13 metų. Tėtis apsigyveno Baltenių raiste. Tas raistas apėmė nemažą teritoriją: jis ateina nuo Mačionių, beveik nuo Rubikių ežero, per jį vingiuoja Urvenos upelis, kuris siekia mūsų kaimą. Su savimi turėjo sermėgą, kailinius, nakvodavo tarp krūmų, po eglėmis.

IŠ SESERS BIRUTĖS PRISIMINIMŲ

Vienam žmogui su savo mintimis galima išprotėti. Vėliau partizanai atvedė sužeistą *Sakalą* ir iškasė bunkerį. Vieta buvo graži, partizanai čia daugiausia ir laikėsi, tik retkarčiais išeidavo. Tėvukui jau buvo nenuobodu. Mes lankydavomės šeštadieniais arba sekmadieniais. Bunkeris buvo gerai užmaskuotas. Brolis Stasiukas pas tėtį dažnai nubėgdavo, tėtis jam parodydavo lapių olas, kartu pasėdėdavo. Bunkerio šeimininkas garantavo, kad į raistą rusai nosies nekiš, nes raistas labai didelis ir

klaidus. Po kiek laiko į tėvuko bunkerį atvedė Bronių Petronį iš Tarpežerio kaimo. Jis buvo partizano Antano Lapienio-*Pimpiaus* bunkerio šeimininkas. Suėmę Petronį labai kankino, užverbavo ir paleido, nes pas jį bunkeris buvo rastas tuščias. *Pimpius* dar buvo nežuvęs. Paleidę po kurio laiko vėl atvažiavo suimti, bet jis spėjo pabėgti iš namų. Ruskiai ėmė šaudyti, sužeidė į ranką. Pasakojo, kad nebūtų išlikęs gyvas, bet pasislėpė nendrėse.

PASAKOJA ANGELĖ

Vėliau Petronis man pasakojo, kad jį užverbavo ir išleido paimt *Pimpiaus*. Jam buvo duota laiko, iki kada jis turi išduoti *Pimpių*, bet to padaryt jis net negalvojo. Tą dieną jis dirbo lauke ir pamatė atvažiuojant stribus, bėgti jau nebeturėjo kur. Jį įsivarė į kambarį, jis paprašė, kad leistų jam persirengti ir persiauti. Stribai leido.Tada jis nusiavė batus, nusirengė viršutinius rūbus ir pro sargybinį, kuris sėdėjo gonkeliuose, visu greičiu nėrė ežero link. Stribai ėmė į jį šaudyt, peršovė ranką ir kojį, bet jis šoko tiesiai ežeran, pasinėrė į vandenį, o stribai lakstė pakrante ir jo nerado. Kai stribai atsitraukė, išgirdo žmoną šaukiant. Tuomet jis išlindo iš vandens ir pasakė žmonai, kad sužeistas yra.

IŠ SESERS BIRUTĖS PRISIMINIMŲ

Petronio namus supo Rubikių ežeras. Kareiviai sekė pėdomis, laimei, nendrėse gulėjo karvė. Priėję iki jos, nusikeikė ir grįžo atgal. Taip tą kartą jo nesurado. Petronis prašė, kad partizanai duotų jam granatą. Su ja galįs sėdėti ir prie miestelio – daugiau gyvas nepasiduosiąs. Granatą davė *Siaubas*. 1950 m. naktį iš liepos 16-tos į 17-tą jis prie bunkerio Baltenių raiste atvedė enkavedistus. Tėtis ir Petronis bunkeryje susisprogdino. Sakoma, kad tam, kuris sprogdina granatą, nukertama ranka. Ranka buvo nukirsta tėčiui. Jų sudraskytus kūnus iš raisto arkliais ištempė stribai. Į Leliūnų miestelį išvežė ūkininkas Juodzevičius. Jo namai buvo arčiausiai bunkerio. Po to visą Juodzevičių šeimą išvežė į Sibirą. *Siaubas* žinojo, kad šis žmogus juos visus maitino. Tėčio slapyvardis buvo *Kapitonas*, žuvo turėdamas 43-ejus metus, o Bronislovas Petronis iš Tarpežerių k. teturėjo vos 29-erius metus. Taigi 1950 m. liepos 17 d. du ūkininkai, kurie slėpė partizanus ir juos maitino, gulėjo patiesti Leliūnų miestelyje prie skrebyno.

Liepos 16-osios naktį aš su seserim Angele ir broliu Stasiuku nakvojome Strazdiškiuose pas Strazdus. Bronė Strazdienė irgi buvo partizanų ryšininkė. Girdėjome šaudymą ir sprogimą, bet negalėjome patikėti, kad jau viskas, kad daugiau niekada nebebėgsime lankyti tėčio, niekada jo nebesutiksime. Aš nebuvau nuėjusi į Leliūnus, o Petronio sesuo Santarijona buvo, sakė, kad Petroniui buvo nunešta pusė veido, mūsų tėčiui granata išdraskė krūtinę ir nutraukė ranką. Ranka buvo rasta bunkeryje. Sesuo Angelė nuėjo su dėdės žmona Ona Stašaitiene, įdėjo tą ranką į medinę dėžutę ir užkasė Velikūnų kapinėse. Kur užkasti tėčio ir Petronio kūnai, sužinojome iš Leliūnų skrebo Petro Garliausko brolio Stasio. Už tai mes turėjom jam duoti grūdų. Tėčio palaikai buvo užkasti visai negiliai bulvių duobėje šalia Leliūnų kapinių, net

matėsi iš žemių išlindusios galūnės. Kai nuėjom pažiūrėti, ten buvo labai daug musių. Susitarėme su Petroniene, kad broliai perkels žuvusiųjų palaikus į Leliūnų kapines. Tai padaryti reikėjo naktį. Kaip tik mirė moteris, į kurios duobę buvo nutarta palaidoti ir juos. Už partizanus negalima buvo laikyti mišių, draudžiama už jų vėles skambinti varpais, o juo labiau laidoti kapinėse. Kas tai darė – labai rizikavo.

Prisimenu, 1949 metų vėlų rudenį pradėjo varyti į kolchozus. Buvo susirinkimas. Visi žmonės šaukė, barėsi, sakė, kad į kolchozą neis. Išeidami partizanai tėčiui pasakė: „Šeimininke, jei labai spaus – pasirašyk“. Po tėčio žuvimo kaimynai prisiminė, kad susirinkimo metu jis sėdėjo pačiame gryčios gale, tylėjo ir šypsojosi. Turbūt jo širdis jautė, kad jam nereikės dirbti kolchoze. Tėtis buvo labai ramaus ir taikaus būdo. Neteko jam dirbti kolchoze – jis žuvo gindamas Lietuvą nuo kolchozų.

Grįžusi iš lagerio, Vilniuje susitikau *Siaubą* ir paklausiau, kodėl jis išdavė mano tėvą. Žiūrėdamas į akis jis man pasakė: „Aš siūliau jam pasą svetima pavarde, kad galėtų kur nors pasislėpti – atsisakė, todėl ir išdaviau. Ką turėjau daryti?“.

Po mūsų bunkerio likvidavimo kartą laiškanešė atnešė man laišką. Laiškas buvo išsiųstas iš Utenos, rašytas ranka. Tekstą prisimenu ir šiandien: „Jeigu jūs esate lietuvė ir mylite savo Tėvynę ir artimuosius, perduokite partizanams, kad tarp jų yra išdavikas *Dūmas*, kuris išdavinėja bolševikams žmones, partizanus, taip pat ir jus“. Laišką atidaviau partizanams, dar buvo gyvas tėtis. Jie prie bunkerio kūreno laužą. *Sakalas* laišką sudegino. Pasakė, kad tai saugumo provokacija. *Dūmas* – garantuotas partizanas. Sakė: „Ateis enkavedistai ir reikalaus pasakyti, kur padėjai tą laišką“. Bet laiško niekas nereikalavo. Turbūt kažkas buvo geras žmogus, norėjo perspėti mus visus, kad tarp mūsų yra išdavikas, bet ne *Dūmas*, o *Siaubas*. O gal norėjo nukreipti dėmesį nuo *Siaubo*?

1951 metų pavasarį sugalvojau ieškoti darbo. Trūko apavo, apsirengimo, brolį reikėjo aprengti – leidome jį į mokyklą. Išsiruošiau pas pažįstamą, kuris žadėjo padėt įsidarbinti, bet jo namuose neradau. Ėjau atgal tiesiai, kad būtų arčiau. Atėjus iki Kazio Šaltenio namų, toliau nebegalėjau eiti, buvo ištvinę upeliukai. Užėjau į trobą paprašyti kokios lentos. Už stalo pamačiau nepažįstamą merginą, šalia gulėjo siuvinėtos emblemos, kurias ant rankovių nešiodavo partizanai. Aš apsimečiau tarsi nieko nepastebėjusi, ruošiausi greit išeiti, bet šeimininkė mane sulaikė ir supažindino. Tai buvo ryšininkė Janė Vasiulytė-*Kaladikė* (dar buvo vadinama *Kaladėlė* iš Stirninės k., ji minima ir Igno Vasiulio-*Karvelio* prisiminimuose, – R. K.). Ją 1951 m. kovo mėn. naktį pas Šaltenį atvedė partizanai. Po susišaudymo Labanoro girioje ši ryšininkė pabėgo iš namų. Po to ji kiekvieną vakarą atbėgdavo pas mus. Ji pasakodavo apie savo kraštą ir partizanus. Vieną kartą, nuėjusi aplankyti, radau ją verkiančią. Sakė, kad labai serganti, nebegalinti net nosinės išsiskalbti. Baisi bėda svetimame krašte, kai negali kreiptis į gydytoją. Sakė, kad žuvo visi jos krašto partizanai, dabar ji esanti tik našta partizanams, kuriems nieko gero nepadarė. Janė susirgo labai rimtai, dar nervai, baimė, išgyvenimai galutinai ją pribaigė. Nuvežė ją į Kauną ligoninėn ir ten ji mirė.

Iš LYA F. K-1. Ap. 45, b. 394-406, t. 1, Agentūrinė byla „Vostok“, Nr. 21, p. 158: Vasiulytė Janė-*Kaladytė*, ryšininkė, mirė nuo atviros tuberkuliozės formos 1952 02 07.

Strazdiškių raiste netoli Strazdų namų buvo tokia salėlė, mes ją vadindavom Degimu. Ten visada rinkdavosi partizanai. Tuoj po tėčio žūties atėjo *Sakalas*, *Jaunutis*-Antanas Morkūnas, *Viesulas*, bet kalba jau nesirišo. Vėliau, jeigu kada eidavo pro šalį, užeidavo ir pas mus. Čia po 1951 m. kovo 19 d. įvykių Kiauneliškyje atsirado ir *Siaubas*-Bronius Kalytis. Aš pati girdėjau, kaip jis pasakojo apie kautynes Kiauneliškyje. Jis taip pasakojo: „Kai bunkerius apsupo kariuomenė, aš sušukau: Vyrai jaunuolynan! O kai vyrai šoko jaunuolynan, ten visus ir išskerdė, nes į jaunuolyną buvo sulindę rusai“. Aš tada jo paklausiau: „Tai kaip tu likai gyvas, kai visi krito?“. „Mane užstojo *Gintvytis*. Jis krito man po kojomis, o aš pabėgau...“. Kaip čia buvo? Jis gyvas liko, o *Gintvytis* krito? Ne kokia siena prieš jį stovėjo, o žmogus... Aš seseriai ir sakau: „Visi partizanai žūsta, *Sakalą* sužeidė, o *Siaubas* nesužeistas pabėgo iš mūsų. Kur tik jis buvo, visus iššaudė, o jis gyvas vis išeina. Ar tik neužverbuotas?“. Po pietų sesuo nuėjo į raistą ir ji pasakė, kad Angelė sakė, jog tu, Broniau, užverbuotas, nes kaip angelas sargas išskrendi iš visur gyvas ir sveikas, kai kiti žūsta. Kalytis taip pasakė: „O kodėl Angelė apie mane tokios blogos nuomonės?“ (Remiantis archyviniais duomenimis, tada Kalytis dar nebuvo užverbuotas, – R. K.).

Susitikom su vyrais Degime, mes juodai apsirengusios, jų akys liūdnos kaip ir mūsų, trūko kalbos. Tada buvo atėjęs ir svečias, aš jį mačiau pirmą kartą. Tai Antanas Morkūnas-*Jaunutis* iš Barkuškių kaimo. Vakare mes jį išlydėjom, atsisveikinom. *Jaunučio* kojos buvo nutrintos, kruvinos. Jis buvo įsispyręs į namų darbo kaliošus. Paraisty juos paliko ir nuėjo basomis kojomis. 1951 m. balandžio 12 d. Kušlių miške prie Kėpių kaimo (Užpalių vlsč.) buvo išduotas *Šmėklos* būrio bunkeris, kuriame žuvo šio būrio vadas Bronius Morkūnas-*Strausas*, Gasparas Baronas iš Abromiškio k., Užpalių vlsč., Ferdinandas Mikėnas-*Ežys* iš Kuprių k., Svėdasų vlsč. ir Zosė Tylaitė-*Gulbė* iš Ivonių k., Debeikių vlsč. Mes manėme, kad visi žuvo, pasirodo, pavyko pabėgti Antanui Morkūnui-*Jaunučiui*. Buvo praėjęs daugiau kaip mėnuo, kai partizanai su džiaugsmu pasakė, kad atsirado mūsų „jaunikis“. Vėliau jis pats papasakojo apie savo pabėgimą. Iš vakaro į bunkerį jis parsivedė naujoką. Kai pajuto, kad bunkeris apsuptas, pro angą išlindo *Strausas* ir krito negyvas. Zofija sėdėjo ant gultų ir vis kartojo nusišausianti. Galbūt taip ir padarė? *Jaunutis* pasakojo: „Pamačiau, kad kito kelio nėra. Kaip bus taip – vis tiek mirtis. Per angą išmečiau granatą, puoliau iš bunkerio ir bėgau“. Vienoje veido pusėje buvo likęs mėlynas randas, sakė, kad čia privaryta parako. „Laisvėje liksiu su broku“, – juokavo. Tada jis nenujautė, kad Aukščiausiasis jam skyrė jau nebedaug vargo dienų. Pabėgęs *Jaunutis* gyveno pas kitus partizanus, todėl jį ir laikė žuvusiu. Visiems buvo didelis nustebimas ir džiaugsmas, kai jis atsirado. Po to jis vaikščiojo mūsų krašte su likusiais mūsų partizanais.

1951 m. iš Aknystėlių pas mus atėjo Vanda ir Elena Kerpiškytės ir apsigyveno, neva slapstėsi nuo suėmimo, sakė gyvos nepasiduosiančios. Vieną dieną atvažiavo pilna skrebų mašina ir ėmė supti mūsų namus. Pamačiusios skrebus, abi puolė bėgti, jas pagavo, atsivedė pirkion. Tada stribai suėdė paskutinius mūsų lašinius, pasiėmė Birutę ir išvažiavo, o mane su Stasiuku paliko. Pasiliko ir keli kareiviai, atsinešė šiaudų gryčion, lovon atsigulė leitenantas Baranovas. Rytą liepė ruoštis ir mums su Stasiuku. Stasiukui neleido išeiti mokyklon, liepė pasiimti maisto. Mudu išvežė į Anykščių saugumą. Saugume išlaikė iki vakaro, vakare atėjo Baranovas ir mane išsi-

vedė, įsodino į sunkvežimį tarp kareivių ir abu su Stasiuku išvežė. Nuvežė į Debeikius ir liepė išlipti. Penki kareiviai ir Baranovas pėsčiomis varė mus į Trumbatiškį, iš Trumbatiškio – į namus. Tada kareiviai su Baranovu apsistojo pas mus ir sėdėjo keturias paras. Uždangstė langus, Stasiuko neleido mokyklon, manęs be sargybos irgi niekur neleido. Baranovas pasakė: „Mergaite, jeigu naktį kas nors pabels į langą ar į duris, turėsi su manim eiti kartu. Ką tau sakysiu, turėsi tą atsakyt. Jei nesakysi, vietoje nušausiu“. Atsigulėm su Stasiuku ant pečiaus. Tik užsnūdau, girdžiu – Baranovas mane žadina:

– Mergaite, kelkis, kažkas beldžiasi.

Baranovas basas, aš irgi basa, įrėmė man į nugarą automatą, privarė prie durų ir liepia klaust, kas eina. Paklausiau – tyla, niekas neatsako, bet girdžiu kažką vaikštant. Man širdis, atrodė, iššoks iš krūtinės. Išgirdau, kaip paslydo ir nusikeikė, – dėdė Rapolas Baltakis. Aš greit duris atidariau, pašaukiau jį, jis pasakė, kad atnešė paršams grūdų. Tada mane Baranovas nustūmė į šalį, paklausė, iš kur jis, ko atėjo, ir paleido. Kitą dieną atėjo Kerpiškyčių sesuo Vida. Leitenantas klausia, ko atėjai, ji sako, kad nešė megztinį megzt ir paklydo. Paklausė pavardė, pasakė, kad Kerpiškytė, tada pasodino gryčioje ir nebeišleido. Kitą naktį vėl mane kelia, vėl kažkas beldžiasi. Prieinam prie durų, paklausiu kas, sako – Elena su Vanda. Mane net šokas ištiko. Pažinau iš balso, kad Kerpiškytės, kurias pas mus suėmė. Ėmiau tiesiog rėkti, kad neleisiu, o jos dar daugiau suokia už durų, kad tik įleisčiau:

– Aš gi Alė, Angeliut, argi manęs nepažįsti?

Aš rėkiu, kad nepažįstu, mes riejamės, o leitenantas atidarė duris. Pamačiau, kad ir jos išsigando baisiausiai. Pasirodo, jas iš saugumo paleido, o jos ne į namus, bet pas mus užsuko.

Dar prieš 1956 metus Jonas Strazdas atėjo pas mus ir pasakė, kad jis buvo susitikęs Antaną Kraujelį-*Siaubūną,* kuris jo labai prašė sakyti visiems, kas tiktai gyvas, kad Bronius Kalytis-*Siaubas* tikrai yra užverbuotas ir dirba čekistams. Aš negalėjau patikėti, bet jis pasakojo, kad Kalytis susitiko su Kraujeliu, abu ėjo per lieptą ir tuo metu Kalytis šovė į Kraujelį, bet Kraujelis spėjo pasisukti šonu ir išvengė kulkos.

Kai jau 1956 m. mūsų mama buvo grįžusi, pamačiau pro kaimynų namus einantį *Siaubą.* Tarsi manęs nepažindamas norėjo praeiti pro šalį, bet aš jį užkalbinau.

– O, Angele... Labas... Nepažinau.

– Aš tave pažinau puikiausiai, – atsakiau jam ir dar paklausiau: – Tai taip ir praeisi pro mus, neužeisi ir į svečius?

Jį lydėjo Alfonso Petronio iš Baltenių sūnus Rimantas, jie su Kalyčiu buvo giminės. Tada jis Rimantui liepė grįžti, o pats užėjo pas mus. Aš dar prisirinkau bulvių, grįžau gryčion, žiūriu – sėdi Kalytis ir kalbasi su mama. Bekalbėdami šį bei tą prisiminėm ir mūsų namuose bunkerio išdavystę. Strazdas man jau buvo sakęs apie jį. Kalytis ir sako:

– Tai visi kalba, kad išdavė šeimininkė.

Aš tiesiog užviriau pykčiu ir sakau:

– Žinai, ką tau pasakysiu? Visi sako, kad išdavei tu!

Kalytis kaip niekur nieko:

– Aš išdaviau?

– Taip sako žmonės! – Ir dar pridūriau jam: – O kaip tu šovei į Kraujelį?

Sakiau jam šituos žodžius pati netikėdama, o jis atsakė:

– Jeigu būčiau norėjęs, būčiau ir nušovęs.

– Nepasisekė, – pridūriau.

Kalytis nusibraukė nuo kaktos prakaitą, pakilo nuo suolo ir išėjo. Tikiu, kad jis niekur daugiau nėjo, tiesiai Trumbatiškio stotin ir išvažiavo.

Kiek žinau, jis buvo suimtas 1951 m. gruodžio 20 d., o 1952 m. (sausio ar vasario mėn.) jis jau buvo Balteniškiuos pas Kazį Šaltenį. Čia jis tikrai nesitikėjo mane sutikti. Pas Šaltenius visą laiką buvo partizanų ryšio punktas. Aš kaip tyčia nuėjau pas Šaltenius tuomet, kai atvažiavo Kalytis su penkiais ginkluotais vyrais, perdavė Apolonijai Šaltenytei laišką ir perspėjo: „Kai ateis partizanai, šitą laišką jiems perduok“. Jis ir jo draugai buvo apsirengę baltomis maskuotėmis, po jomis matėsi tvarkingi kariški rūbai. Kai mane pamatė, lyg ir sutriko:

– O ir Angelė... Kaip tu čia?

– Na va, atėjau pas kaimynus pasisvečiuot, – atsakiau.

Jis žinojo, kad mėgstu partizaniškas dainas, tai pažadėjo atnešt dainų sąsiuvinį. Aš labai apsidžiaugiau ir pasakiau, kad Birutę Anykščiuose labai mušė. Ji grįžusi pasakė, kad reikia iš šio krašto pasitraukt, ir išvažiavo į Kauną su Vanda Kerpiškyte. Aš vis dar netikėjau, kad jis išdavikas. Prisimenu, paklausiau, iš kur tie nepažįstami partizanai. Bronius pasakė: „Oi, čia labai tolimi partizanai, net nuo Baltarusijos...“. Vienas iš jų labai kosėjo, kitas buvo užbintuota akim. Šaltenienė priskynė aviečių lazdų, išvirė arbatos nuo kosulio. Kai jie išvažiavo, aš pasakiau Šalteniams: „Iš kur tokie partizanai ir atkeliavo, veidai išraudę, tiesiog trykšta sveikata. Mūsų partizanai, išlindę iš bunkerių, būna išbalę kaip mirtis, jų drabužiai dvelkia žeme ir pelėsiais“. Be to, jie net nekalbėjo, ko gero, nemokėjo lietuviškai. Labai trumpai pabuvo, padavė laišką ir išvažiavo.

Iš LYA, F. K-1. Ap. 45, b. 394-406. Agentūrinė byla „Vostok“ Nr. 21, t. 2, p. 87: Agentūrinis pranešimas. *Ramojus* (B. Kalyčio agentūrinis slapyvardis, – R. K.), 1952 03 09. Lankė ryšio punktus su būriais Aknystėlių ir Antalgės kaimuose. Tai Černiūtę, Oną Šimelytę, Kerpiškį ir Grikiapelį iš Jasonių kaimo. Aplankė Šaltenį Aviniškio kaime, paliko laišką *Gaideliui*. Nuėjo pas Eleną Kerpiškytę, ji pasakė, kad jokio *Siaubo* nepažįsta. Aplankyta Tylaitė pasakė, kad jos seserį Birutę išdavė Elena Kerpiškytė, pagal jos žodžius, ir *Gaidelis* Kerpiškytės vengia. Petronis pasakojo, jog *Viesulas* aiškino, kad *Siaubas* ir *Liepa* paimti gyvi. *Klajūnas* taip pat vaikšto su „kompanija“, ginkluotas tuščiu automatu ir duoda suprast, kad suimtas.

P. 54. Ryšio linija: *Siaubas* – J. Kimštas-*Žalgiris*. Pagrindinė linija: *Siaubas*-----Marytė Vasiulytė-----Janė Vasiulytė-----Elena Kerpiškytė-----*Pimpis*-----Valerija Petronytė-----Kazys Dirsė. Visi ryšininkai, išskyrus Dirsę, *Siaubui* yra žinomi. Paskutinį laišką nuo *Žalgirio Siaubas* gavo 1951 07 03, o atsakymą išsiuntė 1951 07 30.

P. 57. Agentų smogikų ryšio punktas su operatyvininkais yra įrengtas Aknystėlių kaime pas ryšininkę agentą *Marijoną.* Anksčiau ji laikė Vytauto apygardos štabo bunkerį, o 1951 m., jos žiniomis, likviduoti 3 banditai.

Jau po visko Kalytis atvažiavo pas Petronį ir pasakė: „Dėde, padėk man, važiuoju registruotis“. Į Leliūnus atseit bijojo eiti, kad nesuimtų. Nuėjo prie Smulkio, ten pastovėjo, prisilaužė eglių šakų ir pasidėjo po kojomis, kad batai neperšlaptų. Atvažiavo lengvasis automobilis ir nuvežė juos su dėde į Utenos saugumą. Grįžęs Petronis ir sakė: „Išėjau iš saugumo, nusispjoviau, su Bronium net nekalbėjom“. Kalytis visur ir visada vaidino. Ko jis tik neprivaidino! Aš neįsivaizduoju, kaip vyrai juo pasitikėjo, kaip jie nesuprato to žmogaus melagysčių, juk tokių protingų žmonių buvo?

1952 metų kovo penktadienį, prieš pat Verbų sekmadienį, atėjo Apolonija Šaltenytė ir pasakė, kad kaip vakar atėjo partizanai, pasiėmė čiužinius, apklotus, pagalves ir išėjo, matyt, netoliese apsistos. Prašė, kad aš vakare nueičiau. Vakare apsiruošiau ir saulutei leidžiantis išėjau pas Šaltenius. Beveik tuo pačiu metu pas Šaltenius atėjo Bronius Mozūra-*Kunotas*, Vytautas Guobužas-*Viesulas*, Algirdas Varnas-*Gaidelis* (*Gaidys*), Bronius Morkūnas-*Diemedis*. Rytą aš sėdėjau prie lango, tik žvilgterėjau per langą ir nepajutau, kaip surikau: „Skrebai!“. Lauke pamačiau keturis ginkluotus vyrus. Partizanai puolė į priešingą pusę ir išbėgo. Kelias minutes buvo ramu, po to kaip davė į duris, manėm, kad su visom durim įgrius gryčion. Iškart puolė į kambarį, kur mes su Apolonija gulėjom, mane tuoj griebė už plaukų, išvilko iš lovos ir laukan. Pažinau Skiemonių skrebą Adomonį. Jie tėvas su sūnumi buvo skrebai. Čia buvo sūnus. Majoras iškart klaust, kas buvo? Kadangi labai daug sniego, nuo gryčios aiškiai matėsi sniege įmintos pėdos. Majoras tampo mane už kasų ir rėkia:

– Kas buvo! Kas buvo!

O aš savo varau:

– Nieko nebuvo! Nieko nebuvo!

Skrebas manęs nepaleidžia, tampo už plaukų po kiemą ir klausia, kas buvo. Aš tą patį kartoju – „nieko nebuvo“. Tada nuvedė mane į kitą namo galą ir pastatė prie sienos.

– Aš nušausiu tave, – sako jis.

Nieko jam neatsakiau, bet stoviu tarsi stabo ištikta ir tyliu. Jis dar kartą paklausė, kas buvo, aš vėl jam tą patį, kad nieko nebuvo. Tada jis išsitraukė pistoletą, nusitaikė tiesiai į mane ir dar kartą paklausė, kas buvo, bet aš tylėjau ir galvojau apie Aukščiausiojo valią. Pagaliau Aukščiausiojo valia buvo įvykdyta: čekistas nuleido pistoletą, įsidėjo į dėklą ir paklausė, kuo apsiavusi. Atsakiau, kad basa. Tada liepė eit į vidų. Viduje sargyboje paliko skrebą Adomonį, o visi kiti išbėgo, nusivijo partizanus. Adomonis tarsi juokais ėmė mums patarinėt, kaip kalbėt: „Ai, jūs ginatės ginatės, sakykit, kad kokie nors bernai buvo, ir viskas...“. Taip jam bekalbant, gryčion įpuolė majoras. Milinę numetė, nugara šlapia nuo prakaito. Aš sėdėjau ant kėdės, majoras prišoko, trenkė per galvą – tik akyse sutavaravo, nieko baisaus, bet kai trenkė antrą kartą – iškart išsitiesiau ant grindų. Nuo manęs prišoko prie Apolonijos, jai irgi kirto taip, kad ta išsitiesė ant žemės. Po to vėl kreipėsi į mane, sako: „Einam į kitą namo galą“. Supratau, kad gali liūdnai baigtis, nes ten tamsu. Įeinam į kamarą, mėnulis per langą šviečia, kampe stovi lova. Majoras tuoj paklausė manęs:

– Kas ten guli?

– Iš kur galiu žinoti, čia ne mano namai, – atsakiau.

Pačiupo jis mane už pečių, apsuko ir stūmė atgal pro duris. Matyt, pagalvojo, kad toje lovoje guli partizanas... Pasirodo, duonos kepalai ten buvo sudėti ir užkloti balta paklode. Apsiraminęs majoras paklausė, kur būtų galima gauti arklių juos parvežti į Leliūnus. Apolonija pasakė, kad kaimynystėje stovi arkliai. Atvedė arklius, tada mus išvarė į lauką. Dėdienė padavė man gabalą dešros, duonos atpjovė, užmetė kailinukus ant pečių, nes buvau labai plonai apsirengusi. Mus susodino į roges, kirto arkliams botagais ir nežmonišku greičiu atvežė į Leliūnus. Skrebyne Apoloniją su motina pasodino ant suolo, o mane paklupdė kampe. Ilgai aš klūpėjau, kol skrebai šaukė pagalbon rusų kariuomenės garnizonus. Kariuomenės privažiavo labai daug, nes čia buvo paskutiniai partizanai. Važiavo ir važiavo kareivių pilni sunkvežimiai.

Saulei tekant, liepė man keltis ir eit. Kadangi klūpėjau visą naktį, vos atsikėliau. Priekyje ėjo kareiviai, po to aš ir vėl kareiviai, už jų Marijona Šaltenienė ir Apolonija Šaltenytė. Čia dalyvavo ir Anykščių MGB tardytojas Kėlinas. Parvarė mus atgal pas Šaltenius, mane su Apolonija pastatė prie daržinės durų, stribai susėdo ant rogių ir ėmė mus visokiais žodžiais kolioti. Nesu girdėjusi tokių keiksmažodžių, visaip jie mus išblevyzgojo, išdėjo į šuns dienas, po to nuvedė gryčion, pasodino ir liepė sėdėti. Šaltenienė dirbo savo darbus, virė valgyt, ruošė maistą, o kareiviai ir stribai kaime darė kratas. Aš nežinau kaip kitur, bet juos apvogė tie kratytojai, pavogė laikrodį, batus. Pavakarį mus vėl išvarė į Leliūnus. Ėjau pro namus, mačiau Stasiuką stovint gonkeliuose, galvoju: „Kaip dabar tu, broliuk, gyvensi vienas likęs?“. Maždaug po poros valandų kareiviai atvarė ir Apoloniją su motina. Tėvo nelietė, paliko namuose. Matyt, buvo kažkieno išduota, kad partizanus rėmė tik motina su dukra, buvo jų ryšininkės. Kadangi tėvas buvo neutralus, niekur nesikišo, jį paliko ramybėje. Mane ir vėl paklupdė skrebynėj. Kiek vėliau atvažiavo sunkvežimis, suvarė mus visas tris į tą sunkvežimį, mums su Apolonija liepė gulti ant kėbulo grindų, o motinai leido sėdėti. Jau gerokai sutemus nuvežė į Anykščių saugumą. Išskirstė po kabinetus atskirai, o rytą vėl suvarė į vieną vietą ir sargybinį pastatė. Netrukus pasikvietė mane ir pasakė, kad galiu eiti į namus. Kaip tik tą dieną Anykščiuose buvo Verbų sekmadienis. Nors mano rūbeliai prasti, nuėjau tiesiai bažnyčion. Išėjusi iš bažnyčios, susitikau Apoloniją su motina, paleido ir jas. Atvažiavom Trumbatiškio stotin, čia susitikau labai gerą žmogų – Juozą Žvirblį. Jis su Tyla-*Vaišvila* buvo dideli draugai. Jis pasakė, kad kol buvau saugume, stribai nušovė partizaną Algirdą Varną-*Gaidelį* iš Varkujų kaimo. *Kunotas* su *Viesulu* pas Šaltenius susirinkę pagalves, apklotus, nusinešė pas Grigonį ir apsistojo jo klojime. Grigonis tuo metu buvo partinis, bet tikrai doras žmogus, ne skundikas. Kai partizanai pamatė, kad artėja kariuomenė, *Gaidelis* su *Diemedžiu*-Bronium Morkūnu (iš Barkuškių k., Vyžuonų vlsč., *Jaunučio* brolis) pasikinkė Grigonio arklį ir išvažiavo. Nuvažiavo į Stalėriškius pas Apanską. Ten buvo biblioteka, ją saugojo skrebai. *Gaidelis*, išlipęs iš rogių, nusivilko viršutinius rūbus, po jais buvo apsirengęs lietuvišką uniformą, dar su automatu. Stribai, pamatę, kad su uniforma ir ginkluotas, iškart šovė į jį, o *Diemedis* parkrito į sniegą, nušliaužė tolyn ir išsigelbėjo. Tai vėliau man pasakojo pats *Diemedis*. Jis nušliaužė iki tvarto, jau peršautas *Gaidelis* jam dar pasakė: „*Diemedžiuk*, bėk, aš tave pridengsiu...“. *Diemedžiui* traukiantis, *Gaidelis* vis dar šaudė, bet netrukus viskas nurimo. Kitą dieną pamačiau vėl ateinant pulką kareivių, skrebų ir patį Anykščių MGB viršininką. Įėjo gryčion ir pradėjo mane kalbinti. Jie ėmė aiškinti, kad aš gyvenu labai blogai. Žinoma, kad blogai. Turiu brolį ir nieko neuždirbu. Tada MGB viršininkas klausia:

– Ar tau patinka taip?

– O kaip man pakeist? – sakau jam.

– Tada mes tau patarsim. Leisim tau mokytis, turėsi viską, ko tik panorėsi, bet dirbsi kartu su mumis.

Supratau, kur tas ruskis lenkia. Klausiu:

– O ką aš turėsiu daryt?

– Jeigu kada ateis banditai, tai tu mums pasakysi.

– Pas mus jie neateis, – pasakiau jam. – Bunkeris paimtas, kareiviai kasdien lankosi, jie bijos iš tolo pažiūrėt į šituos namus.

Viršininkas susimąstė, kiek patylėjo ir vėl tęsė toliau:

– Na, jei neateis, tai gal sužinosi, ką kolūky žmonės kalba?

– Tai kad manęs visi bijo. Niekas prie manęs nieko nekalba.

Jis dar ilgai mane taip maloniai kalbino, o man jau, atrodo, kraujas užvirė, burna išdžiūvo. Pagriebiau kibirą ir išbėgau laukan. Pasėmiau vandens ir einu prie gyvulių. Išėjo laukan ir viršininkas. Atsistojo vidury kiemo ir sako:

– Gerai. Tau daviau klausimus, tu dabar pagalvok. Mes dar sugrįšim.

– Nieko aš nežinau, nieko aš negaliu pažadėt, – pasakiau jam, taip mes ir išsiskyrėm.

Tada labai norėjau, kad ištremtų kur nors Sibiran, nes namuose nebebuvo įmanoma gyventi, tikras košmaras. Būdavo, kad per savaitę vieną arba du kartus stribai išsiveža į Anykščius, į Leliūnus, į Uteną, visur tardo.

Tada, kai partizanai išsinešė Šaltenių patalynę, Apolonija atidavė jiems laišką, kurį *Siaubas* buvo palikęs, kuomet buvo atėjęs su tais „partizanais“ nuo Baltarusijos.

Kai dabar 2002 m. Vilniuje vyko *Siaubo* teismas, aš buvau pakviesta kaip liudininkė. Teisėjas manęs paklausė, kas buvo rašoma tame laiške. Atsakiau jam, kad niekas negalėjo žinoti, kas ten buvo rašoma. To negalėjo žinoti ir pati Apolonoja, nes atplėšt laiško niekas neturėjo teisės, tai būtų prilygę mirties nuosprendžiui. To padaryt niekas kitas negalėjo, išskyrus tuos, kuriems jis buvo adresuotas. Aš tik viena galiu pasakyti, kad tas laiškas vyrams buvo jų mirties nuosprendis. Be abejo, tai buvo laiškas, redaguotas pačių čekistų ir parašytas *Siaubo* ranka. Tokiuose laiškuose vyrai buvo kviečiami į susitikimą, o ten jų laukė neišvengiama čekistų pasala ir mirtis. O gal ir *Siaubo* likimas.

1951 m. spalio 2 d. vyko partizanų susitikimas, kuriame, kiek pamenu, dalyvavo *Liūtas*-Henrikas Ruškulis, *Viesulas*-Vytautas Guobužas, *Kunotas*-Bronius Mozūra, *Siaubas*-Bronius Kalytis, *Viesuliukas* (*Viesulas*)-Justinas Apacianka, *Tigras* ir kiti. Susitikime dalyvavo ir daug ryšininkių: Apolonija Šaltenytė, Ona Gališankaitė (Vitkūnienė), Valerija Petronytė (Zabukienė)-*Vytukas*, Vanda Kerpiškytė, mano sesuo Birutė ir aš. Po to iškart vyko dideli susirėmimai su rusų MGB kariuomene ir stribais. Šileikiuose pas Tuskėną buvo *Kunotas*, *Viesulas*, *Gaidelis*, *Diemedis* ir *Jaunutis*. *Kunotas* man vėliau pasakojo, kad jam bėgant iš namo, kepurę nutraukė obels šaka, o *Jaunutis* buvo viduje ir žiūrėjo per langą. Kulka pataikė jam į krūtinę, sunkiai sužeidė, jis niekur nebegalėjo bėgti.

1951 11 26 skrebų grupė su Utenos milicija, ieškodama Aro būrio partizanų, 23 val. Juozo Tuskėno namuose Šileikių k. užtiko 5 partizanus. A. Morkūnas žuvo, du (*Viesulas* ir *Diemedis*) buvo sužeisti, bet, pasinaudoję tamsa, pabėgo (B. Juodzevičius, „Laisvės kaina“, p. 120).

Po to labai greit paėmė sužeistą H. Ruškulį-*Liūtą*.

Nuo 1950 m. vasario mėnesio iki suėmimo H. Ruškulis buvo Vytauto apygardos Žėručio rajono vadas. 1951 12 09 operatyvinė karių grupė, ieškodama partizanų, užėjo į Anelės Titenienės namą Antakščių k. Čia užtiko H. Ruškulį ir bėgantį sužeidė. Mėgino jį panaudoti kaip smogiką partizanų naikinimui. Šiam planui nepavykus, H. Ruškulis buvo nuteistas, paskirta mirties bausmė ir 1953 06 05 sušaudytas (B. Juodzevičius, „Laisvės kaina“, p. 136).

Aš manau, kad mūsų partizanai jautė, jog vyksta didelės išdavystės. Nežinau, kur jie buvo pasitraukę, bet iki kovo mėnesio jų nebuvo. *Siaubas*, manau, gerai suprato, kad kai jie grįš, Apolonijai turi palikti laišką ir pakviesti juos į susitikimą, nes aš

gavau šaukimą 1952 m. balandžio 26 d., o 27 d. turėjau būti Anykščių saugume. Vakare apsiruošiau ir nuėjau pas Aldoną ir Jadvygą Bražionytes į Subačių kaimą (pas jas dažnai partizanai lankydavosi). Vakare atėjo likę gyvi *Diemedis*, *Kunotas* ir *Viesulas*. Mes kalbėjomės apie susišaudymą pas mus. Jie pasakojo: „Kai išbėgom, netoli namo buvo klėtis. Mes atsistojom už sąsparos ir matėm, kad už namo stovi skrebai ar kareiviai. Bėgt neturėjom kur, aplink jokios priedangos, jokio medelio. Mes stovėjom už klėties ir laukėm, kas bus toliau. Kai pamatėm, kad visi ruskiai sugarmėjo trobon, tada pasileidom bėgte tolyn nuo namų. Pribėgę mišką, susėdom pailsėt, kai ėmė leisti raketas, pakilom ir patraukėm toliau. Nuėję labai toli, apsistojom pas vieną žmogų vienkiemyje“. Be to, *Viesulas* liūdnai prasitarė: „Dieve Dieve, kad kuo greičiau sužaliuotų miškas, nes jau neturim nieko nieko... Jokios nuolatinės vietos, kur tik einam, iš paskos seka ir seka...“. Pasakiau, kad turiu šaukimą ir ryt išvažiuoju į Anykščius sauguman, paminėjau, kad mes išsigynėm. Jie tik pasijuokė: „Tu net negalvok, kad jumis patikėjo...“. Viena – įmintos sniege pėdos, kita – rado verandoje dvi skirtingas pirštines, jie šimtu procentų buvo įsitikinę, kad tai partizanų paliktos pirštinės. Be to, vyrai pasakė, kad šis mūsų susitikimas tikrai paskutinis, manęs iš saugumo nebeišleis. Aš jiems papasakojau, kad mane nori užverbuot. Jie liepė sutikt su čekistų pasiūlymu ir užsiverbuot, bet aš pasakiau, kad šito niekada nepadarysiu. Vyrams prisiekiau, kad čekistams niekada netarnausiu ir niekada nebūsiu jų informatore, be to, pasakiau, kad netrukus gal ir laisvė ateis, ir aš sugrįšiu... *Kunotas* pasakė:

– Gal tu ir grįši, gal ir Laisvė bus, bet mūsų jau neberasit...

Rytą išvažiavau sauguman, nuėjau pas tardytoją, man išrašė šaukimą į sesers Birutės teismą. 28 d. jau turėjau būti teisme Vilniuje. Kadangi neturėjau pinigų nusipirkti bilietą, grįžau į namus, pasiskolinau pinigų ir tą patį vakarą išvažiavau į Vilnių. Kai išvykau į Vilnių, partizanai liko pas Bražionytes, apsistojo visai dienai. Manau, kad jie ėjo ten, kur *Siaubas* jiems buvo paskyręs susitikimą – Debeikių ir Trumbatiškio link. Teisme žmonių buvo daug, laukėm teismo pradžios. Žiūriu – atvaro *Viesuliuką* ir *Liūtą*. Tik vieną kartą *Liūtas* mane buvo matęs. Juos vedė laiptais į antrą aukštą, aš prisiartinau prie laiptų, jis žiūrėjo į mane, žiūrėjo, prie durų priėjęs dar atsisuko. *Viesuliukas*, atrodė, kad nieko nematė, jų veidai buvo balti tarsi išbalintos drobės. Čia būdama vis galvojau: kiek daug naujienų parvešiu, kiek daug turėsiu pasakyti partizanams, nes buvom susitarę ketvirtadienį vėl susitikti. Seserį nuteisė dešimčiai metų lagerio. Kitą dieną seseriai perdaviau maisto, neturėjau vietos, kur galėčiau apsistoti. Vaikštinėjau po miestą, naktį praleidau geležinkelio stotyje, buvau įkopusi į Gedimino pilį. Tokia graži diena buvo, o man taip liūdna.

Grįžusi iš Vilniaus, netoli Bražionių namų susitikau Aldoną Bražionytę. Ji manęs iškart ir paklausė:

– Ar tu nieko nežinai? Vakar juos visus iššaudė...

1952 02 28 buvos suimtas Žėručio rajono štabo viršininkas Justinas Apacianka-*Viesuliukas*, nuteistas mirties bausme ir 1952 09 05 sušaudytas. Tų pačių metų balandžio 29 d. Gaidamiškyje, netoli Trumbatiškio geležinkelio stotelės, žuvo Vytautas Guobužas-*Viesulas*, Bronius Morkūnas-*Diemedis* ir Bronius Mozūra-*Kunotas*. Juos visus tris čekistai atsivijo nuo Debeikių. *Siaubas,* be abejo, per šnipus turėjo žinoti, kad mūsų partizanų čia nėra, žinojo, kad jie grįš. Kariuomenės buvo tiek, kad pilna buvo ir žemė, ir medžiuose prilipusių. Pirmas žuvo *Diemedis*. Netoli Trumbatiškio toks Bronius Laucius girdė arklius, pro jį bėgo *Kunotas*, bet turbūt jau buvo sužeis-

tas, nes prašė arklio. Niekas arklio jam nebepadavė, nes kulkomis aplink jau lyte lijo, žmonės bijojo nuo žemės pasikelt. Jis perbėgo peroną ir nusivoliojo pakalnėn į tokius krūmus. Tada jį puolė vilkšunis, šunį jis nušovė, bet sužeistą jį paėmė gyvą. Tuo metu artėjo traukinys, tad ruskiai jį užmetė ant bėgių ir taip pribaigė. Šitą reginį per vagonų langus matė daug žmonių. *Viesulas* bėgo iki Gaidamiškių miško, jau tolokai buvo nubėgęs, bet pamiškė buvo užstota rusų, čia jis ir krito. Tai buvo paskutiniai mūsų krašto partizanai.

Dabar man aišku, kad buvo infiltruotas šnipas: iš vakaro partizanai apsistoja Grigonio klojime, tą patį vakarą mane pakviečia Apolonija, aš nueinu pas juos, ateina partizanai, o rytą prisistato skrebai. Čia turėjo būti žmogus, kuris viską žinojo, matė ir pranešė. Kitaip negalėjo būti. Bet kas tas žmogus? Aš įtariu, bet bijau, labai bijau ištart to žmogaus vardą, bijau, kad neapšmeižčiau nekalto. Žinau, kad įtarimas dar nieko nereiškia. Neatsisakau savo minties, kad čia pat turėjo būti tas žmogus. Gražu būtų, kad jis prieš Dievą ir prieš savo sažinę atliktų išpažintį, bet vargu ar kas tai besužinos. Šiandien jis dar tebevaikšto mūsų brolių krauju permirkusia žeme ir širdyje tebenešioja išdaviko, savo brolių žudiko vardą. Kodėl atsirado tas nelemtas įtarimas? Kodėl aš įtariu tą žmogų? Galiu atvirai pasakyti – todėl, kad tarp mūsų nebuvo jokios paslapties, ką žinojom vienas, žinojo ir kitas. Man atrodo, kad šitas žmogus žinojo daugiau negu jam reikėjo žinoti, niekas nieko nuo jo neslėpė. Gyvenime taip būna: kai žmogumi labai tiki, anksčiau ar vėliau tenka smarkiai nusivilti.

Kai mūsų kaimo gyventoją Antaną Baroną su palydovais vežė į Vilnių, kartu ir mane, kai nuėjau į Trumbatiškio geležinkelio stotį, kariškiai manęs paklausė: „Ar tu pažįsti Aldoną Šaučiulytę iš Mačionių kaimo?“. Jeigu būčiau ką pagalvojusi, būčiau sakiusi, kad nepažįstu, bet argi man kas buvo galvoje. Kariškis pakartojo: „Ar tikrai pažįsti?“. „Tikrai pažįstu“, – atsakiau jam. Tada jis man liepė apsidairyt ir pasakyt, ar jos čia nėra. Apsidairiau, bet Aldonos Šaučiulytės niekur nemačiau. Atėjo traukinys, kariškis dar kartą manęs paklausė, ar nematau Šaučiulytės, aš jam tą patį pakartojau. Pasirodo, ji irgi turėjo kartu su mumis važiuoti į apklausą, nes ji skundė mano seserį Birutę, bet ji kažkodėl neatėjo. Neaiškus buvo ir kaimyno Barono iškvietimas, kilo daug įtarimų dėl jo. Aldona skundė seserį Birutę, kad ši jai perdavė partizanų laiškus, tiksliai nurodyta data ir t. t. Teisme buvo pasakyta, kad Aldona Šaučiulytė į teismą neatvyko, Birutė Tylaitė bus teisiama pagal ankstesnius Aldonos Šaučiulytės parodymus. Ji tikrai neteisingai šmeižė seserį, sesuo tikrai Aldonai nebuvo perdavusi jokių laiškų. Vėliau aš pas Aldoną buvau nuėjusi išsiaiškinti, kodėl ji taip sakė. Paklausiau, ar ji dabar patenkinta, kad mano seserį pasodino dešimčiai metų? Aldona pasakė:

– Mane kankino, aš neiškentėjau.

Tada aš jai pasakiau:

– Tu man šito nesakyk, tu buvai užverbuota, niekas tavęs nekankino... Kaip mane gyvą matai, aš tikrai žinau, kad tau neperdavė sesuo, nei tu seseriai jokio laiško neperdavei, tu pasinaudojai tuo, kad pas mus buvo rastas bunkeris... Tada jos motina atidarė duris ir liepė greičiau drožt iš jos namų, visaip iškoliojo ir išvarė.

L. Abariaus p a s t a b a: Viena iš seserų Kerpiškyčių buvo įtariama bendradarbiavusi su MGB.

Aš irgi įtariau kažką ne taip esant, bet partizanams nedrįsau prasitarti. Vanda Kerpiškytė kitokia buvo, o jos sesuo Elena... Kai Vanda su Birute išvažiavo į Vilnių,

Elena atėjo pas mane ir pasakė: „Aš užsiverbavau“. Kad ji būtų išpasakojusi čekistams, to man nesakė. Atseit nebūtų paleidę nei mano sesers, nei jos sesers Vandos. Pas mus kareiviai pasalavo keturias paras, būtų gal dar ir ilgiau pasalavę, bet kai jiems pranešė, kad užverbavo informatorių, kareiviai iš mūsų pasitraukė.

Aš nesitikėjau, kad ji būtų galėjusi net apie mane pasakyti, pasirodo, byloje yra jos parodymai. Jau gerokai vėliau ji man pasakojo, kad ją kartais naktį iškviečia į saugumą, kad ji turinti palikti laiškelius įvairiose sutartose vietose: pirty, kur nors po akmeniu ir pan. Man tada tokie dalykai buvo nesuprantami, tik gerokai vėliau tai supratau. Jeigu aš neturiu ką pasakyt, negi po akmeniu tuščią popierių paliksiu? Taip nebūna. Vadinasi, ji kažką parašydavo. Jau po to aš buvau susitikusi su partizanais, bet šito jiems nepasakiau. Tada pasakyt apie tokiuos dalykus man atrodė per žema. Aš ir šiandien nesuprantu, kodėl ji man tada atskleidė šitas paslaptis? Ką ji tuo norėjo man pasakyti?

Teko vieną kartą matyti ir Teodorą Kviklį-*Klajūną* pravažiuojant kartu su *Viesulu*. Kviklys pastaruoju metu buvo Vytauto apygardos žvalgybos skyriaus viršininkas. Kurį laiką aš Kvikliui nejaučiau didelių simpatijų, kiek teko iš kitų girdėti, jis buvo gana žiaurus žmogus. Pasklido gandai, kad visi partizanai registruosis ir kad jau registruojasi. Tuos gandus, pasirodo, paskleidė čekistų agentų įkalbėtas Kviklys. Keli alantiškiai iš Kviklio būrio nuvažiavo ir registravosi. Pas mus užsiregistravo *Jaunučio* brolis *Diemedis*. Kitą vakarą pas Strazdus atėjo partizanai, jau buvo truputį išgėrę. Aš tada irgi išsigandau. *Gaidelis* supykęs užsipuolė *Jaunutį*, kodėl jo brolis registravosi. Sužvangėjo ginklai, galvojau, kad susišaudys, bet *Jaunutis* labai ramiai kreipėsi į *Gaidelį*:

– Aliuk, nepyk, aš viską sutvarkysiu.

Kitą dieną *Jaunutis* nujojo pas brolį *Diemedį*, atsivedė jį iš Anykščių vėl atgal į mišką. Deja, greit žuvo pats *Jaunutis*, po jo ir *Diemedis*.

Po partizanų žūties manęs čekistai jau nebetampė. Kartais, būdavo, ateina, patikrina braižą. Sakydavo, kad kažkas kolūkio pirmininkui rašo grasinančius laiškus. Kartą buvo atėję kažkokie rusų karininkai ar čekistų viršininkai. Vienas iš jų labai draskėsi, šaukė ant manęs, necenzūriniais žodžiais mane koliojo, bet kitas priėjo prie jo ir jį sugėdino:

– Na, kaip tu ją taip? Ji nekalta, jos tėvai... Kodėl tu ant jos taip rėki?

O šitas dar labiau įsiutęs suriko:

– Vsie litovcy takije (Visi lietuviai tokie)!

IŠ SESERS BIRUTĖS PRISIMINIMŲ

Vieną kartą po mūsų kraštą pasklido žinia, kad partizanų vadas Bronius Kalytis-*Siaubas* yra MGB agentas, išdavikas, baisus niekšas, išdavęs daugybę partizanų, ryšininkų ir rėmėjų, o gal ir savo rankomis nužudęs. Tai pranešė ir liepė visiems pasakyti Antanas Kraujelis-*Siaubūnas*. Ėjo jie abu lieptu per upę, *Siaubūnas* priekyje, o *Siaubas* iš paskos. Staiga *Siaubūnas* išgirdo, kad *Siaubas* užsitaisė dešimtšūvį ir atsigręžęs pamatė, kad taikosi į jį. Kraujelis buvo labai greitos orientacijos, būtų *Siaubą* nušovęs, bet tas suspėjo nugriūti į krūmus. Kai *Siaubas* tik pradėjo ateidinėti pas mus, turėjo diskinį PPŠ automatą, o paskutiniu metu – dešimtšūvį su optiniu taiki-

kliu, turbūt jam jį pakišo čekistai. Nešiojo batus su pentinais, matyt, tai buvo sutartinis ženklas. Kai iš partizanų beliko vienas *Siaubūnas* ir visi žinojo, kad *Siaubas* provokatorius ir išdavikas, dar ilgai jis bastėsi po mūsų kraštą. Lankėsi pas žmones, pas kuriuos anksčiau *Siaubūnas* lankydavosi. Gališankienė iš Vareikių kaimo pasakojo, kad atėjęs net verkė, prašė pasakyti, kur yra Kraujelis. O ji pasakiusi: „Niekše, pirma vaikščiojai su vienais, o dabar jau su kitais. Mes nieko nežinome ir nepažįstame jokio Kraujelio“.

Tada aš dar buvau lageryje. Kai grįžusiai sesuo visa tai papasakojo, negalėjau patikėti, kad *Siaubas* gali būti toks baisus žmogus. Prisimenu, kai jis pirmą kartą atėjo pas mus, buvo toks linksmas, gyvas. Kai truputėlį išgerdavo – dainuodavo, jam pritardavo ir mano tėvas. Paskutinį kartą buvo atėjęs su *Viesulu* 1951-ųjų rudenį. Sakė, kad *Liūtas* žada vesti, žadėjo mane pakviesti į *Liūto* vestuves. Sakė: „Aš dar ateisiu tavęs pasiimti“. Aš buvau suimta, o *Liūtas* paimtas gyvas...

Grįžus iš lagerio, man pasisekė valdžią apgauti – prisiregistravau Vilniuje ir pasilikau visam laikui. Vieną rytą nuėjau prie geležinkelio stoties laukti autobuso, turėjau važiuoti į oro uosto restoraną, į praktiką. Stotelėje pamačiau *Siaubą.* Žinoma, priėjau ir pasisveikinau. Paklausiau, ką jis Vilniuje veikia. Jis atsakė, kad tebesislapsto kaime pas vienus senelius, o šiandien su reikalais atvažiavo į Vilnių. Labai bijojo, kad kas jo nepažintų. Prašė, kad aš niekam nesakyčiau, kad jį sutikau. Paklausė adreso, kur aš gyvenu. Aš pasakiau ir pakviečiau užeiti į svečius. Aš beveik patikėjau juo. Likimo ironija! Aš gyvenau Aguonų gatvėje, o *Siaubas* – Partizanų. Kur aš beeidavau – į mokyklą ar į parduotuvę – visada praeidavau pro jo namą, todėl labai dažnai su juo susidurdavau. Žinodama, kad jis niekšas, iš pradžių labai nervinausi. Jis visada su manimi sveikindavosi lyg niekur nieko. Aš jam pasakiau, kad jis niekšas, kad išdavė savo brolius. Paklausiau, kiek aukso už tai jam davė čekistai? Jis šypsodavosi patenkintas, sakė, kad tą darbą darė veltui. Jis nieko nesigaili ir yra laimingas. Sakydavau: „Kaip tu gali ramiai miegoti, kaip tavęs sąžinė negraužia?“. „Nė kiek, – atsakydavo jis. – Aš tik dvejus metus buvau partizanu, o visą kitą laiką dirbau saugumui“. Man drebėdavo rankos, labai jaudindavausi. Jis sakydavo: „Galvok ir sakyk ką nori, aš ant tavęs nesupyksiu“. Matydavau jo pasitenkinimą savimi. Jis pasisakė: „Man buvo sudarytos visos sąlygos. Susitardavau su saugumu, atsiųsdavo mašiną, išeidavau į sutartą vietą ir mane nuveždavo į Vilnių. Ten viską papasakodavau, parodydavau žemėlapyje, o rytą atveždavo atgal. Matai, koks aš gudrus ir protingas, o jūs visi durniai“. Kaip aklai juo tikėjo partizanai! Juk jis buvo vadas, turėjo visas sąlygas išdavinėti. Kad važiuodavo į Vilnių – tai tiesa. Kai gyveno pas mus, buvo toks atvejis.

Kartą išėjo visi partizanai, žinoma, ir *Siaubas* į susitikimą su kitais partizanais. Sako, kad negrįš kokias tris dienas. Visi partizanai grįžo tą pačią naktį, tik nebuvo *Siaubo.* Sakė, kad į susitikimą partizanai neatėjo, o *Siaubas* nuėjęs pas kitus partizanus į svečius. Grįžo po trijų dienų. Kai jis grįžo, visų nuotaika buvo labai slogi. Gal jautė, kad atsitiko kažkas negera. Jis juokavo, stengėsi visus išblaškyti, bet jam nelabai sekėsi. Kaip jis pats sakė, buvo suplanuota pas mus išgyventi iki pabaigos, bet kažkas jį aplenkė. Jis išdavė, o kitas užsidirbo žvaigždę už bunkerio suradimą.

Kartą vežėme maistą į Lukiškių kalėjimą su Brone Petronyte iš Plepiškių kaimo. Ją vėliau partizanai nekaltai nubaudė mirtimi už penkių bunkerių išdavystę, bet bunkerius buvo išdavęs *Siaubas* (nėra visai aišku, kieno tai išdavystė, – R. K.). Ji man papasakojo,

ką jai sakiusi Elytė Tylaitė-*Gražina* iš Ivonių kaimo (žuvusi jų bunkeryje). Žiemą, kai pas juos gyveno partizanai, *Siaubas* taip pat buvo išėjęs ir negrįžo tris dienas. Turėjo švęsti vieno partizano gimtadienį, o *Siaubo* nėra. Visi labai susirūpino ir nepradėjo šventės, manė, kad *Siaubas* žuvo. Kaip visada linksmas, staiga atsirado ir jis. Rodė visiems, kad jį buvo užpuolę šunys ir sudraskę viršutinius rūbus. Prasidėjo šventė. Aišku, jis buvo sugalvojęs pasaką, o partizanai juo tikėjo, nesigilino, kur jis buvo tas dienas dingęs. Tų metų rudenį ir buvo surastas bunkeris Ivonių kaime pas Tylas.

Siaubas darbavosi pasiraitojęs rankoves, išdavysčių dirva buvo plati. Jis dirbo okupantams nuoširdžiai. 1960 m. gruodžio 18 d. Anykščių laikraštyje „Kolektyvinis darbas“ straipsnyje „Gyvenimą pradedu iš naujo“ jis viešai prisipažino. Jis išsižadėjo visko, kas buvo lietuviška, kas jį siejo su Lietuva. Paėmė žmoną svetimtautę – saugumo viršininko dukrą, išsižadėjo lietuvių kalbos ir net savo pavardės. Dabar jis ne Kalytis, o Veter.

Dabar daug kas mini Markulį-*Erelį*, bet *Siaubas* buvo ne mažesnis niekšas. Tegu žmonės žino, kad didelę paskutinių partizanų dalį sunaikino tik jis, nes juo visi pasitikėjo. Turėti tokį niekšą tarp partizanų – baisi nelaimė. Paskutinį kartą mačiau jį Katedros aikštėje, kai buvo Baltijos kelias. Jis tada buvo su žmona ir broliu Ričardu. Aš priėjau ir paklausiau, ko jis čia atėjo. Lyg paspringo, tepasakė: „A ką gi?.. A ką gi?“ – ir daugiau nieko. Griebė žmoną už rankos ir išdūmė iš aikštės, pasakęs, kad jam nėra čia ką veikti. Bronius Kalytis-*Siaubas* buvo lyg ir mūsų šeimos narys. Labai gaila, kad jis tapo tokiu niekšu, bet Dievas jam buvo gailestingas, leido sulaukti senatvės ir išgirsti paskelbiant Lietuvos nepriklausomybę. To jis, be abejo, nelaukė ir nesitikėjo, kad juodi jo darbai iškils į paviršių.

R. K. p a s t a b a: Birutės Tylaitės – Sakalauskienės prisiminimai buvo publikuoti LKA Nr. 20, p. 131. Papildant sesers Angelės prisiminimus, čia pateikiamos kai kurios ištraukos iš Birutės prisiminimų.

Kelios ištraukos iš Broniaus Kalyčio interviu „Mane paėmė gyvą...“ su istoriku Gintaru Vaičiūnu, kuris buvo publikuotas 1996 m. gruodžio 17 d. „Valstiečių laikraštyje“ (Nr. 99, p. 10).

Tai atsitiko 1951 metais. Rusai sunaikino du mūsų bunkerius netoli Kiauneliškio kaimo (Švenčionių r.). Iš apsupties pavyko pasprukti tik man ir dar trims miško broliams. Kiti dvylika žuvo. Po tų kautynių nė neįtariau, kad saugumiečiams gyvas į rankas pakliuvo *Skrajūnas*-Juozas Bulka (Šiaurės Rytų srities štabo ryšių įgaliotinis). Spalio mėnesį sužinojau, kad jis manęs ieško. Buvau nustebęs, nes maniau, jog jo nebėra tarp gyvųjų. Tačiau nusprendžiau susitikti. Susitikome 1951 m. spalio 25 d. Mane į susitikimą lydėjo Juozas Kemeklis-*Rokas*, Mykolas Urbonas-*Liepa* ir dar keturi vyrai iš *Liepos* būrio. J. Bulka įtikinamai papasakojo, kaip jam pavykę prasiveržti iš apsupties, kaip slapstėsi iki rudens. Paskui pakvietė į savo bunkerį. Lyg ir nenorėjau eiti, nujaučiau kažką negera, bet kitos išeities nebuvo. Apsistojau. O vieną naktį (*Skrajūnas* tuo metu buvo išėjęs maisto ieškoti) bunkeryje kažkas sprogo. Visi pašokome. Užuodėme aštrų dujų kvapą (MGB agentas J. Bulka panaudojo preparatą 7 (22-A), – G. Vaičiūnas). Apėmė silpnumas. Akys pačios ėmė merktis – staiga labai panorome miego. Sukaupę paskutines jėgas, pabandėme atidaryti išėjimo dangtį. Pajutom, jog ant dangčio kažkas stovi. Tada aš paliepiau *Liepai* pilti automato seriją į dangtį. Žmogus, kuris laikė užrėmęs dangtį, išgirdo mano įsakymą ir pasislėpė

miške. Iššokti iš bunkerio pavyko. Miške bebėgdamas kuo toliau nuo to prakeikto bunkerio, išgirdau šaukiant „kto tam“. Atsakiau, kad „svoi, svoi“, šitaip laimingai išnešiau sveiką kailį.

Su partizanu *Liepa* pasitraukėme į Molėtų apylinkes, slapstėmės dviese. Gruodžio pabaigoje mus surado *Tarzanas*-Alfonsas Radzevičius. Nieko blogo neįtardami, su *Tarzanu* susitikome 1951 m. gruodžio 20 d. A. Braškaus sodyboje, Aveliškių kaime. Su juo buvo dar trys vyrai. Jie staiga šoko ant mūsų, pargriovė ant žemės, surišo rankas... Apsidžiaugiau, kad nerado vokiškos granatos, kurią buvau užsikišęs už diržo ties nugara. Kai susodino į mašiną ir ėmė vežti, man pavyko atsukti granatos žiedą, bet trūktelėti į viršų grandinėlės nespėjau. Vieni rusai išsigandę puolė iš mašinos, kiti – sulaikė mano ranką. Granata nesprogo. Tai buvo paskutinė viltis nutraukti gyvybės siūlą, bet ji neišsipildė.

Tuo metu tikrai nebenorėjau gyventi. Jaučiausi labai išsekęs, viskuo nusivylęs. Miške partizanaudamas žuvo mano brolis Vytautas, į Vorkutos lagerius buvo išvežti broliai Anicetas ir Ričardas, motina, tarp gyvųjų beveik neliko nė vieno jaunystės draugo. Ne, mirties tuo metu aš nebijojau. Baisiausia buvo žinoti – mane kankins, tardys, tai gali labai ilgai trukti. Fizinės prievartos jie nenaudojo. Tik iki Jono Kimšto-*Žalgirio* (Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio narys, kurį išdavė ir padėjo suimti B. Kalytis 1952 m. rugpjūčio 16 d. Šimonių girioje, – G. V.) suėmimo beveik metus laikė KGB (MGB) kalėjimo vienutėje. Man buvo paskirtas nuolatinis globėjas – MGB majoras Snakinas. Turėjau „garbės“ Snakino kabinete nusifotografuoti su dviem aukštas pareigas užimančiais MGB karininkais. Man buvo aiškiai pasakyta: jeigu imsiu kvailioti, nuotrauka atsidurs pas partizanus. Vieno tardymo metu pasirodė ir Lietuvos SSR MGB ministras (1949 – 1953 m.) P. Kapralovas. P. Kapralovas man nesiūlė laisvės mainais už bendradarbiavimą. Jis įtikinėjo, jog privalau pasigailėti tų, kurie vis dar miške. Jeigu jų neišduosiu, jie vis tiek žus, o jeigu išduosiu, jiems rusai dovanos gyvenimą. Panašiai įkalbinėjo ir saugumo pulkininkas Počkajus su Rainių budeliu P. Raslanu. Jie tvirtino, jog tik kvailiai gali dar priešintis – kova vis tiek pralaimėta. Jie labai norėjo pagauti J. Kimštą-*Žalgirį*. Beveik metus truko pasirengimas šiai operacijai. Po to, kai jiems padėjau sugauti *Žalgirį*, mane perkėlė į didelį medinį namą Pavilnyje. Namą nuolat saugojo MGB kareiviai. Gal dvejus metus iš ten vykdavau į įvairias jų užduotis. Po to mane paleido.

1951-ieji – patys tragiškiausi metai. Daugelis bunkerių išdaužyti, ryšiai su kitais būriais nutrūkę, viena po kitos pasipylė išdavystės. Blogiausia, kad beveik nebeliko kaimiečių, kurie mus remtų. Mus globoję valstiečiai 1948 – 1949 metais beveik visi buvo išvežti į Sibirą, o kiti suvaryti į kolchozus, iš jų atimtas turtas, šeimas išmaitinti jiems buvo nepaprastai sunku, taigi nenuostabu, kad vis daugiau žmonės susiviliodavo valdžios siūlomomis premijomis „už partizano galvą“. Jei 1945 – 1947 metais mes net dienomis vaikščiodavome po kaimus per daug nesislapstydami, tai 1949 – 1951 metais kartais po kelis mėnesius neiškišdavome nosies iš bunkerių. Juose būdavo labai drėgna ir tvanku. Drabužiai pūdavo tiesiog ant kūno. Net ir blogiausiam priešui nelinkėčiau tokio gyvenimo. Jeigu atvirai – antrą sykį į mišką išeiti jau nenorėjau.

Mane išdavė bendražygiai, kuriais, atrodo, buvau tikras iki kaulų smegenų. Sakykim, *Skrajūnas*. Jį vadinome Dievuliuku – toks jau dievobaimingas, šventas, pamaldus. Neleisdavo mums nei keiktis, nei blevyzgoti, o jei aptikdavo butelį nami-

nės, atkimšdavo ir išliedavo „velnio lašus“. Ar galėjo toks išduoti? O *Tarzanas*? Buvo vermachto savanoris, perėjo fronto mėsmalę, dvejus metus sėdėjo karo belaisvių lageryje. Ar galėjo jis išduoti? Tokių žmonių pažįstu ne vieną dešimtį.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, gal ir nepatikėsite, bet dalyvavau visuose Sąjūdžio mitinguose, net Baltijos Kelyje stovėjau savo noru, niekieno neverčiamas. Kartu su kitais lietuviais savo Tėvynei linkėjau kuo geriausios kloties, bet mane pažino buvusi mano ryšininkė ir iš Baltijos Kelio išvijo (išvijo Birutė Tylaitė, – R. K.).

SNAKIN Fiodor Michailovič, g. 1917 m. Jaroslavlio gubernijoje, valstybės saugumo papulkininkis, rusas, aukštasis išsimokslinimas. Saugumo sistemoje nuo 1943 m. Iki atvykimo į Lietuvą – NKGB Vladimiro sr. valdybos 2-ojo skyriaus poskyrio viršininko pavaduotojas. Iki 1973 08 dirbo LSSR MVD – KGB.

KAPRALOV Piotr Michailovič, g. 1906 m. Simbirsko gubernijoje, valstybės saugumo generolas majoras, rusas, nebaigtas aukštasis išsimokslinimas. Saugumo sistemoje nuo 1928 m. Iki atvykimo į Lietuvą – SSRS NKVD KŽS viršininko pavaduotojas. 1949 04 – 1952 04 LSSR valstybės saugumo ministras. 1952 04 išsiųstas į MGB Primorės krašto valdybą.

POČKAJ Ilja Borisovič, g. 1910 m. Buriat Mongolijoje, valstybės saugumo pulkininkas, rusas, vidurinis išsimokslinimas. Saugumo sistemoje nuo 1931 m. Iki atvykimo į Lietuvą – NKVD – NKGB Novosibirsko sr. valdybos 2-ojo skyriaus viršininkas (1939 – 1945). 1951 10 20 – 1953 05 – LSSR valstybės saugumo ministro pavaduotojas ir 2N valdybos (iki 1951 10) viršininkas. 1953 05 išsiųstas į SSRS MVD.

RASLANAS Petras, g. 1914 m. Rygoje. Valstybės saugumo majoras (iki 1955 m.), lietuvis, savamokslis (1960 m. baigė Vilniaus valstybinio universiteto Teisės fakultetą). Nuo 1931 m. dalyvavo komunistinėje veikloje; 1941 04 – 1941 06 – NKGB Telšių a/s viršininkas; 1941 06 25 – kartu su kitais vietos NKVD – NKGB pareigūnais vadovavo politinių kalinių žudynėms Rainiuose. Iki 1969 08 dirbo LSSR MVD – KGB. 1944 – 1948 m. 230 dienų dalyvavo kovinėse operacijose prieš partizanus (Iš knygos „Sovietinis saugumas Lietuvoje 1940 – 1953 metais“).

PASAKOJA ANGELĖ

Galiu pasakyti, kad gyvenimas praėjo pro šalį. Nebuvo jaunystės, tik skurdas, baimė, vargas. Sunku, oi sunku, bet niekam nedejavau, nesiskundžiau. Tokia mano dalia. Išsvajota laisvė mums tada švietė kaip Aušrinė žvaigždė. Aš galvojau, kad laisvė bus tyra kaip mūsų ašaros, kurios netekties valandomis plūsdavo iš mūsų akių. Deja, deja, kokia ji dabar!

Su partizanais, kol jie buvo gyvi, niekada nesiskyrėm. Ko jie prašė, mes stengėmės padėti. Net jaunėlis Stasys, ką nugirdęs ar pamatęs Leliūnuose, skubėdavo pranešti. Partizanai mus vadino „Kapitono vaikais“. Kaip besistengėm, kaip begelbėjom – jėgos buvo nelygios, per menkos. Tikrų lietuvių gretos mažėjo, o išdavikų, agentų daugėjo. Taip kalbėjo ir partizanai. Kaip keista dabar girdėti anuos šnekant: „Aš nieko blogo nepadariau...“

Pasakoja **VALERIJA PETRONYTĖ – ZABUKIENĖ -*VYTUKAS***

Užrašyta Leliūnuose
2004 06 30

Gimiau Leliūnų dvare, vėliau su tėvais gyvenome Vareikių kaime. Tėvai turėjo 16 ha žemės, šeimoje augome dvi seserys ir brolis.

Pokario metais Baltaniškių kaime pas kaimynus Tylas partizanai įsirengė bunkerį, kuriame būdavo Bronius Kazickas-*Saulius*, Bronius Kalytis-*Siaubas*.

Vieną kartą atėjo Kalytis ir ėmė prašyt, kad jiems ryšininkaučiau. Tėvai nenorėjo, kad aš tuo užsiimčiau, nes buvau jauna, bijojo, kad neįkliūčiau, bet Kalytis labai ėmė prašyt, atseit jie neturi patikimo žmogaus, o skubiai reikia vežt laišką Smetonos dvaran į Lėną. Taip ir prasidėjo ryšininkės rūpesčiai ir lakstymai iš vieno krašto į kitą. Apie 1948 m. vasarą Kalytis įdavė paketą, su kuriuo nuvažiavau iki Taujėnų ir po to pėsčia ėjau į Smetonos dvarą, į Lėną. Išlindau iš miško netoli to dvaro, žiūriu, atjoja toks gražus vyras. Sustabdžiau jį ir klausiu, kur rasti ūkvedį. Jis tuoj nušoko nuo arklio ir prisistatė:

– Aš ūkvedys.

Pasakiau jam slaptažodį, jis man irgi atsakė taip, kaip turėjo atsakyti, ir pakvietė į savo butą. Supratau, kad jis dirbo ūkvedžiu ir gyveno pas žmones. Jis vedasi arklį, aš einu šalia, jis manęs ir klausia:

– Ar tu nebijai manęs?

– O kodėl aš turėčiau bijoti? – atsakiau jam.

Pernakvojau pas jį, o rytą išėjom ieškoti partizanų. Ilgai ėjom pamiške, paskui dar apie penkis kilometrus ėjom mišku. Pamačiau – laužas kūrenasi, o aplink jį susėdę vyrai. Priėjusi arčiau pastebėjau, kad jie ne eiliniai, o uniformuoti ir jau pagyvenę žmonės, greičiausiai vadai. Ūkvedys mane tuoj pat jiems pristatė, aš perdaviau paketą. Mane labai jau mandagiai priėmė, pavaišino. Jie irgi parašė laišką ir ūkvedžiui liepė mane supažindint su kokia nors jų ryšininke. Ūkvedys nuvedė mane į gretimą kaimą, supažindino su ryšininke. Su ja mes sutarėm susitikinėt Ukmergėje.

Vėliau man laiškus ir paketus atnešdavo ir perduodavo ryšininkė nuo Aluntos, o aš juos veždavau Ukmergėn, kur susitikdavom su Lėno krašto partizanų ryšininke. Susitikdavom Ukmergės autobusų stotyje, nueidavom kur nors nuošalesnėn vieton ir apsikeisdavom laiškais arba paketais. Nei ji, nei aš jos nei vardo, nei slapyvardžio nežinojom ir nesistengėm žinoti. Mums buvo nurodyta vienai apie kitą nesidomėti ir apie nieką nesikalbėti.

Mačionyse gyveno toks Šaučiulis, kuris irgi dirbo ryšininku, jis išdavė aluntiškę ryšininkę, ir ją areštavo. Tuo metu aš buvau Utenoje. Mano svainis buvo geras kriaučius, tai jis ir mane pasiėmė į siuvyklą. Kai man reikėdavo, aš išvažiuodavau, o aluntiškę viršininkai pasiuntė mėnesiui į Vilnių, į kursus. Jos buvo keturios seserys, viena dirbo mokytoja. Kai ji nuvažiavo į Vilnių, ją ten ir suėmė, o kai pradėjo tardyt, ji viską ir pasakė, viską papasakojo apie mane. Tada ją užverbavo ir paleido į namus. Netrukus pas mamą atvažiavo jos sesuo ir pasakė, kad aš išduota, kad sesuo užverbuota. Dar pas mane į Uteną atvažiavo Tylaitė ir pasakė, kad viskas išduota. Nieko nelaukusi, išvažiavau pas gimines į Zarasus. Ten tris dienas išbuvau, viskas ramu. Sekmadienio rytą autobusu atvažiavau į Uteną pas siuvyklos vedėją ir pasakiau, kad nebedirbsiu, išvažiuoju Kaunan. O ta alantiškė, kai parvažiavo namo, irgi

pradėjo slapstytis, bet po trijų mėnesių ją čekistai surado ir areštavo. Kai ją tardė antrą kartą, ji pakeitė savo parodymus, pasakė, kad manęs nepažįsta, kad pirmą kartą tardoma melavo.

Aš slapsčiausi pusantrų metų, vėliau pradėjau parvažinėt į namus. Taip viskas ir praėjo.

Jau po 1951 m. Kalytis atėjo pas mano tėvą ir paprašė, kad į mišką jiems atneštų valgyti. Kai tėvas nunešė į mišką maistą, pamatė, kad ten kažkas ne taip. Tik vienas Kalytis kalbėjo, o kiti nė žodžio nepratarė. Kalytis tėvą prispyręs prašė, kad atvažiuočiau į namus, jie duosią man laišką, kurį reiks nuvežti į Smetonos dvarą, atseit jiems labai įdomu, ar ten dar likę gyvų. Bet tėvas pasakė, kad nežino, kur aš.

Netrukus buvo išduotas kaimyno Tylos bunkeris, kuriame žuvo partizanas Kazickas. Taip mano ryšiai su partizanais ir baigėsi.

Pasakoja **JONAS KAIRYS-*AUDRA***

Užrašyta 2001 05 13
Utenoje

Gimiau 1923 m. Leliūnų valsčiuje, Labeikių kaime. Gyvenau Mirkėnų kaime, Utenos valsčiuje. Šeimoje augome dviese su seserimi.

1940 m. įstojau į šaulių organizaciją, po trijų mėnesių užėjo bolševikai. Baiminausi, kad neišvežtų į Sibirą, bet tuomet manęs kažkodėl nekliudė.

Tuomet draugavau su savo kaimynu mokytoju Kaziu Tamošiūnu. Vladas Grigaliūnas vokiečių okupacijos metais tarnavo darbo batalione, lankė karininkų mokyklą. 1944 m. užėjus rusams, jis ėmė slapstytis ir apsigyveno pas mano draugą Tamošiūną. Dar toks radistas buvo...

Vieną sekmadienio popietę susirinko visi šitie pažįstami ir tarėsi, ką daryti. Anykščių pusėje dar girdėjosi šaudymas, frontas buvo ką tik pasitraukęs į Vakarus. Tamošiūnas demonstratyviai pasikėlė ir sako:

– Aš einu mokytojaut... Ėch, kaip bus taip...

Radistas pasakė: „Nežinau... Dar neapsisprendžiau...“. Grigaliūnas mane apkabino ir sako:

– Mes liekam čia.

Taip mums bešnekant, atėjo šaukimais į kariuomenę nešinas Indrašius. Iškart šaukimą man ir įteikė. Supratau, kad su okupantais man nepakeliui. Po kelių dienų su Grigaliūnu išsikasėm bunkerį prie Tamošiūno namų. Plyname lauke buvo surinkti akmenys ir sudėti į krūvą, tai po akmenų krūva išsikasėm duobę, pasidarėm vėdinimo angą, nukeliamą dangtį. Greit kažkas įskundė Tamošiūnaitę. Atvažiavo rusų garnizonas ir ją areštavo.

Netrukus sužinojom, kad mūsų kaime Petras Karalius-*Dobilas* ir Juozas Meškuotis-*Anbo* organizuoja partizanų būrį. Aš iškart nuėjau pas juos, o Grigaliūnas liko vienas, jis vis dar kažko delsė, neva norėjo susisiekt su tolimesnių apylinkių partizanais. Man pas šituos vyrus nelabai patiko, jautėsi nepasitikėjimo atmosfera. Kiek pabuvęs pas juos, aš vėl grįžau į bunkerį akmenų krūvoje. Paskui atėjo ir Grigaliūnas. Prasidėjo šalčiai, truputį pasnigo, iš bunkerio išeit darėsi vis sudėtingiau. Grigaliūnas kažkur dingo. Laukiu vieną dieną, kitą, o jo vis nėra. Galvoju, mąstau, kaip

čia dabar yra? Trečią dieną ateina sesuo ir atneša man valgyti. Kad neliktų pėdsakų, paskui save atsitempia šaką. Pabuvau dar apie mėnesį, sausio pradžioje atėjo pas mane toks Jonas Mačionis, buvęs plechavičiukas, ir sako:

– Ko tu čia smirsti? Važiuojam Labanoran.

Tada abu pasitraukėm į Pakalnius prie miško, nuvažiavom į Labanorą, o ten laukė atvažiuojant apygardos adjutanto Prano Švilpos-*Barzdylos.* Susirinko apie 20 partizanų, atvažiavo Švilpa, karininkas Benediktas Kaletka. Čia mes ir davėm priesaiką.

Iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina" (p. 150, 193).

Pranas Švilpa-*Barzdyla, Ąžuolas, Abstinentas*, g. 1920 m. Labeikių k., Leliūnų vlsč. Mokėsi prekybos mokykloje, Vilniaus universitete, tuo pat metu dirbo elevatoriaus buhalteriu. Aktyviai dalyvavo kuriant Tigro rinktinę, buvo rinktinės štabo narys, propagandos skyriaus viršininkas. Tigro rinktinę išblaškius, Pakalnių miške suorganizavo Sakalo rinktinės štabą ir 1945 04 – 06 jam vadovavo. Kai rinktinės štabas buvo sunaikintas, daliai kovotojų padėjo parūpinti dokumentus, kad galėtų legalizuotis. Parūpinęs dokumentus, Adolfo Stankevičiaus-Stankaus pavarde nuo 1945 m. rugsėjo dirbo Šeduvos suaugusiųjų progimnazijos, paskui gimnazijos direktoriumi. 1947 m. liepos mėn. buvo suimtas ir užverbuotas, bet medžiagos kaip agentas neteikė. Nuo 1948 07 iki 1952 10 18 slapstėsi. 1953 05 16 – 17 įvyko teismas. Pabaltijo karinės apygardos karo tribunolas paskelbė mirties nuosprendį. 1953 09 30 nuosprendis įvykdytas.

Benediktas Kaletka, Dominyko-*Utenis, Senis*, g. 1898 m., karininkas, kuopos vadas, kapitonas, „Kęstučio" organizacijos štabo narys, LVR 305 bataliono vadas, 1945 m. Tigro rinktinės vadas. 1945 07 10 Kvoselių kaime suimtas. 1945 07 14 Utenoje tardymo metu, norėdamas nusižudyti, šoko per langą, sunkiai susižalojo ir 1946 03 13(?) mirė.

Labanoro girioje buvo visai kita tvarka: vyravo drausmė, vyrai buvo visapusiškai suvaržyti. Ten partizanų buvo jau gana didelės pajėgos. Vien mūsų bunkeryje buvo 71 partizanas, o bunkerių buvo ne vienas. Čia ateidavo vyrai ir nuo Baltarusijos pasienio.

Vienu metu mus apsupo rusų NKVD kariuomenė. Gavome įsakymą gintis užėjus iš kitos pusės, bet netrukus įsakymą atšaukė. Kai aptilo šaudymas, keliese nuėjom į tokį pelkyną, žiūrim – vidury raisto sėdi keli rusų kareiviai ir kūrena ugnį. Mūsų kulkosvaidininkui, matyt, nervai neišlaikė. Pasistatė kulkosvaidį ant žemės, prisitaikė ir kirto į tuos maskolius. Vieni krito vietoje, kiti dar bandė bėgti, o mes irgi nieko nelaukę sprukom atgal. Taip ir nesupratom, kiek ruskelių patiesėm. Mūsų būrio vadai Aleksas Katinas-*Barzda* ir Juozas Namajūnas-*Aidas* davė įsakymą trauktis į Pakalnių mišką.

Atėję į Pakalnių mišką, įrengėm dvi stovyklas. Katino stovykloje buvo 70 partizanų, o mūsiškėje – Namajūno – 22 partizanai. Katino vyrai kasė bunkerius, darė įtvirtinimus.

1945 metų pavasarį baigėsi karas, mūsų kraštą užplūdo rusų kariuomenė. Aš tuo metu kaip tik budėjau miško pakrašty, kai pamačiau atslenkant Pakalnių miško link juodą masę. Skubiai pranešiau vadovybei, bet kareiviai į mūsų pusę nėjo. Jie ėjo tiesiai į Katino stovyklą, kadangi ji buvo išduota ir parodyta. Mes nedelsdami pasitraukėm iš savo stovyklos. Abu su Grigaliūnu grįžom į tėviškę, netoli namų miškeliuose išsikasėm bunkerius ir kurį laiką ten slapstėmės. Netrukus Grigaliūnas gavo iš Švilpos laišką, kuriuo kvietė susirinkti Pakalniuose pas Kvaselienę, ten ateis ir jis pats. Grigaliūnas atsisakė vykti, nuėjau aš vienas. Susirinkom gal penki, gal šeši vyrai, Švilpa iš kažkur atvežė mums metrikus ir pasakė:

– Reiks dirbti pogrindyje. Jeigu sutinkat, galite juos pasiimti ir gyventi legaliai.

Metrikuose buvo nurodyti 1928 gimimo metai, uždėtas Alantos bažnyčios spaudas. Mes išsidalinom metrikus ir su jais išgyvenom apie du mėnesius. Net kelis kartus skrebai juos tikrino, ir nieko, viskas tvarkoje...

Suėmė partizanų ryšininką, Antalgės mokyklos mokytoją Stasį Momeniškį, jis mane ir išdavė. Pasakė, kad aš gyvenu su suklastotais dokumentais. Kiek patardė, aš gyniausi. Kaip tyčia tuo metu (1945 metų vasarą) buvo paskelbta amnestija. Pasikvietė mane tardytojas ir pasakė:

– Galėsi dabar grįžti namo.

Aš net nustebau išgirdęs tokį jo pasakymą, nesupratau, kas čia dabar yra. Kad paskelbta amnestija, man net puse lūpų neprasitarė. Išdavė reabilitacijos pažymą ir grįžau į namus. Pas mano tetą miške netoli namų buvo padarytas bunkeris, kuriame gyveno ryšininkas Čipkus ir dar keturi ar penki partizanai. Šitas bunkeris buvo išduotas. Kiti partizanai buvo išėję, rusai, apsupę bunkerį, rado tik vieną Čipkų ir vietoje sušaudė. Lavoną įmetė į bunkerį ir apie dvi savaites enkavedistai su stribais sėdėjo pasaloje ir laukė kitų ateinant. Ganydami gyvulius, vaikai matydavo tuos pasalautojus, o kada jie pasitraukė, man pranešė. Pasikviečiau tris partizanus, nutarėm, kad reiktų Čipkaus kūną iškelt iš bunkerio ir palaidot. Nuėjom prie akmenimis užgrūsto bunkerio. Akmenis išmėtėm, prisikasėm prie jau apirusio lavono, klaiki smarvė. Atsivežėm karstą, iškėlėm kūną, kuris buvo be galvos, įdėjom į karstą ir, nuvežę į Pakalnius, palaidojom ant piliakalnio.

Kitą dieną sužinojau, kad manęs jau ieško enkavedistai. Teko vėl grįžti atgal į mišką. Nuėjau pas Grigaliūną, ir vėl prasidėjo viskas iš naujo: bunkeriai, stovyklos, partizaninis gyvenimas. Miške išbuvau iki 1949 metų, priklausiau *Sakalo*-Vlado Grigaliūno vadovaujamam būriui.

Iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“ (p. 89).

Vladas Grigaliūnas, s. Kazio-*Sakalas*, g. 1921 m. Ažugirių k., Leliūnų vlsč. Tėvas buvo Lietuvos kariuomenės kapitonas. V. Grigaliūnas mokėsi Utenos gimnazijoje, Karo mokykloje, buvo įstojęs į Lietuvos Vietinę rinktinę. Grįžus sovietų valdžiai, slapstėsi Ažugiriuose, apie Pakalnius, Kvyklius, buvo partizanų būrio vadas, Liūto rinktinės štabo narys, Liūto rinktinės spaudos ir propagandos skyriaus viršininkas, redagavo Liūto rinktinės štabo laikraštį „Laisvės šauklys“, buvo Vytauto apygardos ūkio ir ginkluotės skyriaus viršininkas. Žuvo 1948 03 07 Spulių k., netoli Alantos, susidūręs su 17 Alantos MGB karių grupe, vadovaujama leitenanto Budrino. Lavonas išniekintas gulėjo ant gatvės Alantoje, Utenoje. Iš Dauniškio duobės kūnas buvo pavogtas ir palaidotas Kvyklių k. kapinėse.

Mūsų būrys buvo gana didelis, dažniausia laikėmės prie Pakalnių miško, Stasio Kairio sodyboje, jo gryčioje mes davėm partizano priesaiką. Kairio namuose vykdavo įvairūs mūsų susirinkimai, čia ateidavo ryšininkai, čia buvo pagrindinis mūsų ryšio punktas. Kairiai turėjo pirtį, joje mes prausdavomės, šiuose namuose buvo gydomi sužeisti arba šiaip susirgę partizanai ir, kaip nekeista, Stasys Kairys tik kartą buvo suimtas, tardomas, mušamas, bet laimingai grįžo į namus viską iškentėjęs, net į Sibirą jų neišvežė.

Pamenu, Pakalnių bažnytkaimy 1945 m. vyko šv. Jurgio atlaidai, mes ginkluoti demonstratyviai vaikštinėjom per atlaidus, ir jokių išdavysčių...

Pirmoji išdavystė buvo, kai suėmė mūsų ryšininkę iš Antalgės Vandą Liubartaitę. Ją išdavė irgi antalgietė Valė Černiūtė. Tokia ten ir išdavystė... Černiūtę areštavo, įkirto gerai į kailį, ta ir prašnekėjo, neišlaikė kankinimų mergaitė.

Netoli Pakalnių, Viskėnų kaime ties Jaurų kalnu, miške padarėm stribams pasalą. Po to Ažugirių laukuose buvom užklupę stribus. Ne vieną kartą buvom konfiskavę Leliūnų valstybinio kooperatyvo prekes, iš Alantos pieninės konfiskuodavom sviestą. Kartą iš Alantos išsivežėm pilną sunkvežimį galvijų. Kadangi mums reikėjo maitintis, apsirengt, buvome priversti susigrąžint nors dalį tų gėrybių, kurias iš mūsų kaimo ūkininkų buvo konfiskavę okupantai.

Kartą mes stovėjom palei Ilgio ežerą, netoli kelio, netikėtai pro mus į Leliūnų pusę pravažiavo stribai, o mes nepasiruošę... Tokia nepatogi vieta, nei jų pavyt. Nutarėm kirsti Ilgį ir prieš pat Leliūnus pastoti jiems kelią. Viską atlikom kuo puikiausiai ir prieš Leliūnus iš už krūmų priedangos atidengėm į juos ugnį. Stribai sukrito į pakelės griovį, pro šalį važiavo keli vežimai civilių žmonių, teko apšaudymą nutraukti ir patiems pasišalint. Mūsų pasala nepavyko, netinkamai suvadovavo būrio vadas Grigaliūnas.

Pasalai ties Jaurų kalnu vadovavo Juozas Meškuotis-*Anbo*. Ši pasala irgi nepavyko, nenušovėm nė vieno stribo. Vėliau J. Meškuotį sušaudė patys partizanai, kadangi jam smarkiai buvo pairę nervai, jis ėmė terorizuoti kaimo žmones. Partizanų Karo lauko teismo sprendimu jis buvo sušaudytas.

Juozas Šapoka-*Barzda* (Antano Šapokos-*Uosio* brolis) žuvo Vosgėlių kaime. Jis su tokiu A. Momeniškiu (civiliu žmogumi) iš Gojaus vienkiemio mylėjo tą pačią merginą, kuri su jais abiem ir draugavo. Momeniškis, keršydamas savo konkurentui, įskundė jį enkavedistams. Pats juos atvedė, kai šis buvo atėjęs pas merginą. Šapoka dar spėjo išbėgt iš gryčios, bet lauke jį nušovė.

Mes su Grigaliūnu išsikasėm bunkerį tarp jo ir mano namų. Kai pareidavau į namus pasikeist drabužių arba atsinešt maisto, mama ant kelių atsiklaupusi maldavo, kad neateičiau į namus su ginklu. Pastebės kas nors, žūsim visi, sudegins namus. Aš ir paklausiau motinos. Atsinešu ginklą iki sodybos medžių, paslepiu po šakomis ir einu į kambarį. 1949 metų sausio 12 dieną pareinu, mama ir sako:

– Kažin, ar mūsų kas neseka, naktimis lyg kažkas vaikšto aplink namus...

Tik baigė ji šnekėt, pasipylė rusai. Man nė kur dėtis. Ir ten puolu, ir ten, bandžiau per langą šokt, bet pastebėjau už langų stovinčius kareivius. Ėmė daužyt duris, mama atidarė, ir suvirto keliese automatus atkišę. Mane suėmė. Kartu su rusų kareiviais buvo ir Utenos stribai. Visus namus išvertė, ne tik gryčią, bet ir tvartą, klojimą krėtė, badė metaliniais virbais iki pat aušros. Su jais kartu buvo ir Utenos stribų vadas Zbignevas (Sbitnevas?).

Prieš išvedant mane iš namų, atsisveikinau su motina amžiams, nes tuomet buvau įsitikinęs, kad toli jie manęs nevarys, pasives kiek ir nudės, po to pasakys, kad bėgo...

Atvarė mane į Uteną. Prasidėjo tardymai. Mušt nemušė, bet kitokias priemones naudojo norėdami prakalbinti. Ant taburetės kampo pasodina ir palieka kelias valandas taip sėdėti atsirėmus tik uodegikauliu arba į kampą pastato ir turi stovėt visą naktį, į sieną nebandyk atsiremt. Keletą naktų praleidau taip vadinamame „KPZ“, po to nuvedė į saugumo rūsį. Čia sienos krauju aptaškytos, ant grindų irgi kraujo klanai. Kai įvedė į kamerą, prieš užrakindamas duris „nadziratelis“ priminė:

– Ir tau šitaip bus, jei nekalbėsi...

Per visą naktį nesumerkiau akių. Raktai tik suskamba, ir pasigirsta vyrų arba moterų klyksmas. Į kampą įsispraudžiau ir iki ryto ištupėjau drebėdamas iš baimės,

bet pas mane niekas neatėjo. Kai rytą atėjo ir paklausė, ar apsigalvojau, ar šnekėsiu tiesą, tada jau atkakliai ėmiau gintis – jokiame miške su ginklu nebuvau, niekam nepriklausiau. Per dieną tardė, o pavakary išvedė į lauką, įdavė į rankas kastuvą ir prie saugumo pastato liepė kast duobę. Iškasiau maždaug gilumo sulig keliais, prižiūrėtojas ir klausia:

– Ar katalikas?

– Katalikas, – atsakiau.

– Tai persižegnok.

Persižegnojau. Kaip trenkė iš užpakalio, matyt, prie pat ausies buvo prikištas šautuvo vamzdis. Visai apkurtau, nieko nebegirdžiu ir nesuprantu, ar aš dar gyvas ar jau nušautas. Tik pajutau, kaip pagriebė už apykaklės, įtempė atgal į saugumo pastatą ir vėl ant kėdės kampo pasodino. Sėdėjau sėdėjau, tik tamsu akyse pasidarė ir nugriuvau. Atsipeikėjau visas šlapias, buvau vandeniu apipiltas. Taip tęsėsi dar kokį mėnesį. Po to išvežė į kalėjimą. Kalėjime irgi tardė iki sudarė bylą.

Vieną kartą atveda mano kaimyną stribą Juozą Katiną akistaton ir klausia jo, ar jis mane pažįsta. Šis sako: „Pažįstu, pažįstu...“. Manęs klausia, ar aš jį pažįstu. „Kaimynas mano, kaipgi aš jo nepažinsiu“, – sakau tardytojui. Tuomet liepia Katinui šnekėt viską apie mane. Na ir pradėjo Katinas aiškint: kokiu arkliu jodinėjau, kokiu ginklu buvau ginkluotas... Viską išdėjo. Tardytojas atidarė stalčių, padavė Katinui papirosų pakelį ir liepė eit. Po to atvedė kaimynę Veroniką Navikienę iš to paties kaimo. Ji nesakė, kad aš su ginklu vaikščiojau, tik pasakė, kad partizanams aukas rinkau. Po jos atvedė Kostą Karalių, kuris irgi pasakė, kad partizanams aukas rinkau. Po šių akistatų manęs jau nebeklausinėjo, apklaustieji „liudininkai“ parašė man nuosprendį.

Teisė Maskvos „Osoboje sovieščianije“ dešimčiai metų lagerio. Beveik visus metus ir atsėdėjau. Teko pabūti Magadano lageriuose: Berlage, Areze, Arkagaloje, Lezgitove.

Pasakoja **ANTANAS KAZAKEVIČIUS-*NARSUTIS, VIESULAS***

Užrašyta 1998 03 29
Bikūnų k., Utenos r.

Gimiau 1925 metais Bikūnų kaime, Utenos rajone. Šeimoje augome dviese su seserimi. Tėvai turėjo 11 ha žemės.

Po rusų okupacijos gyvenome namuose pas tėvus, dar nesislapsčiau. Kartą pamačiau ateinant šešis man gerai pažįstamus stribus: vieni iš Bikūnų, kiti iš Zabičiūnų kilę, jauni vyriokai, maždaug mano metų. Supratau, kad jie manęs ateina. Prieš tai vienas Zabičiūnų stribokas buvo perspėjęs mano tėvą, kad išsinešdinčiau iš namų, jei nenoriu pakliūti į jų rankas.

Nieko nelaukęs sprukau, pasileidau per kalnelį ir tolyn nuo namų. Įėję į gryčią, jie ėmė klausinėti, kur aš. Tėvas pagūžčiojo pečiais, atseit gal karvių pažiūrėt išėjęs ar kur kitur... Jie atsisėdo ir laukia manęs, o aš įlindau į tokį beržynėlį ir tupiu, laukiu, kada jie išeis iš mūsų namų. Nebesulaukę manęs, išėjo. Nuo to laiko saugojausi. Neilgai trukus vyresni kaimynai pasitraukė į mišką ir sudarė partizanų būrį. Iš Bikūnų kaimo į mišką išėjo apie septyniolika vyrų: Adolfas Slapšinskas, Leonas

Slapšinskas, Jonas Urbonas, Bronius Urbonas, Namajūnas, Jonas Kanapeckas, Stasys Kanapeckas-*Erškėtis*, Jonas Jakštas, Balys Jakštas, Leonas Braknia (kitur – Braknys) – žuvo pirmose kautynėse Vaiskūnuose, Sirutis (tėvas) – netrukus žuvo, Kazys Sirutis (sūnus) – vėliau legalizavosi, gyveno Kaune.

Kai susidarė vietinis apie dvidešimties vyrų būrys, pas mus ateidavo partizanai ir iš gretimų apylinkių. Tada mūsų Eimučio būriui vadovavo Adolfas Slapšinskas-*Erškėtis*.

Pirmosios kautynės vyko Vaiskūnuose 1944 metų gruodį. Tada žuvo Leonas Braknia ir Šutas, kilęs iš Daugailių apylinkės. Privažiavo daug rusų kariuomenės, o mes buvome visai greta. Vakare ėmė leist raketas, rusų kareiviai pabuvo iki ryto ir išvažiavo, o mes pasiėmėm žuvusiuosius ir palaidojom.

1945 metų rudenį rusai mus apsupo Bikūnų kaimo pakraštyje, Ilgamišky. Ten buvo iškasti mūsų bunkeriai, galvojom žiemoti, bet užpuolė rusai, teko su jais susikaut. Jonas Urbonas su Jakštu buvo išėję į žvalgybą, grįždami susidūrė su jais. Urboną sužeidė, o Jakštą paėmė gyvą. Urbonas atėjęs pasakė, kad ties Bikūnais pastebėjo rusų kariuomenės judėjimą. Grįžtančius juos jau pasitiko miške. Netrukus pasigirdo šaudymas kitoje miško pusėje, supratom, kad rusai mus supa. Tada vieni pasitraukė, o mes keturiese likom priedangoje ir išsidėstėm eglyne. Kaip buvo manyta, pirmiausia rusai ir užėjo tiesiai į mus. Pamatę atslenkančius rusus, atidengėm ugnį. Tie sukrito ant žemės ir ėmė pliekt. Gerai apsišaudę, mes atsitraukėm ir rusai atsitraukė. Perėjom į kitą eglyno pusę, žiūrim – ateina Jakimavičius. Jo trobesiai buvo prie pat miško, jis slapstėsi nuo kariuomenės. Mes pasiūlėm jam paimt šautuvą ir kartu su mumis trauktis, bet jis kategoriškai atsisakė. Atseit jis turįs klojime pasidaręs slėptuvę, įlįsiąs ten ir prabūsiąs. Bėgdami mišku, matėm už storo uosio stovintį kareivį. Mes į jį nešovėm ir jis į mus nešovė. Atbėgom į pakraštį, apsistojom ant kvartalo linijos, bet nusprendėm, kad čia rusai gali surengt pasalą. Jakimavičius miško pakraščiu nuėjo savo namų link ir įlindo į slėptuvę klojime. Pribėgom paežerę, čia rusai į mus pradėjo šaudyt, bet atstumas buvo didelis, jie nė vieno mūsų nekliudė. Ten, kur pasitraukė mūsų būrys, mes prasimušt negalėjom, nes kelią užkirto kareiviai. Kiti kareiviai išsidėstė ant kalniuko ir laukė, kada mūsiškiai užeis. Mūsiškiams pasirodžius, rusai į juos atidengė ugnį, o mūsų vyrų kulkosvaidis užsikirto. Jie dar bandė atsišaudyti iš automatų, bet jėgos buvo nelygios. Žuvo vadas Adolfas Slapšinskas ir jo pavaduotojas Jonas Kanapeckas.

R. K. p a s t a b a: B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ pažymėta, kad Ilgamiškyje 1944 12 03 žuvo Jonas Kanapeckas, Adolfas Slapšinskas ir Leonas Braknys. Informaciją suteikė J. Kanapecko sūnus E. Kanapeckas. Aš labiau tikėčiau Antanu Kazakevičiumi, kadangi jis dalyvavo kautynėse (p. 101).

Mes perbėgom į kitą mišką, sugulėm atžalyno pakrašty ir laukėm. Pamatėm, kad atbėga ir likusieji mūsiškiai. Tada visi kartu persikėlėm dar į kitą mišką, o vakare grįžome atgal.

Jakimavičių rusai, matyt, pastebėjo lendant į klojimą. Atėję padegė visus trobesius. Kartu sudegė ir Jakimavičius, liko tik jo žmona su vaikais. Slapšinsko ir Kanapecko palaikus rusai ištempė į miško pakraštį. Slapšinskui nupjovė pirštą su vestuviniu žiedu, atėjo pas Petrą Baraišį ir sako:

– Eik, pasiimk, tavo sūnų nušovėm...

Tas sako, kad aš sūnaus neturiu.

Kairionių kaime tokį senuką visai be jokios kaltės nušovė. Paskui visus kaimo vyrus, kuriems dar nereikėjo eiti į kariuomenę, suvarė į vieną vietą. Vienas iš Stasiškių šeimos buvo nesveiko proto, nors pagal amžių tiko kariuomenei, bet jo neėmė. Tai iš suvarytų vyrų būrio jį pasivedė šalin ir nušovė, kitus nuvarė Utenon, ten kiek patardė ir paleido. Nukankino šešiolikos metų berniokėlį Povilą Grušinską iš Bikūnų kaimo. Musteikių kaime jį pagavo, nuvedė prie ežerėlio, išsukiojo rankas. Apkaltino tuo, kad jo tėvo brolis slapstėsi. Ką gi vaikas galėjo žinoti, kur dėdė slapstosi. Matyt, tikėjosi, kad kankinamas išduos. Nukankinę vaiką įmetė į ežerėlį.

Kai išsklaidė mūsų būrį, mes keturiese – aš, Antanas Namajūnas, Pranas Šikšnys ir Jonas Slapšinskas – sutarėm eit į Dusetų apylinkes, Baraukon, kadangi ten veikė partizanų būrys. Mes su jais kartais susitikdavom. Sakom, pasitarsim su vyrais ir bandysim trauktis į didesnius miškus.

Pasiėmėm maisto ir nuėjom į Barauką. Mums įeinant į mišką, pradėjo snyguriuot, taigi liko pėdų žymės. Miške mus apsupo. Pasirodo, mūsų būrį išdavė eigulys Šura. Jo sūnus prisiplakė prie partizanų, nors jam dar nereikėjo eiti į kariuomenę, bet, matyt, specialiai pasiuntė sekti partizanų. Šura dirbo eiguliu ir gyveno Baraukos miške. Rusai nežinojo, kad mes esame šiame miške. Kai prasidėjo šaudymas, Šuros sūnus bėgo į kareivių pusę, bet jį nušovė, neaišku kas: partizanai ar rusai.

Kai išgirdom šaudymą, pasislėpėm dar nuo karo likusiuose bunkeriuose. Atsinešėm šieno ir laukiam vakaro. Vakare tarėmės eiti pas eigulį pasiteirauti, kur partizanai, bet netrukus netoliese pasigirdo smarkus šaudymas. Išlindom iš slėptuvės ir pamatėm bėgant apie penkiolika rusų kareivių. Atidengėm į juos ugnį. Atsiguliau už plataus ąžuolo, kiek tolėliau buvo didžiulio ąžuolo kelmas. Rusai kelis kartus mus puolė. Pasikelia nuo žemės ir šaukia „Ura!“, tada kertu į juos automato seriją, jie vėl krinta ant žemės. Tuo metu mano draugai traukėsi, kiek galėjau, juos dengiau. Pastebėjau, kad rusai ir gulėdami rėkia „Ura!“. Kai mūsiškiai atsitraukė į tankesnį eglyną ir ėmė atsišaudyti, tada pakilau ir ėmiau trauktis. Tuo metu iš šono trenkė tiesiai į mano automatą, tik gelžgaliai pasipylė. Matau, vejasi mane ruskis, ant galvos užsidėjęs „budionovo“ kepurę (su rageliu viršugalvy). Mano automatas jau nebeveikė, bet kai tik atsigręžiau ir atsukau vamzdį į jo pusę, ruskis iškart puolė ant žemės. Pajutau, kad sužeidė koją ties kulkšnimi. Kritau ant žemės, žiūriu, kad ir mano automatas guli už kelių žingsnių. Likau be ginklo, nebegrįžau jo pasiimt. Švarko kišenėje turėjau granatą ir vieno desantininko dovanotą suomišką peilį. Bet sprogstamoji kulka, matyt, nuplėšė švarkelio kišenę ir granata iškrito. Tą akimirką pamačiau priešais mane numestą kitą granatą. Šokau už ąžuolo. Kai granata sprogo, šokau į eglynėlį, tuo metu mūsiškiai pradėjo šaudyti. Bėgau šlubčiodamas. Sutikau Praną Šikšnį, pasakiau jam, kad esu sužeistas. Jis klausia, kur mano automatas. Pasakiau, kad automato nebeturiu. Šalia augo skarotos, šakomis žemę dengiančios eglės. Paprašiau, kad jis mane pakeltų. Įlipau eglėn, o jis atsitraukė. Netoli buvo ir Jonas Slapšinskas. Kur Namajūnas tuo metu buvo, nepastebėjau. Tik įlipau eglėn, išgirdau, kad Slapšinską surado, matyt, jis buvo sužeistas. Girdėjau, kaip stribai šaukė:

– Slapšinskas! Slapšinskas!

Pas mus Slapšinskų buvo daug, pavardėm jų niekas nevadindavo – arba vardais, arba pravardėmis. Vienas stribas ėmė aiškinti:

– Adolpa Kumeliuko! Adolpa Kumeliuko!

Slapšinskas jam sako:

– Ne! Aš gi Augusčioko Jonas!

Tuo metu pasigirdo pistoleto šūvis, kažkas suriko ir nutilo. Paskui stribai atėjo po egle, ilgai stovėjo ir šnekėjosi, o aš eglėje sėdžiu. Supratau, kad jie ant kalniuko dar vaikščiojo, matyt, manęs ieškojo. Vienas tuo metu atsigręžė į mano pusę, gal tris kartus iššovė pavienius automato šūvius, aš net nutirpau. Pagalvojau, kad mane pastebėjo, jaučiau, kaip kraujas teka į batą. Atsargiai palenkiau šaką žemyn, pamačiau, kaip jie apsisuko ir nuėjo. Po kurio laiko grįžo pro tą pačią eglę, maždaug už dešimties metrų nuo jos. Vienas dėjosi automatą ant peties ir pasižiūrėjo tiesiai į mane. Vėl nutirpau iš baimės, bet vėl manęs nepastebėjo. Nuėjo, grįžo atgal, dar pavaikščiojo ir dingo. Pradėjo temt, aš jau ruošiausi lipti iš eglės, kai išgirdau kažką šnekant. Pamačiau dar kelis praeinant, bet kas tokie, nesupratau. Nusprendžiau, kad buvo palikti slapukai, temstant jie pasitraukė iš savo postų.

Prisilaikydamas už šakų, nusileidau žemyn, atsirėmiau į žemę, bet supratau, kad paeit negalėsiu. Išsipjoviau lazdą, dvišaką galą įrėmiau po pažastimi, kitoje rankoje paėmiau trumpą lazdelę ir palengva slinkau. Matau, ateina vienas tiesiai į mane. Sustojo, pastovėjo ir nuėjo, aš, užsiglaudęs už medžio, tik akimis jį palydėjau. Nutariau išeit į kelią ir grįžt atgal savan kraštan. Prie ežero išgirdau šnekant, papirosą degant, kažką per tiltą važiuojant. Supratau, kad dar tebėra kareiviai, apsupimas dar nesibaigė.

Paežerėje ledelis jau vietomis kėlė, tad ropojau ir šliaužiau ežero pakraščiu, išėjau prie žuvininkystės ūkio. Kiek paėjau, žiūriu – ant kalniuko sodyba, po kiemą vaikšto daug žmonių. Nutariau eiti Vasaknų ežero link. Man reikėjo pereit skersai kelią. Matau – atvažiuoja arklių pora, vežimas pilnas prisėdusių, iš paskos dar keli eina. Pravažiavo pro mane, tada su tom lazdom perslinkau skersai kelią ir nuėjau į paežerę. Beeidamas išgirdau lyg kažką šlamant. Atsistojau už karklo ir stoviu: kas bus tas – bėgti juk negaliu. Ir šis žmogelis manęs nepastebėjo. Šiaip ne taip pasiekiau savo kraštą.

Gydžiausi apie metus. Iš pradžių buvau apsistojęs pas svetimus, vėliau tėvukas namuose padarė bunkeriuką: žemas, vietos nedaug, tik atsigult gali. Po kurio laiko man pasirodė, kad čia labai nesaugu. Žaizda užgijo, bet einant ta koja dažnai „atsijungdavo“ – nepatogiai atsistoji ir iškart klumpi. Ilgai dar negalėjau gerai vaikščioti. Vėliau išeidavau pas partizanus, bet toli nueiti jau negalėjau. Būdamas namuose, jokio ginklo neturėjau. Jeigu būtų mane atradę be ginklo, gal dar būtų nesušaudę, o jeigu būtų radę su ginklu, tuomet akivaizdu, kuo viskas būtų pasibaigę.

Kai mes patekom į susišaudymą Baraukos miške, tas Namajūnas įlindo į vandenį ir išgulėjo jame visą dieną, po to gavo džiovą ir legalizavosi. Ir mane kalbino, kad legalizuočiausi, žadėjo padėti... Jam neva padėjo toks Garmuliškio Likauskiukas (Likauskas), kuris dar prie vokiečių buvo išmestas kaip rusų desantininkas, su juo aš mokyklą lankiau. Nesusigundžiau tom vilionėm ir nėjau legalizuotis. Namajūnas dar kiek pagyveno ir mirė. Šikšnys ir Slapšinskas tada žuvo Baraukos miške.

Kai sugijo koja, vaikščiojom daugiausia dviese su Broniumi Urbonu, turėjom bunkerį. Išėjo jis kartą į Žaibiškius susitikt su Stasiškiais. Jo brolis su nelegaliais dokumentais gyveno Kaune. Bronius irgi turėjo vilties, kad brolis ir jam parūpins dokumentus, tada jis važiuos gyvent į Kauną. Žaibiškiuose jis pasikalbėjo su Stasiškiais, o grįždamas Vaiskūnuose užsuko pas Baranauskienę ir atsigulė daržinėje ant šieno. Rytą daržinę apsupo kareiviai, užlipo ant prėslo, rado jį miegantį ir nušovė.

Likau vienas. Kartais susitikdavom su Baliu Kazlausku-*Bijūnu* iš Garmuliškio kaimo. Vaiskūnų mokykloje Balys turėjo bunkerį. Ten jį kartu su žmona išdavė tokie Šlamai. Sušaudė abu. Šlamas dirbo fermoje, o Šlamienė mokyklos sarge. Šlamai nuo pat pirmųjų metų dirbo čekistams, daug kartų partizanai juos buvo perspėję ir geruoju prašė liautis, bet jie ir toliau dirbo savo juodą darbą. Po Kazlauskų išdavimo partizanai Šlamus sušaudė.

Kai galutinai pasveikau, iš savo rajono visai pasitraukiau. Kai gydžiausi ir vaikščiojau būryje, niekam nesirodžiau, be to, čia buvo giminių, nenorėjau, kad jie nukentėtų. Visi manė, kad mane nušovė Baraukoj, neva rado kažkur po šakomis ir atpažino. Taigi manęs tėviškėje nelabai ir ieškojo.

Tėvelį areštavo 1945 m. ir išvežė darbams į Vilnių, o ten maisto buvo labai mažai, tad jis paprašė, kad leistų parvažiuoti į namus pasiimti maisto. Susitarė su viršininkais ir jį išleido. Kai grįžo į namus, atėjo stribai, suėmė ir teisė, gavo 10 metų kalėjimo. Rusijoje tėvas ir mirė, į namus nebegrįžo. Mama su seserimi gyveno namuose. Ypač terorizavo motiną. Būdavo, paima ir laiko rūsyje, reikalauja pasakyt, kur sūnus, kur banditai. Kartą atėjo motinos suimti ir pašnabždomis pasitarė: „Tegul paruošia valgyt. Kai pavalgysim, tada suimsim...“. Kai motina išgirdo taip kalbant stribus, padavė jiems valgyt ir su dukra pasišalino. Nuo tada jos jau irgi slapstėsi, namuose nebegyveno. Vaikščiojo pas žmones: pas gimines pabūdavo, už pavalgymą dirbdavo.

Aš tada pasitraukiau už Antalieptės, grįžau tik po kelerių metų. 1949 m. įstojau į Audros būrį, kuriame išbuvau iki pat arešto. Būriui tada vadovavo Jonas Abukauskas-*Siaubas*.

Iš LYA (KGB) arch.; F. 3377, ap. 55, b. 166.
Pažyma apie Audros būrį

Būrys susiorganizavo 1947 – 1948 m. Iki 1949 12 04 vadovavo *Smūgis*-F. Stasiškis.

1. Abukauskas Jonas, s. Prano-*Siaubas*, *Vytenis*, g. 1927 m. Legalizavosi 1952 02 07. Nuteistas.
2. Zavadskas Juozas, s. Teodoro-*Paukštis*, *Durklas*, g. 1908 m. Legalizavosi 1952 05 13. Nuteistas.
3. Zamauskas Bronius-*Kietis*, g. 1928 m. Žuvo 1949 12 21.
4. Lukauskas Bronius-*Briedis*, *Kurmis*, g. 1928 m. Žuvo 1950 01 10.
5. Indrašius Bronius, Prano-*Rimgaudas*, g.1925 m. Mirė nuo žaizdų 1950 12 25.
6. Svilas Bronius, s. Povilo-*Aidas*, g. 1929 m. Žuvo 1951 09 28.
7. Ramanauskas Juozapas, s. Juozo-*Šarūnas* (*Baronkinis*), g. 1910 m. Žuvo 1951 09 28.
8. Stukas Povilas, s. Petro-*Tėvas*, g. 1905 m. Žuvo 1951 09 28.
9. Stukienė Ona-*Žemaitė*, g. 1905 m. Žuvo 1951 09 28.
10. Kanapeckas Stasys, s. Jono-*Erškėtis*, g. 1926 m. Žuvo 1952 04 10.
11. Abukauskas Vytautas, s. Prano-*Laisvūnas*, g. 1930 m. Žuvo 1952 09 21.
12. Sirutis Julius, s. Zigmo-*Eimutis*, g. 1931 m. Žuvo 1952 09 21.
13. Abukauskas Vytautas, s. Balio-*Žiedas*, g. 1930 m. Legalizavosi 1952 02 07. Nuteistas.
14. Rožė Albinas, s. Norberto-*Žygūnas*, g. 1928 m. Legalizavosi 1952 02 18. Nuteistas.
15. Pernavas Juozas, s. Alfonso-*Žvalgas*, g. 1923 m. Legalizavosi 1952 02 18.
16. Strelčiūnienė Veronika, d. Alfonso-*Aušra*, g. 1922 m. Legalizavosi 1952 02 18.
17. Paškonis Motiejus, s. Kipro-*Donkichotas*, g. 1918 m. Suimtas 1953 04 09.
18. Svilas Alfonsas, s. Povilo-*Streikus*, g. 1928 m. Žuvo 1953 02 28.
19. Kazakevičius Antanas, s. Juozo-*Narsutis*, *Viesulas*, g. 1925 m. Suimtas 1953 02 28.
20. Bislytė Stasė, d. Jono-*Ramunė* (*Klajūnė*), g. 1921 m. Slapstosi.

Dusetų apylinkėse tada laikėsi Bronius Svilas-*Aidas* ir Jonas Kublickas-*Šturmas.* Apie 1950 metų kovo mėnesį jie pasikvietė mane. Aš nuėjau, bet jų nebuvo. Dieną prabuvau, naktį atėjo ir jie. Po to dienojom Avyžių kaime pas Namajūną. Anksti rytą pamatėm, kad tiesiai į šitą sodybą ateina kareiviai. Aš net nebuvau apsiavęs batų, jie man sako:

– Tu greičiau aukis, mes traukiamės...

– Traukitės, aš pavysiu.

Pasiėmiau batus, matau – jie nubėgo į tokį slėnį. Apsiaviau, žiūriu į ateinančius kareivius ir galvoju: gal juos prisileist, visgi žiema, sniego daug... Išėjau į lauką, jie mane ir pamatė. Pradėjo šaudyti, aš apsisukau ir nubėgau paskui savo draugus. Pasivijau juos raistelyje, užbėgau ant kalniuko, draugai liko beržynėlyje. Galvoju: kai kareiviai bėgs slėniu, pasvilinsiu jiems padus. Kai šie ėmė bėgti slėniu, paleidau kelias automato serijas. Tuomet kaip davė į mane, tik beržų žievės pažiro. Įbėgau raistan, pamečiau vieną batą, po to nuspyriau ir kitą, toliau bėgau vienom kojinėm. Tame beržynėlyje dar kiek atsišaudėm, *Šturmą* sužeidė. Draugai ir sako: „Bėgam į fermą, pasiimsim arklius ir išjosim“. Sakau *Šturmui*: „Bėgam keliu“, bet jis nesutiko.

– *Aidas* kelią geriau žino, – tepasakė ir nubėgo paskui *Aidą*. Aš nubėgau į slėnį už fermų, ten geras kelias, rusai manęs nepastebėjo. Atsigręždamas mačiau iš už kalniuko kyšančias jų kepures. Priglusdamas prie žemės, trumpais perbėgimais įbėgau į kitą slėnį. Rusai pamanė, kad likau fermose, kratė ir ieškojo manęs. Anuos nusivijo. *Aidas*, pribėgęs prie sodybos, liepė šeimininkui paruošti arklius, o *Šturmas* nuėjo sodelin, susišukavo plaukus, persižegnojo, dar pažiūrėjo veidrodėlin, išsitraukė parabelį ir nusišovė. *Aidas* užsėdo ant arklio ir išjojo. Galėjo pabėgt ir *Šturmas*, bet, matyt, suabejojo, nebenorėjo gyvas pasiduot. Anksčiau jis jau buvo suimtas ir žiauriai čekistų sumuštas.

Atsigręžiau ir pamačiau nuo kalniuko leidžiantis dvi pastotes. Matau, kad man nebėra kur dėtis. Atsistojau už pušelės ir stoviu, galvoju: kai privažiuos, tada matysiu, ką daryt. Pasirodo, važiavo miškan vyras ir šešiolikos metų paauglys. Sustabdžiau juos ir paprašiau, kad važiuotų tuo pačiu keliu, kuriuo nubėgo mano bendražygiai. Paprašiau, kad vežtų Jūžintų šilan. Paėmiau vyro sermėgą, apsivilkau. Važiuojam važiuojam, tas vyras ir sako:

– Aš nebežinau kelio...

Man kažkodėl atrodė, kad jis tik apsimetė nežinantis. Pamačiau – ateina nuo vienkiemio žmogus. Sustabdžiau jį ir paklausiau, kur Jūžintai.

– Žinau, – sako.

Tada vežikui liepiau vienkiemyje palaukt, kol atvarys arklį, o tam liepiau vežti į Jūžintų pusę. Baigiant privažiuoti Jūžintų šilą, prie pieninės pamatėme stovintį sargybinį su šautuvu. Pasižiūrėjo į mus ir įėjo vidun. Mane nuvežė į tokį kaimelį, vežiką paleidau grįžti atgal, o pats nuėjau pas gyventojus. Paprašiau, kad pakinkytų gerą arklį, davė batus, lydintį berniokėlį. Sėdom į roges. Nuvežė jis mane už Duokiškio net 10 kilometrų. Tada bernioką paleidau, o pats patraukiau savais keliais.

Kartą su Pranu Pašiliu-*Žaibu* važiavom pro Alaušą. Buvo ruduo, naktis, tamsu. Tik įvažiavom į kryžkelę ir išgirdom:

– Stot! Kas važiuoja?!

Mes, nieko nelaukę, šokom iš vežimo, patraukėm po automato seriją ir bėgte ežero link. Įbėgom į tokią įlanką, labai nedaug trūko, kad būtų užbėgę mums už akių,

bet mes metėmės į šoną ir ežero pakraščiu šiaip taip nutolom. Atsišaudyt gi negali, iškart išsiduosi, kur esi. Tiesiog iš stribų rankų ištrūkom. Jie dažnai pasalaudavo kryžkelėse.

Vieno apsupimo metu teko veržtis pro kareivių liniją. Kareiviai mus praleido be jokio pasipriešinimo. Bėgom dviese, žiūrim – priekyje kareivis guli, dešimtšūvį šalia pasidėjęs, galvą rankomis apkabinęs. Mano draugas dar norėjo paimti dešimtšūvį, bet aš sudraudžiau, kad neliestų. Kitas kareivis, mus pamatęs, nuleido automato vamzdį žemyn, mes irgi tą patį padarėm. Nei jis šovė į mus, nei mes į jį.

Utenoje stovėjo rusų NKVD kariuomenės garnizonas. To garnizono viršininkas, galiu pasakyt, buvo protingas ir gana žmoniškas mūsų atžvilgiu. Utenos miškuose skambėdavo partizanų dainos, garnizonas, būdavo, atvažiuoja, praeina kur nors keliukais ir vėl grįžta atgal į miestelį. Žinoma, tai tęsėsi labai neilgai. Čekistai pajuto, kad kažkas ne taip, garnizono viršininką tuoj pat pakeitė, garnizoną taip pat iškėlė kitur, vietoj jo atkėlė kitą.

Pas Stukus kareiviai darė kratą, ieškojo bunkerio. Vienas kareivis žemes badė badė durtuvu ir aptiko bunkerio dangtį. Užlipęs kojomis dar patrepsėjo, po to garsiai nusikeikė, kad čia nieko nėra, be reikalo jis vargsta. Bunkeryje sėdėjom trise ir laukėm, kada atidarys. Taip ir nesulaukėm. Kai tas kareivis nusikeikė, tada ir kiti spjaudydamiesi išėjo iš gryčios. Tai va, kokių dalykų kartais pasitaikydavo, kartais patys rusų kareiviai nebuvo suinteresuoti surasti partizanus.

Duokiškio apylinkėse, viename nedideliame beržynėlyje, sėdėjom bunkeryje, o šalia jo buvo sukrauta krūva akmenų. Atvažiavo kariuomenė, apsupo apylinkę ir smarkiai išieškojo mūsų mišką. Dieną naktį ėjo pulkai: vieni grįžta, kiti eina. Netoli mūsų bunkerio ant kalniuko buvo įsikūręs jų štabas. Pasistatė didelę palapinę, aplink apkasė griovelį, kad vanduo nepatektų į palapinės vidų, nes labai pradėjo lyti. O vanduo nuo palapinės ir nuo kalniuko tiesiai į mūsų bunkerį... Mes sėdim vandeny, nors gerk, tik valgyt neturim ko. Tris dienas išsėdėjom vandenyje. Ryšininkas pas mus ateit negali, nes pro jo namus kareiviai nuolat vaikščioja, o netoli bunkerio štabo palapinė pastatyta.

Noriu prisiminti Povilą Stuką. Daug kas jį laikė vėjavaikiu, negudriu, o iš tikrųjų jis buvo didelis patriotas, labai protingas, netgi talentingas juokdarys, bet kartu ir avantiūristas. Bikūnuose gyveno aršus sovietų valdžios aktyvistas Povilas Likauskas, turėjo šautuvą, kurį visada ant peties nešiodavosi. Susitinka jis kartą su Stuku prie Kairionių, Stukas jam ir sako:

– Žinai, Povilai, ką aš galvoju?

O Likauskas sėdi ant arklio, šautuvas jam ant peties, sako Stukui:

– Nežinau.

O Stukas numykdamas jam:

– Na, tai aš beveik jau žinau... Tu – banditas.

Kai taip pasakė, Likauskas tik rankomis sumojavo, arklys krūptelėjo, pasisuko, o Stukas tuo metu peilį iš kišenės (jis nešiodavosi kišenėje suomišką peilį), tik šmaukšt, nupjovė šautuvo diržą, kita ranka už šautuvo ir stovi vamzdį atkišęs į Likauską. Likauskas nieko nelaukęs kirto arkliui ir šuoliais pasileido per laukus. Tą šautuvą Stukas parsinešė į namus. Iš to paties kaimo kurį laiką nuo rusų slapstėsi toks Stankūniukas (Stankūnas), vėliau ir jis išėjo stribynan. Šitas Stankūniokas jam ir sako:

– Nešk ir atiduok tą šautuvą. Ateis stribai, sudegins namus ir tave dar nušaus...

Stukas pabijojo nešti šautuvą į stribyną, tai nunešė Likausko tėvui ir atidavė šautuvą. Taip laimingai viskas baigėsi.

Kai 1940 m. atėjo rusai, po kaimus važinėdavo visokie agitatoriai. Vieną kartą jie atvažiavo į Vaiskūnus, su jais toks kuprelis Skrickus. Jie trys ar keturi buvo. Kaime gyveno toks Juozas Puteikis, irgi šposininkas. Stukas pasikinkė porą arklių, ilgiausias dišlius, į priekį atsikišęs. Agitatoriai važiuoja atgal, o šitie abu susiruošė juos palydėt, važiuoja vieni paskui kitus. Privažiuoja kiek galima arčiau, arklius stabdo, tai tas dišlius iš inercijos trenkia agitatoriams į nugaras. Tie nebeapsikentę sustabdo savo arklius, išlipa iš vežimo, prieina prie Stuko ir gražiuoju prašo, kad toliau jų nebelydėtų.

Būdavo, jeigu Stuką pasišaukia į Užpalius stribynan, jis užsimauna suplyšusias kelnes su raudonais lopiniais, užsideda suplyšusią kepurę, snapelis aukštyn užriestas, žilvičio lazda rankoj. Drožia dideliais žingsniais, pasiramsčiuodamas. Jis labai mokėjo reikiamu momentu tobulai atlikti pasirinktą vaidmenį, kuris visada jį gelbėjo iš keblios padėties. Šis žmogus su mirtimi tiesiog žaidė tarsi vaikas, net kritiškiausiu momentu priešai jo veide matė ne išgąstį, o linksmas akis, atvirą ir pasitikintį žvilgsnį, o tai juos tiesiog glumino.

Stankūnai buvo Stuko kaimynai. Stankūnų sūnus, išėjęs į stribyną, labai palaikė Stuką, dažnai stribus pravesdavo pro šalį. Jei kada užeidavo, Stukas tuoj juos kviesdavo prie stalo, mėšluotom rankom čiupinėdavo ir pjaustydavo lašinius, šiems kaipmat apetitas pradingdavo. Bet vieną kartą žmogus priėjo liepto galą. Stribai jo namuose rado nuotraukas, kuriose buvo jis ir dukros nusifotografavę su partizanais. Tuomet Stuko vaidinimai baigėsi, čekistai perkando jo gudrybes, ėmė persekiot, teko žmogui išeit miškan. Miške ir žuvo.

R. K. p a s t a b a: apie Povilą Stuką plačiau Mato Paškonio prisiminimuose (A. P. P., I d., p. 746).

Mane paėmė 1953 metų vasario mėnesį. Prieš tai gavau iš apygardos vado Broniaus Kalyčio-*Siaubo* laišką, kuriame jis išreiškė norą su manim susitikti ir prašė paskirt susitikimo vietą. Parašiau jam laišką ir priminiau, kad susitiksim ten pat, kur ir praėjusį sykį buvome susitikę, t. y. pas Prievelį už Užpalių.

Kai nuėjom su Alfonsu Svilu-*Streikumi*, Kalytis priėjo prie manęs ir sako:

– Aš vienas čia būsiu jums pažįstamas...

Pas mus buvo tokia tvarka: jeigu tik vienas yra pažįstamas, galima jo neprisileisti. Be to, jis dar paaiškino, kad rinktinės vado adjutantas nuėjo atsivesti kuopos vadą, dienosim prie Kušlių miško. Įėjom į kambarį, priėjo arčiau ir tie, kurių aš nepažinau. Kalytis dar pakalbėjo, pasakė, kad yra rimtų reikalų, reikia ruoštis pavasariui, mūsų nedaug liko, viską reikia pertvarkyti. Tarp kitko dar paminėjo ir Matą Paškonį, ten gali būti ir *Donkichotas* (M. Paškonis) atėjęs. Aš pagalvojau, kad gal ir jis turi ryšį su rinktinės adjutantu *Žaibu*. Jie visi čia buvo atvažiavę arkliu. Išėjom į lauką: jie keturi, o mes – du. Vienas atsisėdo, mes dar nesėdam, tas sako:

– Sėskit! Sėskit!

Mane pasodino prie savęs, iš kito šono Kalytis atsisėdo. Aš atsidūriau vidury tarp jų, priekyje atsisėdo dar vienas. Priešakyje pėsti ėjo Svilas ir vienas jų, kad netikėtai neįvažiuotume į rusų pasalą. Jau baigiam privažiuot Kušlių mišką, tas, kuris ėjo priešakyje, šovė į Svilą. Aš automatą laikiau ant kelių. Kai tik išgirdau seriją, surikau: „Šokam iš vežimo!“. Kalytis su tuo kitu griebė man už rankų, o kuris vadelio-

jo arklį, ištraukė iš rankų automatą. Išsukau ranką, susiriečiau ir graibau dėklą, kad galėčiau išsitraukti pistoletą, bet pistoletas iš dėklo sunkiai išsiimdavo. Susirietęs niekaip negaliu ištraukt pistoleto ir iš Kalyčio išsukt ranką, laiko kaip replėm suėmęs. Tada lošiausi atgal ir bandžiau trenkt į smakrą šitam, iš kurio buvau išlaisvinęs ranką, bet šis spėjo ją sugriebt. Tada jau dviese užgulę surišo rankas, abu net dreba. Aš klausiu: „Ko jūs drebat? Šaukit. Jūs bijot mane nušaut?“. Kalytis sako:

– Ne, tavęs nešausim, tu dar būsi mums reikalingas...

Iš pradžių jie mane apkaltino, kad aš nevykdau partizanų įsakymų, todėl jie mane surišo. Aš greitai perpratau jų gudrybes, suvokiau, kad patekau į provokatorių rankas. Tuo metu iš miško pradėjo leisti raketas. Ten buvusieji jau buvo apsupti. Svilas kurį laiką dar buvo gyvas, girdėjau, kaip su juo kalbėjo provokatoriai. Iš pradžių iš eglyno šovė į Svilą ir į tą kitą, šalia einantį, o jie bandė atsišaudyti. Svilas dar iškart nekrito, supratau, kad jam pataikė į pilvą. Jis krito gal tik po trečios serijos.

Jie mane gerai pakratė, rado vieną granatą, tuoj nukabino, o kita, vadinama „šampalinė“, buvo už nugaros. Mano rankas pririšo prie rogių skersinių, tad granatos niekaip negalėjau iškrapštyt. Nuvežė miškelin, tuoj prilėkė kareivių. Kai nuvežė į Vyžuonas, mačiau, kaip Svilą kėlė į sunkvežimį. Paskui ir mane pasodino to paties sunkvežimio kėbule, bet Svilo nemačiau, šalia stovėjo tokia ilga dėžė, matyt, jį toje dėžėje paslėpė. Mane apsėdo iš visų pusių, rankos surištos už nugaros, o viena granata taip ir liko, jos nerado. Vienas pačiupinėjo mano rankas, pasakė, kad šaltos ir nutirpusios, tai atrišo. Aš vis nugarą patrinu į bortą, jaučiu, kad granata tebėra. Žinau, kad jos neištrauksiu, bet galvoju: atsuksiu dangtelį, patrauksiu ir griūsiu ant kėbulo grindų, susisprogdinsiu ir dar kelis čekistus užmušiu. Vienas pastebėjo, kad graibau už nugaros, sako:

– Ko tu ten graibai?

– Rankos tirpsta, – sakau jam. Tuoj ėmė čiupinėt drabužius ir rado granatą.

– O, bliat! Matot, ką jis turi! – sušuko čekistas.

Dar kartą perkratė, bet jau nieko neberado. Ta granata buvo visa mano viltis, išsigelbėjimas nuo laukiančių kančių. Iš Vyžuonų nuvežė į Uteną, pasikvietė į kabinetą. Ten kažkoks lietuvis labai rėkė ant manęs, o kiti du sėdėjo ir klausėsi, kaip tas išsigimėlis šaukia išvertęs gerklę.

– Dabar padėsi mums, būsim visi draugai, – aiškino Kalytis.

Utenoje palaikė pernakt, o rytą išvežė į Vilnių, tiesiai į Saugumo ministerijos rūsį. Uždarė į kamerą, kurioje stovėjo trys metaliniai gultai, ant dviejų buvo užmesti čiužiniai, ant vieno iš jų sėdėjo pilietis, ant pečių užsimetęs lietuvišką „šinelį“. Mačiau, kad gerokai anksčiau sužeista jo ranka, ant suoliuko šalia jo padėta duonos, dešros, cukraus. Net nustebau, kad čia taip gerai maitina. Tuoj jis ėmė klausinėt, kur ir kaip mane paėmė, pats atseit buvo išmestas kaip desantininkas. Netrukus mane pakvietė į tardymą, grįžtu, draugo jau nebėra, tik girdžiu, kad kitapus sienos kala, matyt, perduoda žinias morzės abėcėle. Taip praėjo dar viena diena. Atnešė valgyt – pavalgiau, atnešė arbatos – išgėriau. Atėjo vakaras, lova švariai paklota, patalas baltas, bet aš nenusirengęs, su batais atsiguliau, vis kažko lyg laukiu. Taip mano užmigta. Atrodo, naktį prabundu, žiūriu – aplink mane stovi keli su baltais chalatais, vienas, girdžiu, kalba:

– Sakyk sakyk, sakyk sakyk, – bet aš vėl atsijungiau ir nieko daugiau nebegirdėjau.

Gal jie man ko nors uždavė, nes lyg per miegus vis girdėjau tarsi manęs ko klaustų. Kada atsibudau, neprisimenu. Po tardymų manęs jau nebepavesdavo, tiesiog vilkte atvilkdavo į kamerą, sumušdavo iki sąmonės netekimo. Būdavo, užduoda tokius klausimus, kurie man visai negirdėti. Jie patys gerai žino, kad aš ten nebuvau, o vis vien muša, kankina, reikalauja prisipažint. Vieną žmogžudystę labai norėjo man prisiūt, o tuo metu aš net ginklo neturėjau. Ypač vieną skausmingą kankinimo būdą naudojo – kišdavo pirštus už žando. Jei spėji smarkiai sukąst dantis, dar gali iškentėt, bet jeigu pirmiau suvaro pirštus, labai blogai. Arba kažkurioj nugaros vietoj taip trinkteli, rankos iškart aptirpsta, visai nebejunti, kad jos yra. Vienas budelis išimdavo kėdės koją ir ja velėdavo, o tardytojas – žydas Gumaranovas (pavardė ne visai tiksli) gumine lazda mušdavo. Ką vertėjas tardytojui išversdavo, nežinau, nes tada rusiškai visai nemokėjau. Būdavo, rašo rašo, palieka kelias eilutes tuščias ir vėl rašo, o ką vėliau į tuščias eilutes įterpia, negi man sako. Paskui liepia pasirašyt, aš nepasirašau, bet jiems nepasipriešinsi. Lazdomis ant žemės paguldo, gulinčiam popierius pakiša, tada pasirašau.

Kartą uždarė į metalinį „boksą“, pajutau, kad iš kažkur garus paleido, rankas tarsi žuvies žvynais aptraukė, nebeprisimenu, kaip mane iš „bokso“ išleido. Po to nuvedė tardyt. Kiek patardė, liepia pasirašyt, protokole pažymėta data. Žiūriu į datą ir galvoju, kad trūksta dviejų dienų. Kaip čia galėjo būti? Kur aš buvau tas dvi dienas?

Mano „frenčiukas“ buvo kariškas, netrumpas. Tuo „frenčiuku“ apsirengusį vesdavo į tardymą. Tada buvau ilgais plaukais. Vienas budelis paėmė mane už plaukų, prilenkė prie žemės ir atstojo „frenčiuko“ skvernai. Žydas gumine lazda šėrė, nepataikė per juosmenį, tik per skvernus pliaukšėjo. Mane juokas suėmė. Jis nusikeikė riebiai, pastūmė ir tą dieną daugiau nebemušė, po to su „frenčiuku“ į tardymą daugiau nebevesdavo. Mane tardė keli tardytojai. Buvo ir vienas lietuvis, toks su akiniais. Keletą sykių buvo pasikvietęs, bet jis manęs nemušė, tik rėkė. Labai mandagiai tardė kažkoks leitenantas jūrininko uniforma. Vieną naktį keturiese išvarė ir koridoriais vedė aukštyn, žemyn. Nuvedė į kabinetą, žiūriu – ant stalo prikrauta ginklų. Pagalvojau, kad kokius partizanus sušaudė. Pradėjo ant manęs rėkt, pastumdė vienas nuo kito, klausia ir vienas, ir kitas. Iškart dar atsakinėjau, paskui nutilau. Kaip davė į sprandą:

– Ko nešneki?!

– Nespėju, – sakau.

Ir vėl to paties klausia.

– Va, langas atidarytas, šok! – galvojo, gal šoksiu iš kažkelinto aukšto.

Tardė daugiau kaip pusę metų. Iš pradžių smarkiai mušė, vėliau vis rečiau pakviesdavo ir jau nebemušdavo. Tardymo metu klausinėjo apie vieną sodybą. Man liepė nupiešt, kaip išsidėstę sodybos trobesiai. Aš tą sodybą gerai žinojau, bet nupiešiau ne taip, kaip yra. Jie tada man sako:

– Ką, tu mus kvailiais laikai?

Dar pamušė gerai ir patys nupiešė, liepė man ant piešinio pasirašyt. Pasirašiau, bet kam jiems trobesių išsidėstymo planas buvo reikalingas, taip ir nesupratau.

Iš LYA (KGB) arch. Švenčionėlių MGB sk., F. K-1, ap. 16, b. 994 (39/23).

P. 27. Naudojant suimtą Balį Žukauską *Narsučio* būrio paieškai, šis bandė iššifruoti SG, bet tam buvo užkirstas kelias. Žukauskas elgėsi labai blogai.

P. 28. Naudojant Žukauską, 1953 02 28 buvo sulaikytas *Narsutis* ir vienas banditas nukautas. Taip pat, jo duomenimis, 1953 03 01 bunkeryje suimtas banditas *Akimas*. Manome, kad toliau Balį Žukauską naudoti nėra prasmės, todėl jo bylą Nr.19157 perduoti tardymui.

P. 74. 1953 01 04 agentas *Ramojus* (B. Kalytis) nuvažiavo pas ryšininkę Albiną Prievelytę, gyvenančią Bajorų kaime, ir paliko laišką *Narsučiui*. Audros būrio partizanai buvo girdėję apie *Siaubo* paėmimą, tačiau Žukausko buvimas ryšininkės įtarimus išsklaidė. *Ramojus* prašė asmeninio susitikimo su *Narsučiu*. Pradžioje *Ramojus* nuvyko su palyda vienomis rogėmis, trumpam užėjo į vidų. Ryšininkė nesileido į kalbas, sakė, kad *Narsučio* čia nebūta jau seniai, neužeina ir t. t. Atsisakė paimti bet kokį paštą. Tada *Siaubas* pareiškė apgailestavimą ir, jam išeinant iš namų, į kiemą atvažiavo kitos rogės, kur tarp kitų buvo ir *Žaibas* (Balys Žukauskas). Albina, pamačiusi *Žaibą*, pasitikėjo grupe, priėmė *Siaubo* (B. Kalyčio partizaninis slapyvardis) laišką ir pažadėjo suvest su *Narsučiu*. Kvietė partizanus į vidų, bet šie nėjo. SG bijojo, kad *Žaibas* gali iššifruoti.

P. 75. 1953 02 18 pas Prievelytę atvyko *Siaubo* ryšininkas agentas *Aušra*, kuriam Albina perdavė *Narsučio* atsakymą – jis sutinka susitikt su *Siaubu*. 1953 02 28 atvykusi SG iš Prievelytės namų išsivedė partizanus ir pagal signalą *Narsutį* sučiupo,o *Streikų-Jazminą* (Alfonsą Svilą) nušovė. Suimtas Antanas Kazakevičius išsisukinėjo, nesakė tiesos. Realizuojant jo parodymus, 1953 03 09 Kuolio namuose esančiame bunkeryje užklupti pasidavė Balys Sirutis-*Granitas*, g. 1929 m. Šeiminiškių k., partizanas nuo 1952 01, ir Romualdas Navickas-*Jaunutis*, g. 1929 m. Avyžių k., partizanas nuo 1953 01.

P. 76. Realizuojant iš *Žaibo* gautus parodymus, Anykščių rajone, Kalnuočių kaime, Stasio Pakšto namuose, bunkeryje suimtas Kazys Pakštas-*Akimas*, g. 1912 m., vokiečių laikais buvęs policininkas, nelegalas nuo 1944 m.

P. 102. *Žaibas* labai blogai elgėsi, todėl buvo siuntinėjami *Ramojaus* laiškai.

P. 103. Suimant *Narsutį*, *Žaibo* nebuvo. *Ramojus* pradėjo prikaišioti, kad *Narsutis* apleido veiklą, statutą, kodėl gi jis turįs jų po vieną ieškoti.

P. 104. Pokalbio metu *Narsutis* pasakė, kad turi ryšį su *Donkichotu* ir nurodė savo bunkerį. Po to išėjo iš namų ir išvažiavo, nuvažiavus 5 kilometrus nuo susitikimo vietos, *Narsutis* buvo suimtas, o *Streikus* – nušautas.

Turėjau vieną akistatą su Kalyčiu. Kai susitikom, jis labai norėjo patekt į Geležinio Vilko rinktinę. Tada manęs paklausė:

– Ar tu žinai, kur Geležinio Vilko rinktinės štabas?

Aš pasakiau, kad žinau.

– Tai nuvesk.

Aš sutikau jį ten nuvesti.

Kai tardymo metu manęs paklausė, kur Geležinio Vilko rinktinės štabas, pasakiau, kad žinau jo veiklos teritoriją: apie Daugailius. Tada jie atrėžė:

– Teritoriją mes ir be tavęs žinom, bet kur yra štabas?

– Kur yra štabas, tai aš nežinau, – atsakiau jiems.

– O tu sakei *Siaubui*, kad žinai.

– Tai aš ir jums sakau, kad žinau, – papildžiau. – Bet kur jie gyvena, nežinau.

Už „nežinojimą“ į kailį gavau kaip reikiant, todėl ir į akistatą su Kalyčiu buvo suvedę, kadangi nesutapo mūsų parodymai.

Po kurio laiko įvedė mane pas tardytoją, žiūriu – Matas Paškonis-*Donkichotas* sėdi. Tardytojas klausia:

– Ar tu pažįsti jį?

– Pažįstu, – sakau.

Tada Paškonio paklausė to paties, jis irgi atsakė, kad pažįsta mane. Jau nebeišsiginsi, nuotraukose buvome kartu nusifotografavę.

Alfonsas Kuklys dirbo Vaiskūnų pradžios mokyklos mokytoju. Partizanas *Streikus* buvo su juo susitikęs, mes jau tada žinojome, kas jis per paukštis. Man besėdint saugumo rūmuose Vilniuje, vieną dieną įvedė į kamerą šitą Vaiskūnų mokytoją. Kiek palaukęs jis klausia manęs:

– Ar mane pažįsti?

– Ne, nepažįstu, – sakau.

Jis pradeda man pasakot savo istorijas ir pasisako, kad buvęs Vaiskūnų mokyklos mokytojas. Kadangi jis su kitais provokatoriais užeidavo pas vieną žmogų, todėl jie, matyt, norėjo iššifruoti, ar ir aš užeidavau pas tą žmogų, bet aš kategoriškai paneigiau, kad pas tokį žmogų tikrai neužeidavau. Ilgokai su juo prabuvau. Kai tik atvesdavo iš tardymo, kameroje visada būdavo prirūkyta, matydavau, kad jis sočiai pavalgęs. Jis pasakojo, kad jį atseit suėmė Vilniuje, turėjęs su savimi pistoletą. Vaiskūnuose jis vaikščiojo ginkluotas automatu, pistoletu, granatomis ir čia jis rasdavo draugų ir su barzdom, ir be barzdų – kiek reikėjo, tiek jų ir buvo. Jis su savo draugais vaidino partizanus. Daugelis žmonių jais patikėjo, nors mes perspėdavom sakydami, kad jais nepasitikėtų, nes tai provokatoriai. O kaipgi jais netikėt: jie ir laikraštėlių „partizaniškų“ turėjo, spausdino mašinėle, apsirengę lietuviškom uniformom, ginklai geri, nauji. Apie mus skleidė gandus, kad mes tik banditėliai, o jie yra tikrieji partizanai.

Po to į kamerą įmetė tokį studentėlį – Praną Skeiverį. Labai sumuštas buvo, kojos mėlynos, sutinusios. Aš iškart pamačiau, kad čia tikras žmogus, iškart pasakiau jam, kad saugotųsi provokatoriaus Kuklio. Skeiveris apsimetė mokančiu burti iš delno, paėmė Kuklio ranką ir ėmė traukt jo griekelius. Po kurio laiko čekistai pamatė, kad „mokytojas“ nieko nepeš, ir iškėlė jį iš mūsų kameros.

R. K. p a s t a b a: Pranas Skeiveris gimė 1928 m. kovo 25 d. Miežiškių parapijoje, Kunciagalio kaime, Panevėžio apskrityje. 1947 m. įstojo į Veterinarijos akademiją, o 1949 m. buvo suimtas ir trėmimo į Sibirą metu su kitu draugu studentu iššoko iš traukinio ir pabėgo. Iki suėmimo gyveno svetima pavarde ir veikė pogrindinėje antisovietinėje „Dobilo“ organizacijoje. 1953 02 21 sovietinis saugumas suėmė 19 šios organizacijos narių, tarp jų ir Praną Skeiverį. Vilniaus saugume jį tardė ir mušė pulkininkas Ignatjev Piotr Ivanovič (g. 1905 m. Samaros gubernijoje), kapitonas Soldatov ir papulkininkis Marakušev Aleksej Aleksandrovič (g. 1914 m. Vladimiro gubernijoje, 1953 m. LSSR MGB Tardymo dalies viršininkas). Ypač žiauriai gumine lazda mušė papulkininkis Marakušev. Tardė Skeiverį devynis mėnesius, tris savaites mušė. Nuteistas buvo 25-eriems metams lagerio. Į Lietuvą grįžo po penkiolikos metų. Vedė, susilaukė sūnaus, Panevėžyje pasistatė namą, kur gyveno iki pat mirties. Mirė apie 1991 metus.

Gavau 25-erius metus lagerio, penkerius metus be teisių ir penkerius tremties. Atsėdėjau visus 25-erius. Pirmasis lageris buvo Omske, antras – Čiunoj, trečias – Mordovijoj, ketvirtas – Urale.

Prieš išeinant po 25-erių metų katorgos, pašaukė mane į „vachtą“, ten, pasirodo, iš Lietuvos atvažiavęs kagebistas Trakimas laukia. Jis klausia:

– Kur važiuosi?

– Galvoju, Lietuvon, – sakau.

– Ar turi, kur gyventi?
– Manau, susirasiu darbą ir vietą susirasiu...
– Na, jeigu priims, važiuok, – sako jis man.
Sakau jam:
– Kaip gali manęs nepriimt? Aš bausmę juk atbuvau.

Kai atvažiavau į Lietuvą, įsitikinau, kad manęs čia niekas nelaukė. Norėjau prisiregistruoti Utenos rajone, pasikvietė į KGB. Ten pasodino ant taburetės, nufotografavo ir dar pasijuokė:
– Turėsim atminčiai tavo nuotrauką.

Dėl prisiregistravimo jie iškėlė sąlygas: arba jiems dirbu, arba nešdinuosi iš Lietuvos. Pasakiau, kad jei ką pastebėsiu, tai pranešiu. Jiems to neužteko, norėjo mane apiforminti kaip informatorių. Jei žinių jiems neteiksi, tave arba likviduos, arba vėl pasodins. Pamačiau, kad nieko nebus. Tėviškėje neregistruoja, gyventi neleidžia. Pakalbėjau su pusbroliu, tas patarė važiuoti į Latviją pas pusseserę Aldoną. Tada aš, niekam nieko nesakęs, išvažiavau.

Po penkerių metų grįžau į Lietuvą. Kaip bus taip, gal leis prisiregistruot? Atvažiavau į Arnonis, prisiregistravau žuvininkystės ūkyje, įsidarbinau. Praėjo gal koks mėnuo, grįžtu iš darbo, pasirodo, jau būta milicininko iš Molėtų, paimti mano dokumentai, paliktas šaukimas prisistatyti į Molėtų miliciją. Nuėjau į Molėtus, tiesiog žaibiškai išregistravo ir liepė per 24 valandas išvažiuoti iš Lietuvos.

Vėl grįžau į Latviją, gavau valdišką butą ir apsigyvenau ten.

Už tai, kad negalėjau gyventi savo gimtojoje žemėje, už kurią kraują liejau, šiandien galiu padėkoti tik lietuviško kraujo broliams – komunistams, nes tik jie tokiu būdu bandė atsikratyti patriotų. Maskva čia jau buvo niekuo dėta.

Daugailių krašto partizanai

Paruošė Laimonas Abarius

Šio krašto rezistentų kovos nusipelnytų didesnės monografijos, kad aprašytų čia kovojusių organizacinių vienetų įvairovę, jų raidą ir daugelio laisvės kovotojų likimus.

Anksti susibūrę į organizaciją, Daugailių partizanai pirmieji ir nukentėjo, laisvės kovos savo apogėjų (tiek veiklos apimtimi, tiek ir būrių gausa) čia pasiekė dar 1945 m.

Jei Salako valsčiaus rezistencinės struktūros išliko toliau nuo telkimosi centrų, tai Daugailių valsčius pateko į patį rezistencinio pogrindžio organizavimosi sūkurį. Čia kūrėsi LLA Šarūno rinktinė, Užpalių valsčiuje rezistencines jėgas telkė LPS Gedimino rinktinė. Ši rezistencinių štabų ir organizacijų gausa turėjo įtakos formuojantis savitoms struktūroms: aiški organizacinė struktūra, labiau negu kitur išvystytas informacijos sektorius ir kt. Daugailių valsčiuje pirmaisiais pasipriešinimo metais susikūrė labai didelė pogrindžio organizacija, kurios veiklą įtakojo LLA Šarūno rinktinės struktūros. Čia kūrėsi bent keletas būrių, kurie rezistencinių jėgų telkimosi laikotarpiu buvo suvienyti į Šarūno rinktinės Gedimino kuopą.

Dar karo pradžioje šiose apylinkėse aktyviai veikė sukilėliai – lietuvių partizanai. Juknėnų ir Šlepečių kaimų būriai teritoriškai artimesni, todėl čia juos ir aptarsime.

1941 m. birželio mėnesį Alfonso Kunčiaus vadovaujama partizanų grupė (Antanas Norkūnas iš Bajorų, Vaclovas Maniušis iš Juknėnų, Mamertas Šeduikis, Jonas Šeduikis, Jonas Drunga, Pranas Drunga – visi iš Pikčiūnų kaimo) saugojo viešąją tvarką, gaudė užsilikusius sovietų kareivius. Karo metais keletas šio krašto vyrų buvo paimti į frontą arba tarnavo policijos pagalbiniuose batalionuose.

Sovietams okupuojant Lietuvą pasitraukę į pogrindį, daugelis vyrų susibūrė į du būrius po 30-35 partizanus. 1944 metų rudenį Alfonsas Kunčius ir Vaclovas Maniušis, suregistravę besislapstančius vyrus ir šaulius, organizavo būrį iš Juknėnų, Garnių kaimo vyrų – tai buvo Juknėnų partizanų būrys. Tuo pačiu metu Šlepečių kaimo vyrus vienijo Mečys Medinis, Nepriklausomybės laikais tarnavęs policininku Antazavės valsčiuje. Būrių augimą pristabdė 1944 m. gruodžio mėn. kariuomenės valymai: sniegui iškrentant, partizanai išsiskirstė žiemoti, būrys aktyvios veiklos nevykdė. Kiek liko organizuotų partizanų, neaišku.

Kurie neturėjo savo žiemojimo bunkerių, nuėjo žiemoti pas kaimynus – į Erškėčio būrį, pas Tauragnų, Užpalių, Kuktiškių partizanus.

1945 metų pavasarį daugailiečiai partizanai atnaujino veiklą – jų veiklai stiprų postūmį davė užmegzti ryšiai su besiformuojančių Utenos apskrities struktūrų štabais. Užpalių valsčiuje besikurianti LPS Gedimino rinktinė ir LLA Šarūno rinktinė į Daugailių valsčių siuntė savo atstovus. Tuo pat metu Daugailių, Tauragnų valsčiuose greta Gedimino kuopos kūrėsi Antano Tilindžio-*Dilinio*, kilusio iš Daugailių valsčiaus Juškėnų kaimo, vadovaujama kuopa.

Ryšiai su centralizacijos siekiančiais partizanų štabais labai sustiprėjo 1945 metų gegužės – birželio mėnesiais, kuomet LLA Šarūno rinktinės vadas Vladas Mikulėnas-*Liepa* kuopos vadu patvirtino Praną Gylį-*Papartį*, pavaduotoju – jo brolį Bronių Gylį-*Vaiduoklį* ir kuopos žvalgybos ir ryšių skyriaus viršininką Vytautą Baltušį-*Girinį*, buvusį Daugailių valsčiaus Pušynėlės pradžios mokyklos mokytoją.

Daugailių partizanams siūlė vienytis ir Užpalių valsčiaus pogrindžio organizacijos, kurios organizavosi pagal LPS struktūrą. Tačiau juos aplenkė V. Baltušis–*Girinis*, kuriam buvo pavesta rūpintis daugailiečių partizanų vienijimu, 1945 metų pavasarį jis du – tris kartus vizitavo V. Maniušio ir M. Medinio būrius, surado juos atkuriant savo veiklą. 1945 metų gegužės mėnesį, jo teikimu, abiejų būrių partizanams buvo nurodyta organizuotis LLA pagrindu. 1945 m. birželio 25 d. Šlepečių miške visas Mečio Medinio būrys davė LLA priesaiką – organizavimosi laikotarpis baigėsi.

V. Maniušio būrys aktyviai pradėjo veikti 1945 metų balandžio mėnesį. Balandžio pabaigoje būryje susirinkus apie 30 partizanų, buvo suformuota aiški struktūra: vadas – Vaclovas Maniušis-*Vaidilos Ainis*, pavaduotojas – Vladas Kuzma-*Audrūnas* (kilęs iš Drusėnų k.), pavaduotojas ryšių reikalams – Daugailių progimnazijos mokytojas Kazimieras Nenėnas. Eiliniai partizanai buvo suskirstyti į grandis po keturis, kiekvienai grandžiai vadovauti paskirtas grandinis.

Gegužės pradžioje M. Medinis Vladui Kuzmai-*Audrūnui* (*Bocmanui, Užburtuoliui*) pasiūlė pereiti į jo būrį ir užsiimti pogrindžio spaudos leidyba. Drauge su *Audrūnu* į Šlepečių būrį perėjo Kazys ir Antanas Juodvalkiai iš Polekniškio kaimo, Antanas Juodvalkis iš Trinkuškių kaimo, Rūkštelė iš Šlepečių kaimo.

V. Kuzmai išėjus, būrio vado pavaduotoju paskirtas Alfonsas Kunčius-*Andrijaitis*. V. Maniušio būrys daugiausia laikėsi aplink Pikčiūnų mišką. Ryšiai su *Giriniu* buvo palaikomi per Kazimierą Nenėną.

Mečio Medinio vadovaujamą Šlepečių kaimo būrį 1945 metų gegužės mėnesį su nuolatiniais ir prisijungiančiais partizanais sudarė iki 60 kovotojų. Paskirti pareigūnai: pavaduotojas tiekimo reikalams – Kazys Juodvalkis, pavaduotojas-propagandos ir agitacijos skyriaus viršininkas Vladas Kuzma, vado pavaduotojas ir žvalgybos skyriaus viršininkas Norbertas Kilbauskas. Ryšininkė – Pimpytė iš Šlepečių kaimo (ryšio reikalais ateidavo pats *Girinis* arba jo adjutantas Jonas Bitkevičius–*Sakalaitis*).

Būrio veikimo ribos – nuo Šlepečių kaimo iki Minčios (Tauragnų vlsč.). Vadovaujantis *Girinio* nurodymais, visas būrys suskirstytas į skyrius ir grandis (4+1), įstojančiam partizanui buvo suteikiamas eilės numeris. 1945 metų birželio mėnesį prisaikdinus kovotojus, suteikti slapyvardžiai.

M. Medinio-*Pypkės* būrys (nuo 1945 metų birželio mėnesio LLA Šarūno rinktinės Mindaugo kuopos Sakalo būrys) turėjo radijo imtuvą „Siera", spausdinimo mašinėlę. Keturias kalbas mokantis V. Kuzma, padedamas Jono Šiožinio, leido kasdienines „Užsienio žinių informacijas" ir atsišaukimus, kuriuos platino savo veikimo rajone. Iš viso buvo išspausdinta apie 1000 egzempliorių tokio pobūdžio spaudinių.

Būrys augo, 1945 metų gegužės – birželio mėnesiais įstojo: Jonas Šiožinys, Jonas Musteikis (abu iš Šiožinių kaimo), du broliai Šileikiai, Petras Blaževičius (visi iš Gutaučių kaimo), tačiau birželio mėnesį kariuomenės siautimai gerokai susilpnino būrio augimą. Pirmasis susirėmimas 1945 m. birželio 7 d. partizanams nuostolių neatnešė. Antrą kartą susidūrė jau su reguliariąja NKVD kariuomene, pradėjusia plataus masto valymo operacijas.

1945 m. liepos 1 d. Šlepečių miške kariuomenė puolė partizanų stovyklą – įvyko mūšis, kuriame partizanai gynybai panaudojo sunkųjį kulkosvaidį, tačiau, esant nelygioms jėgoms, turėjo trauktis į Minčios miškus. Šlepečių miške žuvo būrio kulkosvaidininkas ir trys eiliniai partizanai, dar du (Vincas Tumėnas iš Juknėnų ir vienas nežinomas partizanas) – Minčios miške.

Žuvusius Šlepečių miške Antaną Rusakevičių, Edvardą Dūdėną, Joną Peškaitį ir Antaną Blaževičių vietiniai žmonės suvyniojo į paklodes ir palaidojo Šlepečių kaimo kapeliuose. Tik liepos 19 dieną surado liepos 1-ąją sužeistą ir vėliau mirusį Povilą Leipų.

Po Šlepečių mūšio būrys neteko spausdinimo priemonių, radijo imtuvo, liko sunkusis kulkosvaidis, ginklų ir amunicijos atsargos. Būrys suskilo: dalis išėjo registruotis, kiti, pasidalinę į grupes, laukė kariuomenės pasitraukimo. V. Kuzma-*Audrūnas* su J. Ulevičiumi ir B. Šileikiu iki liepos 12 dienos slapstėsi Garnių kaimo apylinkėse ir Vileikių miške. Siautimams pasibaigus, išėjo į Antazavės valsčiaus Kruopeliškės kaimą. Vasarai baigiantis, su suklastotais dokumentais apsigyveno Kaune.

Į Kauną pasitraukė ir Juknėnų būrio vadas Vaclovas Maniušis. Dar anksčiau, birželio 16 d., kariuomenė išblaškė jo būrį Pikčiūnų miške (žuvo Šimkūnas, sunkiai sužeistas Jonas Laurinavičius iš Pikčiūnų k.). Pasitraukdamas iš aktyvios kovos, Vaclovas Maniušis vadovavimą perdavė Norbertui Kilbauskui-*Lapui*.

Netektys persekiojo ir 1945 metų rudenį: rugsėjo 3 dieną stribai Garnių kaimo klojime sudegino partizaną Fabijoną Garnį su žmona Stefanija Paškevičiūte-Garniene. Gruodžio 2 dieną Pikčiūnų kaime žuvo Šlepečių būrio vadas Mečys Medinis-*Pypkė*.

Daugailių partizanai aktyvią veiklą vykdė iki pat Sakalo būrio likvidavimo – 1946 metų rudens. Stovyklavo daugiausiai Pikčiūnų, Bausiškės miškuose. Aktyviai

veikė teritorijoje nuo Minčios miškų iki Vajasiškio ir Degučių valsčiaus. Mobilios Sakalo būrio partizanų grupės 1945 – 1946 m. likvidavo sovietinius aktyvistus (Vajasiškyje, Pikčiūnuose, Šiožiniuose ir kt.). 1946 metų sausio mėnesį Sakalo būrio partizanai nusiaubė stribų ir aktyvistų lizdą – Palivarko kaimą. Nesant didesnių miškų, tokia aktyvi veikla buvo pražūtinga būriui – 1946 m. Daugailių partizanų būriui buvo labai sunkūs.

1946 metų vasaros pradžioje Daugailių partizanai priskirti Liūto rinktinės Uosio kuopai, sudarytai buvusios Gedimino kuopos organizacinių struktūrų pagrindu. Gegužės 7 d. Sakalo būrio partizanai apšaudė ir sužeidė Grybiškės apylinkės tarybos sekretorių Aleksą Gruodį. Pasiųsti garnizono kareiviai ties Drobiškėmis užklupo dienojančius partizanus, žuvo Balys Damauskas, Jonas Juodvalkis (abu iš Trinkuškių k.) ir Jurgis Vadeiša iš Kiškelių. Netektys sekė viena kitą: 1946 07 14 Bausiškės miške kartu su pavaduotoju Pulgiu Garniu-*Šarka* žuvo būrio vadas Norbertas (Norba) Kilbauskas-*Lapas*. 1946 metų rugpjūčio mėnesį netikėtai užklupti bunkeryje žuvo Bronius Pūslys ir Bronius Maniušis.

Naujasis vadas Antanas Černiauskas-*Šaulys, Kaupas* paskirstė Sakalo būrį į keletą mobilių grupių po 4-5 partizanus, tai kurį laiką padėjo užmaskuoti būrio veiklą. Tačiau 1946 10 16 (po išpuolio prieš sovietinį aktyvą) ties Juknėnų kaimu mūšyje su garnizono kareiviais žuvo Sakalo būrio vadas Antanas Černiauskas-*Šaulys*, Petras Dambrava-*Korojovas* (MGB dokumentuose nurodoma, kad žuvo ir Anupras Meidus). Paimtas gyvas Jurgis Dūdėnas-*Vaidila* po dviejų žvėriško tardymo dienų, 1946 10 18 parodė Pūslių kaime buvusį bunkerį, kuriame žuvo dar trys partizanai: Bronius Maniušis, Pranas Purvinis ir Bronius Pūslys. Įleistas į bunkerį patikrinti, ar nėra gyvų, *Vaidila* ten rastu pistoletu nusišovė. Ištrauktą iš bunkerio merdėjantį Jurgį Dūdėną nuvežė į Daugailius ir numetė aikštėje, ten jis ir mirė.

1946 metų spalio mėnesį Sakalo būrys, kaip kovinis vienetas, nustojo egzistavęs. Lapkričio mėnesį legalizavosi Antanas Norkūnas-*Vaidevutis*, Juozas Kunčius. Klemensas Meidus-*Lydekaitis* (žuvo 1949 09 21) atsiskyrė ir sudarė savo būrį, Petras Lumpickas nepadėjo ginklo dar dvejus metus (legalizavosi 1948 11 18). Jonas Dūdėnas-*Vynas* ir Petras Blaževičius-*Perkūnas* išėjo slapstytis, 1948 m. jie įstojo į Lokio rinktinės Erškėčio kuopą.

1946 metų rudens nesėkmės pažeidė Uosio kuopos organizaciją: 1946 10 04 prie Juknėnų žuvo kuopos vadas Vytautas Baltušis-*Girinis*, išblaškytas Audros (buvęs Alaušo) būrys. Drusėnų kaimo apylinkėse 137-ta ŠP kariuomenė nukovė du šio būrio partizanus, o gruodžio 11 d. gyvą paėmė būrio vadą Joną Ilčiuką-*Gailiūną*, kilusį iš Padusčio kaimo.

Tikra tragedija ištiko Liūto rinktinės Klevo kuopos *Perkūno* būrį, sudarytą beveik vien iš Kubilių kaimo vyrų. Saugumo informatoriui *Vėjui* išdavus, per Šv. Kryžiaus išaukštinimo šventę 1946 09 14 nelygioje kovoje žuvo būrio vadas Antanas Mintautiškis-*Ąžuolas* ir keturiolika jo būrio partizanų.

Išgyvenusi šią krizę, Uosio kuopa buvo atkurta, gerokai sumažėjusi ji veikė iki 1949 metų pavasario, kuomet kovo 2 dieną žuvo Antanas Markevičius-*Barzda* ir partizanai Valiukas bei Šeškus. Po šios netekties Uosio kuopos vadas jau nebuvo paskirtas, nes liko tik keturi *Lydekaičio* būrio partizanai.

1948 metų vasarą areštai pasiekė ir toli nuo namų pasitraukusius Daugailių krašto pogrindžio vadus-kūrėjus. Liepos mėnesį suimamas „Pieno centro" Kauno sky-

riaus inspektoriumi dirbęs Vladas Kuzma, o rugsėjo 27 dieną – Vaclovas Maniušis-*Vaidilos Ainis*, svetima pavarde įsidarbinęs Vytėnų sodininkystės tarybiniame ūkyje šalia Kauno. Jis pasižymėjo kaip geras sodininkas, buvo premijuotas už nuopelnus sodininkystei. Juos tardant išgautos informacijos pagrindu pradėti areštuoti keli užsiregistravę Antazavės partizanai.

1944 – 1945 m. keletas būrių veikė aplink Dusetas, Antalieptę, Jūžintus ir Užpalius. Kaip ir Daugailių krašto partizanams, rezistencinių jėgų centralizaciją pakirto NKVD miškų valymai 1945 metų birželio – liepos mėnesiais (birželio mėnesį Česnaviškių miške, liepos 3 – 4 d. Lūžų miške). Negausūs būrių likučiai šliejosi prie Užpalių ir Jūžintų partizanų, kurie 1947 m. sudarė Algirdo kuopą ir tapo Kunigaikščio Margio rinktinės užuomazga (1948 m.). Su šių apylinkių partizanais Erškėčio būrio veiklos teritorija nesiribojo, todėl šių organizacinių vienetų veiklą plačiau apžvelgti nėra tikslinga. Tai jau kito plataus tyrimo objektas.

Pasakoja ELVYRA KAŠALYNIENĖ – MEDINYTĖ-*EGLUTĖ*

Užrašyta Bajoriškių kaime
2003 05 17

Gimiau 1932 m. vasario 5 d. Šlepečių kaime, Daugailių apylinkėje. Šeimoje augome penki vaikai: Aldona vyriausia, aš – Elvyra, Janė, Jonas ir Lionė.

Dėdė Mečys Medinis Antazavėje tarnavo policijoje, Zarasų nuovados viršininkas tuo metu buvo Tamošiūnas, kuris, 1944 m. vokiečiams traukiantis, pasitraukė kartu su jais. Mano dėdė Mečys irgi kartu traukėsi, bet vėliau grįžo ir atėjo pas mus. Nuo tada ir pradėjo mūsų apylinkėje kurtis partizanų būrys. Visi Šlepečių, Trinkuškių, Kloviškių, Šiožinių kaimų vyrai, kurie turėjo eiti į kariuomenę, patraukė į miškus. Tame būryje buvo ir poetas Jonas Šiožinys, iš Šlepečių Vladas Marozas, Balys Bernotas, Juozas Tvardauskas iš Kloviškių, Albinas Venclovas, Pranas Miškinis. Susirinko apie 60 vyrų. Jie stovyklavo netoli mūsų namų miške. Jų būrį visi vadino Šlepečių būriu. Dėdės žmona ir dukra gyveno pas mus, jis dažnai ateidavo, nes reikėjo ir maisto, ir drabužius pasikeisti.

1945 m. liepos 1 d. juos bestovyklaujančius Šlepečių kaimo teritorijoje, vadinamame Pušies kalne, apsupo rusų kariuomenė. Rusai apsiautė nuo Zarasų pusės, kadangi partizanų stovykla buvo ties Utenos ir Zarasų rajonų susikirtimo riba. Mišką siausti rusai pradėjo rytą, o šaudymas prasidėjo apie 17 valandą. Daugelis partizanų bėgo į mūsų pusę. Kautynių metu žuvo keturi partizanai. Susisprogdino šie partizanai: Antanas Rusakevičius iš Polekniškės kaimo, Edvardas Dūdėnas iš Paluodės kaimo (už Salako), Antanas Blaževičius iš Gutaučių ir Jonas Peškaitis, buvęs policininkas iš Šalinėnų kaimo.

Po kautynių rusai užėjo pirmiausia pas mus. Pas mus buvo atėję kaimynai Jonas Lumpickas ir Pranas Daubaras. Jie sėdėjo gryčioje, kartu ir mūsų tėvelis Jonas Medinis. Kareiviai juos išvarė į lauką ir suguldė kieme, po to nuvarė gal apie šimtą metrų nuo namų ir sušaudė. Daugumas kareivių buvo azijietiškų bruožų, siauraakiai... Kitą kaimyną – Juozą Žuklį, kuris gyveno dar arčiau miško, uždarė ir gyvą sudegino jo paties klojime. Po to atvažiavo su arkliu, nuvežė tuos žuvusius keturis partizanus ir šituos tris ūkininkus Šlepečių kaiman ir numetė ant kelio prie pieninės. Dvi dienas

neleido nei laidoti, nei namo parsivežti. Tik trečią dieną, kai praėjo lietus, o per žuvusiųjų žaizdas ėmė ropinėt kirminai, liepė užkasti čia pat vietoje. Pradėjom prašyt, kad leistų palaidoti kapinėse. Visus septynis palaidojom vienoje duobėje Šlepečių kaimo kapeliuose, o Žuklį palaidojo šalia žmonos. Nieko ten jau jo nebebuvo likę, visas sudegęs, tik likučius sudėjo į karstą.

Kai partizanus išvijo iš mūsų, vijosi net iki Minčios miško, visi pakriko po mažus miškelius. Tą mėnesį jų labai daug žuvo, kiti registravosi. Mano dėdė Mečys, išduotas Rupinsko, žuvo gruodžio 2 d. Antanas Rupinskas buvo miške, slapstėsi kartu su dėde, vėliau registravosi ir tapo išdaviku.

Sužeistas dėdė Mečys dar bėgo iš Šiožinių miško bunkerio iki Pikčiūnų. Peršauta jo ranka smarkiai kraujavo, ką tik buvo pasnigta, aiškiai matėsi pėdsakai. Iš priekio užjojo skrebai, tuomet jis pats nusišovė.

Po visų šių įvykių partizanai pas mus beveik nebesilankydavo. Tik vėliau, kai aš paaugau, man jau buvo septyniolika metų, 1949 m. kovo 25 d. į Sibirą išvežė Rusakevičių Antano ir Vytauto šeimas. Buvo atėję vežt ir dėdės Mečio žmoną, bet ji nuėjo kamaron persirengt, išspyrė langą su visais rėmais ir pabėgo. Lauke stovėjęs pusiau aklas Daugailių skrebas Liguckas išgirdo, kad kažkas išgriuvo per langą, bet patamsyje nesužlibino, taip mano dėdienė laimingai pabėgo.

Po to pas mus buvo atbėgęs Povilas Lukošiūnas po Antazavės šilo kautynių ir gyveno pas gimines, vėliau išėjo miškan. Po 1949 m. trėmimo į mišką išėjo Alfonsas Dumbrava, Edvardas Juodvalkis ir Vytautas Miškinis iš Trinkuškių, Jonas Dūdėnas, jis vadovavo būriui, o aš į jų būrį įsijungiau kaip ryšininkė.

Kadangi mes gyvenom prie pat Ažukalnės miško, partizanai stovyklaudavo miške netoli mūsų namų, dažnai į mišką nešdavom maistą, jų drabužius skalbdavom. Kartais reikėdavo nueiti į Daugailius ir sužinoti, į kurią pusę nuvažiavo skrebai, nunešti laiškelius ir perduoti ryšininkams, atėjusiems iš kitų būrių. Ateidavo Mamertas Ramanauskas iš Gatelių, Vladas Knyva iš Šiožinių, Veronika Šeduikytė, Vincas Leipus. Su jais palaikiau betarpišką ryšį.

Žiemos metu partizanai daugiausia važinėdavo arkliais, lankydavosi pas žmones, o vasarą stovyklaudavo miške. Būdavo, naktį ateina ir pasako, kur jie stovyklaus, kiek vyrų, kad žinotume, kiek jiems nunešti maisto. Daug jų nebūdavo, paprastai septyniese, devyniese, žodžiu, laikėsi mažomis grupelėmis. Gerai pažinojau partizaną Petrą Blaževičių-*Perkūną,* buvo jau pagyvenęs žmogus. Vieną kartą per Jonines kaimynystėje pas Leipus buvo šokiai. Aėjo šitie visi mūsų partizanai: Dūdėnas, Petras Blaževičius, Povilas Lukošiūnas-*Žilvytis,* Vytautas Rusakevičius-*Tigras,* Edvardas Juodvalkis-*Aras,* Alfonsas Dumbrava-*Aidas,* Petras Pošius-*Gediminas.* Pavakaravom ir išsiskirstėm.

Mūsų būrio partizanai įvykdė ir keletą mirties nuosprendžių išdavikams, šnipams. Tiesiog vidury dienos partizanas *Perkūnas* nuėjo pas seną komunistą Venclovą Baibių kaime ir sušaudė jį už ilgą liežuvį. Venclovas per dažnai „matydavo" partizanus, jų rėmėjus ir tas „naujienas" tuojau nunešdavo skrebams. Jeigu tik kaime pasirodo skrebai, pirmiausia užeis pas Venclovą. Iš pradžių šnipelių kaip ir nebuvo, jie atsirado gerokai vėliau. Partizanai su jais nesiskaitė, „gliaudė" po vieną ir siuntė į aną pasaulį. Davainių kaime apie 1948 m. už kenkėjišką veiklą prieš partizanus buvo sušaudyti vyras su žmona Kanapeckai.

Vytauto Rusakevičiaus tėvus, brolį ir seserį ištrėmė, o jis tuo metu mokėsi Vilniaus geležinkelininkų mokykloje, taip ir liko neištremtas. Parvažiavęs iš Vilniaus,

pirmiausia užėjo pas mus ir pasakė, kad išeina miškan pas partizanus. Po savaitės gavau laišką iš jo motinos. Motina man rašė, kad paprašyčiau Vytauto, jog jis neitų miškan, o važiuotų pas juos į Sibirą. Aš jam papasakojau, ką rašo jo motina, bet jis buvo neperkalbamas, pasakė, kad Sibiran nevažiuos, eis miškan. Jis dar paprašė, kai rašysiu laišką, kad parašyčiau kelis žodžius ir nuo jo. Aš taip ir padariau. Išsiunčiau šitą laišką... Po kelių dienų mane areštavo, nuvarė į Daugailius ir ėmė tardyti, klausinėti apie Vytautą Rusakevičių. Aš ginuosi, aiškinu, kad nežinau, kur jis yra. Po trijų kankinimo parų man pakiša laišką, kurį pati parašiau ir išsiunčiau Vytauto motinai į Sibirą. Teko prisipažint, kad laiškas mano rašytas. Tada mane paleido, dar kelias dienas pabuvau namuose ir išvažiavau į Vilnių pas svainio seserį, nes manęs skrebai jau ieškojo su žiburiu, mamą tardė, terorizavo.

1951 m. čekistai sušlavė visus Paberžės, Šiožinių ryšininkus, buvo suimti Vladas Knyva, Petras Volys, Tarulis (apie 80 metų amž.), Vincas Leipus, Alfonsas Juodka, Edvardas Drunga. 1951 m. vasario 21 d. buvau Grybėnų kaime, Ignalinos rajone, pas seserį Aldoną Bugienę. Kadangi žinojau, jog Leipų areštavo, jaučiau, kad čiups ir mane. Maniau, pas seserį bus saugiau. Pabuvau porą dienų pas ją ir atvažiavo Dusetų skrebai. Nusivežė Dūkštan, apklausinėjo, o kitą dieną nuvežė į Dusetas. Turėjau ilgas kasas, tai kaip pačiupo tardytojas Popovas už kasų, kaip trenkė į sieną. Pargriuvau, jis vėl griebė už plaukų, pakėlė nuo žemės, ėmė talžyti ir šaukti:

– Podaj banditov (pateik banditus)! Podaj bunkera (pateik bunkerius)!

Gerokai mane apdaužęs išėjo, pasiliko du skrebai, tai tie taip „audė“ diržais, kad aš atsibudau begulinti ant tokios metalinės skrynios. Šalia stovėjo gydytojas, suleido vaistus ir liepė nesikelt, gulėt. Iki ryto ant tos skrynios pragulėjau. Atėjo Popovas, kažką dar rašė, po to pakvietė tą patį gydytoją. Tas patikrino širdį, pulsą. Popovas paklausė jo, ar galima mane vežti Utenon. Buvau sumušta, ištinusi, mėlyna, suknelė diržais sukapota, ant kūno tik ryzgaliai kabojo. Atvežė į Uteną pusnuogę, o buvo 26 laipsniai šalčio. Atvežę įmetė rūsin (dabartinės policijos pastate). Prabuvau naktį rūsyje, o kitą dieną perkėlė į kalėjimą.

Mano dėdės Mečio būrio partizanas Juozas Leipus, buvęs kulkosvaidininkas, registravosi ir gyveno namuose, bet jį pradėjo kvietinėt į saugumą. Tada jis pasitraukė į Kauną, ten kurį laiką gyveno, o 1951 m. jį areštavo, užverbavo ir jis išdavė mane. Kai aš nieko neprisipažinau, tada mus suvedė akistaton, aš ir toliau nieko neprisipažinau. Gal man būtų ir nesudarę bylos, bet Biliūnienė iš Šlepečių, prisiekusi komunistė, paliudijo, kad aš susitinku su partizanais ir palaikau su jais ryšį, atseit aš taip jai sakiusi. Būtų visai kvaila pasitikėt žinoma komuniste ir girtis jai, kad susitinku su partizanais. Ji pati taip sugalvojo arba čekistai ją pamokė taip sakyti. Žinoma, reikėjo teisėjams parašo. Tą parašą jie ir gavo iš šitos raudonos bobos. Prieš mane liudijo ir Veronika Šeduikytė, buvusi mano gera draugė, ir ji pardavė mane, stojo akistaton. Šiuo metu ji gyvena Vilniuje.

Kai aš jau buvau lageryje, čia įvyko baisi tragedija – baisi išdavystė. Liūdniausia, kad šios tragedijos kaltininku tapo mūsų visų gerbiamas ir patikimas žmogus, buvęs partizanas Kazys Juodvalkis. Dar man būnant namuose, užėjo pas mus vyrai iš miško vidury dienos, ginklus paliko kieme. Vieni suėjo į kambarį, kiti po kiemą vaikštinėja, mama ir sako: „Vyrai, ką jūs galvojat? Vidury šviesios dienos, čiagi mano vaikai ir mes visi... Na, o jeigu skrebai dabar, mus pelenais paleis...“. Kaip šoko Kazys Juodvalkis:

– O kas čia tokio, jeigu kokią vieną bobą su vaikais supleškins!..

Po kurio laiko Kazys registravosi ir išvažiavo į Vilnių. Čia liko visi jo likimo draugai, kaimynai, su kuriais jis slapstėsi, su kuriais kovojo. Alfonsas Dumbrava buvo jo pusbrolis. Juodvalkis savo rankomis jį užmušė ir nutempė į Bagdono vyšnias, kadangi tuo metu jis stovėjo sargyboje (R. K. p a s t a b a: šis faktas nepatvirtintas, yra ir kita versija). Dar prieš tai Kazys buvo susitikęs su vyrais ir prižadėjo atvežt iš Vilniaus medžiagos uniformoms. Kai „atvežė" medžiagą, pasikvietė vyrus iš miško ir pavaišino apnuodyta degtine, o skrebai jau laukė pasaloje ir visus apnuodytus partizanus paėmė gyvus, išskyrus Dumbravą, kadangi šis stovėjo sargyboje ir degtinės neragavo. Suimti buvo Jonas Dūdėnas-*Vynas,* Zigmas Tumėnas-*Kęstutis*, Vytautas Rusakevičius-*Tigras,* Edvardas Juodvalkis-*Aras* ir Aleksas Miškinis-*Dobilas.*

Žmonės matė, kai po to Vytautą Rusakevičių vedžiojo po Šiožinius. Tuo metu partizanai buvo miške, kurį mes vadindavom „sodu", ten skrebai rado drabužius, pagalves, antklodes, pagal kuriuos nustatinėjo, kieno jos.

Po šios išdavystės Kazys Juodvalkis ir toliau gyveno Vilniuje. Į jo butą trečiame aukšte buvo įmesta granata, tik nesprogo. Pastaruoju metu buvo paraližiuotas, dabar jau miręs.

Iš buvusių partizanų liko Povilas Lukošiūnas, Petras Blaževičius ir Vytautas Miškinis. Vienas iš paskutinių liko Povilas Lukošiūnas, kuris žuvo 1953 05 04 Juknėnuose išduotas pažįstamos merginos. Su Lukošiūnu tada kartu žuvo ir Jurgis Klibas-*Kadugys*, buvęs Mediniškės kaimo mokytojas, kuris prie Lukošiūno prisijungė tik 1952 m.

LYA (KGB) arch. Išrašas iš PETRO MIŠKINIO baudžiamosios bylos,
F. K-1. AP. 58. B. 4584/3

P. 7. Sulaikymo aktas:

1945-07-04, 10 val. ryto, 130 Rygos pasienio pulko 1 bataliono, 3 linijos užkardos kareiviai, vykdydami operaciją Antalieptės vlsč., Lūžų miške, sulaikė Masiulį Antaną, s. Martyno, g. 1910 m., Užpaliuose, gyvenantį Zabičiūnų k. Masiulis bėgo nuo kareivių, į reikalavimus stoti nereagavo, todėl buvo apšaudytas ir paimtas tik jį sužeidus į kairę koją. Pas sulaikytąjį paimtas rusiškas šautuvas su 40 šovinių.

P. 8. Aktas apie ginklų perdavimą:

Surašytas 1945-07-30 priimant iš partizanų 1945-07-04 Lūžų miške paimtus ginklus. Tai:

Šileikiui Juozui, Silvos, g. 1916m., priklausantis rusiškas šautuvas ir 90 šovinių;

Vaičiūnui Antanui, Jokūbo, g. 1911 m., priklausantis vokiškas šautuvas su 50 šovinių;

Aidukui Broniui, Juozo, g.1926 m., priklausantis rusiškas šautuvas su 130 šovinių;

Masiuliui Antanui, Martyno, g. 1910 m., priklausantis rusiškas šautuvas su 40 šovinių.

Ginklai perduoti į Antalieptės valsčiaus NKVD skyrių ir jie bus panaudoti istrebitelių ir sovietinio aktyvo apsaugai.

P. 67-68. Miškinis Petras, g. 1920m., Degučių vlsč., Drobų k., 1945-07-07 tardymo protokolas:

Į Mečio Medinio būrį įstojau 1945-06-02, būrio vadu buvo M. Medinis, o jo pavaduotoju buvo Antanas Juodvalkis. Būrį tuo metu sudarė 55 žmonės. Kitas didesnis būrys veikė Ažvinčių girioje, kur, pagal būrio vado M. Medinio žodžius, buvo 60 partizanų būrys.

Po 1945-07-01 būrio išblaškymo netoli Šlepečių k. esančiam „Pušų kalne", mūsų būrys suskilo: 10 žmonių išėjo į Trinkuškių mišką (eglyną), o 25 išėjo į Užėniškių mišką.

Užėniškių miške mūsų būrio buvo 25 žmonės, dar suradom apie 10 vietinių vyrų, kurie tik slapstėsi nuo mobilizacijos ir turėjo tik du šautuvus, o 07 – 03 pas mus atėjo vadinamas „Rukšėniškių būrys", apie 15 vyrų iš Rukšėnų kaimo. Iš viso tokiu būdu Užėniškių miške susidarė 50 žmonių būrys. Turėjom pasistatę 2 palapines, dar buvo 2 bunkeriai po 5 žmones kiekvienas.

Mums buvojant Užėniškių miške, atėjo Jonas Peškaitis iš Ignalinos kaimo, Daugailių vlsč., kuris mums perskaitė laiškelį, kad palei Užėniškių mišką pasirodė kariuomenė – NKVD divizija. Pagal šį pranešimą, mūsų būrys (visi Užėniškių miške buvę vyrai) 07 – 05 persikėlėm į Antabaltės mišką. Antabaltės miške buvom gan neblogai ginkluoti – 5 kulkosvaidžiai (2 rusiški ir 3 vokiški), visi kiti ginkluoti rusiškais ir vokiškais šautuvais.

Antabaltės miške mus vėl užpuolė kariuomenė, bet mes laiku atsitraukėm – vyrai išėjo į Ažvinčių girią – kas grupelėmis, o kas po vieną buvom išblaškyti. Aš likau prie ežero netoli Švedriškės k., nes toliau eiti negalėjau.

P. 69. Aš buvau sulaikytas netoli Avinuostos kaimo, man einant į tėviškę. Partizanu tapau 1945-06-02, iki to laiko slapsčiausi Kloviškių miške su Broniumi Latėnu iš Kleviškių k., Latėnu Antanu ir Latėnu Adolfu iš to paties kaimo bei Antanu ir Albinu Juodvalkiais (abu iš Trinkuškių k., Degučių vlsč.).

P. 72. Miškinio Petro, g. 1920m., Degučių vlsč., Drobų k., 1945-08-02 tardymo protokolas:

1945 07 01 po mūšio „Pušies kalne“ 25 partizanai išėjo į Minčios miškus, 1945-07-03 ten mus užpuolė kareiviai, daugumas partizanų išsilakstė.

P. 105. Aiduko Broniaus, s. Juozo, tardymas:

Iki 1945-06-01 Medinio būrys gyveno Žadavainių miške, paskui perėjo į Šlepečių mišką, paskui persikėlė į Šiožinių mišką. Medinio būrys buvo gerai organizuotas, būriui apsistojus, organizuodavo žiedinę sargybą, turėjo signalines raketas, kuriomis mūšio metu duodavo signalus.

Šlapečių miške mūšis truko apie vieną valandą, po mūšio išsivaikščiojom grupėmis. Aš ir 9 žmonės atėjom į Papurvio mišką, Antalieptės vlsč., o paskui perėjom į Lūžų mišką.

P. 175 – 177. Kaltinamoji išvada B. 4584/3. Kaltinamieji:

1. **Masiulis Antanas-*Lapė***, g. 1910 m., Užpaliuose,

jo brolis **Jonas Masiulis**, g.1914 m., nukautas Lūžų miške 1945 07 04;

brolis **Antanas**, g. 1917 m., slapstosi;

1941 m. A. Masiulis-*Lapė*, dalyvavo sulaikant 6 raudonarmiečius, 1945-05 įstojo į Medinio būrį, buvo ginkluotas šautuvu;

2. **Petras Dumbrava, Alekso-*Klajūnas***, g.1914 m., iš Degučių vlsč., – Medinio būrio partizanas (keliautojas), suimtas Lūžų miške 1945-07-04, jo brolis Alfonsas, g.1920 m. slapstosi;

3. **Šileikis Juozas, Silvos-*Akmenis***, iš Drobų k., g.1916 m., – Medinio būrio partizanas, suimtas Lūžų miške 1945 07 04;

3. **Miškinis Petras, Vinco-*Lokys*** – Medinio būrio partizanas – suimtas 1945 07 07, jis 1945-05 dalyvavo teroro akte Utenos apskr. nušaunant Radioną Levčenko;

4. **Vaičiūnas Antanas, Jokūbo-*Kvietys*** – Medinio būrio partizanas, suimtas 1945 07 04; gyvenęs iki partizanavimo Mikalajūnų kaime;

5. **Aidukas Bronius, s. Juozo**, g.1926 m., iš Žadavainių k., suimtas 1945 07 04; jo brolis **Antanas**, g. 1924 m., slapstosi.

Pasakoja BIRUTĖ STANKIENĖ – TUMĖNAITĖ

Užrašyta Sirutiškyje, Kėdainių r.
2001 01 14

Gimiau 1927 m. Dabulės kaime, Tauragnų valsčiuje, Utenos rajone. Šeimoje augome dviese su broliu Zigmu, g. 1926 m. Iki karo mano tėvas dirbo Kretingoje policijos vachmistru, 1941 m. birželio 14 d. jį bolševikai ištrėmė į Sibirą. Vokiečių okupacijos metais gavome žinią, kad tėvas mirė Kraslage, Krasnojarsko krašte.

Kai 1944 m. rusai grįžo į Lietuvą, brolis dar į mišką nėjo, bet jau dirbo Erškėčio būrio partizanų ryšininku. Daugiausia jis bendravo su mūsų apylinkės partizanais, kurie buvo apsistoję Lukošiūnų miške. Tai Jonas Saulius-*Viršaitis*, Vladas Vilūnas-*Kiškis*, Klemensas Meidus-*Lydekaitis* ir Balys Berčius-*Senelis*. Ši teritorija apėmė Lukošiūnų, Dabulės, Balčių, Sirvydžių kaimus. Sirvydžiuose jau mažai bebuvo likę vietinių rusų, visi buvo persikraustę į Uteną ir tarnavo skrebyne.

Aš mokiausi ekonomikos mokykloje. Baigusi pirmą kursą, grįžau į namus. Vieną dieną brolis man sako:

– Tu nueik pas Onutę Berčiūtę, aš irgi netrukus ateisiu...

Nuėjau pas Berčiūtę, žiūriu – fotografuojasi jaunimas. Ten buvo vienas partizanas, kurio nepažinau, taip pat trys Berčiūtės broliai partizanai: Antanas Berčius-*Lapas*, Liudas Berčius-*Kryžiuotis* ir Balys Berčius-*Senelis*, *Žvangutis*. Mes visi nusifotografavom. Paskui man pranešė, kad tos nuotraukos pateko į MGB rankas. Aš net to fotografo nepažinojau, bet supratau, kad vietinis.

Kai tik man apie tai pranešė, mama mane iškart išvežė į Zarasų rajoną pas tetą, kuri buvo ištekėjusi už Silvestro Dieninio, jų sūnus Silvestras Dieninis-*Žilvitis* irgi buvo partizanas, tuo metu jis jau buvo žuvęs (žuvo Gateliuose 1946 10 01). Aš pas tuos gimines išbuvau per vasarą, rudenį nuvažiavau į Vilnių. Bendrabučio komendantė pasakė, kad manęs ieškojo saugumiečiai. Toliau nebegalėjau mokytis, pradėjau slapstytis.

Kartą atėjo kaimynė rusė Elena Blinovaitė ir apsinakvojo pas mus. Kaip tyčia tą naktį atėjo ir partizanai. Partizanai paklausė, kokia čia moteris. Mama paaiškino, kad jos pusseserė, paprasčiausiai pamelavo partizanams. Partizanai tą Blinovaitę būtų sušaudę, mama jos pagailėjo. Brolis Zigmas gulėjo kitame kambary, durys buvo atdaros. Partizanai su juo kalbėjosi. Blinovaitė matė, kaip jie kalbėjosi, netrukus brolį areštavo. Brolis metus sėdėjo Utenos kalėjime.

Mamos brolis Balys Zizas kalėjo Vorkutoje, grįžo į Lietuvą ir jį čekistai užverbavo, kad sektų Zigmą. Dėdė mėgo išgerti, o čekistai pinigų duodavo degtinei. Jis pinigus pragerdavo, bet jokių žinių neteikdavo. Čekistai vieną kartą užsiuto ir dėdę Balį išvijo iš saugumo. Laimingas buvo, kad jam dar taip gerai baigėsi.

Stuglių kaime gyveno tokia Bikelienė su dukra Stase. Mes su ja draugavom. Nežinome kas, bet jas ir jų namus sudegino. Kas ir dėl ko taip žiauriai tas moteris nužudė, taip niekas ir nesužinojo. Vieni aiškino, kad stribai, kiti – kad partizanai. Tada žmonės stengėsi kuo mažiau žinoti, todėl niekas ir nesiaiškino.

1949 09 21 miške prie Lukošiūnų k. keturis mūsų vyrus – Saulių, Vilūną, Meidų ir Berčių – apsupo MGB kariuomenė. Visi keturi žuvo. Aš tada buvau namuose. Pajutusi pavojų, išėjau pas kaimyną Joną Viščių Lukošiūnų kaiman. Visur buvo kariuomenės apsupta. Iš pradžių dar bandžiau kaip nors iš apsupimo išeiti, pamačiusi su kulkosvaidžiu sėdinčius kareivius, vėl grįžau pas Viščių. Ten mane areštavo stribas Pankratijus Uljanovas, buvęs mūsų kaimynas. Žiaurus stribas buvo, partizanai sušaudė jo seserį, brolį. Šiuo metu tebegyvena Utenoje. Tąkart namuose buvo ir abi Viščiūtės – Genė ir Valė. Išvedė mane į lauką, kareivis pasitiko ir liepė bėgti, bet aš nebėgau, žinojau – jei bėgsiu, šaus. Mažais žingsneliais iš lėto pradėjau eit, kur liepė. Kažkiek paėjus kareivis suriko: „Vernis! (Grįžk) “, – ir aš sugrįžau. Tada mane areštavo. Pasodino ant griovio kriaušio su Ona Mačiulyte (jos brolis Jonas Mačiulis-*Tigras* irgi buvo partizanas, žuvo kartu su Jonu Petrausku-*Kardu* 1948 07 18) ir liepė sėdėti.

Girdėjau, kaip sušaudė tuos keturis vyrus. Pirmiausiai sušaudė *Lydekaitį*. Jis bėgo iš vienų krūmų į kitus, pasigirdo šūviai, ir *Lydekaitis* krito. Po jo bėgo *Kiškis,* ir vėl pasigirdo šūviai – žuvo ir *Kiškis*. Po kurio laiko prasidėjo smarkus šaudymas – iš kulkosvaidžio rusus kapojo Jonas Saulius. Supratau, kad žuvo keli rusų kareiviai, nes iš miško atbėgo vienas šaukdamas: „Mašinu podaite! (Duokite mašiną)". Paskui atėjo dar keli ir pasakė, kad „bandita ubili, daž zuby vyleteli (banditą užmušė, net dantys išlėkė)". Žinojau, kad dar yra ir ketvirtas – Balys Berčius. Stojo ilga tyla, jokio šūvio, gal už pusvalandžio pasigirdo sprogimas. Balys Berčius susisprogdino. Saulutė jau leidosi, atvažiavo sunkvežimis ir pradėjo rinkt partizanų kūnus. Sumetė visus į kėbulą, kartu ir mus įvarė, bet mums neleido į juos net pažiūrėt. Atvežė į Uteną ir išmetė juos ant grindinio. Mano brolis Zigmas ir Onos Mačiulytės sesuo Veronika tuo metu buvo talkoje Lukošiūnų kaime pas Vėžytes, kūlė javus. Kai tik ryšininkai pranešė, kad siaučia rusų kariuomenė, žmonės pakinkė arklį, vežiman paguldė mano brolį, apdėjo šiaudais ir ta Verutė išvežė jį į mišką. Tokiomis aplinkybėmis brolis ir išėjo į *Erškėčio* būrį.

Būdamas miške, brolis pasiėmė ir savo arkliuką, juo važinėjo partizanai. Kai brolį suėmė, stribai pasiėmė ir jo arklį, pririšo prie stulpo ir laikė, nedavė nei gert, nei ėst. Vargšas gyvulėlis krito iš bado.

Tardymai vyko dabartiniame psichiatrijos ligoninės pastate. Tardė čekistas Gricius. Dieną miegoti neleisdavo, privalai sėdėti. Vakarui atėjus prasidėdavo tardymai, ir taip iki lapkričio mėnesio. Teko nemažai ragaut Griciaus padėjėjo kumščių, nors pats tardytojas Gricius manęs nė pirštu nepalietė. Kai nuvežė į Lukiškių kalėjimą, davė pasirašyti, kad esu nuteista dešimčiai metų lagerio.

Pirmiausia nuvežė į Kazachstaną. 1953 m. aktyviai prisidėjau prie kalinių sukilimo, slaugiau sužeistuosius, ten susipažinau ir su savo vyru. Tuoj po sukilimo mane išvežė į Sibirą, patekau į Irkutsko sritį, į Taišeto lagerius. 1955 m. išleido už zonos, tapau pusiau laisvu žmogumi. Tais metais grįžau į Lietuvą. Lageriuose praleidau lygiai šešerius metus. Lietuvos komunistai čia neleido prisiregistruot, šiaip taip prisiregistravau Mažeikiuose pas draugės tėvus, bet į darbą nepriėmė. Per didelius vargus mes, trys likimo draugės, įsidarbinom Kuršėnų geležinkelio stoties plytinėje – iš Mažeikių Kastutė Pačerinskaitė, aš ir mano kraštietė Genė Meidutė. 1957 m. su Juozu Vytautu Stankumi sukūrėme šeimą ir persikėlėm į Naująją Akmenę, kur įsidarbinau cemento gamykloje. N. Akmenės KGB viršininku dirbo rusas Safonovas. Jis be didesnių ceremonijų mus išgrūdo iš darbo, teko išvykti iš Naujosios Akmenės. 1967 m. atsikėlėm į Sirutiškį.

Būdama lageryje nieko nežinojau apie brolio likimą, nors vieną kartą dėdė Albinas Meidus iš Rukšėnų k. atsiuntė man siuntinį. Pastebėjau, kad vienas sausainis labai storas, atsargiai perlaužiau jį ir radau laiškelį. Jame buvo parašyta, kad brolis Zigmas-*Kęstutis* partizanauja *Vyno* būry. Kai grįžau, radau vieną mamą (Apoloniją) su močiute, brolio neberadau. Mamai buvo pranešta, kad Zigmas areštuotas. Ji kelis kartus važiavo į Vilnių perduoti maisto, buvo gavusi ir vieną pasimatymą. Sakė, kad Zigmas buvo labai iškankintas. Mama dažnai verkdavo jį prisiminus. Mama labai rūpinosi ne tik miške gyvenančiais partizanais, bet ir suimtaisiais. Prisimenu, kai pokario metais jos brolis Balys sėdėjo Pravieniškėse, ji pėsčia ėjo pas jį, nešė maistą.

Grįžusi iš lagerio, parašiau į KGB ministeriją užklausimą dėl brolio likimo. Netrukus gavome atsakymą, kad Zigmas sušaudytas. Be to, netrukus sužinojome, kaip

ir kokiomis aplinkybėmis brolis pateko į čekistų rankas. Jį su kitais *Vyno* būrio partizanais apnuodijo (užmigdė) MGB agentas Kazys Juodvalkis 1951 11 24, taip jis ir buvo paimtas gyvas. Sušaudytas 1952 08 18.

Pasakoja JADVYGA MANIUŠYTĖ – TUMĖNIENĖ-*LURANA*

Užrašyta Juknėnų kaime
2003 07 25

Gimiau 1920 m. Daugailių valsčiuje, Juknėnų kaime. Dar prieškario metais baigiau Salų žemės ūkio mokyklą, 1940 m. išvažiavau į Kauną mokytis medicinos mokykloje. Tuo metu Lietuvą jau buvo užėmę bolševikai. Grįžau per Kalėdas į namus ir nuėjau į šokius Juknėnų mokykloje. Šokiuose sugiedojom Lietuvos himną, po to mus ėmė persekiot. Aš spėjau išvažiuot į Kauną, o tuos, kurie liko, suėmė. Mus tada įskundė namų, kuriuose buvo mokykla, šeimininkas Kazimieras Petravičius. 1941 m. jis su dukra pabėgo į Rusiją. Kaune gyvenau pas seserį Vilhelminą, kuri buvo ištekėjusi už Katino. Grįžtu kartą iš pamokų, namuose visi sunerimę, sesuo parodė ką tik gautą laišką iš tėčio, kuriame jis klausia, ar aš dar esu pas Vilhelminą, nes jam kažkas pasakę, jog mane matę suimtą ir varomą plentu pro Daugailius į Uteną. Po kurio laiko vėl parvažiavau į namus. Man pasakė, kad enkavedistai buvo suėmę daug moksleivių, kurie per 1940 m. Kalėdas šokiuose giedojo Lietuvos himną. Visus tardė ir verbavo, taip pat verbavo ir mano draugo Vinco Tumėno seserį Ksaverą Tumėnaitę, bet po to paleido. Vincas 1940 m. dar dirbo policijoje, bet rudenį jį atleido. Jis grįžo į namus, o 1941 m. birželio mėnesį Ksaverą su tėvais išvežė į Sibirą. Vincas su broliu Norbertu ir mano pusbrolis Vaclovas Maniušis pabėgo nuo išvežimo. Vinco tėvai mirė badu kažkur šiaurėje, o Ksavera 10 metų praleido Igarkoje.

Mane tėtis tada labai apibarė už ilgą liežuvį. Čia buvo komjaunuolių, o aš su jais riejausi iš paskutiniųjų. Kai per šokius jie mane bandydavo išvest šokti, aš neidavau. Čia tokie keturi buvo: Balys Govėdas, Balys Kilbauskas, Bronius Maniušis ir Bronius Pūslys. Balys Govėdas prie manęs labai gretinosi, vėliau išvažiavo Maskvon mokytis į karo mokyklą. Karo metais buvo čia išmestas kaip desantininkas, veikė mūsų apylinkėje, vėliau kažkur prie Ukmergės buvo sužeistas, po to dirbo NKVD, man teko sėdėt su jo tardytais žmonėmis. Jam išdavus 1945 m. buvo suimta ir pasodinta apie 70 Prienų gimnazijos moksleivių. Gimnazijos mokytojas jį norėjo likviduot, bet tik sužeidė, tas Govėdas jį atpažino. Tada mokytoją suėmė, suimtas jis daug žmonių išdavė. O Balys nebeišgyveno, netrukus mirė. Balio brolis Adolfas buvo nuteistas dešimčiai metų lagerio už ryšį su partizanais. Jų jauniausias brolis Julius Govėdas, buvęs mokytojas, šiuo metu gyvena Rokiškyje.

Vokiečių okupacijos metais labai daug raudonųjų partizanų buvo Sirvydžiuose, kadangi tame kaime gyveno beveik vieni rusai, 1863 metų kolonistai. Jie laikydavosi Minčios miškuose. Balys Govėdas sukiodavosi ir mūsų apylinkėse – Kubiliuose, Pikčiūnuose, Garniuose. Tuo metu, atrodo, kad jie nieko nenužudė, tik stambesnius ūkininkus apiplėšinėjo, atiminėjo maistą, drabužius. Kiek man žinoma, Balys Govėdas turėjo atskirą 12 vyrų raudonųjų partizanų grupę ir veikė atskirai nuo vietinių rusų.

1942 m. susituokėm su Vincu Tumėnu ir gyvenom kartu. 1944 m. liepos mėnesį vokiečiai pasitraukė. Netrukus pro mus praėjo pirmieji rusų daliniai. Iš ūkininkų

paėmė geresnius arklius, o nuvarytus savo arklius atidavė ūkininkams. Vietiniai Sirvydžių maskoliokai (taip tada mes vadinom vietinius rusus), buvę komjaunuoliai, iškart ėmė daryti tvarką – dar be jokios valdžios palaiminimo. Tuoj pat pradėjo ieškoti vyrų, kurie vokiečių okupacijos metais tarnavo policijoje, savisaugos daliniuose ar šiaip buvo prisidėję prie rusų išvijimo 1941 metais. Stribų tada dar nebuvo. Mes greit sužinojom, kad jie jau ieško mano pusbrolio Vaclovo Maniušio, nes jis Daugailiuose dirbo viršaičiu, buvo šaulys, jaunalietuvių vadas. Pradėjo ieškoti ir mano vyro Vinco. Vienus pagavę nuvarydavo į Sirvydžius, uždarydavo daržinėj ir lupdavo, reikalaudavo kitus išduoti. Pradėjo pas mus į namus ateidinėt ir ieškoti Vinco, tam namuose jau nebėra vietos, bėga į krūmus slėptis. Kaip tik tuo metu pas mus apsigyveno rusų karininkas su adjutantu. Gal mėnesį laiko jie pas mus praleido. Vieną kartą Vincas dieną gulėjo kambaryje, atbėgo kaimynė, sako, kad Vinco Sirvydžių maskoliokai ieško. Vincas pašoko iš lovos ir nubėgo pasislėpti daržinėn. Mūsų tėtis ir mama gerai kalbėjo rusiškai, jie tam rusų karininkui pradėjo pasakoti, kaip čia yra. Karininkas su savo adjutantu tuoj išbėgo į lauką, apsidairė ir grįžę pasakė, kad niekas neturi teisės nieko suiminėti ir persekioti, nes dar nėra jokios valdžios, todėl nėra ir tvarkos. Ateis laikas, bus teismas ir nusikaltę bus atatinkamai nubausti. Netrukus atsirado stribai, tada jau buvo nebeįmanoma namuose gyvent. Vyras tik naktimis kartais pareidavo, ateidavo su draugais, vieną kartą buvo atsivedęs klieriką, kuris mokėsi kunigų seminarijoje, bet buvo persekiojams, pasitraukė iš seminarijos ir nuėjo pas partizanus. Su Vincu taip pat slapstėsi broliai Juozas ir Balys Kunčiai iš mūsų kaimo. Vėliau Juozas registravosi, o Balį nušovė. Ateidavo Alfonsas Kunčius-*Andrijaitis*, Leonas Kunčius, Vaclovas Maniušis-*Kaupas*, Bronius Maniušis-*Vaidila*, Jonas Maniušis, Ignas Maniušis, Bronius Pūslys, Antanas Velykis (žuvo per pačius pirmuosius miško valymus), Juozas Kurmis-*Klevas,* Leonas Miškinis-*Varnėnas*, Juozas Miškinis. Partizanų būrį sudarė apie 70 vyrų, jų veiklos zona buvo Blusiškių, Paberžės, Pūslių, Trinkuškių, Vajasiškio, Šlepečių, Pikčiūnų, Šiožinių, Gatelių kaimai. Didesnio pavojaus atveju traukdavosi į didžiamiškius. Šių kaimų vyrai ir buvo susirinkę į būrį.

Prieš ateidamas į namus, Vincas pirmiausia užeidavo pas Igną Maniušį, kuris gyveno pakrūmėje. Jis pasiteiraudavo kitų, sužinodavo, kada pas mus nėra pasalos, ir perduodavo Vincui. Daug partizanų, po dešimt ir po daugiau, laikėsi pas Antaną Maniušį, jų šeima buvo labai didelė, turėjo daug vaikų. Gretimame Antilgės kaime pas Bikelį buvo bunkeris, ten partizanai eidavo klausyti radijo. Motiejus Miškinis (vertėjas, rašytojo Antano Miškinio brolis) klausydavo žinių anglų ir vokiečių kalbomis, po to partizanams išversdavo į lietuvių kalbą. Motiejaus žmona Angelė buvo mano vyro Vinco ryšininkė. Jeigu dvi dienas Vincas nepasirodo, būdavo, Angelė ateina su laiškeliu. Miškiniai – mano antros eilės pusbroliai.

1944 – 1945 m. žiemą, tuoj po Kalėdų, mūsų apylinkėje siautė rusų kariuomenės baudžiamieji daliniai ir Tauragnų skrebai. Jie atsivijo du partizanus nuo Narvydžių – Alfonsą Šavalinską iš Šlekiškės k. ir Antaną Markevičių iš Narvydžių k. Šitie partizanai turėjo bunkerį Juknėnuos pas Klemensą Gaidelį, pačiame kaimo gale. Buvo nedaug sniego, gerokai pašalę, jie bėgo keliu Miškinių namų link. Tuo metu kaimo gyventojas Lumpickas ėjo į pirtį ir pateko į tą sūkurį. Pamatęs besivejančius stribus, išsigandęs bloškė rūbus ant žemės ir kartu su vyrais ėmė bėgti. Partizanas Antanas Markevičius-*Barzda* labai pavargo bebėgdamas ir parkrito ant žemės. Skre-

bas pribėgęs pažiūrėjo, pamanė, kad nebegyvas, tada ėmė vytis Lumpicką, o šis įbėgo į krūmus ir dingo skrebui iš akių. Markevičius pagulėjęs atsikėlė ir pabėgo.

1945 m. liepos mėnesį privežė labai daug kariuomenės, mūsų kieme stovėjo jų virtuvė, supratom, kad jie buvo pasiruošę ilgai ir didelei operacijai. Partizanai tuo metu buvo apsistoję Pūslių miške. Kai jiems pranešė, kad čia privažiavo daug kariuomenės, jie nutarė keltis į didžiamiškį – Minčios girią. Nuėję ten jie apsistojo vidury pelkyno kažkokioj saloj – Azarynoj. Azaryną jie pasiekė apyaušriu, bet čekistai su šunimis pėdsakais juos jau sekė. Kadangi žmonių daug, praeit nepaliekant pėdsakų buvo neįmanoma, o dar paryčio rasa. Kol nuėjo į Azaryną, vyrai pavargo ir sugulė pailsėt. Mano vyras atsistojęs sako: „Čia ir pats velnias mūsų neras“. Kartu su šiais žodžiais pasigirdo šūvis, ir vyras krito. Tada jis tik vienas ir žuvo (Laimono Abariaus apžvalginiame straipsnyje „Daugailių krašto partizanai“ pažymėta, kad žuvo dar vienas nežinomas partizanas, – R. K.), visas būrys spėjo pasitraukti, kareiviai toliau jų nebepersekiojo. Nušautą Vincą rusai užmetė ant laužo, smarkiai apdegino ir paliko. Vėliau grįžo du partizanai, atsinešė baltą paklodę, suvyniojo palaikus į paklodę ir užkasė toje vietoje. Vėliau perlaidojom Juknėnų kapinėse.

Tam būriui, kiek man žinoma, pradžioje vadovavo Vaclovas Maniušis-*Perkūnas.* Vėliau būrys išsisklaidė: vieni registravosi, likę vaikščiojo po vieną, po du ir daugiausia laikėsi pas žmones. Netoli yra Grabelio ežeriukas, labai pelkėtas, o už kelio – Cyvio ežeras. Prie Grabelio ežeriuko buvo Pagrabės partizanų bunkeris, labai gerai užmaskuotas: viršuje dirbama dirva, o įėjimas iš šlaito pusės. Tame bunkeryje buvo apsistojęs Vaclovas Maniušis-*Kaupas*, *Vaidilos Ainis*. Bunkeryje buvo rašomoji mašinėlė, ten spausdindavo laikraštėlį. Apie 1948 m. tame bunkeryje buvo paimtas vienas partizanas, po to rusų kareiviai bunkerį išsprogdino. Vaclovas Maniušis vėliau pasidarė fiktyvius dokumentus, išvažiavo į Kauną ir įsidarbino Vytėnų sodininkystės ūkyje sodininku, bet po kelių metų kaip gerą darbuotoją žurnalistai nufotografavo ir paskelbė laikraštyje. Taip jį pamatė vienas Daugailių skrebas, ir Maniušį areštavo (R. K. p a s t a b a: galėjo būti tik pačių čekistų sukurta tokia legenda, kad užmaskuotų tikrąjį išdaviką). Vėliau Maniušį teisė, gavo 25-erius metus lagerio.

Atėjo kartą moteris ir pasakė, kad sužeistas *Varnėnas*, o Vaclovas Maniušis buvo gerai pažįstamas su Daugailių vaistininku, buvo iš jo gavęs vaistų. Vaistus jis buvo palikęs pas mane. Pasiėmiau reikiamų vaistų ir nuėjom abi su ta moterim į mišką gydyti sužeistojo. Sėdi vargšelis ant kelmo visas kruvinas – į koją pataikiusi sprogstamoji kulka, didžiausia žaizda. Išploviau žaizdą, perrišau ir mes jį palikom. Kai vienas partizanas žuvo, manyje atsirado nenumaldomas noras kuo daugiau padėti partizanams. Ėmiau aktyviai dirbti tą darbą: pėsčia ėjau, dviračiu, arkliu važiavau kur tik reikėjo.

Gavau pranešimą, kad reikia nuvažiuot atvežti dvi lietuviškas kareiviškas milines, bet nepasakė, pas ką ir į kokį kaimą važiuoti , tik pasakė, kad už Spitrėnų pakilti į kalną, į dešinę pusę bus keliukas ir toliau nedidelė trobelė. Važiavau ir radau tą trobelę. Įėjau į kambarį, už stalo sėdi toks juodabarzdis senis, pasisveikinau, pasakiau slaptažodį. Liepė sėstis ir paklausė, kas man parodė kelią. Papasakojau, kaip atvažiavau, tada padavė man maišą su milinėmis ir laimingai grįžau į namus. Kitą kartą iš miško vežiau akumuliatorius pakraut į Minčią pas pusbrolį Mečį Petkevičių, jis tada dirbo Minčios malūne. Vieną kartą ryšininkė Meidutė iš Rukšėnų atnešė man supakuotą nemažą pundą pinigų ir pasakė, kur juos pristatyti. Sukišau pinigus

į suknelės kišenes, sėdau ant dviračio ir važiuoju. Už Lukošiūnų užvažiuoju ant kalnelio, žiūriu – net juoda rusų kareivių. Sustojau ir galvoju, ką daryt? Apsisukt ir grįžt atgal? O jeigu jie mane jau pastebėjo? Kas tada? Garantuotai stabdys. Greit apsisukau ir pavažiavau atgal. Sustojau prie krūmelių, apsidairiau, nieko nesimato, pakėliau akmenį, pinigus pakišau po akmeniu. Man įdomu, ką tie kareiviai čia veikia, ko jie laukia. Sėdau ant dviračio ir pirmyn. Privažiavau arčiau ir sustabdė. Klausia, kur važiuoju, pasakiau, kad Minčion. Klausia, ko važiuoju, pasakiau – pasižiūrėt, ar malūnas mala. Kažką tarpusavyje pasišnekėjo ir paleido mane. Pavažiavau už Antabaltės kaimo, sustojau ir galvoju: kažin, ar jie nuėjo, ar nenuėjo? Pastovėjau pastovėjau, nutariau dar kažkiek pavažiuot Minčios link. Pavažiavau, apsisukau ir grįžtu atgal. Grįžtu iki tos pačios vietos, kur pinigus paslėpiau, nebėra jokių kareivių. Dar pastovėjau, apsidairiau – nieko nematyt, tada ištraukiau pinigus iš po akmenio ir pirmyn. Nuvežiau pinigus į Minčiakampį ir atidaviau Mečiui Petkevičiui.

Mūsų būrio *(Lokio* rinktinės *Erškėčio* kuopos) partizanas Vladas Juozapavičius-*Papartis* buvo kilęs iš Radviliškio. Rudenį sesuo jam atvežė aulinius batus, šiltą megztinį, treningus, šaliką, šiltą kepurę. Aš pranešiau savo pusseserei Jadvygai Petkevičiūtei (Kulienei), ji atėjo pas mane ir mes abi šituos drabužius pristatėm į mišką jos pusbroliui Vladui.

Vieną kartą atėjo toks pakrūmės gyventojas Bagaslauskas ir liepė greit eiti prie jo namų, ten manęs lauks. O jau vakaras, mėnesiena. Nuėjau, prisikišau už treningų keliolika rulonų rašomojo popieriaus ir tiesiai Minčiakampin pas Vitoldą Petkevičių (Mečio tėvą). Minčiakampis buvo labai nuošali vieta, ten dažnai lankydavosi partizanai. Ten jiems iškūrendavo pirtį, jie nusiprausdavo, pailsėdavo, turėjo valtį, jeigu kas, sėda ir perplaukia kiton ežero pusėn. Paskiau Jadvyga Petkevičiūtė apeidavo ežerą ir valtį parvarydavo atgal. Ten dažnai lankydavosi ir Kazys Kaladinskas-*Erškėtis.*

1947 m. rudenį prieš adventą kaimo jaunimas pas mus suruošė užsigavėjimo vakarėlį. Tėvai padarė alaus, merginos atsinešė maisto, pašokom, pavakarojom. Kitą dieną vakarop vėl ateina penki bernai ir dar atsineša alaus bidoną. Susėdom už stalo, sesuo pripylė stiklines. Tuo metu atsidaro durys ir įeina du partizanai: Klemensas Meidus-*Lydekaitis* iš Rukšėnų ir *Kiškis*-Vladas Vilūnas iš Radžiūnų kaimo. Klemensas automatą pasidėjo ant komodos, o *Kiškis* paliko virtuvėje prie sienos. Berniokai tuoj paruošė kėdes svečiams, pakvietė sėstis prie stalo, jie atsisėdo, valgom virtus žirnius ir alum užsigeriam. Kalbam, juokaujam, tik kažkas man per drabužius sučirškė, pažiūriu į langą – ogi stikle skylutės. Iškart pašokau nuo stalo ir surikau: „Skrebai!“. Seseriai kliuvo į nugarą, trijose vietose sužeidė. Tada visi šoko nuo stalo ir puolė laukan. Abu partizanai per virtuvės duris nubėgo pakalnėn, o bernai pabėgo per verandą. Lauke Kazį Maniušį sužeidė, peršovė kelį, o Strazdas, Matuzevičius ir Kunčius pabėgo. Na varė skrebai iš automatų per langus, tik stiklai pylėsi. Prišokau prie lempos, trenkiau ranka, lempa iškart užgeso. Įlekiu virtuvėn, matau – abu partizanai pakalnėn bėga, virš jų tik raketas leidžia ir kerta iš automatų. Tuoj pagriebiau jų automatus ir paslėpiau po drabužiais. Maniušį skrebai įvilko į kambarį, paguldė, kartu ir seserį. Kai prašvito, abu įkėlė į vežimą ir išvežė į Utenos ligoninę, o mus visus surinko ir nuvežė į Daugailių skrebyną. Klemensas paliko pilną nuotraukų planšetę, viską skrebai surinko ir automatus rado. Atvažiavo iš Utenos kažkoks ruskis tardytojas, ėmė tardyt tik naktimis, o dieną skrebai saugo ir neduoda miegot. Toks skrebas Kumeliukas (matyt, tokia pravardė, – R. K.) vis lydėdavo mane į tualetą lauke. Savaitę patardė ir paleido.

1948 m. partizanai Juozas Kurmis-*Klevas* su Juozu Kazoku-*Aru* labai girti atėjo pas mūsų kaimyną Norbertą Tumėną ir užsispyrė eiti pas mus į vakarėlį. Nors Tumėnas juos bandė atkalbinėti, bet jie išėjo. Mūsų virtuvėje sėdėjo Daugailių skrebai su viršininku Baranovu, kiti vaikščiojo po lauką. Nedaug jaunimo buvo susirinkę, muzikantas Govėdas pagrojo su armonika, mes pašokom, paskui berniokai dar uždainavo: „Ir atėjo du miškiniai, ištarkavo man ši...“. Taip dainuojant kieme pasigirdo dvi automato serijos. Aš puoliau pro duris, išbėgau į lauką, žiūriu – visi skrebai iš virtuvės išbėgę, durys atlapos. Lauke buvę skrebai pamatė ateinant du partizanus, greit sulindo vidun, o kai tie atidarė duris, tada paleido į juos porą serijų. Taip abu ir krito vietoje negyvi. Tą kartą mus tik apklausinėjo, rimčiau netardė, bet tai jau buvo ženklas, kad pas mus lankosi partizanai.

Iš KGB arch. B. b. Nr. 36646/3, Mečislovas Petkevičius ir kt. P. 192. AKTAS 1949 02 13. Daugailių vlsč., Juknėnų k. Jadvygos Tumėnienės namuose nušauti Juozas Kurmis-*Klevas* iš Juknėnų k. ir Mykolas Kazokas, s. Antano-*Aras* iš Nuodėgulių k. Paimta: du automatai, pistoletas, 4 granatos, 100 šovinių, partizaniškos fotografijos – 82 vnt., partizanų laiškai.

B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“: Kazokas Juozas, Antano-*Aras*, g. 1928 m. Nuodėgulių k., Daugailių vlsč. Partizanas. Priklausė *Klevo* būriui. Slapstėsi Juknėnų apylinkėse. Pagal agento *Kiškio* pranešimą, Daugailių skrebai J. Kazoką ir Juozą Kurmį 1949 02 14 užklupo Dominyko Maniušio sodyboje Juknėnų kaime ir abu nušovė (p. 103).

Su šitais vietiniais partizanais aš mažai bendravau, dirbau Lokio rinktinės ryšininke. Šitie, būdavo, užeina po vieną, po du, ko nors paklausinėja, pavalgo ir vėl išeina. Kai ramu, jie būryje nesilaikydavo, išsisklaidydavo ir gyvendavo atskirai po vieną, po du, po tris. Aš palaikiau ryšį su Mečislovu Petkevičiumi-*Vyteniu*, Ona Mačiulyte iš Lukošiūnų k., Alfonsu Dumbrava iš Paberžės, Gene Meidute iš Rukšėnų ir Birute Tumėnaite iš Vilkablauzdės k. (jos brolį Zigmą paėmė vietiniai Sirvydžių ruskeliai, taip ir dingo žmogus be pėdsakų). Tekdavo kartais nueiti į Paberžę pas Kuliešių, kur susitikdavau su partizanų būrio vadu Jonu Dūdėnu-*Vynu* ir Alfonsu Dumbrava-*Aidu*. Man laiškus arba paketus atnešdavo Mečys Petkevičius ir Genė Meidutė.

Anupras Meidus buvo kilęs iš Tauragnų, tuoj po karo slapstėsi, nuo pat pirmų dienų buvo įsijungęs į rezistencinę veiklą, labai organizavo ne tik vyrus, bet ir moteris, merginas priešintis okupantams. Jie su Pranu Purviniu slapstėsi Purvinio žmonos tėviškėje Juknėnuose, bunkeryje netoli Prano Miškinio namų. Bunkeris buvo padarytas eglynėlyje, ant įėjimo dangčio pasodinta eglutė. Miškinių sodyba buvo labai nuošalioje vietoje, ten partizanams būdavo labai patogu užeiti ir pabūti, pailsėti arba susitikti su kitų būrių partizanais. Dažnai ten ateidavo Garnių kaimo vyrai. Pranas Purvinis kilęs nuo Dūkšto, iš Lygūnų kaimo. Jų žuvimo versijos yra dvi. Viena, kad jie, išlipę iš bunkerio, pateko į pasalą, o kita atrodo kur kas įtikinamesnė. Tą rytą Leonardas Maniušis jiems nunešė valgyti, uždarė bunkerį ir parėjo į namus. Po to prisistatė kariuomenė ir juos paėmė sužeistus, bet vežant skrebai buožėmis pribaigė. Be abejonės, bunkeris buvo išduotas. Kai skrebai vežė šituos partizanus, prie ienos pririštą varėsi partizaną Jurgį Dūdėną (jaunesnysis *Vyno* brolis), iki pat Daugailių jis turėjo bėgti greta arklio. Jį gyvą paėmė ir labai kankino. Jis išdavė Pūslio bunkerį, kuriame (1946 m. rugpjūčio mėn.) žuvo jo geriausias draugas Bronius Pūslys ir Bronius Maniušis.

R. K. p a s t a b a: Laimono Abariaus teigimu, KGB archyve rastame tardymo protokole nurodyta, kad Jurgis Dūdėnas-*Vaidila* buvo paimtas 1946 10 18 gyvas ir atvežtas parodyt bunkerį. Kai jį atvedė prie

bunkerio ir liepė lįsti ir pažiūrėti, ar nėra likusių gyvų, jis neva ten rastu pistoletu nusišovė. Jurgio sesuo aiškino, kad jis buvo nukankintas Daugailių stribyne ir numestas Degučiuose ant grindinio.

Kaip ten bebūtų, Jurgio gyvo daugiau jau niekas nebematė ir nebesutiko.

Mūsų krašte yra daug kaimų, kuriuose gyvena beveik vien rusai kolonistai: Sirvydžiai, Jačėnai, Stapšėnai, Avinuosta. Tik Brinkliškių kaime gyvenantys rusai buvo padorūs žmonės. Iš to kaimo nė vienas rusas netarnavo bolševikams, ėjo ranka rankon su lietuviais. Visi Stapšėnų rusai po karo išėjo tarnaut į Tauragnų stribyną. Jie puikiai žinojo visus vietinius žmones, tad jiems buvo lengva tvarkytis. Mūsų partizanai tokio vietinių rusų įžūlumo negalėjo pakęsti, ėmė ir užkūrė Stapšėnų kaimą – visą sudegino. Po to buvo ramu. Vieni išsikraustė toliau, iš Tauragnų nė vienas čia nosies nebekišė. Sirvydžių ruskeliai persikėlė Utenon, ten gavo pelningas vietas, sovietinė valdžia jiems suteikė daug privilegijų: vieni tarnavo skrebyne, ėjo per kaimus plėšikaudami ir žmones „šokdindami“, kiti įsidarbino milicijoje – visi gavo gerus valdiškus darbus. Iš šio kaimo partizanai nušovė tik „Šliubį“. Juknėnuose pas Kazį Kilbauską buvo partizanų bunkeris (apie 1946 m.), tą bunkerį išdavė. Skrebai jį apsupo vidury baltos dienos ir ėmė atakuot. Bunkeryje tuo metu buvo trys partizanai, tarp jų buvo labai smarkus ir drąsus vyras iš Garnių kaimo Norbertas Kilbauskas-*Lapas*. „Šliubis“, norėdamas pasirodyti didvyris esąs, su granata rankoje lindo per langą. Kilbauskas nusitaikė ir varė automato seriją, kulkos tiesiog perrėžė „Šliubį“ per pusę. Tada mačiau, kaip pro mus basas bėgo salakiškis partizanas Panavas. Buvo labai šalta vidužiemio diena, partizanas smarkiai apšalo kojas, bet pabėgo, liko gyvas. Taip pat pabėgo ir Kilbauskas. Bunkeris buvo po grindimis, jame sudegė partizanas B. Kvedaras iš Gatelių. Skrebai namus padegė, šeimininkai Kilbauskai išsilakstė irgi kas kur.

Iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“: KVEDARAS BRONIUS-*ŽILVITIS*, g. 1920 m. Gatelių k., Tauragnų vlsč. Prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, slapstėsi apie Juknėnus. Bunkeris buvo netoli Alfonso ir Broniaus Pūslių sodybos. 1946 03 13 partizanus užtiko Juknėnų k. pas Kazį Kilbauską. Žuvo B. Kvedaras, S. Panavas ir A. Pūslys (p. 109).

Norbertas Kilbauskas žuvo Juknėnuose tais pačiais metais (1946 07 14) su Pulgiu Garniu-*Šarka*. Antilgės kaime paryčiais jie apsistojo Bikelienės beržynėlyje. Netrukus atėjo kaimynas Kazlauskas ir Bikelienei pasakė, kad krūmuose šliaužioja skrebai ir kareiviai. Į beržynėlį ji bijojo eiti, tada išėjo į lauką ir ėmė pjudyt savo šunį. Šuo ėmė lot ir smarkiai staugt, partizanai išgirdo šuns lojimą ir pabudo. Suprato, kad yra svetimų, ir, nieko nelaukę, išbėgo iš to beržynėlio, bet skrebai juos pastebėjo bėgančius. Jie atbėgo iki Maniušio namų, ten juos apsupo rusai. Norbertą sužeidė, tada abu susisprogdino.

Areštavo mane 1949 m. spalio 1 d. ir nuvežė į Uteną. Dvi dienas išlaikė stribyno rūsy, o trečią dieną perkėlė į kalėjimą. Kalėjime irgi tris paras netardė. Bet kai pradėjo, tada jau kiekvieną naktį vedė ir vedė: naktį tardo, o dieną miegot neleidžia. Tardymo metu spardė, mušė, visaip tyčiojosi, partizanų ryšininkės jiems buvo prostitutės, kekšės – gražesnių žodžių iš tardytojų lūpų negirdėjau. Vertėjas buvo Julius Gricius (iki Atgimimo gyveno Utenoje), kuris iš manęs irgi visaip tyčiojosi. Aš nusiteikiau nešnekėt, tada pakeitė tardytoją. Gal mėnesį laikė vienutėje, po to perkėlė į bendrą kamerą, iš čia išvežė į Vilnių. 1950 metų pirmą dieną Velykų išvežė į Karagandos sritį, į Džeskasgano lagerį. Lageryje išbuvau šešerius su puse metų.

Pasakoja **ALBINAS KAZICKAS-*BERŽAS, KIRVIS***

Užrašyta Tauragėje
2002 06 08

Gimiau 1928 m. sausio 28 d. Baibių kaime, Zarasų rajone. Šeimoje buvome keturi broliai ir sesuo.

Kai rusai 1940 m. užėmė Lietuvą, buvau dvylikos metų, kažką ypatingo apie pirmąją okupaciją negalėčiau pasakyti, tik gerai pamenu pirmąjį žmonių trėmimą 1941 m. Aš tada ką tik buvau baigęs penkis skyrius, nuėjau į Antalieptę pasiimti pažymėjimo ir mačiau, kaip žmonės verkė, girdėjosi vaikų klyksmai. O Antalieptės žydeliai džiaugėsi ir juokėsi, kai mūsų žmones čekistai varė į sunkvežimius ir vežė. Netgi mačiau bendraklasius žydelius Beržanskį, Matulievičių, kurie rankomis plojo ir džiaugėsi matydami verkiančias moteris ir vaikus. Jau tada supratau, kad žydeliai mums ne draugai.

Zarasų rajonas buvo ypatingas, ypač gyventojų atžvilgiu. Dar 1938 m. Baibiuose pastatė didelę mokyklą. Vienoje mokyklos pusėje buvo Kruopelių kaimas – apie 60 rusų šeimų, už pusės kilometro Daneikių kaimas – apie 80 rusų šeimų, už dviejų kilometrų Palivarko kaimas – 105 rusų šeimos ir dar cerkvė... Aplink vien rusynas. Mokykloje tik vienas trečdalis mokinių buvo lietuviai. Mes, lietuviai, su vietiniais rusais sugyvenom neblogai. Kai 1941 m. užėjo vokiečiai ir nuėjo iki Daugpilio, pas mus iš miško išlindo rusai ir pradėjo apšaudyti vokiečių kariuomenės ešelonus, važiuojančius plentu. Žuvo trys vokiečiai, keletas buvo sužeistų. Po to įvykio privažiavo daug vokiečių kariuomenės, tuojau tuos ruselius susėmė ir sušaudė vietoje. Netrukus iš Zarasų atvažiavo du sunkvežimiai esesininkų. Tada labai siautė rusų kaimus, ypač nukentėjo Daneikiai, nes šiame kaime buvo nušauti tie vokiečiai. Apie 70 įvairaus amžiaus žmonių išpleškino. Ką tik sutiko, tą ir šovė vietoje. Sušaudė ir paliko, o vasara šilta, praėjo diena kita, ėmė dvokt, likusieji bijojo ir prieiti prie lavonų. Kažkas nuvažiavo į Zarasus ir pasakė, kad reiktų lavonus sutvarkyt, nebegalima kentėt smarvės. Tai vėl atvažiavo esesininkai ir dar septynis nušovė. Be abejo, tos žudynės iššaukė didelį pasipiktinimą likusių gyvų artimųjų ne vien vokiečiais, bet ir lietuviais. Mat su tais esesininkais kažkas pastebėjo kartu atvažiavusius ir kelis lietuvius.

Kai rusai grįžo antrą kartą, mums, ypač tiems, kurie slapstėmės nuo rusų armijos, vietos namuose jau nebebuvo. Tada mes iš Zarasų rajono persikėlėm į Utenos rajoną. Utenos rajono ribos nuo mūsų kaimo visai netoli, bet ten rusiškų kaimų nebebuvo. Utenos rajone gerokai vėliau susikūrė ir stribų būriai, ne taip jau daug norinčiųjų atsirado eiti į stribus. Zarasų krašte visi ruseliai sulindo į stribynus.

Vokiečių okupacijos metais už kokių keturių kilometrų nuo mūsų kaimo lietuvių policininkai ir vokiečiai miškelyje apsupo raudonuosius partizanus, bet gavo tokį pasipriešinimą, kad teko patiems nešti kudašių. Nušovė Zarasų policijos viršininką, kelis sužeidė. Kol iš Daugpilio iškvietė vokiečių pastiprinimą, kol tie atvažiavo, pradėjo temti, taip ir pasibaigė kautynės. Raudonieji tada per miškus traukė Dusetų, Rokiškio link ir pakely tą naktį dar tris lietuvius nušovė.

Kai užėjo rusų kariuomenė, mes keturiese išsikasėm bunkeriuką Daubaro miškelyje. Aš, brolis Albertas, kaimynas Albinas Venclovas ir Balys Daubaras ėmėm slapstytis. Sėdėjom ir laukėm, ką darys rusai. Buvo visokių kalbų: kad pjaus, kad šaudys

ir pan. Vieną rytą auštant atėjo Daubaro sesuo Genė ir pasakė, kad visur pilna rusų. Paklausėm, ką jie daro, pasakė, kad visi labai linksmai nusiteikę, atrodo, kad nieko baisaus. Jeigu jau taip, nutarėm išlįst iš bunkerio. Brolis nuėjo pas Daubarą, aš nutariau pareiti į namus. Iki namų tik du kilometrai. Grįžtu į namus, mūsų namuose įsikūręs rusų divizijos štabas, kiemas pilnas kareivių. Ėmė kast apkasus, kaimyno žemėje pastatė net 30 patrankų, mat vokiečiai buvo Degučiuose už Šventosios, viskas labai gerai matėsi. Pusantro mėnesio jie pas mus buvo. Vieną naktį atsitraukė, bet netrukus vėl grįžo. Kai frontas nuėjo į Vakarus, iš Baltarusijos mūsų apylinkes užplūdo raudonieji partizanai, gal kokie penki tūkstančiai. Tada ir prasidėjo visos baisybės: moteris prievartavo, plėšė sodybas, šaudė visus, kas tik jiems nepatiko... Čia dar buvo likęs nedidelis rusų dalinys, kuris remontavo tankus, mašinas, buvo ir vyresnio laipsnio karininkų. Žmonės pradėjo jiems skųstis, tada jie iš Utenos pakvietė stambų kariuomenės junginį, apsupo šituos raudonuosius, kiti dar priešinosi, atsišaudė, bet visus nuginklavo, perrengė rusiškom uniformom ir išgrūdo į frontą. Dar praėjo koks mėnuo ir paskelbė mobilizaciją. Visi likę iššaudytų kaimų ruseliai nuėjo tarnaut į stribynus, o mes, lietuviai, pradėjom slapstytis. 1944 m. spalio pabaigoje kaimus ir miškus ėmė siausti garsioji Vetrovo divizija. Vieną kitą pagavo, kiti spėjo sulįst kur į klojimus ar daržines, ten ne taip ieškojo, ypatingai krėtė krūmus ir miškus. Mes pasitraukėm už trijų kilometrų į Utenos rajoną ir apsistojom pas mano tolimą giminaitį Antaną Rūkštelę (partizaninis slapyvardis – *Ožys*). Tuoj išsikasėm bunkerį gryčioj, kitais metais išsikasėm klojime. Iki 1945 m. slapstėmės pavieniui, į būrį dar nėjom, nors ginklus jau turėjom. Su mumis kartu slapstėsi ir Vladas Kuzma, kuris gerai mokėjo vokiškai, turėjom radijo aparatą. Vladas dažnai klausydavosi žinių iš užsienio ir mums išversdavo. Kartu su mumis taip pat gyveno Lietuvos aviacijos leitenantas Mečislovas Medinis. Gryčioje bunkerį kasėm labai kruopščiai. Pirmiausia išėmėm grindis, iškasėm duobę, duobės vidų išklojom lentomis, po to vėl užpylėm žemėmis, užkalėm grindis. Šalia pečiaus buvo pamūryta plytų spintelė, ten kelios lentynos sudėtos, per tą spintelę buvo padarytas įėjimas į bunkerį. Kai nori įlįst į vidų, lentynas išimam ir sulendam į bunkerį, o šeimininkė lentynas sudeda, ant jų pripila svogūnų arba bulvių. Mes sėdim ramūs. Vėliau kasėm lauke tokį griovį, darėm atsarginį išėjimą iš bunkerio, tą griovį uždengėm, žemė išsilygino. Griovį iškasėm toli žemyn į papievį. Jeigu bunkerį atrastų, galėtume pabėgti, bet, mūsų laimei, to bunkerio niekas nerado.

1944 m. prieš pat Naujuosius metus nutariau pareiti į tėviškę aplankyt jaunylį broliuką su senele. Grįždamas atgal pakeliui užėjau pas Joną Urboną, kuris gyveno mūsų kaimo pamiškėje. Atidarau duris, pasakau „labas vakaras“ ir matau, kad prie stalo sėdi du stribai, o aš tuščiom rankom, jokio ginklo neturiu. Jie pakilo nuo suolo, aš staigiai nėriau atgal pro duris, išbėgau į lauką ir tiesiai miškan. Kai pamatė, kad jau nebepavys, ėmė šaudyt, bet aš jau buvau gerokai nuo jų atsiplėšęs. Taigi tąkart laimingai ištrūkau.

1945 m. balandžio mėn. 27 d. leitenantas Mečislovas Medinis-*Pinkė* (1909 – 1946) suorganizavo partizanų būrį. Tą dieną Šlepečių kaimo miške (Daugailių vlsč.) mes, 73 vyrai, davėm priesaiką. Miške išbuvom iki liepos 1 d. Buvom įsirengę stovyklas, bet ne nuolatiniam gyvenimui: pagyvenam vienoje vietoje dvi savaites ir keliamės į kitą vietą. Vienoje vietoje ilgai neužsisėdėdavom. Turėjom vieną sunkųjį priešlėktuvinį stambaus kalibro kulkosvaidį, kurį buvom nuėmę nuo rusų palikto ameri-

kietiško sunkvežimio, kiti septyni buvo lengvieji vokiški kulkosvaidžiai ir rusiški „degtiariovai“. Asmeniškai dauguma turėjome rusiškus PPŠ automatus ir pusiau automatinius dešimtšūvius šautuvus. Mano brolis vienintelis būryje turėjo vokišką dešimtšūvį. Stovyklose gyvenom palapinėse, bet turėjom aplink stovyklą išsikasę apkasus. Vienas sargybos postas buvo už poros kilometrų iš vienos miško pusės, iš kurio buvo matyti kaimas ir miškas, o kitas postas – iš kitos miško pusės.

1945 m. liepos 1 d. buvo sekmadienis. 18 val. man reikėjo eiti į tolimesnį postą pakeist sargybinį. Prieš tai nutariau nueit į tualetą truputį tolėliau nuo stovyklos. Nuėjau ir kad trenkė iš automatų. Supratau, kad esam išduoti, priešas atslinko iš tos pusės, kurioje nebuvo sargybos postų. Atbėgau į stovyklą – mūsiškio nė vieno, aplink tik rusų kareiviai. Atsitūpiau už kadagio, prabėgo būrys rusų, o aš be ginklo. Apsidairiau, nieko nematyti ir įlindau į savo palapinę. Čia pat gulėjo mano automatas, o sunkusis kulkosvaidis vidury stovyklos paliktas. Pačiupau automatą ir šokau iš palapinės. Kur man bėgti? Kur nubėgo mūsiškiai? Nutariau bėgti paskui kareivius. Už šimto metrų nuo stovyklos buvo krūmais apaugusi pakalnė, toliau laukas, pieva, ūkininko sodyba... Baigiu nubėgti į pakalnę, žiūriu – iškasta molduobė, o joje stovi rusų kareivis su automatu. Kad suriks jis man: „Stoj!“. Ko aš bestosiu lėkdamas į pakalnę. Netoliese pamačiau ir saviškius sugulusius. Kerta jie į rusus be gailesčio. Aš pakėliau automatą ir paleidau seriją į molduobėje stovintį kareivį. Jis sukniubo vietoje. Kai išbėgau į lauką, pajutau, kad iš visų pusių į mane pasipylė šūviai, tik žemė rūksta. Nubėgau prie saviškių. Rusai dar šunis buvo paleidę, bet šunys mūsų nepasiekė, buvo nušauti, o patys rusai, pamatę, kad mūsų neįveiks, sulindo atgal į mišką ir tada jau pleškino iš miško. Mes dar kokį pusvalandį laikėmės ir ėmėm trauktis. Prabėgdami matėm prie krūmo tris mūsiškius kulkosvaidžio nukapotom kojom. Tik „sudie“ jie mums pasakė ir visi trys susisprogdino. Tai buvo vienintelės aukos iš mūsų pusės, visi kiti likome gyvi ir sveiki. Vienas dar buvo sužeistas.

Kiek ten rusų žuvo, niekas nežino, bet visur buvo kraujo žymės, kruvinų paketų primėtyta, bintų. Aš trečią dieną po kautynių nuėjau ten, tai gal koks hektaras buvo primėtytas kruvinų paketų. Tuo metu, pasirodo, iš kitos miško pusės buvo atvažiavę 17 „študabekerių“ su kareiviais, du amerikietiški karininkų „viliukai“ ir trys sanitarinės mašinos. Šita kolona atvažiavo nuo Vajasiškio ir sustojo ant plento. Keli rusai atėjo prie miško, o pamiškėje buvo Medinio (būrio vado brolio) ūkis. Kareiviai šmirinėjo aplink, o gryčioj tuo metu pas Medinį pagyvenę vyrai lošė kortomis. Kareiviai suėjo gryčion, paklausė kortuojančių senukų, ar nebuvo banditų, tie pasakė, kad čia jokių banditų nėra. Kareiviai išėjo į lauką ir tuo metu prasidėjo smarkus šaudymas. Tai buvo tas momentas, kai rusai visu frontu puolė mūsų stovyklą. Tada kareiviai vėl grįžo į trobą, išsivedė į lauką tuos keturis senukus ir sušaudė kieme. Tuomet buvo nušauti: Jonas Medinis, Juozas Žuklys (klojime gyvas sudegintas), Pranciškiukas – Pranas Daubaras (taip kaime vadino mažo ūgio, su kuprele 50 metų amžiaus vyrą) ir Jonas Lumpickas.

Po poros dienų gyventojas atėjo ir pasakė, kad rugiuose guli sužeistas partizanas. Tai buvo Vosylius iš Vajasiškio, jo koja buvo peršauta, bet vėliau pagijo. Žuvo Antanas Rusakevičius iš Polekniškės kaimo, Povilas Pleškaitis iš Zokorių k. ir trečias nuo Salako (Edvardas Dūdėnas), pavardės nežinau, jo sesuo gyveno Šlepečių kaime. Netrukus sužinojom, kad mus išdavė tokia Valentina Garnienė, to paties kaimo gyventoja. Ji pamiškėje rišdavo karves, žinojo mūsų sargybos postus, todėl rusai, jai pra-

nešus, galėjo nepastebėti laisvai prasiveržti iki mūsų stovyklos. Prie pat Garnienės namų 1945 m. žiemą (sausio pabaigoje) eglynėlyje buvo partizanų bunkeris, kuriame gyveno trys partizanai: du Garnio pusbroliai – vienas iš jų Jonas Lašas nuo Dusetų iš Padustėlio kaimo, Jonas Pimpė iš Pimpių k., Dusetų vlsč. (buvęs pasienio užkardos policininkas) ir vietinis Juozas Juodvalkis (L. Abariaus p a s t a b a: Tada Juodvalkio bunkeryje nebuvo, surado tik tuodu vyrus. Jie buvo be ginklų, su savimi turėjo tik lenktinį peiliuką, juos abu ir nuteisė). Tų metų žiemą jie dar ir į mišką nebuvo išėję, bet juos irgi išdavė Garnienė. Kadangi juos rado be ginklų, visus gyvus paėmė ir nuteisė. Po tos išdavystės ji pasitraukė gyventi į Daugailių miestelį, bet dienomis dažnai ateidavo ir slampinėdavo pamiškėmis. Mes nesistengėm jos sunaikint, kadangi ji turėjo du vaikus, jos vyras mums padėdavo, remontuodavo mūsų ginklus, buvo labai geras kalvis.

Sužeistajam Vosyliui netoli Antano namų krūmuose iškasėm bunkeriuką ir ten jį paguldėm. Vieną dieną mes jį iškėlėm iš bunkerio, jis guli taip prieš saulutę, greta aš, Antanas Rūkštelė, kaimynas Povilas Leipus. Už kokių dviejų šimtų metrų pamatėm keliu einančius tris rusų kareivius. Jie praėjo, o aš pagalvojau, kad reiktų pasižiūrėt, kur jie nuėjo. Paėjau kiek per krūmus, matau – stovi ant kalniuko prie krūmų. Jie man šaukia: „Stoj!". Paleidau į juos automato seriją, jie parkrito ant žemės ir ėmė šaudyt į mane. Tada sužeistajam palikom vokišką prieštankinę granatą, kad galėtų susisprogdinti, ir abu su Antanu ėmėm skubiai trauktis. Beginklis civilis Povilas ėjo ramiai, galvojo, kad rusai jo nelies. Deja, rusai ėmė jį stabdyt, bet jis nestojo, tai nušovė vietoje. Mes nubėgom kiek toliau, įlindom į krūmus. Jie mūsų nebesivijo. Kaip vėliau sužinojom, ten buvo 12 kareivių. Krūmuose laukėm, kada susisprogdins Vosylius, bet taip ir nesulaukėm. Tada paėjom dar kokį kilometrą, priėjom Zarasų rajono teritoriją, susėdom pievoje ir sėdim. Išgirdom sprogimą, nutarėm, kad Vosylius susisprogdino. Pasirodo, jis pasidavė gyvas, dar parodė ir savo bunkerį, kurį rusai susprogdino.

Netoli nuo tos vietos, kur buvom iškasę bunkerį Vosyliui, Kloviškių kaimo vienkiemyje slapstėsi Adolfas Latena (L. Abariaus p a s t a b a: Latena – tarmiškai, tikra pavardė Latėnas). Išgirdome tuose namuose triukšmą, moterų klyksmą. Dar kiek pasėdėjom, jau ir vakaras netoli, planavom netrukus pereiti vieškelį ir eiti tolyn. Gal už kokių 15 metrų pamatėm ateinant du stribus. Jie sustojo prie alksnių. Supratom, kad čia bus jų naktinis postas. Kai sutemo, tada mes pasukom į šoną, aplenkėm juos ir nuėjom savo keliais. Kitą dieną pasiraičiau kelnes, užsikišau už diržo pistoletą „Afen", per petį persimečiau dalgį ir išėjau į savo kraštą apsidairyti. Pakeliui užsukau pas vieną pažįstamą, užsukau pas kitą. Niekas nieko, aiškina, kad visur ramu, nei rusų, nei stribų, neva vakar visi išvažiavo... Apėjau, apsiklausinėjau ir vėl sugrįžau pas Antaną į bunkerį klojime.

1945 m. rugpjūčio mėn. Degučių stribai atsibastė į Utenos rajoną ir ėmė siaust po Šlepečių, Dundulių kaimus. Jų buvo apie 23 vyrus. Mums žmonės pranešė, kad jie eis vieškeliu Vajasiškis – Baibiai iki plento, tad mes galėtume juos truputį papleškint. Paruošėm jiems pasalą, bet negalėjom užimt patogios pozicijos, tik du nukirtom, kiti išbėgiojo po krūmus.

Antano Rūkštelės tėvas buvo miręs, likusi tik motina ir senelė. Prie vokiečių pas juos buvo atvežta ir apgyvendinta rusė moteris, pavarde Vasiljeva, su dviem mažametėm mergaitėm – vienai buvo penkeri, kitai apie dešimt metų. Tik gerokai vėliau sužinojom, kad šita rusė buvo Raudonosios armijos majoro žmona. Kai atėjo rusai, ji pasiėmė savo mažąją dukrytę ir grįžo atgal į Rusiją, vyresnioji Zina kategoriškai at-

sisakė važiuoti atgal į Rusiją. Ji pramoko lietuviškai ir dirbo mūsų ryšininke, tuomet jai buvo apie 15 metų. Apeidavo visą apylinkę, visur iššniukštinėdavo ir mums pranešdavo apie padėtį: kur stribai praėjo, kur kariuomenė siautė, kur svetimi žmonės vaikšto... (Po mano arešto ji priėmė katalikų tikėjimą, persikrikštijo Genute, ištekėjo už lietuvio, šiuo metu gyvena prie Alaušo ežero netoli Sudeikių.) 1946 m. vėl atvažiavo jos motina, o mes sėdim klojime bunkeryje. Zina atėjo pas mus į bunkerį ir ėmė skųstis, kad motina prievarta nori ją išsivežt į Rusiją, bet ji kategoriškai pasakiusi, kad iš čia niekur nevažiuosianti, prašė, kad mes motiną greičiau išvytume. Po trijų dienų motina išvažiavo viena, dukters taip ir neperkalbėjo.

Prie vokiečių pas Antaną bernu tarnavo toks ruselis Jonas (Ivan) Agudzinas, aukštas, gražus vyras, kilęs nuo Salako. Kai užėjo rusų armija, jį paėmė į kariuomenę. 1946 m. atitarnavęs jis grįžo iš kariuomenės. Dabar jau aišku, dėl kokios priežasties jis grįžo pas šeimininką, o ne į savo namus. Jis specialiai buvo siųstas į mūsų kraštą šnipinėt. Atvažiavęs prašė Antano motinos, kad priimtų jį vėl dirbti. Zina perspėjo mus ir Antano motiną, kad su tuo žmogumi reiktų atsargiau bendrauti. Tuomet motina jam liepė atvažiuot po savaitės, ji pagalvosianti. Be abejo, ji norėjo pasitart su mumis. Kai išvažiavo, Antanas su motina tarėsi, ką su juo daryt. Ketverius metus jie su Antanu vienoj šeimoj gyveno, Antanui jis buvo kaip brolis, kaip savas vaikas, labai nuoširdus, paslaugus berniokas. Antanas kažkaip jo pagailėjo ir pasitikėjo juo, tad nutarė priimt tą ruskelį. Apsigyveno tas Ivanas Antano namuose. Iš pradžių mes vis dar jo saugodavomės, bet Antanas nebeiškentė ir pasirodė, netikėjo, kad galėtų būti išduotas. Praėjo gal dvi savaitės nuo tos dienos, kai jis apie mus sužinojo. Mes jį dar sekėm. Jis niekur neišeidavo, bet vieną dieną pasakė, kad jam reikia nuvažiuoti į Zarasus ir susitvarkyti karinį bilietą. Jeigu jau reikia, mes nieko prieš, ir jį išleidom. Plentu jau kursavo keleiviniai autobusai, pažadėjo apie pietus grįžti. Atėjo pietūs, Jono vis dar nėra. Jau trys, jau keturios valandos, bet Jono nėra. Jau ir penkios – Jono nėra. Mes sunerimom. Zinos paprašėm, kad pavaikščiotų toliau nuo namų, apžiūrėtų. Už klojimo siūbavo rugių laukas. Pamatėm, kad vieškeliu nuo Daugailių į Salaką praėjo didelis būrys rusų. Pasirodo, buvo atvažiavę du sunkvežimiai pilni kareivių, o kartu su jais ir tas mūsų ruskelis Ivanas. Zina grįžo iš žvalgybos, pasakė, kad būrys nuėjo lyg tolyn. Antanas užlipo ant balkio klojime, praplėšė stogo šiaudus, o aš likau kieme. Staiga Antanas suriko: „Albinai, mes apsupti!". Pakėliau akis, žiūriu – tik galvos kyšo iš rugių. Antanas nušoko žemėn, dar kiek pabėgom prisidengdami, bet į mus atidengė kulkosvaidžio ir automatų ugnį. Trauktis buvo sunku ir sudėtinga: bulvių laukas, linai, tik už trijų šimtų metrų pelkė ir krūmai. Kiti du sunkvežimiai su kareiviais kiek vėlavo ir iš kitos pusės nespėjo mūsų užstot. Ten buvo kalvė, žmogus buvo atsivedęs arklį kaustyti, tai kareivis su tuo arkliu bandė užkirsti mums pasitraukimą, bet įjojo į pelkę ir iškart įklimpo. Mes spėjom įšokti į krūmus. Perbėgom pelkę ir šiaip taip pasiekėm Šlepečių mišką. Nukritom ant žemės vos kvapą atgaudami, bet pamatėm, kad keli ruseliai įlindo į krūmus ir, matyt, bandė mus vytis. Paleidom į krūmus po kelias automatų serijas, pakilom ir nuėjom. Iki vakaro padarėm didžiulį lanką ir vėl atėjom arčiau Antano namų, tik jau iš priešingos pusės.

Namuose viską išvertė, mūsų bunkerį klojime išdraskė, Ziną išsivežė į Zarasus, ten ją tris dienas tardė, bet ji nieko nepasakė. O „gerasis" ir „patikimasis" Antano draugas Ivanas daugiau nebepasirodė. Nepasisekė jam tą kartą mus parduoti ir sunaikinti, teko pačiam nešti kudašių iš tų apylinkių. Jo buvo pasakyta, kad šešiese tu-

pim bunkeryje, tai kareiviai bijojo krapštyt iš vidaus, įtarė, kad gali būti užminuota. Vėliau su Antanu perėjom į Juknėnus, maždaug už dešimties kilometrų, į Norberto (Norbos) Kilbausko-*Kilbasos* būrį. Ten aplink didesnių miškų nebuvo, bet nepaprastai tankūs krūmynai. Medinis 1946 m. buvo žuvęs Šiožinių kaime, vienas pakliuvo į rusų pasalą. Kilbausko būryje buvo apie 35 – 37 vyrus. Būryje buvo toks Pulgis Garnys, buvęs vokiečių vermachto frontininkas. Prieš mums ateinant į būrį, jie septyniese užėjo pas Norberto bendrapavardį Kilbauską Juknėnų kaime ir nakvojo. Norbertas gulėjo po pagalve pasikišęs granatą, šalia pasidėjęs automatą. Jo automatas buvo naujutėlaitis, paskutinės laidos, su dviejų eilių rageliu šoviniams. Jį buvo gavęs iš nušauto Tauragnų aktyvisto. Ryte netikėtai kieme pasirodė septyniolika stribų. Kai jie ėjo į vidų, Norbertas juos pasitiko automato ugnimi, du stribai krito vietoje. Į vidų veržėsi ir stribų leitenantas, tai tam per kojas pervarė, tas irgi suklupo. Tuo metu visi kiti pašoko ir ėmė veržtis iš gryčios į lauką. Norbertas prisiminė, kad po pagalve dar buvo granata, kuri sprogsta nuo sutrenkimo. Grįžo atgal gryčion, pasiėmė granatą ir metė į kieme gulinčius stribus. Kai sprogo granata, stribai pakriko ir bėgo kas kur. Norbertas Kilbauskas žuvo 1947 m. pavasarį su Pulgiu Garniu Juknėnuose. Rusai juos rado ryte miegančius klojime ant šieno ir sušaudė.

Kilbausko būrys laikėsi pakrūmės sodyboje. Tą vietą vadino „Atsparos punktu“. Ten buvo tokia lūšna, kurioje gyveno varginga šeima. Toje troboje kartu gyveno ir partizanai. Nuolat būdavo maždaug penkiolika vyrų, kiti išeidavo kitur nakvoti. Čia ramiai gyvenom apie tris mėnesius. Kaimynystėje gyveno vėliau profesoriumi tapęs Motiejus Miškinis, poetas Antanas Miškinis. Aplink buvo geri žmonės, todėl gerą pusmetį išsilaikė partizanai pas tuos žmones. Rudeniop mes su Antanu vėl atsiskyrėm nuo būrio ir patraukėm į jo namus. Tai buvo 1947 m. Tada įsikūrėm tame bunkeryje, kuris buvo kambaryje.

Tų metų gegužės 17 d. susirgau, pakilo temperatūra, nutariau eiti pas Antaną į bunkerį. Atėjau, pernakvojau. Kitą dieną sėdžiu kambaryje, automatas šalia, tik įbėga Zina ir sako: „Prie klojimo du stribai...“. Klojimas nuo gryčios gal už kokių penkiasdešimties metrų. Aš ją nusiunčiau pasižiūrėti, ar daugiau jų ten nėra... Ji greit ateina ir sako: „Jau keturi... Daugiau nematyt...“. Aš greit užlipau ant aukšto ir palindau pastogėn, manau, pabūsiu čia, gal nelįs... Po kurio laiko ji vėl ateina ir sako: „Jau septyni... Dviese nuo klojimo jau eina prie tvarto...“. Pagalvojau: jeigu septyni, man jau daug... Greit nušokau nuo aukšto ir per duris, prisidengdamas nubėgau kokius du šimtus metrų... Aš apsirengęs civiliais rūbais, automatą nešu prisiglaudęs prie krūtinės ir einu tolyn. Turiu pereit vieškelį skersai, už trijų šimtų metrų jau miškas – eglynas, bet išgirdau šaukiant, prašo sustot... Aš staigiai sustojau, atsigręžiau atgal, priklaupiau ant vieno kelio ir kirtau iš automato. Tik pamačiau, kaip stribas išskėtė rankas ir išsitiesė visu ūgiu ant žemės. Tai buvo Salako stribų vadas leitenantas Vesniovas, kuriam kliuvo tiesiai į kojas (vėliau jį perkėlė į Dūkštą). Tuo metu jie stovėjo trise. Pakilau ir pasileidau bėgti tolyn. Bėgdamas mačiau, kaip jie vis artėjo ir artėjo prie manęs, bet vargais negalais pasiekiau mišką. Įlindau į eglyną, o ten nuo fronto buvo likę apkasai. Atsiguliau į vieną iš jų ir galvoju: pailsėsiu ir bandysiu juos po vieną paklot. Visgi į mišką jie nėjo, bijojo, grįžo prie sužeisto savo viršininko.

Kaimyniniame Pušaloto kaime gyveno Albinas Ivonis, mes su juo buvome geri draugai. Jį stribai išbaidė iš bunkerio ir vijosi, jis bėgo lauku tarp dviejų miškų. Viena pamiške ėjo stribai, bet jis bėgo dar apie kilometrą. Mes už kokio puskilometrio sto-

vyklavom tame miške ir, išgirdę šaudymą, supratom, kad jį galėjo apšaudyti. Tada pakilom ir pasileidom bėgte į tą pusę, iš kur girdėjosi šaudymas. Išlindę iš miško į palaukę, pamatėm bėgantį Albiną ir jį jau supančius stribus. Atidengėm ugnį į stribus ir atkirtom Albiną nuo jų. Jis iš pradžių dar nesusigaudė, kad čia mes, manė, kad kiti stribai išlindo iš miško. Kai suprato, kad mes saviškiai, parkrito ant žemės, atidengė ugnį į stribus ir keturis patiesė vietoje. Kiti apsisuko ir, kiek kojos nešė, pasileido atgal.

Mano kaimyną partizaną Tvardauską einant į sargybą nušovė stribai prie Vajasiškio. Paberžės kaime žuvo partizanas Mykolas Velykis. Jis vieškelio griovyje gulėdamas dar atsišaudė, stribai uždegė netoliese esantį klojimą, kad šviesiau būtų šaudyti.

Antanas Rūkštelė labai nemėgo sėdėti vienoj vietoje, turėjo vis kažkur eiti, kažką dirbti, mėgo bendrauti su žmonėmis. Bunkeris jam buvo tikra kančia. Jo pusbrolis Šileikis iš Skeldų kaimo, Degučių vlsč., kai 1940 m. užėjo rusai, užsirašė į komjaunimą, dirbo komjaunimo sekretoriumi, kai rusai traukėsi, kartu su jais pabėgo. Kai antrą kartą grįžo su rusais, jį Šiauliuose paskyrė karinio komisariato viršininku. 1948 m. Antano motina per tą pusbrolį suveikė dokumentus, ir jis išvažiavo į Šiaulius. Šiauliuose gyveno metus, po to persikėlė į Kauną ir taip išsisuko. Mirė 1999 m. Kaune.

Aš po Antano išvykimo į Šiaulius, perėjau į Kilbausko būrį, nors tuo metu Kilbauskas jau buvo žuvęs, būriui vadovavo Vaclovas Maniušis-*Kaunas* iš Juknėnų kaimo. Būryje, kiek pamenu, buvo: Stasiulis, Kurmis, Musteikis, Antanas Kurlavičius, Leonas Gražys, Alfonsas Bikelis, Aleksas Labuckas, Bronius Maniušis, Jurgis Dūdėnas (paimtas gyvas). 1946 m. spalio mėn. Dūdėnas atvedė čekistus į Broniaus Maniušio bunkerį, kuris buvo laukuose, ir prašė Bronių Maniušį pasiduot. Tada Maniušis išlindo iš bunkerio ir nušovė Dūdėną, o kareivis tuo metu paleido automato seriją į Maniušį. Tai buvo tik pirmas bunkeris, kurį išdavė Dūdėnas, gal būtų išdavęs ir daugiau. Pasakojo, kad čekistai labai sielvartavo netekę Dūdėno. Tada bunkeryje žuvo Bronius Maniušis, Bronius Pūslys ir Pranas Purvinys, kilęs iš Dūkšto apylinkių.

Tuo metu jokių operacijų jau nebevykdėm, gyvenom stovykloje, kurioje buvo labai griežta tvarka. Be vado žinios niekur neišeisi ir nesavivaliausi. Vadas Maniušis buvo jau pagyvenęs rimtas žmogus, buvęs viršaitis. Išeidavom į kaimus parsinešti maisto, susitikdavom su ryšininkais.

Ištremto žmogaus troboje apsigyveno rusas Ivanovas. Jis nebuvo stribas, bet jam buvo duotas šautuvas. Net ardamas šautuvo nuo peties nenusiimdavo. Namuose bijodavo nakvoti, ateidavo pas kaimyną Marcinkevičių. Vieną kartą mes aštuoniese nuėjom pas Marcinkevičių ir ėmėm klausinėt, ar pas jį nieko nėra. Senis ginasi, kad nieko nėra. Tada vienas mūsiškių pasiėmė prožektorių, atidarė daržinės duris ir, kai tik žengė į vidų, jam šovė į pilvą (tas partizanas buvo atėjęs pas mus nuo Tauragnų), o pats iššoko per kitą daržinės pusę ir pabėgo. Pasirodo, tai buvo Ivanovas. Tuomet mūsiškiai Marcinkevičių sušaudė, o sužeistąjį nunešėm iki kitos sodybos, netrukus jis mirė. Išsiuntėm žmogų su arkliu, kuris mirusįjį nuvežė už septynių kilometrų pas gimines, tie padarė karstą ir palaidojo.

Gerai pažinojau partizanų būrio vadą Joną Dūdėną-*Vyną* (jis žuvusio Jurgio Dūdėno vyresnysis brolis), gerai žinau jo suėmimo aplinkybes. Kai mūsų apylinkėse leitenantas Medinis suorganizavo partizanų būrį, iš pradžių šitame būryje buvo

Kazimieras Juodvalkis iš Polekniškio kaimo, Daugailių vlsč. Po apsupimo 1945 m. liepos 1 d. Šlepečių miške Juodvalkis pasitraukė į Dusetų kraštą, ten pateko į pasalą, bet sėkmingai pabėgo, o po to registravosi ir išvažiavo į Vilnių. Vilniuje čekistai jį sugavo ir užverbavo. 1951 m. jis jau palaikė ryšį su Jono Dūdėno-*Vyno* būriu. Kiek man žinoma, lapkričio 23 d. pas Juodvalkį į Polekniškio kaimą atėjo šeši partizanai, kartu ir Jonas Dūdėnas. Vaišių stalas jau buvo paruoštas, degtinė apnuodyta. Įvyko taip, kaip čekistų buvo suplanuota. Užmigdytus vyrus paėmė gyvus. Mano kaimynas Alfonsas Dumbrava-*Aidas* tuo metu stovėjo sargyboje kieme. Jis nutarė įeit į vidų pasižiūrėti, bet jį prie durų su pistoletu rankoje pasitiko šeimininkas Juodvalkis. Nušovęs Dumbravą, išėjo į lauką ir dar du kartus iššovė, taip davė ženklą netoli laukusiems čekistams.

1948 m. prasidėjo tokie masiniai rusų kariuomenės siautimai, kad nebežinojom kur slėptis. Gatelių kaime gyveno dvi rusų šeimos. Septyniese atėjom ir apsigyvenom pas rusą Zikovą. Labai skurdžiai jie gyveno, jų daržinėj prasivoliojom du mėnesius, po to persikėlėm pas kitą rusą. Didelio pasitikėjimo jie mums nekėlė, bet vėliau įgijo mūsų pasitikėjimą. Vienas iš jų tinklais gaudydavo žuvį ir mus maitino, prižiūrėjo, pranešdavo, jeigu kur siausdavo stribai. Pas jį išsikasėm bunkerį. Krūmuose prie upelio buvo jo troba, dieną būnam troboj, naktimis sulendam į bunkerį. Ten buvau aš, mano brolis Albertas Kazickas-*Lapas*, Bronius Miškinis, Jonas Musteikis iš Antilgės kaimo, Jonas Bikelis iš Antilgės kaimo ir dar vieno neprisimenu. Kada mane suėmė, su Zikovu buvom susitikę Utenos kalėjime. Jį teisė už ryšius jau su kitais partizanais, gavo 10 metų lagerio. Pas šituos rusus gyvenom daugiau kaip du mėnesius.

Mano brolis Vytautas buvo gimęs 1930 m., jis nesislapstė, dirbo pas ūkininką Utenos rajone netoli mano partizanavimo vietos. Mūsų kaimynas rusas Savelijus Sinica buvo Degučių stribų vadas, turėjo leitenanto laipsnį. Jaunystėje mes su juo draugavom, buvom bendraamžiai, kartu į mokyklą eidavom. Kai atėjo rusai, jis išėjo į stribyną. Tas Savelijus su stribų gauja atėjo net iš Degučių valsčiaus pas tą ūkininką, areštavo mano brolį Vytautą, nusivarė iki krūmų ir nušovė. Paskui nuvežė į Degučius ir numetė ant grindinio kaip „banditą“. Netoli stribyno buvo miškas, tai ten po šakom pakišo. Po kelių dienų lavoną ištempė šunys, jau buvo apgraužtas, žmonės pasakė stribams, tada vėl kažkur įkišo. Taip ir nesužinojau, kur brolio Vytauto palaikai ilsisi.

Brolį Albertą 1949 metų pabaigoje apsupo Medinio namuose Šlepečių kaime, peršovė bėgantį iš gryčios ir paėmė gyvą.

Mūsų krašte partizanavo Stasys Panavas iš Salako. Jie turėjo išsikasę didelį bunkerį Pūslių miške, Salako valsčiaus teritorijoje, kuriame gyveno po septynis, po dešimt žmonių. Tuo metu buvo keturiese. Vieną naktį visi buvo išėję į kaimą, paryčiui grįžo į bunkerį. Vienas iš jų, toks Bivainis, atvedė stribus. Kadangi buvo jau gilus ruduo, pašalę, truputį pasnigta. Pajutę virš bunkerio trypiančius stribus, partizanai atsidarė bunkerio dangtį ir metė granatas, o Panavas vienmarškinis, basas iššoko su kulkosvaidžiu, nukirto tris stribus ir pabėgo.

Pasidariau dokumentus ir dešimt dienų gyvenau pas Juodvalkį Juozą Polekniškio kaime, Daugailių valsčiuje. Vienuoliktą dieną mane areštavo. Nuvežė į Salako stribyną, kitą dieną pristatė į Zarasus. Tardymo metu turėjau 27 akistatas, daugiausia su vietos ruseliais. Kartą sustatė mus septynis: mane, šešis stribus ir įvedė žmo-

gų. Liepė jam atpažinti, kuris banditas iš jo atėmė lašinius ir batus. Tas žmogelis dairės dairės ir parodė pirštu į Dusetų stribą Klimavičių. Kaip griebė tą žmogelį tardytojas ir išstūmė iš kabineto. Buvo atėję tokie rusai Kastigovai, partizanai buvo vieną jų primušę, bet jie manęs „nepažino“, pasakė, kad šitas nebuvęs pas juos. Po tardymų ir akistatų laukiau Utenos kalėjime, kada iš Maskvos atsiųs nuosprendį. Po trijų mėnesių sužinojau, kad Maskvos „trojka“ mane nuteisė 25-eriems metams lagerio. 1949 m. kovo mėnesį išvežė į Vorkutą. Vorkutoje išbuvau 10 metų. Kai paleido iš lagerio, atvažiavau pas brolį Albertą į Intą, kadangi į Lietuvą grįžti neleido. Motina (Zosė Kazickienė) 1946 m. irgi buvo nuteista, gavo šešerius metus, ją išvežė į Magadano sritį. Po lagerio grįžo į Lietuvą ir netrukus mirė.

Lageryje teko sutikti du Kazano būrio partizanus – Petrą Stankevičių ir Namajūną. Lietuvos rusas Mykolas Kazanas buvo Lietuvos kariuomenės karininkas, turėjo kapitono laipsnį. Jis pirmosiomis dienomis po karo suorganizavo apie 70 partizanų būrį. 1944 m. per Kūčias miške tarp Antazavės ir Aleksandravėlės juos apsupo NKVD kariuomenė. Jie buvo įsitvirtinę ant tokio kalniuko, o aplink plyni laukai. Už trijų šimtų metrų vėl miškas. Partizanai turėjo minosvaidį, daug kulkosvaidžių ir kitų gerų ginklų, daug šaudmenų, kiekvienas turėjo išsikasęs apkasą. Rusai puolė, o partizanai juos kapojo nuo to kalno. Pamatę, kad partizanų nepaims, tuomet iš Daugpilio (25 km) iškvietė pastiprinimą, kuris į vietą prisistatė jau saulei nusileidus. Partizanai, prisidengdami tamsa, pasitraukė. Rytą rusai atnaujino puolimą, bet jokio atsako iš partizanų pusės. Tada suprato, kad partizanų jau nebėra. Pasitraukusieji iš apsupimo išsisklaidė kas kur, o aštuoniese nuėjo apie 14 kilometrų prie Sartų ežero ir sustojo ant kranto, per ežerą eiti nedrįso, kadangi buvo neseniai užšalęs. Pasirodo, rusai atsekė pėdomis, partizanai nebeturėjo kur trauktis, juos užvarė ant ledo. Visi aštuoni ten žuvo. Likusiems gyviems partizanams per tardymus čekistai kaišiojo pažymas, kuriose buvo parašyta, kad tose kautynėse banditai nukovė 338 raudonarmiečius.

Kazano tėvas – Afanasijus Kazanovas Vorkutos 53-iame lageryje vadovavo kalinių sukilimui ir sukilimo metu žuvo.

Iš LVOA (Lietuvos visuomeninių organizacijų archyvo), F. 3377, ap. 55, b. 164
Vlado Kuzmos tardymo protokolas

1945 04 22 drauge su Daugailių progimnazijos mokytoju Kaziu Nenėnu nuėjom į Maniušio būrį. Maniušio būrį sudarė:

Maniušis Vaclovas, 28 m. amž., Daugailių vlsč., Juknėnų k. gyventojas, būrio vadas;

Būrio vado pavaduotojas – aš, Vladas Kuzma, po manęs – Kunčius Alfonsas iš Juknėnų kaimo;

Ryšininkas (atsakingas už ryšius) Nenėnas Kazys.

Eiliniai banditai dalinosi į skyrius po 4 žmones ir 1 skyrininką.

Kunčius Balys iš Juknėnų k.;

Kunčius Juozas (ar Pranas ?) iš Juknėnų k.;

Šiožinys Jonas iš Šiožinių kaimo;

Šiožinys iš Šiožinių k.;

Musteikis Jonas iš Šiožinių kaimo;

Blaževičius Petras iš Gutaučių k., Daugailių vlsč.;

Kilbauskas Norbertas iš Garnių kaimo, vėliau jis buvo būrio vadu;

Kilbauskas Kazys iš Garnių k.;

Šinkūnas Liudas iš Daugailių vlsč;

Garnys Fabijonas iš Garnių k.;
Garnys Pulgis iš Garnių k.;
Barysas Algirdas iš Girnių k.;
Juodvalkis Antanas iš Polekniškio k. (1945 05 perėjo į Medinio būrį);
Juodvalkis Kazys iš Polekniškio k. (1945 05 perėjo į Medinio būrį);
Ivonis Viktoras iš Polekniškio k., Daugailių vlsč.;
Rusakevičius Antanas iš Polekniškio k.;
Juodvalkis Antanas nuo Vajasiškio k.;
Rūkštelė iš Šlepečių kaimo (1945 metais perėjo į Medinio būrį).

Maniušio būrį sudarė apie 30 partizanų. 1945 m. gegužės pradžioje aš su kitais perėjau į Mečio Medinio būrį.

Medinio būrys

P. 56-58. Medinio būrys turėjo štabą, kurį sudarė:
Medinis Mečislovas-*Pinkė* (kitur – *Pypkė*), vadas;
Aš – Kuzma Vladas, pavaduotojas ir propagandos ir agitacijos skyriaus viršininkas;
Kilbauskas Norba, pavaduotojas ir žvalgybos skyriaus viršininkas;
Juodvalkis Kazys, padėjėjas tiekimo reikalams;
Ryšininkė Pimpytė iš Šlepečių kaimo.
Iš viso būryje buvo apie 60 partizanų, eiliniai partizanai dalinosi į skyrius, kuriems vadovavo skyrininkai. Kiti būrio nariai:
Šileikis Bronius iš Gutaučių k.;
Šileikis (Broniaus brolis);
Ulevičius Jonas iš Vileikių k.;
Petras Blaževičius iš Gutaučių k.;
Juodka Alfonsas iš Šiožinių k.;
Medinis Kazys iš Paberžės k;
Masiulis Antanas (ar Jonas ?) iš Zabičiūnų k.;
Juodvalkis Antanas iš Papelakės k.;
Stoškus Petras (ar Jonas ?) iš Antalieptės vlsč.
Maistu rėmė J. Musteikis iš Pikčiūnų k., Šinkūnas Liudas ir Šlepečių k. gyventojai Leipus ir Pimpė.

P. 128. Kuzmos Vlado-*Audrūno*, g. 1913 m. Drąsėnų k., tardymo protokolas, 1948 07 28:

Medinio būryje buvau 1945 05 – 07. Medinis per ryšininkę Pimpytę palaikė ryšius su Užpalių Tauro štabu. 1945 07 01 Šlapečių miške Medinio būrį apsupo ir sumušė kariuomenė, aš iš ten pabėgau į Antazavės valsčiaus Kruopeliškių kaimą. Medinis iš Tauro štabo buvo gavęs instrukciją dėl vadovavimo būriams, joje buvo smulkiai išdėstyti būrio veikimo principai propagandos ir agitacijos atžvilgiu. Įsakymai buvo pasirašyti štabo viršininko *Ringoldo* ir pavaduotojo *Ąžuolo*. 1945 05 Medinis gavo iš Tauro štabo instrukciją, kur pažymėta, jog visa kovinė ir komandinė sudėtis turi įeiti į LLA. Tada Medinio būryje buvo apie 60 vyrų. 1945 06 25 Medinio būrio nariai Šlapečių miške priėmė stojimo į LLA priesaiką. Gavau slapyvardį *Audrūnas*.

P. 130. Aišku tai, jog Tauro štabo įsakymai ir instrukcijos buvo pagrindas reorganizuoti būrį. Pagal ją būrys turėjo būti suskirstytas į skyrius ir grandis santykiu 4 + 1. Į Medinio būrį perėjau, nes jis buvo stipresnis. Būdamas propagandos ir agitacijos skyriaus viršininku, asmeniškai rašiau antitarybinius atsišaukimus, man padėjo Jonas Šiožinys. Atsišaukimai buvo platinami Daugailių, Užpalių ir Antalieptės vlsč. Iš viso buvo išplatinta apie 1000 atsišaukimų.

P. 133. 1945 07 01 mūšis su NKVD kariuomene Šlepečių miške (Daugailių vlsč.). Partizanai panaudojo sunkųjį kulkosvaidį, žuvo kulkosvaidininkas ir trys partizanai, nuo sužeidimų mirė Antanas Rusakevičius.

P. 72. Spec. pranešimas 1948 10 04

Vladas Kuzma yra Sakalo būrio vado pavaduotojas. Sakalo būrio vadas – Vaclovas Maniušis-*Kaunas*.

1945 06 15 Pikčiūnų miške Sakalo būrys buvo iš dalies sunaikintas. 1946 m. pavasarį Maniušiui pasitraukus iš būrio, vadovauti ėmė Kilbauskas Norbertas (Norba)-*Lapas, Kilbasa*.

LYA. F.3. B. 20/131. P. 44.

Dūdėno Jurgio, Antano-*Vaidilos*, g. 1919 m. Trinkuškių k., Degučių vlsč., apklausa, 1946 10 17:

Į Medinio būrį įstojau 1945 m. Medinio-*Pypkės* būrį sudarė 30-35 partizanai. Mediniui žuvus, vadovauti stojo Kilbauskas Norba-*Lapas*, *Kilbasa*, o jo pavaduotojas buvo Garnys Pulgis-*Šarka*. Būrys vadinosi Sakalo vardu. Bazavosi Pikčių (Pikčiūnų) ir Bausiškės miške. Bausiškės miške žuvo Kilbauskas su savo pavaduotoju (1946 07 14). Tada būriui pradėjo vadovauti Černiauskas Antanas-*Šaulys*. Černiausko būrį sudarė apie 35 partizanai. Niekada būrys nesusirinkdavo į vieną vietą, klajojo po 5-6 žmones. Šis metodas daug ką išgelbėjo.

P. 45. 1946 09 Šiožinių kaime sunaikino Štukaitę, 20-23 m., Maslauską 50 m., Varnavičiūtę, apie 35 m. amžiaus.

Būrio partizanai:

1. Dumbrava Pranas-*Karvelis*, Pukštų (Paukščių k. ?) kaimas, žuvo 1946 m.
2. Meidus Anupras, Tauragnų vlsč.
3. Kurmis Jonas (ar Juozas), Kubilių k.
4. Stasiūnas Jonas, Antilgės k., Tauragnų vlsč.
5. Miškinis Leonas-*Varnėnas*, Juknėnų k.
6. Miškinis Petras-*Špokas*, Antilgės k.
7. Buiva, Paberžės k., Daugailių vlsč.
8. Kilbauskas Norbertas (Norba), Garnių k., žuvęs.
9. Kilbauskas Kazys, Garnių k., 1945 m. susiprogdino.
10. Pūslys Bronius, Prano, Juknėnų k., žuvo bunkeryje 1946 08.
11. Maniušis Bronius, Alekso, Juknėnų k., žuvo 1946 08 drauge su Pūsliu.
12. Garnys Fabijonas, gyv. Garnių k., Daugailių vlsč.
13. Nenėnas Kazys, gyv. Moniškio k., Daugailių vlsč., pasitraukė drauge su Vladu Kuzma.

P. 48. 20/131. Iš Norkūno Antano, s. Jurgio, tardymo protokolo, 1946 11 02:

Sakalo būrį organizavo Kunčius Alfonsas. Būrys įėjo į kuopą, kuriai vadovavo *Girinis*. Būrio partizanai: Norkūnas Antanas-*Vaidilutis*, Norkūnas Klemensas-*Kaupas*, Lumpickas Petras-*Uosis*, Dūdėnas Jurgis-*Vaidila*, Kunčius Alfonsas-*Andrijaitis*, Dūdėnas Jonas-*Vynas*, Maniušis Vaclovas -*Kaunas*, Maniušis Bronius.

Pasakoja POVILAS (PETRAS) MEIDUS-*GARNYS*

Užrašyta Klovinių k.
2004 07 10

Gimiau 1925 m. balandžio 14 d. Kubilių kaime, Daugailių valsčiuje. Pas tėvus šeimoje buvome dviese su broliu Povilu, gimusiu 1929 m. Norėčiau paaiškinti, kodėl toje pačioje šeimoje buvome abu broliai Povilai. Aš partizanavau, iki kol broliui atėjo paso pasiėmimo laikas. Jis susirinko visus popieriukus, gavo tarybinius metrikus, tada aš pasinaudojau jo popieriais, gavau pasą jo vardu ir legalizavausi. Broliui suklastojom 1933 metų gimimo dokumentus. Taip ir išėjo: aš tapau Povilu, o brolis Petru, nors aš buvau krikštytas Petru. Žodžiu, mudu su broliu pasikeitėm vardais.

1940 metais, kai pirmą kartą Lietuvą okupavo rusai, buvau dar visai vaikėzas. Pamenu, kaip tėvas bandė rusiškai pakalbinti ant tankų važiuojančius sovietų kareivius, jie tarsi negirdėjo tėvo žodžių, tik prašė rūkyt. Vėliau tėvai kalbėjo, kad Utenoje žydeliai šaukė, kaip jie su džiaugsmu laukė bolševikų.

Kai 1941 m. prasidėjo karas, pas mus jau veikė lietuviai sukilėliai ir bandė padėt vokiečiams vyti iš Lietuvos okupantus, bet kai kuriems aistruoliams teko ir galvas padėti. Spitrėnuose besitraukiantys rusai du sukilėlius nušovė: Juozėną ir Kazakevičių. Jiedu pamatė keliu ateinančius aštuonis rusų kareivius, kurie, matyt, išsigando jų ir pasislėpė dilgynėse prie tokio Balaišos svirno. Mūsiškiai sumanė nueiti ir nuginkluoti juos. Nuėję pradėjo naršyti po dilgynes, ieškoti kareivių, tuomet rusai abu nušovė ir nubėgo.

Daugiau panašių incidentų tuo metu mūsų apylinkėje nebuvo. Tiesa, praeidavo per kaimą dar vienas kitas užsilikęs rusų kareivėlis, paprašydavo valgyti, bet paskui jie kažkur dingo.

Kai 1944 m. bolševikai grįžo antrą kartą, paskelbė mobilizaciją. Tada daugelis mūsų vyrų pradėjo slapstytis. Kai tik užėjo, pirmiausia daug mūsų žmonių ėmė su pastotėmis prie fronto linijos vežt karinę amuniciją, vežė kažkur toli, net už Biržų. Kai pamačiau, kad kaimynus išvaro su vežimais, tuoj pat išardžiau savo vežimus, ratus balon sumerkiau. Atjojo karininkas, klausia, ar turiu arklį, pasakiau, kad turiu. „O vežimą?“. „Vežimas, – sakau, – jau be ratų, kareiviai numovė ir išvažiavo“. Ruskis nusispjovė ir nujojo tolyn. Kaip tik galėjom ir sugebėjom, stengėmės suktis iš okupanto mums primetamų visokių reikalavimų ir įpareigojimų.

Iš pradžių jauni vyrai tik slapstėsi namuose, bet prasidėjo represijos. Rukšėnuose nušovė tokį Karklinį, besislapstantį jaunuolį. Toks buvo vietinis raišas ruskelis iš Sirvydžių kaimo, visi jį Šliubiu vadino. Tai tas Šliubis vedžiojo rusų kareivius po kaimus ir rodė, ką paimt, ką nušaut. Pamatęs ateinant Šliubį su kareiviais, Karklinis šoko bėgti, tuomet ir nušovė jį.

Kaimo balose tarp krūmų buvo likę du vokiečių tankai. Mes, iš trijų kaimų susirinkę paaugliai, ardėm tuos tankus. Atbėgo iš gretimo kaimo mergaitė, sako: „Greit bėkit iš čia, jau vieną nušovė, o jūs dar čia trankotės!“.

Tuomet mes nusprendėm, kad nieko gero nebus, reikia ginkluotis.

Mano pusbrolis Klemensas Musteikis buvo kamaroj, kai pamatė, kad po kiemą rusų kareiviai su stribais vaikšto. Jis palindo po statine ir tupi. Suėję vidun, ėmė naršyt ir surado jį, perdūrė durtuvu ir paliko merdintį. Kai stribai išėjo, tėvas pakinkė arklį, nuvežė sūnų į ligoninę. Pagijo berniokas, nors buvo perdurti plaučiai. Po to dar du visai nekaltus berniokus nušovė. Kaimyno sūnus Kazys Tilvytis dirbo su arkliu namuose. Pamatęs ateinant stribus, nukinkė arklį ir atėjo pas mane. Sako: „Ateina stribai“. Tada abu nuėjom į krūmus ir stebėjom, kur jie eis, bet jie pradingo mums iš akių. Ir šen, ir ten dairomės – niekur jų nematyt, bijom, kad per arti mūsų neprieitų. Sakom, paėjėsim į kitą vietą, gal ten geriau matysis. Žiūrim – išlenda iš mūsų klojimo. Mes nuo jų buvom maždaug už šimto metrų. Kaip ėmė duot iš dešimtšūvių į mus, aš šokau bėgt, o Kazys, nežinau kodėl, nebėgo, gal jį sužeidė, o gal per daug pasitikėjo savimi, mat buvo nepilnametis, gal manė, kad jam nieko nedarys. Aš atsigręžiau, pamojau jam ranka, kad bėgtų, o jis stovi vietoje. Nubėgau pas partizanus į mišką, sakau, kad reikia gelbėti Kazį, bet vadas *Ąžuolas*-Antanas Mintautiškis sulaikė partizanus, atseit žmonės paskui nukentės. Kai viskas nurimo, atėjom į tą vietą ir radom nušautą Kazį.

Kitą nepilnametį, tokį Puošiūną nuo Užpalių, nušovė atėjusį pas gimines. Jo tėvus ištrėmė, o jis pabėgo. Tam tik penkiolika metų buvo. Rado krūmuose malkas kapojantį, ėmė tardyt, mušt, atseit tu atėjai perspėt „banditų“, tik apsimeti, kad dirbi, ir nušovė.

Mūsų būryje buvo:

Tumėnas Antanas, Jurgio, g. 1921 m. Kubilių k., žuvo 1946 09 14.

Tumėnas Klemensas, Jurgio, g. 1920 m. Kubilių k., žuvo apie 1948 m. prie Vaikeso ežero.

Tumėnas Jonas, Jurgio, g. 1920 m. Kubilių k., žuvo 1946 09 14.

Tumėnas Albertas, Jurgio g. 1923 m. Kubilių k., žuvo 1946 m. pasaloje su A. Svikliumi.

Norkūnas Albertas, g. 1925 m. Kubilių k., žuvo 1948 02 10.

Norkūnas Bronius, g. 1917 m. Kubilių k. Jį 1945 m. nukankino stribai Laurėnas ir Zizirskas.

Norkūnas Jurgis, g. 1921 m. Kubilių k., žuvo 1947 m.

Sviklius Albinas, g. 1913 m. Kubilių k., žuvo 1946 06 30.

Mikalauskas Petras.

Stundžia Alfonsas, g. Kubilių k., žuvo 1946 09 14.

Stundžia Kazys, g. Kubilių k., žuvo apie 1945 prie Spitrėnų.

Ruzgas Jonas-*Šernas*, g. 1925 m. Rukšėnų k., žuvo 1946 09 14.

Meidus Alfonsas, g. 1923 m. Rukšėnų k., žuvo 1946 09 14.

Meidus Klemensas-*Lydekaitis*, g. 1925 m. Rukšėnų k., žuvo 1949 09 21.

Ruzgas Vladas-*Dovydas* iš Rukšėnų k., žuvo 1947 02 21 Biliakiemyje.

Meidus Povilas-*Garnys*, šiuo metu gyvena Klovinių k., Utenos r.

Didesnių miškų mūsų apylinkėse nebuvo, daugiausia laikėmės Rimatos, Ažutrakio, Lankos raistuose ir krūmuose. Ne visą laiką buvome būryje, buvome išsimėtę po du, po tris bunkeriuose, tik retkarčiais sueidavom į būrį. Mes buvome trise: aš – Povilas Meidus-*Garnys*, Albinas Meidus ir Vladas Ruzgas-*Dovydas*. Iš pradžių su mumis dar buvo Albinas Sviklius. Jie žuvo su Albertu Tumėnu 1946 m., užėjo į stribų pasalą. Tada mudu su pusbroliu Albinu Meidumi likom Vaikeso ežero saloje nakvoti, o Sviklius sugalvojo eiti į namus atsinešt lašinių. Mes jį nuplukdėm iki kranto, jis užėjo pas savo draugą Tumėną, tada abu einančius iš pasalų ir nukirto.

Turėjom keletą bunkerių savo laukuose, du mūsų bunkeriai buvo prie ežero. Iškasėm dirvoje ant šlaito, padarėm lubas, užpylėm žemėmis. Brolis aparė, užakėjo ir pasėjo avižas. Įlindimą padarėm iš šlaito pusės. Padarėm dureles, velėną „prisiuvom“. Ši pabūna kelias dienas, pradeda gelst žolė, tada keičiam kitą. Vieną bunkerį buvom pasidarę truputį toliau nuo ežero, tarp krūmų šalia akmenų krūvos. Įlindimą padarėm per akmenis. Akmenis nuimam, dureles atsidarom ir įlendam, o akmenis ant durelių jau kiti uždeda.

Vieną dieną pas mus atėjo keturi vokiečiai, pabėgę iš belaisvių stovyklos. Jie ėjo per krūmus ir užėjo tiesiai pas mūsų partizanus, jų ten apie dešimt stovyklavo. Ten buvo toks Panavas nuo Salako, jis vokiškai mokėjo, galėjo susikalbėti. Taip kurį laiką jie ir gyveno kartu su partizanais. Paskui du vokiečiai panoro išeiti, neva planavo grįžt į Vokietiją. Juos išleido, o du likusius mūsiškiai apginklavo, davė kulkosvaidžius. Kai dabar pagalvoju, kas žino, ar anie du vokiečiai nebuvo čekistų užverbuoti, nes maždaug po poros savaičių būrį apsupo rusų kariuomenė.

Apsupo 1946 09 13 naktį. Jau iš vakaro girdėjosi amerikoniškų „študabėkerių“ riaumojimas. Mes nujautėm, kad kažką mums ruošia. Rugsėjo 14-osios rytą buvo didelis rūkas, paskui pradėjo po truputį sklaidytis ir tada pamatėm ant kalnelių šakom apsikaišiusius kareivius. Kai visai prašvito, jau aiškiai aplinkui matėsi pilni laukai kareivių. Jie užėjo per Rukšėnų kaimą, ten septynis ar aštuonis nušovė. Prie ežero buvo Nikodemo Stulgio namai, namus sudegino. Kadangi vijosi partizaną Joną Tumėną, tas nebeturėjo kur dėtis ir palindo klojime po šienu. Tada uždegė klojimą ir Tumėną nušovė. Vėliau jį rado žmonės apdegusį klojimo gaisravietėje. Eidami toliau, rusai rado ir Rukšėnų būrį. Ten irgi visi žuvo, liko tik vienas sužeistas Klemensas Meidus-*Lydekaitis*. Jis ištrūko iš apsupties, bet atsišaudyti nebegalėjo, nes buvo sudaužytas jo kulkosvaidis, įlindo į raistą ir iki vakaro išgulėjo vandeny. Mes tuo metu trise buvome ežero saloje. Kareiviai bandė plaukt į salą, bet, kai pamatė, kad į valtį semiasi vanduo, grįžo atgal. Tada žuvo Alfonsas Meidus, Jonas Bivainis, Jonas Ruzgas-*Šernas*, Jonas Tumėnas, Alfonsas Stundžia, Bronius Norkūnas, Jurgis Norkūnas, Stasys Panavas, Antanas Tumėnas. Iš viso iš Rukšėnų ir Kubilių būrių žuvo 12 partizanų.

Po savaitės stribai sugrįžo ir plaukė ežero salon, matyt, kas nors pasakė, kad saloj liko gyvų „banditų“. Po kautynių mes iš salos tuojau pat išsinešdinom. Vladas Ruzgas išėjo į Biliakiemį ir prisidėjo prie kito būrio, mano pusbrolis Albinas Meidus registravosi, o aš, kaip jau minėjau, apsikeičiau su broliu dokumentais ir legalizavausi. Tas mano legalizavimasis nebuvo jau toks paprastas, ir toliau negalėjau ramiai namuose sėdėti. Ėjau per žmones uždarbiaudamas, kam stogą paremontudamas, kam kokią daržinę apkaldamas, retkarčiais ir su partizanais susitikdavau.

Reikėjo eiti į apylinkę pasižymėt, kad toks esu. Pirmą kartą ėjau ir susitikau Daugailių stribus ant kelio. Labai jau nemalonu buvo tokiuos „ponus“ sutikti.

– Kur eini? – griežtai paklausė.

Sakau:

– Dokumentų tvarkyt.

Iškart pasikvietė užeit pas netoliese esantį gyventoją. Užėjom į kambarį, tuoj ant stalo paskleidė visus mano popierius.

– Tai iš kur?

– Iš Kubilių, – atsakiau.

– Kad mes Kubilių visus, regis, pažįstam. Kaip mes tavęs nepažįstam?

– Iš kur jūs mane pažinsit, aš Vilniuje amatų mokykloje mokiausi.

– Tai kodėl čia pasą imi?

– Egzaminų nepasisekė išlaikyt, vėl grįžtu namo...

– Tai jau lodorius geras, – nusikvatojo stribas.

– Nežinau, – sakau, – gal ir taip...

Daugailiuose stribai daugiausia buvo lietuviai, vienas kitas ruskelis, tik jų viršininkas buvo žydas Baranovas, labai bjaurus senis. Po mūsų būrio sušaudymo, kai aš jau turėjau dokumentus, pasikvietė mane šitas Baranovas ir ėmė rodyti negyvų partizanų nuotraukas, klausinėt, kas čia tokie. Aš jam pasakiau, kad nepažįstu nė vieno. Tada Baranovas kad suriko:

– Idi k čiortovoj materi ot siuda (Eik iš čia pas velnio motiną)!

1950 m. mane paėmė į kariuomenę, trejus savo gyvenimo metus atidaviau sovietams.

Kai jau gyvenau legaliai, apylinkėse dar buvo likę nemažai partizanų, dažnai vykdavo susidūrimai su stribais arba rusų garnizono kareiviais. 1948 02 10 Kubilių kaime pasaloje žuvo Albertas Norkūnas ir Kazimieras Kučinskas-*Kruoputis* (g. 1909 m.), kilęs iš Kalvių kaimo.

Pasakoja **PETRAS BIKELIS-*VANAGAITIS***

Užrašyta Pakruojyje
2007 05 19

Gimiau 1927 m. (dokumentuose pažymėti 1929 m.) Stūglių kaime, Tauragnų valsčiuje, Utenos apskrityje. Šeimoje buvome trys vaikai: aš – Petras ir Balys, gimę 1925 m., ir Vytautas, gimęs 1930 m. 1948 metų pavasarį Vytautą su motina rusai ištrėmė į Sibirą, į Rešiotų rajoną, vėliau pervežė į Udeleisko rajoną, Matygino kaimą. Tėvo trėmimo metu namuose nebuvo, todėl jis liko Lietuvoje.

1944 metų rugpjūčio mėn. mane rusai pagavo ir vežė į kariuomenę. Iš Tauragnų traukiniu nuvežė į Uteną, o vežant iš Utenos į Švenčionis iššokau iš traukinio ir pabėgau. Parėjau į namus ir pradėjau slapstytis. Turėjom tada ne vieną bunkeriuką namuose išsikasę, turėjom ir gretimame Musteikių kaimo miškelyje. Ten slapstėmės su uteniškiu Romu Zinkevičiumi.

Pradžioje įsijungėm į Jono Stundžios-*Skrajūno* iš Pilkenių kaimo būrį. Kai Stundžia žuvo, būriui vadovavo Vladas Mikulėnas-*Liepa*. Greta buvusiame Miškiniškių kaime veikė Juozo Streižio-*Leopardo* vadovaujamas partizanų būrys. 1944 m. gruodžio 10 d. apsišaudėm su skrebais, po to nuėjom į Miškiniškių kaimą ir apsistojome keliose gryčiose. Ten mus apsupo rusų kariuomenės garnizonas. Mūsiškių buvo apie 30 vyrų, dar prisidėjo apie 10 vyrų iš Miškiniškių kaimo. Rusai labai drąsiai atidarė gryčios, kurioje mes buvome, duris ir žengė į vidų, matyt, nemanė, kad čia gali būti partizanų. Mes šokome per langus, per duris ir visi pabėgome, o Miškiniškių vyrai pasiliko. Gal aštuoni jie ten žuvo, nes rusai padegė namą.

1945 metų gegužės pabaigoje netoli Biliakiemio ėjome išvaduoti vyrų, kuriuos buvo sugaudę stribai, bet patys patekom į pasalą. Pasaloje žuvo apie 17 mūsų vyrų, buvo sužeistas ir būrio vadas J. Streižys (žuvo 1948 11 01 Bareišių k., Jurgio Liulevičiaus sodyboje, – R. K.). Po kautynių susirinkom Raistinių kaimo miškelyje buvusiame bunkeryje. Po to *Liepa* davė nurodymą išsiskirstyt nedideliais būreliais po 3 – 4 vyrus, iki apsiramins enkavedistai. Tada mes su Romu Zinkevičiumi atsikraustėm į mūsų sodybą, klojime išsirausėm bunkeriuką ir ten kurį laiką gyvenom. 1945 m. birželio 20 d. mes trise – aš, R. Zinkevičius ir Antanas Gurkšnys iš Stūglių kaimo – sutarėm susitikt gretimame Musteikių miške. Mūsų su Romu ginklai buvo palikti bunkeryje, o Gurkšnys šautuvą laikė namuose. Eidami į mišką pasiimti ginklų, pastebėjome, kad prie namų jau padžiautas raudonas skuduras, supratome, kad yra rusų. Atėjom į mišką prie bunkeriuko, kuris buvo iškastas po akmenų krūva, ir išgirdom šūvį. Pasirodo, A. Gurkšnys su šautuvu ant peties iš namų ėjo pas mus, netoliese pasalavę rusai jį pamatė ir nušovė, kadangi ėjo su ginklu. Tada pasileidome bėgte gilyn į mišką ir įbėgom tiesiai į Tauragnų skrebų pasalą. Ten buvo ir Tauragnų skrebų vadas Ribakovas su savo šutve, buvusiais Sirvydžių kaimo rusais. Jie visi buvo man pažįstami, bet nuo to mums nebuvo lengviau. Jie mušė mus iki sąmo-

nės netekimo ir vis šaukė: „Kur bunkeriai, kur ginklai?!". Iš pradžių daužė šautuvų buožėmis, paskui išsilaužė lazdą ir ja velėjo. „Audė" pasikeisdami, o mes jiems aiškinom, kad ėjome uogauti. Sumušė labai smarkiai. Po to nuvarė prie tėvų sodybos, susirinko apie 50 rusų garnizono kareivių, susistatė kulkosvaidžius ir pasiruošė mus sušaudyti. Pamačiau, kad ateina abu mano tėvai, kartu su jais senas pažįstamas, dar prieš karą buvęs tėvo vairuotojas, o dabar – Tauragnų stribų partorgas. Jis priėjo prie garnizono viršininko, pakalbėjo su juo, ir kareiviai nuleido kulkosvaidžius. Į Tauragnus nuvežė leisgyvius, savo kojomis jau nebepaėjom. Tauragnuose išmetė iš sunkvežimio kėbulo ir vilkte nuvilko į skrebyno rūsį. Po to tėvai pristatė 1929 m. mano gimimo liudijimą, tų metų kariuomenėn dar nereikėjo. Tauragnuose palaikė tris paras, po trijų dienų rytą pakėlė ir vėl atvarė į tą patį mišką. Rodykit bunkerius, ir gana. Vėl išsilaužė lazdas ir vėl ėmė velėt. Paveda kokį šimtą metrų ir vis klausia, kur bunkeriai... Pervedė per visą mišką – neradom jokių bunkerių, liepė stovėt ir nusisukt. Kai nusisukom, po tris kartus iš užnugario paleido šūvius ir vėl grąžino į Tauragnus rūsin. Po to dar porą savaičių tardė pats Ribakovas. R. Zinkevičius buvo 1925 m. gimimo, jam reikėjo kariuomenėn, bet kaip tik tuo metu buvo paskelbta amnestija tiems, kurie nėjo kariuomenėn, ir jį amnestavo. Mane paleido kaip nepilnametį, bandė verbuot, prigrasino, kad ieškočiau bunkerių ir radęs jiems praneščiau. Grįžęs dar palaikiau ryšį su Šarūno rinktinės vadu Vladu Mikulėnu, platinau partizaninę spaudą. Per Kalėdas gimnazistas Antanas Ruzgas atnešė ir perdavė man paketą su partizanų leidinukais.

Iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina": RUZGAS ANTANAS, Kazio, g. 1923 m., gyv. Raistinių k., Tauragnų vlsč. Moksleivis, apkaltintas ryšiais su pogrindžiu ir 1945 12 28 – 1954 10 02 kalintas Kazachijos lageriuose. Buvo tremtyje Krasnojarsko krašte. Grįžo 1958 m. Mirė 1983 m. (p. 233).

Raistinių kaimo balose buvo Šarūno rinktinės štabas, ten leido ir partizaninę spaudą. Aš tuos leidinius parsivežiau namo, bet tuoj po Kalėdų, 1945 12 27, mane suėmė ir uždarė Utenos kalėjime. Iškart reikalavo pasakyt, kur ginklai ir spauda. Aš dar gyniausi, tuomet suvedė akistaton su Ruzgu. Ruzgas viską klojo tiesiai kaip buvo. Pasirodo, jam į kamerą įmetė šnipelį, o jis tam šnipeliui išplepėjo. Tai va, kaip išėjo. Čia daugiau darbavosi vertėjai, mušė irgi iki sąmonės netekimo. Kartu suėmė ir mano tėvą, bet aš jį gyniau kiek galėjau. Sakiau, kad tėvas apie mano veiklą nieko nežinojo, tai tėvą paleido. Mane tardė apie pusę metų. Teisė bolševikinis Pabaltijo karinis tribunolas, birželio mėn. išvežė į Lukiškių kalėjimą. Gavau šešerius metus lagerio, kadangi „nusikaltimą" padariau būdamas nepilnametis.

1946 m. sausio 23 d. Romas Zinkevičius-*Paberžis* irgi buvo suimtas kaip buvęs Šarūno rinktinės štabo ryšininkas, nuteistas dešimčia metų lagerio.

Iš LYA (KGB) arch. F. K-1, ap. 18, b. 59. P. 109.
Pažyma apie suimtąjį Romualdą Zinkevičių, Antano, g. 1924 m. Utenoje:

1946 01 12 suimtas Bronius Gizevičius-*Gulbė* parodė, kad Šarūno rinktinės ryšininku su Kauno centriniu LLA štabu yra *Paberžis*-Romualdas Zinkevičius, kuris periodiškai vyksta į Kauną. Jis yra ir pogrindinės organizacijos „Žalgiris" atstovas nuo Utenos apskrities. 1945 11 vyko Utenos ir Kauno LLA štabų atstovų susirinkimas, kuriame Utenos apskritį atstovavo Vladas Druseika ir Romualdas Zinkevičius. 1946 01 25 jis, Romualdas Zinkevičius, suimtas, parodė, kad centriniu LLA štabo vadovu yra *Arūnas*, kilęs iš Sudlaukio kaimo, ten gyvena jo motina ir dvi seserys.

Teko būti Komijos lageriuose, Strojpečiotkoj, pusantrų metų. Bausmę baigiau atlikti Kazachstane, Uchtos molibdeno kasyklose, po to – „večnaja sylka“ (amžina tremtis). Rusijos lageriuose ir tremtyje praleidau dvylika metų.

Brolis Balys, gyvendamas tėviškėje, penkis mėnesius palaikė ryšį su ginkluotu pogrindžiu. Kadangi buvo baigęs vidurinę mokyklą, susitvarkė dokumentus ir įstojo į Vilniaus universitetą. Tuo metu aš jau buvau suimtas. Kai grįžau iš lagerio (brolis Balys jau buvo miręs), mane pakvietė į Vilniaus KGB ir klausinėjo apie brolio Balio ryšius su Broniumi Zinkevičiumi-*Kalviu*. Kam jiems viso to reikėjo, taip ir nesupratau, nes nei brolio, nei *Kalvio* jau nebebuvo tarp gyvųjų.

R. K. p a s t a b a: Vytautas Vanagas, šiuo metu gyvenantis Panevėžyje, labai gerai pažinojo Panevėžio Balčikonio vid. mokyklos mokytoją lituanistą Balį Bikelį. Jie tuomet (apie 1950 m.) artimai bendravo. B. Bikelis jam yra sakęs, kad iš Vilniaus atsiveža antisovietinės literatūros ir kad palaiko ryšį su ten veikiančiu antisovietiniu pogrindžiu. Vieną kartą jį Vilniuje sulaikė saugumiečiai, tardė ir užverbavo. Balys pasisakė Vanagui, kad jis užsiverbavo vien dėl to, kad kitos išeities nebuvo, bijojo, kad pas jį nedarytų kratos, nes radus antisovietinę literatūrą, grėsė ilgi kalėjimo metai. Po kurio laiko čekistai iš Balio pradėjo reikalauti informacijos, o jis jos neteikė, jį dažnai pradėjo kviesti į KGB. Buvo matyti, kad žmogus labai išgyvena, nervinasi, nebuvo jokios vilties išsisukt iš čekistų pinklių. Prasitarė, kad skrandyje atsivėrė opa. Vieną rytą jo kambario draugas Stasys Ilgūnas (pavardė fiktyvi, – V. V.) pastebėjo, kad Balys nebesikelia, pabandė jį žadinti, iškvietė greitąją pagalbą, ligoninėje dar bandė gaivinti, bet nesėkmingai. Balys Bikelis mirė. Ant stalo buvo paliktas trumpas priešmirtinis laiškas, kuriame jis perdavė geriausius palinkėjimus savo draugams ir artimiesiems. V. Vanagas prisimena žodžius, parašytus laiško pabaigoje: „...geriau ramia sąžine mirti, negu išduoti, manau, kad man sočiai užteks 104 „Liuminal“ tablečių“. Taip savo gyvenimą baigė taurios sielos ir šviesaus proto žmogus, galutinai palaužtas komunistinės sistemos tarnų.

***Pasakoja* PETRAS JOTKA**

Užrašyta Utenoje
2004 05 08

Gimiau 1925 metais Paberžės kaime, Daugailių valsčiuje. Šeimoje buvome trys vaikai: du broliai ir sesuo.

1944 m. rusai norėjo mane paimti kariuomenėn, bet aš ėmiau slapstytis ir nesiregistravau. Man suklastojo dokumentus, turėjau du gerus bunkerius. Slapstėmės trise: aš, Klemensas Drunga ir Juozas Labuckas. Vieną dieną, sakau, nueisiu į Daugailius. Tik išlindau iš bunkerio, žiūriu, ateina Labuckas, o jam iš paskos skrabas. Nėriau atgal, per kitas duris iššokau laukan. Apie kilometrą skrebai mane vijosi šaudydami. Drunga bėgo priekyje, o Labucką peršovė netoli pirties. Jau baigiau pribėgt skardį, čia pat Paberžės miško krūmai, kai pajutau, kad kliudė alkūnę. Parkritau ant žemės, labai greit vėl kėliausi, bet kraujo klanas jau liko ant žemės. Kraują užkasiau sniegu ir bėgau tolyn. Pasivijau Drungą, bet skrabai mūsų jau nebesivijo. Drungos nesužeidė, tik kailiniai buvo sušaudyti. Labucką skrabai įsisodino į roges ir išsivežė Utenon. Jį dar lydėjo sesuo, nes buvo peršautas per nosį ir gerklę. Skrabai dar užvažiavo į Radeikius, ten gėrė pas tokį žmogų.

Po šio įvykio atvažiavę dėdės man trečią bunkerį padarė kambary. Pusbrolio Valento Petroko tėvus išvežė į Sibirą, tai jis pas mus augo nuo trylikos iki aštuoniolikos

metų. Priglaudėm Ivonienę, kadangi skrabai jos trobas sudegino, sūnų – partizaną Albiną Ivonį – nušovė. Jie dar slėpė kitą giminaitį, Albino pusbrolį, kuris, spėjama, kad ir išdavė.

B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ (p. 94) pažymėta, kad IVONIS ALBINAS, Juozo, g. 1925 m. Voliškio k., Daugailių vlsč. Užėjus sovietams, slapstėsi. 1946 04 03 rytą Ivonių sodybą apsupo enkavedistai ir skrebai. Namą padegė, Albinas turėjo iš slėptuvės bėgti. Bėgant į Degsnės mišką, Genės Volienės žemėje buvo nušautas. Tėvą privertė nuvežti sūnų į Daugailius ir įmesti į bulvių duobę. Kai tėvas norėjo sūnų nors vežimo lentomis pridengti, buvo sumuštas, nuteistas ir išvežtas į Uchtos lagerius. Albino kūną kaimynai (J. Musteikis, K. Šlepetys ir J. Malaiška) pavogė ir palaidojo Daugailių kapinėse.

Ivonienė iš pradžių dar pabuvo pas gimines, bet šie ją išvarė, bijojo ilgiau laikyt. Mama, nuėjusi į Vajasiškį, rado ją verkiančią ir parsivedė į namus. Gyveno ji pas mus penkerius metus. Kai jos duktė pasistatė namą, išėjo gyventi pas dukrą.

Kadangi turėjau tris gerus bunkerius, pasikviečiau giminaitį iš Dundulių kaimo Joną Lapienį. Jis turėjo keturis vaikus, seną tėvą. Žinoma, bunkeryje nelengva buvo gyvent. Vieną dieną draugai atėjo ir išsivedė mane Paberžės miškan, atseit ten bus lengviau. Vos dieną išbuvau miške su vyrais, bet ta diena man virto metais. Pamačiau, kad ten jokios tvarkos, palaida bala. Supratau, kad reiks eiti plėšti, reiks eiti nušauti. Aš, tokius bunkerius turėdamas, vakare grįžau namo ir prisiekiau, kad miškan daugiau kojos nekelsiu.

Lapienis registravosi, bet aš nesiregistravau, laukiau, kol išdavė pasą. Su tuo nelegaliu pasu slapsčiausi dar daugiau kaip pusę metų.

Erškėčio būrio vadas Jonas Dūdėnas-*Vynas* gyveno pas mano tolimą giminaitį Praną Bylą Dundulių kaime. Ten buvo įrengtas bunkeris. Vėliau Dūdėnas perėjo pas Budrį Aštrakalnin. Vieną kart atvažiuoja pas mus Budrys su Dūdėnu. Įėjo Dūdėnas gryčion ir pasakė, kad reikia mėsos, mes tuo metu buvom pirty. Buvo paskersta kiaulė, mėsa ant stalo padėta, kiek reikia, tiek ir imk. Budrys, kuris Dūdėną atvežė, žiūri per langą ir stebi, kas mėsą jam paduos. Jeigu mes būtume buvę, tada kita kalba, kadangi mūsų nebuvo, kiek norėjo, tiek pasiėmė mėsos, niekas jos jam nepadavė.

Po kurio laiko Dūdėnas perėjo pas Dumbravą, mano kaimyną. Dumbrava buvo labai geras žmogus, tik jo sesuo Adelė su vyru Albertu Musteikiu pridarė daug negerų darbų. Alfonsas Dumbrava-*Aidas* jau buvo prisiregistravęs, pas jį Dūdėnas išgyveno ilgai, pabūdavo ir pas mus. Ir man teko raštelius nešiot, perduot žinias. Mūsų kaime būdamas Dūdėnas suformavo savo būrį. Kartą atneša man laišką Valė Bivainytė (Sauselienė), kad perduočiau Dūdėnui, o mūsų kiemas pilnas skrebų. Pritaikė momentą, kai niekas nematė, ir perdavė ji man laišką.

Kai Dūdėnas sukūrė Erškėčio būrį, tada jau išėjo į mišką, pas mus dažnai ateidavo jau su būriu. Vasarą gyvendavo miškelyje netoli mūsų namų, reikdavo juos maitinti. Maitinom tik savo maistu, kad niekas nesužinotų ir nepradėtų įtarinėt. Dūdėnas dažniausiai pas mus ateidavo su Jonu Lapieniu. Dumbrava, nors ir buvo prisiregistravęs, matyt, pajuto, kad yra sekamas, ir išėjo į būrį, antrą kartą. Mano dėdės Jonas Petroka ir Jonas Bivainis buvo pagrindiniai ir labai aktyvūs Dūdėno ryšininkai. Kai Petroką, Bivainį ir Budrį areštavo, Budrį prikalbinėjo: jeigu išduosi kitus, liksi laisvas. Atsėdėjo vienodai ir jis, ir kiti, neišgelbėjo jokie prisipažinimai, jokie parodymai.

Dūdėnas mano seserį Uršulę Jotkaitę pasiuntė į Trinkuškius, o ten ją ir suėmė Degučių skrebai. Laikė ilgai, tardė, mušė. Pagalaiau ėmė klausinėt apie mane. Ji pasakė, kad aš buvau namie, su partizanais nevaikščiojau, bet, kai ateina skrabai, išbėgu miškan.

Tą dieną Paberžėje buvo pilna kariuomenės. Apakėjęs rugius, iškinkiau arklį, nuvedžiau pririšt, kai trenkė kelios kulkosvaidžio serijos iš miškelio, kur stovyklavo Dūdėnas. Kulkos tik sušvilpė aplink mane, aš su arkliu atsitraukiau ir atsiguliau ant žemės. Pasirodo, partizanai, pastebėję rusus, ėmė bėgti, rusai į juos atidengė ugnį, o aš patekau tarp jų. Jeigu mane ras gulintį, tikrai nušaus, o kariuomenės – net juoda. Pasiėmiau arklį ir veduosi. Prišoko trise, klausia, kur nubėgo „banditai", aš rusiškai nesuprantu. Paaiškinau, kad nesuprantu, tada kelis kartus trenkė man automatų buožėmis ir nubėgo tolyn. Parsivedu arklį namo, įeinu gryčion, matau, kad supa namus. Tėvas mokėjo rusiškai, išėjęs laukan ėmė aiškint maskoliams, kad viduje svetimų nėra, gali užeiti. Tik man pamojo, kad išeičiau. Išėjau, tėvo paprašiau, kad atneštų dokumentus, kai atnešė pasą, ruskis, net nepažiūrėjęs į jį, ėmė draskyti. Tada tėvas suriko:

– Ką darot?! Jei jis jums reikalingas, varykitės, o dokumentų nedraskykit!

Tada mane išsivarė. Eina kartu ir tėvas, neatsilieka.

Kai nuvarė mudu su tėvu Paberžėn, dokumentus padavė viršininkui. Tėvas grįžo namo. Jei ne tėvas, mane varydami tikrai būtų nušovę, nes, paduodami dokumentus, viršininkui pasakė, kad aš pasiėmiau arklį ir bėgau, o jie neva mane sulaikė.

Tris paras mane laikė uždarę. Vieną naktį išsivedė tardyt, tarp pirštų prikaišiojo pieštukų ir ėmė spaust, aš tiesiog nualpau iš skausmo. Klausia ir klausia, kodėl į mišką ėjau, mat sesuo tai pasakė. Kitą dieną tardė kitas – Kapilovas. Partrenkė ant žemės ir liepė greit keltis. Kai atsikėliau, vėl partrenkė, taip keletą kartų. Gulint ant žemės tik akyse šviesa sublyksi, išgirstu, kad jau liepia keltis. Jau buvau ties paskutine kentėjimo riba, vos vos neprisipažinau. Tada ėmė klausinėt apie tėvo seserį, ar mes su ja nesipykstame. Pasakiau jiems, kad kvaila boba, kaip klausėt, taip ir atsakė.

Jau po Dūdėno suėmimo skrabai pas mus darė kratą ir rado bunkeriuką po asla. Pasakėm, kad maistą nuo „banditų" slėpdavom, labai ir nekibo, juolab, kad tėvo pusbrolio Jotkos šeima buvo partizanų sušaudyta. Jie gyveno Zarasų rajone, Tolimėnų kaime. Sūnaus Broniaus Jotkos žmona buvo partizano sesuo, o jis pats dirbo seniūnu. Šitą Bronių partizanai už kažkokius negerus darbus dar gerokai anksčiau sušaudė. (R. K. P a s t a b a: P. Jotka dėl tam tikrų priežasčių nenori sakyt, kokio partizano seserį seniūnas Bronius Jotka turėjo ir kas jį nušovė.) Kad turtas liktų vienai partizano seseriai, naktį atėjo ir sušaudė Broniaus tėvą Jotką, jo antrą žmoną Veroniką ir jos mažametį sūnų Leoną.

R. K. p a s t a b a: Broniaus Jotkos žmona buvo partizano Jono Lisausko-*Karvelio* sesuo. Bronius Jotka išdavė tris brolius Blažūnus, kuriuos rusai suėmė ir ištrėmė Sibiran. 1945 05 partizanai Petras Rakita-*Arklys* ir Antanas Kindurys-*Lapas* įvykdė Jotkams mirties nuosprendį (iš J. K. liudijimo).

Vėliau Dūdėno būrys gyveno Juknėnuose pas Maniušį, turėjo klojime bunkerį. Paskutiniais metais gyveno Gateliuose pas Strotą. Dar ir dabar keli Dūdėno bunkeriai apgriuvę tebestovi netoli Stroto namų. Iš Stroto Dūdėnas išėjo pas Kazį Juodvalkį Palakniškių kaime, ten jie keliese buvo apnuodyti ir paimti gyvi. Juodvalkis jiems tiekdavo ginklus, su juo Dūdėnas palaikė ryšį. Kai atėjo tą kartą, Juodvalkis juos nugirdė apnuodyta degtine. Dumbrava stovėjo sargyboj, kvietė ir jį gert, bet šis nėjo. Kai išgirdo sunkvežimių ūžesį, ėjo į kambarį perspėt savųjų, tas Juodvalkis jį

nušovė. Visi kiti jau buvo apnuodyti, be sąmonės. Čekistai juos susirinko ir išsivežė. Liko Petras Pošius ir Vytautas Miškinis. Dar kitą vasarą atėjo pas mane Miškinis ir tris dienas išbuvo kamaroj. Atvažiavo kolūkio pirmininkas Aloyzas Alubeckas ir Dusetų rajono saugumo viršininkas. Jie mane ėmė kalbint, kad eičiau dirbt brigadininku. Ką daryt? Aš išsigandau ir pasižadėjau būti brigadininku.

Vytautas Miškinis-*Viesulas* netrukus legalizavosi, bet buvo suimtas ir vėliau nuteistas sušaudyti, Petras Pošius-*Gediminas*, g. 1920 m. Pakerniškių k., Salako vlsč., 1958 11 23 irgi legalizavosi, bet 1961 10 06 buvo suimtas ir kalintas iki 1976 10 06. Grįžęs iš Rusijos, gyveno Vilniuje, mirė 1987 m.

Mūsų kaime tuoj po karo prie Šilaikio klojimo skrabai nušovė Edvardą Juodvalkį. Tais pačiais metais Antanas Šinkūnas iš mūsų kaimo su keliais kitais partizanais nuėjo Baibių kaiman sunaikint tokio rusų šnipo, bet jis tuo metu ginkluotas gulėjo ant šieno. Kai tik atidarė klojimo vartus, šovė į Šinkūną. Vyrai jo kūną atnešė ir palaidojo Paberžės kapinėse. Šiožinių kaime už šnipinėjimą partizanai sušaudė Štukytę ir Macijauską.

Paberžės seniūnu buvo Jonas Urbanas, jį už žmonių įskundinėjimus ir dalyvavimą žmonių trėmime į Sibirą, partizanai sušaudė, tada jo sūnus Valentinas išėjo skrabynan. Antano Šinkūno dukra Aneliutė Šinkūnaitė su senele ėjo Vajasiškin, jas pasivijo šitas Valentinas Urbanas ir šovė į mergaitę. Sunkiai sužeidė, kelias valandas ji dar pagyveno ir mirė.

SU LAISVĖS VARDU – UŽ LIETUVOS LAISVĘ

Laimonas Abarius

Šis pasakojimas apie 1948-1951 metais Degučių – Salako – Daugailių apylinkėse veikusį Jono Dūdėno-*Vyno* vadovaujamą Laisvės būrį. Jam buvo lemta kovoti sudėtingiausiame pokario rezistencinės kovos tarpsnyje, kai ypač vešliai buvo iškerojęs MGB-MVD ir KGB aparatas, stribų ir vidaus kariuomenės būriai pogrindžio struktūroms naikinti.

Tuo metu buvo užverbuota šimtai informatorių ir agentų. Vieni, silpnumo apimti, leidosi verbuojami, bet po to ryžtingai nutraukdavo ryšius su MGB, kiti, eidami į kompromisus, dirbo ir miškui, ir okupantams (kaip agentas *Dūdėnas – Viesulo* dėdė Petras Miškinis), dar kiti, naudodamiesi kaimynų pasitikėjimu, dirbo juodą darbą, įsukdami į bolševikų girnas vis naujus ir naujus likimus.

1950 m. Laisvės būrys buvo reorganizuotas į Žalgirio kuopą. Tai svarbus momentas būrio istorijoje, tačiau vartosiu tradicinius *Vyno* arba Laisvės būrio pavadinimus. Nuo 1949 m. J. Dūdėnas turėjo *Dagio* slapyvardį, kad būtų aiškiau, vadinsiu jį pirmuoju slapyvardžiu – *Vynu*.

Rašydamas apžvalgą rėmiausi archyviniais dokumentais: baudžiamųjų bylų bei Zarasų apskrities ir rajono MGB-KGB skyriaus operatyvinėmis bylomis. Kadangi 1950 m. vykstant administracinei reformai Laisvės būrio veiklos regionas atsidūrė Zarasų, Utenos ir Dusetų rajonų teritorijoje, tai kiekvienas rajonas turėjo savus planus.

Dėkoju partizanų motinai Uršulei Miškinienei, prisiminimais sugrįžusiai į skaudžius laikus, Adelei Miškinienei, Valerijai Damauskienei, Zitai Miškinytei – Mazūrienei, daug padėjusiai, kad prisiminimai pasiektų autorių. Lenkiu galvą prieš partizano *Dobilo* žmoną Veroniką Pumputytę – Miškinienę.

Jonas Dūdėnas gimė 1914 m. Trinkuškių k., Degučių vlsč. Tėvai gyveno pasiturimai, turėjo 35 hektarų ūkį. Šeimoje augo dvi seserys ir trys broliai: Jonas, Petras ir Jurgis. Nepriklausomybės metais Jonas buvo Šaulių sąjungos narys.

Prieš ateinant vokiečiams 1941 m., jis su mokytoju Pūsliu iš Skeldų kaimo sumanė iškabinti tautinę vėliavą. Kol sesuo Adelė siuvo trispalvę, Jonas, nuėjęs į Vajasiškio mokyklą, nuplėšė agitacinius lapelius ir "vadų" portretus. Grįždamas į namus, sutiko milicininkus, kurie jį suėmė, bet Jonas Trinkuškių kaime, ties Šileikio kluonu, šoko į krūmus, ir milicininkų kulkos jo jau nebepavijo.

Iki karo pradžios J. Dūdėnas gyveno pas gimines Tolimėnų k., užėjus vokiečiams, grįžo į namus ūkininkauti.

1944 m. sugrįžus bolševikams, su broliu Jurgiu išėjo slapstytis. Pirmaisiais mėnesiais laikėsi netoli namų, bet, prasidėjus kratoms ir areštams, perėjo į Daugailių valsčiaus miškus, kur partizanus organizavo Vaclovas Maniušis. Ten davė LLA priesaiką ir gavo slapyvardžius – Jonas-*Vynas*, Jurgis- *Vaidila*. 1945 metų birželio mėnesį broliai įstojo į LPS Sakalo rinktinės Gedimino kuopos Sakalo būrį, vadovaujamą buvusio Antazavės valsčiaus policininko Mečislovo Medinio. Kovėsi su NKVD kariuomene Šlepečių ir Lūžų miškuose.

1945 metų rudenį, žuvus M. Mediniui, vadovavimą perėmė Norbertas Kilbauskas-*Lapas*. Pastarajam žuvus Bausiškės miške, vadovavimą perėmė Antanas Černiauskas-*Kaupas, Šaulys.* Jo nurodymu būrys buvo suskaidytas į 5-6 mobilias partizanų grupes. Tai leido išsaugoti organizacijos branduolį, tačiau 1946 metų spalio mėnesį *Šaulys* žuvo. Legalizacijos ir kautynių išretinto būrio likučiams ėmė vadovauti Jurgis Dūdėnas-*Vaidila*.

1946 10 17 *Vaidila* buvo suimtas. Neatlaikęs tardymų, parodė bunkerį Pūslienės lauke, manydamas, kad jame partizanų jau nėra. Tačiau saugumiečiai bunkeryje rado ir nušovė tris Sakalo būrio vyrus. Čekistų dokumentuose rašoma, jog įmestas bunkerin ištraukti žuvusiųjų *Vaidila* atrastu pistoletu nusišovęs… Seseriai Adelei Dūdėnaitei žmonės pasakojo, kad *Vaidilą* sužeidę ir nukankinę emgebistai. Sužeistą tempė pririšę prie vežimo ienų ir leisgyvį numetė Daugailių aikštėje.

Brolio ir būrio netektis *Vynui* buvo sunkus smūgis – jis išėjo slapstytis. 1946 m. ties Paberže žuvo Alfonsas Juodvalkis, o jo tėvą Kazimierą nušovė stribai, neva šis bandė pabėgti. Praną Miškinį kaimynai trečią dieną atrado rugiuose. Mirtinai sumušė Juozapą Trinkūną, jo brolius Petrą ir Kazimierą kankino Degučių stribyne. Liudviką Miškinį išvežė į Vorkutos lagerius. Netolimuose Baibiuose nužudė Žiliuką ir Kazicką. Kerštaudami už partizanaujantį sūnų, Degučiuose nukankino Praną Maniušį. Išdraskė ir Dūdėnų šeimą: brolį Petrą, iškankinę Zarasuose, išvežė kariuomenėn, o seserį Adelę kalino Degučių stribyne.

Nuo 1946 metų rudens *Vynas* slapstėsi Dunduliuose, Aštrakalnyje, gyveno pas Praną ir Veroniką Bylas, pas Budrius. Kaskart išeidamas į miškus užmezgė ryšius su Lokio rinktinės Erškėčio kuopa.

Po 1948 metų trėmimų jis išbėgo iš bunkerių ir apsigyveno Gatelių miške. Ten susitiko J. Juodką-*Tarzaną* (MGB agentas *Vanagai.* R. K. p a s t a b a: agentas *Vanagai* – daugiskaita todėl, kadangi du agentai veikė kaip vienas), kurio ryšiais pasinaudodamas susisiekė su Lokio rinktine.

1948 METAIS Į KOVĄ KILO GIMNAZISTAI…

1948 metų pavasarį nuo Minčios kilęs Salako gimnazistas Stasys Bagdonavičius artimiausiems draugams Vytautui Miškiniui ir Vaclovui Miškiniui iš Trinkuškių k. prasitarė turįs ryšius su Minčios partizanais. Vytauto draugas Jurgis Čižikas susitikinėjo su pusbroliu J. Dūdėnu – taip gimė Salako progimnazijos antisovietinė grupė.

Aktyvumu grupėje išsiskyrė Vytautas Miškinis, g. 1928 m. Trinkuškių k. Motina Uršulė Miškinienė prisimena sūnų buvus protingą ir gyvą jaunuolį, labai imlų mokslams. Gimnazistų tėvų susirinkime direktorius pasakęs: „Būsit tokie kaip Vytautas Miškinis – būsit žmonės Dievui ir Tėvynei!“ Tačiau Vytautui neteko siekti mokslų – likimas lėmė erškėčiuotą partizano kelią. Įkvėptas J. Dūdėno pavyzdžio, per kažkokį mitingą Salake Vytautas trenkė žemėn Stalino paveikslą. Pašalintas iš gimnazijos tėvus guodė: „Jei liksiu gyvas – išsimokslinsiu, bet bolševikams niekada netarnausiu!“

Jaunatviško įkarščio ir patriotizmo kupini jaunuoliai nusprendė ką nors nuveikti partizanų labui. Ryšiai su Minčios partizanais buvo nepastovūs, todėl gimnazistai vadu pasirinko J. Dūdėną-*Vyną*. Pastarasis per J. Čižiką patarė ginkluotis. Turimo šautuvo ir nagano grupei neužteko, todėl pagal Vytauto Miškinio parengtą planą 1948 03 06 atėmė iš Salako pieninės sargo ginklą.

1948 05 19 Salako pogrindininkai nušovė Degučių valsčiaus instruktorių Amosą Vasiljevą. Norėta nušauti prosovietiškai nusiteikusią mokytoją, bet užsikirto naganas, planuota susprogdinti posėdžiaujančius Salako istrebitelius – negavo granatos. Tuomet, prisėlinęs prie lango, Vytas Miškinis metė vidun bulvę, tokiu būdu įvarydamas baimės valsčiaus aktyvui.

Nepatyrimas ir konspiracijos stoka greitai grupę išdavė: Zarasų apskrities MGB skyriuje užvedama agentūrinė byla „Otpryski“. Kiekvienam pogrindžio grupės nariui sudaryta byla ir suteikiamas „agentūrinio sekimo objekto“ vardas: Vytas Miškinis – „Obrečionyj“, S. Bagdonavičius – „Skorpion“, Vaclovas Miškinis – „Otčiuždionyj“, J. Dūdėnas įvardintas kaip objektas „Odinokij“.

1948 07 Zarasų MGB parengė detalų planą pasinaudojant gimnazistų ryšiais į Lokio rinktinės struktūrą įvesti patyrusį agentą *Bitiną* ir smogiką *Malininą*, kuris asmeniškai sušaudė keturis A. Ivaškos būrio partizanus. Ryšiui su pogrindžio grupele čekistai pasirinko informatorių *Gaidžiuką*-L. M. iš Drobų k., asmeniškai pažinojusį V. Miškinį ir J. Čižiką. Veikdamas pagal MGB surežisuotą planą, *Gaidžiukas* paprašė suvesti su būriu dusetiškius partizanus. Susitikti su provokatoriais atėjo Vytas Miškinis ir Jurgis Čižikas. Papasakojo turį ryšius su *Vynu*, parodė ginklus ir pažadėjo parūpinti „partizanams“ šovinių. Zarasų MGB viršininkas rašė, kad operacija vyko sklandžiai – agentūrinėje byloje „Otpryski“ pasiektas ženklus postūmis, aiškėja tolimesnės perspektyvos. Jis negalėjo žinoti, kad išsiskiriant Jurgiui Čižikui kilo įtarimas: kažkaip labai jau keistai nusijuokė naujieji „draugai“.

Vytas Miškinis rengėsi išvažiuoti Vilniun mokytis vakarinėje mokykloje. Vieną vakarą ryšininkas Alfonsas Dumbrava pranešė, kad jį nori matyti *Vynas*. Krūmuose tarp Gatelių ir Paberžės laukė visa Erškėčio kuopa. Išklausęs pasakojimą apie susitikimą su nežinoma grupe, J. Dūdėnas pasakė, jog tai esą provokatoriai. V. Miškiniui grėsė areštas.

1948 08 06 Vytautas Miškinis užėjo atsiveikinti su tėvais ir, pasiėmęs iš Jurgio Čižiko naganą ir šautuvą, išėjo partizanauti. A. Dumbrava nuvedė jį į būrį.

1948 metų rugpjūčio mėnesį J. Dūdėnas ir V. Miškinis-*Viesulas* įstojo į Erškėčio kuopą. Tuo metu dėl kariuomenės siautimų Lokio rinktinės partizanai buvo priversti palikti Zarasų apskritį ir glaustis Utenos apskrities Daugailių ir Tauragnų valsčių bei Švenčionių apskrities Saldutiškio valsčiaus miškuose. Netrukus rinktinės veikimo ribas pakoregavo ir apygarda: po MBG inspiruoto susidorojimo su Antanu Krinicku-*Romeliu*, pašlijus drausmei, 1948 09 01 Vytauto apygardos štabas Saldutiškio valsčių perdavė Lokio rinktinei.

Vynas, gerai pažindamas Daugailių ir Tauragnų krašto partizanus, tarpininkavo rinktinės ryšiams su tauragniškių Klemenso Meidaus-*Lydekaičio* partizanų būreliu. 1948 m. prie Erškėčio kuopos prisijungė Jono Bitkevičiaus-*Sakalaičio* būrelis.

Kartu stovyklavę per vasarą, rudenį partizanai išsiskyrė. Erškėtėnai žiemojo aplink Apkartus, Baltabiržę, o *Sakalaičio* būrys išėjo į savo kraštą. 1948 12 20 visas būrelis žuvo Stuglių kaime.

1949 m. Lokio rinktinės vadas *Žaibas*, gavęs nurodymų iš apygardos, reorganizavo Lokio rinktinę. 1949 01 01 įkurta trečioji – Laisvės kuopa, o jai vadovauti paskirtas Juozas Stanėnas- *Lizdeika*.

Kas dieną vis sunkėjančios partizanavimo salygos vertė smulkinti būrius: 1949 05 *Žaibas* paskyrė *Vynui* V. Miškinį ir partizaną *Perkūną* bei pavedė Degučių ir Daugailių valsčių veikimo rajoną. Priimdamas vadovavimą, J. Dūdėnas pasikeitė slapyvardį – *Dagys*, tačiau daugeliui jį pažinojusių jis liko *Vynas*.

Būrys, pavadintas Laisvės vardu, greitai augo: 1949 06 02 Šiožinių miške prie būrio prisijungė vengiantys šaukimo į kariuomenę Antanas Rusakevičius-*Tigras* ir Povilas Lukošiūnas-*Žilvytis*. Po savaitės (1949 09 09) būrin įstojo žuvusio Alfonso Juodvalkio brolis Edvardas-*Aras*, o 1949 09 15 – Petras Pošius-*Gediminas* iš Pakerniškės k. (už jį garantavo rinktinės vadas *Žaibas*). Nuo būrio atsiskyrė ir su tauragniškiais partizanauti išėjo *Perkūnas* (vėliau žuvo). Kiti laikėsi vieningai kaip kumštis.

1950 m. gresiant suėmimui, prie būrio prisijungė MGB išaiškintas ryšininkas Alfonsas Dumbrava-*Aidas* iš Paberžės k. Tų pačių metų rudenį būrin atėjo ir Zigmas Tumėnas-*Kęstutis* iš Duobulės k.

1949 -1950 m., kaip ir anksčiau, Laisvės būrys sueidavo su Lokio rinktinės Erškėčio kuopa bei Liūto rinktinei pavaldžiais tauragniškiais. 1949 09 14 ties Lukošiūnų kaimu žuvus *Lydekaičio* būriui, J. Dūdėnas perėmė savo žinion ir Tauragnų valsčių. Taigi 1949-1950 m. Laisvės būrio veiklos rajonas nusistovėjo Gaidžių, Juknėnų, Kubilių, Lukošiūnų, Šiožinių, Šlepečių kaimų teritorijoje. Kartais užeidavo į Trinkuškes, Dundulius, Paberžę, tačiau jau 1950 m. dėl MGB pasalų ir sekimo gimtąsias vietas teko ilgam pamiršti…

Jonas Dūdėnas vadovavo Laisvės būriui pagal visus apygardos keliamus reikalavimus: vedė būrio veiklos sąsiuvinį, nuolat siuntė lėšas į rinktinę ir apygardą. 1949 metų vasarą V. Miškiniui-*Viesului* ir J. Dūdėnui buvo suteikti jaun. puskarininkių laipsniai, atestacija gauta 1949 12 15. Grandinio laipsnis ir atestacija suteikiama *Gediminui* ir *Gluosniui* (*Žilvyčiui*).

Nuo atskiro organizacinio vieneto sudarymo iki 1950 05 Laisvės būrys buvo pavaldus Erškėčio kuopai (vadas – A. Vytėnas-*Siaubas*, vėliau – J. Čičelis-*Leopardas, Tėvas*). 1950 m. gegužės 22 d. įsakymu Nr. 112 J. Dūdėnas skiriamas naujai sukurtos

Žalgirio kuopos vadu, o netrukus – 1950 05 25 įsakymu Nr.114 – ir Sartų rajono vadu. Rajono štabo viršininku paskirtas Vytautas Miškinis-*Viesulas*, rajono vado pavaduotoju ir organizacinio skyriaus viršininku – Petras Pošius-*Gediminas*, jis buvo dešinioji *Vyno* ranka. Formaliai Sartų rajoną sudarė Daugailių, Degučių, Zarasų ir dalis Salako valsčių, o faktiškai: Baibių, Kloviškių, Vilkiškės, Pūslių, Paberžės, Antalgės, Šiožinių, Šlepečių ir Dundulių kaimai. Rajoną sudarė 8 OS (organizacinio sektoriaus) apylinkės ir 52 OS nariai – slapukai.

Formaliai į būrius kuopos neskirstytos, bet dėl patogumo dalindavosi į du skyrius: *Vyno* ir *Gedimino*. Tuo metu kuopa buvo neblogai ginkluota: du čekiški rankiniai kulkosvaidžiai (kulkosvaidininkai Vytautas Rusakevičius-*Tigras* ir P. Pošius), J. Dūdėnas, E. Juodvalkis, P. Lukošiūnas buvo ginkluoti PPŠ automatais, A. Dumbrava ir paskutinis būrin atėjęs A. Miškinis – šautuvais, Z. Tumėnas – vokišku automatu. Kiekvienas iš partizanų turėjo ir trumpąjį ginklą – pistoletą, mauzerį arba naganą.

Po skaudžių 1950 metų pabaigos areštų, ryšininkų beveik nebeturėta. Tai atspindėjo bendrą apygardos tendenciją palaikyti ryšius tik per būrius.

1950 metų vasarą Baltelės miške *Vynas* susitiko su apygardos vadu B. Kalyčiu-*Siaubu* ir apygardos adjutantu Pranu Paklniu-*Briedžiu*, dalyvavo ir rinktinės vadas *Žaibas*, štabo nariai *Papartis, Švyturys* ir *Pavasaris.* Čia nustatyta ryšio linija: *Žaibas – Briedis – Vaidūnas* – Vytauto apygardos štabas bei apsvarstyti būsimo apygardos vadų sąskrydžio metmenys.

Paskutinis Vytauto apygardos vadų sąskrydis įvyko 1950 08 *Vyno* valdose – Leokadijos Sveklytės sodyboje Gaidžių k. Vieta pasirinkta neatsitiktinai: nuo sodybos kaip ant delno matėsi visos apylinkės, be to, vargani invalidės (kurčnebylės) senutės namai nekėlė įtarimo. Sąskrydyje dalyvavo 22 partizanai: Lokio rinktinės Erškėčio kuopa ir Lokio rinktinės štabas, Vytauto apygardos vadas *Siaubas,* Lokio rinktinės ir apygardos štabo pareigūnas *Liubartas*, rinktinių vadai *Pimpis, Žaibas* ir *Liepa,* rajonų vadai *Čižikas, Uosis, Sakalas* ir *Liūtas,* kuopų vadai *Aukštaitis, Šernas, Putinas.* Dėl nutrūkusių ryšių nesulaukta tik Tigro rinktinės atstovų. Pasitarime nuspręsta liberalizuoti požiūrį į mobilizaciją bei kolchozų kūrimą, atsižvelgiant į sunkias partizanavimo sąlygas, vengti didesnių būrių – laikytis mažomis grupelėmis. Vykstant sąskrydžiui, buvo sustiprinta kovinė parengtis – visi eiliniai Laisvės būrio partizanai ėjo sargybą ir žvalgė apylinkes.

Trūko popieriaus, reikėjo spausdinimo mašinėlės. 1950 12 17 rinktinės vadas *Žaibas* kreipėsi į Laisvės kuopos vadą *Lizdeiką-Aukštaitį,* ragindamas perduoti teisę *Vynui* įsigyti rašomą mašinėlę, nes jam, kaip rajono vadui, ji labiau reikalinga.

1950 m. *Vynas-Dagys* aktyviai kūrė laisvės kovų organizaciją, bet 1951 metų pradžioje organizacinis darbas apmirė: žuvo visas rinktinės štabas, nutrūko ryšiai su apygarda. Paskutinį kartą su apygardos atstovais *Vaidūnu* ir *Briedžiu* susitikta 1951 metų rugpjūčio mėnesį.

Nuo šalčio ir drėgmės pašlijo *Vyno* sveikata. Viltys blėso. Virš Vytauto apygardos tvenkėsi tamsūs debesys: vienas po kito žuvo vadai, nyko štabai, tiesiog akyse griuvo sunkiu darbu sukurta Laisvės kovų sąjūdžio organizacija.

Aktyvios kovos metais (1948–1951) Laisvės būrio kovinę veiklą sąlygojo fatališki paskutinio rezistencijos periodo sunkumai: išaugęs gerai sukomplektuotų ir mobilių baudžiamųjų struktūrų kontingentas, išretėjusios rėmėjų ir išaugusios seklių gretos. Tragiškai trūko šaudmenų. Šios aplinkybės vertė laikytis pasyviau, nesivelti į susirėmimus su stribais ir kariuomene. Tai ribojo būrio aktyvumą: nuo 1949 metų vasaros Laisvės būrys savo iniaciatyva neįvykdė nė vienos akcijos prieš istrebitelių ar kariuomenės grupes, nors, esant reikalui ir būtinybei, gindavosi.

1948-1949 m. susišaudyta Trinkuškėse pas Juodvalkius, 1950 m. susiremta su kareiviais ties Gateliais, Paberže. Keletą kartų pavojus tykojo pačiuose Gaidžiuose, tačiau saugojo Dievas: vos išėjus partizanams, atbildėdavo stribai. Kartą susišaudyta, bet aukų išvengta, o 1951 m. iš apsupto kaimo meistriškai persirengusius *Dobilą* ir *Žilvytį* išvežė Veronika Pumputytė.

Per trejetą veiklos metų Laisvės būrys įvykdė ne vieną baudžiamąją akciją, MGB jas įvertintų kaip teroro aktus. MGB-KGB kaltinamajame akte Laisvės būriui ir asmeniškai J. Dūdėnui inkriminuotos šios baudžiamosios akcijos: 1946 01 04 J. Dūdėnas nušovė SSSR AT rinkimų poskyrio pirmininką Joną Šileikį iš Trinkuškių kaimo, 1948 04 21 Dundulių kaime nušauta Bronė Pūslienė, 1948 05 19 nušautas Degučių valsčiaus instruktorius, VKP(b) narys Amosas Vasiljevas, 1948 06 24 – Adelė Diveinytė iš Ažuraisčio k., 1949 06 09 – Jonas Venslovas iš Baibių k., 1949 10 24-25 – Ignas Žygas iš Bajorų k., Utenos r., 1950 09 21 – Emilija Šileikienė ir buvęs istrebitelis Petras Berniūnas, 1951 01 11 – Gatelių apylinkės pirmininkas Kazys Bubulis iš Antalgės kaimo ir sekretorius Juozas Šeduikis, 1950 08 07 – Zakarka, 1950 09 05-06 – Adelė Paukštienė ir jos dukterys Valė ir Birutė iš Brinkliškių k., Utenos r., bei Antanas Liaudanskas ir jo žmona – aktyvistė Elena Liaudanskienė. 1951 11 04 nušautas vietinės tarybos deputatas Matulionis.

Keletą akcijų Laisvės būrys įvykdė veikdamas su kitais būriais. 1949 07 13 drauge su *Lydekaičio* būriu Tauragnų vlsč., ties Bajorų kaimu, sušaudė automobilį ir nukovė keturis kolchozų agitatorius. 1951 metų vasarą Baltriškių k. kartu su Vaižganto rinktinės Audros būrio J. Zavadsko-*Durklo* skyriaus partizanais sunaikino agitacinę medžiagą ir nukovė keturis aktyvistus.

Pasakytina, jog į kraujo praliejimą žiūrėta kaip į kraštutinę priemonę. Vadovaujantis Karo lauko teismo nuostatais, prieš likvidaciją kolaborantas būdavo įspėjamas. Raporte *Žaibui Vynas* rašė, jog 1949 09 19, dalyvaujant *Dagiui, Viesului, Gediminui, Arui, Žilvyčiui* ir *Tigrui,* Pakerniškių kaime griežtai įspėtas tėvynės išdavikas. 1950 01 14 analogiškai griežtai įspėtas pilietis Kubilių kaime.

Didelę žalą sąjūdžiui darė partizanų vardu veikusios provokatorių grupės. 1949 07 *Vynas* informavo rinktinės štabą, kad provokatoriai lankėsi Dundulių kaime. Analogiškas atvejis įvyko ir 1949 09 09, tuomet „partizanai" pasisakė esą neva „*Tigras* su kompanija". „Tokie atvejai dažni, - rašė Dūdėnas, - jie daro didelę žalą organizacijai, juolab, kad išeidami palieka partizaniškus rekvizavimo lapelius". Kad išvengtų tokių atvejų, ant rekvizacijos lapelių Dūdėnas pasirašydavęs *Pušies* slapyvardžiu. Neatmetama galimybė, kad rezistentams buvo prirašytos ir tokių apsimestinių „partizanų" aukos.

Provokatoriams priskirtinas MGB-istams parsidavęs būrio vadas Juozas Juodka-*Tarzanas* iš Baltabiržės, kuris vaikštinėjo po apylinkes plėšikaudamas ir provokuo-

damas. 1949 m. partizanai likvidavo I. Žygą, kuris banditavo po apylinkes ginkluotas kulkosvaidžiu (iš *Dagio* raporto rinktinės štabui).

Ne visus provokatorius inspiravo čekistai. 1949 metų pabaigoje J. Dūdėnas rašė rinktinei, jog trijų plėšikų gaują sugaudžiusi Salako milicija, dabar esą ramiau.

Dėl išvardintų priežasčių Laisvės būriui MGB inkriminuotus kaltinimus teroristiniais veiksmais derėtų vertinti labai atsargiai. Norint įvertinti kiekvieno asmens kaltumo laipsnį ar žūties aplinkybes, būtinas kruopštus nešališkas tyrimas.

MGB VORATINKLYJE (1949–1950 M.)

Ankstyviausios žinios apie J. Dūdėno rezistencinę veiklą pasiekia iš partizano A. Narkūno 1946 11 02 tardymo protokolo. Tada pirmąsyk užfiksuotas Sakalo būrio narys *Vynas*. Jo pavardė ar slapyvardis figūruoja įvairiuose MGB dokumentuose: „vienišius banditas, nepriskirtinas kuriai nors bandai". Nuo 1948 metų vidurio jis sektas pagal agentūrinės bylą „Otpryski". V. Miškiniui išėjus į būrį, tolimesnis bylos tyrimas nutrūko.

Kadangi 1948 m. rugpjūtį – 1949 m. spalį J. Dūdėno ir V. Miškinio persekiojimas vyko Lokio rinktinės štabui bei Erškėčio kuopai užvestų agentūrinių bylų „Polynė" ir „Povstancy" kontekste, jų tyrimo nedetalizuosiu. Pastebėtina, jog tuo metu Zarasų MGB labiausiai rėmėsi agentūrinės grupės „Žalieji" bei sudvejintų arba atskirai veikusių agentų *Aro* ir *Bitino* šnipinėjimu bei pseudopartizaninių (provokacinių) grupių siuntimu į Erškėčio kuopos veiklos rajoną. 1949 metų liepos mėnesį Dundulių kaime pasirodžiusi provokatorių grupė vaizdavo sužeistą, apsistojo pas dorą ūkininką. Kitos dienos rytą atėję kareiviai neva susišaudė su „partizanais": šaudyta tiktai į lubas. Rezultatas – suimtas ūkininkas, o „partizanai" kareivių akivaizdoje susirinkę savo mantą ir išėję savais keliais. Tokiu būdu čekistai siekė dviejų tikslų: išprovokuoti laisvės kovotojus ir ryšininkus (provokacijai pavykus), pasėti įtarumą, nepasitikėjimą, įtampą (provokacijai žlugus). Bet kuriuo atveju MGB pasiekdavo savo.

1949 10 27 gavus duomenis apie Laisvės būrio susikūrimą, būriui užvedama agentūrinė byla Nr.143 „Vyrodki" (kituose dokumentuose – „Urody"). Vis dėlto iki 1950 m. bylos tyrimas buvo labai epizodiškas: Utenos ir Zarasų apskričių riba, kurioje veikė būrys, partizanams buvo savotiškai palanki, nes kiekvienos apskrities MGB dirbo savarankiškai, nederino veiksmų su kaimynais.

Agentūrinė veikla labai suaktyvėjo 1950 metų pradžioje. Pagal agentų *Žilvyčio* ir *Pachomovos* duomenis, užvedama byla Zosei Pūslytei iš Dundulių k., gyvenusiai su seserimi Veronika Byliene (ten buvo *Vyno* bunkeris). Užverbuoti sekėjai *Stugis* ir *Kurtas*.

Mirtiną pavojų rezistentams kėlė informatorės *Maskoliūnienės* užverbavimas 1950 metų rudenį. Tai buvusi partizanų talkininkė, kuri, įkalčių prispirta, davė parodymus prieš rėmėjus Joną Biveinį iš Aštrakalnio k., Praną Bylą, Veroniką Bylienę, Zosę Pūslytę, Joną Petroką iš Dundulių k., Miškinienę Anelę iš Trinkuškių k., Antaną Uboną iš Pūslių k. *Maskoliūnienė* išdavė saugumui kai kurias Laisvės būrio bunkerių įrengimo gudrybes, kurios leido partizanams ilgokai saugiai slapstytis.

Rezistentų parodymais, užverbuotas *Aštrakalnis*, kuris įskundė legalizuotą Medinio būrio partizaną ir būrio rėmėją Antaną Latėną. Pagal informatorių *Burbos* ir

Suslik medžiagą nustatyta, kad remia Gavrila Ptičkinas iš Paberžės k. Išaiškinta, kad saugumo organus mulkino užverbuoti sutuoktiniai Budriai – pas juos kurį laiką slapstėsi J. Dūdėnas.

1950 metų vėlyvą rudenį visa agentūrinės pajėgos mestos išaiškinti žiemos bunkerius. *Maskoliūnienė* pranešė, kad bunkerius turinti žinoti Veronika Šeduikytė – ji esanti *Tigro* "meilė", o jos tėvas Petras Šeduikis esąs MGB informatorius, bet jokių duomenų neteikia ir slapta remia partizanus.

Į Zarasų ir Utenos MGB skyrius plūdo agentūriniai pranešimai. Tuo metu Laisvės būrio partizanai gyveno Gaidžių k., Leokadijos Sveklytės ūkyje įrengtame bunkeryje. Apie tai žinojo nemažai kaimo gyventojų, bet išdavikų neatsirado. Retsykiais užeidavo stribai, bet, nieko įtartino nepastebėję, išeidavo. Kartą P. Pošius pas Leokadiją ant krosnies tarp malkų pamiršo dvi vokiškas granatas, bet kareiviai, kratydami namus, nepastebėjo…

Partizanai pasiruošė žiemojimui – atsigabeno nuo Daugailių lempinį radiją, po stogo šelmeniu nutiesė antenos laidą. Prasidėjo paskutinė bendro gyvenimo žiema. Artėjantys 1951-ieji lyg ir nežadėjo nieko blogo, tarptautinio Korėjos konflikto pažadintos viltys atgaivino jau prigesusias laisvės viltis.

PĖDSAKAIS SEKA MIRTIS (1951 M.)

1950 metų pabaigoje, Šv. Kalėdų išvakarėse, būrys gavo rinktinės vado *Žaibo* ir štabo viršininko *Liubarto* pasirašytą kalėdinį sveikinimą. Vadas linkėjo ištvermės ir Aukščiausiojo globos. Aukštaitijos partizaninis sąjūdis skaičiavo aštuntuosius kovos metus.

1951 m. sausio 1 d. įsakymu rinktinės rajonai pertvarkyti į tėvūnijas. *Dagys* tapo tėvūnijos vadu, tačiau paskyrimo rašto jau nebegavo...

Prasidėję metai būriui, drauge ir visai Lokio rinktinei buvo fatališki: tokių gaudymų, sekimų ir provokacijų dar nebuvo. Nelaimės prasidėjo jau sausio mėnesį: 1951 01 27 Utenykščio pelkėse žuvo rinktinės vadas Pranas Račinskas-*Žaibas* ir Simonas Purevičius-*Švyturys*. Kiti išsiveržė iš degančio bunkerio ir išsiskirstė. Sugrįžę po kelių dienų rado tik bunkerio griuvėsius, dingo ir daugelį metų kauptas archyvas. Pavieniui gyvenę aplink Rakėnų kaimą, sutarė susitikti pavasarį.

1951 04 10 Lokio rinktinės štabo septynetas pakliuvo į buvusio Kiaunės rajono vado *Skrajūno* – MGB agento *Bimbos* spąstus. Liko gyvas tiktai išdavystę įtaręs ir į susitikimą nenuėjęs Vacys Mikalaičiukas-*Sakalas*, žiemojęs aplink Šeimatį.

1951 02 16 - 17 Laisvės būrio OS (organizacinis sektorius) gretas sudrebino nauji areštai: palaužta tardymų Veronika Bylienė parodė, kad partizanus remia Kazys Gikas, Romualdas Zakarka, Edvardas Drunga. Taip buvo baigta naikinti Laisvės būrio rėmėjų bazė Paberžės – Trinkuškių – Dundulių apylinkėse.

Atėjus pavasariui, Laisvės būrys partizanavo miškuose aplink Gaidžius, Lukošiūnus, Juknėnus, Kubilius. Gyveno arčiau senų draugų, patikimų žmonių. 1951 metų vasario mėnesį *Vynas* į Laisvės kovų sajūdį priėmė Joną Andriusevičių. Panevėžio mokytojų seminarijos studentas pasirinko *Beržo* slapyvardį.

1951 metų liepos mėnesį būrin įstojo jaunesnysis *Viesulo* brolis Aleksandras (Aleksas) Miškinis. Išėjo partizanauti neišlaikęs nuolatinių tardymų ir mušimų: kvosdami

stribai kišdavo jo kojas į iškūrentą krosnį… Aleksas gavo pistoletą, šautuvą ir partizano slapyvardį *Dobilas*.

Pasiekė laukta žinia iš savųjų – rašė V. Mikalaičiukas-*Sakalas*. Pats nieko aiškaus nežinodamas apie septyneto likimą, dar tikėjosi užmegzti ryšius.

Rugsėjo pradžioje atėjo ryšininkas iš centro – partizanas Antanas Eglinskas-*Margis*. Atnešė *Skrajūno*-J. Bulkos pasiūlymą užimti vakancines Lokio rinktinės vado pareigas. MGB aritmetika paprasta: reikėjo užmegzti ryšius su *Vynu* ir kontroliuoti kuopos veiklą. Tačiau J. Dūdėnas, motyvuodamas išsilavinimo stoka ir prasta sveikata, pareigų atsisakė, vietoje savęs siūlydamas patį *Margį*.

Netgi nepavykus provokacijai, MGB išaiškino: J. Dūdėnas serga reumatu, o būriui trūksta šovinių. Šiam tikslui verbuojama *Audra* – žuvusio partizano *Ešerio* sesuo J. G., kuri, saugumiečių nurodymu, per Juliją Tamošiūnienę pasiuntė *Vynui* 1,5 kg vatos. Dėl vaistų esą reikėtų susitikti su ligoniu, kad tiksliau nustatytų diagnozę. *Vynas* atskleidė provokaciją – tegul J. G. daugiau nesirodo, nes būsią blogai.

Prasta *Vyno* sveikata bei šaudmenų stygius ir toliau lieka prioritetine MGB darbo linija. 1951 metų rudenį nustatyta, kad vaistus Vilniuje gauna *Vyno* sesuo Adelė, juos perduoda Valei Mardosaitei, o pastaroji vežanti į Trinkuškes Uršulei Miškinienei. Agentas *Juodinis* patikslino: vaistus parūpina ir Genė Dumbravaitė iš Vilniaus, o apie gydymą galįs nusimanyti Kazimieras Juodvalkis, kuriuo partizanai pasitiki.

IŠDAVYSTĖ IR AREŠTAS (1951 11 23)

1951 metų lapkritį Žalgirio kuopos partizanai rengėsi žiemoti. Stovyklaujant ties Gateliais susidūrė su ginkluotu deputatu – tai buvo paskutinė būrio kovinė akcija. Ten pat ir išsiskyrė: *Vynas, Aidas, Aras, Tigras, Kęstutis* ir *Dobilas* išėjo Šlepečių miškan, o *Žilvytis, Gediminas* ir *Viesulas* – ieškoti *Vėžiuko* būrio. *Dobilas* norėjo pasilikti su broliu, bet *Viesulas* sudraudė: „Išsiskirkim, jeigu kas – motinai liks nors vienas sūnus…“

1951 11 23 *Vyno* grupė nuėjo į Polekniškių kaimą pas seną pažįstamą Kazimierą Juodvalkį, užsiregistravusį M. Medinio būrio partizaną. Šiaip jau labai atsargus *Vynas* jautė silpnybę seniems draugams, pamiršdamas elementarią tiesą: visi registrantai buvo „skolingi“ saugumui už laisvę ir pareikalavus turėjo „skolą“ grąžinti, antraip važiuodavo pas baltas meškas.

MGB dokumentuose rašoma, kad K. Juodvalkis buvo žadėjęs parūpinti ginklų ir šaudmenų. Atėję partizanai norėjo patikrinti kamarą, bet šeimininkas perspėjo, kad tenai mieganti motina. Esą kam reikia seną žmogų nervinti… O kamaroj jau laukė sulaikymo grupė.

Kieme sargyboj liko tiktai Alfonsas Dumbrava-*Aidas*, kiti susėdo už stalo. Šeimininkas ištraukė butelį degtinės ir įpylė po stikliuką. Vienintelis iš grupės likęs gyvas Aleksas Miškinis-*Dobilas* pasakojęs, kad išgėrus staiga apėmęs alpulys: viską matęs, bet nei pakilt, nei kalbėt nebuvę jėgų. Po to praradęs samonę. *Neptūnas-22* atliko savo darbą: čekistai surišo jau bejėgius kūnus, o sargyboje stovėjusį *Aidą* nušovė iš užnugario.

Operaciją suplanavo ir jai vadovavo Vilniaus srities ir LSSR MGB aparatas. Detales derino ir išdaviką instruktavo 2N valdybos čekistai. Detalaus operacijos aprašymo nėra.

Suimtuosius pristatė į Vilnių, ten nufotografavo. *Dobilą* iki mėlynumo sumušė. Paskui prasidėjo tardymai – prirašyti net šeši stori tomai. Nuosprendis tradicinis: visiems išskirtinė bausmė – sušaudymas, o Aleksandrui Miškiniui-*Dobilui*, kaip trumpai partizanavusiam, skirta 25-eri metai Vorkutos lagerių. Jonui Dūdėnui, Zigmui Tumėnui, Vytautui Rusakevičiui ir Edvardui Juodvalkiui nuosprendis įvykdytas Vilniuje 1952 08 18. Aleksandrui Miškiniui pavyko išgyventi. Po Stalino mirties bausmė sumažinta perpus, o vėliau už gerą darbą dar sumažinta. 1955–1956 m. kalėdamas visiškai nusilpo, tačiau stiprios valios ir likimo brolių padedamas atsigavo. Iš lagerių grįžo 1961 m. ir dar suspėjo susitikti brolį Vytautą-*Viesulą*. Bandė įsidarbinti Kaune, tačiau liepta miestą palikti per 24 valandas. Tada grįžo į gimtąsias Trinkuškes, vedė Verutę Pumputytę, kažkada jį išvežusią iš apsupto Gaidžių kaimo. Ilgus metus dirbo traktorininku, laukininku. Mirė 1992 m. balandžio 10 d.

ŽIAURI MEDŽIOKLĖ (1952–1953 M.)

Suimtųjų tardymo protokolai vis pilnėjo, tačiau be naudos – nė vienas suimtųjų neišdavė tikrų rėmėjų. *Gediminas, Viesulas* ir *Žilvytis* vėl dingo iš MGB akiračio.

Rėmėjai taip pat nieko aiškaus nežinojo, bet šūviai, kuriais išdavikas nušovė *Aidą*, sukėlė daug spėlionių. Operacijai įslaptinti MGB per agentūrą paskleidė gandus, neva tarpusavy susišaudę „gynėjai". Tuo patikėjo ir žuvusiojo *Aido* sesuo Adelė Musteikienė.

Vaizduodami partizanus ir norėdami išaiškinti tikruosius rėmėjus, smogikai vedžiojosi po kaimus tuščiu šautuvu apginkluotą Aleksą Miškinį. Jau po pirmo „žygio" pastebėta, jog *Dobilas* labai įsitempęs, susikaustęs, taigi operacijoms netinka. Tada pradėjo vedžioti Vytautą Rusakevičių.

Dezinformacija veikė iki 1951 metų gruodžio vidurio, paskui žmonės išsiaiškino, kas yra kas. Mat vieno tokio pasivaikščiojimo metu, *Tigras* stipriu rankos paspaudimu perspėjęs šeimininką. Nuėjo kalbos: iš agentūros sužinota, kad A. Musteikienė pasišovusi perspėt Antalgės kaimo gyventojus Marcelę Miškinienę, Kurlavičių, Ramelienę, kad netikėtų apsišaukėliais, neįsileistų vidun ir neduotų valgyti. Anuo metu aktyviai veikęs MGB informatorius *Juodinis* išaiškino, kad žmonėms ne tiktai žinomas pats partizanų sulaikymo faktas, bet ir išdavikas. 1952 01 18 agentui *Dūdėnui* Albertas Musteikis papasakojo, kad išdavikui K. Juodvalkiui padėję Musteikis iš Šiožinių ir Leipuvienė iš Šlepečių kaimo (archyvuose apie tai nėra jokių duomenų). K. Juodvalkis išvažiavęs Vilniun ir už Judo darbą iš MGB esą gavęs 20000 rublių.

Stropiai MGB-istų slėptos provokacijos kontūrai išryškėjo. Neturėdami žinių apie *Gedimino, Žilvyčio* ir *Viesulo* slaptavietes, jie plėtė agentūros tinklą: *Dūdėnui* pavesta artimiau bendrauti su A. Musteikiu ir išsiaiškini, iš kur jis tiek daug žino, ieškoti ryšių su būriu pavesta informatoriui *Gaidžiukui*. Informatorius *Dūdėnas* įpareigotas sekti Adelę Musteikienę, Knyvienę ir Tumėnienę. Informatorius *Juodinis* – Vytauto Miškinio gimines. Numatyta suimti ir priversti šnipinėti buvusį M. Medinio būrio partizaną Antaną Juodvalkį, kilusį iš Kloviškių k. ir pusiau legaliai gyvenusį Ukmergės r. (L. A. p a s t a b a: A. Juodvalkis šnipinėti kategoriškai atsisakęs).

Vasario mėnesį partizanų pėdsakai aptikti Kubilių krašte. Neva samagono varyti 1952 02 23 pas Meidų pasiųstas agentas *Petras* ir „tamsoje" naudota Valė Juodkienė

susitiko su *Žilvyčiu*, tačiau pastarasis atvykėliams liepė kuo greičiau nešdintis iš Kubilių ir Juknėnų krašto.

Agentas *Dūdėnas* vasario mėnesį per „tamsoje“ (R. K. p a s t a b a: „tamsoje“ – čekistų žargonas, kada žmogus vykdo jam duotus nurodymus ar pavedimus nežinodamas, kad jis dirba priešo naudai) naudojamą kolūkio pirmininką Antaną Petravičių išaiškino, kad *Viesulas* gyvena Rukšėnų kaimo apylinkėse, o iš Juozo Graužinio sužinojo atsarginį J. Dūdėno bunkerį Kunčiaus ir Avižienio tvarte Pikčiūnų kaime.

Lėti *Gedimino* grupės persekiojimo tempai netenkino Vilniaus srities MGB aparato. Iniciatyvos imėsi centrinė LSSR MGB mašina. Kritikuodama Zarasų r. MGB darbo metodus, 1952 01 siūlė į „banditų veiklos rajoną pasiųsti MGB 2N valdybos agentų smogikų grupę, kuri pati surastų ir nukenksmintų teroristus P. Pošių ir V. Miškinį“. Šiam tikslui skirta LSSR MGB 2N valdybos agentūra: spec. agentas *Globus* ir smogikas *Cibulskas*, tačiau greitai paaiškėjo, jog pastarasis „esąs bailys ir tokioms užduotims netinka“.

2N valdybos agentui *Laisvei* pavesta įgauti *Gedimino* giminių pasitikėjimą. Nustačius P. Pošiaus giminystės ryšius, 1952 03 14 per Daugailių pradžios mokyklos direktorių Judicką pasiunčiamas apygardos vado B. Kalyčio-*Siaubo* (MGB agento *Ramojaus*) laiškas. „Vadas“ ragino *Gediminą* imtis atkuriamojo darbo: susisiekti su Obelių krašto partizanų *Stumbro* grupe, nurodyti savo veiklos rajoną ir pristatyti veikiančių partizanų ir slapukų sąrašą. Avansu *Gediminas* net skiriamas rinktinės vadu, tačiau – tyla… Pernelyg jau aktyvūs pasirodė „vadai“…

Griebtasi ir propagandos. Zarasų MGB viršininkas majoras Sultanbekovas rašė: „Mūsų planas – legalizuoti banditą Vytautą Miškinį. Šiuo tikslu jo tėvai suvesti su užsiregistravusiu Dusetų rajono bandos vadu *Siaubu*. *Viesulo* giminėms įduotas laiškas, kad perduotų sūnui. Pokalbyje su mumis V. Miškinio motina pasisakė norinti, kad sūnus legalizuotųsi“.

Tačiau netrukus U. Miškinienės nuomonė pasikeitusi. Per agentūrą išaiškinta, jog ji kalbanti taip: „Jei pasiduos, juos apgaus ir sušaudys, geriau tegul žūsta miške“ (L. A. p a s t a b a: iš 1952 02 20 *Juodinio* agentūrinio pranešimo). Pagal tai 1952 03 04 konstatuota, jog V. Miškinio tėvai „bijo būti apgauti, todėl neskatina sūnaus legalizacijos“. Išbandžius visas priemones palaužti Uršulę ir Kazimierą Miškinius, sankcionuotas jų ištrėmimas. Iškankinta nesibaigiančių tardymų, partizanų motina neišliejo nė ašaros, tiktai atvažiavusiems išvežti stribams metė: „Mane išvežat – neturėsit ko kankint, neteksit darbo…“

1952 03 11 mjr. Sultanbekovas Vilniui raportavo, kad numatytos plataus masto operacijos Kubilių – Juknėnų ruože, vyksta kratos, paliekami „sekretai“, siunčiamos RPG (žvalgybinės paieškos grupės). Tačiau viskas veltui. Menka paguoda – 1952 06 14 Mediniškės kaimo mokytojo Jurgio Klibo namuose surastas Laisvės būrio archyvas. Jurgis Klibas, suteikęs prieglobstį trims persekiojamiems partizanams, pats pasidalino jų likimu – 1952 07 įstojo į būrį ir pasivadino *Kadagio* slapyvardžiu.

1953 m. mirus Stalinui, iš agentūrinio tinklo išbraukti septyni agentai, sekti partizanams palikti penki agentai ir gausus informatorių būrys. Į paieškas įjungtas agentas *Liaksa*, kuris „pareiškė norą tapti nelegalu ir ieškot *Gedimino* ir *Viesulo*“.

1953 metų gegužės mėnesį Zarasų MGB užverbavo informatorę *Uršulę* (Stefą Vaišnoraitę). 1953 05 17 ji pranešė, kad partizanai laikosi pelkėje apie 1,5 km nuo Antalgės kaimo. Į vietą pasiųsta Zarasų r. MVD skyriaus vyriausiojo įgaliotinio vyr.

leitenanto Jelisejevo ir leitenanto Iljičenkos vadovaujama grupė, prieš pat vidurnaktį nurodytoje vietoje užklupo ir nukovė Povilą Lukošiūną-*Žilvytį* ir Jurgį Klibą-*Kadagį*. Tai buvo paskutinieji kovoje žuvę Laisvės būrio Žalgirio kuopos ir kartu visos Lokio rinktinės partizanai.

1953 m. *Gedimino* ir *Viesulo* ieškojo MGB agentai: *Stankevičienė, Mirta* (seserys) ir *Juodinis, Liaksa, Vėtrinis, Šileikytė* ir *Gražina* (šnipinėjo P. Pošiaus artimuosius), o agentas *Dūdėnas* susirašinėjo su išvežto *Viesulo* tėvais ir namuose „slėpė" vengiantį karo tarnybos Bronių Miškinį – tikėtasi, kad *Viesulas* ieškos ryšio su nelegalu.

Visos paieškos pasirodė tuščios. Palaipsniui aukštuosiuose MGB sluoksniuose kildavo abejonės, ar tik abu nebus išvykę gyventi į didmiesčius. 1953 10 iš agento *Dūdėno* namų išvyko „tamsoje" naudotas B. Miškinis. 1953 11 Utenos ir Zarasų MVD gavo žinias, kad *Gediminas* ir *Viesulas* pagal fiktyvius dokumentus apsigyveno miestuose. Pagal tai LSSR KGB 1954 01 15 konstatavo, jog Zarasų rajone nebesą nelegalų, kurie slapstytųsi miškuose ir bunkeriuose. 1954 01 18 priėmė sprendimą agentūrinę bylą Nr. 66 „Vyrodki", užvestą 1949 10 27, nutraukti.

Tai buvo žiaurių gaudynių pabaiga. Du partizanai, nugalėję visą čekistų ir jų parankinių armiją, liko gyventi.

PAVARGĘ NUO KOVOS (1957–1958)

Bėgo metai, Aukštaitijoje ginklų nesudėjo dar per 10 partizanų: Obelių krašte laikėsi A. Streikaus-*Stumbro* būrys, aplink Molėtus nedavė ramybės A. Kraujelis-*Siaubūnas*.

Petras Pošius ir Vytautas Miškinis nepasitraukė iš savo apylinkių, laikėsi aplink Gaidžius, Stūglius, Stučius…Nuo 1952 metų rudens apsigyveno Utenos r. Stučių k. pas Joną Vaišnorą, pasidarė tvarte bunkerį. Čia su trumpomis pertraukomis išgyveno ligi 1956 metų rudens. Ryšį su išoriniu pasauliu *Gediminas* ir *Viesulas* palaikė per seseris Teklę ir Emiliją Vaišnoraites, kurios gamino valgį, rūpinosi bunkeriu, skalbė. Tą bunkerį žinojo vienintelis būrio ryšininkas Albertas Gurkšnys iš Gaidžių kaimo. Patys dar kartas nuo karto išeidavo aplankyti patikimų žmonių: Vytautą Musteikį Stūgliuose, Joną Gurkšnį Gaidžiuose, Joną Bylą Antalgėje, Petrą Miškinį Dunduliuose, Vilutį Rukšėnuose…

1956 m. pajutę, kad per ilgai gyventi vienoje vietoje pavojinga, žiemoti persikraustė į Meldutiškio k. pas Adolfą Stundžią. Pavasarį vėl grįžo gyventi pas Vaišnorus.

Vis dėlto nuolatinis pavojus būti susektam padarė savo – 1957 09 26 draugai išsiskyrė. Vytautas Miškinis-*Viesulas* nuėjo Trinkuškių kaiman ir liepė kaimynui vežti į Zarasus – norįs legalizuotis. Legalizacijos metu pridavė vokišką šautuvą, naganą ir granatą. Apklausiamas pareiškė, kad gyvenęs miškuose, jokių rėmėjų nežinąs. 1957 11 27 apklausiamas antrą kartą, paminėjo keletą pavardžių, tačiau *Gediminui* jau nebepakenkė.

1957 12 Vytautas Miškinis išvažiavo pas tėvus į Krasnojarsko kraštą. *Gedimino* gaudynės tęsėsi. Tardymų ir agentūrinės medžiagos pagrindu jo paieškai užverbuoti agentai *Varnas, Jania, Čiapajev, Ąžuolas, Gaidys* – visi gerai pažįstantys seseris Vaišnoraites. Bendras agentų ir informatorių skaičius išaugo iki 29, didelės viltys dėtos į

agentą *Rožę*, kurios bute gyveno Teklė Vaišnoraitė. Buvo sekamas seserų susirašinėjimas – tokiu būdu išaiškinta P. Pošiaus rėmėja Adelė Gurkšnienė, gyvenusi Gaidžių kaime. Tačiau daugiau nieko pasiekti nepavyko.

1958 11 23 pavargęs nuo ilgametės kovos ir pastarųjų metų slapstymosi pavojų, Petras Pošius atėjo pas Kazimierą Damauską ir paprašė vežti legalizuotis. Zarasų milicijoje pridavė ginklus, užpildydamas liudininko apklausos formą, parašė, kad su niekuo nebendravęs ir gyvenęs savo bunkeryje prie Duseto ežero, kur juo rūpinęsis Buivydis dabar jau miręs.

Dešimtmetį trukusi kova baigėsi. Petrui Pošiui išduotas pasas, jis išvažiavo į Vilnių ir įsidarbino statybose. Vedė, gimė sūnus Gediminas. Taip sūnaus vardu įamžino garbingos ir skaudžios kovos bei neišsipildžiusių laisvės lūkesčių atminimą.

1961 metų spalio mėnesį per Lietuvą nuvilnijo areštai: chruščiovinį komunizmą kuriančios liaudies balsas reikalavo nuteisti visus „nacionalistinių bandų dalyvius". Fariziejiškai vienu ypu perbraukti visi pažadai ir amnestijos.

1961 m. spalio 6 d. Petrą Pošių suėmė Vilniuje. Vytautą Miškinį surado Molėtuose, kur jis apsigyveno sugrįžęs iš Krasnojarsko krašto. Toliau viskas vyko pagal išankstinį scenarijų: tardymai turėjo tiktai patvirtinti tai, kas jau buvo žinoma, o teismas – skirti iš anksto numatytą nuosprendį. V. Miškinis, žinodamas savo lemtį, prisiėmė savas ir svetimas kaltes.

Sovietinis teismo procesas vyko 1962 03 14 Vilniuje, pirmininkaujant Burneikiui, dalyvaujant nariams Barauskui ir Paulauskienei. Paskelbtas nuosprendis: Vytautą Miškinį nuteisti mirties bausme sušaudant, Petrui Pošiui skirti 15 metų lagerio.

Baudžiamojoje byloje Nr. 47209/3, nulėmusioje dviejų Aukštaitijos partizanų likimą, padėtas taškas.

Naudota archyvinė medžiaga:

LVOA: F. 3377, Ap. 55, B. 167. Tardymo protokolai, p. 68-87.

LVOA: F. 3377, Ap. 55, B. 163. Informacija apie 5-os Lokio rinktinės Laisvės būrį.

LYA: F. K-1, Ap. 16, B. 39/1, T. 1 (naujas Nr. 353) Zarasų r. MGB skyriaus byla (1952 m.).

LYA: F. K-1, Ap. 16, B. 39/1, T. 2 (naujas Nr. 354) Zarasų r. MGB skyriaus byla (1952 m.), p. 1–25.

LYA: Baudžiamųjų bylų fondas, byla Nr. 42002/3 Jonui Dūdėnui ir kitiems.

LYA: F. K-1, Ap. 3, B. 537. Pranešimas apie LSSR MGB skyriaus prie MT agentūrinio-operatyvinio darbo rezultatus už 1957 01 01 – 1957 12 25. P. 182–186 priemonių planas prieš *Viesulą* ir *Gediminą.* P. 187–190 priemonių planas prieš Antaną Kraujelį-*Siaubūną.*

Vytauto Miškinio ir Petro Pošiaus baudžiamoji byla Nr. 47209/3.

Pasakoja VYTAUTAS ŠILEIKIS-*ĄŽUOLAS*

Užrašė Laimonas Abarius
Balinių kaime
2000 07 23

Gimiau 1926 metais Kamariškių kaime, Imbrado valsčiuje.

Kai 1941 m. rusai pradėjo vežti žmones į Sibirą, prasidėjo siaubo dienos ir naktys. Vežė labiausiai išsilavinusius žmones: mokytojus, politikus, kariškius. Tada visi žydai buvo parsidavę bolševikams. Zarasų kalėjimo tardytojai buvo vien žydija, jie visi

buvo komunistai. Zarasų žydai dar 1940-aisiais mano tėvui pasakė: „Ui, kam kam, o jau jums bus blogai!". Kai užėjo vokiečiai, juos priėmėm su didžiausiu malonumu, nes laikėm juos išvaduotojais. Taip tada galvojom...

Kai sovietai 1944 m. antrą kartą užėmė Lietuvą, man dar nebuvo 18-os metų, vyresni broliai išėjo miškan, o man irgi kito kelio neliko: jeigu ateis skrebai, užmuš. Išėjau ir aš kartu su broliais, nors partizanavau neilgai, tik šešis mėnesius, buvau ginkluotas rusišku karabinu ir trimis granatomis. Tada dar mūsų būrys oficialaus pavadinimo neturėjo, bet drausmė buvo griežta: neišleisdavo iš būrio kada panorėjus, jokių girtuokiavimų – kas atsineša samagono, tuoj, būdavo, pamato ir išpila. Kas buvo vėliau – nežinau. Stojant į būrį reikėjo duot priesaiką: vadas tekstą turėjo, jis skaito, o mes kartojam. Priesaika buvo privalomas dalykas. Jeigu kas naujas ateidavo, visų paklausinėdavo, ar yra patikimas, ar kas nematė bendraujant su skrebais.

Ginklus gaudavom iš Plechavičiaus armijos savanorių ir atsinešdavom iš Latvijos. Ten už litrą samagono gaudavom visokių ginklų, granatų kiek nori.

Mes laikėmės Degsnės ir Sabalių miškuose, o Raudinės būrys – Latvijos pusėje. Turėjom įsirengę ir bunkerius, nors jie dar buvo laikini. Būdavo, pagyvenam dvi tris dienas Sabalių miške, netoli Stelmužės. Netoli Stelmužės buvo partizano Gedvilos namai, ten ežeras, keli ežeriokai Latvijos pusėje, ištisai balos – vieta, sakyčiau, neprieinama, tai ten ir laikėmės. Maistą atsinešdavom iš namų. Mes buvome kartu su broliu Pranu, Albinas buvo atskirai. Kartais ir pas žmones gaudavom pavalgyti. Dar nebuvo kolchozų, žmonės pažįstami, kur benueitum, visur pamaitindavo.

Mūsų būrys buvo didelis, sudarytas iš dviejų būrių – Stelmužės ir Raudinės. Stelmužės būriui vadovavo Šiožinys. Mes su broliais priklausėm Stelmužės būriui, kuriame tada buvo apie 60 vyrų. Kiek prisiminsiu, pasistengsiu nors dalį jų paminėti:

1. Šiožinys Mykolas-*Erškėtis*, būrio vadas. Žuvęs.
2. Gedvila Viktoras. Miręs.
3. Vaitieka Antanas. Miręs.
4. Valainis Balys. Miręs.
5. Minkevičius Edvardas iš Padegėlių k. Teistas. Miręs.
6. Minkevičius Vladas (Edvardo brolis), 25 m. amž., iš Padegėlių k. Teistas. Miręs.
7. Vaitieka Petras, apie 28 m. amž. Iš Kamuntiškių k.
8. Bikulčius Antanas, apie 25 m. amž. Iš Imbrado vlsč.
9. Bikulčius Juozas, apie 28 m. amž. Iš Imbrado vlsč.
10. Šileikis Juozas, apie 22 m. amž. Iš Lonkos k., Imbrado vlsč.
11. Antanauskas Kazys, apie 24 m. amž. Iš Padegėlių k.
12. Latvelis Antanas iš Naigavos k. Legalizavosi.

Kai sueidavom su Raudinės būriu, būdavo per 120 žmonių. Raudinės būrio vadas tada buvo Jonas Dudorius. Čia tik pamenu, kad iš šito būrio žuvo broliai Ivaškos, Antanas Ivaška buvo vienas iš vadų. Jonas Baravykas su mano broliu Albinu buvo geri draugai. Kai grįžau iš lagerio 1954 m., tai buvau jį sutikęs, jis Latvijoje slapstėsi.

Du kartus buvom apsupti, bet laimingai iš apsupties išėjom. Trečią kartą irgi patekom į apsupimą, tada atsitraukiant mane sužeidė. Mes tada buvom Degsnės miško pakrašty. Pamatėm atbėgant sargybinius ir šaukiant, kad mus supa. Ten nuo karo laikų buvo iškasti tokie bunkeriai ir senas griovys. Sugulėm. Gal būtų manęs ir ne-

sužeidę, bet buvau jaunas, nepatyręs, mano draugai atsitraukė, o aš atsišaudydamas atsidengiau, tuomet mane ir peršovė. Tada jau šliaužte nušliaužiau iki didelio miško, bet skrebai manęs nebeieškojo, bijojo lįst gilyn į mišką. Mano draugai pasitraukė, bet po to jie pradėjo manęs ieškoti ir surado. Vieni sakė, kad reiktų gydyti miške, kiti siūlė vežt pas žmones, bet aš paprašiau, kad praneštų tėvui ir vežtų į Zarasus. Tada sužeidė mus kelis: mane, Balį Valainį, Antaną Vaitieką iš Kamuntiškių kaimo ir Edvardą Minkevičių, bet iš partizanų nė vienas nežuvo, tik keturi skrebai buvo užmušti.

Kai pranešė tėvui, vakare jis ir atvažiavo. Draugai įkėlė mane į vežimą, atsisveikinau su jais, o tėvas mane parsivežė į namus. Paguldė klojime: kaulai sutrupinti, didžiulė žaizda, kraujas teka... Ryte tėvas pakinkė arklį ir išvežė į Zarasus ligoninėn. Skrebai žinojo, kad po kautynių liko sužeistų, o gal kas ir pranešė. Ties Šaltupiu jie mus ir pasitiko. Tuoj pat tėvą suėmė, mane pasiėmė, iškart nugrūdo į skrebyno antrą aukštą ir numetė ant grindų.

Tą pačią dieną pradėjo tardyt. Žaizdą brauninku daužo, tik kraujai tykšta, ir vis klausia ,,gdie druzja (kur draugai)?". Aš draugams pasakiau, kad jie atsitrauktų, nes, jeigu pateksiu į skrebų rankas, galiu pasakyt, kur mane sužeidė. Kaip ir sutarėm, jie atsitraukė, o aš, nebeiškentęs kankinimų, pasakiau, kad sužeidė netoli Stelmužės. Tada važiavo tikrint, bet kur jau ten ką ras – iš tos vietos vyrai seniai pasitraukė.

Dvi dienas ir dvi naktis mane daužė, kankino, jokių vaistų nedavė. Kai prarasdavau sąmonę, duodavo vandens, atsigauni ir vėl daužo ir klausinėja. Tik trečią dieną nuvežė į ligoninę (dabar – senoji Zarasų ligoninė). Paskui ją užleido kareiviams, o mane pergabeno į buvusio teismo patalpas, ten padarė ligoninę. Čia taip pat tardė ir kankino. Kadangi vaikščioti be ramentų negalėjau, davė ramentus ir perkėlė į kalėjimą. Kalėjime tik naktimis vesdavo į tardymą ir vėl daužydavo. Netrukus teisė ir išvežė į Uteną.

Iš Utenos pėsčiomis su ramentais išvarė į Švenčionėlius. Kaip nueit? Žiema, pusto, net nemaniau, kad nueisiu iki Švenčionėlių. Apsauginiai, kurie mane varėsi, vis kalbėjo, kad „budet padvada, budet (bus kinkinys)...", bet taip ir nuklibinkščiavau iki Švenčionėlių, jokios „padvados" nebuvo.

Švenčionėliuose kai išvarė visus iš kalėjimo sodint į traukinį ir vežt į Vilnių, palindau po narais. Pakilo baisus triukšmas, o aš po narais guliu. Kai rado, gerokai šautuvų buožėmis apdaužė ir ištempė už pažastų laukan.

Nuvežė į Lukiškes. Ten buvo badas, baisu – kur dešimt kalinių turi būti, po šimtą sugrūsta. Gulėjom taip: eilė guli, jeigu kuriam verstis reikia, verčiasi visi, kitaip neapsiversi. Kai tik išaušta rytas, žiūrėk, jau 10 – 12 lavonų išneša.

Mane gal kokia laimė vis lydėjo: atėjo komisija ir perkėlė į Rasų persiuntimo punktą. Ten buvo ligoninė. Buvau sutinęs iš bado. Paguldė mane į ligoninę, bet ten irgi badas, nieko valgyt neduoda, tik vandens, ir to ne kiek nori. Tada tėvams davė žinią ir jie atsiuntė siuntinį, paskui ligoninės draugai kažkiek sušelpė, šiek tiek gruzinas daktaras (irgi kalinys) mane pataisė. 1945 metų gegužės mėnesį išvežė į Kazachiją. Lageris vadinosi Prostorovskoje otdelenije Nr. 11. Ten patekau dirbti į tarybinį ūkį. Stalino metais labai blogai buvo, nuolat badavom, mažai kas iš mūsų išgyveno. Kai Stalinas mirė, pasidarė šiek tiek lengviau. Po 9-erių metų ir devynių mėnesių perteisė. Kadangi teistas buvau dar būdamas nepilnametis, paleido į namus.

Čia atvažiavus buvo dar blogiau negu Rusijoje. Zarasuose niekaip negalėjau prisiregistruot, nuvažiavau į Uteną, bet tenai tiesiai šviesiai pasakė: „Per 24 valandas,

kad tavo ir kojos čia nebūtų!". Nuėjau į Vykdomąjį komitetą: „Banditas!" – sako, ir kalbų nėra. Turėjau draugų Latvijoje, tai aš pas juos nuvažiavau. Įsitaisiau ten ir kurį laiką nelegaliai dirbau statybose, paskui vargais negalais susiradau darbą Dūkšte. Ten toks statybos inžinerius mane priregistravo. 26-erius metus išdirbau miške.

BROLIŲ LIKIMAS

Būdamas lageryje, gaudavau laiškus iš motinos, bet aš nerašiau, nors ir galėjau parašyti. Mąsčiau taip: vis tiek neišgyvensiu, tegu būsiu pranykęs ir pranykęs... Einant šeštiems kalinimo metams, likimo draugai įkalbėjo. Kai motina gavo mano laišką, parašė, kad žuvo brolis Albinas. Jis 1947 metais dar tebesislapstė, gyveno Grybiškėse pas Rukšteles, pas Andrijauskus, paskui norėjo persikraustyt pas dėdę į Gubavą. Ten ir sąlygos geresnės, ir partizanų buvo daugiau, bet vieną kartą juos užpuolė skrebai ir išsklaidė. Brolis Albinas paprašė tokio Albinuko iš Mikalavo, kad jį pavėžėtų, tas jį ir vežė. Važiuojant nuo Zarasų yra Apkartai, ten ant tiltelio ir susidūrė su skrebais. Kadangi žiemą kelias slidus, susikibo jų rogės, Albinukas apsimetė girtu. Skrebai juos sustabdė ir pareikalavo parodyt dokumentus. Albinas pasakė: „Gerai, tuoj parodysiu". Įkišo ranką užantin, išsitraukė pistoletą ir nusišovė. Taip žuvo brolis Albinas (g. 1914 m.).

Kiek žinau, brolis gyveno pas dėdę Liudviką Šileikį, kur slapstėsi paskutiniu metu, nežinau. Kai mane suėmė, būry jo nebuvo. Kai jis gyveno Stelmužėj pas tokį Šiožinį (prie Latvijos pasienio), tada nuėjau pas jį, atsisveikinom. Mane netrukus sužeidė. Daugiau jo nebesutikau.

Albiną ta pačia pastote skrebai atsivežė į Zarasus. Tuo metu buvo žuvęs ir Aleksas Saladžius, tai jo kūną skrebai numetė aikštėje, rodė motinai, bet motina neišsidavė, kad atpažino sūnų. Aplink šliaužiojo skrebai Aksiutovas, Atajevas, Zubovas (pastaruoju metu gyveno Kiečiuose).

Pranas (g. 1917 m.) slapstėsi netoli mūsų namų, gyveno pas Kumpinius. Buvo žiema, jis sėdėjo kambary, o tokia jų giminaitė Marytė sako: „Pranai, skrebai ateina!" Jis šoko per langą. Nuo tų skrebų pabėgo, bet ant kitų užpuolė. Važiuojant iš Zarasų Stelmužės link, kiek pavažiavus yra lygumos, tai čia bėgant per kelią skrebai jį ir nušovė. Ieškojau brolio kaulų, po Atgimimo buvau nuvažiavęs į Imbradą pas skrebą Barauskį, tai jis man taip pasakė:

– Kad ir žinočiau, nepasakyčiau. – Dar pridūrė: – Tu žinai, kad Sibire miškas iškirstas – reiks atsodint...

Aš jam irgi panašiai atsakiau:

– Aš iškirtau, o tu atsodinsi...

Ištraukos iš VYTAUTO ŠILEIKIO, Kazio, g. 1926 m., baudžiamosios bylos,
Nr. P-14705-Li (KGB arch.)
Pažodinis vertimas iš rusų kalbos

P. 7. Būrin įstojau 1944 09 15. Būrin stoti įkalbėjo Mykolas Šiožinys. Būrys laikėsi Degsnės miške, netoli Stelmužės. Visi ginkluoti šautuvais ir granatomis (kiekvienas po 1-2 granatas). Mykolas Šiožinys atnešė į namus 2 dėžes šovinių.

Mūsų būrio uždavinys: slapstytis iki prasidės karas, užpuolus gintis ginklu ir nepasiduoti gyviems. Būrys organizuotas 1944 07, vadas ir organizatorius Mykolas Šiožinys.

P. 8 Šiožinys sakė, kad pritrūkus ginklų, kreiptis į Čomaną, kuris gyvena Pavydinės kaime. Jokių aktyvių akcijų nevykdėm, maitinomės pas gimines, mūsų būrio rėmėjai buvo Minkevičienė iš Padegėlių kaimo, jos sūnus Vladas partizanavo.

P. 9. Mūsų būrys gyveno pas Čiblį Pliekšano k., Imbrado vlsč., jų sūnus slapstėsi nuo mobilizacijos, dar gyvenom pas Vilemus Pliekšano kaime, kurių sūnus Julius, 20 m. amž., irgi slapstėsi nuo sovietinės armijos.

P. 9 1944 09 24-25 Vladas Minkevičius, Juozas Šileikis, Kazys Antanauskas Imbrado vlsč., Šilelio miške apšaudė milicininką.

P. 10. Brolis Albinas, 28 m. amž., nacių okupacijos metais buvo Salako vlsč. seniūno pavaduotoju, 1944 m. užėjus sovietams, išėjo Salako vlsč. partizanų būrin ir ten žuvo kovodamas.

P. 10 Brolis Pranas, 23 m. amž., nacių okupacijos metais buvo Vilniaus policijoje ir, užėjus rusams, išėjo būrin, kur buvo iki 09 20-25. Paskui išėjo iš būrio, nuėjo į karinį komisariatą ir išėjo kariuomenėn.

1943 09 stojau Zarasuos į policiją, turėjau šautuvą ir 40 šovinių. Tarnavau policijoj 3 mėnesius, paskui savo noru išėjau. 1944 m. vokiečiai išvarė prie Rygos kasti apkasų, iš ten 1944 09 pabėgau.

PIRMIEJI SALAKO KRAŠTO PARTIZANAI EMANUELIO ŠLEPEČIO BŪRYS

(1944 m. rugpjūtis – rugsėjis)

Ištraukos iš L. Abariaus dokumentinės apybraižos
Užrašyta Visagine 2004 m.

1944 metų rugpjūčio mėnesį būriai dar tiktai formavosi: vyrai laikėsi po 2-3 aplink namus, daugiausia neginkluoti. Toks slapstymasis užtruko iki 1944 metų rugpjūčio vidurio, kada Tiltiškių, Padvarinės ir Kiškelių kaimų apylinkėse pradėjo organizuotis pirmasis Salako valsčiaus partizanų būrys. MGB dokumentuose jo vadu vadinamas Emanuelis Šlepetys. Ne vietinis, kilęs iš Daugailių valsčiaus, Šlepečių kaimo, vaikinas iš dėdės Juzėno paveldėjo Tiltiškių vandens malūną ir dažnai čia lankydamasis susigyveno su vietos jaunimu.

1942–1943 m. mokytojo Antano Markelio iš Nečeskų k. paskatintas, Emanuelis Šlepetys įstojo į LLA ir davė priesaiką. 1944 metų liepą, traukiantis vokiečiams, Lietuvos kariuomenės atsargos leitenantas mokytojas Ramanauskas jį instruktavo būrio kūrimo klausimais.

Liepos mėnesį Kiškelių – Tiltiškių ruože praėjo smarkūs mūšiai, sudegė keletas trobesių, gyventojai evakavosi į artimesnius ir tolimesnius kaimus pas gimines ir pažįstamus. Imbrado valsčiuje gyvenę Kiškelių kaimo vyrai susitiko su brolių Šileikių ir M. Šiožinio grupe – jau buvo kalbama apie pasipriešinimą.

Čigoniškių – Kiškelių – Padvarinių būrio branduolį sudarė iš Rytų fronto grįžęs LLA narys Stasys Dicevičius, Leonidas Zakrevskis (Lionka Zakarauskas, taip jį vadino kaimynai) ir pats Emanuelis Šlepetys (*Manius*). Kiek vėliau prisijungė Čekas iš Salako, Antanas Slavinskas, Bronius Statavičius iš Giteniškių, Antanas Bivainis iš Navikų, Antanas Biveinis iš Čigoniškių, Bronius Obelevičius iš Navikų, Bronius Pumputis, Petras Mackevičius iš Salako. Kai kurių liudytojų manymu, tikrasis būrio įkvėpėjas buvo vyresnio amžiaus Lietuvos kariuomenės puskarininkis Leonidas Zakrevskis.

1944 08 28 Biržūnuose pas Matuševą partizanai susidūrė su kareiviais. Susišaudymo išvengta, tačiau besikuriantis būrys išsišifravo ir saugumo sumetimais pradėjo nešioti ginklus. Šis įvykis MGB dokumentuose traktuojamas kaip būrio susikūrimo data.

Kaip ir daugelis pirmųjų rezistentų grupių, Kiškelių – Padvarinės – Salako būrelis gyveno pusiau legaliai. Dienomis laikėsi aplink namus, nakčiai nueidavo miškan, nes gaudynių dažniausiai bijota iš ryto. Nuolatinio būrio dar nebūta – vieni ateidavo, kiti išeidavo: 1944 09 01 šaukimo punktan išėjo Antanas Biveinis iš Čigoniškių k., 1944 09 05 į namus išėjo Bronius Obelevičius iš Navikų, užtat rugsėjo pradžioje būrin atėjo broliai Henrikas ir Balys Bikulčiai iš Kiškelių k., o rugsėjo 6 dieną – šešiolikmetis Stasys Gaidamavičius.

Paskutinėmis rugpjūčio dienomis Čigoniškių miške įrengė stovyklą, broliai Jakučiai atsinešė kvarcinį radijo imtuvą (R. K. p a s t a b a: dar buvo vadinamas detektoriniu radijo imtuvu, kuris buvo su ausinėmis, veikė be elementų).

Kiškelių – Čigoniškių partizanai apsirūpindavo maistu pas gimines ir šeimos narius, bet ne visi, nes kiti, frontui praėjus, liko ir be duonos, ir be trobesių. Tuomet visu būriu eidavo per kaimynus. Vieno tokio duoneliavimo metu užėjo pas Biveinienę. Šeimininkė, pamačiusi stipriai apsiginklavusius, nusigando: „Oi, sūneliai, kokie jūs ginkluoti...“ Šlepetys pasakė: „Visa tai ant maskolių galvų!“ „Taigi ir su jumis vienas maskoliukas?“ *Manius* užstojo sakydamas, kad „šitas maskoliukas dar geresnis už lietuvius!“

„Maskoliukas“ – Lionka Zakrevskis – idėjinis būrio įkvėpėjas ir tikrasis vadas, asmeninis E. Šlepečio draugas. Nacių okupacijos metais *Manius* nuomojo butą pas P. Zakrevskį Tiltiškėse, jiedu gyveno kaip broliai.

Nors E. Šlepetys aklai pasitikėjo L. Zakrevskiu, tačiau kitiems vyrams jis kėlė įtarimą: dingdavo kelioms dienoms, kažkur vaikščiodavo. Po vieno pasivaikščiojimo grįžo su automatu – neva nuginklavęs sutiktą raudonarmietį.

Rugsėjo pirmosiomis dienomis, L. Zakrevskiui pasiūlius, partizanai Čigoniškių miške kasė bunkerį. B. Pumputis prisimena: „Kasu, o toks neramumas ant širdies, lyg sau kasčiau duobę. Sakau Biveiniui: „Ar tik ne sau mirčiai?“ Biveinis man: „Gali būti“, – ir jo toks pat jausmas“. Nuojauta nemelavo: pagal MGB Zarasų apskrities skyriaus centrinio agento Leonido Zakrevskio-*Lesnoj* duomenis, tuo metu 4 divizijos 25 šaulių pulko bataliono vado F. Tiuganovo būstinėje jau buvo rengiamas detalus būrio likvidavimo planas. Operaciją numatyta atlikti naktį iš rugsėjo 6-osios į 7-ąją.

Bunkeris buvo įrengtas tik slapstymuisi, ne gynybai: nebuvo nei gynybinio apkaso, nei atsarginio išėjimo, nei šaudymo angų. Užpuolimo atveju tokiame bunkeryje gintis praktiškai neįmanoma, partizanai tiesiog atsidurdavo spąstuose. L. Zakrevskis tai gerai suprato.

Pagal parengtą planą rugsėjo 7 dieną, 4 val. ryto, daugiau kaip trisdešimt kareivių ir Salako milicininkų (stribų), *Lesnojaus* vedini, apsupo stovyklą. Sargyboje stovėjusį Biveinį nušovė, paskui granatomis atakavo bunkerį.

Šaudymai ir sprogimai gerai girdėjosi Salake ir aplinkiniuose kaimuose. Iš karto žuvo (ar buvo sunkiai sužeisti ir pribaigti) septyni partizanai, tris sužeistuosius paėmė gyvus. Požemio gale rado pasislėpusį nepilnametį Gaidamavičių, vienintelį nesužalotą šios tragedijos dalyvį.

1. Genė Kviklytė – Kazlienė, 2002 07 10 Kvykliuose, Utenos r.

2. Petras Šinkūnas su žmona Valerija, 2003 12 13 Rokiškyje.

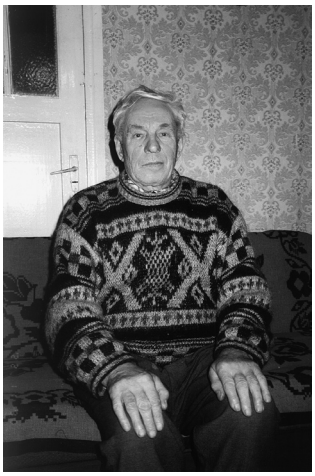

3. Kazimieras Kalvelis-*Diemedis*, 2002 11 30, Naujasis Daugėliškis, Ignalinos r.

4. Onutė Činčikaitė ir Laimonas Abarius, 2004 09 04, Činčikų k., Švenčionių r.

5. Sėdi Genė Žalnieriūnaitė – Martinėnienė-*Mėta*, Janina Žalnieriūnaitė-*Snieguolė*.
Stovi Bronius Martinėnas, Juzefas Galatiltis-*Pinčiukas*, Mykolas Telyčėnas.
2005 08 05, Didžiasalis, Ignalinos r.

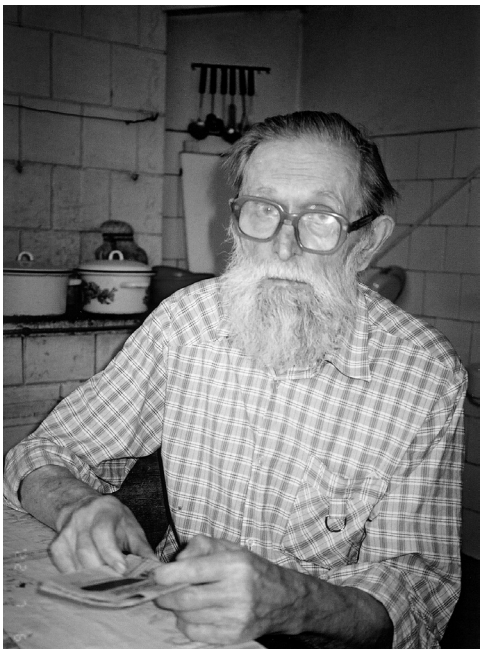

6. Jonas Maciulevičius-*Tigras*, 2002 07 06, Molėtai.

7. Natalija Barusevičiūtė – Kričelienė, 2002 11 30, Naujojo Kampelio k., Naujasis Daugėliškis

8. Veronika Buivydaitė – Laurinavičienė-*Gegutė*, Ona Mackutė – Žegūnienė, Ona Venclovaitė – Juknevičienė Sugінčiuose, Molėtų r., 2002 06 06.

9. Vytautas Laurinavičius-*Šermukšnis* su sūnumi Viktoru ir žmona Marija Kalugos srityje, Čiornyj Griazi kaime, 1999 12 27.

10. Paminklas partizanui Leontijui Kostinui-*Kiečiui* Alių k., Utenos r., O. Dzikavičienės sodybvietėje, kurioje jis 1947 01 15 žuvo.

11. Laimonas Abarius ir Jonas Aldusevičius-*Kilpa* Krivasalio k., Saldutiškio vlsč., Ignalinos r., 2002 10 12

12. Ignas Vasiulis-*Karvelis* su žmona Drevernoje, 2002 09 14.

13. Aldona Deveikytė – Gogelienė-*Radasta* ir Paulina Gaidelytė, 2003 07 12, Saldutiškis.

14. Elena Klimavičiūtė ir Laimonas Abarius prie Klimavičių namo Indubakių k., Utenos r., kuriame žuvo partizanai Martynas Krukis-*Banga*, Bonifacas Ryliškis-*Kėkštas* ir namų šeimininkė Ona Klimavičienė – Leverauskienė, 2003 07 12.

15. Balys Putrimas-*Vaidūnas* ir Pranas Pakalnis-*Briedis*. (1360)

16. Antanas Laucius-*Tigras*, Pranas Pakalnis-*Briedis*, Balys Putrimas-*Vaidūnas*, Julius Juodis-*Pavasaris*, Vladas Bražeika-*Dilys*. (1388)

17. Vytautas Markevičius-*Pinokis*. (1399)

18. Vladas Grigaliūnas-*Sakalas* ir nežinomas partizanas. (512)

19. *Aras*-(?) iš Skiemonių, Povilas Kriaučionis-*Bijūnas*, Bronius Musteikis-*Karvelis*, *Ramojus*, Aleksas Katinas-*Barzda* – Vytauto apygardos, Vyties būrio, Ąžuolo kuopos partizanai. (495)

20. Petras Karalius-*Dobilas* ir Juozas Meškuotis-*Anbo*. (510)

21. Vladas Grigaliūnas-*Sakalas*. (530)

22. Aleksas Katinas-*Barzda*, Bronius Musteikis-*Klajūnas*, sėdi Alfredas Treinys-*Stumbras*, Vladas Patumsis-*Aukštaitis*. (517)

23. Seserys Jadvyga, Angelė ir Ona Mikulėnaitės. Vilnius, 1956 08 20. (1342)

24. Alfonsas Daunys-*Šriubas*. 1950 10 03. (1341)

25. Petras Karalius-*Dobilas* ir Jonas Švilpa-*Afenas* (Prano Švilpos-*Barzdylos* brolis). (498)

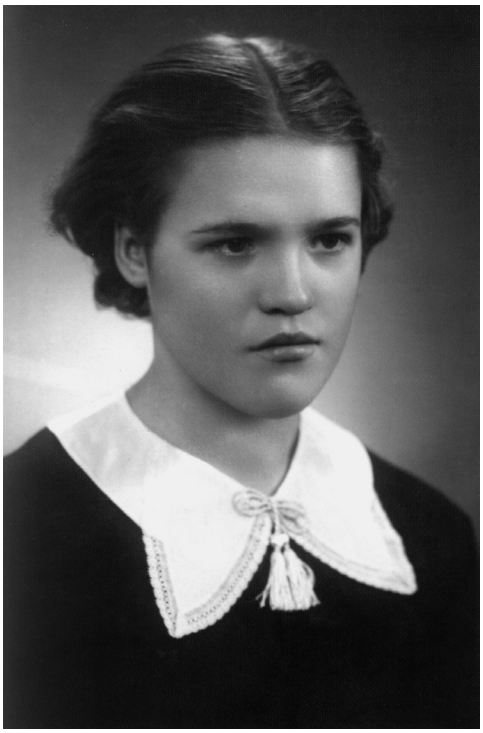

26. Jadvyga Maniušytė – Tumėnienė-*Lurana* Kauno medicinos mokykloje. 1940 m. (1339)

27. Agota Maniušienė-*Poniutė* iš Ignotiškio k., Utenos r. (1338)

28. Juozas Skurkis-*Laisvūnas* (viduryje su kario uniforma). (A-719)

29. Priekyje Balys Graužinis-*Uosis* ir Vytautas Ryliškis-*Bitinas*. Stovi Juozas Klevas-*Aidas*, Mykolas Urbonas-*Liepa*, Albertas Rusteika-*Viesulas*. Kuktiškių krašto partizanai. 1950 m. (A-759)

30. Zofija Tylaitė-*Gulbė* ir Bronius Morkūnas-*Strausas*. Abu žuvo 1951 04 12 bunkeryje Kušlių miške, Užpalių apyl. (A-765)

31. Vytautas Rusakevičius-*Tigras* iš Paliekniškio k., Daugailių vlsč. (A-794)

32. Vytautas Rusakevičius-*Tigras*, g. 1928 m. Drąsėnų k., Daugailių vlsč. Priklausė *Vyno* būriui. Zigmas Tumėnas-*Kęstutis*, g. 1926 Lukošiūnų k., Tauragnų vlsč. Priklausė Erškėčio būriui. Abu provokatoriaus K. Juodvalkio užnuodyti, 1951 11 24 paimti gyvi ir sušaudyti 1952 08 18. (1508)

33. Tauragnų krašto partizanai: Balys Berčius-*Žvangutis*, *Vaitkus*, *Senelis* iš Bajorų k., Jonas Saulius-*Viršaitis* iš Pagrandos k., Vladas Vilūnas-*Kiškis* iš Radžiūnų k., Klemensas Meidus-*Lydys*, *Lydekaitis* iš Rukšėnų k. (A-750)

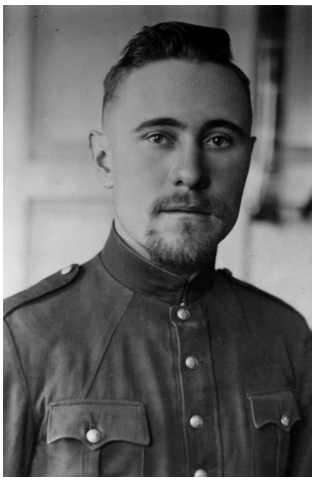

34. Albinas Jakštonis-*Vytenis* iš Šileikių k., Vyžuonų vlsč. Žuvo 1950 03 23 Palepšių k., Skiemonių apyl. (A-679)

35. Vincas Gumauskas-*Gailius*, kilęs iš Marijampolės, vienas iš Tigro rinktinės kūrėjų, žuvęs 1945 07 06. (A-791)

36. Pulgis Vijeikis-*Audrūnas*, kilęs iš Cegelnės vnk., Kuktiškių vlsč. Žuvo 1950 01 16 Buitūnų k. (A-690)

37. Stovi Bronius Kalytis-*Siaubas*, Bronius Kazickas-*Saulius*, *Krivaitis*, Teofilis Limba-*Sakalas*, *Deimantas*. Priekyje sėdi du neatpažinti asmenys. (A-737)

38. Partizanų ryšininkės Angelė Tylaitė – Zizienė ir Apolonija Šaltenytė – Aniūnienė. 1954 m. (1376)

39. Priekyje sėdi Jonas Juodka-*Vėžiukas*, *Vėžys*, Kazys Gaidelis-*Trimitas*, Jurgis Sukarevičius-*Diemedis*. Stovi Albertas Petravičius iš Juknėnų k., Daugailių vlsč., Algirdas Varnas-*Gaidelis* iš Varkujų k., Vyžuonų vlsč., trečias asmuo nežinomas. (A-693)

40. Partizanų ryšininkės Paulina Vijeikytė-*Pivonija*, Kostė Keraitė, Janina Keraitė. Alių k., 1949 m. (1352)

41. Vladas Mikulėnas-*Liepa*, *Lubinas*, *Storulis* iš Mockėnų k., Utenos vlsč. Pokario metais partizanų gydytojas, Šarūno rinktinės įkūrėjas ir vadas, 1945 m. rugsėjo mėn. paskirtas J. Kimšto pavaduotoju. Žuvo 1945 12 01 Biliakiemyje. Prieškarinių metų nuotraukoje su savo mokiniais. (1353)

42. Pirmoje eilėje Marija iš Žemaitijos, Onutė iš Žemaitijos, Onutė iš Žemaitijos, Dangyra Vaičekauskaitė iš Žemaitijos. Antroje eilėje Genutė iš Žemaitijos, Marytė iš Žemaitijos, Juzė iš Žemaitijos, Aldona Mikulėnaitė iš Tauragnų. Trečioje eilėje (?), Pranutė iš Žemaitijos, Liuda iš Žemaitijos, mokytoja Butkuvienė iš Žemaitijos. Lietuvės kalinės Sverdlovsko srityje, lageryje Ivdellage prie Pristanės upės. 1954 m. (1074)

43. Priekyje Juozas Šakalys iš Panemunėlio, Jodeška, Julius Listauskas nuo Lazdijų, Vladas Brusokas iš Dzūkijos, partizanas. Stovi buvęs ryšininkas Alfonsas Bartkus nuo Ukmergės, Bronius Kinertas nuo Ukmergės, Petras Lūža iš Prūselių k., Rokiškio r., Laugalis (Kinerto sesers vyras), Jonas Matukas, partizanas nuo Aukštadvario, Pandėlio vlsč., Pranas Vaitkus nuo Telšių, Vytautas Kalesnikas, partizanas iš Dzūkijos, 1941 m. Pravieniškėse čekistų šaudytas, bet išliko gyvas, paskutinis asmuo neatpažintas. Fotografuota 1956 01 10 Rusijos lageryje. (00-25)

44. Balys Žiukas iš Čivilių k., Molėtų r. (VT-15)

45. Partizanų ryšininkė Zinaida Genė Vasiljeva iš Šlepečių k., Daugailių vlsč. 1955 10 12. (1223)

46. Antanas Rukšėnas-*Sakalas* iš Antalamėstės k., Saldutiškio vlsč., žuvo 1948 m. Pastovėlio vnk. prie Molėtų, Balys Graužinis-*Uosiukas* (*Uosis*) iš Buitūnų k., Kuktiškių vlsč., žuvo 1951 03 19 prie Kūrinių k., Jonas Rukšėnas-*Meška* (*Meškys*) iš Antalamėstės k., žuvo 1948 08 29 Bikelių k. (1335)

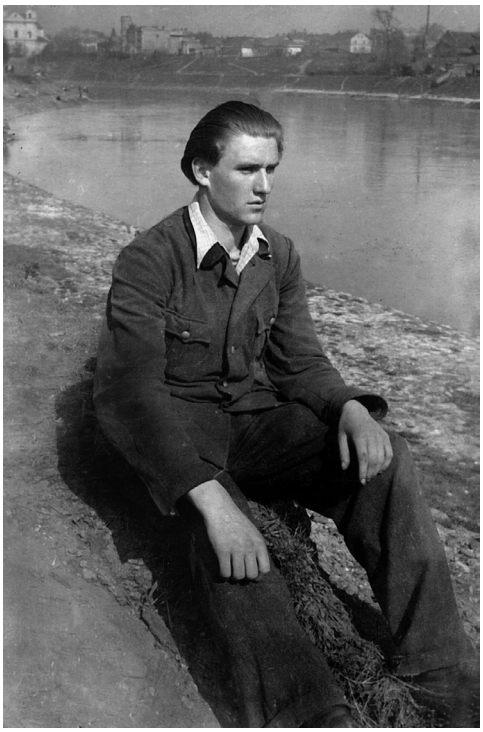

47. Albinas Kazickas-*Beržas*, *Kirvis* iš Stabulankių k, Leliūnų vlsč. 1947 07 03. (1222)

48. Povilas Mateikis-*Tauras* Jagodnyj k., Kolyma, Magadano sritis. 1954 m. (VT-16)

49. Aitvaro būrio (Antalgės apyl.) partizanai broliai Juozas Laucius-*Barzda*, žuvęs 1949 m. Vosgėlių k. ir Antanas Laucius-*Tigras*, žuvęs 1952 01 25. (A-618)

50. Povilas Butrimas-*Vaidila*, *Strausas* iš Jakėnų k., Salako vlsč., žuvo 1947 05 07 Šiliniškių miške. Fotografuota Salake 1938 10 25. (1445)

51. Bronė Pupeikytė – Šinkūnienė-*Birutė*. 1938 m. (1340)

52. Vytautas Gylys iš Dičiūnų k., Utenos vlsč. Vienas iš pirmųjų partizanų, žuvęs 1945 m. Vijeikių dvare. Fotografuota Kaune 1942 02 15. (1375)

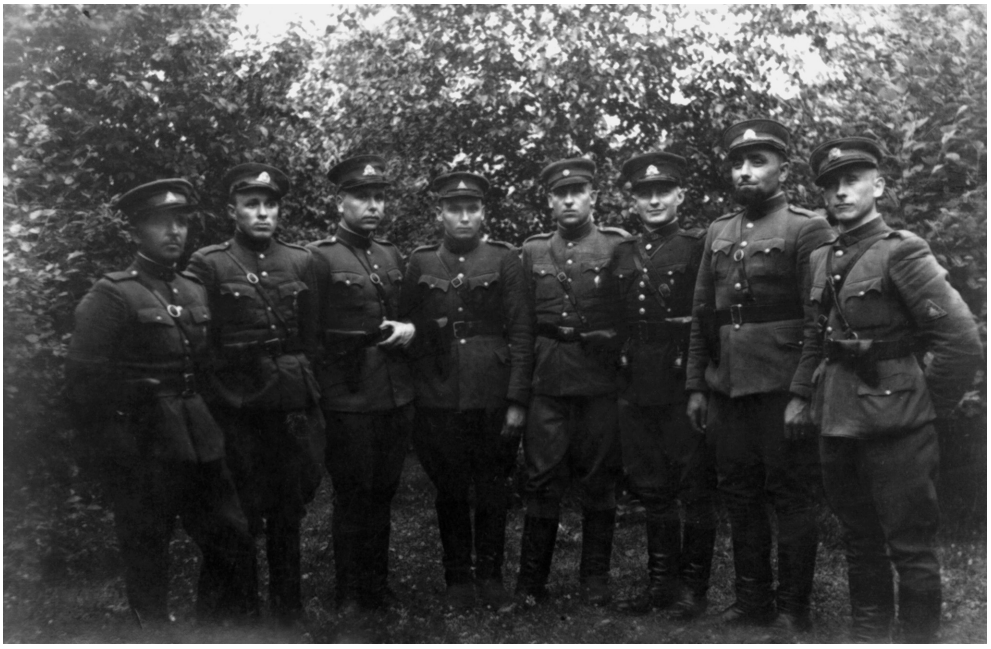

53. Lokio rinktinės, *Erškėčio* kuopos partizanai: Jonas Mikulėnas-*Audrūnas* (iš „Laukinykų“ būrio, kadangi veikė ne miške), Pulgis Vijeikis-*Aras*, Adolfas Aidukas-*Šeškus*, *Tarzanas*, Jonas Čičelis-*Tėvas*, *Leopardas*, Jonas Dzekevičius-*Lazdynas* (iš *Sakalaičio* būrio nuo Tauragnų), Juozas Stanevičius Stanėnas-*Lizdeika*, Vladas Juozapavičius-*Papartis*, Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalas*. (1243)

54. Emilija Skunčikaitė – Uždavinienė iš Bajorų k., Kazitiškio apyl., Ignalinos r. Fotografuota pokario metais. (A-1071)

55. Adolfas Aidukas-*Šeškus*, *Tarzanas*. (1241)

56. Jonas Mockus-*Vėjas*, *Donkichotas*, Stasys Indrašius-*Drąsutis*, Balys Žukauskas-*Žaibas*. Fotografuota Samosiškio miške 1951 m. liepos mėn. (A-1072)

57. Juozas Kemeklis-*Rokas*, *Krivaitis*. Prieškario metų nuotrauka. (VT-17)

58. Vytautas Galatiltis-*Mikasiukas* ir Salomėja Galatiltytė – Valantiejienė-*Našlaitė*. (DK-35)

59. Asta Steiblienė ir Antanas Steiblys iš Kurklių I-ojo k., Anykščių r. 1960 m. (1048)

60. Alma Krankalytė-*Rūta* ir Feliksas Mažeikis-*Kardas, Plaktukas*. Fotografuota grįžus iš Norilsko lagerių 1956 m. (1051)

61. Alfredas Krankalis-*Beržas*, Feliksas Mažeikis-*Kardas* (sėdi), Matas Leikus (nukankintas tardymo metu Rokiškio MGB). Fotografuota 1937 m. (1052)

62. Murališkių mokyklos mokytojas Vytautas Meilūnas-*Vladas* iš Murališkių k., Dubingių vlsč. Žuvo Strėliškių k. 1953 m. liepos mėn. (1402)

63. Jonas Katinas-*Vanagas*, g. 1900 m., buvęs Lietuvos nepriklausomybės kovų savanoris, karo mokyklos 6-tos laidos auklėtinis, žuvo Didžiokų miške 1944 11 11. (1403)

64. Povilas Puodžiūnas-*Žėruolis* ir Kazimieras Puodžiūnas-*Titnagas*. (A-502)

65. Didžiosios Kovos apygardos „B“ rinktinės partizanai: priekyje sėdi Vladas Virbalas-*Puriena*, *Riteris* iš Želvos vlsč. ir Adomas Širvinskas-*Šalmas* iš Perkalių k., Kavarsko vlsč., žuvo 1953 03 14-15 Adomavos miške, Molėtų r., stovi Stasys Rokas-*Beržas* iš Paželvių k., Ukmergės r., Kazimieras Puodžiūnas-*Titnagas* iš Vėdarų k., Želvos vlsč., būrio vadas (*Žėruolio* brolis), žuvo 1951 09 26 Ažumačio miške, Molėtų r., Povilas Puodžiūnas-*Žėruolis*, rinktinės visuomeninės dalies viršininkas, Vladas Rinkūnas-*Vėtra* iš Daubariškių k., Želvos vlsč., žuvo prie Nolėnų k. 1951 04 16. (A-513)

66. Tigro rinktinės partizanai: Julius Kliukas-*Dagilis*, Kazimieras Gaidelis-*Gailius*, Pranas Pundys-*Indėnas*. (1441)

67. Genė Žalnieriūnaitė-*Žibutė*, Kazimieras Gaidelis-*Gailius*, Janina Galatiltytė-*Kregždutė, Lakštutė*. (1423)

68. Bronė Daktariūnaitė-*Viltis* ir Bronė Kudabaitė-*Dainava*. (1422)

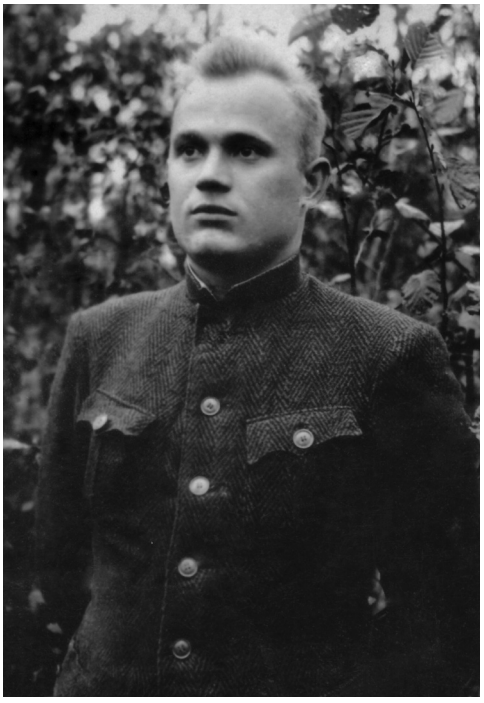

69. Jonas Saulius-*Viršaitis* iš *Lydekaičio* būrio, iš Narbutiškio k., Tauragnų vlsč. Žuvo 1949 09 21. (1507)

70. Tigro rinktinės partizanas Leonardas Basys-*Švyturys*, g. 1914 m. Rusijoje, gyveno Dainių k., Mielagėnų vlsč., žuvo Lentupio apylinkėse 1950 04 12. (1424)

71. Tigro rinktinės partizanai: Kazimieras Vileita-*Naujalis* iš Linkonių k., Adutiškio vlsč., žuvo 1948 m., Antanas Gaidelis-*Poška*, Bronius Untanas-*Liūtas*. (1427)

72. Juzė Kluonytė-*Vosilka* iš Kudabiškės k. ir Aldona Saplytė – Šimonėlienė-*Pakalnutė*. (1407)

Žuvo Stasys Dicevičius, Vladas Dicevičius, Jonas Dicevičius – visi iš Padvarinės kaimo; Nikodemas Biveinis, Balys Jakutis, Leopoldas Jakutis, Vytautas Mažeika – visi iš Kiškelių kaimo, Balys Alekna iš Salako miestelio.

Operacijos vietoje vyr. leitenantas Fiodoras Ivanovičius Tiuganovas ir NKVD 4 divizijos 25 šaulių pulko bataliono vado pavaduotojas vyr. leitenantas Vasilijus Savčenko surašė aktą, kad sunaikinus bunkerį paimti šie trofėjai: 10 šautuvų, 4 automatai, 1 rankinis kulkosvaidis (kaltinamojoje išvadoje rašoma, jog paimti 3 įvairių sistemų kulkosvaidžiai), 30 granatų, 11000 šovinių, 4 durtuvai, 30 baltinių, 8 poros batų, 7 pilotės ir 3 palapinės-apsiaustai.

Į tragedijos vietą po kelių valandų atbėgo žuvusiųjų giminaičiai: Stasio Dicevičiaus seserys Uršulė ir Anelė, Leopoldo ir Balio Jakučių motina ir ruselis Jaška. Prieš akis atsivėrė baisus vaizdas: lavonai žiauriai sužaloti, mėtėsi nulaužtos rankos, odos gabalai, kraujuotos konservų skardinės ir kruvini baltiniai. Kūnai buvo suplėšyti granatų.

Artimieji paskubomis palaidojo žuvusiuosius šalia bunkerio, be karstų, susuktus į paklodes. Suguldė dviem eilėmis, gerai įsimindami kiekvieno palaidojimo vietą. Tai labai padėjo praėjus 45-eriems metams po tragedijos perlaidojant žuvusiuosius.

Abu sužeistus brolius Bikulčius (vietinių žmonių vadinamus *Dudoriukais*) vežė pastote, *Manių* ir Gaidamavičių varė pririštus prie vežimo kaip galvijus. Suimtuosius pristatė į Zarasus. Juos tardant išaiškėjo rugsėjo 7-osios tragedijos detalės: vakare į stovyklą atėjo L. Zakrevskis, kalbino pasilikti užėjusį P. Gaidamavičių ir kitus, juokavo. Ryte miegančius prižadino granatos sprogimas: „Pabudau, kai sprogo bomba, – tardomas pasakojo P.Gaidamavičius, – kažkas pradėjo šaudyt, bet pasigirdo šūkavimai, kad liautųsi šaudyt, nes padėtis esanti beviltiška“.

Henrikas Bikulčius paliudijo, jog iš bunkerio spėjo išsiveržti tiktai Stasys Dicevičius. Šaukdamas „Nepasiduokite!“ kirto iš automato, bet jį nuskynė kulkos. Kareiviai bunkerį išsprogdino granatomis.

Sureikšmindami Emanuelio Šlepečio kaip „banditų vadeivos“ įvaizdį, jam inkriminavo 60 žydų sušaudymą. Tai pirmasis paliudijo 62 metų amžiaus Jefimas Matuševas, Jakovas Klimčenkovas pakartojo. Nors „liudininkai“ negalėjo pasakyt nei kur, nei kada tie žydai sušaudyti ir pats E. Šlepetys kategoriškai neigė kaltinimus, tačiau kaltinamojoje išvadoje jis pripažintas kaltu dalyvavus holokausto akcijose. Broliams H. ir B. Bikulčiams inkriminuoti ryšiai su naciais („tarnavo vokiečių kariuomenėje Marijampolėje“), o visam būriui priskirtas dar menkesnis nusikaltimas – „pavogė avį ir kalakutą iš Balaboskino“ ir atėmė šautuvą iš aktyvisto Čistiakovo (Palivarko kaime 1944 08 27).

1944 11 20 E. Šlepečio būrio byloje teismas paskelbė kaltinamąją išvadą. Iki gruodžio 8 d. suimtieji buvo kalinami Zarasuose, vėliau etapu išvežti į Uteną.

1945 01 04 posėdžiavęs teismas Emanuelį Šlepetį, Balį (Boleslovą) ir Henriką Bikulčius pripažino kaltais ir nuteisė sušaudyti. Nuosprendis įvykdytas Vilniuje 1945 02 28.

Petrą Gaidamavičių, kaip nepilnametį, nuteisė 10 metų lagerio ir 5 metus be teisių. Išvežtas į Karagandos (Kazachstanas) lagerius, ten netrukus (1945 10 01) mirė.

Po Čigoniškių miško tragedijos laisvėje liko tik 6 partizanai: Petras Mackevičius, Balys Slavinskas, Bronius Obelevičius, Čekas, Biveinis, Bronius Statavičius. Po kelių dienų sulaikytas besislapstantis Bronius Pumputis. Kelis mėnesius jis buvo kalintas Salake ir Zarasuose, vėliau išsiųstas į drausmės batalioną. Nužygiavo su sovietine

kariuomene į Lenkiją, Čekoslovakiją, bet kariauti jam neteko. Žūties išvengė ir būrio kulkosvaidininkas Bronius Statavičius. Išėjo į mobilizacinį punktą ir pakliuvo į frontą. Mūšiuose buvo sužeistas, šiuo metu gyvena Zarasuose.

Tragedijos pasekmės buvo skaudžios: netekęs sūnų Balio ir Leopoldo, Jakutis susirgo psichikos liga. Priepuolio metu žirklėmis užbadė žmoną – du jaunesnieji sūnūs liko našlaičiai.

Kaimynų kraują praliejusio išdaviko Leonido Petrovičiaus Zakrevskio (g.1918 m.) netrenkė žaibas – iki 1945 metų kovo mėnesio *Lesnojus* buvo centriniu Zarasų KGB agentu, sekė Vytauto Šuto, brolių Šileikių grupę, atskirus Antano Streikaus-*Tumašiuko* partizanus. 1944 10 01, jo duomenimis, Dusetų – Bileišių apylinkėse saugumas sunaikino visą Prano Savicko būrį: nukauti 2 (tarp jų ir vadas), suimta 14 partizanų. 1945 01 23, *Lesnojaus* duomenimis, Salako valsčiuje, apsupus Ščirbinsko namus, nukautas 1 ir sulaikyti 5 pasipriešinimo dalyviai. 1945 03, jo išgautais partizanų rėmėjų parodymais, stribai surado bunkerius Ažvinčių girios 15-16 kvartaluose (tuo metu *Lesnojus* jau buvo legalizuotas ir aprengtas leitenanto uniforma, pats tardydavo sulaikytuosius). Kaip vidaus agentas įstojo į majoro Sokolovo provokatorių grupę. 1946 09 02 Zakrevskis-*Koršun*, S. Biveinis-*Ugorj* (buvęs Salako vlsč. partizanas *Vijūnas*) su kitais smogikais „pasižymėjo" Trakų apskr., Onuškio vlsč., nužudydami keturis J. Dambrausko-*Siaubo* būrio partizanus ir keturių asmenų Blažonių šeimą. Už tai VRM vadovo J. Bartašiūnuo rekomenduotas apdovanojimui. KGB archyvuose esama duomenų, jog Sokolovo provokatorių grupėje dirbo ir Leonido brolis Sergejus Zakrevskis.

R. K. p a s t a b a: 2007 m. LYA (KGB) archyve buvo rasta Sergejaus Zakrevskio baudžiamoji byla Nr. P-270128, F. K-1, Ap. 58, kurią skaitant, teko pastebėti keletą įdomesnių detalių: Zakrevskis Sergejus, Petrovičiaus, g. 1927 m. Tiltiškių k., Degučių vlsč., Zarasų apskr.

P. 9 „a" ir 9 „a" antra pusė: Apklausiamojo repatrianto Sergejaus Zakrevskio 1946 10 17 parodymai: (užtepliota rašalu, užrašas labai sunkiai įžiūrimas, – L. A.): *„postupil rabotatj v Vilnius v odnu iz … Ijulia mesiaca 1946 goda v kačestve upolnomočennovo organov MVD"* (įsidarbino Vilniuje vienoje iš... 1946 m. liepos mėn. įgaliotiniu Vidaus reikalų ministerijos organuose).

P. 17. Zakrevskio Sergejaus 1948 12 04 tardymo protokolas: Pripažįstu, kad 1943 m. aš mokiausi vokiečių žvalgybos mokykloje SD – Ostland. Į ją patekau tokiomis aplinkybėmis: 1941 m. vokiečiams Lietuvą okupavus, aš buvau periodiškai iškviečiamas tardymams dėl mano vyresniojo brolio Leonido veiklos tarybiniais metais (jis buvo aktyvistas). 1942 m. gavau „Arbeitsamto" pažymėjimą, kuriuo mane buvo numatę išsiųsti darbams į Vokietiją. Pradėjau tuomet slapstytis aplink namus, vengiau viešumos, kad nebūčiau sugautas.

P. 18. 1943 m. pradžioje Šeduikis, kurio brolis dirbo Zarasų policijoje kvotėju, mano broliui pasakė, kad mane rengiamasi sulaikyti, nes aš vengiu darbo prievolės. Tuomet aš nusprendžiau persikelti slapstytis toliau nuo savo namų pas giminaitį Konstantiną Korolkovą, kuris gyveno netoli (6 km) nuo Zarasų. Man beeinant, iš paskos pasivijo vežimu važiuojantys policininkai: tai Undras (taip tekste, gal Indrašius?) ir Pošius (originale – Poiše), kurie mane sulaikė ir nuvežė į Zarasų saugumą. Ten Jučinskas ir Biveinis mane tardė apie brolio veiklą. Po kelių dienų atvažiavo dvi vokiškos mašinos, latviai mus įspėjo, kad veš ir nebandytume bėgti, nes „kur nuveš, ten bus gerai". Mus nuvežė į Dvinską (Daugpilį), paskui vagone nuvežė iki Rygos. Iš ten varė apie 15 km iki Zusi-muižos vietovės, kur buvo SD karo mokykla.

P. 19. Ten buvo apie 300 žmonių – kursantų. Pradžioje ten suradome daug latvių, bet jie buvo perkelti kitur, liko tik nedidelė dalis jų. 1943 m. gegužės mėn. prasidėjo tikras mokymas: mus aprengė vokiška kursantų uniforma ir pasakė, kad būsime ruošiami kovai su partizanais. Su kokiais – nepasakė.

Mokyklai vadovavo apie 30 m. amžiaus majoras, pavaduotojai – Junkers (40 m. latvis) ir Kazans (apie 35 m. latvis karininkas). Kanceliarijos viršininku dirbo toks ober-leitenantas Vasiljev, kuris buvo praeityje rusų kariuomenės karininkas (perverbuotas karo belaisvis). Vokiečiai buvo tik keli – jie sudarė vadinamą Foigt-Deutsch, t.y. jie stebėjo tvarką ir kviesdavo tardymui jiems pasirodžiusius nepatikimus kursantus.

Iš viso buvo kelios kuopos: Trečioji (mūsų) apie 80 žmonių, daugiausia rusų tautybės žmonės, atvežti iš Lietuvos arba kitų okupuotų teritorijų; dvi kuopos estų kursantų; lenkų kuopa, kuri buvo atskirai nuo mūsų; dvi kuopos (po 70-80 žmonių) rusų karo belaisvių, kurie irgi buvo atskirai (jie tikriausiai specializavosi kovai prieš partizanus, nes pas juos buvo daug pėdsekių šunų ir su jais dirbusių instruktorių), taip pat buvo radistų grupė (8 žmonės). Lenkai buvo apmokomi diversinių veiksmų darbui užnugaryje – miške girdėdavosi sprogimai – tai vyko lenkų minuotojų diversantų mokymai.

P. 112. Išrašas iš MVD (trojkos) nuosprendžio protokolo: Sergejus Zakrevskis 1949 03 12 d. nuteistas 10 metų lagerio.

P. 67-68. Taip mus kilnojo iš vienos vietos į kitą, vis labiau į rytus, Sovietų Sąjungos link. Su draugu mane išskyrė Rumunijoje, o paskutinė filtracija buvo Vengrijoje, vadinamoje Saint Valentin stovykloje. Ten aš rusų politrukams pamelavau, paaiškinau, kad buvau išvežtas darbams, nuslėpdamas mano tarnavimą SS. Tokiu būdu 1946 07 atvykau į Sovietų Sąjungą ir pasiekiau savo namus.

P. 30. Sergejaus Zakrevskio 1948 12 08 apklausa: Pabaigusius mokyklą, mus nuvežė į Leningrado srities Porchovo rajoną, kur buvo mažas belaisvių lageris (apie 400 žmonių). Trys kuopos: vienas būrys buvo belaisvių lagerio apsaugoje, o antrą ir trečią būrius pasiuntė į Porchovo rajono miškus gaudyti rusų partizanų.

P. 106. Kaltinamoji išvada byloje Nr.15255: Sergejus Zakrevskis kaltinamas tuo, kad mokėsi ir baigė SD mokyklą, dalyvavo Porchovo rajone akcijose prieš tarybinius partizanus, o 1943 12 dirbo prižiūrėtoju Pravieniškių darbo stovykloje, kur vertė tarybinius žmones dirbti vergiškomis sąlygomis.

P. 54. Sergejaus Zakrevskio 1949 01 04 tardymas: 1943 m. lapkričio mėnesį už kišeninio laikrodžio pavogimą iš SD vertėjo buvau pasodintas mėnesiui į areštinę. 1943 12 atvežė mane į Tilžę, kur statėme kareivines. Norėdamas greičiau pasiekti savo tėviškę, 1944 03 iš Tilžės pabėgau, bet buvau sugautas.

P. 55. Klausimas: kokią uniformą nešiojote? Atsakymas: tai buvo vokiečių kariuomenės lauko uniforma, bet kepurės buvo su kaukole ir sukryžiuotais kaulais, tai reiškė, kad mes priklausėme SS baudžiamiesiems daliniams.

Vėliau *Lesnojus-Koršunas* susigiminiavo su valsčiaus NKVD viršininku Novikovu, gavo leitenanto laipsnį, susirado ramesnį darbą, vedė mokytoją Stomaitę. Kuriantis kolchozams, dirbo Ginučių kolūkio pirmininku, vėliau išvažiavo gyventi į Vilnių. Išėjus į pensiją, jo niekšybių kupina jaunystės biografija sutrumpėjo iki vieno sakinio: 1944 08 28 – 1947 10 15 dirbo Zarasų MVD-MGB liaudies gynėju (1987 01 23 KGB pažyma).

Atgimimo metais paviešinus jo juodus darbus (Straipsniai laikraštyje „Zarasų kraštas“ 1990 05 19, Nr. 53: „Niekšinga išdavystė“, V. Dicevičiūtė „Žmonės, kur jūs?“), L. Zakrevskis vengė lankytis gimtinėje.

1999 02 15 Stefanija Marytė Dicevičienė kreipėsi į LGGRT Centrą, prašydama nustatyti Čigoniškių partizanų žūties aplinkybes ir nubausti šios tragedijos kaltininką. LGGRT Centro Specialiųjų tyrimų skyrius, ištyręs medžiagą, perdavė Zarasų rajono prokuratūrai. Deja, atpildas pavėlavo: Salako partizanų žudikas Leonidas Zakrevskis 1995 10 14 mirė nuo pakartotino miokardo infarkto.

IŠ MARYTĖS STEFANIJOS BRAZAUSKAITĖS – DICEVIČIENĖS PRISIMINIMŲ

Užrašė Laimonas Abarius
1999 10 03 Salake

Gimiau 1936 metais Vabalų kaime, Laukuvos valsčiuje, Šilalės rajone. Į Dicevičių šeimą atėjau 1965 metais, taigi apie pokario tragiškus įvykius Salako apylinkėse žinau tiktai iš motinos Dicevičienės pasakojimų. Teko dažnai apie tai girdėti, motina pasakodavo apie žuvusį sūnų Vladą. Eidama bažnyčion, ji aplankydavo jo kapą. Aiškindavo paprastai: „Išvedė tokį jauną vyruką į mišką Jakučiai, Dicevičiai, Zakrevskis, o rytą išgirdom sprogimus ir vaikų šauksmus. Sprogimų buvo daug. Iš karto supratau, kas atsitiko".

Išdavikas buvo Zakrevskis, niekas kitaip ir nekalbėjo. Šlepetį minėjo, bet tiktai kaip eilinį partizaną. Jisai turėjo paveldėjęs iš savo dėdės Juozėno malūną. Šlepetys su Zakrevskiu buvo geriausi draugai, bet lig šiol nesupranta žmonės, kaip Lionka galėjo išduot ir kaip *Manius* nesuprato, jis gi turėjo žinoti daugiau nei kiti. Paskui dar kalbėjo, kad po daugelio metų žmonės matė *Manių* Dūkšte barzda apaugusį, bet pažino.

Nežinau, kaip vadinosi jų būrys ir kokias turėjo užduotis, bet okupacijos pradžioj buvo atvažiavęs toks studentas iš Kauno – Antanas Ramanauskas. Jisai atvažiuodavo ir anksčiau: kariška uniforma, pasitempęs, turėjo labai plačius ryšius. Manau, jie sprendė ryšių klausimus, bet nespėjo – Ramanauskas dingo be žinios. Petras Milašius matė jį einant į namus Šnipiškių link (dabar – Poderio gatve), o paskui jo niekas nematė. Vėliau kalbėjo, kad jį prie namų nušovė. Kieno tai darbas – saugumiečių ar partizanų – lig šiol neaišku.

Į būrelį Čigoniškių miške rinkdavosi pusė Salako, bet paskui susidarė pastovus apie 20 vyrų būrys. Būriui kilo įtarimai, kad Zakrevskis kažką rengia, todėl norėjo jį likviduot. Deja, per vėlai… Jis vis kažkur dingdavo, ne kartą buvo pagautas meluojant. Apie tai man pasakojo Obelevičius (jau miręs). Būry dar buvo Petras Mackevičius ir Bronius Pumputis. Jie gali patvirtinti, kad po bunkerio sunaikinimo Zakrevskis gavo paaukštinimą ir vaikščiojo su leitenanto uniforma. Karui pasibaigus, jis dirbo Minčioje kolūkio pirmininku. Ir dabar kartais atvažiuoja į Tiltiškes, nes Salako kapinėse palaidoti jo žmonos tėvai. Su žmonėmis nebendrauja, bet ir nevengia žmonių. Kai atsiiminėjo tėvų žemę, tai agrarinėj tarnyboj paliko dukters adresą, o ne savo. Adelė Šileikytė – Žusinienė, gyvenanti Plavejų kaime, yra pasakojusi, kad, Zakrevskiui išdavus bunkerį, stribai pagavo jos brolį mokytoją Šileikį, labai sumušė, nuo to jis netrukus mirė.

Liko gyvas Petras Mackevičius: jis užtruko namuose, o kai ruošėsi eit, išgirdo, kad pleška miškas ir sproginėja granatos. Tada įšoko bulvių duobėn ir tik per langelį matė, kaip veža kruvinus nukautuosius, o Šlepetys eina iš paskos. Iš paimtų gyvų atsiliepė tiktai Gaidamavičius. Parašė iš lagerio laišką, kad „mano dienos suskaičiuotos", kad labai vargsta. Pražuvo Rusijoj.

Mane sudomino Kanišausko pasakota istorija, kai 1944 m. atėję sovietai pakorė rusą Simakovą Jefstafijų. Kanišausko žodžiais: „Va, kokie laikai buvo, rusai rusą pakorė, kad lietuviams padėjo…".

Išsiaiškinau, kad Simakovas Jefstafijus buvo 1918 metų Lietuvos laisvės kovų savanoris ir gavęs žemės Girelės kaime. Jis tarnavo pasieniečiu, turėjo savo ruožą

aplink Girelę ir saugojo. Čia ėjo „Vilenskas" kelias – siena su Lenkija. Tvarkė ūkį, turėjo vaikų. Jo viena duktė Agafija (Agota) gyvena Vilniuje, pavardė – Dūdėnienė.

Jį pakorė Salake 1944 m., užkasė už Salako prie Unglinio ežeriuko. Po kurio laiko Oškelėnas ir Simakovo sūnus pervežė palaikus į Girelę ir palaidojo sentikių papročiu prie sodybos. Paskui motina dažnai eidavusi prie kapo melstis. Vieno tokio lankymo metu užsidegė palikti be priežiūros namai. Po to šeima išsibarsčiusi, motina greitai mirusi. Nebėra gyvų ir sūnų.

Simakovo palaidojimo vietą žino Pranas Pumputis iš Aželių kaimo.

JONO DICEVIČIAUS LIUDIJIMAS APIE ŽUVUSĮ BROLĮ VLADĄ DICEVIČIŲ

Brolis buvo 1927 metų gimimo, pats vyriausias šeimoje. Netoli Čigoniškių buvo iškastas bunkeris. Bunkeryje slapstėsi Dicevičiai (pusbroliai), Jakučiai (du broliai), buvo ir daugiau, kai tą ankstų rytą juos apsupo ir sunaikino. Kurių tą naktį nebuvo, išliko gyvi. Dar kelis paėmė gyvus, jų pavardžių nepamenu, bet juos vežė arkliu kažkur Utenos link.

Kai susprogdino bunkerį, aš prisimenu. Anksti rytą pasigirdo sprogimai ir sąmyšis. Gerai girdėjosi, nes nuo Padvarinių visai netoli. Tenai eiti buvo draudžiama. Į tą vietą slapčia nuėjo pusseserė ir rado nužudytus. Uršulė Dicevičiūtė visus apklojo marškom ir su Jakučio tėvais negiliai žuvusiuosius palaidojo.

Miškas, kur jie žuvo, buvo valstybinis. Būrelio pagrindiniu vadu buvo laikomas Lionka Zakarauskas (Zakrevskis), jisai ir išdavė. Jis pats ir ginklą atnešdavo (neva nuginklavęs kareivį), pats atnešdavo avelę – neva žmonės davę, bet visa tai buvo saugumiečių pinklės. Visada vakare jis išeidavo ir gyveno gana ramiai, niekas jo nekliudė. Palaikė ryšius su sovietų kariuomene, turėjo radiją, klausė žinių iš užsienio.

Kiek žinau, susirėmimų su kariuomene nebuvo, bet jie kažką rezgė, tik nespėjo. Buvo paliktas sargybinis, bet, kadangi atėjo Zakrevskis, jį atpažino ir praleido. Tą nuginklavo, o paskui ramiai vidun sumetė granatas…

Po brolio nužudymo mūsų šeimą visaip persekiojo. 1949 metais buvom ištremti. Tėvui (tuo metu dirbo kooperatyvo vairuotoju, iš Turmanto vežiojo prekes) buvo pasakyta: jei stosi kolūkin – liksi Lietuvoj, jeigu ne – važiuoji Sibiran. Taip ir buvo.

Sibiran išvežė mane, Joną (g. 1937 m.), seseris Genę (g. 1936 m.), Valę (g. 1931 m.), brolį Vytą (g. 1933 m.) ir tėvus – Albertą Dicevičių ir Anelę Dicevičienę. Kartu išbuvom 9-erius metus Irkutsko srityje, Zalari rajone. Grįžę Lietuvon 1958 m., namų neberadom. Apsigyvenom pas tėvo pusseserę Teresę Dicevičiūtę Padvarinių kaime. Mūsų namus likvidavo kolūkis.

Pasakoja* JONAS MEIDUS-*STRAUSAS

Užrašė Laimonas Abarius
Vyžių kaime 2002 07 04

Gimiau 1916 metais Vyžių kaime, Tauragnų valsčiuje, Utenos apskrityje. Aštuoniolikos metų įstojau į Lietuvos šaulių organizaciją, 21-erių išėjau tarnauti į Lietuvos kariuomenę, tarnavau pirmajame pėstininkų pulke Ukmergėje.

Kai 1944 m. antrą kartą į Lietuvą atėjo rusų okupantai, aš su kitais kaimo jaunuoliais pasitraukiau į mišką ir įstojau į partizanų būrį. Iš karto susidarė nemaža grupė, apsistojom prie Skroblaus upelio. Čia susirinko vyrai iš Skroblų, Bubulių (Ripelėlaukio), Sėlos kaimų, iš Tauragnų toks Kazys Papirtis-*Čipra*. Netrukus rusai sugavo Antaną Žilėną, nušovė tokį Aiduką, raiste žuvo Mykolas Palepšis-*Tarzanas*. Vasarą kelias į raisto salą buvo nepravažiuojamas, atvažiuodavo žiemą, čia buvo pristatyta daržinėlių šienui sukrauti. Vietinis skrebas Mykolą Palepšį atpažino, bet paliko gulėti, vėliau jį savieji palaidojo. Kai suėmė Žilėną, padažnėjo žuvimai, tada mes išsiskirstėm mažesnėm grupėm. Liko 9 partizanai, būriui vadovavo Jonas Šinkūnas-*Kadagys*. Išsikasėm šešis bunkerius, kai kurie ir dabar dar išliko neužgriuvę. Skroblaus būrelyje tada dar pasiliko Julius Palepšis-*Baravykas*, Mykolas Palepšis. Nuo 1944 metų dar trejus metus vargom, buvo visokių nuotykių ir atsitikimų.

Kartą atėjom pavakarieniaut pas tokį Naviką. Jo sesuo Paulina žiūri per langą ir stebi, ar kas neateis. Buvo nepaprastai šviesi mėnesiena, ta kad suriks:

– Oi, ruskiai!

Mes spėjom pabėgti, taip ir likom nepastebėti. Tą naktį nuėjom net iki Antalksnės, pas partizano Bivainio seserį. Sniego buvo aukščiau juostos, pavargom kol nubridom.

Visko buvo, mus persekiojo net kai kurie savi kaimo žmonės. Žiūrėk, tik apsigyveni, po kelių savaičių jau išaiškinta. Kai pradėjo nuolat dieną ir naktį siausti stribai bei garnizonas, mūsų grupė išsiskirstė: Jonas Šinkūnas, Savickas, Vladas Tumėnas ir Juozas Tumėnas nuėjo į Želmeniškes pas Rūką. Jis turėjo pasidaręs tokią slėptuvę, tai joje išbuvo visą žiemą. O aš – Jonas Meidus, mano brolis Petras Meidus, Jonas Musteikis neturėjom kur dingt. Tada Čičelis iš Vaišniūnų (dabar jau miręs) mus pasikvietė ir sako:

– Yra bunkeris prie Meironių, nors rusai jį ir žino, einam. Kaip bus, taip bus, – ir nuėjom. Laimingai pragyvenom žiemą tame bunkeryje.

Pavasarį grįžo mūsų draugai iš Želmeniškių, tada vėl pradėjom visi devyni gyventi. Vasarą gyvenom atvirai: pasistatom palapinę, apdengiam eglės luobais (žieve), kad neužlytų.

1945 m. spalio 17 ar 18 mus garnizonas apsupo. Tumėnas nuėjo praustis, o mes jau pusryčius valgėm. Tik išgirdom – automato serija. Pamatėm, kad atbėga išsigandęs Tumėnas, visi pasipylėm kas kur. Vieni bėgom po du, kiti po tris, mūsų grupė išsiblaškė, o aš, Juozas Tumėnas ir Antanas Musteikis traukėmės kartu.

Kadangi prieš karą tarnavau Vyželiuose, tai mano tikslas buvo pasiekti Vyželius, ten žinojau geras vietas pasislėpti. Galvojau: jeigu ten nebus kariuomenės, gal šis tas ir išeis.

Atėjom netoli Želmeniškių. Tumėnas mums taip pasakė:

– Toliau, vyrai, eiti negaliu, toliau neisiu nė žingsnio...

Matyt, labai išgąsdintas buvo. Man vieta žinoma, kelias netoli, sakau jam: „Einam nors pusę kilometro“, – negi dabar draugą paliksi. Atsigulėm po tankiom eglaitėm, granatas pasidėjom, atsukom dangtelius. Jeigu kas, buvom nutarę gyvi nepasiduoti.

Girdim – švilpia. Pasirodo, kas penki metrai kareiviai eina vorele, o mes net nealsuojam. Tik praėjo kareiviai, ir Antanas Musteikis sukosėjo. Kareiviai išgirdo. Tikiu, kad kareiviai mus matė, negalėjo nematyt, bet nieko mums nesakė. Eina ir, regis, jau

tuoj tuoj užlips. Dar pagulėjom, saulė jau visai žemai. Netrukus išgirdom dardant vežimus. Pakilom, jau trauksim į bunkerį Minčion, tik išeinam, žiūrim, kažkas ateina. Priėjo arčiau, ogi žiūrim – Jonas Musteikis. Pasirodo, prie Baltelės buvo Vladas Tumėnas, mano brolis Petras, Jonas Musteikis ir Vladas Bivainis. Kai rusai pradėjo į juos šaudyti, mano brolis gulėjo liūne, o Jonas Musteikis grįžo. Jį dar ilgokai apšaudė, bet viskas laimingai baigėsi. Taigi susitikom ir toliau keliavom kartu. Atėjom bunkerin – nėra mūsų dviejų vyrų. Pasirodo, Vladą Tumėną ir Vladą Biveinį nušovė Baltelėje.

Kai kurie pamatė, kad nieko neišeina, tai Savickas, Jonas Šinkūnas, mano brolis Petras nuvažiavo į Zarasus ir registravosi. Aš likau vienas. Išsikasiau namie tokią duobutę, iš rūsio pasidariau įėjimą ir gyvenau. Vieną dieną atėjo iš kaimo Musteikytė. Ateinu ir aš vidun. Tik valgyt padavė, ėmė šuo lot. Įbėga ji gryčion:

– O, Jėzau! Ruskiai!

Namai apsupti, man jau nėra kur dingti. Užsiropščiau ant aukšto, ten toks rąstas buvo, už jo atsiguliau ir guliu. Užlipo du kareiviai, pažiūrėjo, sako: „Ničevo niet! (Nieko nėra!)“ Puskarininkis stovėjo prie verandos ir girdėjo, kaip aš dundėjau. Jis sako: „Yra“. Užlipo ant aukšto ir surado mane. „Ruki v vierch! (Rankas aukštyn!)“ Ištraukė mane iš už rąsto, rankas viela surišo ir nusivedė į Ginučius. Ginučiuose visą naktį plūkė, nieko daugiau nereikalavo, tik išduoti ginklą ir gaują. Mano laimei, toje duobutėje nebuvo jokio ginklo, jokio atsišaukimo. Leitenantas pasakė:

– Duodu penkias sekundes, – išsitraukė pistoletą ir prikišo prie pakaušio.

Kiek palaikė, bet nešovė. Mat Kazys Papirtis buvo nušautas 1945 m. ir po tuo pačiu langu. Sako:

– Va, ir tau bus kaip Papirčiui...

Išaušo rytas, atėjo majoras: „Nu, čto? Priznalsia? (Na, ką? Prisipažino?)“. „Ne, – sako leitenantas, – molčit, kak mal (tyli kaip mažas)“.

Nuvežė Ignalinon, iš Ignalinos – į Švenčionis. Švenčionyse pralaikė tris savaites, tardė, bet jau nebemušė. Paleido rytą, o vakare vėl papuoliau. Nuvedė į Dūkštą, kadangi ten buvo daug skrebų iš mūsų krašto, na, ir pradėjo jie mane spardyt. Gal būtų ir užmušę, bet, laimė, rusas kareivėlis mane atėmė, nuvarė į tokį svirną ir uždarė. Tupiu kamputyje, o žiurkės viena per kitą lipa ant manęs. Nukrečiu ir vėl... Prabuvau naktį, rytą skrebas šaukia:

– Reikia pjuvenų! Važiuojam malūnan!

Išvažiavom su tuo skrebu malūnan. Važiuodamas duoda man pagaliu ir šaukia:

– Gliadi, bandit (Žiūrėk, bandite)!

Nuvažiuojam malūnan. Malūnininkas buvo iš mūsų krašto, toks Kriūgiškis. Jis manęs gal ir nepažino (buvau visas sudaužytas, mėlynas). Pripyliau pjuvenų, tuo momentu įėjo mūsų kaimyno Prokopo Babakino žmona. Ji prieina prie manęs ir klausia:

– Gal nori valgyt?

Pasakiau: „Atsiprašau, nenoriu“. Skrebas išsitraukė samagono butelį ir pradėjo gert su malūninku, ta moterėlė jam į ausį kažką vis šnabžda. Skrebas atsisuko į mane ir šaukia:

– Meidau, eikš, šimtą gramų išgersi!

Pasakiau, kad negeriu. Tada jis man sako:

– Aš daugiau prie tavęs ir rankos nepridėsiu...

Nežinau, ar ta moteris tebėra gyva, bet rusų buvo net geresnių už kai kuriuos lietuvius.

Po trijų parų mane išvežė į Zarasus. Ten buvo labai įdomus majoras, vėliau jį išaiškino kaip partizanų rėmėją. Jis manęs klausia:

– Kas tave sumušė?

Pasakiau, kad skrebai.

– Ar pažintum katrie?

Pasakiau, kad tikriausiai neatpažinčiau.

Zarasuose pralaikė tris paras, atvažiavo mašina iš Utenos ir keturi kareiviai su kulkosvaidžiu. Įmetė mane ir išvežė. Ten prabuvau tris mėnesius. Tardytojas buvo neblogas, vertėjas irgi geras, ruselis nuo Kuktiškių. Tada jis man pasakė:

– Meidau, tave paleis. Apklaus kaimo žmones ir paleis.

Kovo 8 d. grįžau namo. Nuo to laiko nebeareštavo, bet dokumentų dar ilgai nedavė.

1951 m. čia prasidėjo kolchozai. Du mėnesius pabuvau kolchoze, vėliau išėjau ir 25 metus dirbau miškų ūkyje sakintoju. Mano draugų likimas susiklostė įvairiai. Neseniai mirė buvęs paskutinis Bubulių būrio partizanas Juozas Tijūnėlis-*Skaistutis*, jis gana ilgai slapstėsi (partizanavo tik iki 1946 m., paskui dar kelis metus gyveno suklastota pavarde, netgi Tijūnėlis-Tunelis). Jonas Šinkūnas registravosi Zarasuose, paskui persikraustė į Panevėžį, žuvo autoavarijoje.

Kadagio kuopa (1944 – 1945 m.)
5-ta Lokio rinktinė, 3-ia Vytauto apygarda

Būrys susikūrė 1944 metų rudenį (spalio mėn.), daugiausia iš Vyžių kaimo (dabar Utenos r., Tauragnų apyl.) vaikinų, kurie nenorėjo eiti į rusų armiją.

1. Šinkūnas Jonas-*Kadagys* iš Vyžių kaimo, legalizavosi 1945 m. Zarasuose (buvo vadas, todėl ėjo ne į Uteną ir taip išsisuko nuo Sibiro). Vėliau gyveno Panevėžyje, jau miręs.
2. Mikalaičiukas Vaclovas-*Sakalas* iš Šeimaties kaimo. Buvo *Kadagio* būryje, po to *Vaidilos* būryje, vėliau priklausė Lokio rinktinės štabui. 1953 m. jį sugavo ir nuteisė. Gyveno Ignalinoje, jau miręs.
3. Musteikis Jonas iš Vyžių kaimo. Legalizavosi 1945 m., gyveno Vyžiuose.
4. Musteikis Antanas (Jono brolis) iš Vyžių kaimo. 1945 m. legalizavosi, gyveno Utenoje.
5. Navikas Bronius iš Vyžių kaimo. Legalizavosi 1945 m., gyveno Vyžiuose, mirė 1988 m.
6. Navikas Vincas (Broniaus brolis) iš Vyžių kaimo. Legalizavosi 1945 m., gyveno Vyžiuose, jau miręs.
7. Bivainis Vladas iš Vyžių kaimo. Žuvo Gervėčių raiste (miške tarp Strazdų, Vyžių, Vaišnoriškės, Laukštanių) 1945 m. rudenį.
8. Meidus Jonas-*Strausas* iš Vyžių kaimo. Pasidavė prie bunkerio, bet jį kažkodėl paleido. Gyveno Vyžiuose.
9. Meidus Vladas (Jono brolis) iš Vyžių kaimo. Buvo bunkeryje, pabėgo. Vėliau buvo Mindaugo būryje (Daugėliškio „Skrajojančiame" būryje). Vėliau legalizavosi, gyveno Vyžiuose.
10. Ivanauskas Vladas iš Strazdų kaimo (Utenos r. Tauragnų vlsč.). Žuvo 1945 metų pavasarį miške, klojime prie Strazdų kaimo. Tėvai palaidojo Vyžių kapinėse.
11. Strazdas Vladas, Juozo, iš Strazdų kaimo (kaimas seniau vadinosi Šėriškėmis), buvo kartu su Ivanausku Vladu. Kai jis žuvo (stribai peršovė krūtinę), Strazdas metė granatą ir pabėgo. 1945 m. legalizavosi. 1946 metų rudenį Baluošo ežere atsitiktinai paskendo. Dar gyvi trys jo broliai ir dvi seserys.

12. Lazauskas Jonas iš Vyžių kaimo. 1945 m. legalizavosi, gyveno Vyžiuose.
13. Lazauskas Alfonsas (Jono brolis) iš Vyžių kaimo. Legalizavosi 1945m., gyveno Vilniuje.
14. Palepšis Jonas iš Ripelialaukio kaimo (Ignalinos r., Linkmenų apyl.). Jo broliai buvo *Tarzano*-Palepšio Mykolo būryje. Joną suėmė Vaišnoriškėse, kai šis ėjo legalizuotis (nespėjo net nusiimti šovininės). Vėliau paleido, nes vietiniai rusų kareiviai-ryšininkai patvirtino, kad jis ėjo legalizuotis. Gyveno Ginučių kaime, mirė 1992 m.
15. Stanėnas Juozas-*Lizdeika* nuo Daugėliškio. Kartu su *Sakalu*-V. Mikalaičiuku, išsiskirsčius *Kadagio* kuopai, prisijungė prie *Vaidilos*-Povilo Butrimo būrio. Žuvo 1951 03 22 Molėtų r., Lygalaukių k., kai NKVD sunaikino *Trimito* būrio bunkerius. Tuo metu J. Stanionis-*Lizdeika*, *Aukštaitis* jau buvo Laisvės kuopos vadas. *Trimito* būrio bunkerius išdavė MGB užverbuotas Juozas Bulka-*Svajūnas*, *Skrajūnas*, buvęs Kalnų srities ir Vytauto apygardos štabo įgaliotinis ryšių reikalams. Kartu su J. Stanėnu žuvo 11 partizanų, 2 paimti gyvi.

Dauguma *Kadagio* kuopos partizanų legalizavosi 1945 metų pavasarį, vasarą arba rudenį Utenoje, išskyrus vadą *Kadagį*-Joną Šinkūną, kuris legalizavosi Zarasuose ir taip išvengė represijų kaip būrio vadas.

Kai kurie epizodai

Vladas Strazdas ir Bronius Navikas 1944 m. prieš Kalėdas, eidami mišku tarp Vyžių ir Daunorių, netyčia susitiko rusų kareivius ryšininkus. Su ryšininkais jie palaikė neutralitetą – vieni kitų nekliudė, bet tie kareiviai buvo nauji. Navikas Bronius turėjo du automatus (savo ir brolio Vinco), iškart iš abiejų ir šaudė. Keli kareiviai žuvo, o Strazdas su Naviku pasitraukė.

Kadagio kuopa turėjo kelis bunkerius. Vienas buvo Gervėčių raiste. 1945 metų rudenį bunkerį užpuolė rusų kareiviai. Dauguma būrio partizanų pasitraukė, o Vladas Bivainis žuvo, Jonas Meidus pasidavė, bet jį paleido.

Kadagio partizanai palaikė ryšius su kitais, *Tarzano* ir *Ėglio,* būriais.

1945 m. liepos 11 d. Mikališkių kaimo (Linkmenų apyl.) raiste nakvojusius penkis partizanus užpuolė skrebai. Kazys Papirtis, Julius ir Juozas Palepšiai miegojo daržinėje ir spėjo pabėgti, o *Tarzanas*-Mykolas Palepšis ir *Rūta*-Janė Grumbinaitė buvo atskirai. Juos skrebai užklupo. Mykolui peršovė ranką ir koją, tada jis nusišovė. *Rūtai* peršovė koją, po to skrebai ją pribaigė (vėliau sakė, kad ji pati prašiusi nušauti).

Pasakoja IGNAS VASIULIS-*KARVELIS*

Užrašyta Drevernoje
2002 09 14

Gimiau 1927 metais Stirninės kaime, Saldutiškio valsčiuje. Šeimoje buvo vienuolika vaikų: trys berniukai ir aštuonios mergaitės.

Kai 1944 m. rusų armija užėmė Lietuvą, mūsų apylinkėse, Kiauneliškio miške (Labanoro girioje), surinkęs nemažą būrį kovotojų, ginkluotą pasipriešinimą organizavo Antanas Krinickas-*Romelis* iš Krivasalio kaimo. Vladas Vaitkevičius-*Kirvis* iš Šiškinių kaimo, Linkmenų apylinkės, taip pat organizavo partizanų būrį. 1945 m. kovo 11 d. rusų kariuomenė apsupo Kiauneliškio mišką ir užpuolė dviejuose bunkeriuose gyvenusius partizanus. Bunkeriai buvo vienas nuo kito maždaug per du šimtus metrų. Žuvo apie 80 partizanų ir apie 100 rusų kareivių bei stribų. Tuo metu aš dirbau prie geležinkelio, mus, apie 20 vyrų, rusai nuvarė rinkt lavonų. Buvo privaryta žmonių su pastotėm. Mes į pastotes krovėm tik partizanų kūnus, savo karei-

vių lavonus rusai krovė patys, prie jų net prisiartinti mums neleido. Kautynių metu viename iš bunkerių buvo mano svainis Jonas Aldusevičius iš Krivasalio kaimo. Jis buvo sužeistas, bet pabėgo ir registravosi.

Vieną kartą į mūsų kaimą atėjo truputį išgėrę Krinicko būrio partizanai, tuo metu užėjo Kaltanėnų stribai. Įvyko susišaudymas, sužeidė du partizanus, nušovė niekuo nekaltą kaimo gyventoją Kazimierą Lunių.

Apie 1945 metų vasarą Krinicko vadovaujamas būrys (apie 100 vyrų) buvo užėmęs Saldutiškį. Iš buvusio Lietuvos šaulių namo prisipylė grūdų, pašaudė kiek ir pasitraukė. Stribynas tuo metu buvo buvusiame girininkijos pastate, bet visi stribai išsilakstė.

Krivasalio kaime partizanai už išdavystę sušaudė Paznėko šeimą. Paznėkai buvo pagyvenę žmonės. Kartu su jais gyveno marti, sūnus Ignas buvo žuvęs Kiauneliškio miške kaip partizanas, o dukra Bronė buvo ištekėjusi už stribo. Stribai jiems buvo davę du šautuvus ir nurodė šaudyti partizanus, jeigu ateis. Paznėkai gyveno partizano Krinicko namuose, jis kartais pareidavo į namus. Svarbiausia jų užduotis buvo nušauti Krinicką. Paznėkų marti Levutė (iš Gatakiemio kaimo) perspėjo Krinicką. Naktį atėjo Krinickas su Kaušyla (Kušeliausku), pabeldė į duris, iš vidaus rusiškai Paznėkas jiems atsakė:

– Rebiata, nelomaite dvieri, budet plocho (Vaikinai, nelaužkit durų, bus blogai).

Tuomet Krinickas nuėjo prie lango, pašvietė prožektoriumi vidun ir pamatė Paznėką, priklupusį ant vieno kelio ir laikantį į duris nukreiptą šautuvą. Tada Krinickas paleido šūvį iš pistoleto, ir Paznėkas sukniubo. Kadangi gryčioje buvo rūsys, Paznėkienė įšoko į rūsį ir ėmė atsišaudyti, bet partizanai per langą įmetė granatą. Tuo viskas ir baigėsi.

Paznėkai jau žmonės tokie buvo, liežuvių už dantų nelaikė, ką tik sužinodavo apie partizanus, tuoj pranešdavo stribams, kaime jų niekas nemėgo. Krivasalio kapinėse buvo palaidoti du partizanai: Adolfas Prunskus iš Žvirbliškės kaimo ir Povilas Bivainis. Paznėkai pranešė stribams, kad ten yra palaidoti du „banditai“. Atvažiavo stribai, iškasė, pasiėmė lavonus, nusivežė į Saldutiškį ir sumetė į išvietę. Kai žuvo Paznėkai, žmonės užblokavo įėjimą į kapines, neleido įnešti karstų, taip visi buvo pasipiktinę, kad šie įskundė stribams partizanų palaidojimo vietą. Kilo didžiulis triukšmas, bet dukros šiaip taip susitarė su žmonėmis, šie leido Paznėkus palaidoti kapinėse. Stribai lakstė po kaimą ir varė žmones į jų laidotuves, bet žmonės nėjo.

Po karo dirbau prie geležinkelio ir buvau partizanų ryšininkas, kadangi į kariuomenę man dar nereikėjo. Vieną kartą atėjo stribai ir nutempė mane į Saldutiškio stribyną. Ėmė tardyt ir reikalaut, kad pasakyčiau, kur Kaušyla (Kušeliauskas). Grasino: jei nepasakysiu, sušaudys. Pastatė į kampą ir liepė stovėti. Beveik dvi paras išstovėjau, paskui apalpau ir nugriuvau ant žemės. Savaitę patardė, gerai pridaužė ir paleido į namus. Nepraėjo nė mėnuo, atvažiavo stribai ir vėl važiuojam... Taip keturis kartus jie mane kankino. Pareini į namus nebejausdamas kūno, kaskart vis labiau sumuštas, sudaužytas. Labai galvą sudaužė, visa buvo ištinusi. Paskutinis toks kartas buvo 1949 metų pavasarį, kaip tik gavau šaukimą į rusų kariuomenę. Kreipiausi į dėdę Juozą Kaušylą, jis nieko man nepatarė. Pasakiau, kad daugiau į stribyną neisiu, ten mane užmuš, verčiau eisiu pas juos į mišką. Ryšininkaudamas nešiojausi rusišką naganą, su juo ir nuėjau pas partizanus į Trimito būrį, kuriam vadovavo mano mamos brolis Juozas Kaušyla-*Putinas,* iš Kiauneliškio kaimo. Tuo

metu Kaušyla slapstėsi Sidriškės kaime pas Antaną Kindurį po krosnimi įrengtame bunkeryje. Pasakė, kad tame bunkeriuke dviese netilpsim, tuomet nuvedė mane į vadinamą Pašiškinių salą, už Kiauneliškio gal kokie trys kilometrai. Aplink buvo Kiauliaraisčio pelkės, ežeriukai, beržynas, priaugęs jaunų eglaičių. Miške susitikom *Čižiką* su *Uosiuku,* kurie partizanavo nuo karo pabaigos. Netrukus dar keletas atėjo, ir mūsų būrys gerokai pagausėjo. Susirinko daugiau kaip dvylika vyrų. Atėjo Juozas Bulka, suorganizavo gegužines pamaldas miške, pats gieda ir kitus ragina melstis. Išsikasėm bunkerį, jo šonus išklojom lentomis, uždėjom viršų, apipylėm žemėmis, apdėjom samanomis. Pusė bunkerio buvo žemėje, tik dalis matėsi iš viršaus. Šitame bunkery išgyvenom dvi vasaras. 1951 m. kovo 19 d. čia mus užpuolė rusai.

Ginkluoti buvome neblogai, turėjome du kulkosvaidžius – čekišką „Brno“ ir rusišką „Degtiariovą“. Su šoviniais buvo šiek tiek sunkiau, bet gaudavome jų iš pačių stribų. Stasė Lopetaitė Saldutiškyje dirbo buhaltere, mes jai duodavom pinigų, tai ji mums šovinių pristatydavo – nupirkdavo iš stribų. Bunkeryje gyveno:

Kaušyla (Kušeliauskas) Juozas-*Putinas,* būrio vadas;
Juodis Stasys-*Čižikas* iš Buiciūnų k.;
Graužinis Balys-*Uosiukas (Uosis)* iš Buiciūnų k.;
Urbonas Mykolas-*Liepa* nuo Molėtų;
Satkevičius Steponas-*Gintvytis* iš Janonių k., Vyžuonų vlsč.;
Vasiulis Ignas-*Karvelis;*
Petravičius Stasys-*Klajūnas* iš Stirninės k.;
Ruškulis Henrikas-*Liūtas* iš Suntupių k., Smalvų vlsč.;
Kalytis Bronius-*Siaubas;*
Juodka Jonas-*Vėžys;*
Jakučionis Steponas-*Aušra* iš Trako k., Alantos vlsč.;
Bulka Juozas-*Skrajūnas;*
Bulka Antanas-*Dainius.*

Partizanai Bulkos buvo kilę iš Ripaičių kaimo, netoli Kirdeikių, abu buvo labai pamaldūs, ypač Juozas. Broliai Bulkos į savo tėviškę nusivedė partizaną *Liepą*, buvusį Lietuvos kariuomenės karininką, ten jis žuvo. Abu broliai buvo kažkur išėję, palikę jį vieną daržinėje. Daržinę apsupo rusai su stribais, reikalavo pasiduoti, bet *Liepa* gyvas nepasidavė, nusišovė. Kilo įtarimas, ar ne brolių Bulkų darbas buvo ši išdavystė... Apie tai ne kartą buvo užsiminęs ir būrio vadas *Putinas.* Bulka išeidavo iš bunkerio ir negrįždavo ištisą mėnesį, atseit po savo kraštą vaikščiojęs. Šiaip eilinių būrio partizanų neišleisdavo, Bulka buvo aukštesnio rango partizanas, todėl galėjo laisvai vaikštinėti.

Naktimis grupėmis išeidavom iš bunkerio, aplankydavom tėvus, ryšininkus, nueidavom pas žmones maisto pasirinkti. Nueidavom netoli Kuktiškių, susitikdavom su *Vėžio* būriu. Teko ne kartą nueit į Anykščių rajoną. Ten susitikdavom su *Dobilo* būrio vyrais. Ypač didelis kelionių entuziastas buvo *Uosiukas.*

1950-ųjų metų išvakarėse mes trise – aš, *Čižikas* ir *Uosiukas* – nuvažiavom į Saldutiškį. Netoli stoties buvo toks žydų namas, ten buvo įrengta valgykla. Ten stribai, sustatę du stalus, uliojo. Privažiavom arčiau namo, *Čižikas* laikė arklį, o mes su *Uosiuku* gerai patratinom į tuos stribus. Keturi stribai krito vietoje, sužeistas leitenantas mirė pakely vežant į ligoninę. Stribai mus vijosi iki Vilnakiškės miško, bet toliau vytis pabijojo, apsisuko ir grįžo atgal.

Kitą kartą važiavom keturiais arkliais per Šnieriškių kaimą, maždaug dvidešimt vyrų. Išgirdom, kaip prieš pirmutinę pastotę sušuko rusiškai „stoj", pasipylė šūviai. Iškart nušovė arklį, vyrai iššoko iš pastotės ir pasileido bėgti, o mes arklius pasukom į šalį, pradėjom atsišaudyti. Du mūsiškius – *Čižiką* ir *Uosiuką* – iš pirmosios pastotės sužeidė, bet mes jų nepalikom, pasiėmėm su savimi ir atsitraukėm.

Kartą vasarą penkiese nuėjom netoli Pabradės pasirinkt maisto. Užėjom pas žmogų ir pasiteiravom apie netoliese jo namų esančią fermą. Žmogus pasakė, kad fermoje yra karvių, kiaulių, kad fermą saugo ginkluotas sargybinis. Mes vis tiek nuėjom prie fermos, prožektoriumi pašvietėme per langą ir pamatėm šautuvą apsikabinusį ir miegantį sargybinį. Jau nebuvo kada mąstyt – nuėmėm tą sargybinį ir išsivarėm tris karves. Pagal karvių pėdsakus stribai ir rusų kariuomenė mus atsekė iki Paluknio kaimo, bet, kai įėjom į mišką, toliau nebesekė. Karves papjovėm, kelias bačkas pripylėm sūdyto vandens, sudėjom mėsą ir užkasėm į žemę. Paskutiniais metais prie bunkerio laikėme arklį, kad žiemą važiuojant neliktų pėdsakų. Vieną 1951-ųjų žiemos naktį, grįždami į bunkerį, Kiauneliškio kaime užsukom pas tokį Juozą Juršį. Užėjau gryčion šieno arkliui paprašyt. Tik pravėriau duris, žiūriu – pilna gryčia rusų. Automatas mano jau buvo paruoštas ant krūtinės, norėjau paleist seriją, bet pagailėjau šeimininkų, jų šeima didelė, tarp rusų ir vaikai įsimaišę, tad užtrenkiau duris, nėriau per kitą gryčios galą tiesiai miškan. Mano draugai kaip niekur nieko stovi ant kelio ir laukia manęs. Rusai išbėgo į lauką ir paleido raketą, tada ir mūsiškiai suprato, kad aš su rusais susidūriau. Jie greit paragino arklį ir pasitraukė, o aš pėsčias parėjau į bunkerį.

Turėjome ir savo ryšininkus. Vieni iš jų buvo Janė Vasiulytė-*Kaladikė* (jau mirusi) ir Algis Lunius-*Smagurauskas* (šiuo metu gyvena Šiauliuose) iš Stirninės kaimo. Ypač didelė mūsų rėmėja buvo Janė Vasiulytė. Ji buvo siuvėja, mums daug patalų yra pasiuvusi, siūdavo kepures, uniformas.

Iki dešimtos valandos vakaro prie bunkerio visada stovėdavo sargybiniai, per naktį sargybos nepalikdavom, o anksti ryte, prieš pat auštant, vėl statydavom sargybą. Dar prieš mūsų bunkerio užpuolimą atėjo *Uosiukas* ir pasakė, kad gyvas paimtas Alfonsas Radzevičius-*Tarzanas*. Mes sukilome persikelti iš to bunkerio, bet *Uosiukas* mus apramino, atseit *Tarzanas* kietas vyras, tikrai mūsų neišduos. Apsiraminom ir pasilikom dar nakčiai tame pačiame bunkeryje.

L. Abariaus p a s t a b a: Vargu ar galėjo būti tokios kalbos, nes tuo metu Alfonsas Radzevičius ramiai žiemojo bunkeryje – jis buvo suimtas tik 1951 11 17 (padedant S. Petravičiui-*Klajūnui*, atvedusiam į susitikimą smogikus). Galbūt buvo kalbama apie A. Eglinską-*Margį*, kuris buvo nuo pat pradžių įtartas dirbant priešo naudai (įtarimai nepagrįsti, 1951 03 02 *Margis* buvo sunkiai sužeistas, tuo metu Radzevičiaus bunkeryje jis gydėsi žaizdas).

Kiaunės rajono likučių sunaikinimas. 1951m. kovo – balandžio mėnesiais išdavysčių inspiruotos netektys sutrupino kelis metus kurtą Lokio rinktinės ir Erškėčio kuopos organizaciją: iš Erškėčio kuopos Trimito, Vytenio ir Gedimino būrių laisvėje liko tik sunkiai sužeistas Vytenio būrio vadas mokytojas Antanas Eglinskas-*Margis*.

Pabėgusį iš susišaudymo Indubakiuose į saugią vietą jį atvežė Balčiūnas iš Šarkių k. Po kelių dienų geri žmonės *Margį* perkėlė Mineiškiemin, Juozo Sideravičiaus-*Sakalo* slėptuvėn. Balandžio vidury jau kiek sustiprėjusį ryšininkė nuvežė Laukagalių kaiman, į *Kriaušės* būrio bunkerį. Drėgname ir šaltame požemy žaizdos sunkiai gijo – *Margį* perrišinėjo pats būrio vadas, šilto ir šalto matęs Rytų savanoris Alfonsas Radzevičius-*Tarzanas* (1951 11 17 suimtas, užverbuotas specialiu agentu *Alfa*). Po mėnesio, orams atšilus, A. Eglinskas-*Margis* paliko *Tarzano* vyrus: kol jis vadavosi mirtimi, čekistai paskleidė gandus, kad

neva jis išdavęs Kiauneliškio ir Papurvio bunkerius. Gandai pasiekė apygardos vadą Bronių Kalytį-*Siaubą, Liutaurą* (1951m. gruodžio mėnesį paimtas gyvas, užverbuotas MGB agentu, žinomu slapyvardžiais *Ramojus*, *Serapinas*) – A. Eglinskas turėjo išeiti.

Suvarpytas kulkų, nevaldantis dešinės rankos, išbalęs ir išsekęs – tokį jį išvydo Jono Dūdėno būrio partizanai 1951m. liepos mėnesį. Partizanauti jis buvo dar per silpnas, todėl, sugrįžęs į Tauragnų – Saldutiškio apylinkes, gydėsi. Kęsdamas skausmus, treniravo penkiose vietose peršautą dešinę ranką – jaunas organizmas pamažu taisėsi.

Vasarai baigiantis, persikėlė į Aižutėnų miškus – čia jį susirado Juozas Bulka-*Tauras* (buvęs partizanas *Svajūnas, Skrajūnas*, tuo metu jau MGB agentas *Bimba*). *Margis* savotiškai žavėjosi juo: religingu, korektišku ir pabrėžtinai blaiviu, net neįtarė, kad čekistai jau kelis mėnesius jam nurašo Bulkos išdavystes. Provokatorius *Bimba* A. Eglinskui turėjo parengęs planą: numatyta per *Margį* pasikviesti ir sunaikinti *Vyno* būrio partizanus.

Į susitikimą su Laisvės būrio partizanais Gaidžių kaiman *Margį* vedė tauragniškis Kazys Rudonis (kitur – Rudėnas). Tačiau J. Dūdėnas nesusigundė siūlomomis rinktinės vado pareigomis ir atsisakė susitikti su apygardos pareigūnu J. Bulka. Pripažinę, jog *Margio* panaudojimo galimybės yra išsemtos, saugumiečiai nurodė agentui suimti *Margį*.

1951 m. rugsėjo 5 d. J. Bulka pavaišino Vytenio būrio vadą užnuodytu vynu. Po kurio laiko mokytojas atsigavo jau saugumo kameroje. Tęsiant *Margio* kompromitavimo scenarijų, nepraėjus nė porai savaičių, Gaidžių kaimą sudrebino kratos ir areštai. Pasklido gandas, neva *Margis* norėjęs legalizuotis. Išduodant pasą, reikėjo pasirašyti, tuomet ir atkreipęs į save dėmesį – pasirašęs kaire ranka. Kiti atvirai kalbėjo, kad jis buvęs MGB užverbuotas partizaniniam judėjimui palaužti.

Gandais gandeliais saugumiečiais dangstė nuo įtarimų agentą *Bimbą*-Juozą Bulką, po sėkmingų kovo – balandžio operacijų bei *Margio* suėmimo, pasinaudojant *Skrajūno* ryšiais, atsivėrė neribotos galimybės paralyžiuoti Vytauto apygardos rezistencinių struktūrų veiklą.

1951 m. kovo 19 d. anksti rytą išėjau į sargybą. Buvo labai ramu, iš toli gerai girdėjosi tylus medžių šakų traškesys. Kiek tolėliau paėjęs nuo bunkerio atsirėmiau į beržiuką ir stoviu. Tai vienoje, tai kitoje pusėje pasigirdo neaiškus šlamesys, kuris kaskart artėjo ir artėjo. Pasisukau šonan, žiūriu – rusiška milinė iš už krūmo matyti. Nieko nelaukęs kirtau iš automato ton vieton, tik rankomis ruskis sumojavo. Tuo pat metu iš kitos pusės kirto automato seriją į mane kitas ruskis. Gavau per kairės ir dešinės rankos krumplius, bet automato nepaleidau. Išgirdę šūvius, vyrai šoko iš bunkerio ir ėmėm trauktis. Mane pasivijo būrio vadas *Putinas*, pabėgom keliolika metrų ir *Putinas* krito, šovė jam į kaklą. Vėliau atsigręžiu, žiūriu – jis ateina. Klausiu jo:

– *Putiniuk,* sužeidė?

Jis parodė ranka į kaklą, o iš ten kraujas švirkščia... Nukrito ant žemės ir, atsisukęs atgal, dar ėmė šaudyti į keliuko pusę. Po keliuką buvo matyti lakstantys rusai. Aš ištraukiau granatą ir mečiau į juos. Ruskeliai tik sukliko sukliko, kai granata sprogo. Tuomet *Putinas* vėl atsikėlė, dar toliau pabėgom, bet ir iš ten pradėjo šaudyti. Mačiau, kaip krito *Čižikas.* Tuo metu mane iš nugaros puolė kareivių šuo, aš per pažastį nutaikiau pistoletą tiesiai į krūtinkaulį, ir šuo cypdamas nuvirto žemėn. Išbėgom su *Putinu* į Kiauneliškio palaukę, čia į mus kirto iš dviejų kulkosvaidžių, pamačiau, kaip *Putinas* parkrito į sniegą, o jo ranka su pistoletu atsilenkė atgal. Broliai Bulkos buvo palindę po eglute. Kai apstojo šaudyti, surikau jiems:

– Bėkit!

Juozas Bulka išlindo iš po eglės, pakėlė rankas ir nuėjo tiesiai pas ruskius, jo brolis Antanas žuvo. Tuo metu šokau bėgti, girdžiu, kad iš paskos ruskis mane vejasi.

Pribėgau išvirtusią eglę ir nugriuvau tarp šakų. Ruskis visai netoli su šunimi prabėgo pro šalį, aš taip ir likau. Netrukus rusai iššovė aukštyn raketą ir visi patraukė prie kito bunkerio, kuris nuo mūsiškio buvo maždaug už dešimties kilometrų – prie Šnieriškių kaimo, vadinamoj Lobuškėj arba Pinykloj, kurį mes vadinom "Bobinčium", nes jame gyveno kelios moterys ir tik du vyrai. Ten žuvo:

Jurgis Trinkūnas-*Dagys,* Kazio, g. 1919 m., iš Pelenių kaimo;

Stasė Daškevičiūtė-*Žiedas,* Felikso, g. 1925 m., iš Pagojų kaimo;

Natalija Deveikytė-*Vaidilutė,* iš Kačiūnų kaimo;

Vytautas Pakštas-*Vaidotas,* Mykolo, g.1922 m., Kalnų srities ir Vytauto apygardos štabo narys.

Birutė Radzevičiūtė, Alfonso Radzevičiaus-*Tarzano* sesuo, buvo paimta gyva.

Mes supratome, kad tai buvo išdavystė. Stasys Petravičius su *Siaubu* pabėgo iš apsupimo. Jie nubėgo iki Aukštasalės kaimo, netoli Labanoro, ir ten pasislėpė. Iš mūsų bunkerio tuomet žuvo:

Antanas Bulka-*Dainius;*

Steponas Jakučionis-*Aušra;*

Stasys Juodis-*Čižikas;*

Balys Graužinis-*Uosiukas;*

Steponas Satkevičius-*Gintvytis;*

Juozas Kušeliauskas (Kaušyla)-*Putinas, Kelmas.*

Iš vakaro į bunkerį buvo atėjęs ryšininkas Algis Lunius-*Smagurauskas,* bet jis išėjo į namus.

Iš LYA (KGB) archyvo Alfonso Mačiulio ir kt.
baudžiamosios bylos Nr. 24624/3, l. 279.

Būdamas suimtas, *Skrajūnas* (Juozas Bulka) sulaikymo vietoje parodė, kur slepiasi srities štabo nariai *Vaidotas, Dagys, Žiedas* ir *Vaidilutė.* Bunkeris buvo prie Pagaigalės kaimo. Atliktos operacijos metu bunkeris tą pačią dieną buvo surastas, nušauti keturi partizanai:

Vytautas Pakštas, s. Mykolo-*Vaidotas,* g. 1922 m., Kalnų srities Vytauto apygardos štabo narys;

Jurgis Trinkūnas, s. Kazio-*Dagys,* g. 1919 m.;

Natalija Deveikytė-*Vaidilutė,* g. 1922 m., *Vaidoto* žmona;

Stasė Daškevičiūtė, d. Felikso-*Žiedas,* g. 1925 m.

Visą dieną išgulėjau po ta egle, be batų, tik su kojinėm, kadangi su batais buvo sunku bėgti. Nesvarbu, kad miške ir laukuose dar buvo pilna sniego. Sulaukiau vakaro, susipjausčiau marškinius, užsiveržiau šiek tiek rankas, kad taip smarkiai kraujas nebėgtų, ir mišku nuėjau apie penkis kilometrus, iki Pakiaunio malūno. Malūne mūsų kaimynė Levarauskienė įpylė 50 gramų degtinės, Stasys Levarauskas nuvežė mane netoli Linkmenų, į Sidriškės vienkiemį pas Kindurius, jų gryčioje po krosnimi buvo mūsų bunkeris. Į tą bunkerį, matyt, traukėsi ir *Uosiukas.* Paėmė Šalkausko arklį, bandė raitas pabėgti, bet, jojant per Pakalos ežerą, arklį nušovė. Dar bandė bėgti į kalną, bet kulkosvaidis ir jį pakirto. Įeinu pas Kindurį, jo dukra už galvos susiėmusi Dievą šaukia, bijo mane priimti, dar pasakiau, kad *Uosiukas* žuvo... Pastovėjau ant slenksčio ir išėjau. Nuėjau į Sibiran išvežto Vlado Ramono tuščius namus Krivasalio kaime. Prie ežero kūreno pirtį ir mėsą rūkė Kazys Rastenis, jis mane nuvedė į Ramono gryčią, parodė, kur galėčiau pasislėpti. Atvertė pamato akmenį, įlindau ir

išbuvau ten tris paras. Bronė Rastenienė (Kazio brolio Liudo žmona) atnešė dešros, bet valgyti jau nebenorėjau, labai skaudėjo žaizdos. Ji perrišo žaizdas, bet rankos ištino. Dar kiek pabuvau ir išėjau į Linkmenis, ten maniau rasti kokią nors pagalbą. Baigiant prieiti Linkmenis, išgirdau surinkant rusiškai:

– Stoj!

Ginklą turėjau, bet rankų nevaldžiau, tad negalėjau juo pasinaudoti. Keliese sugriebė už rankų, ėmiau rėkti iš skausmo, bet jiems tas pats, užlaužė rankas, surišo ir nuvežė į Saldutiškį. Per Velykas dar nuvežė į mišką, kad parodyčiau, kur buvau pasislėpęs, kaip iš apsupimo pabėgau. Ypač ruskiai keikė mane už tą šunį, kurį nušoviau. Iš Saldutiškio nuvežė į Švenčionėlius. Tris paras alkaną laikė, gerokai apdaužė ir išvežė į Vilnių, į Saugumo ministeriją. Tardė apie tris mėnesius, po tardymo perkėlė į Lukiškių kalėjimą. Mūsų byla buvo grupinė, teisė 20 žmonių, ryšininką Antaną Mačiulį iš Ripaičių kaimo nuteisė mirties bausme, kadangi teismas įrodė, kad jo nurodymu partizanai sušaudė kelis žmones.

Šešių žuvusiųjų kūnus rusai nuvežė į Saldutiškį, išrengė ir suguldė nuogus ant grindinio, visaip išdarkė ir paliko sumaitotus tysoti.

L. Abariaus p a s t a b a: Pagal archyvuose rastą medžiagą nustatyta, kad 1951 04 14 Juozas Bulka išdavė. Partizanai buvo iškviesti susitikti ir netoli Tautiškio k. nušauti susitikimo neva su „partizanais“ metu:

Jonas Juodka-*Vėžys,* Laisvės būrio vadas;

Kazys Gaidelis-*Trimitas;*

Julius Gaidamavičius-*Viesulas.*

Po to lavonus nuvežė į Uteną, ten dar kiek palaikė ant miestelio grindinio suguldytus, paskui nuvežė prie ežeriuko, prakirto eketes ir pakišo po ledu. Iš viso 25 partizanų kūnus iš trijų bunkerių. Kadangi tuomet bunkeryje buvome 13 žmonių, pabėgome septyniese: aš, Stasys Petravičius, Bronius Kalytis, Mykolas Urbonas, Juozas Bulka, Jonas Juodka ir Henrikas Ruškulis. Stasys Petravičius buvo mano pusbrolis, bet apie jį aš nieko gero negalėčiau pasakyti, buvo šelmis, slidus žmogus, kaip žmonės sako, išverstaskūris. Tris kartus ėjo į mišką, visus tris kartus registravosi ir vis, būdavo, jį paleidžia. Lagerio duonos paragaut jam neteko, vėliau gyveno Vilniuje, bet į tėviškę labai retai atvažiuodavo, bijojo čia pasirodyti. Vėliau kažkodėl jį visi kraštiečiai striboku vadino (buvo užverbuotas MGB agentu *Mažytis).*

R. K. p a s t a b a: KGB archyvuose rastoje čekistų operatyvinėje medžiagoje šie įvykiai interpretuojami šiek tiek kitaip, ne viskas sutampa su gerb. Igno Vasiulio parodymais, bet, manau, bus įdomu skaitytojui susipažinti ir su šia informacija, kuria naudojosi MGB operatyviniai darbuotojai.

Iš rusų kalbos vertė Laimonas Abarius

Švenčionėlių raj. MGB skyrius, F. K-1. Ap. 16, B. 994 (39/23).

P. 277. Suimtas Maceika Anupras, s. Anupro-*Laidas* papasakojo, kad *Siaubui* (Kalyčiui Broniui) skirtą korespondenciją perduodavo Marytei Vasiulytei, d. Adolfo-*Aguonėlei,* g. 1929 m. Gaivenių kaime.

Vasiulytė 1951 03 09 slaptai paimta, jos giminaičio namuose pasaloje laukė karinė grupė, o ji nusiųsta į Utenos MGB. Ji davė parodymus, kad lankėsi *Siaubo* bunkeryje Kiauneliškio miške, kur slėpėsi 12 partizanų.

Panaudojus operatyvines priemones, ji, be žinomų ryšininkų, dar nurodė Algirdą Lunių, s. Kazio-*Smagurauską* iš Stirninės, Vasiulytę Janę, d. Juozo-*Kaladikę,* g. 1929 m., iš Stirninės kaimo, Gimžauską Jeronimą, s. Antano, g. 1902 m., iš Kemėšio kaimo.

P. 278. Pagal jos suteiktus duomenis surastas bunkeris, kur 1951 03 19 nukauta: Kušeliauskas Juozas, s. Anastazo-*Putinas,* g. 1919 m., Trimito būrio vadas;

Bulka Antanas, s. Vinco-*Dainius, Lakštingala, Kuršaitis,* g. 1928 m., štabo spaudos platinimo skyriaus narys;

Juodis Stasys, s. Juozo-*Čižikas,* g. 1920 m., Bazalto rajono vadas;

Jakučionis Steponas, s. Kazio-*Aušra,* g. 1923 m., Liūto rinktinės ir Bazalto rajono štabo narys;

Gentvilas, vardu Stasys (R. K. p a s t a b a: Satkevičius Steponas-*Gintvytis*), Kalnų srities ir Vytauto apygardos štabo narys:

Suimtas *Skrajūnas* (Bulka Juozas), o kiti banditai pabėgo.

Banditas Graužinis Balys-*Uosis* bėgo su arkliu ir nušautas tik po penkiolikos kilometrų persekiojimo.

Iš bunkerio pabėgo: *Siaubas* (Kalytis Bronius), Petravičius-*Klajūnas,* Mykolas Urbonas-*Liepa* ir *Žilvytis.* Liko tik keturi banditai, nes Vasiulis Ignas, s. Antano-*Karvelis* suimtas pas gimines Aleknas Novasadų kaime 1951 03 24.

Gavau 25-erius metus lagerio ir penkis metus be teisių. Prieš pat 1952-uosius Naujuosius metus išvežė į Leningrado kalinių persiuntimo punktą. Iš Leningrado nuvežė į Vorkutą. Patekau į 40-tą šachtą, kurioje išbuvau šešerius metus. Į Lietuvą grįžau 1957 m. Kai apsigyvenau Drevernoje ir dirbau žuvininkystės ūkyje, tai direktorius Antanas Žukauskas manęs kitaip ir nevadindavo, tik banditu, o dabar susitikęs sveikina iš tolo: „Labas, partizane...“. Aš jo klausiu, kaip gyvena seni komunistai, tai jis man sako, kad jis komunistu nebuvęs, tik tai partijai priklausęs.

Pasakoja JADVYGA PAPIRTYTĖ-*RAMUNĖ*

Užrašė Laimonas Abarius
2005 08 10 Vilniuje

Gimiau 1928 metais Tauragnuose, Utenos apskrityje.

Jadvygos ir Juozapo Papirčių šeimoje augome penki vaikai: trys broliai ir dvi seserys. Vienas brolis mirė mažiukas, vyresnysis brolis vardu Kazimieras, g. 1922 m., jaunesnysis – Juozapas, g. 1930 m., ir mes dvi sesės – Jadvyga ir Stasė.

Kai 1940 metais pirmą kartą užėjo rusai, jie važiavo per Tauragnus į Uteną. Visas miestelis prasmirdo ūkišku muilu. Kareiviai, užėję į parduotuves, labai stebėjosi prekių gausa: matyt, Rusijoje jiems buvo sakoma kitaip, netikėjo, kad galėjo pirkti tiek, kiek nori. Šalia Tauragnų du ežerai – Tauragnas ir Labė. Nors rusai buvo purvini ir suvargę, net nesustojo nusiprausti – labai skubėjo. Matyt, iš kalėjimų buvo paleisti kažkokie komunistėliai, nes po kelių dienų privažiavo miestelin komunistų su raudonomis vėliavomis, o mūsiškiai žmonės nusiminę verkė.

1941 metų birželio mėnesį prasidėjo trėmimai. Surinko žmones iš aplinkinių kaimų. Iš Tauragnų mokytojus Joną ir Stasę Mikšius, pašto viršininką Antaną Vaitulevičių su žmona, Laurinavičių šeimyną: Teklę ir jos brolius Praną, Kazimierą ir Domą, Bajorų kaimo mokytojus (vyrą su žmona). 1941 06 14 stovėjo Tauragnuose autobusas, tai juos sodino į autobusą… Dar daug kas buvo numatyti išvežti, bet spėjo pasislėpti.

Tada mūsų vyrai sukilo ir pasipriešino – vežimo metu, karas dar nebuvo prasidėjęs. Kai išvažiavo autobusas, vakarop prasidėjo sukilimas, rinkosi vyrai – veterinaras

Kazys Kariniauskas, Vincas Stundžia (iš Kauno atvažiavęs, policijoje tarnavęs) ir dar keletas iš kaimų atėjusių. Jie buvo ginkluoti.

Po poros dienų, prasidėjus karui, rusai iš Utenos traukėsi į Rusiją per Tauragnus. Naktį partizanai (R. K. p a s t a b a: Jadvyga Papirtytė 1941 m. sukilėlius jau vadina partizanais) surengė pasalas, paėmė rusų automašiną, nukovė vieną karininką. Susišaudymo metu sužeidė Kazį Kariniauską (g. 1909 m.) ir Vincą Stundžią (g. 1906 m.).

Mūsų namas buvo šalia ambulatorijos, šalia buvo klebono Nako namas, pastatytas prie pat vieškelio Tauragnai – Utena. Daktaras Romanovas jau buvo pasitraukęs į Rusiją, liko vaistininkas Šimkūnas ir viena seselė. Jie davė vaistų, o mes su seserimi Stase slaugėme abu sužeistuosius. Jie kalbėjo: „Mergaitės, kai mes numirsim, papuoškit mūsų kapus…“ Stundžia buvo labai silpnas, jis gulėjo lovoj, o jo, policininko, švarkas buvo pakabintas ant sienos.

Dar po poros dienų pamatėm nuo Utenos atvažiuojant sunkvežimį, pilną rusų kareivių. Pirmiausia jie patikrino kapines, nes iš kapinių partizanai apšaudė besitraukiančius enkavedistus, o paskui įvažiavo į miestelį. Tada jau ir mes – aš, mano sesuo Stasė ir bažnyčios varpininkas Izidorius Šaparauskas pabėgom ir pradėjom slapstytis. Jie apsupo ambulatoriją, o mes atbėgom į kleboniją. Klebono sesuo Onutė Nakaitė mus uždarė į rūsį, ten būdami girdėjom, kaip rusai badė su durtuvais ir ieškojo pasislėpusių žmonių. Kadangi rūsyje buvome užrakinti, tai durų nelaužė, tokiu būdu likom gyvi.

Padegė klebonijos ūkinius pastatus, mūsų namus, kadangi stovėjo šalimais. Mes nežinojom, kas vyksta viršuje. Degant trobesiams, Onutė prisiminė, kad esame užrakinti, tuomet atbėgo, atrakino rūsį ir mus išleido. Pamatėm, kad dega klebonijos ūkiniai pastatai (sudegė ir gyvuliai), ugnis jau siekė ir vargonininko namus.

Tuo metu Kariniauskas pasislėpė tarp dilgynių prie mūsų klojimo, o Stundžią kareiviai surado ir subadė durtuvais. Paskui Kariniauskas pasiekė kaimyno Antano Talaikio namus, kuris jį tuoj pat išvežė į kaimą.

Sudegino tada mūsų namus, Antano Talaikio... Talaikis tuo metu buvo vienkiemyje netoli Pilkenių. Buvo laikinai prisiglaudęs tokioje pirtelėje, jo namai buvo miestelyje. Gal kas paskundė, kad išvežė Kariniauską. Ambulatorijos nesudegino, nes joje buvo raudonojo kryžiaus medicinos punktas, manė, kad gal dar ir jiems patiems jo prisireiks.

Rusai ieškojo Kariniausko ir jo namuose – buvo sušaudyta spinta, matyt, kažkieno paskųsta. Ieškota ir rūsyje, nes paliktos praviros durys, pamesta politruko kepurė. Antaną Talaikį nužudė kaime. Buvo nužudytas ir laiškanešys Stasys Papirtis, jaunas berniukas. Kažkur kaime surado paštą nešiojant. Tada Tauragnuose rusai nužudė 11 žmonių. Jie buvo palaidoti kalnelyje priešais kapus. Kai 1944 m. rusai grįžo, liepė juos perlaidoti kapinėse.

Vokiečių okupacijos metais raudonųjų partizanų buvo Stapšėnuose ir Sirvydžiuose. Kai 1944 m. rusai vėl grįžo, tada jie visi tapo stribiteliais. Vienas Tauragnų krašto stribas buvo labai bjaurus, vėliau jį nušovė partizanai.

Dar vokiečių laikais mes neturėjom kur gyventi, vasarą gyvendavome klojime, o žiemą miestelyje mums davė kambarį. Kai atėjo rusai, į tą kambarį įkėlė tokį Kriugiškį, specialiai, kad išsikraustytume. Jautėme, kad komunistai kažkokių priemonių imsis, nes brolis jau slapstėsi. Vasarai mus priglaudė kaimynė. Taip pragyvenome vieną vasarą. Brolis Kazimieras, tik atėjus rusams, išėjo slapstytis į Ripelėlaukio kai-

mą pas Tijūnėlius – jie buvo mūsų seneliai. Kazimieras pas juos būdavo nuo mažens, ten jau slapstėsi Albertas Tijūnėlis (mūsų dėdė), kaimynas Aidukas, Mykolas Palepšis iš Skroblų kaimo. Pas Rozaliją Lisauskienę buvo slėptuvė, ten jie ir gyveno, ir ginklus laikė. Kadangi Lisauskų namas prie miško, tai jiems ten buvo labai patogu.

Vokiečių okupacijos metais Albertas Tijūnėlis dirbo odos fabrike ir mokėsi suaugusiųjų institute. Buvo aukštas, augino barzdą. Jonas Stundžia (iš Daunorių k.) dirbo Vilniuje policijoj, o dėdė Albertas buvo jaunas, jį norėjo paimti į kariuomenę. Stundžia pranešdavo, kada bus krata, tai dėdė pasislėpdavo – taip ir išliko. Dėdė Albertas pasikvietė ir mane į Vilnių, ten aš kurį laiką gyvenau ir mokiausi, lankiau gimnaziją, per metus baigiau dvi klases. Ten buvo ir profesorių, labai įdomu. Vasaromis atvažiuodavau į kaimą padėti mamai, o žiemą mokiausi.

1944 m. Jonas Stundžia pranešė, kad vis tiek rusai greitai ateis. Liepos mėnesį išlaikiau lietuvių ir vokiečių kalbos egzaminus, liko matematika ir dar kažkoks egzaminas, bet, frontui artėjant, reikėjo iš Vilniaus kuo greičiau krautstytis. Vilniuje pasilikti buvo baisu ir pavojinga. Iš vakaro kaukė sirenos – rusai bombardavo Vilnių. Kol kaukė sirenos, negalėjom išvažiuoti – slėpėmės slėptuvėje. Naktį išvažiavom. Norėjom važiuot į Švenčionėlius, kartu su mumis važiavo vienas profesorius, kuris paskui mums pasakojo, kad pats matė, kaip rusai bombardavo geležinkelio stotį. Jis buvo palindęs po vagonu. Už stoties degė namai. Iš Rusijos vokiečiai vežė 4 vagonus vaikų, vagonai buvo pačiame gale, kiti keleiviai buvo pirmuose vagonuose. Profesorius pasakojo, kad, rusams bombarduojant, viena bomba pataikė į vagoną su vaikais.

Rytą pasiekėm Švenčionėlius, bet toliau nebevažiavom, traukinio mašinistas pasakė, kad toliau nevažiuos. Jei susidarys 15 ginkluotų vyrų apsaugos būrys, kad pakeliui apsigintų nuo raudonųjų partizanų, gal veš ir toliau. Mes prisiprašėm, tuomet mus nuvežė iki Utenos, o iš ten pasiekėm namus. Buvo 1944 metų liepa.

1944 m. rusams grįžus, dar vyko karo veiksmai – nukritusi bomba sudegino vaistininko Šimkūno namus. Žmonės liepė jam slėptis, bet šis atsisakė, atseit gal kam reikės pagalbos, bet sudegė pats. Bažnyčia taip pat užsidegė nuo bombos, sudegė daugelis žydų namų.

1945 m. išvažiavau į Vilnių ir įsidarbinau archyve. Mano dėdė Albertas Tijūnėlis jau buvo žuvęs Ginučiuose (žuvo 1945 m. gegužės mėn.), į Vilnių aš išvažiavau rugpjūčio ar rugsėjo mėnesį. Gruodžio mėnesį, grįžusi į namus, sužinojau, kad neseniai žuvo brolis Kazimieras.

Brolį Kazimierą palaidojo Ginučių kapinėse. Palaidojo ir dėdę Albertą. Senelis ir mano brolis palaidoti vienoje kapavietėje. Alberto Tijūnelio vardas įrašytas. Brolis palaidotas su Tijūnėliais. Strazduose sušaudytuosius palaidojo atskirai.

Dėdė Albertas ėjo su ginklu, tuo metu buvo apsuptas Ginučių miškas, jį ten ir nušovė. Rusai pamanė, kad čia vokietis, todėl ir paliko jį vietoje. Palaidojo jį senelis – Vincentas Tijūnėlis ir mano tėvas.

Brolis bėgo kartu su Julium Palepšiu, bet broliui peršovė koją, o Juliui irgi jau buvo sunku bėgti. Bebėgdamas brolis neteko jėgų ir prašęs Juliaus, kad šis jį nušautų, bet Julius to nepadarė… Ginučių moterys pasakojo, kad jį dar gyvą atnešė prie Ginučių mokyklos, maskoliai ir stribai kojomis trypė jo krūtinę. Palaidojo brolį sesuo ir seneliai. Kai dėdė Juozas Tijūnėlis-*Skaistutis* prisiregistravo, išvažiavo gyvent į Biržus, į Pasvalį. Senelis jau buvo miręs, viena senelė Teofilė Tijūnėlienė nebenorėjo likti gyventi Ripelėlaukyje, išėjo gyvent pas dukrą Pauliną Čibirienę į Strazdų kaimą, o ten ją agentai smogikai Juozo Bulkos atvesti 1951 04 10 naktį sušaudė.

Nuo 1945 m. iki 1948 m. dirbau archyve. Atvažiuodavo žmonės iš visos Lietuvos – visiems reikėdavo padėti. Metas tada buvo sudėtingas – vieniems paso, kitiems metrikų trūkdavo. Dirbom kiek galėdamos. Kartu dirbo tokia Regina Daunytė iš Pabradės (jos tėvas lietuvis, motina lenkė): aš išrašinėjau metrikus, ji buvo išdavinėtoja. Ypač metrikų reikėjo, nes vyrai tuo metu vengė kariuomenės. Atvykdavo dar vienas žmogus – nuolatinis partizanų ryšininkas. Jis užsakydavo ne po vieną, bet po 20 – 30 metrikų. Mūsų vedėja – Jadvyga Urkauskienė (iš Žemaitijos) buvo partinė, išduodavo pasirašytinai po 50 blankų. Kitos merginos net skolindavosi, bet aš nenorėjau kitų žmonių velti, nes pagal numerius galima buvo atsekti, kas paėmė.

Pradėjau su partizanais palaikyt nuolatinį ryšį, nors ryšį palaikiau dar nuo 1945-ųjų, kol dar buvo gyvas brolis Kazimieras-*Cipra*. Didelę mano neapykantą okupantai ir stribai užsitraukė, kuomet ant gatvių pradėjo guldyti nušautus jaunus vyrus, kai Tauragnų stribyno rūsyje pradėti žiauriai kankinti suimtieji.

Mes partizanams siųsdavome rašymo priemones, popierių – viską pirkdavome parduotuvėse. Aš pati visa tai atveždavau į tėviškę ir perduodavau ryšininkams Anuprui Babrauskui, Jonui Bikui-*Pliauskai*, Bronei Maciulevičiūtei-*Liepai* iš Strokinių k., o jie perduodavo partizanams. Pas Babrauskus, pas Bikų lankydavosi partizanai, ateidavo Juozas Bulka-*Skrajūnas* su grupe. Kitas mano dėdė Juozas Tijūnėlis irgi partizanavo, bet vėliau registravosi.

Kartu su mumis dirbo tokia Čepukaitė iš Dzūkijos. Kartą ji mane buvo nuvežusi į Merkinę pas partizanų vadą *Merkį*. Tiesiog važiavom aplankyti Čepukaitės pažįstamų. Jie prašė pagalbos dėl rašomosios medžiagos ir kalkės, popieriaus ir kt.

Tauragnų krašte aš mažai veikiau, neilgai partizanams ryšininkavau (nuo 1948 m. pavasario iki 1949 m. rudens). Laikraštėlių nenešiojom, dar jų daug ir nebūdavo, o Vilniuje darbo buvo labai daug.

1948 m. susirgo mama. Tuo metu jaučiau pavojų, nes labai daug buvo tų metrikų išrašyta, nerimą kėlė ir tas ryšininkas, kuris pluoštus jų imdavo. Prašydavo rašyti labai smulkiai, kad jie galėtų išblukinti rašalą ir užrašyti ant viršaus. Parašas vedėjos, antspaudas, o įrašydavo bet ką. Tas ryšininkas, kiek teko iš kitų sužinoti, išėjo į partizanus ir žuvo. Jis pažinojo labai daug žmonių iš viso krašto, atvažiavęs pas mus vos ne su ašaromis akyse prašydavo, kad kuo daugiau išrašyčiau suklastotų metrikų.

Strokinių Jonas Bikus buvo mano pusbrolis. Tuo metu iš Rusijos buvo pabėgusios mūsų mokytojos Stasė Mikšienė, Verutė Valytė (mokytojavo Tauragnuose), jos irgi buvo atėjusios metrikų. Mikšienė iš tremties pabėgo su mergyte, jos vyras Jonas Mikšys jau buvo žuvęs Sibire.

NKVD ėmė tikrinti archyve išduodamus metrikus, kai aš jau buvau išėjusi iš darbo. Jie surado nemažai mano ranka išrašytų metrikų ir tada jau ėmė manęs ieškoti.

1949 m. sausio mėnesį mirė mama. Aš su broliu dirbau ūkyje. Ieškojo manęs ir Reginos Daunytės, bet ji pabėgo iš Vilniaus, nuvažiavo į Klaipėdą ir įstojo mokytis, deja, buvo išaiškinta ir suimta. Tardymo metu ji pabėgo iš areštinės ir atvažiavo pas mane į Tauragnų vienkiemį. Pas mane ji gyveno apie metus.

Kol dar buvo ramu, manęs ieškojo, bet seniūnas Meškauskas sunaikino paiešką, pranešė, kad tokia Jadvyga Papirtytė seniūnijoje negyvena, taip tuo kartu ir liko. Jis man apie tai nieko nesakė.

Mūsų areštas (1949 11 07) buvo labai netikėtas. Tuo metu jau pradėjo kurti kolūkius. Buvo susirinkimas Tauragnuose. Brolis Juozas nestojo į kolūkį, kiti irgi dar delsė. Brolį Juozą areštavo vien už tai, kad viešai pareiškė neigiamą nuomonę apie kolūkius, jis

apskritai nesiskaitė su žodžiais. Komunistams tas labai nepatiko, bet jis pabėgo iš areštinės. Tuo kartu brolio nebuvo namuose, o mes nepagalvojom... Prieš tai į mūsų namus atėjo nedidelis juodas šuniukas, mes jį priglaudėm ir laikėm. Kai atvažiavo mūsų areštuoti, namus apsupo ir paėmė mus abi su Regina Daunyte, jokių šiltesnių drabužių nepasiėmėm. Mūsų namai buvo prie vieškelio, mašinoje jau sėdėjo suimti Bikus ir Maciulevičiūtė, laukė, kol mus atves. Vedant iš namų, mus lydėjo šuniukas ir du paršeliai…

Nuvežę į Uteną, mus su Regina išskyrė. Mane įkišo į rūsį su pelėmis ir laikė ten apie savaitę, netardė, o Reginą uždarė į kalėjimą. Nieko ypatingo kratydami mūsų namus nerado – buvo kažkiek antitarybinės literatūros, surado dar pažymėjimų su antspaudais (namuose būdamos išrašydavome pažymėjimus, kad Vilniaus metrikų archyve nerastų medžiagos), keletą blankų. Mes nieko ypatingo namuose ir nelaikėm. Pas Bronę Maciulevičiūtę surado daugiau antitarybinės medžiagos.

Tardydavo visada naktį. Gricius buvo vertėjas, tardytojo pavardės nepamenu, bet jis mane labai mušdavo. Pradėjo klausinėt apie Babrauskus (Anupras Babrauskas-*Rožė*, iš Tautiškių kaimo, tuomet jau pagyvenęs žmogus, apie 60 metų amžiaus). Sakau, kad tokio nepažįstu, vertėjas tik išverčia mano atsakymą, tuomet tardytojas ir kerta į veidą. Nualpstu, tada Gricius vandens atneša apsipraust, atsigaivinu ir vėl klausia to paties. Trankė kelis kartus, aš vis tiek neprisipažinau, kad buvau pas Babrauską. Klausinėdavo per vertėją, o aš, mokėdama rusiškai, spėdavau susiorientuoti ir paruošti atsakymą. Apie partizanus visiškai nieko nepasakojau, bijojau, kad nieko neįvelčiau į kalėjimą: meldžiausi, kad tik nieko neįpinčiau. Jei būčiau išsipasakojusi, būtų nukentėję nemažai žmonių.

Kameros šnipė buvo Skurkienė, vardo nepamenu. Dar jauna moteris, kokių 23-25 metų amžiaus. Kalbėdavo apie viso krašto partizanus, apie ryšius, gerai buvo informuota. Ją irgi kviesdavo į tardymus, mane visada kviesdavo po jos. Kai padarė kratą namuose (nežinau, ar prasitariau jai, kad gyvenau klojime), klojime surado paslėptus kelis pogrindinius laikraštėlius.

Buvau Jonui Bikui metrikus padariusi, gerokai jį pasendinau (Jonas Bikus-*Pliauska* labai kietai laikėsi, nieko nepasakė). Baigdamas tardymą, tardytojas ironiškai manęs paklausė, ar nepyksta Bikus, kad taip jį pasendinau.

Labai žiauriai mušdavo. Vieną kartą buvau be sąmonės. Kai atgaivino, pamačiau prie savęs palinkusią medicinos seselę.

Anupras Babrauskas, matyt, pasakė, kad aš pas juos buvau, mane dėl to ir mušė. Dėl Reginos Daunytės-*Varguolės* (pas Babrauskus buvau su ja), kalbėjau jiems, kad ji atvažiavo neseniai. „Ot,– sako jie,– šitą kurvą tau atvesim akistaton!" Sakau: „Atveskite, jei norit". Bet neatvedė nei Jono Bikaus, nei Bronės Maciulevičiūtės – nieko neatvedė. Neįtraukiau nė vieno žmogaus ir labai džiaugiausi dėl to, bet rūpestis buvo – galvojau, kad ir brolis Juozas areštuotas.

Pasibaigus tardymams, visa mūsų kompanija buvo sudaryta: Aš – Jadvyga Papirtytė-*Ramunė*, Regina Daunytė-*Varguolė*, Jonas Bikus-*Pliauska*, Bronė Maciulevičiūtė-*Lapė*, Aleksas Žilėnas-*Tauras*, Anupras Babrauskas... Gal dar kas nors buvo, bet aš kitų nežinau. Išvežė į Vilnių, į Lukiškes, Daunytę išvežė anksčiau, kaip kitos apskrities gyventoją.

Maisto į kalėjimą atnešdavo sesuo Stasė – ji Utenoje buvo ištekėjusi už Gineičio (susituokė tais pačiais metais, kai mane areštavo). Gavau iš brolio Juozapo siuntinį, pasirodo, jis buvo pasitraukęs iš tėviškės ir apsigyvenęs Klaipėdoje. Buvo pa-

imtas kariuomenėn, tarnavo Baltarusijoj, vėliau turėjo kojos traumą, tad po metų jį paleido.

Per tardymus buvau labai sumušta, nes kiekvieną kartą kumščiais trankydavo veidą. Gerai, kad Gricius dar buvo žmoniškas – atgaivindavo mane, atsargiai paprašydavo nemušt. Nežinau, kaip mes ištvėrėme Utenoje. Kovo mėnesį išvežė į Vilnių. Apie gegužės mėnesį (1950 m.) mus teisė Maskvos „trojka“, pranešė nuosprendį – gavau 10 metų lagerio. Buvo “prisiuvę” 58-1a straipsnį, tėvynės išdavimą ir t.t., paskui paliko tik vieną – 58-1a.

Ozerlage (Kazachijos TSR) kalėjau iki 1956 m. gegužės 22 d.

KIAUNĖS RAJONO RYŠININKAI

Parengė Laimonas Abarius
2004 m. Visaginas

Kiaunės rajono ryšininkai nusipelnė plačios apžvalgos ir visapusiško įvertinimo, kadangi čia partizanų rėmėjų (OS narių slapukų) ir ryšininkų tinklas buvo platus ir itin gerai organizuotas. Visą šį darbą, Vinco Kaulinio-*Miškinio* ir Antano Krinicko-*Romelio* įgalioti, dar 1947-1948 m. pradėjo broliai Bulkos: Juozas (*Laimutis*, *Svajūnas*, *Skrajūnas*, nuo 1951 03 MGB agentas *Bimba*) ir jo brolis Antanas (*Dainius*, *Kuršaitis*, *Lakštingala*, žuvo 1951 03 19). Paskirti Kiaunės rajono vadais, sutvarkė ryšių tinklą, iš anksčiau veikusių ir naujai prisaikdintų rėmėjų sukūrė 8 OS apylinkes (Pakaso, Striaunaičio, Žiezdro, Limano, Vaiduoklės, Galuonies, Aiseto ir Balto), apimančias didesnę dalį Saldutiškio valsčiaus. Rinktinės štabo rekomendavimu, rajono viduje apylinkių ribos turėjo būti nustatomos susitarus. Ar vadovautasi rekomendacija, ar teritorijos paskirstytos brolių Bulkų nuožiūra, neaišku?

Centrinė apylinkė, kurioje ir vyko organizacinė veikla, ėjo ryšio linijos, buvo Pakaso OS apylinkė (Kirdeikių mstl., Strokinių, Kalitiškio, Petkūniškio, Sarakalnio, Katiniškės, Degutinių, Staniuliškių, Mineiškiemio ir Ripaičių kaimai). Šiose apylinkėse daugiausia laikėsi *Svajūnas* ir jo brolis *Dainius*. OS apylinkės vadu paskirtas Antanas Mačiulis-*Majoras* iš Ripaičių k.

Ripaičių kaime pavienių LLA narių atsirado dar 1943 m., o 1944 metų lapkričio mėnesį įvyko steigiamasis vietinės LLA organizacijos posėdis (Adomas Mačiulis, Vincas Mačiulis, Jonas Bulka, Juozas Maceika, Anupras Maceika, Justas Maceika, Juozas Mačiulis-*Lakūnas* ir kt.). 1944 -1945 metų pradžioje beveik visi Ripaičių LLA grupės nariai buvo areštuoti, likusius savo ūkyje dviejose slėptuvėse slapstė Marijona Bulkienė – Valiukienė-*Daina* (ryšininkė).

Antras reikšmingas ryšių mazgas buvo Strokiniuose, kur gyveno Striaunaičio OSA vadas Žilėnas-*Tauras*, iki 1949 metų rudens per jį vyko susirašinėjimas su Lokio rinktinės štabu.

Gaivenių kaime gyveno aktyvi sąjūdžio talkininkė Marytė Vasiulytė-*Aguonėlė*, kuri perduodavo *Dainiaus* korespondenciją, rinko žvalgybines žinias.

Ryšių punktas su Krivasalio, Labanoro partizanais, J. Kušeliausko-*Putino* grupe buvo Stirnynės kaime (OS Limano apylinkė). Čia gyveno ryšininkai A.Lunys-*Smagurauskas*, Stasys Petravičius-*Klajūnas*, Jonas Mačiulis ir apylinkės OS viršininkė Janina Vasiulytė-*Kaladytė* (kitur – *Kaladikė*). Ši ryšio linija tapo itin reikšminga

1950 metų rudenį, kai į *Putino* grupės veiklos rajoną persikėlė Vytauto apygardos štabas. Stirnynės kaimo ryšininkai grandinės būdu B. Kalyčiui-*Siaubui* perduodavo *Dainiaus* ir *Skrajūno* siunčiamą korespondenciją.

Ryšių tinklas buvo sutvarkytas, kanalai dubliuoti, ryšys tarp OS apylinkių ir rajono štabo buvo stabilus ir nenutrūkstamas. Prasčiau veikė ryšių sistema pačiose OS apylinkėse, nes kai kurie ryšininkai „tam pritrūkdavo laiko, o kiti jau ir neturėjo ko pranešti“. Todėl šalia įprastų žvalgybos duomenų pateikimo broliai Bulkos numatė ir korespondentų veiklą, kiekvienoje OS apylinkėje parenkant tam tikslui raštingesnius slapukus, kurių užduotis – laikytis kuo arčiau tautiečių, užrašinėti bolševikų įvykdytus nusikaltimus, gyventojų nuotaikas, į kolchozus suvarytų tautiečių vargus.

Broliai Bulkos pavyzdingai tvarkė rajono archyvą, reikalavo atskaitomybės, buvo vedami ne tik paties rajono, bet ir apylinkių archyvai, kiekvienas ryšininkas, gavęs paketą, išrašydavo pakvitavimą – tai sureikšmino pačių ryšininkų veiklą bei dokumentų apskaitos svarbą. 1948 – 1950 m. Kiaunės rajono OS nariais iš viso buvo 124 laisvės kovotojų talkininkai.

Artimiausiais partizanų bendradarbiais buvo Algirdas Lunys-*Smagurauskas*, *Jovaras* (Kiaunės rajono ūkio ir tiekimo skyriaus viršininkas), Anupras Maceika-*Laidas* (ryšininkas tarp *Skrajūno* ir *Laisvės*, Kiaunės OS rajono organizacinio skyriaus viršininkas), Ignas Vasiulis-*Karvelis*, Antanas Mačiulis (pagaminęs spausdinimui du rotatorius bei stakles tipografinio šrifto gamybai), Jonas Gimžauskas-*Mintautas* (Kiaunės rajono informacijos skyriaus viršininkas, pogrindžio spaudos bendradarbis, pasirašinėjęs „Mnt.“), Ginučių kaime Julija Žilėnaitė-*Lietuvaitė*, Adelė Pumputytė-*Rožytė*, Plaučiškių kaime Antanas Alekna, Ripaičių kaime Ignas Kindurys, Kiaunės rajono atstovas Utenoje, Apolonija Maceikienė-*Našlaitė*, Saldutiškio progimnazijos mokinys Stonys, progimnazijos mokytoja Ona Stunžaitė ir kt.

Pasikeitimas informacija vyko labai intensyviai – atskirais atvejais buvo tariamasi dėl ryšio palaikymo kiekvieną dieną, konkrečiu laiku nustatytoje vietoje (Algirdas Lunys- *Smagurauskas* su *Kaladyte* sutartoje vietoje susitikdavo kiekvieną dieną). 1950 m. areštai stipriai sukrėtė Kiaunės rajono ryšių tinklą, suimti ryšininkai: Julija (kitur – Malvina) Pelenytė-*Judita* iš Šiškinių k. (1950 07 24), *Mėta* (1950 10 13), *Lakštutė* (1950 10 28), dėl pavojaus būti suimtiems į pogrindį perėjo *Vilkas*, *Kariūnas*, *Karvelis*. Partizanu tapo ir Saldutiškio progimnazijos mokytojas Antanas Eglinskas-*Tonis* (vėliau – *Margis*).

Tai atsiliepė ir bendram ryšininkų skaičiui – Lokio rinktinės štabui likvidavus Kiaunės rajoną, 1950 metų lapkričio mėnesį Šventosios rajono vado Vlado Juozapavičiaus-*Paparčio* žinion A. Bulka-*Dainius* perdavė jau tik 84 ryšininkus.

Nauja nelaimių banga Saldutiškio valsčiuje nuvilnijo 1951 metų pradžioje. 1951 01 29, MGB informatorei *Ramunei* išdavus, ties Lamėsto kaimu sulaikytas Jonas Mačiulis, pas jį rastas *Skrajūno* laiškas B. Kalyčiui. Vasario – kovo mėnesiais surinkus agentūrinę medžiagą, vienas po kito suimti artimiausi buvusio Kiaunės rajono bendradarbiai: Antanas Mačiulis-*Gediminas*, Jonas (kitur – Jeronimas) Gimžauskas-*Mintautas*, Albertas Rukšėnas, Antanas Ryliškis-*Šarūnas*, Antanas Brukštus-*Naras*, Algirdas Noreika, Vytautas Limanauskas-*Timas*, Jonas Mačiulis, Albina Mažeikaitė, Adelė Pumputytė-*Rožytė*. Ripaičiuose suimti ir artimiausi brolių Bulkų globėjai Kazimieras Rolka-*Meldas* ir Marijona Rolkaitė-*Gerutė* (*Svajūnas* ir *Lakštingal*a dar 1948

metų rudenį jų daržinėlėje turėjo slėptuvę, o 1950 metų spalio – sausio mėnesiais gyveno rūsyje po kolūkio runkeliais įrengtame bunkery).

Tardydami Anuprą Maceiką-*Laidą,* išgavo, kad žiemos bunkerio vietą žinanti tarpinė ryšininkė Marytė Vasiulytė-*Aguonėlė* iš Gaivenių kaimo. 1951 03 09 slapta sulaikius *Aguonėlę*, penkias paras jos giminaičių namuose pasalavo RPG, o tardoma *Aguonėlė* parodymų nedavė – atkakliai tylėjo. Tam ji turėjo rimtą pagrindą: negalėjo laužyti ryšininko priesaikos, be to, su ryšininkais ją siejo giminystės saitai. *Aguonėlė* prabilo tik kovo 15 d. nuvežus į Uteną ir pakeliui panaudojus spec. priemones (spėjama, kad buvo tardoma "operatyvinės kombinacijos" metodu). Utenoje ją tardydami MGB 2N valdybos viršininko pavaduotojas pulkininkas Osipčik ir su SG dirbantis tos pačios valdybos poskyrio viršininkas kapitonas Snakin išgavo duomenis apie ryšininkus Algirdą Lunį-*Smagurauską* ir Janiną Vasiulytę-*Kaladytę*. Sužinojo ir *Siaubo* bunkerio vietą. Jį 1951 03 19 sunaikinus ir paėmus gyvą *Skrajūną*, saugumui atsivėrė neribotos galimybės triuškinti žiemos bunkeriuose atitrūkusias nuo pasaulio partizanų grupes.

Nauja areštų banga nusirito kovo pabaigoje, sulaikius *Skrajūną*. 1951 03 24 slėptuvėje netoli Rolkų namų saugumiečiai surado Vytenio būrio ginklus, presą gaminti tipografiniam šriftui, pagamintą tipografinį šriftą, spausdinimo tušą bei Kiaunės rajono antspaudus. Saugumo pasiųstas agentas iš Antano Mačiulio-*Lietuvaičio* perėmė Kiaunės rajono archyvus – medžiagą tolimesniam ryšininkų tinklo naikinimui. Nuteisti ir Juozas Tumėnas iš Vyžių k., minėtas Antanas Mačiulis-*Lietuvaitis*, *Erelis*, Alfonsas Šerėnas-*Faustas* (Žiezdro OSA viršininkas), *Vėžiuko* būrio ryšininkė Vanda Treinytė. Tardyta, bet, nesudarius bylos, paleista jos sesuo Angelė.

Tardymuose suimtieji laikėsi tvirtai, tačiau kratų metu saugumiečiai surinko daugybę dokumentų – *Skrajūno* nurodymas kaupti OS apylinkių archyvus buvo pražūtingas patiems patriotams. Čekistams nebuvo sunku likviduoti Kiaunės rajono ryšininkų tinklą, nes turėjo iš *Dainiaus* bunkerio Vyžiuose 1951 m. vasario 20 d. paimtus ryšininkų sąrašus. Visgi, net sulaikius Juozą Bulką, dalies ryšininkų (37 asmenų) saugumiečiai taip ir neišaiškino.

Čekistų turimus duomenis papildė 1951 metų rudenį suimtas *Klajūnas*-Stasys Petravičius iš Stirnynės kaimo – išaiškintas Antanas Kuprėnas, globojęs Pašiškinių bunkerį, Valė Petravičienė – Stasio Petravičiaus žmona, Stasys Spranginas iš Vasiuliškių k. Išaiškintas Antanas Kušeliauskas-*Žirgelis* iš Kiauneliškio k. (buvęs MGB agentas *Paznėkas*, neprisipažino kaltas, todėl nuteistas pagal sufabrikuotą kriminalinę bylą) ir kiti.

Turėdami plačią informaciją, čekistai areštavo ne visus ryšininkus – kai kurie buvo naudojami „tamsoje" (čekistų vartojamas žargonas, – R. K.) provokatoriumi tapusio *Skrajūno* – agento *Bimbos* – niekšybių priedangai (Bilaišis ir Gėnė Bilaišytė iš Bubulių k., Jonas Alekna ir Ripaičių k., Kazys Rastenis iš Degutėnų k., Jonas Strazdas iš Katiniškės k.). Buvo užverbuotų (2N valdybos 1 skyriaus agentas M., buvęs Aiseto OS apylinkės viršininkas).

Tai jau neturėjo didesnės reikšmės – ilgus metus kurta Kiaunės rajono ryšininkų organizacija buvo negrįžtamai dezorganizuota. Nors iki pat laisvės kovų užgesimo čekistai taip ir neišaiškino 19 ryšininkų tapatybės, tačiau jie pavojaus nebekėlė – ryšininkauti nebuvo kam. 1952 m. partizanų pamėgtame Saldutiškio valsčiuje „partizanavo" tik saugumui parsidavę Juozas Bulka – agentas *Bimba* ir Stasys Petravičius – agentas *Mažytis*.

Pasakoja URŠULĖ STANĖNAITĖ – BUBULIENĖ

Užrašyta Utenoje
2002 10 12

Gimiau 1927 metų Švenčionių rajone, Ignalinos valsčiuje, Makninlaukio kaime. Šeimoje augome dešimt vaikų: penki broliai ir penkios seserys. Tėvai turėjo 22 hektarus žemės.

Dar 1944 m. broliai Juozas ir Kazys pradėjo slapstytis, kad nepaimtų į rusų armiją. Namuose po grindimis pasidarė slėptuvę, ant viršaus užklojo kilimą, ten ir sėdėdavo. Kartą siautė rusų kariuomenės garnizonas, nušovė kaimyną Antaną Šiaudinį, Vladą Švilpą iš Ažušilės kaimo ir Kazimierą Aiduką. Jie slapstėsi miškeliuose prie savo namų. Kostantą Švilpą ir Aleksandrą Cicėną pagavo gyvus ir išvežė į Vorkutą.

Paukštytė iš Reksniškės kaimo buvo partizanų ryšininkė. Po šitų šaudymų mes su broliais nuėjom pas ją pasiteiraut, kur galima būtų rasti Antano Skunčiko-*Kalto* būrį. Ji pasakė, kad jie žadėję ateiti po trijų dienų. Tada mes jau nebegrįžom į namus, dvi dienas laukėm jų ateinant. Atėjo Antanas Skunčikas su dideliu būriu vyrų. Tarp jų buvo ir jo brolis Pranas-*Žaltys*, kurį aš gerai pažinojau. Jie visi labai apsidžiaugė, kad mes atėjom, mane dar paragino būti jų ryšininke. Iškart dar negalėjau galutinai apsispręsti, todėl grįžau į namus. Grįžusi radau tuščius namus – visi šeimos nariai buvo suimti. Apsisukau ir jau norėjau bėgti iš namų, bet mane sulaikė stribai ir išvežė į Ignaliną.

Ignalinoje jau sėdėjo areštuoti tėtis, mama, seserys Jadvyga ir Ona. Mane nuvarė į rūsį, po to į tardymą. Žiūriu – iš tardytojų kabineto išveda sumuštą tėtį, baisu buvo į jį ir pažiūrėti. Vėliau tardymo metu seserį Jadvygą buvo pakabinę už plaukų. Ypač žiauriai su tardomaisiais elgėsi tardytojas Ablekimovas. Mane tardė Dulcevas. Šokinėjo aplink kaip pasiutęs, bet nemušė, matyt, dėl to, kad buvau dar nepilnametė. Sumušę tėtį išvarė ieškoti sūnų, kad šie ateitų ir registruotųsi. Nuėjęs į mišką, rado tik vieną Juozą, Kazimieras jau buvo žuvęs (žuvo Žlabinių miškelyje, Ažvinčių girios pakrašty). Tėtis mums pasakojo, kaip jie su Juozu susitiko, apie ką kalbėjosi. Prašė sūnaus, kad eitų registruotis, čekistai žadėjo dovanot, neteisti. Bet Juozas atsakė, kad jis pasirengęs žūti už Tėvynę ir neisiąs registruotis. Tuomet tėtis jį peržegnojo, palaimino ir sugrįžo į namus neįvykdęs čekistų nurodymo. Kai vėl nuėjo į stribyną ir pasakė, kad sūnų neradęs, tada jį vėl uždarė ir vėl mušė. Tuo metu mes visi dar sėdėjom uždaryti. Prieš pat Velykas man su seserimi liepė išplauti devynis kabinetus ir pažadėjo paleisti į namus. Išplovėm kabinetus ir mus paleido. Po dviejų dienų ir vėl atėjo, bet manęs jau nerado, aš išėjau į Ažvinčių girią pas brolį.

Tada būriui vadovavo Kazys Kaladinskas-*Erškėtis*, bet vėliau vadai keitėsi. Čia mes su Emilija Skunčikaite – Uždaviniene (šiuo metu gyvena Panevėžyje) kepėm duoną partizanams, ją išvežiodavom, veždavomės į namus plauti rūbus. Ypač daug partizanams padėdavo Skunčikai iš Makninlaukio kaimo, Astrauskai, Blažiai iš Ceikiškės kaimo, Paukštytė iš Reksniškės kaimo buvo labai tvirta partizanų pagalbininkė ir ryšininkė.

Dabar norėčiau trumpai papasakoti apie brolį partizaną Kazimierą-*Pipirą*. Kartą važiuojam su broliu Pranu paruge ir matom, kaip iš rugių išnyra ir vėl pradingsta žmogaus galva, kruvina, apibintuota. Pagalvojom, kad kuris nors iš mūsų brolių, nes jie ką tik buvo išėję į mišką. Privažiuojam arčiau, išėjo iš rugių brolis Kazimieras.

Matyti, kad sunkiai sužeistas. Pasakė, kad įvyko susišaudymas ir jį sužeidė. Tada įkėlėm jį į vežimą, apdėjom šiaudais ir parsivežėm į namus. Ką daryt? Dešinė ranka vos laikėsi prie peties, žaizda didžiulė. Mūsų pusseserė Matkevičienė dirbo sesele Švenčionių ligoninėje, su ja susitarėm, prikrovėm pilną vežimą šiaudų, po jais paslėpėm brolį ir nuvežėm į ligoninę. Ligoninėje broliui surado atskirą kambarį, ten užrakino ir gydė. Mėnesį pragulėjo užrakintas, apgijo, po to vėl parsivežėm į namus. Vėl teko smarkiai rizikuoti vežant. Sugalvojom istoriją, jeigu kartais rusai ar stribai sulaikytų. Dar kurį laiką Kazimieras pabuvo namuose, po to brolis Juozas-*Lizdeika* atėjo su būriu ir išsivedė jį į mišką. Nebeilgai jam teko kovoti, žuvo 1946 01 15 kartu su kitais dvidešimt dviem partizanais. Kartu žuvo ir Pranas Skunčikas-*Žaltys,* Antano Skunčiko brolis.

Iki 1948 m. mes į namus pareidavom slapta. Vasarą nakvodavom kur nors miškeliuose, pas kaimynus, dienomis po vieną pareidavom, nes stribai persekiojo, ruošėsi išvežt į Sibirą. Tą dieną laukuose rinkom akmenis, labai pavargom ir parėjom į namus pailsėt, net nepagalvojom, kad kas galėtų ateit. Vidurnaktį mus pakėlė iš miego smarkus beldimas į duris. Atidarėm, suvirto gryčion stribų gauja, visus išvertė iš lovų, susodino ant grindų vidury gryčios, liepė nejudėt. Po poros valandų atvažiavo sunkvežimis ir, saulei dar nepetekėjus, išvežė.

Į Sibirą buvo išvežti šie mūsų šeimos nariai: tėvas Jonas Stanėnas, Kazio, brolis Pranas Stanėnas, seserys Jadvyga, Ona ir Uršulė Stanėnaitės.

Nuvežė į Krasnojarsko sritį, Nugarskij rajoną, Tinskaja stotį. Kai tik atvežė į vietą, brolis Pranas iškart bandė bėgti. Kvietė jis ir mane, bet aš pabijojau. Netoli Omsko traukinyje jį sulaikė, bet kiek patardę paleido. Grįžo atgal į Tinskaja ir vėl bėgo. Kai antrą kartą sugavo, tada jau teisė ir išgrūdo į Magadaną.

Pasakoja **MEČISLOVAS BANYS**

Užrašė L. Abarius Puziniškyje
2005 04 16

Esu gimęs 1935 m. liepos 19 d. Šiškinių kaime, Saldutiškio valsčiuje, o gyvenau Puziniškyje. Kai mūsų kaime vyko susišaudymai, buvau dar vaikėzas, bet viską pamenu gana gerai.

1944 m. rusams užėjus, iš mūsų kaimo niekas į partizanų būrį neišėjo, bet buvo tokių, kurie slapstėsi. Tai Hubertas Kliukas, trys broliai Rukšėnai. Hubertas Kliukas atokiau nuo kaimo, apie šimtą metrų nuo kelio į Ginučius, miške išsikasė bunkerį ir gyveno jame vienas, pas jį dar ateidavo jaunesnis brolis Algirdas. Anuomet tai buvo tankus jaunuolynas, vieta slapstytis atrodė patogi.

Broliai Rukšėnai slapstėsi trise. Jie pasidarė bunkerį namuose: po priemene iškasė duobę, ant viršaus uždėjo kryžmą, apdengė ir užstūmė kubilą. Reikalui esant, buvo vieta pasislėpt, mat visi trys sūnūs buvo šaukiamojo amžiaus. Iš bunkerio iškasė kokių 20-ties metrų ilgio urvą, kad pavojaus atveju galėtų pabėgti. Urvo žymės matosi dar ir šiandien. Neilgai jie tuo bunkeriu naudojosi, nes, karui pasibaigus, nebeteko jiems slapstytis.

Rukšėnų šeima į mūsų kaimą atsikėlė apie 1943 m. Rukšėnas buvo kilęs nuo Paukojės, jo žmona vietinė, iš mūsų kaimo. Šitoje žemėje anksčiau stovėjo namai, bet 1933 m.

mūsų kaimas degė, tai čia teliko tik nedidelė pirkelytė. Rukšėnas jau buvo be sveikatos – sirgo gerklės vėžiu, nekoks darbininkas, bet paaugę sūnūs pavadavo tėvą, pastatė gražius trobesius. Jų šeimoje augo trys sūnūs – Bronius, Balys ir Edvardas (šaukiamas Admusiu) ir keturios seserys – Genė, Malvina, Severina (Severa) ir Levutė.

1944 metų žiemą mūsų kaimą ištiko nelaimė. Nuo Tauragnų pusės atėję partizanai apsinakvojo kaime. Pernakvoję pas Banį, nuėjo pas Rukšėnus – ten buvo šokiai, buvo nemažai partizanų. Tuo metu ėjo kariuomenė, jiems, matyt, buvo žinoma, kad kaime yra miškinių. Kai rusų kareiviai apsupo ir puolė Rukšėno namus, partizanai skubiai traukėsi. Leidosi ežero link, o kareiviai, pasistatę kulkosvaidį, nušovė tauragniškį Antaną Šerėną (1944 12 11). Jo kūnas buvo atitemptas prie namų. Netrukus atvažiavo jo giminės ir palaidojo.

Rusai sudegino didesnę kaimo dalį, sudegino naujuosius Rukšėnų namus ir tvartą su visais gyvuliais. Netoli broliai pasistatė kitą namą, bet jau mažesnį, nes buvo sunkus metas.

Apie 1946 m. pas mus pradėjo užeidinėti partizanai: *Erškėtis*-Kazys Kaladinskas, *Kaltas*-Antanas Skunčikas, *Žalgiris*-Petras Cicėnas, *Drugelis*-Pranas Račinskas, *Signalas*-Kazys Milašius, *Leopardas*-Jonas Čičelis, *Algimantas*-Kazys Bubulis ir kiti. Ateidavo 9 – 12 vyrų. Pradėjo stovyklauti aplink kaimą. Tuomet jie nuėjo į Huberto Kliuko bunkerį, jį suremontavo ir ten gyveno. Dažnai užeidavo pas Rukšėnus – ten buvo Genė, Levutė, Malvina. *Kaltas* draugavo su mano dėdiene Veronika Kairiene, ji gyveno rusų kaime Pagilbiškyje (kitur – Pabaldiškyje), skrebo Danilos namuose. Jos vyras buvo pasitraukęs į Vakarus (Australijon). Taigi miškiniai Rukšėnų namus mėgo, užeidavo dažnai.

Tuo metu brolis Edvardas (Admusis) jau buvo vedęs Veroniką Šilinikaitę iš Antalksnės kaimo.

Bunkerio vietą žinojo ar bent nujautė dauguma kaimo gyventojų, taip pat ir broliai Jonas ir Antanas Lukoševičiai. Kaime vyko rinkliava partizanams, bent kartą per dieną nešdavo į bunkerį karštą maistą. Daugiausia su partizanais teko bendrauti Jonui Šilinikui.

1947 metų lapkričio mėnesį buvo kūlimo talka pas Rukšėnus. Atvažiavo iš Antalksnės Veronikos Rukšėnienės brolis Justinas Šilinikas, jaunas, gražus, linksmas vyras. Atėjo ir partizanai (9 žmonės). Po kūlimo visi susirinko vidun, gryčioje vakarieniavo. Kaimynas Jonas Šilinikas tą dieną kūreno pirtį. Kaime pirtis kūrendavome pakaitomis, eidavome vieni pas kitus. Tuo metu nuo Ginučių pusės važiavęs Jono Šiliniko sūnus Juozas pamatė atvažiuojant sunkvežimį kareivių. Lėkdamas per kaimą, susitiko berniokėlį Praną Alekną (šis gyveno pas giminaitį Antaną Lukoševičių, jo dėdė buvo partizanas *Žalgiris*-Petras Cicėnas) ir pasakė jam, kad bėgtų pas Rukšėnus ir įspėtų partizanus, bet tuo metu rusai jau supo Rukšėnų namus ir sugavo Pranuką.

Prasidėjus šaudymui, sargybinis davė ženklą, ir partizanai, buvę troboje, šoko per langą. Lauke juos užpuolė čekistų šuo. Šokdami vyrai spėjo nušauti tą šunį ir vieną stribą. Leidosi žemyn nuo kalniuko, bet pakalnėj kirto į juos iš kulkosvaidžio (iš tos pat vietos 1944 metų žiemą nušovė Šerėną). Šlaitas buvo atviras, tad pasitraukti nebuvo lengva. Kaladinskas ir *Signalas* krito maždaug toje pačioje vietoje, kiek tolėliau – *Kaltas,* o toliau – *Algimantas* (ar *Leopardas*?). Pastarasis prašėsi nušaunamas. Į koją sužeidė *Drugelį,* kaulo nekliudė, kulka užkabino kojos raumenį.

Vėliau radome jų išbarstytus vaistus, dokumentus, nuotraukas ir visa tai, suaugusiųjų paliepti, sudeginome. *Algimanto* žuvimo vietoje radome kepurę.

Kai prasidėjo šaudymas, tai Malvina, Genė ir Veronika tekinos išbėgo pas Šilinikus – įlindo į pirtį, o broliai Rukšėnai nulėkė į Saldutiškį – neva pas mus banditai – gelbėkite. Justinas Šilinikas puolė prie kluono, kur buvo pririštas arklys, bet čia jį pasivijo kulkosvaidžio kulkos – nukirto koją. Šaudymui pasibaigus, stribai pamatė, kad pašautas pašalinis žmogus, tai nunešė jį į pirkelę ir bandė stabdyti kraujavimą, bet buvo sunkiai sužeistas, tik vaitojo ir gėrė vandenį, o rytą ir numirė. Kitą dieną atėjęs brolis pasiėmė Justuką ir palaidojo Linkmenų kapinėse.

Čekistai, atpažinę partizano giminaitį Praną Alekną, privertė atitempt prie Rukšėno namų nušautus partizanus, jį patį kankino visokiais būdais, kad išduotų, rodytų bunkerius ir t.t. Stribai dar nuėjo į tvartą ir nušovė kiaulę. Viskas čia buvo susimaišę: degė ugnis, trobesiai, liejosi žmonių ir kaulės kraujas …

Tuo sykiu Rukšėnų nelietė – juos išvežė 1948 metų gegužės mėnesį. Išvežė Krasnojarsko kraštan Edvardą (su žmona Veronika) ir Balį, o Bronius vežimo metu pabėgo ir įstojo į partizanus. Vėliau jis su Butrimu žuvo 1948 12 20 Stuglių k. ties Tauragnais.

Niekas nežinojom, kas galėjo išduoti, susišaudymas, ir tiek. Nejautėm, nesvarstėm, bet, matyt, miškiniai nujautė ir pradėjo tyrimą. Nuėjo pas Admusio žmoną Veroniką, pasakė, kad įtarimas krinta ant Jono Lukoševičiaus, paklausė, ar jį likviduot. Ji uždraudė, pasakė, kad reikia įsitikinti. Nelabai norėjom tuo patikėti, nes Jonas Lukoševičius buvo Rukšėno pusbrolis. Po kurio laiko į kaimą užėjo *Žalgiris* ir paklausė, ar likviduoti visą šeimą, ar tik Joną. Kaimynai pasakė, kad šeimos nereikia kliudyti. *Žalgiris* dar mano mamai pasakė, kad žinia nenueitų iki Jono brolio Antano…

Maždaug po mėnesio naktį atėjo miškiniai. Pakėlė Lukoševičius – namuose buvo sūnus Algirdas ir Jono motina, 90 ar 100 metų senutė. Pakėlė Joną ir sūnų, pradėjo tardyt. Sūnui kirto pliauska per ranką, kirto kakton, smarkiai sumušė, ant rankos iššoko guzas. Tada Jonas pradėjo maldaut, kad šeimos nekliudytų, nes šeima nekalta – jis vienas atsakysiąs. Tuomet jį ir nušovė sėdintį prie stalo. Kulka pataikė į smilkinį. Kaip sėdėjo Jonas prie stalo, taip ir nugriuvo išskėstom rankom ant žemės. Tuomet miškiniai nušovė veislinę Lukoševičių kiaulę, pasikinkė arklį ir išvažiavo. Pasakė griežtai, kad iki 11 val. visi būtų namuose, o paskui tegul jau praneša.

Joną laidojo beveik visas kaimas, ne kiek ten buvo tų žmonių. Namuose likom tik aš ir Jono motina – sena bobutė. Bala žino, kodėl Jonas juos išdavė? Šiaip žmogus buvo geras, nei koks vagis, nei tinginys, partizanų bunkerius jis žinojo, galėjo ir anksčiau išduot. Kitas dalykas – mėgdavo išgerti. Jis kartą varė samagoną, jau gerokai įkaušęs pasikvietė mane – kai ką parodysiąs. Nuvedė prie partizanų bunkerio (buvusio Huberto bunkerio), įlindom į vidų – duoda jis man kariškas kelnes. Anuo metu tai buvo didelis deficitas. Taigi tas kelnes apsimoviau ir vaikštau išdidus. Pamatęs mane su tomis kelnėmis, Admusis (Edvardas Rukšėnas) paklausė, iš kur gavęs. Kai pasakiau, tai griežtai paliepė atiduot jam. Gal nunešė atgal į bunkerį?

Pasakoja **JONAS KAUKĖNAS**

Užrašė L. Abarius
2001 04 30

1950 03 09 mes su kaimynu Launiku važiavom iš Ignalinos, sustojom, nutarėm susisukti suktines ir užsirūkyt. Tik išlipom iš rogių, žiūrim – atlekia dviem arkliais

rėkdami „davaite dorogu, bliat, bandity streliajut... (duokite kelią, b..., banditai šaudo)“. Rogėse matėm iš po šiaudų išlindusias negyvų kareivių kojas. Pasirodo, vienas rusų garnizonas partizanus apsupo nuo Pašvoginės, o kitas nuo Kazitiškio užkirto kelią, kuris eina Užsienio kaimo link. Vieną partizaną, kuris bandė išsiveržt iš apsupimo, nušovė, o kitas įlipo į medį ir tik naktį išėjo iš miško.

Mes įvažiavom miške į kvartalo liniją, aš vadeliojau arklį, žiūrim – išeina iš miško apsirengę žaliais šineliais dviese ir baltą arklį atsiveda. Mums nejauku pasidarė. Pamatė, kad mes atvažiuojam. Tada palaukė, kol privažiavom. Pamatėm, kad jų kepurėse penkiakampės žvaigždės. Mano draugui liepė eiti su jais, o man pasakė, kad reiks važiuoti malkų atvežt. Vienas rusas (Ignalinos MGB viršininkas) užsėdo raitas, o kitas į mūsų roges atsisėdo. Kiek pavažiavus sustojom, ant kelio gulėjo nušautas partizanas, aš iškart pažinau *Žalgirį*-Petrą Cicėną. Prie jo gulėjo maldaknygė, planšetė ir rožančius. Rusas rožančių padavė man ir liepė vežtis namo, kitas padavė maldaknygę, bet tas viršininkas ištraukė ją iš mano rankų ir įsidėjo planšetėn. *Žalgirio* pirštai buvo beveik nutraukti, tik ant odos laikėsi, ant vieno piršto buvo auksinis žiedelis su akute. Vienas rusas pabandė jį nuimt, bet negalėjo, tada išsiėmė iš kišenės peiliuką, nupjovė pirštą ir nutraukė žiedą. Koja pražiodė burną, pažiūrėjo, ar nėra auksinių dantų. Kiek mačiau anksčiau, *Žalgiris* turėjo kišeninį ir rankinį laikrodžius, bet dabar jų nebebuvo. Įkėlėm kūną į roges, kareivis įsėdo į kitas roges, kurios buvo prikabintos prie rogių rąstams vežti, ir liepė važiuot paskui raitąjį. Prie Laukštanių paėmėm kitą nušautąjį, tada liepė vežti Kazitiškin. Šitam buvo kulkosvaidžiu išdraskyti viduriai. Atvežiau žuvusius vyrus prie Kazitiškio mokyklos. Ten kareiviai juos iškėlė ir numetė ant žemės, o kitą dieną nuvežė Ignalinon. Ignalinoje lavonus išniekino: buvo sustatyti prie sienos, *Žalgiriui* į ranką dar maldaknygė įdėta. Prie Laukštanių tada žuvo penki partizanai.

Be šitų, anksčiau miške dar žuvo Jonas Padvaiskas. Kartu su juo tada 1945 m. spalio mėn. traukėsi ir mano svainis Antanas Gruslys. Nuo Užsienio kaimo jie traukėsi mišku Vaišnoriškio link. Padvaiskui kulkosvaidis nukirto kojas. Draugai norėjo iš jo paimti ginklą, bet ginklo jis nedavė. Žuvo prie Vyžių kaimo, palaidotas Vyžių kapinėse. Antanas Klimas, Petro, (g. 1923 m.), kilęs iš Laukštanių kaimo, registravosi. Nuvažiavo Ignalinon dokumentų pasiimt, taip ir dingo. Kazys Guobys taip pat žuvo 1945 10 prie Užsienio k. miško šukavimo metu.

R. K. p a s t a b a: Pagal V. Šiaudinio surinktą archyvinę medžiagą.

1950 03 09 tarp Užsienio ir Mikalinės kaimų, Ažvinčių girios 171-ame kvartale, septyniolikos MVD kareivių būrys su šunimi aptiko tuščią bunkerį, kuriame rado pistoletą ir granatą.

Nusekė žmonių pėdsakais. Kilometrą paėjėję, pavijo šešių partizanų grupę. Susišaudė. Žuvo šie partizanai:

Butrimas Stasys-*Kėkštas*, g. 1934 m., iš Jakėnų k., Kazitiškio sen. 1948 05 22, ištrėmus jo motiną į Sibirą, turėdamas tik 14 metų išėjo pas partizanus į mišką.

Cicėnas Petras, Antano-*Žalgiris*, g. 1922 m., iš Daubariškės k., Daugėliškio sen.

Čičelis Jonas, Jono-*Ramusis*, g. 1922 m., iš Rokėnų k., Kazitiškio sen.

Šidlauskas Balys, Liudo-*Dobilas*, g. 1916 m.

Vitėnas Albertas, Juozo-*Siaubas*, g. 1921 m., iš Ažvinčių k., Kazitiškio sen.

Jurgis Rūkas, Jono-*Ilgakojis, Varnas, Vėtra*, g. 1926 m., iš Rokėnų k., Kazitiškio sen., pabėgo (invalidas, 1950 m. išėjo į mišką pas partizanus. Žuvo 1951 m. birželio mėn. prie Jurgėnų malūno).

Nušautas MVD kareivis – šuns vedlys, kitas kareivis sužeistas.

Partizanai neteko arklio su vežimu, 2 automatų, 2 šautuvų, pistoleto, 154 šovinių. Į MVD rankas pateko 31 nuotrauka.

Pasakoja JONAS ŠIMKŪNAS

Užrašė L. Abarius
Želmeniškės k. 2001 08

Jonas Šimkūnas, Kazimiero, g. 1928 m. Želmeniškės k., Salako vlsč., Zarasų apskr. Šiuo metu gyvena Želmeniškės k., Kazitiškio sen., Zarasų r. Pasakojimas apie Želmeniškės (Prūsijos) mūšį 1946 01 15.

Viskas įvyko taip: datos jau neprisimenu, atėjo iš vakaro apie 70 partizanų. Išsiskirstė į keturis namus ir apsinakvojo. Visi smagūs, visi su ginklais, man taip įdomu, bet tėvai suprato, kad čia įdomumas menkas – visko gali būti. Naktį permiegojo, mama pusrytį paruošė, pavalgė, apie dvyliktą pietūs. Žinot, kaip kaime, mama sriubos išvirė. Kiaulė buvo papjauta, tai mėsos ir kruopų pasrėbt. Antras namo galas dar buvo neįrengtas, čia buvo padengtas stalas. Per pietus atbėga vienas ir sako: „Vyrai, mus supa!“. Ir prasidėjo tra – ta – ta... Seserys, aš ir mama buvom namie, tėvas – miške, jis buvo eigulys ar „brokorius”, aukštesnės pareigos. Jo negalėjo neišleist, jei nebus, ateis ieškot ir ras „svečius”. Taigi tėvas buvo darbe, kitais atvejais nieko iš namų neišleisdavo, tik pašert gyvulius. Na ir prasidėjo šaudymas. Mes visi rūsy. Šaudymas kiek aptilo, tik pykšt, atidaro duris, nežinau kas, enkavedistas ar skrebas, įkišo galvą: „Išlįskit!”. Mama išlindo, aš paskui ją. Mama šaukia: „Čia mano vaikelis!“. Seserys iššoko, tiktai švyst ant pečiaus. Seserys Janė Gimžauskienė (dabar gyvena Ažvinčiuose) ir Stasė (Jono Ubonio žmona). Mergaitės nubėgo, o mudu su mama veda. Durys atidarytos, pamačiau – kieme guli nušautas partizanas. Rogutės atvarytos, liepė įkelt. Įkėlėm su mama, na, ir išvažiavo…

Prie mūsų namų buvo vienas nušautas, o kitų jie patys nekelia, už diržų pririša ir velka vienon vieton prie kluonelio, gal 50 m nuo posūkio. Visus sutempė. Sutempė ir negyvus, ir gyvus atvarė, kurie buvo likę gyvi po mūšio, – visus prie to kluonelio sušaudė. Tik vieną partizaną ir moterį Salakan nuvarė.

Namuose buvo viskas išdraskyta, išvartyta, išnešta. Skrebukai pasidarbavo.

Partizanai buvo apsistoję pas Kazimierą Šimkūną, vadintą Amerikonu, pas Justiną Šimkūną ir mūsų, kito Šimkūno Kazimiero, namuose. Kaime buvo 14 namų, ulyčia, kaip ir gatvė, namai iš abiejų pusių. Kai iškėlė į vienkiemius, kaime likome mes, Justinas Šimkūnas ir Amerikonas. Vietiniai Kaladinsko būrio partizanai buvo apsistoję pas Justiną Šimkūną.

Kiek iš viso žuvo, negaliu pasakyt… Kurie negyvi buvo, kūnus sutempė prie kluonelio, paimtus gyvus irgi suvarė ir susodinę sušaudė. Pasiliko vyrą ir sanitarę Marcelę Padvaiskienę. Padvaiskienės nebūtų paėmę, bet, tikrinant namus, pamatė jos atlape sanitarės kryželį. Ji buvo pas Justiną Šimkūną (dabar ten Ruzgai gyvena). Ji buvo palikta, nes nekėlė įtarimo, pas Ruzgienę puodus prie pečiaus kilnojo, kad nukreiptų nuo savęs stribų dėmesį. Galėjo kur pasislėpusi pralaukt, kol „audra“ baigsis. Gal ir kilo jiems koks įtarimas, nes sugrįžo ir paėmė ją.

Kiek buvo paimta gyvų ir kiek sušaudyta, irgi negaliu pasakyti. Iš paskutinio namo pasidavė vienas. Buvo atėjęs iš Justino namų pas „amerikonus” ir jau nebegalėjo grįžt.

Iš Justino namuose apsistojusių nė vienas nežuvo, liko visi gyvi, nes miškas čia pat, visi spėjo pasitraukt. Amerikono namuose, kai rusai atidarė duris, vienas partizanas užlindo už jų ir prastovėjo ten visą laiką. Kai skrebai su kareiviais išvažiavo, jis atbėgo pas Justiną, pasiėmė arklį ir pasivijo būrį. Taip išsigelbėjo…

Iš Justino namų nepabėgo tik vienas, kuris buvo atėjęs pas „amerikonus". Iš mūsų namų irgi vienas krito. Kai prasidėjo šaudymas, mes slėpėmės, bėgom į rūsį. Pastebėjau ant sienos kabantį automatą, tai tas partizanas grįžo pasiimt automato, išbėgo į kiemą ir krito pašautas.

Likvidavimo operaciją vykdė skrebai ir rusų NKVD kareiviai. Skrebai daugiau „kariavo" spintose, stalčiuose partizanų ieškojo...

Žuvusius partizanus vežė Vladas Šimkūnas – *Žvėrių karaliaus* brolis. Jis vėliau man pasakojo: „Vežiau tiesiai per Ažvinčio ežerą, visi skrebukai buvo susėdę ant lavonų. Skrebukai mane ragino: "Sadis, died, jesčio tioplyje (Sėskis, seni, dar šilti)!" Kaipgi sės žmogus ant negyvėlio. Jis išlipo iš rogių ir iki Salako ėjo pėsčias su vadelėm rankose… Jau seniai miręs, gerokai vyresnis žmogus buvo…

Žiauru buvo. Kitą dieną sniegas dar buvo kruvinas… Pliekė į partizanus ruskiai iš kulkosvaidžių. Tebėra išlikusi pirtelė, šalia kurios maždaug už 50 m buvo įsitaisę enkavedistai.

Prie Želmeniškės kaimo, maždaug už 400 m nuo mūsų namų, buvo partizanų bunkeris. Jiems padėjo mano tėvas Kazimieras Šimkūnas, Justinas Šimkūnas, kiti kaimynai. Rūpinosi, kad nenumirtų badu, nes pasnigo, pašalo, o valgyt reikia. Valgyti ėjo pas mus arba pas Justiną (Mikučioką). Šio bunkerio duobė laiminga, nes visi, kurie čia buvo, išliko gyvi. Tik vienas anksčiau išėjęs žuvo. Bunkeryje gyveno du broliai Jonas ir Vincas Uboniai, Bronius Gaidelis, Jonas Lisauskas, Petras Šimkūnas.

Kartą Šimkūnas-*Žvėrių karalius* sako: „Badu vyrai numirs... Ką daryt?" Gerai apskaičiavę, nupjovė storiausią eglę, kad bunkerio neužverstų. Tuomet siautėjo pūgos ir NKVD kariuomenė. Kirtę mišką žmonės turėjo ir sąžinės, ir proto – neišdavė, bet gelbėjo. Nukirto eglę, apgenėjo. Kad pėdsakų neliktų, eidami egle paduodavo maistą. Čia *Žvėrių karaliaus* ir mano tėvo sugalvota. Įėjimas ir išėjimas į bunkerį buvo tiktai upeliu, dešinėje nuo įėjimo buvo tualetas. Bunkeryje įrengti gultai šešiems žmonėms, vieta ginklams sudėt. Bunkerį statė patys partizanai iš rąstų. Prie Versminio upelio yra gal keturi bunkeriai, irgi statyti pačių partizanų. Netoliese buvo dar ir vasarinis bunkeris, partizanų slėptuvė…

Pasakoja **PETRAS ŠIMKŪNAS**

Užrašė L. Abarius Zubiškių k.
2000 11 12

Petro Šimkūno, gimusio 1917 m. Želmeniškės (Prūsijos) k., Salako vlsč., Zarasų apskr., gyvenančio Zubiškių k., Kazitiškio vlsč., Ignalinos r., pasakojimas apie partizanavimą bei rezistenciją Ažvinčių – Želmeniškės (Prūsijos) apylinkėse 1944 – 1945 m.

Kai tik užėjo ruskiai ir pradėjo mūsų ieškot, tada buvau trumpam išėjęs į Kaladinsko būrį. Pats pirmas partizanų ryšininkas buvo Braziulis, dabar jau miręs.

Kartą 1941 m. Švedriškėj mes belaisvius uždarę laikėm, aš tada sargyboj buvau. Gavom žinią, kad atvažiuoja kariuomenė mūsų ieškot. Tada mūsų vadai pabėgo, o

mane paliko poste stovėt. Kai pajutau, kad mūsiškių neliko, kalinius paleidau ir pabėgau. Pamačiau, kad būry disciplina prasta. Tarp mūsų vadų irgi buvo visokių, kai kurie tik save saugojo.

Bunkerį turėjom ties Želmeniškių k., aš pats bunkerį stačiau. Įėjimas bunkerin buvo padarytas nuo upės pusės. Durytės padarytos, ant durelių samanų danga uždėta, eglaitė dar… Kai kur nors einam, pakeliam ir išlendam. Ten peržiem mes ir gyvenom. Ten, būdavo, ir valgyt verdam. Buvo Jonas ir Vincas Uboniai du, mes du – jau keturi, Bronius Gaidelis – penktas. Paskiau dar Gaidelio brolis Jonas truputį pabūdavo, bet neilgai, išėjo iš mūsų, o po dviejų savaičių jį nušovė Strakinių kaime. Gaideliai nuo Tauragnų kilę, mano pusbroliai – mamos brolio vaikai.

Už upės buvo dar vienas bunkeris, kuriame gyvenom. Jis buvo nemažas, padarytas buvo iš rąstų, buvo ir grindys įdėtos, ir staliukas – valgyt virdavom. Ir tualetas buvo padarytas, ir šviesą turėjom. Šitas žieminis buvo bunkeris, o už upės buvo nedidelis – vasarinis. Vasariniam bunkery pabūvam kiek, o paskui kiekvienas išėjom savo keliais...

Slapyvardžių mes kaip ir neturėjom, nes nesirodėm viešumoj, buvom pasislėpę. Ginklų irgi mažai turėjom – po granatėlę kokią, bet tik dėl savęs, kad apsigintume. Vadai mūsų irgi tokie buvo – tarpusavy... Paskui dar atėjo Jonas Lisauskas, bet jam greit atsibodo, tai jis išėjo laisvėn. Broliai Jonas ir Vincas Uboniai ir Jonas Lisauskas buvo kilę iš Tolimėnų kaimo. Kartą prie Utenos partizanus užklupo skrebai, tą Lisauską peršovė, bet jį paslėpė šieno vežime ir išvežė.

Pavasariop 1945 m. mūsų bunkerį apsėmė vanduo, tada jau turėjom išsiskirstyt kas kur... Aš parėjau namo ir slapsčiausi ant tvarto. Čia šiaudų kūlių buvo pridėta. Brolis irgi grįžo namo. Uboniai irgi savais keliais išėjo. Pavasarį kariuomenė ėmė smarkiai siaust, su šunimis ieškot. Mūsų kaimyną Gulbinį rado pasislėpusį – paėmė. Atėjo ir pas mus, namie kratą darė, o aš ant tvarto tarp kūlių sėdėjau. Kareiviai užkėlė ant tvarto šunį, jaučiau, kad man jau bus riesta. Bet... Prie pirties buvo paslėpti gal kokie šeši litrai samagono. Jie taip pradžiugo radę tą samagoną, kad „banditų“ jau nebeieškojo. Nukėlė nuo tvarto šunį ir visi išejo. Taip likau gyvas, bet kratas darė nuolat. Supratau, kad vis vien anksčiau ar vėliau jie mane sugaus arba nušaus, todėl nuėjom abu su broliu Jonu registruotis.

Kai įvyko skrajojančio partizanų būrio kautynės, aš jau buvau legalizavęsis ir dirbau miške. Kai šaudymas nutilo, mes temstant grįžom į namus. Prie miško radom nušautą partizaną, o mūsų kieme radom nušautą skrebų leitenantą. Kareiviai jį šiaudų kūlin įsidėjo ir išvažiavo. Partizanai buvo apsistoję pas Justiną ir Kazį Šimkūnus, pas Amerikoną, o pas mus nebuvo. Tie, kurie iš Justino ir Kazio namų pabėgo, jų kulkosvaidžiai nekliudė. Daugiausia žuvo išbėgusių iš Amerikono namų, kadangi ruskiai atidengė kryžminę ugnį. Liko berods aštuoni, gal ir būtų likę gyvi, bet padarė klaidą – pasidavė, o rusai jų nepagailėjo, visus sušaudė.

Buvo vėlyvas 1946 m. ruduo, tada tokie grynašaliai buvo: balos užšalusios, visur sausa, sniego beveik nebuvo. Ėjo jie nuo Ažvinčių ir mūsų kaime apsistojo. Pas Amerikoną centras buvo. Dauguma buvo girtų. Vieni ragino, kad reikia išeit, o kiti, pagėrusieji, sako: „Mus tik gąsdina, kad išeitumėm. Nieko ten nėr“. Kiek atsimenu, suvažiavę buvo su vežimais. Kai pradėjo šaudyt, partizanai atsitraukė miškan, o iš ten kryžminę ugnį atidengė rusai. Partizanų buvo ir iš mūsų krašto, bet daugėliškėnų daugiau, tik vieną iš jų pažinojau – Kostantą Padvaiską.

Partizanai likvidavo Bronių Nevedomską iš Ažvinčių. Jis buvo būry, paskui skrebu stojo.

Netoli nuo Želmeniškės yra Miškiniškių kaimas, ten Kazimierą Dijoką skrebai su enkavedistais sudegino. Buvo jau senas žmogus, įstūmė gaisran ir gyvą sudegino, taip pat atvarė iš namų Kazimierą Žilėną ir sudegino.

Pasakoja EMILIJA SKUNČIKAITĖ – UŽDAVINIENĖ

Užrašyta Panevėžyje
2003 01 18

Gimiau 1929 m. Ignalinos rajone, Bajorų kaime. Šeimoje augome aš, viena sesuo, ir trys broliai. Vyriausias brolis Antanas, gimęs 1919 m., vokiečių okupacijos metais dirbo policijoje. Kai vedė, išėjo kitur gyvent. Brolis Pranas, gimęs 1923 m., dirbo Vidiškės dvaro malūne. Jauniausias Alfonsas gimė 1927 m. Su Alfonsu abu mokėmės Kazitiškio pradinėje mokykloje. Tėvai turėjo du ūkius: vienas ūkelis buvo tėvelio gimtinėje Makninlaukio kaime, Daugėliškio valsčiuje, o kitas ūkelis buvo mamos gimtinėje – Bajorų kaime. Turėjome 17 ha žemės. Nebuvome dideli turtuoliai, bet buvome gerbiami žmonės.

Mes gyvenome lenkų okupuotame Lietuvos krašte. Kazitiškyje stovėjo lenkų kariuomenės dalinys, dažnai praeidavo vadinami lenkų parubežiniai, kadangi Lietuvos teritorija nuo mūsų buvo tik už kilometro. Kazitiškio pradžios mokykloje būdavo pamokų ir lietuvių kalba, bet daugiausia mokėmės lenkiškai. Vienintelė gimnazija, kur buvo dėstoma lietuvių kalba, buvo Švenčionyse. Toje gimnazijoje mokėsi mano brolis Antanas. Lenkai varžė lietuvybę, paskutiniaisiais metais prieš rusų okupaciją gimnazijoje nebeliko lietuvių kalbos, įvedė vien lenkų kalbą. Brolis Antanas grįžo į namus ir tėvams pasakė, kad į lenkų gimnaziją jis neisiąs. Tada jis perėjo Lietuvos – Lenkijos demarkacinę liniją, nuvyko į Kauną ir įstojo į karininkų mokyklą. Kiek pasimokęs gavo puskarininkio laipsnį. Ten jį ir užklupo Raudonoji rusų armija.

Gerai prisimenu 1940-uosius, kai rusai atėjo į mūsų kraštą. Labai baisų įspūdį jie man tada paliko. Mačiau tuos jų kareivėlius, jie buvo labai išvargę, atėję mamos prašydavo tik svogūnų ir duonos. Į jų veidus dulkės, rodos, buvo gerte įsigėrusios. Jie buvo pilki, pilki ir išalkę. Mama, pamelžusi karves, išdalindavo jiems pieną, jį gerdavo kaip šuneliai – net apsilaižydami. Jie buvo kažkokie nedrąsūs, mes net negalvojom, kad jie galėtų ką nors bloga mums padaryti.

Mūsų apylinkėje buvo keletas žmonių, kurie jų labai laukė, visiems aiškino, kad jie labai turtingi, kad jie mums priveš kalnus aukso, kad jie labai mieli ir dori žmonės, kad jie prie caro labai gerai gyveno ir t.t. Deja... Ilgai nelaukę, pirmiausia jie puolė mūsų turtingai ir pavyzdingai gyvenančias šeimas, kaip jie tada vadino, buožes, kurie turėjo didesnius ūkius, dvarelius ir dvarus. Netoli Kazitiškio buvo dvaras, kuriame šeimininkavo Mikulskas, mūsų kaime gyveno turtingi ūkininkai Černeckai. Tai šituos žmones 1941 m. birželio 14 d. sugrūdo į vagonus ir ištrėmė į Sibirą.

Vokiečių okupacijos metais brolis Antanas tarnavo policijoje Turmante. Į namus parvažiuodavo retkarčiais pasisvečiuot, labai gražia uniforma apsirengęs. Tėvelis jį visada pamokydavo, kad, būdamas policininku, neskriaustų žmonių, užtartų neturtinguosius ir tuos, kuriuos vokiečiai skriaudžia. Mūsų krašte prie vokiečių buvo daug raudonųjų

partizanų. Kai brolis Pranas Vidiškėse dirbo malūno vedėju, maždaug 1944 metų vasarą, dar prieš užeinant rusams, į Vidiškes atvažiavo keli misionieriai. Tada žmonės labai važiavo į Vidiškes, į atlaidus, kadangi misionieriai krikštijo žmones, t. y. atnaujino krikštą, teikė santuokos sakramentus ir sakė, kad artinasi raudonasis siaubas.

Atvažiavo dėdė Viktoras Januškevičius iš Makninlaukio kaimo ir pasikvietė brolį Praną važiuoti pas jį. Brolis išvažiavo su dėde, tą naktį malūne nebuvo, užėjo raudonieji rusų partizanai ir labai nusiaubė Vidiškių dvarą. Bandė susprogdint malūną, bet jis buvo akmeninis, tad nieko negalėjo padaryt. Tuomet į malūną prinešė šiaudų ir uždegė, sudegino žmonių grūdus, pridarė daug nuostolių ir pačiam malūnui. Padegė dvaro karvides su visais gyvuliais. Žmonės pasakojo, koks siaubingas buvo klyksmas gyvulių.

Misionieriai išsigando, kad ir juos nukankins, suklaupę ant šventoriaus, jie meldėsi per visą naktį.

Netoli Bajorų kaimo buvo nedidelis sentikių kaimelis Minauka. Labai skurdžiai gyveno tie rusai, bet, kai užėjo bolševikai, visi prie jų metėsi, o vokiečių okupacijos metais iš tų pačių rusų daugelis išėjo į mišką pas raudonuosius partizanus.

Kai 1944 m. rusai grįžo antrą kartą, Minaukos kaimo buvę raudonieji partizanai tapo stribais ir jau atvirai ėmė mus terorizuoti. Būdavo, vis važiuoja ir važiuoja pas mus iš Ignalinos, šokdina tėvus, reikalauja duoklės. Atvažiuodavo toks Vanka su barzdele iš Minaukos kaimo ir vis reikalaudavo tai lašinių, tai dešrų, ir tėvelis jam vis duodavo. Iš pradžių tie stribukai dar kuklesni buvo, bet labai greit sujžūlėjo ir, įėję gryčion, jau nebeprašydavo, patys pasiimdavo. Atsidarys spintą ar stalčių, rankomis panaršys panaršys ir, radę ką jiems reikalinga, tuoj pat dėsis į kišenę arba į užantį. Tėvai suprato, kad stribų važinėjimai greit nesibaigs, kai kuriuos namų apyvokos daiktus, maisto atsargas pradėjo nešti iš namų pas kaimynus, pas gimines. Vieną kartą atvažiavo stribų būrys su Vanka priešakyje. Atvažiavo ir klausia tėtį:

– Vincuk, kaip tu čia toks biednas pasidarei?

Vanka juk žinojo, ką ir kiek mes turim. Surašė tą turtelį, kiek buvo likę, ir išvažiavo. Netrukus vėl jis atsibastė, pasikvietė tėtį ir sako:

– Žinai, Vincuk, tu savo sūnus pas mane atvesk, aš juos pasaugosiu, pas mane jie bus saugūs, turiu neblogą slėptuvę, galės joje gyvent, – bet tėtis išsigynė, kad nežino, kur sūnūs bastosi...

Broliai tuo metu slapstėsi aplink namus. Mūsų gryčia buvo dviejų galų, pusė namo buvo naujai pastatyta, kita pusė senesnė. Seklyčioj po lova buvo padarytas toks urvas, kai reikia pasislėpt, dvi grindų lenteles atkelia ir įlenda. Tame urve slapstėsi brolis Antanas. Jis mane vis siųsdavo į kaimą apsidairyt. Kai grįždavau, jam pasakydavau, ką mačiau ir girdėjau.

Vieną dieną užsiliepsnojo kaimynų Sakalauskų pirtis. Pasakiau Antanui, kad Sakalauskų pirtis dega, jis išlindo iš slėptuvės pasižiūrėt. Staiga pamatėm, kad pilnas kiemas stribų. Kur dėtis? Mama greit nukėlė lenteles, Antanas nerte nėrė po grindimis, vėl užmetė lenteles ir dar karbą bulvių užpylė. Bematant pilna gryčia prigužėjo stribų. Tuoj užlipo ant aukšto, apšniukštinėjo visas pakampes, bet tuokart brolio nerado. Pasiautėjo, pasiėmė, ko jiems reikėjo. Po šito stribų apsilankymo brolis išėjo pas tetas į Makninlaukio kaimą. Tame kaime gyveno Elenutė Stanevičienė, pas ją slapstėsi jos brolis. Jiedu su mano broliu toje gryčiutėje pasidarė slėptuvę ir lindėjo joje. Stanevičienės brolis taip slapstėsi apie 25-erius metus, bet į mišką nėjo.

Kadangi Makninlaukio kaimas buvo tėvelio gimtinė, ten jis dažnai lankydavosi. Vieną kart nuvažiavęs į tėviškę tėtis pamatė, kad nuo Vidiškių dvaro atvažiuoja stribai, daug rusų kareivių, važiuoja tiesiai prie Stanevičienės gryčiukės. Nuėjo jis už klojimo, atsiklaupė ir meldėsi, verkė ir laukė, kada prasidės šaudymas, kada padegs namelį. Vėliau brolis pasakojo, kaip jie girdėjo durtuvais sienas šiugždenant, batų trypimą, keiksmus. Jis susidėjo rankas ant krūtinės ir ėmė melstis: „Marija Marija, jeigu dabar liksiu gyvas, tegu mane lauke nušauna, o ne urve durtuvais užbado...“. Tuo kartu jų nerado, nors, matyt, buvo įskųsta. Po to brolis Antanas išėjo į partizanų būrį, tuo lemtingu negrįžtamu keliu... Būrys buvo nemažas, apie 100 vyrų laikėsi Akriemių miške.

Vieną naktį pasigirdo beldimas į langą. Mama pribėgo prie lango ir pamatė sūnų Praną. Mama pravėrė langą, Pranukas ir sako:

– Mama, labai noriu valgyti...

Mama atnešė duonos kepalą ir pieno ąsotį, padavė, peržegnojo sūnų. Tai buvo paskutinis jos atsisveikinimas, daugiau ji sūnaus nebematė. Rugiai tada dar buvo neprinokę, žali, tai jie per rugius eidami tiesiog juodą vieškelį ištrypė. Enkavedistams buvo palikti akivaizdūs pėdsakai ir kitą dieną į Bajorus prigužėjo kariuomenės, stribų. Pas mus įsikūrė jų štabas. Mums uždraudė išeit į lauką, susodino visus gryčioj, uždraudė net kalbėtis tarpusavyje. Mes gi žinojom, kad partizanai apsistojo nuo mūsų namų maždaug už poros kilometrų – Akriemių kaime, Ažvinčių girioje, prie Vilimų sodybos. Su Vilimais mes artimai bendravom, nes jie irgi rėmė partizanus. Taigi kaip pranešti Vilimams? Kaip perspėt partizanus? Praeidama mamytė man tyliai sukuždėjo:

– Amiliut, kaip nors pas Vilimus...

Kadangi buvau dar paauglė, išbėgau iš gryčios ir pasišokinėdama per kiemą, kaimą, parugėm... Staiga iš rugių išlindo rusų kareivis, kaip suriks:

–Stoj! Kuda idioš? (Stok! Kur eini?).

Ėmiau aiškint jam, kad einu karvės perkelti, jis manęs nesulaikė. Supratau, kad visur buvo sargyba. Išėjau iš rugių ir bėgte pasileidau pabaliais, per pušynėlį. Nubėgau pas Vilimus (Stanislovas Vilimas, jo dukros Janina ir Bronė). Vilimienė mane pamatė ir iškart paklausė:

– Vaikeli, kas? Stribai, kariuomenė?

Pasakiau, kad kariuomenė ir stribai. Krosnis kūrenasi, prikepta šūsnys blynų, didžiuliame katile verda sriuba, Vilimienė ruošia pusryčius partizanams. Ji šliūkštelėjo kibirą vandens ir užpylė ugnį krosnyje, blynus suvertė į kiaulinius kibirus, puodą su sriuba išnešė ir išpylė lauke, mažesnius puodus irgi išmėtė, sako:

– Kaip dabar nueit iki miško ir pasakyt vyrams?

Dar koks puskilometris į kalniuką, labai aiškioje vietoje jie buvo apsistoję. Tada Vilimienė atvedė iš tvarto veršiuką ir liepė man ir savo dukrai Janytei vesti jį į mišką. Tempiu veršiuką už pavadžio, Janytė varo iš paskos, taip ir einam abi. Nueinam į mišką, žiūrim – visur pilna partizanų. Prie manęs prieina brolis Antanas, apsirengęs gražiais kariškais rūbais, su žiūronais ant krūtinės, su automatu, šalia jo eina šuo. Jis iškart paklausė:

– Stribai?

– Stribai ir kariuomenė, – atsakiau. – Jų labai daug, pilni Bajorai.

– Kiek jų ten yra? – klausia.

Supratau, kad jie bandys priešintis, perspėjau jį, kad rusų labai daug. Kartu su broliu Antanu miške buvo ir Vladas Zablackas, mūsų kaimynas. Stribai jo tėvą išvarė su pastote, prikrovė pilną vežimą ginklų ir liepė vežt. Žmogelis važiuoja ir verkia, sako: „Sūneliui smertelę vežu...“.

Supratę, kad vargu ar atsilaikys prieš tokią jėgą, partizanai pasitraukė, tiesiog nuėjo į miško gilumą, o mes nieko nelaukusios lėkėm atgal pas Vilimus. Vilimienė pasodino mane verandoj, atnešė knygų ir liepė skaityt. Atlėkė keli stribai, įkišo nosį į vieną, į kitą kambarį ir bėgte nubėgo į miško pusę.

Pamenu, buvo sekmadienio pavakarys, saulė dar nenusileidusi, miškas ūžte ūžė nuo šūvių. Partizanų tada žuvo gal vienas ar du, o kiek rusų žuvo, to niekas nežinojo. Matėm, kaip per mūsų kaimą vežė šiaudais apdengtą žuvusį partizaną. Matėsi tik basos kojos, išlindusios iš šiaudų, veido nesimatė. Kaimo moterys bijojo prieit ir pasižiūrėt, kas ten toks buvo, niekas neišdrįso.

Po to mūsų šeimą stribai pradėjo terorizuot. Jaunylis brolis Alfukas važiavo keliu, stribai pastojo kelią ir atėmė dviratį. Parėjo brolis verkdamas. Kitą kartą atėję ėmė motiną stumdyt, reikalavo, kad pasakytų, kur sūnūs. Stribas užsitaisė šautuvą, ėmė grasint: jei nepasakys, nušaus vietoje. Mama atsiklaupė, persižegnojo ir ėmė melstis.

1945 m. broliai Pranas su Antanu jau buvo išėję į mišką, tik Alfonsas likęs namuose, tėvai dar nebuvo ištremti. Mūsų Kazitiškio parapijoje gegužės 8 d. būdavo šv. Stanislovo atlaidai. Abu tėvai, aš su broliu Alfuku nuėjom į bažnyčią. Bažnyčioje tada vargoninkavo Vytautas Ragaišis, jie su Alfuku buvo draugai, tad brolis užlipo aukštyn pas vargonininką. Pamaldų metu stribai ir rusų kareiviai apsupo bažnyčią, suėjo į vidų ir ėmė tyčiotis iš besimeldžiančių. Vienas stribas atsistojo prie altoriaus, ėmė garsiai kvatotis ir šūkaut:

– Tai kur tas jūsų Dievas! Ko jis mums nieko nedaro, kai mes iš jo juokiamės?

Mišias tada laikė kunigas Pukėnas, labai narsus žmogus, parapijiečiai jį labai mylėjo ir gerbė (vėliau buvo teistas, kalėjo Rusijos lageriuose). Kai pamatė, kad stribai veržiasi į bažnyčią, jis vaikus patarnautojus užrakino zakristijoje, o vargonininkas Ragaišis brolį Alfuką paragino lipt į bažnyčios bokštą ir pasislėpt varpinėje. Pasiautę stribai pririnko nemažai jaunuolių, visus išvarė į šventorių. Gal tuo viskas būtų ir pasibaigę, bet vienos moters dukrelė, giedojusi bažnyčios chore, pasakė: „Dar ne visi, dar ieškokit zakristijoj ir varpinėj...“. Stribai užlipo į varpinę ir rado mano brolį ir vargonininką Ragaišį. Kol juos iš bokšto nuleido žemyn, šautuvų buožėmis taip sudaužė, kad į žmones buvo nebepanašūs. Tuomet areštavo ir tėvelį. Surikiavo po du ir didžiulį pulką vyrų nuvarė į Ignaliną. Tėvelis vakare grįžo į namus, tuokart nemuštas, o Alfuką stribai kažkur nusivarė.

Mama kitą dieną pasiėmė maisto ryšulėlį ir išėjo į Ignaliną. Sako: „Nunešiu Alfukui valgyt“. Buvo gegužės 9 diena, ką tik baigėsi karas. Diena praėjo, o mama vis negrįžo. Pavakarį ją parvežė kaimynas Sakalauskas, visą sudaužytą, pamėlusią, ištinusią...

Ji pasakojo, kaip pamatė iš rūsio vedamą kraujais apkrešusį Alfuką, nulaupytais nagais, pamatė nualpo. Kai nugriuvo, stribai pripuolė ir suspardė ją. Jiems tokia didelė šventė, baigėsi karas, o čia kažkokia boba dar nuotaiką gadina...

Tėtis labai susinervino ir pasakė, kad vis vien važiuos ieškoti Alfuko, kuriam tada buvo tik 16 metų. Nuvažiavo tėvelis į Švenčionis, nuėjo pas kalėjimo viršininką ir pasiteiravo, kur jo sūnus. Kalėjimo viršininkas ėmė priekabiaut, kodėl jis nesako tikrų sū-

naus gimimo metų. Tada tėvelis parodė Alfuko pasą, tik tuomet jį paleido. Išėjo tėvelis į lauką ir pamatė Alfuką, sėdintį ant rąstų krūvos, pats paeit jis nebegalėjo. Parvežė Alfuką į namus, kaip šiandien pamenu, visą sutvarstytą. Paguldė jį ant lovos, guli kaip lavonėlis. Netrukus atlėkė stribai. Pamatė gulintį sutvarstytą Alfuką, kaip ėmė šaukt:

– Va banditas! Va sužeistas banditas! Reikia nušaut.. – bet tą kartą kažkodėl jo nelietė. Jie gi žinojo, kodėl tas vaikas subintuotas, bet vaidino, tarsi pirmą kartą būtų jį pamatę.

1945 metų vasarą su mama buvom namuose ir pastebėjom, kad netoli sodybos vaikšto kažkokie žmonės. Netrukus pamatėm rusų kareivius. Dar bandėm iš kluono išsivesti karves, bet mus sulaikė ir toliau eiti neleido. Mama nuėjo slėptis pas kaimynus Sakalauskus, o aš nuėjau pas tokią Grasę, kuri labai skurdžiai gyveno. Mačiau, kaip iš kaimo varė suimtus žmones į mūsų namus: po du, po vieną. Žiūriu – kareiviai mamą iš Sakalauskų varo. Atvažiavo pastotė, išvedė mamą ir pasodino į vežimą. Kaimynė pribėgusi dar padavė jai ryšuliuką. Taip išvežė mamą.

Kai viskas aprimo, parėjau į namus: viskas išversta, išnešta, pasiėmiau tik vieną megztuką ir basa išėjau per kaimą... Niekas manęs neklausė, kur einu, kas mane priglaus. Mano kelias buvo visi keturi pasaulio kraštai...

Patraukiau pas tetas į Makninlaukio kaimą, miškelyje sutikau ateinant tėtį. Atsisėdom abu po egle ir verkiam. Paverkėm apsikabinę, pasakiau, kad mama suimta. Tada abu nuėjom pas tėvelio seseris Elžbietą Slyvienę ir Veroniką Januškevičienę į Makninlaukį. Jų šeimos gyveno vienoj gryčioje, savo vaikų jos neturėjo.

Kitą dieną pamatėm atvažiuojant stribų kelias pastotes. Tėtį pastebėjo einant rugių lauko link, matyt, jis norėjo pasislėpt. Pasiviję jį taip sumušė, sudaužė, paskui atvarė į kiemą, surišo rankas ir išvežė į Ignaliną. Tuo metu Ignalinoje buvo ruošiami gyvuliniai vagonai žmonėms vežti į Sibirą. Pasirodo, mamytę nuvežė į stribyną Ignalinoje ir mušė, o kai paėmė tėtį, tai juos abu nuvarė į vagoną ir išvežė. Alfukas tada irgi išėjo į mišką pas brolius, o aš likau klaidžioti per žmones. Pas tetas man jau vietos nebebuvo, kadangi stribai žinojo, jog čia mūsų antri namai. Turėjau dingti iš šių namų, nes manęs irgi laukė tėvų likimas.

Nuvežė mane pas tėvelio pusseserę Veroniką Stanevičienę į Deniūnus, netoli Baltarusijos. Po kelių savaičių atėjo visi trys broliai, su jais nemažas pulkelis partizanų. Jie vieni kitus vadino slapyvardžiais: Pranas-*Žaltys,* Antanas-*Kurmis, Kaltas, Kuršis,* Alfonsas-*Narcizas, Nasturtas.* Susėdo visi aplink stalą, teta išvirė bulvių su spirgučiais ir vaišino partizanus. Prisimenu, teta nešė ką turėjo, dėjo ant stalo, ašaras iš džiaugsmo šluostydama, džiaugdamasi kalbėjo, kokia graži šeimynėlė. Tai buvo mano paskutinė vakarienė su broliais.

Kurį laiką pabuvau pas tetą. Vieną naktį šunys ėmė loti, teta susirūpino, kur mane paslėpti. Užlipom ant aukšto, teta praskleidė stogo šiaudus, ir aš užlindau už verandos stogelio. Guliu ir girdžiu kaip stribai durtuvais bado lubas, stogą. Paieškojo, bet manęs nerado. Girdžiu, teta liepia išlįst ir lipt žemėn. Atėjau į kambarį, teta padavė sriubos dubenį. Kai pavalgėm, dėdė Pranas sako:

– Žinai, Amiliut, dabar dar pas mus pavalgyk ir eik kur nors...

O kur eiti? Išėjau. Einu ir verkiu. Priėjau Paringio bažnytėlę, atsiklaupiau prie bažnytėlės, verkdama pasimeldžiau ir prisiminiau, kad netoliese esančiame Pustoškos kaimelyje gyvena tokia Zuzana Panavienė. Žinojau, kad ji pikčiurna, bet nutariau – užeisiu. Nueinu, atidarau gryčios duris, o gryčia pilna stribų, bet jie manęs

nepažino. Apsistojau pas Zuzaną ir, kad jai Dievulis duotų dangų, ji man buvo labai gera, man gera buvo pas ją būti. Ji turėjo tris sūnus, vienas iš jų, poetas Petras Panavas, šiuo metu gyvena Utenoje. Antanas gyvena Kaune, o jaunylis Mamertas jau miręs. Kurį laiką gyvenau pas juos, o žiemą atvažiavo kažkokie Vilimų pažįstami ir išsivežė mane pas Vilimus. Ten atvažiuodavo partizanai, tarp jų ir brolis Pranas. Kartą jis pasikvietė mane nuošaliau ir liepė ruoštis, reiks važiuoti į Vilnių.

Vilimienė paruošė man keletą drabužėlių ir atvežė į Garbšius. Garbšiuose pas Žilinskus užkuriomis gyveno brolis Antanas, buvo vedęs Melaniją Žilinskaitę, kuri vėliau buvo teista, kalėjo Dudinkos lageriuose (šiuo metu mirusi). Ten veikė aktyvi partizanų ryšininkė Bronė Gruodytė. Jai ir dar kitai merginai buvo nurodyta mane vežti į Vilnių. Buvo užėjęs brolis Pranas, aš jį palydėjau iki Garbšių ežero ir mudu atsisveikinom. Jis mane dar padrąsino:

– Emiliut, kad ir namų nėra, tėvų nėra, aš tavęs neapleisiu, vis tiek šitaip ilgai nesitęs, sulauksim geresnių laikų.

Tada visi tikėjom, kad kažkas labai greit pasikeis, kad laisvė jau visai netoli, taip amžinai negali tęstis. Deja, tai buvo paskutinis mūsų susitikimas.

Nuvežė mane į Vilnių, Totorių gatvėje gyveno tėvelio pusseserė Adelė Ulevičienė. Iš pradžių pas ją pabuvau, bet ten irgi buvo pavojinga, kadangi jos vyrą areštavo. Supažindino mane su Petru Eiduku, kuris dirbo apželdinimo treste agronomu. Buvęs partizanas, bet kažkaip išėjęs iš miško ir veikė Vilniuje. Eidukas man padėjo įsidarbinti, aš pradėjau dirbti gėlių parduotuvėje Gedimino prospekte, priešais dramos teatrą. Gyvenau Aukštaičių gatvėje, ten buvo toks namelis, kuriame gyvenome keturios merginos. Čia gyvendama gavau brolio Alfuko laišką, kuriame jis pranešė, kad Želmeniškių kaime 1946 m. sausio 15 d. žuvo brolis Pranas, su juo kartu žuvo 22 partizanai. Dar vėliau sužinojau, kad brolis buvo sunkiai sužeistas, stribai jį, už kojų pririšę prie vežimo, tempė žeme iki visai pribaigė. Visus žuvusiuosius atvežė į Salaką.

Dirbdama ir mokydamasi Vilniuje, palaikiau ryšį su partizanais. Eidukas man buvo kaip tėvas, jis daug padėjo. Vilniuje bendrabučio valgykloje dirbo partizano Gaidelio žmona. Aš pas ją nueidavau, ji man pridėdavo maisto, o partizanams įduodavo paketą, kurį veždavau į tėviškę.

Partizanų reikalais traukiniu iš Vilniaus važiuodavau iki Lobinių stotelės, čia mane pasitikdavo tėčio pusbrolis Juozas Meškėnas. Jis mane informuodavo apie esamą padėtį, iš ten eidavau į Makninlaukio kaimą. Paketus palikdavau pas dėdę Viktorą Januškevičių, jis surasdavo partizanus ir jiems perduodavo.

Pagaliau mano kambario draugės Aldona ir Valė perdėtai ėmė domėtis manimi, kalbinti ir siūlytis važiuoti į Bajorus atsivežti šiltesnių drabužių. Teta Adelė ne kartą man yra sakiusi, kad be jos žinios niekur nevažiuočiau. Aš joms pasakiau, kad be tetos leidimo aš negaliu važiuot, tada jos ėmė šaipytis iš tokio mano pasakymo. Ėmė aiškint, kad nuvažiuosim pas jas į Ligūnus (kaimelis netoli Dūkšto), pernakvosim, nueisim į Bajorus, pasiimsim drabužių ir vėl grįšim. Aš jų paklausiau. Atvažiavom dieną. Prašau jas eiti į Bajorus, o jos man savo diktuoja: laukim, kol sutems. Palaukėm sutemų ir išėjom. Ateinam į Bajorus, matau, kad ginkluotų pulkelis ateina. Aš joms sakau, kad gal reiktų pasislėpt, o jos man:

– Nesislėpkim. Kai ras pasislėpusias, tada tai jau tikrai bus blogai.

Susitinkam su tais ginkluotaisiais, gal apie 20 vyrų. Tuoj mus sulaikė ir ėmė klausinėt, iš kur mes, kodėl naktį vaikštom, pareikalavo parodyt dokumentus. Areštavo

mus visas tris, atvarė į Lobinių stotelę, matau, kad tiems visiems stribams ir enkavedistams vadovauja kapitonas Bogdanovas. Atvažiavo traukinys, susodino mus į traukinį ir atvežė į Ignaliną, į stribyną. Areštinėje sėdi dar keli areštuoti žmogeliai, mano drauges paleido, o mane pasiliko. Tuomet aš nesupratau, kad mane draugės išdavė, tik vėliau tai sužinojau.

Naktį pasikvietė mane į tardymą Ablekimovas. Kabineto langinės uždarytos, Ablekimovas laikraščio gabalą atsiplėšė, pripylė tabokos, susisuko ilgą cigarą ir užsirūkė. Buvau apsivilkusi kailinukus, tai man tuoj nuo pečių juos nutraukė, kepurę nusviedė ant žemės ir liepė sėstis priešais jį. Atsisėdau, tuomet jis ėmė uždavinėti įvairiausius klausimus. Kai tik pasakau ne, iškart duoda kumščiais per galvą, jeigu tyliu – irgi muša. Šneka jis man visokias nesąmones: kad ant balto arklio jojau, kad su ginklu per langą iššokau ir t.t. Kažkokių nuotraukų papylė ant stalo, visai nepažįstama moteris nusifotografavusi su partizanais, jis įrodinėja, kad tai aš. Tardo ir muša. Tiek daužė, tiek daužė, galvojau, kad išsigelbėjimo nėra, bet staiga atsidarė durys ir įėjo kapitonas Bogdanovas. Jis pasižiūrėjo į mane, į budelį gruziną Ablekimovą, liepė pasiimti kailinukus, kepurę ir išeiti. Apsvaigusi nuo daužymų per galvą, atėjau prie areštuotųjų, jie suklaupę meldėsi už mane. Iš tikrųjų gal Dievulis išgirdo jų maldą, kad mane ištraukė iš budelio Ablekimovo nagų. Iki ryto niekur nebešaukė, tik dieną Bogdanovas dar pasikvietė, bet jis manęs nemušė, tik pasakė:

– Matai, dėl brolių kaip reikia kentėti... Ateitų, užsiregistruotų...

Pranas su Antanu tai jau buvo žuvę, tik Alfukas dar buvo gyvas. Taip jie mane ėmė stumdyti. Palaiko kelias dienas ir liepia eit. Išeinu, pas tetas pabūnu porą dienų ir vėl ateinu, dokumentų gi neduoda. Šitaip jie mane tampė kurį laiką. Vieną naktį pasibeldžia pas tetas, matau – Alfukas atėjo. Teta atidarė duris, gal penki ar šeši suėjo į vidų. Įėjęs krito brolis beveik be sąmonės... Lauke šaltis, gruodas, o jis plona miline apsivilkęs, visas dreba nuo šalčio. Supratom, kad aukšta temperatūra, visiškas ligonis. Kiek pagulėjęs pakėlė galvą, nusiėmė ginklą, pabučiavo ir atidavė draugams, o pats liko gulėti. Anie išėjo. Alfukas guli paslikas, mes sėdim visi ir verkiam. Ką daryt? Nei pas daktarą, nei namuose – atras, bus galas ir jam, ir mums.

Pelinskų kaimelyje gyveno Daugėliškio apylinkės seniūnas Pliusnius. Dėdė Viktoras sako:

– Nieko nebus, reikia važiuot pas seniūną, – pasikinkė arklį ir išvažiavo.

Po kurio laiko atsivežė seniūną, tas liepė kuo skubiau Alfuką perrengt civiliais drabužiais ir vežt legalizuotis.

– Aš tuos velnius visus kaip nuluptus žinau, pasakysiu, kad jis be ginklo vienas kažkur slapstėsi, parodysiu urvą, pasakysiu, kad jis nebuvo miške. Manau, susitarsiu... Kitos išeities nėra.

Dėdė Viktoras pakinkė eržilą, brolelį vos gyvą paguldėm, kartu ir aš šalia atsisėdau. Visi keturi nuvažiavom į Ignaliną. Įeinam į stribyną, tuoj apstojo stribai, visi kaip susitarę: atvažiavo banditas, atvažiavo banditas... Atėjo tas pats kapitonas Bogdanovas, pasikvietė Alfuką, išrašė jam kažkokį raštelį, atidavė ir mano dokumentus. Tada visi grįžom atgal pas dėdę.

Kaimo moterėlės pradėjo nešti visokias žoleles, pradėjom virti arbatas. Po kelių savaičių Alfukas atsigavo, šiek tiek sustiprėjo, ir, kai visai pagijo, išvažiavo į Švenčionėlius ir įsidarbino geležinkelininku. Aš pasilikau pas tetas. Kaip vėliau išaiškėjo, broliui sunyko pusė plaučių, po kelerių metų galvoje išsivystė auglys, matyt, nuo ano sumušimo bažnyčioje.

Brolis Antanas žuvo 1947 11 15 Puziniškių kaime, Saldutiškio valsčiuje. Juos išdavė Jonas Lukoševičius (jis buvo partizanų sunaikintas). Tada jie žuvo keturiese:

Kazimieras Kaladinskas-*Erškėtis*,
Kazimieras Milašius-*Signalas*,
Kazimieras Bubulis-*Algimantas*,
Antanas Skunčikas-*Kaltas, Kuršis*, palaidotas Saldutiškio kapinėse.

R. K. p a s t a b a: Vartant KGB archyve Vytauto apygardos bylas, rastas toks įrašas:

F. 3, b. 20/125a, p. 149. Specialus pranešimas apie dalinį *Erškėčio* būrio likvidavimą.

1947 11 15 Puziniškių kaime gyvenantis Jonas Lukoševičius pranešė apie partizanus.

Apsupę Balio Rukšėno namus, kareiviai likvidavo:

1. Kaladinską Kazį-*Erškėtį*, Salako vlsč., Želmeniškių kaimo gyventoją.
2. Skunčiką Antaną-*Kaltą*.
3. Čičelį Antaną-*Ūdrą*.
4. Partizaną *Signalą*.

1947 06 11 jie likvidavo 6 Švenčionių apskrities gyventojus.

(Žuvusiųjų pavardės nesutampa su Skunčikaitės pateiktomis pavardėmis.)

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1, Ap. 3, B. 1647

P. 109. 1946 03 24 iš ag. *Berman* ir informatoriaus *Bronskij* gauti duomenys, kad Jurgeliškių kaimo, Daugėliškio vlsč., apylinkėse slapstosi 6 partizanai. Parengta operacija ir 03 24 minėtoje vietoje sunaikinta 4 Skunčiko būrio partizanai, tarp žuvusių vadas Juozas Čepulis-*Strazdas*, paimta 1 rankinis kulkosvaidis, 3 automatai, 1 SVT, 6 granatos ir 500 šovinių.

P. 189. Nr. 0036 iš 1946 05 03: Sužinota, kad nelegaliai gyvenanti būrio vado žmona Skunčikienė palaiko ryšius su banditais ir teikia jiems medikamentus. Į jos aplinką pasiųsta *Šuminytė*, kuri susitiko su Skunčikiene ir palenkė ją išeiti į slaptą susitikimą su mūsų darbuotojais. 03 17 Skunčikienė atėjo į sutartą vietą, kur buvo užverbuota, ji sutiko palenkti vyrą registruotis. Šiame būry jau vyksta profilaktinis darbas, nes iš Skunčiko būrio 1946 04 registravosi 8 banditai.

1948 metų vieną žiemos sekmadienį su draugėmis nuėjom į Daugėliškio bažnyčią. Po mišių žmonės, išėję iš bažnyčios, kalbėjo, kad prie stribyno atvežtas nušautas partizanas. Mes irgi nuėjom pasižiūrėt, manėm, kad gal atpažinsim. Kai nuėjom, pamatėm priešais stribyno langus ant sniego gulintį visiškai nuogą jaunuolį. Jo veidas buvo švarus, nesužalotas, labai gražių bruožų. Tuo metu prie jaunuolio atslinko moteris, atsiklaupė, pabučiavo į veidą, nusisegė apatinį drobinį sijoną ir pridengė juo kūną. Supratom, kad tai jaunuolio motina. Iškart prie jos prisistatė stribas ar enkavedistas, atsistojo šalia išsižergęs, o moteris šliaužiojo keliais aplink, bučiavo jo kerzinius batus ir verkdama maldavo:

– Atiduokit sūnų... Atiduokit mano sūnų...

Enkavedistas pasakė:

– Chorošo, mamaša, prichodi zavtra... (Gerai, motuše, ateik rytoj...).

Vėliau žmonės kalbėjo, kad kitą dieną atėjusi moteris rado tik kraujo klanelį, jos sūnaus nebebuvo, matyt, stribai įmetė jį į kokį seną šulinį ar pakišo po ledu. Man sakė, kad tai buvo jos ketvirtas, paskutinis, sūnus...

1949 metų pavasarį atvažiavo dėdė Viktoras ir sako:

– Kelius valo, kalba, kad žmones veš...

1949 m. kovo 25 d. anksti rytą apsupo tetos namus, ėmė belstis į duris. Dėdė atidarė, suvirto ginkluoti į vidų, prožektoriais šviečia. Aš dar miegojau, pažadino

mane: „Dievuška, vstavai, pojedim! (Mergaite, kelkis, važiuojam)“. Atsikėliau, liepė ruoštis, nurodinėjo ką galima ir ko negalima pasiimti su savimi. Tetos deda į maišus lašinius, miltų, duonos, o aš galvoju: „Negi jos man deda maistą... Negi aš dar gyvensiu? Ar man dar reiks valgyt?“. Mane pasisodino už stalo, aplink apsėdo stribai su kareiviais. Kai išėjom į kiemą, suskaičiavau dvidešimt penkias pastotes, tiek, pasirodo, atvažiavo manęs išvežt. Pilnas kaimas privažiavo, aš galvojau, kad visą kaimą veš, o čia tik mane vieną pasiėmė ir išdardėjo...

Atvežė į Ignaliną, Dieve mano, koks ten vaizdelis... Gyvuliniai vagonai žmonių prikimšti, liepia man pasirinkt vagoną. Žiūriu – vieno vagono tarpdury stovi apsiverkusi gimnazistė Onutė Tijūnėlytė. Jos tėvas Ignalinoje dirbo viršaičiu. Namuose pas juos rado seną močiutę, tai jas abi ir paėmė. Pasakiau, kad lipsiu į šitą vagoną. Tik įlipau, atsidarė vagono durys ir įėjo tas pats kapitonas Bogdanovas. Įėjo ir klausia:

– Skunčikaitė zdės? (Skunčikaitė čia?)

Pasakiau, kad čia. Klausia, ar brolį atvest, ar aš eisiu pas jį. Paprašiau, kad čia atvestų. Žiūriu –atlydi brolį, geležinkelininko uniforma apsirengęs...

Nuvežė mus į Buriatmongoliją, į Čeremchovo rajoną, netoli Baikalo. Iki Irkutsko buvo 80 kilometrų. Netrukus susisiekėm su tėvais, vasaros pabaigoje mus pervežė pas tėvus į Permės sritį. Sibire su broliu Alfuku išbuvome 11 metų, o tėvai – 15, kadangi mus ištrėmė po ketverių metų.

Visam gyvenimui įsiminė brolio Pranuko dar vaikystėje niūniuojama dainelė: „Pats vienas, pats vienas ant žemės šitos, kaip akmuo atskilęs nuo uolos kietos...“ Aš ją ir šiandien dažnai prisimenu, visuomet mintimis grįžtu pas tą šviesiaplaukį jaunuolį, šaltą vidužiemį nušautą, išrengtą ir paguldytą ant sniego priešais Daugėliškio stribyno langus. Toks buvo mūsų gyvenimas...

Pasakoja **ELEONORA SUBAČIŪTĖ – LINKEVIČIENĖ**

Užrašė L. Abarius Ignalinoje
2000 04 14

Gimiau 1929 m. Maksimonių k., Ignalinos vlsč., Švenčionių apskr. (šiuo metu gyvena Ignalinoje). Trumpai papasakosiu apie brolio Broniaus Subačiaus rezistencinę veiklą ir apie rezistencijos laikotarpį Maksimonių apylinkėse.

Kai užėjo rusai, ir prasidėjo pasipriešinimas raudoniesiems okupantams. Broliui Albertui reikėjo eiti į kariuomenę, tad dokumentuose jis save pajaunino. Buvo gimęs 1926 m., dokumentuose – 1927 m. Tuomet jis mokytojavo. Brolis Bronius (g. 1922 m.) irgi nėjo armijon, su draugu Alfonsu Paulioniu pradėjo slapstytis. Besislapstančius juos „geri lietuviai“ įskundė stribams, 1945 03 jie abu žuvo.

Paulionių daržinėje buvo padarytas bunkeris, kuriame slapstydavosi mano brolis Bronius, Bronius Paulavičius, Viktoras Panavas, Jonas Macijauskas, Antanas Macijauskas (ne broliai) ir Alfonsas Paulionis. Paulionių buvo tiktai tas sūnus ir sena motina – Valentina Paulionienė.

Atvažiavo iš ryto į kaimą istrebiteliai ir pradėjo kratyt. Apsupo namą, šaudė šaudė, ieškojo ieškojo ir nieko nesurado. Bet, matyt, buvo pranešta, kad tikrai yra šeši „banditai“ (tuo metu buvo tik Paulionis ir mano brolis Bronius). Jie, matyt, girdėjo, kad ieško ir šaudo, galvojo – gal nesuras ir išvažiuos. Priešintis negalėjo. Paskui ėmė

šaudyti padegamosiomis kulkomis ir padegė daržinę, bet vyrai nepasidavė. Kai sudegė pastatas (ir gretimai stovėjęs kaimyno Justino Matkevičiaus namas), tada kasinėjo ir atrado bunkeryje užtroškusius ir apdegusius.

Nežinau, ar partizanai atsišaudė, ar neatsišaudė – pasakyti negaliu, nežinojom, kas dedasi. Nežinojom, ar jie bunkery, ar miške, kiek jų yra. Mūsų namai buvo toliau – ne greta.

Atėjom, kai baigė degti, ugnis jau buvo prigesusi. Paryčiais pradėjo stribai barškinti į duris. Įėjo keturiese: „Ruoškitės ir eikit su mumis! Banditai nušauti, įtariame, kad vienas – jūsų sūnus!".

Tėvas, mama ir aš nuėjom – jie gulėjo ištraukti iš bunkerio, abu gerokai apdegę. Tėvo skrebas paklausė: „Kuris tavo sūnus? Prisipažink!". Kaip neprisipažinsi, kai visi žino. Tada abu žuvusiuosius ir mus visus išvežė į Ignaliną. Kai mus vežė, buvo dar naktis, mėnesiena. Brolis su Paulioniu viename vežime, mes kitame. Kai tik išvažiavom iš Maksimonių, pušynuose buvę partizanai (gal ten jų bunkerių būta) pradėjo šaudyti į stribus. Šaudė iki pat Vidiškių. Pataikė į vežimą, kur buvo brolis su Paulioniu. Vežimas buvo šiaudais išklotas, tai nuo padegamųjų kulkų šiaudai užsidegė.

Atvežė Ignalinon ir uždarė į tokį kambariuką, mes ten tris dienas prasėdėjom. Niekas neatėjo, niekas durų neatidarė... Tamsu, girdim už sienos: „Ką ten atvežė?". Sako: „Va, žvakelę turim, užsidegsim. Žiūrėk, šitoj sienoj yra skylė prakrapštyta. Jūs mus pamatysite..." Pro skylutę pamatėm ten partizanus galvom subintuotom, kruvinus. Tėvas papasakojo, kad sūnus su draugu žuvo. Jie atsakė: „Kad žuvo – laimingesni. Mums plaukai nurauti, šonkauliai sulaužyti. Mes nei valgę, nei gėrę, pajudėt negalim. Dabar laukiam, kada atidarys duris ir pribaigs mus...".

Šitaip tris dienas prabuvom. Paskui atidarė duris, liepė eit nuovadon, surašė aktą (neprisimenu, ką rašė, bet tėvui reikėjo pasirašyt). Paskui parėjom namo...

Partizanai daugiau pas mus nebevaikščiojo, nes jautė, kad esam sekami. Gal kaiman ir ateidavo, bet visi tylėdavo. Kai brolis slapstėsi, užeidavo tik brolis ir Paulionis. Kai brolis žuvo, savo namuose nenakvodavom, vis pas kaimynus. Stribokai skleisdavo gandus, kad pas mus užeina, bet partizanai mūsų namus aplenkdavo.

Brolis Bronius su Alfonsu buvo užkasti miške prie buvusios gimnazijos (kur dabar estrada įrengta). Mums vienas iš Vidiškių stribitelių slapta pasakė, kad užkasė prie gimnazijos. Prigrasė, kad niekam neišduotume – nušautų jį už tai. Tada mano mama ir Paulionio motina išėjo į Ignaliną. Kovo pabaiga buvo. Eina per miškelį, gal pamatys, kur kapstyta, kur smėliukas kasiotas. Pamatė pakylant didžiausią varnų pulką. Mes ir sakom: „Jeigu negiliai užkasta, tai varnos ir atkapstė pavasarį". Taip ir buvo. Mano brolio veido dalis jau buvo nulesta. Mama nusisegė apatinį sijoną, apvalė juo veidą ir apdengė, sušalusiom žemėm apkasė, kad paukščiai nebelestų. Tada slapta tėvas juos parsivežė. Abudu. Karstai buvo padaryti, kluone po šienu padėti. Prisimenu, kaip juos tvarkė, prausė, rengė, dėjo į karstus, nunešė į Maksimonių kapus ir vienoje duobėje palaidojo. Vėliau nuo mano tetos kapo seną kryžių iškasė ir prie jų kapo pastatė... Šitaip padarė, kad neįtartų, jog naujai palaidota. Samanom, lapais apdėjom – žymės kaip nebūta.

Kai grįžom iš Sibiro, tai paprašėm kaimyno Juozo Skudučio, kad paminkliuką padarytų. Jis padarė akmeninį kryžių, ant kurio iškalė abiejų pavardes ir užrašą „Tragiškai žuvę".

Mano tėvas Viktoras Subačius mirė 1952 m. Sibire. Buvom ištremti 1948 m. Mama Elžbieta grįžo iš Sibiro ir mirė jau gerokai po tremties – prieš dešimt metų.

Juozas Skudutis, taip pat nukentėjęs pokario metais, palaidotas Maksimonių kapinėse.

Kai mano brolis jau buvo žuvęs, gretimame kaime likvidavo bunkerį. Tada žuvo vienas iš Kalvasalio. Maksimonyse žuvo Misiūnas iš Ožionių k. Misiūnai buvo keturi broliai ir visi keturi žuvo. Genė Malinauskaitė dirbo pieninėje (yra išlikęs pastatas), ji pasikvietė pulką partizanų: duos pieno, grietinės, bet pranešė stribokams. Merga buvo ilgo liežuvio. Stribokų atvažiuota ir pasislėpta. Atėjo partizanai, vieni suėjo vidun, o kiti liko lauke. Kurie nėjo vidun, tuos kieme pasitiko skrebai ir pradėjo šaudyti. Nušovė Misiūną, kiti pabėgo. Namas, kuriame jį nušovė, tebestovi, bet niekas jame negyvena. Sibire būdami gavom iš maksimoniečių laišką, kuriame jie parašė, kad po to įvykio miškiniai atėjo ir už išdavystę Genės tėvą nušovė, o Genė bėgo, bet ją verandoj peršovė. Sužeista nubėgo pas kaimynus ir pasislėpė. Vėliau pagijo, ištekėjo už Cicėno (dabar jau mirusi). Jos vyras buvo kilęs iš Vosiulių kaimo, Daugėliškio parapijos. Rimtas, ramus vyras, nesikišo į politiką...

Pasakoja **JONAS KAZĖNAS-*LAZDYNAS***

Užrašė L. Abarius
Bikėnų k. 2001 05 23

Aš, Jonas Kazėnas, esu gimęs 1925 m. Bikėnų kaime, Dūkšto valsčiuje. Kadangi tuo metu priklausėme lenkų okupuotam Vilniaus kraštui, Dūkšto valsčius priklausė Švenčionių apskričiai.

Mano tėvas Vincas Kazėnas, gimęs 1888 m., buvo Lietuvos patriotas, lietuvis kaip ir visi mūsų kaimo gyventojai, kurie netgi sunkiomis lenkų valdžios sąlygomis sugebėjo išlikti patriotais. Nepriklausomybės kovose tėvas buvo savanoris, fronte kovėsi su bolševikais ir lenkais. Kadangi lenkų valdžia buvo jam nepriimtina, tai jis maždaug 1930 m. emigravo – išvažiavo uždarbiauti į Argentiną, grįžo 1939 m., prieš pat Vokietijos – Lenkijos karą.

Su dideliu džiaugsmu tėvelis sutiko Vilniaus krašto grąžinimą Lietuvai, tačiau neilgam. Užėjus bolševikams, tapo dar sunkiau. Mes buvom gana pasiturintys ūkininkai. 1941 m. buvom įrašyti į tremiamų asmenų sąrašą, visgi ištremti mūsų nespėjo, nes užėjo karas.

Kaip jau minėjau, tėvas nemėgo lenkų valdžios ir pačių lenkų. 1944 m. užėjus sovietams, Vaškonių kaimo lenkas Konzelis (Konzelevskis) paskundė, kad Bikėnuose gyvena bolševikų ir lenkų priešas Kazėnas. Tuo metu aš jau buvau paimtas kariuomenėn. 1944 07 23 į mūsų namus atėjo NKVD kareiviai. Visą šeimą suklupdė ant žemės, „padarė kratą", išsinešė jiems reikalingiausius daiktus ir išsivarė tėvą. Kur varėsi, kokiu tikslu varėsi –niekas to tada nežinojo. Pasirodo, nuvedė miškan, paguldė ant žemės, pervažiavo sunkvežimiu, bet tėvas liko gyvas, tada pribaigdami nušovė.

Tėvelį enkavedistai išsivedė 1944 07 23, jo kūno ilgai neradom, tik po trijų mėnesių 1944 m. pirmomis spalio dienomis grybautojai miške atrado jo palaikus. Kaimynai padarė karstą, o kunigas Skardinskas palydėjo į Bikėnų kaimo kapinaites (ten laidodavo žmones iš Bikėnų ir Beržininkų kaimų). Parapijos metrikų knygoje yra

kunigo Skardinsko įrašas, liudijantis, kad 1944 10 03 palaidotas nukankintas Vincas Kazėnas.

Tuo metu aš tarnavau sovietinėje kariuomenėje. Iš mūsų krašto kilęs toks Šarka pasakė, kad nužudytas mano tėvas. Tada aš su ginklu dezertyravau ir, sugrįžęs savan kraštan, pradėjau slapstytis.

Namuose klėtelėje dar karo metu buvo padaryta slėptuvė, kad kareiviai neišgrobstytų grūdų, lašinių, netoli namų buvo iškastas apkasas. Šitai įrengėme dar tėvui esant gyvam. Man pabėgus iš kariuomenės, tos slėptuvės labai pravertė, nes netrukus kaimynas atvedė enkavedistus manęs ieškoti. Buvau pasislėpęs, tad jie manęs nerado.

Netrukus susibūrė tokių pat kaip aš būrelis: Stasys Čepulis, Mečislovas Jakutis iš Kalviškių, Jurgis Adarta (jis pogrindyje buvo labai trumpai), Julius Čižius iš mūsų kaimo. Buvau ginkluotas, kiti taip pat įsigijo ginklus ir pradėjom partizanauti. Mūsų būrelio vadas buvo Leonardas Misiūnas-*Ąžuolas* iš Antakmenės kaimo. Partizanaujant ne ką teko nuveikti, ne vieną kartą buvom apšaudyti. Veikėme Dūkšto, Rimšės valsčių teritorijoje.

Partizanavau apie metus laiko. Paskui Kazys Kaladinskas-*Erškėtis*, matydamas, kad pergalės gali tekti laukti labai ilgai, patarė legalizuotis. Buvom jauni, pabėgę iš kariuomenės, nespėję niekur plačiau pasireikšti, nesusitepę rankų krauju, todėl mums buvo paprasčiau. Be to, vadas patarė: kai būsime legalūs, galėsime jiems padėti ryšininkaudami. Partizanų giminės ir kiti artimieji buvo išvežami tremtin, vis sunkiau darėsi su maistu, tad ir čia reikėjo pagalbos.

Išėjome visi iš būrio ir apsigyvenome legaliai. Saugumas kvietė į „pokalbius", bet aš neišsidaviau, kad esu partizanavęs, tiesiog sakiau, kad slapsčiausi aplink namus.

Ryšiai su partizanais nutrūko, bet neilgam, netrukus pradėjo užeidinėti, prašyti vienos ar kitos paslaugos. 1948 m. pas mane atėjo kuopos vadas Pranas Račinskas-*Žaibas* iš Geibų kaimo. Pradėjo aiškinti, kad reikalingi šiame krašte ryšininkai bei kiti patikimi žmonės, kurie galėtų vykdyti partizanų pavedimus Rimšės ir Dūkšto valsčiuose. Kraštas buvo „sunkus", tarp gyventojų daug lenkų, daug nepatikimų. Taigi užduotis buvo nelengva, bet aš pasakiau, kad galiu padėti.

Tada Račinskas mano namuose mane prisaikdino. Nors jis tuomet buvo ne vienas, kalbėjomės akis į akį tiktai mudu.

Tapau ryšininku, o nuo 1949 m. ryšininkų Nėrio OS (organizacinio sektoriaus) vadu, slapyvardžiu *Lazdynas*. Teko ne vieną kartą būti pavojuje, gabenti partizanų spaudą.

Mano sesers vyras Vaitkevičius dirbo eiguliu prie Rimšės, o paskui buvo perkeltas į Ramygalą (prie Panevėžio). Būdamas šiame krašte, jisai man daug kuo padėjo, bet jo darbas tapo pavojingas. Kadangi dirbo girininku, o tokie arba turėdavo sutarti su partizanais ir būti jiems lojalūs, arba atsidurdavo po velėna.

Svainis Vaitkevičius, tapęs girininku, pakliuvo partizanų rankosna. Šie ėmė kalbėti, kad jis bus baudžiamas, tuomet ir pasisakė, kad pats esąs beveik partizanas. Ramygalos partizanų vadas liepė įrodyti savo žodžių teisingumą. Gavau iš Vaitkevičiaus žinią, kad turiu atvežti mūsų vado *Žaibo* paliudijimą. Nuvykau į Švenčionėlius ir siauruku išvažiavau į Panevėžį, iš ten – į Ramygalą. Kai atvežiau *Žaibo* raštą, vadas mane paklausinėjo ir pakvietė „ant alaus". Suradau didelį partizanų būrį – gal 80 žmonių, didelę statinę alaus (pamenu, kad virtas iš cukrinių runkelių). Prigėrėm su

Vaitkevičium to alaus, net bloga buvo paskui. Kaip vėliau girdėjau, tas vadas buvo *Žaliasis Velnias*.

R. K. p a s t a b a: Jonas Kazėnas arba klysta nurodydamas vietovę, kurioje jam teko lankytis, arba partizanų vadą, kadangi Ramygalos apylinkėse *Žaliasis Velnias* nepartizanavo, tai buvo Vyčio apygardos teritorija, kuriai iki 1948 05 14 vadovavo Danielius Vaitelis-*Briedis*, o Jonas Misiūnas-*Žaliasis Velnias* vadovavo Didžiosios Kovos apygardai iki 1946 08 14.

Išleisdamas vadas davė man mažutį paketėlį su spauda. Nedidelis buvo paketėlis – tik keli lapeliai, tad įdėjau juos po vidpadžiu ir tokiu būdu jie pasiekė mūsų partizanus.

Ryšininkaujant teko nemažai rizikuoti, reikėjo žmonių, be kurių pagalbos nebūčiau išsivertęs. Vadas *Žaibas* davė mums užduotį, kad surašytume Rimšės valsčiaus skrebus ir nupieštume jų namų planus, kad reikalui esant galėtų juos likviduoti. Reikėjo pažymėti, kur namai yra, kaip jie išsidėstę, kaip į juos patekti, kurioje pusėje durys, langai ir t.t. Čia reikėjo pagalbos, nes man, ne vietiniam, Rimšėje vaikščioti aplink namus būtų buvę pavojinga. Labai padėjo Rimšės mokytojai Daugelė, Vaitkevičius ir Rūkštelė. Jie nupiešė stribų namų planus, kuriuos pristačiau *Žaibui*. Tačiau, kiek prisimenu, pulti stribų namų partizanams neteko.

Dar man padėjo Mečislovas Jakutis-*Eglaitis* iš Kalviškių kaimo – Pakrantės OS apylinkės vadas. Aš tuo metu buvau Nėrio rajono vadu, tad reikėjo keistis pranešimais, perduoti juos partizanams, išplatinti gautus iš partizanų. Prie kelio iš Bikėnų į Beržininkus yra ąžuolas, po juo užkasėm dėžutę nuo „Maksimo" kulkosvaidžio, į kurią dėdavom korespondenciją. Tą vietą žinojau tik aš, *Lazdynas*, ir Mečys Jakutis-*Eglaitis*. Tai buvo ryšio tarp Nėrio rajono ir Pakrantės OS apylinkės punktas.

Ryšininkavimas baigėsi 1951 m., kai nebeliko partizanų. *Žaibas* dar buvo kelis kartus pas mane užėjęs, tarėsi dėl vietos žiemojimui, tačiau taip ir liko nesutarta. Mat arti mūsų eina kelias – tai gan saugu, nebūtume įtarti, bet būtų sunkumų atsitraukiant. Taigi šita vieta jiems netiko.

1951 m. gavau paskutinius dokumentus. Tada Stasys Čepulis jau buvo išvežtas Sibiran, pasitikėjau doru žmogumi iš Rojaus kaimo – tokiu Apanavičium. Vyras buvo stambus, aukštaūgis ir protingas, mokėjo kelias kalbas, tačiau buvo perdaug patiklus. Atsitiko taip, kad aš daviau Apanavičiui paskaityti partizanišką laikraštėlį, o jis jį perskaitė kaimynui (tokiam Kudriašovui). Kaip galima rusu pasitikėt? Kudriašovas Apanavičių išdavė. Tuomet iš tremties grąžino ir teisė Stasį Čepulį. Abiems davė po 15 metų, bet manęs jie neišdavė – nė vienas.

Suėmus Čepulį, surinkau visus partizanų dokumentus ir, sudėjęs į butelį, užkasiau netoli namų. Butelį tėvas buvo parvežęs iš Argentinos. Sudėjau į jį visus dokumentus, gerai užsukau ir užsmalavau kamštį. Orientyras buvo alksniukas ir apkasėlis. Tame apkasėlyje aš jį ir užkasiau. Atkūrus Nepriklausomybę, kartu su žentu nuėjom į tą vietą ir radom butelį su dokumentais.

Per tuos žiaurius metus nuveikėm didelį darbą. Pamenu, teko mums nešioti įspėjamuosius raštus stribams ir kolonistams. Netoli mūsų gyveno toksai skrebas Popovas, tai jam net du kartus nešiau „mirties nuosprendį". Stribas trečio nelaukė, išsinešdino iš mūsų krašto ir net iš Lietuvos į Gorkį, kur beje išsinešdino ir tokiu pat būdu mūsų išvaryti skrebai Šeriakovai. Taip pat išvarėm į mūsų kraštą čia atkeltus rusų „biežancus", kurie, tiesa, mums nieko blogo nedarė, tačiau Lietuvai ir jos ateičiai jie nieko gero ir nežadėjo...

Manau, kad mūsų darbas veltui nenuėjo.

Su manim rezistencinėje veikloje dalyvavo Leonardas Misiūnas-*Ąžuolas*, Dūkšto ir Rimšės valsčiuose veikusio būrio vadas, kilęs iš Antakmenės kaimo. Jo būryje buvo 5 – 7 partizanai. Jurgis Adarta, to paties būrio partizanas, 1944 m. dezertyravo iš sovietinės kariuomenės, įstojo į *Ąžuolo* būrį, 1946 metų vasarą legalizavosi. Stasys Čepulis, 1944 m. dezertyravo iš kariuomenės, iki 1946 m. partizanavo *Ąžuolo* būryje. Gyvena Vilniuje. Jurgis Čižius, 1944–1945 m. dezertyravo iš rusų kariuomenės, iki 1946 m. partizanavo *Ąžuolo* būryje, vėliau legalizavosi.

GINUČIŲ – ŠILINIŠKĖS – STROKINIŲ APYLINKIŲ PARTIZANAI

Paruošė L. Abarius
2004 m. Visaginas

Ginučių ir Šiliniškės krašte partizanai kūrėsi nuo pat pirmųjų sovietinės okupacijos mėnesių. Dar 1941m. čia aktyviai veikė sukilėliai, persekioję į rytus bėgančius raudonarmiečius.

Partizaninis pasipriešinimas okupacijai šiose apylinkėse buvo visuotinis. Ginkluotą pasipriešinimą organizavo Jonas Gimžauskas-*Beržas*, *Karosas*, jau 1944 m. subūręs dvidešimties partizanų būrį. Ginučių apylinkėse 1945 m. birželio 15 – 20 d. įvyko Rytų Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas, čia Vincas Gumauskas-*Gailius* įkūrė Geležinio Vilko rinktinės štabą.

Slapstėsi nuo mobilizacijos beveik visi suaugę Šiliniškės vyrai, kartu su ginutiškiais turėjo bunkerį toliau nuo namų, netoli Puziniškio. 1944 m. gruodžio 12 dieną, ieškodama partizanų, NKVD kariuomenė Šiliniškėje dūmais paleido Kristupo Valiuko, Vlado Gaižučio, Juozo Kindurio, Silvos Žigo, Juozo Gaižučio sodybas. Paliko tik malūnininko Valiuko trobesius, mat jis, kareivių atvestas, atpažino nušautus kaimynus. Tuo metu nušovė Kazio Gaižučio sūnus Juozą ir Adolfą, Vlado Gaižučio sūnų Bernardą.

Kitą dieną, šukuodami miškus, rusai pasuko Puziniškio link, bet iki bunkerio nepriėję grįžo atgal. Netrukus po kaimo sudeginimo ir kariuomenės siautimų Šiliniškės vyrai registravosi – reikėjo atstatyti sudegintus namus.

Pasiryžusius tęsti kovą partizanus Piliakalnio apylinkėse suvienijo Vietinės rinktinės kovotojas Vincas Žilėnas-*Zubras* iš Skroblaus kaimo. Vadas išaugo gausioje šeimoje, dar vaikystėje liko be tėvo keli pametiniai broliai. Buvo labai smarkūs, todėl iš mažumės Žilėniukams kaimynai prilipdė „Grizų" pravardę. Per karą prisirinko daug ginklų, kuriais apginkluodavo stojančius į būrį partizanus. Būrio ryšininkė buvo Vinco Žilėno sesuo Julija-*Lietuvaitė*.

1945 m. balandžio – gegužės mėnesiais Jonas Gimžauskas būrį padalino. Dalis liko su juo, o Balys Žilėnas-*Naras* su keletu vyrų nuėjo į Šiliniškės apylinkes. Netrukus susidarė apie 20 partizanų grupė, daugiausia ginutiškių vyrų, nes Vyžiai, Ripelėlaukis (Bubuliai), Kirdeikiai turėjo savo būrius.

Balys Žilėnas-*Naras* ginutiškiams vadovavo labai trumpai, 1945 m. gegužės mėnesį vadovavimą perdavė leitenantui Vincui Gumauskui-*Gailiui*.

Gailius, įsisąmonindamas poreikį vienytis, birželio mėnesį netoli Ginučių sušaukė Rytų Lietuvos partizanų vadovybės suvažiavimą, ketino įkurti Geležinio Vilko rinktinę, kvietė organizuotis. Į susitikimą atvyko Tauragnų – Kuktiškių partizanų

vadai: Laisvės būrio vadas Alfonsas Daunys-*Šriubas* (*Jovaras*, *Lizdeika*), būrių vadai J. Žilėnas-*Stuobrys*, Vytautas Vadišius-*Avilys*, Balys Pelėda-*Zubrys*, kuopos vadas Jonas Deveikis-*Lakūnas*, „Skrajojančio būrio" atstovai bei *Žaliojo Velnio* įgaliotinė *Miglovara*. Susitikimas įvyko prie Almajo ežero (Paalmajėje). Vincas Gumauskas-*Gailius* (*Salva*) pasiūlė organizuoti apygardą, o kol vyks jungimasis, sudaryti batalioną, sujungiant esamus partizanų būrius. Jau tada jis toliaregiškai pastebėjo, jog greitai permainų laukti neverta, pasiūlė mažinti būrius, jaunimui leisti legalizuotis, nes greitai prasidėsiąs naujas puolimas.

Kai kas pasinaudojo tuo pasiūlymu, su *Gailiumi* liko tik 17 partizanų. Jis neklydo: netrukus nuo Kirdeikių ir Saldutiškio pasipylė kariuomenė. V. Gumauskas dar kartą kreipėsi į partizanus: „Kurie silpnesni, dvejojat – eikit į namus, o kas liekate su manim, einate kaip į mirtį". Su *Gailiumi* pasiliko 12 partizanų. Jausdami, kad mišką šukuojant bunkeryje likti nesaugu, visa grupė pasislėpė Ginučių malūno rūsiuose ir išbuvo apie tris paras, kol baigėsi siautimai.

Vieniems valymams pasibaigus, sekė kiti, dar žiauresni. Plačiu ruožu nuo Kirdeikių pusės plūstelėjo kariuomenė – tai NKVD pulkai, persekiodami atsitraukiančius Daugailių krašto partizanus, šukavo miškus. Persekiodami ginutiškius, vieną partizaną sužeidė, kuris vėliau mirė bunkeryje ties Šiliniške. Peršovė leitenantą *Gailių*, bet tvirtas vyras, perplaukęs ežerą, sugrįžo pas savuosius.

Antrą kartą *Gailiaus* būrio partizanus kariuomenė užklupo birželio 29 dieną. Išgirdęs šaudymus, V. Gumauskas pasiuntė žvalgybon Vincą Maciulevičių-*Samtį* ir partizaną *Šarūną*. Sugrįžę vyrai pasakė, kad miškuose pilna kariuomenės. Nuspręsta įsitvirtinti ir ruoštis žiedinei gynybai, bet po kelių valandų, paaiškėjus tikriems siautimo mastams, tapo aišku, kad priešintis beprasmiška. *Gailius* davė įsakymą skirstytis ir slapstytis nedidelėmis grupėmis. *Naras* su draugais atsitraukė į pelkes tarp Stripeikių ir Strokinių kaimų ir laimingai pralaukė siautimus, o *Gailius* su keletu partizanų įsirengė stovyklą už 2 km nuo senojo bunkerio.

Netrukus per Buivydį *Narą* pasiekė liūdna žinia – liepos 6 d., užklupti kariuomenės, krito *Šarūnas,* Vaišnoras-*Lingė* ir organizatorius Vincas Gumauskas-*Gailius*. Prie Paalmajės kaimo žuvo vadas Vincas Žilėnas-*Zubras*. Priešų prispaustas prie Almajo ežero, atsišaudė, bet paskutinį šovinį pasiliko sau.

Atėjusi pas *Gailių,* ryšininkė Janina Grumbinaitė (Jasinevičienė)-*Rūtelė* išsigelbėjo persirengusi piemens rūbais. *Gailiui* žuvus, jau rengėsi išvažiuoti pas vyrą į Vilnių, bet reikėjo perduoti pas ryšininkus paliktą spausdinimo mašinėlę. Nuėjo į *Tarzano* būrį ir 1945 07 13 žuvo Mikuliškių pievose su Mykolu Palepšiu-*Tarzanu*. Po šių netekčių ginutiškių būrys pradėjo byrėti – vieni nuėjo legalizuotis, kiti – slapstytis, o pasiryžusius tęsti kovą suvienijo Balys Žilėnas-*Naras*.

Ginučių partizanų gretas smarkiai retino areštai. 1945 m. liepos mėnesį už dalyvavimą rezistencinėje veikloje suimtas Fortūnatas Ivanauskas-*Robertas*, pakliuvo peršautais plaučiais Vytautas Pumputis-*Kepurė*, saugumas vyniote vyniojo visą pasipriešinimo kamuolį (F. Ivanausko-*Roberto* manymu, apie jį prasitarė tardomas Povilas Paukštė, tai patvirtinančių archyvinių duomenų nėra). Visgi skaudžiausiai palietė 1945 metų gruodžio areštai. Tuomet suimti Kazys Rūkas, Vincas Pumputis-*Kuntaplis*, Mykolas Rūkas, Antanas Tijūnėlis.

Po *Gailiaus* žūties vadovauti ėmėsi Albertas Dūdėnas-*Daučius* (*Dučė*, *Doič*), sudaręs iš pasiryžusių priešintis nedidelį būrį, atsitraukė į Strokinių apylinkes. Ten laimingai praleidęs pusę žiemos, 1946 02 01 netoli Strokinių suimtas (buvo pratęs nešiotis trum-

pą ginklą, tad neturėjo galimybių rimčiau pasipriešinti). Archyvuose nurodoma, kad naktį 1946 02 02 Saldutiškio areštinėje suimtasis A. Dūdėnas pasikorė.

1946 m. Balio Žilėno būrys buvo pavaldus *Vaidilai*-Povilui Butrimui, jo pavedimu organizavo partizanų rėmėjus, palaikė ryšį su Kirdeikių krašte besilaikiusiu apygardos štabo nariu, „Aukštaičių kovos" redaktoriumi Pranu Ivoniu-*Saku* (*Klajūnu*). Minimu laikotarpiu *Naro* grupės ryšininkėmis buvo Ona Pumputytė, dviejų partizanų sesė Zosė Trinkūnaitė-*Šešupė* ir kitos merginos.

Tačiau sunkėjančios partizanavimo sąlygos atsiliepė kovinei dvasiai. Gruodžio 22 dieną ketvertas *Naro* būrio partizanų pasikvietė deryboms Saldutiškio skrebų viršininką Vaičiulį, mat jau galvota apie namus, šeimas. Viršininkui garantavus saugumą, gruodžio 23 d. legalizavosi Kajetonas ir Antanas Trinkūnai, Petras Čipinys ir Juozas Stundžia.

Kūčių vakare stribai Alžutėnuose užklupo vakarienės atėjusius Mykolą ir Kazimierą Balčiūnus. Šunims pradėjus loti, partizanai, pastebėję pavojų, pradėjo trauktis, bet persekiojant nukautas grupės vadas Kazys Balčiūnas-*Perkūnas*. MGB rašė, kad duomenys apie brolių Balčiūnų ketinimą kūčiauti namuose gauti gruodžio 10 d. ištardžius Paukštienę ir Juozą Pumputį, o gruodžio 18 d. šią informaciją patvirtino agentas *Šilas*. Be vado likę netrukus legalizavosi Mykolas Balčiūnas-*Titnagas*, Vladas Leleiva ir Justinas Kuliešius-*Paleckis*. Stribams siaučiant, išgyventi žiemą pasirodė pernelyg sunku.

1946 – 1947 m. žiema *Naro* grupei buvo lemtinga. Vasario 2 d. Strokiniuose pas Blažius kariuomenė užklupo atėjusį pasimatyti su motina Balį Žilėną ir Alfonsą Ruzgų. Abu vyrai neturėjo su savimi ginklų, taigi negalėjo pasipriešinti. Suimtam B. Žilėnui iškvosti buvo siunčiama vidaus agentūra, sudaryti detalūs tardymo planai – *Naras* laikėsi tvirtai. Jį pavyko iškvosti tik gegužės mėnesį, kai buvo suimtas *Juodalksnis*, tačiau tuo metu *Vaidila* jau buvo žuvęs, o *Sakas* nuolat keitė slėptuves – išmuštos iš *Naro* žinios čekistams jau nebuvo naudingos.

1948 m. vasario 2 d. posėdžiavęs LSSR MVD pasienio kariuomenės karo prokuroro pavaduotojas justicijos majoras Karmanov pasiūlė Baliui Žilėnui, Antanui Maciulevičiui iš Strokinių k. ir Alfonsui Ruzgui skirti po 20 metų lagerių, o ryšininkams-rėmėjams Kazimierui Blažiui, Veronikai Žilėnienei, Genovaitei Šimkūnaitei, Juozui Šimkūnui – po 10 metų lagerių.

Bene ilgiausiai ryšių su pogrindžiu nenutraukė vado *Zubro* sesuo Julė Žilėnaitė-*Lietuvaitė*, buvusi asmenine Juozo Bulkos-*Skrajūno* (nuo 1951 m. MGB agento *Bimbos*) ryšininke ir patikėtine. Iki 1954 m. jo reikalais vykdavo į Vilnių, Švenčionių rajoną, per *Bimbą* vykdė saugumiečių užduotis. Tikriausiai buvo naudojama „tamsoje", nes Juozu Bulka tuo metu dar daug kas pasitikėjo. 1954 m. legalizavus *Skrajūną*, J. Žilėnaitė išvyko į Švenčionių rajoną, ištekėjo, o apie 1963 m. tragiškai žuvo.

Šiame krašte pasipriešinimas 1944 – 1946 m. buvo tiek persipynęs su įvairaus pavaldumo štabais, kad tam derėtų skirti išsamesnę studiją. Liko neaptarta ir kitų šio krašto kovotojų veikla: Prano Bilaišio iš Strokinių, Povilo Stundžios iš Daunorių, Antano Mačiulio iš Strokinių ir kitų neįvardintų laisvės kovotojų.

VYŽIŲ PARTIZANAI – *KADUGIO* BŪRYS

1944 metų rudenį bendram pasipriešinimui apsijungė Vyžių, Ripelėlaukio, Skroblų ir kitų aplinkinių kaimų vyrai. Tai buvo būrių kūrimosi laikas, pati partizanavi-

mo pradžia. Susirinko apie 40 ginkluotų vyrų, šalia Skroblaus upelio išsikasė bunkerius – rengėsi kartu praleisti žiemą.

Vėlyvą rudenį vienas įvykis labai paveikė tolimesnę rezistencinių jėgų organizaciją: naktį skrebai sugavo grįžtantį iš namų Antaną Žilėną iš Skroblų (Mikuliškių) kaimo. Nors buvo ginkluotas automatu ir pistoletu, bet nespėjo pasipriešinti, nes stribai jį užklupo išeinantį iš trobos ir, užlaužę rankas, nuginklavo. Žiniai pasiekus partizanus, nuspręsta užpulti vežimą ir atimti suimtąjį. Eidami į pasalą, Vladas Strazdas ir Bronius Navikas susišaudė su kareiviais – ryšininkais. Miškinius kulkosvaidžių ugnim palaikė kiti partizanai, tad ryšininkai turėjo bėgti. Per susišaudymą žuvo vienas kareivis, tačiau žlugo ruoštos pasalos – galima buvo tikėtis siautimų.

Antanui Žilėnui įkliuvus, nutarta skirstytis, nes bijota išdavystės. Nors suimtasis nieko neišdavė, tačiau tas įvykis labai smarkiai paveikė rezistencinių jėgų pasiskirstymą apylinkėse: partizanai išsiskirstė pagal gyvenamąsias vietas – šitaip susikūrė Jono Šimkūno-*Kadugio* (Vyžių būrys), Mykolo Palepšio-*Tarzano* (Bubulių – Ripelėlaukio būrys) ir iš dalies Broniaus Ivanausko-*Pavietriaus* (Sėlos kaimo apylinkių) būriai. Šie nedideli būreliai, jungę nuo 9 iki 15 partizanų, veikę 1944 – 1946 m., taip ir nespėjo įsilieti į centralizuotą partizaninį sąjūdį.

Artimiausi veikimo rajonu *Erškėčio* būrio partizanams buvo Vyžių kaimo partizanų *Kadugio* būrys. Jam vadovavo Jonas Šimkūnas-*Kadugys* iš Vyžių kaimo. 1944 – 1945 m. būryje partizanavo Jonas Musteikis-*Strausas*, Juozas Savickas-*Ridikas*, Antanas Musteikis (Jono brolis), broliai Vincas ir Bronius Navikai, broliai Jonas ir Alfonsas Lazauskai, Vladas Biveinis, Vladas Tumėnas, Jonas Meidus ir jo brolis Vladas – visi iš Vyžių kaimo ar jo apylinkių. Organizacinio vieneto prasme jo negalima pavadinti būriu, nes vieniems vyrams ateinant, kitiems pasitraukiant, būryje niekuomet nebuvo daugiau kaip 9 partizanų.

Vadas J. Šimkūnas – Lietuvos kariuomenės liktinis puskarininkis – 1941 metų birželio mėnesį šiose apylinkėse organizavo partizanų būrį ir, užtvėrę kelią bėgantiems į rytus sovietų talkininkams, gaudė bėgančius rusų kareivius. 1944 m. buvo paimtas sovietų į kariuomenę, bet pabėgo ir gimtose apylinkėse antrąsyk organizavo pasipriešinimą. 1944 m. išsiskirsčius Skroblų būriui, apsigyveno aplink Vyžius, Vaišnoriškę, Gervėčius. Atsiskyrus nuo Bubulių ir Skroblų vyrų, išsikasė 6 slėptuves, bet žiemos pradžia pakoregavo planus. Gruodžio mėnesį būrys pasidalino į dvi grupes. Pirmoji grupė su vadu Jonu Šimkūnu-*Kadugiu* nuėjo į Želmeniškę pas Juozą Rūką ir su juo drauge peržiemojo. Antrajai grupei žiema praėjo neramiai: įkliuvę į stribų siautimą, apleido savo kraštą, nuėjo Antalksnėn pas Biveinius. Ten neilgai pabuvo, teko išeit. Gyvent nebuvo kur, žiema speiguota ir gili, aplink siautimai. Tuomet Čičelis iš Vaišniūnų k. parodė bunkerį prie Meironių. Nors jis buvo žinomas stribams, tačiau, neturėdami kitos išeities, apsigyveno ir laimingai peržiemojo. Tuo tarpu kaimynystėje, Strazdų kaimo pamiškėje, 1945 metų vasario mėnesį žuvo Vladas Ivanauskas iš Strazdų kaimo. Drauge su juo buvęs Vladas Strazdas metė granatą ir, pasinaudodamas sumaištimi, pasitraukė.

Pavasariui atėjus, Vyžių partizanai vėl susirinko į būrį. Aktyvios veiklos nevykdė, todėl ilgesnį laiką nepakliuvo į baudėjų akiratį. Vasarą, palikęs savuosius, išėjo registruotis Jonas Šimkūnas-*Kadugys*. Nujausdamas, kad gali būti suimtas, kaip grupės vadas registravosi ne Utenoje, bet Zarasuose (Vyžiai priklausė Utenos apskrities Tauragnų valsčiui). Šitaip išvengęs tardymų ir arešto, išvyko Panevėžin, toliau nuo

saugumiečių akių. Likę aštuoniese, vasarojo netoli Baltelės, Gervėčių, kelis kartus susišaudė su istrebiteliais. 1945 metų spalio 17-18 dienomis, kariuomenei šukuojant Ažvinčių miškus, ties Baltele žuvo Vladas Biveinis ir Vladas Tumėnas. Jų kūnus stribai nusivežė į Salaką, palaidojimo vieta iki šiol nežinoma.

Po šių netekčių būrys pakriko. Miškiniams išėjus registruotis, pogrindyje liko tik broliai Jonas ir Vladas Meidūs. Vladas buvo trumpam prisidėjęs prie *Mingailos* kuopos, bet greitai atsiskyrė ir registravosi. Vyresnio amžiaus Jonas prie būrių nesidėjo, gyveno savo sodyboje įrengtame bunkeryje. 1946 m. įkliuvo be ginklo, tris mėnesius buvo kalintas Švenčionyse, Zarasuose ir Utenoje. Neturint tikrų įkalčių, bylos jam nesudarė ir paleido. Kolchozams susikūrus, išėjo dirbti į miškų ūkį ir 25 metus dirbo sakintoju. Šiuo metu gyvena gimtinėje, Vyžių kaime.

Nebelikus vietinių partizanų, į Vyžių apylinkes atėjo nuo „Skrajojančio būrio" atlikęs Juozas Stanevičius (Stanėnas)-*Lizdeika*, *Aukštaitis* iš Makninlaukio kaimo, Ignalinos valsčiaus (žuvo 1951 03 22) ir Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalas* iš Šeimaties (suimtas 1953 m.). Abu nelikdavo su eršketėnais, mėgo gyventi „su komfortu" – pas žmones. Gerbdami tokį jų apsisprendimą, Kazys Kaladinskas, o vėliau ir P. Račinskas-*Žaibas* pripažino juos kaip *Kadugio* būrį. *Žaibas*, dėdamas viltis sukurti stiprią rezervistų bazę, būrį reorganizavo į *Kadugio* kuopą, paskirdamas vadu V. Mikalaičiuką. Deja, nei *Sakalas*, nei vėliau jo vietoje paskirtas vadu *Lizdeika* čia veiklos nevykdė – daugiau vadovavosi savo nuovoka nei vadovybės įsakymais, todėl 1949 m. Lokio rinktinės vado įsakymu *Kadugio* kuopa panaikinta.

RIPELĖLAUKIO (BUBULIŲ) BŪRYS

Būrys susikūrė 1944 metų rudenį, daugiausia iš Ripelėlaukio (Bubulių) kaimo (dabar Ignalinos r., Linkmenų apyl.) vyrų. Būrio vadas *Tarzanas*-Mykolas Palepšis iš Skroblų II (Mikuliškės) kaimo. Eiliniai partizanai buvo Juozas ir Julius Palepšiai (Mykolo broliai) iš Ripelėlaukio, Juozas ir Albertas Tijūnėliai, Juozas Aidukas su broliu Bronium – visi iš Ripelėlaukio kaimo, Kazys Papirtis-*Čipra* (kilęs iš Tauragnų, gyveno Ripelėlaukyje), Pranas Kurpė-*Abeščikas* iš Pabiržių, Petras Paukštė iš Paalmajės kaimo. Taip pat Antanas Tijūnėlis, Albinas Gaižutis, Jeronimas Gaižutis iš Beržaragio, Augustinas Gaižutis iš Šiliniškės, Antanas Žilėnas, Kazys Rūkas iš Ginučių.

Žiemai artėjant, būrys atėjo į Ripelėlaukio kaimo pakraštyje (vadinamą Pabaluose) gyvenančios Rozalijos Lisauskienės namus. Vyrai paprašė leidimo kasti bunkerį Lisauskų žemėje: vieta patogi – šalia ežeras ir miškas, kaimo pakraštys, be to, nuo mobilizacijos slapstėsi du R. Lisauskienės sūnūs – Algirdas ir Bronius, broliai Bernardas ir Marijonas Čeponiai (kilę iš Ignalinos). Iš Baltelės lentpjūvės atsivežė pabėgių – norėta įrengti patikimą ir tvirtą bunkerį. Neužbaigus darbų per vieną naktį, bunkerį pastebėjo pro šalį važiavusios Šeimaties kaime gyvenusių rusų žmonos, todėl partizanai nerizikavo čia pasilikti ir pasitraukė į Pliaušės mišką. Ten, šalia Pliaušės upelio, pasistatė tvirtą žieminį bunkerį. Broliai Algirdas ir Bronius Lisauskai liko namuose (turėjo slėptuvę), prie partizanų prisijungė tik Marijonas Čeponis. Būryje vyrams gyventi atrodė įdomiau.

Daugelis *Tarzano* būrio vyrų jau buvo patyrę karo reikaluose, buvę šauliai, tarnavę Lietuvos kariuomenėje. Antanas Žilėnas ir Jonas Palepšis (*Tarzano* brolis, gyvenęs Vaišnoriškėje ir priklausęs kitam partizanų koviniam vienetui) tarnavo vokiečių kariuomenėje ir 1942 – 1943 m. kovėsi prie Stalingrado, buvo šilto ir šalto matę vyrai.

Vadas Mykolas Palepšis-*Tarzanas*, g.1915 m., buvo kilęs iš didelės šeimos. Motina Joana Palepšienė dvejose santuokose pagimdė trylika vaikų, pilnametystės sulaukė aštuoni. Visi keturi sūnūs pokario metais ilgiau ar trumpiau partizanavo. Žemės turėjo nemažai – 50 ha, tačiau pirmasis vyras Žilėnas ūkį praskolino, po jo mirties našlei liko tik 17 ha. Nepriklausomybės metais Mykolas Palepšis tarnavo husarų pulke Kaune. 1940 m. jį reorganizavus į „liaudies kariuomenę“, bolševikai jį paskyrė politruku – pasitikėjo „proletariška kilme“. Per spalio revoliucijos šventes kažkuriam iš kareivių išniekinus „vadų“ portretą, M. Palepšis suimtas, nuteistas 8 metus kalėti. 1941 metų birželio mėnesį jį su kitais suimtaisiais iš Marijampolės kalėjimo išlaisvino sukilėliai.

1945 metų kovo mėnesį būryje buvo 20 vyrų, gegužės pabaigoje-birželio pradžioje – 30 partizanų. Formaliai būrys į skyrius nebuvo suskirstytas, tačiau, esant reikalui ar iškilus pavojui, dalindavosi į du skyrius. Būrys turėjo 4 arklius, radijo imtuvą. Mykolas Palepšis atsinešė 3 automatus, 2 šautuvus ir rankinį kulkosvaidį, kiti taip pat prisidėjo ginklais.

Tarzano būrio ryšininkės buvo vado sesuo Marytė Palepšytė iš Skroblų, Kazio Papirčio sesuo Jadvyga Papirtytė-*Ramunėlė*. Ji, 1946-1947 m. dirbdama Vilniuje, padėjo partizanams įsigyti fiktyvius dokumentus, šešiolikai asmenų pagamino gimimo liudijimus. Janina Grumbinaitė-*Rūta*, gyvenusi Vilniuje, atvažiuodama tėviškėn pristatydavo partizanams tvarsliavą, vaistus, atveždavo paketus ir net ginklus. Ryšininkaudama suartėjo su Mykolu Palepšiu, Janina vis daugiau laiko praleisdavo tėviškėje, užimdavo partizanų reikalais.

Būrys turėjo kelis bunkerius. Didysis *Tarzano* bunkeris buvo įrengtas Paupės miške, prie Papliaušio kaimo, iki pat būrio sunykimo liko nerastas. Dar 1947 m. jame gyveno *Vaidilos* būrys.

Antro bunkerio būta prie Jaškučio (Balčio) ežero, jį stribai sunaikino 1945 metų kovo – balandžio mėnesį. „Mažasis bunkeris“ irgi buvo įrengtas prie Jaškučio ežero. Jau būriui suirus, 1948 m. stribai jį surado negyvenamą ir susprogdino.

1945 m. iškart po Velykų netoli Ginučių žuvo Albertas Tijūnėlis ir Albertas Paukštė iš Paalmajės kaimo. Žuvo dėl nepatyrimo. Vėliau žuvusių vyrų kūnus giminės palaidojo Ginučių kapinėse.

1945 metais liepos pradžioje būrio vadas *Tarzanas* su keliais partizanais apsistojo Mikuliškių pievose. Tai buvo šlapios pievos, kuriose stovėjo kelios daržinėles – prišienautą šieną žmonės išveždavo tiktai žiemą. Partizanai negalėjo žinoti, kad plačiu ruožu nuo Kirdeikių ir Saldutiškio ateina kariuomenės pulkai. Daržinėlėse apsigyveno Kazys Papirtis, Julius ir Juozas Palepšiai. Jie anksčiau pastebėjo priešą ir pabėgo, o Mykolą Palepšį ir *Rūtą*-Janiną Grumbinaitę, buvusius atskirai, kareiviai užklupo nepasiruošusius.

Susišaudymo metu *Tarzanui* peršovė ranką ir koją, tada jis pats nusišovė. *Rūtai* peršovė koją, po to skrebai ją pribaigė (buvo kalbama, kad ji pati prašėsi nušaunama). Atvažiavę kareiviai, iš namų paėmė vado žmoną Anelę, liepė atpažinti nušautuosius. Patenkintas, kad likvidavo vadą, karininkas leido pasiimti ir palaidoti žuvusiuosius (gal tikėjosi, kad iš miško ateis *Tarzano* broliai). Kariuomenei siaučiant, į laidotuves atėjo vien moterys, paaugliai ir seneliai. Vyrų nebuvo. Šimkūnas iš Vyžių kaimo sukalė karstą, seserys Gaižutytės iš Beržaragio ir dar keletas drąsesnių palydėjo *Tarzaną* į Ginučių kapines. Vado poilsio vietą žymi kuklus paminkliukas.

Žuvus vadui, vyrai išėjo slapstytis, vengė aštresnių kovos formų. Spalio mėnesį stovyklaujančius Bubuliuose prie Juozo Aiduko namų užklupo kariuomenė ir Sal-

dutiškio stribai – vyko didieji spalio mėnesio šukavimai. Partizanai, pastebėję kareivius, pradėjo trauktis mišku Beržaragio kaimo link. Juozas Tijūnėlis-*Skaistutis* suspėjo pasiekti mišką, tad liko gyvas, o Juozas Aidukas žuvo išbėgęs į atvirą vietą, pataikė į pasalą. Kazys Papirtis-*Čipra*, bėgdamas per lieptą, susidūrė su Saldutiškio stribų viršininku. Abiems užsikirto ginklai – K. Papirtis laimingai pasitraukė.

Juozas Palepšis, atsilikęs nuo grupės, pateko į apsupimą, valtimi bandė persikelti per Baluošo ežerą, bet po įspėjamųjų šūvių sugrįžo į krantą. Sulaikytas neprisipažino buvęs partizanu, nes ginklą ir šovinius spėjo išmesti į vandenį. Vyriškai atlaikė tardymus, buvo paleistas, bet tais pačiais metais vėl suimtas.

Po kariuomenės siautimų iš *Tarzano* būrio liko tik penkiese: Kazys Papirtis-*Čipra* (*Kirvis*), Albinas Gaižutis-*Ąžuolas*, Pranas Kurpė-*Abeščikas*, Juozas Tijūnėlis-*Skaistutis* ir Julius Palepšis-*Baravykas*. Žiemoti nuėjo į Ripelėlaukį pas Rozaliją Lisauskienę – ten buvo įrengtas bunkeris.

1945 metų gruodžio mėnesį Kazys Papirtis kartu su Juliumi Palepšiu netoli Lisauskų namų susidūrė su rusų kareiviais. Pastarieji persekiojo partizanus maždaug penkis kilometrus, ties Sravinaičio ežeru jiems kelią užtvėrė kita grupė. Kaziui Papirčiui kojas suvarpė kulkosvaidžio kulkos. Nenorėdamas pasiduoti gyvas, nusišovė. Julius Palepšis, iššaudęs kareivių pusėn paskutinius šovinius, pabėgo. Sustabdė plotkeles vežiojusį Kirdeikių zakristijoną, kuris jį pavėžėjo. Po kelių dienų J. Palepšis grįžo pas Lisauskus, kur slapstėsi iki 1946 metų balandžio mėnesio.

Iki 1946 metų rudens Julius Palepšis, Juozas Tijūnėlis ir Pranas Kurpė gyveno prie Skroblų kaimo, netoli senojo bunkerio. Rudenį Jadvygai Papirtytei-*Ramunei* parūpinus fiktyvius dokumentus, visi išvažiavo. Julius Palepšis įstojo į Vilniaus geležinkelininkų technikumą, o Juozas Tijūnėlis ir Pranas Kurpė apsigyveno Marijampolės apskrityje. 1947 metų sausį jis mirė netyčia apsinuodijęs savo gamybos tepalu nuo niežų.

Juozas Palepšis suimtas 1945 12 12. Neturėdami tiesioginių įkalčių, saugumiečiai pusantrų metų negalėjo sudaryti bylos, tik 1947 04 10 nuteisė 5 metams laisvės atėmimo. Kalėjo Chabarovsko lageriuose, tremtyje buvo Krasnojarsko krašte, Ingašo rajone (iki 1957 10 30). Paleistas iš tremties 1957 metų pabaigoje, į Lietuvą grįžti nespėjo – žuvo nuo kriminalinių nusikaltėlių rankos.

Juozą Tijūnėlį tardė dėl dokumentų padirbimo. Labiausiai kliuvo „pataisyta“ pavardė: vietoje Tijūnėlis įrašyta „Tūnėlis“. Pasisekė apsiginti, neva kaltas dokumentus išrašinėjęs tėvas (tuo metu jau buvo miręs), anuomet klaidų įveldavo ir rusai raštininkai. Saugumiečiai patikėjo, leido sugrįžti į gimtinę. Mirė Juozas Tijūnėlis sulaukęs gilios senatvės, 2002-aisiais.

Panašus ir Juliaus Palepšio likimas. 1948 m. gyvendamas Vilniuje, dirbo ATK vairuotoju, viršininko žydo įspėtas, išvengė trėmimo, pasikeitė pavardę. Pašauktas į kariuomenę, trejetą metų tarnavo Omske. Sugrįžęs į Vilnių, iki pensijos dirbo vairuotoju Aukščiausiame teisme. Mirė 2003 m.

Jadvyga Papirtytė-*Ramunė* Vilniaus respublikiniame metrikų archyve raštvede dirbo iki 1947 m. Areštuota 1949 metų gruodžio mėnesį, Maskvos Ypatingasis pasitarimas nuteisė 10 m. lagerio pagal BK 58-1a straipsnį. Buvo kalinama Utenos, Lukiškių kalėjimuose, Kalinino, Čiukštos, Karabaso, Balchašo lageriuose. 1956 05 22 paleista iš Balchašo lagerio sugrįžo į Vilnių.

1948 m. gegužės 22 d. stribai atvažiavo tremti Palepšių šeimos. Namuose rado tik senelius, moteris ir vaikus. Juos ir išvežė. Ištrėmė senelius Joną ir Joaną Palepšius, Mykolo žmoną Emiliją su dukrele Onute, Juozo Palepšio žmoną Uršulę su mažame-

čiais vaikais Vytuku ir Birute. Jie pateko į Krasnojarsko krašto Ingušiaus rajoną, dirbo miškų chemijos ūkyje prie sakinimo darbų. Pirmaisiais tremties metais nuo išsekimo mirė mažametis Vytukas, kiti 1957 metų pabaigoje sugrįžo į Lietuvą.

ŠARKOS BŪRYS

Sėlos (administraciniame žinyne nurodomas Sėlės pavadinimas, naudosiu vietos gyventojams labiau įprastą Sėlos pavadinimą) ir Šeimaties kaimų apylinkėse gaudymai prasidėjo liepos viduryje, šio krašto žmonės vieni pirmųjų nukentėjo nuo bolševikų. 1944 07 14 „Smeršo" enkavedistai durtuvais užbadė Juozą Grumbiną iš Varniškių II-ųjų ir Vytautą Mačiulį iš Skroblų vienkiemio. Vaclovui Mikalaičiukui ir Povilui Šimkūnui pasisekė pabėgti.

Besislapstantiems padėtį komplikavo vietiniai kolaborantai. Šeimatyje gyveno 15 rusų šeimų, kurių atžalos nuėjo tarnauti stribams, o pasilikę namie talkininkavo sovietams įskųsdami kaimynus.

1944 metų rudenį aktyvesni Sėlos, Šeimaties vyrai nuėjo į Stundžios-*Svajūno* būrį, atsargesni nedidelėmis grupėmis slapstėsi aplink namus.

1944 metų žiemą, išblaškiusi besiorganizuojančius baltabiržiečius, Sėlos kaimo apylinkėse siautėjo generolo Vetrovo NKVD 4-os divizijos kariuomenė. Gruodžio 10 d., ieškodami partizanų ir dezertyrų, Sėlos kaime sudegino Antano Ivanausko sodybą (slapstėsi jo sūnus Bronius, vėliau tapęs partizanu ir vadovavęs vietiniam būriui), kaimyno, taip pat Antano Ivanausko, ir Juozo Šimkūno (jo sūnus tarnavo Vietinėje rinktinėje) trobesius. Nušovė Kazį Biveinį (16 metų), Povilą Mačiulį (50 metų), išsivedė Alfonsą Ūdrą. Jačiūniškiuose sudegino Jono Šimkūno ir Mykolo Gaidelio trobas (gaisre žuvo invalidas sūnus Antanas).

Partizanų talkininko Alfonso Ruzgaus manymu, tai buvęs kerštas už pasaloje ties Jačiūniškių kaimu partizanų nušautus du Utenos MGB karininkus.

1945 metų gegužės pradžioje į namus sugrįžo iš kariuomenės su ginklu dezertyravęs Juozas Dicevičius-*Šarka*, kuriam Vincas Gumauskas-*Gailius* pavedė iš pavienių nelegalų organizuoti būrį ir paskyrė jį, *Šarką*, vadu. Būrio branduolį sudarė Vaclovas Mikalaičiukas, Albinas Ruzgus ir Mamertas Meidus iš Šeimaties, Bronius Ivanauskas-*Pavietrius* ir Balys Musteikis-*Keras* (abu iš Sėlos kaimo). Vyrai turėjo išsikasę bunkerį 1 km atstumu nuo Mamerto Meidaus namų.

Šarkos būrį sudarė 14 žmonių, tai Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalas*, Liudas Mikalaičiukas-*Laputis*, Albinas Ruzgus-*Šalapūtas*, Stepono Šimkūno sūnūs Povilas ir Liudas (visi iš Šeimaties k.), Juozas Dicevičius-*Šarka*, Bronius Ivanauskas-*Pavietrius*, Stasys Biveinis, Juozas Biveinis, Steponas Biveinis, Bronius Gasiūnas, Gaidelis. Daugelis minėtų vyrų būrin įstojo gegužės mėnesį, broliai Šimkūnai ir Bronius Gasiūnas būrin atėjo liepos ir rugpjūčio mėnesiais. Būrio vadas buvo J. Dicevičius. Pagausėjus vyrų, pasidalinta į du skyrius – *Šarkos* ir *Sakalo*. Būrys stokojo ginklų, turėjo tik du automatus, kiti – pasenusius rusiškus šautuvus („kačergas"). 1945 metų vasarą ir rudenį daugiausia gyveno Daunorių miške.

1945 metų liepos mėnesį, išeidamas iš būrio, *Šarka* perdavė vadovavimą V. Mikalaičiukui-*Sakalui*. Vasarą žuvo Bronius Gasiūnas. Žiemai artėjant, atsiskyrė Sėlos vyrai, o likusieji išėjo legalizuotis, todėl metų pabaigoje miške liko tik grupės vadas *Sakalas*. Likęs vienas, pasitraukė į Vyžių apylinkes.

Likusius Sėlos partizanus dar bandė vienyti Bronius Ivanauskas-*Pavietrius*. 1946 m. jo grupė buvo pavaldi Povilui Butrimui-*Vaidilai*, o pastarajam žuvus, vei-

kė savarankiškai (savo būreliui buvo sugalvoję „Sėlos kerų" pavadinimą). Grupėje buvo vadas *Pavietrius*, *Ūdras*-Vytautas Staričenka iš Pagavės kaimo ir Balys Musteikis-*Keras*. Julius Kaminskas-*Lakūnas* registravosi, o kiti žuvo 1947 m. gruodžio 25 d. Sėloje, netoli pieninės. Tąsyk Kalėdų proga aplankė ryšininkus, išgėrė. Žmonėms pranešus, kad atvažiuoja stribai, atsakė: „Ką jie mums padarys?". Kai susiruošė trauktis, buvo jau per vėlu – stribai užklupo bevažiuojančius. Atsišaudė, bet kulkosvaidžio šūviais buvo sužeisti. Nepasidavė gyvi, susisprogdino (B. Juodzevičius patikslina: žuvo prie Taurapilio, netoli Bagdono sodybos).

Sėlos partizanams žuvus, šis kraštas buvo įtrauktas į Lokio rinktinės rezervistų *Kadugio* kuopos rajoną.

Būrio kūrėjas *Šarka*-Juozas Dicevičius susektas 1946 m. gruodžio 25 d. ir nuteistas 10 metų lagerio. Tais pačiais metais nuteisti Juozas Biveinis, Steponas Biveinis, Albinas Ruzgas, Liudas ir Povilas Šimkūnai.

Ilgiausiai iš buvusio *Šarkos* būrio išsilaikė Vaclovas Mikalaičiukas, partizanavęs šiose apylinkėse iki 1953 m.

L. A. p a s t a b a: Ankstyvųjų Tauragnų ir Saldutiškio valsčiaus partizanų grupių organizacinis pavaldumas ligi šiol neištirtas laisvės kovų puslapis. Lokio rinktinės vadas *Žaibas*, žuvusių rinktinės kovotojų sąrašuose įvardijo žuvusius *Kadugio* kuopos partizanus, tokiu būdu juos priskirdamas Lokio rinktinės struktūrai. Tačiau gyvieji *Erškėčio* kuopos partizanai bei *Kadugio* būrio partizanas Jonas Meidus tokį pavaldumą neigia. Vyžių partizanus su erškėtėnais siejo tik bendras veikimo rajonas. J. Meidus-*Strausas* mena, kad Jonas Šimkūnas ir Vladas Tumėnas eidavo į štabą Tauragnų valsčiuje, tai patvirtintų prielaidą, jog Vyžių partizanai veikė skyrium nuo erškėtėnų. Tai iš dalies paaiškina J. Kimšto-*Žalgirio* sudaryta Liūto rinktinės schema, kur jis, remdamasis nežinomais šaltiniais, nurodo, jog *Tarzano*, *Kadugio* būriai pavaldūs *Klevo* kuopai, apimančiai Tauragnų ir Saldutiškio valsčius. Panašu, jog *Kadugio* būrio veiklos rajonui perėjus Lokio rinktinės žinion, P. Račinskas tik surinko duomenis apie žuvusius to krašto partizanus.

Pasakoja **FORTŪNATAS IVANAUSKAS**

Užrašyta Ginučiuose
2002 09 07

Gimiau 1927 m. balandžio 2 d. Ginučių kaime, Ignalinos rajone. Šeimoje buvome septyni vaikai: trys broliai ir keturios seserys. Tėvai turėjo 3,5 ha žemės, vertėmės sunkiai, tėvukas uždarbiaudavo kasdamas griovius arba tiesdamas kelius.

1940-aisiais man buvo trylika metų, buvau arkliaganys, vasarą dažnai naktimis jodavau į tarpumiškių pievas ganyti arklių. Kartą jojom iš naktigonės anksti rytą, žiūrim – malūnsparnis su raudonom žvaigždėm praskrido. Aš tuoj sukūriau dainuškėlę ir užtraukiau jodamas: „Kokia nelaiminga manoji mergelė, kad rusai pavergė Lietuvos šalelę...". Kitapus miško teka Almaja, o ten mano dėdė Vincas Rūkas gano arklį. Prijoju prie jo, jis man ir sako:

– Fartūniuk, nedainuok šitokių dainų, blogi žmonės gali išgirst...

Tada man, vaikėzui, visi žmonės buvo geri, net neįsivaizdavau, kad pas mus yra blogų žmonių. Dėdė jau pagyvenęs, jis kitaip viską supranta, tokios dainos jam kvepia politika. Kadangi čia didesnių kelių nebuvo, mes pirmųjų rusų nematėm. Man teko važiuot Vyžuonų link, už Užpalių yra toks Degesių kaimas. Tuo keliu važiuo-

jant teko matyti, kur rusų tankų praeita per pakelės pušyną, storiausios pušys išguldytos.

Tuoj atsirado kaime pritariančių atėjūnams. Buvo tokie broliai Adolfas ir Antanas Rūkai. Nors jie ir nebuvo komunistai, bet mėgo liežuviu pamalt. Ką sutiks turtingesnį, tuoj gąsdina, kad išveš Sibiran. Juos greit ir padėjo į vietą. Pirma Adolfą nušovė, o paskui ir Antaną.

Mano tėvuką buvo pasodinę į kalėjimą už chuliganizmą. Ginučiuose komjaunuoliai surengė viešą vakarą, mano tėvas, paėmęs dėl drąsos, irgi nuėjo. Komjaunuoliai pasidarė bilietus ir pardavinėjo koridoriuje, dykai neleidžia į salę. Tėvas nukabino nuo sienos pavalkus, uždėjo vienam komjaunuoliui ir įėjo į salę. Už tokį išsišokimą tėvui bolševikėliai įsūdė dvejus metus kalėjimo. Buvo pasodintas į Lukiškių kalėjimą. 1941 metų birželį puolant vokiečiams, pabėgo iš kalėjimo ir grįžo dviese su tokiu Hubertu Šerėnu.

Čia tuoj susiformavo sukilėlių būrys, kuriam ėmė vadovauti Adolfas Maciulevičius, vyrai užsirišo baltus raiščius. Už Samaniškių kalno gyveno Gaižutis Albinas, Lietuvos karininkas, jis visoj Ginučių seniūnijoj vadovavo baltaraiščiams. Miškely iškasė duobę, pastatė sargybą ir visus komjaunuolius, komunistus varė duobėn. Buvo daroma atranka. Jeigu žmogus daug neprisidirbęs, tą patupdo duobėn, o jei prie rusų buvo aktyvus, skundė, trėmė žmones Sibiran, tam pasigailėjimo nebuvo. Aktyviausi baltaraiščiai buvo Jonas Eidukas, Jonas Brukštus, Adolfas Maciulevičius, dar keletas iš aplinkinių – apie dešimt vyrų.

Kartą Kirdeikių pusėje pasirodė besitraukiančių rusų kolona. Mūsų sukilėliai nutarė patratint į šituos rusus. Atsigulė Ginučių kapinėse už paminklų ir laukia. Kai priartėjo pirmoji rusų vora, pamatė, kad toliau dar daugiau jų atslenka. Vyrai susirūpino ne juokais. Kiek palaukus dar daugiau pasirodė, jie ėjo ir ėjo visą dieną be galo, be krašto, o mūsų vyrai gulėjo kapinėse ausis suglaudę, bijojo net galvas pakelt. Kai praėjo rusai, pasigirdo smarkus šaudymas ir tęsėsi apie pusvalandį. Pasirodo, Vaišnoriškės miške, kur susikerta Daunorių ir Ginučių keliai, vieni rusai ėjo iš vienos pusės, kiti iš kitos ir susitikę ėmė vieni į kitus šaudyti. Po tarpusavio kautynių, liko daugybė lavonų, laimė, kad mūsų vyrai jų nekliudė.

Žilėnai buvo penki broliai. Pats vyriausias Vincas vėliau buvo pirmasis mūsų partizanų būrio vadas. Kiti jo broliai buvo Bronius, Edvardas, Algis, Vytautas ir sesuo Julija. Tai buvo mūsų kaimo drąsuoliai, todėl žmonės juos buvo praminę Grizais. Po šitų kautynių mes dar iš krūmų nebuvom išlindę, o jie jau rusiškom palaidinėm persirengę.

Kai sulaukėm vokiečių, mums buvo didelė šventė. Džiaugėmės ir buvom labai laimingi, kad vokiečiai mus išvadavo iš rusų jungo, bet vokiečiai neilgai buvo mūsų draugai. Jie irgi pridarė daug kiaulysčių – jaunimą vežė darbams į Vokietiją, ėmė šaudyt Lietuvos piliečius žydus, valstiečiams uždėjo mokesčius. Mūsų apylinkėse raudonųjų partizanų nebuvo, bet pavakariais iš Saldutiškio atvažiuodavo vienas vokietis, keli policininkai, išsidėstydavo kaimo patvoriais, pasistatydavo porą kulkosvaidžių ir pašaudydavo miško pusėn, išgėrę samagono išvažiuodavo.

Kai rusai grįžo antrą kartą, nuo pat pirmų okupacijos dienų ėmė šaukt jaunuolius į Raudonąją armiją. Tarnauti atėjūnams niekas nenorėjo, visi bėgo į mišką. Ir aš kartu, nors man dar nereikėjo į kariuomenę. Susirinkom už Ginučių Didžiajame miške – tarp Meironų ir Ginučių. Šiliniškės kaime rusai du brolius Gaižučius, kurie ne-

norėjo tarnaut armijoje, sušaudė, o jų namus sudegino. Vieną dar vežėsi iki Paukos kaimelio, po to liepė bėgti. Tas išlipo iš ratų, bėgo, taip ir nušovė bėgantį.

Kai sudegino Šiliniškės kaimą, tėvai susirūpino, kad gali sudeginti ir Ginučius. Rusai žinojo, kad kaime yra daug jaunimo, bet niekas neina kariuomenėn... Tada atsirado tokių, kurie paklausė tėvų ir išėjo tarnaut į rusų armiją. Manęs ir Vincuko Pumpučio kariuomenė nelietė, bet mes vis vien buvome su miške besislapstančiaisiais, iškasėm didelį bunkerį ir jame gyvenom.

Atėjo žiema, mes su Vincuku gavom šaukimus į kariuomenę. Paklausėm partizanų, ką mums daryt. Žinojom, kad tik rudenį ims 1927 metų gimimo, iki rudens mes galėsim laisvai vaikščioti ir padėti miške esantiems. Taip mums ir buvo pasiūlyta daryti. Tėvas nuvežė mus į Švenčionis, gavome laikinus pažymėjimus iki spalio mėnesio.

Praėjo žiema, atėjo pavasaris, vyrai sumanė iš Didžiojo miško pereiti į netoli mūsų namų esančius miškelius. Čia daug patogiau, arčiau kaimas. Buvo 1945 metų balandis, karas dar nebuvo pasibaigęs. Mudu su Vincu pasitarėm ir galutinai apsisprendėme neiti į rusų kariuomenę. Nusprendėme eit į mišką ir tą patį mėnesį išėjom, man balandžio 2 d. suėjo aštuoniolika metų. Apsigyvenom bunkeryje su kitais penkiolika vyrų. Bunkerių mūsų apylinkėje buvo keletas: vienas Didžiajame miške, antras netoli mūsų namų, du bunkeriai netoli Šiliniškės. Mūsų vadas buvo Vincas Žilėnas iš Ginučių kaimo. Netrukus pas mus atsikėlė ir Balys Žilėnas iš Strokinių kaimo su savo vyrais. Jis turėjo brolį Julių. Su Juliumi mes susidraugavom. Pradėjo duot slapyvardžius, aš gavau *Roberto,* o Julius *Liubarto* slapyvardį. Tuomet atsirado ir partizanas Vincas Gumauskas-*Gailius.* Gegužės mėnesį mes jau davėm priesaiką. Kiek prisiminsiu, pasistengsiu išvardint tuos vyrus, kurie gyveno mūsų bunkeryje:

1. Aš – Ivanauskas Fortūnatas-*Robertas.*
2. Žilėnas Julius-*Liubartas.*
3. Gumauskas Vincas-*Gailius.*
4. Žilėnas Balys-*Naras.*
5. Žilėnas Vincas-*Zubras.*
6. Pumputis Vincas-*Žilvytis.*
7. Paukštė Povilas-*Žaibas.*
8. Vaišnoras Stasys-*Lingė.*
9. Pumputis Vytautas.
10. Grumbinas Stasys-*Audra.*

Iš pradžių gyvenom ramiai, nebuvo jokių išdavysčių. Kadangi visi buvome to paties kaimo žmonės, vieni kitus labai gerai pažinojome. Buvo Sekminės, o per Sekmines pas mus yra tradicija lankyt rugių laukus. Su gėlėm suėjo kaimo merginos, žiūrim, kad eina prie bunkerio. Kitą dieną gavom vado Gumausko įsakymą palikti bunkerį. Be jokių svarstymų įsakymas buvo vykdomas. Jeigu visas kaimas žino, kur mes, nėra garantijos, kad ir daugiau kas nesužinos. Taip išsikraustėm link Šiliniškės kaimo už Almajos ežero. Čia irgi buvo Balio Žilėno grupės iškastas bunkeris, mums tai buvo jau trečias bunkeris. Netoliese buvo ir Palepšio Mykolo-*Tarzano* bunkeris. Kartą ateina pas mus *Tarzanas* ir sako Gumauskui:

– Duok man porą vyrų, reiktų nueit į Ginučius. Ten kažkokie du tipai iš Vilniaus atvažiavo pas girininko pavaduotoją Kazį Žilėną. Prisistatė revizoriais, bet reikia nueit ir patikrint, kas jie tokie iš tikrųjų yra. Gal juos ir nugnybt prisieis...

Palepšis buvo toks karštakošis... Gumauskas kiek pagalvojo ir sako:

– Eisiu ir aš... Eisim visi.

Atėjom kaimo vidurin, čia pat Žilėno namai. Pastatė sargybą iš abiejų kaimo galų ir užėjo pas Kazį Žilėną vadas, Vincas Žilėnas, Povilas Paukštė ir Palepšis. Girdim – jau skamba gryčioj dainos, o mes sėdim gonkelyje. Pašaukė ir mane. Užeinu į kambarį, matau, kad kartu su mūsiškiais už stalo sėdi ir tie du svečiai, jauni vyrai, šeimininkas, šeimininkė, Jonas Paukštė – kaimo seniūnas. Kaip supratau, jie viską išsiaiškino, žodžiu, samagonas ir pikčiausius priešus sutaiko. Tačiau vėliau tas pabuvimas nulėmė mano likimą...

Balandžio pabaigoje, būdami Ginučių bunkeryje, gavom žinią, kad nuo Saldutiškio Ginučių link važiuoja du sunkvežimiai, pilni rusų kariuomenės ir stribų. Be to, ryšininkė mums pranešė, kad ant Samaniškių kalno jau susirinkę vyrai iš kitų būrių, pasiruošę laukia atvažiuojančių rusų. Pasakė, kad laukia ir mūsų ateinant. Tada keli mūsiškiai nuėjo ant to kalno, aš su kitais likau saugoti bunkerio. Atvažiavo du rusų sunkvežimiai į Ginučius, gerokai pakratė gyventojus, ieškojo besislapstančių vyrų. Po to vienas sunkvežimis nuvažiavo Puziniškio link, o kitas grįžo į Saldutiškį. Likę kaime rusai ir stribai įsakė ūkininkams paruošt daug pastočių. Taigi rusus vežė mūsų kaimo žmonės – vaikai, moterys arba senukai, bet partizanai nuo to kalno vis vien atidengė ugnį. Įvyko susišaudymas, žuvo iš Paalmajos kaimo Petras Paukštė, Albertas Tijūnėlis iš Ripelėlaukio (Bubulių) kaimo. Kiek rusų ir stribų žuvo, nežinoma. Vieną sužeistą rusą į Saldutiškį vežė senukas iš mūsų kaimo.

Atbėgo mūsiškiai prie bunkerio, liepė jį maskuot ir eiti pasitikti iš Puziniškio grįžtančių rusų. Užmaskavom bunkerį, apie 20 vyrų nuėjom ir išsidėstėm palei kelią. Girdim – šaudydami atvažiuoja rusai. Kai jie prisiartino prie mūsų, atidengėm į juos ugnį. Rusai suvirto kėbule ir ėmė iš kulkosvaidžio mus kapot. Tik švilpia kulkos, pušaičių šakos krinta, tai buvo mano pirmas rimtas išgąstis patekus į tokią ugnį. Gulėjau šalia Vinco Žilėno ir laukiau jo nurodymų, jis liepė man gulėt šalia ir nekrutėt. Keletą kartų iššoviau, žiūriu, kad jau vyrai bėga. Žilėnas man liepia ne bėgt, o šliaužt. Kai mes ėmėm trauktis į mišką, ruskiai, viską metę, nuvažiavo Ginučių link. Iš mūsiškių sužeidė Vincą Pumputį. Pasirodo, rusai važiavo amerikietišku sunkvežimiu, kurio bortai buvo metaliniai ir, matyt, mūsų ginklai buvo bejėgiai. Naktį praleidom miškelio tankmėje, čia sutvarstėm sužeistąjį, rytą gavome arklį ir parvežėme Vincą į bunkerį. Po kelių dienų jam pakilo temperatūra, vadas kreipėsi į mane:

– Pasiimk registracijos pažymėjimą, sėsk ant dviračio ir važiuok į Saldutiškį, atvežk daktarą.

Įsakymas yra įsakymas, reikia vykdyt. Važiuoju į Saldutiškį. Kuo arčiau miestelio, tuo labiau jaučiu baimę, juk tiesiai į stribų rankas važiuoju. Privažiavau prie vaistinės, pasistačiau dviratį ir nuėjau pas vaistininką Zajankovskį (jis buvo ir daktaras), pasakiau, kad yra sužeistas žmogus, reikia pagalbos. Zajankovskis pasakė:

– Aš niekur nevažiuosiu, vežkit ligonį čia. – Dar kelias sekundes pagalvojęs pridūrė: – Ir pats nevažiuok. Tegu su juo važiuoja koks nors vaikas ar bobutė.

Grįžęs į namus, pasakiau vadui, ką man daktaras sakė. Vincuko mama tą pačią dieną susiruošė, pakinkė arklį, nuskuto Vincukui barzdą, aprišo skara ir išvežė pas daktarą. Daktaro Zajankovskio dėka Vincukas pagijo. Mama jį pasiėmė į namus, o jo šautuvas liko man. Vėliau visgi ir jis neišvengė represijų – areštavo namuose, buvo teistas 10 metų lagerio.

Netoli Šiliniškės 1945 metų birželio pabaigoje vyko partizanų vadų susitikimas. Kiek žinau, į tą susitikimą buvo atvykę partizanų vadai ir iš tolimesnių Lietuvos vietų. Stebėjausi žiūrėdamas į tuos vyrus, į jų žirgus. Vyrai gražiai nuaugę, mandagūs, kultūringi, apsirengę lietuviškomis kariškių uniformomis, su antpečiais. Mes gi buvom eiliniai kaimo berneliai, ir tiek. Tiksliai negaliu pasakyti, kiek buvo susirinkę partizanų vadų, bet, man atrodo, kad daugiau kaip dvidešimt. Jie visi sulindo į bunkerį ir tarėsi, o mes stovėjom sargyboje. Tada Vincą Gumauską išrinko rinktinės vadu, o kaip ta rinktinė vadinosi, tada aš dar nelabai supratau. Po to susirinkimo vadai, kurie buvo atėję iš Lietuvos gilumos, pasakė, kad čia ne miškas, o sodas. Jie aiškino, kad visoje Lietuvoje eina kareivis prie kareivio ir šukuoja miškus, lėktuvai skraido virš galvų, reikia būti labai budriems ir viskam pasiruošusiems.

Ryšininkai mums pranešinėjo, kad Ginučiuose siaučia skrebai ir rusų kareiviai. Vieną pavakarę gavome nurodymą atsargiai trauktis Ginučių malūno link. Vadas pasakė:

– Jei kas turi slėptuves, gali jose slėptis, o kas eina su manim, gyvi nepasiduosim. Traukiantis jokių šūvių, jokio triukšmo...

Povilo Paukštės tėvas mokėjo rusiškai, jis iššvalgė vietovę, pasikalbėjo su stribais ir nurodė laiką, kada galim eiti. Likome apie dešimt vyrų: aš, Vincas Pumputis, Vincas ir Balys Žilėnai, vadas Gumauskas, Stasys Vaišnoras, Povilas Paukštė, Julius Žilėnas... Palindę po Ginučių malūnu, išbuvom tris paras. Mes sėdėjom po grindimis, o malūnininkui buvo prisakyta malti dieną naktį, kad būtų triukšmas, ką žinai, jeigu užeis stribai, netyčia kas sukosės ar sukalbės... Jonas Paukštė buvo kaimo seniūnas, jis retkarčiais mums atnešdavo užkąst, vieną kartą atėjęs pasakė:

– Kaip išsigandau šiandien. Pamačiau, kaip stribai su vilkšuniu eina į malūną. Laiptais užlipo aukštyn, o ten maišų prikrauta, apžiūrėjo juos ir išėjo.

Vadas pasakė:

– Toliau kentėt negalim.

Dingo stribai iš kaimo ir miškuose rusų kareivių neliko. Po trijų parų išlindom iš po malūno grindų, išrikiavo mus vadas ir pasakė:

– Dar kartą primenu: kas turit slėptuves – viena išeitis, lįst į jas ir laukt naujų nurodymų. O jūs, savanoriai, – kreipėsi į mus su Pumpučiu, – turit pažymėjimus, nešiokit juos kišenėje ir laikykitės prie namų. Reikės – pašauksim. Mes trys – aš, *Lingė* ir *Zubras* liekam klajot...

Vienas iš drąsiausių ir viskam pasiryžusių buvo Stasys Vaišnoras, pas mus atėjęs nuo Daunorių, atrodo, kad jis ir kilęs buvo iš Daunorių. Užantyje jis visada nešiojosi „rupūžinę“ granatą, ją kai kam parodydavo ir primindavo, kad gyvas maskoliams nepasiduos. Taip ir atsitiko. 1945 metų liepos mėnesį jo abu draugus nušovė ir nuvežė į Saldutiškį išniekinti. Stasiuko kūnas granatos buvo sudraskytas į gabalus, tai jo ir nebevežė. Jie žuvo kitapus Almajos ežero kažkieno išduoti. Tada žuvo rinktinės vadas Vincas Gumauskas, Vincas Žilėnas, mūsų kaimo pirmasis partizanų būrio įkūrėjas ir vadas, ir Stasys Vaišnoras.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1, ap. 18, b. 60

P. 148 – 149. Žvalgybinė suvestinė Nr. 185

Iš Urbonavičiaus Valiaus, s. Juliaus, tardymo metu gauti duomenys, kad 2 km nuo Stripeikių yra Geležinio Vilko štabas. Ten slapstosi Gumauskas Vincas, 38 m. amžiaus, vyr. leitenantas, jis 1945 04 pabėgo

iš areštinės. Šiuos duomenis patikslino NKGB ir tuo pagrindu paruošta operacija. 1945 07 10 paėmus už vedlį vietinę gyventoją, RPG priėjo iš dviejų pusių ir surado padarytą miško palapinę, kurioje tuo metu miegojo trys banditai. Jie, mus pamatę, bandė priešintis, bet buvo visi nukauti. Paimti trofėjai: 1 kulkosvaidis, 1 šautuvas ir 1 pistoletas, taip pat atpažintas nukautas *Gailius*. Pas jį kišenėje rastas laiškas *Dobilui* (R. K. p a s t a b a: manau, kad J. Kimštui).

Kiti nukautieji yra jo pavaduotojas (manoma) ir vokietis.

Paryčiais grįžau į namus, šautuvą pakišau prie kluono po šakomis ir nuėjau gryčion. Atsiguliau šalia brolio Jonuko, kuriam tuomet buvo vienuolika metų. Nespėjau užmigt, suvirto gryčion pulkas skrebų. Pakėlė mus ir tiesiai į Ignaliną, o ten prasidėjo tikras pragaras: mušimai, daužymai iki sąmonės netekimo.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1, ap. 18, b. 60

P. 232. 1945 07 07, agentų *Urban* ir *Abramov* duomenimis, suimti Ivanauskas Fortūnatas, Vinco, ir Lapienis Petras, Petro, g. 1913 m. Reškutėnų k. Abu suimtieji paimti, kuomet parėjo į savo namus. Jie parodė, kad yra *Mingailos*-Mamerto Laurinėno būrio nariai, iš būrio išėjo vado nurodymu išlaukti, kol baigsis šukavimai.

Mane paėmė be ginklo, čekistai neturėjo kitų svarių įrodymų, kad aš buvau miške, tik tas vienintelis kartas, kai mes lankėmės Ginučiuose pas girininko pavaduotoją Kazį Žilėną, mane išdavė. Atvedė Kazį į akistatą. Jis parodė, kad aš buvau su Palepšiu, vadinasi, dalyvavau kaip partizanas Palepšio būry. Iškart tardytojas metė man klausimą:

– Gdie Palepšio bunkeris (Kur Palepšio bunkeris)?

– Nežinau,– atsakiau jam. – Aš tik armonika miške jam grojau, daugiau nieko.

Ypač įdomi buvo antroji akistata, tarsi koks neoficialus teismas. Atvedė, pastatė prieš tardytoją, sargybinis iš vienos pusės stovi, už nugaros durys praviros, kas įeina – nieko nematai, dairytis griežtai uždrausta, bet už nugaros jaučiu žmonių šurmulį. Įveda Kazį Žilėną ir klausia:

– Pas tave buvo užėjęs Lietuvos karininkas?

– Buvo, – atsakė Žilėnas.

– Koks jo ginklas?

– Didelis pistoletas (automatas).

– Palepšis buvo?

– Buvo.

– Koks jo ginklas?

– Rusiškas automatas.

Viską Žilėnas išdėstė, kaip iš knygos, po to tardytojas vėl jo klausia:

– Ivanauskas buvo?

– Buvo.

– Koks jo ginklas?

– Lenkiškas šautuvas.

Jis lietuvišką (čekų gamybos) šautuvą pavadino lenkišku. Taip mano byloje tardytojas ir užrašė. Aš vis dar bandžiau vyniotis, aiškinau, kad tik grojau miškiniams, bet, pasirodo, tėvas irgi pasakė, kad buvau miške su ginklu. Tėtis neišlaikė kankinimų, buvo smarkiai sumuštas. Vėliau mus su tėčiu patalpino į tą patį rūsį. Tėtis pamatė, kaip aš atrodau – sudaužytas, į žmogų nepanašus. Pamatęs mane tokį, tiesiog

ėmė maldaut, kad prisipažinčiau, kad viską atvirai pasisakyčiau, nes užmuš, jeigu dar ginsiuos. Teko visgi prisipažint, bet nuo to man nė kiek geriau nebuvo. Kai tik prisipažinau, iškart išvežė į Švenčionių kalėjimą, po to – Lukiškės, Inta, po penkerių metų Sibiro tremtis, iš Sibiro grįžau į Kaliningrado sritį. Kaliningrade pragyvenau 30 metų, grįžau jau į nepriklausomą Lietuvą 1992 metais.

Jonas Paukštė, mūsų kaimo seniūnas, buvo didelis Lietuvos patriotas, o jo žmona Marijona visai kito kirpimo žmogus. Visi kiti jų giminės „raudoni“ kaip velniai. Kartą ėjo stribai ir rado pamestą lietuvišką milinę. Nešiojo ją po kaimą, rodė žmonėms ir grasindami kiekvieno klausė, kieno ta milinė, gal kas žino... Užėjo pas Paukštienę, ta ir leptelėjo, kad milinė Simono Purevičiaus (Simonas Purevičius-*Švyturys*). Po kelių dienų atėjo partizanai atsiskaityt su Paukštiene už tą milinę. Paukštienę nušovė vietoje, dukrai Vigintai kulka praėjo per viršugalvį, nieko, liko gyva.

Netoli Ginučių, Vyžių raiste, 1945 m. liepos 13 d. žuvo Mykolas Palepšis-*Tarzanas* kartu su ryšininke Joana Grumbinaite-*Rūta,* partizano Stasio Grumbino-*Audros* seserimi. Ten netoli Mikuliškės – Grumbino tėviškė.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1, ap. 3, Žilėno Balio, s. Antano,
baudžiamosios grupinės bylos Nr. 36864.

Tomas 1.

P. 4. AKTAS: Mes, Švenčionių apskrities operatyvinių tyrimų skyriaus viršininko pavaduotojas kpt. Timinskas, MGB a/s oper. įgaliotinis jaun. ltn. Vaičiulis ir Švenčionių MGB a/s operatyvinio skyriaus viršininkas kpt. Vorobjov, sudarėm šį aktą, nes 1947 02 02-04 buvo gauti operatyviniai duomenys, kad *Naro* būrys vykdo agitaciją, nukreiptą nutraukti rinkimus į SSSR AT. Pagal šiuos duomenis Strokinių kaime 02 07 apie 20.20 val. kareivių 15 asm. grupė apsupo ir blokavo Kazio Blažio namus Strokinių kaime, kur turėjo būti *Naro* būrys.

Namą iš trijų pusių maždaug 30 metrų atstumu supo miškas. Kapitonui Timinskui pabeldus į duris, kurios buvo užsklęstos, jos greitai atsidarė, ir šeimininkas įleido vidun. Virtuvėje nieko nerasta, tačiau kitame kambary prie pečiaus rasti du asmenys. Kapitonas Timinskas išbėgo laukan ir davė komandą kareiviams, tada iš kambario išbėgo moteris be batų ir galvos apdangalo ir bėgo daržinės pusėn. Sulaikytoji pasirodė esanti Veronika Žilėnienė.

Kambaryje prie pečiaus atrastas asmuo prisistatė pagal suklastotus dokumentus, bet tai buvo Balys Žilėnas-*Naras* – būrio vadas. Ant pečiaus rastas pasislėpęs ir bandantis batus apsiauti *Naro* būrio narys Ruzgus, kuris neturėjo dokumentų ir prisistatė svetima pavarde.

P. 4 ap. Sulaikyti: Žilėnas Balys, Ruzgas iš Tauragnų ir Žilėnienė Veronika iš Kirdeikių bei šeimininkas Blažys Kazimieras, s. Justino, iš Strokinių k.

Ginklų neturėjo.

P. 23. Nutarimas 1947 02 15:

Kratant Balį Žilėną, paimta: 2 antisovietinio tūrinio lapeliai-atsišaukimai, surinkti mašinėle lietuvių kalba, sąsiuvinis su užrašu: „Lietuvos Laisvės Armija. Vanagai. 1947“, fiktyvus pasas II-TƏ Nr.677056 Kladonio A.T. pavarde.

P. 26. Žilėno Balio, s. Antano, Stripeikių k. ūkis: namas gyvenamasis, 4 ha žemės; šeimos sudėtis: motina Žilėnienė Veronika, d. Antano, g. 1891 m., suimta, tėvas Žilėnas Antanas, s. Mykolo, g. 1880 m., suimtas, brolis Žilėnas Julius, g. 1928 m., suimtas, brolis Žilėnas Vytautas, nelegalioje padėtyje.

P. 29. Žilėno Balio, s. Antano, tardymo protokolas 1947 02 08:

Tardo kpt. Timinskas: Esu nelegalioj padėty nuo 1944 07, priklausiau Jono Gimžausko, s. Justo-*Beržo, Karoso* būriui, kuriame buvo 20 žmonių.

P. 29 ap. Gimžauskas mus mokė disciplinos ir aiškino, kad sovietų valdžia bus čia neilgai. Paskui Gimžauskas būrį padalino, aš nuėjau pas *Gailių* (Vincas Gumauskas), kuris laikėsi aplink Šiliniškes. Būry buvo 17 partizanų. Turėjau būry *Naro* slapyvardį, kurį man davė *Doič*. *Doič* buvo *Gailiaus* pavaduotojas. Buvau ginkluotas: pradžioje automatu, kurį iškeičiau su Maciulevičium Antanu-*Bijūnu*, *Sakalu*, paskui turėjau šautuvą.

P. 30. *Gailiaus*-Vinco Gumausko būryje buvau apie 1,5 mėn., turėjom bunkerį prie Šiliniškių k. Greitai *Gailius* žuvo. Paskui Gimžauskas paskyrė vadu *Doič*, kurio būryje 1945 09 buvo 12 partizanų, tada *Doič* man davė PPŠ automatą. Būrio vadas *Doič* (*Daučius*)-Albertas Dūdėnas, iš Salako vlsč., buvo ginkluotas kulkosvaidžiu, pistoletu ir 2 granatom. Būrį sudarė:

aš – būrio vado pavaduotojas ***Naras***, ginkluotas PPŠ, šautuvu ir granata;

Ruzgas Alfonsas-*Salda* iš Sėlos kaimo, ginkluotas vokišku šautuvu, eilinis;

Buivydis Albertas, Adolfo-*Genys* iš Strokinių k., ginkluotas PPŠ (suimtas 1946 02 01);

Kaminskas Algirdas, Justo, iš Kirdeikių, ginkluotas vok. šautuvu (suimtas 1946 02 01);

Vaickus Jonas-*Grynas* iš Kirdeikių k., ginkluotas SVT (suimtas 1946 02 01);

Vaickus Justas-*Zniba* iš Kirdeikių k., ginkluotas vokišku šautuvu (užmuštas);

Maciulevičius Antanas-*Putinas*, *Sakalas*, *Latvis* iš Strokinių k., ginkluotas PPŠ ir pistoletu, slapstosi aplink namus;

Maciulevičius Vincas, Justo-*Samtis*, iš Strokinių k., ginkluotas rusišku šautuvu (užmuštas 1946 m. sausio pabaigoje);

Šuminas Jonas iš Pilkalnio k., Tauragnų vlsč., ginkluotas vokišku automatu, buvo suimtas, paskui paleistas. Dabar nežinia kur;

Žilėnas Julius, Antano-*Liubartas* – mano brolis, suimtas 1946 02 05;

Doič būrys priklausė 3 LLA Aukštaičių apygardai.

P. 31. Pagrindiniu ryšininku buvo Zinkevičius Bronius-*Kalvis* (jau žuvęs), be to, ryšininkavo Maceikienė – Gimžauskaitė Ona-*Birutė* iš Mineiškiemio k., dabar ji nelegalioje padėtyje.

Likvidavus *Doič* būrį, gyvenom su Ruzgu, tada sutikom Maciulevičių, jis nuvedė mus į Alžutėnus pas Kazį Balčiūną. Tenai rado Kazį Balčiūną-*Perkūną* ir Praną Ivonį-*Saką, Klajūną,* kuris prisistatė esąs propagandos ir agitacijos skyriaus viršininku, ir *Ąžuoliuką*, kuris buvo su Lietuvos karininko uniforma ir antpečiais, bet be pasižymėjimo ženklų. *Sakas* prisistatė esąs šio krašto partizanų vadas, Balčiūnas esąs jo įgaliotasis, o mes tik privalome vykdyti jo nurodymus. Tada *Sakas* pasakė, kas turim sudaryti būrį: aš *Naras* – vyresnysis, *Salda*-Alfonsas Ruzgas, Mykolas Balčiūnas-*Titnagas*, Vincas Grašys-*Erelis*, Kazys Balčiūnas-*Perkūnas*, Baliulis, *Sakalas*-Vaclovas Mikalaičiukas, Kuliešius, Ryliškis. *Kalviui* žuvus, jokių nurodymų negaudavom. 1946 12 25 nušovė Kazį Balčiūną-*Perkūną* – organizacinio skyriaus viršininką. Tada vaikščiojom tiktai aš su *Sakalu*-Vaclovu Mikalaičiuku ir *Putinu*, o kiti legalizavosi. Paskutinį kartą mačiau *Saką* prieš 3 savaites *Putino* namuose. Atėjo *Ąžuolas* su *Saku* ir barėsi, kad mūsų būrio partizanai legalizavosi.

P. 32. Antisovietinio turinio lapelius *Sakas* perdavė Maciulevičiui, o Maciulevičius perdavė man.

P. 36 ap. 1947 02 15 tardymo protokolas:

Gailius – plaukai rudi, stambus, apie 30 metų amžiaus, ginkluotas vien tik vokišku pistoletu;

Doič – 25-28 metų, aukštas, stambus, ginkluotas rusišku automatu.

Gimžauskas su mumis negyveno, tik kartais ateidavo bunkerin. Buvo ginkluotas tiktai pistoletu.

37. ***Gailiaus*** būrio partizanai:

Silva Dieninis-*Šarūnas*, *Atas* iš Ignalinos vlsč., 25 metų amžiaus, aukšto ūgio, juodi plaukai, liesas, ginkluotas šautuvu;

Stasys Vaišnoras-*Lingė*, apie 20 metų amžiaus;

Liesas – kilęs iš Daugėliškio vlsč., eilinis;

Ruzgas Alfonsas-*Salda* (*Saldutis*) – 30 metų amžiaus, kilęs iš Sėlos k.;

Gimžauskas-*Elenutė* – kilęs iš Pilkenių k., apie 21 metų amžiaus, eilinis, ginkluotas šautuvu;

***Samtis*-Vincas Maciulevičius**;

***Varpas* (*Varnas* ?)** – buvo nuolat su *Doič*, g. 1918 m.;

Klevas;

Galijotas – apie 20 metų amžiaus.

P. 39. 1947 02 20 tardymo protokolas:

Iki 1946 03 buvau *Doič* pavaduotoju, o paskui buvau grupės vadu.

P. 40 ap. Mane paskyrė savo pavaduotoju 1945 m. per Kalėdas.

P. 41. *Gailius* su dviem partizanais žuvo 1945 m., po jo žūties kiti išsilakstė.

P. 44. 1947 03 08 tardymo protokolas:

Doič būryje buvau pavaduotoju, o Antanas Maciulevičius – skyrininku. Jo skyriui priklausė Algirdas Kaminskas-*Uosis*, *Klevas,* suimtas 1946 m., Jonas Vaickus-*Grynas*, *Povas*, Algirdas Buivydis-*Denis* iš Strokinių k., Vincas Maciulevičius, Justo-*Samtis*, *Povadas*, žuvo 1946 m.

P. 45. Sunaikinus *Doič* būrį, vadovavau aš, o Maciulevičius buvo skyrininku ir ryšininku su būrio vadu Kazimieru Balčiūnu-*Perkūnu*, kuris veikė Tauragnų vlsč.

P. 47 ap. Antanas Maciulevičius-*Putinas*, *Latvis*.

P. 50. Žilėno Balio 1947 05 25 tardymo protokolas:

Kirdeikiuose Genės Šimkūnaitės daržinėje, kairėj pusėj po šienu, yra bunkeris, įlindimo landa yra sienos pusėje. Bunkeryje yra rašomoji mašinėlė.

P. 51. Ten ateina Povilas Butrimas-*Vaidila*, Bronius Vytėnas-*Lapė* ir *Ūdras*-Vytautas Staričenka. *Vaidila* spausdino atsišaukimus, bunkeris buvo įrengtas anksčiau, o mašinėlę *Vaidila* atsinešė 1947 01 pradžioje.

P. 51 ap. Mano sulaikymo metu turėjau daugiau atsišaukimų, bet, būdamas pas Blažį, spėjau sumesti į ugnį ir sudeginti. Atsišaukimus gaudavau iš *Vaidilos* ir *Kalvio*. Laikraščius gaudavau per Oną Gimžauskaitę-*Herbą*.

P. 52. Macijausko Antano daržinės dešinėj pusėj po šienu yra bunkeris, kuriame yra mano palikti ginklai – automatas ir naganas.

P. 52 ap. *Sakas* 1946 09 mane paskyrė paramos partizanams teikimo komiteto pirmininku. Pas Šimkūnus ateidavo *Erškėtis*. Kai jis pasirodydavo, tai Genė man pranešdavo. *Erškėtis* visuomet reikalaudavo produktų. Renkant produktus, padėdavo Pranas Šimkūnas ir Justas Kaminskas.

P. 53 ap. 1946 12 ėjau pas kunigą Komarą į Kirdeikius, kuris man davė 50 kg rugių ir 30 kg kviečių. Šitam reikalui Juozas Šimkūnas davė arklį. *Vaidila* buvo dviejų būrių – mano ir *Perkūno* – vyresnysis.

P. 54. Kirdeikių kunigą Komarą *Vaidila* paskyrė partizanų žvalgybos skyriaus viršininku (man tai *Vaidila* sakė 1947 01). Taip nutarta, kad bus lengviau, nes kunigą žmonės gerbia.

P. 54 ap. 1947 01 pas Juozą Šimkūną bute susirinko *Vaidila*, *Lapė*, *Ūdras*, Justinas Kaminskas-*Lakūnas*, kunigas Komaras ir Juozas Šimkūnas. Komaras pasakė, kad žmonės yra nusiteikę mums padėti, išvardijo, kurie yra patikimi ir kurių geriau reikia pasisaugoti.

P. 54 ap. 1946 09 brolių Kazio ir Mykolo Balčiūnų namuose įvyko susirinkimas. Dalyvavo *Ąžuoliukas*, broliai Balčiūnai, Ona Grašytė, Vincas Grašys-*Erelis*, aš, Antanas Maciulevičius ir *Sakas*, buvo svastomi partizanų rėmimo ir kiti klausimai. Aš buvau išrinktas partizanų rėmimo komiteto pirmininku.

P. 55. Aš užverbavau Justiną Kaminską ir jo sūnų Justiną Kaminską, Genę Šimkūnaitę, d. Juozo, Praną Šimkūną, Genės brolį. Antanas Maciulevičius buvo atsakingas už produktų rinkimą partizanams Strokinių kaime. Alfonsas Ruzgas žmones agitavo Sėloj, Kazys Balčiūnas – Alžutėnuose. Jis užverbavo Veroniką (ar Oną) Grašytę. Kunigas Komaras organizavo partizanų rėmimą Kirdeikiuose.

P. 57. Žilėno Balio 1947 06 05 tardymo protokolas:

Partizanų rėmimo komiteto paskirtis – teikti paramą maisto produktais bei informuoti apie kariuomenės pasirodymą.

P. 58. Mums uždavinius 1946 12 davė *Sakas*, Alžutėnuose vadovavo *Sakas*. Ten buvo susirinkę Mykolas Balčiūnas-*Titnagas*, Kazys Balčiūnas-*Perkūnas*, Ryliškis. Susirinkimas buvo organizuotas ir mano, ir *Perkūno* būrių, veikusių Saldutiškio ir Tauragnų vlsč. Dalyvavo *Sakas* ir *Ąžuoliukas* – abu štabo pareigūnai…

Pasakoja **BRONĖ KASELIENĖ – BUBULYTĖ**

Užrašyta Vilniuje
2000 m.

Ėjo 1944 metai, buvo graži saulėta birželio diena, meistrai baiginėjo statyti mūsų namą, staiga pamatėm, kaip dviračiu važiavęs klierikas Leonas Stoma pasuko mūsų namų link ir, atėjęs į kiemą, pasakė:

– Vyrai! Per mūsų kaimą eina tiek daug rusų…

Vyrai pasikvietė mane ir sako:

– Tu, Bronele, bėk į Švedriškę ir pažiūrėk, ką daro policija, o mes pasiimsim ginklus ir neleisim atėjūnų į savo žemę.

Manęs raginti nereikėjo. Greit pasileidau paežere, bet, atbėgusi į Švedriškės pradžios mokyklą, kur buvo policija, radau tuščias patalpas. Nubėgau į paštą – ir ten tuščia, užbėgau į kleboniją – ir ten nieko nėra. Grįždama atgal užbėgau Ažvinčių kaiman pas šaulį Juozą Ivanauską, deja, ir čia nieko neradau, tada bėgte pasileidau savo namų link, kur manęs laukė ginkluoti kaimo vyrai. Pasakiau, kad nieko nėra Švedriškėje: nei policijos, nei klebono, nei šaulių, visur tuščia. Vyrai sutriko, nuleido rankas, paslėpė ginklus ir nuskubėjo slėpti maistą, nes žinojo, ką darys išalkę atėjūnai.

Neilgai trukus mūsų apylinkes užplūdo susmirdę ir alkani rusų kareiviai. Ėjo ir važiavo per rugius ir vasarojų. Vyrai, kurie mokėjo rusų kalbą, prašė netrypti pasėlių, aiškino, kad čia yra duona, prašė eiti keliu, bet šie atsakydavo: „A nam čto?.. (O mums kas)“.

Buvo liepos mėnuo, prinoko rugiai, artėjo rugiapjūtė. Kartą anksti rytą pajutau, kad kiemas dvokia kažkokiais negerais kvapais. Įėjau į gryčią ir pasakiau, kad mes jau ne vieni – kiemas atsiduoda supuvusiu česnaku (rusai visada buvo privalgę svogūnų ar česnakų, nesiprausę, dvokė arklių prakaitu). Žiūriu – takeliu ateina kaimynas Adolfas Barkauskas. Kaip miegojo su baltais apatiniais, taip ir atėjo tiesiai pas mus, o jam iš paskos sekė keli rusų kareiviai. Priėjęs prie manęs, jis pasakė: „Mane jau varosi…“. Rusai suriko: „Lažis! (Gulk)“. Taigi „išvaduotojai“ jau siautėjo po sodžių. Džiaugiausi, kad brolis spėjo išeiti į pušyną. Nieko blogo nenujausdama, nuvedusi gyvulius į ganyklą, grįžau į namus. Papuoliau tiesiai į peklą. Brolienė, apglėbusi vaikelius, verkė, o jos mama aiškino, kad nieko nežinanti, čia ne jos namai. „A, tai šita yra šaulio Kazio Bubulio sesuo?“. Atsakiau: „Taip, Kazio sesuo...“.

– Kur yra tavo brolis? Ar jis šaulys? Kur jis?

– Jo nėra namuos, – atsakiau. – Aš nieko nežinau, aš gyvulius tvarkiau, kur yra brolis, nežinau.

– Tuomet eisi su mumis. Kai ateis tavo brolis, tada tave paleisim.

Apsupo mane maskoliai atstatę šautuvus ir liepė eiti su jais. Vikriai išsprūdusi pro jų grandinę, drąsiai persižegnojau, kaip trenkė ruskis šautuvo buože man į krūtinę:

– Marš iš gryčios!

O aš įžūliai žiūriu į akis ir sakau, kad iš savo namų niekur neisiu. Kaip suriko jis:

– Streliat budu! (Šausiu).

Aš jam pasakiau: „Kaip norit, bet aš iš savo namų niekur neisiu, kur brolis, nežinau“. Kaip suakmenėjusi stovėjau ir žiūrėjau į brolienę ir į jos mamą, kuri mane ramino: „Eik greičiau iš gryčios, nes kai tave čia sušaudys, ką mes darysim?“.

– Tegul šaudo mane savuose namuose, o ne kur pakelėje, aš su jais niekur neisiu.

Ir vėl maskolis trenkė su šautuvo buože, bet aš stovėjau kaip įbesta ir tylėjau tarsi suakmenėjusi. Jėga manęs netempė iš namų, bet liepė iki antros valandos surasti brolį, o jei ne – pažadėjo grįžę visas iššaudyti. Išėjo keikdamiesi.

Mes su broliene irgi išėjom pjauti rugių, o brolienės mama iš išgąsčio nebegalėjo nei valgyti, nei šnekėti, tik sudėjusi rankas ant krūtinės šaukėsi Dievo. Grįžusios iš lauko, ją radom tarsi ištiktą stabo, klaikiu žvilgsniu žiūrinčią į mus.

Netrukus grįžo „išvaduotojai“. Paklausę, kur yra brolis, ir negavę atsakymo, pagriebė lašinių paltį ir išdardėjo savais keliais. Tąsyk nieko nerado, nes visus priglaudė žalias miškas. Kaimynas Adolfas Barkauskas (g. 1918 m.) į namus nebesugrįžo, nes jis irgi buvo šaulys.

Pervasar vien moterys dirbom visus darbus, pačios tvarkėm ūkį. Brolis retai užeidavo į namus, pažiūrėdavo į miegančius vaikučius. Vėliau išėjo į Dūkštą pas spekuliantą S. Šileikį, dirbo langų rėmus, dėjo grindis, laukė, kol maskoliai nustos persekioti arba visai išeis iš mūsų krašto. Sklido įvairios kalbos ir gandai. Atėjęs pas spekuliantą kažko nusipirkti, vienas maskolis pamatė ten besidarbuojantį brolį. Pažinęs, kad šis yra šaulys, greit pranešė „draugams“, o tie iškart jį areštavo. Mes tą pačią dieną tai sužinojom, nes kaimynas Bukauskas irgi buvo Dūkšte, viską matė ir mums papasakojo. Rytojaus dieną nuėjau į Dūkštą, nunešiau popierius, pieštuką ir rūkalų. Su Šileikio tarnaite susitarėm, kad ji užkalbins daboklės sargybinį, o aš pasimatysiu su broliu. Taip ir padarėm: ji užkalbino sargybinį rusiškai, pavaišino jį dešra, o aš pasakiau broliui visas naujienas ir atidaviau, ką buvau atnešusi. Vėliau brolį išvežė į Zarasus tardyti. Išklausinėjo, nieko blogo neradę paleido į namus.

Vietiniai maskoliai, pamatę, kad brolį paleido, ėmė patys daryti tvarką. Išvarė jį iš namų, uždarė skrebyne ir taip sumušė, kad leisgyvis vos paėjo. Brolis suprato, kad į namus grįžti pavojinga, nes vis tiek vietiniai maskoliai susidoros, gyvo nepaliks. Tada jis nuėjo į saugumą ir pasiprašė priimti į kariuomenę savanoriu, nors buvo jau vyresnio amžiaus, neliečiamas karo tarnybos. Jie mielai sutiko ir priėmė brolį savanoriu. Mes neilgai trukus gavom laišką, brolis rašė, kad tarnauja kariuomenėje.

Artėjo ruduo. Žmonės skubėjo kulti javus, jauni vyrai dirbo pasisaugodami rusų kariuomenės ir skrebų. Tą dieną Garbšių kaime pas Vincą Gruodį kūlė javus, ten buvo susirinkę viso kaimo jaunuoliai. Staiga atėjo mano draugė Bronė Barkauskaitė ir pasakė, kad nuo Salako važiuoja daug skrebų. Tėvelis, eidamas iš Sungardų, juos pastebėjo ir, parbėgęs į namus, liepė viską slėpti. Man buvo įdomu, kur jie pasuks: ar į mūsų kaimą – Trakus, ar į Garbšius? Prisiminiau, kad visas kaimo jaunimas dirba pas Gruodį. Pasileidau tekina pranešti, jog atvažiuoja skrebai. Nubėgusi į Garbšius, radau visus ramiai pietaujančius. Pasakiau, kad atvažiuoja skrebai. Visi jaunesnio amžiaus vyrai pašoko nuo stalo ir išsilakstė kas kur. Grįžau namo ir nepamačiau, kaip iš už posūkio išniro skrebų ir rusų kareivių pulkas. Jie pripuolė prie manęs ir ėmė klausinėt: „Kur eini? Kas tokia būsi?“. Pasakiau, kad buvau kapinėse, tvarkiau senelių kapus. „Iš kur ir kokia tavo pavardė?“ – neatlyžo skrebai. Pasakiau, kad esu iš Trakų kaimo Bronė Bubulytė. To jiems ir tetrūko, kad suriko:

– Esi areštuojama, važiuosi su mumis į Salaką!

Vieną pastotę privarė prie Čičelio klojimo ir liepė man stovėti, paliko sargybinį, ratuose sėdėjo Bronius Butrimas (Onos Butrimaitės – Laurinienės brolis) iš Jakėnų

kaimo, visas sudaužytas, pajuodęs, aptekęs krauju. Jis tyliai per sukąstus dantis pasakė: „Broniut, ir tu papuolei į pragarą…“. Skrebai ir kareiviai nudūmė toliau į kaimą ieškodami jaunuolių, bet šie dingo kaip į vandenį. Tuomet šautuvų buožėmis ėmė daužyti moteris, nešti iš namų, kas pakliuvo po ranka – ar maistas, ar drabužiai. Kurios bandė meluoti ar prašyti, papildomai gavo smūgių. Buvo klaiku žiūrėti ir klausyti moterų klyksmų.

Saugojusio skrebo paprašiau, kad išleistų atlikti „savo reikalo“, o galvoje kūriau planus, kaip pabėgti man arba Butrimui. Skrebas irgi ne iš kelmo spirtas, sako: „Tūpk ir daryk, jei jau taip nori”. Pasirangiau pasirangiau, sakau: „Nepatogu prie bernioko“.

– Na gerai, eik už klojimo, – ir nusekė iš paskos.

Grįžtu atgal, žiūriu, kaip sėdėjo tas vaikelis, taip ir tebesėdi pamėlęs ratuose.

Nepasisekė… Ir vėl sakau skrebui: „Leisk mane namo, labai noriu gerti“. Jis man atkirto:

– Kai pabūsi Salake rūsyje, išgaruos visi tavo norai.

Aš vis tiek prašau: „Išleisk atsigerti, namai mano čia pat, va, žiūrėk, ir durys praviros. Aš greit grįšiu. Tik atsigersiu ir pasiimsiu duonos kelionėn”. Nužiūrėjau Vinco Aiduko pirkią gale kaimo, jie dviese gyveno su žmona, neturėjo vaikų, buvo jau seni. Šiaip taip pasisekė skrebuką įtikinti, kad tuoj sugrįšiu, ir paleido mane vieną. Pažadėjau toliau niekur neiti, be to, jis galės nueiti prie savo draugų, mačiau, kaip jam irgi norėjosi ką nors pasigrobti. Įėjau į prieangį, puoliau prie durų, išeinančių į kitą namo pusę, nes nuo kelio jų nesimatė. Už namo buvo didelis kanapių daržas. Ir duok, Dieve, man kojas... Pasileidau tekina ežero link į didesnį mišką. Skrebas vis laukė ir laukė... Supuolė skrebai pas senukus šaukdami, kur jūsų duktė, o tie tik skėsčioja rankomis, sakydami, kad neturi nei dukros, nei sūnaus. Tada suprato skrebai, kad liko apgauti, ir išvažiavo iš Garbšių kaimo.

Stovėjau netoli namų miškelyje ir stebėjau, ką jie toliau darys. Užvažiavo ir pas mus. Radę tik brolienę su vaikeliais, pasipildė savo grobį drabužiais ir lašiniais. Kartu su stribais buvo ir dvi moterys, vietinės rusės. Radusios mano batelius, tuojau apsiavė, pasiėmė sijoną, bliuzelę, skarytę. Brolienė bandė aiškinti, kad neliestų mergaitės drabužėlių, o toji atsakė: „Aš pabučiavau leitenantą, man leido pasiimt ką noriu”.

Taip ir vargom slapstydamiesi nuo skrebų ir visokių įtartinų tipelių. Pas mus pradėjo lankytis buvęs mūsų kaimynas ir brolio draugas, taip pat buvęs šaulys Stasys Barkauskas iš Garbšių kaimo (Vėdarinės). Jis jau buvo skrebas ir aktyvus komunistas, pradėjo dirbti Salako valsčiuje, darė „tvarką“ apylinkėje ir, važinėdamas kartu su kitais skrebais, plėšė žmonių turtą ir vis kartojo visiems, kad jis dabar esąs šio krašto valdovas.

Vieną pavakarę pamačiau nuo pušynėlio artėjant žmogų. Kai priėjo arčiau, pažinau brolį. Jo veidas buvo pajuodęs nuo mušimo, akis viena užtinusi. Jį mušė vietiniai rusai. Nuo mušimo viena ausim nieko nebegirdėjo. Papasakojo, kokius iškankintus žmones jis matė Zarasų skrebyne. Brolis pasakojo, kad iš Zarasų į Vilnių jį lydėjo rusų leitenantas. Dūkšte, prieš atvykstant traukiniui, leitenantas pasiteiravo, gal žinąs, kur būtų galima pavalgyti. Tuomet brolis nuvedė jį pas spekuliantą Šileikį, kuris ruselį sočiai privaišino, nepagailėjo ir degtinėlės, o broliui liepė ne į frontą važiuot, bet kuo greičiau nert į krūmus. Brolis galėjo ir iš Šileikio namų pabėgti, nes leitenantas jau buvo gerokai girtas, bet pagailėjo Šileikio, nes vėliau jį galėjo smar-

kiai nubausti. Važiuojant traukiniu į Vilnių, brolis iššoko per langą ir nuriedėjo nuo geležinkelio pylimo.

Iškart brolį perspėjau, kad esam sekamos, kad gulėdama klėtyje kasnakt girdžiu, kaip aplink mūsų namus kažkas vaikštinėja. Pasakiau girdėjusi, kad Jakėnų, Tolimėnų ir kitų kaimų vyrai slapstosi Girnabaloj, o mūsų krašto – Ažvinčių girioje. Susimąstęs brolis patylėjo ir tarė:

– Ir aš pas juos eisiu, daugiau rusams gyvas nepasiduosiu.

Dažnai pas mus lankėsi komunistas Stasys Barkauskas iš Garbšių (Vėdarinės) kaimo, atėjęs reikalavo pasakyt, kur yra brolis, nes jis labai jo „pasiilgęs“. Aš drąsiai rodžiau brolio atsiųstą laišką iš kariuomenės, sakydama, imk, skaityk ir sužinosi, kur jis yra.

Pamenu, jau buvo gruodžio mėnuo, artėjo Švč. Mergelės Marijos šventė, buvo Adventas, susikaupimo metas. Stasys Barkauskas paskelbė rengsiąs šokius, mums, mergaitėms, prisakė nevėluoti, nes atvažiuos iš Salako jo draugai skrebai, mums reikės su jais šokti. Pavakare, brolienei nieko nesakiusi, nuėjau pas drauges ir visos vieningai nutarėm, kad per Adventą su skrebais šokti neisim. Skrebai, nesulaukdami mūsų, atvažiavo į namus ieškoti, bet mes visos keturios pabėgom į miškelį. Skrebai keletą kartų mūsų ieškojo, rado tik vieną Bronę Gruodytę Garbšių kaime, nusivežė ją. Taigi šokiai buvo liūdnoki.

Kitą dieną gavau kvietimą pasiimti maisto trims dienoms ir prisistatyti į Salako skrebyną. Baigėsi mano gražios dienos gimtuose namuose. Tariausi su kaimynais, ką daryti. Visi patarė nebūti namuose. Taip ir padariau – išėjau iš namų ir ėmiau klajot iš vieno kaimo į kitą. Labai saugojausi, kad nesusitikčiau su skrebais, ypač su Stasiu Barkausku ir Nevedomskiu iš Ažvinčių kaimo.

Bėgo dienos, mūsų namuose dažnai lankėsi skrebai, dabar jau ieškojo mūsų abiejų su broliu. Dažnai nakvodavau pas kaimynus, pas draugę Bronytę. Vieną pavakarį grįžau namo, staiga atsivėrė gryčios durys ir ant slenksčio pasirodė stribas Barkauskas. Iškart paklausė, kodėl nevykdau jo įsakymų ir neprisistatau į jo įstaigą Salake, mat jis esąs komunistas ir visa Salako valdžia. Atsakiau, kad negavau jokio kvietimo, nebuvau namuose, buvau išėjusi pas seserį. Barkauskas viską žinojo ir apie mano seserį. Tuoj paklausė, kur slepiasi brolis. Padaviau jam dar vieną laišką iš kariuomenės, kad nebekiltų abejonių dėl brolio. Barkauskas išplėšė iš rankų popieriaus lapelį ir numetė ant žemės:

– Meluoji! – suriko. – Vakar vakare buvo pas mus atėjęs iš miško su draugais!

Tada aš ir pasakiau: „Jei pas tave buvo, tai tu ir žinai, o aš nežinau ir jo nemačiau“. Ilgai dar Barkauskas rėkavo, daužė stalą kumščiu, vis baksnojo automato vamzdžiu į smilkinį. Prigrasinęs, kad su mumis greit susidorosiąs, nekviestas „svečias“ išsinešdino. Kitos dienos vakare nuėjau į mišką, į mūsų su broliu sutartą susitikimo vietą, deja, prieš kelias dienas mano parašytas jam laiškelis tebegulėjo nepaliestas. Kiek palaukiau, paskui nutariau eiti giliau į mišką, gal sutiksiu brolį. Radau nežymų takelį, pakvipo tabako dūmais. Žinojau, kad dabar man jau būtinai reikėjo pasitarti su broliu, ar eiti į skrebyną, ar ne. Iš eglučių tankumyno pamačiau sklindantį lengvą garų ir dūmų debesėlį. Žengusi keletą žingsnių arčiau, pamačiau nedidelę angą žemėse, iš jos ir sklido tabako dūmai. Priėjau prie angos, durelės atidarytos, viduje pastatytos kopėtėlės. Nežinau, iš kur atsirado tiek drąsos, prigludau prie bunkerio angos ir pašaukiau brolį vardu. Viduje pasigirdo šurmulys, staiga pamačiau iš apačios į mane

žvelgiantį rūstų Jono Čičelio-*Leopardo* veidą. Jis pamojo ranka, kviesdamas užeiti į vidų. Nusileidau žemyn, iš vidaus nušvito žibalinės lempos šviesa, dūmų net mėlyna, bunkeris pilnas man nepažįstamų vyrų. Nustebęs Jonas Čičelis manęs paklausė:

– Koks velnias tave čia atvedė?

Pasakiau, kad niekas manęs čia neatvedė, man reikalingas brolis. Atsisukau, žiūriu – brolis stovi už nugaros ir klausia:

– Kaip mus suradai?

Ėmiau jam priekaištaut:

– Ko neateini į sutartą vietą? Aš nežinau, ką man daryt? Mums tik dviems reikia pasikalbėti, einam į lauką...

Brolis su nepasitikėjimu nužvelgė mane, bet sutiko išeiti. Išėjom trise, iš paskos atsekė dar vienas vyras. Brolio paklausiau, kas jis toks, brolis pasakė, kad tai jų vadas, patikimas žmogus, kai rusai krėtė miškus, jis jiems keturiems išgelbėjęs gyvybes. Broliui pasakiau: „Jūs dar daugiau rūkykit, miškas net mėlynas nuo dūmų...“. Jie tik susižvalgė. Pasakiau, kad mane komunistas Barkauskas kviečia į skrebyną, nežinau ką daryt: ar pasitraukt iš namų, ar paklust Barkauskui. Be to, broliui priminiau, kad Barkauskas sakė, jog su draugais buvo pas jį į svečius atėjęs, dar ir butelį gėręs. Apibariau brolį, kad vaikštinėja pas komunistą. Kantriai abu klausė, po to vadas paklausė, ar Barkauskui nepasakiau žinanti, kur brolis. Atsakiau, kad nieko neprisipažinau, tada vadas kreipėsi į mane:

– Gerai, sese. Tai apgaulė, niekur nebuvo tavo brolis. O tu kaip tylėjai, taip ir toliau tylėk, iš namų niekur neik komunistų kviečiama. Jau greit bus laisvė, rusai greit iškeliaus iš Lietuvos, mes netrukus iš miškų grįšim į namus, o dabar paprašysiu tavęs, kad būtum mūsų ryšininke.

Aš pasimečiau, nesupratau. Vadas, tarsi skaitydamas mano mintis, davė nurodymą:

– Rytoj anksti rytą pasikinkyk arklį ir po šitą kelelį pavažinėk kelis kartus, kad išnyktų mūsų pėdsakai.

Taip tapau partizanų ryšininke, gavau *Liepos* slapyvardį. To būrio vadas buvo Leonas Račkauskas-*Ešerys,* kilęs nuo Smalvų. Įsijungiau į aktyvią ryšininkės veiklą. Stebėjau skrebų daromus niekšingus darbus, apie tai pranešdavau partizanams. Į mūsų namus atėjusiems skrebams brolienė aiškino, kad aš išvažiavau į Zarasus pas kažkokį pareigūną ir prižiūriu jo vaikus, todėl jie manęs namuose neberasią. Tuo tarpu aš pas kaimynus skalbiau partizanų drabužius, dažnai pirtį kūrenau, nes buvo labai patogi vieta, netoli miško.

Ešerys ypatingai laukė kovo mėnesio, sakė, kad bus dienos ilgesnės ir sniego pradės mažėti, tada bus lengviau nueiti toliau ir palaukti skrebų. Vienąsyk atnešė mums lininių staltiesių bei rankšluosčių, kuriuos, sakė, padovanojo jiems žmonės apsivynioti kojas, kad nenušaltų. Prašė, kad juos gerai išskalbčiau, išlyginčiau ir sukarpiusi padaryčiau tvarsčius, nes gali prireikti. Taip ir padariau, dar pasiuvau sanitarinį krepšį ir ant jo išsiuvinėjau raudoną kryžių. Vasario pabaigoje nuėjusi pas partizanus, labai nustebau, kai pamačiau bunkeryje sėdint brolius Šinkūnus – *Kurmį* ir *Vėžį* iš Ažvinčių kaimo. Vienas jų su gitara, kitas su smuiku taip gražiai grojo valso „Ko liūdi, berželi žaliasai“ melodiją, o vyrai, sustoję poromis, lingavo valso ritmu. Man pasidarė nepatogu, sutrikusi stovėjau kamputyje, bet mane pastebėjo *Ešerys,* nusilenkęs mandagiai paklausė:

– Ar galima jus valsui?

Aš linktelėjau, padėjau ant suolo atneštą ryšulėlį ir su *Ešeriu* įsiliejom į valso ritmą. Buvo labai gaila, kad čia ne šokių salė, juk buvome visi tokie jauni...

Kitą sykį nuėjusi radau *Ešerį* labai keistai besielgiantį. Jis verkė, rovėsi plaukus nuo galvos dejuodamas: „Ką aš padariau? Ką aš padariau?“. Tuomet nesigilinau, atidaviau broliui ką buvau atnešusi ir skubėjau grįžti į namus. Bet mane sulaikė *Ešerys* su *Tigru* ir paprašė, kad nueičiau už Kirdeikių į tokį kaimą ir pasakyčiau, kad man reikia kalto. Pamaniau, kad jie nori pasijuokti iš manęs, todėl atrėžiau, kam eiti net už Kirdeikių, kai kaltų mūsų namuose yra ir didesnių, ir mažesnių. Vyrai tik susižvalgė ir pasakė:

– Jei prašom, tai eik, nes ten mūsų „giminaitis” yra. Gryčion įėjusi pasakyk: „Man reikalingas kaltas“, ir tau bus viskas išaiškinta.

Pažadėjau rytoj nueiti. *Ešerys* žadėjo netrukus eiti į Zelionkos kaimą pas gimines ir išsiaiškinti dėl sesers – ar tiesa, kad ji ištekėjo už žydo. *Ešerio* sesuo gyveno Zarasuose ir dirbo ligoninėje medicinos seserimi. Jis buvo labai nuliūdęs ir norėjo pats įsitikinti, ar tikrai sesuo taip pasielgė. Gaila buvo žiūrėti į kenčiantį žmogų. Stengėmės su broliu jį raminti. Kitą dieną iškeliavau į Kirdeikius ieškoti kalto, o *Ešerys* – į Zelionką. Laimingai suradau kaimą ir nurodytą sodybą. Įėjusi į gryčią, pasakiau: „Man reikalingas kaltas”. Du žilagalviai senukai susižvalgė, tuojau pasirodė neaukšto ūgio pabalęs žmogus, kuriam prisistačiau esanti *Liepa* iš *Ešerio* būrio, o tas žmogus man prisistatė – *Kaltas*.

ANTANAS SKUNČIKAS-*KURMIS, KURŠIS, KALTAS*, g. 1919 m. Bajorų k., Kazitiškio prp. Visi broliai – Alfonsas, Antanas ir Pranas – išėjo į partizanus. 1944 – 1945 m. A. Skunčikas slapstėsi Salų vnk. (prie Sudeikių) pas seserį E. Kazokienę. Skunčikų namus sudegino, žmoną suėmė, duktė su senele slapstėsi pas gimines ir pažįstamus. A. Skunčikas 1947 m. buvo Lokio rinktinės vado adjutantas. Kai partizanai ilsėjosi Puziniškio kaime, juos išdavė J. Lukoševičius. Čekistai 1947 11 15 apsupo B. Rukšėno sodybą. Mūšio metu žuvo Lokio rinktinės vadas Kazimieras Kaladinskas-*Erškėtis, Šarka,* g. 1903 m. Želmeniškės k., Ignalinos r., jo adjutantas Antanas Skunčikas, partizanas Kazimieras Milašius-*Signalas* ir Kazimieras Bubulis-*Algimantas,* g. 1906 m.

Tik dabar supratau, kas tas *Kaltas.* Jis man įteikė raštus, keletą laikraštėlių ir, palinkėjęs laimingo kelio, pasišalino. Aš iškeliavau namo. Buvo labai daug sniego, oras bjaurus: smarkiai snigo ir pustė, kelio visai nesimatė. Batai buvo pilni sniego, o kojos tarsi įšalusios į ledą. Reikėjo skubėti, nes namai buvo toli, į vieną pusę 15 kilometrų. Pas partizanus neužėjau, nors ir pakeliui buvo, nes žinojau, kad vis tiek *Ešerio* nerasiu. Sukaupusi visas jėgas, skubėjau namo, bet jėgos vis seko. Parėjusi į namus, negalėjau nutraukti batų nuo kojų. Paprašiau brolienės, kad padėtų. Kai traukė, tai kojinės nusimovė kartu su oda, aštrus skausmas degino nušaltas vietas. Ryte atėjo mano geroji draugė Bronė Barkauskaitė ir pasakė:

– Kaip gerai, kad tave radau, nes sužinojau, kad į Ažvinčių girią slenka rusų kariuomenė.

Laukti nebuvo kada, apsivyniojau kojas skudurais, apsiaviau kaliošais ir, pasiėmusi austos medžiagos gabalą, pasileidau miško lik. Pabėgėjusi kokį kilometrą, pamačiau per sniegą brendančius kareivius, kurie atsargiai apžiūrinėjo medžius, krūmus. Keliu važiavo arkliai su rogėmis, rogėse buvo kulkosvaidžiai. Kiek dar paėjus jie mane sulaikė klausdami, kur aš einanti. Atsakiau, kad pas siuvėją, ir parodžiau

medžiagos gabalą. Matyt, jie patikėjo ir leido toliau eiti. Kai priėjau nuokalnę, pasileidau bėgte, kiek tik leido jėgos, reikėjo suspėti į „Vilniaus“ bunkerius. Pasisekė man juos gerokai aplenkti ir pranešti vyrams, kad rusai šukuoja mišką. Susitikusi brolį, paklausiau, ką man daryti toliau? Jis atsakė:

– Jei dar turi jėgų, tai bėk pirmyn, o mes, jei užpuls, kausimės.

Ešerio nemačiau, tai ir laiško, kurį *Kaltas* perdavė, niekam neatidaviau, tebenešiojau jį įsipynusi į kasas. Nieko nelaukusi, pasileidau bėgte pirmyn ir spėjau rusų nepastebėta atbėgti į Užusienio kaimą. Pasibeldžiau į Guobio namus, įsileido, papasakojau, kad rusai šukuoja mišką. Nelinksma pasidarė ir Guobiams, nes jų sūnus buvo miške. Emilijai Guobytei pasakiau: „Greit imkimės darbo…“. Pradėjom austi šalikėlį. Netrukus pamatėm, kad kaimą užplūdo maskoliai. Koks ten audimas, rankos abiems dreba, galvoje viena mintis: „Kaip ten mūsų broliai?“. Šūvių nesigirdėjo. Sugriuvo į gryčią rėkaudami: “Gde bandity? (Kur banditai)”. Šeimininkas atsakė, kad pas mus nėra jokių banditų, mes nieko nežinom. Tuomet šeimininkui liepė kinkyt arklį, reikės juos vežti. Grįžo pakinkęs arklį, bet jo veidas buvo kruvinas ir sudaužytas. Kaimynystėje irgi girdėjosi dejavimai, daužė kaimyną Silvą Klimą. Prisirinkę maisto ir drabužių, rusai liepė juos vežti. Išvažiavo Guobys ir kiti kaimynai, o aš pasilikau pas juos nakvoti, nes jau buvo tamsu, be to, labai skaudėjo kraujuojančios kojos.

Rytą, anksti atsikėlusi, iššvalgiau pamiškę ir vėl aplankiau partizanus. Jie visi buvo sveiki, tik nemačiau *Ešerio*, o klausti nedrįsau, nes jis žadėjo mane aplankyti. Siautėjo pūga, labai snigo, šukuojant miškus, dauguma vyrų pasitraukė į laukus ir gulėjo pusnynuos. Vieną vakarą, laukdama *Ešerio*, ryžausi nakvoti namuose. Pavakarieniavusios anksti nuėjom miegoti. Miegodama sapnavau keistą sapną. Mačiau didelę eilę partizanų, o eilės gale stovėjo *Ramunis*-Bronius Ivanauskas. Palinkęs į priekį jis garsiai kvatojosi, net buvo matyti jo balti dantys. Eilės priekyje stovėjo *Ešerys* ir, priėjęs prie manęs, tarė „sudie...“ ir, nusiėmęs nuo pečių savo automatą, užkabino man ant kaklo. Aš net sudejavau nuo sunkumo… Išsigandusi paklausiau: „Kur eini?“. Atsakė: „Sužinosi vėliau, o dabar sudie!”. Po to dar pridūrė: „Eik mano pramintu keliu...”.

Išsigandusi atsibudau, gryčioje buvo šviesu nuo pašvaisčių. Švietė nuo Ažvinčių ir nuo Garbšių (Vėdarinės) kaimų pusės, poškėjo šūviai. Atsibudo ir brolienė. Apsirengėme, vaikelius pažadinome, jautėme nutikus kažką negero ir baisaus... Ateina mano draugė ir sako: „Tėvelis ėjo į Švedriškę, į parduotuvę, bet sugrįžo, labai jau baisu... Ažvinčiuose sudegę skrebo Nevedomskio namai, abu seniai Nevedomskiai guli lauke nušauti, o kariuomenė eina ir eina miško link“. Aš vėl pasileidau tekina į mišką. Bėgdama per mišką, sutikau arklį. Toliau pabėgusi radau ir vežimą, apžiūrėjusi pastebėjau, kad kruvinas šienas ir ienos. Sugraibiusi kraują vežime ir išsukusi ienas, paslėpiau jas ir vėl bėgte pirmyn… Kiek nubėgusi grįžtelėjau atgal ir pamačiau atslenkant kariuomenę. Nusilaužiau eglės šaką ir tempiau paskui save, kad paslėpčiau pėdsakus. Nubėgusi į bunkerį, pranešiau vyrams, kad rusai vėl šukuoja mišką. Visi griebėsi ginklų. Mačiau, kad ant suolo aukštielninkas guli *Ešerys*. Pamaniau, kad pavargęs po kelionės ilsisi, aš jo nežadinau, pagalvojau, kad pažadins partizanai, o aš skubėjau išbėgti į kelią pirmiau negu kariuomenė. Man pasisekė, grįžau vakare. Kazitiškio pusėje buvo ramu, kareivių nesutikau.

Atvažiavę skrebai tardė, kur yra brolis. Atsakiau, kad nežinau. Kartu su jais nebuvo Stasio Barkausko, to baisaus komunisto. Atidarę rūsio duobės dureles ir atkišę

automatą, rėkė: „Išlįsk! O jei ne, tai vietoje sušaudysim!“. Bet nebuvo kam išlįsti, ten tik bulvės supiltos. Išvarė brolienę į klojimą, badė durtuvais į šieną ir keikėsi, kad niekur neranda banditų. Aš raminau vaikelius, kad neverktų, skrebai irgi ramino: „Mes jūsų geri „draugai“, tik neverkit“. Apstumdę mus abi su broliene ir nieko nepešę, „draugai“ išvažiavo. Kitą naktį aš vėl buvau namuose ir vėl laukiau ateinant *Ešerio*. Pagalvojau, kad be reikalo tada jo nepažadinau, būčiau atidavusi paketą, ir būtų ramu, o dabar... Naktį išgirdau beldimą į duris, supratau, kad partizanai. Išėjau į kiemą, ten stovėjo ne žmonės, o apledėję sniego stulpai. Prašė užvažinėti jų pėdsakus, nes eina iš laukų į „Kauno“ bunkerius. Pasakiau, kad tuojau užvažinėsiu, bet su jais nebuvo nei mano brolelio, nei *Ešerio*. Vėliau atėjo jų dar daugiau, tarp jų buvo ir mano brolis. Paprašė, kad nuvažiuočiau į Bajorų kaimą ir pasiteiraučiau, kas naujo, kad užeičiau į Skunčiko namus ir po laukus apsidairyčiau. Pasakė, kad netoli kelio guli sužeistas partizanas – Vladas Arlauskas iš Sungardų kaimo. Jeigu pakelsiu, reiktų jį nuvežt į bunkerius. Brolis paaiškino, jog jie susidūrė su kariuomene, juos užtiko Žeimių miškelyje. Visi laimingai pasitraukė, tik vienas Arlauskas pateko gyvas. Paryčiais išvažiavau vykdyti užduoties. Nors širdis drebėjo iš baimės, bet įsakymą reikėjo vykdyti. Privažiavus netoli Bajorų kaimo, radau pamestą apklotą, toliau – antrą, kailinukus ir diržą su šovinių apkabomis. Viską rinkau ir dėjau į roges, nušauto partizano niekur nesimatė. Užėjau pas Skunčikus, paklausiau, kas girdėti:

– Ai, vaikeli, baisu...

Aš jai sakau: „Sakyk, nebijok, aš esu iš ten, kur tavo sūnūs. Kur yra nušautas partizanas, gal žinai?“. Pasakė, kad jį pasiėmė kariuomenė ir nusivežė į Švenčionis. Vežamas jis atsigavo, buvo tik netekęs daug kraujo, apalpo ir sušalo. Greit išvažiavau į mišką, o Skunčikienei pasakiau: „Jei kas tavęs klaustų, kas pas jus buvo, pasakyk, kad nežinai, kažkokia mergaitė paprašė atsigerti ir išėjo...“.

Nuvažiavau į „Kauno“ bunkerius ir pranešiau, kad partizanas nenušautas, bevežant atsigavo. Išsigando vyrai, kad jis gali išduoti visus. Tuoj išsidalino mano surinktus drabužius. Visi džiaugėmės, kad esam dar gyvi. Išvažiavau į „Vilniaus“ bunkerius, reikėjo užmaskuoti pėdsakus po nakties.

Buvo neramios dienos, nes *Ešeriui* išėjus pas gimines, *Erškėtis* pareiškė, kad *Ešerys* ne mūsų krašto žmogus, jo neklausykim, nelaukim pavasario, eikim ir nutildykim Nevedomskį, kad jis daugiau neplėštų ūkininkų ir Salako rūsiuose nekankintų moterų. Nevedomskis buvo labai žiaurus skrebas. Jis dažnai atvažiuodavo su draugais iš Salako, kieme pasistatydavo kulkosvaidį ir šaudydavo į miško pusę. Niekas nėjo tarnauti į rusų kariuomenę, tik vienas Bronius Nevedomskis nuėjo pas skrebus ir buvo labai aktyvus sovietų valdžios veikėjas ir rėmėjas. Partizanai nutarė, kad su Nevedomskiu tik pasikalbės, deja, pasibeldus į duris, jis pažino kaimynų berniokus, durų neatidarė ir kalbėtis nesutiko. Partizanams nebebuvo kitos išeities, teko imtis jėgos. Partizanai sugrįžo atgal į mišką, pasiėmė žibalo ir padegamųjų kulkų. Vieni išėjo pas Nevedomskį, kiti į Garbšius (Vėdarinę) pas komunistą Stasį Barkauską. Partizanai pasislėpę praleido moteris, einančias į pirtį, po to pasibeldė į gryčios duris. Niekas durų neatidarė, tik iš vidaus pasipylė šūviai. Tuomet partizanai atidengė atsakomąją ugnį ir padegė namą. Iš degančio namo išbėgo Stasys Barkauskas, kurį partizanai nušovė vietoje. Moterų partizanai nelietė. Grįžęs *Ešerys* buvo labai pavargęs, kadangi erškėtėnai negalėjo paimti Nevedomskio, išėjo jiems į „talką“. Išeidamas *Ešerys* apgailestavo, kad nesusitiko manęs – *Liepos*, kuri jam buvo labai rei-

kalinga. Taigi išėjo padėti broliams. *Ešerį,* einantį pro skrebo Nevedomskio (kitur – Nevedomsko) namus, iš vidaus pastebėjo Nevedomskis ir paleido šūvį. *Ešerys* iškart krito negyvas. Įtūžę partizanai padegė namą, pirmas į lauką išbėgo skrebo tėvas, tą nušovė, po to išbėgo motina – ir ją nušovė. Vėliau bėgo pats skrebas, atsišaudydamas sužeidė *Ramunį*, norėjusį Nevedomskį paimti gyvą. Deja, Nevedomskis spėjo pasprukti į mišką. Partizanai buvo labai nuliūdę ir sutrikę dėl skaudžios netekties. Tai įvyko 1945 m. kovo 3 dieną.

R. K. p a s t a b a: Iš LP Vytauto apygardos 5-tos Lokio rinktinės nuo 1944 m. rugsėjo iki 1949 m. sausio 1 d. OPERATYVINIŲ ŽINIŲ Erškėčio kuopos nubaustųjų mirties bausme. (Dokumentas rastas LYA, B. b. f. Vaclovo Mikalaičiuko, s. Liudo, baudžiamoji byla Nr. 16865 – *ЛИ,* p. 286-5 ir kt., voko turinys).

9-tame (sąraše) 1945 03 03 Ažvinčių k. likviduojant skrebą per kautynes buvo nušauti jo tėvai Nevidomskiai ir sudegintas gyvenamasis namas, o pats skrebas atsišaudydamas paspruko. Kautynių metu žuvo partizanas *Ramunis* ir sunkiai sužeistas nuo žaizdų mirė partizanas *Jiena.* Įvykdyta vadovaujant *Jienai*, dalyvaujant *Ramuniui, Marisiui, Dagiui* ir kt.

Aš ilgai nežinojau apie *Ešerio* netektį, nes nė vienas partizanas nepasakė, kad *Ešerys* žuvo. Vis laukiau, jo dokumentų niekam neatidaviau, nešiojau paslėpusi kasose. Vieną naktį atėjo partizanai ir paprašė, kad vėl užvažinėčiau kelius, nes jie po ilgų miško šukavimų grįžta į bunkerius.

Iš mirties nagų ištrūkęs Nevedomskis nubėgo pas eigulį Lukoševičių ir greit liepė jį vežti į Salaką. Lukoševičiaus irgi du sūnūs buvo miške. Vienas turėjo slapyvardį *Vilkas*, kitas – *Kralikas*. Nevedomskis, pasiekęs Salaką, greit suorganizavo pulką rusų kareivių ir skrebų ir, atvykę į Ažvinčių kaimą, ėmė mušti žmones. Sudegino Šinkūno namus, Garbšių kaime sudegino pavyzdingą Žilinsko sodyba. Areštavo Adomą Ivanauską ir eigulį Petrą Laurinavičių iš Ažvinčių kaimo. Aš labai anksti atsikėlusi pasikinkiau savo baltakartį ir nenujausdama, kad jau paskutinį kartą užvėriau gimtųjų namų duris, išvažiavau į mišką vykdyti užduoties. Buvo labai šalta, apie 30 laipsnių šalčio, labai skaudėjo mano sužalotos kojos. Avėjau tik kaliošus. Nuvažiavusi prie „Vilniaus“ bunkerių, užvažinėjau kelelį. Pamatęs mane bevažinėjančią, vienas iš vyrų atėjo su ryšulėliu ir paklausė:

– Mergaite, gal ir man drabužėlius išskalbtumei?

Mano širdis lyg ką nujautė, atsakiau jam, kad šiandien ne, gal kitąsyk. O jis vėl primygtinai:

– Tu dabar važiuota, bus lengviau, nešti nereikės…

Griežtai pasakiau „ne“, paraginau savo baltakartį ir nuvažiavau „Kauno” bunkerių link. „Vilniaus” bunkeriuos savo brolio neradau. Buvo truputį pasnigta, tyliai važiavau atgal į namus. Staiga pamačiau, kad nuo bunkerių ateina didžiausia kareivių vora, bet šūvių nebuvo girdėti. Pamaniau, kad visus partizanus tyliai nakčia sunaikino… Net akys aptemo iš išgąsčio – juk ten ir mano brolis. Važiavau keliu tolyn. Pastebėję mane, rusai ėmė šaukti: „Stoj! Streliat budem! (Stok! Šaudysim!)“. Pagalvojau: šaudykit, jau man vis tiek, ir lėtai važiavau prie malkų krūvos. Jie bėgo prie manęs šaukdami: „Gde jest bandity? (Kur banditai)”. Nudaviau nesuprantanti rusiškai. Prilėkė prie manęs juodabrzdis skrebas, tvojo automato buožė į nugarą ir jau lietuviškai rėkė: „Kur banditai?! Iš kur ir kas esi, ko čia važinėji?”. Vos pratardama žodį atsakiau, kad važiuoju į mišką pasivogti malkų. Kai paklausė pavardės, pasakiau savo tikrą pavardę. Na, tuomet ir prasidėjo: pirmiausiai pasakė, kad esu

areštuojama ir važiuosiu su jais į Salaką, tuomet gal pasakysiu, kur yra partizanai, ir daužė toliau. Gal būtų ir užmušę, bet atbėgo rusų leitenantas ir liepė liautis, nes gyva būsiu reikalingesnė.

Važiavom per mišką Ažvinčių kaimo kryptimi, bet niekaip nesupratau, kaip jie čia atsirado, juk man važiuojant į „Vilniaus" bunkerius nebuvo jokių pėdsakų. Tik toliau pamačiau, kad jų ateita iš kito galo, kai aš jau buvau pravažiavusi. Galvojau bėgti, kad nušautų, nes bijojau išdavystės, ne mirties. Prie manęs atsisėdo du rusai ir sukryžiavo automatus. Ką jie darys su manim? Privažiavom Ažvinčių kaimo laukus, o kariuomenė vis ėjo voromis. Staiga vieną einant juoda sermėga apsigaubusį, aš jį stebėjau ir pažinau prasilenkiant. Tai buvo Petras Laurinavičius, eigulys iš Ažvinčių kaimo. Jis buvo juodas kaip ta sermėga, sudaužytas, veidas pasruvęs krauju. Prasilendamas jis tepasakė: „Prapuolei, vaikeli, ir tu". Mačiau ir Adomą Ivanauską, taip pat pajuodusį ir sudaužytą, mat jie buvo ryšininkai. Mes vieni kitų nežinojom, pas partizanus visi kartu nebuvom susitikę. Pasirodo, kai juos areštavo, mušė ir daužė skrebai bei enkavedistai, vyrai, neiškentę kankinimų, atvedė kariuomenę ir parodė partizanų bunkerius: Laurinavičius – „Kauno", Ivanauskas – Plačiojoje. Ten Ivanauskas rado pašarvotą ir savo brolį Bronių-*Ramunį*. Adomui Ivanauskui prisipažinus, kad čia jo brolis, skrebai liepė mušti brolio lavoną. Skrebai *Ramuniui* nurengė kostiumą, nuavė batus, padegė bunkerį ir ėjo toliau, jau Laurinavičiaus vedami į „Kauno" bunkerius. Partizanai stebėjo, ką daro skrebai su rusais ir, kai tik šie pasišalino, užgesino bunkerį, pasiėmė *Ramunio* palaikus ir paslėpė. Partizanų sargybiniai pastebėjo prie „Kauno" bunkerių artėjančią rusų kariuomenę ir visi laimingai pasitraukė į miško gilumą. Apie tai sužinojau jau vėliau.

Radę tuščią bunkerį, kareiviai daužė Laurinavičių, deja, daugiau jis nieko nebegalėjo išduoti, nes nieko daugiau ir nežinojo. Tuomet rusų pyktis nukrypo į mane. Bijojau, kad tik nieko neišduočiau, nes žinojau daug.

Atvažiavus į Ažvinčių kaimą, skrebai liepė sustoti prie Kazimiero Noreikio namų. Pririšau savo baltakartį prie tvoros, man liepė eiti kartu su keliais rusais į vidų. Kiti kaip skėriai pasipylė po kaimą. Dairiausi, ar nepamatysiu kur suguldytų partizanų, bet nieko įtartino nepastebėjau. Suėję į gryčią, maskoliai iškart ėmė šaukti, kad duotų greičiau valgyti, juk „banditams" visko duoda, o jiems ne. Šeimininkė tuoj užkūrė krosnį ir pažadėjo kepti lašinius su kiaušiniais, šeimininką ėmė kumščiuoti ir reikalauti degtinės. Žmogelis vos neverkdamas kartojo, kad degtinės neturįs. Žvalgiausi, ką čia suveikus. Vienas ruskelis sėdėjo ir, išskleidęs ant stalo miško žemėlapį, raudonu pieštuku žymėjo kryželius. Supratau – parodytų bunkerių vietos. Kadangi buvau visai netoli, gerai viską mačiau. Žemėlapio pakraštyje buvo surašytos visų miške esančių vyrų pavardės, tarp jų buvo ir manoji. Noreikienė slapta žvilgtelėjo į mane, eidama pro šalį, paklausė:

– Bronyt, ar tu šiandien pusryčiavai?

– Ne, – atsakiau, – šiandien dar nepusryčiavau…

Noreikienė atnešė suvyniojusi į švarų drobės gabalėlį duonos riekelę ir padėjo ant suolo. Noreikį ir toliau maskoliai stumdė reikalaudami degtinės. Gynėsi žmogelis, kad neturi. Staiga man dingtelėjo mintis, o gal Dievas mano maldą išgirdo: „Nemuškit jo", – pasakiau. „Leiskite mane, aš atnešiu degtinės". Pasislinkau arčiau durų: „Jūs nesuvalgykit greit lašinių, būkit kantrūs, palaukit, kol atnešiu degtinės...". Atbula priėjau prie durų ir išslinkau laukan. Paskui mane joks sargybinis nėjo, mačiau,

kaip maskolių akys godžiai žiūrėjo į kepančius lašinius. Išėjusi laukan, puoliau prie darželio, kur buvo paliktas mano baltakartis, deja, ten jo nebebuvo. Pradėjau eiti per kaimą Švedriškės keliu, kur buvo toliau namai, arčiau krūmai. Nepastebėjau, kad kas sektų paskui mane. Nusileidusi į pakalnę, paspartinau žingsnį ir pradėjau bėgti vis toliau ir toliau. Bėgau kiek jėgos leido, tik labai skaudėjo žaizdotos kojos, trukdė kaliošai. Nusiaviau kaliošus ir basa pasileidau pirmyn. Bėgau arčiau miškelių, pro Varnakės kaimelį, pro Stulgius, kol pagaliau pasiekiau didelį mišką. Čia buvo tylu, bet aš vis bėgau ir bėgau nežinodama kur. Staiga pamačiau lauką ir sodybas. Iš vieno klojimo pastebėjau išeinančią moterį su šieno glėbiu. Nežinojau, koks čia kaimas, bijojau, kad nesusitikčiau rusų. Pribėgusi prie moters, iškart ją pažinau, tai buvo Žirmantienė. Supratau, kad esu Minčioje. Ji pažiūrėjo į mane ir paklausė, kur aš taip skubanti. Turbūt pažino, susitikdavom Švedriškėje bažnyčioje. Paklausiau, ar nėra pas juos kariuomenės, atsakė, kad nėra, visur tylu, ramu. Padėkojau už geras naujienas ir priminiau, kad ji manęs nematė. Bėgte pasileidau tolyn. Kojos apledėjo, buvo sunkios ir labai skaudėjo. Jutau, kad ir nugara labai skauda, bet ką darysi, kol laisva, tik pirmyn. Miške kelio pravėžų sumažėjo, pasukau žvėrių taku, bėgau pati nežinodama kur. Bridau per gilų sniegą. Ten lyg koks raistas buvo, vis grimzdau lyg į bedugnę. Jėgos seko, pakibau sniego pataluos, pagalvojau, kad čia turbūt mano kelio galas. Prisiminiau į kasas įpintą paketėlį, išvyniojau ir ryžausi nors prieš mirtį paskaityti jį. Ten buvo keletas „Sutemų keleivio" laikraštėlių, kuriuos įsidėjau į apledėjusią kišenę, kitas ranka rašytas raštas buvo su datomis ir dvigubais pavadinimais – Klaipėda-Ryga, Vievis-Trakai ir t.t. Supratau, kad tai svarbu, ir vėl tą raštą įpyniau į kasas. Prisiminiau tėvelio pamokymą: jei esi pavargęs ir ima miegas – nestovėk, nes užsnūdęs gali ir nepabusti. Vėl pradėjau judėti. Sunku buvo bristi per gilų sniegą. Kitos išeities nebuvo, teko save nugalėti ir miklinti stingstančias kojas. Vis taikiau pasukti į Ažvinčių ar Ginučių girią. Pagaliau vėl radau kelią, bet nežinojau, kur jis nuves. Kelio dešinėje pusėje pamačiau lygumą, kairėje ošė giria. Patraukiau tiesiai supratusi, kad lyguma – tai ežeras. Pamačiau ir sodybą, prigludusią pamiškėje. Užeiti ar ne? Nusprendžiau pasibelsti į duris, atidarė senutė ir paklausė:

– Ko tau reikia, vaikeli?

Atsakiau, kad norėčiau gerti. Senutė paprašė užeiti į vidų, atnešė puodelį vandens ir įdėmiai mane apžiūrėjo. Artėjo vakaras, močiutė vis žvilgčiojo pro langą, retkarčiais pasižiūrėdavo ir į mane. Įsidrąsinusi paklausiau, ar nematyti pamiškėse kariuomenės? Ji, dirstelėjusi į mano kojas, atsakė, kad kol kas nieko nėra, ir paklausė:

– Kodėl tokiame šaltyje tik su kojinėmis?

Mums besikalbant į gryčią įėjo pažįstamo veido žmogus – Antanas Kavaliauskas. Jis nustebęs žiūrėjo į mane:

– Kaip tu čia atsiradai? Kur eini?

– Atsigerti užėjau, nežinojau, kad čia tavo namai.

Jis mamai pasakė, kad aš Kaziuko sesuo, to, kuris jų namus statė. Pastebėjęs, kad esu basa, atnešė savo batus ir padavė man sakydamas: „Imk ir apsiauk, man jie maži, aš jų negaliu apsiauti, skrebai vis vien ras ir atims". Neėmiau jo batų, paaiškinau, kad su kaliošais man patogiau. Be to, jis pasakė, kad rusų aplink nėra, jų pamiškė iššvalgyta. Jis mane nuramino ir paprašė, kad pabūčiau su jo motina, jai vienai liūdna. Padėkojau už šiltą ir nuoširdų priėmimą ir patraukiau savo keliais. Supra-

tau, kad ir Antanas buvo iš miško parėjęs į namus tik maisto pasiimti. Jau temo, sutemos gaubė mišką. Gerokai paėjusi miške radau namą. Tai buvo Baltelė, šiame name gyveno Nasevičiai. Jie turėjo lentpjūvę ir malūną, žinojau, kad jie geri žmonės, tad vėl pasibeldžiau. Norėjau pailsėti ir ką nors sužinoti apie partizanus. Durų niekas neatidarė, mat mano beldimo jie nepažino. Tuomet pasirodžiau prie lango. Gerai pažinoję mane anksčiau, tuojau įsileido į vidų, paklausė, kodėl taip vėlai viena vaikštinėju. Jems irgi pasakiau, kad noriu atsigerti. Pranas padavė man stiklinę arbatos. Jis pamatė mano kojas ir primygtinai prašė apsiauti savo batus, aiškino, kad lauke apie 30 laipsnių šalčio. Nuoširdžiai padėkojau Pranui už jo gerumą, bet batų neėmiau. Atsisveikinau ir išėjau į tamsų ir paslaptingą mišką, tikėdama ką nors sutikti iš savų. Į bunkerius eiti nedrįsau, bijojau, kad nebūtų pasalos, į namus grįžti irgi buvo pavojinga. Baigėsi miškas, išėjau į Želmeniškių kaimo laukus. Toje vietoje, kur baigėsi kaimo žemė, stovėjo didelis medinis kryžius. Nuėjau prie jo ir ilgai meldžiausi, dėkojau Dievui, kad leido ištrūkti iš enkavedistų rankų. Gal ir užsnūdusi buvau, taip ir praleidau naktį. Dieną vėl vaikščiojau po mišką, bet nieko nesutikau. Artėjo naktis. Prie Juodapurvinio raisto pastebėjau žmogų. Įsitikinusi, kad jis vienas, netariau pasivyti. Ar tik nebus partizanas, nes rusai po vieną nevaikšto. Pradėjau eiti į priešingą pusę, kad ir mane pamatytų. Mes susitikom. Tai buvo Jonas Čičelis-*Leopardas,* mūsų kaimynas iš Garbšių kaimo. Jis prašneko pirmas:

– Tai vis dar samagono ieškai? – tarė juokdamasis ir pakštelėjo į veidą.

Paklausiau, kodėl jis vienas, kur kiti, ar gyvi? Jonas pasakė, kad visi gyvi, tik išsiskirstę mažomis grupelėmis. Čičelis mane pagyrė, kad sugebėjau iš rusų pasprukti, jau antrą sykį juos apgaunu. Aš jo paklausiau, iš kur jis tai žino. Čičelis pasakė, kad visi kaimai apie mane žino, jiems „radijas“ pranešė. Lakstė rusai po aplinkinius kaimus, keikėsi nesulaukę, kada atnešiu degtinės, suprato, kad yra apgauti, pažadėjo mane sugavę gyvą pusiau perplėšti.

– Na, gerai, – pasakiau Čičeliui. – Daugiau gyva nenoriu jiems patekti. Duok man vieną granatą, matau, turi dvi, – jis padavė man granatą, prieš tai pamokė, kaip su ja elgtis.

Jau temo. *Leopardas* paklausė, kur nakvosime, aš jam pasiūliau eit į „Vilnių“. Žinojau, kad „Kaunas“ išduotas, o nuo Plačiosios buvo pramintas kelias, vadinasi, ten irgi jau išduota. Žvalgydamiesi nuėjom „Vilniaus“ bunkerių link, visur buvo tylu ir tuščia. Nuėjom prie bunkerių, įėjom į vidų – tuščia ir tamsu. Gerai, kad *Leopardas* turėjo degtukų. Užsidegėm lemputę, pasidarė jaukiau. Radom ir sudžiūvusios duonos, tad nutarėm išsivirti vakarienę. *Leopardas* užkūrė krosnelę, aš pasėmiau katilėlį sniego ir, įmetę kelias duonos kriaukšles, išsivirėm arbatos. Buvom labai išvargę, nutarėm pasikeisdami ilsėtis. Dar kurį laiką kalbėjomės, aš *Leopardo* paklausiau, kur *Ešerys*. Pasakiau, kad niekaip negaliu jo sulaukti, buvome sutarę, net namuose nenakvojau jo belaukdama. *Leopardas* pažiūrėjo į mane išsigąstingu žvilgsniu ir paklausė:

– O kas tarp jūsų buvo, kad tu taip jo lauki?

Tuoj pat išpyniau iš kasų popierių, kurį buvo davęs *Kaltas* ir, parodžiusi jam, pasakiau, kad šitą raštą turiu įteikti *Ešeriui. Leopardas* paėmė jį, paskaitė ir pasakė:

– Taigi čia mūsų slaptažodžiai, tuos slaptažodžius žinodami vieni kitų neiššaudytume, nes ir mes ne visi vieni kitus pažįstame, – jis pažiūrėjo į mane ir tarė: – Bronyte, daugiau *Ešerio* nematysi, jį nušovė Nevedomskis.

Man pasidarė baisu, neįsivaizdavau, kad galima tokio žmogaus netekti. *Leopardas* nuosekliai papasakojo apie *Ešerio* žūtį:

– Jis tave labai norėjo sutikti, kai sugrįžo iš giminių. Sėdėjo prie stalo ir dejavo, kad tavęs taip ir nesutiko, o reikia eiti padėti erškėtiniams. Jis išėjo ir nebegrįžo, jį pakirto pasalūniška skrebo kulka.

Aš *Leopardui* nedaviau ramybės, ėmiau klausinėti, kur jį padėjo, juk mačiau miegant ant šito suolo, kai buvau atėjusi pranešti apie rusų siautimą.

– Vaikeli, jis nemiegojo, jau negyvas gulėjo. Už upelio, kur tu išvažinėjai mūsų kelią, po eglaitėm palaidojom, bijojom, kad rusai nerastų bunkeryje ir neišniekintų.

Prisiminiau savo sapną: *Ramunis* kvatojo, net jo balti dantys buvo matyti, o *Ešerys* išeidamas man pasakė „sudie, viską sužinosi vėliau“, užkabino savo automatą ir pasakė „eik mano pramintu keliu...“. Išsipildė mano sapnas. Kaip man dabar gyventi? Ėmė skaudėti širdį, labai buvo gaila *Ešerio*. Kai juos aplankydavau ir grįždavau namo, jis visuomet mane palydėdavo iki palaukės, paklaustas atsakydavo, kad taip reikia. Sakydavo, kad gera su manimi pasikalbėti, kad norėtųsi su manimi eiti nors ir į pasaulio kraštą. Pasakojo, kaip buvo įstojęs į Plechavičiaus kariuomenę, kaip vėliau juos areštavo, kaip buvo paruošti sunaikinti. Naikino, bet ne visus iš karto. Jį išgelbėjo dvi studentės, minėjo jų vardus ir pavardes, sakė, kad jis joms bus amžinai skolingas už išgelbėtą gyvybę. Jis, pabėgęs iš geto, pailsėjo ir laimingai grįžo į namus. Ištrūkęs iš vieno pragaro, atsidūrė mūsų krašte, mūsų girioje. Matyt, kilnios širdies buvo žmogus, kurio vardas vertas rašyti didžiąja raide...

Leopardas užlipo ant narų ir atsigulė. Aš susirangiau prie krosnelės ant suolo, ant kurio paskutinį kartą mačiau gulintį *Ešerį,* ir tyliai verkiau. Staiga išgirdau, kad virš mūsų bunkerio kažkas vaikšto ir negarsiai šneka, tik nesupratau kokia kalba. *Leopardas* ramiai miegojo, nes buvo labai pavargęs. Pažadinau jį. Jis iškart prabudo ir pasakė:

– Tu klausyk, kokia kalba šneka – rusiškai ar lietuviškai. Gal ir čia atvedė rusus?

Paklausiau, ką dabar darysim, jis visai ramiai atsakė:

– Mirsime kartu. Eikš pas mane ir sėsk šalia, imk granatą. Durų neatidarysim. Kai paleisiu automato seriją į durų pusę, tu vieną granatą irgi mesk į duris, o kitą patrauk prie mūsų abiejų, kad iš karto abu baigtume gyvenimą…

Pasiruošiau vykdyti jo komandą ir klausiau ištempusi ausis. Girdėjosi nedrąsūs žingsniai sniege. Pagaliau išgirdau prie durų sakant lietuviškai „durys iš vidaus užsklęstos“. Nusileidau nuo narų žemyn, priėjau prie durų ir garsiai pasakiau *Liepa*, o iš kitos pusės durų atsiliepė: „*Tulpė*“. Buvo aišku, kad tai savieji. Atitraukiau skląstį, atidariau duris. *Leopardas* nuleido automatą žemyn, aš užsukau paruoštų kovai granatų dangtelius.

Į vidų suėjo apie dvidešimt, o gal ir daugiau vyrų, pažįstamų ir nepažįstamų, tarp jų nebuvo mano brolio. Dėl to man buvo šiek tiek liūdniau, bet jie pasakė, kad visi gyvi ir sveiki, tik išsiskirstę mažomis grupelėmis. Visi labai džiaugėsi radę mane „savo“ namuose ir sveikino, kiekvienas tiesė man ranką, vienas net pabučiavo sakydamas: „Kokia šauni mūsų *Liepa*, ačiū tau, mergaite”. Tai buvo *Vaidila* (Povilas Butrimas, pirmas jo slapyvardis – *Strausas*).

Aušo rytas, vėl kūrėm krosnelę ir virėm arbatą – visi buvo sušalę ir be galo pavargę. Galvojau, kad ir man jau laikas keliauti iš bunkerio, bet nežinojau kur eiti. Kampe buvo partizanų paliktos kelios poros čeverykų, išsirinkau pačias didžiausias. At-

sisveikindama atidaviau jiems spaudą. Jie labai nustebo, kad aš net slaptažodžius turėjau. Kur keliausiu, nesakiau, nes ir pati nežinojau. Mintyse rezgiau planus eit į Rupinskų kaimą, ten gyveno mano tetulė. Anksčiau ten buvo lenkų okupuotas kraštas, tikėjausi, kad ten mažiau siaučia rusai. Nuėjau laimingai, dar prieš pietus. Teta paklausinėjo, ko atėjau pas juos, su kokiu reikalu. Atsakiau, kad pasiilgau, atėjau aplankyti… Papietavom, pusseserė pakvietė užlipt ant krosnies pagulėt. Pasakiau, kad iš tikro būtų labai gerai, nes truputį pavargau, kelias užpustytas, sunku eiti. Pusseserė vis žvilgčiojo į mano kojas, pagaliau paklausė:

– Kodėl tu tokiom baisiom čeverykom apsiavus?

Nusiaviau čeverykas. Ji, pamačiusi mano žaizdotas kojas, vėl paklausė:

– Brone, kas tavo kojoms?

– A, niekis, greit užgis. Truputį nutrynė batai, – paaiškinau pusseserei.

Ji vis klausinėjo ir klausinėjo. Aš, nieko blogo nepagalvojusi, truputį pasakiau teisybės: kad vijosi skrebai, kad bėgdama nuo jų susižalojau kojas. Pusseserė tuoj pasakė motinai, kad mane vijosi skrebai. To ir tetrūko. Mano tetulė ėmė rėkti:

– Tu ir mus prarijai ateidama čia! Juk skrebai ir čia tave suras!

Kuo toliau, tuo ji rėkė labiau. Pamačiau, kad nėra man čia nei vietos, nei paguodos. Padėkojau už barščių dubenėlį ir išeidama pasakiau: „Ačiū už viską… Nei aš pas jus buvau, nei jūs mane matėt". Už kaimo pamačiau stovintį didelį medinį kryžių, pamaniau, eisiu prie jo, bet pamačiau atvažiuojant kelis vežimus skrebų su kulkosvaidžiais. Pradėjo kraujas stingti, priėjusi prie kryžiaus, puoliau į sniegą melsdamasi: „Viešpatie, tu kentėjai už mus visus, už ką aš turiu kentėti? Kam bus lengviau, jei mane nukankins? Viešpatie, pasigailėk, nes tu viską gali…". Skrebai pravažiuodami žvilgterėjo į mane ir nusikvatojo, nieko nesakę nuvažiavo toliau. Persižegnojusi išbridau iš sniego ir nutariau eiti į Kazitiškio pusę. Priėjusi sodybą, nutariau užeiti pasiteirauti, ar nėra skrebų. Radau ir pažįstamą moterį. Tai buvo Melanija Skunčikienė iš Garbšių kaimo. Jos namus sudegino Nevedomskis, tad Melanija gyveno pas tetulę Kazitiškyje. Melanija pasiteiravo, kur vaikštinėju. Pasakiau, kad buvau pas tetulę ir einu namo, užėjau atsigerti. Melanija žinojo, kad aš susitinku su partizanais, turbūt jai tai pasakė jos vyras, nes kartą ji prašė nuvesti į mišką pas vyrą Antaną. Bet aš jos nevedžiau ir neprisipažinau apie juos žinanti. Ir dabar ji į mane pažiūrėjo įtartinai, lyg norėjo dar ko klausti, bet nudaviau, kad labai skubu. Ten buvusi siuvėja irgi ruošėsi eiti, tuomet Melanija suskubo atsidėkoti jai už darbą. Ji siuvėjai pridėjo krepšį maisto, ir mudvi kartu išėjome. Siuvėja Teklė Šimkūnienė buvo iš Vyžių kaimo. Ji paklausė, kur aš einu. Atsakiau, kad ta pačia kryptimi, pažadėjau parodyt kelią, kuriuo bus arčiau išeiti į Vyžius, aš šį mišką gerai žinau, tikrai nepaklysim. Pagalvojau: palydėsiu ją ir pasuksiu pas partizanus. Staiga pamatėm važiuojant ketvertą rogių. Atidžiau įsižiūrėjusi pažinau, kad jose sėdi rusai su skrebais, ginkluoti, su kulkosvaidžiais. Ką dabar daryti? Vėl papuoliau, ir dar ne viena? Griebiau krepšį su maistu iš bendrakeleivės rankų ir panardinau jį giliai giliai į sniegą. Mano bendrakeleivė tik kartojo ir kartojo: „Dieve, mano Dieve, kas bus su mano mažais vaikeliais, kai pasiliks vieni?". Privažiavę jie tik nužvelgė mus, mes žemai nusilenkėme dairydosios į visas puses. Jie nuvažiavo į Užsienio kaimo pusę. Dar kurį laiką lydėjome akimis juos tolstančius. Supratusios, kad jau viskas praėjo, atsidusom: ačiū tau, Dieve. Siuvėja mane nedrąsiai prašnekino: „Mergaite, iš kur esi ir kas tu? Kodėl iš manęs paėmei krepšį artėjant skrebams?". Atsakiau, kad taip jau reikia, o kas esu,

geriau neklausk... Ji papasakojo, kad turi vyrą ir du vaikučius, aš jai pasakiau, kad esu vieniša, niekas manęs nepasiges, kai sušaudys atėjūnai. Moteris dar daugiau atvėrė savo sielą, prisipažino, kad jos vyras slepiasi miške, gal eidama dar sutiks jį… Pagalvojau, gal užvesti ją pas partizanus, bet nuvijau tą mintį tolyn, nereikia išsiduot. Ji vis klausinėjo, kur aš einanti, į kokį kaimą ir t. t. Kartojau jai tą patį: „Neklausinėk manęs, nes aš, būdama našlaitė, neturiu kur eiti“. Tuomet ji pasiūlė eiti pas ją į Vyžių kaimą ir prižiūrėti vaikelius, kai ji išeis siūti.

Pagaliau atėjome į jos namus. Namuose buvo abu tėvai, jau pražilę senukai, duktė Onutė ir sūnus Silva. Pažiūrėjo jie į mane, bet nieko nesakė. Teklė pasakė, kad štai šita mergaitė prižiūrės jos vaikelius, nes ji ir vėl turinti pas žmones eiti siūti. Žilagalvis tėvas pasakė:

– Gerai, jei jau taip nori, – ir dirstelėjo į mane.

Teklė parodė, kaip vaikus nurengti, kaip paguldyti, nes ji rytoj išeis anksti rytą, kol dar vaikai miegos. Pamačiusi mano žaizdotas kojas, Teklė, nieko neklausdama, pasakė:

– Mesk į šalį šitas čeverykas, imk mano veltinius ir apsiauk, gydyk savo kojas.

Taip ir slinko dienos. Aš miegodavau lovoje, buvo labai gera, ir su vaikučiais susidraugavau, sekdavau jiems pasakas, prieš migdydama padainuodavau dainelių. Dieną pavažinėdavom su rogutėmis. Netrukus į namus grįžo Teklė, pasiteiravo, kaip mums sekasi. Pasidžiaugiau, kad labai gerai, ir kojos baigia sugyti. Jeigu čia atsibos būti, ji pasiūlė apsistoti pas jos mamą Daunorių kaime. Kai dieną vaikeliai miegodavo, namų šeimininkė man duodavo į valias darbo. Tai malti reikėjo, tai malkas pjauti. Vieną dieną tėvas pasakė:

– Tu matai, ne visada turim, ką padėt ant stalo…

Supratau, ką jis norėjo pasakyti… Vaikai, ir tie man pradėjo sakyti: „Senelis sakė, kad tu iš miško atėjai, gal tu jau eik vėl į mišką“. Buvo aišku, kad čia pasilikti nebegaliu, be to, atėjo laikas susitikti su partizanais, reikėjo eiti už Kirdeikių pas *Kaltą*. Taigi niekam nieko nesakiusi išėjau. Laimingai pasiekiau *Kalto* namus, papasakojau apie *Erškėčio* būrio netektį, kad žuvo *Ešerys* ir *Ramunis*, kaip pati buvau įkliuvusi, kaip man pasisekė ištrūkti iš enkavedistų rankų. *Kaltas* pasiteiravo, kaip spauda, pasakiau, kad viskas tvarkoje, slaptažodžius atidaviau erškėtėnams, o laikraštukus išdalinau patikėtiniams. *Kaltas* vėl davė paketėlį, kurį taip pat įpyniau į kasas.

Atėjusi į būrį, radau ir savo brolį, kuris labai apsidžiaugė mane sutikęs. Pernakvojusi bunkeryje, išėjau į Daunorių pusę. Susiradau Teklės mamos sodybą, kurioje radau dvi senutes. Pasakiau, kad mane siuntė Tekliukė. Taigi apsistojau pas Tekliukės motiną. Atsikėlusi paprašiau kokio nors darbo. Darbo iškart gavau: skalbiau, grindis šveičiau. Labai patikau senutėms, mums visoms buvo gera. Pavakariais visos poterėlius kalbėdavom, kartais net giesmes giedodavom, aš litanijas skaitydavau, kalbėdavom rožančių, prašėme Dievo palaimos sau ir Tėvynei. Vieną vakarą išgirdom beldimą į duris. Išsigandau, pagalvojau, kad rusai arba skrebai. Moteris perspėjau: jeigu kas, kad sakytų, jog užėjau tik šiandien vakare ir apsinakvojau, kad jos apie mane nieko nežino. Daužė duris ir rėkavo, kad išlauš jėga, jei neatidarys. Moterys atidarė duris, įėjo vienas. Pro plyšį stebėjau, kaip jis atrodo: buvo apsirengęs trumpa sermėgėle, kepurė kaip Lenino, turėjo ginklą. Pirmiausia paprašė duonos ir lašinių. Moterėlės nešė viską, ką turėjo. Tuomet „svečias“ prisukdamas lempą sumažino šviesą ir liepė ieškoti pinigų, nes jiems, Lietuvos gynėjams, jų labai reikia.

Senutės ėmė aiškinti, kad jos senos ir pinigų neturi. Tuomet jis parklupdė jas gryčios viduryje ir reikalavo medžiagos kostiumui ir odos batams.

– Duokite greičiau! Jūs, senos maitos, gulit lovose, o mes mirkstame balose gindami Lietuvą! Duokit greičiau, o jei ne, sušaudysiu! – vaikščiodamas aplink, vis baksnojo šautuvo vamzdžiu senutėms į nugaras ir į veidus.

Aš gerai įžiūrėjau jį pro plyšį, man jis buvo nematytas. Tyliai nusileidau nuo krosnies, galvoju: „Dieve, negi čia Lietuvos partizanas?“. Atgalia ranka iš už kamino išsitraukiau kočėlą, staigiu judesiu drąsiai žengiau iš už krosnies ir surikau: „Parol?! (Slaptažodis)“. Jis, nieko neatsakęs, dūmė iš gryčios, vos šautuvo nepaliko. Liko ir duona, ir lašiniai… Palydėjau jį rėkaudama: „Stok, bjaurybe, mes tave tuoj sutvarkysim!“. Išsigandusios senutės vis kartojo: „Vaikeli, dabar mus gyvas sudegins…“. „Nebijokit, kol aš čia, tai jūsų niekas nedegins ir neskriaus“. Išėjau į lauką, nieko nebuvo nei matyti, nei girdėti. Niekaip negalėjau suprasti, iš kur tas partizanas. Ne mūsiškis, matyt, iš kito būrio, bet labai neramu dėl tokio įžūlaus jo elgesio. Toliau vėl gyvenom ramiai dirbdamos ir besimelsdamos, bet mintys apie tą užklydėlį vis nedavė ramybės. Vieną dieną išėjau iš senučių pažadėdama greit sugrįžti.

Žinojau, kad už Šeimaties kaimo yra bunkeriai, tam būriui vadovauja *Sakalas*. Išėjau ieškoti jo būrio, norėdama pasakyti, kad sudrausmintų savo vyrus, mat pas mus taip nėra, vyrai po vieną nevaikšto ir nereikalauja iš senų moterėlių nei medžiagų, nei odų. Greit susiradau *Sakalą* su vyrais. Slaptažodį žinojau, tad jie manimi patikėjo. Papasakojau, kur gyvenau, kokį partizaną mačiau, kokius jo reikalavimus ir grūmojimus girdėjau. Pridūriau, kad nedera Lietuvos partizanams taip elgtis. *Sakalas,* ramiai išklausęs mano pasakojimą, pasakė: „Patikrinsim ir paieškosim tokio“. Iš *Sakalo* nuėjau Šeimaties kaimo link. Užėjau pas Juozą Gasiūną ir čia pasilikau kuriam laikui. Artėjo *Kalto* nustatyta data, kada turėjau ateiti į Kirdeikių bažnyčią ir po pamaldų susitikti šventoriuje. Sakė, kad ateis tenai ir daugiau mergaičių, o ką reikės daryti – jis pasakysiąs.

Sekmadienį išėjau į Kirdeikius. Bažnyčioje karštai meldžiausi, ašaros riedėjo skruostais. Atrodė, niekas kamputyje suklupusios manęs nepastebės. Staiga pajutau ranką ant peties. Atsigręžusi pamačiau Anelę Čičelytę iš Garbšių kaimo, irgi verkiančią. Ji buvo dviejų partizanų *Leopardo* ir *Šerno* sesuo, taip pat slapstėsi nuo atėjūnų. Partizanams ji niekuo nepadėjo, tik slapstėsi toliau nuo namų. Po mišių tyliai pasakiau, kad palauktų manęs, dabar paprašiau nesiartinti, pakalbėsim vėliau… Tuomet nuėjau į *Kalto* nurodytą vietą, kur jau buvo suėję ketvertas merginų. Pamačiau, kad jos visos yra žymiai vyresnės už mane. Jos linksmai dalijosi įspūdžiais, o aš vaikštinėjau atokiau, kadangi jų nepažinau. *Kaltas* davė žodinį įsakymą, ką reikia pranešti partizanams, ir įteikė po keletą laikraštėlių, liepdamas juos išdalinti savo patikėtiniams, o kitą sykį vėl čia susirinkti. Išsiskirstėm visos savo keliais. Dabar jau galėjau susitikti su Čičelyte, kuri stoviniuodama ant kelio laukė manęs. Ji pasiteiravo, kur aš gyvenu, atsakiau, kad visur… Ji kalbėjo, kad labai pasiilgusi savo tėvelių, brolių. „Jei mano broliai gyvi, tu turi žinoti apie juos“. Pasakiau jai: „O kas iš to? Juk laisvės dar negirdėti“. Ji maldavo: „Nuvesk mane pas juos“. Paaiškinau, kad jos nenuvesiu, gali tik kartu pavaikščioti po mišką. Ji sako:

– Aš negaliu taip, turiu pranešti savo globėjams, pas kuriuos gyvenu. Pagalvos kažin ką, kad pradingau. Aš gyvenu netoli Kirdeikių, – ir parodė į tą pusę, kur man buvo pakeliui einant pas *Kaltą*.

– Eik ir pasakyk, kad su drauge eisi pasivaikščioti, o aš palauksiu tavęs miško pakrašty.

Ji ėmė prašyt manęs, kad užeičiau kartu pas jos globėjus, aiškino, kad jie labai geri žmonės. Ką gi, sutikau. Ji mane pristatė, kad esu jos geriausia draugė, kad abi eisim pasivaikščioti. Matyt, žmogus suprato ir pakvietė sakydamas: „Jau vakaras čia pat, tegul tavo draugė pas mus nakvoja". Rytą anksti išėjom. Padėkojau už nakvynę, šeimininkui palikau laikraštėlį, prašydama jį paskaityti… Šeimininkas įdėmiai pažvelgė į mane, ir mes išėjom. Pagaliau priartėjom prie „Vilniaus" bunkerių. Palikau ją prie upelio, liepiau stovėti, niekur nevaikščioti ir laukti manęs. Ji kiek pyktelėjo ir, žiūrėdama į mane, paklausė: „O kas tu tokia, kad mane palieki ir dar įsakinėji?". Tada atkirtau jai: „Jei pasakiau laukti – tai ir lauk, stovėk". Nuėjau slėpdamasi už eglių į priešingą pusę, kad ji nepastebėtų. Nežinojau, ar tikrai čia rasiu jos brolius. Pasukau bunkerių pusėn, sutikau sargybinį. Pasakiau slaptažodį ir paklausiau, ar čia yra *Leopardas* ir *Šernas*. Sargybinis atsakė, kad *Leopardas* čia yra. Nuėjusi į bunkerį, truputį šnektelėjau su vyrais, atidaviau iš *Kalto* gautas žinias ir spaudą ir pridūriau, kad prie upelio palikau viešnią, kuri norėtų pamatyti *Leopardą*. Tas pasišnekėjo su vyrais ir tarė: „Einam, parodyk ją." Buvo labai liūdna žiūrėti į jų susitikimą, ilgai apsikabinę verkė… Pagaliau atėjom į bunkerius, nes vadas leido. Ji stovėjo lyg žado netekusi. Anelei pasakiau: „Nesistebėk, juk čia dar ne visi laisvės belaukiantys." Pasišnekėjau su broliu, nutariau, kad ir man reikia pasikeisti kailinius, gal negreit vėl būsiu savam krašte. Palydėjo mane brolis iki palaukės, toliau ėjau viena. Pasikeitusi rūbus ir apavą, grįžau į bunkerį. Čičelytės broliai nesiruošė eit registruotis, jie buvo pasirengę arba laukti pergalės, arba mirti. Praėjo naktis, mums reikėjo išeiti.

Rytas aušo labai gražus, saulutė dažė medžių viršūnes ir tirpino sniegą. Miške buvo tylu ir ramu. Kvepėjo pavasariu… Kiekviena ruošėmės eiti savo keliais. Ji turėjo kur, o aš ne. Išeinant brolis man prisakė: „Tu su ja neik į kaimus, juk tavo padėtis pavojinga, visur tavęs ieško, nežinai, ant kokio išdaviko gali užeiti. Saugokis!". Broliui prisiekiau, kad savame krašte nesirodysiu. Iškeliavom abi palikusios savo brolius. Kiek paėjus turėjom išsiskirti. Aš žadėjau eiti į Šeimaties pusę, o Anelė į Kirdeikius. Pradėjo ji prašyti verkdama: „Bronyte, padėk man, aš viena labai bijau". Pasakiau, kad aš irgi bijau, jau esu buvusi skrebų rankose. Ji nenustojo manęs prašiusi, vis verkė. Pagaliau trūko mano kantrybė: „Gerai, padėsiu tau prieiti prie kaimo, o pas eigulį Šimkūną tikrai neisiu". Staiga išgirdau, kad keliu kažkas važiuoja, lyg ratai klegsėtų. Pamatėm palengvėle važiuojant vežimą, pažinom ir arklį, tai buvo eigulio Kazimiero Šimkūno arklys. Tuojau nusprendėme nesirodyti eiguliui, sustojom už storos pušies. Šalia vežimo ėjo vyras žalsva uniforma, pamanėm, kad eigulys, bet žiūrim – ne eigulys, o enkavedistas, ratuose kulkosvaidis pastatytas. Sugulėm už kelmo ir stebėjom pravažiuojančius. Pravažiavus vežimui, pamatėme ateinančius kareivius. Nebuvo kada laukti, kol nutvers už ausų, jie ėjo tiesiog prie mūsų. Tyliai pasakiau Anelei: „Lekiam dešinėn". Kaip stirnos liuoktelėjome per kelią ir pasileidom bėgte, bet Anelė staiga suklupo. Man pasidarė baisu, griebiau ją už rankos ir lėkiau. Pasigirdo šūviai. Supratau, kad kalena iš automatų. Anelė vėl suklupo ir kartojo: „Aš mirštu…". Žvilgtelėjusi nemačiau jokio kraujo, tempiau ją paskui save tvirtai laikydama už rankovės. Ji vis dejavo, kad jau miršta, ir klupo… Lėkėme per eglynus, kur buvo tankiau, kur nuokalnė. Šūviai nutilo, stabtelėjau apžiūrėti, kur ji

sužeista. Nepastebėjau kraujo ir pasakiau jai: „Bėgam greičiau per tankumynus, juk tu sveika". Gerai žinodama miškus, bėgau į partizanų bunkerio pusę, Anelei pasakiau: „Turime pranešti broliams, kad rusai šukuoja mišką". Ji atsakė: „Kad aš nežinau, kur mes dabar esam ir kur mūsų broliai?" Aš ją raminau, kad tik nebijotų, bėgtų pirmyn. Supratau, kad turime aplenkti enkavedistus, kitaip bus blogai. Bėgom neatgaudamos kvapo. Pagaliau priartėjom prie bunkerių. Vyrus radom šilo aikštelėje. Mus pamatę, visi puolė prie ginklų, kurie buvo atremti į medžius. Mes jiems papasakojom, kurioje vietoje susitikom su kariuomene, kaip į mus šaudė, perspėjom, kad būtų budrūs. Mano brolis priėjęs paklausė: „Koks velnias tave ten nešė?". Paaiškinau, kad mes nebuvom kaime, ėjom per mišką…

– Gerai, jau gerai. O ką dabar darysite? Kur vėl eisite?

Atsakiau, kad nežinau, juk miškas platus … Ir vėl mes išėjome. Dabar jau į Vaišnoriškės pusę. Priėjus kaimelį, mano draugė pasakė: „Šią vietovę ir aš pažįstu. Žinau, čia gyvena geras žmogus, Gubernatoriumi jį vadina. Va ten jo namai. Užeikim pailsėti". „Aš jo nepažįstu ir jis manęs", – sakau Anelei. Ji įkyriai pristojo kviesti užeiti kartu pas tą žmogų. Užėjome, paprašėme atsigerti… Nebejauna šeimininkė, žvilgtelėjusi į mus, prašneko: „Mergaitės, turiu truputį sriubos, gal galiu pavaišint?". Mes tylėjom, nors vaišės būtų ne pro šalį. Netrukus pasirodė ir šeimininkas – augalotas, ilgais ūsais ir iškart mus užkalbino: „Kur ruošiatės, mergaitės, eiti? Juk jau vakaras čia pat, nakvokite pas mus...". Padėkojom žmogui už gerą pasiūlymą, nuogąstavome, kad bėdos neužtrauktume, bet pasilikom nakvynei. Šeimininkė virė didelį puodą neluptų bulvių ir šnekėjo: „Pas mus gyvena daug medkirčių, bet jūs nebijokit, jie geri žmonės". Temstant atėjo ir medkirčiai. Nudžiugo radę viešnias. Džiaugdamiesi šnekėjo: „Dabar ir šokius galėsim padaryti, nes armoniką turim, tik mergaičių mažoka". Šeimininkas turėjo dvi ar tris dukras, kurios iš kaimo atsivedė draugių, o medkirčiai pradėjo virkdyt armoniką. Šeimininkę paprašėm, kad nepaliktų mūsų vienų, nelinksma mums buvo. Nėjom kviečiamos šokti, sakėm, kad mums yra gedulas. Suprato vyrai, kad ne laikas šokiams, ir tuoj nutildė armoniką.

Šeimininkė ant grindų paklojo vyrams guolį, o mums liepė gulti lovoje. Naktį pasigirdo smarkus beldimas į duris. Šeimininkas pasakė „Čia ne partizanų beldimas" ir nuėjo durų link, o mes drebėjom kaip epušės lapai. Suėję į gryčią, skrebai puolė kaip žvėrys:

– Ak, jūs banditai, rankas aukštyn! – visus sustatė prie mūro, grasino sušaudyti, jei kuris pajudės.

Buvo baisu. Gaila buvo ir šeimininko, kurį vis daužydami rėkė:

– Kur yra daugiau?!

Jis ramiai aiškino: „Čia ne banditai, čia medkirčiai, jie visi turi dokumentus...".

– Parodykit!

Visus patikrinę, nuleido automatų vamzdžius, mes vis dar drebėjom iš baimės. Pagaliau puolė prie lovos:

– Kokie čia banditai?!

Gubernatorius vėl ramiai aiškino: „Čia mano mergaitės, dar ir ant pečiaus kitos, pažiūrėkit". Tada apsiramino ir, paieškoję maisto, išėjo keikdamiesi. Vyrai ruošėsi eiti į mišką dirbti, o mes, padėkojusios šeimininkams už nakvynę ir už dąsą, išėjom savo keliais. Anelė nuėjo į Kirdeikių pusę, o aš į Šeimatį. Susitarėm, kad aš ją aplankysiu, kai būsiu tame krašte.

Baigėsi žiema. Pavasaris klegėjo visu smarkumu, tik mes, mergaitės, neturėjom pastovios gyvenamosios vietos, persmelktos baimės ir alkio, blaškėmės po kaimus. Apsistoji pas vienus žmones, jau reikia eiti pas kitus… O kur? Netrukus vėl apsilankiau pas *Kaltą*. Įteikęs man korespondenciją, davė trikampį ženklelį, kurio viduryje buvo trispalvė, o aplink žodžiai: KARY, GINK NUO PRIEŠŲ TĖVŲ ŽEMĘ. Jį liepė atiduoti *Erškėčiui,* sakė, kad gali ir visi partizanai tokiais ženkleliais pasipuošti, jei, žinoma, kas jiems pagamins.

Atėjau į savo kaimelį pas J. Bubulį, pasišnekėjau su jo žmona Emilija. Ji pažadėjo padėti pagaminti tuos ženklelius. Davė reikiamos medžiagos, aš nuėjau į savo namus pasiimti geltonų siūlų ir tautiško kaspino, kurį buvau paslėpusi miškelyje po akmenimis. Laimei, radau slėptuvę. Gryčioje patalynė buvo išdarkyta, pagalvių plunksnas nešiojo vėjas į visas puses. Pasidarė labai liūdna, tuojau grįžau pas Emiliją. Dirbome dviese. Nuėjusi į „Palangos" bunkerius, išdalinau ženklelius partizanams, kurie su džiaugsmu prisisegė juos prie dešinės rankovės, kaip buvo įsakyta *Kalto*. Būdama savame krašte, nutariau aplankyti Garbšių kaimo kapines, kur buvo palaidota mano mamytė. Nuėjusi ilgai ir tyliai verkiau prie kapo: „Mamyte, kur man eit, kur prisiglaust, kur man gyventi?..". Išgirdau, kaip sušlamėjo krūmai, jau norėjau bėgti, bet buvo per vėlu, žiūriu – ateina mano draugė Bronė Gruodytė paverkti prie savo mamos kapo. Pamačiusi mane, ji labai nustebo:

– Kur tu atėjai? Pilnas kaimas skrebų, klausinėjo apie tave. Skrebas Nevedomskis žino, kad esame draugės, reikalavo pasakyt, kur tu esi, išgražino mane automato buože. Paleido su sąlyga, kad tave radusi jiems būtinai pranešiu. O tu čia... Kas man daryti?

– Kaip nori, taip sakyk: aš tavęs nesutikau ir tu manęs nematei, – taip atsakiusi draugei, turėjau greit apsispręsti, ką toliau daryti ir, ilgiau nedelsdama, nuėjau Klimo namų link.

Pamačiusi mane, Klimienė ėmė verkti: „Vaikeli, kur tu atėjai? Juk visame kaime tavęs ieško skrebai, jie tiesiog pulkais eina". Pasižiūrėjau, tikrai buvo pilna skrebų, jie ėjo Čičelių sodybos link automatus atstatę. Klimienei pasakiau: „Neverk, dėdinyt, nei tu mane matei, nei pažinai", – nuėjau prie netoliese pririštų avelių, pavedėjau arčiau beržynėlio. Priartėjusi prie beržynėlio, pasileidau tekina pas partizanus, nes žinojau, kad Garbšių kaimo vyrai pritrūko maisto ir žadėjo eiti į namus. Gerokai pabėgėjusi, pamačiau ateinant gal apie dvidešimt vyrų. Jie ėjo ramiai šnekučiuodami vorele vienas paskui kitą, priekyje ėjo *Leopardas*. Iššokau prieš juos ir sušukau: „Stokit ir atgal!". Pasakiau, kad pilnas kaimas skrebų. Jie sustojo, paklausinėjo, kiek maždaug ten jų galėtų būti, padėkojo, kad laiku perspėjau, apsisuko ir grįžo į mišką. Kažkuris iš jų pavadino mane „Angelu sargu". Tik *Tigras*-Vladas Aidukas iš Garbšių kaimo nerimo, pasakė, kad nevalgęs negali tverti, ir nuėjo į Joniškio kaimo pusę. Palaukėje užėjo į skrebų pasalą. Skrebai, matyt, specialiai taikė į kojas, sužeidė ir paėmė gyvą. Aš nuėjau kartu su partizanais, miške aiškiai buvo girdėti ne tik šūviai, bet ir sužeisto *Tigro* riksmas.

Dažnai apsistodavau Ažvinčių kaime pas Šuminaites. Patogi buvo vieta – miškas čia pat, aplink toli matyti. Apsistodavau ir Varnakių kaime pas Uršulę Baubinienę. Labai gera moteris buvo, ji mylėjo mane, sakydavo: „Vaikeli, gyvenk pas mane kiek tau reikia, aš jau sena ir nieko nebijau. Su tavo mamyte mes buvome geros draugės,

labai daug ji man yra padėjusi, tai dabar tau nors kiek padėsiu, pabūk pas mus...". Taip ir leidau dieną po dienos tai šen, tai ten.

Vieną sykį susitikusi su broliu sužinojau, kad jis ruošiasi eiti į namus, nes nebeturi duonos ir rūkalų. Nutariau padėti jam. Barkauskienės dukrai Zosytei mezgiau lininę bliuzelę, pasiėmiau mezginėlį ir keliavau per mišką savo namų link. Jau artėjau prie gimtosios sodybos, bet pajutau keistą tabako dūmų kvapą. Taip smirda tik ruskiai. Pamačiusi brolienę, gestais parodžiau, kad noriu rūkyti. Brolienė, paėmusi krepšį, neva rovė žoles ir netoli takelio numetė man džiovintų tabako lapų gniūžtę. Priartėjau prie kaimynų Barkauskų sodybos ir jau visiškai aiškiai jaučiau, kad esu apsuptyje. Be galo gaila pasidarė brolio, supratau, kad jo čia laukė... Neskubėdama, koja už kojos ėjau per kaimynų kiemelį, o geroji mano draugė Bronė Barkauskaitė, pamačiusi mane, išėjo pasitikti, galvodama, kad pas juos einu. Apsidžiaugė pamačiusi mane: „Dabar tai nors pasišnekėsime, labai pasiilgau tavęs. Vakaras netoli, nakvok pas mus". Atsakiau jai pabrėžtinai ramiai: „Kad nieko neįtartų, pasiimk, Bronyte, kibirus ir einam į jūsų balutę vandens…". Ji sužiuro į mane nesuprasdama, bet, nieko netarusi, ėmė kibirus nuo suolo. Pasakiau: „Jei tu taip pasiilgai manęs, tai geriau palydėk mane, tai nors kiek pabūsim kartu, nes aš labai skubu". Kibirus su vandeniu palikom prie pirties ir per krūmus priartėjom prie miško. Išgirdau lapų šnaresį ir vėl pajutau dvokiančio tabako kvapą, širdis krūtinėje daužėsi tarsi akmuo… Atėjusi iki vieškelio, Bronytė stabtelėjo, lyg kažką dar norėjo sakyti, bet aš tuo metu šokau į eglyną ir lėkiau lėkiau, nejausdama nei medžių šakų draskymo, nei skausmo. Bėgau „Kauno" bunkerių link, nes iš ten turėjo ateiti vyrai. Bijojau, kad neprasilenktume. Pagaliau pamačiau atžygiuojant vorelę. Sustabdžiau juos ir viską papasakojau. Atidaviau broliui tabaką, jis nustebęs žiūrėjo į mane ir klausė: „Kaip tau pavyko? Juk niekas tavęs to nemokė?". Vyrai grįžo atgal, o aš nuėjau pas gerąją Baubinienę.

Vieną vakarą kažkas tyliai pasibeldė į duris, šeimininkei pasakiau, kad per mane ir jiems teks nukentėti, bet ji mane nuramino: „Nebijok, čia mūsiškiai". Tai buvo tikrai mūsiškiai: mano brolis *Algimantas*, kaimynas *Lapė* ir *Vaidila*. Man buvo įsakyta greit apsirengti ir keliauti su jais į mišką. Taip nesinorėjo eiti nežinia kur, palikti jau šiltą lovą. Ėjome tylėdami. Pagaliau pasiekėme mišką, pasidarė drąsiau. Nuėjome prie Gražiapušies ir sustojome. Ten buvo ir daugiau vyrų, visi ilsėjosi. Prisigretinusi prie *Vaidilos*, paklausiau, kam mane atvedė? Paaiškino, kad Kaladinskas su savo „svita" nuėjo į Stulgių kaimą, ten gali pridaryti visokių bėdų. Aš viską supratau.

Po kurio laiko vėl buvau netoli savo namų ir sutikau Bronę Barkauskaitę. Ji man papsakojo apie mūsų pasivaikščiojimą: „Paryčiais kažkas pradėjo daužyti į gryčios duris, tėveliui jas atidarius, į vidų sugarmėjo pulkas stribų ir rusų enkavedistų, ėmė klausti, kur dukros. Tėtis atsakė, kad miega. Subėgę į kamaraitę šaukė, kur yra banditai. Tuomet tėtis pasakė, kad nieko nėra, jis nieko nežinąs apie jokius banditus. Tada pradėjo mušti tėvelį, rėkdami sakė, kad tavo dukros žino, kur yra Bronė Bubulytė. Tėtis tikrai nieko nežinojo apie mudviejų pasivaikščiojimą ir vis gynėsi. Kai dar labiau stribai ėmė tėtį daužyti, jis ėmė rėkti „gelbėkit!". Tuomet tėtį ginti ėmė šimtametis senelis, bet atbėgo kažkoks rusų vyresnysis ir liepė skrebams liautis mušti žmogų. Senelis gerai mokėjo rusiškai. Stribai rodė į mane ir aiškino, kad vakar aš ėjau kartu su Brone Bubulyte, turbūt mes nešėm banditams valgyti. Rusas griežtai paklausė: „Jei vakar matėte, kodėl tuomet nesulaikėte?".

Lankydamasi pas *Kaltą* susipažinau su ryšininke *Rūta*. Ji buvo neaukšto ūgio, mėlynų akių ir ilgų gelsvų kasų, vos ne ligi žemės. Vienąsyk man einant iš *Kalto* savųjų miškų link, kartu ėjo ir *Rūta*. Sakėsi irgi einanti pas savuosius: „Užeinam pas manuosius". Pasakiau, kad man bet kur negalima vaikščioti, bet ji primygtinai prašė užeit pas jos būrio partizanus, nes gal kada ją pavaduosiu, ir aš sutikau. Ji mane pristatė man nežinomo būrio vyrams, pasakė, kad aš esu *Erškėčio* būrio ryšininkė *Našlaitė*. Trumpai pasikalbėję su būrio vadu *Ūdru*, iškeliavom. Ji nuėjo į Kirdeikių pusę, o aš į Ažvinčių girią.

Kitąsyk *Rūta* pasakojo, kad ji dirba mokytoja ir gyvena Kirdeikiuose, parodė namą, kuriame gyveno. Deja, nepaklausiau, ar ji gyveno savo tėvų namuose, ar nuomojo butą. Vėliau sužinojau, kad jai atvykus su užduotimi pas partizanus, visi buvo apsupti pelkėse ir, partizanams besikaunant su rusais, *Rūta* žuvo.

Vieną sykį nuėjau pas seserį į Apkartų kamą, reikėjo nusipraust ir pasikeisti drabužius. Kad nuėjau pas seserį, žinojo ir brolis, todėl vakare atėjo dviese su *Vaidila*. Pavalgius vakarienę, *Vaidila* pasakė:

– Juk tau vis tiek reikės eiti pas *Kaltą*, tai užeik ir pas *Ūdro* vyrus, juk jau žinai, kur juos rasti. Pasakyk, kad tau reikalingas *Gailius*, ir atvesk jį pas mus. Mums reikalingas rimtas vadas, o ne Kaladinskas su savo išdaigomis.

Vincas Gumauskas-*Gailius*, g. 1909 m. Pamargių k., Igliškėlių vlsč., Marijampolės apskr. Mokėsi Rygiškių Jono gimnazijoje, mokytojų seminarijoje, dirbo mokytoju Salake. 1931 m. įstojo į karo mokyklą ir ją baigė. Karo pradžioje buvo sužeistas. 1944 m. įsidarbino Vilniuje, suartėjo su LLA. 1945 metų pradžioje suimamas, bet 1945 m. balandžio mėn. pabėgo ir atvyko į Kirdeikių apylinkes, turėdamas tikslą suorganizuoti rinktinę Ignalinos apylinkėse. Suartėjo su Kirdeikių klebonu Petru Liutkumi-*Juoduoju Petru*, sukvietė būrių vadus į pasitarimą ir mėgino sudaryti Geležinio Vilko štabą. Iš Vilniaus atvykusios čekistų grupės miške prie Stripeikių pamatė palapinę ir iš jos išbėgant tris žmones. Visi trys 1945 07 10 buvo nušauti: V. Gumauskas, jo padėjėjas Vincas Žilėnas-*Zubrys*, g.1919 m. Ginučių k., ir Albinas Guiga, g. 1923 m. Šiškinių k., Linkmenų vlsč. (Iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina", p. 91).

Pasižadėjau viską padarysianti. Rytui auštant iškeliavau pas *Kaltą*. Ėjau takeliu per rugių lauką, iš toli girdėjosi Kirdeikių bažnyčios varpai, kurie kvietė žmones į rytines pamaldas. Žinojau, kad tą dieną vyks Švč. Trejybės atlaidai. Pagalvojau, kad ir man būtų ne pro šalį ten nuėjus. Staiga iš rugių priešais mane išniro du mažamečiai berniukai. Jie paklausė:

– Mergaite, gal į Kirdeikius eini?

Atsakiau, kad tik pro šalį. Tada jie abu prašyte prašė:

– Eik pro Kirdeikius, – ir nurodė namą, į kurį užeiti. – Pasakyk, kad nuo Saldutiškio pusės Kirdeikius supa kariuomenė. Ten rasi daug vyrų, pasakyk jiems, – ir abu vėl dingo rugiuose.

Pasileidau bėgte, kad tiktai suspėčiau. Atbėgusi prie vaikų nurodyto namo, įpuoliau į kambarį – vyrų pilna gryčia. Pasakiau, kad kariuomenė nuo Saldutiškio pusės supa Kirdeikius, ir vėl tekina, nes man būtinai reikėjo pasiekti mišką. Kai perėjau tiltelį ir atsidūriau kitoj upelio pusėje, truputį lengviau atsidusau. Dar kiek paėjus Kirdeikių pusėje pasigirdo šūviai. Supratau, kad vyrai jau susidūrė su maskoliais. Vėl paspartinau žingsnį. Pagaliau jau ir kalno viršūnė, o tarp plačiaskarių eglių ir partizanų „namai". Visi buvo linksmi, vieni tyliai dainavo, kiti prausėsi, skutosi barzdas ir juokavo: „Šiandien Kirdeikiuose atlaidai, tai ir mes nueisim". Mano apsilankymas jiems buvo netikėtas, perspėjau, kad rusų kariuomenė supa Kirdeikius, eidama miš-

ku girdėjau šūvius. Pasakiau, kad noriu sutikti *Gailių*. Tuoj pat liovėsi juokavimas, visi puolė prie ginklų. (Tuo metu aš jau vadinausi nebe *Liepa*, o *Našlaitė*. Taip atsitiko todėl, kad *Mingailos* skrajojančiame būryje atsirado vienas pasivadinęs *Liepa*, todėl vyrai man pakeitė slapyvardį.) Pasirodo, *Gailius* irgi buvo išėjęs į Kirdeikius. Ką padarysi, reiks palaukti. Saulutė slinko vakarop, aš, susigūžusi po egle, vis laukiau *Gailiaus*. Pradėjo ir temti, o *Gailius* vis nesirodė. Kažkuris iš partizanų pakvietė mane užeit į bunkerį, bus šilčiau. Įlindau į bunkerį, atsisėdau kamputyje ir toliau laukiau *Gailiaus.* Pagaliau plačiai atsivėrė durys ir griūte įgriuvo į vidų žmogus. Tai ir buvo mano lauktasis *Gailius*. Lempos šviesoje jis atrodė tarsi juodas stulpas, pasirodė esąs visas šlapias ir sužeistas. Vyrai skubiai jį apžiūrėjo, tuoj pat sutvarstė peršautą ranką, o aš vis kamputyje tebelaukiau. Pagaliau vyrai pasakė, kad jo laukia *Našlaitė* iš *Erškėčio* būrio, nori, kad jis kartu eitų pas *Erškėčio* partizanus. *Gailius* atsakė: „Aš jėgų neturiu tokiai kelionei. Labai pavargau, kol perplaukiau Kirdeikių ežerą, dar ranka sužeista. Kai sugis ranka, pailsėsiu, tada ir nueisim pas erškėtėnus“. Taip pasakė *Gailius* vienam iš partizanų, kurio slapyvardis buvo *Katinas,* ir liepė palydėti mane pas senukus nakvoti. *Gailius* sakė, kad, kariuomenei supant Kirdeikius, vyrai spėjo pasislėpti, nes buvo perspėti, o jis bėgo ežero pusėn ir buvo peršautas. Supratau, kad jis buvo ne šio krašto žmogus ir nežinojo kur slėptis. Tik vėliau sužinojau, kad vienas partizanas buvo nušautas gryčioje.

Išėjom su *Katinu*, vietos man buvo nežinomos, bet vis tiek orientavausi, kuria kryptimi rytoj turėsiu grįžti. Priėjus man nežinomus namus, *Katinas* pabeldė į gryčios duris, kurias tuoj atidarė žilagalvis senukas ir labai įdėmiai pasižiūrėjo į mane. *Katinas* pasakė, kad šitą mergaitę iki rytojaus reiktų apnakvyndinti. Gryčioje buvo ir senutė, kuri man paklojo patalą ant suolo. Atsiguliau, bet miegas neėmė, norėjosi kuo greičiau į savo kraštą. Atsikėlusi sulanksčiau patalėlį ir, pabučiavusi senukams rankas, išėjau. Dar buvo tamsu, oras dvelkė miško gaiva, kvėpuoti buvo lengva. Dar prieš saulėtekį atėjau į vieną vasaros stovyklą, nes nežinojau, kurioje vietoje rasiu savuosius, taigi pradėjau iš eilės. Deja, stovykla buvo tuščia, todėl patraukiau į antrą stovyklą. Labai atsargiai priėjau prie antros stovyklos, apžiūrėjau, šitoje irgi neradau nieko įtartino. Neradau net sargybinių, kuriuos paprastai palikdavo, kai visi kur nors išeidavo. Kiek tolėliau paėjusi ant kelmo radau didelį sūrį. Jau norėjau imt jį ir valgyti, bet nusprendžiau neliesti. Tuomet nuėjau į slaptavietę, kurią žinojom tiktai Kaladinskas-*Erškėtis* ir aš. Buvom susitarę: jei kas įtartina ar pavojinga, palikti laiškelį. Deja, jokio perspėjimo, jokio laiškelio nebuvo. Tuomet ramiai nužingsniavau į trečią stovyklą, kuri buvo paraistėje. Kad būtų arčiau, ėjau tiesiai per raistą, radau purvyne įspaustas pėdas, ta pačia kryptimi eita. Savo pėdas eidama maskavau. Pagaliau priėjau stovyklą ir pamačiau po medžiu sėdintį sargybinį, ten pat, kur ir visuomet jis būdavo. Priėjusi prie jo sustojau, matau, kad jis miega. Jo veido gerai neįžiūrėjau, bet man jis buvo nepažįstamas. Sukosėjau, o jis nė krust. Antrą kartą sukosėjau ir priėjau visai arti. Pagaliau jis atsibudo ir griebėsi automato, o aš stovėjau ir juokiausi žiūrėdama į jį. Mintyse greit sumečiau: gal nieko niekam nesakysiu, jaunuolis turbūt labai pavargęs. Jis, nepaklausęs net slaptažodžio, parodė ranka ir liepė eit greičiau. Pagalvojau, kad jis mane pažįsta. Pasileidau takeliu nuokalnėn. Priėjusi aikštelę, kur buvo vasaros palapinės, pamačiau – net žalia nuo enkavedistų. Supratau, kad patekau į spąstus. Greit iš rankovės išsitraukiau slaptažodžius su laikraštėliais ir švystelėjau į eglyną. Be galo išsigandau, maniau, kad visi partizanai iššudyti.

Žalieji maitvanagiai mane pasitiko su riksmais: „Rankas aukštyn!". Aš nieko nesuprasdama žiūrėjau į juos ir galvojau, ką sakysiu, kai parodys negyvus partizanus? Ačiū Dievui, jie man nieko nerodė, tik rėkė: „Kur banditai?! Tu, banditka, juos žinai! Sakyk, kur jie?!". Bet aš tik mikčiojau ir rodžiau rankomis, kad nesuprantu jų kalbos. Netrukus atsirado vertėjas. Jis ėmė aiškinti, ko jie reikalauja, bet vienas aukštaūgis enkavedistas suriko: „Zastrėliat! (Sušaudyti)", o kitas griebė mane už rankos, pasitempė į šalį ir liepė stovėt. Atstatė automatą tiesiai į krūtinę, vos spėjau persižegnot. Kai persižegnojau, smogė automato buože į krūtinę sakydamas: „Banditka būdama dar meldžiasi…". Nuvedė prie dviejų berželių ir pastatė. Ta vieta man buvo gerai žinoma, kai su Bronyte ganydavom karvutes, prie tų berželių dažnai sėdėdavom. Enkavedistas vis taikėsi į mane, o aš žiūrėjau tiesiai į jį. Išgirdau komandą: „Otstavit! (Palikti)". Atlėkė prie manęs šaukdami rusiškai ir lietuviškai, reikalavo pasakyti, kur yra „banditai". Aiškinau jiems, kad jokių banditų nežinau. Gal jūs ir esat banditai? Iš kur man žinoti?

– O ko tu čia vaikštai? Sakyk tiesą greičiau! – baksnodamas automato vamzdžiu šaukė enkavedistas.

Vis kartojau, kad nieko nežinau, tuomet ėmė klausinėt:

– Kokia pavardė? Iš kur eini ir ko?

Atsakiau, kad esu iš Tauragnų Bivainytė, ieškojau piemenėlio, miške ganančio karves. Kur jis gyvena – nežinau, tik žinau, kad jis dainuoja ganydamas, noriu jį sutikti ir išsiaiškinti, gal jis yra mano giminaitis, nes esu našlaitė, neturiu mamos. Tėvelio visai neturėjau, nes mama buvo netekėjusi. Nesulaukę rimto atsakymo į jų klausimus, liepė eiti kartu su jais. Kiek paėjus pamačiau keistą vaizdą: kur anksčiau buvo gražus beržynas, visi medžiai gulėjo ant žemės, o kelmai palikti sulig žmogaus ūgiu. Kas čia vyko? Kam tuos medžius taip išklojo? Kiek paėjus pamačiau ant kelio stovint keletą pastočių, pamačiau ir pažįstamus žmones, išvarytus vežti šituos maskolius: Veronika Šuminaitė ir Lisauskienė iš Ažvinčių kaimo, beveik šimtametis Justinas Bubulis, mano dėdė, iš Tauragnų kaimo. Pamatęs mane, norėjo prašnekti, tyliai pasakė: „Vaikeli, kur tu papuolei?". Pridėjau pirštą prie lūpų, ir jis, viską supratęs, nutilo. Lisauskienė irgi buvo bepradedanti klausti, bet ir ją nutildžiau, nes sargybinis buvo šalia manęs. Jei supras, kad mane pažįsta, mano fantazijoms galas. Skrebas liepė man sėstis į ratus, kai atsisėdau, uždėjo ant kelių automatą. Nežinojau, kaip ištrūkti, kūriau visokius planus. Nutariau bėgti, tegul sušaudo. Pastūmiau jo automatą į šalį sakydama „jukš, paršeli" ir mečiau savo klumpaites į eglyną. Galvojau: kol skrebas jas paims, aš ką nors suveiksiu. Mačiau, kaip dėdė Justinas Bubulis žiūrėjo į mane, man pasidarė jo labai gaila ir susilaikiau… Skrebas sustabdė pastotę, pakėlė mano klumpaites ir, pašaukęs enkavedistą, atidavė jam. Jis labai ilgai ir kruopščiai jas apžiūrinėjo ir pasiliko. Enkavedistai sustabdė pastotę ir, apstoję mane ratu, vėl ėmė tardyti. Kad žmonės girdėtų ir suprastų, garsiai aiškinau jiems, kad aš ne Bubulytė, o Bivainytė, ne iš Trakų k., bet iš Tauragnų. Tuomet liepė nusivilkti paltą ir apsivilkti jų atneštą kareivišką milinę. Ėmiau priešintis, nesirengiau palto, švystelėjau milinę ant žemės sakydama: „Galit mane šaudyti". Tuomet liepė man eiti kartu su jais į mišką, ėjau su kariuomene per pelkes, miškais į Sabališkių pusę.

Rusai ėjo išsidėstę kas du metrus vienas nuo kito, šalia manęs vienas, priekyje ir už nugaros po vieną. Ėjo kruopščiai apžiūrėdami kiekvieną kupstą ir medžius, žvalgėsi net ir į medžių viršūnes. Man linksma buvo matyti, kad jie bijo. Vis galvojau,

kad mane pamatys partizanai ir paleis šūvį. Deja, aplink visur buvo tylu. Visokios mintys lindo galvon ir nedavė ramybės. Išėjom į kelią netoli Sabališkės, ten stovėjo jų sunkvežimis. Priėjus prie sunkvežimio, liepė man lipti, sulipo ir mano budeliai. Mašina buvo pilna ginkluotų enkavedistų, tarp jų ir mane pasodino.

Nuvažiavus į Kazitiškį, laimei, nepamačiau nė vieno pažįstamo. Ypatingai bijojau skrebo Broniaus Nevidomsko. Pagaliau liepė visiems išlipti. Nusivarė į namą netoli bažnyčios ir ėmė tardyt. Klausinėjo, kas esu, iš kur ėjau ir pan. Apsimečiau nesuprantanti rusiškai, tuo laimėdama laiko. Artėjo vakaras, sutemo, visi rengėsi poilsiui, išsivaikščiojo, name pasiliko tik penkiolika skrebų, tačiau aplinkui buvo pilna kariuomenės. Man liepė gultis netoli stalo, teko paklusti griežtiems čekistų nurodymams, bijojau net garsiau kvėpuoti. Atėjus rytui, prasidėjo tie patys klausimai. Atsakinėjau ir nerimavau, kad tik neateitų skrebas Nevidomskas. Po kurio laiko išvedė į kitą namą, pilną areštuotų žmonių. Vėliau pamačiau moterį, iškart ją pažinau, tai buvo Skunčikienė iš Bajorų kaimo. Du jos sūnūs irgi buvo miške – *Kaltas* ir *Žaltys*. Prisiartinusi paklausiau: „Dėdinyt, kaip mano gėlės, ar dar nenuvyto?“. Ji buvo mane mačiusi žiemą ir greit suprato, ko klausiu. Ji paklausė: „O kaip tu?“. Spėjau pasakyti, kad kol kas nieko neišdaviau, kaip seksis toliau – nežinau... Kaip duos Dievas, taip ir bus. Atėjęs čekistas suriaumojo:

– Kur yra Bivainice?!

Atsiliepiau.

– Tai marš su manimi!

Išeidama mačiau Skunčikienės dukrelę Emilytę, kuri verkė susigūžusi kamputyje. Čekistas įdavė į mano rankas kibirą pieno, liepė eiti takeliu pirma jo. Nuėjome prie namo, kuriame gyveno Melanijos Skunčikienės teta Marijona, užėjome į vidų. Čekistas liepė palikti pieną ir eiti su juo. Uždarė mane giliame ir tamsiame rūsyje. Netrukus atėjęs skrebas atrakino duris ir liepė eiti kartu su juo į namą, kur tardė vakar. Atėjus tardytojas suriaumojo:

– Tu esi Bubulytė, ne Bivainytė!

Nenustebau, vis kartojau tą patį. Tuomet kareiviai atitraukė iš kampo skrynią, liepė man nusirengt ir gultis ant jos. Kraujas ėmė stingti gyslose, supratau, kad dabar bus gera pirtis, bet ramiausiai atsakiau: „Nesirengsiu ir negulsiu, šaudykit mane taip“. Tuomet tardytojas iš kito kambario pašaukė kareivį siaurom įkypom akim ir liepė mane mušti. Stovėjau lyg akmeninė statula, jis daužė nugarą gumine lazda, o tardytojas kartojo: „Dar dar dar dar...“. Atrodė, kad nei čia skauda nei ką, kad tik dar blogiau nebūtų. Padaužo ir vis klausia: „Gal dabar jau Bubulytė būsi?“. Nežinau, iš kur jie mano pavardę sužinojo. Gerokai paplūkę, vėl išvarė mane į rūsį. Nespėjau susikaupti maldoje dėkodama Dievui už suteiktą kantrybę ir drąsą, kai atėjęs skrebas vėl išvedė į tardymą. Pasiskundžiau, kad noriu gamtinių reikalų, galvojau, gal pabėgsiu.., bet skrebas neleido vienos, liepė viską daryti jam matant. Supratau – jokios prošvaistės ištrūkti, tad vėl atsidūriau tardyme. Klausimai buvo tie patys, aš taip pat atsakinėjau. Tardytojas pyko, keikėsi, vėl pakvietė tą patį siauraakį, vėl tas vanojo be jokio gailesčio gumine lazda. Nedejavau – gal iš baimės, gal iš pykčio, bet neišlaikiusi šlapimo, paleidau ant grindų. Čekistas liepė išvalyti, o aš jam drąsiai atkirtau, kad nevalysiu: „Jei jūs taip elgiatės su mergaite, tai patys ir valykit“. Tuomet vėl atgal į rūsį. Skrebas pradėjo mane graudent ir įtikinėti:

– Man gaila, mergaite, kai jie tave daužo. Pasakyk tiesą, ir tave paleis.

Tada jo paklausiau: „O kam? Juk mane vis tiek sušaudys, kam ta tiesa? Paleisk mane, kam tau šitas šautuvas, į ką tu panašus? Geriau paleisk mane, kur nors kaime gegužinėje dar pašoksim“. Mano įtikinėjimai nesuminkštino skrebo širdies. Nespėjau atsikvėpti ir vėl į tardymą. Dabar skrebui tiesiai pasakiau: „Nebevarinėk manęs daugiau, imk ir sušaudyk, būsi didvyris“. Jis atsakė: „Tu graži mergaitė, man gaila tavęs, sakyk teisybę, ir jie paleis”. Vėl viskas iš pradžių, vėl pasaka be galo, tik mano tardytojai pasidarė malonesni – pasiūlė stiklinę vandens. Kai enkavedistas tiesė stiklinę vandens, nepajutau, kaip smogiau į ranką, stiklinė nukrito ant grindų. Enkavedistas ramiai liepė vėl išvesti mane į rūsį. Eidama pastebėjau, kad prie rūsio irgi vaikšto sargybinis. Nespėjau susikaupti maldai, kai išgirdau vėl pyškant rakinamas duris – ir vėl pas tardytoją. Kadangi tardytojas vėl to paties klausinėjo, tylėjau, nieko nesakiau. Enkavedistai tapo labai malonūs, norėjo mane pavaišinti sūriu su medumi. Atpjovęs gabaliuką sūrio, tardytojas jo nelietė, peiliu uždėjo medaus, atsargiai įsmeigė peilį į sūrį ir ištiesė man sakydamas: „Imk ir valgyk, neužnuodyta, valgysiu ir aš”. Trenkiau vėl per jo ranką, sūris atsidūrė ant grindų. Išvalę sūrio trupinius, dabar jau maloniau klausinėjo, o aš ėmiau pinti jiems pasaką: „Kur banditai, nežinau, bet kažką galiu pasakyti…“. Surašę viską, ką jiems prikūriau, pakišo pasirašyti. Pasakiau, kad mane siuntė į mišką, bet kas, nežinau, gal jūsų draugai. Čekistai sukluso, kai pasakiau, kad mane siuntė, o aš toliau sekiau savo pasaką: „Ėjau per mišką iš vieno kaimo, žinojau, kad už miško dar yra keletas kaimų. Pas žmones tikėjausi rasti darbo, galiu verpti siūlus, megzti megztinius“. Vienas čekistas liepė parodyti rankas, atidžiai apžiūrėjo ir liepė pasakoti toliau. „Man beeinant iš eglyno išėjo vyrai ir paklausė taip kaip jūs, tik negrasino ir šaudyti nežadėjo, paklausinėjo, iš kur ir kas tokia esu. Jiems pasakiau tą patį, ką ir jums. Man jie liepė nueiti ten, kur ir radau jus. Paaiškino, kad aš ten rasianti vyrus ir turėsiu jiems pasakyti, kur jie turį eiti. Kadangi radau jus, o jūs grasinot sušaudyti, tai ką aš turėjau daryti?“. Sujudo čekistai, ėmė ginčytis, sakyti, kad ten, ko gero, tikrai buvo banditai. Vėl ėmė rėkti, kodėl vakar jiems apie tai nieko nesakiau. Atsakiau, kad manęs ir neklausėte, tiktai rėkėte. Čekistai susirūpino: „Jei mes būtume vakar žinoję, būtume apsupę tą vietą ir visus sušaudę. Mat kokie jie gudrūs! Sutiko našlaitę ir ja pasinaudojo“. Pajutau, kad čekistai „užkibo“. Ėmė klausinėti, kiek mačiau banditų, kaip jie buvo ginkluoti. Atsakiau, kad su manimi šnekėjosi tik du, o toliau eglyne jų buvo labai daug. Pasakiau, kad ginklų nepažįstu, nežinau, kaip jie atrodo, tuomet atnešė ir sudėjo ant stalo keletą savo ginklų, atnešė ir kulkosvaidį. Pasakiau, kad turėjo ir tokį. Čekistai trynė rankas iš džiaugsmo ir vis aikčiojo, kaip jie šito nežinojo. Klausinėjo, kaip jie atrodė, kaip vienas kitą vadino. Žadėjo man darbo ir pinigų, kad tik padėčiau jiems surasti tuos „banditus“. Aš jiems atsakiau, kad jie mane vis tiek sušaudys arba jūs – vis tiek man reikės mirti. Ėmė aiškinti, kad jie yra „tėvynės išvaduotojai”, nieko nešaudo, neša tik laisvą ir laimingą gyvenimą visiems žmonėms. Išklausiusi pasakiau: „Jei taip, niekur iš jūsų neisiu“. Pasiteiravo, ar juos pažinčiau, jei kurį nors iš anų dviejų jie man parodytų. Atsakiau, kad taip. Neva pamiškėje jie sulaikė vieną vyrą ir nežino, ar jis banditas, ar ne. Paaiškinau: jeigu su ginklu, aišku, kad banditas, o jei neturi ginklo – tai ne banditas. Jie pasiūlė man nuvažiuoti į Sabališkę. Atsirado dar viena maža viltis ištrūkti iš šito pragaro, todėl mielu noru sutikau važiuoti atpažinti to „bandito“. Netrukus prie durų privarė sunkvežimį, liepė lipt į kėbulą. Sulipo daug kareivių, man liepė sėstis ant grindų. Nuvažiavus į Sabališkę, keletas jų išlipo, kiti laukė nurody-

mų. Labai bijojau, kad tik neparodytų pažįstamo veido, kad tik nieko neišduočiau. Greitai grįžo vyresnysis ir vėl išvažiavom į Kazitiškį. Nieko man neparodė ir nieko neklausė, tik vėliau sužinojau, kad jie buvo sugavę partizaną, bet šis ginklo neturėjo, tad, nieko neįtarę, jį vėl paleido. Sugrįžom. Dabar prašė padėti surasti partizanus ir jiems pranešti, bet aš vis kartojau, kad niekur iš čia neisiu. Reikėjo blaiviai mąstyt ir nesuklupti, jaučiausi labai pavargusi ir nusilpusi. Sutemo, tardytojas uždegė lempą ir toliau klausinėjo ir užrašinėjo: „Jeigu dabar nueitum į mišką, gal ir šį kartą rastum juos toje pačioje vietoje? Jei ilgiau pavaikščiotum miško keliu į vieną, į kitą pusę, gal ir vėl tave sutikę ko nors paprašytų?“. „Niekur neisiu, – pasakiau jam, – kas bus, jei paklaus, kur buvau? Niekur neisiu, geriau grįšiu į Tauragnus, jeigu mane paleisit…“. Jie neatlyžo, netekusi kantrybės, pasakiau: „Gerai, galiu eiti į mišką, tiktai ne naktį. Ką man sakyti, kai paklaus, kur buvau?“. „Tu nesakyk banditams, kad buvai pas mus, sakyk, kad paklydai miške. Jei juos pastebėtum, geriau nesirodyk jiems, nueik į Vaišnoriškės kaimą“. Atsakiau, kad nežinau to kaimo. Nurodė žemėlapyje, kur jis yra. Nustėrau, kai žemėlapio kampe pamačiau partizanų pavardžių eilę, tarp jų perskaičiau brolio ir savo pavardę, bet ramiai paklausiau, ką toliau reiks daryti. Čekistas labai įdėmiai pažvelgė ir paaiškino:

– Jei tau pasiseks juos pamatyti einančius linija ar sustojusius, tai eik greičiau prie tiltelio ir lauk, kol pasirodys mūsiškiai.

– O kaip aš žinosiu, kurie jūsiškiai? Juk aš nei vienų, nei kitų nepažįstu?

Tuomet čekistas parašė popieriaus lapelyje žodį „Pranė“ ir paaiškino:

– Štai, žiūrėk, kai prie tavęs priėjęs žmogus ištars šitą žodį, tu nebijok, jis bus mūsiškis. Mūsų bus ir daugiau, bet tu jų nepastebėsi. Tuomet drąsiai sakyk, ką žinai, gal prisiminsi ir vietovę, kur juos buvai sutikusi…

Po tokių subtilių pamokymų, mano širdis jau nevirpėjo, o daužėsi krūtinėje, atrodė, kad ir jie girdi dūžius, bet reikėjo tvardytis… Čekistas aiškino, kad jie banditus apsups ir sunaikins, o mane gausiai apdovanos. Jeigu nepasisektų banditų sutikti, po trijų dienų liepė vis vien ateiti, svarbiausia – nepamesti lapuko ir nepamiršti, koks žodis užrašytas. Pažadėjau viską vykdyti, kaip buvo nurodyta. Čekistas padavė ranką, atsisveikinom, dar palydėjo ir, paplekšnojęs per petį, pasakė:

– Iki pasimatymo, dievuška...

Kol žmonės dar miega, patraukiau į mišką, nes vėliau gali kas pastebėti, iš kur išėjau. Rytuose jau brėško, bažnytėlės bokštus rausvai nudažė pirmutiniai ryto saulės spinduliai. Persižegnojau, giliai įkvėpiau vėsaus rytmečio oro ir pasileidau bėgte pakalnėlėn. Kiek pabėgusi stabtelėjau, atsigręžiau atgal, pagalvojau, ar manęs tik kas nesiveja. Iškart pranyko nuovargis ir skausmai, kojos taip lengvai kilnojosi, atrodė, kad žemės nesiekiu, lėkiau lyg ant sparnų. Bėgau į Akriemių pusę palaukėm, per pievas, skubėjau greičiau pasiekti Didįjį mišką. Jau čia pat eglės plačiašakės ir kelias į Ažvinčių girią. Pamiškėje gyveno Šuminaitės. Nors dar anksti, prieblanda, bet vis tiek pabeldžiau į langą, kaip buvom sutarusios. Langą atidarė Veronika ir labai nudžiugo mane pamačiusi. Ėmė klausinėt, kaip čia atsiradau, kaip ištrūkau iš čekistų nagų. Daug jai nepasakojau, tik pasakiau, kad dar gyva, svarbiausia – nieko neišdaviau. Pasiteiravau, kur partizanai, ar neateis šiandien į žvalgybą, nes jie man kuo skubiau reikalingi. Veronika pasakė, kad dabar neateis, buvo naktį užėję, labai nerimavo dėl mano suėmimo ir pasiuntė žvalgą su maistu į Švenčionėlių kalėjimą. Deja, žvalgas manęs jau neras, be to, ten buvau svetima pavarde, kokia, niekas neži-

no. Paprašiau vandens ir pasileidau tolyn į Želmeniškės kaimą. Tenai irgi radau dar miegančius. Tuojau sukilo piemenėliai ir išginė dar nemelžtas karves. Staiga pamačiau ateinant du partizanus, tik iš matymo man pažįstamus. Jie ėjo piemenėlio pusėn, bet pasirodžiau ant takelio ir pasakiau slaptažodį. Jie sveikino mane, klausinėjo, ar esu sveika. Atsakiau, kad kol kas niekur nėra kariuomenės, ir nuėjome į mišką, kur buvo visas būrys. Vyrai labai nustebo išvydę mane, iš džiaugsmo spaudė ranką, bučiavo, tik broliui riedėjo ašaros. Viską paaiškinau, parodžiau ir lapelį, kurį buvo įteikęs tardytojas. Atidaviau jį *Erškėčiui* ir paklausiau, kodėl jis mūsų slaptavietėje nieko nepaliko parašęs, bet *Erškėtis* tylėjo.

Dabar reikėjo visiems pranešti, kad per tris dienas vyrai apsirūpintų maistu ir niekur nevaikščiotų, nes visur gali būti pilna pasalų. Reikėjo susisiekti su *Kaltu* ir jam pranešti, kad išmečiau slaptažodžius į eglyną. Pasirodo, jie patys jau buvo juos pasidarę. Man liepė ilsėtis, nedavė daug valgyt, tik virė uogienojų arbatą ir duonute maitino. Brolis, pastebėjęs, kad negaliu atsigulti, paprašė parodyti nugarą. Pažiūrėjęs pasakė: „Na ir gyvatės, sumokės už tai...". Kritau į samanų guolį kniūbsčia ir miegojau lyg nieko nebūtų įvykę. Buvo labai gera, kad visi vyrai sveiki ir gyvi.

Kol nebuvau šiame krašte, buvau išėjusi į Kirdeikius, garnizonas apsupo Daugailių partizanus. Neturėdami kur slėptis, jie bėgo į Ažvinčių girią, kurioje praleido žiemą. Rusai juos visą laiką vijosi ir toje vietoje, kur buvo tarsi iškirsta biržė, partizanai nutarė pasipriešinti – įvyko kautynės. Susišaudymo metu partizanai paguldė nemažai rusų, kuriuos sukrovė į vežimus ir išvežė Salako-Daugailių kryptimi. Aš tuo metu *Gailiaus* įsakymu buvau apnakvyndinta pas senukus ir naktį neatėjau, pasirodo, visą naktį budėjo partizanas ir laukė manęs. Žmonės, kurie buvo su pastotėmis išvaryti vežti sužeistų kareivių, mane pamatę, pranešė partizanams. Taip jie sužinojo, kad aš suimta.

Prabėgo trys dienos, išėję į žvalgybą partizanai sužinojo, kad kariuomenė plūsta į miškus. Išėjęs į žvalgybą, tarsi į vandenį dingo *Erškėtis*. Visi sugrįžo, o *Erškėčio* nėra. Susirūpino vyrai, kad nebūtų kokia išdavystė, visi buvo pasirengę netikėtumams. Kai jau ir mūsų sargybiniai pastebėjo, kad atslenka kariuomenė, partizanai ėmė trauktis, buvo sutarta neatsišaudyti, nes jėgos nelygios. Visa bėda, kad nebuvo kam vadovauti – *Erškėčio* vyrai taip ir nesulaukė. Vyrų buvo apie du šimtus, visi kaimo berneliai, be jokios patirties. Ėmė prašyt mano brolį *Algimantą*, kad jis imtųsi vadovavimo, bet brolis atsisakė, jis irgi neturėjo jokio kovinio pasirengimo, net kariuomenėje netarnavęs. Kadangi labai gerai žinojo apylinkių miškus, sutiko išvesti visą būrį per girią. Traukėmės sustodami, sargybą statė žiedu: kai sargyba praneša, kad mus vėl supa arba vejasi, mes traukiamės… Bėgom tarsi avių banda, nuo vyrų neatsilikau ir aš. Mačiau, buvo visokių žmonių: vieni verkė, kiti drebėjo kaip epušės lapai, treti meldėsi. Traukiantis palikome maisto, šovinių ir visokių asmeninių daiktelių, kuriuos aš rinkau… Pririnkusi pilnas kišenes, pasakiau: „Vyrai, ką jūs darot? Tais pačiais šoviniais ir jus sušaudys, nors paslėpkit, jei sunku nešti". Bėgome toliau, vienas jaunuolis labai drebėjo ir iš baimės, ir iš nuovargio, nebegalėjo visai paeiti, tad vyrai pakaitomis jį nešė. Vyrų jėgos seko. Tuomet jį paguldė ir užklojo šakomis, sakė, kad taip bus geriau. Deja, pasigirdo šūviai, jį radę kareiviai sušaudė. Tai buvo jaunuolis iš Sabališkės kaimo, bet jo pavardės nei slapyvardžio neprisimenu. Mačiau, kaip paskui mus su šunimis bėga kareiviai. Pastebėjau, kad nelengva mano broliui, nes jis nešė kulkosvaidį. Vakarop pasisekė priešus suklaidinti, jie pametė mūsų pėdsakus.

Buvom labai pavargę ir nusivylę, nes nežinojom, kur dingo *Erškėtis*. Vyrai nutarė išsiskirstyti kur kam patogiau, gal kas turi savo slėptuves... Taip ir padarė. Mūsų liko mažas pulkelis – apie 20 vyrų ir aš, vadovavo *Vaidila*. Tarėmės, kur toliau eiti? Visur buvo pavojinga, ypač dėl *Erškėčio* dingimo. Tuomet prašneko *Varnas*: „Vyrai, jūs man padėkit nueiti iki Sabališkės. Ten mano žmonos namai, apsirūpinęs maistu, nuvesiu jus į patikimą vietą, kurioje mūsų tikrai niekas neras". Pasitarę vyrai sutiko jam padėti. Išėjom jo nurodyta kryptimi. Atėjus į palaukę, vyrai liepė jam eiti į kaimą, bet jis nėjo, aiškino, kad vienas bijo. Tuomet pasakiau: „Gerai, aš iššvalgysiu palaukę". Nusivilkau paltą ir, prisiskynusi šakelių, pasišokinėdama ir pindama vainikėlį nuėjau prie pririštų karvių. Pavedėjusi arčiau namų, pririšau jas pievoje, paėjusi dar arčiau namų, paroviau žolės ir nunešiau avytėms, kurios buvo pririštos visai prie pat daržo. Pastebėjau, kad mane mato kieme stovinčios moterys. Priroviau glėbį žolės ir priartėjau prie jų. Paklausiau, ar kaime nėra rusų. Jos atsakė, kad kaime ramu. Tuomet mostelėjau ranka *Varnui*. Jam atėjus, moterys suprato mano manevrus, pasiteiravo, ar aš ne ta pati, kurią rusai buvo miške sugavę. Atsakiau, kad ta pati. Tuomet moterys man davė pieno ir duonos, kurią godžiai suvalgiau.

Apsirūpinę duona ir rūkalais, mudu su *Varnu* laimingai grįžom pas vyrus. Dabar *Varnas* turėjo mus visus nuvesti į žadėtąją nuošalią vietą, kurioje visiems būsią saugu. Vyrai pasakė: „Dabar, *Varnai,* rodyk kelią į slaptavietę". *Varnas* tik žiūrėjo į mus išsproginęs akis ir niekur nevedė. Kiek pamindžikavęs pralemeno:

– Tai kad nieko nežinau. Kur eiti, neturiu jokio supratimo…

Tuomet vyrai jam liepė apsisukti ir atgal… Labai išsigandau, pajutau, kad *Varno* gyvenimo minutės suskaičiuotos. Pagalvojau: jei nežinai, kur eiti ir kur mus paslėpti, tai ir neik su mumis, mes nenorime su melagiu turėti reikalų. *Varnas* dar bandė aiškintis, tuomet vyrai jo paklausė: „Ar pagalvojai, į kokią padėtį buvai įstūmęs mergaitę, kuri tau taip padėjo?". Prabilo ir mano brolis:

– Aš savo seserį aukojau, o tu iš mūsų tik tyčiojiesi… Keliauk iš mūsų būrio kur tik nori,kad tik toliau nuo mūsų visų.

Vyrai perspėjo *Varną,* kad jis nebandytų sekti mums iš paskos. Mes apsisukom ir visi nubridom upeliu. Sutūpę ant kimsų, apsistojom nakvynei. Išaušo rytas. Vyrai, iššvalgę aplinką, pranešė, kad esame kažkokioj gūdžioj baloj. Toje baloje pragyvenom dieną ir naktį. Rytą vėl žvalgyba. Išėjau ir aš, nes vyrai sakė matę pievoje šienaujantį žmogų. Pasiėmiau lazdą, ėjau lyg pradalgius daužydama, kad šienas geriau džiūtų, taip prisiartinau prie šienpjovio. Nustebęs jis žiūrėjo į mane, bet nieko nesakė, toliau dirbo savo darbą. Prisiartinusi paklausiau, kas girdėti. Jis atsakė, kad nušovė vieną jaunuolį iš Sabališkės kaimo. Kareiviai su šunimis mišką šukavo, labai keikėsi, nes buvo apgauti tokios mergaitės, kurią paleido iš Kazitiškio rūsio. Sako, buvusi stambi žuvelė ta Bubulytė, ją matė partizanų būry, bet nešovė, tikėjosi paimti gyvą, bet ši pabėgusi...

Žvalgydamiesi kelias dienas praleidom balose. Vėliau grįžom į sausesnes vietas. Nurimo ir rusai. Gyvenau su partizanais, bijojau pasirodyti savame krašte. Išsiskirstę partizanai tęsė savo veiklą. Sužinojom, kad buvo nušauti du broliai Jonas ir Bronius Šaukšteliai iš Ažėnų kaimo. Buvo sužeistas *Drugelis*, bet aš jo nemačiau. Jis su kitais vyrais buvo Dūkšto laukuose. Ten jie dažnai ruošė pasalas. Žvalgai atėję pasakė, kad biržėje daug moterų renka avietes. Brolis man pasakė: „Eik ir tu pauogauk su jomis, gal kuri nors pasikvies pagyventi. Tau su mumis gal jau atsibodo?". Išėjau,

deja, ne viena. Vyrai irgi norėjo aviečių bei pasišnekėti su žmonėmis. Padėjau tai vienai, tai kitai uogautojai rinkti uogas, bet nė viena nepasiūlė pastogės. Padėjau rinkti uogas ir savo draugei Levutei, bet ir ji nieko gero nežadėjo, tik pasakė, kad žinanti apie mano bėdas, nes Švedriškės bažnyčioje už mane kun. Valentinas Šikšnius aukojo šv. Mišias ir priminė. *Vaidilos* paprašiau iš beržo žievės padaryti indelį uogoms. *Vaidila* padarė indą, kurį bemat pririnkau, tuomet pasakiau, kad jau galime grįžti į savo „namus“. Uogas atidaviau broliui, jis labai mėgo avietes, bet suvalgė tik dalį. „Nešiu *Drugeliui*, jis sužeistas...“

Bėgo vasaros dienos, mes vis laukėme laisvės. Atsirado ir *Erškėtis*, bet paklaustas tylėjo nuleidęs galvą ir nieko nesakė. Vieną dieną ir aš išėjau į savo kaimą. Pamačiau ant kalnelio žaidžiančius vaikus, užkalbinau, ar nėra rusų, atsakė, kad nėra. Atbėgęs Jonukas tuoj pasakė naujieną, kad visi meldėsi už mane, kai dėdė, grįžęs su pastote, pranešė, jog kareiviai varinėja mane po mišką. „Ačiū, vaikeliai, jūsų maldą išgirdo Dievulis, aš jau laisvėje…“ – pasakiau.

Buvo rugiapjūtė. Nevidomskas tiesiog siautėjo kaimuose. Vieną dieną atėjęs į savo buvusią sodybvietę kaip išprotėję šaudė taikydamas į miško pusę. Kitą dieną anksti rytą išvarė kaimo moteris pjauti jo rugių, o pats gulėjo griovyje ir šaudė į miško pusę. Nušovė Juozo Ivanausko kiaulę, moterims liepė sutvarkyti mėsą ir prikasti maišą bulvių. Prisikrovė kaimynų drabužių ir, pasiėmęs Petro Ivanausko arklį, išvažiavo. Nevidomskas išvažiavo į Salaką, bet partizanai jo laukė pakelėje. Taip skrebo Nevidomsko „karaliavimas“ baigėsi. Laidodami jį Salake, žydeliai raudojo: „Ui, Nividomški kilk!“.

Artėjo ruduo, vėl reikėjo galvoti, kur gyvensiu žiemą... Gyvenau pas Juozą Gasiūną Šeimatyje, padėjau kasti bulves, kulti javus. Dar gyvenau pas Joną Sviklių, taip pat Šeimatyje. Prieš pat Kalėdas išvaliau kambarius, išploviau grindis, kadangi kitą dieną Kūčios. Maniau, kad galėsiu pabūti ilgiau, bet šeimininkas ėmė aiškinti, kad per Kūčias visi turime būti savo namuose, be svetimų... Supratau, kad reikia išeiti. Atsikėliau Kūčių rytą ir išėjau. Pasukau keliu į Daunorių bažnytėlę. Buvo dar anksti, durys užrakintos. Kiek palaukiau ir, išklausiusi šv. Mišias, nepajutau, kaip atsidūriau eilėje prie plotkelių. Priėjo ir mano eilė. Pasijutau nejaukiai, nes neturėjau kuo mokėti. Senas zakristijonas paklausė: „Tau, mergaite, kiek?“ „Tik vieną, bet aš neturiu pinigų…“ Pažiūrėjo į mane senukas ir, nieko nesakęs, padavė vieną plotkelę. Paslėpiau ją po kailinukais ir iškeliavau. Nežinojau kur eiti, todėl keliavau į miško pusę, maniu sutikti partizanus. Deja, pravaikščiojusi visą dieną, nieko nesutikau. Praėjau dusyk per Vyžių kaimą – nė gyvos dvasios, tarsi visi būtų išmirę. Užeiti į gryčią nedrįsau. Praėjau ir per Ginučių kaimą – ir ten tuščia. Nuėjau į Vaišnoriškės kaimą, tikėdamasi, kad pavakarį kas nors eis šerti gyvulius, gal ką užkalbinsiu. Nematyt nė vieno žmogelio. Pastovėjau prie eigulio Jono Žilėno kiemo vartelių, bet nedrįsau užeiti. Prisiminiau: jis pas mus dažnai užeidavo, kai būdavo netoli, ir su broliu ilgai šnekučiuodavosi. Buvo gražus ir tylus vakaras. Nuėjau ant tilto ir ilgai rymojau pasirėmusi turėklų. Visi Dievo kūriniai turi savo vietą, o kur man eiti ir kaip gyventi – niekas nepatarė … Pamaniau: pulsiu į vandenį, ir bus baigti mano vargai, niekas manęs nesuras juodame upės vandeny… Nuėjau, kur buvo giliau, persižegnojau ir lenkiausi per turėklą. Staiga kažkas trakštelėjo ties krūtine – gi senuko dovanota plotkelė. Persižegnojusi ėmiau valgyti. Tokios buvo mano Kūčios. Valgiau neskubėdama, nuo miško pusės išgirdau lyg skam-

bant žvangulius. Pagalvojau, kad važiuoja partizanai, bet nieks nevažiavo. Mačiau lyg sklindant nepaprastą šviesą ir girdėjau muziką skambant... Sakau, tikriausiai partizanų skrajojantis būrys irgi valgo Kūčias prie laužo. Baigusi valgyti plotkelę, sakau, eisiu ir pabarsiu juos, kodėl jie prie pat kaimo taip linksminasi. Nuėjau šviesos, kuri vedė į Ažvinčių girią, link. Deja, šviesa ir garsai buvo apgaulingi. Stovėjo tik didingos pušys ir eglės, apklotos baltu sniego patalu. Pasukau į Kirdeikių pusę, galvojau eiti į Piemenėlių mišias. Priėjau kryžkelę ir pasukau keliu į Kirdeikius. Keliavau tvirtai nusprendusi eiti į Piemenėlių mišias. Kai nuėjau į Kirdeikius, dar buvo gana anksti, bažnytėlė uždaryta. Palaukiau, kol pagaliau atidarė duris. Pradėjus žmonėms rinktis į pamaldas, įsimaišiau tarp jų. Tylią ir šventą naktį dėkojau užgimusiam Kristui už visas suteiktas malones. Pastebėjau netoliese klūpančią Anelę Čičelytę, kuri be paliovos braukė ašaras. Susižvalgėm ir pasikeitėm vietomis tarsi būtume nepažįstamos. Po pamaldų išėjom ne tuo pačiu laiku, susitikom pakely, kai sumažėjo einančių iš bažnyčios žmonių. Apsikabinusios tylėjom, tik ašaros riedėjo skruostais. Pagaliau ji paklausė: „Kur tu dabar gyveni?". „Niekur…". Tada ji pasiūlė: „Tai eikime pas mane, aš gyvenu netoliese, šeimininkas labai geras". Mudvi nuėjom pas Rastenį, gyvenusį už Kirdeikių. Pernakvojom. Kirdeikiuose ji man parodė Trimonių sodybą, sakė, kad čia geri žmonės gyvena. Vėliau aš su drauge esu ten užėjusi, net ir nakvojom. Kuomet pasisakiau esanti Kazio Bubulio sesuo, labai maloniai priėmė sakydami, kad Kazys geras žmogus, jų namus statęs. Kai būdavo ramu, rusai nešukuodavo miškų, gera būdavo pas žmones apsistoti, pernakvoti, geriau negu po egle…

Eidama per Vyžių kaimą, užsukau pas Urboną. Iš matymo pažinojau šią šeimą. Tuojau paklausė, kur einu. Atsakiau, kad buvau svečiuose Kirdeikiuose, dabar einu namo. Šeimininkė paklausė: „Gal papietausi su mumis?". „Gerai, – sutikau, – nelabai skubu…". Po pietų jau ir vakaras čia pat, šeimininkė sako: „Kur tu eisi, vaikeli, per miškus, miegok pas mus". Vakare su Elenute ilgai šnekėjomės, vėliau net uždainavom. Kitą dieną Elenutės mama sako: „Ar negalėtum padėti Elenutei linus braukti? Jai vienai sunku, o man labai skauda ranką". „Gerai, padėsiu su malonumu. Tik reiktų pasisaugoti skrebų ar kariuomenės, kad neužkluptų talkininkės". Taip ten dirbau ir gyvenau keletą dienų. Baigus darbus, Urbonienė paklausė, ar nenorėčiau nuvažiuoti su Elenute į Vilnių, pažiūrėtume, kaip atrodo miestas. Pasakiau, kad neturiu pinigų kelionei. Tuomet Urbonas prižvejojo žuvų, kažkur pardavė ir mums su Elenute liepė važiuoti į Vilnių. Aš žinojau savo draugės Bronytės Barkauskaitės adresą. Elenutės mama įdėjo mums dar žuvų ir liepė parduoti turguje, kad atgal grįžti turėtume pinigų.

Buvo labai šalta, bet mes abi leidomės į kelionę. Sekėsi gerai. Atėję Ignalinon, suradom traukinių stotį, nusipirkom bilietus ir pagaliau pasiekėm Vilnių. Pirmiausia ėjom ieškoti Aušros Vartų. Paklausti nesisekė, nes lietuviškai nelabai kas galėjo mums paaiškinti, bet vis tiek suradome stebuklinguosius Aušros Vartus.

Dabar reikėjo susirasti, kur gyvena mano draugė Bronytė, nes jau ir vakaras artėjo, reikės nakvynės. Maniau pas Bronytę prisiglausti, kol išauš laisvės rytas. Suradom Bronytę ir apsinakvojom. Baisus man pasirodė jos gyvenimas: pilnas kambarys kažkokių vyrų, pasieniais ant grindų sugulę, sermėgėti. Vieną ir aš pažinau. Tai buvo Bolševiku vadinamas, pavojingas žmogus iš Akriemių kaimo. Įtraukęs galvą į sermėgos apykaklę, jis vis žvilgčiojo į mane. Rytą mes su Elenute išėjom savo keliais,

o Bronytė išėjo į darbą, ji dirbo „Spartoje". Pasilikti čia man buvo pavojinga, visur buvo pilna šnipų.

Sugrįžom atgal pas Elenutę. Susitikusi su partizanais, pasigyriau, kad geriems žmonėms padedant buvau Vilniuje. Brolis ėmė klausinėti: „Kaip ten ta tavo Bronytė B.? Gal pas ją galėsi pagyventi. Pergalė jau čia pat". Pasakiau, kad negalėsiu, nes ten yra Akriemių Bolševikas, aš jį mačiau, bet neparodžiau, kad pažįstu. Ten man labai pavojinga. Brolis net pašoko: „Tai mat kur jis, o mes čia jo ieškom…".

Apsilankiau pas savo sesutę. Nutarėm keliauti į Linkmenų pusę, į Mazūriškės kaimą pas Onutę Čibiraitę-Kliukienę. Taip ir padarėm. Gera man ten buvo gyventi ir darbų iki valiai. Kūlėme spragilais kviečius ir rugius, vakarais girnomis maldavau. Nelengva buvo, bet ką darysi. Vieną vakarą pasigirdo beldimas į duris. Šeimininkams pasakiau: „Jūs manęs nepažįstat. Aš tik vakare užėjau pas jus ir apsinakvojau…" Šeimininkas atidarė duris, įėjo baisus, labai liesas žmogus. Tai buvo šeimininkės brolis, kurį ji manė esant mirusį. Jis buvo išėjęs į lenkų kariuomenę ir dingo be žinios. Šeimininkė džiaugėsi, bet kartu ir nuliūdo, nes dabar namai jau bus ne jos vienos... Išsekęs žmogus sakė buvęs vokiečių nelaisvėje. Praėjus kelioms dienoms, jis pradėjo atsigauti, tik darbų dar nepajėgė dirbti.

Okupantai išleido įsakymą visiems piliečiams įsigyti pasus. Nežinojau, kaip reikės susitvarkyti, išeiti iš svetingų namų nesinorėjo. Susipažinau su Liudu Žilėnu iš Antalksnės kaimo, paprašiau, kad nuneštų laiškelį Anelei Čičelytei, kuri irgi gyveno Antalksnėje. Žilėnui nesakiau nei savo, nei Anelės pavardės. Aš iš seniau turėjau neužpildytų gimimo liudijimų su anspaudais ir parašais, juos man buvo davęs Kirdeikių klebonas. Reikėjo užrašyti tik vardus ir pavardes. Mes ir padarėm. Žilėnui padedant nuėjau į Švenčionis ir gavau pasą, kuris buvo išduotas Janinos Bivainytės vardu. Su šiais dokumentais kitame krašte galėsiu tyliai gyventi, bet ne savame krašte. Pagaliau mano šeimininkai nutarė, kad aš turiu ištekėti už šeimininkės brolio – taip bus palengvintas mano gyvenimas. Aš labai patikau šeimininkei, be to, ir jos brolis nusprendė, kad reikia sukurti savo šeimą. Aš nesutikau, aiškinau, kad tokiems dalykams esu nepasiruošusi, apie tai negali būti nė kalbos. Jie kartojo savo: gyvensim kaip viena šeima, tu mums būsi kaip dukra, būk gera, sutik.

Sekmadienį po Kalėdų kaimo mergaitės ruošė šokius, kvietė ateit ir mane, anksčiau vakarais aš nueidavau pas jas, visos kartu megzdavome. Ateidavo jaunuoliai iš Antalksnės ir visi traukdavom dainas. Labai greit pripratau prie to krašto jaunimo. Visi mane vadino lietuviška lakštute, nes mokėjau daug šito krašto dainų. Taip bėgo dienos, bet mane spaudė šeimininkai, kad pasikalbėčiau su šeimininkės broliu, kurio aš be galo bijojau.

Atėjo numatyti šokiai, į kuriuos nesirengiau eiti, man buvo liūdna… Vakaro ruoša buvo baigta. Visi ruošėsi į šokius, paragino ir mane eiti kartu. Atsakiau, kad čia ne mano kraštas, čia nieko nepažįstu, tad ir neisiu. Užlipusi ant krosnies, tyliai verkiau, lyg nujausdama, kad jau baigėsi mano gyvenimas čia. Mat šeimininkai žadėjo važiuoti į Ignaliną daryti pasams nuotraukas, o kad nereiktų atskirai gaišti laiko, žadėjo ir mudu su šeimininkės broliu sumetrikuoti. Baisu buvo kur nors išeiti, o ir eiti neturėjau kur, paklusti šeimininkams taip pat nežadėjau, todėl verkiau kaip mažas vaikas.

Sutemus atėjo Žilėnas ir piktai paklausė:

– Kodėl tu parodei Čibirakui savo pasą? Juk sakei, kad tai – paslaptis. Čibirakas man pasakė: „Eik ir paieškok Bivainytės, nes mūsų su sesute ji neklauso, neatėjo šokti“.

Supratau, kad prie mano paso prikišo rankas. Nusiprausiau ašarotą veidą, susipyniau kasas, pasipuošiau vienintele suknute, kurią turėjau su savimi. Dabar jau galime eiti ir šokti. Bijojau patekti į Čibirako rankas. Paprašiau jaunuolių, kad padėtų man šį vakarą. Žilėnas pažadėjo: „Nebijok, aš tavęs iš akių nepaleisiu“. Iš Antalksnės buvo atėję keletas jaunuolių, vienas jų draugavo su Kazienės dukra, pas kurią ir buvo šokiai.

Atėjus muzikantui, visų nuotaika pagerėjo, Žilėnas paprašė savo draugų: „Prižiūrėkit iš miškų viešinčią viešnią…“. Man puikiai sekėsi. Čibirakas visokiais būdais stengėsi susitikti su manimi, bet ir aš nebuvau iš kelmo spirta… Kai tik būdavau netoliese Čibirako, muzikantas tuoj skelbė: „Ratelis, mergaitė iš kairės…“. Mokėjau daugybę einamų ratelių, kuriuos, nustojus muzikantui groti, visi sukome ir ratavome, suvadinau į vidurį ir visas sėdinčias mamas, labai visoms patikau. Visi bendrai sukomės ir visa gryčia dundėjo nuo linksmumo. Patenkintos buvo mergaitės ir jų mamos. Pagaliau baigėsi naktis, šokiai artėjo prie pabaigos. Mano šeimininkai susiruošė namo. Priėjęs šeimininkės brolis griebė mane už rankos ir pasakė: „Einam, mums reikės duris uždaryti“. Nesutrikusi jam atkirtau: „Darykit, kaip jums reikia, aš noriu dar pabūti, kadangi vėliau atėjau“.

Jaunimas pamažu skirstėsi, dėkojo man už gražias dainas, kurių nemokėjo. Tik Žilėnas susimąstęs žiūrėjo į mane ir, pamatęs, kad taikausi į duris, paklausė:

– Ką sugalvojai, mergaite iš miškų?

– Nėra ką galvoti. Reikia kuo greičiau iškeliauti iš jūsų krašto, – pasakiau aš jam. Priėjau prie Kazienės, pabučiavau jai ranką, padėkojau už suteiktą globą ir išėjau. Iš paskos sekė ir Žilėnas:

– Ką darysi, jei durys bus užtrenktos? Eikim pas mus. Sakiau tau ne kartą, abu siūsim, būsi mano mokinė...

Priėjom prie namų, kuriuose iki šiol gyvenau, durys buvo atdaros, gryčioje tamsu. Paprašiau Žilėną, kad pasakytų tai mergaitei, kuri irgi buvo atėjusi iš miškų, kad manęs daugiau šiame krašte nesutiks. Žilėnas žiūrėjo į mane, bet mano planų nesuprato… Tyliai įėjau į gryčią, pasiėmiau kailinukus ir išėjau, net nepadėkojusi šeimininkams už praleistą laiką. Žinojau, kad jiems nepatiks, jog nepriėmiau jų pasiūlymo ir atsisakiau peršamo jaunikio. Žilėnui pasakiau: „Pasiimk savo akordeoną ir laimingai keliauk namo. Gal susitiksim kada, kai bus laisva Lietuva, o dabar sudie…“.

– Kur dabar eini, kur iškeliauji, lietuvaite?

Atsakiau, kad einu į nežinomybę, taip visiems bus geriau. Ėjau greitu žingsniu, nes atrodė tarsi kažkas vytųsi. Klampojau per sniegą miško pusėn, bet nežinojau, kur apsistosiu. Pas brolį buvo sutarta eiti tik tuomet, jeigu nutiktų kokie netikėtumai. Kirdeikiuose pasibeldžiau į Trimonių namus. Atidarė duris ir paklausė, kodėl viena, kur draugė? Paprašyta pasilikti nakvynei, sutikau. Rytą vėl skubėjau į girią. Apsilankiau Šeimaties kaime pas Juozą Gasiūną, bet ir ten buvo neramu – jų sūnus buvo pabėgęs iš rusų armijos, vietiniai maskoliai sekė jų namus. Vėl teko keliauti į nežinią. Ėjau mišku savo krašto pusėn. Buvau netoli Želmeniškės kaimo, kai pasigirdo šūviai. Sustojau. Kuo toliau ėjau, tuo smarkiau girdėjosi šaudymas. Pagaliau ir kulkosvaidis sukaleno. Supratau, kad čia kažkas negerai. Greitai bėgau atgal į miš-

ko gilumą. Pasilikau žaliuojančų eglių prieglobstyje. Buvo tamsi naktis, miškas ošė paslaptingai, o aš kaip vaiduoklis vaikščiojau po jį tarsi po didelį dvarą. Atsisėdau pavargusi po plačiaskare egle. Pavakarį vėl atsidūriau Šeimaties kaime pas Joną Sviklių, vaidinau, kad einu pas Gasiūnus.

– Neik ten, vaikeli, juos stebi vietiniai maskoliai. Žinai dėl ko... Gali pakliūti į pasalą. Nakvok pas mus, nors ir čia tie nevidonai gali apsilankyti...

Pasilikau, nes buvau labai sušalusi ir alkana. Sviklius klausinėjo, ar nežinau, kas šaudėsi už miško? Atsakiau, kad nieko nežinau, nes atėjau iš kito krašto, nuo Linkmenų. Jis buvo labai žingeidus žmogus, o rytą, pasikinkęs arklį ir įsimetęs porą maišų grūdų, išvažiavo į Ginučių malūną. Ne kiek miltų malti, kiek norėjo sužinoti, kas šaudė. Grįžo su baisiomis žiniomis net nemalęs miltų. Želmeniškių kaime buvo apsistoję partizanai, skrajojantis *Mingailos* būrys. Įvyko išdavystė. Kai partizanai ilsėjosi, buvo apsuptas visas kaimas. Kova buvo nelygi, žuvo 21 partizanas, vienas buvo paimtas gyvas, taip pat buvo gyva paimta partizano Kosto Padvaisko-*Mazgelio* žmona Marcelė Padvaiskienė iš Joniškių kaimo. Jos vyras žuvo, kai abu bandė iššliaužti iš apsupties. Žuvus vyrui, ji grįžo į kaimą ir buvo areštuota. Padvaisko slapyvardis buvo *Mazgelis*, bet dažniausiai jį visi vadino *Daktaru*. Iš man pažįstamų partizanų ten žuvo ir Pranas Skunčikas-*Žaltys* iš Bajorų kaimo.

Aprimus miškų šukavimui, vėl išėjau į savo kraštą. Miške sutikau eigulį Justiną Šimkūną iš Želmeniškių kaimo. Jis ir papasakojo apie visas baisybes. Pasakė, kiek žuvo partizanų, žuvusių rusų skaičiaus nežinojo, nes rusai savuosius slėpė, sukrovė kaip malkas, uždengė brezentu ir išvežė į Salaką. Palaidojo slapta. Partizanus į Salaką vežė nuogai išrengtus. Suguldę aikštėje, ilgai tyčiojosi iš lavonų. Šimkūnas pasiteiravo, kur aš prisiglaudusi, ir pasakė:

– Eik pas mane ir pagyvenk. Dabar jau nurimo kratos, namuose yra mano uošvė, labai gera moteris. Pasakyk, kad aš liepiau tau ateiti pas mus. Vakare, kai aš grįšiu, bus viskas gerai.

Taip ir padariau: nuėjau pas eigulį Šimkūną Želmeniškių kaime. Jis gyveno gražioje sodyboje netoli miško, tik bėda, kad neseniai buvo mirusi jo žmona, palikusi du vaikučius ir seną motiną. Man reikėjo padėti senutei, kai Justinas išeidavo į mišką, o vaikai – į mokyklą. Man ten buvo gerai: skalbiau drabužius, mazgojau grindis, tvarkiau namus, ir jie buvo patenkinti. Vieną rytą Justinas išėjo dirbti į mišką, o sūnus Jonukas į mokyklą Švedriškėje. Neilgai trukus pamačiau Jonuką parbėgant namo. Pagalvojau, kad gal susirgo vaikas. Pasitikau klausdama, kas atsitiko. Jis uždusęs atsakė:

– Mačiau pilną vieškelį kariuomenės, eina per Ažvinčių kaimą į miško pusę...

Padėkojau jam už svarbias naujienas ir vėl iškeliavau į mišką. Taip begyvendama peršalusi susirgau. Jau keletą dienų buvau nevalgiusi. Akyse darėsi tamsu, eiti nebuvo jėgų. Nutariau eiti pas savo sesutę į Apkartų kaimą, nors žinojau, kad ir ten esu nepageidaujama. Maniau, neilgam, tik numirsiu pastogėje, o ne po eglėmis. Eiti darėsi vis sunkiau ir sunkiau, labai skaudėjo krūtinę, nugarą ir galvą, akys, ir tos merkėsi iš skausmo. Vis dar ėjau, žinojau: jeigu dabar sustosiu, galiu ir nebenubusti. Buvau jau netoli Apkartų. Po truputį vis judėjau pirmyn. Kaimelis buvo jau čia pat. Pagaliau sesers namus pasiekiau dar gyva… Sesutė, žinoma, nudžiugo pamačiusi mane gyvą, nes daugelį kartų jau buvo apraudojusi ir palaidojusi mane.

Sesutė pradėjo mane gydyti: virė karštos arbatos, po truputį maitino. Jos vyro tėvai šnairavo į mane. Atėjusi kaimynė ir pamačiusi mane tokios būklės, ėmė slaugyti, me-

dumi lepino, kad tik išgelbėtų mano gyvybę. Kita kaimynė net subarė senius, sakydama: „Kaip jūs Dievo nebijot, vaikštot bambėdami ir šnairuodami į nekaltą mergaitę".

Po truputį stiprėjau, pasidarė akyse šviesiau. Kaimynėms padedant nenumiriau. Tai buvo gerosios moterys Veronika Nasevičienė ir Natalija Kliukienė, kurios kasdien mane maitino. Mirtį įveikiau, bet kur toliau gyventi, nežinojau… Į mišką eiti ir beviltiškai vaikščioti nebebuvo noro. Svainis ėmė įkalbinėt, kad važiuočiau į Salaką ir registruočiausi, gal tuomet negaudys enkavedistai. Jis ėmė man priekaištauti, kad dėl manęs jie neturi ramybės, dėl manęs nuolat saugumo rūsyje sėdi mano sesuo, be mamos namuose rauda maži vaikai. „Eik į Salaką, visiems bus lengviau…". Labai nenorėjau eiti tiesiai pas enkavedistus, bet nutariau – tegul vieną sykį visiems laikams pasibaigs mano kančios ir vargai. Pasakiau svainiui „eisiu", bet dar neturėjau jėgų pasiekti už 15 kilometrų buvusį Salaką. Tuomet jis nuėjo pas apylinkės pirmininką ir pasiteiravo apie mano likimą. Šis irgi padrąsino, kad nebijočiau, jie man nieko blogo nedarysią, tegul mergaitė ramiai gyvena. Bet kur? Atsakymo neišgirdau. Tuomet svainis, pakinkęs arklį, nuvežė mane į Salaką.

Išvydusi savo kankintojus, netekau žado. Tardė leitenantai Novikovas ir Lūža. Aš kaip visada „nesupratau rusiškai", vertėjavo Lūža. Nieko rimto iš manęs nesužinoję, mano nuostabai, paleido į namus, bet po poros dienų liepė vėl apsilankyti, perspėjo neiti į mišką. Priminiau, kad gyvenu ne miške, o pas žmones.

Apsilankius kitąsyk vėl tie patys klausimai. Kadangi apie partizanus nieko nepasakiau, liepė po poros dienų nuvykti į Zarasus, žadėjo išduoti pasą. Kiekvieną kartą eidama pas juos manydavau, kad nebesugrįšiu. Dabar jie manęs nemušė, bet porą sykių prie smilkinio buvo įrėmę naganą, reikalavo pasakyti, kur slepiasi brolis. Aiškinau, kad nežinau, bet jie liepė eiti ir ieškoti jo. Tardytojui pasakiau, kad brolis ne koks žaisliukas, radusi ant rankų jo neatnešiu, be to, nežinau, kur jis dabar gyvena. Zarasuose išrašė pažymą ir vėl paleido. Grįžau pas sesutę.

Gavau ir pasą, bet vis vien kas dvi trys dienos reikėdavo eiti į Salaką pasirodyti savo budeliams. Vieną sykį gavau šaukimą nuvykti pas juos ir su savimi turėti Bivainytės pasą. Išsigandau, bet vis tiek ėjau. Supratau, kad įskundė Čibirakas iš Mozūriškės kaimo. Pirmiausia nuėjau į Švedriškės bažnyčią, išklausiau šv. Mišias, po to – į Salaką. Pakeliui užėjau į Jakėnų kaimą pas Butrimienę. Jai viską papasakojau ir pasakiau: „Jei ir mirsiu nukankinta, žinokit – aš nieko neišdaviau". Moteris išklausiusi pasiūlė: jeigu grįšiu, kad būtinai užeičiau pas ją pailsėti.

Nuėjus į Salaką, mano nuostabai, čekistai net neužsiminė apie Bivainytės pasą, piktokai parėkavo, dar įrėmė naganą į smilkinį grasindami susidoroti. Buvau pripratusi prie jų triukų, nebebijojau žiūrėti mirčiai į akis. Išeinant įteikė man laišką, adresuotą broliui, ir liepė jį perduoti. Eidama iš Salako netikėtai pasiklydau. Pamačiau, kad artėja vakaras, saulutė visai žemai, o aš klaidžioju man visai nepažįstamuose laukuose. Nutariau eiti saulės kryptimi, žinojau: kur saulė leidžiasi, ten mano sesutės namai. Ir neapsirikau, vėl užėjau pas Butrimienę. Iš tolo mane pasitiko Stasiukas: „Ačiū Dievui, mūsų Broniutė laisva…". Mudu buvome geri draugai, pasikalbėdavome apie slapčiausius dalykus, jis mane laikė sava.

Pagaliau atėjo vasara, rinkdavau uogas, už kurias gaudavau pavalgyti. Dažnai kvietinėjo į tardymus. Kadangi pastovios gyvenamosios vietos neturėjau, ne visada gaudavau kvietimus. Laišką broleliui vis dar nešiojausi su savimi, atseit aš jo dar nesutikau.

Vieną sekmadienio rytą buvau susitarusi susitikti su partizanais ir atiduoti jiems spaudą ir žinias, kurias buvau gavusi iš toliau. Į nurodytą vietą už Miškiniškių kaimo atėjau pirmoji. Pagaliau pamačiau atvažiuojančius *Vaidilą* ir *Erškėtį*. *Erškėtis* buvo girtas, vos laikėsi ant kojų. Atidaviau, kas jiems priklausė, ir pasakiau: „Vyrai, daugiau jums nepadėsiu, neturiu pastovios gyvenamosios vietos, man per sunku ir sudėtinga. Ieškokitės kitos ryšininkės, o dabar sudie…".

Vasarą dažnai sutikdavau brolį, pasišnekėdavom, bet laiško jam vis neatidaviau. Rugpjūčio mėnesį atsisveikinau su partizanis ir išvažiavau į Antavilius Nemenčinės valsčiuje, Vilniaus apskrityje. Išvykau iš savo krašto neišsiregistravusi, nusprendžiau išnykti visiems iš akių, kol dar nieko neišdaviau. Su broliu susitarėm, kaip jį rasti esant reikalui, o dabar sudie, mielieji miško broliai…

Apsigyvenau Antavilių namų ūkio technikume. Sekėsi neblogai, greitai susidraugavau ir su mokiniais, ir su mokytojomis. Mane priregistravo kaip ir visas kitas mokines. Keista, kad miegojau lovoje, kad virš mano galvos lubos, o ne žvaigždėtas dangus... Bėgo dienos. Elgiausi labai atsargiai. Atėjo Naujųjų metų atostogos, visos mokinės išvažinėjo į namus, tik aš pasilikau. Direktorė liepė ir man važiuoti, neatsisakiau. Išrašė darbo pažymėjimą ir komandiruotę, neva turiu agituoti kaimo mergaites mokytis mūsų technikume. Pasas buvo tvarkingas, priregistruotas Antaviliuose. Atvažiavusi Ignalinon, sutikau savo pusbrolio žmoną Zosę Bubulienę. Ji papasakojo visas naujienas ir kvietė pernakvoti pas ją, pas seserį neiti, nes ji tardoma Salako valsčiaus stribyno rūsyje dėl brolio. Paryčiais išgirdau beldimą į duris, supratau, kad čia ne partizanai. Dėdienė neva ėmė kurti krosnį, o aš iš paso išsiėmiau brolio nuotrauką, kurioje jis buvo nusifotografavęs su draugu, pabučiavau ir įkišau į krosnį. Labai bijojau, kad ji nepatektų į skrebų rankas. Į vidų supuolė tarsi išalkę šakalai, atstatę durtuvus apstojo mane, aš ramiausiai padaviau savo dokumentus, o jie rėkė:

– Pasakyk, kur banditai?!

Visur ieškojo, durtuvais smaigstė, net lubos traškėjo. Nieko neradę, pradėjo tardyti mane. Tik pasakius, kad esu Bubulytė, to ir užteko. Mano dokumentus skrebas įsidėjo į kišenę, liepė kartu su jais važiuoti į Salaką, nes esu areštuota. Atsistojau prie sienos ir nėjau iš gryčios. Dėdienė žiūrėjo į mane padrąsinančiu žvilgsniu, o aš pasakiau tiems išperoms, kad niekur su jais neisiu ir nevažiuosiu, nes esu komandiruotėje. Skrebas kelis kartus trenkė man šautuvo buože, bet jėga netempė iš gryčios, kenčiau nedejuodama, galvojau: „Viešpatie, tavo valia visur ir visada… Jei tau reikalinga mano kančia ir mirtis, pasiimk mane šią minutę, aš viską iškentėsiu". Kol skrebai mane stumdė ir rėkavo, į gryčią įėjo kažkoks rusų vyresnysis ir paklausė: „V čiom delo? (Koks reikalas)". Skrebai puolė aiškinti, kad aš esu banditė, jie mane sugavo… Paprašė dokumentų, parodžiau pirštu į čia pat stovintį skrebą: „Jis turi mano dokumentus". Enkavedistas ilgai žiūrėjo į mano dokumentus, mat parašyta lietuviškai ir antspaudas lietuviškas – Lietuvos Žemės ūkio ministerija. Jis paprašė skrebo paaiškinti, tas išvertė. Dar paklausinėjęs atidavė dokumentus ir liepė dirbti savo darbą, neliesti mergaitės.

Broliai Jonas ir Vincas Bubuliai buvo areštuoti ir išvežti į Vorkutą. Mūsų namai stovėjo be durų ir be langų, nebebuvo nei gyvulių, nei žmonių. Grįžti atgal į Antavilius negalėjau, nes buvau išleista dešimčiai dienų, pasilikti čia irgi buvo pavojinga. Skrebai bet kada galėjo ateiti ir pasielgti su manimi kaip jiems patinka. Išvažiavau į Vilnių pas gerąją draugę Bronytę Barkauskaitę. Tuomet ji gyveno Naugarduko ga-

tvėje, taip pas ją praleidau komandiruotės laiką. Grįžau į Antavilius. Kartais iš Vilniaus ir Nemenčinės atvažiuodavo tardytojai ir kiekvieną išsikvietę klausinėdavo: kas tokios ir iš kur esame. Kai pasikviesdavo mane, sakydavau, kad esu našlaitė, tėveliai mirę, daugiau nieko neturiu.

Daug ašarų teko išlieti sužinojus apie kaimynų *Lapės*, *Vaidilos*, o vėliau ir brolio žūtį. Neapsakomas skausmas draskė krūtinę, o verkti nebuvo galima, nes nekokia nuomonė sklandė apie mane ir tarp mokinių, visur reikėjo atsargumo.

Anksčiau buvęs tik mergaičių technikumas, pasidarė mišrus. Ūkvedžiu dirbti atėjo Algimantas, kuris gražiai piešdavo plakatus, kremliaus bokštus su penkiakampėmis žvaigždėmis, puošdavo sienas. Jis atkreipė į mane dėmesį ir kartą paklausė:

– Mergaite, kodėl niekada neini į šokių salę, kodėl apsirengusi tik juodai, kodėl dažnai parke dairaisi į krūmus?

Atsakiau, kad esu miško paukštis, tai į mišką ir žiūriu. Jis mano padėtį gerai suprato, pasisiūlė padėti, jei neturiu savo dokumentų. Padėkojau už rūpestį ir pasakiau, kad viskas gerai. Vieną kartą, kai pyliau jam arbatą, jis manęs paklausė: „Gal turi gerų draugų? Galiu jiems padėti, kad lengviau būtų laukti laisvės". Bet aš tylėjau… Prieš pat Gegužės 1-ąją jis vėl mane užkalbino:

– Gal gali man padėti? Reikia nueiti į Vinių ir patraukti tokią virvutę. Aš parodysiu kaip.

Atsakiau, kad už Lietuvą tėvynę patrauksiu virvutę, manęs to mokyti nereikia, aš jau moku... Susitarėm Gegužės 1-ąją keliauti į Vilnių ir padaryti „fejerverką" – susprogdinti Žaliąjį tiltą. Deja, iš vakaro blogai pasijutau, ėmė krėsti šaltis, bet pamaniau, kad niekis, rytoj reikės keliauti į Vilnių. Naktį taip ėmė kratyti drebulys, o rytą užėjęs Algimantas išsigando, negalėjo su manimi susišnekėti, tad vienas išėjo vykdyti užduoties. Tačiau jį sekliai atpažino ir bandė sugauti, bet jis nepasidavė. Bandė nusišauti, bet tik sunkiai susižeidė. Leisgyvį jį ir paėmė enkavedistai. Apie tolimesnį jo likimą nežinau. Antaviliuose prašė, kad jį saugočiau, pamačiusi atvykstant enkavedistus, skubiai jam praneščiau. Pas jį dažnai lankydavosi juodbruvė mergaitė, kurią jis vadino *Žibute*, o aš buvau *Našlaitė*.

Pasirodo, saugojau paskutinį Lietuvos partizaną, kurio daugiau niekada nemačiau ir nebesutikau, liko tik mažytė nuotrauka, kurią jis man padovanojo sakydamas: „Prisimink, jei išliksi gyva, kad mes kartu laukėm laisvos Lietuvos". Kokiam jis būriui priklausė, nežinau. Prieš mums išsiskiriant jo paprašiau: „Neaiškink nieko man, nenoriu žinoti per daug, man ir taip pakanka".

Toliau gyvenimas vėl ėjo sava vaga, mūsų technikumą perkėlė į Vilnių, į Labdarių gatvę. Buvo 1949 – 1950 metai. Visus mokinius priregistravo, tik mano pasas liko neregistruotas. Nežinau, ko jame trūko? Ūkvedžiu dirbęs Antanas Dagys man paso negrąžino daugiau kaip šešis mėnesius. Nesupratau, ko jam reikėjo iš manęs – pinigų ar draugystės? Nieko negavęs, kartą atnešė man jau negaliojantį pasą ir numetė. Teko gerokai pavargti, kol vėl susitvarkiau dokumentus. Dagys dingo kaip dūmas. Geriems žmonėms padedant, viską susitvarkiau ir dirbau toliau.

Artėjo ruduo. Pas mane pradėjo lankytis tokia ubagėlė, sakėsi neturinti nei darbo, nei kur gyventi, nei ko valgyti. Iš pradžių aš jos nesupratau. Kai tik grįždavau iš darbo, ta ubagautoja ir prisistatydavo. Ėmiau ją auklėti, pasakiau, kad reikia dirbti bet kokį darbą ir užsidirbsi. Ji labai įkyriai pradėjo klausinėti, iš kur esu, ar turiu giminių ir t.t. Aš jai nieko apie save nepasakodavau, tik pavaišindavau arbata ir duona. Bet ji,

išgėrusi arbatą, neišeidavo, prašė parodyti giminių nuotraukas. Pagaliau ji ėmė man įkyrėt. Kartais pas mane užeidavo būsimasis mano vyras su draugu, nes šalia gyveno, mokėsi sąskaitininkų kursuose. Ubagėlė pradėjo teirautis, kokie čia jaunuoliai, ko jiems reikia? Man darėsi neramu, supratau, kad esu sekama. Kartą, prasiskleidus jos paltui, pamačiau plaukais apžėlusias didelės vyriškas kojas ir antakiai buvo ne moteriški, o dideli ir juodi kaip kokio gruzino. Nutariau atsikratyti šito žmogystos. Gyvenome dviese su kita mergaite. „Ubagėlei“ pasiteiravus apie jaunuolius, pasakiau: „Ir aš nežinau, ko čia jiems reikia? Paimkim visos trys, pargriaukim ant lovos, gerai pažnaibykim, pakutenkim ir daugiau nebeateis“. Tai buvo geriausias atsakymas šnipui. Daugiau jis pas mus nebeatėjo, matyt, išsigando, kad nebūtų pargriautas ir jis. Vėliau jį dar mačiau Dominikonų bažnytėlėje, žvalgėsi pasislėpęs už stulpo…

Laikinai persekiojimai aprimo, deja, neilgam. Tarp kursantų atsirado toks Jonas M. Kritau jam į akį. Ne juokais jis ėmė suokti, kaip mane myli, kokia esu graži, kad negali gyventi be manęs, kalbino kuo greičiau susituokti. Paaiškinau, kad esu našlaitė, nieko neturiu ir tuoktis nepasiruošusi. Atėjęs kitą kartą, išsitraukė didžiulį glėbį pinigų, man net nejauku pasidarė. Iškart supratau, kad tie pinigai nešvarūs. Pastūmiau jį tolyn nuo savęs su visais pinigais ir pasakiau, kad svetimi pinigai man nereikalingi. Jonas įkyriai siūlė juos paimti ir nusipirkti, ko širdis geidžia, prašė nebijoti, pinigai tikri. Liepiau eiti jam į savo kambarį ir nedrumsti mums ramybės. Jis dar kartą buvo atėjęs ir kvietė eiti kartu į teatrą. Buvo pasipuošęs gražiu juodu kostiumu, medalių daug prisikabinęs. Pagalvojau: „Kiek tu žmonių nužudei? Už dorą darbą čekistai medalių nedovanoja“. Pasakiau, kad šiandien į teatrą neisiu, direktorei pažadėjau išplauti grindis. Jis man piktokai atkirto, kad privalau jo klausyti, tik jo, o ne direktorės. „Globėjas“ nuo manęs neatstojo, piršosi kaip įmanydamas.

Žinojau, kad jis baigė kursus ir tuojau turės išvažiuoti. Pagaliau atėjo paskutinė mokslo diena. Taigi pavakary, kai baigsiu darbą, turėsime eiti į metrikacijos skyrių ir susimetrikuoti, tada važiuosime į jo tėviškę. Parėjusi iš darbo, su drauge tariausi, kaip man ištrūkti iš jo pinklių? Išgirdome, kaip laiptais kažkas atbilda, atidariusi duris, sprukau į gretimą kambarį ir pasislėpiau. Atėjęs „jaunikis” laukė laukė, o manęs vis nėra. Klausinėjo, kur aš dingau, draugė aiškino, kad manęs nuo ryto nemačiusi. Jis laukė manęs ir vis reikalavo pasakyti, kur esu. Girdėjau, kaip jis rėkė ir trankė stalą, drebėjau iš baimės kaip epušės lapas. Po to trenkė durimis ir išėjo, bet aš vis dar tūnojau savo „slėptuvėje”, bijojau jį sutikti, nes gyvenome tame pačiame name. Tūnojau savo slėptuvėje dvi naktis ir vieną dieną, tik tokiu būdu atsikračiau čekistų provokatoriaus Jono Markulio.

1953 m. pradėjau dirbti „Lelijos“ siuvimo fabrike. Sutikusi padorų vaikiną, ištekėjau. Vieną sekmadienio rytą atėjo čekistas ir įteikė kvietimą ateiti į KGB rūmus. Ašaros riedėjo skruostais, buvo labai gaila palikti mylimą vyrą, tikėjau iš ten nesugrįšianti. Cecho viršininkui parodžiau kvietimą ir pasakiau: „Jei negrįšiu, ne dėl savo kaltės, neužrašykite man pravaikštos“. Atėjau nurodytu laiku. Sargybinis pranešė kvietusiajam. Pastarasis atbildėjo kaip velnias iš peklos. Atvedė į tardomąjį, truputį paklausinėjo ir liepė eiti su juo. Vėl durų trenksmas ir aukštas kambarys, tik viena mažytė lemputė. Supratau, kad mane atvedė į karcerį. „Sudie, gyvenimėli“, – pagalvojau. Apsidairiau, sienos buvo išrašinėtos, kai kas net krauju įsiamžinęs. Turėjau buto raktus, tai skubiai išraižiau: „Ir aš čia buvau už Lietuvą tėvynę. Bronė Bubulytė – Kaselienė”. Dar datą prirašiau.

Netrukus pasigirdo raktų žvangesys, atėjo tardytojas su prižiūrėtoju ir liepė keliauti su juo. Persižegnojau ir nuėjau. Prasidėjo tardymas: aplinka nemaloni, kaip ir mano budelis. Jis ėmė klausinėti apie brolį, kurio jau septinti metai nebebuvo tarp gyvųjų. Apsimečiau nieko apie jį nežinanti. Tuomet paklausė apie Matiuką iš Biržiškės kaimo. Gyniausi, aiškinau, kad jo išvis nepažinojau. Tardytojas ne juokais su naganu ėmė švaistytis apie smilkinius. Buvo kalbama apie tą patį Matiuką-*Varną*, kurį partizanai išvarė iš būrio už melavimą. Pagaliau tardytojas, trenkęs ant stalo naganą, suriaumojo:

– Aš tau pasakysiu, kur tavo brolis, jei tu vis dar nežinai! – ir, pasiėmęs didžiulį segtuvą, atsivertęs paskaitė: „1947 m. lapkričio 18 d. tavo brolis užmuštas". Stingo kraujas gyslose, bet aš jam pasakiau: „Jei žinote, tai kam klausiate?". Liepė eiti su juo. Į kokią peklą jis dabar mane nuves? Drąsiai ėjau paskui čekistą, atsidarė dar vienerios durys, už jų – laukas. Vietoje atsisveikinimo čekistas pasakė: „Eik ir dirbk, tik tavo ateitį apjuodino tavo brolis". Atsidūrusi gatvėje, persižegnojau ir nuėjau namų link… Parėjau į namus, vyras laukė manęs nekantraudamas, ilgai abu tylėjom, aš netariau nė žodžio, mano ašaros jam viską pasakė…

Gyvenau ir dirbau toliau, viską kenčiau tyliai, niekam nesipasakojau, nes neliko kam pasiguosti, aplinkui buvo tik daugybė priešų.

Pabaigoje norėčiau paminėti keletą savo apylinkės partizanų, su kuriais man teko artimai bendrauti, kuriuos labai gerai pažinojau. Jų vardai niekada neišdils iš mano atminties. Kol gyva būsiu, prisiminsiu juos kaip garbingus tautos patriotus, savo gyvybes paaukojusius ant Tėvynės laisvės aukuro.

Kaimynas Bronius Butrimas-*Trimitas,* g. 1923 m., suimtas 1945 01 15, kalintas Zarasuose, Utenoje. Į Vorkutos lagerius išvežtas 1945 08 03, grįžo 1947 m., o 1948 m. tapo partizanu. Žuvo 1948 12 20 Stūglių kaime, Tauragnų vlsč., Gurkšnio sodyboje. Kartu žuvo ir Jonas Bitkevičius-*Sakalaitis.*

Bronius Gasiūnas, Juozo, g. 1925 m. Šeimaties kaime, Tauragnų vlsč., Utenos rajone. Žuvo 1945 metų rudenį Daunorių miške. Pas juos dažnai gyvendavau, nes Broniaus mama buvo mano pusseserė. Vėliau juos išvežė į Sibirą.

Mano brolis Kazimieras Bubulis-*Algimantas,* g. 1906 m., žuvo 1947 11 15 įviliotas į pasalą Puziniškio kaime, Ignalinos rajone.

Pusbrolis Vincas Bubulis, g. 1904 m., suimtas Trakų kaime, Salako vlsč. 1945 06 11. Mirė 1946 01 18 Vorkutoje, Komijos ASSR.

Pusbrolis Jonas Bubulis, Vinco, g. 1900 m., suimtas Trakų kaime savo namuose 1945 06 27, ištremtas į Vorkutą, paleistas 1956 07 25. Mirė Lietuvoje.

Pasakoja ONA LAURINIENĖ – BUTRIMAITĖ

Užrašyta Kaniūkų kaime
1999 m.

Mano gimtinė – Jakėnų kaimas Salako valsčiuje, Zarasų apskrityje. Miškų ir ežerų kraštas, šalia šimtametė Ažvinčių giria ir Minčios miškas, du ežerai – Ažvintis ir Ažvintaitis. Tai nuostabus gamtos kampelis, čia prabėgo mano nerūpestingos vaikystės metai.

Mano tėvai – Jonas ir Julija Butrimai. Šeimoje augome penki vaikai: keturi broliai ir aš, viena sesuo. Brolis Povilas, gimęs 1921 m., Bronius –1923 m., Balys –1926 m., aš – 1929 m., Stasys – 1934 m.

Turėjom 7 ha žemės. Tėvelis mirė 1935 metais. Sunki našta užgriuvo motinos pečius, jauna našlė, būrys vaikų, reikėjo visus pamaitinti ir aprengti. Vaikystė – laimingiausi metai, šviesiausioji mano gyvenimo žvaigždė, gražiausi prisiminimai. Jeigu man kas leistų pasirinkti savo gyvenimo tarpsnį, į kurį aš norėčiau sugrįžti, žinoma, pasirinkčiau vaikystę.

Mūsų šeima buvo labai religinga, ypač motina buvo tikinti. Su motinos pienu mes gavom gilų tikėjimą, meilę Dievui ir Tėvynei. Turėdama be galo daug darbų ir rūpesčių, niekada neapleido maldos, meldėmės kartu. Sakydavo: „Anksti ryte atsikėlę, vaikeliai, padėkokim Dievuliui už ramų miegą, paprašykim Jo šiai dienai sveikatos, ištvermės ir palaimos visuose darbuose. Vakare padėkokim už šią dieną, už visas suteiktas malones, prašykim ramios nakties, o už tėvelį sukalbėkim „Amžinąjį atilsį"...".

Mokė mama melstis, mokė būti dorais ir sąžiningais žmonėmis. Vaikystėje gavusi tokį stiprų gyvenimo pagrindą, nuoširdų ir gilų tikėjimą ir pasitikėjimą Dievu, sugebėjau atlaikyti, nepalūžti visuose tragiškuose išbandymuose, kuriuos teko patirti gyvenime.

Jaunimas gyveno savo gyvenimą, mokėjo dirbti, mokėjo ir gražiai pasilinksmint, skambėjo dainos rugių baruose, lankose pjaunant ar grėbiant šieną. Pertraukėlės metu kaip užtraukdavo dainą, net laukai skambėdavo. Buvo tiek daug balsingų jaunuolių ir merginų, man atrodė, kad tada visi dainavo. Jaunimas buvo blaivus, aš nesu mačiusi nė vieno nusigėrusio jaunuolio, linksminosi tik blaivūs.

Metai bėgo, sulaukėm 1939-ųjų. Vilnius buvo grąžintas Lietuvai. Atsargos kariai buvo mobilizuojami ir žygiavo į Vilnių. Į Jakėnų kaimą atžygiavo šimtas Lietuvos karių ir laikinai apsistojo, visą mėnesį laukė vadų įsakymo, kada galės žygiuoti į sostinę Vilnių. Tai buvo pėstininkai ir raiteliai, prisimenu, kokie gražūs žirgai nerimastingai trypčiojo, žvengė, kasė kanopomis žemę, tarytum ragindami „Greičiau, pirmyn!". Gražūs ir pasitempę buvo Lietuvos kariai, o užsėdę ant žirgų atrodė dar gražesni. Buvo atsivežę ir savo virtuvę, virė kareivišką košę, gamino maistą ir pavaišindavo smalsuolius kaimo berniukus, kurie sukiodavosi aplink kareivius galvodami, kaip gera būti Lietuvos kariu. Kareiviai eidavo pas šeimininkes prašyti pieno, keisdavo į košę ir sriubą. Ateidavo ir pas mus, atsinešdavo košės davinį, sriubos, keisdavo į pieną ir labai skaniai jį išgerdavo. Atsargos kariai buvo vedę, namuose palikę žmonas ir vaikus. Jie mus, vaikus, kalbindavo ir švelniai glostydavo galvas sakydami: „Ir mes turim mažus valkus, kurie laukia ir ilgisi mūsų, o mes jų". Kiek džiaugsmo būdavo mano vyresniesiems broliams, kai kareiviai leisdavo apsivilkti kariška miline, užsidėti kepurę, nors trumpam pabūti tikru vyru. Nesvarbu, kad milinė siekdavo žemę.

Džiaugėsi visa Lietuva atgavusi Vilnių, iširus laikinai sienai, kurią pastatė lenkų okupantai. Dabar giminės galėjo laisvai susitikti, nuvažiuoti vieni pas kitus žinodami, kad nėra lenkų pasieniečių, niekas jų nesodins į daboklę už sienos perėjimą. Vilnius laisvas, džiaugsmo ašaros žmonių akyse.

Neilgai žmonėms teko džiaugtis atgavus Vilnių, nes Rytuose jau kaupėsi juodi debesys ir slinko Lietuvos link. Artėjo pirmoji sovietinė okupacija.

Aš lankiau Tolimėnų pradinę mokyklą, baigiau keturis skyrius. Baigimo egzaminai kaip tik vyko 1940 metų birželio 15 dieną. Pirmasis tikybos egzaminas, egzaminavo Švedriškės klebonas Jonas Gurauskas. Prasidėjus egzaminui, pasigirdo keisti garsai, ūžimas, dundėjimas. Mums tai buvo neįprasta. Ir štai iš miškelio siauru keliuku išlindo pirmieji tankai, kurių buvo labai daug. Sustojo prie šulinio netoli mokyklos, išlipo pilki, apdulkėję kareiviai.

Į mūsų klasę įėjo mokytojas Vincas Kuzma ir klebonui kažką tyliai pasakė. Mums liepė ramiai pasėdėti, o patys nuėjo pas kareivius. Pasikalbėję su jais, sugrįžo į klasę. Aš ir dabar matau tą vaizdą, kai po pokalbio su kareiviais klebonas ir mokytojas sugrįžo į klasę. Jie buvo tokie liūdni, jų veiduose matėsi skausmas, tyliai tarpusavyje kalbėjosi. O mums pasakė: „Vaikai, eikite namo, egzaminų nebus. Pažymėjimus jums išduosim vėliau, parašysim pažymius iš visų keturių mokslo metų vidurkio“. Mes paklausėm mokytojo ir klebono: „Kas čia? Iš kur šitie kareiviai? Ką jie sakė?“. Mokytojas giliai atsiduso: „Atvažiavo Raudonoji armija iš Rusijos apginti ir apsaugoti mus nuo karo“. Jie mums persakė kareivių žodžius, iš tikrųjų taip negalvojo. Buvo labai susirūpinę ir vis minėjo okupaciją.

Grįžusi į namus, pamačiau verkiančią mamą, ji sakė: „Vaikeliai brangieji, atėjo galas mums visiems. Bedieviai iššudys mus visus, jie ir savus žudė Rusijoj 1917 metais“. Visas kaimas sunerimo, žmonės bėgiojo vieni pas kitus, teiravosi ir spėliojo, kodėl bolševikai čia atvažiavo? Gal bus karas? Nerimavo ir verkė motinos, nes jos augino sūnus. Nuojauta joms kuždėjo apie siaubingą ateitį, žiaurų jų sūnų likimą.

Atsidanginę bolševikai, tie neprašyti svečiai, greitai pasijuto esą šeimininkai, įvedinėjo savo tvarką. Atleido iš tarnybos policininkus ir kitus jiems neparankius tarnautojus, nuo mokyklų sienų nukabinėjo kryžius, pradėjo tuštinti parduotuves ir viską gabenti į Rusiją. Bolševikai iššlavė visas žydų parduotuves, bet jie nepyko ant bolševikų, netgi labai svetingai pasitiko „išvaduotojus“, iškėlė raudoną skudurą, vadinamą vėliava, ir šaukė: „Uhra! Uhra!“.

Šventėmis paskelbė spalio revoliucijos dieną ir gegužės pirmąją. Rinkosi į mitingus, užsilipę ant statinės, oratoriai (beveik vien žydai) dėstė ir aiškino naujo gyvenimo, vadinamo „raudonojo rojaus“, taisykles, žadėjo aukso kalnus. Vienu brūkšniu nubraukė mūsų ramų gyvenimą, uždraudė angelaičių, ateitininkų, šaulių organizacijų veiklą ir visas kitas religines ir valstybines organizacijas. Jaunimas dar bandė susirinkti neva į šokius, pasikalbėdavo, pakritikuodavo bolševikus ir „tėvelį“ Staliną, bet su nerimu laukė rytdienos. Nebe šokiai rūpėjo.

Bolševikai rengėsi iškilmingai švęsti Spalio šventes, ragino eiti su raudona vėliava ir Stalino portretu, dirbti jų šventės dieną buvo uždrausta. Grasino, jeigu ką pamatys tą dieną dirbant, teks labai gailėtis. Matom – atžygiuoja šventinė kolona: komjaunuolis Širbinskas, aukštai iškėlęs raudoną skudurą, ėjo pirmas, paskui jį šlepsėjo pora tinginių – ir visas „paradas“.

Mano brolis Povilas, pamatęs vieškeliu žygiuojančius „draugus“, tyčia prie lango prisitraukė varstotą ir kad pradėjo kalti, pyškėti. Širbinskas atsisukęs pasižiūrėjo į langą, jam tai nepatiko. Vėliau brolį perspėjo: „Žinai, Povilai, šį kartą aš tau dovanoju, jeigu dar kartą krėsi tokias šunybes, labai pasigailėsi“. Brolis buvo labai drąsus ir nepaklusnus bolševikams, jis nėjo balsuoti per pirmuosius balsavimus, nors su šautuvais politrukai varinėjo žmones.

Slogi buvo žmonių nuotaika, lėtai slinko pirmieji okupacijos metai. Visi laukė, kas bus toliau?

1941 metų birželio 14 diena – skausmingoji data Lietuvos istorijoje. Prasidėjo Lietuvos genocidas – vežė, trėmė į Sibirą šeimas. Išvežė ir mūsų kaimynus Gimžauskus iš Tolimėnų kaimo. Senukus tėvus paliko, vežė tik jaunimą – brolius Mykolą, šaulių vadą, ir Joną, seseris Zofiją ir Adelę. Areštavo mokyklos direktorių J. Samą, gyvenusį Sungarduose. Tą dieną iš Lietuvos ištrėmė labai daug šeimų, daugiausia mokytojų, inteligentų.

Po poros dienų atvažiavo politrukai, išsidėstė netoli kaimų ir užsimaskavę laukė pasirodančių jaunų vyrų, gaudė juos ir vežė į Zarasų kalėjimą. Nežiūrėjo ir neklausė, kas esi, visus jaunus grūdo į mašinas. Daug vyrų, kurie jautė pavojų, pasislėpė. Į namus politrukai nėjo, gaudė praeivius. Iš kaimyninių kaimų pagavo Mykolą Taškūną (Margavonių k.), Joną Šimkūną (Želmeniškių k.), Bernardą Augulį (Švedriškės k.). Baisų siaubą jie išgyveno Zarasų kalėjime. Artėjant vokiečiams, kalėjime prasidėjo kalinių egzekucija. Žydai su rusų politrukais, atvežė traktorių ir užvedė, kad jo ūžimas nuslopintų kankinamų žmonių riksmus. Neilgai jie darbavosi. Pasirodė vokiečių lėktuvai ir pradėjo bombarduoti Zarasų miestelį. Bomba pataikė į kalėjimo kampą. Budeliai išsigandę pasitraukė, o esančius kalėjimo kamerose išvadavo Lietuvos partizanai, jie jau buvo susiorganizavę. Išlaužė kamerų duris ir paleido kalinius. Visi trys mano kaimynai grįžo į namus šoko būsenos, nors tik dvidešimtmečiai, bet spėję pražilti per tą siaubingą laiką.

Mūsų kaime vienintelį radijo aparatą turėjo eigulys Petras Strazdas. Pas jį kaimynai bėgo klausytis žinių. Pranešus, kad vokiečiai užėmė Kauną, visi džiaugėsi ir laukė jų kaip išvaduotojų. Bolševikai skubiai traukėsi, su jais bėgo ir vietiniai pakalikai. Vokiečiai greitai užėmė Kauną, nes bolševikai Lietuvoje nesipriešino.

Neteko ilgai džiaugtis ir vokiečiais, nes vienas okupantas pakeitė kitą okupantą. Kitas šeimininkas jau įvedinėjo savo tvarką. Vadų portretai irgi pasikeitė: vietoj „tėvelio“ Stalino puikavosi Hitleris. Vadai skyrėsi tik išvaizda, abu okupuotose valstybėse turėjo vieną tikslą. „Viens raudonas kaip šėtonas, kitas rudas kaip šuva...“ – taip dainavo žmonės.

Frontas nudundėjo į Rytus, o vokiečiai, šiek tiek pasisvečiavę, ėmėsi darbo. Ragino ir agitavo jaunimą važiuoti į Vokietiją, į Reicho darbus: „Reicho darbo tarnyba – garbės tarnyba”. Nebuvo norinčių važiuot į tą „garbės“ tarnybą, tada panaudojo prievartą. Reikėjo atiduoti duoklę grūdų, mėsos, vilnų, kiaušinių. Žmonėms prievoles buvo sunku įvykdyti, kas jų neįvykdydavo – bausdavo. Lietuviai policininkai, tarnautojai, vertėjai nebuvo parsidavėliai, jie kiek galėdami užstojo žmones, padėjo išsisukinėti, kad nepatektų į Vokietiją, kad nebūtų baudžiami dėl neįvykdytos duoklės. Žinoma, ne viską galėjo padaryti, bet darė tai, ką galėjo. Prisimenu, mūsų kaime buvo taip: policininkai pranešė, kad atvažiuos vokiečiai pas kiekvieną ūkininką dėl pyliavų, tikrins, kodėl neatidavė jiems paskirtos normos. Liepė mūsų seniūnui pasiruošti priimti „svečius“, pavaišinti, duoti išgerti, gal tada suminkštės vokiečių širdys. Žmonės taip ir padarė – paruošė vaišes. Vokiečiams tai patiko, bet jie pasigedo muzikos, šokių, reikėjo panelių. Seniūnas pasiuntė savo įgaliotinius (paauglius), kad pakviestų paneles į šokius. Merginos juos išvijo, o pačios pasislėpė. Seniūnas, patekęs į tokią nemalonią padėtį, pats pasikinkė arklį ir važiavo atvežti merginų. Jos ir šį kartą atsisakė važiuoti, bet jis maldavo ir aiškino, jog nieko blogo, jeigu

pašoks, aiškino, kokios gali būti pasekmės, jeigu neišpildys vokiečių pageidavimų. Galų gale merginos sutiko važiuoti, bet važiuodamos verkė: „Gal užrūstinom Dievą. Su lietuviais kareiviais nešokom (1939 m., kai kariai žygiavo į Vilnių), o dabar reikės šokti su vokiečiais“. Tada nieko blogo neatsitiko, vaišėmis ir šokiais ūkininkai atsipirko nuo duoklės.

Vokiečiai savo tikrąjį veidą parodė šaudydami žydus. Išnaikinus žydus, eilė būtų atėjusi mums, vienaip ar kitaip lietuviams vietos Lietuvoje nebūtų likę, žinoma, jeigu vokiečiai būtų laimėję karą.

Pasigirdo dundėjimas Rytuose. Žmonės, neturėdami tikros informacijos ir nežinodami, kas dedasi, spėliojo – gal partizanai užfrontėje sprogdina bombas. Vokiečiai pakriko, pradėjo kasti apkasus ir trauktis. Frontas jau buvo Lietuvoje, artėjo antroji sovietų okupacija. Tai žiauriausias Lietuvos istorijos puslapis.

1944 metų liepos mėnesį pas mus pasirodė pirmieji rusų kariai. Jie ėjo per laukus, brido tiesiai per javus. Visi su baime žiūrėjom į atėjūnus. Atėjo rusai ir pas mus. Rusiškai pasisveikino: „Zdrastvuite“, – ir paklausė mamos, ko mes taip išsigandę. Mama mokėjo rusiškai (caro Nikolajaus laikais mokėsi mokykloje) ir karininkui paaiškino, kad atskridę jų lėktuvai iš Rytų fronto mėtė lapelius, kuriuose buvo parašyta: „Mirtis lietuviškai vokiškiems okupantams!“, kad mes supratom, jog mus visus iššaudysit“. Kariškių vadas bandė nusišypsoti, sakyti, kad tai netiesa, kad bus nubausti tik tie, kurie dirbo vokiečiams, kitų nelies, galės ramiai gyventi. Pasitikslino, ar čia Jakėnų kaimas, paklausė kelio į Salaką ir išėjo. Frontas slinko į vakarus, važiavo tankai, žygiavo pėstininkai, kaip tamsūs debesys skraidė bombonešiai. Dar girdėjosi bombardavimas prie Vokietijos sienos, o pas mus bolševikai jau paskelbė mobilizaciją į Raudonąją armiją. Ši žinia sukrėtė visą Lietuvą. Jauni vyrai nepakluso okupantams ir pasitraukė iš namų. Iš mūsų kaimo, kaip ir iš aplinkinių kaimų, nė vienas jaunuolis nėjo į rusų kariuomenę. Gavęs šaukimą į armiją, mano brolis Povilas išėjo iš namų ir pradėjo slapstytis.

Iš pradžių visi kaimo vyrai slapstėsi atokiau nuo namų, pareidavo tik pasiimti maisto. Dienomis pynė krepšius, kraites, darė grėblius. Stribai pradėjo ieškoti jaunų vyrų, darė kratas įtariamųjų namuose. Netikėtai užėjo pas Antaną Juodką, kuris gyveno vienkiemyje. Pas jį rado ir Petrą Gurkšnį, jie kažką abu meistravo klojime. Stribai, apsupę klojimą, juos areštavo ir išsivarė į Salako stribyną. Paėję keliasdešimt metrų, nušovė Petrą Gurkšnį, o Antaną Juodką nuvarė į areštinę, labai žiauriai kankino, mušė. Netrukus jis ir mirė kalėjime.

Rugsėjo mėnesį krito pirmosios aukos. Tada visi jaunuoliai, tarp jų ir mano brolis Povilas ginklavosi, organizavosi į partizanų būrius. Iš pradžių būriai buvo labai nedideli, slapstėsi, kur jiems atrodė patogiau: vieni kasė bunkerius miške, kiti bandė slapstytis pas gimines. Povilas slapstėsi bunkeryje netoli Miškiniškių kaimo. Būrelis turėjo bunkerį, atrodė, kad jiems čia bus saugu, nes iš pradžių stribai nešukavo miškų, žinojo, kad daug vyrų išėjo į miškus ginkluoti. Gavę pastiprinimą iš garnizono, stribai ir kareiviai pradėjo šukuoti miškus jau 1944 metų žiemą. Keletas vyrų žuvo, tarp jų ir Petras Juodka iš mūsų kaimo.

Jau buvo susiorganizavęs partizanų būrys, kuriam vadovavo Kazys Kaladinskas-*Erškėtis*, jie slapstėsi Ažvinčių girioje. Prie jų prisijungė ir mano brolis Povilas-*Berželis, Strausas, Vaidila.* Neilgai jis vadinosi *Berželiu* ir *Strausu*, vėliau pasivadino *Vaidila*, su tokiu slapyvardžiu ir žuvo. Bet žuvo vėliau – dar trejus metus kovojo su okupan-

tais. Labai sunku partizanams buvo slapstytis pirmąją žiemą. Patirties turėjo mažai, o priešas puolė dažnai. Brolis pasakojo, kaip jiems pavyko pasprukti ir pasislėpti šukuojant mišką.

Tai buvo Ažvinčių girioje 1944 metų gruodžio mėnesį. Kareiviai dviem eilėmis žygiavo vienas šalia kito, užnugaryje, gal už keliasdešimt metrų, vėl žygiavo tokia pati grandinė. Mūsų partizanai buvo toje šukuojamoje zonoje toli nuo bunkerio, slėpėsi tankiame eglyne. Praleidę rusus į priekį, partizanai peršliaužė į jau iššukuotą zoną ir stovėjo prisiglaudę prie šimtamečių eglių, kol pražygiavo kita kareivių eilė. Ačiū Dievui, tą kartą viskas baigėsi laimingai – bunkerio irgi nerado, nors jis buvo tuščias. Pavojus buvo didelis, laimei, sniegas buvo jau seniai iškritęs, miškuose tai šen, tai ten darbavosi medkirčiai, todėl kareiviai pasiklydo tarp pėdsakų.

Kazio Kaladinsko-*Erškėčio* būryje tuo metu buvo maždaug dvidešimt vyrų: Antanas Skunčikas-*Kaltas*, Pranas Račinskas-*Karajiedas*, *Žaibas, Drugelis*, Petras Cicėnas-*Žalgiris*, Jonas Čičelis-*Tėvas*, Adolfas Aidukas-*Šeškus, Tarzanas,* Kazimieras Bubulis-*Algimantas, Karklinis*, Povilas Butrimas-*Berželis, Strausas, Vaidila* ir kiti.

1945 metų pavasarį *Erškėčio* būrys padidėjo, prisijungė partizanai iš kitų, mažesnių būrelių. Partizanų skaičius išaugo iki penkiasdešimties vyrų. 1944 metų gruodžio mėnesį vyko miškų valymas ir Minčios miškuose. Vidury miško buvo nedidelis Miškiniškių kaimelis, vienkiemyje gyveno Kazys Dijokas. Čia partizanai užsukdavo sušilti, pavalgyti. Geri žmonės juos maitino ir saugojo. Netoli Miškiniškių kaimo buvo partizanų bunkeris. Čia gyveno nemažas būrys vyrų, jie dar neturėjo vado, slapstėsi apsiginklavę, ir tiek. Kol formavosi būriai, priešai nelaukė, puolė kaip pasiutę šunys. Sužinoję, kad šukuos mišką, partizanai pasitraukė iš bunkerio, išsiskirstė, išėjo į kaimus. Aštuoni pasislėpė pas Kazį Dijoką. Stribai tvirtai įtarinėjo, kad į Miškiniškių kaimą pas Dijoką ateina partizanai, nes čia buvo labai patogi vieta. Šukuodami mišką, netoli kaimo rado tuščią bunkerį. Kareiviai su stribais apsupo Dijoko sodybą ir užklupo besislapstančius partizanus. Sušaudė visus aštuonis, taip pat ir šeimininką Kazį Dijoką, padegė jo namus ir klojimą.

Stribai Miškiniškių kaime nuėjo pas Kazį Žilėną, įsakė šeimininkui rengtis ir eiti kartu su jais. Pabudintas iš miego, žmogus vos spėjo apsirengti ir įsispirti kojas į kaliošus. Čia pat vaikų akivaizdoje durtuvu dūrė į galvą ir, aptekusį kraujais, nuvarė pas Kazį Dijoką, kur jau pleškėjo namai ir klojimas. Ten Kazį Žilėną dar kartą persmeigė durtuvu, įmetė į degantį klojimą ir gyvą sudegino, o jo šeimą vėliau ištrėmė į Sibirą.

Miškiniškių kaime stribai lankydavosi dažnai. Vieną sekmadienį užėjo pas Alfonsą Žilėną (Kazio brolį). Šeimininko nerado, su šeima buvo išvažiavęs bažnyčion, namuose rado pasilikusį brolį Joną. Šis irgi ruošėsi bažnyčion, apsirengė, apsiavė naujus aulinius batus, bet sunegalavo ir pasiliko namuose. Stribai, nužiūrėję jo naujus batus, pasivedė jį už tvarto ir nušovė. Nutraukė nuo kojų batus ir patenkinti išvažiavo. Štai kaip „liaudies gynėjai“ gynė liaudį, net nuo batų. Stribų žvėriškumui nebuvo ribų. Stribai daugiausia buvo rusų tautybės. Visi padugnės – mušė, žudė, šaudė beginklius žmones, plėšikavo, degino sodybas. Tolimėnų kaimo gyventoją J. Guobą rado besidarbuojantį klojime ir užmušė spragilais. Mat jo posūnis slapstėsi, už tai patėvį nugalabijo.

1944 metų vėlyvo rudens rytą stribai atvažiavo į Vyželių kaimą ieškoti besislapstančio Česlovo Dieninio. Suradę išsivedė į kiemą jo seserį Zosę Dieninytę, užri-

šo per juosmenį virvę ir varinėjo bėgte aplink. Mušė ir vis keikdamiesi ragino: „Greičiau!“. Ji basa, o žemė sušalusi. Kai mergina neteko jėgų, nušovė. Taip darbavosi girti Salako stribai. Važiuodami šaudė į pakelės kryžius, sušaudė Dievo Motinos statulą, stovėjusią prie tilto, jungiančio du ežerus – Ažvintį ir Ažvintaitį. Ten pat stovėjo ir šv. Jono Krikštytojo koplytstulpis, tai ir jį sušaudė, sutrupino (a. a. kunigo Alfredo Kanišausko dėka paminklai atstatyti). Jakėnų kaimo kapinių medžiuose buvo gandrų lizdas. Artėjant rudeniui, susirinkę į savo lizdą, gandrai kaleno snapais, džiaugėsi gausia šeimyna, rengėsi tolimai kelionei. Bet pro šalį važiavo girti skrebai ir nutarė nutildyti „triukšmadarius“. Paleido automato seriją į gandralizdį. Žuvo visi garbieji paukščiai: vieni liko tupėti lizde, nuleidę kruvinas galvas žemyn, kiti sužeisti dar bandė skristi, bet užsikabino už medžių šakų ir liko tysoti plačiai išskleidę sparnus, apkrešę kraujais. Savo akimis mačiau tą šiurpų vaizdą, iki šiol jis stovi mano atmintyje. Atlikę dar vieną kruviną darbą, budeliai važiavo toliau garsiai kvatodami. Jiems nebuvo nieko švento. Po šios tragedijos gandrų čia jau niekas nebepriviliojo. Gandrų klegesį mūsų kaime pakeitė automatų šūviai ir kulkosvaidžių kalenimas. Stribai šliaužiojo, važinėjo kiekvieną dieną, vis ieškojo grobio ir naujų aukų.

Kitas mano brolis suklastojo dokumentus – pasijaunino ir gyveno legaliai, bet labai atsargiai, vengė susitikti su stribais. Lauką ardamas apsirišdavo skarele, užsimaudavo sijoną, kad stribams atrodytų, jog aria moteris. Broniaus draugas, mūsų kaimynas Povilas Gurkšnys, taip pat gyveno legaliai ir, kad nepatektų stribams, išėjo dirbti ūkio darbų pas savo dėdę į Miškiniškių kaimą. Kaip jau minėjau, stribai ten buvo dažni svečiai. Kai surado Povilą Gurkšnį, areštavo. Salako stribyne žiauriai kankino, mušė, degino padus, kišo į burną ugnį. Krūtinė buvo taip sumušta ir ištinusi, kad jis kraujais spjaudė. Leisgyvį atvežė į namus ir paleido, o stribai apsimetė, kad jis pabėgo, nors šis ant kojų nebepastovėjo. Vėliau pasakojo, kad jį verbavo, liepė susekti banditus ir išduoti, dėl to ir paleido. Bet jis nebuvo išdavikas. Šiek tiek atgavęs jėgas, įsijungė į partizanų gretas, slapstėsi ir žuvo pas Kazį Dijoką. Povilo brolis Petras buvo nušautas anksčiau. Abu broliai palaidoti kapinėse. Petras – pirmoji auka – palaidotas Švedriškės kapinėse, o Povilas – Jakėnų kaimo kapinėse, nes pirmaisiais metais dar neveždavo kūnų išniekinti į turgaus aikštes. Po šių įvykių NKVD įsakymu kunigams buvo uždrausta žuvusius partizanus laidoti su bažnytinėmis apeigomis. Tuomet jau patys pasirūpindavo partizanų „palaidojimu“ – žiauriausiu būdu išniekindavo kūnus, numesdavo turgaus aikštėse, prie bažnyčių šventorių, užkasdavo naktimis grioviuose, kanalizacijos šuliniuose, lauko tualetuose. Taip Lietuva virto ištisu kapinynu.

1944 metais gruodžio mėnesį areštavo mano brolį Bronių. Jis anksti rytą pasiėmė pjūklą, kirvį ir išėjo į mišką ruošti malkų. Tuo metu rusai apsupo mišką ir sulaikė brolį. Klausė: „Eini pas brolį padėti banditams statyti bunkerį?“. Nors brolis aiškino, kad eina sau malkų kirsti, bet stribai vis tiek nepatikėjo. Nuvarė Bronių į Salako NKVD. Žiauriai mušė, daužė metaliniais strypais, kačergomis, reikalavo išduoti, kur slepiasi brolis Povilas ir kiti partizanai, kur jų bunkeris.

Tuo metu buvo areštuotas ir Povilas Gurkšnys, jie abu buvo Salako NKVD areštinėje, tik ne kartu. Žiauriai kankinamas P. Gurkšnys pasakė tikruosius mano brolio gimimo metus. Bronius gimė 1923 m., o jo dokumentuose buvo nurodyti 1926 metai. Broliui Broniui dar teko ir už dokumentų klastojimą, bet jis nepyko ant savo draugo Povilo. Sakė, kad tai ne išdavystė.

Kalinimo vietos pirmaisiais metais buvo ypatingai baisios: sausakimši šalti rūsiai areštuotųjų, knibždėte knibždėjo utėlės, net blakstienos buvo pilnos utėlių. Mūsų mama nešdavo Broniui į areštinę maisto ir laukdavo prie stribyno, kada galės jį perduoti. Kartą ji pamatė savo sūnų, varomą iš tardymo į rūsį, žiauriai sumuštą, kruvinu ir pajuodusiu veidu, beveik neatpažįstamą. Mama verkdama sušuko: „Sūneli, už ką gi tave taip sumušė?!“. Bronius praeidamas motiną ramino: „Neverk, mama, man neskauda“. O stribai šaukė: „Negalima kalbėtis! Eik šalin, banditka!“ Kurį laiką tardę ir kankinę Salako areštinėje, pratęsti kankinimų išvežė į Zarasus. Su maistu kartu perduodavom ir apatinius drabužius. Iš kalėjimo pasiimdavom kruvinus ir utėlėtus baltinius. Po kelių egzekucijos mėnesių brolį Bronių nuteisė šešeriems metams. 1945 metų kovo mėnesį išvežė į Vorkutos lagerius.

Taip mūsų šeimoje likome trise: mama, aš ir jaunesnysis brolis Stasys. Mes buvome didžiausi bolševikų priešai: brolis Povilas – partizanas, antras brolis Bronius – kalėjo lageryje, Balys pasitraukė į Vakarus. Mus, likusius namuose, kankino visais įmanomais būdais. Kadangi mūsų sodyba buvo prie pat vieškelio, o stribai važinėjo kiekvieną dieną, tai vis nepamiršdavo mūsų „aplankyti”. Dažnos kratos, durtuvais išbadytos sienos ir stogas, maisto vogimas, gąsdinimai ir mušimas – tokia buvo mūsų kasdienybė. Du kartus buvo konfiskuotas visas turtas, net degtukai. Galų gale išvarė mus iš namų ir užkalė langus, o mūsų namus atidavė naujakuriui Jonui Žiuliui (dabar jau miręs).

Tolimėnų apylinkės pirmininku buvo toks Maksimas Trofimovas, kilęs iš Šeimaties kaimo, netoli Tauragnų. Vedė ir apsigyveno pas žmoną Tolimėnų kaime. Tai buvo labai žiaurus, negailestingas čekistas, pats apsiginklavęs automatu ir pistoletu, apginklavo ir du vietinius gyventojus ir drąsiai pradėjo savo veiklą: terorizavo partizanų šeimas, vadovavo konfiskuojant turtą, pats traukė už ragų iš tvartų gyvulius, bėgiojo su maišais į klėtis, iki paskutinio grūdo išsėmė aruodus, stumdė ir daužė žmones. Tai buvo 1944 – 1945 metais. Partizanai bandė jį likviduoti, bet nesėkmingai, tik peršovė koją. Maksimas liko raišas ir dar labiau pasiuto, dar labiau puolė žmones. Kartą atėjo pas mus, atsinešė kažkokius popierius, protokolus ir man liepė perrašyti: „Tu būsi mano sekretorė, turėsi rašyti ir toliau“. Labai išsigandau, man tada buvo 15 metų, bijojau net pagalvoti, kad reikės dirbti su Maksimu. Kol į namus atnešdavo, keletą kartų perrašiau tokius nereikšmingus protokolus, bet jis jau kūrė planus ateičiai, mat reikėjo surašyti visus kaimo gyventojus. Buvo aišku, kad jam rūpėjo visi jauni kaimo vyrai. Aš bandžiau atsisakyti šito darbo, sakiau, kad aš ne čia augau ir nelabai ką žinau apie Jakėnų kaimo gyventojus. Jis suprato, kad išsisukinėju, meluoju, bet ir toliau mane šantažavo. Sakė, kad turėsim važiuoti į susirinkimą Baltabiržės kaime, ten reikės susitikti su to kaimo gyventojais (Baltabiržės kaimas buvo miško vidury). Atsakiau, kad niekur nevažiuosiu, bet jis nenorėjo girdėti. Ne juokais man buvo paspęsti spąstai, bet kaip iš jų ištrūkti? Maksimas puikiai žinojo, kad partizanai nepaliks jo ramybėje. Jis, matyt, manė, kai drauge su manimi važiuos, partizanai į jį nešaudys. Su mama ir visą naktį nemiegojom, tarėmės, ką daryti, kaip iš šios bėdos išsisukti. Galų gale mama nutarė: „Tu esi per jauna, nepilnametė, o aš atsakinga už tave. Nueisiu pas jį į namus ir pasakysiu, kad neleidžiu niekur važiuoti“. Anksti ryte mama nuėjo, nors labai bijojo to žvėries. Paklausta, ko atėjo, mama atsakė: „Atėjau pranešti, kad mano duktė labai jauna, bijo važinėti per miškus, be to, aš jos neleisiu“. Maksimas net pašoko iš pykčio ir, išvertęs gerklę, ėmė

rėkti: „Ko gi tavo duktė nebijo, kai banditams į mišką valgyt neša?! Aš viską žinau. Tada ji nieko nebijo!". Apšaukė, aprėkė, keikėsi ir grasino: „Jūs, banditai, dar paminėsit mane!". Mama sakė, kad jos gyvenime tai buvo baisiausias įvykis. Bet motinos ryžtas išgelbėjo mane.

Visi žmonės bijojo Maksimo, nes nuolatiniai jo svečiai buvo stribai ir kareiviai. Bet Maksimas pakeitė taktiką, pradėjo žmoniškai kalbėti su kaimynais, girdi, ko mums pyktis, mes gi kaimynai, čia gyvenam ir gyvensim ir t.t. Kvietė ir įkalbinėjo du besislapstančius kaimynus, kad ateitų pas jį surūkyti „taikos pypkę", nebijoti. Maksimas juos kvietė per šeimų narius ir įtikino. Tai buvo šaulių būrio vado pavaduotojas Mykolas Lisauskas ir šaulys Jonas Daugelė, abu iš Tolimėnų kaimo. Sutartą dieną paruošė vaišes. Atėję pas Maksimą, abu buvo maloniai sutikti ir pakviesti prie stalo. Staiga, ko ir reikėjo tikėtis, namus apsupo stribai ir šiuos vyrus areštavo, pats Maksimas surišo jiems rankas (buvo iš anksto pasiruošęs virves). Sužinoję žmonės neteko amo, stebėjosi, kaip tokie protingi vyrai galėjo pasitikėti tuo niekšu.

Abu sulaikytuosius nuvežė į Salako stribyną ir ten žiauriai kankino. Mykolas Lisauskas, neištvėręs kankinimų, bandė bėgti, bet nesėkmingai. Jam peršovė koją, kurią Zarasų ligoninėje amputavo. Abu nuteisė po 15 metų ir išsiuntė į lagerius. Atlikę visą bausmę, sugrįžo į Lietuvą, dabar jau mirę. Už pasitikėjimą Maksimu žmonės labai skaudžiai sumokėjo. Maksimas ir toliau siautėjo, prasidėjo masiškas partizanų ir kitų „liaudies priešų" turto konfiskavimas, varinėjo žmones su pastotėm, kad nuvežtų tą turtą į Salaką. Labai dažnai ir mane išvarydavo vežti priplėšto turto.

Nuvažiavau į Sungardų kaimą, ten buvo konfiskuojamas dvaro turtas. Jo savininkas, buvęs mokyklų inspektorius J. Samas, 1941m. birželio 14 d. buvo areštuotas ir nukankintas kalėjime. Jo žmona Stasė Samienė ir dukra Janina Samaitė dar gyveno dvare. Kaip visada ir visur Maksimas išsijuosęs vadovavo ir darbavosi: tampė iš tvartų gyvulius, graibė iš klėčių grūdus ir visą kitą turtą. Netrukdė jam nei automatas ant peties, nei peršauta koja – plušo suprakaitavęs.

Janina Samaitė paklausė Maksimo: „Kaip mums toliau gyventi ir ką valgyti, jūs gi viską atėmėt, išvežėt?". Jis atsakydamas pakvietė: „Ateik dirbti mano sekretore". Mano didelei nuostabai, J. Samaitė sutiko. Mane Maksimas jėga privertė dirbti, nors tai truko neilgai, kol ištrūkau iš jo pinklių, o ši aštuoniolikos metų panelė sutiko savo valia. Negi už tai, kad jos tėvelį taip žiauriai nukankino kalėjime? O gal tokia buvo jos lemtis?

Maksimas, jau turėdamas pilną komandą – sekretorę, du ginkluotus sargybinius, pats apsiginklavęs iki dantų, stengėsi kuo greičiau įtvirtinti sovietų valdžią Lietuvoje, o „liaudies priešus" kuo greičiau sunaikinti. Tie priešai buvome mes – visi lietuviai, taikūs gyventojai. Važinėjo po kaimus, įsakydavo žmonėms susirinkti, susirinkusiuosius mokydavo, kaip reikia gyventi, gąsdindavo.

Per 1945 metų gavėnią jis įsakė Jakėnų kaimo žmonėms susirinkti pas Petrą Čičelį, užsakė muziką (nes šeimininkas buvo muzikantas), leido suprasti, kad turi būti ir samanės. Liepė susirinkti ir laukti „garbingų svečių". Su baime rinkosi žmonės, nes žinojo, kad nieko gero nebus. Šis susirinkimas Maksimui buvo lemiamas. Susirinkimą pradėjo jau gerokai išgėręs. Maksimas įsakė sargybiniams jį saugoti, o pats pradėjo „auklėti" žmones: „Jūs, Jakėnų išgamos, norit mane nušauti?! Net negalvokit... Jums vis tiek nepavyks! Va, kiek mes turim ginklų – visus išklosim! Jeigu mane nušausit, visas jūsų kaimas pavirs pelenais!". Po tokio „malonaus" pasikalbėjimo susė-

do už stalo, liepė uždaryti langus. Kai jau gerokai pasivaišino, liepė sargybiniams eiti į vidų, o ginklus palikti prie sienos. Pasodino ir sargybinius kartu gerti, muzikantui liepė groti. Prasidėjo šokiai, Maksimas šokdino sekretorę, šeimininkę – kiti svečiai. Kai vėl susėdo už stalo gerti ir dainuoti, per uždengtus langus pasipylė kryžminė ugnis, ir Maksimas krito pirmas. Žuvo ir sekretorė Janina Samaitė, žuvo abu sargybiniai – Povilas Ragauskas ir Kazimieras Gimžauskas (abu iš Tolimėnų), sužeidė šeimininkę Uršulę Čičelienę, kuri netrukus mirė. Buvo aišku, kad šaudė partizanai, bet kas ir iš kokio būrio? Kodėl aklai šaudė? Apie tai sužinojęs Kazys Kaladinskas-*Erškėtis* ir mano brolis *Vaidila*, labai susirūpino ir sunerimo, pradėjo ieškoti, kieno čia darbas. Juk šiose apylinkėse vadovavo *Erškėtis*, o šaudyta buvo nesuderinus su juo. Po kurio laiko *Erškėčiui* pavyko sužinoti, kad Maksimą ir kitus nušovė tauragniškiai partizanai, Maksimo kaimynai. Jie seniai jį persekiojo ir galų gale likvidavo tą niekšą, deja, neapsiėjo be nekaltų aukų.

Tai įvyko gal už kokių 400 metrų nuo mūsų namų, bet mes šaudymo negirdėjom ir apie tai nieko nežinojom. Tą dieną mama buvo nuvežusi broliui maistą į Zarasų kalėjimą. Prie kalėjimo reikėdavo stovėti eilėje visą dieną, nes maistą priimdavo tik vakare. Tai buvo akivaizdus pasityčiojimas. Tą naktį mama grįžo labai vėlai, mes visi kietai miegojom ant krosnies ir nieko negirdėjom. Auštant mus pažadino smarkus beldimas į duris. Tai buvo stribai ir kareiviai, jie daužė duris ir keikėsi. Įėję į vidų šaukė: „Gal negeri svečiai iš ryto lankosi, turbūt naktį buvo geresni?! Ar buvo banditai naktį, ar buvo sūnus?!“. Iškart puolė motiną. Nutvėrę už kasų, daužė per veidą, išmušė dantis. Mes su broliuku pradėjom klykti, tada mušė ir mus. Man su bizūnu čaižė galvą ir pečius, o broliuką be gailesčio spardė. Mamai liepė eiti su jais. Išsivedė sumuštą, sukruvintą. Nesupratau, kas atsitiko, nes nemokėjau rusiškai ir nesupratau, dėl ko stribai šaukia, už ką muša. Tik nuolat kartojo Maksimo vardą. Netrukus atskubėjo kaimynė Elena Vilimienė ir pranešė apie nakties įvykį. Jos vyras po susirinkimo buvo pasilikęs pažiopsoti, bet pradėjus šaudyti pabėgo.

Prasidėjo tardymai, areštai: į Salako areštinę sugrūdo visus, kurie buvo pasilikę po susirinkimo. Nunešiau mamai maisto, mačiau, kad ji uždaryta atskirai nuo kitų. Negyvenamame name ji prabuvo daugiau kaip dvi savaites. Po tardymų čekistai išaiškino, kad šaudė ne mūsų partizanai, ir po poros savaičių visus paleido iš areštinės. Sugrįžo ir mūsų mama.

Štai kaip baigėsi „linksmas“ vakarėlis, surengtas gavėnios metu. Gavėnia – rimties, susikaupimo, atgailos laikotarpis, tokie pasilinksminimai žeidė visus. Žmonės džiaugėsi, kad nugalabijo Maksimą Trofimovą. Jis buvo tikras baubas. Nepasitvirtino ir Maksimo prognozė, kad už jo galvą daugelis sės į kalėjimą, kad pelenais pavers visą kaimą.

1945 metų ankstyvą rudenį atėjo agentas su stribu surašyti gyvulių. Abu ginkluoti ir girti. Agentas, jaunas vyras, nelabai girtas, o stribas, nukaršęs gal apie 80 metų senis, girtut girtutėlis. Agentas pasidėjo knygas ant stalo, liepė stribui sėstis ir saugoti, man liepė eiti kartu su juo į tvartus, kitus ūkinius pastatus surašinėti turtą. Stribas, sėsdamasis ant suolo, palietė šautuvą, kuris netyčia iššovė. Kulka prazvimbė pro pat agento ausį, nedaug trūko, kad būtų jį kliudžiusi. Agentas senį pabarė, kad atsargiau elgtųsi su ginklu, ir mudu išėjome. Kambaryje su stribu pasiliko mano jaunesnysis broliukas ir pusseserė Aldona Adomėnaitė. Abu jie buvo dar vaikai. Neilgai mes užtrukome, kol surašėme visus gyvulius, apžiūrėjom visus pastatus. Su-

grįžę į kambarį, neberadom stribo. Išsigandęs agentas vaikų paklausė: „Kur dingo tasai senis?“. Vaikai atsakė, kad išėjo į lauką. Bet jis netikėjo ir šaukė: „Negali būti, kad išėjo! Pas jus tikriausiai yra bunkeris, banditai jį įtraukė į bunkerį?!“. Pasakiau jam, kad namuose nėra jokio bunkerio, bet jis nė girdėti nenorėjo. Išlėkė iš namų ir, užrakinęs duris, paliko vaikus viduje. Man liepė eiti ir suieškoti tą stribą, jeigu nesuieškosiu, tai ir mane uždarys kambaryje ir padegs namus.

Kaip tik tuo metu važiavo du vežimai girtų stribų, jie grįžo iš Ažvinčių kaimo, kur sudegino partizano Antano Šimkūno sodybą. Agentas pamojo ranka stribams, kad atvažiuotų pas mus. Stribai sustojo netoli namų, jiems buvo įsakyta užtaisyti ginklus padegamosiomis kulkomis ir laukti, kol aš sugrįšiu. Aš išėjau ieškoti stribo, buvau taip išsigandusi, kad liežuvis vos judėjo, negalėjau kalbėti. Užėjau pas kaimynus, atsigėriau vandens ir tik tada paklausiau, ar nematė einančio seno stribo. Kaimynai atsakė, kad nematė. Vaikštinėjau ir klausinėjau visų, kol pagaliau vieni – pasakė, kad matė, kaip neseniai girtas senis su šautuvu nuėjęs į Salako pusę. Bėgau vytis ir Tolimėnų kaimo gale jį pasivijau. Jis paklausė, kur yra kelias į Salaką. Aš liepiau eiti kartu su manimi, pasakiau, kad jo laukia draugai, kurie parveš į Salaką. Nors ir labai sunkiai, abu parėjom iki mūsų namų. Stribai, pamatę, kad parvedžiau jų draugą, numetė namų raktus, o girtą senį paguldė į vežimą, susėdo ant jo ir keikdamiesi išvažiavo. Po šoko ilgai negalėjau atgauti jėgų, dėkojau Dievui, kad likome gyvi.

Erškėčio būrio partizanai, kartu ir mano brolis *Vaidila*, 1944 – 1945 metų žiemą gyveno miško bunkeriuose, kurių turėjo kelis. Gyveno nedidelėmis grupėmis. Buvo didelių sunkumų su maisto pristatymu. Juos šelpė šeimos, ryšininkai ir rėmėjai, daug kartų teko ir man vežti į mišką maisto. Taip pat megzdavau vilnones puskojines, pirštines ir kartu su maistu pristatydavau miškan. Pasikinkydavau arklį, po važelio sėdyne buvo padaryta tokia dėžė, kurios vieną lentelę buvo galima išimti, viską sudėjus ir gerai uždarius, atrodydavo, kad važiuoju su tuščiu vežimu. Nuo stribų tai nebūtų išgelbėję, bet, ačiū Dievui, nebuvau įkliuvusi. Niekam nekėlė įtarimo, kad važiuoju miško link, nes mano teta gyveno Kazitiškyje, tad reikėdavo važiuoti per Ažvinčių girią. Dažnai pas ją važiuodavau, taigi ir mažiau sukeldavau nereikalingų įtarimų.

Ažvinčių girioj buvo partizanų bunkeris, jie sutartu laiku manęs laukdavo prie kelio. Pasitikdavo brolis *Vaidila, Žalgiris, Drugelis* ir kiti, o kartais ir pats *Erškėtis*. Jie manęs klausinėdavo, kas girdėti apie stribus, kariuomenę. Ką žinodavau, viską jiems pasakydavau. Kartais liepdavo ką nors perduoti ryšininkams. Partizanų vadas Kazys Kaladinskas-*Erškėtis* pasiūlė man priimti priesaiką ir įforminti mane kaip ryšininkę. Pasitariau su broliu *Vaidila,* jis man patarė ir toliau palaikyti ryšius, pagal išgales padėti partizanams, bet dokumentų neforminti. Taip, jo manymu, būsią saugiau. Priesaikos nepriėmiau, partizanai man davė slapyvardį *Daina*.

Partizanams buvo labai svarbi žmonių parama, ypač žiemą, kada visur likdavo pėdsakai. Kankino šaltis, reikėdavo ir pavalgyti, ir apsirengti, reikėdavo patikimų ryšininkų, o jų tada buvo, nors teko ir labai kentėti nuo stribų.

1944 metais, vos susiformavus partizanų būriams, į Švedriškę atvyko kunigas Valentinas Šikšnius, tuo metu kunigavęs Žemaitijoje, Plungės parapijoje. Jis žinojo, kad visi jo auklėtiniai jau yra partizanai ir kovoja su okupantais. Čia būdamas jis susitiko su K. Kaladinsku-*Erškėčiu* ir jo būrio vyrais, užmezgė su jais ryšį ir labai daug jiems padėjo iki savo arešto – 1946 metų. Atveždavo vaistų, rašomosios medžiagos, popieriaus, medžiagos siūti partizanų ženklams. Visa tai perduodavo

per mano brolį *Vaidilą*, nes jie buvo ištikimi draugai. Dvasiškai stiprino kovotojus, klausydavo išpažinčių, teikdavo Sakramentus, drąsino, ragino kovoti iki pergalės, aukotis dėl Tėvynės, jis kalbėdavo: „Kristus yra pasakęs: nėra didesnės aukos, kaip atiduoti savo gyvybę už kitus. Telaimina jūsų žygius Dievas...“. Kunigas Valentinas Šikšnius buvo be galo drąsus, didelis patriotas, laisvės šauklys. Garsėjo kaip labai geras pamokslininkas, kalbėdavo emocingai, patriotiškai apie Tėvynės pavergimą, kovą už laisvę, skleidė viltį, kad Lietuva vėl bus laisva. Viešai taip kalbėti per pamokslus buvo labai pavojinga, bet Šikšnius nesibaimino, kad anksčiau ar vėliau reikės už tai atsakyti. Jis tiesiog negalėjo tylėti. Paminėsiu keletą drąsių jo sakytų pamokslų žodžių. Kartą per pamaldas į sausakimšą Švedriškės bažnyčią atėjo stribų būrys. Kunigas Šikšnius pradėjo sakyti pamokslą, pastebėjęs bažnyčioj stribus, paraudo ir susinervinęs pasakė: „Kristus yra pasakęs: Petrai, tu esi uola, ant tos uolos aš pastatysiu bažnyčią, ir pragaro vartai jos nenugalės. Bažnyčią priešai puolė visais laikais, bet tvirtai ji stovi nenugalėta, niekas jos nenugalės. Vokiečiai griovė, naikino bažnyčias – šiandien jie yra sutriuškinti. Visi, kurie šiandien griauna bažnyčias, bus sutriuškinti...“.

Maskva paskelbė amnestiją partizanams, išleido įsakymą, garantuojantį jų neliečiamumą, jeigu savo noru ateis legalizuotis, į NKVD atneš ginklus, tokiems valdžia užtikrino saugumą ir ramų gyvenimą. Gąsdino, kad nepaklusnieji būsią nubausti, jų šeimos bus ištremtos į Sibirą, o turtas konfiskuotas. Kunigas V. Šikšnius įspėjo partizanus, patarė neklausyti Maskvos, netikėti jų pažadais, neiti legalizuotis, o kovoti iki pergalės, kol bus laisva Lietuva. Anot jo, bolševikai yra melagiai, apgavikai, jie niekada nesilaikė ir nesilaikys savo žodžio. Atsirado keletas partizanų, norinčių legalizuotis. Tada *Erškėtis* sušaukė visus savo būrio vyrus ir kreipėsi į juos: „Vyrai, kurie esate bailūs, abejingi, šiai kovai per silpni, galite legalizuotis“. Įspėjo: „Tik nebūkite išdavikai, būkite gyvi liudininkai, pasakykite tiesą Lietuvai, istorijai apie mūsų tikslus, kovas ir aukas dėl laisvės. O aš ir kiti partizanai, kurie pasilieka, kausimės su okupantais iki paskutinio kraujo lašo“. Vadui leidus, legalizavosi tie, kurie buvo apsisprendę pasitraukti iš kovos, nes jau buvo pradėtas konfiskuoti partizanų šeimų turtas.

Kunigui V. Šikšniui nepatiko tie, kurie legalizavosi, jis kartą per pamokslą pasakė: „Nėra didvyriai, kurie eina paskui, paklūsta melui, Tėvynė dar nelaisva...“. Už tokius pamokslus ir ryšius su partizanais 1946 m. kunigą Valentiną Šikšnių areštavo Žemaitijoje. Ilgai ir kankinamai tardytas, nuteistas dešimčiai metų, jis kalėjo Mordovijos lageriuose. Atlikęs bausmę ir išbuvęs tremtį, palaužtos sveikatos, bet nepalaužtos dvasios sugrįžo į Lietuvą, į gimtąją Žemaitiją. Iš pradžių valdžia neleido dirbti kunigu, tik vėliau didelių pastangų dėka gavo parapiją ir kunigavo, bet visą laiką buvo persekiojimas. Jį nuolat kilnojo iš vienos parapijos į kitą, žinoma, valdžios nurodymu. V. Šikšnius buvo subūręs vaikus, viešai mokė katekizmo, ruošė pirmajai Švč. Komunijai. Už tai buvo perduotas teismui, jam grėsė vieneri metai kalėjimo, bet jį išgelbėjo parapijiečiai. Jie važiavo į Maskvą prašyti, kad nenuteistų kunigo, nes jis nepadaręs jokio nusikaltimo. Antrą kartą V. Šikšniui sėsti į kalėjimą neteko. Retkarčiais jis atvažiuodavo į mūsų parapiją pas savo dėdę, Švedriškėje tuo metu kunigavusį Joną Gurauską, bet jau neberado nė vieno gyvo partizano – visi buvo likviduoti, palaikydavo ryšį su jais tik per maldą, viešai skelbdamas, kad šv. Mišios aukojamos už žuvusiuosius dėl tėvynės laisvės partizanus.

Toks buvo kunigas Valentinas Šikšnius, be galo drąsus, atviras tiesos žodžiui, labai daug padėjęs partizanams, iškentėjęs lagerio kančias, visą gyvenimą persekiotas, terorizuotas, bet nepalaužtas. Mirė 1984 m. Nevarėnų parapijoje, ten ir palaidotas.

Po amnestijos paskelbimo, kuri buvo vadinama „Bartašiūno amnestija“, enkavedistai dar labiau suaktyvino savo veiksmus. Konfiskavo visų partizanų šeimų turtą. Ir mus apiplėšė, ką rado, viską išsivežė, liko tik pastatų sienos. Pasikinkė mūsų arklį stribai, pradėjo mušti ir šaukti: „Na, užteks tau vežiot banditus, dabar vežiosi mus!“. Po kurio laiko mačiau leisgyvį ir šlubą jį Salake.

Mus, partizanų seseris ir žmonas, uždarė Salako skrebyno rūsyje. Buvo gruodžio mėnuo, iki 25 laipsnių šalčio. Jie sakė: „Čia sėdėsit tol, kol ateis jūsų banditai... Tada paleisim“. Šaltas, drėgnas rūsys, atviras langas ir visi „patogumai“, nes į tualetą mūsų neišleisdavo. Gultai buvo sukalti iš lentų, truputį pakelti nuo žemės. Mes buvom devynios, vos sutilpom, kaip silkės gulėjom susispaudusios, apsiverst pavieniui negalėjom – vertėmės visos kartu. Nei pasiklot, nei apsiklot neturėjom, miegojom apsirengusios. Buvo labai šalta, šalo kojos. Ten mus laikė dvi savaites. Naktimis tardydavo,o rytą vėl rūsin. Rūsy sulaukiau Kalėdų. Rytą žmonės važiavo ir ėjo bažnyčion, mes girdėjom žmonių kalbas ir skambančius varpus. Nors baigėm sušalti į ledą, duonos nebuvo įmanoma įkąsti, moterys buvo labai drąsios. Balsingos choristės užtraukė Kalėdų giesmes, visos giedojo. Stribų sargybiniai labai supyko, atlėkė prie langelio, šaukė net kojomis trepsėjo: „Nutilkit, banditkos!“. Bet mes jų neklausėm. Pagiedojusios giesmes, dainavom taip garsiai, kad net miestelis skambėjo. Stribai nuėjo skųstis viršininkams, bet šie kažkodėl nereagavo, nebuvo atėję mūsų drausminti. Sargybiniai supykę nutarė mums atkeršyti. Naktį, kai mes miegojom, jie atsirideno metalinę statinę ir nuo laiptų paleido į mūsų rūsio metalines duris. Nuo trenksmo mes persigandusios pašokom ant kojų, galvojom, kad sprogo bomba, o stribai patenkinti kvatojo.

Galų gale prieš Naujuosius 1946-uosius metus mus išleido į namus ir įspėjo: „Jeigu neateis legalizuotis jūsų banditai, broliai ir vyrai, jums į šį rūsį durys bus visuomet atviros“. Sugrįžau į namus ištinusiomis, paraudusiomis, nušalusiomis kojomis. Taip skaudėjo, kad negalėjau prisiliesti, ilgai teko gydytis.

Kaip toliau gyventi? Tušti namai, viską konfiskavo stribai, neliko jokių maisto atsargų. Po truputį šelpė geri kaimynai, ačiū jiems. Vieną karvę buvom paslėpę, tai šiaip taip išgyvenom.

Vieną naktį atėjo į namus brolis Povilas-*Vaidila* su kitais partizanais. Mama kalbino Povilą, kad eitų legalizuotis: „Sūneli, aš noriu, kad tu liktum gyvas, gal geriau būtų, kad eitum užsiregistruoti, nes jūs vis tiek žūsite. Toks galingas ir be galo žiaurus priešas sunaikins jus visus“. Brolis atsakė: „Mama, aš niekad to nepadarysiu, nenulenksiu galvos priešui, nenešiu atiduoti ginklo ir neišduosiu draugų, su bedieviais man nepakeliui. Aš prisiekiau kovoti už Lietuvos laisvę, kiek leis mano jėgos, jeigu reikės – ir gyvybę aukosiu. Prisiekiau Dievo akivaizdoj ir pažadą šventai vykdysiu. Nebus laisvės be kovos ir aukų, mes tikimės sulaukti laisvos Lietuvos, o jeigu bus lemta mums žūti, lai kiti gyvens laisvi. Labai norėčiau tik vieno, kad būčiau palaidotas Švedriškės kapinėse šalia tėvelio“. Dar pridūrė: „Tai mano svajonė (ji vėliau išsipildė), gyvas į priešų rankas nepasiduosiu“. Mama įsiterpė: „O jeigu tave sužeistą paims?“. „Paskutinį šovinį pasiliksiu sau“, – atsakė brolis. Girdėdama motinos ir sūnaus pokalbį, virpėjau iš susijaudinimo. Man norėjosi verkti, bet tvardžiausi. Kai

brolis kreipėsi į mane: „Sesute, jeigu surasi mano kapą, pasodink ant jo rūtų“, – apkabinau broliuką ir pravirkau. Guodžiau sakydama: „Tu nežūsi, sulauksi laisvės...“. Tai nepamirštamas, labai jaudinantis susitikimas. Tie žodžiai, kurie giliai įsirėžė į mano širdį ir atmintį, aš ir dabar juos prisimenu žodis žodin, iki mirties nepamiršiu.

Išeinantį iš namų brolį motina palaimino kryžiaus ženklu. Vos tik brolis su partizanais išėjo, pasigirdo šūviai. Gal už kokio kilometro Rakėnų kaime partizanai susišaudė su stribais ir kareiviais, bet aukų nebuvo. Ryte radau ant stalo paliktą brolio dienoraštį, slėpiau jį, nes labai bijojau, kad per kratas nerastų. Vėliau atidaviau jį broliui.

Mūsų partizanai per vasarą slapstėsi miške bunkeriuose, o 1945 – 1946 metų žiemą susijungė į didelį būrį, tai buvo jungtinis Kazio Kaladinsko-*Erškėčio* ir Mamerto Laurinėno-*Mingailos* būrys, iš viso apie šimtas vyrų. Būrys pasivadino „Skrajojančiu būriu“, kurio labai bijojo enkavedistai. Partizanai apsistodavo parai pas žmones, kurie juos maitindavo, o naktį žygiuodavo į kitus kaimus, kur jiems atrodė saugiau.

1946 m. sausio 14 d. jie atžygiavo į mūsų kaimą – Jakėnus, apsistojo keturiose sodybose pas Petrą Kurpę, Joną Juodką, Petrą Kinduri ir Uršulę Griškūnienę. Man buvo pranešta, kad ateičiau pas juos. Nuėjau pas Uršulę Griškūnienę, kur buvo apsistoję erškėtėnai, tarp jų buvo ir mano brolis *Vaidila*. Visą dieną prabuvom kartu, kalbėjomės, aš padėjau šeimininkei paruošti maistą, suadžiau keliems partizanams kojines. *Erškėtis* parašė laišką ryšininkui Petrui Grašiui ir įdavė, kad nuneščiau. Vieni partizanai miegojo, kiti rašė, skaitė knygas, valė ginklus, ėjo sargybą. Taip praėjo diena. Vėlai vakare, jau apie vidurnaktį, čia susirinko visi partizanai. Pas Griškūnienę atėjo ir *Mingaila*. Sukalbėję maldą ir sugiedoję „Marija, Marija“, ruošėsi toliau į kelionę. Brolis man pasakė, kad apsistos netoli. Padėkojo už viską šeimininkei ir įspėjo: „Jeigu ateitų kariuomenė ar stribai ir paklaustų apie mus, pasakykit, kad buvo labai daug ir labai gerai ginkluoti“. Iššygiavo apie pirmą valandą nakties. Mes atsigulėm, nors miegoti negalėjom, dar ilgai kalbėjomės su šeimininko dukra. Apie trečią valandą nakties pasigirdo smarkus beldimas į duris ir keiksmai. Tai buvo kareiviai, kurie vijosi partizanus. Įėję į vidų, kareiviai klausė: „Kiek buvo banditų? Ar buvo pažįstamų? Kur nuėjo?“. Šeimininkė aiškino, kad nebuvo nė vieno pažįstamo, bet jų buvę labai daug. Dar klausė, kokius ginklus turėjo. Šeimininkė sakė nežinanti, kokie ginklai, bet buvo labai ginkluoti. Dar stribai paklausė, ar namuose nėra svetimų žmonių, šeimininkė atsakė, kad ne. Aš gulėjau vienoje lovoje su šeimininko dukra, o jų šeima didelė, be to, kareiviai liepė nedegti šviesos, pasišvietė savais žibintais. Kratos nedarė, išskubėjo partizanų pėdsakais.

Skrajojanti kuopa jau buvo kareivių sekama, juos atsivijo iki mūsų kaimo, nes iš vakaro kareiviai jau buvo kaime, tik, matyt, pametė pėdsakus. Žmonės pasakojo, kad kareiviai su didele baime dairėsi, klausinėjo, ar nebuvo atėję banditai. Jie žinojo, kad tai – didelis gerai ginkluotų vyrų būrys. Nežinia kuo viskas būtų pasibaigę, jeigu nebūtų atsiradęs išdavikas, kuris atvedė kareivius ir parodė partizanų paliktus pėdsakus. Išdavikas buvo Justinas Rūkas – didelis tinginys, pusiau elgeta, bastėsi elgetaudamas dažniausiai naktimis. Jis buvo stribų šnipelis, užverbuotas sekti partizanus, pas jį dažnai užsukdavo stribai ir ilgai užsibūdavo. Visi žmonės apie tai žinojo ir visi matė, todėl su juo į jokias kalbas nesileido, nepasitikėjo juo. Šį kartą, užėjęs pas Petrą Kinduri, kur stovyklavo partizanai, jis buvo sulaikytas. Išeidami partizanai jam liepė niekur neiti iki ryto, pasilikti čia ir niekam nepasakoti, kad buvo sulaikytas. Bet vos tik partizanai išėjo, J. Rūkas tuojau išėjo į namus ir pranešė ka-

reiviams apie partizanų žygio kryptį. Be jokių sunkumų kareiviai susekė partizanus ir jų buvimo vietą – Želmeniškių kaimą (vadinamą Prūsija). Tai nedidelis kaimelis prie pat Ažvinčių girios. Naktį kareiviai keliais žiedais apsupo kaimelį ir, sulaukę ryto, pradėjo pulti. Įvyko kautynės, kurios tęsėsi visą dieną. Žuvo 22 partizanai, visi iš *Mingailos* būrio, vadą *Mingailą* sužeidė į koją. Nors buvo labai sunku, vis tik prasiveržti pavyko.

Tai buvo didžiausia netektis, kurią iki šiol patyrė mūsų partizanai. Čia žuvo ir Kostas Padvaiskas-*Mazgelis* iš Joniškių kaimo. Jis buvo felčeris, partizanų daktaras. Tuo metu buvo atėjusi jo žmona, atnešė vaistų ir susitiko su vyru. Pamačiusi parkritusį vyrą, pribėgo prie jo manydama, kad jis tik sužeistas, bet Kostas jau buvo nebegyvas. Taip stribai išaiškino, kas ji tokia yra.

Partizanų lavonus sukrovė į vežimus, o Marcelę Padvaiskienę pririšo prie vežimo ir pėsčią nuvarė į Salaką, kuris buvo maždaug už 13 kilometrų. Baisias kančias ir patyčias patyrė ši moteris, vėliau buvo nuteista 10 metų. Kalėjo lageriuose, sugrįžo į namus pas savo sūnelį, kuris ilgam buvo likęs našlaitis. Neseniai Marcelė Padvaiskienė mirė.

Partizanų kūnus išniekino Salako turgaus aikštėje, po kelių dienų nuvežė į miškelį už miestelio, sumetė į nuo karo likusius apkasus ir užkasė. Į tuos apkasus vežė visų partizanų, kurie tik žūdavo, lavonus. Spėjama, kad ten jų yra užkasta apie du šimtus. Kunigas Alfredas Kanišauskas patarė saviesiems neperlaidoti partizanų, bet pašventino šį kalnelį kaip kapines, pastatė simbolinį metalinį kryžių. Dabar jau yra ir daugiau kryžių, juos pastatė žuvusių partizanų artimieji. Šis kalnelis pavadintas „Partizanų kalva".

Mamerto Laurinėno-*Mingailos* būryje kartu buvo ir jo brolis Jeronimas Laurinėnas-*Brutenis*. Kautynėms šiek tiek aprimus, *Brutenis* žmonių paprašė pastotės ir, gavęs pakinkytą arklį, paguldė į vežimą sužeistą brolį *Mingailą* ir nuvežė į Juodlaukės kaimą pas Šuminaites. Ten pabuvo vieną parą, parsivežė į savo namus, į Mažviliškės kaimą, padarė po grindimis slėptuvę ir paslėpė brolį. Įėjimas buvo padarytas atkeliant dvi ištisines grindų lentas, ant jų buvo pastatyta lova. Namuose *Mingaila* slapstėsi daugiau kaip mėnesį, gydėsi, pats perrišinėjo sužeistą koją. Buvo sekamas. Pas Laurinėnus dažnai lankydavos stribai, dažnai darydavo kratas, pasidarė pavojinga toliau čia pasilikti, todėl *Mingailą* pervežė į Taujūnų kaimą pas svainį Mykolą Kamarauską. Ten jis slapstėsi klojime, bet ilgainiui ir ten slapstytis pasidarė pavojinga, reikėjo pasitraukti. Tada buvo susitarta su giminaičiais, gyvenančiais už Vydžių, Baltarusijoje. Reikėjo tik nuvežti, jie sutiko jį priimti ir gydyti. Kelionė buvo tolima ir pavojinga, pakeliui reikėjo užsukti pernakvoti. Buvo nutarta užvažiuoti į Užsienio kaimą pas Kisielių (giminaitį) ir paprašyti nakvynės. Bet Kisielius bijojo ir kategoriškai atsisakė priimti. Padėtis tapo tragiška, kadangi baigėsi naktis, o nuvažiuoti į Baltarusiją iki ryto nebuvo jokios galimybės. Nebeliko nieko kito kaip tik grįžti atgal. Grįžtant *Mingailą* nuvežė į Jonavos kaimą, į ištremto Juršės klojimą ir paslėpė šiene. Tai ir buvo paskutinė jo slapstymosi vieta. Klojime šieną buvo susikrovęs kaimynas Skunčikas. Sunku pasakyti, ar jis buvo užverbuotas seklys, ar atsitiktinai pastebėjo įtartiną žmogų klojime ir įskundė enkavedistams. Atvykę stribai apsupo klojimą ir areštavo *Mingailą*. Jo norėta nusišauti, bet nesuveikė ginklas, užsikirto, taip jis gyvas pateko į enkavedistų rankas. Kaip ir visi partizanai, *Mingaila* buvo tardomas žiauriausiais metodais, nes vadai kentėdavo

ypatingas kančias. Po tardymų jis buvo nuteistas mirties bausme ir 1946 metų liepos mėnesį sušaudytas.

Jo brolis Jeronimas Laurinėnas-*Brutenis* netrukus po kautynių Želmeniškių kaime legalizavosi, manė, kad galės padėti sužeistam broliui, bet MGB bandė jį užverbuoti. Jis atsisakė su jais bendradarbiauti ir vėl pradėjo slapstytis, bet buvo susektas ir areštuotas kaip partizanas. Vėliau buvo nuteistas 10 metų lagerio, kalėjo Intoje. Atlikęs bausmę, sugrįžo į Lietuvą, dabar gyvena Užpaliuose.

Istoriją apie *Mingailos* likimą man papasakojo jo brolis Jeronimas Laurinėnas-*Brutenis* ir sesuo Genė Laurinėnaitė – Reikauskienė, gyvenanti Moliakalnio kaime, Dūkšto apylinkėje.

Po kautynių Želmeniškių kaime partizanai truputį pakriko, daugelis išėjo slapstytis pavieniui, bet vėl grįžo į būrį, kuriam vadovavo Kazimieras Kaladinskas-*Erškėtis*. Pasitraukę toliau nuo Ažvinčių girios, žiemą stovyklaudavo pas žmones, o vasarą slapstėsi Minčios ir Labanoro girių stovyklose. Turėjo ne vieną bunkerį, vasarą jie buvo saugesni, savo bunkeriuose galėjo laisvai gyventi ir dirbti. Turėjo spausdinimo mašinėlę, spausdindavo atsišaukimus ir laikraštėlius, kuriuos išplatindavo ryšininkai.

Pranas Račinskas-*Drugelis* buvo geras siuvėjas, turėjo bunkeryje siuvamąją mašiną, pasiūdavo partizanams palaidines, uniformas – viską, kas buvo reikalinga partizanams.

Savo namuose gyventi jau buvo neįmanoma. Po konfiskavimo neturėjom nei ko valgyti, nei su kuo žemę dirbti. Labai vargino nuolatiniai persekiojimai ir tardymai. Kad pragyventume, reikėjo kaip nors užsidirbti duoną. Mano draugė Stasė Milašiūtė sužinojo, kad netoli Tauragnų yra siuvėja, kuri priima mokines, moko siuvėjos amato. Mudvi abi nuvažiavusios susitarėm su ja. Tai buvo Emilija Vapsvaitė iš Vilkiškės kaimo. Išvažiavau mokytis galvodama, kad ten bus saugiau, galėsiu atsikvėpti nuo stribų terorizavimo. Pasirodo, kad ramaus kampelio nebuvo visoje Lietuvoje. Neradau ir čia palaimos. Pas Emiliją Vapsvaitę buvo bunkeris, kuriame slapstėsi partizanas Kazys Šidlauskas. Jis nepriklausė jokiam būriui, gyveno bunkeryje ir turėjo šautuvą. Bunkeris buvo pušynėlyje už klojimo. Šeimininkė jį maitino ir skalbė drabužius. Valgyti nešdavo į bunkerį, mes su drauge Stase irgi kartais nunešdavom jam valgyti. Kai pirmą kartą nuėjom į bunkerį, mano draugė išsigando, labai stebėjosi, kad tokiomis sąlygomis gali gyventi žmogus: drėgna, tvanku ir šalta. Manęs tai nestebino, nes aš esu buvusi pas partizanus, negyvenau, tik užeidavau esant reikalui.

Gal už kokio kilometro buvo Stapšėnų kaimas, kuriame gyveno vien rusai. Jie buvo labai agresyvūs. Visi iki dantų buvo ginkluoti ir su pasididžiavimu sakydavo: „Mūsų kaimas –tvirtovė, antra Maskva. Mes nebijom jokių banditų, niekur nežadam iš čia išvažiuoti“. Bet atsitiko taip: vieną žiemos dieną, kai visi ginkluoti vyrai buvo išvažiavę, partizanai padegė keletą namų. Supleškėjo visas kaimas. Gaisro metu girdėjosi šovinių ir granatų sprogimai, ilgai ir su dideliu trenksmu degė jų atsargos. Aukų nebuvo, net visus gyvulius iš tvartų išgelbėjo, sudegė tik trobesiai, bet po to visi „maskviečiai“ išsikraustė gyventi į Uteną. Tauragnų enkavedistai pradėjo tardyti aplinkui gyvenančius žmones dėl šio gaisro. Ir mudvi su drauge Stase buvome pakviestos į Tauragnų NKVD. Tardymas nebuvo žiaurus, tik paklausinėjo, ar pas mūsų šeimininkę E. Vapsvaitę neateina banditai. Klausė, ar prieš gaisrą nematėme ko nors panašaus į banditus. Mes sakėm, kad čia gyvename neseniai, nieko iš vietinių nepažįstam, kad jokie banditai čia neužeina. Taip ir baigėsi.

Buvo dar vienas atsitikimas. Mūsų siuvėja E. Vapsvaitė turėjo giminių Kubilių kaime, tai gausi Tilvyčių šeima – tėvai ir penki vaikai. Jie buvo stambūs ūkininkai, vadinami „buožės“, jiems grėsė trėmimas į Sibirą. Be to, jie buvo partizanų rėmėjai, pas juos dažnai lankydavosi partizanai. Tai mes girdėdavom iš E. Vapsvaitės. Pas mus pradėjo lankytis Klemensas Tilvytis, jaunas, energingas vaikinas. Jis su didele baime kalbėjo, kad greitai prasidėsiąs trėmimas ir jų šeimą tikrai ištrems į Sibirą. Aiškino, kad nesiduosiąs ištremiamas, slapstysis. Šią naktį pernakvos čia, o rytą keliaus į kitą rajoną, į Švedriškės apylinkes, nes Ažvinčių ir Miškiniškių kaimuose turįs giminių. Kalbėjo, kad jokiu būdu negrįš į namus. Taigi pernakvojęs anksti rytą iškeliavo į mūsų kraštą slapstytis. Po to atėjo jo sesuo Teklė Tilvytytė, atnešė broliui Klemensui adresuotą laišką ir pasakė: „Kai šeštadienį parvažiuosit į namus, sekmadienį nuėjusios į Švedriškės bažnyčią pamatysit mano brolį, jis būtinai ateis. Labai prašau perduoti jam šį laišką“. Mes su Stase pažadėjom su malonumu tai padaryti, kaipgi kitaip galėtume pasielgti, juk nuo tremties slapstosi partizanų rėmėjas. Stasė, paėmusi laišką į rankas, paklausė, kur jį padėti, kad nepamirštume. Liepiau laišką įdėti į mano pasą ir padėti į stalčių, nes pasą visada nešiodavausi. Taip ir padarėm. Kitą naktį pasigirdo beldimas į duris. Šeimininkei atidarius duris, į vidų įėjo didelis būrys ginkluotų vyrų, dėvinčių rusiškas karines uniformas. Kalbėjo lietuviškai, šeimininkei prisistatė esą partizanai. Jie teiravosi, ar čia kartais nėra Klemenso Tilvyčio, jie labai norėtų jį susitikti. Šeimininkė, atrodo, atpažino partizanus ir atvirai su jais kalbėjosi. Svečiai klausė, gal ji žinanti, kur jis yra ir kodėl slapstosi? E. Vapsvaitė jiems aiškino, kad Klemensas slapstosi nuo trėmimo, kad dabar yra Ažvinčių kaime. Svečiai atsakė: „Ką gi, labai toli Švedriškė, bet keliauti teks, mums būtina su juo pasimatyti“. Aš gulėjau lovoje ir klausiausi pokalbio. Niekaip nesupratau, kas jie tokie: ar tikri partizanai, ar provokatoriai. Svečiai vis teiravosi apie Klemensą Tilvytį, bekalbėdami atidarė stalčių, pamatė laišką ir paklausė: „Ką tai reiškia?“. Šeimininkė paaiškino, kad pas ją mokosi siūti dvi mergaitės, gyvenančios netoli Švedriškės, tai jos ir perduos jam šį laišką. Vienas iš partizanų pašoko nuo suolo: „Kur tos mergaitės?“. Priėjo prie mūsų, prisėdo ant lovos krašto ir klausia: „Ar jūs žinot, kas yra Klemensas Tilvytis ir kodėl jis slapstosi?“. Mes atsakėm, kad žinom apie jį mažai, tik tiek, kad jis slapstosi nuo tremties. Svečias mums taip atsakė: „Mergaitės, žinokit, kad šis jaunuolis yra išdavikas, per jį žuvo trys partizanai, jis pasislėpė bijodamas atpildo“. Kiek patylėjęs jis mums prisistatė: „Aš esu partizanų vadas *Lydeka*, aš irgi buvau patekęs į „spąstus“ ir tik per stebuklą išlikau gyvas. Buvo rinkimai, Klemensas Tilvytis, kaip geras muzikantas, buvo pakviestas groti. Būdamas gerokai įkaušęs ir labai linksmai nusiteikęs, kalbėjosi su stribais ir kvietė juos: „Ateikite kitą ketvirtadienį, naktį pas mus turi ateiti banditai, tai jūs juos ir likviduosit“. Jo kalbą girdėjo žmonės, o Klemensas, būdamas išgėręs, gal ir nesuvokė, kad kas nors gali jį girdėti. Mes buvom susitarę ketvirtadienio naktį nueiti į Tilvyčių namus. Ten dažnai užeidavom, tai ir šį kartą ėjom keturiese: aš ir dar trys partizanai. Stribai ir rusų kareiviai užsimaskavę laukė ir leido mums prieiti iki pat namų, o kai priėjom, tada atidengė ugnį. Pradėjus šaudyti, iškart prie durų krito trys mano draugai, o aš bėgau ir pataikiau tiesiai ant kulkosvaidininko. Šis man pakuždėjo: „Bėk tiesiai, aš šaudysiu į viršų“. Taip šio gero žmogaus dėka stebuklingai likau gyvas. Baisu pagalvoti, kad geriausias draugas gali tapti priešu, o priešas – geriausiu draugu. Dabar Klemensas neišsisuks, sulauks atpildo, vis tiek aš jį surasiu“, – baigė pasakojimą *Lydeka.* Jie iš-

keliavo ieškoti Klemenso Tilvyčio, o rusiška uniforma vilkėjo dėl to, kad nesukeltų įtarimo. Jie buvo nuėję į Ažvinčius, bet išdaviko Klemenso nerado, matyt, buvo kažkur pasislėpęs. Po kurio laiko jį visgi sučiupo ir, kaip man sakė, užmušė buožėmis. Užmušė ne pas mus, kažkur Utenos rajone. Sesuo Teklė Tilvytytė, matyt, irgi buvo prisidėjusi prie šios išdavystės, bandė pabėgti į miestą. Vedė į turgų parduoti karvę, bet jai kelią pastojo partizanai. Ją nušovė ir įkišo raštelį: „Likusieji Tilvyčių šeimos nariai gyvenkit ramiai, mes atsiskaitėm su išdavikais, jie gavo ko nusipelnę. Partizanai".

Tai buvo visiems pamokanti istorija. Nėra baisesnio nusikaltimo kaip išdavystė, išdavikas pats sau pasirašo nuosprendį.

Utenos rajone aš gyvenau daugiau kaip pusę metų. Šiek tiek pramokusi siūti, grįžau į namus.

Bunkeryje besislapsčiusio Kazio Šidlausko likimas buvo liūdnas. Kurį laiką jis dar slapstėsi, bet susirgo. Jam ant nugaros atsirado didelės juodos pūslės, pradėjo pūti gyvas, būtinai reikėjo medicininės pagalbos. Netoliese gyveno toks daktaras, žmonės jį šundaktariu vadindavo – Žilėnas iš Alioksiškės kaimo. E. Vapsvaitė pakvietė jį pas ligonį į bunkerį. Po daktaro vizito tuojau kareiviai ir stribai apsupo bunkerį, areštavo K. Šidlauską ir mūsų šeimininkę E. Vapsvaitę. Jie po tardymų buvo nuteisti ir išvežti į lagerius. Spėjama, kad išdavė tas šundaktaris Žilėnas.

Gavau žinią, kad Pranas Račinskas-*Drugelis* nori su manimi susitikti, tad nuėjau į Minčios mišką. Į susitikimą atėjo *Drugelis*, mano brolis *Vaidila, Žalgiris* ir *Tarzanas*. Kalbėjome jiems rūpimais klausimais, *Žalgiris* įteikė perduoti ryšininkei Janinai Arlauskaitei-*Rūtai* laišką, *Drugelis* man atidavė savo siuvamąją mašiną „Singer", sutarėm, kur ją laikysim. Nurodžiau kaimynę, pas kurią galės nunešti. Jis pasakė: „Tu pramokai siūti, ši mašina tau bus reikalinga, o aš šio amato atsisakau, nes man reikės sėsti prie kitos – spausdinimo mašinėlės ir spausdinti partizanų leidžiamą laikraštį „Sutemų keleivis". (Aš turėjau garbės platinti šį partizanų leidinį.) Tikrai, be galo brangi man buvo ši *Drugelio* dovana. Ji tapo mano pragyvenimo šaltiniu, mano kasdienine duona. Kiekvieną kartą, kai sėsdavausi prie jos, prisimindavau *Drugelį,* belaikantį rankose žirkles ir klausiantį: „Na, vyrai, ką jums dar pasiūti?".

1947 metų sausio mėnesį, neatlikęs visos bausmės, iš Vorkutos lagerių sugrįžo brolis Bronius. Radęs išgrobtus namus, paklausė pas mus užėjusių stribų: „Kodėl visą turtą atėmėt? Ne viskas priklausė broliui Povilui, mūsų šeima didesnė. Juk mane išteisino, tai kaip man dabar gyventi ir ką dirbti?". Stribai jam atsakė: „Jeigu neturi darbo, tai mes tau duosim – imk šautuvą ir eikim kartu banditų mušti". „To dar betrūko!" – atsakė Bronius, ir kalba buvo baigta.

Partizanams išlikti buvo vis sunkiau ir sunkiau, stiprėjo persekiojimai ir išdavystės, be pertraukos puldinėjo stribai ir rusų kariuomenė.

Kazio Kaladinsko-*Erškėčio* būrys po mūšio Želmeniškėse buvo didelis – apie 80 vyrų, todėl išsilaikyti tokiai didelei grupei vyrų vienoje vietoje buvo labai pavojinga. Pradėjus retėti būriui (kai kurie legalizavosi, vieni žuvo, kitus areštavo), būrys buvo suskirstytas į mažesnius būrelius. Atsiskyrė ir mano brolis *Vaidila*, ėmęs vadovauti dešimties partizanų būriui. Sėkmingai peržiemoję pas Lisauskus Ripelėlaukio kaime, pavasarį išsikėlė į bunkerį, buvusį miške tarp Ginučių ir Šiliniškių. Čia jie gyveno iki 1947 m. gegužės 7 d., kuomet buvo išduoti. Bunkerį apsupo MGB kariuomenė su stribais. Jėgos buvo nelygios, partizanai atsitraukdami šaudė. Dauguma pabėgo.

Žuvo brolis Povilas-*Vaidila* ir Petras Šimkūnas-*Klajūnas*. Jų kūnus paliko miške. Juos surado ryšininkas ir laikinai negiliai užkasė ten, kur rado.

Apie brolio žūtį Ginučių miške sužinojau visai atsitiktinai Kazitiškyje per šv. Stanislovo atlaidus. Ši žinia mane pritrenkė ir aš išskubėjau į namus. Viską persakiau mamai ir broliams. Su nerimu ir sielvartu laukėme žinių iš partizanų. O gal tai netiesa? Nuo mūsų iki tos vietos, kur žuvo partizanai, buvo apie 15 kilometrų. Nesulaukėme jokios žinios iš brolio, buvom tikri, kad jis žuvo, nes anksčiau po kiekvieno susišaudymo per ryšininkus pranešdavo: „Esu sveikas ir gyvas“. O dabar tylu. . .

Praėjus savaitei po jo žūties, partizanai per ryšininką Balį Grašį pranešė, kad brolis žuvo, ir klausė, ar mes patys jį palaidosim, ar laidoti partizanams? Mama atsakė: „Mes patys palaidosim, aš būtinai parsivešiu savo sūnelį“. Kaimynai davė arklį, ir mama, pasiėmusi jaunesnįjį brolį Stasiuką, leidosi į kelionę. Po to mama pasakojo: „Žemę atkasėm rankom, nes labai mažai jos buvo užpilta, tik pridengta nuo žvėrių, ant veido uždėta balta lininė skepetaitė. Atidengusi veidą pamačiau, kaip baisiai jis buvo kulkų sukapotas, suvarpytas, kaip žiauriai sumuštas, suspardytas. Pavakarį atvažiavome į Jakėnų kaimą, bet lavoną vežtis į namus buvo pavojinga. Užvažiavom pas kaimyną Kazį Juodką, gyvenantį pamiškėje, paprašiau, kad leistų paslėpti sūnų, kol palaidosim. Kaimynas nedvejodamas sutiko ir paslėpė klojime. Vakare su kaimynu Juozu Kinduriu padarė karstą ir naktį pašarvojo pušynėlyje toliau nuo klojimo“. Nuo ryto iki pietų mudvi su mama budėjom prie karsto, po pietų atėjo broliai Bronius ir Stasys. Mums parėjus į namus, atėjo didelis būrys kareivių ir stribų su dviem vilkšuniais ir namuose darė tokią kratą, kokios iki šiol niekad nebuvo. Durtuvais badė sienas, lubas, grindis ir net stogą, nieko mums nesakė ir neklausinėjo. Kareiviai darė kratą ir pas kaimynus. Buvo aišku, kad ieško žuvusio brolio. Baigę kratą, kareiviai su stribais patraukė per kaimą miško link. Mes sekėm, kur jie eina. Viešpatie! Pasuko keliuku į Miškiniškių kaimą, kur netoli nuo keliuko buvo pašarvotas brolis Povilas. Laukėm nutinkant kažko labai baisaus. Mes negalvojom apie mirusį – jis vis tiek nejaus, ką jam bedarytų, bet galėjo žiauriai susidoroti su broliais Broniumi ir Stasiu. Įvyko stebuklas. Tuo metu Bronius kalbėjo rožančių, o Stasiukas užmigo prie karsto. Degė žvakės, brolio kūnas jau savaitę išgulėjęs po žeme, bet vis tiek turėjo kvapelį, kurį galėjo užuosti vilkšuniai. Ačiū Dievui, to neįvyko, kareiviai praėjo pro šalį nieko nepastebėję.

Nuostabūs buvo mūsų kaimo žmonės – geri ir labai draugiški. Beveik visi žinojo, kad atvežtas ir pašarvotas brolis Povilas, ėjo atsisveikinti, mergaitės nupynė vainikus, atnešė gėlių, kaimynai iškasė duobę Švedriškės kapinėse. Antanas Damošius su Petru Juodka nuvežė į kapines ir naktį palaidojo. Bet enkavedistai nesiliovė siautėti. Pradėjo kapinėse ieškoti naujų kapų, pagal kuriuos būtų galima surasti brolio kapą ir palaikus išniekinti. Jie sakė: „Vis tiek mes jį surasim!“. Pirmiausia ieškojo senose Jakėnų kapinėse, ieškojo ir Švedriškės kapinėse. Kadangi niekas neįskundė, nežinant surasti nebuvo lengva. Netoli mūsų brolio kapo jie pamatė paminklą, pastatytą 1941 06 14 nužudytam mokytojui Jonui Garbšiui. Ant paminklo buvo parašyta:

Į šaltąjį Sibirą nevažiuosiu, geriau savo Tėvynėj mirsiu.

Žydų bolševikų žiauriai nužudytas A†A mokytojas Jonas Garbšys 1941 06 14

Perskaitę tokį užrašą, stribai taip įniršo, kad net pamiršo, ko ieškojo kapinėse. Keikdamiesi nulėkė pas Švedriškės kleboną Joną Gurauską. Neradę jo namuose, paliko raštelį, liepiantį skubiai atvykti į Salako MGB, ir išvažiavo.

Klebonas, nežinodamas, dėl ko jį kviečia, pasikinkė arklį ir pakvietė kartu važiuoti šeimininkę: „Manęs tikriausiai nepaleis, tai tu parvažiuosi arklį. Gal mane kas nors įskundė, jeigu matė, kaip šventinau duobę Povilui Butrimui". Kleboną kvietė dėl Garbšio paminklo, paklausė jo: „Ar tu esi savo kapinių šeimininkas?" Klebonas atsakė, kad taip. MGB viršininkas įsakė paminklą kuo greičiau nugriauti. Jeigu tai nebus padaryta, tuomet jie patys nugriaus. Klebonas pranešė Garbšio giminėms, kurie paminklą paslėpė.

Apie mano brolio žūties aplinkybes man pasakojo vienas ryšininkas, vardu Jonas (jo slapyvardžio neprisimenu): „Pamatęs, kad telkiasi kariuomenė į tą miško pusę, kur buvo *Vaidilos* būrio bunkeris, jaučiau, kad galėjo būti išdavystė, skubėjau jiems apie tai pranešti. 1947 05 07 ankstyvą rytą ėjau į bunkerį įspėti, kad pasitrauktų, nes iš vakaro Ginučių ir Šiliniškių kaimų link važiavo kariškių mašinos. Einant keliu, mane sulaikė kareiviai, nes jau buvo apsupę bunkerį. Paklausė, kur einu. Atsakiau, ką buvau sugalvojęs sakyti. Kareiviai liepė gultis šalia jų ir nejudėti. Netrukus iš tankumyno pasirodė partizanai, jie norėjo pereiti kirtimą. *Vaidila,* išėjęs priekin, dairėsi per žiūronus. Nors kareiviai buvo labai arti, bet gerai užsimaskavusių jų nepastebėjo ir su žiūronais. Kareiviams buvo liepta atidengus ugnį taikyti vadui į kojas ir paimti jį gyvą. Jie kalbėjo: „Tas su žiūronais turėtų būti vadas". Kareiviai paleido seriją į partizanus, sužeistas *Vaidila* parkrito. Partizanai traukėsi atsišaudydami, daugeliui iš jų pasisekė pabėgti, žuvo vienas – tai Petras Šimkūnas-*Klajūnas*. *Vaidila* sužeistas vienas pasiliko mūšio lauke, kareiviai artinosi prie jo, norėdami paimti gyvą. Jis gynėsi, paleido seriją į kareivius, užvirė arši kova, susišaudymas. *Vaidilai* nustojus šaudyti, kareiviai puolė prie jo, bet jis, prisileidęs kareivių būrį arčiau, sviedė granatą. Sprogus granatai, krito keletas nukautų kareivių, daug buvo sužeistų. Prišokę prie *Vaidilos*, kareiviais jį spardė, bet jis tikriausiai jau buvo nebegyvas. Vyresnysis pasakė: „Kas iš to, kad jūs spardot negyvą, jis nieko nejaučia, geriau pasimokykit kovoti taip, kaip šitas banditas!". Žuvusius ir sužeistus draugus kareiviai skubiai krovė į sunkvežimį ir greitai spruko iš miško. Galbūt bijojo pabėgusių partizanų, nežinojo, kiek jų buvo. *Vaidilos* ir *Klajūno* kūnai liko gulėti mūšio vietoje".

Po brolio žūties vieni jo būrio partizanai legalizavosi, kiti vėl prisijungė prie *Erškėčio.*

1947 11 15 Puziniškių kaime netikėtai rusų kareivių ir stribų apsupti žuvo keturi partizanai. Žuvo pats vadas Kazys Kaladinskas-*Erškėtis*, vado pavaduotojas Antanas Skunčikas-*Kaltas*, Kazys Bubulis-*Algimantas* ir Kazimieras Milašius-*Signalas*.

Žuvus *Erškėčiui*, vadovavimą perėmė Pranas Račinskas-*Drugelis, Žaibas* kartu su Petru Cicėnu-*Žalgiriu.* Pranas Račinskas buvo puikus žmogus ir geras vadas, išmintingai vadovavo partizanų būriui, buvo griežtas sau ir partizanams. Iš pradžių, kai tik įstojo į partizanų gretas, turėjo slapyvardį *Karajiedas*, po to buvo *Drugelis*, o *Žaibu* tapo, kai buvo paskirtas Lokio rinktinės vadu.

Partizanų gretos retėjo, žūtys ir areštai silpnino jėgas, bet jie mokėdavo greitai ir ramiai susitaikyti su netektimis ir vėl tęsti kovą. Tik žavėtis tenka jų energija, žvalumu, pasitempimu, o labiausiai – pasiaukojimu Tėvynei. Jie visi puikiai žinojo savo ateitį, pasirinkimo nebuvo – žūti, neduok, Dieve, jei suimtų gyvą! To jie labiausiai bijodavo, esant tokioms aplinkybėms, visuomet nusišaudavo. Laisvė dar buvo toli, jau niekas nebetikėjo Vakarų „išvaduotojais", virš Tėvynės dar tvyrojo juodi debe-

sys. Jokių prošvaisčių nesimatė, bet partizanai nerodė savo nevilties, sugebėdavo ir neviltyje išlaikyti gerą nuotaiką ir tikėjimą laisve.

Atėjo 1948-ieji metai. Vėl pasklido kalbos, kad žmonės bus tremiami į Sibirą. Mes šeimoje buvom keturiese – du broliai ir aš su mama. Retai būdavom namuose, nes čia nebuvo ką veikti – tušti pastatai. Prisimenu, kai brolis Bronius sėdėjo labai nusiminęs, mama jo paklausė: „Ko gi tu, sūnau, taip liūdnas? Džiaukis, kad dar gyvas grįžai iš Vorkutos“. Brolis atsakė: „Ko čia džiaugtis, žmonės kalba, kad bus trėmimas į Sibirą“. „Ką darysi, vaikeli, veš ir važiuosim, nėra ir čia kur dėtis. Viską konfiskavo, stribai nuolat persekioja, kratos. Ta baimė taip atsibodo, kad gal ir Sibire nebus blogiau“. Brolis kategoriškai pareiškė: „Aš į Sibirą nevažiuosiu antrą kartą, į jų rankas gyvas nelįsiu. Jeigu užklups netikėtai, bėgsiu – tegul nušauna“. Po to pokalbio nutarėm nenakvoti namuose. Slapstėmės pas kaimynus, pas draugus, teko ir krūmuose ne vieną naktį praleisti.

Gegužės mėnesį būdavo gegužinės pamaldos kaime. Po pamaldų eidavom nakvoti kas kur: aš pas savo draugę Stasę Milašiūtę, broliai pas draugus, mama pas kaimynus. Tą lemtingąją gegužės 22 dienos naktį mama kaip tyčia parėjo į namus. Sakė, kad jai nusibodo girdėti kalbas apie trėmimą, galbūt ir nebus trėmimo. Apie antrą valandą nakties rusų kareiviai apsupo mūsų namus. Namuose rado tik mamą ir supykę klausė, kur kiti, kur vaikai. Mama atsakė, kad vaikai namuose nebūna, kad dirba pas žmones, ten ir nakvoja. Klausinėjo, kur jie gali būti, mamai liepė eiti kartu su jais ieškoti. Mama žinojo, kur mes tą naktį nakvojam, bet vedė kareivius į kitą pusę, pas kitus kaimynus. Rytą mane pažadino draugės motina ir pasakė, kad praėjusią naktį iš mūsų apylinkės išvežė labai daug šeimų, taip pat ir mano mamą. Susiradau brolius ir tarėmės, ką dabar daryti. Aš sakiau, kad eisiu ieškoti mamos, gal dar pasivysiu ir drauge važiuosiu. Brolis mane sudraudė: „Niekur tu neik, nekvailiok, reikia žiūrėti, kaip padėti mamai siuntiniais, nes Rusijoje žmonės badauja, o tremtiniams ir kaliniams – visiškas badas“. Tada mes visi trys sugulėm rugių lauke, nes rugiai dar buvo maži, tad sėdėt negalėjom. Žinoma, nuėjom ne prie savo namų, nes mūsų namai buvo saugomi kareivių, buvo paliktos pasalos, laukė, kada pareisim. Girdėjom ūžiančias mašinas, kareivių šūkaliojimus ir keiksmus. Gulėjom rugiuose, ant mūsų lijo lietus, visiškai peršlapom, bijojom net pajudėti. Naktį kaimynas Antanas Kindurys atnešė maisto ir švarką Broniui. Jis sakė, kad partizanai siuntė ryšininkus, kad šie sužinotų, ar Bronius nori ateiti pas juos į būrį. Brolis sakė: „Aš būtinai eisiu pas partizanus ir kartu kovosiu“. Naktį atėjo ryšininkas Jurgis Rūkas iš Rakėnų kaimo ir mes išėjome. Reikėjo eiti apie du kilometrus, ėjom per laukus, atokiau nuo sodybų. Prie sodybų dar buvo paliktos pasalos ir po trėmimų vis dar siautėjo kareiviai. Artėjom prie miško. Naktis, medžiai šniokščia, ūžia, bet vis tiek labai svetingai priėmė mus plačiašakės eglės, po jų sparnais ir prisiglaudėm. Čia išbuvom dvi paras, „patalą“ pasiklojom iš samanų ir šakų, atsigulėm, jaunesnįjį broliuką paguldėm į vidurį, o mes iš kraštų. Taip susispaudę šildėmės. Skruzdėlės ir uodai nedavė ramybės, laužo kūrenti nesiryžom. Su Broniumi buvom nutarę, kad aš eisiu į Salako NKVD legalizuotis, Bronius – į partizanų būrį, o Stasiukui reikės prisiglausti pas žmones.

Pasiųstas partizanų, vėl atėjo ryšininkas Jurgis Rūkas, dabar jau nuvesti brolio į būrį. Tai buvo nepamirštamas ir labai skaudus momentas, springau ašaromis, negalėjau ištarti žodžio „sudie“. Širdis jautė, kad mūsų likimai išsiskiria amžinai, kad

mes negalėsime niekad kartu kaip šeima ramiai gyventi, kiekvienas iš mūsų eis savo kryžiaus kelią savaip, kad pikti priešai kaip žvėrys draskys mus. Brolis verkdamas ramino mane: „Neverk, sesute, mes dar pasimatysim“. Atsisveikinau ir su jaunesniuoju broliuku, taip pat buvo labai sunku skirtis. Ryšininkas ir jį nusivedė pas partizanus, jam taip buvo liepta. Vėliau partizanai Stasiuką išsiuntė pas savo gimines netoli Kauno, kad ten jį paglobotų.

Atsisveikinusi su broliais, išėjau iš miško, grįžau į savo kaimą, pas kaimynus persirengiau ir išėjau į Salaką. Ten radau viršininką Novikovą. Prisistačiau, pasakiau savo pavardę. Jis iš karto paklausė: „Kur buvai, kai buvo trėmimai?“. Atsakiau, kad tuo metu buvau Utenos rajone, mokiausi siūti. Parvažiavusi į namus neradau šeimos, žmonės man pasakė, kad ištrėmė į Sibirą. „Kur tavo broliai?“– jau supykęs klausė. „Nieko nežinau apie brolius, aš galvojau, kad ištrėmė visą šeimą“. „Kokią šeimą, tik vieną motiną radom... Tavo broliai turbūt į bandą išėjo?!“ – šaukė viršininkas. Po to paklausė: „Kur dabar gyvensi?“. Atsakiau, kad nežinau, gal pas žmones... „Kur begyventum, būtinai turi mums pranešti, o dabar eik ieškoti savo brolių. Ieškok, kol surasi, ir liepk jiems, kad ateitų pas mus“ – išleisdamas griežtai įsakė Novikovas.

Po tokio „malonaus“ pokalbio vėl grįžau pas kaimynus Vilimus. Jie nebijojo, kad gyvenčiau pas juos, visada manęs laukė kaip tikros dukters. Buvo nesmagu žinoti, kad per mane jie gali nukentėti, apkaltins ryšiais su banditų šeima ir išgabens jų gausią šeimą į Sibirą. Jų šeimoje buvo šeši vaikai ir abu tėvai. Nenorėdama sudaryti jiems rūpesčių, per ilgai pas juos neužsibuvau.

Kadangi bėgdama nuo trėmimo buvau smarkiai persišaldžiusi, tai po to susirgau. Ant mano kūno išsikėlė daug vočių, vienos užgydavo, kitos vėl atsirasdavo. Ilgai teko gydytis, į gydytojus nesikreipiau, pati gydžiausi. Daug prisikentėjau, kol „įšalas“ išėjo, likusias dėmes nešioju iki šiol.

Vėl teko pradėti gyvenimą iš naujo. Gyvenau tai šen, tai ten, vėl stribų persekiojimai, dažnai gaudavau kvietimus atvykti į Salako MGB. Nors jiems nepranešiau, kur gyvenu, jie mokėjo sekti. Vėl tie patys klausimai: „Kur brolis? Kur bunkeris? Kur banditai!?“. Mat jie jau žinojo, kad brolis Bronius miške. Atsakymai irgi buvo tie patys: „Nieko nežinau“.

Brolis Bronius, nuėjęs pas partizanus, tą pačią dieną įstojo į buvusį *Erškėčio*, dabar jau Prano Račinsko-*Žaibo* būrį, gavo slapyvardį *Trimitas*. Vasarą daug kartų buvau susitikusi su broliu ir kitais partizanais. Vasarą bunkeriai ištuštėdavo, vyrai stovyklaudavo, ilsėdavosi palapinėse. Jų bazavimosi vietos buvo Ažvinčių, Minčios, Labanoro, Ginučių, Palūšės ir kiti miškai. Vėliau brolis *Trimitas* perėjo į Jono Bitkevičiaus-*Sakalaičio* būrį, bet neilgai jam teko kovoti prieš okupantus partizanų gretose.

1948 m. gruodžio 20 d., pakliuvę į pasalą Stūglių kaime, žuvo keturi partizanai. Žuvo būrio vadas Jonas Bitkevičius-*Sakalaitis*, mano brolis Bronius Butrimas-*Trimitas*, Bronius Rukšėnas-*Gediminas* ir Povilas Petrauskas-*Kardas*. Jie važiavo prieš Kalėdas aplankyti vieno sužeisto savo draugo, kuris gydėsi slapstydamasis pas žmones. Pakeliui užsuko į Stūglių kaimą pas ryšininkę Pulgeriją Gurkšnytę. Įėjęs į vidų, *Sakalaitis* paklausė, ar nėra kariuomenės. Jam atsakė, kad vakar buvo labai daug, o šiandien nesimato. „Na, jeigu vakar buvo, tai galbūt šiandien nebus“, – pasakė *Sakalaitis*. Pasirodo, būta pasalos. Partizanams būnant troboje, kareiviai apsupo namus ir išeinančius partizanus pasitiko ugnimi. Visus nušovę sukrovė į vežimą, areštavo namų

šeimininkes ir, susodinę ant lavonų, išvežė į Tauragnų miestelį. Seseris Gurkšnytes nuvarė į areštinę, o partizanų kūnus numetė miestelio aikštėje išniekinti. Mano brolis dar buvo gyvas, tai jį kareiviai užspardė. Žuvusiųjų kūnus užkasė Tauragnuose šalia stribyno. Žinią apie brolio Broniaus žūtį man papasakojo Stasė Milašiūtė, nes ji kaip tik tą naktį nakvojo Stūgliuose, tų namų kaimynistėje. Nors broliai jau buvo žuvę, bet enkavedistai nepaliko manęs ramybėje, įtarė mane palaikant ryšius su partizanais ir nuolat sekė.

Vieną sekmadienį ėjau į Švedriškės bažnyčią, buvo 1949 metų lapkričio pabaiga. Užėjusi į paštą, gavau laišką iš Krasnojarsko krašto nuo mamos. Neperskaičiusi įsidėjau į rankinuką ir nuėjau į bažnyčią, ten bebūnant kažkas pakuždėjo, kad stribai su kareiviais apsupo bažnyčią. Nujaučiau, kad gal manęs ieško, todėl išeidama rankinuką atidaviau savo draugei. Stribai stovėjo tarp šventoriaus vartų ir akimis sekė išeinančius. Pamatę mane, vienas kitam kažką pasakė, tapo aišku, kad mane sulaikys. Einant pro vartus, pastojo kelią ir pasakė: „Važiuosi kartu su mumis!“. Nuvežė į Salaką ir nakčiai uždarė į rūsį. Anksti rytą išvežė į Zarasus. Nuvarė pas tardytoją, jo pavardės neprisimenu, bet buvo rusas ir reikėjo vertėjo. Netardė, tik paklausė pavardės, vardo, iš kur esu, gimimo metų ir nuvedė į rūsį po stribynu. Nuosekliai iškratė ir vedė į kamerą tame pačiame rūsyje. Prie geležinių durų pasitiko tamsaus gymio kareivis, rankose laikė žibintą ir, arti prikišęs prie veido, pažiūrėjo į akis. Pagalvojau, kad patekau į pragarą, o prie vartų mane pasitiko velnias. Uždarė į kamerą. Nedidelė, šlykščiais kvapais dvokianti, drėgna, mažytis langelis, pro kurį galima pasižiūrėti tik į dangų, nes prie jo sukalta dėžė ir pastatyta taip, kad nieko nematytum. Sukalti iš lentų narai, o prie jų kalinio taisyklės – parašyta, kas leidžiama ir kas draudžiama, virš durų vielos tinklu uždengta elektros lemputė, kuri švietė dieną ir naktį.

Neilgai man teko būti vienai, įleido merginą. Tai buvo provokatorė, bet aš nesupratau. Vos įėjusi į kamerą, mano „draugė“ apsidžiaugė, kad ne viena čia bus. Tuoj susipažinom, pasakė savo pavardę, nors aš neklausiau, sakė esanti Marytė Bubelytė, Jono Dūdėno-*Vyno* būrio ryšininkė, be to, esanti *Vyno* simpatija. Iš karto pradėjo pasakoti apie savo veiklą, su kuo palaikė ryšius, įšvardijo man gerai pažįstamus partizanus, pradėjo kalbėti apie meilę Jonukui-*Vyneliui* ir apsiverkė, kad dabar negali matytis. Ir ko ji man nepripasakojo! Tauškė be pertraukos, didžiavosi esanti didelė patriotė ir t. t. Besiklausydama tokios saldžios kalbos, pasišlykštėjau ja, bet tylėjau. Galvojau sau: „Kokia gi tu ryšininkė, jeigu viską išplepi nepažįstamajai“. Norėjau, kad ji nors trumpam nutiltų, nes man reikėjo pasiruošti tardymui, apmąstyti, ko iš manęs reikalaus. Kiekvienas tardymas – tai egzaminas, kurį privalai išlaikyti penketui. Negalėjau susikaupti, nes „ryšininkė“ tauškė ir tauškė. Aš niekada nepasakojau paslapčių, nors ir pažįstamam, o juo labiau, kai žmogaus visai nepažįsti, kaipgi gali kalbėti neleistinus dalykus. Be to, partizanai mus, visus ryšininkus, įspėdavo, kad jokių kalbų su niekuo. Ta „ryšininkė“man pasidarė atstumianti, vidinis balsas visai mane užrakino. Matydama, kad aš nieko nepasakoju, ji mane apibėrė šimtu klausimų. Klausė, už ką mane areštavo. Pasakiau, kad nežinau, nes dar nebuvau pas tardytoją. Klausė, ar buvau partizanų ryšininkė, atsakiau, kad ne. „Tai kokius pažįsti partizanus? Ar pažinojai mano meilę Joną Dūdėną-*Vyną*?“. Atsakiau, kad pas mus niekada neužeidavo partizanai, mes gyvenam prie centrinio vieškelio, aš nemačiau nė vieno partizano ir jos *Vyno* nepažįstu. Naktį mane pakvietė pas tardytoją. Klausinėjo apie ryšius su partizanais. Kadangi buvo vertėjas, tai tardė dviese, vertėjas netgi

daugiau darbavosi. Smurto nenaudojo, tik gąsdino. Tardė beveik visą naktį. Dieną išvedė tardyti ir mano „draugę“. Ji, atėjusi į kamerą, pradėjo verkti, kad ją nuteis, nepaleis, labai gailėjosi, kad negalės daugiau padėti partizanams, labiausiai sielojosi dėl savo meilės – *Vynelio*, su kuriuo teks išsiskirti. Bet greit nusiramino: jeigu ją veš į Utenos kalėjimą (po tardymo visus veždavo į Utenos kalėjimą), tai bevežant ją būtinai išvaduos *Vynelis*. „Jie pastos kelią ir išgelbės mane, aš tuo tikiu“, – užbaigė savo kalbą Marytė Bubelytė. Vėl ji manęs klausia: „Ar tave partizanai išvaduos vežant į Utenos kalėjimą?“. Atsakiau, kad niekas neišvaduos, ir pastebėjau, kaip ji nervinasi. Kartu su ja išbuvau tris paras. Mane tardo naktimis, o ją neva tardo dieną. Daug ji man uždavė klausimų, tik jie liko be atsakymų. Klausė, ko man labiausiai gaila laisvėj. Atsakiau, kad neturiu ko gailėtis, nieko nėra man brangaus, galbūt tik laiškas, kurį gavau iš mamos ir neperskaičiau. Trečią dieną popiet vėl ją veda pas tardytoją. Sugrįžo laiminga, nes pažadėjo ją šiandien paleisti. Ji džiūgaudama ruošėsi laisvėn ir sakė: „Gal ir tave paleis? Jeigu paleistų vakare ar naktį, būtinai užeik pas mane pernakvoti. Gyvenu čia pat, arti NKVD pastato“, – ir pasakė savo adresą. Apie 9 valandą vakaro nuvedė mane pas tardytoją, tardytojas sako: „Esi laisva, gali eiti į namus. Eidama per Salaką, būtinai užeik į NKVD užsiregistruoti“.

Kai mane paleido, jau buvo 10 valanda vakaro, lapkričio pabaiga, tamsi naktis, namo iki Jakėnų kaimo 30 kilometrų. Iki Salako mišku apie 20 kilometrų. Apie nakvynę pas Marytę Bubelytę nė negalvojau, įtariau ją. Vidinis balsas tarsi sakė: „Neik pas ją“. Stumte stūmė nuo jos. Persižegnojau ir leidausi į kelionę tėviškės link, galvojau kur nors po krūmu palaukti ryto. Beeidama, kaip pasakoje, pamačiau trobelę. Pasibeldžiau, užėjau. Išėjusi moteris paklausė: „Kas?“. Pasakiau, kad buvau sulaikyta areštinėj ir vėlai vakare mane paleido. Pasakiau, kad iki namų labai toli, ir paprašiau nakvynės. Geros širdies šeimininkė mane priėmė, pavalgydino. Atsikėliau, nuoširdžiai padėkojau ir išėjau. Kaip buvo įsakyta, užėjau į Salako stribyną. Mane pamatęs viršininkas sako: „Gerai, kad užėjai, bet palauk, dabar tave palydės liaudies gynėjai, tu turėsi parodyti savo rankinuką ir laišką“. Po šių žodžių mane užplūdo karštis, tarytum ant žarijų stovėčiau. Pasitvirtino mano įtarimai, tik dėkojau Dievui, kad nė vieno žodelio nepasakiau apie ryšius su partizanais tai Marytei Bubelytei. Ji buvo provokatorė, bet dėl neatsargaus mano pasakymo, dėl mamos laiško nė kiek nebijojau. Visi mamos rašyti laiškai buvo be įkalčių, todėl nesijaudinau, kad jie perskaitys. Tik enkavedistai manė kitaip, galvojo, kad laiškas bus iš partizanų, dėl to ir dabar puolė ieškoti. Atėjom pas mano draugę, aš jiems parodžiau mamos laišką. Perskaitę trenkė durims ir keikdamiesi išvažiavo.

Grįžusi sužinojau, kad mano jaunesnysis broliukas Stasys buvo atvažiavęs iš Kauno, jam reikėjo dokumentų, kad galėtų prisiregistruoti. Tad jis ir atvažiavo pasiimti gimimo liudijimo, nes jam jau sukako 16 metų ir reikėjo paso. Kaip tyčia pataikė atvažiuoti tuo momentu, kai aš buvau sulaikyta Zarasuose. Jis išsigando ir vos nesusidūrė su stribais, galvodamas, kad ir jį gali areštuoti. Nieko nelaukęs, pabėgo į mišką pas partizanus ir buvo priimtas į būrį, vadovaujamą Prano Račinsko-*Žaibo*, gavo slapyvardį *Kerštas*. Partizanai jį saugojo, gailėjo, kad jis labai jaunutis ir našlaitis. Stasys buvo patikimas ryšininkas, jis ryšininkavo dar partizanaujant vyresniam broliui Povilui-*Vaidilai*. Ryšininkavo, nors dokumentais jo veikla nebuvo patvirtinta, dar neturėdamas trylikos metų, jis jau buvo žinomas *Žirnio* slapyvardžiu. Jis žinojo kai kuriuos partizanų bunkerius, labai gerai įvykdydavo partizanų užduotis, mokė-

jo laikyti paslaptį. Na, o kaip vaikas jis mažiau keldavo įtarimų. Buvo labai judrus, linksmas, turėjo humoro jausmą, gražiai dainavo, buvo visų labai mylimas ir gerbiamas. Aš prisimenu, kad jis, dar būdamas vaikas, labai domėjosi karžygiais, mielai klausydavosi pasakų, kurias sekdavo vyresnieji broliai apie narsius ir drąsius vyrus. Stasys augo labai patriotiškoje dvasioje. Galbūt jam nuojauta sakė, kad jaunam teks tapti didvyriu ir aukotis dėl Tėvynės. Jis labai mėgo deklamuoti eilėraščius, vieną jis deklamuodavo labai dažnai. Jo deklamavimas visiems labai patiko. Pas vyresniuosius brolius susirinkus draugams, prašydavo: „Stasiuk, padeklamuok mums kokį eilėraštį!“. Jis dar švebeldžiuodamas sakydavo:

Juozapavičius, Eimutis ir kiti drąsuoliai,
Kad galėtų laisvi būti, gynė šalį uoliai.
Kad lietuviai nevergautų visokiems skriaudėjams,
Kad Tėvynė laisvę gautų, galvas jie padėjo.
Dieve, duok ir man jų dvasią būti vyru tvirtu,
Kad ir aš galėčiau drąsiai už Tėvynę mirti.

Tai buvo jo mėgstamiausias eilėraštis, jis deklamavo pasitempęs, įsijausdamas. Prabėgus keletui metelių, ir pats tapo partizanu. Dar būdamas ryšininku, *Žirnis* buvo įkliuvęs į enkavedistų rankas, jį išdavė kitos ryšininkės, seserys Vaičiūnaitės. Neprisimenu to kaimelio, kuriame jos gyveno, miškuose netoli Minčios. Jį tardė Salako areštinėje, į rūsį nesodino, bet laikė tamsiame kambary po laiptais. Turėjo su Vaičiūnaitėmis akistatą, jos liudijo, kad jis yra ryšininkas, ir pasakė jo slapyvardį, bet jis viską paneigė, išsigynė ir nieko neišdavė. Sugrįžo į namus gerokai apdaužytas, sutinusiomis ausimis, bizūno išmargintu kūnu, bet patenkintas, kad išsisuko. Pasakojo, kaip jį mušė, tampė už plaukų, tris paras nedavė valgyti. Sakė, kad jį saugojo tokio pat amžiaus stribukas, kuris atsinešė sumuštinių, taip pakvipo, kad ir jam norėjosi valgyti. Prišokęs atėmė sumuštinius ir suvalgė. Stribukas verkdamas nubėgo pasiskųsti viršininkui, bet brolio už tai nenubaudė.

Mano atmintyje jis visada liko vaikas. Net ir tada, kai susitikau jį šešiolikmetį partizanų būryje, tvirtai laikantį ginklą, pasitempusį. Su skaudančia širdimi žiūrėjau į jį, kaip į vos besiskleidžiantį žiedelį, kuriam reikia trupučio saulės, trupučio šilumos, kad galėtų pilnai išsiskleisti ir sužydėti visu jaunystės grožiu. Deja, šiam žiedeliui nebuvo lemta pražysti, nes Tėvynėje nebuvo nei saulės, nei šilumos, žiaurumo ir neapykantos uraganas plėšė, draskė viską, ką tik sutiko kelyje, vėjais ir pelenais paleido gražiausias Lietuvos sodybas. Taip tą vienintelį ir paskutinį kartą mačiau savo broliuką ir kitus partizanus. Tai buvo 1949 metais, prieš pat Kalėdas.

1950 metų sausio 31 dieną mane areštavo ir jau nebepaleido. Buvau apsigyvenusi Ignalinoje. Vieną dieną pas mane atvažiavo saugumietis Lūža, liepė rengtis ir važiuoti kartu su juo. Jis nebepaleido manęs iš savo akiračio, kol apsirengiau, sekiojo iš paskos. Atrodė, kad tai paskutiniai laisvi mano žingsniai. Nupirko bilietą ir iki Salako važiavom autobusu, o čia uždarė į rūsį. Prisimenu, jog buvo labai šalta žiema, rūsyje nakvoti buvo be galo šalta, aš peršalau. Rytą jau buvo paruoštas sunkvežimis. MGB viršininkas, perskaitęs prokuroro pasirašytą arešto sankciją, liepė pasirašyti, bet mano rankos buvo taip sugrubusios nuo šalčio, kad negalėjau paimti plunksnakočio. Mane vėl vežė į Zarasus, pasodino mašinos kėbule, už nugaros, įrėmę į nugarą šautuvų vamzdžius, sėdėjo du sargybiniai. Taip pasiekėm Zarasus.

Pristatė mane tardytojui Savickui, po to uždarė į tą patį rūsį, kuriame buvau prieš porą mėnesių, tik šį kartą kameroje radau ne provokatorę, bet gerai pažįstamą Stasę Ramanauskaitę iš Gatelių kaimo, Vajasiškio apylinkės. Saugumas jau žinojo, kad brolis Stasys išėjęs į partizanų būrį. Tardytojas pasakė, kad manęs nepaleis: „Neišsisuksi daugiau!“. Perskaitė kaltinamąjį straipsnį Nr. 58-la-ll – tėvynės išdavimas. Sulaukėme vakaro. Vakare liepė nusirengti viršutinius rūbus ir gultis. Vos spėjau atsigulti, pasigirdo geležinių vartų žlegėjimas ir kamerų atrakinėjimas, girdėjosi, kaip iš gretimų kamerų varė tardyti kalinius. Atėjo prie mūsų kameros ir klausia, ar čia yra kalinys, pavardė iš „B“ raidės. Atrakino kamerą ir liepė man ruoštis pas tardytoją, ragino: „Greičiau, greičiau!“. Taip ragindavo visada, kad kaliniui sukeltų daugiau baimės ir panikos.

Tardytojas Antanas Savickas paklausė mano pavardės, vardo, gimimo metų, šeimos sudėties ir jos narių likimų, kiek yra giminių, kur jie gyvena... Pradėjęs tardymo protokolą, pranešė, kad privalau atsakyti į klausimus ir sakyti tik tiesą. Pirmieji klausimai man jau šimtą kartų buvo girdėti: kada užmezgiau ryšį su „banditais“, kokios jų pavardės, slapyvardžiai ir t.t. Gavęs neigiamus atsakymus, ne tokius, kokių tikėjosi, pradėjo pykti, rėkti, grasinti: „Jeigu nenori kalbėti geruoju, mes tave prakalbinsim. Tam turime pakankamai priemonių. Daug tokių iš pradžių nenori kalbėti, bet mes visus prakalbinam,“ – grasino tardytojas Savickas. Tardęs iki 5 valandos ryto, liepė sargybiniui nuvesti mane į kamerą, o man pasakė: „Apsigalvok, kol dar nevėlu, rytoj atėjusi pasakyk tiesą...“.

Vos spėjau atsigulti, net neužmigau, o sargybinis jau daužo į kameros duris ir šaukia: „Padjom!“. Dieną gali vaikščioti arba sėdėti ir kojomis siekti žemę, jokiu būdu negalima atsiremti į sieną, apie dienos miegą negalėjo būti nė kalbos.

Tardė naktimis, neleido pailsėti, pamiegoti, tik sekmadienio naktį nekviesdavo tardyti. Tad buvo galima tik šiek tiek pailsėti. Pagrindinis kankinimas buvo nemiga. Tardytojui į talką ateidavo ir kiti, atsinešdavo bizūnus, keikdamiesi rėkė, kad užmuš, statydavo prie sienos, įremdavo į smilkinį pistoletą, stumdydami sakydavo: „Tu vis tiek pasakysi tiesą, nes mes turime areštavę banditą, kuris mums apie tave papasakojo”. Klausimų netrūko. Klausinėjo, kokie žmonės rėmė partizanus, kokius žinau ryšininkus, ar pažįstu ryšininką *Dainą*? Ar pažinojau kunigą Valentiną Šikšnių, kuris sakė labai gražius pamokslus? Tai nebuvo paprasti klausimai, tai kankinant, terorizuojant, naudojant smurtą buvo reikalaujama išduoti. Atsakinėjau trumpai, taip, kad niekas nenukentėtų. Pirmas dvi savaites tardydavo naktimis ir taip iškankino neleisdami miegoti, kad, atrodo, jau nieko nebesuvoki, negali galvoti. Skaudėjo visą kūną, atrodė, skęsti kaip į vandenį įkritęs akmuo. Eidama į tardymą, rankas turėjau laikyti ant juosmens. Tik kai sargybinis užbėgdavo pirm manęs, išlaisvindavau rankas ir visada persižegnodavau, mintyse prašydavau: „Viešpatie Jėzau Kristau, palietęs mane kryžiumi, duok jėgų jį nešti, aš viską iškentėsiu, tik neleisk man išduoti kitų, neleisk, kad kas nors per mane nukentėtų”. Kiekvieną kartą eidama į tardymą taip meldžiausi, nes labai bijojau, kad nesąmoningai galiu ką išduoti. Taip atgavusi jėgas eidavau pas tardytoją.

Zarasų saugume tardė tris mėnesius. Kurį laiką apie brolį Stasį neklausinėjo, o vėliau pagrindinis klausimas buvo: „Kur tavo jaunesnysis brolis Stasys?“. Paskutinį mėnesį klausinėjo vien tik apie brolį ir dar tris partizanus: Joną Čičelį iš Rakėnų, Albertą Vytėną ir Petrą Cicėną iš Ažvinčių. Baigėsi balandžio mėnuo, ir tardymas

dar labiau suaktyvėjo. Nuo nemigos ir prasto maisto, nuo blogo oro ir žiauraus tardymo visai nusilpo jėgos. Kaip išganymo laukiau sekmadienio, kai nekviesdavo pas tardytoją, galėdavau atsigauti, pailsėti. Vieną sekmadienio rytą atrakino kameros duris ir liepė ruoštis pas tardytoją. Mano kameros draugė S. Ramanauskaitė sako: „Gal tave paleis, kad kviečia dienos metu?“. Aš išsigandau, pamaniau, kad ką nors areštavo ir atvedė į akistatą. Įėjus tardytojas liepė sėstis (kampe prie durų buvo pritvirtinta taburetė, tai tardomųjų „sostas“), o pats vaikščiojo po kabinetą labai susinervinęs, vis patraukdamas kepurę ant kaktos, bet man kol kas nieko nesakė. Paskui paklausė: „Kada gi tu galų gale pasakysi, prisipažinsi, kada ir dėl ko tavo brolis Stasys išėjo pas banditus?“. Aš jam ir vėl atsakiau, kad nežinau, be to, netikiu, kad jis galėjo išeiti, nes yra dar labai jaunas. Tardytojas kalbėjo toliau: „Ko reikėjo tam piemeniui eiti į mišką, mes jį nušovėm“, – ir įsmeigęs akis žiūrėjo į mane. Pagalvojau, kad tai eilinė provokacija, nereikia į tai kreipti dėmesio, bet jutau, kad žodžiai „mes jį nušovėm“ kaip elektros srovė trenkė į mane, aš nesuvaldomai pradėjau virpėti. Tardytojas nustojo į mane žiūrėjęs ir pastebėjo, kaip aš reagavau. Aš dar bandžiau kojomis prisispausti prie grindų ir rankomis tvirtai įsikibau į taburetę. Maniau, kad taip nustosiu drebėjus, bet, matyt, dar labiau visa virpėjau. Tardytojas atsisėdo už stalo ir pakvietė: „Ateik, parodysiu nuotrauką!“. Rankoje laikė nuotrauką, kurioje matėsi keturi nušauti partizanai. Tardytojas laikė nykščiu pridengęs veidus, jiems virš galvų buvo pažymėti skaičiai 1, 2, 3, 4. Man darėsi silpna, akyse blykčiojo šviesos tarsi vaivorykštė, visa drebėjau, vos laikiausi ant kojų. Patraukė nykštį nuo Nr. l ir paklausė: „Ar šitą pažįsti?“ Atsakiau, kad nepažįstu. „Čia Jonas Čičelis-*Šermukšnis*“, – pasakė. Parodė Nr. 2 ir Nr. 3 pažymėtus partizanus: „Ar pažįsti?“. Irgi atsakiau, kad nepažįstu. Tada jis ėmė vardinti jų vardus, pavardes ir slapyvardžius. Nr. 2 buvo Albertas Vytėnas-*Siaubas*, o Nr. 3 – Petras Cicėnas-*Žalgiris*. Tada patraukė pirštą nuo Nr. 4 ir paklausė supykęs: „O šitą ar pažįsti?“. Nieko neatsakiau tardytojui, pamačiusi savo broliuką Stasį, suklykiau ir pradėjau verkti. Verkiau negalėdama susilaikyti, skausmo taurė jau buvo perpildyta ir liejosi per kraštus, tai buvo trečias ir paskutinis mano brolis, atidavęs patį brangiausią savo turtą – gyvybę už Lietuvos laisvę. Nuotraukoje matytas vaizdas atmintyje užsifiksavo visam gyvenimui. Ir šiandien matau juos gulinčius ant grindinio, išniekintus, pažymėtus numeriais. P. Cicėno, J. Čičelio ir A.Vytėno veidai neatpažįstamai sumaitoti, tik Stasiuko galva pasvirusi į šoną, o iš smilkinio per veidą nusidriekusi plati kraujo juosta. Jie buvo išduoti ir žuvo prie Laukstenių kaimo. Jų kūnai buvo išniekinti Ignalinos miestely, sukapoti gabalais ir sumesti į lauko tualetus. Apie tai sužinojau, jau sugrįžusi iš lagerių. Ne kartą bandėm ieškoti jų palaikų, bet nesėkmingai. Jie žuvo 1950 m. kovo 10 d., o man nuotrauką parodė baigiant bylą, balandžio pabaigoje. Kai pažiūrėjau į nuotrauką ir pradėjau verkti, tardytojas mane perspėjo, kad neverkčiau, nes triukšmauti kalėjime draudžiama. Triukšmo aš nekėliau, tik gailiai verkiau. Liepė sargybiniui mane išvesti į kamerą. Sargybinis piktai barė, kad nutilčiau, bet aš jau nieko nenorėjau girdėti.

Kameroje negalėjau nė žodžio ištarti savo draugei, man taip skaudėjo širdį, ji taip daužėsi, rodės, išlėks, trūko oro, negalėjau atsikvėpti ir vis verkiau, verkiau, verkiau. Sargybiniai nesiliovė barę ir grasino, kad pasodins į karcerį. Pakvietė kalėjimo viršininką, kad mane nubaustų, bet šis, nieko nesakydamas, ilgai į mane žiūrėjo. Paskui pakvietė kalėjimo gydytoją, suleido vaistų. Deja, vaistai nepadėjo, nė kiek

nebuvo ramiau. Aš nebuvau išprotėjusi, bet savęs nebekontroliavau, negalėjau tvardytis, toks didelis buvo skausmas, ašaros bėgo nesulaikomai. Sargybiniai be paliovos mane stebėjo, matyt, galvojo, kad galiu nusižudyti. Nusižudyti negalvojau, bet numirti norėjau, mielai būčiau sutikusi mirtį, jeigu taip būtų lemta. Didelio skausmo diena artėjo į pabaigą, akys užtino. Kameros draugė sakė, kad mano veidas buvo nusėtas raudonomis, net juodomis dėmėmis.

Vakare mane vėl pakvietė tardytojas, tai buvo jau paskutinis kartas. Kabinete buvo susirinkę gal dešimt žmonių, nežinau, kas jie, bet visi uniformuoti, daugelis iš jų buvo girti. Buvo prokuroras ir tardytojas Antanas Savickas. Prokuroras ir tardytojas kažką rašė, o išgėrusieji, pamatę mane, pradėjo tyčiotis: „Oi, kokia tu graži, kuo nusidažei veidą?“. Į jų patyčias neatsakinėjau, jie patys atsakinėjo: „Matyt, raudonaisiais burokėliais iš sriubos“. Vieni klausia: „Ko gi tu taip užsiverkusi?“, o kiti atsako: „Girdi, mes nušovėm keturis banditus, tai kol visus apraudojo, net veideliai sutino“. Jie tyčiojosi, o aš tylėjau. Prokuroras pasakė, kad mano byla baigta, bet jos neperskaitė ir nieko daugiau neklausė, tik pasakė, kad prideda dar vieną kaltinamąjį straipsnį. Aš paklausiau už ką, jis atsakė: „Už brolį“ ir perskaitė visus kaltinamuosius straipsnius: Nr.53-la- ll, Nr.58-la-10. Pasakė, kad byla bus perduota teismui. Byla jau buvo baigta, į tardymus nebekvietė, jau galėjau ir naktimis miegoti, bet širdies skausmas neleido ilsėtis. Kalėjimo gydytojas atnešdavo raminamųjų ir liepdavo prieš miegą išgerti. Po truputį pradėjau atsipeikėti ir susitaikyti su tikrove. Kai jau galėjau susikaupti maldai, pasijutau kur kas stipresnė.

Gal po savaitės mus išvežė į Utenos kalėjimą. Ten buvo didelė kamera, nemažai merginų ir moterų, jos visos irgi buvo kalinamos už ryšius su partizanais, visų bylos buvo baigtos. Jos visos buvo iš Utenos rajono ir viena kitą pažinojo. Kai mane įvedė į kamerą, jos nieko nekalbėjo, į mane žiūrėjo atsargiai, bijojo, kad nebūčiau šnipė. Aš jų irgi nekalbinau, įsitikinusios, kas tokia esu, pradėjo kalbinti ir mes susipažinom. Tai buvo Vita Puodžiūnienė iš Aknystėlių kaimo, Janina Sriubienė iš Vosyliškių k., Elytė Zarankaitė, Emilija Vengeliauskienė, Zosė Grigonytė, Genutė Vaiginytė ir kitos, kurių pavardžių jau neprisimenu.

Jos visos buvo mielos ir draugiškos, visos gaudavo iš namų maisto siuntinių. Sužinojusios, kad neturiu šeimos, tos geros moterys užjautė ir rūpinosi manimi, gavusios siuntinius, dalindavosi maistu. Čia, Utenos kalėjime, sustiprėjau ir atgavau jėgas. Mes visos susidraugavom ir bijojom, kad neišskirtų, kai veš į kalėjimus. Taip jau atsitiko, kad mano geriausia draugė Vita Puodžiūnienė su manimi visą laiką buvo lageriuose. Janina Sriubienė ir Vita Puodžiūnienė buvo kalinamos pagal tą pačią bylą, nes Sriubienės namuose buvo bunkeris, o Vita Puodžiūnienė buvo ryšininkė. Janina Sriubienė pasakojo, kad pas juos atėjo trys partizanai ir prašė leisti išsikasti bunkerį, kad galėtų slapstytis. „Mes pasitarėm su vyru ir leidom. Naktimis kasė bunkerį po krosnim, kasti padėjo ir vyras Antanas Sriubas. Labai gerai įrengė ir paslėpė bunkerį, jame apsigyveno trys partizanai: vadas Jonas Bertašius-*Saulius*, Vincas Laucius-*Kirvis* ir Antanas Zabulionis-*Plienas*. Gyveno jie bunkeryje, bet, jeigu aplink būdavo ramu, nesiautėjo kariuomenė ir stribai, sėdėdavo kambaryje. Mes iškūrendavom pirtį, jie naktimis eidavo praustis. Kartais naktį išeidavo pas kitus partizanus. Atrodė, kad viskas gerai, jie ruošėsi žiemoti, buvo 1949 – 1950 metų žiema. Vieną sekmadienį partizanai kambaryje valgė pietus, o mes nepastebėjom, kaip atėjo dvi kaimynės – Vita Puodžiūnienė ir Zosė Girniūtė. Jas pamatę, partizanai sutriko,

mes irgi jautėmės nepatogiai. Nors jos buvo geros kaimynės, bet visiškai pasitikėti būtų naivu, geriausia, kad niekas nieko nežinotų. Partizanai pakvietė jas prie stalo ir paprašė jas būti ryšininkėmis. Abi sutiko padėti partizanams. Priėmus priesaiką, jos gavo slapyvardžius: mokytoja Zosė Girniūtė gavo *Nendrės* slapyvardį, o Vita Puodžiūnienė – *Varnos*. Partizanai liepė apie tai niekam neprasitarti, net namiškiams. *Nendrė* ir *Varna* dažnai ateidavo ir vykdė partizanų užduotis. Partizanas *Saulius* pamilo *Nendrę* ir nutarė susituokti bažnyčioje. Ruošėmės vestuvėms. Išleidę jaunuosius į Leliūnų bažnyčią, pynėm vainikus, papuošėm bunkerio angą, sutikom juos su duona ir druska kaip vyrą ir žmoną. Nuo šiol bunkeryje apsigyveno keturi partizanai: *Saulius, Nendrė, Kirvis* ir *Plienas*. Aš planavau taip: jeigu *Nendrė* lauksis kūdikio, kadangi mudu su vyru neturim vaikų, aš pradėčiau rengtis taip, kad atrodyčiau besilaukianti, o „pagimdžiusi" auginčiau vaikelį, taip nebūtų įtarimo. Mes pamilom partizanus, mums buvo smagu, atrodė, kad esam viena šeima, apie pavojus net negalvojom arba nenorėjom galvoti. Tačiau kartais man pasirodydavo, lyg nuo namų nutolsta kažkoks tamsus šešėlis, pamanydavau, kad pasivaideno. 1950 04 05 anksti rytą kariuomenė apsupo mūsų sodybą. Mano vyras klojime darbavosi, o kareiviai ir stribai, apsupę namus, viduje darė kratą. „Pas jus yra bunkeris. Tą patį sako ir jūsų vyras". Nuėję kalbėjo tą patį vyrui. Tokia buvo enkavedistų taktika norint išprovokuoti, bet mes su vyru neprisipažinom, gynėmės. Krata buvo labai nuosekli, visur išbadė durtuvais. Jie žinojo, kad bunkeris tikrai yra, todėl taip kruopščiai ieškojo. Jau atrodė, kad neras. Visur ieškojo, nes bunkerio anga buvo labai gerai užmaskuota po krosnimi. Vėl iš naujo pradėjo ieškoti, badyti durtuvais. Dabar pataikė į bunkerio angos akmenį ir pagal garsą suprato, kad atrado. Išvarė mane į kiemą ir padegė namus. Bunkeryje pasigirdo du šūviai. Apsupę sodybą, kareiviai iš visų pusių šaudė į degančius namus, kulkos zvimbė pro mane. Aš taip norėjau, kad mane nušautų, vis pasisukdavau tai į vieną, tai į kitą pusę, kur buvo daugiausia šaudoma. Viena kulka nudrėskė nosį, antra lietė megztuko rankovę, bet likau gyva. Dviem šūviais bunkeryje nusišovė *Saulius* ir *Nendrė*, o *Plienas* ir *Kirvis* bandė bėgti. Išbėgo į kiemą ir iš karto buvo nušauti, tuoj pat išrengti ir paguldyti vienais apatiniais. Sudegus namui, iš bunkerio buvo ištraukti *Sauliaus* ir jo žmonos kūnai, rasti dar nespėję sudegti archyviniai dokumentai. Tuose dokumentuose čekistai iššifravo ryšininkių Vitos Puodžiūnienės ir Zosės Girniūtės pavardes".

J. Sriubienė pasakojo, kad bunkerį bus išdavęs jų kaimynas Beivydas, tą patį kartojo ir Vita Puodžiūnienė. Žuvusiųjų kūnai buvo išniekinti Utenoje, o šeimininkus ir ryšininkus areštavo. Vita Puodžiūnienė pasakojo, kad kiekvieną vakarą ją vesdavo prie gatvėje gulinčių partizanų ir liepdavo juos nuprausti, mat kasdien juos apipildavo srutomis. Taip tyčiojosi, kol kūnus užkasė.

Utenos kalėjime teko būti du mėnesius, kalėjimas buvo pilnas žmonių. Mus varydavo pasivaikščioti į kalėjimo kiemo mūrinį gardą, ten vaikščiojom ratu apie 15 minučių. Kai mus išvesdavo, kamerų langus atidarydavo vėdinti. Iš kaimyninių kamerų vyrai, eidami pasivaikščioti, įmetė pro langą į kamerą Morzės abėcėlę su paaiškinimu, kaip reikia ja naudotis. Mes ją greitai išstudijavome ir taip susipažinome su kaimyninių kamerų gyventojais, sužinojome vardus ir pavardes, kiek jų yra. Uteniškės moterys rado daug pažįstamų. Iš Utenos pervežė į Panevėžio kalėjimą, čia buvom irgi du mėnesius, rudeniop išvežė į Lukiškių kalėjimą Vilniuje. Po kratos nuvarė į antrą aukštą, į aštuonių vietų kamerą su dviaukščiais mediniais gultais.

Kameroje buvom septynios. Režimo taisyklės kaip ir visuose kalėjimuose: draudžiama naudotis „morze“, garsiai kalbėtis, dieną miegoti ir t. t., žodžiu, viskas draudžiama. Maistas visur vienodai prastas. Leidžiama gauti iš namų siuntinius. Jie buvo didelė parama ne tik tiems, kurie gaudavo, bet ir kitiems, nes kaliniai viską dalindavosi. Aš niekada negaudavau siuntinių, bet gaudavo mano draugės, ačiū Dievui ir joms – aš galėjau išgyventi. Kalėjimo kameros buvo sausakimšos, atrodė, kad Lukiškių kalėjime sėdi visa Lietuva, tai buvo pragariškas žmonių kankinimas. Lietuvos istorijoje nėra buvę tokio genocido. Kokio tik siaubo neteko patirti šiame kalėjime. Vieną kartą atsidarė mūsų kameros durys, su neštuvais įnešė jauną moterį. Numetė ant grindų ir užtrenkė duris. Mes žiūrim ir nesuprantam, kodėl ji sėdi ant grindų ir nesikelia. Tik tardymo metu galima buvo pamatyti tokį vaizdą. Tad kas gi jai atsitiko? Pradėjom kalbinti, o ji pravirko, sako: „Aš negaliu vaikščioti, neturiu kojų“. Mes ją užkėlėm ant žemutinių gultų, o ji verkdama ėmė kalbėti: „Mielos mergaitės, neduok Dieve, patekti pas tardytoją žydą. Štai ką jis padarė su manim...“ – ir parodė savo kojas. Mes nedrįsom jos klausinėti, nenorėjom skaudinti, bet ji pati pradėjo pasakoti: „Baigiau medicinos mokslus, pradėjau dirbti gydytoja, ištekėjau, vyras buvo inžinierius, vaikų dar neturėjom. Kartą buvau pakviesta į kaimą pas gimdyvę priimti naujagimį. Nuvažiavusi ir viską sutvarkiusi grįžau atgal. Bet kažkas neteisingai apskundė mane, neva buvau nuvažiavusi pas sužeistą partizaną ir jam suteikiau pagalbą. Mane areštavo. Tardytojas žydas manęs paklausė: „Kokiam banditui tu suteikei pagalbą?“. Aiškinau, kad buvau pas gimdyvę, bet žydas nenorėjo nė girdėti, pačiupęs už kasų, partrenkė ant grindų. Su dratiniu bizūnu kapojo, labiausiai per kojų sulenkimus, kelius. Kai liepė atsistoti, negalėjau – nejaučiau kojų. Manė, kad apsimetinėju, tyčia nesikeliu. Paskui abu su sargybiniu nutvėrė už kasų ir nutempė į kamerą, vėliau jau į tardymą nešiodavo neštuvais“. Bijau suklysti, bet man atrodo, kad jos vardas buvo Birutė. Nei jos pavardės, nei iš kur, nei kur ją tardė – neprisimenu. Mūsų kameroje ji buvo tik vieną parą, tačiau visam gyvenimui išliko skausmingai žiaurus vaizdas... Dar ir dabar regiu, kaip ją įnešė į kamerą. Ji mums pasakė: „Jūs, mergaitės, esate jaunos ir sveikos, Dievas duos, iškentėsit ir sugrįšit, turėkit viltį, o mane nuteisę išveš į Sibirą, į invalidų namus, iš kurių niekada nebegrįšiu. Argi jie gali išleisti mane į laisvę tokią suluošintą?“. Vieną naktį į mūsų kamerą atėjo dvi prižiūrėtojos daryti kratos, įsakė visoms keltis ir lipti nuo gultų. Mes atsikėlėm, o Birutė nesikelia. Prižiūrėtojos, priėjusios prie jos, piktai įsakė keltis. Vargšė atsisėdo, ištraukė iš po savęs „skudurines“ kojas ir parodė joms. Moterys išsigando, sužiuro viena į kitą ir paklausė Birutės: „Kas tai? Gal tardytojas taip sužalojo? Už ką?“. Birutė papasakojo, kaip ją nekaltą įskundė, o tardytojas tokiais metodais vertė pripažinti „kaltę“. Prižiūrėtojos sakė: „Kodėl tu leidai save taip suluošinti? Nors ir nekalta buvai, reikėjo prisipažinti, kad išvengtum tokių pasekmių“. Tos moterys kalbėjo nuoširdžiai, su užuojauta ir, nebedariusios kratos, išėjo iš kameros. Apie tolimesnį Birutės likimą nieko nežinau.

Kol dar yra gyvi liudininkai, gal pavyks Lietuvos istorikams įvardinti tikruosius nusikaltėlius. O jų be galo daug, Birutės tragedija ne vienintelė, tūkstančiai suluošintų likimų. Gretimose kamerose buvo du išprotėję kunigai, jie giedodavo lotyniškas giesmes. Buvo girdėti jų šūkaliojimai: tai verkia, tai dainuoja, tai gieda. Neteko sužinoti nei jų pavardžių, nei iš kur jie.

Vieną vakarą pastukseno gretimos kameros kaimynai ir pranešė, kad šią naktį veš šaudyti mirtininkus. Mirtininkų kameros buvo pirmame aukšte. Žinia mus la-

bai sukrėtė, negalėjom valgyti vakarienės, su nerimu klausėmės, negalėjom užmigti. Naktį kieme pasigirdo mašinų ūžesys, koridoriuose girdėjosi sujudimas, kažkas bėgiojo, trankėsi, matyt, sargybiniai ruošėsi. Labai norėjosi pamatyti pasmerktuosius brolius, bet rizikinga buvo žiūrėti, visur sargybiniai, kamerose dieną ir naktį švietė lemputės. Pasaugojom, kai sargybinis nuėjo toliau nuo mūsų durų, tada viena atsistojo ant kitos pečių (nes langas buvo aukštai) ir pamatė, kas vyksta. Kareiviai su vilkšuniais stovėjo iš vienos ir iš kitos pusės, išvedė vorą kalinių, surakintų vienas su kitu. Vyrai ėjo ramiai, be triukšmo. Sunkvežimis jau laukė paruoštas. Pasmerktieji ėjo tarp sargybinių ir buvo laipinami į mašiną... Sudie laisve! Sudie, Tėvyne! Sudie, gyvenime! Tai buvo skausmo ir gedulo naktis. Tyliai meldėmės ir verkėm. Niekas nemiegojo ir kaimyninėse kamerose.

Naktį labai girdisi stuksenimai į sieną, tad ilgesni pokalbiai pavojingi. Jeigu sargybiniai išgirstų, įmestų į karcerį. Koks bebūtų griežtas kalėjimo režimas, bet mes vis tiek daug ką sužinodavom Morzės abėcėle arba per „žirgelius“ (taip buvo vadinami laiškeliai, atsiųsti iš aukščiau esančių kamerų, pririšami prie siūlo ir nuleidžiami iki lango). Jeigu nebūdavo skiautelės popieriaus, rašydavom ant baltos medžiagos gabalėlio, jeigu neturėdavom pieštuko, tai pasidarydavom „rašalo“ iš sudegusios duonos plutos. Gavom „žirgelį“ iš trečio aukšto, pasirodo, ten buvo Zosės Grigonytės brolis. Jis prašė atsiliepti, ieškojo pažįstamų, o pas mus buvo jo sesuo. Į viršų „žirgelio“ nepasiųsi. Reikia atsiliepti „morze“. Mūsų kameroje aš geriausiai mokėjau „morzę“, greitai susikalbėdavau. Stuksenti žodžius ne taip sudėtinga, priimti kur kas sunkiau. Zosė Grigonytė paprašė, kad pasikalbėčiau su jos broliu. Atrodė, kad sargybinio nėra arti, ji užstojo duris su stebėjimo akute, aš pradėjau stuksenti. Vos tik pradėjau kalbėti su jos broliu, atsidarė kameros langelis ir sargybinis pakvietė mane. Paklausė pavardės, surašė raportą ir rytojaus dieną nuvedė trims paroms į karcerį. Taip per savo „gabumus“ patekau į karcerį.

Karceris – patalpa rūsyje, labai drėgna, šalta. Šiltesnius drabužius liepė nusirengti. Pirmą parą valgyti visai nedavė, tik puodelį virinto vandens, trečią parą davė sriubos. Miegoti varydavo 24 valandą. Atneša porą lentų, numeta ant betoninių grindų, nei apsikloti, nei pasikloti neduoda. Tokios karcerio sąlygos. Paskui vėl sugrąžino į tą pačią kamerą. Daugiau nerizikavau ir nekalbėjau „morze“, nes antrą kartą buvo baudžiama septyniomis, o trečią kartą – penkiolika parų. Nors ir labai rūpėjo sužinoti daugiau naujienų, tylėjau.

Kameroje ant sienų buvo įrėžti vardai, pavardės, kiek metų nuteisti, kada išvežami iš kalėjimo į lagerius. Buvo parašytos ir išdavikų pavardės. Daugiausia prirašinėta vyriškų pavardžių. Prieš išvažiuodamos ir mes įrėžėm savo vardus ir pavardes.

Lapkričio pabaigoje į kamerą atnešė teismo nuosprendį. Atidarė langelį, pro kurį paduoda maistą, pašaukė ir perskaitė, kokiais straipsniais ir punktais esu kaltinama: 58-ll ir 58-1-10. Maskvos ypatingasis pasitarimas („osoboje soviesčianije“) nuteisė mane 10 metų lagerio ir 5 metus tremties. Bausmę turėsiu atlikti bendrojo režimo pataisos darbų kolonijoje. Perskaitė – ir visas teismas, trukęs penkias minutes. Tą dieną nuosprendžius perskaitė ir kitoms likimo draugėms. Dabar jau galėjome ruoštis kelionei į „plačiąją tėvynę“. Kalbėjom, spėliojom, kur pateksim. Nerimavom, kad mūsų neišskirtų, norėjom kartu važiuoti į lagerį, nes buvom labai susigyvenusios. Tikėjom, kad sugrįšim į jau laisvą Tėvynę. Kartais apnikdavo slegiančios abejonės. Vienas Dievas težino, ar mums leis kada sugrįžti. Nerimastingai laukėm dienos,

kada turėsim palikti Lietuvą. Mes kasdien daug melsdavomės, visos kalbėdavome rožančių. Rožančius pasidarydavome iš duonos, per kratas atimdavo, bet mes ir vėl pasidarydavome. Čia kaip reta kur kitur galėjai susikaupti maldai.

Atėjo ta diena... Prižiūrėtojas perskaitė sąrašą, liepė pasiruošti. Koridoriuje kilo šurmulys, tranksėjo kamerų durų. Mus išvarė į koridorių, po to įvedė į kamerą ir kruopščiai iškratė. Po kratos, šaukdami „greičiau greičiau“, ragino susidėti daiktus ir išvarė į kalėjimo kiemą. Iš visų kamerų varė ir varė moteris ir vyrus, liepė susėsti ratu ant savo daiktų, aplinkui stovėjo kareiviai su vilkšuniais. Suskaičiavo, patikrino pagal bylas ir išvarė į geležinkelio stotį. Čia jau laukė gyvuliniai vagonai su triaukščiais gultais ir grotuotomis durimis. Mūsų buvo labai didelis būrys, buvo vyresnio amžiaus ir suluošintų žmonių, kuriuos kartas nuo karto paragindavo vilkšuniais. Kareiviai vis šaukė: „Greičiau! Greičiau!“. Kai lipom į vagonus, vėl suskaičiavo. Gultai buvo labai arti vienas kito, mes, jaunesnės, užlipom į trečią aukštą, vyresnėms palikome apatinius gultus. Kareiviai bėgiojo, pyškėjo, kažką kalė, kol pagaliau paruošė mus kelionei. Uždarė grotas, užtrenkė duris, dabar jau laukėm, kada atvažiuos garvežys mūsų išgabenti. Naktį girdėjome, kad vagonai jau prikabinėjami prie garvežio, ir jautėme – tuoj tuoj iškeliausime į nežinią. Prieš pradėdamas važiuoti garvežys klaikiai suriaumojo ir sunkiai pūškuodamas pajudino visą ešeloną.

Vagone tvyrojo klaiki tyla, kiekviena iš mūsų šį momentą išgyvenom labai skausmingai. Tariau sau tyliai: „Sudie, mano brangieji broleliai... Jūs paliekat ilsėtis Tėvynėje, už jos laisvę paaukoję save. Kur bebūtumėt užkasti – visur šventa gimtoji Lietuvos žemelė. Tik ar suras kas jūsų kapus, kas apraudos skausmo ašaromis?..

Jūs likot užmiesčio grioviuose,
Kur nėr kapų žymės,
Kur skundžias, verkia, šėlsta vėjai –
Tik jų daina graudi aidės”.

Įsismaginęs traukinys vis greičiau lėkė į Rytus, veždamas beteisius vergus, apkaltintus be kaltės. Visi turėjom „kraitį“: tie, kuriuos teisė Karo Tribunolas, gavo po 25-erius metus, Maskvos ypatingojo pasitarimo teisti gavom po 10 metų. Dabar važiuojam „atlikti atgailą“ už „tarybinės tėvynės išdavimą“. Tai mums dažnai primindavo budeliai. Kuo greičiau artinomės prie Golgotos, tuo labiau tolome nuo Tėvynės, širdį griaužė laisvės ilgesys, kurį šiandien išreikšti galėčiau tik poeto žodžiais:

Toli siaučia tėviškės girios ir lankos.
Ir laimė, ir džiaugsmas toli pasiliko,
Tik tvankūs vagonai riedėdami trankos
Į plačią tėvynę raudono grobiko.

Vagonuose buvo labai tvanku, nebuvo jokios ventiliacijos, traukinys sustodavo retai. Kai traukinys sustodavo, galėdavom įkvėpti gurkšnelį oro. Kelionei gavome maisto davinį: silkės, truputį cukraus, truputį duonos. Kalėjimo maistas buvo labai prastas, ir to labai nedaug duodavo. Silkės niekada negaudavom, tad dabar su didžiuliu apetitu ją valgėm, deja, nepagalvojom, kad neturėsim ko gerti. Vandens nedavė. Prašėm kareivių, maldavom, kad duotų vandens, o šie atsakydavo: „Nepoloženo!“ – vanduo jums nepriklauso. Moterys pradėjo alpti iš troškulio. Atėjęs viršininkas piktai paklausė: „Ko triukšmaujate?“. Parodėme nualpusias moteris, saky-

damos, kad jos miršta iš troškulio, vandens niekas neduoda. Viršininkui paliepus, kareiviai atnešė vandens, šalto su ledais. Pakilo temperatūra, labai skaudėjo gerklę. Susirgau angina, kuri mane kankino kelionėje ir lageryje. Privažiavom paskirstymo punktą. Čia mus išlaipino ir patalpino į specialų kalėjimą, kur buvo formuojami etapai, skirstoma, kuria kryptimi bus vežami nuteistieji. Mus vežė į Taišetą, kitus – į Vorkutos, Mordovijos lagerius. Po savaitės ar daugiau vėl turėjom judėti į priekį – iki kito persiuntimo punkto. Gerai neprisimenu, kaip vadinosi tie persiuntimo punktai, bet kaip pakeleiviams mums teko pabuvoti Kuibyševe, Sverdlovske, Čeliabinske, Novosibirske. Paskutinė stotis – tai mūsų lageris Kolona 027.

Mūsų ešelonas riedėjo per taigą, čia buvo daugybė lagerių vienoje ir kitoje geležinkelio pusėje – kas kilometras lageris. Naktį traukinys sustojo, mums liepė išlipti. Mus apsupo kareivių būrys ir varė į netoliese esantį lagerio punktą – tai Angarsko lageris Kolona 027. Sniego buvo labai daug, mes klimpom ligi juosmens, o kareiviai vis ragino: „Skorej! Skorej! (Greičiau! Greičiau!)". Pūtė labai stiprus vėjas, sniegas kapojo veidus. Kai kurios iš mūsų ėjo atgręžusios veidus atgal, tai kareiviai įspėjo: „Nežiūrėkit ton pusėn, iš kurios atvažiavot! Jūs niekada nebegrįšit... Čia bus jūsų namai ir jūsų kapai...". Nuvedė į pirtį. Buvo Kūčių vakaras – 1950 12 24. Rytą suskirstė į brigadas. Atėjo brigadininkė su sąrašu, šaukė pavardėmis į savo brigadą. Ji taip pat buvo kalinė iš Baltarusijos – Ana Iljenkova. Supažindino su gyvenimo sąlygomis, kokį darbą turėsime dirbti, kokios taisyklės. Tai buvo specialaus režimo lageris. Gavom aprangą: šimtasiūlę ir veltinius ant vienos kojos. Kai kurioms teko poriniai veltiniai, o man abu kairei kojai. Išdavė numerius, kuriuos turėjom prisisiūti ant šimtasiūlės nugaros. Mano numeris AE-715. Tapome numeriais. Laiškus buvo galima rašyti tik du kartus per metus ir tik rusų kalba. Barakai, kuriuose gyvenome, buvo dideli, languose grotos, nakčiai užrakindavo duris. Čia gyveno apie tūkstantis moterų, visos politinės kalinės, įvairių tautybių, daugiausia – ukrainiečių.

Suformavę brigadas, paskirstė į darbus. Mūsų brigadą paskyrė skaldyti žėrutį. Kelios brigados buvo statybininkių, kurios ėjo į taigą pasiruošti statybinės medžiagos. Jos remontuodavo senus barakus ir statydavo naujus. Iš pradžių gal kokias tris dienas mes turėjom parnešti iš miško malkų kareivinėms apšildyti, sakė, kad mes turim atsidėkoti kareiviams už tai, kad jie mus saugo. Tokios buvo eilinės patyčios. Miškas gal už penkių kilometrų, iš jo turėdavom parnešti rąstus. Sniego daug, kelio nėra, taip ir klampodavom su rąstu ant pečių. Buvo labai sunku, bet ką darysi – turėjom išpirkti savo „kaltę" sąžiningu darbu. Aprūpinę kareivines malkomis, turėjom eiti į cechą skaldyti žėrutį.

Žėručio cechas buvo aptvertas vielų tvora. Didelės patalpos, sustatyti stalai, prie kiekvieno stalo sėdėdavom po aštuonias. Mūsų stalas buvo lietuviškas. Iš visų mano kalėjimo draugių čia atvažiavom keturios ir dirbom vienoje brigadoje prie vieno stalo: Emilija Vengeliauskienė, Elytė Zarankaitė, Vita Puodžiūnienė ir aš – Ona Butrimaitė. Žėrutis – tai tokios kristalų plokštelės, kurias reikėjo su peiliais skaldyti ant stiklo į popieriaus storumo lapelius. Nors žėrutis buvo prastos kokybės, bet iš mūsų reikalavo, kad padarytume kuo didesnius lapelius, be broko. Norma buvo 400 gramų, kad gautume visą maisto davinį. Maistas buvo prastas ir jo gaudavom mažai. Neįvykdžius normos, dar mažiau gaudavom maisto. Žėrutis buvo naudojamas karo reikmėms, lakūnų akiniams ir kitiems reikalams. Jo dulkės labai pavojingos plau-

čiams. Daugelis iš mūsų susirgo tuberkulioze. Dulkės tiesiog prilimpa prie kvėpavimo takų, labai sunku atsikosėti. Dirbom po dešimt valandų dviem pamainomis, vieną savaitę dieną, kitą – naktį. Pamainai pasibaigus, cechą iššluodavo invalidės senutės, toks buvo jų darbas. Šluodamos sukeldavo dulkes, į dulkėtas patalpas ateidavo dirbti kita pamaina. Tokiomis sąlygomis išdirbau penkerius metus. Mūsų cecho viršininkas buvo Ivan Ivanovič – laisvas, ne kalinys, o brigadininkas buvo kalinys. Viršininkas labai nenorėjo, kad mus išvežtų į kitus lagerius. Buvo įprasta kalinius vežioti iš vienos vietos į kitą. Tuo tarpu mes labai norėjom, kad mus iš čia išvežtų. Kaitalioti darbininkus būtų labai nuostolinga, nes žėrutį skaldyti buvo sunku, labai sudėtinga. Iš pradžių reikėjo mokytis, tik vėliau ėmė skirti normas.

Lageryje daug buvo ir rusų. Viena senutė rusė buvo 85 metų amžiaus, nuteista pagal 58a straipsnio 8-tą punktą. Aštuntas punktas – įvykdytas teroras, senutė nuteista 25 metams. Ji buvo invalidė, vardu Polia. „Teta Polia, kokį terorą esat padariusi, kad taip griežtai jus nuteisė?“ – klausėm jos. Ji atsakė: „Žinote, mergaitės, aš buvau senelių namuose, karo metu mums nedavė valgyt. Daug senelių mirė badu, o aš pasakiau: kad tas Stalinas nudvėstų. Už šituos žodžius mane ir areštavo, kaip pasikėsinusią į Stalino gyvybę“. Kita moteris buvo nuteista 10 metų, kad pirko skarelę, parvežtą iš Vokietijos, ir pagyrė, kad skarelė labai graži. Dauguma buvusios fronte, kovojusios prieš vokiečius ir patekusios į nelaisvę, vadinamos „Katiušos“. Už tai, kad jos išliko gyvos, visas nuteisė ir sugrūdo į lagerius.

Vyrų lageriuose sėdėjo nuteisti rusai generolai, kurie kovojo fronte ir užėmė Berlyną. Tai generolai Lebedevas ir Kuznecovas. Daug buvo nuteistų už religinius įsitikinimus. Mūsų lageriuose buvo vienuolės iš Moldavijos, jos neidavo į darbą. Nežinau, kokiai religijai jos priklausė, jos taip sakė: „Mes neturim tarnauti piktajai dvasiai, to neleidžia mūsų tikėjimas“. Bedievius viršininkus jos vadino piktosiomis dvasiomis ir velniais. Lagerio administracija tas vienuoles kalbino gražiuoju, kad dirbtų, baudė karceriu, jos vis tiek nepakluso. Vieną pavasario rytą kalinės buvo siunčiamos už zonos sodinti bulvių lagerio viršininkams. Į sunkvežimio kėbulą sumetė ir vienuoles, nes jos pačios nėjo. Tarp kitų kalinių kelios vienuolės išvažiavo į daržą. Po darbo parvežė kalines ir dvi nušautas vienuoles. Mums sakė, kad jos bandė pabėgti, bet tai akivaizdus melas. Mūsų kolonijoj vienuolių buvo apie dešimt. Toms, kurios buvo neišvežtos į daržą, uždėjo antrankius, sustatė prie valgyklos ir zonos kampuose, surakino rankas, kad negalėtų nuo vabzdžių apsiginti. Kitos dienos rytą jas išvežė iš mūsų kolonijos. Tikriausiai sušaudė, nes vienuoles ir iš kaimyninių lagerių vežė sušaudyti.

O mes ir toliau gyvenom pilkoj zonoj pilką gyvenimą – čia nebuvo nė vieno medelio, nė vienos gėlytės, net žolę liepdavo suarti, kad visur būtų pilka. Po darbo vos spėdavom pavalgyti, labai norėjosi pakvėpuoti grynu oru, išspjaudyti dulkes, bet, žiūrėk, jau dešimta valanda vakaro, liepia eiti į barakus ir užrakina. Mes, lietuvaitės, kurios dirbome prie vieno stalo, gulėjom greta, buvom lyg viena šeima. Elytė Zarankaitė, Emilija Vengeliauskienė, Vita Puodžiūnienė – visos trys uteniškės, Jadvyga Bytaitė iš Žemaitijos, Janina Budreikaitė iš Vyžuonų, Elvyra Tugaudytė iš Radviliškio rajono, Joana Dijokaitė iš Šiaulių rajono. Kartu švęsdavom Kalėdas, Velykas, Vasario 16-ąją. Bene skausmingiausia buvo Kūčių vakarienė. Prisiminusios artimuosius pasimeldusios už gyvus ir mirusius, nubraukdavom ašaras ir valgydavom kuklią Kūčių vakarienę.

Kaimyniniame invalidų barake gyveno Stefanija Ladygienė, Lietuvos kariuomenės generolo Ladygos žmona. Tai buvo iškili asmenybė, didelė patriotė. Ji ateidavo pas mus, čia buvo daugiau lietuvaičių. Sukviesdavo mus į būrį ir pasakodavo prisiminimus iš savo praeities, pasakodavo, kaip kūrėsi Lietuvos kariuomenė 1918 metais. Kaliniams buvo leidžiama skaityti knygas iš vietinės bibliotekos, bet mes nemokėjom rusų kalbos, be to, ir laiko nebuvo. S. Ladygienė gerai mokėjo rusiškai skaityti ir rašyti, būdama invalidė, nedirbo. Kelios invalidės prižiūrėdavo mūsų barakus. Kai mes išeidavom į darbą, išplaudavo grindis, pakurdavo krosnį. Viršininkams leidus, Stefanija Ladygienė ateidavo pas mus į cechą ir visoms garsiai skaitydavo. Knygos buvo labai įdomios – Levo Tolstojaus „Prisikėlimas“ ir „Ana Karenina“. Mes dirbom, o ji skaitė, labai jos laukdavom, pamačiusios ateinančią, sakydavom: „Ateina Ana Karenina“. Žinoma, skaitė rusiškai, bet mes supratom.

Zonoje kaliniams būdavo leidžiama koncertuoti, čia buvo daug teatro žvaigždžių, šokėjų, dainininkų. Kartais rengdavo koncertus, suorganizavo chorą, dainuodavo solistės. Lietuvė mokytoja Aliejūnienė subūrė šokių būrelį ir jam vadovavo – lietuvaitės šoko tautinius šokius. Koncertai labai patiko lagerio viršininkams ir visiems prižiūrėtojams, ateidavo pažiūrėt visi, kurie turėjo leidimus patekti į zoną. Muzikantė buvo Lilija Semionova. Jos tėvas, buvęs baltagvardiečių generolas, per revoliuciją kovojo prieš raudonuosius, o kai laimėjo bolševikai, pasitraukė į Kiniją. Lilija Semionova papasakojo apie tragišką tėvo ir visos šeimos likimą. Lilija buvo nepaprasto grožio mergaitė, tikra gražuolė, Dievo apdovanota grožiu, idealia figūra, talentu, tik laimės pašykštėta. Lilija pasakojo, kad jos tėvas, norėdamas išvengti žiauraus bolševikų atpildo, pasitraukė į Kiniją. Vedė, susilaukė trijų vaikų: dviejų dukterų – Lilijos ir Tatjanos ir vieno sūnaus. „Tėvas mums niekada nepasakojo apie save ir nesakė, kad jis rusas, šeimoje mes kalbėjome angliškai. Brolis vedė, sesuo Tatjana ištekėjo ir laukėsi kūdikio. Aš buvau jauniausioji, g. l929 m., tėvų numylėtinė. Atvažiavo iš Maskvos čekistai, padarė kratą, areštavo mano tėvelį. Tėvelis prašė, kad neliestų šeimos, nes nekalta nei žmona, nei vaikai. Jie pažadėjo, kad mūsų nelies. Bet bolševikai nebūtų bolševikai, jeigu nemeluotų. Po kelių dienų vėl atvažiavo, šį sykį jau mūsų areštuoti. Vėl darė kratą, liepė mums visiems ruoštis į kelionę. Mamą ištiko širdies smūgis, ji mirė vietoje, brolienė spėjo nusinuodyti. Mus areštavo ir išgabeno į Maskvos kalėjimą. Raudonojoj aikštėj pakorė mūsų tėvelį, pakabino žemyn galva, taip jis kabojo tris paras. Mus, vaikus, atvedė iš kalėjimo ir parodė, kaip žiauriai susidorojo su tėveliu. Mes pradėjom klykti, norėjom atsisveikinti su mirusiuoju, bet artyn neprileido. Mūsų tardytojai buvo labai žiaurūs, niršo, kad nemokam rusiškai, tardė per vertėją. Nuteisė visus po 25 metus lagerio ir po 5 metus be teisių. Atvežė į Taišeto lagerius, Tatjaną uždarė į koloniją, ten ji pagimdė sūnelį, kurį čekistai atėmė ir atidavė į vaikų namus, o Tatjaną perkėlė į kitą lagerį...“. Lilija turėjo širdies ligą, skundėsi skrandžio skausmais, ji gaudavo maistą pagal ligoninės nustatytą dietą, todėl ir galėjo išgyventi. Generolą Semionovą bolševikams išdavė Kinijos vyriausybė. Tuo metu tarp Rusijos ir Kinijos buvo draugiški santykiai... O žavioji Lilija skaldė žėrutį.

Kartą į mūsų lagerį iš Maskvos atvažiavo komisija ir klausinėjo, gal turim kokių skundų, pageidavimų? Jei kurios bandė ko nors prašyti, nenorėjo net klausyt, akivaizdu, kad atvažiavo ne dėl to. Pareigūnų žvilgsniai buvo nukreipti į Liliją, negalėjo nuo jos atitraukti akių, ji žavėjo vyrus. Ji atsistojo ir paprašė, kad leistų gyventi kartu

su seserimi Tatjana, kad atvežtų ją čia. Nors buvo griežtai uždrausta gyventi su šeimos nariais, bet Lilijai padarė išimtį – netrukus seserys buvo kartu.

Sulaukusios birželio mėnesio, puolėme rašyti laiškus, norisi parašyti savo ranka, kad namiškiai žinotų, kad esame gyvos. Pirmą laišką rašiau rusiškai, buvau jau pramokusi. Ko nežinojau, paklausdavau moterų. Parašiau taip, kad cenzūra praleido. Išsiunčiau laišką mamai į tremtį, į Krasnojarsko kraštą, ir nekantriai laukiau atsakymo. Laukimas ir nežinia yra didelė kančia. Kartą atėjo pašto viršininkas su laiškais, skaito pavardes ir atiduoda laiškus, mano širdis net apmirė iš jaudulio. Gavau mamos laiškelį, skaitau ir netikiu – dar ir nuotrauka įdėta, mama rašė rusiškai, nes ji dvi klases buvo baigusi prie caro Nikolajaus.

Mama buvo ištremta į Krasnojarsko kraštą, Šitkino rajoną, nelabai toli nuo Taišeto lagerių, kelionė truko vieną parą. Po poros metų mama sugalvojo atvažiuoti pas mane į pasimatymą, bet manęs apie tai neįspėjo. Kartą atėjusi į baraką prižiūrėtoja pasakė, kad yra atvažiavusi mano mama. Labai išgyvenau, nes žinojau, kad mūsų lageryje pasimatymai draudžiami. Gaila vargšės mamos. Mūsų viršininkas Ivanas Ivanovičius atėjo į cechą ir garsiai, kad kitos girdėtų, pasakė, jog yra atvažiavusi Butrimaitės motina į pasimatymą. „Nors pasimatymai draudžiami, bet ji gerai dirba, neturi pražangų, tai aš pasistengiau, kad lagerio viršininkas leistų jai pasimatyti su mama vieną valandą“, – pasakė jis. Buvau pritrenkta, net nesitikėjau, kad galėsiu pasimatyti su mama. Jeigu kitos kalinės manęs anksčiau nepažino, tai dabar visos norėjo pamatyt tą laimingąją, kuri pasimatys su motina. Iš darbo mane išvedė į pasimatymą už zonos. Mažas kambarėlis, per vidurį platus stalas. Sargybinis liepė man sėstis vienoje stalo pusėje, o mamai – kitoje ir kalbėtis tik rusiškai, neleido perduoti jokių daiktų. Negalima buvo net prisiliesti pasisveikinant ar atsisveikinant. Sargybinis visą laiką buvo šalia. Mama, pamačiusi mane kalinės rūbais ir su numeriu ant nugaros, tokią suvargusią ir išblyškusią, neišlaikė, visą laiką verkė. Aš bandžiau tvardytis, raminau mamą, kad neverktų, sakiau, kad esu sveika ir tikiuosi greit pas ją nuvažiuoti. Ta valanda buvo tarsi žaibo blyksnis mano gyvenime. Sargybinis pasakė, kad pasimatymas baigtas. Pasakėm viena kitai „sudie“, ir mane išvedė. Po pasimatymo neturėjau vietos, skausmas draskė širdį, daviau valią ašaroms. Nežinau, ar šis susitikimas suteikė man daugiau džiaugsmo ar skausmo, nes net nepasikalbėjom, net neapsikabinom.

Toliau gyvenom su viltimi sugrįžti, nes lageryje buvo trys dalykai, į kuriuos dėjom viltis: malda, sapnai ir visokie gandai – girdėti, o gal tik išgalvoti, bet vis tiek jie buvo mūsų paguoda.

1953 m. pavasarį pamatėm už zonos iškeltą vėliavą su gedulo kaspinu, girdėjosi liūdna muzika. Mes nieko nežinojom, kas vyksta už zonos, dirbom kaip ir kiekvieną dieną. Atėjęs į cechą vyr. prižiūrėtojas su KVČ viršininku įsakė atsistoti: „Dėmesio! Pranešame jums labai liūdną žinią – mirė mūsų didysis tautų vadas, tėvas Stalinas. Pagerbkit tylos minute!“. Širdis iš džiaugsmo suspurdėjo, taip buvo gera, kad norėjosi juoktis, tačiau parodyti linksmą veido išraišką buvo didžiausias pavojus. Kai kurios rusės verkė: „Ką gi dabar mes, komunistai, darysim be vado?“. Jos kitą dieną atėjo į darbą į kasas įsirišusios juodus kaspinus, o mes, ne tik lietuvaitės, bet ir kitų tautybių mergaitės, sveikinom viena kitą, taip išreikšdamos savo džiaugsmą. Dabar jau gyvenom naują erą. Žinojom, kad bus permainų, bet kol kas padėtis nesikeitė, režimas liko tas pats.

Mūsų gyvenimą lydėjo daug pavojų. Čia, Sibire, žiemos būdavo labai šaltos, o vasaros karštos ir sausos, todėl dažnai kildavo gaisrai, degdavo taiga. 1953 metų vasarą užsidegus taigai, vėjas pūtė į mūsų lagerio pusę. Traškėjo, pleškėjo, dideli ugnies liežuviai artėjo prie mūsų. Mus visas išvarė iš darbo, liepė eiti į barakus ir užrakino. Pasakė, kad kareiviai, sargybiniai eis gesinti gaisro, bet kareiviai liko mūsų saugoti. Užrakino dėl to, kad prisidengdamos gaisru nepabėgtume. Jeigu išbėgiotumėm, tada jiems, viršininkams, tektų sėsti už grotų. Dievas apsaugojo mus – įvyko stebuklas. Vėjas pakeitė kryptį, ir liepsnos nutraškėjo atgal į taigą. Po kurio laiko kilo gaisras zonos viduje, užsidegė sandėlis, kur buvo laikomi mūsų asmeniniai daiktai, drabužiai. Taigi sudegė sandėlis su visais mūsų daiktais.

Lauktos geresnės permainos atėjo tik 1955 metais. Nuėmė nuo barakų užraktus, išėmė iš langų grotas, liepė nusiplėšti numerius, leido laisvai rašyti laiškus, net ir fotografai atvažiavo. Mūsų nuotaika buvo pakili, nes buvo peržiūrimos bylos, kai kurias paleido į namus, bet daugumą – į tremtį. Išskirstė ir išvežiojo mus visas iš šito lagerio: vienas paleido be sargybos dirbti į netoliese buvusią kiaulių fermą, kitas etapais išvežė į kitus lagerius. Visas mano artimas drauges išvežė į Mordoviją, aš patekau į netoliese buvusį lagerį, kur buvo kiaulių ferma. Čia mūsų buvo didelis būrys, tik dvi lietuvaitės: Janina Savickaitė ir aš. Čia mus laikė be sargybos. Rytą einant į darbą reikėdavo pasižymėti „vachtoj“ (sargų namelyje), kad išeini, o vakare pasižymėti, kad sugrįžai. Kiaulių ferma aprūpindavo mėsa lagerio administraciją ir kareivines. Mums paskirstė darbus: vienos dirbom šėrėjomis, kitos – virėjomis, aš dirbau ėdalo išvežiotoja. Su arkliu vežiojau paruoštą kiaulių ėdalą, atveždavau iš malūno miltus, paruošdavau miške malkas ir veždavau į virtuvę, taip pat vežiodavau vandenį. Žodžiu, darbo buvo daug, bet aš darbo nebijojau, buvo labai malonu, kad galiu įkvėpti gryno oro, kad esu pusiau laisva. Čia dirbti teko neilgai.

1955 metų rudenį vieną dieną atėjo komendantė ir liepė su daiktais eiti pas lagerio viršininką – mane paleidžia į laisvę. Tuomet paleido labai daug kalinių, o laisvė, žinoma, buvo tremtis. Viršininkas mane ir kitas kalbino pasilikti čia dirbti, bet mes nesutikom. Tada paklausė: „O kur tu galvoji važiuoti?“. Atsakiau, kad noriu važiuoti pas mamą į Krasnojarsko kraštą, nes buvo leidžiama važiuoti pas savuosius. Apiformino dokumentus, davė 300 rublių kelionei, dar paklausė: „Ar viena susirasi mamą? Ar nereikia palydovo?“. Atsisakiau palydovo. Paklausiau viršininko, ar galiu nusiųsti mamai telegramą, leido. Nusiunčiau mamai telegramą ir išvažiavau, bet žiūriu – su manimi vis vien važiuoja palydovas, tik neginkluotas.

Atvažiavom į Krasnojarską, o čia mane nuvedė į kalėjimą ir uždarė į kamerą. Iš pradžių buvau viena, paskui atvedė dvi moteris, irgi kalines. Tokių recidyvisčių dar nebuvau mačiusi, jos buvo teistos ne už vieną žmogžudystę, šlykščiai išsidažiusios, kūnai tatuiruoti, kalba vien keiksmais. Jos tuoj „žirgeliais“ susisiekė su kalėjime sėdinčiais vyrais, gavo rūkalų, laiškelių. Šis Krasnojarsko kalėjimas buvo griežtojo režimo, čia kalėjo beveik visi mirtininkai, įvykdę ne vieną žmogžudystę. Mintyse karštai meldžiausi, prašiau Apvaizdos, kad apsaugotų mane nuo šių pabaisų. Aš gi buvau jau laisva, o uždarė į mirtininkų kamerą, matyt, norėjo manimi atsikratyti. Ko savo rankomis nepadarė, atidavė į recidyvisčių rankas. Teko girdėti, kad vyrų lageriuose kriminaliniai žudė politinius kalinius. Tokiame košmare išbuvau dvi savaites, kol pagaliau išleido pas mamą. Važiuodama galvojau, jeigu Dievas su mumis, tad kas gi prieš mus? Kad ir kokiose pavojingose situacijose, po sunkiausiu savo kry-

žium suklupęs, atrodo, jau nebepakilsi, bet tada ateina pats Kristus, padeda pakilti ir nešti kryžių. Tai jaučiau visą gyvenimą.

Mama gavo mano telegramą ir kiekvieną dieną ėjo į geležinkelio stotelę pasitikti manęs. Nesulaukusi dvi savaites, labai išgyveno, jau neturėjo vilties sulaukti. Ji liovėsi eiti į stotį ir laukti traukinio. Aš atvažiavau kaip tik tada, kai mama pirmą dieną neatėjo manęs pasitikti. Išlipau Koliūčiaus stotelėje. Prie geležinkelio dirbo tremtiniai Petras Panavas, Juozas ir Kostas Kiškiai. Pamatę mane, priėjo ir paklausė: „Gal būsi Butrimaitė?“ „Taip,“ – atsakiau. „Mes gyvenam kartu su tavo mama viename kaimelyje, nuvesime tave, eikime kartu“. Jie nunešė ir mano daiktus. Koliūčiaus kaimelis buvo gal koks kilometras nuo stoties. Ėjom per miškelį. Už jo pamačiau tokius pat barakus kaip ir lageriuose, tik nebuvo tvorų ir sargybos. Besiartinant prie kaimelio taip smarkiai pradėjo plakti širdis, taip jaudinausi, rodos, ir kojos pasidarė neklusnios. Sunku aprašyti, koks džiaugsmas buvo sutikus mamą, apsikabinom ir verkėm – krito džiaugsmo ir skausmo ašaros, nes iš gausios šeimos likome tik dviese. Kiek buvo kalbos! Atrodė, kad niekada negalėsim išsipasakoti, o pasakoti buvo ką. Kaip įmanydama švelniau pasakojau mamai apie savo ir brolių tragediją. Norėjau kuo mažiau aitrinti kraujuojančias žaizdas. Mama verkė: „Vaikeli mano, užauginau jus penkis ir nebegirdžiu, kad čia mane kas šauktų „mama“. Sakė, kad gaudavusi iš Lietuvos laiškus ir bijodavusi juos atplėšti, nes nieko gero juose neparašyta, tik žinios apie sūnų žūtį ir mano areštus. „Kada gavau žinią, kad žuvo paskutinis sūnus Stasiukas, eidama iš darbo per taigą, atsilikdavau nuo draugių ir šaukdavau savo sūnelius vardais. Aidui atkartojus, rodės, kad jie mane girdi ir atsišaukia. Lyg būčiau su jais susitikusi...“. Toks buvo motinos pasakojimas, toks buvo jos skausmas. Tūkstančių lietuvių motinų skausmo šauksmas liko neišgirstas atšiaurioj taigoj.

Gyvenau pirmas dienas tremtyje drauge su mama. Palyginus su lagerių gyvenimu, čia buvo tiek daug laisvės ir gryno oro. Po Stalino mirties tremtinių gyvenimas labai pasikeitė – jie turėjo daugiau teisių, jau buvo vadinami vardais, o ne fašistais, banditais ar buožėmis kaip anksčiau. Kai kurie buvo pasistatę gyvenamuosius namus, bet dauguma gyveno skurdžiuose barakuose. Koliūčius buvo miško ūkio pramonės (Leschimchozo) centras. Čia dauguma žmonių sakino mišką. Daugiausia gyveno lietuvių, buvo kelios ukrainiečių šeimų. Po taigą buvo išsimėtę šiai miško ūkio įmonei priklausę kaimai: Gubarevič, Karena, Jamna, Šmilianka, Šitkin, Pesčianka. Tolimiausi kaimai buvo net už 20 kilometrų. Kadangi Koliūčius – centras, čia buvo komendantūra, į kurią visi tremtiniai kartą per mėnesį turėdavo eiti užsiregistruoti. Čia buvo kontora, kultūros namai ir mokykla. Visi pastatai, išskyrus mokyklą, buvo barakų tipo. Viskas buvo pastatyta tremtinių rankomis. Buvo didelės kapinės, nusmaigstytos kryžiais. Tai 1939 m. ištremtų lenkų kapinės. Vietiniai žmonės pasakojo, kad lenkus trėmė vasarą, jie atvažiavo lengvai apsirengę, o žiemą masiškai mirė nuo bado ir šalčio. Daug vargo, bado ir šalčio patyrė ir lietuvių šeimos, ištremtos 1948 05 22. Keletą metų jiems buvo be galo sunku, ypač šeimoms su mažais vaikais. Jaunų vyrų atvažiavo mažai, tremtin pakliuvo paaugliai, moterys, vyresnio amžiaus žmonės. Mama pasakojo, kad atvežę išlaipino visus upės pakrantėj, kuri vadinosi Poima, čia, šalia Koliūčiaus. Jokios pašiūrės nebuvo, naktimis šalta, skaudžiai gėlė ilganosiai uodai, baigėsi maistas, kurį atsivežė. Viršininkai leido iš lentų pasistatyti bendrą pašiūrę, vėliau ir barakus, kuriuose gyveno po kelias šeimas. Vietoj lovų – dviaukščiai gultai. Miško sakinimas buvo labai sunkus darbas. Reikėdavo vaikščioti

į taigą 10 km ir toliau, normos buvo didelės, o atlyginimo iš pradžių nemokėjo. Vėliau davė po kelis rublius. Darbą labai apsunkindavo mašalai, nuo kurių įkandimo veidai sutindavo. Duonos mažai leisdavo nusipirkti, tik pagal korteles, davė po gabalėlį žemės, kur buvo galima pasisodinti bulvių. Žemė čia buvo labai derlinga, augdavo viskas, kas pasodinta, tik nebuvo sėklų. Kelias bulves gavom siuntiniuose iš Lietuvos. Palengvėjo tik po Stalino mirties – geriau mokėjo už darbą, parduotuvėje buvo galima nusipirkti maisto.

Atvažiavusi per tris dienas turėjau nueiti pas komendantą užsiregistruoti. Darbą buvo galima susirasti pačiai, prievartos nebuvo. Dirbti privalėjau, tik valdžia nebenurodinėjo, kur ir kokį darbą dirbti. Koliūčiaus stotelėje gyveno kelios lietuvių šeimos, kurios dirbo prie geležinkelio. Tai buvo geri mamos draugai, jie rekomendavo man eiti dirbti iešmininke. Mėnesį lankiau kursus, penketais išlaikiau egzaminus ir pradėjau dirbti iešmininke. Darbas nebuvo sunkus, bet nesaugus, sakyčiau, net pavojingas. Dirbau pamainomis, reikėdavo dirbti ir naktimis, stotis ir iešmininkų postai buvo apsupti miškų. Mūsų postai nuo stoties už 500 metrų. Nesaugu buvo dėl to, kad aplink kriminalinių nusikaltėlių lageris. Kriminaliniai dažnai pabėgdavo, jų ieškodavo kareiviai, taigi nei vieni, nei kiti nebuvo draugai, visi jie buvo pavojingi. Iešmininke dirbo kita lietuvė Žemaitienė. Mes viena kitą pakeisdavome. Į jų namus dažnai užsukdavo kareiviai ir tykodavo pabėgusių kalinių. Tremtyje buvo daug jaunimo: suaugo paaugliai, atvažiavo iš įkalinimo vietų pas savo šeimas jauni vyrai. Jaunimas draugavo, poravosi, pradėjo tuoktis. Netoli gyveno iš lagerio grįžęs kunigas Jonas Fabijauskas, jis krikštijo vaikus, davė šliūbą visiems krikščionims – lietuviams, ukrainiečiams ir lenkams. Jaunų vyrų buvo daugiau negu merginų. Sužinoję, kad sugrįžau pas mamą, atėjo aplankyti kaimynai, pažįstami jaunuoliai. Atėjo su draugais, kvietė eiti kartu į klubą pažiūrėti filmą, o sekmadienį į šokius. Atsisakiau sakydama, kad niekada gyvenime nebeisiu nei į kiną, nei į šokius. Jie vis tiek nepaliko manęs ramybėje, atėjo ir mergaitės, kvietė, įkalbinėjo eiti kartu, sakė: „Kartu susibūrę nors trumpam pamirštam vargus, dainomis nusikeliam į Tėvynę, juk kur bebūtum – jaunystė viena“. Jaunimas, atsigavęs ir užsidirbęs šiek tiek pinigų, galėjo nusipirkti drabužių ir žmoniškai apsirengti, o aš dar neturėjau kuo apsirengti. Lageryje sudegė visi mūsų drabužiai ir daiktai, atvažiavau apsivilkusi kalinio rūbus. Aišku, tai nebuvo svarbiausia priežastis, kodėl nenorėjau eiti į pasilinksminimus. Man buvo be galo liūdna, mane slėgė skausminga praeitis ir už grotų praleisti gražiausi jaunystės metai. Atrodė, kad toj didelėj pilkoj minioj su numeriais ant nugarų buvo mano vieta, aš ten mačiau save. Man norėjosi būti vienai ir tyliai išsiverkti. Bet gyvenimas nestovi vietoje, kaip bebūtum sužeistas, praeitį reikia palikti praeičiai, gyventi reikia dabartimi. O čia ir dabar turėjau didžiausią savo turtą – mamą. Be to, mus labai nudžiugino netikėta staigmena – brolio Balio laiškas iš Londono, mums jį iš Lietuvos persiuntė paštininkė Vlada Jankūnienė. Laiškas buvo adresuotas broliui Povilui į Jakėnų kaimą, kur mes gyvenom. Balys nežinojo apie mūsų šeimos tragediją, mes apie jį irgi nieko nežinojom, paskutinė mus pasiekusi žinia buvo, kad jis traukiasi į Vakarus. Jis mūšyje prie Sedos buvo sužeistas, tai mums pranešė kunigas Valentinas Šikšnius, atvažiavęs į Švedriškę iš Žemaitijos. Jis sakė, kad Baliui sužeista koja, kad guli vokiečių ligoninėje. Tolimesnis brolio likimas mums iki šiol buvo nežinomas. Žinia, kad turiu dar vieną gyvą brolį mums teikė labai daug džiaugsmo. Ilgai galvojome, kaip jam parašyti apie mūsų likimus: tiesiai šviesiai rašyti negalima,

cenzūra jokiu būdu nepraleis, be to, galima ir įkliūti, todėl parašiau taip: „Mudvi su mama gyvenam kurorte, o visi trys broliai gyvena pas tėvelį“ (tėvelis jau buvo miręs). Gavęs laišką Balys viską suprato, tik nežinojo, dėl ko broliai „išėjo gyventi pas tėvelį“. Niekaip negalėjo suprasti, kuo nusikalto jaunesnysis broliukas, kuriam tebuvo vos šešiolika metų? Balys rašė: „Gavęs tokią žinią, vos neišprotėjau, tokia žiauri staigmena visai mane sugniuždė, užsidariau savo kambaryje, nieko nenorėjau įsileisti, mintimis buvau su šeima, tris dienas nėjau į darbą, verkiau kaip mažas vaikas“. Taip mes susirašinėjome su broliu, jis mums atsiųsdavo siuntinių, maisto ir drabužių, taip palengvino mūsų varganą gyvenimą.

Čia, tremtyje, gyvenantys lietuviai gražiai sutarė, ypač jaunimas. Tarsi viena šeima kartu švęsdavome visas šventes, visi kartu sutikdavome Naujuosius metus. Vieni kitų vestuvėse būdavome svečiai, pamergės, pajauniai. Buvo ir muzikantų, ir fotografų. Ėjau su jaunimu kartu, bet visus mus slėgė Tėvynės ilgesys, drauge laukėme valandos, kada galėsime grįžti iš kur atvažiavę. Viskas čia man buvo svetima. Ankstyvos žiemos būdavo labai šaltos, iki penkiasdešimties laipsnių šalčio, o vasaros – labai karštos, dar tiek daug tų mašalų. Nors vasaros būdavo labai gražios, upė, miškas, miškuose daug gėlių, tik jos visos be kvapo... Visi vylėmės sugrįžti į Tėvynę Lietuvą, dėl kurios tiek daug kentėta ir tiek aukų sudėta. Bet ar laukia mūsų grįžtančių? Okupantai ir jų pakalikai džiūgauja, kad tiek daug „liaudies priešų“ iškeldino ten, iš kur jie niekada nesugrįš. Patys jų sodybose patogiai įsikūrė, linksminasi, kelia tostus „už šviesų rytojų“.

Nepriklausomoje Lietuvoje užaugę tėvynainiai buvo išmokyti būti dorais, sąžiningais ir darbščiais žmonėmis. Turėdami šias savybes visur buvo gerbiami, turėjo didelį autoritetą. Vietiniai rusai stebėjosi lietuvių pastovumu, darbštumu ir sąžiningumu, jie klausdavo: „Kaip jūs, lietuviai, sugebat gyventi su viena žmona ir turėt pinigų?“. Jie, vargšai, nesuskaičiuoja, kiek žmonų turi, kiek uždirba. Kiek uždirba, tiek prageria ir eina pas lietuvius skolintis. Paprasti rusai yra geros širdies, bet labai nuskurdinti, daug kentėję nuo savųjų. Galbūt nėra pasaulyje kitos tokios valstybės, kuri taip kankintų savo tautiečius. Kaip baisiai vargo paprasti kolūkiečiai, kokia buvo betvarkė – sunku ir aprašyti. Kam neteko pabuvoti Rusijos kolchozuose, tas negali įsivaizduoti, koks čia gyvenimas. Tai amžinas vargas, be vilties gyventi geriau. Dėl tokio gyvenimo kalti partiniai bosai, komunizmo statytojai, jie sotūs, o paprastais žmonėmis nesirūpina. Atvažiavau į kolchozą, nes pakeičiau mamą, ji dirbo Koliūčiaus mokykloje valytoja ir turėjo su mokiniais važiuoti į kolchozus dirbti. Važiavom ilgai, kolchozas buvo toli nuo Koliūčaus. Su mokiniais ten gyvenome savaitę. Buvo vėlyvas ruduo, kviečiai jau iškulti, grūdai supilti į didžiulę krūvą po atviru dangum, ant jų ir snigo, ir lijo. Drėgni iškulti kviečiai degė, buvo karšti ir suplėkę. Mokinių darbas buvo tuos grūdus kastuvais perpilti iš vienos krūvos į kitą vietą. Po suplėkusius grūdus knaisiojosi kolūkiečių kiaulės, tik žmonėms paimti nevalia, nors kolūkiečiai gyveno pusbadžiu. Kolūkio pirmininkas sakė, kad neturi sandėlio grūdams supilti. Kolūkis didžiulis, ten gyveno laisvi žmonės, daugiausia čiuvašai. Jie gyveno žeminėse, lūšnose kartu su žmonėmis buvo kiaulės su paršiukais, ožiukai. Malkas kurui tempdavo iš miško ant pečių arba rogutėmis. Už darbą kolūkis duodavo labai mažai grūdų, pinigų jie visai neturėjo. Apsirengę labai prastai, bet išgerti sugebėjo – virdavo naminę. Retkarčiais jiems atveždavo filmų, tuomet būdavo didžiausia šventė, salė sausakimša. Girtas kino mechanikas pradėjo sukti atvirkščią

kino juostą, čiuvašai šaukė, kad nieko nesupranta, o mechanikas atsakė: „Gali būti, kad nieko nesuprantat, nes filmas užsienietiškas“. Neturėdami pinigų sumokėti už filmą, čiuvašai mokėjo kiaušiniais. Kadangi kino mechanikas buvo partinis, jį iškvietė į partijos biurą, nežinia už ką turėjo aiškintis, ar kad girtas filmą rodė, ar kad mokestį ėmė kiaušiniais.

Koliūčiaus kaimelyje susipažinau su savo būsimuoju vyru Petru Laurinėnu. Jis buvo ištremtas 1948 m., su gausia šeima gyveno Karenos kaimelyje, 7 kilometrai nuo Koliūčiaus.

1958 m. kalbėjo, jog paleis tremtinius. Iš tikrųjų pradėjo leisti šeimoms grįžti: vieniems į Lietuvą, kitiems gyventi SSSR teritorijoj, be teisės gyventi Lietuvoje. Tų metų rudenį paleido ir mus. Man su mama leido grįžti į Lietuvą, o mano vyras neturėjo teisės gyventi Lietuvoje, bet mes vis tiek rengėmės kartu gyventi Lietuvoje. Kiek buvo džiaugsmo pagalvojus, kad pagaliau sugrįšime į išsvajotą savo Tėvynę! Išvažiavom 1959 metų vasario mėnesį, kelionė ypač man buvo sunki ir varginga, nes laukiausi, buvo likusios paskutinės nėštumo savaitės. Kelionė truko gal aštuonias paras. Važiuoti tai važiuojam, bet kas mūsų laukia? Tėviškė išdraskyta, sulyginta su žeme, artimų giminių neturim, kur apsistosim, prisiglausim, – nieko nežinojom, tik važiavom į Lietuvą, ir tiek. Paskutinė stotis buvo Dūkštas. Čia susitikom su anksčiau iš Koliūčiaus grįžusiais tremtiniais, tai vyro draugai, kurie Dūkšte dirbo statybose – remontavo ir statė namus. Jie pakvietė ir mano vyrą kartu su jais dirbti statybos brigadoje. Bet kur gyventi? Neįmanoma susirasti kambarį. Nuėję kryžiaus kelius, pagaliau pas rusus Nikitinus gavom išsinuomoti mažytį kelių žingsnių kambarėlį. Atvažiavom į Dūkštą vasario 19 dieną, o mano dukrytė gimė kovo l6 dieną. Šeimininkai turėjo namų knygą, kurioje buvo įregistruoti namo gyventojai, taip pat ir nuomininkai. Tokia buvo tvarka, tokias knygas turėjo ir kiti namų savininkai. Iškilo didžiausia problema dėl mūsų šeimos priregistravimo: mane ir mamą galėjo priregistruoti, nes turėjom pažymėjimus su teise gyventi Lietuvoje, o vyro neregistravo – netinkamas pažymėjimas. Neregistruotiems galima gyventi tik tris paras. Milicininkas įspėjo šeimininką Nikitiną: per 24 valandas iškeldinti neregistruotus asmenis arba bus baudžiami šeimininkai. Padėtis buvo tiesiog beviltiška, nežinojom ką daryti. Sužinojau, kad Dūkšto rajono komunistų partijos komiteto antruoju sekretoriumi dirba mano gerai pažįstamas kaimynas Juozas Juodka, labai doras žmogus, į komunistų partiją stojęs partizanų vadui Kaziui Kaladinskui-*Erškėčiui* pritarus. Nuėjau pas jį. Mes pasikalbėjom, išdėsčiau jam savo bėdas. Jis gerai pažinojo mūsų šeimą, kaip geras kaimynas, pažadėjo padėti. Taigi Juozo Juodkos dėka mano vyrui Petrui Laurinėnui leido registruotis Lietuvoje.

Gyvenome Dūkšto eksperimentiniame tarybiniame ūkyje, ūkio valdytoju buvo Mykolas Bužinskas, komunistų partijos narys, lenkas. Jis buvo labai geras žmogus. Vasarą, kaip ir visada, liepė sueiti visiems Girutiškių kaimo žmonėms, nes turėjo dalinti pievas. Nuėjau ir stovėjau atokiau. Visi žmonės, sulaukę valdytojo, apstoję prašė, kad duotų geras pievas. Valdytojas kiek pyktelėjęs jiems atsakė: „Kad ir kiek duosiu, jums vis tiek bus mažai, nors ir negalėtumėt skųstis – gyvenat neblogai“, – parodė į mane ir pasakė: „Va, šitie žmonės – jauna šeima, kuri daug iškentėjo tremtyje, sugrįžo, jiems dabar labai sunku, jiems pirmiausia turime padėti“. Liepė man sėstis ant motociklo ir važiuoti kartu, parodė didelį plotą pievų, prisipjovėm labai gražaus šieno karvei. Važiuodamas jis man sako: „Jūsų šeimoj yra dvi pavardės –

Butrimienė ir Laurinėnai (mama ir aš su vyru), vadinasi, dvi šeimos. Jūs pirkit antrą karvę, pardavę pieną, turėsit pragyvenimo šaltinį“. Tuo metu valdžia leido šeimai turėti tik po vieną karvę. Bužinskui leidus, už minimalią kainą ūkyje nusipirkom grūdų ir kombinuotų pašarų kiaulėms. Mykolas Bužinskas mums padėjo sunkią valandą ne tik materialiai, bet ir morališkai sustiprino. Tremtiniai buvo kaip „raupsuotieji“, valdžia į mus žiūrėjo su neapykanta, kaip į priešus. Bet tarp visų blogybių Dievas duoda ir gerų žmonių. Jeigu nebūtume sutikę kaimyno Juozo Juodkos, jeigu čia ūkyje nebūtume radę gero žmogaus, gal tebūtų likęs vienas kelias – grįžti atgal, kaip ir padarė kai kurie tremtiniai. Girutiškių kaime pragyvenom penkerius metus, čia gimė kita dukrelė – Marytė. Vaikai dar buvo maži, o namas labai šaltas, supuvęs. Sužinoję, kad parduodami namai netoli mano tėviškės, sulygom ir nusipirkom. Trūko pinigų, tai pasiskolinom. Tuo metu šeimos masiškai buvo iš savo vienkiemių iškeldinamos į gyvenvietes. Atėmęs žemes, kolchozas dabar nukeldino ir namus, priverstinai. Išvarymą iš gimtųjų vietų žmonės išgyveno kaip antrąją tremtį. Mes gyvenom ne gyvenvietėje, reikėjo ieškoti vietos, kur leistų pasistatyti namus. Nutarėm kreiptis į Dūkšto medelyną – sodininkystės ūkį. Čia buvo didelė gyvenvietė. Direktoriumi dirbo buvęs politinis kalinys Petras Balčiukonis, jis mūsų pareiškimą priėmė be jokių kliūčių. Gavom sklypą namui statyti Kaniūkų kaime. Petras Balčiukonis direktoriumi dirbo neilgai, buvo iškeldintas, nepaisant, kad jis labai išmanė sodininkystę, buvo specialistas. Buvo pašalintas kaip „ne tokio kvapo“, ne tokių idėjų žmogus. Komunistai nevertino specialistų, jiems buvo svarbu, kad turėtų partinį bilietą. Vietoj Balčiukonio į direktoriaus pareigas atsiuntė KGB palaimintą žydą Michailą Bolikovą. Tai buvo bukas žydelis, visai nesuprantantis nei sodininkystės, nei žemės ūkio, bet buvo „nusipelnęs“ tardytojas, gerai žinantis, kur yra skaudžiausia žmogaus kūno vieta. Jam nerūpėjo ūkio reikalai, pirmoje eilėje – partiniai dalykai. Storai apkalęs savo kabineto duris, kad būtų negirdimas, kaip ir dera tardytojui, laukdavo aukos – ateinančio darbuotojo. Išklausęs ar net neišklausęs, dėl ko kreipiasi darbininkas, direktorius pirmiausia pradeda agituoti „už partinius reikalus“, primygtinai reikalauti įstoti į „garbingąją“ komunistų partiją, girdi, tu esi tinkamas, tavo praeitis švari, tik reikia parašyti pareiškimą ir stoti kandidatu į komunistų partiją. Gretimame kambarėlyje sėdėdavo partijos sekretorius, kuris parūpindavo popieriaus ir parkerį. Taigi skubiai pirmyn į „garbingas“ gretas! Direktorius visomis išgalėmis stengėsi įvykdyti komunistų partijos narių ūkyje planą.

Mes pasistatėme namus ir įsikraustėme gyventi, bet netikėtai kažkas įskundė mano vyrą, kad jis padaręs septyniolikos rublių vertės nuostolį. Jis dirbo traktorininku ir iš tikrųjų nepadarė jokio nuostolio ūkiui, bet vis vien tipeliai įskundė jį direktoriui, o šis perdavė prokuratūron, prokuroras davė sankciją areštui. Vyrą iš karto areštavo, kaltinamąją bylą vedė irgi tardytojas žydas. Byla buvo labai politizuota. Nusikaltimo nebuvo, bet reikėjo įkalinti mano vyrą, kadangi jis – buvęs tremtinys, o direktorius – KGB bosas. Teismas buvo „parodomasis“. Kaltinimas skambėjo maždaug taip: gerai, jeigu nepadarei nuostolio (nusikaltimo), o jeigu būtum jį padaręs, tai būtų buvęs 17 rublių nuostolis. Salėje pasigirdo šurmulys, juokas, žmonės labai pasipiktino, kai perskaitė teismo nuosprendį. Nuteisė 2-ejiems metams. Mažam ir dideliam buvo aišku, kad tai – politinis susidorojimas. Teisme vyrą užstojo visi ūkio specialistai: inžinierius, mechanikas, agronomas, skyriaus valdytojas. Visi prašė išteisinti, bet niekas nepadėjo, taip buvo suplanuota KGB vadų. Nuteisę išvežė į Ve-

liučionių koloniją šalia Vilniaus. Nuveždavau maisto, važiuodavau į pasimatymus. Vyras buvo labai įsižeidęs, sakė, kad niekada negrįš dirbti į tą ūkį. Kaliniai, atlikę pusę bausmės laiko, buvo išsiunčiami į laisvas statybas kur nors Rusijon. Ir mano vyrui iškalėjus vienerius metus buvo pasiūlyta važiuoti su šeima į laisvas statybas Rusijon. Dėjau visas pastangas, važiavau pas aukšto rango pareigūnus, vežiau kyšius, kad tik greičiau vyrą išleistų į statybas Lietuvon. Ir man pasisekė – vyrą perkėlė į Kazlų Rūdą. Iš ten leisdavo retkarčiais parvažiuoti į namus, aplankyti šeimą. Kiek džiaugsmo būdavo dukrelėms sulaukus tėvelio! Valdutei buvo jau septyneri metai, lankė pirmą klasę, o Marytei – vos ketveri metukai.

Laikas bėgo, o mūsų tėvelis atvažiuodavo vis rečiau, atvažiavęs nelabai džiaugėsi dukrelėmis, galbūt negirdėjo ir eilėraščių bei pasakojimų, buvo kažko užsisvajojęs, skubėjo išvažiuoti. Man buvo aišku, kad tai – šeimos išdavystė, bet nieko nesakiau, laukiau, kada atliks bausmę, paskui gal pats pasakys... Buvo skaudu, bet aš jau buvau susitaikiusi, jog vyras negrįš į šeimą. Šeimos iširimas – baisus dalykas, didelė trauma. Mano gyvenimo taurė buvo plati, gili ir be galo karti, visą ją turėjau išgerti iki dugno. Kiekvienas išbandymas turi savo ašmenis, tarsi skustuvas perskrodžia širdį, o žaizdos ne taip greitai gyja. Skaudžiausia buvo matyti nuskriaustus vaikus. Dabar teko būti ir tėvo, ir motinos vietoje, dirbti už du ir auklėti vaikus, kad užaugtų dori, geri žmonės. Jau žinojau, kad svarbiausia – nepasiduoti gniuždomai, mobilizuoti visas jėgas, eiti pirmyn ir nesuklupti po savo našta. Tik duok, Dieve, sveikatos ir kantrybės.

Dirbau ūkio sandėlininke prie degalų, technikos ir atsarginių dalių. Po truputį atidaviau skolas, baigiau įrengti namus, pasistačiau ūkinius pastatus, tik reikėjo be galo daug dirbti. Dukrelės augo, mokėsi labai gerai, baigė Dūkšto vidurinę mokyklą. Tarybinėse mokyklose buvo didelis ateizmo šėlsmas, ateizmo propaganda dvasiškai luošino vaikus. Aš, būdama giliai religinga ir tikinti Dievą, to paties mokiau ir dukreles, vesdavau jas į bažnyčią, nežiūrėdama, kad mokykla tai draudė. Ateistai pasikvietė mane į mokyklą „auklėti“, bet aš pasakiau, kad už savo vaikų auklėjimą atsakinga aš pati. Labai bijojau, kad ateizmo skersvėjai neužgesintų vaikų sielose tikėjimo šviesos, kurią įžiebiau. Bet, ačiū Dievui, išauklėjau dukreles kaip norėjau. Abi baigė aukštuosius mokslus, jau sukūrė šeimas, augina vaikus, dirba. Vaikai – tarsi paukščiai: užauga, sustiprėja sparnai ir palieka gimtuosius namus. Toks gamtos dėsnis. Per rūpesčius ir darbus nė nepajunti, kad gyvenimas sukasi greitai kaip kino juostoj, nusinešdamas į negrįžtamą praeitį ir džiaugsmą, ir skausmą. Pasilikom dviese su mama, bet neilgam. Po poros metų, 1987 metų rugpjūčio 6 dieną, ji staiga mirė nuo kraujo išsiliejimo į smegenis. Tai buvo be galo skaudi netektis. Motina – tai tas žmogus, su kuriuo sunkiausia išsiskirti. Nors turėjo jau 88 metus, buvo fiziškai stipri, geros sveikatos, šviesaus proto, geros atminties. Buvo optimistė, tvirtai tikėjo Lietuvos nepriklausomybe, dažnai kartojo, kad Lietuva tikrai bus laisva, sakydavo: „O mano sūnūs bus minimi kaip didvyriai, niekas jų neįžeis „bandito“ vardu pavadindamas“. Prisimenu, kaip ji žiūrėdavo televizorių, kai krepšinį žaizdavo Kauno „Žalgirio“ komanda. Nė vienos laidos, nė vienerių rungtynių nėra praleidusi. Nors žaidė išvykose, kai pas mus būdavo vidurnaktis, mama keldavosi iš miego ir stebėdavo, kaip sekasi žalgiriečiams. Labai džiaugdavosi pergale ir ne mažiau sielodavosi dėl pralaimėjimų. Ką bekalbėti, kai žaisdavo Kauno „Žalgiris“ su Maskvos CASK! Išgyveno kiekvieną niuansą, gerai suprato žaidimo taisykles, labai pyko dėl teisėjų suktybių. Žalgiriečių pergalė mūsų

namuose tapdavo didžiausia švente. Aš bijojau, kad mamą gali ištikti širdies smūgis, bet nepadėdavo jokie įkalbinėjimai. Mama sakydavo: „Geriau jūs man nieko nesakykit, aš jaučiu, kad čia mano vaikai kovoja su visa Lietuva prieš bolševikus“. Vien komandos „Žalgiris“ pavadinimas jai asocijavosi su sūnumis – partizanais, kovojusiais prieš raudonąjį marą. Tiek daug iškentėjusi, paaukojusi tris sūnus, šventai tikėjusi Lietuvos laisve, deja, jos nesulaukė, mirė Atgimimo priešaušryje. Mamą palaidojom Švedriškės kapinėse šalia jos vyro ir vyresniojo sūnaus Povilo.

Iš istorijos puslapių žinom, kad dėl laisvės teko daug kartų kovoti ir sudėti aukas mūsų seneliams ir proseneliams, paaukoti brangiausią už brangesnę... Po penkiasdešimties bolševikinės okupacijos metų bene daugiausiai buvo sudėta aukų ant Tėvynės aukuro. Bolševikai, vos įkėlę kojų į Lietuvą, pradėjo žiauriausiu būdu susidoroti su nekaltais beginkliais žmonėmis. Kankino, trėmė, grūdo į kalėjimus, šaudė, vykdė dvasinį ir fizinį genocidą civilizuotame pasauly negirdėtais mastais ir metodais. Prieš prievartą ir smurtą, už pavergtos Tėvynės laisvę į kovą stojo partizanai. Jie krito nelygioj kovoj, kelios dešimtys tūkstančių bebaimių Lietuvos sūnų ir dukterų. Partizanai ne tik save, bet ir savo šeimas aukojo, jie žinojo, kad enkavedistai jų šeimų nepaliks ramybėje. Jos buvo terorizuojamos, kalinamos, tremiamos į Sibirą. Partizanų kovose svarbų vaidmenį atliko ryšininkai ir rėmėjai, juk be ryšių ir rėmimo mūsų partizanai nebūtų galėję tiek metų kovoti. Kaimo žmonės tiek metų nuoširdžiai talkino, rėmė partizanus rizikuodami, daugelis už tai labai nukentėjo. Deja, tenka pripažinti, kad daug būta ir išdavikų, MGB-KGB agentų, informatorių. Vieni savo juodą darbą dirbo už Judo grašius, o kiti – palaužti, įbauginti, silpnavaliai. Jie sekė partizanus bei ryšininkus, atiduodavo juos į budelių rankas pragaro kančioms. Išdavikai – tautos nelaimė ir gėda. Jie padėjo greičiau sunaikinti partizanus, išduotųjų kančios ir kraujas turėtų sunkiu akmeniu kristi ant kaltųjų sąžinės. Deja, sąžinę jie pardavė už grašius, kurių gal būt dauguma nė nepanaudojo, nes išdavikas visada pasirašo mirties nuosprendį ir sau. Nėra didesnio nusikaltimo už išdavystę, todėl ir partizanai, sutikę juos savo kelyje, naikino. Prisiminkime Kristaus gyvenimą žemėje, Jo kančias ir mirtį. Judas Iskarijotas, susigundęs pinigais, už trisdešimtį sidabrinių grašių pardavė savo Mokytoją. Budeliai jį žiauriai kankino, tyčiojosi ir skyrė pačią niekingiausią mirtį ant kryžiaus. Kristus savo budeliams atleido. Nuožmiai kankinamas meldė ir prašė savo Tėvą jiems atleidimo: „Tėve, atleisk jiems, nes jie nežino ką daro!“. Tik Judui Iskarijotui jis neatleido, nesuteikė atgailos malonės ir neprašė Tėvo, kad jam atleistų, bet davė tokį sąžinės graužimą, kad Judas, nerasdamas vietos, pasikorė. Ir šių dienų išdavikai vadinami judais, kitokio vardo jiems nėra. Nepavadinsi išdavikais tų, kurie kankintojų buvo žiauriausiai tardomi, laužomi jų kaulai, pirštai veriami tarp durų, adatom badomos panagės ir t.t. Neištvėrę kančių, jie prisipažino ir papasakojo apie kitus, nes per didžiausias kančias žmogus išprievartaujamas prisipažinimui. Tai ne išdavystė, tai – palūžimas. Išduoti žiauriai kankinamam ar laisva valia – tai labai didelis skirtumas. Buvo ir tokių faktų, kai partizanų vardu prisidengę veikė plėšikai, vagys ir girtuokliai. O kur dar Sokolovo gaujos. Jas sudarė kvalifikuoti žudikai, vilkėję kariškus partizanų drabužius. Sokolovo žudikų gaujos ėjo iš kaimų į kaimus, žudė net savo aktyvistus, žudė ištisas šeimas, net mažus vaikus ir senius. Tai darė partizanų vardu, atseit pažiūrėkit, kaip „banditai“ žudo nekaltus žmones. Tarp tų žudikų visada būdavo nors vienas MGB užverbuotas vietinis agentas – arba užverbuotas partizanas, arba ryšininkas, arba kas nors gerai

mokantis lietuvių kalbą ir žinantis partizanų gyvenimą. Visokiais metodais ir būdais okupantai stengėsi greičiau sunaikinti partizanus: puolė atvirai su kariuomene ir slaptai, per agentus. Atviras puolimas partizanams nebuvo toks skausmingas ir pavojingas, kaip užverbuotų agentų veikla. Puola priešas, o išduoda draugas. Sunkiai, per didžiausius pavojus partizanai skynė kelią į laisvę. Kova užsitęsė dešimtmetį, iki paskutinė auka buvo padėta ant Tėvynės laisvės aukuro. Kokia esi brangi, Tėvyne, kokia didelė kaina sumokėta už tavo laisvę. Kiek daug paaukota jaunų gyvybių, kiek daug išlieta nekalto kraujo! Kur dar kančios ir aukos Sibiro tremtinių! Didžiulė auka paaukota, o laisvės dar nematyti. Okupantai džiaugiasi sunaikinę „klasinį priešą“, triumfuoja, švenčia pergalę. Ant kankinių, žuvusiųjų kaulų, kraujo ir ašarų švenčia pergalę, stato „šviesų komunizmo rytojų“ ir nuodija jaunas vaikų ir jaunimo sielas, draudžia ir baudžia už bažnyčios lankymą, kunigus – už viešą religinių apeigų atlikimą. Kiek daug nepaklusnių kunigų iškeliavo Golgotos keliu!

Visi vaikučiai, pradėję lankyti mokyklą, turėjo būti spaliukai. Kokia garbė būti Lenino „anūku“! Kiek vyresni vaikai buvo įrašomi į pionierius, ant kaklo rišamas raudonas skuduras, vadinamas kaklaraiščiu, simbolizuojančiu už Lenino ir Stalino idėjas išlietą kraują. Būsimieji studentai būtinai turėjo būti komjaunuoliai, kitaip nebuvo šansų įstoti į aukštąsias mokyklas. Komjaunuoliai – lenininis jaunimas, kuriems į atlapus buvo segamas ženkliukas su Lenino „kaukole“. Kiek buvo panaudota prievartos, kol į šias organizacijas buvo surašomi vaikai ir moksleiviai, niekas neatsižvelgė į tėvų pasipriešinimą, nesutikimą. Planas yra planas, tam jis ir duotas, kad būtų įvykdytas. Vargas nepaklususiems!

Stambesnius ūkininkus ištrėmė į Sibirą, jų žemes išdalino bežemiams. Žiūrėkit ir supraskit, kokia gera tarybų valdžia! Būkit jai dėkingi! Tai truko neilgai, pradėjo kurti kolchozus kaip Rusijoje. Atėjo siaubo valanda ir kaimo žmonėms, kolektyvizacijos visi bijojo. Daug baimės valstiečiams įvarė Rusijos kolchozininkų ubagų antplūdis. Tai buvo vargšų vargšai, iš toli atkeliavę dėl kąsnio duonos ir kelių bulvių. Jie sakė: „Neduok Dieve, jeigu ir pas jus bus kolchozai, ir jūs pradėsit elgetauti. Dabar jūs gyvenat labai gerai, Lietuva – antra Amerika”. Valdžia įsakė visiems ūkininkams rašyti pareiškimus į kolchozą ir viską atiduoti valdžiai: žemę, gyvulius, visus ūkio padargus. Ūkininkai neskubėjo rašytis, delsė, bandė išsisukinėti. Prasidėjo gąsdinimai, prievarta, grasinimai areštu ar Sibiru. Žmonėms neliko nieko kito kaip tik paklusti. Tokio siaubo, tokios traumos Lietuvos ūkininkai dar nebuvo patyrę. Valdžia, atėmusi nuosavybę, paliko visus ubagų ubagais ir dar pasityčiojo propagandiškai teigdama, kad į kolchozus žmonės būrėsi laisva valia. Lietuvos žmonės įveikė šią krizę, nes buvo labai darbštūs ir kantrūs. Po keliolikos didelio skurdo metų, kai kolchozai sustiprėjo, žmonės išmoko vogti, tik tada ir prakuto. Lietuviams iki tol nebuvo būdinga vogti, bet gyvenimo realybė privertė tai daryti. Visi ką nors tempė iš darbovietių, iš fermų, iš laukų, iš sandelių. Prigijo posakis: „Nepavogsi – negyvensi“. Teismai teisė tik tuos, kurie vogti nemokėdavo ir įkliūdavo – dažniausiai tai buvo nepartiniai, komunistų partijos nariai buvo neliečiami, jiems degė žalia šviesa – jie buvo tos epochos „protas ir sąžinė“.

Teisybės nebuvo, tik melas, apgaulė, prievarta. Ilgai užsitęsusi bolševikinė okupacija labai suluošino, sužeidė mūsų tautiečius, nuskurdino dvasiškai. Skaudžių okupacijos metų vaisius skiname iki šiol. Tik vienas Dievas žino, kada Lietuva atsities, gal prireiks vėl kokių trijų kartų, kol žmonių širdyse ištirps okupacijos metų pa-

liktas įšalas, sielos apsivalys nuo šiukšlių, kurias mums atnešė svetimi. Kai žmogus bus dvasingas ir sąžiningas, tuomet bus ir doras ir teisingas – tai pagrindinės vertybės, kad žmogus taptų laisvas. Reikia laiko, nes žmogus ne taip greit keičiasi, ypač į gerąją pusę. Blogio sėkla vešliai suželia net neparuoštoj dirvoj, o gėrio sėklai reikia ilgai ir kruopščiai purentos dirvos. Pradėkim ruošti dirvą ateinančioms kartoms, padėkime vieni kitiems apsivalyti, pirmiausia su šaknimis išraukim ausį rėžiančius keiksmažodžius, kuriuos dažnai vartoja net ir mūsų jaunimas. Tai bjaurastis, kurią mums paliko okupantai. Naikinkime ši blogį, prašykime Dievo jėgų, kad galėtume nugalėti savyje ydas ir blogį, kad mes po truputį galėtume tapti geresni, kad Lietuva ir ateity būtų minima kaip didvyrių žemė, dora ir garbinga tauta. Karštai tikėkime ir turėkime vilties, kad mūsų maldos išsipildys. Tikėkime taip šventai, kaip daugelis iš mūsų tikėjo, kad Lietuva bus laisva ir nepriklausoma. Aš visą laiką tikėjau ir dažnai kartojau savo vaikams, kad tiek daug kančių, tiek daug aukų tikrai nenueis veltui. Nekaltas kraujas, išlietas laisvės vardan, tikrai nebus beprasmis. Tuomet atrodė, jog iš baisaus žvėries glėbio, iš jo geležinės letenos ištrūkti niekada nebus įmanoma. Bet įvyko stebuklas, o liudininkai esame visi. 1990 m. kovo 11 d. – tai data, kuriai ruoštasi seniai, nes daugelio žmonių širdyse taip ir nebuvo išblėsęs laisvės troškimas. Penkiasdešimt kruvinos okupacijos metų Lietuva skynėsi kelią į Nepriklausomybę, bet dar trūko kelių kraujo lašų iki paskutinės pergalės. Tragiška Sausio 13-oji apvainikavo tą pergalę. Ačiū Tau, Visagalis Dieve, už padarytą stebuklą, nes to, kas įvyko, kitaip negu stebuklu nepavadinsi.

Išorinio priešo nebėra, regis, Lietuva laisva, bet ar mes laisvi? Mumyse liko didžiausias priešas. Tai mūsų ydos: juodas pavydas, neapykanta, melas, šmeižtas ir kitos blogybės. Kaip save nugalėti? Tai sunki kova, su savimi kovoti sunkiausia. Piktoji dvasia nesnaudžia, vis kursto ir kursto. Patarlė sako: „Kiek besikeiktum, velniui vis mažai ir mažai“. Šį blogį mumyse pasėjo okupantai, skausmingas žaizdas teks gydytis patiems.

Mielas jaunime! Jūs mūsų pamaina, Lietuvos ateitis. Puoselėkit ir saugokit kaip akies vyzdį taip sunkiai iškovotą Laisvę ir Nepriklausomybę, jeigu reikės, apginkit tą žemės lopinėlį, kuris vadinasi Lietuva. Iš praeities semkitės stiprybės, eidami giliai įmintomis partizanų pėdomis. Nieko nėra brangesnio už laisvę. Už ją labai brangiai – krauju – sumokėjo mūsų karta.

VAIDILOS BŪRYS *(1946 – 1947 05)*

Paruošė Laimonas Abarius
2004 m. Visaginas

Atsiskyręs nuo Kazio Kaladinsko-*Erškėčio*, 1946 metų pavasarį Povilas Butrimas-*Vaidila* su Broniumi Vytėnu-*Laputе* išėjo į Šiliniškių ir Ginučių apylinkes.

Žinią apie *Lapės* ir *Vaidilos* atsiskyrimą čekistai vertino kaip demoralizaciją kuopos viduje. Švenčionių apskrity tuo metu MGB kurstė nesantaiką tarp DKA paskirto Tigro rinktinės vado Jono Kamarausko-*Karijoto* ir Vytauto apygardos remiamo leitenanto Vinco Žaliaduonio-*Roko* siekdami, kad „nesantaika virstų abipusiu naikinimu”, taigi tokią pat situaciją įžvelgė ir *Erškėčio* kuopoje. Iš tiesų *Erškėtis* ir *Vaidila* buvo labai skirtingi žmonės, tiek asmeninėmis savybėmis, tiek požiūriu į partizanų

kovą. *Vaidilos* perėjimas į naują veikimo rajoną nebuvo jo nesutarimo su K. Kaladinsku pasekmė – *Vaidila* vykdė Vytauto apygardos štabo nurodymus.

1946 metų pavasarį aplink Kirdeikius jau nebuvo partizanų būrius jungiančio kovinio vieneto. Žuvus „Geležinio Vilko" apygardos kūrėjui Vincui Gumauskui-*Gailiui* (1945 07 06) ir suėmus Albertą Dūdėną-*Daučių* (1946 02), neatsirado vado, galinčio sujungti pakrikusius rytinės Saldutiškio valsčiaus dalies (Kirdeikių krašto) partizanus. Po gruodžio netekčių sunkiai kėlėsi Vytauto apygarda. Utenos krašto partizanai būrėsi į Liūto rinktinę (vietoj sunaikintos Šarūno rinktinės), tačiau ji organizavo Utenos apskrities pogrindį ir negalėjo aprėpti Saldutiškio valsčiaus, priklausiusio Švenčionių apskričiai. Broniaus Zinkevičiaus bandymai sutaikyti *Karijotą* ir *Roką* buvo bevaisiai (pakeliui pas *Kalvį* vadai susipyko, *Karijotas* sugrįžo atgal į savo veiklos rajoną). *Vaidilos* paskyrimas Saldutiškio valsčiaus pogrindžio vadu buvo bandymas rasti kompromisą, kol bus išspręstas Tigro rinktinės vadovybės ir ribų klausimas.

1946 metų pavasarį *Vaidila* įsirengė bunkerį Minčios miške, maždaug 2 km nuo Šiliniškių. Būrys turėjo ir antrą bunkerį prie Pakaso ežero, kur juos globojo ryšininkė Veronika Šimkūnienė, jos duktė Genė ir sūnus Pranas. Dar vienas bunkeris buvo įrengtas Kirdeikiuose, Šimkūnų klojime, kur *Vaidila* laikė spausdinimo priemones ir popierių.

Susitikti su *Vaidila* ateidavo laikinai einantis apygardos vado pareigas Bronius Zinkevičius-*Artojas* ir apygardos štabo pareigūnas, visuomeninės dalies viršininkas Pranas Ivonis-*Sakas* (*Klajūnas*), kilęs iš Kuktiškių valsčiaus, Šmuiliškių vienkiemio. Tai buvo aukštos erudicijos, išsilavinęs (baigęs universitetą matininkas), bet tragiško likimo žmogus.

1946 metų gegužės mėnesį, apsimetę partizanais, sokolovininkai išsivedė į mišką jo seserį Jadvygą, brolį Stasį-*Uosiuką* ir ryšininkę Oną Katinaitę iš gretimo Aviniškių vienkiemio. Pakankinę bunkeryje netoli Kuktiškių, Oną Katinaitę vos gyvą išsivežė (1946 metų lapkričio mėnesį nuteista 10 metų, po vienerių metų mirė Magadano lageryje). Jadvygą paleido, o brolį Stasiuką smogikas Labeikis-Lobovas užmušė kulkosvaidžio buože. Bolševikai ištrėmė Ivonių šeimą – stribai paliko tik seną tėvą. Netrukus žmonės jį surado nušautą savo sodybos kieme.

1945 – 1946 metų žiemą *Sakas* drauge su Kaziu Zinkevičiumi-*Saldaičiu* gyveno Vejinės kaime (Kuktiškių vlsč.) pas Joną Jušką – ten buvo pogrindinė laikraščio „Aukštaičių kova" spaustuvė. Žiemai baigiantis toje vietoje tapo nesaugu – persikėlė į to paties valsčiaus Gaidelių kaimą pas Mykolą Stundžią. Suimtas M. Stundžia vyriškai pakėlė tardymus, tačiau išsidavė kameros agentui *Beriozai*: partizanai gyveno daržinėje įrengtame bunkeryje, bet neseniai persikėlė į Sudlaukio kaimą pas Joną Šaparauską. Saugumiečiai atliko kratą, bet bunkerį rado jau tuščią – B. Zinkevičius-*Kalvis*, Trinkūnas-*Dagilis*, Kurlavičius-*Šermukšnis* ir P. Ivonis-*Sakas* buvo išėję į vasaros stovyklas.

Čekistams lipant ant kulnų, 1946 metų vasarą Saldutiškio valsčiaus Tautiškių ir Strokinių kaimų apylinkėse apsistojo P. Ivonis. Persikeldamas iš vietos į vietą, spausdino apygardos laikraštį „Aukštaičių kova" (nuo 1945 m. lapkričio iki 1946 m. kovo pabaigos išleisti 9 numeriai). Jam talkino jau trečius metus partizanaujantys Balio Žilėno-*Naro* grupės partizanai. Pranas Ivonis-*Sakas* vylėsi, kad visuomeninės veiklos ir kovinės patirties turįs *Vaidila* suvienys būrių likučius į kuopą. Be to, apygardos

štabas laikėsi nuostatos palaikyti ryšius su rinktinėmis betarpiškai per būrius, taigi *Vaidilai* teko ir ryšininko funkcijos tarp *Erškėčio* ir Vytauto apygardos štabo.

Iki 1946 m. pabaigos Saldutiškio valsčiuje *Vaidilai* buvo pavaldūs du būriai: *Naro*-Balio Žilėno, veikęs Saldutiškio valsčiuje, ir *Perkūno*-Kazimiero Balčiūno, veikęs Tauragnų – Saldutiškio valsčių sankirtoje. Pats *Vaidila* laikėsi su partizanais *Lapute*, *Ūdru* ir *Lakūnu*. P. Ivonio-*Sako* paskatintas, *Vaidila* užsiėmė organizacine veikla: 1946 metų rugsėjo mėnesį brolių Kazio ir Mykolo Balčiūnų namuose, dalyvaujant apygardos atstovui *Ąžuoliukui*, Onai Grašytei, Vincui Grašiui-*Ereliui*, Antanui Maciulevičiui ir *Sakui*, apsvarstyti partizanų rėmimo bei kiti organizaciniai klausimai. Partizanų rėmimo komiteto pirmininku išrinktas Balys Žilėnas-*Naras*. Kirdeikių kunigas Komaras, pakeitęs 1945 metų vasarą suimtą partizanų kapelioną Petrą Liutkų-*Juodąjį Petrą*, paskirtas partizanų žvalgybos skyriaus viršininku.

1947 metų sausio mėnesį pasitarime pas Juozą Šimkūną, dalyvaujant *Vaidilai*, *Lapei*, *Ūdrui*, *Lakūnui*, *Narui*, kunigui Komarui, nuspręsta sudaryti galimų rezervistų ir partizanų talkininkų bei kolaboruojančių ir vengtinų asmenų sąrašus.

1946-1947 m. *Vaidilos* būrio partizanus rėmė Pranas Šimkūnas, Justinas Kaminskas, Ona Grašytė, Vincas Grašys, Genė Šimkūnaitė, jos brolis Pranas, Antanas Maciulevičius (atsakingas už produktų rinkimą partizanams Strokinių krašte), Alfonsas Ruzgus (partizanų paramos grupių organizatorius Sėloje), Kazys Balčiūnas (partizanų paramos grupių organizatorius Alžutėnuose), rėmėjai Vincas Valiukas, Juozas Kindurys (Šiliniškėse), Rubitis (Tauragnų vlsč., Šeimaties k.), Povilas ir Pranas Nasevičiai (abu suimti 1946 rugsėjį). Už paramos organizavimą Kirdeikiuose buvo asmeniškai atsakingas kunigas Komaras, 1946 metų gruodžio mėnesį *Vaidilos* būriui paaukojęs 50 kg rugių ir 30 kg kviečių.

1946 m. su *Vaidila* partizanavo *Lapė*-Bronius Vytėnas iš Ažvinčių kaimo, *Ūdras*-Vytautas Staričenka iš Pagavės kaimo (ryšininkų Lisauskų iš Ripelialaukio k. giminaitis). Vasarą prie jų prisijungė *Klajūnas*-Petras Šimkūnas iš Šeimaties kaimo, *Lakūnas*-Justinas Kaminskas iš Kirdeikių kaimo (atšalus orams, jie išėjo žiemoti į savo kraštą).

Vaidilos grupė vengė susirėmimų, aktyvių kovos formų, todėl priešas ilgokai neturėjo žinių apie būrio stovyklas. Informacija Zarasų MGB 1946 metų ataskaitoje, kad dalis „K. Kaladinsko būrio partizanai slapstosi Saldutiškio ir Tauragnų valsčių sankirtoje" pernelyg nekonkreti.

1946 metų gruodžio mėnesį iširo *Naro* būrys, o Kūčių vakare į pasalą patekęs žuvo ir būrio vadas Kazimieras Balčiūnas-*Perkūnas*.

1947 metų sausio mėnesį saugumiečių dėmesį patraukė MGB agento *Peilio* informacija, kad Aleksas Lisauskas iš Ripelialaukio kaimo perdavė K. Kaladinsko prašymą paruošti 3 kietmetrius lentų ir 300 kg miltų. Nuo šio momento MGB sutelkia ypatingą dėmesį į Lisauskų šeimą, nes įtariama, kad pas juos yra *Erškėčio* kuopos ryšio punktas, matyt, netoliese turįs būti ir bunkeris.

Lisauskai iki 1946 metų pavasario šelpė ir slėpė *Pavietriaus* būrį (M. Palepšio būrio likučius), atėjus į apylinkes *Vaidilos* grupei, priėmė ir juos. Lauko rūsyje ir gyvenamajame name po virtuvės asla buvo dvi slėptuvės. *Vaidilos* grupė žiemojo po virtuve iškastame bunkeryje. Slėptuvė nebuvo pritaikyta ilgesniam buvimui. Aklinai slėptuvę uždarius, ji neturėjo geros ventiliacijos, tai partizanams vos nekainavo gyvybių. 1947 m. per Tris Karalius Lisauskų namuose apsistojus istrebitelių grupei,

esantys bunkeryje partizanai pradėjo dusti. Paryčiais išsinešdindami stribai išsivarė į Švenčionis Bronių ir Aleksą Lisauskus, o namiškiai ištraukė iš bunkerio sąmonę praradusius *Vaidilą*, *Lapę* ir *Ūdrą*.

Po šio įvykio *Vaidilos* grupė persikėlė į bunkerį pas Genę Šimkūnaitę Kirdeikiuose. P. Butrimas atsinešė rašomąją mašinėlę ir spausdino atsišaukimus. Taip be didesnių nemalonumų trise sulaukė pavasario.

1947 m. vasario 2 d. Strokinių kaime čekistai sugavo atėjusį pasimatyti su motina būrio vadą Balį Žilėną-*Narą*. Nors *Naras* žinojo labai daug, tačiau du su puse mėnesius kantriai atlaikė visus tardymus, neatsiskleidė nieko net į kamerą pasiųstiems agentams. Čekistams trūko siūlo galo išvynioti visam *Vaidilos* būrio rėmėjų tinklui. Tą siūlą nutraukė Juozas Karla-*Juodalksnis* (septyniose vietose peršautas ir paimtas Mineiškiemio k., 1947 04 13), kai per tardymą papasakojo apie bunkerį Kirdeikiuose, Šimkūno daržinėje. Partizanų ten jau neberado, nes visi buvo išėję į vasaros stovyklas, tačiau žiedas vis siaurėjo: nuo Lisauskų namų nenuleido akių, užverbuota sekti kaimynė (J. R., 1948 m. partizanų sušaudyta). 1947 04 14 pas Rozaliją Lisauskienę pasiųstas patyręs MGB agentas *Malinin*.

VAIDILOS ŽŪTIS. BŪRIO IŠIRIMAS

1947 04 23 MGB agentas *Malinin* (Adolfas Daubaras) pranešė, kad 12 partizanų Kaladinsko būrys atėjo į Ripelialaukį. Keturiese užėjo pas Rozaliją Lisauskienę, o aštuoniese saugojo apylinkes. Aplankė keletą valdžiai simpatizuojančių žmonių ir griežtai juos įspėjo nedirbti sovietams.

Gegužės 6 dieną pas Anelę Palepšienę užėjo *Vaidila*. Į perspėjimą, kad siautėja Saldutiškio skrebų vadas Vaičiulis, P. Butrimas atsakė, kad jo dienos jau suskaičiuotos.

Gegužės 7 dienos rytą Šiliniškių pamiškėje partizanų sargybinis pastebėjo kareivius, greitai tapo aišku, jog tai – ne paprastas šukavimas, kareiviai supo konkrečią bunkerio vietą.

Vaidila ir *Klajūnas*, norėdami išsiaiškinti atsitraukimo kelią, išbėgo į kirtimą, kur juos pakirto kulkos. *Laputė*, *Ūdras*, *Sakalas* ir *Lizdeika* paupiu bėgo iki Almajo ežero. Čekistai jų nepersekiojo, stipriau apsupo sužeistą P. Butrimą. Jis ilgokai atsišaudė ir nesileido paimamas gyvas. Vėliau raporte apygardos štabui rinktinės vadas *Žaibas* parašys, kad tose nelygiose kautynėse priešas neteko 8 kareivių.

Vaidilą ir *Klajūną* paliko negyvus žūties vietoje, matyt, tikėjosi vėliau išniekinti. Juos suradę, žmonės kiek apkasė žemėmis ir skubiai pranešė Julijai Butrimienei. Atvažiavusi motina pasiėmė sūnaus kūną ir parsivežė Jakėnų kaiman pas Kazimierą Juodką (kaime vadinamą Kazenka). Nenorėdama kelt pavojaus geriems žmonėms, *Vaidilą* pašarvojo beržynėlyje netoli namų. Kazys Juodka su Juozu Kinduriu padarė karstą, o Antanas Damošius su Petru Juodka naktį nuvežė į Švedriškės kapines ir slapta palaidojo. Povilas – pirmasis iš trijų brolių Butrimų, atidavusių gyvybę už tėvynės laisvę, vienintelis amžino poilsio atgulė pašventintoje kapinių žemėje. Kautynės Minčios pamiškėje *Vaidilos* būriui buvo lemtingos. Praėjus daugiau nei 50 metų, sunku nustatyti tragedijos priežastis. Aišku, kad būta išdavimo, nes kareiviai apsupo bunkerį, aukos galėjo būti dar skaudesnės, jei sargybinis nebūtų pastebėjęs

pavojaus. Z. Lisausko manymu, bunkerį nurodžiusi su *Laputе* draugavusi saugumo užverbuota Genė Gimžauskaitė iš Kirdeikių, kurią ryšininkai išvakarėse atvedė į bunkerį. Neatmestina galimybė, jog patys to nenorėdami „uodegą" atsivedė išvakarėse atėję Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalas* ir Juozas Stanėnas-*Lizdeika*.

Vaidilai žuvus, *Sakalas* ir *Lizdeika* išėjo į Vyžių kraštą, kur Vladas Tumėnas jiems įrengė bunkerį. *Laputė* pasitraukė į Utenos pusę, bet netrukus (1947 06 02) neaiškiomis aplinkybėmis žuvo. *Lakūnas* ir *Ūdras* išėjo į Sėlos apylinkes pas Bronių Ivanauską-*Pavietrių*. B. Staričenka-*Ūdras* sudarė „Sėlos kerų" grupę, bet partizanavo jau neilgai.

J. Kaminskas-*Lakūnas* atsiskyrė anksčiau ir registravosi. Tardymuose jam galbūt pritrūko išminties ar kantrybės, nes parodė partizanų ginklų ir šaudmenų atsargas. Po registracijos saugumas jam leido pagyventi metus ir nuteisė drauge su Algirdu Lisausku – neva už ginklo slėpimą.

Areštai ir kratos nenurimo ir po *Vaidilos* žūties. 1947 07 12 Ripelialaukio kaime pas Rūką rasti partizanų palikti 2 rankiniai kulkosvaidžiai, automatas, 12 šautuvų, 15 granatų, 4800 šautuvo šovinių, periskopinis žiūronas ir 7 kg tipografinio šrifto.

Žiauriai okupantai nubaudė ir rėmėjų Lisauskų šeimą: Rozaliją Lisauskienę ir jos sūnų Aleksą 1949 03 25 išvežė Sibiran, brolis Algirdas buvo nuteistas anksčiau. Aleksas Lisauskas (buvęs Tėvynės apsaugos rinktinės savanoris, sužeistas mūšiuose prie Sedos) 1951 m. tremtyje suorganizavo Vasario 16-osios šventę, šnipo išduotas, pateko į lagerius. Tremties ir kalinimo vargai pakirto jauno vyro sveikatą – 1959 02 23 jis mirė Žertomsko psichiatrijos ligoninėje.

Iš Lisauskų šeimos tremties ir kalėjimų išvengė tik jauniausias sūnus Zenys Lisauskas, nes nuo 1948 m. gyveno Vilniuje.

Nedaug *Vaidilą* pergyveno ir laikraštėlio „Aukštaičių kova" redaktorius Pranas Ivonis-*Klajūnas* (*Sakas*). Priešams ir šnipams lipant ant kulnų, ilgesnį laiką slapstėsi Tautiškių kaime prie Jono Ivanausko namų iškastoje slėptuvėje. 1947 m. rugsėjo 20 d. Praną Ivonį, einantį iš savo slėptuvės į Kaboriškę, užklupo kareiviai. Vejamas kariškių būrio, lauke dirbusioms moterims spėjo sušukti: „Mane vis tiek nušaus, pastatykit toje vietoje kryžių". Sužeistas dar bandė trauktis, bet ties Strokinių kapinaitėmis jį mirtinai suvarpė kulkos. Kazys Gaižutis iš Strokinių kaimo sukalė karstą, vietos kapinaitėse jis ir palaidotas.

Pranas Ivonis buvo vertas ne tik kryžiaus. Jo, kaip Vytauto apygardos leidėjo, spaudos pradininko, nuopelnai turėtų sulaukti plataus aprašymo, o jo vardas įrašytas šalia narsiausių Aukštaitijos krašto partizanų vardų. Atgimimo metais ryšininko Anupro Babrausko-*Rožės* sūnus Domas poliruoto metalo plokštele pažymėjo *Klajūno* bunkerio vietą.

Žuvus *Sakui*, Tautiškių ir Strokinių kaimų žmonės ryšininkavo jau *Erškėčio* kuopos partizanams. Čia buvo Kiaunės rajono organizacinio sektoriaus (OS) Striaunaičio apylinkė (ties Saldutiškio ir Tauragnų valsčių sankirta). Apylinkės vadas – Aleksas Žilėnas-*Tauras*, jo pavaduotoja Bronė Maciulevičiūtė-*Liepa*, ryšininkas – OS narys Jonas Bikus-*Pliauska* (visi iš Strokinių kaimo), Jadvyga Papirtytė-*Ramunė* iš Tauragnų, Jonas Ivanauskas iš Tautiškių kaimo, kuris pirmasis nukentėjo ir su šeima buvo ištremtas į Sibirą.

Vyriausias amžiumi Anupras Babrauskas-*Rožė* iš Tautiškių suimtas 1949 m., už partizanų rėmimą 6 metus kalėjo Mordovijos lageriuose. Grįžo į savo namus jau

eidamas 72 metus, sodybos kieme pastatė kryžių – dėl to kolūkio valdžia atsisakė elektrifikuoti jo ūkį. Mirė sulaukęs 89 metų.

Tautiškių apylinkėse partizanai laikėsi iki pat laisvės kovų užgesimo. Nors oficialiai šios apylinkės buvo priskirtos Lokio rinktinei, tačiau keičiantis rinktinių veiklos ir rajonų riboms, čia vaikščiojo ir Lokio rinktinės Vytenio būrio, ir Liūto rinktinės Bazalto rajono Trimito būrio partizanai. 1951 metų balandžio mėnesį provokatoriaus Juozo Bulkos atvesti smogikai netoli ištremtųjų Babrauskų namų sušaudė paskutinį Trimito būrio vadą Joną Juodką-*Vėžiuką* ir du jo būrio partizanus.

Pasakoja ANTANAS ŠUMINAS-*LUOBAS*

Užrašė L. Abarius
2001 01

Kai 1944 m. grįžo rusai, mūsų Ažvinčių kaime kvietimus į Raudonąją armiją įteikė pirmiausia man ir Stasiui Lukoševičiui. Pas mus toks rusas statė klojimą, jo sūnūs buvo komjaunuoliai, atėjūnų pakalikai. Mes įtarėm, kad jie ir pasistengė kvietimus mums įteikt, nes daugiau dar niekas nebuvo gavęs. Tarnaut okupantams nėjau, pradėjau slapstytis namuose. Netrukus stribai pradėjo manęs ieškot. Jie tada laikėsi tokios taktikos: jeigu tik gavusysis šaukimą nepasirodo, tuoj paima tėvus, tardo, kankina. Aš pagailėjau tėvo, kadangi jis buvo ligotas, žinojau, jeigu jį uždarys, gerai nesibaigs. Pasitarėm ir išėjau kariuomenėn.

Iš Zarasų pėsčius nuvarė Turmantan, išvežė į Vilnių. Vilniuje palaikė dvi savaites. Baigėsi karas, ir mus neribotam laikui paleido į namus. Pabuvau namuose dvi savaites ir vėl gavau šaukimą iš karinio komisariato, ir vėl išvažiavau kariuomenėn. Bet labai greit apsisprendžiau: geriau mirti savame krašte negu Rusijos platybėse. Kai traukinys pasuko į Rytus, pirmoje stotelėje iššokau iš vagono. Iššokom dviese. Pėsti miškais patraukėm Vilniaus link. Priėjom upę, girdisi šunys loja, ant tilto vaikšto ginkluoti sargybiniai. Metėmės į šoną, upė vietomis užšalusi, vietomis matosi properšos, kunkuliuoja vanduo. Išsilaužėm lazdas ir ledu šliaužte peršliaužėm upę. Miškais atėjom net iki Švenčionėlių. Per miestą pabijojom eiti, nuėjom į miesto pakraštį ir, dairydamiesi į šalis kaip kokie vagys, pamiške patraukėm namų link. Kiek paėjom ir pamatėm, kad mus atsiveja du rusų kareiviai. Sumėtėm pėdas įbėgę miškan, apsigręžėm atgal ir laimingai išsisukom nuo persekiotojų. Prie Švenčionėlių su draugu išsiskyrėm. Aš pasukau savo namų link, o jis – į Utenos kraštą. Nežinau jo nei vardo, nei pavardės. Jis nepasisakė.

Jau sutemus laimingai grįžau tėviškėn, įėjau savo miškan. Miškas man žinomas, šviesi mėnesiena. Pamačiau ateinant vyrų būrį. Nežinau, kas eina – miškiniai ar skrebai. Ėmiau bėgt, bėgdamas suplėšiau savo dokumentus – geriau tegu nežino, kas aš toks. Jeigu nušaus, kad dėl manęs nereikėtų tėvams kentėti. Pajutau, kad mane jau nustvėrė už drabužių. Kaipgi nepavys, jeigu mano kojos sumuštos kruvinom pūslėm, buvau išvargęs, nes tris paras iš Vilniaus ėjau. Man atrodė, kad aš vėju skrendu, pasirodo, vos myniau vietoje. Pasivijo ir sulaikė mane partizanas, man gerai pažįstamas Alfonsas Korsakas (slapyvardė – *Šarončius*?) iš Vyželių. Tame būry buvo ir mano kaimynas Petras Astrauskas-*Jurginas*, Antanas Blažūnas-*Linelis*, jo brolis Petras-*Erelis*, Antanas Šimkūnas-*Kurmis, Kalavijas*, jo brolis Povilas-*Vėžys*, Albinas

Aidukas iš Ažvinčių, Pranas Račinskas-*Drugelis*, Vladas Aidukas-*Tigras*, Petras Cicėnas-*Žalgiris*, vadovavo Kazys Kaladinskas-*Erškėtis* ir Jonas Čičelis-*Leopardas*. Nusivedė mane į stovyklą, pasikalbėjom, perspėjo, kad būčiau ypatingai atsargus, nes labai siaučia rusų kariuomenė.

Atėjau prie savo namų palaukės, matau ir netikiu: guli kareivis ant sniego. Pagalvojau, kad laukia ko nors išeinant. Pastovėjau, paklausiau, atrodo, nieko negirdėt. Toliau biržė iškirsta, girdžiu, lyg Bronė Bubulytė kalba, jos balsas sklinda iš miško. Pastovėjau pastovėjau, paklausiau paklausiau, priėjau arčiau, žiūriu – stulpas išvirtęs guli ant žemės, joks kareivis. Parėjau namo, pasibeldžiau, tėvai su džiaugsmo ašarom akyse pasitiko, abu patenkinti, kad grįžau. Paskui išėjau į Kaladinsko būrį. Kaladinskas buvo energingas, visada geros nuotaikos. Bėgo laikas. Kiti pradėjo registruotis, mes net negalvojom trauktis, laukėm, kas toliau bus.

Miško stovykloje buvom prisistatę nedidelių palapinių, dengtų eglių žieve, bunkerių vengėm, nes mums kažkas aiškino, kad bunkerius šunys greit suranda. Tankumyne gulėjom kiekvienas savo būdelėje, mūsų stovykla vadinosi „Ignalina“. Turėjom bunkerį Avinų kalno šone, bet vieno didelio bunkerio neturėjom. Daugiausia visi buvom kaimynai, laikydavomės vienoje krūvoje.

Vieną dieną pranešė, kad ateina daug kariuomenės. Persikėlėm į kitą vietą. Rytą Užsienio kaimo pusėje išgirdome šaudymą. 1945 m. spalio 13 d. (siautimas vyko 1945 10 13-18 d.) ten slapstėsi devyni vyrai atskirai, rusai juos rado ir kelis nušovė. Kiek pamenu, ten žuvo Kazys Guobis-*Gaidys*, Jonas Padvaiskas iš Sabališkių k. ir trys vyrai iš Vyžių kaimo: Vladas Bivainis, Vladas Tumėnas. Mes irgi vietoje nebesėdėjom, traukėmės tolyn. Rusai, matyt, rado mūsų stovyklavimo vietą ir su šunimis ėmė sekti iš paskos. Mes pasikėlėm į tokį kalną ir tuo metu rusai kirto į mus iš kulkosvaidžių. Kiek galėjom, atsišaudėm ir mes, tuo metu iš mūsiškių nežuvo nė vienas. Apsupę jie mus laikė tris dienas, pristigom maisto. Kai esi alkanas, dingsta ir nuotaika. Tik Kaladinskas neprarado nuotaikos nė minutei, visus drąsino, ramino, liepė nenusiminti. Kad ir nevalgę buvom, dar kentėjom. Vladas Aidukas-*Tigras* atsikėlė ir pasakė: „Aš nebadausiu, eisiu kaiman ir atsinešiu maisto,“ – ir išėjo. Užėjo į rusų pasalą, jį peršovė ir sugavo. Nieko ypatingo jis neišdavė, dėl jo pasodintų nebuvo.

Mūsų ryšininkės buvo Uršulė Šuminaitė, kunigo (Paulionio?) motina. Kiekvienas partizanas namuose turėjo tėvus, seseris, saviškiai visi buvo ryšininkai. Jono Čičelio sesuo Zosė Bubulienė visą laiką palaikė ryšį su broliu, su kitais būriais ryšį daugiausia palaikė ryšininkė Bronė Bubulytė. Atrodo, kažkoks Stasys Bivainis-*Vijūnas* iš Kulokynės k. (saugumo užverbuotas niekšelis, į Erškėčio kuopą jį atsivedė Juozas Dičiūnas-*Tankas* iš Paluodės k.) dar 1945 m. (tai buvo 1945 06) buvo pasiųstas skrebų. Jis atėjo miškan, po to partizanus apsupo kariuomenė, bet partizanai atsišaudė ir pabėgo, o Stasys Bivainis atseit „pasidavė“ ir nuvedė į bunkerį netoli Trakų kaimo, kur slėpėsi partizanai. Partizanus ryšininkai spėjo perspėti, tad jie iš bunkerio pasitraukė. Rusai, atėję prie bunkerio, šaudė šaudė, bet iš ten jokio garso. Kai atidarė bunkerį, pamatė, kad jis tuščias.

Kai partizanai Ažvinčiuose sudegino Broniaus Nevidomsko (vietinis, iš Ažvinčių kilęs skrebas, leitenantas, jį žmonės už akių vadindavo ciciliku, nes Smetonos laikais nevaikščiodavo į bažnyčią, – L. A.) namus (1945 03 04), pabėgo tik didysis kaltininkas – sūnus, sunkiai sužeisdamas partizaną Bronių Ivanauską-*Raimoką* (*Ramunį*) iš Ažvinčių k., kuris vėliau

mirė. Žmonės kalbėjo, kad Ivanauską netyčia nušovė patys partizanai (panašu, kad taip ir atsitiko: jį netyčia peršovė kaimynas Antanas Barkauskas-*Bijūnas* iš Ažvinčių, – L. A.). Besivydami Nevidomską, atseit paleido šūvių seriją ir kliuvo Ivanauskui. Paimti Broniaus Nevidomsko buvo atvykęs ir daugėliškėnų būrys (keletas buvo ir Daugėliškio, ir Daugailių partizanų, nes su Kaladinsko vyrais žiemojo tie, kurie nenorėjo trankytis po kaimus. Kažin ar atskirą būrį „svečiai" buvo sudarę, – L. A.). Bronių Ivanauską sunkiai sužeidė, partizanai nuvežė jį uošvijon. Ten siautė kariuomenė. Tada nuvežė į bunkerį, dar padavė granatą, bet jis ja jau nebepasinaudojo, mirė.

Vyresnieji pasitarė ir nutarė, kad mes, jaunesnieji, galime registruotis, tik prigrasė, kad nieko neišduotume. Taigi mes, jaunimas, registravomės. Ginklą, nieko blogo negalvodamas, parsinešiau į namus. Kai nuėjau Salakan registruotis, ginklo nepridaviau, išsigyniau, kad miške nebuvau. Pradėjo visus registrantus šaukinėti ir tardyt. Tikslai nežinau, bet kažkuris iš mūsų mane išdavė, pasakė, kad buvau miške ir šautuvą turėjau. Netrukus vėl gavau šaukimą ateiti į Salaką. Tą dieną mirė tėvas. Nuėjau Salakan, tardytojas pasisodino ir pradėjo skaityt „litaniją": „Matai, Šuminai, mes tau dovanojom, kai iš kariuomenės pabėgai, amnestavom, o pats neteisingai registravaisi. Kodėl ginklo neatidavei? Dabar tau gresia kalėjimas". Paaiškinau jam, kad neatidaviau todėl, jog jo nenaudojau... Po karo radau ir įmečiau balon, jeigu jums reikalingas, atnešiu. Tardytojas liepė atnešti. Kai nunešiau, tardytojas pasakė: „O dabar padėsi mums dirbt. Sužinosi, pasakysi, pas ką ateina miškiniai, kas juos šelpia, gal ir pas tave ateina? Ir duosi mums žinias". Nurodė per dvi tris dienas, ką sužinosiu, jiems pranešti. Pradėjau važinėti Salakan ir „pranešinėti". Vis nežinau ir nežinau, aiškinu, kad pas mus miškiniai neateina. Iš tikrųjų tai ateidavo, bet negi išduosi savo žmones, kita vertus, jeigu ir pasakysi, sužinos, tada tavęs jau niekas nebepasigailės, gausi kulką į kaktą, ir viskas baigsis. Taip mane tampė per visą žiemą ir pavasarį. Pagaliau ir čekistams trūko kantrybė:

– Na, kaip tu nežinai? Pas kaimynus gi nueini, kalbatės tarpusavyje, žmonės gi nebijo su kaimynais kalbėt, pasisako visas paslaptis, – aiškino tardytojas.

Aš jam vieną ir tą patį kartojau, kad pas mane neužeina kaimynai, nesigiria, ar pas juos buvo užėję miškiniai. Tada čekistas sako:

– Tai gali iš tolo pasiklausyt... Gal ką išgirsi...

– Kaip aš iš tolo rėksiu: Ar nebuvo pas jus miškinių?!

Čekistas pakraipė galvą, pakraipė, nusispjovė ir pasakė:

– Kvailys.

Nuo to laiko jie nuo manęs atšoko, daugiau nebekvietė Salakan, bet skrebai dažniau namuose ėmė lankytis.

Su kaimynu nuvažiuodavom miškan malkų parsivežti. Kartą truputį pasnigo, kaimynas pasikinkė arklį ir išvažiavo pirmas. Susitarėm, kad aš jį pasivysiu jo rogių provėžomis. Išvažiavau kiek vėliau, neatkreipiau dėmesio į jo rogių provėžas. Kiek pavažiavęs jas pamečiau. Dar kiek pavažiavau, žiūriu – šviežiai pravažiuota. Pavažiavau jomis ir užvažiavau tiesiai ant buvusio savo būrio. Kaip šoko jie ant manęs: „Tai ką, jau tave užverbavo, kad atsekei iš paskos?". Ėmiau aiškinti, kaip čia išėjo, kad nieko nesekiau. Jie greit apsiramino ir pasakė:

– Dabar tau duosim užduotį.

Buvo kaip tik prieš sovietinius rinkimus. Padavė man lustą popierių, reikėjo juos išklijuoti kaimuose. Kai jau taip, atgal nesitrauksi, sutikau tas proklomacijas išklijuo-

ti. Per naktį važinėjau ir kaliau, nes klijų neturėjau. Prikaliau prie Ažvinčių mokyklos sienos, prie Švedriškės pušies, Agnėniškėn nunešiau. Kareiviai prieš rinkimus jau budėjo Švedriškėje, galėjo su šunimis mane susekti ir pagauti, bet viskas laimingai baigėsi. Kitą dieną reikėjo eiti į Švedriškę balsuoti. Užėjau pas kaimyną Astrauską, jis irgi slapstėsi. Jis man sako:

– Kariuomenės pilna, o praklomacijų visur ant sienų, ant stulpų priklijuota, ir nebijok tu man taip įžūliai padaryt...

Vilniuje iš mūsų krašto spaustuvėje dirbo toks Nasevičius, tai jis ten kažkiek partizaniškų laikraštėlių atspausdindavo ir atsiųsdavo mums, nors mūsiškiai turėjo savo spausdinimo mašinėlę. Mūsų būrio mašinėlė buvo paslėpta miške, ne visi saviškiai žinojo kur.

Pasakoja ANTANAS ŠIMKŪNAS-*KURMIS, KALAVIJAS*

Užrašė Laimonas Abarius
2000 10 15 Ažvinčiuose ir 2001 08 Švedriškėje

Antanas Šimkūnas, Mykolo, g. 1923 m. Ažvinčių k., Salako vlsč., Zarasų apskr. Šiuo metu (2007 m.) gyvena Švedriškėje, Kazitiškio sen., Ignalinos r. Buvęs Vytauto apygardos Lokio rinktinės, Šventosios rajono OS žvalgybos skyriaus viršininkas. Rezistencinėje veikloje dalyvavo 1949-1951 metais. Buvęs ilgametis Švedriškės bažnyčios vargonininkas.

Sudegino bolševikai mūsų tėviškę, apiplėšė... Nepasidavėm rusų mobilizacijai, visi ėjom ten, kur buvo lietuvių židinys – miškan. Mes dar buvom jauni, netikri dar vyrai, bet partizanai mus priėmė. Sakė: „Eikim kartu, kovokim už Tėvynę ir žūkim…".

Kai enkavedistai atėjo į namus ir mušė tėvus parklupdę sniege, šaudė viršum jų galvų, kad pasakytų, kur sūnūs, mudu su broliu buvom dar visai piemenys, brolis už mane jaunesnis dvejais metais. Tada tėvai mūsų neišdavė. Tėvas pasakė: „Gink, Dieve! Tegul sušaudo, mes neišduosim nei savo vaikų, nei kitų".

Vasarai atėjus, atvažiavo enkavedistai su stribiteliais ir padegė trobesius… Kas patinka, pasiėmė ir išsivežė. Padegė namą, klojimą, pirtį... Motiną sučiupo, tėvelis buvo pasislėpęs. Jis gyveno pamiškėse – bijojo, kad nepačiuptų. Senas jau buvo, netoli šimto metų. Motiną stvėrė už plaukų ir stūmė į ugnį rėkdami: „Kur sūnūs?". Motina kartojo vieną ir tą patį: „Nežinau, nieko nežinau…". Atbėgo kažkoks vyresnis enkavedistas ir sulaikė juos: „Nesudeginkit bobos! Tegul sau...". Gal ir patiems pagailo senos moters. Apdegusi motina stovėjo ir žiūrėjo į baigiančius degti namelius…

Sudegė visa: šventi paveikslai, smuikas, likom kaip stovim ant pliko lauko. Mes nuo tada pasilikome miške. Sunku būdavo prasimaitinti. Į Rukšteliškio kaimą pas mamos seserį Maminskienę nuvežėme ir paslėpėme paskerstą bekoną, ten mums atnešdavo maisto. Mėsos pasiimdavome iš tos duobės, bulvių atnešdavo žmonės. Šiaip taip laikėmės.

Paskui žmonės pradėjo aukoti partizanams. Paaukodavo karves, kiaules, avis, nes matė, kad tremtis artėja. Kolūkių kūrimosi laikotarpiu žmonėms jau buvo sunku išlaikyti partizanus. Mes patys aukų nerinkom, bet buvo išleistas toks agitacinis

lapelis, kurį buvo galima klijuoti bet kur arba įteikti žmogui. Vadas išleido įsakymą, kad galima registruotis ir grįžti į viešą gyvenimą, kad žmonės galėtų padėti partizanams. Pamenu, Žilėnas iš Miškiniškių kelias karves davė, jautį, „Taikos“ kolūkio pirmininkas Antanas Adomėnas irgi kelias kolūkio karves atidavė partizanams. Kai buvo priimtas Pasiaukojimo Švč. Jėzaus Širdžiai aktas, ir partizanai meldėsi, naktimis ėjo bažnyčion, ir mes meldėmės. Kunigas Jonas Gurauskas buvo rinktinės pagalbininkas, padėdavo dvasios reikaluose. Jei iškildavo koks nors klausimas, ypač dėl keršto, tai visada partizanai paklausdavo klebono nuomonės, savavališkai nieko nedarė. Žmonės patys pradėjo maitinti partizanus: duodavo pietus, pusrytį išvirdavo, miške mes irgi gamindavome maistą. Virėju buvo paskirtas jaunuolis nuo Dūkšto, Kaladinsko kaimynas *Kotas* (atrodo, Juozas Dičiūnas).

Partizanas Vladas Aidukas-*Tigras* iš Garbšių k. buvo vyriausias amžiumi, jis apsvarstydavo viską, netikėdavo gandais, sakydavo: „Ai, bobos susipyko dėl vištų, viena bėga pas skrebus, kita miškan“. Jis sakydavo, kad viską reikia labai gerai apsvarstyti, o ypač tai, kas susiję su kraujo praliejimu. Vladas buvo protingas ir pavyzdingas partizanas: dailus, švarus, vertas pagarbos vyras, bet Dievulis ir jam nepagailėjo kartaus likimo – teko iškęsti Sibiro tremtį...

Vien tiktai slapyvardžiais vadinomės, todėl dabar daugelio vardų nebeprisimenu.

Kai sudegino mūsų namus, mus priglaudė Šuminai. Ažvinčiuose buvo tušti Silvos Šumino namai, jis ir leido mums juose apsigyventi.

Į mišką nuėjom su broliu Povilu, o tenai jau „priregistravo“ Kaladinskas. Jo slapyvardis buvo *Erškėtis*, jis vadovavo būriui. Būrys vadinosi 3-ia Vytauto apygarda, 5-ta Lokio rinktinė, o Kaladinskas buvo kuopos vadas. Kuopa buvo padalinta į atskirus būrelius. Partizanai, būdavo, patys išsirenka vadą ir vedasi bunkerin. Viename bunkeryje daugeliui žmonių gyventi buvo sunku. Mažesnėmis grupėmis pasiskirstydavo platesnėje veiklos teritorijoje, taip lengviau pasislėpt, enkavedistų užpuolimas ne toks pavojingas – vienus apsups, kiti liks. Mes turėjom bunkerį netoli *Erškečio*, kuriame buvo broliai Jonas Čičelis-*Leopardas* ir Antanas Čičelis-*Šernas* ir dar keli vyrai, o mes buvome keturiese: Antanas Blažūnas-*Linelis*, jo brolis Petras-*Kėkštas* ir mudu su broliu Povilu-*Vėžiu*. Mūsų bunkeris buvo netoli Joniško kaimo, „Kauno“ bunkerių vietovėje. Ten buvo šeši bunkeriai. Kartais vadas mus sukviesdavo. Jeigu būdavo miško valymas, vadas liepdavo išsiskirstyt ir slapstytis kiekvienam bunkeriui atskirai. Man partizanaujant „Kauno“ vietovėje, nebuvome užpulti, bet pasiruošti atakai teko, nes kariuomenė praėjo visai greta.

Kartą ryšininkai pranešė, kad bus miško valymas. Vadas mudu su broliu pasiuntė žvalgybon – apsidairyt, išsiaiškint padėtį. Beeidami suradom kvartalo linijas naujai pažymėtas, sunumeruotas kuoliukais, supratom, kad rusai ruošiasi miško valymui. Nuo šešių linijų aplink „Kauną“ kuoliukus ištraukėm, kitus kirviu nukapojom. Išeidami į pamiškę pamatėm, kad jau traukia rusų kariuomenė. Neradę pažymėtų kuoliukų, jie nuėjo ne „Kauno“ pusėn, bet vieškeliu. Taip mes tąkart išgelbėjom apie 80 partizanų nuo susidūrimo su enkavedistais.

„Kauno“ bunkeriuose partizanai gyveno apie trejis metus, paskui būrys išėjo į kitas vietas. Man partizanaujant bunkeriai buvo ir prie Laukstenių, bet kas ten juos buvo išsikasę, nežinau. Jei kada juos užpuldavo, tai jie perbėgdavo pas mus. Bunkerį ir slėptuvę mudu su broliu turėjom už Juodapurvynio, tiesiog po malkų krūva buvo išpjauta landa.

„Kauno“ bunkeriai buvo pritaikyti gyventi. Vienu metu mes gyvenom šešiese, Jono Čičelio bunkeris talpino dešimt žmonių, kituose dar daugiau tilpdavo. Kaladinsko bunkeris buvo Plačiojoje, jame tilpo apie 16 vyrų. Vėliau ir jis „Kaunan“ persikraustė. Imdavomės įvairių atsargos priemonių, kad tarpusavyje nesusišaudytume. Vadas kiekvienai dienai paskirdavo slaptažodžius, ypač nakties metu, kad būtų galima atskirti savus ir svetimus.

Antanas Blažūnas dar gyvas, gyvena Ažvinčiuose, tik sveikata nekokia. Tada peršalom... Buvo 28 laipsniai šalčio, apsupo mus, visur buvo pilna NKVD kariuomenės. Vadas įsakė skirstytis kuo mažesniais būreliais. Palikom bunkerius ir visi išėjom į laukymę – į raistą, vadinamą Uogaraisčiu. Nors buvo kovo pradžia, šalčio buvo apie 30 laipsnių. Tada ant sniego, ant ledo pasiklojom šakų ir gulėjom pernakt. Pilnas kaimas NKVD kareivių, stribitelių… Peršalom taip, kad ai ai ai… Tris kartus plaučių uždegimu sirgau. Gydytojas geras Salake buvo, jam davė žinią, kad peršalo žmogus, tai atsiuntė vaistų, kurie ir išgelbėjo mane.

Ties Žeimiais teko susišaudyt su skrebais ir NKVD kareiviais, dar kojon kulka kliuvo. Apsistojom tame miške iš vakaro, o rytą rusai apsupo mišką. Gal pranešta buvo, nes jie mus pastebėjo. Sakė, kad iš dalinio buvo pabėgę du kareiviai ir atseit jie slapstėsi tame miške. Negi tų rusų ieškodami apsiautė mišką? Tada jau teko šaudytis, gintis… Vyrai atidengė stiprią kulkosvaidžių ugnį, taip visi atsitraukėm. Iš ten mus, apie 60 žmonių, išvedė *Erškėti*s. Paėmė tik sužeistą Vladą Arlauską, Janinos Arlauskaitės-*Rūtos* brolį. Pamatęs artėjant rusus, jis bandė bėgti, bet nepajėgė. Jį paėmė gyvą. Bunkerių jis neišdavė, išsigynė. Sakė, kad atėjęs į mišką pakliuvo banditams į rankas. Nuteisė jį dešimčiai metų kaip vengusį tarnauti sovietinėje kariuomenėje. Išvežė jį į Vorkutą, ten jis užsirašė esąs lenkas, pateko į lenkų lagerį, o iš ten išvažiavo Lenkijon. Dar ir dabar tebegyvena Katovicuose. Buvo atvažiavęs į Sungardus. O tuos du ruskelius stribiteliai su NKVD kareiviais atrado bunkeryje ir abudu sušaudė. Partizanai juos kvietė eiti kartu, bet šie atsisakė. Mes traukėm per laukus, miškus Akriemių link ir susimetėm į „Kauno“ bunkerius.

Partizanai stengėsi, kad jų uniforma būtų panaši į šaulių. Vadai turėjo uniformas, o eiliniams partizanams nebuvo iš ko pasisiūti. Paskui atsirado uniformos, iš pradžių buvom civiliškai apsirengę. Svarbiausia – kad turėjome šautuvus, granatų.

Aš nešiojausi rusišką šautuvą. Daug jų paliko rusai 1941 m., kai juos vijo vokiečiai. Miškuose buvo palikti pilni ginklų dvikinkiai vežimai. Viskas, kas juose buvo – ir šoviniai, ir šautuvai, atiteko partizanams.

Pogrindinius laikraštėlius spausdino *Žaibas*-Pranas Račinskas. Jis kilęs iš šitų apylinkių, jo brolis pasitraukė Amerikon.

Mums ryšininkavo Valia Blažūnaitė, Antano ir Petro sesuo, Bronė Bubulytė... Po mano prisiregistravimo, vadovaujant P. Račinskui, ryšininkavo Stefanija Grašytė, jos broliai irgi buvo ryšininkai. Pas juos apsistodavo partizanai. Pas juos buvo partizanų Petro Cicėno-*Žalgirio* ir Janinos Arlauskaitės-*Rūtos* vestuvės. Vėliau Janina Arlauskaitė – Cicėnienė buva ištremta. Kai ji grįžo, jos vyras *Žalgiris* jau buva žuvęs (žuvo 1950 03 09). Tuomet mudu su broliu grojom jų vestuvėse. Jaunavedžius sutuokė kunigas Gurauskas. Jis labai bendravo su partizanais, visada pamokydavo, kad žudyti yra nuodėmė, liepė tiktai gintis. „Gintis tai nėra nuodėmė", – sakydavo. „Neaišku, kaip gali būti. Kitą kart žmogus, žiūrėk, geras, tiktai priedanga jo tokia, nužudyti negalima. Išsiaiškint reikia viską ligi galo, kad tikra tiesa būtų…".

Ryšininkaujant mano slapyvardis buvo *Kalavijas*, o brolio Povilo – *Jaras*. Dar yra gyvas ryšininkas Antanas Šuminas, gyvena Ignalinoje. Jis buvo paimtas kariuomenėn. Pamatęs, kad gali žūti, pabėgo ir atėjo į mišką, partizanavo, paskui registravosi. Jis irgi buvo ryšininkas. Partizanavo, o vėliau ryšininkavo broliai Antanas ir Jonas Lukoševičiai.

Kaladinskas vaikščiojo su *Mingaila*-Mamertu Laurinėnu. Jie apsistodavo kaime, pernakvodavo, o rytą liepdavo šeimininkui pranešti milicijai, kad banditų būta. Tada sulėkę stribai ir NKVD dairosi, daro kratas, mano, kad bus pasislėpusių „banditų", o šie jau už 10 km nuo kaimo. Kaladinskas gavo iš kažin kur laikraštį, kad valdžia amnestuoja visus, kurie registruojasi. Sukvietė Kaladinskas mus visus, apie 60 žmonių, į vieną būrį iš visų bunkerių ir pasakė: „Kas galit, registruokitės. Laikraštyje parašyta, kad amnestija. Gal nieko nedarys. Kaip norit..." Davė valią.

Legalizavausi 1945 metų rudenį. Tada jaunikliai išėjom, nemažai iš mūsų krašto registravosi, bet turėjom padėt likusiems miške. Mudu su broliu siūdavom batus ir jais aprūpindavom partizanus. Aš kailius išdirbdavau, tai uždirbdavau maistui. Būdavo, duodam ir maistu, ir pinigais… Pinigų reikėdavo spaudai. Visą laiką palaikėm ryšius, kol žuvo paskutiniai... Buvo paskirti ryšininkai, įduodavo laikraštukus, raportus mums rašydavo ir mes rašydavom. Buvo toks sutartinis ženklas: jeigu kaime pasalauja rusai, turėjom pakabint paklodę ant tvoros. Jeigu rusai yra – raudona marška, jeigu nėra, ramu – balta marška … Partizanai pasižiūri per žiūronus, viską mato ir, jeigu kas, vaikšto atsargiai.

Manimi partizanai pasitikėdavo. Aš tarnavau bažnyčioje vargonininku ir choristu, rūsy slėpiau partizanų archyvą. Dar vienas archyvas buvo paslėptas Ažvinčių girioje, tokioje Čičeliškės pievoje. Dokumentai buvo metaliniame bidone, bet melioracija sumaitojo tą bidoną su visu archyvu. Gaila, ten nemažai medžiagos buvo paslėpta. Dalį archyvo išsaugojau šitaip: buvo rūsy, po to pas seserį Veroniką Ivanauskienę, gyvendamas Švedriškėje, laikiau dėžutėje su smėliu ant pirties... Išlikusi nuotrauka, kurioje nusifotografavę Jonas Gimžauskas, Švedriškės šaulių būrio vadas, nužudytas Sibire, ir Justinas Preibys, buvęs Lietuvos atsargos karininkas. Jo šeima buvo išvežta su Gimžauskais. Žmona su dviem vaikais pateko į Sibirą. Vaikai Sibire sušalo, o žmona liko gyva ir sugrįžo Lietuvon. Justinas prie vokiečių tarnavo Zarasuose, frontui artėjant prie Lietuvos, kartu su vokiečiais pasitraukė į Vakarus, vėliau persikėlė į Ameriką.

Iš KGB (LYA) Archyvo
F. K-1, ap. 44, b. 87. Byla dėl Vlado Blažūno nužudymo ištyrimo.

R. K. p a s t a b a: Partizanas Vladas Blažūnas-*Timošenka* buvęs *Erškėčio* būrio partizanas, su Antanu Blažūnu-*Lineliu* ne giminės.

P. 1. Pažyma. 1949 04 26 dieną nužudytas Vladas Blažūnas, kuris anksčiau buvo partizanas (L. A. p a s t a b a: slapyvardis *Timošenka*, legalizavosi 1945 10), jo du broliai yra suimti kaip banditai (L. A. p a s t a b a: pagauti besislapstantys 1945 04) ir atlieka bausmę laisvės atėmimo vietose.

Pagal nužudymo faktą apklausta Elena Blažūnienė, kuri esanti nušautojo žmona. Elena Blažūnienė yra partizano Jono Čičelio-*Leopardo* pusseserė. Iki 1948 metų rudens Vladas Blažūnas buvo eiguliu Minčios girininkijoje, todėl, matyt, banditai galėjo nujausti, kad Blažūnas žino jų bunkerius (kurie sunaikinti 1949 04 21).

P. 2. Elena Blažūnienė parodė: Nužudymo išvakarėse Blažūnai baliavojo Joniškio kaime pas Piotrą Kurašovą. Baliuje buvo Vincas Šileikis, Elena su vyru Petroniai, o kiti – dauguma rusai. Iš rusų buvo Dolotovai, kitų pavardžių nežinau. Apie 8 val. vakaro Šileikis parvežė Blažūnus į namus, bet pats apsigręžęs sugrįžo į Joniškio kaimą, nes atseit paliko pas rusus kailinius. Tai E. Blažūnienei atrodė įtartina.

P. 3a. Apie 11 val. nakties pasigirdo beldimas į langą, mes įleidom į vidų. Įėjo į kambarį du nepažįstami vyrai juodomis šimtasiūlėmis. Vienas paprašė valgyti, o antras nuėjo į kambarį ir pažadino vyrą. Išsivedė jį koridoriun ir kalbėjo apie valandą laiko, paskui atėjo abudu į kambarį. Pasikalbėjo su antruoju atvykėliu ir paskui vėl išėjo abu į koridorių. Girdėjau, kaip mano vyras pasakė „šaukit", tuomet išgirdau šūvį. Antrasis atėjęs iš koridoriaus pasakė, kad mano vyras nušautas už tai, kad neva pažadėjęs teikti žinias Baliuliui (Salako vlsč. NKVD viršininkui). Išeidami iš namų nepažįstamieji išsivedė arklį, pasiėmė vyro drabužius, norėjo paimti siuvamąją mašiną, bet pamatę, kad ji neveikianti, paliko. Nepažįstamieji buvo su juodomis šimtasiūlėmis ir ginkluoti automatais. Be tėvo liko mūsų dukra Elena Blažūnaitė, 9 metų amžiaus. Anksčiau (1948 m.) į mūsų namus irgi buvo atėję partizanai, jie paėmė medžiagas ir vyro kostiumą.

Klausimas: Ar jūsų vyras su kuo nors pykosi?

Atsakymas: Pykosi su Petru Rakita, s. Alfonso, kuris anksčiau buvo banditas (legalizavosi 1945 m.). Jis yra mano vyro giminaitis. Kai Rakitai gimė sūnus, tai abu važiavo krikštyti. Pakeliui jie užsuko į Švedriškės girininkiją, kur buvo girininkas Araminas. Ten buvo kalbama bendromis temomis, taip pat ir apie banditus, taip pat buvo girtaujama. Nežinau visų aplinkybių, bet mano vyras iš išgertuvių grįžo labai suirzęs, jis kalbėjo, kad jį ten blogai priėmę ir jis atkeršysiąs ir t.t., pradėjo grasinti jį atvežusiam Petrui Rakitai. Tuomet Rakita kelis kartus trenkė jam ir paguldė miegoti. Išsiblaivęs mano vyras pyko ant Rakitos. Apskritai pasakysiu, kad mano vyras, būdamas girtas, būdavo priekabus, vaidydavosi, ne vieną kartą pasikartojo jo pykčio priepuoliai.

Išvada: (1956 m.) Konkrečių kaltininkų, kas nužudė Vlada Blažūną, nenustatyta. Banditizmas sunaikintas, byla perduodama į archyvą.

Pasakoja BRONISLOVAS GAIŽUTIS IR DANUTĖ GAIŽUTIENĖ – GUOBYTĖ

Užrašyta Ginučiuose
2002 09 07

Gimiau 1930 m. sausio 1 d. Šiliniškių kaime, Saldutiškio valsčiuje, Utenos apskrityje. Šeimoje augome 11 vaikų, tėvai turėjo 16 ha žemės.

Kadangi mūsų kaimas buvo tarp miškų, pokario metais čia beveik niekas iš pašalinių neužeidavo, kurį laiką po karo – iki 1944 m. gruodžio 12 d. mes nematėm nė vieno ruso. Vieną sekmadienio vakarą pas kaimyną Žigą Silvestrą į nevisai dar įrengtus jo namus susirinko apie 70 vyrų iš aplinkinių kaimų: Kirdeikių, Ripaičių, Mineiškiemio. Suėjo pasitarti. Žigas turėjo du sūnus, man tada ėjo tik penkiolikti metai. Mano broliai Romas ir Benediktas tuo metu irgi buvo namuose. Vyrai pasitarė ir išsiskirstė. Vieni tarėsi eiti registruotis, kiti ne, treti planavo eiti į mišką ir kariauti su okupantais.

Pirmadienio rytą nuėjau pas Žigus. Jų sūnus Vaclovas atėjo iš miško pavalgyti, buvo apsirengęs miline... Pavalgęs atsigulė pailsėt. Kadangi jų namas buvo dar neįrengtas, pamačiau, kad nuo Gaižučių kluono ateina skrebai. Vaclovas pašoko, nėrė per duris ir bėgte miško link. Aš irgi puoliau bėgti į namus. Pasigirdo šūvis, bet į kurį iš mudviejų šovė, taip ir nesupratau. Parbėgau į namus, užšokau ant krosnies

ir atsiguliau. Atėjo rusų leitenančiukas, du kareiviai ir keli skrebai, tarp jų buvo toks ruskelis iš Šakarvos (raupsuotu veidu). Tėvo paklausė: „Kur sūnūs?“. Tas paaiškino, kad vienas mokytojauja Švenčionyse, kitas ant krosnies guli. Kiek pabuvo ir apie pietus išėjo į Kirdeikių pusę. Eidami pakely susitiko iš panų grįžtantį Sėlos kaimo ruskelį Albertą Ruzgą, įdavė jam 20 litrų kanistrą su benzinu ir liepė nešti. Greit išgirdom šaudymą. Už mūsų kaimo pakalnėj buvo iškastas bunkeriukas. Mano dėdė Adolfas Gaižutis ėjo ir, pamatęs rusus, norėjo tame bunkeriuke pasislėpt, bet rusai jį nušovė. Po kurio laiko atėjo trys skrebai varyti pastotę. Pasiėmė Gaižučio arklį ir atvežė pas mus nušautą mano dėdę Adolfą Gaižutį. Rusai pradėjo mus tardyti ir reikalavo pasakyti, kas yra nušautasis. Mes jau žinojom, kad bet koks nušauto žmogaus atpažinimas grėsė Sibiru arba tolimesniais kankinimais tardant. Kai nušautojo nepripažinom, rusai ir stribai suvarė visą kaimą, bet taip pat nė vienas nepripažino nušautojo. Sulaikė grįžtančią iš mokyklos mano seserį, atsivedė prie lavono, bet ir ta nepripažino. Tada stribai atsivedė malūnininką Petrą Valiuką, tas iškart pasakė, kad tai Adolfas Gaižutis. Tada rusai įsakė tam Ruzgui su benzinu ateit į gryčią ir aplaistyt sienas. Mano brolis Benediktas buvo pasislėpęs daržinėje. Kai padegė daržinę, jis pasiėmė doklą, prisidėjo šieno ir ėjo iš daržinės, bet stribai šovė tris kartus ir jį sužeidė. Jis numetė doklą, pakėlė rankas, bet vienas skrebas priėjo arčiau ir šovė nusitaikęs tiesiai į galvą. Brolis krito vietoje. Po to stribas pribėgo prie manęs ir tėvo, jau tiesė šautuvą į mus, bet rusų leitenantas perspėjo, kad sūnaus ir tėvo nešautų.

Buvo didelis vėjas, pro dūmus žemėje nieko nesimatė. Ruskelis, kuris nešiojo benziną, prisidengdamas dūmų uždanga, pabėgo. Pabėgo ir Žigas, Vaclovo tėvas.

Kaimyno Juozo Gaižučio namai buvo labai gražūs, skarda dengti. Nuėjo stribai pas Juozą, išsivarė jį iš gryčios su sūnumi Kaziuku ant rankų, dukra Bronytė apsikabinusi tėvą verkia. Stribas sūnų išplėšė tėvui iš rankų ir numetė ant žemės, o Gaižutį nusivarė iki Paukojės kaimo ir sušaudė.

Tuo metu rusai su stribais sudegino penkių ūkininkų namus: mūsų, t. y. Vlado Gaižučio, trylika šeimos narių, Kristoforo Valiuko, keturi šeimos nariai, Juozo ir Kazio Kindurių, šeši šeimos nariai, Silvestro Žigo, penki šeimos nariai, ir Adolfo ir Juozo Gaižučių, septyni šeimos nariai. Visus nušautuosius po trijų dienų palaidojom Stripeikių kapinėse.

Vėliau trys partizanai už mūsų kaimo įsirengė bunkerį ir jame gyveno. Tai buvo Vilius Kindurys, Bronius Gaižutis iš gretimo Gineitiškio kaimo, o trečio pavardės nepamenu. Kaime gyveno toks Bilaišis. Partizanai išsinešė jo šaukštus, tai Bilaišis pranešė stribams, kurie apsupo bunkerį. Kindurys ir Gaižutis žuvo, o trečias tuo metu buvo iš bunkerio išėjęs ir liko gyvas.

DANUTĖ GAIŽUTIENĖ – GUOBYTĖ

Mes kai kuriuos partizanus vadinom banditais. Vaikų daug buvo šeimose, baisus skurdas. Susidarė bandos, ėjo ir plėšė žmones. Jie save vadino partizanais. Mano tėvus ne vieną kartą apiplėšė. Kartą papjovėm nedidelį paršiuką, išrūkėm mėsą. Naktį girdim – jau duoda į duris, prašo įleist:

– Leiskit! Savi ateina… Miškiniai. Neleisit, įeisim su stiklais...

Atidarė mama duris, dviese suvirto į vidų. Apykaklės pakeltos, apsivynioję šalikais. Užgesino šviesą. Mama suriko:

– Kam šviesą užgesinot?! Ką dabar darysit? Pjausit mus?

– Skrebus jūs slepiat, eisim skrebų ieškot...

Tuoj vienas pasistatė kopėčias ir užlipo ant aukšto, o ten ant karties ką tik išrūkyti lašinukai, dešros sukabintos. Tik pasigirdo triokšt, kartis ir perlūžo. Vienas stovi apačioj, o kitas nuo viršaus meta lašinius ir dešras žemyn. Susikrovė visą mėsą ir išėjo. Mama stovi vidury aslos ir verkia: „Ką jūs, prakeiktieji, padarėt? Nuskriaudėt vaikus... Ką mes dabar valgysim?“.

– Nutilk, boba! Va, matai, lauke sargyba stovi... Paduokit arklį!

Apsimetė, kad jų daugiau lauke yra, kad tik mama nutiltų.

Praėjo kiek laiko, vėl atėjo ir vėl daužo į langus, reikalauja įleist. Mama pasakė, kad neleis, nes jau vieni buvo, išnešė visą mėsą. Iš lauko atsako, kad jų vardu kažkas apvogė, ne jie...

Ginučiuose prie tilto gyveno ryšininkė Julija Žilėnaitė. Negera ryšininkė buvo, baisi skundikė, nenoriu, kad jūs apie ją ir rašytumėt. Jeigu su kuo susipyko, tuoj miškinius atveda, kurie prigąsdina žmogų. Kaimyną Kazį Žilėną taip sumušė, taip suspardė, kad paslikas gulėjo. Jis susibarė su Julijos motina, ežios prie malūno nepasidalino. Tada nuėjo pas seniūną Joną Paukštę, išsinešė sūnaus kostiumą, armoniką ir motiną nušovė.

Leopoldo Purevičiaus brolį partizanai prikalbino eiti miškan, o trečią dieną atėjo ir sušaudė mano krikšto motiną Marijoną Paukštienę.

BRONISLOVAS GAIŽUTIS

Paukštės buvo išverstarankoviai. Prie vokiečių jų sūnūs komunistus gaudė, o kai atėjo šitie, tada visa šeima nuėjo jiems tarnaut. Nuėjo Saldutiškin ir gyveno ten su skrebais. Vienas jų sūnus dar tebegyvena Ginučiuose. Kai buvo skelbiami agentai, pasirodo, šis juo buvęs, pats gyrėsi, kad jo valdžia esanti Jarmalavičius ir Burokevičius.

DANUTĖ GAIŽUTIENĖ – GUOBYTĖ

Mano sesutė už mane buvo penkeriais metais jaunesnė, dar gulėjo lovytėj. Atėjo naktį rankoves atsiraitę, kad suriks:

– Kur gyvena Rūkas Unčiokas (Antanas)?!

Rūkas gyveno už malūno, tuoj perėjus tiltą, pirmas namas dešinėje, prie pat ežero. Rankoje laiko popiergalį ir skaito, matyt, jau kas nors parašė skundą. Mama jiems ir sako:

– Galgi jūs nežinot? Galgi jūs pirmąkart kaime?

– Kelkis, tėvai, ir nuvesk mus,- ėmė žadint sergantį tėtį.

– Dieve mano, serga žmogus, temperatūra aukščiausia, nelieskit.

Vienas sako: „Na, tai jau einam, rasim...“. O kitas:

– Nė velnio! – čiupo tėvą už nugaros, trenkė į krosnį... – Nė velnio, aš neieškosiu. Vesk.

Mama atsiklaupė prie suolo ir klauso, laukia, kada šaus. Išgirdom, kaip suriko:

– Va Jėzau, va Jėzau! Nušovė tėvą!

Sukniubo ir verkia. Tuo metu lauke pasigirdo žingsniai. Motina vėl sukliko:

– Jėzau, vaikiukai, ateina mūsų sušaudyt!

Atsidarė durys ir įėjo tėvas. Pasakė, kad jį nuvarė pas Rūką ir liepė žadint. Kai atidarė duris, tėvą paleido namo.

– Kai ėjau per tiltą, išgirdau du šūvius. Pagalvojau, kad nušovė Antaną.

Kitą dieną Rūkienė draskosi, plaukus rauna nuo galvos ir šaukia, kad Guobys banditus atvedė. Tėtį areštavo ir išvežė. Tris metus kalėjime kankino, grįžo išdaužytais dantimis, nuo kankinimų net išprotėjo. Pasakojo, kaip po kankinimų be sąmonės įmesdavo į vienutę, jis atsigauna, akyse šviesu pasidaro ir pasirodo Švč. Mergelė Marija, sako: „Melskis, kentėk ir iškentėsi...“. Būdavo, pasakoja tėtis ir verkia, kartu su juo ir mes visi verkiam.

Vienąkart iš Saldutiškio į Ginučių malūną atvažiavo grūdų susimalt skrebo tėvas. Kažkas pranešė partizanams, tie atėjo ir tą senioką nušovė. Mano brolis Juozas dirbo malūne prie girnų. Atlėkė stribų pulkas, brolį apkaltino, kad jis neva banditus užsiundęs. Taip sumušė, kad baisu buvo pažiūrėti į žmogų.

Kažkada buvau sukūrusi eilėraštį 1944 m. Šiliniškių kaimo aukoms atminti.

O, motin motin, kiek tu iškentėjai
Tą baisią naktį metų keturiasdešimt ketvirtų!
Kaip tau širdis iš sielvarto neplyšo,
Kai šaudė sūnų prie tavų akių.

Sušaudė kaimo vyrus niekuo nekaltus,
Sudegino visų namus.
Raudojo našlės be pastogės,
Apglėbusios mažus vaikus.

Jūs likote visai be nieko,
Tik – ką turėjot ant pečių...
Net sudegė daržely rūtos
Ir nebeliko jazminų.

O, Dieve Dieve, ir vėl liejas kraujas
Mūs brolių niekuo nekaltų...
Už ką mus žudo ir kankina
Ir kiek dar jiems reikės aukų?

Apsaugok, Viešpatie, Tėvynę mūs,
Apsaugok ją, kad niekados,
Kad daugiau nesilietų kraujas
Žemelėj mūsų Lietuvos.

Kitą eilėraštį sukūriau pagauta pykčio Tėvynės išdavikams, kai Maskvoje B. Jelcinas nugalėjo pučistus. Eina per mūsų kiemą Sigitas Paukštė (vadinam jį Laimonu), o mes namą dažom su sūnum. Su tokia piktdžiugiška šypsena pro mus praeidamas tarė:

– Va, jums Lietuva... Va, kas dedasi Maskvoj...

Tada ką tik buvo prasidėjęs pučas Maskvoje. Taip suėmė pyktis, iškart sukūriau eilėraštį:

Broli lietuvi, sustok! Ką darai?
Kam savo Tėvynę parduodi, mainai?
Kas buvo tavo tėvai, jei nepasėjo meilės Tėvynei
Tavoje širdyje giliai?

Tikriausia buvo širdis tavoji ledinė? –
Tas daigas nuvyto tavoje krūtinėj.

Praeis uraganai, praeis neramiai,
Į prarają gilią nugrims slibinai...
Klaupsies, išdavike, melsi atgailos,
Lenksies žemai prie žemelės šventos...

Užuojautos žodžio tau nieks nesuras,
Visa Lietuva nuo tavęs nusigręš.

Pasakoja JUOZAS KINDURYS

Užrašė Laimonas Abarius
Šiliniškių k. 2001 07 30

Gimiau 1921 m. Šiliniškių kaime, Saldutiškio valsčiuje. Šiame krašte pokario metais man teko būti visų įvykių liudininku.

Netoli namų buvo toks griovys, tame griovy pasidarėm slėptuvę ir ten slėpėmės: aš, mano pusbrolis Kazimieras Rastenis iš Mineiškiemio kaimo, Steponas Valiukas – penkiese...

Kartą atėjau iš bunkerio į namus, atsiguliau ir guliu. Žmona sako: „Ko tu guli, juk buvo pranešta, kad gali užeit skrebai?“. Atsikėliau, pasiėmiau kirvį ir išėjau. Einu ir sutinku kaimyną. Persimetėm pora žodžių ir nuėjau per lauką. Žiūriu, kad šunys laksto, atsisuku – skrebai jau supa mūsų kaimą.

Vakare mes keturiese gulim bunkeryje, girdim – kažkas dusliai tarsi dūzgia, supratom, kad šaudo. Išlindom iš bunkerio, žiūrim – nebėra kaimo, iš šešių sodybų likusi tik viena nesudeginta. Gal 18 trobesių sudegino. Tą kaimyną ant kalno nušovė, atvežė ir paguldė. Niekas jo neatpažįsta. Toks Valiukas atėjo iš malūno, tas atpažino, kad Gaižutis. Kito Gaižučio Vlado sūnų nušovė, jo brolį Juozą Gaižutį nušovė Paukojos k., jau Kirdeikių žemėje.

Likome ant dirvono, viskas sudegė. Kaimyno varstotas buvo lauke, tai ir tą skrebai apmetė šiaudais ir sudegino. Visus tris nušautuosius palaidojo Stripeikių kapinėse. Sudegino Vlado Gaižučio, Silvestro Žigo, Juozo ir Kazio Kindurių, Adolfo ir Juozo Gaižučių ir Kristoforo (Krištofo) Valiuko trobesius. Penkių ūkininkų sudegino visus trobesius, mūsų liko tiktai tvartas. Sudegė viskas iki pamatų. Kaip pradėt gyvent? Pasikinkėm arkliuką ir išvažiavom į Gatelius pas žmonos tėvus.

Mano brolis žuvo bunkeryje su partizanu iš Palūšės. Buvo jau ruduo, iš vakaro kūlėm javus, talkininkavo ir palūšiškis partizanas. Vakare brolis su juo išėjo nakvoti į bunkerį kalno pašlaitėje. Rytą pasigirdo granatos sprogimas. Atėjo skrebai, nuvedė mane prie bunkerio, žiūriu – guli brolis negyvas ir tas partizanas. Abu juos išvežė Palūšėn, paskui į Kirdeikius ir numetė už tokio klojimo. Mane suėmė ir 28 paras kankino Utenoje stribyne.

Kaltanėnų valsčiaus Buivydų kaime mano dėdes Joną ir Kazimierą Ankėnus nukankino čekistai. Tai va toks buvo gyvenimas...

Pasakoja **VACLOVAS ŽYGAS**

Užrašė L. Abarius
2001 m.

Gimiau 1924 m. Šiliniškių kaime, Saldutiškio valsčiuje, Utenos apskrityje. Kai antrą kartą rusų armija okupavo Lietuvą, tuoj paskelbė mobilizaciją ir ėmė imti vyrus į kariuomenę. Mes nutarėm neiti tarnaut okupantams, pradėjom slapstytis.

Atėjo ruduo, jau ir žiema prasidėjo. Mudu su broliu Broniumi ir tėvu pasiėmėm kastuvus, pjūklus ir išėjom miškan bunkerio kasti. 1944 m. gruodžio 11 d. gavome žinią, kad rusai valys miškus. Buvo atėję dar keletas vyrų ir iš kito kaimo, per naktį prasėdėjome miške, rytą nutariau pareit namo pavalgyt. Išėjau į pamiškę, matau – po kiemus vaikštinėja vienas kitas vyras, na, ir parėjau namo. Sermėgą susivyniojau ir pasidėjau ant suolo, pavalgiau ir atsiguliau pailsėt. Tik užsnūdau, atlekia kaimynų mergaitė šaukdama: „Vaclovai, rusai!“. Pakėliau galvą ir pamačiau einant rusus atstatytais šautuvais. Aš sermėgą nuo suolo ir bėgte pasileidau miškan. Miškas nuo namų buvo netoli. Pribėgau pamiškę, o ten gilus melioracijos griovys. Stabtelėjau prie griovio, atsisukau atgal įsitikint, ar rusai nesiveja. Kai tik stabtelėjau, į mane šovė, bet nepataikė. Tada šokau griovin, numečiau sermėgą, išsinarinau koją. Pamaniau, kad peršovė, bet kraujo nesimatė. Šlubčiodamas pribėgau prie Pakaso ežero, po to paežere nubėgau Papiliakalnėn. Žmonės davė man apsirengt, nurodė, kur gausiu vietą pasislėpt. Išėjau laukan, matau – po kaimą rusai vaikštinėja. Bandžiau pereiti į Ginučių kaimą, bet upė sustabdė. Nuėjau miškelin, atsiguliau ant tokio skardžio, apsikaišiau paparčiais ir laukiu – ras ar neras mane. Išgirdau Šiliniškėj šaudant, paskui kažkas sprogo. Pakeliu galvą, žiūriu – dega kaimas. Tada atsikėliau, atsargiai per mišką priėjau prie kaimo. Namai jau baigė degt, tik pliki buvusių gryčių kaminai styrojo. Prie mūsų gryčios buvo mano įrengta vėjo jėgainė. Jos sparnai dar sukosi, atėjo sesuo ir sustabdė. Supratau, kad dar yra gyvų, ne visus iššaudė. Atėjau prie namų, susirinko daugiau žmonių. Radau savo šeimą, pasakė, kad trys nušauti: Benediktas Gaižutis, jo pusbrolis Adolfas Gaižutis, o Juozą Gaižutį išsivarė Paukojėn ir ten nušovė.

Tą patį vakarą nuėjau į Ginučius, pas pusbrolius pernakvojau slėptuvėj, tada išėjom už Ginučių Puziniškio link. Mano pusbroliai irgi turėjo bunkerį. Jame gyvenom gal penkiolika vyrų. Po to atėjo mano tėvas ir parsivedė mane namo. Slapstytis nebuvo kur, valgyti nebuvo ko, apsirengti nebuvo kuo. Sudegė viskas. Tada susiorganizavom dešimt vyrų iš Ginučių ir išėjom kariuomenėn. Mus ruošė permest japonų frontan. Laukėm laukėm, bet taip ir nesulaukėm, amerikonai numetė atomines bombas ant Japonijos, taip viskas ir baigėsi. Atitarnavau pusantrų metų rusų kariuomenėje, sveikatos netekau, nes ten irgi nebuvo linksma – badas, šaltis, apranga prasta. Į namus grįžau 1947 m. pavasarį. Čia irgi nebuvo ramybės. Viename kaimo gale partizanai, kitame – stribai. Per vasarą su broliu pasistatėm namą, partizanams neturėjom iš ko padėt. Jiems labai padėdavo malūnininkas, nes jo namų nesudegino. Žiemą jie pas mus neateidavo, rudenį netoliese miškely nakvodavo, duodavom ką nors apsiklot.

Pas malūnininką gyveno toks senbernis Petras Valiukas, jis mokėjo rusiškai, prie caro buvo tarnavęs rusų kariuomenėje ir kare dalyvavęs. Kai nušovė Adolfą Gaižutį, atvežė jį atpažinti. Žmonės buvo susitarę: jeigu ką nušaus, neatpažinti. Taigi ir Gaižu-

čio niekas „neatpažino“. Tik tas Petras, kurio namų nedegino, atpažino. Mano tėvas irgi mokėjo rusiškai, nes buvo tarnavęs caro armijoje. Enkavedistų leitenantas liepė saugoti mano tėvą ir tą Juozą Gaižutį. Vėjas kažkaip susuko dūmus, tėvas šoko į tuos dūmus, prisidengęs jais pabėgo miškan, o Juozą pasivėdėjo Paukojėn ir nušovė.

1949 m. lapkričio mėn. pas mus atėjo partizanų būrys, pasiėmė ką tik turėjom apsiklot, ir apsistojo ant kalno miškelyje. Ten nakvojo dvi naktis. Pakalnėje takeliu iš Ginučių ėjė skrebai. Visi praėjo, bet vienas pajuto dūmų kvapą, pamanė, kad samagoną miške varo. Ten buvo labai gilus griovys, tai jis šituo grioviu pakilo į kalną ir pamatė, kad partizanai lauželį kūrena. Kaip tik tada malūnininko duktė jiems buvo atnešusi valgyti. Šitas skrebas ir kirto į juos iš automato. Du nušovė vietoje, o trečią sužeidė. Jis dar kiek pabėgo ir nusišovė. Tuoj po šaudymo aš išėjau į kitą kaimą ir negrįžau dvi dienas. Kai atėjau, vyrų buvo mažiau, visi nusiminę. Pasakiau, kad jie patys kalti, be sargybos dar dieną laužą kūrena miške... Ten liko trys jų kulkosvaidžiai, dokumentai. Po kokių keturių dienų Eugenija Gaižutytė ėjo drabužių mazgot į šaltinį ir užėjo tą nusišovusį partizaną. Ji pasakė man, tada pranešėm partizanams. Man liepė padaryt karstą ir padėt palaidoti žuvusįjį. Skrebai ir kariuomenė siautį aplink, ras mane dirbant karstą, nežinai, kuo gali baigtis. Nedirbau karsto, sukaliau tokią dėžę, nunešiau miškan, partizanai iškasė duobę ir palaidojom tame miškelyje žuvusį jų draugą.

Maždaug po 20-ties metų toje vietoje kirto biržę, traktoriais išvartė medžius, sodino medelyną. Buvo toks girininkas Liaudanskas, jis pradėjo klausinėt, ar žino kas, kur čia yra palaidotas partizanas Araminas. Pasakiau, kad žinau. Jis nustebo: „Iš kur tu žinai?“. Sakau: „Aš palaidojau“. Jie neprašė parodyt, kurioje vietoje. Kai prasidėjo Atgimimas, tą vietą prašė parodyt Švedriškės kunigas Kanišauskas, bet po tiek daug metų nebegalėjau tiksliai nustatyti, kurioje vietoje. Ilgai svarsčiau ir vienas nuvažiavau motociklu, pakasinėjau ir radau. Po to atvažiavo giminės su karstu, išsikasė palaikus ir išsivežė. Tai buvo Petras Araminas. Aramino brolį Vincą ir dar vieną man nežinomą skrebai tada išsivežė į Saldutiškį.

L. Abariaus p a s t a b a: 1949 11 06 prie Šiliniškės k., Linkmenų sen., žuvo šie partizanai:

Araminas Petras, Vinco-*Juodvarnis*, g. 1924 m. Papilių k., Obelių sen., Rokiškio r., 1949 m. pradžioje išėjo į partizanų būrį.

Araminas Vincas, Vinco-*Šermukšnis*, g. Papilių k., Obelių sen., Rokiškio r. Lokio rinktinės štabo viršininkas.

Blaževičius Kazys-*Perkūnas* iš Girelės k.

Partizanai neteko 3 kulkosvaidžių, 5 šautuvų, dokumentų.

Ažvinčių ir Minčios girioje kartu su kitais partizanavo grupė vyrų iš Rokiškio raj., Obelių sen.: du broliai Araminai, Vytautas Dručkus, Albertas Garnelis, Edvardas Garnelis, Balys Vaičėnas.

Paskutinius to būrio partizanus 1951 m. sušaudė Strazduose. Aš kaip tik buvau tą vakarą pas Čibirą. Čibirienė labai prašė neišeit. Aš vienam jų giminaičiui, partizanui, buvau užsakęs padaryt kryžių. Primygtinai prašė neišeit, atseit ateis jos dukra Lionė, pasišnekėsim. Dar kažkiek palaukiau, bet nesulaukiau tos mergaitės. Kadangi buvau nuvargęs, saulei leidžiantis išėjau. Kitą rytą eidamas darban sužinojau, kad pas Čibirus iššaudė partizanus, žuvo Čibiras, Čibirienė. Iš partizanų liko tik vienas Mikalaičiukas. Jis pasakojo, kad matė, kaip važiavo kariuomenė, nes buvo bunkeryje netoli Daunorių.

Pamenu, buvom ką tik pasistatę namą, dar grindys buvo nesudėtos. Pas mus atėjo du man nepažįstami partizanai, abu su vokiškais automatais. Pasakė, kad nori pernakvot. Na ką, nakvokit. Rytą, saulė jau aukštai patekėjusi, o jie vis dar miega. Apie 10 val. ateina pusbrolis Leopoldas Purevičius iš Ginučių ir stebisi:

– Kas gi čia dabar?

– Pats matai kas, – sakau jam.

Automatai ant stalo, uniformuoti vyrai guli lovose. Leopoldas sako:

– Skrebai ateina.

Tik tada abu pasiraivė, atsikėlė ir kaip niekur nieko išėjo. Nepraėjo nė dešimt minučių, suvirto gryčion pulkas stribų. Tai ar daug trūko, kad būtų susidūrę? Tai va toks buvo gyvenimas. Kai kas kalba, kad partizanai buvo žiaurūs. Aš taip nesakyčiau, žiaurūs jie nebuvo, jei ką ir sušaudė, matyt, buvo dėl ko. Jų pačių gyvenimas buvo sunkus ir žiaurus. Mano seserys Valė ir Vanda su partizanais palaikė ryšį.

Pasakoja **JONAS ALDUSEVIČIUS-*KILPA***

Užrašyta Krivasalyje
2002 10 12

Gimiau 1921 m. spalio 24 d. Krivasalio kaime, Saldutiškio valsčiuje, Utenos apskrityje. Visą gyvenimą praleidau šitose apylinkėse.

Gerai pamenu 1940-uosius, kada pirmieji bolševikai užėmė Lietuvą. Kadangi plentas tada ėjo pro Šiškinius, kai kurie mūsų kaimo žmonės nuėjo pasižiūrėti važiuojančių ir einančių rusų. Senovinis žmogus buvo mano krikštatėvis, net pasigardžiuodamas džiaugėsi: „Ai, ateina ruskiai, dabar tai pagyvinsma...“. Prie caro Krivasalyje buvo didžiuliai sandėliai, vadinami magazinai, pripildyti grūdų. Didžiulės atsargos stovėjo, seni žmonės tada matė, kad rusai taupūs, turi grūdų sočiai, taigi ir dabar jų atžvilgiu buvo neblogai nusiteikę: duonos bus sočiai, visokių prekių, tikrai bus rojus. Kai parėjo namo, dėdės galva jau buvo nuleista žemyn: „Nebe tie ruskiai, kurie buvo prie Nikalojaus...“. Atėjūnai tuoj pradėjo įvedinėti savo tvarką, ėmė rankioti mokytojus, šaulius ir vežti į Sibirą. Iš mūsų kaimo išvežė Mikėną, Terlecką, policininką Naruševičių. Mano amžiaus jaunuolius iškart pradėjo imti į armiją. Aš irgi jau buvau praėjęs komisiją, tik nebespėjo paimti, prasidėjo karas. Dar prieš ateinant vokiečiams susikūrė lietuvių partizanų būrys Linkmenyse, kuriam vadovavo Adomas Lunius. Jis tuoj pat išrankiojo visus komunistuojančius žydelius ir įvedė savo lietuvišką tvarką. Kai užėjo vokiečiai, jau buvo sukurtas lietuvių savisaugos dalinys. Vokiečiai tada dalinį apginklavo, Krivasalio mokykloje buvo įkurtas štabas, štabo viršininku buvo paskirtas mokytojas Striška, kuris gyveno Saldutiškyje, o mokytojavo Krivasalio pradinėje mokykloje. Šiam daliniui ir aš priklausiau. Jame buvo apie 15–18 vyrų:

Avižienis Jonas, Juozo, g. 1912 m.;

Paznėkas Antanas, Mykolo, g. 1912 m.;

Krinickas Anupras, Alekso, g. 1906 m.;

Krinickas Jonas, Alekso, g. 1908 m.;

Krinickas Antanas, Antano, g. 1918 m.(minėtų Krinickų pusbrolis);

Avižienis Jonas, Adolfo, g. 1922 m.;

Terleckas Kazys, Viktoro, g. 1924 m.;

Mičėnas Jonas, Antano, g. 1912 m.;
Mičėnas Alfonsas, Antano, g. 1921 m.(Jono brolis);
Aldusevičius Jonas, Prano, g. 1921 m.

Būrys galėjo būti dar didesnis, bet dalis apylinkės šaulių tuo metu jau buvo išvežti į Sibirą. Iš pradžių apsiginklavome šaulių turėtais ginklais, nes bolševikams niekas jų neatidavė.

Kol per apylinkes traukėsi pagrindinės rusų pajėgos, mes slėpėmės miške, o kai kariuomenė jau buvo už Tauragnų, pradėjom veikti. Maždaug birželio 23 d. jau turėjom valdžią savo rankose. Striška klausė radijo ir informuodavo mus apie įvykius Kaune ir kitur.

Mūsų užduotis buvo saugoti tam tikrą teritoriją, kadangi čia buvo daug ežerų, miškų. Mes kontroliavome Krivasalio, Pakiaunio kaimų apylinkes. Palei Kiauneliškio mišką traukėsi rusų bolševikų likučiai, kuriuos teko surankiot arba nukaut tuos, kurie nenorėjo gyvi pasiduoti. Netoli mūsų namų vieną rusų kapitoną teko sunaikinti, kadangi gyvas nepasidavė, priešinosi. Įdomu tai, kad pas jį radome žemėlapį su pažymėtais kaimais, kuriuose buvo susikūrę sukilėlių būriai. Kiauneliškyje paėmėm tris gyvus rusų kareivius, su jais kartu buvęs politrukas nusišovė. Šituos eilinius ruskelius apgyvendinom pas ūkininkus, jie padėjo žmonėms dirbti ūkio darbus. Veikėme iki rugsėjo pabaigos. Kai įvedėm tvarką, vokiečiai tada ir mus nuginklavo.

Sukilimo dalyvių likimas įvairus. Vieni emigravo (Kanadoje gyveno J. Avižienis, JAV – A. Krinickas), broliai Mičėnai pasitraukė į Lenkiją, aš ir dar keli vėliau tapome partizanais.

Ketvirtos tėčio žmonos buvome trys vaikai, pirmos – dar viena sesuo Stasė, kurią ponas Maleckas 1914 m. išvežė į Petrogradą (Leningradą). Kai vokiečiai apsupo Leningradą, ji pabėgo į Lietuvą. Pasiėmė rogutes ir iškeliavo. Pėsčiomis pasiekė Rėzeknę Latvijoje, ten juos keturis vokiečiai sulaikė. Seserį žiemą išvežė į Saksoniją darbams, o mane paėmė iš Lietuvos ir 1942 m. liepos 11 d. išvežė į Berlyną. Būdamas Berlyne, susirašinėjau su broliu. Brolis atsiuntė man sesers Stasės adresą, tada susirašinėjau ir su ja. Baigiantis karui mane paleido atostogų. Parvažiavau į namus ir į Vokietiją nebegrįžau. Nebegrįžt man patarė ir kai kurie vokiečiai. Jie sakė: „Nebegrįžk, Jonai, mes nežinom, kas mūsų laukia... Ateis ruskiai, mus visus iškars“. Atvažiavau, įsidarbinau miške ir dirbau.

Prie vokiečių policijoje dirbo mano kaimynas Antanas Krinickas. Kai antrą kartą rusai grįžo į Lietuvą, jis pirmas ėmė agituot jaunus vyrus neit tarnaut rusams, organizuot partizaninį judėjimą ir bandyt priešintis naujiems okupantams.

Žiliukų pušynėlyje prie Saldutiškio apsistojo rusų kariuomenės garnizonas. Pastovyklavo tris paras, nuėjo į Kuktiškes, o ten juos sumušė pasilikęs vokiečių dalinys. Besišaudydami pritrūko šovinių, tuomet vieni kitus kastuvėliais ėmė kapoti.

Frontas per mūsų kaimą persirito liepos 12-ąją. Liepos 13-ąją jau atėjo rusai. Iš pradžių buvo ramu, bet rusų frontininkai patys pasakė: „Mūsų nebijokit, bijokit tų, kurie ateis po mūsų – NKVD“. Rugpjūčio 24-ąją paskelbė pirmąją mobilizaciją. Aš ir kiti vyrai pradėjom slapstytis. Rusai pradėjo mus gaudyti, daryti valymus. Pirmą kartą rugpjūčio pabaigoje miške vienmarškiniai pasislėpėm. Vakarop ėjome į kaimą, rusai mus pastebėjo ir apšaudė, tai vėl grįžom į mišką.

Po šio įvykio Antanas Krinickas pasakė:

– Ginkluotis reikia ir burtis didesnėmis grupėmis...

Pradėjom ginkluotis. Kai kurie šauliai, 1941 m. sukilėliai vokiečiams visų ginklų neatidavė, laikė rūsiuose. Frontui traukiantis Juodapurvyne (Švenčionių r.) vokiečių mašina su ginklais apvirto. Iš ten mūsų būriui vadas gavo du kulkosvaidžius, iš jų vieną ir aš gavau.

Mes įsikūrėm ir laikėmės Zablatiškio, arba dar kitaip vadinamam Žiezdralės, miške. Čia mūsų buvo penkiasdešimt kovotojų. Už ežero buvo Kiauneliškio miškas – Labanoro giria.

Prie Kiauno ežero ir Kiaunos upelio įsirengėm pirmąjį bunkerį. Bunkeris buvo nemažas, 7 m ilgio, su tualetu viduje. Šiame bunkeryje rugsėjo mėnesį davėm priesaiką, gavome slapyvardžius. Prisiekėm vadui A. Krinickui, kuris jau buvo prisiekęs štabui. Iš pradžių bunkeryje laikydavomės tik naktį, o dieną dirbdavom namuose. Nuo gruodžio mėnesio jau gyvenome tik bunkeryje, ėmėm veikti aktyviau. Vykdydavome ekspedicijas. Teko dalyvauti pasaloje laukiant ateinant stribo Karnacko. Šešias valandas sniege išgulėjau, o jis neatėjo.

Oficialiai mes vadinomės LLA Vanagais. Mūsų štabas buvo Paluknio miškuose prie Girutiškio kaimo. Gruodžio mėnesį į mūsų būrį atvyko rinktinės vadas. Aš sargyboje stovėjau, o jis atėjo visai ne iš tos pusės, vos jo nenušoviau. Jis atėjo ir sako:

– Aš rinktinės vadas *Kirvis.*

Iš kitų girdėjau, kad prieš išeidamas į mišką jis dirbo mokytoju Vilniuje.

1944 metų spalio mėnesį mūsų būrys ką tik buvo įsirengęs bunkerį. Tą kartą sėdėjau namie. Girdžiu – virš galvos burzgia lėktuvas. Žiūriu pro langą – ateina toks su zuikio ausimis. Gi Vladas Kliukas iš Mineiškiemio. Sako:

– Nusileidom septyniese, bet atitrūko nuo parašiuto vienas krovinys su šoviniais. Padėkit surasti.

Būrio vyrai pradėjo ieškoti ir tuos šovinius rado prie kelio į Rukšėnus.

Tarp desantininkų atpažinau Joną Baranauską iš Linkmenų. Kiti taip pat buvo vietiniai – vienas iš Linkmenų, kiti švenčioniškiai. Desantininkai save taip pat vadino LLA Vanagais. Jie pasakojo, kad juos apmokė lietuviai karininkai Karaliaučiaus krašte. Sakė, kad iš viso jų išmetė tris grupes, kurios vadinosi „Rugys“, „Griežtis“ ir „Griežčio brolis“. Viena nusileido prie Panevėžio, kita prie Ukmergės, „Griežtis“ – čia, Krivasalyje. Desantininkai buvo gerai ginkluoti, turėjo po automatą, pistoletą, vieną ar du kulkosvaidžius, pakankamai maisto, radijo aparatūrą. Vienas grupės narys buvo radistas.

Paėmėm arklį ir nuvežėme juos į mūsų bunkerį, po dviejų dienų Krinickas išvežė juos kitur.

Sausio pradžioje vieną naktį atėjo Krinickas ir pasakė, kad reikia keltis už Kiauneliškio į kitą bunkerį, mus rytoj puls rusai. Skubiai pasitraukėm, o rytą rusai jau puolė tuščią bunkerį.

Mane paskyrė apsauginiu. Ginkluotas buvau vokišku kulkosvaidžiu MG. Kiauno ežeras buvo užšalęs, visi ledu persikėlė į kitą pusę, aš pasilikau, po to atvažiavo pastotė ir mane pervežė į kitą ežero pusę. Tada kartu nuėjom tiesiai Labanoro girion. Ten radome jau iškastą ir paruoštą didelį Šiškinių bunkerį (8×10). Laikinai prisiglaudėm šiame bunkeryje, dar vadinamame „Margio“ vardu. Taigi gyvenome pas šiškiniečius, o už kelių šimtų metrų kasėme savo bunkerį. Per tris paras mes, krivasaliečiai, maždaug už trijų šimtų metrų išsikasėm savo bunkerį (8×12). Viduje sumūrijom krosnelę. Bunkerio gylis buvo 2,20 m, medžio sienos, viršuje balkiai, virš lubų metro

storio žemių sluoksnis. Žemės paviršius išlygintas, apsodintas eglutėmis, apibarstyta skujomis, užkelti skruzdėlynai. Per viršų eidamas nesuprasi, kad po kojomis kažkas iškasta. Mes su šiškiniečiais sudarėm šimto vyrų būrį, aluntiškių atėjo irgi šimtas vyrų. Girutiškyje, maždaug už aštuonių kilometrų nuo Labanoro, buvo dar du šimtai vyrų. Mūsų, krivasaliečių, bunkeris buvo pavadintas „Kauno“ vardu, o šiškiniečių – „Margio“.

Bunkeryje, kurį mes išsikasėm, išgyvenome du mėnesius. Per tą laiką jokių susidūrimų su rusais neįvyko. Partizanai kartais išvažiuodavo grupėmis į kaimus pasirinkti maisto.

Nors mes laikėmės ypatingos konspiracijos, maskavomės, bet, kaip vėliau išaiškėjo, jau iš pat pradžių buvom sekami čekistų šnipų. Vieną kartą sargybinis pasakojo, kad matęs keliu Vasiuliškės link pravažiuojančius du rusus, apsirengusius baltomis maskuotėmis, ir vežėją tamsiais drabužiais. Vežėjas kelis kartus ranka rodė į mūsų bunkerio pusę, bet daugiau niekas jų nematė. Vienu metu virš miško, matyt, skraidė žvalgybinis lėktuvas. Prie Vasiuliškės jau anksčiau stovėjo nedidelis rusų dalinys, ruseliai vaikščiojo pas žmones ir aiškino, kad jie telefonistai. Žmonės pastebėjo ne vien telefonistams reikalingas medžiagas, inventorių, bet ir dėžes su tvarsčiais. Matyt, jie iš anksto ruošėsi kautynėms. Būdavo, retkarčiais iššauna tie kareiviai, praeina kiek laiko, vėl iššauna. Mūsų būryje buvo vokiečių karininkas Richardas. Jis perspėjo, kad toks rusų šėliojimas nieko gero nežada, ar tik kurį rytą jie neatsiras pas mus.

1945 m. kovo 10 d. iš vakaro su Šerėnu buvau parvažiavęs į namus. Pasiėmėm maisto ir antrą valandą nakties grįžom į bunkerį. Mes nieko įtartino nepastebėjom nei toliau, nei arčiau bunkerių, buvo ramu. Bunkeryje aš buvau virėjas. Rytą verdu maistą, jau baigiu išvirt, mano padėjėjas Antanas Avižienis sako:

– Žinai, Jonai, aš taip noriu valgyt...

Sakau, kad yra kumpio, lašinių, pasispirgink ir valgyk. Jis išsitraukė keptuvę, tik „tach“ – pasigirdo šūvis. Sakau jam: „Antaniuk, pavalgėm jau...“. Iki bunkerio gal 40 metrų, pasileidau bėgte, pakilo raudona raketa, vos spėjau įšokt į vidų. Prasivėrė pragaras. Rusai manė, kad kai apsups, partizanai šoks iš bunkerių ir bėgs miškan, todėl ir puolė nuo Labanoro pusės, o mes bėgome į Kiauneliškio pusę. Ties Kiauneliškiu irgi buvo apsupta, bet mes šonu nubėgom iki Gatakiemio. Buvo planas iš Gatakiemio per Saldutiškį trauktis į Kemešio girią. Gatakiemyje užtikom stribus, bet stribai su pastotėmis nuvažiavo ir, kol mes perėjom per ežerą ir patraukėm Gogelių link, stribai prie Kavoliukų geležinkelio mus pasitiko. Mūsiškiai su stribais susišaudė, žuvo kulkosvaidininkas Ignas Paznėkas, bet manęs jau ten nebuvo. Mane sunkiai sužeidė, nebegalėjau paeiti, iš Gogelių mane nuvežė į Navazų kaimą pas Liudviką Katiną ir ten paliko. Sužeidė prie pat bunkerio, pačioje puolimo pradžioje. Sužeistas, pasirodo, nubėgau dar dvylika kilometrų. Katino tvarte pasislėpęs išbuvau savaitę. Po to šeimininkas mane nuvežė iki Paeisetės kaimo, nuo jo pėsčiomis parėjau namo.

Tuomet iš mūsų „Kauno“ bunkerio žuvo 15 vyrų. Vieni buvo išėję, kiti pabėgo puolimo metu, o „Margio“ bunkeryje žuvo visi, išskyrus vieną, kuris tuo metu buvo išėjęs į namus. Iš viso žuvo 77 partizanai.

ANTANO KRINICKO-*ROMELIO* VADOVAUJAMO BŪRIO „KAUNO“ BUNKERIO PARTIZANŲ SĄRAŠAS

(Sąrašas sudarytas pagal J. Aldusevičių ir informaciją, gautą iš LYA F. K-1. Ap. 18. Byla 42. P. 106-107)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Slapyvardis	Iš kur kilęs	Pastabos
1.	Aldusevičius Jonas	*Kilpa*	Krivasalio k.	gyvena Krivasalyje
2.	Avižienis Bronius	*Balanas*	Krivasalio k.	išliko gyvas
3.	Avižienis Antanas		Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
4.	Terleckas Kazys, Viktoro	*Pušis*	Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
5.	Paznėkas Ignas, Antano		Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
6.	Paznėkas Algis, Jono	*Kultis,*	Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
7.	Ramonas Juozas, Juozo		Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
8.	Druteika Edvardas, Anupro		Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
9.	Dubauskas Anupras, Anupro		Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
10.	Dubauskas Juozas, Anupro		Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
11.	Menčinskas Antanas		Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
12.	Menčinskas Jurgis	*Kėkštas*	Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
13.	Menčinskas Juozas, Igno		Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
14.	Paznėkas Kazys, Stasio		Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
15.	Grigaravičius Mečislovas		Krivasalio k.	paimtas gyvas
16.	Krinickas Antanas	*Romelis*	Krivasalio k.	žuvo 1948 08 09
17.	Krinickas Albertas, Jono		Krivasalio k.	registravosi, miręs
18.	Mičėnas Jonas		Krivasalio k.	miręs
19.	Terleckas Bronius		Krivasalio k.	miręs
20.	Čestas Jonas, Kazio	*Barzda*	Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
21.	Paznėkas Adomas	*Ūdras*	Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
22.	Ramonas Pranas, Kajetono		Krivasalio k.	žuvo 1945 03 11
23.	Šerėnas Vladas, Adolfo		Jovaraučiškės k.	registravosi
24.	Kušeliauskas Juozas	*Putinas*	Krivasalio k.	žuvo 1951 03 19
25.	Kušeliauskas Julius	*Kelmas*	Krivasalio k.	žuvo 1948 06 29
26.	Galgatavičius Kazys		Paeisetės k.	
27.	Galgatavičius Juozas		Paeisetės k.	
28.	Ulčickas Mečislovas			miręs
29.	Noreikis Gubertas	*Karvelis*	Rukšėnų k.	
30.	Radušis Edvardas, Kazio		Šakarvos k.	paimtas gyvas
31.	Alinauskas Česlovas		Joniškio k.	
32.	Šalna Bronius	*Ąžuolas*	Berniūnų k.	žuvo 1947 04 14
33.	Richardas Jozefas, Ferenco		Obzegsburge	mirė po sužeidimo
34.	Tarakavičius Antanas		Pastovėlių k.	sušaudytas 1946 02 18
35.	Blaškauskas Stasys		Bendrovės k.	
36.	Cibas Danys (Cibulskas), Mykolo		Duntiškės k.	žuvo 1945 03 11
37.	Graužinis Zenonas			
38.	Jurgelevičius Juozas	*Vilkas*	Palabažio k.	žuvo 1945 03 11
39.	Juršėnas Jonas		Labanoro k.	
40.	Kirka Augustas		Pylimo k.	
41.	Krivickas Antanas (?)			
42.	Kučinskas Kazys (?)		Stūglių k.	
43.	Misevičius Stasys		Labanoro k.	
44.	Pyragis Nikodemas		Bendrovės k.	žuvo 1945 03 11
45.	Prunskus Adolfas			

46.	Ringelevičius Albertas		Gatakiemio k.	žuvo 1945 03 11
47.	Ringelevičius Jaroslavas		Gatakiemio k.	žuvo 1945 03 11
48.	Ringelevičius Kazys		Gatakiemio k.	
49.	Snieška Pranas, b.v.	*Lakūnas*	Fedoriškių k.	žuvo 1945 03 11
50.	Šalna Antanas		Palabažio k.	žuvo 1945 03 11
51.	Urbonas Antanas		Paeisetės k.	
52.	Žukauskas Jonas		Bendrovės k.	
53.	Giedraitis Juozas, Juozo	*Genys*	Akmenės k.	žuvęs
54.	Kaminskas Albinas, Jurgio	*Varnas*	Pakerotės k.	suimtas 1947 10 24
55.	Pilipavičius Jonas, Vinco	*Rublis*	Labanoro mstl.	žuvo 1945 10 21
56.	Rusteika Antanas	*Obelinis*	Vidugirio k.	legalizavosi 1945
57.	Švaikauskas Kajetonas		Paprūdės k.	žuvo 1945 10 21
58.	Sakalauskas Antanas	*Žilvytis*	Pastovėlio k.	žuvo 1945 04
59.	Trinkūnas Antanas		Saldutiškio m.	
60.	Trinkūnas Kostas	*Chuliganas*	Saldutiškio m.	
61.	Čeponas Petras	*Laisvūnas*	Kiauneliškio k.	
62.	Vasiulis Vincas	*Raktas*	Labanoro m.	
63.	Liulevičius Stasys	*Litas*	Labanoro m.	
64.	Deveikis Karolis		Labanoro m.	
65.	Žala Jonas		Labanoro m.	
66.	Vasiulis Jonas	*Aukštuolis*	Pasodės k.	
67.	Stundžia Juozas		Pagaigalio k.	
68.	Šveikauskas Kostas	*Pipiras*	Pagaigalio k.	
69.	Deveikis Antanas	*Kaminas*	Gatakiemio k.	
70.	Šiožinys	*Garnys*	Gatakiemio k.	
71.	Zaptorius Dominykas	*Tigras*	Labanoro m.	
72.	Venclovas Jonas	*Papartis*	Ščiūrų k.	
73.	Giedraitis Juozas	*Rickus*	(Akmenų k.?)	

LABANORO GIRIOS „MARGIO“ BUNKERYJE 1945 03 11 GYVENUSIŲ PARTIZANŲ SĄRAŠAS

(1992 04 21 sąrašą pateikė Švedriškės kunigas A. Kanišauskas. Tikslinta su sąrašu, gautu iš Valdo Striužo)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Slapyvardis	Iš kur kilęs	Pastabos
1.	Bivainis Kazys	*Girėnas*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
2.	Blažiūnas Vytautas (j. ltn.)	*Budrys*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
3.	Brukštus Pranas	*Klounas, Ulonas*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
4.	Brukštus Valentinas (j. ltn.)	*Kęstukas*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
5.	Bulka Jonas	*Čižikas*	Staniuliškio k.	Saldutiškio apyl.
6.	Bulka Kazys	*Bulbienis*	Staniuliškio k.	Saldutiškio apyl.
7.	Čeponis Juozas	*Pempė*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
8.	Dailidė Gubertas	*Erodas*	Lamėsto k.	Saldutiškio apyl.
9.	Dervinis Juozas	*Agrastas*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
10.	Gaidelis Jonas	*Gulbė*	nuo Tauragnų	liko gyvas
11.	Gimžauskas Vincas	*Beržas*	Plaučiškių k.	Saldutiškio apyl.
12.	Guiga Adolfas	*Ūsas*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
13.	Guiga Antanas	*Žilvinas*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.

14.	Guiga Edvardas	*Husaras*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
15.	Guiga Vaclovas	*Vyšniauskas*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
16.	Juršys Apolinaras	*Vytis,Vytenis*	Šiškinių k.	Būrio vadas
17.	Vaitkevičius Vladas	*Kirvis*	Spitrėnų k.	Būrio vadas
18.	Kliukas Alfonsas, Augusto	*Sakalas*	Mineiškiemio k.	Saldutiškio apyl.
19.	Kuprėnas Jonas	*Žąsinas, Locmanas*	Pažiezdrio k.	Linkmenų apyl.
20.	Mačiulis Adomas	*Ožys*	Ripaičių k.	Saldutiškio apyl.
21.	Mačiulis Juozas	*Lakūnas*	Ripaičių k.	Saldutiškio apyl.
22.	Mačiulis Vincas	*Genelis, Gaidys*	Ripaičių k.	Saldutiškio apyl.
23.	Maniušis Jonas	*Drugelis*	Ripaičių k.	Saldutiškio apyl.
24.	Mažeika Juozas	*Perkūnas*	Ripaičių k.	Saldutiškio apyl.
25.	Mizeikis Kazys	*Patrimpas*	Mizaikių k.	
26.	Mizeikis Alfonsas	*Pikuolis*	Mizaikių k.	
27.	Murmulis Juozas	*Lokys*	Jevaranfiškės k.	Linkmenų apyl.
28.	Paukštė Kazys	*Kardas*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
29.	Pelanis Gubertas	*Žilvytis*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
30.	Pelanis Juozas	*Molotovas*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
31.	Rastenis Adolfas	*Kukelis*	Degutinių k.	Saldutiškio apyl.
32.	Rastenis Ignas	*Papartis*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
33.	Rastenis Vincas	*Pantera*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
34.	Rukšėnas Jonas (Juozas)	*Debesis*	Pažiezdrio k.	Linkmenų apyl.
35.	Rukšėnas Vytautas	*Vėjelis*	Pažiezdrio k.	Linkmenų apyl.
36.	Strazdas Antanas	*Rugienis*	Katiniškio k.	Saldutiškio apyl.
37.	Šidla Juozas	*Paukštys*	Šiškinių k.	Linkmenų apyl.
38.	Šerėnas Jonas	*Ąžuolas*	Linkmenų k.	Linkmenų apyl.
39.	Bivainis Povilas			
40.	Graužinis Zenonas			
41.	Jasaitis(Jasiukaitis) Zenonas (leit.)	*Ūdras*	nuo Pasvalio	Pasvalio r.
42.	Malakauskas Edvardas	*Švilpa, Stumbras*	Pakiaunio k., Linkmenų sen.	
43.	Martinkėnas Juozas		Ceikinėlių k. Ignalinos sen.	Zuikų apyl. Ignalinos r.
44.	Misevičius Juozas		Labanoro mstl.	
45.	Raginis Juozas		Gaurelių k.	Didžiasalio apyl.
46.	Rimša Jonas		Intiklės vnk.	Labanoro apyl.
47.	Šerėnas Adolfas			
48.	Šiožinys Jonas		Pliauškėčių k.	Labanoro apyl.
49.	Šiožinys Juozas		Pliauškėčių k.	Labanoro apyl.
50.	Tilindis Antanas			
51.	Tilindis Jonas			
52.	Tilindis Vytautas		Sudeikių k.	Daugailių vlsč.
53.	Žukauskas Jurgis		Krivasalio k.	
54.	Kruopis			
55.	Bivainis Povilas		Šiškinių k.	
56.	Gudelis Antanas	*Gaidelis*	Gaurelių k.	
57.	Kučinskas Juozas		Stūglių k.	
58.	Maniušis Bronius		Stūglių k.	

PAPILDOMAS SĄRAŠAS PARTIZANŲ, ŽUVUSIŲ
1945 03 11 PRIE KIAUNELIŠKIO

1. Martinkėnas Juozas iš Ceikinėlių k., Ignalinos sen.
2. Gudelis Antanas-*Gaidelis* iš Gaurelių k., Ignalinos sen.
3. Raginis Juozas iš Gaurelių k., Ignalinos sen.
4. Gudėnas Albertas, Petro iš Diediškės k, Kazitiškio sen.
5. Malakauskas Edvardas iš Pakiaunio k., Linkmenų sen.
6. Šerėnas Jonas, Vlado-*Ąžuolas* iš Linkmenų.
7. Kuprėnas Jonas, Jono-*Žąsinas* iš Pažiezdrio k., Linkmenų sen.
8. Rukšėnas Juozas (Jonas?)-*Debesis* iš Pažiezdrio k., Linkmenų sen.
9. Rukšėnas Vytautas-*Vėjelis* iš Pažiezdrio k.
10. Pelenis Juozas-*Molotovas* iš Pelenių k., Linkmenų sen.
11. Bivainis Kazys-*Girėnas* iš Šiškinių k., Linkmenų sen.
12. Blažiūnas Vytautas-*Budrys* iš Šiškinių k.
13. Brukštus Pranas, Petro-*Klevelis*, *Ulonas* iš Šiškinių k.
14. Brukštus Valentinas, Petro-*Kęstutis* iš Šiškinių k.
15. Čeponis Juozas-*Pimpė* iš Šiškinių k.
16. Dervinis Juozas-*Agrastas* iš Šiškinių k.
17. Guiga Edvardas, Kazio-*Husaras* iš Šiškinių k.
18. Guiga Jonas-*Žaibas* iš Šiškinių k.
19. Guiga Julius iš Šiškinių k.
20. Guiga Vaclovas, Juozo-*Vyšniauskas* iš Šiškinių k.
21. Jurčys (Juršėnas) Apolinaras, Kazio-*Vytenis* iš Šiškinių k.
22. Paukštė Kazys, Simono iš Šiškinių k.
23. Pėlanis Juozas, Kajetono iš Šiškinių k.
24. Rastenis Ignas, Juozo-*Papartis* iš Šiškinių k.
25. Rastenis Vincas, Juozo-*Pantera* iš Šiškinių k.
26. Šidla Juozas, Silvestro-*Paukštys* iš Šiškinių k.
27. Guiga Adolfas-*Ūsas* iš Šiškinių k.
28. Guiga Antanas-*Žilvinas* iš Šiškinių k.
29. Murulis Juozas-*Lokys* iš Pažiezdrio k., Linkmenų sen.
30. Paukštė Kazys-*Kardas* iš Šiškinių k., Linkmenų sen.
31. Pelanis Gubertas (Hubertas) iš Šiškinių k.
32. Vaitkevičius Vladas-*Kirvis*, *Gaidukas* iš Utenos rajono.
33. Tilindis Vytautas iš Kruoniškio k., Sudeikių apyl.
34. Kučinskas Kazys iš Stūglių k., Tauragnų vlsč.
35. Gaidelis Bronius iš Stūglių k.
36. Maniušis Bronius iš Pilkenių k., Tauragnų vlsč.
37. Ringelevičius Albertas iš Gatakiemio k., Saldutiškio vlsč.
38. Ringelevičius Jaroslavas (Alberto brolis) iš Gatakiemio k.

R. K. p a s t a b a: Šis sąrašas sudarytas remiantis A. Daunio parodymais, informacija iš V. Šiaudinio archyvų bei B. Juodzevičiaus knyga „Laisvės kaina“.

Rinkti žuvusiųjų partizanų buvo išvaryti žmonės su arkliais iš Krivasalio kaimo. Vežė Kiauneliškio geležinkelio stotelėn, paskui juos traukiniu išvežė į Vilniaus pusę. Už Švenčionių prie Cirkliškio dvaro sumetė į kūdrą. Dabar ten yra pastatytas paminklas.

Iš KGB arch., Švenčionių apskr., literinė byla LYA. F. 3, b. 4/7.

P. 30. Pažyma apie partizaninių grupių likvidavimą Švenčionių ir Utenos apskrityse.

1945 03 11-12 košiant Labanoro miškus, dalyvavo 137 ŠP ir 25 NKVD pulko kariuomenės 1-as batalionas. Surasta apie 500 banditų banda. Mūšis vyko tarp Saldutiškio ir Kaltanėnų, operacija truko iki 1945 03 12 16 val. 30 minučių. Rezultatai: nukauta banditų – 78, paimta gyvų – 3, sulaikyta pašalinių – 119. Trofėjai: šautuvų – 57, kulkosvaidžių – 7, automatų – 8, radijo imtuvų – 2, rašomoji mašinėlė – 1, Lietuvos vėliava – 1. Kariuomenės nuostoliai nežinomi, o iš NKVD nukauti 5, tarp jų kuopos vadas vyr. ltn. Borisov ir 10 sužeistų.

Likę gyvi pasakojo, kad dar prieš laužiantis į bunkerį į vidų bandė patekt aukšto rango rusų karininkas ir reikalavo pasiduoti gyviems, bet partizanai jį nušovė. Tada rusai Vladui Mičėnui davė vadeles, liepė užrišt už kojų tam karininkui ir ištraukt. Mičėnas lindo ir šaukė:

– Vyriukai! Čia aš – Mičėnas iš Krivasalio… Mane varo lįst pas jus ir ištraukt lavoną,– ir jo nekliudė.

Rusai išdaužė tris skyles bunkerio viršuje, ėmė per jas mesti degančio šieno gniūžtes ir dusinti viduje esančius.

Iš LYA (KGB) arch. F. K-1, ap. 18, b. 60.

P. 71-72. Žvalgybinė suvestinė Nr. 173 apie padėtį Utenos operatyviniame sektoriuje: Žičkų kaimo rajone 1945 06 27 susišaudymas įvyko su *Romelio* būrio nariais. Žuvo 7, paimti gyvi 3, paimti trofėjai – 4 kulkosvaidžiai, 7 šautuvai, 2 pistoletai.

Paimti gyvi:

1. Richardas Jozefas, Ferenco, g. 1919 m. Obzegsburge, vokiečių armijos kareivis, tarnavęs zenitinės artilerijos daliniuose. Reguliarioje kariuomenėje buvo iki karo pabaigos (iki Rygos grupuotės kapituliavimo), paskui, persirengęs civiliais rūbais, grįžo į Vokietiją, bet pakeliui pateko į *Romelio* būrį. Mirė praėjus kelioms valandoms po arešto nuo sužeidimų.

(Dodans ?) Antanas, g. 1909 m. Mindūnų k., Molėtų vlsč.

Kraujelis Jonas, Antano, g. 1928 m. Vidugirio k., Molėtų vlsč.

Žvalgybinė suvestinė Nr. 185

P. 151. Agento *Rybak* duomenimis, Tarakavičiaus partizanų grupė laikosi pelkėse aplink Mindūnus (Molėtų vlsč.). Pagal tai įvykdyta karinė operacija, kurios metu vienas nukautas (Vyšniauskas), o dar vienas paimtas gyvas. Tai Lipeikis Mykolas, Tomo, g. 1916 m., kuris parodė, kad Mindūnų kaimo pirtyje yra Tarakavičiaus slėptuvė.

Pirtyje suradus slėptuvę, į raginimus pasiduoti niekas neatsakė, tik ją uždegus, išlindo ir pasidavė Tarakavičius Antanas, g. 1919 m. Iš jo paimtas TT pistoletas. Tarakavičius yra Krinicko pavaduotojas.

Tardomas jis parodė, kad 1945 06 prasidėjus kariuomenės siautimui, Krinicko būrys suskilo į tris grupes. Viena 15-20 žmonių grupė nuėjo į Molėtų valsčių, 20 žmonių grupė su Krinicku – į Krivasalį, o 7 nuėjo su Tarakavičiumi į Mindūnus.

Imbrado valsčiuje užverbuotas Petronis Albertas, Juozo, iš Kepių kaimo. Jis 1942 09 17 išdavė policijai nusileidusius rusų parašiutininkus. Juos vokiečiai sušaudė.

Vėliau Krinicko būrys laikėsi tame pačiame Labanoro miške kilnodamasis iš vienos vietos į kitą. Po Krinicko žūties būriui vadovavo Juozas Kušeliauskas-*Putinas* (kitų dar vadinamas Kaušyla).

P. 116. Agentūrinis-operatyvinis darbas būriuose bei rezervinėse grupėse 1948 07 pagal agentūrinę bylą „PIRATY“

1948 m. žuvus *Grafui*-Juozui Buivydžiui, Zaptorius įtarė išdavimu 2 asmenis, kurių šeimos pagal planą turėjo būti sušaudytos. Krinickas tam pasipriešino ir dėl to susipyko su Zaptoriumi. 1948 06 likvidavus Klevo kuopos bazę, Krinickas paliko štabo dokumentus, todėl *Tigras*-Dominykas Zaptorius pradėjo atvirai kaltinti *Romelį* išdavimais ir ryšiais su MGB.

1948 06 29 Kuktiškių vlsč. Šnieriškių kaime partizanai dėl to susigin̄čijo. Partizanas Cikas pistoletu sužeidė Zaptorių ir sunkiai sužeidė banditą Juozą Kušeliauską. Kitą dieną jis mirė.

MGB užduotis: siekiant sukelti didesnį įtarimą, Zaptoriaus pasirodymo vietose pamesti MGB apskrities sk. viršininkui skirtą raportą, kuriame rašoma, jog Krinickas šiuo metu negali „pakišti būrio po opersmūgiu“, nes nutrūkęs ryšys, ryšininkė su MGB išvykusi į Saldutiškio vlsč.

Erškėčio kuopa – *Vaidilos* būrys. 1948 m. iš visos *Erškėčio* kuopos liko gyvas tiktai Petras Cicėnas-*Žalgiris*.

B. 20/124.

P. 164. Už 1948 08 metus: Pagal agentūrinę bylą „PIRATY“ dėl „bandgrupės“ „KERŠTAS“.

Zaptorius Krinicką nušovė 1948 08 14. Jį slapta ryšininkas palaidojo Labanoro kapinėse. 1948 08 23 Krinickas atkastas, išimtas iš karsto ir nuvežtas Saldutiškin, kur ir užkastas. Dabar MGB užduotis – paskleisti gandą, kad Zaptorius-*Tigras* likvidavo Krinicką su MGB žinia. Panaudojant Krinicko pusseserę Krinickaitę, leisti suprasti, jog Zaptorius dirba su MGB ir šiuo metu turi užduotį nušauti partizaną *Ciką*.

F. K-1, ap. 58, b. 43016/3, T-1

P. 58. Radzevičiaus Alfonso, Alekso. 1956 01 14 tardymo medžiaga: 1943 m. aš buvau vokiečių išvežtas statyti gynybinių įtvirtinimų į Rytų frontą. Dirbom prie Novgorodo vietovėje Staraja Rusia. Vokiečiams traukiantis, mes buvom evakuoti į Vokietiją.

P. 59. Pasibaigus karui, aš patekau į amerikiečių zoną ir patekau į lagerį, kur buvau iki 1946 m. pavasario. Mus sugrąžino sovietai į Kauną, o iš ten buvau perkeltas į Narvos filtracijos lagerį; po 4-5 mėnesių buvau perkeltas į sovietų kariuomenės 5-ąjį statybos batalioną.

P. 61. Iš ten pabėgau su dveim lietuviais, kurie, pasiekus Utenos apskritį, pasiliko ten partizanauti, o aš ėjau toliau. Atėjau į Vosyliškių kaimą pas Vladą Matusevičių. Jis mane nukreipė į Mindūnų kaimą, kur gyveno mano giminaitė Verkienė. Ji pasakė, kad pati ryšių su partizanais neturinti, bet galįs padėti Juozas Mateika iš ... (neįskaitoma) kaimo, kurio sūnus yra būryje. Aplankius Mateiką, jis pasakė, kad turįs ryšį, partizanai ateisią ir paimsią jį.

P. 62. Tokiu būdu aš patekau į *Romelio* būrį, kuriame buvo *Tigras*-Dominykas Zaptorius (žuvo 1950 09), *Putinas*, *Ramūnas*-Juozas Kušeliauskas (žuvo 1951 03 19), *Kelmas*, *Šermukšnis*-Juozas Kurlavičius (suimtas), *Vytenis*-Stasys Kunigėnas, *Grafas*-Juozas Buivydis (žuvo 1947 12), *Geniukas*-Aleksas Giedraitis (žuvo), *Balandis*-Juozas Mateika (žuvo 1950 07), *Šernas*-Aleksas Radzevičius (Alfonso tėvas, suimtas 1947 10).

P. 63. *Romelio* būryje buvau iki 1947 m. spalio pabaigos, po to perėjau į Petro Gruzdo-*Vėtros* būrį, kuris veikė Molėtų – Nemenčinės rajonuose.

Tomas 5

P. 145-147. Aktas apie *Romelio* lavono atkasimą 1948 08 23. Gavus pirminius duomenis apie *Romelio* nužudymą (nužudė 1948 08 14 D. Zaptorius ir kt. Šnieriškių kaime), 1948 08 23 Labanoro kapinėse atrastas kapas be kryžiaus. Vietiniai gyventojai negalėjo pasakyti, kam jis priklauso. Atkasus kapą (labai negiliai, tik 0,5 m nuo žemės paviršiaus), rastas neužkaltas karstas, kuriame gulėjo vyro lavonas su batais, kariškomis galifė kelnėmis ir mėlynais marškiniais, su kraujo žymėmis ant galvos ir krūtinės. Galva pasukta į šoną, o kojos per kelius sulenktos, nes karstas padarytas per trumpas. Kišenėje rastas lenktinis peilis ir laiškas su užrašu „Sakalas“, todėl pagal šiuos duomenis bei istrebitelių Michnev ir Viškelio (kurie pažino-

jo *Romelį*) liudijimus nustatyta, kad karste guli Antanas Krinickas-*Romelis*. Lavonas nuvežtas į Saldutiškį, kur užkastas „na opuške kustarnika", kuris yra 200 m nuo valsčiaus MGB pastato.

Aktą pasirašo papulk. Carenko (Švenčionių apskr. MGB viršininkas), kap. Kicenko, ltn. Vaičiulis, stribai Viškelis, Michnev, Švarcas, Baltys, Kovalevskij.

Apie Krinicko žūtį buvo įvairiausių kalbų. Aš tuo metu jau gyvenau legaliai, vežiau iš miško beržus ir už Kiauneliškio susitikau Krinicką, Kušeliauską ir Ciką (kilęs iš Švenčionių). Jie pamatė mane ir pasislėpė krūmuose, bet greit pažino ir išlindo. Priėjo arčiau, paklausė, iš kur važiuoju, kas naujo girdėt. Krinickas sako:

– Mes einam Labanoran.

Palinkėjau jiems sėkmės, atsisveikinom. Jie nuėjo, o aš nuvažiavau savo keliu. Pasirodo, jie ėjo užmušti Zaptorių. Dominykas Zaptorius-*Tigras* vadovavo partizanų būriui Labanore. Jo sunaikinimo priežastis buvo labai negraži. Kažkas jiems įkalė į galvą, kad jau tuoj ateis amerikonai, keisis valdžia, kam reikalingi keli vadai, geriau vienam vadovaut, bus didesnė garbė. Jie nuėjo pas kažkokią moterį, susitiko su Zaptoriumi, kalbėjosi, gėrė degtinę ir susimušė. Cikui buvo nurodyta Zaptorių nušauti. Krinickas trenkė pistoleto rankena Zaptoriui per galvą, šis lenkėsi, o Cikas tuo metu šovė. Kulka tik įdrėskė Zaptoriui galvą, o Kušeliauskui Juliui pataikė tiesiai į krūtinę. Zaptorius, pasinaudodamas situacija, pabėgo. Kušeliauską nuvežė į ligoninę, bet netrukus jis mirė. Po kurio laiko pamiškėje šieną vežiau ir vėl susitikau Krinicką su Ciku. Abu buvo lyg pasimetę, sutrikę. Krinickas sako:

– Čia tokia nelaimė... Julius persišovė. Pistoletą iš apačios kišo už diržo ir šovė...

Pasakiau, kad čia kažkas ne taip...Kiek aš žinau, ginklo iš apačios niekas nekiša, kiša tik iš viršaus.

– Na, jeigu tu netiki, tada sudie,- atsisveikino ir nuėjo. O vėliau viskas paaiškėjo.

Praėjo kuris laikas, Krinickas gavo laišką iš Zaptoriaus, kvietė susitikti. Rašė, kad pamirškim viską, aš nepykstu, atleidžiu už tą nesusipratimą, yra reikalų rimtesnių, susitikim sutartoje vietoje be ginklų ir abu pasikalbėsim. Zaptorius tuo metu laikėsi Labanoro girioje, o Krinickas – Kiauneliškio miškuose. Prieš išeidamas Krinickas buvo užėjęs pas mano kaimyną Antaną Kušeliauską, abejojo: eiti ar neiti. Kušeliauskas jam pasakė, kad tai jo sprendimas, niekas kitas negali patart... Ir Krinickas išėjo. Kaip nuėjo, taip ir nebegrįžo... Vėliau man pasakojo, kad Krinickas nuėjo pas tą pačią moterį, pas kurią vyko grumtynės. Ten jie susitiko su Zaptoriumi, Zaptoriaus vyrai jau iš anksto buvo užėmę pozicijas. Kad niekas iš pašalinių nesimaišytų, Zaptorius paprašė Krinicką pereiti į kitą vietą, nes reikia rimtai pasišnekėti. Netoliese buvo klojimas, ten ir laukė Zaptoriaus vyrai. Išėjo jie iš gryčios ir eina abu pasišnekučiuodami. Kai tik priėjo prie sutartos vietos, Zaptorius šast į šoną, tik taukš ir guli Krinickas aukštielninkas. Krinicką nušovė naktį, o rytą mes jau visi žinojom, kad Krinicko nebėra.

Krinicką sunaikino, bet Zaptorius suskaičiavo, kad dar yra gyvi septyni Krinicko „pakalikai", reikia ir juos likviduoti. Aš Zaptorių gerai pažinojau, jis yra buvęs pas mane. Žinojau, kad jis bet ką gali padaryt, bet buvau įsitikinęs, kad manęs jis tikrai nešaus, o jeigu kaip, gal aš pirmas jį... Be ginklo aš ir į kiemą nebeišeidavau, laukiau jo ateinant. Zaptoriaus buvo numatyta sunaikinti visą Dubauskienės šeimą, Antaną Oškinį, Joną Mikėną, Bronių Avižienį, Albertą Krinicką (Antano Krinicko pusbrolį), Bronių Pyragį ir mane. Nors dėl manęs dar nebuvo visiškai nuspręsta, kadangi buvau sužeistas. Mane jis planavo palenkt į savo pusę. Apie Zaptoriaus planus mums buvo pranešta iš anksto, buvome perspėti, kad pasisaugotume.

Praėjo dveji metai, bet Zaptorius neatėjo. Padumblės kaime gyveno mano svainis Pranas Meidus. Jis pradėjo man prikaišioti, kad aš pas jį nenuvažiuoju pasisvečiuoti. Jis nežinojo, kad mane persekioja Zaptorius. Vieną kartą susitikom Saldutiškyje su svainiu, jis dar buvo atsivežęs labanorinės samanės, išgėrėm butelį. Ėmė prikaišiot, kad neatvažiuoju, na, ir pažadėjau po trijų dienų atvažiuot. Praėjo trys dienos, ir Zaptorių nušovė. Rusų garnizonas užėjo, rado girtą pamiškėje, bandė gyvą paimti, bet jis, matyt, pasipriešino.

Iš LYA (KGB) Švenčionėlių raj. MGB skyrius, F. K-1, ap. 16, b. 994 (39/23)

P. 33. Agentūrinis pranešimas: *Langas-Altbregenas.* Šaltinis 1950 m. liepos mėn. buvo svečiuose Tartakų kaime, Švenčionėlių rajone pas Guobį Gabrį, kuris pasakojo, kad Pakiaunio kaime pas Kondratavičių, kur 1949 metų kovo pabaigoje buvo nukauti trys banditai, lankosi Zaptorius. Su juo vaikšto vengiantis šaukimo (į rusų sovietinę armiją) Jusėniškio (Joniškio vlsč.) mokyklos mokytojas Stravinskas (Stravinskas Juozas, Kosto, g. 1928 m. Navaičių (gali būti Novarciškės k.) kaime, Panevėžio apskr. ir Švenčionėlių r., Baranavos apyl. gyventojas Čibiras. Iš viso vaikšto 7 banditai. Lankosi Parošės, Ašerinės, Pasiaurio, Pakretuonės kaimuose. Jų rėmėjas yra Kuliešius Ignas, legalizavęsis Krivicko (tiksliai nežinoma Krivicko ar Krinicko) gaujos banditas.

P. 46 a. Raportas. 1950 08 31 vėl užverbuota *Stasė* (agentūrinis slapyvardis), kuri papasakojo, kad Zaptorius 1949 m. slapstėsi Labanoro girios 13-tame kvartale. *Stasei* duota užduotis palaikyti ryšius su giminėmis Labanore.

P. 79. Spec. pranešimas apie Zaptoriaus likvidavimą 1950 09 13.

Iš informatoriaus *Ulonas* ir *Gubertas* gavo žinias, kad *Tigras* laikosi Ažubalių, Laukagalio, Pašiekščio kaimuose. Žinant, kad 1950 09 08 Labanore turėjo vykti atlaidai, sulaukta trijų karinių grupių. Dvi iš jų dienos metu buvo paslėptos, o naktį numatyta šukuoti galimas partizanų pasirodymo vietas. Trečią grupę nutarta dieną laikyti Labanore, o vakare, apsimetus turgaus žmonėmis, pervesti į Saldutiškį. 261-mo šaulių pulko 7 kareivių grupė, vadovaujama majoro Bogdanovo, atvyko į Ažubalių kaimą paruošti pasalos prie Čibiro motinos namų. Pastebėjus, kad šviesa dega pas Zitikį, buvo apsupti abu namai – Zitikio ir Čibirienės. Kareiviai Panov ir Morozov pamatė kažką einant. Pamatę, kad asmuo ginkluotas, prisileido iki 2-3 metrų ir nušovė. Likusieji trys, stovėję prie namo kampo, puolė bėgti, bet jefreiteris Panov atvira kulkosvaidžio ugnimi vieną nukovė, vieną sunkiai sužeidė, o trečią paėmė gyvą.

P. 80. Morozov nušovė Čibirą Algimantą, kuris iki šaukimo į sovietinę armiją dirbo vairuotoju Vilniuje, jo tėvas 1945 m. suimtas kaip buvęs policininkas. Panov užmušė Zaptorių ir sužeidė Deveikį. Paimtas gyvas šeimininko sūnus Zitikis Juozas, g. 1929 m. Deveikis mirė pakeliui į Saldutiškį.

P. 39. Operacijos metu likviduoti: Zaptorius Dominykas, Martyno, g. 1909 m. Labanore. Būryje nuo 1945 m. , slapyvardis *Tigras.*

Čibiras Algimantas, Jono, g. 1929 m. Ažubalių kaime. Būryje nuo 1950 m.

Deveikis Antanas iš Ažubalių kaimo, 16 metų amžiaus. Banditų ryšininkas.

Zitikis Juozas, Kazio, g. 1929 m. Paimtas gyvas.

Zaptoriaus būrys likvidavo: 1947 metų rudenį – Ažubalių k. Zikinienę Oną, 1948 metų rudenį – Mindūnų k. apylinkės pirmininką Višnevską Praną, 1949 m. Labanoro apylinkės tarybos pirmininko Narušio šešių asmenų šeimą, 1948 m. Šnieriškių k. aktyvistą Tarulį Antaną, 1948 m. Molėtų r., Pagojės k. Daškevičių ir jo penkių asmenų šeimą, 1949 m. Pašiekščio k., Švenčionėlių r. Meidų Petrą, Karolio.

Nuvažiavau pas svainį, kaip buvau žadėjęs, išsikalbėjom. Paklausiau, ar pas jį anksčiau neateidavo Zaptorius.

– Ateidavo. Atėjęs nieko nesakydavo, bet visur iššniukštinėdavo, apieškodavo ir vėl išeidavo.

– Manęs jis ieškojo, – paaiškinau svainiui.

Išgijęs po sužeidimų, 1945 m. liepos 19 d. legalizavausi. Daug bendražygių dar liko miškuose ir tęsė kovą su okupantais. Jei kas žūdavo arba paimdavo gyvą, būdavo, kviečia ir kviečia Saldutiškin atpažinti, tiesiog nedavė ramybės. Be to, kas pusę mėnesio reikėdavo vis registruotis.

Po kautynių Kiaunelišky vokietis Richardas liko gyvas ir kurį laiką dar vaikščiojo Krinicko būryje. 1945 metų rudenį jie buvo apsistoję Žičkų kaimelyje netoli Molėtų. Ten juos susekė rusai ir užpuolė, ten Richardas ir žuvo. Kilęs jis buvo iš Berlyno. Jie trise buvo pasilikę nuo fronto ir visi trys turėjo kulkosvaidžius. Vienas turėjo kulkosvaidį, kuris per minutę varė 700 kulkų, o kiti du po 1400 kulkų. Per Laukagalį traukėsi rusų kariuomenės kolona, tai jie, užlipę ant tvarto, iš kulkosvaidžių kirto į tą koloną. Tuomet du jo draugai žuvo, o Richardas pabėgo.

1945 m. vasario mėn. Pagaluonės kaime (prie Galuonų ežero) partizanai susidūrė su aštuoniais Saldutiškio stribais. Kai stribai atidengė į partizanus ugnį, pirmiausia nušovė arklį, rogės apvirto, iš rogių iškritęs partizanas Blažiūnas pašliaužė kiek toliau. Stribas leido vieną seriją po kitos tai į roges, tai į partizanus. Tuo metu Blažiūnas prisitaikė, kirto stribui į kaktą ir tas atsilošė. Susišaudymo metu žuvo trys partizanai: Adolfas Guiga, Pelanis iš Šiškinių ir *Stumbras,* jau pagyvenęs žmogus. Tuo metu iš rusų kariuomenės buvo pabėgęs Adolfo Guigos brolis Vacys, kuris irgi kartu važiavo. Kai pamatė nušautą brolį, pasiėmė automatą ir stačias, be jokios priedangos vienas puolė stribus. Stribai, išsigandę tokio įžūlaus puolimo, subėgo į daržinę. Tada partizanai padegamosiomis kulkomis daržinę padegė ir sudegino joje pasislėpusius stribus. Likę gyvi partizanai susirinko stribų ginklus, žuvusius partizanus ir grįžo į mišką.

Apie stribus nenorėčiau nė kalbėti... Ant kalno buvo Dubauskų sodyba, žmonės gyveno, dirbo laukus, sėjo javus. Kai išvežė į Sibirą, Saldutiškio stribai neišėjo iš tų namų, kol visko neišplėšė, net javus nusipjovė, bulves nusikasė. Kartą ir aš savame lauke nutvėriau.

– Kieno bulves kasi?- priėjęs paklausiau.

– Man liepė čia eit ir kast, – vos pralemendamas žodžius ėmė aiškintis.

– O kodėl Dubausko bulvių nekasat?

– Tai kad ten mažutės.

– Vadinasi, didesnių atėjai paieškot. Aš tau paieškosiu...Ar jus siunčia vagiliaut? Kokia čia tvarka? Jau pasibaigė laikai, kai eidami per žmones darėt, ką norėjot. Nueisiu ir pasakysiu „načalnykui“...

Matau, guli ant žemės pasistatęs kulkosvaidį skrebas Pečiulis, kilęs nuo Ignalinos (trys broliai buvo skrebai). Aš jam sakau:

– Gulit tai gulit, bet kam šitą vaikėzą siunčiat į svetimas bulves? Kuris siuntėt? Nueisiu ir pranešiu „načalnykui“... Jūsų gi nesiunčia. Yra tvarka.

Pečiulis tik pasiraivė ir sako:

– Tu daug nesišakok, kai patrauksiu...

– Gana, jau traukei,– pasakiau jam. – Traukei tu, traukiau ir aš, toks buvo laikas, bet dabar gana jau tų traukimų, dabar reikia žiūrėti tvarkos...

Pečiulis lyg ir susigėdo, ėmė teisintis:

– Ai, neik, nebesakyk nieko viršininkui, daugiau nebelįsim į tavo bulves...

Stribai žinojo, kad blogai darė, bet darė. Jiems buvo duota veiksmų laisvė, duota valdžia: vok, plėšk, žudyk – būsi geriausias tarybinės valdžios žmogus. Tokie patys ir aukščiausiuose valdžios postuose sėdėjo.

Vieną kartą atėjo Kaltanėnų skrebai suimt Krinicko svainio Antano Mičėno. Aš tuo metu ruošiausi eiti į Stirninės kaimą, į Kiauneliškio pusę, ten gyveno mano uošvis. Apsirengiau, žiūriu – ateina kareiviai su šunimi ir skrebas. Kareivis užėjo į kambarį, o skrebas liko lauke. Per langą pažiūrėjęs pažinau, kad Nalivaikiokas iš Kaltanėnų, gal kokių šešiolikos metų pusbernis. Kareivis paklausė, ar galima pažiūrėt kitą gryčios galą, kuris tuo metu dar nebuvo įrengtas. Aš įleidau jį. Apsidairė, padėkojo ir išėjo. Duris uždariau, einu pirkion, žiūriu, kad ir tas stribukas Nalivaikiokas pirkion, sako rusiškai tam kareiviui:

– Šeimininką reikia paimti.

– O kodėl?- klausia kareivis.

– Reikia paimti,- užsispyrė Nalivaikiokas, ir gana.

– Eik tu na..., – atkirto jam ruskelis ir abu išėjo kieman.

Aš palydėjau juos iš paskos, žiūriu – kareivis net neatsisukdamas eina tolyn, o stribukas atsigręžė į mane ir sako:

– Duok kilbasų, job...

Kiaulė ką tik buvo paskersta. Atnešiau iš spintelės geroką dešros gabalą ir padaviau jam.

– Ką čia duodi kąsnelį, pilna gryčia prikrauta kilbasų, o tik tiek duodi...

– Ar tau pavalgyt bus maža,- sakau.

– Duok daugiau, – sako jis.

– Imk, kiek duodu... Imi?

– Ne.

Aš dešros gabalą spintelėn, čiupau stribuką už apykaklės, apsukau ir per duris... Kai išmečiau, jis tik šautuvą nuo peties ir su visais velniais puolė:

– Nu, bl..., tu mane paminėsi!

– Paminėt gal ir paminėsiu,– pasakiau,– bet šįkart taip.

Išėjo stribas burnodamas. Po trijų dienų užmušė jį, o mano dešros visos liko. Nebuvau tikras, kad po kelių dienų neateis tas pats Nalivaikiokas su skrebais ir neišneš likusių dešrų.

Galiu pasakyti, kad mūsų apylinkėse partizanai šaudmenų, ginklų turėjo pakankamai. Daug šovinių paliko pas žmones, miškuose tiek rusai, tiek vokiečiai. Aš, pavyzdžiui, nešiojausi vokišką kulkosvaidį, kuris per minutę leido 700 kulkų, o vėliau turėjau vokišką „pistolmašinę“. Jeigu kur nors pasiųsdavo į žvalgybą ar kokių užduočių vykdyti, tada duodavo automatinį dešimtšūvį šautuvą, naganą ir dvi ar tris granatas.

Turėjome ne vieną ryšininką, vienas iš jų – Vytautas Rukšėnas iš Žiezdrio kaimo netoli Linkmenų. Iš pradžių jis buvo labai geras ryšininkas, visur buvo siunčiamas, visur eidavo – labai sąžiningas buvo, labai gerai naktį orientuodavosi. Bet vienas kartas ir jam buvo lemtingas. 1945 m. sausio ar vasario mėnesį vadas *Romelis* jį kažkur išsiuntė ryšio reikalais, matyt, pateko į pasalą ir žuvo.

Buvęs partizanas ir partizanų ryšininkas Bronius Avižienis-*Balanas* šiuo metu dar gyvena Krivasalyje.

Kai legalizavausi, kol buvo gyvas Krinickas, Kušeliauskas, ryšio su partizanais nenutraukiau. Krinickas visiems, kurie galėjo, patarė registruotis, nes vilties ilgiau iš-

silaikyt neliko. Aš registravausi Labanore rusų MGB pasienio kariuomenės garnizone. Kai sužeidė, ginklą atidaviau Šerėnui, o tas jį kažkur bėgdamas numetė. Trise susitarėm ir nuėjom į Labanorą: aš, Česlovas Alinauskas ir Adomas Paznėkas. Adomas Paznėkas buvo mažo ūgio, persikreipęs, tai jam užkabinom šautuvą, ant pečių terbą šovinių. Aš ėjau pirmas, po manęs Alinauskas, o Paznėkas iš paskos. Ėjome vienas nuo kito per tris metrus. Einame per Labanorą, moterys semia vandenį ir kalba:

– Tai, Dievuliau, piemuo kokius vyrus varo...

Garnizone mus apklausinėjo. Manęs paklausė, kur ginklą padėjau. Pasakiau, kad buvau virėjas, kai sužeidė, šautuvas liko miške. Daugiau nebeklausinėjo. Išdavė tokį popierių su viršininkų parašais, be antspaudų, palinkėjo sėkmės ir liepė grįžti į namus.

Po to reikėjo prisistatyt į Saldutiškio stribyną. Nuėjom, stribas Karnackas žiūri, kad man ant kaklo rožančius kabo, ir klausia:

– Kam tas rožančius ant kaklo? Duok, nuimsiu...

– Ne tu uždėjai, ne tu ir nuimsi, – pasakiau.

Pakvietė kažkokį leitenantėlį, tas paklausė, ar turime dokumentus. Ištraukiau iš kišenės tą blanką, kurį davė rusų garnizone Labanore. Perskaitė ir pasakė, kad mes jau prisiregistravę. Stribas Karnackas tik nuleido galvą:

– Viskas aišku, tai jau ne mūsų valia...

– Taip, – pasakiau. – Jau ne tavo valia...

Paskui apsisuko, vėl priėjo prie manęs ir sako:

– Tai gal jūs, kai miške buvot, granatų turit? Pas mus jų beveik nėra.

– Neieškok durnių, – pasakiau, ir Karnackas nudūlino tolyn.

Partizaną Juozą Bulką-*Skrajūną* (dabar – kunigas) mačiau du kartus. Vieną kartą apie 1949 m., kai jau buvau prisiregistravęs. Jis atėjo su Kaušylos (Kušeliausko) būriu, nors būrio aš nemačiau, visi laukė alksnyne. Prie šulinio sėmiau vandenį, jis atėjo, ėmė klausinėt, kaip man sekasi, gal galėčiau paremt kuo nors... Aš pasakiau:

– Na, kuo aš galėčiau paremt? Pats invalidas, dirbti negaliu, iš ūkio pajamų neturiu, algos niekas nemoka. Batus galiu nusiaut ir atiduot, jeigu jums reikia, kailinius galiu nusivilkt ir atiduot, šaliką... Daugiau nieko neturiu. Tik vieną dalyką aš jums pasakysiu: nors ir draugai buvome, bet iš invalido reikalaut paramos gal nevertėtų...

– Tai aš tik paklausiau, – lyg susigėdęs pasakė Bulka ir nuėjo krūmų link. Daugiau paramos nebeprašė.

Kitą kartą mačiau jį važiuodamas iš Vilniaus traukiniu. Priešais mane buvo tuščia vieta, pamačiau jį ateinant per vagoną. Lyg klausdamas palenkė galvą ir atsisėdo į laisvą vietą. Kadangi traukinys važiavo Utenon, vadinasi, mudu atvažiuosim į Kiauneliškį, iš Kiauneliškio eisim Krivasalin... Deja, jis žvilgterėjo į mane dar kartą ir dingo Švenčionėliuose iš akių. Tik gerokai vėliau sužinojau, kad Bulka tapo kunigu, kunigauja Baltarusijoje. Jo dabartinis adresas: Bulko Juozas, derevnia Masar, Udelovskij sel sovet, Glubovskij rajon, Vitebskaja oblast.

Stasys Petravičius-*Klajūnas* iš Stirninės kaimo buvo partizanas, vėliau legalizavosi. Legalizacijos metu jį čekistai užverbavo, grąžino ginklą ir sudvejino su partizanu Juozu Bulka-*Skrajūnu.* Kai Labanore rusai 1951 03 19 užpuolė Šiaurės Rytų Lietuvos partizanų štabo bunkerį, kaip buvo sutarta, visi traukėsi į Kiauneliškio pusę, o Bulka su Petravičiumi bėgo į priešingą pusę ir liko gyvi, kadangi jų taip buvo susitarta su čekistais.

P. 2. Saldutiškio vlsč. yra antisovietinė Kiaunės pogrindžio organizacija, priklausanti Lokio rinktinei. Jos vadovas yra Vytauto apygardos štabo įgaliotinis ryšiams Juozas Bulka, Vinco-*Skrajūnas, Svajūnas,* g. 1930 m. Iki 1950 12 06 būryje yra 7 asmenys ir 50 gyvenančių legaliai. Jiems užvesta agentūrinė byla „Bezumcy" (Bepročiai). Taip pat rajone veikia: *Paberžio* būrys – 7 asmenys, *Trimito* grupė – 12-14 asmenų. Vadas – Juodis Stasys, Buitūnų k., Utenos r. *Tigro* grupė – 5 asmenys, vadas – Zaptorius Dominykas. Veikia Molėtų rajono ir Labanoro apylinkėse. Pasyvi grupė, teroro aktų ir plėšimų nevykdo. *Žaibo* grupė – 8 asmenys. Vadas – Račinskas iš Geibų k., Salako vlsč. Veikia Zarasų rajono teritorijoje.

P. 155. **Už 1950 m. spalio mėn.**

Skrajūno būrio štabą sudaro 6 žmonės, yra trys būriai, kurie pavaldūs Kiaunės štabui.

Pirmas būrys – Gedimino. Vadas Sidaravičius Juozas, Vinco-*Sakalaitis,* jo pavaduotojas Bulka Jeronimas-*Deimantas.* Būryje trys kovotojai, trečias – Purevičius Simonas, nuo 1950 07 veikia Kirdeikių ir Ginučių apylinkėse. Antras būrys – Trimito. Vadas Kušeliauskas Juozas-*Putinas,* kartu veikia Vasiulis Ignas-*Putinas.* Veikia Linkmenų ir Krivasalio apylinkėse. Trečias būrys – Vytenio. Būryje – 8 kovotojai. Sudarytas iš atėjusių 1950 m. Vadovavo *Kėkštas* (tikriausiai – Bonifacas Ryliškis), anksčiau buvęs Trimito būryje. Veikė Kemėšio ir Kirdeikių apylinkėse.

P. 156. Trimito būrys priklauso Liūto rinktinei, Erškėčio kuopai. Yra 10-12 partizanų iš Pučkoriškių, Kuktiškių ir Tauragnų apylinkių. Būrys daugiausia veikia Utenos rajone. Užvesta agentūrinė byla „Kroty" (Kurmiai). Trečias būrys – Kriaušės, pavaldus Erškėčio kuopai. Iki 1950 09 09 vadas – Zaptorius, yra Paškevičiūtė Irena-*Daudvilaitė.* Vadovauja Radzevičius Alfonsas, Felikso-*Tarzanas,* buvęs Ukmergės rajono gyventojas. Slapstosi Labanoro ir Inturkės apylinkėse. *Paberžio* būrys slapstosi Miežionėlių apylinkėse ir Pabradės bei Švenčionių rajone.

Pasakoja EDVARDAS GEROIMAS-*SAKALAS*

Užrašyta Rėkučių k., Švenčionių r.
2004 09 04

Gimiau 1923 m. Rėkučių kaime, Švenčionių rajone. Šeimoje augome dviese su seserimi. Tėvai turėjo 9 ha žemės. Iki 1939 metų gyvenome lenkų okupuotame krašte. Lenkai mus engė visapusiškai: mokykloje tik viena pamoka būdavo lietuvių, o visos kitos lenkų kalba. Kaime buvo dvi mokyklos – viena vadinosi lietuvių, kita lenkų. Kas ėjo į lenkišką, tiems duodavo valgyti, skirdavo įvairias pašalpas, mokiniai parsinešdavo į namus duonos, o kurie ėjo į lietuvišką mokyklą, nieko negaudavo. Mūsų mokytojas buvo Jonas Vinciūnas iš Švenčionėlių, didelis Lietuvos patriotas. Lenkai mus vadino chamais ir mūsų labai nemėgo. Jie daugiausia gyveno dvareliuose, dirbo prie geležinkelio.

Aš priklausiau šv. Kazimiero draugijai, kuriai vadovavo Antanas Lapėnas, Jonas Šeštokas, Liudas Petkūnas. Draugijos pirmininkai keitėsi kas metai. Ruošiant bet kokį renginį, reikėdavo važiuot į rajono centrą ir iš lenkų vadovybės gauti leidimą. 1930 m. lietuvišką mokyklą uždarė, tai visus metus mes, lietuviukai, niekur nesimokėm. Po to pradėjau lankyti lenkišką mokyklą.

Kada 1941 m. prasidėjo karas, mūsų apylinkėje Adomas Lapėnas organizavo sukilėlių būrį, kuriame ir man teko dalyvauti. Jis visą mūsų kaimo jaunimą įjungė į sukilimą prieš bolševikus. Visi buvome ginkluoti šautuvais. Dar prieš vokiečiams

ateinant mes jau kontroliavom visą apylinkę. Būryje buvo apie 14 kovotojų: Adomas Lapėnas, Balys Nemeika, Jonas Lapėnas, Antanas Lapėnas, Bronius Lapėnas, Albertas Nemeika, Julius Martinkėnas, Julius Zemenauskas, Antanas Zemenauskas,

Jonas Šeštokas, Edvardas Geroimas, Augustas Lapėnas, Alfonsas Petkūnas, Juozas Čeponas. Iš viso būrio šiandien gyvi likę tik aš ir Adomas Lapėnas. Kadangi apylinkėje dar veikė ir lenkų teroristai, mes saugojom geležinkelio tiltą, naktimis budėdavom kaime.

Prie vokiečių dalis mūsų vyrų nuėjo dirbti į policiją, kiti stojo į savisaugos būrius. Kai susikūrė LLA, mes tada veikėm šioje organizacijoje. Mano pagrindinis darbas buvo supirkinėti ginklus. Pas mus mokykloje mokytoju dirbo Jurgis Velička, jis vadovavo ir mūsų apylinkės LLA skyriui. Jis man duodavo pinigus, o aš iš gyventojų supirkinėdavau ginklus ir įvairią karinę amuniciją.

Kai rusų armija pradėjo artėti prie Lietuvos sienų, daugelis mano kovos draugų pasitraukė kartu su vokiečiais, o 1944 m. juos vokiečiai paruošė žvalgybos mokyklose, lėktuvais atgabeno per fronto liniją ir išmetė kaip desantininkus netoli Linkmenų. Desantininkų grupėje buvo išmesti: Juozas Čeponas, Bronius Lapėnas, vienas iš Adutiškio, vienas iš Daugėliškio, vienas iš Švenčionėlių – iš viso penki vyrai. Jie per Kūčias atėjo pas mane.

AK-204 Abvero žvalgų mokyklos desantininkų grupė,
kuri 1944 12 24 nusileido Linkmenų vlsč. , netoli Krivasalio.
Dalis grupės nusileido netoli Anykščių. (Iš LKA Nr. 18, p. 41.)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Slapyvardis	Pastabos
1.	Basys Jonas (kitur – Leonas)	*Putinas, Ponas, Vilkas, Švyturys*	Puskarininkis. Grupės vyresnysis, žuvo 1952 m.
2.	Šilinykas Juozas (dokumentuose – Šilinis)	*Popinigis*	G. Švenčionių apskr., Kaltanėnų vlsč., Grikepelių k.
3.	Grigonis Adolfas	*Paberžis*	Radistas, g. Švenčionių apskr. apie 1916 m. Nuo 1945 m. būrio v. Švenčionių-Švenčionėlių apyl., Tigro rinktinės štabo viršininko pavaduotojas, žuvo 1951 metų žiemą.
4.	Sabulis Julius	*Rakštelis*	Radistas, g. 1910 m. Švenčionių apskr., vėliau partizanas, suimtas 1946 02, kalintas Švenčionyse.
5.	Kliukas Vladas	*Ožys*	g. 1910 m. Vilniuje, suimtas 1947 06 06, teistas 10 m. lagerio, paleistas 1956 07 07 (gyv. Mineiškiemyje).
6.	Bilkis Antanas (dokumentuose – Binkis)	*Kavarskas*	Žuvo 1946 10
7.	Čeponas Juozas (dokumentuose – Čeponis)	*Miki Mauza*	g. apie 1919-1924 m., buvęs policininkas, žuvo 1945 06 24 Beržijos k.
8.	Vinciūnas Teofilis	*Kalnelis*	g. apie 1921-1924 m., iš Adutiškio, buvęs policininkas, paimtas gyvas 1949 02.
9.	Lapėnas Bronius (dokumentuose – Lapienis)	*Miškinis, Miškininkas*	g. 1920 m. Nusišovė 1945 06 24 Beržijos k., Švenčionių r.
10.	Urbonavičius Edvardas	*Senis*	
11.	Baranauskas Jonas	*Šakalys*	g. 1926 m. Švenčionių apskr., Pakališkių k.
12.	Paukštė Bronius (kitur – Antanas)	*Sakalas* (dok. *Paukštė*)	g. Kaltanėnų vlsč., Reškutėnų k.

R. K. p a s t a b a: Sąrašas tikslintas ir pagal kitus šaltinius. Knygoje „Lietuvos partizanų Vytauto apygardos Tigro rinktinė 1945 – 1950 m.“ (p. 22) taip pat yra pateiktas aukščiau minėtų desantininkų sąrašas, kuris ne visai sutampa su mano pateiktu ir tikslintu sąrašu pagal kitus šaltinius.

Man jie tada davė *Sakalo* slapyvardį ir pasakė: „Jeigu kas ateis ar atvažiuos, į tave kreipsis tik šiuo slapyvardžiu, tu būsi mūsų ryšininkas“. Bet niekas nei atėjo, nei atvažiavo ir į mane nesikreipė. Iš manęs jie išėjo ketvirtą dieną po Kalėdų ir Labanoro girioje sukūrė partizanų būrį.

Žiemą rogėmis pas mane pradėjo atvažinėti ginkluoti vyrai iš miško, kaimynams pasidarė įdomu, kokie ginkluoti žmonės pas mane lankosi. Būdavo, ateis kaimynas Čekutis ir klausinėja. Supratau, kad man namuose nebėra ko sėdėti. Išėjau ir aš į mišką. Tada man buvo 23-eji metai. Iškart mane pasiėmė į *Dobilo*-Jono Kimšto štabą, ten aš buvau apsauginiu, ten mūsų buvo apie 15 vyrų. Štabas turėjo radijo siųstuvą, jį atsigabeno desantininkai iš Vokietijos. Štabo skyrininku buvo Bronius Lapėnas-*Miškininkas*. Būryje buvo Juozas Čeponas-*Miki Mauza*, Teofilis Vinciūnas-*Kalnelis*, Adolfas Grigonis-*Paberžis*, Jonas (Leonardas) Basys-*Putinas*, Albertas Kazakėnas-*Kazokas*. Štabas buvo Labanoro miške. Kai 1945 03 11 Kiauneliškyje mūsų bunkerius užpuolė rusų NKVD kariuomenė, aš buvau namuose. Mūsų štabo vyrai, išgirdę šaudymą, skubėjo į pagalbą. Tada iš mūsiškių žuvo Zenonas Jasiukaitis-*Ūdras*, kilęs nuo Pasvalio (jo žmona buvo iš Reškutėnų). Jasiukaitis buvo mūsų sanitaras.

Po kautynių štabas persikėlė į miškus prie Adutiškio, ten persikėlė ir likusieji būriai. Aš likau slapstytis su ginklu namuose.

Stribai žinojo, kad turiu ginklą, nes mane išdavė tas pats kaimynas Stanislovas Čekutis, kuris ir anksčiau manimi labai domėjosi. Atvažiavau iš Švenčionėlių su arkliu, o namai jau buvo apstoti stribų, ir mane paėmė. Pareikalavo atiduoti šautuvą. Kai atidaviau šautuvą, išėmė spyną, o šautuvą užkabino ant pečių ir nusivarė Ignalinon (7 km). Visi stribai man buvo pažįstami – rusai iš Obelų Rago kaimo. Jų viršininkas Ablekimovas. Kai nuvarė į Ignaliną, ten jau radau Joną Čeponą (*Miki Mauzo* brolis). Nors jis ir nebuvo partizanas, jį tardė ir klausinėjo apie brolį, jo ryšininkus ir mane. Kai susitikom kameroje, aš jam sakau: „Kodėl tu viską apie mane kalbi?“. Jis sako: „O ką man daryt, kai muša?“. Mus nuvežė į Švenčionių kalėjimą ir išlaikė iki kitų – 1946 metų gegužės 21 d. Nuteisė 10-čiai metų lagerio ir 5-eriems metams tremties. Pirmiausia nuvežė į Archangelską, o paskui į Magadano sritį – į Kolymą. Atsėdėjau 8 metus. Kadangi dirbau šachtose, paleido dvejais metais anksčiau, dar trejus metus išbuvau tremtyje.

1945 06 24 žuvo Bronius Lapėnas, Juozas Čeponas, iš kito būrio žuvo Anupras Petkūnas, Edvardas Bieliauskas (vėliau jis buvo pasikeitęs pavardę į Balčiūno), gyvą paėmė Alfonsą Daubarą iš Reškutėnų. Jie galvojo registruotis, per Jonines visi suėjo būrin, o vienas tarp jų atsirado išdavikas (jį vadindavo „Latviu“). Jis naktį stovėjo sargyboje, pasišalino iš posto, nuėjo Ignalinon ir pranešė stribams. Tie atvažiavo, apsupo, pasistatė kulkosvaidžius kalne. Vienus miegančius iššaudė, o kurie bėgo, irgi išguldė. Pabėgo Pranas Oškinis iš Gaurelių. Apie tai man lageryje pasakojo Vytautas Kazakėnas, jis buvo Kazio Urbono-*Karklo* būryje. Jie laikėsi prie Raudonės kaimo atskirame būryje.

Rėkučių kaime, Palivarko vienkiemyje, gyveno lenkuojantis lietuvis Jacekas Žebrovskis (Jasius Žebrauskas). Vieną kartą mes dienojom miške, aš atėjau iš sargybos, žiūriu – sėdi mūsiškių suimtas šitas Jacekas. Pagavo jį slankiojantį miške neva su kokiu reikalu. Jis gi mane pažįsta, su juo kažkada dirbom prie geležinkelio. Mane pamatęs, puolė po kojom ir ėmė prašyti pasigailėjimo. Pasakiau vadui, kad jis mano kaimynas, nieko blogo apie jį negaliu pasakyti. Vadas jį paleido, vėliau jis išvažia-

vo į Lenkiją. Nors aš žinojau apie Jaceko sūnelius, bet nenorėjau pražudyt žmogaus ir vadui apie juos nutylėjau. Jaceko sūneliai Edikas ir Bronius vaikštinėjo ginkluoti apsimetę partizanais ir partizanų vardu plėšikavo, išplėšė Reškutėnų krautuvę, apiplėšė kunigą Baužį. Vėliau Ediką stribai pagavo ir sušaudė Ceikinių kapinėse su visa plėšikų gauja. Su Broniumi buvau kartu lageryje.

Iš Čekučio Mykolo, Mykolo, ir Čekutienės Genovaitės bylos (KGB arch. F. K-1, ap. 58, b. 31946/3)

P. 6. Čekutis Mykolas, Mykolo, g. 1913 m. Pelako vnk., Ignalinos vlsč., Švenčionių apskr., suimtas 1945 11 04.

Kaltinamoji išvada:

P. 223. 1945 11 04 Čekučio namuose paimta kratos metu radijo stotis, 10 kg. popieriaus, 7 lapai kalkės, pistoletas, PPŠ automatas ir 140 šovinių. Suimti: Čekutis Mykolas, Mykolo, ir jo žmona Genovaitė Čekutienė. Paskui suimti Juršėnas Algirdas, Martyno, Pleskaitė Elena, Gimžūnienė Birutė, Ulozas Antanas, Nemeika Jonas, Geroimas Edvardas, Pagirys Kostas, Radušienė Ona, Petkūnas Antanas, Bubulis Juozas, Bubulis Vincas.

P. 224. Čekučiai nuo 1945 01 palaikė ryšius su Švenčionių apskr. būriais, teikė jiems poilsį ir gydė. 1945 05 *Dobilo* prašymu Čekutienė tapo *Dobilo* ryšininke *Nemune*. 1945 06 pas juos ateidavo ryšininkė Gimžūnienė Ona-*Birutė*, kuri su Petkūnu Petru-*Žilvyčiu* palaikė ryšius su *Dobilu* ir *Putinu*. Radušienė 1945 06 palaikė ryšius tarp *Putino* ir *Dobilo*, 1945 06 Čekutis su žmona *Dobilui* pristatė *Indyrą* ir Čekutienė per Petkūną Petrą pristatė *Dobilu*i partizanus Panavą ir Čeponį.

P. 225. Nemeika Jonas iš Vilniaus atveždavo laikraštį „Laisvė", kurį per Geroimą-*Sakalą* perduodavo Čekučiui platinti. 1945 06 *Dobilas* ir Gimžūnienė atvežė į Čekučių namus dėžę rašomojo popieriaus, kurį šeimininkas užkasė netoli namų. 1945 09 Čekučio namuose įvyko *Kalvio* – vyriausios partizanų vadovybės nario – susitikimas su *Dobilu* ir *Putinu* (dalyvavo per 10 partizanų).

P. 226. 1945 metų rudenį pas Čekučius Bubulis atvežė radijo stotį. Bubulis Jonas iš Juršėno, *Putino* nurodymu, paėmė dvi rašomąsias mašinėles ir perdavė *Dobilui*, o šis perdavė Čekučiams. *Dobilas* ir *Kalvis* 1945 metų rudenį įtraukė į veiklą Saldutiškio progimnazijos direktorę Pleskaitę Eleną-*Neringą*, kuri priėmė ryšininkę Gimžūnienę Birutę-*Živilę* (L. A. p a s t a b a: reikia tikrinti). 1945 11 per *Neringą* ji gavo korespondenciją *Kalviui*.

Pasakoja ALDONA DEVEIKYTĖ – GOGELIENĖ-*RADASTA*

Užrašyta Saldutiškyje
2003 07 12

Gimiau 1930 m. gruodžio 10 d. Pagilbiškio kaime, Saldutiškio valsčiuje. Šeimoje augome keturios seserys.

Su partizanu Jonu Juodka-*Vėžiu* (g. 1926 m.) susipažinau jau pokario metais. Jis buvo kilęs iš Avižieniškio kaimo, Tauragnų valsčiaus. Mūsų pažiūros sutapo, tad ir aš įsijungiau į rezistencinę veiklą. 1946 metais tapau partizanų ryšininke, slapyvardžiu *Radasta.*

Voveraičio partizanų būrys pastovios bazavimosi vietos neturėjo, jo veikla apėmė Šilų miškus, Tauragnų, Kirdeikiškių apylinkes.

Iš mūsų kaimo į mišką buvo išėjęs Stasys Juodis-*Čižikas*, iš Buitūnų kaimo Antanas Graužinis-*Kurkinas*, Balys Graužinis-*Uosis*, iš Aviniškio kaimo Stasys Žaunie-

rius-*Varnas* (kitur – *Juodvarnis*), jo brolis Bronius Žaunierius-*Kiškis* (vėliau sunaikintas pačių partizanų už statuto pažeidimus), Vytautas Žaunierius (suimtas 1947 11 22 ir nuteistas), Balys Rūkštelė-*Ramūnas* iš Pavarlio kaimo,Vytautas Vadišius-*Avilys* iš Liginiškio kaimo, Kuktiškių valsčiaus (žuvo 1946 01 27).

Tuo metu keli partizanai, tarp jų ir Vadišius, rogėmis išvažiavo iš mūsų sodybos ir netoliese susitiko su kita partizanų grupe, atvažiavusia nuo vieškelio. Kadangi buvo naktis, vieni kitus palaikė stribais ir susišaudė. Vadišių sunkiai sužeidė. Jį greit atvežė pas mus, ištraukė iš lovos čiužinį, paguldė ant jo ir išvežė į Pavarlį pas Agotą Maniušienę. *Voveraitis* jį dar bandė gydyti, kadangi žmogus neteko daug kraujo, netrukus mirė.

Maniušienės sodyboje partizanai taip pat labai dažnai stovyklaudavo, ten buvo patikimiausia jų užuovėja, kaip ir pati šeimininkė buvo patikimiausia jų ryšininkė ir globėja. Kartą ten vyko partizanų sąskrydis, buvo paruošti stalai, pagaminta nemažai maisto. Pačiame kalbų ir ginčių įkarštyje atbėga iš mokyklos Kaziukėnas. Ten vyko šokiai, grįždamas namo, jis pamatė, kad rusų kariuomenė ir stribai iš Tauragnų traukia į šitą pusę. Įbėgęs gryčion, pasakė, kad rusai ateina. Vyrai šoko iš užstalės, stvėrė už ginklų, o stalai liko apkrauti maistu. Mes griebėm maistą nuo stalų, viską paslėpėm, stalus išstumdėm į pasienius, su Agotos dukra Onute užšokom ant krosnies ir atsigulėm. Netrukus prisistatė ir rusai su stribais. Ėmė klausinėt, kas čia buvo. Šeimininkė paaiškino, kad dieną iš Utenos buvo atvažiavę giminės. Išvažiavo daugiau nieko neklausinėję. Partizanai nulėkė į Dambrauskienės daržinę miške ir pasislėpė. Dambrauskienės sūnus Ignas, kai reikėdavo, mokėjo apsimest negudriu. Kai pas juos ateidavo partizanai, jis, būdavo, vaikšto po kiemą ir dainuoja visokias dainas, jeigu tik pasirodo kas įtartina, tuoj pat nutyla – partizanai žino, kad pavojus.

Vieną kartą nuėjau pas Agotą ir pamatėm, kad per laukus ateina stribų pulkas. Ji mane išgrūdo tvartan ir apmetė šiaudų kūliais. Visą dieną prasėdėjau, stribai tik pavakary išėjo. Kitą kartą nebespėjau išbėgt iš gryčios, tai palindau po lova. Agota užtiesė lovos užtiesalą, vienas kraštas beveik iki grindų, nesimato, kas po lova. Tada irgi ilgiausiai pragulėjau kaip pelytė, stribai sėdėjo gryčioje ir ilsėjosi.

Nuo stribų man teko nemažai nukentėti, du kartus buvo areštavę, tardė. 1946 metų vieną rytą išvažiavau į Pučkoriškius pas Pumputį į malūną, mus ten apsiautė rusų kariuomenės garnizonas. Prisistatė prie manęs, paklausė pavardės, pasakiau, kad Deveikytė, ir tuoj mane suėmė. Arklys su grūdais liko pas Pumputį, o mane išvarė pėsčią. Varėsi pro namus, širdis nukrito į kulnus. Partizanas *Vėžys* miegojo gryčioje. Kai rytą išvažiavau malūnan, jis nuėjo į klojime buvusį bunkeriuką. Toks ten ir bunkeriukas – šiene padaryta tuštuma įlįsti vienam žmogui. Kareiviai turėjo šunis, galvoju: jau viskas, suras *Vėžį*. Bet manęs į namus net neužvedė, nuvarė tiesiai į Tauragnus.

Tauragnų stribyne tardytojas Dulovas, toks nedidelio ūgio vyrukas, ėmė mane tardyti. Buvo jau naktis. Reikalauja pasakyt, kas pas mus užeina, kokie partizanai, aš ginuosi, kad niekas neužeina, nieko nežinau. Pagriebė mano ranką, sukišo tris pieštukus tarp pirštų ir spaudžia kiek tik turi sveikatos. Baisus skausmas nuėjo iki paširdžių, pajutau, kad man krūtinėje pradėjo trūkti oro, garsiai ėmiau šaukt: „Pasakysiu pasakysiu“. Kai atleido, aš jam vėl tą patį kartoju, kad aš neturiu ką pasakyt. Kitą dieną išvežė į Uteną. Utenoj uždarė į rūsį, ten sutikau dar keletą tauragniškių. Po dviejų parų pašaukė mane į tardymą, nuvedė į antrą aukštą pas tardytoją. Žiūriu – kabinete sėdi mergina. Tardytojas jos paklausė, ar ji mane pažįsta, ji atsakė, kad

nepažįsta. Po to mane tuoj pat paleido į namus. Kaip vėliau sužinojau, ta mergaitė buvo partizano Balio Rūkštelės-*Ramūno* sesuo, *Voveraičio* būrio ryšininkė Adelė Rūkštelytė-*Ramunė* (g. 1929 m., suimta 1946 m., nuteista 7-eriems metams). Ji pas mus yra buvusi, bet tąkart manęs nebuvo namuose, todėl ji manęs ir neatpažino.

Grįžusi iškart susitikau su partizanais, visi buvo labai geros nuotaikos, pasakojo, kad kai aš buvau suimta, jie pasitraukė iš mūsų krašto toliau, bijojo, kad jų neišduočiau.

1948 metų žiemą mane antrą kartą areštavo. Tada pas mus vakare buvo atėję keturi broliai Žaunieriai, vakarais mėgdavom pasėdėt ir paplepėt. Žiūrim – ateina Kuktiškių stribų būrys. Stribai tuojau šoko prie manęs, čiupo už apykaklės ir išsivedė. Nuvarė į Kuktiškes, palaikė kelias paras, patardė ir paleido. Kalba buvo ta pati. Tardytojas aiškiai ir atvirai pasakė, kad aš draugauju su banditu *Vėžiu*-Jonu Juodka, kad pas mus jis su kitais banditais dažnai ateina. Supratau, kad jie apie mane ir mūsų partizanus labai gerai informuoti. Savaime aišku, jie turėjo šnipų, kurie jiems viską pranešinėdavo.

1946 metais vienąkart pas Veroniką Gylienę Paąžuolių kaime atėjo rusų garnizonas, apstojo klojimą, žmonių neprileido prieiti arčiau ir kažką ilgai viduje darė. Pasirodo, klojimo šalinėje jie iškasė bunkerį ir gerai užmaskavo (V. Gylienės vyras Adolfas Gylys, g. 1911 m., partizanas, žuvo 1944 12 10).

Mano dėdė Stasys Žaunierius dirbo pieninėje ir vežiojo paštą. Jie gyveno dviese su močiute. Tą dieną aš buvau pas juos. Vieną naktį ėmė baladoti į duris ir reikalauti įleist į vidų. Dėdė atidarė duris ir įleido nekviestus svečius gryčion. Jauni vyrai, gražiom lietuviškom uniformom apsirengę, gerai ginkluoti, atseit partizanai. Ėmė dėdę šokdinti, kad jis palaiko ryšį su rusais, kad jis stribų šnipas ir pan. Dėdė gynėsi, tada išstūmė jį laukan, užrišo akis ir, paėmę už parankių, išsivedė. Kaip vėliau dėdė pasakojo, vedė jį visokiais skardžiais, grioviais, laukais, miškais, matyt, norėjo sudaryti įspūdį, kad labai toli ėjo. Iš tikrųjų dėdę atvedė į tą bunkerį, kuris buvo iškastas Veronikos Gylienės klojime. Bunkerio viduje ant sienų kabojo šventi pavaikslai, trispalvės lietuviškos vėliavytės, įspūdis kaip tikrų katalikų pirkioje. „Partizanai“ dėdei ėmė prikaišioti, kad jis rusų šnipas, kad jam labai patogu su jais susitikt, kadangi kiekvieną dieną važiuoja į miestelį ir vežioja paštą, žodžiu, jis išdavikas ir jį reikia sunaikinti. Deja, dėdė patikėjo provokatoriais ir daug ką jiems pasakė apie tikrus partizanų ryšininkus. Po to areštavo ryšininkę Onutę Katinaitę-*Mirtą* iš Aviniškio kaimo. Areštuota agentų smogikų 1946 07 02 (1947 11 07 mirė Magadano srities lageryje). Dėdė Stasys netrukus pats suprato, kad tapo provokatorių auka ir, ilgai nelaukęs, pasitraukė iš savo namų ir išvažiavo gyvent pas brolį į Kėdainius.

Su partizanu Jonu Juodka-*Vėžiu* sugyvenau dvi dukras. Birutė gimė 1949 m., o Vidutė – 1950 m. Jonas žuvo 1951 04 14 Tautiškių kaime, Tauragnų valsčiuje. Tada jis atėjo su Kaziu Gaideliu-*Trimitu* ir Juliumi Gaidamavičiumi-*Viesulu* persirengti apatinių drabužių. Persirengę išėjo pas Agotą Maniušienę į Pavarlio kaimą. Miške stovėjo daržinė, jie pasakė, kad toje daržinėje stovyklaus, kvietė ir mus ten eiti. Iki tos daržinės buvo apie keturis kilometrus kelio. Nuėjau pas juos, jie buvo visi trys. Pasikalbėjom, aš dar kiek pasėdėjau kartu su jais. Jie pasakė, kad kelsis į Kumšą. Taip mes išsiskyrėm. Atsisveikindamas Jonas dar pasakė, kad dabar jie pakeis gyvenimą, bet kaip tai padarys, nepasakė. Tie jo žodžiai man giliai įstrigo. Grįžau į namus, o kitą naktį jau gavau žinią, kad Jonas žuvo Tautiškio miške, Babrauskienės sodyboje.

Kiek man dabar žinoma, Jonas, su tais dviem partizanais būdamas Kumšoje, gavo Vaclovo Mikalaičiuko-*Sakaliuko* vardu rašytą laišką (taip ir liko nežinoma, kas tuos laiškus nešiojo). Laiške partizanai buvo kviečiami ateiti į susitikimą Tautiškio kaime, atseit ateis likę gyvi *Deimanto* būrio vyrai iš Strazdų kaimo. Žodžiu, buvo sukurta legenda, kad į susitikimą kviečia V. Mikolaičiukas ir *Deimantas* (dabar jau aišku, kad provokatorių). Pasirodo, šitie trys vyrai Kumšoje buvo apsistoję pas Juozą Grašį. Jų patikėtinė ir ryšininkė buvo Ona Vilutytė, Grašienės sesuo, ji gyveno pas Grašius. Onutė vėliau pasakojo, kad vyrai, išeidami į susitikimą, matyt, nujautė savo likimą. Atsisveikindami ją pabučiavo ir pasakė, kad gal paskutinį kartą, daugiau nebesusitiksim.

Du Jono broliai Stasys-*Klajūnas* ir Romas-*Svajūnas* jau buvo žuvę, jis ne kartą man buvo sakęs, kad už nužudytus brolius kovosiąs iki galo, iki pabaigos – laisvė arba mirtis.

Pasakoja ZENIUS SILVA LISAUSKAS

Užrašyta Vilniuje
2004 07 25

Mano motina buvo gimusi 1889 m. Zarasų apskrityje (caro laikais Zarasai buvo vadinami Novoaleksandrovsku), Salako miestelyje. Vaikystėje liko našlaitė. Devynerių metų išėjo tarnauti, daugiausia dirbo guvernante pas turtingus aukštuomenės žmones. Ilgai tarnavo Peterburge pas Matulaičius, pas kuriuos dažnai lankydavosi žymūs tuometiniai Lietuvos šviesuoliai – Basanavičius, Smetona, Būga ir kt. Matulaičio brolis buvo palaimintasis Jurgis Matulaitis, kuris tuo metu Peterburge dirbo profesoriumi dvasinėje seminarijoje. Bendravimas su tokiais žmonėmis motinai įdiegė patriotizmo dvasią, ji nuolat dėl Lietuvos išgyveno. Nors buvo savamokslė, bet labai gabi moteris, mokėjo net šešias kalbas: laisvai kalbėjo rusiškai, lenkiškai, vokiškai, žydiškai, latviškai, net kažkiek suomiškai mokėjo. Kai prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas, ji jau buvo ištekėjusi už mano tėvo Igno Lisausko. Tada frontas juos išskyrė. Tėvas liko vienoje fronto linijos pusėje, motina kitoje – vokiečių pusėje. Jai teko didelė garbė kalbėtis su tuometiniu vokiečių armijos vadu Hindenburgu...

Kai karas pasibaigė, tėvas į Lietuvą grįžo su trim caro valdžios apdovanojimais, būtų gavęs ir ketvirtą, bet tuo metu Rusijoje valdžią paėmė bolševikai. Grįžęs į Lietuvą, tėvas dirbo žemės ūkyje Ripelėlaukio kaime. Šeimoje augome penki vaikai, bet tėvo nuostata buvo nedalint žemės gabalais. Jis buvo numatęs vyresnįjį sūnų išmokyti valdininkėliu, dukrą išleisti už vyro, antrą brolį (kuris vėliau lageryje mirė) išmokyti vairuotoju, trečiam broliui palikti žemę, o aš turėjau būti kunigas. Tokia buvo mano tėvo valia. Bet tėvas anksti mirė, užėjo bolševikai ir sumaišė visas mūsų gyvenimo kortas. Viskas išėjo kitaip, negu tėvai norėjo.

1940 m. birželio 15 d. mes su motina dirbome darže ir išgirdome mašinų ūžimą. Netrukus sužinojome, kad okupavo Lietuvą. Kitą dieną nuėjom prie kelio pažiūrėt į bolševikų kariuomenę. Tada aš jau lankiau Vyžių pradžios mokyklą. Klasėje tuoj nuėmė kryžių ir pakabino Stalino portretą. Kai pakabino Staliną, aš nusiėmiau kepurę ir mečiau į jį. Bolševikams prijaučiančios mergaitės pasakė mokytojai. Mokyto-

ja Birutė Žilėnaitė (kilusi iš Utenos) mane nubaudė dvi valandas sėdėti po pamokų. Mokytoja irgi buvo komunistinių pažiūrų, bet jai nepavyko mokykloje suorganizuoti pionierių būrio. Vienintelis Vytukas Žilėniokas pasirašė norįs būti pionieriumi. Jo tėvas buvo Smetonos laikų idėjinis komunistas. Vėliau sūnus tėvo pėdomis nepasekė, dar ir dabar tebegyvena Vyžiuose.

Ypač žydai ėmė organizuoti mitingus, daugelis iš jų pasidarė bolševikų komisarais. Buvo toks žydų turtuolių klanas, jie laikėsi šiek tiek atokiau nuo bolševikų, bet jų vaikai vis vien lindo į komunistų partiją ir ypač jaunimo organizacijas – komjaunimą, pionierius. Nespėjo atžygiuot Raudonoji armija, žydukai jau vaikštinėjo su pilotėmis ir raudonomis penkiakampėmis žvaigždėmis, pasirišę raudonus kaklaraiščius. Man teko vėliau kalbėtis su viena žydaite, kuri pasakojo: „Mes buvom pionieriai, tai, būdavo, žaidžiam sukilimus, streikus, vieni būnam buržujai, kiti sukylam prieš juos...“. Jie buvo komunistų įrankis ir mūsų tautos kenkėjai.

Netrukus bolševikai pradėjo areštus. Areštavo girininką Žilėną iš Vaišnoriškės kaimo, dar kelis žmones suėmė. Kai 1941 m. prasidėjo trėmimai, vyresnieji žmonės mane ir brolį Algirdą pasiuntė į Ignaliną pasižvalgyt, kas ten dedasi. Ignalinoje gyveno daug mums pažįstamų žydų. Mes nuėjom, matom – veža žmones. Žydeliukai, tokio Bėralos, Gilinsko vaikai, pribėgę prie vežimų, šaipėsi iš lietuviukų: „Ui, ko jūs verkiat? Jum gi veža Maskvą parodyt!“. Grįžę pasakėm saviesiems, kas Ignalinoje darosi. Netrukus prasidėjo karas.

Traukdamiesi bolševikai pakelėse daug ką iššaudė. Tokį Papirtį nušovė ir Albiną Vaišnorą, jaunus berniokus. Jie ėjo keliu, pasivijo, nušovė ir paliko ant kelio nušautus. Tie patys rusai nušovė sentikių popą Daunoriuose. Popas buvo apsiavęs chromo batais, tai dar batus numovė, o komisarų žmonos, pro šalį eidamos, tik nusijuokė: „Och, čiorta ubili!“. Vaišnoriškės kaime įvyko susišaudymas su vokiečiais, kadangi vokiečių žvalgybinis dalinys buvo užkirtęs kelią besitraukiantiems bolševikams. Apie porą valandų vyko kautynės, nušovė penkis civilius: Tamošiūną, jo sūnų Henių, Agotą Žilėnaitę, jau pagyvenusią moteriškę, šešiolikos metų Antosę Žilėnaitę ir Vincą Šuminą, žuvo 8 vokiečių kareiviai.

Artėjant stambiems vokiečių kariuomenės daliniams, daugelis raudonųjų komisarų, komjaunuolių bėgo iš Lietuvos neatsigręždami. Mūsų apylinkėje Vyžių kaimo gyventojas Jonas Šinkūnas (1944 m. partizanų būrio organizatorius ir vadas, vėliau registravosi) organizavo jaunus ginkluotus vyrus ir daugelį tų komjaunuolių sulaikė ir grąžino atgal.

Aš niekada nepateisinau ir dabar nepateisinu žydų žudynių, kurias vykdė vokiečiai. Tai buvo labai žiauru, nors žydeliai ir buvo prisidėję prie mūsų tautos kančių. Ar jiems nepriklausomoje Lietuvoje buvo bloga gyventi? Pramonė buvo jų rankose, finansai jų rankose, prekyba jų rankose, viskas jų rankose buvo, bet jie vis vien gretinosi prie bolševikų, džiaugsmingai sutiko okupantų armiją. Dar Smetonos laikais Baltelės kaime gyveno žydai Felmanas, Miliunčikas. Jie ir lietuvis Mesavičius turėjo lentpjūvę, kurioje dirbo ir mano brolis. Vienais metais Gegužės 1-osios išvakarėse prie lentpjūvės raudoną vėliavą iškėlė ir antilietuviškų lapelių primėtė. Vėliau paaiškėjo, kad žydai pasamdė žmogelį, davė jam tūkstantį litų, kad jis vėliavą iškeltų. Tai buvo labai dideli pinigai, kuriuos, aišku, ne žydeliai uždirbo, o Maskva davė. Jie jau seniai ruošė dirvą, kaip tuomet skelbė, „liaudies masių sukilimui Lietuvoje prieš buržujus“.

1944 m. aš jau mokiausi penktame skyriuje. Raudonajai armijai artėjant prie Lietuvos, dažnai girdėdavosi patrankų šūviai. Jautėme, kad grįžta mūsų „išvaduotojai“. Pas mus jie prisistatė liepos mėnesį. Pirmiausia ėmė gaudyti jaunus vyrus į kariuomenę, atsirado išdavikų, kurie pradėjo atėjūnams išdavinėti savus žmones. Prasidėjo represijos, areštai.

Mano brolis Aleksas (g. 1922 m.) buvo pasitraukęs su vokiečiais į Sedą, ten jį sužeidė. Kurį laiką gydėsi Mažeikiuose, po to gavo baltą bilietą. Grįžęs į namus, dirbo prie miško paruošos darbų.

1944 metų rugsėjį mūsų apylinkėse prasidėjo partizaninis judėjimas. Pirmiausia partizanai pradėjo likviduoti išdavikus. Ginučiuose nušovė Adolfą Rūką, Ripaičiuose – Vladą Mažeiką, nors vėliau jo sūnus Juozas žuvo būdamas partizanas, dukra Albina buvo ryšininkė, vėliau sėdėjusi lageryje apie 10 metų, iš Vaišnoriškės kaimo likvidavo Petrą Šuminą ir keletą vietinių rusų, kurie buvo susidėję su skrebais. Kai partizanai sunaikino šituos šnipus, vietiniai aktyvistai irgi pradėjo veikti. Vienąkart Paukojės kaime mūsų mamą sulaikė *Zubrio*-Vinco Žilėno (jo brolis *Švitrys*) būrio partizanai ir ėmė klausinėti, kas tokie vaikšto. Mama pasakė aktyvistų pavardes, kad su jais vaikšto ir Noreika. Tas Noreika vokiečiams tarnavo, prie vokiečių buvo ir raudonuoju partizanu – toks išverstaskūris buvo. Kai aktyvistai ėjo į Ginučius, juos praleido, o kai grįžo atgal, jiems pastojo kelią: du pabėgo, o keturis nušovė, tarp jų ir Noreiką.

Kai 1945 01 15 skrebai suėmė Skroblų kaimo gyventoją Antaną Žilėną, partizanai nutarė padaryti pasalą ir Antaną išvaduoti. Beeidami Vladas Strazdas ir Bronius Navikas susidūrė su rusų ryšininkais (telefonistais) ir susišaudė. Po to jau ėmė veikti rusai. Pasiuntė didelį būrį kariuomenės ir skrebų. Jie atvažiavo su keletu pastočių, bet vėl jiems toje pačioje vietoje kelią pastojo. Tada ten žuvo Švenčionių saugumo viršininkas, kitus sužeidė. Kai pamatė nuo Kirdeikių atvažiuojant sunkvežimius, partizanai pasitraukė. Tąkart nežuvo nė vienas partizanas.

Tų pačių metų lapkričio mėnesį į Ripelėlaukio kaimą atvyko apie 30-ties partizanų būrys ir apsinakvojo. Mano jaunesnysis brolis Algirdas (18 metų) užsigeidė eiti kartu su partizanais, bet mama išvadino jį piemeniu ir neleido. Po to aš su seserimi išvažiavau į Kauną. Tada Ripelėlaukio kaime susiorganizavo *Tarzano* būrys, kuriam vadovavo Mykolas Palepšis-*Tarzanas* iš Skroblo (Mikuliškės) kaimo.

5-ta Lokio rinktinė, *Tarzano* būrys 1944 – 1945 m.

Pagal Ignalinos rajono paminklotvarkininko K. Čeponio pateiktą medžiagą

Būrys susikūrė 1944 metų rudenį daugiausia iš Ripelėlaukio (Bubulių) kaimo (Ignalinos r., Linkmenų apyl.) žmonių.

1. Palepšis Mykolas, Jono-*Tarzanas* iš Skroblų (Mikuliškės) kaimo. Žuvo 1945 m. liepos mėn. Skroblų kaimo pievose.
2. Palepšis Juozas (Mykolo brolis), g. 1922 m. Ripelėlaukio k., suimtas 1945 12 12. Kalintas iki 1950 12 12. Pasiliko Rusijoje Tinsko mst.
3. Palepšis Julius-*Baravykas* (Mykolo brolis) iš Ripelėlaukio k. (Dar vienas brolis Jonas Palepšis priklausė kitam būriui, Kadugio kuopai, legalizavosi, gyveno Ginučiuose, mirė 1992 m.)
4. Žilėnaitė Marytė (pagal patėvio pavardę Palepšytė, ją vadino Masia), *Tarzano* būrio ryšininkė. Gyveno Skroblų kaime. Mirė 1992 m.

5. Tijūnėlis Juozas-*Skaistusis* iš Ripelialaukio k. Su padirbtais dokumentais apsigyveno Marijampolės apskrityje, po to Biržuose. Dabar gyvena Ripelėlaukio kaime.
6. Tijūnėlis Albertas (Juozo brolis) iš Ripelėlaukio k. Žuvo 1945 m. kovo pabaigoje Ginučių kaime. Kartu žuvo 5 ar 6 partizanai. Visi palaidoti Ginučių kapinėse.
7. Papirtis Kazys-*Čipra* iš Tauragnų (gyveno Ripelėlaukyje). Žuvo 1945 m. gruodžio mėn. prie Sraunaičio ežero.
8. Aidukas Juozas, Kazio iš Ripelėlaukio k. Žuvo 1946 m.
9. Aidukas (Juozo brolis) iš Ripelėlaukio k.
10. Kurpė Pranas-*Abėščikas* iš Pabiržių k., Ignalinos r., Linkmenų apyl. Kartu su Juozu Tijūnėliu pasidirbino dokumentus ir persikėlė į Marijampolės apskritį. Ten apsikrėtė niežais, gydėsi kažkokiais vaistais, nuo kurių mirė 1946 m. sausio ar vasario mėn.
11. Grumbinaitė – Jasinevičienė Janina-*Rūta*. Žuvo kartu su *Tarzanu* 1945 m. liepos mėn.
12. Paukštė Petras iš Paalmajo k., Linkmenų apyl. Žuvo 1945 m. kartu su Albertu Tijūnėliu.
13. Papirtytė Jadvyga-*Ramunė*, g. 1928 m., gyv. Tauragnų mstl. (Kazio Papirčio sesuo). Dirbdama Vilniaus metrikų archyve, darė fiktyvius dokumentus partizanams ir jų rėmėjams. Išdavė daug fiktyvių metrikų. Suimta 1949 12 05, kalinta Kazachijoje, Ozerlage, iki 1956 05 22.

1944 – 1945 metų žiemą *Tarzano* būrys jau veikė, vyrai buvo užpuolę Saldutiškį. Partizanai atvažiavo apsivilkę baltais maskuojančiais chalatais, o skrebai sėdėjo viduje ir bijojo išeiti. Partizanai jau turėjo išsikasę bunkerį ties Pliaušės upeliu. Iš pradžių jie norėjo bunkerį statyti prie mūsų žiemos pirties. Iškasė duobes, privežė pabėgių iš Baltelės lentpjūvės, padarė įėjimą iš pirties, bet naktį nespėjo užbaigti, o rytą darbus paliko, nes pro tą vietą iš Šeimaties į Ignaliną važiavo rusės moterys. Brolis pastebėjo jas pravažiuojant ir suprato, kad jos praneš. To bunkerio nebeužbaigė, pasirinko vietą paupy. Ten pastatyto bunkerio nerado net iki 1947 metų. Šalia bunkerio yra užkasti keturi rusų enkavedistai.

Taigi kažkas įskundė, kad mūsų pirtyje yra bunkeris. Atvažiavo Saldutiškio skrebų vadas Kapitovas su gauja skrebų, paėmė iš mūsų žibalo, apšlakstė ir uždegė. Aš ten buvau prikaišiojęs šovinių. Kai gerai įsidegė, pradėjo šoviniai sproginėt. Skrebai sukrito ant žemės ir pasiruošė šaudyt į degančią pirtį, manė, kad iš ugnies pradės bėgti „banditai“, bet „banditai“ taip ir nepasirodė. Paskui Kapitovas guodė mamą: „Navierno naprasno vašu baniu spalili? (Tikriausiai veltui jūsų pirtį sudeginom)“.

Mano brolis buvo labai geras bunkerių specialistas. Jis sugalvodavo gudrią bunkerio konstrukciją. Šis bunkeris irgi buvo brolio sukonstruotas. Buvo taip padaryta: įeini į pirtį, duris uždarai ir tamsu, landos nesimato. Skrebai, kad šviesu būtų, laikė duris atidarytas ir ieškojo bunkerio, o landa į bunkerį kaip tik buvo už durų. Jau 1948 m. pas brolį buvo atvažiavęs Pranas Ivonis-*Sakas,* Vytauto apygardos štabo darbuotojas. Jiems kažkas buvo pasakęs, kad brolis – bunkerių kasimo specialistas, norėjo, kad jis štabui iškastų bunkerį.

1945 metų liepos mėnesio pradžioje aš buvau grįžęs iš gimnazijos atostogų. Tuo metu *Tarzanas* su savo vyrais iš bunkerio, buvusio prie Pliaušės upelio, persikėlė į Mykoliškės balas. Ten buvo pastatytos daržinėlės šienui sukrauti, tai jie tose daržinėlėse apsistojo. Tuo metu Kazys Papirtis ir broliai Juozas ir Julius Palepšiai vienoje iš tų daržinėlių lošė kortomis, o Mykolas Palepšis su ryšininke Janina Grumbinaite-*Rūta* buvo kitoje daržinėlėje. Trys lošusieji kortomis pamatė, kad rusų kariuomenė supa, jie tyliai pasitraukė. Kitoje daržinėje buvęs *Tarzanas* su Grumbinaite kareivių

nepastebėjo, šie juos užklupo netikėtai. *Tarzaną* sužeidė ir jis pats nusišovė. Grumbinaitę irgi sužeidė, ji dar bėgo, bet kulkosvaidžio kulkos ją pakirto.

Juozas Aidukas irgi žuvo 1945 m. Likę Juozapas Tijūnėlis-*Skaistusis* iš Ripelėlaukio, Julius Palepšis-*Baravykas*, Kazys Papirtis-*Čipra* ir Pranas Kurpė-*Abėščikas* iš Pabiržės nuo 1945 m. iki 1946 m. pavasario gyveno mūsų namuose įrengtame bunkeryje. Mūsų gryčioje buvo anksčiau padarytas bunkeris, bet jį skrebai atrado. Paskui jie iš to bunkerio padarė kitą bunkerį, bet kažkas, matyt, pranešė skrebams, kad pas mus yra bunkeris. Skrebai vėl atėjo, motiną įvarė į atrastąjį bunkerį. Mama nugara uždengė tą vietą, kur buvo įlindimas į naujai iškastą bunkerį. Stribai badė – nieko nerado, pradėjo kast – pradėjo vanduo sunktis. Pasimetė ir išvažiavo.

Prieš 1945 metų Kalėdas žuvo Kazys Papirtis, likusieji pavasarį kažkaip gavo nelegalius dokumentus ir išvažiavo. Iš 1946 m. į 1947 m. tame bunkeryje buvo apsistojęs *Ūdras*-Vytautas Staričenka iš Pagavės kaimo, *Vaidila* ir *Lapė*-Bronius Vytėnas (Vytėnus vadino Trivagiais) iš Ažvinčių. Jie retai į tą bunkerį ateidavo, nuolat negyveno jame. 1947 01 07 jie nakvojo mūsų bunkeryje, tuo metu atėjo Salako skrebai, kurie irgi apsinakvojo. Tame bunkeryje oro užteko tik keturioms valandoms, nebuvo ventiliacijos. Partizanai atidarė dangtį. Mama suprato, kad jie bunkeryje gali užtrokšti, atsikėlė anksti, mato, kad dangtis atidarytas. Ji uždarė, tie vėl atidaro, ji vėl uždarė. Pakirdę broliai Algirdas ir Bronius ėmė tartis, kad jiems reikia kažkur važiuot. Kai tik išgirdo skrebai juos tariantis, pasakė, kad šie areštuoti. Išsivarė abu. Šiedu ėjo su džiaugsmu, kad tik iš namų skrebus išviliotų. Tuomet mama kuo skubiau atidarė bunkerį. Iš bunkerio išlipo *Ūdras*. Kadangi jis buvo arčiau landos, jam nieko blogo neatsitiko, *Lapė* išlindęs visas drebėjo, o *Vaidila* nespėjo išlįst, apalpo bunkeryje. Tas bunkeris vėliau užgriuvo, taip ir liko nesurastas.

1945 metų vasario mėnesį Strazdų kaime partizanai Vladas Ivanauskas ir Vladas Strazdas atėjo į Ivanausko klojimą ir apsistojo. Klojimas buvo truputį nuošaliau nuo kaimo. Išgirdo žingsnius, pagalvojo, kad kažkurio motina atnešė valgyti, tad net nesislėpė. Atidarė duris, žiūri – kareiviai. Ivanauską peršovė, o Strazdas šoko šonan ir kirto iš automato. Keli kareiviai krito vietoje. Jis išbėgo į lauką, žiūri – stovi pilnas vežimas kareivių. Metė granatą į vežimą ir pabėgo. Ivanauską kareiviai pribaigė. Po to kareiviai su skrebais paėmė tokią Vasiliauskaitę iš Šuminų kaimo, varinėjosi varinėjosi po mišką ir sugalvojo sukurt laužą. Sukūrė laužą ir apsėdo aplink. Ta mergaitė pastebėjo, kaip vienam skrebui atsikabino granata ir įriedėjo į laužą. Ji pasitraukė už skrebo nugaros ir stovi. Kai sprogo granata, nė vieno neužmušė, bet kelis gerokai apdraskė.

Julė Rūkaitė iš mūsų kaimo dirbo ir vieniems, ir kitiems. 1947 m., kai pas mus buvo *Vaidilos* grupė, vyrai paprašė, kad iškūrentume pirtį. Nuėjom visi maudytis, ir aš kartu. Rūkaitė ir jos brolis saugojo, kad kas neužeitų. Mes išsimaudėm, *Vaidila* ir *Ūdras* nuėjo pas juos užvalgyt, o mes su *Lape* nuėjom paežere į kitą pusę. Rūkaitė anų vyrų primygtinai vis klausinėjo ir klausinėjo, kas tokie pirtyje buvo. Naktį ji manęs neatpažino. Būdavo, kai tik į Salaką nueis, pas mus Salako skrebai ir šliaužioja, vis kažko ieško, bado, krato. Visi žinojom, kad ji užverbuota. Vėliau ją *Siaubo*-Alberto Vytėno (*Lapės* brolio) partizanai sušaudė. Pas jos brolį Antaną Rūką buvo partizanų ginklų sandėlis. Jį irgi išaiškino, areštavo ir nuteisė. Jis mirė Vorkutoje.

Gerai pažinojau *Vaidilos* brolį Stasiuką Butrimą, jis buvo mano metų – vaikėzas. Kai išėjo į mišką, jam buvo tik šešiolika. Žuvo vaikas. Jį dažnai dėl brolių tardydavo,

gal neištvėrė tąsymų ir išėjo miškan. Jis sužinojo, kad mes palaikome ryšį su jo broliu Povilu, tai atėjęs pas mus vis brolio ieškodavo. Matyt, jį irgi siuntinėjo skrebukai, kad įkalbėtų brolį registruotis. Mes Povilui pasakėm, kad jo brolis Stasiukas ieško, tai jis mums pasakė: „Vykit velniop tą bachūrą, kad jis nesimaišytų!“. Povilas buvo kietai nusistatęs: geriau mirti negu registruotis. Po kurio laiko atėjo pas mus Salako skrebų viršininkas Lūža, pasikvietė brolį, pakalbėjo ir padavė tokį siūlais susiūtą laišką, sako: „Ateis pas jus *Vaidila*, jam perduokit“. Galvojom, kad čia provokacija. Atėjo *Vaidila*, padavėm jam tą laišką, jis jį apžiūrėjo, bet neėmė ir neplėšė, paliko. Lūža irgi nebeateina, taigi guli tas laiškas pas mus. Po kurio laiko mano brolio žmona išvažiavo į tėviškę, į Jevarantiškes (netoli Linkmenų). Ten atvažiavo iš Ignalinos Juodagalvis ir Marijonas Čeponis. Jie buvo nelegalai ir norėjo įlįst į *Žalgirio*-Cicėno būrį. Tuo metu *Erškėtis* jau buvo žuvęs. Tai šitie vyrai parašė laišką *Žalgiriui* ir paprašė mano sesers, kad jį atiduotų, kam reikia. *Žalgiris* pas mus ateidavo, palikdavo baltinius išskalbt. Vieno atsilankymo metu jam tą laiškelį ir atidavėm, o Lūžos paliktas laiškas taip ir liko.

Jevarantiškėse pas Šerėną gyveno iš Sibiro pabėgusi Rukšėnaitė iš Vaišniūnų ir, pasirodo, buvo užverbuota čekistų. Ji pranešė, kad tie vyrai parašė laišką *Žalgiriui*. Atėję skrebai padarė kratą ir surado skrebų viršininko Lūžos paliktą laišką, mat anas laiškas jau buvo atiduotas *Žalgiriui*. Skrebai atplėšė laišką, o mano brolis iš tolo žiūrėdamas matė, kad raštas labai jau vaikiškas, panašu, kad Stasiuko Butrimo rašytas. Skrebai skaitydami tarp savęs kalbėjo: „Sekretno. Sekretno...(Slaptai)“. Be abejo, buvo kažkas parašyta, ką turėjo gauti *Vaidila*, bet jis nepasidavė provokuojamas. Matyt, brolį Stasiuką buvo privertę parašyti šitą laišką. Neradę ieškoto laiško, brolio žmoną išvežė į Švenčionis, o Juodagalvis ir Marijonas Čeponis jau buvo paimti. Juos truputį palaikė, bet, neradę įkalčių, nesudarė bylos ir visus paleido.

1947 m. per Kalėdas Sėlos kaime žuvo *Ūdras*. Jie keturiese – *Ūdras*, *Audra*, *Keras* ir *Pavietris* – jau buvo gerokai pagėrę, kai pamatė važiuojančius skrebus. *Ūdras* atsistojo ant vežimo ir ėmė į juos šaudyt iš dešimtšūvio, bet jam pakirto kojas iš kulkosvaidžio. Tada jis susisprogdino. Visi keturi žuvo. Tą būrį vadino *Sėlos Kerų* būriu. Iš Sėlos areštuoti buvo Salda ir Žilėnas-*Naras*. Abu buvo išvežti į lagerius, abu grįžo, bet dabar jau mirę.

Dar vienas *Vaidilos* būrio partizanas – Justinas Kaminskas-*Lakūnas* iš Kirdeikių. Jis nesilegalizavo. 1948 m. jį areštavo kartu su mano broliu Algirdu Pilkenių kaime ir abu nuteisė po 10 metų kalėjimo. Kai Justiną paleido iš lagerio, Vorkutoje kriminaliniai jį nudūrė.

1947 m. *Vaidilos* būrys buvo apsistojęs prie Pliaušės upelio, bet Genė Gimžauskaitė iš Kirdeikių atvedė čekistus ir parodė bunkerį. Partizanai iš bunkerio jau buvo pasitraukę, bet čekistams vejantis tada žuvo *Vaidila*-Povilas Butrimas iš Jakėnų ir *Klajūnas*-Petras Šimkūnas iš Šeimaties. Ten įvyko išdavystė. Partizanas Bronius Vytėnas-*Lapė* draugavo su G. Gimžauskaite. Ji nežinojo, kur bunkeris, bet Bronius jai buvo pasakęs: „Jei reikės manęs, ateik pas Lisauskus, jie tave atves pas mane“. Kai ji atėjo pas mus, mano mama ir brolio žmona ją išplūdo: „Jūs, pasileidusios mergos, išdavikės, čia lendat, išdavinėjat vyrus“. Mat prieš tai daug partizanų buvo išdavusi Zosė Grumbinaitė (Zosės sesuo Janina Grumbinaitė). Tada ji palaukė, kol ateis brolis. Pristojo prie brolio, kad tas ją nuvestų. Brolis ją vedė ne tiesioginiu keliu, porą valandų po mišką vedžiojo, kad ji nesusiorientuotų, kur yra bunkeris. Dabar sunku

pasakyti, kaip ten buvo. Matyt, ji puikiai susiorientavo ir vieną rytą atvedė čekistus. Aš kaip tik tuo metu buvau grįžęs iš Kauno. Aplankiau vyrus bunkeryje, man dar *Vaidila* sakė: „Nueik, apsiklausinėk ir atėjęs man pasakyk“. Bet jau buvo naktis, mama nebeišleido, pasakė, kad ryte nueisi. Rytą ir apsupo. Suplaukė Švenčionių, Zarasų ir Utenos rusų garnizonai su stribais. Partizanai, pajutę, kad yra supami, ką reikėjo, išnešė iš bunkerio ir paslėpė, o patys persikėlė į kitą vietą. Kurie traukėsi paupiu, tie laimingai pasitraukė, o *Vaidila* su *Klajūnu* bėgo birže, tai juos abu nušovė. Buvo atvažiavęs kažkoks majoras į Švenčionis ir sugalvojo nuvažiuoti pasižiūrėt, „kak litovskije bandity vygledit (kaip atrodo lietuviški banditai)“, tai ir tas majoras žuvo. Iš viso tada žuvo aštuoni rusai.

Kitas *Tarzano* būrio bunkeris buvo mūsų kaime, tokiame Pabaltės miškelyje, prie Balčio ežero. Tas bunkeris maždaug iki 1948 m. ar 1949 m. irgi buvo neatrastas. Šiame bunkeryje gyveno Kazys Papirtis-*Čipra*, Julius Palepšis-*Baravykas*, Juozas Palepšis, Mykolas Palepšis-*Tarzanas*. Kaime gyveno tik du gyventojai – Palepšiai ir Žilėnai. 1944 m. Antaną Žilėną ginkluotą išeinantį iš namų sugavo skrebai ir areštavo. 10 metų atbuvo Vorkutoje. Jis irgi laikėsi šitame bunkeryje. Palepšiai buvo keturi broliai, ketvirtas, Jonas, gyveno Vaišnoriškėje, irgi buvo partizanas, tik kito būrio. Šiame bunkeryje dar buvo Jeronimas Gaižutis iš Beržaragio ir Steponas Grumbinas nuo Salako. Vienu metu čia gyveno ir *Vaidila.* Šitą bunkerį dar vadino „Niurnbergu“.

1945 10 17 Minčios girioje tarp Baltelės ir Utenykščio ežerų žuvo Vladas Tumėnas iš Vyžių ir Vladas Bivainis. Tumėnas jau buvo tarnavęs vokiečių kariuomenėje, dalyvavo Rytų fronte, o Vladas buvo dar visai jaunas, vaikščiojo *Kadagio* būryje.

Mano brolius Aleksą ir Algirdą skrebai dažnai kviesdavosi tardyti. Ignalinoje vieną kartą juos išlaikė net pusantro mėnesio. Pabalčio vienkiemyje prie Trainiškio gyveno mūsų pusbrolis Jeronimas Lisauskas. Jis, prisidengdamas partizanų vardu, pradėjo plėšikauti. Vaikščiodavo su šautuvu ir, sutikęs malūnan važiuojančius žmones, atimdavo pinigus ir miltus. Kai jį išaiškino, atvažiavo Salako skrebai ir suėmė. Suėmę vežė į Salaką. Vežė per miškelį tarp Pratkūnų ir Gudėniškės (tą vietą vadindavo Pūstyne). Toje vietoje jis paprašė leisti nusišlapinti. Kai vežimas sustojo, Jeronimas nusivilko kailinukus metė ant skrebo kulkosvaidžio, o pats šoko iš vežimo ir pabėgo į mišką. Po to jis nuėjo pas *Erškėtį* ir įstojo į jo būrį, gavo *Bebro* slapyvardį. Kai su būrio vyrais nuėjo į Lobinius, žmonės jį atpažino ir pasakė *Erškėčiui*, kas jis toks. Tada *Erškėtis* su vyrais jį nuvedė pas tuos žmones, kurie nuo jo nukentėjo, padarė akistatą. Jie Jeronimą atpažino. Tada partizanai nusivedė jį už Lobinių, sušaudė ir užkasė. Tokia liūdna mano pusbrolio lemtis. Susikompromitavo plėšikaudamas, o dabar net jo kapo niekas nežino.

Iš mūsų kaimo nebuvo nė vieno skrebo, iš Ginučių buvo Rūkas, iš Gusiolkos Griškevičius, rusės Lukerijos sūnus ir Šeimaties ruskeliai. Mūsų krašte dauguma stribų buvo rusai, o Salake buvo daugiau lietuvių: Černiauskas, Lūža, Baliulis. Nors mes nepriklausėm Salako skrebams, bet jie lįsdavo, kur tik užsimanydavo. Pas mus ateidavo skrebai iš Ignalinos, Tauragnų, Saldutiškio ir Salako. Ignalinoje buvo du ar trys lietuviai skrebai, o visi kiti rusai iš Sabališkės. Iš Pagavės buvo toks Kazys Janušauskas, seniūno sūnus. Kai skrebynus panaikino, jis išvažiavo gyventi prie Klaipėdos. Vėliau girtas eidamas įkrito į tualeto duobę ir nuskendo. Iš Ažvinčių skrebas buvo toks Bronius Nevedomskis, žmonės Skreblioku pravardžiuodavo. Jį partizanai nušovė pasaloje netoli Švedriškės.

Komunistuojantis mūsų krašte buvo Antanas Žilėnas iš Vyžių kaimo, Ginučiuose – fotografas Žilėnas (kilęs iš Vaišniūnų), broliai Adolfas ir Antanas Rūkai, ne komunistai, bet skundikai. 1944 m. Adolfą sušaudė partizanai, o 1947 m. sušaudė Antaną. Trečias brolis Kazys buvo vagis. Kiek jisai senų moterų išprievartavo! Prie vokiečių buvo užsirašęs į reicho darbo tarnybą, paskui pabėgo. Kai užėjo sovietinė okupacija, visiems aiškino, kad buvo išvežtas į Vokietiją, užsirašė į skrebus. Ignalinoje skrebaudamas nušovė kitą skrebą, už tai buvo pasodintas į kalėjimą, paskui vėl jį priėmė į skrebus. Kai baigėsi skrebų tarnyba, jis vedė tokią Šuminaitę. Kokia žmogaus lemtis: meškeriojantį prie Šuminų ežero jį nutrenkė perkūnas. Ginučių malūnininko sūnus Alfredas Čerškus irgi buvo raudonas, jį sušaudė Saldutiškyje, kai 1941 m. šaudė raudonuosius aktyvistus. 1940 m. kai atėjo bolševikai, jis buvo komjaunimo sekretorius, dalyvavo tremiant žmones. Seniūnas Pumputis, nors ir nebuvo partinis, bet kabinėjosi prie žmonių, jį irgi 1941 metų vasarą sušaudė.

Mano brolis Algirdas (g. 1925 m.) 1948 m. buvo suimtas ir nuteistas 10 metų lagerio. Mama ir brolis Aleksas buvo irgi suimti ir 1949 03 25 ištremti į Sibirą. Baigęs amatų mokyklą, dirbau Vilniuje. Kaip tik buvau parvažiavęs į namus, dar broliui padėjau kirsti mišką, kai vieną naktį paryčiui namus apsupo Saldutiškio skrebai. Pakėlė visus iš miego, suvarė į vieną kambarį, paskaitė raštą, kad mes, kaip nepatikimi žmonės, deportuojami į Rytų Sibirą. Brolį Aleksą pasodino į kampą, o man leido su skrebu eiti nušauti kiaulę, kad įsidėtume mėsos kelionei. Skrebas nušovė kiaulę, stovim kieme. Aš užsirūkiau, skrebas irgi paprašė cigaretės. Padaviau, jis šalia pasistatė šautuvą ir dega degtuką. Aš tuo momentu dūriau jam į akis, šautuvą paspyriau, šautuvas nugriuvo sniegan, o aš už tvarto ir į kojas. Skrebas kol sugraibė šautuvą, kol sukėlė aliarmą, aš jau buvau miške. Pabėgau. Broliui vielomis surišo rankas ir abu su motina išvežė į Saldutiškį. Jau būdamas Sibire brolis Aleksas buvo teistas už antisovietinę veiklą, pateko į lagerį ir mirė 1959 m. vasario 23 d. Žertomsko psichiatrinėje ligoninėje. Aš grįžau į Vilnių ir įsikūriau. Brolis Bronius (g. 1916 m.) gyveno Papliaušio kaime. Vėliau, vengdamas ištrėmimo, persikėlė į Klaipėdos kraštą, taip ir liko nerepresuotas.

Trumpas pokalbis su Michailu Gorbačiovu

1990 m. sausio 10 d., kai jau žinojom, kad Lietuvą aplankys Sovietų Sąjungos prezidentas Michailas Gorbačiovas, Kuro aparatūros gamykla buvo parinkta kaip speciali įmonė, kurią turėjo aplankyti prezidentas. Čia dirbo 80% ne lietuvių, o daugiausia rusų, lenkų ir baltarusių. Visą dieną gamykloje patruliavo KGB darbuotojai. Man sąjūdiečiai atnešė plakatą, ant kurio buvo užrašyta: „Ne bolše prav, a polnuju nezavisimost! (Ne daugiau teisių, o pilną nepriklausomybę)“. Jeigu aš pats būčiau rašęs, būčiau pridėjęs „pilną nepriklausomybę visam Pabaltijui...“. Bet užteko ir to. Prieš ateinant Gorbačiovui, stovėjau kiek toliau nuo praėjimo. Atėjo mano viršininkas Antanas Daunys ir sako:

– Ko tu slepies? Išeik į priekį, kad pamatytų tave.

Aš išėjau laikydamas plakatą priekin. Pamačiau, kad tik foto aparatai blyksi, filmuoja. Maniau, eis, pažiūrės ir praeis. Ogi iškart prie manęs priėjo ir tarė:

– A nu ka, čto tut u tebia napisano (na na, kas čia parašyta)?

Perskaitė ir klausia:

– A kak ty ponimaješ nezavisimost (o kaip tu supranti nepriklausomybę)?

Sakau:

– „Tak, kak Lenin skazal (taip kaip Leninas sakė): „Nacija nacijei ne dolžna diktovat (nacija nacijai neturi diktuoti)“.

– Nu i kak? S vychodom iz Sojuza (na ir kaip? Išstojant iš Sąjungos)? – paklausė Gorbačiovas.

– Obiezatelno (būtinai), – atsakiau.

Padėjom mudu kalbėti. Jis man viena, aš jam kita. Pradėjau dėstyti Lenino tezes, kurias žinojau. Jis manęs klausia:

– Kem rabotaješ (kuo dirbi)?

– Sliesoriam (šaltkalviu), – atsakiau.

– Kakoje obrazovanije (koks išsilavinimas)?

– Sriedniaja škola(vidurinis).

– I tak chorošo pišeš (ir taip gerai rašai)?

– My, litovcy, umiejem i pisat, i čitat, i govorit po ruski, a ruskije zdies 50 let prožili i ni slova po litovski neumiejet (mes, lietuviai, mokame ir rašyt, ir skaityt, ir kalbėt rusiškai, o rusai 50 metų čia pragyveno ir nė žodžio nemoka lietuviškai).

Pradėjo jis kumščiais mosuoti, o jo žmona „Miša Miša, perestan“ (Miša Miša, baik). Kad suriko ant jos:

– Zamolči (nutilk)!

Pradėjo aiškinti, kad jie mums neduos nei naftos, nei anglių, nei geležies. Tada aš jam pasakiau:

– Togda otdaite naše zoloto, kotoroje vy zabrali v sorokovom godu (tada atiduokite mūsų auksą, kurį jūs atėmėt keturiasdešimtaisiais). Nam budet čem torgovat s mirom (turėsime kuo prekiauti su pasauliu).

– O, tak ty demagogijei zanimaješšia (o, tu demagogija užsiimi), – atkirto Gorbačiovas. Dar paklausė:

– A kuda dievat ruskich 60 milijonov, kotoryje v Litvie (o kur padėt 60 milijonų rusų, kurie Lietuvoje)?

Atsakiau jam, kad Lietuvoje iš viso trys su puse milijono gyventojų. Tada įsiterpė Raisa: „Pravilno, Miša, v Litve 3,5 milijona (teisingai, Miša, Lietuvoje 3,5 milijono)“. Tada Miša pasitaisė, mat jis galvojęs apie 60 milijonų, gyvenančių visose respublikose. Nedavė man toliau kalbėt, tik ranka numojo nueidamas ir pasakė:

– Trudno vam budiet (sunku jums bus)...

Dar spėjau jam pasakyti, kad ne sunkiau, negu buvo Jakutijoje.

Kai aš su Gorbačiovu kalbėjausi, už jo nugaros stovėjo Brazauskas ir Beriozovas. Brazauskas į mane labai šnairavo, o Beriozovas juokėsi ir rodė aukštyn nykštį iškėlęs, kad gerai kalbu. Po to gamyklos direktorius Algirdas Didžiulis (tikroji pavardė Bolšekov) su manim net nebesisveikino. Labiausiai užsitraukiau jedinstvininkų nemalonę. Kai Maskvoje prasidėjo pučas, jie tik ir tekalbėjo: „Nu, seičias litovcam krov spustim (na, dabar lietuviams kraują nuleisim)“. Gegužės mėnesį buvo užpuolę laiptinėje ir bandė peiliu perrėžt per kaklą, bet sugebėjau apsiginti, tik smakrą truputį perrėžė. Užpuolikas pabėgo, bet netrukus buvo sulaikytas. Tai buvo Semion Ivanovič Lubianikov, g. 1931 m., gyveno Ukmergės gatvėje. Jį teisė tas pats teisėjas, kuris kažkada teisė ir Nijolę Sadūnaitę. Aiškiai jautėsi, kad teisėjas kaltinamąjį visapusiškai palaikė. Mūsų žmones jie nuteisdavo aštuoneriems metams už LKB Kronikos spausdinimą, o žmogžudžiui, kuris kėsinosi į mano gyvybę, skyrė tik trejus metus.

Pasakoja MYKOLAS BALČIŪNAS-*TITNAGAS*

Užrašė Laimonas Abarius
Alžutėnų k. 2003 07 07

Gimiau 1919 m. Alžutėnų kaime, Saldutiškio valsčiuje. Ir šiuo metu ten tebegyvenu. Mano tėvas Augustinas, motina Marijona, brolis Kazimieras, sesuo Monika. Turėjome 15 hektarų žemės.

Kai antrą kartą užėjo rusai ir pradėjo gaudyti į frontą, mes nepasidavėm, slapstėmės. Kai kurie pradėjo pasitikėti rusais, pradėjo išdavinėti kaimynus, tada jau buvo

blogai. Iš mūsų kaimo į frontą niekas nepakliuvo. Brolis Kazimieras išėjo į mišką, nepasidavė ir žuvo. Jis buvo mūsų vadas. Kazimieras buvo sugautas 1945 m. Tada jis su tokiu Pranu Babrausku (jo tėvas buvo viršaitis, tėvą suėmė, brolis pabėgo į Rusiją, šeimą ištrėmė) be ginklo buvo nuėjęs į Petkūniškį pas Mataušą Kraujelį. Brolį vežėsi skrebai, tai tas Pranas išvertė skrebą iš vežimo, pirštais dūrė į akis, o skrebas buvo ginkluotas. Besirungiant sniege skrebas broliui perkando pirštą. Skrebą jie paleido. Kai brolis sugrįžo pas draugus, šie jau buvo pasiruošę sutikti juos su ginklais. Pavakary atbėgo brolis iš Plaučiškių. Kitą dieną pasikinkėm arklius (gelbėdami nuo konfiskavimo, gyventojai juos atiduodavo mums), išvežiojom turtą pas žmones, kad skrebai nerastų. Po kelių dienų atvažiavo skrebai, konfiskavo visą turtą, bet namuose nieko nerado – motinos ir sesers nebuvo namie. Skrebo, kuris ėmėsi su broliu, pavardė Stasiūnas. Buvo daina apie tai sudėta: „Stalinas – tėvas, Stasiūnas – vagis, Lietuvos partizanas jam išplėšė akis...".

Kartą prie Ginučių susitikom skrebus – skrebai varė suimtus žmones. Susišaudėm, žuvo partizanas Povilas Stundžia. Vienas buvo sužeistas. Pavasarį pakliuvom į apsupimą. Gavom žinių, kad puls šitą kraštą. Buvo Ginučių, Vyžių partizanų, traukėmės kartu ir susidūrėm su kareiviais.

Tuo metu mes gyvenom miškeliuose aplink namus. Kai užplūdo kariuomenės pulkai, mes išėjom į Minčios miškus ir ten susitikom su kitais. Ten Kazys Kaladinskas-*Erškėtis* buvo vadas, ten buvo daug vyrų. Vaikščiojom aplink Salaką, aplink Minčią. Tada irgi buvo siautimas, po kurio mes vėl atsiskyrėm ir gyvenom mažomis grupėmis. Turėjom bunkerius žiemai, bet juose mažai gyvenom. Daugiau klojimuose, namuose, bunkeriai būdavo tik bėdai prispyrus. Kai žiemą gyvenom su erškėtėnais, turėjom bunkerius, pastatytus iš rąstų, su virtuvėle. Gyvenom Minčios miškuose. Aš labai rūpinausi, kaip sugrįžti į savo kraštą.

Kai gyvenom su *Erškėčiu*, buvo šeši mūsų krašto vyrai, paskui mažėjo. Pirmiausia registravosi tie, kurie turėjo šeimas. Mes dar laikėmės. Nuo Kemešio, Šarkių kaimų ateidavo Bronius Zinkevičius-*Kalvis*, Petras Gimžauskas-*Vilkas* (žuvo), Antanas Maknys-*Slibinas,* Veronika Deveikytė-*Ramunė* (žuvo). Iš pradžių buvo *Erškėčio* būrys, paskui, kai išsidalinom grupėmis, vadinosi *Perkūno* būrys.

Sėlos kaimo partizanai Bronius Ivanauskas-*Pavietris*, Vytautas Staričenka-*Ūdras* ir Balys Musteikis-*Keras* žuvo per 1947 metų Kalėdas patekę į pasalą. Su mumis partizanavo Kazys Gaivenis-*Ėglius* iš Rugeniškio kaimo (Tauragnų vlsč.), *Narsutis* (pavardės nežinau).

Dienomis mes laikėmės netoli namų. Geri žmonės pasakydavo, kur kareiviai, skrebai vaikšto. Turėjau surašęs partizanų dainas, per kratas surado, sakiau, kad brolio rašyta. Legalizavusis reikėjo du kartus per mėnesį registruotis Tauragnuose, kol surašė į kolūkius, vis kviesdavo į saugumą.

Būrio vadas buvo mano brolis Kazimieras Balčiūnas-*Perkūnas*. Brolį nušovė 1946 12 24, per Kūčias. Kai užpuolė namus, mudu su broliu šokom bėgti į skirtingas puses. Į mane šaudė mažiau, o brolio pusėn daugiau. Brolis buvo ginkluotas, atsišaudė ir žuvo. Mane irgi vijosi. Nakvojau pas tokį žmogų, ten ir sužinojau, kad brolį nušovė. Tada seserį areštavo. Jos nebuvo namie, buvo pas kaimynus, bet kažkas, matyt, paskundė, kad čia partizano sesuo. Rytą ją išvarė į Kirdeikius. Pirmas važiavo uždengtas vežimas, sesuo Monika ėjo iš paskos. Ji net nežinojo, kad lydi nušautą brolį. Kai Kirdeikiuose išvertė iš rogių, tada pamatė, kad brolį vežė. Paskui

ją nuvežė į Saldutiškį, į Švenčionis. Gal dvi savaites tardoma neprisipažino, bet kažkas įskundė, kad ji partizano sesuo. Jai pasakė, kad dar vienas brolis yra gyvas, pasakyk, tegul ateina registruotis, nieko jam nebus. Kai ji sugrįžo, viską man persakė. Ėjome registruotis penki žmonės. Ginklus, kurie geresni, pasilikom, nunešėm senus, niekam tikusius šautuvus. Registravosi Bonifacas Ryliškis-*Kėkštas,* Vladas Leleiva-*Liepa,* Justinas Kuliešius, Grašys iš mūsų kaimo. Kai kurie ir toliau laikėsi, bet nebe mūsų apylinkėse, kiti nuėjo *Erškėčio* būrin. Kai brolis žuvo, nebeliko kam vadovauti. Prasidėjo kasdieninės kratos: išplėšė grindis, krosnį sukapojo, išvertė viską, nes kažkas pasakė, kad pas mus buvo štabas.

Antanas Maciulevičius (g. 1914 m. Strokinių kaime) ne su mumis partizanavo, bet jį suėmė 1949 02 28 ir teisė, kalėjo Magadane. Iš Strokinių buvo Julius ir Balys Žilėnai. Iš Strokinių žuvo Vincas Maciulevičius (1946 m.), Albertas Maciulevičius, Viktoras Maciulevičius peršalo ir mirė 1951 07 10. 1947 09 20 Strokiniuose žuvo Pranas Ivonis-*Sakalas* (*Sakas*), *Klajūnas,* kilęs iš Šmuiliškio vienkiemio.

Bonifacas Ryliškis-*Kėkštas* registravosi, paskui vėl išėjo partizanauti. Gyveno kažkur netoli Panevėžio, ten prasikalto, tad vėl sugrįžo miškan. Jis žuvo 1951 03 02 Indubakiuose su mokytoju Martynu Krukiu-*Banga* ir namų šeimininke O. Livarauskiene. MGB užverbuotas Juozas Bulka (dabar kunigauja Baltarusijoje) 1951 09 05 pasikvietė Kėkšto būrio vadą Antaną Eglinską-*Margirį,* jį apnuodijo ir atidavė į čekistų rankas. A. Eglinską-*Margirį* nuteisė mirties bausme, jis buvo sušaudytas 1952 07 17.

Paskutiniaisiais metais partizanams buvo sunku. Daug žmonių buvo užverbuoti, išdavinėjo vieni kitus. Kirdeikiuose partizanai sušaudė tokius Karnickus už tai, kad išdavinėjo.

Nukankinto brolio kūną Kalėdų rytą numetė ant grindinio Saldutiškyje. Netoli buvo mūrinis NKVD namas. Išgulėjo ten apie dvi savaites. Kai man leido pasiimti, paėmiau jį iš Kaušylienės žvyrduobių. Visas sumaitotas, kojos vielomis surištos, pririštas prie baslio, matyt, temptas. Kai registravausi, tai ėjau ir ėjau, kad brolį atiduotų. Vaičiulis buvo skrebų viršininkas, jis man vieną dieną ir sako: „Ateik, galėsi pasiimt". Pavakariais pasiėmiau arklį, toks partizanas Grašys padėjo atvežti, padarėm karstą. Buvo prisakyta laidoti be jokių iškilmių, bet žmonės nugirdo, daug jų susirinko. Kitą dieną palaidojom. Kai tik palaidojom, tuoj susirinko skrebai ir, ką norėjo, tą pasiėmė. Manėm, kad ir mus išveš į Sibirą, bet nevežė, tik reikėjo saugotis.

***Pasakoja* VYTAUTAS LELEIVA**

Užrašyta Saldutiškyje
2003 07 12

Gimiau 1930 m. Šarkių kaime, Saldutiškio valsčiuje. Šeimoje buvome devyni vaikai: penki broliai ir keturios seserys.

Pokario metais du mano broliai Balys ir Antanas buvo išėję į mišką, o tėvuką stribai 1946 m. suėmė ir už prievolės nevykdymą nuteisė metams kalėjimo. Būdamas 58-erių metų amžiaus jis mirė Lukiškių kalėjime. Iki šios dienos nežinom, kur jo palaikai ilsisi, nes jų mums bolševikai neatidavė.

Mūsų apylinkėse veikė Kazimiero Zinkevičiaus-*Saldaičio* vadovaujamas Žalgirio partizanų būrys. Kazimieras buvo kilęs iš gretimo Sūdalaukio kaimo. Jo pavaduotojas buvo Mykolas Petkevičius. Būryje buvo apie 20 vyrų, tuo metu jie laikėsi bunkeryje. Bunkeris buvo Kemėšio girioje ant Šarkių ir Sūdalaukio kaimų ribos. Kiek prisiminsiu, bandysiu išvardinti Žalgirio būrio partizanus:

1. Vaiškūnas Vincas-*Medinis*, g. 1924 m. Šarkių k. Suimtas 1947 04 29, kalėjo Vorkutos lageruiuose, iš tremties grįžo 1956 m.
2. Petkevičius Mykolas-*Jungas*, g. 1915 m. Šarkių k. Suimtas 1946 07 27, nuteistas mirties bausme, vėliau bausmė pakeista 25-eriems metams lagerio ir 5-eriems metams tremties. Paleistas 1961 07 27.
3. Leleiva Balys-*Kaulinis*, g. 1924 m. Žuvo 1945 10 06 Grašių kaime.
4. Leleiva Antanas-*Aukštuolis*, g. 1926 m., kurį laiką slapstėsi namuose ant pirties įrengtame bunkeryje, bet buvo išduotas, 1946 m. paimtas gyvas ir nuteistas.
5. Rakauskas Petras, g. 1924 m. Bernotiškio k. Suimtas 1946 07 24 ir nuteistas.
6. Rakauskas Jurgis iš Bernotiškio k.
7. Zinkevičius Kazys-*Saldaitis*, g. 1916 m. Linkų k., Tauragnų vlsč. (2003 m. gyveno Kupiškio r., Duoniūnų k. Yra skelbti jo prisiminimai, – R. K.).
8. Zinkevičius Bronius-*Artojas, Kalvis*, g. 1921 m., Sūdalaukio k. Vėliau buvo Šarūno rinktinės štabo narys. Žuvo 1946 10 11 Sūdalaukio k. Kazio Petkevičiaus sodyboje. Atvežę į Saldutiškį, stribai numetė kūną turgaus aikštėje.
9. Stundžia Mykolas-*Gaidys* iš Meldutiškio k.
10. Stundžia Dominykas-*Meilutis*, g. 1922 m. Meldutiškio k., žuvo 1948 02 15 Dotėnų kaime Adolfo Braškaus sodyboje su dar 5-iais partizanais.
11. Jauniškis Juozas-*Ąžuolas*, g. 1922 m. Sūdalaukio kaime. Suimtas 1950 01 09 ir nuteistas 25-eriems metams lagerio. Šiuo metu (2003 m.) gyvena Utenoje.
12. Petkevičius Balys iš Šarkių k.
13. Petkevičius Jonas, Kazio-*Šiaudinis*, suimtas 1946 metų rudenį.
14. *Vilkas* iš Zarasų apskrities.
15. Meškauskas Jonas-*Dagys*, žuvo 1946 metų rudenį.
16. Kurlavičius Juozas, Silvo-*Šermukšnis*, g. 1923 m., gyv. Klykių k., Tauragnų vlsč., suimtas1947 10 19, teistas 25-eriems metams. Mirė Siblage1952 03 04.

Kiek man žinoma, vėliau į tą patį būrį buvo atėjęs Juozas Kurlavičius-*Šermukšnis*. Jį išdavė svainis Brazauskas, kurį žmonės vadino Maruliu. Jis buvo mėgėjas pašnipinėt, apie jį net daina buvo sudėta: „Atsidaro kluono durys ir įeina gi Marulis... “. Traukinyje jį pagavo partizanai *Čižikas* su *Vėžiuku*, išlaipino iš vagono ir likvidavo.

Sudalaukio kaime, pamiškėje prie pat Jono Šaparausko namų irgi buvo bunkeris. Į tą bunkerį ir mane vieną kartą buvo nusivedęs brolis Balys. Jis grąžino man sunešiotus marškinius, kad parneščiau į namus išskalbti. Vėliau bunkeris buvo išduotas, žmonės šnekėjo, kad jį išdavė Emilija Kurlavičiūtė. Čekistų operatyvinėse pažymose, pasirodo, užrašyti visai kiti duomenys. Kameroje per agentą buvo ištardytas partizanų rėmėjas Mykolas Stundžia (g. 1908 m., iš Gaidelių kaimo, teistas 10 m. lagerio, mirė 1997 m.). Jis kameros draugui atvėrė širdį, o šis, pasirodo, buvo užverbuotas.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1, ap. 3, b. 1802, p. 220-221.

1946 05 10 agentas *Medinienė* pranešė, kad jai partizanų štabo mašininkas Pranas Ivonis-*Klajūnas* papasakojo, kad Gaidelių kaime pas Mykolą Stundžią yra bunkeris ir jame gyvena Kazys Zinkevičius-*Saldaitis* ir Bronius Zinkevičius-*Kalvis*. Pagal šiuos duomenis įvykdyta čekistinė karinė operacija, bet namuose nieko nerasta, tik suimtas Mykolas Stundžia. Tardomas jis nesakė tiesos ir bunkerio buvimo faktą neigė. Tada jam demaskuoti panaudotas kameros vidinis agentas *Berioza,* jam Stundžia pasakė, kad jo daržinėje yra bunkeris, kuriame gyvena Bronius Zinkevičius, Kazys Zinkevičius ir Kurlavičius-*Šermukšnis*. Tuomet įkalčių priremtas M. Stundžia prisipažino ir pasakė, kad jie išėjo gyventi Sūdalaukio kaiman pas Joną Šaparauską. Prie jo namų yra bunkeris, jis eina kasnakt atidaryti bunkerį, kad įeitų oro.

Kemešio bunkeryje teko ir man ne kartą lankytis, nešdavau vyrams valgyti, nuėjęs pabūdavau ilgėliau. Tada man buvo tik penkiolika metų. Bunkeris buvo gana didelis, maždaug 6 m. ilgio ir 4 m. pločio, 2,5 m. aukščio. Įėjimas padarytas tarp dviejų eglių ir užmaskuotas šakomis, vandens buvo galima pasisemti iš griovio. Maistu vyrai apsirūpindavo iš namų, patys kartais pareidavo pavalgyti arba savieji atnešdavo. Bunkeryje buvo susirinkę Šarkių, Ažugirių, Sūdalaukio, Meldutiškio kaimų vyrai. Tame bunkeryje vyrai laikėsi vieną vasarą ir žiemą, vėliau juos pakvietė į Kiauneliškio bunkerius ir šis bunkeris liko tuščias. Po Kiauneliškio bunkerių sunaikinimo čia kartais užsukdavo vienas kitas partizanas, pernakvodavo ir vėl išeidavo, nuolat jame niekas nebegyveno. Vėliau stribai jį išaiškino.

Kai Kiauneliškyje rusai užpuolė partizanų bunkerius, mūsiškių bunkeris buvo toliau, tad mūsų vyrai spėjo išsiskirstyt. Mano brolis Antanas buvo ant pirties pasidaręs slėptuvę, bet jį išdavė mūsų gryčioje gyvenę pusininkai Morkai (Antanas Morkus). Po to partizanai Morkus truputį palupo už išdavystę, tad jie pabėgo į Saldutiškį. Janina Morkutė tapo aršia komunistų aktyviste, už tai vėliau partizanai ją likvidavo.

Kai 1948 m. motiną Moniką Leleivienę ir mano seseris Oną ir Valę ištrėmė į Sibirą, aš iš namų pasitraukiau ir kurį laiką slapsčiausi.

Iš KGB arch. F. K-1, ap. 58, b. 43016/3

P. 38. Radzevičiaus Alekso, g. 1901 m., Naujakiemio k., Varjanos vlsč., Svyrių apskr., BSSR (partizano Alfonso Radzevičiaus-*Tarzano* tėvas), **tardymas:**

P. 39. 1945 m. įstojau į būrį. 1944 m. išėjau slapstytis ir 1945 m. vaikščiojau Švenčionių apskr. Patekęs į dabartinį Molėtų rajoną, rinkau maistą ir sutikau partizanus, kurie man, kaip nelegalui, pasiūlė stoti į būrį. Būrio nariai buvo Juozas Kurlavičius-*Šermukšnis*, Mateika-*Balandis*, Stasys Kunigėnas-*Vytenis*, taip pat *Karklas* ir *Geniukas*.

P. 41. Man yra žinomi du bunkeriai prie Mateikos namų, Molėtų rajone, Vilkakumpės kaime, o trečias bunkeris yra prie Ščiurų k. Mūsų ryšininkais buvo Juozas Mateika, jo sūnus Petras ir sesuo Olga Aleksandra.

P. 42. Bunkeris buvo per 200-300 m nuo Mateikos namų. Juozas Kavaliauskas iš Ščiurų kaimo rūpinosi bunkeriu prie ežero. Taip pat ryšininkėmis buvo Marytė ir Janė Šavelytės, kurios *Šermukšnio* pavedimu man atnešdavo vaistus. Ryšininkai turėjo dar ir savo ryšininkus ir informatorius, kurie savo ruožtu surinkdavo žinias ir perduodavo pagrindiniams ryšininkams. Tokiais ryšininkais buvo Jonas Šavelis, Adomas Šavelis, Juozas Rusteika iš Vidugirio k., Bernardas Šavelis iš Pelako k.

P. 43. 1947 10 12-12 aš – *Šernas, Šermukšnis* ir *Tarzanas* (mano sūnus) nuėjome į Vidugirio k. pas Rusteiką. Mums ten bebūnant, atvažiavo stribai, tad mes turėjom bėgti. Metėmės į mišką, kur susidūrėme su garnizono kareiviais. Ten aš buvau sužeistas. Sužeistas nušliaužiau į Kriovelių vnk., į Pastovėlio kaimą,

kur sutikau Kazimierą Kriovelį, kuris apie mano buvimo vietą pranešė *Šermukšniui*. *Šermukšnis* mane pristatė Kavaliauskui į namus, o iš ten pervežė į bunkerį prie Mateikos namų, iš kur aš ir buvau paimtas.

P. 67. Kurlavičiaus Juozo, s. Silvos, 1947 10 25 tardymas:

Aš buvau Juozo Mateikos-*Balandžio* būrio partizanu, nors pradžioje įstojau į *Saldaičio* būrį. *Saldaitis*-Kazys Zinkevičius, kilęs iš Sudlaukio kaimo. 1946 m. jis iš giminaičio Dzikavičiaus įsigijo fiktyvius dokumentus ir išvažiavo Panevėžio link.

P. 69. Pasitraukus Saldaičiui, mes išėjome į *Balandžio* būrį, kuris tuo metu veikė Paaisetės apylinkėse. *Balandžio* būrio sudėtis anuomet buvo tokia: Juozas Mateika, Aleksas Radzevičius, Alfonsas Radzevičius, Stasys Kunigėnas ir aš – *Šermukšnis*.

P. 70. Man yra žinoma Krinicko kuopos *Grafo* vadovaujama partizanų grupė:

1. *Grafas*-Juozas Buivydis, g. 1917 m. Antakalnio k., Saldutiškio vlsč.;
2. *Geniukas*-Juozas (kitur – Aleksas) Giedraitis iš Akmenėlio k., Saldutiškio vlsč.;
3. *Karklas*-Deveikis iš Pliauškečių k., Saldutiškio vlsč.;
4. *Vytenis*-Stasys Kunigėnas iš Kraujalių k.

1947 m. *Romelis* mums pranešė, kad yra paskirtas Liūto rinktinės Klevo kuopos vadu. Kuopą sudaro: *Stuobrio* būrys – 8 partizanai; *Šaltekšnio* būrys – 9-10 partizanų; *Erškėčio* būrys – 12 partizanų; *Juodalksnio* būrys – 10 partizanų; *Voverytės* būrys – 10 partizanų ir *Ėgliaus* būrys – 10 partizanų. *Romelio* grupę sudarė *Romelis*, *Tigras*, *Šaltekšnis*-Žebrauskas, Juozas Kušeliauskas-*Ramūnas*, *Putinas*, *Kelmas* (R. K. p a s t a b a: Partizanas *Šaltekšnis*-Žebrauskas sušaudytas 1948 m. pačių partizanų, nustačius, kad jis buvo užverbuotas čekistų. Jį sušaudė *Šilo*-Jono Makausko būrio vyrai).

P. 75. Kurlavičiaus Juozo, s. Silvestro, g. 1923 m. Klykių k., Tauragnų vlsč., Utenos apskr., tardymas:

Man dar žinomi partizanai Trinkūnas-*Husaras*, Alfonsas Pelėda-*Zubrys*. 1947 m. *Saldaičio* būrys iširo, o aš, mėnesį pragyvenęs, kaip ryšininkas nuėjau į Aksomo būrį, kuriam vadovavo *Balandis*.

P. 78. Pas Kurlavičių sulaikymo metu rastos raudonos ir baltos spalvos kortelės. Jis paaiškino, kad korteles įteikdavo pasmerktiems sunaikinti aktyvistams, vieną iš jų įdėdavo į nukautojo ranką, kur užrašydavo žuvusiojo pavardę ir už ką taip padaryta. Pas Kurklavičių sulaikymo metu rasta fotonuotraukų, tai *Grafo* ir *Romelio* būrių partizanai. Fotografavo jis pats.

P. 79. Kurlavičiaus Juozo 1948 01 24 tardymas:

1946 07 Krivasalio kaime nukauti Paznėkai (vyras ir žmona) už ryšius su MGB. Operacijoje dalyvavo *Romelis*, *Grafas*, *Šermukšnis* ir *Tigras*. Šaudė *Romelis* ir *Tigras*. 1947 m. partizanai nušovė Kazį Baušį – Saldutiškio vykd. k-to žemės dalinimo komisijos pirmininką. 1947 08 Pagaigalio kaime nužudyta Daukševičių šeimyna: Pranas, jo seserys Antanina ir Teklė ir du broliai. 1947 09 iš Ginučių kaimo paimtas aktyvistas Rūkas – jį nušovė *Šaltekšnis*. Akcijoje dalyvavo visi, išskyrus *Grafo* grupę.

P. 93. 1947 09 *Šermukšnis*, *Šernas* ir *Tarzanas* Vidugirių kaime pas Rusteiką susišaudė su stribais. Aš (*Šermukšnis*) pabėgau nepastebėtas, o juos apšaudė. *Tarzaną* sužeidė į koją, o *Šerną* – į nugarą.

P. 85. Klevo kuopos struktūra

VADAS – *ROMELIS* (A. KRINICKAS)

***Romelio* grupė**	***Grafo* grupė**	***Balandžio* grupė**
Romelis-Antanas Krinickas	*Grafas*-Juozas Buivydis	*Balandis*-Juozas Mateika
Tigras-Domininkas Zaptorius	*Geniukas*-Aleksas Giedraitis	*Šernas*- Aleksas Radzevičius
Ramunas, Putinas, Kelmas-Juozas Kušeliauskas	*Karklas*-Deveikis	*Tarzanas*-Alfonsas Radzevičius
	Šaltekšnis-Žebrauskas	*Vytenis*-Stasys Kunigėnas
		Šermukšnis-Juozas Kurlavičius

Iš LYA (KGB) arch., F. 3, b. 20/125a

P. 190. **Ataskaita už 1947 12**.

Saldutiškio vlsč. Jono Godos namuose likviduotas Juozas Buivydis-*Grafas,* Aleksas Giedraitis-*Genys* ir Stasys Kunigėnas-*Vytenis*. Žuvo per Kalėdas. Iš vakaro atėjo kareiviai ir keliuose namuose surengė pasalas, liepė nedegti šviesos. Turėjo duomenis, kad ateis partizanai. Atėjo apie 22 val. 30 min. ir pataikė tiesiai į paruoštą pasalą. Po jų žuvimo buvo nužudytos kelios šeimos. *Keršto* būrio vado pavaduotojas yra Antanas Krinickas-*Romelis*.

P. 205. 1948 08 iš *Keršto* būrio liko tik Dominykas Zaptorius, s. Martyno-*Tigras* ir Antanas Kunigėnas, s. Petro-*Klajūnas*. Minimas Vytauto apygardos vadas ar štabo narys *Dagilis*.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1, ap. 3, b. 1647

P. 211. 1946 05 30 suimta Bronė Blažytė, d. Vinco, g. 1924 m. Mineiškiemio k., Saldutiškio vlsč., nuo 1945 05 neturinti nuolatinės gyvenamosios vietos. Tardymo metu ji parodė, kad 1945 05 ją užverbavo partizanas *Klajūnas* iš Kamarausko būrio. Jos slapyvardis iš pradžių buvo *Žibutė*, vėliau – *Dainava*. Ji platino partizanų spaudą, nešė vadams paketus. 1945 12 susitiko su Broniumi Zinkevičiumi-*Kalviu* ir nustatė su juo nuolatinį ryšį per Oną Zinkevičiūtę – *Kalvio* seserį. Gaudavo laikraštėlių „Aukštaičių kova" (po 50 egz.), gautą literatūrą perduodavo *Audrai*, iš kurio spauda pasiekdavo *Karijotą* ir *Pavasarį*. Prieš naujuosius 1946 metus Blažytė susipažino su *Žvaigždute*-Valentina Mintautiškyte, gyvenusia Pagelbiškio kaime, Salako vlsč., per kurią nustatė ryšį, susitikdavo su *Kalviu* ir iš jos gautą spaudą perduodavo *Audrai* ir *Kovui*-Kaziui Ankėnui. 1946 03 Blažytė užverbavo Mielagėnų valsčiaus gyventoją Aldoną Žilėnienę, kuri gyveno Dundikių (Dotinėnų k.?) kaime, ją pristatė *Kalviui*, kuris A. Žilėnienei davė slapyvardį *Dilgė*. Paskutiniu metu Bronė Blažytė ryšių su *Kalviu* neturėjo, kur yra Vytauto apygardos štabas, nežino.

P. 238. Per MGB agentus *Bertą, Pajūrį, Marijaną* išaiškinta, kad Vytauto apygarda Švenčionių apskrityje turi savo rezidentūrą ir ryšininkų tinklą. Sulaikyta ryšininkė *Dainava* parodė, kad štabui anksčiau vadovavo Geležinio Vilko organizacija, kurios vadu buvo Pranas Švilpa-*Barzdyla* (turėjo dar slapyvardžius *Ąžuolas*, *Abstinentas*, g. 1920 m. Leliūnų vlsč., Labeikių k., iki 1945 06 Sakalo rinktinės štabo viršininkas, suimtas ir nuteistas mirties bausme. Sušaudytas Maskvoje 1953 10 30). 1945 06 štabas stovėjo Ginučių apylinkėse, ten įvyko pasitarimas, kuriame dalyvavo *Erškėčio*, *Naro*, Krinicko, Bilkio būrių vadai. Pasitarimui vadovavo kapitonas *Gailius*. 1945 09 Vytauto apygardos štabas persikėlė į Sūdalaukio kaimą, kur išbuvo iki 1945 12, paskui persikėlė į Kuktiškių valsčių, o iš ten – į Vejinės (?) kaimą, Tauragnų vlsč.

P. 239. Nustatyti šie Vytauto apygardos štabo nariai:

1. Zinkevičius Bronius-*Kalvis*, propagandos ir agitacijos skyriaus viršininkas.
2. Gimžauskaitė Ona, Vlado-*Lakštutė*, g. 1924 m., iš Mineiškiemio kaimo, štabo ryšininkė.
3. Zinkevičiūtė Ona-*Našlaitė*, ji yra *Kalvio* sesuo, štabo ryšininkė.
4. Mintautiškytė Valė-*Žvaigždutė*, g. 1925 m. Pagelbiškio k., Kuktiškių vlsč., ryšininkė.
5. *Magdė* (*Malia*), iš Ukmergės apskr., štabo darbuotoja.

Švenčionių apskr. pogrindžiui vadovauja Vytauto apygardos 3-ia komendantūra, kuriai vadovauja *Karijotas*.

Pasakoja JUOZAS JAUNIŠKIS-*ĄŽUOLAS*

Užrašyta Utenoje
2001 05 13

Gimiau 1922 m. Sūdalaukio kaime. Šeimoje buvome penki vaikai. Brolis Antanas g. 1915 m.

Kai rusai 1944 m. grįžo į Lietuvą, jie pas mus užėjo liepos mėnesį, mes slėpėmės nuo jų ir vengėm eiti tarnauti į jų kariuomenę.

Kazys Zinkevičius-*Saldaitis* vokiečių okupacijos metais tarnavo Pabradės policijoje, o liepos mėnesį jis atvyko į tėviškę ir ėmė organizuoti Žalgirio partizanų būrį. Pradžioje susirinko per dvidešimt vyrų. Kazio brolis Bronius buvo ryšininkas tarp partizanų būrių štabų. Ryšininkais dirbo Kazys Lašinskas ir Verutė Deveikytė iš Kemešio kaimo. Mūsų grupėje buvo Antanas Stundžia-*Uosis*, iš Šarkių kaimo broliai Antanas Leleiva-*Aukštuolis* ir Balys Leleiva-*Medinis*.

Kai prasidėjo mobilizacija, mes pasimetėm, nebežinojom, ką daryt. Stasė Papirtytė iš Šinkūnų kaimo dirbo Vilniuje archyvuose, ji atvežė mums tuščių blankų, patys pasidarėm antspaudą ir, kam reikėjo, visiems dalinome gimimo liudijimo blankus: vieni jauninosi, kiti sendinosi, kad tik nereiktų eiti tarnaut į kariuomenę. Didelis antspaudų ir dokumentų padirbinėjimo specialistas buvo Balys Sniegana iš Vajelių kaimo, Kuktiškių apylinkės.

Rudeniop būryje liko 17 vyrų. Kemešio miške pasistatėm bunkerį. Dubulos griovys buvo apie 10 m gylio, netoli ėjo kelias. Tame bunkery išsilaikėm iki Naujųjų metų, o kai pasnigo, išsiskirstėm po kelis į mažesnius bunkeriukus. Aš perėjau pas Zinkevičių. Pas juos prie namo buvo akmenimis grįstas rūsys, tai po akmenimis išsikasėm slėptuvę. Turėjom radijo aparatą, rašomąją mašinėlę, šapirografą. Perdien, būdavo, spausdinam ir dauginam atsišaukimus, o naktimis išnešiojam po kaimus, ypač prieš balsavimus ir bolševikines šventes – spalines, Gegužės 1-ąją ir t.t. Savo namuose aš irgi turėjau pasidaręs vasarinį bunkeriuką laikinai pasislėpti. Taip mes išgyvenom maždaug iki 1947 m. Kazys pasitraukė į Kupiškio pusę. Mūsų būrys veikė Kuktiškių – Saldutiškio – Tauragnų trikampyje: Gaidelių, Biliakiemio kaimuose.

Bronius Zinkevičius-*Artojas*, *Kalvis* vaikščiojo labai plačiai. Nueidavo net į Žaliąją girią prie Panevėžio. Jis žuvo 1946 10 11 Sudlaukio kaime.

Kartą per Paalsuodės kaimą važiavo stribai prisivogę lašinių, o Zinkevičiaus būrio vyrai suruošė jiems pasalą. Tarp stribų važiavo ir žiaurumu pagarsėjęs stribas Kapelinskas. Jis šešiolikos metų būdamas išėjo tarnauti į stribyną, ne vieną yra nukankinęs. Kai įvažiavo į partizanų pasalą, Kapelinskui kulkosvaidžio serija tiesiog kirste nukirto galvą, kiti stribai išbėgiojo. Kadangi kaimo žmonės dviem pastotėm vežė stribus, partizanai nenorėjo nušauti nekaltų žmonių, todėl ir nekliuvo kitiems stribams.

Vieną kartą 1946 m. ėjom apie 50 partizanų, mus ėmė sekti rusų NKVD kariuomenės garnizonas. Mes atsitraukėm prie Ginučių ir Stripeikių, čia susidūrėm su rusų garnizonų. Tai buvo pirmos mano kautynės su rusais. Tada žuvo keli mūsiškiai, vėliau žmonės rado negyvą ir rusų leitenantą.

Birželio mėnesį, būdavo, stribai atsivaro kelis vyrus ir pjauna Kazio Zinkevičiaus pievas. Mes sutarėm juos truputį pagąsdinti. Pas mus į namus atėjo daugiau partizanų, planavom nueiti į pamiškę ir ten pasaloje palaukti „pjovėjų“. Tik išėjom iš gryčios, matom, jau ateina pulkas stribų. Jie mus pastebėjo, apsisuko ir atgal visi, tik kulnus jų tematėm. Su stribais, pasakysiu, nebuvo sunku kariaut, kitas kariavimas su reguliaria rusų kariuomene. Kad šovinių sočiai turėtum, o dabar nešiesi tiek, kad užtektų tik atsitraukiant atsišaudyti.

Partizanauti pradėjau nuo 1944 metų rugsėjo, o mane paėmė 1950 m.

Šarkių kaime gyveno toks komunistuojantis Antanas Morkus. Buvo jis labai neturtingas, savo žemės neturėjo, todėl gal ir su komunistais susidėjo. Kartą einam

mes keliese – aš, Balys Graužinis-*Uosiukas*, Juozas Gaidelis-*Skambutis*. Jie ėmė tartis, kaip tą komunistą sunaikint, klausia, ką aš sakysiu. Pagalvojau: nors komunistas, bet gal šį kartą dar palikim, matysim, ką jis toliau darys. Taigi mano abejonės užteko, kad išgelbėčiau žmogaus gyvybę, o kai mane suėmė, jis liudijo, kad buvau banditas. Tada aš per tardymą jam tiesiai į akis pasakiau: „Aš tada tave iš duobės ištraukiau, tavo jau ir kauliukai būtų sušutę, o tu mane dabar kiši į tą pačią duobę...".

Aš kartais iš miško pareidavau į namus. Šautuvą įkišu klojime į šiaudus ir einu gryčion. Kadangi aplink miškas, ne bet kas ir pastebės. Manęs perdaug ir neieškojo, kadangi 1945 m. gavome iš Karagandos laišką, kuriame buvo parašyta, kad žuvo brolis Antanas. Tos kalbos netruko pasiekti ir stribus. Jie manė, kad aš ten žuvau, todėl manęs ir nebeieškojo.

Kai mane areštavo, išaiškėjo pikti Morkaus darbai. Partizanai ne vieną kartą bandė jį pagauti, bet taip jiems ir nepavyko. Kartą namuose rado jo dukrą komjaunuolę Janiną, ją sušaudė. Dviese atėjo ir vietoje įvykdė partizanų Karo lauko teismo nuosprendį.

Brolis Antanas, pasirodo, buvo gyvas. Ir dabar nežinau, kodėl jis anuomet mums parašė, kad žuvęs, bet tas laiškas mane išgelbėjo.

Pasakoja GENOVAITĖ GURKŠNIENĖ – GRAUŽINYTĖ

Užrašė L. Abarius
2003 07 07

Gimiau 1927 m. Katiniškės kaime, Saldutiškio valsčiuje. Tėvai Kazimieras ir Marcelė Graužiniai turėjo 23 ha žemės. Šeimoje buvome septyni vaikai – dvi seserys ir penki broliai.

Po karo, kai jauni vyrai išėjo į miškus ir susikūrė partizanų būriai, o miesteliuose atsirado stribai, pas mus pradėjo lankytis ir vieni, ir kiti. Dieną ateina stribai – duok valgyt, duok gert, o kai šitie išeina, tada ateina iš miško, tie irgi prašo valgyti. Mūsų šeima didelė, devyni žmonės, patiems vos užtenka. Mano tėvelis sako: „Vyrai, ką jūs galvojat, šeima, maži vaikai". Jie tik nusijuokia: „Mes irgi vaikai".

Ateidavo Kazys ir Bronius Zinkevičiai iš Linkų kaimo, Katinas, Vytautas, Antanas ir Mindaugas Leleivai iš Aviniškio, partizanavimo pabaigoje ateidavo ir Antanas Eglinskas. Ateidavo apie dvylika vyrų. Pas mus ilgą laiką gyveno ir gydėsi Antanas Eglinskas (A. Eglinskas peršautas Indubakių kaime 1951 03 02). Laukuose netoli namų buvo didelė akmenų krūva, apaugusi nendrėm, karklais, tai ten jis slėpėsi, sesuo jam valgyti nešdavo. Kadangi kariuomenė šukuodavo miškus, laukuose buvo mažesnė tikimybė būti surastam. Kai pagijo, nuėjo į Ripaičius, ten irgi buvo bunkeris. Tame bunkeryje buvo kartu su Juozu Bulka. Vėliau man pasakojo vienas žmogus, jog Bulka atsinešė kažkokio vynioko, o kai išgėrė, užmigo. Atsibudo jau surištas ant skrebyno grindų. Jį labai žiauriai tardė, bet jis nieko neišdavė. Taip jį ir nukankino. Mes tik gerokai vėliau sužinojom, kad Antanas Eglinskas buvo Juozo Bulkos užmigdytas, suimtas ir nukankintas.

1944 m. rusai gaudė jaunus vyrus ir vežė į frontą. Brolis Albertas jau turėjo beveik 18 metų, bet buvo labai liesas. Kai ateidavo skrebai, tėvelis, būdavo, pasodina jį ant suolo kartu su jaunesniais, stribai pažiūri ir išeina.

Mūsų apylinkės pirmas partizanų būrys laikėsi Šarkiuose pas Ciciliją Sudnienę. Jos kluone buvo bunkeris. Viena jos dukra buvo ryšininkė, vėliau buvo suimta ir nuteista dešimčia metų lagerio. Sudnienę išvežė Sibiran, nes rado tą bunkerį.

Bronių Zinkevičių (vadino Zenkais) nušovė Sūdalaukyje pas Petkevičius. Iš Šarkių kaimo čia žuvo Algis Paulionis, iš Saldutiškio – Trinkūnas. Antaną Leleivą nušovė Ryliškėse, palaidotas Gaidelių kapinėse.

Iš pradžių į mišką pasitraukė šie mūsų apylinkės vyrai:

Antanas Leleiva-*Aukštuolis*;

Balys Leleiva-*Medinis*;

Bronius Zinkevičius-*Artojas, Kalvis*;

Kazys Zinkevičius-*Saldaitis*;

Katinas iš Aviniškio k.

Netoli mūsų, Prūsokiškio girelėje, buvo Alekso Bilaišio namelis, ten partizanas Adolfas Maknys-*Slibinas* (L. A. p a s t a b a: partizanavo trys Makniai, žuvo tik jis vienas, matyt, apie jį čia kalbama) buvo atėjęs, pavalgė ir kiek užsibuvo. Netikėtai užėjo Saldutiškio skrebai. Jis puolė bėgt, bet skrebai jį pasivijo ir nušovė. Bilaišį ėmė tardyt, kas toks išbėgo. Jis sakė, kad nemačiau, pas mane nieko nebuvo, gal pro šalį kas prabėgo. Skrebai prie sienos pastatę šaudė aplink, bet nenušovė. Po to Bilaišis smarkiai susirgo, prasidėjo epilepsijos priepoliai, taip ir numirė senukas. Po to dar žuvo Žilėnas, Jonas Gimžauskas-*Beržas* iš Kemešio, Kazimieras Samsonas. Jis slėpėsi rūsy su sesers vyru Petru Uboniu, kilusiu iš Švedriškės parapijos (L. A. p a s t a b a: nušovė juos 1945 06 ėjusi kariuomenės „ekspedicija“, kažkieno buvo įskųsta. Tada žuvo Petras Ubonis, Kazys Samsonas ir Kazys Skurkis. Lavonus kareiviai paliko, Samsonai pripažino tik brolį – jį palaidojo su karstu kaip žmogų, o kitus pakasė kapeliuose. Dabar paminklas yra ir jiems. Jie tuo metu buvo visi trys neginkluoti).

Pas Maknius slapstėsi mano vyras Kazimieras Gurkšnys-*Patamsis* ir Antanas Maknys-*Kiaunė*, pakrosnyje buvo padarytas bunkeris. Tada mes dar nebuvom vedę. Tą būrelį sudarė Juozas ir Jonas Klimavičiai (Antano sūnūs) iš Kemešio, mano vyras ir Antanas Maknys. Adolfas Maknys, kurį nušovė, buvo jų būrelio vadas. Kai paėmė gyvą Joną Klimavičių, jis vedžiojo skrebus ir rodė bunkerius.

Po kautynių Kiauneliškyje pamatėm nuo Šarkių atbėgančius du vyrus. Iš tų bunkerių išbėgo trise. Meškauską nušovė Štarų miške. Jis turėjo automatą ir atsišaudydamas dengė bėgančius draugus. Bėgančius vijosi kariuomenės pulkas. Jiedu įbėgo į mūsų kambarį, baisi smarvė trenkė nuo jų, iš po žemių buvo išlindę... Tėtis klausė, gal valgyt nori, o jie sakė, kad Kiauneliškyje juos visus iššaudė. Meškauskas Štarų krūmuose išguldė besivejančius rusus, o šitie du pabėgo. Iš mūsų jie nubėgo pas Antaną Maknį (būrio vado tėvą), kur buvo bunkeris (L. A. p a s t a b a: pas jį buvo ne vienas o du bunkeriai – vienas daržinėj, o kitas darže), ten pernakvojo. Aš nepažinau jų, sakė, kad iš Krivasalio. Meškauską (jo brolis buvo Kazys) tai gerai pažinojau, jis gyveno Lamėsto kaime. Meškauskas žuvo. Kol turėjo šovinių, šaudė, o kai šovinius baigė, tada rusai pribaigė jį, lavoną paliko. Vėliau žmonės palaidojo jį, krūmuose ilgai dar buvo kapelis, brolio žmona Meškauskienė jį prižiūrėjo. Jis ten ir liko, niekas jo neperlaidojo kapinėse.

Mūsų tėtį kartą stribai labai sumušė. Atėjo Saldutiškio skrebai Trinkūnas ir Viškelis ir ėmė prašyti lašinių. Sako:

– Graužini, tu turtingas, atnešk lašinių.

Tėtis jiems sako:

– Turiu gabaliuką ant pirkios pakabinęs vaikams nuo bado, daugiau tikrai neturiu.

Stribai sako:

– Užlipk ir nuimk.

Tėtis tada jiems sako:

– Žinot, vyrai, kaip norit, aš paskutinio gabaliuko lašinių neatimsiu nuo vaikų. Jeigu norit, užlipkit ir pasiimkit.

Tie užlipo ant pirkios, pasiėmė lašinius, atnešę padėjo ant stalo. Tuomet tėveliui stribas trenkė šautuvo buože į smilkinį. Aš dar visai mergičkiotė buvau, galvojau: mamos nėra, tėtį užmuš, kur mums reiks dėtis... Ne vieną kartą tėtį mušė skrebai, gal kas paskųsdavo, kad pas mus partizanai užeina. Vieną kartą vaikai žaidė, lakstė po kiemą ir, kai pamatė ateinant skrebus, nubėgo ir pasislėpė. Skrebai matė, kad kažkas bėgiojo po kiemą. Atėję ėmė tardyt tėtį, kokie banditai pas mus buvo ir pabėgo. Tėtis jiems aiškino, kad ne banditai buvo, vaikai lakstė. Aišku, jie patys ir matė, kad vaikai, bet apsimetė ir labai smarkiai sumušė tėtį.

Kleviškyje visai netoli namų buvo raistas, jame po kelmu buvo partizanų bunkeris. Žiemą su slidėm, būdavo, atšliuožia, nuneša jiems valgyt ir tolyn nušliuožia. Tame bunkeryje gyveno mano vyras Gurkšnys ir Pranas Guobis iš Kleviškio kaimo (Pranas Guobis 1947 09 21 suimtas, nuteistas 25 metams, iki 1955 m. kalėjo, mirė 1977 m.). Šiuo metu jo žmona Emilija Guobienė dar tebegyvena Kleviškyje. Žiemą juos tame bunkeryje užpuolė skrebai, bet jie metė granatas, skrebai išsigandę išlakstė. Partizanai iššoko iš bunkerio ir pabėgo. Guobis labai nušalo kojas, gydėsi Gaiveniuose pas Gurkšnius. Tauragnuose buvo labai geras vaistininkas, tai iš jo gaudavo vaistų. Sesuo pasakojo: „Vaikų buvo daug, jis ant pečiaus gulėdavo. Kai skrebai užeina, visi vaikai susėda vienas šalia kito, o Guobis guli už jų nugarų nusisukęs į sieną, skrebai jo nepastebi“. Tas vaistininkas išgydė ir partizaną Antaną Eglinską.

Mano vyras registravosi, bet jo į namus nepaleido, kadangi buvo įskųsta. Gasiulis pasakė, kad jis turėjo šautuvą, o šautuvo neatnešė. Už tai jį dar kelias dienas kankino, reikalavo atnešt šautuvą. Visus buvusius vyro bendražygius, kurie liko gyvi, teisė, vyrą nuteisė vėliau, bet ne už politiką. Kadangi buvo uždėtos labai didelės pyliavos valstybei, o žemė bloga, jis negalėjo atiduoti pyliavų. Pyliavų agentu dirbo toks Trinkūnas, tai jis už pinigus padarė kvitus, kad pyliavos valstybei atiduotos. Trinkūną už machinacijas nutvėrė ir pasodino penkeriems metams, o mano vyras už kyšio davimą gavo trejus metus. Už išdavystes partizanai Gasiulį sušaudė. Atėjo skrebais apsimetę partizanai ir pasakė: „Prižadėjai ir nedirbi“. Gasiulis ėmė teisintis ir vardinti darbus, kuriuos jis „nudirbo“ šnipinėdamas: „Va, Samsoną susekiau su svainiu, kiek naktų nemiegojau, kol sušniukštinėjau, Gurkšnį susekiau, o kad jūs jų nenušovėt, tai aš nekaltas...“. Tada tie „skrebai“ nusivarė jį raistan ir nušovė.

Mošos vyras Juozas Guobis iš Kleviškio kaimo turėjo dokumentus ir dirbo lentpjūvėje. Atėjo skrebai, rado jį kinkant arklį ir klausia: „Kur veši banditus?“. Jis atsakė, kad darban važiuoja, turi dokumentus. Pasivėdėjo netoli namų ir nušovė. Kuris iš skrebų Juozą nušovė, neaišku, tik žinom, kad tada vaikščiojo keli skrebai iš Trinkūnų kaimo.

Janė Morkūnaitė Trinkūnuose buvo įsirašiusi komjauniman, ją partizanai irgi sušaudė. Šarkių kaime partizanai iššaudė Bulkas, už ką, tiksliai niekas nežino. Vieni sako, kad skųsdavo partizanus, kiti – kad kaimynų žemę užvaldė, visaip kalbėjo.

Nušovė tėvą, motiną ir mergaitę, o berniukui liepė bėgti. Jis nubėgo Antalamiestin pas Klimašauskus, dvi dienas pabuvo pas Klimašauskus, paskui atidavė partizanams ir šitą berniuką. Liko vyriausias, jis tuo metu buvo išvažiavęs į Vilnių. Sakė, kad Klimašauskai pabijojo partizanų. Nemažai iššaudė Kirdeikiuose. Kaimynės Verutės Augutienės seserį nušovė partizanai, su vyru liko keli maži vaikai.

Vėliau nemažai vyrų registravosi. Ignas Kondratavičius dirbo apylinkės sekretoriumi, jis ne vienam partizanui padėjo registruotis, bet jį irgi partizanai sušaudė, nors tikrai labai geras žmogus buvo. Plaučiškiuose buvo partizanais apsimetę Antanas Bikelis ir Mačiulevičius. Jie pas Lašinską Prusokiškėje liepė padėti pinigų. Grasino sušaudyti, jei neras pinigų. Vėliau juos Štarų kaime partizanai sušaudė.

Pasakoja VERONIKA GIMŽAUSKIENĖ ir KAZYS GIMŽAUSKAS

Užrašė Laimonas Abarius
2003 07 07

PASAKOJA VERONIKA GIMŽAUSKIENĖ

Gimiau 1915 m. Kleviškio k. Pokario metais Jonas Gimžauskas – mano vyro brolis – slapstėsi miške prie savo namų. Jis slapstėsi su Justinu ir Jonu Balčiūnais iš Indubakių kaimo. Jų bunkeris buvo prie upės, prie valdiško miško. Jonas Gimžauskas žuvo vasarą. Netoli bunkerio jie kūreno ugnį ir virė valgyti. Juos įskundė kažkokios moterys Tauragnų čekistams, kurie juos sekė. Prie laužo tuo metu buvo ir Pranas Žilėnas iš Kemešio kaimo, Jonas Gimžauskas ir abu Balčiūnai. Žuvo Pranas Žilėnas ir Jonas Gimžauskas, o Balčiūnai pabėgo.

Mūsų tėviškėje Samsonų laukuose yra žuvęs Kazimieras Samsonas, Ubonis ir Skurkis. Jie ėjo pirtin, juos kažkas pastebėjo ir pranešė. Netrukus pirtį apsupo rusų kareiviai su stribais. Vyrai žuvo. Uboną ir Skurkį palaidojo Indubakių kapinėse, o Samsoną palaidojo Saldutiškyje. Po Kazimiero Samsono žuvimo, areštavo jo brolį Antaną, tardė ir nuteisė.

Mūsų apylinkėje partizanai nieko nenužudė, tik yra pagąsdinę. Toks Juozas Bulka ateidavo, dabar jis Baltarusijoje kunigauja. Jis pabardavo ir suaugusiuosius, ir vaikus. Iki šiandien prisimenu: mes su sesute dar buvom mažos, ėjom su mama pas tetą, kuri gyveno už girios Meldutiškyje. Jis mus pasitiko netoli mūsų tetos. Mano senelis, tėvo tėvas, buvo nusiteikęs komunistiškai, bet jis niekam netarnavo, nieko neskundė, tiesiog turėjo savo nuomonę, ir viskas. Bulka prikibo prie mamos, kodėl mūsų senelis komunistas. Ėmė grasinti mamai, kad ją nušaus. Mes su seserimi ėmėm rėkt, Bulka lyg susigėdo, nusispjovė ir nuėjo. Vėliau kiti kaimynai mums pasakojo, kad pas juos buvo Bulka užėjęs, sakė, kad būtų mūsų motiną nušovęs, bet vaikai ėmę bjauriai bliaut. Jis dažnai ateidavo pas mus persirengęs moterimi, medalikėlius dalindavo. Mes jį Kristumi vadinom. Mūsų kaimynai labai skurdžiai gyveno. Kartą pas juos užėjo Juozas Bulka ir rado samagoną verdant, tai visus vaikus suklupdė, liepė poterius kalbėt tol, kol jis ten sėdėjo. Bulka vaikščiodavo vienas, nelabai kas su juo norėjo draugauti.

Pas mus keturis metus gyveno partizano Antano Graužinio-*Kurkino* iš Buitūnų žmona Albina, taip pat dažnai ateidavo ir Graužinio brolis partizanas Balys-*Uosiu-*

kas, *Vilkas*. Ilgai pas mus slapstėsi ir partizanų Broniaus ir Kazio Zinkevičių sesuo Onutė.

1948 05 22 mūsų šeimą ištrėmė į Sibirą. Trėmimo metu skrebai buvo labai įpykę, kadangi mes dažnai išeidavom iš namų ir slapstydavomės pas kaimynus gretimame Gaidelių kaime. Jie vis mūsų nerasdavo, tad nieko neleido pasiimt. Nuvežė į Krasnojarsko sritį, į Rešiotus. Tremtyje miškuose prie sakinimo darbų išdirbom devynerius metus. Į Lietuvą grįžome 1957 m. kovo 19 d.

PASAKOJA KAZYS GIMŽAUSKAS

Gimiau 1928 m. Kemešio kaime. Tėvai turėjo 33 ha žemės, šeimoje buvome keturi broliai ir sesuo. Mūsų kaimo aštuoni vyrai 1944 m. sudarė pirmąjį Kemešio kaimo partizanų būrį:

Justinas Balčiūnas iš Indubakių k.;
Jonas Balčiūnas iš Indubakių k.;
Pranas Žilėnas iš Indubakių k. ;
Jonas Gimžauskas (mano brolis) iš Kemešio k.;
Kazimieras Lašinskas iš Kemešio k.;
Kazimieras Samsonas iš Kemešio k.

Slapstėsi savo miškuose, savo apylinkėje. Buvo išsikasę bunkerį miške, bet gyvendavo ir namuose. Kazimieras Samsonas slapstėsi daržovių rūsyje. Mano brolis Jonas su Pranu Žilėnu žuvo 1945 m. pavasarį. Įvyko išdavystė. Kažkokie kiti partizanai truputį pagąsdino tokias moteris. Kadangi jos buvo ne vietinės, pagalvojo, kad mūsiškiai, nuėjo ir apskundė stribams. Stribyne buvo žmogus, kuris pranešė Juozui Šinkūnui Gaidelių kaime, kad stribai važiuoja pas mus kratų daryt, bet šis nepasakė vyrams. Taigi stribai tiksliai žinojo, kur slepiasi mūsų vyrai. Saldutiškio stribai mūsiškius užpuolė nuo Tauragnų pusės. Jie ramiausiai kūreno lauželį ir pastebėjo, kad yra supami. Tada bėgo į kitą mišką, bet kelias ten irgi buvo užstotas. Išvijo juos ant plyno lauko ir nušovė, tik broliai Balčiūnai pabėgo. Prie nušautųjų stribai atvedė kaimyną Levarauską iš Indubakių kaimo ir reikalavo atpažinti. Kai jis neatpažino, nušovė žmogų. Mano brolis Ignas su kaimynu Juozu Deveikiu paėmė mano brolį Joną ir paslėpė klojime. Kai stribai atvažiavo surinkti lavonų, jo kūno neberado. Palakstė po kaimą ir išvažiavo. Žilėną pasiėmė artimieji ir palaidojo. Kai praėjo triukšmas, tada brolį palaidojo prie klojimo. Kai grįžau iš Sibiro, brolio palaidojimo vietos neberadau. Leverauską skrebai išsivežė į Tauragnus. Ubonį, Skurkį ir Kazimierą Samsoną Tauragnų skrebai rado namuose be jokių ginklų, ištraukė iš rūsio ir sušaudė, net nevežė į miestelį, paliko kieme nušautus. Savieji visus tris palaidojo Indubakių kapeliuose. Nors Samsonų į Sibirą neišvežė, visą jų turtą konfiskavo. Ištrėmė tik Ubonio žmoną Liudą (Samsonaitę) su vaikais Rimu ir Laimute.

Pasakoja **KAZYS ZINKEVIČIUS-*SALDAITIS***

Užrašyta Duoniūnų k., Kupiškio r.
2000 09 09

Gimiau 1916 m. gruodžio 1 d. Linkų kaime, Tauragnų valsčiuje. Turėjau brolį Bronių, g. 1921 m., ir seserį Onutę, g. 1924 m. Vėliau tėvai persikėlė į Sūdalaukio

kaimą. 1938 m. tarnavau Lietuvos kariuomenėje Ukmergės I-ame pėstininkų pulke. Baigiau mokomąją kuopą, gavau jaunesniojo puskarininkio laipsnį. 1939 m. dalyvavau istoriniame žygyje į Vilnių. Į namus grįžau 1940 metų pavasarį, netrukus Lietuvą užėmė bolševikai. Kadangi mes buvome neturtingi, bolševikai mūsų nelietė.

Mano tėvas Jurgis apylinkėje buvo vienas mokyčiausių žmonių, mokėjo penkias užsienio kalbas, labai bendravo su vietos girininku. Jie sumąstė, kad į rusų armiją nėra reikalo eit, reikia priešintis atėjūnams. Iš mūsų kaimo tuomet į mišką pasitraukė Juozas Jauniškis-*Ąžuolas*, Balys Petkevičius, broliai Jurgis ir Petras Rakauskai iš Bernotiškio kaimo ir daugelis kitų. Pirmiausia į mišką pasitraukė mano brolis Bronius-*Artojas*, sesuo Onutė-*Ramunė* buvo partizanų ryšininkė. Ją suėmė, smarkiai mušė, žiemą išmetė į sniegą ir liepė gulėt pernakt pusny, bet ji nieko neišdavė. Kai ją paleido, į namus nebegrįžo, pasitraukė į Joniškį, ten ištekėjo, dar kurį laiką pagyveno ir mirė.

1945 m. Saldutiškio stribai sudegino mūsų klojimą. Sudegė pašarai, arklys, dvi karvės. Atėję gąsdino tėvą, atseit pas jus yra bunkeris, jei nepasakysim kur, sudegins. Taip ir padarė.

Mes vaikščiodavom po du, po tris išsiskirstę mažais būreliais, susirinkdavom Kemešio girioje. Pradžioje buvau įsirengęs bunkerį namuose rūsyje... Visi turėjom išsikasę bunkerius, tik retkarčiais susirinkdavom į būrį, pasišnekėdavom ir vėl išsiskirstydavom.

Brolis Bronius pradžioje buvo apygardos štabo ryšininkas, turėjo pasidaręs dokumentus, dažnai keliaudavo, nueidavo gana toli, po kelias dienas negrįždavo į namus.

Iš namų aš pasitraukiau 1947 m., o už mėnesio gavau žinią, kad brolis žuvo. Tėvelis jau buvo miręs, tik motina su seseria gyveno namuose.

Mūsų grupelė vadinosi Žalgirio būriu, priklausė Vytauto apygardai. Būryje buvo 18 vyrų, ne vien vietiniai, buvo suėję ir iš kitų apylinkių: nuo Utenos, Anykščių, keturi buvo atėję visai nepažįstami, vėliau jie pasitraukė į savo kraštą. Iš Šarkių kaimo broliai Leleivos – Balys-*Medinis* ir Antanas-*Aukštuolis*. Aš nuėjau pas jų tėvus sužinoti, kas Saldutišky dedas. Besėdint kambary, žiūriu – jau kieme stribai. Aš per duris ir miškan, bet man peršovė ranką.

Miške buvau praleidęs jau keturis metus. Pasitariau su būrio vadu, jis man neprieštaravo, leido pasitraukt iš būrio, jei pasikeisiu dokumentus ir išvyksiu kur nors kitur gyventi. Mūsų kaime gyveno tokia mergaitė iš Kupiškio rajono, aš pasidomėjau, ar negalėčiau persikelt į jos kraštą gyventi. Iš kaimyno Mykolo Petkevičiaus pasiskolinau metrikus ir 1947 m. atvažiavau į Kupiškio rajoną, Duoniūnų kaimą. Prisiregistravau, pagal tuos metrikus gavau pasą, kelis metus dirbau traktorininku. Čia vėl prisistatė miškiniai. Netoliese gyveno vietinių partizanų vadas. Jie pamanė, kad šnipas atsikėlė, ėmė mane tardyt, klausinėt, kodėl aš čia atsikėliau gyventi.

1950 m. vedžiau vietinę merginą Žalnieriūnaitę. 1944 m. jos brolį Kazį Žalnieriūną ir kaimyną Vičiną rusai nušovė einančius per lauką.

1953 m. javų kūlimo metu pas kaimyną atvažiavo du čekistai ir pasiteiravo Petkevičiaus. Tuo metu aš gyvenau šia pavarde. Prisistačiau, pasivedė į šalį ir klausia:

– Ar tik nebūsi Zinkevičius?

Kaip griebė jie mane kratyt, manė, kad ginkluotas. Iškratė, įsodino į amerikonišką „Vilį“ ir tiesiai į Saugumo ministeriją Vilniun atvežė. Po to teisė, gavau 25-erius metus lagerio.

Pasakoja **JONAS MACIULEVIČIUS-*TIGRAS***

Užrašyta Molėtuose
2002 06 06

Gimiau 1923 m. Misiūniškių vienkiemyje. Šeimoje augome du sūnūs: aš ir brolis Kazys, gimęs 1926 m. Pokario metais mudu su broliu išėjome partizanauti į Antano Krinicko-*Romelio* būrį, kuris veikė tarp Ignalinos ir Molėtų esančioje Labanoro girioje.

Kai rusai mus pradėjo gaudyti į Raudonąją armiją, visi, kuriems reikėjo eiti tarnauti į rusų armiją, per naktį šulinyje išsikasėm 2 m pločio, 3 m ilgio, 1, 90 m aukščio bunkerį ir ėmėm jame slapstytis. Slapstėmės penkiese – aš, brolis Kazys, Alfonsas Noreika, Klemensas Sakalauskas, Serapinas Žalėnas, bet netrukus supratom, kad šuliny ilgai neišbūsim, kadangi Mindūnuose taip pat šulinyje rado du brolius Kučinskus ir sušaudė. Po šio įvykio išsiskirstėm į savo namus. Iš Ceseriškių kaimo mano draugą Petrą Stažį nušovė starovieras (sentikis) Sergejus Kirilovas. Mudu su juo buvom sutarę eiti į mišką. Jis per Vėlines ėjo pas mane, o mūsų namai buvo apsupti rusų ir stribų. Jis gal tik likus penkiasdešimčiai metrų pastebėjo kareivius. Apsisuko ir ėmė bėgti, kareiviai pradėjo šaudyti aukštyn ir šaukti, kad sustotų. Gal būtų ir pabėgęs, bet atokiau stovėjo Kirilovas, nusitaikė ir kelis kartus šovė tiesiai į Petrą.

Iš Zamokų kaimo į mišką buvo išėję partizanai Petrauskai – Juozas-*Erškėtis*, Alfonsas ir Zigmas. Netrukus per kitus susisiekiau su jais, ir mes trise išėjom pas juos į būrį: aš, Juozas Putna-*Leninas* ir Jonas Guobys-*Molotovas.* Nuėjom į Vidugirio kaimą pas ryšininką, atėjo visas *Erškėčio* būrys ir mes kartu su jais išėjom į mišką. Jie tris dienas mus tyrinėjo, apklausinėjo gyventojus, ar mes nebuvom patekę į enkavedistų rankas, ar mūsų neužverbavo, po to priėmėm priesaiką ir tapom tikrais partizanais. Į šitą būrį buvo susirinkę vyrai iš Misiūniškių, Šeštokiškės, Ceseriškių, Zamokų, Kiaulinčių, Stirnių kaimų.

Per žiemą prabuvom miške, o 1945 m. per Petrines mus užpuolė rusų kariuomenė. Tuo metu mus su *Griežčiu* buvo išsiuntę prie Ignalinos į žvalgybą sužinoti, ar tame krašte nėra rusų kariuomenės, ar galėtume ten persikelti. Ten nuėję vos neįkliuvom. Užėjom pas vieną gyventoją, kiek pabuvę ruošėmės išeit. Tik pravėrėm duris, žiūrim – tiesiai gryčion ateina keli rusai. Mes užsiglaudėm už durų, pasiruošėm granatas. Šeimininką perspėjau, kad neišsigąstų, įleistų rusus į vidų. Šeimininkas pravėrė duris, o tie klausia, ar svetimų nėra, šeimininkas pasakė, kad nėra, ruskeliai apsisuko ir nuėjo. Manau, kad tą kartą Dievas mus saugojo.

Su *Griežčiu* kiek pabuvom bunkeryje tokiam miškely, bet man ten nepatiko, nes bunkeryje jaučiausi kaip karste. Palikau ten tą savo draugą, nes jis iš to krašto kilęs, o pats grįžau atgal, vieną parą pabuvau Stirninės miške. Iš Stirninės kaimo į mišką buvo išėję *Putiniukas, Miškinis, Eglinis.* Grįžęs vadui raportavau apie savo žygį. Liepė eit pavalgyt, o kai pavalgiau, gavau nurodymą eiti sargybą su Zigmu Petrausku. Netrukus gale ežero pastebėjau einant žmones. Aš savo draugui sakau: „Žiūrėk, ar tik ne kareiviai...“. Pažiūrėjom per žiūronus – iš tikro kareiviai. Aš iškart daviau signalą. Mūsiškiai buvo kas kur išsisklaidę: vieni maudytis nuėję, kiti vėl kažkur sulindę. Iškart sukaleno kulkosvaidžiai. Petrauskas man sako:

– Traukimės greičiau, nes ir mus apsups...

Jie mus užpuolė netikėtai. Nubėgau prie Stirnių ežero, žiūriu – *Putiniukas* sužeistas, bet, atrodo, nesunkiai, beveik nekraujuoja. Su juo kartu buvo kulkosvaidininkas

vokietis Richardas, labai geras šaulys. Tąkart žuvo aštuoni partizanai. Po to įvykio kai kurie iš miško pasitraukė ir legalizavosi, būrys gerokai sumažėjo.

Aš irgi grįžau į namus. Netrukus per ryšininkus vėl susiradau *Romelį*, pasišnekėjom. Jis pasakė, kad dabar neturim kur dėtis, liepė legalizuotis ir dirbti pogrindyje. Legalizavausi, gavau arklį, jodinėdavau po apylinkes ir rinkdavau žinias, kurias perduodavau tokiam senukui, jis gyveno Ruošos dvarelyje, Mindūnų apylinkėje. Tas senukas perduodavo *Romeliui.* Į pogrindį išėjo ir daugiau vyrų, kurie taip pat rinko informaciją ir teikė ją miške likusiems partizanams. Buvo sukurtos trejukės (trijų žmonių grupės). Jeigu, pavyzdžiui, prasidėtų karas, mes iškart turėtume organizuoti partizanų būrius. Mūsų trejukę sudarė Jonas Tutinas-*Balandis* (sekretorius) iš Janiškės kaimo, aš – Jonas Maciulevičius-*Tigras* ir Petras Budrys. Po kurio laiko *Romelis* man pasakė, kad mano žinios jam daugiau nereikalingos, jo būrys sumažėjęs, likę tik keletas vyrų. Arklį paliko.

Apie partizanų susidūrimus su stribais arba rusų kariuomene negalėčiau daug pasakyti. Teko girdėti apie kautynes Jaurų miške 1945 metų rudenį. Kaulakių miške išėjęs iš bunkerio vienas pateko į rusų nagus ir išdavė likusius bunkeryje. Rusai apsupo bunkerį ir sušaudė tris ar keturis partizanus. Ten žuvo ir mano klasės draugas Jonas Poviliūnas su broliu Petru iš Aktapolio kaimo.

Po legalizacijos atvažiavo stribai ir metaliniais virbais išbadė aplink namus visą žemę, rado bunkerius, kuriuose mes slapstėmės. Vienas bunkeris buvo kamaroje po grindimis, kitas šulinyje. Įskundė mus tas sentikis iš Spaskų kaimo Sergejus Kirilovas. Jis pranešė stribams, kad aš palaikau ryšį su partizanais. Jo sūnus, būdavo, mano valtį vis pavagia ir pavagia, tai aš vieną kartą tą berniokėlį gerokai pamaudžiau ežere ir pasakiau, kad visus vagis pakarsiu. Po to jo tėvas nuėjo į stribyną ir paskundė mane, neva aš sakęs, kad visus stribus pakarsiu. Mane suėmė ir išvežė į Molėtų stribyną. Ten atmušė kepenis ir po paros paleido. Mušė Jonas Jurkevičius su Stažiu, spardė kepenis, daužė per sprandą sakydami: „Tuoj mes tau tą „kopūstą" nukirsim...". Po to gydytojos Apeikytės iš Utenos siųstas kokį mėnesį važinėjau į Vilnių gydytis. Ji labai daug man padėjo, iš jos gaudavau įvairių vaistų, tvarsčių ir kitiems partizanams (šiuo metu ji jau mirusi, palaidota Utenos kapinėse).

Kraujelių kaime prie ežeriuko buvo partizanų stovykla. Būrio vadas Krinickas išjojo į kaimą pasikeist arklio, o tuo metu rusai užpuolė stovyklą, žuvo keli partizanai. Likusieji ėmė įtarinėti, kad galėjo būti Krinicko išdavystė, tad nutarė jį sunaikinti. 1948 m. rugpjūčio mėn. Krinicką sušaudė Šnieriškių kaimo aštuonių partizanų būrio vadas Dominykas Zaptorius-*Tigras.*

LYA (KGB) archyve rasta to laikotarpio operatyvinė medžiaga, kurioje kalbama apie Krinicką-*Romelį* ir jo likvidavimą. Apie intrigas ir nesutarimus tarp būrių vadų Krinicko ir Zaptoriaus savo prisiminimuose išsamiau pasakoja buvęs partizanas Jonas Aldusevičius-*Kilpa*. Kiti panašūs archyviniai duomenys apie A. Krinicko ir D. Zaptoriaus intrigas bei MGB operatyvininkų pasinaudojimą jų nesantaika papildomai publikuojami ir J. Aldusevičius prisiminimuose.

LYA (KGB) F. K-1, ap. 3, b. 1657 (senas 35/16)

P. 392. Venslovienės Konstancijos, g. 1891m. Pašiekščio kaime, apklausos protokolas: Pas mus atėjo banditas A. Krinickas. Pavalgė, mums bebūvant ateina ir kiti – reikia kalbėti. Kai tik jis išėjo laukan, pasigirdo šaudymas už daržinės. Paskui jie atėjo ir pasakė, kad paliktas nušautas – reikia palaidot. Sakau, kad neužteks jėgų, tada man pažadėjo, kad atsiųs vyrų, kurie pasiims.

Kitą dieną atėjo Žala iš Labanoro, Jonas Goda iš Pagaigalio k. ir Alfonsas Lašinskas. Mano klojime jie padarė karstą. Vakare atėjo A. Krinicko sesuo, kuri su vyrais Lašinsko arkliu išvežė lavoną. Po laidojimo jie pas mane nebeatėjo.

F. K-1, ap.16, b. 300 (senas 33/3)

P. 44. *Romelį* nužudė devyniese: Zaptorius, *Žaibas, Plienas, Žiedas* ir kiti...

Švenčionių apskrities MGB byla 20/124 (Ap. 3, b. 1499)

P. 12. Su Krinicko banda turi ryšius Galgatavičius iš Paisetės k. Pasiųsti prieš jį informatorių *Adomą.*

Informatorius *Vaniuša* praneša: 1948 05 25 Krinicko būrys visą dieną praleido Meidaus Jono, Pažeimio k., namuose, o vakare nuėjo į Laukagalius pas Joną Godą, s. Liudo, kuris banditams varo samanę. Dar buvo Jonas Stundžia, s. Andriaus. Vykdant mūsų priemones pagal operaciją „Vesna", informatorė *Popova* nuėjo pas Krinicko seserį Janę ir motiną ir pranešė, kad jas ištrems. Išvedė moteris pas savo brolį – banditų ryšininką „P", gyvenantį kaimynystėje. Po to atvažiavo operatyvinė grupė ir kratė Krinickų namus. Išvažiavus Krinickaitė padėkojo *Popovai*, pasisakė esanti skolinga (tai panaudoti kompromitacijai prieš kitus banditus).

P. 38. Raportas apie agentūrinį-operatyvinį darbą už 1948 m. birželio mėn.:

Naktį į 1948 06 25 keturi Krinicko būrio nariai Kaltanėnų vlsč. apiplėšė Samulį Justą, kuris yra ŽŪ bendrijos pirmininkas. Paimta jo asmeninė karvė, trys bendrijos karvės ir Samulio šautuvas (jis tuo metu buvo kursuose). Persekiojant 8 val. ryto Kaltanėnų MGB pastebėjo du banditus, besivarančius dvi karves. Kilo susišaudymas, banditai pabėgo. Ieškota iki 18 val., rasta vasaros stovykla, paimta palapinė, 1 šautuvas, 1 granata, 50 šovinių, 2 žiūronai, portfelis su antisovietiniais lapeliais ir susirašinėjimas.

Informatorius *Kapeika* praneša:

1948 06 30 susitikau su Pažemio kaimo gyventoju Bimba Rapolu, s. Justo, kuris sakė, kad praėjusią naktį Krinickas raitas atvežė peršautą Kušeliauską (atėjo būrin per trėmimus) ir liepė vežti į Švenčionėlių ligoninę. Bimba taip ir padarė, nuvežė į Švenčionėlius, paliko ant arklio ir užėjęs ligoninėn pasakė, kad kažkas jodinėja, – kad paimtų. Atėję daktarai paėmė peršautą į pilvą, perrišo ir nuvežė į Švenčionis. Patikrinus nustatyta: tai tiesa, tikrai buvo rastas peršautas žmogus, kuris prisistatė Kušeliausku Julium. Nuvežtas į Švenčionis buvo operuotas, bet mirė nuo žaizdos pilve. Matyt, jį peršovė liaudies gynėjai. Tikintis, kad gali pasirodyt A. Krinickas pasiteiraut apie sužeisto būklę, prie Bimbos namų palikta 06 30 – 07 01 pasala. Niekas neatėjo.

P. 116. Agentas *Akmuo* praneša:

1948 06 29 Šnieriškėse buvo penki banditai, tarp jų Antanas Krinickas, Dominykas Zaptorius, Stasė Daškevičiūtė, d. Felikso. Tuo kartu banditai susipešė, Cikas pradėjo šaudyti iš pistoleto – sužeidė Kušeliauską ir Zaptorių. Krinickas, Zaptorius ir Daškevičiūtė ėjo į Šnieriškes, kur Zaptorių perrišo (šis incidentas aprašytas partizano Jono Aldusevičiaus-*Kilpos* prisiminimuose).

Praneša informatorius *Vaniuša*:

Mačiau, kaip jie šaudėsi. Kai tik Zaptorius pasigeria, tai triukšmauja ir įtarinėja Krinicką, net reikia tramdant surišt. Po *Grafo* žuvimo Zaptorius norėjo likviduoti dvi šeimas, ir *Vaniušos,* bet neleido Krinickas, dėl to Zaptorius labai supyko ir dabar vis Krinicką įtaria, labai pyksta dėl prarastų dokumentų. Reikia Zaptoriaus pasirodymo vietose pamesti pranešimus informatoriaus *Labanoro* vardu. Pamesim Gatakiemio kaime prie Čepečio Albino, kur vos ne kasdien ateina Krinickas.

P. 63. Krinicką Antaną 1948 08 09 nušovė Paprūdžio kaime Zaptorius. Konfliktas tarp jų kilo 1947 12, kai žuvo *Grafas* (Buivydas Juozas) ir Zaptorius norėjo likviduoti išdavikus. Tarp tų dviejų šeimų turėjo būti ir mūsų agento *Vaniušos* šeima.

P. 164. 1948 05 *Popova* įspėjo Krinicko šeimą apie galimą išvežimą. Krinicko sesuo ir motina spėjo pabėgt. Per (MGB agentus) *Popovą, Vaniušą, Ąžuolą, Pailovą* paskleista versija, kad Krinickas dirba MGB. *Popova* pusbroliui Pelekšai pasakė, kad Krinickas gerai sutaria su MGB, nes jo nepersekioja, ir šeima liko neišvežta. Pelekša yra banditų ryšininkas. *Rūta* pranešė, kad Bulka Jeronimas iš Krinicko ryšininkės atėmė kostiumą, dėl to Krinickas labai supyko ir dabar tiria visas Bulkos rekvizicijas, sakydamas, kad *Titnagas* visko prisiplėš, o paskui registruosis – reikia jį nušaut. Agentas *Ąžuolas* yra *Rūtos* sesuo. Reikia nuteikti prieš Krinicką ir *Titnagą.* 08 14 agentas *Kapeika* pranešė, kad Krinickas nušautas, o *Vaniuša* 08 22 pranešė smulkmenas ir tai, kad lavonas slaptai užkastas Labanoro kapinėse. Operatyvinė grupė, vadovaujama apskrities MGB viršininko pavaduotojo Carenkos, pagal nupasakojimą 08 23 surado kapo vietą, atkasė karstą ir Krinicko lavoną išvežė Saldutiškin.

P. 165. Dabar reikia kompromituoti Zaptorių, kad jis užmušė MGB nurodymu. Reikia pamesti specialų agento pranešimą, kad neva informatorius *Justas* kalbėjosi su Jane Krinickaite, kuri sakė, kad jos brolį užmušė su MGB žinia. Neva šaltiniui liepta įtikinti ją, kad brolį nužudė ne MGB, bet apygardos štabo įsakymu. Pamesti tokį dokumentą ir dar kompromituoti, kad MGB Zaptoriui pavedė nušauti Ciką.

LYA (KGB) F. K-1, ap. 3, b. 1657 (senas 35/16)

P. 343. L. A. p a s t a b a: čia yra pažyma, kad siūlomas apdovanoti premija Saldutiškio vlsč. MGB viršininkas kapitonas Kicenko už Krinicko kompromitavimą ir likvidavimą.

Gulėjau Utenos ligoninėje. Grįžau iš ligoninės, permiegojau vieną naktį, rytą ateina uniformuotas milicininkas ir sako:

– Maciulevičiau, tave kviečia į miliciją.

– Gerai,– sakau, bet nujaučiu, kad kažkas negerai...

Einam. Užrakinau duris, pasakiau, kad raktą pas kaimyną užnešiu. Milicininkas nieko prieš, leido užeit pas kaimyną. Užnešiau raktą ir pasakiau kaimynui, kad mane areštuoja, sakau, nersiu per langą... Jis sako:

– Kaip nori, bet gali būti apsupta...Jau kelinta diena mane saugo...

Vis dėl to per langą nešokau, grįžau atgal, o milicininkas vidury miestelio jau manęs laukė. Nuvedė tiesiai į saugumą. Matau – sunkvežimis stovi kieme, mane iškart į sunkvežimį, brezentinį apsiaustą ant galvos, supratau, kad mano dainelė sudainuota. Važiuojam. Per apsiausto kraštelį matau, kad veža pro Kazokų mišką. Aš tik brezentą ant kareivių, kūliais per bortą ir į mišką, bet šokdamas blogai nukritau, matau, kad toli nenubėgsiu. Įvirtau tarp paparčių, tuojau pribėgo kareiviai, kaip trenkė į sprandą automato buože, iškart nukritau be sąmonės. Dar ir šiandien tebenešioju gilią duobę galvoje – anų dienų prisiminimą.

Atbudau tik Vilniuje, kai pajutau grobus kojomis skaičiuojant. Tai buvo 1952 m. birželio 22 d. Nuprausė, nukirpo ir prasidėjo tardymas. Tardė du MGB tardytojai – Liniauskas ir Linkus. Vienas iš jų buvo ne toks žiaurus, o kitas mušdavo kumščiais, spardydavo, žiaurus kaip žvėris. Reikalavo prisipažint, kad buvau miške, kad priklausiau tai grupei. Du iš mūsų trejukės jau buvo paimti, jie pasakė, kad aš priklausiau trejeto grupelei, bet aš viską atkakliai neigiau. Tardytojas sako:

– Mes pagausim Urboną-*Liepą,* atvesim ir įrodysim tau, kam tu priklausei...

– Ne jums *Liepą* pagauti,– atrėžiau jam.

Tuo momentu įveda *Liepą.* Sudirbtas visas, baisu į žmogų žiūrėti.

– Pažįsti jį?– klausia tardytojas *Liepos*.

– Pažįstu,– sako *Liepa.*

Tuomet kreipiasi į mane ir klausia, ar aš pažįstu *Liepą.* Aš pasakau, kad nepažįstu, ir dar paklausiu tardytojo:

– Kiek jūs mokate gražių šitam judui?

Atsigręžiau į *Liepą* ir pasakiau:

– Jeigu tu būtumei atėjęs pas mane, aš tave basliu būčiau užbambinęs...

Liepa suprato, kad aš nieko neprisipažinau, ir kalbą pasuko kita linkme. Tuomet jis sako:

– Mums jis nepatikimas žmogus buvo, mes jį norėjom sunaikinti.

– Tai kodėl anksčiau nesunaikinot?– klausia tardytojas.

– Negalėjom prie jo prieiti,– pasakė *Liepa* ir visi ankstesni jo parodymai buvo atšaukti.

Tardymo metu ateidavo kažkoks žydas ir vis pasišaipydavo iš mano parodymų, tardytojui sakydavo su ryškiu žydišku akcentu: „Nezinaau, nemaciaau, negihdėjau...". Nors viską neigiau, neprisipažinau, nuo 25-erių metų lagerio vis vien neišsisukau. Pirmą kartą teisė ir nenuteisė, atseit mažai įrodymų, grąžino pertardyti. Antrą kartą visgi „įrodė" mano kaltę ir visą mūsų trejukę nuteisė po 25 metus lagerio ir po 5 metus be teisių. Patekau į Kazachijos respubliką, Džeskasgano sritį. Trys metai praėjo Kingiro darbo vergų stovyklose kasant vario rūdą.

Baigiu septintą dešimtį metų, praeityje liko visi skausmai ir išgyvenimai, bet ir šiandien tebenešioju stribų Jurkevičiaus, Stažio, tardytojų Liniausko, Linkaus, rusų enkavedistų ant kūno paliktas kankinimo žymes ir žaizdą širdy. Kiek žinau, Stažio jau seniai nebėra tarp gyvųjų, Jurkevičius gyvena kažkur prie Švenčionėlių. Iš Bobilninkų kaimo vienam paimtam gyvam partizanui Jurkevičius buvo sutrupinęs žandikaulį. Kai mane įvedė į kamerą, tas partizanas gulėdamas ant grindų man pasakė:

– Broliuk, saugokis, kai partrenkia ant žemės, suspardo galvą... Va, matai, kaip aš atrodau?

Praėjusiais metais sutikau Stažį Molėtų kapinėse. Jis manęs klausia: „Kaip gyveni, Jonai?". Nieko jam neatsakiau, dar kartą paklausė, sako: „Matyt, kurčias, kad negirdi". Kažkada buvau pasiruošęs su šitais raudonųjų budeliais atsiskaityt taip, kaip jie nusipelnė, bet pagalvojau, kad Kristus ne tiek kentėjo ir atleido. Dabar manau, kad čia ir buvo padaryta didžiausia klaida, kad mes jiems atleidom. Dar kalėjimų kamerose sėdėdami tarėmės ir prisiekėm, kad Nepriklausomoje Lietuvoje nebus nė vieno politinio kalinio, ir atleidom visiems mūsų tautos skerdikams. Ką jie per Maskvos pučą planavo? O jie planavo... Šiandien buvęs Molėtų KGB viršininkas papulkininkis M. Jakovlevas ant mano žemės pasistatė vilą, o aš į savo tėvų žemę neturiu jokios teisės. Tai kur mes gyvenam? Laisvoje Lietuvoje ar Sovietų valstybėje? Pliateriai norėjo savo prosenelių, senelių ir tėvų žemę atsiimti, bet valdžioje esantys buvę raudonieji net į kalbas nesileidžia. Pliaterytė buvo karžygė, gynė Lietuvą, gynė savo tėvų žemę, o jos palikuonys šiandien į tą žemę negali pareikšti jokių teisių. Visi buvę stribai šiandien kaip karaliai tebevaldo Lietuvą, o mes, kurie už Lietuvos laisvę kentėjom, likome tokie patys vargšai, kokie ir buvome. Vien dėl to, kad atleidome už jų padarytus baisius nusikaltimus.

Pasakoja KAZYS MACIULEVIČIUS-*SPYNA*

Užrašyta Molėtuose
2002 06 06

Gimiau 1925 m. 1944 m. užėjo rusų kariuomenė, o po mėnesio gavome šaukimus į Raudonąją armiją. Mes, kaimo bernai, susirinkom ir ėmėm spręsti – eiti ar neiti tarnaut bolševikams? Juk ne Lietuvos kariuomenė ir ne su mūsų priešais kariauja. Vadinasi, mes važiuosime į svetimą kraštą, kad ten paliktume savo galvas. Kam to reikia? Pasidarėm namuose bunkerius ir nutarėm juose slapstytis.

Na, ir prasidėjo siautimai. Eina rusų NKVD kariuomenė su stribais, viską verčia, krato, metaliniais virbais bado žemę, šieno prėslus daržinėse, ieško bunkerių ir juose besislapstančių nuo armijos.

Sužinojom, kad Labanoro girioje organizuojamas partizanų būrys. Tėvo nebuvo (mirė 1922 m.), pasitarėm su motina, ji sako:

– Ką daryt? Eikit. Namuose sušaudys, ten gal dar gyvi išliksit...

Mindūnuose brolius Kučinskus rado bunkeryje, išsitraukė ir sušaudė vidury kiemo. Petrą Stažį nušovė, dar kažką sušaudė, visai nekaltus vyrus šaudė. Susidėjau drabužius, maisto pasiėmiau, susiruošiau ir nuėjau pas kaimyną Vyšniauską paprašyt, kad prižiūrėtų motiną, nes jai buvo jau 60 metų, nelabai stiprios sveikatos. Grįžau į namus, pažiūrėjau per langą ir pamačiau, kad per arimą ateina pulkelis rusų kareivių. Aš per duris ir tolyn nuo namų. Dar atsisukau pažiūrėti į kareivius, pasigirdo keli šūviai ir man ranką tiesiog meste atmetė atgal. Žiūriu – kraujas teka per drabužius, nieko nelaukęs, nubėgau pas kaimyną Vyšniauską. Paslėpė jis mane po šienu. Gal būtų kareiviai ir suradę mane, bet netoliese piemenukas ganė karves. Kareiviai pribėgo prie jo ir klausia, ar jis nematė, kas ir kur nubėgo. Tas kareiviams atrėžė:

– Aš bėgau... Pamačiau karves einant nuo bandos ir bėgau sugrąžint atgal...

Kareiviai pasidairė pasidairė ir nuėjo savais keliais. Vyšniauskas aprišo man žaizdą, sulaukėm vakaro, o naktį išvežė mane į Uteną. Netoli ligoninės gyveno teta, pas ją ir nuvežė. Ji gerai pažinojo chirurgą Stuką, pakvietė jį į namus. Jis atėjo, pagulde mane ant stalo, suleido vaistų nuo stabligės, nes visas delnas buvo išdraskytas. Pasirodo, kliudė sprogstamoji kulka, skeveldrų buvo privaryta krūtinėje, šlaunyse, viena skeveldra kliudė akį. Chirurgas pasakė, kad dabar jis skeveldrų negalįs išimti, išimsiąs, kai užgis. Pas tetą išgulėjau visą mėnesį, žaizdos pūliavo. Kai apgijau, atvažiavo Vyšniauskas ir parvežė į namus. Iki pavasario gydžiausi namuose įrengtame bunkeryje. Dažnai užeidavo stribai, darydavo kratas, bet bunkerio nerado. Pavasarį brolis išsivedė mane į mišką. Operacijose, žinoma, aš negalėjau dalyvauti, kadangi dešine akim nemačiau. Mane paskyrė saugoti stovyklą. Stovyklos vienoje vietoje pabūdavo tik savaitę, po savaitės keldavomės į kitą vietą. Turėjau gerus kariškus žiūronus, signalinį žibintuvėlį, pistoletą, plačiajuostį vokišką fotoaparatą „Vachlinder", fotojuostų. Kai atėjau į mišką, vadui *Romeliui* parodžiau, ką turiu. Jis tuoj iš manęs paėmė fotoaparatą, įsidėjo į kišenę ir pasakė:

– Kai reiks fotografuoti, aš aparatą paduosiu ir mano akivaizdoje nufotografuosi, kol kas aparato negaliu duoti.

Taip aparato daugiau ir nemačiau, nusinešė jį su savim į kapus. Nežinau, kodėl jį sušaudė patys partizanai, bet tarp partizanų sklandė kalbos: jeigu *Romelis* kur nors išvyksta iš būrio, iškart būrį užpuola rusai.

Atsikėlėm į Ruošų kaimą, vadas *Romelis* pasakė, kad jis joja į kaimą pakeisti arklio, o mums keliems liepė užimti sargybos postus. 1945 06 26 mane nuvedė su kitais stebėti teritorijos tarp Stirnių ir Galuono ežero. Ten būdami išgirdome kulkosvaidžių ir automatų papliūpas, netrukus nuo stovyklos pusės pamatėm atbėgant keletą vyrų. Kurie liko gyvi, pasakojo, kad beveik visi, kurie buvo stovykloje, nusirengė, drabužius ir ginklus paliko ant kranto ir nubrido į ežerą maudytis, o rusai jau laukė miške pasiruošę. Jonas Putna miegojo, tas liko gyvas, jo brolis Juozas išbėgo iš daržinės ir krito vietoje. Mes su broliu atbėgom į namus ir netrukus sužinojom, kad mūsų būrys iširo, visi išsibėgiojo kas kur, vadas irgi kažkur pasislėpė. Mano žaizdos vis dar pūliavo, vaistų nebuvo, tai, būdavo, eglės sakų prisirenku, pakaitinu, išfiltruoju, užtepu ant kokio skudurėlio ir tepu žaizdas. Vėliau pradėjau dėti zuikio taukus, jie ne vieną skeveldrą man ištraukė iš kūno, tik geltonos duobutės tose vietose liko.

Netrukus sužinojom, kad paskelbė amnestiją. Mudu su broliu nuėjom į Molėtus ir prisistatėm saugumo viršininkui Čalovui. Ėmė reikalauti ginklo, aiškinom, kad mes tik šiaip namuose slapstėmės, ginklų neturėjom. Su vienu stribu išsiuntė į Uteną, į taip vadinamą „vojenkomatą", ten išdavė „spravkes" ir paleido į namus, 37 kilometrus ėjom pėsčiomis iš Utenos.

Aš likau namuose, manęs daugiau stribai nebelietė, o brolis su partizanais nenutraukė ryšio. Mūsų kaimynystėje pas Sakalauską, pas Stažį klojimuose apsistodavo Antanas Kraujelis-*Siaubūnas*, Juozas Petrauskas-*Laimutis*, Silvestras Urbonas-*Lapinas* (Mykolo Urbono-*Liepos* brolis), dar keletas su jais ateidavo. Brolis jiems padėdavo. Matyt, kažkas pašnipinėjo, todėl brolį areštavo, jam teko daug kentėti. Pamenu, vieną kartą brolį Joną stribai buvo apdaužę namuose už tai, kad nestojom į kolchozą. Atėjo Jonas Jurkevičius, Skliaustys, kurį žmonės buvo praminę Ceberglovu ir pirmininkas. Liepė rašyt pareiškimą, kad kolūkiui atiduodam klojimą, arklį, plūgą, ratus, grūdus, o aš jiems pasakiau, kad kolūkin nestosim, dirbsim individualiai. Parėkavo parėkavo ir išėjo visi. Kitą kartą vėl atėjo Jurkevičius su tuo Ceberglovu, rinko mokesčius už žemę, už gyvulius ir „pardavinėjo" obligacijas. Mes turėjome vėjo malūną ir kalvę, aš pats buvau kalvis. Stribai taip ir pasakė:

– Jeigu nestojat į kolūkį, uždedam dešimt tūkstančių červoncų patentą.

Aš pasakiau, kad mes tokių pinigų neturim. Tada jie pareiškė:

– Jeigu neturit pinigų, tada kalvė, malūnas... Eime į klojimą pažiūrėti, kas klojime yra...

Nusivedė brolį Joną į klojimą, vienas šautuvo buože trenkė į nugarą, kitas trenkė krūtinėn, pasipylė kraujas iš brolio burnos. Bet kolūkin vis vien nestojom.

R. K. p a s t a b a: Kazimieras Maciulevičius buvo sudaręs kelis partizanų sąrašus, kurių patikslinti neturiu jokių kitų galimybių, todėl negaliu teigti, kad jie yra tikslūs.

	Pavardė	**Vardas**	**Slapyvardis**	**Kur gimęs Gim. m.**	**Kada žuvo**
1.	Krinickas	Antanas	*Romelis*	Krivasalio k.	1948 08 09
2.	Plieskis	Andrius	*Vėjelis*		1945 05 08
3.	Putna	Juozas	*Leninas*		1945 06 26
4.	Putna	Jonas	*Stalinas*		
5.	Guobys	Jonas	*Molotovas*		miręs
6.	Zamokas	Serapinas	*Alksnis*	Zamokų k.	miręs
7.	Baranauskas	Klemensas	*Klevas*	Strėliškio k.	gyvena

8.	Dadonas	Balys	*Dūda*		1946 06 26
9.	Dadonas	Antanas	*Vieversys*		miręs
10.	Rusteika	Antanas	Vidugirio k.		miręs
11.	Vyšniauskas	Jonas	*Oželis*		1945 06 18
12.	Vyšniauskas	Rapolas	*Balandis*		1945 06 26
13.	Baranauskas	Kazys	*Šermukšnis*	Strėliškio k.	1945 06 26
14.	(vokietis)	Richardas			1945 06 26
15.	Petrauskas	Zigmas		Zamokų k.	miręs
16.	Petrauskas	Juozas	*Erškėtis*	Zamokų k.	1945 06 26
17.	Petrauskas	Alfonsas		Zamokų k.	miręs
18.	Andreikėnas	Simonas			miręs
19.	Tarakavičius				
20.	Rusteika	Albertas			miręs
21.	*Bakaniukas*				1945 06 26
22.	Baranauskas	Juozas	*Špokas*		1945 06 26
23.	*Pušinis*				1945 06 26
24.	*Eglinis*				1945 06 26
25.	Maciulevičius	Jonas	*Tigras*		gyvena
26.	Maciulevičius	Kazys	*Spyna*		gyvena
27.	Stažys	Petras	*Karklas*		1944 11 01
28.	Kučinskas	Petras		Mindūnų k	1945 02 07
29.	Kučinskas	Alfonsas		Mindūnų k.	1945 02 07

PARTIZANŲ IR BESISLĖPUSIŲJŲ NUO TARNAVIMO OKUPACINĖJE KARIUOMENĖJE SĄRAŠAS
(Videniškių, Molėtų, Alantos apylinkėse)

Eil. Nr.	Pavardė	Vardas	Slapyvardis, pastabos	Iš kur kilęs
1.	Aleksiejūnas	Antanas		Vingriškio k.
2.	Aleksiejūnas	Steponas		Vingriškio k.
3.	Žvinys	Juozapas		Mindučių k.
4.	Rapečka	Petras		Drąsėnų k.
5.	Laurinavičius	Julius		Mindučių k.
6.	Liogė (?)	Bronius		Alanta
7.	Poviliūnas			Kaulakių k.
8.	Katinas	Jonas		Kazokų k.
9.	Mateika	Bronius		Kazokų k.
10.	Mateika	Jonas		Kazokų k.
11.	Gruzdas			Didžiokų k.
12.	Pušinas	Augustas		Juodėnų k.
13.	Pušinas	Serapinas		Juodėnų k.
14.	Petrauskas	Juozas		Padegsnio k.
15.	Tilvytis	Petras		Gaidžių k.
16.	Šidlauskas	Petras		Padkamovių k. (?)
17.	Bikelis			
18.	Petravičius	Hubertas		Kašeikių k.
19.	Atkočius	Vaclovas		Alanta
20.	Ažubalis	Juozapas		Antaliežių k.

21.	Baltaduonis	Algimantas		
22.	Bražėnas	Balys		
23.	Burbulis	Boleslovas		
24.	Dedinskas	Jonas		
25.	Katka	Leonas		Avilčių k.
26.	Lasys	Bronislovas		
27.	Medeiša	Alfonsas		
28.	Raukštus	Vytautas		
29.	Raupelis	Antanas		
30.	Rožiakas	Jonas		
31.	Stankūnas	Antanas		Žibėčių k.
32.	Skobiejus	Antanas		
33.	Steponėnas	Pranciškus		Juotiškių k.
34.	Tumėnas	Konstantinas		
35.	Kastanauskas	Juozas		
36.	Narušis	Simas		
37.	Čereška	Stasys		Balninkai
38.	Sabaliauskas	Vilius		
39.	Grigas	Gintautas		
40.	Juočepys	Jonas		Avilčių k.
41.	Žygelis	Jonas		Žigeliškio k.
42.	Leišis	Petras		Aktapolio k.
43.	Aleksejūnas	Juozas		Sereikiškio k.
44.	Aleksejūnas	Adolfas		Sereikiškio k.
45.	Guobys	Kazys		Luokesos k.
46.	Grikienis			Kaližų k.
47.	Liveikis	Serapinas		Kaližų k.
48.	Liveikis	Adomas	sudegintas	Kaližų k.
49.	Aleksejūnas	Juozas		Alksniškių k.
50.	Aleksejūnas	Balys		Alksniškių k.
51.	Vižinis	Alfonsas	sušaudytas Utenos rajone	Molėtai
52.	Maciulevičius	Juozas	sušaudytas Utenos rajone	Alanta
53.	Stasiukonis	Baltramiejus	sušaudytas Utenos rajone	Alanta
54.	Čečergis	Steponas	sušaudytas Utenos rajone	Alanta
55.	Pagalys	Fabijonas	sušaudytas Utenos rajone	Alanta
56.	Telksnys	Teofilis	sušaudytas Utenos rajone	Alanta
57.	Ivonis	Pranas		Mitkenėlių vnk.
58.	Laurinavičius	Vaclovas		Zapijuvkos k.
59.	Laurinavičius	Romas		Zapijuvkos k.
60.	Šeikis	Albinas		Zapijuvkos k.
61.	Šeikis			Zapijuvkos k.
62.	Kazakevičius		*Vasaris,* būrio vadas	Vaikšniūnų k.
63.	Vildžiūnas	Danius, Vlado		Vaikšniūnų k.
64.	Steiblys	Vytas		Zapijuvkos k.
65.	Kraujelis	Antanas	*Siaubūnas*	Kaniukų k.
66.	Jakutis	Julius		Kapanauzos k.
67.	Jasiulionis	Juozas		Mokylių k.
68.	Jasiulionis	Pranas		Mokylių k.

69.	Kaušyla	Antanas		Matelėnų k.
70.	Barkauskas			Mokylių k.
71 .	Šyvis	Jonas		Šakių k.
72.	Pelėda	Balys	*Zubrys*	Saldutiškis
73.			*Meldas*	
74.	Pelėda	Jonas		Saldutiškis

SUGINČIŲ KRAŠTAS

1.	Židonis	Alfonsas		
2.	Židonis	Juozas		
3.	Petrošius	Bronius		Mokylių k.
4.	Urbonas	Mykolas		Noliškio k.
5.	Urbonas	Silvestras		Noliškio k.
6.		Antanas	*Sakalas*	Saldutiškis
7.	Juodis	Stasys	*Čižikas*	Juodiškių k.(Buiciūnų k.)
8.	Urbonienė			Melaikiškių k.
9.	Daškevičiūtė	Stasė	*Žibutė*	Pagojiškių k.
10.			*Kelmas*	
11.			*Briedis*	
12.	Buivydas	Juozas	*Grafas*	
13.	Baranauskas	Juozas		Melaikiškių k.
14.	Šiupinys	Julius		Šakių k.
15.	Trinkūnas	Antanas	*Dagys*	Pelanių k.
16.			*Kurkinas*	Buitūnų k.
17.	Graužinis	Balys	*Uosiukas*	
18.	Žalėnas	Balys		
19.	Čipinys	Julius	*Garsas*	
20.	Graužinis	Jurgis	*Liepa*	
21.	Kemeklis	Juozas	*Granitas*	
22.	Laurinavičiūtė	Vanda	*Žalgirė*	
23.	Jakutis	Julius	*Slapukas*	Kapanauzos k.
24.	Klevas		*Meldas*	Lapavarčių k.
25.	Žiukas	Vytautas	*Bijūnas*	Čivilių k.
26.	Žiukas	Balys		Čivilių k.

1944 m. gruodžio 29 d. brolį Juozą Maciulevičių, kuris dirbo Alantos pašto viršininku, su kitais penkiais vyrais prie Leliūnų sušaudė stribas Jonas Baniūnas iš Kurklelių kaimo. Ši tragedija buvo plačiai aprašyta Molėtų regioniniame laikraštyje „Vilnis" (Algirdas Meilus „Leliūnų tragedija",1992 m., Nr. 85, 86, 87). Norėčiau, kad šio straipsnio ištraukos būtų prijungtos prie mano prisiminimų ir kad žmonės išgirstų apie dar vieną „liaudies gynėjų" juodą darbą, kurį jie atliko pokario metais tarnaudami „liaudžiai".

Žiaurumu ypač pasižymėjo Alantos stribų vadas Jonas Baniūnas. Dabar žmonės teigia, jog jis pokario metais yra sušaudęs Alantos apylinkėje daugiau kaip 50 nekaltų žmonių.

Tokio stribų žiaurumo negalėjo pakęsti Lietuvos partizanai. Jie 1944 m. rudenį organizavo didelę kovotojų grupę ir puolė miestelį. Puolimas nepavyko, nukentėjo moterys, vaikai, bet sovietinės valdžios atstovams, kurie organizavo žmonių šaudymus, pavyko išvengti mirties. Baniūnas, Navikas ir kiti vals-

čiaus pareigūnai ėmė dar labiau siautėti. Prasidėjo kerštas. Šautuvų ir automatų vamzdžiai buvo nukreipti į visai nekaltus žmones.

Apie šias žudynes beveik 50 metų niekas nekalbėjo. Komunistai teigė, jog buvo sunaikinti liaudies priešai. Artimiesiems netgi neleido nužudytųjų kūnų palaidoti kapinėse. Juos vertė į žvyrduobes, šiukšlynus, kad niekas jų nerastų ir nepalaidotų kaip žmonių. Ilgai buvo slepiama ir penkių Aluntos miestelio gyventojų sunaikinimo tragedija.

Jonas Baniūnas, jausdamas sąžinės graužimą ir vengdamas susitikti su nužudytų žmonių artimaisiais, pabėgo iš Lietuvos. Bet blogi darbai liko...

1944 metų Kalėdų pirmąją dieną Jonas Baniūnas, lydimas ginkluotų stribų, atėjo į paštą ir areštavo Alantos pašto viršininką Juozą Maciulevičių bei paštininką Baltramiejų Stasiukonį.

– Kuo mes kalti?– klausė vyrai.

– Man įsakyta jus sulaikyti ir pristatyti į Uteną, kad apskrities valdžia išsiaiškintų, kodėl jūs neskambinote niekam, kai banditai puolė Alantą? – aiškino suėmimo priežastį J. Baniūnas.

– Aš negalėjau niekur paskambinti, nes neveikė ryšiai. Buvo nukirpti laidai, – sakė J. Maciulevičius...

– Tylėt!.. Turėsite paaiškinti, kodėl banditai nepuolė pašto, kodėl sudegino šalia buvusį Naviko namą? Kodėl? – J. Baniūnas su savo palydovais neleido kalbėti suimtiesiems, sukišo į rūsį ir uždarė duris.

Kitą dieną į tą patį rūsį įmetė Teofilių Telksnį, Steponą Čečergį ir Fabijoną Pagalį. Vyrams neleido pasimatyti su artimaisiais, draudė atnešti maisto, šiltų drabužių. Viską tvarkė J. Baniūnas. Po dviejų dienų į rūsį įstūmė ir šeštąjį areštuotąjį. Tai buvo Alantos bažnyčios zakristijonas Danielius Čeikauskas. Jis palaikė draugiškus ryšius su J. Baniūnu. Vieną dieną D. Čeikauską jis paleido į namus. Suimtasis atsinešė maisto.

Dar iki šiol (1992 10 06) gyvena tos šiurpios tragedijos liudininkai.

Steponas Juočepys, 80 metų amžiaus:

1944 metų pabaigoje pas mane atėjo Alantos apylinkės seniūnas Jurgis Jansevičius ir liepė rytoj važiuoti į valsčių, nes reiksią malkas kirsti ir vežti. Pasikinkiau arklį ir nuvažiavau, nes priešintis tuomet niekas nedrįso: kulka į kaktą arba 25-eriems metams į Sibirą...

Turgaus aikštė buvo pilna vežimų. Trepinėjo sermėgomis apsisiautę vyrai, laukė valsčiaus pareigūnų įsakymo. Netrukus tarp vežimų pasirodė besikuriančios Alantoje milicijos viršininkas Jonas Baniūnas ir keli stribokai su šautuvais ant pečių.

– Tu, tu ir tu, – parodė į tris vežimus pirštu J. Baniūnas ir liepė mums važiuoti paskui jį.

Pasukome per aikštę prie kampinio namo ir ėmėme laukti. Pastotės išvažiavo į mišką malkų, o mes visi sušalę stovėjome: aš – Steponas Juočepys, Vladas Sabaliauskas ir Jonas Maželis. Sukome galvas, kam čia mus laiko?

Bet vėl pasirodė J. Baniūnas su apsauginiu būriu, kuris varė civilius žmones. Pažinome pašto viršininką Juozą Maciulevičių, paštininką Baltramiejų Stasiukonį, zakristijoną Danielių Čeikauską, Alantos miesto vyrus Teofilių Telksnį, Fabijoną Pagalį ir Steponą Čečergį. Mano vežime ant šiaudų įsitaisė pats J. Baniūnas ir pora stribokų. Man liepė važiuoti pirmajam. Antrame ir trečiame vežime susodino suimtuosius ir apsaugą.

Prieš išvažiuojant iš Alantos, J. Baniūnas atsistojo ir kelis kartus garsiai pakartojo: „Nebandykite bėgti! Jei nors vienas nepaklausysite, visus sušaudysiu vietoje!"

– Važiuok Skiemonių link, – įsakė man stribų vadas ir įsikniaubęs į šiaudus ėmė snausti.

Oras žvarbus, šiaurys smelkėsi iki pat kaulų. Mačiau, kaip suimtieji pamėlo nuo šalčio. Privažiavus Beržinkos sankryžą, įsakė sukti į Uteną. Sušalome į ožio ragą. Todėl už Leliūnų miestelio leido vyrams išlipti iš ratų ir eiti šalia, kad bent kiek būtų šilčiau. Ėjome visi: ir mes, vežikai, ir areštuotieji, ir stribai. Visi elgėsi labai ramiai. Staiga vienas stribas iš paskutiniojo vežimo šūktelėjo:

– Bėga!

J. Baniūnas žingsniavo pirmasis. Jis lėtai apsisuko, apsidairė ir tarė:

– Kur? Kas?

Prie jo priėjo stribukas iš voros galo ir ėmė aiškinti, kaip pabėgo vienas iš suimtųjų. Tikrai nebuvo D. Čeikausko. J. Baniūnas liepė iškinkyti vieną arklį iš vežimo. Ant jo sėdo stribas ir pradėjo jodinėti po krūmus. Mes matėme, kad D. Čeikauskas nubėgo ne į tą, kur jo ieškojo, bet į priešingą pusę. Tai matė ir stribai. Kodėl jie tylėjo? Mums, vežikams, pasidarė labai neaišku. Supratome, jog privalome nei matyti, nei girdėti, nes ir mes galime namo nebegrįžti.

Kai stribai nesugavo pabėgėlio, J. Baniūnas puolė suimtuosius šaukdamas:

– Bėkite į krūmus ir suraskite pabėgėlį!

Vyrai suprato, ką tai reiškia. Jeigu jie bėgtų, juos visus paklotų. Todėl suimtieji susikibo rankomis ir stovėjo nejudėdami. Tada J. Baniūnas su savo sėbrais įbedė šautuvų vamzdžius žmonėms į nugaras ir stūmė pirmyn. Vyrai priešinosi. Staiga J. Baniūnas sušvilpė, visi stribai šoko atgal ir papliupo automatas. Tratino pats J. Baniūnas į už kelių žingsnių esančius vyrus. Krito visi. Po to priėjo prie kiekvieno, paspardė koja ir dar po kartą šovė. Vienas, matyt, sužeistas šoko ir griebė iš J. Baniūno rankų ginklą. Bet tuomet nuaidėjo šūvis ir pakilęs vyras sukniubo ant žemės.

J. Baniūnas su stribais grįžo prie vežimų, susėdo ir liepė važiuoti į Uteną. Visą kelią važiavome tylėdami. Prie geležinkelio stoties iš geltonai dažytos verandos išėjo Kazys Bučys, prieš karą dirbęs Molėtuose, o tuomet užimantis atsakingas pareigas Utenoje, ir kažką paaiškino J. Baniūnui. Jie kalbėjo tik dviese ir labai tyliai, vis dairydamiesi į šalis. Matyt, kažko vengė.

– Viskas bus gerai, – pasakė K. Bučys, palydėdamas prie vežimo J. Baniūną.

Utenoje mūsų, vežikų, nepaleido namo, nuvarė prie saugumo. Pirmiausia ten nuėjo J. Baniūnas su apsauga. Ilgai mes sėdėjome vieni, sušalome. Bet šalčio beveik nejautėme po baisių įvykių. Supratome, jog ir mes čia įvelti. Todėl visi sutarėme sakyti, jog nieko nematėme ir nežinome. Kvietė po vieną ir klausė, ar į bėgančius suimtuosius šaudė? Atsakėme, jog kai tik išgirdome šūvius, kritome į griovį šalia vežimų ir nieko nematėme.

Mus paleido namo, bet naktį bijojome važiuoti. Pernakvojome Utenoje. Rytą kitu keliu per Pakalnius grįžome į Alantą.

Anelė Telksnienė iš Žiogų kaimo, Skiemonių apylinkės, Anykščių rajono:

Teofilis Telksnys, kurį nekaltai sušaudė J. Baniūnas 1945 metų išvakarėse, buvo mano vyras. Gyvenome Alantos miestelyje, Turėjome valgyklą, kurioje valgydavo ir pats Jonas Baniūnas. Kai partizanai puolė Alantą, jis pas mus slėpėsi. Saugojome žmogų nuo mirties. O jis ką padarė? Atėmė gyvenimą jaunam vyrui, paliko mane su mažu vaiku…

Mane labai papiktino Danieliaus Čeikausko elgesys. Manau, jog jis buvo išdavikas. Jis turbūt buvo susitaręs su Jonu Baniūnu dėl visko ir veikė pagal iš anksto sudarytą planą. Tas jo pabėgimas buvo organizuotas…

Nesidžiaugė laime D. Čeikauskas. Padaręs niekšingą darbą, jis vėl atsibastė prie Alantos, nes čia turėjo gerą draugą ir užtarėją J. Baniūną. Bet į stribų būrį jis nėjo. Turbūt ruošė dar kokią nors kruviną akciją prieš taikius Alantos žmones. Partizanai juo nepasitikėjo, nes kalbos apie D. Čeikausko išdavystę tuoj pat pasklido po apylinkę. Taigi jis atsidūrė tarp kūjo ir priekalo – bijojo ir vienų, ir kitų. Nieko neliko, kaip slapstytis vienam. Gyveno jis netoli Alantos miestelio ūkininko Kazlo sodyboje. Šią vietą jis, matyt, pasirinko todėl, kad dažniau būtų galima susitikti su Alantos stribų vadu J. Baniūnu. Apie D. Čeikausko slapstymosi vietą kažkas pranešė Anykščių milicijai. Atvykęs ginkluotas būrys sušaudė tarp malkų pasislėpusį D. Čeikauską. Jo kūną nuvežė į Skiemonis ir užkasė patvoryje kaip liaudies priešo. Kas buvo zakristijonas D. Čeikauskas ir ko jis siekė, šiandien niekas nebepaaiškins…

Stasė Stasiukonienė iš Suginčių, Molėtų rajono:

Mano gyvenimas buvo labai sudarkytas, vargingas. Kai sušaudė vyrą, likau su dviem mažais vaikais ir laukiau trečio, kuris gimė ir mirė. Mano vyras niekada nesikišo į jokią politiką. Jis netgi pritarė Rusijos

proletariatui, nes pats buvo plikas kaip tilvikas. Tačiau pokario komunistai ir jiems prijaučiantieji nesidomėjo jo praeitimi, jo veikla. Kuo jis nepatiko valdžiai? Kodėl jį nusprendė nužudyti? Apie tai aš galvojau visą savo gyvenimą ir neradau atsakymo. Mano vyras Baltramiejus Stasiukonis buvo labai nuolaidus, ramus žmogus. Jis neturėjo priešų.

Kai Kalėdų pirmąją dieną išėjusį iš bažnyčios jį sulaikė, aš maniau, jog tai kažkoks nesusipratimas, ir tikėjau, jog vyras sugrįš. Mačiau, kaip juos išvežė į Uteną, vis žiūrėjau pro langą, tikėdamasi pamatyti sugrįžtantį. Nors mane labai nuliūdino Baltramiejaus pasakyti žodžiai, kai nunešiau jam paltą: „Neškis namo, nes man jo nebereikės". Daugiau kalbėtis su vyru man J. Baniūnas neleido. Ir pasimatyti nė karto neleido, kol jis sėdėjo rūsyje uždarytas. Kodėl? Šito ir šiandien negaliu suprasti.

Netgi nepatikėjau žmonių kalbomis, kai išgirdau, jog suimtuosius sušaudė. Nuėjau į valsčių pas ten dirbusį karininką ir paklausiau, kur mano vyras.

– Stasiukonį sušaudė. Jis su kitais banditais bandė pabėgti. Niekšai… Liaudies priešai… – dar daug karčių žodžių pasakė karininkas rusų kalba, kuriuos aš mažai ir tesupratau.

Iš valsčiaus išsvyravau lyg girta. Sukosi galva, pynėsi kojos, niekaip negalėjau suprasti, kodėl karininkas mano vyrą vadino liaudies priešu, kuo jis nusikalto žmonėms.

Sūnui Baltrui, kai sušaudė jo tėvą, buvo tik šešti metukai, o dukra dar mažesnė, tik pusantrų metukų. Ir kūdikis… trečias. Viešpatie, kaip baisu! Vaikai prašydavo valgyti, o aš neturėjau jiems ką duoti. Niekam nelinkiu tokio gyvenimo...

Stasys Kviklys iš Žiogų kaimo, Skiemonių apylinkės, Anykščių rajono:

Kai sužinojome, jog mūsų sesers vyrą Teofilį Telksnį ir kitus vyrus sušaudė už Leliūnų, mano brolis Alfonsas Kviklys pasikinkė arklį ir nuvažiavo pažiūrėti į tą vietą. Kraujo klane gulėjo keturi vyrai. Brolis visus pažino. Tai buvo Juozas Maciulevičius, kurio veidas buvo sveikas, nes kulkos perėjo per krūtinę, Baltramiejui Stasiukoniui buvo labai sušaudyta galva, sunku buvo pažinti žmogų, jaunas vyrukas Steponas Čečergis ir mūsų svainis Teofilis Telksnys. Jis avėjo gerais auliniais batais, todėl juos turbūt stribai numovė ir nusinešė. Šalia gulėjo ir jo kailiniai. Jie buvo sušaudyti. Brolis juos parsivežė atminimui. Penktojo iš sušaudytųjų nebuvo. Po to, kai nuvažiavo stribai, Fabijonas Pagalys atsigavo ir ėmė šliaužti per gruodą. Per galvą, kaklą sruvo kraujas. Tokį kruviną jį pastebėjo moteris, vežusi iš krūmų šakas. Ji greit išmetė krovinį, pridėjo į vežimą šiaudų, paslėpė kruviną žmogų ir nuvežė į Utenos ligoninę. Tačiau medikai padėti nebegalėjo. F. Pagalys ligoninėje mirė.

Netrukus sužinojome, jog sušaudytus vyrus Utenos stribai ruošiasi laidoti Ažugirių kaimo kapinėlėse. Tuomet aš nuvažiavau į Uteną ir, nuėjęs į miliciją, paprašiau, kad mums patiems leistų laidoti juos. Neleido. Tada maldavau, kad leistų laidoti visus Leliūnų kapinėse. Irgi ne. Pradėjau prašyti, kad kūnus leistų į karstus sudėti. Jokių karstų, jokių laidojimų. „Buvo liaudies priešai, užkasime kaip šunis", – pasakė ir į jokias kalbas nesileido. Turėjau kuo greičiau pasitraukti, nes ir su manimi galėjo būti taip, kaip ir su tais vyrais.

Ažugirių kapinėse kaimo vyrai, prižiūrimi ginkluotų stribų, iškasė negilią duobę, įmetė šiaudų ir ant jų suguldė keturis kūnus. Vėliau buvo perlaidoti Leliūnų kapinėse.

Kazys Maciulevičius iš Molėtų:

Visą gyvenimą prisimindamas Leliūnų tragediją, svarsčiau, argi pasaulyje nebėra teisybės, argi žmogaus kraujas – vanduo? Mintyse kartojau: ne, šitaip negali būti... Ir mano pranašystė, vidinis nujautimas išsipildė, nors aš daug kartų stengiausi iškelti šio šiurpaus nusikaltimo padarinius viešumon, atskleisti Jono Baniūno piktadarybes. Bet vis kažkokia nematoma ranka viską nustumdavo į šalį, užgoždavo neliečiamybės skraiste. Susiradau nužudytųjų artimuosius, užsakiau paminklą, pastatėme jį Leliūnų kapinėse, sutvarkėme kapą. Tegu žino visi, jog čia ilsisi nekaltų žmonių kūnai.

Leliūnų tragedija – baisus pokario faktas. Apie tai labai nenorėjo kalbėti komunistai. Suprantama, gėda. Ir ne tik gėda, bet ir nusikaltimas, nors dabar niekas neieško kaltųjų ir niekas nesiruošia jų bausti. Jiems dauguma nuskriaustųjų, kurie liko gyvi, atleido. Tačiau nori, kad tie darbai neliktų paslaptyje, kad

jie nebūtų užtušuoti. Tegu apie tai žino visa Lietuva, ateities kartos, tegu komunistinės okupacijos istorija lieka tokia, kokia ji buvo... Juozas Maciulevičius žuvo eidamas 55-uosius metus. Juozas gimė netoli Molėtų, Misiūniškio kaime. Mūsų tėvas buvo daug pasaulio matęs žmogus – buvęs Karpatuose, Alpėse, todėl ir sūnus Juozas dar ankstyvoje jaunystėje paliko gimtinę, gyveno Sankt Peterburge, ten dirbo ir mokėsi. Baigęs 4 gimnazijos klases, ruošėsi studijuoti dvasinėje akademijoje. Prasidėjus bolševikinei revoliucijai, Juozas grįžo į Lietuvą ir Molėtuose ėmė organizuoti prekybą, sukūrė kooperatyvą, vėliau ėmė steigti valstybinį paštą, dirbo pašto viršininku. Kai Molėtuose paštas pradėjo gerai veikti, Juozui pasiūlė važiuoti į Alantą ir ten rūpintis pašto įkūrimo reikalais. Netrukus ir Alantoje buvo atidarytas valstybinis paštas. Jo viršininku paskyrė Juozą, kuris darniai gyveno ir dirbo su vietiniais žmonėmis. Jo žmona buvo mokytoja. Tai buvo darbšti, kultūringa ir pavyzdinga šeima.

Baltramiejus Stasiukonis. Šio žmogaus gyvenimas buvo labai sudėtingas. Gimė jis kažkur už Uralo, po to tėvai dar mažą vaikelį atsivežė į Sankt Peterburgą, kur mirė motina, o netrukus traukinio katastrofoje žuvo ir tėvas. Liko dvylikametis berniukas visiškai vienas. Revoliucija, badas. Ieškodamas duonos, vaikas pėsčias atėjo į Rygą... Vėliau Baltramiejų elgetos kelias atvedė į Lietuvą. Čia jis pradėjo tarnauti pas ūkininkus Šiaurės Lietuvoje. Vėliau išmoko telefonininko amato. Sužinojęs, jog Alantoje reikalingas telefonininkas, jis atvyko į miestelį ir pradėjo dirbti. Kai sušaudė, jam buvo 39 metai.

Teofilis Telksnys. Gimė ir augo Alantos parapijos ūkininko šeimoje. 37 metų amžiaus. Vertėsi prekyba, gyveno labai kukliai, buvo neseniai vedęs.

Steponas Čečergis. Alantiškis. Jis vienas iš jauniausiųjų tarp nekaltai sušaudytųjų. Jam ėjo tik dvidešimt šešti metai. Labanoro girios girininko Turčinsko vadovaujamos girininkijos darbininkas.

Fabijonas Pagalys. Alantos kaimo žmogus. Ūkininkas. Vengdamas fronto, kaip ir S. Čečergis, išvyko dirbti į Labanoro miškus. Dirbo miškų kirtėju. Kai sušaudė, jam buvo 34-eri metai.

Pasakoja ANTANAS LAŠINSKAS-*BRIEDIS*

Užrašyta Panevėžyje
1996 03 09

Gimiau 1921 m. Švenčionių rajone, Kemėšio kaime. Šeimoje buvome aštuoni vaikai – keturios seserys ir keturi broliai. Šiuo metu dar tebėra gyvi du broliai ir viena sesuo.

Kai 1940 m. Lietuvą okupavo bolševikų armija, gyvenau gimtajame Kemėšio kaime, tada man buvo 19 metų. Pamatėme plentu važiuojančias tankų kolonas, keliais ir pakelėmis slinko dulkėtos rusų kareivių voros. Kareiviai buvo labai prastai aprengti, kojas skurliais apsivynioję, mes išsigandome, nes tokios kariuomenės dar niekam neteko matyti Lietuvoje. Jaunimas ėmėm slėptis, o netrukus išgirdome, kad šitie atėjūnai mūsų inteligentiją, mūsų mokytojus pradėjo suiminėti ir vežti į Sibirą.

Saldutiškyje areštavo ir išvežė mano buvusį mokytoją Valerijoną Ruzgą, kuris Sibire susirgo dizenterija ir mirė. Mūsų šeimai 1940 metų bolševikų represijų pavyko išvengti, namuose retai būdavome, jeigu tik paslapčia naktį apsilankydavome.

Vokiečių okupacijos metais kūrėsi generolo Povilo Plechavičiaus vietinė rinktinė. Mūsų apylinkėse tokį savanorių dalinį organizavo leitenantas Augutis. Nedvejodamas įstojau į savanorių gretas. Po kelių mėnesių apmokymo buvome nugabenti į Ašmeną, kur vyko mūšiai su lenkų Armija Krajova. Vėliau buvome vokiečių areštuoti, dalis mūsų vyrų pabėgo, daugelis buvo sušaudyti, kiti išvežti į Vokietiją darbams. Man pasisekė pabėgti. Grįžęs į namus, slapsčiausi.

Mano broliai Kazimieras ir Jonas tuo metu tarnavo policijoje. Kai tik atėjo rusai, jie iškart ėmė slapstytis. Jonas buvo gimęs 1913 m. ir tarnavo Kauno viešojoje policijoje, o Kazimieras, g. 1916 m., tarnavo pasienio policijoje.

Kai 1944 m. antrą kartą rusai grįžo į Lietuvą ir paskelbė mobilizaciją, jaunimas į jų kariuomenę nėjo. Kadangi abu mano broliai buvo tarnavę policijoje, iš rusų nieko gero nebuvo galima tikėtis. Planavome trauktis į Vakarus, bet, gerai apsvarstę situaciją, nuo to žingsnio susilaikėme, visgi savas kraštas, sava tėvynė. Mūsų neapleido mintis, kad privalome likti čia.

Per pirmąjį miškų valymą 1944 m. nušovė Joną Gimžauską, Praną Žilėną iš Kemėšio kaimo, užmušė Jeronimą Livarauską iš Indubakių kaimo, nušovė Joną Balčiūną iš to paties kaimo. Žodžiu, kas tada pateko rusams po ranka, visus šaudė be pasigailėjimo. Vėliau vyrai suprato, kad kito kelio nėra, tik į mišką, nes ateis į namus ir paskers kaip gyvulį, be jokios priežasties. Stribai į miškus nelindo, bijojo. Tada į miškus kariuomenę pasiuntė rusai.

Kemėšio kaime 1945 m. slapstėsi Kazimieras Samsonas, Mečys Skurkis ir Samsono svainis Petras Ubonis. Rūsyje buvo išsikasę bunkerį. Vieną šeštadienį jie išėjo į pirtį, nusiprausę grįžo atgal, o maždaug už trijų kilometrų Drobiškio kaime gyveno toks senis Gasiulis, kuris buvo užverbuotas emgebistų, sekė juos. Gavę pranešimą, tuoj atvyko rusų garnizono kariai su keletu skrebų, atkasė bunkerį, ištraukė vyrus ir sušaudė vietoje. Po to Gasiulis gyrėsi: „Ne veltui sekiau tris savaites...“. Už šią išdavystę partizanai Gasiulį sušaudė.

Partizanų būrio vadas Adolfas Maknys-*Slibinas* žuvo, kitą jo brolį Kazimierą stribai užmušė, kad nepasakė, kur brolis. Trečią brolį Antaną areštavo, jį išdavė kaimynas Klimavičius. Klimavičių enkavedistai smarkiai kankino, žmogus, matyt, neištvėrė, išdavė visą apylinkę: kas miške buvo, kas slapstėsi, kas partizanus rėmė – visus iki vieno. Gyvenime taip jau būna: visi didvyriai, kol nesurišti. Kai suriša, gauna į kaulus, didvyriškumas tuoj pat išgaruoja.

1944 m. mūsų apylinkėse pradėjo kurtis partizanų būriai. Pas mus susirinko vyrai iš Kemėšio, Indubakių, Šarkių, Gaivenių, iš Sūdalaukio kaimų – trikampis tarp Saldutiškio, Kirdeikių ir Tauragnų. Būrys apsistojo Kemėšio miške. Mes su broliu Kazimieru namuose įsirengėm bunkerį ir ėmėm slapstytis nuo rusų persekiojimo. Iki susiorganizavo LLA, slapstėmės pas kaimynus, po to pasitraukėm į Labanoro miškus Švenčionių apskrityje. Mus ryšininkai pristatė į Paluknės partizanų štabą, kuriam vadovavo buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas Benediktas Kaletka-*Utenis*, *Senis*.

Mūsų apylinkėse dirbo garsus partizaninio judėjimo organizatorius, Tigro rinktinės štabo narys Bronius Zinkevičius-*Kalvis*, *Artojas*. Tai jis mus ir suorganizavo persikelti į Labanoro girią. Tiesa, prieš tai mūsų gimtose apylinkėse dar buvo suorganizuotas *Slibino* būrys, į kurį susibūrė aplinkinių kaimų jaunimas. Šis būrys tada bazavosi Indubakių kaime. Pagrindinė būrio slėptuvė buvo Kemėšio kaime. Būrį sudarė apie 30 – 40 vyrų.

R. K. p a s t a b a: Remiantis Antano Maknio tardymo protokolu, kuris buvo rastas jo baudžiamojoj byloje Nr. 22674/3, jo paties teigimu, šis būrys vadinosi *Slibino* būriu ir buvo sukurtas 1944 m. rudenį, nuo spalio iki gruodžio mėnesio. Vaidulės miške buvo iškastas bunkeris, kuriame partizanai ir gyveno. Šis partizanų *Slibino* būrio sąrašas sudarytas remiantis A. Lašinsko duomenimis bei A. Maknio tardymo protokolu, kuris buvo surašytas 1947 09 20.

1. Maknys Antanas, Antano-*Kiaunė*, iš Indubakių k., registravosi. Vėliau teistas 25 metams lagerio. Mirė Indubakiuose 1997 m.

2. Maknys Kazimieras, Antano-*Gaidys*, iš Indubakių k. Smarkiai sumuštas stribų Saldutiškyje už brolį, dar kiek pagyveno ir mirė.

3. Maknys Adolfas, Antano-*Slibinas*, iš Indubakių k. Būrio vadas. Žuvo 1946 m. Indubakiuose prie Alekso Balaišio namų.

4. Balčiūnas Jonas, iš Indubakių k. Žuvo apie 1946 m.

5. Žilėnas Pranas, iš Kemėšio k. Žuvo apie 1946 m.

6. Gimžauskas Jonas, Juozo-*Beržas*, g. 1915 m. Kemėšio k. Žuvo 1945 m. bėgdamas nuo skrebų iš Vaidulių miško su P. Žilėnu.

7. Jarokas Jeronimas, iš Indubakių k. Žuvo apie 1946 m.

8. Samsonas Kazimieras, Antano**,** g. 1913 m. Kemėšio k. Žuvo išduotas savo namų bunkeryje 1945 02 15.

9. Samulis Jonas, Mykolo-*Antikristas*, areštuotas ir nuteistas.

10. Gimžauskas Juozas, Anupro, g. 1911 m. Kemėšio k. Suimtas 1947 09 17 ir nuteistas.

11. Gimžauskas Vladas, areštuotas ir nuteistas.

12. Samsonas Antanas, areštuotas ir nuteistas.

13. Deveikytė Veronika-*Ramunė* iš Kemėšio k. Paimta sunkiai sužeista 1949 02 11 iš bunkerio Vidžiūnų k., Jurgio Graužinio sodyboje. Mirė po 11 dienų Utenos ligoninėje.

14. Lašinskas Kazimieras-*Liūtas***,** *Artojas* (mano brolis), g. 1916 m. Žuvo 1950 01 21 Naivių k., Kupiškio r., Leono Stančiko namų bunkeryje.

15. Skurkis Mečys, g. Duobių k., Daugailių vlsč. Žuvo trise Kemėšio k. Samsono namuose 1945 02 15.

16. Ubonis Petras, Zarasų krašto partizanas. Žuvo trise Kemėšio kaime Kazio Samsono namuose 1945 02 15.

17. Gimžauskas Kazys, Juozo, g. 1931 m. Kemėšio k. Nuo 1951m. iki 1957 m. kalintas Irkutsko srities lageriuose.

18. Gimžauskas Jonas, Anupro, g. 1902 m., gyv. Kemėšio k. Už ryšius su partizanais 1951 m. nuteistas 25 metams lagerio. Mirė 1983 m.

19. Klimavičius Juozas, Antano-*Pašaknys*, iš Indubakių k., legalizavosi, vėliau buvo suimtas ir teistas.

20**.** Klimavičius Jonas, Antano-*Švilpa* (Juozo brolis), legalizavosi, vėliau buvo suimtas ir teistas.

21. Žilėnas Pranas. Jie su Jonu Gimžausku buvo Vaidulių miške netoli Kemėšio k. ir iš ten juos bėgančius abu stribai nušovė.

22. Livarauskas Jeronimas, žuvo tuo pačiu metu, kai žuvo Žilėnas su Gimžausku.

23. Gobys Pranas, Balio-*Nabagas*, iš Kloviškio k., suimtas.

24. Balaišis Balys, Motiejaus-*Stumbras*, suimtas.

25. Balčiūnas Justinas, Anupro-*Genys*, iš Indubakių kaimo.

26**.** Šalčiūnas Jonas, Jono-*Smauglys*, iš Indubakių k., suimtas.

27. Petkevičius Jonas, Juozo, partizanų rėmėjas, bunkerio laikytojas.

27. Lašinskas Antanas, Juozo-*Briedis* **(***Šernas***).**

28. Gurkšnys Kazys, Jono-*Pabaisa*, iš Drobiškės k., suimtas 1947 06.

29**.** Samsonas Kazys iš Kemėšio k., 1945 m. žiemą nušautas bunkeryje su svainiu Petru Uboniu.

30. Vežionis Bronius, Jono-*Katinas*, žuvo 1945 m. prie Plaučiškių k.

31. Gobytė Vanda, Antano, iš Kloviškių k. Ryšininkė, suimta.

Kai dauguma mūsų partizanų persikėlė į Labanoro girią, į Paluknį, čia liko tik pavieniai partizanai. Paluknyje buvo Kaletkos štabo Liūto rinktinės 6 ar 7 bunkeriai, maždaug po 70 vyrų (dėl A. Lašinsko pateikiamo partizanų skaičiaus galima suabejoti, – R. K.). Tas

štabas buvo tarp Švenčionėlių ir Kaltanėnų, nuo mūsų tėviškės apie 30 kilometrų. Ten nuvykome su broliu Kazimieru-*Liūtu*, paskui atvyko ir kiti mūsų būrio vyrai. Tada leitenantas *Dobilas*-Jonas Kimštas mūsų būrį pavedė apie 300 m nuo kelio, liepė kast bunkerį ir pasakė, kad mūsų būrys bus žvalgybinis. Be to, jis pridūrė:

– Gal pasiliksime čia tik savaitę, kitą, bet ruoškimės gyvent dešimčiai metų. Pasidarykite įtvirtinimus su šaudymo angomis, viską, kas reikalinga gynybai.

Taip mes ten ir apsigyvenome. Vykdėme vadovybės įsakymus, gaudavome slaptažodžius, stebėjome apylinkes. Neilgai trukus gavome žinią, kad rusai užpuolė Kiauneliškio bunkerį, kuris nuo mūsų štabo buvo apie 20 kilometrų. Kai mums pranešė, kad čekistai apsupo Kiauneliškio bunkerį ir vyksta įnirtingos kautynės, į štabą visus sušaukė kapitonas Kaletka, pasakė audringą kalbą, paaiškino situaciją ir davė įsakymą pasiruošti žygiui.

Žygiavome vora, laikydamiesi trijų metrų atstumo vienas nuo kito. Buvo kovo pradžia. Vakarop pasiekėm tą vietą. Mane ir dar kelis vyrus pastatė sargyboj kiek tolėliau, o kiti, vadovaujami Kaletkos ir Kimšto, užėjo rusams iš užnugario, kurie jau ilsėjosi po kautynių sunaikinę „Margio“ ir „Kauno“ bunkerius. Rusai, susikūrę laužą, šventė pergalę. Mūsiškiai iš užnugario trenkė iš kulkosvaidžių taip, kad iš maskolių tik skutai pasipylė. Žinoma, tikslių duomenų apie jų nuostolius neturėjome: vieni sakė, kad krito šimtas, kiti – kad du šimtai. Mūsiškių žuvo apie 80.

Po kautynių vadai šaukė pavardėm ir slapyvardžiais tuos, kuriuos rusai buvo apsupę, bet niekas neatsiliepė, matyt, visi buvo sunaikinti, likusieji pabėgo.

Kai visai sutemo, apylinkę užplūdo rusų kariuomenės pastiprinimas iš Utenos, iš Švenčionėlių. Buvo sutraukta labai daug kariuomenės. Tada mes grįžome prie savo štabo, surinkom vyrus, kurie buvo likę saugoti bunkerių, ir patraukėm į Baltarusijos pusę. Ten nuėję pernakvojom, rytą vadai pasakė, kad mums liko trys keliai: vienas kelias eit į Baltarusiją ir galbūt susijungti su baltarusių partizanais, kitas kelias – likti Lietuvoje ir veikti mažomis grupelėmis, ne didesnėmis kaip po 20 žmonių, o trečias kelias – kas turi galimybę, išduosim dokumentus, važiuokite į miestus su štabo užduotimis. Dokumentai buvo specialūs metrikų blankai, mokslo pažymėjimai, darbo pažymos. Taigi vieni patraukė į Baltarusijos pusę, kiti vietoje sudarė būrius, o treti, gavę dokumentus, patraukė į miestą.

Kartą mus vadai pasiuntė į Lenkijos pasienį iš lenkų konfiskuoti dvi karves. Ėjome keturiese. Tuo metu miškuose vyko masiniai NKVD kariuomenės siautimai. Paėmėm dvi karves ir vedamės, iki stovyklos buvo likę apie 10 kilometrų. Einam per mišką keliuku, o prieš mus trys kiškiai iš vienos kelio pusės į kitą ėmė šokinėt, tarytum kažką negero pranešdami. Aš ir sakau vyrams: „Tie kiškiai ne prieš gera per kelią šokinėja“. Kaip vėliau sužinojom, taip ir buvo. Kai rusai šukavo mišką, mūsų sargybinis stovykloje juos pamatė, paleido kelis įspėjamuosius šūvius ir visi skubiai iš stovyklos pasitraukė. Kadangi jie žinojo, kur mes išėję, jie kirto mums kelią, kad galėtų įspėti. Kai atėjo prie upelio, pastebėjo mūsų pėdas smėly ir suprato, kad mes jau praėję. O rusai rado mūsų bunkerį miške, pastatė sargybą ir laukė – gal kas ateis. Mūsų lauko virtuvė nuo bunkerio buvo maždaug už keturių šimtų metrų. Atėję prie virtuvės dar užvalgėm, pailsėjom ir ruošėmės su tom karvėm eiti į stovyklą. Kiek paėję išgirdom balsą: „Parolė!“. Kai tik pasakėm „parolę“, kaip trenkė iš kulkosvaidžio ir automatų į mus. Partizanas Kazys krito iš karto. Jis buvo kilęs nuo Kaltanėnų, iš Šakališkės kaimo prie Žeimenos upės, o mes trise pabėgom. Tik po kelių dienų,

kai jau buvom suradę savo būrį, nuėjom pažiūrėti į tą vietą: prie bunkerio augusios pušelės aukštyje sulig žmogaus galva buvo tiesiog kulkų nudrožtos. Tai vienintelė pasala, į kurią man teko pakliūti Kiauneliškio miške. Vadai pasakė, kad tiek daug vyrų vienoje vietoje neišsilaikysime, nes mums kiekvienai dienai vien maistui karvės neužtektų. Buvo didelė maisto problema.

Aš irgi gavau dokumentus ir išvažiavau į Kauną. Pagal tuos dokumentus Prano Žilėno pavarde išsiėmiau pasą, karinį bilietą. Buvau pasijauninęs – 1929 metų gimimo, nes tokių metų nemobilizavo.

Brolis Kazimieras liko partizanauti Labanoro miškuose. Kiek man žinoma, po kurio laiko į savo būrį jie priėmė kažkokį Deveikį, siuvėją iš Švenčionėlių. Jo motina buvo atėjusi pas mano brolį ir verkdama prašė, kad jie priimtų jos sūnų, nes jam gresia pavojus, gali areštuoti. Kaip vėliau išaiškėjo, tai buvo čekistų sugalvota provokacija. Vėliau, kai buvau susitikęs su broliu, jis man papasakojo: „Priėmėm mes tą Deveikį į būrį. Kartą einant jis paprašė, kad jam būtinai reikia užsukti į Labanorą. Kai išėjo, tai ir dingo iš mūsų akiračio. Mes sugrįžome į stovyklą ir net nepajutome, kaip mus ėmė supti rusai. Supratome, kad esame išduoti. Įvyko kautynės, keletą mūsiškių sužeidė, dar keli žuvo. Taip būrys išsisklaidė“.

Labanoro miškuose mano brolis Kazimieras išsilaikė apie trejus metus, vėliau, apie 1947 metus, persikėlė į Kupiškio rajoną. Tada jau jokio ryšio su broliu nebepalaikėm, nes bijojom išduoti vienas kitą. Kiek man žinoma, jis įsigijo dokumentus ir kurį laiką gyveno Čivonių kaime pas Jurgį Bočiulį. Bet vieną kartą jį stribai areštavo. Vedamas pakrūme, nutaikė progą ir metėsi į šoną, šoko į krūmus ir pabėgo. Tuomet susisiekė su vietiniais partizanais ir įstojo į jų būrį. Apie 1948 – 1950 metus laikėsi Naivių kaime pas Leoną Stančiką, kur turėjo slėptuvę. Žuvo 1950 m. sausio 22 d. Slėptuvė buvo įrengta gyvenamajame name po grindimis. Kiek man teko girdėti iš paties Stančiko, tuo metu apylinkėse smarkiai siautė NKVD kariuomenė, vyrai būriais miškuose nebegalėjo laikytis, todėl laikėsi po du, po tris pas patikimus žmones. Bunkeryje pas Stančiką jie gyveno trise:

1. Lašinskas Kazimieras-*Liūtas*, *Artojas*;
2. Tūbelis Leonas-*Panceris*;
3. Jankauskas Juozas-*Pilsudskis.*

Šias pavardes mums minėjo dar visai neseniai buvęs gyvas, dabar jau a. a. partizanas Albertas Apšega. Vėliau man teko būti Karagandos Čiurbai-Nuri lageryje kartu su Apšega ir Leonu Stančiku, kuris man pasakė, kad mano brolį išdavė Albertas Apšega. Stančikas sakė, kad Apšega irgi slapstėsi bunkeryje pas vieną ūkininką, bet tas ūkininkas buvo užverbuotas čekistų, nugirdė pas jį besislapstančius partizanus migdomaisiais užnuodyta degtine. Taip Apšega pateko gyvas. Kiek teko girdėti, jį smarkiai kankino, mušė, nes jis pasakė, kad pas Leoną Stančiką yra bunkeris. Tada čekistai atsivedė Apšegą, pririštą virve. Įėjęs į kambarį, jis parodė čekistams, kurioje vietoje yra bunkeris. Kai čekistai perspėjo partizanus, kad pasiduotų, tada jie iš apačios paleido kelias automatų serijas į čekistus ir, atrodo, susisprogdino, gyvi nepasidavė. Tada čekistai atsinešė grandines, kuriomis gyvulius riša, užnėrė jas už kojų ir ištempė žuvusiųjų kūnus į viršų.

Kaune iki pat arešto 1950 01 28 dirbau „Kotono“ fabrike. Mane išdavė pažįstamas žmogus. Į butą atėjo civiliais drabužiais apsirengęs žydas, kitas buvo su paltu ir mėlynom kelnėm, prisistatė kaip pareigūnai iš komisariato. Tada gyvenau pas to-

kią Oną Lašovą, vietinę rusę. Su savimi turėjau pasą, išduotą penkeriems metams ir „baltą“ karinį bilietą, kurį buvo parūpinusi viena medicinos seselė. Net neįtariau, kad čia saugumiečiai, pagalvojau, gal šiaip šnipinėja. Nusivedė mane Mažeikių gatvele į prospektą, žiūriu, kad ne į komisariatą veda, o į sunkvežimį. Paguldė kėbule ir pristatė tiesiai į saugumą. Čia iškart liepė pasisakyti vardą, pavardę, kur gimęs. Žinoma, pasakiau, bet viską, kaip dokumentuose buvo parašyta. Tas, aišku, tardytojo Leniovo netenkino. Surakino jis man rankas, ėmė spjaudyt į veidą, koneveikt visokiais žodžiais, kad teisybės nesakau. Spjaudėsi, keikėsi ir rašė, o parašęs draskė ir mėtė ant žemės. Manęs jis labai nekankino, mat buvo suimtas ir brolis Jonas. Kulikauskas išdavė mane, brolį ir dar du. Brolis į bylą buvo įveltas todėl, kad kažkas prašė jo parūpinti dokumentus.

Kitą dieną po suėmimo į akistatą iškvietė brolį Joną. Pastatė prieš mane už kelių metrų, atėjo pats vyriausias MGB karininkas ir klausia brolio į mane rodydamas:

– Tavo brolis?

– Taip, – sako brolis.

Tada paklausė manęs rodydamas į Joną:

– Tavo brolis ?

– Ne, ne mano, – sakau. Tada mano brolis sako:

– Antanai, esam išduoti. Prisipažink, nes sakė, kad tave užmuš...

Man neliko nieko kito, kaip tik prisipažinti.

Po akistatos prasidėjo tardymas. Tardė daugiausia naktimis, o dieną neleido miegoti. Klausinėjo apie brolį Kazimierą. Sakyčiau, koks sutapimas: 1950 m. sausio 28 d. mus su broliu Jonu areštavo, o sausio 22 d. brolis Kazys jau buvo žuvęs. Aš ir šiandien dar negaliu tiksliai pasakyti, ar enkavedistai jau žinojo, ar nežinojo, kad Kazys žuvo? Po to mane perėmė tardytojas Zaicevas, kuris buvo šiek tiek kultūringesnis už pirmąjį. Nebesispjaudė ir nebekeikė manęs rusiškais keiksmažodžiais. Matyt, jam buvo duota užduotis, viską iš manęs išpešt gražiuoju. Kas buvo jiems žinoma, aš pasakiau, o ko nežinojo, tas taip ir liko nežinoma. Kauno MGB tardyme išlaikė daugiau kaip keturis mėnesius, po to pervežė į kalėjimą. Lapkričio mėnesį išvežė į Vilniaus persiuntimo punktą. Po to prasidėjo etapai ir kelionė į Sibiro lagerius.

Mane teisė Pabaltijo karinis tribunolas. Gavau 25 metus lagerio ir 5 metus tremties. Teisė mane, brolį Joną, tokį Algį, irgi buvusį partizaną. O kai nuteisė, atėjo kalėjimo viršininkas Šernas, įgrūdo į rankas popieriaus lapą, pieštuką ir liepė rašyt malonės prašymą. Numečiau viską ant žemės. Jis pasilenkė, pasiėmė popieriaus lapą su pieštuku ir daugiau nebesiūlė.

Iš Vilniaus nuvežė į Kazachstaną. Vežė gyvuliniuose vagonuose. Kas ant narų netilpo, tie gulėjo ant grindų. Kampe buvo įkištas į grindis vamzdis gamtiniams reikalams atlikti. Kelionės metu buvo du pabėgimai. Bėgo toks Bagdonas, o kito pavardės nežinojau. Kai juos pagavo, buvo skandalas.

Pirmiausiai mes patekom į Mordovijos persiuntimo punktą, tuomet šituos pabėgėlius įmetė į tą pačią kamerą. Jie buvo sumušti, sudaužyti, baisu žiūrėti. Mordovijos persiuntimo punkte išlaikė apie tris savaites. Po to nuvežė į Kazachstaną, į lagerį Čiurbai-Nuri, buvusį apie 40 kilometrų nuo Karagandos. Čia statėm namelius šachtininkams, čekistams, kurie mus saugojo, statėm ligonines, mokyklas. Iš stepės padarėm miestą. Ten išbuvom apie metus, po to išvežė į Kemerovo sritį, netoli Krasnojarsko. Čia statėme anglies sodrinimo fabriką. Šį fabriką statė apie penki tūkstančiai

kalinių. Baisiausias prisiminimas, kai mus nuvežė į akmenų karjerą. Ten buvo „štrafnikų“ brigada, su jais prižiūrėtojai nesiskaitė, šaudė viršum galvų darbo metu, bet šie vis vien neklausė. Tada juos uždarė lagerio zonoje, o mes dirbome jų vietoje.

Uolėti kalnai stačiai kilo į viršų, laisvieji gręždavo ir sprogdindavo uolienas, o kaliniai privalėjo išsprogdintus akmenis rūšiuoti. Apačioje tekėjo Usos upė. Tai milžiniška, kelis kartus platesnė už Nemuną upė. Keliukas vos 3-4 metrų pločio, toliau skardis ir upės vaga. Akmenys sprogdinant krito žemyn, tiesiog ant žmonių galvų, nebuvo kur net pasislėpti. Jei norėjai likti gyvas, turėjai saugotis krintančių akmenų. Jei pasitrauksi kiek tolėliau, sargybinis tuoj šaus. Visi darbai lageriuose nelengvi, bet čia mes buvome patekę kaip į kokius spąstus. Toks žemaitis Narbutas buvo tikintis, tai prieš eidamas į darbą jis tik žegnodavosi, daugiau nieko nesakydavo. Ne vieną likimo brolį krisdami akmenys amžinai ten palaidojo, daugelį sužeidė, padarė invalidais. Tame akmenų karjere dirbau du mėnesius.

Vėliau mus išvežė į Alžerasą, kur teko susitikti su poetu Antanu Miškiniu, dainininku Antanu Kučingiu. Alžerasas – labai baisus lageris. Tik viena gerai, kad pastatai čia buvo pastatyti iš labai kokybiškos medienos, gerai pastatyti, nes jie buvo skirti ne mums gyventi, o šachtininkams. Čia ir maisto davinys buvo dviem šimtais gramų duonos didesnis. Alžerase vieną kartą sustatė mus į rikiuotę vidury dienos ir pasakė, kad mirė Stalinas, liepė nusiimti kepures, kas jų nenusiėmė, atsidūrė karceryje penkioms paroms. Rikiuotėje stovėjo daug likimo brolių: kunigų, mokytojų, inžinierių ir paprastų kaimo artojų. Stovėjo Miškinis, stovėjo Dambrauskas. Aš nebeprisimenu, kas nenusiėmė kepurės, o aš nusiėmiau, stovėjau galvą nuleidęs ir keikiau mintyse tą raudonąjį išgamą. Šnabždu panosėje ir jaučiu, kaip gerai moku rusiškai keikti tą bestiją Staliną, net linksma pasidarė. Po Stalino nusibaigimo dar kiek palaikė šiame lageryje, po to surinko apie du tūkstančius kalinių ir vėl į etapą. Sugrūdo į vagonus, prikrovė statinių su supuvusiom silkėm ir išvežė į Omską. Omske išlaipino, išrikiavo, o atėjęs čekistas atskaitė moralą: „Va, čia jūsų darbai, jūsų namai ir jūsų kapai. Statysim didžiulį naftos perdirbimo fabriką...“.

Apsaugok, Viešpatie, kokie ten darbai buvo! Žemė įšalusi, o darbas – tranšėjas kasti. Pamenu, buvęs prezidento Antano Smetonos adjutantas majoras Jasiūnas, kilęs nuo Joniškio, jau senukas, atsistos su kirtikliu, kala kala, o rezultatų nesimato. Ateina brigadininkas, nusišaipo ir sako:

– Cha, cha, aš prikakinčiau daugiau, kiek tu iškasi...

Negana to, senuką dar apstumdo, užmeta antausį, mes, jaunesnieji, jį užstodavome. Po Stalino mirties kaliniams nuėmė numerius, palengvėjo režimas, nuėmė grotas nuo langų, pradėjo lankytis karininkai ir „šviesti” mus politiškai, aiškinti tarptautinę padėtį ir t.t.

Lageryje žmogus tiek laimingas, kiek užmiršti savo likimą. Pranešė, kad iš Maskvos atvažiuoja Aukščiausiojo teismo komisija paleisti arba sumažinti bausmę, arba dar pridėti, žinoma, pagal savo nuožiūrą. Kalinius kviesti į komisiją pradėjo pagal alfabetą, labai greit atėjo ir mano eilė. Prokuroras apklausė, parašiau pareiškimą, kitą dieną nuvedė į komisiją, kurią sudarė gal 18 žmonių. Po trumpos formalios apklausos paliko septynerius metus. Kai išėjau iš tos komisijos, pasijutau lengvas tarytum pūkelis, rodosi, didžiulis akmuo nukrito nuo kupros.

1950 m. liepos 10 d. paleido į laisvę. 25 likimo brolius susodino į sunkvežimį ir nuvežė į Omsko geležinkelio stotį.

Apie poetą Antaną Miškinį galiu pasakyti daug gero. Labai puikus žmogus buvo, visuomet mes eidavom pas jį pasitart, pasišnekėt bet kuriuo klausimu. Tarp lietuvių jis buvo didelis autoritetas, nuoširdus, humoro mėgėjas, aštrialiežuvis. Lagerio valgykla – tiesiog didelis klojimas, stalų pristatytas. Suvaro po darbo į valgyklą kalinių brigadas, duoda tokio lakalo, vadinamos sriubos. Stalai visuomet aplieti, tai Miškinis kartą ir sako:

– Stalas apmyžtas, košės sušiktinai duoda, šiandien badu nemirsim.

Majoras Jasiūnas buvo labai mandagus, korektiškas žmogus, o Miškinis aštrialiežuvis. Būdavo, majoras Jasiūnas klauso klauso ir sako:

– Na, ponas Antanai, tu kaip literatas, rašytojas, apšviesk mus, ką nors įdomiau pasakyk, ką čia niekelius kalbi...

Miškinis patylėjo, atsisuko į jį ir sako:

– Ponas Jasiūnai, nepirsčiok!... Kai grįšim, tau kardelio neprisegsim, kaip kadaise jį nešiojai po prezidentūrą vaikščiodamas, būk kaip visi.

Miškinis visą laiką dirbo kartu su eiliniais vargo žmonėmis, neieškojo lengvo darbo, ėjo kartu su mumis brigadose, kirto įšalusią žemę, vargo kaip ir visi.

Antaną Kučingį mažiau pažinojau. Iki šiol išlaikiau jo darytą ir padovanotą albumėlį. Jis buvo puikus žmogus, patriotas, bet jį pasigriebė KVČ darbuotojai, jis vadovavo vadinamai kultūros auklėjimo daliai. Pas jį galėdavom gauti paskaityt kokią knygą, nes toje dalyje buvo ir biblioteka.

Kartu su mumis lageryje kalėjo ir garsus kultūros veikėjas režisierius Steponavičius, tenoras Pičkovskis. Jie, būdavo, užlipa dviese ant barako stogo, vienas pritaria armonika, kitas dainuoja: „Širaka strana moja radnaja“, o kaliniai dirbdami turi jų klausytis. Kučingis irgi kartais padainuodavo koncertuose, kuriuos kaliniams rengdavo lagerio vadovybė. Kartais lietuviai su rusais net susiginčydavo dėl šių dainininkų. Lietuviai įrodinėjo, kad Kučingis geresnis dainininkas, o rusai, kad Pičkovskis, koncertų metu lietuviai plodavo Kučingiui, o rusai – Pičkovskiui.

Kemerove buvo toks kunigas Komaras. Jaunas, gražus vyras, nešiodavo didelę juodą barzdą, energingas, žvalus. Kadangi ta vietovė 2000 metrų virš jūros lygio, beveik kiekvienam pakilo kraujo spaudimas. Komaras skundžiasi Miškiniui, kad jam pakilo kraujo spaudimas, tai Miškinis ir sako:

– Aš pamokysiu tave, kaip išsigydyti... Paimk cheminį pieštuką, gerai nusmailink, įsikišk į užpakalį, palaikyk, ištrauk ir pažiūrėk. Jei pieštuko galiukas dar drėgnas, reiškia viskas tvarkoje, dar nemirsi, o jei sausas – ruoškis „smerčiai“.

Miškinis žodžio kišenėje neieškojo. Lageryje visokių žmonių buvo. Daugumas išvargę, pikti, keikdavosi rusiškai. Miškinis neapsikentęs jiems sako:

– Ko jūs rusiškai keikiatės? Ar jūs nemokat lietuviškai? Aš jus pamokysiu, kaip reikia lietuviškai keiktis, – ir visus baisiausius rusiškus keiksmažodžius žodis žodin išvertė į lietuvių kalbą. – Va taip reikia keiktis, jūs gi lietuviai esat ir keikitės lietuviškai.

Keikūnai iškart susigėdo ir po tokių Miškinio pamokymų nebesikeikė nei rusiškai, nei lietuviškai. Atsirado tokių, kurie Miškinį dėl jo susitaikymo su esama valdžia, kai jis iš lagerio grįžo į Tarybų Lietuvą, iš dalies smerkė, bet aš jo nesmerkiu. Kol jis buvo lageryje, jo šeima buvo išblaškyta, galbūt žmogus norėjo artimuosius susigrąžinti, neturėjo kur gyvent, gal todėl ir nusižemino kiek, parašė atgailos laišką poetui Mieželaičiui. Buvo tokie laikai, ir žmogaus amžius daug ką lėmė, matyt, nors

senatvėje tikėjosi ramiai pagyvent. Virš galvos stogas kiekvienam reikalingas, tai jis dėl to stogo ir kovojo. Be to, jis pats taip aiškino: „Jei mane būtų teisęs Pabaltijo karinis tribunolas, aš gal būčiau kaip nors save apgynęs, bet teisė Maskvos „trojka“.

Kaip jau minėjau, čia buvo nemažai kunigų. Kunigas Danyla buvo geras vyras, buvęs misijonierius, apkeliavęs daug kraštų, šiltuose kraštuose mokęs vietinius tikybos. Tai vienintelis kunigas, kurį aš mylėjau ir gerbiau. Jis buvo priešingybė kunigui Babiliui, kuris lageryje supirkinėjo vatines kelnes ir šimtasiūles, norėdamas parsigabenti į Lietuvą ir jais aprengti bažnyčios tarnus, nes bažnyčios, kaip žinia, buvo nešildomos. Lageryje už lašinius išsipirko „nevalno“ darbą...

Kiek man žinoma, Miškinis lageryje irgi rašė. Kai nebuvo popieriaus, rašė ant beržo tošies, vėliau ant cemento maišelių. Tuos lapelius reikėdavo slėpti, bet atsirado du drąsuoliai – Andrius Ulevičius ir Algis Geniušas, kurie Miškinio poeziją parvežė į Lietuvą. Ulevičius kilęs iš Skriaudžių, o Geniušas šiuo metu gyvena Vilniuje, yra garsus mokslo žmogus. Ypač jį mėgo jaunimas, kuriems jis davė daug gerų patarimų.

Žinoma, apie Miškinį daug dar būtų galima pasakyti, bet aš patarčiau verčiau perskaityti jo paties prisiminimų knygą „Sulaužyti kryžiai“ ir L. Dambrausko „Gyvenimo akimirkos“, kur apie poetą Miškinį plačiai papasakota.

Grįžęs iš lagerio, apsistojau pas seserį Poliną Kaune. Prisiregistruoti nebuvo sudėtinga. Susiradau tokį milicininką, gerai pagirdžiau ir priregistravo. Kurį laiką gyvenau ramiai, dirbau „Kotone“. Maždaug po trijų mėnesių gavau šaukimą iš KGB. Čia apklausė, po poros parų pasišaukė milicijos viršininkas ir davė pasirašyti raštą, kad per 24 valandas iš Kauno išsinešdinsiu. Kai paklausiau, kur man negalima važiuoti, pasakė, kad negalima į Vilnių, Klaipėdą, Kauną ir Šiaulius. Išvažiavau į Jonavą ir nuėjau tiesiai pas milicijos viršininką paklausti, ar jie mane registruos. Pasakė, kad registruos, bet man nepatiko sulenkėjęs miestelis. Atvažiavau į Panevėžį. Užėjau į pasų poskyrį, kabinete atsilošęs sėdėjo storas „dėdė“. Aš jo ir klausiu: „Ar pas jus raupsuotus registruoja?“. Jis nesusigaudydamas žiūri į mane. Aš jam paaiškinau savo padėtį, tada permetė jis mane akimis nuo galvos iki kojų ir pasakė, kad registruoja. Šiaip taip susirinkau reikalingus dokumentus, prisiregistravau, įsidarbinau Linų kombinate. Išdirbau jame per 30 metų.

Tiesa, prieš atvažiuodamas į Panevėžį, nuvažiavau į Vilnių, į Saugumo ministeriją pas ministrą Gailevičių, maniau, kad gal iš jo gausiu leidimą gyventi Kaune. Nueinu į KGB, sekretorius priimamajame užregistravo, nuvedė pas ministrą, ministras pažiūrėjo į mano pareiškimą ir sako:

– Kaune neleisim registruotis.

Aš klausiu, kodėl neleisit. Jis taip paaiškino:

– Jūs mums „krūveles“ dedat ant galvos, o mes leisim jums gyventi?

Aš jam pasakiau, kad tie žmonės, kurie ten buvę, jums jokių „krūvelių“ nededa, jie nori gyventi, nori dirbti.

– Ne, neleisiu Kaune. Mes jus iš Kauno išgyvendinom, ir daugiau apie tai jokios kalbos nėra.

Kadangi buvo 1956 metai, dėl Vengrijos įvykių Kaune irgi vyko neramumai.

– Jūs nieko nedarot, tik jaunimą agituojat, o tie riaušes kelia...

Iš Stanislavos Lašinskienės – Deveikytės prisiminimų,
kuriuos užrašė Laimonas Abarius 2003 07 07 Kemėšio kaime

Jeronimas Livarauskas – vyresnio amžiaus žmogus, buvo nužudytas visai nekaltai, nes jokioje veikloje nedalyvavo. Kai nušovė kaimyną Joną Gimžauską ir Praną Žilėną, čekistai atvedė jį atpažint. Jis neatpažino, tai jį užpykę skrebai buožėmis mirtinai uždaužė.

Žuvo Kemėšyje ir trys vyrai – Kazimieras Samsonas, Mečys Skurkis ir Petras Ubonis. Jie gyveno trise Kazimiero Samsono rūsyje. Vietinis tik Kazys Samsonas, Ubonis buvo Kazio sesers Liudos Samsonaitės vyras, kilęs nuo Salako. Skurskis irgi ne vietinis. Matyt, būta išdavimo, kad iš karto supo rūsius. Kaime buvo du rūsiai – pas Lašinskus ir Samsonus. Atėję kareiviai paėmė Oną Lašinskaitę ir liepė vest rūsin. Ji eina ramiai, nes broliai (trys broliai partizanai) tuo metu vaikščiojo Kaltanėnų krašte. Kai pas Lašinskus nerado, tuomet nuėjo pas Samsonus. Kai liepė Samsonaitėms vesti rūsin, jos iš karto pradėjo verkt – kareiviai suprato, kad rūsyje kažkas yra. Nušovė juos visus vietoje. Nė vienas nepasipriešino, buvo neginkluoti, tik bėgo ir žuvo prie Samsonų rūsio visi: K. Samsonas, P. Ubonis ir Skurkis (jis buvo Juozo Deveikio sesers dukters vyras).

Į mišką buvo išėję trys broliai Antanas, Kazys ir Jonas Lašinskai. Jonas Lašinskas irgi buvo teistas 25 metams. Grįžęs iš lagerio, gyveno Kaune, jau miręs.

Mano vyras, ketvirtas brolis Juozas Lašinskas, trumpai buvo partizanas, paskui išvažiavo iš savo krašto ir 11 metų čia negyveno. Tik po Stalino mirties grįžo į tėviškę ir gyveno čia iki mirties – 1997 m.

Indubakiuose pas Klimavičienę – Livarauskienę žuvo dar du partizanai, tai nutiko paskutiniaisiais metais. Ji buvo našlė, su pirmuoju vyru (Klimavičiumi) sugyveno kelias dukteris, o antrą jos vyrą Jeronimą Livarauską, kaip jau minėjau, užmušė skrebai.

Tada pas Livarauskienę žuvo du partizanai, nušovė ir pačią Livarauskienę. Sužeistą *Margį*-A. Eglinską išvežė Juozapas Balčiūnas, nušautus partizanus išsivežė skrebai, o Livarauskienę pasiėmė brolis Jurgis Bilaišis ir palaidojo Bernotiškio kapinėse. Dukterys Elena Klimavičiūtė gyvena Indubakiuose (ji buvo namuose, bet liko gyva), Veronika Klimavičiūtė – Bileišienė gyvena Žiezdrelėje (irgi tuomet buvo namuose), Leokadija Klimavičiūtė – Kindurienė tada jau buvo ištekėjusi, važinėdavo į Leningradą spekuliuoti. Taip atsitiko, kad tuo laiku ji grįžo iš Leningrado. Sužinojusi, kas atsitiko namuose, tris kilometrus bėgo plaukus nuo galvos raudama ir rėkdama, kad žuvo motina. Nuo šoko ir ji susirgo psichine liga ir netrukus mirė.

Mano brolis Vytautas Deveikis irgi buvo nuteistas, kai teisė mūsų krašto žmones. Jis buvo gabus vyras, kartu su Antanu Bulka mokėsi Tauragnų gimnazijoje. Kai paėmė Juozą Bulką, jis įdavė mano brolį Vytautą, taip šis pateko į lagerį.

KGB arch. Iš baudžiamosios bylos Nr. 22674/3

P. 21. **Maknio Antano, s. Antano, g. 1919 m. Indubakių k., 1947 11 17 tardymo protokolas:**

Mūsų būrys turėjo bunkerį Vaidulės miške, jį įrengėme 1944 metų rudenį. Dar keliose vietose turėjome bunkerius slėptuves: pas Joną Petkevičių bunkeris buvo už krosnies, įrengtas tarp dviejų krosnių (buvo padarytas įėjimas sienoje), tame bunkeryje vienu metu galėjo tilpti 5-6 žmonės (surastas pagal suimtųjų parodymus ir užgriautas, nes viduje nieko nerasta); pas Joną Šalčiūną buvo bunkeris 3 žmonėms; pas Antaną Maknį (tėvą) bunkeris buvo daržinėje po grindimis; pas Antaną Maknį antras bunkeris buvo darže. Bunkeriuose gyveno Jonas Šalčiūnas, Klimašauskai, Balys Balčiūnas ir broliai Makniai.

P. 337. **Aktas apie paimtus ginklus:**

Atlikus kratas pas Antaną Maknį, Joną Klimavičių, Joną Samulį, Praną Gobį, Balį Bilaišį, Joną Gimžauską ir Balčiūną, rasta 6 šautuvai ir trys trumpieji ginklai. Šituos ginklus jie laikė paslėpę nuo partizanavimo laikų, nes registracijos metu (1945 m.) pristatė save kaip besislapstančiais nuo šaukimo.

Pabaltijo karo apygardos tribunolo nuosprendžiu 1948 01 19 nuteisti po 10 metų lagerio: Balys Bilaišis, Antanas Maknys, Jonas Petkevičius, Juozas Gimžauskas, Jonas Klimavičius ir Juozas Klimavičius, Pranas Guobys, Jonas Samulis ir Jonas Šalčiūnas.

Pasakoja ANTANINA ŽILĖNAITĖ – RYLIŠKIENĖ ir ALFONSAS RYLIŠKIS

Užrašė Laimonas Abarius
Strokinių k. 2003 07 07

Antanina Žilėnaitė – Ryliškienė, g. 1928 m. Alfonsas Ryliškis, g. 1928 m. Abu gyvena Strokinių kaime, Saldutiškio seniūnijoje, Utenos rajone.

APIE JURGIO MACIULEVIČIAUS ŽŪTĮ PASAKOJA A. RYLIŠKIENĖ

Tuo laiku vaikščiojo agentai, pyliavas rinko. Jau buvo partizanų. Kad ko neatsitiktų, agentus lydėdavo penki ar šeši kareiviai. Tuokart pyliavas rinko Pakalka (vardas Bronius, kilęs nuo Švenčionėlių) ir Jusys. Ėjo nuo palaukių palei sklypus. Pamišky būta partizano Jurgio Maciulevičiaus. Jis pamatė kareivius ir pradėjo bėgti. Perbėgo Maciulevičiūtės sklypą, pamatė arklį – norėjo jot, bet arklys rambus, supančiotas, tai bėgo toliau. Jis atsišaudė, bet jam peršovė kojas. Bėgo ir pro mūsų namus. Mama, išgirdusi, kad šaudosi, atsigulė ant žemės. Maciulevičius bėgo pro mūsų tvartą. Priemenės durys buvo atidarytos, jis ir puolė priemenėn.

Mūsų namas buvo dviejų galų, buvo padarytos durys, galėjai pereiti iš vieno kambario į kitą. Taigi iš priemenės buvo durys kamaron. Kamaroje dar senais laikais buvo padarytas bunkeris – rūsys, ne tiek žmonėm, kiek daiktam pasidėt. Duobė buvo tuščia ir jis įšoko vidun. Jis ten trumpai pabuvo, nusiavė kojas, numetė kompasą (vėliau radom duobėj). Paskui jis iš tos priemenės atbėgo virtuvėn ir įlindo į kaminą. Gal būtų jo ir nesiviję, gal būtų palikę ramybėj, bet jis bėgdamas nusimetė apsiaustą, o jame kareiviai rado granatą. Be to, jis turėjo ginklą, todėl jo taip ir ieškojo.

Kai kieme šaudėsi, mano svainis Kazys Gaižutis ir sesuo Elžbieta Gaižutienė sėdėjo kitame gryčios gale. Jie sukrito ant grindų. Įbėgo kareiviai, išsivedė seserį (ji buvo nėščia), svainį ir pradėjo tardyt. Mane ir motiną Teresę Žilėnienę nusivedė prie tvartų, skrebas saugojo, o svainį daužė, kankino. Jisai tikrai nieko nežinojo, nes gulėjo ant grindų, nematė, kaip tas žmogus įlindo kaminan. Tuomet kareivis pagrasino: „Jeigu banditas pasipriešins, šaudys, tai sudeginsim namus". Svainį mušė trise. Kratė visus namus, jį vedžiojo pirm savęs ir liepė aprodyt viską. Apėjo, apieškojo – niekur nėra to žmogaus. Jau beveik sutemus (pradėjo ieškot nuo pietų) davė jam lempą ir toliau ieškojo. Jį lupė, daužė, o mes rėkėm nesavu balsu. Atėjo į virtuvę ir liepė šviest papečin. Papečy nieko nebuvo – kareivis pažiūrėjo pasilenkęs. Arčiau priėjęs prie krosnies jis iš karto pamatė, kad suodžių pabyrėję, nors krosnies niekas nekūrė. Matyt, ir rusų leitenantas suprato, kad kažkas negerai, jis kilstelėjo lempą viršun ir pamatė kojas. Tuomet nustūmė svainį šalin ir, užvedęs automatą, paleido seriją kaminan. Tai tas žmogus ir įkrito krosnin. Atrodė baisiai: kojos nuo krosnies nukarusios, kruvinas visas, smegenys ištiškusios, kraujai su suodžiais susimaišę. Jis įlipo kaminan, įsikabino į liuką ir laikėsi. Kai nukrito, tai granata dar buvo rankoj, žiedas gal ištrauktas, o gal ir ne, bet Jusys kalbėjo, kad galėjome visi susprogti. Liepė svainiui su žmona traukt negyvėlį laukan. Svainis sumuštas, o žmona nėščia, patraukt negali, tada ruskiai keikdamiesi nuvijo seserį ir patys ištraukė. Kai ištraukė, pamatė, kad jaunas vyras, tada pradėjo mušt mane ir mamą: „Tai gal čia tavo kavalierius, ar pažįsti?".

Liepė kinkyt arklį. Pakinkėm, įmetė vežiman šiaudų, pasodino svainį Kazimierą, surinko visus kaimo arklius, paėmė pastotes – važiuokit Saldutiškin, ir išbildėjo visi.

Kitą dieną suvažiavo skrebai, išplėšė visus namus ir viską išsivežė. Gerai, kad tas pyliavų rinkėjas Pakalka žmogus buvo, tai jisai pasakė mums: „Miestelin veža Kazį, tai žinokit, kad pasodins... Jūs jam valgyt įdėkit…".

Kankino svainį rūsyje. Tardytojas kaip kirto į veidą, sukruvino visą. Pabuvo ten kurį laiką, bet nieko neprisipažino, tai paleido. Kentėjo jis dar ir už seseris, nes jo seserys buvo „didelės veikėjos", partizanams dokumentus padirbinėjo, ryšininkavo. Kazimieras buvo kilęs iš Ginaitiškio. Pas Žilėnus (pas mus) atėjo, kaip sakydavo, užkuriom, nes mūsų šeimoj buvo vien moterys – mama trys seserys. Brolienė Veronika buvo ištekėjusi už Stepono Grumbino, jie turėjo namus Lobiniuose (3 km nuo Saldutiškio), tai jisai čia buvo labai didelis veikėjas. Partizanams padėjo Kazio broliai Albinas ir Liudas. Jurgis Maciulevičius buvo kilęs iš Plaučiškių kaimo.

Svainis į namus grįžo prieš prasidedant žiemai (susišaudymas mūsų namuose buvo rudenį), visas ištinęs, votim aptekęs. Po tardymų skrebai jam skyrė bausmę – liepė išvežt 50 kubų miško. Ką daryt? Žmona nėščia, aš irgi dar vaikas, jis negalėjo dirbt tokio sunkaus darbo – silpnas. Tada Kazys surado kažkokį žmogų Labanore ir sutarė, kad išrašys jam kvitą už išvežtą mišką. Turėjom du arklius, tai atidavė vieną arklį už tą pažymą, kad miškas išvežtas.

Po sušaudymo kaminas liko sukapotas, rūko, negalima buvo kūrent. Sovietiniais laikais, jei rinkimai, jei kokie svečiai iš rajono atvažiuodavo, tai vis vesdavo pas mus krosnies rodyt – čia „banditas" buvo nušautas…

Strokiniuose degė Liudviko Bikaus trobesiai. Atsitiko taip, kad per vasaros karščius trenkė perkūnas į aviliuką, aviliukas buvo prie tvarto, nuo jo ir kilo gaisras. Kaip kas galėdamas – vieni vandenį nešė, kiti paklodes šlapias ant stogo tiesė, ugnį gesino. Gal būtų ir viskas supleškėję, bet netoliese stovyklavo partizanų būrys, tai kaip atlėkė iš miško 20 vyrų, kaip griebė, tai ir namus, ir tvartuką dar suspėjo išgelbėti. Šitaip vieni kitus ir gelbėjom.

PASAKOJA ALFONSAS RYLIŠKIS

Iš mūsų kaimo partizanavo Bonifacas Ryliškis-*Kėkštas*. Pradžioje partizanavo, paskui registravosi. Išvažiavo miestan, ten padarė kažkokį prasižengimą ir vėl turėjo išeit į mišką. Kovojo ir 1951 03 02 žuvo Indubakių kaime netoli Kirdeikių su Martynu Krukiu-*Banga* ir sodybos šeimininke O. Klimavičiene (Livarauskiene).

Aš irgi iš pradžių slapsčiausi. Su Kaziu Gaižučiu jo svirnelyje turėjom bunkerį, ten ir gyvenom. Paskui tėvas iš Lobinių gavo man dokumentus, taip ir dėl savo „jauno" amžiaus netikau frontui.

Kazys Balčiūnas-*Perkūnas* žuvo 1946 12 24. Ėjo Kazys su broliu Mykolu į namus Kūčių valgyti (netoli Kirdeikių). Pavalgė Kūčias ir ėjo pas Silvoką į Plaučiškes (Silvoku vadino Juozą Leleivą, pas jį kartais partizanai sueidavo). Buvo naktis, gal kokia 9 valanda vakaro, jau tamsu. Jie negalvojo, kad gali būti pavojus, bet jų laukta. Lyg ir šuva pradėjo loti, pamanė, kad šiaip sau. Kaimo pradžioj, ties Petravičių kryžium, į juos atidengė ugnį. Abu broliai pradėjo bėgti Petravičiaus namų pusėn, ten griovys buvo iškastas, tą griovį perbėgo ir Kazimierą pašovė. Šaudė raketom – apšvietė juos. Kai Kazimierą sužeidė, jis pradėjo atsišaudyt ir tada juos sulaikė. Mykolas pabėgo ir, atbėgęs į Ripaičius, pasislėpė pas Aleknas. Paskui jis registravosi.

Žuvusį Kazimierą nuvežė Saldutiškin, bet motina sūnaus kūną atsiėmė ir palaidojo. Gatvėje gulėjo jis gal savaitę ar dvi, skrebai visaip tyčiojosi, nešiojo sustingusį lavoną per kaimą, kažkokiom mergom juo buvo duris užrėmę. Kai motina pasiėmė, tai rado, kad ne tik peršautas, bet ir durtuvais subadytas. Ant kaklo buvo rožančius, tai kryželis, matyt, durtuvu krūtinėn suvarytas.

Antanas Maciulevičius iš Strokinių kaimo irgi buvo partizanas**.** Jį motina įdavė skrebams. Maciulevičiai buvo vieni turtingesnių mūsų kaime. Jis buvo linksmo būdo, per gegužines dūduodavo, ateidavo pas mus į namus, valgyt prašydavo. Jų namai buvo kaimynystėje, visai prie mūsų. Atėjo kartą skrebai ir ėmė šaudyti į langus, jis tuo metu sėdėjo namie. Įėjo vidun, surišo ir išsivarė. Jį nuteisė, išvežė į lagerius Sibiran. Motiną Moniką Maciulevičienę irgi ištrėmė, liko tik sesuo Antanina. Jin vaikščiojo per žmones, namuose negyveno, nes namai buvo konfiskuoti. Šiuo metu tebegyvena savo namuose, Strokinių kaime. Sūnus Antanas mirė Sibire, motina nuvažiavo ten ir atsivežė jo palaikus į Lietuvą, dar sovietiniais laikais.

SĖLOS PARTIZANAI

Ateidavo mūsų kraštan *Ūdriokas* (Vytautas Staričenka-*Ūdras*) ir Bronius Ivanauskas-*Pavietris*. Jie mėgėjai būdavo išgert. Kai sesuo Elžbieta pagimdė, ruošėsi krikštynoms, svainis Kazys samagono išsivarė, batus chrominius pasisiuvo. Bet kažkas paskundė, kad jie „turtingi". Prisistatė naktį dviese – *Ūdriokas* ir Ivanauskas, sako: „Va, Kazimierai, dabar tu mums duosi batus, degtinės duosi…". Svainis žino, kad nieko nenuslėpsi, atnešė batus, padėjo ant skrynios, atnešė samagono. Tada jie pradėjo nusirenginėti, batus autis – ruošėsi paulioti. Tada motina ir sako: „Vyrai, mes jau „mokyti" – nukentėję, jūs čia uliosit, o mums kas bus?". Kazimieras sako žmonai ir motinai: „Pasiimkit vaikus, mes išeinam iš namų, jeigu jus kas atras – ne mums bus bėda". Ivanauskėlis baisiai supyko, kad juos iš namų varo, pasiėmė viską ir išėjo. Tada mes jau išsigandom: gali ateit ir sušaudyt visą šeimyną (būdavo ir taip).

Praėjus kokiai savaitei, barškina naktį langan. „Kas čia?" – klausiam. Atsakė, kad savi. Tada jau visai išsigandom – sušaudyti, matyt, atėjo. Pasikvietė šeimininką: „Einam svirnelin". Nusivedė, pasakė, kad pripiltų kelis maišus avižų arkliui. Kazys pripylė, jie įsimetė vežiman ir išvažiavo. Kam jiems reikėjo avižų – nežinau, nes arklius imdavo iš žmonių, patys nei šėrė, nei laikė?

***Pasakoja* PAULINA GAIDELYTĖ**

Užrašyta Saldutiškyje
2003 07 12

Gimiau Papirčių kaime, Tauragnų valsčiuje, Utenos apskrityje. Šeimoje užaugom aštuoni vaikai: keturios seserys ir keturi broliai. Veronika – g. 1913 m., Jonas – g. 1915 m., Stasys – g. 1917 m., Ona – g. 1919 m., Juozas – g. 1922 m., Kazys – g. 1924 m., Paulina – g. 1926 m., Milė – g. 1928 m., Albertas – g. 1929 m.

1945 m. rugsėjo 11 d. okupantų valdžia konfiskavo mūsų turtą, kadangi broliai buvo išėję į mišką. Jonas slapstėsi du mėnesius, jį rusai suėmė einantį iš miško į namus pavalgyti. 1944 12 08 išgrūdo į frontą, o 1945 m. balandžio 23 d. jis žuvo Berly-

ne. Juozas-*Skambutis* į mišką išėjo 1945 m., žuvo 1947 m. vasario 18 d. Nemeikščių kaime netoli Utenos, Kazys-*Trimitas* į mišką išėjo 1949 m. vasario mėnesį, o 1951 m. balandžio 19 d. žuvo Tautiškių kaime (tarp Kirdeikių ir Tauragnų). Juozas pirmiausia išėjo į *Voveriuko*-Balio Gaivenio (kitur – *Voveraičio*) būrį, kuris tuo metu veikė Papirčių, Ryliškių, Skaistulės, Maleckažemio, Papiliakalnio kaimų teritorijose.

Iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“ (p. 181): Balys Gaivenis-*Voveraitis,* g. 1915 m., gyv. Avižieniškio k., Tauragnų vlsč. Liūto rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas. Kautynių metu 1949 02 15 paimtas gyvas Jevarantiškės k., teistas 25 metams lagerio (L. Abariaus žiniomis, manoma, kad paėmimo metu buvo išgėręs, nes paskui J. Bulka skundėsi: „Žiūrėkit, ką daro degtinė“). Kalintas Lietuvoje ir Irkutsko srityje lageriuose nuo 1949 02 19 iki 1957 08 20.

Iš pradžių jie vaikščiojo mažais būreliais. Pirmosios jų būrio aukos buvo Stasys Juodka-*Klajūnas* iš Avižieniškio kaimo, Jonas Juodka-*Rugys* iš Skaistulės k., ūkininkas Jonas Gaivenis iš Rugeniškio k. ir Antanas Grigaravičius-*Zarius,* kilęs iš Šerninės k., Marijampolės apskr. Juos kasant bunkerį 1945 10 26 netoli Rugeniškio kaimo užklupo Tauragnų skrebai, vadovaujami seržanto Rybakovo. Nežinau, kiek čia teisybės, bet partizanai vėliau kalbėjo, kad vyrus išdavė ūkininkas Jonas Gaivenis. Jie Rugeniškio miške kasė bunkerį, o Gaivenis grėbė lapus ir partizanus sekė, bet, matyt, susišaudymo metu buvo nušautas ir jis. Mano brolis Juozas tuomet pabėgo. Pusnuogis, tik su automatu rankose nubėgo Pavarlin pas Stundžias, ten jam davė kailinukus, kuriuos vėliau jis atidavė partizanui Antanui Graužiniui-*Kurkinui,* kuris tuo metu partizanavo *Ėgliaus* būry. Graužiniai buvo du broliai – Antanas ir Balys-*Uosis,* pastarasis žuvo Juozo Kušeliausko-*Putino* būryje 1951 03 19 Pakiaunyje su partizanais S. Satkevičiumi, A. Bulka, S. Jakučioniu, S. Juodžiu ir J. Kušeliausku. *Uosis,* pastvėręs arklį, dar nujojo 15 kilometrų, bet prie Kūrinių kaimo buvo nušautas kitos čekistų grupės. Kautynių metu aš buvau pasislėpusi Žiezdrelės kaime pas Lopetas, bijojau, kad manęs nerastų, nes tuo metu aš jau buvau užverbuota ir paleista sekti partizanus.

Kai suvažiavo Tauragnų stribai konfiskuoti mūsų turto, tėvelio pusseserė Vedrickienė iššoko per kamaros langą ir pabėgo girion, o mes niekas nebėgom. Stribai labai smarkiai sumušė tėtį su Kaziuku. Mūsų eržilas buvo surakintas metaliniais pančiais, kad arkliavagiai nepavogtų, o raktą kažkas iš mūsų numetė už spintutės. Skrebai reikalavo atrakinti pančius, o rakto niekur neradom. Tada jie puolė mušti Kaziuką, kai tėtis sūnų užstojo, puolė ant tėčio ir labai smarkiai tėtį sumušė, sudaužė šautuvų buožėmis, atsivėrė žaizdos. Tarp stribų buvo ir Nikolajus Jarmoška, kuris kažkada pas mus gyveno, mes jį maitinom, o dabar jis buvo aktyviausias egzekutorius, negailėjo nei tėčio, nei brolio.

Mes sukūrėm tokią dainušką ir nusiuntėm Tauragnų stribams pasiskaityt.

Pirmas gegužis, kai mus „išvadavo“,
Pavergti lietuviai verkė ir dejavo.
O driskių gauja prisikonfiskavę,
Prisigėrę, prisiriję per Tauragnus žygiavo.

Ėjo Jarmoška ruskis, kaip tikras valsčiaus ciuckis,
Ėjo Šereika šlubis ir Jackūnas kitas,
Tik Štaro nebuvo,
Nes vilkų surytas.

Ėjo Juška – vokiečių policininkas,
Ėjo Milašius – Pilkenių išdavikas.
Jie abu ėjo ir liūdnai dejavo,
Kad Lakmitkėnas, išdavikas, kartu nežygiavo.

Ėjo Sidabraitė ir linksmai džiūgavo,
Kad dvi svetimas karvytes ir kumelytę gavo.
Ėjo Borisovas, kleckais sušaudytais,
Ėjo Mikalovas, utėles gliaudydamas.

Šita driskių gauja jau trumpoka buvo,
Nes jų partizanams labai daug pakliuvo.

Pagrindinis šitų posmų kūrėjas buvo mano brolis Kazys ir jo draugas gimnazistas iš Kauno, slapyvardžiu *Gintautas.*

Sirvydžiai, Stapšėnai, Politiškiai, Šeimatis buvo beveik vien rusais apgyvendinti. Pokaryje daugelis išėjo tarnauti į stribynus savo naujiems šeimininkams, irgi rusams, tik naujai atsibeldusiems iš tolimosios Rusijos ir pasivadinusiais sovietais. Ypač buvo aktyvūs Stapšėnų stribai. Jie tuoj pat suorganizavo kolchozą ir pasivadino jį „Maskva“. Partizanai, žinoma, negalėjo pakęsti tokio įžūlaus jų elgesio ir vieną naktį „Maskvą“ paleido pelenais. Tada jau Stapšėnų maskoliai bėgo nebeatsigręždami į Tauragnus ir sulindo į stribyną. Ten toks vienas ruskelis, vardu Vanka, užrodė partizanus, o pats, kad jo saviškiai neįtartų išdavyste, įšoko į išdžiūvusį šulinį. Kai jį ištraukė iš šulinio, Vanka šaukė, kad jį banditai įmetė į šulinį.

KGB arch. Iš Balio Gaivenio-*Voveraičio*, g. 1915 m.,
baudžiamosios bylos (F. K-1, ap. 58.)

P. 55. Liudininkės Andrejevos Valantinos, gyv. Stapšėnų kaime, 1949 04 05 parodymai: 1947 m. spalio mėnesį apie 19 val. prasidėjo šaudymas iš kulkosvaidžių. Pamačiau bėgančius apie 25 banditus, kurie, pribėgę prie gyvenamųjų namų, laistė juos žibalu ir padeginėjo.

P. 55. Tokiu būdu sudegino apie 15 namų su ūkiniais pastatais, buvo užmušta 1 senė ir 1 asmuo sužeistas. Kiek žinau, iš Stapšėnų kaimo vyrų buvo dauguma ginkluotų, už tai ir sudegino kaimą.

P. 57. Dauguma kaimo vyrų tuo metu buvo Utenos turguje, atsišaudė tiktai Babachinas Nikolajus.

P. 58. Liudininkės Kondrašovos Renės, Osipovnos, 1949 05 03 parodymai: 1947 10 30 apie 17-18 val. prasidėjo didelis šaudymas iš kulkosvaidžių. Mano vyras Kondrašovas Foma dar atsišaudė, bet, banditams artėjant, jis pabaigė šovinius ir pabėgo.

P. 59. Kai užsidegė mūsų namai, tai išbėgau paimti vaikų. Išbėgant iš namų buvau sužeista kojon. Iš viso sudeginta kaime 16 trobų su ūkiniais pastatais. Viskas sudegė maždaug per vieną valandą.

P. 61 Liudininko Babachino Nikolajaus parodymais, sudeginta 17 gyvenamųjų namų su visais ūkiniais pastatais.

P. 155. Gurkšnytės Pulcherijos, d. Vinco, 1949 04 01 tardymo medžiaga: 1948 m. rudenį Stūglių kaime Onos Tartilaitės namuose susirinko *Sakalaitis*, *Dobilas*, *Trimitas*, *Gediminas*, *Barzda*, *Papartis*, (p. 156) *Tėvas*, *Žaibas* ir partizanas, vardu Kazys. Be Tartilaitės, dar dalyvavo ir Elžbieta Bikelytė. Visi susirinkę dainavo dainas ir gėrė degtinę. Pažymima, kad *Dobilas* ir *Sakalaitis* ateidavo ir pas Teklę Bikelienę.

P. 157. Buvau *Sakalaičio* ryšininkė, ryšys su *Voveraičiu* ėjo tokia linija:

Aš (Pulcherija Gurkšnytė) → *Klevas* (Gasiūnas *Stasys* iš Klykių k.) → *Alksnis* → *Pušis* → *Voveraitis* (Balys Gaivenis).

P. 159. Pulcherijos Gurkšnytės, d. Vinco, 1949 04 02 tardymo medžiaga: Laiškai *Sakalaičiui* galėjo būti perduodami per Feliciją Zinkevičiūtę-*Laimę* arba Apoloniją Miškinytę.

P. 162. 1948 m. rudenį *Sakalaitis* ir *Dobilas* atvažiavo su Pulcherija Gurkšnyte į Minčią pas Feliciją Zinkevičiūtę ir atsivežė gyvą aviną. Ten buvo linksma. *Trimito* brolis, gal 12 metų berniukas, atnešė degtinės, baliavojom. Dalyvavo *Sakalaitis*, *Dobilas*, *Drugys*, *Gediminas* ir *Trimitas*.

P. 166. 1948 m. Musteikių miške riešutaudama susitikau *Sakalaitį,* kuris man liepė atvesti Elžbietą Bikelytę. Nuėjome kartu pas partizanus, ten radome sužeistą *Lazdyną* (vėliau man *Sakalaitis* pasakojo, jog *Lazdynas* mirė nuo gangrenos).

1948 metų pavasarį perdaviau laiškus *Lydekaičiui*, ryšys su juos ėjo per Bronių Kučinską, Kalvių kaimo gyventoją, ir Teklę Bikelienę.

P. 168. Miškinytė Apolonija gyvena Šeimatyje.

P. 20. Balio Gaivenio tardymo medžiaga 1949 02 21:

Sakalaičio-Jono Bitkevičiaus būrio partizanai:

Ramūnas – Balys Rūkštelė iš Pavarlio k., Tauragnų vlsč., ginkluotas rusišku automatu;

Dobilas – Balys Šidlauskas iš Šeduikių kaimo, Tauragnų vlsč.;

Garnys – Lionius Grimalauskas (iš Vilniaus), žuvo 1948 metų pavasarį;

Vėžys – Jonas Juodka iš Avižieniškio k, Tauragnų vlsč., žuvo 1951 m.;

Meškis – Jonas Rukšėnas iš Antalamėstės k., Saldutiškio vlsč., žuvo 1948 m.;

Lazdynas – Jonas Zikevičius iš Alių kaimo, žuvo 1948 m.;

Sakalas – Antanas Rukšėnas iš Saldutiškio vlsč., žuvo 1948 m.;

Uosis – Balys Graužinis iš Buitūnų kaimo, Kuktiškių vlsč., žuvo 1951 m.;

Čižikas – Stasys Juodis iš Pagilbiškio k., Saldutiškio vlsč., žuvo 1951 m.

Kadangi mūsų namai buvo konfiskuoti, mes ėjom per žmones ir taip gyvenom. Aš 1945 metų rudenį tarnavau pas Veroniką Petravičienę Aviniškyje. Čia ateidavo *Ėgliaus*-Kazio Gaivenio būrys, taip su jais užsimezgė ryšys. Mano šeimininkė buvo siuvėja, reikėjo vyrams daug ką pasiūti, ruošdavau jiems maistą ir nešdavau į mišką. Vieną kartą buvo atėjęs *Erškėčio* būrys, tai maisto tiek priruošėm, kad vos panešėm trise. Tiesa, tuo metu *Erškėtis*-Kazimieras Kaladinskas jau buvo žuvęs, būriui vadovavo Petras Cicėnas-*Žalgiris*.

Dindų kaime pas Dindas ilsėjosi Balys Graužinis-*Uosiukas*, Stasys Juodis-*Čižikas*, Jonas Juodka-*Vėžys* ir Pulgis Vijeikis-*Audrūnas*. Juos netikėtai apsupo skrebai, bet partizanams pasisekė laimingai pabėgti, tik namų šeimininką labai smarkiai sumušė. Jau buvo pašalę, pamačiau – *Uosiukas* atbėga, viena koja apauta, vienoje rankoje nešasi automatą, kitoje rankoje batas. Pamatė mane, paprašė nueiti pas Ryliškį ir pažiūrėti, ar ten nėra skrebų. Nuėjau pas Ryliškį, skrebai, pasirodo, nubėgo visai į kitą pusę, Šešėlių miško link, o partizanai atbėgo į Lokaraistį.

1947 02 18 Nemeikščių kaime pas Skurkį vyko šokiai. Ten užėjo mano brolis Juozas-*Skambutis* su Žvirbliu (kilęs iš Utenos). Namus apsupo stribai su kariuomene, Žvirblį paėmė gyvą, o brolis priešinosi ir žuvo.

Balys Rūkštelė-*Ramūnas* iš Pavarlio kaimo žuvo 1947 07 29 prie Kazimieravos kaimo. Jie trise buvo išduoti MGB agento *Jurkos,* kiti du pabėgo.

1947 12 25 prie Taurapilio (kitur – Sėlės k.) kaimo, netoli Bagdono sodybos, į čekistų pasalą pateko ir žuvo trys partizanai: Bronius Ivanauskas-*Pavietris*, Vytautas Staričenka-*Ūdras* ir Balys Musteikis-*Keras.* Prieš tai šitie vyrai priklausė *Erškėčio* kuopos *Vaidilos*-Povilo Butrimo būriui. Būrio vadui žuvus, nuo 1947 m. jie sudarė *Ūdro* būrį.

1948 02 15 Dotenių kaime, Adolfo Braškaus sodyboje, žuvo šeši Liūto rinktinės partizanai: Kazys Gaivenis-*Ėglius,* Antanas Graužinis-*Kurkinas,* Balys Bikus-*Lazdynas,* Dominykas Stundžia-*Meilutis,* Jonas Šinkūnas-*Žiburys* ir Jonas Pelėda-*Tankas.*

1948 08 29 Bikelių kaime čekistai įėjo klojiman ir ten buvę partizanai vieną čekistą nušovė. Partizanas Jonas Rukšėnas-*Meškis* atplėšė klojimo lentą ir bandė bėgti, bet buvo nušautas, o Vytautas Ryliškis-*Bitinas* ir Antanas Rukšėnas-*Sakalas,* pasinaudoję sąmyšiu, pabėgo. *Sakalas* atbėgo pas mus. Pas Petravičienę jis išgyveno dvi savaites, kol susitiko su kitais būrio vyrais. Dienomis jis būdavo kambary, nueidavo į pirkaitę, o naktimis eidavo miegot į tvartą. Po to atėjo *Vėžys* ir jį išsivedė.

Pulgis Vijeikis-*Audrūnas* ir *Berželis* žuvo 1950 01 16 Buitūnų kaime prie Gaižučio sodybos.

Iš Andreikėnų malūno partizanai išvežė grūdus. Kuktiškių skrebai pasikvietė į pagalbą Tauragnų skrebus ir 1949 m. lapkričio 29 d. rado mane Ryliškių kaime pas Joną Ryliškį ir paėmė. Nuvarė į Tauragnus, labai kankino stribų viršininkas Dulovas, kojų pirštus kerziniais batais traiškė, mušė tokiuo bizūnu, padarytu iš telefono laidų, visaip grasino ir reikalavo pasakyti, kur yra *Vėžio* būrio partizanai. Kai kerta vieliniu bizūnu, jis įsismelkia į kūną, kraujas sunkiasi iš kūno ir bėga į batus, pilni batai buvo kraujo. Kadangi tardė senoviškame mediniame name, prieš mušimą uždarydavo langines, uždegdavo žibalinę lempą ir tada pradėdavo... Kankino 12 dienų, o kai prižadėjau jiems dirbti, oficialiai užverbavo MGB agente, davė *Pušutės* agentūrinį pseudonimą ir gruodžio 10 d. paleido. Privalėjau netrukus pas juos ateit ir atnešt informaciją apie partizanus, bet aš pas juos nebenuėjau, pradėjau slapstytis.

Iš Panatryčio kaimo, Kuktiškių valsčiaus, buvo trys broliai partizanai Pelėdos. Balys-*Zubrys*, *Stumbras*, *Gulbė,* g.1922 m., buvo būrio vadas. 1946 m. jo būryje buvo 19 partizanų. Vėliau jis buvo Ąžuolo kuopos vadas. Žuvo 1946 12 05 Briedinės kaime, Adolfo Pelakausko sodyboje. Jonas-*Tankas*, g. 1920 m., žuvo 1948 02 15 Adolfo Braškaus sodyboje, Dotėnų kaime. Kartu žuvo Kazys Gaivenis-*Ėglius*, Antanas Graužinis-*Kurkinas*, Balys Bikus-*Lazdynas*, Dominykas Stundžia-*Meilutis*, Jonas Šinkūnas-*Žiburys* ir šeimininkas Adolfas Braškus su dukrele Aldute. Vladas (kitur – Vytautas)-*Laputis, Bulba*, g. 1924 m. Žmonės ilgai kalbėjo, kad *Laputį* išdavė jo panelė Angelė Jakimavičiūtė, su kuria jis draugavo. Ji neva pasiuntė savo jaunylį brolį, kad tas praneštų Saldutiškio stribams, tie labai greit prisistatė ir *Laputį* nušovė. Bet tai, pasirodo, būta čekistų paleista „antis“ žmonėms suklaidinti. Tiesa išlindo kaip yla iš maišo, kai po Atgimimo atsivėrė archyvų durys. Kai *Laputis* žuvo, *Aidas*-Juozas Klevas buvo pasiryžęs sušaudyti visą Jakimavičių šeimą.

B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ (p. 126) pažymėta, kad Pelėda Vladas-*Laputis, Bulba* – Trimito būrio vadas. Jį išdavė agentė *Miškas* – Ona Jakimavičienė iš Ažuprūdžių k. Žuvo prie jos sodybos 1950 08 28. Palaidotas Navazų kaimo kapinėse.

Išrašas iš Švenčionių r. MGB sk. ataskaitų. LYA (KGB) arch. F. K-1.
ap. 16, b. 994 (39/23)

P. 46a. RAPORTAS

1950 08 28 užverbuota informatorė Jakimavičienė Ona, d. Balio, g. 1914 m. Ažuprūdžių k., Švenčionėlių r. – *Miškas.* Ji papasakojo, kad ja pasitiki banditų rėmėja Jakimavičiūtė Pranė, Jakimavičiūtė Angelė, Garliauskaitė Valė, gyvenanti Pavižinčio kaime. Jos palaiko ryšius su *Lapučiu*, Sukarevičiumi, *Vėžiu.*

Praėjus dviems valandoms nuo užverbavimo, ji pranešė, kad *Laputis* atėjo pas Jakimavičiūtę Pranę (*Laputis* atjojo arkliu apie 10-tą valandą ir žadėjo pabūti 1-2 dienas) 1950 08 28 ŠKP būrys ir liaudies gynėjai blokavo vienkiemį ir apie 14 val. nušovė bėgantį *Laputį.* Tai Pelėda Vladas, s. Justo, g. 1924 m. Šilo k. Trimito būrio vadas, Panatyčkos k. (netikslus kaimo pavadinimas, – R. K.), Kuktiškių vlsč.

Suimtos ryšininkės. Ten sulaikyti Kepelinskas Vladas ir Kepelinskienė Stefa, bet kadangi Trimito būriui nėra tinkamos agentūros, tai jie užverbuoti informatoriais ir paleisti.

Miškas užverbuota nurodant, kad: 1. Gailėtųsi banditų. 2. Nesidomėtų jais. 3. Nuolat gyventų namuose ir nevažinėtų į Saldutiškį. 4. Jei jai grasintų susidorojimu, tuomet kreiptis į operatyvinį darbuotoją. 5. Ryšius su organais laikinai nutraukti.

P. 105. RAPORTAS 2 vald. 2 sk. vyr. įgaliotinis SAVČIUK

P. 106. 1950 09 23 informatorius *Koršun* pranešė, kad jo tarnaitė Guigaitė Veronika iki 1950 m. gyveno Stasiūnų kaime. Ji papasakojo, kad buvo susijusi su banditais. 1950 09 25 ji „tamsiai" paimta ir apklausta. Ji nurodė Trimito būrio ryšininkus Kuliešienę Oną, Sukarevičiūtę Bronę, Antaną Pelėdą (vėliau B. Sukarevičiūtės vyras), Albertą Juodį, Maciulevičiūtę Ireną ir Deveikytę Aldoną (iš Kemėšio kaimo). Antanas Pelėda 1949 m. dvi savaites buvo būryje, bet, partizanų prašymu, išėjo ir dabar prižiūri bunkerį.

P. 107. Guigaitė užverbuota informatore *Irena.* Ja labai pasitiki Bronė Sukarevičiūtė ir Maciulevičiūtė.

Informatorė *Miškas* pranešė, kad po *Lapučio* žuvimo buvo susitikimas tarp partizanų ir jų apygardos vadovybės. *Miškui* nurodyta palaikyti ryšį su Jakimavičiūte Prane ir išaiškinti Trimito būrio vietą. Taip pat *Miškas* pranešė, kad Nastasiūnų kaimo gyventoja Pelėdienė žino, kad pas Štarą Štarų kaime, Utenos r., yra bunkeris. Liepta nustatyti kur.

P. 108. Informatorius *Orlovas* taip pat pranešė, kad iš Ivanauskienės sužinojo, kad jos tėvas Štaras Vincas slepia partizanus. Iš Sniegeno Antano-*Viršaičio* laiško, rasto pas *Laputį,* nustatyta, kad partizanai jį įtaria turint ryšių su MGB ir dabar jis slapstosi vienas, todėl – numatyti priemonę: Pelėdos Antano namuose „pamesti" laišką, kuriame Sniegenui siūlomas darbas ir pinigai, jeigu jis pakiš būrį po „operatyviniu smūgiu".

Iš Aviniškio kaimo, Kuktiškių vlsč., partizanavo Jonas Deveikis ir du Žiaunieriai – Bronius-*Kiškis* ir Stasys-*Juodvarnis. Kiškis* turėjo dokumentus, išduotus enkavedistų, leidžiančius dirbti prie miško ruošos darbų. Nors jis ir turėjo slapyvardį, bet rimtas partizanas nebuvo, tik naktimis paplėšikaudavo. Mildutiškio kaime *Kiškis* ginkluotas užėjo pas Bivainius ir sustatė prie sienos abu tėvus ir dukrą Veroniką su sūnumi Pranu vien dėl to, kad šitie žmonės kažkam nepatiko. Kaip tyčia tuo metu užėjo mano brolis Juozas-*Skambutis.* Jis važiavo iš Jono Stundžios ir sumanė užsukti pas Bivainius. Įėjęs gryčion, išgirdo čia baisų triukšmą, pamatė verkiančius ir prašančius pasigailėti žmones, besišvaistantį po gryčią su automatu ir grasinantį visus sušaudyti *Kiškį*. Su juo buvo atėję du civiliai – Petras Balčiauskas iš Bernotiškio ir dar vienas. Brolis *Kiškiui* pagrasino, tas iškart nuleido automatą ir visi trys „svečiai" tuoj pat išsinešdino. *Kiškis* ne vieno kaimiečio karvę yra išsivedęs. Veronikos Petravičienės karvę išsivedė ir dar paliko raštelį: „Karvę pėmėm mes, miško broliai, niekam nesiskųskit, o jei pasiskųsit, kitą naktį bus ir jums kaip karvei", pasirašė *Siūlas.* Vėliau buvo išaiškinta, kad gyvulius iš žmonių atiminėdavo *Kiškis*, paskui prie jo prisidėjo Pranas B., Dominykas Ž. ir Vincas K. Karves jie vesdavo į Ignaliną ir ten parduodavo.

Juodvarnis žuvo apie 1946 m. su kitais dviem partizanais Ryliškiais, o *Kiškį* partizanai atsiviliojo pas Ryliškių kaimo gyventoją Juozą Rožę. Šis jį pakvietė užeiti gryčion, kur jo laukė partizanai. Kai tik *Kiškis* įėjo į vidų, vyrai jį griebė ir nuginklavo, po to pasivedė netoli miško ir sušaudė. Toks buvo partizanų Karo lauko teismo

nuosprendis *Kiškiui* už žmonių apiplėšinėjimą partizanų vardu. Kiek man žinoma, *Kiškį* likvidavo *Čižikas, Vėžiukas* ir *Uosiukas*. Po to atsivedė jo motiną, parodė nušautą sūnų ir liepė palaidoti. Motina prie sūnaus kūno pirmiausia ėmė kratyt jo kišenes klausdama: „Kurgi Braniuko auksas?“.

1951 metai mūsų apylinkių partizanams buvo tiesiog tragiški. Kovo 19 d. Pakiauny žuvo *Putino* būrio vyrai: Stasys Juodis-*Čižikas*, Balys Graužinis-*Uosis*, Antanas Bulka-*Dainius*, *Kuršaitis*, *Lakštingala*, Steponas Jakučionis-*Aušra*, Juozas Kušeliauskas-*Kelmas*, *Putinas* ir Steponas Satkevičius-*Gintvytis*.

Tą patį vakarą bunkeryje už Labanoro, vadinamoje Labuškėje, žuvo ir *Vaidilutės* būrio 4 partizanai: Jurgis Trinkūnas-*Dagys*, Stasė Daškevičiūtė-*Žiedas*, Natalija Deveikytė-*Vaidilutė* ir Vytautas Pakštas-*Vaidotas*.

Kovo 22 d. Papurvio kaime žuvo 12 *Vėžiuko* grupės partizanų.

Mūsiškiai trys partizanai prieš pat Velykas buvo išėję pasirinkt maisto ir pasikeist drabužius. Perėjo Papirčių, Ryliškių kaimus, kas ką turėjo ir galėjo, aukojo jiems. Atėjo iki Pučkoriškių ir užėjo pas Juozą Žalą. Žala juos perspėjo, kad toliau neitų, nes yra privažiavę daug rusų kariuomenės, apsupti miškai. Jie sugrįžo ir nuėjo į Pagilbiškio kaimą pas Aldoną Deveikytę. Jų bunkeris buvo Papurvėlio miško pelkės saloje. Nuo bunkerio maždaug už kilometro vienkiemyje gyveno seserys Treinytės.

Iš LYA (KGB) archyvo ALFONSO MAČIULIO-*KARIŪNO*,
g. 1927 m. Papurvio k., Molėtų r., b. Nr. 24624/3, t. 1

P. 280. Suimtasis *Skrajūnas* (Juozas Bulka, – R. K.), būdamas operatyvinėje grupėje Nr. 1, Utenoje parodė, kad žino Trimito būrio bunkerį Lygalaukių kaime, Molėtų rajone. 1951 03 22 pagal jo duomenis likviduota 12 ir paimti gyvi 2 partizanai:

Stanėnas (Stanevičius) Juozas, s. Jono-*Aukštaitis, Lizdeika,* Laisvės kuopos vadas.

Sniegenas Antanas, s. Juozo-*Viršaitis,* g. 1929 m., Vajelių k., Saldutiškio vlsč.

Šinkūnas Balys, s. Juozo-*Papartis,* g. 1928 m., Gaidelių k., Tauragnų vlsč.

Kuliešis Juozas, s. Karolio-*Balandis,* g. 1931 m. Stasiūnų k., Saldutiškio vlsč.

Sukarevičius Jurgis, s. Jono-*Diemedis,* g. 1931 m., Stasiūnų k., Saldutiškio vlsč.

Rusteika Albertas, s. Vinco-*Viesulas,* g. 1928 m., Pašekščių k., Suginčių apyl.

Kepalas Liudas, s. Prano-*Tremtinys,* g. 1928 m., Liveikių k., Leliūnų vlsč.

Petronis Stepas, s. Jono-*Gintaras,* g. 1934 m., Tautgirių k., Leliūnų vlsč.

Klevas Juozas, s. Balio-*Aidas,* g. 1927 m., Lapavartės vnk., Kuktiškių vlsč.

Zitikis Algirdas, s. Jono-*Dobilas,* g. 1929 m., Laukagalio k., Labanoro apyl.

Ryliškis Vytautas, s. Adolfo-*Bitinas,* g. 1923 m., Kuktiškių miestelyje. Bazalto rajono štabo narys, Trimito būrio vadas.

Narsutis (kitų duomenų nėra).

Suimti gyvi: Alfonsas Mačiulis, s. Jono-*Kariūnas* ir Elena Daškevičiūtė, d. Margaritos-*Daugvilaitė.*

Iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“

Stanėnas (Stanevičius) Juozapas, g. 1923 m. Makniūlaukės k., Švenčionių apskr. Baigė Vilniaus konservatoriją, į sovietų kariuomenę nėjo, su broliu Kazimieru slapstėsi Saldutiškio, Kazitiškio, Kiauneliškio apylinkėse. Priklausė Antano Skunčiko būriui. 1949 m. gruodžio mėn. paskiriamas Laisvės kuopos vadu, paskui dar Kiaunės rajono vadu. Stanėnas (Stanevičius) Kazimieras-*Pipiras* žuvo 1946 01 15 Želmeniškių kaime su dar 21 partizanu (p. 141).

Įdomiai susiklostė partizano Liudo Kepalo likimas. Jo broliai Antanas ir Edmundas slapstėsi, tai Leliūnų skrebai Liudą suėmę mušė ir reikalavo pasakyti brolių slapstymosi vietą. 1945 m. vasarą Liudą su tėvu Pranu ištrėmė į Permės sritį. Tėvas ten mirė, o Liudas pabėgo. Dėdė jį norėjo priregistruoti ir pranešė valdžiai. Liudą suėmė ir vėl ištrėmė, bet Liudas vėl pabėgo ir 1950 m. išėjo į partizanus. Slapstėsi Pakalnių, Skudutiškio apylinkėse. Žuvo kartu su 12 Trimito būrio partizanų (p. 105).

Tie trys mūsiškiai liko gyvi. Visus žuvusiuosius nuvežė į Trinkūnus ir suguldė prie geležinkelio (B. Juodzevičiaus klaidingai parašyta, kad jie buvo nuvežti į Labanorą).

P. 220. Vandos Treinytės 1951 03 23 tardymo protokolas: Čia rašoma, kad Vanda Treinytė atpažino Utenos MGB būstinės kieme suguldytus partizanus.

Žuvusiuosius partizanus čekistai išvežė į Uteną ir išniekino ant gatvės, o po savaitės juos nuvežė Rašės miškan ir suvertė į nuo karo paliktus apkasus. Partizanų broliai Juozas Sukarevičius ir Stasys Kuliešius pasekė ir surado kūnus, bet juos paimti, parsivežti į namus ir palaidoti kapinėse buvo sudėtinga. Atėjo jie pas mane su Kuliešiene ir ėmė prašyt, kad padėčiau pavogt žuvusiuosius. Su lavonais gi per Uteną nevažiuosi, o aš gerai žinojau aplinkinius kelius. Naktį nuvažiavom dviem vežimais į tą vietą (ten buvo Katino miškas), iš tolo padvelkė klaikus tvaikas, lavonai buvo ne užkasti, o suversti krūvoje. Buvo apie dvidešimt kūnų, kadangi čia buvo atvežti ir *Putino* būrio žuvusieji. Į apkasą įlipom aš, Bronė Sukarevičiūtė ir Stasys Kuliešius, o mano brolis Albertas liko saugoti arklių. Ėmėm skirstyt lavonus, iš veidų jau nebegalima buvo atpažinti, tik pagal drabužius. Jurgį Sukarevičių iškart radom, padėjom ant paklodės ir iškėlėm iš apkaso, po to radom ir Juozą Kuliešių. Vieną vežė Sukarevičiūtė, kitą vežiau aš. Sukarevičiūtės vežimas trumpas, tai galva, tai kojos iškrenta. Mano puskorėse kur kas daugiau vietos, tad paėmėm ir perkėlėm į mano vežimą. Atsisėdau ant lavonų ir važiuoju, brolis su Stasiu važiuoja priekyje su dviračiais. Įvažiuojant į Puodžių kaimą, pamačiau, kad jie sustojo ir „remontuoja“ dviračius (taip buvo sutarta: jei kas, jie nulipa nuo dviračių ir neva ima juos remontuoti, vadinasi, – pavojus). Supratau, kad ateina stribai. Man išeities nėra. Jie ateina iš kitos kalno pusės, o aš šitoje pusėje, prie upelio. Išsitraukiau butelį samagono ir odekolono buteliuką, apšlaksčiau lavonus, nušokau ant žemės, užsiverčiau ant galvos sijoną ir, atsukusi pliką užpakalį į kelio pusę, atsitūpiau vaizduodama, kad susuko vidurius. Buvo jau gana šviesu, ankstus ketvirtadienio rytas – turgaus diena, toliau matėsi žmonės, einantys į turgų. Girdėjau, kaip stribai pro šalį praeidami kvatojosi, vieni sakė, kad durna, kiti, kad alkoholikė, bet nė vienas nepriėjo ir nepasidomėjo, kas iš tikrųjų tokia esu. Tiktai Dievas man apšvietė protą taip pasielgti. Jeigu būčiau apgręžusi arklį ir pasileidusi atgal, vargu ar nebūčiau sukėlusi įtarimo.

Puodžiuose gyveno kriaučius Ruzga. Prie jo namų paupy buvo prikapota didelė žabų krūva. Mes šitą krūvą išardėm, padarėm vidury tuštumą, suguldėm lavonus ir vėl užkrovėm žabais. Įėjusi gryčion Ruzgai pasakiau, kad po žabais paslėpti du kūnai, būk geras, pasaugok. Grįžom į namus daryt karstų. Karstus vyrai labai greit sukalė, vidų išklijavom baltais tapetais. Atėjo vakaras, reikia kapinėse iškasti duobę. Nuėjom į kapines, gegužės vakaras toks tylus, mažiausias garsas sklinda toliausiai, bet kasėm ir labai greit iškasėm. Po to atvežėm lavonus, sudėjom į karstus ir palaidojom. Biliakiemio kunigas Jonas Eismanavičius pasimeldė už žuvusiuosius, mes

visi, kurie buvome laidotuvėse, priėjom išpažinties, priėmėm Švč. Komuniją. Saulei tekant grįžom į namus.

Po dvylikos partizanų žūties netrukus iš *Vėžio* gavau laiškelį, kuriame buvo parašyta: „Paulyte, jeigu susitiksi *Kristų* (J. Bulką), paimk kirvį ir užmušk...“. Tada Bulkos vengiau kaip velnias kryžiaus. Pas mus jį visi vadino *Kristumi, Škapliernyku,* nes kur tik jis nueidavo, tuoj žegnojasi, kalba poterius, ant kaklo pasikabinęs škaplerius, juos bučiuoja ir mus patikrina, ar mes juos nešiojam. Tik apie Dievą kalba, degtinės nė lašelio į burną, o kokiu tapo, kiek žmonių pražudė. Galų gale dar kunigu išsimokino! Kai Juozas Bulka buvo įšventintas kunigu, kunigas Balys Babrauskas mano seseriai Emilijai pasakė: „Va, Miliut, gražioji Juozo svajonė išsipildė, jis tapo kunigu...“. Sesuo peržegnojo Babrauską ir pasakė: „Viešpatie, saugok mus nuo tokio kunigo“. 1951 04 14 žuvo išduoti Jonas Juodka-*Vėžys,* Laisvės būrio vadas, mano brolis Kazys Gaidelis-*Trimitas* ir Julius Gaidamavičius-*Viesulas.* Žuvo išduoti Juozo Bulkos Tautiškių kaime, Babrausko sodyboje.

Sėlos partizanai visą laiką vaikščiojo trise, dažnai ateidavo į Aviniškių kaimą pas mano šeimininkę Petravičienę. Ji buvo našlė ir labai šauni moteris, gera siuvėja, aš pas ją mokiausi siuvimo amato. Pas ją jokie pašaliniai žmonės nesilankydavo, net stribai neužeidavo, todėl ta sena sukrypusi Petravičienės gryčiutė partizanams buvo tarsi prieglaudos namai ir susitikimų punktas. Pamenu, ateidavo *Ėglius,* atsiskyręs nuo būrio dažnai ateidavo Balys Šidlauskas-*Dobilas*. Šitie vyrai priklausė *Vėžiuko* būriui, jie man perduodavo laiškus, kuriuos aš nešdavau į kitus būrius. Su *Vėžiuko* partizanų paketais teko lankytis Vyžių kaime ir perduoti juos Juozui Stanėnui-*Lizdeikai.*

1951 m., kai jau mūsų apylinkėse nebebuvo nė vieno partizano, į viską spjovusi, per šv. Petro ir Povilo atlaidus nuėjau į Tauragnų bažnyčią. Po pamaldų grįžtant į namus mane pralenkė Dulovas su kažkokiu skrebu ir sustojo. Sulaikė ir liepė grįžti kartu su jais. Einant per mišką, įmetė į Labės ežerą ir pagrasino: jei nepasakysiu, kur banditai, prigirdys. Išlindau visa šlapia iš vandens, jie vėl stumia mane atgal. Pagavau kelis gurkšnius vandens, pradėjau springt, tada patys ištraukė. Mano draugės matė, kai jie mane suėmė, matyt, bijojo liudininkų, jeigu būčiau viena, neaišku, kuo viskas būtų pasibaigę. Suėmė mane apie trečią valandą dienos, į Uteną nuvežė jau sutemus ir uždarė į kalėjimą. Kitos dienos rytą išvedė į tardymą. Tardė kažkoks viršininkas. Pirmiausia liepė nusirengti šlapius drabužius, ant pečių užmetė milinę, mat buvau labai sušalusi, kalenau dantimis.

Utenoje tardė aštuonis mėnesius ir devynias dienas. Tardė rusų ar žydų tautybės tardytojas kariškis, vertėjavo Bertašius, dar Smetonos laikais teistas už komunistinę veiklą, vėliau iškeistas į sovietų Rusijoje kalintus kunigus. Ne kartą tardymo metu buvau smarkiai mušama. Mušti į kabinetą tardytojas pasikviesdavo specialius budelius, kurie be gailesčio daužė gumuotais plieniniais kabeliais. Po kiekvieno smūgio ant kūno iššokdavo didžiuliai randai. Ištisai kankindavo nemiga, po to atšaldydavo specialioje kameroje be langų, o kai įvesdavo į šiltą patalpą, galva svaigdavo, kol nugriūdavau ant žemės be sąmonės. Būdavo, kai tik pradeda kabeliu kapot, iškart apsišlapinu, taip ne kartą buvo. Šerdavo kur pakliuvo ir kuo pakliuvo, nežiūrėjo nei galvos, nei veido. Kartą tokia didele pelenine kaip trenkė į dantis, iškart kraujais apsipyliau. Vien suknele buvau apsirengusi, kai ima kapoti metaliniu kabeliu, kūno mėsos trūksta, suknelė, apatinukas, kelnaitės tiesiog sulenda į žaizdas. Mušdavo iki sąmonės netekimo, atsibusdavau kameroje visa šlapia, apipilta vandeniu. Kai mato, kad nieko iš manęs

neišgaus, įmeta į karcerį, ten languose stiklų nėra, tik metalinės grotos, šalta, sniegą vėjas pusto į vidų, buvo jau vasario mėnuo. Po to sušalusią atveda į karštai prikūrentą kabinetą, tada kūną tiesiog tarsi adatomis ima badyti, neapsakomas skausmas.

Liudyti prieš mane stojo nemažai skundikų ir parsidavėlių: trys Trinkūnai, Tumėnas, Rožė. Sandėlininkas davė partizanų arkliams grūdų ir visus, kurie liepė jam duoti grūdų, išdavė, tik vienas Jonas Trinkūnas manęs neskundė.

Teisė Maskvos ypatingasis pasitarimas (Maskvos „trojka“), gavau 10 metų lagerio ir 5 metus tremties. Į Lietuvą grįžau 1954 metais. Metus neleido prisiregistruoti Lietuvoje. Šiandien iš vienuolikos mūsų šeimos vaikų likau tik viena.

Kai grįžau iš Rusijos, nuvažiavau pas seserį Vilniuje ir šv. Teresės bažnyčioje priėjau išpažinties. Kunigas dalija komuniją, o Bulka lėkštelę pakiša po smakru. Aš tik atstūmiau jo ranką tolyn ir priėmiau komuniją be jo pagalbos. Kunigas išpūtė akis, aišku, nesuprato, kodėl taip pasielgiau. Po dviejų dienų ruošiausi važiuoti į namus, bet dar nuėjau į turgų. Be abejo, jis ar jo sėbrai mane sekė. Tik nuėjau į turgų, žiūriu, ir Bulka prisistato. Taip žemai nusilenkė, nutaisė malonų balsą:

– Laba diena, Paulyte.

Suraičiau špygą ir pakišau panosėn sakydama: „Va tau!“. Pilkenių Gimžauskienė vos nesusileido pamačiusi, kaip Bulkai špygą pakišau, ėmė rypauti, kaip tokiam šventam žmogui taip padarei, mat jis iš jos maldaknygę už šimtą rublių nupirko. Pasakiau jai, kad šitas žmogus už šimtą rublių tavo vaikus gali nupirkti ir parduoti. Vėliau jai viską papasakojau apie Bulką, ir jai akys atsivėrė. Jis mano jaunesnįjį brolį Albertą įskundė čekistams, Vilniuje saugume dar bandė jį auklėti, tuomet brolis jam pasakė: „Aš duoną teisingai užsidirbau, mokiausi, tarnavau kariuomenėje ir toliau sąžiningai dirbu. O kas tu buvai ir kuo dabar tapai?“. Bulka tik galvą nuleido ir nutilo. Kiek palaukęs pridūrė: „Gaideli, tu dar mane atminsi…“. Kiek man žinoma, Juozas Bulka (g. 1922 m.) Lietuvoje buvo palaimintas čekistinių kunigų ir kunigu įšventintas Lenkijoje. Šiuo metu vis dar tebekunigauja Baltarusijoje.

Keletas pastabų dėl buvusio Lietuvos partizano bei dabartinio kunigo JUOZO BULKOS

Apie partizaną Juozą Bulką-*Skrajūną* ir buvusį MGB agentą *Bimbą* bei dabartinį Mosarų kunigą Juzefą Bulko ypač pastaruoju metu daug kalbėta ir galbūt tiek pat prirašyta ir lietuvių, ir baltarusių spaudoje.

Tai gana kontraversiška asmenybė, apie kurią galima būtų pasakyti labai daug blogo ir labai daug gero. Žinoma, ne man spręsti apie šį žmogų ir jo nueitą kelią. Ne man vertinti jo nuveiktus blogus ir gerus darbus, joks žemiškas teismas, jokie demokratiškiausi baudžiamieji kodeksai neturi tokio idealaus straipsnio, pagal kurį galėtų apkaltinti, pasmerkti ir nuteisti šį žmogų. Teatleidžia man tie, kurie per jį kentėjo Sibiro kančias, kurie jau seniai guli po žeme jo išduoti ir nužudyti, bet vien smerkiančios nuomonės apie jį neturiu. Išdavystes Bulka padarė jau būdamas okupantų nelaisvėje, o belaisvis negali atsakyti už padarytus veiksmus, kadangi iš jo tiesa „išmušinėjama“ fiziškai kankinant. J. Bulka – žmogus, kuris bet kokį darbą, kurio tik jis ėmėsi, dirbo su didžiuliu atsidavimu. Tai galėtų patvirtinti kai kurie čia paminėti jo darbai, – R. K.

Iš LYA(KGB) Kazio Macijausko B. b. Nr. 35200/3, t. 4.

P. 25. Nutartis:

Rolkaitė Marijona, Liudo-*Gerutė*, nuo 1947 m. buvo partizanų rėmėja, 1950 10 *Skrajūnas* ir *Dainius*, padedant jos broliui Kaziui Rolkai, iškasė savo ūkyje bunkerį, kur abu broliai slėpėsi iki 1951 m. sausio mėn.

P. 27. Rolkaitės Marijonos 1951 03 11 tardymo protokolas:

Pastatė bunkerį Jonas Mačiulis su mano broliu Kaziu Rolka, iškasė Rolkų rūsyje, į kurį kitą dieną turėjo supilti kolūkio runkelius. Ateidavo pas juos ir *Lizdeika, Aukštuolis*-Juozas Stanėnas. Šitame bunkeryje *Lakštingala* (*Dainius*, *Kuršaitis*)-Antanas Bulka ir *Skrajūnas*-Juozas Bulka 1951 m. gyveno apie pusę sausio mėnesio.

P. 29-30. Rolkaitės Marijonos 1951 04 01 tardymo protokolas:

Juozas Bulka verbavimo fakto neslėpė, pasakė, kad yra užverbuotas, bet saugumui nedirbs. Tuomet pavaizdavo, kad nusiskandino, paskui atėjo į mūsų namus, kur daržinėje buvo padaryta slėptuvė, ir gyveno ten su broliu apie 2 mėnesius.

T. 6. 302-1. Pažyma apie Juozą Bulką

1946 – 1947 m. Juozas Bulka (iš pradžių jo slapyvardis buvo *Laimutis*) su broliu slėpė *Sakalo* būrio partizanus.

P. 302-3. 1951 – 1953 m. jam dalyvaujant 36 banditai užmušti ir 8 paimti gyvi, 1954 01 Švenčionėlių rajono KGB inscenizuotas jo legalizavimasis.

Pasirašo: Liaudis, 1955 03 09

Iš Baltarusijoje leidžiamo laikraščio „Komsomolskaja pravda“ 2005 01 22 publikuoto Anos Leškėvič straipsnio „Mosarų kaime aplink fontaną purpsi angeliukai, o mirusiojo paminėjime negeria degtinės“:

„Ne mažiau kaip sukurtu aplinkiniu grožiu, kunigas didžiuojasi savo neapsakomu pasiekimu baltarusiškame kaime – čia per „paminkas“ negeriama.

– Pone Juzefai, jūs rimtai apie „paminkas“ su limonadu?

– O kodėl jūs taip stebitės, miela ponia? Aš pradėjau nuo to, kad atsisakiau eiti į kapines ir į namus, jeigu per „paminkas“ bus geriama.

Čia anksčiau dvi paras švęsdavo „paminkas“. O kas kapinėse dėjosi! Ištisų 15 metų reikėjo, kad jas sutvarkyčiau, kapų iš po šiukšlių ir dilgynių nesimatė. Tokių kaimo kapinių Baltarusijoje aš niekur daugiau nemačiau. Praėjusių amžių laidojimo vietos pažymėtos iš laukų surinktų akmenų piramidėmis, kryžiais, o kelias į jas apsodintas eglaitėmis...

Kunigui Juzefui 87-eri metai. Jo buitis paprasta, kostiumas jam nereikalingas, užtenka sutanos. Jo grožio simbolis – amžinai žaliuojanti tuja...“.

R. K. p a s t a b a: Tai keli sakiniai, kurie daug pasako apie kunigo J. Bulkos kuriamą grožį tolimame Baltarusijos užkampyje, Mosarų kaime. Perskaičius šiuos žodžius, taip ir norisi paklausti: ką pas mus kunigai padarė, kad žmonės Lietuvos kaimuose mažiau gertų? Yra dėl ko pamąstyti apie buvusį Lietuvos partizaną Juozą Bulką, kuris ir miške būdamas narsiai ir atkakliai kovojo ne tik su okupantais, bet ir su be saiko geriančiais broliais lietuviais. Aš visada vertinau objektyvų ir protingą žmogaus požiūrį į viską, kas mus supa, su kuo mes gyvename. Žinau, kad ne visiems tai patinka. Mano gerbiamas kolega Laimonas Abarius irgi turi savo nuomonę apie J. Bulką, jis man atsiuntė du laiškus, kuriuos pats nedviprasmiškai pavadino „maištingais“.

Pirmas laiškas

Kaip jau anksčiau ne kartą esu užsiminęs, man vis neišeina iš galvos atvejis su Juozu Bulka, kuris kaip niekas kitas iš Rytų Lietuvos yra aktyviai kūręs organizaciją ir žiauriai nusivylęs tuo, kuo jis tikėjo, blaivino ir doros keliu vedė miškinius, o jie slapta šnapsą maukė ir mergas kirkino, tarsi palaikė jį, bet tuo pačiu šaipėsi iš jo – vadino Dievuliuku. O kokios sąlygos buvo Vytenio būryje, sunku ir apsakyti, nes ir idealistas mokytojas A. Eglinskas (1951 09 paimtas gyvas ir sušaudytas) jau pačią pirmą dieną pašiurpo ir dienoraštin įrašė, kad būry girtavimas ir pjautynės vyksta... Gink, Dieve, nenoriu niekinti žuvusiųjų atminimo, nenoriu išdaviko teisinti, bet žmogui idealistui sunku buvo matyti, kaip toli realybė nuo idealo... Pamatytumėt jūs archyvuose krūvas dokumentų (kuriuos rado ir konfiskavo čekistai, – R. K.), tada

suprastumėt, kiek jo nuveikta ir kiek daug rizikuota, nes viena yra duobėj lindėti, o visai kita vizituoti visas 9 valsčiaus OS ir dirbti organizacinį darbą. Reta kur galima rasti tokį šiltą susirašinėjimą su žmonėmis, todėl man labai suprantamas žiaurus nusivylimas, kai vienu štabo įsakymu buvo sunaikinta viskas, ką broliai kūrė ištisus 2 metus. Man yra persakę kunigo Kardelio žodžius, kad „nelieskite Bulkos“ (ta prasme, kad mes jo vis tiek nepažinsime). Dabar, man perskaičius šūsnis dokumentų, darosi aišku, kaip tas žmogus buvo žiauriai nusivylęs.

Po to, ką aš neseniai pamačiau per TV laidą ir perskaičiau Baltarusijos spaudoje, praradau bet kokį norą susitikti su juo, vis tiek nebus jokios naudos. Jis – jau ne šio pasaulio gyventojas, ne tik dėl sveikatos būklės. Jis, manau, praeities jau „nebeprisimins“ ir niekuomet apie tai nekalbės, nes išbraukė ją iš atminties. Jis dabar gyvena kitkuo – gerai dirba tą darbą, į kurį atvedė pašaukimas (tegul ir per draugų ir kaimynų lavonus), jis dirba gerai, kaip atsidavusiai dirbo partizanams (1946–1951), o vėliau, deja, ir saugumiečiams (1951–1954). Sunku yra ką nors bepridurti, ar jis atgailauja, nežinia, bet iš griuvėsių pakėlė 2 bažnyčias, išugdė 7 seminaristus, kasdien nuo pavasario iki rudens, atsikėlęs 4 val. ryto, jau tvarkosi aplink bažnyčią – tokia jo atgaila. Duok, Dieve, mums nepadaryti to, ką jis baisaus padarė, bet jei tektų nusikalsti – duok, Dieve, tokią atgailą ir tiek jėgų nuveikti tokius darbus, kokius jis, 80 metų senis, nudirba.

Ne menkesni, man regis, nūdienos išdavikai, kurie turėdami ir galimybes, ir pinigus, ir laiką, leidžia nykti atminimui, leido ir leidžia išmirti žmonėms, kurie galėjo ir turėjo ką pasakyti, paliudyti...

Antras laiškas

Tikrai yra dalykų, kurių niekuomet nepavyks rezistencijos tyrinėtojams atskleisti, tai minutės, kada žmogus, atsidūręs pavojaus akivaizdoje, privalėjo apsispręsti ir atlikti pasirinkimą, vertės. Pagalvoju kartais apie Bronių Kalytį (jis paimtas gyvas). Jis mašinoje dar spėjo atsukti šampalinę granatą – norėjo susisprogdinti. Nesuspėjo. O Jonas Kimštas? Manau, jis irgi būtų pasirinkęs tą patį kelią – dabar būtų vienoje šlovės galerijoje su J. Žemaičiu, J. Kasperavičiumi, J. Lukša... Anas laikas buvo labai žiaurus ir klastingas, o J. Bulka buvo „ne to pasaulio gyventojas“. Lengvesnio režimo sąlygomis jis galėjo būti idealus kunigas, netgi disidentas – „Kronikos leidėjas“, jis galėjo padaryti labai daug, bet susidūrė su jam svetimu pasauliu. Ne paslaptis, kad jo idealas buvo Pranas Ivonis – pirmasis „Aukštaičių kovos“ redaktorius, kuriuo jis žavėjosi ir, kuris, tiesą sakant, labai vertino abudu brolius Bulkas. Bet Ivonis žuvo... Partizaniškas gyvenimas J. Bulkai buvo per sunkus, kaip, beje, ir jo broliui, kuris bunkeriuose lindėdamas rašė, meldėsi ir raudojo, raudojo... Kaip Jeremijas, apraudantis sudraskytą Tėvynę.

Ignalinoje leidžiamam laikraštyje „Mūsų Ignalina“ 2007 m. balandžio 24 d., Nr. 29 buvo atspausdintas Jono Baltakio straipsnis apie kun. Juozą Bulką „Kunigo, rankas susitepusio 65 žmonių krauju, pėdsakais“. Straipsnyje nurodoma, kad 1994 m. lapkričio 10 d. Lietuvos generalinės prokuratūros Specialiųjų tyrimų skyriuje buvo iškelta baudžiamoji byla Nr. 59-2-067-94. Šią bylą tyręs Ignalinos rajono apylinkės prokuroras Antanas Šakalis ją 2004 m. kovo 3 d. nutraukė, bet 2006 m. sausio mėn. vėl buvo atnaujinta.

Juozas Bulka, Vinco gimė 1925 m. Švenčionėlių r., Ripaičių k., vidutinių valstiečių šeimoje. Į ginkluotą antisovietinį pogrindį įsitraukė 1944 m., dirbdamas laiškininku Kirdeikių pašte.

1948 10 14 buvo suimtas ir užverbuotas. Agentūrinis slapyvardis *Bimba*. Jis buvo priskirtas LSSR MGB 2N valdybos 1-ojo skyriaus 1-ojo poskyrio viršininko vyr. leitenanto V. Dambrovskio pavaduotojui.

Jo išdavysčių pradžia buvo Labanoro girioje, kur nuo 1948 m. spalio (po užverbavimo) J. Bulkos dėka žuvo daug partizanų, jų ryšininkų, taip pat ir jo brolis Antanas. J. Bulkai asmeniškai talkinant, iki 1953 m. gegužės vidurio buvo suimta ir sunaikinta apie 65 partizanai (R. K. p a s t a b a: L. Abariaus teigimu, galėjo sunaikinti bendradarbiaudamas tiesiogiai ar netiesiogiai ne daugiau kaip 35 partizanus). Su MGB bendradarbiavo iki 1961 m.

Po 1953 m. J. Bulka Vilniuje gavo butą. Dirbo Raudonojo kryžiaus draugijoje, 1974 – 1982 m. dirbo Vilniaus elektros skaitiklių gamykloje. 1988 m. Lietuvoje prasidėjus Atgimimui, J. Bulka pasitraukė į Lenki-

ją, kur, būdamas jau septintoje dešimtyje, buvo įšventintas kunigu. Lenkijoje kunigauti nepaliko, išsiuntė į Baltarusiją... Jau 16 metų ramiai darbuojasi Vitebsko srities, Glubokojės r., Mosaro miestelyje (kaime), yra šv. Onos katalikų bažnyčios prelatas. Dar daugiau – 2005 m. jis apdovanotas bažnyčios ordinu „Už dvasinį atgimimą“.

Pasakoja ELENA KLIMAVIČIŪTĖ

Užrašyta Indubakių k.
2003 07 12

Gimiau 1925 m. Indubakių kaime, Saldutiškio valsčiuje.

Mano tėtis mirė 1933 metais, motina vėliau ištekėjo už Jeronimo Leverausko, kurį stribai nušovė 1945 m., gal net atsitiktinai. Jis iš kaimyno grįžo į namus, o tuo metu rusai ir stribai vijosi partizaną Joną (Jasių) Gimžauską (iš Kemėšio k.), patėvis pateko į tą susišaudymą, taip pat buvo nušautas ir partizanas Jonas Gimžauskas.

Mes nuo pat pradžių rėmėm partizanus, jie dažnai užeidavo pavalgyti, pailsėti. Kiek pamenu, iš Pilkenių kaimo ateidavo broliai Pranas, Bronius ir Petras Gimžauskai.

1951 m. kovo 1 d. naktį pas mus dviem pastotėmis atvažiavo grupė partizanų, tarp kurių pažinau Bonifacą Ryliškį-*Kėkštą* ir Krukį. Kiek pabuvę vieni jų atsigulė ilsėtis, kiti dar sėdėjo už stalo, *Kėkštas* ėjo sargybą. Apie 23 val. įėjo gryčion *Kėkštas* ir pasakė, kad rusai supa namus. Tuo metu lauke pasigirdo šūviai. Mama bėgo iš pirkios kartu su partizanais ir krito tarpdury. Aš su sesers Leokadijos vaikais buvau pasislėpusi už mūro, todėl mūsų kulkos nepasiekė, tik viena man kliudė koją. Ant krosnies gulėjo mano seserys Vanda ir Veronika, jų netgi nesužeidė, liko sveikos. Kambary iškart krito sunkiai sužeistas Ryliškis ir dar ilgai vaitojo. Per langus, sienas ir duris kiaurai ėjo kulkos, per langus į kambarį mėtė granatas, viduje buvę partizanai atsišaudė. Už sienos buvo toks priestatas, tame priestate žuvo buvęs mokytojas, partizanas Martynas Krukis. Girdėjau dar ilgai jo dejones, prašė vandens, bet kaip paduosi, kai kulkos tarsi bitės švilpia. Ant aukšto buvo prikrauta žirnių su virkščiais, ten užlipo partizanas Alfonsas Mačiulis ir pasislėpė po virkščiais. Kareiviai liepė mums versti žemyn nuo aukšto virkščius, mes numetėm keletą glėbių, tada liepė lipti žemyn, patys ant aukšto nelipo, tik vieną granatą užmetė, bet granata nesprogo. Taip Mačiulis ir liko gulėti, išėjo, kai kareiviai pasitraukė. Kai nulipom nuo aukšto, žuvusius partizanus ir motiną mums liepė išnešti į lauką. Žuvo ir vienas kareivis, trys partizanai liko gyvi, du atsišaudydami pabėgo. Mus basas išvarė vidurnaktį į lauką, nušalom kojas. Nuo šūvių man taip užgulė ausis, kad nebegirdėjau žmonių balsų. Kai žuvusius partizanus rusai išsivežė, mes iš namų pasitraukėm į Tauragnų rajoną ir ten slapstėmės, namai liko tušti, gyvulius išdalinom kaimynams, motiną (Oną Klimavičienę – Leverauskienę) palaidojom Saldutiškio kapinėse.

Iš Balio Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“: Martynas Krukis-*Banga*, g. 1929 m. Klaipėdoje. 1949 m. baigė Priekulės gimnaziją. Matydamas, kad už antisovietinę veiklą bus suimtas, atvyko į Saldutiškį, kur dirbo jo pažįstama mokytoja. Susipažinęs su buvusiu mokytoju A. Eglinsku-*Margiu*, kuris tuo metu jau buvo išėjęs į partizanus, 1950 08 tapo partizanu *Banga*, vadovavo Vytenio būriui, tapo laikraštėlio „Aukštaičių kova“ redakcijos narys, aktyviai dalyvauja partizanų akcijose. 1951 03 02 partizanų grupė buvo užtikta Indubakių kaime. Per susišaudymą M. Krukis, B. Ryliškis ir namų šeimininkė O. Levarauskienė žuvo.

Tomas 1.

P. 12. Aktas. Utenos MGB ltn. Snytkin ir liaudies gynėjas Grigaliūnas sudarė aktą, kad Molėtų r., Papurvio k. paimtas gyvas partizanas Alfonsas Mačiulis, s. Jono-*Kariūnas*, g. 1927 m., kilęs iš Ripaičių k. Jo visa šeima represuota, jis jokio turto neturi. Į būrį įstojo 1950 m.

P. 13. Sulaikymo protokolas. Sulaikant bandė bėgti, nubėgo apie 300 m, suimamas nesipriešino, pakliuvo su pistoletu kišenėje.

P. 20 – 38. Alfonso Mačiulio 1951 03 23 – 24 d. parodymai:

Perėjau į nelegalią padėtį, kai 1950 10 28 mūsų daržinėje žuvo nežinomas mums partizanas *Liepa.* Tąsyk suėmė mano motiną Teofilę Mačiulienę (mano tėvas Jonas Mačiulis mirė, kai man buvo 1,5 metai), o aš tuo metu nebuvau namuose. 1950 11 05 įstojau į Lokio rinktinės Laisvės kuopą, turėjau partizaninį slapyvardį *Kariūnas*. Būrio vadas buvo Antanas Eglinskas-*Margis*, aš buvau būrio vado pavaduotojas, eiliniai *Banga* ir *Kėkštas* žuvo 1951 03 02.

Kai aš prisiekiau, Juozas Bulka man davė pabučiuoti kryžių.

Juozas Stanėnas-*Lizdeika, Aukštaitis* priklausė kitam būriui, bet gyveno kartu su mumis. Pradžioje gyvenau pas Anuprą Jurgelevičių Palabadžio kaime, paskui perėjau į būrį ir turėjau bunkerį miške prie Vyžių kaimo. Be to, apie 1,5 mėnesio gyvenome miško stovykloje ties Vyžiais. Tuo metu su mumis buvo: *Skrajūnas*-Juozas Bulka, *Dainius*-Antanas Bulka, *Kėkštas*-Bonifacas Ryliškis, *Banga*-Martynas Krukis, *Margis*-Antanas Eglinskas, aš – *Kariūnas*-Alfonsas Mačiulis ir *Lizdeika*-Juozas Stanėnas. Medžiotojai mus užėjo 1950 m. gruodžio viduryje. Medžiotojus šuniukas atvedė į stovyklą. Prisakėme jiems tylėti, antraip bus likviduoti. Paskui išėjom ir apsigyvenom bunkeryje prie Bubulių. Ten mus užklupo kareiviai, mes suspėjom išeiti, o kareiviai surado tik paliktą bunkerį. Ten mumis rūpinosi Skudutis iš Vyžių kaimo, skalbė mums rūbus ir davė maistą. Gyvenome sename bunkeryje, čia mus labai rėmė Genė Baleišytė ir jos tėvas. Mergina kartą per savaitę atnešdavo *Lizdeikai* nuo *Žaibo* (Prano Račinsko – Lokio rinktinės vado) laiškus. Ji mums ir rūbus skalbė. 1950 metų rudenį J. Bulka į Vyžių mišką atnešė radiją „Rodina“. Kai paėmė mūsų bunkerį, tai paėmė ir radiją. Maistu apsirūpindavome tokiu būdu: *Lizdeika* apmokestindavo Tautiškių, Kaboriškių, Mediniškės kolchozus, jie surinkdavo pinigus, grūdus ir visa tai suveždavo į Vyžių mišką pas Juozą (pavardės nežinau).

Kai 1951 m. vasario mėnesį mūsų bunkerį surado, išėjome gyventi į Jačiūniškių ir Sėlos kaimų apylinkes. Paskui nuėjom į Indubakius pas Baleišienę (partizanai nuėjo pas Levarauskienę, sesers Leokadijos pavardė galėjo būti Baleišienė). Ten mus užpuolė kariuomenė. Tuo metu buvau aš – Mačiulis, *Margis, Banga, Kėkštas* ir *Aukštaitis*, žuvo *Banga* ir *Kėkštas*, sužeisti *Margis* ir aš. Šaudymas prasidėjo naktį, mes jau buvom atsigulę, kai sargybinis *Kėkštas* suriko, kad kareiviai. Šaudė iš lauko į vidų, pradėjo veržtis. Matydamas, kad per vėlu bėgti, šokau nuo krosnies ir užlipau ant aukšto. Suėję vidun kareiviai pradėjo šaudyti į lubas – man peršovė dešinę koją.

Margis dabar gali slapstytis Degutėnų k., pas Kazį Rastenį bunkeris yra po krosnimi arba Katiniškių kaime pas Joną Strazdą. Tai yra *Lizdeikos* bunkeriai. Sužeistas *Margis* slėpėsi pas Šalčiūną Indubakiuose.

Kai mane sužeidė, aš slėpiausi pas Baleišienę ant aukšto, kur ir sulaukiau ryto. Rytą nuėjau pas Teofilį Aninkevičių į Gaivenių kaimą, kur mane perrišo Veronika Aninkevičiūtė-*Rugiagėlė*. Paskui mane ryšininkai nuvežė į Jačiūniškių kaimą, kur aš gyvenau 4 – 5 dienas. Paskui atvyko *Lizdeika*, kuris pervežė mane į Stasiūnų kaimą (Molėtų r.), kur manęs laukė 5 *Bitino* būrio partizanai. Bunkeryje, be kitų, radome *Vėžį, Trimitą*, į bunkerį ateidavo dvi seserys Vanda ir Angelė Treinytės, kurios gyveno netoliese. Ryšys su *Skrajūnu* buvo palaikomas per Marijoną Bulkienę – Valiukienę.

Iki išeinant į būrį aš buvau Pakaso OS viršininkas, slapyvardžiu *Majoras*.

Pakaso apylinkės (Kirdeikių seniūnijos) kaimai: Kirdeikiai, Strokiniai, Katiniškis, Sarakalnis, Degutiniai, Mineiškiemis, Staniuliškės, Ripaičiai.

Apylinkės sudėtis:
Aš – ALFONSAS MAČIULIS-*MAJORAS*, OSV;
ANTANAS MAČIULIS, s. Anupro-*ERELIS* iš Ripaičių k.;
JONAS ALEKNA, s. Juozo-*ŽILVYTIS* iš Ripaičių k.;
ALFONSAS ŠERĖNAS, s. Justino-*FAUSTAS* iš Medinų k.
Ryšininkai:
ALBINA MAŽEIKAITĖ-*VARNALĖŠA* iš Ripaičių k.;
JONAS MAČIULIS, s. Gabrio;
JULIUS NOREIKIS-*STALIUS* iš Šiškinių k.;
PELENYTĖ iš Šiškinių k.;
ANELĖ PAUKŠTYTĖ-*NAŠLAITĖ* iš Kirdeikių k.;
VERONIKA PAUKŠTYTĖ iš Katiniškės k.;
VERONIKA ANINKEVIČIŪTĖ, d. Teofilio-*RUGIAGĖLĖ*;
MARYTĖ ANINKEVIČIŪTĖ-*AGUONĖLĖ* iš Gaivenių k.
Kartu su *Bitinu* gyveno ir *Vėžio* grupelė, kuri prieš mums ateinant kažkur išėjo.
P. 276. Suėmus ANTANĄ MAČIULĮ-*GEDIMINĄ*, OS viršininką, nustatyti šie OS nariai:
ALBERTAS RUKŠĖNAS, s. Antano-*LIEPA*, g. 1922 m., apylinkės OSV;
ANTANAS RYLIŠKIS, s. Antano-*ŠARŪNAS* iš Alautiškių k., OS apylinkės vadas;
GABRYS MAČIULIS, s. Gabrio-*ARAS* g. 1920 m., OS narys;
ANTANAS BRUKŠTUS, s. Juozo-*NARAS*, g. 1920 m., Lamėsto kaimas;
ADELĖ PUMPUTYTĖ, d. Kazio-*ROŽYTĖ*, g. 1929 m., Plautiškių k.

Pasakoja ALBERTAS KAZAKĖNAS-*KAZOKAS*

Užrašyta Raudonės k.
2004 09 04

Gimiau 1922 m. Raudonės kaime, Švenčionių rajone. Aš turėjau jaunesnį brolį Izidorių ir seserį Jadvygą. Netoliese ėjo demarkacinė linija, kuri skyrė Didžiąją Lietuvą nuo lenkų okupuotos teritorijos. Mes lenkus vadinom „neprietėliais“, buvom dideli savo tautos patriotai. 1939 m. priklausiau šaulių organizacijai, rikiuotės mus mokė Jasilionis. Lenkų okupacijos laikais čia buvo labai lietuviškas kraštas. Dalyvavau 1941 metų sukilime, per sukilimą palaikėme ryšius tarp sukilėlių vadovybės Švenčionėliuose, Kaltanėnuose, Linkmenyse, Saldutiškyje, Labanore, kur irgi veikė sukilėlių būriai. Veikėme apie savaitę, iki pasirodė vokiečiai. Mums vadovavo Mykolas Dubonis. Sukilėlių būstinė buvo Švenčionėliuose, mes, visi sukilėliai, ant rankos nešiojome užsirišę baltus raiščius, dėl ko mus vėliau bolševikai praminė baltaraiščiais.

Vokiečių okupacijos metais mūsų krašte veikė daug raudonųjų partizanų. 1943 m. jie Reškutėnų kaime sudegino mano žmonos tėvų namus. Prie vokiečių dirbau pašte telefonistu, o kai 1944 m. atėjo rusai, kaimo vyrai pradėjo slapstytis. Visi laukėme laisvės, nes ėjo kalbos, kad rusų okupacija laikina. Pradėjo mus kviest į Raudonąją armiją. Karas dar buvo nepasibaigęs, kaimo jaunimas nutarė, kad rusams netarnaus ir į jų armiją neis.

Netoli yra toks Juodyno ežeriukas, tai prie to ežeriuko visa mano jaunystė praėjo. Viename to ežeriuko gale – Juodyno kaimelis, o kitame – Pašaltupė, už miško – Rau-

donės kaimas. Čia mes pradėjom ginkluotis. Aš radau rusišką dešimtuką be buožės, paskui man atnešė ir buožę, prisitaisiau, nusivaliau, nusišveičiau. Iš dėdės Mataušo Cijūnėlio gavau čekoslovakišką Brno kulkosvaidį. Namuose kiekvienas pasidarėm slėptuves. Viganų (taip ta vietovė buvo vadinama nuo senų laikų. Viganos – tai buvusio dvaro bendra ganykla: Bajorų, Vaiciukiškės, Juodyno kaimų teritorija) miške buvo padarytas didžiulis bunkeris, buvo susirinkę nemažai vyrų, dar atėjo du vyrai iš Murmų kaimo: Vaiciukas (šiuo metu gyvena Lenkijoje) ir Marijonas Jakštas, du iš Pašaltupės – broliai Augustas ir Zigmas Nemeikos. Zigmas prie vokiečių buvo policininkas, mes nelabai jį mėgom. Iš Juodyno kaimo atėjo Juozas Meškiūnas-*Šeškus*, broliai Petras Čeponas ir Feliksas Čeponas-*Papartis*. Ten dar buvo Kazys Urbanas-*Karklas*, Juozas Žygas-*Gelažinis* ir Vitkauskas iš Salos kaimo, buvo Teofilis Vinciūnas-*Kalnelis*. Iš viso mūsų bunkeryje buvo apie 11 vyrų.

1945 metų vasario mėnesio pradžioje vieną naktį sargyboje stovėjo Petras Čeponas. Dar visai jaunas berniokas buvo, sušalo ir parėjo namo. Rytą išgirdom virš bunkerio žingsnius, vyrai sako: „Pažiūrėk, kas ten vaikšto“. Iškišau galvą per bunkerio angą, žiūriu – už poros metrų stovi du rusai, automatus atkišę į bunkerio angą ir rankose laikantys granatas. Smukau atgal, tuo momentu pasigirdo šūviai ir granatas metė į bunkerį, bet jų granatos nesprogo. Marijonas Jakštas ir Zigmas Nemeika išmetė savo dvi granatas, vieną vokišką su mediniu kotu, o kitą skeveldrinę rusišką. Kai tos granatos sprogo, mes pradėjom šokinėti per angą laukan. Iškart pasigirdo šūviai. Aplink augo kadagiai, tai mes kadagiais prisidengdami pabėgom. Aš paskui save dar tempiau į krūtinę sužeistą Augustą Nemeiką, nes buvau tik su megztiniu, galėjau laisvai judėti. Jis man sako: „Albertai, nepalik!“. Paėmiau už pusiaujo, jo galva svyravo į visas puses, nutempiau jį biržėn, paguldžiau ant šakų, pasigirdo šūvis. Tuo momentu krito Antanas Lapelis, o Marijonui Jakštui peršovė ranką. Bunkerio užpuolimo metu dar nušovė Vitkauską, kitą dieną per kratą nušovė Petrą Čeponą, o Marijoną Jakštą, radę namuose bunkeryje, subadė durtuvais. Žuvusiuosius palikom ir ėmėm trauktis tolyn. Vėliau pranešėm žuvusiųjų artimiesiems, kurie juos palaidojo. Tada rusai dar žuvusių partizanų neėmė ir nevežė išniekinti ant grindinių.

Aš ir lageryje būdamas galvojau, kad Vitkauskas mus išdavė. Jis anksčiau buvo lankęsis tame bunkeryje, maniau, kad jis susitarė su stribais ir mus specialiai atvedė į tą bunkerį. Tik neseniai sužinojau, kad jis tada žuvo.

Išsiveržę iš bunkerio, patraukėm Vaiciukiškio link, padarėm tokį lanką ir grįžom į namus. Namuose apsivilkom ir penkiese, aš-*Kazokas*, Kazys Urbonas-*Karklas*, Juozas Žygas-*Gelažinis*, Feliksas Čeponas-*Papartis* ir Juozas Meškiūnas-*Šeškus*, nuėjom į Labanoro miškus, į Pievaniškės vienkiemį pas Mykolą Garlą. Kluone įsikasėm į šiaudus ir prabuvom dieną, o kai sutemo, tiesiai per ežerą (buvo užšalęs) nuėjom į Žvirbliškę. Ten gyveno mano pusseserė, ištekėjusi už Šustiko, ir kažkokie *Karklo* giminės. Jie mus nuvedė į mišką bunkerin, pasakė, kad jau kartą iš šito bunkerio rusai iškrapštė vyrus, antrąkart nebeturėtų ateit.

Taip penkiese įsikūrėm tame bunkeryje ir pratraukėm iki vasario 16-osios. Dabar jau nebebuvom tokie kvaili: trys miega, vienas budi viduje, o vienas lauke. Mūsų šeimininkas buvo kaimo dešimtininkas, mums kepdavo duoną ir šiaip visaip padėdavo. Vasario 16-osios pavakare atėjo mūsų šeimininkas ir sako:

– Ateikit, pirtį iškūrenau, pavalgysit vakarienę. Vakare ateis ir jus pasiims...

„Kas mus pasiims?“ – susimąstėm, bet nuėjom. Išvirė mums kvietinės buzos, pasrėbėm, nuėjom į pirtį, vienas prausiasi, o keturi apsirengę laukia. Buvom kaip ant adatų, labai greit nusiprausėm. Išgirdom gurgždant sniegą, pamatėm, kaip baltomis maskuotėmis apsirengę bėga ir nugriūna ant žemės. Mes pasiruošėm kulkosvaidį, *Karklas* ėmė šaukt: „Sakykit, kas jūs!?“ Pasirodo, ten buvo jo pusbrolis desantininkas Juozas Čeponas-*Miki Mauza* ir Bronius Lapėnas-*Miškinis*. Jie atsiliepė, kad savi, *Karklas* iškart pažino savo pusbrolį, taip mes susitikom su šitais vyrais.

Po to mus išskirstė iš to bunkerio, mudu su *Šeškum* patekom į Kosto Malikėno-*Erelio* būrį. Jie turėjo miške bunkerį, tame miške buvo įrengti keli bunkeriai. Stovėdavom sargyboje, *Erelis* nešiojo Lietuvos policininko uniformą, jis mums skirstė pareigas. 1945 metų kovo mėnesį davėm priesaiką, kad nieko neišduosime. Vėliau *Erelis* tapo plėšiku ir žuvo 1949 m. bunkeryje Malikų kaime. Jis kelis metus vienas bunkeryje sėdėjo.

1945 m. kovo 12 d. prie Kiauneliškio kaimo mus užklupo rusų NKVD kariuomenė. Tada mes pasikinkėm arklius ir pasitraukėm į Antanų girią. Pasitraukimo metu Adolfui Grigoniui-*Paberžiui* sužeidė koją. Tada mums vadovavo *Giedrys* (nešiojo juodus ūsus), *Dobilas*-Jonas Kimštas ir *Klajūnas* ar *Svajūnas*. Ten mūsų buvo apie šimtas vyrų. *Paberžis* buvo būrininkas, *Karklas* – skyrininkas. Antanų girioje išsikasėm bunkerius, bet, kai viršum miško pradėjo skraidyti rusų „kukurūzninkai“, būrys išsiskirstė, likom tik apie trisdešimt vyrų – rinktinės štabo apsauga. Vėliau mes grįžome atgal ir saugojome Tigro rinktinės štabą, kuris vaikščiojo po partizanų būrius nuo Antanų miško iki Tverečiaus. Štabe buvo keturi vadai: *Rokas*-Vincas Žaliaduonis, *Dobilas*-Jonas Kimštas, *Giedrys* (Kimšto pavaduotojas ir štabo viršininkas) ir *Paberžis*-Adolfas Grigonis iš Strūnos vienkiemio. Vėliau *Rokas* atsiskyrė ir liko Antanų girioje, o mes išėjome į Linkmenų pusę. Kur nors apsistoję pastatydavome sargybą, kartais grįždavome į namus apsiprausti, pasikeisti apatinių drabužių. Turėjome slaptažodžius (paroles), kuriuos nuolat keisdavo, juos gaudavome kiekvieną vakarą iš vado *Roko*, o vėliau iš *Paberžio*. *Rokas* visą laiką buvo apsirengęs karišką uniformą ir vaikščiojo kaip koks generolas. Štabe buvo griežta tvarka, už prasižengimus partizanus bausdavo. Kartą vieną mūsų žvalgą kaime pavaišino, jis grįžo įkaušęs, už tai vadai jį nubaudė.

Į Reškutėnus buvo atkeliavęs skrajojantis *Žaliojo Velnio* būrys, kuris stribams rengė pasalas. Mes vaikščiodavom tarp Labanoro ir Linkmenų, kuprinėse nešiojome radijo imtuvą ir akumuliatorių. Vadai klausydavosi radijo, buvo leidžiamas partizaniškas laikraštis. Didesnių sunkumų turėjome su maistu, mums šelpdavo žmonės, važiuodavome į „ekspedicijas“, atsiveždavome kiaulių. Aš buvau ginkluotas rusišku dešimtšūviu šautuvu, nešiojau į būrius „paroles“, saugojau štabą ir jo darbuotojus, ypač daug vaikštinėjom su įvairiausiomis užduotimis.

1945 metų birželio mėnesį Nevaišių kaime mus, apie 30 partizanų, apsupo NKVD kariuomenė, sugulėme daubose, po to atsitraukėme. Tuo metu žuvo *Kalnelis* (ne Vinciūnas) iš Pašaminės kaimo. Po tų kautynių mus išblaškė. Mes aštuoniese atsidūrėme už geležinkelio. Po to mes su Feliksu Čeponu-*Paparčiu* namuose po skiedrynu įsirengėme bunkerį, jame slapstėmės ir laukėme ryšio su partizanais, kada mus pakvies. Vieną bunkerį turėjau priemenėje, kitą – pakluonėje ir dar vieną už pirties. 1945 m. rugpjūčio 18 d. rytą nuėjom gryčion pavalgyti, aplink atrodė viskas ramu. Užlipau ant krosnies sušilti, o Feliksas sėdėjo prie lango. Staiga kieme pasipylė pul-

kas rusų kareivių ir mus suėmė. Kadangi buvome neginkluoti, mes dar bandėme aiškintis, kad ruošėmės eiti registruotis, bet jie nenorėjo mūsų girdėti, surišo rankas ir, pririšę prie ienų vieną iš vienos pusės, kitą iš kitos, nusivarė 10 km į Kaltanėnus. Kaltanėnuose tardytojas dar į snukį gerokai užvožė, kai pasakiau, jog savo Tėvynės neišdaviau. Jis mat man ėmė prikaišiot, kad aš savo Tėvynę išdaviau. Po to nuvežė į Švenčionis, ten liepė kažką pasirašyt. Spalio 13 d. traukiniu atvežė į Vilnių. Vilniuje jau nebetardė, sugrūdo į persiuntimo kameras ir jose pralaikė apie dvi savaites. Vieną dieną išvedė į kiemą, išrikiavo ir varė per Vilnių pėsčiomis į geležinkelio stotį. Ten suvarė į gyvulinius vagonus ir pro Rybinską išvežė į Vorkutą.

Vorkutoje dirbau 16-oje šachtoje. 1946 metų vasarą įvyko „teismas“. Atėjo čekistas, perskaitė nuosprendį – 10 metų lagerio ir 5 metai be teisių. Iškart liepė rašyti malonės prašymą, bet mes atsisakėm. Šachtose kasiau anglį. Lageryje visi jauni vyrai eidavo dirbti į šachtą už vieną kilogramą duonos. Nuo 1951 m. dirbau kūriku. Viltis sugrįžti į Lietuvą buvo visą laiką, mes netikėjome, kad rusų okupacija ilgai užtruks. Iš lagerio paleido 1955 m., į Lietuvą grįžau 1957 m.

Nepriklausomybę sutikau su dideliu džiaugsmu širdyje, tik labai gaila, kad Lietuva ne tuo keliu nuėjo, ne tokios tvarkos mes tikėjomės.

Pasakoja **LEONAS RAGAIŠIS-*AVIETĖ***

Užrašė Valdas Striužas
1996 12 10 Ceikinėlių k., Ignalinos r.

Gimiau 1920 metais Ceikinėliuose, Švenčionių apskrityje. Šeimoje augome šeši broliai.

Kai 1944 m. Lietuvą antrą kartą okupavo rusų Raudonoji armija, gavome šaukimus į kariuomenę. Aš su broliu pradėjau slapstytis bunkeryje, kuris buvo įrengtas kluone po šiaudais. Taip prasėdėjom iki žiemos. 1944 metų pabaigoje išėjome į mišką, į *Dobilo*-Jono Kimšto būrį, kuriame buvo apie 50 vyrų. Rizgūnų miške bazavosi daug partizanų. Čia buvo keli bunkeriai. Mūsų vadas *Dobilas* – apie 40 metų amžiaus, stambus vyras, buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas. Čia mes su broliu davėm priesaiką, gavome slapyvardžius. Ant rankovių turėjome išsiuvinėtus partizaniškus ženklelius. Rizgūnų miške išbuvome visą žiemą. Tik slapstėmės, jokios veiklos nevykdėme.

Šalimais veikė *Mingailos*-Mamerto Laurinėno ir *Karijoto*-Jono Kamarausko būrys, kuriame partizanavo du broliai Martinkėnai iš mūsų kaimo.

1945 metų pavasarį persikėlėme į Labanoro girią, kurioje veikė keli partizanų būriai. Ten buvo dideli bunkeriai. Labanoro girioje įvyko didelės kautynės. Mus apsupo kariuomenė. Aš tuo metu buvau kulkosvaidininko padėjėjas. Kai kulkosvaidininkas žuvo, kulkosvaidį perėmiau aš. Vėliau kulkosvaidis užsikirto. Tada viename bunkeryje žuvo 28 partizanai, iš mūsų būrio tik vienas kulkosvaidininkas. Traukėmės. Mums vadovavo *Dobilas* ir *Rokas*-Vincas Žaliaduonis. Grįžom į bunkerį, pasiėmėm daiktus ir kėlėmės į kitus miškus. Apsistojome Urviškių kaime.

Antanų girioje partizanavau kartu su Adolfu Lunecku, Jonu Talunčiu ir dar keliais pažįstamais. Po to vėl kasėm bunkerį. Būryje buvo apie 50 žmonių.

Kai mus vėl pradėjo sekti, išsiskirstėm į mažesnius būrelius ir vėl pasitraukėm į Rizgūnų mišką. Dalis partizanų iškeliavo kitur. Maisto gaudavome iš gyventojų. Mes vedėme agitaciją ir persekiojome komunistų aktyvistus. Vieną ir man teko pamušti. Ginklų turėjome atsinešę, o kalvis Jeronimas Kaukėnas-*Ūsas*, g. 1910 m., iš Strasiškių kaimo buvo pats pasidaręs automatą. Jis žuvo 1952 m. kovo 25 d. bunkeryje po namu, kuriame slapstėsi. Jį išdavė kaimynas Luneckas, kuris dalyvavo žydų naikinime. Vėliau, kai Lunecką suėmė, jis naktį pasikorė stribyne.

1945 metų pavasarį aštuoniese buvome apsistoję Nevaišių kaime. Mes turėjome paiimti išvežto ūkininko sodyboje paslėptą radijo aparatą. Pastatę sargybą, sugulėme kluone, bet netrukus sargyba pranešė, kad mus supa enkavedistai. Prasidėjo šaudymas. Pasitraukėme ir pasiekėme mišką. Tada žuvo partizanas *Klevas* iš Pašarinės. Naktį jo lavoną giminės pasiėmė.

Po to mes išvykom į Palūšės miškus ir vaikščiojom tik naktimis. Vėliau vėl susirinkome Rizgūnų miške. Vadas mums liepė pasidalinti į mažesnius būrelius. Turėjome ryšį: jei kaime būdavo stribai, tai sutartoje vietoje iškabindavo baltą paklodę. Mes laikėmės septyniese, vadovavo Luneckas. Vėliau atsiskyrėme, apie du mėnesius likau su brolias Martinkėnais iš Ceikinėlių kaimo, *Karijoto* būrio partizanais.

Kai valdžia paskelbė amnestiją, ragino registruotis, vienas kitas partizanas užsiregisrtavo. 1945 metų rudenį mes trise nuėjome registruotis į Daugėliškio stribų būstinę. Sakėme, kad ginklų neturėjome. Tardė Daugėliškyje, vėliau Švenčionyse. Į tardymus važiuoti reikėjo patiems. Vis reikalavo atiduoti ginklus, žadėdavo išduoti dokumentus. Kadangi mes aiškinom, kad ginklų neturėjome, o informacijos, kad mes partizanai, jie neturėjo, tai vėliau mums dokumentus išdavė. Tik Albertą Martinkėną vienas buvęs partizanas įskundė, todėl jį suėmė ir nuteisė 10-čiai metų lagerio.

Pasakoja NATALIJA KRIČELIENĖ – BARUSEVIČIŪTĖ

Užrašyta Naujojo Kampelio k.
2002 11 30

Gimiau 1922 m. gegužės 25 d. Naujojo Kampelio kaime, N. Daugėliškio apylinkėje. Šeimoje aš buvau pagrandukas. Mano tėtis turėjo šešis vaikus, jo pirmoji žmona mirė Pirmojo pasaulinio karo metu. O mano mama gyveno Liepojoje, iš ten jos vyrą 1914 m. mobilizavo į kariuomenę. Tada ji su vaikeliu, pasiėmusi siuvamąją mašiną ir kryželį, kuris dar ir dabar tebekaba ant sienos, atvažiavo pas savo brolius. Kiek pabuvo pas brolius, jos vyras iš karo negrįžo. Kaimynystėje gyveno ir mano tėtis. Jis mano motiną ėmė kalbinti, kad ji tekėtų už jo. Mama gerai pasvarstė ir ištekėjo už tėčio. Atėjo gyventi į Naująjį Kampelį, rado šešis vaikus, vėliau trys mirė iš bado. Kai aš gimiau 1922 metais, gerai dar prisimenu tris tėčio vaikus: dvi seseris ir brolį. Lenkų okupacijos metais tos abi seserys ir brolis važinėdavo į Latviją uždarbiauti. Viena sesuo – Salomėja peršalo, susirgo džiova ir mirė, o Veronika ištekėjo už ruso ir gyveno prie Pskovo, brolis Petras kaip išvažiavo į Latviją taip ir dingo.

Tėtis mirė 1940 metais, mes likom su mama, vėliau ir aš ištekėjau. Gyvenom su vyru mamos namuose. 1962 m. balandžio 3 d. mano vyras žuvo neaiškiomis aplinkybėmis, liko dvi dukros – ketverių ir penkerių metukų.

Iki 1939 metų gyvenome lenkų okupuotoje teritorijoje. Prie lenkų gyvenimas buvo sunkus: turėjom vieną karvutę ir pusantro hektaro žemės. Karvė krito, o kitos iki pat tėčio mirties neišgalėjom nusipirkti. Aš trejus metus mokiausi Vilniuje Vytauto Didžiojo gimnazijoje, 1940 m. mūsų kraštas buvo atiduotas gudams, aš likau gyvent pas tėvus.

Labai gerai prisimenu pirmuosius rusus, kurie pas mus atėjo 1940 metais, mane tada kvietė mokytojauti, mat buvau baigusi tris gimnazijos klases. Tais laikais raštingų žmonių kaime buvo mažai, taip aš pradėjau mokytojauti Taujūnų kaimo mokykloje. Kai 1941 m. prasidėjo karas, šiek tiek pabuvau namuose, po to pakvietė dirbti į N. Daugėliškio valsčių. Prie vokiečių dirbau valsčiaus raštininke. Izabelinos kaime gyveno daug rusų sentikių (starovierų), daugelis jų prie vokiečių buvo išėję į mišką partizanauti. Aš žinojau, kad iš to kaimo daug vyrų išėję į miškus, tai kai ateidavo kas iš jų į valsčių su reikalais, stengdavausi jiems įtikt, kad tik apie mane ko nors blogo nepasakytų tiems partizanams, tada mirties jau neišvengsi. Toks ruskelis Gluchovas Makaras prašė manęs padaryt jam pasą. Pasakiau, kad tokie dalykai ne mano valdžioje, tada jis ėmė prašyt, gal kas kitas galėtų tai padaryti, bet to kito neradau.

Kai 1944 m. grįžo rusų armija, mane vėl pakvietė dirbti į valsčių. Pasakė: „Tarnavai vokiečiams, dabar mums tarnausi...“. Tada tie raudonieji partizanai perėjo į stribus. Iš Viktarinės kaimo prie vokiečių pas raudonuosius partizanus buvo išėjęs Justinas Šuminas su žmona Tekle. Kai grįžo rusai, jį paskyrė apylinkės pirmininku. Valsčiaus raštinėje aš dirbau nuo 1944 m. iki 1945 m. lapkričio mėn. Aukštesnė valdžia, matyt, mane jau anksčiau įtarinėjo neištikimybe sovietų valdžiai, bet Šuminas man pasakė: „Kol aš būsiu čia, tavęs niekas nelies, o kai išvažiuosiu, nežinau kaip bus“. Netrukus jį su žmona perkėlė į Saldutiškį, jis kvietė ir mane su jais kartu važiuoti, bet aš atsisakiau, kadangi mama buvo sena, negalėjau jos vienos palikti.

Maždaug po dviejų savaičių, 1945 m. lapkričio 6 d., prieš pačias bolševikų Spalio revoliucijos šventes, iš Kiniūnų kaimo pas mus vakarop atėjo Cicėnas Ignas, senas komunistas, tuomet jis dirbo Daugėliškio valsčiaus žemės ūkio skyriuje. Atėjęs sako:

– Žinai ką, eisim pas NKVD viršininką Demidovą...

Demidovą aš gerai pažinojau, su juo labai paprastai bendravome, būdamas blaivas jis man nėra blogo žodžio pasakęs. Vieną kartą jis buvo išgėręs per Devintines. Su vėliavom žmonės eina aplink bažnyčią, o aš sėdžiu prie lango ir žiūriu į procesiją. Demidovas pamatė mane susimąsčiusią ir sako rusiškai:

– Tau tikriausiai dūšia skauda, kad žmonės meldžiasi, o tu negali?

Ką aš jam sakysiu... Patylėjau tąkart. Nuo tada pajutau, kad jis įtarinėja mane. Pagalvojau, kad prieš šventes gal kokį plakatą prašys padaryti ar ką. Taip su ramia sąžine ir atėjau Daugėliškin į stribų ir enkavedistų būstinę. Cicėnas mane atvedė ir paliko pas Demidovą. Na, ir prasidėjo. Ėmė tardyti, klausinėti, kokį ryšį turiu su miškiniais. Gyniausi kiek galėjau, sakiau, kad su partizanais jokio ryšio neturiu, o Demidovas mane mušė, su stora medine liniuote galvą kapojo. Jis mušė mane, o aš tyliai meldžiausi ir prašiau Dievo, kad tik išlaikyčiau, kad tik neprisipažinčiau. Dievas davė, kad viską iškenčiau.

Po savaitės mama, sužinojusi, kad aš suimta ir uždaryta šitam Daugėliškio stribyne, atnešė man valgyti, bet stribai nė iš tolo neprileido. Dar po savaitės išvežė į Švenčionis. Ten tardė NKVD būstinėje apie mėnesį. Sakiau, kol mirsiu, nepamiršiu to tardytojo pavardės. Jo žiaurumas buvo nenusakomas. Pradžioje jis mane pasta-

tė prie sienos, rankas liepė sunert virš galvos ir laikyt taip, kad sienos nepaliesčiau. Kiek gi gali taip išlaikyt? Kai tik rankos nusvyra, tada kerta su liniuote taip, kad net akyse tamsu nuo skausmo pasidaro. Paskui pradėjo daužyt tiesiai į kepenis. Daužė be gailesčio, o aš kartojau vieną ir tą pačią „maldelę“: nieko nežinau, niekur nebuvau, nieko negirdėjau.

Vieną kartą atvedė į tardymą, žiūriu, pas tardytoją sėdi Demidovas iš Daugėliškio ir toks jaunas žmogelis. Man atrodo, kad Daugėliškyje jis dirbo stribų viršininku. Jis draugavo su viena man pažįstama mergaite, vėliau jiedu apsivedė ir išvažiavo gyventi kažkur už Maskvos. Demidovas ir sako:

– Vot, ty vidiš, kakaja svolač, bandu kormila... (Va, tu matai, kokia šlykštynė, gauja maitino)

Anas žmogelis sako:

– Bros ty... Ot kuda ona mogla bandu kormit, daže korovy u nejo net (Baik tu... Kaip ji galėjo gaują maitinti, jeigu net karvės neturi), – tuo ir pasibaigė tardymas.

Kelis kartus buvo pasikvietęs kalėjimo viršininkas ir kelis kartus jis man tą patį kartojo:

– Dirbk mums, bausmės išvengsi ir galėsi grįžti pas mamą.

Aš jam pasakiau:

– Pas jus dirbti reikia turėti ypatingų gabumų, o aš jų neturiu. Aš prie žmogaus prieit nemoku. Darykit ką norit, bauskit, muškit, šaudykit, aš tikrai to nedarysiu.

Paskui jie atstojo nuo manęs. Paskutinį kartą pasikvietė, liepė pasirašyt, pasakė, kad byla užbaigta ir bus perduota teismui. Aš paprašiau, kad prieš perduodant bylą teismui, pasakytų, kas mane įskundė. Man pasakė: kai bus teismas, tas skundikas bus liudininkas. Aš vieną žmogų įtariau. Kai buvau pas partizanus miške, jo nemačiau. Be abejo, viena visų negali pamatyt, juo labiau miške, o jis, matyt, mane matė, vėliau jis legalizavosi ir įskundė. Tai buvo Jonas Paukštė. Jo likimas vėliau susiklostė tragiškai. Dar sovietiniais laikais jis, gyvendamas Bezdonyse, nužudė žmogų ir už tai buvo nuteistas penkiolikai metų kalėjimo, visos bausmės neišbuvęs grįžo iš kalėjimo ir mirė.

1946 metų rugsėjo mėnesį buvo mano teismas. Į teismą nuvarė 29 žmones. Turėjo būti 30, bet vienas prieš pat Velykas, Didįjį penktadienį, mirė. Mes matėm, kaip jį įvertė į vežimą, apmetė šiaudais ir išvežė. Kai kuriuos teisiamuosius mačiau pirmą kartą, kiti man buvo iš seniau pažįstami. Prasidėjo teismas, už raudona staltiese užtiesto stalo susėdo trys čekistai, vadinamas karinis tribunolas, o mes visi susodinti salėje priešais ir laukiame jų „palaiminimo“. Teisėjas klausia:

– Kas turite kokių klausimų?

Pakėliau ranką, atsistojau ir paklausiau: „Man sakė, kad mano skundėjas bus teisme. Ar jis bus ar ne?“. Teisėjas trumpai atsakė:

– Okazyvajetsia, čto jevo pokazanyje ložnyje – jevo ne budet (Pasirodo, jo parodymai melagingi – jo nebus).

Padėkojau mintyse Dievuliui, dabar, galvoju, tai jau tikrai išeisiu į laisvę, manęs nebenuteis. Labai apsidžiaugiau. Bet kai teisėjas ėmė skaityt nuosprendį, supratau, kad mane visgi nuteisė trejiems metams pagal BK str. 51a ir 51-17. Tai reiškia: žinojau, bet nepranešiau. Kai teisėjas paklausė, kodėl nepranešiau, taip jam paaiškinau: „Ėjom su drauge vieškeliu ir užėjom į mišką pasižiūrėti uogų. Ten mus sulaikė, sumušė, prigrasino, kad nepraneštume, aš ir nepranešiau“. Teismas tęsėsi tris dienas,

po teismo dar mėnesį palaikė, o lapkričio mėnesį išvežė į Komiją, į Uchtos gyvenvietę. Patekau į kriminalinių nusikaltėlių lagerį, politinių kalinių nebuvo. Buvo baisu.

Lageryje teko dirbti įvairius darbus: daugiausia motoriniais pjūklais pjovėm lentas, kasėm durpes. Vasarą išveždavo kitapus Pečioros upės, ten ruošdavom gyvuliams pašarus, šienaudavom. Lageryje su manimi buvo šešios lietuvės, bet ne politinės. Viena iš tų lietuvaičių, pamenu, buvo Valė Blaževičiūtė nuo Panevėžio, iš Paežerių kaimo. Lageris vadinosi Ust-Usa. Apie pačias kriminalines kalines, manau, kalbėti neverta. Tų moterų ir merginų gyvenimas buvo labai palaidas. Iš vakaro sugulam visos kaip priklauso, o rytą iš barako vyrai pradeda eiti. Tiesa, kartu buvo nemažai ukrainiečių moterų, dauguma jų buvo politinės. Jos tikrai buvo padorios moterys, palyginus su rusėmis. Tarp jų buvo ir vyresnio amžiaus, viena turėjo jau per 80 metų, buvo nuteista šešeriems metams. Dvi buvo iš Bulgarijos, irgi politinės kalinės. Buvo iš Latvijos, iš Moldovos. Viena buvo lietuvė iš Žemaitijos, man su ja buvo labai sunku susikalbėt, nes ji kalbėjo tik žemaitiškai.

1948 metų liepos pabaigoje išėjau iš lagerio. Davė kilogramą mėsos, pusę kilogramo cukraus, kepaliuką duonos. Į Lietuvą važiavom dviese. Traukinys iš šiaurės eina tik vieną kartą per savaitę. Įsėsti niekaip negalėjom, nes iš Vorkutos atvažiuodavo jau perpildytas. Belaukiant pasibaigė mūsų maistas, nakvoti nėra kur – ką nori, tą daryk. Pagaliau atėjo dar vienas traukinys, visi veržiasi į vagonus, o aš pradėjau rėkti. Kiekviename vagone važiuodavo milicininkas. Išėjo milicininkas ir ėmė manęs klausti, kodėl taip šaukiu. Pasakiau, kad jau antra savaitė, kaip negalim išvažiuoti. Tik milicininko padedamos įsėdom į traukinį. Priekyje sėdėjo moteris su vyru, ji vis pasižiūri į mus, aišku, atkreipė dėmesį į mūsų aprangą. Kiek pavažiavus ji paklausė, ar mes ne kalinės. Kai pasakėm, kad taip, ji padarė sumuštinių, atsigert davė. Taip grįžau pas motiną į Naujojo Kampelio kaimą.

Kai grįžau, mūsų apylinkėje partizanų jau mažai bebuvo likę, *Karijotas* irgi jau buvo žuvęs.

Mano pusbrolis Leonas Čibiras buvo paimtas į rusų kariuomenę. Iš pradžių jis buvo išvežtas į Rusiją, po to atvežtas į Pabradę. Aš su jo tėvu Nikodemu Čibiru (mamos brolis) nuvažiavom į Pabradę jo aplankyti. Kai susitikom, jis pasisakė, kad yra nutaręs bėgti iš kariuomenės. Kiek žinau, susidarė dar didesnė jų kompanija ir jie pabėgo. Grįžęs Leonas atėjo pas mane ir pabuvo gal kokias keturias dienas. Aš einu darban, o jis lieka su mama. Užlipęs ant aukšto pabūna, kartais laukan išeina. Joną Kamarauską-*Karijotą* pažinojau iš anksčiau, jis buvo kilęs iš Taujūnų kaimo. Pusbrolis Leonas su savo draugu Petru Paukšte iš Daubariškėlės kaimo susirado *Karijotą* ir nuėjo pas jį į būrį. Nuo tada aš įsijungiau į ryšininkės darbą. Būdavo, nuvažiuoju į Vilnių, pereinu per kelias vaistines, kiekvienoje nuperku po truputį tvarstomosios medžiagos, vaistų, atvežu. Namuose būdama stebėdavau, ką daro skrebai: kur eina, pas ką kratas daro, ką paima, ką tardo. Viena ausim šen, kita ausim ten, ką tik išgirstu, iškart duodu žinią partizanams. Darbe būdama stengdavausi sužinoti, kur jie planuoja važiuot, pas ką ruošiasi kratas daryt. Man buvo labai patogu rinkti tokią informaciją.

Pamiškėje stovėjo mūsų pirtis, ten ateidavo *Karijotas* su savo vyrais. Mes su mama pakūrendavom pirtį, jie išsiprausdavo. Taip mes su jais susitikdavom. Kai jie prausdavosi, mes sėdėdavom krūmuose ir stebėdavom, kad stribai neužeitų, nes Daugėliškio stribynas buvo visai čia pat. Kartais *Karijotas* ateidavo pas dėdę Nikodemą, tai susitikdavom kur nors pakluonėj, pasakydavo, kur jie bus, kad galėčiau pranešti.

1945 m. Degutiškėje (nuo mūsų namų 3 km) *Karijoto* būrys stovyklavo Obuolėnų namuose, ten juos užklupo rusai su stribais. Įvyko susišaudymas, partizanai atsišaudydami pasitraukė, o stribai įsiutę sušaudė Obuolėną, dukrą Teklę ir sūnų Vincą areštavo. Vėliau Vincą paleido, o dukra liko suimta.

Ryšį palaikiau tik su *Karijotu,* nors netoliese (Paringio, Mielagėnų, Ceikinių krašte) laikėsi ir Vinco Žaliaduonio-*Roko* būrys. Apie *Roką*-Vincą Žaliaduonį yra plačiai aprašyta Valento Šiaudinio knygoje „Paringio kraštas“ (1999). Kiek man žinoma, Žaliaduonis buvęs labai atsargus, o *Karijotas* nesiskaitydavęs su niekuo, jeigu reikia – jis kariaus. *Karijoto* būryje buvo apie 50 vyrų. Mano pusbrolis Leonas vėliau iš būrio pasitraukė ir legalizavosi. Dar keletas vyrų į *Karijoto* būrį buvo išėję ir iš Ožionių kaimo: Garla, Misiūnai, Mačkinis, Jeronimas Bubulis. Bubulis nuėjo pas partizanus, priėmė priesaiką, būrys tuo metu ruošėsi pasitraukti į Salako pusę, jis, progai pasitaikius, užėjo pas motiną. Jo motina man pasakojo: „Meldžiau, prašiau ant kelių atsiklaupus, kad legalizuotųsi ir grįžtų į namus, bet sūnus man pasakė: „Mama, aš negaliu, aš priesaiką daviau, grįžti negaliu. Nebegrįžo daugiau...“. O Misiūnas (jie buvo keli broliai, šito vardas buvo Steponas) žuvo tą pačią savaitę, kai aš grįžau iš lagerio. Sekmadienį parėjau iš bažnyčios, atėjo viena moteris ir ėmė pasakoti: „Tu žinai, partizanas vienas prie stribyno guli visiškai nuogas, išrengtas... Eidama iš bažnyčios apatinį sijoną nusisegiau ir uždengiau jo kūną“. Tai buvo Misiūnas. Šiuo metu viena jo sesuo tebegyvena Ožionyse.

Pažinojau *Karijoto* žmoną Jadvygą Gaidelytę iš Paringio. Ji irgi buvo ryšininkė. Taip pat pažinojau ir Mamertą Laurinėną-*Mingailą.* Jis buvo kilęs iš Mažviliškės kaimo, vedęs merginą Juodalaukio kaime, iš kur ir išėjo į partizanų būrį. *Mingaila* buvo sužeistas kautynių metu ir paimtas gyvas. Į mano teismą jį atvedė su ramentais kaip liudininką. Kai teisėjas jo paklausė apie mane, *Mingaila* atsakė, kad manęs nepažįsta, kad pirmą kartą mane mato, nors puikiai mane pažinojo. Bet kai dabar rezistentų teisių komisija tyrinėjo mano bylą, ten rado įrašą, kad *Mingaila* patvirtino, jog aš buvau partizanų ryšininkė. Tai va, kaip galima tikėti čekistinių teisėjų ir tardytojų rašoma „tiesa“?

R. K. p a s t a b a: 1999 m. Valentas Šiaudinis sudarė ir išleido knygą „Paringio kraštas“, kurioje plačiai ir konkrečiai, remiantis archyvų dokumentais, aprašoma to krašto pokario partizaninio judėjimo istorija. Čia taip pat pateikiami duomenys ir apie jau N. Kričelienės minėtų partizanų *Karijoto, Roko* ir *Mingailos* vadovaujamus būrius. Kadangi ši knyga buvo išleista labai nedideliu tiražu, be to, ir platinta tik siauram žmonių ratui, manau, kad kai kurias ištraukas būtų galima pateikti kaip N. Kričelienės prisiminimų priedą.

Ištraukos iš knygos „Paringio kraštas“

Paringio krašte partizanų judėjimas prasidėjo 1944 m. ir truko iki 1952 m. spalio 5 d. Čia susiformavo du partizanų būriai: Jono Kamarausko-*Karijoto* vadovaujamas „Skrajojantis būrys“ ir Lietuvos kariuomenės leitenanto Vinco Žaliaduonio-*Roko* vadovaujamas būrys. Abu būriai priklausė Vytauto apygardos Tigro rinktinei. Abiejų būrių pagrindą sudarė paringiškiai ir daugėliškėnai. Buvo vyrų ir iš Ignalinos, Kaltanėnų, Rimšės bei Tverečiaus valsčių. *Karijoto* būryje kovojo net vienas latvis, slapyvardžiu *Perkūnas,* o *Roko* būryje – baltarusis Goga Romanovskij-*Arlovas* iš Pastarnokų kaimo, Kazėnų apyl., Vidžių rajono.

„Skrajojantis būrys“ 1945 m., savo „žydėjimo“ metu, turėjo apie 120 vyrų. Visi partizanai buvo suskirstyti į penkis skyrius, kuriems vadovavo Adolfas Matuliauskas-*Gylys,* Mamertas Kaukėnas-*Birželis,* kiti partizanai...

Visi partizanai buvo davę priesaiką. Paringiškių priesaiką 1945 m. pradžioje priiminėjo vadas Jonas Kamarauskas Pekariškės kaime.

Jonas Kamarauskas-*Karijotas* gimė 1914 m. Mažviliškės k., buvo vedęs Veroniką Gaidelytę iš Juodalaukio kaimo. Vilniaus kraštą grąžinus Lietuvai, dirbo Naujosios Vilnios apylinkėse, Mažeikių girininkijoje eiguliu. Buvo baigęs pradinę mokyklą, tarnavęs kariuomenėje. Jonas Kamarauskas buvo labai drąsus, sumanus, veiklus, griežtas. Veržte veržėsi į mūšį, bet prastas psichologas ir diplomatas. Jo stichija – mūšis, o kiekviename mūšyje, netgi laimėtame, žūdavo ir partizanų. Dauguma partizanų norėjo išlikti kuo ilgiau gyvi, kiek galima – vengti mūšių. Būryje buvo kariška tvarka ir drausmė. Jo vadovaujamas „Skrajojantis būrys" skynė pergalę po pergalės. *Karijoto* iniciatyva per ryšininkę Bronę Gaidelytę buvo užmegztas ryšys su Didžiosios Kovos partizanų apygarda, kuriai vadovavo Jonas Misiūnas-*Žaliasis Velnias.* Į susitikimą su Jonu Misiūnu Jonas Kamarauskas ėjo lydimas septynių partizanų. Susitiko miške netoli Žaslių. Susitikime dalyvavo penkių būrių vadai, lydimi savo kovotojų (iš viso susirinko apie 300). *Karijoto* būrį globojo *Žaliojo Velnio* ryšininkė Aldona Paulavičiūtė-*Indyra* ir partizanas *Šaltis.* (LYA B. 16906).

Sėkmingiausios „Skrajojančio būrio" operacijos:

1. Jaciūnų. Šis nedidelis kaimas buvo trijų valsčių – Daugėliškio, Mielagėnų ir Tverečiaus sandūroje, tarp Žardelių ir Šiulgų miškų.

1945 m. vasario 14 d. vakare jame apsistojo apie 100 „Skrajojančio būrio" partizanų ir pats vadas Jonas Kamarauskas-*Karijotas.* Vasario 15 d. auštant visi Jaciūnų kaimo ir vienkiemių vyrai susirinko į vieną trobą, nes turėjo įvykti susirinkimas. Atėjo ir seniūnas Aleksandras Bagdonas. Kaip paprastai, susirinkimui neįvykus, partizanai vyrų neišleido.

Saulei tekant iš Šiulgų miško į Jaciūnų pusę išvažiavo keletas pastočių su Tverečiaus stribais. Partizanai ėmė šaudyti. Dešimt stribų buvo paimti į nelaisvę. Šešis nuginklavę paleido, o keturis (rusus) sušaudė. Vienas stribas susišaudymo metu pasislėpė tarp kaimo trobų. Vos spėjo partizanai po mūšio susitvarkyti, kai nuo Jurkiškės kaimo pasirodė trys vežimai NKVD kareivių, vadovaujamų leitenanto. Vežėjui Andriui Cicėnui, pamačius kaime bėgiojančius ginkluotus vyrus, apmirė visas kūnas, bet leitenantas paaiškino, kad „eto svoji". Privažiavus arčiau, partizanai pradėjo šaudyti. Kareiviai ėmė trauktis atgal, partizanai – persekioti. Mūšis baigėsi Jurkiškės kaime. Buvo nukauti net aštuoni enkavedistai. Per abu susišaudymus nežuvo nė vienas partizanas. Nežuvo ir nė vienas vežėjas, tik buvo nušauti du arkliai. Partizanai susitvarkė, susirinko nukautųjų ginklus, avalynę ir patraukė Šiulgų miško link.

Vyrai, kurie buvo atėję į susirinkimą, nesiskubino į namus, aptarinėjo matytus įvykius. Jiems besikalbant, nuo Jurkiškės pusės į kaimą atėjo apie 70 enkavedistų, vadovaujamų (jei atmintis neapgauna) papulkininkio. Atėjūnai greitai įvedė „tvarką". Jiems padėjo iš kažkur išlindęs Tverečiaus stribas. Papulkininkis jam įsakė sušaudyti Jaciūnų kaimo vyrus. Stribas įsakymą įvykdė: kaimo pakelėje nušovė Praną Bielinį, Petrą Dervinį, Mykolą Šiaudinį ir Dionizą Šimkutį. Juozą Bielinį vežėsi į Tverečių, bet pakelyje, prie Daktorių kaimo, nušovė. Alfonsą Bielinį nušovė namuose, o namus su lavonu sudegino. Sudegino ir kitų gyventojų sodybas. Degant kaimui, pasirodė Daugėliškio stribai. Sudegus namams, sušaudytųjų nebuvo net kur pašarvoti – teko šarvoti nesudegintuose vienkiemiuose arba Kiniūnų kaime. Visus nušautus vyrus palaidojo Šiulgų kapinėse.

Kažkodėl nenušovė Napoleono Kugelevičiaus. Jam netgi leido iš trobos išsinešti daiktus, tik po to padegė kaimą. Gal jis buvo kažkuo nusipelnęs, o gal tyčia taip darė, norėdami sukelti įtarinėjimą.

Jaciūnuose 1945 02 15 apie 100 partizanų susidūrė su 90 – 100 enkavedistų bei stribų. Matyt, pastariesiems buvo žinoma, kad partizanai apsistojo kažkur Žardelių-Šiulgų miškų rajone. Todėl nutarė suduoti smūgį iš trijų pusių, nes maždaug tuo pačiu laiku traukė stribai iš Tverečiaus, iš kitos pusės – Daugėliškio stribai, o nuo Kandratiškės kaimo – apie 80 enkavedistų. Bet jų planas žlugo, kovą laimėjo partizanai.

2. Reškutėnų. 1945 m. balandžio 13 d. „Skrajojantis būrys" apsistojo Reškutėnų vienkiemiuose. Būrys Kaltanėnų stribų važiavo iš Vaiciukiškės į Reškutėnus. Tarp Reškutėnų vienkiemių stribai pateko į kryžminę partizanų ugnį. Nušauta 12 stribų ir jų vadas leitenantas Majorovas bei valsčiaus komjaunimo organizatorius. Turėjo nuostolių ir partizanai. Žuvo *Zubras* iš Tripeikų kaimo, Rimšės valsčiaus. Sužeistas partizanas Paukštė Antanas-*Sakalas* iš Kalviasalio.

3. Baikelių. Rimšės valsčiuje 1945 m. balandžio mėn. partizanai ilsėjosi. Jonas Kamarauskas klausėsi šeimininko grojimo. Iš gretimo kaimo atėjo du rusai. Juos partizanai sulaikė. Po valandos namą ėmė supti penki Rimšės stribai. Prasidėjo susišaudymas. Keturi stribai buvo nušauti. Nušautas ir vienas civilis, kurio brolis buvo Rimšės stribas (Kazimiero Kalvelio prisiminimuose papasakotas šis įvykis ne visai sutampa su knygoje aprašomu, nesutampa ir žuvusių stribų skaičius, – R. K.).

1945 m. gruodžio 13 d. Jono Kamarausko-*Karijoto* būrys nukovė dvylika Rimšės stribų ir valsčiaus NKVD skyriaus viršininką.

4. Kitos kovos. 1945 m. birželio mėn. Jono Kamarausko-*Karijoto* būrį, stovyklaujantį Dūdose, užpuolė Ignalinos stribai. Susišaudyme buvo nukauti du stribai. Partizanai nuostolių neturėjo. 1945 m. gruodžio 27 d. Degutiškės kaime, netoli Daugėliškio, partizanai nušovė milicininką ir du stribus. 1946 m. sausio 19 d. Šiulgų kaime, Tverečiaus vlsč., nušovė du stribus. 1946 m. gegužės 21 d. Didžiagirio miške Adutiškio, Mielagėnų, Tverečiaus, Daugėliškio, Ignalinos, Kaltanėnų stribai ir 135-ojo pulko emvedistai aptiko 3 palapines, kuriose buvo 5 partizanai. Prasidėjo susišaudymas. Partizanai traukėsi. Atsitraukimą dengė narsi partizanė Aldona Žilėnienė-*Dilgė* iš Duntiškės kaimo, Mielagėnų valsčiaus. Ji žuvo, bet kiti partizanai pasitraukė. Po susišaudymo Daugėliškio vlsč. MVD viršininkas Demidovas Grigiškėje Vaclovui Gaideliui taip apibūdino partizanę: „Vot eta byla baba, to baba“ ... (Va šita tai buvo boba, tai bent boba).

Ne visiems partizanams patiko kariška drausmė būryje ir vado veržimasis į mūšius. 1945 m. gegužės pabaigoje „Skrajojantis būrys“ suskilo. Dauguma partizanų nuėjo su vado pavaduotoju Mamertu Laurinėnu-*Mingaila.* Ėmus vadovauti *Mingailai,* „Skrajojančio būrio“ pergalės baigėsi. 1945 metų rudenį Mamerto Laurinėno-*Mingailos* būryje liko tik apie 40 vyrų, nes vasarą didelė partizanų dalis užsiregistravo. 1946 01 15 per susišaudymą Želmeniškių kaime, Salako vlsč., dvidešimt trys partizanai žuvo. Vadas *Mingaila* buvo sužeistas. Gydėsi Juodalaukio kaime. Namą apsupo stribai ir *Mingailą* suėmė. Tardomas viską išpasakojo. Buvo suimti ir karinio tribunolo 1946 08 09 nuteisti kalėti 27 asmenys, tarp jų ir paringiškiai Juozas Gaidelis ir Albertas Laurinčiukas (N. Kričelienė prisimena, kad teisė 29 asmenis, – R. K.).

Štabo vyrai liko su vadu Jonu Kamarausku-*Karijotu.* Apie 10 vyrų perėjo į *Roko* būrį.

1945 metų vasarą Tigro rinktinės vadas Jonas Kimštas-*Žalgiris* Joną Kamarauską-*Karijotą* paskyrė kuopos vadu. O 1946 m. „Didžiosios Kovos“ apygardos įsakymu jis tapo Tigro rinktinės vadu. Jonas Kamarauskas-*Karijotas* pareikalavo, kad visi Švenčionių apskrities partizanai paklustų jam, tačiau Mamertas Laurinėnas-*Mingaila* pakluso Vytauto apygardos vadui Jonui Kimštui.

1946 m. spalio pabaigoje Jonas Kamarauskas-*Karijotas* su keliais partizanais stovyklavo Astraviškių kaime pas Klemensą Azarevičių. Juos užpuolė Daugėliškio stribai. Jonas Kamarauskas-*Karijotas* žuvo. Jo lavonas buvo numestas Daugėliškyje ant grindinio, Daugėliškyje ir užkastas. Sudegė Klemenso Azarevičiaus namas, sužeista jo motina.

Antram partizanų būriui vadovavo Lietuvos kariuomenės leitenantas Vincas Žaliaduonis-*Rokas* (vėliau – *Diakonas*), gimęs 1911 m. Kalviškių kaime, Kučiūnų vlsč. (dabar – Lazdijų r.). Jis buvo vedęs Jadvygą Basytę iš Paringio. Kai jo žmonos broliai Kazimieras ir Klemensas Basiai, taip pat Jeronimas Noreika, Vilhelmas Gaidelis iš Grigiškės ir Vladas Paukštė iš Daniūnų pabėgo iš kariuomenės, jie ir sudarė Vinco Žaliaduonio-*Roko* vadovaujamo būrio branduolį. Atėjus dešimčiai vyrų iš „Skrajojančio būrio“, susidarė apie 15 partizanų.

1945 m. vasarą Tigro rinktinės vadas Jonas Kimštas-*Žalgiris* Vincą Žaliaduonį-*Roką* paskyrė kuopos vadu. 1945 m. rugpjūčio mėn. įsikūrus Vytauto apygardai, Vincas Žaliaduonis-*Rokas* tapo štabo tiekimo skyriaus viršininku, o nuo 1946 m. – štabo propagandos ir agitacijos skyriaus viršininku. 1946 10 01 jis paskirtas Tigro rinktinės vadu. 1947 m. rinktinėje buvo apie 70 partizanų. Rinktinei jis vadovavo iki mirties. Kurį laiką Vincas Žaliaduonis-*Rokas* buvo Karaliaus Mindaugo srities vado pavaduotojas. 1946 – 1947 m. žiemą būrys stovyklavo Kazėnų miškuose (dabar – Baltarusija). Kilo nesutarimas tarp Vinco Žaliaduonio ir kai kurių partizanų. Nesantaika atvedė iki susišaudymo. Vadas nušovė tris partizanus, bet ir jis pats bei

dar du partizanai buvo sužeisti. Dabar neįmanoma nustatyti, kurie buvo teisūs, kurie kalti, kurie įžiebė nesantaikos kibirkštį, nes šiuo metu tėra gyvi tik du tų įvykių liudininkai. Tuo metu buvo į ką nukreipti ginklą (LYA B. 16. 906).

Vincas Žaliaduonis buvo Jono Kamarausko priešingybė. Jis visais būdais stengėsi išvengti mūšių. Vincas Žaliaduonis žuvo 1952 03 27 Bijutiškės kaime, Ceikinių vlsč., Vlado Vaiškūno namuose. Prieš tai jis sudegino visus dokumentus. Jis ir partizanas Martynas Cicėnas-*Viešpats* pirma nukovė juos persekiojusius Ignalinos NKVD viršininko pavaduotoją Kazadojevą ir stribą Ivanovą. Žuvo apsupti. Sudegė Vlado Vaiškūno namai.

MVD visokiausiais būdais stengėsi įsibrauti į partizanų būrius. Švenčionių apskrities NKVD 1946 m. kovo mėn. sudarė specialius „partizanų" būrius iš lietuvių arba gerai lietuviškai kalbančių stribų. Jiems prie kepurių prisegė lietuviškus ženklus ir siuntė kaip partizanus į tuos valsčius, kur jų nepažįsta. Šie „partizanai" stengėsi užmegzti ryšius su tikraisiais partizanais, sužinoti gyventojų nuotaikas. Ignalinoje būrį sudarė 7 stribai. Jiems vadovavo milicijos viršininkas Vytautas Kasakas. Kartą šis būrys apsilankė Daugėliškio valsčiuje Grigiškės kaime pas Antaną Misiūną. Stengėsi išgauti įvairių žinių. Antanas Misiūnas buvo gudrus žmogus ir tuoj suprato, kad čia ne partizanai. Vakare būrys išėjo iš kaimo ir patraukė į Izabelinę. Visiems kaimo gyventojams tapo aišku, kad tai stribai (LYA Ap. 3, B. 1489).

Partizanų ryšininkai:

1. Kaukėnaitė Elžbieta-*Lelija,* g. 1918 m. Rizgūnų k. Į ryšininkės darbą ją įtraukė pusbrolis Jokymas Šalna-*Kirvis,* tuo metu gyvenęs Saldutiškio vlsč., Ripaičių k.
2. Černiauskaitė Marytė-*Čigonė,* gyv. Tverečiaus vlsč., Žvyriniškės k.
3. Gervelė Zenonas iš Vidžių r., Treipšių k.
4. Gervelė Mečislovas (Zenono brolis).
5. Gervelytė Salomėja (Zenono ir Mečislovo sesuo).
6. Cicėnas Izidorius-*Saulėnas* iš Tverečiaus vlsč., Dietkaučiznos k.
7. Cicėnienė Lionė (Izidoriaus žmona).
8. Rastenytė Vanda iš Daniūnų k.
9. Šalna Jokymas-*Kirvis.*
10. Gaidelytė Anelė-*Vosilka,* g. 1922 m. Paringio k.
11. Noreikaitė Brigita, g. 1930 m. Grigiškės k., Žaliaduonio-*Roko* ryšininkė. 1948 m. gegužės 22 d. ištrėmė jos tėvus, ir Brigita išėjo į partizanų būrį. 1950 m. išėjo iš būrio, bet ir toliau pasiliko ryšininke. 1951 m. buvo areštuota, vėliau teista 25 metams kalėjimo ir 5 metams tremties.
12. Gaidelytė Bronė-*Eglutė* iš Paringio, g. 1921m. Ji buvo „Skrajojančio būrio" ryšininkė.
13. Černiauskaitė Emilė, g. 1922 m. Kandratiškėje. Dirbo Paringio pradžios mokyklos mokytoja.
14. Kamarauskienė Veronika-*Regneta* iš Paringio, g. 1915 m. Jono Kamarausko-*Karijoto* žmona, buvo ryšininkų koordinatorė (žuvus vyrui, ištekėjo už Janušausko).
15. Gaidelytė Marytė iš Paringio.
16. Gaidelytė Viktorija (Marytės sesuo).
17. Skudutis Leonas (tėvas) iš Rizgūnų k.
18. Skudutis Zigmantas (sūnus).
19. Kaukėnaitė Emilė-*Ramunė* iš Paringio.
20. Paulavičius Jeronimas iš Grigiškės k.

Pasakoja **JUOZAS SURVILA**

Užrašyta Ignalinoje
2004 10 23

Gimiau 1926 m. (R. K. p a s t a b a: J. Survila mirė 2007 m.) Grigiškės kaime, Paringio parapijoje, Daugėliškio apylinkėje. Šeimoje buvome aštuoni vaikai: keturi berniukai ir keturios mergaitės. Aš prie lenkų baigiau Paringio pradžios mokyklos keturias klases.

Lenkai mus labai engė, mokykloje tik viena pamoka per dieną būdavo lietuvių kalba, o visos kitos lenkų. Ryte būdavo pakeliama lenkiška vėliava, po to lenkiški poteriai, po pamokų vėl garbingas lenkiškos vėliavos nuleidimas. Ir taip iki 1939 m., mokytojas rusas Jarmolajus mus mokino mylėti lenkišką „panstvą".

1940-aisiais atvažiavo rusiški tankai, išlipo iš jų burliokai su didžiuliais naganais prie šonų, pasikvietė mano tėvą ir pasakė: „Nu, papaša! Osvobodili Litvų, beri konia i idi zemlių pachati!(Na, tėvuk! Išlaisvinom Lietuvą, imk arklį ir eik žemės arti)". Tokiais tada jie dėjosi.

Po to karas, vokiečių okupacija. Vokiečių okupacijos metais mūsų apylinkėse aktyviai veikė raudonieji partizanai. Turiu pasakyti, kad pas mus jie buvo dviejų rūšių. Atskraidinti iš Rusijos gilumos ir išmesti čia, užfrontėje, desantininkai, dar laikėsi tvarkos, jie be reikalo žmonių neskriaudė. O vietiniai nieko nežiūrėjo: šaudė, degino namus, plėšė žmones. Todėl ir tie desantininkai jų nemėgo, neįsileido jų į savo tarpą, sakydavo, kad šie jiems įvaizdį gadina. Beveik visas Zabalynės rusų kaimas buvo išėjęs į mišką. Iš bažnyčios grįžę dažnai neberasdavom indų, maisto – raudonieji atėję aprinkdavo, drabužius, batus geresnius išsinešdavo. Kartą per mėšlavežį atėjo ir paprašė samagono. Per patalkius gaspadoriai visada samagonu pasirūpindavo, nes reikėjo kuo nors talkininkus pavaišint. Atėjo šitie burliokai, išgėrė visą samagoną, susirinko nuo stalų šakutes, peilius, iš kamodos išsitraukė audeklo du rietimus, dar mus apspardė ir išėjo.

Mūsų apylinkėje 1945 m. partizanų būrį pradėjo organizuoti buvęs Lietuvos kariuomenės leitenantas Vincas Žaliaduonis-*Rokas*. Jis buvo kilęs iš Kalviškių k., Kučiūnų vlsč., dabartinio Lazdijų rajono. Kadangi jis buvo vedęs iš Paringio Jadvygą Basytę, todėl šiame krašte ir pasiliko.

Būrys bazavosi Didžiagiryje, vyrai į būrį rinkosi iš įvairių kaimų. Iš mūsų kaimo išejo penki: Jonas Beinorius, Bolesas Beinorius, Geronimas Noreika, mano brolis Kazys Survila-*Parojus*, iš Paringio – broliai Klemensas ir Kazys Basiai, iš Pašakariškės Pijus Patiejūnas, iš kito Paringio broliai Vaclovas ir Mamertas Kaukėnai, iš Rizgūnų Kaukėnas, iš Mikalavėlio kaimo Adolfas Matuliauskas, iš Grigiškės Jeronimas Noreika ir Vilhelmas Gaidelis, iš Daniūnų Vladas Paukštė, visus jau sunku ir suminėti. Daugelis jų žuvo, beveik nė vieno gyvo neliko. Būdavo, nueinu valsčiun, kaip meldų vyrų priguldyta, stribai šoka ant jų, zylės žaizdas lesa.

1944 metų gruodžio mėnesį siautė rusų NKVD kariuomenė ir gaudė visus vyrus, kurie nėjo kariuomenėn. Jau buvo truputį pasnigta, praėjus likdavo aiškūs pėdsakai. Toks Jokymas Galubickas iš Kiniūnų, kuris slapstėsi, pamatęs, kad ateina rusai, išbėgo basas ir pasileido tolyn laukais. Rusai jį pamatė ir ėmė vytis, o jis basas miškan, per Dubį ir nubėgo Rapiškėn. Ten pas Martyną Cicėną (kitur – pas Raginį, - R. K.) slapstėsi Vaclovas Kaukėnas (g. 1920 m. Paringio k.). Pamatęs ateinant garnizoną, įėjo pirkaitėn, už bulvių aruodo užlindo ir atsigulė, manė, kad neieškos. Golubickas

per vienerias duris įbėgo pirkaitėn, per kitas išbėgo ir tolyn. Rusai nepamatė, kaip jis išbėgo, tik matė, kad įbėgo. Ėmė kratyti ir už aruodo radę gulintį Kaukėną, užbadė durtuvais.

Brolis, būdamas miške, dažnai pareidavo ir į namus. Mūsų klojime po dešimt, po penkiolika vyrų gulėdavo. Šalinėje buvo padaryta skylė, pasieniu vyrai nulenda klojimo galan, galas tuščias, neužkrautas javais, ir ten sėdi. Iš lauko klojimo galas užverstas rąstais, padaryti tarpai, kad matytųsi, kas lauke vaikšto. Pavalgydinti buvo galima: šieno krepšin pridedi maisto ir nuneši, bet reikėjo labai saugotis kaimynų, nes aplink buvo rusai. Mūsų kaime buvo 22 lietuviai ir 20 rusų. Su partizanais palaikėm nuolatinį ryšį, jie pas mus dažnai ateidavo, todėl stengėmės laikytis didžiausios konspiracijos, nes dažnai ateidavo ir rusai su stribais, per naktis sėdėdavo gryčioj užsidarę langines, laukdavo ateinant miškinių. Tada mes aplink namus pastatydavom ženklus, kad prieš eidami į sodybą partizanai žinotų, ar yra, ar nėra namuose svetimų. Ženklus statydavom prie vieno, prie kito ąžuolo, prie tvarto, prie šulinio. Ženklai būdavo paprasčiausi: apvožtas kibiras kur nors ne vietoje, prie medžio pastatytas pagalys, apverstos akėčios ir t. t. Kiekvienoje sodyboje buvo bunkerių, kaikur net po kelis.

Kartą į namus parėjo Jonas Beinorius-*Bulbienis,* tuo metu vienkiemį apsupo rusai, bet viskas baigėsi laimingai. Buvo naktis, mėnesiena, jis iššoko per kamaros langelį ir tiesiai raistan. Rusai pastebėjo ir atidengė ugnį į jį, bet nepataikė. Įlindo jis į raistą, kareiviai toliau ir nebesivijo, kiek pašaudę grįžo atgal. Jonas žuvo, kai aš jau buvau lageryje. Jį sunkiai sužeistą stribai nuvežė į Švenčionis ir ten pribaigė. Tuo metu mano brolis Kazys su keletu vyrų atėjo iš Adutiškio ir užėjo pailsėti pas seserį Stasę Kajėnienę Rubelninkų kaime. *Rokas* jiems liepė pasilikti, o pats išėjo Paringin į savo namus pas žmoną. Brolis Kazys irgi sumanė pareiti į namus, pasiteirauti, ar stribai namiškių neterorizuoja. Tada visi pakilo ir atėjo Didžiagirio pakraštin, prie Naujienos. Prie lenkų ten eigulys gyveno, tai tą vietovę žmonės vadino Naujiena. Per naktį vyrai pabuvo Naujienoj, o paryčiais išėjo Didžiagirin. Bet ten, pasirodo, iš vakaro jau laukė pasaloje stribai su rusų garnizono kareiviais. Kai pasigirdo šūviai, vyrai šoko bėgti, o brolis Kazys dar prisidėjo žiūronus, matyt, norėjo pasižvalgyti, iš kur šaudo, bet krito vietoje. Tai buvo 1946 m. rugpjūčio 16 d. Kai stribai jį vežė, kojos žeme vilkosi...

Po to mane rajono valdžia paskyrė Paringio apylinkės sekretoriumi. Atseit brolis žuvęs miške, tai manęs niekas nekliudys. Būdavo, pasikviečia valsčiun ir keikia: prievolių žmonės neišpildo, jūs tik su banditais vaikštinėjat ir t. t. Ypač aršūs valsčiaus valdininkai buvo Justinas Šuminas, Cicėnas iš Vaišniūnų, tai tikri raudonieji žulikai.

Apylinkėje buvo ne vienas partizanų susirėmimas su stribais, mes labai prašydavome partizanų, kad kaime jie stribų nekliudytų, nes paskui dešimteriopai nukenčia nekalti žmonės.

1945 02 14 į Jaciūnus atžygiavo ir apsistojo apie šimtas *Karijoto*-Jono Kamarausko vadovaujamų partizanų. Kaime tada buvo šešios sodybos. Kitą dieną kaimo vyrai susirinko į vieną trobą, nes turėjo įvykti susirinkimas, bet susirinkimas neįvyko, o partizanai vyrų nebeišleido. Anksti rytą iš Šiulgų miško į Jaciūnų pusę išvažiavo kelios pastotės su Tverečiaus stribais. Kai tik stribai įvažiavo į kaimą, partizanai į juos atidengė ugnį, 10 stribų buvo paimti į nelaisvę. Atvykusi rusų NKVD kariuomenė sudegino visus šešis Jaciūnų kaimo namus, buvo nušauti šeši kaimo gyventojai. O tuos stribus, kuriuos partizanai paleido, visus nuteisė ir išgrūdo Vorkuton. Žinoma, ilgai jie nesėdėjo, gal po metų grįžo.

LGGRT departamento direktoriaus A. Anušausko 1998 08 28 rašytoje istorinėje pažymoje nurodyta, kad 1945 02 15 Švenčionių apskr., Tverečiaus vlsč., Jociūnų kaime minėtą dieną įvyko Jono Kamarausko-*Karijoto* vadovaujamo partizanų būrio susidūrimas su Tverečiaus vlsč. NKVD stribais ir NKVD kariuomene. Rastuose archyviniuose dokumentuose buvo nurodyta, kad susidūrimo metu partizanai sulaikė 10 stribų, juos nuginklavo, keturis iš jų, rusų tautybės, nušovė, likusius paleido.

Lietuvos ypatingajame archyve buvo rasta baudžiamoji byla (LYA, f. 58, b. P-961), užvesta penkiems stribams, kurie ir buvo *Karijoto* partizanų sulaikyti 1945 m. vasario 15 d. Jociūnų kaime įvykusio susidūrimo metu. Tai:

Šalkovskis Antanas, Petro, g. 1920 m. Rasčiūnų k., Tverečiaus vlsč., suimtas 1945 02 21;

Čepulis Petras, Alfonso, g. 1922 m. Tverečiaus mstl., suimtas 1945 02 21;

Šalkovskis Zenonas, Karlo, g. 1923 m. Rasčiūnų k., Tverečiaus vlsč., suimtas 1945 02 21;

Šalkovskis Bronislovas, Karlo, g. 1926 m. Rasčiūnų k., Tverečiaus vlsč., suimtas 1945 02 21;

Kajelo Anton, Stanislovo, g. 1923 m. Rasčiūnų k., Tverečiaus vlsč., suimtas 1945 02 21.

Visi jie tardymo metu nurodė, kad 1945 m. vasario 15 d. anksti rytą (4 val.) stribų grupė, vadovaujama Tverečiaus vlsč. NKVD poskyrio apylinkės įgaliotinio Kamenščikovo, buvo išsiųsti į Tverečiaus valsčiaus kaimus, kur turėjo ieškoti besislapstančiųjų nuo šaukimo į Raudonąją armiją. Apie 7 – 8 valandą ryto jų grupė privažiavo Jociūnų kaimą, kur susidūrė su ginkluotu partizanų būriu. Susišaudymo metu 5 stribai, tarp jų ir apylinkės įgaliotinis Kamenščikovas buvo nušauti, o 8 stribus partizanai nuginklavo ir sulaikė. Jie buvo nuvesti į vieną iš namų ir apklausti. Du rusų tautybės stribus – I. Popovą ir M. Popovą partizanai išvedė į kiemą ir sušaudė. Abu sušaudytieji buvo Tverečiaus vlsč. NKVD stribų būrio skyrių vadai. Kai kurių liudininkų parodymais, jie buvo sušaudyti Alfonso Bielinio kieme.

Tardymo protokoluose toliau nurodoma, kad partizanai, sužinoję, jog į Jociūnus ateina didelė NKVD kariuomenės grupė, skubiai iš kaimo pasitraukė į Šulgių mišką. Sulaikytieji stribai buvo palikti kaime.

Suimtas stribas A. Kajelo nurodė, kad į kaimą atvykusi kariuomenė, patikrino sodybas, jas apšaudė ir padegė (LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-961, p. 87). Keli sodybų šeimininkai, kaip partizanų rėmėjai, buvo nušauti. Liudininko Napoleono Kugelevičiaus parodymais, buvo nužudyti šie Jociūnų kaimo gyventojai: Pranciškus Bielinis, Alfonsas Bielinis, Petras Dervinis, Mykolas Šiaudinis, Dionizas Šimkutis. Kito liudininko Aleksandro Bogdanovo parodymais, Alfonsas Bielinis NKVD kareivių buvo nušautas ir sudegintas savo name.

Suimtieji stribai buvo apkaltinti tuo, kad susidūrus su partizanais, jie be kovos pasidavė. Tardymo metu visi penki suimtieji buvo išsiųsti į Komi ASSR, Vorkutlagą, tačiau 1946 m. gegužės 20 d. nutarimu nutraukus bylą, 1946 m. rugpjūčio mėn. išlaisvinti.

1945 m. balandžio 13 d. *Karijoto*-Jono Kamarausko būrys apsistojo Reškutėnų kaime ir tuo metu per kaimą iš Vaiciukiškės važiavo kelios pastotės Kaltanėnų stribų. Partizanai stribus įsileido į kaimą ir atidengė į juos ugnį. Buvo nukauta 12 stribų, jų vadas leitenantas Majorovas ir valsčiaus komjaunimo arganizacijos sekretorius. Žuvo partizanas *Zubras*(*Zubrys*)-Leonas Petraška iš Tripuckų k., Rimšės vlsč., buvo sužeistas partizanas Antanas Paukštė-*Sakalas, Sakas* iš Andrikavo k.

Juozo Starkausko knygoje „Stribai“ (p. 508) yra dokumentas Nr. 16, kuriame LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojas P. Kapralovas informuoja SSRS NKVD-NKGB įgaliotinį Lietuvoje I. Tkačenką ir LSSR vidaus reikalų liaudies komisarą J. Bartašiūną apie susidūrimus su A. Kamarausko partizanų būriu. 1945 m. gruodžio 17 d. Vilnius. (Čia kažkodėl pažymėta A. Kamarauskas. Turėtų būti Jonas Kamarauskas, Kosto-*Karijotas*, g. 1914 m. Taujūnų k., Ignalinos r., Vytauto apygardos partizanų rinktinės vadas. Žuvo 1946 10 25 Dvarykščių k. (Šulčių miške), Ignalinos r., – R. K.). Š. m. spalio mėn. aktyvus nacionalistinio pogrindžio dalyvis ir gaujos vadovas Kamarauskas sujungė Švenčionių ir Zarasų apskrišių išsibarsčiusias banditų gaujas ir sudarė apie 50 žmonių gaują. Kamarauskas savo gaujos dalį aprengė

Raudonosios armijos karių apranga (čia, atrodo, čekistai kuria situaciją, bandydami sušvelninti pralaimėjimų priežastis, – R. K.), pavadino savo gaują „skrajojančia“; pastovių stovyklaviečių neturi ir veikia Švenčionių, Zarasų, iš dalies Ukmergės ir Utenos apskričių teritorijose.

1945 12 12 d. 10 val. Rimšės vlsč. Šiūlėnų apylinkėse (Skliaustuose esanys skaičiai – koordinatės, – R. K.) (4866) liaudies gynėjų būrys susirėmė su gauja ir neteko vieno kovotojo. Kamarausko gauja iš Šiūlėnų k. pradėjo trauktis į Rimšės vlsč., Zigmantiškių pusę (4266). 34 liaudies gynėjų būrys persekiojo gaują.

1945 12 12 d. 18 val. liaudies gynėjų būrys, persekiodamas gaują, pasiekė Dovedinų kaimą (4268), bet sutemus ir prasidėjus pūgai, persekiojimas buvo nutrauktas iki ryto.

Gavę duomenų apie liaudies gynėjų būrio susirėmimą su gauja, NKVD Zarasų AS viršininkas mjr. Ložečnikovas, buvęs Dūkšto valsčiuje, 1945 12 12 d. 16 val. nusiuntė liaudies gynėjų būriui 12 NKVD Dūkšto liaudies gynėjų paramą, vadovaujamą NKVD Rimšės VP viršininko vyr. ltn. Bondarenkos. Bondarenkos grupė, eidama susijungti su liaudies gynėjų būriu, taip pat aptiko gaujos pėdsakus ir pradėjo savarankiškai ją persekioti.

1945 12 13 d. 10 val. Bondarenkos grupė susidūrė su gauja ir pradėjo kautis. Kadangi jėgų persvara buvo gaujos pusėje, Bondarenkos 11 žmonių grupė buvo sunaikinta.

Tuo metu, kai Bondarenkos grupė kovėsi su gauja, 34 liaudies gynėjų būrys buvo toje pat apylinkėje ir pagal šūvius patraukė į mūšio vietą, bet atvyko pavėlavęs ir reikiamos pagalbos Bondarenkai suteikti negalėjo; būrys tuoj pat pradėjo persekioti gaują ir vėl stojo į mūšį, bandydamas ją apsupti. Gauja prisidengė rankinių kulkosvaidžių ugnimi ir jai pavyko išvengti apsupties; du banditai buvo nukauti ir du sužeisti... Kamarausko gauja pasidalijo į dvi grupes ir patraukė į priešingas puses; vieną iš jų liaudies gynėjų būrys toliau persekiojo.

1945 12 13 d. 17 val. liaudies gynėjų būrys, pametęs gaujos pėdsakus, nutraukė persekiojimą ir grįžo į Rimšės miestelį.

1945 12 12 d. naktį į 13 d. 24 val. NKVD vidaus kariuomenės 4-osios ŠD (šaulių divizija) 137-ojo ŠP (šaulių pulkas) štabas gavo žinią, kad liaudies gynėjų būrys susirėmė su Kamarausko gauja.

1945 12 13 d. 1 val. 3-iojo bataliono, dislokuoto Švenčionių apskrityje, vadui mjr. Rankovui buvo duoti nurodymai skubiai organizuoti puolimą, palaikyti liaudies gynėjų būrį ir persekioti gaują. Mjr. Rankovas būtinų priemonių nesiėmė ir pulko vadui pranešė, kad 9-oji kuopa, vadovaujama bataliono vado pavaduotojo, 1945 12 13 d. 8 val. išvyko operacijon į liaudies gynėjų būrio susidūrimo su gauja vietą. Iš tikrųjų 9-oji kuopa 8 val. į liaudies gynėjų veikimo vietą nebuvo išvykusi.

Pulko vadas pplk. Kablauchovas 1945 12 13 d. 14 val. antrą kartą įsakė mjr. Rankovui išvykti į liaudies gynėjų būrio pirmojo susirėmimo vietą ir pačiam vadovauti operacijai. 3-iojo bataliono vadas mjr. Rankovas ir šio pulko vado įsakymo neįvykdė ir tik 1945 12 13 d. 13 val. 9-osios kuopos 18 žmonių būrys, vadovaujamas ltn. Furmanovo, išvyko į liaudies gynėjų būrio susidūrimo su gauja vietą; 9-osios kuopos vadas ir 3-iojo bataliono vado pavaduotojas, būdami Daugėliškyje, patys operacijai nevadovavo ir į gaujos veikimo rajoną neišvyko.

Furmanovo būrys, atvykęs į liaudies gynėjų būrio mūšio su gauja vietą, susidūrė su Kamarausko gauja; susirėmus nukauti du, sužeistas vienas banditas; pas vieną iš nukautųjų rasti dokumentai. Priklausę NKVD VP viršininkui Bondarenkai, kuris buvo nukautas per pirmą susirėmimą.

Būrio vadas Furmanovas, radęs NKVD VP viršininko Bondarenkos dokumentus, klaidingai pamanė, kad jis susitikęs su liaudies gynėjų būriu ir nukovė VP viršininką, todėl kurį laiką gaują nustojo persekioti. Tuo metu gauja nuo Furmanovo būrio atsiplėšė ir dingo.

„Smeršo“ darbuotojams duotas nurodymas skubiai ištirti, kodėl 3-iojo bataliono vadas mjr. Rankovas neįvykdė įsakymo ir kodėl nuo vadovavimo operacijai patys nusišalino 3-iojo bataliono vado pavaduotojas ir kuopos vadas; kaltieji turi būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Generolas majoras Kapralovas (parašas)

Valsčiuje aš turėjau savo informatorių – Nataliją Kričelienę. Ji dirbo valsčiaus sekretore. Būdavo, ateinu į valsčių susirinkiman, ji man papasakoja, kur bus pasalos, kur eis stribai, tai aš tada randu priežastį, kad anksčiau išeičiau iš susirinkimo, skubu pas partizanus ir jiems viską perduodu. Buvo vienas atvejis – jeigu ne arklio pasaga ir ne Natalija (visi ją vadino Natalka), partizanus būtų išklojęę. Ji manęs paklausė, kur „berniukai"(partizanai), aš jai pasakiau, kad Daniūnuose už Nagurnų dvaro stovyklauja. Tada ji pasakė, kad stribai ir garnizonas eis krėsti iki Šaltupio, Mikalavėlio, krės Didžiagirį, Rizgūnus. Ji man pasiūlė tuoj pat nueiti pas gydytoją ir išsiimt atleidimą nuo susirinkimo. Aš greit nuėjau pas gydytoją, jis man išrašė tokią pažymėlę, kad susirgau, atnešiau ją į valsčių, padaviau sekretorei, o pats sėdau į vežimą ir zovada atgal į namus. Grįžęs išjojau pranešt partizanams. Viena kumelės koja buvo be pasagos, jodamas ant kelio radau kažkieno pamestą pasagą (taip Dievo duota). Tada Daniūnuose užsukau pas kalvį Laurinėną, bet jo neradau, žmonai pasakiau: jeigu kas klaus, sakykit, kad buvau pas jus kaustyti kumelės. Nujojau iki raisto, kumelę palikau krūmuose, dar kiek paėjau gilyn raistan, ir mane vyrai pamatė. Aš jiems pasakiau, kad kuo greičiau iš čia dingtų, nes ateina garnizonas, krės visą apylinkę. Grįždamas sutikau garnizoną. Jie sustabdė mane, sako: „Ką tik buvai valsčiuj, o dabar jau čia atsiradai". Aš jiems sakau: „Va, buvau pas kalvį, kumelė pasagą pametė, bet kalvio neradau". Tuoj paklausė, ar turiu pasagą. Parodžiau, bet vis vien nuėjo pas Laurinėną ir paklausė, ar aš buvau pas juos. Tie patvirtino, kad buvau, tada mane ir paleido, nesulaikė.

Netoliese buvo Grigiškio ir Mikalavo žemė, čia turėjo ateiti partizanai, o Daugėliškio stribai buvo Balčiuleniškėje ir Ropiškėje. Atgal juos vežė ūkininkai Jonas Kalvelis ir Žička. *Roko* būrio partizanai jų jau laukė pasaloje, bet, prieš atidengdami ugnį, paankstino iššauti signalinę raketą. Kai partizanai atidengė ugnį, tik du stribai krito, o kiti spėjo sukristi į griovius ir taip liko gyvi. Partizanai dar kiek pašaudė ir atsitraukė. Sužeidė vežiką Žičkų.

Buvo toks Romas Paulavičius, jis viską perduodavo rusams, bet partizanai jį patvarkė. Buvo 1945 m. rusų Velykos. Aš lauke sėjau pupas, žiūriu – pas mane ateina kaimynų senutė Beinorienė ir sako:

– Juozai, Romusį nušovė.

Sakau:

– Kur?

– Nagi va, Griškos kluone.

Pasirodo, jis pas tuos rusus gėrė, o partizanai broliai Kazys-*Riešutas* ir Klemensas-*Girėnas* Basiai laukė prie kluono. Kai tik išėjo, atidengė į Paulavičių ugnį, bet tas dar spėjo pusę automato disko išvaryt ir krito vidury kluono. Aš sėtuvę numečiau ir abu nubėgom pažiūrėti nušauto Paulavičiaus. Labai greit prisistatė rusų garnizonas. Įsiutę čekistai ėmė visus tardyt, netrukus atėjo ir Paulavičiaus tėvas. Atsistojęs prie sūnaus lavono, ramiai pasakė:

– Nekibkit prie žmonių... Ką norėjo, tą ir gavo. Jam buvo pasakyta: „Dirbi seniūnu, dirbk... Būk kaip žmogus". O ką išdarinėjai su žmonėm?.. Ką užsitarnavo, tą ir gavo. Nesikiškit, žmonės nekalti...

Tai jo tėvo žodžiai, kurie man ir šiandien tebeskamba ausyse. Paulavičiukas buvo baisus žmogus. Prieš trėmimą su garnizonu pravažinėjo per visus kaimus, rodė, ką išvežt Sibiran. Dirbdamas seniūnu, skundė žmones ir visaip juos terorizavo, oi, blogas žmogus buvo...

Tiesą pasakius, buvo kad ir nekaltai šaudė, skundimai buvo. Čia dvi šeimas po keturis žmones iššaudė – tai *Karijoto* darbas. Kažkas pasakė, kad iš jo pirties Bolesas Misiūnas išplėšė grindis ir lubas, pasirodo, visai ne jis išplėšė. Tas nuėjo, paklausė, ar tau dar mažai, ir sumaišė visus automatu: tėvą, motiną, vaiką ir senutę. Kita šeima – Antano Kričelio, irgi keturi žmonės: tėvas, motina, dukra ir sūnus. Jie ne vieną kartą buvo perspėti partizanų, bet nesiliovė. Ypač daug matydavo ir kur nereikia liežuvį laidydavo tėvas Antanas, stribams pranešinėdavo, pas ką partizanai užeina, kas juos maitina, su kuo jie bendrauja ir t. t. Vieną dieną atėjo *Mingailos*-Mamerto Laurinėno vyrai ir sušaudė visą šeimą.

Daug šunybių pridarė ir stribai. Nušovė mano pusseserę Genutę Beinoraitę, kuri mūsų kaimynystėje gyveno. Už tai, kad jos brolis Jonas Beinorius-*Bulbienis* buvo išėjęs į mišką. Daugėliškio stribai ėmė mušti tėvą, o ji puolė tėvą ginti. Tada stribas Lasovas iš Zabalynės šovė tiesiai jai į nugarą.

Mūsų apylinkėse veikė *Mingailos*, *Roko*, *Karijoto*, Juozo Karlos-*Juodalksnio* vadovaujami partizanų būriai.

1945 m. sausio 6 d. važiavau Didžiagirin malkų ir pamačiau, kaip iš Didžiagirio ėmė lįst rusų kareiviai. Pasirodo, buvo pasakyta, kad Grigiškės kaime apsistoję trys šimtai miškinių. Prasidėjo didžiulis siautimas iš visų pusių: nuo Paringio, nuo Šakaraisčio, nuo Mikalavo, nuo Daniūnų... Ir mane sulaikė. Klausia: kur, sakau: į mišką malkų. Tada paklausė pavardės, pasakiau pavardę, leitenantas išsitraukė iš kišenės popiergalį, paskaitė ir liepė važiuot atgal. Ką daryt? Kluone pas mus dešimt vyrų guli. Buvo sutarta: jeigu savi įeina klojiman, pagaliu du kartus suduoda, o jei kas atidaro ir tyku, vadinasi, savų nėra. Privažiavom prie klojimo, kareiviai tuoj atidarė duris ir liepia man pirmam eit į vidų. Iš paskos keli kareiviai su automatais ir su šunimis. Vedžiojo vedžiojo tą šunį po klojimą, užlipo ant prėslo, bet šuo nugriuvo žemėn nieko neradęs. Po to mane atsivedė gryčion, ten padarė kratą, areštavo mane ir tėvą (Stasys Survila, g. 1890 m.) ir nuvarė Daugėliškin. Stribyne išlaikė visą savaitę. Laikė verandoj, o šaltis apie penkiolika laipsnių žemiau nulio. Tardė stribų viršininkas Demidevas, Žemčiuginas, teko ir į kaulus, visko buvo. Pagrindinis klausimas buvo – kur banditai?

Mus su tėčiu nuteisė pagal RSFSR BK 51a ir pagal 51 – 11 str. ketveriems metams ir išvežė į Komijos lagerius. 1948 m. per Kalėdas grįžom į Lietuvą, o 1949 metų pavasarį visą šeimą išvežė Sibiran: motiną Malviną, tėtį, mane, seseris Marytę, Bronę, brolius Viktorą ir Petrą. Sesuo Onutė jau buvo nuteista ir penkeriems metams išvežta į Magadaną. Ją kaimynas partizanas Vilhelmas Gaidelis-*Margis* išdavė. Tardymo metu pasakė, kad ji partizanams rūbus skalbė, valgyt virė, pirtį kūreno.

PARINGIO APYLINKĖSE VEIKUSIŲ *KARIJOTO, MINGAILOS, ROKO, JUODALKSNIO* BŪRIŲ PARTIZANŲ DALINIS SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Slapyvardis	Gimimo metai, vieta	Žuvimo, suėmimo data, pastabos
1.		*Tigras*	Astraviškių k., Tverečiaus vlsč.	
2.		*Klevas*	1924, Gedžiūnėlių k., Dūkšto vlsč.	
3.		*Rysius*	35 m. amž. Tauragnų vlsč.	Atėjo iš *Naro* būrio.

4.		*Parašiutas*	38 m. amž. Mažėnų k. Dūkšto vlsč.	
5.		*Erdvilas*	1922, Ignalina	Atėjo iš *Roko* būrio.
6.		*Lakūnas*	1920, Ignalina	
7.		*Vairas*	Gaurelių k.	Žuvo 1945 06 Gaurelių k.
8.	Bielinis Algirdas	*Vilkas*	22 m. amž. Adutiškio vlsč.	
9.	Abaravičius	*Garnys*	1923, Seniškio k.	
10.	Abaravičius Julijonas, Mykolo (kitur – s. Nikodemo)	*Lydekis, Dūdėnas*	1920, Radaikiškės k., Dūkšto r.	Registravosi 1945 12 05, Atidavė SVT šaut. ir 12 šovinių.
11.	Abarius Kazys, Anupro	*Debesys*	1924, Seniškio k., Ignalinos r.	Suimtas 1946 01 29 ir nuteistas 10 metų lagerio.
12	Aidukas Adolfas, Simono	*Šeškus*	1920 Sodžiūnai, Kazitiškio sen.	Žuvo 1951 03 05 bunkeryje Zarasų raj.
13.	Aidukas Jonas, Vinco	*Šermukšnis*	1918, Vosyliškės k., Linkmenų sen.	Žuvo 1945 10
14.	Aidukas Vladas, Anupro	*Klevas*	1915 Garbšių k. (Kazitiškio sen.)	Suimtas 1945 10 13 Nuteistas 10 m. lagerio.
15.	Ankėnas Faustas, Broniaus	*Siaubas*	1924 iš Kaltanėnų vlsč.	Žuvo 1945 07 Mikalavo miške.
16.	Apyvala Jeronimas, Antano	*Papūga*	1925 Sriūbų k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1948 03 15 Darynės bunkeryje Švenčionių r.
17.	Artimavičius Juozas, Mykolo	*Topolis Sakalas*	Ožionių k., Daugėliškio vlsč.	Žuvo 1946 03 24 netoli Mieliatilčio.
18.	Artimavičius Petras, Kazimiero	*Barsukas, Baravykas*	1917 Čepuliškių k., Zarasų r.	Registravosi 1945 09 25, atidavė šautuvą ir 12 šovininių.
19.	Aškinis Jonas, Mykolo	*Dysnaitis, Bolševikas*	1911 Kalviasalio k.	Suimtas ag. smogikų 1952 07 10, sušaudytas 1953 01 12
20.	Aškinis Pranas, Bernardo	*Šeškus*	1920 Gaurelių k.	
21.	Bajoriūnas Antanas, Alfonso	*Bakutis*	1918, Dubiškės k.	Žuvo 1948 03 15 Darynės bunkeryje Švenčionių r.
22.	Balakavičius	*Liūtas*	30 m. amž., Mažėnų k., Rimšės vlsč.	
23.	Basys Juozas, Viktoro	*Šarūnas*	1919 Mažulonių k. (Ignalinos sen.)	Suimtas 1950 07 11, teistas ir sušaudytas.
24.	Basys Kazimieras	*Darius*	Paringio k., Ignalinos r.	Žuvo 1950 12 13 su Noreika Dysnos upėje.
25.	Basys Klemensas	*Girėnas, Bajoras*	1926 Paringio k.	Žuvo 1952 03 06 Biečionyse su A. Matuliausku. Nušovė MGB ag. *Darius.*
26.	Basys Leonardas	*Švyturys*	Dainių k., Ignalinos r.	Žuvo 1950 04 Gudijoje, Lentupio apylinkėse.
27.	Basys Leonardas	*Pavasaris*		(1946 – veiklos pabaiga)
28.	Baušys Jonas, Adomo		1914 Mikalavo k. (Daugėliškio s.)	Žuvo 1945 Didžiagirio miške
29.	Baušys Vaclovas, Adomo		1925 Vasiulių k., Daugėliškio vlsč.	Žuvo 1949 05 Andrikavo miške, Daugėliškio sen.
30.	Beinoras Alfonsas	*Liūtas*	Grigiškės k., Ignalinos r.	Žuvęs.
31.	Beinorius Boleslovas	*Budrys*	1918 , Grigiškės k., Ignalinos r.	Žuvo 1952 11 02 Antanų miške.
32.	Beinorius Bronys, Vinco	*Jurša*	1924 Ažėnų k., (Kazitiškio sen.)	Žuvo 1945 05 29 Ligūnuose.
33.	Beinorius Jonas	*Bulbienis, Stasiulis*	1907 , Grigiškės k.	Žuvo 1950 08 trise Kretuonių k. išduoti buvusio p. *Šerno.*

34.	Beinorius Jonas, Vinco	*Žaliasis Velnias*	1919 Ažėnų k. (Kazitiškio sen.)	Žuvo 1945 01 01 Sodžiūnuose.
35.	Berlinskas Albertas	*Didžiulis*	Žilėniškės k., Ignalinos r.	Registravosi
36.	Berlinskas Petras, Justino	*Ramutis*	1926 Ožionių k.	
37.	Berlinskas Vaclovas, Anupro	*Žilvitis*	1920, Žilėniškės k.	Registravosi 1946 12 27, atidavė automatą.
38.	Bernotas Antanas, Vinco		1914, Didžiasalis	Suimtas 1944 11 25, nuteistas 15 m. lagerio.
39.	Bernotas Balys, Leono	*Žaibas*	1914, Didžiasalis	Žuvo 1945 01 01 Antanų miške.
40.	Bernotas Romualdas, Kazimiero	*Zabulis*	1901, Vaicekavo k. (Tverečiaus sen.)	Suimtas 1951 09 30 Teistas 25 m. lagerio.
41.	Bernotėnas Alfonsas, Adomo	*Kibirkštis*	Jaciūnų k., (Mielagėnų sen.)	Registravosi. 1945 10 21 suimtas ir prie Daktorių k. nušautas.
42.	Bieliauskas Edvardas, Jono	*Švibra* (*Švabra*)	1926 Žilėniškės k.	Registravosi 1945 12 29. Žuvo sovietinėj armijoje.
43.	Bieliauskas Jonas		Žilėniškės k.	Registravosi
44.	Bielinienė Aleksandra, Gabrio		1913, Kelpučių k.	Registravosi 1947 05 12
45.	Bielinis Adolfas, Gabrio	*Uosis*	1912, Kelpučių k. (Tverečiaus sen.)	Žuvo 1946 10 20 Antanų miške.
46.	Bielinis Adolfas, Mykolo	*Karosas, Uosis*	1906, Kelpučių k.	Žuvo 1951 11 02 Adutiškio girios Antanų miške.
47.	Bielinis Albertas	*Kiberikotas*	Jaciūnų k.	Registravosi
48.	Bielinis Alfonsas, Gabrio	*Erelis*	1924, Kelpučių k.	Žuvo 1946 08 08 Antanų miške.
49.	Bielinis Ipolitas		1926, Dvarykščių k., Ignalinos r.	Registravosi 1948 01 24
50.	Bielinis Juozas, Anzelmo	*Žvainys*	1913, Kelpučių k.	Registravosi 1947 08 22 Mirė 1993 m.
51.	Bielinis Kazys, Jono	*Žilvitis*	1916 Erzveto k., Ignalinos r.	Žuvo 1951 11 02 Adutiškio girios Antanų miške.
52.	Bielinis Petras, Gabrio	*Naras*	1916 Kelpučių k.	Suimtas 1946 06 04, teistas 10 m. lagerio ir 5 m. tremties.
53.	Bielinis Zigmas, Kazio	*Robinzonas*	1892, Černakiškės k. (Mielagėnų sen.)	Žuvo 1946 10 20 Antanų miške.
54.	Bielinytė Apolonija, Gabrio	*Augė*	1911, Kelpučių k.	Registravosi po 1945 m.
55.	Bielinytė Bronė, Gabrio	*Marytė*	1922 Kelpučių k. (Kurtiškių k.), Ignalinos r.	Registravosi 1947 07 30. Ginklo nepridavė, išvyko į Pastovius Baltarusijon.
56.	Bikulčius Antanas, Petro	*Lydekis*	1911 Plavėjų k. (Dūkšto sen.)	Žuvo 1945 05 Plavėjų k.
57.	Blaževičius Juozas		S. Katinautiškės k. (Didžiasalio sen.)	Žuvo 1945 01 01 Antanų miške.
58.	Blaževičius Kazys	*Perkūnas*	Rakėnų k. (Kazitiškio sen.)	Žuvo 1949 11 05 prie Šiliniškės (Linkmenų sen.)
59.	Brukštus Antanas, Justino	*Naras*	1921 Lamesto k., Švenčionėlių r.	Suimtas 1951 03 24
60.	Brukštus Jeronimas		Antalksnės k. (Linkmenų sen.)	Žuvo 1944 12 31 Antanų miške
61.	Bubulis Jeronimas, Nikodemo	*Žvejys*	1919, Ožionių k.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
62.	Bukauskaitė Janė, Adomo		Akmeniškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1949 m. Molykų k., Filomenos Kaukėnienės namuose.
63.	Bukauskaitė Konstancija, Kazimiero (ryšininkė)		1923, Pamiliškės k., Mielagėnų vlsč.	Suimta 1946 08 21, mirė lageryje Mordovijoje 1949 03 14

64.	Bukauskaitė Marytė, Adomo		Akmeniškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1949 10 01 Molykų k., Filomenos Kaukėnienės namuose.
65.	Bukauskas Adolfas, Felikso	*Širšė*	Pekoriškės k., Daugėliškio sen.	Legalizavosi 1945 m.
66.	Bukauskas Anupras	*Balandis*		Suimtas 1947 05 13 bunkeryje Aukštosios miške.
67.	Bukauskas Bronius	*Ričius, Burba Rubežius*	1927, Kandrotiškio k.	Žuvo 1947 04 03 Kazėnų miške. Sušaudytas *Roko* įsakymu.
68.	Bukauskas Edvardas, Mykolo		1926, Pamiliškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1945 m. vasarą.
69.	Bukauskas Juozas, Justino	*Karklynas*	1920, Daubariškėlės k. (Daugėliškio s.)	Žuvo 1949 06 05 Daubariškėlėje pas Antaną Lunecką.
70.	Bukauskas Kazimieras, Kazio	*Sakalas Seklys*	1918, Pamiliškės k., Mielagėnų vlsč.	Suimtas 1952 06 17
71.	Bukauskas Klemensas, Nikodemo	*Špokas*	1916, Jurkiškės k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 10 03 Suimtas 1946 03 03
72.	Bukauskas Mykolas, Mykolo		Pamiliškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1946 m. vasarą. (257 ir 258 – broliai dvyniai)
73.	Bukauskas Teofilis	*Jazminas, Burka*	1923, Kandratiškio k., Ignalinos r.	Žuvo 1947 04 03 Kazėnų miške. Jie trys buvo sušaudyti Vinco Žaliaduonio-*Roko* įsakymu.
74.	Bukėnas Jonas, Adomo	*Karklas*	1921 Gaurelių k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 08 06 Pridavė karabiną ir 10 šovinių.
75.	Bukėnas Julius, Gabrio	*Lietus*	Gaurelių k., Ignalinos vlsč.	Legalizavosi.
76.	Bukėnas Juozas	*Pumpuras*	Gaurelių k., Ignalinos vlsč.	Žuvo 1945 06 24 Gaurelių k.
77.	Burak Valius, Jono	*Klevas*		Žuvo1948 02 17
78.	Butkūnas Albertas, Kazio	*Naras*	1924 Kaneišių k., Ignalinosr.	Registravosi 1946 02 12 Pridavė vokišką šautuvą.
79.	Cibulskas Antanas, Mykolo	*Siaubelis*	1913 Buckūnai Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1947 09 07 išduotas Bickūnų k. savo dėdės Povilo Cibulsko daržinėje.
80.	Cicėnas Benediktas, Vlado	*Dobiliukas*	1925 Šukieniškės k., Ignalinos r.	Registravosi 1947 08 06 Ginklo nepridavė. Užmuštas.
81.	Cicėnas Gubertas, Vlado		1922 Šukėniškės k.	Žuvo 1945 05 15 Nevaišių k., Ceikinių sen.
82.	Cicėnas Leonardas, Justino	*Viesulas*	1917 Petroniškės k., (Daugėliškio s.)	Suimtas 1949 10 22
83.	Cicėnas Mamertas, Petro	*Lokys*	1916 Petroniškių k.	Suimtas 1946 01 19 ir nuteistas 10 metų lagerio.
84.	Cicėnas Mykolas	*Viešpats, Kapitonas*	1904 Garnių k., Ceikinių sen.	Žuvo su vadu *Roku* 1952 03 27 Bijutiškės k.
85.	Cicėnas Vladas, Vlado		1920 Šukieniškės k. Ignalinos r.	Registravosi 1947 08 06 Ginklo nepridavė.
86.	Cicėnas Zenonas, Prano	*Mikulis*	1930 Šukėniškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1952 06 18 Antanų miško pakraštyje.
87.	Čeikauskas Leonardas, Kajetono	*Ridikas*	1926 Mikalavo k. (Daugėliškio s.)	Žuvo 1945 12 05 Vinsloviškės k. (Daugėliškio sen.) trise Kazio Paukštės klojime.
88.	Čeikauskas Stasys, Jono		1923 Azos k. (Ignalinos sen.)	Žuvo 1945 08 22 prie Mikalinės k.
89.	Čeponis Albertas, Kazio	*Ropė Vyturys*	1921 Ažušilės k. (Vidiškių sen.)	Žuvo 1945 07 12 Ažušilės k.
90.	Čeponis Edvardas, Juozo	*Dobilas Eršketis*	1921 Ažušilės k., (Vidiškių sen.)	Registravosi 1945 11 19 Pridavė šautuvą ir 12 šovinių.

91.	Čeponis Hubertas (Gubertas), Liudo	*Kerštas*	Gaveikienų k., Ignalinos r.	Suimtas 1946 11 07 Teistas 15 m. lagerio.
92.	Čeponis Juozas, Jono		1910 Gaveikėnų k., Ignalinos sen.	Žuvo 1945 m. savo namuose.
93.	Čeponis Juozas, Vinco	*Radvila*	1924 Budrių k., (Ignalinos sen.)	Žuvo 1945 m. prie Budrių k.
94.	Čepulis Bernardas	*Genys Gylys*	1920 Grybėnų k., Dūkšto vlsč.	Žuvo 1945 02 15 Jaciūnų k., Tverečiaus vlsč.
95.	Čepulis Bronius, Vinco		1925 Rubelninkų k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 10 09, ginklo nepridavė
96.	Čepulis Dominykas	*Grigas* (*Grizas*)	1920 Vingirių k., Daugėliškio sen.	Žuvo 1945 05 prie savo namų.
97.	Čepulis Feliksas		Lukšėniškės k. (Kazitiškio sen.)	Žuvo 1945 03 16
98.	Čepulis Jonas, Blažiejaus	*Strazdas*	1922 Ožionių k.	Žuvo 1946 03 24 netoli Mieliatilčio.
99.	Černiauskas Alfonsas, Jurgio		1913 Žvyriniškės k., Mielagėnų v.	Žuvo 1944 09 30
100.	Černiauskas Leonardas, Vaclovo		1927 Gilūtų k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1945 01 01 Antanų miške.
101.	Černiauskas Romualdas, Stasio	*Stalieriukas Lokys*	1921 Salomenkos k., Ignalinos r.	Žuvo 1947 04 21 Žuraviškės vnk., Petro Čepulio sodyboje.
102.	Čestas Jonas, Kazio	*Barzda*	1911 Krivasalio k. (Linkmenų sen.)	Žuvo 1945 03 11 netoli Kiauneliškio.
103.	Čibiras Gubertas, Antano		1916 Mažulonių k. (Ignalinos sen.)	Suimtas 1945 09 06 Teistas 10 m. lagerio.
104.	Čibiras Juozas, Prano	*Stipinas*	1918 Ceikiškės k. (Vidiškių sen.)	Suimtas 1945 10 30 1948 01 10 nuteistas 10 m. lagerio
105.	Čibiras Leonas, Nikodemo	*Gylys*	1920 Cicėniškės k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 12 08. Pridavė šautuvą. Pasikorė 1959 08
106.	Čibiras Vaclovas, Juozo	*Žilvitis*	1913 Egliniškės k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 10 22 Pridavė šautuvą ir 12 šovinių.
107.	Čičelis Leonardas, Justino	*Viesulas*	1921 Petroniškės k., Daugėliškio v.	
108.	Damisa		32 m. amž. Ažušilės	
109.	Dasys Kazimieras, Adomo	*Briedis*	1919 Jurkiškės k. (Mielagėnų sen.)	Registravosi. Suimtas 1945 12 29 Teistas 10 m., mirė Rusijoje.
110.	Dieninis Gubertas, Jono	*Šarūnas*	Palūšė	Žuvo 1946 m. miške prie Šileikiškės k.
111.	Dieninis Stasys, Jono	*Vaiduoklis*	1925 Palūšė	Legalizavosi 1946 03 12, pridavė šautuvą.
112.	Dimbelis Jurgis, Krištapo	*Plechavičius*	Dimbelių k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1945 05 10 Švenčionių r. susišaudžius tarpusavyje bunkery.
113.	Dimbelis Leonas, Krištopo		Dimbelių k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1945 01 01 (bandė nuginkluoti stribą)
114.	Dimbelis Petras, Krištopo		Dimbelių k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1944 12 07 savo namuose.
115.	Dimbelytė Bronė, Krištopo		Dimbelių k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo miške partizanaudama.
116.	Dubaka Jeronimas, Antano	*Parajus*	Mikalavo k., Daugėliškio vlsč.	Žuvo 1947 04 03 Kazėnų miške. Sušaudytas *Roko* įsakymu.
117.	Dūkelis Hubertas, Nikodemo	*Piliakalnis*	1913 Ožionių k.	Legalizavosi 1946 01

118.	Ežerinis (Ozarinskas) Juozas, Jono	*Vytenis*	1921 Bajorų k., Ignalinos vlsč.	Legalizavosi 1945 m., užverbuotas MGB ag., išdavė *Miglovarą* 1948 m. Pasikorė.
119.	Gaidelis Bronius, Jono	*Pipiras*	1930 Grigiškės k. (Daugėliškio s.)	Suimtas 1951 03 02 Teistas 25 m. lagerio.
120.	Gaidelis Bronius, Leono	*Šiaudas*	1925 Paringio k.	Žuvo 1947 10 Molėtų apylinkėse.
121.	Gaidelis Kazys, Jono	*Gailius*	1922 Iliškių k., Daugėliškio vlsč.	
122.	Gaidelis Kazys, Juliaus (Jurgio?)	*Šernas*	1919 Paringio II k., (Daugėliškio s.)	Žuvo 1945 12 13 prie Gedžiūnėlių Dūkšto vlsč.
123.	Gaidelis Kazys, Kazio	*Girsa*	1927 Paringio k.	Registravosi 1945 m.
124.	Gaidelis Kostantas, Jono		1928 Iliškės k. (Daugėliškio s.)	Suimtas 1950 07 11 Antanų miške. Teistas 25 m. lagerio.
125.	Gaidelis Kostas, Krištapo (Krizo?)	*Žvainys*	1922 Buiviliškės k. (Kazitiškio sen.)	Nuteistas 1946 04 10 20 m. katorgos
126.	Gaidelis Vilhelmas, Juliaus	*Margis, Rimantas*	1920 Grigiškės k.	1946 08 19 pasidavė į nelaisvę.
127.	Gaidelis Vladas, Juliaus (užverbuotas MGB ag. *Sakalas*)		1922 Mikalinės k., Palūšės vlsč.	Registravosi 1945 08 27. Jo informac. likviduotas b. v. *Šilas*
128.	Gaidelis Vladas, Stasio	*Jovaras*	1914 Rimšėnų k., Ignalinos vlsč.	Žuvo 1950 07 10 Vidiškių miške.
129.	Ganatonis Jonas, Kazio	*Rimtautas*	1911 Čebatorių-Kalviasalio k.	Registravosi 1945 10 24 Pridavė karabiną ir 10 šovinių.
130.	Ganatonis Kajetonas, Kazio		1912 Čebatorių - Kalviasalio k.	Registravosi 1945 11 17 Pridavė šautuvą. Mirė 1956 m.
131.	Garla Antanas	*Genys*	Dainių k., (Ignalinos sen.)	Mirė 1945 m. tuoj po registracijos.
132.	Garla Edmundas, Antano	*Trilakas*	1913 Ožionių k.	Registravosi 1946 Ginklo nepridavė.
133.	Garla Jeronimas, Jono	*Gastutis*	1925 Ožionių k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 12 27 Pridavė rusišką šautuvą.
134.	Garla Juozas, Jono	*Audra*	1924 Ožionių k.	Registravosi 1945 12 16 Pridavė vokišką automatą.
135.	Gedžiūnas Mamertas, Mykolo	*Ešerys*	1922 Gedžiūnėlių k.	Registravosi 1946
136.	Gimžauskaitė Ona (ryšininkė)	*Herbas, Kareiva*	Mineiškiemio k., Utenos r.	Žuvo 1947 04 13 Mineiškiemio k.
137.	Girdziušas Liudvikas, Krištapo		1909 Paliesiaus k., Mielagėnų v.	Žuvo 1949 04 23
138.	Girdžius Alfonsas	*Perkūnas*	1921 iš Latvijos	Nušautas 1947 08 10 *Barzdėno* tarpusavio kivirčo metu. Latvis.
139.	Girėnas Petras, Stanislovo	*Žalgiris*	1923 Daubariškės k., Daugėliškio vlsč.	Žuvo 1950 03 09 tarp Mikalinės ir Užusienio k.
140.	Golubickas Jokimas, Kazio		1919 Kiniūnų k., Ignalinos r.	Legalizavosi 1945 06, ginklo nepridavė.
141.	Grikinis Česlovas, Stanislovo		1920 Bernotų k., Melagėnų vlsč.	Paimtas gyvas. Mirė Sibire.
142.	Grikinis Ksaveras, Prano		1920 Bernotų k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1944 12 12 Bernotų k.
143.	Grumbinaitė-Jasinevičienė Janina, Jono	*Rūtelė*	1922 Gineitiškio k. (Linkmenų sen.)	Žuvo 1945 07 13 Ginučių miške.
144.	Grušnys Edvardas, Veronikos	*Kardas*	1916 Balavecko k.	Registravosi 1947 04 29 Pridavė aut. PPŠ ir 69 šovinius.
145	Gudėnas Albertas, Petro	*Akuotas*	1923	
146.	Guobis Klemensas, Vinco		1921 Antanavos k. (Ceikinių sen.)	Žuvo 1946 m.

147.	Ivanauskas Bronius, Petro	*Ramunis*	1919 Užvinčių k., Dūkšto r.	Žuvo 1945 06 04 prie Ažvinčio ežero.
148.	Jakseboga Mamertas	*Ėglius*	1925 Kalviasalio k.	Registravosi 1945 m. vasarą.
149.	Jakseboga-Šerėnas Mykolas, Mykolo		1923 Čebatorių-Kalviasalio k.	Registravosi 1945 08 28. Pridavė rusišką šautuvą ir 5 šovinius.
150.	Jakštas Petras	*Danius* (*Darius*)	23 m. amž. Babėnų k.	Registravosi
151.	Jakutis Petras, Kostanto	*Lubinas*	1922 Grybėnų k. (Kazitiškio sen.)	Suimtas 1945 06 21 Grybėnų k. balose.
152.	Jankūnas (Jaksiabaga) Mamertas, Mykolo	*Ėglius*	1925 Kalviasalio k.	Registravosi 1945 08
153.	Jankūnas (Jaksiabaga) Vladas, Jono	*Dramblys*	1923 Čebatorių-Kalviasalio k.	Registravosi 1945 07 27
154.	Jankūnas Povilas, Mykolo	*Dilgis*	1925 Mikališkės k., Ignalinos v.	
155.	Janušauskas Antanas, Mykolo	*Papartis*	Juodalaukio k. (Kazitiškio sen.)	Žuvo 1945 m.
156.	Janušauskas Mykolas, Mykolo	*Asilas*	1921 Juodalaukių k.	Suimtas 1946 02 13 ir nuteistas 10 metų lagerio.
157.	Jarmuška Alfonsas, Krištapo	*Ūdras*	1922 Janionių k., Daugėliškio vlsč.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
158.	Jasiukėnas Antanas, Zigmanto	*Svyruoklis*	1912 Mažėnų k., Daugėliškio sen.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
159.	Juknevičius Stasys, Stasio	*Baravykas*	1924 Gyveno Sriūbų k.	Žuvo 1949 10 01 Molykų k., Filomenos Kaukėnienės namuose.
160.	Juknevičius Vitaldas, Prano	*Pingvinas*	Juodiškės k. (Ceikinių sen.)	Žuvo 1947 m.
161.	Juodagalvis Andrius	*Erškėtis*	1926 Ažušilės k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 09
162.	Juršėnas Adomas, Justino	*Slyva*	1922 Gaurelių k.	Registravosi 1945 08 15 Pridavė šautuvą ir 17 šovinių.
163.	Juršys (Juršėnas) Apolinaras, Kazio	*Vytenis*	1916 Šiškinių k. (Linkmenų sen.)	Žuvo 1945 03 11 Labanoro miške netoli Kiauneliškio
164.	Kamarauskas Jonas, Nikodemo	*Karijotas*	1914 Taujūnų k., Ignalinos r.	Žuvo 1946 10 17 Astraviškių k., Tverečiaus vlsč., Šulčių miške
165.	Kamarauskas Juozas, Nikodemo (*Karijoto* brolis)	*Švedrys Šernas*	1926 Taujūnų k. (Daugėliškio s.)	Žuvo 1945 12 13 prie Dysnos upės netoli Gedžiūnėlių.
166.	Kamarauskas Mykolas, Justino	*Malininas*	1910 Jureliškės k.,	Registravosi 1945 10 24, ginklo nepridavė (MGB ag. *Milžinas*).
167.	Kardelis Edvardas	*Pantera*	Bieniūnų k. (Rimšės sen.)	Registravosi 1945 06
168.	Karla Juozas	*Juodalksnis*	1911 Seniškio k., Švenčionių r.	Būrio vadas. Paimtas 1947 04 13 Teistas 25 m. lagerio.
169.	Kaukėnas Kazimieras, Mykolo	*Lazdynas, Želmenis*	1924 Paringio k.	Suimti trise 1947 05 13 bunkeryje Aukštosios miške.
170.	Kaukėnas Mamertas, Mykolo	*Birželis, Berželis*	1921 Paringio II k.	Žuvo 1945 m. lapkričio mėn. Žilėniškės k.
171.	Kaukėnas Vaclovas, Mykolo		1920 Paringio II k.	Žuvo 1944 12 24 Ropiškės k. rusai subadė šautuvų durtuvais.
172.	Keberža Antanas, Jurgio	*Kąstelis*	1903 Dūkštas	Žuvo Baltiškių k. (Tauragnų sen.)
173.	Kėkšta Juozas, Balio	*Palunkys*	1926 Didžiasalis	Suimtas 1944 11 25, nuteistas 10 m. lagerio.

174.	Kėkšta Ričardas, Balio	*Karklas*	1925 Didžiasalis	Suimtas 1949 03 14, nuteistas 25 m. lagerio.
175.	Kiškis Albertas, Adomo	*Klevas*	1927 Didžiasalis	Žuvo 1945 01 01 Antanų miške.
176.	Kiškis Albertas, Alfonso		1915 Didžiasalis	Žuvo 1944 11 25 prie Kudabiškės
177.	Klenčkis Alfonsas, Jono	*Perkūnas*	1925 Latvija	
178.	Klimašauskas Bronius, Juozo	*Genutis*	1921 Rudeniškė, (Dūkšto sen.)	Registravosi 1946 02 05 Suimtas 1946 03 29
179.	Klišauskas Bronius, Justino	*Bijūnas, Buivolas Čekutis*	1909 Abugalių k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 12 12 Ginklo nepridavė.
180.	Klišauskas Juozas, Stasio		1915 Abugalių k.	Registravosi 1945 08 Pridavė automatą.
181.	Kluonis Jonas, Mykolo	*Jakutis Gintaras*	1905 Kudabiškės k. (Didžiasalio sen.)	Nusišovė 1951 08 21, kad rusai nepaimtų gyvo.
182.	Kondratavičius Antanas, Anupro	*Liepa*	1920 Padysnio k., Ignalinos r.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
183.	Kondratavičius Kazys, Anupro	*Žagrė*	1918 Padysnio k.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
184.	Kudaba Boleslovas	*Baravykas*	1919 Kelpučių k.	Žuvo 1946 06 14 prie Kelpučių k.
185.	Kudabaitė Bronislava, Gasparo	*Dainava*	1925 Kelpučių k.	*Roko* ryšininkė. Suimta 1950 09 22, teista 10 m.
186.	Laurinčiukas Albertas, Jono	*Alksnis Pimpė*	1922 Paringio k.	1946 03 18 areštuotas. Po 10 m. lagerio apsigyveno Latvijoje.
187.	Laurinėnas Balys, Krištapo	*Gumbas*	1919 Vasiuliškės k., Švenčionėlių r.	Registravosi 1945 08 13, atidavė šautuvą ir 20 šovinių.
188.	Laurinėnas Jeronimas, Nikodemo		1926 Mažviliškės k.	Suimtas 1946 04 06 ir nuteistas 10 metų lagerio.
189.	Laurinėnas Mamertas, Nikodemo	*Mingaila*	1920 Juodalaukių k., Zarasų r.	Paimtas gyvas, nuteistas 1946 09 16 sušaudyti.
190.	Laurinėnas Norbertas, Kosto	*Kukalis*	1923 Ropiškės k.	
191.	Lekaravičius Juozas, Povilo	*Monda*	1920 Zelenkavo k. (Tverečiaus sen.)	Žuvo 1944 12 15 Motiškės k. (Adutiškio sen.)
192.	Lekaravičius Povilas, Ksavero	*Jupes Putinas*	1921 Zelenkavo k. (Tverečiaus sen.)	Registravosi 1945 08 31 Ginklo nepridavė.
193.	Lelertavičius Edvardas	*Žalgiris*	1908 Cicėniškės k., Ignalinos r.	1947 10 17 areštuotas, teistas 25 m. Mirė Rusijoje.
194.	Linka Adomas, Adomo	*Ponas Tadas*	1913 Senųjų Bajorų k.	Žuvo 1945 m.
195.	Luneckas Adolfas, Jono	*Kinas*	1913 Rizgūnų k., Ceikinių sen.	Stribų paimtas gyvas ir stribyne Daugėliškyje pakartas 1946 11 15
196.	Luneckas Jonas, Justino	*Paštas*	1928 Mikalavo k., Ignalinos r.	Suimtas 1945 02 04 prie Vaikučių k., Švenčionių r.
197.	Luneckas Jonas, Liudviko		1923 Kalviasalio k.	Registravosi 1945 m.
198.	Luneckas Leonas, Liudviko	*Baltys Lubinas*	1918 Kalviasalio k.	Žuvo 1947 03 15 prie Kalviasalio miške.
199.	Lunys Kazys, Bernardo	*Garsys*	1918 Rėksniškės k.,	Žuvo 1946 01 15
200.	Macijauskas-Mačys Silvestras, Jono	*Gandras*	1912 Čebatorių- Kalviasalio k.	Registravosi 1945 06 Pridavė šautuvą ir 20 šovininių.
201.	Mačėnas Vytautas, Ksavero	*Lokys Lakūnas*	1923 Juodagalvių k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1948 03 15 Darynės bunkeryje Švenčionių r.
202.	Mačiulis Antanas		Girminių k.	Žuvęs.
203.	Mačiulis Vladas		Girminių k.	Žuvo 1945 m. pavasarį Budrių k.
204.	Mačkinis Kazys, Jono	*Dulkė*	1923 Ožionių k.	Legalizavosi.

205.	Mačkinis Mykolas, Jono	*Gintautas*	Ožionių k.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje, Kazitiškio sen.
206.	Makauskas Jonas	*Šilas*	1923 Čebatorių k., Ignalinos r.	Žuvo 1951 10 29 netoli Azos k., Ignalinos raj.
207.	Malikėnas (Molykėnas) Jonas, Stasio		1930 Molykų k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1950 08 20 Kretuonių k. Švenčionių r.
208.	Malikėnas (Molykėnas) Bronius, Stasio		1926 Molykų k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1948 03 15 Darynės bunkeryje Švenčionių r.
209.	Malikėnas (Molykėnas) Kostas, Stasio	*Erelis*	1913 Strakiškės k.	Žuvo 1949 10 01 Molykų k., Filomenos Kaukėnienės namuose.
210.	Malikėnas Bronius	*Ešerys*	Strakšiškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1948 m.
211.	Malikėnas Bronius, Stasio	*Papartis*	1927 Raketiškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1947 04 21 Žuraviškės vnk., Petro Čepulio sodyboje.
212.	Malikėnas Kostas	*Erelis*		Žuvo 1948 m.
213.	Martinkėnas Juozas, Felikso	*Gailiūnas*	1927 Erzveto k.	Žuvo 1952 03 25 Ropiškės k., Ceikinių sen.
214.	Martinkėnas Juozas, Stasio	*Mėnulis*	1921 Antanavo k., Dūkšto r.	Registravosi 1945 08 08 Pridavė šautuvą ir 10 šovinių.
215.	Matkevičius (Matkėnas) Edvardas, Mikalinos	*Perkūnas Žaibas*	1921 Kalviasalio k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 m. Pridavė šautuvą.
216.	Matkevičius Jonas	*Debesis*	Kalviasalio k.	Suimtas 1947 m. bandė bėgti ir žuvo.
217.	Matkevičius Kazys, Vinco	*Samanis*	1912 iš Kalviasalio	Žuvo 1945 m. prie Kalviasalio.
218.	Matkevičius Vytautas, Vinco	*Laisvūnas*	1926 iš Kalviasalio	Areštuotas 1945 10 18
219.	Matuliauskas Adolfas, Gabrio	*Gylys, Voldemaras*	1910 Mikalavėlio k. Daugėliškio vlsč.	Žuvo 1952 03 06 Biečionyse, prie Ceikinių su K. Basiu. Nušovė MGB ag. *Darius.*
220.	Matuliauskas Mamertas, Jono	*Medžiadalis*	1911 Ožionių k.	Registravosi
221.	Miciūnas Leonardas	*Kepurė*	1920 Miliauciškės k., Dūkšto vlsč.	
222.	Minkelis Edmundas, Antano	*Dobilas*		Žuvo 1947 m.
223.	Misiūnas Alfonsas, Stanislovo	*Eglinskas*	Kėriškės k. (Mielagėnų sen.)	Žuvo 1947 09 07 Buckūnuose Povilo Cibulsko klojime.
224.	Misiūnas Bronius	*Paukštė*	1915 Mikalavo k.	Žuvo trise 1945 12 05 Vinsloviškės k., K. Paukštės klojime.
225.	Misiūnas Bronius, Stasio	*Žvirblis*	1922 Keriškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1947 04 21 Žuraviškės vnk., Petro Čepulio sodyboje.
226.	Misiūnas Bronius, Valerijono	*Gaidys*	1923 Keriškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1950 12 13 besikeldamas per Dysnos upę.
227.	Misiūnas Danielius, Stanislovo		1917 Keriškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1945 01 01 Antanų miške.
228.	Misiūnas Edmundas, Ksavero	*Garuolis*	Keriškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1945 01 01 Antanų miške.
229.	Misiūnas Edvardas	*Kirvis*	1920 Ožionių k.	Žuvo 1947 05 13 Teodoriškės k.
230.	Misiūnas Jeronimas, Nikodemo	*Pusnis, Pusninis*	1924 Ožionių k., Ignalinos r.	Žuvo 1947 05 13 Teodoriškės k.
231.	Misiūnas Jonas, Vaclovo		1919 Keriškės k., Mielagėnų vlsč.	Paimtas gyvas, dingo be žinios.
232.	Misiūnas Juozas, Nikodemo	*Šapalas*	1927 Ožionių k., (Daugėliškio s.)	Žuvo Maksimonyse.
233.	Misiūnas Juozas, Stanislovo		1919 Keriškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1945 01 01 Antanų miške.

234.	Misiūnas Klemensas, Nikodemo		1910 Ožionių k.	1946 01 12 namuose radę stribai užbadė durtuvais.
235.	Misiūnas Leonas, Stanislovo	*Levukas*	1920 Keriškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1945 01 01 Antanų miške.
336	Misiūnas Mykolas, Motiejaus	*Avis*	1896	
237.	Misiūnas Mykolas, Povilo		Keriškės k., Mielagėnų vlsč.	Paimtas gyvas, mirė Sibire.
238.	Misiūnas Steponas, Nikodemo	*Dagys Dagilis*	1921 Ožionių k. (Daugėliškio sen.)	Žuvo 1948 10 03 Viktariškės k. (Ceikinių sen.)
239.	Misiūnas Tamošius	*Klajūnas*	30 m. amž.	Žuvo 1945 06 Ažvinčių girioje.
240.	Misiūnas Zenonas, Valerijono	*Galiūnas*	1920 Keriškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1945 m. vejamas rusų (plyšo širdis).
241.	Morkūnas Henrikas, Nikodemo	*Genys Senis*	1911 Mažviliškės k. (Daugėliškio s.)	Žuvo 1945 10 26
242.	Narauskas Stasys, Jono	*Uosis*	1925 Ažėnų k. (Kazitiškio sen.)	Žuvo 1945 01 01 Sodžiūnų k.
243.	Narkeliūnas Teofilis, Kostanto	*Štolcas*	1923 Buckūnų k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1947 04 21 Žuraviškės vnk., Petro Čepulio sodyboje.
244.	Navackas (Naujelis) Vladas	*Bulbienis*	1922 Lapakalnio k. (Linkmenų sen.)	Žuvo 1945 04 21 Ginučių miške.
245.	Noreika Geronimas (Jeronimas), Antano	*Bevardis, Riešutas*	1926 Grigiškės k., Ignalinos r.	Žuvo 1950 12 13 persikeldamas per Dysnos upę.
246.	Norkūnas Teofilis, Prano		1922 Juodagalvių k., Mielagėnų vlsč.	Paimtas gyvas su E. Varna. Dingęs be žinios Rusijoje.
247.	Oškinis Jonas	*Dysnaitis*	1911, Lugos m., gyv. Kalviasalyje	Suimtas 1952 07 07-08
248.	Padvaiskas Kostas, Krištapo	*Mazgelis* (*Margelis*)	1908 Janiškių k. Ignalinos vlsč.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
249.	Padvaiskienė Marcelė (Kosto Padvaisdko žmona)		Joniškio k. (Kazitiškio sen.)	Suimta 1946 01 15 Nuteista 10 m. lagerio.
250.	Pakalka Jonas	*Liūtas*	1919 Sliesariškės k., Ignalinos r.	Registravosi. Nuskandintas Paringio ežere
251.	Panavas	*Vijoklis*	Ignalina	
252.	Panavas Antanas, Dominyko	*Treniota*	Mažėnų k., Rimšės vlsč.	Suimtas 1946 01 15 po Želmeniškės mūšio. Sušaudytas.
253.	Panavas Augustas, Mykolo	*Vėžys*	1910 Vasiulių k., Daugėliškio vlsč.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
354	Panavas Jonas, Nikodemo	*Tetervinas*	1912 Silvestriškės k.	
255.	Panavas Juozas, Mykolo	*Eglaitis*	1916 Vasiulių k. (Daugėliškio s.)	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
256.	Panavas Kazys, Jono	*Dobilas, Rugys*	1917 Maksimonių k.	Registravosi 1945 09 Pridavė šautuvą.
257.	Panavas Kazys, Jono	*Šarūnas*	28 m. amž. Maksimonių k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 08 22
258.	Panavas Kazys, Mykolo	*Žebenkštė*	1923 Jonėnų k., Ignalinos r.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
259.	Panavas Mykolas, Mykolo	*Ridikas*	1914 Vasiulių k.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
260.	Panavas Vincas, Mykolo	*Varnėnas*	1918 Vasiulių k.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
261.	Patiejūnas Pijus	*Zuikis*	1925 Pašakariškės k.	1945 07 30 sužeistas ir vežamas mirė.
262.	Patiejūnas Vaclovas, Jono	*Balandis*	1924 Juodalaukių k., Zarasų r.	Suimtas 1946 02 16 ir nuteistas 10 metų lagerio.
263.	Paukštė Alfonsas	*Sakalas*	Andrejaukos k.	Legalizavosi.
264.	Paukštė Alfonsas, Kazio	*Latvis Alfukas*	1919 (Daniūnų k.?)	Žuvo 1950 08 18 trise Kretuonių k., Reškutėnų apyl., Švenčionėlių r.

265.	Paukštė Antanas, Kazio	*Sakas, Sakalas*	1916 Andrikavo k.	Žuvo 1947 m.
266.	Paukštė Jonas, Andriaus	*Žvirblis*	1916 Pakalkiškės k., Daugėliškio apyl.	Legalizavosi.
267.	Paukštė Kazimieras, Juozo	*Kietis*	1911 Vinsloviškės k., Ignalinos r.	Registravosi 1946 02 07, atidavė šautuvą ir 20 šovinių.
268.	Paukštė Kostantas, Antano	*Išgųstis Juodvarnis*	1918 Vingirių k.	Žuvo 1945 12 05 Vinsloviškės k., Ignalinos r., K. Paukštės klojime.
269.	Paukštė Mamertas	*Povas*	1919 Pajurgiškės k.	1945 m. legalizavosi, teistas už veiklą karo metais nacių naudai.
270.	Paukštė Mamertas, Kazio	*Genys*	1922 (Daniūnų k.)	Žuvo 1950 08 trise Kretonių k.
271.	Paukštė Petras, Stanislovo	*Šarka*	1923 Dubariškėlės k., Ignalinos r.	Suimtas 1946 02 14
272.	Paukštė Viktoras, Andriaus	*Karvelis*	1920 Prisieginės k., Ignalinos r.	Suimtas 1946 01 24, teistas 15 m. katorgos ir 5 m. tremties.
273.	Paukštė Vincas, Vinco	*Nykštukas*	1922 Čepuliškės k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 09 01 Pridavė rusišką šautuvą.
274.	Paukštė Vladas, Leono	*Klajūnas*	1924 (Daniūnų k.?)	Registravosi 1945, ginklo nepridavė.
275.	Paulavičius Bronius, Antano	*Klajūnas*	1921 Maksimonių k., Ignalinos r.	Registravosi 1946 03 11 Pridavė aut. PPŠ ir 60 šovinių.
276.	Paulionis (Paulavičius) Alfonsas, Liudviko	*Šernas*	Maksimonių k., (Vidiškių sen.)	1945 03 15 stribų sudegintas bunkery Maksimonyse.
277.	Pečiulis Albinas, Jurgio	*Vyturys*	1922 Navikų k. (Kazitiškio sen.)	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
278.	Pečiulis Albinas, Jurgio	*Vyturys*	1923 Novinų k., Dūkšto vlsč.	
279.	Petkelis Edmundas, Antano	*Dobilas*	1922 Pasamanio k.	Suimtas 1946 02 15 ir nuteistas 10 metų lagerio.
280.	Petkūnas Anupras, Petro	*Sniegas*	1923 Veržos k., Kaltanėnų vlsč.	
281.	Petraška Leonas, Augusto	*Zubras*	1916 Tripuckų k., Rimšės vlsč.	Žuvo 1945 m. Reškutėnuose
282.	Petrauskas Jonas, Antano	*Paberžis*	1918 Seniškio k.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
283.	Petrauskas Kazys, Antano	*Gruodis*	1925 Seniškio k., Ignalinos vlsč.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
284.	Petrikas Jonas	*Vilkas*	37 m. amž., Pašilės k., Dūkšto r.	Žuvo 1945 07. Nuskendo Dysnos upėje stribų persekiojamas.
285.	Petrulėnas Bonifacas, Mykolo	*Berniukas*	1911 Paliesiaus k., Mielagėnų v.	Žuvo 1945 02 01 Paliesiaus k.
286.	Petrulėnas Pranas, Prano		1919 Paliesiaus k., Mielagėnų v.	Žuvo 1945 01 01 Antanų miške.
287.	Pilinskas Leonas	*Liepaitis*	Čebatorių k., Ignalinos vlsč.	Žuvo Kaltanėnų apyl. 1947 m.
288.	Pilinskas Romualdas, Kazio		1927 Čebatorių k.	Suimtas 1949 09 11 Teistas 25 metams lagerio
289.	Pivoriūnas Kostas, Aleksandro	*Šermukšnis*	1910 Lazinkos k. (Didžiasalio sen.)	Žuvo 1950 06 04 Basiokų k., Pastovių r., Baltarusijoje.
290.	Prozarkevičius Leonas, Leono	*Beržas*	1925 Buckūnų k., Ignalinos r.	Registravosi 1947 03 12 Ginklo nepridavė.
291.	Pukėnas Juozas, Gabrio	*Pumpuras*	1923 Gaurelių k. Ignalinos vlsč.	
292.	Pukėnas Justinas, Jono	*Vėtra*	1914 Gaurelių k.	

293.	Pundys Vladas	*Alksnis*	1920 Guntauninkų k., Ignalinos r.	Suimtas, teistas 25 m. lagerio, grįžo po Stalino mirties.
294.	Purevičius Simonas	*Švyturys*	1931 Ginučių k. (Linkmenų sen.)	Žuvo 1951 01 27 Minčios miške.
295.	Račkauskas Leonas	*Ešerys*	1915 Užvinčių k., Dūkšto r.	Žuvo 1945 06 04 Užvinčių k. paežerėje.
296.	Raginis Albertas, Gabrio	*Kovas*	1923 Juodalaukio k.	Suimtas 1946 02 16
397	Raginis Andrius, Gabrio	*Šaltis*	1920 Gaurelių k.	
298.	Raginis Klemensas, Jono	*Uodas*	1924 Gaurelių k., Ignalinos r.	Registravosi, pridavė šautuvą ir 30 šovinių.
299.	Ramanauskas Alfonsas, Krištofo (Kristupo)		1925 Urvelių k., Ignalinos r.	Žuvo 1946 Ažvinčių miške (kitur – žuvo 1944).
300.	Ramanauskas Leonas, Krištopo	*Beržas, Žalgiris*	1919 Urvelių k., Ignalinos r.	Registravosi 1946, atidavė automatą.
301.	Ramelis Alfonsas, Petro	*Grigas*	1928 Grigališkės k.	Žuvo 1950 10 30. Jį nušovė MGB agentas *Ungurys.*
302.	Rastenis Petras (tada suimta ir jo žmona Aldona Rastenienė)	*Tigras, Nėris*		Suimtas 1947 05 13 bunkeryje Aukštosios miške.
303.	Ribokas Jonas, Jono	*Vaidevutis*	Antakminės k., Dūkšto vlsč.	Legalizavosi 1945 06
304.	Ribokas Kostantas, Jono		1916 Antakmenės k. (Kazitiškio sen.)	Suimtas 1946 04 19 Teistas 10 m. lagerio.
305.	Rimšelis Valentinas, Nikodemo	*Pakalnis Jurgelis*	1924 Kalviasalio k.,	Žuvo 1949 09 12 netoli Maksimonių k., Vidiškių sen.
306.	Rizgūnas Petras, Jokimo	*Tigras*	1922 Daugėliškis	Žuvo 1945 m. Seniškio k., Ignalinos vlsč.
307.	Rizgunskas Jokimas, Jokimo	*Žaibas Šermukšnis*	1925 Naujasis Daugėliškis	Registravosi 1945 11 02, pridavė šautuvą. Nukovė Besusparį ir brolį – banditą (a. b.).
308.	Rizgunskas Petras, Petro	*Tigras*	1922 Daugėliškis	Žuvo 1945 01 02 prie Taujūnų netyčia nušautas brolio.
309.	Romančiukaitė Juzė, Kosto	*Žvaigždutė*	1922 (Bukliškių k.?)	Registravosi 1946 08 20, ginklo nepridavė.Už ketinimą legalizuotis brolio-partizano peršauta. Užverbuota ag. smogike *Lisa*. Mirė apie 1998 m. Vilniuje.
310.	Romančiukas (Romančius) Kostas (Juzės Romančiukaitės brolis)	*Ąžuolas*	1918 (Bukliškių k.?)	Žuvo 1948 09 04 prie Tverečiaus.
311.	Romanovskis Goga	*Arlovas*	Pastarnokų k., Vidžių r., Baltarusija	Baltarusis. Kovojo *Roko* būryje.
312.	Romelis Alfonsas, Petro	*Alpukas*	1917 Grigališkės k. (Didžiasalio sen.)	Žuvo 1951 11 02 Antanų miške.
313.	Romelytė Liudgarda, Petro		Grigališkės k. (Didžiasalio sen.)	Suimta 1951 03 14, nuteista 10 m. lagerio.
314.	Ropė Stasys, Jono		1925 Stanislavavo k. (Daugėliškio s.)	Žuvo 1945 05 Stanislavavo k. laukuose.
315.	Rumbutis Juozas	*Perkūnas*	Rimaldiškės k. (Didžiasalio sen.)	Žuvo 1950 10 06 Grigiškės k. Netyčia nušovė partz. Barzdėnas
316.	Rvokas Mamertas, Mato	*Nemunas*	1920 Antakmenės k.	
317.	Saplys Danielius (Danys)		1922 Kudabiškės k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 Suimtas.
318.	Skrebutėnas Algirdas, Mykolo	*Perkūnas*	1924 Babėnų k. (Didžiasalio sen.)	Registravosi. Teistas 1946 01 12
319.	Skunčikas Alfonsas, Vinco	*Narcizas, Narsutis*	1927 Bajorų k., Ignalinos vlsč.	Legalizavosi 1946 m., 1949 03 25 ištremtas į Sibirą.
320.	Skunčikas Antanas, Vinco	*Kaltas, Kurmis*	1919 Bajorų k., Ignalinos vlsč.	Žuvo 1947 11 15 Pužiniškio k., Švenčionėlių r.

321.	Skunčikas Bronius, Inocento		1912 Mikalavo k., Ignalinos r.	Žuvo 1945 02 04 prie Vaikučių k., Švenčionių r.
322.	Skunčikas Edvardas, Vinco		1910 Mikalavo k., Ignalinos r.	Išėjęs iš skrajojančio būrio registravosi 1945 08 05, paskui įstojo į Kaladinsko būrį ir 1946 m. registravosi antrą kartą.
323.	Skunčikas Petras		Daugėliškio vlsč.	Legalizavosi.
324.	Skunčikas Pranas, Vinco	*Žaltys*	1923 Bajorų k., Ignalinos vlsč.	Žuvo 1946 01 15 Prūsijos mūšyje (Želmeniškėje).
325.	Snieška Pranas	*Lakūnas*	1920 Sidariškių k., Linkmenų sen.	Žuvo
326.	Staliaronka Stasys, Justino	*Fikusas Vargelis*	1920 Plavėjų k., Dūkšto sen.	Suimtas 1951 05 18 Teistas 25 m. lagerio.
327.	Stanevičius (Stanėnas) Kazys, Jono	*Pipiras*	1924 Makninlaukio k., Ignalinos vlsč.	Žuvo 1946 01 15 Želmeniškėje.
328.	Stanevičius (Stanėnas) Juozas, Jono	*Lizdeika, Aukštaitis*	1922 Makninlaukio k.	Žuvo 1951 03 22 Molėtų rajone.
329.	Subačius Bronius, Jono		1923 Žvyriniškės k.	1944 12 18 rusų kareiviai subadė durtuvais.
330.	Survila Kazimieras, Stanislovo	*Negras, Parojus Drąsuolis*	1924 Grigiškės k. (Daugėliškio s.)	Žuvo 1945 08 16 Didžiagiryje
331.	Survila Stanislovas		1890 Grigiškės k. (Daugėliškio s.)	Suimtas 1946 02 09 ir nuteistas 4 m. kalėti už partizanų rėmimą.
332.	Survilaitė Ona, Stanislovo		1924 Grigiškės k. (Daugėliškio s.)	Suimta 1946 08 21 kaip ryšininkė *Roko*. Teista.
333.	Sveikauskas Juozas, Motiejaus		1920 Vastakiškės k., Ignalinos r.	Žuvo kartu su *Karijotu* 1946 10 17 (25) Astraviškių k., Ignalinos r.
334.	Šalna Bronius, Antano	*Ąžuolas*	1920 Berniūnų k., Švenčionėlių r.	Žuvo 1947 04 14 Derviniškės k., Švenčionėlių r. Sudegintas sodyboje
335.	Šiaudinis Balys, Justino		1912 Vasiuliškės k.	Registravosi 1945 06 26, ginklo nepridavė.
336.	Šiaudinis Vaclovas		Kiniūnų k., Ignalinos r.	Registravosi.
337.	Šiaudinis Vaclovas, Edmundo (kitur – s. Gabrio)	*Eglaitis*	Pamiliškės k., Ignalinos r.	Žuvo 1947 04 13 Mineiškiemio k., Utenos r.
338.	Šiaudinis Vaclovas, Gabrio		Pamiliškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1947 04 19 Mineiškiemio k.
339.	Šimkūnas Leonas, Martyno	*Kipšas*	1914 Maldavėnų k. (Mielagėnų sen.)	Žuvo 1952 07 18 Šukėniškės miške.
340.	Šriūbėnas Marijonas, Prano	*Norkaitis*	1921 Rubelninkų k., Ignalinos r.	1947 10 17 areštuotas su E. Lelertavičiumi prie Kančiogino.
341.	Šukys Juozas, Antano	*Kėkštas*	1922 Kukoriškės k., Ignalinos r.	Registravosi. 1946 m. partizanai sušaudė.
342.	Šukys Kazys, Antano	*Putinas*	1912 Kukoriškės k.	Žuvo 1945 01 15 Želmeniškėje.
343.	Šulskas Mykolas	*Šerys*	1922 Pinigiškės k. (Daugėliškio s.)	Žuvo 1945 05 29 Ligūnų k.
344.	Taluntis Jeronimas, Adomo	*Griausmelis*	1926 Dainių k. (Ignalinos sen.)	Žuvo 1945 05 15 Nevaišių k.
345.	Taluntis Jonas, Jono	*Siaubas*	1907 Sankt Peterburge	Registravosi 51 04 28, areštuotas ir ištremtas į Krasnojarską.
346.	Taluntis Petras, Silvestro	*Juodis*	1925 Pašiškės k. (Šuminų k.) (Daugėliškio s.)	Registravosi 1946 m.

347.	Taluntis Vaclovas	*Apynis*	Dainių k.	Mirė 1945 m. tuoj po registracijos
348.	Taluntis Vaclovas	*Naujokas*	1921 Kujiškės k. (Ignalinos sen.)	Žuvo 1944 12 26 Petrošiūnų k. pas Gabrį Žalnieriūną.
349.	Tirilis Kazys, Augusto	*Toliukas* (*Talutis*) *Toleišis*	1925 Vasiulių k., Ignalinos r.	Žuvo 1946 05 31 Lygumų k., Kaltanėnų vlsč., Švenčionių r.
350.	Tirilis Pranas, Augusto	*Bitė*	1924 Vasiulių k., Ignalinos r.	Žuvo 1946 05 31 Lygumų k., Kaltanėnų vlsč., Švenčionių r.
351.	Tunkis Aleksandras, Mykolo	*Balandis*	1917 Niukiškės k., Ignalinos r.	Registravosi 1946 06 10 Suimtas 1946 06 19 ir nuteistas už partizanų rėmimą.
352.	Tunkis Bernardas, Stanislovo	*Jurginas*	1923 N. Daugėliškio	Registravosi 1945 11 29 Pridavė automatą ir 150 šovinių.
353.	Tunkis Klemensas, Mykolo	*Ąžuolas*	1923 Niukiškių k.	Suimtas, teistas 10 m. lagerio. Mirė apie 2004 m. Daugėliškyje.
354.	Urbanavičius Edvardas,Juozo	*Svajūnas, Sielys*	1922, Širvintos, Ukmergės apskr.	Žuvo 1946 10 17. Buvęs *Roko* kuopos būrio vadas.
355.	Urbonavičius Albinas, Jurgio		1921 Žeimių k. (Kazitiškio sen.)	Suimtas 1946 11 29 Nuteistas 10 m. lagerio.
356.	Užubalis (Zablackas) Pranas, Petro	*Liūtas Mikulis*	1922 Bajorų k., Ignalinos vlsč.	Sušaudytas Meironyse *Roko* įsakymu.
357.	Vaickus Antanas, Jono	*Lazdynas*	1919 Girminių k.	Suimtas 1946 02 03. Teistas 10 m. lagerio. Grįžo 1957 m.
358.	Vaickus Jonas, Jono	*Trimitas*	1915 Girminių k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 11 13, pridavė šautuvą ir 30 šovinių.
359.	Vaickus Juozas, Ignoto	*Žuvėdra*	1920 Gaveikėnų k., Ignalinos r.	Registravosi ir vėl išėjo į mišką. Žuvo.
360	Vaičiukas Alfonsas, Jono	*Riteris*	1923 Varkalių k., Švenčionių vlsč.	
361.	Vanagas Adomas, Stanislovo	(*Papūga*) *Svajūnas*	1921 Juodagalvių k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1947 05 13 Purvėnų k., Švenčionių r.
362.	Varaneckas Gubertas, Gabrio	*Strazdas*	1921 Janapolio k. (Ignalinos sen.)	Registravosi 1945 08 25
363.	Varna Edvardas, Edvardo		1922 Juodagalvių k., Mielagėnų vlsč.	Paimtas gyvas. Mirė 1947 m. lageryje.
364.	Varna Jonas		Juodagalvių k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo Antanų miške.
365.	Vilutis Mykolas, Jono		1925 Derviniškė, Linkmenų sen.	Žuvo 1945 01 10 Šiškinių k. (Linkmenų sen.)
366.	Vinciūnas Teofilis, Karolio	*Kalnelis*	1925 Mielagėnuose	Paimtas gyvas 1949 02 14 Mirė Sibire.
367.	Zakarauskas	*Kmynas*	Abugalių k., Ignalinos vlsč.	Legalizavosi.
368.	Zaleckas (Zalieckas) Juozas		Rizgūnų k., Ignalinos r.	Registravosi 1945 m. vasarą.
369.	Zaleckas (Zalieckas) Kazys, Juozo		1910 Rizgūnų k.	Registravosi 1945 10 03, ginklo nepridavė.
370.	Zigmantas Jonas, Antano	*Tauras*	1911 Triburčių k. (Daugėliškio s.)	Registravosi 1945 m.
371.	Zinkėnas (Zinkevičius) Vitalis, Vitalio	*Šaulys*	1921 Girminių k. (Ignalinos sen.)	Registravosi 1945 11 02, 1945 11 13 sušaudė partizanai
372.	Žaliaduonis Vincas	*Rokas, Diakonas, Cezaris*	1911 Kalviškių k., Lazdijų r.	Žuvo 1952 03 27 Bujutiškės k., Ceikinių vlsč.
373	Žilėnas Juozas, Nikodemo	*Miežis*	1920 Ožionių k.	
374.	Žilėnas Vincas, Mykolo	*Zubrus*	1919 Ginučių k.	Žuvo 1945 07 Šiliniškės k. (Linkmenų sen.)

375.	Žilėnienė Aldona	*Dilgė*	Dantiškės k., Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1946 05 21 Didžiagirio miške.
376.	Žvyriukas Mečislovas, Ksavero	*Aukštaitis*	1927 Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1947 04 21 Žuraviškės vnk., Petro Čepulio sodyboje (5-iese)
377.	Žvyriukas Vytautas, Ksavero		1931 Mielagėnų vlsč.	Žuvo 1949 m. Širvintų apyl.

R. K. p a s t a b a: Sąrašas sudarytas ir tikslintas remiantis Juozo Survilos parodymais, V. Šiaudinio knyga „Paringio krašto praeitis“, Valdo Striužo knyga „Trumpa laisvės kovos Tverečiaus valsčiuje 1941 m., 1944–1953 m. apžvalga“, L. Abariaus informacija bei informacija, gauta iš KGB archyvų – LYA, F. K-1, ap. 18, B. 39, P. 66-67, iš M. Laurinėno baudžiamosios bylos F. K-1, ap. 58, b. 35298/3, J. Bajorūno knyga „Mielagėnų kraštas“ (Ignalina, 2003). Neturint galimybės tiksliai nustatyti Laisvės kovų dalyvių pavardes, vardus, slapyvardžius, sąraše jos gali pasikartoti.

Sąraše pagal dabartinį administracinį suskirstymą seniunijų pavadinimai pateikiami skliaustuose.

Iš KGB arch., f. K-1, ap. 16, b. 994 (39/23)

Ataskaita už 1950 07

P. 10. 1950 07 09 Agentas *Sakalas* per agentą *Mikštą* pranešė, kad saugumo užduotį įvykdė ir laukia susitikimo su operatyvininkais. Papasakojo, kad 1950 06 30 buvo miške netoli nuo savo namų, kai pas jį atėjo banditai *Voldemaras*-Adolfas Matuliauskas, *Genys*, *Uosis* ir *Jovaras*. Pasirodo, *Jovaras* visus buvo atvedęs nuo Piperiškių pusės. Grupė pabuvo 07 01-02 , o naktį į 07 03 apsistojo netoli Pakretuonės ir ten prabuvo visą dieną. Paskui naktį išėjo iki Ignalinos vlsč., Piperiškių kaimo, kur iki 07 07 7 valandos vakaro ilsėjosi, o paskui išsiskirstė. *Voldemaras* su kitais liko Piperiškių kaime, o ag. *Sakalas* ir *Jovaras* nuėjo į mišką tarp Kilotrakių ir Petrovo kaimų Ignalinos rajone. 07 08 netoli nuo savo stovyklos jie pamatė dvi moteris, kurios varė samagoną. Jie priėjo ir pradėjo kartu girtauti, *Jovaras* labai pasigėrė ir norėjo išprievartauti moterį, bet priėjęs ag. *Sakalas* nuo merginos jį atplėšė. Supykęs dėl to *Jovaras* norėjo išeit, bet pasekęs iš paskos ag. *Sakalas* iš nugaros dviem serijomis (iš viso 13 šovinių) *Jovarą* nukovė. Paėmęs *Jovaro* automatą ir pistoletą, lavoną pakišo po žabais ir pats pasišalino.

P. 11. Po to ag. *Sakalas* buvo aprengtas kareiviu ir dalyvavo „mūšyje“, kur buvo „nukautas“ *Jovaras*. Kad užtvirtintų jo, ag. *Sakalo*, užverbavimą, jis nufotografuotas prie nušauto *Jovaro* kartu su oper. grupe. Ag. *Sakalas* nušovė Gaidelį Vladą, s. Stasio-*Jovarą*, gim. 1912 m. Navikų kaime, Ignalinos rajone. Jis *Šilo*-Jono Makausko būry nuo 1946 m., *Cezario* įsakymu, jis paskirtas rajono vadu. Vidinis agentas *Sakalas* į *Voldemaro* būrį įvestas 1949 05. 1949 metų rudenį iš jo perėjo į *Šilo* bandą, slapstėsi. 1950 06 23 agentas su Gaideliu užėjo pas žmoną, agentą *Mikštą,* ir gailėjosi, kad nieko gero nenuveikė saugumo labui. Dabar, likvidavus *Jovarą*, ag. *Sakalui* duota užduotis nueiti į *Mikšto* veikimo rajoną ir susisiekti su *Cezario* (Vincas Žaliaduonis-*Rokas*, *Diakonas*, *Cezaris*) štabu.

P. 15. Dėl Sideravičiaus ir Juozo Bulkos-*Skrajūno* likvidavimo numatyta užverbuoti bandito seserį Kirkienę, kurios vyras yra suimtas už ginklų laikymą. Juodis Albertas MGB rezidentui *Savičiui* pasakojo, kad į bandą išėjo Kuliešius Juozas bei Rukšėnas (1950 07).

P. 19. Spec. pranešimas

1949 05 į *Voldemaro* būrį atėjo mūsų įjungtas agentas *Sakalas*. 1949 m. rudenį jisai perėjo į *Šilo* gaują todėl, kad nenorėjo eiti į Baltarusiją pas *Roką*. Ryšį su MGB organais palaiko per savo žmoną, MGB agentą *Mikštas.*

P. 21. Agentui *Sakalui* yra duotas preparatas – 22.

08 14 agentas *Mikštas* pranešė, kad ag. *Sakalas* išėjo į *Voldemaro* veikimo rajoną, 08 14 jis sugrįžo ir laukia ateinant *Voldemaro* būrio.

08 16 ag. *Mikštas* pranešė, kad gauja iš šešių asmenų atėjo ir laikosi apie 1 kilometro atstumu nuo kaimo, kur gyvena agentas. Pagal tas žinias pasiųsta 12 žmonių grupė, vadovaujama Carenko ir mjr. Bodrovo, ir išdėstyta per 400 metrų nuo banditų stovyklavietės.

P. 22. Bebūnant agentas pranešė, kad banditai ruošiasi eiti į Pašaminės kaimą plėšti parduotuvę. Buvo padarytos pasalos, bet veltui – banditai nėjo. 08 17 agentas *Mikštas* informavo, kad nėjo plėšti parduotuvės dėl to, kad prastos prekės.

P. 23. Ag. *Sakalas* su *Geniu* atėjo pas *Mikštą* ir jie išgėrė 0,5 litro samagono ir paprašė ag. *Mikšto* atnešti pietus ir degtinės vakarienei. Agentas sutartu laiku atnešė į stovyklą 1 litrą samagono, 0.75 litro spec. samagono ir vieną butelį raudono vyno. Partizanams begeriant, maždaug po pusvalandžio pasigirdo šaudymas. Banditas Alfonsas Paukštė ir Malikėnas labai apgirto, kitiems tai sukėlė įtarimus. Jie pastebėjo, jog degtinė yra su "priedais" ir, įtarę ag. *Sakalą,* norėjo jį nušauti, bet jis, apšaudomas *Ūso* ir *Voldemaro*, suspėjo pabėgti. *Voldemaras*, *Ūsas* ir *Staniulis* pradėjo jį persekioti. Tuo metu kariuomenė blokavo stovyklą ir tris nušovė, o dar trys pabėgo. Ag. *Sakalas* gėrė samagoną ir raudoną vyną kartu su visais ir, nors paėmė 2 tabletes priešnuodžių, bet per penkias minutes užmigo ir atsibudo 18 valandą, po to dar dvi paras buvo apsvaigęs, į normalią būklę atėjo tik 08 19.

P. 24. Paieškai pasiųsta 50 kareivių. 08 18 už dviejų kilometrų rastas automatas, kolūkiečiai parodė, kur nuėjo banditas. Jis pavytas ir nušautas. 08 20 rastas dar vienas automatas, bet daugiau banditų nebesusekta. Nerastas tik Staniulio šautuvas. Nušauti:

Paukštė Mamertas, s. Kazio-*Genys*, g. 1922 m.;

Paukštė Alfonsas-*Alfukas*, g. 1919 m.;

Jonas Beinoras, s. Felikso-*Staniulis*, g. 1904 m. (kitur – 1907 m.);

Malikėnas Jonas, s. Mykolo, g. 1930 m., Molykų k., būry nuo 1950 m.

Agentas *Sakalas* labai apgirto ir atsibudo tik 08 18. 08 19 jis nurodė J. Makausko-*Šilo* bunkerį, iš kur paimtas Degtiariovo kulkosvaidis ir 50 šovinių. Kadangi jis su žmona buvo iššifruoti, numatyta juos perkelti į kitą rajoną.

Iš Ignalinos r. KGB skyriaus dosjė legalizuotiems ginkluoto pogrindžio dalyviams 1963 – 1989 m.

Vladas Gaidelis, s. Juliaus (partizaninis slapyvardis buvo *Šernas*, – R. K.), g. 1922 m. Mikalinės k., Palūšės apyl. *Mingailos* būrio partizanas, legalizavosi 1945 m. rugpjūčio 27 d. Jo pranešimu likviduotas partizanų būrio vadas *Šilas*-Jonas Makauskas.

R. K. p a s t a b a: Jono Makausko-*Šilo* žmona Teklė Pilinskaitė paliudijo, kad jos vyrą Gaidelis pakvietė į krikštynas, o ten jis buvo pasalaujančių stribų nušautas. Teklė įtarė apie nelaimę, nepasitikėjo Gaideliu, bet jos vyras labai norėjo išgert ir nuėjo… L. A. duomenimis, Gaidelis ir buvo užverbuotas MGB ag. *Sakalas*, vėliau nusišovė.

Iš KGB arch. Jono Oškinio, s. Mykolo, baudžiamosios bylos Nr. 35665/3, t. 1.

P. 12. Aktas. Dalyvaujant Snakinui, Dombrovskiui, LSSR MVD vyr. ltn. Renkauskui, sudarytas aktas, kad 1952 07 07-08 naktį Didžiagiryje sulaikytas ginkluotas asmuo, kuris prisistatė esąs Oškinis Jonas iš Kalviasodžio k. – *Dysnaitis*. Iš jo paimtas naganas ir 15 šovinių.

P. 21. Jono Oškinio tardymo protokolas 1952 07 08: Gimęs 1911 m. Lugos mieste prie Peterburgo. 1935-1936 m. tarnavo lenkų kariuomenėje, 13-tame pėstininkų pulke, 1939 08 pabaigoje buvo mobilizuotas į 85-tą pulką ir dalyvavao karo veiksmuose su vokiečiais prie Petkovo. Sumušus atsitraukė ir pateko į sovietų nelaisvę, iš ten po mėnesio paleistas. Šeimos sudėtis: tėvas žuvo 1912 m. (pateko po traukiniu), brolis Juozas Oškinis žuvo vokiečių fronte 1939 m., motina 1948 m. ištremta. Turėjo 8 ha žemės. *Roko* būrin įstojo 1945 m., turėjo slapyvardį *Bolševikas*, kurį 1949 m. pakeitė į *Dysnaitis*. Buvo įvairiuose būriuose: *Roko*, *Juodalksnio*, *Voldemaro*, *Ūso*, o paskutiniu laiku – *Šilo*.

P. 23. Ginkluotėje turėjo naganą ir vokišką automatą, kurį paliko palapinėje miško raiste „Raginių kalnas" prie Kalviasalio. 1945 m. vasarą su *Roko* būrio partizanais *Lazdynu*, *Dobilu*, *Šilu*, *Voldemaru* ir kt. (iš

viso 39 asm.) stovyklavo ties Mielagėnais. Poste stovėdamas *Lazdynas* nušovė vieną stribą, o kitą paėmėm gyvą. Tą *Dobilas* paskandino Paliesiaus upely netoli malūno. 1948 – 1949 metų vasarą su *Ereliu*, *Geniu*, *Alpuku* apiplėšė Dūkšto rajono parduotuvę Mažėnuose.

P. 25. 1946 metų vasarą ir pavasarį su *Voldemaru*, *Šilu*, *Lubinu* susišaudėm su stribais. Antrą kartą susišaudžius, žuvo *Lubinas* ir dar vienas, o man buvo sužeista koja.

P. 30. Jono Oškinio tardymo protokolas 1952 07 10: Iki 1945 metų pavasario slapsčiausi, susitikinėdavau tik su banditais Silva Mačiu-*Gandru* ir Jonu Martinkėnu-*Mėnuliu*. Įstojęs į būrį, vieną savaitę buvau eiliniu, paskui man suteiktas pskr. laipsnis, tapau skyrininku, vadovavau 6 asmenų skyriui.

P. 34. Jono Oškinio tardymo protokolas 1952 07 12: Mano iniciatyva 1941 m. buvo organizuotas Kalviasalio sukilėlių būrys iš 10 žmonių: aš – vadas, Mykolas Matkevičius, Edvardas Matkevičius, Adolfas Matkevičius, Vytautas Matkevičius (1945 m. suimtas), Juozas Luneckas, Jonas Makauskas, Valentas Rimšelis (1949 m. žuvo, kaip partizanas *Pakalnis*), Kazys Murauskas, Leonas Pilinskas (prt. *Lapaitis*, žuvo 1948 m.). Visi, išskyrus Murauską, iš Kalviasalio k.

P. 37. Mano būrys 1941 m. sulaikė ir atidavė vokiečiams 3 sovietinius kareivius.

P. 43. Iki stojimo būrin slapsčiausi su Leonu Lunecku, Liudviko, g. 1918 m., iš Kalviasalio (1947-1948 m. jis žuvo kaip prtz. *Lubinas, Baltis*) ir Valentu Rimšeliu, Nikodemo, g. 1924 m., iš Kalvasalio – *Pakalniu* (žuvo 1949 m.).

P. 45. 1945 m. Jonas Matkevičius, atėjęs į namus Kalviasalin, atsivedė *Roką* ir 37 asmenų būrį. Iš ten kartu su būriu ėjom į Didžiagirį, kur man davė šautuvą ir apie 100 šovinių, nuėjom Puščių miškan. Ginklą gavau tokiu būdu: tada būrin atėjo Leonas Čibiras ir *Paukštė*, jie pridavė *Rokui* ginklus, iš jo ir gavau. O jie legalizavosi.

P. 63. Išėję Puščių miškan, apsistojom netoli Mielagėnų trijuose vienkiemiuose. Antroj dienos pusėj nuėjom praustis pirtin, sargyboje liko *Lazdynas*. Besiprausiant išgirdom šaudymą. Išbėgę laukan radom, kad mūsų būrio vyrai susirinkę prie nukauto Antano Vaickaus-*Lazdyno* iš Strigailiškio k. skrebo. Paskui pasigavo antrą skrebą, surišo jam už nugaros rankas, o *Karklas* jį dar primušė. Nuvedė ant Paliesiaus tilto ir broliai Tunkiai numetė nuo tilto, *Rokas* dar kelis kartus iššovė.

P. 64. Tada buvo šie partizanai: *Rokas*, Basiai, *Voldemaras*, *Eglaitis*, Jonas Petrikas-*Vilkas* iš Kalviasalio (žuvo 1946 m.), Silva Mačys, Vladas Jankūnas, Jono iš Kalviasalio k. (g. 1923 m.), Jonas Makauskas-*Šilas*, Jonas Martinkėnas, Stanislovo-*Mėnulis*, Valentas Rimšelis, Pilinskas, Matkevičius Jonas-*Debesis* iš Kalviasalio (suimtas bandė pabėgti, šoko iš mašinos, bet papuolė po ratais), Vytautas Matkevičius, Vinco-*Laisvūnas* (g. 1927 m., areštuotas), Kazys Matkevičius, Vinco-*Samanis* (g. 1912 m. Kalviasalio k., žuvęs), Edvardas Matkevičius-*Žaibas* (g. 1926 m.), Mamertas Jakseboga, Mykolo-*Ėglius* (g. 1925 m. Kalviasalio k.), Kazys Panavas (gyvena Maksimonyse), Jonas Vaickus-*Trimitas*, Antanas Mačiulis iš Girminių k. (žuvęs).

P. 66. Damisa, apie 32 m. amž., gyvena Ažušilėje, *Erškėtis* iš Ažušilės, apie 28 m. amž., Leonas Luneckas-*Lubinas* (g. 1918 m Kalviasalio k., žuvęs), du broliai Tunkiai iš Ažušilės – abu suimti, Jonas Beinorius-*Bulbienis*, *Staniulis* iš Grigiškės k. (žuvęs), Alfonsas Beinoras-*Liūtas* iš Grigiškės k. (žuvęs).

P. 87. Jono Oškinio 1952 07 17 tardymo protokolas: 1949 m. į Makausko būrį stojo Vaclovas Baušys, jam Makauskas davė šautuvą, o savo vokišką automatą jis atidavė man.

P. 88. Jis dabar „šalašiuj" prie Kalviasalio, netoli išvežto Liudviko Lunecko namų.

P. 90. Pas mane ateidavo Veronika Matkevičienė.

P. 95. Makauskas turėjo bunkerį prie Balavecko kaimo.

T. 4. Pažyma Tigro banditinei rinktinei. P. 205. Kazys Basys, Justino-*Dekeris* (kitur – *Darius*), operatyvinio-mobilizacinio sk. viršininkas, žuvo 1951 m., Kazimieras Bielinis, Jono-*Žilvytis* – diversinės baužiamosios grupės vadas, žuvo 1951m.

P. 206. Teklė Pilinskaitė, Kazio, g. 1921 m. Čebatorių k., legalizavosi 1951 10 30, pridavus naganą.

T. 1., p. 102. Jono Oškinio 1952 07 18 tardymo protokolas: 1945 05 – 06 pakliuvom apšaudyman, kai grįžinėjom iš Puščių miško Didžiagirin. Šaudėmės su stribais, aukų nebuvo.

P. 103. Antrą kartą 1945 m. mus miške prie Kalviasalio apšaudė kareiviai. Mes neatsišaudėm, tada žuvo *Samanis*, o Edvardas Matkevičius buvo sužeistas. 1947 metų vasarą su kareiviais ir stribais šaudėmės prie Varliankos dvaro ir Baltėniškės kaimo, tada buvo sužeistas Leonas Luneckas-*Lubinas*, jis su mumis pasitraukė.

P. 104. 1948 metų pavasarį susišaudėm, kai surado mūsų stovyklą tarp Kalviasalio ir Maksimonių k. Tada žuvo Leonas Luneckas ir dar vienas, o mane sužeidė kojon.

P. 106. 1949 m. ties Matkevičienės namais du kartus į mane šaudė, bet aš pabėgau neatsišaudydamas. 1951 metų žiemą buvau Matkevičienės namuose, kai užėjo liaudies gynėjai.

P. 107. Matkevičienė mane įleido į kitą kambarį ir paslėpė skrynioje. Tame pačiame kambary atsigulė ir gynėjai. Paliko prie durų sargybinį, kai jie užmigo, aš išlindau iš skrynios ir per kitas duris pabėgau. Matkevičienės namuose nedidelis bunkeris buvo padarytas pečiuje, bet ten nebuvo galima slėptis, nes kūrenant pečių ten būtų buvę labai karšta, tame bunkery aš niekad nesislėpiau.

P. 108. Jono Oškinio 1952 07 19 tardymo protokolas: Teklė Pilinskaitė būrin atėjo 1949 metų žiemą, ji nuo Jono Makausko 1950 metų žiemą pagimdė vaiką. 1950 m. vasarą aš su Makausku, Pilinskaite ėjom į Ožionių kaimą, kur bevaikiai žmonės augino jų vaiką kaip savo (ir gimimo liudijimą išrašė savo pavarde).

P. 129. Nutarimas. 1945 04 30 netoli Mešonių kaimo nušautas gynėjas Spiridonovas J. A., o kitas gynėjas – Leonovas A. F. nuskandintas upelyje. 1947 m. partizanai įvykdė teroro akciją prieš Butavičių K. J., kuris įtartas ryšiais su MGB. 1948 07 nušauta Bendoraitė iš Navikų kaimo.

P. 160. 1946 08 08-09 po 10 metų ITL (Ispravitelno trudovoj lager) nuteisti: Kazys Vaickus, Edmundas Petkelis, Vaclovas Patiejūnas, Jono, Mamertas Cicėnas, Petro, Albertas Laurinčiukas, Kazys Abaris, Anupro, Jeronimas Laurinėnas ir Janušauskas.

Albino Urbanavičiaus, s. Jurgio, g. 1921 m. Salako vlsč., Žeimių k., byla.F. K-1., ap. 58, b. 43390/3

Sprendimas sulaikyti ir atlikti asmens kratą. P. 2. 1945 11 20 Salako NKVD viršininkas Novikovas: Šiandien buvo gautos žinios, kad po Salaką vaikšto įtartina moteris, kuri galbūt esanti vyras. Gautos žinios, kad ji nuėjo į valsčiaus pastatą, o paskui nuėjo į paštą, kur ir buvo sulaikyta. Sulaikant ir atliekant asmens apžiūrą, dalyvavo milicininkas Rybakovas ir valsčiaus operatyvinis įgaliotinis jaun. ltn. Samkovas. Pas ją rastas vokiškas pistoletas – 1, rusiška granata F-1 – 1; komjaunimo bilietas Nr.26585738 Zubovaitės Febronijos pavarde.

P. 2. Taip pat išimtas leidimas važiuoti į Panevėžį, būti jame iki 1945 11 16. Rasta trispalvė juostelė, akiniai ir moteriškos pirštinaitės. Sulaikymo metu jis metė rusišką granatą F-1, kuri nesprogo.

P. 3. Sprendimas areštuoti. Albinas Urbanavičius įstojo į Kamarausko gaują. Žvalgybiniais tikslais atėjo į Salako valsčių, sulaikomas bandė susprogdinti save ir NKVD darbuotojus.

P. 6. Areštuotojo anketa. Albinas Urbanavičius registruotas Vilniuje, Sėlių g. 50, kaip agronomų mokyklos moksleivis.

P. 11. Vinco Zubovo, s. Petro, tardymo medžiaga 1945 11 20: Prisistatė kaip kilęs iš Telšių apskr., neva tarnavęs vokiečių kariuomenėje, neva ėjo registruotis į Salaką. Į paštą nuėjo nusipirkti laikraščių. Sulaikymo metu metė vieną granatą, o kita liko rankoj. „Mečiau granatą todėl, kad bijojau būti sulaikytas“.

P. 14. Albino Urbanavičiaus 1945 11 22 tardymo medžiaga: Iki 1942 05 mokiausi Dūkšto žemės ūkio mokykloje, 1942 05–10 dirbau Švenčionių agronomijos raštinėje. 1942 10 – 1944 m. mokinausi Vilniaus daržininkų mokykloje. Sovietams užėjus, iki 1945 05 slapsčiausi vienas.

P. 14. Atvykimo į Salaką tikslai: iššvalgyti, ar yra NKVD, ar turi mašinų, kiek yra stribų. Turėjau po žvalgybos grįžti į Daugėliškio apylinkes, netoli Kalviškių kaimo. Būryje buvau ginkluotas automatu, bet jį palikau būryje. Išeinant man Kamarauskas-*Karijotas* davė pistoletą ir granatas, prisakęs jokiu būdu nepasiduoti gyvam.

P. 15. Gal ir planavo Kamarauskas pulti Salaką, nežinau. Kamarausko būrys laikėsi aplink Didžiagirį.

P. 15. Iš Vilniaus gaudavome laikraščių ir atsišaukimų, mums juos pristatydavo *Žibuoklė* (šiuo metu suimta).

P. 17. Albino Urbanavičiaus 1945 11 213 tardymo medžiaga: Mano tėvai yra: Jurgis Urbanavičius, Jurgio, 65 m. amžiaus; motina Anelė Urbanavičienė, 54 m. amžiaus; sesuo Amilia, g. 1919 m.; brolis Juozas, g. 1928 m., neaišku, kur jis yra.

P. 18. Pradžioje turėjau šautuvą – buvau radęs praėjus frontui, turėjau tik 5 šovinius. Kuomet mane besislapstantį surado partizanai, Kamarauskas pasiūlė stoti būrin, nes mane vieną nušaut gali. Kai nuėjau būrin, davė man automatą ir 32 šovinius.

P. 19. Būrin įstojus pradžioje buvo apie 60 žmonių, trys rankiniai kulkosvaidžiai, kiti ginkluoti šautuvais. Iki pat 1945 10 būrys laikėsi Didžiagiryje; būryje buvo įtampa, nepasitenkinimas Kamarausku, nes jis mušė už menkiausią nieką sau pavaldžius partizanus. Apie tą laiką būrys suskilo į tris grupes: Kamarausko – 10 žmonių, antra grupė (nežinau vado) – 10 žmonių, trečia grupė – 39 žmonės.

P. 20. Iki pat 11 18 *Karijoto* būrys gyveno Didžiagiryje, o žiemoti ieškojo kitos vietos. Norėjo išsikasti bunkerius aplink Žagarynę (Salako ir Smalvų vlsč. sankirtoje), nes ten anksčiau nebuvo partizanų, ten niekas produktų nerinkdavo. Dar bunkeris nebuvo iškastas, tik buvo renkama vieta.

P. 22. Būrio sąrašas: … **P. 23**. Aleksandras – latvis, slapyvardis *Perkūnas*. Albino Urbanavičiaus slapyvardis *Algimantas*.

P. 24. Vadas griežtai uždraudė vadintis vardais ir pavardėmis, tiktai slapyvardžiais. Jeigu ką išgirsdavio kitaip kreipiantis, be gailesčio lupdavo. Tokiu būdu jis įsigijo daug priešų, niekur vienas nevaikščiojo. Jo asmeninė apsauga 6 žmonės: *Berželis*, *Šernas*, *Kerštas*, *Siaubas*, *Lydeka* ir *Perkūnas* (su rusišku kulkosvaidžiu).

P. 25. 1945 metų rugsėjo gale susitikom Kaladinsko būrį, kartu skaitėm laikraštį „Į laisvę".

Nutarimas dėl atleidimo nuo bausmės 1956 01 28: 1946 11 29 Severo-Pečiorsko geležinkelio magistralės MVD karo tribunolas nuteisė Albiną Urbanavičių 10 m. lagerio ir 5 m. teisių apribojimo. 1956 01 28 jam atleista kaip išbuvus bausmės laiką.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1, ap. 3, b. 1647

P. 6. 1946 01 08 susitikome agentą *Bertą*, kuris pranešė, kad pas jį buvo užėjusi Bronė Blažytė, gyv. Mineiškiemio kaime. Ji, pasitikėdama agentu, kurį žino kaip partizanų pagalbininką, atsivėrė, kad esanti *Dobilo* būrio ryšininkė. Esą dėl kariuomenės aktyvumo *Dobilo* štabas dabar persikėlė į Švenčionių ar Švenčionėlių valsčių ir ten vienoje troboje įsikūręs. Tikslios vietos nepasakė, tik pasakė, kad einanti ten ryšio reikalais. 1946 01 06 į Nikodemo Laurinėno namus atėjo mūsų agentas *Milžinas*. Pokalbio metu tėvas pasisakė, kad laukia sūnų, kuriuos perduosiąs NKVD (L. A. p a s t a b a: galbūt įkalbėsiąs legalizuotis). Bet dėl kariuomenės siautimų sūnūs jau mėnesį su būriu neateina į Daugėliškio vlsč. MGB šaltinis *Ragauskas*, kuris anksčiau buvo Kaladinsko būryje, pranešė, kad Valė Blažūnaitė-*Rūta* anksčiau palaikė ryšius su Kaladinsko būriu.

P. 7. Dabar ji esanti *Mingailos* būrio rėmėja, ji 1945 05 buvusi sulaikyta, bet paleista. Taip pat *Ragausko* duomenimis nustatyta, kad Antanas Šuminas, Kazio, iš Šuminų kaimo palaikė ryšius su Kaladinsko būriu. Jis 1945 06 atnešė į Ažvinčių girią paketą su „parolėmis" ir slaptavardžiais mėnesiui. Dabar jis remia *Mingailos* būrį.

P. 12. Švenčionių apskrityje 1945 m. per ataskaitinį laikotarpį veikė 5 būriai su 130 partizanų, tai:

1. Laurinėno Mamerto-*Mingailos* būrys, 60 žmonių, Daugėliškio bei Zarasų apskr., Salako ir Dūkšto vlsč.

2. Bilkio Antano-*Kavarsko* būrys, 40 žmonių, Kaltanėnų ir Saldutiškio vlsč.

3. Kluonio Jono-*Naviko*, *Gintauto*, *Jakučio* būrys, 15 žmonių, Tverečiaus ir Adutiškio vlsč. bei BSSR Vydžių ir Pastovių rajone.

4. Kamarausko Jono-*Karijoto* būrys, 15 žmonių, Daugėliškio ir Mielagėnų vlsč.

5. Žaliaduonio Vinco-*Roko* būrys, 4 žmonės, Daugėliškio ir Mielagėnų vlsč.

Įvykdyta 14 teroro aktų. Iš jų: spalio mėn. – 6, lapkričio mėn. – 6, gruodžio mėn. – 2.

P. 13. Teroro aktai:

1. 1945 10 08 Ignalinos vlsč. Petrovo k. *Mingailos* kuopos partizanai nužudė Vladą Jermalavičių, Aleksandro.

2. 1945 10 12 *Kavarsko* būrio partizanai sužeidė Labanore Lipinską, nužudė jo žmoną ir 12 metų dukterį.

3. 1945 10 27 Daugėliškio vlsč., Degutiškės k. *Karijoto* būrys nukovė milicininką Kliaus Jermolajų bei liaudies gynėjus Kliaus Pavelą bei Saladinską Vasilijų.

4. 1945 10 31 *Kavarsko* būrys Peiseties k., Saldutiškio vlsč., nužudė Juozą Kavaliauską ir jo žmoną už tai, kad jų sūnus buvo liaudies gynėjas.

5. 1945 11 22 Mielagėnų vlsč., Molykų k., *Roko* būrys nužudė Krikonių kaimo apylinkės tarybos sekretorių Šriubėną.

6. 1945 11 22 *Kavarsko* būrio partizanai Stirnių k. sužeidė Lunį Kazį.

7. 1945 12 29 Kluonio būrio partizanai Vosiūnų kaime nužudė dvi rusų moteris ir žydą iš Vydžių miestelio.

8. 1945 12 30 Švenčionių vlsč., Kukiškės k., nužudyta Bernotavičių šeimyna ir finansų agentas.

Iš viso partizanai nukovė 22 žmones, iš jų: NKVD-NKGB darbuotojų – 1, liaudies gynėjų – 2, aktyvisktų – 3, kitų – 16.

P. 22. 1945 12 iš *Roko* būrio buvo nukauta 3 ir išvesti 6 partizanai, bet tame būryje dabar yra likę 18 – 20 partizanų. Būrio naikinimui užverbuotas partizano Jeronimo Noreikos tėvas Antanas Noreika, Vinco, g. 1893 m. Grigiškės k. Sulaikytas jis davė teisingus parodymus, todėl yra tikimybė, kad bus sąžiningas. Jis įsipareigojo surasti Jadvygą Žaliaduonienę.

P. 23. *Mingailos* būrio likvidavimui mes įvedėme į Laurinėno aplinką agentą *Milžiną*, kuris sutvirtino pasitikėjimą intymiais ryšiais su *Mingailos* seserimi Ona Laurinėnaite. Jam Laurinėnaitė pasakojo, kad sesuo Genė 1945 m. vasarą apie du mėnesius buvo su broliu būryje, o vėliau iš būrio išėjo. Šiuo metu ji išėjusi iš namų ir ieško brolio būrio.

(R. K. p a s t a b a: ag. *Milžinas*-Mykolas Kamarauskas, *Mingailos*-Mamerto Laurinėno svainis, t. y. jo sesers Onos vyras).

P. 23. *Milžinui* duotas pavedimas toliau palaikyti artimus ryšius su Ona Laurinėnaite ir pasiūlyti jai tekėti, bet datos nenurodyti ir laiką vis vilkinti motyvuojant, kad norįs geriau apsirengti ir reiksią nusipirkti kai kurių drabužių. Jis pasisakytų važiuosiąs į Kauną ir pasiteiraus, ar ten nežino patikimo žmogaus (tikėtina, kad Ona pasiūlys ką nors iš nacionalistinio pogrindžio patikėtinių Vilniuje).

P. 33. 1946 01 25 atlikta operacija Ignalinos valsčiuje, jos metu sulaikyti 5 asmenys, iš jų 1 iš buvusio *Mingailos* būrio ir 4 to paties būrio ryšininkai. Sulaikyta Emilija Panavaitė-*Laisvė*, kuri mūsų užverbuota ir įpareigota surengti slaptą susitikimą su partizanu Albertu Milašiumi. 1946 01 26 Ožionių kaime nukautas 1 *Mingailos* būrio partizanas.

P. 54. Iš ag. *Milžino* gauti duomenys, kad *Mingaila* perdavė savo tėvui automatą PPŠ ir krepšį su būrio dokumentais. Pagal šiuos duomenis pasiųsta operatyvinė grupė, kuri už 1,5 km nuo Laurinėno namų surado krepšį su šoviniais (100 vnt.) ir medinėje dėžėje paslėptus dokumentus. Sulaikyti 4 ryšininkai.

P. 131. 1946 04 25 suimta Ona Panavaitė, Mykolo, g. 1924 m., kurios slapyvardis *Smilginytė*, iš Janionių k. Ji buvo *Mingailos* būrio ryšininkė, taip pat teikė maistą ir skalbė rūbus.

P. 132. 1946 04 19 gauti duomenys, kad 20 – 25 žmonių Kamarausko būrys ateis į Mielagėnų valsčių pas Milaševičių, neva ten bus didelis balius, nes papjautas jautis ir 8 avys. Pagal tai į numatomą susitikimo vietą sutrauktos 4 garnizonų pajėgos, bet miškiniai nepasirodė. 1946 04 22 šaltinis *Boks* pranešė: Hubertas Čeponis ir Juozas Vaickus gyvena Juozo Vaickaus ūkyje bunkeryje, kuris labai gerai įrengtas (ce-

mentuotas). Patikrinome, bunkerį radome, bet miškinių – ne. 1946 04 22 Mielagėnų valsčiaus Salomenkos kaime per langą nušautas milicininkas Apyvala. Sulaikyti 3 įtartini asmenys.

P. 176. 1946 05 06 suimtas Kazys Ankėnas, Broniaus, g. 1927 m. Kaltanėnų vlsč., Pašvintos kaime, 6-ių klasių išsilavinimo, jis buvęs *Roko* būrio ryšininkas. 1946 05 07 suimtas Klemensas Tunkys, Mykolo-*Ąžuolas*, g. 1923 m. Daugėliškio vlsč., Niukiškės kaime, 1945 05 įstojo į *Roko* būrį, bet 1945 06 12 registravosi.

P. 180. 1946 05 13 siautimo metu sulaikyti Sudlaukio kaimo gyventojai Juozas Petkevičius ir Kazys Petkevičius, taip pat sulaikytas RA (Rudonosios armijos) dezertyras Vytautas Šerėnas, Justino, iš Jovaranfiškės k. (anksčiau – Jevarauciškės k.). 1946 05 10 agentas *Margis* pranešė, kad į Mikalavo kaimą atėjo *Karijoto* būrys. Jų štabas buvo *Margio* namuose, su jais atsitraukiant išėjo Mikalavo (ar Mykolynės?) mokyklos mokytojas Vytautas Petkūnas, kuris iki 1945 06 buvo *Dobilo* ir *Mingailos* būriuose (L. A. p a s t a b a: pastaba paraštėse: Petkelis yra slaptas mūsų informatorius).

P. 231. Užverbuota Liudvisia (Liudvika) Beinorienė, kuri yra iš Grigiškių k., ji pabėgo nuo ištrėmimo 1945 07 17, jos vyras (Feliksas Beinorius, Jono-*Bulbienis*) yra *Roko* būryje. Jai duota užduotis – palenkti vyrą legalizuotis.

P. 213. Pagal gautus duomenis Mielagėnų vlsč., Valėnų k. gyventoja Jurevičienė palaiko ryšius su *Pavasario* būriu ir Vytauto apygarda. 1946 05 28 operatyvinė grupė, persirengusi partizanais, atėjo į Jurevičienės namus ir pradėjo belstis. Į klausimą „kas čia?“ atsakėme, kad esam Vytauto apygardos štabo atstovai ir paminėjome slapyvardžius. Ji įsileido mus į namus ir pradėjo pasakoti ką žinanti. Tačiau pokalbio metu jai kilo įtarimai ir ji paklausė mūsų „parolės“. Kadangi „parolės“ mes nežinojome, tai ji supanikavo, kad „dabar MVD mane suareštuos!“. Tada operatyvinė grupė ją vietoje ištardė. Ji pasakė, ką žinanti ir kur slepiasi Bronė Blažytė. Pagal gautus duomenis tą pačią naktį Blažytę sulaikėme ir apklausėme, o Jurevičienę užverbavome kaip „Ю“ (Ju).

P. 241. Agento maršrutininko *Pajūris* duomenimis, *Roka*s pavydi *Karijotui* valdžios, todėl sulaiko jo ryšininkus, atima gaunamą ir siunčiamą korespondenciją. Mes numatome išmesti fiktyvius raštus, kuriais sieksime sukompromituoti *Roką*. 1946 05 toks raštas „pamestas“ vieno *Karijoto* ryšininko namuose. 1946 05 08 mes sulaikėme partizaną Antaną Katiną iš Dundulių kaimo, Giedraičių vlsč. Jis *Barzdylos* būrio, kuris 05 04 likvidavo Tarakavičių, narys. Iš jo paimtas ginklas.

P. 242. (L. A. p a s t a b a: minima, kad **„Ю“** (Ju), tai tas pats *Pajūris*, t. y. Jurevičienė).

P. 254. 1946 06 10 suimtas Antanas Urbanas, Benedikto, g. 1921 m., Kaltanėnų vlsč., Kurniškės vnk., būrio narys nuo 1945 03. 1946 06 10 suimtas Aleksandras Tunkys, Mykolo-*Balandis*, g. 1917 m. Niukiškės k., Daugėliškio vlsč. 1945 04 įstojo į *Roko* būrį, legalizavosi, bet ryšius su partizanais palaikė. Nustatyta, kad 1946 05 16-17 d. jis girtavo su partizanais Čebatorių miške.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1, ap. 3, b. 1648, Švenčionių NKVD-NKGB

P. 68. Sąrašas agentų, rekomenduojamų į apmokamus agentus-maršrutininkus: Mykolas Kamarauskas, Justino, gimęs 1910 m. Daugėliškio mstl. – *Milžinas* ir Stasys Deveikis, g. 1919 m., *Labanoras – Lipinskij*.

P. 69. Dalykinė charakteristika agentui *Milžinas*: Legalizavosi 1945 07 pabaigoje. Užverbuotas 1945 08 01 Daugėliškio valsčiaus MGB viršininko Demidovo. Pasiųstas *Mingailos* būrio banditų paieškai. Suėjo į artimus kontaktus su Ona Laurinėnaite (jis yra Jono Kamarausko giminaitis, todėl juo pasitikima), 1946 01 16 iš jos sužinojo, kad *Mingailai* sužeista koja, kad jis slapstosi Rimšės vlsč. teritorijoje. 1946 02 04 *Milžinas* mums pranešė, kad *Mingaila* slapstosi Kazimiero Juršio klojime Janavo kaime. Šio pranešimo pagrindu *Mingaila* ir suimtas. Dabar *Milžinas* vėl pervestas nelegalion padėtin ir ieško Kamarausko būrio banditų.

P. 70. Autobiografija agento *Milžinas*: Mykolas Kamarauskas, Justino, g. 1910 m. Daugėliškyje. Tėvas mirė 1914 m., motina antrą kartą ištekėjo už Nikodemo Skunčiko. Pradžioje gyveno Taujūnuose, o paskui persikėlė gyventi Jurališkėn, kur gyvena ir dabar. Turi žemės 6 ha, du arklius, dvi karves. 1945 m. dalyvavo banditinėje *Mingailos* gaujoje, 1945 07 25 legalizavosi.

Iš KGB arch., F. K-1, ap. .58, b. 35298/3. Mamerto Laurinėno, s. Nikodemo, baudžiamoji byla
Mamerto Laurinėno 1946 02 08 tardymo protokolas

P. 28 a. Pirmuoju būrio organizatoriumi buvo Juozas Karla iš Seniškio k., Ignalinos vlsč. 1944 rugpjūčio pabaigoje – rugsėjo pradžioje jis atėjo ginkluotas rusišku automatu į mūsų – Juodlaukio kaimą ir Raginio kieme ragino neiti kariuomenėn, dalino atsišaukimus prieš tarybų valdžią. Lapeliuose buvo parašyta, kad jam pavesta vadovauti Dūkšto, Daugėliškio ir Rimšės (Ignalinos vlsč.) būriams. Jis ateidavo kelis kartus, tuo metu dar mes nesislapstėm, bet ir nėjom kariuomenėn. 1944 12 mūsų kaime Baršys (ar Baušys, Vapšys?) Jonas mūrijo pečių, tuo metu atėjo Karla ir vėl pradėjo agituot. Jam išėjus, Baršys pasakė, kad jis žino kitą vadą, kuris yra geresnis ir turįs ginklų, gali mus apginkluoti. Po poros dienų jis atėjo su Jonu Kamarausku iš Taujūnų. Baršys buvo ginkluotas vokišku automatu.

P. 29. Jis pasakė, kad Kamarauskas geriau žino, jam pavesta organizuoti partizanus, ir paragino kasti miškuose bunkerius. 1945 01 J. Kamarausko raginimu Juodalaukio k. sukūrėme savo būrį iš 8 vyrų. Nuėjom pas Kamarausko svainį Gaidelį į Paringį, kur prisijungė dar 6 žmonės, ir nuėjom į Antanų miškus. Ten radom trijuose bunkeriuose didelį būrį: pirmame bunkeryje buvo 30 lietuvių partizanų, antrame – 20 lietuvių ir lenkų, o trečiame – 10 vien tik vokiečių tautybės partizanų. Ten mus Kamarauskas apginklavo ir davė slapyvardžius, tapau būrio nariu.

P. 29 a. Prieš išeinant į Antanų miškus, Kamarauskas pasiuntė savo svainę Bronę Gaidelytę į Lietuvos gilumą žinių. Kai grįžom iš Antanų miškų, ji jau buvo grįžusi. Tada Kamarauskas pasakė, kad eisime pas *Žaliąjį Velnią*. Po šio dalis partizanų išsivaikščiojo, iš mūsų būrio likom tik 7, kurie ir ėjom pas *Žaliąjį Velnią*. Jo stovykla buvo Musninkų vlsč., Ukmergės apskr. Atėjom pas ryšininkę Aldoną Paulavičiūtę-*Indyrą*, kuri gyveno Smėlių kaime. Praleidome ten parą, vedė mus dar 7 km ir perdavė kitam ryšininkui, kuris vedė dar toliau. Jis perdavė mus partizanui *Žalčiui*, kuris ir nuvedė *Žaliojo Velnio* stovyklon prie Žaslių. Čia jau mūsų laukė keli būriai: *Žaliojo Velnio* – 60 asmenų, *Genio* – 90 asmenų, mūsų – 7 asmenų, ketvirtas – 50 – 60 vokiečių būrys ir penktas – apie 50 asmenų. Iš viso apie 300 partizanų. *Žaliasis Velnias* vedė posėdį dvi valandas, mūsų būriui atstovavo Kamarauskas.

P. 30. Po šio posėdžio išsivaikščiojom po aplinkinius kaimus, gyvenom savaitę, bet kiekvieną dieną vis kitur. Kasdien *Žaliasis Velnias* rengdavo vadų posėdžius, pasitarimai trukdavo po 3 – 4 valandas. Mokė būrių organizavimo, bet Kamarauskas mums nieko nesakydavo. Po to grįžom į Paringį pas Gaidelį. Prie mūsų pradėjo jungtis partizanai, ir 1945 05 mūsų būry jų jau buvo apie 100. Bunkerių miškuose neturėjom, vaikščiojom. 1945 metų gegužės mėnesį Mikalinės miške prie Upės k. atsiskyrė Kamarauskas, tai atsitiko dėl nesutarimų. Jis išėjo su šešiais partizanais. Palikęs būrį pasakė: "Štabas išeina, o jūs darykit ką norit…" Sakydamas „štabas", jis turėjo mintyje save. Tą pačią dieną būrys mane išrinko vadu, o Skunčikas-*Kaltas*, kuris buvo Kamarausko pavaduotojas, liko mano pavaduotoju.

P. 30 a. 1945 06 partizanų buvo daugiau nei 120, po legalizacijos liko tik apie 40.

P. 33. Buvom Reškutėnuose, kai ten pasirodė Kaltanėnų NKVD. Pravažiavo pirmą kartą ramiai, paskui grįždami pradėjo užeidinėt į namus. Pradėjom šaudyt, 14 nukovėm, iš mūsų žuvo *Zubras*-Leonas Petruška iš Tripuckų k. Jį palaidojom Rizgūnų kaimo kapinėse ir pastatėm kryžių. Dar buvo sužeistas Antanas Paukštė-*Sakalas*. 1945 05 Degutiškio kaime nakvojom pas siuvėją. Naktį atėjo stribas ir raudonarmietis. Šeimininkas juos įleido vidun, tuo tarpu Kamarauskas vieną nušovė, o raudonarmietis išbėgo laukan, bet Pranas Skunčikas užmušė ir jį. Lavoną išnešėm laukan, grindis išplovėm, kad šeimininkui nebūtų bėdos.

P. 34 a. Kaladinskas iš aš turėjom savo veiklos rajonus. Ten, kur vadovavau aš, tai skyriau visus nuosprendžius, bet Kaladinsko rajone aš nereguliavau. 1945 06 su Vlado Aiduko skyriumi buvom Dūdose. Užėjo du stribai ir partizanas Danila (gal Danielius ar Dagilis?), vieną nušovė, o kitą pasivijom kaime. 1945 metų rudenį ėjom vakarieniaut iš Gegužėlių miško į Kirtimų (?) k., Daugėliškio vlsč. Beeidami susidūrėm su Dūkšto stribais, vieną nušovėm, vieną sužeidėm, per susišaudymą mane sužeidė į galvą.

P. 35. Mūsų ryšininkė Bronė Gaidelytė-*Vosilka* važinėjo su reikalais pas *Žaliąjį Velnią*, *Indyrą*, verbavo žmones į būrį ir mums siuvinėjo antsiuvus su užrašu: LLA „Kary, gink tėvų žemę!" Ryšininkė Veronika Kamarauskienė – *Karijoto* žmona, Bronė Gaidelytė-*Eglaitė* iš Paringio ir kiti. Iš viso 28 ryšininkai, tarp jų ir Vanda Petraškaitė iš Tripuckų, 21-22 metų amžiaus.

P. 4. Nuo 1945 05 mums vadovauja *Dobilo*-Jono Kimšto štabas, *Dobilo* pavaduotojas yra desantininkas *Putinas*, jo štabas juda su 90 žmonių būriu. Antroje 1945 m. gegužės mėnesio pusėje susitikau su *Dobilu* Mikalavo miške, kur jis rengė pasitarimą.

P. 44 a. Dalyvavo *Dobilas* ir *Roko* būrys. *Dobilas* sakė, kad *Rokas* yra LK leitenantas ir yra jo, *Dobilo*, pavaduotojas. *Dobilas* kalbėjo, kad *Rokas* bus netoli Mikalavo II kaimo, kur ir bus įrengtas štabas, atvežtas radijas, rotatorius, kad leisime laikraštį. Ryšį turėsim palaikyti per Kaukėnaitę-*Ramunę*. Štabu turėjo rūpintis kaimo kalvis, buvęs būrio narys *Ūsas*. 1945 06 susitikau su *Roku* Mikalinės miške, Ignalinos vlsč. Su *Roko* būriu vaikščiojom tris dienas. Jis apsirengęs vokiška uniforma be antpečių, vadovauja 60 asmenų būriui. Klausėm radijo. 1945 07 susitikau su *Roku* Čebatorių miške. Apie štabą aš nežinau, nes mes su *Roku* veikėm atskirai.

P. 45. Iki 1945-1946 metų žiemos *Rokas* buvo Mikalinės miško apylinkėse. 1945 12 13 *Rokas* su būriu buvo Saldutiškio vlsč., Salų kaime. 1945 12 26-28 Ginučių kaimo rajone susitikom su 4 asmenų *Naro* būriu. Jis sakė, kad pradžioje buvo 25 asmenų būrys, pasikvietė mus nueiti mus į Staniuliškių k.

P. 45 a. Rytą *Naras* pasiuntė ryšininkę, vakare ji jau atvažiavo su Vytauto apygardos štabo nariu *Artoju*-Broniumi Zinkevičiumi. Vytauto apygardos štabas leidžia laikraštį „Aukštaičių kova". Pokalbio metu jis nurodė ryšiui malūninką Nasevičių. *Artojas* pasakė, kad Švenčionių apskr. vadu yra *Rokas*. 1946 01 16 buvau pas Nasevičių, gyvenantį netoli Vyžių k.

Mamerto Laurinėno tardymo protokolas. 1946 02 10 pradėtas 10. 35 val., baigtas 1946 02 11 10 val.

P. 47. 1945 06 būryje buvo 131 žmogus, karine tvarka padalintas į būrius ir skyrius. Aš buvau kuopos vadas, o mano pavaduotojas – Antanas Skunčikas-*Kaltas*. Jis surašinėjo visus kuopos narius, aš taip pat vedžiau dienoraštį. Buvo keturi būriai: pirmo būrio (1 BR) vadas buvo Jonas Čepulis, Blažiejaus, iš Ožionių k. Sudarė apie 30 asmenų, skyrininkai buvo Juozas Ežerinis iš Dūkšto vlsč. ir pats Jonas Čepulis. Antro būrio (2 BR) vadas buvo Hubertas Čeponis-*Kerštas* iš Gaveikėlių k. Sudarė apie 30 asmenų, skyrininkai buvo Adolfas Bukauskas ir pats Hubertas Čeponis. Trečio būrio (3 BR) vadas buvo Leonas Čibiras, s. Nikodemo, dalinosi į du skyrius: Mamerto Kaukėno iš Paringio ir paties Leono Čibiro. Sudarė 34 žmonės.

P. 47 a. Ketvirto (4 BR) – štabo apsauginio būrio vadas buvo Antanas Skunčikas-*Kaltas*. Jis vadovavo ir vienam iš skyrių, o kitam vadovavo Vladas Aidukas iš Garbšių kaimo. Iki 1945 05, kol vadovavo Kamarauskas, buvom pavaldūs *Žaliajam Velniui*, bet dabar Kamarauskas sudarė savo būrį ir veikė atskirai. Aš sužinojau, kad esu pavaldus *Dobilo* štabui ir jo pavaduotojui *Rokui*. Manau, kad *Dobilo* štabas gali būti Švenčionių apskrity su 40 asmenų būriu.

Mamerto Laurinėno, s. Nikodemo, 1946 02 09 tardymo protokolas. Pradžia 9. 30 val.

P. 35 a. Gaidelytė gyvena su Barasavičiūte, gaudavo iš jos medikamentus miškinių reikalams.

P. 36. Teklė Blažytė-Trinkūnaitė-*Lelija* iš Dūdų kaimo. Jin 1945 03 užverbuota Kamarausko, teikdavo duomenis miškiniams. Ji šiuo metu mokosi Vilniuje sanitare. Amilia (Emilija) Luneckaitė, užverbuota brolio partizano Kazio Lunecko. Bronė Paukštytė-*Žibuoklė* iš Andrikavo kaimo, užverbuota Antano Paukštės. Palaiko ryšius su *Vilku* per *Aušrą,* iš kurio gauna vaistus miškinių reikmėms. Gaidelis iš Novosiolkų kaimo, Ignalinos vlsč., šlubas viena koja, atneša valgyt ir praneša žinias apie kariuomenės judėji-

mą. Ribokas iš Novosiolkų kaimo – davė mum 4-5 kartus valgyti. Padvaiskienė – vyras partizanauja, jų daktaras, ji su mumis vaikščiojo gal du mėnesius. Trys broliai Nasevičiai – jie iš Tauragnų valsčiaus, netoli Vyžių. Ryšininkai. Kazimieras Šuminas iš Juodalaukio kaimo, dirba Daržininkų apylinkės taryboje. Kai buvau sužeistas, pas jį dvi dienas gulėjau ant pečiaus. Tiesa, tada jis namuose nepasirodė – buvo Dūkšte. Emilija Kaukėnaitė-*Ramunė* iš Paringio kaimo, užverbuota Mamerto Kaukėno, rinko operatyvinio pobūdžio žinias mūsų naudai ir ryšininkavo su *Roku*. Gyvena Vilniuje. *Mokytojas*, pavardės nežinau, gyvena Narsutiškių kaime, netoli Vielionių k., N. Daugėliškio vlsč. Kalbantis sakė, kaip galima surasti *Dobilą*.

P. 37. Valerijonas Šuminas iš Šiulėnų kaimo. Kai sirgo Juozas Karla (gulėjo bunkery), Šuminas jį globojo, tai sakė pats Karla. 1945 m. Karla pas jį slapstėsi antroje žiemos pusėje. Mums davė savo radiją. Sekanas iš (Padoliškių?) k., Ignalinos vlsč. (gimęs Seniškio k.) Pas jį mėnesį gyveno Panavas-*Vėžys*. Gaidelis – Paringio bažnyčios varpininkas, per jį būrin įstojo vienas miškinis. Kažkokia moteris iš Mažėnų kaimo jam atvedė savo sūnų, kuris jį nuvedė į būrį.

P. 37 a. Garla – pramoninių prekių sandėlio kasininkas, slapyvardis *Žvainys*. Jis palaikė ryšius su *Vilku*. Antanas Žukas-*Sakalas*, *Vabalas*, palaikė ryšius su *Vilku*. Kazys Jurkuvėnas-*Alksnis* iš Dotinėnų kaimo. Jį ryšiui rekomendavo *Vilkas*.

P. 37 a. Aleksandras Perednis-*Klevas*, gyvena Vilniuje. Ryšinikavo su *Vilku*. *Aušra* – mokytoja, ryšininkė su *Vilku*, gyvena Žukų kaime, Švenčionių apskrity.

P. 46 a. Mums būnant Pekariškės kaime, N. Daugėliškio vlsč., ryšininkė Bronė Paukštytė (areštuota) atvedė mums partizano Antano Paukštės dėdę, kuris prisistatė slapyvardžiu *Vasalas*. Jis pasakė, kad atvyko LPS štabo pavedimu. Po dešimties dienų į Ožionių kaimą atvyko *Vilkas*. Jis mūsų būryje išbuvo apie dvi paras, o trečią dieną išvažiavo su Paukštyte Žukų kaiman pas ryšininkę *Aušrą*.

P. 47. *Vilkas* ieškojo ryšio su *Roku*, liepė padaryt būrio narių sąrašus, pagrindine savo ryšininke paskyrė ryšininkę *Aušrą* (dėl to Bronę Paukštytę nusivežė pas *Aušrą*).

P. 48. Po Paukštytės arešto 1945 08 aš pasiunčiau pas *Aušrą Našlaitę* (vardas Vanda, ji dabar yra būry). Jai nurodžiau išsiaiškinti, kas yra su LPS ir *Vilku*. Ji nuvažiavo ir pranešė, kad *Aušros* vyras pasakęs, kad ji daugiau nebedirbsianti miškinių naudai ir kad daugiau pas ją nebevažinėtų.

P. 48 a. Mus palaiko Ignalinos vlsč. Seniškio apylinkės tarybos pirmininkas Petkelis ir sekretorius Abaravičius. Lobinių geležinkelio stotelės būdelėje gyvena du broliai Ribokai. Jie dirba apžiūrėtojais ir bendrauja su *Juodalksniu*. Brolis Antanas turi „Valterį", Anupras – rusišką šautuvą. Slapyvardžių jie neturi, bet abu būriui nuveikė daug gero, ypač Antanas. Kai 1945 06 mūsų būrį išblaškė Ažvinčių girioje, tai aš su dvylikos asmenų skyriumi slapsčiausi aplink jo namus ir daržinėj (Antanas Ribokas gyvena Navikų kaime, Ignalinos vlsč.). Antanas Ribokas mums teikė visas žinias. Jis 1945 m. ilgai slėpė Juozą Ežerinį-*Vytenį*.

P. 50. *Našlaitė* – tai Vanda Petraškaitė iš Tripuckų kaimo, 20-22 m. amžiaus. Jai lengviau ryšininkauti, nes turi tarybinį pasą, mokėsi Vilniuje. Ji, būdama būry, turėjo vokišką automatą, bet paaiškėjo, kad jis buvo blogas, tai dabar turi vokišką šautuvą. Naktimis su užduotimis vaikšto mažai, dažniau dieną atlieka žvalgybinį darbą.

P. 50 a. Kai trūko ryšiai su *Aušra*, aš į Vilnių pasiunčiau *Našlaitę* pas Aleksandrą Perednį. Ten ją sulaikė milicija, bet ji, turėdama dokumentus, išsisuko. Antrą kartą ją siuntėm atvežti rašomąją mašinėlę, bet ji nesugebėjo, atvežė tiktai odekolono ir kitokių daiktų. Trečią kartą *Našlaitę* siuntėm su Amilia Luneckaite-*Garsyte* vėl rašomosios mašinėlės, bet ir tą kartą atvežė tiktai vaistų ir popieriaus bei atsišaukimų „Už nepriklausomą Lietuvą!". Amilia Luneckaitė, d. Bernardo, iš Rėksniškės k., Ignalinos vlsč., g. 1928 m.

P. 51. Ryšininkės buvo: Agota Ribokaitė-*Žvejytė, Živilė* iš Navikų k., Ignalinos vlsč. ir Liuda Gumauskaitė iš Bajorų kaimo, Salako vlsč. Ji mokytoja, turi ryšius su Jonu Čepuliu (būrio vadu), slėpė jo būrį. 1945 12 siunčiau pas ją žmogų, kad išsiaiškintų padėtį dėl sovietinių rinkimų organizavimo, turėdamas tikslą jiems trukdyti. Mus taip pat remia Stasys Bučelis, s. Karolio, iš Ažusienio k., Rimšės vlsč., dirba apylinkės tarybos pirmininku.

P. 51 a. Panavaitė (vardo nežinau) iš Janionių kaimo nešė valgyt savo broliui *Žebenkštei*, teikė mums žvalgybinius duomenis apie kariuomenės judėjimą ir jos ginkluotę. Turėjo ryšius su N. Daugėliškio vals-

čiaus liaudies gynėju, kuris su mumis bendradarbiavo (dabar suimtas). Skačas iš Poviliškės k., Ignalinos vlsč. 1945 m. rudenį tris savaites gydė sužeistą Panavą-*Vėžį*.

Mamerto Laurinėno, s. Nikodemo, 1946 02 22 tardymo protokolas

P. 53: *Vilkas* sakė, kad dirba Vilniuje NKVD. Neva Vilniuje NKVD dirba daug lietuvių, kurie tikrovėje patys nekenčia rusų ir nori su jais kovoti. *Vilkas* kalbėjo, kad mums vadovauti turi būti atsiųstas leitenantas, kuris bus (Klemiškės?) kaime. Po kurio laiko tenai nuvykom, bet jokio leitenanto neradom.

P. 53 a. *Vilko* išvaizda: 30-35 m. amžiaus, vidutinio ūgio, lietuvis, nešioja juodą paltą, juodus batus ir galifė kelnes. Ryšininkai: Julė Petkelytė iš Gedžiūnėlių k., Dūkšto vlsč. Jos brolis yra mūsų būry, tai ji atlieka žvalgybines užduotis.

P. 54. Panavaitė Amilia, Antano, iš Gaveikėlių k., Ignalinos vlsč. Slapyvardis *Laisvė*. Ji slėpė miškinį Albertą Milošių.

Kondratavičiūtė Elena-*Lėlytė* iš Navikų kaimo, Dūkšto vlsč. Du jos broliai yra mūsų būry.

Rapnikaitė Monika-*Vyturytė*, jos brolis *Vyturys* yra būry.

Gedžiūnienė Elena-*Gailytė*, jos vyras – partizanas *Ešerys*.

Čepulytė Ona-*Genytė*, jos brolis – partizanas *Genys*. Gyvena Grybėnų kaime, Dūkšto vlsč.

Karlaitė Amilia (Emilė?)-*Juodalksnytė* iš Gedžiūnėlių kaimo, dirbo pas kleboną. Kartą kunigas mus vaišino degtine, pas jį lankydavosi *Rokas* ir Karla. 1945 m. vasarą Karla slėpėsi kunigo palėpėje. Kunigas draugauja su partizanais, susitikt visada ateina nešinas degtine.

P. 215. Teismas vyko 1946 09 19 Ignalinoje, klube, pirmininkaujant kapitonui Rugieniui, nariai – kapitonas Titiajevas ir seržantas Keras. Advokatas – Vaitkus.

P. 217a. Mamertas Laurinėnas: Mano būrys kovojo prieš sovietų valdžią ir mūsų tikslas buvo Nepriklausomos Lietuvos atstatymas.

P. 221. Prokuroras reikalavo Paukštei ir Mamertui Laurinėnui aukščiausios bausmės, bet advokatas Paukštei prašė jos netaikyti dėl jauno amžius ir dėl to, kad jo trys broliai tarnauja tarybinėje armijoje.

P. 229. MGB SSSR „A" skyriaus viršininkui. M. Laurinėno nuosprendis patvirtintas visomis instancijomis. Prašau Jūsų suieškoti visus pilnamečius jo šeimos narius ir atlikti jų represavimą. Šiandien daviau karo tribunolo viršininkui nurodytą nuosprendį įvykdyti.

1946 12 10 Karo kolegijos AT pirmininkas – justicijos generolui pulkininkui Ulrich.

P. 236. Žvejytei bausmė sumažinta iki 7 metų (raštelis 1952 09 08).

P. 239. Viktorui Paukštei sumažinti bausmę iki 10 metų.

Pasakoja **PETRAS ŽILĖNAS**

Užrašyta Panevėžyje
1997 05 31

Gimiau 1928 metais Ignalinos rajone, Daugėliškio valsčiuje, Ožionių kaime. Šeimoje buvome trys broliai ir viena sesuo. Tėvai žemės turėjo tik penkis hektarus, gyvenome skurdžiai.

1939 m., po Lenkijos okupacijos, aš buvau dar paauglys, man didieji politikos vingiai, ta vadinamoji didžiųjų grobuonių politika dar nelabai buvo suprantama. Iš kaimo šviesuolių, kurie visą laiką politika domėjosi, sužinojome, kad mes pateksim rusų įtakos zonon. Šią žinią mes priėmėm su šypsenėle. Vieni tuo tikėjo, kiti ne. Tada mes visi svajojome apie mūsų krašto prisijungimą prie nepriklausomos Lietu-

vos valstybės, norėjosi pagyventi, nors trumpai pajusti, kas yra laisvė. Kai 1939 m. Lietuvai buvo grąžintas Vilniaus kraštas, didžioji mūsų parapijos dalis pateko į rusų kontroliuojamą zoną, o iki 1939 m. mes visą laiką gyvenome lenkų okupuotame krašte. Kai sužinojom, kad Lietuva susigrąžino visą Vilniaus kraštą, o mes likome priklausyti rusams, labai nusiminėm, kiti net verkė, bet į mus niekas dėmesio nekreipė. Žlugo visos mūsų viltys gyventi laisvai.

Lenkų okupacijos metais mokykloje mokėmės tik lenkiškai. Viena vienintelė pamoka į savaitę buvo lietuvių. Lietuvius lenkai tiek mokykloje, tiek valstybinėse įstaigose vadindavo „pšeklenty litvin" (prakeiktas lietuvis), nors mokesčius iš mūsų lupo kiek tik galėjo.

Lankiau Ožionių pradžios mokyklą. Iki karo pradžios mokytoju dirbo Laurinavičius su žmona Jadvyga. Jau gerokai vėliau sužinojau, kad tas Laurinavičius buvo neeilinis Armijos Krajovos veikėjas. Jis labai gerai žinojo mūsų apylinkes ir, kai Armija Krajova vykdė lietuvių žudynes, jis į Naująjį Daugėliškį buvo atvykęs su būriu „akovcų" ir, kiek man žinoma, yra sunaikinęs nemažai mūsų žmonių. Mūsų apylinkėse Armija Krajova veikė labai aktyviai. Vokiečių okupacijos metais buvo išvaikiusi Daugėliškio policiją, sušaudė keletą nekaltų žmonių, visaip gąsdino ir terorizavo kaimo gyventojus. Nors Laurinavičius buvo lietuvis, bet save vadino šlėkta ir dėjosi tikru lenku.

Anksčiau mūsų apylinkėse veikė lietuviška šv. Kazimiero draugija, bet po kelių rimtesnių provokacijų draugiją lenkai uždraudė ir su Lietuva nutraukė diplomatinius santykius. Vilniaus krašte tuo metu ėjo vienintelis lietuviškas laikraštis „Vilniaus rytojus", kurį mes visą laiką užsisakydavome. Namuose kalbėdavome lietuviškai, Lietuvos vardas kasdien skambėjo mūsų širdyse ir lūpose. Parapijos bažnyčioje sekmadieniais vykdavo lietuviškos pamaldos, bet po pamaldų, tik išėję iš bažnyčios, tiesiog ant laiptų susimušdavom su lenkais. Nors lenkų buvo nedaug, bet jie mus labai persekiojo. Nuovados viršininkas buvo lenkas, du policininkai – lenkai. Man atrodo, jie tik buvo apsišaukę lenkais, iš tikrųjų jie buvo tokie pat lietuviai kaip ir mes, tik pametę tautiškumo bei patriotiškumo jausmą. Be to, prijaučiantis lenkams buvo vaistininkas ir klebonas, kuris pamokslus sakydavo lietuviškai ir lenkiškai.

Kai rusai Lietuvai grąžino Vilnių, mes likome rusų pusėje. Aš tuo metu buvau nuėjęs pas savo pusseseres Mačiulytes, gyvenančias Pračiūnų kaime. Pamatėm, kad nuo Tverečiaus kyla didžiuliai dulkių debesys ir girdisi mašinų burzgimas. Kažkas atėjo ir pasakė, kad atvažiuoja rusai su tankais. Sankryžoje į Ignaliną ir Naująjį Daugėliškį pamatėm daug tankų, kariuomenės ir nubėgom jų pažiūrėti. Kareiviai buvo apsirengę ilgais žaliais marškiniais, ant galvų kepurės su aukštais smailiais kuorais, mes iškart jų kepurėms sukūrėm pavadinimą – „pempių kuodai". Kareiviai atrodė labai keistai. Sankryžoje Vydžiai – Tverečius – Daugėliškis jie sustojo ir ilgai stovėjo. Tankai atrodė griozdiški. Tokių tankų, tokios technikos aš nebuvau matęs nei prieš karą, nei po karo. Kareiviai buvo linksmi. Kačergiškėje, aikštėje prie bažnyčios, susirinko labai daug rusų kareivių, iš kažkur atsirado armonika ir jie ėmė šokti „kazačioką". Jie šoko pritūpdami, plojo rankomis į batus, garsiai klykavo. Pasilinksminę jie bandė su mumis bendrauti, bet mes, vaikai, nemokėjom rusų kalbos, o suaugusiųjų nebuvo nė vieno. Netoliese buvo du rusiški kaimai – Izabelina ir Izabelinėlė, kuriuose rusai gyveno nuo senų laikų.Vėliau jie su tais atėjūnais labai bendravo ir 1940 m. įsteigė pirmąjį kolchozą. Vokiečiams užėjus, jų kolchozas labai greit subyrėjo. Vokie-

čių okupacijos metais vienas žmogelis iš to kolūkio pas mamą buvo atėjęs duonos prašyt, tai mama jam ir pasakė:

– Ak tu, šėtone, tu kolchozą tvėrei, tai eik kolchozan duonos prašyti!

– Nikodamien, man duonos dasi – ačiū, nedasi – tože ačiū, – kepurę užsidėjo ir norėjo išeiti, bet mama jį sulaikė.

– Koks tu bebūtum, bet vis vien valgyt nori...

Atsinešė didelį duonos kepalą, perpjovė pusiau, vieną pusę paliko savo šeimai – šešiems asmenims, o kitą pusę atidavė alkanam rusui.

1940 m. likom Baltarusijos valdžioje, toliau lankiau tą pačią mokyklą. Mokykloje buvo keturi skyriai, aš lankiau 3-ią skyrių, man ėjo dvylikti metai. Tuo metu mūsų mokytojas buvo Gabrys Dalgeda, kuris mus labai spaudė mokytis rusų kalbos. Jis buvo atsidavęs tarybinis mokytojas. Po daugelio metų man grįžus iš lagerio, teko su juo susitikti. 1940 metų pavasarį mus surašinėjo. Kurie norėjo persikelti į Lietuvą, buvo galima išsivežti tiek turto, kiek telpa į vieną vežimą. Tada mūsų apylinkių žmonės nuo vidunakčio stodavo į eilę prie valsčiaus, kad atiduotų pasą ir gautų pažymą važiuoti į Lietuvą. Mano tėvai irgi turėjo tokią pažymą. Mūsų baime gyveno 93 ūkininkai, iš jų visų tik vienintelis Raginis nebuvo išsiėmęs pažymos važiuoti į Lietuvą, mat jo žmona buvo lenkė. Labai pabrango arkliai, žmonės pirko po du, po tris arklius, kad galėtų pakinkyti juos į vieną vežimą, susidėtų mantą ir važiuotų į Lietuvą. Lietuvos pasienis nuo mūsų namų buvo maždaug už trijų kilometrų. Žiemą rusų pasieniečiai slidėmis atšliuoždavo į krautuvę pirkti maisto.Vieną kartą jų kariškis taip pasakė:

– Ne jūs, bet mes pirmi nuvažiuosime į Lietuvą, – mes nepatikėjome jų žodžiais.

Pasirodo, Lietuva jau buvo parduota, trūko tik paskutinio žingsnio, kad ji galutinai būtų okupuota. Tai buvo 1940 metų birželio pradžioje. Laukuose vilnijo rugiai, juose mes žaisdavom slėpynes. Kai kurie kaimynai pasėlius pjovė ir šėrė gyvuliams, o mano motina uždraudė mums žaisti pasėliuose ir sakė:

– Ar mes gyvensim, ar negyvensim, kas gyvens, nusipjaus... Dieve duok, kad užaugtų rugiai, nusipjaus rugius ir turės duonos. Dievaži, kaip mes nuvažiuosim į Lietuvą, ar ten gausim duonos?

1940 m. iš mūsų apylinkės rusai ištrėmė Oskarą Šuminą, kadangi jis turėjo parduotuvę, nemažai žemės. Taip pat išvežė Steponėną, nes jis buvo ūkininkas ir turėjo vilnų karšimo mašiną.

1940 metų vasarą į Lietuvą rusai traukė ne keliais, o laukais pagal kompasą ir žemėlapius, ištrypė javų laukus, pasėlius, daržus, kai kur net pastatų kampus kliudė. Nežiūrėjo nieko, lėkė kuo greičiau naikinti „buržuaziją“ Lietuvoje. Važiavo dieną ir naktį, tankai be perstojo žlegėjo. Kai prasidėjo karas, tie patys tankai nebespėjo išvažiuoti iš Lietuvos, jais visi keliai buvo užgriozdinti. Iš tankų vikšrų kalviai vėliau darydavo labai gerus kirvius. Kai rusai bėgo vejami vokiečių, kiekvienas klausė pirmą sutiktą žmogelį, ar čia Lietuva, ar jau Baltarusija. Jie, matyt, labai bijojo lietuvių. Mes sakydavome, kad čia jau Baltarusija, tada jie į mus kitaip žiūrėjo, nerodė tokio žiaurumo, kokį demonstravo Lietuvoje. Daugelis jų buvo be ginklų, išsigandę, apimti baisios panikos. Izabelinos kaime vokiečių okupacijos metais veikė raudonųjų banditų gaujos, iš to kaimo daug jaunų vyrų išėjo tarnauti bolševikams. Vokiečių okupacijos metai mūsų apylinkių žmonėms buvo vieni iš geriausių, palyginus su rusų, lenkų okupacijomis. Mes duonos niekada nestigom, gyvenome neblogai.

Raudonieji banditai, dar juos vadino raudonaisiais partizanais, atklysdavo iš Rytų, žmonės sakydavo, kad nuo Kazėnų. Jie pas mus ieškodavo paramos, maisto. Jeigu kas jiems maisto neduodavo, jie arba sudegindavo sodybas, arba jaunus vyrus prievarta išsivesdavo su savimi. Jie ieškojo, kas rusų okupacijos metais buvo išėjęs į partizanus. Vokiečių okupacijos metais į TDA (Tautinio darbo apsauga) buvo išėję broliai Klemensas ir Jonas Čepuliai, Jonas Garla, Petras Pakalka, Leonardas Berlinskas. Kai vokiečiai 1944 m. traukėsi ir artėjo rusų armija, šitie vyrai kažkur dingo, mes daugiau jų nebamatėm. Tik po daugelio metų jie pasirodė.

1940 m. krautuvės vedėju dirbo Mykolas Skunčikas. Jis buvo labai aktyvus komunistas, prie krūtinės kairėje pusėje nešiojo prisisegęs raudoną vėlevėlę su pjautuvu ir kūju. Mykolą Skunčiką vokiečių okupacijos metais kaip buvusį bolševikų aktyvistą sušaudė. Kai jį atvežė į mūsų tėviškės kapus palaidoti nešventintoje vietoje, buvo atėjęs vienas kitas žmogus ir Skunčiko sesuo. Ji ėmė šaukti balsu: „Jūs žudikai, žmogžudžiai!“. Buvo atėjęs ir Klemensas Čepulis, ant rankovės užsirišęs baltą raištį, tai šita moterėlė puolė prie Klemenso:

– Tu mano brolį nušovei!

Tada jis atkirto:

– Tu nešauk! Ar tu žinai, kiek šitie žudikai, o su jais ir tavo brolis, nekaltų žmonių į Sibirą išvežė? Tu nežinai, o mes žinom... Jis buvo vertas tik mirties bausmės.

Vėliau Klemensą Čepulį komunistai nuteisė sušaudyti. Raudonieji partizanai nesiskaitė su niekuo, be pasigailėjimo šaudė ir degino. Asmeniškai jų nepažinojau, bet matyti juos teko. Kai kurie iš jų pas mano tėvą buvo atėję prašyt lašinių. Tėvas nukabino ir atidavė dvi paltis. Tada jie pasakė:

– Mažai, duok daugiau! – užlipo ant aukšto, nusikabino dar du kumpius ir dešrų virtinę.

Jie buvo kilę iš rusiško Izabelinos kaimo. Net nepaklausė, ar turėsim ką valgyt, ar neturėsim. Naktimis jie užplūsdavo kaimus, sprogdindavo geležinkelį Vilnius – Daugpilis, vykdė diversijas ir terorą prieš gyventojus. Prie Izabelinos kaimo buvo miškas, vadinamas Daugėliškio girele. Tas miškas jungėsi su Vidiškių šilu, todėl jiems buvo labai patogi vieta prieiti prie geležinkelio.

1944 metų vasarą Paringio bažnyčioje vyko Švč. Jėzaus Širdies atlaidai. Ten kunigavo labai garsus pamokslininkas Bružikas. Jis paskutinę rekolekcijų dieną sakė pamokslą, o Rytuose jau girdėjosi patrankų griausmas. Niekas netikėjome, kad artėja frontas, kad prasidės antroji Lietuvos okupacija, dar žiauresnė, negu I940-aisiais metais. Kunigas Bružikas, rodydamas į Rytų pusę, sakė: „Darykite atgailą! Artėja Dievo bausmė! Tik Dievas žino, kada ji baigsis...“. Bet mes netikėjome jo žodžiais. Dievo bausmė užklupo mus labai netikėtai.

1944 metų liepos pradžioje pamatėm ateinant kareivius. Brolis Juozas atsinešė žiūronus ir žiūrėdamas pasakė, kad rusų kareiviai eina jau antpečiuoti. Jie buvo labai suvargę, prašė valgyti, reikalavo arklių. Mūsų kaimo žmonės arklius slėpė krūmingose balose prie Dysnos. Kai pamačiau antpečiuotus bolševikų kareivius, jų laipsnių nežinojau. Jie, matyt, buvo pirmųjų fronto linijų žvalgai, kiek vėliau privažiavo įvairios karinės technikos. Mūsų namai stovėjo ant kalnelio, buvo didelis klojimas, tai tame klojime apsistojo rusai su radijo siųstuvu. Kai motina eidavo melžti karvių, jie ateidavo ir prašydavo: „Dai, mamaša, moločka... (Duok, motuše, pieno)“. Pagal krikščionišką paprotį mano motina pieną išdalindavo pusalkaniams rusams. Atsigėrę pie-

no, užkandę šviežia kaimiška duona, jie atverdavo savo sielą, imdavo pasakotis, kad daugelis iš jų net savaitę nieko nevalgę. Eidavo per daržus, raudavo svogūnus, juos kramtydavo užkąsdami duona. Rijo iki soties, paskui sukrisdavo tarsi lavonai tiesiog ant vejos ir užmigdavo. Aš niekada nesu matęs tokių suvargusių, alkanų ir išbadėjusiu žmonių. Gryčioje buvo įrengtas antras gyvenamojo namo galas – stancija arba kamara. Rusų kapitonas buvo labai nustebęs, kad mūsų gryčioje ir visame mūsų kaime yra labai daug jaunų vyrų. Tada jis paklausė: „Kodėl jūs nekariaujat?“. Vyriausias brolis Klemensas gerai mokėjo rusiškai, jis pasakė: „Mes dar neturim už ką kariaut“. Tada kapitonas pasakė: „Naidiom (Surasim)“. Taip ir buvo. Jie greit surado, už ką kariauti. Nedelsdami nė dienos, ėmė rinkti mūsų vyrus į savo kariuomenę.

1944 metų rudenį aš dar buvau moksleivis. Nuo 1943 m. mokiausi Vidiškių progimnazijoje, o vėliau persikėliau į Ignaliną. Kada 1944 m. rusai prievarta ėmė gaudyti vyrus į armiją, mūsų kaime tuo metu buvo apie 20 jaunų vyrų, kurie tiko karo tarnybai, bet nė vienas nėjo tarnauti. Mano abu broliai – Juozas, g. 1926 m., ir Klemensas, g. 1921 m., irgi nėjo. Pradžioje slapstėsi, o 1945 metų rudenį išėjo pas partizanus ir pasitraukė į Minčios miškus. Teko keletą kartų juos matyti ginkluotus, brolis Juozas buvo du kartus sužeistas.

Kai vyrai išėjo į miškus, mūsų gimtajame Ožionių kaime rusai ir stribai sunaikino keletą sodybų: Čepulio, Berlinsko, mūsų – Žilėnų, buvusio seniūno Kazimiero Damoškos. Atvažiavę Daugėliškio stribai iš šitų sodybų išvežė visą turtą, išsėmė grūdus iš aruodų, susirinko drabužius, maistą, patalynę. Viską išvertė, išdaužė, neva ginklų ieškojo, net sagas iš dėžučių išpylė. Jeigu ne kaimynai Anastazas Graicevičius, Petras Matuliauskas, Kazimieras Smilginis, mes būtume badu mirę. Jie mums daug padėjo. Kai grįždavau iš mokyklos, rasdavau mamą ir seserį verkiančias, tėvą ne kartą stribai kankino, reikalavo pasakyti, kur Klemensas ir Juozas. Gąsdino ir seserį. Prasidėjo nesutarimai tarp kaimynų, išdavystės. Stribai gaujomis ėjo ir važiuoti važiavo per kaimus, gąsdino, apiplėšinėjo žmones. Jie buvo tarybinės rusų valdžios legalizuoti ginkluoti plėšikai. Baisiausia, kad jie terorizavo žmones su valdžios palaiminimu.

Naujojo Daugėliškio stribyne tarnavo toks stribas Jaucišius, o žiaurus, o bjaurus buvo. 1945 metų kovo mėnesį žmonės ėmė šnabždėtis, kad miestelio aikštėje guli du nušauti partizanai – Juozas Artimavičius ir Jonas Čepulis, abu mūsų kaimo gyventojai, mano kaimynai. Kai nuėjom pažiūrėti, prie nušautų vyrų stovėjo Juozo Artimavičiaus sesuo Genovaitė. Ji buvo tarytum į akmenį pavirtusi, išbalusiu veidu, stiklinėmis akimis, jos veide nesimatė jokių gyvybės žymių. Stribas Jaucišius atsistojo ant vieno iš nušautųjų ir ėmė rėkauti : „Vot, vsiem banditam tak budet! (Štai , visiems banditams taip bus)“.

Mikalavo kaime gyveno du broliai maskoliai, kurių pavardžių jau nebeprisimenu. Vienas iš jų niekur nesikišo ir nelindo, dirbo savo žemelę, o kitas buvo stribas. Visi jį vadino Rudėlė, kadangi buvo raudonplaukis. Tai šitas Rudėlė irgi buvo labai žiaurus. Kai po karo vykdavo vadinami rinkimai, tai šitas Rudėlė atvažiuodavo ir pas mus.

Mūsų kaimas buvo didelis, todėl į mišką išėjo nemažai vyrų. Kiek leis atmintis, pasistengsiu visus išvardinti:

1. Misiūnas Klemensas, žuvo.
2. Misiūnas Jeronimas, žuvo.
3. Misiūnas Juozas, žuvo.

4. Misiūnas Steponas, žuvo (visi keturi – broliai).
5. Žilėnas Juozas, registravosi.
6. Žilėnas Klemensas, registravosi (abu mano broliai).
7. Čepulis Klemensas, žuvo.
8. Čepulis Jonas, žuvo (abu broliai).
9. Misiūnas Edvardas, žuvo.
10. Bubulys Jeronimas, žuvo.
11. Garla Juozas.
12. Garla Jeronimas (abu broliai).
13. Mačkinis Mykolas, žuvo.
14. Gudėnas Albertas, žuvo.
15. Laurinėnas Norbertas.

Aš nežinau, kas mūsų kaimo vyrus paragino imtis ginklo ir įsijungti į kovą prieš okupantus. Tik žinau, kad šitų vyrų krūtinėse degė karšta meilės Lietuvai ugnis. Už tai gal reiktų pareikšti didžiulį dėkingumą ir kaimo šviesuoliams – mokytojams Vaclovui Cicėnui ir Kazimierui Blaškauskui, kurie nepaprastai stengėsi mums įdiegti tautinę sąmonę. Vaclovas Cicėnas 1939 m. per Vėlines kapinėse dar pasakė atsisveikinimo kalbą, visi verkė jo klausydami. Po to jis iš mūsų krašto pasitraukė į Didžiąją Lietuvą. Tik po daugelio metų sužinojom, kad jis dirbo Leliūnuose pradžios mokykloje mokytoju.

Šitam partizanų būriui, kuriam priklausė visi mano paminėti kaimo jaunuoliai, vadovavo gabus ir sumanus žmogus Mamertas Laurinėnas-*Mingaila*, kilęs iš gretimo Mažviliškės kaimo. Mano broliai Juozas ir Klemensas vėliau perėjo į Jono Kamarausko-*Karijoto* būrį. Kamarauskas buvo kilęs iš gretimo Taujūnų kaimo, buvęs nepriklausomos Lietuvos karininkas. Šiame būryje vienu metu buvo net 150 vyrų. Jie apsistodavo kur gatviniame kaime, bazuodavosi tik vienoje gatvės pusėje, į kitą neidavo, jeigu tuo metu per kaimą pervažiuodavo stribai, jų neliesdavo. Po kautynių su stribais arba su rusų garnizonu pasitraukdavo į Baltarusiją.

Pokario metais mūsų apylinkėse veikė tik mūsiškiai – lietuvių partizanai, lenkų partizanų čia jau nebebuvo, jų likučiai veikė dar apie Molėtus. Su partizanais man neteko bendrauti, gal porą kartų teko sutikti partizaną pusbrolį Albertą Gudėną, kuris vėliau žuvo Prūsijos (Želmeniškės) kaime, brolio svainį Norbertą Laurinėną, brolius Garlas.

1945 metų vasario mėnesį netoli nuo mano tėviškės, Mielagėnų apylinkėje, miškingame Jaciūnų kaime, buvo apsistojęs partizanų būrys. Ten juos apsupo Ceikinių ir Mielagėnų stribai su rusų garnizonu. Partizanai juos apsupo antru žiedu. Kai prasidėjo kautynės, partizanai stribus ir rusus smarkiai apkūlė, bet netrukus atvyko iš Tverečiaus, Švenčionių, Ignalinos stribai ir rusų kariuomenės pastiprinimas. Tada partizanai slapta išsprūdo iš pirmojo ir antrojo apsupties žiedo ir stribus bei garnizoną tiesiog sumalė, iš mūšio lauko pasitraukė kaip nugalėtojai. Mano šeimininkė tuo metu dirbo Naujojo Daugėliškio valsčiuje, aš tada mokiausi ir gyvenau pas ją, ji man pasakojo, kaip rusų ir stribų likučiai grįžo labai išsigandę, leitenantas tuoj paprašė samagono ir, kai nugėrė pusę butelio, pasakė: „Kas per velnias tas banditų vadas? Matyt, jis baigęs specialią karo mokyklą, kad sugebėjo prasiveržti iš trigubo apsupties žiedo. Aš praėjau frontą nuo Maskvos iki Berlyno, bet tokios kovos taktikos dar neteko patirti“.

Daugėliškio vidurinėje mokykloje kartu su manimi mokytojavo tūlas Albertas Pautienis iš Dvarykščių kaimo, prieš tai buvęs teistas pagal politinį straipsnį. Jis dėstė konstituciją, istoriją ir visuomenės mokslus, kaip bebūtų keista, valdžia leido jam dirbti mokytoju, juolab tame rajone, kuriame jis buvo gimęs. Aš tik tiek žinau, kad be nuopelnų komunistams panašių darbų saugumas niekam neleido dirbt. Man, pavyzdžiui, neleido dirbti netgi paprastu mokytoju. Kai aš norėjau dirbti mokytoju, pasikvietė mane į saugumą ir pasakė: „Jei mums dirbsi, tai ir mokykloj dirbsi...“. Ar tik ne tas pats Pautienis neseniai dirbo Ignalinos rajono politinių kalinių ir tremtinių sąjungos pirmininku?

Baigiau Ignalinos 1-ąją vidurinę mokyklą. 1948 m. partizaninė veikla mūsų krašte jau silpo, bet mes, moksleiviai, supratom, kad už Lietuvą kovoti reikia, sukūrėm organizaciją „Slaptųjų agentų komisija“. Penki ar šeši mokiniai surašėm protokolą. Mūsų tikslas buvo mažinti komjaunimo augimo gretas Ignalinos gimnazijoje. Bet atsirado vienas išdavikas, kuris metus sekė mūsų veiklą ir teikė saugumui informaciją. Tai buvo Pranas Beinorius, kilęs iš Kačergiškės kaimo Ignalinos rajone.

Kai mane 1952 01 21 areštavo, aš jau dirbau mokytoju Dainių pradinėje mokykloje. Prieš tai jau buvo areštuoti Kazimieras Cicėnas, organizacijos vadovas Albertas Juodagalvis ir Marijonas Matorkas. Pranas Beinorius, mūsų organizacijos narys ir išdavikas, nebuvo areštuotas. Teisme jis buvo mano akistatos liudininkas. Ignalinos stribų būstinėje mane palaikė tik vieną naktį, kitą dieną išvežė į Vilnių, į Lukiškių kalėjimą. Patalpino į 155-tą kamerą, kurioje kalėjau devynis mėnesius, pusę to laiko praleidau karceryje, kadangi gerai mokėjau Morzės abėcėlę todėl laisvai kalbėjausi su visais trim aukštais. Teisė mane pagal RSFSR BK 58-10, 58-11 str. dešimčiai metų. Tardymo metu nemušė, bet dažnai įkišdavo į karštą spintą. Pradžioje būdavo šilta, po to karšta, o atsibusdavau jau aplietas vandeniu ant betoninių grindų. Tardytojas buvo vyresnysis leitenantas Gumbinas ir jaunesnysis leitenantas Fedotovskis. Tardydavo naktimis, iš pat pradžių pasakė: „Mes tave palaušim nemiga“. Dienomis neduodavo miegoti, bet aš įsigudrinau, pasidėdavau ant kelių knygą ir tariamai ją skaitydavau. Mano bendrabylį Marijoną Matorką atvežė net iš Irkutsko srities, kadangi jis jau buvo ten ištremtas. Teisė birželio 29 dieną – mano vardadienis. Gavau 10 metų bendrojo režimo lagerio, 5 metus tremties ir 5 metus be teisių. Mano liudininkai buvo buvęs kolchozo pirmininkas Stasys Skarbauskas (šiuo metu gyvena Ignalinoje) ir Petras Steponėnas. Jie buvę slaptos organizijos moksleiviai.

Su išdaviku Pranu Beinoriumi teko grįžus iš lagerio susitikti vienoje valgykloje. Jis buvo su kariūno antpečiais, meilikaudamas kišo ranką pasisveikinti, bet aš paprašiau dingti man iš akių.

Pasakoja ČESLOVAS ČERNIAUSKAS-*OSKARAS*

Užrašė Valdas Striužas
Kurpių k., Švenčionių r. 1996 06 21

Gimiau 1927 metais Mielagėnuose, Švenčionių apskrityje. Jau beveik 40 metų gyvenu Kurpių kaime, Švenčionių rajone. Mane augino močiutė ir dėdė, nes neturėjau tėvo, mama ištekėjo antrąkart ir manęs neaugino.

1944 metais besitraukdami vokiečiai subombardavo Mielagėnus, sudegė visi namai. Rusų visada nemėgau, nes jie yra neteisingi žmonės. Mes gyvenome neturtingai. Mokytojas Voicekas Subačius mane rėmė. Jis lenkų okupacijos metais buvo lietuvių kalbos mokytojas. Jis pats vaikščiodavo po kaimus ir, surinkęs vaikų grupę, juos mokė, rėmė, maitino. Jis buvo didelis Lietuvos patriotas, norėjo, kad Lietuvos žmonės būtų šviesesni. Lenkų valdymo laikais aš pjausčiau lenkiškas vėliavas. Už tai mokytojas Subačius man duodavo pinigų. Subačiaus dukra Gražina dabar gyvena Vilniuje.

1944 metais su draugais partizanais Teofiliu Vinciūnu-*Kalneliu* ir Romu Černiausku-*Lokiu* išėjau į mišką. Jie priklausė Jono Kamarausko-*Karijoto* būriui. *Kalnelis* buvo kilęs iš Mielagėnų, vokiečių okupacijos metais dirbo policininku. Karui baigiantis jis pasitraukė kartu su vokiečiais ir po kurio laiko kaip desantininkas buvo išmestas į Lietuvą. Mano partizaniškas slapyvardis buvo *Oskaras*. Aš priesaikos nepriėmiau. Tėvynę ginti pasižadėjau *Karijotui*. Būrys nuolatos keliaudavo. Stovyklaudavome kaime užėmę kelis namus. Tuo metu mūsų būryje buvo apie 60 partizanų. Tai daugiausia jauni, apie dvidešimties metų amžiaus vyrai, kuriems reikėjo eiti į rusų kariuomenę. Būryje vyravo kariška tvarka ir drausmė.

Partizanams būnant sodyboje, gyventojų neišleisdavom iš namų, kad neišduotų, o *Karijotas* juos dar ir prigąsdindavo griežčiausiomis bausmėmis. Būryje vykdavo pamaldos. Mišias skaitydavo vadas. Partizanai dainuodavo: „Padėk, Marija, Lietuvą apginti...". Ginklų turėjome užtektinai, nes buvo likusių nuo karo. Aš asmeniškai juos laikiau paslėpęs iki partizanavimo pabaigos. Man teko dalyvauti tik vieneriose kautynėse.

Mes turėjome *Kalnelio* brolio įrengtą bunkerį prie Mielagėnų. 1944 metų gruodžio 24 dieną *Karijotas* mus tris, mane, *Kalnelį* ir *Lokį*, Kalėdoms paleido į namus. Visi trys nuėjome į tą bunkerį ir ten pernakvojome. Anksti ryte aš išlindau iš bunkerio ir su šautuvu nuėjau pas Leoną Kazūrą. Jis pirtyje varė samagoną ir pasiūlė man išgerti. Būdamas pirtyje, pradėjau valyti šautuvą, bet atbėgo Leono žmona ir pasakė, kad namai apsupti. Pasirodo, aš buvau stribų susektas. Nebuvo laiko net šautuvo susirinkti. Kai išbėgau iš pirties, stribai šaukė, kad stočiau, ir pradėjo apšaudyt. Aš bėgau, o mane vijosi šaudydami apie 10 stribų. Kulkos švilpė aplink, bet manęs nekliudė. Įbėgau į krūmus, o ten buvo pasala. Išlindo penki stribai iš krūmų, kartu ir jų leitenantas Bražūnas ir suriko: „Rankas aukštyn!". Aš griebiau jį ir mes susigrūmėme. Subėgo kiti stribai ir mane sudaužė buožėmis. Leitenantas man peršovė galvą. Jie tada mane sužeistą paliko lauke, o patys nuėjo toliau. Aš gulėjau be sąmonės ant sniego nuo 8 iki 17 valandos. Kai atsipeikėjau, pajutau, kad kulka yra kiaurai perėjusi virš žandikaulio. Pasiėmiau numestą vokišką kepurę ir nuėjau iki artimiausio vienkiemio. Ten be jėgų, visas kruvinas kritau į lovą. Čia stribas Skrobovas norėjo mane pribaigti, bet kitas stribas – Juozas Vinciūnas neleido. Jis buvo mano draugas ir mane apgynė. Tas Skrobovas dirbo įgaliotiniu Mielagėnuose, buvo sušaudęs brolius Albertą ir Tamošių Norkūnus. Albertas Norkūnas vokiečių laikais dirbo policininku ir slapstėsi namuose.

Sužeistas negalėjau išsižioti. Dėdė, motinos brolis, nuvežė į ligoninę, kur mane sutvarstė. Ligoninėje reikėjo turėti savo patalynę. Ten sužinojau, kad mane nori suimti, tad iš ligoninės pabėgau. Atbėgau pas tetą. Mano mama, atvažiavusi su patalyne į ligoninę, manęs jau neberado. Pradėjau slapstytis. Gydžiausi net dvejis metus. Žaizda nuolat pūliavo. Su partizanais ryšį palaikiau.

Vėliau mane paėmė į rusų kariuomenę. Tarnavau Vilniuje 16-toje divizijoje. Iš ten partizanams atsiųsdavau šovinių. Grįžęs iš kariuomenės, buvau *Karijoto* būrio ryšininku. Nunešdavau jų laiškus, klijuodavau atsišaukimus, kuriuos spausdindavo partizanas *Ūsas*. Jis turėjo spausdinimo mašinėlę, šapirografą, leido partizanišką laikraštėlį.

Prasikaltusius partizanus, išdavikus *Karijoto* įsakymu partizanai žudydavo kartu su šeimos nariais. Nužudydavo ir vaikus, kad jie vėliau nekeršytų. Šešis partizanus pakorė už plėšikavimą. Juos partizanai apsupo ir sugavo su grobiu. Tada plėšikus pakorė ant obelų (man apie tai pasakojo Adomas Miškinis, nes aš tuo metu jau nebuvau partizanų būryje). Teko susitikti su partizanų rinktinės vadu *Roku*. 1945 metais *Karijoto* ir *Roko* būriai susijungė. Tada iš viso buvo apie 300 žmonių. Jie sušaudė penkiolika Tverečiaus stribų. Tik dviems stribams Jaciūnuose pavyko pabėgti – Černiauskui ir dar vienam, kuris buvo vardu Albertas. Po to atvažiavo rusų kariuomenė, apsupo mišką ir partizanus apšaudė, kelis partizanus nušovė. Taip pat žuvo ir šeši nekalti vyrai. Černiauskas vėliau išvažiavo gyventi į Lenkiją. Po to partizanai melagingu laišku patys pasikvietė stribus. Pasikvietė ir Daugėliškio stribus, kuriuos apšaudė iš kulkosvaidžio. Tuomet nušovė ir vieną arklį. Partizanai veikė gudriai.

Kartą 13 partizanų kartu su *Lokiu* buvo apsistoję Žvėriniškėje, kai juos užpuolė rusai. Įvyko kautynės. *Papartėliui*-Broniui Malikėnui peršovė petį. Jį išgydė Česlovas Žemaitis, buvęs sanitaras. *Lokys* su *Aukštaičiu* kaimo šokiuose nušovė penkis rusų kareivius. Alesionka juos buvo nufotografavęs. *Lokys*-Romas Černiauskas (mano dėdė buvo vedęs jo seserį) kilęs iš Salamiankos kaimo. Kai juos, aštuonis partizanus, apsupo pas Čepulį Žuraviškės vienkiemyje, *Lokys* draugus pridengė ugnimi. Tada partizanai vienam leitenantui peršovė koją, o kiek nušovė kareivių – neaišku, žuvo keturi partizanai. *Žvirblis* pats nusišovė, o partizaną Eglinską, *Lokį* ir dar vieną nušovė kareiviai. Kiti keturi partizanai pabėgo. *Lokio* lavoną atvežė į Mielagėnus ir numetė prie stribyno. Aš jį pažinau tik iš žiedelio. Kūnai buvo visai sudegę. Vėliau *Lokio* lavoną brolis pavogė ir kažkur palaidojo.

Kai suėmė *Kalnelį*, aš buvau kariuomenėje. Prieš išeidamas kariuomenėn, aš jam buvau atidavęs savo pistoletą. *Kalnelį* stribai suėmė kluone. Jis pasidavė, nes užsikirto ginklas. Per tardymus jis išdavė apie 30 partizanų ir jų rėmėjų, tarp jų ir *Ūsą*, savo dėdę, Alesionką. Po *Ūso* arešto partizaniškos spaudos leidyba nutrūko. Išėjęs iš lagerio, *Kalnelis* gyveno ir mirė Rusijoje. Jo penki broliai sugrįžo į Lietuvą.

Karijotas su *Ąžuolu*, Bielinyte-*Kregždute* ir dar vienu partizanu žuvo Astraviškių kaime, kur buvo apsistoję pas Azarevičius. Jie pavalgė, įleido iš merginos sugrįžusį šeimininkų sūnų Klemensą Azarevičių ir visi prigulė pamiegoti. Tuo metu kaime stribai su kariuomene darė kratą. Partizanai buvo užpulti ir žuvo. *Karijoto* lavoną stribai nuvežė į Daugėliškį.

Mūsų apylinkėse partizanai laikėsi iki 1950 metų. Paskutiniai partizanai Mečislovas Žvyriukas-*Aukštaitis* ir Adomas Miškinis dingo be žinios.

Partizanų šeimas trėmė į Sibirą. Buvo ištremti Bajarūnai, V. Subačiaus trys dukros, sūnus ir žmona. Vėliau jie grįžo į Lietuvą.

Labai laukėme nepriklausomos Lietuvos atkūrimo, bet dabar nelabai geros nuotaikos vyrauja – valdžioje liko komunistai. Tikiuosi, kad mūsų vaikai sulauks tvarkos Lietuvoje ir geresnės valdžios.

Pasakoja **KAZIMIERAS KALVELIS-*DIEMEDIS***

Užrašyta Naujajame Daugėliškyje
2002 11 30

Gimiau 1921 m. birželio 5 d. Ožionių kaime. Šeimoje buvome dešimt vaikų: keturi broliai ir trys seserys, likusieji mirė jauni. Aš buvau pats vyriausias šeimoje. Mano motina mirė, kai buvau tik ketverių, užaugino pamotė. Mūsų kraštas iki 1939 m. buvo okupuotas lenkų, aš lankiau lenkų mokyklą.

Pirmą dieną nuėjau į mokyklą ir iškart mokytojas mus išmokė tokią lenkišką „maldelę“: „Kto ty jestec, chlopok malyj? Jaki znak tvuj – ožel bialyj? Dzeti meškac? Mendzem s vami. Jakij zemi? Polskej zemi... (Kas tu esi, jaunuoli? Lenkas. Kur gyveni? Lenkų žemėj. Koks ženklas? Erelis)“. Per dainavimo pamokas turėdavome dainuoti lenkų himną „Ješče Polska ne zginela...“. Išmokę iš vyresniųjų, mes dainuodavome per pertrauką savaip:

„Ješče Polska ne zginela, ale zginec musi,
Puki Litva nevibija, to cholera zdusi...“
(Dar Lenkija nepražuvo, bet pražūti turi,
Jei Lietuva neišmuš, tai cholera išdusins...)

Jeigu kas manęs paklaustų, bet kam galėčiau pasakyti, kas toks esu. Lenkai mus vadindavo „litvin cham“. Jie mus laikė žemesnio luomo žmonėmis. Eidamas į mokyklą, išmokau lenkiškai rašyti ir skaityti, kalbėjau lenkiškai, nors mokykloje pusė pamokų būdavo lenkiškai, o kita pusė lietuviškai. Išvis mūsų krašte gal daugiau buvo baltarusių, pavirtusių lenkais, o ne pačių lenkų. Šitą kraštą kai kas vadina Kašmyru – kokios nori tautybės, tokios rasi. Daugumą visada sudarė lietuviai, tarpusavyje mes lietuviškai kalbėdavom, nieks mums to nedraudė. Bažnyčioj, būdavo, per pamaldas lietuviai gieda lietuviškai, lenkai įsikiša ir ima giedot lenkiškai, kartais beveik net iki muštynių prieidavo. Būdamas devynerių, išėjau ganyt žąsiukų, kadangi tėvas jau nebegalėjo mūsų išmaitinti. Mano darbas buvo sėdėti prie šimto žąsiukų ir saugoti, kad jų varnos nenuneštų.

1940 m. rusai iš Daugėliškio į Sibirą išvežė visus mokytojus, nė vieno nepaliko, po to vaikus mokė vaikai, nebaigę net keturių klasių. Tokia totorė buvo nebaigusi ir keturių klasių, tai ir ta dirbo mokytoja. Išvežė net piemenis, kurie buvo baigę daugiau kaip keturias klases.

Kada 1941 m. prasidėjo karas ir rusai traukėsi, užėjo pas mus trys rusų kareiviai, paprašė valgyti. Pavalgė ir sugalvojo pailsėt. Nuvedžiau juos klojiman, parodžiau, kur atsigult, ir jie sumigo. Tuomet aš vieną jų šautuvą paėmiau ir paslėpiau. Ateina rusai iš daržinės išsimiegoję, klausia, kur tas „pacanas“, tėvui skundžiasi, kad jų ginklą nušvilpė. O aš pasislėpiau ir nesirodau. Tie ruskeliai paburnojo paburnojo ir išėjo.

Kada vokiečiai dar nebuvo atėję, Daugėliškyje iš buvusios lenkų kariuomenės pasitraukęs puskarininkis Juozas Karla (jį vadino Laurinčiuku) iš Sėniškio kaimo sukūrė savisaugos būrį viešajai tvarkai palaikyti. Būryje buvo apie penkiolika vyrų. Užsirišom baltus raiščius ant rankovių, apsiginklavom ir gaudėm visokius nusikaltėlius. Į tą būrį aš irgi nuėjau su nušvilptu iš rusų šautuvu.

Vokiečių okupacijos metais pas mus buvo daug raudonųjų partizanų, jie važinėdavo gurguolėmis po kaimus, vogdavo, atiminėdavo iš žmonių maistą, gyvulius.

Daugiausia jie siausdavo apie Mielagėnus. Vaikščiodavo net apsikabinėję lietuviškais ženkliukais ir vadino save Lietuvos partizanais.

Daugėliškyje mes turėjom savo „kalėjimą“ suimtiesiems laikyti. Turėjom paėmę keletą ir tų raudonųjų, bet atjojo apie šimtas lenkų iš Armijos Krajovos, nuginklavo visą mūsų policiją ir liepė eiti namo. Po to užėjo raudonieji, sudegino tris namus Daugėliškyje – žydo namą, mokyklą ir apylinkės pastatą.

Aš nueidavau į Daubariškio kaimą pas tokią Ropytę. Vieną sekmadienį jau ruošiausi eiti pas ją, bet susirgau. Nuėjau klojiman ir atsiguliau ant šieno. Rytą namiškiai pasakė, kad pas Ropytę buvo atėję manęs pasiimti raudonieji partizanai. Visus kampus iššniukštinėjo, pakrosnis išlandžiojo, bet manęs tuo kart jie nerado. Buvo ir toks mažo ūgio ruskelis Spornyj iš Izabelinos kaimo. Visą dieną prasėdėjo, laukė, bet nesulaukę išėjo. Nesupratau, kieno ranka mane tą dieną sulaikė. Jeigu būčiau nuėjęs, man tikrai būtų buvęs galas, bet kažkokia paslaptinga jėga mane išgelbėjo. Kai buvau baltaraiščiu prie vokiečių, mes to Sporno tėvą buvom atsivarę į Daugėliškį ir uždarę į „kalėjimą“. Taigi jie gerai žinojo, kas aš toks. Po šio įvykio aš jau namuose nebegyvenau, išėjau pas gimines ir tėviškėj nebesirodžiau kurį laiką. Kai grįžo rusų armija 1945 m., su tuo pačiu rusišku šautuvu išėjau į mišką ir prisijungiau prie *Karijoto,* nes man kitos išeities nebuvo. Kaimynas Tamošius Misiūnas jau buvo išėjęs į mišką. Namuose likęs jo brolis Gubertas man pasakė, kad turėtų ateit partizanai artimiausiu metu, tada jis mane su jais suves.

Sutartą dieną mes trise nuėjom pas Gubertą susitikt su partizanais: aš, Petras Artimavičius ir Vincas Paukštė, abu iš Čepuliškės kaimo. Atėję į būrį, davėm priesaiką. Pradžioje miške nesėdėdavom, praeinam dešimt ar penkiolika kilometrų ir apsistojam kokiame kaime. Kadangi būryje buvo apie 150 kovotojų, po sodybas išsiskirstom po 15 vyrų ir taip stovyklaudavom. Šeimininkų paprašydavom, kad paruoštų maisto, aplinkui pastatydavom sargybą. Kiek pavalgę ir pailsėję keliaudavom toliau. Nė viename kaime neišbūdavom visos paros. Naktį ateinam, perdien prabūnam, vakare išeinam ir vėl keliaujam toliau. Kartais visai prie pat Daugėliškio apsistodavom, ir jokie stribai nedrįsdavo mūsų paliesti. Mūsų vadas Jonas Kamarauskas-*Karijotas* buvo labai gudrus žmogus, jis taip gudriai mus išvesdavo, be jokių susidūrimų nei su rusais, nei su stribais.

1945 m. per pačias rusų Velykas buvom apsistoję Baikeliuose. Mūsų štabas apsistojo vienoje sodyboje, kurios šeimininkas buvo muzikantas, mokėjo groti armonika. Netoliese buvo rusų kaimelis Kaukai, tai iš to kaimelio atėjo keli neginkluoti ruseliai kviesti muzikanto į vakarėlį pagroti. Partizanai tuos ruselius sulaikė, atsivedė gryčion, pasodino ir nebeišleidžia, kai išeis, tada paleis. O vakarėlyje laukia muzikanto ir nesulaukia. Keli buvę stribai apsiginklavo ir nutarė ateit patikrint, kodėl tie jų berniokai negrįžta. Kai atėjo, partizanai du stribokus ir paklojo, trečias pabėgo su nušautu pirštu. Pamenu, tuomet buvo nušautas stribas Arsenijus Susojevas.

Kitą sykį tais pačiais metais buvom apsistoję Degutiškės kaime, o už kelių šimtų metrų Daugėliškyje stovėjo rusų garnizonas. Beveik ranka buvo galima vieniems su kitais susisiekti, bet nei mes jų, nei jie mūsų nelietė. Atėjo vienas stribas, apsimetęs kažkokiu kiaušiniautoju, *Karijotas* tuojau išsiaiškino ir stribą sunaikino vietoje.

Stovyklavom Dūdos kaime ir užvažiavo trys pastotės Dūkšto stribų. Susišaudymo metu stribai išsilakstė, kiek pamenu, tada niekas nežuvo.

Tai buvo jau 1945 m. gegužės 3 d. Atėjom į Reškutėnus, kažkas iš štabo vyresniųjų nuėjo pas ryšininkus ir pasakė, kam yra šaukimai į kariuomenę, visokių paskalų

pripasakojo, kas ką skundžia, ką areštavo, tardė ir pan. Taip pat sklandė gandai, kad čia yra daug „banditų“. Netrukus sužinojom, kad stribai sudarė apie 150 pastočių iš Švenčionių, Švenčionėlių, Ignalinos ir nutarė mus pašukuot. Netoli mūsų stovyklavo ir Vinco Žaliaduonio-*Roko* būrys. Dar kiek palaukėm, žiūrim – per Daugėliškį atvažiuoja vilkstinė, vežimuose po du, po tris stribus prisėdę. Mes gryčiose per langus skaičiavom pastotes, ant stalų kulkosvaidžius pasistatėm ir laukėm nurodymo atidengti ugnį. Tą kartą jų nekliudėm, jie važiavo ir nuvažiavo. Pasirodo, nuvažiavo į mišką patikrinti, ar ten nėra banditų, nes buvo gavę žinių. Nuvažiavo, nieko nerado ir grįžo atgal. Penkios pastotės pasuko tuo pačiu keliu per Reškutėnus, o kiti nuvažiavo kitu keliu. Privažiavo prie namo, kuriame mes buvom. Sustojo, išlipo iš vežimų ir eina į vidų. Tada jau nieko nelaukę atidengėm ugnį, iš kitų gryčių išbėgo mūsiškiai, irgi atidengė ugnį. Du stribai įbėgo į kiemo rūsį, mūsų vyrai truputį paskubėjo, užbėgo ant rūsio viršaus ir pavarė kelias serijas. Misiūnas Tamošius pabandė įeiti, tai jį iš vidaus stribas nušovė, kitam, skyrininkui, peršovė žandą. Kitaip nesugalvojom, kaip išvyti juos iš rūsio: vyrai atnešė kelis kūlius šiaudų, sukišo į vidų ir uždegė. Kai uždegė, abu stribai išbėgo į lauką, o lauke juos pasitiko mūsų kulkosvaidis. Dar kelias serijas iš kulkosvaidžių paleidom ir į kitus stribus, kurie nuvažiavo kitu keliu, bet tie jau mums nebesipriešino, tik paragino arklius ir bėgo tolyn. Žuvo penkiolika stribų ir vienas civilis žmogus, kuris vežė tuos stribus, taip pat nušauti trys arkliai. Susirinkom nušautųjų stribų ginklus, šovinius ir patraukėm Dūkšto link. Traukdamiesi praėjom pro Buivydiškės kaime apsistojusį rusų ryšininkų dalinį. Ėjom vorele vienas nuo kito 10 metrų atstumu. Savo sužeistąjį nešėmės kartu. Nuėjom į Ažvinčių miškus netoli Dūkšto. Nuėjus mums pranešė, kad stribai mūsiškių priskaičiavo daugiau kaip penkis šimtus. Tik spėjom pastatyti sargybą ir susėsti pailsėt, kai pasigirdo šūviai. Pasirodo, mes buvom sekami ir stebimi visokių ryšininkais apsimetusių asmenų, apie mus buvo informuojama rusų garnizono vadovybė. Mes ėjome dieną, jie puikiai matė, kur mes einam. Rusai pasiuntė keliolika sunkvežimių kariuomenės, kad galėtų mus apsupti ir sunaikinti. Nei rusai mūsų, nei mes jų nematėm, bet jie iš sunkiųjų kulkosvaidžių į mūsų pusę atidengė pragarišką ugnį, didžiulės medžių šakos krito ant mūsų galvų, vos galėjom iš jų išlįsti. Mes buvome neišsiskleidę, visi vienoje vietoje, be to, nematydami rusų, negalėjome aktyviai priešintis, privalėjome dar ir šaudmenis taupyti. Miškas mus išgelbėjo, rusų pabūklai tik šakų pribraukė, o mums nieko, nė vienas mūsiškis nežuvo.

Po šių kautynių *Karijotas* davė nurodymą skirstytis mažomis grupelėmis. Vakare jau atsiskyrėm mes, penkiolikos vyrų grupė, daugiausia iš to paties ir gretimų kaimų, visi buvę kaimynai. Ir taip mes, išsiskirstę atskiromis grupėmis, patraukėm į įvairias puses, bet nė viena grupė su rusais tą kartą jau nebesusidūrė. Grįžome į namus, aš pas mamos brolį Joną Misiūną Čepuliškės kaime išsikasiau bunkerį, iš to paties kaimo pas mane prisiglaudė irgi kartu miške buvęs Petras Artimavičius-*Vilkas,* taip abu ir gulėjom tame bunkery.

Netrukus okupantų valdžia paskelbė amnestiją. Mano draugas Petras Artimavičius nuėjo ir prisiregistravo, o aš likau gulėt bunkeryje, nes mano padėtis buvo sudėtingesnė – aš dar prie vokiečių buvau pasmerktas raudonųjų partizanų, kurie dabar sėdėjo valdžioje. Aš žinojau, kad jie man niekada nedovanos. Tuo metu registravosi ir daugiau buvusių mano bendražygių, galima sakyti, dauguma. Per žiemą jokių ryšių nepalaikiau su kitais likusiais partizanais.

Karijotas su Mamertu Laurinėnu-*Mingaila* irgi išsiskirstė. *Mingaila* pradžioje buvo *Karijoto* pavaduotoju, o vėliau perėmė vado pareigas.

Pas tą mano dėdę Joną Misiūną prie vokiečių buvo atvežta ir apgyvendinta rusė (mes juos vadinom „biežancais“). Ji žinojo, kad aš slapstausi, atnešdavo į bunkerį man valgyti, bet ji manęs neišdavė. Nueidavau retkarčiais girion prie Daugėliškio, ten netoliese gyveno buvęs rusų milicininkas Paukštė. Jis, aišku, mane matydavo ir galėjo pranešti stribams.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1, ap. 3, b. 1647

P. 116. 1946 04 05 sulaikytas Jeronimas Laurinėnas, g. 1926 m., kuris brolio Mamerto-*Mingailos* paliepimu 1946 01 legalizavosi, bet ryšių su būriu nenutraukė.

P. 117. Daugėliškio MVD įvykdė operaciją: tikrinant Grigiškės k. Felikso Beinoro ūkį, pamestas paketas, neva ataskaita Švenčionių MGB viršininkui, kurioje kalbama apie Huberto Čeponio-*Keršto* ryšius su MGB, neva jo pagalba likviduoti keli partizanai. Tokiu būdu stengėmės jį sukompromituoti. Laukiame rezultatų: ar Beinoras suras laišką ir jį atiduos MVD, ar perduos partizanams. Tas pats padaryta partizano Semėno atžvilgiu Adutiškio valsčiuje. 1946 04 08 Alfonso Bučelio žmonai Adutiškio MVD perdavė laišką, kuriame prašoma ateiti į slaptą susitikimą 04 11, jei jis ateitų, tuomet mes jį verbuotume ir panaudotume būriui sunaikinti.

Buvo 1946 metų liepos pabaiga. Kažkieno pasakyta, kad aš slapstausi Misiūno namuose. Apie pusantro šimto rusų kareivių apsupo sodybą, iš keturių pusių pastatė kulkosvaidžius, įsitaisė apkasus, o aš sėdžiu bunkeryje. Turėjau rusišką automatą ir 6-to kalibro pistoletą. Bunkeris buvo iškastas žemėse, dangtis apipiltas žemėmis, o viršus užlygintas. Pirmiausia rusai puolė į klėtį, nieko neradę, puolė gryčion, gryčioje viską išvertė, bet irgi nieko nerado. Leitenantas susirūpino, jam buvo pasakyta, kad Kalvelis čia yra... Išgirdau virš bunkerio trypiant ir šaukiant: „Išlįsk!“. Žinoma, galėjau ir priešintis, bet pagailėjau žmonių, kurie mane priėmė, maitino, juk juos būtų sudeginę. Išlindau iš bunkerio ir pasidaviau. Kadangi buvau apsirengęs lietuvių kariuomenės uniforma, stribai tuojau nudraskė visus lietuviškus ženklus, po to dar išbandė mano pistoletą. Trys šoviniai buvo likę, stribas nusitaikė į mane, tris kartus bandė iššaut ir nė vienas šovinys neišsišovė. Tada smarkiai sumušė ir nuvarė į Daugėliškį. Čia lauke prie namo buvo iškastas rūsys, liepė lipt į rūsį, bet nespėjau žengt žingsnio, kai davė šautuvo buože į sprandą ir lėkte įlėkiau į duobę. Per naktį išgulėjau duobėje be sąmonės, ryte prabudau ir nesiorientavau, kur esu. Dairausi aplink, pajutau, kad guliu purvyne, baisioj duobėj. Netrukus atėjo sargybinis, ištraukė iš duobės, nuvedė į kabinetą pas tardytoją. Iš kalbos supratau, kad tardytojas žydas. Daugėliškyje beveik visi stribai buvo iš rusiško Izabelinos kaimo. Mes juos vadinom „zabelinskiais“. Pirmos rusų okupacijos metu savo kaimą jie buvo pavadinę „Vtoraja Moskva“ („Antroji Maskva“).

Daugėliškyje palaikė tris dienas ir išvežė į Švenčionis. Švenčionyse sudarė bylą ir teisė. Čia tardytojas, irgi žydas, bandė verbuoti, siūlė surasti *Karijoto* būrį ir padėti jiems jį sunaikinti. Po to žadėjo paleist, bet aš kartojau vieną ir tą patį, kad nieko daugiau nežinau. Tas žydas kiekvieną kartą lyg tarp kitko paklausdavo: „Ahr tu zydų nesaudėi?“. Vis turėdavau jam patvirtinti, kad nešaudžiau... Tardymo metu suvedė į akistatą su Mamertu Laurinėnu, klausė, ar mane pažįsta, bet jis išsigynė, pasakė, kad mane mato pirmą kartą. Jis mane gerai pažinojo, kartu ėjom į mokyklą. Laurinėną paėmė vėliau kažkur Baltarusijoje.

Teismas skyrė man mirties bausmę. Prie partizanavimo miške dar pridėjo ir 1940-tųjų, vokiečių okupacijos metų „nuopelnus“, vėliau mirties bausmę pakeitė į 15 metų katorgos sunkiųjų darbų kalėjime ir 5 metus be teisių tremtyje.

Nuvežė į Vorkutos anglių kasyklas. Kaip ir kiti mano likimo broliai, turėjau numerį ant kepurės, ant kelnių ir ant nugaros. Teko kartu sėdėti su rusų generolu trockininku Dudarevu, jis į lagerius buvo patekęs 1927 metais. Iš lagerio išėjau 1967 m., anglių kasyklose praradau sveikatą. Grįžus į Lietuvą, labai nenoriai registravo, kolūkio pirmininkas nenorėjo priimti į darbą, negalėjau nuvažiuoti į didesnius Lietuvos miestus, neturėjau teisės ten net pernakvoti.

Iš KGB arch., Zarasų MGB byla 20/126 (Ap. 3, b. 1954)

P. 66. Zarasų apskr. NKVD operatyvinės-žvalgybinės grupės veiklos planas 1946 03 14: Kadangi Zarasų apskr. veikia kelios mobilios grupės, tai *Mingailos*-M. Laurinėno ir Kaladinsko Skrajojančios bandos („banda lietučka“) paieškai sudaryti specialų būrį iš NKVD darbuotojų ir liaudies gynėjų. Būrio vadu skiriu Zarasų NKVD tardytoją ltn. Valiuką, jo pavaduotoju – Dusetų NKVD vlsč. įgaliotinį jaunesnįjį ltn. Starkų. Grupės sudėtis:

ltn. Valiukas	*Mikas*	Grupės vadas
ltn. Starkus	*Jurgis*	Grupės vado pavaduotojas
Alijūnas Ivan	*Antanas*	Eilinis
Ivanov Matej	*Stasys*	Eilinis
Goršakov Danil	*Karolis*	Eilinis
Čiuvykin Tit	*Jonas*	Eilinis
Pupeikis Lionginas	*Pilypas*	Eilinis
Kazakevičius Vladislovas	*Juozas*	Eilinis
Misiūnas Petras	*Aleksas*	Eilinis
Zinkevičius Bronius	*Kazys*	Eilinis

P. 67. Suteikti jiems slapyvardžius, kuriuos reikia naudoti vietoje vardų, o santykiuose su gyventojais – privalomai. Apranga: lietuviškai vokiškos uniformos su LLA antsiuvais. Ginkluotė: 1 rankinis kulkosvaidis, 5 automatai, 5 šautuvai (iš kurių 3 SVT), granatos. Grupė veikia pagal „Lietuvos išlaisvinimo komiteto“ legendą. Tikslas – apjungti pasipriešinimo jėgas vienam štabui. Teigti, kad reikia turėti nuolatinius ryšius su visais būriais, o artimiausiu metu reikia sušaukti partizanų būrių vadų sąskrydį. Reikia įteigti, kad teroro aktų reikia atsisakyti, o kur TA įvykdyti, reikia išsiaiškinti. Tai Kiemionių k., kur užmuštas Šileikis, Garunkščių k. – nukauta Aksionovų šeima ir Antalgės k. – Meškėnų šeima. Apklausti visuomenę dėl sovietinės valdžios rėmėjų. Banditų, ryšininkų ir rėmėjų grupė nesulaiko, nebent tik išskirtiniais atvejais likviduoja banditus, jeigu tai neiššifruoja grupės.

P. 68. Jeigu sueinama į kontaktą su banditų grupe, tai galima spręsti klausimą apie banditų likvidavimą.

GRUPĖS VEIKLOS RAJONAI

Salako valsčiuje

Ažvinčių kaimas – užeiti pas Joną Kaladinską-*Tulpę* (tirti ryšius su Kaladinsko būriu).

Ažvinčių kaime – užeiti pas Antaną Taškūną (tirti ryšius su Kaladinsko būriu).

Šlapečių kaime – užeiti pas Praną Daubarą ir Panavą (tirti ryšius su Medinio būriu).

Jakėnų kaime – užeiti pas Butrimienę (bandoje jos sūnus *Strausas*).

Prūsijos (Želmeniškės) kaime – užeiti pas Kazį Šimkūną (jį apklausti kaip NKVD šnipą).

Sungardų kaime – užeiti pas Stasį Stomą (jis mūsų informatorius, bet neteikia žinių).

Dūkšto valsčiuje

Jatkuniškių kaime – pas Trifoną Ivanovą, pas jį slapstėsi Mamertas Gedžiūnas.

Simaniškių kaime – pas Albertą Labucką, pas jį 1946 02 girtavo Kaladinsko būrys.

Bajorų kaime – pas Juozą Ežerinį (buvęs *Mingailos* būrio narys, legalizuotas). Jis mūsų informatorius, įtariamas dviveidžiavimu. Reikia jį apklausti kaip NKVD šnipą ir rašytine forma paimti pasiaiškinimą partizanams.

Chmieliaučiznos k. – pas Leonardo Matiuko, s. Igno, motiną (jos sūnus *Mingailos* būry).

P. 69.

Rimšės valsčiuje

Žąsinų kaime – pas apylinkės pirmininką Stasį Pučelį (gal Pečiulį ?). Jis yra *Mingailos* patikėtinis, bet reikia kalbėti su juo kaip su „išdaviku".

Bieniūnų kaime – pas Edvardą Kardelį, jis legalizuotas. Jį lengva įtarti ryšiais su NKVD, o jo atsakymus užfiksuoti.

Taip pat apeiti Mieliatiltį, Baikelius, Kajatus, Mateikiškes, Zigmantiškius, Trukonus, Novinų, Garvelių ir kt. kaimus.

Taktika:

Judėti tiktai nakties metu. Jeigu imami vežimai, tai pasižadėti grąžinti ir tikrai grąžinti.

Vengti kelių, judėjimo atvirais plotais.

Būtinai siųsti 2-3 asmenų žvalgybą.

Visur pastatyti sargybas, jos turi būti efektyvios ir įtikinamos.

Maitintis žmonių sąskaita, už visus rekvizuojamus produktus išduoti kvitus štabo vardu.

Disciplina:

1. Bendrauti su žmonėmis tiktai lietuviškai. Kategoriškai draudžiama kalbėti rusiškai.
2. Naudotis tiktai slapyvardžiais.
3. Kiekvienai dienai paskirti slaptažodžius.
4. Kategoriškai draudžiama vartoti alkoholį ir keiktis.

P. 70. Nustatomi dienos ir nakties atpažinimo ženklai susidūrus su NKVD ir liaudies gynėjų pajėgomis.

Pasirašo: Zarasų apskrities NKVD viršininkas drg. LOŽEČNIKOV

P. 71.

Zarasų apskr. NKVD skyriaus virš. mjr. Ložečnikov

Zarasų apskr. NKGB skyriaus virš. kpt. Grigorjev

Raportas

1946 03 13-14 Kiemionių kaime aplankėm Alfonso Šileikio namus. Jo nebuvo namuose, suradom žmoną. Adelė Šileikienė mus priėmė kaip miliciją, labai bijodama pradėjo kalbėti rusiškai. Kai pamatė, kad mes rusiškai neatsakom, tai pradėjo palankiau žiūrėt. Adelė skundėsi, kad labai sunkiai serga, greitai mirs, tai su mumis kalbėjo duktė Ona Šileikytė. Kai ji pamatė ant mūsų kitelių LLA antsiuvus, pradėjo kalbėt – labai apsidžiaugė: „Brangieji mūsų gelbėtojai partizanai! O mes galvojom, kad atėjo prakeiktieji istrebiteliai!". Kai šitaip duktė prakalbo, tai motina pašoko iš lovos visai sveikutėlė ir tarsi 10 metų atjaunėjusi. Pakvietė mus į vidų ir į klausimą, ar galim čia trumpai pabūti, pasakė, kad galim būti ir 4-5 dienas, namie vietos užteks, kambariai dideli. Pakvietė valgyti sakydamos, kad „turim visko: ir sviesto, ir lašinių", bet laiko paslėpusios nuo svoločių bolševikų. Sakė: „Jūs tiktai valgykit, o kol valgot, duokit baltinius

išplausim. Jūs, brangieji, tiktai muškit prakeiktuosius bolševikus!". Aš atsakiau: „Mušt tai mušam, bet šovinių mažai". Tada mergina paklausė, kokių mums reikia. Atsakiau, kad visokių, tada ji pareiškė, kad tarp akmenų prie pirties yra padėta 400 rusiškų šovinių. Pasakė, kad eidama į Degučius nešasi šovinius. Paklausėm kam, atsakė: „Jūs juk žinote, kad tai paslaptis".

P. 72. Onutė atnešė mums 410 šovinių ir paklausė, ar mums reikia mundiruotės: atnešė gerą odinį diržą, „patrontašę", automato ragelį ir rusišką kelionmaišį. Tai esą mums.

P. 73. Vakare atėjo Alfonsas Šileikis (buvo išvarytas su pastote). Jis labai keikė komunistus, sakė, kad gauna pasiskaityti antisovietinės literatūros. Taip pat perspėjo, kad saugotumėmės apsimetėlių partizanų, nes tai yra NKVD grupės, veikiančios partizanų vardu. Atsakė, kad mes tokie nesą, – jis jau turįs akį. Jeigu tokie būtume, tai jis pats mus kirviu užkapotų arba tokion vieton nuvestų, kad liktų iš mūsų šlapia vieta.

P. 74. Pradėjom kalbėti apie vietinius partizanus, paklausus, koks čia būrys „stipriausias" atsakė, kad Preibio, jei tokį žinome. Esą jis turįs kapitono laipsnį, prie Vajasiškio veikia 3-ias būrys, o prie Jakėnų k. – 4-tas. Paklausėm, ar neturi ginklų, atsakė: „Turiu gerą šautuvą, bet jį paslėpiau kalkių duobėj, tai dabar jisai įšalęs, negaliu paimt". Duodamas mums anglišką granatą, pasakė: „Žiūrėkit, meskit taikliai! Kad pataikytumėt į pilvą („v puzo") geram bolševikui!" Siūlė pasilikti, bet turim reikalų – šią naktį reikia sukarti 24 km. Pasakiau, gerai būtų gauti pastotę. Šileikis pasakė, kad dėl partizanų padarys viską. Nors jo arklys perdien nusivaręs, bet kokį galą gali mus pavėžėti. Tada pasakė, kad ir kaimynai padės, nueis pas Gitenį ir jis duos. Aš pasakiau, kad pasiųsiu su juo tris partizanus, jis įsižeidė: „Ko jūs manim netikit! Aš jums širdį atiduodu…". Gavom tris „pavadas". Paprašiau Šileikytės jodo ir bintų, ji jodo neturinti, o binto davė 4 dideles „katukes". Paskui surinko iš visų nosines ir išskalbusi bei išlyginusi grąžino, o man padovanojo prisiminimui nosinę.

P. 75. Šeimininkė davė mums maisto, 10 dėžučių degtukų ir gabalą muilo. Norėjau išrašyti kvitą, bet atsisakė – nereikia. Tada aš pasakiau, kad pasirašyti vis tiek reikės, kad jie pasižada mūsų neišduoti. Į tai supratingai atsakė: „Tokie jūs partizanai visi. Neseniai Ažuraisčiuose partizanai buvo užėmę visą kaimą, buvo su 19 rogių, irgi davė pasirašyt". Šeimininkė parodė nuotrauką: jos sūnus Kazys Šileikis su vokiška uniforma ir kitas sūnus Petras, kuris gyvena Ažuraisčiuose. Tada esą partizanai norėjo žygiuot mušt Palivarko rusų, bet sūnus paprašė, kad neliestų – kentės aplinkiniai kaimai. Partizanai sutiko.

Pasakėm: „Gerai, nes paskui tikrai žmonėm tenka kentėt". Paklausėm, kur galima gauti ginklų. Tada ji atsakė, kad Aviniuostos kaime Alfonsas Kraujelis (jis buvo suimtas NKVD ir labai sumuštas, bet nieko neišdavė) žino ginklų sandėlį Aviniuostos miške. O jei skubiai reikia šautuvo, tai nueikit pas aktyvistą Grimailovą Fadiejų Pakerniškės kaime ir be rizikos iš jo atimsit.

P. 77. Pavežė mus 13 km iki Jakėnų k. Užsukom pas Butrimienę, bet jos neradom – tušti namai. Rytą sužinojau, kad Butrimas išėjo bandon, o motina su dviem vaikais išėjo iš namų slapstytis. Tada nuėjom pas Balį Dūdėną prie Minčios, jisai apsidžiaugė – visi Jakėnuose labai myli partizanus, čia mūsų niekas neišduos. Jis visokiais būdais keikė tarybų valdžią ir netgi sąjungos ir vyriausybės vadus. Dūdėnas pasakė, kad kaimynas Juodka laiko tris partizanus: Juodkas iš Baltabiržės ir dar vieną, kurio pavardės nežino.

P. 78. 1946 03 15 nuėjom pas S. Stomą į Sungardus, bet ten mūsų neįsileido, net tada, kai pagrasinom laužt duris. Tada nuėjom pas Samienę. Iš pradžių priėmė mus šaltai, paskui – kaip savus, pradėjo mumis rūpintis. Esą gyventi sunku (vyrą išvežę dar 1940 m., o gyveno gerai – turėjo 175 ha žemės). Pasakė, kad čia praeina partizanai, ji gaunanti pasiskaityt nelegalios spaudos. Apskritai iš jos nieko gero nesužinojom, nebent tiktai keiksmus rusų ir tarybinės vadovybės adresu. Mes ten prabuvom iki 1946 03 16 ryto, norėjom vykti toliau, bet susirgo mano pavaduotojas *Jurgis*. Jis karščiavo, nutariau, kad reikia jį pristatyti Salakan gydyti. Tada nusprendėm išsiųsti jį Salakan, o patys eiti į Ažvinčius. Jau buvo sutarta dėl pastotės, kai sargybinis *Jonas* pranešė, kad namus supa grupė ginkluotų. Šeimininkė pradėjo rėkti, kad galas, – ateina milicija. Įsakiau ruoštis gynybai, liepiau stoti prie lango su kulkosvaidžiu, o kitiems su automatiniais ginklais, bet, kol juos skirsčiau, pamačiau, kad jie sulindo koridoriun ir suėję krūvon dreba. Surikau: „Marš prie langų, koridoriuj žūsit!". Išbėgau laukan ieškoti sargybinio, bet man peržengiant slenkstį, pasigirdo

ilga serija ir sargybinio šūksnis „Aiii..!". Įbėgau atgal ir pamačiau vėl visus drebančius koridoriuje, prie langų niekas nenorėjo eiti. Teko juos tempti jėga, bet tada jie slapstėsi po kampus, o *Pilypas* įlindo koridoriun ir iš jo išlindo praėjus valandai po šūvių. Manęs nieks neklausė, todėl pats turėjau vaikščioti prie visų langų ir žiūrėti. Tik po valandos su pavaduotoju radom, kad mūsų sargybinis guli negyvas, nušautas iš kokių 3-4 metrų tiesiai į veidą. Prie klėties radom pamestą karišką kepurę su žalvariniu kryžiumi. Vadinasi, nuo kluono ateita 5 asmenų grupės, bet kaip sargybinis nepamatė?

Po šio įvykio aš negalėjau pratęsti savo užduoties, nes viena – žuvo žmogus, kita – visi, išskyrus kulkosvaidžio pirmą numerį ir mano pavaduotoją, yra visiški bailiai ir neklauso. Todėl 1946 03 17-18 grįžom į Zarasus.

Zarasų NKGB sk. oper. įgaliotinis ltn. VALIUKAS

P. 80. Utenos NKVD-NKGB operatyvinio sektoriaus viršininkui
pulk. Lukjanovui

Spec. pranešimas. 1946 03 16-17 pas Stasę Samienę Sungardų kaime per susišaudymą nukautas liaudies gynėjas Kazakevičius, jam į veido sritį pataikė 4 kulkos. Šiaip specialios grupės darbą reikia vertinti pozityviai: užmegzti ryšiai su banditų rėmėjais, žmonės visur gerai priėmė, davė dovanų. Užmegzti perspektyvūs ryšiai.

Kazakevičiaus žūtį prieš visuomenę legenduoti – neva žuvo gaudydamas banditus Latvijoje.

LOŽEČNIKOV

Pasakoja MAMERTAS CICĖNAS-*LOKYS*

Užrašyta 2004 09 04
Ignalinoje

Gimiau 1916 metais Petroniškio kaime. Šeimoje buvome du broliai ir keturios seserys. Brolis Antanas buvo gimęs 1907 metais. Tėvai turėjo 24 ha žemės.

Mes gyvenome lenkų okupuotoje zonoje, gyvenome labai vargingai, visa valdžia buvo lenkų rankose, į valsčių nuėjus lietuviškai nepakalbėsi, turėjom lenkiškai kalbėti. Lenkai lietuviams nedavė ramybės, jaunimo suėjimuose dažnai tekdavo su lenkuojančiais lietuviais susipešti. Priburciuose, Šešialanuose gyveno dauguma lenkuojančių žmonių. Lietuviams nuėjus ten visada iškildavo konfliktų su vietiniais. Kai 1939 m. atėjo rusai, prieš pat 1940 metų birželio mėnesį visus lietuvius surašinėjo ir ragino keltis gyventi į Lietuvą. Dar prieš 1939 metus iš mūsų kaimo trys jaunuoliai Cicėnai slapta perėjo demarkacinę liniją ir pabėgo į Didžiąją Lietuvą.

Visi lietuviai susirašė važiuoti, nors kur važiuot, nė patys nežinojo. Čia reikėjo palikti namus, žemę ir beveik visą turtelį, kiek per gyvenimą senelių ir tėvų buvo prigyventa. Leido pasiimti tik tiek, kiek tilpo dviem arkliais pakinkytuose ratuose, ir per valandą pasiruošti kelionei. Jau buvom susidėję į vežimus pačius reikalingiausius daiktus ir laukėm tos valandos, kada pasakys, ir išvažiuosim. Bet vieną vakarą pradėjo važiuoti tankai, o rytą jau buvo apgulusi rusų kariuomenė. Iki demarkacinės linijos mums buvo tik du kilometrai. Kai rusų kariuomenė įžengė į Didžiosios Lietuvos teritoriją, mūsų iš namų jau niekas nebevarė, taip mes ir pasilikom, o Raudonoji armija nužygiavo gilyn į Lietuvos teritoriją.

1941 m. iš Kukoriškių kaimo rusai į Sibirą išvežė mokytoją Joną Brazdžių. Vokiečių okupacijos laikotarpiu mūsų krašte atsirado daug raudonųjų partizanų, buvo ir lenkų partizanų, jie kaip velniai čia siautė. Ypač lenkai plėšikaudavo. Jie, būdavo, atjoja, pasiima, kas reikalinga, ir vėl išjoja. Kai vedžiau, mano žmona iš savo tėvų namų buvo atsinešusi Vytauto Didžiojo portretą. Kartą atjojo lenkai, pamatė tą paveikslą, tiesiog nuplėšė nuo sienos, sudraskė, rėmus sulaužė, mano tėvą Petrą Cicėną šautuvo buože dar gerokai apkūlė ir išjojo. Gavo ir kiti kaimynai lietuviai nuo lenkų, bet visi tylėjo, bijojo prasitarti, kad nukentėjo, nes lenkai grasydavo: jei netylėsit, kitą kartą atėję nušausim. Žmonės kentėjo ir tylėjo. Lenkai tarsi vanagai siaubdavo lietuviškas sodybas ir visiems sakydavo: „My Armija Krajova“.

Gretimuose Zabalynės, Mieliatilčio, Kalkų kaimuose gyveno beveik vien rusai. Jie čia buvo atvežti ir apgyvendinti į Sibiro katorgą išvarytų lietuvių sodybose tuoj po 1863 metų sukilimo. Prie vokiečių šitie rusai rėmė ir palaikė raudonuosius partizanus, vėliau iš jų daugelis pasitraukė su raudonaisiais.

1944 m. vokiečiams traukiantis, mūsų krašte Jonas Kamarauskas-*Karijotas* iš Taujūnų kaimo pradėjo organizuoti partizanų būrį. Šeima jų buvo didelė, vienas jo brolis vėliau žuvo miške, turėjo dar kelias seseris. *Karijotas,* kaip vadas, buvo labai griežtas. Jeigu kas savavališkai pasišalindavo iš būrio, pats asmeniškai bausdavo, prasikaltusį be gailesčio tiesiog kumščiais apkuldavo, kad tas kitą kartą jau nebenorėdavo savivaliaut. Kamarausko pavaduotoju buvo Mamertas Laurinėnas-*Mingaila* iš Radviliškio k. (vėliau gyveno Juodalaukio kaime).

1945 04 14 stovyklavom Reškutėnuose. Keliomis pastotėmis atvažiavo 14 Kaltanėnų stribų. Mes beveik visus juos iššaudėm, tik vienas pabėgo, kadangi jis važiavo atsilikęs nuo grupės. Tada jis nulėkė į Švenčionėlius ir pranešė rusų NKVD kariuomenės garnizonui. Mes nelaukėm, kada jie mus užpuls, traukėmės į mišką. Rusai labai greit prisistatė, iki miško mus „palydėjo“, bet į mišką lįsti nedrįso.

Kai susidarė labai didelis būrys, persiskyrėm į dvi grupes. Vienai grupei liko vadovauti Kamarauskas, kitai Laurinėnas. *Mingailos* būrį sudarė Ožionių kaimo jaunuoliai, o mūsų vienkiemis buvo visai greta to kaimo.

Aš iš pradžių slapsčiausi namuose, bet atsibodo po žemėmis sėdėt ir 1944 m. vėlyvą rudenį nuėjau į Kamarausko ir Laurinėno būrį. Visi gi laukėm, kad ateis amerikonai ir mus išvaduos. Kamarausko būrys buvo pasivadinęs skrajojančiu, vienoje vietoje ilgiau neužsibūdavo, visą laiką keliavo, per parą nueidavo iki 30 kilometrų.

1946 m. per kautynes Janavo (kitur – Janavkos) kaime sužeidė ir paėmė *Mingailą*. Jį rado kluone ant šieno pas Juršę. Juršės du broliai gyveno prie Dysnos upės.

Mūsų būryje buvo Jonas Čepulis-*Strazdas*, Mačkinis iš Ožionių k., Artimavičius, keturi broliai Misiūnai (Klemensą užmušė, užbadė durtuvais namuose skrebai, o kiti trys žuvo miške) iš Ožionių k., Adolfas Jarmuška ir Kazys Panavas iš Jonėnų, du broliai Kondratavičiai iš Padysnio.

1946 m. sausio 19 d. parėjau į namus pasikeist apatinių drabužių ir pasiimt maisto. Mes tada gyvenom Petroniškių kaimo vienkiemyje, visai netoli Mieliatilčio miško. Jau ruošiausi grįžti atgal į mišką, išėjau į kiemą ir kieme mane sulaikė rusai. Išsivarė į Daugėliškį, o po penkių parų pas mus į namus atėjo mano būrio vyrai manęs ieškoti. Žmona pasakė, kad mane suėmė. Iš pradžių jie nenorėjo tuo patikėti, manė, kad aš pats savo noru pasidaviau.

Tardė rusas majoro antpečiais (manau, kad tai buvo Kuzma Belov). Pirmas „pašventinimas“ buvo pistoleto rankena į galvą – netekau sąmonės. Dar ir šiandien tebenešioju rusų majoro paliktą randą galvoje. Buvo išrengę nuogai, šautuvo šampalu kapojo visą kūną, spardė...

Prieš teismą mus su *Mingaila* Švenčionių kalėjime suvedė akistaton. *Mingaila* pasakė, kad aš buvau pas jį būryje, o aš apsimetinėjau, kad nebuvau jokiame būryje.

Teisė mūsų grupę, visiems padalino po 10 metų lagerio ir po 5 metus tremties, o *Mingailą* paliko neteistą. Kartu teisė ir kitus partizanus: Vaclovą Patiejūną iš Juodalaukio, Albertą Raginį (*Mingailos* svainis), Kondratavičių, Milašių iš Kumeliaučiznos vienkiemio, iš Rėksniškės buvo du vyrukai.

Žmoną Eleonorą 1948 m. su abiem vaikais, Vilium ir Maryte, išvežė į Sibirą. Lageryje išbuvau 10 metų ir 12 metų tremtyje, tik 1967 m. leido grįžti į Lietuvą.

Pasakoja VERONIKA MACIENĖ – PAUKŠTYTĖ-*LAIMA*

Užrašyta Ignalinoje
2004 10 23

Gimiau 1925 m. Murmų kaime, Švenčionių apskrityje, Kaltanėnų valsčiuje. Šeimoje buvome šeši vaikai: trys mergaitės ir trys berniukai. Tėvai turėjo 8 ha dirbamosios žemės ir 3 ha raistų. Tėtis buvo darbštus, retkarčiais uždarbiaudavo pas ūkininkus. Vertėmės ne taip sunkiai, visko užteko.

Dar gerai prisimenu 1940 m., kai rusų bolševikai pirmą kartą okupavo Lietuvą. Reškutėnuose buvo mitingas, visus varė ten, nori nenori turėjom eiti žiūrėti ir klausyti, ką atėjūnai kalba. Daugiausia žydeliai komsorgai, partorgai ėjo su vėliavomis prie mokyklos ir mitingavo.

1941 m. prasidėjo žmonių vežimai. Mačiau, kaip Ignalinos geležinkelio stoty varė žmones į vagonus, kiti su ryšuliais sėdėjo perone. Mačiau, kaip per miestelį ėjo žydas garsiai šaukdamas ir rodydamas pirštu į geležinkelio stoties pusę:

– Ponai, eikit pažiūrėkit, kaip teliukai bliauna!

Aš neseniai buvau Vilniuje ir kalbėjausi su žydais. Pasakiau jiems: „Jūs geriau tylėkit šiandien, bus visiems geriau – ir jums, ir mums. Kalti tie, kurie jus šaudė, bet ir jūs kalti, kad pradėjot. Jei jūs būtumėt nepradėję, būtų taip nebuvę...“.

Vokiečių okupacijos metais mūsų apylinkėse buvo nemažai raudonųjų partizanų. Dalis jų buvo, sakyčiau, tikri partizanai, bet dalis buvo tik apsimetę jais, ėjo per žmones ir plėšikavo. Po karo ir prie mūsų partizanų buvo prisiplakusių, kurie partizanų vardu skriaudė žmones. Su raudonaisiais partizanais teko ir man susitikti.

Po karo Kaltanėnų viršaičio sūnus Faustas Ankėnas-*Siaubas* buvo partizanas, jis turėjo brolį Kazį (g. 1925 m.). Kazys nebuvo partizanų ryšininkas, bet jį areštavo ir uždarė Švenčionių kalėjime. Senokai bebuvęs namuose atėjo mano brolis su keturiais draugais partizanais. Mama ruošė valgyt, staiga išgirdau kažką beldžiant į langą. Priėjau prie lango, žiūriu – Kazys Ankėnas stovi, šautuvas jam ant peties, kviečia mane išeit į lauką. Mūsiškiai sako: „Nuo Kaltanėnų ateina kažkokie ginkluoti. Mes pasitraukiam, o tu, Verut, kai jie nueis, ateik mums pasakyt“. Išeinu į lauką, pasisveikinom ir klausiu jo:

– Kaip tu čia, Kazy, atsiradai?

O jis sako:

– Taigi va, mano broliai mane išgelbėjo.

– Kaip išgelbėjo?

– Mane vežė iš Švenčionių akistaton į Kaltanėnus miškais ir pastotę užpuolė partizanai. Stribai išvirto iš vežimo į griovius ir išbėgiojo. Prie manęs priėjo partizanai, atrišo rankas, pasakė, kad jie miško broliai, įsišnekėjom. Dabar atėjom pas jus.

Žiūriu – jų vadas toks nedidelio ūgio, priėjau prie jo ir paklausiau:

– Iš kur jūs būsit?

– Iš Alytaus rajono, – sako vadas. – Sužinojom, kad pas jus nėra tvarkos, atvažiavom tvarkos daryt...

Dar ilgai mes kalbėjom, bet nuojauta man kuždėjo, kad čia kažkas ne taip. Pasivedžiau į šoną Kazį ir pasakiau: „Žinai ką, Kazy, aš išryškinta, man jau baigta. Jei nori, aš tave išgelbėsiu. Yra keli vyrai atėję...“. Jeigu būčiau taip nepasakiusi, gal būtų ir kitaip buvę, bet kai taip pasakiau, jis atsisuko į šituos savo draugelius ir ėmė suokti:

– Va, ji mumis nepasitiki. Ji sako, kad mes netikri partizanai...

Priėjo prie mūsų tas vadas ir klausia:

– Tu mumis nepasitiki?

– Aišku, nepasitikiu, – atkirtau jam.

Vadas nusikvatodamas arogantiškai atrėžė:

– Pamatysi, iki rudens mes kaip bulves nukasim tuos ruskius...

Atsisukau į jį ir pasakiau: „Žiūrėkit, kad jūsų tik nenukastų...“ Aš galutinai supratau, kad čia ne tikri partizanai, o apsimetėliai. Jie dar paklausė, ar aplink geri žmonės gyvena. Atkirtau jiems, kad pas mus visi žmonės geri. Jeigu jūs čia nesibastytumėt, tai visai ramu būtų gyvent. Kadangi nenorėdama prisipažinau, kad pas mus yra partizanai, paprašiau, kad mane vieną leistų pas juos. Už klojimo buvo griovys, už to griovio partizanai, kaip buvom susitarę, manęs laukė.

Taigi nuėjau ir viską papasakojau savo vyrams. Jie man ir sako:

– O tu nueik ir atvesk Kaziuką.

Vėl grįžtu pas šituos, stovi visi kieme ir laukia manęs. Atėjau ir pasakiau, kad prašo atvesti Kazį. Jie net nesutrikę sako:

– Gerai, eikit.

Nuėjau su Kaziu, mūsiškiai liepė jam padėti ginklą. Jis ginklą padėjo ant žemės, pakėlė rankas, jį apžiūrėjo, iškratė. Brolis buvo gerai su juo pažįstamas, pasivedė į šoną ilgai su juo kalbėjo. Po pokalbio nutarė visi kartu eiti į mūsų kiemą. Tarp mūsų vyrų buvo du broliai iš Daugėliškio, tokie aukšti vyrai, nešėsi kulkosvaidį. Vyrai susitarė, kad jie dabar kartu neis, susitiks rytoj vakare.

Buvo 1946 metų gegužės mėnuo. Naktis praėjo ramiai, sutartą vakarą jie neatėjo. Dar kitą rytą per ryšininkus gavau žinią, kad Kazys ir Leletavičius nušauti ir jau guli Kaltanėnuose. Leletavičius nebuvo partizanas, jį tik dėl skaičiaus išsivedė. Atseit jie pirmieji ėjo, užėjo į pasalą ir juos nušovė. Nuėjau pas savo vyrus į Murmų mišką ir pasakiau, kad Kaziuko nebėra. Jie sutiko, kad galėjo ir taip būti, bet dėl visa ko pasiuntė mane į Kaltanėnus apsiklausinėti. Pavaikščiojau po miestelį, praėjau pro skrebyną, nieko nėr – jokių nušautų partizanų. Kazys, matyt, irgi suprato, kad pateko į spąstus, todėl jį ir nužudė.

Grįžau į namus ir pasakiau motinai, kad einu pas Ankėnus. Ankėnai nuo mūsų namų gyveno maždaug už dviejų kilometrų. Nuėjusi radau Ankėnienę besimeldžiančią prie švento paveiklo. Atsisuko į mane ir verkdama ėmė kalbėt: „Ai ai ai,

vaikeli, tu jauna būdama supratai, kad jie netikri, o mes, seniai, nesupratom... Jie tris naktis pas mus miegojo. Kazys jiems pasakė, kad *Karijotą* surasim tiktai per Paukštytę, nes jos brolis jo būry, ji tikrai žino, kur jį rast“. Nieko nelaukdama grįžau ir pasakiau vyrams... Atėjo vakaras, jie sako: „Mums nėr ko ilgiau laukt... Jeigu ateis, pasakykit: „Kai jūs pradėsit tą darbą, kurį prižadėjot, tada mes patys susisieksim su jumis“. Ką jie buvo sutarę, man vyrai nesakė. Kai mūsiškiai išėjo, tą pačią naktį atėjo ir anie. Pamačiusi juos ateinant, pasislėpiau, o mamai pasakiau, kad pasakytų jiems taip, kaip vyrai liepė. Kai pabeldė į langą, mama taip ir pasakė: „Kai jūs pradėsit tą darbą, tada jie patys jus suras“. Jie gal suprato, kad aš bijojau su jais susitikt.

Po šitų apsilankymų namuose jau nebenakvojau. Nakvodavau pas kaimynus Dubonis. Vieną rytą, dar saulei netekėjus, mūsų namą ir visą kaimą apsupo rusų kariuomenė ir stribai. Mano brolis Vytautas (g. 1933 m.) buvo dar vaikėzas. Matyt, į jį dėmesio nekreipė, tad atbėgo jis pas mane ir pasakė, kad namuose kratą daro, viską ardo, drasko. Paprašiau Teklės Dubonytės, kad ji man duotų kuo persirengti, į rankas pasiėmiau krepšį ir išėjau. Mačiau, kad ir viename kieme, ir kitame kieme stovėjo ginkluoti stribai, bet jie manęs nekliudė.

Kaip išėjau, taip ir nebegrįžau į namus. Po mėnesio jau slapsčiausi savo miške, raiste prie Kretuonų ežero. Brolis Kazys dirbo geležinkelio iešmininku, Kaltanėnų stribai ir jį areštavo. Po kurio laiko sužinojau, kad jis iš kalėjimo pabėgo, bet iš tikrųjų tai jį užverbavo, jis tik suvaidino pabėgimą. Kai jis atėjo, buvom abu kartu, jis mane jau saugojo, bet dažnai eidavo į savo namus. Matyt, ką nors parašydavo ir tą informaciją nešdavo stribams į sutartą vietą.

Mūsų namuose kasnakt ir kasdien lankėsi stribai, išnešė visus mano rūbus, kaimynus terorizavo. Kaimo moterys pasakojo matę Kaltanėnuose stribokų bobas apsirengusias mano rūbais. Man kažkas iš stribų buvo parašęs laišką ir perdavė Ankėnams Kretuonių kaime. Ten buvo parašyta: „Bėk iš namų, tu nieko nežinai, tave užkankins“.

Brolis Vincas-*Kajus* buvo *Karijoto*-Jono Kamarausko būry. Sužinojęs, kad mes su broliu Kaziu slapstomės miške netoli namų, atėjo ir išsivedė mus į *Karijoto* būrį. Aš pas *Karijotą* nepasilikau. *Karijotas* labai apgailestavo dėl mano padėties ir leido pasirinkt, kur man būti. Netoliese stovyklavo *Juodalksnio*-Juozo Karlos būrys. Mudu pas jį ir apsistojom. Būry buvau mažai, daugiausia būdavau Kalviasalio kaime, iš to kaimo daug vyrų buvo išėję į mišką. Jei kada ką sužeisdavo, tai aš, būdavo, nueinu, perrišu žaizdas, o naktį vėl grįžtu į kaimą. Teko šiek tiek ir miške pabūt. Kartą Labiniuose patekau į susišaudymą, bet pasisekė pabėgti sveikai ir gyvai, net nesužeidė.

Būdama *Juodalksnio* būryje, išgirdau, kad čia neseniai buvo nužudyta viena mergaitė. Ji, kaip ir mano brolis, buvo paimta, užverbuota ir paleista. Ji pasisakė partizanams, kad ją užverbavo, bet *Juodalksnis* nebepasitikėjo ir ją (Juchnevičiūtė-*Rūtelė*) sušaudė. Labai gaila tos mergaitės, ji ir šiandien tebeguli palaidota Labinių miškuose, niekas nežino, kur jos kapas.

1946 08 23 Lygumose ties Reškutėnais žuvo brolis Vincas. Tada mes buvom Kalviasalio miške. Vincas sugalvojo pareiti į namus. Ko jam ten reikėjo, taip ir nežinau. Jie ėjo keturiese: brolis Vincas, Pranas Tirilis-*Bitė* su broliu, Leonas Pilinskas-*Lapaitis* iš Kalviasalio ir Lygumose nakvojo. Kitą dieną man jau pranešė, kad brolio nebėra. Jie gulėjo klojime, kai juos apsupo rusų garnizonas. Įvyko susišaudymas, rusai uždegė klojimą, ir visi keturi žuvo.

1946 09 12 stovyklavom Baltėniškės miške prie pat geležinkelio. Pasikvietė mane *Šapaliukas* ir sako: „Žinai, Verut, man kažkodėl žemė pyragu kvepia“. Tą naktį jis žuvo. Jie buvo keturi broliai Misiūnai iš Ožionių kaimo: Steponas-*Dagilis*, Jeronimas-*Pusninis*, Klemensas ir Juozas-*Šapaliukas*.

Iš V. Šiaudinio knygos „Nuo arklo – prie ginklo“.

Misiūnas Edvardas, Jono, g. 1920 m.

1944 m. rugpjūčio mėn. išėjo į Raudonąją armiją. Pabėgo. Grįžęs išėjo partizanauti. Slapyvardis-***Kirvis***. 1947 05 13 žuvo Teodoriškės (netoli Purvėnų) vienkiemio laukuose, Švenčionių r. (buvęs Mielagėnų vlsč.)

Misiūnas Jeronimas, Nikodemo, g. 1924 m.

1944 m. rudenį tapo partizanu. Slapyvardis – ***Pusnis,*** (***Pusninis***). 1947 05 13 žuvo Teodoriškės (netoli Purvėnų) vienkiemio laukuose, Švenčionių raj. (Buvęs Mielagėnų vlsč.)

Misiūnas Steponas, Nikodemo, g. 1921 m.

1944 m. rudenį tapo partizanu. Slapyvardis – ***Dagys***. Skyrininkas. Vėliau Tigro rinktinės štabo narys – žvalgybos viršininkas. 1948 10 03 žuvo Viktarinės k., Ceikinių sen., prie Jono Rastenio pirties.

Misiūnas Klemensas, Nikodemo, g. 1910 m.

1944 m. rudenį slapstėsi, vėliau tapo partizanu. Dalyvavo 1946 01 15 mūšyje Želmeniškėje. 1946 01 12 namuose jį užtiko istrebiteliai. Pasipriešinus užbadė durtuvais (L. Abariaus p a s t a b a: pasak sesers, Klemensas niekur nedalyvavo – jis genocido auka. Stribai uždarė motiną kitam kambary, kai sūnų badė, jis rėkė, motina laužėsi pas jį, bet stribai neleido – laikė duris užrėmę).

Misiūnas Juozas, Nikodemo, g. 1927 m.

1944 m. rudenį jo broliai išėjo partizanauti, todėl Juozą Daugėliškio istrebiteliai šantažavo. Neiškentęs išėjo partizanauti. Slapyvardis – ***Šapalas***. Žuvo Maksimonyse (p. 103).

Maksimonių pieno priėmimo punkte dirbo tokia stribų užverbuota Genė Cicėnaitė. Ji pažadėjo partizanams sviesto. Sutarė dieną, kada jie ateis. Na, ir nuėjo mano brolis Kazys, *Šapaliukas* ir dar du parsinešti sviesto. Maksimonyse jų jau laukė skrebai. *Šapaliukas* ėjo pats pirmas, jį iškart ir nušovė. Visi kiti pabėgo, grįžo į stovyklą ir papasakojo, kas nutiko. *Šapaliuko* brolis *Dagilis*(*Dagys*) labai susinervino, suorganizavo vyrus ir nutarė eit pasiimt žuvusio brolio palaikus, bet nieko neberado, *Šapaliuką* stribai jau buvo išsivežę. Tada partizanai nuėjo pas Cicėnus, nušovė tėvą Cicėną, Genę labai mušė, tardė, šovė ir į ją, bet kulka išėjo per gerklę, ji liko gyva. Mirė neseniai.

Kai grįžau iš lagerio, sutikau ją ir pasakiau: „Gene, kaip tu šitaip padarei? Tu Misiūniuką nužudei“. Ji tylėjo galvą nuleidui, bet vėliau tyliai ištarė: „Netiesa, netiesa...“.

Artėjant 1946 metų žiemai, gavau fiktyvų pasą ir ruošiausi išvažiuoti. Vyrams pasakiau, kad nebegaliu jiems padėti, turiu šiokius tokius dokumentus, miške būti nebėra prasmės. Vadas *Juodalksnis* net supyko, kai taip pasakiau: „Palauk, ateis laisvė, tada iš mūsų nieko gero nesitikėk.... Aš nepaliudysiu, kad tu buvai miške, jeigu dabar išeini“. Brolis dar mane užstojo, tuomet sutiko išleisti. *Juodalksnis* labai tikėjo laisve. Jis sulaukė nepriklausomos ir laisvos Lietuvos, visai neseniai mirė.

Tada mes ėjom į Salų kaimą Saldutiškio valsčiuje: brolis Kazys, Hubertas Čeponis-*Kerštas* (iš Gaveikėnų k.) ir dar keletas vyrų. Tą naktį iki Salų jau nebespėjom nueiti, teko apsistoti miške ir laukti kitos nakties. Antalksnėje gyveno mano teta, ten jau buvo baigę tvarkyti dokumentus, aš jau būčiau išvažiavusi į Panevėžį, bet tikslo nepasiekiau. Auštant pajutom, kad mus supa. Man atrodo, Hubertas buvo užėjęs į namus, tada, matyt, kažkas mus pastebėjo, pasekė ir pranešė... Bėgau mišku kiek

galėdama, o rusai šaudė į mane. Pribėgau ežerą, kai atsigręžiau atgal, pajutau, kaip šoną tarsi kas nusvilino, supratau, kad peršovė. Dar kiek pabėgau ežero link, maniau pulti į vandenį, tegu vandeny pribaigia, bet koja užkliuvo, išsitiesiau ant žemės. Pribėgo kareiviai ir stribai, iškratė, viską paėmė, rožančių bandė pertraukti, bet nepertraukė. Numetė ant žemės, pasilenkiau ir paėmiau jį. Vienas stribas sako kitam: „Atimk...“. Bet šis jau nebelietė. Taip 1946 m. lapkričio 6 d. patekau į čekistų nagus, o brolis Kazys-*Šauklys* žuvo. Brolio lavoną atvežė Ignalinon, o mane su *Kerštu* atvarė pėsčiomis. Mus tik du paėmė gyvus, pabėgo *Eglaitis*-Vaclovas Šiaudinis ir *Kardas*-Edvardas Grušnius (mirė Vilniuje 2002 m.). Iš Švenčionių atvažiavo prokuroras, ištardė mane ir sako: „Tai ko tu bėgai? Tu gi nekalta“. Pasakiau jam: „Kaip nekalta? Kai mergaitę į Kaltanėnus nuvežė, kasas nurovė už tai, kad ji nieko nežinojo“. Po šių žodžių supratau, kaip jis rusiškai pasakė Ignalinos stribams: „Nemuškit jos...“. Atėmė iš manęs maldaknygę ir suplėšė, o rožančių paliko.

Prieš mane suimant buvo paimtas *Karijotas*. Jį žiauriai tardė, kol užmušė, sukapojo kirviais į gabalus ir sumetė į duobę.

Mūsų kaimynas Vincas Norkūnas buvo paskirtas seniūnu. Po kaimą vaikštinėjo mokesčių agentai su stribų palyda ir nakvojo pas Norkūnus. Partizanai sužinojo, kad jie dieną vaikštinėjo po kaimą, bet nežinojo, pas ką nakvoja. Naktį pas mus užėjo partizanas Faustas Ankėnas ir paklausė, ar aš nežinau, kur nakvoja mokesčių rinkėjai. Pasakiau, kad pas Norkūnus. Partizanai nuėjo pas Norkūnus ir pareikalavo, kad įsileistų vidun, bet Norkūnai partizanų neleido. Tuomet partizanai per langą metė granatą ir sužeidė Norkūno anūkę Bronę (ji buvo atvykusi iš Varkalių k., Švenčionių r.). Septynios skeveldros jai kliuvo. Kadangi stribai jau buvo sugulę, tai pusnuogiai iššoko per langą ir septynis kilometrus nuogi basi nubėgo į Kaltanėnus. Netrukus pas mus atėjo Faustas ir pasakė, kad nueičiau pas Norkūnus sutvarstyt sužeistųjų. Pamačiusi sužalotą mergaitę, išsigandau, baisu buvo žiūrėti į ją. Kiek sugebėjau, sutvarsčiau ją. Kitą dieną mergaitę išvežė į Švenčionis, o pas mus iš Kaltanėnų atvažiavo stribai, milicijos viršininkai ir ėmė mane tardyt. Nesakiau, kad pas mus buvo užėję partizanai, kad manęs klausinėjo, kur nakvoja stribai, bet surašė ilgiausią protokolą ir pasakė, kad reiks ateiti į Kaltanėnus. Vincui Norkūnui surišo rankas už nugaros ir vežė per kaimą pusnuogį, tik su apatiniais. Reškutėnuose partizanai jau laukė atvažiuojančiųjų. Ties Raudone yra miškas, tai sulipę į miško medžius sekė atvažiuojančius. Kai privažiavo arti, paklojo visus stribus ir jų viršininkus. Norkūnas pabėgo. Dokumentus, kuriuos pas mus surašė, partizanai paėmė ir sudegino, tad manęs jau nebekvietė į Kaltanėnus. Po šio įvykio *Karijoto* jie labai ieškojo, stengėsi pagauti gyvą.

Kai mane paėmė, klausinėjo apie *Karijotą*. Pasakiau jiems, kad jie bet kam nesakydavo kur eina. Juk tai buvo skrajojantis būrys: šiandien vienam kaime, rytoj jau kitame, už dešimties ar daugiau kilometrų.

Netrukus Puščiuose (Baltarusijoje) žuvo ir Faustas Ankėnas. Jie daugiausia tuose miškuose ir gyveno. Netrukus paėmė ir *Juodalksnį*. Apsupo kažkur girtus, jo žmona man pasakojo... Vėliau žuvo Jonas Makauskas-*Šilas.* Prisiregistravęs partizanas Vladas Gaidelis Joną Makauską su Pilinskaite pasikvietė pas save ir juos išdavė, po to pats nusižudė.

P. 8. Švenčionių UO vyr. įgaliotinis kap. Timinskas ir MGB BB mjr. Carenko 2 kuopos 7 būrio pajėgomis Saldutiškio valsčiuje radom trijų asmenų bandą. Jie pasipriešino ir buvo užmušti: Bronius Šalna-*Ąžuolas* (jis – Bilkio pavaduotojas), Ona Gimžauskaitė-*Herbas,* vyriausioji Vytauto apygardos štabo ryšininkė, ir Šiaudinis iš *Roko* būrio. Lavonai nugabenti Saldutiškin, su jais ir banditų slėpėja Elžbieta Kaušylienė, kuri perduota į MGB. Operacijos metu sudegė namas ir dviejų banditų lavonai. Iš mūsų pusės sužeistas jaun. seržantas Gusev Nikolaj Fiodorovič. Sužeistas ir paimtas gyvas Juozas Karla-*Juodalksnis*.

P. 9. Juozas Karla sužeistas 7 kartus.

P. 11. Juozo Karlos 1947 04 14 tardymo protokolas. Mineiškiemis. Pradžia: 0, 30 val.

Mūsų būryje buvo 15 banditų:

1. Jonas Makauskas-*Šilas*, 23-24 m. amž., iš Čebatorių k., Ignalinos vlsč. Iki 1946 05 buvo *Roko* (Vinco Žaliaduonio, – R. K.) būryje. Jis mano pavaduotojas.

2. Jonas Oškinis-*Dysnaitis*, g. 1911 m. Čebatorių k., 1946 05 atėjo iš *Roko* būrio.

3. Leonas Lunaitis (Luneckas)-*Baltys* iš Čebatorių k., 1946 05 atėjo iš *Roko* būrio.

4. Valentas Rimšelis, Nikodemo-*Pakalnis*, 1946 09 atėjo iš *Roko* būrio.

5. Vladas Gaidelis-*Jovaras*, g. 1914 m. Rimšėnų k., Ignalinos vlsč. Į būrį atėjo 1946 08.

6. Petras Jakštas-*Darius* (*Danius, Dainius*?), 23 m. amž., iš Bobėnų k., Tverečiaus vlsč. (Gaidelio giminaitis).

7. Adolfas Matuliauskas-*Voldemaras*, g. 1910 m. II-jame Mikalavo k., Daugėliškio vlsč. Pas mane atėjo keturiese 1946 11 19-20, prieš tai buvo *Karijoto* būryje, turėjo slapyvardį *Gylys*.

8. Algirdas Bielinis-*Vilkas*, apie 22 m. amž., iš Vasevičių k., Adutiškio vlsč. Atėjo su Matuliausku.

9. Steponas Misiūnas-*Dagilis*, 23-24 m. amž., iš Ožionių k., Daugėliškio vlsč. Atėjo 1946 12 iš *Karijoto* būrio.

10. Jeronimas Misiūnas-*Pusnis* (Stepono brolis), apie 20 m. amž. Atėjo iš *Karijoto* būrio.

11. Antanas (kitur – Edvardas) Girėnas-*Žalgiris*, g. 1908 m. Kričelių k. N. Daugėliškio vlsč. 1947 04 būrin jį atvedė Matuliauskas. Buvo išvežtas į Vorkutą, iš kur pabėgo. Kurį laiką dirbo svetima pavarde Švenčionių pašte (Tai galėjo būti tik MGB užverbuotas žmogus, – R. K.).

12. Edvardas Grušnys-*Kardas*, g. 1916 m. (Balavecko k. ?), Ignalinos vlsč. Pas mane atėjo 1945 08 15.

13. Vaclovas Šiaudinis, Edmundo-*Eglaitis*, g. 1917 m. Akmeniškės k., Mielagėnų vlsč. Į būrį atėjo 1946 11 05 su Grušniumi po to, kai pagavo Hubertą Čeponį-*Kerštą*, o Paukštę nušovė.

14. Edvardas Misiūnas-*Kirvis*, 26-27 m. amž. iš Ožionių k. Į būrį pas mane atėjo 1947 02 04-05. Anksčiau buvo pas *Karijotą*, iš kurio išėjo 1946 m. vasarą. Atėjo pas mane su *Bite*, Talunčiu, *Dagiliu*, *Pusnim*, *Kajumi* ir *Šapalu*. Su manimi birželio mėn. pabuvo apie 10 dienų ir išėjo. Su jais išėjo ir Leonas Pilinskas-*Liepaitis*. Paskui sužinojau, kad *Bitė*, Taluntis, Paukštė-*Kajus* ir *Liepaitis* žuvo Kaltanėnų apylinkėse, o *Šapalas* – prie Maksimonių.

Į Mineiškiemio kaimą atėjau su *Eglaičiu* ir *Kirviu*. Turėjau vokišką kulkosvaidį su keturiais diskais, o likusieji pasiliko bunkeryje šiauriau Žitamonto vnk., Ignalinos vlsč. Iš bunkerio išėjau 1947 04 12 rytą.

P. 13 a. Mano būrys vadinosi *Roko* kuopos būriu Nr. 1. Anksčiau *Roko* kuopai priklausė *Eglaičio*, *Svajūno*, Gintauto būriai. *Eglaičio* būrys suiro ir prisijungė prie manęs, o visi kiti būriai veikia Antanų miške. *Rokas* su 15 partizanų išėjo į Belmonto miškus, jo nemačiau nuo 1946 06-07. Žuvus *Karijotui*, rinktinei vadovauja *Rokas*.

P. 19. Karla Juozas baigęs 4 gimnazijos klases. Brolis Antanas Karla, g. 1918 m., 1945 m. buvo išvežtas Uralan. Juozas Karla 1935 – 1938 m. buvo Seniškio apylinkės šv. Kazimiero dr-jos skyriaus pirmininkas, 1938 – 1939 m. sportinio ratelio vadovas. Karo metais – nacių armijos feldfebelis. 1935 m. baustas 1 metams kalėjimo už nelegalios literatūros platinimą. Bausmę atliko.

P. 20. 1947 04 18 tardymo protokolas:

1939 m. tarnavau lenkų kariuomenėje, dalyvavau mūšiuose su fašistais prie Narevo, Bugo upių ir Sedleco miesto. 1939 09 14 patekau vokiečių nelaisvėn, bet 1939 11 01 pabėgau. Karui prasidėjus, 17 dienų buvau Daugėliškio karo policijos komendantu. Paskui išvažiavau Vilniun ir dirbau Jeruzalimkos policijos nuovadoje. 1943 03 25 mus išvežė Rytų frontan netoli Novgorodo, iš ten 1944 02 07 pabėgau ir iki 1944 09 10 slapsčiausi.

P. 21. 1944 10 susitikau su Čeponiu (iš Nazačiznos k. ?), kurio vardo nežinau, jis įteikė man paketą su LLA Tigro štabo parašu ir antisovietinio turinio lapelių. Įsakyme buvo parašyta – turiu sukurti Ignalinos vlsč. partizanų būrį ir kad esu skiriamas jo vadu. 1945 m. pavasarį sudariau 7 – 8 asmenų būrį, kuriam priklausė:

Jonas Petrauskas, Antano-*Paberžis,* iš Seniškio k. (legalizavosi);

Kazys Petrauskas-*Gruodis*, g. 1928 m. (Jono brolis), žuvo Želmeniškėje 1946 01 15;

Albertas Milašius, Juozo-*Pelūnas*, iš Ignalinos vlsč., legalizavosi;

Kazys Lunys, Bernardo-*Garsys*, iš Rėksniškės k., žuvo 1946 01 15;

Kazys Kondratavičius-*Žagrė* iš Padysnio k., žuvo 1946 01 15;

Antanas Kondratavičius-*Liepa*, žuvo 1946 01 15.

P. 54 – 58. Iš Juozo Karlos 1947 06 12 tardymo medžiagos:

1946 06 Pranas Tirilis-*Bitė* kreipėsi į mane, kad leisčiau atsiskirti nuo *Karijoto* ir prašė tuo klausimu susitikti su *Saku*. Jis norėjo veiklos rajonu gauti Daugėliškio valsčių. Sutikau jam padėti ir nuėjau su būriu Puziniškin pas Vincą Kliuką, kur mus sutiko *Herbas*-Ona Gimžauskaitė. Ji pranešė, kad Mineiškiemy yra *Roko* ryšininkė *Rūtelė.* L. Pilinskas-*Lapaitis* pasakė, kad *Rūtelė* jau nėra ryšininkė, o Gimžauskaitė patikslino, kad *Rūtelė* ieško ryšio su *Dobilu*. Nusivedėm ją, tardoma prisipažino, kad 1946 m. pradžioje buvusi suimta milicijos, tris dienas Švenčionyse tardyta ir užverbuota informatore *Voldemara*. Ji ieškanti *Dobilo* ir turinti perduoti laišką *Sakui*. Duomenis saugumui turinti perduoti per Mikoliūną iš Navinos k., Ignalinos vlsč. (dirba prie geležinkelio) ir Martinkėną Čebatorių k. Vakare 7 partizanai, o taip pat *Sakas* nusivedėm ją į Dobiliūno namus. Ji prisistatė Juchnevičiūte iš Ceikinių k. *Sakas* patarė ją pasiimti su savim ir perduoti *Rokui*, tegu teisia, o jei ne – pasielgti kaip su išdavike. Mes nuėjom Novosiolkų kaiman, *Rūtelę* saugoti palikau Steponą Misiūną-*Dagilį*, Joną Makauską-*Šilą* ir Joną Aškinį (Oškinį ?)-*Dysnaitį*. Po kurio laiko jie atėjo ir pasakė, kad *Rūtelės* nebėr – nušovė. Mes išėjom Kuchariškių kaiman, Ignalinos valsčiun, atėję *Dysnaitis*, *Šilas* ir *Dagilis* pasakė, kad dviem pietoleto šūviais *Rūtelę* nušovė Steponas Misiūnas. Man parodė jos lavoną. Kitą dieną jos lavoną užkasėm miške. 1946 m. rudenį atėjom pas Mikoliūną, tai *Dysnaitis* jam įkrėtė 20 kartų lazda. Paėmėm iš jo kiaulę ir dvi avis.

P. 60. 1946 06 Švenčionių apskrities vadas *Karijotas* pranešė, kad Ignalinos vlsč., Ceikinių k. gyventojas Antanas Čibiras yra „Vanagų“ pagalbos komiteto pirmininkas *Šarūnas*.

P. 66. Pranešime *Artojui* rašoma, kad *Juodalksnis* sukūrė „Vanagų paramos komitetą“ iš dešimties žmonių.

P. 118. **Pažyma *Juodalksnio* banditinei grupei**:

Būrys susikūrė 1944 10, iki 1946 01 15 priklausė *Mingailos* kuopai, o paskui iki 1946 05 10 veikė *Erškėčio* kuopoje. Nuo 1946 05 10 iki 1947 04 11 sudarė atskirą kovinį vienetą Tigro rinktinėje, kuriai vadovavo *Rokas*.

P. 256 – 262. Iš Juozo Karlos 1947 04 16 tardymo protokolo:

Herbas ir Vanda Petrošiūtė 1946 01 buvo Prūsijos k. Su *Herbu* ryšius palaikėm per Vincą Kliuką iš Puziniškio. *Herbas*-Ona Gimžauskaitė-Maceikienė, g. 1923 m., žuvo (Bernasiškių ?) kaime pas Oną Kaušylienę. Bronius Zinkevičius, Jurgio-*Kalvis*, *Artojas*, *Skudutis*, g. 1924 m. Sūdalaukio k. – Vytauto apygardos pareigūnas, Organizacinio skyriaus viršininkas, žuvo 1946 10 11 Juozo Petkevičiaus namuose Sūdalaukio k.

P. 275. Iš Bulkaitės Onos, d. Anupro, iš Staniuliškių k. , 20 m. amž., 1947 04 24 tardymo protokolo: Turiu dukterį, kuri gimė 1947 04 23 ir dar vardo neturi. Dirbau partizanams, buvau užverbuota Zinkevičiaus, nuo 1945 m. pavasario turėjau slapyvardį *Gegutė*. Nešiojau žinias ryšio linija: nuo *Kalvio* – *Herbui* –

Juodalksniui – Mingailai – Karijotui – Žalajam Velniui ir atgal. Žinau ryšininkę *Herbą* ir Bronę Blažytę-*Dainavą*. Dirbau todėl, kad *Kalvį* mylėjau, todėl jo prašoma sutikau. Perdavinėjau paketus iš *Romelio Gailiui* per ryšininkę *Rūtą*, kuri gyveno Kirdeikiuose. *Rūta* atvažiavo iš Vilniaus ir žuvo su *Gailiumi*. Būdama nėščia slapsčiausi, turėjau pasidirbusi pasą ir prieš gimdymą parėjau į namus.

P. 478 c – 23. Laiškas ponui *Artojui*:

1946 10 05 buvau susitikęs su *Karijotu*, jis griežtai pasisakė apygardos raštų reikalu – „jei sėdėčiau slėptuvėj, tai dar gražesnius parašyčiau...“. Ėmėsi nešvarios provokacijos, prikalbino prieš mane keletą vyrų, kurie sukėlė skandalą. 1946 10 16 žuvo buvęs mano partizanas *Klevas*. Jis buvo geras partizanas, bet 1946 04 užsiregistravo, rugpjūčio mėn. vėl išėjo miškan, bet pradėjo plėšikauti. 10 07 gauta žinių ir vaistų iš pirmos apygardos, jie sako, kad nereikės žiemoti... Mano rajone įsteigtas „Vanagų rėmimo Komitetas“ su keliolika narių.

Pasirašo: Ignalinos būrio vadas *JUODALKSNIS*.

P. 480. Nuosprendis. 1948 04 08 (teisia OSO):
Juozą Karlą – 25 m. (ITL);
Klemensą Kalzanauską, g. 1917 m., iš Kalvaisalio k. – 25 m. (ITL);
Antaną Čibirą, g. 1907 m. – 10 m. (ITL);
Antaną Rastenį – 10 m. (ITL);
Oną Bulkaitę, Anupro, g. 1927 m. – 8 m. (ITL);
Mykolą Panavą – 10 m. (ITL);
Juozą Martinkėną, Kristopo, g. 1899 m. – 8 m. (ITL).

P a s t a b a: ITL – Ispravitelno trudovoj lager (Darbo pataisos stovykla).

Pasakoja MEČISLOVAS PETKEVIČIUS-*VYTENIS*

Užrašyta Ignalinoje
2002 09 07

Gimiau 1924 metų kovo 16 dieną Utenos apskrityje, Tauragnų valsčiuje, Minčiakampio kaime. Tėvai turėjo 6 ha smėlėtos žemės tarp pušynų. Šeimoje augome dviese su seserimi Jadvyga.

1938 m. baigiau pradžios mokyklą ir pradėjau dirbti Minčios malūne pas Juodvalkį, kuris malūną nuomavo iš žydo Rogovo. Mano namai nuo Minčios buvo maždaug už poros kilometrų. 1940 m. mačiau pro malūną praeinančius ir pravažiuojančius pirmuosius rusų dalinius. Kareivių kojos iki kelių buvo apvyniotos, kaip jie patys vadino, „obmotkėm“, patys murzini. Minčioje gyveno du žydai: Rogovas ir Motkė. Jie kažkodėl nesidžiaugė atėjūnais ir gėlių nemėtė po jų kojomis. Rogovas buvo turtingas žydas, banke turėjo pinigų, o Motkė užsiiminėjo verslu, pirko ir pardavinėjo medžius, malkas.

1941 m. rusai iš Minčios ištrėmė Kriaučiukų šeimą. Kriaučiukienė buvo mokytoja, o Kriaučiukas girininkas. Kiti, pamenu, slapstėsi paežerės krūmuose nuo trėmimo. Traukdamiesi rusai tais pačiais metais nušovė Vaikšnorą iš Šeimaties kaimo, Šuminuose irgi vieną žmogelį nušovė.

Jau paskutiniais vokiečių okupacijos metais atsirado vadinamų raudonųjų partizanų. Atvažiavę į malūną žmonės pradėjo sakyt, kad Paminčios kaimelyje gyvena raudonieji partizanai. Važiuojančius iš malūno jie pradėjo sulaikyti ir atiminėti mil-

tus. Netrukus iš Utenos atvyko vokiečiai, keli lietuvių savisaugos daliniai. Šitie raudonieji, išgirdę sunkvežimių ūžesį, pasiuntė Kazlą Mykolą pažiūrėti, kas važiuoja. Kazla atėjo į malūną, o čia jau vokiečiai atvažiavę. Tauragnų policijos nuovados viršininkas Kazlo klausia, ar pas jį yra raudonųjų partizanų. Jis ėmė aiškinti, kad nėra. Tada dviese nuėjo Pamančion pas Kazlą į namus pasižvalgyti. Dar nepriėjus namų, į juos tie partizanai atidengė ugnį. Kai grįžo anie du iš žvalgybos, Kazlai nelinksma buvo, bet žmogelis išsivyniojo, nesušaudė jo už melagystę. Tie raudonieji, jų buvo apie 30-40 vyrų, išardė daržinėlę, pasidarė lieptą per upę ir nuėjo į Gervėčių pusę.

Kartą birželio mėnesį, prieš Petrines, pjovėm šieną. Vakare, susirinkę pas Juodvalkį, išgėrinėjom patalkiuose. Pajutom, kad ties palangėm kažkas vaikšto. Pamanėm, kad vokiečiai gaudo vyrus į kariuomenę. Pakilau nuo stalo ir bandžiau šokti per langą, bet iš lauko suriko: „Stoj! Ruki v verch! (Stok! Rankas aukštyn!)". Supratau, kad rusai, su jais kartu buvo ir vienas lietuvis, kažkokia moteris. Suėjo į vidų, tuoj nupjovė telefono laidą, paprašė įpilt samagono, išgėrė. Ėmė sakyt, kad netrukus ateis Raudonoji armija, Lietuva bus, nežinia, ar tarybinė, ar kitokia... Išeidami išsinešė telefono aparatą. Šį kartą jų buvo apie 30. Liepos 10 d. pas mus jau atėjo rusų kariuomenė.

Pirmiausia rusai paskelbė mobilizaciją į Raudonąją armiją. Toks vienas ruskelis Nazarovas Stepanas iš Kaimyniškio kaimo išėjo, iš Minčios Kazlas... Grįžo Stepanas iš fronto sužeistas, po to dirbo Ignalinoj skrebu, o Kazlas taip ir negrįžo iš fronto. Vyrai kaip išmanė vyniojosi nuo kariuomenės: vieni dokumentuose jauninosi, kiti sendinosi, treti ėjo į mišką ir tapo partizanais. Į mišką išėjo mano pusbrolis Vladas Juozapavičius-*Papartis*, vėliau žuvo Strazduose. Aš irgi išėjau į mišką, o kai atėjo žiema, pasidariau bunkeriuką namuose, kluone po šiaudais. Kai tik išgirsti, kad kas ateina, ir lendi į jį. Kadangi buvau nupiepėlis, barzda dar nelabai augo, nusikirpau trumpai plaukus, tėvukas suveikė pažymėjimą, kad esu gimęs 1928 m. Kai pradėjo imti 1927 – 1928 metų gimimo į kariuomenę, tada išsirašiau jau tikrus metrikus.

Patį pirmą partizanų būrį 1944 m. rugpjūčio mėn. tuoj pat po pirmos mobilizacijos paskelbimo Minčios miškuose suorganizavo Petras Sirevičius. Sirevičius buvo kilęs iš Zarasų apskrities, iš Imbrado valsčiaus. Žmonės kalbėdavo, kad protingas vyras buvo, kelias kalbas mokėjo.Vyras buvo aukšto ūgio, su barzdele. Sirevičius žuvo 1944 m. gruodžio 27 d., o tik pavasarį žmonės rado jo palaikus, buvo palaidotas Minčios miške kapinėse, vėliau jo žmona palaikus perlaidojo kitur.

Sirevičius su būriu ir pas mus į namus buvo užėjęs, bet pirmą kartą jis buvo užėjęs su vokiečiu. Buvo labai šaltas ruduo. Aš einu šert karvių ir matau – nuo beržyno ateina vienas paskui kitą dviese. Mane pamatė, tuoj rankas už nugaros, žiūriu – iš po milinių automatai matosi. Pagalvojau, dabar tai jau man geruoju nesibaigs, ko gero, stribai pagaus mane. Aš kluonan ir šalinėn, už rugių pėdų užlindau. Ateina sesuo, klausiu, kas atėjo. Ji nežino, kas tokie, sako, kad vienas atsigulė miegoti, o kitas stovi sargyboje ir nieko nekalba. Sėdžiu šalinėj sustingęs, šalta, o aš plonai apsirengęs. Truputį pamiegojo tas vienas, atsikėlė ir prašneko lietuviškai – paprašė valgyt. Pavalgė ir išėjo. Sesuo atėjusi liepė išlįsti, pasakė, kad jau išėjo, matyt, ne skrebai buvo. Po mėnesio atėjo jau su 60 vyrų būriu. Atėjo vakare, pernakvojo ir kitą dieną apie pietus išėjo. Tada mes ir sužinojom, kokie vyrai pirmą kartą pas mus buvo užėję.

Kalviuose, Tauragnų krašte, partizanus užpuolė rusų NKVD kariuomenė. Partizanai buvo išblaškyti. Tuomet aštuoni partizanai atėjo į Minčios mišką ir apsistojo pas Kazį Dijoką Miškiniškių kaime. Aš tuo metu lindėjau savo bunkeriuke. Buvo at-

ėję rusai, aplink pavaikščiojo, pašūkavo ir išėjo. Vakare išlindau, nuėjau į kambarį, ir iškart atbėgo sesuo, sako – vėl rusai ateina. Aš greit ant krosnies, apmetė mane skudurais ir guliu. Pasirodo, ne rusai buvo, o likę išblaškyti partizanai. Rusai naktį užėjo pas Kazį Žilėną Miškiniškių kaime ir liepė juos vesti pas Kazį Dijoką. Kai šis nuvedė pas Dijoką, ten rado partizanus, įvyko kautynės, tada žuvo ir Dijokas, ir Kazį Žilėną sušaudė, sudegino Dijoko namus.

Minčios girioje veikė Kazimiero Kaladinsko-*Erškėčio* būrys. Jis buvo kilęs iš Ažvinčių apylinkės. Jo būryje buvo broliai Povilas-*Vaidila* ir Bronius Butrimai iš Jakėnų kaimo, broliai Antanas ir Juozas Juodkai iš Baltaberžės kaimo. Su Juodkais vėliau buvo kažkas neaišku: Antaną Jakėnuose nušovė, o Juozas lyg užverbuotas buvo... Kaladinsko būryje dar buvo Kazys Macijauskas, vėliau jis slapstėsi Utenoje, buvo areštuotas, kartu sėdėjom lageryje. Macijauskas su Juozu Juodka sutarė susitikt pas vieną gyventoją, bet kai Macijauskas nuėjo į susitikimą, vietoj Juodkos atėjo čekistai ir Macijauską suėmė.

Iš KGB arch. F.18, b. 4/14. T-1.

P. 25. Agentūrinis pranešimas (šaltinis – *Romelis*)

1945 05 14 į Kaladinsko būrį įjungtas vidaus agentas *Romelis*. Jis nustatė Kaladinsko būrio, besilaikančio Ažvinčių miškuose ginkluotę: du kulkosvaidžiai, apie 12 šautuvų, 25 brauningai, po 3-4 granatas kiekvienam. Iš viso apie 100 žmonių. Vadovauja Lietuvos respublikos kapitonas, neseniai atvykęs iš Vilniaus, jo stovykla už 40 km. Jis yra apie 45 metų amžiaus.

1945 09 Kaladinsko būrys Jakiškių kaime Salako vlsč. nužudė šešis žmones, tarp jų apylinkės pirmininką Barkauską ir Maksimovą. 1945 03 Ažvinčių kaime nužudė istrebitelio Nevidomskio tėvus.

1945 04 apiplėšė ir nužudė keturis Aviniuostos kaimo gyventojus.

1945 05 20-25 nužudė pirmininką, paėmė jo pistoletą ir granatą.

Partizanai:

1. Kaladinskas Kazys, Ažvinčių kaimas;
2. Kaladinskas Jonas, būrio vado pavaduotojas (brolis);
3. Stalerėnas Stasys, Plavėjų kaimas;
4. Balsys Antanas, Plavėjų kaimas;
5. Aleksas Milašius, Aviniuostos kaimas;
6. Čiplys;
7. Čiplys (brolis);
8. Bubulis, Dūkšto vlsč., Trakų kaimas;
9. Bikulčius Petras, Plavėjų kaimas;
10. Dūdėnas Jonas, Dūkšto vlsč., Sokiškių kaimas;
11. Musenis Kazys, Plavėjų kaimas;
12. Vadeiša Jonas, Kiškelių kaimas;
13. Rūkas;
14. Lukoševičius, Ažvinčių kaimas;
15. Beinoris Pranas, Ažėnų kaimas;
16. Beinoris Jonas, Ažėnų kaimas.

P. 119. Ataskaita už 1945 04-09

Agento *Vakaro* duomenimis, 1945 07 05 Minčios miške buvo apsupta 40-ties partizanų Kaladinsko grupė, be kovos pabėgo. 7 partizanai nukauti, 2 paimti gyvi. Trofėjai: 3 automatai, 6 kulkosvaidžiai, 24 šautuvai, 2000 šovinių, 13 granatų. Tai buvo Kaladinsko kuopos Musteikio būrys. Iš viso per penkias dienas nukauta 17 partizanų.

Namuose slapsčiausi apie metus. Ateidavo partizanai Petras Cicėnas-*Žalgiris* ir Pranas Račinskas-*Drugys.* Vėliau pas mus buvo atėję šešiese nuo Rokiškio, tarp jų Balys Vaičėnas-*Pavasaris,* Alfredas Garnelis-*Čigonas,* Vytautas Dručkus-*Šernas...* Ateidavo vyrai nuo Saldutiškio, Tauragnų. Mes susitikdavom su jais Paminčėje prie Kazlo namų. Mes juos vadindavom „laukinykais“, kadangi jie gyveno ne miške, o laukuose. Žiemą partizanai važinėdavo rogėmis. Kartą taip važiuodami per Minčią partizanai susitiko su stribais, pasišaudė ir išsiskyrė.

Želmeniškės kaime (apie 4 km nuo Švedriškės Utenos link), prie pat Miškiniškių kaimo, skrajojantis dūkštiečių *Juodalksnio* būrys susidūrė su rusų kariuomenės daliniu, žuvo dvylika būrio partizanų. Būrio vadas Juozas Karla-*Juodalksnis* buvo kilęs iš Daugėliškio krašto, iš Seniškio kaimo. Susišaudymas prasidėjo apie pirmą valandą dienos ir tęsėsi iki sutemos.

Per Sekmines (1949 06 06) žuvo keturi partizanai: *Kadagys*, *Karklinis*-Antanas Burauskas iš Ažėnų kaimo, Dūkšto valsčiaus, Adolfas Aidukas-*Tarzanas* iš Sodžiūnų kaimo, Dūkšto valsčiaus, *Lazdynas*-Jonas Dzekevičius ir *Siaubas*-Albertas Vytėnas. Po šių susidūrimų su rusų kariuomene vyrai išsiskirstė mažesnėmis grupelėmis, nes didelėmis grupėmis nebuvo galima nei pasislėpti nuo persekiojančios rusų kariuomenės, nei prasimaitinti.

Vėliau man teko Vytauto apygardos, Lokio rinktinės štabo ryšininko dalia. Pirmoji kaip ryšininko užduotis buvo kelionė į Uteną. Nuvykau pas visai nepažįstamą žmogų su slaptažodžiu: „Gal turite parduoti ožką?“. Žmogus pažiūrėjo į mane, nieko nesakė, atnešė į popierių suvyniotą paketą ir padavė. Paketą nunešiau į Minčią, ten sutikau Praną Račinską-*Drugį* ir atidaviau jam.

Minčios malūne buvo vienos girnos, kurios malė grūdus, o kitos šiaip stovėjo, tai į tas girnas, būdavo, ryšininkai atneša paketus arba laiškus, įdeda į grūdų piltuvą, aš išimu ir perduodu kam reikalinga. Kadangi į malūną suvažiuodavo daug žmonių, ne toks įtarimas, kad ir koks nepažįstamas, pašalinis žmogus pasirodo. Vėliau paketai iš Vytauto apygardos štabo keliaudavo į Anykščius, į Panevėžį. Kiek man žinoma, tie paketai ir laiškai keliaudavo per Juozą Bulką. Iš Bulkos paketus man atnešdavo tiesiai į namus Mizeikis-*Šnekutis,* o jei manęs nebūdavo namuose, tada palikdavo malūne. Minčioje gyveno partizanų ryšininkės Felicija ir Elena Zinkevičiūtės. Tuose pačiuose namuose gyveno ir girininkas Vincas Araminas, vėliau tapęs partizanu *Šermukšniu.* Dar dirbdamas girininku jis palaikė ryšį su partizanais. Kartą mes abu su juo buvom nuvažiavę į Paberžės kaimą, ten iš Dambravos nupirkom pistoletą, šovinių. Dambrava tada dar gyveno legaliai, dirbo partizanų ryšininku, vėliau, kai pajuto, kad gali būti suimtas, abu su broliu Petru-*Varnu* išėjo į mišką, į *Erškėčio* būrį. Tuo metu *Erškėtis*-Kazimieras Kaladinskas jau buvo žuvęs (tuomet būriui vadovavo Pranas Račinskas-*Drugys, Žaibas, Karojedas,* K. Kaladinskas-*Erškėtis* žuvo 1947 11 15 Puziniškyje).

Vieną kartą nuvažiavau į Ažytėnų kaimą su pilnu užančiu partizanų laiškų, apsistojau pernakvoti pas tetą Petravičienę, ir užėjo Saldutiškio stribai su savo „atamanu“ Stasiuliu. Aš apmiręs sėdėjau prie stalo ir laukiau, kada jie mane kratys, bet viskas baigėsi laimingai, stribai manęs nekratė, tik paklausinėjo, kas aš toks ir iš kur keliauju.

1949 m. kartą ryte einu į darbą malūnan ir nešuosi sąsiuvinuką partizaniškų dainų. Pagalvojau eidamas: „Jeigu dabar sutiksiu skrebus, jie mane iškratys, ras dainas ir mane suims“. Ištraukiau sąsiuvinuką ir įkišau į skruzdėlyną. Einu pakalnėn, prie pat Truskausko namų iššoko ruskis ir kad suriko: „Ruki v verch! (Rankas aukštyn!)“.

Pakėliau rankas, pribėgo jis prie manęs, iškratė ir nuvedė pas savo viršininką. Paklausė, kur einu. Pasakiau, kad Minčion, tada liepė sėst į jų „palutarką“, atvedė areštuotus brolius Antaną ir Stasį Truskauskus ir išvažiavom. Pakelyje dar sustabdė Joną Čičelį iš Rakėnų kaimo, patikrino, kad dokumentų neturi, ir tą kėbulan šalia mūsų pasodino. Atvežė visus Minčion, mane paleido, vieną kareivį paliko saugoti Čičelį, o kiti nuėjo girininkijon. Tada Čičelis griebė už dešimtšūvio kareivio šautuvo, persisvėrė per bortą, nušoko žemėn ir miškan. Kiti išbėgo iš gryčios, dar kelis kartus iššovė, ir viskas baigta. Čičelis pabėgo. Karininkas visus kareivius išrikiavo girininkijos kieme, tą vieną pastatė atskirai ir, matyt, surengė jam teismą. Jonas Čičelis po šito pabėgimo išėjo į partizanų būrį. Pradžioje jis turėjo *Šermukšnio* slapyvardį, o vėliau *Ramūno.* Žuvo 1950 03 09 (kitur – 10 d.) prie Laukstenių kaimo (4 km nuo Kazitiškio). Teko kartą iš tos vietos vežti partizanus į kitą bunkerį už Minčios. Jie turėjo du arklius, bet į vienas roges netilpdavo, tai aš nuvažiuodavau su savo rogėm ir pervežd avau juos į kitą vietą. Kaip žinoma, Laukstenių bunkeris buvo išduotas, apylinkėje daugelis šnekėjo, kad išdavė Braziulis. Bunkeryje žuvo:

Čičelis Jonas-*Šermukšnis, Ramūnas;*
Butrimas Stasys-*Kerštas,* 16 metų amžiaus, iš Jakėnų kaimo;
Cicėnas Petras-*Žalgiris,* g. 1920 m. Daubariškės kaime;
Vitėnas Albertas-*Siaubas;*
Šidlauskas Alfonsas (Balys)-*Dobilas,* g. 1912 m. Šeduikių kaime, Tauragnų vlsč.

R. K. p a s t a b a: Šis sąrašas galėtų būti kontraversiškas, kadangi gerb. Petkevičiaus teigimu, žuvo 4 partizanai (be Vitėno). Vaclovo Mikalaičiuko prisiminimuose, publikuotuose laikraštyje „Lietuvos aidas“ (1995 04 20, Nr. 79, p. 14) pažymėta, kad 1950 03 10 prie Laukstenių žuvo 4 partizanai, tik čia nepaminėtas Šidlauskas. Laimonas Abarius įsitikinęs, kad žuvo 5 partizanai, nors dokumentuose apie tai niekur nerašoma, bet partizanas Šidlauskas po šio bunkerio sunaikinimo tarsi paslaptingai dingsta.

Butrimai buvo trys broliai partizanai ir visi žuvo. Bronius-*Trimitas* ir Povilas-*Vaidila.* Stasys, būdamas dešimties metų, jau vaikščiojo su partizanais po bunkerius, buvo drąsus ir gabus vaikas, ant girnų malūne atsistojęs deklamuodavo eilėraščius apie tremtinius. Jų tėvas buvo miręs dar prieš karą, motina buvo ištremta į Sibirą, po tremties grįžo į Lietuvą. Sesuo Onutė buvo teista, bausmę atliko Sibiro lageriuose, brolis Balys buvęs Tėvynės apsaugos rinktinės savanoris, buvo sužeistas 1944 m. Sedos kautynėse, šiuo metu gyvena Londone.

Aš priklausiau Vytauto apygardai, Lokio rinktinei, Erškėčio kuopai. Paskutiniu metu Erškėčio kuopoje buvo apie 12 partizanų. Vienas būrelis, kuriam vadovavo Juozapas Stanevičius-*Lizdeika,* laikėsi už Utenio ežero į Vyžių pusę, o kitam būreliui vadovavo Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalas.* Partizanų reikalais tekdavo nuvažiuoti iki Daugpilio, iš ten parveždavau odos batams, popieriaus. Iš Ažytėnų kaime gyvenusio ryšininko Stasio Mizeikio-*Šnekučio* teko parvežti šapirografą. Nuvažiuodavau pas ryšininką Žilėną-*Majorą* Strokinių kaime. Teko lankytis su paketais Juknėnų kaime, Daugailių valsčiuje, ten juos perimdavo to krašto ryšininkai.

Buvo leidžiamas laikraštėlis „Sutemų keleivis“, kuriam vinjetę darė Šeimaties pradinės mokyklos mokytoja Stasė Maniušytė (šiuo metu gyvena Kaune).

Kartą 1948 metų žiemą arkliu buvau nuvažiavęs į Juknėnus pas savo dėdę Maniušį Dominyką, iš ten buvo kilęs mano klasės draugas Juozas Kurmis, vėliau išėjęs į partizanus. Jaunimas suruošė vakarėlį, į kurį atėjo Daugailių stribų vadas Danilovas

su keliais stribais. Atėjo ir sėdi dviese kambaryje, o kiti, matyt, buvo lauke. Tuo metu atėjo du partizanai, bet rusai juos pastebėjo ir nušovė. Kadangi buvo didelis šaltis, automatai užšalo, vyrai negalėjo atsišaudyti ir žuvo. Visus išvarė į lauką atpažinti nušautųjų, bet neatsirado, kas atpažintų. Ruskis paėmė partizano automatą, atitraukė spyną, vėl paleido, spyna šliaužia atgal iš lėto, matyt, netikusiu tepalu buvo sutepta, todėl ginklai ir neveikė. Stribai džiaugėsi, kad partizanų automatai neveikė. Ten žuvo mano klasės draugas Juozas Kurmis, o kito aš nepažinau. Aš tada nieko nelaukęs sėdau į roges ir parvažiavau į namus.

Kai areštavo Feliciją Zinkevičiūtę, mane irgi kaip liudininką buvo pakvietę į Utenos MGB. Ant stalo tardytojo kabinete gulėjo didžiulis kruvinas ar raudonais dažais nuteptas peilis. Kai įvedė į kabinetą, tardytojas pasiėmė tą peilį ir krapšto panages, supratau, kad mane stengiasi psichologiškai paveikti. Labai nedaug klausinėjo, tik paklausė, ar aš pas Zinkevičius nemačiau kada nors ateinančių banditų. Pasakiau, kad nemačiau, ir iškart paleido.

1949 m. rugsėjo 29 d. ruošiausi važiuoti į Kirdeikius. Įsidėjau paketą nuvežti, dar turėjau šautuvą išardęs, spyną nešiojausi kišenėje. Vakare pamačiau, kad kažkas bėga sodybos link, supratau, kad supa. Aš šautuvo spyną tuoj paslėpiau. Atėjo dviese: leitenantas ir vertėjas Gricius iš Utenos MGB. Užlipo ant aukšto, apsišniukštinėjo, nulipo žemėn ir kviečia mane eiti į klėtį. Nusivedė, duris uždarė ir sako:

– Pasakyk, kur yra partizanai?

– Nežinau, – sakau.

Leitenantas atsisegė planšetę, išsiėmė voką, iš jo išėmė popieriaus lapą ir pakišo man panosėn. Liepė skaityt, o ten parašyta mano pavardė, vardas ir ryšininko slapyvardis. Kaip vėliau sužinojau, prie Juknėnų žuvo partizanai, ten į čekistų nagus pateko ir kai kurie partizanų dokumentai. Aš vis vien sakau jiems, kad nieko nežinau. Leitenantas parodė pirštu į durų plyšį ir pasakė:

– Matai, ten saulutė šviečia... Jeigu nieko nežinai, tu jos daugiau nebematysi. Gal tu čia bijai būti? Pasakyk, kur yra partizanai, tau duosim darbą, būsi mūsų apsaugotas ir gyvensi ramiai...

Aš dar kartą pakartojau, kad nieko nežinau. Tada liepė vertėjui Griciui atvesti motiną. Atvedė motiną, liepė, kad ji mane paveiktų ir aš pasakyčiau, kur yra partizanų bunkeriai. Jeigu ne, jie mane areštuos. Mama pasakė, kad aš dar vaikas, kuriam niekas nesakė, kur yra partizanų bunkeriai. Tada motiną išvarė, man liepė pasiimti pagalvę, atvarė sunkvežimį, įkėlė į kėbulą, kniūbsčią paguldė ir išvežė į Uteną. Uždarė į KPZ, palaikė tris dienas ir perkėlė į kalėjimą, o kalėjime prasidėjo tardymai. Didelių kankinimų nepatyriau, bet užteko visko. Tardė tik naktimis, ausis ir galvą kumščiais daužė, teisė „Maskvos osoboje sovieščianije“ už akių. Atėjo ruskis, perskaitė nuosprendį, ir visas teismas, Sibiran „kelialapis“ išrašytas...

Į Lietuvą grįžau 1955 metais.

Pasakoja **BRONISLOVAS EDVARDAS KONDRATAVIČIUS**

Užrašyta Ignalinoje
2004 10 23

Gimiau 1928 m. gruodžio 21 d. Rūgšteliškio kaime, Tauragnų valsčiuje. Šeimoje augome dviese su seserimi Irena (g. 1930 m.). Tėvai turėjo 10, 5 ha žemės. Tėtis 1926 –

1927 m. dirbo eiguliu Užpalių miške, o paskui trejus metus dirbo eiguliu Vyžuonų miške.

Mūsų apylinkėje tuoj po karo į mišką išėjo daugiausia pas ūkininkus tarnavę bernai. Pas Žilėnus tarnavo tokie Vytėnai. Vienas brolių Bronius-*Lapė*, jo brolis irgi Miškiniškių kaime tarnavo pas Žilėnus, trečias brolos Albertas prie vokiečių buvo išėjęs tarnauti į savisaugos dalinius, tarnavo pas ūkininkus Baltarusijoj. Visur aplink buvo partizanų valdos, vaikščiojo *Erškėčio* vyrai, tauragniškiai partizanai. Iš pat pradžių aš į šitą judėjimą nebuvau įsijungęs. Paskui, kai pradėjau dirbti miške prie sakinimo darbų, jiems padėdavau. Kai areštavo tėvą, tekdavo važinėti į Utenos kalėjimą. Kelionė buvo tolima, pakeliui sustodavom nakvot, o *Papartis*-Juozapavičius tuo metu jau veikė apie Dičiūnus su laukininkų būriu. Pasirodo, kad tame name, kur sustodavom nakvynei, buvo partizanų bunkeris.

To krašto partizanų nepažinojau, tik žinojau, kad pas tuos žmones, kurie glaudė partizanus, ateidavo toks berniukas Kicorius (gal Kecorius?), ryšininkas, girdėjau, kad vėliau pasikorė.

Mūsų apylinkėse vokiečių okupacijos metais buvo daug raudonųjų partizanų. Minčioj laikėsi vienas jų būrys, tame būry buvo ir tokia Adelė Gudukienė. Jie gyveno už Minčios, ten yra tokie rusų kaimai: Galiniškis, Erkesalas – šituose kaimuose raudonieji partizanai ir laikydavosi, o daugiausia stovyklaudavo Paminčėj. Ten gyveno nestiprūs lietuvių ūkininkai, partizanai glausdavosi prie tų, iš kurių duonos buvo galima gauti. Antanas Juodka prie vokiečių tarnavo Tauragnų policijoj, parvažiuodavo į tėvų namus Baltabiržėn. Vienąkart, kai parvažiavo į namus, atėjo raudonieji partizanai ir jam iškėlė sąlygas: arba mums padėsi, arba pakišim po kelmu. Antanas sutiko dirbt raudoniesiems.

Vienąkart šitie raudonieji partizanai stovyklavo Minčioj, matyt, kažkas pranešė. Atvažiavo vokiečiai, juos būtų užklupę, bet Antanas Juodka žinojo, kad jie čia stovyklauja, jis pasisiūlė nueiti žvalgybon. Jis ne žvalgybon nuėjo, o Paminčėn, žinojo, kad ten jų apie 60 prigulę. Jis pamiškėj pašaudė, tada tie raudonieji, išgirdę pavojaus signalą, pakilo, nuplėšė daržinės stogo lentas, pasidarė lieptą ir per raistus nuėjo į Miškiniškius, apsistojo pas Žilėnus.

Po karo abu svainiai Antanas (g. 1911 m. Baltabiržės k.) ir Juozas (g. 1914 m. Baltabiržės k.) Juodkos išėjo į partizanų būrį, bet netrukus legalizavosi ir raudoniesiems padėjo. Žmonės tuoj pamatė, kad kažkas nebe taip. Jie abu ilgai dirbo čekistams, jau po legalizacijos vaikščiojo vis dar ginkluoti po mišką vaidindami partizanus. Juodkos pranešinėdavo, pas ką užeina partizanai. Vienąkart atvažiavo stribai ir surinko visus prijaučiančius. Areštavo mano tėvuką, dėdę, Grašio Stefaniją, Emiliją, mane varė nuvežti suimtuosius. Nuvežiau juos Salakan, grįžtų namo, atvažiuoju iki Gudėniškės, sutikau vėl kitus vežant iš Prūsiškių, iš kitų kaimų. Visą kraštą buvo susodinę į rūsius, tardė ir daužė buožėmis. Bunkerius randa. Juodkos praneša, pas ką partizanai lankosi, bet visi ginasi, kad partizanų nematė.

Kai tėvą nuvežė į Zarasus, kameroje gal 30 žmonių, kaip silkių sukišta. Ten įkišo ir vieną kareivėlį, kuris partizanus gaudė. Kažkuo jis buvo prasikaltęs. Tas kareivėlis ir pradėjo pasakoti visokius atsitikimus. Žmonės klauso, o kareivis iš nuobodumo pasakoja, kaip Minčioj buvo „zasadoj“, kaip rado miegančius partizanus (Juodkas) namuose. Pasalakėj yra Nariūnai, tai netoli Nariūnų leitenantas Lūža pakalbėjo su jais ir kareiviams davė įsakymą: jie bėgs, o jūs šaudykit aukštyn. Tada

Juodkos šoko iš vežimo ir „pabėgo“, o kareiviai šaudė aukštyn. Viską smulkiai išpasakojo tas kareivėlis, o mūsų tėvas taigi visus pažįsta. Papasakojo, kad kitą kartą jie buvę Jačėnuose „zasadoj“, tada irgi buvę nuėję Baltaberžėn pagert pas Juodkos tėvą (jį vadindavo Kalniniu Juodka), buvę ir sūnūs, seržantas jiems dar davęs šovinių. Iš to kareivėlio žmonės ir sužinojo, kas tokie Juodkai. Antanas 1948 02 29 žuvo Jakėnuose. Jis ėjo pas Čičelį degtinės, o ten buvo apsinakvoję skrebai. Įėjo į kiemą ir susitiko su sargybiniu. Sargybinis jam liepė stot, bet jis nestojo, puolė bėgti, kadangi šeimininkams negalėjo pasirodyti prie stribų, paaiškės, kad jis ne savas. Sargybinis nežinojo, kad jis jų žmogus, ir nušovė. Liko vienas Juozas. Jo pranešimu buvo išduoti partizanai Petras ir Kazys Macijauskai. 1949 m. gruodžio mėn. *Vyno* būrio partizanai vos nesušaudė Juozo, spėjo pabėgt, nušovė tik jo draugelį, irgi MGB agentą Čyžių. 1950 Juozas pagal KGB archyve rastus dokumentus buvo užverbuotas agentu smogiku, slapyvardžiu *Aras*, ir veikė Sokolovo smogikų gaujoje. 1956 m. dalyvavo Minčios parduotuvės apiplėšime, bet kažkaip išsisuko, nepasodino, mirė 1991 m.

Grašio kaimynas Vedrickas vokiečiams pranešinėjo, kad pas Grašį užeina raudonieji partizanai. Nueina pranešt į Tauragnus, protokolą gi rašo Antanas Juodka, ir raudonieji tuoj gauna signalą, kad Vedrickas informatorius. Atėjo raudonieji ir Vedricką kaip reikiant apkūlė. Būtų gal sušaudę, bet Vedrickas po to užsiverbavo ir dirbo raudoniesiems.

Mūsų apylinkėje Ažvinčių girioje partizanų būriui vadovavo Petras Cicėnas-*Žalgiris* iš Daubariškės k., Daugėliškio vlsč., po jo ir Račinsko žūties būriui vadovavo *Pavasaris*-Balys Vaičėnas. Jų paskutinis bunkeris buvo prie Kazitiškio kelio į Vaišnoriškę. Didelis rinktinės vado *Drugio*-Prano Račinsko būrio bunkeris buvo prie Laukštanių kaimo tvenkinio, kitoje kaimo pusėje stovyklavo *Žalgirio*-Petro Cicėno būrys.

Pirmoji skaudi netektis partizanams įvyko Želmeniškių kaime. Čia trijuose namuose buvo apsistojęs skrajojantis Antano Skunčiko-*Kalto* vadovaujamas partizanų būrys. Kiekviename name buvo maždaug po 30 partizanų. Tokio amerikono namas buvo netoli melioracijos griovio. Tame griovy rusai pastatė kulkosvaidį ir, kai prasidėjo susišaudymas, kirto iš kulkosvaidžio į visus, kas tik iššoko iš namo. Kiek tame name buvo, beveik visus iškapojo. Pasitraukė tik tie, kurie buvo Justino Šinkūno ir kito Šinkūno namuose. Kiek žinau, ten žuvo 23 partizanai.

Tas pats būrys kartą stovyklavo Kalviuose netoli Utenos, apie tai man pasakojo Balys Grašys. Ten juos irgi buvo užklupęs rusų kariuomenės garnizonas. Apstojo mišką, į kurį buvo numatę trauktis partizanai, ir visus, kurie ten traukėsi, paklojo.

Vieną pavasarį vaikai išginė gyvulius prie ežero ties Minčiakampiu ir išgirdo, kad karvės baubia. Nuėjo ir rado nušautą partizaną. Kaip vėliau sužinojom, jo pavardė buvo Trapikas. Kaimynai Petkevičiai, Pakalnis sukalė karstą, o mes, didesnieji berniokai, nuvežėm už Minčios į Suodžiavietės (sukilėlių) kapines, iškasėm duobę su Vladu Pakalniu ir palaidojom. Vėliau čekistai to partizano žmoną mokytoją Trapikienę, kuri gyveno Imbrade, ėmė tardyti. Ji pasakė, kad vyras žuvęs. Nežinau, kaip ji sužinojo, kad jos vyras palaidotas tose kapinėse, bet atvažiavo stribai su ekspertais, atkasė palaikus ir nustatinėjo tapatybę.

Su partizanais aš daugiau susipažinau, kai į mišką išėjo mano tetos augintinis Simonas Purevičius (g. 1930 m.). Teta labai išgyveno, bijojo, kad jis netaptų plėšiku. Su juo buvo tokia istorija: po karo jis rado kažkokį raketinį ginklą ir netyčia iššovė į

save. Pramušė kaukolę, sužalojo galvą, bet kažkaip jį išgydė, tačiau po sužeidimo jis liko labai nervingas.

Paskutiniais metais jis susidėjo su tokiu partizanu vienišiumi. Jį vadindavo Levigoru (Levihoru), tai buvo Juozas Sideravičius-*Sakalas*, laukininkas (laukininkai – partizanai, kurie gyveno mažiau miškingose vietose, tai daugiausia Liūto rinktinės partizanai, – L. Abarius) iš Mineiškiemio. Tas jau buvo nerimtas, daugiau banditavo, gėrė, plėšikavo. Kažkaip jis patraukė Simoną. Vienąkart Ginučiuos jie kartu išgėrinėjo ir kažkas papasakojo jiems, kad Paukštienė užverbuota. Ta šeima nebuvo patriotiška. Kalbėdavo, kad Paukštienė pasirašinėjo tremiant ginutiškius, bet niekas nieko tiksliai nežinojo. Vieni juos laikė komunistais, kiti nieko blogo apie juos negalėjo pasakyti. Tada jiedu girti nuėjo ir nušovė motiną Marijoną Paukštienę, sužeidė jaunesniąją jos dukterį (1950 07 01). Po to Simonas atėjo į namus, apsirengė ir išėjo į mišką. Su tais partizanais ryšį palaikė Algis Žilėnas, kuris irgi gyveno Ginučiuose. Jis man pasakė:

– Broniau, gaila, kad manęs nebuvo, Simonui būtų nereikėję rankų teptis, aš būčiau neprašovęs...

Jiedu su Levigoru slapstėsi už Ažėnų. Dirbdamas miške susitikau *Drugi*-Račinską su *Žalgiriu*-Cicėnu ir paprašiau, kad Simoną priimtų į *Drugio* būrį, nes jie jau padarė vieną nusikaltimą, be partizanų leidimo žmogų sušaudė. Jeigu su Levigoru vaikščios, tai dar kažin ką iškrės, žmonės jį prakeiks amžiams. *Drugys* man pasakė:

– Žinai, Broniau, mes beveik neturim teisės jo priimti. Mes organizuoti, o jis be niekur nieko šaudė, jis pažeidė partizanų statutą, savavališkai be Karo lauko teismo nuosprendžio sunaikino žmogų...

Nenorėjo Račinskas jo priimti, bet nenorėdamas manęs užgauti, sutiko. Paskutiniais metais jau mažai bebuvo juos palaikančių žmonių. Vyrai juos surado ir priėmė į būrį. Simonas davė priesaiką, gavo *Švyturio* slapyvardį, nuo tada ir aš aktyviau įsijungiau į jų veiklą. 1950 metų rudenį partizanai Gimžausko raiste išsikasė bunkerį ir jame gyveno: *Liepa*-Pranas Ramanauskas (g. 1915 m. Pagrandų k., Degučių vlsč., žuvo 1950 10 28 Ripaičių k., Saldutiškio vlsč., T. Mačiulienės sodyboje. Ten jį atvedė ir išdavė Juozas Bulka, – R. K.), *Pavasaris*-Balys Vaičėnas, *Drugys*-Pranas Račinskas, *Švyturys*-Simonas Purevičius, *Šernas*-Vytautas Dručkus, *Čigonėlis*-Alfredas Garnelis, *Papartis*-Vladas Juozapavičius, retkarčiais ateidavo Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalas*, nors jis turėjo atskirai savo bunkerį. Šis bunkeris buvo padarytas gyventi dvylikai žmonių.

Račinskas buvo siuvėjas ir labai gerai siūdavo kariškas uniformas, kepures. Kai atėjo iš Rokiškio miškų *Pavasaris*, *Šernas*, jie buvo su tokiais netvarkingais drabužiais, tai Račinskas jiems sutvarkė drabužius, pasiuvo uniformas. Mokytojas Algirdas Andrijauskas (dabar Kaune gyvena) Salake paruošė medžiagą, o mano žmona Angelė atnešė ją ir perdavė Račinskui. Račinskas iš tos medžiagos pasiuvo uniformas, o žmona Angelė ant kepurių išsiuvinėjo kokardas.

Prie bunkerio buvo įkasta statinė. Zabalynėj partizanai kolūkio pirmininką prispaudė, kad duotų jautį. Atsivedė, papjovė, sumalė mėsą, dar briedį nušovė raiste ir tą sumalė, susūdė, sudėjo į statinę – buvo maisto žiemai. Miltų duonai atsiveždavo iš Ginučių malūno, dar kopūstų statinę užraugė. Duoną kepdavo Bronė Kavaliauskienė iš Aukštoglinio kaimo, pas Kavaliauską stovėdavo partizanų arklys. Iš Kavaliausko namų matydavosi, kada partizanai virdavo vakarienę, kildavo dūmelis raiste. Jeigu kada iš bunkerio partizanai išeidavo, Vincas Kavaliauskas prisikrauda-

vo į roges šakų ir užbraukdavo jų pėdsakus. Nuo mano namų jų bunkeris buvo už pusantro kilometro, Gimžausko raiste, netoli Utenykščio ežero. Šitas miškas buvo Gimžausko (Gimžauskas buvo išvežtas), nes valdiškuose miškuose jau buvo sunku slapstytis, kadangi dauguma eigulių buvo užverbuoti. Nueidavau pas juos, atsineš-davau jų drabužius, mama išskalbdavo, iškūrendavom pirtį. Bunkeryje spausdino partizanišką laikraštėlį „Sutemų keleivis“, turėjo spausdinimo mašinėlę, rotatorių, raides surinkdavo Juozapavičius, spausdindavo abu su Vaičėnu. Abu būdavo išsi-tepę dažais, bunkeryje maža vietos, žvakelė dega, nuo suodžių jų veidai aprūkę. Bunkeryje buvo šlapia, iškart vanduo, lentos suklotos, po laiptais duobutė iškasta vandeniui subėgti. Naktį išneša vandenį, o perdien vanduo vėl susikaupia iš raisto. Dieną nueik, tai grindys tiesiog supasi ant vandens. Žinodavau, kada jie vakarienę verda, kada ginklus valo. Jie ėmė mane spaust, kad priimčiau priesaiką, kad jie galėtų manimi pasitikėti. Priėmiau priesaiką, davė *Aukštuolio* slapyvardį, buvo išdavę ir asmens dokumentą.

Būriui vadovavo Račinskas-*Drugys*. Partizanai buvo mandagūs vyrai. Prisiminus net ašarą traukia. Vaičėnas labai mandagus, išsilavinęs, o *Drugys* ir *Žalgiris* – paprasti berneliai. Pradžioje jie su *Erškėčiu*-Kaladinsku buvo viename būry, paskui, kai Kaladinskas žuvo, tie, kurie gabesni, pasidarė būrių vadais.

Su Simonu mes draugavom, buvom artimi kaip broliai, jis daug ką man papasakodavo. Vieną kartą labai rimtai nusiteikęs pasakė: „Broniau, kaip bus taip, bet niekada nešauk į žmogų“. Matyt, jam ramybės nedavė Paukštienės nužudymas. Aš jį pradėjau kalbinti, kad registruotųsi, bet jis kategoriškai atsisakė, pasakė, kad geriau jau akmenį ant kaklo prisiriš ir į ežerą. Jis visuomet būdavo pirmas. Žiemą partizanai eidavo maisto atsinešti. Bunkeryje būti saugiau, o išėjimas pavojingas. Partizanų ar-klys ir vežimas stovėjo Baltelės kaime pas tokį senuką Danilevičių. Jie pasikinkydavo arklį ir per pusnis, per sniegus važiuodavo į Ginučius atsivežti miltų duonai. Kiek tik pastebėdavau, vis Simonas su jais. Eidavo grupėmis po 3 – 4, vis kiti, tik Simonas su visais. Kartą paklausiau, kodėl jis kaskart eina, atsakė: „Draugus pakeičiu“. Jis savo noru eidavo, kad tas baisumas greičiau baigtųsi, pats po kulkom lindo.

Partizanai bunkeryje turėjo radijo imtuvą „Philips“, kuris sugedo. Grašio giminai-tis (Šinkūnas?) Tauragnuose remontuodavo radijo aparatus, bet, pasirodo, jis buvo čekistų užverbuotas. Kai atnešė remontuot radijo imtuvą, čekistai įmontavo į jį zume-rį. Kai tik, būdavo, įjungia „Amerikos balsą“, zumeris duoda signalus, pagal kuriuos čekistai galėdavo lengvai nustatyti radijo priimtuvo kryptį. Kartą į Šuminų kaimą at-vyko leitenantas Dulovas su 12 rusų garnizono kareivių, iškėlė antenas, niekas nesu-prato, ką jie ten daro. Jie Šuminuose pernakvojo ir nustatė, kurioje vietoje yra radijo imtuvas. Partizanai sėdi Baltelėje ir klausosi „Amerikos balso“, „Sutemų keleiviui“ medžiagą ruošia. Miške buvo žydo namas, jame toks Žemaitis gyveno. Rusai atėjo pas Žemaitį (nuo bunkerio buvo apie 500 metrų), apsinakvojo. Atėjo 9-ta valanda, partiza-nai vėl klausosi „Amerikos balso“, dabar jau tiksliai nustatė, kur yra bunkeris.

Man vėliau partizanas *Papartis*-Vladas Juozapavičius pasakojo: „Stoviu sargy-boje, šalia bunkerio buvo linija iškirsta. Apie 23 – 24 val. pastebėjau, kaip slidėmis atšliuožia grandinė kareivių baltais apsiaustais. Pasirodo, jų pernakvota Baltelėje pas Žemaitį ir linija tiesiai pas mus. Supratau, kad mus supa. Aš bunkerin: „Vyrai! Ruskiai!“. Visi griebėsi už ginklų, bunkeris aplink buvo apkastas apkasu. Užsiėmėm pozicijas ir ėmėm atsišaudyt. Tik *Drugys* liko viduje, naikino archyvą, degino popie-

rius. *Drugys* paskutinis išlindo iki pusės su automatu. Pamatęs, kad atbėga kareivių šuo, jį nušovė, bet tuo metu rusų paleista kulka pataikė tiesiai *Drugiui* į galvą. Kadangi *Drugys* pirštą laikė ant automato nuleistuko, jis nesąmoningai jį nuspaudė, šūviai kirto Simonui į kojas ir sutrupino kojų kaulus“. Kadangi vadas Simonui sužeidė kojas, jis nebegalėjo atsitraukti, draugai jį paliko sužeistą. Tada jis išsitraukė granatą ir susisprogdino. Jie abu su vadu žuvo, visi kiti pabėgo. Simono ir Račinsko palaikus stribai nusivežė į Tauragnus. Vežė mano žmonos Angelės dėdė Jonas Momeniškis. Prieš partizanams išeinant į Strazdus, mes susitikom, *Papartis* pasakė: „Nepyk, Broniau, ir negalvok, kad mes kiauliškai pasielgėm palikdami sužeistą Simoną prie bunkerio. Mes dar kulkosvaidį išsinešėm. Simonas prašė, kad mes jį pribaigtume, bet iš mūsų neatsirado nė vieno, kad būtų drįsęs tai padaryti, jo pasiimti mes nebeturėjom jėgų“. Kai Kavaliauskai išgirdo šaudymą prie Baltelės bunkerio, suprato, kad atbėgs rusai ieškoti arklių ir varys vežti nušautųjų. Vincas pasikinkė arklį ir išvažiavo iš namų. Vakare buvau pas juos atėjęs, rytojaus dieną jų buvo sutarta eiti į susitikimą su rinktinės vadais į Strazdus tartis dėl tolimesnės veiklos, sakė gavę iškvietimą. Pasirodo, laiškai buvo siųsti čekistų rinktinės vado vardu. Ten jų laukė iki dantų ginkluoti ir partizanais perrengti čekistų galvažudžiai. Levigoras, Jonas Sideravičius-*Sakalas*, žuvo Strazduose su kitais partizanais 1951 metų balandžio 11-osios naktį pas Čibirus. Liko tik vienas Mikalaičiukas-*Sakalas*. Jis turėjo bunkerį ir laikėsi pas savo merginą Stundžaitę. Kai vienam atsibosdavo, jis ateidavo ir pas mūsų vyrus. Jis irgi buvo pakviestas į susitikimą Strazduose, bet nėjo. Jis mūsiškiams pasakė: „Nepristokit, čia provokacija,“– ir liko gyvas.

Vienas partizanas buvo nelabai sveikas, jį Šliubeliu vadindavo, toks Jonas Dzekevičius-*Lazdynas* iš Alių kaimo, kilęs nuo Utenos, žuvo per Sekmines (1949 06 06) netoli Minčios. Jie ten stovyklavo penkiese: *Tarzanas*-Adolfas Aidukas, *Kadugys* (*Karklinis*)-Antanas Burauskas, *Siaubas*-Albertas Vytėnas, turėjo dar akordeoną, grojo. Nuo Miškiniškių, nuo Žilėnų ten ėjo linija, visi kalba, kad rusus ta linija atvedė Balys Grašys. Pabėgo tik *Siaubas* į raistą, o Šliubelis, *Tarzanas* ir *Kadugys* žuvo. Partizanai prieš tai buvo atėję į gegužines pamaldas pas Kazimierą Vedricką Paažvintėj. Ten buvo tik dvi sodybos, kaimynystėje gyveno Balys Grašys. Po to buvau sutikęs Albertą Vytėną, jis man viską papasakojo. Sakė, kad nebuvo kada galvot, kur bėgt, nes kareiviai užklupo labai netikėtai ir iš arti kirto iš automatų. Visi trys žuvusieji buvo nuvežti į Salaką ir suguldyti ant grindinio (Antanas Štukėnas turi nuotrauką, kur jie visi guli negyvi, – L. Abarius).

Mano draugas Balys Grašys iš pradžių partizanavo ir laikėsi su didesniu būriu. Paskui, kai pasidarė nesaugu, slapstėsi vienas bunkeriuke. Pavasariop jis sugalvojo ateiti į namus, bet tuo laiku skrebai apsupo sodybą ir pamatė, kad ateita iš miško. Tuoj pradėjo kratyti namus ir atrado jį bunkeryje. Paėmė ir užverbavo, bet jis nieko neišdavė. Šeima žinojo, kad Balys užsiverbavęs. Vieni šeimos nariai padėjo Baliui žinias rinkti, o brolis Aleksas ir Stasė aukojosi partizanams. Žodžiu, jų šeimoje įvyko skilimas.

Buvau ką tik grįžęs iš kariuomenės, pas mus atėjo Balys, netrukus atėjo jau gerokai įkaušęs ir jo brolis Aleksas. Aleksas ėmė spardyti Balį. Pasakiau, kad negražu spardyti vyresnį brolį, jis tau kaip tėvas buvo, tave užaugino... Tą kartą Balys nieko nesakė, bet vėliau prisipažino, kad buvo užverbuotas. Vienąkart atėjo Balys ir kviečia mane žuvų pagaudyti, pabrakonieriauti. Pasakiau, kad neisiu, bijau. Jis man ir sako:

– Ko tu bijai? Gal tu nežinai, kad aš paliktas čia viską tvarkyt, su manim nebijok...

Leido suprasti, kad jis slapta dirba saugumui. Kai viską apmąsčiau, netgi atsekiau, kur jis žinias nešdavo.

Pirmiausia Vedricką užverbavo, jie žemės daug turėjo. Kad neišvežtų, davė pasirašyti, kad dirbs saugumui. Žmogų laužė tol, kol pasirašė, bet jis nieko neišdavė.

Stulgiuose gyveno užverbuotas toks Antanas Adomėnas, dirbo apylinkės sekretoriumi. Balys pas jo seserį traukdavo ir man ten tokią mergaitę pripiršęs buvo. Jam reikėjo priedangos, kad kitiems nekiltų įtarimas – atseit jis su manimi pas mergas vaikšto.

Pažinojau partizaną *Vaidilą*-Povilą Butrimą iš Jakėnų. Užeidavo pasikalbėti, pripasakodavo visokiausių dalykų. Iš kur žmogus tais laikais tiek žmoniškumo turėjo? Pasakojo: „Sugalvojau pas kaimyną nueiti ir pasikalbėti. Jo tvora iš virbų, jurginų krūmai žydi, langas buvo ne visai uždengtas, matau: šviesa dega ir skrebas su šautuvu sėdi, cigaretę prisideginėja. Aš šautuvą prisidėjau prie peties, galvoju, tuoj duosiu tau... Staiga kilo mintis, kad kraujo daug pritekės, kaip kaimynui teks gyventi tokiuose namuose? Apsisukau ir grįžau miškan“. Va kokių būta žmonių, net miške kovodamas apie kaimyną pagalvojo.

Iš KGB arch. F.K-1. Ap. 3. B. 228

P. 130. Pažyma apie agentus-smogikus (bojevikus)

Juodka Antanas, s. Jono, g. 1912 m. Buvo būrio vadas, bet jo būrys 1944-1945 m. suiro ir legalizavosi. 1945 m. rudenį per tėvą Antanas Juodka pakviestas neviešai susitikti ir palenktas verbuotis. Užverbuotas kaip „Vanagai-1”, duota užduotis likviduoti Keberžą Antaną ir Kaladinską Joną. Kartu su juo užverbuotas Juodka Juozas, s. Jono, g. 1914 m. Ryšiai su jais palaikomi per mūsų bendradarbį *Mešką* – tėvą Joną Juodką. „Vanagai-1” padarė šiuos darbus:

1946 01 nušovė būrio vadą Keberžą Antaną, o jo ginklą (šautuvą) perdavė į MVD. Keberžos būrio likučiai pakriko ir dalimis (ar iš dalies, – L.A.) likviduoti MVD.

Tą patį mėnesį pagal jų duomenis įvykdyta karinė-čekistinė operacija prieš *Mingailos* būrį. Likviduoti 22 banditai ir 2 paimti gyvi. Būrio vadas *Mingaila* buvo sužeistas ir išėjo slapstytis, vėliau buvo suimtas ir nuteistas. Paimta daug ginklų ir šaudmenų.

„Vanagai-1” 1946 m. iš gyventojų surinko 5 šautuvus ir apie 2500 šovinių.

P. 131. 1946 08 01 – 15 iš jų gauta apie 30 agentūrinių pranešimų, per kuriuos buvo suimti 3 banditai, paimti ginklai ir 5 banditai legalizuoti.

1946 metų pabaigoje jie išsišifravo ir toliau naudoti nėra galimybės.

1947 04 29 (parašas) SOKOLOV

P. 132-133. Zarasų apskr. viršininkui

Prašo pervesti gyventi į kitą vietovę arba aprengti stribais, kareiviais, išvežti kiton Lietuvos dalin, nes gyventi blogai – išsišifravę, bijo ir partizanų, ir kareivių, kurie gali supainioję nušauti.

P. 139. Mūsų planas panaudoti agentus dviveidžius („dvurušnikus“) „Vanagai-1”:

Salako vlsč. yra apie 40 potencialių ryšininkų, bet jų nesuima, kad nesutrukdytų „Vanagų-1” grupės darbo. Jie patys yra „dvurušnikai“, nes turim duomenis, kad jie palaiko ryšius su *Erškėčiu*. Per savo veikimo laiką jie iš pradžių dirbo gerai, bet dabar vaikšto po apylinkes ir įkliūva kareiviams. Vien Salako vlsč. jie buvo du kartus sulaikyti, tai žino Salako MVD ir visi liaudies gynėjai.

P. 143. „Vanagai-3“ – Umbrasas Alfonsas – 1946 09 legalizavosi, gyvena Vilniuje ir dirba fabrike.

P. 154. Agentūrinis pranešimas 1947 08 09:

Biveinis S. 2-3 savaites nebuvo namuose – nuėjo Kaladinsko būrin, pasiėmęs savo žmonai Fedorovič Zinaidai savigynai išduotą automatą. Pasišlaistęs grįžo ir dabar namuose gyvena. Dažnai vaikšto girtas.

P. 155. Zarasų apskr. MGB skyriaus viršininko Pirogovo įsakymas Nr.3/2/5-001803 iš 1947 08 12:

Biveiniui leidimo įsiliet bandon nebuvom davę, jis ginkluotas valkiojosi savavališkai.

P. 167. Šoferis Močialov Fiodor Anufrijevič pasigėrė ir dėl jo kaltės SG neišvažiavo Telšių apskritin.

P. 184. Agentūrinis pranešimas. Smogikas *Karosas* seka VRM brolį Bartašiūną Kazimierą.

2 N valdybos smogikai (bojevikai):

Savickas Valerijonas, Adolfo-*Sova*, g. 1928 m. Novinkų k., Imbrado vlsč., Zarasų apskr., bylos Nr. 13731.

Makejev Jurij Saveljevič-*Kelmas*, g. 1927 m., bylos Nr. 13739.

Presniakov Sevastjan Evstignejevič-*Veter.*

Biveinis Stasys-*Ugorj*, g. 1926 m., bylos Nr. 20507, paskutinį kartą dalyvavo operacijose 1947 01–02, daug geria, nuolat plėšikauja. Dabar apsikrėtė venerine liga ir gydosi ligoninėje.

P. 63. Kudriašov Vasilij Vladislavovič-*Komov*, g. 1929 m., bylos Nr. 17455. Būdamas Telšių apskrity nuo SG pabėgo, dabar gyvena ir dirba liaudies gynėju Salake.

Grabauskas Antanas, Kazio-*Antanas*, g. 1928 m., bylos Nr. 13740.

Pojarkov Efim Evstafijevič-*Panin*, g. 1928 m., bylos Nr. 13734.

REQUIEM SKRAJOJANČIAM BŪRIUI

Paruošė Laimonas Abarius

Ši apžvalga nepretenduoja visiškai ir pilnai atskleisti pirmųjų pasipriešinimo metų Daugėliškio – Ignalinos krašto laisvės kovų istorijos. Nemažai painiavos partizanų pavaldumo srityje: vienu atveju jie priskiriami *Mingailos* kuopai, kitu – *Karijoto* ar net Žaliaduonio-*Roko* būriui. Tai liudija, jog dar nebuvo nusistovėjusi organizacinė struktūra. Priskiriant partizanus vienam ar kitam būriui, rėmiausi, mano manymu, patikimiausiu šaltiniu – *Mingailos* tardymo protokolais. Jam buvo geriausiai žinomi partizanų reikalai.

Skrajojančio būrio istorijoje iki šios dienos lieka daug paslapčių. Nežinia, kur dingo kuopos veiklos dienoraštis (pas *Mingailą* jo nerasta), neaiškus ir atskirų partizanų likimas. Antai vieni dokumentai liudija, kad Hubertas Čeponis-*Kerštas* žuvo 1945 06 25, kiti – kad įkliuvo gyvas 1946 11. Nepilnas ir kritusių Prūsijos (kitur – Želmeniškės k.) mūšyje partizanų sąrašas. Skrajojantis partizanų būrys nusipelnė platesnės istorijos vien dėl to, kad iš tokio pobūdžio būrių Rytų Aukštaitijoje jis išsilaikė ilgiausiai. Pagal nukautų priešų skaičių (skaičiuojant vien tik NKVD – NKGB įvardintas aukas) jis neturėjo sau lygių. Unikalus ir tuo, jog yra stovyklavęs bent 10 – 11 valsčių Zarasų ir Švenčionių apskrityse. Jis tapo pavyzdžiu analizuojant, kaip keitėsi partizanavimo sąlygos ir partizanų taktika – nuo didelių mobilių būrių iki negausių bunkerinių partizanų grupių.

Kiek leidžia nūdienos aplinkybės, stengiausi būti nešališkas – pernelyg daug senų žaizdų ir skaudžių prisiminimų. Kartais net tarp aukščiausio patriotizmo pasitaikydavo nusikalstamo lengvabūdiškumo, kuris kartais atvesdavo ir prie sunkių nusikaltimų. Nepretenduoju į absoliučią tiesą, ši publikacija tebus requiem – kukli pagarbos gėlelė ant *Karijoto, Mingailos* ir jų bendražygių kapo.

Laimonas Abarius

R. K p a s t a b a: Būtinumą publikuoti šią istorinę medžiagą įtakojo įvairios priežastys: viena jų – labai kruopščiai ir gana objektyviai atliktas istorinis tyrimas, gana nuosekliai ir populiariai aprašomas Skrajojančio būrio formavimasis bei jo sudėties pokyčiai iki galutinio jo sunaikinimo, minima daug pavardžių, slapyvardžių, įvykių, kas, be abejo, papildys jau anksčiau kitų autorių iškeltas versijas apie aprašomus įvykius, pakoreguos kai kurias abejones ir padės susidaryti objektyvesnį vaizdą apie šio krašto pokario laisvės kovotojų nueitą kelią.

„SKRAJOJANČIO BŪRIO“ KŪRIMASIS, RAIDA IR SUDĖTIES POKYČIAI

„Skrajojančio būrio“ ištakų reikėtų ieškoti Švenčionių apskrities Daugėliškio valsčiuje. 1944 m. rudenį ir žiemą galime išskirti du pagrindinius regionus, kur kūrėsi skrajojančio būrio branduolys: Paringio kraštą ir Seniškio – Juodalaukio – Ožionių apylinkes, iš kur atėjo daugiausiai partizanų. Pirmieji susiorganizavo ir apsiginklavo paringiškiai, jie pirmieji ir susirėmė su priešu. 1944 m. spalio mėnesį Kazimieras Kaukėnas, Mamertas Kaukėnas, Vaclovas Kaukėnas, Albertas Laurinčiukas, Leonas Ramanauskas sužinojo, kad Daugėliškio saugumo viršininkas Žemčiugovas ir milicininkas Suchovas gaudo vyrus kariuomenėn. Bevežant sugautą Albertą Cicėną iš Kiniūnų ir Feliksą Brukštų iš Augutiškės, partizanai Žardelių pamiškėje surengė pasalą. Pradėjus šaudyti, vyrai buvo išvaduoti, o sužeistas milicininkas ir saugumietis pabėgo. Paringiškiams partizanams vadovavo Jonas Kamarauskas-*Karijotas*. Baigęs pradžios mokyklą ir atitarnavęs kariuomenėje, jis vedė Veroniką Gaidelytę ir gyveno Paringyje. 1944 m. rudenį pradėjęs vadovauti vietiniams rezistentams, jis padėjo pamatus skrajojančiam būriui.

Vienok 1944 m. rudenį dar nebuvo sąlygų platesniam partizanavimui, nes Daugėliškio ir aplinkiniuose valsčiuose vyravo pavieniui besislapstantys vyrai. 1944 m. gruodžio mėnesį Kamarausko dėmesį patraukė Ignalinos, Rimšės ir Daugėliškio valsčių sankirtoje besislapstantys nuo mobilizacijos vyrai.

Tuo metu aplink Juodalaukį, Janionis, Mažviliškę būrį bandė organizuoti Juozas Karla-*Juodalksnis*. Šis raštingas, turintis kovos patirtį vyras buvo bene įspūdingiausia figūra Ignalinos – Daugėliškio valsčių rezistencijos struktūrose.

J. Karla gimė 1911 m. Seniškio (Guzauciškės) kaime. Tėvai žemės turėjo mažai, bet gyveno pasiturinčiai. Sesuo Anelė šeimininkavo Gedžiūnėliuose pas kunigą Joną Romelį, o brolis Antanas, g. 1918 m., tarnavo bernu Padysnyje pas Grikinius. 1945 m. rusai jį išvežė į Uralą. Nors tarnybą lenkų kariuomenėje baigė turėdamas „pliutanavo“ (vyr. puskarininkio) laipsnį, J. Karla liko tvirtų įsitikinimų lietuvis. 1935-1938 m. buvo Seniškio šv. Kazimiero draugijos skyriaus pirmininku, 1938-1939 m. – sporto ratelio vadovu. 1935 m. baustas vieneriems metams kalėjimo už nelegalios literatūros platinimą. 1939 m. rudenį vėl mobilizuotas lenkų kariuomenėn, kovėsi su naciais prie Narevo, Bugo upių ir Sedleco miesto. 1939 09 14 pakliuvo vokiečių nelaisvėn, bet 1939 11 01 jam pasisekė pabėgti.

1941 m. vasarą J. Karla 17 dienų vadovavo Daugėliškio sukilėlių būriui, bet prasidėjus holokausto akcijoms, išvažiavo Vilniun ir dirbo Jeruzalimkos policijos nuovadoje. 1943 03 25 išvežtas rytų frontan, kovėsi vermachto gretose netoli Novgorodo, užsitarnavo feldfebelio laipsnį. 1944 02 07 dezertyravo ir slapta grįžo Lietuvon.

1944 m. rugpjūčio pabaigoje – rugsėjo pradžioje J. Karla, ginkluotas rusišku automatu, atėjo Juodalaukin pas Raginį. Surinkęs jaunimą, dalino antisovietinius atsišaukimus, agitavo neiti kariuomenėn ir priešintis (M. Laurinėnas vėliau pripažino, jog pirmasis slapstytis sukurstė mokytojas Alfonsas Taranda iš Navikų k., Ignalinos vlsč.). Į jo kvietimą atsiliepė Leonas Petkelis ir Kazys Lunys, įsigijo šautuvus. Tačiau būrys dar nesusikūrė – daugelis tikėjosi slapstytis aplink namus, be to, naujoji valdžia dar nebuvo spėjusi pasireikšti visu savo žiaurumu.

1944 m. spalio mėnesį iš LLA Tigro štabo gavęs nurodymą vadovauti Ignalinos – Daugėliškio būriui, J. Karla dar kartą atėjo į Juodalaukio kaimą, bet būrio vėl nepa-

vyko sudaryti – nebuvo ginklų. Paskutinį kartą gruodžio mėnesį nesėkmingai bandė agituoti vyrus, *Juodalksnis* išėjo Ignalinos valsčiaus Šuminų kaiman, kur pas Marijoną Šuminą laimingai peržiemojo. 1944 m. gruodžio mėnesį Juodalaukyje pas Laurinėnus krosnį mūrijo, Jonas Baušys pasakė žinąs kitą vadą, kuris galįs apginkluoti. Po poros dienų jis atvedė Joną Kamarauską-*Karijotą*, tuo metu jau vadovavusį paringiškiams partizanams.

Po dviejų savaičių, apie Naujuosius metus, su Kamarausku išėjo Jonas Baušys-*Varnėnas* iš Laurinčiukėniškės k., Antanas Janušis-*Papartis* ir Mamertas Laurinėnas-*Mingaila* iš Juodalaukio k., Dūkšto vlsč., Leonas Petkelis-*Dobilas* iš Pasamanės k., Ignalinos vlsč. Juos *Karijotas* nusivedė pas savo svainį Kazimierą Gaidelį-*Šerną* į Paringį ir apginklavo. Kitą dieną sulaukė anksčiau susiorganizavusių Mamerto Kaukėno-*Birželio* iš Paringio, Kazio Kaukėno-*Lazdyno* iš Paringio k., Kazimiero Dasio-*Briedžio* iš Jurkiškės k., Daugėliškio vlsč., ir *Gailiaus* iš Adutiškio vlsč.

Karijotas ir *Gailius* nuvedė būrelį į Antanų miškus, kur bunkeriuose gyveno 60 partizanų grupė. Pabuvęs keturias paras, būrys sugrįžo į Paringį.

Tuo metu ryšininkėmis buvo Karijoto žmona – Veronika Kamarauskienė-*Regneta* ir giminaitė Anelė Gaidelytė-*Vosilka*. Abi jos siuvo drabužius, maskuojančius chalatus ir palaikė ryšius tarp partizanų. Per *Vosilką* su būriu susisiekė ir su savo ginklais būrin atėjo Albertas Laurinčiukas-*Pimpė* (kitur – *Pempė*, – R. K.) iš Paringio, Pakalka-*Liūtas* iš Sliesoriškių k. Būrys sparčiai augo: sausio gale, stovyklaujant Ožionyse, prisijungė Jonas Čepulis-*Strazdas*, Steponas Misiūnas-*Dagilis* (vėliau abu tapo skyrininkais), Juozas Garla, Stasys Misiūnas, Petras Berlinskas, Jeronimas Garla, Jeronimas Bubulis-*Žvejys*; vasario mėnesį, stovint Rėksniškės apylinkėse, įstojo Kazys Lunys-*Garsys* iš Rėksniškės k. (buvęs savanoris) ir su juo buvę broliai Antanas-*Liepa* ir Kazys-*Žagrė* Kondratavičiai iš Padysnio k., Rimšės vlsč., bei Bernardas Čepulis-*Gylys* iš Grybėnų k., Dūkšto vlsč.

Būriui apsistojus Juodalaukyje, atėjo Albertas Raginis-*Kovas*, Vaclovas Patiejūnas-*Balandis*, Mykolas Janušis-*Asilas* (pastarieji trys būryje pabuvo tik apie tris savaites, paskui pasidarė reikiamus dokumentus). Kiek vėliau dar atėjo Leonas Čibiras-*Gylys* iš Naujojo Kampelio k., Daugėliškio vlsč., Abaravičius-*Lydeka* iš Radeikiškės k., Daugėliškio vlsč., ir du broliai iš Daugėliškio – *Žaibas* ir *Tigras*.

Vasario mėnesį iš Juodalaukio išėjus į Ignalinos valsčių, Kalviasalio apylinkėse prisijungė skyriaus vadas Jonas Makauskas-*Šilas* ir partizanai Abaravičius-*Garnys*, Petrauskai – *Paberžis* ir *Gruodis* (visi iš Seniškio). Į būrį įstojo ne visi Kalviasalio partizanai. Bene dvidešimties partizanų būrelis veikė visiškai savarankiškai, kol vadovauti ėmėsi Vincas Žaliaduonis-*Rokas*. Tą mėnesį į būrį įstojo Petras Paukštė-*Šarka* (ar *Širka*?) iš Daubariškių k., Daugėliškio vlsč., Viktoras Paukštė-*Karvelis*, Mamertas Paukštė-*Povas* bei kulkosvaidininkas *Perkūnas* (latvis, savanoris).

Kovo pradžioje, stovyklaujant Dūdose, būrin atėjo Trinkūnas-*Elnias* iš Dūdų kaimo ir jo svainis iš Antakmenės k. Laikantis Kaltanėnų valsčiuje, Gaurelių krašte, prisijungė Reškutėnų kaimo partizanai: *Lietus, Pumpuras, Šeškus, Uodas*.

1945 m. kovo mėnesį susiformavo „Skrajojančio būrio" pagrindas. Per trumpą laiką išaugęs iš 7 vyrų partizanų būrelio į bene 40 partizanų būrį, jis buvo pajėgus atsispirti ne tiktai vietiniams istrebiteliams, bet ir nedideliems kariuomenės kontingentams.

Būrys augo iki pat birželio mėnesio. Kovo mėnesį į būrį įstojo Panavas-*Vijoklis* iš Ignalinos, Kazimieras Panavas-*Žebenkštė* (dezertyravęs iš rusų kariuomenės), kilęs

iš Janionių kaimo, Daugėliškio vlsč., Tirilis-*Bitė* iš Vasiulių k., Mamertas Gedžiūnas-*Erelis* iš Gedžiūnėlių k. ir *Parašiutas* iš Mažėnų k. Balandžio mėnesį atėjo Juozas Artimavičius-*Topolis* (dezertyras), Stepono Misiūno brolis-*Pusnis*, Mykolas Mačkinis-*Gintautas* (visi iš Ožionių kaimo), Leonardas Misiūnas-*Kepurė* iš Miliauciškės k., Dūkšto vlsč., Juozas Stanevičius (Stanėnas)-*Lizdeika* iš Makninlaukio k., Ignalinos vlsč., taip pat *Lakūnas* iš Maksimonių k., Ignalinos vlsč., *Naras* iš Ignalinos, *Kėkštas* iš Kukoriškės k., Ignalinos vlsč., *Vyturys* iš Novinos k., Dūkšto vlsč. Gegužės mėnesį būrį papildė Kazys Stanevičius-*Pipiras* iš Makninlaukio k., Ignalinos vlsč., Edvardas Misiūnas-*Kirvis* iš Ožionių k., Tirilis-*Toliukas* (*Bitės* brolis) iš Vasiulių k., *Ūdras* iš Janionių k., Daugėliškio vlsč., *Putinas*.

Pagrindinėmis „Skrajojančio būrio" bazėmis vasarą buvo Ažvinčių giria, Mikalavo, Šiulgų miškai, Paringio karšte – Didžiagiris. Nueidavo į Tverečiaus, Mielagėnų apylinkes, tačiau, pasitraukus *Karijotui* ir sudarius atskirą būrį, stengtasi į jo kraštą nevaikščioti. Šiaip jau vengta apsistoti privačiuose miškuose, kad žmonėms nebūtų bėdos.

1945 m. liepos mėnesį po pirmų susidūrimų su reguliariąja kariuomene būrys gerokai išretėjo. Susirėmime prie Dūdų k. buvo sužeistas Antanas Čibiras-*Stirninas* iš Ceikiškės k., Daugėliškio vlsč. Praėjus vos porai dienų po mūšio Dūdose, Ažvinčių miške būrį išblaškė, nukovė Misiūną-*Klajūną* iš Čepuliškių k., Daugėliškio vlsč., ir sužeidė Stanevičių-*Pipirą* iš Makninlaukio k.

Tai buvo žiaurus įspėjimas – sustiprėjęs kariuomenės spaudimas reikalavo keisti taktiką, t. y. laikinai skirstytis į mažesnes mobilias grupes. Per miško šukavimus dalis partizanų atsiskyrė (kaip antai, Makausko-*Šilo* skyrius), kiti pasitraukė arčiau namų palaukti siautėjimo pabaigos. Vadas *Mingaila* liko su 40 partizanų. Ties Makniškės k., Ignalinos vlsč., miškelyje atsiskyrė dar kelios grupės, vadas liko su 17 vyrų.

1945 07 pabaigoje po susišaudymo Andrikavo miškuose atsiskyrė dar keturi partizanai ir iš gausaus būrio vėl liko septyniese: Mamertas Laurinėnas-*Mingaila*, broliai Antanas-*Kaltas* ir Pranas-*Žaltys* Skunčikai iš Bajorų k., Urbanavičius-*Algimantas* iš Žeimių k., Salako vlsč., Panavas-*Varnėnas* iš Vasiulių k., Daugėliškio vlsč., Panavas-*Žvirblis* ir *Naras* (abu iš Ignalinos).

Vasara nepraėjo be aukų. Gaurelių krašte žuvo *Pumpuras* ir *Vairas* (NKGB dokumentuose rašoma, kad 1945 05 23 Švenčionių apskrities Gaurelių k. apylinkėse nukauti 7 Kamarausko būrio partizanai, paminklotvarkininko V. Striužo duomenimis, 1945 06 24 žuvo Anupras Petkūnas-*Sniegas*, Juozas Čeponis-*Mikimauzas* iš Rėkučių k., Edvardas Bieliauskas, sunkiai sužeistas Bronius Lapėnas-*Miškinis*, nubėgęs prie Rėkučių ežero, nusišovė).

Seniškyje žuvo Petras Rizgunskas-*Tigras*, Vingirių kaime (kitur – Venclovіškės) – Dominykas Čepulis-*Grizas*. Rudenį žuvo grupės vadas Mamertas Kaukėnas-*Berželis* iš Paringio k.

Rugpjūčio mėnesį, praėjus kariuomenės siautimams, vyko atvirkščias procesas: sugrįžo laikinai išėjęs Juozas Ežerinis, Padvaiskas-*Mazgelis*, per Gaidelį iš Novosiolkų k. atėjo broliai Čeponiai iš Gaveikėnų k. – *Kerštas* ir *Žuvėdra*. Rugpjūčio pabaigoje iš *Roko* būrio atėjo 10 partizanų, o netrukus įsijungė ir visas Juozo Karlos-*Juodalksnio* būrys. Antra vertus, nemažai ir negrįžo, 1945 vasarą ir rudenį, nepilnais duomenimis, legalizavosi per trisdešimt partizanų, tarp kurių būrio vadas ir du skyrininkai. Kai kurie (Mamertas Paukštė-*Povas*, Albertas Laurinčiukas-*Alksnis, Pimpė*) vėliau už re-

zistencinę veiklą teisti. Buvo užsiregistravęs ir vėl būrin grįžo vado brolis Jeronimas Laurinėnas-*Brutenis*. Spalio mėnesį būrin grįžo Jonas Čepulis-*Strazdas*, Jeronimas Bubulis-*Žvejys*, Garla-*Audra*, Juozas Artimavičius-*Topolis*, Jeronimas Misiūnas-*Pimpis*, Petras Berlinskas-*Ramutis*, Mykolas Mačkinis-*Gintautas*, Edvardas Misiūnas-*Kirvis.*

BŪRIO STRUKTŪRA IR ORGANIZACIJA

Jau būriui kuriantis buvo įvesti slapyvardžiai, nes 1945 metų pradžioje Zarasų apskrities NKGB viršininkas, inspektuodamas Rimšės valsčiaus Kamuntavo apylinkes, pastebėjo, kad „banditų pavardėmis niekas nežino, vadina „kiaulė“, „antis“, „žąsis“, visokiais paukščiais ir medžiais”.

1945 m. vasario ir kovo mėnesį, kai būryje jau buvo per trisdešimt kovotojų, formavosi būrio struktūra ir organizacinė dalis. Tuo metu jis dalintas į skyrius po 11–13 partizanų – nelygu kiek žmonių būta būryje. 1945 m. kovo pabaigoje pirmaisiais skyrininkais paskirti: Alfonsas Paukštė-*Sakalas* iš Andrikavo k., Antanas Čepulis-*Strazdas* iš Ožionių k., Daugėliškio vlsč., Adolfas Bukauskas-*Širšė* iš Paukščių k., Daugėliškio vlsč., Antanas Kondratavičius-*Liepa* iš Padysnio k., Rimšės vlsč., ir Mamertas Kaukėnas-*Birželis* iš Paringio k., Daugėliškio vlsč. Kiek vėliau skyrininku tapo Ežerinis Juozas-*Vytenis* iš Bajorų k., Ignalinos vlsč.

Tikėtina, jog būrys reorganizuotas į kuopą dar vadovaujant Jonui Kamarauskui, nes 1945 m. kovo mėn. Mamertas Laurinėnas paskirtas būrio vadu. Galima manyti, kad Jonas Kamarauskas-*Karijotas*, iš *Žaliojo Velnio* štabo gavęs nurodymą organizuoti visos Švenčionių apskrities rezistencines jėgas, save laikė kuopos vadu. (Bent iki 1945 m. vidurio, dėl prastų ryšių su Didžiosios Kovos rinktine. Jis vadovavosi tiktai žodiniu nurodymu.)

1945 m. gegužės mėnesį kuopoje įvyko permaina – stovyklaujant ties Upės kaimu, *Karijotas,* pareiškęs, kad „štabas išeina”, paliko būrį. Netrukus jis suformavo savo, tik gerokai mažesnį būrelį ir toliau aktyviai kovojo su okupantais.

Karijotas buvo labai spalvinga asmenybė. Visa savo esybe jis buvo karo vadas, jo stichija – mūšiai, kautynės, kuriose atsiskleisdavo jo, kaip vadovo, gabumai. Nemėgo popierizmo, bet, suprasdamas civilių gyventojų paramos svarbą, aktyviai kūrė OS. Visą kanceliarinį darbą nuveikdavo Antanas Skunčikas-*Kurmis, Kaltas*, kuris, būdamas prasilavinęs karo dalykuose (mokėsi karo mokykloje), tvarkė organizacinius reikalus, buvo vado pirmasis patarėjas, vedė kovotojų ir ginklų apskaitą. Jis labiausiai ir tiko būti vadu, bet dėl prastos sveikatos daugiau laiko praleisdavo stovyklose. Dokumentaciją tvarkė ir vadovaujant *Mingailai*, o kuopos vadas vedė būrio veiklos dienoraštį.

Išėjus *Karijotui*, tos pačios dienos vakare Mikalavo miške partizanai vadu išrinko Mamertą Laurinėną-*Mingailą*, g. 1920 m. Mažviliškės k., pavaduotoju liko *Kaltas*.

1945 m. birželio mėn. kuopa pasiekė maksimalų kovotojų skaičių – „Skrajojančiame būryje” buvo 131 partizanas. Kuopa buvo padalinta į būrius ir skyrius. Minėtu laikotarpiu kuopą sudarė keturi būriai:

Pirmo būrio vadas buvo Jonas Čepulis-*Strazdas* iš Ožionių k. Būrį sudarė du skyriai po 30 partizanų kiekviename. Skyrininkai buvo Juozas Ežerinis iš Dūkšto vlsč. (mokytojas iš Kazitiškio, Bajorų k.) ir pats Čepulis Jonas.

Antro būrio vadas buvo Hubertas Čeponis-*Kerštas* iš Gaveikėnų k. Būrį sudarė apie 30 partizanų, skyrininkas buvo Adolfas Bukauskas ir pats Hubertas Čeponis.

Trečio būrio vadas buvo Leonas Čibiras, s. Nikodemo. Būrys (34 žmonės) dalinosi į du skyrius: Mamerto Kaukėno iš Paringio ir paties Leono Čibiro.

Ketvirto – štabo apsauginio būrio vadas buvo Antanas Skunčikas-*Kaltas*. Jis vadovavo ir vienam iš skyrių, o kitam vadovavo Vladas Aidukas-*Tigras* iš Salako vlsč., Garbšių k.

1945 m. birželio mėn. kuopa turėjo nuo 7 iki 10 rankinių kulkosvaidžių, vieną minosvaidį, nemažai automatinių ginklų.

Kaip ir daugelis ankstyvojo laisvės kovų periodo būrių, *Mingailos* kuopos struktūra buvo labai sąlygiška ir trapi. Vyko nuolatinė migracija iš būrio į būrį, skyriai atsiskirdavo atskiram veikimui ar slapstymuisi. Pavyzdžiui, 1945 m. vasario mėn. įstoję broliai Kondratavičiai pavasarį perėjo *Juodalksnio* būrin, o rudenį su *Juodalksnio* būriu vėl įėjo į *Mingailos* kuopą. Per 1945 metų vasaros kariuomenės siautimus atsiskyręs *Strazdo* būrys spalio mėn. pilnos sudėties vėl įstojo į kuopą, o 1945 metų pabaigoje vėl atsiskyrė ir iki sunaikinimo (1946 m. kovo mėn.) veikė kaip atskiras vienetas. Netgi įeinantys kuopon, bet dėl kurios nors priežasties atskirai veikiantys būriai (skyriai) tam tikra prasme išlaikė autonomiją tokiuose esminiuose dalykuose kaip mirties nuosprendžių vykdymas. Dėl to kildavo nesusipratimų, būta ir neteisėtumo apraiškų. Šitaip laisvai veikiantys organizaciniai vienetai buvo atviresni priešo agentūrai, bet gal tik laimingo atsitiktinumo dėka būryje slapto vidaus agento nebūta.

Tokia sistema išsilaikė neilgai. 1945 m. kariuomenės siautėjimai suardė kuopos struktūrą, kuri pilnai nebebuvo atkurta. Atsikūrusi kuopa dalinosi jau ne į būrius, bet į skyrius. Paskutinį kartą kuopos sudėtis buvo koreguojama 1945 m. gruodžio mėnesį. Dalis partizanų, nepanorusių eiti Salako kraštan, pasiliko ir Daugėliškio bei Tverečiaus valsčiuose susijungė su Kamarausko būriu arba išėjo žiemoti. Julius Abaravičius-*Lydekis* iš Radeikiškės k., Daugėliškio vlsč., Jeronimas Garla-*Gastutis* ir Juozas Garla-*Audra,* abu iš Ožionių k., Leonas Čibiras-*Gylys* legalizavosi.

Salako valsčiuje prisijungus Kazimiero Kaladinsko-*Erškėčio* būriui, kuopoje buvo 65 partizanai, padalinti į skyrius: Kaladinsko-*Erškėčio* (būrio vado teisėmis), Kosto Padvaisko-*Mazgelio*, Antano Skunčiko-*Kalto* ir Juozo Karlos-*Juodalksnio.* (Tuometiniai įvykių liudininkai mini ne *Juodalksnio*, o *Mingailos* skyrių. Tai diskutuotinas, bet ne esminis klausimas, reikalaujantis papildomo tyrimo.) Kuopos ginkluotė buvo tokia: 7 rankiniai kulkosvaidžiai, 25-30 automatų, 30 šautuvų. Paprastai apsistodavo keturiose kaimo sodybose, kiekvienas skyrius užimdavo po vieną sodybą.

Kamarausko-*Mingailos* būrio išskirtinis bruožas – mobilumas. Tai sąlygojo sudėtinga administracinė regiono padėtis, nes, pasirodžius partizanams, suplaukdavo Ignalinos, Daugėliškio, Rimšės ir Dūkšto skrebija. Partizanai tik išimtiniais atvejais pasilikdavo antrai parai dienoti toje pačioje vietoje. Didelis dėmesys skirtas žvalgybai, tiek dienojant, tiek žygyje (priešaky krypties žvalgai, toliau seka kovos būrys, šonuose – dešinio ir kairio krašto apsauga). Judėdavo karine tvarka, vasarą vežimais, žiemą – rogėmis. Reikalui esant, per naktį nukeliaudavo iki 30 km.

Su bunkeriais pirmą kartą susidurta *Erškėčio* valdose – Salako valsčiuje. Galima spėti, kad pirmuosius bunkerius Ignalinos bei Daugėliškio krašte išsikasė atsiskyrę nuo „Skrajojančio būrio" ir pasilikę žiemoti partizanai.

Visgi silpnoji būrio vieta buvo vadovavimas. Nepaisant gana įspūdingo kovotojų skaičiaus, 1945 m. vasarą nebuvo karinį išsilavinimą turinčio vado. Antai iš Juodalaukio, Ožionių, Seniškio apylinkių būrelio, kariuomenės duonos buvo ragavęs tik *Juodalksnis* ir Čepulis iš Grybėnų k. (1939 m. Čepulis trumpai tarnavo nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje). Vadovavimo patirties stoka ir dėl to pasitaikančios klaidos, taip pat kovinio pasirengimo spragos atvedė ir prie gausių aukų Prūsijos mūšyje.

RYŠIAI SU ŠTABAIS IR POGRINDŽIO VADOVYBE

Suimtų rezistentų tardymo protokolai nedaug ką atspindi apie būrio organizacinę ir pavaldumo dalį. Aišku tik, jog „Skrajojantis būrys" per savo veiklos laikotarpį buvo pavaldus šioms struktūroms: nuo susikūrimo iki 1945 m. gegužės mėn. – *Karijotui* ir per jo asmenį – Didžiosios Kovos rinktinei (DKR), nuo 1945 m. gegužės iki 1946 m. sausio – Dobilo štabui (Tigro rinktinei), o per jį ir Vytauto apygardai (nuo 1945 m. rugsėjo). Vadovybės ir pavaldumo klausimas buvo taip pat supainiotas ir problematiškas, kaip ir 1944 – 1945 metų viso Švenčionių partizaninio sąjūdžio organizacija.

Ryšiai su pogrindžio vadovybe buvo chaotiški ir fragmentiški. Juos galime apibūdinti lakoniškai: per visą būrio raidos laikotarpį nebuvo gauta jokių organizacinių įsakymų, vien tik bendro pobūdžio instrukcijos.

1945 metų pradžioje, vadovaujantis *Žaliojo Velnio* nuostata pajungti rezistencines Vilnijos pajėgas vienam centrui, Didžioji Kova rodė iniciatyvą organizuoti Švenčionių apskrityje pogrindį. Ryšiai su DKR buvo užmegzti dar 1945 m. sausio mėnesį, kai, išvesdamas būrį į Antanų miškus, *Karijotas* pasiuntė savo svainio *Šerno* seserį Anelę Gaidelytę-*Vosilką* Ukmergės apskrities Musninkų valsčiun pas *Žaliojo Velnio* ryšininkę Aldoną Paulavičiūtę-*Indyrą*.

Nustačius ryšio kanalus ir maršrutą, Kamarauskas būrelį išvedė į Musninkų valsčių. Po keturių dienų žygio atėjo pas *Indyrą*, o pastaroji per aktyvius partizanus pristatė į *Žaliojo Velnio* stovyklą. Ten prie 7 švenčioniškių prisijungė dar penki – taip sudarytas vietinio partizano *Šalčio* vadovaujamas skyrius (Julius Garbutavičius-*Šaltis*, kilęs iš Pigašių k., Musninkų vlsč., g. 1914 m., žuvo 1945 m. gruodžio mėn. tėviškėje, – R. K.). Iš viso netoli Žaslių, pasak *Mingailos*, buvo susirinkęs 230 lietuvių ir 40 vokiečių būrys.

Po daugiau kaip savaitę trukusio vadų parengimo Kamarauskas iš *Žaliojo Velnio* gavo laikraščius, šifrus ir nurodymą organizuoti Švenčionių krašte ginkluotą pasipriešinimą.

Po šio žygio ryšiai su DKR štabu nutrūko, nors bandymų juos užmegzti būta. Aišku, jog Kamarauskas bent iki 1945 m. birželio nebuvo gavęs kokių nors konkrečių organizacinių nurodymų, taip pat neaiškus ir jo statusas. Aišku tik tiek, kad faktiškai jis pripažintas Švenčionių krašto vadu, nes 1945 04 26 *Karijotui*, kaip Didžiosios Kovos rinktinės pareigūnui, *Žaliasis Velnias* pavedė priešo evakuacijos atveju užimti Švenčionių apskritį, kol bus sudaryta nauja – atkuriamos Lietuvos – administracija (Įsakymas Nr.13, § 5).

Tačiau oficialaus paskyrimo nebuvo iki pat 1945 m. spalio mėn., nes dėl ryšininkų ir pareigūnų areštų sulėtėjo pačios DKR veikla, be to, ji pati buvo kūrimosi ir ieškojimų labirinte. Nėra jokių požymių, jog *Karijotas* būtų ėmęsis štabo formavimo – jis laukė tolimesnių nurodymų.

Ryšiai su *Žaliuoju Velniu* buvo tragiški. DKR, matyt, dėl to įžvelgė *Karijoto* kaltę. 1945 06 18 atvykusi *Indyra* dėl to „karščiavosi ir barėsi". Vėliau padėtį komplikavo pačios *Indyros* areštas, kuri per tardymus nurodė pagrindinius Tigro rinktinės ryšininkus – *Vosilką* (suimta 1945 m. vasarą) ir *Žibutę*. Padėtis kiek normalizavosi 1945 m. rugpjūčio mėn., kai tarp Kamarausko ir *Žaliojo Velnio* tiltą nutiesė Aldona Sipavičiūtė-*Velnio Išpera*, *Miglovara*, iki pat arešto išlikusi pagrindine *Karijoto* ir Tigro štabo ryšininke.

1945 m. gegužės mėnesį *Karijotas*, nepalikęs įpėdinio, instrukcijų, organizacinių nurodymų ir ryšių, metė „Skrajojantį būrį" ir, išėjęs į Tverečiaus valsčių, ėmėsi naujo būrio organizavimo. Šis tipiškas spontaniškam *Karijoto* charakteriui žingsnis, matyt, susijęs su rezistencinių struktūrų ribų perskirstymu 1945 metų pavasario ir vasaros laikotarpiu. 1945 m. gegužės mėnesį vyko svarbūs pokyčiai Švenčionių rezistencijos organizacijoje. Nuo 1944 m. spalio čia veikė LLA Jungtinė Tigro rinktinė, bazavosi aplink Kemešį, Kirdeikių ir Saldutiškio valsčių. 1945 m. kovą kariuomenei išblaškius pagrindines partizanų jėgas, stambūs partizanų junginiai buvo išstumti iš Labanoro girios ir kūrėsi Tverečiaus bei Adutiškio valsčiuose, Antanų miško masyve. Iki 1945 m. gegužės rinktinei vadovavo Benediktas Kaletka-*Kęstutis, Senis*. Palikdamas LLA Tigro rinktinės vado postą, jis patarė grįžti prie Labanoro miško ir slapstytis nedidelėmis grupėmis, vengiant aktyvių kovos formų.

Iš buvusio Tigro junginio kūrėsi nauji rezistenciniai centrai – tokie kaip Dobilo bei Geležinio Vilko štabas (būsimos Vytauto apygardos branduolys), Sakalo rinktinės štabas bei *Karijoto* kuopa, priklausiusi DKR. Neabejotina, jog apie organizacinius ieškojimus buvo informuota ir DKR, kuri dėl didelio nuotolio buvo linkusi perduoti Ignalinos bei Daugėliškio partizanus besikuriančiai Tigro rinktinei.

1945 m. balandžio mėn. „Skrajojančiam būriui" stovint Kaltanėnų valsčiuje, *Mingaila* susitiko su Tigro rinktinės vado pavaduotoju, Lietuvos kariuomenės leitenantu Jonu Kimštu-*Dobilu*. Pirmasis susitikimas įvyko ties Biržijos k., o štabas tuo metu laikėsi Saldutiškio valsčiaus Ginučių apylinkėse. Tąsyk nieko konkretaus nespręsta, tik nutarta palaikyti ryšius.

Antrą kartą susitiko su *Dobilu* Mikalavo II-ojo kaimo miške, jau beatsiskiriant *Karijotui*. J. Kimštas prisistatęs kaip štabo viršininkas, o jo pavaduotoju esąs Vincas Žaliaduonis-*Rokas*. Mikalavo miške buvo numatyta įsteigti štabą, įrengti vadavietę ir leisti pogrindžio spaudą. Tuo metu apsikeitimas korespondencija ir ryšiai turėjo eiti per Kaukėnaitę-*Ramunę* ir *Ūsą*. Susitikimai su *Dobilu, Roku* dar įvyko 1945 m. birželio ir liepos mėn., kuriuose galutinai patvirtintas kuopos pavaldumas Tigro rinktinei.

1945 06 15 – 20 Ginučių k. įvyko rezistencijos vadų susirinkimas, kuriame dalyvavo *Dobilas*, kpt. V. Gumauskas-*Gailius*, A. Krinickas-*Romelis*, A. Bilkis-*Kavarskas*, Balys Žilėnas–*Naras*, K. Kaladinskas-*Erškėtis* ir dar keletas pogrindžio vadų. Nei *Mingaila*, nei *Karijotas* pasitarime nedalyvavo, nors ryšiai su *Dobilo* štabu ir buvo nustatyti (1945 06 18 *Mingaila* per ryšininkę *Ramunę Dobilui* į pasitarimą pristatė *Žaliojo Velnio* ryšininkę *Indyrą*).

Besikuriančius ryšius suardė 1945 m. vasarą buvę kariuomenės siautimai. Gavus nurodymą smulkinti būrius, išsiskirstė Balio Žilėno-*Naro* būrys (iš 20 partizanų liko tik 4), per kurį palaikyti ryšiai su Saldutiškio vlsč. pogrindžio struktūromis. Didžiausi nuostoliai laukė liepos pradžioje: žuvo aplink Vyžius veikęs būrio vadas Mykolas Palepšis-*Tarzanas*, o 1945 07 06 žuvo vienas pogrindžio organizatorių – Vincas Gumauskas-*Gailius*.

Per kariuomenės siautimus nutrūko ryšiai su *Dobilo* štabu ir *Roku*, kuris, propagavęs laisvo manevravimo taktiką, nepalikęs ryšio punktų, pasitraukė Baltarusijon, į Kazėnų miškus. Esant tokioms aplinkybėms, išsiskirstė ir „Skrajojantis būrys", nes per kariuomenės siautimus svarbiausia buvo išlikti. Nors tai M. Laurinėnas aiškino kaip „išsivaikščiojimą po namus", tačiau tai nebuvo chaotiškas bėgimas, o taktikos pakeitimas, apie ką M. Laurinėnas buvo *Dobilo* informuotas dar 1945 m. gegužę. Šia idėja vadovavosi ir A. Kaletka, J. Kimštas ir V. Gumauskas-*Gailius*. Tai paliudytų ir faktas, jog dalis partizanų rugpjūčio ir rugsėjo mėn. sugrįžo į kuopą arba kovojo kitose rezistencinėse struktūrose. Suprantama, savo padarė paskelbta amnestija, sudariusi galimybę daliai neapsisprendusių partizanų atsiskirti.

Tuo metu „Skrajojantis būrys" jau buvo pavaldus *Dobilo* – Tigro štabui. Apie tai buvo informuotas ir *Žaliasis Velnias*, o *Karijotas* liko pavaldus DKR (DKA), 1945 m. spalį jis paskirtas rinktinės vadu.

Galima spėti, jog šiuo metu įvesti skiriamieji ženklai. Stasė Gaidelytė iš Budrių k., Ignalinos vlsč., pasiuvo 137 ženklus – antsiuvus ant kariško kitelio, o Pranutė Garlaitė juos perdavė partizanams. Simbolika tokia: trikampis ženklas papuoštas trispalvės vėliavėlės motyvu ir geltonu siūliuku išsiuvinėta raidė T, reiškianti „Tigras". Medžiagą – geležinkelininkų vėliavėles – parūpino broliai Jonas ir Kostas Gaideliai, kilę iš Budrių k.

Sprendžiant pagal archyvinius MGB dokumentus, vėliau įvesti LLA skiriamieji ženklai – antsiuvai su užrašu: „Kary, gink tėvų žemę. LLA".

Mingailai, neturėjusiam karinio parengimo ir specialaus išsilavinimo, buvo sunki vadovavimo ir ypač organizacinė veikla. Skirtingai nuo *Karijoto*, dažnai ignoravusio autoritetus, *Mingaila* jautė vadovavimo naštą ir buvo linkęs ją pasidalinti.

1945 metų pradžioje per pogrindžio bendradarbį *Vasalą* ir ryšininkę *Žibuoklę* į Ožionių kaimą iš Vilniaus atvyko LPS organizacinio skyriaus viršininkas M. Mastauskas-*Vilkas* ir pogrindinio darbo organizatorius, sovietinės kariuomenės leitenanto uniforma (jis liko Andrikavo kaime). *Vilkas*, išdėstęs organizacijos tikslus ir veiklos principus, pasiūlė organizuotis į LPS, nurodydamas rasti vietą štabui ir leitenantą vadovavimui. Karo atveju *Mingailos* kuopai pavesta užimti Švenčionėlius, o Švenčionis turėjo užimti Zigmo Siniaus-*Šeškaus* būrys, veikiantis LPS pagrindu Švenčionių valsčiuje.

Ryšiai tarp LPS ir kuopos turėjo eiti per Paukštytę ir Žukų kaimo mokytoją – LPS ryšininkę *Aušrą*. Iš pradžių viskas veikė gerai: birželio mėnesį pas *Aušrą* ėjo tris kartus, du kartus atnešė medikamentų, bet nebuvo jokio pašto. 1945 m. rugpjūčio mėn. Paukštytė areštuojama, o *Aušra* atsisakė dirbti dėl šeimyninių aplinkybių. Gelbėti padėtį apsiėmė Vilniuje besimokanti Vanda Petraškaitė-*Našlaitė*, kuriai nurodyta išsiaiškinti, kas atsitiko su *Vilku* ir visa LPS. Nuvykusi pas Aleksandrą Perednį, *Našlaitė* įkliuvo, bet turėjo dokumentus ir išsisuko. Ji dar du kartus siunčiama su Emilija Luneckaite-*Garsyte* atvežti spausdinimo mašinėlę, bet atvežė tiktai vaistų, popieriaus bei atsišaukimų „Už nepriklausomą Lietuvą!".

Ryšiai su LPS nutrūko dėl apmaudaus nesusipratimo: nuvykusiai į ryšio punktą *Našlaitei* prisistatė sovietinio karininko uniforma vilkintis girtas pogrindžio narys. Jo daiktuose suradusios *Mingailos* būrio sąrašus, ryšininkės įtarė susidūrusios su provokatoriumi ir apie tai nedelsiant informavo *Mingailą*. Be to, į Klemiškės kaimą neatvyko centro pažadėtas leitenantas. Ryšiai su LPS nutrūko *Mingailos* iniciatyva, o *Rokas*, taip ir nesusitikęs su *Vilku*, neturėjo nuomonės apie tikrąją LPS veiklą.

Nuo 1945 m. rugpjūčio iki pat metų pabaigos neturėta jokių ryšių nei su *Dobilu*, nei su *Roku*. Epizodinių ryšių būta tiktai su *Karijotu*, veikusiu su DKA protekcija ir reikalavusiu iš atskilusių *Mingailos* kuopos grupių paklusnumo jo autoritetui. Taigi dalis *Mingailos* kuopos lyg ir atsidūrė dviguboje priklausomybėje. Padėtį aštrino tai, jog visa sudėtimi judantis „Skrajojantis būrys" buvo pastebimas ir kėlė pavojų sėsliems partizanams bei OS nariams.

Paskutinis prie *Mingailos* prisijungęs Kaladinsko-*Erškėčio* būrys tuo metu taip pat nepriklausė jokiai pogrindžio organizacijai. 1945 metų vasaros pradžioje buvo numatyta pasikviesti vadovauti V. Gumauską-*Gailių*, tačiau per Devintinių miškų siautimą *Gailius* buvo sužeistas, o *Erškėčio* partizanai priversti palikti savo bazes Ažvinčių girioje. 1945 m. Kaladinsko-*Erškėčio* būrys išgyveno dvi legalizacijas (pirmoji – liepos mėn., antroji – spalio mėn.), kurių metu būrį paliko ne mažiau 20 aktyvių partizanų.

1945 12 30 Paalmajos kaime (Tauragnų vlsč.) *Mingaila* susitiko su Baliu Žilėnu-*Naru*, kuris būrį nuvedė į Maknių kaimą (Saldutiškio vlsč.), kur partizanus šefavo ryšininkė Ona Gimžauskaitė-*Herbas*. 1946 01 01 visa „Skrajojančio būrio" sudėtis – 65 partizanai – perėjo į Staniuliškių kaimą, kur laukė to paties kaimo gyventoja Ona Bulkaitė. Vakare ji atvedė apygardos organizacinio skyriaus viršininką Bronių Zinkevičių-*Artoją*. Jis pranešė, kad *Mingailos* kuopa esanti pavaldi Vytauto apygardos Tigro rinktinei, o ryšiai su apygardos štabu bus palaikomi per brolius Nasevičius iš Baltelės kaimo.

1946 m. išvakarėse Vytauto apygarda oficialiai įteisino savo vadovavimą didesnei Švenčionių apskrities daliai. Tai nuteikė optimistiškai, tačiau iki didžiosios „Skrajojančio būrio" tragedijos buvo likę tiktai dvi savaitės…

RYŠININKAI, RĖMĖJAI IR „SKRAJOJANČIO BŪRIO" TALKININKAI

Per „Skrajojančio būrio" veiklos metus partizanams talkino dešimtys ir net šimtai Zarasų ir Švenčionių apskrities gyventojų. Būrio judėjimas visa sudėtimi reikalavo turėti platų ratą lojaliai nusiteikusių gyventojų, o išorės ryšiai – ištikimus ir laisvės kovų reikalui atsidavusius ryšininkus.

Ryšininkai su pogrindžio štabais labiausiai rizikavo, jų, kaip daugiau žinančių apie būrio (kuopos) reikalus, įkliuvus laukė ypatingai sunkūs tardymai. Pirmoji ryšininkė su DKR buvo Anelė Gaidelytė-*Vosilka* iš Paringio. 1945 m. po DKR ryšininkų areštų ji išaiškinta ir sulaikyta. Po savaitės, neįrodžius kaltės, paleista. Išvažiavo į Vilnių ir apsigyveno svetima pavarde.

Su DKR ryšininkavo ir Bronė Gaidelytė-*Eglutė* iš Paringio k. Aprūpindavo partizanus medikamentais, tvarsliava, teikė žvalgybinio pobūdžio žinias. Pajutusi NKVD sekimą, pasitraukė į Kauną ir laimingai slapstėsi.

„Skrajojančiam būriui" ryšininkavo Aldona Paulavičiūtė-*Indyra* (suimta 1945 m. liepos mėn.) ir mokytoja Aldona Sipavičiūtė-*Velnio Išpera, Miglovara*. 1944 m. ji sulaikyta, o paleista iš areštinės išėjo dirbti *Žaliojo Velnio* štaban. Nuo 1945 metų rugpjūčio asmeniškai palaikė ryšius tarp DKR ir *Karijoto*. Pastarajam žuvus, 1946 metų pabaigoje išvažiavo mokytojauti prie Vilniaus ir ryšininkavo Tigro rinktinei. 1947 m. pabaigoje suimta.

Nuo 1945 m. pavasario talkino Vanda Petraškaitė-*Našlaitė* iš Tripuckų kaimo, Rimšės valsčiaus. Mokėsi Vilniuje, per netrumpą laikotarpį ryšininkavo trims vadams: *Karijotui, Mingailai* ir *Erškėčiui*. Važinėjo susitikti su LPS atstovais, gabeno pogrindžio literatūrą, medikamentus ir kita. Išaiškinta kaip ryšininkė, išėjo partizanauti *Erškėčio* būrin, buvo ginkluota. 1947 m. suimta, nuteista 10 metų lagerio.

Ryšiams su LPS štabu taip pat talkino Emilija Kaukėnaitė-*Ramunė*, kilusi iš Paringio kaimo (rinko operatyvinio pobūdžio žinias, buvo numatyta ryšiui su *Roku* ir *Dobilo* štabu), Emilija Lunytė (Luneckaitė)-*Garsytė* iš Rėksniškės k. (partizano Kazio Lunio (Lunecko)-*Garsio* sesuo) bei Bronė Paukštytė-*Žibuoklė* iš Andrikavo kaimo (palaikė ryšius su Švenčionių krašto LPS ryšininke *Aušra*). Taip pat rekomenduotas ryšiui Kazys Jurkuvėnas-*Alksnis* iš Dotinėnų kaimo.

Su Vytauto apygarda *Mingailą* suvedė Ona Gimžauskaitė – Maceikienė-*Herbas*, Bronė Blažytė-*Dainava* ir Ona Bulkaitė-*Gegutė*. Visos trys buvo Vytauto apygardos štabo ryšininkės, visos perėjo kančių kelius: *Dainava* suimta 1946 m., Ona Bulkaitė, pagimdžiusi dukrelę, 1947 04 23 suimta, o *Herbas* žuvo 1947 04 13 mūšio metu.

Taip pat su Vytauto apygarda ryšininkavo Steponas Grumbinas-*Audra* (suimtas 1948 03 19), Antanas Alekna, Vincas Kliukas iš Puziniškių kaimo, Jeronimas Bulka-*Titnagas*, *Pakasas*, trys broliai Nasevičiai (vėliau Juozas Nasevičius tapo MGB agentu *Peilis*) iš Baltelės kaimo. Pagal *Mingailos*-Mamerto Laurinėno parodymus, tai buvo asmenys, kurie, nepaisydami asmeninio saugumo, palaikė ryšius su pogrindžio štabais. Šalia jų būrys turėjo ne mažiau pasišventusių moterų ir merginų, kurios informuodavo apie kariuomenės judėjimą ir ryšininkavo tarp atskirų būrių ir skyrių. Dažniausiai tai būdavo partizanų seserys, žmonos, mylimosios. Tarp jų paminėtinos: Stefanija Laurinėnienė-*Aguona* iš Juodlaukio k. (*Mingailos* žmona, 1945 07 17 ištremta), Ona Panavaitė iš Janionių kaimo (Kazimiero Panavo-*Žebenkšties* sesuo), Marcelė Padvaiskienė iš Joniškio kaimo (*Mazgelio* žmona), Elena Kondratavičiūtė-*Lėlytė* iš Navikų kaimo, Dūkšto valsčiaus (du jos broliai partizanai), Monika Rapnykaitė-*Vyturytė* (*Vyturio* sesuo), Elena Gedžiūnienė-*Gailytė* (*Ešerio* žmona), Ona Čepulytė-*Genytė* iš Grybėnų kaimo, Dūkšto valsčiaus (jos brolis *Genys*), Agota Ribokaitė-*Žvejytė, Živilė* (teista kartu su *Mingaila*), Teklė Trinkūnaitė-*Lelija* iš Dūdų kaimo, Julė Petkelytė iš Gedžiūnėlių kaimo, Dūkšto valsčiaus, Emilija Panavaitė-*Laisvė* iš Gaveikėnų kaimo (slėpė partizaną Albertą Milašių), Emilija Karlaitė-*Juodalksnytė* iš Gedžiūnėlių kaimo (J. Karlos-*Juodalksnio* sesuo), mokytoja Liuda Gumauskaitė iš Bajorų kaimo, Salako valsčiaus, palaikiusi ryšius su *Strazdo* būriu.

„Skrajojančiam būriui“ taip pat talkino Valerijonas Šuminas iš Šiulėnų kaimo (slaugęs sergantį *Juodalksnį* ir atidavęs radiją), Gaidelis ir Ribokas iš Novosiolkų kaimo, Juozas Baužys iš Kazlupiškės kaimo, Kazys Berlinskas iš Gedžiūnų kaimo, Kazys Šuminas, dirbęs Daržininkų „selsoviete“, Seniškio „selsovieto“ pirmininkas Petkelis ir sekretorius Abaravičius, Paringio bažnyčios „zvaninykas” Gaidelis, Milašius iš Seniškio, Antanas ir Anupras Ribokai iš Lobinių kaimo, dirbę prie geležinkelio, Rimšės „selsovieto“ pirmininkas Stasys Pučelis iš Ažusamanio kaimo, Skačas iš Pavališkių kaimo, gydęs sužeistą Panavą-*Vėžį*, Kazys Petkelis ir Juozas Trapšys – pas juos buvo *Juodalksnio* ir *Karijoto* susitikimų vieta. Dvasinius patarnavimus kovotojams teikė Gedžiūnėlių klebonas Jonas Romelis ir Švedriškės vikaras Valentinas Šikšnys. Už ryšius su pogrindžiu suimtas ir nuteistas Smalvų klebonas Gylys.

Atskirai reikėtų kalbėti apie gausius „Skrajojančio būrio" rėmėjus Salako krašte. Reikia pasakyti, kad daugelis talkininkavo *Erškėčio* būriui dar iki susijungimo su *Mingaila*. Juos reikėtų aptarti atskirai Lokio rinktinės istorijoje.

Per savo veiklos laiką „Skrajojantis būrys" palaikė ryšius su dešimtimis ir net šimtais gyventojų. Daugelis jų – rezistenciniam sąjūdžiui lojalūs žmonės, simpatizavę partizanams ir Lietuvos laisvės siekiui.

MŪŠIAI IR SUSIRĖMIMAI

Nuo pirmųjų būrio kūrimosi dienų partizanai reiškėsi kaip rimta karinė jėga, verčianti skaitytis su ja ne vien istrebitelius bei „savigynos grupes", bet ir nedidelius garnizono padalinius. „Skrajojančio būrio" aktyvumas sudarė iliuziją, kad veikia dideli kelių šimtų kovotojų junginiai. Zarasų apskrities LKP (b) sekretorius Antanas Mėlynis Vilniun 1945 m. gegužės mėn. telegrafavo, kad „Rimšės valsčiaus Jonavo ir Mažėnų kaimų apylinkėse yra suskaitoma grupė banditų nemažiau 400 žmonių, kurie ruošiasi pulti Rimšės valsčių. Organizuoja sargybas, budi dienos ir nakties metu, beveik kasdien apšaudo Rimšės miestelį".

1945 09 05 Zarasų MGB parengė konkretų kovos su „Kaladinsko banda" (taip Zarasų NKVD – NKGB įvardino *Mingailos* kuopą) planą. Vadovauti operacijoms apsiėmė apskrities NKVD viršininkas mjr. Michailovas, o Salako valsčiuje – NKVD viršininkas N. Novikovas bei NKGB oper. įgaliotinis Tichonovas, Rimšės valsčiuje – NKGB oper. įgaliotinis Filipovas, Dūkšto valsčiuje – NKVD viršininkas kpt. Seminas ir 1/137 šaulių pulko vyr. ltn. Andrijenko.

Nepaisydami netgi kariuomenės, vien tik 1945 09 24-29 Dūkšto ir Rimšės valsčiuose partizanai nukovė šešis civilius, vieną istrebitelį ir vieną asmenį sužeidė. Tokia partizanų sėkmė paaiškinama tuo, jog „vietinio aktyvo ir gynėjų veiksmai nederinami su RA (Raudonosios armijos) jėgomis", be to, blogai dirbanti agentūra ir pasyvūs gyventojai („vieni bijo banditų susidorojimo, kiti palaiko banditus, nes jie dirba su kaimiečiais geriau už mus").

Ne visada mūšin veržėsi ir kariuomenė. Pasakojama, kad 1945 metų vasarą netoli Daugėliškio, aerodromo teritorijoje, vyko kelių būrių susiėjimas. Pirmiausia atžygiavo maždaug 150 partizanų kuopa, po to – kitas beveik 200 kovotojų būrys. Išsigandusi valsčiaus valdžia pranešė, kad duotų kariuomenės paramą. Atvyko garnizonas, bet, pamatęs didelę grupuotę, pulti nesiryžo, tik per pagarbų atstumą stebėjo iššygiuojančius partizanus.

Dokumentais užfiksuotas analogiškas atvejis: 1946 01 10 pro Dūkštą žygiavo 60-70 partizanų būrys ir vežėsi minosvaidį. Apie tai valsčius pranešė pusiaudienį, o kariuomenė atvyko tik 19 valandą – tiesiog vengė susidurti su gerai ginkluotu būriu.

Pirmasis organizuoto būrio susirėmimas su baudėjais įvyko 1945 metų vasario mėnesį Tverečiaus valsčiaus Jaciūnų kaime. 1945 m. vasario 15 d. anksti rytą (apie 4 val.) stribų grupė, vadovaujama Tverečiaus valsčiaus NKVD poskyrio įgaliotinio Kamenščikovo, buvo išsiųsta į Tverečiaus valsčiaus kaimus, kur turėjo ieškoti besislapstančių nuo šaukimo į rusų kariuomenę jaunų vyrų. Apie 7 val. jų grupė privažiavo Jaciūnų kaimą, kur susidūrė su Kamarausko vadovaujamu būriu. Susišaudymo metu 5 istrebiteliai ir pats Kamenščikovas buvo nukauti, o 8 nuginkluoti, sulaikyti ir apklausti. Du rusų tautybės skyrininkus M. ir I. Popovus partizanai su-

šaudė A. Bielinio kieme, o kitus paleido ir patys greitai atsitraukė – į kaimą skubėjo NKVD kariuomenė. Atvykusi kariuomenė patikrino sodybas, jas apšaudė ir padegė. Keli sodybų šeimininkai, partizanų rėmėjai, buvo nušauti. Tai Pranciškus Bielinis, Petras Dervinis, Mykolas Šiaudinis, Dionizas Šimkutis bei Alfonsas Bielinis (pastarąjį, jau nušautą sudegino). Toks buvo NKVD kerštas partizanų rėmėjams. Per šį susišaudymą taip pat žuvo partizanas Bernardas Čepulis-*Genys*.

Reškutėnai, Kaltanėnų vlsč. 1945 04 13 Kamarausko būrys stovyklavo Reškutėnuose. Atsiskyrusi grupelė Murmų kaime granatomis atakavo seniūno namus, kur buvo nakčiai apsistoję keli agentai – surašinėtojai. Deja, nukentėjo nekalti žmonės, o aktyvistai išbėgo ieškoti pagalbos. Rytą vykstanti Kaltanėnų NKVD grupė miško kelyje pakliuvo į meistriškai parengtą pasalą. Partizanams atidengus ugnį, nukauta 14 asmenų. Žuvo 11 stribų (keturi neturėjo ir 18 metų), valsčiaus NKVD įgaliotinis, komsorgas ir pastotės vežėjas Boleslovas Kizikas. Žuvo partizanas *Zubras* (gal Leonas Petraška ?) iš Tripuckų kaimo. Jį draugai palaidojo Rizgūnų kapinėse ir pastatė kryžių. Dar buvo sužeistas Antanas Paukštė-*Sakalas*.

Degutiškė, Daugėliškio vlsč. 1945 m. gegužės mėn. partizanai nakvojo pas siuvėją. Naktį atėjo stribas ir raudonarmietis. Šeimininkas juos įsileido vidun, tuo tarpu Kamarauskas vieną – Bursovą Danilą nušovė iš užnugario, o raudonarmietis išbėgo laukan, bet Pranas Skunčikas automato serija ir jį užmušė. Lavoną išnešė laukan, grindis išplovė, kad nebūtų bėdos šeimininkui.

Baikeliai, Rimšės vlsč. Per rusų Velykas partizanai stovėjo Baikeliuose. Kamarauskas dienojo muzikanto Pakalkos namuose ir klausėsi jo grojimo. Tuo metu atvažiavo du rusai iš Kaukų kaimo, Kamarauskas juos sulaikė. Greitai po to atvyko 5 milicininkai ir pradėjo eiti namų link. Partizanai nukovė 4 milicininkus, o vienas sužeistas pabėgo. Vieną iš sulaikytųjų Kamarauskas nušovė, nes jo brolis dirbo milicijoje. Partizanų manymu, kareiviai ieškojo dingusiųjų, tuo tarpu Zarasų NKGB čekistinio tyrimo metu išaiškinta, kad Dūkšto valsčiaus NKVD įgaliotinis Matuševas Grigorijus, Rimšės istrebiteliai Sysojevas Arsenijus, Savčenko Aleksandras ir pilietis Bogomolnikovas Aleksandras gerokai įkaušę važiavo pasiimti armonikos ir muzikanto. Saugumo žiniomis, lavonai buvo smarkiai sumaitoti.

Yra dar viena versija, neva partizanai pasiuntę į Rimšę Selvą Palacką (pavarde Vaičiulis, iš Mielatilčio k.) pranešti, kad Baikeliuose yra banditai, o tuo tarpu patys gerai įsitvirtino ir baudėjus iššaudė per langus. Pabėgo tik Piotras Savčenka.

Dūdos, Ignalinos vlsč. 1945 m. liepos mėn. stovėjo Vlado Aiduko skyrius, susišaudė su Ignalinos stribais ir nukovė Martynovą Savelijų, Filipovičių ir Petrovą Makarą, Gavrilovičių. Buvo sužeistas partizanas Antanas Čibiras-*Stirninas*.

Gervelių balos, Rimšės vlsč. Trys Karlos-*Juodalksnio* būrio partizanai iš rusų atėmė aviną ir mėsinėjo balose prie Komuntavo. Pėdsakais atsekė Rimšės istrebiteliai, vadovaujami žydelio Binkos. Sargybos nebuvo – partizanai užpuolimo nesitikėjo. Traukėsi atsišaudydami, bet nuostolių visgi neišvengta. Dysnoje nuskendo *Vilkas*-Jonas Petrikas iš Pašilės kaimo. Žuvo apmaudžiai – nėrė į upę, už šaknų užsikabino automato diržas. Nuskendo prie pat kranto, jį skrebai ištraukė ir kažkur nudangino. Kiti Dysną perplaukė laimingai.

Padysnys ir Janionys, Rimšės vlsč. 1946 metų ankstyvą pavasarį (dar buvo sniego) Rapnyko lauke, retame pušynėly ant kalniuko, bunkeryje žuvo keturi partizanai: Čepulis, Mačkinis, Artimavičius ir vienas nežinomas partizanas. Iš vakaro partizanai susišaudė su istrebiteliais ties Ožionių kapinėmis. Paryčiais atėjo į Janionis,

užėjo pas Praną Savicką tabokos. Vos tik jie išėjo, atbildėjo 17 kareivių ir stribų. Nuėjo tiesiai prie bunkerio, partizanai žuvo menkai tesipriešinę. Išdavimo nebuvo – nei Rapnykas, nei artimiausi kaimynai apie bunkerį nieko nežinojo. Kaltas aplaidumas – stribai atsekė sniege paliktomis pėdomis. Tris nukautuosius numetė Taujūnų kapuose, o ketvirtąjį, po kelių dienų nuėję prie Dysnos statyti liepto, sužvejojo Pranas Savickas su kaimynais. Kūną pasiėmė iš Mikalavo atvažiavusi moteris.

Izabelina, Daugėliškio vlsč. 1945 metų spalio mėnesį užmušti istrebiteliai Šaliapskis Vasilijus, Kliaus Jermolajus ir Kliaus Pavelas.

Kazlupiškėje prie Mažėnų stovėjo *Mingailos* būrys. Ten juos užtiko skrebų būrys, partizanai kaip kirto iš automatų – visi išsibėgiojo. Būry buvo latvis (ne eilinis, pulkininkas), jis tuo metu miegojo, kai pradėjo šaudyt, pabudo: „Ko jūs čia triukšmaujat?" Partizanai pasakė, kad skrebai buvo užpuolę, o dabar jau per ežerą bėga. Latvis pasiėmė dešimtšūvį ir pasakęs „Oi, jūs, mano aukelės!" – cinkt- cinkt ir nukirto abu skrebus".

Gegužėlių miškas. 1945 metų rudenį partizanai ėjo vakarieniauti iš Gegužėlių miško į kaimą ir susidūrė su Dūkšto milicija ir stribais, važiuojančiais Garšvinės pusėn. Atpažinę Artimavičiaus arklį ir išvarytą su pastote Apoloniją Cicėnienę (jos vyras partizanas), partizanai stengėsi išvengti susišaudymo. Pirmieji pradėjo šaudyti stribai – kulkosvaidžio serija „nuskuto" *Mingailos* pakaušį. *Mingaila* atsakomuoju šūviu pataikė tiesiai kulkosvaidžio vamzdin, sugadino kulkosvaidį ir užmušė stribą.

Kiniūnai, Daugėliškio vlsč. 1945 m. spalio mėn. miške netoli Kiniūnų įvyko susišaudymas su milicija. Vienas partizanas lengvai sužeistas – tai Petras Paukštė-*Šarka* iš Daubariškėlių kaimo, Daugėliškio valsčiaus. Be čia išvardintų, Šiūlėnų kaime (Rimšės vlsč.) nukautas vienas milicininkas (1945 12), Gedanių miške (Dūkšto vlsč.) – vienas istrebitelis (1945 08), 1946 01 06 du istrebiteliai – Andriulionių kaime (Rimšės vlsč.). Susišaudyta su kariuomene Ažvinčių girioje (1945 06 17), Daugėliškio (1945 09), Dūkšto (1945 12) ir Saldutiškio (1946 01) valsčiuose, apie aukas nežinoma.

Neaišku, kas likvidavo leitenanto Bondarevo vadovaujamą NKVD – NKGB paieškos 11 kareivių grupę. NKGB duomenimis, tai Kamarausko būrio darbas, matyt, jis veikė susijungęs su likusia *Mingailos* kuopos dalimi. Jeigu įskaitytume ir šiuos 11 baudėjų, būtų tokia būrio statistika: 1945 02 – 1946 01 06 *Mingailos* kuopa likvidavo 38 NKVD darbuotojus (čekistus ir istrebitelius), du Raudonosios armijos karius.

Pagal sovietinių archyvų medžiagą, „Skrajojančio būrio" partizanai įvykdė šias akcijas prieš valstybinių įstaigų darbuotojus ir asmenis:

1945 m. balandžio mėn. sušaudė Mikalinės „selsovieto" pirmininką Petrą Besusparį ir net du, vienas kitą pakeitusius, sekretorius – Joną Artimavičių, Kazimiero, ir Joną Lunecką, Kazio, taip pat Rapiškių „selsovieto" pirmininką Milochiną Antoną Vasiljevičių, Vinsloviškės kaime užmušė apylinkės tarybos pirmininką Praną Žuromską, Jono.

Gegužės mėnesį nukautas Daugėliškio valsčiaus VK sekretorius Leonas Jermuška, 1945 05 28 – Mikalinės apylinkės pirmininkas, Sliesariškės kaime nukautas finansų agentas Taranda, birželio mėnesį – du Ignalinos valsčiaus „selsovietų" pirmininkai: Edmundas Nalivaika ir Teterikovas Jeftifijus.

1945 metų rudenį Bajorų kaime sulaikė Antakmenės „selsovieto" pirmininką Dūdėną, valsčiaus agronomą ir rusaitę. Dūdėną sušaudė už tai, jog pagarsino partiza-

nų stovyklavietę. Agronomas įstojo į būrį ir pasivadino *Ginučiu*, o rusaitę, įbauginę nieko nepasakoti, paleido.

Taip pat Daugėliškio valsčiuje nukauti šie aktyvistai: finansų agentas Šuminas ir valstybinių paruošų agentas Ramanauskas, Rebiatnikovas Antonas, Antanas Šiaudinis, Kostas Dasys (jo žmona ir vaikas), Kričalo Antono žmona, duktė ir sūnus.

Ignalinos valsčiaus Bajorų kaime partizanai nužudė šiuos sovietinius aktyvistus: Cvetkovą Ivaną ir Bučelį Alfonsą, Buiviliškės kaime nužudė aktyvistą Počelskijį Liferą, Petriškės kaime nužudė sovietinio aktyvisto Juodagalvio šeimą: šeimininką Vladą, žmoną Teklę ir dvylikos metų sūnų Joną. 1945 m. balandžio ir gegužės mėn. Janionių kaime partizanai iššudė M. Gailiešiaus ir A. Malinausko šeimas.

Iš viso, čekistų duomenimis, *Mingailos* būrio partizanai nukovė 10 apylinkių tarybų pirmininkų, 7 aktyvistų šeimų narius, 27 MVD darbuotojus, 2 Raudonosios armijos karius, 3 tarybinius partinius darbuotojus, 8 vaikus, 10 moterų. Lieka pridurti, jog asmeniškai *Mingaila* visuomet priešinosi bereikalingam kraujo praliejimui, tik ne viską galėjo pakeisti ir kontroliuoti – partizanai buvo kilę iš įvairių apylinkių, geriau negu vadas žinojo tikrus ir tariamus kolaborantus.

1945 02 – 1946 01 žuvo mažiausiai 34 būrio partizanai.

PASKUTINIEJI ŽYGIAI

1945 12 11 partizanai Antalgės kaime nušovė Magūnų apylinkės pirmininką Alfonsą Meškėną, jo žmoną ir trylikos metų berniuką, bėglį. Kitą dieną persekioti partizanus pasiųstas 35 istrebitelių būrys ir 12 kareivių grupė, kuriai vadovavo Dūkšto NKVD viršininkas vyr. leitenantas Bondarevas. 1945 12 12-13 prie Šilinių (ar Baikeliais?) Bondarevo grupė susidūrė su didele partizanų grupuote. Iš 12 baudėjų žuvo 11 ir NKVD viršininkas Bondarevas. Tada žuvo ir partizanai Juozas Kamarauskas-*Švedrys* iš Taujūnų kaimo (*Karijoto* brolis) ir Kazimieras Gaidelis-*Šernas* iš Paringio kaimo (*Karijoto* svainis).

Partizanai ilsėjosi Tripuckų kaime, Rimšės valsčiuje. Suprasdami, kad tuojau į miškus ir kaimus pasipils didelės NKVD kariuomenės jėgos, Kamarausko partizanai išėjo Švenčionių apskrities gilumon, o *Mingailos* kuopa iššygiavo į Salako valsčiaus miškus (vėliau J. Karla-*Juodalksnis* dienoraštyje tai pavadino kaip „didelį maršrutą"). Užsuko dienoti į Lapušiškių vienkiemį prie Visagino ežero, kur gyveno lietuvių patriotų Taškūnų šeima. Kitą naktį, sukorę keliasdešimt kilometrų, dienojo jau Drobiškėse, Salako valsčiuje. Po to kasdien vis kitos stovyklos: Aukštogliniuose, Klimantiškėje, Naubėnuose, Ažuraistyje. 1945 12 20-21 stovint Rakėnuose, sužinota, kad baigėsi miškų siautimai.

Stovyklaujant Salako valsčiuje, prie „Skrajojančio būrio" prisijungė gerokai išretėjęs Kaladinsko-*Erškėčio* būrys. Iš kadais gausaus būrio buvo telikę 12 (kitais duomenimis –16) kovotojų (formaliai būrys iki tol dalinosi į du skyrius, vadovavo Kazys Kaladinskas-*Erškėtis* ir Povilas Butrimas-*Vaidila*). Kaladinskas prisijungė prie kuopos būrio vado teisėmis. Vienam iš kuopos skyrių vadovavo taip pat Salako valsčiaus gyventojas Kostas Padvaiskas-*Mazgelis*, buvęs felčeris.

„Skrajojantis būrys" paskutines Kūčias valgė ir Kalėdas sutiko Šuminuose. Dvi dienos praėjo ramiai, mažai kas tikėjosi, kad daugeliui šios šventės jau paskutinės…

1946 01 01-05 būrys laikėsi Saldutiškio krašte: Benediktavoje, Pužiniškyje, Salose, Simaniškyje. Nužygiavus Kaltanėnų valsčiun, prie Reketiškės kaimo susišaudė su istrebiteliais (iš abiejų pusių aukų nebūta, partizanams atiteko 2 pabėgusių stribų šautuvai) ir sugrįžo Salako valsčiun. 1946 01 13 dienojo Rakėnų kaime, o paskutinės bendros būrio poilsio valandos praėjo Jakėnuose.

PASKUTINIS „SKRAJOJANČIO BŪRIO" MŪŠIS

1946 01 14 būrys atėjo į Jakėnus. Apsistojo keturiuose vienkiemiuose – pas Petrą Kurpę, Joną Juodką (stovyklavo *Mingaila* su apsauginiu skyriumi), Kindurį Petrą ir Uršulę Griškūnienę. Dieną praleido įprastai: vieni skaitė, kiti miegojo, dar kiti valė ginklus. Apie vidurnaktį pas Uršulę Griškūnienę, kur stovėjo *Erškėčio* būrys, susirinko visa kuopa. Atėjo vadas *Mingaila*, sukalbėjo maldą, sugiedojo „Marija, Marija" ir rengėsi tolimesniam žygiui. Onutei Butrimaitei būrio vadas *Erškėtis* įdavė laišką ryšininkui Petrui Grašiui, o brolis *Vaidila* paslapčia pasakė, kad apsistos netoli.

Kuopa kaimą paliko apie pirmą valandą nakties, o po poros valandų į namus jau beldėsi kareiviai. Jie kaime sukiojosi jau iš vakaro, bet buvo pametę pėdsakus ir atsargiai žvalgėsi, mat girdėjo, kad kuopa didelė ir gerai ginkluota. Galbūt kareiviai būtų iš kaimo pasukę miško pusėn, bet atsirado išdavikas, parodęs partizanų pėdsakus. Manoma, kad tai buvo Justinas Rūkas iš Jakėnų, kuris naktimis vaikštinėdavo po apylinkes šnipinėdamas. Jis buvo sulaikytas pas Petrą Kindurį (ten stovėjo *Mazgelio* ar *Kalto* skyrius) dar dieną. Išeidami partizanai jam liepė ligi ryto niekur neiti. Vos tik kuopai išėjus, išėjo ir Rūkas. Sutiktiems kareiviams jis pasakė žygio kryptį, todėl kareiviai turėjo laiko per naktį atsiųsti pastiprinimą ir apsupti kaimą.

Želmeniškių kaime gyveno vien Šimkūnai. Keturi būrio skyriai išsidėstė pas Povilą Šimkūną, kurį vadino Amerikonu, Kazimierą Šimkūną, pravarde Kaziunčikas, Justiną Šimkūną, kurį vadino Krisiuku, o pas eigulį Joną Šimkūną, vadintą Karaliumi, stovėjo *Mingaila* su apsauginiu skyriumi. Rytą šeimininkas prisiprašė, kad išleistų eiguvon – esą reikia išduoti kirtėjams malkas. Sugrįžęs į namus pasakė, kad aplink pilna kariuomenės. Partizanai ilsėjosi, bet greitai pakilo ir susiruošė žygin. Manoma, kad vadai, neįvertinę padėties rimtumo, žinią apie kariuomenę sutiko ramiai: „Tegul puola – apsipils kalnas krauju…". Prarastos kelios minutės, kelias pasitraukimui jau buvo užkirstas – teko stoti mūšin.

Dauguma partizanų žuvo Kazimiero Šimkūno kluonienoje. Trys skyriai – apie 40 kovotojų prasiveržė, bet daug ir žuvo. Partizanų nuostoliai šiose tragiškose kautynėse nurodomi skirtingai. Marcelė Padvaiskienė minėjo 12 paimtų gyvų partizanų (kitais duomenimis, paimti 6 ar 7 partizanai), kuriuos vietoje sušaudė. Su žuvusiais mūšyje krito net 22 kovotojai. NKVD ir NKGB duomenimis, nukauta 22 ar 23 partizanai ir dar 10 paimta gyvų, tačiau nėra nė vienos pavardės, matyt, sulaikyti rėmėjai.

1946 01 15 Želmeniškės (Prūsijos) mūšyje žuvo: Kostas Padvaiskas-*Mazgelis* iš Joniškio k., Stanevičius-*Pipiras* iš Makninlaukio k., Pranas Skunčikas-*Žaltys*, Panavas-*Varnėnas* iš Vasiulių k., Kazimieras Panavas-*Žebenkštė* iš Janionių k., Kazys Petrauskas-*Gruodis*, Artimavičius-*Baravykas* iš Čepuliškių k., Rapnykas-*Vyturys* iš Novinos k., Kazys Kondratavičius-*Žagrė* iš Padysnio k., Antanas Kondratavičius-*Liepa* iš Padysnio k., Kazys Lunys-*Garsys* iš Rėksniškės k. (pastarieji trys anksčiau priklau-

sė *Juodalksnio* būriui), taip pat *Erdvilas* (iš Ignalinos, buvęs *Roko* būrio partizanas), *Lakūnas* (iš Maksimonių k.), *Naras* (iš Ignalinos), *Eglaitis*, *Putinas* iš Kukoriškės k., *Paberžis*, *Audra* (tokį pat slapyvardį turėjo ir užsiregistravęs Garla Juozas), žuvo dar keturi, kurių net slapyvardžiai nežinomi.

Nukautų partizanų kūnai pastotėmis nuvežti į Salaką ir numesti aikštėje prie skrebyno. Čia pat suėmė buvusią *Mazgelio* žmoną Marcelę Padvaiskienę, pririšo prie vežimo ir nutempė kartu. Taip pat areštuoti partizanų rėmėjai: Antanas Panavas iš Želmeniškės kaimo, Juozas Kondratavičius iš Rūgšteliškio k., motina ir dukterys Žilėnaitės iš Miškiniškių.

Želmeniškės (Prūsijos) tragedija reiškė „Skrajojančio būrio" egzistavimo pabaigą, tačiau atsitiko tai, kas anksčiau ar vėliau turėjo įvykti: pasikeitusios partizanavimo sąlygos reikalavo smulkinti būrius į mažiau pastebimas kompaktiškas grupes. Dvidešimt dviems kovotojams tai buvo paskutinė kova, o gyvųjų dar laukė tardymai, kalėjimai ir Sibiras arba nešventinta kapo duobė.

TRAGIŠKAS *MINGAILOS* LIKIMAS

Sužeistam į kelį *Mingailai* per stebuklą pasisekė išvažiuoti. Peršautas dar mūšio pradžioje, jis nušliaužė iki Jono Šimkūno namų ir liepė kinkyti arklį. Šeimininkas padarė kas liepta, tada vado brolis Jeronimas-*Brutenis* per švino lietų išvežė jį iš apšaudymo. Jau vėlai vakare atvažiavo Juodalaukin pas Kazį Šuminą. Kiek sustiprėjęs po poros dienų nuvažiavo pas tėvą į Mažviliškės kaimą. Padarė po grindimis slėptuvę. Ten kurį laiką gydėsi, pats persirišinėjo sužeistą koją. Žaizda gijo blogai, bene kasdien namuose bastėsi stribai. Pasilikti ilgiau buvo pavojinga. Tada sužeistąjį išvežė pas svainį Mykolą Kamarauską, gyvenusį Jureliškės kaime – jo antra daržinė Taujūnų kaime buvo tuščia. Deja, ir ten pasilikti buvo pavojinga. Tada sutarta su giminaičiais, gyvenančiais už Vidžių Baltarusijoje, jie sutiko paimti ir gydyti, reikėjo tik nuvežti. Kelionė ilga ir pavojinga, būtinai reikėjo kažkur apsistoti nakvynei. Užvažiavo nakčiai Užusienio kaiman pas giminaičius Kisielius – jie atsisakė priimti. Pasiekti ligi ryto Baltarusiją nebuvo galimybės, tad teko grįžti.

Mingailą atvežė Jonavos kaiman ištremto Kazio Juršėno (Juršės) klojiman ir paslėpė šiene. Klojime šieną buvo susikrovęs kaimynas Skunčikas. Šnipas pastebėjo neprašytą įnamį, ir žinia pasiekė saugumą. Aišku viena: čekistai žinojo, kas tūno šiene, nes sulaikymo operacijai vadovavo pats Švenčionių apskrities NKGB vyr. įgaliotinis Skotnikovas, taigi netenka abejoti dėl išdavimo (Švenčionių NKGB dokumentuose įvardijama, jog išdavė MGB agentas *Milžinas*-Mykolas Kamarauskas, buvęs partizanas, *Mingailos* svainis). Sulaikant *Mingailą* paimta: 1322 rubliai, du lapai su slaptažodžiais, laiškas seseriai ir užtaisytas pistoletas TT.

Šiandien labai sudėtinga vertinti tolimesnę *Mingailos* istoriją. Anuo metu kiekvienas paimtas gyvas partizanas iškęsdavo didžiules kančias, o vadai – ypatingas. Vien tardymo protokolai daug ką pasako, nes vienas pirmųjų *Mingailos* tardymų tęsėsi kone ištisą parą. Praėjusieji kvotimų pragarą pažymi, kad pirmieji tardymai – patys sunkiausi. Suimtojo padėtį apsunkino ir 1946 01 22 įkliuvęs partizanas *Karvelis*, kurį ištardę saugumiečiai jau turėjo supratimą apie „Skrajojančio būrio" sudėtį. Kaip ten bebūtų, tačiau tardomas *Mingaila* pasakė per daug. Antra vertus, būrys buvo dide-

lis, turėjo plačius ryšius, daug kur vaikščiojo, apsistodavo – tylėti buvo neįmanoma. Nedaug būta tokių kaip Steponas Grumbinas, kuris, praėjęs Kristaus kančias, sugebėjo ne tik paneigti jam inkriminuojamus kaltinimus, bet ir tylėjimu išgelbėti dešimtis žmonių. *Mingailos* kvotos protokolų pagrindu čekistai nustatė 31 užsiregistravusį partizaną, jų ginkluotę, apie 28 – 29 sąjūdžio talkininkus, Vytauto apygardos ryšių punktus (laimei, apygardos štabas pakeitė dislokaciją dar 1946 01 15). Čekistai netgi bandė *Mingailą* naudoti ryšiui su apygarda, bet veltui.

Įkliuvus M. Laurinėnui, krauju spjaudė ne viena dešimtis su partizaniniu sąjūdžiu susijusių žmonių. Praėjus daugiau nei 40 metų, Jonas Žilėnas-*Milašius* (1913-1990) iš Vaišniūnų k. deklamuodavo savo kūrybos eiles:

Sakyki sakyki, Mingaila,
Sakyki, sakyk iš pradžių,
Kodėl atsisėdai už grotų
Ir kiek pražudei tu žmonių?

1946 08 09 ilgą laiką kalėti nuteisti 27 asmenys. *Mingailą* teisė 1946 09 16 Ignalinoje, pirmininkaujant kapitonui Rugieniui ir nariams – kapitonui Titiajevui ir seržantui Kerui. Teisme Mamertas Laurinėnas atsitiesė, pareiškęs, jog „mano būrys kovojo prieš sovietų valdžią ir mūsų tikslas buvo nepriklausomos Lietuvos atkūrimas". *Mingaila* nuteistas aukščiausia bausme, malonės neprašė, nuo paskutinio žodžio atsisakė. Nuteistąjį išvežė į Rusiją. 1946 12 10 Karo kolegijos AT pirmininkas MGB SSSR „A" skyriaus viršininkui justicijos generolui pulkininkui Ulrich rašė, kad M. Laurinėno nuosprendis patvirtintas visų instancijų ir karo tribunolo viršininkui nurodyta nuosprendį įvykdyti. Visus pilnamečius jo šeimos narius įsakyta suieškoti ir represuoti. Tačiau Laurinėnų šeimyna jau buvo išdraskyta – žmona Veronika ir brolis Antanas dar 1945 m. išgrūsti į tolimąjį Sibirą…

Taip gyvenimą baigė vienas iš kontraversiškiausiai vertinamų Švenčionių krašto vadų. Tačiau kaip bebūtų, tai būta neeilinio vado, neeilinio žmogaus. Jo suėmimas plačiai nuskambėjo per Lietuvą, tuo pačiu metu kalėjęs anykštėnas prisimena, kaip siunčiamus lagerin partizanus vadino „*Mingailos* bendrais".

EPILOGAS

Išdraskyti ir nukraujavę Skunčiko-*Kalto*, Kaladinsko-*Erškėčio* ir Juozo Karlos-*Juodalksnio* skyriai prasiveržė iš apsupimo. Dalis partizanų gelbėjosi kaip išmanydami, o vadai savo grupes nuvedė į Saldutiškio valsčių. Petkūniškių kaime jie perdienojo, o kitą dieną patraukė į Jačiūniškių apylinkes Tauragnų valsčiuje. Sausio 19 d., stovint tarp Kuktiškių ir Tauragnų, Maleckažemyje, susitiko su apygardos štabo nariais. Keturi Alfonso Daunio-*Šriubo* būrio partizanai atvedė Vytauto apygardos vadą Joną Kimštą-*Dobilą*, propagandos skyriaus viršininką Praną Ivonį-*Saką* ir būrio vadą Antaną Žilėną-*Stuobrį*. 1946 01 20 bendrame pasitarime J. Kimštas atkūrė rinktinę Zarasų apskričiai, vadu paskirdamas *Erškėtį*, o pavaduotoju – *Kaltą*. Tokiu būdu Salako krašto partizanai, kurių tuo metu buvo tik 16, tapo atkuriamos Lokio rinktinės branduoliu. Kurį laiką prie erškėtėnų glaudėsi ir Juozo Karlos-*Juodalksnio* skyrius. Dar iki 1946 metų pavasario jie kartu laikėsi, stovyklavo Ažvinčių ir Minčios giriose. Gegužės mėnesį jų keliai išsiskyrė…

Taip iš Laisvės kovų arenos išnyko herojiškais žygiais pagarsėjęs „Skrajojantis būrys". Keletas partizanų dar nepadės ginklo iki pat 1951 m., tik vienas kitas sulauks atgimusios, nepriklausomos Lietuvos. Užsiregistravusieji ilgam paklius į MGB ir KGB akiratį, jų bylos buvo pildomos iki pat 1989 m. Iš jų sužinome, kad trys „registrantai" gerokai įklimpo į saugumo voratinklius: vienas pražudė Joną Makauską-*Šilą*, antrasis nušovė savo brolį – partizaną. *Karijoto* (vėliau – *Roko*) būrio partizanė *Žvaigždutė*-Juzė Romančiukaitė (g. 1922 m. Būkliškės k., Tverečiaus apyl., legalizavosi 1946 08 20), išgyvenusi asmeninę tragediją, tapo provokatore ir MGB agente smogike *Lape* (*Lisa*). 1946 m. dalyvavo Sokolovo spec. grupėje, kuri nušovė keturis partizanus, šnipinėjo iki pat 1953 metų pabaigos, bet ja mažai jau kas pasitikėjo… Buvęs partizanas, vėliau MGB agentas *Milžinas* dirbo kolūkio brigadininku, mirė persišaldęs, nusinešdamas išdavysčių paslaptį į kapus. Jo giminaičiai apie tai sužinos tiktai po penkiadešimties metų, suradus archyvinius dokumentus…

Kaip susiklostė vadų likimai? Pirmasis „Skrajojančio būrio" vadas Jonas Kamarauskas-*Karijotas* susipyko su Bronium Zinkevičium-*Kalviu*, už nepaklusnumą ir nesugyvenamą būdą apygardos štabo įsakymu 1946 10 01 pašalintas iš Tigro rinktinės vado pareigų (*Karijoto* ir apygardos santykius reikėtų vertinti labai atsargiai – pernelyg daug būta abipusiai nepamatuotų ambicijų ir asmeniškumų). Oficialaus pažeminimo nesulaukė, 1946 10 17 didvyriškai žuvo kovodamas su daug kartų gausesniu okupantų būriu Astraviškių kaime, Tverečiaus valsčiuje.

Kazimieras Kaladinskas-*Erškėtis* ir Antanas Skunčikas-*Kaltas* 1947 11 15 žuvo Puziniškių kaime, Saldutiškio valsčiuje. Tai buvo skaudžiausias smūgis Lokio rinktinei. Aktyvus Kaladinsko ir *Mingailos* būrių ryšininkas Steponas Grumbinas paskirtas naujuoju Lokio rinktinės vadu, bet taip ir nespėjęs perimti vadovavimo. Jis buvo suimtas 1948 03 19, išduotas užsimaskavusio MGB agento *Peilio* – Baltelės k. malūnininko, buvusio apygardos ryšininko Juozo Nasevičiaus.

Būrio vadas *Juodalksnis*, atėjęs Mineiškiemio kaiman susitikti su Pranu Ivoniu-*Saku*, 1947 04 13 pakliuvo į pasalą. Bandė bėgti, bet krito pervertas septynių kulkų. Manydami, jog neišgyvens, tą pačią naktį spardydami čekistai išmušinėjo parodymus. Atlaikęs tardymų pragarą, apgijo ir buvo nuteistas 25 metams lagerio. Sugrįžęs apsigyveno Salake, mirė apie 1986 m.

Skyrių vadai Povilas Butrimas-*Vaidila* žuvo 1947 05 07 Minčios pamiškėje, Čepulis-*Strazdas* – 1946 03 21 Daugėliškio valsčiuje, Misiūnas Steponas-*Dagilis*, kelis kartus išvengęs žūties, išėjo į *Roko* būrį ir žuvo, Čeponis Hubertas-*Kerštas* paimtas gyvas 1946 11 06. Žinias apie skyrininkų Vlado Aiduko-*Tigro* ir Adolfo Bukausko-*Širšės* likimą reikėtų tikslinti. Jonas Makauskas-*Šilas*, atsiskyręs dar 1945 metų rudenį, sudarė savo būrį ir išsilaikė ilgiausiai. Partizanavo septynerius metus, žuvo 1951 10 29 Ignalinos valsčiuje. *Šilą* išdavęs buvęs partizanas Vladas Gaidelis, graužiamas sąžinės, nusišovė.

Būrio vadas Leonas Čibiras-*Gylys*, legalizavosi 1945 12 08. Tragiškai žuvo (pasikorė) 1959 metų rugpjūčio mėnesį.

Užsiregistravusį Bronių Klimašauską-*Bijūną* MGB užverbavo sekti buvusius bendražygius. Nė kiek netarnavęs čekistams, *Bijūnas* buvo nuteistas kalėti Sibiro lageriuose.

Tragiškai susiklostė skyrininko Juozo Ežerinio-*Vytenio* (dar vadinto Karusiuku) likimas. 1945 m. legalizavosi Dūkšte, nors turėta žinių, kad jis sušaudė Antakmenės

aktyvistą Dūdėną, bet jam visos kaltės buvo dovanotos. Užverbuotas. Mokytojavo, vėliau paaukštintas – pakviestas dirbti švietimo skyriun. Nusižudė neaiškiomis aplinkybėmis.

Su Prūsijos kautynėmis baigėsi mobilių būrių periodas Zarasų, Švenčionių ir gretimose apskrityse. Švenčionių ir Utenos apskrityse veikė stambus Labanoro būrys, kurio didelė dalis sunaikinta 1945 03 11-13, dėl panašių priežasčių 1945 06 išsiskirstė ir Antano Streikaus-*Tamošiuko* kuopa. Prasidėjo vadinamas bunkerinių kovos periodas. Tai buvo sėslių partizanų, linkusių remtis tik keletu pačių patikimiausių rėmėjų ir ryšininkų, kovos metas.

„Skrajojantis būrys" buvo unikalus ir savo veikimo rajonu. Vien nuo 1945 08 08 iki 1946 01 20 žinomos šios būrio stovyklavietės: Dūkšto, Salako, Daugėliškio, Rimšės, Ignalinos, Tverečiaus, Saldutiškio, Kaltanėnų, Tauragnų, Mielagėnų ir Kuktiškių – iš viso dešimtyje valsčių. Žinoma, veikimo stiliumi jie baugino net kelių valsčių istrebitelius, bet drauge statė pavojun dešimtis ir net šimtus gyventojų. Toks būrys galėjo veikti iki pirmųjų pokario trėmimų, kol dar buvo platus rėmėjų ratas. 1946 02 15 pasirodęs grėsmingas LSSR NKVD viršininko Bartašiūno potvarkis dėl banditų socialinės bazės likvidavimo daugelį privers susilaikyti nuo perdėtos rizikos. Žinoma, dešimtys geriausių tautos vaikų liks su partizanais, šimtai, negalėdami prisidėti darbais, bent širdyje pritars laisvės siekiui. Tačiau atsiras ir tokių, kurie, vedami gyvuliškos baimės ar dar blogiau – trokšdami užmokesčio, kenks partizanams… 1950 – 1951 m. tiktai nedaugelis savaitėmis bunkeriuose įkalintų „senių", naujokams pasakos neįtikėtinomis tapusias istorijas apie „Skrajojantį būrį" – jo vadus *Karijotą* ir *Mingailą*, apie beribį patriotizmą, narsą ir pasišventimą kovojant už gimtosios Aukštaitijos laisvę…

Pasakoja **JUOZAS TREČIOKAS-*TAURAS***

Užrašė Valdas Striužas
1997 12 11

Gimiau 1930 m. balandžio 30 d. Adutiškio kaime, Švenčionių apskrityje. Tėvai turėjo 15 ha žemės. Šeimoje augome keturiese – aš, brolis ir dvi seserys. Mokiausi Adutiškio pradžios mokykloje, vėliau baigiau keturias progimnazijos klases.

1942 m., kai vokiečiai gaudė žmones, mūsų tėvas buvo išvežtas darbams į Vokietiją. Ten jis dirbo pas ūkininkus. Su šeima susirašinėjo. Į namus grįžo 1945 m.

Prasidėjus antrajai rusų okupaciai, gyvenome pas tetą Anelę Vosiūnų kaime, nes karo metu sudegė mūsų namai. Brolis, 1923 metų gimimo, vengė tarnybos rusų okupacinėje kariuomenėje ir išėjo pas partizanus. Stribai pradėjo sekti ir tardyti mūsų šeimą. Birželio mėnesį jie išsivedė iš namų mamą su seserimi, jas abi tardė ir mušė, klausinėjo, kur yra brolis. Po to sesuo išvažiavo gyventi į Pagėgius. Tada aš irgi išėjau pas brolį, kuris partizanavo Alfonso Griškėno-*Svajūno* (g. 1919 m. Adutiškyje, suimtas 1945 10 03, teistas 10 metų lagerio) partizanų būryje. 1945 m. vasarą priėmiau priesaiką ir gavau *Tauro* slapyvardį.

Kartą 1945 m. užėjome pas Baguslovą, mus užpuolė rusų garnizonas. Tada žuvo šeimininkas, man granata sužeidė koją. Vilių Buroką-*Klevą* iš Adutiškio irgi sužeidė, bet mes pabėgome. Beveik metus gydžiausi koją Pagėgiuose pas seserį. Kai mane Pagėgiuose pradėjo sekti, persikėliau gyventi į Šilutę ir ten kurį laiką pasimokiau gimnazijoje. Su

partizanais visą laiką palaikiau ryšius. Parūpindavau jiems popieriaus, vaistų, muilo ir viso kito. Gimnazijoje pradėjo ragint stoti į komjaunimą, ir aš 1947 m. birželio mėnesio pradžioje vėl išėjau į mišką pas partizanus, į Vytauto apygardos Tigro rinktinę.

Susiskirstėme mažesnėmis grupelėmis po 3-5 žmones, nes būrais vaikščioti tapo pavojinga, kadangi siautėjo rusų NKVD kariuomenė. Su kitais partizanais susitikdavome sutartose vietose. Mums pagal teritoriją priklausė Adutiškis, Tverečius, Mielagėnai, Kazėnai, kurie buvo jau Baltarusijos teritorijoje, Nitvydžiai. 1945 m. išsikasėm bunkerį, bet jis buvo išduotas.

Kai *Svajūną* suėmė, patekau į būrį, kuriam vadovavo *Senis*-Benediktas Kaletka, o vėliau – *Gailius*-Vincas Gumauskas.

Benediktas Kaletka, Dominyko-*Utenis*, *Senis*, g. 1898 m., karininkas, kuopos vadas, kapitonas, Kęstučio organizacijos štabo narys, LVR 305-to bataliono vadas, 1945 m. Tigro rinktinės vadas. 1945 07 10 Kvoselių k. suimtas. 1945 07 14 Utenoje per tardymą, norėdamas nusižudyti, šoko per langą, sunkiai susižalojo ir 1946 03 13 mirė (B. Juodzevičius, „Laisvės kaina“, p. 193). Šioje knygoje trumpai aprašyta ir Vinco Gumausko-*Gailiaus* partizaninės veiklos bei žūties aplinkybės.

Būryje buvo apie 18 partizanų. Gyvenome palapinėse, padarytose iš eglių šakų. Ruošėmės žiemai. Prie Kazėnų išplėšėme maisto parduotuvę.

Sovietinius aktyvistus bausdavome griežtai, padegdavome kolūkio pastatus. Nešiojome lietuviškas karines uniformas, buvome ginkluoti automatais. Aš buvau eilinis partizanas. Mūsų virėjas buvo Pošiūnas. Aš dažnai su juo likdavau stovykloje, nes pagal amžių buvau labai jaunas. Būryje partizanavo ir septyneriais metais vyresnis mano brolis *Pagalys*-Trečiokas (Kliukas).

Dienomis partizanai miegodavo, veikdavo naktimis. Susieidavom su kitais būriais. Mūsų būryje buvo partizanas *Tigras* – aukštas, ramus, pasitikintis savimi. Su *Gailiumi* buvome patekę į pasalą, bet pabėgome. Nesifotografavome, kad nenukentėtų giminės.

Išgėrimų kartais pasitaikydavo, už tai nebausdavo. Vadas su ryšininkais susitikdavo vienkiemyje prie Katinautiškės kaimo. Stovyklos vieta būdavo laikoma paslaptyje. Palapinėje gyvenome dviese su pusbroliu Zenonu Čiapsku-*Laisvydu*. Zenonas buvo vado sesers vyras. Vėliau įsileido trečią – *Vaiduoklį*, kuris buvo užverbuotas čekistų.

Partizanas Vilius Burokas-*Klevas* su dar dviem partizanais žuvo plėšiant parduotuvę. Brolis susirgo plaučių uždegimu. Jis pasikeitė pavardę į Kliuko ir persikėlė gyventi pas seserį į Šilutę, ten gyveno iki 1952 m. *Laisvydas* atsėdėjo lageryje 13 metų, kalėjo kartu su manimi.

1947 m. lapkričio 6 d. žygio metu *Vaiduoklis* paprašė vado, kad jam leistų užeiti pas jo seserį. Užėjome trise ir ten pirtelėje nakvojome. Jis mus paliko, o pats kažkur išėjo. Mes kažką įtarėme, nes pamatėme jo sesers vyrą išjojant. Su pusbroliu *Laisvydu* išėjome ir sėdome į traukinį, kad kiek nutoltume nuo tos vietos. Po kurio laiko mums prisnūdus užėjo kareiviai ir po neilgų grumtynių mane ir mano pusbrolį išvilko iš vagono. Mus išlaipino Pabradėje ir norėjo vesti sušaudyti, bet atėjo kapitonas Popovas, kuris liepė mus ištardyti. Įmetė į kitą traukinį ir nugabeno į Švenčionėlius, o paskui vėl į Adutiškį. Ten milicijos viršininkas Bačiarovas mus apklausė ir išvežė į Baltarusiją, į Vileiką. Ten mane mušė už pasipriešinimą suimant, tardė ir vėl spardė. Minsko kalėjime tardė 5 mėnesius. Klausinėjo, iš kur ėmėme maistą, kad suimtų kitus. Sakiau, kad maistas užkastas po egle. Jie nieko gero iš manęs nepešė. Klausė, kur yra mano brolis.

Mūsų būrys buvo daugiau susijęs su Baltarusija, nes ten šaudė milicininkus, plėšė pienines, parduotuves. Būryje buvo ir du baltarusiai. Supratau, kad *Vaiduoklis* yra išdavikas, nes juo tardytojai visiškai nesidomėjo. *Vaiduoklis* vėliau sugrįžo į būrį ir pasakė, kad mes nuo jo pabėgome. Partizanai juo patikėjo. Į kamerą buvo įleidę šnipą – tokį plepų senuką. Supratau, kad jis šnipas, ir pagrasinau, kad trenksiu su taburete. Kitą dieną jį iš kameros išvedė.

Kalėjime iš ryto duodavo virinto vandens su duona, per pietus 500 gr. sriubos, 120 gr. avižinės košės, 400 gr. duonos. Kameroje buvo pilna utėlių. Kalėjo daugiausia politiniai kaliniai. Su kitose kamerose buvusiais kaliniais susikalbėdavome Morzės abėcėle. Minsko kalėjime akistatų nerengė. Nieko neišpešė ir iš *Laisvydo*.

Teisė mus abu su *Laisvydu* Minske karinis tribunolas, advokatų nebuvo. Pritaikė straipsnį Nr. 63-1A. Nuteisė abu 25 metams lagerio ir 5 metams be teisių. Po teismo išvežė per Oršos persiuntimo punktą į Kazachiją, į Kingyrą. Ten praleidau vienerius metus. Paskyrė į nepilnamečių brigadą, nes dar neturėjau 18 metų. Aprengė mus kalinio drabužiais su numeriais, krovėm vagonus... Ten buvo įvairių vagišių, teko susiremti su kriminaliniais kaliniais. Gindamasis vienam trenkiau kūju ir už tai gavau 7 paras karcerio.

Maitino taip: 500 gramų duonos, balanda, košė. Darbo diena truko 10 valandų. Dirbdavom ir sekmadieniais, kartais ir naktimis. Paskui mane pervedė į suaugusiųjų lagerį. Ten buvo japonų belaisvių, irgi kraudavome vagonus.

1949 metų gegužės mėnesį mane išvežė į Džeskasganą, kur susiradau draugų – Julių Svirską, Stasį Gerliką, Augustiną Švenčionį. Čia dirbau vario rūdos kasyklose. Dirbti teko po 12 valandų per parą. Už darbą nemokėjo. Jei įvykdydavome normą, pridėdavo 50 gramų duonos. Daug žmonių susirgdavo ir mirdavo. Aš susirgau cinga. Felčeris pervedė į ligoninės baraką ir davė kramtyti svogūnų.

1952 m. kasykloje patekau į avariją. Patyriau sunkią galvos traumą, lūžo koja ir šonkauliai. Man paskyrė 3-ią kategoriją ir dirbau darbus šachtos paviršiuje. Lageryje veikė pogrindis, kuriam vadovavo S. Gerlikas. Gynėme kalinius nuo skriaudėjų, prižiūrėjome, kad brigadininkai neatiminėtų siuntinių ir nemuštų. Muštynių lageryje pasitaikydavo. Aš už jas gavau pusę metų „baudžiamojo" lagerio, bet nedirbau, atsėdėjau tik tris mėnesius. Daug kalinių mirdavo, kiti žūdavo per nelaimingus atsitikimus kasyklose. Kai kurie, nenorėdami dirbti, leisdavosi po oda seilių, žalodavosi. Lageryje daugiausia buvo lietuvių ir ukrainiečių. Sutardavome neblogai, nors vieną kartą ir su ukrainiečiais susimušėme. Mus išvaikė kariuomenė. Niekada nepasiduodavome. Lietuviai gyveno draugiškai, dalindavosi siuntinius. Jeigu išaiškindavome šnipą, tai slapta pribaigdavome. Po to kiti bijodavo.

Po Stalino mirties gyvenimo sąlygos palengvėjo. Aš darbų vengdavau, geriau pasirinkdavau karcerį. Pradėjome švęsti Velykas, Kalėdas. Kunigas atvirai laikydavo mišias. Poilsio dienomis politikuodavome bei žaisdavome iš duonos padarytomis šaškėmis. Bet išeiginių dienų duodavo mažai. Susikūrė saviveiklos brigados. Kartais atvažiuodavo koncertuoti saviveiklininkai ir iš kitų lagerių.

Režimo lageryje streikavom, sakėme, kad neisime į darbą tol, kol valdžia neduos naujų veltinių. Į mūsų zoną įleido šnipų, kuriuos apmėtėme akmenimis. Vienas akmuo pataikė lagerio viršininkui į nugarą. Atvažiavo du tankai ir mus pagainiojo, pagąsdino. Po to visus išrikiavo ir mes išsakėme savo reikalavimus. Reikalavome, kad pagerintų sąlygas, nes kitaip nedirbsime.

Vėliau pradėjo peržiūrėti bylas. Atsirado viltis, kad grįšiu į namus. Kai buvau jau atsėdėjęs 7 metus, man nuėmė 15 metų. Lageryje išbuvau nuo 1947 m. iki 1955 m. gruodžio mėnesio.

Į Lietuvą sugrįžau 1956 m., nors vyko labai stipri agitacija, kad nevažiuotume, nes Lietuvoje esą labai blogai. S. Gerlikas kelionei davė pinigų, aš sugrįžau pas tėvus į Klaipėdą. Niekur neregistravo, tik vėliau įsidarbinau statybose skardininku. 1958 m. persikėliau į Vilnių, kur mane priregistravo kaip specialistą.

Sunkią valandą mane palaikė viltis ir tikėjimas. Tikėjau, kad viską atlaikysiu, kad Lietuva atgaus nepriklausomybę, irgi tikėjau. Buvo viltis. Jau lageryje šnekėjome, kaip kursime savo valdžią, ką darysime, kur dirbsime, kokį norėtume užimti postą. Fantazuodavome. Mažam vaikui pasakyčiau, kad svarbiausia gyvenime yra sveikata, tikėjimas ir meilė Tėvynei.

Jaunystėje svajojau būti jūrų kapitonu, bet gyvenimas savaip sutvarkė. Nesigailiu, kad išėjau į mišką, nes mes tikėjome savo darbais ir idėjomis.

Pasakoja ALDONA ŠIMONĖLIENĖ – SAPLYTĖ-*PAKALNUTĖ*

Užrašyta Pivorių k., Tverečiaus sen.
2005 06 18

Gimiau 1930 m. Kudabiškės kaime, tuometinėje Bobėnų apylinkėje. Mes gyvenome lenkų okupuotame krašte. Lenkai čia draudė lietuviškas mokyklas, lietuvių vaikams lenkai draudė sueiti į vieną kurią gryčią ir ten visiems kartu mokytis. Pas vaikus į kiekvieną atskirą gryčią ateidavo iš Didžiosios Lietuvos atsiųsta mokytoja Leokadija Baužytė. Taip mokė vaikus lietuviško rašto, kalbos ir kitų dalykų. Atlyginimą jai mokėjo litais Didžioji Lietuva. Mes lenkiškon mokyklon nėjom. Mokytoja Baužytė buvo kilusi iš Dysnos kaimo. Buvo ir daugiau tokių mokytojų, buvo vyrų, dabar aš jau jų pavardžių nebepamenu. Lenkai engė lietuvius, ant kiekvienos pirkios buvo prikaltos metalinės lentutės su iškaltomis sulenkintomis lietuvių pavardėmis. Prie mūsų pirkios buvo prikalta lentelė: „Doma Saplis Adolf“.

Šeimoje augome penki vaikai: du broliai ir trys seserys. Vyresnysis brolis Danielius buvo gimęs 1923 m. Kai rusai antrą kartą grįžo į Lietuvą, jis tą patį rudenį išėjo į mišką, bet taip pat slėptuvę išsikasė ir namuose – pirkaitėje, kur bulves supildavo. Ten retkarčiais pasislėpdavo nuo rusų ir vietinių stribų. Deja, neilgai jam teko taip slapstytis, atėjo iš Pastovių (Baltarusija) NKVD garnizonas ir surado brolį Danielių. Ištraukė jį iš bunkerio, smarkiai sumušė ir išvarė į Vidžius, po to į Breslaują ir vėliau be teismo išvežė Rusijon. Ten dirbo miškuose. Virsdamas medis sulaužė jo kojas ir jis pateko į invalidų prieglaudą. Kai karas pasibaigė, paleido į namus. Grįžo invalidas, be vienos akies.

Kadangi gyvenome prie miško, brolis ir vėl įsijungė į partizaninę veiklą. Vietiniam partizanų būriui vadovavo Jonas Kluonis-*Jakutis*, buvęs karininkas, čia atsikėlęs iš Didžiosios Lietuvos, nes Kudabiškėje gyveno jo tėvai.

Kai 1944 m. antrą kartą užėjo rusai, iš Kudabiškės į mišką išėjo Jonas Kluonis ir Jeronimas Gylys. Jeronimas iš pradžių vaikščiojo su partizanais, paskui atsiskyrė. Kai partizanai pradėjo slapstytis mažesniais būreliais, tada jis susidėjo su negerais žmonėm. Žodžiu, jį globojo negeri žmonės, tikriau juo naudojosi. Tada žmonės jo

nebeapkentė ir išdavė. Jo jau ir partizanai ieškojo, nes dėl tokio partizano jiems visiems buvo didelė negarbė.

Iš Naujosios Katinautiškės į partizanus buvo išėjęs Juozas Blaževičius. Kai paėmė mano brolį Danielių, tie patys enkavedistai užėjo Naujojon Katinautiškėn, ten paėmė ir tą Blaževičių. Juos abu varėsi, bet kažkur Baltarusijoj jis pabėgo, grįžo atgal į mišką, žuvo 1945 m. Antanų miške išduotas Edvardo (Edziuko) Misiūno iš Gilūtų kaimo. Jis irgi buvo partizanas. Jų pirkią, tvartus su gyvuliais sudegino rusai su skrebais. Vienas jo brolis pabėgo ir pasislėpė pas kaimynus, o Edziukas išėjo girion. Pabuvo su partizanais, paskui vėl išėjo iš girios ir pakliuvo rusams. Išdavė bunkerį Antanų miške, kuriame žuvo apie 40 partizanų, bet jį vėliau partizanai pagavo ir sutvarkė.

R. K. p a s t a b a: Knygoje „Palinko liepa šalia kelio...“ (Ignalina, 2000, p. 181) pažymėta, kad 1945-ųjų Naujųjų metų naktį *Karužio* būrio partizanus, išdavus to paties būrio partizanui Misiūnui iš Kėriškės k., Antanų girioje apsupo rusų okupacinės kariuomenės Švenčionių dalinio kareiviai. Nesant patirties, slėptuvės buvo prastai įrengtos gynybai, todėl priešams netikėtai užpuolus, žuvo apie 40 partizanų. Kautynėse žuvo broliai Juozas ir Balys Bernotai, suimtą nušovė Albertą Kiškį (Adomo s.) iš Didžiasalio. Apie 30 šiose kautynėse žuvusių partizanų palaidoti Antanų girioje bendrame kape.

Kol daug buvo partizanų, mes dar ir šokius suruošdavom – ateidavo berniokai iš miško, pašokdavom. Vieni, būdavo, saugo, kiti šoka. Kai vyrų miškuose liko mažiau, jau daugiau reikėjo mūsų pagalbos. Nuo Mielagėnų ateidavo *Rokas*-Vincas Žaliaduonis su savo būriu, būdavo, palieka kokį raštelį, liepia mums jį padėt nurodytoje vietoje. Mes buvom dar paaugliai, į mus stribai nelabai kreipė dėmesį. Vasarą, būdavo, šernai dažnai eidavo į daržus, tai pakabindavom geležinkelio bėgio gabalą, kad atbaidytų šernus, daužydavom tą bėgį. Iš tikrųjų tas bėgis buvo partizanams perspėti, kada į kaimą ateina stribai arba rusai. Buvo sutarta: keturi kartai – kaime nėra stribų, o du, trys kartai – kaime yra svetimų. Tada dar ir parėkaujam, neva baidom šernus. Prie mūsų namų tekėjo Kamajos upelis, per upę buvo tiltas. Jei kas ateina arba atvažiuoja kaiman, visuomet per tą tiltą, todėl mums buvo labai patogu pro gryčios langą stebėti tą tiltą.

Iš Kelpučių kaimo į mišką buvo išėjusios dvi moteriškės – Bronė ir Apolonija Bielinytės ir trys jų broliai. Viena išėjo iš būrio ir apsigyveno kažkur Baltarusijoje pas gimines, Apolonija Bielinytė-*Augė* ilgai vaikščiojo miške su partizanais *Barzdėnu*-Vaclovu Vaitiekėnu ir *Tarzanu* (*Unguriu*)-Zenonu Puzanu. Tai jie trise paskutiniais metais (1952 – 1953 m.) pražiemojo Antanų miške. Kai rudenį partizanai išsiskirstydavo žiemojimui, visada susitardavo, kokį mėnesį, kokią dieną ir kur pavasarį susitiks. Taip buvo ir šį kartą. Nuėjo *Barzdėnas* su *Tarzanu* į susitikimą balandžio mėnesį, pateko į pasalą ir abu žuvo, o Apolonija liko bunkeryje.

Ištrauka iš L. Abariaus dokumentinės apybraižos „MGB specialiųjų grupių veikla Rytų Lietuvos partizanų srityje 1951 – 1956 m. “

1952 m. mirtis įsisuko į Tigro rinktinės partizanų gretas. Iš suimtų kovotojų žinodami, jog švenčioniškiai veikia izoliuotai nuo kitų, čekistai pavedė visų nelaimių kaltininkui MGB agentui *Bimbai*-Juozui Bulkai organizavimosi pretekstu užmegzti ryšį su Vincu Žaliaduoniu-*Roku* ir sudaryti sąlygas spec. agentų įvedimui į Tigro rinktinę.

1951 metų vėlyvą rudenį J. Bulkos ryšininkė Bronė – MGB agentė *Bimbaitė* per Pauliną Žalnieriūnaitę pasiuntė laišką V.Žaliaduoniui-*Rokui*. Netrukus *Bimba* sulaukė atsakymo. „Susitikti, žinoma, reikėtų, bet

dabar nėra sąlygų – siaučia kariuomenė", – rašė *Rokas*. Pasimatyti jiems neteko. 1952 03 27 rinktinės vadas ir jo adjutantas *Erškėtis* žuvo labai keistomis aplinkybėmis. Net ir dabar, praėjus 45 metams po šios tragedijos, dar negalime įvardinti kaltųjų (yra net kelios versijos). Aišku tik viena – būta išdavystės.

1952 05 26 *Bimba,* lydimas smogikų *Jūros* ir *Dagilio,* aplankė ryšininkę Pauliną. Ši su ašaromis akyse papasakojo apie ištikusią nelaimę. „Labiausiai gaila *Roko*. Koks jis buvo gražus, malonus, apsiskaitęs, kaip jisai kovojo dėl blaivybės, o kai žuvo – jį taip subjaurojo, kad net uošvė siuntė mergaitę, kad jį atpažintų", – liejo skausmą moteris.

Žalnieriūnaitė *Bimbai* perdavė du laiškus: vieną asmeninio pobūdžio, antrą Vytauto apygardos štabui. Žvalgybos skyriaus viršininkas *Seklys* rašė, jog 1952 m. vasario ir kovo mėnesiais rinktinė neteko 8 partizanų. Šiuo metu likę 15 kovotojų. Apygardos štabo prašoma užsiimti Tigro rinktinės organizavimu, paskirti naują vadovybę ir atsiųsti instrukcijas. Agentas *Bimba* Paulinai paliko iš anksto čekistų parašytą laišką, kuriame *Seklys* kviečiamas į tarnybinį pasitarimą birželio mėnesio pradžioje.

Ruošdami tinkamą spec. grupę, čekistai nutarė į ją įtraukti S. Petravičių – MGB agentą *Mažytį*, suimtą agento *Bimbos* dėka 1951 10 27 (*Mažytis* nesuprato, jog J. Bulka dirba saugumui, laikė jį tikru partizanu). Norėdami patikrinti *Mažytį,* saugumiečiai sužaidė *Bimbos* suėmimą. S. Petravičiui nurodyta susitikus J. Bulką pavaišinti jį spec. limonadu (alkoholio J. Bulka nevartojo). Šiam tikslui *Mažyčiui* išduotas butelis limonado ir dvi tabletės aspirino, neva migdomųjų. *Bimba*, iš anksto saugumiečių įspėtas, suvaidino užmigusį ir buvo „suimtas". Tokiu būdu S. Petravičius buvo sukompromituotas, jam neliko abejonių, kad *Bimba* yra „tikras" partizanas.

Seklio suėmimui buvo pasitelkta speciali grupė (SG) Nr. 1. Vadas *Kirvis*-Rudolfas Otingas, spec. agentai *Tigras, Jūra, Valys*, agentai *Mažytis* ir *Bimba*. Norint sutvirtinti grupės autoritetą, įjungtas agentas *Aidas*, 1951 10 įstojęs į *Voldemaro* būrį, pats nušovęs du ir išdavęs du Tigro rinktinės kovotojus.

Agentui *Bimbai* čekistai davė nurodymus: jeigu atvyktų didelė partizanų grupė (10-15 žmonių) ir nebūtų galimybės juos fiziškai likviduoti, tuomet surengti pasitarimą, paskirti vadovybę ir, nustačius tvirtus ryšius, pasistengti, kad partizanai išsiskirstytų grupėmis. Prisijungus prie *Seklio* grupės, nuvesti jį toliau nuo susitikimo vietos ir konspiratyviai suimti, o jo palydovus sušaudyti.

1952 06 07 spec. grupė atvyko į Petrašiūnų kaimą netoli Tverečiaus, kur gyveno ryšininkė Paulina (MGB dokumentuose vadinama „Pole"). Pastaroji apgailestavo, jog su *Sekliu* nesusitiko ir laiško neperdavė. Tai ji padarysianti artimiausiu laiku, todėl pasiūlė atvykti po dešimties dienų. Motyvuodami, kad nežinomose vietose pasilikti nesaugu, smogikai sutartoje vietoje sulipo į automobilį ir išvyko į bazę.

1952 06 16 vėl apsilankiusiems agentams Paulina pranešė, jog laiškas perduotas, ir rytojaus dieną ateis *Seklys, Mikasiukas* ir *Makulis*.

Susirinkusiems partizanams *Bimba* papasakojo apie Vytauto apygardos organizaciją, geru žodžiu paminėjo *Roką* ir jo įpėdiniu bei rinktinės vadu paskyrė *Seklį*-Kazį Bukauską. Baigiant pasitarimą, J. Bulka (jis ir agentas *Bimba*), pasiūlė keliauti į jo veiklos rajoną (Kirdeikių apylinkes), ten jis perduosiąs apygardos štabo nurodymus ir paskyrimo raštus. Nuėjus vos 5 ar 6 kilometrus, J. Bulka paklausė *Seklio,* ar tik jie neišklydę iš kelio. Palinkusį prie žemėlapio vadą už rankų griebė *Dagilis*, *Aleksas* ir *Jūra*, o J. Bulka ištraukė iš dėklo parabelį. Tuo metu *Kirvis* ir *Aras* spec. pistoletais nušovė nespėjusius atsitokėti Vytautą (čekistų dokumentuose – Vitoldą) Galatiltį-*Mikasiuką* ir Zenoną Cicėną-*Makulį*.

Tardomas *Seklys* davė vertingus parodymus ir pareiškė sutikimą „dalyvauti likviduojant likusius Tigro rinktinės banditus", – rašoma agentūrinėje byloje „Vostok". Po šiomis frazėmis glūdi nežmoniški fiziniai ir dvasiniai kankinimai, tekę partizano *Seklio* daliai. Perėjęs visas sadistinio smurto golgotas, šis narsus vyras palūžo ir tapo čekistų įrankiu – MGB agentu.

MGB agentas *Gudas*-Kazys Bukauskas, Kazio, gimęs 1920 metais.

Partizanas nuo 1945 m. 1951–1952 m. – Tigro rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas, žuvus *Rokui, Diakonui*-Vincui Žaliaduoniui, vadovavo rinktinei. Suimtas ir užverbuotas dėjosi Tigro rinktinės vadu. Pagal jo duomenis ir asmeniškai dalyvaujant, likviduoti 7 partizanai. Šiandien jau miręs.

Maskuodami niekšybės pėdsakus ir užkirsdami įtarimus dėl Vytauto (Vitoldo) Galatilčio-*Mikasiuko* ir Zenono Cicėno-*Makulio* dingimo, čekistai išleido įsakymą, kuriuo agentas *Jūra*-P. Preikšaitis skiriamas apygardos štabo adjutantu, o *Bimba* ir *Mikasiukas* – štabo pareigūnais. Pasinaudodami *Seklio* ryšiais, per Ignalinos rajono Viktarinės kaimo gyventoją Genę Ragaišienę iškviestas pokalbio ir suimtas 1952 07 06 Šilo būrio partizanas Jonas Oškinis-*Dysnaitis* iš Kalviasalio. MGB nurodymu, *Seklys,* lydimas smogikų, aplankė kovotojo *Kipšiuko* pusbrolį Stasį Pelenį, gyvenantį Maldanėnų kaime, ir paprašė surengti pasimatymą su *Dagilio* grupe. 1952 07 18 S. Pelenis pranešė, jog *Dagilio*-Juliaus Kliuko partizanai jau atvykę, tačiau jie kalbės tik su *Sekliu*. Čekistai K. Bukausko dar nebuvo patikrinę ir „operatyviai patvirtinę“, todėl jam buvo uždrausta. „Paslapčių nuo draugų neturiu“, – gudravo *Seklys*, o jį lydintys smogikai vaizdavo įsižeidusius. „Tikriausiai *Dagilis* atsivedė kareivius, – aiškino *Jūra.* – Jeigu jie mumis nepasitiki, eikime iš čia“. Tuomet S. Pelenis dar kartą nuėjo pasitarti ir sugrįžęs kalbėjo, jog *Dagilis* sutinka, kad pokalbyje dalyvautų po du žmones iš kiekvienos grupės.

Į susitikimo vietą ėjo keturiese: S. Pelenis vedėsi *Seklį*, o *Kipšiukas* – agentą *Jūrą*. *Dagilis* pradėjo apklausą: kokius pažįsta partizanus, iš kur atvykę, kur šiuo metu *Mikasiukas* ir *Bimba* (jį *Dagilio* vyrai laikė tikru partizanu). *Jūra* paaiškino, kad *Tauras* (agentas *Bimba*) ir *Mikasiukas* apygardos štabe, o Z. Cicėnas-*Makulis* serga. *Seklio* atsakymai *Dagilį* patenkino ir jis sutiko vesti grupę į agentų smogikų stovyklavietę. Kurį laiką pabuvus drauge, „vadai” pasiūlė apsilankyti jų veikimo rajone. Partizanai, neįtardami klastos, sutiko ir, atsisveikinę su S. Peleniu, išėjo dienoti. Pakeliui smogikai, agentui *Jūrai* davus ženklą, atsiskyrė nuo grupės ir sušaudė *Dagilio* būrio vyrus. Nukauti šie partizanai: Tigro rinktinės rajono vadas Julius Kliukas-*Dagilis,* Pranas Pundys-*Indėnas*, Gabrielius Kirdeika-*Gabriukas*, *Papartis* ir Leonas Šinkūnas-*Kipšiukas*.

Analizuodami įvykdytą operaciją, čekistai pažymėjo, kad spec. grupė veikė ryžtingai ir pagal instrukcijas. *Seklys* elgėsi pagal nurodymus, nesukeldamas įtarimo, tuo tarpu agentas *Aidas* buvo sumišęs, nerišliai kalbėjo ir nenuleido rankos nuo pistoleto dėklo. Per mėnesį sunaikinus beatsikuriančios Tigro rinktinės branduolį, laisvėje beliko tik trys partizanai: Vaclovas Vaitiekėnas-*Barzdėnas* ir du *Tarzanai* – Zenonas Puzanas ir Stasys Guiga. Beveik metus jų pėdsakais sekė smogikų grupė.

1953 04 18 SG *Gudas, Borisas* ir *Juozas* netoli Juodupio, 4 km į rytus nuo Antanų kaimo, pasikvietė pokalbio *Barzdėną* ir Z. Puzaną-*Tarzaną*. Partizanai atėjo, pasibučiavo su smogikais, vėliau susėdo, kalbėjosi, smogikai pasiūlė išgerti, bet *Tarzanas* atsisakė. Besikalbant *Barzdėnas*, perpratęs agentus, bandė pasipriešinti, bet jau buvo per vėlu – „girdėjosi tik keturios trumpos automatų serijos“. Paskutiniesiems garbingai žuvusiems Ignalinos rajono partizanams nebuvo leista atgulti į gimtąją žemę. Jų kūnai perduoti Snakinui – MGB skyriaus viršininkui Vilniuje, vykdžiusiam spec. priemones Ramygalos rajone.

Nesulaukusi grįžtančių vyrų, Apolonija atėjo pas mus verkdama. Mes ją tame bunkery ir laikėm, ir maitinom, ir saugojom. Įsivaizduokit, koks buvo gyvenimas vienai moteriai girioje po žeme. Nunešdavom jai pieno, duonos, kiaušinių, mėsos, taip per vasarą ją maitinom, o rudenį atsirado žmogus, nuvežė į Švenčionis. Ji legalizavosi. Buvo jau 1953 metai, partizanų tik vienas kitas bebuvo likęs. Netrukus ir Apolonija išvažiavo Baltarusijon, ten jos sesuo gyveno, mes jos daugiau nebesutikome.

Pažinojau partizanus Kostą ir Juzefą Romančiukus iš Bukliškės kaimo. Kostas žuvo Kudabiškės kaime. Man žinomos tokios jo žuvimo aplinkybės: 1949 09 04 stribai ėjo nuo Smilginiškės, nuo Čepagirio, o trys partizanai pas mus buvo užėję, kažkiek pabuvo kambary ir išėjo naktį. Kiti trys buvo užėję į kitus namus. Netrukus pasigirdo šaudymas. Pasirodo, stribai, pamatę juos, pamanė, kad eiliniai kaimo berniokai eina. Kai jie užsidegė degtukus norėdami užsirūkyti, pastebėjo jų ginklus ir iškart kirto iš automatų. Tąkart tik Kostas Romančius (Romančiukas)-*Ąžuolas* žuvo, kiti pabėgo. Po to stribai Kosto kūną įmetė į vežimą, surinko visus kaimo vyrus ir kartu nuvarė Tverečiun. Ten juos tardė, klausinėjo, iš kur ir pas ką buvo užėję partizanai, bet visi išsigynė, niekas nepasakė, kad pas mus buvo užėję.

Iš KGB (LYA) archyvo: F. K-1, ap. 3, b. 1657 (senas Nr. 35/16)

P. 35-36. *Roko* grupei sekti užverbuotas informatorius *Gudaitis*, jis parneša, kad 1947 12 23 partizanai buvo pas Vosiūnų kleboną Budrecką. Klebonui demaskuoti pasiųstas agentas *Dysna*, kuris turi artimus ryšius. Praneša informatorius *Kirdeikis*, kad Bielinis Kazys ir Romančiukas Kostas slepiasi Šulgų miške, Tverečiaus valsčiuje. Numatyta nusivežti pas Bielinį Antaną, Dvarykščiaus k., Tverečiaus vlsč. gyventoją, samagono ir padaryti išgertuves.

Praneša ag. *Naumov*: 1948 01 02 išaiškinta, kad Beinorytė Albertina iš Grigiškių nešiojo partizanams produktus. Nustatyta, kad pas Mačkinį, kuris prie vokiečių buvo seniūnu.

Iš KGB (LYA) archyvo: F. K-1, ap. 3, b. 1648, Švenčionių NKVD-NKGB sk.

Pranešimas apie Švenčionių MVD-MGB apskrities skyriaus kovos
su banditizmu rezultatus už 1946 10:

P. 147. Generolui mjr. Vetrovui: 1946 09 03 Adutiškio vlsč. MVD duomenis, suderinus su Postavų r. MVD, pasiųsta 15 asm. RPG, vadov. 8 ŠKp BV (Šaulių kuopos būrio vadas) j. ltn. Kozino, ieškoti lenkų banditų Postavų r. teritorijoje – Rudze kaimo rajone, 8 km į pietvakarius nuo Postavų. Ten RPG susidūrė su Molodečno srities MVD specialiu būriu, sudarytu iš legalizuotų banditų. Adutiškio RPG nušovė SG narį Komarenką ir kitus 5 paėmė.

P. 148. Visus sulaikytus pristatė į Adutiškį.

P. 150. 10 01 Nazimovo grupė susidūrė su Molodečno SG, sulaikė Komarenką, kuris ėjo pakėlęs rankas. Į klausimą, kur yra likusieji, Komarenka parodė į klojimą, kur tuo metu buvo 5 SG nariai. Tuomet Nazimovas į beginklį Komarenką paleido seriją šūvių ir jį užmušė, o jo grupės RPG nariai atidengė kryžminę ugnį į klojimą ir paėmė nelaisvėn ten rastus SG narius.

P. 151. 5 nuvedė Adutiškin ir išlaikė iki 10 04 nakties, paskui paleido be ginklų ir dokumentų.

P. 258. Agentūrinis pranešimas – siunčia Gavrilov, priima Chadarovskij 1946 08 29: Prieš tris savaites Kosto Romančiuko sesuo pamilo partizaną iš Adutiškio vlsč. ir abu sugalvojo legalizuotis. Nuėjo pas brolį Kostą, kad jis prašytų *Roko*, kad leistų išeiti iš būrio. Tada *Rokas* įsakė broliui Kostui abu nušauti – ir ją, ir meilužį. Kostas Romančiukas nušovė meilužį, o seserį sužeidė. Dabar ji pabėgusi.

R. K. p a s t a b a: V. Šiaudinio sudarytame rinkinyje „Nuo arklo – prie ginklo“ (p. 104) pažymėta: 1946 07 31 *Karijotas* įsakė sušaudyti Juzę Romančiukaitę ir Vladą Rakauską, kad jie norėjo užsiregistruot ir vestis. Nušautas V. Rakauskas ir sužeistas P. Patiejūnas.

Iš mūsų kaimo partizanams dar padėdavo Alfonsas Grigaliūnas, jis irgi buvo ryšininkas. Kai iš kalėjimo grįžo mano brolis Danielius, jie su Jeronimu Grigaliūnu eidavo girion padėt partizanams kasti bunkerius. Kudabiškėje dar nuo karo buvo likę betoniniai įtvirtinimai, iškastos didžiulės tranšėjos, sukastas aukštas pylimas, netoli jo buvo nepraeinama bala. Ten partizanai kasė sau bunkerius, o tą žemę, kad neliktų kasimo pėdsakų, nešdavo kibirais į balą. Mes su jaunesniuoju broliu Zenonu keliu vaikštinėdami stebėdavom, kad kas neateitų. Tas bunkeris dar ir dabar tebestovi. Jame vieną (apie 1949 m.) žiemą praleido partizanai Jonas Kluonis-*Jakutis* ir iš Antanų kaimo, Bronius Untanas-*Liūtas* (suimtas ir sušaudytas Vilniuje). Vakarais jie kartais išeidavo duoneliauti. Rudenį dar laisvai, o žiemą nueina kur toliau, grįžta atgal, jau pasnigta, lieka pėdsakai. Tuomet užeina pas mus, brolis pakinko arklį ir veža juos miškan į bunkerį. Miške pasikerta malkų, dar kiek pavažinėja ir grįžta atgal.

Mūsų kaime partizanai nušovė du žmones. Mano tėčio brolis Petras Saplys nuvažiavo girion rogių pavažoms medžių ir, jo nelaimei, užvažiavo ant bunkerių. Buvo

pats vidužiemis. Nėr kur dėtis partizanams, bet jį paleido ir liepė važiuoti į namus. Sugrįžo jis į namus ir kurį laiką taip gyveno. Atėjo pavasaris, vasara. Vasaros pabaigoje atėjo partizanai ir nušovė juos du – su kitu Juozu Sapliu (jie buvo giminės). Kaip vėliau paaiškėjo, partizanus kažkas nugirdė ir paprašė šituos vyrus nušauti, matyt, kažkas ant jų pyko. Partizanai iš girios atėjo jau girti, vadinasi, ten kažkas juos vaišino. Juozą Saplį nušautą rado girioje prie tokios pirtelės, o Petrą nušovė kaimyno kieme. Ten jie keliese sekmadienį lošė kortomis, atėjo girti partizanai, išvarė Petrą laukan ir nušovė. Nežinau, kas ten buvo, bet vėliau partizanas *Jakutis* atsiprašinėjo nužudytų vyrų šeimų, atseit neteisingai buvo pasielgta.

Pasakoja ALDONA ČIJUNČIKIENĖ – UMBRAŽIŪNAITĖ

Užrašyta Pivorų k., Tverečiaus sen.
2005 06 18

Gimiau 1931 m. Kaubariškių kaime. Šeimoje buvome keturios mergaitės. Mūsų apylinkių partizanai pokario metais laikėsi Antanų miške. Mūsų kaime buvo tik dvi pirkios, niekas iš mūsų kaimo pas partizanus nebuvo išėjęs. Iš gretimo Kudabiškės kaimo į mišką buvo išėjęs Jonas Kluonis-*Jakutis*, daug jaunų berniokų iš Didžiasalio buvo išėję į mišką. Iš Bobėnų kaimo į mišką buvo išėjęs Bronius Kėkštas-*Putpelė*, dabar jau miręs, iš Antanų kaimo – Jonas-*Briedis* ir Vytautas-*Mikasiukas* Galatilčiai, iš Būkliškės – Kostas Romančiukas-*Ąžuolas*, iš Kelpučių – Apolonija-*Augė* ir Bronė Bielinytės.

Mūsų dėdė Juozas Čioglys (mamos brolis) tarnavo Žaslių policijoje. Rusams sugrįžus, atvažiavo pas mus, partizanams atvežė kariškų kepurių, šautuvą atidavė, kurį laiką pas mus jis ir gyveno, bet netrukus rusai sužinojo ir liepė prisistatyti į Tverečiaus saugumą. Kai jis nuėjo, nuvežė kažkur prie Švenčionių į miškelį ir nušovė.

Antanų miške partizanai turėjo išsikasę bunkerius, kuriuose gyveno daug partizanų. Vienas toks nuo Adutiškio su jais susipyko, išėjo iš miško ir išdavė likusius vyrus. Jis atvedė enkavedistus, tada žuvo apie 40 partizanų, tarp jų penki vokiečiai ir septyni lenkai. Šitie vokiečiai pas mus buvo atėję, prašė valgyti. Mama jiems davė kepalą duonos, lašinių ir jie nuėjo pas partizanus į Antanų mišką. O lenkai buvo iš Armijos Krajovos prisiglaudę prie mūsų partizanų. Kas tada žuvo iš partizanų Antanų miške, negaliu išvardinti pavardėmis, bet kai kuriuos prisimenu. Žuvo Albertas Kiškis-*Klevas*, jo brolį Juozą Kiškį-*Šermukšnį* pagavo gyvą, po to jų seserį su motina ištrėmė į Sibirą. Žuvo Balys Bernotas-*Žaibas* iš Didžiasalio, Juozas Bernotas-*Perkūnas*. Nuo Mielagėnų ateidavo vyrai, pamenu, toks *Alksnis*-Bronius, Bielinis iš Erzveto...

Iš Jono Bajorūno knygos „Mielagėnų kraštas“

NKVD kareiviai, krėsdami Dimbelių kaimą, sulaikė brolius Marijoną ir Leoną Dimbelius. Atvežė juos į Mielagėnus. Klebonijos kieme sušaudė (tuomet klebonijoje gyveno MVD viršininkas).

Slampinėjo baudėjai šioje apylinkėje ir naktį. Užklydo ir į Radučių kaimą.

1944 m. gruodžio 16 d. keturi šaukiamojo amžiaus jaunuoliai patraukė į Mėčionių kaimą pas panas. Ten užsibuvo iki vėlaus vakaro, išėjo namo. Pasiekę Radučių kaimą, broliai Černiauskai suko į namus. Pas juos užėjo ir draugai, mat jų dvi seserys jau merginos buvo.

Kai iš Mėčionių sugrįžo Stasio Černiausko sūnūs su draugais, jo dukros Bronė ir Michalina miegojo. Vaikinai jas pažadino. Nerūpestingą vakaronę nutraukė smarkus beldimas į duris. Be žodžių suprato, kas

beldžiasi. Vienas jaunuolis pasislėpė drabužių spintoje, kitas priemenės kertėje susirangė, dviese užšoko ant aukšto. Išvertė baudėjai duris. Priemenėj vaikiną suradę, čia pat nušovė, spintoje pasislėpusį durtuvais užbadė. Daugiau vaikinų neradę, inscenizavo susišaudymą su „banditais“: išėję į lauką, pradėjo iš visų pusių šaudyti į trobą. Užsiliepsnojo namai. Seserys Černiauskaitės puolė bėgti iš degančio namo. Bronę pasivijo kulka. Michalina per stebuklą liko gyva. Šeimininkas su žmona, peržengę slenkstį, niekur nebėgo: čia degė jų sūnus, degė užgyventas turtas. Degančiame tvarte baubė galvijai, gailiai žvengė širmis. Nuo aukšto pasigirdo priešmirtinis klyksmas. Ten vaikinai degė gyvi – tai pragaras žemėje, velniai puotą kelia...

Nežinodami gaisro priežasties, Kostantas Telyčėnas su paaugliu sūnumi į pagalbą bėgo. Paauglį paleido, o jo tėvą, pavedėję į mišką, nušovė. Bet to baudėjams buvo maža. Užėjo į kaimyninę trobą. Iš ten išsivedė Alfonsą Černiauską. Jo brolis jau gaisre sudegė. Alfonsą kieme nušovė.

Per šią egzekuciją buvo nužudyti broliai Černiauskai: Jonas, g. 1910 m., Juozas, s. Stasio, g. 1914 m., jų sesuo Bronė, g. 1912 m., kiti broliai Černiauskai: Alfonsas, g. 1910 m., Leonas, s. Petro, g. 1915 m., visi iš Radučių kaimo, Leonas Grikinis, s. Mykolo, g. 1919 m., iš Bernotų, Kostas Telyčėnas iš Pošiūnų (Tverečiaus vlsč.) – iš viso 7 asmenys.

Dar toli iki Atgimimo rajono laikraštis „Nauja vaga“ rašė, kad Radučiuose per susišaudymą nušauta 15 „banditų“. Matyt, į tą skaičių įėjo visi aukščiau suminėti.

Pavasarį visi įsiliejo į Vinco Žaliaduonio-*Roko* partizanų rinktinę, su *Roku* jau nuo rudens ryšius palaikė.

Atsargumo ne tik besislapstantiems, bet ir partizanams trūko.

Radučių kaimas ribojosi su Tverečiaus valsčiaus valdomis, tad tverečėnai negalėjo nežinoti Radučių tragedijos, bet išvadų nepadarė. Vos devyniom dienom praslinkus, 1944 m. gruodžio 25 d. gerai ginkluotų partizanų grupelė su vadu *Karužiu* priešaky užklydo į Petrašiūnų kaimą (Tverečiaus vlsč.). Į merginų nustebimą, kaipgi jie taip drąsiai dienos metu vaikšto, vadas *Karužis* pasipuikavo, kad jie visą dieną vaikšto, norėdami susitikti su priešu... Vakare atėjo į šokius. Pasilinksminę nuėjo pas Albertą Patapavičių. Vieni, sako, vakarieniauti, kiti – nakvoti, tartum gerais laikais pas tetą į svečius.

Tverečėnai stribai apie partizanų pasirodymą netruko sužinoti, bet vieni nedrįso jų persekioti – paprašė Švenčionių NKVD kareivių paramos. Tik vėlų vakarą kareiviai pribuvo.

Partizanai, prasiskynę sau kelią, pasitraukė be nuostolių, o petrašiūniškiai (partizanai)... Ištikimiausio partizanų rėmėjo Gabrieliaus Žalnieriūno, kurio dvi dukros Genė ir Janina buvo stropiausios partizanų ryšininkės, sodyba pavirto pelenais. O kokios trobos buvę! Sudegino ir A. Patapavičiaus trobas.

Įerzinti baudėjai nėrėsi iš kailio, norėdami išdraskyti partizanų gūžtą. Ir jiems tai pavyko. Kalėdas, matyt, ne tik vadas *Karužis* nerūpestingai šventė, bet ir jo pavaldiniai. Trumpai partizanų gretose apšilęs aštuoniolikmetis vaikinas iš Kėriškės kaimo pateko baudėjams į rankas. Jaunas, neužsigrūdinęs, neatlaikęs kankinimų, ne tik bunkerį parodė, bet ir slaptažodį pasakė. Taip jie Naujųjų 1945-ųjų sutikimo naktį, kai partizanai, kaip ir per Kalėdas buvo atsipalaidavę, Antanų miške užpuolė bunkerį.

Iš Mielagėnų valsčiaus žuvo:

Bronius Misiūnas, s. Vaclovo, g. 1925 m., iš Kėriškės k. (Zenonas ir Bronius – broliai);

Danielius Misiūnas, s. Stanislovo, g. 1917 m., iš Kėriškės k.;

Edmundas Misiūnas, s. Ksavero-*Garuolis*, iš Kėriškės k.;

Jonas Varna iš Juodagalvių k.

Juozas Misiūnas, s. Stanislovo, g. 1919 m., iš Kėriškės k.;

Leonardas Černiauskas, s. Vaclovo, g. 1927 m., iš Gilūtų k.;

Leonas Misiūnas, s. Stanislovo, g. 1920 m., iš Kėriškės k. (Danielius, Juozas ir Leonas – broliai);

Pranas Petrulėnas, s. Prano, g. 1919 m., iš Paliesiaus k.;

Zenonas Misiūnas, s. Vaclovo, g. 1920 m., iš Kėriškės k.;

Šie jaunuoliai Antanų miške žuvo, tik ne vienu metu.

Dešimtmetis berniukas Robertas Urbonas iš Gilūtų kaimo, eidamas į mokyklą, pamatė atvažiuojančius kareivius ir leidosi bėgti. Užbėgęs į pirmą pasitaikiusią trobą, puolė slėptis... Kareiviai leidosi jam iš paskos. Suradę nušovė berniuką ir jį slėpusią namų šeimininkę Juzę Strigienę.

Ne visur okupantams taip sėkmingai klostėsi. Įpratę žudyti beginklius, 1945 m. vasario 15 d. drąsiai traukė į Jaciūnų kaimą. Jaciūnai išsidėstę Daugėliškio, Tverečiaus, Mielagėnų valsčių sandūroje. Sužinoję, kad tose vietose pasirodė partizanai, šių valsčių stribai su enkavedistais sutarė Jaciūnuose susitikti ir šukuoti aplinkinius miškelius. Stropiausi buvo tverečėnai (stribai), o tą naktį apie 100 gerai ginkluotų partizanų būrys stovyklavo Jaciūnuose. Atvykėlius šūviais pasitiko. Per susišaudymą 10 stribų paėmė į nelaisvę... Netrukus iš kitos pusės trim pastotėm atskubantys NKVD kareiviai pasirodė. Jie taip pat Jaciūnuose ginkluotus pamatė, bet manė, kad tai saviškiai. Kai „savi" į juos pradėjo tratint, gintis jau buvo vėlu. Vienų duomenimis, buvo nukauti šeši, kitų – aštuoni enkavedistai. Surinkę nukautų ir nuginkluotų ginklus, partizanai pasitraukė be nuostolių. Netrukus pribuvo dar 70 enkavedistų. Netvėrė apmaudu dėl žuvusių draugų... Negalėdami partizanams atkeršyti, ant Jaciūnų gyventojų pyktį išliejo: šešis vyrus – Alfonsą, Praną ir Juozą Bielinius, Petrą Dervinį, Mykolą Šiaudinį ir Dionizą Šimkūną sušaudė, o kaimą pelenais paleido, plyname lauke našles su mažais vaikais paliko (Ignalina, 2003, p. 256 – 258).

Atėjo kartą stribai ir įteikė man šaukimą prisistatyti į Lukiškes Vilniuje. Tada man ėjo septyniolikti metai. Vilniuje aš nė karto nebuvusi. Nuvežė arkliu Ignalinon, įsodino į traukinį ir paaiškino: kai išlipsiu Vilniaus stotyje, rankoje turėsiu neštis šaukimą ir rodyti visiems. Kam reiks, tas mane pamatys ir pasitiks. Vilniuje iškart prie manęs priėjo vyras ir liepė eiti kartu. Įsodino mane į „viliuką" ir nuvežė į Lukiškes (gerb. Aldona Lukiškių kalėjimą painioja su MGB ministerija, ją nuvežė į MGB ministerijos pastatą kitapus Lukiškių aikštės, – R. K.). Ten buvo areštuota Lionė Galatiltytė, girdėjau, kaip ją kitame kabinete mušė, ji labai rėkė. Po to atvedė ją sudaužytą ir ji pasakė, kad aš nešiau partizanams maistą. Aš iš pradžių gyniausi, bet kai ėmė mušt ir mane, pasakiau, kad nešiau. Po tardymo protokolu nepasirašiau. Po to atvedė labai sumuštą partizaną *Alksnį.* Pavardės jo nežinojau, tik žinojau vardą – Bronius. Jis irgi pasakė, kad nešdavau jiems maistą. Tris paras jie mane laikė stovinčią, be miego ir poilsio, be jokio maisto, tik tardytojai nuolat keitėsi. Jei tik jiems paprieštarauju, paima kėdę ir trenkia kur pakliuvo. Gavau ir per galvą, ir per pečius, ir per nugarą... Tardyme dalyvavo ir Tverečiaus stribų viršininkai Sytnikovas ir Petrovas. Sytnikovas buvo aukšto ūgio, juodbruvas, raupsuotu veidu. Ypač mane mušė Petrovas. Po trijų parų gerai apkoliojo, davė penkis rublius ir liepė grįžti į namus.

Po to dar ir į namus ateidavo Petrovas su stribų šaika. Būdavo, mane išsiveda verandon, ima kumščiuot ir vis klausia, kas pas mus ateina. Su jais kartu ateidavo man gerai pažįstami stribai iš Pivorų – Juozas Martinėnas ir Bronius Spėčius. Jie vaikščiodavo po gryčią ir žiūrėdavo ką nugvelbti. Ant lentynos buvo padėti tėvo marškiniai. Įėjo šitie stribai gryčion, vienas tuoj už marškinių ir traukia nuo lentynos. Tėvas sako: „Čia ne banditas. Ką jūs darot?". Tada padėjo atgal.

Kartą pas mus užėjo trys giriniai (partizanai) – *Mikasiukas*, Bielinis iš Erzveto, trečio nepažinojau. Paprašė pavėžėti Smilginiškėn. Tėvo nebuvo namuose, sesuo Eugenija pakinkė arklį ir išvažiavo. Už mūsų miškelio tuoj pat ir Smilginiškė, o ten kaip tyčia vaikščiojo stribai. Pamatė važiuojančius ir ėmė šaudyti. Sesuo išvirto iš vežimo, *Mikasiukui* peršovė koją, bet jie visi trys pabėgo atsišaudydami, o seserį paėmė ir nusivežė Tverečiun. Ten ją tardė ir mušė. Grįžusi pasakojo, kad ją stribai ir spardė, ir kumščiais daužė.

73. Tigro rinktinės partizanai: Vaclovas Vaitiekėnas-*Barzdėnas* (ant žemės), stovi Bronius Untanas-*Liūtas*, Kazimieras Gaidelis-*Gailius*, Aleksas Untanas-*Tigras*, Kostas Romančiukas Romančius-*Ąžuolas*, Danielius Ramelis-*Sakalas*, Jonas Galatiltis-*Briedis*. (1426)

74. Tigro rinktinės partizanai: Julius Kliukas-*Dagilis* ir Jonas Kluonis-*Jakutis*. (1434)

75. Tigro rinktinės partizanai ir ryšininkės: Bronius Gaidelis-*Pipiras*, Genė Žalnieriūnaitė-*Žibutė*, Bronė Daktariūnaitė-*Viltis*, Klemensas Basys-*Bajoras*, Bronė Kudabaitė-*Dainava*, Bronius Untanas-*Liūtas*, 7-ojo rajono vadas, paimtas gyvas ir sušaudytas. (1428)

76. Pirmoje eilėje: Vytautas Rusakevičius-*Tigras*, Jonas Dūdėnas-*Vynas*, Petras Pošius-*Gediminas*. Antroje eilėje stovi: Alfonsas Dumbrava-*Aidas*, Edvardas Juodvalkis-*Aras*, Vytautas Miškinis-*Viesulas*, Povilas Lukošiūnas-*Žilvytis*, *Gluosnis*. (1269)

77. Priekyje ant žemės Vytautas Rusakevičius-*Tigras*, Zigmas Tumėnas-*Kęstutis*, Vytautas Dručkus-*Šernas*, Povilas Lukošiūnas-*Žilvytis.* Antroje eilėje sėdi Antanas Bulka-*Dainius*, Balys Putrimas-*Vaidūnas*, Petras Pošius-*Gediminas*, Pranas Pakalnis-*Briedis*, Jonas Dūdėnas-*Vynas*, Balys Vaičėnas-*Pavasaris*, Alfonsas Dumbrava-*Aidas*, Vytautas Miškinis-*Viesulas*. Trečioje eilėje stovi Edvardas Juodvalkis-*Aras*, Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalas*, Jonas Čičelis-*Tėvas*, Juozas Stanėnas-*Lizdeika*, *Aukštaitis*, Pranas Račinskas-*Žaibas*, neatpažintas asmuo, Vladas Juozapavičius-*Papartis*, Alfredas Garnelis-*Čigonas.* (1281)

78. Pranas Ivonis-*Sakas*, „Aukštaičių kovos“ redaktorius, žuvo 1947 m., ir Juozas Bulka-*Svajūnas* (nuo 1948 12 – *Skrajūnas*) iš Ripaičių k., Saldutiškio vlsč., vėliau MGB ag. *Bimba*, šiuo metu (2006 m.) kunigauja Mosaro bažnytkaimyje (Baltarusija). (1385)

79. Balys Graužinis-*Uosis*, Juozas Stanėnas-*Aukštaitis*, Jonas Dūdėnas-*Vynas*. (1284)

80. Vladas Juozapavičius-*Papartis*. (1278)

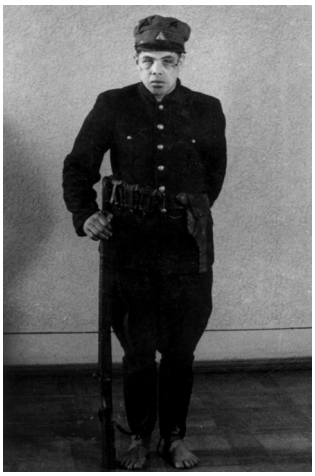

81. Aleksas Miškinis-*Dobilas*, 1951 11 23 užmigdytas MGB provokatoriaus Kazimiero Juodvalkio ir suimtas Polekniškio k., Daugailių vlsč., teistas 25 m. lagerio. Fotografuota čekistų MGB kalėjime. (1287)

82. Jonas Dūdėnas-*Dagys*, *Vynas*, 1951 11 23 užmigdytas MGB provokatoriaus Kazimiero Juodvalkio ir suimtas. Teistas mirties bausme, sušaudytas Vilniuje 1952 08 18. Fotografuota čekistų MGB kalėjime. (1288)

83. Edvardas Juodvalkis-*Aras*, 1951 11 23 užmigdytas MGB provokatoriaus Kazimiero Juodvalkio. Teistas mirties bausme, sušaudytas Vilniuje 1952 08 18. Fotografuota čekistų MGB kalėjime. (1289)

84. Priekyje sėdi Vytautas Miškinis-*Viesulas*, Alfonsas Dumbrava-*Aidas*, Povilas Lukošiūnas-*Žilvytis*, *Gluosnis*. Stovi Petras Pošius-*Gediminas*, Jonas Dūdėnas-*Vynas*, Edvardas Juodvalkis-*Aras*, Vytautas Rusakevičius-*Tigras*. 1950 m. (1263)

85. Zigmas Tumėnas-*Kęstutis*, 1951 11 23 užmigdytas MGB provokatoriaus Kazimiero Juodvalkio ir suimtas jo namuose Polekniškio k. Teistas mirties bausme, sušaudytas Vilniuje 1952 08 18. Fotografuota čekistų MGB kalėjime. (1280)

86. Vytautas Rusakevičius-*Tigras*, 1951 11 23 užmigdytas MGB provokatoriaus Kazimiero Juodvalkio ir suimtas jo namuose Polekniškio k. Teistas mirties bausme, sušaudytas Vilniuje 1952 08 18. Fotografuota čekistų MGB kalėjime. (1282)

87. *Erškėčio* būrio partizanai: ant žemės guli Kazimieras Bubulis-*Algimantas* ir Antanas Burauskas-*Karklinis*. Stovi Pranas Račinskas-*Karajiedas*, *Žaibas*, Jonas Čičelis-*Leopardas*, Antanas Skunčikas-*Kurmis*, *Kaltas*, Kazimieras Kaladinskas-*Erškėtis*, Petras Cicėnas-*Žalgiris*, Adolfas Aidukas-*Šeškus* ir *Berželis*-(?). Fotografuota ne vėliau kaip 1947 05 06. (A-1069)

88. Sėdi *Žilvytis*-(?), stovi nežinomas asmuo ir Mykolas Urbonas-*Liepa*. (1183)

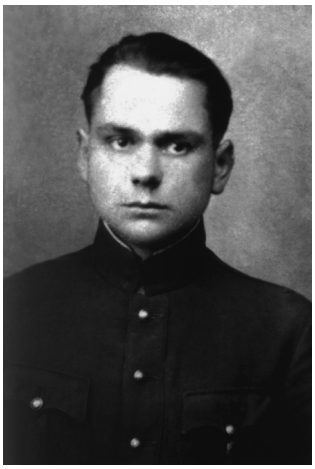

89. Pranas Skunčikas-*Žaltys* iš Bajorų k., Kazitiškio apyl., žuvo 1946 01 15. (A-1070)

90. Partizanų būrys, kuris veikė Purvėnų, Juodėnų, Antamalkės, Talėjų, Bimbiriškių, Malkertų, Eigulių kaimų teritorijose. Stovi Vytautas Ramanauskas-*Žilvinas*, Steponas Satkevičius-*Gintvytis*, Alfonsas Radzevičius-*Tarzanas*, nežinomas asmuo, Julius Jakutis-*Slapukas*, Adomas Bytautas-*Garsas*, nežinomas asmuo, nežinomas asmuo. Sėdi Mykolas Urbonas-*Liepa*, Bronius Kalytis-*Siaubas*, Steponas Jakučionis-*Aušra*. (1152)

91. Tigro rinktinės, *Roko*-Vinco Žaliaduonio būrio partizanai: *Ramojus*-(?) (žemiau su šautuvu rankoje), Boleslovas Beinoras-*Budrys*, Adolfas Bielinis-*Karosas*, Vytautas Galatiltis-*Mikasiukas*, Alfonsas Paukštė-*Alfukas*, Janina Galatiltytė-*Lakštutė*, *Kregždutė*. (A-1068)

92. 5-ta Lokio rinktinė, Erškėčio kuopa, Laisvės būrys: Jonas Dūdėnas-*Vynas*, *Dagys*, Vytautas Miškinis-*Viesulas*, Vytautas Rusakevičius-*Tigras*, Edvardas Juodvalkis-*Aras*. (1253)

93. Nužudyti ir išniekinti Lokio rinktinės, Erškėčio kuopos partizanai Ignalinos MGB kieme: Jonas Čičelis-*Ramūnas*, *Šermukšnis*, Petras Cicėnas-*Žalgiris*, Albertas Vytėnas-*Siaubas*, Stasys Butrimas-*Kėkštas*. Fotografuota 1950 09 09. (1444)

94. 1951 04 12 Kušlių miške bunkeryje sušaudyti partizanai: Gasparas Baronas, Bronius Morkūnas-*Strausas*, Zosė Tylaitė-*Gulbė*, Ferdinandas Mikėnas-*Ežys*. (A-795)

95. Išniekinti žuvę Utenos apylinkių partizanai. (A-792)

96. Išniekintas žuvęs Utenos apylinkių partizanas. (A-797)

97. *Sakalaičio* būrys. Pirmoje eilėje: Jonas Meškauskas-*Meškiukas*, nežinomas asmuo, Balys Rūkštelė-*Ramūnas*, Jonas Bitkevičius-*Sakalaitis*, Balys Šidlauskas-*Dobilas*. Stovi trečias Balys Gaivenis-*Voveriukas*, Jonas Dzekevičius-*Lazdynas*, Jonas Juodka-*Vėžiukas*. (1398)

98. Bronius Kalytis-*Siaubas* ir Mykolas Urbonas-*Liepa*. (1562)

99. Utenos rajono rusų MGB garnizono smogikas (enkavedistas). (A-742)

100. *Trimito* būrio partizanai: Julius Jakutis-*Slapukas*, Kazys Gaidelis-*Trimitas*, Juozas Klevas-*Aidas*, Antanas Snieganas-*Viršaitis*, Juozas Kuliešius-*Balandis*. (1389)

101. *Trimito* būrio, kuris veikė tarp Saldutiškio ir Kuktiškių, partizanai: Julius Jakutis-*Slapukas*, *Gintvytis*, Stasys Juodis-*Čižikas*, *Erškėtis*, *Dūdelė*, Jonas Juodka-*Vėžys*. (1363)

102. Vytauto apygardos, Kun. Margio rinktinės, Audros būrio partizanai, žuvę 1949 12 04 Antadavainės k., Užpalių vlsč. Išniekinti Užpaliuose prie stribų būstinės: Bronius Stasiškis-*Sūkurys*, g. 1926 m. (ranka virš galvos), Feliksas Stasiškis-*Smūgis*, g. 1923 m., Ignas Klibas-*Tėvukas*, g. 1919 m., Jurgis Čižas-*Tigras*, g. 1906 m. (1248)

103. Vytautas Dručkus-*Šernas*, Vytauto apygardos, Lokio rinktinės partizanas. (1256)

104. Kazimieras Gaidelis-*Gailius*, Mečislovas Žvyriukas-*Aukštaitis*, g. 1927 m. Mielagėnuose. Žuvo apie 1947 m. (1419)

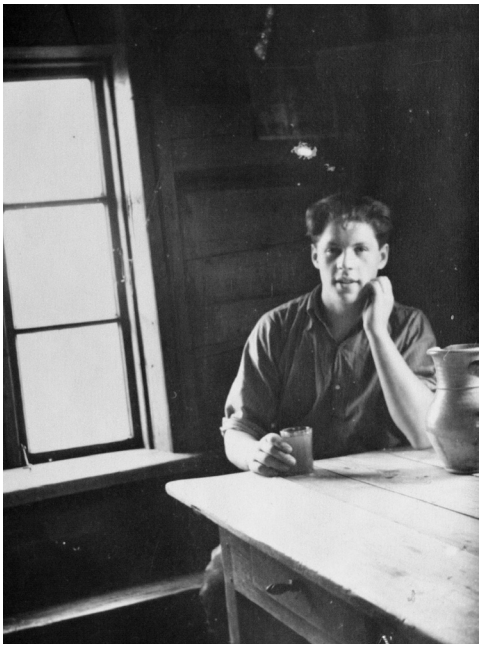

105. Teofilis Limba-*Sakalas*, g. Stabulankių k. (Padborkos vnk.), Utenos r. Aušros būrio partizanas. Žuvo Aknystėliuose pas Tumą. Fotografuota Vosiliškio k. pas Sriubą. (845)

106. Kazys Gaidelis-*Trimitas*. (1387-A)

107. Algirdas Lunys-*Smagurauskas*, *Jovaras* iš Stirninės k., Molėtų r., partizanų ryšininkas. Fotografuota čekistų suėmimo metu. (1556)

108. Bronius Untanas-*Liūtas* iš Antanų k. Vytauto apygardos, Tigro rinktinės 7-to rajono vadas. Suimtas ir sušaudytas. (1430)

109. Leonardas Basys-*Švyturys* ir Klemensas Basys-*Bajoras*, žuvęs, Tigro rinktinės partizanai (abu *Roko*-V. Žaliaduonio svainiai). (1416)

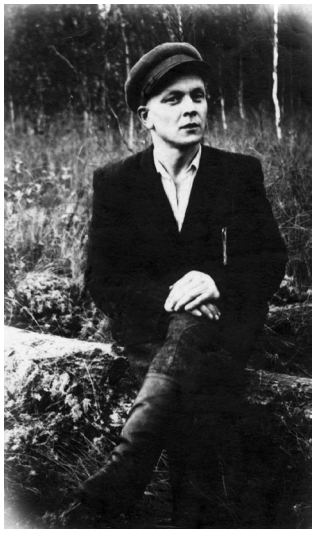

110. Antanų miško partizanas *Ramojus*. (1412)

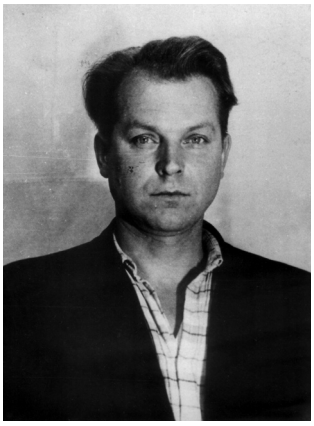

111. Juozas Streikus-*Stumbras*, g. 1923 m. Antazavės vlsč., Maniuliškių k. Suimtas ir nuteistas sušaudyti 1962 m. (27)

112. Balys Bikelis, g. 1925 m. Stūgliuose, Tauragnų vlsč., partizanų ryšininkas, Panevėžio I-mos vidurinės mokyklos mokytojas. Čekistų persekiojamas nusižudė apie 1951 m. (1478)

113. Vytautas Baltušis-*Girinis*, g. 1924 m. Panevėžyje. Utenos r. Pušynėlio pradinės mokyklos mokytojas, *Uosio* kuopos vadas. Partizanavo Daugailių vlsč. Žuvo 1946 10 04. (1354)

114. *Sakalaičio* būrys Tauragnų apylinkėse. (1395)

115. Priekyje penkiese: Petras Pošius-*Gediminas*, Alfonsas Dumbrava-*Aidas*, pavardė nežinoma slapyvardis – *Liūtas*, Vytautas Druckus-*Šernas*, Povilas Lukošiūnas-*Žilvytis*, *Gluosnis*. Antroje eilėje trise: Juozas Stanėnas-*Aukštaitis*, *Lizdeika*, Vytautas Rusakevičius-*Tigras*, Balys Graužinis-*Uosis*. Trečioje eilėje septyniese: Vladas Juozapavičius-*Papartis*, Jonas Dūdėnas-*Vynas*, Antanas Lapienis-*Pimpis*, Bronius Kalytis-*Siaubas*, nežinomas asmuo, Balys Vaičėnas-*Pavasaris*, Vytautas Miškinis-*Viesulas*. Ketvirtoje eilėje šešiese: Juozas Kušeliauskas (Kaušyla)-*Putinas*, *Kelmas*, Stasys Juodis-*Čižikas*, nežinomas asmuo, Jonas Čičelis-*Tėvas*, *Leopardas*, *Kęstutis*, Pranas Račinskas-*Žaibas*, nežinomas asmuo. (1286)

116. Vytautas Galatiltis-*Mikasiukas*, Apolonija Bielinytė-*Augė*, Bronius Untanas-*Liūtas*. Stovi: pavardė nežinoma, slapyvardis *Gaidys*, Kostas Romančiukas-*Ąžuolas*, Leonas Galatiltis-*Pušynas*, Kazimieras Gaidelis-*Dagilis*, Bronius Gaidelis-*Pipiras*. (1414)

Apie 1948 m. vieną rytą pas mus buvo atėję partizanais persirengę enkavedistai. Ėmė aiškinti, kad jie pasiklydo, prašė suvesti juos su vietiniais partizanais. Mama, kaip ir kiekviena patikli moteris, ėmė aiškinti, kur galėtų būti partizanai, bet tėvas jai mirktelėjo, ji iškart užsičiaupė, suprato, kad čia kažkas ne taip. Tada tėvas pasakė, kad mes nežinom jokių partizanų, kad jie čia neužeina. Nieko nepešę apsimetėliai išėjo. Iš mūsų jie nuėjo Radiškėn, ten žmogelis prasitarė, kad bendrauja su partizanais, kitą dieną atvažiavo stribai ir išvežė jį į Sibirą. Iš Radiškės jie nuėjo į Pupieną, ten irgi išprovokavo keletą žmonių, kuriuos irgi tuoj išvežė Sibiran.

Pasakoja GENĖ MARTINĖNIENĖ – ŽALNIERIŪNAITĖ

Užrašyta Didžiasalyje
2005 06 18

Gimiau 1929 m. Petrašiūnų kaime, Tverečiaus valsčiuje, Švenčionių apskrityje. Šeimoje augome aštuoni vaikai: du broliai ir šešios seserys. Tėvai turėjo 16 ha žemės.

Pokario metais iš mūsų kaimo į mišką išėjo tik Vaclovas Taluntis. Iš Kelpučių kaimo buvo daug vyrų išėję į mišką: Adolfas (Adolis) ir Alfonsas Bieliniai bei jų seserys Bronė ir Apolonija, iš Erzveto kaimo buvo išėjęs Adolfas Bielinis ir mokytojas Juozas Martinėnas, iš Naujosios Katinautiškės – Juozas Blaževičius (greit žuvo), Juozas Mizaras. Iš Galatilčių kaimo į mišką buvo išėję keturi broliai Gaideliai: Kazimieras-*Gailius*, Bronius-*Pipiras*, Antanas-*Poška* ir Juozas. Iš Linkonių – Kazimieras Vileita-*Naujalis*, iš Antanų kaimo – Bronius Untanas-*Liūtas*, Galatilčiai – Jonas-*Briedis*, Vytautas-*Mikasiukas*, Juozas (Juzefas)-*Pinčiukas* (liko gyvas ir gyvena Didžiasalyje). Mūsų krašto partizanai veikė Antanų miškuose. Greta buvo išsidėstę tokie kaimai: Medinai, Antanai, Galatilčiai, Motiškė, Vileita, Mikuliškė.

1944 metų lapkričio mėnesį Antanuose dalyvavau pusbrolio laidotuvėse. Visi tada nakvojom daržinėje. Atbėgo teta Pranutė Galatiltytė ir sako: „Vaikeliai, partizanai buvo atėję“. Tada mums šis žodis buvo dar negirdėtas, visi nušokom, išbėgom į lauką ir pamatėm tyliai vorele juos nueinant į pamiškę. Apsisiautę buvo tokiais ilgais apsiaustais nuo lietaus, ir dabar tebematau tą vaizdą. Šešiese jie tada buvo atėję pas tetą. Teta juos pavalgydino, ir jie išėjo, mums nepasakė, matyt, nenorėjo, kad mes matytume. Toks buvo mano pirmas „susitikimas“ su partizanais. Netrukus kelios apylinkės merginos buvom pakviestos į Antanų mišką, ten partizanų stovykloje vadui *Svajūnui*-Edvardui Urbanavičiui davėm ryšininkių priesaiką, turėjom pasirinkti slapyvardžius. Gal 12 mergaičių sustojom prieš išsirikiavusius partizanus vidury miško aikštės, *Svajūnas* skaitė priesaikos žodžius, o mes kartojom. Po oficialiosios dalies visi partizanai priėjo prie mūsų, pasveikino, paspaudė rankas. Iš Zelenkavo kaimo man buvo gerai pažįstamas partizanas Povilas Lekerevičius-*Putinas*, kuris netrukus legalizavosi. Kai vėliau mane sutikdavo Adutiškio turguje, nusisukdavo į kitą pusę. Bet jis, atrodo, nieko neišdavė. Jis man pasakojo, kad dažnai buvo kviečiamas į MGB, tardomas ir sekamas, bet atkakliai gynėsi, aiškino, kad su partizanais nebesusitinka. Žinau, nelengvas buvo jo gyvenimas. Čekistai jį vadino „dvurušniku“ (dviveidžiu), tai reiškė, kad jis ir vieniems, ir kitiems dirbo. Jis partizanams visada pasakydavo, kada pas jį ateis skrebai arba enkavedistai, kad jie žinotų ir saugotųsi.

Švenčionių rajono laikraštyje „Rytas“ (Nr. 2, 1998 m. vasario mėn.) buvo paskelbta Valdo Striužo dokumentinė apybraiža „Tigro rinktinės Roko kuopos (Didžiagirio) partizanų ryšininkės“, kurioje rašoma, jog „tuo metu *Roko* kuopos ir Tigro rinktinės ryšininkių buvo apie 30. Ryšininkėms vadovavo Marytė Galatiltytė-*Gegutė*. Kai kurios merginos slėpėsi girioje nuo tremties ir kitokio sovietų persekiojimo...“. R. K. p a s t a b a: Čia pateikiamas visas ryšininkių bei ryšininkų sąrašas, sudarytas remiantis V. Striužo apybraiža, ryšininkių prisiminimais ir kita archyvine medžiaga:

1. Genė Žalnieriūnaitė-*Žibutė, Mėta* (Martinėnienė) iš Petrašiūnų k.;
2. Janina Žalnieriūnaitė-*Snieguolė* (Genės sesuo);
3. Bronė Daktariūnaitė-*Viltis* (Bielinienė) iš Svirkų k., kalėjo lageryje;
4. Vlada Subačiūtė iš Pirštelišk ės k.;
5. Elzė (Elžbieta) Kaukėnaitė-*Lelija* iš Rizgūnų k., kalėjo lageryje;
6. Julė Telyčėnaitė iš Kelpučių k.;
7. Marytė Černiauskaitė-*Čigonė* iš Žvyriniškės k.;
8. Salomėja Šaltytė-*Lelija* iš Medinių k.;
9. Pranė Vileitaitė-*Žibutė* iš Linkonių k., kalėjo lageryje;
10. Elena Semėnaitė-*Kregždutė* iš Galalaukių k.;
11. Valė Semėnaitė-*Naktis* (Elenos sesuo);
12. Elena Skyrelytė-*Aušra* (Vaitkienė) iš Jakelių k.;
13. Pranciška Galatiltytė, Ksavero, g. 1900 m., iš Antanų k., kalėjo Vorkutoje;
14. Marytė Kudabaitė iš Pečiurkų k., kalėjo lageryje;
15. Olimpija Subačiūtė (Meškelienė);
16. Laima Rakauskaitė-*Saulutė* iš Jekelių k.;
17. Lionė Meldžiukaitė, Juozo, g. 1924 m., iš Linkonių k., ištremta į Sibirą 1945 07 17;
18. Genė Meldžiukienė, ištremta į Sibirą, negrįžo;
19. Brigita Noreikaitė iš Grigiškės k.;
20. Julija Jurgelevičiūtė-*Plūkė Baltažiedė* iš Motiškės k.;
21. Antanina Untanaitė-*Lakštutė* iš Untanų k.
22. Salomėja Galatiltytė-*Našlaitė* (Valantiejienė) iš Untanų k., kalėjo lageryje;
23. Veronika Gaidelytė-*Ragnieta* iš Paringio k.;
24. Julė Čioglienė-*Žibutė* (Telyčėnaitė) iš Erzvėto k., kalėjo Vilniaus KGB kalėjime;
25. Danguolė Čioglytė iš Erzvėto k., areštuota;
26. Jadvyga Tirilytė iš Vosiūnų k.;
27. Janė Gasytė iš Naujasalio k.;
28. Karolis Daktariūnas iš Svirkų k., suimtas 1950 m;
29. Julius Daktariūnas iš Svirkų k.;
30. Apolonija Žalnieriūnaitė-*Vilija* iš Petrašiūnų k.;
31. Janina Galatiltytė-*Lakštutė*;
32. Marytė Galatiltytė-*Gegutė* (Janinos sesuo);
33. Bronė Kudabaitė-*Dainava* (Gvildienė) iš Kelpučių k., teista;
34. Juzė Kluonytė-*Vosilka* (Dundulienė) iš Kudabiškės k.;
35. Jonas Berdikšlis iš Smilgiškės k., buvęs stribas, partizanų rėmėjas;
36. Vilhelmas Berdikšlis-*Pakalnis* iš Smilgiškės k.;
37. Petras Bielinis, Jono iš Astraviškių vnk., teistas;
38. Petras Bielinis, Karolio iš Černakiškės k., g. 1985 m., suimtas, kalėjo Intoje;
39. Valė Čelnaitė, Adomo iš Svirkų k., suimta 1950 m., liko gyventi Vorkutoje;
40. Petras Čepulis, Karlo, g. 1894 m., iš Radiškės k., suimtas, mirė Švenčionių kalėjime;
41. Aldona Umbražiūnaitė-*Landra* (Čijunčikienė), iš Pivorų k.,

42. Lionė Lukšėnaitė-*Mėta* (Daukšienė) iš Vosiūnų k., Tverečiaus vlsč., kalėjo Vorkutoje;
43. Bronė Gaidelienė, Karolio iš Gudapievio k., buvo suimta;
44. Adolis Gylys-*Žaibas*, *Perkūnas* iš Petrašiūnų k., ryšininkas, sušaudytas pačių partizanų;
45. Eleonora Jurgelevičiūtė iš Grigališkės k., areštuota, kalėjo Kirovo srities lageriuose;
46. Stasė Jurgelevičiūtė iš Grigališkės k., areštuota, kalėjo Rusijos lageriuose;
47. Emilija Kiškytė, Gasparo iš Didžiasalio, ištremta į Sibirą, grįžo 1958 m.;
48. Alfonsas Kluonis iš Kudabiškės, teistas 25 metams lagerio;
49. Stasys Kučiūnas iš Tverečiaus vlsč., teistas;
50. Gelia Kudabienė iš Kelpučių k., partizanų rėmėja, globėja;
51. Romas Kulikauskas-*Siaubas* iš Vilėkų k., kalėjo Vorkutoje;
52. Adolis Lazinka iš Petrašiūnų k., partizanų rėmėjas, siuvėjas;
53. Albina Patapavičiūtė-*Svaja* (Pivoriūnienė) iš Petrašiūnų k.;
54. Zenonas Saplys-*Drugelis* iš Kudabiškės k.;
55. Kostantas Sekonas-*Banaitis* iš Sekonų k., suimtas, kalėjo Vorkutoje;
56. Algirdas Skrebutėnas-*Perkūnas* iš Bobėnų k., suimtas, kalėjo Rusijos lageriuose.
57. Aldona Saplytė-*Pakalnutė* (Šimonėlienė) iš Kudabiškės k.;
58. Liucija Telyčėnienė iš Svirkų k.;
59. Leonora Šriubėnaitė-*Rūta, Šriubenka* (Umbražiūnienė) iš Medinų k.;
60. Mykolas Žemaitis, g. 1910 m., iš Kelpučių k., teistas, kalėjo Rusijos lageriuose;
61. Alfonsas Žemaitis iš Petrašiūnų, partizanų rėmėjas, pogrindininkas, kalėjo Vorkutoje;
62. Bronius Žurauskas, Tverečiaus bažnyčios vargonininkas, partizanų rėmėjas.
63. Bronius Martinėnas-*Žaibas* iš Petrašiūnų k.;
64. Leopoldas Čelna-*Lieptas* iš Vilėkų k.;
65. Alfonsas Skrebutėnas-*Karkliukas* iš Petriškės k.;
66. Vilius Umbražiūnas-*Voras* iš Pamoliupio k.;
67. Janė Grigeliūnaitė-*Mindrė* (Umbražiūnienė) iš Kudabiškės k.

Daugelis iš šių ryšininkų pateko į enkavedistų rankas, buvo žiauriai tardomi ir kankinami, vėliau nuteisti ilgiems metams kalėti Sibiro lageriuose. Į mišką, į partizanų būrį buvo išėjusios seserys Marytė, Janina ir Salomėja Galatiltytės. Visos trys Leono Galatilčio-*Pušyno* dukros. Marytė žuvo prie Juodupio upelio, Janina-*Lakštutė* buvo suimta ir nuo kankinimų kalėjime išprotėjo. Ji iš kalėjimo man dar atsiuntė laiškelį, kuriame buvo parašyta – „slenka kančių ir vargo dienos...“. Kiek man žinoma, ji kalėjime ir mirė.

Partizanė Apolonija Bielinytė iš Kelpučių miške pagimdė sūnų, atnešė Lazinkų kaiman pas žmones ir paliko prie durų. Tie žmonės tą vaikelį atidavė į vaikų namus Petro Cvirkos vardu. Jo likimas nežinomas.

Adolis Gylys-*Perkūnas* dirbo apylinkės pirmininku ir buvo partizanų ryšininkas. Vėliau jį susekė ir areštavo. Dar prieš areštą jis atėjo pas mane į pirtelę, kur mes gyvenom, ir ėmė klausinėt, ką jam daryt: ar miškan eiti, ar kalėjiman sėsti? Pasakiau jam: „Adoli, matai, kad jau baigia visus partizanus iššaudyt... Geriau sėsk kalėjiman“. Jį areštavo, o žmonės matė ir pažino, kai aprengtą maskuojančiais rūbais skrebai jį varėsi per Katinautiškės kaimą. Po to jį uždarė į Švenčionių kalėjimą, ištardė ir užverbavo. Kai užverbavo, leido jam iš kalėjimo „pabėgti“ su ginklu ir liepė sekti partizanus. Jis buvo vedęs per karą iš Rusijos atvežtą Verą, jau ir vaikelį turėjo. Taigi ėmė ieškoti partizanų. Vaikščiojo pas kaimynus, per mišką nuėjo į Grigališkės kaimą, visiems aiškino, kad nori susitikti su partizanais. Grigališkės ryšininkai pranešė

partizanams, kad jų ieškojo Adolis Gylys. Tada partizanai atėjo pas jį į namus ir paklausė, ar jis jų ieškojo. Pasakė, kad taip. Partizanai paklausė, ar jis pasiruošęs su jais eiti kartu, bet Adolis atsakė, kad dabar jis dar neis. Kai taip pasakė, partizanams tapo aišku, kad Gylys užverbuotas. Partizanai žmonos paklausė, ar jis mokė ją šaudyti. Žmona atsakė, kad mokė. Tada išsivedė Gylį ir nušovė, nušovė ir žmoną, o vaikelį atidavė žmonos tėvams.

1944 m. prieš Kalėdas su Maryte Galatiltyte-*Gegute* išėjome užmegzti ryšio su Utenos rajono partizanais. Nuėjom netoli Kirdeikių į partizanų būrį, kuriam vadovavo *Oželis* (*Ožys*)-Vladas Kliukas.

Knygoje „Lietuvos gyventojų genocidas“ (Vilnius, 2002, t. II, p. 167) rašoma: „Kliukas Vladas, Benedikto, g. 1910 m., gyv. Vilniuje, darbin., partizanas *Ožys*. Suimtas 1947 06 06, kalintas Švenčionyse, 1947 06 24 Vilniuje. Ypat. pasit. 1947 12 27 nuteistas dvidešimčiai metų lagerio. Išv. į lag. – 1948 04 24 Intlagas, Komija; paleistas 1956 07 07. 1944 12 24 nuleistas desantu Linkmenų vlsč., Ignalinos r. BBK KGB LLKA“.

Susitikimas vyko Mineiškiemio kaime. Perdavėm žinias apie mūsų krašto partizanų veiklą, jie mums davė pogrindžio spaudos. Sutarėm, kad po Kalėdų jie į mūsų kraštą atsiųs 18 partizanų, ateis užmegzti ryšio su Antanų miško partizanais. Grįžtant į namus, niekas mūsų, jaunų mergaičių, nesulaikė. Iki Tverečiaus buvo likę du kilometrai, Šakališkės kaime užėjau pas seserį Antaniną. Sesers neradau. Radau nusiminusią jos vyro motiną, ji sako man:

– Vaikeli, tu nieko nežinai, jūsų namus sudegino. Su žmonėm...

Kaip stovėjau vidury aslos, taip ir susmukau. Kadangi mama buvo paraližiuota, iškart apie ją pagalvojau – ji tikrai neišėjo iš degančio namo...

Parėjau į namus, vien pelenų krūvos, tik pirtelė likusi.

Kaime vyko šokiai, atėjo iš miško keli partizanai. Vieni nuėjo į šokius, o Vaclovas Taluntis pasiliko pas seserį Janiną. Kažkas iš vietinių gyventojų jį sekė, kadangi žinojo, kad šis partizanas lankosi pas Janiną. Buvo sukelti ant kojų ne tik Tverečiaus stribai, atlėkė ir Švenčionių garnizonas. Kai ėjau iš Šakališkės verkdama, važiavo pilni kareivių amerikoniški „študabėkeriai“. Sudegino pirkią, kluoną, liko tik pirtelė. Vėliau skrebai sakydavo: gaila, nežinoję, kad ji mūsų, būtų ir tą sudeginę. Toje pirtelėje mes išgyvenome 12 metų.

Iš pradžių mes apsistojom pas tėvelio brolį, tuomet ir atėjo tie 18 Kirdeikių partizanų (kitur – 25), surado mūsų sodybą, bet vietoj namų pamatė tik rusenančias nuodėgulių krūvas. Susitikom su tais vyrais, nuvargę, visų kojos batų nutrintos, kruvinos, juk apie 50 kilometrų ėjo pėsčiomis.

Buvo labai graži naktis, dangus žvaigždėm nusėtas. Vedžiau juos pas mūsų partizanus. Aš ėjau priekyje, o jie vorele kaip ančiukai man iš paskos. Nuvedžiau juos Antanų kaiman pas savo dėdę. Dėdės dukros Marytė ir Salomėja buvo partizanų ryšininkės. Ten juos palikau, o pati grįžau namo.

O per Naujuosius 1945-uosius metus Antanų girioje partizanus apsupo rusų kariuomenė, ten jų daug žuvo. Mano pusbrolis pas mus basas atbėgo.

Vėliau jau, kai gyvenom pirtelėje, buvau suruošusi vaišes partizanams, atėjo jų nemažai. Pamenu, *Rokas* priėjo prie manęs, uždėjo ranką ant peties ir pasakė:

– Atleisk, Genute, bet net pačiais geriausiais nebepasitikim.

Visi po taurelę išgėrė, o vadas net neparagavo.

Mano dėdė Leonas Galatiltis-*Pušynas*, būdamas partizanas, Antanų kaime lankydavosi pas tokią Apoloniją Gugelevičienę. Jos vyrą Kostantą Gugelevičių buvo nušovę partizanai, bet Leonas ja pasitikėjo ir pas ją ateidavo. Vieną kartą ta moteriškė suruošė vaišes ir mano dėdę apnuodijo. Sakė, kad ji gėrė iš vieno butelio, o jį vaišino iš kito tol, kol tas užmigo. Kitą dieną, kad užmaskuotų nusikaltimą, stribai atėjo prie jos namų, pašaudė ir paėmė Leoną Galatiltį. Po to jį teisė, gavo 25-erius metus lagerio, į Lietuvą nebegrįžo, mirė Rusijoje.

Švenčionių rajono Galatilčių kaime tris partizanus panašiai apnuodijo Steponėno seserys (jų brolis gyveno Guntauninkų k.). Tąkart gyvus paėmė Bronių Gaidelį-*Pipirą*, Bronių Untaną-*Liūtą* ir Juozą Basį-*Šarūną*.

Knygoje „Lietuvos partizanų Vytauto apygardos Tigro rinktinė 1945 – 1950 m.“ (Vilnius, 2003, p. 431, 432, 445) pažymėta, kad 1950 m. liepos 10 d. Pastovių rajone, Mikoliškės kaime – prie pietinio Antanų miško galo – pateko į priešo rankas trys Tigro rinktinės partizanai: vyresnysis psk. *Liūtas* sužeistas į koją, sunkiai, vyresnysis psk. *Šarūnas* ir jaunesnysis psk. *Pipiras*...

Šis atsitikimas yra labai paslaptingas: apie *Šarūną* ir *Pipirą* enkavedistai visai nieko nekalba. Tai reikia aiškinti tuo, kad skelbdami informaciją apie minėtus partizanus jie galėtų iššifruoti agentą, kuris minėtus partizanus išdavė. Patekdamas į priešo rankas, sužeistas *Liūtas* buvęs labai įtartinai girtas, nepažinęs enkavedistų ir laikęs juos savais. Apskritai *Liūtas* buvęs labai santūrus ir niekuomet negerdavo. Ta aplinkybė verčia manyti, kad į degtinę buvo įmaišyta kažkokių nuodų.

Pasirodo, minėti partizanai į Pastovių rajono Mikoliškės kaimą vieno gyventojo buvo iš anksto pakviesti į „išgertuves“. Atvykę jie daug išgėrė, paėmė iš to paties gyventojo drabužių užsikloti ir netoli minėto gyventojo, miško pakrašty, sugulė miegoti. Miegančius užpuolė enkavedistai. Tik partizanas *Liūtas* pajuto arti esančius enkavedistus ir norėjo bėgti, tačiau buvo sužeistas į kojas ir pagautas. Likusieji du buvo paimti miegantys. Minėtas gyventojas, nežiūrint to, kad šis įvykis įvyko prie jo namų, greit buvo ištardytas ir paleistas. Charakteringa, kad pas minėtą gyventoją jau ir anksčiau buvo užklupti partizanai, dargi tas pats *Pipiras*, tačiau tas gyventojas ir tuomet neilgai buvo areštuotas.

Tai vis partizanų neapdairumas!

Po šio įvykio Pastovių enkavedistai du mėnesius saugojo tą vienkiemį, tikėdamiesi, kad partizanai ateis keršyti. Nieko nesulaukę, visą šeimą ir trobesius išgabeno į Pastovius.

Iš KGB (LYA) arch. B. b. 46909/3, t. 3, p. 201 – 202, ap. 58. B. P-16329, p. 66.

SAR 11: Švenčionys, ANK: 121219.

Miškut Melanijos išduoti paimti gyvi arba žuvo:

Antanas Gaidelis, Jono-*Poška*, g. 1926 m. Švenčionių apskr., Daugėliškio vlsč., gyv. Pastovių r., Golotylcų k., veikė *Gailiaus* būryje. Žuvo 1948 02 03 Lazinkų kaime.

Bronislovas Gaidelis, Jono-*Pipiras*, g. 1930 m. Švenčionių apskr., Daugėliškio vlsč., gyv. Pastovių r., Golotylcų k., veikė *Gailiaus* būryje.

Kazimieras Gaidelis, Jono-*Gailius*, g. 1922 m. Švenčionių apskr., Daugėliškio vlsč., gyv. Pastovių r., Golotylcų k. Būrio vadas. Veikė Pastovių r. (BSSR), Švenčionių apskr.

Bronislovas Untanas, Romualdo-*Liūtas*, g. 1923 m. Adutiškio vlsč., Antanų k. Suimtas 1950 07. Teistas mirties bausme, sušaudytas 1951 06 07 Vilniuje.

Kazimieras Vileita-*Naujalis*, g. 1927 m. Adutiškio vlsč. Žuvo su Antanu Gaideliu 1948 02 03 Lazinkų k.

R. K. p a s t a b a: Šie duomenys ne visai sutampa su duomenimis žemiau nurodytuose MGB archyviniuose dokumentuose. F. K-1, ap. 3, b. 1657, p. 140 nurodyta, kad B. Untanas-*Liūtas* žuvo 1948 02 24.

F. 16, b. 39/5. Švenčionių rajonas.

T. 1, p. 38, už 1950 09 metus:

P. 39. Tigro-*Cezario* rinktinės vadas – Vincas Žaliaduonis-*Rokas* . Šiuo metu *Paberžio* būryje yra penki banditai. Užvesta agentūrinė byla „Dotiniancy". Abu būriai įeina į Tigro-*Cezario* rinktinę. Visiškai atskirai veikia Gabrio Kirdeikos keturių asmenų grupė.

R. K. p a s t a b a: Kadangi V. Žaliaduonis-*Rokas, Cezaris* vadovavo Vytauto apygardos Tigro rinktinei, čekistai rinktinės pavadinimą ir jos vado slapyvardį subendrino ir šią rinktinę savo operatyviniuose pranešimuose žymėjo kaip Tigro-*Cezario* rinktine.

T. 1, p. 150 (156?). Už 1951 01 metus.

Į *Pušyno* būrį įeina *Voldemaras*, kuris vadovavo būriui Švenčionėlių rajone (būrys sunaikintas 1950 08).

P. 205. Už 1951 04 metus.

Agento *Gailaius* žiniomis, suimta Salomėja Galatiltytė-*Našlaitė*, nuo 1945 m. buvusi *Svajūno* kuopos partizanė (g. 1930 m.).

1951 04 27 agento *Gailiaus* žiniomis, suimtas Leonas Galatiltis, Ksevero-*Pušynas*, g. 1889 m., partizanas nuo 1945 m. Nuo 1949 08 – būrio vadas.

1950 12-1951 04 05 kartu su *Roku* buvo BSSR Vidžių rajone. Iš 14 žmonių būrio šiuo metu yra keturi.

P. 208. Agentas *Gailius Pušyną* apgirdė preparatu „22". Naktį jį išvežė surištą, prieš tai inscenizavę mūšį.

P. 234. 1951 06 15 *Pušyno* būrys: Vaclovas Vaitiekėnas-*Barzdėnas*, Vytautas Galatiltis, Alekso-*Mikasiukas*, Pranas Pundys-*Indėnas*, Jonas Kluonis-*Gintautas*, Apolonija Bielenytė-*Augė*, 1951 04 susijungė su *Roko* apsaugos būriu.

P. 255. Raportas Ignalinos r. MGB skyriui:

1951 09 21 likviduotas Tigro rinktinės 5-tas OS rajonas. Suimti:

1. 5-ojo OS (OS – organizacinis sektorius, skyrius, – R. K.) rajono Š (Š – štabas, – R. K.) vadas Mykolas Žemaitis, Juozo, g. 1911 m.

2. 5-ojo OS rajono operativinio mobilizacijos skyriaus viršininkas Stasys Kučiūnas, Juozo-*Giedraitis*, g. 1906 m.

3. OS ryšininkė Bronė Kudabaitė.

ŠV (ŠV – štabo vadas, – R. K.) pavaduotojas Bielinis-*Karosas* paliktas tolimesnėms operacijoms. Siekiant jį panaudoti „tamsoje" įvedant vidaus agentą *Kęstutį*.

T. 3, p. 68. Paaiškinamasis raštas.

Švenčionių rajone yra tik vienas būrys, kuriam vadovauja Vincas Žaliaduonis-*Rokas*. Yra aštuoni partizanai.

1951 02 11 likviduota keturių žmonių *Paberžio* grupė.

Vėl pradėjo veikti Adolfo Matuliausko-*Voldemaro* grupė.

T. 3, p. 75. Paaiškinamasis raštas už 1952 02 metus.

Paberžio būrio likvidavimui 1952 02 11 sutraukta 65 liaudies gynėjai ir 20 kareivių.

Paberžio bunkerį sužinojo suėmę Oną Laurikėnaitę, *Paberžio* meilužę (meilužė – okupantai ir jų vietiniai pakalikai taip vadino partizanų ryšininkes, visokiais būdais žemindami ir šmeiždami jas, – R. K.) *Uosio* seserį. Panaudojus spec. priemones, ji išdavė Adolfą Meškauską, o šis – Vaclovą Chmylką, kuris ir nurodė bunkerio vietą.

P. 76. Blokavus bunkerį nukauti:

1. Grigonis Adolfas-*Paberžis*,

2. Grigonis Pranas-*Narbutas*,

3. Laurikėnas Bronius-*Uosis*.

Išliko gyvas ir pasislėpė tiktai *Tarzanas*, kurio paieškos rezultatų nedavė. Šiuo metu *Tarzanas* turėtų slapstytis su *Barzdėnu*. Netgi turint tikslias žinias, bunkeris buvo ieškomas dvi valandas.

T. 3, p. 263-264. Paaiškinamasis raštas apie darbo rezultatus Švenčionių rajono MGB skyriuje už 1952 metus (pagal 2-N liniją).

1952 07 likviduoti partizanai:

1. Galatiltis Vytautas (Vitoldas), Aleksandro-*Mikasiukas*, g. 1929 m.

2. Kirdeika Gabrys, Gabrio-*Papartis*, g. 1915 m.

P. 265. Liko trys partizanai, kuriems 1952 m. užvesta agentūrinė byla „Antonovcy", tai:

1. Vaitiekėnas (Vaitiekaitis) Vaclovas, Mataušo-*Barzdėnas*, g. 1911 m.

2. Puzanas Zenonas, Mykolo-*Tarzanas*, g. 1929 m., partizanas nuo 1951 04.

3. Bielinytė Apolonija, Gabrio-*Augė*, g. 1911 m. Būryje nuo 1944 m.

Agentūra: agentas *Gailius* 1949 08 28 užverbuotas, bet iki 1951 04 dirbo blogai. 1951 04 padėjo suimti *Pušyną*.

Slaptas informatorius *Ungurys* užverbuotas 1951 07 24. *Ungurys* pats likvidavo du ir davė medžiagos dviejų partizanų likvidavimui. *Ungurys* dabar yra spec. grupėje.

T. 4, p. 66. Paaiškinamasis raštas.

Agentūrinės grupės Aukštaitis-Tichonovas užduotis – likviduoti *Barzdėno* grupę.

Agento *Turlo*-Albino Buračo iš Medinių kaimo žiniomis, 1951 likviduotas partizanas Kluonis, o *Barzdėnui* pavyko pabėgti.

F. 3. B. 27/30. Už 1947 09 metus.

P. 202. Trečios Vytauto apygardos 5 rinktinės vadas Kazimieras Kaladinskas-*Erškėtis* nešiojo MGB karininko jaunesniojo leitenanto uniformą.

B. 39/5. T. 1, **p. 237.** *Paberžio* būrys 1951 05 15:

1. Grigonis Adolfas-*Paberžis*. Parašiutininkas, g. 1916, partizanas nuo 1944 m.;

2. Grigonis Pranas, Vinco-*Narbutas*, g. 1925 m., partizanas nuo 1947 m.;

3. Sinius Zigmas, Antano-*Tarzanas*, g. 1915 m., partizanas nuo 1944 m.;

4. Laurikėnas Aleksas, Stasio-*Julius*, g. 1914 m., partizanas nuo 1945 m.;

5. Laurikėnas Bronius, Stasio-*Uosis*, g. 1916 m., partizanas nuo 1945 m.

6. Guiga Stasys, Prano-*Lubinas*, *Liūtas*, g. 1920 m., partizanas nuo 1944 m.

7. Guiga Juozas, Prano, g. 1927 m., partizanas nuo 1948 m.

Vieną kartą ėjau į susitikimą su partizanų vadais *Švyturiu* ir *Roku*. Jie man davė partizaniškos spaudos, atsišaukimų, viską susikišau į kojines už aulinukų ir išėjau. Be to, jie pasakė, kad vakare jie užeis pas vieną gyventoją prie miško, pas tokį Bronių. Jie man liepė pas jį užeiti ir perspėti, kad jis duotų ženklą, jeigu pas jį bus skrebai. Aš drąsiai einu, praėjau Kudabiškės kaimą, per tiltą, o ten vienkiemis – trys namai. Priėjau šiaudų kūgį ir pamačiau, kaip iš kūgio keliasi ir keliasi skrebai. Net nutirpau visa. Nors aš ir neginkluota, bet pas mane visur tų atsišaukimų prikamšyta.

– Kuda idioš (Kur eini)? – paklausė jie manęs.

Pasakiau, kad pas Bronių einu. Jie manęs nekratė, leido eiti toliau, bet pastebėjau, kad skrebas seka iš paskos. Tik įėjau į pirkią ir iškart pasakiau, kad atėjau skieto pasiskolinti. Bronius dar paklausė, kokio numerio, pasakiau: bet kokio. Padavė man skietą ir einu atgal. Žinau, kad kiti partizanai stovyklauja maždaug už keturių kilometrų prie Užubalio miško Tverečiuje. Aš su tuo skietu pasileidau pas partizanus. Atėjau ir pasakiau, kad Kudabiškės kaime skrebai pasalauja, o jie sau ramiausiai sėdi pamiškės gryčioje be jokios sargybos, kai kurie dar stiklelį paėmę ant drąsos.

Kitą kartą su ryšininke Brone Daktariūnaite ėjom iš Tverečiaus, iš šv. Onos atlaidų. Tverečiuje mums pasakė, kad Užubalio miškus šukuos, mes gi žinom, kad ten partizanai apsistoję. Prieinam Čepeliškės kaimo miškelį ir sutinkam skrebų grupelę. Vienas, jurginą už automato užsikišęs, klausia rusiškai:

– Kur einat?

– Pas banditus, – atkirtau jam. Ištraukiau iš automato jurgina, sakau: – Duokš jį man, nunešiu linkėjimus nuo jūsų.

Stribai susižvalgė, bet visi buvo geros nuotaikos, dar pajuokavom ir nuėjom savais keliais. Jurginą nunešiau ir padovanojau partizanams, kaip įspėjimo ženklą, kad būtų atsargūs. Partizanams atrodė, kad miške jų niekas nemato, niekas negirdi, kad miške jie laisvi kaip paukščiai, tik vėliau paaiškėjo, kad kiekvienas jų žingsnelis buvo sekamas, buvo žinoma, ką jie kalba, ką daro...

1944 m. buvau Antanų kaime, visai prie miško buvo Kudeliuko namai. Ten merginos suruošė šokius. Mes kelios nuėjom ir šokam su partizanais. Pasirodo, į tuos šokius atėjo ir vienas skrebukas. Mes einam iš šokių, žiūrim – partizanai vedasi tą skrebuką, toks jaunutis berniokėlis, eina galvą nuleidęs, net gaila jo pasidarė. Nežinau jo tolimesnio likimo, bet nemanau, kad partizanai jį gyvą paleido.

1948 metų vasarą kartą mane iškvietė Antanų miškan į susitikimą prie bunkerių, kur per 1945 Naujuosius metus vyko kautynės. Aš truputį pavėlavau nueiti, tada susitikime dalyvavo kažkoks apie 50 metų amžiaus ponas iš Vilniaus, apsirengęs civiliais rūbais. Kai priėjau prie žuvusiųjų kapelių, atsiklaupiau, jis taip nepatikliai nužvelgė mane. Mačiau, kaip jis vis prieidavo prie vyrų ir vis kalbino ir kalbino. Vytautas Galatiltis, pastebėjau, labai nervinosi ir vis sakė, kad tas žmogus negeras, jį sušaudyti reiktų. Paskui visi išėjom iš miško ir apsistojom pas Apoloniją, kuri dėdę išdavė. Suėjom gryčion, susėdom – aš, šalia manęs Marytė Galatiltytė, o už jos šitas svečias. Išgirdau, kad jis Marytę kalbina ir kalbina: „Išeik tu iš miško, išeik, aš matau – tavo sveikata neleidžia...“. Marytė tokia išblyškusi, aišku, bunkerių gyvenimas moters nelepino. Partizanai sustoję tik dainas dainavo, svečias į juos pasižiūrėjo, dar kažką pakalbėjo. Paskiau jį vyrai nuvedė apnakvyndinti pas tokį komunistą (Praną?) Kandrą. Atėję juokėsi, sakė: „Jeigu išduos jį, tegu išduoda“.

Kiek man žinoma iš partizanų, tą svečią iš Vilniaus pristatė ryšininkė *Miglovara*. Tas svečias žadėjo vyrams padaryt pasus, prašė jų nuotraukų.

Iš KGB (LYA) arch. F. K-1, ap. 3, b. 1657 (senas Nr. 35/16)

P. 53. Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nacionalistiniu pogrindžiu rezultatus už 1948 02:

1948 02 15 paimtas gyvas beviltiškai sužeistas *Briedis*-Jonas Galatiltis, kuris parodė, kad užeidinėdavo pas Žemaitytę. Ji tardoma pasakė, kad nunešė paketą Vitalijai Garolytei, kad perduotų *Rokui*. Ji mūsų užverbuota kaip *Misiūnaitė* ir numatyta kaip agentas maršrutininkas.

P. 57. Pagal agentūrinius duomenis ir legalizuoto bandito Pošiūno bei Galatilčio parodymus, sunaikinti: *Briedis*, štabo ryšininkė *Gegutė* ir septyni banditai. Paimti ginklai, medikamentai ir dokumentai.

Šį mėnesį sulaikyta Aldona Sipavičiūtė, Jono-*Miglovara*, g. 1926 m. Kaimynėlių k., Musninkų vlsč., Ukmergės apskr. Iki arešto ji gyveno Kunigundos Armonaitienės, d. Motiejaus, g. 1928 m. pavarde. Dirbo Vilniaus apskr., Nemenčinės vlsč., Šventininkų mokyklos mokytoja. Už banditų slėpimą ji 1944 12 suimta ir laikyta Ukmergėje iki 1945 02 16. Išleista 1946 02 18, išėjo nelegalion padėtin ir nuėjo dirbti *Vilko* štaban (Ukmergės apskr.), kur buvo organizacinio sk. viršininke, mašininke ir laikraščio „Tiesos keliu“ autore. Sunaikinus *Vilko* štabą, iki 1945 08 dirbo *Žaliojo Velnio* štabe.

P. 58. 1945 08-1946 10 iki arešto buvo pagrindine ryšininke tarp Vilniaus apygardos štabo ir Tigro rinktinės, turėjo slapyvardžius *Miglovara* ir *Indyra.*

1947 10 per Vilniaus LLA štabo viršininką *Uosį* (Petrą Klimavičių) gavo fiktyvius dokumentus, tuo pačiu pasilikdama ryšininke tarp Vilniaus ir Tigro vadų *Roko* ir *Gailiaus*.

P. 143. *Pavasario* būrys laikosi Ceikinių, Mielagėnų, Daugėliškio ir Švenčionių vlsč.

1947 10 suimtas *Pavasario* būrio narys Lelertavičius-*Žalgiris* pasakė kameros agentui *Tolkovyj*, kad netoli nuo Švenčionių yra *Pavasario* būrio ginklų sandėlis.

P. 147. *Miglovara* suimta 1948 02 27.

P. 306. Pažyma už 1948 07: Paruoštas infiltravimui vidinis agentas *Sakalas*. Informatoriumi jis užverbuotas po legalizacijos 1945 m., tačiau nieko gero nepranešė, tik informaciją apie du buožes, kuriuos 1948 m. išvežėm. Pagal tai, kad jis nuo mūsų nuslėpė dalyvavimą bandoje (legalizavosi kaip vengiantis tarnybos) ir tarnybą policijoje, mes jį paėmėm intensyviam apdorojimui. Jis sutiko bet kuria kaina išpirkti kaltę. Paimtas jo ranka rašytas prašymas VR Ministro vardu. Jis sutiko būti įvedamas *Pavasario* bandon per *Sakalo* sesers vyrą Nemeiką ir pažįstamą Rakštelį, kurio giminės yra būryje.

P. 307. Žinom, kad ryšius su *Pavasario* būriu palaiko mokytojas Juchnevičius. Jam ir Aglinskui demaskuoti pasiųsime mūsų maršrutininką, kuris neva neš laišką *Pavasariui* nuo *Roko*.

P. 341. Pažyma. Kaltanėnų vlsč. MGB ltn. Žemčiugovui, kur rašoma, jog už *Sakalo* užverbavimą jam reikia skirti premiją. O pačiam *Sakalui* išmokėta 300 rb., paimant raštelį, kad tai už dviejų buožių išvežimą.

P. 342. Ryšiui su *Sakalu* užverbuota jo žmona kaip agentas *Mikštas*. Noriai sutiko.

Iš LYA (KGB) arch. F. K-1, ap. 3, b. 1647

P. 212. 1946 05 30 sulaikyta *Pavasario* būrio ryšininkė Marija Baušytė, Jono, g. 1927 m. Mikalavėlio kaime, Daugėliškio vlsč. Ji parodė, kad per *Pavasario* būrio vado padėjėjo Kosto Malikėno-*Strazdo* seserį Jurgasią Malikėnaitę-*Aušrą* 1946 m. prieš rinkimus susitiko su *Pavasariu* ir buvo užverbuota ryšininke kaip *Eglutė*.

P. 243. Gavus operatyvinius duomenis, kad *Pavasario* būrys laikosi Mikalavo miškuose, 1946 05 21 Mikalavo ir Šiulgų miškus kratė Adutiškio, Tverečiaus, Mielagėnų, Daugėliškio, Ignalinos ir Kaltanėnų liaudies gynėjai ir 137 ŠP kariuomenės bataliono dalys. Rastos 3 palapinės, kuriose buvo apsistoję stovyklai *Pavasario*-Leonardo Basio būrio partizanai. Nukauta Aldona Žilėnienė-*Dilgė*, dar du partizanai sužeisti, tarp jų ir vadas *Pavasaris*.

Iš KGB (LYA) arch. F. K-1, ap. 3, b. 1657 (senas Nr. 35/16)

P. 375a. Ag. *Sakalas* veikia *Roko-Švyturio* būryje, kuriame yra 18 asmenų. Turi rašomąją mašinėlę, radiją ir rotatorių. Išaiškinta, kad *Rokas* ateina į Tverečiaus vlsč., Biečiūnų kaimą, kur gyvena jo uošvė Petrutė Basienė (orig. Petrulė) ir jo žmona Jadvyga Žaliaduonienė – Basytė, Justino. Žaliaduonienė išvažiavo Vilniun, o senelė su dukterimi – į Paringio kaimą. Šiuo metu Biečiūnuose yra 5 metų *Roko* sūnus, kuris gyvena pas Noreikaitę iš Grigiškių k. Ji yra pabėgusi nuo 1948 05 22 trėmimo, o jos brolis Noreika Jeronimas yra *Roko* būryje. Reikia aplink jos gyvenamąją vietą palikti „sekretus". Tikimės, kad gali ateiti *Rokas*.

P. 376a. Nustatyti *Roko* ryšininkai: Lionė Lukšėnaitė, Alfonsas Ramelis iš (Grigalaučiznos?), Tverečiaus vlsč., ir Ana Sevriuk iš Vidžių r., Petriškių k. – praneša ag. *Gudaitis*. 1948 11 12 *Sakalas* išėjo pas mokytoją Juchnevičių į Purvėnų k., Ceikinių vlsč. ir negrįžo. Žmonai Juchnevičius pasakė, kad 11 14 nuvedė Valienų kaiman, kur jį pasiėmė Matuliauskas ir Alfonsas Paukštė. *Sakalas* praneša, kad **(p. 378a)** lapkričio pradžioje *Rokui* teko palikti bunkerį dėl stribų užpuolimo, nuo to laiko *Erelis* ir dar vienas atsiskyrė ir vaikšto atskirai.

P. 378. Jeronimas Kaukėnas-*Ūsas* sunkiai sužeistas ir tikriausiai nebegyvas, sunkiai sužeidė 1948 10 09. Buvo pas Mykolą Survilą Šaltupio kaime, Daugėliškio vlsč., o dabar nežinia kur. *Rokas* savo veikimo rajone sukūrė rezervinę grupę, paskyrė vadus. Turi radiją, bet blogą. Prašė Matuliausko gauti rašymo mašinėlę ir rotatorių. *Rokas* įspėjo *Erelį*, kad daugiau nerinktų duoklių iš žmonių – bus sušaudytas. Teisti tiktai kaltus, o šeimų nekliudyti. Dar Baltarusijoje yra antras bunkeris, kur vyresnis yra *Gailius*, jie turi maisto

atsargas 2 mėnesiams. Ignalinos vlsč., Pipiriškės k. rajone yra 4 asmenų grupės bunkeris, ten vyresnis *Miškis* (turi būti *Šilas*) – tai *Sakalui* pasakojo *Voldemaras*.

P. 379a. Bevaikštant su Matuliausku, 11 22 ties Viktarinės kaimu susitiko su *Genio* grupe ir prašėsi vedami pas *Roką*. *Genys* atsakė, kad *Rokas* neleidžia jokiu būdu vestis pašalinių, o ypač naujų partizanų. Matuliauskas pasakė, kad *Sakalo* kartu paimti negali, bet paklaus *Roko*. 11 24 išvedė „S" į kelią, pabučiavo ir nuėjo, o *Sakalas* nuėjo pas žmoną. Nurodymas *Sakalui*: laukti vėl Matuliausko ir palaikyti ryšius su Juchnevičiumi. Tuo tarpu Juchnevičius, pamatęs ateinant *Sakalą*, pradėjo keiktis, kad jo nepaėmė. Jis, Juchnevičius, pirmą kartą turėjo reikalų su banditais, daugiau turėt nenori, o jeigu kas jį išduos – tai tiktai *Sakalas*. Juchnevičiaus kliudyt nereikia.

1952 m. šešiese apsimetę partizanais nuo Kirdeikių, nuo Linkmenų atėjo pas mus į Ažubalio miškus, pasistatė palapinę, pradėjo ateidinėti į kaimus ir prisistatinėti partizanais. Mūsiškiai tebuvo tik keli partizanai: Zenonas Cicėnas-*Makulis*, Vytautas Galatiltis-*Mikasiukas*, Apolonija Bielinytė-*Augė*... Tie atėjūnai pradėjo ateidinėt pas mano pusseseres Žalnieriūnaites Petrašiūnų kaime, su jom jau artimiau susidraugavo, ėmė jas vaišint šokoladais, apdalino šventais medalikėliais, aprūpindavo geru vynu. Jos atlėkė pas mane ir ėmė teirautis, kaip joms šituos suvest su Galatilčiu. Vytautas Galatiltis buvo mano pusbrolis. Aš žinojau, kad jis ateis, bet, matyt, mano širdis jautė, aš joms nepasakiau, kur jį sutikt. Pasirodo, kartu su jais buvo ir Juozas Bulka, vėliau tapęs išdaviku. Tai sužinojau jau gerokai vėliau. Netrukus pas mane atėjo Vytautas Galatiltis, Zenonas Cicėnas ir Kazys Bukauskas-*Seklys*, perspėjau Vytautą, kad saugotųsi, nes man atrodo, kad ten netikri partizanai. Viską jam papasakojau. Iš kur vynas, šokoladai pas partizanus galėtų būti?

Po kelių dienų vidurnaktį atėjo pas mane vienas iš tų apsišaukėlių ginkluotas, prisistatė, kad jis partizanas, kad juos išblaškė po Daugėliškio apylinkes. Jis paminėjo, kad jam tekę kartu su Vytautu Galatilčiu, broliais Basiais pas mane kažkada būti, kad tada aš sirgau, kad jis va čia stovėjęs, o aš rodžiau partizanų nuotraukas Vytauto mamai. Teisingai, taip ir buvo, bet aš ginuosi kiek galiu, nes jo nepažįstu. Jis dar kiek pamindžikavo gryčioje ir išeidamas prisistatė:

– Aš esu *Švyturys*, jeigu ateis *Mikasiukas*, pasakyk, kad aš noriu susitikti.

Kai *Švyturys* išėjo, tėveliui pasakiau: „Važiuok Tverečiun ir pranešk, kad buvo ginkluotas vyras vidury nakties atėjęs". Tėvelis (Gabrielius Žalnieriūnas) nuvažiavo Tverečiun, pranešė, tada jau pats viršininkas su trim skrebais atvažiavo pas mane ir ėmė mane kvosti, kaip tas naktinis svečias atrodė. Aš viską atvirai papasakojau, ką jis šnekėjo. Pasakiau, kad jis su partizanais buvęs pas mus, sakė, kad buvęs *Mikasiukas*... Tada viršininkas iškart sumetė:

– A ty *Mikasiukasa* ne znaješ (O tu *Mikasiuko* nepažįsti)?

– Nikakovo *Mikasiuka* ne znaju (Jokio *Mikasiuko* nepažįstu), – atrėžiau drąsiai tam ruskiui.

Dar pridūriau, kad buvo ir kažkoks „Baronas" tarp tų partizanų, taip tyčia sumaišiau partizano *Bajoro* slapyvardį. Už stalo sėdėjęs stribas mane pataisė, pasakė, kad *Bajoras*, o ne „Baronas". Tiesa, viršininkas surašė protokolą, perskaitė, davė pasirašyt ir išvažiavo.

Atėjo Vytautas Galatiltis, aš jam pasakiau, kad mes pranešėm saugumui apie naktinį svečią, kad buvo atvažiavęs viršininkas su skrebais, surašė protokolą. Galatiltis pradėjo aimanuoti: „Ai ai ai, ką jūs padarėt, kam jūs pranešėt, čia mūsiškis žmogus...".

O tas „mūsiškis“ *Švyturys,* pasirodo, jau paimtas ir užverbuotas buvo. Manęs nuojauta neapgavo. Vytautas net neklausė, ką aš jam sakiau, tik sakė, kad reikia susitikt, paliko laiškelį. Netrukus atėjo ir *Švyturys,* irgi paliko laiškelį, kad perduočiau Vytautui.

Buvo jau 1952 metų birželis. Tada mes gyvenom mažoj pirtelėj. Atėjo trise: Galatiltis, Kazys Bukauskas ir Zenonas Cicėnas. Valgyt paruošiau, sakau, pavalgydinsiu vyrus. Vytautas tuoj paklausė, ar svečią turiu. Pasakiau, kad nėra. Tada jis pasakė:

– Bėgam greičiau, kol mūsų upėn nesugrūdo...

Matyt, ir jis jau tada suprato, kad pakliuvo į spąstus. Kadangi jie atėjo iš miško, o *Švyturio* dar nebuvo, labai tikėtina, kad mūsų pirtelė jau galėjo būti apsupta. Jie bėgte išbėgo iš pirtelės, bet, atrodo, kad tą kartą pasalos nebuvo. Maždaug po savaitės pas mane vėl atėjo *Švyturys.* Tada aš jo paklausiau, kodėl tą kartą neatėjo, tai jis man pasiguodė, kad buvo susirgęs.

Tik gerokai vėliau Švenčionių MGB viršininkas Bočiarovas pasakė motinai Galatiltienei, kad jos sūnus Vytautas nušautas.

Vieną kartą pas mus užėjo du ginkluoti agentai, jie surašinėdavo žmonių gyvulius, turtą. Aš tuo metu ravėjau runkelius. Priėjo prie manęs ir ėmė kalbinti. Jau tuoj ir vakaras, o jie kalba ir kalba visokias nesąmones. Pagaliau atsisveikino ir tiesiai per daržus nuėjo pas mano pusseseres Žalnieriūnaites. Netrukus atėjo šeši partizanai ir kalba, kad eis pas Žalnieriūnaites. Pasikviečiau į šoną Vytautą Galatiltį ir perspėjau, kad pas Žalnieriūnienę nuėjo du ginkluoti agentai, geriau, kad jie ten neitų. Atrodo, kad aš juos tiesiog užkūriau, visi vos ne bėgte pasileido į tą pusę. Kai tik nuėjo, pasigirdo šaudymas. Pasirodo, jie atėjo netoli namo, sugulė ant žemės ir atidengė ugnį, o mano pusseserė Apolonija agentus išvedė per kitas duris, taip jie pabėgo.

Einu kartą iš Tverečiaus bažnyčios per jų kiemą, tai Apolonija ėmė mane koliot, sako: „Banditka tu...“. Aš tenorėjau apsaugot tiek agentus, tiek partizanus, o va kaip išėjo. Ašgi gi jų nesulaikysiu. Po to šaudymo Apoloniją buvo pasikvietę į MGB ir tardė. Didelė tikimybė, kad ji pasirašė. Aš turiu gerą nuojautą... Dar viena keista aplinkybė – po to šaudymo ji su J. Bulka susitikinėdavo Vilniuje. Man pasakydavo jos motina Elena Žalnieriūnienė, kad Polė Vilniuje su Bulka susitinka. Tada jau mes žinojom, kas yra Bulka, tad tie susitikinėjimai daug ką pasako.

R. K. p a s t a b a: MGB dokumentuose yra paminėta, kad Polė Žalnieriūnaitė susirašinėjo ir susitikinėjo su MGB užverbuotu ag. J. Bulka ir tokiu būdu ja buvo naudojamasi kaip informatore „tamsoje“. Tai reiškė, kad ji informaciją priešui teikė nesąmoningai, nežinodama, kad ja pasinaudoja priešas.

Iš KGB arch. F. K-1, ap. 45, b. 396

Agentūrinė byla Nr. 21 „Vostok”

P. 113.Agentūrinis pranešimas „Bimbaitė”: Lankėsi Apolonijos Žalnieriūnaitės namuose. Žalnieriūnaitė pasakojo: „Kai *Rokas* užėjo į namus (Vaiškūno), tuoj namus apsupo kariuomenė. *Rokas* pasislėpė už krosnies, o kitas partizanas palindo po lova. Įėjęs MGB viršininkas išsyk nuėjo už krosnies, kur jį nušovė *Rokas*, o *Erškėtis* nušovė liaudies gynėjų būrio vadą. Tuomet tas partizanas šaudė į duris,o *Rokas* degino dokumentus. Po to abu ir žuvo”.

P. 114. Ridikaitė Marytė palaiko ryšius tarp Kimšto ir jo žmonos.

P. 115. Bronė Matuliauskitė yra tikra *Vairo* žmona. Jie susituokė 1948 m. Andrioniškio bažnyčioj vietinis kunigas davė jiems šliūbą. Andrioniškio bažnyčios vargoninku dirba buvęs Lietuvos kariuomenės majoras, mūsų agentas *Katinas*. Andrioniškio kunigas taip pat tuokė Karvelį-*Šerną* su mergaite Antose.

Mokytojo būrį sudaro: *Grandinis* ir trys seserys Karvelytės, dvi iš jų yra *Paukščio* ir *Grandinio* žmonos (MGB ag. *Katinas*-Kazimieras Sabaliauskas – Sabolis, buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas – majoras, iki 1951 m. dirbo vargonininku Andrioniškio bažnyčioje).

P. 116. Kavoliūnas-*Grandinis* iš būrio pabėgo, už tai partizanai sušaudė jo žmoną.

P. 118. Buvęs Lietuvos kariuomenės majoras – MGB 2 skyriaus agentas *Beržas*. Reikia panaudoti jį ir Tuskenytę „tamsoje" ryšiui tarp *Garso* ir *Ramojaus*.

P. 119. Agentūrinis pranešimas „Bimbaitė": Žuvusio *Roko* veidas buvo taip subjaurotas, kad negalima buvo jo pažinti, todėl jo uošvė net siuntė mergaitę pažiūrėti. Žalnieriūnaitė labai gerai atsiliepė apie *Roką*, esą jis priiminėjęs blaivybės priesaikas, kovojo su girtavimu.

P. 119 a. Žalnieriūnaitė vežiojo *Roko* laiškus į Vilnių. Pasakojo, jog jo žuvimo dieną vaikščiojo trys jo „draugai". Drauge su *Roku* žuvo šeimininkas ir jo duktė. Apskritai kovo mėnesį visur labai krėtė, žuvo net 7 partizanai. Žalnieriūnaitė pasakojo: „Ignalinos valgykloj milicijos viršininkas sulaikė mergaitę, kurios veidą buvo matęs banditų nuotraukoj. Pastaroji bandė bėgti, bet buvo pagauta, jos lagamine surado du pistoletus ir dvi granatas. Tardymo metu ta mergaitė parodė bunkerį, jis įrengtas po grindimis, o įėjimas padarytas per spintą. Vykdant kratą, čekistai pasiuntė į bunkerį šeimininko dukrą. Bunkery pasigirdo trys šūviai – tai partizanai ir ta mergina nusišovė. Įleido pasižiūrėt į vidų šeimininką, ir tas nusišovė".

P. 120. „Kareiviai miške persekiojo tris partizanus, *Voldemarą* net 7 kilometrus vijosi, labai norėjo paimt gyvą. Kai jam baigėsi šoviniai, jis liko tik su pistoletu ir granata. Pasiviję kareiviai siūlė jam pasiduot, tada jis metė granatą (ji nesprogo), ir kaip tik tuo momentu jį pakirto kulkos – užmušė negyvai. Negyvą *Voldemarą* kareiviai pakabino už plaukų ant medžio ir ilgai fotografavo", – taip pasakojo P. Žalnieriūnaitė.

Turiu išlikusių nemažai partizanų nuotraukų, kurias mums darydavo Leonas Burokas iš Lašiškės k., Adutiškio vlsč. Vėliau Burokas išvažiavo į Lenkiją ir ten mirė.

Kartą manęs partizanai paprašė, kad surasčiau žmogų, kuris galėtų išryškint fotojuostas ir padaryti nuotraukas. Švenčionyse tokių žmonių nežinojau. Adutiškio turguje sutikau Buroką, priėjau, prisistačiau kaip *Briedžio* pusseserė ir paprašiau, kad padarytų nuotraukas. Jis manęs nepažinojo, bet net nesuabejojęs pasakė: „Gerai, atvežk". Kadangi jis fotografuodavo ir skrebus, vieną kartą sumaišė negatyvus, man atidavė skrebų, o sau pasiliko skrebams atiduoti partizanų negatyvus. Atėjo skrebai atsiimt negatyvų. Prieš atiduodamas dar pasižiūrėjo ir pamatė, kad ne tuos negatyvus man atidavė. Jo laimė, kad skrebams nepateko partizanų negatyvai. Jeigu kada pas jį užeidavau ir rasdavau pašalinį žmogų, sakydavau, kad dviratis sugedo, ar negalėtų Leonas jo pataisyt. Taip buvo mūsų sutarta. Burokas labai daug yra padaręs partizanams nuotraukų, labai rizikavo, bet viskas laimingai baigėsi, stribai net neįtarė, kad jis nuotraukas daro ne tik jiems, bet ir partizanams.

Retai minimas partizanas Adolfas Bielinis, Mykolo-*Karosas* (g. 1907 m., žuvo 1951 m.), kuris į mišką išėjo būdamas jau brandaus amžiaus ir žuvo. Jei neklystu, su *Karosu* kartu žuvo Alfonsas Ramelis, Petro-*Grigas*, g. 1928 m. Grigališkių k., Ignalinos r., Balys Beinoras-*Budrys* (kitur – žuvo 1952 m. lapkričio mėn.) ir Kazys Bielinis, Jono-*Žilvitis*, g. 1916 m. Astraviškių k., Ignalinos r.

Iš KGB (LYA) ŠVENČIONIŲ MGB F. K-1, ap. 3, b. 1665 (41/80. T. 2)

P. 82. Pranešimas apie agentūrinį-operatyvinį LSSR Švenčionių apskrities MGB skyriaus darbą kovojant su nacionalistiniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis gaujomis.

Žuvus Tigro-*Cezario* rinktinės štabo viršininkui *Švyturiui*, iš paimtų dokumentų aiškėja, kad Tigro-*Cezario* rinktinės Tverečiaus vlsč. 5-ojo OS rajono viršininku yra *Donelaitis*, *Galiūnas*, kuris yra Tverečiaus vlsč. mokytojas, o OS štabo viršininku yra *Aušrūnas*, kuris yra ir pagrindinis ryšininkas.

Mes patikrinome visus Tverečiaus valsčiaus mokytojus ir nusprendėme, kad minimas *Donelaitis* yra Pošiūnų mokyklos mokytojas Juozas Martinėnas, g. 1927 m., šiuo metu gyvenantis Erzvėto kaime. Grafologinė ekspertizė mūsų įtarimus patvirtino.

Pagal tai, Martinėnas iškviestas į fiktyvią komandiruotę Vilniuje, kur buvo mūsų slapta sulaikytas ir ištardytas. Jis prisipažino, kad 5-ojo OS rajono štabo viršininku yra Kelpučių k. gyventojas Vytautas Žemaitis, 40 m. amž., kuris dirba apskaitininku, jo slapyvardis yra *Aušrūnas*.

P. 83. Ūkio skyriaus viršininkas yra Adolfas Bielinis, Mykolo-*Karosas*, 40 m. amž., iš Erzvėto kaimo. Kiti rajono nariai yra:

Albertas Pautienis-*Siaubas*, g. 1928 m., Dvarykščių kaime, dirba mokytoju Tverečiaus mokykloje;

Juozas Čepulionis, Zigmo-*Rožė*, g. 1920 m. Pečiurkų kaime, dirba Tverečiaus mokyklos direktoriumi;

Bronė Kudabaitė, Gasparo-*Dainava* iš Kelpučių kaimo;

Julija Čioglienė-*Žibutė* iš Erzvėto kaimo.

Praneša informatorius *Dzūkas*:

Lokio rinktinės Kiaunės rajono ryšininkė Malvina Pelanytė, Kajetono, g. 1920 m., iš Šiškinių kaimo, šiuo metu, fiktyviais dokumentais, gyvena Vilniuje ir dirba „Spartuolio“ artelėje.

P. 84. 1950 06 20 ji slapta sulaikyta, tačiau nuoširdžių parodymų nedavė – tik prisipažino, kad iki 1949 m. buvo ryšininke tarp *Romelio* ir *Lapo* būrių, nors žinoma, kad ji 1949 06 paskirta Kiaunės rajono, kuriam vadovauja Juozas Bulka-*Svajūnas* (*Skrajūnas*) ryšininke. Kadangi ji yra nenuoširdi, tai jos verbavimo atsisakyta, ir ji suimta.

1950 metų gruodį keldamiesi Dysnos upe skylėta valtimi nuskendo partizanai: *Dikeris*-Kazimieras Basys (*Roko* svainis), *Bevardis*-Jeronimas Noreika ir *Gaidys*-Bronius Misiūnas.

Partizanai, užkasti (palaidoti) prie Adutiškio kapinių

1. Jonas Galatiltis-*Briedis*, Antanų k., žuvo 1948 m.
2. Marytė Galatiltytė-*Gegutė*, Antanų k., žuvo 1948 m.
3. Danys Ramelis-*Sakalas*, Kalviškių k., žuvo 1948 m.
4. Aleksandras Untanas-*Tigras*, Antanų k., žuvo 1948 m.
5. Vilius Burokas-*Klevas*, Adutiškis, žuvo 1948 m.
6. Jonas Kluonis-*Gintautas*, *Papartis*, *Navikas*, *Jakutis*, Kudabiškės k., žuvo 1951 m.
7. Norbertas Meldžiukas-*Barzda*, *Deveikis*, Linkonių k., žuvo 1945 m.
8. Benediktas Semėnas-*Pilypavičius*, Rakecės k., žuvo 1948 02 15.
9. Jurgis Vileita-*Uralas*, Linkonių k., žuvo 1948 02 15.
10. Juozas Grigelis-*Radvila*, Adutiškis, žuvo 1945 m.

Nežinia kur užkasti (palaidoti) partizanai, mirę lageriuos, sušaudyti kalėjimuose, bet giminės pageidauja, kad jų pavardės būtų įamžintos koplyčioje

11. Kazimieras Vileita-*Naujalis*, Linkonių k., žuvo 1948 m.
12. Bronius Untanas-*Liūtas*, Antanų k., sušaudytas kalėjime.
13. Romualdas Stasiūnas-*Kėkštas*, *Abisinas*, Antanų k., žuvo 1946 m.
14. Leonas Adomėlis-*Žemaitis*, Lazdinių k., užkastas prie Pastovių kapinių.
15. Zenonas Vaitiekėnas, Lazdinių k., žuvo 1953 m., užkastas prie Pastovių kapinių.
16. Antanas Gaidelis-*Poška*, žuvo 1944 08 25, palaidotas Tverečiuje.
17. Zenonas Puzanas-*Tarzanas*, Linkonių k., žuvo 1953 m.
18. Vaclovas Vaitiekėnas-*Barzdėnas*, Linkonių k., žuvo 1953 m.
19. Vytautas Galatiltis-*Mikasiukas*, Antanų k., žuvo apie 1953 m.

Pasakoja **JANINA ŽALNIERIŪNAITĖ**

Užrašyta Didžiasalyje
2005 08 05

Gimiau 1923 m. Petrašiūnų kaime, Tverečiaus valsčiuje. Jaunystėje draugavau su vienu jaunuoliu – Vaclovu Talunčiu. Kai antrą kartą bolševikai okupavo Lietuvą, Vaclovas pas mus kluone išsikasė slėptuvę ir ten slapstėsi, kad rusai nepaimtų kariuomenėn. Kad jis ten slapstosi, nežinojo net mano tėvas.

Antanų kaime buvo laidotuvės, kuriose mačiau partizanus. Grįžusi pasakiau Vaclovui. Kaip užsidegė žmogus – eisiu aš pas juos, ir viskas. Pažadėjau nueiti į Antanų kaimą ir sužinoti, kada vėl ateis partizanai. Nuėjau ir sėdėjau ten visą savaitę, kol sulaukiau partizanų. Kai partizanai atėjo, jiems viską papasakojau. Vadas *Karužis* paklausė, ar jis turi ginklą, pasakiau, kad neturi. Sako: „Būtų gerai, kad kur nors surastų ginklą“. Sutarėm kada susitikti, liepė jį atvesti ir pažadėjo priimti į būrį, bet perspėjo, kad man teks už jį atsakyt, jeigu kas...

Sutartą dieną mudu su Vaclovu išėjom į Antanų kaimą, kur visą savaitę laukėm ateinant partizanų. Atėjo jų jau daugiau, kai kurie su automatais. Pamenu, buvo *Svajūnas*, *Karužis*, tada jie pasiėmė Vaclovą ir išsivedė. Po to jau eidavau į susitikimą su Vaclovu į Antanų kaimą, ten partizanai ateidavo beveik kiekvieną vakarą. Vieną kartą vadas *Karužis* pasiūlė mums ryšininkauti. Buvo 1944 metų rugpjūtis. Buvau tada nuėjusi su drauge, bet kol kas užduočių nedavė. Po kurio laiko paprašė padaryti rankovių antsiuvus. Petrašiūnų kaime buvo kriaučius Adolis Lazinka, mes su juo susitarėm, jis sutiko mums padėti. Mes rūpinomės medžiaga, o Adolis išsiuvinėdavo raides, ženklus – taip gražinom partizanų aprangą. Po to vadai paprašė sužinot, kas slapstosi nuo rusų kariuomenės, ir pranešt jiems, kad galėtų juos pasikviesti į mišką.

Lapkričio mėnesį su draugais atėjo Vaclovas, jau su automatu, šovinių diržais per pečius apsijuosęs. Mes žiūrim į juos – visi pasitempę, gražūs, miela į tokius vyrus žiūrėt. Vaclovo paklausiau, iš kur jie ginklus gavo, jis atsakė:

– Amerika davė, – ir visi garsiai nusikvatojo.

Taip kelias mergaites *Karužis* įtraukė į ryšininkių veiklą: mane, seserį Genutę, seseris Saliutę, Marytę, Janiną Galatiltytes ir Antaniną Untanaitę. Visos gavom slapyvardžius ir sąžiningai vykdėm partizanų užduotis.

Pas mus ateidavo Vaclovas Taluntis-*Naujokas*, Antanas Gaidelis-*Poška*, Juozas Lekerevičius-*Monda* iš Zelenkavo, Juozo pusbrolis Povilas Lekerevičius-*Putinas,* irgi iš Zelenkavo, ant šieno klojime nakvodavo. Povilas 1945 08 31 legalizavosi. Jį bandė verbuoti, bet visas žinias jis perduodavo partizanams.

1944 m. per Kalėdas partizanai atėjo į Didžiasalį, čia gyveno čekistas, buvęs vokiečių okupacijos metu rusų desantininkas, raudonasis partizanas Romas Ramelis. Partizanai norėjo jį paimt, manė, kad per Kūčias atvažiuos pas tėvus, bet jo nesulaukė. Tada nusprendė iš Ramelio tėvų konfiskuoti maisto produktų. Užlipo ant aukšto ir pasišviesdami degtukais ieškojo maisto. Neatsargiai elgdamiesi jie uždegė namą. Vėliau partizanai pasakojo, kad jie nenorėjo sudeginti Ramelio namų. Tačiau tolimesni jų veiksmai buvo nebepateisinami. Pirmą Kalėdų dieną jie atėjo pas mus gerai apsiginklavę, kulkosvaidžius pasistatė gryčioje, buvo labai pavargę. Paprašė valgyt ir sugulė kas kur: lovoje, ant grindų, ant suolo... Paruošėm valgyti ir paprašėm, kad

kuo greičiau išeitų, nes jų apsilankymas mums buvo tikra pražūtis. Sesuo Melanija buvo pas mus atvažiavusi, tuo metu ji buvo nėščia, tai labiausiai ji pradėjo prašyti gražiuoju, kad vyrai išeitų. Išėjo. Pasiliko tik Vaclovas Taluntis, jis net į kambarį nebuvo atėjęs, atsigulė kluone ant šieno. Vienas iš partizanų mane perspėjo, kad nuneščiau jam valgyt, jis kluone. Išeidami Vaclovui pasakė, kad jį paims ir pasakė kur jie apsistos – pas Simoną Umbražiūną. Vaclovas visą dieną pragulėjo ant šieno, kai sutemo, atėjo į kambarį, pavalgė ir sako:

– Dabar eisiu pas juos, – ir išėjo.

Mes nežinojom, kad Vaicekavo vienkiemyje pas Milašių ruošiamas jaunimo vakarėlis. Aš palydėjau Vaclovą, grįžau namo, mama man ir sako:

– Buvo atėjusi mano pusseserė Giliarija Žalnieriūnaitė ir klausė, kur tu, norėjo tave pakviesti į šokius pas Milašių.

Po kurio laiko girdžiu – kažkas beldžiasi langan. Supratau, kad Vaclovas. Aš jo klausiu, kodėl grįžai, jis sako: „Visą kaimą apėjau ir niekur jų neradau. Žadėjo ateit manęs paimti, vienas miškan bijau eit, galiu dar ant skrebų pasalos užlipt...“. Taigi jis grįžo savo ir mūsų visų nelaimei. Atsisėdo prie lovos, atsirėmęs į sieną ir užmigo. Pistoletas padėtas ant stalo, šautuvą su šoviniais paliko tvarte, kad tėvas ne taip bijotų. Mano tėvas dar nežinojo, kad jis partizanas. Apie dvyliktą valandą pasigirdo smarkus beldimas į duris. Aš priėjau prie durų ir paklausiau: „Kas čia?“. Kitapus durų pasigirdo įsakmus rusiškas balsas:

– Pustite (Įleiskite)!

Vaclovas pistoletą nuo stalo ir šoko ant aukšto. Kepurę su lietuviška kokarda paliko, griebiau ją, išplėšiau kokardą ir įsikišau kišenėn. Kai tik duris atidariau, iškart visi gryčion. Iš jų elgesio ir žodžių supratau, kad jie žino, jog čia yra partizanas. Tėvo paklausė, ką svetimą namuose turi? Tėvas atsakė, kad nieko. Tada trenkė tėvui kumščiu per galvą, o man padavė lempą, liepė pašviest ir palydėt ant aukšto. Išgirdau kieme rėkaujant „Stoj! Stoj!“, pasigirdo šūviai... Šaudė gal apie pusvalandį iš visokių ginklų.

Kai mane vėliau nuvarė į Švenčionis, girdėjau, kaip buvęs sargyboje enkavedistas pasakojo kitam: „Kaip šoko su „braunyku“ ant manęs nuo aukšto, aš nuvirtau, o jis ir nubėgo...“.

Vaclovą nušovė maždaug už dviejų šimtų metrų nuo namų. Paskiau pasigirdo šaudymas Albino Patapavičiaus namuose, kur partizanai buvo atėję po šokių. Pas Patapavičius tada gyveno ir kita šeima – Julius Lazinka su žmona Ona. Kada pas juos ėmė belstis enkavedistai, ji ėjo atidaryti durų, bet vienas partizanas ją nustūmė į šoną, stvėrė kulkosvaidį į rankas, atidarė duris ir rusiškai paklausė:

– Tak čto, svoich budite streliat (Tai ką, savus šaudysite)? – tie iškart atšoko šonan. Manė, kad čia saviškiai, nes enkavedistai buvo po visą kaimą išsisklaidę.

Tai buvo partizanas Ipolitas Meldžiukas, Juozo (g. 1925 m. Linkonių k., Adutiškio vlsč., žuvo 1945 01 01 Adutiškio girioje), kuris savo draugus iš beviltiškos padėties išgelbėjo veikdamas šaltai ir ryžtingai, nepasimetė tokioje sudėtingoje situacijoje. Ipolitas kirto iš kulkosvaidžio į visas puses, o partizanai nėrė į lauką ir visi laimingai pasitraukė, nė vienas nežuvo. Devyni enkavedistai krito vietoje, neaišku, kiek buvo sužeistų. Kai partizanai pasitraukė, likusieji rusai įsiuto ne juokais. Albiną Patapavičiūtę išmetė laukan, išvarė laukan jos šešiolikmetį brolį Albertą, tą berniokėlį Vytautą Patapavičių, kurį partizanai buvo atsivedę, ir Julių Lazinką – visus sušaudė.

Kai nušovė Vaclovą, atėjo pas mane enkavedistas ir atsinešė Vaclovo pistoletą ir kirto juo į veidą:

– Banditka! Kurva! Skolko raz ty čistila etovo „braunyka“ (Kiek kartų tu valei šitą „braunyką“)?

Pasakiau, kad pirmą kartą jį matau. Tada leitenantas kareiviui liepė atnešti vandens. Geriamąjį vandenį mes nešdavom iš upės. Manęs paprašė palydėti kareivį iki upės ir parodyti, iš kurios vietos pasemti vandens. Tarp enkavedistų pamačiau žmogų rausvais kailinukais, aš jį pažinau. Kareivis suriko ant jo:

– Otvernis (nusisuk)!

Aš gerai pažinojau tą vyruką iš mūsų kaimo, bet partizanams nesakiau. Jis buvo pas Milašių vakarėlyje, tai Vytautas Milašius (dabar jau miręs). Užverbuotas žmogus negalėjo nepranešti, tai buvo jo pareiga, kitaip galėjo sumokėti savo galva. Apie tai vėliau mes tik tarpusavyje pasikalbėdavom, įtarėm, kad šita pekla buvo užkurta jo dėka. Tverečiaus stribyne mes turėjom žmonių, kurie mums, kada tik galėdavo, pranešdavo apie enkavedistų ar stribų ruošiamas operacijas. Vadinasi, kažkas nenumatytai atėjo ir pranešė, kad kaime yra partizanai. Vėliau žmonės šnekėjo, kad Ramelis pakvietė garnizoną.

Netrukus pamatėm, kad dega Patapavičių namai. Atėjo iš ten kareivis ir, rodydamas į degančius namus, pasakė man:

– Naverno i tam devuška imela bandita kavaliera (Tikriausiai ir ten mergina turėjo kavalierių banditą)?

Netrukus atėjo pulkas kareivių ir uždegė mūsų kluoną. Po to uždegė tvartą, ten pradėjo sproginėt šoviniai, kuriuos buvo palikęs Vaclovas. Ruskiai ne juokais susirūpino:

– Vidite, banda eščio i v chleve jest (Matote, gauja dar ir tvarte yra).

Galiausiai uždegė gryčią. Visus spėtus išsinešti vertingesnius daiktus kareiviai ir stribai išsinešiojo ir išsivežė.

Mūsų mama buvo paralyžiuota, ją išvedė į lauką. Ji stovėjo ir žiūrėjo į degančius namus tarsi į kokius žaisliukus. Po to mamą paliko sėdėti kieme, o mus visus tris – mane, tėvą Gabrielių Žalnieriūną ir seserį Melaniją Černiauskienę – išsivarė į mišką ieškoti partizanų. Jie šukavo mišką ir mus kartu varinėjo. Man davė pilną dėžę šovinių, ilgai ją tampiau, pavargau, pasidėjau ant žemės, tai ruskis trenkė šautuvo buože per nugarą. Atsikėliau ir vėl nešiau, kol pradėjau klupti. Kai pamatė, kad jau nebepaeinu, tėvui davė tą dėžę nešti. Miške kai tik kur sušlama, jie tuoj į mus automatų vamzdžius atsuka. Taip mus varinėjo po mišką be jokio poilsio pusę nakties ir visą kitą dieną. Po to nuvarė į Guntauninkų kaimą pas tokius žmones, ten liepė mums duoti valgyti. Kareiviai valgė savo konservus.

Tėvą su seserimi Melanija paleido, o man pasakė, kad varys į Švenčionis. Nuvarė į Mielagėnus ir uždarė į rūsį. Rūsyje buvo daug pagautų vyrų, kurie slapstėsi nuo sovietinės armijos. Ten sutikau ir pažįstamų, visi nustebo mane pamatę ir klausinėjo, kaip čia patekau.

Tik už poros savaičių pradėjo mane tardyti. Nieko daugiau iš jų negirdėjau – tik kad esu banditka, dar paspardydavo. Mane tardė kažkokia merga, tokio pat amžiaus kaip ir aš. Ji ėmė manęs klausinėti, kokius kavalierius mylėjau. Pradėjau vardinti, su kuo vakarėliuose šokdavau, su kuo dainuodavau kaime. Kai tik paminėjau Vaclovo vardą, iškart prie jo sustojo primindama, kad nereikėjo su banditu draugauti. Pasakiau jai, kad jis joks banditas, mes su juo trejus metus draugavom.

Vieną rytą prikėlė mane ir paprašė pašluoti viršininko Ivanovo kabinetą. Bešluodama pamačiau ant grindų nedidelį geltoną pinigėlį. Paėmiau jį ir padėjau ant stalo. Gal po pusvalandžio viršininkas pasikvietė mane ir sako:

– Chočiš damoi (Ar nori namo)?

Pasakiau, kad noriu. Jis pasakė, kad šiandien mane paleidžia į namus. Maniau, kad jis juokauja, pasirodo, rimtai buvo pasakyta. Su manimi kartu sėdėjo ir tokia Kirelienė iš Erzvėto, jos sūnus buvo partizanas. Kol nuėjau iki Mielagėnų apie 30 kilometrų, mane pasivijo ta pati Kirelienė. Ją, pasirodo, irgi paleido. Ji pasikvietė į savo namus, sako, pailsėsi, pamiegosi ir rytoj pareisi. Pasilikau pas ją. Naktį atėjo jos sūnus Alfonsas Kirelis (žuvo). Atėjo ir pasakė, kad Antanų miške juos užpuolė rusų kariuomenė, daug žuvo partizanų, dabar jis slapstosi namuose. Mačiau, kaip motina jį apkabinusi su ašarom prašė, kad registruotųsi, bet jis atsakė:

– Mama, aš nesiregistruosiu. Aš okupantams netarnausiu... Aš nenoriu, kad jie man kaulus laužytų...

Rytą atsikėliau, mane pavalgydino, tuomet išėjau. Kai grįžau į namus, radau tėvus verkiančius ir pelenų krūvą. Tada man pasakė, jog visi kalbėjo, kad aš suimta išdaviau bunkerius Antanų miške. Mat po mano suėmimo tuos bunkerius tuoj puolė.

Iš KGB (LYA) arch. ŠVENČIONIŲ MGB, F. K-1, ap. 3, b. 1665 (41/80, T. 2)

P. 37. Agentūrinis pranešimas. Šaltinis: ***Milaševskis***

P. 40. Tardymo metu gauti duomenys, kad partizanų bendradarbiu buvo Vilimavičius Kazys, Jurgio, iš Pivariškės kaimo. Jis karo metu tarnavo SS daliniuose, po karo išėjo (partizanų nurodymu) į liaudies gynėjus (stribus). 1945 02 jis palaikė ryšius su partizanais per Juršienę Agotą iš Ropiškės kaimo, o taip pat per Čibiro Jono meilužę Vilimavičiūtę Zuzaną.

P. 43. Tardomas Klišauskas Bronius parodė, kad Vilimavičius, kuris 1944-1945 m. buvo stribas, įspėjo partizanus apie rengiamą pasalą – tuomet pasalos išvengė trys partizanai (1945 02).

Antanų kaime gyveno mano dėdė Jonas Galatiltis, tai pas jį nuėjau ir apsistojau. Dėdė buvo patenkintas, kad atėjau, kadangi jis buvo senas, gyveno vienas, jam buvo sunku. Netrukus atėjo pas mus mano pusseserė ryšininkė Apolonija Žalnieriūnaitė ir ėmė mane kalbinti eiti į mišką pažiūrėti sušaudytų partizanų, gal rasim ką iš pažįstamų. Mano pusseserės Marytė, Saliutė, Janina Galatiltytės iš Antanų jau buvo nuėjusios apžiūrėti. Nuėjom iki miško ir pamatėm, kad palei pamiškę vaikštinėja rusų kareiviai. Maniau, kad ir vėl įkliuvau, bet jie į mus tik pasižiūrėjo ir nieko mums nesakė. Po partizanų sušaudymo buvo jau savaitė praėjusi. Nuėjom ir pamatėm baisų vaizdą. Suskaičiavom – 29 lavonai guli sušalę, vienas iš Šmotiškės kaimo buvo gerokai apdegęs, vadas *Karužis* buvo vienais apatiniais (sakė, kad jis tuo metu sirgo), sėdėjo atsilošęs ir peiliuką laikė rankoje. Iškart atpažinau abu brolius Bernotus – Juozą-*Perkūną* ir Balį-*Žaibą*, Albertą Kiškį-*Klevą* iš Didžiasalio, iš Naujosios Katinautiškės Juozą Blaževičių...

Vėliau, kiek gyvenau Antanuose, pas mane ateidavo žuvusiųjų partizanų motinos, vesdavau jas prie tų bunkerių, nes jos nežinojo tos vietos.

Atėjo pas mane partizanai ir klausia, ar nežinau, kas juos išdavė. Pasakiau, kad nežinau, bet kalčiausi buvo jie patys, nereikėjo dienos metu po kaimą gastroliuot ir visiems viešai rodytis, juk savo informatorių čekistai turėjo kiekviename kaime.

1945 metų pavasarį Antanų kaime rinko „zaimas“(mokesčiai valstybei, kitaip dar vadino paskolomis). Atvyko trys ginkluoti skrebai iš Adutiškio ir du iš valsčiaus – Adolis Kudaba (kilęs iš Bobėnų kaimo), Albertas Kluonis (iš Pečiurkų kaimo). Jie tada gyveno Adutiškyje ir dirbo valsčiuje. Jie ėjo pas Stasiūną, kuris gyveno šalia mūsų. Ten buvo partizanai, įvyko susišaudymas. Vieną partizaną sužeidė, tada pamiškės partizanai pasikinkė arklį ir vežė sužeistąjį, o paskui arklį paleido ir, mūsų nelaimei, arklys su kruvinais ratais atbėgo į mano dėdės kiemą. Dėdė pažino, kieno tas arklys yra, ir rengėsi nuvaryt jį tam žmogui. Kaimynas patarė dėdei nevaryti arklio, nes gali laukti pasala, bet dėdė nepaklausė. Pamiškėje jį sulaikė stribai ir labai sumušė, vos gyvas parėjo į namus.

Iš savo kiemo pamatėm kieme gulintį aukštielninką Stasiūną. Mes, mergaitės, nuėjom pažiūrėti ir pamatėm, kad į jo pilvą buvo įbestas didžiulis duonriekis peilis. Neaišku, ar jis buvo nušautas, ar jam gyvam peilį įbedė. Prasidėjo tardymai. Areštavo dėdę Leoną Galatiltį ir jo dukrą Marytę. Juos tardė, mušė, uždarė Kavaltiškės kaimo kluone. Kai juos paleido, dėdė Leonas su savo trim dukromis išėjo į mišką. Tetą Pranutę ir dėdę Joną areštavo.

Vieną 1946 metų sekmadienio rytą ėjom Tverečiaus bažnyčion, žiūrim – guli ant grindinio patiestas *Svajūnas*. Mes priėjom ir pažiūrėjom į jį, o skrebai, pasirodo, stebi, kas prieis, kaip reaguos. Priėjo prie manęs Tverečiaus skrebyno viršininkas Charitonovas ir pakvietė užeiti.

– Tu pažįsti, kas ten guli nušautas.

– Jeigu būtų mūsų krašto, gal ir pažinčiau, bet dabar tikrai jo nepažįstu, – atsakiau jam.

– O kodėl tavo veidas pabalo, kai pasižiūrėjai į jį? – neatstojo Charitonovas.

– Pirmąkart, – sakau, – pamačiau nušautą žmogų, gal todėl ir pabalo?

– O kodėl ašarą nubraukei?

Tada jis mane ilgai laikė, neišleido ir bandė užverbuoti, prašė, kad jiems dirbčiau. Paaiškinau jam, kad mūsų namai sudeginti, neturiu net kuo apsiauti, į bažnyčią atėjau kareiviškais batais apsiavusi. Kaip aš galėsiu dirbti, reiks vaikščioti, su tokiais batais toli nenueisiu. Tada jis pasakė:

– Mes tave apausim ir aprengsim.

Nesutikau, išsigyniau, kad nepažinau *Svajūno.* Mane paleido į namus.

Dietkauščiznoje pažinojau vieną partizanų ryšininkę Lionę (?). Man reikėjo pas ją nueiti. Pasiėmiau vilnų maišą karšimui, Kukutėliuose buvo vilnų karšykla. Tą dieną vilnų nesusikaršiau, teko nakvoti. Buvo gera proga užeiti pas tą ryšininkę pernakvoti. Mes su ja pradėjom kalbėti. Ji manęs paklausė, kas toks Tverečiuje gulėjo ant gatvės nušautas. Pasakiau jai, kad *Svajūnas*. Po kurio laiko atėjo pas mane Charitonovas su skrebais ir vėl mane Tverečiun nuvarė. Įsivedė kabinetan, pasuko „braunyku“ man palei nosį ir paklausė:

– Tai kodėl tu Dietkauščiznoje pasakei, kad *Svajūnas* buvo, o man nesakai.

Va tau ir ryšininkė. Jis man pasakė, kad Lionė persakiusi, kad aš jai pasakiau. Tada mane jau ilgai laikė. Kaip tik buvo Kalėdos, jis tada man pasakė:

– Pasirink ką nori: arba mums tarnauji, arba kalėjime supūsi. Aš su tavimi daugiau nesiterliosiu, aš dabar tave vešiu į Švenčionis, ten viską pasakysi.

Aš tylėjau ir nė žodžio nepratariau. Po kurio laiko Charitonovas mane paleido į namus trims dienoms apsispręsti. Parėjau, vaikštau po namus kaip nesava. Viena

Vaclovo sesuo buvo pasitraukusi į Pasvalio rajoną, kaip tik tuo metu buvo parvažiavusi į namus. Aš jai viską papasakojau, ir ji mane pakvietė važiuoti kartu su ja. Mes išvažiavom. Buvo 1946 metų ruduo.

Apsistojau pas ūkininką Joną Bliuvaitį Ližų kaime netoli Pasvalio, ten tarnavau du metus. Paskui iš sesers Genės gavau laišką, kuriame ji rašė, kad žuvo Charitonovas, partizanai nušovė. 1948 m. grįžau į namus. Manęs daugiau niekas į stribyną nebekviesdavo ir nebepersekiojo.

Iš LYA (KGB) arch. F. 3, b. 20/125a

Ataskaita pagal agentūrinę bylą „Brodiagi" *Gailiaus* būriui už 1948 08 m.

P. 161. MGB operacija vykdoma per Algirdą Antanaitį-*Svajūną,* gyv. Antanų kaime, ir užverbuotą Gailiaus būrio ryšininkę Rakauskaitę, gyvenančią Vilniuje. Operacijos esmė:

Nusiųsti *Svajūną* į *Gailiaus* veikimo rajoną – Adutiškio vlsč. ir sukurti legendą, esą reikia duomenų ir partizanų fotonuotraukų, kad galima būtų išduoti jiems pasus. Tuo būdu galima bus išaiškinti bandų sudėtį ir jų veikimo ribas.

P. 224. 1948 06 MGB skyrius užverbavo 4 informatorius. Tai A. Gasys, Juozo-*Sakalas*, g. 1930 m. Švenčionėlių vlsč.; L. Malčius (Milčius ?), Alfonso-*Beržas*, g. 1925 m. Adutiškio vlsč., Kavaltiškės kaime; O. Rakauskaitė, Juliaus- *Lelevaitė*, g. 1928 m., gyv. Starčiunskije Lugi k., Adutiškio vlsč., J. Denys, Antano-*Stebelj*, g. 1921 m.

Pasakoja JUZEFAS (JUOZAS) GALATILTIS-*PINČIUKAS*

Užrašyta Didžiasalyje
2005 08 05

Gimiau 1932 m. rugpjūčio 10 d. Antanų kaime, Adutiškio valsčiuje. Šeimoje buvome penki broliai: Antanas (g. 1922 m.), Jonas (g. 1924 m.), Alfonas (g. 1927 m.), Vytautas (g. 1929 m.). Tėvai žemės turėjo septynis hektarus, dar dešimt hektarų buvo močiutės žemės.

Mūsų kraštas buvo lenkų okupuotas. Labai sunku buvo prie lenkų gyventi. Lietuviškos mokyklos buvo panaikintos, valsčiuje lietuviškai niekas nenorėdavo kalbėt. Jeigu ko reikia, nepaprašysi valdininko, jis geriau ras dėl ko prie tavęs prisikabint, bet nepaaiškins. Adutiškio valsčiuje dirbo keli tikri lenkai, o visi kiti tik dėjosi lenkais. Bažnyčiose vyko karai dėl lietuviško žodžio. Adutiškio kunigas buvo lenkas, o mišiose daugiausia dalyvaudavo lietuviai. Kai tik kunigas pradeda lenkiškai kalbėt, šaukia visa bažnyčia, kad kunigo nesupranta. Buvo ir lietuvis kunigas Krištaponis, bet jį lenkai iš mūsų krašto iškėlė, nes jis mišias laikydavo lietuviškai.

Mokyklą pradėjau lankyti 1939 m. Mūsų mokytoja buvo lenkė. Tais metais rugsėjo 1 d. vokiečiai užpuolė Lenkiją, ir ta mokytoja trečią dieną prasidėjus karui kažkur dingo.

Kai užėjo vokiečiai, atsirado vadinamjų raudonųjų partizanų. Vietinis rusas Burinas iš mūsų kaimo buvo vedęs Antaniną Untanaitę, šliūbą paėmė bažnyčioje. Visi kaimynai pasirašė, kad jis geras žmogus, su bėgančiais rusais nepasitraukė, o išėjo į mišką. Raudoniesiems partizanams vadovavo iš Krikonių kaimo Apyvalas, mes ir jo partizanus vadinom „apyvalais". Burino žmona pradėjo skųst raudoniesiems,

kad mūsų tėvas bendrauja su policija. Atėjo kartą, tėvą Aleksą ir brolį Joną pastatė prie sienos ir reikalavo atiduoti ginklą, bet tėvas su broliu išsigynė, kad jokio ginklo neturi. Visur iškratė, išieškojo, ginklo neradę, pasiėmė keturias avis, telyčią, kiaulę, siuvamąją mašiną, susirinko rūbus ir išsivežė viską. Tai va koks buvo tas „geras žmogus“, už kurį mes kažkada laidavom, pasirodo, plėšikas ir banditas.

Kai 1944 m. grįžo rusai, iš mūsų kaimo Sibiran išgrūdo tris šeimas, tarp jų ir mūsų šeimą. Prie šių šeimų ištrėmimo prisidėjo tas „geras žmogus“ Burinas, be to, paliudijo ir dar vienas „geras“ kaimynas Mažeika. Sakė, kad brolį Antaną matęs su šautuvu miške, gryna nesąmonė. Brolis buvo mokytojas ir su vokiečiais pasitraukė į Vakarus, nebuvo kada jam su šautuvu po mišką vaikščioti. Bet okupantams tik to tereikėjo: iškart likvidavo ūkį kaip „banditų“ lizdą.

Brolį Joną rusai paėmė į kariuomenę, bet jis pabėgo ir ėmė slapstytis. Kaimynas Klemensas Untanas savo daržinėje jam padarė slėptuvę, kurioje jis kurį laiką gyveno. Kai sužinojo partizanai, atėjo ir pasikvietė pas save. Prieš pat Naujuosius 1945-uosius metus Jonas išėjo į Antanų girios bunkerius, kur jau kitą rytą juos užpuolė rusų kariuomenė.

Antanų girios bunkeriuose buvo apie 70 partizanų. Vokiečių bunkeris buvo atskiras, jame gyveno aštuoni vokiečiai. Šešiese jie nuėjo pas Šriubėną, ten juos apsupo kariuomenė ir paėmė visus šešis gyvus, o du – *Jupas* ir *Artileristas* – pasiliko su partizanais. *Jupą* vėliau irgi paėmė gyvą, o *Artileristą* sušaudė patys partizanai. Visai partizanų įgulai vadovavo *Karužis* (nei vardo, nei pavardės nežinau). Jis kautynių metu žuvo. Po kautynių visi išsislapstė kas kur, kadangi buvo žiema, glaustis buvo galima tik pas žmones.

Tada nuo Utenos su 25 vyrais atėjo *Oželis*-Vladas Kliukas, jis tada tapo vadu, atsirado ryšininkai. Vietiniai irgi pas juos nuėjo. 1945 metų pavasarį *Oželis* pasitraukė iš miško ir išvyko gyventi į Vilnių. Tada partizanai išsirinko naują vadą, kurį taip pat pavadino *Karužiu*. Jis buvo kilęs nuo Adutiškio. Tai šitą *Karužį* paėmė gyvą Svilionyse.

R. K. p a s t a b a: *Karužis*-Alfonsas Griškėnas (buvusio partizano Juzefo Galatilčio, ryšininkių Genės ir Janinos Žalnieriūnaičių teigimu, pirmas Antanų miško vadas *Karužis* žuvo kautynėse, o antrasis – Alfonsas Griškėnas – buvo suimtas). Knygoje „Lietuvos partizanų Vytauto apygardos Tigro rinktinė 1945 – 1950m.“ yra pažymėta, kad *Roko* kuopa 1945 m. birželį telkė 63, Puščios kuopa – apie 60 partizanų. Pirmasis šios kuopos vadas V. Kliukas-*Ožys* (suimtas Vilniuje 1947 m.). Tarp jo ir kitų partizanų kilus nesutarimams, tad 1945 m. balandžio pabaigoje V. Kliukas išvyko gyventi į Vilnių; antrajam vadui Adolfui Griškėnui-*Karužiui* 1945 m. birželio 21 d. patekus į nelaisvę, vadu tapo Edvardas Aleksandravičius-*Svajūnas. Karužis* buvo surinkęs Antanų miške apie 60 vyrų. Partizanų tinkamai nesugebėjo valdyti (V., 2003, p. 27 ir 391). R. K. p a s t a b a: Šioje knygoje neteisingai pažymėtas Griškėno vardas. Turi būti Alfonsas.

Stribai padedant kaimynams sužinojo, kad miške yra ne mano brolis Antanas, o Jonas. Labai aktyvūs stribų informatoriai buvo seni kaimo komunistai Untanas ir Gugelevičius. 1945 m. rugpjūtį areštavo mūsų tėvą, motiną Kotryną ir brolį Alfoną. Tėvą ir motiną nuteisė trejiems metams už tai, kad nepranešė, jog pas mus buvo atėję partizanai, o broliui skyrė septynerius metus, kadangi jis bendravo su partizanais. Brolis Alfonas po pusantrų metų mirė Rusijos lageriuose.

Kai tėvus ir brolį Alfoną areštavo, mes su broliu Vytautu likom namuose. Netrukus mūsų namus likvidavo, aš slapsčiausi pas močiutę, pas kaimyną Praną Untaną, o Vytautas iškart išėjo miškan. Netrukus sužinojau, kad stribai ir manęs ieško. 1945

metų pavasarį vieną dieną jie mane pasivijo kaime, gerokai pašaudė, bet aš persikėliau per patvinusią Kamaiką ir nėriau miškan. Stribai atbėgo iki upės, bet nebebrido, nes buvo šalta, upe ėjo ižas. Nuėjau pas partizanų ryšininkę Apoloniją Gugelevičienę, ji gyveno pamiškėje. Ji susisiekė su partizanais, atėjo vadas *Svajūnas* ir pasiėmė mane. Miške priėmiau priesaiką, gavau rusišką naganą, kavaleristų šautuvą ir *Pinčiuko* slapyvardį. Slapyvardį man pasiūlė vokietis *Jupas*. Jis mane pavadino *Pinok*, kadangi vokiečiai pinokiais vadino mažus žmogeliukus. Visi ėmė juoktis iš tokio slapyvardžio, tai vadas pasiūlė *Pinokį* pavadinti lietuviškai – *Pinčiuku.*

Apie Apoloniją Gugelevičienę paties Bočiarovo rašyta pažyma yra KGB archyve. Stribai pasikvietė jos nepilnametį sūnų Bronių, kuris neva dirbo partizanams ir jį užverbavo ir liepė, kad jis su motina apnuodytų partizanus. Be abejo, vaiką prigąsdino, jam kitos išeities neliko, bet užverbavo ir motiną. Tada motina pasikvietė daugiau partizanų. Mano broliui Apolonija nekėlė pasitikėjimo, tad jie nėjo, nuėjo vienas Leonas Galatiltis-*Pušynas*. Jį Gugelevičienė apnuodijo, o stribai pasislėpę laukė. Kad nukreiptų žmonių dėmesį, stribai pamiškėje dar pašaudė, neva pagavo jį pamiškėje. Po to stribai Apoloniją išvežė Pabradėn, ten partizanų jau nebuvo, ir ji ramiausiai gyveno.

Kai 1945 m. per Naujuosius metus Antanų girioje buvo sušaudyti partizanai, Apolonijos vyras Kostantas Gugelevičius šoko polką ir džiaugėsi, kad tiek „banditų“ iššaudė. Kai į mūsų kraštą atėjo *Oželis* su savo būriu ir Antanų miške įsirengė naujus bunkerius, netrukus eigulys Gugelevičius su kitu miško žvalgu aptiko juos. *Oželis* vietinių ryšininkų jau buvo perspėtas, kad tai ypatingai pavojingas tipas. Vėliau mano dėdei Leonui *Oželis* pasakojo, kad kitos išeities nebuvo – jie privalėjo juos sunaikinti, nes partizanams žiemą nebebuvo kur trauktis.

1946 m. spalio 17 d. rusai mus apsupo Antanų girioje, tada žuvo mūsų vadas *Svajūnas*, man pasisekė pasitraukti. Buvo šiltas ruduo, mes tada miške gyvenom palapinėse. Tuo metu pats vadas *Svajūnas* stovėjo sargyboje, atbėgo ir perspėjo, kad eina kariuomenė. Išsidėstėm netoli stovyklos ir prasidėjo šaudymas. *Svajūną* sunkiai sužeidė, bet jis davinėjo nurodymus, liepė trauktis, nes mes nežinojom, kokio dydžio kariuomenės įgula mus užpuolė. Kai pasitraukėm, apsistojom Antanų miške, bet jau Baltarusijos teritorijoje. Vyrai naktį išėjo į kaimus pasirinkti maisto, bet rusų kariuomenės jau buvo pilna visur, jų sargybiniai vaikščiojo miško kvartalų linijomis. Mūsiškiai grįždami pasiklydo ir ėmė švilpauti miške. Mus prisišaukė, surado, atnešė maisto, bet švilpavimai atkreipė ir rusų dėmesį. Jie mus irgi susekė ir rytą, apie dešimtą valandą, užpuolė. Trumpai susišaudėm, mūsiškių nė vienas nežuvo, tik *Alksnį*-Vladą Pundį gyvą paėmė. Tada mes išsiskirstėm. Apie mėnesį slapsčiausi pas giminaitį Povilą Gailiušą Jakelių kaime netoli Adutiškio (3 km), paskui vėl grįžau į mišką. Tada būriui jau vadovavo *Rokas*-Vincas Žaliaduonis. Miške išbuvau iki 1947 metų pavasario. Tėvai grįžo iš kalėjimo, o aš legalizavausi.

Brolis Jonas Galatiltis-*Briedis* partizanavo iki 1948 metų. Tąkart susirinkę apie 15 partizanų laukė iš Vilniaus atvažiuojant ryšininkės *Miglovaros*. Laukė laukė, vis nėr ir nėr, sako, tikriausiai jau nebeatvažiuos. Vieni nuėjo miškan, o mano brolis Jonas su kitu partizanu *Pilypavičium*-Benediktu Semėnu (g. 1905 m. Petrograde, gyv. Ignalinos r., Meškinės k., žuvo 1948 02 15) pasiliko pas pamiškės ūkininką Stanislovą Šaltį. Anksti ryte jie paprašė šeimininko, kad tas nueitų pasižvalgyti į kaimą, ar neatvažiavusi ta ryšininkė. Kai tik Šaltis nuėjo kaiman, jį ten ir sugavo pasalaujantys stribai. Paklausė, kur taip anksti vaikšto, jis paaiškino, kad eina pas batsiuvį pasite-

irauti, ar šis jam batus pataisė. Stribai sugrąžino jį atgal. Kai partizanai pamatė, kad ateina stribai, atidengė į juos kulkosvaidžio ugnį, nušovė vieną stribą. Likusieji stribai susigrūdo upėn, apie tai man vėliau pasakojo pats stribų vadas Bačerovas, kai mane tardė: „Tada aš upe, vingiais, užbėgau už kampo ir pamačiau, iš kur jie šaudo. Kaip brūkštelėjau iš automato, pamačiau, kaip tavo brolis tik ranką atmetė ir nuėjo miškan“.

Kai brolį sužeidė, jo ginklą pasiėmė tas *Pilypavičius*. Jis pasakė broliui, kad palauktų, o pats nubėgo į bunkerį pranešti kitiems partizanams, galvojo, ateis ir jį pasiims, bet stribai paėmė Šaltienę, jai liepė eiti kraujo pėdsakais, patys sekė iš paskos ir surado brolį, sėdintį miške ant kelmo. Ginklo jis jau nebeturėjo, taip jį paėmė gyvą. Atsivedė jį pas kaimyną Ksaverą. Šeimininkams liepė išeiti iš kambario, o mano metų vaikas pasiliko ir girdėjo, kaip brolį stribai kankino. Mušė ir reikalavo parodyti bunkerį, bet brolis bunkerio neišdavė. Tada nuvežė kaiman, vežiojo po kaimą ir reikalavo išduoti ryšininkes, bet jis ir ryšininkių neišdavė. Vėliau man pasakojo vienas Adutiškio stribas, kuris gyveno su nušautojo Burino žmona Antanina (Buriną nušovė partizanai). Tas stribas buvo areštuotas, kadangi buvo išaiškinta, jog jis prie vokiečių tarnavo policijoje. Grįžęs iš lagerio vėl su Antanina gyveno. Tai jis man papasakojo, kaip stribai brolį Joną nukankino: „Mušė jį dvi paras, bet jis nieko nepasakė. Peršauti buvo jo plaučiai ir ranka. Žinoma, jeigu būtų gydę, būtų išgydę, bet jiems tai nerūpėjo. Švenčionių MGB viršininkas papulkininkis Carenka Joną partrenkė ant grindų, užmynė gerklę ir pribaigė. Tada liepė vežti į Adutiškį abu su *Pilypavičium*. *Pilypavičių* nušovė miške“.

Knygoje „Sovietinis saugumas Lietuvoje 1940 – 1953 metais“ nurodyta: Carenka Vasilijus Fiodorovičius gimė 1904 m. Sumuose (Ukraina). V/s papulkininkis, ukrainietis, aukštasis išsimokslinimas. Saugumo sistemoje nuo 1939 m.

Iki atvykimo į Lietuvą – RA 84-ojo šaulių korpuso KŽS viršininko pavaduotojas.

1946 04 – 1947 04 – LSSR MVD Švenčionių a/s BB poskyrio viršininko pavaduotojas;

1947 04 – 1950 07 – MGB Švenčionių a/s viršininko pavaduotojas;

1950 07 – 1951 09 – MGB Švenčionių r/s viršininkas;

1951 10 – 1952 11 – MGB Anykščių r/s viršininko pavaduotojas;

1952 11 – 1953 05 – MGB Eišiškių r/s viršininkas.

1954 04 išleistas į atsargą.

Lietuvoje 849 dienas tiesiogiai dalyvavo kovoje su partizanais (V., 1999, p. 212).

Carenką labai gerai pažinojau, jis mane taršė ir mušė ne kartą, kliuvo ir nuo Adutiškio MGB viršininko Bočiarovo Georgijaus, jis mano galvą pistoleto rankena daužė. Jam likimas lėmė sulaukti Lietuvos nepriklausomybės ir, reikia manyt, tai jam gerokai nervų pagadino. Jo nukankintų partizanų seserys, sutikusios jį gatvėje, prakeiksmų negailėdavo. Ėjo kalbos, kad Bočiarovas pasikorė, kaip buvo iš tikrųjų, nežinau. Nepriklausomoje Lietuvoje jis gyveno neilgai.

Brolį Joną su Benediktu Semėnu stribai nuvežė į Adutiškį ir numetė ant grindinio prie stribyno.

Kai jau gyvenau legaliai, dirbau partizanų ryšininku, mane pasiuntė į Vilnių susitikti su ryšininke *Miglovara.* Nuėjau nurodytu adresu Vilniuje, šeimininkai pasakė, kad ji išvykusi, kur – jiems nežinoma. Man būnant Vilniuje brolis Jonas buvo paimtas ir nukankintas. Man kaimynai atvažiavo į Vilnių ir pranešė, kad Jonas miręs. Grį-

žau į namus. Adutiškyje, tik išlipus iš traukinio, mane su kaimyne Bučeliene stribai sulaikė ir abu pristatė Bočiarovui.

Bočiarovas liepė nusirengti, visą iškratė ir pasakė:

– Tu esi banditų ryšininkas, taip mums sakė tavo brolis, dabar guli sužeistas ligoninėje. Mes tave su juo suvesim į akistatą.

Aš jau žinojau, kad brolis nieko neišdavė ir kad jis nebegyvas, tačiau Bočerovui neprieštaravau, sakau, statykit... Tada jis ėmė kumščiais mane ženklinti kur pakliuvo, nukritau ant žemės, jis galvą koja prispaudė prie grindų, pistoletą prikišo prie veido ir ėmė grasinti, kad nušaus. Kai nieko nepešė, išvedė iš kabineto ir įmetį į kamerą, kurioje jau sėdėjo Ambrožas ir Stanislovas Šalčiai iš Antanų kaimo.

Mūsų būryje buvo vienas partizanas iš Adutiškio – *Klevas*-Vilius Burokas, šito žuvusio partizano nuotrauką man rodė Bočiarovas. Jį nušovė Antanų miškuose. Prie medžio negyvas buvo pririštas ir nufotografuotas.

Pragulėjau ant žemės ligi ryto. Rytą atvažiavo iš Švenčionių milicininkai ir išsivežė mane į Švenčionis pas Carenką. Carenka mane sutiko su guminiu „bananu“ rankoje ir čia pat juo „pašventino“. Matyt, jam labai nieztėjo rankos. Po to jau ėmė klausinėti, kur slepiasi partizanai, kas jų ryšininkai ir t. t. Po tokios geros „pirties“ mane įmetė pas budinčius skrebus šalia Carenkos kabineto. Dvi paras išlaikė, nei valgyti, nei gerti nedavė. Trečią dieną atėjo Carenka ir klausia:

– Čevo ty takoj skučnyj (Ko tu toks nuliūdęs)?

Pasakiau jam, kad jau trečia diena badauju, valgyti neduoda. Tada jis užkūrė stribus, kodėl jie man valgyti neduoda. Netrukus nuvedė į kalėjimo valgyklą ir pavalgydino. Tardymo metu dar, tiesa, atnešė tris automatus ir padėjo priešais mane ant stalo. Ant vieno buožės buvo išrėžtos raidės „Liūtas“, taip pat pažinau savo pusseserės Marijos (Marytės) Galatiltytės ir Danuko Ramelio-*Sakalo* automatus. Tas automatas, ant kurio buvo išraižyta „Liūtas“, buvo *Tigro*, gerai pamenu, jie buvo susikeitę automatus. Vadinasi, tas automatas buvo paimtas iš žuvusio *Tigro*-Alekso Untano. Tarpusavyje mes jį vadindavom Oliesium. Pagal šiuos automatus supratau, kas žuvę. Operacijoje dalyvavęs stribas dar pasakojo Carenkai: „Moteris pradėjo iš automato pleškinti, tada mes užėjom iš kitos pusės ir nukepėm ją“. Tąkart mano brolis Vytautas irgi pabėgo. Kiek žinau, juos tada išdavė buvęs partizanas, vėliau užsiregistravęs Povilas Pošiūnas-*Pilypas* iš Adutiškio. Kai mano brolį sužeidė, jo draugą nušovė, Pošiūnas tada nuo būrio atsiskyrė, tyliai išėjo iš miško, legalizavosi ir čekistus nuvedė prie partizanų bunkerio. Bunkeris buvo prie Juodupio upelio. Po šių išdavysčių Pošiūnas persikėlė gyventi į Vilnių.

Mūsų būryje buvo vienas partizanas iš Adutiškio – *Klevas*, tai šito žuvusio partizano nuotrauką man rodė.

Iš KGB (LYA) arch., F. K-1, ap. 3, b. 1657 (senas Nr. 35/16)

P. 129. Pranešimas apie agentūrinio-operatyvinio darbo ir kovos su nacionalistiniu pogrindžiu rezultatus už 1948 02:

1948 02 03 Lazinkų kaime 9 val. vakaro atvyko pas Pivoriūnienę j. ltn. Mikutavičiaus vadovaujama grupė. Rastas prie namų pririštas arklys. Užėjus leitenantui vidun, banditai jį šūviais nukovė, bet viduje atidengė ugnį prie durų buvęs liaudies gynėjas Bujevič ir nukovė du banditus, o trečias pabėgo. Nukauti:

Antanas Gaidelis, Jono-*Poška*, g. 1926 m., Galatilčių k. gyventojas. Du jo broliai yra bandoje, vienas pas *Gailių*.

Antrasis – Vileita Kazimieras-*Naujalis*, g. 1927 m. (Lekavičių k.?), Adutiškio vlsč. gyventojas.

Abu buvo *Gailiaus* būrio partizanai. Paimta trofėjų: SVT, PPŠ, medaliai „Už kovinius nuopelnus" ir „Už pergalę prieš Vokietiją".

Žinant, kad paprastai partizanai suaktyvėja prieš Vasario 16-osios šventę, Adutiškio vlsč. MGB v-ko vyr. l-to Bočiarovo grupė prie Antanų miško, Stepono Šalčio vienkiemio, realizuodami agentų *Leokadijos* ir *Sidorčiuk* informaciją, vykdė banditų paieškos operaciją.

P. 130. Iš namo išbėgo trys partizanai, kurie šaudydami iš rankinio kulkosvaidžio užmušė liaudies gynėją Žukian Julijan Petrovič ir sužeidė Stasiun. Mūšio eigoje buvo sužeisti du partizanai, kurie pabėgo, persekiojant apie 200 m nuo namų rastas sužeistas *Gailiaus* būrio vado pavaduotojas Jonas Galatiltis, Aleksandro-*Briedis*, kuris buvo paimtas, bet nuo sunkaus sužeidimo 02 16 mirė. Apie 11 val. dienos iš Mielagėnų atvyko pastiprinimas, kuriam vadovavo garnizono leitenantas Rogovas. Buvo tęsiamas persekiojimas Antanų miško gilumoje.

1946 02 16 apie 19 val. 5-6 km nuo Antanų kaimo rasti du partizanai ir abu nukauti. Tai Semėnas Benediktas, Benedikto-*Pilypavičius*, g. 1905 m. Reketiškės k. (buvęs būrio vadas), ir Vileita Juozas, Kazimiero-*Uralas*, g. 1891 m., iš (Lekavičių k.?), Adutiškio vlsč. Paimtas prancūziškas kulkosvaidis, rusiškas šautuvas, du pistoletai, kompasas, žiūronai ir 32 šoviniai.

P. 130. Dalinai likvidavus *Gailiaus* būrį, 1948 02 22 legalizavosi Povilas Pošiūnas, Krištopo-*Pilypas*, g. 1898 m., iš Adutiškio, kuris pasakė, kur yra *Gailiaus* būrio bunkeris. Ton vieton pasiųstas Mielagėnų garnizonas, vadovaujamas leitenanto Rogovo ir Adutiškio MGB vado Bočiarovo.

P. 131. 1948 02 24 apie 8 val. ryto oper. grupė su Pošiūnu atvyko vieton ir susidūrė su partizanų sargybiniu. Jo perspėti, partizanai iššoko iš bunkerio ir pradėjo šaudydami trauktis miško gilumon. Per keletą metrų nuo bunkerio, buvo nukauti trys partizanai, kiti pabėgo.

P. 140. Nukauti:

Bronislovas Untanas, Romualdo-*Liūtas* iš Untanų kaimo (Aleksas Untanas-*Tigras*);

Danukas Ramelis, Kazimiero-*Sakalas* iš Starčiūnų k.(?), Adutiškio vlsč.;

Marija Galatiltytė, Leono-*Gegutė*.

Paimta: du automatai, du pistoletai, vienas naganas, trys granatos, trys žiūronai ir 138 šoviniai. Mūsų nuostoliai: užmuštas eilinis Šiškinas Ilja, Michailovičius.

R. K. p a s t a b a: matyt, patys čekistai apsiriko dėl *Liūto* žuvimo. Pasirodo, kad *Liūto* asmenybę jie nustatė pagal automate įrėžtą slapyvardį „Liūtas". Jie manė, kad nušovė *Liūtą*-Bronislovą Untaną, o iš tikrųjų žuvo *Tigras*-Aleksas Untanas. Tą faktą patvirtina ir Tigro rinktinės dokumentai. Knygoje „Lietuvos partizanų Vytauto apygardos Tigro rinktinė 1945 – 1950 m." nurodyta: „1948 m. buvęs partizanas Pošiūnas, gyv. Švenčionių apskrity, Adutiškio miestely, slapyvarde *Pilypas*, užsiregistravęs atvedė NKVD kariuomenę ne tik į savo bunkerį, bet ir kitų partizanų, kurį žinojo. Laike užpuolimo žuvo partizanai *Sakalas*, *Tigras* ir partizanė *Gegutė*. Už išdavimą buvo apdovanotas medaliu" (p. 420).

Uždarė į areštinę, bet po savaitės vėl pasišaukė Carenka ir aiškino, kad mano brolis Jonas jau miręs, o Vytautas dar miške. Gavau nurodymą pasistengti Vytautą išvesti iš miško. Kas man beliko, pažadėjau pasistengti. Carenka pažadėjo: jeigu išeis iš miško, Vilniuje duos jam butą, gerą darbą – gyvens kaip ponas. Parašė broliui laišką, užliejo sergučiu ir įteikė, kad perduočiau jį broliui Vytautui. Nunešiau laišką broliui, pasakiau, kad jį parašė Carenka, brolis jo net į rankas nepaėmė, tik pasakė:

– Iš miško aš niekada neišeisiu. Jie mano brolius nužudė, mano draugai žuvo... Tai ką manai, aš eisiu jiems išdavinėt?

Nuvažiavau po mėnesio pas Carenką, po dviejų nuvažiavau, nuvažiavau po trijų mėnesių ir vis sakau, kad brolio nesutinku. Paskutinį kartą Carenka trenkė man į snukį ir pasakė: „Melagi tu! Pas kaimynus ateina, o pas brolį neužeina? Jeigu dar

kartą atvažiavęs taip pasakysi, iškart sėsi kalėjiman“. Susitikau su broliu, papasakojau, ką Carenka pasakė, tada jie pažadėjo užeiti į kiekvieną kiemą, o aš galėsiu pranešti Carenkai, kad buvo atėjęs brolis.

Nuvažiuoju kitą sykį, Carenka paklausė, ar buvau susitikęs brolį. Pasakiau, kad buvau, kad buvo atėjęs brolis, pasakiau net kurią dieną ir valandą. Carenka atsivertė kalendoriuką, pažiūrėjo, matau, patenkintas. Supratau, kad jau jam pranešta. Carenkai pasakiau, kad brolis bijo kalėjimo ir nežada legalizuotis. Carenka vėl tą patį mala: niekas jo nesodins, gaus butą ir gyvens laisvai, niekas jo nelies. Jis man davė šimtą rublių kelionei ir primygtinai verbavo, kad brolį Vytautą išvesčiau iš miško. Kai grįžau į namus, atėjo *Rokas* su broliu Vytautu ir dar keliais partizanais, pasakiau, kad eisiu vėl girion, nes čia man gyvenimo nebėra. Buvo 1949 metų pavasaris. Tėvas, grįžęs iš kalėjimo, apsigyveno Pabradėje, nes namuose irgi ramybės neturėjo, stribai ėjo ir ėjo, kratė, vertė, ką radę atėmė ir išsinešė.

Gavom žinią, kad veš Sibiran, bet kada – tiksliai nepranešė, todėl mes vis dar delsėm, nesitraukėm iš namų. Vieną rytą, balandžio 22 d., apsupo stribai ir mus su tėvu Pabradėje suėmė. Motina tuo metu buvo apsistojusi Karkažiškėje, siuvo kelnes pas žmones. Ji taip ir liko, o mudu su tėvuku išvežė į Sibirą.

Nuvežė į Usolės rajoną, Irkutsko sritį, „Progreso“ kolchozą, kuriame išgyvenom dešimt metų. Po poros metų į Sibirą savo noru atvažiavo ir mama. Į Lietuvą grįžome 1961 metais.

Iš Alfonso Griškėno, s. Mykolo, g. 1919 m. Kiemiškių k., Juodupės vlsč., Rokiškio apskr., baudžiamosios bylos LYA. F. K-1. Ap. 58, b. P-17000-LI.

P. 2. Alfonsas Griškėnas, s. Mykolo, g. 1919 m. Kiemiškių k., Juodupės vlsč., Rokiškio apskr. Raštingas, baigęs 4 skyrius. Tarnavo liaudies (R. K. p a s t a b a: taip buvo pavadinta internuotoji Lietuvos kariuomenė 1940 m. rusams okupavus Lietuvą) kariuomenėje, 1941 06 22 perėjo į priešo pusę, tarnavo vokiečių kariuomenėje, turėjo feldfebelio laipsnį. 1944 m. vasarą perėjo į nelegalią padėtį, iki 1945 03 slapstėsi, o 1945 03 įstojo į partizanų būrį, kuriam ir vadovavo.

P. 6. Alfonso Griškėno tardymas 1945 10 24:

Aš 1937 m. buvau pašauktas į Lietuvos kariuomenę, turėjau viršilos laipsnį. Mano tėvas Mykolas Griškėnas buvo stalius ir uždarbiaudavo eidamas per žmones, jis mirė 1941m. Mano motina Angelė Griškėnienė mirė 1919 m. Tuomet mūsų namuose atsirado pamotė Vincė Griškėnienė, kuri taip pat uždarbiaudavo eidama per žmones. Mano brolis Jonas 1935 –1937 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje, paskui uždarbiavo eidamas per žmones. 1940 – 1941m. dirbo Juodupėje audimo fabrike. Mirė 1941m. Mano sesuo Marijona mirė man dar esant vaiku.

P. 6ap. Vokiečiams okupavus Lietuvą, tarnavau batalione ir buvau paskirtas Vilniaus žandarmerijos štabo apsaugon. Ten tarnavau iki 1943 03 25, po to mane išvežė 10-ojo bataliono sudėtyje į frontą, 15 km nuo Novgorodo. Vokiečiams traukiantis, aš 1944 03 09 dezertyravau ir sugrįžęs į Lietuvą už 150 DM įsigijau fiktyvų pasą ir apsigyvenau Švenčionyse, kur gyvenau Adutiškio g. su savo žmona Juzefa Dangerute Čapskaite.

P. 7. Dirbau Švenčionyse kooperatyvo sąskaitininku. Užėjus frontui, 1944 m. vasarą su žmona traukėmės į Lietuvos gilumą. Pasiekę Molėtus, ten sustojome ir, pagyvenę apie savaitę, sugrįžome į Adutiškio vlsč. pas žmonos tėvus Čapskus. Ten pragyvenau nuo 1944 08 02 iki 1945 01, kuomet turėjau iš uošvių išeiti, nes Čapskai pradėjo reikalauti, kad eičiau registruotis. Aš pasitraukiau į Rokiškio rajoną ir gyvenau pas pamotę bunkeryje. Žmona liko gyventi pas tėvus (tada jau turėjome susilaukę sūnaus Vytauto).

P. 7. 1945 04 12, man esant savo namuose, atėjo Edvardas Aleksandravičius iš Rokiškio apskr., Bajorų kaimo, ir man pasiūlė eiti į partizanų būrį. Mes išėjome į mano žmonos kraštą. Pasiekėme Švenčionių

apskr., Mielagėnų vlsč., Keiriškės kaime suradome kažkokį senį, kuris mus pasiuntė į Tverečiaus valsčių, Antanų kaimą, pas Leoną Galatiltį. Mums pasiekus Antanų kaimą, Galatilčio duktė Marytė mus nuvedė į mišką, kur mus sutiko 25 *Oželio* grupės partizanai. Man pavardėmis buvo žinomas tik Meldžiukas Norba, iš Lekavičių kaimo.

P. 7ap. Vadovavo *Oželis*, kuris 1945 05 išėjo iš būrio su *Žaibeliu*, tuomet aš tapau būrio vadu, o mano pavaduotoju buvo Edvardas Aleksandravičius-*Svajūnas*. Būry buvo apie 60 žmonių, 3 rankiniai kulkosvaidžiai, 25 automatai, likusieji ginkluoti šautuvais. Automatą man davė *Barzdėnas*, o pistoletą „Parabelum" turėjau nuo tarnybos laikų vokiečių kariuomenėje. Mano būryje pavardėmis žinau:

Žebrauskas,

Juozas Grigelis (Grigel Osipas) iš Adutiškio,

Meldžiukas Norba iš Linkonių k.,

Vaclovas Vaitiekėnas-*Barzdėnas* iš Linkonių k.

P. 8. Būrys visą laiką laikėsi Antanų miške, išėjau iš būrio 1945 06 28, vadu liko *Svajūnas*. Išėjau nakčia kilus skandalui: mat partizanai norėjo sušaudyti du partizanus iš Antanų kaimo, kurie registravosi ir neva palaikė ryšius su valdžia. Aš tam pasipriešinau. Labanoro miške stovėjo *Dobilo* štabas, ryšys su juo buvo iki 1945 06 01. Mums ryšius palaikydavo ir atnešdavo "paroles" ir įsakymus Marytė Galatiltytė. Mūsų ryšininkai buvo Antanų kaime:

Leonas Galatiltis, jo dukterys Janina ir Marytė;

Untanas Juozapas iš Antanų kaimo;

Galatiltis Jonas, kurio sūnus yra mūsų būryje;

Stasiūnas Antanas, kurio sūnus Romualdas yra mūsų būryje, o tėvas mums virė samagoną;

Matiškių kaime Julija Jurge..., kurios duktė yra mūsų ryšininkė;

Marytė Galatiltytė, ji mūsų pagrindinė ryšininkė.

Susišaudymai su stribais ir kariuomene buvo du: 1945 03 – be aukų, o 1945 06 24 Antanų kaime susišaudžius žuvo partizanas *Varnėnas*, kilęs iš Meškinės kaimo. Mes palaidojome jį prie bunkerio. Tada buvo sužeisti du partizanai – *Klaus* ir *Sakalas*.

P. 9ap. Būryje turėjome lempinį radiją.

P. 58. Apklausos protokolas 1946 03 24:

Atėjau į būrį 1945 04, ten gavau slapyvardį *Karužis*, 4 dienas buvau be ginklo, tuomet man *Barzdėnas* davė automatą ir 40 šovinių. Iš būrio pasitraukiau todėl, kad nebuvo ten jokios disciplinos. 1945 07 – 1945 09 slapsčiausi Rokiškio apskr. savo pamotės namuose su žmona ir sūnumi. 1945 09 ji išėjo pas savo tėvus į Svilonių kaimą. Po kurio laiko išėjau ir aš (ginkluotas), 1945 10 15 atėjęs apsistojau pas Geronimą Stasiūnienę, kur pasimatyti su manimi atėjo ir mano žmona Dangerutė. Ten aš buvau surastas ir 1945 10 20 suimtas.

P. 80-83. Išrašas iš Ypatingojo pasitarimo protokolo, 1947 01 15:

Stasiūnienė Geronima (Jeronima?), Albino, nuteisti 4 m. už nelegalo slėpimą ITL (ITL – Ispravitelno trudovoj lager, t. y. Pataisos darbų lageris);

Griškėnienė Dangerūta Juzefa, g. 1925 m., nuteisti 4 m. ITL;

Griškėnas Alfonsas, Mykolo, g. 1919 m., nuteisti 10 m. ITL.

Kalėjo Magadane, vaikas Vytautas buvo su žmonos tėvais Šilalės rajone, jie 1954 m. rašė laišką, kad vaiką atiduotų A.Griškėnui, nes esą jie yra seni ir negali jo tinkamai auklėti.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1, ap. 3. B. 1647

P. 200. Agentūrinis pranešimas, šaltinis *Osip*, 1946 05 23.

Suirus *Karužio* būriui 1945 06 21, dabar būryje yra dar likę:

Edvardas Aleksandravičius-*Svajūnas* iš Bajorų k., Rokiškio apskr.;

Juozas Grigelis, Mykolo-*Radvila*;

Norbertas Meldžiukas-*Deveikis*;
Mečys Žvyriukas-*Aukštaitis* iš Mielagėnų vlsč.;
Leonas Adomėlis-*Žemaitis* iš Lazdinių k.;
Algirdas Povilėnas-*Vilkas* iš Vosiūnų k., Adutiškio vlsč.;
Feliksas Povilėnas-*Žiogas*, *Beržas* iš Vosiūnų k.;
Teofilis Misiūnas-*Šermukšnis* iš Kretonių k.,
Albertas (Albinas ?) Misiūnas -*Eglinskas*, *Aglinskas* iš Keiriškės k.;
Bronius Misiūnas-*Žvirblis* iš Keiriškės k.;
Zenonas Bučelis iš Svirkų k.;
Vladas Bučelis iš Svirkų k. (broliai);
Romualdas Stasiūnas-*Kėkštas*, *Abisinas* iš Antanų k.

R. K. p a s t a b a: MGB informatorius *Osip* arba čekistas, priėmęs informaciją, daugumą partizanų pavardžių ir slapyvardžių užrašė klaidingai. Teko naudotis įvairiais šaltiniais, turima istoriografine medžiaga ir klaidas ištaisyti.

P. 229. Per ataskaitinį laikotarpį – 26 operacijos, 1 nukautas, 5 sulaikyti, iš jų 3 partizanai. 1946 06 03 per Adutiškio MVD operaciją Baltarusijoje, Voickovičių kaimo rajone, paimtas gyvas Antanas Lukoševičius, Jono, g. 1925 m. Voickovičių k., ir Eugenijus Žukėnas, Antano, g. 1930 m. Paimtas automatas, du šautuvai ir „obriezas" (nupjautavamzdis).

1946 06 04 Tverečiaus vlsč. įvykdyta operacija – nukautas Boleslovas Kudaba-*Baravykas* iš Kelpučių k. ir paimtas gyvas Petras Bielinis, Gabrio-*Paukštis*, iš Kelpučių k. Paimti 2 šautuvai, 3 granatos, 120 šovinių.

Pasakoja ALGIRDAS JURGELEVIČIUS

Užrašyta Pakiaunio k.
2005 05 29

Gimiau 1934 m. gegužės 10 d. Palabažio kaime, Linkmenų valsčiuje. Šeimoje augome trys broliai ir dvi seserys. Kai 1944 m. užėjo rusai, žmonės buvo labai išgąsdinti, prasidėjo žiaurūs persekiojimai. Broliui Gediminui dėl to pairo nervai, teko gydyti.

Palabažio kaime gyveno Antanas Šalna. Jis iš pradžių tik slapstydavosi nuo rusų ir stribų persekiojimo, o vėliau išėjo į partizanų būrį. Būdavo, ateina į namus, pabūna ir vėl išeina. Vieną rytą apsupo kaimą ir Antaną Šalną-*Griežtį* nušovė netoli mūsų namų, tai buvo apie 1946 m. Antanas dar pakėlė rankas, atrodo, norėjo pasiduot, bet rusams nieko nepaisė. Po to paėmė mano seserį Veroniką, nusivarė į Saldutiškį ir skrebyne tardė. Tardymo metu labai mušė, du kartus buvo be sąmonės. Vėliau ji pasakojo, kad ten buvęs skrebas Vacliokas, taip jį tada žmonės vadino, Kapelinskas...

Kai Šalną nušovė, jo kūnas toje vietoje gulėjo kelias dienas. Niekas nenorėjo prisipažinti, kad jį pažįsta, žinojo, kuo gali baigtis „bandito" pažinimas. Stribai nuėjo pas Šalnos žmoną Zosę ir paklausė, ar nušautasis ne jos vyras, bet ji išsigynė, pasakė, kad ne jos. Jeigu būtų prisipažinusi, būtų į Sibirą išvažiavusi. Po to mano tėvas Antano palaikus nuvežė prie Krivasalio kapelių ir užkasė, mat stribai neleido laidoti kapinėse. Tik po kelerių metų, kai viskas aprimo, perlaidojo palaikus kapinėse.

Mūsų krašte partizanų bunkeriai buvo Krivasalio ir Šiškinių kaimuose, kur bazavosi gana gausūs partizanų būriai, o aplink mus buvo tokie pavieniai, į kuriuos

po du, po tris, po penkis sulįsdavo. Aš tada turėjau apie 14 metų, pastebėjęs einant stribus, iškart pranešdavau partizanams. Nuo Švenčionių čia slapstėsi *Lakūnas*-Juozas Guiga, *Paberžis*-Adolfas Grigonis, *Griežtis*. Dabar dar tebėra vienas iš jų grupelės, gyvena Švenčionėliuose – Vytautas Maluška-*Šernas*. Čia taip pat partizanavo ir žuvo mano pusbrolis Juozas Jurgelevičius-*Vilkas*. Maluška su mano pusbroliu *Vilku* buvo viename būryje. Palabažyje (už lenkų demarkacinės linijos) gyveno Salickai. Salickienė palaikė ryšį su ta partizanų grupele. Atsirado tūlas žmogelis iš Kaltanėnų, jis, žinoma, buvo čekistas, kuris ėmė prašyt Salickienės, kad jį suvestų su partizanais, neva jo draugai žuvo, jis likęs vienas be būrio. Salickienė susitarė su mano pusbroliu *Vilku* ir netoli jų namų miške suorganizavo susitikimą. Susitikimo metu tas čekistas (ar užverbuotas MGB agentas) šovė į *Vilką* ir sunkiai jį sužeidė, pataikė į pilvą. *Vilkas* spėjo pasitraukti. Buvo kalbama, kad *Vilkas* tą čekistą nušovė. Tada mes su jo broliu ir motina prie namų iškasėm bunkerį ir slaugėm per žiemą, apgijęs pavasarį jis išėjo į *Kavarsko*-Antano Bilkio (kilęs iš Linkmenų) būrį, žuvo 1946 10 26 abu su Bilkiu Obelų kalnuos (kalnuotos vietovės pavadinimas netoli Ginučių). Dabar toje vietoje yra pastatytas kryžius.

Ypač daug vyrų žuvo iš Krivasalio. Dabar kapinėse yra pastatytas paminklas, ant kurio surašytos visų žuvusiųjų pavardės. Ypač daug vyrų žuvo Krivasalio ir Šiškinių bunkeriuose Labanoro miške. Visus žuvusiuosius rusai vežė į Kiauneliškio geležinkelio stotelę, dėjo ant platformų ir vežė į Švenčionis, ten pamiškėje ir užkasė.

Labai dažnai pas mus lankydavosi stribai, darydavo kratas ir vis kažką radę išsinešdavo. Kartą po tokios jų „kratos“ mama pasigedo vienos šilkinių marškinių rankovės. Pasirodo, į tą rankovę ji buvo įsiuvusi rožančių, matyt, stribukai pamanė, kad ten auksiniai pinigėliai įsiūti, nuplėšė tik marškinių rankovę ir išsinešė.

Iš Berniūnų kaimo Bronius Šalna-*Ąžuoliukas* (*Ąžuolas*), Kušeliauskas su keletu savo draugų turėjo išsikasę bunkeriukus netoli Kiauneliškio. 1947 m. balandžio 14 d., buvo dar sniego, juos rusai užklupo tuose bunkeriukuose. *Ąžuoliukas* nubėgo iki Sidariškių dvaro, bet pasiviję jį ten nušovė, kitas bėgo į Kaltanėnų pusę, tą irgi nušovė. Tuo metu žuvo trise.

Apylinkėje buvo ir netikrų partizanų, kurie, prisidengę partizanų vardu, apiplėšinėjo žmones. Iš Bredinės kaimo Antanas L., kurį vėliau rusai išvežė į Sibirą, toks Juozas Kušeliauskas-*Putinas* iš Kiauneliškio kaimo pastaruoju metu jau vienas likęs bastėsi, bet irgi žuvo (1951 03 19). Žmonės jo jau nebepalaikė, kadangi jis irgi su žmonėmis nebesiskaitė. Jis buvo vienas iš paskutiniųjų partizanų mūsų apylinkėse. Jo brolis Julius jau buvo žuvęs.

PARTIZANŲ, KURIE ĮAMŽINTI KRIVASALIO KAIMO KAPINIŲ PAMINKLINĖJE LENTOJE, SĄRAŠAS

Partizanai žuvę 1945 – 1952 m. Krivasalio apylinkėse

Antanas Avižienis, Adolfo, žuvo 1945 03 11;
Jonas Čestas-*Barzda*, žuvo 1945 03 11;
Edvardas Druteika, žuvo 1945 03 11;
Anupras Dubauskas, žuvo 1945 03 11;
Juozas Dubauskas, žuvo 1945 03 11;
Julius Kušeliauskas-*Kelmas*, žuvo 1948 06 29;
Juozas Kušeliauskas-*Ramūnas, Putinas*, žuvo 1951 03 19;

Mečys (Mečislovas) Grigaravičius, paimtas gyvas;
Antanas Krinickas-*Romelis*, žuvo 1948 08 09;
Antanas Menčinskas, žuvo 1945 03 11;
Juozas Menčinskas, žuvo 1945 03 11;
Jurgis Menčinskas-*Kėkštas*, žuvo 1945 03 11;
Adomas Paznėkas-*Ūdras*, žuvo 1945 03 11;
Algirdas Paznėkas-*Kultis*, žuvo 1945 03 11;
Ignas Paznėkas, susisprogdino prie Gatakiemio 1945 03 11;
Kazys Paznėkas, paimtas gyvas;
Nikodemas Pyragis, žuvo 1945 03 11;
Juozas Ramonas, žuvo 1945 03 11;
Pranas Ramonas, žuvo 1945 03 11;
Kazys Terleckas, s. Viktoro, g. 1924 m.;
Jurgis Žukauskas.

R. K. p a s t a b a: papildytos žuvimo datos, slapyvardžiai ir kai kurių partizanų žuvimo aplinkybės.

Pasakoja ALBERTAS DAILYDĖ-*LIEDIS*

Užrašė Valdas Striužas
1996 07 23 Švenčionėliuose

Gimiau 1923 metais Terpežio kaime, Švenčionių apskrityje.

1941 m. teko dalyvauti birželio sukilime. Priklausiau Antaliedės būriui, kuriam vadovavo mokytojas Anicetas Urmonas. Būryje buvo susirinkę vienuolika ginkluotų jaunų vyrų iš trijų aplinkinių kaimų: trys broliai Šustikai, du broliai Dailydės, du broliai Bimbos ir du broliai Antanavičiai. Ginklų įsigijome atėmę iš besitraukiančių rusų, kuriems rengėme pasalas. Apšaudydavome bėgančius pavienius rusų būrelius, didelių grupių nelietėme. Mūsų pagrindinė užduotis buvo paskubinti greičiau trauktis rusus ir saugoti, kad jie neplėštų gyventojų. Pamainomis naktimis saugojome kaimus. Mūsų būrys veikė savarankiškai daugiau kaip savaitę.

Kai sulaukėme vokiečių, Urmonas surinko visus su ginklais ir nuvažiavome į Švenčionėlius. Čia vokiečiai mus priėmė, davė dovanų – gero audeklo. A. Urmonas mums išdavė sukilėlių pažymėjimus.

Antrą kartą užėjus rusams, iš karto pradėjau slapstytis. Mes, trys broliai Dailydės, vienas mūsų pusbrolis ir Šustikas pasiėmėm kuprines ir nuėjome į Švenčionis. Sužinoję, kad mus visus ima į frontą, apsisukome ir, grįžę į namus, išėjome į mišką. Ten susidarė nemažas mūsiškių būrys, kuriam iš pradžių vadovavo Rimiškis, buvęs Lietuvos kariuomenės puskarininkis. Įsirengėme žeminę. Vėliau vadu išsirinkome buvusį Kaltanėnų nuovados viršininką Kazį Lašinską-*Liūtą*. Tai buvo geras ir protingas vyras, kilęs nuo Sadutiškio. *Liūtas* mus mokė karo meno: kaip naudoti ginklą, kaip gintis.

1944 metų Kūčių naktį prie Krivasalio nusileido penki desantininkai, tarp kurių buvo *Paberžis* (R. K. p a s t a b a: Adolfas Grigonis-*Paberžis*, dirbęs policininku Ginučiuose, g. apie 1916 m. Švenčionių apskr., 1944 07 Platelių LLA stovykloje, radistas, 1944 12 24 desantas į Linkmenų vlsč., nuo 1945 m. vasaros partizanų būrio vadas Švenčionių ir Švenčionėlių apyl., Tigro rinktinės štabo viršininko

pavaduotojas. Žuvo 1951 m. gruodžio mėn. NKVD operacijos „Audra“ metu), Jonas Baranauskas-*Šakalys* (g. 1926 m.), kilęs iš Linkmenų. Jie, ryšininkų padedami, susirado mūsų būrį ir kurį laiką pas mus gyveno. Desantininkai turėjo radijo siųstuvą, kuriuo susisiekdavo su Vokietija.

Mūsų būrys buvo padalintas į du skyrius. Pirmajam skyriui vadovavo *Liūtas*, antrajam – mano pusbrolis Bronius Pranckus-*Vaidila*, anksčiau Sviliuose dirbęs policijos nuovados viršininku. Mūsų būrys laikėsi aplink Antaliedę, Paluknį. Mano slapyvardis buvo *Liedis*. Mūsų partizanišką priesaiką priėmė atvažiavę iš Tigro rinkrinės štabo *Ūdras*-Zenonas Jasaitis, Tigro rinktinės štabo viršininkas, ir *Kirvis* – mažas, kuprotas, rūsčių veido bruožų vyras, buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas. Į mūsų būrį apsikeisti informacija buvo atvažiavęs partizanas Lapėnas-*Dobilas* iš Kaltanėnų, kartu su partizane *Kregždute* – gražia mergina.

Pirmą žiemą būryje buvo apie 30 vyrų. Ginklų ir šovinių turėjome užtektinai: du kulkosvaidžius, šautuvų, pistoletų. Išsikasėme bunkerį, kurį užmaskavome medžiais. Dieną ir naktį stovėjo sargyba, kuri keisdavosi kas valandą. Nuolatos keisdavome slaptažodį. Per ryšininkus palaikėme kontaktus su kitais partizanais. Mus rėmė toks Strazdas iš Pakiaunio, jis turėjo malūną, duodavo miltų, kiti ūkininkai iškepdavo duonos. Žinių gaudavome iš patikimų žmonių.

Aplankydavome aktyvius komunistus, iš kurių paimdavome maisto, gyvulių, drabužių. Teko likviduoti tris išdavikus: Kukliuose seniūną Joną Balaiką, plėšusį žmones, Marytę Brukštytę ir uolų komunistą Rapniką, kilusį nuo Kaltanėnų. Būrio vadas pats surinkdavo informaciją, paskelbdavo ir įvykdydavo nuosprendį. Nekaltų žmonių niekas nekliudė. Kaltanėnuose buvo apie dvidešimt stribų, kuriems vadovavo rusas Eimočius. Jie pasikviesdavo kariuomenę, kad ši padėtų kovoti su mumis.

1945 metų kovo mėnesį Labanoro pusėje išgirdome šaudymą. Netrukus partizanas *Šalna* pranešė, kad ten yra apsupti partizanų bunkeriai. Į pagalbą išėjo visas mūsų rinktinės štabas – keli šimtai (R. K. p a s t a b a: labai abejotinas skaičius) partizanų. Kol pasiekėme tas vietoves, atėjo vakaras. Vienas bunkeris jau buvo sušaudytas, o kitas – *Vyturio* – apsuptas. Mums su jais susisiekti nepavyko. Pralaužėme apsupimą, susišaudėme su rusais. Pranas Snieška, vienas mūsų partizanas, buvo nušautas, kitas sužeistas į kojį. Po pusvalandį trukusio susišaudymo atsitraukėme. Rusai mūsų nesivijo. Po to pasidalinome mažais būreliais, patraukėme į kitą mišką ir ten įsirengėme bunkerį. Kariuomenė kartą krėtė mišką, bet mūsų bunkerio nerado.

1945 metų vasarą į mūsų bazavimosi vietoves buvo atvarytos didelės rusų kariuomenės pajėgos, todėl mums ne kartą teko trauktis.

1945 metų rudenį, per patį bulviakasį, iš Labanoro atėjo toks Stasys Deveikis, kuris pasiprašė priimamas į mūsų būrį. Jo sesuo gyveno netoliese. Vėliau paaiškėjo, kad jis užverbuotas saugumo. Vieną dieną S. Deveikis paprašė, kad vadas jam leistų pareiti į namus Labanore. *Liūtas* leido jam eiti, o man ir tokiam Broniui liepė palydėti. Nuėjome į Labanorą, ten užėjome pas mano merginą. Tuomet Deveikis pabėgo. Neradę jo sugrįžome į būrį, pakeliui užėjome pas jo seserį ir įspėjome, kad jis nieko neprisigalvotų. Trečios dienos vakare mūsų stovyklą apsupo Saldutiškio stribai, kuriuos atvedė pats Stasys. Mes atsišaudydami laimingai pasitraukėme į Paluknio salą ir ten penkiese įsikūrėme bunkeryje. Po to dalis mūsų būrio partizanų išėjo registruotis. Dauguma jų vėliau buvo suimti. Bronius Pronckus, įsidarbinęs malūnininku, po kurio laiko buvo areštuotas ir ištremtas dešimčiai metų į Sibirą.

Stribai išgrobė visą mūsų turtą, išsivarė gyvulius, o mamą suėmė. Juozo ir Kazio Šustikų namus sudegino, tėvą nušovė. Jų mama su mažu vaiku pabėgo. Abu broliai Šustikai vėliau žuvo.

Atėjus žiemai, *Liūtas* liepė visiems išsiskirstyti ir, pasiėmęs Juozą Šustiką, išėjo į savo tėviškę. Trise pasilikome gyventi bunkeryje. Mūsų grupei vadovavo *Vaidila*. Eidavome sargybą. Netrukus mus pradėjo sekti Kuklių stribai. 1945 m. gruodžio 17 d. Antanavičius suriko, kad stribai su kariuomene eina mūsų pėdomis, mums teko bėgti iš salos.

Aš nuėjau į Kaltanėnus ir užsiregistravau. Kitą dieną registruotis atėjo ir kiti mūsų būrio partizanai. Atsinešėme savo ginklus. Mane patardė ir išdavė pažymą. Švenčionyse išdavė dar vieną pažymą. Pradžioje reikėjo registruotis kiekvieną savaitę, vėliau – kas antrą. Apie metus neturėjau jokių dokumentų. Vėliau, kai stribų viršininką Eimočių pakeitė toks Žygelis, man išdavė dokumentus.

Įsidarbinau kelių tarnyboje, kur dirbau septynerius metus. Su partizanais ryšius nutraukiau. Saugumas manęs daugiau nekliudė.

Jei reikėtų, ir dabar kovočiau už Lietuvą. Aš penkis kartus budėjau prie Parlamento Vilniuje, aktyviai dalyvavau mitinguose.

Tie, kurie vykdė tautos genocidą, turi būti traukiami teisminėn atsakomybėn. Stribai juk šaudė nekaltus žmones.

Pasakoja ONA ČINČIKAITĖ

Užrašyta Činčikų k.
2004 09 04

Gimiau 1927 m. liepos 31 d. Činčikų kaime, Švenčionių rajone. Kai mirė tėvelis, man buvo tik metukai, likome dviese su mama.

Pokario metais mūsų apylinkėje iš Kasčiukų kaimo į mišką buvo išėję du broliai Grigoniai – Adolfas-*Paberžis* ir Pranas-*Narbutas* (*Narbutis*). Su jais kartu vaikščiojo ir Bronius Laurikėnas-*Uosis*. Jie pas mus, būdavo, ateina, paguli ant lovos, pailsi. Adolfas sakydavo: „Mes tavęs, Onute, nepaliksim, mes tave pasiimsim kartu. Ar tu eisi?“. „Eisiu, – sakau, – užeisiu pas kunigą Gutauską ir jo atsiklausiu“.

Trečiadieniais Švenčionyse būdavo turgaus dienos. Kartą nuėjau į Švenčionis ir sutikau savo pusbrolį. Jis pasakė, kad nušauti partizanai atvežti, stribai juos vežiojo ant sunkvežimio platformos su vienais apatiniais drabužiais, kažkur nuvežė, kvietė eiti pažiūrėti. Nuėjom keturiese prie stribyno, ten buvo toks gardas užtvertas, lentų tvora dviejų metrų aukščio. Su mumis buvo vienas jaunuolis iš Bajorų, mokytojas iš Papiškių ir Edvardas Grybauskas iš Ruseliškės. Jie mane pakėlė, aš persisvėriau per tvorą ir pamačiau garde gulinčius tris vyrus melsvais apatiniais rūbais. Iškart pažinau Bronių Laurikėną ir abu brolius Grigonius. Po to nuėjom prie bažnyčios, ten sutikau Laurikėno ir Grigonių motinas. Jos paprašė nueiti pas kunigą ir užpirkti mišias už žuvusius vaikus. Nuėjau pas kunigą Gutauską ir pasakiau, kad noriu mišias už žuvusius vyrus užpirkt. Gutauskas man pasakė: „Vaikeli, negaliu aš už juos mišių laikyti, man griežtai uždrausta...“. Pasakiau jam, kad į mišias niekas neateis, mintyse atlaikykit, ir bus gerai. Tada kunigas sutiko, užpirkau mišias ir grįžau į na-

mus. Grįžusi sutikau pusbrolį Kostą, pasakiau jam, kad mūsų vyrai nušauti, stribai juos turgaus aikštėje negyvus buvo pririšę prie stulpų, visaip tyčiojosi iš jų, paskui uždėjo ant sunkvežimio platformos ir vežiojo po miestelį tarsi kokį atrakcioną rodydami. Mama verkė, pusbrolis verkė, aš visą savaitę verkiau, nieko negalėjau nei dirbti, nei valgyti. Labai išgyvenau, nes žuvo mano pirmoji didelė meilė – Adolfukas Grigonis.

Iš Švenčionių MGB RSk
(LYA, K-1, F. 16, Ap. 39/5, 3 tomas)

P. 31. 1952 01 19 areštuota Kelpučių k., Ignalinos r. gyventoja Janina Galatiltytė-*Lakštutė*, g. 1924 m. Antanų k., Švenčionių r.

P. 32. Po banditų likvidavimo *Ungurys* išėjo iš *Roko* bandos dėl „sužeidimo". Jo slapyvardis buvo *Ramojus*. Laiškas *Rokui* dėl *Barzdėno* ir *Tarzano* perduodamas per Kudabaitę. Jame *Ungurys* parašė, kad reikia rimtai gydyti žaizdą, gal net į Vilnių teks važiuoti.

P. 33. Stasys Guiga išgėręs pasakė, kad jo brolis *Lakūnas* sužeistas, suimtas MGB ir gydomas. Jis dabar laikosi už 30 km nuo tos vietos. Bunkeris blogas, drėgnas ir t.t. Guiga pas Bučelį ilgai kalbėjosi atskirai su žmonos seserimi Veronika Oliškevič, ta labai jo gailisi kaip meilužio.

P. 74. Areštuota Kasčiukų k. gyventoja (*Barsuko* ir *Lakūno* duomenimis) Ona Laurikėnaitė, Stasio, g. 1926 m. Ji žino, kur yra bunkeris, mat buvusi *Paberžio* meilužė. 1952 02 07 Laurikėnaitė buvo apklausta, jos brolis šiuo metu gyvena Kretingoje.

P. 75. Ona sužinojo, kad bunkerį žino Grigonio giminaitis Adolfas Meškauskas iš Kasčiukų k. ir jo giminaitis Chmilko, gyv. Rinkianų k., Pastovių r. Meškauskas 02 09 tardomas pasakė, kad bunkerį žino Chmilko, nes jis veža jiems valgyti.

P. 76-77. 1952 02 16 (?) Chmilko po 2 valandų aiškinamojo darbo pasakė, kad bunkerį žino. Ten buvo vieną kartą. Prašėsi, kad nebaustų, už tai parodys bunkerio vietą. Bunkeris yra įrengtas tankiame miške, vienoje iš aukštumų dzoto pavyzdžiu. Su žemės lygiu 3 maži langeliai, kuriuos galima panaudoti šaudymui stovint. Bunkeris labai stropiai užmaskuotas: dieną banditai pastato sargybinį, o naktį uždengia iš vidaus langelius, duris, kuriose taip pat yra langelis. Viduje yra įrengta krosnis maistui virti ir duonai kepti, o kampe – šulinys. Gavus aukščiau minėtą informaciją, nuspręsta ČVO (čekistko vojskovaja operacija) vykdyti naktį, mėnulio šviesoj, kada bunkeris nesaugomas.

02 10 dienos pabaigoje buvo sutelkta 65 skrebai ir milicininkai ir 206-ojo MGB skyriaus kareivių, o apie vasario 11d. 2.30 val. banditų bunkerio rajonas buvo blokuotas porinėmis skrebų ir milicijos uždangomis. Kareiviai pasiųsti blokuoti bunkerį ir paieškoms. Dėl atidaus maskavimo bunkeris buvo surastas tik po 2 val. paieškų. Kai tik buvo rastas bunkeris ir blokuotas kareivių, serž. Andrejevas prišliaužė prie bunkerio ir bandė į neužmaskuotą langą mesti granatą. Pats tuo metu atsidūrė prie užmaskuoto lango, į jį atidengta automatų ir kulkosvaidžių ugnis, kareivis buvo nukautas. Į kareivių ugnį atsakė kulkosvaidžio ugnim iš bunkerio. Jie uždegė bunkerį, ugnies dengiami bandė pasislėpti, bet 3 iš jų buvo nukauti: bandos vadeiva Adolfas Grigonis-*Paberžis*, g. 1915 m. Kasčiukų k., kilęs iš vidutinių valstiečių, jo brolis Pranas Grigonis-*Narbutas* (*Narbutis*), g. 1925 m. Kasčiukų k., dezertyras iš Raudonosios armijos, banditas Bronius Laurikėnas, Stasio-*Uosis*, g. 1918 m. Peršukščio apyl., Švenčionių r., kilęs iš vidutinių valstiečių, bandoje nuo 1945 m.

Paimti trofėjai: 1 kulkosvaidis, šautuvas SVT (1941 m.), automatas PPŠ (1937 m.), mauzeris, revoliucinis (1917 m.) naganas, šovinių įvairių – 526. Be to, rasta tarybinių pinigų 17 775 rub. ir rankinis laikrodis „Pobieda".

Likviduojant *Paberžio* bandą, banditui *Tarzanui* (Stasiui Guigai, – R. K.) pasisekė pabėgti. Jis nepastebėtas pabėgo, nes buvo tik su baltos spalvos apatiniais ir, maskuodamasis sniegu, iššliaužė iš kareivių ap-

supties. Organizavus paiešką pagal pėdsakus, buvo sekamas iki 15 val. dienos, persekiojimo metu buvo 4 kartus užėjęs ant mūsų užtvarų ir du kartus buvo apšaudomas, bet jam pavyko pasislėpti. 15 val. šuo pėdsakus pametė, ir paieškos rezultatų nedavė.

Pas mus Stasys Guiga atsirado 1953 m. Tuo metu aš namuose nebuvau, jis motinos (Liudvika Činčikienė) paprašė, kad jam leistų pabūti, kol kitur ras vietą. Kada grįžau, apie jį man mama nieko nesakė, jis tada prie pat mūsų namų miškelyje buvo. Ten ganėsi mūsų karvutė, motina eidavo jos melžti, jam nunešdavo maisto. Paskiau ji pasakė ir man. Susirūpinau, kaip žmogus gali būti miškelyje, žmonės kasdien uogauja, kas nors pamatys. Vasara taip ir praėjo, nešėm maistą, o jis vienas bastėsi po mišką. Kai prasidėjo šalnos, atėjo tvartelin. O kur laikyt? Ir tvarte buvo nesaugu. Mano pusbrolis Kostas Činčikas buvo patikimas žmogus, bet apie Stasį nenorėjom ir jam sakyti. Kostas netoliese gyveno, turėjo šeimą, vaikus. Dar buvo neišardyti klojimai, tai Stasys klojimuose įsikasęs į šiaudus lindėdavo. Kai sutemsta, mama nuneša maisto: karšto viralo, arbatos, pieno, iškepdavo blynų, mėsos, kad užtektų visai dienai. Ne vien mūsų klojime gyveno, tiesiog eidavo per visus Činčikų kaimo klojimus. Anksčiau kolūkyje javus pjaudavo su arklinėmis kertamosiomis mašinimis, rišdavo į pėdus, suveždavo į klojimus ir tada kuldavo. Tai Stasys per žiemą tuose klojimuose ir vargo. Kai viename klojime kulia, pereina į kitą, šiaudus sukrauna, tada vėl į tuos pačius grįžta. Jis mums pasakydavo, kur bus pasislėpęs, kad žinotume, kur jam nunešti maisto.

Vienąkart jis atėjo pas mus į tvartą ir sėdėjo garde, tuo metu įėjo kažkokia moteris į tvartą ieškoti kiaušinių. Žiūri – žmogus stovi, nieko nasako, ji apsisuko ir išėjo. Viskas baigėsi ramiai.

Stasys vėliau man pasakojo, kaip nuo Reškutėnų per ežerą žiemą juos vijosi rusai, jie atsišaudė, jis tik vienas pabėgo, vienais apatiniais apsirengęs tris paras išgulėjo miške po medžio išvarta. Tada prieš pat Kalėdas sniego dar nebuvo. Pasakojo, kaip su šunimi rusai atėjo prie tos išvartos, pastovėjo ir nuėjo jo nepastebėję. Tada jis nuėjo į Lintupį, rado trobelę ir ėmė belstis, bet jo neįsileido. Tada iškėlė duris ir įėjo, viduje rado rusę moterį su septynerių metukų vaiku. Moteris labai išsigando. Kai Stasys paprašė valgyti, ji parodė po lova du maišelius bulvių kiaulėms. Rytą moteris išėjo į darbą, bet labai nerimavo palikdama vaiką su Stasiu, bijojo, kad Stasys nenužudytų vaiko. Kai moteris išėjo, Stasys pasiėmė peiliuką ir ėmė drožinėti paukščiukus, pridrožė visokių niekučių tam vaikui, tada vaikas pasakė: „Diadia, ty u nas navsegda ostansia, budeš navsegda u nas...“(Dėde, tu pas mus visam laikui pasilik, būsi visada pas mus...). Kai vakare moteris grįžo iš darbo, pamatė, kad jos vaikas nuo Stasio nė per žingsnį neatsitraukia, tiesiog maldauja, kad dėdė niekur neišeitų, pasiliktų visam laikui pas juos gyventi. Deja, likimas vedė savais keliais. Ta rusė davė jam savo vyro, negrįžusio iš fronto, vatines kelnes ir rusišką vatinuką. Taip apsirengęs jis pas mus ir atėjo.

Tuo metu iš tremties jau buvo grįžęs jo brolis, laikėsi Drustėnuose, Švenčionėlių rajone. Stasys buvo kilęs iš Mėžionėlių kaimo, bet į namus nėjo, gyveno pas savo tetą Drustėnų kaime. Prasidėjo rusų kariuomenės siautimai, Stasys suprato, kad ten ilgiau jam pasilikti nebegalima ir išėjo. Sakė nuėjęs kažkur prie Mėžionėlių, slapstėsi miškuose po eglėmis. Buvo prasidėję pavasariniai polaidžiai, sniegas patižęs, lietus per dienas lyja, o jis tik su ta šimtasiūle. Sėdi šlapias ir laukia, kada baigsis siautimai.

Metams bėgant, miškuose partizanų nebeliko. Stasys, būdavo, išeina ir negrįžta po savaitę, po dvi. 1953 m. teko girdėti, kad kažkur prie Ceikinių buvo likęs dar vienas būrys.

Kai kolchozai išardė klojimus, Stasys slapstėsi sename tvarte. Į kambarį neidavo, bijojo, kad pusbrolio vaikai nepamatytų. Kartą atėjo įgaliotinis ir kaimynas komunistas Pauliukevičius, jiedu su įgaliotiniu vis vaikščiodavo dviese. Atėjo ir klausia:

– Ar nėra svetimų pas jus?

– O kas gali čia būt? Mama ir aš.

Tada kaip tik buvo atėjęs pusbrolis Kostas ir dėdė iš Nevieriškių. Buvom papjovę paršiuką, ant stalo degtinės butelis, valgom. Ant kelių turėjau šuniuką, įgaliotinis klausia:

– O kam tu laikai šuniukus?

– Noriu ir laikau.

Pasodinom už stalo, išgėrė, pavalgė ir išėjo patenkinti.

Kitą kartą mama nunešė Stasiui valgyti į tvartą, jis atsisėdo šalia karvės, valgo, sako:

– Ar girdėjai? Kažkas lauke sukalbo rusiškai...

Stasys nėrė į skrynią, iš kurios karvei ėsti duodavo. Mama išeina laukan, žiūri – tas pats įgaliotinis (iš Švintos kaimo) su Pauliukevičium aplink tvartą vaikštinėja. Įėjo į tvartą, apsidairė, bet Stasio nepastebėjo.

Visą laiką Stasys tame tvarte ir gyveno. Kai pasistatėm naują tvartą, jis ant naujojo tvarto lubų gyveno. Ir dabar matyti skliaute langelis, pro kurį jis stebėdavo, kas kur eina, ir mes galėdavom jam signalizuoti apie pavojų. Nupirkau tranzistorinį radijo aparatą, Stasys, būdavo, tyliai klausydavo žinių iš užsienio. Jis buvo labai atsargus, beveik nieko mums nesakydavo ir nepasakodavo, turėjo tik kišeninį ginklą – parabelį.

Iš Švenčionių MGB RSk
(LYA, K-1, F. 16, ap. 39/5)

Byla prie B. 994. Tomas 1A

P. 2. 2 lapų agentūrinių-operatyvinių priemonių planas laikotarpiui 1952 11 12 nustatyti Guigos Stasio slapstymosi vietą. Gal apšalo? Buvo pašalęs kojas, gyveno pas Antaną Guigą Cegelnės kaime. Paskui pasišaukė giminaitę Adelę Guigaitę ir ilgą laiką gydėsi pas ją ant krosnies. Kaimynai Labogos Stasys ir Antanas. Sekti Mėžionėliuose užverbuotas MGB agentas *Kurmis* (buvęs vokiečių kariuomenėje), veikia agentas *Grybas*.

P. 4. Rašoma apie priimtas priemones.

P. 10. Spec. priemonės ir paieškų eiga. 1953 02 07. Iki 1952 10 jokių duomenų nebuvo. Spalio 24 dieną *Grybas* iš moters sužinojo, kad Stasys Guiga gyvas. 1952 m. vasarą jis buvo Slabadiškėje, sakėsi davęs pinigų Renei Jatelytei, gyv. Švenčionėliuose. 1952 11 14 *Grybas* lankė Oną Labogaitę, ji du kartus vasarą sutiko Guigą ir jam perdavė kitelį. Dar kažkokia Jadvyga Radziukytė. „Eto ne meroprijatije, a nedorazumenije“ (tai ne priemonė, o nesusipratimas) – taip įvertinamas Švenčionių MGB RSk planas surasti Guigą Vilniuje. Rašyta 1952 08.

P. 14. Išsamus Guigos giminaičių sąrašas: Eleonora Guigienė, g. 1899 m., pamotė, Genė Guigaitė, g. 1923 m., Pranas Guiga, g. 1931 m., – visi ištremti į Rešiotus.

P. 18. Švenčionėlių rajone 1952 m. pradžioje buvo 40 skrebų, o metų pabaigoje tiktai 22.

P. 111. 1953 06 06 vėl rašoma apie Stasį Guigą. Pastatyti Antano Labogos namuose „Ekstra” (radijo ryšio priemonė) nėra galimybės.

P. 115. Švenčionių ir Švenčionėlių MGB operatyviniai planai, ryšium su Laboga, Šulgomis, Jutelyte.

P. 133. *Lakūnas* su SG buvo susitikęs su *Paberžio* būriu, vėliau su *Grybu* (1952 m. *Lakūno* laiškas *Tarzanui* dėl įtikinamumo parašyti laišką matant *Grybui*). 7 lapų priemonių planas, surašytas 1953 04. Minimas Juozas Šulga: judrus, bailus, labai rūpinasi šeimos gerove.

P. 120. Juozas Guiga-*Lakūnas* šiuo metu nuteistas VMN.

Byla 996.

P. 8. Areštuotas Juozas Guiga parodė, kad apiplėšė Pašaminės parduotuvę 1950 12 06 Šulgos ir jo dukters nurodymu, dalis daiktų pas juos ir palikta. Stasio Guigos byla-formuliaras yra Nr. 527. Jo teta yra Jadvyga Šulgienė.

P. 19. Numatyta užverbuoti Genę Šulgaitę, jos per SG nepraleisti, bet tam reikia sudaryti atskirą planą.

P. 21. Užverbuotas Bronius Šulga, slapyvardžiu *Grybas*, g. 1929 m. Buvo kviestas pasitikrinti sveikatą ir negarsiai paimtas. Pradėjo prašyti, kad jo neareštuotų, ir pažadėjo „išpirkt savo kaltę".

P. 24. Švenčionių RSk MGB Švenčionėlių r. teritorijoje kartu su Vilniaus srities MGB sk. valdybos spec. grupe buvo atliekamos spec. priemonės su areštuota *Paberžio* būrio dalyvio Laurikėno-*Uosio* seserimi Ona Laurikėnaite. Jose tris paras dalyvavo 2N valdybos skyriaus viršininko pavaduotojas vyr. ltn. Solovjovas.

P. 31. Ataskaita už 1952 02 05 – 10 darbą

Atliktų spec. priemonių su Ona Laurikėnaite ir pravestos karinės-čekistinės operacijos metu operatyviai likviduoti 3 *Paberžio*-Adolfo Grigonio būrio dalyviai, o vienas iš jų – Stasys Guiga-*Tarzanas* paspruko. Siekiant likviduoti Stasį Guigą, mes ataskaitiniu laikotarpiu buvom parengę 4 pasalas po 2 paras pas *Tarzano* gimines: Balį Jurevičių, Marijoną Papinigienę, Pauliną Švalkienę ir Stasį Labogą, bet teigiamų rezultatų nepasiekta.

Priimta agrentūra. Slapti pranešėjai *Koniuch*, *Grybas*, *Černov*, *Gaidukas*, *Paukštė*, *Oskolok*.

Stasys kasdien klausydavosi žinių per radiją iš užsienio, jis sakydavo, kad po 75 metų Lietuva tikrai bus laisva. Jam trūko sulaukti tik ketverius su puse metų iki Lietuvos nepriklausomybės.

Pirmininkas liepė man dirbti fermoje. Vienuolika metų dirbau fermoje, už gerą darbą buvau apdovanota Lenino ordinu. Nežinau, kokį ordiną komunistai man būtų davę, jeigu būtų sužinoję, kad ant tvarto laikau „banditą". Mano prižiūrimi paršeliai blizgėjo, kiekvieną mėnesį gaudavau premijas. Mūsų kolūkis buvo pavadintas Motiejaus Šumausko vardu. Vieną rytą mama užkūrė krosnį, pakeliu galvą iš lovos, žiūriu – sėdi stambaus sudėjimo moteris garbanotais plaukais ir keturi vyrai. Jie valgo, degtinės butelis ant stalo pastatytas. Pasirodo, Zubovas su žmona, Motiejus Šumauskas ir dar keli. Tai va kokie svečiai pas mus lankydavosi.

Stasio niekur neišleisdavau, nunešu karšto vandens kibirą, jis tvarte apsiprausia, pakeičiu apatinius rūbus. Jei reikėdavo kelnių ar kitų vyriškų drabužių, būdavo, važiuoju Ignalinon, kad nepastebėtų kas nors iš pažįstamų, jog perku vyriškus drabužius. Stasys buvo prižiūrėtas, niekada manimi nesiskundė. Kartą jam pasakiau, kad eitų ir registruotųsi, bet Stasys kaip trenkė kumščiu į sprandą, vos nenuvirtau. Stasys suprato, kad negerai pasielgė, atsiprašė, bet pasakė tvirtai ir aiškiai: „Mirsiu, bet šitiems niekšams nepasiduosiu. Jeigu tu mane išduosi, tave nušausiu ir pats nusišausiu". Stasys žinojo, kad mane persekioja kaimynas Dalgeda ir man grasina. Dalgeda vieną kartą manęs vos nepasmaugė. Tada Stasys pasakė: „Nueisiu, įremsiu jam krūtinėn pistoletą, niekas ir negirdės...". Prigrasiau, kad nebandytų jo paliesti. Sužinos visas kaimas, tada nei man čia vietos nebus, nei jam. Jis sako: „Aš jį nušausiu ir pats nusišausiu". Vos atkalbėjau jį.

Vasarą rūpesčių nebūdavo: kur atsigulsi, ten išsimiegosi. Atėjus rudeniui ir žiemos šalčiams, reikėjo ieškotis kur šilčiau. Geriausia būdavo ant tvarto, o kai visai šalčiai užspausdavo – prie galvijų. Blogiausia, kad žiemą sniege lieka pėdsakai, todėl reikėdavo laukti, kol kas nors pramins takelius, tada bus galima bent naktį ateiti trobon pasišildyti, užvalgyti ko nors karšto. Netoliese buvo kaimynų trobos, tad reikėjo saugotis. Dabar lieka tik stebėtis, kaip tiek metų buvo galima išlikti nepastebėtam. 1960 metais mirė mano mama, Stasį globoti teko man vienai.

Kai senieji sodybos pastatai buvo nugriauti, naujai statomam tvartui su daržine Stasys nubraižė planą, viską apgalvojo, bet niekuo negalėjo daugiau padėti, nors rankos pačios prašyte prašėsi darbo. Numelioravus šlapią pievą, dirbdo naktimis, visus akmenis žemėn sulaidojo. Naktimis šienaudavo, kitus darbus dirbo. Jis yra pasakęs: „Mano saulė yra mėnulis“.

Kai mirė motina, vienai darbų buvo per akis, dar reikėjo dirbti fermoje. Likimo ironija – namuose gyveno jaunas ir stiprus vyras, tačiau buvo priverstas būti pusiau dykaduoniu ir išlaikytiniu. Stasys tai suprato ir kaip sugebėdavo, taip man padėdavo. Jo padaryti įrankiai, kastuvų, grėblių kotai, įvairūs namų apyvokos daiktai, siūta žieminė avalynė liudija jį turėjus nagingas rankas ir neeilinius sugebėjimus.

Aplinkai stebėti jis pragręžė tarp sienojų skyles tvarto ir daržinės skliautuose, o pamatuose padarė landą, kad bet kada galėtų išlįsti. Naktimis dažnai neduodavo ramybės žiurkės, todėl jis pasidarė skrynelę iš storų lentų maistui laikyti. Priestatėlyje prie tvoros tebestovi jo pasidarytos koja sukamos tekinimo staklės. Galima įsivaizduoti, kaip jis gyveno tiek metų atsiskyręs nuo visų. Stasys galėjo tik svajoti. Jam priklausė tik naktys, mėnulio šviesa ir viltis, kad kada nors grįš Laisvė.

Stasys kartais išeidavo ir negrįždavo po dvi, po tris dienas, kartais po savaitę, kur jis išeidavo, man nesakydavo. Tik vėliau sužinojau, kad jis nueidavo pas brolį Praną, pas jį pabūdavo. Pranas turėjo motociklą, Stasį, būdavo, iki Daukšių kaimo atveža, tada jam liepia grįžti atgal, nerodydavo, kur jis gyvena. Stasio brolis buvo išvežtas į Sibirą, o ten brolio žmona Veronika jį įskundė ir pasodino dešimčiai metų į kalėjimą. Pranas čekistų buvo labai sumuštas, po to beveik nieko nebegirdėjo.

1984 m. vieną vėlų rudens vakarą atėjo pusbrolis Kostas Činčikas ir pradėjo vadinti pirtin, Stasys buvo ant tvarto ir girdėjo, kai mane kvietė. Pasakiau, kad pirtin eiti negaliu, nes man reikia eiti į fermą, pirmiau turiu ten susitvarkyti, kai ateisiu iš fermos, tada nueisiu. Paprašiau, kad paliktų vandens. Nuėjau pas Stasį ir pasakiau jam, kad niekur neitų, palauktų, kol grįšiu, užrakinau tvartą ir išėjau. Jis išlindo, pasiėmė kibirą, vantą ir nuėjo pirtin. Prie Kosto namų buvo susirinkę žmonės iš Masiliškės: Romas Bulka, Albertas Morkūnas, Mamertas Maskoliūnas, dar vienas iš mūsų kaimo ir keturios mergaitės. Po pirties jie gėrė vyną, kvailiojo kieme. Buvo dar nenumelioruota, aplink augo krūmai. Tie jaunuoliai prie krūmų pastebėjo Stasį ir ėmė vytis. Jis bėgo, bet jį apšvietė prožektoriais ir sugavo. Kratau prie fermos atvežtą žolę ir girdžiu kaimo pusėje:

– Ooooo! Ooooo! Vedam pas Pažečkų! Vedam pas Pažečkų! – šaukia.

O Pažečkus buvo mūsų kolūkio pirmininkas, toks aukšto ūgio ir labai geras žmogus, pirmininkavo jau 11 metų. Sunerimau. Aiškiai girdėjau šaukiant „vedam pas Pažečkų“.

Tik iš vėlesnių pasakojimų sužinojau, kaip Stasys pateko į kritišką padėtį, ginklo su savimis neturėjo, teko pasikliauti savo kojomis, tačiau jie buvo jaunesni ir greites-

ni. Stasį sugavo. Šis ėmė prašyti, kad vestų jį pas Kostą. Nuvedė pas Kostą, pasodino ant suoliuko, Kostas išėjo ir pasakė: „Jūs, berniukai, jo nelieskit. Kur jį radot, ten ir paleiskit...“ Stasys visada nešiodavosi pistoletą, bet tą kartą kaip tyčia paliko tvarte, gal taip Dievo buvo skirta. Jei būtų turėjęs ginklą, galėjo baigtis liūdniau. Kostas nujautė, kad Onutė kažką slepia, tačiau nebuvo smalsus ir neklausinėjo. Stasį paleido, tačiau jis jautėsi labai blogai, atrodė, tarsi žemė būtų išslydusi iš po kojų. 32 metus išgyveno nepastebėtas ir neišduotas, dabar taip apmaudžiai įkliuvo.

Grįžau iš fermos, užsikūriau krosnį, išviriau bulvių, pripyliu puodynėlę pieno, sviesto pridėjau, einu į tvartą, sakau, paršiukus pašersiu ir Stasiui valgyt nunešiu. Nuėjau į tvartą, ten stovėjo kopėčios, pabeldžiau į jas kelis kartus, niekas neatsiliepia. Užlipau ant tvarto – ogi tuščia, nieko nėra. Viskas užmaskuota, šiaudai ant guolio užversti. Nulipau žemėn, pavaikščiojau aplink namus, bet Stasio niekur nebuvo. Praėjo viena diena, praėjo kita, praėjo savaitė, mėnuo, o Stasio vis nebuvo. Nežinau, kas atsitiko, paklaust juk nepaklausi, pusbrolis man irgi nieko nesakė. Nueinu fermon, dirbu, ten irgi man niekas nieko nesako. Žmonės, pasirodo, jau žinojo, kad kažkoks neaiškus žmogus ėjo pirtin, kad jį sugavo, kad čia kažkoks nežinomas žmogus bastosi. Pusbrolio dukra Alytė Činčikaitė (Rūkienė) prie visų garsiai išpoškino: „Čia turbūt pas Onutę?“. Taip nuvilnijo gandas per kaimą, kad nepažįstamas žmogus gyvena pas mane.

Stasys grįžo daugiau kaip po dviejų mėnesių. Buvo liūdnas, nieko nevalgė, sunkiai vaikščiojo. Jis man papasakojo, kaip viskas buvo. Galėjo būti dar blogiau. Gerai, kad ginklo neturėjo. Tik po metų šituos berniukus pakvietė saugumas. Jie viską papasakojo, o mano pusbrolį Kostą buvo uždarę. Teisėjas Ramelis jį pasikvietė, tardė, parą išlaikė. Kai paleido, atėjo jis pas mane ir pasakė:

– Žinai, Onute, aš visą parą namie nebuvau, mane buvo uždarę.

Jis pasakė, kad kviesis ir mane, bet manęs taip niekas ir nekvietė, niekas neklausinėjo.

Stasys persišaldė ir susirgo plaučių uždegimu: sunkiai alsavo, negalėjo atsikosėti. Sako: „Onut, negaliu kentėt, šaltis krečia“. Nunešiau jam karštos arbatos, sūrio, sviesto. Atsipjovė: „Ne, negaliu valgyt“. Paskui sako: „Negaliu kentėt“. Lovą pastatėm kambaryje. Tik šniokščia, karkia baisiausiai, net namas dreba. Kad gydytojai savo mašiną būtų turėję, bet nė vienas neturėjo. Su greitąja jeigu atvažiuos, viskas išaiškės. Galėjau pakviesti gydytoją Jablonskį arba Šidlauską, kuris buvo ištremtas, bet vien dėl kaimynų nesiryžau, vien dėl kaimynų. Aš gi dirbu, vaikštau, jiems iškart kils įtarimas, kodėl kviečiu gydytoją. Stasys irgi liepė nieko nekviesti. Pati pripirkau įvairiausių vaistų, taures stačiau, girdžiau pieną su medumi. Karščio niekaip negalėjau numušti – vis laikėsi 42 laipsniai. Turbūt abiejų pusių plaučių uždegimas buvo. Paprašė, kad nuvažiuočiau į Švenčionėlius pas brolį. „Pasakyk, kad aš prašiau, jog atvažiuotų, jeigu nori pamatyt mane dar gyvą“. Liepė ieškoti Prano Jakučio, aš ir ieškojau žmogaus tokia pavarde, bet tokio niekas nepažinojo, nesuradau tokio žmogaus. Grįžau į namus, pasakiau, kad nesuradau. Stasys apsiverkė. Pašėriau karvę ir prietėmiais nuėjau į Beržuvį sumokėti draudimo. Bijojau, kad agentė neateitų į namus. Grįžtu, o jis, vargšas, vos beprakalba, net vaistų nebegalėjo nuryti. Stasys pasakė tokius paskutinius žodžius: „Nestatykit man kryžiaus, pakaskit miške, užverskit šakom ir tegu taip būna. Sibiro tremtyje mokslo žmones, kunigus užvertė žemėmis, kaip ir nebūta žmogaus. Ir mane taip užkaskit, nieko daugiau nereikia... Jeigu Dievas yra, aš prieš Dievą nenusidėjau“.

Stoviu ir drebu. Ką daryt? Uždegiau žvakę, išgirdau, kaip atsiduso – ir viskas. Buvo sausio 7 d. Nuėjau pas pusbrolį Kostą ir pasakiau jam, kad mirė mano gyventojas. Kostas pasimetė, toks bailus žmogelis buvo, pats nežino, ką daryt su mirusiu žmogum. Sako: „Dabar pašalę, galima būtų nuvežti miškan ir sudegintume mes jį, neliktų jokių pėdsakų, niekas nesužinotų...“. Tokia šalta žiema buvo, gal 35 – 36 laipsniai šalčio, sniego labai daug, naktys šviesios, matyti kaip dieną. Atitempiau rogutes, ant jų uždėjom Stasio kūną ir nuvežę paguldėm tvarte, apdėjom šienu, kad nesimatytų. Rytą reikia eiti šerti gyvulius, man kažkaip nejauku, šiaip taip pašėriau gyvuliukus ir vėl gryčion.

Kitą dieną grįžau iš fermos, atėjo Kostas, sako, reikia kažką daryt. Šalinėje šieno jau nebuvo, iškasėm duobę, priklojom šiaudų, dar manėm kalti karstą, bet kaimynas gali išgirsti, ateis pasmalsauti, ką čia darom. Karsto nebekalėm, paguldėm velionį į duobę, ant viršaus uždėjom šiaudų ir apkasėm nestoru žemių sluoksniu. Kai balandžio pabaigoje atšilo, pradėjo jaustis lavono kvapas. Tada vėl pasikviečiau pusbrolį Kostą, atėjo mamos dėdė Kazys Jasilionis iš Nevieriškių, abu išgėrė butelį degtinės, tada atkasė, nunešė į mišką, iškasė duobę ir užkasė.

Apie tai, kad miške yra palaidotas Stasys Guiga, buvo sužinota tik po penkerių metų. Kostas Činčikas pasakė Davidoniui, kad aš laikiau partizaną, kad jis pas mane mirė ir kad yra palaidotas miške. Ši žinia pasiekė Švenčionių Sąjūdį, Kultūros paveldo inspekcijos darbuotoją Valdą Striužą. Ir Stasio brolis Pranas tik tuomet sužinojo, kad brolio jau nebėra. Jis nujautė, kad kažkas negerai, nes sutartoje vietoje ir sutartu laiku Stasio nebesulaukdavo. Beje, dėl Jakučio pavardės. Jų abiejų buvo sutarta, kad tokia pavarde brolio ieškotų. Net prieš mirtį Stasys nenorėjo pasakyti, kur gyvena jo brolis – taip giliai į pasąmonę buvo įsismelkęs savisaugos jausmas....

Vėlyvą spalio vakarą palaikai miške buvo iškasti ir pervežti į Švenčionėlių kapines. Deja, perlaidojant palaikus, dvasiškis (pavardės nenoriu minėti) atsisakė atvykti. Gerai, kad atsirado jaunas kunigėlis. 1986 metais mirusiam paskutiniam laisvės kariui padėkojo į paminklo atidengimo iškilmes susirinkę žmonės. Toks buvo šio doro žmogaus žygdarbis – ne vieną dešimtmetį nešiotas tikėjimas Tėvynės laisve. Ilgai, labai ilgai Stasys Guiga laukė tos dienos, kai galės nieko nebijodamas išeiti į saulės šviesą, atsikratyti nuolatinės baimės, slėgusios jį tiek metų...

Stasys Guiga gimė 1920 metais Švenčionių apskrityje, Mėžionėlių kaime, valstiečių šeimoje. Švenčionėliams išsiplėtus, iš gimtosios jo sodybos neliko nė žymės. Beveik nėra ir senųjų kaimo gyventojų. Kadaise čia gyventa gražiai ir gerai, nes žemės buvo neprastos. Savo pėdsakus paliko lenkų okupacija: vieni galutinai sulenkėjo, kiti dar labiau užsigrūdino ir tapo nepakantūs bet kokiai svetimai priespaudai. Lenkų okupacijos laikotarpis išugdė tvirtą Vilnijos lietuvių kartą, kuriai galėtų pavydėti kitų Lietuvos kraštų žmonės. Toks buvo ir Stasys, savo gyvenimu parodęs begalinio tvirtumo ir nesitaikstymo su priespauda pavyzdį.

Stasys buvo antras sūnus po brolio Juliaus, karo pabaigoje atsidūrusio Vokietijoje ir ten neseniai mirusio. Vokiečių okupacijos metais Julius įsivėlė į muštynes ir, patekęs į kalėjimą, buvo išvežtas į Vokietiją. Tai išgelbėjo jį nuo bolševikų okupacijos baisumų.

Antrasis okupantų antplūdis apvertė aukštyn kojomis daugelio žmonių gyvenimus. Traukiantis iš šių kraštų vokiečiams, Stasys taip pat bandė palikti tėviškę, tačiau sumanymas nepavyko – po kurio laiko jis grįžo namo. Įsidarbino Švenčionėlių geležinkelio stoties dirbtuvėse kalviu.

Baigė tik keturis pradžios mokyklos skyrius. Tarp kaimo vyrų išsiskyrė blaiviu mąstymu ir tvirtu charakteriu. Pasak jauniausiojo brolio Prano, buvo labai geros širdies ir niekada neatsisakydavo kitiems padėti. Labai mėgo dainuoti, nes turėjo gražų balsą, buvo malonių veido bruožų, aukštas ir patrauklus. Sakė, kad turėjęs puikią merginą, mokytoją, tik likimas viską sujaukė. Trumpai tepadirbėjęs geležinkelio dirbtuvėse, 1945 metais buvo priverstas išeiti į mišką pas partizanus. Mat tuomet Mėžionėlių kaime įvyko mįslinga ir tragiška istorija, nulėmusi tolesnį Stasio likimą ir likusi neišaiškinta iki šiolei.

Kaime apsigyveno atvykėlių iš Baltarusijos Karlų šeima, kuriai priešiškumo niekas lyg ir nejautė. Kitame trobos gale įsitaisė kažkoks saugumietis su šeima. Po vienos nakties baltarusiai buvo rasti iššudyti – nušauti kažkokiu ginklu. Keista, kad kaimynai sakė nieko negirdėję, ramiai miegoję. Be abejo, saugumas pradėjo įtarinėti jaunus vyrus, tarp jų ir Stasį, tad jam beliko vienintelė išeitis – pasitraukti ten, kur jau ne vienas buvo išėjęs. Jis išėjo į Adolfo Grigonio-*Paberžio* vadovaujamą būrį. Didesnius partizanų junginius Labanoro girioje po Kiauneliškio mūšio išsklaidė NKVD kariuomenė, todėl *Paberžio* būrys pasitraukė arčiau Baltarusijos – į Kasčiukų, Geledinės ir kitus miškus.

Neilgai trukus, 1946 metais suėmė tėvą, išvežė į Archangelsko srities lagerius, iš kurių jis grįžo po poros metų. Sugrįžo paliegęs, sunykęs, pasak Prano, kaip šakaliukas. Neilgai namuose pabuvo – vos kelis mėnesius, 1948 metais visą šeimą ištrėmė. Sibire atsidūrė abu tėvai, sesuo ir jauniausias brolis Pranas. Atgal sugrįžo tik motina ir Pranas, dar kelis metus atsėdėjęs už dainas. Tėtis amžinai liko Sibire, o seserį kažkoks banditas nudūrė. Šeimoje dar buvo vienas brolis – Juozas, galėjęs daug pasiekti gyvenime, deja. Mokėsi jis labai gerai, buvo bebaigiąs vidurinę mokyklą, ypač gabus buvo užsienio kalboms. Pašauktas į armiją įstojo į karo mokyklą, tačiau netrukus buvo pašalintas dėl to, kad Stasys partizanavo. Net iš karo tarnybos atleido jį pirma laiko, mat buvo nepatikimas. Tremiant šeimą, jis pabėgo, taip pat tapo partizanu. 1951 10 06 provokatoriaus MGB agento *Bimbos*-Juozo Bulkos (Bulka šiuo metu kunigauja Baltarusijoje, – R. K.) apnuodytas ir paimtas gyvas.

Apie S. Guigos brolio Juozo suėmimą
Iš agentūrinės bylos Nr. 21 „Vostok“. F. K-1, ap. 45, b. 394.

P. 215. Pažyma. 1951 08 25 per ryšininkę O. Šimkūnaitę *Bimba* susitiko su *Tarzano* būriu. Atvyko *Lakūnas*, *Klajūnas*, *Margis* ir *Gegužis*. *Klajūnas* pasiliko su agentu ir įrengė keletą bunkerių, jis buvo „tamsiai“ naudojamas. *Margis* atnešė laišką nuo *Dagio*, kuris siūlė *Margį* išrinkti Lokio RV (rajono vadu, – R. K.).

P. 216. *Margis* sutiko tapti Lokio rinktinės vadu. 1951 09 04 agentas *Bimba Margį* pavaišina vynu ir apsvaigusį perduoda MGB. 1951 09 08 *Bimba* pasikvietė į savo rajoną *Paberžį*, ten jau laukė paruoštas „Neptun 22“ gėrimas. Atvyksta tik partizanai *Lakūnas* ir *Uosis*, o *Paberžis* neva serga. Kad nesukompromituotų agento, atsisakoma spec. preparato panaudojimo. *Uosis* ir *Lakūnas* pasisiūlo žiemoti agento rajone. 1951 10 06 atvykusius žiemojimui partizanus Juozas Bulka pavaišina spec. preparatu „N 22“ ir apsvaigusius perduoda MGB. Suimti: Guiga Juozas, Prano-*Lakūnas*, g. 1927 m. Švenčionėlių r., miške nuo 1948 m.; Sinius Zigmas-*Šermukšnis*, *Šamas*, g. 1915 m., miške nuo 1944 m. (mirė nuo perdozuotų migdomųjų „Neptun 22“, – L. A.). 1951 10 15 Bulka gavo *Siaubo* laišką, kur *Skrajūnui* siūloma susitikti *Tarzano* veiklos rajone. Susitikti J. Bulka-*Skrajūnas* išvyko su *Klajūnu*. 10 26 sutartoj vietoj sutiko *Siaubą*-Bronių Kalytį, *Liepą*-Jurgį Graužinį, *Žilviną*-Vytautą Ramanauską, *Daumantą*-Romą Laurinavičių, *Slapuką*-Julių Jakutį ir *Lubiną*-Algirdą Aleškevičių.

Stasiui pasirinkus partizano kelią, šeima neteko ramybės. Nesibaigė dažni čekistų lankymaisi bei pasalos tikintis, kad Stasys pareis. Jauniausią brolį Praną, tada dar paauglį, tardydavo, buvo suėmę, tačiau nieko neišpešė. Vieną kartą apie 1947 metus apylinkėse pasirodė pirmieji Sokolovo „partizanai“ (čekistai, apsimetę partizanais, taip vadintos legenduotos grupės arba agentai smogikai, – R. K.). Tai prisimena Pranas: „Švenčionėliuose MTS (Mašinų traktorių stotis, – R. K.) partorgas (Pranas jį vežiodavo arkliu tarnybos reikalais) kartą man sako: „Pakinkyk arklį, atvažiuok ir pas mane pernakvosi. Jūsų kaime šiąnakt bus šaudoma“. Atvažiavau tada pas jį, pavakarieniavom ir atsigulėm. Rytą pareinu namo, o motina pasakoja, kas darėsi naktį. „Buvo susišaudymas, sužeistuosius tik tempia, neša. Užeina ginkluoti pas mus, privirsta pilna gryčia. Rodo į kepures: „Ar pažįsti ženklus?“. „Ar man, ar užpakaliui rodot – tas pats“. Vyresnysis liepia kitam: „Duok jai per galvą“. Vienas priėjo, kaip šėrė, tai ir nugriuvau ant lovos. „Kaip tu nepažįsti – čia Lietuvos partizanai! Mes su tavo sūnumi vaikštom“. „Aš nieko nežinau: nei jūsų, nei jo, ar vaikštot kartu, ar ne“. Tada pradėjo kratą. „Tai ko jūs ieškot – skrebo ar partizano? Dėžutėse gi jų nėra. Aš nepripažįstu nei sūnaus, nei jūsų,“- gynėsi mama. Sako vėl: „Trenk, tik gerai“. Vėl man šėrė, ir vėl nugriuvau. Išėjo visi, o priemenėje buvo kuparas, kuriame laikėm sviestą, grietinę. Žiūrim – puodynės sviesto kaip nebūta“.

Apie Stasio Guigos-*Tarzano* veiklą partizanaujant duomenų beveik nėra. Be to, jis ir pats mažai apie tai pasakodavo kam nors, net broliui, grįžusiam iš lagerio. Paslėpta Mėžionėliuose planšetė su dokumentais dingo perstatant tvartą, kaip ir automatas. Gana smulkiai žinoma tik apie 1952 metais vasario mėnesio pradžioje įvykusią tragišką Adolfo Grigonio-*Paberžio* trijų vyrų žūtį ir jo paties beveik stebuklingą išsigelbėjimą.

Tragiška buvo paskutiniams Švenčionių krašto partizanams 1951-ųjų pabaiga ir 1952-ųjų pradžia. Iš Adolfo Grigonio-*Paberžio* ir Vinco Žaliaduonio-*Roko* būrių, veikusių šiose apylinkėse, beliko 20 vyrų. Spalio pabaigoje infiltruotas į *Roko* būrį MGB agentas smogikas *Ungurys* nušovė du partizanus, o dar du, pagal jo parodymus, po kelių dienų žuvo nuo emgebistų kulkų. Kiti išsiskirstė grupelėmis po du tris praleisti sunkius žiemos mėnesius. Suimti gyvi Juozas Guiga-*Lakūnas* ir Kazys Grybauskas-*Barsukas*. Žiemoti beliko tik keturiese, pasirinkę bunkeriui Geležnės miškus pačiame Baltarusijos pasienyje, Postavų (lietuviškai – Pastovių, – R. K.) rajone.

Savų namų ir namiškių jau nebebuvo – visi išvežti į Sibirą, o brolis Juozas žuvęs. Nežinia pas ką pirmiausia jis užsuko tą pavasarį. Paskui pasirodė pas Onutę Činčikaitę ir jos motiną Činčikų kaime, netoli Švenčionėlių, ir pas Martyną Džiaukštą Drustėnuose. Pas Džiaukštus atėjo prieš Velykas, ginkluotas automatu ir pistoletu. Šeimininkė, jį pamačiusi, išsigando. Martynas Džiaukštas galvojo kitaip: „Kol Stasys gyvas, mūsų tikrai Sibiran neveš“. Jis buvo teisus, mat saugumas Stasio ieškojo visose apylinkėse, žinodamas, kad jis be savų žmonių paramos ir prieglobsčio neišsivers. Tolesni įvykiai tai patvirtino.

Išlikusios Švenčionių ir Švenčionėlių rajonų MGB operatyvinės bylos (iki 1954 m.) aiškiai rodo, koks didelis dėmesys buvo skiriamas Stasiui Guigai. Išlikę jo šeimos narių, giminių, kaimynų, kitų žmonių, pas kuriuos jis galėtų užsukti arba slapstytis, sąrašai. Nurodyti visi ryšiai, adresai, daugybė pavardžių ir agentų slapyvardžių, turėjusių jo ieškoti. Plečiamas agentų ir pranešėjų tinklas. Vienas giminaitis užverbuotas jau 1950 metais, slapyvardžiu *Grybas*, pasižada tikrai sužinoti, kur jis slapstosi. Po kurio laiko jis atneša laišką, kuriame buvo parašyta, kad *Tarzanas* yra Labanoro

miškuose, 14 partizanų būryje. Suprantama, kad 1953 metais vargu ar bebuvo likę tiek partizanų šiuose kraštuose. Saugumiečiai nustatė, kad laiškas klaidinantis, o *Grybas* dirba nesąžiningai. Per šį agentą susisiekti su *Tarzanu* bandė ir smogikų grupė, bet sumanymas nepasisekė.

Dėl jo neturėjo ramybės ir abiejų rajonų MGB skyrių viršininkai, nuolat kurdami ir siųsdami į Vilnių priemonių planus, kaip suimti arba likviduoti „vienišą banditą Stasį Guigą-*Tarzaną*". Planai būdavo 2 – 7 lapų.

Per 1952 m. Velykas pas Džiaukštus atėjo neva pasveikinti su šventėmis kaimyno sūnus, dirbęs Švenčionių saugume. Kilo įtarimas, kodėl jis apsilankė tada, kai Stasys pasirodė šiame krašte: matyt, yra ieškomas. Reikėjo imtis atsargumo priemonių. Iš pradžių Stasys slėpėsi slėptuvėje po mėšlo krūva, o vėliau, atšilus orams, miške. Kartą vasarą jis pamatė saugumietį, besivarantį dviratį ir kas žingsnis vis pasiklausantį. Tapo aišku, kad ir čia nebus ramu. Tada susirado prieglobstį pas Onutę Činčikaitę ir jos motiną.

Yra išlikęs 1979 metais KGB išleistas slaptam naudojimui „Paieškomų tėvynės išdavikų, užsienio žvalgybos agentų, baudėjų ir kitų valstybinių nusikaltėlių abėcėlinis sąrašas" – knyga, kurioje Stasys Guiga įrašytas 169 numeriu. Jis kaltinamas, be kitų nusikaltimų, dar ir žydus šaudęs Švenčionėliuose 1941 metais. Tokias „tikras" žinias ir dabar kai kas paskleidžia.

R. K. p a s t a b a: 1996 m. LKA (Nr. 16, p. 285) buvo publikuota Algirdo Šiukščiaus dokumentinė apybraiža „Paskutinis partizanas" apie Stasį Guigą. Kadangi Onutė Činčikaitė ne visai išsamiai prisiminė įvykius, susijusius su minėtu partizanu, teko pasinaudoti šia A. Šiukščiaus publikacija. Kai kurie įvykiai iš šios publikacijos įterpti į O. Činčikaitės prisiminimus. Reiškiu nuoširdžią padėką gerb. Algirdui Šiukščiui.

Pasakoja GENĖ KAZLIENĖ – KVIKLYTĖ

Užrašyta Kvykliuose
2002 07 10

Gimiau 1932 m. vasario 27 d. Kvykliuose, Utenos rajone.

Iš pradžių po karo dar, būdavo, susirenka jaunimas kur nors vienkiemyje, pašneka, pajuokauja, o vakare, žiūrėk, jau ir šautuvus užsikabinę vaikšto. Iš Gaižūnų ateidavo Petras Baltaduonis-*Skautas*, Jonas Galiauskas-*Šermukšnis*, Antanas Kviklys-*Genys*, Jonas Bražionis-*Voverytė* iš Momėnų ir kiti. Šitie pirmieji beveik visi registravosi, Baltaduonis vėliau, kai tapo dideliu okupantų garbintoju. Ateidavo vyrai ir iš toliau.

Mūsų kieme augo didelis šermukšnis, tai ant to šermukšnio, būdavo, pakabinam kokią skarą, tada partizanai žino, kad pas mus yra svetimų. Ateidavo žiemą sušalę, mus pakeldavo, o patys guldavo į šiltas mūsų lovas. Pabūdavo po dvi paras, mama iškūrendavo gryčią, ruošdavom valgyti. Nebuvo mūsų šeimoje kad kas jų nekęstų. Kai ateina, būdavo, saugom, budim lauke pasikeisdami. Dažnai apsilankydavo ir skrebai. Vieną kartą atėjo *Žaibas*-Antanas Kvaselis, sako: „Aš labai pavargęs, leiskit truputį pamiegot". Atsigulė, šalia pasidėjo pistoletą, o mama nerimsta, jos širdis jaučia, kad kažkas dar turi ateit. Atsikėlė, priėjo prie lango, žiūri – ateina du karei-

viai. Viešpatie, ką dabar daryt? Pažadinom *Žaibą*, nežinom, kur slėpti šitą žmogų. Gryčios kampe stovėjo didžiulis kubilas su grūdais, pistoletą paslėpėm grūduose, o *Žaibą* pakišom į palovį. Mama atsigulė į jo vietą, apsimetė sergančia. Kareiviai norėjo išversti mamą iš lovos, bet mes ėmėm prašyti neliesti sunkaus ligonio. Jie pažiūrėjo į ją, mama išbalusi, dreba, matyt, jiems irgi pasirodė, kad sunkus ligonis, apsisuko ir išėjo. Kai tik kareiviai išėjo, *Žaibas* iš palovio sako: „Pas kaimynus yra *Vėžys*-Juozas Bareišis (iš Pavazbio k.)“. Ką daryt? Reikia bėgti pranešt. Pranešėm. Mūsiškis kiek pasėdėjo ir išėjo miškan.

Mūsų name vykdavo kaimo šokiai, ateidavo ir partizanai, porą kartų buvo atėjęs ir Antanas Kraujelis. Jis man sakė: „Jeigu ne pas jus, aš tą jaunimėlį gerai pašokdinčiau, bet nenoriu, kad jūs nukentėtumėt“. Buvo, kad kai kam druska užpakalius ištrynė už tai, kad neklausė partizanų. Degulių kaime 1946 m. rado šokant jaunimėlį. Įėję į vidų, šovė į lubas, liepė užgesinti šviesą, paskui vėl uždegė lempą. Kas ginčijosi, tuos guldė ant suolų, numovė kelnes, tarka perbraukė per užpakalius ir druskos užpylė. Išeidami pasakė: „Mes kovojam už Lietuvą, kraują liejam, o jūs linksminatės... Kas mes? Ar ne tokie pat žmonės?“.

Lionginas Kviklys iš mūsų kaimo buvo persekiojamas čekistų, jis išvažiavo gyventi į Vilnių. Rado ten tokį draugą, kuriam viską pasipasakojo, o šis jį išdavė. Tada iš mūsų kaimo septynis suėmė: Kostę Kviklytę, Antaną Kviklį, Alesę Mikulėnaitę, mane – Genę Kviklytę, Stasę Žulytę, Julių Laurinavičių. Mokytojos Anelės Mikulėnaitės tuo metu nerado.

Kadangi pro mūsų kaimą ėjo geležinkelis, šitą geležinkelio ruožą aptarnavo Panevėžio geležinkelio NKVD dalinys, kuriam vadovavo Kuzavenka. Jei jie gaudavo informaciją apie partizanų veiklą, traukinuku, būdavo, atvažiuoja ir šukuoja apylinkę. Taigi jie mus suėmė, išvežė į Vilnių ir uždarė geležinkelio NKVD kalėjime, prie pat geležinkelio stoties. Išskirstė visus po kameras. Šiame kalėjime išbuvau pustrečio mėnesio. Man nesudarė bylos, nes tuo metu buvau tik penkiolikos metų, bet labai verbavo. Aukso kalnus žadėjo, kad tik jiems dirbčiau, jei ne, pagrasino išvežti į Sibirą. Tėtis tuo metu sirgo, gulėjo ligos patale, aš labai išgyvenau dėl savo tėvų. Vieną kartą mane pašaukė ir pasakė, kad toliau tęs tardymą ir perkels į Lukiškes. Tardė vietinis rusas Kozlovas, o vertėja buvo Petrulytė, tamsaus gymio moteris. Kaip šiandien pamenu, tokia išgedusiais dantimis, tai ji man gal porą kartų per veidą mostelėjo, bet rimtai nemušė.

Kameroje mes sėdėjom keturios: viena mergaitė buvo iš Kauno, kita, Kostė Kviklytė iš mūsų kaimo, pagauta grįžusi iš Rusijos. Nesudarę bylos, po pusantro mėnesio mane paleido, bet pasakė, kad laikinai, po savaitės reikės dar atvažiuoti į Švenčionėlius. Pasakė kur, kada ir kurioje vietoje lauks manęs.

Grįždama į namus, sutikau Antaną Kraujelį-*Siaubūną*, jis tada dar nepartizanavo, tik slapstėsi. Jis labai nustebo mane pamatęs, sako, stebuklas, kad tave išleido. Kai grįžau į namus, netrukus atėjo ir partizanai Juozas Šutinys-*Paleckis*, Kazys Steiblys-*Ramūnas* ir Vladas Patumsis-*Aukštaitis*.

B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ pažymėta, kad Vladas Patumsis-*Aukštaitis,* g. 1914 m. Antakalnių k., Utenos vlsč., Lietuvos kariuomenės puskarininkis. Pokario metais sudarė Aitvaro būrį ir jam vadovavo. Būrys veikė Skudutiškio, Suginčių apylinkėse. Nuo 1946 12 buvo kuopos vadas. Buvęs partizanų rėmėjas ir ryšininkas *Klevas*-Pranas Gečys buvo užverbuotas MGB agentu *Ruonis*, kuris išdavė būrį. 1949 09 28 Papiškių k. žuvo 7 partizanai, tarp jų ir Vladas Patumsis, Balys Jakštonis-*Trockis*, Jonas Morkū-

nas-*Viesulas*, *Šiaurys*, Jonas Karvelis-*Klajūnas*, *Šilas*, Silva Urbonas-*Lapinas*, Antanas Palevičius-*Zaumeris*, *Paleckis* ir Juozas Šutinys-*Paleckis*. Gyvas liko tik Mykolas Urbonas-*Liepa* (126 p.).

Jie stebėjosi, kodėl mane taip greit išleido. Iš Sibiro buvo grįžęs mano būsimasis vyras. Labai prie jo kabinėjosi, kad neaiškiom aplinkybėm grįžo. Jis du su puse metų Rusijoj išbuvo, bet bylos jam nesudarė ir leido grįžti į namus. Jo sesuo su motina net du kartus buvo išvežtos į Sibirą. Pirmą kartą pabėgo, bet vėl jas išvežė. Taigi partizanai įtarė, kad mane užverbavo ir paleido. Kai po savaitės nuvažiavau į Švenčionėlius, iškart paklausė, ar buvo užėję partizanai. Pasakiau, kad nebuvo, bet jie, supratau, mano žodžiais nepatikėjo. Tada atidavė man žiedus, nuotraukas, ką buvo paėmę kratos metu, ir pagrasino, kad mane seks.

Pažinojau partizaną Trinkūną, jis slapstėsi Molėtų rajone, Karveliškio miške. Su jo žmona Vilniuje sėdėjau vienoje kameroje. Kiek žinau, ji buvo užverbuota. Čia netoliese buvo vienkiemis, kuriame gyveno partizanų ryšininkė Alesė Mikulėnaitė-*Kregždutė*. Ji ateidavo pas *Kregždutę*. Penkias paras ji mūsų kameroje išsėdėjo, papasakojo, kad jos vyras labai gražus, buvo partizanas, bet jį nušovė. Iš tikrųjų ji pati nuvedė garnizoną, bet jos vyro nesugavo. Kai nuvedė antrą kartą, jis susisprogdino.

1947 m. prieš vasario 16-ąją atėjo vakare kaimynas Pinkevičius ir sako: „Atvežė sužeistą *Sakalą*-Vladą Grigaliūną, neturiu patalynės, gal tu, Gene, turi patalynę?“. Aš greit surinkau ką turėjau, padaviau jam. Tada jis sako: „Būtų gerai, kad ir tu pati ateitum“. Nuėjau, žiūriu – kojos raumenys išplėšti, kraujuoja, stiklų privaryta, žmogus alpsta. Jis, pasirodo, kišenėje nešėsi butelį degtinės, ėjo į savo draugo ryšininko Šutinio vestuves. Nepriėjus namų, kur vyko vestuvės, pradėjo kilti aukštyn raketos ir pasigirdo rusiški šauksmai, reikalavo sustoti, bet *Sakalas* nestojo, paleido atsakomąją seriją į rusus ir atsitraukė. Bet jam kliudė koją, kulka pataikė tiesiai į butelį. Jis pasakojo: „Guliu tokiam kimsyne ir girdžiu – urzgia šuo. Sakau, dabar jau galas, išsiėmiau pistoletą, galvoju, gyvas nepasiduosiu...“. Bet jo nerado, balta maskuote buvo apsirengęs. Tada nušliaužė pas Zabukus netoli Pakalnių. Zabuko paprašė, kad pakinkytų arklį, ir tas jį atvežė pas Pinkevičių. Jis man pasakė: „Gyvensiu ar ne, būk gera, nuvažiuok Utenon, nueik pas Trimonienę ir paprašyk vaistų“. Trimonienė dirbo medicinos sesele Utenos ligoninėje.

Ryte išvažiavau traukiniu, vakare atvežiau vaistus. Nuėjom su mama, perrišom žaizdas. Maždaug po poros savaičių pagijo, jau galėjo atsistoti ir tada išėjo. Žuvo *Sakalas* prie Alantos 1946 m. kovo 4 d. Prieš tai jis buvo Pakalniuose pas Markevičių, ten turėjo bunkerį. Šeimininkai, kurie jį laikė, man pasakė: „Prašė Vladas, kad užeitum“. Užėjau, jis dar nebuvo visai atsigavęs po sužeidimo, bet man pasakė, kad nori iš čia išeiti, nori susitikti su draugais. Klausiu: „Kaip tu pabėgtum, jeigu kas?“, tačiau jis buvo neperkalbamas. Po to mūsų susitikimo išjojo ir įkliuvo. Naktį pasaloje arklį nušovė, jį irgi peršovė, bet gyvas nepasidavė, nusišovė. Jo kūnas tris paras išgulėjo Utenoj prie Dauniškio ežero, ten žuvusius partizanus užkasdavo. Nuėjau pas žmones, kurie gyveno prie to ežero, jie parodė, kur jį užkasė. Tada aš, Meškuotis, šeimininkas Markevičius, Teofilė Snukiškytė atvažiavom naktį, atkasėm, įdėjom į roges, apklojom gūnia, atsivežėm ir palaidojom Kvyklių kapinėse.

Feliksas Calkauskas-*Čerčilis* iš Skudutiškio, Antanas Kvaselis-*Žaibas* iš Pakalnių k., Juozas Šutinys-*Paleckis*, Ivanauskas-*Bijūnas* – tokia buvo jų grupė. Netoliese yra Bulinskių kaimas, ten gyveno jų ryšininkas Juozas Navikas. 1947 metų rudenį buvo jo vestuvės. Mūsų apylinkės įgaliotinis Petras Girutė sueidavo su partizanais,

pabaliavodavo su jais, bet, matyt, buvo išdavikas. Vestuvėse partizanai nerimavo, kad tik kas neužeitų, tai Girutė juos nuramino sakydamas, kad tikrai niekas neužeis. Nepraėjo nė pusvalandis, ir namus apsupo kariuomenė. *Žaibas* su *Čerčiliu* iššoko į lauką ir bėgo, bet juos nušovė, o *Bijūnas* pabėgo.

Pas Pinkevičių buvo bunkeris, ten irgi *Sakalas* slapstėsi. Mes su Mikulėnaite ėjom pas Naviką sužinoti, ar tikrai pas juos žuvo *Čerčilis* ir *Žaibas*, bet Pinkevičiaus namus buvo apsupę rusų kareiviai ir mus abi sulaikė. Pasirodo, tą bunkerį kažkas išdavė. Įvarė gryčiutėn, viduje viskas buvo apversta aukštyn kojomis, sienų apmušalai nudraskyti. Kareiviai visur badė durtuvais, bet bunkerio ten taip ir nerado, nes bunkeris buvo pirtelėj. Žiūrim, kad čia Girutė sėdi. Jis sako kareiviams: „Kam čia jas atvarėt? Jos nekaltos, paleiskit“. Ir mus paleido. Tada galutinai įsitikiniom, kad Girutė ne šiaip įgaliotiniu dirba, jis seka partizanus.

1948 m. vasario 16 d. buvo mano sesers Onutės vestuvės. Mes atvažiavom iš bažnyčios, sustojom kieme, Petras Girutė priėjo prie manęs ir sako: „Gene, niekam nesakyk, niekam neprasitark, kad mes gerai pažįstami“. Kadangi buvo vestuvės, nelabai kreipiau dėmesį į Girutės pasakymą, bet jis, matyt, jautė, kad partizanai jį įtaria. Po kratų pas Pinkevičių ir dviejų partizanų nušovimo pas Naviką, partizanai įsitikino, kad Girutė yra išdavikas, ir jį sušaudė.

Antanas Kvaselis buvo mano pirmoji meilė... Šventėm sesers vestuves, o Antaną laidojo. Jam jau buvo paruošti dokumentai legalizuotis, jau turėjom nusipirkę žiedus, buvom sutarę su Kuktiškių kunigu, kada tuoksimės... Dokumentai buvo atnešti ir *Čerčiliui*, bet likimas kitaip lėmė – jie žuvo. Pusantrų metų mes su Antanu draugavom, aš labai jį saugojau. Jeigu tik sužinodavau, kad kur nors atėjo skrebai arba kariuomenė, tuoj eidavau išsiaiškinti, kur jie eina, pas ką apsistoję, kad galėčiau perduoti žinias partizanams. Mes su mokytoja Mikulėnaite buvom geros draugės, dažnai nueidavau pas ją, pasišnekėdavom. Nueidavau į Pakalnius pas Antano motiną, pas seserį, mudvi irgi buvom artimos draugės. Kai jie žuvo, pranešėm *Čerčilio* seseriai Utenoje. Ilgai ten buvau, bet atvažiavo mano motina ir parsivežė mane į namus. Jie buvo užkasti Utenoje prie Dauniškio ežero, bet pavasariop mes juos atkasėm ir parsivežėm. Pasakojo, kad į laidotuves susirinko daug žmonių, bet aš negalėjau nueiti, reikėjo sėdėt sesers vestuvėse. Dabar, kai kalbu, viskas jau išblėsę, bet tada man rodėsi tarsi pasaulio pabaiga. Mes, trys merginos, buvom drąsesnės: aš, Alesė Mieliauskaitė ir Teofilė Snukiškytė. Kvyklių kapinėse anksčiau buvo palaidota partizanų ir mediniai kryžiai buvo pastatyti. Kai tik atvažiuodavo stribai, kryžius išversdavo. Nutarėm tuos kryžius „užminuoti“. Iškasėm duobes, pririšom po kelias plytas, jas užkasėm, vielas išvedžiojom palei kryžius ir paleidom kalbas, kad Kvyklių kapai užminuoti. Atvažiavo iš Panevėžio rusų garnizonas su Kuzavenka priešakyje, atsigulė prie kapinių, pririšo prie išvedžiotų laidų virves ir patraukė. Kai ištraukė, suprato, kad čia tik imitacija buvo. Tuomet paliko ir plytas, ir kryžius, pakeiksnojo, nusispjovė ir išvažiavo.

Degulių stotelės pastatas buvo labai gražus, bet jį partizanai susprogdino. Čia būdavo stribų lizdas. Buvo telefonas, jeigu kas, nuėjo stotin, paskambino – atvažiuoja rusų garnizonas. Stotyje gyveno dvi skrebų šeimos: Čipkai ir Jankauskai, juos irgi partizanai sušaudė. Nuo to laiko čia stoties nebebuvo. 1946 metų gegužės 1-ąją Degulių geležinkelio stotyje iškėlėm lietuvišką trispalvę. Parėjau į namus, užlipau ant aukšto ir stebiu, ką darys su ta vėliava. Atėjo traukinys, žmonės per traukinio langus galvas iškišę šaukė: „Lietuva! Lietuva!“. Tada partizanai mus labai barė. Sakė, gerai,

kad iškėlėt vėliavą, bet galėjot mums pridaryti nemalonumų. Po to stribai kratė sodybas, ieškojo kaltininkų.

1946 m. Kvykliuose pas Petrą Žulį atėjo skrebas. Jis važiavo į Uteną, bet traukinio iš Švenčionėlių nesulaukė ir užėjo pas gimines pernakvot. Paguldė jį ant krosnies, bet tuoj pat kažkas (Balys Petrėnas) pranešė partizanams, kad pas Žulį yra svečias. Vyrai nieko nelaukę nutarė skrebą paimt. Dviese įėjo gryčion ir liepė lipti nuo krosnies, bet tas nekvailas buvo, paleido automato seriją, vieną nušovė, kitą sužeidė. Kliuvo Žulytei (buvo invalidė, be kojos), o pats nušoko nuo krosnies ir pabėgo. Vėliau Žulio šeimą išvežė į Sibirą.

Kvykliuose labai aktyvūs partizanų rėmėjai ir ryšininkai buvo Zabukų, Kvartūnų, Vilūnų šeimos, juos visus išvežė į Sibirą. Aktyvūs partizanų ryšininkai buvo broliai Juozas ir Vincas Vilūnai. Vienas mirė Sibire, kitas grįžo, bet jau yra miręs.

Mano vyras Jonas Kazlas trėmimo metu pabėgo ir atėjo pas gimines į Kvyklius. Su pusbroliu gulėjo daržinėje, atėjo pusseserė ir pasakė: „Bėkit, skrebai supa“. Šoko jie iš daržinės ir bėgo. Jonui peršovė koją ir suėmė. Mūsų giminės matė, sakė, kad buvo labai sudaužytas, visas kruvinas, plaukai sulipę nuo kraujo. Tada jį nuvarė į Kuktiškes ir ten lupė kiek galėjo. Po to nuvežė į Uteną ir įmetė į rūsį. Utenoje tardydami naudojo žiaurias kankinimo priemones, panages adatomis badė, į plaučius švirkštais leido vandenį ir mušė iki sąmonės netekimo. Jo brolis Kazys bunkeryje nuo 1947 m. išgyveno apie 17 metų, neseniai palaidojom, mirė sulaukęs 89-erių.

Jie gyveno Kazlų kaime. Kai ištrėmė šeimą, jis pasitraukė pas gimines, gimines irgi ištrėmė. Kai nebeturėjo kur gyventi, susirado vienišą moterį – Onutę Bulotienę Klabinių kaime prie Alantos, pas ją ir apsistojo. Nuvažiuodavom jo aplankyt, bet jis žiemą ir vasarą gyveno tvartelyje įrengtame bunkeryje. Man irgi teko įlįsti į tą bunkerį, ten buvo maža oro, net neįsivaizduoju, kaip jis ten galėjo išgyvent 17 metų. Ginklą kišeninį turėjo, niekur nesirodydavo, slapstėsi. Vieną dieną jo šeimininkė Onutė susirgo ir ją paguldė į ligoninę, bet nieko neprašė, kad kas prižiūrėtų gyvulius. Jis naktį pakūrena krosnį, pašeria karvę, paliuobia kiaulę. Kaimynai pamatė, kad iš kamino rūksta dūmai, ir pranešė Molėtų milicijai. Atvažiavo milicija iš Molėtų, atidarė duris, viduje šilta, vadinasi, būta žmogaus. Apėjo visur, lipo ant aukšto ir rado jį ten pasislėpusį. Milicininkai ėmė rėkt, kad pasiduotų, ir pasidavė. Nuvežė į Molėtus, gal kiek patardė ir paleido. Paskui jis gavo pasą, registravosi ir toliau gyveno su Onute.

Su Antanu Kraujeliu buvom geri pažįstami, aš jam ginklą pernešiau iš jo tėviškės. Pas juos kartą buvom svečiuose. Buvo Švč. Trejybės atlaidai Skudutiškyje, tai visi nuėjom pas Kraujelius, kaip tada sakydavo, pokermošin.

Kraujelis laikėsi netoli mūsų. Jį išdavė Kraujelio žmonos teta Petronienė. Kadangi jis dar buvo nesusituokęs, bet vaiką jau turėjo, tai slapstėsi pas Kraujelienės seserį. Petronienė gyveno netoli Skudutiškio, pas ją Kraujelis užeidavo. Kraujelio žmona buvo našlaitė, pas tetą ir gyveno. Kai susipažino su Kraujeliu, jis tada jau partizanavo, vaikščiojo su B. Kalyčiu.

Kai gyvenom Molėtuose, buvau sutikusi Kraujelį. Tada jis dar nebuvo miške, bet jau slapstydavosi, aš jo paklausiau: „Kur tu, Antanai, gyveni?“. Tai jis man pasakė: „Kapinėse miegu“. Jau vėlesniais metais jis vaikščiojo po mūsų apylinkes. Dažnai keisdavo savo išvaizdą, moteriškais rūbais persirengdavo, kitą kartą mačiau su milicininko uniforma einantį, esu mačiusi jį vaikštantį Talio ežero pakrante. Žmonės juo nesiskundė, jį palaikė.

Kiek žinau, jis be galo mylėjo savo sūnų Antanuką ir saugojo savo gyvybę. Čekistai įžūliai skleidė visokius nepagrįstus gandus apie jį, neva Kraujelis tą, Kraujelis aną nužudė. Jei jis būtų tiek žudęs, taip ilgai nebūtų išsilaikęs.

Keturis metus gyvenau Vilniuje, paskui grįžau atgal į kaimą. 1952 m. kartą pas mus vyko šokiai. Aš sugalvojau atsigulti klojime, nes buvau labai pavargusi. Ateina mano vyras ir sako: „Nueik prie klojimo, yra Antanas atėjęs“. Paklausiau, koks Antanas, o jis sako – nueisi ir pamatysi, koks Antanas. Nueinu, žiūriu – stovi su ginklu, plaukai ilgi. Apsikabinom, apsisukom kelis kartus, smagi muzika girdisi. Jis ir sako:

– Kaip gera būtų pašokt, bet bijau pasirodyt.

Pasišnekėjom, vyras palydėjo jį iki miško, ir daugiau jo nebemačiau. Jis vienas tik ir bebuvo likęs, daugiau partizanų jau nebebuvo šitame krašte.

1964 m. mano dėdė Stasys Kviklys dirbo fermoje. Prieš pat Kalėdas juos apsupo kareiviai. Nuo Kalėdų iki 1965 m. kovo 19 d. pas Pinkevičių sėdėjo kareiviai pasaloje. Visi miškai aplinkui buvo jų išvažinėti ir išgulinėti, visas Molėtų rajonas išvažinėtas, iššniukštinėtas, visi takeliai čekistų iššluoti. Teko šnekėtis su buvusiu Utenos rajkomo vairuotoju, jis papasakojo, kiek kartų ir kur jis vežiojo saugumiečius. Petronienė jiems taip yra sakiusi: „Ar jis dabar ten yra, ar nėra, nežinau, bet bunkeris tikrai yra“. Tai buvo paskutinė žiauri išdavystė mūsų krašte.

Iš LYA, F. K-1, ap. 45, b. 406
Agentūrinė byla „VOSTOK“ Nr.21, Tomas 13

P. 202. Šaltinis *Mažytis.*

1954 01 29 lankėme Strokinių kaimo valstiečius. Jie kalbėjo, kad *Siaubūnas*-Antanas Kraujelis čia nesilanko jau dveji metai. Kraujelis buvo kalbėjęs, neva per visą savo partizanavimo laiką nėra nakvojęs kieno nors ūkyje. Aplankėm Baranauską, pas kurį buvo sulaikyti *Siaubas* ir *Liepa*. Jis buvo Molėtuose, kai teisė Mykolą Urboną-*Liepą*, akistatoj. Sakė, kad *Liepa* laikėsi vyriškai – nieko neišdavė. 1954 01 30 SG lankėsi Stirnynės ir Alnių kaimuose, aplankė kažkokią merginą Zosę. Pas ją *Tarzanas*-Alfonsas Radzevičius pasigėrė ir labai verkė.

P. 209. Agentas *Mažytis* (Nr. 1051). 1954 02 22:

Mažyčio žmona lankėsi pas gimines Stirnynės kaime. Albertas Mickėnas iš Linkmenų sakė, kad Kirdeikių bažnyčioje buvo susitikęs Juozą Bulką, kuris gyrėsi įtaisęs Stasį Petravičių į „gerą darbą“, pasakojo, kad Stasys gyvena Vilniuje. Juozas Bulka greičiausiai Stasį įdarbino saugume.

(MGB ag. *Mažytis*-Stasys Petravičius, buvęs partizanas, slapyvardžiu *Klajūnas.*)

Pasakoja ONA ŽEGŪNIENĖ – MACKUTĖ

Užrašyta Suginčiuose
2002 06 06

Gimiau 1925 m. Molėtų rajone, Kuktiškių valsčiuje, Pašekščio kaime. Kadangi motina buvo antrą kartą ištekėjusi, aš turėjau dar du brolius: Rusteiką Albertą, g. 1931 m., ir Rusteiką Kymantą, kuris mirė 18-os metų.

Kadangi brolis Albertas 1948 m. išėjo į mišką, pas mus dažnai lankydavosi partizanai. Kiek galėdavom, mes jiems padėdavom, aš net tapau jų ryšininke. Už par-

tizanų išdavimą stribai ir rusai siūlė žmonėms didelius pinigus, todėl reikėjo labai patikimų žmonių, tiesiog pasišventusių dirbti partizanams, o tokie ir buvo savi žmonės – broliai, seserys, mylimosios.

Brolis Albertas mokėsi geležinkelininkų mokykloje Vilniuje, į kariuomenę jo neėmė, leido baigti mokslą. Kai baigė mokslą, gavo šaukimą į armiją. Nuvažiavo į Uteną, iš Utenos juos vežė traukiniu. Jie keliese pabėgo. Kartu su broliu pabėgo ir Klevas-*Meldas* iš Lapavarčių kaimo. Parbėgo jie į namus. Atėjo būrio vadas Vytautas Ryliškis-*Bitinas* (kilęs iš Kuktiškių) ir išsivedė juos į mišką prie Pašekščio. Taip brolis Albertas tapo Lokio būrio (vėliau – rinktinės) partizanu.

Kai tik brolis išėjo į mišką, namuose ėmė lankytis stribai, kratydavo visur, tėvą su motina vertė pasakyti, kur sūnus.

Mūsų kaime buvo nedaug prijaučiančių partizanams, dauguma prijautė stribams. Iš kaimo į stribus buvo išėjęs toks Andrius Kunigėnas, jis vadovavo Kuktiškių stribams. Netoli Lapavarčių Kunigėnas atvedė rusų kariuomenės garnizoną, buvo sunaikintas partizanų bunkeris. Ten buvo labai aktyvi jų ryšininkė Vanda Trainytė (šiuo metu gyvena Napriūnų kaime).

Napriūnų kaime gyveno tokie Kiškevičiai. 1951 m. prieš pat Velykas, Didįjį ketvirtadienį, Lygalaukių kaime žuvo 12 partizanų. Visus surinko raistuose, suvežė į Kiškevičių sodybą ir suguldė kieme. Stribas Kunigėnas pažino mano brolį, priėjęs spardo ir kalba:

– Tu, Rusteika, jau prisikariavai...

Kiek pamenu, tada žuvo Juozas Kuliešius-*Balandis*, Balys Sukarevičius-*Diemedis* iš Stasiūnų kaimo, Vytautas Ryliškis-*Bitinas*, mano brolis Albertas Rusteika-*Viesulas*, trys buvo atėję iš kito būrio, ir tie žuvo, du buvo paimti gyvi.

Iš LYA (KGB) atsiųstoje pažymoje nurodyta: Archyviniame fonde yra žinios, kad LSSR MGB Vilniaus srities operatyvinės grupės bei MGB 137-to pulko ir Utenos rajono stribų surengtos karinės-čekistinės operacijos metu Molėtų rajone tarp Lygalaukių ir Papurvės kaimų 1951m. kovo 22 d. buvo aptikta žeminė su joje buvusiais partizanais. Kilusio ginkluoto susirėmimo metu nužudyta 12 partizanų, du suimti. Tarp nužudytų buvo Rusteika (Albinas) Albertas, s. (Vinco) Adolfo, g. 1931m. Utenos apskr., Molėtų vlsč., Pašekščių k., turėjo slapyvardį *Viesulas.* Trimito partizanų būrio narys. F. K-1, Ap. 16, B.311, L.177-178.

Lietuvos SSR VSK (KGB) komiteto arcyviniame fonde esančiose operatyvinių bylų kartotekos kortelėse yra žinoma, kad Rusteika Albertas buvo LSSR UMGB 2N skyriaus operatyvinėje įskaitoje, agentūrinėje paieškos byloje Nr. 20 „KROTY"(„KURMIAI"), užregistruotoje 1949 05 12, nes buvo partizanas. Operatyvinė įskaita nutraukta dėl pastarojo mirties. Taip pat Rusteika Albertas buvo LSSR MGB 2N Valdybos I-ojo skyriaus įskaitoje, agentūrinėje paieškoje, byloje „ZAKAT"(„SAULĖLYDIS"). Pagrindas – F. K-1, Ap. 61, kartoteka Nr. 20.

Švenčionių apskrities MGB byla 20/124, ap. 3, b. 1499.

P. 280. Suimtas *Skrajūnas* (Bulka Juozas, – R. K.), būdamas operatyvinėje grupėje Nr.1, Utenoje parodė, kad žino Trimito būrio bunkerį Lygalaukių kaimo rajone, Molėtų rajone. 1951 03 22, pagal jo duomenis, likviduota 12 ir paimti gyvi 2 banditai, tai:

1. Ryliškis Vytautas, s. Adolfo-*Bitinas*, g. 1930 m., Bazalto rajono štabo narys, Trimito būrio vadas (nušautas).

2. Stanėnas Juozas, s. Juozo-*Aukštaitis, Lizdeika,* g. 1922 m. Laisvės kuopos vadas (nušautas).

3. Sniegenas Antanas, s. Juozo-*Viršaitis,* g. 1929 m. (nušautas).

4. Šimkūnas Balys, s. Juozo-*Papartis,* g. 1928 m. (nušautas).

5. Kuliešius Juozas, s. Karolio-*Balandis,* g. 1931m. (nušautas).

6. Sukarevičius Balys, s. Jono-*Diemedis,* g. 1935m. (nušautas).

7. Rusteika Albertas (Albinas), s. Adolfo (Vinco)-*Viesulas,* g. 1931m. (nušautas).

8. Gaidelis Liudas, s. Prano-*Trimitas,* g. 1931m. (nušautas).

9. Petronis Stepas, s. Jono-*Gintaras* (nušautas).

10. Klevas Juozas, s. Balio-*Aidas,* g. 1929 m. (nušautas).

11. Zitikis Algirdas, s. Jono-*Dobilas,* g. 1929 m. (nušautas).

12. *Narsutis* (kitų duomenų nėra, nušautas).

Suimti gyvi: Alfonsas Mačiulis, s. Jono-*Kariūnas,* g. 1929 m. Ripaičių kaime, ir Elena Daškevičiūtė, d. Margaritos-*Daugvilaitė.*

Utenoje prie saugumo buvo sumesti visi žuvusieji. Atėjo viena mergaitė ir pasakė mums, kad yra dar keletas sužeistų, numesti ant žemės, tąsomi konvulsijų. Tada aš su jaunesniuoju broliu nuvažiavau į Uteną, paupiu priėjom prie lavonų, iškart pažinome brolį, jo galva buvo pakelta aukštyn, matyt, su kastuvėliu kirsta ties akim, kiaušas atvirtęs.

Po savaitės atėjo pas mus Balio Sukarevičiaus bei Juozo Kuliešiaus broliai ir pasakė, kad žuvusiųjų lavonai nuvežti į Rašės miškelį ir sumesti į duobę. Tada aš, motina ir tėvu, Klevienė, tie du berniokai pasikinkėm arklį ir nuvažiavom vogti lavonų. Privažiavę Rašės miškelį, Kuliešioką palikom sargyboje, o mes nuvažiavom prie duobės, kur buvo sumesti nužudytieji. Atvertėm vieną lavoną, kitą, iškart atpažinau savo brolį. Tuo metu netoliese suriko rusiškai:

– Ruki v verch (Rankas aukštyn)!

Žiūrim, kad mes jau apsupti. Apstojo rusai su stribais iš visų pusių. Netoliese buvo griovys, visus suvarė į tą griovį. Aš nesitraukiau nuo duobės nė per žingsnį, pasakiau: ką norit, tą darykit, šaudykit vietoje, griovin neisiu... Kadangi buvo ketvirtadienis, turguje buvom pardavę paršus, jie norėjo iš manęs atimti pinigus, bet aš jų artyn neprisileidau ir neatidaviau pinigų. Ėmė raudonas raketas leist, atvažiavo sunkvežimis, visus suvarė į kėbulą ir liepė gulti. Kai mus nuvežė į Utenos saugumą, mane atskyrė nuo visų, užvarė į antrą aukštą. Kai tik ateina dvylikta valanda nakties, mane kviečia tardyti. Klausia vieną ir tą patį: kur ėjom, ko ėjom, ko ieškojom ir t.t. Netoliese buvo vištidė, tai aš jiems aiškinu, kad ėjau vištidėn darbo ieškoti ir užėjom pažiūrėti, kas tokie sumesti į duobę. Visaip gąsdino, grasino Sibiru, bet aš vieną ir tą patį aiškinau. Kitų, pasirodo, net netardė, tik mane vieną. Tris dienas palaikė ir paleido, o po poros savaičių išvežė į Sibirą. Buvo 1951 m. rugsėjo 5 d.

Pasakoja **STEPONAS GRUMBINAS-*AUDRA***

Užrašė Valdas Striužas Gineitiškyje
1997 02 20

R. K. p a s t a b a: Steponas Grumbinas, gimė 1919 m. Vaisinės kaime, Smalvų valsčiuje, Zarasų apskrityje. Gyveno Gineitiškio (Lobinių) kaime (Linkmenų sen., Ignalinos r., Utenos apskr.). 1941 metų birželio sukilimo dalyvis, Vytauto apygardos, Lokio rinktinės, Palepšio būrio partizanas *Audra,* OS viršininkas,

vadas. Partizanavo nuo 1944 metų rudens iki 1948 metų kovo 18 dienos. Suimtas 1948 m. kovo 18 d. Tardytas Salake, Zarasų MGB, Vilniaus MGB. „Ypatingojo pasitarimo“ nuosprendis – 10 metų už antitarybinę veiklą. Penkis metus kalėjo Norilsko lageryje, 1952 m. – Taišete, Krasnojarsko krašte, vienerius metus – Kazachstane (pas tremtines seseris). Į Lietuvą grįžo 1956 m. Šiuo metu jau miręs.

Pasakojimas redaguotas, patikslinti vietovių pavadinimai, žmonių pavardės.

Netoli mano tėviškės buvo demarkacinė linija. Mes nebuvom lenkų okupuoti, todėl 1939 m. savanoriu išėjau į Lietuvos kariuomenę. Labai norėjau tarnauti husarų pulke. Tarnavau 1-ame artilerijos pulke Kupiškyje.

Betarnaujant 1941 m. užėjo rusai, mus išvežė į Pažeimenės poligoną. Ten divizijos vadas buvo lietuvis, pulko vadas – lietuvis, o pavaduotojai – rusai, jie viską ir tvarkė. Pulko vadas buvo Raugalė, artilerijos baterijos vadas ltn. Bruzga. Aš tarnavau prie pabūklo, sviedinius užtaisinėjau.

Pažeimenės poligone kirtom mišką, pjovėm lentas, statėm arklides. Jautėme, kad karas čia pat. Likus dviem savaitėm iki karo pradžios, surinko lietuvius karininkus lyg į komandiruotę. Mūsų politinis vadovas buvo Pugačiovas. Visi nuėjo į Žeimenos geležinkelio stotį ir išvažiavo neva komandiruotėn. Kartu ėjo ir rusai karininkai, politrukai. Kitą dieną rusai grįžo, o mūsiškių nebesulaukėm. Kurie matė, pasakojo: kai tik nuėjo į stotį, juos apsupo, įsodino į traukinį ir išvežė. Pulkininkas Šklėrius ir kiti pateko Norilskan...

Karas prasidėjo sekmadienį 6 val. ryto, mes sužinojom tik 13 val. Sušaukę visus, surengė mitingą. Molotovas per radiją kalbą pasakė, kad mus užpuolė fašistai, ginkimės... Mus, tris artileristus ir du ryšininkus, atvedė į Arnionių dvaro lauką, liepė išsikasti slėptuvę, sekti tankus ir lėktuvus bei pranešinėti įgulai. Mus lydėjo du leitenantai – lietuvis ir rusas. Iš stovyklos iki Arnionių miško buvo apie 15 kilometrų. Vadovavo rusas. Mes nekasėm bunkerio, palikom „aparatus“ ant kalnelio, o patys nėrėm į krūmus pabalin. Bijojom, kad užskris, pamatys judant ir subombarduos. Rytojaus dieną iš stovyklos atnešė mums valgyti, papasakojo, kad visi persikėlė į apkasus, nes lėktuvai subombardavo bunkerį, kuriame buvo ginklai. Iki karo stovykloje turėjom šautuvus. Šautuvai buvo prirakinti. Kai karas prasidėjo, davė šautuvus ir po 15 šovinių. Deja, su 15 šovinių nepakariausi.

Arnionyse sėdėjom vieną dieną, kitą, paskui ryšys nutrūko, rusų kariuomenė pradėjo trauktis. Pulkas traukėsi į Pabradės stotį, iš ten – į Sovietų Sąjungos gilumą. Liepė ateiti ir mums. Mes pasitarėm ir nusprendėm eiti savo keliais, visai atsitraukti. Kitą dieną pas mus atėjo kažkoks civilis žmogus, sako: „Yra pabėgę trys Lietuvos puskarininkiai su mašinomis, turi pusę maišo šovinių, bet šautuvų neturi, ieško tokių pat bėglių draugų. Einam, susitiksim ir susitarsim, ką daryt“. Žinok žmogus, gal kokie provokatoriai, galas juos žino... Visi karininkai, puskarininkiai buvo apsirengę rusiškomis uniformomis. Nuėjom dviese – aš ir tas vedlys. Nuėjom, susitikom. Iš tikrųjų turi šovinių, turi visko. Sako, važiuosim Pabradėn užimti tilto, kad rusai tilto nesusprogdintų. Sužinojom, kad Joniškyje renkasi pabėgėlių ir vietinių šaulių būrys. Tuomet patraukėm Joniškin. Joniškyje radom apie pusę šimto pabėgėlių kareivių, karininkų, vietinių šaulių.

Ėjo ketvirta karo diena. Rusiškos valdžios jau nebebuvo, iškėlėm lietuvišką vėliavą. Atbėgo leitenantas Milinis, pasisakė nušovęs rusų politruką.

Kai prasidėjo karas, į mūsų pulką atkėlė husarų, dragūnų ir pėstininkų. Kariuomenė padidėjo, bet trūko kadrų. Tokį Muralį ir mane paskyrė pabūklo viršininkais,

o pabūklo viršininkas turi būti puskarininkis. Aš buvau eilinis. Mano pavaduotojas buvo ką tik iš seržantų mokyklos atėjęs rusas. Mums būnant Jonišky, mano pavaduotojas pabėgo. Joniškyje pabuvom tik vieną parą. Naktį traukėmės į Pabradę. Kryžkelėje sustojom. Joniškio link traukėsi ir rusų divizija. Mūsiškių karininkų buvo daugiau negu eilinių. Aš stovėjau sargyboje ir sekiau kelią. Matau – ateina eigulys, sako: „Žiūrėk, liksi miške vienas, visi jau išsiskirstę“. Ateinu, žiūriu – tik mano pavaduotojas ir keli šauliai likę. Karininkai persirengė civiliais rūbais, aš irgi persirengiau. Tas mano pavaduotojas ruskelis verkia, prašo nepalikti. Sako, kur tu, ten ir aš eisiu.

Einam su juo, ginklus šauliams atidavėm. Prigrasinau ruskelį, kad tik nekalbėtų. Paklausiau, kaip nueiti Labanoro link. Ėjom laimingai. Užeidavom pas žmones paklaust, ar gerai einam. Prasidėjo Labanoro miškai. Žiūrim – iš vienos sodybos išeina gal dešimt vyrų ir moterų su šautuvais, pasirodo, milicininkai bėga nuo fronto. Iškratė. Ryšininkas buvo peilį padovanojęs, atėmė. Paklausė, iš kur einam. Pasakėm, kad dirbom Pabradėje. Sako: „Matom, kokie jūs darbininkai, plaukai plikai kirpti, batai kariški. Džiaukitės, kad geriems žmonėms pakliuvot – keliaukit sau toliau“. Milicininkai buvo rusai ir lietuviai su žmonomis. Patarė neiti keliu, nes iš paskos traukėsi rusų dalinys. Miške buvo Ruošos dvaras, kuriame gyveno pulkininkas Petronis su sūnumis. Milicininkai buvo užėję į dvarą ir vieną iš sūnų nušovė, tai bijojo, kad juos vysis, ir suklaidino mus. Liepė neiti keliu.

Atėjo vakaras. Reikia nakvynės prašyt. Užėjau į vienkiemį, jauni žmonės gyvena. Sako, nei valgyt turim, nei kur atsigult. Prisiprašėm ant šieno. Pernakvojom, davė truputį užvalgyti, sako: „Ruošos dvare visi pabėgėliai renkasi“. Dar du pabėgėliai atėjo su šautuvais. Dvare radom būrį šaulių, karių, pulkininką Petronį. Būriui vadovavo zarasiškis kapitonas Bivainis. Apie pusę šimto vyrų ten buvo. Buvo užėję milicininkai, mūsiškiai du jų nušovė. Tą ruskelį paėmė bernu tarnauti Petronio sūnus.

Toks didžiulis žmonių būrys, reikia visus pavalgydinti, pulkininkas sako: „Kam reikia eiti Zarasų, Labanoro link, kelias laisvas. Rusai pasitraukė“. Vietiniai šauliai parodė kelią, palydėjo, per du ežerus reikėjo valtim perplaukti. Mes išėjom dviese.

Kai 1944 m. užėjo rusai, aš iškart pradėjau slapstytis. Slapsčiausi savo namuose, rudenį persikrausčiau į Gineitiškį, kur sesuo buvo ištekėjusi už Gaižučio. Slapstėsi ir svainiai, visi vyrai slapstėsi. Kazimieras Gaižutis buvo klierikas, vėliau tarnavo kariuomenėje Kupišky.

Čia 1944 m. rusus apšaudė Jono Gimžausko partizanai. Jis mokytojavo Kirdeikiuos, turėjo karininko laipsnį, buvo lageryje, grįžo. Partizanai vieną dieną pasitiko agentus, kurie ragindavo atiduoti okupantams prievoles. Du nušovė, o kitą dieną juos pačius užpuolė rusai.

1944 m. išėjau partizanauti į Mykolo Palepšio-*Tarzano* būrį Ginučių miškuose. Jie buvo trys broliai – Mykolas, Juozas ir Julius. Turėjo labai gerą bunkerį pasidarę iš pabėgių. Pusė bunkerio buvo žemėje, pusė viršuje. Apie 20 metrų ilgumo slaptas atsarginis išėjimas. Bunkerio priekis užminuotas, ant durų spynos pakabintos. Vieni buvo ginkluoti automatais, kiti šautuvais. Priesaiką priėmė būrio vadas Mykolas Palepšis, buvęs Lietuvos kariuomenės puskarininkis, kilęs iš Skroblų kaimo.

Keletą kartų teko susidurti su Saldutiškio ir kitų valsčių rusų garnizonais. Dažniausiai susidurdavom su Salako garnizonu. Ažvinčių miške veikė apie 70-ties vyrų Kaladinsko būrys. Su juo palaikėme ryšį. Spaudą, įsakymus aš perduodavau Kala-

dinskui. Mūsų būrys buvo pavaldus Lokio rinktinei. Prieš žūtį Kaladinskas buvo paskirtas Lokio rinkinės vadu, juo buvo gal metus. Kol aš buvau miške, ateidavo naktį ryšininkai ir pasiimdavo paketus. Paskui, kada žuvo vadas Mykolas Palepšis-*Tarzanas,* Kazys Papirtis, Aidukas, mūsų būrys iširo.

1944 m. kapitonas Vincas Gumauskas-*Gailius* atsikraustė pas Kirdeikių kunigą. Netoli Šiliniškių kaimo bunkeryje gyveno strokiniečių būrys, vadovaujamas *Naro*-Balio Žilėno. Kapitonas *Gailius* apsigyveno *Naro* būry ir sugalvojo sukurti rinktinę. Buvo Lokio, Liūto rinktinės, šitas kraštas rinktinės neturėjo. Sušaukė iš visų aplinkinių partizanų būrių po tris keturis žmones. Rinktinės kūrimui vadovavo mums nepažįstamas žmogus. Dirbo rankoves atsiraitęs. Taip buvo sukurta Tigro rinktinė.

Mano pati jauniausia sesuo apsigyveno Paalmajėje. *Gailius* seserį prikalbino dirbti ryšininke. Tame susirinkime ji dalyvavo kaip sekretorė. Praėjus savaitei po rinktinės sukūrimo, pradėjo siausti rusų kariuomenė. Rinktinės štabas turėjo slėptuvę Samaniškėje. Jie sužinojo, kad bus siautimas, dar mane perspėjo eiti jų slėptuvėn, ten atseit bus saugiau. Sesuo išėjo į slėptuvę su *Gailiaus* būriu ir ten juos užpuolė, bet seseriai pavyko pabėgti. Rusai neįtarė, kad ji gali būti ryšininkė. Kurie patraukė Paukojės link, pabėgo, o *Gailius* ir dar du partizanai bėgo Paelnės link. Deja kelias buvo rusų užblokuotas, ten ir nušovė *Gailių*, Žilėną iš Ginučių ir Vaišnorą-*Lingę* iš Daunorų. Buvo visai dar jaunas berniokas, toks aukštaūgis. Jis visada nešiojosi granatą, su ja ir susisprogdino. Palaidotas Ginučių kapinėse.

R. K. P a s t a b a: B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ (p. 91) nurodyta, kad Gumauskas Vincas, Antano-*Gailius*, g. 1909 m. Pamargių k., Igliškėlių vlsč., Marijampolės apskr. Mokėsi Rygiškių Jono gimnazijoje, mokytojų seminarijoje, dirbo mokytoju Salake. 1931 m. įstojo į karo mokyklą ir ją baigė. Karo pradžioje buvo sužeistas. 1944 metų rudenį įsidarbina Vilniuje, suartėja su LLA. 1945 metų pradžioje suimamas, bet 1945 m. balandžio mėn. pabėga ir atvyksta į Kirdeikių apylinkes, turėdamas tikslą suorganizuoti rinktinę Ignalinos apylinkėse. Suartėja su Kirdeikių klebonu Petru Liutkumi-*Juoduoju Petru*, sukviečia būrių vadus į pasitarimą ir mėgina sudaryti Geležinio Vilko štabą. Iš Vilniaus atvykusios čekistų grupės miške prie Stripeikių pamato palapinę. Iš jos išbėgo trys žmonės. Visi trys 1945 07 10 buvo nušauti. Tai buvo Vincas Gumauskas, jo padėjėjas Vincas Žilėnas-*Zubrys* (g. 1919 m. Ginučių k.) ir Albinas Guiga (g. 1923 m. Šiškinių k., Linkmenų vlsč.).

Nesutampa Stepono Grumbino ir Balio Juodzevičiaus pateikti faktai apie trečio asmens žūtį.

Sesuo trečią dieną į Palepšio būrį nešė rašomąją mašinėlę, dokumentus. O Palepšio būrys, sužinojęs, kad bus siautimas, pasitraukė į mišką, į Vyžių (kitur – Mikališkių k., Linkmenų apyl., – R. K.) kaimo raistą. Ten ir žuvo pasaloje. Žuvo vadas Mykolas Palepšis ir Janina (Jasinevičienė) Grumbinaitė-*Rūta*, g. 1916 m. Buvo palaidota Vyžių kaimo kapinėse. Duktė praėjusiais metais jos palaikus perlaidojo Kaune. Paminklas išliko. Kapitonas *Gailius* kartu su Žilėnu buvo palaidoti Saldutiškio kapinėse. Aidukas žuvo apie 1946 metus, kiti vyrai išsiskirstė kas kur.

Buvo toks *Kalvis*, Vytauto apygardos organizacinio sektoriaus (OS) viršininkas, vaikščiojo visur. Jo dėka mane vėliau paskyrė Lokio rinktinės OS viršininku, 1947 metų pradžioje buvo išleistas įsakymas. Kiek Lokio rinktinėje buvo būrių, sunku pasakyti – vieni kūrėsi, kiti nyko. *Naro*, *Tarzano*, *Romelio*-A. Krinicko būrys, *Voveraičio* laikėsi apie Daugailius, *Sakalo* – irgi ten pat, vėliau jis likvidavosi.

Nežinojau, kur yra štabas. Man įsakymus perduodavo Bulka, dabar jis kunigas. Tuo metu dar nebuvo užverbuotas. Mano pareigos buvo palaikyti ryšius, naujus su-

rasti. Vaikščiojau civiliškai apsirengęs, neginkluotas. Eidavau ir dieną, ir naktį, su savimi nešiojausi dokumentus netikra pavarde.

Netoli Obelių laisvai vaikščiojo ginkluoti raudonieji aktyvistai, terorizavo žmones. Partizanai netoli Vaičėnų juos užklupo, nušovė du. Po to radau juos kluone, klausiu: „Ko sėdit, nieko nedarot, šitaip ir nugnaibys po vieną?“ Jie sako: „Bijom, kad žmonės nukentės“. Sakau, kad žmonės ir taip kenčia. Sirvydžių kaime partizanai išvaikė tuos aktyvistus ir jie atsitraukė... Kaladinsko būrys išvaikė kitame kaime, nė vienas kaimo žmogus nenukentėjo.

Po Kaladinsko žūties mane paskyrė Lokio rinkinės vadu. Neišliko jokių dokumentų, stribai krėtė kas savaitę. Saldutiškio stribai eidavo, plėšdavo...

V. S. p a s t a b a: Vytauto apygardos vado V. Kaulinio-*Miškinio* įsakymu Nr. 55-61, Lokio rinktinės vadu 1948 m. kovo 1 d. paskirtas Steponas Grumbinas-*Audra*, iki tol buvęs Organizacinio skyriaus nariu (vadu).

1948 m. buvau surinkęs Lokio rinktinės *Erškėčio* būrio partizanų susirinkimą, kadangi gavau įsakymą paaiškinti padėtį. Tame susirinkime dalyvavo ir Juodka, kuris, pasirodo, buvo išdavikas. Jie buvo dviese – jis ir Nasevičius. Nasevičius pasikvietė į svečius per šv. Juozapą, kovo 19 dieną. Baltelėje buvo tik vienų Nasevičių sodyba, artimesnis ir didesnis buvo Vyžių kaimas. Nasevičių sodyboje buvo gateris, lentpjūvė... Nasevičiai buvo penki broliai, čia gyveno tik trys. Juos areštavo, bet Juozapą paleido. Matyt, tuomet jį ir užverbavo. Juozas Nasevičius suruošė balių, pasikvietė mane ir Trinkūną. Trinkūnas buvo malūno vedėjas, mes draugavom su juo. Pas jį patogu buvo pernakvot, žmonių svetimų daug maišosi. Kad bus pasala, nejautėm. Ginklų neturėjom, tik dokumentus. Pradėjom valgyti, alaus atnešė, kažkas pasakė, kad kariuomenė apsupo namus. Vienas leitenantas įėjo, atsistojo prieš mane ir stovi, o pulkininkas po vieną ėmė kviestis į kitą kambarį. Svečių nedaug, gal dešimt. Atėjo mano eilė, ir tas leitenantėlis sako: „Duok dokumentus“. Padaviau savo dokumentus, tuomet leitenantas kreipėsi į pulkininką: „Tovarišč polkovnik, ėtovo dokumenty falšivyje (Drauge pulkininke, šito dokumentai netikri)“. Tuos dokumentus rusai ir stribai daug kartų buvo tikrinę, niekada jiems nekilo jokių abejonių. Pulkininkas sako: „Vsio taki, Stepan Ivanovič, popal (Vis dėl to, Steponai Ivanovičiau, įkliuvai)“. Supratau, kad jie žino mano pavardę, aišku, kad buvo iš anksto informuoti. Išvedė laukan, keturi sargybiniai aplink apstojo... Kiti pasiliko gryčioje, valgė, gėrė. Kiek palaukus ir mane įvedė gryčion pasiimti rūbų. Šeimininkė dar įdėjo lašinių gabaliuką, dešros. Arklį reikėjo atiduot Trinkūnui. Kiek pavedėję miško pusėn, pradėjo mušti, kad prisipažinčiau, jog esu „Stepan Ivanovič“. Aš neprisipažinau, tada nuvežė į Prūsijos (Želmeniškės) kaimą. Ten tardė, mušė, tada jau prisipažinau.

Leitenantas Novikovas buvo iš Salako, o rusai iš Zarasų. Tas Novikovas man anksčiau laiškus rašė, tėvas atnešdavo. Kvietė susitikti, pakalbėti.

Pėsčią varė į Salaką. Einant per pušynėlį, pamatė nušautą ir užkastą skrebą, tada dar smarkiau mušė. Atvarė į Salaką, o ten gatvė vien skrebų apgyvendinta. Bobos išbėgo į gatvę, kas akmenį, kas šluotą meta į mane ir šaukia: „Vrag našich synovej! (Mūsų sūnų priešas)“. Vien Salako rusai... Įvedė į tokį tamsų kambarį, palaikė gal valandą, surišo viela kojas, rankas, paskui įmetė į amerikonišką sunkvežimį ir nuvežė į Zarasus. Tuo metu ten vyko rajono emgebistų susirinkimas, tai viršininkai liepė visiems eiti pažiūrėti į banditą.

Vėliau pas viršininką atėjo aukšta graži moteris. Pasirodo, partijos sekretorė Kasnikauskaitė (Kastinauskaitė?). Netrukus pasikvietė mane ir sako: „Pasakyk, mielasis, kaip mane nubaus partizanai, kai pagaus?“. Sakau, kad nežinau. „Na na na, žinai žinai, pasakyk“, – provokuoja toliau. Tada atėjo du vyrai civiliškai apsirengę, sako: „Sveikas!“. Sakau: „Nepažįstu jūsų“. Aš iš tikrųjų jų nepažinojau. „Kaipgi, štabe susitikdavam. Ten buvom barzdoti, dabar be barzdų... Mes pasidavėm, dabar laisvi vaikštam... Prisimeni, patarėm ir tau pasiduot...“. Visą naktį mušė ir tardė. Vieną naktį laikė saugume, kitą naktį kalėjime, trečią parą išvežė į Vilnių.

Vilniuje kankino nemiga: dieną ir naktį tardė pasikeisdami. Sėdi sėdi, užmiegi – stok. Pasidaro bloga. Jie suprato, kad tiesos nesakau, jie viską žinojo, tik reikalavo prisipažinti. Sąmonę prarandu, apipila vandeniu, vėl stok, vėl kalbėk. MGB viršininkas Bartašiūnas atėjo, kalbasi su kažkuo telefonu ir vis klausia: „Ar leidi mušt? Leidi? Gerai“.

Iš pradžių tris dienas ir tris naktis tardė rusai, po to bylą atidavė tardytojui kapitonui baltarusiui. Tardė daugiau kaip du mėnesius. Kai baigė tardymą, sudarė bylą, perskaitė nuosprendį ir pasakė, kad už antisovietinę veiklą Maskvos „Osoboje sovieščianyje (Ypatingasis pasitarimas)“ man skyrė dešimt metų lagerio.

Iš pradžių nuvežė į Krasnojarską, po to į Norilską, vėliau – į Taišeto lagerius. Su mumis kartu važiavo ir generolas Barzda-Bradauskas. Jis mirė Taišeto lageriuose.

Barzda-Bradauskas Juozas, Stasio, g. 1896 m., gyv. Kaune, generolas. Suimtas 1947 10 22, kalintas Vilniuje, 1948 02 14 nuteistas dešimčiai metų, išvežtas į kalėjimą – 1948 Oršą, išvežtas į lagerius: 1948 07 16 Norilskas, Krasnojarsko kr., 1953 08 18 Novo Čiunskaja, Šitkos r., Irkutsko sr. 1953 kalinamas mirė („Lietuvos gyventojų genocidas“, V., 1998, II tomas, p. 103).

Mūsų lageryje buvo tolimojo plaukiojimo kapitonas Vytautas Babarskis (g. 1905 m.), Lietuvos pakrančių ir kreiserio „Antanas Smetona“ kapitonas, iškilus žmogus. Kai bausmę atliko, pateko į senelių namus, ten ir mirė. Kaune gyveno jo žmona, dvi dukterys, bet nė viena jo nerėmė, nė vieno siuntinio neatsiuntė.

Išėjęs iš lagerio, nuvažiavau į Kazachstaną pas seseris. Mano trys seserys buvo lageriuose (sesuo Janina žuvo miške). Zosė Grumbinaitė, g. 1927 m., buvo partizanų ryšininkė, areštuota 1946 m., pateko į Karagandos lagerius, grįžo į Lietuvą, gyvena Jonavoje. Valė Grumbinaitė-Magiliuk, g. 1930 m., tremtyje ištekėjo už ukrainiečio, grįžo, gyvena Jonavoje. Stasė Grumbinaitė-Gaižutienė, g. 1921 m., grįžo iš tremties, prieš porą metų mirė. Valę ir Stasę areštavo žuvus *Gailiui*, abi pateko į Vorkutos lagerius. Jas ištrėmė 1948 metais, tais pačiais metais kai mane areštavo.

Į tėviškę grįžau 1956 metais.

Iš KGB (LYA) arch. Baudžiamoji byla Nr. 36859/3

Zosei Baranauskaitei, Zosei Grumbinaitei, Stasei Vaičiūnaitei.

Visoms orderis areštui išduotas 1946 12 26 dieną.

P. 11ap. Zosės Grumbinaitės 1946 12 17 tardymas: Mano tėvas Jonas Grumbinas, o motina Anelė Grumbinienė. Sesuo Stasė ištekėjusi už Gaižučio, brolio neturiu, viena sesuo mirusi. Šeima nuo 1930 m. gyveno Imbrado valsčiuje, Miliuncuose ir kitur.

P. 13. Zosės Grumbinaitės 1946 12 18 tardymas: Mano seserys Valė ir Stasė suimtos 1945 m. Saldutiškio MGB, sesuo Janė buvo *Gailiaus* būryje ir žuvo 1945 m.

P. 14. Kaladinsko būrio ryšininke buvau užverbuota 1946 01. Buvo sutarta vietos ryšiui palaikyti, bet partizanai niekuomet nepasirodydavo, iš kur ateina, tiesiog neretai sekdavo iš paskos, pasekdavo, ar nie-

kas nemato. Ryšio vietos su Kaladinsku buvo šios: 1) netoli Baltelės vienkiemio, kur gyvena Nasevičiai ir yra lentpjūvė, 2) Užsienio – Laukštanių kaimų apylinkės, kur ateina Kaladinskas, 3) Skudučio kaimas, Tauragnų vlsč. (buvau susitikusi du kartus).

P. 16 ap. Žinau šiuos partizanus: *Kunigėlis*, *Mikas*.

P. 17. Zosės Grumbinaitės 1946 12 18 tardymas: Buvau suimta 1945 06 kartu su seserimis, bet po mėnesio paleista laisvėn, o jos nuteistos.

Memorandumas

P. 458-1. Praneša informatorė *Šileikytė*: Zosė Grumbinaitė po *Gailiaus* būrio sunaikinimo išėjo gyventi Kemionių kaiman, ten užsiima padirbtų dokumentų gamyba – ima po 1500 rb.

P. 458-9. Dėl Prūsijos (dabar – Želmeniškės k.) kaimo bunkerio ag. *Vanda* praneša 1947 01 23: Kaladinskas, Vytėnas ir Butrimas užėjo 1946 12 28. Kalbant apie bunkerių išdavimą, yra nuomonė, kad išdavė *Narsutis*-Skunčikas, nes jis legalizavosi. Tada partizanai pasakė, kad to negali būti, o Butrimas – kad bunkerius išdavė Juozas Rūkas iš Prūsijos kaimo. Kai šaltinis užsiminė apie Grumbinaitę, padarė prielaidą, kad gal čia jos darbas.

P. 458-6, 7. Ryšininkais Kaladinsko būrio yra šie asmenys: Zosė Grumbinaitė, Zosė Baranauskaitė, Jadvyga Baranauskienė iš Aminėniškių II k. (Zosės Baranauskaitės brolio žmona), Juozas Baranauskas iš Aviniškių k., Adelė Stunžaitė iš Daunorių k. (dirba pas Švedriškės girininką Strazdą), Stasė Vaičiūnaitė iš Lenkimos k. (dabar – Balčių k.), Tauragnų vlsč., Adelė Vaičiūnaitė iš Linkų k., Jadvyga Žilėnaitė iš Miškiniškių k., Elena Žilėnaitė iš Miškiniškių k., Bronė Bubulytė, Marijona Žilėnaitė – Palepšienė iš Tauragnų vlsč., Mikališkių k., Aleksas Lisauskas iš Ripelėlaukio k., Jonas Baranauskas ir Grumbinienė (motina).

P. 458-10. Praneša informatorė *Šileikytė*: Zosė Baranauskaitė kalbėjo, kad milicijos viršininkas Novikovas nešioja Urbanavičiaus nuotrauką, mat tas norėjo likviduoti – granatomis susprogdinti jį. Novikovo laimė, kad nebuvo – būtų žuvęs. Taigi Novikovas nešioja Urbanavičiaus moteriškais rūbais „fotkę“. Urbanavičių išdavė Ruseckaitė, kuri vėliau ištekėjo už milicijos viršininko Bagaičiuko.

P. 458-18, 19. Pažyma asmens bylai Nr. 7778 informatorei *Aldonai*-Zosei Grumbinaitei, Jono. Gimusi 1928 m., sulaikyta 1945 07 10 – 11 Paalmajo k., Saldutiškio vlsč., savo sesers Janinos Jasinevičienės užverbuota 1945 07 28. Po verbavimo ji pakeitė gyvenamąją vietą į Salako vlsč., todėl jos asmens byla perduota Zarasų MGB. Per visą veiklos periodą Aldona jokių duomenų MGB nepateikė, pasislėpė. Leitenantui Tichonovui pavyko atnaujinti su ja ryšius, bet ji vis tiek nedirbo. Sulaikyta *Aldona* prisipažino, kad iš karto viską apie verbavimą papasakojo Kaladinskui.

P**. 446. Nuosprendis. 1958 m.**

Zosė Grumbinaitė, g. 1928 m.;

Stasė Vaičiūnaitė, g. 1928 m. Balčių k.;

Zosė Baranauskaitė, Jono, g. 1900 m.

1947 12 27 (rusiškai – OSO) nuteisė Z. Grumbinaitę 10 metų (rusiškai – ITL), o Vaičiūnaitę ir Baranauskaitę – po 8 metus.

P. 448. Vaičiūnaitės seserys turėjo pažįstamų Baltelėje, kur dirbo Tauragnų kaimo vyrai. Ji 1946 m. užmezgė ryšius su Kaladinsku. 1946 09 ji suvedė su Kaladinsku Grumbinaitę. Zosė Baranauskaitė palaikė ryšius su Kaladinsku ir pas save kurį laiką slėpė Grumbinaitę.

P. 450. Liudininkas Kanišauskas iš Žeimių kaimo 1958 07 15 paliudijo, kad Grumbinaitė 1946 m. palaikė ryšius su Kaladinsku ir žinojo bei lankė jo būrio stovyklavietes.

P. 351. Nutarimas 1947 05 15: Kaltinamosios Zosė Grumbinaitė, Zosė Baranauskaitė, Adelė Stunžaitė iš Balčių (Lenkimos k.), g. 1929 m., Anelė Aleknienė, g. 1908 m., iš Daubariškių k., Adelė Palubinskienė, Ambrazo, g. 1920 m. Ruklių k., Daugailių vlsč., Emilija Grašytė, Jono, g. 1929 m. (Ališinėlių k. – ?), Tauragnų vlsč., Grašytė Stefanija, Jono, g. 1925m. (abi iki arešto gyveno Paažvinčio kaime).

P. 354. Stasys Butrimas parodė, kad Vaičiūnaitės du kartus vedė jį pas brolį į bunkerį. 1947 02 01 tardymas baigtas, bet turimi liudijimai tik vienos ant kitos, t.y. nėra liudininkų iš šalies. Todėl 03 29 tardymas atnaujintas. Teismo posėdyje iš dalies kaltomis prisipažino tik Grumbinaitė ir Stasė Vaičiūnaitė, o kitos paneigė savo ankstesnius parodymus. Todėl nutarta tyrimo laiką pratęsti iki 06 12, per tą laiką visas laikyti areštuotas.

Pasakoja **BIRUTĖ BRAZDŽIUVIENĖ – BUBULYTĖ**
Užrašyta Utenoje

2002 10 12

Mano tėvai gyveno Švenčionių rajone, Kaltanėnų valsčiuje, Pelenių kaime. Šeimoje augome šeši vaikai: keturi broliai ir dvi seserys. Aš gimiau 1926 m. balandžio 12 d. Tėvai turėjo 36 ha žemės, gyvenom pasiturimai. Tėtis buvo tautininkas, patriotas, nors gyvenome lenkų okupuotame krašte. Mes gyvenome arti demarkacinės linijos, vadinamo Lietuvos – Lenkijos rubežiaus. Vakare mums buvo draudžiama išeiti iš gryčios ir vaikščioti po kiemą ar laukus, buvo toks lenkų vadovybės įsakymas: sutemus apylinkėje vaikščioti draudžiama. Kartą tėvukas išėjo į lauką pakinkyti arklį ir pavėžėti gimnazistą brolį iki traukinio stotelės, lenkai jį sugavo, nuvarė į daboklę ir pasodino dviem parom į karcerį. Mes neturėjom teisės be jų leidimo dengti stogo, lenkų valdžia nurodydavo ką sėti: rugius ar kviečius. Ypač lenkai persekiojo tautiškai nusiteikusius gyventojus.

Mūsų kaimo mokyklos mokytojas buvo atvykęs iš Lenkijos, mokinių pavardės buvo sulenkintos, mano pavardę rašydavo Bubulisuwna. Pas mus buvo toks Blažys Vincas, kuris turėjo ryšį su Didžiąja Lietuva, jis rinko aukas Vilniaus krašto lietuviams. Kai užėjo vokiečiai, jis dirbo Švenčionių apskrities viršininku, po karo jį rusai areštavo ir išvežė į Rusiją, jis mirė lageryje.

Kai rusai lenkus išvijo iš Vilniaus krašto ir Vilnių grąžino Lietuvai, mes labai džiaugėmės, tėtis tuoj prie namų iškėlė trispalvę. Tik neilgai teko džiaugtis nepriklausomybe, 1940 metais mus pavergė kiti okupantai. Prie jų ėmė plaktis kaimo varguoliai – neturtingi, neraštingi žmogeliai. Bolševikai tokią propagandą pūtė, kvietė vargšus eiti kartu su jais, žinoma, dalis patikėjo gražiais bolševikų žodžiais.

Vladą Kindurį iš mūsų kaimo tuoj išrinko deputatu. Žmogus visai neblogas buvo, bet vokiečiai iškart sušaudė jį, kaip bolševikų pakaliką. Prie vokiečių Kindurio sūnus Kazimieras pas mus slapstėsi, o kitas jo sūnus buvo išėjęs tarnaut į vokiečių armiją. Dėl Vlado Kindurio sušaudymo jo sūnus Kazimieras įtarinėjo mūsų tėtį, tik dėl jo gilaus tautiškumo. Iš tikrųjų Kindurį sušaudė artimas jo giminaitis (pavardė ir vardas žinomas).

Vokiečių okupacijos metais Antanų miškuose netoli Baltarusijos buvo labai daug raudonųjų partizanų, jie nušovė Švenčionių apskrities viršininką Beką. Vokiečiai tiesiog pasiuto, Švenčionių gatvėse šaudė nekaltus žmones. Teko girdėti, kad už Beką vokiečiai sušaudė keturis šimtus (nelabai norisi tikėti tokiu gerb. Birutės teiginiu, – R. K.) lietuvių.

Kai rusai grįžo antrą kartą, iš mūsų apylinkės beveik niekas nėjo tarnauti į Raudonąją armiją. Visi, kuriems reikėjo tarnauti, ėmė slapstytis. Slapstėsi daugiausia kiekvienas prie savo namų. Mūsų namuose buvo keli bunkeriai. Šiuos bunkerius iš-

sikasė besislapstantieji: broliai Vincas ir Antanas Radušiai, Jonas Pelenis, broliai Kazys ir Hubertas Kinduriai, mano broliai Algirdas (g. 1922 m.) ir Vincas (g. 1924 m.). Po grindimis buvo bulvių rūsys, tą rūsį gerokai pagilino, padarė dar vieną perdengimą. Toje duobėje tilpo kokie trys vyrai. Kai sulenda, ant viršaus dar užpila bulvių, nežinančiam sunku suprasti, kad po bulvėmis yra dar kitas rūsys. Vėdinimo anga buvo išvesta per pamatus. Kitas bunkeris buvo įrengtas priemenėje tarp sienų. Įėjimas į jį buvo iš viršaus – per lubas. Daržinėje buvo iškastas gerokai didesnis bunkeris, ten tilpo apie dešimt vyrų. Čia dažnai ateidavo Jonas Kimštas-*Dobilas* su Brone Blažyte iš Mineiškiemio kaimo (netoli Kirdeikių). Kimštas 1934 m. baigė lenkų gimnaziją Vilniuje ir pabėgo į Didžiąją Lietuvą. Aš jį pažinojau kaip partizanų vadą, jis pas mus pabūdavo ir savaitę, ir dvi.

Jono Brazdžiaus p a s t a b a: Su Kimštu metus mokiausi karo mokykloje, buvome vienoj kuopoj ir vienam būry. Tas žmogus buvo nevykęs: pabrėžtinai ramus, nedidelio ūgio, maža riesta nosyte. Kadangi 1941m. birželio 16 d. mane rusai išvežė į Sibirą, apie Kimšto partizanavimo laikotarpį nieko nežinau. Tuomet apie keturis tūkstančius išvežė į lagerį Rivučij, netoli Rešiotų. Po pirmos žiemos liko tik pusė gyvų. Žmonės krito nuo sunkaus darbo, bado ir šalčio. Nuvežė su vasariniais batais, vasariniais drabužiais, o ten žiema. Jokių žieminių drabužių nedavė. Dauguma buvo kariškiai, policininkai, mokytojai, vienas kitas ūkininkas, daugiausia inteligentų.

Po kurio laiko tėtis broliams Algirdui ir Vincui padarė dokumentus, tuomet jie gyveno legaliai. Algirdas išvažiavo mokytis į institutą Kaune, o mudu su Vincu likom namuose, abu dirbom pieno surinkimo punkte, kuris buvo įrengtas mūsų namuose. Partizanams reikėjo maitintis. Mes su jais susitarėm, kad jie iš punkto nieko neimtų, kad pasiimtų vežant pieną ar grietinę pakeliui į Ignaliną. Taip partizanai ir darė. Pasiima pakely kiek jiems reikia, o vežėją paleidžia važiuoti toliau.

Vieną naktį, tai buvo 1945 m. lapkričio 5 d., iš Ignalinos prisistatė rusai su stribais, pakėlė visus, susodino ant žemės, užgesino šviesas, pastatė sargybą. Kaip tik tą naktį turėjo ateiti *Dobilo* būrys. Mes sėdim ir verkiam, laukiam, kada ateis partizanai, kada mus visus čia sušaudys, bet tą naktį partizanai neatėjo. Auštant tėtį ir vyresnįjį brolį Vincą rusai nusivedė į svirną ir labai sumušė. Tėtis vos paėjo, o Vincui nugarą taip sukapojo, kad matėsi balti kaulai, jis tegalėdavo „gulėti“ tik ant kelių, alkūnėmis pasirėmęs. Pasirodo, Čekutis išdavė, kad pas mus yra partizanų štabas. Dėl to tėtį su broliu taip žiauriai kankino, reikalavo pasakyti štabo vietą, partizanų pavardes... Tada mus visus areštavo: mane, tėtį, brolį, motiną, šešiolikos metų brolį Hubertą ir išsivežė į Ignaliną. Pačius mažiausius, aštuonerių metukų broliuką Bernardą ir sesutę Janytę, paliko vienus namuose. Ignalinos stribyne brolį Vincą su Čekučiu suvedė į akistatą. Pavakarį brolį su tėčiu išvežė į Švenčionis, o mus tris paliko Ignalinos stribyne, nuvedė į rūsį ir uždarė skirtingose kamerose.

Kadangi aš buvau pieno punkto vedėja, mane tardė milicijos viršininkas gruzinas Ablekimovas, neva aš žinojau, kam atidaviau grietinę. Tada man buvo tik aštuoniolika metų, Ablekimovo budelis mane daužė kumščiais per galvą, gumuotu bizūnu per pečius... Bijojau, kad manęs nesudaužytų taip, kaip brolį ir tėtį sudaužė. Supratau, kad manęs irgi laukia tėčio ir brolio likimas, ir nutariau bėgti. Vieną naktį paprašiau, kad išvestų į lauką atlikti gamtinių reikalų. Išvedė. Tualeto jie neturėjo, nuvedė į daržą, o man to ir tereikėjo. Pasileidau bėgte per daržą tolyn, bet nubėgau visai netoli, pasigirdo šūvis, ir aš nukritau. Pajutau karštį pilve, priėjo prie manęs

du stribai, paėmė už rankų ir nutempė per visą daržą į stribyną, patiesė ant grindų. Peršovė mane apie dvyliktą valandą nakties, pernakt nekvietė gydytojo, voliojausi ant grindų kraujuose paplūdusi. Stribai ir milicininkai vaikščiojo aplink ir šlykščiausiais žodžiais keikė. Tik kitos dienos dvyliktą valandą išvežė arkliu į Švenčionis. Jau buvau praradusi sąmonę, kai atgaudavau, rėkdavau iš skausmo, prašydavau gerti. Švenčionių ligoninę pasiekėm tik dvyliktą valandą nakties. Pasirodo, man peršovė pilvą ir ranką. Ligoninėje mane priėmė vyr. seselė Mitkienė ir gydytojas Juknevičius. Tik vėliau sužinojau, kad šitie žmonės slapta globojo ir gydė sužeistus partizanus. Po aštuonių dienų pradėjau sveikti, bet ligoninėje laikė dar ilgai. Po mano sužeidimo motiną ir brolį Hubertą išleido į namus. Ablekimovas po kelių dienų paskambino gydytojui Juknevičiui ir pasiteiravo apie mane, gydytojas pasakė, kad aš miriau. Dar pusę metų gulėjau ligoninėje, bet netrukus gydytojas išvažiavo į Lenkiją. Toje ligoninėje gydėsi partizanų ryšininkė Alvina Mažeikytė iš Ripaičių kaimo. Ji irgi buvo labai smarkiai sumušta per tardymą, tą mergaitę globojo seselė Mitkienė. Tuo metu ligoninėje gulėjo sužeisti partizanai iš Miežionėlių kaimo netoli Švenčionėlių.

Vėliau brolį paleido, tėtį teisė penkeriems metams lagerio. Kai grįžau iš ligoninės, tuoj parėjo brolis, o tėtį išvežė į Rusiją, į Molotovo srities lagerius. Maždaug po metų nuteisė motiną, kad neįvykdė valstybės uždėtos prievolės. Kadangi karvės buvo veršingos, neturėjome pieno, taigi prievolės ir neįvykdėme. Tada mudu su broliu pardavėm karvę ir gautus pinigus atidavėm okupantams, kad nepasodintų mamos. Teismui pristatėm kvitus, kad su valstybe atsiskaitėm, bet mamą vis vien nuteisė ir išvežė į Krasnojarsko kraštą. Brolis dar nuvežė į Švenčionis siuntinį, bet mamos jau neberado, ji buvo išvežta. Visi labai išgyvenom dėl to. Atėjo Antano Krinicko-*Romelio* būrys, apie penkiolika vyrų, ir sako:

– Mes pas jus dienosim.

Atnešė papjautą aviną, paprašė, kad išvirčiau valgyti. Prikepiau partizanams blynų ir nunešiau į daržinę, išviriau mėsą ir trumpam nuėjau pas kaimynę. Žiūriu – eina stribai, labai daug stribų eina tiesiai pas mus. Pasimečiau, nežinau ką daryt. Kiek paėjau namų pusėn, atsisėdau ant kalnelio po pušele ir laukiu, kada prasidės susišaudymas. Stribai suėjo į kiemą, pavaikščiojo po sodą, kiti suėjo gryčion. Grįžtu į namus. Žiūriu – vieni stribai sugulę po obelimis, kiti sėdi ant žemės. Man rūpi, ar žino partizanai, kad kiemas pilnas stribų? Pasiėmiau kibirus, nuėjau prie kūdros, pasisėmiau vandens, nuėjau į tvartą, po to į daržinę ir sakau: „Ar jūs žinot, kad pilnas kiemas stribų?“. Pasirodo, jie nieko nežinojo. Paklausė kiek, pasakiau, kad daug ir labai ginkluoti. Visi dar labiau užsimaskavo, o stribai pailsėjo ir išėjo. Tik vėliau sužinojom, kad Kindurys Julius pranešė stribams, mat iš jų partizanai aviną buvo paėmę.

A. Krinickas-*Romelis* buvo tuoj po karo nuleistas kaip desantininkas, su juo kartu buvo Julius Sauliukas iš Maksiūnų kaimo, Ignalinos rajono. Kurį laiką Sauliukas irgi pas mus slapstėsi, vėliau legalizavosi, bet po legalizacijos buvo suimtas ir nuteistas.

Mūsų apylinkėse žuvo šie partizanai: Vladas Navackas, labai poetiškas žmogus, kūrė eilėraščius, Kazys Pelenis iš Pelenių kaimo ir Kazys Kindurys.

1945 m. jauno amžiaus vyrai per Kalėdas Linkmenyse susirinko bažnyčioje, ten juos apsupo stribai ir 20 vyrų paėmė. Nuvarė į kapines ir ten išlaikė kokias tris valandas. Visi jie buvo švariai apsirengę, su kostiumais. Surišo visus ir varė į Kaltanėnus. Bevarant du atrišo ir nušovė. Pavarę kiek toliau vėl du atrišo, bet atvažiavo rusų karininkai, ėmė teirautis, ką tokius stribai varo. Pamatė, kad visi sumušti, sudaužyti,

kruvini. Jaunuoliai paaiškino, kad juos suėmė be priežasties, sumušė, du nušovė, gal taip ir visus iššaudys, kol nuvarys į Kaltanėnus. Rusų pulkininkas užsirašė jų pavardes ir įsakė stribams visus pristatyti į Kaltanėnus. Po to stribai nė vieno nebenušovė, į Kaltanėnus nuvarė 18 jaunuolių.

Kaltanėnuose vienas aršiausių stribų buvo Robaksas. Lenkų okupacijos metais jis buvo garsus Vilniaus vagis. Kai užėjo rusai, įstojo į miliciją, po to dirbo stribu, bet vagies amžius neilgas. Važiuojant traukinuku nuo Panevėžio, jūreiviai pamatė jį kraustant kišenes ir užmušė.

Namuose likome vieni vaikai. Žemę atidavėm valstybei, tikriau išdalinom skurdiems ir tingiems kaimynams po penkis hektarus. Mamą po metų perteisė ir paleido. Mama grįžo tuoj po Velykų labai nusilpusi, išvežėm ją į Švenčionėlių ligoninę. Kurį laiką ji ten pasigydė, atsigavo. Parsivežėm ją į namus, ir po pusantro mėnesio atvažiuoja mūsų tremt į Sibirą. Buvo 1948 metų pavasaris. Kad mus ištremtų, pasirašė kaimynas Justas Kindurys, tuometinis apylinkės deputatas. Atvažiavo keli rusų kareiviai, keli stribai, vienas iš jų perskaitė tremties nuosprendį, liepė ruoštis ir važiuoti.

Nuvežė į Krasnojarsko kraštą, pristatė prie miškų ūkio darbų. Mes su seserim rinkom sakus, o broliai raižė medžius. Netoli buvo lageriai, kuriuose buvo kalinami ir politkaliniai iš Lietuvos. Čia susipažinau su savo būsimuoju vyru Brazdžiumi, buvusiu nepriklausomos Lietuvos kriminalinės policijos darbuotoju. Po kelerių metų apsivedėm. Į Lietuvą grįžom tik 1971metais.

Pasakoja LAIMA ŠTIKONIENĖ – PETRĖNAITĖ

Užrašyta Vilniuje
2004 07 25

Gimiau 1934 m. Kvyklių kaime, Utenos rajone. Šeimoje augome dviese su seserimi Danguole (g. 1939 m.).

Pokario metais šalia mūsų sodybos Aukštakalnio miške buvo įsikūręs Siaubo būrys, kuriam vadovavo Bronius Kunčiūnas-*Leopardas*. Pradžioje būryje buvo apie 50 vyrų, vėliau daugelis iš jų registravosi. Į šį būrį buvo suėję vyrai iš jo gimtojo Vosgėlių kaimo. Kai kurie iš jų pradėjo ateidinėti pas mus – tai Pranas Ivonis-*Sakas*, Jonas Kimštas-*Dėdė*, po kurio laiko atkeliavo Juozas Skurkis-*Laisvūnas* su Mindaugu Barisa-*Mintautu* nuo Solalių. Jis ten turėjo bunkerį, bet pajuto, kad čekistai pradėjo lipti ant kulnų, tada pasitraukė. Paskui Kimštas su Ivoniu pas mus atvedė *Ramunę*-Verutę Deveikytę. Kadangi mes gyvenom pasiturimai, ji pas mus apsigyveno. Gyveno pusmetį. Anykščiuose, Utenoje ir visuose aplinkiniuose bažnytkaimiuose čekistai iškabinėjo skelbimus ir paskelbė Deveikytės paiešką.

Artėjant 1946 metų žiemai, Skurkis, Kimštas ir Barisa pradėjo prašyti mūsų tėčio, kad leistų ir jiems pas mus apsigyventi. Tėtis Jonas Petrėnas sutiko juos priimti. Gryčioje po miegamuoju jie iškasė didelę duobę ir padarė bunkerį. Duobę padėjo kasti ir tėčio brolis Stasys Petrėnas. Įėjimą padarė per grūdų aruodą iš kamaros. Ant suolų pristatydavo maišų su grūdais. Kai kildavo pavojus, grūdus iš maišų išpildavo į aruodą. Tada pas mus pradėjo slapstytis Skurkis, kartais ateidavo Kimštas ir Barisa.

Maždaug po metų Mindaugas Barisa iškeliavo pas saviškius prie Trečialaukio. Ten 1948 06 29 išduoti MGB agentės *Laimutės* (Marijona Žulienė) žuvo keturiese: M. Barisa, Aleksas Jakštonis-*Šamas*, Vladas Jakštonis-*Voveris* ir Vytautas Lesnikovas-*Putinas*.

Kai Barisa nebegrįžo, bunkeryje liko tik *Laisvūnas* su *Ramune*. Dažnai ateidavo *Dėdė*, jo buvo prisakyta *Laisvūnui*, kad apie šitą bunkerį niekas daugiau nežinotų. Jeigu pas *Dėdę* ir *Laisvūną* atkeliaudavo kokie aukštesni vadai, susitikdavo miške. O kai atvažiuodavo ryšininkės, *Laisvūnas* irgi nesirodydavo, prašydavo ryšininkams nesakyti, kada mes perduosim jam laiškus. Ateidavo ir Juozas Bulka, sėdėdavo virtuvėje, o *Laisvūnas* sėdėdavo bunkeryje ir nesirodydavo.

Iš partizanų tikrai niekas nežinojo ir neįtarė, kad pas mus yra bunkeris, bet kaimynai jautė, kad kažkas yra. Pas Juozą Kviklį ateidavo partizanas *Gintaras*-Feliksas Vijeikis, kažkas, matyt, įskundė, tą partizaną nušovė jų namuose. Tada Kviklį areštavo ir su mūsų tėčiu suvedė į akistatą. Jis verkdamas įrodinėjo, kad tikrai pas mus yra matęs *Laisvūną*. Juozas Kviklys turėjo dukrą ir sūnų Albertą. Albertas prisitrynė prie partizanų ir jų vardu plėšikaudavo, vėliau jis išvažiavo į Vilnių. Kai paskutinį kartą 1948 metų rudenį *Gintaras* atėjo pas Kviklius, paprašė leisti pernakvoti. Šeimininkai sutiko. Paryčiui stribai ir rusų kareiviai apsupo Kviklių namus ir ėmė ieškoti „bandito“. *Gintaras* užšoko ant aukšto ir bandė pasislėpti, bet kareiviai jį surado, peršovė, nuvertė žemėn ir užsiundė vilkšunį. Šuo jį draskė, o *Gintaras* prašė, kad greičiau jį pribaigtų. Pasigailėjo, pribaigė. Labai keista, kad kareiviai taip greit prisistatė pas Kviklius, nėjo ieškoti „banditų“ į kitus kiemus...

Tėtį stribai pradėjo suiminėti, palaiko dvi tris savaites, paleidžia, o po savaitės ir vėl suima. Taip pat kratas darydavo. Vieną kartą partizanai kambaryje lošė kortomis, tėvai buvo išvažiavę, dairausi per langus, žiūriu – kareiviai tik gula gula kieme. Surikau, kad namai apsupti. Jie tuoj sulindo bunkerin, užpyliau grūdais, ir kareiviai pradėjo daužyti duris. Atidariau duris, į vidų suėjo keli kareiviai, apėjo kambarius, apieškojo ir išėjo. Po to Kimštas pradėjo vengti pas mus lankytis. Mama buvo pagrindinė ryšininkė (mamos pirmas slapyvardis buvo *Laisvė*, o kitas *Jurginė*), važiuodavo į Švenčionis partizanų ryšio reikalais, iš Žemaitijos atvykdavo kažkokia mergina, ją savo laiške mini ir *Miškinis*, traukiniu atvažiuodavo Juozukas nuo Švenčionių. Iš Šimonių girios dažniausiai ateidavo Janina Valevičiūtė-*Astra*, bet vėliau *Laisvūnas* uždraudė čia lankytis visoms ryšininkėms. Įpareigojo mane, kad susitikčiau su jomis tik Utenoje, ten apsikeistume laiškais. Utenoje aš mokiausi ir nuomojau butą. Kartais atvažiuodavo Febronija Kimštienė, ateidavo pas mus į namus, bet Kimštas, kad ir būdavo bunkeryje, jai nesirodydavo. Jis bijodavo ją net miške sutikti, nes nebuvo garantuotas, kad ji neužverbuota. Paskutiniu metu visą korespondenciją *Laisvūnas* man patikėdavo ir mane visur siųsdavo. Važiuodavau į Kemešį, Saldutiškin, mokykloje jo seseriai laiškus perduodavau, Genutei Lauciūtei, per Mintaučkius perduodavau laiškus Vytauto apygardos organizacinio skyriaus viršininkui Jurgiui Trinkūnui-*Dagiui*, kuris slapstėsi prie Kuktiškių. Mama veždavo laiškus į Švenčionių kraštą *Dariui* ir *Girėnui*, taip pat perduodavo laiškus Vincui Kauliniui -*Miškiniui*, Broniui Kazickui-*Sauliui*, *Krivaičiui*, kuris ypatingai buvo atsidavęs savo idėjoms. Stabulankiuos pas Sriubus gyveno kitas *Saulius*, jam irgi mama veždavo laiškus. Mama važiuodavo ir į Vilnių pas Markulio ryšininką *Dėdę Petrą*. Vieną kartą jis ir pas mus buvo atvažiavęs, bet su partizanais nesusitiko, jam buvo pasakyta, kad parti-

zanai miške, jis pasikalbėjo su mama ir išvažiavo. *Laisvūnas* ne kartą buvo perspėjęs mamą, kad nutrauktų visus ryšius, jis žinojo, kad mama labai sekama. Jeigu ją areštuos, jiems irgi teks iš čia išeiti.

Pas mus gyveno netikra tėčio sesuo Birutė Petrėnaitė. Kartą susirinko daug partizanų, valė ginklus. Netyčia vieno partizano šautuvas iššovė, vos nekliudė *Laisvūno*, bet peršovė Birutę. Kulka kliudė kairį petį. Kitą dieną tėtis nuvežė ją į ligoninę. Tuo metu iš mūsų išėję partizanai sužinojo, kad pas Žulį yra atvažiavęs skrebas. Keturiese, jau buvo gerokai išgėrę, išėjo paimti to skrebo, bet šis gulėjo ant krosnies ir iš ten paleido automato seriją į *Leopardą*-Bronių Kunčiūną, kitą ir Žulytę sunkiai sužeidė. Taigi į ligoninę netrukus atvežė ir Žulytę, o Birutę išvežė į Vilnių ir ten ją operavo.

Kai mūsų vadai Markulio buvo kviečiami važiuoti į Vilnių, į visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimą, Miškinis su Kimštu labai ginčijosi, bet Kimštas nevažiavo. Tada Miškinis vos neįkliuvo, Genė Lauciūtė važiavo jo parsivežti. Miškinis grįžo iš Vilniaus ir tuomet pats įsitikino, kad Markulis – išdavikas. Kimštas labai pyko ant jo. Pats Kimštas visada būdavo geros nuotaikos. Tada mums atrodė, kad jis buvo pasiryžęs kovot iki galo, kaip sakydavo *Laisvūnas*: „Kovot iki galo, iki susinaikinimo“. Deja, Kimštas, kaip vėliau paaiškėjo, kovos pabaigoje ne save, o savo kovos draugus sunaikino... Kiek pamenu, jie visi labai tikėjo laisve, tikėjo išsivadavimu iš okupantų jungo. Tačiau nuo 1948 metų *Laisvūnas* prasitardavo, kad jį iš tos vergijos išlaisvins tik granata.

Vieną kartą grįžo iš Utenos skrebyno tėtis ir sako *Laisvūnui*: „Blogi reikalai. Skrebai žada padegt mūsų namus, man jie aiškiai pasakė – tiksliai žinom, kad pas jus yra bunkeris. Ką norit, vyrai, tą darykit, aš ir pats galiu neiškentėt ir prasitart...“. Tėtis grįždavo sumuštas, bet laikėsi labai kietai, niekur nepasirašė, nesusigundė jokiomis čekistų vilionėmis. Po to dar mamą areštavo, du mėnesius išlaikė. Tada iš Vilniaus atvažiuodavo tokia juodbruvė jauna moteris, tėtį įkalbinėjo, kad rašytų laiškus mamai į kalėjimą, ji neva dirbanti kalėjimo buhalterijoje ir galinti laiškus perduoti motinai, bet tėtis atsisakė tos moters paslaugų ir jokių laiškų nerašė. Be abejonės, ji buvo saugumiečių siųsta provokatorė. Juozukas Bulka tada jau buvo suimtas, tik iš jo čekistai galėjo sužinoti apie mamą ir jos ryšius su partizanais.

Tada *Laisvūnas* su *Ramune* laikinai išėjo iš mūsų ir su Baliu Deveikiu-*Beržu* apsigyveno Vidžiūnų k., Kuktiškių vlsč., partizanų rėmėjo Jurgio Graužinio tvarte iškastame bunkeryje, bet 1949 02 11 išduoti MGB agentų *Laimutės* ir *Medžio* visi trys ten žuvo. Tuo metu J. Graužinio namuose nebuvo. Sužinojęs, kas atsitiko, į namus jis nebegrįžo, išėjo į mišką ir partizanavo iki savo žūties – 1951 12 22. Kaip vėliau sužinojom, *Ramunė* buvo sunkiai sužeista ir mirė tik po devynių dienų Utenos ligoninėje.

Laisvūno brolis Antanas-*Šeškus* (g. 1921 m.) irgi buvo partizanas, žuvo 1949 03 02 Narvydžių kaimo Silvos Plado sodyboje trise su Antanu ir Baliu Markevičiais išduoti MGB informatoriaus *Pavilionio*.

Po *Laisvūno* žūties Kimštas pas mus nebeateidavo. 1949 03 06 grįžau į namus traukiniu ir pastebėjau, kad vagonai pilni kareivių. Namuose valgom ir matom, kad mūsų namus supa. Suėjo gryčion, visur ėmė tikrinti, kratyti. Parodė mums nuotraukas, supratau, kad jos paimtos iš *Laisvūno*. Ten ir aš nufotografuota, mama su jais kartu. Staiga jų vadas Zbitnevas susiėmė rankomis už pilvo ir ėmė dejuoti, atseit apendicito priepuolis užėjo. Atsigulė lovon, tėčiui tuojau liepė kinkyt arklį ir vežt jį į Utenos ligoninę. Vėliau tėtis pasakojo: „Šimto metrų nenuvažiavom, Zbitnevas atsisėdo ir pasa-

kė man – jūs areštuotas“. Kai Zbitnevą tėtis išvežė, kareiviai ėmė nuodugniai kratyti. Aš ir šiandien nežinau, kas mus išdavė, gal kada mama Juozukui Bulkai prasitarė... Iškart perpjovė fotelio atlošą ir išėmė ten paslėptus dokumentus. Juozukas matydavo, kaip mama iš kamino išimdavo paslėptus laiškus. Įkišo ranką į kaminą, išėmė laiškus ir padėjo ant stalo. Mamai liepė rengtis, paėmė auksinį laikrodėlį, degenalo medžiagą (degenalas – labai geros kokybės žalsvos spalvos medžiaga, iš kurios partizanai siūdavo uniformas) ir mamą išsivedė. Kareivius, pasakė, dar savaitę palieka su mumis. Bunkerio net neieškojo. Po savaitės, kai kareiviai iš mūsų išėjo, nuvažiavau į Uteną, nuvežiau tėvams maisto, bet niekas man nesakė, kur tėvai. Ko klausiau, atsakymas trumpas – nežinom. Po keturis kartus apėjau tas nelemtas įstaigas, tik milicijos viršininkas susiskambino su saugumo viršininku ir pasakė, kad tėtis su mama uždaryti kalėjime. Tada nuėjau į kalėjimą, parašiau pareiškimą – leido perduoti maistą.

Nuėjau į skrebyną ir paprašiau atiduoti arklį. Pasakė: „Kai tėvą paleisim, tada ir arklį atiduosim, o dabar negausi...“. Po savaitės vėl nuvažiavau į Uteną. Žiūriu – sunkvežimis prie saugumo stovi, mama sėdi kėbule. Kareivis stovėjo kitoje pusėje, jis manęs nematė. Aš įšokau į kėbulą, tada kareivis pamatė mane. Nugrūdo mus abi sauguman, po kurio laiko mane paleido, o mamą pasiliko.

Mamą teisė už akių be liudininkų, be akistatų. Kai sužinojo, kad *Laisvūnas* žuvo, mama su tėčiu iškart susitarė visą kaltę versti *Laisvūnui*. Tokios taktikos ji laikėsi per visą tardymą, aiškino, kad *Laisvūnas* buvo jos meilužis, kad jie buvo susitarę tuoktis, taip ji ir tėčiui palengvino padėtį. Tėtis sakė, kad jis nežinojęs, ką jo žmona slapta darė. Saugumiečiai *Laisvūną* apšmeižė, kad jis ardė šeimą.

Po dviejų mėnesių tėtį paleido, mes likome gyventi su tėčiu. Po to visi mūsų ryšiai su partizanais nutrūko. Netoli mūsų buvo Kraujelio būrys, bet jie turėjo kitus ryšininkus.

Tas bunkeris taip ir liko nesurastas iki šių dienų.

MIŠKINIO-VINCO KAULINIO LAIŠKAI

Miela *Laisve*!

Genutė pasakojo, kad Tamsta tuojau vykstate į Švenčionis. Gaila, kad mes jokiu būdu nesuspėjom paruošti spaudos. Laikraštėlis ir atsišaukimai kitam ketvirtadieniui tikrai bus. Nežinau, kaip Tamsta ir susitvarkysite. Jeigu vyksite, tai reikėtų susitarti tuoj po Kalėdų vėl susitikti su jų ryšininku. Matot, svarbiausia – atsišaukimai. Juos prieš rinkimus, kurie prasideda nuo sausio 9 dienos, reikia būtinai išklijuoti. Gerai, žinoma, kad ir laikraštėlius gautų nelabai pavėluotai. Dabar dar viena bėda. Trūkstam popieriaus. *Aukštaitis* sakė turi, prašiau atsiųsti, bet iki šiol nesulaukiau. Žadėjo išvežti į Uteną per p. *Barzdą*. Gal kartais dar šį ketvirtadienį išveš. Jeigu dar šį ketvirtadienį nesulauksim, tai vėl skandalas. Vėliausiai ateinantį sekmadienį popierius turi būti pas mus. Žodžiu, paprašykite *Barzdos*, kad jis šį reikalą sutvarkytų. Žodžiu, nuneštų skubiai laišką *Aukštaičiui*, o *Aukštaitis* turės pristatyti į nurodytą vietą. Visiems ryšininkams praneškite, kad ateinantį ketvirtadienį būtų Utenoj pasiimti spaudos. Nežinau, kaip bus su zarasiškiais, su jais labai sunkus ryšys. Būtų geriau per Uteną. Aš jiems rašiau, kad atsiųstų žmogų į sutartą vietą. Į tą vietą nueikite patikrinti, gal kartais bus žmogus iš jų.

Baigdamas siunčiu Tamstai ir šeimai nuoširdžiausius linkėjimus šv. Kalėdų proga. Linkiu jas linksmai praleisti. Perduokite linkėjimus p-lei *Ramunėlei* ir p. *Laisvūnui.*

Viso gero – *Miškinis*

1948 12 15

Kelionpinigių tuo tarpu neturiu. Manau susistoroti pinigų, tai nepamiršiu ir Tamstos. *M*.

Miela *Laisve*!

Širdingai dėkoju Tamstai už laišką. Aš visą laiką susirūpinęs dėl Tamstos. Juk tikrai turėjote sunkių pergyvenimų. Kas žino, ką dar tas niekšas išgalvos skųsdamas. Na, bet gal Dievas ir šį kartą neduos kiaulei praryti. Girdėjau, kad Tamsta buvote nuvykusi ir Švenčionyse. Mane stebina Tamstos energija ir pasiryžimas, o taip pat ir sugebėjimas. Neužsigaukite, p. *Laisve*, bet Tamstą nebaisu būtų siųsti ir į pačią peklą. Aš neseniai buvau nuėjęs pas *Aukštaitį*. Būčiau vykęs ir pas Tamstą, nes esu labai labai išsiilgęs, bet tas nelauktas įvykis pas Tamstą man sutrukdė. Reikia manyti, kad viskas aprims, ir po Kalėdų aš Tamstą aplankysiu.

Šiaip pas mane nieko ypatingo. Ruskiai truputį aprimo. Įdomu, kaip pas Jus? Tiesa, p. *Bedalė* pasakojo, kad su *Dagiumi* neturite ryšio. Jeigu dar nesusirišote, tai reikėtų mėginti per *Aukštaitį*. Jis, rodos, turi ryšį su *Lapinu*, o šis su *Dagiu*. Su Lokio rinktine reikės ieškoti ryšio vėl per Uteną. Per *Barzdą*, pasirodo, labai ilgai. Šį kartą tiek. Siunčiu Tamstai ir šeimai nuoširdžiausius linkėjimus.

Viso gero – *Miškinis*

Prie progos parašykite ir man.

Miela *Laisve*!

Dėkoju už laišką, o taip pat už žygius dėl ryšio su *Žaibu*. Šis ryšys, aišku, bus daug patogesnis. Jeigu pavyks Tamstai susirišti, aš siųsiu tik per jį.

Miela *Laisve*, aš prašyčiau Tamstos, jeigu sąlygos būtų, nuvykti į Švenčionis kaip galima greičiau, t. y. tuoj po ketvirtadienio. Mat vėliau (...) (po Vasario 16-osios) tie atsišaukimai bus nebetinkami. Jeigu ryšį priimti bijos žmonės, tai tu gali vasario 15 d. vakare perduoti atsišaukimus geriems žmonėms išklijuoti. Be to, siunčiu p. *Diakonui* svarbų raštą, kurį jis turi gauti prieš vasario 22 d. Taigi, miela *Laisve,* pasistenkite kaip galima greičiau nuvežti paketus į Švenčionis.

Įdomu man, kokia gi ten ryšininkė važinėja pas Tamstą iš Žemaitijos? Kad kartais nebūtų kokia provokacija. Aš iš dėdės gaunu ir jau gavau du paketus per *Šarūną*. Kodėl gi ji atvažiuoja antrą kartą ir neatneša jokio laiškelio iš *Žalgirio*? Manau, p. *Laisvės* neapstatys? Jeigu gi nujaustumėte, kad provokuoja, tai reikėtų pasisaugoti, kad nepatektumėte į rankas, t. y. nebūti namuose, slėptis. Vis tiek neužilgo turi būti karas. Vėl Rusija rėkia, kad Amerika ruošiasi greitu laiku pulti Rusiją. Įteikė šiomis dienomis Rusija Amerikai griežtą notą, kur nurodoma, kokiu skubotumu Amerika ruošiasi karui ir pulti Rusiją.

Parašykite smulkiau apie ryšininkę, kaip ji Jums atrodo. Šį kartą tiek.

Visiems linkėjimai!
1949 01 31. Viso gero – *Miškinis*
Pasistenkite ir savo apylinkėje išklijuoti atsišaukimus ir (...)!

Trumpa žinutė ryšininkei *Laisvei*
Jeigu įsitikinsite, kad ryšininkė tvarkoje, tai užklauskite, kada ji galvoja atvykti ir ar apsiims nunešti *Žalgiriui* laiškus. Juk ji turės atnešti ir iš *Žalgirio* laiškus.
Parašą gi jo pažįstate.
Miškinis.

R. K. p a s t a b a: Šiuos laiškus Vytauto apygardos vadas Vincas Kaulinis-*Miškinis* rašė ryšininkei *Laisvei*-Veronikai Petrėnienei, g. 1910 m. Bajoriškių k., Utenos r. (V. Petrėnienė mirė 2005 m.).

1948 07 10
p. *Geležiniam Vilkui*!
Nuo Tamstos laišką gavau. Dėkui. Tiesa, Tamsta labai mane puoli, ir apskritai Tavo kalba apie mane man primena iš Evangelijos vietą, kurioje kalbama apie sūnų palaidūną…
Tačiau aš, atvirai kalbant, nebuvau juo nei anksčiau, nei dabar esu. Atseit supratęs savo klaidas, išsilaidokavęs grįžau į tiesos kelią… Esu tas pats, kas ir pirma. Tą prašau visada atminti!
Kiek aš galėjau, tiek dirbau. Jūs manęs ieškojote – aš jūsų, mes visi traukėmės ten, kur mažesnis pavojus buvo. Aš (atsidūriau aplinkybėse) visai priešingose negu Jūs. Be to, pasijutau esąs vienas, tik su partizanais, kurie irgi traukėsi nuo pavojaus.
Tamsta man lygiai taip greitai dingai iš akių, kaip aš Tamstai, lygiai kaip Tamsta ieškojai būdų susitikti su manimi, taip aš su Tavimi. Lygiai taip aš jau antri metai noriu susitikti su p. *Švyturiu* ir vis nepavyksta. Ir visų tų nepasisekimų priežastis galima būtų suvesti į vieną – enkavedistai. Aš Lentupio, kad ir jūs tą suprastumėte, kaip aš tą suprantu, ir nebūtų man primetamos kokios nors mano ankstyvesnės klaidos arba dabartinis mano supratimas ankstyvesnių klaidų. Aš jokių klaidų nesu padaręs ir visai nesijaučiu kaltas. Kiek aš galėjau, tiek veikiau, tiek dirbau, niekad nesu nieku kitu buvęs kaip partizanu. Tu gi primeti, esą aš nenorėjau būti net eiliniu kovotoju... Tad kuo gi aš norėjau būti? Enkavedistu?
Bet tiek to, to tavo nesupratimo priežastis yra bloga informacija...
p. *Švyturys* sutinka persikelti pas mane gyventi. Aš manau, kad pasiseks jį greit sutikti. Buvome sutarę susitikti, bet sutrukdė enkavedistai. Apie pasitarimo rezultatus su p. *Švyturiu* pranešime Tau.
Dabar, jeigu kartais būtų pas Tave šie žemėlapiai, tai prašau per p. *Švyturį* persiųsti man: Kamajai, Kabylniukai, Medžiolo miškų, Svyrių, Rūdninkų miškų, Mikališkė, Lentupio, bendrai – Rytų Lietuvos ir Vakarų Gudijos.
Siųsti per p. *Švyturį.*
Daug laimės! Sudie, *Diakonas*

R. K. p a s t a b a: *Diakono* laiške yra keletas ne visai suprantamų žodžių bei frazių, taip rašyta dėl konspiracijos. Žodžiai Lentupio, Kamajai ir t. t. – slaptažodžiai.

P a a i š k i n i m a i:

***Diakonas*-Vincas Žaliaduonis**.

***Geležinis Vilkas, Žalgiris*-Jonas Kimštas**, Šiaurės Rytų Lietuvos srities vadas. Turėjo dar slapyvardžius: *Žygūnas, Dėdė, Dobilas, Aukštaitis, Karijotas* (taip vadinosi būdamas Vyčio apygardoje).

Švyturys*-Leonardas Basys**. Jo kitas slapyvardis buvo ***Pavasaris (kilęs iš Švenčionių rajono). Tigro rinktinės štabo viršininkas, laikraščio „Rytų Lietuva" redaktorius. Žuvo 1950 04 16 Gudijoje, Svyrių rajone, Konstantinavo apylinkėse.

***Lapinas*-Silvestras (Silva) Urbonas**, g. 1916 m. Daroniškio k., Molėtų vlsč. Partizanas nuo 1944 m. *Žaibo* būrio (Ąžuolo kuopa) vadas. Kovos draugams žuvus, perėjo į *Viesulo* būrį ir su septyniais draugais žuvo Papiškių kaime 1949 09 27.

Barzda*-Jurgis Trinkūnas**, ryšininkas iš Kuktiškių. Jo kitas slapyvardis buvo ***Dagys. Nuo 1949 02 11 išėjo į partizanus, buvo Vytauto apygardos organizacinio skyriaus viršininkas. Žuvo 1951 03 19.

***Šarūnas*-Antanas Slučka**, Algimanto apygardos vadas.

***Žaibas*-Pranas Račinskas**, g. 1917 m. Geibų k., Salako vlsč. Vytauto apygardos, Lokio rinktinės vadas. Žuvo 1951 01 27 Linkamojo bunkeryje. Kartu žuvo partizanas *Švyturys*-Simonas Purevičius iš Ginučių k. (jį peršovė griūdamas *Žaibas*, nebegalėjo trauktis dėl sužeidimo, nusišovė).

***Ramunėlė*-Veronika Deveikytė**, g. 1923 m. Kemėšio k., Saldutiškio vlsč. V. Deveikytė prisidėjo prie laikraštėlio „Aukštaičių kova" leidimo, buvo Vytauto apygardos ir ŠR srities (J. Kimšto) pagrindinė ryšininkė. 1948 – 1949 m. slapstėsi Jurgio Graužinio sodyboje Vidžiūnų kaime. MGB agentų *Laimutės* ir *Medžio* išduoti 1949 02 11 partizanai Juozas Skurkis ir Balys Deveikis susisprogdino, o V. Deveikytė 1949 02 22 mirė sunkiai sužeista Utenos ligoninėje. B.b. 42166/3; LYA, F. K-1, ap.10, b. 10, p. 67, 68. B. 51, p. 99.

***Laisvūnas*-Juozas Skurkis**, g. 1917 m. Vidnapolio k., Daugailių vlsč. Nuo 1945 metų pavasario priklausė Sakalo rinktinės štabui, vadovavo Kęstučio partizanų kuopai. Nuo 1946 06 30 Liūto rinktinės OS viršininkas, Vytauto apygardos štabo viršininkas, nuo 1947 12 01 srities vado (J. Kimšto) adjutantas, artimiausias jo pagalbininkas. Žuvo išduotas 1949 02 11 J. Graužinio sodyboje, Vidžiūnų kaime. LYA, F. K-1, ap.10, b. 70, p. 1-3, 67; LYA, F. K-1, ap. 3, b. 1614, p. 78, 79, 140.

***Bedalė*-Genė Lauciūtė**, g. 1924 m., gyveno Stabulankių k., Leliūnų vlsč. Partizanų ryšininkė. Suimta 1949 11 03, kalinta Komijos lageriuose iki 1955 10 18.

***Aukštaitis*-Vladas Patumsis**, g. 1914 m. Antakalnių k., Utenos vlsč. Nuo 1944 m. rudens slapstėsi, sudarė Aitvaro partizanų būrį ir jam vadovavo. Būrys veikė Skudutiškio, Suginčių apylinkėse. Nuo 1946 m. gruodžio mėn. buvo Ąžuolo kuopos vadas, kol Papiškių kaime buvo išduotas MGB agento *Ruonio* (Pranas Gečys). Žuvo 1949 09 28 su kitais šešiais kovotojais: Baliu Jakštoniu, Jonu Morkūnu, Jonu Karveliu, Silva Urbonu, Antanu Palevičiumi ir Jonu Šutiniu. LYA, F. K-1, ap. 3, b. 1619, p. 189. LYA, F. K-1, ap. 3, b. 1804, p. 298.

***Dagys*-Jurgis Trinkūnas,** g. 1918 m. Pelenių k., Kuktiškių vlsč. Gyveno legaliai, kol sodyboje 1949 02 11 surado bunkerį su partizanais J. Skurkiu, V. Deveikyte ir B. Deveikiu. Vengdamas suėmimo, išėjo į partizanus. Buvo Vytauto apygardos Organizacinio skyriaus viršininkas. Žuvo 1951 03 19 prie Šnieriškių k. kartu su V. Pakštu, N. Deveikyte, S. Daškevičiūte.

***Senelis, Kardas*-Stasys Morkūnas**, g. 1912 m. Kunigiškių k., Vyžuonų vlsč., Beržo kuopos, Šmėklos būrio partizanas, Šiaurės Rytų srities vado (J. Kimšto-*Žalgirio)* adjutantas. Žuvo 1947 06 24 Šimonių girioje prie Ertėjų kaimo, Svėdasų vlsč.

Iš N. Gaškaitės – Žemaitienės knygos „ŽUVUSIŲJŲ PREZIDENTAS"

Žinios apie partizanų pastangas centralizuotis čekistus pasiekė ir iš Aukštaitijos. MGB agentas *Šilaitis* – buvęs plk. Liudas Šimonėlis per Utenos apskrities partizanų rėmėją *Klimašauską* užmezgė ryšį su Vytauto apygardos vadu V. Kauliniu-*Miškiniu*. Netrukus iš V. Kaulinio jis gavo dokumentus apie 1948 m. lapkričio – gruodžio mėn. vykusius J. Kimšto ir Jono Žemaičio pasitarimus bei Vyriausiosios pogrindžio vadovybės sudarymą. V. Kaulinis pats nesusitiko su agentu, tik kaip specialisto prašė išanalizuoti programines pogrindžio nuostatas. Be to, V. Kaulinis agentui L. Šimonėliui pranešė: „Apie tai, kad su Jumis susirišau, pranešiau mūsų vyr. vadovybei. Jie taip pat Jumis susidomėjo. Prašo atsiųsti Jūsų laiškų kopijas ir palaikyti su Jumis ryšį... Mums garbė turėti su Jumis reikalų, nes Jūs esate autoritetas". Kitame laiške V. Kaulinis pranešė dar svarbesnių žinių: „Vasario pabaigoje ar kovo pradžioje pas mane žada atvažiuoti centro atstovas kpt. Žemaitis. Jei tai įvyks, pakviesime Jus".

Viena po kitos atėjo žinios apie žūtis. Kovo 24 d. plk. L. Šimonėlis – MGB ag. *Šilaitis* iškvietė į susitikimą *Klimašausko* bunkeryje Vytauto apygardos vadą V. Kaulinį-*Miškinį*. Po atkaklių kautynių žuvo V. Kaulinis ir dar šeši partizanai. Sunaikinus Vytauto apygardos štabą, agentą *Šilaitį*, nebeturintį ryšių Aukštaitijoje, MGB nutarė permesti į Žemaitiją (p. 176, 177, 187, 188).

Iš B. Juodzevičiaus knygos „LAISVĖS KAINA"

Kaulinis Vincas-*Utenis*, *Miškinis*, g. 1912 m. Peterburge. 1920 m. su tėvais grįžo į Lietuvą ir gyveno Biliūnų k., Vyžuonų vlsč. Baigė Utenos gimnaziją, policijos mokyklą. Lietuvai atgavus Vilnių, iki sovietų okupacijos dirbo policijos vachmistru. Vokiečių okupacijos metais dirbo savo ūkyje. 1944 metų rudenį išėjo į partizanus. Buvo Vytauto būrio, paskui Gedimino kuopos, o nuo 1946 08 25 – Vytauto apygardos Liūto rinktinės vadas. 1947 m. paskirtas Vytauto apygardos vadu. Žuvo 1949 03 24 Nolėnų kaime, Jono Šimonėlio sodyboje. Išdavė buvęs Lietuvos karininkas plk. Liudvikas Šimonėlis – saugumo agentas *Šilaitis*. Kartu žuvo Alfonsas Bivainis-*Klimašauskas*, Bronius Bivainis-*Uosis*, Albertas Guobužas-*Šamas*, Domas Sirutis-*Baltasis Vergas*, Vytautas Pakalnis-*Pagirys* ir Napalys Valančiūnas-*Elnias* (p. 102).

Iš LYA (KGB) arch. F. K-1. Ap. 18. B. 57

P. 131. Pažyma Gedimino banditinei grupuotei, 1945 07 01 padėtis: Agentūriniu keliu nustatyta, kad Vyžuonų valsčiaus Čyviškių kaime veikia 23 žmonių būrys, kuriam vadovauja Vincas Kaulinis-*Miškinis*.

Būrio nariai:

1 skyriaus vadas – **Dominykas Bagočiūnas-*Briedis*** iš Stabulankių k.

2 skyriaus vadas – **Juozas Zabulionis, s. Kosto-*Liūtas***, kilęs iš Šiaudinių k.,Vyžuonų vlsč.

Būrio ryšininkas yra **Guobužas Mykolas-*Šaulys*** (g. 1922 m. Gasparišių k., Vyžuonų vlsč. Vėliau partizanų būrio vadas, Vytauto apygardos vado V. Kaulinio adjutantas. Žuvo 1948 03 16 Narkiškio mokykloje, – B. Juodzevičius).

Laucius Juozas-*Vaidila* iš Stabulankių k. (g. 1924 m. Jį 1947 05 28 Gerkonyse nušovė T. Kviklys, pamanęs, kad ateina skrebai, – B. Juodzevičius).

Eilinis **Laucius Jonas-*Ginklas*** (Juozo brolis).

Eilinis **Bartašius Jonas-*Saulius, Laimutis*** iš Tirmūnų k. (g. 1921 m., vėliau buvo Aušros būrio vadas. Žuvo 1950 04 07 Antano Sriubo sodyboje Vasyliškio k., Leliūnų vlsč., su žmona Sofija Girniūte-*Nendre*, Vincu Lauciumi-*Kirviu* ir Antanu Zabulioniu-*Plieniumi*, – B. Juodzevičius).

Eilinis **Dikmanas Antanas-Vieversys**, g. 1919 m. Stabulankių k. (1949 10 13 suimtas).

Eilinis **Perevičius Vytautas-*Dobilas*** (g. 1924 m. Meldučių k., Debeikių vlsč. 1948 03 27 su Mykolu Valančiūnu-*Vaiduokliu*, *Aitvaru*, norėdami per Velykas Leliūnų miestelyje iškelti trispalvę, prie Lementiškio k. susidūrė su čekistais ir abu žuvo, – B. Juodzevičius).

Eilinis **Vaškelis Albinas-*Lazdynas***, g. 1921 m. Aknystėlių k. (partizanų rėmėjas ir partizanas. Suimtas 1946 m., nuteistas 3 metams lagerio ir 5 metams tremties. Grįžo į Lietuvą 1953 05 16, – B. Juodzevičius).

Eilinis **Kemėšius-*Baravykas*** iš Šileikių k., Vyžuonų vlsč.

Eilinis **Kemėšius-*Šerys*** (brolis) iš Šileikių k.

Eilinis **Tamošiūnas Povilas-*Karklas*** iš Ivonių k., Debeikių vlsč. (g. 1912 m. Kuzmiškio k., Debeikių vlsč. Žuvo 1945 06 20 su Stasiu Dubrava ir Jonu Bivainiu prie Šileikių k., – B. Juodzevičius).

Eilinis **Tamošiūnas** iš Ivonių k., Debeikių vlsč.

Eilinis **Dubrava Stasys-*Aušrys***, g. 1924 m. Šileikių k. (žuvo savo kaime 1945 06 20 kartu su Povilu Tamošiūnu-*Karklu* ir Jonu Bivainiu-*Švedu*, – B. Juodzevičius).

Eilinis **Saladžius Stasys-*Zikla***, g. 1924 m. Šileikių k., Vyžuonų vlsč. (su Broniumi Guobužu slapstėsi Maželiškiuose Domo Jakštonio lauke įrengtame bunkeryje. 1946 05 10 buvo suimtas. Atvežtas į Uteną, bėgo ir buvo nušautas, – B. Juodzevičius).

Eilinis **Tūzas Vladas-*Monasius*** iš Čyviškių k.

Eilinis **Zabulionis Stasys-*Lūšis***, g. 1926 m. Čyviškių k., Leliūnų vlsč. (sužeistas 1947 05 20 Gerkonių k. Ražanskienės namuose, mirė Rokiškio ligoninėje 1947 05 30, – B. Juodzevičius).

Eilinis **Jakštonis Balys, s. Domo-*Trockis***, g. 1918 m. Šileikių k., Vyžuonų vlsč. (žuvo 1949 09 28 Papiškių k., Molėtų r. septyniese išduoti MGB agento Prano Gečio, – B. Juodzevičius).

Ryšininkas **Kutka Albinas**, 34 m. amž., iš Luknių k., Vyžuonų vlsč.

Guobužas Bronius, s. Jono-*Mamutas*, g. 1925 m., gyv. Šiaudinių k., Vyžuonų vlsč. (suimtas 1945 06 26, kalintas Vorkutos lageriuose iki 1954 12 24, paskui buvo tremtyje Komijoje, – B. Juodzevičius).

Būrio ryšininkai ir rėmėjai:

Zabulionis Domininkas iš Čyviškių k.

Biveinis Juozas iš Šiaudinių k.

Jakštonis Domas iš Šileikių k., 70 m. amž.

Tūzas Antanas iš Čyviškių k.

Zabulionis Gastulis iš Šiaudinių k.

Zabulionis Stasys iš Čyviškių k.

Išrašai iš agentūrinės bylos „Roj“, kuri 1992 m. buvo rasta KGB archyve

LYA, f. K-1. Ap. 45. B. 107

TOMAS 1

Kimštas Jonas, s. Lauryno, g. 1911 m. Vilniuje. Atsisakęs tarnauti lenkų kariuomenėje, nelegaliai pabėgo į Lietuvą ir baigė Kauno puskarininkių mokyklą leitenanto laipsniu. 1940-1941 m. tarnavo sovietinėje kariuomenėje, prasidėjus karui, dezertyravo. Nuo 1943 m. tarnavo Plechavičiaus daliniuose.

P. 34. **Spec. pranešimas pagal agentūrinę bylą „Restauratoriai“**: Kimštas buvo numatęs Miškinį paskirti apygardos štabo viršininku (1947 m. pradžioje). Kimštas kalbėjo, jog jam pavaldūs 23 tūkstančiai žmonių Zarasų, Rokiškio, Švenčionių, Utenos ir Ukmergės apskrityse. 1947 m. jis rekomendavo būrius sumažinti iki minimumo (2 – 4 žm.), iš dalies legalizuotis. Pakštą paskyrė kuopos vadu, bet jis norėjo pasilikt eiliniu, nes negalėjo pakęst nedrausmingo būrio vado Juozo Streižio-*Gedimino* elgesio.

P. 47. 1947 06 24 Jerptių (gal Veprių?) kaimo rajone susišaudymo metu nukautas vienas partizanas – Kimšto adjutantas,o pats Kimštas, palikęs švarką, pabėgo.

P. 53. Pažyma. 1944 metų spalio mėnesį Kimštas įkūrė Vytauto apygardą, 1947 05 – Algimanto apygardą, o pats pasiskelbė Šiaurės Rytų Lietuvos srities vadu.

P. 55 Aldona Kimštienė suimta (1943?) 06 24 Kupiškio r., Šimonių vlsč.

P. 57. Pažyma apie ŠR Lietuvos srities štabą. Srities štabas sudarytas 1948 08, į jo sudėtį įeina Vytauto, Algimanto, Vyčio ir DK apygardos. Srities vadas, o taip pat LLKS prezidiumo pirmininko antrasis pavaduotojas yra Jonas Kimštas-*Algimantas*, *Karijotas*, *Vladas*. 1-asis srities vado pavaduotojas, srities ginkluotųjų pajėgų vadas, Algimanto apygardos vadas – Antanas Slučka-*Šarūnas*, gimė 1912 m., miške nuo 1944 m. 2-asis pavaduotojas – srities Politinio skyriaus viršininkas, Vytauto apyagrdos vadas Vincas Kaulinis, s.Vinco-*Miškinis*, g. 1910 m., miške nuo 1944 m. Srities štabo adjutantas – Juozas Skurkis-*Laisvūnas*, g. 1918 m. Daugailių vlsč., Vyžuonėlių k., buvęs Vytauto apygardos štabo viršininkas, miške nuo 1944 m. Srities štabo ryšių karininkas – Bronius Kalytis, s. Adomo, kilęs iš Utenos vlsč., Kauliniškio k., buvęs Vytauto apygardos vado pavaduotojas.

P. 58. 1948 05 01 partizanų vadovybės pasitarime dalyvavo 22 partizanai ir Kęstučio apygardos ryšininkė. 1948 08 04 įvyko antras pasitarimas, kuriame dalyvavo *Žalgiris*, *Šarūnas*, *Miškinis*, *Šarūno* adjutantas *Skirmantas* ir DKA „B" rinktinės vadas *Diedukas* (Juozas Šibaila). Pasitarime nutarta į Vyriausiąją vadovybę deleguoti *Žalgirį* ir *Dieduką*.

P. 58-59 Į srities štabo likvidacijos darbą įjungta MGB agentas *Laimutė* (Marijona Žulienė), pagal kurios duomenis likviduotas Mindaugas Barisa-*Rimtautas*.

P. 102. Nuo 1950 06 01 Kimštas vadovauja 3 LLKS Rytų Lietuvos sekcijai ir yra LLKS Prezidiumo pirmininko pavaduotojas. Pagal 1952 07duomenis, Kimštas laikosi Raguvos miške su Stasio Kulio-*Briedžio* būriu. Taip pat laikosi su Juozu Šomka-*Čerčiliu*, kurio būrys veikia Panevėžio ir Joniškėlio rajonuose.

P. 105. Aktas. 1952 06 16 Šimonių miške suimtas Kimštas. Paimta: automatas PPD Nr. 722, užsieninės markės 9 mm pistoletas Nr. 6321 bei 200 šovinių.

P. 108. 1952 05 Kimštas vėl buvo paskirtas srities štabo viršininku.

P. 109. 1948 m. Jonas Kimštas gavo Paleckio (R. K. p a s t a b a: Justas Paleckis tuomet buvo LSSR AT prezidiumo pirmininkas) pasiūlymą legalizuotis. Jis neva taip norėjo ir padaryti, bet einant pasitarti pas žmoną, jam sutrukdė kariuomenės pasala. Panaudojant sulaikytą Kimštą, 1952 09 -12 Raguvos ir Alantos miškuose, Panevėžio ir Troškūnų rajonuose sunaikinta 10 bunkerių, nukauti 3 partizanai. Panaudojant operatyviniams tikslams Kimšto-*Jurgino* ir Kalyčio-*Ramojaus* (*Jurginas ir Ramojus* – MGB agentūriniai slapyvardžiai, – R. K.) parašytus laiškus, 1953 m. Šimonių ir Anykščių r. iškviesta 18 partizanų, tarp kurių paimti: srities štabo narys *Kirvis* (Viktoras Sabaliauskas) ir rinktinės vadas *Tigras* (originale – Tigro rinktinės vadas).

P. 110. Kimšto susirašinėjimo keliu išaiškintas Vyčio apygardos štabas ir nukautas Vyčio apygardos vadas *Algimantas*-Bronius Karbočius. Panaudojant Kimštą, surastos ir sunaikintos *Kazoko* (Kazio Riaubos), *Liongino* (Liongino Šukio), *Aptiekoriaus* (Antano Žygo), *Tautvydo* (Mykolo Janulio), *Rimanto* (Edvardo Daučiūno), *Algimanto* (Broniaus Karbočiaus) ir *Tigro* (Vaclovo Čepukonio) bandos, iš viso daugiau nei 30 banditų. Operacijų metu Kimštas nešiojo sovietinio karininko uniformą. 1953 metų kovo mėnesį Kimštas persipjovė venas, bijodamas, kad nebūtų patrauktas atsakomybėn už ankstesnę banditinę veiklą. Oficialiai užverbuotas ir išleistas iš KGB 1953 09 15.

TOMAS 1, dalis 2

P. 4. A. Žulio parodymai, 1946 12 07: Jo namuose 1946 05-06 lankydavosi *Vaidotas* ir *Laisvūnas*, vėliau atvyko ir *Dėdė*-Jonas Kimštas. Namuose vyko partizanų pasitarimas, kuriame dalyvavo:

Jonas Vanagas-*Tyrūnas* iš Kuktiškių vlsč., Andreikėnų kaimo – Kovo būrio vadas;

Vincas Tumėnas, s. Antano-*Ramūnas* iš Utenos vlsč., Girelkos k. – eilinis Kovo būrio partizanas;

Juozas Streižys-*Gediminas* iš Utenos vlsč., Nemeikščių k. – *Gedimino* būrio vadas;

Bronius Kunčiūnas-*Leopardas* – *Miškinio* būrio vadas;

Jonas Kunčiūnas-*Vilkas* – *Gedimino* būrio partizanas;

Kazys Steiblys-*Ramūnas*, g. 1926 m. – Kovo būrio partizanas.

P. 10. Ryšininkai yra: Vytautas Žulys-*Deimantas*, Juozas Barisa-*Vytenis*; Jadvyga Kežytė-*Švitra*. Ryšiai ir laiškai Kimštui ėjo per *Anykščių Šilelį* – Birželis –15.

P. 28. Agentūrinis pranešimas. *Ąžuolas*, 1946 12 16: Į Vytauto apygardą įeina: Liūto rinktinė – 500 žmonių, Erškėčio rinktinė – 140 žmonių, Tigro rinktinė – 200 žmonių ir Patrimpo rinktinė – 80 žmonių. Svyrių rajone veikia 4 būriai (2 lietuvių ir 2 baltarusių), iš viso iki 85 partizanų, kartais susirenka iki 160 – 185 partizanų. ***Erškėtis*** yra seržantas, mėgsta didelius būrius, iki 140 žmonių, o kiti būriai po 18 – 25 žmones.

P. 60. Agentas *Vaitiekūnas* yra Panevėžio kunigas. 1947 06 07 atėjo su laišku nuo *Lakštučio* (Jurgio Urbono), antspauduotu Algimanto apygardos antspaudu.

P. 54-58 Agentas *Ąžuolas* apie *Dėdės Petro* apsilankymą *Žalgirio* valdose, 1947 04 21: Svyrių apskrityje yra tik vienas partizanų būrys. Zarasų apskrity partizanavimo sąlygos yra sunkios, labai daug rusų. Aukų skaičius nedidelis. Šimonių miške vykstant košimams, buvo sutraukta net apie 30 000 kareivių, o partizanai atsilaikė, netgi numušė du lėktuvus „kukurūzninkus“. Pokalbyje su *Žalgiriu* paaiškėjo tokios nuostatos: 1) dokumentų nereikia išdavinėti, nes partizanų skaičius jau ir taip sumažėjęs; 2) atsisakė BDPS (Bendras demokratinis pasipriešinimo sąjūdis, – R. K.) siūlomų kadrų.

P. 81-82. Agentūrinis pranešimas: 1947 06 17 *Dėdė Petras*, Markulio nurodymu, nuvežė laišką Kimštui. Apsistojęs Kimštas netoli Degulių. *Ramunė* pasakojo, kad Kimštas-*Žalgiris* gavo laišką nuo Tauro apygardos vado ir labai susijaudino, vos neverkė. Gavęs laišką, labai norėjo susitikti su Markuliu. 1947 06 24 švenčiant Kimšto vardines, užpuolė kariuomenė, žuvo vienas partizanas. Gavęs laišką, Kimštas kalbėjo: „*Tautvaiša* man numirė, miršta ir jo draugų veikla, tiktai su daktaru (R. K. p a s t a b a: su J. Markuliu) dar norėčiau susitikti“. Kimšto-*Žalgirio* ryšininkė yra Anelė Malinauskaitė-*Rugiagėlė*.

P. 100. Agentūrinis pranešimas: 1947 07 04 – 09 Markulis su *Dėde Petru* išvyko į susitikimą su *Žalgiriu*. Iš traukinio išlipo netoli Rubikių. Susitikimas neįvyko, nes sutrukdė karinė operacija. Partizanai, palikę ginklus, turėjo bėgti. Kareiviai nušovė vedlį piemenuką.

R. K. p a s t a b a: *Dėdė Petras*-Petras Januškevičius – medikas. Jo tėvas majoras Petras Januškevičius-*Tėvas* Vyčio apyg. partizanų būrio vadas, žuvo 1945 09 17 Papojaus miške, Panevėžio r. J. Markulio žmona – Januškevičiūtė, majoro Petro Januškevičiaus sesuo, o jo sūnus Petras-*Dėdė Petras* buvo centrinis J. Markulio ryšininkas. Kiti jį dar vadino Markulio adjutantu. Remiantis *Dėdės Petro* žmonos pasakojimu, jos vyras atseit nežinojęs, kad Markulis yra MGB agentas ir, būdamas jo dispozicijoje, iš idėjos dirbo partizanų labui. O kai J. Markulio juodi darbai iškilo į viešumą, Petras puolęs į alkoholizmo liūną ir ėmęs smarkiai gert. Mirė apie 1955 m.

P. 102. Agentūrinis pranešimas: Markulis nuo *Sauliaus* (Bronius Kazickas) gavo paketą su spauda 1947 07 23. *Žalgiris* visiškai palaužtas, galvoja apie legalizaciją.

P. 107. Agentūrinis pranešimas: Agentas *Kaunas*: 1947 08 03 BDPS narys *Gintautas* atvyko į Uteną. Iš Tauro ir Kęstučio apygardų atvyko ryšininkė *Dalia* įspėti apie provokacijas. *Žalgiris* Markuliu tiki kaip ir seniau, o Vaiteliui netgi nenori persiųsti Tauro ir Kęstučio apygardų pašto – Vaitelis tik pasijuoktų. Jungtinė Kęstučio apygarda ir Tauro apygarda reikalauja susitikimo.

P. 108. Kupiškio apskrityje *Gintautas* susitiko su B. Kaziciku-*Sauliuku*. *Gintautas* vedė posėdį, kuriame pasmerkė JKA (Jungtinė Kęstučio apygarda) ir Tauro apygardas dėl skaldytojiškumo ir siūlė su šiomis apygardomis nutraukti ryšius.

R. K. p a s t a b a: LKA nurodyta: 1948 metų pabaigoje ryšius su Vytauto apygarda „BDPS prezidiumo“ vardu palaiko agentas *Akmuo* (pogrindyje žinomas *Gintauto* slapyvardžiu). *Akmuo* pasisiūlo dirbti Vytauto apygardos štabe (V., 1994, p. 46). L. Mockūno knygoje „Pavargęs herojus“ nurodytas Juozas Vizbaras-*Arūnas, Gintautas, Kęstutis*, MGB agentas (p. 16, 281, 384, 385, 436, 466, 467, 474, 479, 480, 481, 483, 489, 490, 502).

P. 112. Agentūrinis pranešimas: Agentas *Noreika* (J. Markulis): *Žalgiris* siunčia spaudos paketus, bet laiškų neįdeda. Tauro apygarda jisai nepasitiki ir sako, kad Tauro apygardoje vyksiančian pasitariman Vytauto apygardos atstovas nevyks (1947 08 18).

Numatytas „Erelinio" (R. K. p a s t a b a: *Erelis*-Juozas Markulis) BDPS Karo tarybos pasitarimas 1947 08 27-28 .

P. 117. *Žalgiris Ereliui,* 1947 08 10: Žiaurus partizano likimas blaškė mane ilgą laiką. Pergyvenau daug nelaimių ir nepasisekimų, kurių pasekoje mano širdis pasidarė kruvina nuo skausmų... Kad mūsų partizaninis sąjūdis atsidūrė kryžkelėje, mums abiems yra visiškai aišku... Kuo aš jums buvau iki šiol, žinote. Kuo esu šiandien – parodys ateitis. Mano širdis įsako man tikėti jumis kaip ir savimi... Tad jeigu šį mano jausmą įvertinate, prašau atvykti pas mane ir mane nuraminti. To prašau Tėvynės – Tautos – Laisvės vardu. Širdis prie širdies – Jūsų šauksmas. Į jį atsakau tuo pačiu.

Laukiu Jūsų kaip išsiilgęs kūdikis, kuris supranta, kad turi motiną, tačiau nejaučia jos arti savęs....

P. 126. Agentūrinis pranešimas: Ag. *Akmuo* 1949 01 28: Aro būrio vadas yra *Klajūnas*, o pavaduotojas – *Alksnis*. Bronius Keblys-*Ūsas* yra *Miškinio* adjutantas. *Miškinis*-Vincas Kaulinis buvo išvykęs į Tigro rinktinės veiklos rajoną, kur įvyko pasitarimas su baltarusių partizanais. 1949 01 22 Vyžuonų valsčiaus Melaikų kaime įvyko pasitarimas, kurį vedė *Siaubas*, dalyvavo *Ūsas*, *Granitas*, *Šiaurys* ir *Klajūnas*.

P. 128. *Siaubas* pranešė, kad neseniai įvyko *Miškinio* ir *Žalgirio* susitikimas su latvių partizanų vadovybe. Pasitarimas vyko Rokiškio apskrityje, dalyvavo 18 latvių, iš jų du vadai. 1949 01 23 žuvo partizanas *Kerštas*, o su juo ėjęs Bivainis išsigelbėjo.

P. 135. Juozas Bulka, s. Vinco, g. 1930 m., – ryšininkas tarp Vytauto apygardos ir Šiaurės Rytų Lietuvos srities štabo. Janina Valevičiūtė-*Astra*, g. 1925 m. Galvydžių kaime, – Vytauto apygardos štabo ryšininkė.

P. 136. Lionginas Kurklys, s. Prano-*Hitleris*, g. 1925 m. Žibelių kaime, – Vytauto apygardos štabo ryšininkas.

P. 152. Stasio Gimbučio parodymai, 1949 11 09: 1948 08 Algimanto apygardoj lankėsi BDPS atstovai *Žalgiris* ir *Diedukas*. 1947 m. Jonas Kimštas 4 mėnesius laikėsi *Žalgirio* būrio veikimo rajone.

P. 153. *Žalgiris* 1949 02 vėl lankėsi Algimanto apygardoj, susitiko su apygardos vadu *Daujotu* (žuvo 1949 04) ir štabo viršininku *Vanagaičiu*, kuris taip pat žuvo su *Daujotu* 1949 04.

TOMAS 2, dalis 2

P. 1. Kimštas *Narutavičiui* : 3 Vytauto apygarda LLA Nr. 81. Nuo Markulio gauta 60 matricų ir 1 kg. spaustuvinių dažų.

P. 6. 1947 03 10 *Narutavičius Žalgiriui* pasiuntė „Kovą". (*Narutavičius*-Juozas Markulis, – R.K.).

P. 8. 1947 01 23 iš JKA *Žalgiris* gauna laišką – naują įspėjimą apie *Erelio* provokacijas.

P. 10. 1947 03 15 ir 1947 04 29 laiškai perspėjimai gauti iš Tauro apygardos.

Kimšto atsakymas, 1947 05 28, Nr. 15: *Žalgiris* rašo: „Ryšius JKA nutraukiau sąmoningai, nes dėl *Tautvaišos* išdavystės vos nežuvau. *Tautvaiša, Girėnas, Šalna, Narimantas* (Algimantas Vincas Zaskevičius) mano sričiai neegzistuoja". Ryšį su *Ereliu* atsisako nutraukti motyvuodamas sena pažintimi, gauta materialine pagalba ir t. t. Toliau rašo: „Neprieštarauju, kad *Erelis* yra MGB agentas, dėl bendro tikslo ryšius su *Ereliu* aš nutrauksiu".

P. 19. ***Žalgirio*** sveikinimas BDPS komitetui.

P. 23. ***Narutavičius Žalgiriui,* 1947 06 27**: nedelsiant susitikti.

P. 24. ***Žalgirio* laiškai Markuliui, 1947 08 19 ir 1947 08 20**: nutraukti ryšius.

P. 26. Kimštas *Šarūnui,* 1947 08 21: „Jūs rengėtės organizuotis, o dabar tai sutrypiate... Tikėjausi vykti su Jumis per būrius, bet Jūs pasirinkote man nepriimtiną keliavimo formą... Susitikime jūs Centrui neatstovausite. Suteikite apie mane kuo mažiau žinių...".

P. 27. *Žalgiris Miškiniui*, 1947 08 21: Suvažiavime reikalaukite lėšų, partizanai nepatenkinti „Kova".

P. 27. *Narutavičius Žalgiriui*, 1947 08 24: Kaltinimai dėl: 1) nepranešta apie Algimanto apygardos įkūrimą; 2) palaikomi ryšiai su Tauro apygarda; 3) palaikomi ryšiai su JKA; 4) nieko nepranešta apie *Miškinio* paskyrimą Vytauto apygardos vadu.

Šiaurės Rytų srities vado įsakymas (Orig. ŠRLŠ Nr. 19):

1. Nutraukti ryšius su Vilniumi.
2. Nutraukti ryšininkų judėjimą traukiniais ir kitomis transporto priemonėmis.
3. Nevesti jokių derybų su Centro žmonėmis.
4. Nutraukti ryšius su kitų sričių junginiais.
5. Nepriimti ir nesiųsti jokių paketų.
6. Liūto rinktinės adjutantui įspėti Ukmergę.
8. Algimanto apygardos vadui informuoti Vyčio apygardos vadą.
9. Informuoti Tigro rinktinę apie įsakymą Nr.19.

P. 71. LLK BDPS Pirmasis posėdis, 1947 09 29: Dalyvauja: *Narutavičius* (J. Markulis), Žemaičių apygardos vado pavad. *Nurmis*, DKA vadas *Uosis* (R. K. p a s t a b a: *Uosis*-Petras Klimavičius nebuvo DKA vadas), Vyčio apygardos vadas *Briedis* (D. Vaitelis), Vyčio apygardos vado adjutantas *Plienas* (R. K. p a s t a b a: matyt, kalbama apie *Plieną*-Alfonsą Morkūną, DKA apygardos „B" rinktinės vadą).

TOMAS 2

P. 100. *Žalgiris* Vytauto apygardos vadui: 1950 01 10 kopijos DKA, Vyčio ir Algimanto apygardų vadams. Iš Vyčio apygardos vado sužinojau apie sunkią padėtį. K yra be VDV, neturi ryšių su LVDV, nutrūkęs ryšys tarp apygardų. Kol ryšys bus atstatytas tarp apygardų, į KV siūlau Tigro rinktinės vadą ir Vytauto apygardos Organizacinio skyriaus viršininką *Diakoną* (Vincas Žaliaduonis), su šiuo sutinka ir DKA bei Vyčio apygardų vadai. Siūlau jam parengti oficialų raštą dėl paskyrimo į šias pareigas.

P. 64. Algimanto apygardos partizanė *Stirna* buvo suimta MGB, užverbuota ir paleista. 1949 metų pabaigoje išdavė 6 partizanus. *Šarūno* rinktinės štabą išdavė neva iš Žemaitijos atvykę atstovai, kurie buvę iš Sokolovo grupės.

P. 86. Šiaurės Rytų Lietuvos partizanų kovinių junginių vadovybės sąskrydžio protokolas: 1948 m. rugpjūčio 4 d. dalyvavo *Žalgiris*, Vytauto apygardos vadas *Miškinis*, Algimanto apygardos vadas *Šarūnas* (Antanas Slučka), DKA atstovas *Diedukas* (Juozas Šibaila). *Žalgiris* atsisakė srities vado pareigų *Šarūno* naudai. A. Slučka pasiūlė *Miškiniui* būti jo pavaduotoju, o Algimanto apygardos štabo viršininkui *Skirmantui* – techniniu sekretoriumi.

P. 87.Algimanto apygarda ir DKS nuo BDPS oficialiai atsiskyrė 1947 10 26. *Šarūno* siūlymu, srities vado pareigos buvo sugrąžintos *Žalgiriui.* Svarstytas štabo klausimas. Srities ribos: Vytauto apygarda – Tigro, Liūto ir Lokio rinktinės; Algimanto apygarda – *Šarūno*, Žalioji ir Kunigaikščio Margio rinktinės; DKA – „B" rinktinė.

P. 88. Sąlyginis pavadinimas – Karaliaus Mindaugo (antspaude tik „K"). Rašytinis pavadinimas – Kalnų sr. štabavietė – Voruta. Oficiozas – „Aukštaičių kova".

P. 89. Sritį atstovauja: karine strategine linija – Algimanto apygardos vadas, politine linija – Vytauto apygardos vadas. Reikalui esant, Algimanto apygardos vadą vaduoja (pakeičia) Vyčio arba DKA vadas.

P. 101. Vytauto apygardos vado Kalyčio laiškas *Žalgiriui*: 1950 03 10. Nr. 337. Žuvus KV *Atlantui*, žygių atstatyti KV nebuvo imtasi. Vytauto apygarda neteko archyvo už 1949 metus, rotatoriaus. Rašomosios mašinėlės neteko rudenį.

P. 102. Manome, kad tikslinga iš Vytauto, DKA ir Algimanto apygardos sudaryti vieną apygardą. 1949 11 01-02 Žaliamiškyje žuvo 28 partizanai, iš Algimanto apygardos vadovybės liko tik VdV *Rokas* (Kemeklis). *Diakonas* KV pareigų atsisakė motyvuodamas tuo, kad be jo nusilps partizanų judėjimas Vilnijoje, pradės reikštis lenkai. Ryšys su *Diakonu* yra, yra ir vilčių. Laikinai SrV pareigas gali eiti *Žygaudas* (A. Smetona).

TOMAS 3

P. 16-19. *Žalgirio* suėmimo planas panaudojant spec. grupę 1951 03. Netoli Skaistgirių kaimo, ryšininko Povilo Ališausko vienkiemyje, turėjo įvykti agento *Kruko* ir *Žalgirio* susitikimas. Šiam tikslui paruošti SG iš 10-12 gerai parengtų smogikų.

P. 58. 1951 06 01 agentas *Krukas* susitiko su *Briedžiu* (Stasiu Kuliu), *Žalgiriu* (Jonu Kimštu) ir *Čerčiliu* (Juozu Šomka), susitikimas įvyko netoli Paįstrio kaimo. Agentas turėjo 1 butelį paprastos degtinės ir 1 butelį raudonojo „spec. vyno", 1 butelį „spec. likerio" ir „spec. sumuštinius". Kimštas atsisakinėjo gerti, neva davęs priesaiką, išgėrė tik 10 gramų likerio.

P. 59. Begeriant pasipainiojo kažkoks žmogus (R. K. p a s t a b a: nepilnaprotis Paipulas iš Skaistgirių), į kurį partizanai pradėjo šaudyti. Maždaug už 1 km buvusi SG, vadovaujama Staškevičiaus, taip pat pradėjo šaudyti, todėl partizanai pasitraukė.

P. 60. Padaryta klaida: turėjo būti apie 200 kareivių, o buvo tik 40. Dėl nenusisekusios operacijos iškilo agento iššifravimo tikimybė, nors partizanai spėjo nedaug išgerti, „vaistai" negalėjo suveikti. Agentas *Krukas* (Antanas Makarskis) yra Kauklių sovchozo direktorius, Kimšto ryšininkas *Šernas*.

P. 140. Agentas *Krukas* 1951 10 08 Pamiškių kaime susitiko su *Čerčiliu* ir dar vienu partizanu, o taip pat ryšininkais broliais Ališauskais. Agentas pakišo „spec. degtinės". K. Ališausko raginami jau skubėjo išeit. Eidamas pranešti, agentas nuo išgertos degtinės prarado sąmonę. Taip pat sąmonę prarado ir Povilas Ališauskas, bet brolio Ksavero Ališausko dėka partizanai sėkmingai pasitraukė. Apnuodyti partizanai išėję į kiemą pajuto silpnumą. Šiaip taip nuėjo iki pamiškės. Brendant per upelį vienas iš jų prarado sąmonę. Tada Ksaveras Ališauskas atvažiavo su vežimu ir partizanus nuvežė į bazę. Agentas *Krukas* buvo iššifruotas. Kimštas nutarė agento neliesti, nes bijojo, kad dėl to gali nukentėti žmona ir vietiniai gyventojai.

P. 121. 1951 10 30 agentas *Krukas* (Joniškėlio rajono Kauklių sovchozo direktorius Makarskis) vėl prigirdė partizanus, bet ryšininkai Povilas ir Severinas Ališauskai surinko į vežimą ir išvežė juos rėkiančius ne savais balsais į bazę.

P. 159. Povilas Ališauskas paimtas, užverbuotas kaip agentas *Spalis* ir paleistas.

P. 177. *Žalgiris* laišku per *Pimpį* kvietė į susitikimą Bronių Kalytį-*Siaubą, Serapiną*. Susitikti numatyta Šimonių girioje 1951 10. Ryšį su *Žalgiriu* palaikyti per *Liūtą*.

TOMAS 3, dalis 2

P. 4. *Žalgiris Vytautui* 1950 11 03: 1949 – 1950 m. KV neteko 2 KV (srities vadų), 4 apygardos vadų, 6 rinktinių vadų, eilės tėvūnijų vadų ir apie pusę visų partizanų.

P. 5. *Miškinis* žuvo išduotas nepriklausomos Lietuvos pulkininko Šimonėlio (R. K. p a s t a b a: Liudvikas Šimonėlis buvęs nepriklausomos Lietuvos kariuomenės pulkininkas, MGB užverbuotas agentas *Šilaitis*) susitikimo metu. Sritį šiuo metu sudaro Vyčio ir Vytauto apygardos. *Stirna, Margarita* išdavinėja bunkerius. 1949 02 02 atvedė kareivius prie bunkerio Šimonių girioje. Ji parodė vieną iš mūsų bunkerių – vasarinį, mes tuo metu buvom netoliese ir girdėjom kareivių balsus.

P. 8. *Šarūno* rinktinės štabo sunaikinime *Žalgiris* įtaria *Vidmantą* (H. Danilevičių) arba patį *Šarūno* rinktinės vadą.

P. 22a 1949 08 12-20 Birutkalnyje (*Šarūno* bunkeryje) įvyko Šiaurės Rytų Lietuvos vadovybės pasitarimas.

P. 85. LLKS MAV, 1950 11 15, Nr. 1080: 1950 04 12 žuvo antroji srities štabo sudėtis. Išdavė pats šeimininkas. 1950 10 žuvo trečioji srities štabo sudėtis. *Vidmantas* buvo Algimanto apygardos štabo viršininkas.

P. 87. Agentūrinis pranešimas: ag. *Bimba* 1951 04 04: 1950 03 Žalgiris B. Kalyčiui pavedė suformuluoti srities štabą.

P. 88. Netoli Užulėnio įvyko *Žalgirio* ir *Siaubo* susitikimas.

P. 89. *Bimba* nuolat tikrindavo gaunamą paštą. Apie 1949 06 20-25 *Siaubas* išsiuntinėjo R vadams paketus, kuriuose nurodoma nustatyti vietas galimam ginklų nuleidimui iš lėktuvų. Palaikydavau ryšius

su *Diakonu* ir *Žaibu* (Lokio rinktinės vadas, labai daug tepdavo smalos ant paketų, būdavo problemų atplėšiant).

P. 90. Agentūrinis pranešimas: ag. *Bimba* apie ryšius su vyr. vadovybe: B. Kalytis-*Siaubas* įpareigojo *Skrajūną* ir *Dainių* teikti pasiūlymus dėl srities štabo sudarymo. Susirinko pasitarti dėl kandidatūrų į srities štabą *Dainius*, *Čižikas*, *Uosis* ir *Skrajūnas*, taip pat šiuo tikslu susisiekė su *Liūtu*.

P. 103. Kovos Broliui *Pimpiui Žalgiris*. 1951 07 03: Ryšiai su Vyčio apygarda kontroliuojami MGB ir pavojingi, ryšio su *Liutauru* nėra nuo 1950 11-12.

P. 103a. Užsimenama apie nesutarimus tarp *Liutauro* ir *Pimpio*. *Liutauras* kviečiamas susitikti iki 1951 10 31, ryšius palaikant per *Liūtą*.

P. S. Laiškas gautas iš agento *Sargėnos*, kurį šis gavo iš Stasio Šveckaus perduoti *Liūto* būrio vadui.

TOMAS 3, dalis 3

P. 69. *Žalgiris Skrajūnui*: Siūlo apdovanoti Aldoną (Febroniją) Kimštienę-*Motiną*, nes ji ilgai ryšininkavo, o 1947 m. buvo suimta, buvo Paleckio ir Bartašiūno naguose. Iš kovos lauko išnešė du sužeistus partizanus. Rekomenduoja apdovanoti įsakymu Vytauto apygardai, nes esą pačiam yra nepatogu ir nekorektiška.

P. 51. Agentai *Spalis*-Povilas Ališauskas, *Klevas*-Pranas Gaspariūnas iš Paįstrio k., *Tauras*-Kastantas Paknys iš Troškūnų vlsč. savo bute laikė Febroniją Kimštienę.

P. 54. Pranešimas apie legendizuotos parašiutinės desantinės grupės panaudojimą siekiant suimti *Žalgirį* ir Žaliosios rinktinės vadovybę. Operacijos pagrindimas: 1951 10 10 JAV neva priėmė įstatymą skirti 100 milijonų dolerių griaunamajam darbui SSSR. Desantą numatyta išmesti Pišios miške, netoli (Selialaukio?) kaimo, kur laikosi *Čerčilio* būrys, taip pat agentas *Spalis* ir rėmėjas Antanas Valkūnas.

P. 55. Panaudoti agentus smogikus *Arą, Taurą, Tarzaną*. Nuleisti juos miško rajone, neva jų kelionės tikslas yra Žalioji giria (iki jos 25-30 km). Užeinant pas Valkūną, kuris turėtų juos palydėti į Žaliają girią, jų prašymu, dalį amunicijos paslėpti. Po kurio laiko atvykti vėl, prašyti apsistoti *Čerčilio* veikimo rajone, nes esą apie Žaliamiškį neradę numatytų asmenų. Partizanais pradžioje visai nesidomėti, patys partizanai turėtų su jais ieškoti kontakto.

Agentūrinė byla „Vostok“ Nr. 21, tomas 4 (397)
Iš LYA, f. K-1, ap. 45, b. 397.

P. 65. Kimšto konspiratyvaus sulaikymo planas, 1952 08 06: 1952 m. liepos pabaigoje *Mažytis* gavo *Mokytojo* laišką. Pastarasis, priimdamas *Mažytį* už partizaną *Klajūną*-Teodorą Kviklį, paskyrė jam pasimatymą Šimonių girioje 1952 08 13-20 d.

P. 66. *Siaubas, Ramojus* pasiunčia laišką *Mokytojui* nurodydamas, jog *Mažytis* yra ne Kviklys, ir nurodo vietą susitikimui Anykščių rajono Galvydžių kaime. Paruošti agentūrinę grupę žygiui pas *Žalgirį*: *Ramojus*, *Alfa*, *Mažytis*, *Šturmas*, *Jūra* ir *Tigras*. *Alfą*, *Jūrą* ir *Tigrą* Žukaitė žino kaip partizanus. *Ramojui* reikia išduoti neveikiantį šautuvą. SG autoritetui pakelti reikia išspausdinti „Aukštaičių kovos” numerį, paruošti Tigro rinktinės partizanų suvažiavimo protokolus ir taip toliau.

P. 67. MGB ag. *Mokytojas*-Povilas Puodžiūnas, buvęs partizanas *Žėruolis*.

P. 65-70. **Planas.** *Žalgirį* reikia imti tik gyvą, jeigu jis neateitų, tuomet reikia imti gyvą *Mokytoją*. Ypatingą dėmesį skirti *Siaubui, Alfą* reikia legenduoti kaip *Siaubo* adjutantą, o šiaip *Ramojų* saugo *Alfa* ir *Šturmas*. *Ramojui* reikia paruošti „Neptun-80“ ir grupėje turėti specialiai „Neptun-80“ pėdsakais sekti paruoštą šunį.

P. 87-96. Pranešimas apie *Žalgirio* paėmimą.

P. 88. Paskleidžiant legendą apie Vytauto apygardos štabą, išleistas kreipimasis Vasario 16-osios proga.

P. 89. *Mokytojo* ir Kalyčio susirašinėjime pažymima, kad T. Kviklys yra paimtas saugumo ir yra išdavikas.

P. 90. 1952 08 12 gautas *Mokytojo* atsakymas, jog jie sutinka su *Ramojaus* sąlygomis ir naktį į 08 14 SG išmesta netoli nuo susitikimo vietos. Į susitikimą atvyko *Mokytojas*, *Astra* ir dar vienas žmogus. Po trumpo pokalbio *Mokytojas* nusivedė SG apie 10 kilometrų į savo stovyklą, kur jų laukė *Žalgiris* ir apie 15 partizanų: atvyko *Kirvio* grupė – 6 partizanai, *Tigro* grupė – 7 partizanai ir *Mokytojo* grupė – 5 partizanai.

P. 91. *Ramojus* padarė pranešimą apie padėtį apygardoj, esą gyventi galima, ir bandė suinteresuoti partizanus, kad *Žalgiris* eitų kartu su juo. 08 15 *Žalgiris* surengė pasitarimą, informavo apie politinę padėtį, po to iš kiekvieno paėmė raštišką priesaiką, visi fotografavosi. *Kimštas* paskyrė *Ramojų* srities štabo viršininku ir pirmuoju savo pavaduotoju.

P. 93. Srities vado pareigas Kimštas ėjo 1946 -1948 10, nuo 1952 05 jo slapyvardis *Aukštaitis*.

P. 145. 1952 12 29 operatyviai panaudojant *Žygūną*, Panevėžio rajono Aleksandravos kaime, Alfonso Barzdos sodyboje, likviduoti *Rimgaudo* būrio partizanai: Gintaro tėvūnijos štabo viršininkas Mickūnas Antanas-*Liepa*, g. 1924 m. Troškūnų rajone, Putiliškių kaime, partizanas nuo 1945 m., Survila Vytautas, s. Kazio-*Žaibas* iš Troškūnų valsčiaus Titeikių kaimo, miške nuo 1947 m.

P. 216. Pažyma. 1952 m. nukauta 152 partizanai, paimta gyvų 50, suimti 169 ryšininkai ir rėmėjai, iš suimtųjų perverbuoti 6 vidaus agentais ir 7 vadai operatyviam panaudojimui.

P. 220. Kimšto žiniomis, iki 1953 01 01 sunaikinta 15 ir paimti 5 partizanai. 1952 09 20-21 panaudojant jį kaip vedlį atidaryta 10 bunkerių, nukauti 3 partizanai: Kalnų srities visuomeninės dalies viršininkas Bronius Krivickas-*Vilnius*, aukštasis išsilavinimas, partizanų būry nuo 1944 m., ir kiti.

P. 221. Operatyviai suimti: Viktoras Sabaliauskas-*Kirvis*, *Tautietis* ir Vaižganto rinktinės vadas Vaclovas Čepukonis-*Tigras*.

P. 266. Operatyviai panaudojant suimtą vadą „R" (Kazys Riauba, – R. K.), 1953 02 14 suimtas gyvas *Kazoko* būrio vadas Juozas Blinkevičius-*Sakalas*, partizanas nuo 1950 m., jo brolis, Nemunėlio būrio vadas, žuvo 1953 10 (?); nukauti: Stasys Šidlauskas-*Tigras*, partizanas nuo 1951 m., Vacys Bilys-*Dragūnas*, partizanas nuo 1951 m.

P. 304. Pranešimas apie *Merainio* likvidavimą: 1953 01 16 Kėdainių rajono Šėtos apylinkėje ltn. Molčanovui Jacenytė pranešė, kad Kamėnų kaimo Skinulio ūkyje yra bunkeris. Bunkeris nebuvo rastas, bet ant šieno sulaikytas Stasys Skinulis, s. Mato, g. 1916 m.

P. 305. Tardymo metu parodymų nedavė, tik apdorojus SG, pasisakė, kad priklauso *Balandžio* būriui ir nurodė pagrindinį ryšininką – Bronių Maršalką-*Strausą*. Maršalkos parodymais, rėmėjo Petro Žilio ūkyje Kėdainių rajono Būdų kaime sulaikyta Stefa Nevarauskienė-*Genė*, partizano *Dobilo* žmona. Ji SG apdorojimo metu nurodė 15 aktyvių rėmėjų, tarp jų Jurgį Lukšį, s. Kazio, gyv. Vidulaukių k., pas jį buvo rastas bunkeris, kuriame slėpėsi banditas *Dobilas*.

P. 306. Panaudojant specialias priemones, konspiratyviai paimtas Vincas Nevarauskas-*Dobilas*, g. 1917 m. Jogniškio k., Kėdainių r., būryje nuo 1951 m. Jį suėmus ir operatyviai panaudojant, 1953 02 11 Dovydų miške, Ramygalos rajone, bunkeryje nukauti: Rytų Lietuvos sekcijos vadovas *Merainis*, *Merainio* pavaduotojas Povilas Žilys, s. Petro-*Audrūnas*, *Klevas*, g. 1910 m. Pasvalio rajone, Lietuvos kariuomenės leitenantas, būryje nuo 1949 m.

P. 307. Realizuojant iš *Dobilo*-Jono Kimšto gautus duomenis, taip pat suimto ryšininko Grinevičiaus ir MGB agento *Volk* duomenis, pradėta partizanų paieška Kėdainių rajone, Girelės (?) kaime. Onos Krivickaitės ūkyje rasti ir 1952 02 15 nukauti: Vyčio apygardos, Vyčio tėvūnijos vadas Vincas Gėgžna, s. Alfonso-*Balandis*, g. 1920 m. Kėdainių rajono Būdos kaime, partizanas nuo 1944 m., Petras Pabrinkis, s. Mato-*Tetulė*, g. 1916 m. Kėdainių rajono Songailių kaime, partizanas nuo 1945 m., ir Petras Gerdvila, s. Juozo-*Bimba*, partizanas nuo 1944 m.

P. 308. Krivickaitė už kareiviams duotus signalus, padėjusius sėkmingai įvykdyti operaciją, apdovanota 500 rublių premija.

Agentūrinė byla „Vostok“ Nr. 21, tomas 6 (399)
LYA, f. K-1, ap. 45, b. 399.

P. 18. SSSR MGB Ministrui dr. S. Ignatjevui: Suėmus Kimštą, sudarytos palankesnės sąlygos partizanų likvidavimui. 1952 rugsėjo ir spalio mėnesiais likviduoti 28 partizanai, iš jų 11 vadų. Kimšto duomenimis, 1952 09 10-21 Troškūnų rajone atidaryta 10 bunkerių, kuriuose likviduoti 3 partizanai, tarp jų srities visuomeninės dalies viršininkas, „Aukštaičių kovos“ redaktorius Bronius Krivickas, Antano-*Vilnius*.

Agentūrinė byla „Vostok“ Nr. 21, tomas 7
Iš LYA, f. K-1. ap. 45, b. 400.

P. 22. Agentūrinis pranešimas. Šaltinis *Jurginas*, 1953 01 09: 1953 01 04 *Žalgiris* gavo žmonos laišką, kuriame pranešama, jog ryšininkas Morkūnas turi ryšius su MBG ir yra kaltas dėl *Liepos* ir *Žaibo* žūties. Siūlau įtraukti žmoną į darbą MGB. Būtina paimti *Rimgaudą*-Kazį Riaubą, jo dėka galima likviduoti *Oželį*-Kazį Šinkūną, *Brolalį*-Joną Šinkūną (Juozevičių), Juozą Blinkevičių-*Sakalą*, *Tigrą*-Stasį Šidlauską ir Vacį Bilį-*Dragūną*. Per *Rimgaudą* apkaltinti Morkūną partizanų *Nemuno*-Mykolo Blinkevičiaus, *Vilniaus* ir *Žaibo* išdavimu ir tai užšifruoti prieš *Algimantą*-Bronių Karbočių ir *Merainį*-Juozą Šibailą.

P. 23. *Rimgaudą* galima iškviesti per *Sausį*-Kazį Kregždę, neva atvykt apsigyventi.

P. 24. ***Jurginas*, 1953 01 11:** Manau, kad *Algimantas* slapstosi su *Merainiu*.

R. K. p a s t a b a: *Jurginas* – MGB agento pseudonimas, *Žalgiris* – partizaniškas slapyvardis. Tai tas pats asmuo – Jonas Kimštas.

Agentūrinė byla „Vostok“ Nr. 21, tomas 10
Iš LYA, f. K-1, ap. 45, b. 403.

P. 111. Legendinio Šiaurės Rytų Lietuvos srities štabo priemonių planas: Nuo 1952 08 legendinio štabo linija suimta ar likviduota 40 partizanų. Pagrindinė ryšio linija su Kęstučio ir Vyčio apygardomis vyksta per Kimšto žmoną, kuri gyvena Raguvoje. Pabėgus *Tautvydui*, tapo pavojinga, jog jis Kimštienę gali panaudoti įspėti Žaliąją rinktinę, todėl ją būtina verbuoti. Šiam tikslui reikia pasiųsti į Raguvą agentą *Bimbą*, numatyta paskirti jai pasimatymą kelyje Utena – Ukmergė, o ryšininką turės vaizduoti 4-tos valdybos 3-io skyriaus viršininkas ltn. Kosakauskas. Ryšininkas nusives Kimštienę į mašiną, kurioje jos lauks *Jurginas*, po to nuveš ją į LSSR MVD.

P. 113. Kimštienės verbavimą sustiprinti *Čerčilio*-Juozo Šomkos ir *Tautvydo*-Mykolo Janulio suėmimu arba paskleisti paskalą, neva ji išdavusi *Rimgaudą*.

Agentūrinė byla „Vostok“ Nr. 21, tomas 10
Iš LYA, f. K-1, ap. 45, b. 403.

P. 17. Panaudojant suimtą *Kazoką*, 1953 04 10 Panevėžio rajone paimtas gyvas Vyčio apygardos Ūkio skyriaus viršininkas ir PKLT prokuroras Mykolas Janulis, s. Juozo-*Stumbras*, *Tautvydas*, *Daumantas*, g. 1910 m., partizanas nuo 1944 m. 1953 05 09 operatyviai panaudojant Janulį, Kavarsko rajone suimtas vadas Albinas Burbulis-*Žilvinas*. 1953 05 22, taip pat Januliui iškvietus į pasimatymą, suimti partizanai *Bėda* ir *Sesutė*. Šios operacijos metu Janulis Mykolas pabėgo.

P. 18. Vietoj Janulio į operatyvinę veiklą įjungtas *Žilvinas*. Paaiškėjo, jog pabėgęs Janulis-*Tautvydas* 06 14 aplankė ryšininką Kielą, kuriam papasakojo, kad jį buvo sučiupę trys broliai ryšininkai, kuriems *Tautvydas* buvo papasakojęs apie suėmimą ir pabėgimą iš SG. Pradžioje broliai norėjo jį užmušt, bet paskui paleido, tik liepė daugiau nesivalkioti.

P. 21. Būrio vado *Tautvydo* kompromitacijos planas: Vyčio apygardos štabo vardu išleisti dokumentą, kuriame Mykolas Janulis yra kaltinamas išdavyste. Šį dokumentą SG parodys *Žilvino*, *Kazoko* ir *Nemuno* pažįstamiems žmonėms.

P. 24. Visuomenės žiniai (M. Janulio laiškas): 1952 metų rudenį Vyčio apygardoj prasidėjo nematytos išdavystės. Jų kaltininkas – Mindaugo srities vadas *Žygūnas, Kalnietis, Karijotas*, kuris paskutiniu metu vadinosi *Seniu*. Į Vyčio apygardą jis atvyko 1949 06 22 iš Algimanto apygardos ir, sužinojęs visas apygardos paslaptis, išdavė jas priešui.

1952 metų rugsėjo mėnesį jis šnipinėjo Raguvos miške, po to buvo sunaikinta srities štabo Visuomeninė dalis.

1952 11 *Senis* kvietė *Tautvydą* pas save žiemoti, o 1953 02 pasikvietė pas save ir sučiupo *Kazoką*. 1953 04 10 buvau *Kazoko* iškviestas ir suimtas. Kankinamas išdaviau *Bėdą* ir jo žmoną. Pabėgau. Būdamas čekistų naguose 6 savaites, neišdaviau man žinomų archyvų.

Agentūrinė byla „Vostok" Nr. 21, tomas 13
Iš LYA, F. K-1, Ap. 45, B. 406.

P. 55-56. Planas dėl *Kiečio* SG ryšio nustatymo su *Stumbro* grupe: 1954 02 08 *Kietis* įvairiais ryšio kanalais pasiuntė tris laiškus *Stumbrui*. 1954 02 11 apsimesdami paklydę pūgos metu ir nerandą kelio, SG nariai aplankė netoli Skapiškio, Obelių rajone gyvenantį MVD agentą *Kauną*, kurio namuose gyvena *Stumbro* būrio partizanės Emilijos Talutytės-*Žiežirbos* sesuo.

Numatyta ag. *Kietį* ir ag. smogiką *Žilvytį* išmesti Rokiškio rajono Kalvių kaimo apylinkėse. Aplankyti ryšininką Praną Stuką ir Antaną Mikulėną, gyv. Taraldžių k., Balį Čepukonį, gyvenantį Kupiškio r., Punkiškių k., ir iš jų sužinoti dėl *Stumbrui* siųstų laiškų. Tuo pačiu patikrinti ryšių punktą su Pilėnų tėvūnija pas Kupiškio rajono Galsiškių k. gyventoją Dauką. Tatkonių kaime, Kupiškio rajone aplankyti Čepukonio žentą Limbartą, per kurį eina ryšys su Talutyte. Numatyta pasikviesti Talutytę ir perduoti jai laišką *Stumbrui*. Tame laiške rašoma, kad norima perduoti paketą iš Lokio rinktinės.

R. K. p a s t a b a: MGB ag. *Kietis*-Vaclovas Čepukonis, buvęs partizanas, slapyvardžiu *Tigras*.

P. 60. Pranešimas drg. Lunevui: Kazys Riauba – buvęs Gedimino rajono, Gintaro rajono vadas *Kazokas*, *Rimgaudas*, *Žemčiūgas*.

P. 61. 1953 02 16 jam padedant paimti Kazys Janionis-*Šnekutis*, s. Mykolo, g. 1920 m., būryje nuo 1946 m., turėjo slapyvardžius *Kariūnas*, *Šnekutis*, dar paimtas *Šnekučio* būrio ryšininkas Povilas Meilūnas, Julijono, g. 1927 m. Jotainių k., Ramygalos r.

P. 62. 1953 12 12 Meilūnas buvo paleistas ir užverbuotas kaip agentas *Klajoklis*. Riauba mūsų yra užverbuotas kaip agentas *Zigmas*, o Janionis – kaip agentas *Nemunas*.

P. 64. Prašome Janionį, Riaubą ir Meilūną atleisti nuo atsakomybės, nes savo kaltę jie jau išpirko.

P. 336-337. MVD 4 valdybos 3 skyriaus I-ojo poskyrio specialiųjų agentų, kurie gauna atlyginimus (nachodiaščichsia na soderžaniji), sąrašas. Padėtis 1954 03.

Išmokėti atlyginimai:

Jurginui – 1200 rb./mėn.
Ramojui –1000 rb./mėn.
Titnagui –1000 rb./mėn.
Kerui – 1000 rb./mėn.
Dobilui – 1000 rb./mėn.
Alfai – 1000 rb./mėn.
Mažyčiui – 1000 rb./mėn.
Gudui – 800 rb./mėn.
Mokytojui – 1000 rb./mėn.
Žemaičiui – 1000 rb./mėn.
Zigmui – 1000 rb./mėn.
Kiečiui – 1000 rb./mėn.
Nemunui – 1000 rb./mėn.
Tomui – 1000 rb./mėn.
Šimoniui – 800 rb./mėn.

Iš LVOA, f. 3377, ap. 55, b. 218, p. 36.
Pagal Jono Kimšto-*ŽALGIRIO* sudarytą chemą parengė L. Abarius

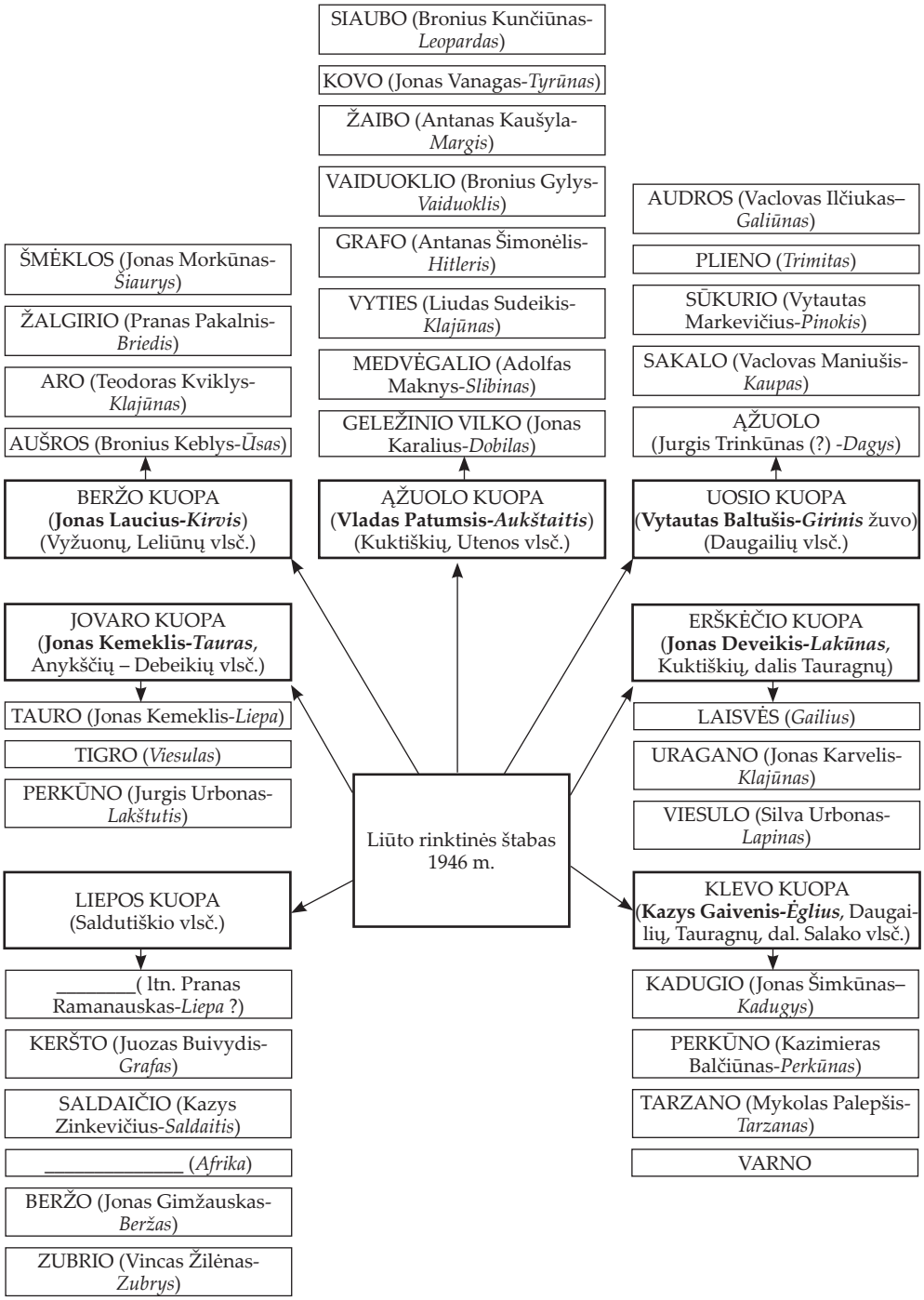

Pasakoja GENĖ LAUCIŪTĖ-*SVAJONĖ*

Užrašyta Kaune
2003 m.

Gimiau Stabulankių kaime, Utenos apskrityje. Baigusi pradžios mokyklą, mokiausi Utenos valstybinėje gimnazijoje, dirbau Utenos žemės tvarkytojo įstaigoje, vėliau Utenos socialinio aprūpinimo skyriuje.

Tėvynės meilę nuo vaikystės skiepijo tėvai savo asmeniniu pavyzdžiu. Toliau – mokykla, pirmoji mokytoja, kuri įtaigiai sugebėjo vaikiškose širdelėse pasėti gėrio ir Tėvynės meilės sėklą. Ne vienas iš basakojų kaimo vaikų galėjo nueiti Gavrošo keliu, bet gimnazija ugdė brėstančių jaunuolių širdyse kilnius jausmus Tėvynei.

Nuo 1944 m. iki 1949 m. rudens buvau šalia partizanų, dirbau Vytauto apygardos partizanų ryšininke.

1949 11 02 – 1955 11 02 kaip politkalinė praleidau lageriuose Komijos ASSR ir Kazachstane.

Vyro Stepono mirtį apraudojau būdama Intoje, jo gyvybė užgeso Vorkutos lageryje. Jau grįžusi į Tėvynę amžinai atsisveikinau su tėveliais ir sesute.

Kai atrodė, kad visos ašaros išverktos ir skausmas iškentėtas, bebaigianti medicinos institutą nepagydomai susirgo dukra. Motinai nėra nieko skaudžiau, kaip vaiko gyvenimą užberti žeme. Ji išėjo į amžinybę nesulaukusi 32-ejų metų.

GRETA PARTIZANŲ

Su partizanais pradėjau susitikinėti dirbdama Utenos socialinio aprūpinimo skyriuje, 1944 metų pabaigoje. Susitikdavome mano tėviškėje, parvažiuodama iš miesto jiems atveždavau medikamentų ir tvarsliavos, kurių gaudavau iš Valerijos Grigaliūnienės, tuo metu dirbusios Utenos sveikatos skyriuje buhaltere. Į ją kreipdavausi ir dėl gydytojo pagalbos partizanams. Popierių, kalkę ir kitas to laikmečio rašymo priemones imdavau iš savo įstaigos ir gaudavau iš draugų, dirbančių kitose įstaigose. Su draugėmis siuvinėjom ir LLA ženklelius.

Įstaigos vadovui pradėjus įtarinėti, kad palaikau ryšius su partizanais, iš darbo pasitraukiau ir sugrįžau į gimtąjį kaimą.

Tėviškėje 1945 metų rugpjūtį daviau priesaiką. Priesaikos davimo metu dalyvavo šie partizanai: Vincas Kaulinis-*Miškinis,* Bronius Keblys-*Ūsas,* Vincas Laucius-*Kirvis,* Antanas Limba-*Bunkeris,* Mykolas Guobužas-*Šaulys.* Pasirinkau *Bedalės* slapyvardį, vėliau pakeičiau į *Svajonę.* Su manimi priesaiką davė ir mano sesuo Eleonora. Jai buvo duotas slapyvardis *Laimė.*

Ne tik mudvi su seserimi padėjom partizanams, į tą veiklą buvo įsitraukusi visa mūsų šeima. Nemažai užduočių vykdė brolis Antanas. Jis rūpinosi partizanų uniformų siuvimu, veždavo maistą, partizanams prašant, buvo iškėlęs trispalvę Stabulankių kaimo kapinaitėse. Tėvai partizanus rėmė maistu, o kartais, esant pavojui, pabūdavo ir ryšininkais. *Miškinis* mamai buvo davęs *Rūtos* slapyvardį. Mūsų namuose vykdavo partizanų pasitarimai. Aš palaikiau ryšį su keletu kitų būrių ryšininkais: Janina Valevičiūte-*Astra* iš Algimanto apygardos, Jono Kimšto-*Dėdės, Žalgirio* ryšininke Veronika Petrėniene-*Laisve,* Juozu Bulka-*Skrajūnu,* vėliau tapusiu išdaviku, Domu Siručiu-*Baltuoju Vergu,* Antanu Dikmanu-*Vyturėliu* ir dar daugeliu kitų, su kuriais teko dirbti.

Gražiausi jaunystės metai praėjo šalia partizanų. Kartu klausėmės jų gražių ir liūdnų dainų, dalijomės pavojingu darbu, mažyčiais džiaugsmais ir dideliais bei skausmingais praradimais.

Okupantai ėmė siautėti. Ūkininkams uždėjo didžiules prievoles, o jų neįvykdžius trėmė į Sibirą, sodino į kalėjimus, jaunus vyrus rinko į karo tarnybą. Jaunuoliai, nenorėdami tarnauti priešo kariuomenėje, pradėjo slapstytis, organizuotis į partizanų būrius. Okupantai ir savi pakalikai stribai nerimo, slankiojo po kaimus, tai vienur, tai kitur pasirodydavo gaisrų pašvaistės, nepatyrę vyrai žūdavo.

Gasparišk ių kaime, netoli mano tėviškės, 1944 metų rudenį buvo sudeginta Mykolo Guobužo sodyba, nušautas jo tėvas ir trys partizanai: Jakštonis, Kalytis ir Kazys Kutka.

1945 metų gegužę sudeginta Antano Limbos tėviškė. Atokiau stovėjo pirtis, o joje buvo slėptuvė. Slėptuvėje buvę partizanai girdėjo, kaip dega trobos, ir su nerimu laukė, kada užsidegs pirtis, ačiū Dievui, tą sykį pirtis su partizanais išliko. Tiesa, vėliau ir pirtis buvo paleista pelenais, tik be žmonių aukų, partizanai jau buvo pasitraukę.

Mano tėviškė partizanams tapo antraisiais namais, gal net ir dažniau jie užsukdavo pas mus nei į savo namus, namuose jų laukė didesni pavojai.

Dažnas svečias pas mus buvo Vincas Kaulinis. Nuo 1947 metų rugpjūčio jis tapo Vytauto apygardos vadu. Jo slėptuvė buvo netoli mūsų namų, todėl jis ypač vasaros dienomis mėgdavo ateiti pas mus. Kartais net nustebdavau pamačiusi jį kieme basą, ant pečių užsimetusį sulopytą šeimininko švarkelį, juokingai atrodantį mūsų vadą. Tikras varganas valstietis, tik išblyškęs, saulės nematęs veidas išduodavo jį esant ne dienos gyventoją.

Traukiantis vokiečiams, kaip ir daugelis Lietuvos inteligentų, Kaulinis galėjo pasitraukti iš Lietuvos, tačiau meilė Tėvynei buvo stipresnė už asmeninę laimę. Jis sakė: „Kai Tėvynė pavojuje, sąžinė neleidžia saugoti asmeninį gyvenimą“, – ir pasiliko, visą likusį gyvenimą atidavė Lietuvai. Dar vokiečių okupacijos metais pas Vinco Kaulinio tėvus Vyžuonų valsčiuje, Biliūnų kaime buvo apgyvendintas rusų belaisvis Kolia. Sugrįžus „išvaduotojams“, Kolia, bijodamas saviškių atpildo, paprašė Vinco, kad jį priimtų į partizanų būrį. Vincas, tikėdamas belaisvio padorumu, nenorėdamas jo atiduoti į čekistų rankas, priėmė Kolią į būrį. Deja, už pasitikėjimą rusu teko skaudžiai sumokėti – dviejų partizanų gyvybėmis.

Vieną vakarą Kolia paprašė Kaulinio išleidžiamas į kaimą, bet sutartu laiku į slėptuvę negrįžo. Slėptuvė buvo Kaliekių kaime, Vyžuonų valsčiuje. Tąsyk joje buvo V. Kaulinis, Dominykas Bagočiūnas-*Briedis,* Jurgis Vasiljevas-*Viesulas* ir Bronius Kalytis-*Siaubas* (R. K. p a s t a b a: Vėliau šis jaunas vaikinas, nuo eilinio partizano tapęs net apygardos vadu, išduos savo kilnius siekius, taps baisiu išdaviku). Koliai negrįžus sutartu laiku, vyrai sunerimo, į slėptuvę miegoti nėjo, laukė viršuje. Pagaliau pasigirdo sutartas beldimas į langą. Kauliniui prie jo priėjus, pasigirdo Kolios balsas: „Vincai, aš jau ne toks“. Pažiūrėję pro langą, vyrai pamatė, kad sodyba apsupta kareivių. Jėgos buvo nelygios, pasipriešinimas betikslis. Partizanai ėmė tartis, ką daryti. Nors spalio mėnuo, rudens naktys ilgos, laikas slinko nenumaldomai greit. Ėmė brėkšti rudeninė ryto aušra. Ilgiau laukti nebuvo galima, reikėjo veikti. Vyrai nutarė šokti per priešpriešiais esančius langus. Vos tik juos pravėrus pasipylė šūviai. Kauliniui ir Kalyčiui pavyko pabėgti, o *Briedį* ir *Viesulą* pakirto priešų kulkos. Jų kūnai liko gulėti dobilų

lauke. Tada dar čekistai partizanų palaikų neniekindavo, neguldydavo ant grindinio. *Briedžio* brolis Augutis žuvusiuosius slapta nuvežė į Stabulankių kapinaites, ten juos partizanai palaidojo. Tai nebuvo iškilmingos laidotuvės, nors su kovos draugais atėjo atsisveikinti labai daug partizanų. Nebuvo nei iškilmingų kalbų, nei šautuvų salvių, nei gėlių, buvo tik didelis ašaromis nenuplaunamas skausmas. Prie kapo duobės stovėjo tyloje susikaupę vyrai, girdėjosi žilagalvio senuko, *Briedžio* tėvo, rauda. Danguje tarsi liūdni pranašai viena po kitos krito ir krito rudeninės žvaigždės. Liko smėliu užberti du už Tėvynės laisvę atiduoti jauni gyvenimai. Kiek dar jų bus be kapų, be kryžių, niekieno neapraudotų...

J. Daumanto knygoje „Partizanai“ rašoma: „1947 m. rugpjūčio mėn. *Ereliui* dar pavyko iškviesti į Vilnių Šiaurės Rytų Lietuvos srities partizanų vadą *Žalgirį* ir Vytauto apygardos vadą Žaliaduonį“ (p. 507). Turėčiau patikslinti: į Vilnių 1947 m. rugpjūčio mėn. važiavo Algimanto apygardos vadas *Šarūnas*-Antanas Slučka ir Vytauto apygardos vadas Vincas Kaulinis-*Miškinis.* Apie Markulio-*Erelio*, kaip išdaviko, veiklą vyrų niekas nebuvo įspėjęs. Jeigu jie bent kiek būtų suabejoję Markulio niekšybe, į Vilnių nebūtų važiavę. Aš labai gerai prisimenu, kokie jie buvo drąsūs ir pasitikintys, kai išvažiuojant atėjo pas mus atsisveikinti. Apie kelionę ir patirtas nesėkmes vėliau man papasakojo iš MGB spąstų ištrūkęs *Miškinis*.

Jiems išėjus iš mūsų namų, juos pasivijo lengvasis automobilis ir nuvežė į Vilnių. Atvažiavę anksčiau sutarto laiko, kiek paklaidžioję Vilniaus gatvėmis, nuvyko į nurodytą butą. Vilniuje jiedu bijojo sutikti pažįstamų, nes abu buvo čia gyvenę – *Šarūnas* studijavo mediciną, o *Miškinis* dirbo policijoje. Kaip jiems tada atrodė, bute juos sutiko šiltai ir pagarbiai. Pakvietė pavakarieniauti į restoraną, tačiau jie atsisakė. Pasiūlė išgerti, atsisakė ir svaigalų. Apnakvindino juos antrame aukšte. Vyrai džiaugėsi, kad ramiai, saugomi saugumiečių, galės išsimiegoti lovose, bet dėl viso pikto ginklus pasidėjo po pagalvėmis. Pavargę po kelionės įspūdžių, greit užmigo, tačiau, įpratę miegoti „kiškio miegu“, laiptinėje išgirdo tylų šnabždesį: „Ticho ticho...“ Pašokę griebėsi už ginklų, deja, po pagalvėmis jų nebuvo. Vyrai suprato klastą ir spruko šokdami iš antro aukšto žemyn. Abu sėkmingai pasiekė žemę, čia vadų keliai išsiskyrė. Buvo naktis, Vilnius miegojo. Aliarmas nebuvo sukeltas, čekistai, matyt, nesitikėjo tokių partizanų veiksmų ir sutriko.

Miškinis, pribėgęs Nerį, norėjo perplaukti į kitą pusę, bet upės srovė pradėjo jį nešti. Su srove jis net nebandė kovoti, jautėsi be galo laimingas išsiveržęs iš priešo nagų. Staiga pajuto atsidūręs ant seklumos, Vilniaus žiburių nebesimatė. Kažkur amsėjo šuo, kvepėjo kaimo dūmais. Išlipęs į krantą, pasuko į kaimą. Vilkėdamas vien apatiniais, bijojo išgąsdinti gyventojus, jo laimei, pateko pas gerus žmones. Šie juo patikėjo, priglaudė, pamaitino ir aprengė.

Apie išdavystę sužinojome greitai. Partizanai įspėjo, kad nieko iš ryšininkų neįsileistume į namus. Jeigu atvyktų ryšininkė iš Algimanto apygardos, sakyti, kad nieko nežinome, nes buvo neaišku, kas išdavė. Susitarti, kada ir kur turėtų važiuoti mūsų vadai į Vilnių, pas Markulį vyko Algimanto apygardos partizanų ryšininkė *Astra*-Janina Valevičiūtė. Grįžusi iš Vilniaus, *Astra* pasakė, kad Markulis jai pasiūlė mums stoti į medicinos fakultetą universitete. Neva jam gaila jaunų, išsilavinusių merginų, braidančių kaimo purvynus. Vilniuje mes galėsim mokytis ir dirbti pogrindyje. *Astrai* suabejojus, kad jau vėlu, kad pareiškimų niekas nepriims, stojamieji egzaminai jau baigti, Markulis viską prižadėjo sutvarkyti. Mums tereikia parašyti pareiškimus

ir rugsėjo 1-ąją ateiti į medicinos fakultetą. Tas pasiūlymas manęs visai nesužavėjo, ne todėl, kad aš būčiau pajutusi Markulio klastą, nebuvau tokia protinga. Man buvo gaila palikti žmones, su kuriais teko būti kartu, dalintis netektimis, skausmu ar trumpomis džiaugsmo minutėmis. Jie manimi labai pasitikėjo, būtų buvę per žiauru juos palikti likimo valiai ir išeiti ieškoti sau laimės. Iš tikrųjų greičiau būčiau praradusi laisvę. Aš atsisakiau.

Pagaliau vyrai gavo *Miškinio* laišką, kurį atvežė už tam tikrą mokestį ukmergiškis. *Miškinis* taip pat įspėjo, kad nieko neįsileistume, kad būtume labai atsargūs, prašė atvažiuoti jo parsivežti, nes jautėsi blogai. Jis esąs Ukmergės rajone, buvo nurodytas adresas. Parsivežti *Miškinio* pasisiūlė sesuo Eleonora-*Laimė.* Kitos dienos ankstų rytą su prastu kinkiniu ji išvažiavo parsivežti vadą. Kelionė pasisekė. Kiek buvo džiaugsmo, kai pavakary pasirodė skurdžiai apsirengęs *Miškinis* su sese. Pavalgęs ir trumpai papasakojęs apie savo kelionę, išskubėjo pas vyrus, kurie taip pat nekantriai laukė jo sugrįžtant.

Vėliau, kuomet su reikalais važiuodavau į Vilnių, *Miškinis* pajuokaudavo, kad užsukčiau pas Markulį ir parvežčiau jo kostiumą ir portfelį su asmeniniais jo daiktais. *Miškinis,* nors ne kartą įkliuvęs ir ištrūkęs iš priešo žabangų, neprarado tikėjimo žmonėmis. Gal tikėjo, kad geroji lemtis apsaugos jį nuo pražūties? Deja, pasitikėjimas nuvedė jį į priešų rankas.

Ėjo penktieji okupacijos metai. Partizanų gretos retėjo. Vis dažniau girdėjome apie sušaudytus partizanus, išduotus bunkerius, suimamus žmones.

Miškinis gavo kvietimą susitikti su okupantų karininku. Jis to susitikimo labai norėjo ir kruopščiai jam ruošėsi. Sutarus susitikimo datą, *Miškinis* paprašė tėvelio arklio. Arklys jau buvo pakinkytas, kai *Miškinis* atėjo. Tėvelis vis dar bandė jį atkalbėti: „Vyrai, nevažiuokit, netikėkite priešais ir jų pažadais, paklausykite seno žmogaus patarimo...“ *Miškinis* tvirtino, kad turįs laikytis partizano žodžio, duoto netgi priešui, sėdo į roges ir per pavasarinę darganą išskubėjo į savo pražūtį.

Rytojaus dieną atvarę arklį vaikinukai pasakė, kad „svečias“ iš Vilniaus dar neatvažiavęs, *Miškinis* pasilikęs jo laukti. Deja, kitą naktį priešų kareiviams apsupus sodybą, prasiveržti nebepavyko.

Taip drauge su kitais partizanais žuvo Vytauto apygardos partizanų vadas Vincas Kaulinis-*Miškinis.* Lietuva neteko kilnaus sūnaus, partizanai – drąsaus ir išmintingo vado, mes – nuostabaus žmogaus. Gerbė ir mylėjo jį partizanai už išmintį, paprastumą ir nuoširdumą, už drąsą, kurios jam niekada netrūko.

ANTANO LIMBOS-*BUNKERIO* MIRTIS

1947 metų rugpjūčio ankstų rytą pas mus atėjo slėptuvės šeimininko sūnus ir pasakė, kad iš naktinio žygio grįžo sunkiai sužeistas *Bunkeris.* Jis labai kankinasi ir prašo atvežti gydytoją. Aš išskubėjau į Uteną gydytojo, o sesė nuėjo pas sužeistąjį.

Sužinojęs, kad partizanas sužeistas į vidurius, gydytojas atsisakė važiuoti pas ligonį, nes jau nebegalėsiąs jam niekuo padėti, nuo sužeidimo praėjo daug laiko, tikriausiai jau prasidėjo gangrena. Tada paprašiau bent vaistų, kad palengvintų priešmirtines sužeistojo kančias. Gavusi vaistų, išskubėjau namo.

Gydytojas buvo teisus. Kelyje į namus sutikau dviračiu atvažiuojantį brolį, kuris pasakė, kad partizanui žemiška pagalba nebereikalinga. Didžiai kentėdamas mirė mūsų mielas, drąsus *Bunkeris,* buvęs siaubu Utenos ir Leliūnų skrebams.

Vakare, paguldę ant neštuvų mirusiojo palaikus, maža laidotuvių procesija patraukėme palaukėmis į Stabulankių kaimo kapinaites. Ten jau amžinybėje ilsėjosi *Viesulo* ir *Briedžio* palaikai. Kapinėse radom padarytą karstą ir iškastą duobę. Skaudu buvo atsisveikinti su narsuoliu, be galo mylėjusiu Tėvynę ir gyvenimą. Supylę smėlio kalnelį, tyliai pasitraukėme – ginklo draugai, su kuriais *Bunkeris* gyveno, ir mes trys: sesuo, brolis ir aš.

Deja, *Bunkeriui* nebuvo lemta amžinai ilsėtis šalia kovos draugų šiose kapinaitėse. Apie partizano mirtį ir palaidojimą sužinojo Leliūnų skrebai. Po savaitės atvažiavę į kapinaites iškasė karstą su irstančiu kūnu ir išvežė į Leliūnus. Žmonės kalbėjo, kad skrebai labai džiaugėsi, išvertę lavoną iš karsto, dar šaudė į jį iš automatų. Kur jie užkasė partizano palaikus – nežinoma.

Po *Bunkerio* mirties atėjo pas mus jo motina Veronika Limbienė, visus stebinusi savo narsa ir stiprybe, ši moteris buvo visiškai sugniuždyta. Iš jos lūpų veržėsi rauda su žodžiais: „Sudegino trobesius – nesisielojau. Turiu gerus, stiprius vaikus – naujus pasistatysim. Suėmė dukrą – vėl guodžiau save: jauna, sveika, iškentės... Bet dabar, kai netekau sūnaus, niekas manęs nebepaguos ir nenutildys mano raudos...“. Išėjus *Bunkerio* motinai, jos kraupų šauksmą, rodos, nusinešė rudenėjantys laukai. Ilgai netilo šios moters rauda. Žuvus vienam sūnui, antras jos sūnus Teofilis Limba-*Sakalas* išėjo kovoti už Tėvynę ir žuvo nelygioje kovoje su priešu.

Kiek tokių kraupių aimanų girdėjo mūsų Tėvynė! Kiek buvo tokių sielvarto prislėgtų, anot J. Biliūno, Juozapotų, klaidžiojančių Lietuvos laukais, ieškančių savo vaikų, brolių, mylimųjų kapų? Kas šiandien beatsakys?

ŽUVĘ UŽ TRISPALVĘ

Buvo šaltas 1948-ųjų pavasaris. Nelinksma buvo gamtoje, džiaugsmo nebuvo ir žmonių širdyse. Partizanų nuotaika irgi buvo prislėgta, kasdien retėjo jų gretos, daugėjo išdavysčių.

Aplankiau juos Didįjį šeštadienį. Mykolas Valančiūnas-*Aitvaras* ir *Dobilas* rengėsi naktiniam žygiui. Norėdami nors kiek praskaidrinti šventinę nuotaiką, buvo nutarę Leliūnų bažnyčios bokšte per Velykas iškelti trispalvę. Palinkėjusi jiems sėkmingo žygio, atsisveikinau. Partizanai prašė po Prisikėlimo pamaldų ateiti pas juos ir papasakoti, kaip į vėliavos pasirodymą reagavo žmonės. Prižadėjau ateiti. Deja, šventinę naktį sudrumstė šautuvų šūviai ir ilgos automatų serijos, padangę nušvietė leidžiamos raketos. Nuo šūvių garso pabudo visa mūsų šeima. Supratom, kad partizanai susidūrė su priešu. Visi suklaupėm kambaryje ir meldėmės, prašėm visagalio Dievo padėti laimingai mūsų vyrams pasitraukti.

Anksti rytą su sese išėjom į Prisikėlimo pamaldas. Eidamos stebėjom kelią, ar kur nepamatysim kautynių pėdsakų. Priėjus Lementiškio kaimelį, ant kelio pastebėjom pridraikyta šiaudų, ant sniego – kraujo pėdsakai. Atėjusios į miestelį sužinojom, kad kautynių metu žuvo abu partizanai, jų kūnai guli numesti ant gatvės prie skrebyno.

Po pamaldų ten susirinko nemažai žmonių. Vieni atėjo atiduoti kovotojams paskutinę pagarbą ir tyliai pasimelsti už jų sielas, deja, buvo ir tokių, kuriuos tas vaizdas džiugino. Aš net nepajutau, kaip prasibroviau pro žmones ir atsiradau prie žuvusiųjų. Apie tokį susitikimą dar vakar nei jie, nei aš negalvojome. Stipriai sukandau lūpas, kad iš širdies neišsiveržtų deginantis skausmas ar dejonės.

AREŠTAS

Praėjo penkeri okupacijos metai. Labai daug žmonių prarado laisvę ir gimtąją žemę, kasdien ausyse skambėjo žodžiai: sušaudė, sudegino, išvežė, suėmė...

Visi ryšininkai, dirbę su mumis Vytauto apygardoje, jau buvo suimti. Toks pat likimas laukė ir mudviejų su sese. Tik nežinojome – kada?

1949 m. lapkričio 2 d. į mūsų namus įsiveržė kareiviai. Iškart puolė prie manęs ir išstūmė į kitą kambarį, įvedė du žmones uždengtais veidais. Nudengę veidus, ėmė klausinėti, ar jie mane pažįsta. Abu atsakė „taip“, pasakė mano slapyvardį ir pavardę. Vienas iš jų buvo vyžuoniškis partizanų ryšininkas, jo slapyvardžio nebeprisimenu, pavardė – Šutinis. Jis ne kartą pas mus lankėsi, su juo susitikdavome turguje. Antroji buvo mergina. Aš ją mačiau pirmą kartą ir pasakiau, kad jos nepažįstu, nesu mačiusi, bet ji tvirtino ką kita. Aš neva ją buvau suvedusi su Vytauto apygardos vadu *Miškiniu*, mūsų beržynėlyje buvau surengusi susitikimą su šiuo vadu Algimanto apygardos partizanų ryšininkei Janinai Valevičiūtei-*Astrai.* Čia, pasirodo, buvo jos sesuo Elena Valevičiūtė-*Nida.* Apie tą susitikimą ji, matyt, sužinojo iš sesers.

Namuose landžiojo kareiviai, viską vertė, ieškojo nežinia ko, o aš sėdėjau pasodinta vidury kambario kaip didžiausia nusikaltėlė. Pagaliau kratą baigė, man liepė rengtis, bet kažkodėl persigalvojo ir vėl pasodino. Netrukus kareiviai įvedė seserį. Taigi su tėviške ir laisve atsisveikinom abi. Nuvežė į Utenos saugumą ir tuoj pat pradėjo tardyti. Aš buvau apsisiautusi brolio kailinius, mane pastatė prie krosnies, aplinkui laksto keikdamiesi čekistai, o už sienos girdėti sesers klyksmas. Pasidarė silpna ir nugriuvau. Užpylė vandens. Pagaliau pradėjo brėkšti. Tardytojas pradėjo nuo stalo nurinkinėti tuščius popierius, nes iš mano lūpų nieko neišgirdo. Maniau, kad gausiu pailsėti. Tarsi perskaitęs mano mintį, tardytojas sako:

– Negalvok, kad gausi pailsėti... Aš einu ilsėtis, o tave perduosiu kitam tardytojui, – pašaukė kareivį ir liepė mane išvesti.

Įvedė į nedidelį tuščią kambarėlį. Dabar mane prižiūrėjo kareivis, tik jis stovėjo atsirėmęs į sieną, o aš negalėjau nei pasiremti, nei atsisėsti ant grindų. Kareivį keitė kareivis, o man jau akyse temo. Pagaliau atėjęs kareivis liepė mane vesti į mašiną, sakė, veš į Vilnių. Atvedė ir seserį. Išvažiavome iš Utenos, pravažiavome Antalgę, Leliūnus, Beržinę. Staiga mašina sustojo, kareiviai paaiškino, kad kažkas sugedo, liepė išlipti iš mašinos, eisim pėsti. Su sese einame greta, bet kalbėtis neleidžia, vos velkame kojas. Staiga trenkia šūviai, ant plento nugriūva kruvinas kareivis, aš griebiu seserį už rankos ir tempiu į griovį. Susišaudymas trunka neilgai. Kažkas nutveria mane už apykaklės, atsigręžiu, matau – vyras su Vyčio kryžiumi ant kepurės, supratau, kad partizanas. Netrukus mus apstoja daugiau ginkluotų vyrų su lietuviškomis uniformomis, jie mus vedasi gilyn į mišką ir pradeda klausinėti, kas tokios esame. Paaiškinu, kad buvom suimtos, mus vežė į Vilnių, esame Vytauto apygardos partizanų štabo ryšininkės. Tada jie mums tarsi priekaištaudami sako, kad gal mes esame išdavikės, be reikalo jie mus išlaisvino. Paaiškinau, kad mus suėmė paskutines iš mūsų grupės, išduoti daugiau mes neturime ko. Klausinėjo, ar turėjome ginklus, ar jais naudojomės. Atseit štabo ryšininkės privalėjo turėti pistoletus ir, reikalui esant, jais naudotis.

Nors mūsų „išvaduotojų“ elgesys atrodė labai keistas, bet neįtariau, kad tai baisi priešo klasta. Ypač mane nustebino jų drąsa. Netrukus po susišaudymo jie tuoj sukūrė laužą. Kai juos perspėjau, kad tai neatsargu, jie paaiškino, kad dūmų iš miško

nematyti. Tiesa, atėjęs jų ryšininkas pranešė, kad apylinkėje ramu. Buvau labai išvarginta, „išvaduotojai“ man netrukdė atsigulti ant žemės ir pamiegoti. Buvo lapkričio pradžia. Kadangi rudens dienos trumpos, pradėjus temti, „išvaduotojai“ nakvynės mus nuvedė į slėptuvę. Pažadėję, kad jei kitą dieną bus ramu, ateis ir palydės miškais iki mums pažįstamų vietų. Atsistojusi prie savo kojų pastebėjau pamestą laiškelį. Pakėliau jį, įsidėjau į kišenę ir, deja, neperskaičiau. Eidama suglamžiau ir mažais gabalėliais suplėšiusi išmečiau. Įdomu, kas ten buvo parašyta: dar viena klasta, įspėjimas ar mūsų pastabumo patikrinimas?

Ryškiai švietė mėnulio pilnatis, širdis džiaugsmu virpėjo, kad esame laisvos (taip tada manėme). Tik kai miško glūdumoje pasigirdo kraupus vilko staugimas, apėmė nerimas. Kas tai? Vienišo girių valdovo skundas ar baisi pranašystė? Pagaliau apleistoje miško slėptuvėje mus paliko vienas, girdėjome, kaip viršuje mus uždarė. Širdį nusmelkė kažkoks keistas, nemalonus jausmas – kapas. Dabar jau galime pasikalbėti. Pamačiusi žvakės šviesoje sesers kūną, apstulbau: visas – ištisa mėlynė. Ačiū Dievui, baisi kančia jau iškentėta. Labai greit užmigome. Paryčiais mus pažadino šūviai. Pasigirdo rusiški šūksniai: „Bunker! Bunker!“. Pakelia dangtį ir klausia, ar kas nors yra, liepia išeiti arba mes granatą. Sesers paklausiau, ką darom? Sesuo net nesuabejojusi pasakė: „Tegu meta granatą ir užmuša, aš niekur iš čia neisiu“. Aš jai pritariau. Pasimeldėm, užpūčiau žvakę ir mes likome tamsoje – kape, teliko nutraukti gyvybę. Lėtai spengiančioj tyloj slinko laikas, jokios mirties baimės nejautėm, laukėm... Kokios mes tada buvom naivios! Priešui reikėjo ne mūsų lavonų, jiems reikėjo mūsų kančių. Ištraukė čekistai mus abi iš bunkerio, privedė mane prie vakarykščio „partizano“ *Lapino,* kuris gulėjo surištas virvėmis, ir jo paklausė, kas aš. Jis pakėlė galvą, pažiūrėjo į mane ir pasakė:

– Vytauto apygardos štabo ryšininkė *Svajonė.*

Spjoviau jam į veidą ir išvadinau niekšu. Tada jis pasakė:

– Ką čia „niekše“, prisipažinkime, ir bus lengviau.

Po jo žodžių pasipylė smūgiai, atrodė, kad nuo jų virpa ne tik mano kūnas, bet ir žemė. Ėmiau šaukti. Šaukiau ne iš skausmo, aš nieko nejaučiau, šaukiau iš savo bejėgiškumo, kad negaliu pasipriešinti budeliams. Kai atmerkiau akis, išvydau dangumi plaukiančius pilkus rudeninius debesis, buvo matyti bažnyčios bokštas. Supratau, kad guliu sunkvežimio kėbule, aplink mane sėdėjo rusų kareiviai ir bjauriai keikėsi. Sesers mašinoje nebuvo. Besižvalgydama atpažinau Leliūnų bažnyčios bokštą.

Kai sunkvežimis sustojo, jau temo, supratau, kad mane atvežė atgal į Utenos saugumą. Sesers ir čia nemačiau. Apėmė slogi nuojauta... Staiga iš vidaus laukan pasipylė skrebai ir kareiviai šaukdami: „Bomba! Bomba!“. Pasirodo, „šauniuosius“ liaudies gynėjus ir „nenugalimuosius“ čekistus taip išgąsdino surūdijęs žadintuvas, kuris tiksėjo maiše su kitais daiktais, ką tik paimtais iš partizanų slėptuvės. Mano nuotaika iškart pasitaisė. Vis tik kokie jūs bailiai prieš Visagalio valią...

Sesuo, nebepakeldama kankinimų, prieš savo valią pasakė, kur yra dvi slėptuvės. Viena iš jų jau senokai buvo tuščia, žuvus apygardos vadui *Miškiniui,* vyrai ją paliko. Antrąją taip pat rado tuščią. Čekistams mus išsivedus, brolis tą patį vakarą pranešė partizanams, ir jie pasitraukė. Namus rado tuščius.

R. K. p a s t a b a: 1996 m. LKA Nr. 16 L. Abariaus rašoma: „Tą patį mėnesį Utenos MGB suėmė rinktinės ryšininkę Genę Lauciūtę-*Bedalę.* Panaudojus fizinio poveikio priemones, ji nurodė MGB organams du apygardos štabo bunkerius“ (p. 27). Dabar, manau, turėtų būti aišku, kad Genė Lauciūtė didvyriškai išlai-

kė čekistų kankinimus ir minimų bunkerių neišdavė. Esu tvirtai įsitikinęs, kad šios išdavystės aplinkybes tikrai nepiktavališkai klaidingai buvo pateiktos. Kiek man teko kalbėtis su L. Abariumi dėl šiame straipsnyje pateiktų kai kurių klaidingų faktų, jis labai apgailestauja ir atsiprašo gerbiamos Genės Lauciūtės.

Minėtame straipsnyje, remiantis MGB pateikta operatyvine medžiaga, nurodoma: „Debeikių vlsč. Ivonių k., Jono Tylos sodyboje esančiame bunkeryje saugumas paėmė dvi rašomąsias mašinėles, radijo aparatą ir štabo dokumentaciją. Antrame bunkeryje Leliūnų vlsč., Aknystėlės k., Jono Bikūno namuose, saugumo organai sunaikino „Aukštaičių Kovos“ spaustuvės įrangą. Priešui pateko viena rašomoji mašinėlė, du rotatoriai, 4 šautuvai, apygardos štabo dokumentai ir antspaudai“.

Nakčiai mane įstūmė į rūsį, kuriame buvo aklina tamsa, jaučiau, kaip aplinkui šmirinėjo žiurkės. Apgraibomis susiradau kažkokį lentgalį, padėjau ant jo galvą ir užmigau.

Po visų tikrinimo procedūrų patekau į kalėjimo kamerą, kurioje radau dvi jaunas gražias merginas. Tai buvo Elytė Tarulytė ir Milė Mikulėnaitė. Kalbėtis su jomis jau nebesinorėjo, nes buvau be galo išvargusi ir alkana. Labai daug kalbėjo Milė Mikulėnaitė. Ji pasakė, kad kamerose yra šnipių. Tai išgirdus, tarsi perkūnas trenkė man per galvą, ko gero, ar tik ji pati nebus tokia. Pasidalinau mintimis su Elyte, ji pasakė, kad Milę gerai pažįstanti, ji esanti jos kaimynė iš gretimo kaimo – siuvėja. Bet manęs neįtikino. Mano įtarimas sustiprėjo, kai iš kameros išvedė Elytę. Kai likome dviese su Mile, pasiūlydavau jai papasakoti kokį matytą filmą ar knygos siužetą, tai ji net isteriškai sušukdavo:

– Man nereikia! Pasakok iš gyvenimo!

Papasakodavau ir iš gyvenimo, tik ne tai, kas ją liguistai domino. Kai išvesdavo Milę tardyti, po valandos ar pusvalandžio vesdavo ir mane. Sugrįžusi iš tardymo, jau rasdavau Milę kameroje, dažnai apsiverkusią, piktą. Ji man priekaištavo, kodėl su ja mažai kalbu. Pasirodo, nuojauta manęs neapgavo – Milė Mikulėnaitė, kaimo siuvėja, buvo šnipė.

Pasibaigus tardymams, prasidėjo skausmingos kelionės. Kovo mėnesį iš Utenos kalėjimo pervežė į Lukiškių kalėjimą. Čia Maskvos „trojka“ man skyrė dešimt metų sustiprinto režimo lagerio.

Gegužės mėnesį su saujele Lukiškių kalėjimo kiemo žemės ir dideliu sielvartu palikau Tėvynę. Apie mėnesį teko praleisti niūriame Leningrado kalėjime, toliau – Vologdos paskirstymo punktas ir galutinis sustojimas – Komijos ASSR, Inta.

Neįprastas sunkus darbas, šaltis ir begalinis Tėvynės ir artimųjų ilgesys padarė savo: pradėjau dažnai sirgti. Atėjusios manęs lankyti į lagerio ligoninę draugės pasakodavo visokias naujienas. Susirgus Stalinui, mergaitės juokavo, kad Stalinas prarado žadą, vos pasako, kad kalinius reiktų „pa...“, o vyriausybei neaišku, ką Stalinas nori pasakyti: ar kalinius paleisti, ar pakarti. Su manimi palatoje gulėjo kelios rusės, kurios labai sielvartavo dėl Stalino ligos. Kai šis mirė, jos graudžias ašaras liejo, nors Stalino dėka buvo gavusios po 15 metų lagerio. Tai buvo gydytojos, aukštus laipsnius turėjusios kariškės ir kitos išsilavinusios rusės. Aš dėl vado mirties savo „išgyvenimus“ galėjau reikšti tik po antklode.

1954 metų žiemą prasidėjo medicininės komisijos ir vežimai iš Intos moterų lagerio į kitus lagerius. Sveikas jaunas moteris vežė į Lemju miškus, o kitas, nedarbingas, – į Abezės invalidų lagerį. Į Lemju išvežė ir mano sesę, o mane į Abezę. Čia jokių darbų nedirbom, tik kažko nepaprasto laukėm. Atrodė, kad iš tų sniegynų jau niekur nebeišvež. 1955 metų pavasarį ir čia prasidėjo kalinių sveikatos tikrinimas. Sveikatą tikrino ir

buvęs kalinys gydytojas Šimkūnas, kuris pasiūlė man iš čia išvažiuoti. Taip gydytojo Šimkūno dėka, pravažiavusi tūkstančius kilometrų, atsidūriau Kazachstane.

Buvo kovo mėnuo, čia jau tirpo sniegas ir švilpavo varnėnai. Pavasarėjantys laukai priminė tėviškę, saulėtos dienos kėlė nuotaiką ir teikė vilties sugrįžti į Tėvynę.

1955 m. lapkričio 2 d. peržiūrėjus bylą ir sumažinus bausmę, mane paleido. Išvažiavau į Lietuvą.

Kai išlipusi iš traukinio suklupau ir ėmiau bučiuoti žemę, ji buvo tyli ir sustingusi iš skausmo... Kiek daug savo vaikų ji buvo praradusi... Vieni, laistę ją savo krauju, liko gulėti jos glėbyje, kiti, nepakeldami nežmoniškos kančios, amžiams liko gulėti šiaurės taigoje ir Sibiro sniegynuose... Grįžau į tėviškę. Saviškiai mane sutiko nuoširdžiai ir svetingai. Jie visą nelaisvės laiką rėmė mane siuntiniais, padėjo man išlikti. Tėviškėje ilgesniam laikui pasilikti nebenorėjau, supratau – kartą palikus gimtąjį lizdą, gali sugrįžti tik kaip viešnia.

Privalėjau pradėti gyvenimą iš naujo. Likimo draugų padedama išvažiavau į Kauną. Sunkiai prisiregistravau, bet registracija džiaugiausi neilgai. Gal po savaitės atėjo milicijos valdybos pasų stalo viršininkas ir atėmė pasą kaip nelegaliai prisiregistravusiai. Pasirodo, neturėjau teisės gyventi mieste, juolab Kaune. Gal du mėnesius myniau Kauno milicijos valdybos pasų stalo viršininko kabineto slenkstį prašydama grąžinti pasą, bet kiekvieną kartą gaudavau tą patį atsakymą: pasą grąžins išregistruotą. Pagaliau apgyniau savo teisę – pasą grąžino neišregistruotą. Tada prasidėjo kryžiaus keliai dėl darbo. Vos tik paimdavo mano dokumentus, viltis gauti darbą dingdavo. Taip be darbo ir pinigų mieste pragyvenau pusę metų. Tačiau vėl padėjo geri žmonės, tai buvęs teisėjas Alfonsas Misevičius. Jis vokiečių okupacijos metais dirbo Utenos apylinkės teisme, mes su juo buvome geri pažįstami, aš trumpai tada dirbau teisme, o mano sesuo Onutė ilgą laiką dirbo teismo sekretore. Rusų laikais Misevičius apsigyveno Vilniuje. Iš jo gavau labai gerų rekomendacijų, kurios padėjo man gauti darbą.

Dirbau daug, nes reikėjo padėti dukrai įsigyti butą. Dukra dažnai sirgo, gulėdavo ligoninėse, jau sirgdama baigė Kauno medicinos institutą, gavo gydytojos diplomą. Deja, likimas jai lėmė gyventi labai trumpai. Eidama 32-uosius metus dukra mirė. Likau viena, šalia tik brangiausio žmogaus kapas ir sielvartas.

Širdis kartais kraujuoja žiūrint į likimo draugus. Jie tokie susvetimėję, materialistai, pamiršę jaunystės siekius...

Su džiaugsmo ašaromis sutikau Nepriklausomybę, nors džiaugsmas buvo atmieštas skausmu – juk nebebuvo tų, su kuriais ėjome į išsvajotą laisvę. Prisiminiau Vytauto apygardos partizano Juozo Skurkio-*Laisvūno* parašytus žodžius slėptuvės šeimininkų dukrai: „Laimute, tikėk, kad išguita Tėvynės laisvė grįš tėviškės laukais gėlėtais, laisve žydės pavasariai sesių darželiuos numylėtuos. Ir tu žengsi skriaudas pamynus, jaunyste džiaugtis pasiryžus, bet rūsčiai bylos kapinynas, tau nešę laisvę džiaugsis kryžiais...“. Deja, šiandien dar daug žuvusių partizanų negali „džiaugtis“ net kryžiais. Prisimena šie nežinomo autoriaus žodžiai:

Apauga žole
Atminimas ir kapas apauga,
O mes juos tarsi gyvus vis saugom ir saugom,
Kol patys žole,
Kol patys mišku neapaugam...

Pasakoja VERONIKA LAURINAVIČIENĖ – BUIVYDAITĖ-*GEGUTĖ*

Užrašyta Suginčiuose
2002 06 06

Gimiau 1926 m. gegužės 11d. Pastovėlio kaime, Kuktiškių valsčiuje, Molėtų rajone. Šeimoje buvome keturios mergaitės: Pranutė, Bronė, Veronika ir Stasė. Tėvai turėjo 68 ha žemės, bet tarnų nesamdė.

Kai tuoj po karo sugrįžę rusai mūsų jaunuolius ėmė gaudyti į savo kariuomenę, daugelis ėmė slapstytis, nepakluso okupantų reikalavimams ir išėjo į mišką. Dalis nuėjo į stribyną tarnaut okupantams. Pradėjo ateidinėti vieni ir kiti, nors mes palaikėme tuos, kurie buvo išėję į mišką. Su stribais nutraukėm bet kokius ryšius.

1945 m. Suginčiuose per Sekmines vyko atlaidai, miestelyje susirinko daug žmonių. Iš miško atėjo dešimtys ginkluotų partizanų, kurie vaikštinėjo po miestelį, bendravo su žmonėmis, bažnyčioje dalyvavo šv. Mišiose. Žinoma, tuo metu miestelyje buvo visokių žmonių, kažkas, matyt, pranešė rusų garnizonui. Netruko prisistatyti kariuomenė ir apsupo miestelį. Partizanus suvijo raistan ir keletą nušovė: Tumėną, Joną Noreiką, Adolfą Židonį, Juozapą Laurinavičių iš Niniškių kaimo...

Iš mūsų krašto Čivilių kaimo į stribus buvo išėjęs Serapinas Tarailis, tik jį vieną tokį ir pažinojau. Apie jį sklido visokių kalbų. Kai Čiviliuose stribai su rusais buvo užpuolę partizanus, tai šitas Serapinas raitas vijosi vieną partizaną. Dažnai su pulku stribų jis užeidavo ir pas mus, vis reikalaudavo vežti pyliavas valstybei, kartais spintas, stalčius „patikrindavo". Ateidavo jie visada po partizanų apsilankymo, bet ne tuoj pat, po dienos, po dviejų. Ir taip visuomet. Kas nors, matyt, sekdavo ir pranešdavo. Vieną kartą naktį buvo atėję partizanai, pavalgė ir išėjo, o rytą ir stribai prisistatė. Toks vienas pablyškusio veido stribokas iš Buitūnų sėdi ant slenksčio ir sako man:

– Pasakyk, kur banditai sėdėjo?

– Ogi ant šito slenksčio, kur tu sėdi, – atkirtau jam.

Matau, kad stribas supyko, tuoj suriko:

– Eik, greičiau arklius kinkyk, pilk grūdus, kelk vežiman kiaulę ir vežk!

Išsigandau. Išveš grūdus, kiaulę... Ką valgysim? Apsimečiau, kad klausau stribo nurodymų. Einu prie arklių, grįžtelėjau atgal per petį, matau – stribas eina man iš paskos. Aš viename klojimo gale, o jis kitame gale. Miškas čia pat, pasisukau ir bėgte tiesiai raistan. Kai pamatė, kad manęs nebėra, ėmė šaudyti. Užvirė tikra pekla: iš automatų pila, šautuvai pokši. Išsigandusi užkliuvau už šakos, pargriuvau, atsikėliau ir vėl bėgu. Stribai, matyt, pabijojo toliau vytis, gal manė, kad partizanai gali laukti kur pasislėpę. Nubėgau iki Lapavarčių, užėjau pas Rudėną, pasėdėjau kelias valandas ir grįžau į namus.

Pas mus dažnai lankydavosi partizanas Antanas Rukšys-*Sakalas* iš Antalamėstės kaimo. Jis pas mus ir savaitę pagyvendavo, ir ilgiau. Miške buvo mūsų pirtis, tai pirty pabūdavo ir gryčion ateidavo, pavalgydavo. Vieną kartą per pietus atėjo gryčion. Mes valgom pietus, ir užėjo kaimynas Ignas Maigys. Antanas lyg norėjo bėgt ir pasislėpt, kad senis jo nepastebėtų, bet tėvas jį sulaikė sakydamas, kad gal nesupras, kas tu esi, pagalvos, kad krikštasūnis... Antanas pasiliko prie stalo valgyti, vakare nuėjo miegot į pirtį. Kitos dienos ankstų rytą mūsų namus apsupo stribai ir rusų kariuomenė. Taip krėtė, taip krėtė, bet nieko nerado. Jau lyg ir apsiramino, bet vienas

šlubas ruskelis trynėsi aplink klojimą ir pastebėjo takelį, pramintą pirties link. Nušliaužė takeliu prie pirties, ir pasigirdo šūvis. Ruskiai sujudo, nubėgo prie pirties, po to pasikvietė tėvą, liepė kinkyt arklį. Supratom, kad Antaną nušovė. Taip ir buvo. Jis, pasirodo, miegojo nusisukęs į sieną, tas stribas iš nugaros jį ir nušovė. Antano kūną įmetė į vežimą, kartu pasiėmė tėtį ir išsivežė į Molėtus. Tėtį dvi savaites mušė stribyne. Grįžo visas sumuštas, ištinęs. Vėliau jis pasakojo, kad stribai jam liepė iškasti duobę ir lavoną pakavoti. Tėtis Antano palaikus įkėlė į duobę, paguldė, ant veido uždėjo nosinaitę, bet stribas trenkė šautuvo buože į ranką ir sužalojo. Gal tėtį būtų ir pasodinę, bet išgelbėjo jį duonos kumpelis, kurį Antanas buvo iš kažkur kitur atsinešęs ir laikė prie savęs. Stribų „ekspertai" lygino lygino su mūsų kepta duona ir nustatė, kad ne tokia. Tėtį paleido, nes „banditas" ne mūsų duoną valgė... Tėtis gynėsi, aiškino, kad apie pirty miegantį „banditą" jis nieko nežinojęs.

Vieną dieną atėjo partizanai ir pasakė, jog jie žino, kad tai Maigio darbas, kad jis įskundė. Nutarė jį likviduoti. Tėtis buvo labai geros širdies žmogus, nekerštingas, jis ašarodamas prašė:

– Vaikeliai, nekliudykit jo... Aš jau vis vien nukentėjau, o mūsų žmogaus nebėra, mes jau jo nebeprikelsim...

Paklausė partizanai tėčio prašymo ir Maigį paliko ramybėje. Maigys savo vaikų neturėjo, gyveno dviese su žmona, tolimesnio jo likimo aš nežinau.

Kitą kartą Pastovėlio miške buvo apsistoję penki partizanai, irgi netoli mūsų namų. Ten, pamenu, buvo *Uosiukas, Tankas*, *Zubrys*... Nunešiau jiems valgyti, grįžtu atgal, žiūriu – stribai važiuoja. Privažiavo prie manęs ir klausia:

– Kur buvai?

– Grybaut,- atsakiau jiems.

Gerai mane apstumdė, pastatė prie pušies, ėmė grasint, kad nušaus, bet nieko nepešę paleido.

Mokylių kaime gyveno mano pusbrolis Pranas Jasiulionis, jis irgi buvo partizanų ryšininkas. Dažnai jam nešdavau laiškelius, maistą ruošdavau, o žiemą megzdavau kojines, pirštines. Mūsų partizanų būrys vadinosi Lokio vardu. Ne visų jų pavardes prisimenu. Būryje buvo:

Balys Graužinis-*Uosiukas* iš Buitūnų kaimo;

Jonas Pelėda-*Tankas* iš Šilo kaimo;

Balys Pelėda-*Zubrys* (Jono brolis);

Stasys Juodis-*Čižikas* iš Buitūnų k.;

Antanas Trinkūnas-*Dagys* iš Pelanių kaimo;

Julius Čipinys-*Garsas;*

Juozas Klevas-*Meldas, Aidas* iš Lapavarčių vienkiemio;

Jonas Šyvis-*Beržas* iš Šakių kaimo. Iš pradžių jis dvejus metus tarnavo stribu, vėliau su kulkosvaidžiu pabėgo iš stribyno į mišką pas partizanus.

Ona Ramonienė-*Rūpintojėlė* iš Mielaikiškių kaimo. Jos vyrą nuteisė, o ji išėjo pas partizanus į mišką. Šakių kaime pas Rimšą Julių Čipinį nušovė ir ją paėmė. Rusus ten atvedė Trinkūnienė. Jos vyras Antanas Trinkūnas-*Dagys* buvo partizanas, ji išvažiavo į Vilnių, ir ten, matyt, ją užverbavo. Ji atvažiuodavo ir susitikdavo su vyru. Partizanai jį buvo ne kartą perspėję, kad su žmona jis būtų atsargus, juk ji turi meilužį, bet jis tuo netikėjo. Vieną kartą ji, atvažiavusi iš Vilniaus, ėmė prašyt, kad jis ateitų į netoliese esantį beržyniuką pasišnekėti. Nuėjo jis į tą beržyniuką, bet ginklą dėl visa ko buvo

pasiruošęs. Jiems besišnekant pasigirdo kažkoks įtartinas šlamesys. Žmona ėmė raminti, kad čia nieko nėra. Jis tuo momentu pamatė iš už medžio lendantį rusą ir nieko nelaukęs kirto. Ruskis tik rankomis sumosavo ir krito ant žemės. Trinkūnas pasileido bėgte per mišką ir pabėgo. Trinkūnienė nubėgo pas tokį senuką Trinkūną ir raudodama ėmė šaukti visus šventuosius, kad jos Antanuką peršovė. Iš tikrųjų peršovė rusą.

Broliai Jonas (buvęs karininkas) ir Jurgis Dačinskai iš Padalinės vienkiemio (netoli Lapavarčių vnk.) tuoj po karo išėjo į mišką ir tais pačiais metais jie keturiese prie Mizaikio pakliuvo į stribų pasalą ir visi žuvo. Įvyko susišaudymas, padegė Mizaikio klojimą. Klojime buvo bunkeris, kuriame slapstėsi du Mizaikio sūnūs. Jie nebeišsigelbėjo, gaisro metu užduso bunkeryje.

1951 metų pavasarį vieną kartą atėjo pas mus dešimt partizanų. Mes ruošiam maistą, jie susėdo už stalo. Vienų ginklai išardyti stovi kampe, kiti juos valo, šveičia. Sargybos lauke nepaliko. Aš išėjau į lauką pasižvalgyti, kad netikėtai stribai neužkluptų. Gal už kokių šimto metrų pamačiau nuo kalniuko ateinančius stribus. Greit gryčion, sakau *Uosiui*: „Stribai ateina...“. Jis pažiūrėjo pro langą, stribai jau čia pat. Nieko nelaukęs pylė tiesiai į juos, o šie irgi atidengė ugnį. Vyrai viduje griebėsi ginklų, bet ne visų ginklai buvo paruošti. Matau, kad mūsiškiai keli atsišaudo, o mums nėra kur dėtis. *Uosiukas* suriko:

– Lįskit duobėn!

Aš, sesuo Pranutė ir jos vyras Jonas Grigonis sulindom į rūsį. Šaudymas kuo tolyn, tuo stipryn. Laimė, kad Skudutiškio stribą Vingelevičių sužeidė į kaklą. Tada stribai sužeistąjį įkėlė į vežimą ir lėkė Skudutiškin. Tuo tarpu partizanai išsivarė arklius iš klojimo ir pabėgo. Iš partizanų sužeidė tik Jakutį iš Kapanauzos kaimo.

Mes išlindom iš rūsio. Gryčia be langų, ant grindų guli rusiškas šautuvas, koridoriuje kažkieno milinė palikta. Tėvai namuose nebegyveno, nes stribai kasdien ėjo ir ėjo, nebuvo ramybės. Tada aš pasitraukiau iš Pastovėlio kaimo ir nuėjau pas tėvus į Ažusienio kaimą. Svainis su seserimi pasiliko. Tą patį vakarą stribai sugrįžo ir juos išsivedė. Po valandos Skudutiškio stribų viršininkai Zbitnikovas ir Gediminas (pavardė) prisistatė ir pas tėvus. Aš guliu ant krosnies, jie klausia tėvą:

– Kur buvo šiandien tavo duktė?

– Namuose buvo, – sako tėvas.

Jie taip ir nesusigaudė, ar aš buvau ten, ar ne.

Seserį po kurio laiko paleido, o svainio – ne. Palaikė kažkiek Vilniuje ir išvežė į Vorkutą. Tik po šešerių metų grįžo į Lietuvą.

1951 m. rugsėjo 5 d. visą mūsų šeimą išvežė į Sibirą.

Pasakoja **BALYS ŽIUKAS**

Užrašyta Čivilių k.
2002 06 13

Gimiau 1925 m. sausio 20 d. Čivilių kaime. Šeimoje buvome trys broliai ir dvi seserys. Tėvai turėjo 30 ha žemės. Gerai prisimenu 1940 metus, kai pirmą kartą Lietuvą užėmė rusų armija. Bėgome prie vieškelio tarsi į stebuklą į juos pažiūrėti. Dulkių debesyse paskui žlegančius tankus slinko nuplyšę, apskurę, murzini rusų kareiviai. Vaizdas buvo klaikus.

Kai antrą kartą grįžo rusai, pradėjo jaunimą imti į frontą. Mums liko trys keliai: slapstytis, eiti į frontą arba į stribus. Iš mūsų kaimo į stribus išėjo tik Serapinas Tarailis. Jis gyveno kaimyno Kulionio pirkutėje. Būdamas stribu, su kitais atlėkė, nušovė tą žmogų, kaimynus areštavo ir nusivarė į stribyną.

Po to Adolfas Židonis-*Žaibas* ėmė organizuot partizanų būrį. Susirinko 30 vyrų iš Židonių, Čivilių kaimų. Į tą būrį nuėjome ir mudu su broliu Vytautu. Čia pradėjo stribai siaust, tada mes pasitraukėm į Labanoro pusę. Būryje buvo Antanas Židonis, Juozas Židonis, Alfonsas Židonis, Adolfas Židonis (visi keturi broliai), Balys Žiukas, Vytautas Žiukas-*Bijūnas,* Petras Noreika, Jonas Noreika, Alfonsas Noreika (trys broliai iš Suginčių).

1944 m. gegužės 4 d. apie dvyliktą valandą mes keturiese važiavom per Budriškių kaimą Paviliškio miške ir įkliuvom į stribų pasalą. Pamačiau, kad kažkas guli ant žemės, paklausiau – kas, atsakė, kad savi. Jeigu savi, nesiėmėm atsargumo priemonių, bet kažkaip instinktyviai sukomandavau vyrams griūti iš vežimo. Kai tik šokom iš vežimo, pasipylė šūviai. Pajutau karštį, kraujas pasipylė per burną. Alfonsas Židonis turėjo automatą, bet jam peršovė kojas, jis nebegalėjo pasikelti. Kiek turėjo šovinių, tiek tratino į stribus, neleido ir jiems pakilt. Septynis ragelius iššaudė, leido mums pasitraukti. Kiek paėjęs supratau, kad kulka kliudė mano krūtinę. Kraujo nesulaikiau, tik išspjaunu ir vėl žliaugia. Medžių lapai buvo tik pradėję sprogti. Nukritau už krūmelio, stribai ten pavaikščiojo, bet manęs nepamatė. Gilyn į mišką eiti bijojo. Pradėjus temti šiaip taip atsikėliau ir nuėjau į Žiežulių kaimą pas tokią Paukštienę. Paprašiau gert, nes labai troškino. Kai išgėriau litrą vandens, pasidarė bloga, ėmė draskyti krūtinę. Paprašiau, kad pakinkytų arklį ir pavėžėtų. Pakinkė arklį, pasodino ir nuvežė per miškus Labanoro link. Pakely sutikom saviškius. Jie suplėšė mano marškinius, padarė tvarsčius, perrišo žaizdas. Paukštienę paleidom į namus.

Davė žinią tėvui, jis atsivežė felčerį Balį Ramanauską iš Verbiškių kaimo, suleido man porą ampulių, bet aš tėvo jau nebeatpažinau, matyt, buvau labai nukraujavęs. Parsivežė tėvas mane į namus. Atrodė, kad bus viskas gerai – gulėk namuose ir gydykis. Ateidavo felčeris, suleisdavo vaistus, tėvas jam butelį pastatydavo, felčeris buvo mėgėjas išgert. Bet greit išgirdom, kad vienoje vietoje jaunus vyrus radę sušaudė enkavedistai, kitoje vietoje sušaudė. Prie namų tokiame krūmokšny tėvas padarė bunkerį ir į jį mane perkėlė. Pasiėmiau šautuvą, porą granatų, kad galėčiau sau galą pasidaryt, jeigu stribai surastų. Čia irgi ateidavo felčeris, gydė mane. Kai pradėjau sveikt, žiūriu – ir jis ramesnis pasidarė, pasakė, kad paskutiniai vaistai man bus saulė. Išlindau vieną kartą iš bunkeriuko, kitą kartą, pagulėjau prieš saulutę – kaip ranka ligą atėmė, pradėjau atsikosėti, iškart pasveikau. Tada daugelis pradėjo registruotis, ir aš nuvažiavau į Molėtus. Registruodamasis neprisipažinau, kad buvau miške. Iš viso registruotis mūsiškių buvo nuvažiavę apie dvidešimt vyrų. Kai prisiregistravau, gyvenau namuose. Ateidavo stribai, bet aš slėpdavausi, kad su jais nesusitikčiau.

Kai gydžiausi bunkeryje, atėjo pas mane du uteniškiai partizanai – *Liūtas*-Henrikas Ruškulis ir Jonas Juočepys-*Darius* (iš Bajorų kaimo, netoli Alantos). Atsivedžiau juos gryčion, tuo metu pavakary užėjo Alantos stribai rinkdami paskolas. Jie abu žiūrėjo pro langą, o tie pamatė. Kai pamatė ateinant stribus, puolė per duris. Juočepį nušovė krūmuose, o *Liūtas* pabėgo. Grįžę stribai kelis kartus pistoleto rankena kirto mano tėvui į galvą, visas kraujais apsipylė. Abu su motina išsivarė į Alantą.

Brolis Vytautas (g. 1923 m.) žuvo 1944 m. birželio 14 d. Žuvo dviese su Kaziu Židoniu iš Židonių (kitur – Ažusienių) kaimo. Tėvas naktį nuvažiavo, susikrovė Vytauto ir Židonio kūnus, parsivežė ir palaidojo Suginčių kapinėse.

1945 m. Suginčiuos per Sekmines buvo atėję Silvestro Urbono-*Lapino* ir Adolfo Židonio-*Žaibo* vadovaujami būriai, iš viso apie 60 vyrų. Greit rusai juos išvaikė, kelis nušovė. Taigi „parodomosios gastrolės“ baigėsi liūdnai.

Silvestras Urbonas buvo kilęs iš Daroniškio kaimo (Molėtų r.). Jų ūkis buvo gana didelis, apie 60 ha žemės, todėl su broliu Hubertu turto nepasidalino, abu ginkluoti vaikščiojo, kol vieną kartą priėjo liepto galą. Jiedu susiginčijo, ir Silvestras nušovė savo brolį Hubertą. Pateko į kalėjimą, iš kurio grįžęs išėjo į mišką.

Suginčiuose gyveno girininkas Pranas Gečys, kuris pradžioje labai bendravo su partizanais. Kai partizanų liko tik keletas, jis išdavė ir paskutiniuosius. Pasakė, kad jam reikia į Uteną, o išlipo Skudutišky ir pranešė skrebams, kur yra partizanai. Buvo pranešta rusų garnizonui, rusai apsupo partizanus Papiškių kaime. Pabėgo tik vienas Silvestras Urbonas, visi kiti žuvo. Po to Gečys persikėlė į Alantą ir dirbo vykdomajame komitete sekretoriumi, bet netrukus jį sugavo. Šemetiškių kapinėse keli likę partizanai buvo įsirengę bunkerį, ten gyveno Silvestro Urbono brolis *Liepa* ir Antanas Kraujelis-*Siaubūnas.* Jie atėjo į Gečio namus ir sušaudė abu su žmona.

1951 m. visą mūsų šeimą išvežė į Sibirą, į Irkutsko sritį, Čeremchovo rajoną.

Pasakoja PETRAS VIDŽIŪNAS ir ONA VIDŽIŪNIENĖ (ŽYGELIENĖ) – ŽVINYTĖ

Užrašė Valdas Striužas
1997 10 30 Kijėlių k., Molėtų r.

Aš, Petras Vidžiūnas, gimiau 1921 metų spalio 23 dieną Kijėlių kaime, Molėtų valsčiuje, Utenos apskrityje.

1941 metais birželio mėnesį teko dalyvauti sukilime. Sukilimui vadovavo Jonas Žvinys. Jis buvo mano žmonos pusbrolis, buvęs karo kapelionas. Sukilėlių būryje buvo apie 30 vyrų. Štabo viršininkas buvo Kraujelis, buvęs policijos viršininkas. Rusams bėgant mes Molėtuose nuplėšėme rusišką vėliavą ir iškėlėme trispalvę, Aktapolio kaime susišaudėme su rusais, bet laimingai atsitraukėme.

Vokiečių laikais buvau geras siuvėjas, todėl eidavau per žmones siūdamas. Mūsų apylinkėse Armija Krajova 1944 metų birželio mėnesį iššudė septynių asmenų Venclovų šeimą – tėvus ir penkias dukras. Broliai Ignas ir Ambrazas Venclovai vėliau išėjo partizanauti.

Dar vokiečių laikais Ukmergėje iš buvusių plechavičiukų nusipirkau tris kulkosvaidžius, keletą automatų. 1944 m. tėviškėje įsirengiau bunkerį, kuriame slapsčiausi iki užėjo rusai.

Palaikiau ryšius su kitais besislapstančiais vyrais, būsimais partizanais: Jonu Žygeliu-*Ilgūnu*, Jurgiu Rubiku-*Kotu*, mano kaimynu. Tuo metu slapstėsi ir mano brolis.

Mūsų apylinkėse gruodžio mėnesį kūrėsi Jono Žvinio-*Kunigo* vadovaujamas partizanų būrys. Jis – mano žmonos pusbrolis, 10 metų lageryje atsėdėjo, mirė turėdamas 92 metus.

1944 m. gruodžio 4 d. išlindau iš bunkerio pavalgyti. Netikėtai pamačiau, kad rusų kareiviai supa namus. Mane suėmė, bet bunkerio ir ginklų nerado. Po mano arešto šiais ginklais apsiginklavo kiti partizanai. Mane nuvežė į karinį komisariatą. Kadangi ankščiau buvau susižeidęs koją, pažįstamas gydytojas paleido gydytis į namus. Tą pačią dieną, kai gydytojas mane paleido, į namus atvažiavo trys stribai su trim kareiviais ir vėl mane suėmė. Pasakė, kad man yra sudaryta byla už dalyvavimą 1941 m. Birželio sukilime. Buvę vietiniai komjaunuoliai mane pažinojo ir prieš mane liudijo. Nuvežė į Uteną, kameroje sėdėjome apie 80 kalinių. Klausė, kur ginklai. Atsakiau, kad šautuvą atidaviau 1941 metais. Mušė, bet neprisipažinau ir nieko neišdaviau.

Po to mane išvežė į Vilnių. 1945 m. birželio 1 d. mus, 3000 kalinių, čekistai su šunimis suvarė į vagonus ir išvežė. Prie Minsko mūsų ešeloną apšaudė rusų kareiviai. Mūsų vagone žuvo du kaliniai, kituose – dar daugiau. Stotelėse lavonus išmetė.

1945 m. birželio 20 d. mus atvežė į Vorkutą, Komijos ASSR. Ten buvo15 laipsnių šalčio. Išskirstė po lagerius, patekau į 505-tą šachtą. Gyvenome palapinėse, buvo labai šalta. Kad nekiltų streikų, mus kilnodavo iš vienos šachtos į kitą.

1953 m. dirbau 29-toje šachtoje. Prasidėjo streikas. Nėjome į darbą. Iš Maskvos buvo atvažiavęs generalinis prokuroras Maslenikovas. Kareiviai apsupo lagerį ir mus apšaudė. Daug kalinių žuvo. Sužeistuosius išvežė į ligoninę, o mus, apie 200 kalinių, išvežė į baudžiamąjį lagerį, kuriame sėdėjo tik kriminaliniai nusikaltėliai. Čia mus užpuolė vagys, išvadino fašistais, prasidėjo muštynės. Kriminaliniai padegė mūsų baraką. Tuo metu mes buvome sulipę ant stogo. Muštynėse aukų buvo ir tarp mūsiškių, ir tarp vagių. Atvarė kareivius, gaisrines ir išgabeno mus į 40-tą šachtą. Iš ten 1956 m. vasario 13 d. mane paleido. Gavau dokumentus ir grįžau į Lietuvą.

Aš, Ona Vidžiūnienė (Žygelienė) – Žvinytė gimiau 1927 metų rugpjūčio 27 dieną Aktapolio kaime, Molėtų valsčiuje, Utenos apskrityje. Tėvai buvo labai religingi. Šeimoje augome penkios seserys ir brolis, kuris vėliau priklausė *Žaliojo Velnio* būriui.

Žaliasis Velnias pas mus ateidavo su labai dideliu, gal dviejų šimtų vyrų būriu. Jam mudu su broliu priesaiką davėme, ir aš tapau partizanų ryšininke. Partizanus maitinome, rėmėme kuo galėjome, teikėme žinias. Ryšius palaikiau su *Plieno*, *Laimučio* partizanų būriais ir kitais, kurie pas mus užeidavo.

Turėdama septyniolika metų ištekėjau už partizano Jono Žygelio-*Ilgūno*. Mus supiršo Jonas Žvinys-*Kunigas*. Vėliau gimė sūnus Dainius. Stribai mūsų namus nuolat sekė, darydavo kratas. Kartą penkias dienas jie mūsų sodyboje gyveno ir maitinosi, nieko iš namų neišleido, kad partizanams nepraneštume. Tačiau, kai stribai sumigo, slapčia nuėjau pas partizanus ir pranešiau, kad mūsų namai apsupti.

Šalia mūsų namų plytėjo didelis raistas. Užumakių miške, 12 km nuo mūsų namų, partizanai turėjo bunkerį. Kartą po vieno mūšio buvo daug žuvusių ir sužeistų *Plieno* būrio partizanų. Nuvažiavome į Molėtus kviesti kunigo paskutiniam patepimui, bet jis nesutiko atvažiuoti. Kai sugrįžome, daug sužeistų partizanų jau buvo mirę.

Juozo Petrausko-*Laimučio* būrį sudarė šie partizanai: *Ilgūnas*-Jonas Žygelis, *Gintaras*-Vladas Ivaškevičius, *Agronomas*-Steponas Matelionis, *Gintvytis*-Steponas Satkevičius, *Tarzanas* iš Labanoro, Stepas Sabaliauskas-*Šarkis* (buvo geras dainininkas) iš Alantos, *Stumbras*, *Kiaunė*, *Beržas* iš Želvos.

Jonas Žygelis žuvo 1952 m. gruodžio 25 d. Alantos parapijoje, Padvarnių kaime. Jis kartu su Adomu Bytautu-*Garsu* (R. K. p a s t a b a: V. Striužo buvo klaidingai pažymėta, kad žuvo su Pangoniu-*Garsiuku*. 1991 m. A. Šiukščiaus išleistoje knygutėje „Už mylimą tėvynę“ pažymėta, kad Jonas Žygelis-*Ilgūnas* žuvo 1951 12 25 su Adomu Bytautu-*Garsu*. Apie partizaną Pangonį-*Garsiuką* niekur kitur duomenų nerasta) užėjo pas ryšininkes Bimbirytes švęsti Kalėdų. Juos apsupo stribai, per kautynes žuvo abu. Mano vyras ir *Garsiukas* buvo vieni iš paskutinių partizanų. *Šarkį* suėmė anksčiau.

1991 m. sausio 13 d. Vilniuje prie televizijos bokšto buvau sužeista – gavau rusiško šautuvo buože į krūtinę.

Iš KGB arch. F. K-1, ap. 16, b. 796
Molėtų rajono MGB skyriaus byla

P. 143. Tyrimas. 1951 12 25 jaun. leitenanto Markovo vadovaujama 8 asmenų RPG Padvarnių kaimo rajone ieškojo *Šarkio* grupės banditų. Operacijos metu nukauti 2 banditai ir sužeistas vyr. ltn. Ustinovas. Užmušti: Jonas Žygelis-*Ilgūnas* – *Šarkio* būrio vadas ir eilinis Adomas Bytautas-*Garsas*.

P. 179. Agentas *Kovas* 1952 03 15 asmeniškai likvidavo *Garso* būrio banditą Petravičių-*Aidą*, o kariuomenė inscenizavo operaciją.

F. K-1, ap. 16, b. 797
Molėtų rajono MGB skyriaus byla

P. 246. LSSR MGB Molėtų rajono skyriaus agentūrinio operatyvinio darbo ataskaita už 1952: 1952 03 visiškai likviduotas *Šarkio* būrys. Būrio vadas Sabaliauskas-*Šarkis* paimtas gyvas. 1952 04 visiškai likviduota *Titnago* grupė.

Pasakoja VINCAS RINKEVIČIUS-*JURGINAS*

Užrašė Valdas Striužas
1997 08 13 Molėtuose

Gimiau 1923 m. Molėtų rajone. Šeimoje augome aštuoni vaikai. Brolis Tomas su tėvais dirbo 60 arų ūkyje.

1944 m. praėjus frontui, Antanas Žvinys, buvęs mokytojas, subūrė partizanų būrį ir ėmėsi jam vadovauti. Matydamas, kaip mūsų žmonės vežami į Sibirą, nutariau atkeršyti okupantams. Daug nemąstęs išėjau pas Žvinį.

Į būrį susirinko Suginčių apylinkių žmonės. Mūsų būrys priklausė partizanų štabui, kurio buvimo vietos nežinojau. 1944 metų rudenį buvome apsistoję miške laikinose stovyklose, o žiemą vaikščiodavome pas žmones, maskuodavome savo pėdsakus. Priesaiką priėmiau dalyvaujant vadui A. Žviniui. Būryje buvo geležinė tvarka, kurios privalėjo laikytis visi partizanai. Plėšikaujančius partizanus sušaudydavo patys partizanai štabo įsakymu. Utėlėtus rūbus užmesdavom ant skruzdėlyno, skruzdėlės juos išvalydavo.

1944 – 1945 metų žiemą slėpiausi pas savo būsimąją žmoną Čiūtaitę Braškiškės kaime. Klojime iškastame bunkeryje gyvenome penkiese: aš, du mano būsimosios

žmonos broliai Čiūtos, Kostas Janulis iš Levaniškių kaimo ir Napalys Liutkevičius iš Akmenių kaimo, buvęs šaulys. Čiūtaitė mums padėjo. Jos tėvas dirbo malūne, todėl visada užtekdavo miltų, iš kurių ji mums kepdavo blynus.

1945 metų pavasarį į mūsų namus atvažiavo stribai su kariuomene ir išgrobė visą turtą. Pasiėmė gyvulius ir visą maistą – išsivežė 15 vežimų mūsų turto, apie 7 tonas. Molėtų stribams buvau įskųstas, kad partizanauju. Gulėdamas krūmuose su draugais partizanais viską mačiau, bet mes nešaudėme, nenorėjome, kad nukentėtų mano tėvai.

1945 metų pavasarį pasitraukėme iš Braškiškių kaimo ir apsigyvenome pas mano dėdę, kuris gyveno Utenos apskrityje. Saloje prie Malkėsto ežero, Malkėsto vienkiemyje, piliakalnyje išsikasėme bunkerį. Iš ten gerai matėsi aplinkinės vietovės, iš ten eidavome į Suginčių girią susitikti su kitais partizanais. Ten buvo įsikūręs Žvinio būrys.

Turėjome ir ryšininkų, ir rėmėjų – buvo daug gerų žmonių. Turėjome ir pažįstamų stribų. 1945 m. pasalų neruošėme. Didelių kautynių nepasitaikė, tik pavieniai susidūrimai su stribais. Kariuomenė tuo metu buvo gerai ginkluota.

Mane suėmė 1945 m. rugsėjo 9 d. Iš vakaro buvau atėjęs pas tėvus pernakvoti į Kėvelių kaimą, čia ir buvau išduotas. Ryte užėjo automatais ginkluoti stribai, suėmė mane ir partizaną Adomą Sapkauską.

Mus nuvežė į Kuktiškes ir įmetė į rūsį. Ten tardė, po to išvežė į Uteną ir patalpino saugumo rūsyje. Utenoje tardė, mušė ir visaip kankino. Laikė pusbadžiu – valgėm bulvių lupenas. Nieko neišdaviau, užteko valios. Teisė du teisėjai ir prokuroras – visi žydai. Pritaikė straipsnį 58-1a-11 ir nuteisė 10 metų lagerio, 5 metus be teisių ir 5 metus tremties. Po teismo išvežė į Lukiškes ir pasodino vienutėje.

1947 metų vasario mėnesį iš Lukiškių išvežė į Komijos ASSR, į Sigorską prie Kotlaso. Ten kirtome mišką, buvo šalta, nušalau kojas. Gyvenome pusbadžiu. Pavasarį išvežė į 2-ą anglies šachtą, kur išbuvau 20 metų. Gręžiau anglį, po to ją sprogdino ir kasė. Maisto duodavo pagal normos įvykdymą. Skirdavo 100 gramų košės, aliejaus, 300 gramų duonos. Valdžia maistą vogė, tad mažino mūsų daviną. Siuntinius vogė brigadininkas lenkas. Už tai užmušėme jį šachtoje. Dėl prasto maisto žmonės mirdavo iš bado. Šachtos vadovai, sandėlininkai, profsąjungos vadovai ir dirbantys viršuje buvo žydai. Mes laikėmės vieningai – juos lupom ir „auklėjom“. Lageryje kalėjau kartu su kunigu Vasiliausku.

Kartą, gavusios elektros kibirkšties, šachtoje sprogo dujos. Tada žuvo daug žmonių. Mane užvertė trijų šimtų metrų gylyje po žeme, lūžo kairė koja. Pusantro mėnesio gydė lagerio ligoninėje. Blogai sutvarstė koją, todėl ji liko trumpesnė. Vaikščiojau su lazdele ir dirbau toliau. Kojos kaulas buvo suveržtas varžtu, kurį po metų išėmė.

Baigęs elektrovežio vairuotojo kursus, iki 1967 m. šachtoje dirbau laisvu darbininku. Norėjau užsidirbti pinigų.

Į Lietuvą parvažiuodavau atostogų. Turėdavau registruotis pas komendantą. Lageryje vedžiau. Sutuokė kunigas Vasiliauskas. Žmona – irgi tremtinė. Ji atsėdėjo septynerius metus. Mums gimė du vaikai. Dabar sūnus gyvena Giedraičiuose, dukra ištekėjusi.

Į Lietuvą sugrįžau 1967 m. Grįžęs įsidarbinau statybose. Kaip buvusiam politkaliniui ir tremtiniui ilgai nedavė buto.

Pasakoja **JONAS BARČYS-*VIESULAS***

Užrašė A. Šiukščius Molėtuose
1994 11 05

Gimiau 1935 m. Miliškių kaime, Molėtų rajone.

1951 metų pabaigoje Molėtų vidurinėje mokykloje Vytautas Matijošius, Jonas Vyšniauskas, Petras Viburys, Alfredas Adomėnas ir aš įkūrėme „Jaunųjų sakalų“ organizaciją. Vėliau prie mūsų prisijungė Stasys Urbanavičius. Jie, išskyrus mane, buvo paskutinės klasės moksleiviai, beveik visi gyveno Ažubalių kaime. Mūsų organizacijos veikla ir tikslai buvo nukreipti prieš okupacinę sovietų valdžią. Buvome nusiteikę eiti iki ginkluoto pasipriešinimo. Aš turėjau kulkosvaidį ir šautuvą, Urbanavičiui buvau davęs pistoletą, Matijošius turėjo šautuvą...

Šiomis mintimis pasidalinau su mūsų apylinkėse veikusio partizanų būrio 3-ios kuopos vadu Steponu Sabaliausku-*Šarkiu*. Gegužės antroje pusėje su juo buvome susitikę dar kartą, ilgai kalbėjomės, jis pasakė, kad apie Matijošių yra girdėjęs iš partizano Daniaus Bružo-*Atlanto*. Apie šios organizacijos įkūrimą informavome ir partizaną Vytautą Petronį-*Klajūną*. Jis mums atnešė rašomąją mašinėlę, kuri kadaise mano pusbrolio Vytauto Mikelevičiaus-*Paparčio* buvo paimta iš tarybinio ūkio. Vyšniauskas meistriškai išpjaustė medinį antspaudą su organizacijos pavadinimu „Lietuvos laisvės kariai – J. S.“ ir Vyčio ženklu. Mes su Matijošiumi buvom atsišaukimų tekstų kūrėjai ir rašytojai, pasirinkom ir slapyvardžius: Jonas Vyšniauskas-*Siesartėnas*, Petras Viburys-*Uola*, Vytautas Matijošius-*Granitas*, Alfredas Adomėnas-*Laisvytis*, aš – Jonas Barčys-*Deimantas*.

Taip sutapo, kad tuo metu išėjo sovietų Aukščiausiosios tarybos įsakymas perkelti turgaus dienas į sekmadienius. Tikslas aiškus – tikėtasi atitraukti žmones nuo bažnyčios. Turgūs Molėtuose būdavo antradieniais, tai buvo dėkingas momentas. Mes, regis, su Matijošium sukūrėm tekstą ir patys išplatinom. Turėjom ir daugiau platintojų: Marytė Bukauskaitė Molėtuose, Marytė Umbrasaitė, Antanas Pečiūra. Kažkas iš mūsų dar įjungė dabartinį Petrašiūnų kleboną Graužinį, Stasį Urbanavičių.

Aš tada gyvenau Akmenių kaime, netoli kelio. Vieną lapelį priklijavau netoli namų ant medžio ir žiūriu, kas bus. Matau: važiuoja žmogus su kiaule, matyt, į turgų, buvo medį pravažiavęs, bet pamatė lapelį, sustojo, perskaitė, apgręžė arklį ir pasuko atgal.

Nuvažiavau dviračiu į Molėtus, turgaus nėra, tuščia. Tai kartojom keletą kartų – kas savaitę penktadieniais ar šeštadieniais. Apie mėnesį antradieniais turgų valdžia vaikė, o sekmadieniais patys žmonės nevažiavo. Tuomet miestiečiai maistu apsirūpindavo tik turguose, todėl jiems pasidarė riesta. Teko valdžiai atšaukti įsakymą ir turgų vėl padaryti antradieniais. Paskui paskleidė provokacinius gandus, kad bus vežami žmonės. Buvo liepos mėnuo, po dviejų savaičių vėl atnaujino seną įsakymą. Žmonės pradėjo rūpintis, kad vežant turėtų pinigų, nes daiktų su savimi nepasiimsi. Taip pamažu įsitvirtino nauja tvarka.

Matijošius pasiūlė išplatinti atsišaukimus prieš kolūkių pirmininkus, nes kai kur buvo mūsų žmonės išrinkti, bet juos pradėjo šalinti ir keisti savais. Šie pradėjo terorizuoti žmones, tada išplatinom atsišaukimus, kad elgtųsi žmoniškai.

Ryškesnė mūsų veikla buvo nukreipta prieš komjaunuolius. Molėtų vidurinėje mokykloje jų buvo mažai, beveik visi gimnazistai buvo nusistatę prieš komjaunimą.

Tuometinį komsorgą Veriką valdžia pradėjo spausti, kad būtų kuo daugiau komjaunuolių, kviesdavosi jį pokalbio. Tada mano iniciatyva atspausdinom atsišaukimus, kad pogrindis komjaunuolius, kaip ir komunistus, laiko išdavikais. Jiems taip pat gresia sušaudymas. Taigi mes paskelbėm jiems mirties nuosprendį. Labai padėjo, nes buvo pasiteisinimas prievartaujant stoti į komjaunimą.

Rugpjūčio mėnesį prasidėjo grupės išaiškinimas. Pirmą areštavo Matijošių. Jo slapyvardį dar teko panaudoti bandant nuslėpti suėmimą, bet neilgam. Kadangi prie rašomosios mašinėlės prieidavom abu, jis parašė pareiškimą stoti į kunigų seminariją, gal tuo ir susidomėjo rajono valdžia. Regis, rugpjūčio pradžioje čekistai padarė kratą jo namuose ir rado kalkę. Kalkę ir popierių gaudavom iš Janinos Matijošiutės, tuo metu dirbusios Molėtų vykdomajame komitete. Aš pagalvojau: jei jis neišlaikytų, mašinėlė gali būti paimta. Perkėliau ją į kitą vietą, kad rado kalkę, nežinojau.

Kol kas buvo ramu, bet reikėjo sudaryti įspūdį, kad jis nepriklausė „Jauniesiems sakalams“, kad jie tebeveikia. Mes vėl išplatinom nedaug atsišaukimų. Reikėjo galvoti ir apie ateitį. Beveik visi nariai baigė vidurinę mokyklą. Kilo mintis suburti antrą grupę. Ji buvo suburta kontroliuojant *Klajūnui*, nes *Šarkio* jau tuomet nebebuvo šiuose kraštuose. Į grupę įtraukėm mokytojus Praną Liuimą, Alfonsą Čivilį, taip pat atokiau dirbusį mokytoją Karolį Čivilį, jo pusbrolį, ir Vytautą Pivorą. Jie visi gyveno Akmenių kaime arba netoli jo. Pirmoje grupėje apsiėjom be priesaikos, o antrajai *Klajūnas* suorganizavo labai oficialų renginį. Surinko visus, atsinešė mašinėlę, surašė pavardes ir slapyvardžius.

Po Matijošiaus suėmimo suėmė Vyšniauską ir Urbanavičių. Tai nutiko po to, kai aš jau buvau pabėgęs iš mokyklos. Viburys mokėsi KKI (Kūno kultūros institutas), o Adomėnas mokytojavo Videniškiuose. Apie Viburio ir Urbanavičiaus suėmimą sužinojau jau būdamas miške. Apie Adomėną neteko nieko girdėti, nors mano byloje yra jo apklausos protokolas.

Po kiekvienos mūsų organizacijos operacijos, rašydavau tris raportus. Kuopos vadui duodavau du egzempliorius, vieną perduodavau *Klajūnui*, nes po *Šarkio* dingimo jis B. Kalyčio-*Siaubo* buvo paskirtas kuopos vadu. Dėl to pyko Jonas Žygelis-*Ilgūnas*, nes jis buvo partizanavęs nuo okupacijos pradžios. Be to, mes nebuvom taip užsikonspiravę, kad niekas nepastebėtų, ką veikiam. Tik kartą keistai pasielgė mokyklos inspektorius Juodelis. Tada apie „Jaunuosius sakalus“ plačiai kalbėta ir klasėje. Žiūrėdamas į mane, jis pasakė: „O valdžios organams puikiai žinoma, kas per organizacija „Jaunieji sakalai“. Aš tikėjau, kad anksčiau ar vėliau viskas išaiškės, ir buvau nutaręs lengvai nepasiduoti. Visą laiką vaikščiojau su pistoletu kišenėje, neštavausi jį net mokyklon. Regis, galėjo mane iš karto suimti, bet, matyt, sekė ryšius, norėjo kuo daugiau suimti.

Pamokos metu mane iškvietė iš klasės. Išėjau į koridorių, ten stovi sesers vyro giminaitė ir sako: „Jonai, labai blogai. Žukauskas buvo ilgai nesumokėjęs mokesčių, atvyko du skrebai reikalauti jų ir padarė kratą, grasino turto konfiskavimu“. Aš jo skuduruose buvau įkišęs organizacijos antspaudą ir dvi juostas kulkosvaidžio šovinių. Turėjau susitikti su *Ilgūnu* ir jam viską perduoti, bet jis neatėjo. Aš nepaslėpiau jų kaip reikiant, tik įmečiau į skudurus, galvojau, kad anksčiau ar vėliau vis vien ateis ir pasiims. Taigi skrebai rado viską. Bėgau kiek įkabindamas. Jie su konfiskuotu turtu turėjo važiuoti aplink Durių ežerą, o aš bėgau tiesiai, tačiau jų neberadau. Jau buvau sumanęs, kaip su jais susidorosiu.

Pasiėmiau paslėptą šautuvą ir iškeliavau. Naktį pernakvojau Rudiliuose pas Antaną Pivorą, vėliau per ryšininkus susisiekiau su Adomu Bytautu-*Garsu*, Jonu Žygeliu-*Ilgūnu*, Baliu Šikumi-*Vijūnu*, Vytautu Petroniu-*Klajūnu* ir likau pas juos. Regis, skrebai suardė saugumo planus, jie viską padarė anksčiau, ir aš spėjau pabėgti.

Tuo metu antroji „Jaunųjų sakalų“ grupė formaliai dar egzistavo, tačiau jokios veiklos nebevykdė. Raportuose nebuvo Viburio pavardės, tik slapyvardis *Uola*, todėl jį patardę paleido. Tarp kitko, S. Urbanavičius buvo tik pagalbininkas. Kai mane suėmė, tai ir jį padarė tikruoju nariu.

Be mūsų, tuose kraštuose pasirodydavo ir Alfonso Radzevičiaus-*Tarzano* grupė. Kartą *Klajūno* nebuvo su mumis, išėjo susitikti su *Tarzanu* ir *Siaubu*. Tuomet net neįsivaizdavau, kas tas *Siaubas*, *Klajūnas* sakė, kad srities vadas. Mes, likę trise, bunkeryje nesėdėjom, vaikščiojom tai šen, tai ten, nakvojom pas žmones. Kartą užėjom pas vieną žmogų, tas mus palaikė skrebais, apsidžiaugė. Teko išaiškinti, kas mes tokie ir gerokai paauklėti žmogelį. Nepamenu, pas ką buvom užėję į Bimbirių kaimą. To žmogaus duktė buvo mokytoja, pas ją lankėsi giminaitis nuo Stirnių. Mudu buvom pažįstami. Tas sako:

– Pas mus pasklido gandas, kad *Tarzanas* yra išdavikas.

Aš jam sakau:

– Būk vyras, dėk visas pastangas ir išsiaiškink, kaip yra iš tikrųjų.

Susitarėm susitikti po savaitės. Taip ir padarėm. Sako: „Tikrų žinių nėra, pirštu neparodysi, bet sklido gandas, kad buvo suimtas prie Ginučių malūno, užverbuotas ir vėl paleistas“.

Gavom žinią, kad su mumis nori susitikti *Siaubas* ir Mykolas Urbonas-*Liepa*. Kartu su mumis buvo Balys Šikus-*Vijūnas* ir Juozas Petrėnas-*Diemedis*. Pastarasis neseniai prisijungė prie mūsų, tiesiog įsiprašė, nes nenorėjo eiti į armiją.

1952 03 04 buvom susitarę susitikti su *Klajūnu* ir *Tarzanu* pas Kazimierą Suoką. Jis buvo suplanavęs pobūvį. *Tarzanas* turėjo atsivesti *Erelį*, *Šarūną* ir *Trispalvį*. Mes laukiam laukiam, bet jie vis neatvyksta. Pamatėm tai vienoje, tai kitoje pusėje į dangų kylant raketas. Po kurio laiko atvažiuoja žmogus, įeina į vidų ir sako šeimininkui: „Pas tave turi būti tokie ir tokie partizanai“. „Iš kur pas mane gali būti?“. „Aš tikrai žinau, kad turi būti. Jei neatėjo, tai ateis, jiems yra laiškas“. Šeimininkas sako: „Palauk truputį, pažiūrėsim...“. Atneša laišką man, skaitau. Tikrai rašyta *Klajūno*, jo braižą pažįstu. Jis rašo, kad „ten, kur turėjom susitikti, siaučia garnizonas“. Jie neva nedrįsta ten eiti ir perkelia susitikimą į kitą vietą, liepia važiuoti kartu su tuo žmogum (tai buvo Akmenių kaimo gyventojas Antanas Žukauskas). Pasitarėm ir nusprendėm važiuoti. Taigi atvažiavom pas „Jaunųjų sakalų“ grupės narį Vytautą Pivorą. Ten nieko neradom. Suėjom į vidų pasišildyti. Aš išėjau laukan ir dairausi, klausau, ar nesigirdi šunų lojimo. Girdžiu – atvažiuoja, laukiu už sąsparos. Iš dviejų rogių išlipa *Klajūnas*, *Erelis*, *Tarzanas* – visi pažįstami.

Suėjom į vidų. Mes buvom aptarę, kad stebėsim *Klajūną*, jo elgesį. Aplink stalą susėdom vienas šen, kitas ten. Aš užtaisytą kulkosvaidį pastačiau vidury aslos – tik paspausi, ir šaus. Abu mano vyrai laukia signalo, žiūri, ką daryti. Maniau sau: jeigu jie išdavikai, tai tokį signalą duos. Jie elgiasi kaip niekur nieko, giria *Erelį*, koks jis šaunus vyras, man būtinai reikėtų su juo susidraugauti. *Klajūnas* vis giria jį ir sako man: „Prašė raštu patikslinti gruodžio mėnesio veiklą pogrindyje“. Jie turėjo raportus, bet surašiau dar papildomai. Sako, kad reikia perduoti vadovybei. „Va, *Siaubas*

rado kažkokių netikslumų dokumentuose ir nori su tavimi susitikti“. Aš sutikau su tuo pasiūlymu. Jie atsivežė litrinį butelį samagono. Visi geria, šalia manęs sėdi *Tarzanas* ir klausia: „Ko tu negeri?“. „Aš dar nemoku, man anksti...“ – pajuokavau.

Važiuojant susėdo taip, kad aš atsidūriau vidury. Iš dešinės *Tarzanas*, iš kairės *Erelis*, o ant kojų atsisėdo *Klajūnas*, jis ir važnyčiojo arklį. Į kitas roges sėdo *Vijūnas* su *Diemedžiu* ir *Šarūnas* su *Trispalviu*. Važiuojam pro Levaniškius į Molėtus. Ant kalno buvo MTS, ten stovėdavo ginkluota sargyba, tad aš užvedžiau kulkosvaidį. *Tarzanas* sako:

– Kam taip darai?

– Naktis šviesi, mėnesiena, nežinai, kas bus.

– Apsiginsim ir be tavęs, tavo kulkosvaidžio buožė šoną spaudžia...

Pavažiavom apie šimtą metrų, užpakalinėse rogėse išgirdau vieną automato seriją, kitą. Tuomet *Tarzanas* griebė mane už vienos rankos, *Erelis* – už kitos. Aš pasimuisčiau, tikrai pasimečiau tuo metu, galėjau gal ir rimčiau pasipriešinti. Išgaravo mintis, kad *Tarzanas* gali būti išdavikas. Kažkodėl pasirodė, jog man, jaunam, surengė išbandymą. Surišo rankas elektros laidu. Važiuojam tylėdami. Tuomet prisigretino antras arklys. Spėjau pastebėti išdegintą numerį ant šlaunies. Paklausiau *Klajūno*, iš kur tokį gavot. Pasakė, kad kolūkio. *Klajūnas* sušuko *Šarūnui*:

– Ką jūs padarėt!?

– Kad taip išėjo...

Artėjom prie Utenos kelio. Aš galvojau: jei suksim į dešinę – veš į Molėtus, o jei kairę – tai išbandymas. Pasuko į dešinę, tada pradėjo šnekėti. Šnekos buvo „gražios“, su rusiškais keiksmais. Privažiavus Molėtus, pasitiko garnizono kareiviai. Abejas roges išdavikai perdavė kareiviams, o patys kažkur dingo. Man ant galvos užmetė kailinius.

Molėtų pakrašty gyveno Jonas Maciulevičius, savas žmogus. Pradėjau rėkt:

– Vyrai! Būkit atsargūs! *Klajūnas* ir *Tarzanas* – išdavikai!

Rėkiau kiek turėjau jėgų, bet tik gavau per sprandą, kas ten girdės vidurnakty.

Vijūną ir *Diemedį* nušovė visai be reikalo. Manau, kad degtinė galėjo būti užnuodyta migdomaisiais. Nors jie patys gėrė, tačiau, matyt, turėjo priešnuodžių. Gal *Šarūnas* turėjo nurodymą nušauti, jei ne abu, tai nors vieną. Maždaug po savaitės inscenizavo susišaudymą kitame kaime. Išvarė žmogų pastotėn, o patys kalbėjo: „Vieną nušovėm, vieną gyvą paėmėm“. Nušautą *Diemedį* demonstratyviai įkėlė į roges ir vežė, o greta manęs sunkvežimyje gulėjo negyvas *Vijūnas*.

Netrukus išvežė į Vilnių. *Diemedį* pasiliko pratęsti vaidinimą: juk negaliu prapult kaip į vandenį, reikia logiško paaiškinimo.

Iš L. Abariaus paruoštos dokumentinės apybraižos „MGB specialiųjų grupių veikla Rytų Lietuvos partizanų srityje 1951 – 1956 m.“

Neįtardami klastos, *Šarkio* būrio vyrai sutiko vykti pas rajono vadą. Pakeliui, ties Antalgės kaimu A.Radzevičiui davus ženklą, smogikai *Bijūną* ir *Diemedį* nušovė, o 17-metį *Viesulą* nuginklavę ir surišę įbruko į netoliese laukiančią čekistų mašiną. Kad sumėtytų pėdas, baudėjai iš Šiaulių atsivežė 1952 02 14 suimtą *Šarkį*. Vedžiojant po kaimus, tarsi netyčia nuo jo galvos nukrito gobtuvas, ir valstiečiai pažino buvusį vadą. Čekistų manymu, ši provokacija pavyko: žmonės išdavyste kaltina *Šarkį* (p. 12).

Mane, kaip nepilnametį, teisė Maskvoje 10 metų lagerio, nes nenorėjo išaiškinti smogikų grupės. Iš mūsų visų mano kaltinamoji medžiaga buvo paprasčiausia, nereikėjo nė šnekėti. Viskas buvo išklota raportuose, kuriuos pats kažkada rašiau.

Kyla klausimas, kodėl mane norėjo paimti gyvą? Mat aš *Klajūnui* buvau minėjęs, kad turiu žmogų, palaikantį ryšius su Kauno pogrindžiu. Tai buvo Petras Narušis, bet čekistai, jį suėmę, nieko nelaimėjo, nes šis išprotėjo.

Adomėnas aiškina, kad pogrindinę veiklą tęsė iki 1954 metų: „Visą laiką palaikydavau ryšį su *Klajūno* grupe, ateidavo dažnai, susitikdavome, duodavo užduotis“. Kartą netgi vežęs kažkokius dokumentus pačiam *Siaubui*. Iš tikrųjų ši provokacinė grupė tęsė veiklą iki 1954 metų. Iš kur kalbos, kad aš esu išdavikas? Ar tik ne po susitikimo su *Klajūnu* per Adomėną jos buvo pradėtos skleisti? Adomėnas buvo suimtas 1953 metų vasario mėnesį ir paleistas gegužės pradžioje. Archyvinėse bylose radau čekisto Raslano nurodymą, kad jo nereikia imti į armiją. Jis vėliau vis tiek atitarnavo skirtą laiką, buvo Kauno statybos tresto partinės organizacijos sekretoriumi, o Sąjūdžio pradžioje bandė dėtis tikru partizanų pagalbininku. Pabandžiau su juo pasikalbėti ir susidariau keistą įspūdį apie šį žmogų...

R. K. p a s t a b a: Trumpi paaiškinimai apie kai kuriuos šiuose prisiminimuose minimus asmenis.

Vytautas Petronis, g. 1931 m. Anykščių r., Kudūnų k. Partizanas nuo 1949 m. Partizano slapyvardis – *Klajūnas*, nuo 1950 iki 1951 09 – skyrininkas, *Šarkio* būrio vado pavaduotojas, nuo 1951 09 iki 1952 02 – būrio vadas. Nuo 1952 m. veikė SG. Asm. b. Nr. 1101, MGB agento smogiko slapyvardis – *Kairys*. LYA. F. 3. B 60/7. P. 65.

Bronius Kalytis, g. 1924 m. Partizano slapyvardis – *Siaubas*, MGB agento slapyvardis – *Ramojus*. Asmens bylos Nr. 1084, 1641. Nuo 1951 m. veikė SG. LYA. F. 3. B. 68/51. P. 25, 66. B. 47416/3, t. 3, P. 419. F.3. B. 60/7. P. 55. Oper. b. l07, t. l. P.114. Iki 1951 m. Vytauto apygardos štabo viršininkas, užverbuotas 1952 m. Nuo 1957 m. II skyr., 4-tos v-bos vyr. agentas, 1954-1955 m. dirbo kameros agentu.

Alfonsas Radzevičius, Alekso, g. 1926 m. Ignalinos r. (kitur – Švenčionėlių), Galalaukio k. 1950 m. dezertyravo iš sovietinės armijos ir išėjo į partizanų būrį. Buvo Liūto rinktinės, Kriaušės (Vytenio) būrio vadas. Partizaninis slapyvardis – *Tarzanas*, MGB agento slapyvardis – *Alfa.* 1951 11 17 suimtas, operatyviai naudojamas nuo 1951 11 20. Vienas žiauriausių ir ciniškiausių MGB agentų smogikų, asmeniškai šaudęs ir kankinęs suimtus partizanus. Jo duomenimis ir tiesiogiai dalyvaujant, sunaikinta 30 laisvės kovotojų. Už sovietinių piliečių žudymą partizanaujant 1954 – 1955 m. suimtas ir nuteistas 25-eriems metams lagerio. LYA. F. 3. B. 60/7. P. 60. Asm. bylos Nr. 1050.

Stasys Šimkus, Kazio, g. 1925 m. Šiaulių apskrityje. Legenduojamas kaip partizanas *Šarūnas*, MGB spec. agentas – *Šturmas*. 1946 m. grįžo iš sovietinės armijos, dirbo Tauragės apskrities valsčiaus komjaunimo komiteto sekretoriumi. 1948 – 1953 m. agentas smogikas, specialiosios smogikų grupės vadas. 1953 m. MVD-KGB 4-tos valdybos operatyvinis įgaliotinis. Nuo 1982 m. – KGB Vilniaus rajono skyriaus viršininkas. Pulkininkas, išsilavinimas vidurinis. „Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944 – 1956 metais“, p. 364.

Steponas Sabaliauskas-*Šarkis*, g. 1924 m. Molėtų r., Žigeliškio k. Didžiosios Kovos apygardos, 3-ios kuopos vadas. 1951 m. legalizavosi svetima pavarde, gyveno ir dirbo Šiauliuose. Suimtas 1951 metų pabaigoje, kalėjo Vilniaus MGB kalėjime, teistas ir sušaudytas.

Adomas Bytautas-*Garsas*, g. 1928 m. Milelėje (greta Šilinkos kaimo). 1949 m. paimtas į sovietinę armiją. Ginkluotas pabėgo iš jos su B. Šikumi-*Vijūnu*, grįžo į savo kraštą ir išėjo į partizanų būrį. Šeima ištremta į Sibirą 1951 m. Žuvo 1951 12 25 Molėtų r., Padvarnių k. kartu su J. Žygeliu-*Ilgūnu* Bimbiraičių sodyboje.

Pasakoja **PETRAS IDAS-*VĖJAS***

Užrašyta Utenoje
2003 05 17

Gimiau 1924 m. rugsėjo 8 d. Mielėnų kaime, Obelių valsčiuje, Rokiškio apskrityje. Tėvai turėjo 17 ha žemės, šeimoje buvome keturi vaikai: Emilija, Elena, Aldona ir aš – Petras.

Gerai prisimenu pirmąją 1940 metų bolševikų okupaciją. Aš palaikiau ryšį su šauliais, šeštadieniais nuvažiuodavau į Kriaunas atvežti laikraščių. Tą dieną buvau Kriaunose, sutikau šaulių organizacijos vadą Petrą Vartibavičių, Tomą Sabaliauską ir dar kelis šaulius. Jie pulkeliais sustoję šnekučiavosi, nerimavo dėl ką tik paskelbto pranešimo apie rusų sugrįžimą. Pirmadieniais Rokiškyje būdavo turgūs, mes nuvažiavom į turgų. Žmonių minios susirinkę Respublikos (tada – Kamaisko g.) gatvėje, per miestą žlegėjo rusų tankai. Kareiviai atrodė klaikiai: suvargę, apdryžę, žydai puldinėjo po tankais mojuodami raudonom vėliavom. Kai kurie tankai sustodavo, tankistai stumdavo tolyn žydus, kad netrukdytų jiems važiuoti. Lietuvių veiduose matėsi tik išgąstis ir baimė.

Mano tėvas dar prieš bolševikų atėjimą iš kažkur gaudavo literatūros, ten buvo rašoma, kaip Rusijoje žmonės varomi į kolchozus, kaip atimamas žmonių turtas, kaip jie savo turtą slepia. Su tokia tikrove pagaliau teko susidurti ir mums.

Tankai sustojo Respublikos gatvėje, iš jų lipo karininkai, politrukai, bėgo į parduotuves ir pirko ką tik rado: milą, šilką, angliška „bostoną“, degtukus, dešras.

Grįžome iš Rokiškio gerokai nusiminę, savo akimis pamatę suvargusius, išsekusius rusų kareivėlius ir benzinu pasmirdusius jų tankus. Vienu žodžiu, buvo klaikus vaizdas.

Netrukus po kaimus ėmė vaikščioti jauni vyrai su planšetėmis ir agituoti už sovietų valdžią, tarp jų ir Petras Griškevičius iš Kriaunų (vėliau – LSSR CK pirmasis sekretorius, mes su juo kartu lankėme mokyklą). Aš ariau, kai atėjo keli tokie agitatoriai. Vietoj anksčiau sakyto „padėk Dieve“ palinkėjo „gero arimo“ ir liepė paklausyt, ką jie pasakys. Ėmė aiškinti, kad toliau viskas bus labai gerai, viskas bus mūsų – liaudies, nebebus buožių – išnaudotojų ir t.t. Šnekėjo lietuviškai, bet akcentas išdavė, kad jie buvo žydeliai. Agitatoriai ant pakelių medžių ir telegrafo stulpų klijavo raudonus plakatus su liaupsėmis Sovietų sąjungai.

1941 metų gegužės mėnesį rusų kareiviai palei Sartų ežerą šiaurės kryptimi varė labai daug gyvulių. Apsistojo prie ežero, pasistatė virtuvę, gamino valgį. Suėjo daug žmonių pasižiūrėti rusų ir jų karvių, be to, žmonės saugojo, kad karvės nenusiaubtų daržų ir vasarojaus.

1941 m. jau žmonės šnekėjo, kad bus karas. Birželio 14 d. grįžo mama iš bažnyčios išsigandusi, sako: „Rusai išvežė šaulių vadą Vartibavičių ir mokytojus Lapašinskus...“. Kai kurie ėmė slapstytis, šaulys Tomas Sabaliauskas namuose nebenakvojo. Ilčiukas pas kleboną Slapšį (1940 m. rugpjūčio mėn. kun. Slapšys, negalėdamas pakelti bolševikų teroro, nusišovė) dirbo ūkvedžiu, kai birželio 22 d. prasidėjo karas, jis ėmė organizuoti vyrus pasipriešinimui prieš bolševikus. Prie jo prisidėjo broliai šauliai Jonas ir Albinas Pupeliai, aš irgi nuėjau. Pas Juodinį susirinko nemažai vyrų, buvo sprendžiama, kaip užimti Kriaunas. Jonas Pupelis man liepė pakinkyti arklį ir nuvažiuoti į Kriaunas, paaiškino, kad arklys bus reikalingas areštuojant komu-

nistus. Birželio 23 d. po pietų kai kurie pėsti, kiti važiuoti patraukėm į Kriaunas. Aš pasikinkiau arklį, tėvas davė šautuvą, dar paėmiau ir Jono Pupelio šautuvą ir nuvažiavau į Kriaunas. Arklį su vežimu palikau miestelyje pas tokį Bernotą... Pirmiausia užėmėm paštą, valsčių, daboklę – ir Kriaunos atsidūrė mūsų rankose. Dalis komunistų išsilakstė: pabėgo pašto viršininkas Žilinskas, komjaunimo aktyvistas Petras Griškevičius ir kt. Visose pagrindinėse gatvėse į Obelių, Rokiškio pusę stojo sargybon po du vyrus. Mums vadovavo Povilas Ilčiukas ir Tomas Sabaliauskas. Viskas vyko labai organizuotai. Pradėjom suiminėti komunistus, vietinius rusus, kurie labai aktyviai padėjo 1940 m. atėjusiems bolševikams. Astravų kaime prie Kriaunų gyveno beveik vien rusai. Bobriškių kaime už Stirniškių ežero irgi gyveno rusai. Žinoma, ne visi dėjosi prie bolševikų, bet nemažai buvo jiems prijaučiančių.

24 d. vidudienį nuo Rokiškio atvažiavo du sunkvežimiai rusų kareivių ir įvyko susišaudymas. Rusai buvo ginkluoti kulkosvaidžiais, o mes tik paprastais šautuvėliais, todėl teko trauktis. Mes pasitraukėm į Oklių mišką. Susišaudymo metu žuvo Kazanavičius, Vladas Pagirys ir Andrijauskas. Ryšininkė Ona Sabaliauskaitė netrukus mums pranešė, kad rusai iš miestelio pasitraukė, tada vėl visi grįžome atgal į Kriaunas, jau su baltais raiščiais ant rankovių. Apsupom miestelį, buvo išstatyta sargyba. Suiminėjom komunistus, vienus tardėm vietoje, kitus vežėm į Rokiškį. Ne visus sušaudė, kai kuriuos tik palupė ir paleido. Toks Padolskis, Idas – bolševikėlių padlaižiai, gavo į kailį ir, grįžę į namus, tik gyrė mūsų šaulius, daugiau niekada nebesusidėjo su bolševikais.

Tuo metu mūsų sukilėliams vadovavo iš kažkur atsiradęs leitenantas Kernagis, iš Rokiškio atvyko policininkai Kaupas ir Stankevičius.

Vokiečiai Kriaunose pasirodė tik liepos 10 d. Pabuvo kelias valandas ir vėl dviračiais išvažiavo į Obelius. Tvarkai palaikyti liko keli šauliai, du policininkai, o visus kitus paleido į namus dirbti žemės ūkio darbų.

Liepos 9 d. mirė mūsų tėtis.

Vokiečių okupacijos metais pas mus buvo ir raudonųjų partizanų, bet jie slapstėsi rusų kaimuose, daugiausia Bobriškiuose. Jie turėjo sąrašus visų sukilėlių, kurie vaikė ir gaudė komunistus. Vėliau tai mums neišėjo į naudą. Turėjome jų saugotis ir vokiečių laikais, nes naktį bet kada galėjai jų sulaukti. Bobriškių miške jie turėjo išsikasę žeminę, bet mūsų policija ir vokiečiai juos iš ten išvijo.

Prisimenu, buvo 1943 m. Kartą pas mus užėjo toks vienas su automatu, rusiška karine uniforma apsirengęs, paprašė valgyti rusiškai. Mama jam padavė lašinių, duonos, o aš greit nubėgau pas Joną Pupelį ir pasakiau, kad rusų kareivis pas mus atėjęs. Pupelis sėdo ant dviračio ir nuvažiavo į Kriaunas, pasiėmė Tomą Sabaliauską ir bandė tą rusą vytis. Nusivijo iki Mičiūnų, bet ten jis dingo iš akiračio.

Pas Grigą Pupelį vokiečių okupacijos metais buvo atvežtos dvi rusės: dukra su motina dirbo jo ūkyje. Pasirodo, dukra buvo arši komunistė. Ji matė, kad Pupelis turi ginklą, bendrauja su antirusiškai nusiteikusiais vyrais. 1944 m., kai grįžo rusai, matyt, ji Pupelį įskundė enkavedistams, jį sergantį plaučių uždegimu suėmė. Nuvarė į Rokiškį, įkišo į pilną vandens rūsį ir vandenyje sulig keliais išlaikė penkias paras. Po to varė tardyt į antrą aukštą, bet jis pagalvojo, kad patardys ir vėl kiš atgal į rūsį. Kadangi buvo tvirto sudėjimo vyras, griebė tardytoją už gerklės ir pasmaugė, pats iššoko per langą ir bėgo. Čia jį rusų kareiviai peršovė. Nenorėdamas gyvas pasiduoti maskoliams, prišliaužė prie akmenų krūvos ir ėmė svaidyt į juos akmenis. Masko-

liai, pasipiktinę tokiu lietuvio įžūlumu, Grigą Pupelį nušovė. Jo palaikus nuvežė į Rokiškį ir įmetė į griovį prie aerodromo.

1944 metų pavasarį mane vokiečiai ėmė į kariuomenę, bet mes aštuoniese pabėgom iš priėmimo komisijos, tik toks Driskius iš Baršėnų kaimo nebėgo. Vėliau pateko į frontą, bet iš fronto parbėgo su ginklu į namus. Kai grįžo rusai, į mišką nėjo, agitavo vyrus, kad ir šie neitų į mišką.

Pas mus rusai antrą kartą užėjo 1944 m. rugpjūčio 1 d. Mes vežėm rugius klojiman, kai pamačiau ateinančius keturis kareivius. Greit išlindau per klojimo pamatą ir bėgte pasileidau į krūmus. Tada rusai dar vyrų į kariuomenę negaudė, tik užėję prašydavo pavalgyti. Šitie irgi paprašė valgyti. Mama jiems padavė duonos, sviesto, lašinių, padėjo ant stalo kiekvienam po šakutę, peilį, tai jie su pirštais sviestą tepė ant duonos, o riebaluotas rankas nusišluostė į sieną.

Suvežėm rugius, bet kūlė jau be manęs, kadangi rusai pradėjo gaudyt vyrus į armiją. Iš pradžių pasidarėm bunkeriukus klojimuose, daržinėse po šienu, vėliau išsikasėm upelio skardyje. Ryšininkai kaskart atnešdavo šiurpesnių žinių iš gimtųjų apylinkių. Pakenės miške devyni vyrai naujos valdžios nurodymu kirto mišką malkoms. Juos aptikę kareiviai vietoje sušaudė. Sulaikė ir nežinia už ką kareiviai nušovė Balį Palivoną.

1944 m. rugsėjo 18 d. anksti ryte atvažiavo rusų kareiviai su stribais ir paėmė mano pusbrolį Veršelį. Kazys Kralikas, Marinas Idas, Vytautas Kurlavičius, Petras Šlekas, Juozas Palivonas, aš – Petras Idas susirinkom ir nutarėm: kai grįš atgal, atimsim Veršelį. Nuėjom prie keliuko, išsidėstėm krūmuose palei Ratuokliškio mišką ir laukiam. Atėjo moteriškė karvės kelt, paklausėm, ji sako:

– Jau pravažiavo kareiviai, nusivežė ir daugiau jų pagavę, ne vieną Veršelį...

Susėdom pamiškėje ir dairomės, kiti rūko, saulė jau nebetoli laidos. Marinas Idas atsigręžė ir pamatė atbėgantį rusų karininką su automatu rankose.

– Vyrai! Atbėga rusas! – suriko.

Tuomet visi pasileidom pušynėlio link, bet iki pušynėlio nubėgti nebespėjom. Rusas sušvilpė ir iššovė. Po to paleido seriją. Pakalnėje buvo sugrėbta rugiena, mes sukritom už pagrėbstų. Rusas, pribėgęs nedidelį kapčių, ant kurio stovėjo riboženklis, atsigulė šalia ir ėmė leist seriją po serijos. Mes irgi davėm jam ugnies, ruskelis iškart sukniubo ir nutilo (nušovėme kapitoną, kurį palaidojo Rokiškio aikštėje). Mes penkiese bėgom Pasarčių miško link, o Kralikas ir Marinas Idas bėgo kita kryptimi. Pasirodo, visa Ratuokliškio pamiškė buvo apstota rusų. Mūsų jie nepastebėjo, o Kraliką su Marinu vijosi labai toli. Jie net ginklus numetė, taip buvo pailsę, kad vos galėjo bėgti. Kaime rado arklius ir pasitraukė Okliaus miškan. Tai įvyko penktadienį, į namus parėjau tik šeštadienio vakare. Buvo iškūrenta pirtis, mama liepė pakviesti Grigą Pupelį ir eit praustis. Mudu pradėjom praustis ir jis ėmė prikaišioti, sako:

– Jėzau Marija, ką jūs padarėt! Dabar kaimą rusai sudegins...- žmogus buvo ne juokais išsigandęs.

Nusiprausėm ir aš išėjau nakvoti į bunkerį.

Po to ėmėm jau rimtai slapstytis, išsikasėm daugiau bunkerių. Pasidarėm bunkerį ir po pirtim. Išvertėm krosnį, išplėšėm grindis, iškasėm duobę, išklojom sienas lentomis, uždėjom lubas, užpylėm pusmetrį žemių ir vėl sudėjom grindis, atstatėm krosnį. Įlindimą padarėm per priepirčio pamatą. Viduje pasistatėm metalinę krosnelę, padarėm gerą vėdinimą. Ten gyvenom septyniese: Marinas Idas, aš, Kazys Kra-

likas, Vytautas Kurlavičius, Petras Šlekas, Dzidaras Klabys ir Adolfas Milaknis. Laikinas bunkeris buvo pas Mariną Idą ant kiaulidės, įrengtas dvigubose lubose, jame galėjai pasislėpt tik gulomis. Kai nušovėm rusų kapitoną, pirmiausia bėgom slėptis į šitą slėptuvę. Paskui įsirengėm labai gerą bunkerį prie upelio. Baršėnuose buvom pasidarę bunkerį pagriovyje. Padaryti bunkerį nėra taip lengva. Reikia per naktį iškast, užpilt žemėmis ir viršų apart, užakėt. Įlindimas buvo padarytas iš upelio pusės atkeliant velėną.

Obelių valsčiuje, Pakriaunio kaime, buvo dvaras, kurį valdė ponas Augaitis. Ponas turėjo didelį malūną ant Kriaunos upės kranto. Malūną sukdavo ne vien vanduo, stovėjo galingas dyzelinis variklis. Malūne valcuodavo, pikliuodavo miltus, kruopas darydavo, milus veldavo, lentas pjaudavo, žodžiu, buvo stambi dvaro įmonė. 1941 m. atėjus vokiečiams, atsikraustė vokiečių karininkas, apsigyveno dvaro rūmuose ir ėmė vadovauti įmonei. Būdavo sunkiau susimalti, vokietis kontroliuodavo. Jeigu tik grūdų normos vokiečiams neatidavei, leidimo iš seniūno negausi, o jei ir atidavei, per mėnesį galėdavai susimalti ne daugiau dviejų maišų. 1944 m. atėjus rusams, kartojosi ta pati istorija iš naujo. Atvažiavo rusų karininkas ir dar griežčiau kontroliavo, tikriau trukdė žmonėms susimalti grūdus. Vieni ūkininkai veždavo tam karininkui pasileidėlę „pasilinksminti“, kiti kyšius duodavo.

Karininkas sužinojo, kad po kaimus vaikšto partizanų būrys, kuriam vadovauja Balys Bislys, ir paskelbė viešą atsišaukimą, kad jis norėtų susitikti su vadu Baliu Bisliu ir pasišnekėti kaip vyras su vyru. Bislys, pasitaręs su būrio vyrais, spalio pabaigoje ryžosi susitikt su karininku dvaro rūmuose ir pasikalbėti. Aprengėm vadą lietuvio kario uniforma, apvilkom lietuviška miline su perpetėm, uždėjom antpečius, ant krūtinės pakabinom žiūronus. Išpuošėm – gražu buvo žiūrėt į vyrą. Bislys buvo gražus vyras, su barzdele. Taigi atrodė kaip tikras Lietuvos karininkas. Visas būrys nužygiavom prie dvaro rūmų, vadas davė komandą apsupti rūmus. Rūmuose gyveno malūnininkas Eigminas su šeima ir įmonės darbininkas Arlauskas. Buvo naktis. Kambario, kuriame gyveno karininkas, langai iš vidaus buvo uždengti lentų skydais. Ginkluoti automatais Bislys ir Petras Šlekas įėjo į koridorių, priėjo prie rusų karininko durų, atsistojo vienas vienoje pusėje, kitas kitoje ir pasibeldė į duris. Karininkas paklausė, kas eina. Šlekas mokėjo rusiškai, atsakė, kad atėjo partizanų būrio vadas Bislys ir nori su karininku pasišnekėti. Rusas atsakė, kad naktį neįsileis į kambarį, liepė ateit dieną. Bislys bandė rusų karininką įtikinti, kad jam nieko nedarys, tik draugiškai pasišnekės, bet rusas, matyt, išsigando ir kirto automato seriją iš vidaus. Laimė, kad vyrai stovėjo ne priešais duris, o iš šonų, nekliuvo nė vienam. Bislys su Šleku išbėgo į lauką ir davė įsakymą atidengti ugnį į karininko butą, per langus vidun mesti granatas. Mes atidengėm ugnį iš visų ginklų, metėm granatas, bet tos, atsitrenkusios į lentų skydus, krito ant žemės ir sproginėjo lauke. Žinoma, mes galėjom užimti dvaro rūmus, bet pagailėjom šeimų, kurios gyveno rūmuose. Šie žmonės mums padėdavo, nebuvo komunistai. Vėliau teiravomės, kaip jaučiasi rusų karininkas po anos nakties. Pasirodo, tą naktį pas jį buvo atvažiavęs iš Rokiškio jo draugas karininkas žydas. Žmonės pasakojo: kai buvo šturmuojami dvaro rūmai, žydas įlindo į krosnį ir iki paryčių joje pragulėjo, net nebandė priešintis. Po šturmo rusų karininkas išsikraustė iš dvaro rūmų ir daugiau įmonės nekontroliavo, žmonės galėjo laisvai malti grūdus, pjauti lentas... Dabar dvaro rūmai ir malūnas sugriauti.

Rokiškio r. NKVD-NKGB sekimo byla (LYA, K-1, ap. 3, b. 1476, p. 61a). Operatyvinė padėtis 1944 11 09: 1944 10 22 Sabaliausko būrys užpuolė Pakriaunio malūną, kuris aptarnauja dalinį Nr. 48360. Metė dvi granatas, susišaudė su sargybiniu Kozlovu.

1944 m. lapkričio 24 d. iš ryto šiek tiek pašalo. Atėjo pas mus ryšininkė Ona Rimelytė iš Baršėnų kaimo ir pasakė, kad siaučia rusų kariuomenė, šukuoja miškus. Mūsų būriui tuo metu vadovavo Tomas Sabaliauskas su Baliu Bisliu, o Aleksandravėlėje buvo 13 vyrų Jaskos Vainausko vadovaujamas partizanų būrys. Mūsų buvo sutarta: jeigu jie išgirs šaudymą, ateis mums į pagalbą, o jeigu mes išgirsim – mes eisim jiems padėti. Kai jie išgirdo šaudymą Pakenės miške, pamanė, kad mus užpuolė. Ten, pasirodo, irgi būta partizanų, tuo metu ten žuvo devyni Pakriaunio kaimo partizanai. Kiek žinau, tame būryje buvo Kirstukas, Izidorius Prascienius, Bakanavičius...

Pamatėm, kad nuo Aleksandravėlės tiesiai į mus ateina fronto linija. Iš pradžių išsigandom: čia šaudo nuo Kriaunų, dabar nuo rytų pusės ateina... Sabaliauskas per žiūronus ėmė akylai stebėt ateinančius ir pažino Jaską. Tuoj pat davėm sutartinį ženklą, ir mes su jais susitikom. Daugelis iš mūsų jau buvo tarnavę kariuomenėje, tvirti ir drąsūs vyrai, uostę parako, bet vadai nutarė, kad neatsilaikysim, nes labai daug rusų eina. Tada išsirikiavom ir vora vienas paskui kitą 36 vyrai patraukėm į Pasarčių mišką. Miškas buvo už pusantro kilometro, taigi taip atvirai ginkluoti žygiavom per kaimą. Apsistojom miške ir stebim kelią į Kriaunų pusę. Retkarčiais pasigirsta šaudymas ir vėl nutyla. Atėjo Jono Palivono žmona ir ėmė pasakoti:

– Pas kaimyną užklydo arklys, pilnos vežėčios prikrautos šovinių...

Mūsų vadai tuoj sumojo, kad reikia šovinius paimti. Sabaliauskas atrinko šešis smarkesnius vyrukus su geresniais ginklais, bet greit persigalvojo, sako: „Jeigu susidurs su rusais, šešiese gali neatsilaikyt... Einam visi“. Ir iššėjom. Nuėjom pas tą žmogų, o arklio su šoviniais nebėra. Paklausėm, kur arklys, pasakė, kad seniokas Palivonas nuvarė pas seniūną. Seniūnas gyveno Ščiūrių kaime, pas jį einant reikėjo praeiti du ežerus – Sartus ir Mėlynį. Nuėjom netoli seniūno namų, pamiškėje sugulėm prie kalniuko, o dviese nuėjo paimti tą arklį. Arklį rado kieme, bet pamatė ateinant rusų kareivius su kulkosvaidžiais. Nebespėjo paimti arklį, prisikrovė šovinių į kišenes ir parbėgo pas mus. Vadai davė įsakymą trauktis. Mes traukėmės palei kalną. Priekyje ėjo Kazys Kralikas, Marinas Idas, Juozas Palivonas ir dar tokie du jauni berniokėliai po 16 metų. Rusų kareiviai priėjo prie krūmų, už kurių mes buvom pasislėpę, pamanė, kad nieko nėra, išėjo iš krūmų ir pamatė visą mūsų koloną, iškart pylė iš kulkosvaidžių. Ežero vanduo nuo kulkų tarsi užvirė, mes šokom nuo kelio į pakriaušę, toliau buvo raistas, krūmai. Kazys Kralikas suriko:

– Kur jūs bėgat?! Grįžkit atgal, ten jus visus iškapos...

Mes šešiese grįžom atgal, sukritom į negilų griovelį ir ėmėm šliaužt. Šliaužėm apie tris šimtus metrų. Prišliaužėm upelį, perėjom jį, tada papieviais, pakrūmėm nubėgom į kitapus ežero buvusias žvyrduobes. Iš ten skersai Sartų ežerą atidengėm ugnį į rusus. Mūšis vyko visą dieną. Temstant mūsiškiai laimingai pasitraukė ir nepateko į rusų apsupimą. Tiems dviem nepilnamečiams liepėm eiti į namus. Idas Marinas ir Kralikas Kazys nutarė eiti pas vieną ūkininką pavalgyt. Aš su Palivonu Juozu išėjau pas kitą ūkininką. Susitarėm po kelių valandų čia susitikti, bet Marinas su Kaziu nesilaikė duoto žodžio, išėjo pas gimines į Dusetų apylinkes. Mes grįžę laukėm laukėm, atėjo naktis, lyja, sulindom tarp tankių eglaičių ir atsigulėm. Kitą dieną abu sulyti, šlapi, sušalę nutarėm užeiti pas Pranciškų Palivoną Pasarčių kai-

me, norėjom sušilt ir išsidžiovint drabužius. Jis mus nuvedė į klojimą, kur šiauduose buvo padarytas bunkeriukas, sulindom į tą bunkeriuką ir prabuvom dieną. Bet mes nežinojom, kad tas Palivonas buvo komunistas. Vakare atėjo šeimininkė ir pasakė, kad Pasarčių miškas visą dieną buvo apsuptas, bet vakare kariuomenė pasitraukė. Išlindom mudu su Juozu iš bunkerio ir nuėjom netoli mūsų kaimo pas kitą Palivoną – Augustą, beje taip pat komunistą (vėliau jis buvo paskirtas seniūnu). Paklausėm, ar Mielanų kaime nėra rusų, jis pasakė, kad nėra. Tada nuėjom į mano namus. Pabeldžiau į langą. Sesuo atpažino mus, užėjau į kambarį. Juozas liko sargyboje, aš pasiėmiau maisto ir nieko nelaukę nuėjom pas Katkauską į Baršėnų kaimą. Tik įėjom gryčion, iš paskos sugarmėjo mūsų partizanai, kurie buvo rusų apgulti tarp dviejų ežerų. Per naktį džiovinomės drabužius, ilsėjomės, rytą išsiskirstėm grupėmis ir išėjom į bunkerius. Viena grupė, vadovaujama Vlado Kuzmos, išėjo į Šimonių girią. Su jais ėjo Juozas Palivonas (kitur – Petras, – R. K.), du Gražiai ir dar keli, iš viso apie 13 vyrų. Pasiekę Šimonis, deja, negalėjo į girią įeiti, nes giria buvo apstota NKVD kariuomenės, tad po dviejų savaičių jie grįžo atgal. Be to, juos pastebėjo rusai ir persekiojo. Atėjo jie pas Juozą Palivoną Ščiūrių kaime ir apsinakvojo, bet rusai, pasirodo, atsekė iki pat Palivono namų. Naktį jie Pasarčių miške išstatė kareivius su kulkosvaidžiais, kaimuose taip pat įvairiose vietose išdėstė sargybą. Kai tik praaušo, Palivonienė, Juozo motina, pamatė nuo Juozapavos atvažiuojant sunkvežimį su kareiviais. Greit pasakė vyrams. Jie lindo per langą ir bėgo vieni į Lizgario vienkiemio pusę, o kiti į Pasarčių mišką. Ten septynis ir paklojo. Kurie bėgo Dusetų pusėn, šoko į pravažiuojančių žmonių roges ir traukėsi Baršėnų link. Pabėgo Juozas Palivonas, Vladas Kuzma ir dar du... Žuvo broliai Jonas ir Antanas Gražiai. Žuvo daug Jaskos būrio vyrų, pats Jaska žuvo, jo brolis, žuvo Vaičėnai: Edvardas ir Vincas, Bronius Vaičėnas...

Sartų ežere yra nedidelė sala, rusai galvojo, kad likusieji partizanai pasislėpė toje saloje, tad atskrido du lėktuvai ir mėtė bombas į salą, patys bijojo lįsti į salą, kad ir jų nepaklotų.

1944 m. lapkričio pabaigoje susisiekėm su Mykolu Kazanu ir jo pavaduotoju Adolfu Bražiu iš Bradesių kaimo. Bražys buvo labai geras mano pažįstamas, mūsų seserys draugavo. Jie abu gyveno bunkeriuose Antazavės šile. Jie pasiūlė mums ateit pas juos. Kadangi buvo dar tik partizanavimo pradžia, mes nuėjom, tik Sabaliauskas pasiliko.

Kazanas buvo Lietuvos rusas, jo tėvas buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas, žuvo Vorkutos lagerių 29-toje šachtoje, buvo vienas iš 1953 m. politkalinių sukilimo vadovų. Mykolo brolis Igoris, buvęs policininkas, žuvo 1943 m. liepos 8 d. prie Girdžiūnų kaimo, Ignalinos rajone, kautynėse su raudonaisiais diversantais. Tuo metu gyva buvo paimta diversantė Marija Melnik, vėliau komunistų išgarsinta kaip SSSR didvyrė Marytė Melnikaitė. Mykolui tuomet buvo tik 19 metų, bet jis jau vadovavo dideliam partizanų būriui. Nors būryje buvo už jį gerokai vyresnių, pavyzdžiui, Balys Pupeikis-*Tauras*, kuris turėjo leitenanto laipsnį, buvo baigęs Marijampolės karo mokyklą, bet partizanai vadu išsirinko Mykolą Kazaną, matyt, jis buvo to vertas.

Kazano būrys – per šimtą vyrų – Antazavės šile turėjo tris didelius bunkerius. Iki Antazavės miestelio apie pusantro kilometro, o miestelyje nemažas būrys skrebų. Savaitę pagyvenom Kazano bunkeriuose. Mūsiškiai Kazys Kralikas, Marinas Idas, irgi buvę kariškiai, ėmė šnekėti, kad čia labai nesaugu, kita vertus, reikia ieškoti

maisto... Kaip prasimaitinti? Pasitarėm su Kazanu ir Bražiu ir pasakėm jiems, kad eisim atgal į tėviškę ir lįsim į bunkerį po pirtimi.

Atgal grįžome penkiese: aš, Marinas Idas, Kazys Kralikas, Petras Šlekas ir Vytautas Kurlavičius. Sulindom į bunkerį po pirtim ir sėdėjom.

1944 m. gruodžio 24 d. per pačias Kūčias iš Antazavės šilo bunkerių išėjo dviese į kaimą parsinešt maisto: Bislio brolis Jonas su draugu. Jie nuėjo į Rakėnus pas pažįstamą, bet viduje, pasirodo, būta skrebų. Šviesa gryčioje buvo užgesinta, jie pabeldė į langą, skrebai ir pylė iš vidaus. Jonui Bisliui peršovė galvą, o jo draugas pabėgo. Skrebai Bislį nuvežė Antazavėn, klebonijos klojime numetė rėkiantį iš skausmo, pakvietė daktarą iš Zarasų, leido vaistus, kad galėtų ištardyt. Gal ir ištardė, bet partizanai Antazavės šile jau buvo pasiruošę kautynėms.

Antrą Kalėdų dieną apie dešimtą valandą gausios NKVD kariuomenės pajėgos ir skrebai puolė bunkerius. Kariuomenė buvo sutraukta net iš Daugpilio, Zarasų, Utenos... Kautynės vyko visą dieną, mes girdėjom kulkosvaidžių kalenimą, šautuvų salves.

Kaziukas Kralikas pirmą Kalėdų dieną sumanė pareiti namo atsinešt maisto. Netoliese gyveno jo žmona, du vaikai. Jis grįžo namo, o žmona išėjusi į krikštynas pas Katkauską. Jis irgi ten patraukė. Broliai Petras ir Albinas Katkauskai buvo partizanai. Vakare ateina mano sesuo Elena ir sako:

– Žiūrėkit, dega Katkausko namai ir Petro Adomonio vienkiemis...

Mes tuoj už ginklų, iššokom iš bunkerio, nubėgom pas Kaziuką Kraliką. Radom verkiančią žmoną, sako: „Kaziuką nušovė...“.

Taigi 1944 metų spalio mėnesį pas mus atėjo ryšininkė Adelė Šaikutė iš Keležerių kaimo ir pranešė, kad skrebai apginklavo Joną Idą Margavonių kaime, Edvardą Idą Keležerių kaime ir Balį Kavaliauską Juozapavos kaime, visiems trims įteikė šautuvus. Kadangi ruduo, naktys ilgos, nutarėm eiti ir nuginkluot šituos vyrus. Susirinkom beveik visi būrio vyrai ir nuėjom pirmiausia pas Joną Idą. Apsupom namą, žiūrim pro langą: sūnus skrebas (mano metų) atsisėdęs ant stalo tampo armoniką, motina verpia prie ratelio, o tėvo nesimato. Tuo metu Petras Katkauskas su kitu partizanu įėjo į vidų. Sūnus kaipmat padėjo armoniką, pamatęs ginkluotus, išlindo ir tėvas, ėmė kelt balsą, burnotis, vadint vyrus banditais. Aš gi žinau, kad tėvas senas komunistas, dar nuo Smetonos laikų. Mudu su Sabaliausku stovim prie lango lauke, sakau jam: „Pilk į tėvą...“. Jis pakėlė automato vamzdį ir paleido trumpą seriją aukštyn, pagąsdinimui. Iškart abu, tėvas su sūnumi, atsitraukė nuo mūsų vyrų ir atidavė ginklą. Atėmę šautuvą, patraukėm pas Edvardą Idą. Taip pat apsupom Ido namą. Jis turėjo aštuonis ar devynis vaikus. Mūsų vyrai įėjo į vidų ir pareikalavo atiduot ginklą. Vaikai sukliko, matyt, išsigando, bet tėvas ginklą atidavė be jokių ceremonijų. Po to nuėjom pas Kavaliauską ir iš jo atėmėm šautuvą. Tėvas lyg ir nieko, bet labai supyko dukra Ona, greit įstojo į komunistų partiją ir pasidarė „veikėja“ (šiuo metu gyvena Kriaunose).

Po šito mūsų žygio Ido sūnus, sužinojęs, kad per Kalėdas bus krikštynos, suorganizavo Obelių skrebus ir taip nutarė atkeršyt už atimtą šautuvą. Atėjo skrebų gauja į krikštynas, visus žmones išvarė iš gryčios. Kaziukas Kralikas bandė bėgt, skrebas šovė į jį. Kulka pataikė į petį, jis parkrito ir apsimetė negyvas. Visus kitus suguldė lauke, apžiūrėjo, nušovė Petrą Kazanavičių (jo sūnus Juozas buvo partizanas), padegė namus ir nuėjo pas Petrą Adomonį. Čia buvo susirinkę jaunimo, sūnus Aloyzas turėjo armoniką, buvo atėjusios kelios merginos... Kai namą apsupo skrebai ir suėjo į vidų, Aloy-

zas šoko per verandos duris, bet jį iškart nušovė. Vladas Driskius bėgo per kitas duris, nusileido į pakalnę ir pabėgo. Paėmė Juozą Klabį iš Baršėnų kaimo, Albiną Katkauską, kitus išvaikė, padegė namą. Krikštynų kieme areštavo šeimininką Petrą Katkauską. Visus sulaikytuosius nusivarė į Obelius. Kiek patardę Albiną Katkauską ir Juozą Klabį paleido, o Petrą Katkauską nuteisė 25-eriems metams. Jis iš lagerio nebegrįžo.

Kraliko žmona grįžo prie degančių Katkausko namų pažiūrėti vyro. Grįžusi pasakė, kad Kaziukas gyvas, paprašė, kad mes jį paimtume. Mums eiti buvo pavojinga, gal dar skrebai apsupę namus, gal pasislėpę laukia. Tada ji su vyro seserimi pasikinkė arklį ir parvežė Kaziuką į namus, o mes jį pasiėmėm į bunkerį. Jis negalėjo kalbėti. Kai tik kalba, per gerklę eina oras su kraujo burbulais, be daktaro, matom, neapsieisim. Mičiūnų kaime gyveno felčeris Klišionis. Vyrai ėmė tartis, kad reiktų atsivežti felčerį į bunkerį, aš, kaip bunkerio šeimininkas, griežtai prieštaravau. Kas pasakys, kad jis neužverbuotas? Mes žinojom, kad gydytojai, felčeriai, medicinos seselės tuo metu daugelis buvo užverbuoti. Kadangi peršautas kaulas, peršauta gerklė, maža tikimybės, kad felčeris bunkeryje sugydys. Patarėm jo žmonai vežti jį į Rokiškį. Ji vyrą nuvežė į Rokiškio ligoninę, bet čekistai labai greit sužinojo, kad atvežtas sužeistas partizanas. Pastatė prie jo sargybinius, kurie pasikeisdami saugojo tol, kol Kaziukas pagijo. Kai pagijo, nuteisė dešimčia metų lagerio.

Po kautynių Antazavės šile partizanai prasiveržė iš apsupimo ir apie 80 vyrų atėjo pas mus, tik Kazanas nebeatėjo. Būriui vadovavo Balys Bislys. Bražys manė, kad pas mus dideli bunkeriai, kad galės čia kuriam laikui apsistoti. Kai sužinojo, kad mūsų bunkeriai visų nesutalpins, pasiteiravo, kur galėtų pavalgyti, nes visa para buvo nevalgę. Jie apsistojo mūsų sodyboje tarp tvarto ir pirties. Iš eilės po aštuonis vyrus ėjo į kambarį valgyti. Nieko mes gero neturėjom, mama atnešė rūkytą kumpį, rūkytos kiaulės paūdrės, išvirė arbatos, ir taip vyrai pavalgė.

Po to sutarė, kad reiktų dalintis į atskirus būrius po 10-11 vyrų. Pirmiausia atsiskyrė Balys Vaičėnas su savo kompanija, po jo – Bislys su dešimčia vyrų ir t. t.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1. Ap. 18. B. 60. Leningrado fronto SSSR NKVD užnugario apsaugos pasienio kariuomenės dokumentai apie kovą su lietuvių nacionaliniu pogrindžiu, darbą su gyventojais Utenos operatyvinio sektoriaus ribose

P. 68. Pažyma. SSSR NKVD komisaro pavaduotojui gen. plk. Apolonovui apie pasienio užnugario apsaugos kariuomenės darbą tarp gyventojų.

1945 06 27, turgaus dieną, Zarasų apskrities Dusetų užnugario apsaugos kariuomenės užkardos vadas ltn. Martynovas surengė mitingą, kuriame galėjo dalyvauti apie 1500 žmonių (atvažiavusių į turgų). Sustiprinti kenkėjiškam nacionalistų veiklos įspūdžiui gatvėje buvo patiestas banditų šaikos (taip tekste) vado lavonas ir atvestas gyvas paimtas banditas. Žmonėms tai paliko didelį įspūdį.

P. 94. Žvalgybinė suvestinė Nr. 180. 1945 07 03 agentas *Jonas* pranešė, kad Obelių vlsč., Baršėnų kaimo ribose slepiasi 14-os partizanų grupė. Pagal pranešimą atlikta operacija. Likviduoti 5, paimti 9 banditai. Trofėjai: 1 kulkosvaidis, 5 šautuvai, 11 granatų, 1930 šovinių.

Suimti:

Streikus Stasys, Kazio, g. 1918 m., iš Antazavės vlsč.

Lukošiūnas Juozas, Justino, g. 1920 m., iš Šniukštų k.

Pukinskas Antanas, Alekso, g. 1901 m., iš Juodonių k., Obelių vlsč.

Burokas Petras, Vikentijaus, g. 1922 m., iš Didėjos k., Antazavės vlsč.

(Manunevskis?) Stasys, g. 1892 m., (iš Dežinių k.?), Obelių vlsč.

Vasilkevičius Vilhelmas, Kazio, g. 1908 m., iš Mazurkų k., Imbrado vlsč.

Petronis (Pitrėnas, – L. Ab.) Jonas, Justino, g. 1917 m., iš Strazdiškio k., Obelių vlsč.

Petronis (Pitrėnas, – L. Ab.) Jonas, Justino, g. 1919 (1921?) m., iš Strazdiškio k.

Garnelis Petras, Jono, g. 1919 (1928?) m., iš Strazdiškio k.

P. 96. Nukauti:

1. Pupelis Jonas iš Kubiliškio k., Obelių vlsč., būrio vadas.

2. Kavoliūnas Pranas iš Dundiškių k., Obelių vlsč.

3. Daudžvardis Jonas, g. 1921 m., iš Miškiniškių k., Obelių vlsč.

4. Kazanavičius Boleslovas iš Kubiliškių k.

Suimtieji prisipažino, kad jie priklausė Mykolo Kazano būriui, 1945 04 padarė išpuolį prieš Obelių valsčiaus NKVD ir nukovė 5 stribus, taip pat apšaudė Antazavės NKVD. Jie judėjo kartu su Kazano būriu, o 1945 06 13 kariuomenei išblaškius jų būrį, Kazanas pasiūlė skirstytis po kelis ir slapstytis.

P. 181-182. Žvalgybinė pažyma Nr. 183. 1945 07 03 Obelių vlsč. Ščiūrių miške, maršrutinio MGB agento *Jono* duomenimis, likviduotas bunkeris, kuriame buvo 5 žmonės. Rasta slėptuvė, kurioje buvę partizanai pasipriešino, bet buvo suimti. Suimti:

1. Palivonas Jonas, Vinco, g. 1926 m. Ščiūrių k., Obelių vlsč.

2. Klabys Izidorius, Adomo, g. 1917m. Baršėnų k., Obelių vlsč.

3. Palivonas Jonas, Aleksandro, g. 1910 m. Pasarčių k., Obelių vlsč.

4. Palivonas Vincas, Aleksandro, g. 1900 m. Pasarčių k., Obelių vlsč.

Pasipriešinus, nukautas Kazanavičius Jonas iš Pasarčių kaimo. Paimti trofėjai: 1 rankinis kulkosvaidis, 5 granatos ir 500 šovinių. Paimtieji partizanai prisipažino, kad pasitraukė į nelegalią padėtį 1944 metų rudenį, o 1945 metų balandį įsikūrė Ščiūrių miške. 1945 05 10 pas juos atėjo Gailiūnas Bronius, kuris pasiūlė tapti partizanais ir davė ginklus. Buvo pavaldūs Kazanui, susirėmimuose su kariuomene ir stribais nedalyvavo.

P. 233. 1945 07 09 Dusetų valsčiaus Kairionių kaime sulaikyti Stukas Vincas, g. 1907 m., ir Stukas Antanas, Petro, g. 1927 m. Jie abu prisipažino buvę Kazano būrio partizanais, atėjo su būriu į Dusetų valsčių, bet 1945 06 29 atsiskyrė.

Trumpai apie Kazano likimą. Žuvo jis 1945 metų liepą Markelienės sodyboje įrengtame bunkeryje Jaskoniškių pamiškėje. Anksčiau tas vienkiemis priklausė Bieliūnams. Bunkeryje apsigyveno Kazanas, Adolfas Bražys ir broliai Jonas ir Lionginas Lukošiūnai iš Salynių kaimo. Markelienė jiems atnešė pusryčius. Bunkeris buvo atviras, tad paskui ją suvirto kareiviai su skrebais. Bražys ir Kazanas buvo bunkeryje, o Lionginas Lukošiūnas išėjęs. Vištidėje stovėjo lova, ant jos buvo padėtos kelios pagalvės, tai Lionginas palindo po pagalvėm ir pasislėpė. Nėra žinoma, ar kareiviai metė į bunkerį granatas, ar patys partizanai susisprogdino, bet kai užsidegė vištidė, Lionginas Lukošiūnas išbėgo laukan. Jį suėmė. Partizanų kūnai buvo taip sudraskyti granatų, kad atpažinti buvo galima tik pagal šeimininkės nusakymą. Ten pat jie buvo ir užkasti. Buvęs Dusetų valsčiaus NKVD viršininkas Kazancevas 1967 m. laikraštyje „Tarybinė žemė“ rašė, kad vadeiva Kazanas 1947 m. paimtas gyvas, bet tai yra visiškas melas.

Likome aš, Vytautas Kurlavičius, Marinas Idas ir Petras Šlekas. Tomas Sabaliauskas mums pasiūlė registruotis ir važiuoti į kariuomenę. Jeigu veš į frontą, sakė, gal pabėgsit, ir jiems likti bunkeryje po pirtimi bus saugiau.

Dar tebevyko karas, Liepojos „katile“ tebedundėjo patrankų kanonados. Mano mama, Kurlavičiaus tėvas paprašė mums gerai pažįstamą skrebą Danilą iš Baršėnų, kad mus nuvežtų legalizuotis, tai tas užsiprašė kumpio už paslaugą. Sunešė jam tė-

vai kumpius, dar samagono davė, ir jis nuvežė mus registruotis. Rokiškyje palaikė kelias dienas, išvežė į Vilnių ir apgyvendino kažkokiame vienuolyne. Kiek pabuvę sužinojom, kad mus veš į Rusiją apmokymams. Vieną rytą atsikėlę pastebėjom, kad mūsų nebedaug belikę. Tarėmės, ką daryt: bėgt ar dar ne... Marinas Idas sako:

– Žinai, dar nebėkim. Kai veš frontan, tada pabėgsim.

Netrukus iš Vilniaus nuvežė į Daugpilį, bet mus lydėjo sargybiniai. Tai buvo 1945 metų kovas. Daugpilyje mūsų vagonus užvarė ant atsarginių bėgių ir laikė kelias paras. Vagonai gyvuliniai, sušalom. Keliese paprašėm, kad išleistų pasivaikščioti. Išėjom Vytautas Kurlavičius, Juozas Kazanavičius ir aš. Nuėjom prie upės, pasėdėjom, pasitarėm, kur dėsimės parbėgę į namus, kur pasidarysime gerą slėptuvę. Pabuvom apie valandą ir atidėjom bėgimą. Grįžom į vagoną. Po to mus nuvežė Rėzeknėn, ten irgi ilgai stovėjom. Iš Rėzeknės nuvežė į Plinsą Briansko srityje, čia apgyvendino barakuose. Maistas blogas, daug lietuvių mirė badu. Mums čia bebūnant baigėsi karas. Mes verkėm iš džiaugsmo, kad karas baigėsi, nes jau buvom paruošti eiti į frontą.

Iš Plinso nuvežė į Brianską. Brianske radom labai daug kariuomenės, ypač daug lietuvių. Birželio mėnesį atvažiavo gydytojų komisija, visus išrikiavo ir varė. Vienus varė tiesiai, kitus dešinėn, o trečius kairėn. Aš patekau į kairę ir nežinojau, ką su manimi darys. Pasirodo, kurie ėjo tiesiai, pateko rikiuotėn, kurie į dešinę – „svaigstančių“ batalijonan, kurie į kairę – sanatorijon. Aš buvau visai išsekęs, svėriau tik 40 kilogramų, nebegalėjau gulėti, kaulai badė šonus. Nuvežė į Oriolą. Sanatorijoj svėrė kas savaitę, bet svoris nė kiek neaugo. Net tris kartus darė kraujo perpylimą ir per tris mėnesius šiek tiek pasitaisiau.

Po to nuvežė į Voronežą, čia susirgau geltlige, ligoninėje išgulėjau pusantro mėnesio. Čia susitikau lietuvį Juozą Speičį iš Panemunėlio, jis dirbo virtuvėje ir man labai daug padėjo maistu. Mudu abu susitarėm bėgt. Paprašėm, kad išrašytų iš ligoninės, gavom tokias pažymėles, su kuriomis turėjome prisistatyt į karinį dalinį, bet mes ne dalinin, o geležinkelio stotin. Paklausėm kažkokių žioplių, kaip nuvažiuoti į Vilnių. Jie mums paaiškino, kad reikia važiuoti į Kijevą, po to į Baranovičius ir tik tada pasieksim į Vilnių. Mes, kvaileliai, ir paklausėm tų žioplių.

Neprivažiavus Kijevo, lūžo vagono lingės. Traukinys sustojo, kadangi vagonai buvo perkrauti, išvarė visus iš vagono. O kaip įlipti į kitą? Bandėm lįsti per langus, bet iš vidaus stūmė atgal, neleido, nes visur perpildyta. Garvežys sušvilpė, ir traukinys pajudėjo. Vagonai be langų. Matom – vienas langas tuščias. Speičys užsikabino už to lango, prisitraukė ir įlindo į vidų. Aš bėgdamas padaviau jam ranką, jis, vyras tvirtas, pakėlė mane nuo žemės ir įsitraukė į vidų. Taip atvažiavom Kijevan. Iš Kijevo atvažiavom Gardinan. Čia sutikom lietuvių, moterys mums davė duonos, gabalėlį lašinių...

Atvažiavom į Vilnių. Mudu sėdim ant suoliuko, ateina kariškiai raudonais antpečiais, su raudonais raiščiais ant rankovių. Patruliai. Priėjo prie mūsų ir prašo parodyti dokumentus. Padavėm pažymėles, kurias mums išdavė Voronežo ligoninėje. Kariškiai pažiūrėjo ir grąžino, nieko nesakę nuėjo. Prisiminiau, kaip tuoj po karo rusai tikrindavo žmonių dokumentus. Kaimyną sutiko ant kelio, paprašė parodyt dokumentus, tas jokių dokumentų neturėjo, tai parodė grūdų pridavimo kvitą. Ruskis pasakė „chorošo“ ir nuėjo toliau...

Iš Vilniaus traukiniu su karine technika važiavom į Panevėžį per Daugpilį. Iš Panevėžio grįžom vėl atgal, Panemunėlyje mano bendrakeleivis Speičys išlipo, o aš važiavau iki Obelių. 1945 m. lapkričio 18 d. grįžau į namus. Milinę pakabinau klojime,

o kai nusivilkau marškinius, pamačiau, kad jie kruta. Dievulėliau, vien utėlės... Įmečiau marškinius į krosnį ir sudeginau. Sesuo greit iškūreno pirtį, išsimaudžiau...

Kurį laiką namuose gyvenau lyg ir nesislapstydamas, bet po kurio laiko mane pradėjo persekiot skrebai ir milicija. Nieko kito neliko – tik eiti į mišką. Nuėjau pas Balį Bislį ir prisijungiau prie jų būrio. Dabar skrebai jau ne juokais ėmė kratyti namus. Bislys man vėl pasiūlė eit kariuomenėn. O kaip man eit? Aš gi iš kariuomenės pabėgęs... Kalėjimo jau neišvengsiu.

Mano buvęs kaimynas Adomas Šlekas, Smetonos laikų komunistas, gyveno Rokiškyje. Šlekas artimai bendravo su vienu rusų kapitonu, kuris dirbo Rokiškio kariniame komisariate. Mama nuvažiavo pas savo brolį ir pasitarė, kaip mane kariuomenėn iškišt, pasakė, iš kokio dalinio pabėgau. Šlekas pasitarė su karininku. Pinigų karininkas neėmė, tai mama kiaulę paskerdė ir nuvežė tam kapitonui. Mamos brolis mane ir nuvežė. Iškart priėmė ir išvežė į Vilnių, į paskirstymo punktą, o iš ten – į Šiaulių aerodromą. Atvažiuodavo aplankyt sesuo Elena, atveždavo maisto. Aš vogdavau šovinius, pririnkdavau pilną lagaminėlį, perduodavau seseriai, o ji veždavo tėviškėn ir atiduodavo Bisliui. Taip atitarnavau visą skirtą laiką ir 1948 m. grįžau į namus.

Netrukus vėl susisiekiau su partizanais, kurie gyveno Jūžintų miške: mano pusbrolis Juozas Trimbelis iš Ažubalių kaimo, Baukys ir Vilius Nemeikšis. Su jais buvom atėję net iki Mažionių Utenos rajone. Šitie trys vyrai daug laiko praleido bunkeriuose. Kartą kažkur eigulys jiems iškūreno pirtį, po to pavaišino ir užmigdė migdomaisiais.

Apylinkėse siautė ir tikrų banditų gaujos, kaip manoma, inspiruotos pačių čekistų. Kirviais užkapota buvo Edvardo Vaičėno šeima. Vargu ar kas šiandien pasakys, kas tai padarė. Dar ir šiandien tie įvykiai neleidžia pilnai atverti burnos, dar ne laikas pasakyti visą tiesą... Toks Jonas Marcinka iš Baršėnų kaimo neva partizanu apsimetęs „partizanavo“. Dienos metu Ratuokliškio miške armonika grodydavo, o naktį eidavo plėšikaut.

1949 m. liepos 9 d. vakarėjant užėjau pas kaimyną Šleką, šnekamės su sūnumi. Staiga į gryčią įvirsta skrebai ir rusų kareiviai.

– Ruki v verch! – suriko.

Prišokęs ruskis kaip trenkė krūtinėn automato buože, kad net nuvirtau pastalėn. Surišo rankas virve ir parvarė namo. Namuose paguldė kieme kniūbsčią. Aplink vaikščiojo skrebas Jonas Bagdonas iš Mičiūnų kaimo, Čegys iš Obelių... Prie svirno buvo atremtas laužtuvas, pasiėmė skrebas laužtuvą, nuėjo už klojimo ir daužo kažką. Žinojau, kad ten yra slėptuvė su ginklais, rado. Atbėga skrebas rėkdamas:

– Guldyk jį kryžium! Visą sandėlį ginklų radom!

Čegys stovėjo netoliese su automatu ir saugojo mane. Atsivedė Šleką, kaip liudininką. Šis pamatė, kad guliu ant žemės, išbalo kaip drobė, jis gi buvęs plechavičiukas. Nusivedė jį už klojimo. Prie manęs priėjo majoras:

– Vstavaj!

Atsistojau, klausia:

– Kur padėjai ginklus?

– Neturėjau jokio ginklo, – paaiškinau jam.

– Ieškosim, – atsakė majoras.

Liepė eiti kartu su juo. Nuvedė už klojimo, išsigandau... Matau – stovi išbalęs Šlekas, ant akmens sėdi sesuo Emilija ir verkia, slėptuvė atidaryta, du šautuvai iškelti, aplink stovi pulkas kareivių, skrebų. Majoras man vėl sako:

– Vidiš?

– Vižu, – sakau jam. – Kol aš buvau armijoje, čia galėjo ir tanką užkast...

Pylė per galvą, ir aš nugriuvau. Majoras nuvedė mane į sodelį ir pasodino prie obels. Mama man atnešė puodelį pieno, geriu, o skrebas Bagdonas kaip šovė mamai palei ausį ir suriko:

– Čia nebe tavo sūnus!

Po keliolikos metų, jau buvau grįžęs iš lagerio, važiavau kartą autobusu iš Obelių, įsėdo buvęs skrebas Bagdonas. Išlipau iš autobuso Keležerių stotelėje, ir Bagdonas išlipo. Priėjo prie manęs, rankas ant pečių uždėjo ir sako:

– Dovanok, Petrai...

Nelabai gražiai aš jam atsakiau, manau, kad jo sąžinė buvo nerami...

Netrukus mane išvežė Aleksandravėlėn.

Skrebų vadas Karpavičius pasižymėjo nenusakomu žiaurumu, daug nekaltų žmonių iššaudė. Tas mano kaimynas Šlekas prie šito skrebo man ir sako:

– Petrai, atiduok šautuvą ir einam namo...

Jis gi tai matė, kad du šautuvus iškėlė iš slėptuvės, bet nori prie šito skrebo įrodyt, kad turiu ir trečią šautuvą... Nuvežė į Rokiškį, nuvedė į kabinetą pas tardytoją lietuvį leitenantą ir pasakė:

– Viską pasakysi...

Prasidėjo egzekucija. Vertėjas pargriovė ant žemės ir ėmė kapot plieninio troso gabalu, suspardė galvą, sėdynės kaulus sutrupino, inkstus atmušė. Šiuo metu Rokiškyje dar tebegyvena liudininkas Jonas Girčys, kuris matė, kaip mane po tardymų į kamerą atnešdavo be sąmonės. Jį irgi labai mušė.

LYA (KGB) arch. F. K-1, ap. 3, b. 1423 (40/21) už 1949 06:
Agentūrinė byla „Zaoziornyje“

P. 49. Agentų *Šumskas* ir *Adonis* duomenimis, suimti Vyčio kuopos rezervistai: Marinas Idas, Vlado, g. 1915 m. Mielėnų k., Antanas Idas, Justino, g. 1912 Keležerio k., Petras Idas, Edvardo, g. 1924 m. Mielėnų k., Antanas Sadauskas iš Rokiškio vlsč., Papartynės k., Jonas Girčys iš Baršėnų k., Alfonsas Milaknis, s. Vlado, g. 1927 m. Baršėnų k., Juozas Kazanavičius iš Baršėnų, Vytautas Kurlavičius.

Kai taip sudaužė, aš nebesiorientavau: ko klausė, tą ir sakiau. Tada pakeitė tardytoją, davė rusą kapitoną. Tas dėjosi žmoniškesniu. Reikalavo pasakyt, kieno šautuvai, kur partizanai... Kaip aš galiu sakyt. Areštuotos buvo ir seserys Emilija su Elena. Pasirodo, Aleksandravėlėj labai kankino seserį Emiliją. Vargšė neišlaikė kankinimų ir parodė ginklų slėptuvę (mirė 1968 m. būdama 48-erių metų). Iš Rokiškio nuvežė į Panevėžį, Panevėžyje tardė. Po to nuvežė į Vilnių ir uždarė Saugumo ministerijos rūsiuose. Čia irgi praėjau visus tardymų ir kankinimų kelius.

Pasakojau, kaip skrebai sudegino Katkausko namus. Petras Katkauskas iš lagerio nebegrįžo, o Albinas užsiverbavo. Jį skrebai pagavo varant samagoną, bet greit paleido. Tada jis apsimetė, kad yra paieškomas, ir ėmė neva slapstytis. Matyt, norėjo dar daugiau išaiškint partizanų. Kai mane areštavo, kameroje kartu sėdėjo Marinas Idas, Antanas Sadauskas, Adolfas Milaknis. Mums įkišo šitą Albiną. Sėdėjom kartu dvi paras, jis vis klausinėjo apie ginklus, apie slėptuves... Mes gi juo pasitikėjom, kartu partizanavom. Aš prasitariau jam daugiau negu galima. Vieną sekmadienį jis mums ir sako: „Bėgam. Namuose turiu samagono išsivaręs, iš to liūdnumo išger-

sim“. Aš jam sakau, kaip tu pabėgsi? Jis sako: „Pašauksim sargybinį ir pasakysim, kad norim į tualetą. Kai atidarys duris, duosim galvon, užmušim ir išbėgsim...“. Aš klausiu: „Su kuo tu duosi, kad nutrenktum?“. Jis ištraukė iš po stalo storą geležį ir parodė man. Pabuvom dar kokią valandą, galvojom: bėgt ar nebėgt. Staiga sargybinis atidarė kameros duris ir pakvietė Albiną. Mes laukėm laukėm, bet Albinas taip ir nebegrįžo. Po kurio laiko visiems uždėjo antrankius ir nuvedė tiesiai daboklėn, po atskiras kameras išskirstė, o Albiną tą pačią dieną paleido į namus...

Tardymuose praleidau devynis mėnesius, gavau dešimt metų lagerio. Atsėdėjau septynerius metus.

Daug kentėjau patekęs į lagerį. Reikėjo sunkiai dirbt anglių šachtose. Mane kankino neapsakomi inkstų skausmai, vienas inkstas visai atsisakė, aš tiesiog rėkdavau iš skausmo. Tik iš lagerio grįžęs atsiguliau į ligoninę, kur sugedusį inkstą pašalino. Nėra turbūt mano kūne tokios vietelės, kurios kelias dešimtis kartų nebūtų daužę svetimi kumščiai, lazdos, metaliniai strypai, ginklų buožės ar maskoliški kareiviški batai. Nejaučiu budeliams neapykantos, mane tik tebekankina begalinė nuostaba: kaip šitaip galėjo žmonės? Už ką? Už tai, kad turėjau darbščias rankas? Kad turėjau svajonę gražiai nugyventi savo gyvenimą savo žemėje? Kad su ginklu rankose gyniau savo tėvynę, aukodamas gražiausius gyvenimo metus? Šiandien iš mano gimtojo aštuoniolikos sodybų Mielėnų kaimo neliko nė vienos. Pokario metais penkiolika šeimų buvo sunaikintos, tik trys teliko. Argi tai ne genocidas?

Ištrauka iš Juozo Puslio prisiminimų (LKA Nr. 25)

Vasarą miške buvome mažose grupelėse. Lapkričio pabaigoje susibūrėme į didesnį būrį. Pasirinkome Antazavės šile patogią vietą prie ežeriuko (kad turėtume vandens), kalnelis, nedidelės pušaitės – gera maskuotė. Pasidarėm bunkerį. Būrį, kurį pavadinome Aukštaičių kuopa, sudarė 40 vyrų. Iš žmonių gavome žinią, kad aleksandraviečių būrys nori susijungti su mūsų. Pastatėme antrą bunkerį, kurį sujungėme su pirmuoju. Dabar buvome apie 70 vyrų. Vėl sužinojome, kad nori prisijungti kriauniečių ir obeliečių grupės. Taigi reikėjo statyti trečią bunkerį, nes susibūrė apie 100 vyrų. Kadangi buvo beginklių – privalėjome ieškoti ginklų. Būrio vadu išrinkome Karo mokyklos aspirantą Mykolą Kazaną. Mūsų būrys dabar vadinosi Vyties padalinio Lokio rinktine. Slapyvardžių dar neturėjome, o maistu kiekvienas apsirūpindavo iš namų. Partizanas, stovėjęs sargyboje, nušovė stirną. Tai buvo didelė paspirtis.

Gavome žinią, kad iš Antazavės pieninės veš į Zarasus sviestą. Penkiolikos vyrų grupė nuvyko pasitikti. Sviesto buvo 100 kg. Grupė su laimikiu vakare grįžo į stovyklą. Netrukus sužinojome, kad skrebai už sviestą ruošiasi atimti lašinius iš mūsų tėvų. Skrebų senoje Antazavės mokykloje buvo 40, o mūsų būryje jau 100 vyrų. Mūsų planas buvo išvaikyti skrebus iš Antazavės. Numatėme susisiekti su kitais būriais ir 1944 m. gruodžio 23-iosios vakare, sudarę 15-os vyrų grupelę, nužygiavome į Gražutės mišką. Dieną praleidome miške ir, nieko nepešę, 24 val. ėjome atgal. Mus buvo įspėję, kad vakare būrys skrebų nuvyko Vainiūnų kaimo link, kur buvo nuėję dalis būrio vyrų pasiimti paruoštų kūčių. Jų įspėti jau nebegalėjome. Šeši vyrai atsišaudydami pasitraukė, vienas žuvo, o dar vienas sužeistas pateko į skrebų nagus. Kūčių vakaras virto gedulo vakaru.

Mums grėsė pavojus, nes skrebams patekęs sužeistasis galėjo išduoti. Nusprendėme be mūšio stovyklos neapleisti. Aplinkui stovyklą išsikasėme apkasus ir naktį paskelbėm bandomąjį pavojų. Ryšininkas pranešė, kad į Antazavę atvyksta kariuomenė. Vadinasi, ruošiamasi puolimui.

1944 m. gruodžio 27 d. rytą Vladas Kuzma, stovėjęs sargyboje, pranešė pastebėjęs kareivius. Vadas paskelbė pavojų, visi tvarkingai užėmėme apkasus. Iš vieno apkaso buvo pastebėti trys kareiviai. Į juos buvo mesta granata ir paleista automato serija. Išgirdome rusišką komandą: „Pirmas būrys – dešinėn,

antras – kairėn, aplink marš!". Iš mūsų būrio suriko: „Mongolams ugnis! Vado įsakymas – ugnis!". Kautynės prasidėjo. Vienas mūsų kulkosvaidis buvo nutaikytas į aikštelę, kurioje pasirodė grupė kareivių, o Bronius Vaikutis paleido seriją. Vėliau jis pasakojo, kad „fufaikos" tik rūko, mat kulkos buvo padegamosios. Partizanas buvęs greta manęs, pastebėjo skrebą ir... taiklus šūvis... Labai gerai, kad aplinkui išsikasėme apkasus: priešui vos tik priartėjus, jį pasitikdavo šūvis, o mus apšaudyti buvo galima tik iš vienos pusės. Buvo tikras pragaras: krito pušaičių viršūnės, šakos, sproginėjo kulkos.

Po valandos ar daugiau ugnis aptilo. Mūsų vadas Mykolas Kazanas, pakilęs iš apkaso, ėjo apžiūrėti aukų. Su juo ėjo vokietukas, kuris buvo prisijungęs prie būrio. Už pušies stovėta kareivio, kuris pataikė vadui į nugarą prie peties, o vokietuką sužeidė į koją. Vadas pranešė, kad mūsų auka viena – 17-os metų Jonas Kairys.

Manėme, jog priešas veršis į mūsų stovyklą. Kas turėjo durtuvus, užsimovė ant šautuvų. Po trumputės pertraukos vėl tarškėjo kulkosvaidžiai, švilpė kulkos – atsakinėjom, jog dar esam gyvi, bet labai taupėm šovinius. Skrebai į mūsų stovyklą vis dar veržėsi. Nutarėme sutemus vienas paskui kitą vorele pasitraukti, o traukiantis iššauti po vieną šūvį. Atsirado gerai žinančių šilą. Jaroslavas Špūras vedė. Ėjom per upę, atvira vieta, kur priešo užtvaros negalėjo būti, o jeigu pasitaikys – prasilaušim.

Juozas Lingė vėliau pasakojo, jog važiavęs iš Obelių, o jį sulaikę skrebai neleido važiuoti per šilą. Buvo žiema, šalta, tai jį nuvedė į malūną, kur, pasitieseęs ant stalo planą, sėdėjo NKVD pulkininkas ir kalbėjo: „Apsupti trimis žiedais. Neišeis nė vienas gyvas". Pulkininkas sakė: „Čia vokiečių dalinys, ne partizanai".

Pasitraukėme į Salinių kaimą ir ten apsistojome. Šile dar ilgai girdėjosi šūviai, švietė raketos. Priešas pajuto, kad iš mūsų pusės šūviai nutilo, matyt, pagalvojo, jog sulindome į bunkerius. Vieni kareiviai įsiveržė į stovyklą, o kiti apšaudė savus. Antazavės gyventojai pasakojo matę vežamus užmuštus ir sužeistus, o į šilą – papildomus kareivių būrius. Trimis žiedais buvome apsupti iš tos pusės, iš kurios tikėjosi pasitraukimo, bet mes laimingai išėjome iš apsupties. Saliniuose mus pavalgydino, atsikvėpėme. 42 mūsų būrio vyrai nusprendė trauktis į Šimonių girią, kiti išsiskirstė grupelėmis. Vadas Mykolas Kazanas ir vokietukas pasiliko pas gerus žmones, nes buvo sužeisti, negalėjo toliau eiti. Tą naktį Šimonių girios nepasiekėme.

Pusiaukelėje apsistojom pas ūkininką. Šeimininkas išvažiavo į malūną, nes, matyt, nervai neišlaikė. Praleidome dieną, o vakare patraukėme Šimonių girios link. Likus gal dviems kilometrams, sužinojome, jog giria apsupta NKVD kariuomenės, tanketėmis. Matyt, kariškiai buvo įsitikinę, jog čia atsilikęs vokiečių dalinys. Supratę, kas mūsų laukia, grįžome ir apsistojome ištremtos šeimos namuose Salagiryje prie Salų. Namuose buvo likusi tik senelė. Pasikvietėme iš Salų kunigą, kuris išklausė išpažinčių ir suteikė komuniją. Senoji šeimininkė sakė: „Ir aš nebijočiau su jumis mirti". Susisiekėme dar su viena šeima – du broliai ir sesuo. Visi viengungiai, tad labai apsidžiaugė sužinoję, jog kartu apsigyvensime. Maisto užteks. Yra grūdų, girnos, malsim, kepsim duoną, gyvensim. Gerai būtų, bet kankino mintis, jog galime patekti į NKVD nagus. Nusprendėme pasitraukti.

1945 m. sausio 7 d. iššygiavome atgal į savo kraštą. Prieš Kriaunas būrys išsiskirstė į grupes. Mūsų grupėje pasiliko 13 vyrų: Palivonas Petras, Kuzma Vladas, Puslys Antanas, Kokinas Jonas, Zablackas Vytautas, Zablackas Vilius, Zarakauskas Jonas, Stankevičius Petras, Vaikutis Bronius, Jonas ir Bronius Gražiai, vienas kriaunietis, kurio pavardės neprisimenu, ir aš, Juozas Puslys.

Mums atėjus prie Petro Palivono namų, kažkas pasakė, kad vėl pakvipo paraku. Tačiau viduje buvo šilta, jauku, kvepėjo šviežia duona. Šeimininkė nuoširdžiai priėmė, pavaišino. Nutarėme dieną praleisti sodyboje, o vakare patraukti į savo kraštus. Mes su broliu Antanu atsigulėme tvarte į ėdžias. Net neįtariau, jog tai paskutinė nakvynė drauge su broliu...

1945 m. sausio 8 d. rytą šeimininkė paruošė visiems pusryčius. Baigdami valgyti išgirdome mašinos ūžesį ir pamatėme pro šalį važiuojantį sunkvežimį, pilną kareivių. Iš toliau ėjo grupės raitų ir pėsčių. Kareiviai darė kratas gyventojų namuose. Mes išstūmėme langą ir vorele patraukėme į netolimą mišką. Reikėjo pereiti ežerą, o priešas, mus pastebėjęs, atidengė ugnį. Vladas Kuzma, Petras Palivonas ir Bronius Gražys spėjo pasiekti mišką, bet pastarasis miško pakraštyje sukniubo pašautas. Likusieji 10 vyrų

patraukėme dešiniąja puse. Pradėjo apšaudyti ir mus. Geros priedangos nebuvo, todėl norėjome pereiti kalniuką ir iš ten atsišaudyti. Vilių Zablacką sužeidė į koją. Jis prašė: „Broliai, jei galite – neškite, jei ne – pribaikite, tik nepalikite gyvo“. Priešas, matyt, norėjo prislinkti arčiau mūsų. Patraukę sužeistąjį už priedangos, pradėjome atsišaudyti. Pirmoji serija – į ežeru traukiančias roges, pilnas kareivių. Taikinys buvo geras. Arklys stojo piestu. Brolis Antanas man sako: „Traukitės, mudu su kulkosvaidininku Broniuku palaikysime ugnį, atremsim priešo puolimą, o jūs pridengsite mus traukdamiesi“. Atsiskyrėme trise, kiti liko atsišaudyti. Laukėmė, kad galėtume pridengti, bet juos apsupo ir prispaudė prie Sartų ežero. Nesulaukę pradėjome trauktis. Ta pačia kryptimi nuvažiavo mašina kareivių. Prie ežero buvo krūva balkių pirčiai statyti. Draugams sakau: „Čia gera priedanga. Apsistokime“. Bet jie nuėjo toliau. Mačiau, kaip važiuojantis rogėmis žmogus pavežėjo. Aš likau, o kitoje ežero pusėje prie pušynėlio pamačiau Petrą Stankevičių ir kriaunietį, mojančius eiti pas juos. Per ežerą eiti buvo pavojinga: kairėje Velikuškių k. Ten esantis priešas galėjo atidengti ugnį, bet kitos išeities nebuvo. Perėjau laimingai, nes priešas visą dėmesį buvo nukreipęs į grupelę mūsų brolių, kurie nebegalėjo pakilti, matyt, nusprendė kautis iki paskutinio šovinio. Draugams sakiau, kad mums čia ne vieta, reikia pasiekti mišką tarp Dusetų ir Antazavės – Ilgašilį. Beeidami pastebėjom atvažiuojant iš Gipėnų žmogų. Paklaustas, ar nematęs kareivių, jis atsakė neigiamai. Ilgašilį pasiekėme jau temstant ir truputį atsikvėpėme. Girdėjosi besikaunančiųjų šūviai. Priešas juos buvo apsupęs vienu žiedu. Mes patraukėme į Petkūnų kaimą pas ryšininką Igną Pupeikį, kurio klojime buvo įrengtas bunkeris. Rytą, Ignukui atėjus pašaro, susitikome. Jis gyveno tik su mama, kuri atnešė mums pusryčius. Bunkeris buvo įrengtas dviems, o mes – trys. Mano draugai nutarė pasitraukt kitur, sulapojus miškui, vėl susiburti.

Ignukas pranešė mano mamai ir parūpino maisto. Mama sužinojo apie žuvusį brolį Antaną ir kitus. Kartu su Antanu žuvo: Vilius Zablackas, Vytautas Zablackas, Jonas Zarakauskas, Jonas Kokinas, Jonas Gražys, Bronius Vaikutis. O Bronius (pagal kitus šaltinius turėtų būti Antanas, – R. K.) Gražys, žuvęs prie pat miško ant ežero kranto, buvo paliktas. Jį motina pasiėmė naktį ir palaidojo Antazavės kapinėse (ant paminklo užrašas – Antanas Gražys, – R. K.). Septyni žuvusieji buvo suguldyti Kriaunų aikštėje: enkavedistai stebėjo, kas iš savųjų atpažins. Po to NKVD vadas juos liepė užkasti už rūsio, bet savininkė ėmė protestuoti, tad palaidojo Kriaunų kapinėse (p. 182-186).

R. K. p a s t a b a: Apie 1944 m. gruodžio 27 d. partizanų kautynes su rusų NKVD kariuomene Antazavės šile plačiai aprašyta „Laisvės kovų archyve“, 2003, Nr. 33, p. 63-75.

VYTAUTO APYGARDOS VYTIES KUOPOS TOMO SABALIAUSKO VADOVAUJAMAS PARTIZANŲ BŪRYS, VEIKĘS ALEKSANDRAVĖLĖS, OBELIŲ IR ROKIŠKIO VALSČIŲ TERITORIJOSE

Eil. Nr.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Slapyvardis	Iš kur kilęs	Tolimesnis likimas
1.	Sabaliauskas Tomas, Tado	*Kerštas*	Kriaunų mstl.	suimtas 1945 m.
2.	Kurlavičius Vytautas, Marino	*Papartis, Žaibas*	Mielėnų k.	suimtas 1949 m.
3.	Šlekas Petras, Petro	*Vyturys*	Mielėnų k.	
4.	Kralikas Kazys, Kazio	*Alksnis*	Mielėnų k.	suimtas 1945 m.
5.	Palivonas Jonas, Vinco	*Lapas*	Ščiūrių k.	suimtas 1945 m.
6.	Šlekas Vladas, Jono		Mielėnų k.	legalizavosi 1945 m.
7.	Juozėnas Jonas, Juozo	*Didysis Jonas*	Kriaunų mstl.	žuvo 1947 m.
8.	Klabys Izidorius, Adomo	*Margis*	Baršėnų k.	suimtas 1945 m.
9.	Klabys Antanas, Adomo		Baršėnų k.	suimtas 1946 m.
10.	Klabys Juozas, Adomo		Baršėnų k.	ištremtas 1948 m.
11.	Katkauskas Petras	*Kurmis*	Baršėnų k.	suimtas 1945 m.

12.	Katkauskas Albinas	*Spyglys*	Baršėnų k.	legalizavosi
13.	Kazanavičius Juozas, Petro	*Vėtra*	Baršėnų k.	suimtas 1946 m.
14.	Stasilionis Juozas, Alekso	*Strazdas*	Juozapavos k.	suimtas 1945 m.
15.	Vainauskas Jonas, Juozo	*Didvyris*	Margavonių k.	žuvo 1946 m.
16.	Vainauskas Romas, Juozo		Margavonių k.	žuvo 1946 m.
17.	Sadauskas Antanas	*Čigonas*	Pavesėjų k.	suimtas 1949 m.
18.	Sadauskas Albinas	*Rugys*	Pavesėjų k.	mirė 1946 m.
19.	Kazlauskas Balys		Kelėžerių k.	legalizavosi 1945 m.
20.	Idas Marinas	*Karklas*	Mielėnų k.	suimtas 1949 m.
21.	Idas Petras	*Vėjas*	Mielėnų k.	suimtas 1949 m.
22.	Milaknis Adolfas	*Varnas*	Baršėnų k.	suimtas 1949 m.
23.	Bislys Balys	*Tarzanas*	Pakriaunės k.	žuvo 1947 m
24.	Turkevičius	*Nykštukas*	Vakarių k.	žuvo 1947 m.
25.	Palivonas Apolinaras	*Siaubas*	Ščiūrių k.	suimtas 1948 m.
26.	Tamaliūnas Jonas	*Varpas*	Bajorų k.	žuvo 1946 m.
27.	Girčys Jonas	*Berželis*	Baršėnų k.	suimtas 1946 m.
28.	Palivonas Juozas, Vinco		Ščiūrių k.	suimtas 1945 m.
29.	Kazanavičius Petras, Juozo		Juozapavos k.	suimtas 1945 m.
30.	Ilčiukas Povilas			
31.	Palivonas Romas	*Karvelis*		

R. K. p a s t a b a: Sąrašas sudarytas remiantis arch. medžiaga, gauta iš LYA (KGB), bei Petro Ido parodymais.

Iš LYA (KGB) arch. F. K-1. Ap. 3. B. 1476 (senas 6/5) Rokiškio NKVD-NKGB sekimo byla

P. 99a. Mūšis su Sabaliausko kuopa: labai priešinosi, viena RA kuopa keletą valandų vedė mūšį Pakriaunio miške, nukauta 19 banditų. Artėjant pastiprinimui, kita būrio dalis su 12 žmonių puolė kareivius, bet paskui pradėjo trauktis. Iš tos grupės nukauti 5 asmenys. Tokiu būdu operacijos metu nukauti 33 žmonės, paimta gyvų – 27, sulaikyta ligi išsiaiškinimo 50 asmenų. Kiti pabėgo.

P. 103. Pranešimas apie agentūrinio operatyvinio darbo ir kovos su nacionalistiniu pogrindžiu rezultatus už 1944 11: Užvesta agentūrinė byla „Bielolitovcy" Sabaliausko būriui.

P. 106. Paimtas pogrindžio laikraščio, spausdinto mašinėle, egzempliorius Nr.3.

P. 116. Kreipimasis į Rokiškio apskr. gyventojus.

Raginama iki 1944 12 17 išeiti iš miškų ir banditinių gaujų, nes bus taikomos didžiausios bausmės, net evakuacija iš LTSR į Sibirą.

Pasakoja IZIDORIUS KLABYS-*MARGIS*

Užrašyta Vilniuje
2000 02 26

Gimiau 1917 m. Rokiškio rajone, Obelių valsčiuje, Kriaunų apylinkėje, Baršėnų kaime. Augau mažažemio valstiečio šeimoje. Nuo 1933 m. ėmiau mokytis siuvėjo amato, 1938 m. buvau pašauktas į Lietuvos kariuomenę, tarnavau Kaune antrajame pėstininkų pulke. Baigęs mokomąją kuopą, gavau jaunesniojo puskarininkio laipsnį.

Kai 1940 m. Lietuvą užėmė sovietų armija, tada mus „perkrikštijo“ į „Liaudies kariuomenę“. Visus nuvedė į Kauno sporto halę, ten koncertavo iš Maskvos atvažiavęs karinis ansamblis. Prieš koncertą į mus kreipėsi Justas Paleckis ir Mečislovas Gedvilas. Po koncerto jie norėjo mus vesti per Laisvės alėją, bet mes po vieną per Ąžuolyną grįžome atgal, į demonstraciją nėjom. Kadangi mus jau turėjo paleisti į namus, į mūsų pulką rusai prikaišiojo politrukų, tačiau vis tiek į namus paleido 1940 m. liepos 10 d.

Grįžęs į tėviškę, verčiausi siuvėjo amatu. Rokiškyje buvau atidaręs savo siuvyklą, siuvau gaisrininkams uniformas. Kai prasidėjo trėmimai į Sibirą, aš, kadangi buvau šaulių organizacijos narys, grįžau į Kriaunas. Mes jau anksčiau buvom sudarę planus dėl veiklos prieš okupantus. Susibūrėm į nedidelį sukilėlių būrelį. Dar vokiečiams neužėjus, užėmėm Kriaunas, nes vietiniai komunistai pradėjo terorizuoti žmones. Sukilėlių būrį suorganizavo ir jam vadovavo Tomas Sabaliauskas. Kunigą nusivežėm į savo kaimą. Taigi užėmėm Kriaunas ir išlaikėm jas savo rankose iki vokiečių atėjimo. Tuo metu sukilėlių buvo apie 30 vyrų. Kai užėmėm miestelį, prie mūsų prisidėjo daugiau jaunimo. Prie būrio prisijungė Povilas Ilčiukas, Juozas Kralikas, Vladas Milaknis ir kiti aktyvesni vyrai, kurie kelis sovietinius aktyvistus sušaudė. Po poros dienų atvažiavo vokiečiai, paklausė, ar pas mus nėra žydų. Atsakėme, kad nėra, ir jie nuvažiavo toliau, o mes išsiskirstėme. Dvi savaites laikėmės, iki buvo atsiųstas policininkas tvarkai palaikyti.

Vokiečių okupacijos metus praleidau dirbdamas pieno priėmimo punkte. Iš seniūnijos viršininko J. Kraliko gaudavau jaunuolių sąrašus, kuriuos vokiečiai ruošėsi vežti į reicho darbus į Vokietiją. Apie tai jaunuoliams pranešdavau iš anksto, kad pasislėptų.

1944 m. tarnavau generolo Plechavičiaus Vietinėje rinktinėje Rokiškyje. Mus du pasiuntė į apmokymus Marijampolėn pas leitenantą Medelį. Po to ėjau būrininko pareigas Rokiškyje. Iš Kauno parvežiau prancūziškų ginklų ir uniformų kareiviams. Kai vokiečiai pradėjo gaudyti plechavičiukus, mes su visais ginklais išėjome atostogų.

Kai antrą kartą atėjo rusai, komunistuojantys aktyvistai suėmė buvusį 1941 m. sukilėlį Juozą Kraliką, užėjo ir manęs suimti, bet nerado namuose. Paėmė Vladą Milaknį. Juos abu, kaip 1941 metų sukilėlius, rusai mirtinai nukankino. Nuo to laiko pradėjau slapstytis. Kartu su savo mokiniu Jonu Juozėnu kaimuose dar siūdavom pas žmones, bet buvom pasiruošę viskam, laikėm ginklus pasistatę prie sienos. Vienas ūkininkas mus, kaip gerus siuvėjus, atsivežė apsiūti jo šeimos, bet pamatė ginklus ir atsisakė mūsų paslaugų. Tada, 1944 metų rudenį prasidėjus rusų NKVD kariuomenės siautimams, išėjome į mišką.

Susidarė partizanų būrelis, kuriam ėmėsi vadovauti buvęs 1941 m. sukilėlis Tomas Sabaliauskas-*Kerštas* iš Pakriaunio ir Povilas Ilčiukas-*Pilėnas* (šiuo metu jam 93 metai, gyvena Vilniuje). Pradžioje būryje buvo apie 15 vyrų, netrukus jis labai išaugo. Būrys laikėsi Pasarčių, Ratuokliškio, Pakelnės miškuose, Kriaunų apylinkėse.

Kitas būrys buvo prie Antanošės netoli Obelių, jam vadovavo Balys Vaičėnas. Su jais teko ne kartą susitikti, buvom į svečius pas juos nuėję.

1944 metų lapkričio pabaigoje sužinojom, kad Antazavės šile yra daug partizanų. Per ryšininkus gavom slaptažodį ir visi nuėjom į šilą pas Mykolą Kazaną-*Mutką*, kur išbuvom apie pusantro mėnesio. Vado pavaduotoju buvo Vladas Kuzma-*Bocmanas*, buvęs pašto tarnautojas. Čia priėmiau priesaiką, gavau *Margio* slapyvardį.

1944 m. gruodžio 24 d. išėjęs į kaimą į stribų pasalą pateko ir žuvo partizanas Bislys, o gruodžio 26 dieną mus užpuolė iš Zarasų atvažiavusi generolo Vetrovo divizija su Antalieptės, Dusetų ir Antazavės stribais. Šile mus apsupo, apsuptyje išsilaikėm visą dieną. Ten buvo keturi mūsų bunkeriai, aplink iškasti apkasai. Kariuomenė ir stribai puolė maždaug nuo dešimtos valandos iki sutemų daug kartų, bet visus kartus mes rusus atmušėm. Mūsiškių tada buvo 85 vyrai. Visas šilas buvo apsuptas kariuomenės. Nesitikėdami tokio didelio mūsų pasipriešinimo, prieš saulei leidžiantis, rusai pasitraukė į miško pakraščius. Kadangi partizanai buvo vietiniai, jie rado laisvą praėjimą, tad mes visi laimingai išėjom iš apsupimo, žuvo tik partizanas Kairys. Nuėjom iki Kūdrų miško pas Lukošiūną. Ten radom sužeistą į petį vadą Kazaną, sužeistas buvo ir vienas vokietukas. Vyrai persirišo žaizdas. Kitą dieną rusai vėl puolė, bet susišaudė tarpusavyje, mes jau buvome išėję. Po kautynių kiek pailsėjome ir išsiskirstėme: vieni su Namajūnu išėjo pas Šimonių girios partizanus, o mes po vieną, po du pasislėpėm bunkeriuose ir iki pavasario jokių operacijų nevykdėme. Aš gyvenau prie namų įrengtame bunkeryje.

1945 metų pavasarį vėl susirinkome į būrį apie 15 vyrų. Aš ir Juozas Palivonas, vadovavęs skyriui, būryje buvome vyresni. Aš turėjau pistoletą ir šautuvą, Palivonas – lengvąjį kulkosvaidį. Palivonas kilęs iš Ščiūrių kaimo (g. 1921 m., teistas 1946 08 20 dešimčiai metų lagerio), dabar gyvena Kaune. Laikėmės Kriaunų apylinkės miškuose. 1945 metų birželio mėnesį penkiolika vyrų stovyklavome Pasarčių miške, apie 10 valandą pastebėjome ateinant du uniformuotus vyrus. Tuoj pat pasiruošėme juos sutikti. Kai jie priartėjo, pamatėm, kad apsirengę vokiškomis unoformomis. Mes juos sulaikėm, iškratėm, jie kalbėjo vokiškai. Mano brolis truputį mokėjo vokiškai, tad jis susikalbėjo. Jie papasakojo, kad pabėgę iš Daugpilio belaisvių stovyklos ir eina į Vokietiją. Mes juos palaikėm per dieną, o vakare paleidom. Kadangi jie mums truputį buvo įtartini, vietoje nebesėdėjom, persikėlėm į kitą mišką. Kitą dieną rusų kariuomenė apsupo tą mišką ir pagavo besislapstančius nuo kariuomenės tris vyrus: du brolius Krasauskus ir Kazanavičių iš Jazupavos kaimo.

Po to antazaviškiai atsiskyrė, o kita dalis, kurioje ir aš buvau, tą pačią naktį išėjom į Kriaunų pusę. Čia apie 15 vyrų atsiskyrė ir apsistojo pas Palivoną prie Sartų ežero, bet juos kažkas išdavė, rytą juos ėmė supti kariuomenė. Buvo 1946 metų sausio 6 ar 7 diena. Kai vyrai pajuto, kad supa rusai, išbėgo iš sodybos ir bandė trauktis tiesiai per Sartų ežerą. Užbėgus ant ledo, aštuonis taip ir paklojo, kitiems pasisekė pabėgti.

Rusai ėmė vis smarkiau siausti miškus, tuomet nutarėm slapstytis po vieną. Mudu su Juozu Palivonu grįžom atgal, Pasarčių miške prie ežero išsikasėm bunkeriuką ir ten kurį laiką gyvenom. Greta išsikasėm kitą bunkeriuką, kuriame paslėpėm atliekamus ginklus. Įėjimas į gyvenamąjį bunkerį buvo padarytas nuo ežero pusės per vandenį. Toks Jonas Palivonas (Juozui ne giminė) vaikščiojo netoli mūsų bunkerio, jį pastebėjo rusai. Pajutęs, kad rusai jį persekioja, atbėgo prie mūsų bunkerio ir įlindo vidun. Rusai matė, kad buvo žmogus, bet staiga pradingo. Ėmė ieškoti, kur jis pasislėpė ir surado mūsų bunkeriuką. Kada mus iškrapštė laukan, tarp rusų pamatėm ir tuos du „vokiečius“, kuriuos mes buvom sulaikę. Nuvedė mus visus tris ant kalno, ėmė mušt ir klausinėt, pas ką užeinam. Mušė karklinėmis lazdomis, šampalais, nuavė, nurengė ir iki Antazavės varė pėsčiomis. Antazavėj uždarė stribyno rūsy. Čia apie penkias paras tardė čekistas Konusovas, po to išvežė į Zarasus. Zarasuose išlaikė šešis mėnesius.

Teisė Utenoje, gavau 10 metų lagerio ir 5 metus be teisių. Atidėjus nuosprendį, dar aštuonis mėnesius tardė Utenoje, po to atvežė į Švenčionių kalėjimą. Po trijų mėnesių išvežė į Lukiškes, o po penkių parų, sudarius etapą, išvežė tiesiai į Rusiją, į Komijos ASSR, į Uchtą. Ten iškalėjau keturis su puse metų, po to išvežė į Vorkutą.

Iš lagerio paleido 1954 metais. Dešimt metų praleidau lageriuose.

Mano tėvai su broliais Juozu ir Antanu 1949 m. kovo 25 d. buvo ištremti į Sibirą, į Irkutsko sritį, Zima rajoną. Man leido važiuoti pas tėvus. Ten pragyvenau dar dvejus metus. Vedžiau. Žmona Ona Tumėnaitė buvo gavusi penkerius metus lagerio už ryšius su Vaičėno būrio partizanais.

1958 metų rugpjūčio mėnesį sugrįžome į Lietuvą. Per vargus įsidarbinau Dusetų siuvykloje, kur dirbau 20 metų, iki pat pensijos.

Iš 85 mūsų būrio partizanų gyvi likome tik keturi: Namajūnas, aš ir dar du.

Pasakoja ONA JUKNEVIČIENĖ – VENCLOVAITĖ

Užrašyta Suginčiuose
2002 06 06

Gimiau 1918 m. Paelnės k. Iš mūsų apylinkės Vidugirio kaimo pokario metais į mišką buvo išėję broliai Juozas, Vytas, Stasys, Kazys Pruseikos – ir visi žuvo. Mindūnų apylinkėje, Žičkų kaime, apie 1945 m. pas Joną Talakauską buvo vestuvės. Po vestuvių partizanai nuėjo prie Varliuko ežero ir ten stovyklavo. Matyt, kažkas išdavė. Rusai juos apsupo, ir prie to ežerėlio pušynėlyje žuvo apie 15 partizanų, tarp jų ir trys broliai Pruseikos. Visus žuvusiuosius nuvežė į Labanorą ir paguldė miestelyje ant grindinio. Žuvusiuosius vežė ir mano brolis Kazys Venclovas. Tai buvo pirmosios partizanų aukos mūsų apylinkėse.

Mano vyras Jonas Juknevičius buvo partizanų ryšininkas. Kai Labanoro girioje žuvo partizanai, jį paėmė stribai ir visą savaitę išlaikė Molėtų stribyne. Visur jo ieškojau ir niekur neradau. Tada nuvažiavau į Linkmenis, ten kažkoks enkavedistų viršininkas išdavė popiergalį ir liepė važiuoti į Molėtus. Nuvažiavau į Molėtus, pakėliau triukšmą stribyne, kodėl mano vyrą paėmė, o man nepranešė, kur jis yra. Netrukus vyrą paleido. Grįžo į namus visas sumuštas, ištinęs, atmuštais plaučiais. Po dviejų savaičių, 1951 m. rugsėjo 10 d., už partizanų rėmimą mus išvežė į Sibirą. Nuvežė į Irkutsko sritį, Čeremchovo rajoną. 1953 m. Sibire vyras mirė. Po stribų egzekucijos jis išgyveno tik pusantrų metų.

Aš partizanams ruošdavau maistą. Jie atvesdavo karves, papjaudavo, man paruošdavo mėsą, o aš virdavau valgį. Kartais paruoštą maistą patys ateidavo pasiimti, kartais aš nunešdavau į sutartą vietą.

Labanoro miške buvusiame bunkeryje gyveno Utenos mokytojai, nūnai partizanai, Natalija Deveikytė-*Vaidilutė* ir jos vyras Vytautas Pakštas-*Vaidotas*. Vieną vakarą atėjo pas mus ta Deveikytė, ji buvo nėščia. Susitarėm: kai pradės „sirgti", ateis pas mane, ir aš priimsiu vaikelį. Kitą vakarą atvažiavo trys partizanai ir pasakė, kad Deveikytė bunkeryje pagimdė berniuką. Pasiėmiau kelis švaresnius skudurėlius ir kartu su tais vyrais nuvažiavau į bunkerį. Vaikelį atsivežiau su savimi, bet žmonės ėmė laidyt liežuvius, kad nežinia iš kur aš gavusi vaikelį. Tada atvažiavo Pakštas ir vaikelį nuvežė pas Bartašiūnus į Pliešiškių kaimą netoli Kuktiškių. Bartašiūnai augino penkias pa-

metinukes, tai priėmė ir šitą berniuką (šiuo metu jis gyvena ir dirba Utenoje). Kai paėmiau vaikelį, jo tėvai Pakštas ir Deveikytė po trijų dienų tame bunkeryje žuvo.

Pasakoja ONA LAPINSKIENĖ – VANAGAITĖ

Užrašyta Panevėžyje
1996 08 15

Gimiau 1921 m. Utenos apskrityje, Užpalių valsčiuje, Mikėnų kaime, Konstanto Vanago ir Onos Masiulytės šeimoje. Tėvai žemės turėjo nedaug, o ir ta pati pelkėta, krūmais apaugusi. Šeimoje augome septyni vaikai, gyvenimas nebuvo lengvas. Vyriausiąjį brolį Pranciškų dar prieš karą mamytės brolis Balys Masiulis pasikvietė į Argentiną siekti mokslo, kiti vaikai, kas kiek pasimokę, dirbo ūkyje, vėliau išsiskirstė kas kur – kiekvienam teko sava dalia.

Aš, užsidirbusi šiek tiek pinigų, ėmiau mokytis siuvėjos amato. Išmokusi siūti, keliavau per kaimus. Žmonės buvo labai darbštūs, turėjo prisiaudę gražių vilnonių, vadinamų milais, lininių ir kitokių audinių. Pasikviesdavo mane į namus ir turėdavau siūti rūbus visai šeimynai. Vieną apsiuvusi, keliaudavau pas kitą. Dirbau su meile, įdėjau daug pastangų, kol pasiekiau geros siuvėjos vardą. Tekdavo pasukti galvą, kol suderindavau spalvas pagal to laiko madą, derinys turėjo tikti ir prie pilnapadžių basučių, ir prie sportinių batelių, kuriuos merginos prieš eidamos bažnyčion ar vakaruškon balindavo dantų milteliais. Žmonės buvo linksmi, geri, vieni kitiems paslaugūs. Jaunimas daug dainuodavo, mokėjo gražiai linksmintis ir dorai dirbti.

Nelinksmi buvo pokario metai, visi išgyvenome dėl dramatiško tautos likimo. Kaimuose kaipmat pasklido partizanų dainos, dainavom jas šluostydami ašaras, bet širdyse jautėme didžiulę dvasios stiprybę.

Turėjau ir savo mokinių. Viena iš tokių buvo Janina Butkutė, sutapo mūsų pažiūros, sutapo mintys ir darbai. Ji man papasakojo, kad jos gimtinė – tarp miškų, kur gyvena nemažai partizanų, ten dainuojamos labai gražios partizanų dainos. Ne vieną tų dainų ji ir mane yra išmokiusi.

Kai rusai mūsų jaunuolius ėmė šaukti į sovietinę armiją, daugelis nėjo, ėmė slapstytis. Besislapstantieji būrėsi į atskiras grupeles, būrelius.

Mikėnų kaimas buvo šalia Kušlių miško, kuriame susibūrė apylinkės vyrai. Būrys pasivadino Gediminaičio vardu (vėliau – Gedimino rinktinė, – R. K.), vadu buvo išrinktas Leonas Tursa-*Patrimpas*, kurio tėvai jau buvo ištremti į Sibirą. Vasarą vyrai slapstėsi miške, žiemą glaudėsi pas žmones.

1945 m. liepos 26 d. kaimyniniame Karkažiškių kaime išgirdome šaudant. Tas kaimelis buvo nedidelis, tik keturi kiemai. Oras buvo lietingas, aplink telkšojo balos. Puoliau prie lango ir pamačiau bėgantį partizaną Juozą Masiulį iš Jočiškių kaimo, jį vijosi rusų kareiviai su šunimis. Mačiau, kaip jis atbėgo iki mūsų žemės ribos, netoli krūmai, o pievos apsemtos, tik kur ne kur matyti iškilę žemės kauburėliai. Žiūriu per langą, verkiu ir žegnoju bėgantį partizaną, metukų sesers mergytė tvirtai apkabinusi mano kaklą, krūpčioja nuo šūvių, žiūri išplėtus akytes į mane ir nesupranta, ko aš verkiu. Pamačiau, kaip nukrito Juozo kepurė, pats pabėgo dar kelis metrus ir suklupo vandenyje. Šunys ėmė jį draskyti, kareiviai rėkavo, girdėjosi keiksmai. Pagalvojau, kad jie gali ateiti ir pas mus, nes rytą buvo užėję partizanai, tarp jų ir Juo-

zas Masiulis, ir Jonas Žvironas. Jie sėdėjo lauke, valgė, gėrė pieną... Pamačiau, kad ruskiai eina namų link. Pažvelgiau į užstalę, kur vyrai sėdėjo, žiūriu – ant suolo guli granata, matyt, iškrito netyčia iš kišenės. „Dieve“, – aiktelėjau. Paleidau mergytę, čiupau granatą, pasileidau iki artimiausios kūdros ir sviedžiau vandenin. Apsisukusi greit grįžau į kambarį, pasiėmiau mergytę ir laukiu, kas bus toliau. Atėję kareiviai pasiėmė mano brolį Antaną ir išvarė nešti žuvusių partizanų. Tada žuvo keturi: Juozas Masiulis, Jonas Žvironas, Pranas Zabulionis ir Jurgis Kučinskas iš Kėpių kaimo. Kučinskas buvo atėjęs pas siuvėją, jam buvo jau 70 metų. Suėmė Juozo Masiulio brolį Praną, kurį išsivežė kartu su žuvusiaisiais. Antanas vežė juos į Giraišių kaimą, ten stovėjo rusų kariuomenės štabas. Praną Masiulį įmetė į gilią bulvių duobę, o nušautuosius nuvežė į Svėdasų miestelį ir numetė ant grindinio. Antano į namus neišleido, išlaikė dvi paras, mat po dviejų parų partizanų palaikus jis turėjo nuvežti į pušynėlį už Svėdasų, kur juos užkasdavo.

Pranas Masiulis dingo be žinios, turbūt jį čekistai nukankino. Gal jį laikė toje duobėje tikėdamiesi, kad kas nors ateis jo gelbėti? Galvojau, kaip jam padėti, bet nieko nesugalvojau, tik verkiau, meldžiausi ir vėl verkiau.

Grįžęs brolis pasakojo, kaip jam buvo baisu matyti kankinamą žmogų. Matė, kaip iš Gaigalo namo kareiviai atsivedė senuką Kučinską prie vežimo, kaip jį mušė. Po to kareiviai pakėlė jį nuo žemės, pats jau nepastovėjo. Dviese palaikė už rankų, o trečias nušovė.

Brolis Vaclovas su savo draugais mūsų sodybos klojime žiemojimui išsikasė slėptuvę ir, reikalui esant, ten slėpdavosi. Brolis buvo labai veiklus ir sumanus. Kartą prieš Velykas susiruošiau eit į bažnyčią išpažinties, kartu sugalvojo eit ir Vaclovas, bet labai bijojo stribų. Užpalių miestelis nedidelis, kai pradėjo rusai varyt vyrus į kariuomenę, tai miestelyje galėjai sutikti tik moteris ir senukus. Jauni vengė rodytis, kad nepagautų ir neišvežtų. Tad brolis nuėjo pas pusseserę Uršulę Vanagaitę, ši aprengė jį moteriškais drabužiais, ir jie abu išėjo į bažnyčią. Prieš tai sutarė, kad Uršulė eis pirmoji prie klausyklos ir įspės kunigą, kad už jos ne mergaitė, bet moteriškais drabužiais apsirengęs vyras. Po išpažinties kunigas padėkojo broliui ir pasakė, kad po komunijos eitų namo, nelauktų mišių pabaigos. Einu bažnyčion, o brolis iš bažnyčios. Pamačiau, kad ateina aukšta moteris, tik vėliau pažinau brolį Vaclovą. Po mišių iš bažnyčios išbėgau pirmoji. Pas pusseserę Uršulę radau ir brolį Vaclovą, sėdintį už stalo su maldaknyge rankose. Paskui abu grįžome į namus. Ėjome tylėdami, net bartis negalėjau, supratau, kaip jis rizikavo, kad galėtų atlikti krikščionio pareigą.

Pamenu, išaušo giedras birželio rytas. Šienavome pievose, po pietų Vaclovas parvežė šieno vežimą ir užvertė ant slėptuvės, pasakė, kad bus ramiau dabar, mat vakare buvo numatęs susitikti su draugais. Naktį miegojom ramiai, o anksti rytą išgirdau Vaclovo žodžius:

– Kur man slėptis? Juk bunkerį užvertėm šienu... – ir, nieko nelaukęs, šoko ant aukšto.

Gryčion vienas paskui kitą sugarmėjo ginkluoti rusų kareiviai. Vienas tuoj puolė žiūrėt po lova, kiti – ant aukšto. Brolį rado ir nutempė žemyn. Šokau iš lovos vienais baltiniais, puoliau tarp brolio ir kareivio šaukdama:

– Nešaukit! Čia mano brolis!

Kareivis griebė rankomis už šautuvo vamzdžio ir buože trenkė, bet man nekliuvo, buožė atsitrenkė į žemę. Tada pasigirdo jų viršininko leitenanto balsas:

– Ne boites, streliat ne budem, pokažite dokumenty (Nebijokit, nešausim, parodykit dokumentus)...

Kai atsitokėjau, pamačiau, kad mano baltiniai apipilti žemėmis, akyse ratu sukasi gėlių darželis, o brolį kareiviai jau tolokai nusivarę nuo namų. Įbėgau kambarin, čiupau užvalkalą, įmečiau į jį puskepalį duonos ir puoliau vytis kareivius. Vejuosi ir šaukiu rusiškai:

–Chleb! Chleb! – bet kareivis parodė į savo žandą. Suprask, tu mane mušei, neimsiu aš ir tavo duonos...

Tada tėvelis raitas pasivijo kareivių sunkvežimį ir atidavė duoną, bet brolį vis vien išsivežė. Po to daugelį kartų bandžiau perduoti broliui maistą. Trys mėnesiai praėjo, o maisto perduoti taip ir nepavyko. Stribai net nepasakė, kur brolis yra.

Mūsų kaimyną Petrą Barzdą stribai nušovė 1945 m. rugsėjo 12 d. Petras buvo gimęs 1924 m. Bekinčių kaime. Vidudienį į tuščios Bekinčių kaimo sodybos kiemą, kurios savininkai buvo ištremti, suėjo gauja stribų. Visi buvo girti, dar gėrė atsineštą samagoną, daužė stogo čerpes, šūkaliojo, nuo šlykščių jų keiksmų net skambėjo kaimo palaukės. Paskui jie patraukė į Barzdos vienkiemį. Pamatę šeimininką stovint kieme, ėmė į jį šaudyti. Žmogus, pamanęs, kad jį palaikė partizanu, pakėlė rankas aukštyn ir pradėjo eit ateinančių stribų link. Manė, kad į beginklį nešaus, bet girtiems stribams nė motais. Jie taip sušaudė žmogelį, net pusę galvos nunešė sprogstamosios kulkos. Žuvo visai nekaltas žmogus, palikęs jauną žmoną ir pusės metukų sūnelį Vytuką. Petro tėvas nepriklausomos Lietuvos metais dirbo policijos nuovadoje. Vėliau, gyvendamas kaime, mėgdavo išgerti. Nušovę jo sūnų, stribai tyčiodamiesi siūlė jam gert degtinę:

– Gerk, juk tu mėgsti išgerti! – bandė jėga įpilti degtinės į burną, bet šis negėrė.

Tada stribai liepė jam įmesti sūnaus kūną į vežimą ir vežti į Užpalius. Grįžęs iš Užpalių, Barzda atėjo pas mus ir su didžiausia širdgėla viską papasakojo. Tada jie su mano tėveliu pakinkė arklį ir vėl išvažiavo į Užpalius atsiimti sūnaus kūną. Šiaip taip pavyko. Parsivežė tėvas sūnų, o vakare, dalyvaujant ir partizanams, tyliai Petrą Barzdą palaidojom Mikėnų kapinėse (šiuo metu Petro palaikai perlaidoti Užpalių kapinėse).

Jau buvo rugsėjo vidurys. Tą kartą stovėjau eilėje, tikėdamasi perduoti broliui maistą. Didžiulė eilė žmonių laukė: vienas sąrašas buvo rusų kalba, kitas lietuvių. Atėjo milicininkas tikrinti sąrašų. Skaitė skaitė, kol išgirdau: „Vanagas“. Sako: „Eik paskui mane“. Aš pradžiugusi su ryšulėliu seku iš paskos. Įėjom į kabinetą, atvedė ir brolį. Pamačiusi išsigandau: baltiniai suplėšyti, visas kruvinas. Paklausė, ar pažįstu. Pasakiau, kad tai mano brolis, ir jį išvedė, o aš ėmiau garsiai šaukti:

– Paleiskit brolį! Argi nematot, kad jis jaunas, net kelnių neturi padorių...

Tardytojas sako:

– O kodėl jis su šaulio kelnėm?

Ėmiau aiškinti, kad jis neturėjo ilgų kelnių, o šias atnešė kareivis už degtinės butelį. Jis niekur iš namų neišeidavo, dirbo tėvo žemę, dabar javai byra, nėra kam dirbti...

Tardytojas apsiramino, sako:

– Mes apsirikom, pripažįstam, kad jis jaunas, manėm, kad jis šaulys, banditas... Rytoj jis turi prisistatyt į „vojenkomatą“ (karinį komisariatą), o dabar paleidžiam.

Man liepė laukti prie durų. Netrukus milicininkas brolį paleido. Žmonės, kurie stovėjo eilėje, puolė klausinėt apie kalinius, bet milicininkas neleido broliui kalbėti. Palydėjo mus iki vežimo ir liepė važiuoti namo. Grįžtant namo, brolis paklausė:

– Tai kas naujo įvyko per tuos tris mėnesius, kol nebuvau?

Pasakiau, kad stribai nušovė jo draugą Petrą Barzdą jo paties kieme. Pamačiau, kad brolis labai susijaudino ir dar kartą pakartojo mano žodžius: „Stribai Petrą nušovė...“. Nuleido galvą ir kiek patylėjęs pasakė:

– Aš už Petrą nedovanosiu. Daugiau nebepasiduosiu gyvas, tegul ir mane nušauna, bet į kalėjimą neisiu.

Ėmiau klausinėt, kaip jis praleido tuos tris mėnesius kalėjime. Brolis pradėjo pasakoti: „Mane laikė karceryje, nedavė valgyt, nedavė gert, rankomis draskiau žemę ir čiulpiau iš jos drėgmę...“ Pasakęs tuos žodžius, brolis sustabdė arklius, vieną iškinkęs užsėdo ir nujojo laukais, kad būtų greičiau ir saugiau. Išleisdami čekistai nedavė jokio dokumento, reikėjo saugotis, kad vėl neįkliūtum. Kai grįžau į namus, brolio neberadau, jis išėjo į mišką pas savo likimo brolius.

Kitą kartą girdžiu, kad mane kas kelia iš miego. Prišokau prie lango, iš balso pažinau partizaną Juozą, kuris pasakė, kad sunkiai serga brolis. Reikėjo jam atnešti vaistų. Išviriau arbatžolių ir nuėjau miškan. Ligonis degte degė. Šeši nusiminę partizanai stovi šalia ir nežino, ką daryti. Jokių dokumentų brolis neturi. Kaip nuvežt pas gydytoją? Nepriims. Reikia laukti vakaro, bet ligonio savijauta kas minutę blogėja. Naktį vienas partizanas atnešė brolio vardu išrašytą pažymėjimą, kuriame jis buvo gerokai pajaunintas. Pažymėjimą liepė suglamžyti, kad atrodytų nenaujas. Kitą dieną su tuo dokumentu ligonį nuvežėm į Uteną. Važiavom aplinkiniais keliais, kad būtų saugiau. Uteną pasiekėm labai sunkiai, ligonis jau buvo prie mirties, dejavo ir vis prašė vežti jį ne pas daktarą, o pas kunigą. Kai pasiekėm Uteną, jau buvo pavakarys. Nuvažiavom pas gydytoją. Apžiūrėjęs ligonį, gydytojas piktai suriko:

– Kur jūs buvot iki šiol?!

Bijojau pasakyt, kad brolis buvo uždarytas kalėjime. Gydytojas atsiduso ir pasakė, kad blogai, ligoniui vidurių šiltinė, liga užilginta. Paguldė su ta patalyne, su kuria atvežėm, matyt, ligoninė neturėjo nei vaistų, nei patalynės. Gydytojas pasakė, kad labai nusilpusi širdis, reikėtų vaistų, kurių būtų galima gauti tik Daugailių vaistinėje. Apsisukau ir, nieko nelaukusi, patraukiau į Daugailius. Gavusi paskutinę dėžutę reikalingų vaistų, skubėjau atgal į Uteną. Parūpinusi vaistus grįžau į namus ir ramiai užmigau. Atsikėlusi išviriau mėlynių kompoto ir vėl į Uteną pas brolį ligoninėn. Pakviečiau slaugę, priėjo vidutinio amžiaus moteris, pažiūrėjo, aš jai ir sakau: „Vanagui atnešiau kompoto, norėčiau perduoti...“. Ji kompoto neima, tyliai teištarė:

– Vanagas šią naktį mirė... Jūsų brolis naktį labai kliedėjo, šaukė mane, o kai prieidavau, sakydavo: „Žiūrėk, mane jau peršovė... Štai jau teka kraujas...“. Šaukė taip kol numirė (1946 10 18).

Atnešė slaugė ryšulį su patalyne. Kai priėjau prie vežimo, tik tada pastebėjau, kad brolio užaugintas širmukas toks suvargęs. Taip meiliai jis tą arkliuką augino, džiaugėsi... Mintyse galvojau: nebėra artojo, visi darbai dabar guls ant brolio Antano pečių, kuriam vos keturiolika metų.

Brolio Vaclovo laidotuvės buvo labai liūdnos. Nebuvo nė vieno vyro, vyrai bijojo eiti į miestelį, kad nepagautų stribai. Kai karstą reikėjo leisti į duobę, moterys nemokėjo apsieiti, tai kunigas mokino. Užkasėm duobę, ant kapo uždėjom Kušlių miške partizanų nupintą vainiką. Manėm, kad jam ramiau ilsėtis žemelėje, tokia mirtis geresnė, negu kankynė stribų naguose.

Po brolio Vaclovo mirties partizanai lankydavosi kaip ir anksčiau. Dėl bunkerio sutarėme tėvams nieko nesakyti, žinosim tik aš ir brolis Antanas. Tačiau klojimas buvo prastas, be durų, matyt, kažkas susekė ir išdavė. Žiema jau ėjo pavasariop, kai vieną dieną į kiemą prigužėjo daug rusų kareivių ir stribų. Namuose buvo tik abu tėvai. Tėvukas sirgo ir gulėjo ant krosnies. Kareiviai liepė tėvukui lipti nuo pečiaus ir prieit prie stalo. Ant stalo kariškis patiesė popieriaus lapą, kuriame buvo nubraižytas planas, kur yra bunkeris. Stribas sako tėvukui:

– Tėvai, pas tave klojime yra bunkeris, – ir, rodydamas pirštu į popierių, patikslino: – Štai, prie šito šulo.

Tėtis pasakė visą tiesą:

– Taip, buvo, kol gyvas buvo sūnus, o kai mirė, aš bunkerį užpyliau žemėmis.

Tada jie atvarė tėvuką į klojimą ir liepė lįsti į bunkerį, jei nelįs, padegs klojimą. Tėvukui reikėjo lįsti į bunkerį. Laimė, kad tuo metu bunkeryje tebuvo tik vienas partizanas – Jonas Varnas, užpalėnas, iš Puodžių kaimo. Kai išlindo iš bunkerio, partizanas pakėlė rankas. Jis vis kartojo, kad šeimininkas nekaltas, jis be šeimininko žinios pats bunkerį išsikasęs naktimis. Varnas nieko nepasakė nei apie mane, nei apie brolį Antaną. J. Varną ir mano tėvuką areštavo, bet po kurio laiko tėvukas grįžo į namus, nes jo kaltės niekas neįrodė. Tas garbingas jaunuolis kančių naštą kalėjime nešė vienas. Jonas Varnas buvo kilęs iš neturtingos šeimos, nešiojo suplyšusius kailinukus, nuolat kosėdavo, būdavo išblyškęs. Jis vienas ryžosi atkentėti.

Prieš tai mūsų apylinkėse buvo suimtas lyg ir partizanas Vladas Ingaunis, visi spėjo, kad jis ir išdavė. Kiti partizanai, supratę, kad gali įvykti išdavystė, pasitraukė, o Varnas pasiliko bunkeryje.

B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ rašoma: Ingaunis Vladislovas, Juozo, g. 1924 m. Mikėnų k., Užpalių vlsč. Suimtas 1946 04 01. Kalintas Panevėžy, Vilniuje, Vorkutos lageriuose iki 1955 02 01 (p. 188).

Aš labai dėkinga šitam garbingam jaunuoliui, sugebėjusiam įrodyti mūsų šeimos „nekaltumą“. Jei visi lietuviai būtų buvę tokie ištvermingi, gal Sibire ir kalėjimuose būtų mažiau kentėję ir mirę mūsų tautiečių. Jei išdavikas nebūtų nupiešęs bunkerio plano, gal ir Jonas Varnas šiandien gyventų tarp mūsų. Jį priglaudė Sibiro žemė, žuvo katorgos darbuose prislėgtas griūvančio medžio.

Knygoje „Lietuvos gyventojų genocidas“ rašoma: Varnas Jonas, Antano, g. 1923 m. Puodžių k., Utenos r. Suimtas 1946 03 20, kalintas Rokiškyje, 1946 04 04 – Panevėžyje, 1946 08 29 – Vilniuje. Karo trib. 1946 08 22 nuteistas 15 metų katorgos ir 5-eriems tremties, mirė 1952 04 19 (1952 04 10) lageryje Oziorlage Irkutsko srityje (t. 2, p. 319).

Bėgo dienos, atėjo 1946 metų pavasaris. Mano gimtinėje pavasaris visuomet nepaprastai gražus, tokia paukščių giesmių įvairovė, rodos, klausytum ir klausytum. Bekinčių kaimas buvo arčiau vieškelio, o Mikėnų kiek tolėliau, prie jo privažiuoti gero kelio nebuvo. Tėvai neseniai buvo persikėlę gyventi iš ulyčios į vienkiemį. Naujoj vietoj visko trūko. Atėjo tokie laikai, kad buvo baisu gyvent po savo gimtu stogu, reikėjo saugotis, kad nepakliūtum į stribų nagus, kad nebūtum apšauktas buože ir išvežtas Sibiran.

Išėjo jauni vyrai į miškus, mes, merginos ir moterys, tapome jų ryšininkėmis, rėmėjomis, slaugytojomis. Kaip jau minėjau, mūsų apylinkėje partizanams vadovavo Leonas Tursa. Tai buvo tvirto būdo, doras, teisingas ir narsus partizanas. Jo būryje

visada buvo tvarka. Neteko girdėti, kad kas nors iš vyrų būtų padaręs kokį nusižengimą, netinkamai pasielgęs ar pan. Man taip pat teko partizanų ryšininkės dalia, gavau *Pempės* slapyvardį, nes aplink mūsų namus suko lizdus tūkstančiai pempių, jų buvo pilni laukai ir krūmai.

Vieną rytą atėjo kaimynė Stasė Juodelienė ir pasakė, kad reikia parvesti vieną sužeistą partizaną. Ėjom per balas, bridom per griovius, kol pasiekėm savuosius. Tuomet pas mūsų partizanus svečiavosi vyžuoniškis partizanas Jonas Morkūnas-*Šiaurys.* Labai gražiai mus priėmė. Jonas sakė:

– Kai ateina svečiai, tai sodina į kėdę, kadangi miške kėdžių nėra, tik kelmai, prašom sėstis ant kelmo.

Kelmas buvo apkaišytas beržų šakelėmis. Ant kelmo pasodino mane tarsi brangiausią viešnią. Tas sužeistasis, kurį atvedžiau, buvo atėjęs nuo Debeikių. Kurį laiką jis partizanavo mūsų krašte, vėliau grįžo į savąjį ir ten žuvo.

Pažinojau partizaną iš Kamajų valsčiaus, Vaineikių kaimo Bronių Lapinską-*Barsuką.* Kai daugelis jo būrio vyrų registravosi, būryje liko tik keletas, Bronius taip pat nutarė registruotis. Prieš tai kelias dienas nesiprausė, veidą išsitepė suodžiais, kad atrodytų senesnis ir nereiktų eiti tarnaut į rusų kariuomenę. Vyrai visaip sukosi nuo rusiškos armijos.

1946 metais buvo šaltas vasaris. Siuvau pas savo draugę Marytę Vaškelytę. Marytė, jos brolis Stasys ir aš važiavom į bažnyčią, grįžę papietavom ir pamatėm ateinant stribus. Įėję gryčion paklausė, ar nėra svetimų. Aš, nieko blogo neįtardama, iškart pasisakiau, kad tokia esu. Stribas prišoko prie manęs ir sako:

– Įkliuvai, paukštyte! Esi areštuojama.

Pasimečiau, bet tuoj prisiminiau Bronių ir namus. Prisiminiau turinti kišenėje laišką, kuriame tiek visko prirašyta. Galvoje sukosi mintis, kaip juo atsikratyti. Apsidairiau ir, nutaikiusi progą, laišką pakišau po staltiese. Pasidarė ramiau. Dar areštavo Aleksandrą Vaškelienę, Marytės motiną. Nuvarė į Užpalius ir uždarė stribyne. Ten radome uždarytą ir Stasę Merkytę iš Kėpių kaimo. Užpalių stribyne išlaikė daugiau negu savaitę. Tardymo metu jie man įrodinėjo, kad esu ryšininkė ir kad dviračiu vežioju būrio vado L. Tursos laiškus vyžuoniškiui Jonui Morkūnui-*Šiauriui.* Jiems svarbiausia buvo susekt vadus. Per dienas ir naktis tą patį kartojo, o aš aiškinau, kad nepažįstu tokių žmonių ir dviračiu važiuoti nemoku. Vieną naktį gal dvidešimt kartų pusnuogę vedė į lauką, o šaltis buvo didelis. Kiek palaiko ant sniego, paskui veda į vidų ir vėl tardo. Kai išaušo, pasakė, kad jie man norėję gero, bet jei aš nieko nežinau, teks pamatyti Sibirą. Rytą išvežė į Uteną, mus su Vaškeliene įvarė į rūsį: ją į vieną kamerą įgrūdo, mane į kitą. Čia irgi tardė. Kartais po tardymo į kamerą neilgam įvesdavo nepažįstamų moterų ar merginų. Teko trumpai kalbėtis su uteniške Elena Tarulyte, kuri pasakė, kad jos brolis kunigas. Kiek man žinoma, vėliau ji buvo ištremta į Sibirą. Šiuo metu gyvena Panevėžyje, retkarčiais susitinkame. Kartą mane išvarė plaut pirties. Plaudama grindis radau mažytį pieštuką ir skiautelę popieriaus. Labai apsidžiaugiau ir tuojau parašiau kelis žodžius Vaškelienei. Parašiau, kad mus tuoj paleis, taip norėjau ją nuraminti, žinojau, kad ji labai sielojasi. Apsimesdama, kad šluoju, tą laiškelį per durų apačią įstūmiau į jos kamerą. Galvoje sukosi neramios mintys: nebematysiu Lietuvos, nebematysiu artimųjų. Buvo sunku. Sienos išrašinėtos skaudžiausiais žodžiais, ieškojau brolio paliktų įrašų, bet neradau. Vieną naktį į mano kamerą įvedė nepažįstamą moteriškę, kuri buvo labai kalbi,

matyt, taip norėjo iš manęs ką nors ištraukti, bet aš nesileidau į jokias kalbas, tad tą pačią naktį ją išvedė.

Kovo 4-tą dieną ir mane išvedė į saugumą. Eidama galvojau, kaip reikės šnekėti, nes tardytojas sakė, kad man parodys mūsų partizanų vadą. Saugume patardė ir pasakė, kad mūsų vadas Leonas Tursa sugautas Kaune su svetimais dokumentais. Liepė pasižadėt, kad neisiu miškan, ir paleido namo. Paleido Vaškelienę ir Stasę Merkytę. Mus visas tris namo parvežė Stasys Vaškelis.

Bėgo vasara. Aš drąsi sėdžiu namuose, įsitikinusi, kad manęs tikrai daugiau nebelies jokie stribai nei rusai. Bet vieną dieną pamačiau per bulvių lauką atbėgant kaimynę. Ji sako:

– Greit mauk iš namų, tavęs visur stribai ieško, eina per kiemus ir kiekvienoj gryčioj klausia, kur gyvena siuvėja Ona Vanagaitė.

Pirmiausia puoliau gelbėti siuvamąją, nes radę stribai ją sudaužytų. Paslėpiau mašiną gėlių darželyje. Mamai pasakiau, kad važiuosiu Kamajų valsčiun į Užubalių kaimą pas Kepalaitę ir ten siūsiu. Sėdau ant dviračio ir išvažiavau.

Pas mus dažnai užeidavo svėdasiškiai partizanai. Kartą siuvau viename kaime netoli Krylių mokyklos, tuo metu užėjo daug partizanų. Aš šeimininkavau, pilsčiau pieną, vaišinau, nes visi buvo labai išalkę. Toks Alfonsas Budreika nuo Skudutiškio, aukšto ūgio vyras, pilną ąsotį pieno išgėrė.

1947 metais buvo vėlyvas ruduo. Spalio 27 d. aš su Maryte Vaškelyte iš Puodžių kaimo ruošiausi važiuot į Vilnių. Dešimtą valandą vakare nuėjau pas Vaškelius. Kieme sutikau šeimininkę, kuri perspėjo, kad neičiau į kambarį, o prieičiau prie virtuvės lango. Priėjau, ji man padavė puodynę pieno, sūrį ir liepė nunešti į klėtį, pasakė, kad klėtyje vakarieniauja partizanai. Visa tai reikėjo daryti atsargiai ir slaptai, nes pas juos gyveno Nadia, pabėgėlė iš Rusijos. Klėtyje prie žibalinės lempos valgė keturi partizanai. Du iš jų gerai pažinojau. Tai Balys Žukauskas-*Žaibas* ir Bronius Gudelis-*Lapėkas*. Bronius buvo vikrus berniokas, visada su šypsena, energingas, geros orientacijos, jam buvo 22 metai, bet jau ne kartą dalyvavęs kautynėse su rusais ir vis laimingai pasitraukęs. 1945 metų žiemą šešis kilometrus buvo rusų vejamas basas per sniegą ir laimingai pabėgo. Bronius pirmas baigė valgyti ir, žinodamas, kad važiuosiu į Vilnių, perdavė laiškelį nuvežti jo broliui Juozui, paprašė atvežti vaistų, tvarsčių. Bekalbėdamas pravėrė klėties duris ir netikėtai sušuko:

– Kieme kareiviai! Sudegsim! Onute, bėk! – abu puolėm iš klėties.

Aš išnirau pro jo alkūnę ir kniūbsčia parkritau ant žemės. Pasipylė šūviai, virš mano galvos švilpė kulkų uraganas. Kėliausi ir vėl spaudžiau galvą prie žemės, aplink mačiau tik kareivių kojas, šūviai be perstojo draskė orą. Staiga netoliese išgirdau riksmą. Supratau, kad sužeidė Bronių. Gal po minutės pasigirdo dar klaikesnis riksmas, pribėgę keli rusų kareiviai, matyt, trankė jį šautuvų buožėmis. Likę partizanai, prisidengdami trobesiais, perbėgo į kitą pusę ir visi pasitraukė gyvi. Aš pakilau ir vėl sugriuvau. Maniau, kad jau man galas, bet niekur neskauda... Pagalvojau: nejaugi taip lengva numirti? Vėl pabandžiau keltis. Pagaliau atsistojau. Matau – prie trobos durų stovi kareivis, aš palengva ėmiau trauktis. Kieme jų gal trisdešimt juokėsi, šūkavo rusiškai, priėję prie nušauto partizano, spardė jį keikdamiesi. Skausmo suspausta širdimi žiūrėjau į spardomą Broniaus lavoną, o danguje taip ryškiai švietė mėnulis, nė mažiausio debesėlio. Ramu, tik miško aidas atkartojo rusiškus kareivių keiksmus ir juoką. Tyliai nuslinkau už namo kampo, numečiau paltą, per kitas duris

įslinkau į kambarį ir atsistojau prie Marytės. Kambaryje dar buvo Teresė Kučinskaitė iš Mikėnų kaimo, ji buvo žadėjusi mudvi su Maryte nuvežti į stotį. Tuoj į gryčią sugarmėjo ir kareiviai, leitenantas reikalavo pasakyti, keli partizanai buvo klėtyje. Šeimininkė atsakė, kad ji tematė tik vieną, jis pats nusinešė ten valgyti. Kareiviai užpuolė Teresę, sakė, kad jie matė išbėgančią iš klėties moteriškę. Ėmė registruot visų pavardes, klausia manęs, bet aš negaliu nė žodžio ištart, iš išgąsčio žandikauliai tarsi surakinti, burna neprasiveria. Kareivis supykęs trenkė man į žandą, tuo metu Marytė ištarė:

– Vaškelytė!

– Taip, – pakartojau ir supratau, kad mano patvirtinimu čekistas patikėjo.

Garnizono vadas davė įsakymą areštuoti šeimininkę ir visus svetimus žmones, o dukras palikti. Aš vėl patekau į keblią padėtį. Teresę apkaltino, kad ji klėtyje buvo su partizanais... Per neuždengtą langą pamačiau, kaip atvažiavo vežimas su žuvusio Broniaus kūnu, ant jo užmestas mano paltas. Rusai visus išvežė į Užpalius. Marytė mane aprengė, davė samdinio dviratį ir liepė važiuoti kuo toliau nuo jų namų. Stūmiausi su dviračiu per laukus namiškiams pranešti, kas atsitiko. Iš tolo išgirdau garsų moterų raudojimą. Raudojo mano ir Broniaus motinos. Broniaus mama puolė klausinėti, kas įvyko, jos girdėjo, kad labai ilgai šaudė. Ji klausė ir klausė, ar tikrai jos sūnus negyvas. Neturėjau drąsos pasakyti, kad jos sūnus žuvo, sakiau, kad kažkuris žuvo, nežinau kuris... Kiek aprimusi ji sakė važiuosianti į Uteną per Užpalius, gal ką sužinosianti...

Tą naktį išvažiavau pas savo draugę Bronę Domantaitę netoli Duokiškio, nes Užpaliuose likti buvo pavojinga. Greit pravažiavau Bekinčių kaimą, kai artėjau prie Kyšūnų mokyklos, buvo jau vidunaktis. Paspaudžiau dviračio pedalus, o dviratis senas, girgžda, rodosi, dejuoja. Staiga pasigirdo balsas, tarsi kas šauktų mane. Tas balsas buvo labai panašus į Broniaus: „Onute, palauk ir aš kartu su tavim!“. Važiavau toliau, bet šauksmas vis kartojosi. Tada nulipau nuo dviračio, iki pat Duokiškio stūmiausi pėsčiomis. Nuo patirto siaubo, nuo įtemptų nervų, matyt, buvo pradėję vaidentis. Vėliau, kai susitikdavom su Maryte Vaškelyte, dėkojom Dievui ir likimui, kad viskas taip baigėsi, galėjome netekti motinų, namų ir visų pas juos buvusių partizanų. Nedaug trūko, nes dangus buvo raudonas nuo raketų. Visaip galvojome apie tos nakties įvykį. Gal ir nebuvo išdavystė, gal tik atsitiktinumas?

Vaškelių vienkiemis buvo gražus, prie miško, netoli vieškelio, ėjusio nuo Užpalių į Duokiškį, Kamajus. Pasirodo, vieškeliu rusai važiavo sunkvežimiu, o į Vaškelių sodybą atėjo pėsti. Priartėję prie gyvenamojo namo, per neuždengtus langus jie galėjo matyti, kas yra viduje. Gal ir matė, kad nėra partizanų, todėl ir su šeimininke Vaškeliene nesielgė labai žiauriai, be to, ji mokėjo rusiškai. Po kurio laiko Vaškelienę paleido, paleido ir Teresę Kučinskaitę, nes vertėjas Kublickas atpažino, kad paltas, kuris buvo užmestas ant vežimo, yra Vanagaitės. Dažnai pagalvodavau, kokia esu laiminga, kad turiu tokią gerą ir protingą draugę, su kuria bendraudama daug ko išmokau, išmokau pažinti gyvenimą, išmokau jausti, mylėti, pasiaukoti ir atleisti.

Po tos tragedijos nebeturėjau ramybės. Kur ėjau, ką dariau, rankos buvo sugniaužtos. Naktį nubudusi norėdavau atsipalaiduoti, bet nesisekdavo, sapnuodavau, kad bėgu ir bėgu, bet negaliu pabėgti, brendu per jūrą, per vandenis, bet negaliu išbristi. Supratau, kad namuose gyventi nebegalėsiu, išėjau siūti į Nasvaičių kaimą pas Marganavičių. Marganavičius organizuodavo ir veždavo registruotis partizanus. Kaip

vėliau išaiškėjo, jis buvo čekistų agentas, turėjo pažįstamą MGB majorą, su juo gerai pagerdavo, vadindavo jį dėde Aleksejumi. Man bebūnant pas Marganavičius, kartą naktį išgirdau kalbant rusiškai. Nusprendžiau nesakyti savo tikros pavardės, jeigu nebus pažįstamų stribų. Šeimininkė Marganavičienė gerai mokėjo rusiškai. Išgirdau jos balsą:

– Kūlėm javus, yra svetimų žmonių...

Gulėjau metalinėje lovelėje, kiek pasijudini, lovelė braška, girgžda. Ėmiau drebėti iš baimės. Iš po apkloto ištraukiau kasą, kad matytų, jog esu moteris, ne vyras, ir vis kartojau svetimą vardą ir pavardę, kad nesuklysčiau, jei paklaustų: Nastė Tutinaitė... Nastė Tutinaitė... Čekistas jau artėjo prie manęs, bet šeimininkė parodė į kitą kambarį sakydama, kad ten guli mašinistas. Keli rusai nubėgo tikrinti mašinisto dokumentų. Ilgai tikrino, paskui išėjo pro kitas duris. Taip ir likau nepastebėta.

Užpaliuose buvo labai žiaurus MGB leitenantas Kuzmincovas. Iš žmonių nugirdau, ką jis kalba: „Jeigu pagautume Vanagaitę, tai pririštume prie ienos ir basą varytume į Uteną“. Pradėjau galvoti: jeigu Marganavičius veža partizanus registruotis, aš gi be ginklo, gal reikia prašyti, kad nuvežtų ir mane, gal net paltą atiduotų... Po Naujųjų metų, žiemai einant pavasariop, prisiprašiau šeimininką, kad nuvežtų mane į Užpalius pas stribus, gal paltą atiduotų. Jau tirpo sniegas, pastogėse lašėjo varvekliai. Aš, Janė ir Marganavičius važiavome į Užpalius. Bevažiuojant Marganavičius sako:

– Tu, Ona, nekvaila merga. Nesakyk, kad pas Vaškelienę nešei partizanams valgyti.

Janina sako: „Aš eisiu į bažnyčią pasimelsti, kad tavęs neareštuotų“. Juozas pridūrė:

– Kai nuvažiuosi, virš stribų būstinės yra „salkutė“, eik tiesiai ten, tave apklaus.

Kai atvažiavom, užlipau laiptais, pravėriau duris, žiūriu – už stalo sėdi ryžas rusas su majoro antpečiais. Jis mane užkalbino lietuviškai. Pradėjo tardyti, iškart lyg ir nieko, vėliau labai baiminausi, išdžiūvo gerklė, negalėjau liežuvio apversti. Vis kartojau, kad man taip nutiko einant pas draugę, tada pradėjo šaudyt. Neturėjau kur dingt, griuvau ant žemės ir gulėjau, kai šaudymas aprimo, išsigandusi kėliausi ir ėjau, net paltą palikau. Nežinau, ką majoras pagalvojo, bet įdėmiai išklausė ir pasakė:

– Eik, paleidžiu tave namo.

Išėjau apie paltą daugiau neužsiminusi, pas šeimininkus grįžau be palto. Juozas liko Užpaliuose, grįžo po kelių dienų ir parvežė mano paltą.

1948 m. ištekėjau už Broniaus Lapinsko. Atrodė, dabar viską užmiršiu, tačiau taip nebuvo. Kas vakarą atsėlindavo baimė. 1949 m. gyvenome Duokiškyje, gyvenimas bėgo, pagimdžiau sūnų Romutį, tačiau ramybės nebuvo. Išgirdome, kad Vygelių kaime rusų kareiviai apsupo Petronių namus. Ten gyveno Antanas Petronis ir jo sesuo Danutė, vyresnysis brolis Juozas buvo pasitraukęs. Matyt, kažkas įskundė, kad sulėkė daug kariuomenės, nuplėšė stogus ir rado daug partizanų dokumentų, įvairius sąrašus. Antaną ir Danutę areštavo, ištrėmė, namus sunaikino. Šie žmonės labai daug iškentė. Kada grįžusiai iš Sibiro į Lietuvą Danutei reikėjo į raumenis leisti vaistus, visi raumenys buvo duobėti nuo sumušimo, gydytoja nerado vietos, kur galėtų suleisti vaistus. Ji buvo tikra mūsų tautos kankinė.

Kartą 1949 m. dviračiu parvažiavau tėviškėn, mūsų krūmeliuose būdavo įvairiausių uogų. Uogaudama netikėtai sutikau partizaną Balį Žukauską-*Žaibą.* Jis primygtinai manęs klausė, ką jam daryti, kaip toliau gyventi, sakė, jog norisi nusišauti.

Pasakiau, kad taip ilgai išsislapsčius, tiek iškentėjus, reikėtų laikytis, gal dar sulauksime šviesesnės dienos. Jis man pasakė:

– Aš niekam nereikalingas, niekas manęs nemyli, visi manęs bijo...

Atsisveikinom, liūdną palikau jį krūmuose ir pati grįžau nelinksma. Tuo metu labai siautė rusai su stribais ir ieškojo likusių partizanų: Juozo Kemeklio-*Roko*, Balio Žukausko. Visokiais būdais stengėsi juos pagauti gyvus. Areštuodavo kai kuriuos žmones, stengdavosi juos užverbuoti. Buvo ruduo, prasidėjo kūlimas. Kartą su vaikeliu laukėme Broniaus pareinant valgyti pietų, galvojau, kodėl jis taip ilgai nepareina. Staiga pamačiau, kad jį atsivaro pulkas kareivių su šunimi. Įėjo į vidų ir pasakė:

– Tavo vyras areštuotas, įdėk jam valgyti.

Sūnelį padaviau Broniui palaikyti, pati drebančiom rankom griebiau ruošti maistą. Dieve, kas dabar bus? Vienas iš kareivių lietuviškai pasakė Broniui:

– Nusiimk laikrodį, palik sūnui, tau jo nebereikės.

Bronių išsivedė, bet po poros savaičių paleido. Kai sugrįžo, buvo labai liūdnas. Sulaukęs vakaro, jis man sako:

– Aš namie nemiegosiu, – ir, pasiėmęs dviratį, išvažiavo į tėviškę, į Mikėnų kaimą.

Išvažiuodamas pasakė, kad gal man reiktų važiuoti į Vilnių ir apsidairyti, gal rasčiau butą, vėliau ir jis galėtų pas mane atvažiuoti. Su tokia mintimi ir išsiskyrėme. Kitą naktį išgirdau beldžiant į duris. Žiūriu – langai apgulti kareivių. Pašokau iš patalo, atidariau duris, jie iškart puolė prie lovos, apžiūrėjo, ar viena miegojau. Pastatė mane prie spintos ir liepė nejudėt. Drebėjau iš baimės ir meldžiau Dievą, kad tik dabar neatvažiuotų Bronius. Liepė man atsakinėti į klausimus. Išsigandusi paaiškinau, kad vyras jau senokai sirgo pleuritu, daktarai liepė gulti į ligoninę, todėl jis išvažiavo į Vilnių. Klausinėjo, kokioj ligoninėj guli, liepė atvežti pažymą iš tos ligoninės. Pažadėjau tai padaryt, bet iš tikrųjų galvojau daryti visai kitaip. Netrukus išvažiavau į Panevėžį. Per vargą ir „blatus“ prisiregistravau. Šiaip taip Bronių išregistravau iš Kamajų valsčiaus. Kadangi aš buvau prisiregistravusi, tai šiaip taip ir jį priregistravau Panevėžyje. Atsikėlęs į Panevėžį, Bronius išlaikė teises, gavo vairuotojo darbą, aš dirbau siuvėja fabrike. Pradėjom vargingą pokario gyvenimą Panevėžyje. Gyvenome su viltimi, kad sugrįšime atgal į tėviškę, kurios taip ilgėjomės. Turiu pasakyti, kad mūsų pasitraukimą iš tėviškės lėmė vyro verbavimas dirbti čekistams. Dėl to jis ir buvo paleistas, kad suteiktų žinias apie partizanus. Bronius buvo tvirtas žmogus, nepalūžo, nedirbo niekšams ir netapo judu, nors neteko tėviškės, namų ir artimųjų.

Žuvę Užpalių ir Svėdasų apylinkių partizanai

Vaškelis Albertas, 19-os metų, iš Vilučių k., Užpalių vlsč. Žuvo 1945 m. Tuo metu jis buvo nuėjęs į kitą kaimą. Tada vyrai bijojo, nes rusai gaudė visus, nekreipdami dėmesio, ar turi dokumentus, ar ne. Vyrai, kareivius pamatę, bėgdavo kas kur. O jei rusai pamatydavo, kad dar su naujais batais, tą nušaudavo ir palikdavo basą.

Leika Vytautas, g. 1929 m. Kušlių k., Užpalių vlsč. Tada buvo daug sniego. Pamatęs nuo Svėdasų pusės ateinant kareivius, bėgo per Kušlių mišką, neturėdamas kur pasislėpt, įlipo į medį, bet šunys jį susekė. Radę kareiviai nušovė. Žuvo 1945 01 03.

Leika Jonas, g. 1914 m. Kušlių k. Žuvo 1945 01 03 Kėpių k. su pusbroliu Vytautu Leika. Palaidotas Užpalių kapinėse.

Tursa Nikodemas-*Tetervinas*, g. 1906 m. Kušlių k., Užpalių vlsč. Priklausė Gedimino rinktinės būriui. Žuvo 1945 01 03 su Jonu ir Vytautu Leikomis.

Merkys Jonas-*Siųstuvas*, g. 1914 m. Kėpių k., Užpalių vlsč. Gedimino rinktinės štabe dirbo spaudos ir propagandos skyriaus viršininku, organizavo laikraštėlio „Partizanas“ leidybą. 1945 06 21 pateko į pasalą netoli Kėpių kaimo ir žuvo.

Matulis Jonas, Jono, g. 1924 m. Daujočių k., Svėdasų vlsč. Šarūno rinktinės, Viesulo būrio partizanas. Žuvo 1945 11 21 Šimonių girioje. Palaikai buvo užkasti pušynėlyje prie Svėdasų koplytėlės.

Urbonavičius Pranas-*Dėdė*, kilęs iš Juodonių k., Duokiškio vlsč. Žuvo 1949 m. Palaidotas Duokiškio kapinėse.

Sakalauskas Pranas, Motiejaus, g. 1911 m. Tadauskų k., Duokiškio vlsč. Šarūno rinktinės, Viesulo būrio partizanas. Žuvo 1946 m., palaikai nerasti, nes buvo užkasti baloje prie Kamajų plento.

Jurgelionis Balys, kilęs iš Juodonių k., Duokiškio vlsč. Žuvo 1945 m. Kušlių miške.

Petrauskas Bronius, g. 1926 m. Linskio k., Užpalių vlsč. Salų žemės ūkio mokyklos mokinys. 1944 12 22 atėjo kareiviai su skrebais. Rado kambaryje Bronių su broliu Juozu, surišo abiems rankas, sumušė ir, nuvarę prie Kušlių miško, nušovė. Dar buvo nušautas ir pas juos užėjęs Benonas Buitvydas iš Narbučių k.

Žilys Vladas, g. 1920 m. Giraišių k., Užpalių vlsč. 1945 08 13 Užpalių skrebai jį rado namie su kaimynu Vytautu Palskiu, nuvarė iki Mikėnų kaimo, nušovė abu, nuavė batus ir paliko.

Butvydas iš Narbučių k., Svėdasų vlsč. Žuvo 1945 m.

Grižas Feliksas, Jurgio, g. 1925 m. Aulelių k., Svėdasų vlsč. Šarūno rinktinės, Viesulo būrio partizanas. Žuvo 1947 08 01 Kraštų miške, Svėdasų vlsč.

Bagdonas Romas, g. Duokiškio vlsč. Svėdasų gimnazijos mokytojas. Šarūno rinktinės, Viesulo būrio partizanas. Žuvo 1945 11 21 Šimonių girioje. Palaikai buvo užkasti pušynėlyje prie Svėdasų koplytėlės, vėliau perlaidoti Duokiškio mstl. kapinėse.

Simonavičius Gasparas, g. Petrikynės k., Svėdasų vlsč. Margio būrio partizanas. Žuvo 1947 m. Palaidotas Adomynės kapinėse.

Grižas Bronius, kilęs iš Svėdasų vlsč. Žuvo 1945 m.

Gižauskas Kazys iš Vaineikių k., Duokiškio vlsč. Žuvo 1945 m. netoli savo namų.

Morkūnas Jonas-*Viesulas*, *Šiaurys*, g. 1921 m. Kunigiškių k., Vyžuonų vlsč. 1946 metų pavasarį buvo paskirtas Šmėklos būrio vadu, o po kelių mėnesių – Beržo kuopos vadu. Nuo 1947 metų birželio iki žūties buvo Vytauto apygardos Liūto rinktinės vadas. Pasinaudoję MGB agento *Ruonio* (P. Gečio) pranešimu, 1949 09 28 čekistai Papiškių k. apsupo 8 partizanus. Žuvo Jonas Morkūnas, Vladas Patumsis, Silva Urbonas, Jonas Karvelis, Balys Jakštonis, Jonas Šutinys ir Antanas Palevičius. Gyvas išliko tik Mykolas Urbonas.

Žukauskas Balys-*Žaibas*, g. 1918 m. Areštuotas 1952 m. Jį labai iškankintą visur vedžiojo čekistai ir rodė žmonėms, neva paskutinį partizaną suėmę. Po dviejų metų jis buvo nuteistas mirties bausme – sušaudyti.

Ivanauskas Vladas, kilęs iš Vaineikių k., Kamajų vlsč. Žuvo 1945 m. netoli savo namų.

R. K. p a s t a b a: Sąrašas sudarytas remiantis B. Juodzevičiaus knyga „Laisvės kaina“ ir leidiniu „Laisvės kovos Anykščių krašte 1944 – 1945 m.“.

Iš VYTAUTO JASINEVIČIAUS-*KĘSTUČIO* apklausos protokolo

LYA (KGB) arch. B. b. 3022/3, p. 249-255
Versta iš rusų kalbos

Rokiškio miestas
1945 m. gruodžio 18 d.
Apklausa pradėta 14 val.

R. K. p a s t a b a: Protokolas sudarytas iš tardytojo klausimų ir tardomojo atsakymų. Kai kurių tardytojo klausimų nepateikiu, nes tardomojo atsakymai pilni ir išsamūs, gerai paaiškina situaciją.

VYTAUTAS JASINEVIČIUS-*KĘSTUTIS:*

Kaip jau aiškinau, š. m. gruodžio 16 d. VLS faktiškai vadovavo ŽIBĖNAS. Į VLS funkcijas įėjo propagandos organizacija ir partizanų materialinis aprūpinimas. VLS sudarė du skyriai: LPS (Lietuvos partizanų sąjunga) ir LS (Lietuvos savišalpa). Paskutinį skyrių, t. y. LS, aš schemoje praleidau. LPS pagal savo paskirtį buvo kaip organizacinis štabas, kurio uždavinys buvo partizanų bei stambių partizanų dalinių vienijimas kovai prieš sovietinę valdžią, nepriklausomai nuo jų teritorinio išsidėstymo. LPS priešakyje stovėjo ŽIBĖNAS ir PETRAVIČIUS. LS buvo žymima tik teoriškai, praktiškai ji neegzistavo. Ji turėjo rūpintis visais lietuviais, nukentėjusiais nuo represijų. Operatyviniam VLS ir LPS vadovavimui turėjo būti apjungti visi Lietuvos partizanų štabai. Praktiškai LPS pasisekė prijungti tik GEDIMINO štabą, kuriam vadovavo LEONAS TURSA ir JONAS MERKYS (žuvęs š. m. birželio mėn.). Šis štabas funkcionavo Utenos apskrityje, Užpalių valsčiuje. Apie š. m. kovo ir balandžio mėn. PETRAVIČIUS pradėjo tartis su LLA (Lietuvos laisvės armija) SAKALO štabu, kuriam vadovavo ŠVILPA, ir ŠARŪNO štabu, kuriam vadovavo VLADAS MIKULĖNAS. Šie pasitarimai dėl LLA ir LPS sujungimo nebuvo sėkmingi. Pasitarimai su MIKULĖNU vyko todėl, kad jis turėjo viltį perimti vadovaujantį vaidmenį LLA laikydamas aukščiau VLS. Su ŠVILPA nepasisekė susitarti dėl to, nes kelionės pas jį metu PETRAVIČIUS buvo nužudytas. Vieningos nuomonės nebuvo, kiekvienas mąstė savaip. MERKYS iš GEDIMINO štabo kalbėjo, jog tokia sąjunga gali tik pakenkti bendram reikalui, nes, sukoncentravus pajėgas, jas lengviau sunaikinti. LPS ginkluotųjų pajėgų vadovavimui teoriškai buvo siūloma sudaryti apskričių ir valsčių štabus, bet realiai šį uždavinį ne visuomet pasisekdavo įvykdyti, nes atskiruose valsčiuose veikė valsčių štabai iš kitų apskričių, kurie priklausė LPS. Dėl aktyvios NKVD kariuomenės veiklos, valsčių štabų sukurti nepavyko, todėl partizanų daliniams faktiškai vadovavo GEDIMINO štabas. GEDIMINO štabui buvo pavaldūs 9 daliniai. Kiekvieną dalinį sudarė nuo 10 iki 20 žmonių. Užpalių valsčiuje, Utenos apskrityje nuolat veikė trys daliniai: ALAUŠO dalinys, kuriam vadovavo PRANAS PAŠILYS-*ŽAIBAS,* SAKALO daliniui vadovavo BENJAMINAS SAKALAUSKAS-*ŠARŪNAS* ir ARO dalinys, kuriam vadovavo JONAS MERKYS-*SIŲSTUVAS.* Tuo pačiu metu MERKYS GEDIMINO štabe vadovavo propagandos skyriui. Be to, Užpalių valsčiuje ir su juo besiribojančiuose Rokiškio apskrities Jūžintų ir Kamajų valsčiuose veikė ĄŽUOLO dalinys, kuriam vadovavo JUOZAS KEMEKLIS-*ROKAS.* Be ĄŽUOLO dalinio, Rokiškio apskrities teritorijoje veikė dar penki daliniai (R. K. p a s t a b a: V. Jasinevičius klysta. Rokiškio apskrities Pandėlio, Panemunio, Panemunėlio, Juodupės ir kt. valsčiuose veikė nemažai atskirų partizanų dalinių): *DONKICHOTO* dalinys, vadovaujamas MOTIEJAUS PAŠKONIO, veikė Jūžintų valsčiuje. Jūžintų ir Rokiškio valsčiuose veikė BIRUTĖS dalinys, kuriam vadovavo KAZYS JUREVIČIUS-*DOBILAS.* Rokiškio valsčiuje veikė ALGIRDO dalinys. Kamajų valsčiuje veikė du daliniai: ŠARŪNO, kuriam vadovavo JONAS ČERNIUS, ir VILKŲ arba VANAGŲ. Pradžioje šis dalinys vadinosi VILKŲ, vėliau buvo pradėtas vadinti VANAGŲ. Šitam būriui vadovavo ALFONSAS PAŠKEVIČIUS-*LIŪTAS.* Šis dalinys veikė ir Svėdasų valsčiuje. Daliniams, kurie veikė Rokiškio apskrities teritorijoje, vadovavo GEDIMINO štabo viršininkas LEONAS TURSA. Šiuos dalinius aš aprūpindavau nelegalia literatūra.

Žvalgybinio darbo Rokiškio apskrityje aš nevykdžiau, kadangi duomenys apie šią apskritį manęs nedomino. Kiekvienas dalinys atlikinėjo žvalgybą savarankiškai. GEDIMINO štabe ryšių ir žvalgybos skyriaus viršininko pareigose buvau nuo š. m. spalio mėnesio iki lapkričio 3-ios dienos, iki mano arešto dienos.

Tardytojas: Jums pateikiamas įsakymas Nr. 8 nuo 1945 06 01 „Visiems GEDIMINO rinktinės daliniams“, pasirašytas majoro ROŽAIČIO. Šiame įsakyme galima suprasti, jog *KĘSTUTIS* dar tuo metu buvo žvalgybos ryšių skyriaus viršininkas, o jūs nurodėte, jog šias funkcijas ėmėtės vykdyti nuo š. m. spalio mėnesio. Paaiškinkite šiuos prieštaravimus.

Vytautas Jasinevičius: Tuo metu GEDIMINO štabo žvalgybos skyriaus ryšių viršininkas buvo VYTAUTAS PETRAVIČIUS-*KĘSTUTIS.* Kai jį nušovė, šį skyrių perėmiau aš ir pasilikau jo slapyvardį. Taip buvo daroma ir dėl to, kad partizanai negalėtų sužinoti, kokią netektį patiria GEDIMINO štabas.

Tardytojas: Jums pateiktame įsakyme paragrafas-3 suprantama, jog GEDIMINO štabas buvo performuotas, vietoj dalinio vado karininko *PIKUOLIO* paskirtas majoras ROŽAITIS, štabo dalinio viršininku – *PATRIMPAS,* operatyvinio skyriaus viršininku – karininkas *NEPTŪNAS,* organizacinio ir mobilizacijos skyriaus viršininku – *ALKA,* spaudos ir propagandos skyriaus viršininku – *SIŲSTUVAS,* intendantūros ir tiekimo skyriaus – *VOVERĖ.* Kokie tai asmenys, kur jie šiuo metu yra?

Vytautas Jasinevičius: Mano pateiktame GEDIMINO štabo įsakyme Nr. 3, 1945 m. birželio 1 d., yra daug netiesos, šis įsakymas neatspindi tikros padėties. Pavyzdžiui, jokio majoro ROŽAIČIO išvis nebuvo. Šis asmuo įsakyme buvo nurodytas dėl to, kad pakeltų štabo autoritetą. *PIKUOLIS* – tai buvęs Lietuvos armijos karininkas FELIKSAS (ar ALEKSAS?) SVIKLYS. Vardo nepamenu. Jis buvo GEDIMINO dalinio vadas ir operatyvinės dalies viršininkas iki š. m. liepos mėn., iki savo žūties. *PATRIMPAS*-LEONAS TURSA – GEDIMINO štabo viršininkas, jis ir *VOVERĖ. NEPTŪNAS*-VYTAUTAS PETRAVIČIUS, jis ir *KĘSTUTIS. SIŲSTUVAS*-JONAS MERKYS.

Iš anksčiau išvardintos GEDIMINO štabo vadovybės šiuo metu GEDIMINO dalinio vadas SVIKLYS-*PIKUOLIS,* kaip jau sakiau, š. m. birželio mėnesį buvo nušautas susirėmime su kariuomene Radžionių kaimo teritorijoje, ant Kamajų ir Jūžintų valsčių ribos. GEDIMINO štabo viršininkas LEONAS TURSA su dešimčia kovotojų slapstėsi Kušlių miške arti Mikėnų kaimo, Užpalių valsčiuje, Utenos apskrityje. Prieš areštą palikau jį ten, turėjau su juo susitikti pas pil. GUDIENĘ Mikėnų kaime. GEDIMINO štabo organizacinio mobilizacinio skyriaus viršininkas VYTAUTAS PETRAVIČIUS nušautas š. m. liepos mėn. Biliakiemio kaime, Utenos valsčiuje. GEDIMINO štabo propagandos ir agitacijos skyriaus viršininkas JONAS MERKYS nušautas š. m. birželio pabaigoje ar liepos pradžioje prie Kušlių miško, Utenos apskrityje. Iš būrių vadovaujančio personalo man žinomi:

ALAUŠAS (vėliau – *ŽAIBAS,* – R. K.)-PRANAS PAŠILYS su savo būriu slapstosi Alaušo ežero rajone, Užpalių vlsč. teritorijoje.

SAKALAS (vėliau – *MEIRŪNAS, ŠARŪNAS,*-R. K.)-BENJAMINAS SAKALAUSKAS. *SAKALO* būrio vadas, anksčiau slapstėsi Degesių kaime, Užpalių valsčiuje.

ROKAS-JUOZAS KEMEKLIS. ĄŽUOLO būrio vadas, slapstėsi Šarkių kaime, Jūžintų valsčiuje ir Kyšūnų kaime, Užpalių valsčiuje.

DONKICHOTAS-MOTIEJUS PAŠKONIS. *DONKICHOTO* būrio vadas, slapstėsi kartu su savo būriu Šilo miške Jūžintų valsčiuje, Rokiškio apskrityje.

DOBILAS-KAZYS JUREVIČIUS. BIRUTĖS būrio vadas, su savo būriu slapstosi Jūžintų valsčiuje, buvo Ragelių kaime, Rokiškio valsčiuje.

ALGIRDO būrio vado nežinau. Būrys buvo išsidėstęs Varlių kaime ant Kamajų ir Rokiškio valsčių ribos.

ŠARŪNO būrio vadas JONAS ČERNIUS slapstėsi Šilo miške, Kamajų valsčiuje.

VILKŲ arba VANAGŲ būrio vadas ALFONSAS PAŠKEVIČIUS-*LIŪTAS* su savo būriu slapstosi miškuose ant Kamajų ir Svėdasų valsčių ribos.

Maždaug nuo 1945 m. rugsėjo GEDIMINO štabe buvo trys žmonės. Štabo viršininkas buvo LEONAS TURSA, jis vadovavo VLS ir LPS. LEONAS TURSA – apie 26-27 metų amžiaus, Vilniaus ar Kauno universiteto ekonomikos fakulteto studentas. Jo giminaičiai gyvena Kušlių kaime, Užpalių valsčiuje. Jo požymiai: vidutinio ūgio, brunetas, normalios kūno sudėties, nosis nedaug užriesta, akys rudos, ginkluotas rusišku automatu ir pistoletu.

Antrasis GEDIMINO štabo narys buvo BRONIUS KAZICKAS-*SAULIUS, KRIVAITIS, VAKARIS* (g. 1923 m. Narkūnų k., Utenos vlsč.). Dirbo Utenoje prekybos skyriuje, 1945 metų liepos pradžioje perėjo į nelegalią padėtį. Požymiai: brunetas, nosis plona tiesi, akys pilkos, plaukai šukuojami aukštyn, turi fizinių trūkumų – su kuprele. GEDIMINO štabe buvo agitacijos ir propagandos skyriaus viršininkas.

Trečiuoju asmeniu štabe buvau aš – JASINEVIČIUS, žvalgybos ir ryšių skyriaus viršininkas, turėjau *KĘSTUČIO* slapyvardį.

Agitacija ir propaganda turėjo užsiimti GEDIMINO štabo agitacijos ir propagandos skyrius, bet tuo užsiiminėjo visi štabo nariai ir atskiri būriai. GEDIMINO štabas turėjo du laikraščius, tai – „Laisvės kelias“ ir „Partizanas“. Nelegalus laikraštis „Laisvės kelias“ buvo platinamas visiems Lietuvos gyventojams, kurie buvo nepatenkinti sovietine valdžia, o laikraštis „Partizanas“ buvo platinamas tik tarp partizanų, jo platinimas neginkluotų asmenų grupėse buvo uždraustas. Šie laikraščiai buvo leidžiami nereguliariai. Per mėnesį du kartus ar tik vieną kartą, buvo atvejų, kada per du mėnesius išėjo tik vieną kartą. Laikraščiuose buvo spausdinamos įvairios proklamacijos. Nelegalūs laikraščiai iš pradžių buvo spausdinami rašomąja mašinėle, kuri buvo GEDIMINO štabe, po to buvo dauginami rotatoriumi. Nuolatinės vietos, kur būtų spausdinama nelegali literatūra, neturėjome, dažniausia spausdinome Kušlių miške, Užpalių vlsč. Redaguodavo paprastai TURSA, PETRAVIČIUS, MERKYS ir KAZICKAS. Jie trys ir spausdindavo. Nelegali antisovietinė literatūra buvo platinama taip: kai nebūdavo kariuomenės, iš partizanų dalinių ir GEDIMINO štabo ateidavo specialūs ryšininkai paimti spaudos arba patys štabo darbuotojai spaudą išnešiodavo į dalinius. Tarp gyventojų platinti spaudai buvo parenkami asmenys. Parenkant ir verbuojant šiuos asmenis, leisdavome ir jiems patiems parinkti ir verbuoti, jų manymu, patikimus asmenis antisovietiniam darbui. Rokiškio apskrityje aš asmeniškai į pogrindinę nacionalistinę organizaciją buvau užverbavęs ONĄ MATUZONYTĘ, JANINĄ MAKUŠKAITĘ, JANINĄ STEIBLYTĘ, DANIELIŲ BULOVĄ ir kunigą BULIAUSKĄ. Paprastai verbavimas į pogrindinę antisovietinę organizaciją iš pradžių apsiribodavo pokalbiais antisovietine tematika. Taip būdavo galima numatyti vieną ar kitą asmenį, suprasti, ką jis mąsto apie sovietų valdžią. Taip nustačiau, jog JANINA MAKUŠKAITĖ nusistačiusi prieš sovietų valdžią. Šia tema su MAKUŠKAITE šnekėjomės 1945 metų kovo mėnesį Jūžintuose jos dėdės BALIO VAŠKELIO, kuris ten dirbo mokytoju, bute. Čia MAKUŠKAITĘ ir užverbavau. Per MAKUŠKAITĘ ir ANTANĄ BUDREIKĄ, Skeirių k., Kamajų vlsč. gyventoją (pastarajam aš taip pat pristatydavau nelegalią literatūrą), susipažinau su MATUZONYTE jos bute Kuokšių k., Kamajų vlsč. Tai buvo š. m. balandžio ar gegužės mėnesį. Kadangi aš iš MAKUŠKAITĖS ir BUDREIKOS žinojau, kad MATUZONYTE galima pasitikėti, susitikimo metu jai pasisiūliau padėti man platinti nelegalią literatūrą, ji noriai sutiko. Taip buvo užverbuota ir JANINA STEIBLYTĖ š. m. birželio mėn. Ulytėlės kaime, Rokiškio apskrityje. Nors jau STEIBLYTĖ anksčiau platino nelegalią literatūrą, tai buvo padaryta užtvirtinimui, nes nebuvau garantuotas STEIBLYTĖS patikimumu. Šį mėnesį MAKUŠKAITĖS bute užverbavau DANIELIŲ BULOVĄ, vėliau su MATUZONYTE apsilankėme kunigo BULIAUSKO bute Rokiškyje ir prikalbinau jį įsijungti į antisovietinę veiklą. ANTANAS BUDREIKA 1945 m. liepos mėn. buvo nušautas. Be nelegalios literatūros platinimo, išvardinti asmenys rinko pinigines aukas, medikamentus partizanams ir popierių nelegalios literatūros spausdinimui. Tiesa, kartą mes su MAKUŠKAITE, MATUZONYTE ir STEIBLYTE kalbėjomės apie kovą su sovietų valdžia, aš reikalavau suaktyvinti darbą prieš sovietų valdžią ir mažiau apie tai kalbėti su pašaliniais asmenimis. SAKALNYKAS žinojo, kad aš esu partizanų štabo atstovas, ir žinojo apie ryšininką *SAULIŲ*-BRONIŲ KAZICKĄ, kadangi pats jam apie tai buvau sakęs. Po to pastebėjau, kad SAKALNYKAS elgiasi labai neatsargiai, todėl su juo nutraukiau ryšius.

Apklausa baigta 19 val.

(Jasinevičius pasirašo po prierašu, kad protokolas jam perskaitytas gimtąja lietuvių kalba.)

Apklausė: NKVD-NKGB Oper. sektoriaus viršininko pavaduotojas papulkininkis VASILJEV,
NKGB Baudžiamojo skyriaus viršininko pavaduotojas kapitonas SEREBRIAKOV,
NKGB Tardymo skyriaus vyr. tardytojas leitenantas GOMIRANOV.
Iš rusų kalbos į lietuvių kalbą vertė NKGB oper. įgaliotinis jaunesnysis leitenantas KISELIAUSKAS.

N U T A R I M A S

Apie tardomosios medžiagos atskyrimą, 1946 m. vasario 4 d., Utenos miestas, LSSR

Aš, Lietuvos SSR Utenos NKVD-NKGB opersektoriaus darbuotojas, jaunesnysis leitenantas KARASĖVIČ I. P., peržiūrėjau baudžiamosios bylos Nr. 6408 medžiagą, kurioje kaltinami V. P. JASINEVIČIUS, B. I. AUGUTIS, L. D. ADOMAUSKAS, B. BISLYTĖ ir A. Z. BENKAUSKIENĖ padarius nusikaltimą, numatytą pagal RSFSR Baudžiamojo kodekso 58-1-A ir 58-11 straipsnius,

R A D A U:

Jog pagal tardymo medžiagą, kaltinamojo JASINEVIČIAUS ir kitų parodymus, kaip antisovietinio nacionalistinio pogrindžio ryšininkai ir rėmėjai yra šie asmenys:

(toliau tekste antisovietinis nacionalistinis trumpinamas a/n, Balys Juodzevičius – B. J., Romas Kaunietis – R. K.)

1. LEONAS TURSA-*PATRIMPAS*, 27-30 m. amž. (g. 1917 m.), gyvena Kušlių k.,Užpalių vlsč. GEDIMINO rinktinės štabo viršininkas. Ši rinktinė priklauso a/n organizacijai LPS. Slapstosi. (G. 1914 m. Ekonomistas. Nuo 1946 08 gyveno su fiktyviais Šatkaus dokumentais. 1947 02 03 Kaune suimtas, kalintas Sverdlovsko srityje, Ivdelio lageriuose ir Karagandoje iki 1957 m. Mirė 2001 m., – B. J.).

2. BRONIUS KAZICKAS-*SAULIUS*, 25-26 m. amž., g. Norkūnų k., Utenos vlsč. GEDIMINO rinktinės štabo propagandos ir agitacijos skyriaus viršininkas. Slapstosi. (G. 1923 m., vėliau dirbo LIŪTO rinktinės spaudos ir propagandos skyriaus viršininko pavaduotoju, buvo vienas pogrindinių laikraštėlių „Laisvės šauklys“, „Aukštaičių kova“ leidėjų, ruošė atsišaukimus, rašė eilėraščius. Žuvo 1950 04 12 Tylų sodyboje Balteniškių kaime, Leliūnų vlsč., – B. J.).

3. JUOZAS JANKAUSKAS, Domo, 25 m. amž., g. Klovinių k., Utenos vlsč. Karinės KĘSTUČIO sukilėlių organizacijos narys ir GEDIMINO štabo rėmėjas. Slapstosi. (G. 1926 m., 1946 m. suimtas. Kalėjo Rusijos lageriuose, grįžo invalidas, mirė senelių namuose, – B. J.).

4. KATINAS, Utenos suaugusiųjų gimnazijos direktorius, a/n organizacijos LPS narys.

5. MATULIONIS, 20 m. amž., dirba Utenos mieste kelių skyriuje, a/n organizacijos LPS narys.

6. VAŠKELIENĖ, 60 m. amž., gyvena Utenos mieste, Užpalių g. 14, a/n organizacijos LPS narė.

7. VERONIKA TOLIUŠYTĖ, Stasio, g. 1924 m. Pikelių k., Židikų vlsč., Mažeikių apskr., gyvena Užpaliuose, Utenos apskr., a/n organizacijos LPS narė (Užpalių pašto skyriaus darbuotoja, 1946 m. suimta, – B. J.).

8. ALBINAS MERKYS-*NEPTŪNAS*, gyv. Užpalių vlsč., SAKALO būrio GEDIMINO štabo partizanas (G. 1925 m. Ilčiukų k., Užpalių vlsč. Žuvo per susirėmimą su čekistais 1949 06 16 prie Rimiškių k. Dar buvo nušauti PRANAS KEMEKLIS, KAZYS GRUODZINSKAS, PRANAS VELĖNIŠKIS, – B. J.).

9. ŽIBĖNAITĖ ELENA-*EGLĖ*, gyv. Biliakiemyje, Utenos vlsč., GEDIMINO štabo ryšininkė. Slapstosi. (G. 1912 m. Už partizanų rėmimą ir partizanų laikraštėlio leidimą 1948 09 06 suimama, kalinama Vorkutoje, Abezėje iki 1954 10 14. Mirė 2003 m., – B. J.).

10. NAMIKAS, 50 m. amž., gyv. Užpaliuose, Utenos apskr., a/n organizacijos LPS dalyvis, pasitraukė su vokiečiais.

11. BULIAUSKAS, 35-37 m. amž., Rokiškio bažnyčios kunigas, a/n organizacijos LPS dalyvis. Slapstosi.

12. BAGDONIS, 30 m. amž., Užpalių bažnyčios kunigas, a/n organizacijos LPS dalyvis.

13. JANUŠKEVIČIUS (ar JUŠKEVIČIUS?), Utenos miesto kelių skyriaus inžinierius, a/n organizacijos LPS dalyvis.

14. RAUPĖNAS, Utenos liaudies mokymo skyriaus darbuotojas, a/n organizacijos LPS dalyvis.

15. PRANAS PAŠILYS-*ŽAIBAS,* GEDIMINO štabo partizanų ALAUŠO būrio vadas, slapstosi, yra būryje. (G. 1918 m. Plepesiškių vnk., Užpalių vlsč. Prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, suorganizavo ALAUŠO partizanų būrį. 1945 metų kovo pabaigoje Miškinių miške sušaukė partizanų susirinkimą, kuriame dalyvavo 35 vyrai. Buvo sudaryti 4 skyriai po 8 žmones. 1945 05 29 prie Satarečiaus partizanai davė priesaiką ir tapo LLA nariais. ALAUŠO būrys buvo vienas aktyviausių rajone ir veikė iki 1948 metų rudens. 1949 m. būrys buvo sunaikintas, P. PAŠILYS perėjo į AUDROS būrį. 1950 m. sužeistas. Gavęs fiktyvius dokumentus, gyveno legaliai. 1952 03 23 Telšiuose buvo suimtas, nuteistas ir 1952 11 18 Butyrkų kalėjime Maskvoje sušaudytas, – B. J.).

16. BENJAMINAS SAKALAUSKAS-*MEIRŪNAS, ŠARŪNAS,* 25 m. amž., GEDIMINO štabo, SAKALO būrio vadas. (G. Šeimyniškių k., Užpalių valsč. Būrys veikė 1945 – 1946 m. B. SAKALAUSKAS žuvo 1946 m., – B. J.).

17. JUOZAS KEMEKLIS-*ROKAS, RIMTUTIS, GRANITAS,* GEDIMINO štabo ĄŽUOLO būrio vadas, yra būryje. (G. 1918 m. Šarkių k., Jūžintų valsč. 1944 metų rudenį iš gimtinės vyrų sudaro ĄŽUOLO partizanų būrį. Su ALBERTU NAKUČIU 1948 06 15 suorganizuoja Kun. MARGIO rinktinę, leidžia laikraštėlį „Partizaninė kova“. 1949 11 02 Drobčiūnų miške buvo apsuptas Kun. MARGIO rinktinės štabas. Pavyko prasiveržti tik J. KEMEKLIUI. Vietoj sunaikintų ALGIMANTO ir Kun. MARGIO rinktinių J. KEMEKLIS įkuria J. TUMO-VAIŽGANTO rinktinę, pavaldžią VYTAUTO apygardai. 1951 m. J. KEMEKLIS paskiriamas VYTAUTO apygardos štabo viršininku, bet 1951 12 22 slėptuvė buvo išduota, o J. KEMEKLIS su 5 partizanais Vidžiūnų ir Pelenių raiste žuvo, – B. J.).

18. MATAS PAŠKONIS-*DONKICHOTAS,* 27 m. amž. *DONKICHOTO* būrio vadas, yra būryje. (G. 1919 . Davainių k., Dusetų vlsč., 1953 m. provokatorių suimtas, teistas 25-eriems metams lagerio, grįžęs iš lagerio gyveno ir mirė Ukmergėje, – R. K.).

19. JONAS ČERNIUS-*PIPIRAS,* 33 m. amž., GEDIMINO štabo, ŠARŪNO būrio vadas, yra būryje. (G. 1912 m. Nemeniūnų k., Kamajų vlsč. Žuvo 1947 m. spalio mėn. Kamajų šile., – R. K.).

20. ALFONSAS PAŠKEVIČIUS-*LIŪTAS,* GEDIMINO štabo VILKO arba VANAGŲ būrio vadas, yra būryje. (G. 1913 m. Miškinių k., Šimonių vlsč. Žuvo 1946 m. Juodonių k., Svėdasų vlsč., – R. K.).

21. NAPALYS VAŠKELIS, s. Cipriono, 34 m. amž., gyv. Degesių k., Užpalių vlsč. GEDIMINO štabo, SAKALO būrio partizanas. (G. 1911 m., 1946 04 09 legalizavosi. Suimtas 1951 07 29, kalintas Irkutsko sr. lageriuose iki 1955 09 30, – B. J.).

22. GUDIENĖ, apie 60 m. amž., gyv. Mikėnų k., Užpalių vlsč., GEDIMINO štabo susitikimų kambario laikytoja.

23. JONAS SVILAS, Utenos suaugusiųjų gimnazijos inspektorius, a/n organizacijos LPS dalyvis.

24. BRONIUS RIDIKAS, s. Antano, g. 1925 m. Žaibiškių k., Užpalių vlsč., GEDIMINO štabo, ĄŽUOLO būrio ryšininkas. (Užpalių paruošų agentas, suimtas 1946 m., – B. J.)

25. MARIJONA JASINEVIČIENĖ, d. Rapolo, g. Degesių k., Užpalių vlsč., a/n organizacijos LPS ryšininkė.

26. ANTANAS ŠIMONĖLIS-*HITLERIS,* 35 m. amž., LPS narys, turi šautuvą ir naganą. Slapstosi. (G. 1910 m., gyv. Nolėnų k., Utenos vlsč. Partizanų būrio vadas. 1946 10 25 su 11 partizanų legalizavosi. 1952 10 06 suimtas ir kalintas Molotovo sr. lageriuose iki 1959 08 17. Mirė 1976 m., – B. J.).

27. GENĖ ALIŠAUSKAITĖ, 17 m. amž., gyv. Biliakiemyje, Utenos vlsč., LPS narė.

28. RUZGAS, 30 m. amž., gyv. Šeimyniškių k.,Utenos vlsč., GEDIMINO štabo susitikimų kambario laikytojas.

29. LENGYTĖ, a/n organizacijos LPS narė. Slapstosi.

30. PRANAS ŠVILPA-*BARZDYLA, ĄŽUOLAS, ABSTINENTAS,* partizanų apygardos štabo SAKALAS viršininkas. (G. 1920 m. Labeikių k., Leliūnų vlsč. Mokėsi prekybos mokykloje, Vilniaus universitete, mokydamasis dirbo elevatoriaus buhalteriu. Aktyviai dalyvavo kuriant TIGRO rinktinę, buvo rinktinės

štabo narys, propagandos skyriaus viršininkas. TIGRO rinktinę išblaškius, Pakalnių miške suorganizuoja SAKALO rinktinės štabą ir 1945 04 – 06 jam vadovauja. Kai rinktinės štabas buvo sunaikintas, daliai kovotojų parūpino dokumentus, kad galėtų legalizuotis. Išsirūpinęs dokumentus A. STANKEVIČIAUS-STANKAUS pavarde, nuo 1945 m. rugsėjo mėn. dirbo Šeduvos suaugusiųjų progimnazijos, vėliau – gimnazijos direktoriumi. 1947 metų liepos mėnesį buvo suimtas ir užverbuotas, bet medžiagos kaip agentas neteikė. Nuo 1948 07 iki 1952 10 18 slapstėsi. 1953 05 16-17 įvyko teismas. Pabaltijo karinės apygardos karo tribunolas paskelbė mirties nuosprendį. 1953 09 30 nuosprendis įvykdytas, – B. J.).

31. STASĖ ŽVĖRELYTĖ, gyvena Panevėžyje, Sodų g. 11, Panevėžio apskr. partizanų apygardos ryšininkė.

32. JOVAIŠIENĖ, a/n organizacijos LPS narė.

33. KAVOLIŪNAS-*PASAULIS*, gyv. Rokiškyje, a/n organizacijos LPS narys.

34. RAUDONIKAS, 35 m. amž., gyvena Kaune, Pagirių lentpjūvės direktorius, antisovietiškai nusiteikęs.

35. BRONĖ VAŠKELYTĖ, 30 m. amž., gyv. Degesių k., Užpalių valsč., a/n organizacijos LPS narė.

36. JURGIS SERVYDIS, s. Martyno, 40 m. amž., gyv. Degesių k., Užpalių vlsč., yra veikiančiame būryje.

37. JONAS URBONAS, s. Martyno, 30 m. amž., gyv. Degesių k., Užpalių vlsč., a/n organizacijos LPS narys.

38. ADELIJA GILYTĖ, gyv. Vyžeičių kaime, a/n organizacijos LPS narė.

39. JURGIS PAUTIENIS, gyv. Vyžeičių kaime, a/n organizacijos LPS narys.

40. BRONIUS RUŽELĖ, Rokiškio banko tarnautojas, a/n organizacijos LPS narys.

41. VYTAUTAS MAKUTĖNAS, a/n organizacijos LPS narys.

42. GENĖ RAILAITĖ, gyv. Padembių k., Pagirių vlsč., Utenos apskr., a/n organizacijos LPS ryšininkė. (Turėtų būti Panevėžio apskrityje, – R. K.).

43. PETRAS GYLYS, 20 m. amž., gyv. Skėmų k., Rokiškio vlsč. ir apskr., a/n organizacijos LPS narys.

44. ZIGMAS MEDINECKAS, 18 m. amž., gyv. Varaščinos k., Rokiškio vlsč. ir apskr., a/n organizacijos LPS narys.

45. JUOZAS KURKLIETIS, 25 m. amž., gyv. Kurkliečių k., Rokiškio vlsč. ir apskr., a/n organizacijos LPS narys.

46. JONAS BISLYS, s. Vlado, gyv. Likunčių k., Užpalių vlsč., Utenos apskr., a/n organizacijos LPS narys.

47. VYTAUTAS PAKŠTAS-*NARAS*, ŠARŪNO štabo, LLA organizacijos narys. Slapstosi.

Todėl, vadovaudamasis RSFSR BK str. Nr.117,

N U T A R I A U:

Tardymo medžiagą visiems išvardintiems asmenims iš baudžiamosios bylos Nr. 6408 išskirti ir perduoti Utenos NKGB viršininkui ypatingai gamybai („v osoboje proizvodstvo“).

Lietuvos SSR Utenos NKVD-NKGB operatyvinio sektoriaus darbuotojas,
jaun. leitenantas KARASĖVIČ (parašas)

R. K. p a s t a b a: JASINEVIČIAUS parodymai pateikti 1945 metų pabaigoje, vėliau čia išvardinti partizanų struktūriniai vienetai keitėsi. Keitėsi būrių pavadinimai, vadai, vadų slapyvardžiai, būrių dislokacijos vietos ir t. t. Nors JASINEVIČIAUS parodymai informatyvūs, tačiau jie aprėpia tik dalį to laikotarpio partizaninės veiklos Utenos ir Rokiškio apskričių teritorijoje. Parodymų informacija objektyvi, išskyrus kai kuriuos neesminius netikslumus. Ne apie visus čia išvardintus LPS narius buvo galimybė rasti išsamesnius duomenis.

1945 m. UTENOS APSKRITIES IR VALSČIAUS PARTIZANŲ GEDIMINO ŠTABO VALDYMO STRUKTŪROS SCHEMA

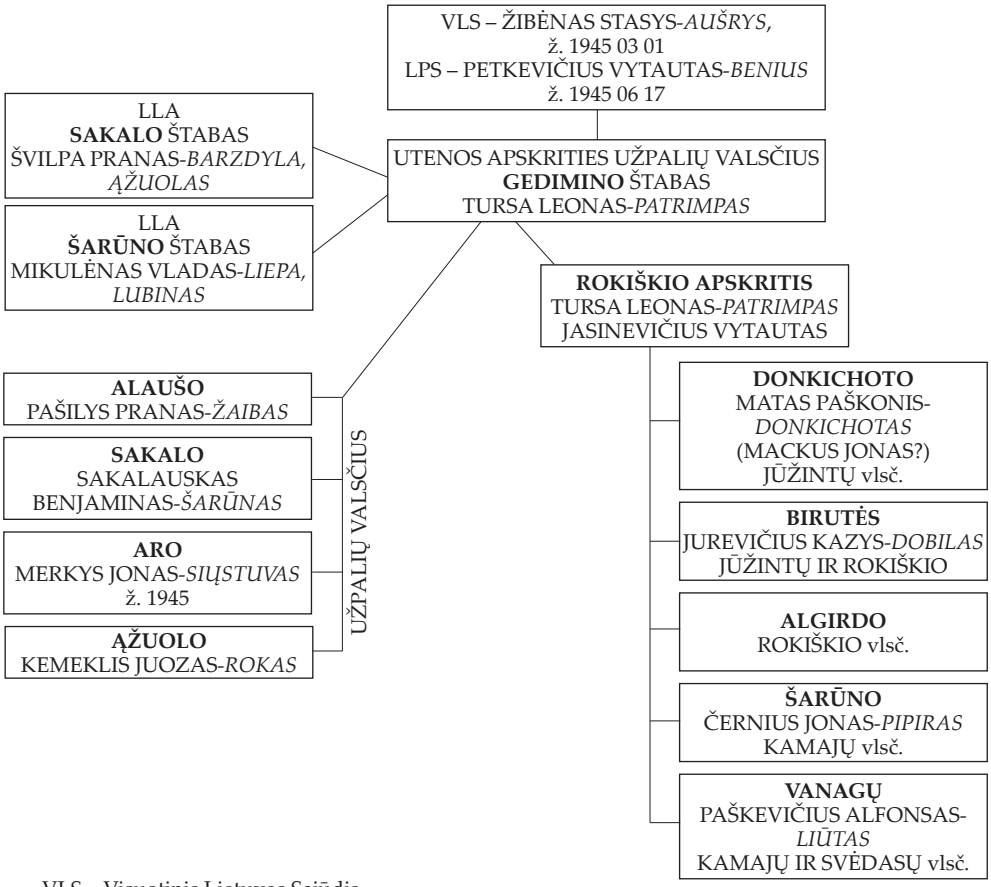

VLS – Visuotinis Lietuvos Sąjūdis
LPS – Lietuvos Partizanų Sąjunga

SCHEMA SUDARYTA PAGAL GEDIMINO ŠTABO ŽVALGYBOS IR RYŠIŲ SKYRIAUS VIRŠININKO JASINEVIČIAUS VYTAUTO TARDYMO METU PATEIKTĄ SCHEMOS PAVYZDĮ
1945 12 17, B.b. 3022/3, LYA

Pasakoja PETRAS KEMEKLIS-*PIŠČIKAS*

Užrašyta Vilniuje
1997 12 06

Gimiau 1923 m. gegužės 12 d. Šarkių kaime, Jūžintų valsčiuje, Rokiškio apskrityje. Vaikystė prabėgo kaime, kur 1934 m. baigiau Paškonių pradžios mokyklą, o rudenį įstojau į kanauninko Juozo Tumo-Vaižganto gimnaziją Rokiškyje, kurią baigiau

jau vokiečių okupuotoje Lietuvoje 1942 m. Planų studijuoti aukštojoje mokykloje nebeįgyvendinau, nors buvau nusiuntęs prašymą su dokumentais į Kauno universitetą studijuoti mediciną. Vienok dėl nerangumo ar atokios gyvenamosios vietos pasilikau namuose talkininkauti broliui Jonui ūkyje.

Vokiečiams paskelbus mobilizaciją, privalėjau kažkaip suktis, nes ūkyje palikdavo tik vieną darbingą vyrą. Todėl, norėdamas išvengti mobilizacijos, buvau priverstas eiti dirbti į Čiukų terpentino fabriką, ten dirbančius atleisdavo nuo kariuomenės. Padirbėjęs kelis mėnesius, darbovietę apleidau, tad policijos buvau paieškomas kaip darbo dezertyras. Kadangi policijoje dirbo savi žmonės, labai slapstytis neteko, be abejo, stengiausi nesipainioti po kojomis. Rytų frontui pakeitus kryptį į Vakarus, niekas apie paieškas nė neužsimindavo, be to, prie manęs prisidėjo dar broliai Juozas ir Pranas. Vokiečiai Juozą, kaip veterinarijos gydytoją, norėjo išsiųsti į Rytų frontą, jis tokio „malonumo“ atsisakė ir, pasitraukęs iš tarnybos Svėdasuose, apsistojo tėviškėje. Panašiai pasielgė ir brolis Pranas. Jis tarnavo policijoje ir buvo siunčiamas į Vilniaus kraštą, į Eišiškių apskritį, kovoti prieš raudonuosius partizanus. Tačiau, matydamas artėjantį frontą, atsisakė tarnybos. Taigi besiartinant antrajam „išvadavimui“, susidarė trys „dezertyrai“. Atėjo laikas apsispręsti, ką darysime, nes frontas sparčiai artėjo. Susitarėm, jog vyresnieji Pranas ir Juozas trauksis į Vakarus, o mes – jaunesnieji Jonas ir aš – pasiliksime tėviškėje, tačiau aplinkybės susiklostė taip, kad pasilikom visi keturi.

Frontas praėjo nepadarydamas didesnių nuostolių. Tėviškėje buvo trumpam apsistojęs 16-osios lietuviškosios divizijos štabas. Mums tai išėjo į naudą – mažiau neprašyti svečiai landžiojo. Netrukus visi patraukė šiaurės vakarų kryptimi, mums palikdami šiokių tokių ginklų, kuriuos mielai priglaudėme. Deja, vėliau jie ne vienam, neatsargiai su jais besielgiančiam, atnešė nelaimę. Frontas nusirito pirmyn, žmonės grįžo į įprastą gyvenimo ritmą, kūrėsi nauja valdžia. Jau 1944 metų rugpjūčio mėnesį toji valdžia ėmė šaukti jaunuolius į Raudonąją armiją, atseit į „talką“ pribaigiant priešą. Dauguma galvojome taip: jeigu jau netarnavome rudajam okupantui, tai kodėl turime padėti raudonajam. Prasidėjo „zuikių“ gaudynės. Iš pradžių jas vykdė kareiviai, ne vieną sučiupo arba nušovė, bet greit šį darbą perėmė valsčiuose naujos valdžios sukurti stribų būriai. Prasidėjo savo teisių gynimas – ginkluotas pasipriešinimas, nes frontas „dovanų“ buvo palikęs, aukos šaukte šaukėsi kovos. Spalio mėnesį nuo rusų kareivio kulkos krito mūsų kaimynas Jonas Šukys (g. 1917 m.), o gruodį ant priebučio laiptų stribų buvo nušautas Pranas Pranskūnas iš Lelių kaimo. Šių nekaltų žmonių žudynės privertė visus šaukiamojo amžiaus jaunuolius rimčiau pagalvoti apie tolimesnį gyvenimą. Slapstydamiesi jie aptarinėjo tolimesnius veiksmus, prisiminti 1941-ųjų metų sukilėliai, atsirado nauji interesai. Artėjant žiemai vyrai pradėjo įsirenginėti slėptuves pastatuose arba greta jų, nes miško globa darėsi vis sunkesnė, be to, slapstytis teko po kelis žmones. Tiesa, atsirado tokių, kurie atsisakė slėptuvių ir, susibūrę į didesnį vienetą, sudarė skrajojančius būrius, t. y. nuolat keitė savo dislokacijos vietą.

Mes su broliais ir kaimyno sūnumis įsirengėme slėptuvę greta pastato, neerdvią, bet pakenčiamą. Ramiu metu pasisaugodami gyvenome ne slėptuvėje ir susitikinėdavome su kitais besislapstančiais, aptarinėjom organizacinius klausimus. Sutinkant Naujuosius 1945-uosius metus, susirinkome pusbrolio Gasparo (Gasparioko) sodyboje, kurioje prieš keliolika dienų buvo nušautas kaimynas. Nutarėme jungtis į būrį, visi pasirinkome slapyvardžius, išsirinkome būrio vadą, turintį puskarininkio laips-

nį. Vadu tapo Juozas Kemeklis-*Rokas*, būrį pavadinome Ąžuolo vardu. Žiemos metu dar labiau išsiplėtė pažintys, sustiprėjo organizacinė veikla bei vidinė struktūra.

Neturėjome patirties statydami slėptuves, nes kovo mėnesį teko savąją slėptuvę apleisti ir glaustis pas draugus arba naudotis miško prieglobsčiu. Artėjo pavasaris, balandžio mėnesį kiek laisviau atsikvėpėme. Tuo metu galutinai suformavome ir įforminome būrį dalyvaujant LPS (Lietuvos partizanų sąjungos) Gedimino štabo atstovui, visi priėmėme priesaiką. Gegužės mėnesį iš kaimyninio Birutės būrio gavome kvietimą apsilankyti jų valdose, padėti iš gyventojų surinkti ginklus, mažumėlę apraminti ilgaliežuvius. Išvyka pasisekė, bet grįžus prasidėjo miškų valymas, todėl turėjome kiek pavargti, kol praėjo ta banga. Aišku, neapsiėjome be aukų, netekome kaimyno Vlado Tutino. Tačiau viena bėda dar ne bėda, netrukus teko susikauti su Užpalių stribais. Kautynės mums buvo labai nesėkmingos, nes netekome dviejų partizanų: Antano Gražio-*Kiškio* ir Antano Masiulio-*Vanagėlio*. Pladiškių kapeliuose atsirado du nauji kauburėliai.

Rugpjūčio mėnesį Kaniūkų šilelyje susitelkė keletas būrių norėdami užimti Užpalių miestelį, tačiau operacija buvo blogai paruošta. Puolimo diena sutapo su turgaus diena, todėl labai sunku buvo išlaikyti konspiraciją. Išprovokavom stribus ateiti į toliau šilelio esantį kaimą, bet jie pasirodė tik per pietus, kai nebesitikėjom jų sulaukti. Nukovėm tik du stribus, kitiems pavyko pasprukti. Šie iškvietė kariuomenę, tad vakarop mums patiems jau teko trauktis.

Artėjant rudeniui visi susirūpino, kaip pasiruošti žiemai, nes reikėjo skirstytis į mažas grupeles ir pasiruošti slėptuves. Man, kaip jauniausiam, pasiūlyta fiktyviai legalizuotis ir stoti mokytis į kokią nors mokyklą. Man padėjo Kaune gyvenantis dėdė – įstojau į medicinos mokyklą. Tačiau atsirado nenumatytų sunkumų: tuomet veikė kortelių sistema, tad atvykėliui, norint gauti ją, iš gyvenamosios vietos reikėjo pristatyti pažymėjimą, jog negauni kitos kortelės. Pavyko ir čia išsisukti, sufabrikuoti pažymėjimą ir apsirūpinti duona. Mokiausi Kauno medicinos mokykloje, retkarčiais parvažiuodamas į savo kraštą pas svainį ir laiškais palaikydamas ryšį. Vieną sykį mano viešnagė vos nesibaigė liūdnai – besisvečiuojant naktį užklydo Jūžintų stribai ir ėmė tikrinti dokumentus. Pasakiau, kad esu giminaitis iš Kauno. Matyt, to užteko, leitenantas tepasakė: „Doktorom budeš (Daktaru būsi)“. 1948 m. baigiau mokyklą ir buvau paskirtas dirbti į Vilnių, nes labai tada trūko specialistų. Su kolega Zumeru nuvykome į Vilnių, į Sveikatos apsaugos ministeriją, kuri pateikdavo įstaigų, pageidaujančių specialistų, sąrašą. Mes, kaip jaunieji specialistai, pasirinkome Priešmaliarinę stotį, įsikūrusią prie Higienos instituto. Įstaigos vedėjas dr. A. Jurgelionis, buvęs Antano Smetonos gydytojas, buvo mano kraštietis – rokiškėnas. Gavome pusantro etato darbo krūvį ir ėmėm darbuotis. Mūsų tikslas buvo padėti išaiškinti maliarijos židinius ir jos nešiotojus. Besidarbuojant atėjo ir 1949-ieji metai, kurie man buvo lemtingi. Metų pradžioje buvau pakviestas į karinį komisariatą. Mane pasitiko žmogus, prisistatė esąs iš MGB, paėmė visus dokumentus ir paprašė eiti kartu su juo.

Buvo beveik vidudienis, saulė skaisčiai švietė virš Vilniaus bokštų. Žygiavome abu tylėdami, kiekvienas paskendęs savo mintyse. Einant Mindaugo gatve, akimis ieškojau vietų, kur galėčiau sprukti. Pasukome Basanavičiaus gatve, čia pasitaikė autobusas, mano palydovas pasiūlė kiek pavažiuoti, bet aš papurčiau galvą ir pasakiau, kad noriu pakvėpuoti grynu oru. Pasukome į Pylimo gatvę, artėjant prie tikslo, čekisto paprašiau, kad leistų užsukti į darbovietę, bet veltui – mano „angelas sargas“

neatsiliko nė per žingsnį. Jogailos gatvėje nėriau į tarpuvartę, kuria buvo galima patekti į Vilniaus gatvę. Nors sprukdamas suklupau ir mane pasivijo mano „asmens sargybinis“, bet kaip tyčia gatve man reikiama kryptimi riedėjo sunkvežimis. Prisivijęs tvirtai rankomis įsikibau į turėklus, prisitraukiau, įvirtau į kėbulą ir važiuoju. Klausau ausis ištempęs: jokio triukšmo, jokio aliarmo, vadinasi, laimingai išsprūdau iš čekisto nagų. Širdis krūtinėje šokinėjo tarsi patrakusi. Privažiavus posūkį, iššokau iš kėbulo ir nudrožiau į Savičiaus gatvę, kur gyveno mano pažįstamas Balys. Iš jo pasiunčiau mergaitę pas kolegą Aleksandrą, kad atneštų mano pasą. Netrukus grįžo mergaitė su pasu ir pasakė, jog darbovietėje kas penkios minutės esu kviečiamas pas direktorių. Matyt, manęs nekantraudamas laukė „angelas sargas“. Nors buvau ir paieškomas, bet turėjau dokumentus. Mieste jaučiausi nesaugiai, atrodė, kad mane stebi, todėl po kelių dienų išvykau į savo kaimą.

Įsikūriau brolio Juozo slėptuvėje. Čia nuobodžiauti neteko, nes po ranka buvo rašomoji mašinėlė, darbo atsirado. Čia buvo kaupiama medžiaga Algimanto apygardos leidžiamam leidiniui „Partizaninė kova“. Vieną kartą sugedo rašomoji mašinėlė, reikėjo pasikrapštyti, nes meistro gi nepakviesi. Patys išardėm ir ėmėm remontuoti. Žvilgterėjau per langą, žiūriu – pulkas stribų traukia mūsų būsto link. Greit viską nušlavėm ir šmurkštelėjom į savo „olą“, netrukus išgirdom įprastą stribų „pasisveikinimą“: „Kur banditai?“. Kadangi šeimininkas gerai žinojo, jog jie visuomet alkani, pasiūlė užvalgyti. Bevalgydami jie ėmė girtis savo „žygdarbiais“. Dar pašniukštinėjo pakampėmis ir nuėjo tolyn į kaimą, o mes grįžome prie savo darbų.

Kelis mėnesius pabendravęs su vyrais, vėl patraukiau į miestą ieškoti laimės. Aplankiau kolegą Vilniuje ir išvažiavau į Kauną pas dėdę, pas jį gyveno ir mano brolis Jonas. Žvalgiausi, ar nesurasiu kur įsidarbinti, bet tai nebuvo paprasta, nes reikėjo įvairių dokumentų, kurių neturėjau. Vėl pasukau atgal į kaimą. Utenoje sužinojau, jog mūsų krašte siaučia kariuomenė, man patarė tėviškėje nesirodyti. Grįžau į Kauną, nors manęs čia irgi niekas nelaukė. Būdamas Kaune sužinojau, jog kaime kariuomenė buvo apsupusi mišką, kuriame buvo brolio Prano-*Tėvo* bunkeris. Tuo metu jame slapstėsi šeši partizanai, iš kurių trys žuvo, kitiems pavyko pasislėpti. Taigi 1949 m. birželio 16 d. žuvo Ąžuolo būrio vadas *Tėvas*-Pranas Kemeklis, partizanai *Demokratas*-Pranas Veleniškis ir *Neptūnas*-Albinas Merkys. Buvo surastas bunkeris, paimtas būrio archyvas ir dvi rašomosios mašinėlės. Dar kartą nuvažiavau į Vilnių išsiaiškinti galimybes įsidarbinti, nieko gero nepešęs, vėl grįžau į Kauną. Čia man teko šeimininkės pareigos, nes dėdienė išvažiavo į Birštoną gydytis. Netrukus užsuko iš kaimo atvykusi kaimynė ir papasakojo, jog tėviškėje po to įvykio prasidėjo suėmimai. Kadangi ji žadėjo greitai grįžti, paprašiau užeiti prieš išvažiuojant, nes norėjau parašyti laišką broliui.

Tačiau laiškas adresato taip ir nepasiekė, pateko čekistams į rankas, nes kitos dienos popietę čekistai mane ir brolį Joną suėmė, atsitiktinai surado ir laišką. Po visų formalumų tuojau prasidėjo tardymas, nes čekistai norėjo sužinoti ryšį, kaip laiškas būtų keliavęs pas brolį. Tuo metu pavyko išsisukti, nukreipti juos kita linkme, tačiau vėliau tai nebeturėjo jokios reikšmės. Po poros dienų iš Kauno saugumo su palyda buvome „iškomandiruoti“ į Rokiškio saugumą, kuriame prasidėjo ilgi klausimų ir atsakymų vakarai. Rokiškis priėmė labai nesvetingai, „svečią“ pasodino koridoriaus kampe, kuriame nieko gero nemačiau. Pasirodo, jie turėjo daug medžiagos, įrodančios mano ryšius su broliais, taigi norėjo daug ką sužinoti. Kaip jau minėjau, žuvus *Tėvui*, čekis-

tams pateko Ąžuolo būrio archyvas, jame buvo brolių laiškai, kuriuose minimas ir aš, be to, pateko ir mano jiems rašytas laiškas. Pokalbiai vykdavo naktimis, juose dalyvaudavo saugumo viršininko pavaduotojas majoras Serebriakovas ir saugumo kapitonas Vismanas. Labiausiai juos domino bunkeriai ir štabas, ne veltui po kiekvieno neigiamo atsakymo sekė smūgis. Kadangi vyras buvau ne iš stambiųjų, po kiekvieno smūgio atsidurdavau ant grindų, po to sekdavo „procedūra“ kojomis, kad greičiau atsistočiau. Taip naktimis buvau „egzaminuojamas“ iki paryčių, o tada vėl į koridorių kamputin, užmigti netekdavo, nes tuoj pasirodydavo valytoja, kuri labai norėdavo koridorių pašluoti, tad mane maloniai pažadindavo baksteldama šluotkočiu į pašonę. Tuojau prasidėdavo „darbo“ diena ir judėjimas koridoriumi, mano poilsis baigdavosi, nes visiems reikėdavo žengti per slenkstį, kuris man pagalvę atstodavo. Netrukus viskas pasisuko kita linkme, nes iškvietė tardyti dieną ir į antrą aukštą, mažumėlę suglumau, kai kalbą pasuko į kitą pusę. Įėjus į kabinetą, nustebino malonus priėmimas – „sveteli“, nusiauk batus, gulkis. Tai buvo visai netikėta. Nuomonė greit pasikeitė, kai ėmė „tikrinti“ padų jautrumą. Tarsi gavęs elektros smūgį, padariau „šuolį žuvele“ su visais stiklais per langą, tokiu būdu norėdamas galutinai atsisveikinti su gyvenimu, bet tik sukėliau laikiną sąmyšį. Netrukus buvau atgabentas už rankų ir kojų atgal, kadangi netekau sąmonės, be to, lūžo dešinysis raktikaulis...

Tik po daugelio metų peržiūrėjęs savo bylą, supratau tos procedūros reikšmę, mat byloje yra popierėlis, kuriame Rokiškio čekistai kreipiasi į drg. Kapralovą (KAPRALOV Piotr Michailovič, g. 1906 m. Simbirsko gub. V/s generolas majoras, rusas, nebaigtas aukštasis išsimokslinimas. 1949 04 – 1952 04 LSSR valstybės saugumo ministras, – R. K.) prašydami leisti panaudoti aktyvų tardymą. Jam gauti informuoja, jog suimtasis „Kun. Margio“ rinktinės vado brolis, kuris palaikė su juo ryšį, žino štabą ir bunkerius, bet nieko neišduoda. Aišku, kad toks jų prašymas buvo patenkintas su visomis rezoliucijomis. Tačiau byloje greta įsegta pažyma, kad suimtojo turimi laiškai neatiduoti grafologo ekspertizei, kadangi pastarasis per tardymą iššoko per langą iš antro aukšto ir susilaužė dešinės rankos raktikaulį, dėl ko pasikeitė jo braižas. Po to šuolio gavau „parašiutininko“ vardą. Toliau reikalą užbaigėme taikiai, netgi gavau pasiūlymą viską nuoširdžiai išpažinti bei jiems pagelbėti, o tada galėsiu laisvai sau siekti mokslų, studijuoti, bet čia mes nesulygom ir bylą užbaigėme valdiškai. Pasirašius bylos užbaigimą, buvau pervežtas į Panevėžio kalėjimą, iš ten po kelių savaičių jau „svečiavausi“ Lukiškių kalėjime. Balandžio mėnesį buvau iškviestas korpusinio priimti „premiją“ – 25-erius metus ypatingojo režimo lagerio ir tuoj pat iš bendros kameros buvau nudardintas į „Adą“ (liet. – peklą), į požemį, kur ištisą parą degė blyški elektros lemputė. Balandžio pabaigoje gailiai sugirgždėjo Lukiškių kalėjimo vartai, o mes, sugrūsti į „čiornyj voron“, išdardėjome geležinkelio stotin, kur nekantriai jau mūsų laukė grotuoti Stolypino vagonai. Suvarė į juos tarsi galvijus vežti į skerdyklą, užtrenkė, užrakino. Pajudėjom Rusijos „motinėlės“ link. Rusijos žemėje mus vėlgi „svetingai“ priėmė Maskvos Raudonosios Presnios persiuntimo kalėjimas su alkanomis blakėmis ir prisiekusių vagių gaujomis. Čia kirtosi visų pavergtų Europos tautų atstovų sankryža. Kelias dienas pamaitinę rusiškas blakes, buvome specialiai paruoštais vagonais „iškomandiruoti“ į Kazachijos žemę. Atlikus visas procedūras, duris atvėrė Kengyro lagerio vartai, praėję pirtį ir atsikratę rusiškų blakių, buvome nuvesti į jau paruoštą baraką – pusiau žeminę, kurioje stovėjo dviaukščiai mediniai gultai. Netrukus buvome užregistruoti kaip patikimos darbo mašinos su specialiai

suteiktais SSSR valstybiniais numeriais: manasis buvo SJU-657. Kengyro lageryje padirbėjus prie įvairių statybos darbų, 1953 metų rudenį permetė į Džezkazgano vario kasyklas – lagerį Rudnik, kuriame ir baigiau Stalino darbų „tarnybą“. 1956 metais, komisijai peržiūrėjus mano bylą, buvau išleistas į laisvę.

Visi su pakilia nuotaika pasukome gimtojo krašto link, nes per tuos vargo metus buvom tiek išsiilgę, taip prisisvajoję apie Tėvynę. Tačiau po pirmojo pasisvečiavimo daugelis nusivylėme Tėvynės laisve, ne apie tokią laisvę svajojome. Mus pasitiko nedraugiški žvilgsniai, priešiškai nusiteikę pareigūnai, kurie kartais tiesiai į akis pasakydavo: „Ko čia sugrįžai, liaudies prieše, fašiste“. Prasidėjus priregistravimo ir įsidarbinimo procedūroms, visiškai tekdavo nusivilti. Dažniausiai išgirsdavome tokį atsakymą: „Iš kur atvažiavai, ten ir grįžk“. Atrodė, lyg būtum praradęs visas teises į savo tėviškę, tavo namuose gyveno svetimi, galėjai tik iš tolo į juos pasižiūrėti. Taip „maloniai“ priimtas, nors ir buvau jau prisiregistravęs Vilniuje, paskatintas draugo, grįžau atgal į šachtas. Ten priėmė kaip laukiamą svečią, nes daugumą kalinių paleidus į laisvę, valdžia pajuto didelį darbo jėgos trūkumą, o čia atvyko ne naujokas, bet jau patyręs darbininkas. 1957 metų vasario mėnesį pradėjau dirbti 44-oje šachtoje. Čia nejaučiau priešiškų žvilgsnių, jaučiausi pilnaverčiu žmogumi, ne vien moraliai, bet ir matereliai – ne tik pats apsirūpinau, galėjau padėti ir savo artimiesiems Lietuvoje. Dar buvo nemažai lietuvių, su kuriais bendravau, leidau laisvalaikį. Tačiau vis vien gimtosios žemės trauka veikė, nepaprasta jėga traukė į Lietuvą. Taigi, apsirėdęs ir šiek tiek užsidirbęs pragyvenimui, 1958 metų gegužį grįžau į Vilnių ir jame vargais negalais jau galutinai įsitvirtinau.

Apie brolį Praną

Pranas Kemeklis, Juozo, gimė 1907 m. gruodžio 2 d. Šarkių kaime, Jūžintų valsčiuje, Rokiškio apskrityje. Baigęs pradžios mokyklą, dvejus metus mokėsi Užpalių progimnazijoje, palikęs mokslus, ėmė talkininkauti tėvų ūkyje. Kaime reiškėsi kaip aktyvus visuomenininkas, spaudos platintojas, tautosakos rinkėjas, iki buvo pašauktas į karo tarnybą. Tarnavo DLK etmono Radvilos husarų pulke. Atlikęs karo tarnybą Lietuvos kariuomenėje, grįžo į tėvų ūkį, ėmė lankyti pieno nugriebimo punktų vedėjų kursus Duokiškyje. Juos baigęs pradėjo dirbti Duokiškio pieninės Raugų pieno nugriebimo punkto vedėju. Ten bedirbdamas įstojo į Jaunalietuvių sąjungos Duokiškio skyrių ir po kurio laiko buvo išrinktas šio skyriaus vadu. Pasireiškė kaip aktyvus visuomenininkas: rengė gegužines, vaidinimus, organizavo ekskursijas po Lietuvą.

1939 metais pradėjo dirbti Duokiškio kooperatyvo parduotuvės vedėju. 1940 metais rusams okupavus Lietuvą, kooperatyvas buvo nacionalizuotas, Pranas atleistas iš parduotuvės vedėjo pareigų. Tuomet vėl grįžo į tėviškę ir toliau padėjo tėvams ūkininkauti. Prasidėjus naujai bolševikų žemės reformai ir buožių vajui, tėvų ūkis buvo terorizuojamas, apkrautas didžiuliais mokesčiais, prievolėmis ir kitais priverstiniais darbais okupantams. 1941 metų pavasarį buvo pareikalauta iš ūkio vienam žmogui su savo arkliu ir vežimu vykti į Pajuostės aerodromo statybas prie Panevėžio. Tuomet Pranas, pasikinkęs arklį, išvažiavo ir buvo iki birželio. Prasidėjęs karas darbus nutraukė. Pirmąją karo dieną jis laimingai grįžo į namus.

Kadangi jau anksčiau buvo įsitraukęs į pasipriešinimo kovotojų gretas, nieko nelaukęs, įsijungė į Duokiškio sukilėlių eiles, siekdamas neleisti besitraukiantiems bolševikams terorizuoti vietos gyventojų. Frontui nutolus, Pranas sugrįžo atgal į ūkį.

1944 metais artėjant antrajai rusų okupacijai, rengėsi su kitais draugais trauktis į Vakarus. Frontui staigiai pasistūmėjus, planai žlugo. Rugpjūčio mėnesį „išvaduotojai“ ėmė rinkti jaunimą į kariuomenę, tačiau okupantui niekas nenorėjo tarnauti, ir šaukiamojo amžiaus jaunuoliai ėmė slapstytis įsijungdami į kovą prieš melą ir apgaulę. Brolis Juozas pradėjo organizuoti pasipriešinimo būrį, kuriam ėmė pats vadovauti. Jis įsijungė į Kušlių miške pradėjusią veikti LPS Gedimino rinktinę, kuri jungė būrius, veikusius Utenos apskrities Užpalių valsčiuje, Rokiškio apskrities Svėdasų, Kamajų ir Jūžintų valsčiuose.

1945 m. pasibaigus karui, prasidėjo miškų šukavimas, partizanams teko skirstytis į mažesnes grupeles, slėptis slėptuvėse. Tais metais vasara pasitaikė lietinga, kai kurios slėptuvės buvo užsemtos, tai sukėlė daug rūpesčių. Didžiausius nuostolius Gedimino rinktinė patyrė 1945 metų liepos mėnesį, kai neteko keturių štabo pareigūnų. Likęs vienas Leonas Tursa-*Patrimpas* su kitais partizanais nutarė rinktinę reorganizuoti. Tapęs rinktinės vadu, į štabą pasikvietė propagandos ir agitacijos skyriui vadovauti *Saulių*-Bronių Kazicką, o ryšių ir žvalgybos skyriui – *Kęstutį*-Vytautą Jasinevičių. Tačiau dėl vykdomų kariuomenės operacijų, rinktinės štabo veikla buvo nutraukta. Tuo labiau, kad visi pagrindiniai bunkeriai dėl gausaus lietaus pasidarė nebetinkami gyventi. Be to, dalis būrio vadų ir partizanų žuvo, dalis legalizavosi, kiti perėjo į kaimyninius būrius. Likę trys būriai kartu laikėsi iki 1946 metų balandžio mėnesio, būriuose buvo apie 50 partizanų. Kai kurie būriai veikė savarankiškai ar perėjo į LLA junginius. 1946 08 23 Kušlių miške žuvus paskutiniam Užpalių valsčiuje Aro būrio vadui Nikodemui Tursai-*Tetervinui*, šis būrys buvo pavadintas Audros būriu ir įjungtas į 3-ią LLA Vytauto apygardą. Veikęs Jūžintų valsčiuje, Ąžuolo būrys įsijngė į 3-ią LLA Vytauto apygardą, o 1947 metais, prasidėjus organizacijos centralizacijai ir 1947 05 01 įsikūrus Algimanto apygardai, į ją įsijungė ir Ąžuolo būrys. Tuomet Ąžuolo būrio vadas *Rokas*-Juozas Kemeklis atsisakė vado pareigų ir liepė būriui išsirinkti naują vadą, pats ėmėsi organizuoti naują rinktinę, kuri pradėjo egzistuoti 1948 metų vasarą. Tada Ąžuolo būriui vadovavo brolis Pranas Kemeklis-*Tėvas*, o *Rokas*, tapęs naujos „Kunigaikščio Margio“ rinktinės vadu, pasirinko *Rimtučio* slapyvardį. Buvo sukurtas rinktinės štabas su žvalgybos ir ryšių, informacijos ir organizacijos, ūkio, rikiuotės ir kitais skyriais. Rinktinę sudarė trys kuopos su septyniais būriais. Tuo metu Pranas Kemeklis-*Tėvas* buvo paskirtas „Kun. Margio“ rinktinės štabo rikiuotės skyriaus viršininku, kartu einant ir būrio vado pareigas. 1949 m. kovo 19 d., žuvus „Dariaus ir Girėno“ kuopos vadui *Sakalui*, buvo paskirtas *Tigras*. Tačiau po kelių mėnesių MGB agentų *Rožės* ir *Varno* išduotas, Užpalių vlsčiaus Remeikių kaime žuvo Ąžuolo būrio vadas ir „Kun. Margio“ rinktinės štabo rikiuotės skyriaus viršininkas Pranas Kemeklis-*Tėvas*.

LYA, B/b Nr. 31004/3, t. 4, p. 278
Versta iš rusų kalbos

AKTAS

Dėl čekistinės operacijos įvykdymo 1949 06 16

Mes, žemiau pasirašiusieji, Utenos MGB sk. viršininko pavaduotojas kapitonas SOKOLOV, Rokiškio MGB 2N sk. viršininko pavaduotojas vyr. leitenantas BUTOV, Užpalių vlsč. MGB viršininkas leitenantas JELISEJEV, Jūžintų vlsč. MGB sk. viršininkas leitenantas TIUPIN, 1/137 šaulių pulko vadas majoras

SENIAKIN, 137-to šaulių rezervinio pulko 2-os kuopos seržantas SINIKOV ir to paties padalinio eilinis TROFIMOV, surašėme šį aktą dėl sekančio:

Pagal Rokiškio MGB sk. duomenis nustatyta, jog „Kun. Margio“ rinktinės štabas ir jo apsaugos būrys slepiasi palapinėse, pastatytose krūmais apaugusioje vietovėje tarp dviejų ežerų Remeikių kaimo ribose.

Būrys, įeinantis į „Kun. Margio“ rinktinės sudėtį, slepiasi Remeikių ir Narvaišių kaimų ribose.

Šių duomenų realizavimas, suderinus pagal turimą planą 1949 06 14 Utenos ir Rokiškio MGB skyrių 1-o ir 2-o šaulių bartaliono, 137-to šaulių pulko, taip pat liaudies gynėjų ir operatyvinės dalies pajėgomis, iš viso 180 žmonių, buvo atlikta čekistinė karinė operacija, kurios rezultatas:

1. Miško šukavimo metu Remeikių k. miško laukymėje, kuri ribojasi su šio kaimo gyventojo BALIO INDRAŠIAUS žeme, buvo aptiktas bunkeris, kuriame banditų nerasta. Jo apžiūros metu buvo rasta ir paimta rašomoji mašinėlė, du neveikiantys vokiški šautuvai ir įvairi susirašinėjimo medžiaga.

2. Tęsiant paiešką, maždaug 500 metrų nuo bunkerio buvo aptikta penkių žmonių grupė, kuri bandė slėptis nuo persekiojimo. Prasiveržė per 1-os šaulių kuopos kareivių užtvarą ir ugnies priedangoje ėmė trauktis Remeikių kaimo kryptimi. Persekiojimo metu ir vykdant aktyvią paiešką kitose vietose, buvo nušauti trys banditai, dviems pasisekė pasislėpti.

Nušauti:

1. PRANAS KEMEKLIS-*TĖVAS*, buvęs Šarkių k., Jūžintų vlsč., Rokiškio apskr. gyventojas. „Kun. Margio“ rinktinės apsaugos štabo būrio vadas ir šio štabo rikiuotės sk. vadas.

2. – 3. Kiti du neatpažinti. Pas nušautuosius rasti ir paimti šie ginklai: PPŠ automatai – 2 vnt., PPD automatas – 1 vnt., įvairūs pistoletai – 3 vnt., žiūronai – 1 vnt., šoviniai įvairūs – 100 vnt.

Operacijos metu buvo nušautas eilinis ZUBROILOV, sužeisti eiliniai CHOROŠVILO ir MAKEJEV.

Dėl to ir surašytas šis aktas (čia išvardinti akto pradžioje minėti MGB vadai ir eiliniai, – R. K.)

Tikėti: Šis aktas yra archyvinėje tardymo (baudžiamojoje) byloje Nr. P-318271, kur kaltinamas PETRONIS A. K. ir kiti.

Lietuvos SSR 4-os MGB valdybos 5-to sk. vyr. tardytojas
kapitonas (parašas) BOGATOV

APIE BROLĮ JUOZĄ

Juozas Kemeklis, Juozo, gimė 1918 m. gegužės 8 d. Šarkių kaime, Jūžintų valsčiuje, Rokiškio apskrityje. Ūkininko šeimoje augo keturi sūnūs ir trys dukros. 1934 m. baigęs Paškonių pradžios mokyklą, rudenį įstojo į Salų žemės ūkio žemesniąją mokyklą. Ją baigęs 1936 m. įstojo į Gruzdžių aukštesniosios mokyklos veterinarijos skyrių. 1939 m. įgijo veterinarijos specialisto diplomą ir atliko gamybinę praktiką prie Ukmergės apskrities veterinarijos gydytojo. Ukmergėje įstojo į Šaulių sąjungą. Netrukus buvo pašauktas į karo tarnybą, kurią atliko Kupiškyje 318-iame artilerijos pulke. Atgavus Vilnių, buvo perkeltas į Vilnių, kur baigė puskarininkių mokyklą ir gavo puskarininkio laipsnį.

1941 metų birželį Antrąjį pasaulinį karą sutiko Pabradės poligone. Bolševikams bandant Lietuvos kariuomenę evakuoti į Sovietų sąjungos gilumą, iš kariuomenės sėkmingai pasitraukė. Sugrįžęs į tėviškę, trumpam įsijungė į sukilėlių gretas Duokiškyje, vėliau įsidarbino veterinarijos gydytoju Svėdasuose. Čia dirbdamas susipažino su vietos jaunimu ir įsijungė į pogrindinę antinacinę veiklą, platino gaunamus slaptus laikraščius „Laisvė“, „Nepriklausoma Lietuva“. 1942 metų rudenį, vokiečiams pareikalavus vykti į Rytų frontą, metė tarnybą ir išvyko į tėviškę, kur sutiko antrąją bolševikų okupaciją, nors buvo planavęs trauktis į Vakarus.

1944 metų rugpjūčio mėnesį pradėjus šaukti į Raudonąją armiją, ėmė slapstytis su kitais šaukiamojo amžiaus vyrais ir netrukus įsijungė į ginkluotą pasipriešinimą prieš raudonuosius okupantus, suorganizavo iš savo apylinkės vyrų Ąžuolo būrį, kuris tapo pavaldus LPS Gedimino štabui, veikusiam Užpalių valsčiuje. 1945 metų gegužės mėnesį, suėmus LPS vadovybę Biliakiemio kaime, štabas buvo panaikintas, vietoj jo Užpalių valsčiuje buvo suformuotas LPS Gedimino štabas, vadovaujamas LR kariuomenės majoro Vytauto Jasinevičiaus-*Kęstučio*. Junginį sudarė septyni būriai: Utenos apskrities Užpalių valsčiuje ir Rokiškio apskrities Kamajų, Jūžintų ir Svėdasų valsčiuose. 1946 m. junginio štabas buvo sunaikintas, partizanams likus be vyriausiosios vadovybės, buvo pasiūlyta įstoti į LLA. Taigi jau 1946 metų rudenį tarp LLA ir LPS buvo pasiektas susitarimas dėl Utenos apskrities grupių perėjimo į LLA Vytauto apygardą. 1947 m. susikūrus Algimanto apygardai, Ąžuolo būrys perėjo Algimanto apygardos žinion. *Rokas* čia sutiko pažįstamus iš tarnybos Svėdasuose – Svėdasų šaulių būrio vadą Albertą Nakutį-*Viesulą*, tuo metu vadovusį to paties pavadinimo būriui, veikusiam Svėdasų apylinkėse. Čia abu, glaudžiai bendradarbiaudami, įsijungė į aktyvų partizanų struktūros organizavimą, pasiūlydami Algimanto apygardos vadovybei sukurti naują rinktinę, kuri apimtų Rokiškio apskritį. Taip 1948 m. sukuriama nauja „Kunigaikščio Margio“ rinktinė.

Iš agentų ir paimtų dokumentų apie tai netrukus sužinojo Rokiškio apskrities MGB skyrius ir informavo MGB ministeriją. Rinktinei buvo „užvesta“ agentūrinė byla, pavadinta „Rinktiniai“. Rašė, kad Rokiškio apskrities Kamajų, Jūžintų valsčių ir Utenos apskrities Užpalių valsčiaus sandūroje veikia nacionalistinė „Kun. Margio“ rinktinė, sukurta Ąžuolo būrio vado *Roko*, jis gi ir *Rimtutis*. Apie „Kun. Margio“ rinktinės egzistavimą skelbia dokumentas: „Nuo 1948 metų birželio 15 d. apskrityje „N“ ima veikti „Kun. Margio“ rinktinė. Pradėdamas vykdyti man patikėtas rinktinės vado pareigas, kreipiuosi į Jus, mano kovos draugai, linkiu sėkmės ir ištvermės kaip kovoje, taip ir organizaciniame darbe su amžinu tautos priešu... *Rimtutis*“. 1949 07 11 MGB Ministerija raštu Nr. 3/1-1790 informuoja Rokiškio apskrities MGB viršininką: „Iš sučiuptų partizanų dokumentų nustatyta, kad Algimanto apygardos štabo sudėtyje į pareigas propagandos ir agitacijos skyriaus viršininko įvestas „Kun. Margio“ rinktinės vadas Juozas Kemeklis, s. Juozo, slapyvardžiu *Krivaitis*, kartu vykdant rinktinės vado pareigas...“. Dabar *Rokui* tenka redaguoti Algimanto apygardos leidinį „Partizanų kova“, vėliau pavadintą „Partizaninė kova“.

Iš LYA, B. b. f. B. Nr. 19157/31004/3, 1953 01 14 Žukausko Balio parodymai:

P. 44, 45, 46, 49, 50. Iki 1947 m. gaudavom literatūrą iš Vytauto apygardos. Juozas Kemeklis-*Rokas* organizavo literatūros leidybą rinktinės ribose, spausdindavo mašinėle. Spausdino Vigilių k. pas Vladą Tursą, leidinys vadinosi „Partizanų kova“, leido atsišaukimus „Tautiečiai“. Pradžioje leidyba užsiėmė vienas *Rokas*, paskui jam padėjo *Smūgis*, *Sūkurys*, *Šernas*, *Rūkas*-Stasys Gimbutis ir Markelis iš Vaineikių kaimo.

P. 83 *Rokas* palaikė ryšius su *Vėju*, *Viesulu*, *Siaubu*, *Kirviu* ir *Mokytoju*. Su Vytauto apygarda ryšiai buvo palaikomi iki 1949 m., man tapus *Roko* adjutantu, ryšio jau nebuvo. 1950 metų pradžioje ryšius su *Siaubu* pradėjo palaikyti per Nasvaičių kaimo gyventoją Zosę Baltakytę, apie 24 m. amž., per ją laiškus gaudavom iki 1950 metų pavasario. 1950 – 1951 metų pavasarį ryšį su *Siaubu* palaikėm per Juozą Juodelę iš Nasvaičių k., po to ryšys nutrūko.

Rokas stengėsi surasti kandidatą į savo vietą ir galutinai suformuoti „Kun. Margio“ rinktinės štabą, kad turėtų daugiau laiko rūpintis Algimanto apygardos laikraščio „Partizaninė kova“ leidyba. Jau buvo parinkęs ir suderinęs kandidatūras numatytoms pareigoms užimti, paskelbė „Kun. Margio“ rinktinės įsakymą apie jų paskyrimą į atitinkamas pareigas. Tačiau jau 1949 04 20 įsakymas Nr. 17 §3 skelbia: 1949 03 19 būdami išduoti ir nuožmių priešų apsupti, narsiai kaudamiesi su žymiai didesniu priešų skaičiumi, didvyriškoje nelygioje kovoje dėl Tėvynės Laisvės ir Nepriklausomybės garbingai žuvo SdŠV prtz. Virš. *Dobilas, Darnutis*-Kazys Jurevičius, AlV prtz. *Sakalas*-Antanas Baukys ir Al GlV pavad. Prtz. Gr. *Tarzanas*-Juozas Trimbelis (partizanų pavardės nebuvo nurodytos, tik slapyvardžiai, – R. K.). Amžina garbė kovos broliams, žuvusiems dėl Tėvynės Laisvės. Ilsėkitės Aukščiausiojo globoje ir tebūna lengva Jums Lietuvos žemelė.

Pagr. SdŠŽvSkV rapor. Nr. 26 iš 1949 04 15 ir AlGlV rapor.

Nr. 13 iš 1949 03 22

Nespėjus užgydyti padarytų žaizdų, „Kun. Margio“ rinktinę ištinka nauja netektis: 1949 06 16 krenta štabo apsauginio Ąžuolo būrio partizanai: Pranas Kemeklis-*Tėvas*, Pranas Velėniškis-*Demokratas*, Albinas Merkys-*Neptūnas, Pomidoras*.

Iš KGB arch. F. 3, B. 41/72

Už 06 1949 m. P. 312. Užpalių vlsč. 1949 06 16 nukauti Pranas Kemeklis-*Tėvas*, „Kunigaikščio Margio“ rinktinės apsauginio būrio vadas, taip pat ir rikiuotės skyriaus viršininkas Albinas Merkys-*Pomidoras*, Audros būrio partizanas.

Nepraėjus mėnesiui, kerta naujas smūgis – suimama „Kun. Margio“ rinktinės štabo ryšininkė Danutė Petronytė-*Čigonaitė* ir jos brolis, 1945 m. buvęs Ąžuolo būrio vado *Roko* pavaduotojas Antanas Petronis-*Perkūnsargis* (Antanas Petronis, Kosto-*Perkūnsargis*, *Griausmas*, g. 1914 m. Vygelių k., Utenos apskr.). Prasideda ištisa suėmimų grandinė. *Rokas* laimingai apleidžia savo vadavietę Vygelių kaime ir persikelia į pagrindinį štabo bunkerį Drobčiūnų miške. Tačiau ir čia, dar nespėjus adaptuotis, 1949 10 27 provokatoriui išdavus Šiaurės Rytų srities bunkerį ir vadui žuvus, į čekistų rankas pateko gyvas partizanas, kuris išdavė Šimonių girioje buvusį Šarūno rinktinės štabo bunkerį. Dalis partizanų besipriešindami žuvo, kiti pasidavė gyvi. Tarp jų gyvas pateko Vladas Karosas-*Vilkas*, prieš kelis mėnesius perėjęs į Šarūno rinktinę iš „Kun. Margio“ rinktinės. Operatyviai iš jo buvo išplėšta informacija ir jau kitą dieną – lapkričio 2 d. – MGB kariuomenė ir stribai apsupo „Kun. Margio“ rinktinės štabo žeminę Drobčiūnų miške. Kariuomenei užblokavus visus išėjimus, partizanai *Ąžuolas*-Kazys Palskys, *Tigras*-Petras Černius ir *Rūkas*-Stasys Gimbutis bandė prasiveržti, bet čia pat kulkosvaidžių ugnimi buvo nukauti. Iš apsupimo pavyko išsiveržti tik rinktinės vadui Juozui Kemekliui-*Rokui, Rimtučiui*. Bunkeryje likę partizanai Albertas Nakutis-*Viesulas*, Petras Dilys-*Eimutis*, Jonas Meškauskas-*Caras* ir Petras Miškinis-*Šarūnas* susisprogdino. Apie tai Rokiškio MGB ataskaitoje už 1949 m. lapkričio mėnesį MGB ministrui pranešta: „1949 m. lapkričio 1 d. pietinėje Rokiškio apskrities dalyje ir gretimuose Utenos ir Kupiškio valsčiuose dislokavosi Algimanto apygardos „Kun. Margio“ rinktinės štabas. Šiam štabui buvo pavaldžios trys kuopos, iš kurių Gedimino ir „Dariaus ir Girėno“ kuopa veikė Rokiškio apskrityje, o Vaižganto – Kupiškio apskrityje. Operatyvinių priemonių (pravesto operatyvinio smūgio) šioms formuotėms sunaikinti lapkričio mėnesį Rokiškio, Utenos, Kupiškio apskričių MGB skyrių ir Kauno MGB Valdybos veiksmų dėka „Kun. Margio“ štabas buvo sunaikintas. Iš vadovaujančių išliko tik rinktinės vadas – Juozas Kemeklis-*Rokas, Rimtutis* ir

rinktinės informacijos skyriaus viršininkas Bronius Narbutas-*Radvila*. Šiuo metu Rokiškio MGB skyrius visiškai likvidavo Gedimino kuopą su jos vadu *Iksu*-Juozu Bulovu, o Kupiškio apskrityje buvo likviduota Vaižganto kuopa ir nukautas „Dariaus ir Girėno“ kuopos vadas Petras Černius-*Tigras“*.

„Kun. Margio“ rinktinėje išliko 13 partizanų, veikiančių Rokiškio apskrities Kamajų ir Jūžintų valsčiuose. Vienok po šitų netekčių *Rokas* nepasimetė, stengėsi susisiekti su likusiais kovotojais ir toliau tęsti savo darbą. Tai patvirtina jo 1949 12 01 rašytas laiškas informacijos skyriaus viršininkui *Radvilai.*

Mielas *Radvila*!

Rašau jau trečią laišką, bet ar jūs gavote ir kokiu keliu, per ką, dar nežinau, kadangi pirmųjų dviejų laiškų negavote, jie pateko į priešo rankas...

Dėl laiško, tai nedidelė bėda. Galbūt jūs jau girdėjote, kokia nesėkmė ištiko mūsų organizaciją 2. XI, tai nemažas nuostolis mūsų rinktinei.

2. XI. patekęs priešams partizanas *Vilkas* (Vladas Karosas, – R. K.) išdavė mūsų bunkerį. Jame buvo rinktinės štabo dokumentai, Vaižganto kuopos dokumentai ir 8 vyrai, tarp jų ir aš.

Bunkeris išduotas 10 val. ryto 2. XI. Prasidėjęs mūšis tęsėsi apie dvi valandas. Turiu pažymėti, kad visi vyrai kovėsi drąsiai, šaltakraujiškai, nebijodami mirti už savo tikslą – Laisvę...

Kartu šiame bunkeryje priešui pateko dvi rašomosios mašinėlės – viena mano ir *Viesulo*, šapirografas, rinktinės antspaudas ir daug kitų dokumentų.

Aš, kai išbėgau iš bunkerio, buvau basas, be kepurės, tik su automatu ir pistoletu. Vienok nepraradau vilties ir vėl viską noriu pastatyti ant kojų. Žiemojimui vietą turiu. Radiją vėl įsigijau (ji buvo remontuojama, tai išliko), trūksta tik rašomosios mašinėlės. Jeigu ją gausiu, vėl bus tvarka. Todėl prašau dokumentus siųsti į „PK“ („Partizaninė kova“). Kaip nors nurodyk ryšį susitaręs su kitais vyrais, kad susirašinėtume.

Darbuotojo laišką siunčiu Jums. Linkiu sėkmės ir laukiu laiško. Jūsų *Rokas*.

Tą pačią dieną rašo ir kitą laišką.

Dainava
1949 12 01

Mielas *Žaibai*!

Iš Jūsų laišką ir pinigus gavau, už ką širdingai dėkoju. Pirmiausia turiu pranešti, kad Jūsų du laiškai pateko į priešo rankas lapkričio 2 d., išdavus bunkerį, taip pat pateko ir antspaudų kopijos.

Lapkričio 2 d. įvyko skaudus smūgis mūsų organizacijai, nes tą dieną 10 val. ryto išgirdome vaikščiojimą virš bunkerio, tai buvo išdavimas, bunkerį išdavė kovotojas *Vilkas*. Jį turbūt pažinote, jis gyvas pateko į priešų rankas. Kokiu būdu jis pateko, nieko nežinoma, kadangi susitikti su to krašto partizanais neteko. Bunkeryje buvo 8 žmonės ir kovėsi dvi valandas...

Man pabėgus, matyt, jie irgi bandė bėgti, bet pateko tiesiog į kulkosvaidžio ugnį ir buvo nukauti. Taip iš aštuonių likau tik aš vienas gyvas.

Žuvo šie broliai: *Rūkas*, *Viesulas*, *Tigras*, *Eimutis*, *Ąžuolas*, *Caras* ir *Šarūnas*. Be to, priešas paėmė dvi rašomąsias mašinėles, šapirografą ir daug rinktinės bei kuopos dokumentų.

Aš išbėgau basas, be kepurės, tik su automatu ir pistoletu ant diržo. Todėl, mielas kovos broli, būk toks geras, gavęs laišką, atsiųsk man savo rašomąją mašinėlę, nes ji man labai reikalinga, o Jums ne taip.

Toliau, kaip žadėjai sukombinuot šapirografą, tai būtinai kombinuok. Tad, brolau, stenkis, už tai bus dėkinga Tėvynė.

Galvoju, kad Jūs man mašinėlę atsiųsite, už ką iš anksto jums dėkoju. Viską siųsk man per brolį *Smūgį*.

Šiandien jau vis tik apsitvarkiau ir pradedu dirbti, nors trūksta rašomosios mašinėlės. Radiją jau įsigijau ir klausau žinių. Vieta darbui atrodo nebloga, tik trūksta priemonių. Tačiau galvoju, kad kovos broliai padės man ir vėl galėsiu tęsti darbą. Pavasarį gal ir mums patekės laisvės rytas. Privalome būti pasiruošę, kad mūsų priešai gautų tai, ką užsitarnavo per šešis okupacijos metus.

Linkiu Jums viso geriausio ir sėkmės kovoje. Laukiu nuo Jūsų to, kas man būtinai reikalinga.

R. Rimtutis

Tačiau ir šis laiškas, ir naujų rinktinės štabo darbuotojų paskyrimai pateko į MGB rankas. 1949 12 04, MGB organams išdavus, kariuomenė užblokavo Užpalių valsčiaus Vaiskūnų kaimo gyventojo, vietos apylinkės pirmininko Masiulio namus, kur dienojo keturi „Kun. Margio" rinktinės partizanai. Nė vienam iš kovotojų nepavyko išsigelbėti. Žuvo „Kun. Margio" rinktinės štabo viršininkas Bronius Stasiškis-*Sūkurys*, „Dariaus ir Girėno" kuopos vadas Feliksas Stasiškis-*Smūgis* (į šias pareigas abu paskirti 1949 12 20 J. Kemeklio-*Rimtučio* įsakymais Nr. 214 ir Nr. 215), Jurgis Čyžius-*Tigras*, Audros būrio partizanas, ir Ignas Klibas.

Šios viena po kitos sekusios netektys beveik sunaikino Algimanto apygardos organizaciją. 1950 metais padėtis nepagerėjo, prie šių netekčių prisidėjo naujos. Algimanto apygardos štabas nebeatsigavo. „Kun. Margio" rinktinė iki pat 1950 metų rudens veikė kaip savarankiškas, jokiai apygardai nepriklausantis organizacinis vienetas. Didelėmis Juozo Kemeklio pastangomis rinktinės štabas buvo atkurtas: jis liko vadu, o štabo viršininku tapo Balys Žukauskas-*Žaibas*, *Naktinis*. Tai labai neramino MGB ministeriją ir LSSR MGB ministrą Kapralovą. 1953 03 31 jis Utenos, Zarasų, Kupiškio ir Rokiškio apskričių MGB viršininkams išsiuntinėjo tokio turinio raštą:

Besiribojančiuose Rokiškio, Utenos, Zarasų ir Kupiškio apskričių valsčiuose aktyvią veiklą tęsia „Kun. Margio" rinktinės štabas, vadovaujamas Juozo Kemeklio, žinomo slapyvardžiais *Rokas*, *Rimtutis*, ir likučiai partizanų formuočių, įeinančių į rinktinę.

Roko ir jo štabo likvidavimas – pirmaeilės reikšmės uždavinys, kadangi jis gali atstatyti sunaikintą Algimanto apygardos štabą, pajungti savo žinion apnaikintus būrius, veikiančius Jūsų teritorijose, ir tuo vėl apsunkinti operatyvinę padėtį.

1950 metų pirmųjų trijų mėnesių analizė rodo, kad Jūs nesiėmėte pakankamai priemonių suduodant smūgius „Kun. Margio" rinktinei, o sukurta operatyvinė grupė, vadovaujama majoro Serebrikovo, matyt, neatliko savo pagrindinės paskirties, tai toliau negali būti toleruojama.

SIŪLAU:

1. Imtis visų priemonių, kad atliktumėte mano pridedamą patvirtintą planą „Kun. Margio" – partizanų štabo likvidavimo paruošimui, suduodant visų gretimų MGB skyrių organizacijų suderintus smūgius.

2. Operatyvinę grupę iš Dusetų rajono MGB, vadovaujamą Prokopenko, Užpalių vlsč. MGB – Jelisejevo ir Svėdasų vlsč. MGB – vyr. oper. įgaliotinio Dudinovo, sudarytą š. m. sausyje, palikti iki „Kun. Margio" partizanų štabo sunaikinimo, pavedant ją Rokiškio apskrities MGB viršininko pavaduotojui Serebrikovui. Su Serebrikovo teise kontroliuoti operatyvininkų iš gretimų MGB apskričių darbą vykdant užduotį, susijusią su paruošimu rinktinės štabo sunaikinimui.

Suteikite Serebrikovo oper. grupei reikiamą pagalbą likviduojant partizanų rinktinę.

LSSR MGB Ministras gen. majoras Kapralov /parašas/

1950 m. atkurti sunaikintą apygardos štabą nebebuvo iš ko. 1950 m. lapkričio 25 d. laikinai einančio Karaliaus Mindaugo (Kalnų) srities vado pareigas Broniaus Kalyčio-*Liutauro* įsakymu, likę „Kun. Margio“ ir Šarūno rinktinių partizanai buvo sujungti į Tumo Vaižganto rinktinę ir priskirti Vytauto apygardai. Šiai rinktinei vadovavo J. Kemeklis-*Rokas*.

1951 metų gegužės mėnesį Vytauto apygardos štabas buvo sudarytas iš keturių asmenų. Tai apygardos vadas Bronius Kalytis-*Siaubas*, *Liutauras*, štabo viršininkas Juozas Kemeklis-*Rokas*, *Rimtutis*, *Granitas*, OS viršininkas Vincas Žaliaduonis-*Rokas* ir apygardos vado adjutantas Pranas Pakalnis-*Briedis*. Juozas Kemeklis ir Vincas Žaliaduonis taip pat ėjo rinktinių vadų pareigas, todėl laikėsi savo rajonuose: Vincas Žaliaduonis – Švenčionių ir Vydžių apskrityse, o Juozas Kemeklis – Dusetų, Užpalių, Jūžintų trikampyje.

Vilniaus srities MGB valdybos viršininkas išsiuntinėjo tokio turinio raštą:

2 N 1951 09 12 V-2226 Anykščių, Dusetų ir Rokiškio rajonų MGB viršininkams. 1951 metų sausyje iš Šarūno ir „Kun. Margio“ rinktinių, buvusios Algimanto apygardos suorganizuota Vaižganto rinktinė, įeinanti į Vytauto apygardą.

Vaižganto rinktinės vadas Juozas Kemeklis-*Rokas*.

Rinktinės vadas *Rokas* dokumentus pasirašo slapyvardžiu *Augustinaitis*, o visus dokumentus, siunčiamus į štabą jo vardu, sąlyginai adresuoja *Aukštaičiui*.

1951 metų birželio pabaigoje ar liepos pradžioje Šimonių girioje, Anykščių rajone, maždaug 6 km nuo Šventosios upės, Vaižganto rinktinės vadas *Rokas* suorganizavo pasitarimą, kuriame dalyvavo apie 30 partizanų.

Pasitarime buvo sprendžiami organizaciniai klausimai. Po pasitarimo vadai *Rokas* ir *Klajūnas*-Stasys Petravičius susitarė dėl reguliaraus tarpusavio ryšio nustatymo ir išsiuntė raportą apie pasitarimo rezultatus apygardos vadui *Siaubui.*

Kokiu būdu ir per ką vadai *Rokas* ir *Klajūnas* palaikys tarpusavio ryšį su apygardos vadu *Siaubu*, nenustatyta.

Orientuojantis į aukščiau pateiktą išdėstymą, prašau suaktyvinti agentūros ir tardymo priemones, norint nustatyti ir perimti ryšių kanalą tarp apygardos vado *Siaubo* ir vadų *Roko* ir *Klajūno,* kad būtų susekti ir likviduoti jų vadovaujami būriai.

Tam peržiūrėkite agentūrą, turinčią priėjimą prie atskirų būrių dalyvių ir jų ryšininkų, paruoškite jiems konkrečias užduotis ryšių kanalams nustatyti ir perimti. Pasvarstykite klausimą apie papildomus ryšininkų verbavimus. Apie priimtas priemones ir jų rezultatus informuokite.

LSSR Vilniaus srities MGB Valdybos viršininkas pulkininkas Zacharov /parašas/

1951 metų rudenį Bronius Kalytis-*Siaubas*, *Liutauras* jau suvokė tolimesnės kovos beprasmiškumą. Rugsėjo mėnesį jis drauge su Juozu Kemekliu-*Granitu* organizavo į apygardos sudėtį įeinančių būrių vizitaciją. 1951 metų rugsėjį jis lankėsi Vaižganto rinktinės „Dariaus ir Girėno“ kuopos (Aušros tėvūnija – Užpalių vlsč., Puodžių k., – P. K.) veiklos rajone. Čia jis susitiko su Jono Abukausko-*Siaubo*, *Vytenio* vadovaujamais partizanais. Tai buvo vienas didžiausių to laikotarpio partizanų būrių, turėjęs apie 20 aktyvių partizanų. Partizanų gretos tolydžio retėjo, į sąjūdžio vadovybę skverbėsi MGB agentūra. MGB perverbuotas Juozas Bulka-*Skrajūnas* (MGB agentūriniai slapyvardžiai *Vincas*, *Bimba*) ir agentų smogikų grupė lapkričio mėnesį į susitikimą pasikvietė ir nuginklavo Alfonsą Radzevičių-*Tarzaną*, o jį lydėjusį partizaną *Lubiną*-Algirdą Aleškevičių nušovė. Vytauto apygardos vado *Siaubo* (B. Kaly-

čio) vietos nustatymui MGB ag. *Bimba* pasikvietė ryšininkę Eleną Kerpiškytę, kuri papasakojo, jog *Siaubas* susitiko su kažkokiais vadais Šimonių miške, po to nuvyko į *Liepos*-Mykolo Urbono būrio slapstymosi vietą, iš kur linkęs ateiti pas Juozą Bulką-*Skrajūną* (ag. *Bimbą*). Norą susitikti su *Bimba Siaubas* taip pat pareiškė laiške, kurį *Bimba* gavo per ryšininkus. *Siaubas* pranešė, kad jį suvesti su *Bimba* gali partizanas *Lubinas* per būrio vadą *Liepą.* 1951 m. spalio 23 d. *Bimba* susitiko su partizanu *Lakūnu*-Vladu Bimba ir *Lubinu*-Algirdu Aleškevičiumi. Pastarasis perdavė *Siaubo* laišką, kuriame jis rašė, jog atvyks į susitikimą su *Bimba* spalio 25 d. ir prašė jo laukti. Nurodytu laiku *Siaubas* atvyko pas *Bimbą*. *Siaubą* lydėjo štabo viršininkas *Rokas*, būrio vadas *Liepa*, Liūto rinktinės štabo narys *Žilvinas* ir keturi eiliniai partizanai. Pokalbio metu jie aptarė žiemojimo problemas, štabo bunkerio įrengimą ir klausimus dėl organizacinio darbo. *Siaubas* asmeniškai *Bimbai* perdavė, kad apygardoje joks organizacinis darbas nedirbamas, būriai veikia išsiskirstę, neturėdami vadovybės. Vykdydamas MGB užduotį sudaryti sąlygas *Siaubo* sučiupimui, *Bimba* pakvietė jį ir kitus partizanus į savo bunkerį, kad perduotų štabui rašomąją mašinėlę. Partizanai su siūlymu sutiko ir naktį spalio 27 d. atvyko į MGB agento *Bimbos* (Juozo Bulkos) bunkerį. Kitą dieną *Bimba*, išėjo iš bunkerio neva maisto produktų ir vyno, o iš tikrųjų susitikti su MGB operatyviniais darbuotojais ir pranešti apie padėtį. Pagal MGB planą partizanų suėmimas turėjo įvykti panaudojus specialią priemonę – miną, tačiau ji, nors ir sprogo, bet nepadarė reikiamo poveikio partizanams, kurie iš bunkerio pasitraukė. Surengus persekiojimą, buvo aptikti du partizanai, vienas iš jų – *Žilvinas*-Vytautas Ramanauskas nukautas, o *Klajūnas*-Stasys Petravičius paimtas gyvas, vėliau užverbuotas MGB ag. *Mažytis*. Lapkričio pabaigoje Molėtų rajone prie Stirnių ežero SG suėmė Šiaurės Rytų Lietuvos srities vadą Bronių Kalytį-*Siaubą*, *Liutaurą* ir jo bendražygį Mykolą Urboną-*Liepą*, kurie vėliau irgi buvo užverbuoti MGB agentais ir išdavinėjo bei naikino išlikusius gyvus paskutinius partizanus. 1951 m. gruodžio 22 d. *Liepos* išduotas žuvo Vytauto apygardos štabo viršininkas Juozas Kemeklis-*Rokas*, *Rimtutis*, *Granitas*.

LYA, B. b. F. B. Nr. 19157/31004/3 (Balio Žukausko ir Jono Masiulio baudž. byla). P. 291. *Roko* sulikvidavimui 1951 12 22 vadovavo 2N MGB 1 sk. v-kas Zeniakin, Snakin ir Kosakauskas.

Lavonas buvo išniekintas Utenoje, po to užkastas Rašės šilelyje, kitapus stadiono einančio kelio į Sudeikius. 1994 metais žuvusių partizanų palaikai buvo perlaidoti į naująsias Utenos kapines.

Išrašas iš „Kun. Margio“ rinktinės įsakymo

Į S A K Y M A S Nr. 12

1949 m. sausio 12 d.

§ 1

Rinktinė „Kun. Margio“ – „Skydas“ sutrumpintai „SD“, rinktinės vadas SDV

§ 2

Susirašinėjimas SDV su kuopomis slapyvardžiu „Narutis“

§ 3

Būriai, kuopos, siųsdami į rinktinę korespondenciją, turi ant paketo rašyti „KARDUI“.

§ 4

Rinktinė „SKYDAS“ su kuopomis turės naudotis tokiais slapyvardžiais:

1. Kuopa „DARIAUS IR GIRĖNO“ – „ATLANTAS“, vadas ALV.
2. „ „VAIŽGANTO“ – „JUODŽIUS“, sutrp. Vadas JDV.
3. „ „GEDIMINO“ – „VAIDILA“, sutrp. Vadas VDV.

§ 5

Susirašinėjant su kuopomis ant vokų rašyti:

1. Kuopa „DARIAUS IR GIRĖNO“ – „LAKŪNUI“.
2. „ „VAIŽGANTO“ – „MYKOLIUKUI“.
3. „ „GEDIMINO“ – „BOKŠTUI“.

§ 6

Būriams, esantiems kuopos „DARIAUS IR GIRĖNO“ sudėtyje, naudoti slapyvardžius:

1. Būrys „ĄŽUOLAS“ – „GYLĖ“, sutrp. GL, vadas GLV.
2. „ „ŽALGIRIS“ – „IETIS“ „ IT, „ ITV.
3. „ „AUDROS“ – „KRUŠA“ „ KR, „ KRV.

§ 7

Siunčiant tarp būrių ant vokų slapyvardžius rašo:

1. Būrys „ĄŽUOLAS“ – „MIŠKUI“.
2. „ „ŽALGIRIS“ – „LAUKUI“.
3. „ „AUDROS“ – „JŪRAI“.

§ 8

„VAIŽGANTO“ kuopos būriai ant vokų rašo slapyvardžius:

1. Būrys „VIESULAS“ – „ERDVĖ“, sutrp. ED, vadui EDV.
2. „ „VAIDILUTĖ“ – „UGNIS“ „ UG, „ UGV.

§ 9

Susirašinėjant tarp būrių naudotis slapyvardžiais:

1. Būrys „VIESULAS“ – „ERDVEI“.
2. „ „VAIDILUTĖS“ – „AUKURUI“.

§ 10-11

Būriams, įeinantiems į „GEDIMINO“ kuopą, susirašinėjant rašyti slapyvardžius:

1. Būrys „KĘSTUČIO“ – „ŽIRGUI“, sutrp. ŽG, vadui ŽGV.

Ant vokų susirašinėjant:

1. Būrys „KĘSTUTIS“ – „VALDOVUI“.

§ 12

Supažindinti būrių, kuopų vadus su slapyvardžiais tik tarp jų būrių.

§ 13

Įsakau šį įsakymą laikyti griežčiausioje paslaptyje ir naudotis nurodytais slapyvardžiais.

Kuopų vadams nustatyti ryšį su štabu „SKYDAS“.

Vadas SDV /parašas/ SDA RUSTENAS

Iš KGB arch. Išrašai iš agentūrinės bylos Nr. 20/98. Rokiškio r., 1946 m.

Jau anksčiau minėjome, kad MGB agentas *Šukys* yra aktyvus Rokiškio rajone veikiančių Šarūno ir Birutės būrių rėmėjas, turi didelį autoritetą partizano Čelkio (Antanas Čelkys, – R. K.) atžvilgiu. Kiekvienu susitikimo atveju agentas *Šukys* partizanams įteigia, kad jo padėtis labai pavojinga, ir vis reikalauja jį priimti į būrį.

Agento *Šukio* išdavimu, pilnai likviduotas Kuveikio būrys (Juozas Kuveikis, g. 1918 m. Tumasonių k., Obelių vlsč., būrio vadas, žuvo 1946 01 29 Klimbalos miške, – R. K.).

MGB agentas *Rūta* palaiko ryšį su Birutės partizanų būriu, kuris veikia Rokiškio vlsč. Agentas *Rūta* pastoviai palaiko ryšį su būrio vadu Kaziu Jurevičium-*Dobilu*, aprūpina medikamentais, turi jo pasitikėjimą, jo bute susitinka partizanai.

Nustačius, kad agentas kelioms dienoms išvyko iš miesto tarnybos reikalais į kitą valsčių, į tą patį valsčių mes išsiuntėm oper. grupę, kad jį „tamsiai" paimtų.

Iš ligoninės agentas telefonu buvo iškviestas į stotį, pakelyje paimtas ir su mašina pristatytas į Rokiškį, kur ir buvo užverbuotas. Verbavimo metu jis prisipažino, kad 1945 metų rudenį per partizanų ryšininkę Lapašinskaitę (areštuota) rašteliu buvęs iškviestas pas partizanų būrio vadą Kazį Jurevičių į Raudonbalės mišką, kur partizanų buvo paprašytas teikti jiems medicininę pagalbą. Būdamas užverbuotas, agentas *Rūta* sistemingai partizanus aprūpindavo medikamentais, lankėsi jų stovyklose Medinos miške, kur suteikė medicininę pagalbą sužeistam partizanui. Agentas *Rūta* taip pat išvardijo ryšininkus, tarp kurių ir med. sesuo Zakarskytė, kurią mes areštavome agento *Rūtos* užtvirtinimui.

Agentas *Rūta* pažadėjo mėnesio eigoje Birutės būrį atvesti į pasalą.

Išrašai iš KGB archyvuose rastų įvairių bylų, kuriose atsispindi ūkinė, organizacinė, kovinė, žvalgybinė ir kita Vytauto apygardos „Kun. Margio", Liūto ir Lokio rinktinių veikla.

KGB arch., agentūrinė byla „Vragi" Nr. 40/20, p. 175.

1949 m. vasario mėn. iš agento *Dalgis*, kuris sekė *Dobilo* partizanų būrį, buvo gautas pranešimas, liudijantis, kad pas agentą atvažiavo partizanai *Dobilas* ir *Sakalas* su vienu nepažįstamu partizanu ir pasiūlė agentui savo namuose apgyvendinti du nelegalius (gyvenančius nelegaliai asmenis) partizanų giminaičius, besislapstančius nuo sovietinės valdžios persekiojimo.

Agentas yra mūsų perverbuotas kaip *Dobilo* būrio rezervinis partizanas.

Tuo pačiu metu partizanai paprašė agento, kad jis kuo greičiau leistų įrengti bunkerį, kadangi jo namas yra patogioje vietoje – miške, o šis miškas jo, kaip eigulio, aptarnaujamas (MGB agentas *Dalgis* – 1949 m. Rokiškio r., Sėlynės girininkijos, Raisto miško eigulys, – R. K.).

Po šio pokalbio ir agento *Dalgio* sutikimo, partizanai pasiūlė jam pradėti ruošti bunkerį daržinėje, žadėdami greit ateiti ir padėti įrengt bunkerį. Netrukus pas agentą *Dalgį* perėjo gyvent dviejų nušautų partizanų (partizanai Bekinčiai: Antanas ir Balys iš Rokiškio apskr., Karveliškio k., – R. K.) tėvas Bekintis.

Su mūsų (MGB) sutikimu agentas *Dalgis* partizanui *Dobilui* ir kitiems partizanams ėmė įrenginėti bunkerį.

Š. m. kovo 19 d. agentas *Dalgis* neeiliniame susitikime pranešė, kad kovo 18 d. vakare pas jį atvažiavo partizanai *Dobilas*, *Sakalas* ir *Tarzanas*. Kovo 19 d., pradėjus temti, jie ruošėsi arkliu, kuriuo atvažiavo, išvykt į kitą valsčių savo reikalais.

Apie šį atvejį agentas *Dalgis* pranešė: „Kovo 18 d. vėlai vakare pas agentą arkliu atvyko trys partizanai: *Dobilas*, *Sakalas* ir *Tarzanas* ir agento namuose sustojo pailsėti, kitą naktį ruošiasi vykti į Panemunėlio valsčiaus teritoriją. Agentui pasiūlius išgerti spiritinio gėrimo, partizanai kategoriškai atsisakė, motyvuodami tuo, kad per degtinę daugelis jau prarado galvas. Partizanai pokalbio metu pasiteiravo, kaip agentas vykdo jų užduotį. Kai agentas priminė eilę faktų, kuriuos jis vykdė, partizanai buvo labai juo patenkinti. Agentas partizanams paruošė gero maisto. Pavalgę jie nuėjo miegoti į palėpę, kur yra ir šiuo metu".

Gavę tokį pranešimą iš agento *Dalgio* ir turėdami mintyje, kad kalbama apie rimtus teroristus (čekistai partizanus vadina teroristais, – R. K.) ir partizanų vadus, buvo nuspręsta juos likviduoti. Nenorint iššifruoti agento, jų likvidavimą numatyta atlikti toliau nuo agento namų.

Šiuo tikslu buvo paruošta operacija pagal tokią tvarką: visi keliai, kurie buvo miške netoli agento namų, o jų buvo keturi, buvo užblokuoti, kad partizanus iki sutemos būtų galima išvyti iš agento namų. Maždaug už 2-3 km buvo paleista keletas šūvių, tai partizanus paskatino kuo skubiau išvykti iš agento namų. Viename iš kelių partizanai pateko į mūsų pasalą ir buvo sunaikinti. Įtarimų agentui *Dalgiui* nėra.

Paimta: automatai – 3 vnt., pistoletai – 3 vnt., granatos – 3 vnt., maskuojantys chalatai – 3 vnt., šovinių – 500 vnt. Paimti operatyviniai dokumentai, priklausantys „Kun. Margio" rinktinei, Algimanto apygardai.

Atpažinimo ir agentūriniu keliu nustatyta, kad nušautieji partizanai yra:

Jurevičius Kazys-*Dobilas*, *Darnutis*, g. 1924 m. Kavolių k., Ragelių vlsč., Rokiškio apskr. (žuvo 1949 03 19).

Baukys Antanas, Petro-*Sakalas*, g. 1917 m. Skrebiškių k., Ragelių vlsč.

Trimbelis Juozas, Leono-*Tarzanas*, g. 1920 m. Ažubalių k., Jūžintų vlsč.

Pagal paimtus dokumentus nustatyta, kad *Dobilas*, jis tas pats *Darnutis,* paskutiniu metu paskirtas „Kun. Margio" rinktinės štabo vadu, o *Sakalas* – „Dariaus ir Girėno" būrio vadu, apie ką kalba dokumentai (dokumentai buvo rasti pas nužudytuosius partizanus, – R. K.):

R. K. p a s t a b a: Apie MGB agento *Dalgio* išdavystės plačiau aprašytos Juozo Vytauto Uzdilos knygoje „Rokiškėnų Gandis" (2007). MGB ag. *Dalgis*-Jonas Tervydas (kitur – Tervydis).

SVD 1949 02 20
Vadui ALKPD *Dobilui-Darnučiui*

P A S K Y R I M A S

Pranešu, kad š. m. vasario 16 d. Jūs iš užimamų pareigų atleidžiamas ir nuo tos pačios dienos pervedamas į „Kun. Margio" rinktinės štabo viršininko pareigas.

Atvykti dėl pareigų bei archyvo perėmimo iš štabo viršininko *Uoselio*. Savo pareigas LTB („Dariaus ir Girėno" būrio vado) perduoti seržantui *Sakalui.*

SDV *Narutis*, jis tas pats *Rimtutis*

SDA *Rustenas*, jis tas pats *Rokas*

R. K. p a s t a b a: SDV – „Kun. Margio" rinktinės vadas.

ALKPD – „Dariaus ir Girėno" būrio vadas.

SDV 1949 02 20
„Dariaus ir Girėno" būrio vado pavaduotojui *Sakalui*

A P I E P A S K Y R I M Ą

Pranešu, kad Jūs nuo š. m. vasario 16 d. iš einamų pareigų atleidžiamas ir tuo pačiu metu prašau skubiai perimti *Dobilo* pareigas ir jo archyvą, o *Žalgirio* būrio vadą prašom paskirti pagal savo nuožiūrą arba suteikti galimybę išsirinkti patiems kovotojams.

Kada paskirsite pavaduotoją, skubiai praneškite rinktinės štabui.

Kas liečia *Tarzaną,* tai pagal *Ąžuolo* būrio įsakymą Nr.1 nuo 1948 m. gruodžio 10 d. jis yra *Tėvo* būrio vado pavaduotojas. Šis įsakymas pasirašytas jų abiejų, kuriame kalbama apie būrio išskirstymą į atskirus skyrius ir jo dalyvių veiklą žiemos laikotarpiu.

Tai, kad *Dobilas* yra „Kun. Margio" rinktinės štabo viršininkas, matyti iš kitos informacijos, kurią jam praneša Gedimino būrio vadas *Iksas-Dūmas* (Juozas Bulovas):

1949 m. vasario 26 d. Romuva

Gerbiamas ponas viršininke,

Po besitęsiančio spaudimo su grįžtančiais saulės spinduliais Kęstučio būrys vėl pradeda judėjimą. Žiema praėjo stovint vienoje vietoje, tik praeitą savaitę susirišom su plačiuoju pasauliu. Labai gaila, kad

mūsų nedidelė šeima dar sumažėjo. Šią žiemą daug partizanų žuvo Kamajų valsčiuje bei Kupiškio apskrityje. Jūsų nurodymus gavau š. m. vasario 23 d., bet ryšium su išėjimu į susitikimą su Pandėlio partizanais, į jūsų užklausimą dėl atsakymo kurį laiką susilaikau.

Gauta literatūra šviečiu savuosius. Labai geri pagal turinį ir formą „Laisvės šauklys“ ir „Partizaninė kova“. Galvoju, atsiras žmonių, kurie rašys ir dalyvaus šių laikraščių leidime.

Su Pandėlio partizanais nesusitikome dėl tos priežasties, kad įvykiai Skapiškyje (po bibliotekos ir kooperatyvo vežiko likvidavimo) neleido jiems ateiti į susitikimą.

Po pirmo ilgalaikio išėjimo pas Biržų partizanus susitikimo metu su Pandėlio partizanais, galvoju, įjungti juos į rinktinės sudėtį. Imamasi priemonių dėl susitikimo su Čedasų ir Obelių partizanais.

Iš biržiečių gautos korespondencinės žinios blogos. Per žiemą jie neteko dešimt vyrų, iš jų keturių žymesnių.

Įdomūs du atvejai (žuvo vienas papiliečių partizanas, kitas panemunietis, o trečiu atveju žuvo trys vabalninkėnai). Tai atsitiko todėl, kad juos išdavė patys šeimininkai, pas kuriuos jie buvo apsistoję.

Praėjusią savaitę Salamiestėnuose žuvo *Dėdė* (kapitonas Albinas Tindžiulis, – R. K.), jį taip pat išdavė šeimininkas (*Iksas* buvo suklaidintas, *Dėdę* išdavė ne šeimininkas Rudis, pas kurį jis gyveno, kol kas tikrasis išdavikas nenustatytas, – R. K.), *Dėdė* buvo užmuštas bunkeryje.

Čedasų apylinkėje, Rokiškio apskrityje žiemos pradžioje buvo paimtas vienas partizanas. Jis išdavė kitą čedasiškį partizaną, kuris buvo užmuštas bunkeryje netoli Maineivų kaimo, o dabar dar kažkas žuvo.

Apie Obelių partizanus teko girdėti, kad prieš Kalėdas Latvijos teritorijoje, netoli Subatės, jų daug žuvo, ryšio mes su šiuo kraštu neturime.

Panemunėlio valsčiuje ir Rokiškio apskrities Rokiškio valsčiaus teritorijoje siaučia legalizavusiųjų (stojusių į įskaitą) areštų epidemija. Viskas prasidėjo nuo to, kai pas vieną rado nelegalios partizaninės spaudos, jis išdavė savo draugą, tas kitą, trečią ir t. t. Iš viso iš buvusių partizanų areštuota 20 žmonių. Kalba, kad jų padėtis pablogėjo po vėliavos iškėlimo Vasario 16-osios proga ant Panemunėlio tranguliacijos bokšto.

Toks pat procesas vyksta ir Panemunio valsčiuje, Baublių, Janikūnų, Kurkliečių kaimuose. Pirmadienį buvo areštuoti jau keturi žmonės, kratos tęsiasi...

Iš KGB arch. Išrašai iš Literinės bylos Nr. 29. Rokiškio apskritis, 1950 m.

Juozas Narbutas, s. Juozo, iš Totoriškių k., Kamajų vlsč., užverbuotas agentu, slapyvardžiu *Lapelis*. Bijodamas, kad nebūtų baustas už ryšį su Žalgirio būriu, vadovaujamu Jono Mackaus-*Vėjo*, *Donkichoto*, kreipėsi į Kamajų MGB ir pranešė, kad jį dažnai lanko partizanas *Vėjas*. *Lapelis* yra Juozo Kemeklio-*Roko* giminaitis iš žmonos pusės. *Lapelis* taip pat išdavė *Radvilą*, kuris sirgo ir gulėjo patale Šipų kaime (Juozas Narbutas-*Šernas*, *Radvila*, kilęs iš Šipų k., Jūžintų vlsč., suimtas 1950 04 14 Puriuškių k., Kamajų vlsč., Barčienės sodyboje. Teistas, – R. K.).

Realizavus partizano Broniaus Narbuto parodymus, Galinių miške, Jūžintų vlsč., buvo aptiktas bunkeris, bet jame partizanų nerasta.

Patikrinus bunkerį Kirmėliškių k., Kamajų vlsč., buvo rasti du partizanai. Jie nepasidavė, priešinosi ir buvo sunaikinti. Atpažinti:

1. Kondraška Antanas, Kosto-*Aras*, g. 1920 m. Kuokšių k., Kamajų vlsč.

2. Šukys Jonas, Antano-*Liūtas*, g. 1908 m. Žeimių k., Kamajų vlsč.

Jie abu priklausė „Kun. Margio“ rinktinei, Ąžuolo būriui.

Bronius Narbutas parodė, kad jam partizanai Petras Dilys-*Tarzanėlis*, *Eimutis* ir Juozas Kemeklis-*Rokas* siūlė sudaryti partizanų rinktinę.

Rinktinės štabo viršininku anksčiau buvo Vytautas Baltrūnas-*Uoselis*. Vėliau tų pareigų atsisakė, į jo vietą paskyrė Kazį Jurevičių-*Dobilą*. Po *Dobilo* likvidavimo buvo paskirtas Vytautas Baltrūnas-*Strazdelis*, kuris 1949 metų spalio mėnesį žuvo. Po Baltrūno štabo viršininku paskirtas Stasys Gimbutis-*Rūkas*, taip pat žuvęs 1949 m. Po *Rūko* štabo viršininku paskirtas Bronius Stasiškis-*Sūkurys*, žuvęs 1949 metų gruodį. Rinktinės štabo žvalgybos viršininkas Petras Dilys-*Eimutis* žuvo 1949 metų lapkritį. Rinktinės štabo ūkio dalies viršininkas Pranas Urbonavičius-*Dėdė*, *Jomantas*, o štabo apginklavimo skyriaus viršininkas – Balys Žukauskas-*Žaibas*.

Iš LYA (KGB) archyvvo. Ap. 3, byla 1922 (54/14), p. 15.
Agento *Dalgio* charakteristika:

Agentas *Dalgis*-Jonas Tervydas, s. Jono, g. 1906 m. Mikniūnų k., Kamajų vlsč., Rokiškio r. Jis 1947 m. užverbuotas MGB, per tą laiką tris kartus pakišo bandą po smūgiu, vieną kartą netgi savo namuose. Pagal jo duomenis užmušti 7 banditai, suimta daug kitokių antisovietinių elementų.

1951 08 21 jis už miško grobstymą nuteistas 10 metų lagerio, bet prašoma atsižvelgti į jo nuopelnus ir dalį bausmės dovanoti.

P. 22. Pakelti iš archyvo bylą Nr. 2029 agentui *Dalgiui* ir pajungti jį Streikaus bandos paieškai.
1953 11 28.

Pagal KGB ataskaitas nuo 1950 m. II-o pusmečio iki 1955 metų Lietuvos rajonuose veikusių būrių pavadinimai ir žmonių skaičius juose

Lenteles sudarė Petras Kemeklis

Eil. Nr.	Rajonas	Būrio pavadinimas	1950	1951	1952	1953	1954	1955
1.	Dusetų	Kun. Margio	10					
		Paškonio	2					
		Laisvės	7					
		Ąžuolo		7	10			
		Audros		9	10	4		
		Tarzano		6				
		Paukštelio		3				
		Gedimino			4	4	2	2
2.	Zarasų	Laisvės	7					
		Gedimino			4	4	2	2
		Stumbro					5	
3.	Molėtų	Viesulo	2	2				
		Vyties	6					
		Šerno	6					
		Liūto štabo	3					
		Trimito	11		1			
		Titnago		7				
		Šarkio		5				
		Žėručio štabo		5				
		Erškėčio-Liepos		4				
		Garso		4				
		Žėruolio			6			

		Siaubūno			3	3	3	2
4.	Utenos	Gražio		2				
		Vytauto štabo	4	1				
		Liūto	3	2	3			
		Aušros	4	2				
		Trimito	11					
		Aitvaro	3	3	5			
		Vito		7				
		Laisvės		2				
		Žėručio		1				
		Siaubūno			3	3	3	1
		Gedimino			4	4	2	2
		Gaigalo	10					
		Jasiūno	8					
		Jančionio	24					
		Ikso		6				
		Kumpicko	6					
		Liudviko				3		
		Petronio	8					
		Ramanausko	17					
		Skiauterio		9				
		Streikaus						11
		Stumbrio					11	
		Pavienių	70	17			3	1

Pastaba: Ataskaitos buvo siunčiamos 3 kartus per metus – sausio, liepos ir gruodžio mėnesiais, nuo 1947 m. su grupių vardais.

UTENOS APSKRITYJE

Eil. Nr.	Valsčius	Grupės pavadinimas	1948 01	1948 07	1948 12	1949 01	1949 07	1949 12
1.	Alanta	Žaibo-Viesulo Laimučio Petrausko-Sabaliausko	9	9	8 6	5 6	5 4	2 5
2.	Videniškių	-	-	-	-	-	-	-
3.	Vyžuonų	Šmėklos Aušros	9 11	9 12	6 12	6 12	5 10	3 6
4.	Daugailių	Alaušo				5	4	2
5.	Inturkės	Vėtros				7		7
6.	Kuktiškių	Siaubo Laisvės Vyties Trimito	7 9	1 9	8	8 4	8 6	4 6
7.	Tauragnų	Laisvės, Sakalaičio	9	9	4	4		
8.	Užpalių	Žaibo-Alaušo Audros Kun. Margio štabo			5	5	4 2	2 3 16
9.	Utenos	Siaubo Aitvaro Vyties	7 9	7 9	8 9	8 5	9 8	4 5
10.	Leliūnų	Aušros	11	12	12	12	10	6

11.	Molėtų	Žaibo Viesulo Vėtros	9	9	8	5	5 7	2 7
12.	Skudutiškio	Siaubo Žaibo-Viesulo Vyties	7 9	7 9	8 8	8 5	5 8	2 4
13.	Utenos apskr.	3 LLA Vytauto				13	9	5

Pasakoja **MARIJONA ŽVINYTĖ**

Užrašyta Ukmergėje
2000 03 04

Gimiau 1927 m. rugpjūčio 10 d. Eigėlų kaime, Čilėnų apylinkėje, Molėtų rajone. Šeimoje buvome dvi seserys ir du broliai: Petras, g. 1913 m., Klemensas, g. 1918 m., ir sesuo Bronė. Aš visą laiką gyvenau su tėvais.

Kai pirmieji partizanai apsilankė mūsų namuose, nė vieno nepažinau. Visi jie buvo gerai nusiteikę, linksmi. Pirmiausia prisistatė mano pažįstamos Adelės Urbonaitės brolis Mykolas Urbonas-*Liepa.* Mano pusseserė Ona Žvinytė – Bražėnienė, gyvenusi Laluičiuose, supažindino mane su *Liepa.* Jis prašė leisti mūsų sodyboje įsirengti bunkerį. Tėvas sutiko. Bunkerį įsirengė klojime. Pas mus ateidavo Jurgis Trinkūnas-*Dagys* (jį išdavė žmona), Jonas Čyvas-*Plienas* iš Šakių kaimo, Julius Čipinys-*Garsas* iš Melnikų kaimo, Silvestras Urbonas-*Lapinas*, Pranas Kiaušinis-*Kiaunė*. Šitas būrys veikė Suginčių, Kuktiškių, Skudutiškio apylinkėse. Pas mus partizanai gyveno iki 1952 metų. Bunkeryje buvo prisiglaudęs Antanas Kraujelis-*Siaubūnas*, vėliau pradėjo ateiti Bronius Kalytis-*Siaubas*. Kraujelis prašė, kad tik to bunkerio nerodytume Kalyčiui, matyt, jau jį įtarė... Sakė, kad kažkas iš Kraujelio žmonių matė Kalytį Vilniuje išeinant iš Saugumo ministerijos pastato. Tuomet Kraujelis iš mūsų išėjo ir pasakė, kad čia nebeateis, nes atsirado išdavikas. Vėliau mudu su tėčiu miške iškasėm duobę, užklojom lentomis ir padarėm buveinę Kraujeliui. Dažnai nunešdavau ten maisto. Jis palikdavo padėkos raštelį, bet į namus nebeateidavo, buvo labai atsargus.

Per Velykas atėjo Mykolas Urbonas ir pasakė, kad visi žuvo, tik jis su *Siaubu* pabėgo. *Siaubas* pas mus prisistatė kartu su čekistais, po to tėvelis bunkerį išgriovė. Kartą atėjo girtas *Siaubas* su keliais partizanais ir kviečia mane pasikalbėti. Priėjau prie jo, jis pro sukąstus dantis teištarė: „Aš daugiau negaliu... Aš žmogžudys“, – ir ėmė draskyti savo drabužius. Sakau jam: „Taigi nežudyk, nešaudyk žmonių...“. Tada kaip tik buvo prie Labanoro sušaudyti partizanai.

Mano sesuo kartą išplovė partizanų nosines, išlygino, pakvėpino odekolonu. Po savaitės švietimo skyriuje vyko mokytojų susirinkimas. Švietimo skyriaus vedėjas netikėtai prabilo: „Tarp jūsų yra tokių, kurios banditams nosines išplaunat ir dar odekolonu pakvėpinat“. Sesuo prisiminė *Siaubo* jai pasakytą frazę: „Kaip skaniai kvepia. Tarybinė mokytoja nosines iškvėpino banditams“. Sesuo tada mokytojavo Molėtų rajono Sadėnų mokykloje. Tada mes visi supratome, kad *Siaubas* išdavikas.

Buvom padarę bunkeriuką prie ežero. Įeidavo iš ežero pusės, angą akmeniu užritindavo. Greit tą bunkeriuką pastebėjo tokia Adelė Židonienė. Ji buvo mėgėja skųsti. Kai pamatė vyrai, kad šita boba sukiojasi netoli bunkerio, greit iš jo pasi-

traukė. Netrukus prisistatė rusų kariuomenės garnizonas, viską išdraskė, bet nieko nerado.

Prie Malkėsto ežero gyveno toks Mykolas Braška. Jo daržinėje ilsėjosi *Siaubas* ir *Liepa*. *Siaubas* prieš išeidamas pasakė, kad jis sugrįš su *Tarzanu*-Alfonsu Radzevičium ir dar keliais partizanais rytoj vakare. Kai *Tarzanas* atėjo su draugais, Braška jiems dar butelį pastatė. Išgėrę surišo *Liepą*, labai mušė ir nusivedė į Molėtus, surišo ir *Siaubą*, matyt, tik dėl akių. Vakare atėjo *Siaubas* pas mus ir ėmė meilikauti, rodyti pasą, neva jis norėtų mane vesti. Pasakiau jam, kad tokių pasų jis gali ir dešimt turėti. Padavė man pasą, pamačiau, kad pavardė Kazlas Bronius. Vėl ėmė meilintis:

– Labai norėčiau susitikti Antaniuką (Antaną Kraujelį, – R. K.). Ar ateina jis pas jus?

– Kai Antaniuką sutiksi – nesidžiaugsi, gausi švino į kaktą... Tau gaila, kad jis gyvena? Tegu gyvena žmogus... – pasakiau jam.

Mano tėvas dar butelį samagono pastatė, bet Kalytis sėdėjo lūpas sučiaupęs, net samagono negėrė.

Po kelių dienų atėjo jau su čekistais, pasakė tėvui, kad saugumo darbuotojai čia lauks Kraujelio, prisakė su jais tartis gražiuoju. Po kurio laiko šituos išvežė, atvežė kitus. Kai pradėjo rudenį, tai per visą žiemą vežė ir vežė Kalytis čekistus pamainomis, dieną ir naktį vis laukė ateinant Kraujelio. Maisto patys turėdavo – kažkokių amerikietiškų konservų, mama sriubos išvirdavo, agurkų ar kopūstų duodavo prie konservų. Ištisas paras sėdėdavo po keturis, po penkis, naudojosi mūsų patalyne, ant grindų negulėjo, tik lovose ir ant sofos, bet taip Kraujelio ir nesulaukė.

Pasakoja **JONAS GRAUŽINIS**

Užrašyta Vidžiūnų kaime
2002 06 13

Gimiau Vidžiūnų kaime, Molėtų rajone. Šeimoje buvome trys broliai: Vladas, g. 1934 m., aš – Jonas, g. 1938 m., ir Adolfas, g. 1942 m. Mano tėtis Jurgis Graužinis buvo gimęs 1907 m., į mišką išėjo 1947 m. Mūsų tvarte buvo įrengtas bunkeris, kuriame gyveno partizanai Juozas Skurkis iš Jataučių kaimo, Balys Deveikis iš Liepiniškių kaimo, Kazys Steiblys (žuvo Andreikėnuose), Bražėnas iš Pagirėlės kaimo ir Deveikytė. Partizanai apsigyveno rudenį, o vasario mėnesį žuvo. Apsupti partizanai bandė veržtis iš bunkerio, Skurkis lindo per langelį į lauką, bet jį pastebėjo ir nušovė Skudutiškio stribų vadas Zbitnevas. Po to metė granatas ir bunkerį susprogdino. Tada pagavo keturiolikos metų mano brolį Vladą ir įkišo į bunkerį, kad užrištų virves ant žuvusiųjų kūnų. Deveikytę ištraukė gyvą, stribai dar gerai ją paspardė ir nuvežė į Utenos ligoninę, bet po trijų parų ji mirė. Prieš pat bunkerio suradimą Steiblys ir Bražėnas buvo iš jo išėję. Bunkeris buvo padarytas išorinėje tvarto pusėje, tik įėjimas įrengtas iš vidaus. Bunkerį išdavė Žulys iš Artmaniškio kaimo. Partizanai nueidavo pas jį, kadangi jis buvo ryšininkas, bet čekistai jį sekė ir užverbavo. Jo žmona irgi buvo užverbuota, ji išdavė tris brolius, du iš jų sušaudė. Kai pas mus rado bunkerį, manęs namuose nebuvo, buvau Kvyklių mokykloje. Grįždamas į namus pamačiau, kad mūsų sodyboje daug rusų kareivių, tada užėjau pas kaimyną Juozapą Šeikį ir pernakvojau. Kitą dieną tėvas važiavo iš Utenos, paliko arklį pas Šeikį ir išėjo į mišką. Dvejus metus vaikščiojo vienas, paskui prisijungė prie būrio.

Iš LYA (KGB). Ap. 3, b. 24/9, p. 77. Juozas Skurkis 1945-1946 06 vadovavo Kęstučio kuopai (Molėtų ir Kuktiškių vlsč.), o nuo 1946 06 30 užėmė Liūto rinktinės OS viršininko pareigas. Paskirtas Liūto (*Liūtas*-Ruškulis Henrikas) rinktinės vado įsakymu Nr.2 nuo 1946 06 30.

Iš LYA (KGB). Byla Nr. 13718.

Iš verbuojamųjų tarpo ataskaitinio mėnesio metu reikia pažymėti agento *Laimutė* verbavimą. Oficialiais duomenimis, buvo nustatyta, kad Utenos valsčiaus, Artmoniškių kaimo gyventoja Želenienė (taip parašyta byloje, – R. K.) Marijona (tikroji pavardė – Žulienė, – R. K.), d. Jono, palaiko ryšį su Vytauto apygardos štabo 3-io sekretoriaus-adjutanto Bariso-*Rimtauto* giminaičiais. Žulienė Marijona neakivaizdžiai buvo iškviesta per valsčiaus vykdomąjį komitetą Utenos MGB skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio, kuri pokalbio metu pasakojo, jog ji palaiko ryšį su banditu *Rimtautu,* jo nurodymu pastaroji ruošia banditams maisto produktus, dirba bandito *Rimtauto*-Bariso motinos Barisienės žemę, vykdo visus banditų nurodymus. Verbavimo metu *Laimutė* pranešė, jog netoli T. Barisienės namų, Trečialaukio kaime, yra gerai įrengtas banditų bunkeris, kuriame gyvena 4 banditai, tarp jų ir *Rimtautas. Laimutė* per 5 dienas banditų būrį užvedė „ant operatyvinio smūgio“, banditai buvo likviduoti... *Laimutė* pasiųsta išaiškinti kitų banditų grupių priedangos vietos, jų rėmimo bazes bei ryšininkus.

Ap. 3. B. 41/72. T. 1. P. 130-131. Agentūrinio-operatyvinio darbo ataskaita už 1949 02. Agentės *Laimutės* ir ag. *Medžio* duomenimis, 1949 02 11 Kuktiškių vlsč., Jurgio Graužinio sodyboje žuvo Vytauto apygardos štabo vadas Juozas Skurkis-*Laisvūnas* ir Kovo būrio vadas Balys Deveikis-*Beržas.*

F. 3, b. 20/115, p. 69. Agentūrinio-operatyvinio darbo ataskaita už 1948 06. 1948 06 25 Utenos vlsč., Šlaitinės k. esančiame miške agento *Laimutės* išduoti ir nušauti:

Barisa Mindaugas-*Rimtautas,* apygardos štabo adjutantas;

Jakštonis Aleksas-*Šamas,* Ąžuolo kuopos, Kovo būrio vadas;

Jakštonis Vladas-*Voveris;*

Lesnikas Vytas-*Putinas.*

Agentas *Laimutė* Barisos motinai pažadėjo iškūrenti pirtį, kurioj partizanai galės išsimaudyti, o pati su vaikais išėjo į bažnyčią ir pakeliui užėjo pranešti į saugumą. Pagal tai ir įvykdyta operacija. Kovo būrys šiuo metu yra visiškai sunaikintas.

Išrašas iš Balio Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“: „Lesnikovas Vytautas-*Putinas*, g. 1927 m. Užvareikėlių k., Utenos vlsč., mažažemių šeimoje. Kovo būrio partizanas. 1948 06 29 saugumo agentės *Laimutės* (M. Žulienės) išduoti Kimėnų k., Utenos vlsč. žuvo V. Lesnikovas, M. Barisa, Aleksas ir Domas Jakštoniai (p. 112. Ne visai sutampa žuvimo data, vardai ir pavardės lyginant su MGB operatyviniais duomenimis, – R. K.).

B. 41/72. T. 2, p. 226. Pranešimas. Utenos apskrities MGB viršininko Malych Kapralovui:

1948 m. MGB užverbavo agentę *Laimutę* Vytauto apygardos štabui likviduoti. *Laimutė* ir jos vyras buvo apygardos štabo ryšininkai ir apygardos vado adjutanto *Rimtauto* asmeniniai ryšininkai. *Laimutės* duomenimis buvo likviduoti keturi banditai, tarp jų ir *Rimtautas*. Toliau ji nustatė ryšius su ŠRL (Šiaurės Rytų Lietuvos, – R.K.) srities vado adjutantu *Laisvūnu* (Juozu Skurkiu, – R.K.) ir pranešė MGB apie jo bunkerį. Čia ir buvo likviduoti keturi banditai, tarp jų ir *Laisvūnas.* Kadangi apie bunkerį žinojo tik ji ir sodybos, kur buvo bunkeris, šeimininkas (jis perėjo į nelegalią padėtį), todėl *Laimutę* imta įtarinėti kaip MGB agentę. Dėl šios priežasties atsisakyta plano panaudoti ją agentūrinėms kombinacijoms, nutarta ją perkelti gyventi į Uteną. Kadangi ji turi mažų vaikų, tai atsisakė valdiško darbo. Jai išduota 2500 rublių, po to dar 1000 rublių.

Likę vieni vaikai bijodavom stribų. Būdavo, tik atsigulam, stribai ir eina palangėmis pasišviesdami. Vieną kartą brolis Vladas išvažiavo pas dėdę ir grįžo vėlai. Atė-

jo stribai, brolį nusivedė klojiman, o mane gryčioje ėmė tardyt: kur brolis naktimis važinėja, pasakyk, ir gana. Išvarė stribas į lauką, nuvedė prie tokios duobės kieme, pastatė ir sako:

– Jeigu nepasakai, kur tėvas, skaičiuoju iki penkių ir nušaunu.

Suskaičiavo iki penkių, iššovė. Netrukus atėjo rusų karininkas ir liepė mane paleisti. Be abejo, suaugęs gal kitaip reaguotum į tokius stribų pasityčiojimus, bet vaikams tai paliko slogius atsiminimus visam gyvenimui. Ateina vakaras – ir galvoji, kaip ištverti naktį. Dvejus metus ramybės nebuvo, jie žinojo, jog tėtis miške, todėl ir persekiojo mus. Į namus tėtis buvo parėjęs gal pora kartų, bet dažnai su juo susitikdavom sutartose vietose. Ateina kaimynas ir pasako, kur ir kada galėsiu susitikti su tėčiu.

Pelenių kaimo raiste partizanai buvo įsirengę stovyklą, kurioje kartu gyveno ir garsus išdavikas Kalytis Bronius-*Siaubas.* Dėl jo išdavystės su kitais partizanais žuvo ir mano tėtis. Šiuo metu netoli jų žuvimo vietos stovi paminklas, ant kurio užrašyta: „Šiame miške 1951 12 22 žuvo VYTAUTO apygardos partizanai:

Juozas Kemeklis-*Granitas*, g. 1918 m., Šiaurės Rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo) partizanų srities štabo viršininkas.

Julius Čipinys-*Garsas*, g. 1923 m., Erškėčio kuopos vadas.

Jurgis Graužinis-*Liepa*, g. 1907 m.

Julius Jakutis-*Slapukas*, g. 1930 m.

Romas Laurinavičius-*Daumantas*, g. 1919 m.

Vanda Laurinavičiūtė-*Žalgirė*, g. 1929 m.

„Išdavystė, matyt, sena kaip pati žmonija, už 30 grašių Kristų išdavęs Judas, vargu ar buvo pirmasis išdavikas.

Štai agentė *Laimutė* iš Artmoniškio kaimo 1948 metų birželio 29 dieną išdavė Trečialaukio partizanus. Enkavedistai išsivežė kruvinus keturių vyrų lavonus. Po pusmečio tą patį padarė Vidžiūnų kaime. Vėl trys lavonai... Kas gi šią moteriškę pastūmėjo į tokį baisų darbą? Pasirodo, pinigai. Ilgai nesulaukusi atlyginimo, agentė *Laimutė* pasiekė patį Valstybės saugumo ministrą Kapralovą. Utenos saugumo viršininkas gvardijos papulkininkis Malych dėl to turėjo teisintis, išmokėti 2500 rublių ir dar 1000 rublių priemoką. Taigi sovietų okupantas Judui brangiau mokėjo už paslaugas.

Užpalių seniūnijos šiauriniame pakraštyje, jau prie pat Rokiškio rajono ribos, yra Šarkių kaimas. Juozas Kemeklis-*Rokas* su 7 vyrais Drobčiūnų kaimo miške tūnojo bunkeryje. Jo broliai Jonas ir Petras jau buvo suimti, Pranas neseniai nušautas. 1949 metų lapkričio 2 dienos rytą virš bunkerio pasigirdo žingsniai ir žmonių balsai. Patekęs į priešų rankas, enkavedistus atvedė buvęs partizanas *Vilkas.* Bunkeryje buvo aštuoni vyrai. Partizanai priešinosi gal dvi valandas. Bandydami išsiveržti iš apsupimo, žuvo *Rūkas, Viesulas, Tigras, Eimutis, Ąžuolas, Caras* ir *Šarūnas.* Tik Juozas Kemeklis-*Rokas,* išsikasęs iš bunkerio urvą, net nesužeistas pabėgo.

1951 metų gruodžio 20 dieną LSSR MGB valdybos 2N operatyvinė grupė surengė „operatyvinę kombinaciją“: panaudodama buvusį partizanų būrio vadą (jau slapta virtusį agentu *Alfa*) *Tarzaną*-Alfonsą Radzevičių ir du jo bendražygius, į susitikimą prie Stirnių ežero pakvietė Vytauto apygardos vadą Bronių Kalytį-*Siaubą, Liutaurą.* Apygardos vadą palydėjo būrio vadas Mykolas Urbonas-*Liepa.* Susitikimo vietoje *Siaubas* ir *Liepa* buvo nuginkluoti ir „apdoroti“. 1951 metų gruodžio 22-osios naktį jie jau atvedė čekistus prie Pelanių – Vidžiūnų raiste buvusios partizanų slėptuvės. Iš suspaustų samanų padarytame namelyje keturi partizanai ir dvi moterys laukė vado, ruošėsi Kūčioms. Netoli nubėgo partizanai – po keliolika ar keliasdešimt metrų. Tik Ona Ramonienė-*Rūpintojėlė* nubėgo gerą puskilometrį, kol buvo peršauta ir suimta. Tai dar vienas naujųjų laikų Judo „žygdarbis“, pažymėtas šešių žmonių krauju ir gyvybėmis.

Normalioje visuomenėje už nusikaltimą laukia bausmė. Kokio atpildo sulaukė draugus pardavę sovietų saugumo agentai, informatoriai? *Laimutės* niekaip nesurado, nors iki šių metų vaikščiojo Utenos gatvėmis. *Siaubas* užsitarnavo saugumo majoro laipsnį. Buvo iškelta byla, bet susirgo. *Liepa* nepanoro rodyti bunkerių ir buvo sušaudytas. O Judas? Tas už 30 grašių pardavęs Kristų pasikorė“ (iš B. Juodzevičiaus dokumentinės apybraižos „Judo bendraminčiai“, „Utenis“, 2001 12 11).

„Žūties išvakarėse – 1948 m. birželio 28 d. – brolis Mindaugas su Aleksu ir Vytautu trumpam užsuko į namus, tačiau nakvoti nepasiliko. Seseriai Laimutei pasakė, kad apsistos Kimėnų kaimo miškelyje. Ten buvo nepaprastai tankus palaukės eglynėlis, į kurį buvo sunku patekti. Jame nedidelė aikštelė, kurioje partizanai dažnai apsistodavo. Čia pat augo kelios skarotos eglės. Šakos nuo pat žemės, tad įlipti į medį buvo galima be jokio vargo. Iš eglės viršūnės puikiai matėsi visi Trečialaukio kaimo laukai ir trys sodybos.

Kai sesuo nunešė pusryčius, partizanai jau buvo pavalgę. Ankstų rytą jiems pusryčius atnešė Juozapas Žulys, kurio vienkiemis stovėjo už kelių šimtų metrų nuo miškelio. Partizanai juo pasitikėjo. Ne kartą buvo apsistoję kuklioje jo sodybėlėje. Po to, kai mane areštavo ir namuose neliko paskutinio artojo, Žulys ir Žulienė dažnai padėdavo tėvams dirbti įvairius darbus. Atrodė, kad yra dori lietuviai, apie išdavystę niekas net negalvojo, o ypač, kad Marijona Žulienė yra čekistų užverbuota. Tą Petrinių rytą atnešti pusryčiai buvo tarsi Judo pabučiavimas – norėta įsitikinti, ar partizanai yra. Partizanai buvo sutarę, kad jie pas Žulius ateis pietų, nes namai stovėjo vos už keliolikos metrų nuo gretimo miškelio, buvo labai patogu pasislėpti. Kai sesuo atnešė pusryčius, partizanai sunerimo. Jiems kėlė įtarimą, kodėl pusryčius atnešė J. Žulys, kodėl taip anksti. Ką jie su J. Žuliu kalbėjosi ir kaip tokius ankstyvus pusryčius aiškinosi, dabar niekas nepasakys. Įsitikinusi, kad partizanai tikrai yra, M. Žulienė (MGB agentė *Laimutė*, – R. K.) (kokia ironija – pasirinkusi mūsų sesers vardą) skubėjo į Uteną pas čekistus. Kaimynai matė, kad Žulienė skuba į Uteną, galvojo, kad į šv. Petro ir Povilo atlaidus.

Vos sesuo spėjo pareiti į namus, miškelį iš visų pusių ėmė supti kariuomenė. Ant visų kalnelių pristatė kulkosvaidžių ir pradėjo artėti kaip tik į tą vietą, kur buvo apsistoję partizanai. Tėvas buvo išėjęs pas kaimyną, sesuo Laimutė, prasidėjus šaudymui, nubėgo pas eigulį Žilinską, nes toje pusėje kareivių nebuvo. Namuose pasiliko viena mama. Jai ir teko atlaikyti visą skausmą ir pažeminimus, vargšė...

Tėvas, išgirdęs šaudymą, į namus negrįžo ir iš tolo stebėjo įvykių eigą. Sesuo iš namų pabėgo prasidėjus šaudymui, sugrįžo, kai namuose jau nieko neliko. Viskas buvo sujaukta, išvogta kareivių. Susirinkusi savo daiktus ir pasiėmusi karvę, nuėjo nakvoti pas eigulį, namuose likti buvo nejauku. Kitą dieną su karve, pakelėje pasiganydama ir pasimelždama (duonos įdėjo eigulys), patraukė Ukmergės pusėn, kur buvo apsistojusi brolio *Beržo* žmona su dukromis. Nutarė nusigauti pas jas su visu likusiu turtu. Vieną naktį teko nakvoti pakelėje. Kitą dieną pasiekė Ukmergę...

Tėvas patraukė savo keliais. Atsirado Vilniuje, kur Raudonojo kryžiaus ligoninėje vairuotoju dirbo sūnus Vladas. Ligoninėje dirbo mamos brolis dr. Vladas Kviklys. Jis nuvežė tėvą į ligoninės pagalbinį ūkį, esantį tolokai nuo miesto. Ten tėvas pragyveno apie metus. Tikėjosi, kad saugumas ten jo neras. Deja, 1949 metų pavasarį surado ir kartu su Vlado šeima išvežė į Krasnojarską.

Partizanai, matyt, pajuto, kad yra supami. Mindaugas įlipo į skarotą eglę, prisirišo diržu prie jos ir nekviestus svečius sutiko automato šūviais. Mama sakė, kad rusai pirmiausia į mūsų kiemą gabeno ir guldė sužeistus savo kareivius. Reikalavo virinto vandens ir baltų paklodžių tvarsčiams. Plovė ir rišo žaizdas. Po kurio laiko šaudymas aprimo. Pasigirdo džiaugsmingi šūksniai, kad vieną „banditą“ jau nušovė. Net keli čekistai negalėjo „nuopelnais“ pasidalinti, aiškinosi, kuris pirmas pamatė, kad „banditas“ šaudo iš eglės. *Rimtautas* šaudė tol, kol turėjo šovinių. Kai jie baigėsi, paleido paskutinę pistoleto kulką sau į dešinįjį smilkinį. Čekistai turėjo vargo, kol jį iškėlė iš eglės. Kai atvilko į kiemą ir liepė mamai atpažinti, buvo tik šakų apdraskytas veidas ir žaizdelė smilkinyje. Šaudymas prasidėjo apie 10 valandą ryto, o baigėsi apie 16 valandą. Po to žuvo Domas Jakštonis, Vytautas Lesnikovas (kitur – Lesnikas, – R. K.), kurio vienin-

telė apylinkėje dūminė pirkelė stovėjo mūsų žemės gale, kuris buvo 3 hektarų žemės „buožė“. Paskutinis liko Aleksas Jakštonis-*Šamas.* Baigęs šovinius ir pasilikęs tik pistoletą ir granatą, išėjo į pamiškę, netoli tų dviejų didingų ąžuolų, kuriame dabar įamžintas čia žuvusiųjų atminimas. Kareiviai nešaudė. Matyt, galvojo, kad jis pasiduoda. Neaišku, kaip arti jis prie kareivių priėjo. Driokstelėjo sprogimas, kurio aidas paskutinį kartą sudrebino Trečialaukio ir Kimėnų kaimų sodybų langus...

Žuvusių partizanų lavonus sumetė į vežimą, prie jų pasodino motiną (M. Barisienę) ir liepė vežti į Uteną. Lavonus išmetė saugumo kieme, o mamą uždarė į rūsį. Prasidėjo kryžiaus ir kančių kelių epopėja, kurią praėjo daugelis Lietuvos motinų... Marija Barisienė ypatingojo pasitarimo (osoboje sovieščianije) buvo nuteista 8 metams griežtojo režimo lagerio. Bausmę atliko Intos lageriuose. 1955 m. kaip invalidė buvo paleista ir nusiųsta į tremtį pas tėvą – į Krasnojarsko kraštą. Į Lietuvą grįžo 1958 m. ir, vos spėjusi pasimatyti su savo motina (mano senele), mirė 1958 m. liepos 18 d. Palaidota Daugailių kapinėse.

Čekistų pranešime nurodoma, kad „banditų“ grupę padėjo likviduoti agentė *Laimutė,* gyvenanti Artmoniškių kaime – Marijona Žulienė (Želenienė). Abejoti, kad ta pati, netenka, nors pavardė iškraipyta. Po to *Laimutė,* kaip partizanų išdavikė, buvo išaiškinta. Tą patvirtina ir MGB dokumentai. Jos šeima, lydima stribų apsaugos, su visu savo turtu išsikraustė iš Artmoniškių kaimo į Uteną. Ar reikia dar geresnių įrodymų negu šie MGB dokumentai? Reikia tik stebėtis, kad buvusi MGB agentė *Laimutė* šiandien ramia sąžine vaikšto Utenos gatvėmis (mirė 2002 m., – R. K.). Ką kalbėti apie atgailą? Pagal seną lietuvių priežodį reiktų paklausti: kaip tokius savo brolių išdavikus šiandien – esant Nepriklausomai Lietuvai, dar nešioja šventa žemė?“ (Juozas Barisa, „Gyvenome vien tik viltimi“, iš dokumentinės apybraižos „Kimėnų miškelio tragedija“, Kaunas, 1998, p. 48-50).

Iš KGB arch. F. K-1. Ap. 58. B. P-18631-LI.
Onos Ramonienės, d. Vinco, g. 1911 m. Melaikiškių k., Molėtų r., stebėjimo byla
Nr. 757.

P. 5. 1951 12 22 karinės čekistinės operacijos metu paimta sunkiai sužeista Ramonienė Ona, d. Vinco, kurios areštui sankcija duota 1952 01 22 (iki tol buvo gydoma ligoninėje). Ji yra kaltinama tuo, kad 1950 11 užmezgė ryšius su Čipinio Juliaus-*Garso* būriu, o 1950 12 perėjo į nelegalią padėtį. 1951 02 ji įstojo į būrį, buvo ginkluota pistoletu „mauzeriu“ ir, būdama būryje, gamino partizanams maistą. Areštas įvykdytas MGB 2-N v-bos linija. Ją tardo Utenos rajono MGB vyr. tardytojas vyr. ltn. Čeredničenko.

P. 13. Ramonienė Ona yra partizano Prano Ramono, kuris buvo Švyturio būrio vadas, žmona. Pranas Ramonas suimtas, o Ona Ramonienė 1949 03 buvo numatyta ištremti, bet nuo trėmimo pabėgo. Ji turi sūnų, kuris yra mažametis (g. 1943 m.).

P. 14. (pagal 1950 12 26 apklaustos Vandos Laurinavičiūtės duomenis, – L. A.) nustatyta, kad Ramonienė su partizanais susitikinėjo jau 1950 06, kartu su Urbonu ir jo žmona Stase aprūpindavo juos maisto produktais. Ji 1950 12 perėjo į nelegalią padėtį ir 1951 02 pasitraukė į Čipinio būrį. Kareiviai Bystrevskis Aleksandras Matvejevičius ir Barsukovas Nikolajus Stepanovičius parodė, kad jie dalyvavo k/č (karinės/čekistinės, – R. K.) operacijos metu, kai buvo paimta Ramonienė Ona.

Iš B. bylos P-18631-LI.

P. 9. Ramonienės Onos 1952 01 11 tardymo medžiaga: 1945 m. mano vyras Ramonas Pranas, kaip partizanas, suimtas. 1949 m. pabėgau nuo ištrėmimo, iki 1950 m. rudens gyvenau Melaikiškių kaime savo tėvų namuose su broliu. Susipykusi su broliu, išėjau gyventi į to paties kaimo gyventojos Vandos Laurinavičiūtės namus, kur netrukus apsigyveno ir Antanas Urbonas su žmona Stase ir dviem vaikais.

P. 10. 1950 11 pas Urboną atėjo Hubertas Petravičius-*Aidas*, Julius Čipinys-*Garsas* ir Jurgis Graužinis-*Liepa* iš Vidžiūnų kaimo. Jie paprašė maisto, o vėliau įkalbėjo, kad Antanas Urbonas darytų jiems samagoną (varė samagoną krūmuose netoli namų).

P. 11. 1950 12 netikėtai suėmė A. Urboną ir namų šeimininkę, aš, pabūgusi, kad galiu būti suimta, iš šitų namų išėjau. Nuėjau į Pastovėlio kaimą pas Joną Buivydą, su kurio dukra Verute buvom pažįstamos daugiau kaip 10 metų. Po 3-4 dienų sulaikytuosius paleido, Urbonas grįžo į Laurinavičiūtės namus, o pati V. Laurinavičiūtė į namus negrįžo, išėjo slapstytis. Kur ji gyveno – nežinau.

P. 12. 1951 02 pas Buivydą atėjo man žinomi partizanai ir pasakė, kad galiu būti suimta, todėl išėjau pas juos į bunkerį, kuris buvo miške prie Šnieriškių kaimo.

P. 13. Ten gyvenom nuolat keliese: aš, *Garsas*, *Liepa* (J. Graužinis) ir H. Petravičius-*Aidas*. Pas mus ateidavo pagyventi *Uosis*, *Čižikas* ir *Papartis* (pavardės nežinau). Tame bunkeryje gyvenom iki 1951 05, paskui išėjom į Labanoro miškus.

P. 14. Labanoro miškuose esam sutikę kitų būrių partizanus, būtent *Lakūną* ir *Lubiną.* 1951 metų liepos mėnesį gyvendami Saldutiškio miškuose susitikom *Liepą*-Mykolą Urboną su Vanda Laurinavičiūte. Tuomet Vanda pasiliko gyventi su mumis, o *Liepa* išėjo. Saldutiškio valsčiuje užsibuvome iki 1951 10, kad neatkreiptume dėmesio į mūsų žiemojimo rajoną. Paskui pasitraukėm į Pelanių apylinkes, kur turėjom žiemos stovyklą, ir buvome iki mano sulaikymo.

P. 15. Aš slapyvardės neturėjau, nes man ji nebuvo reikalinga, aš tik gaminau partizanams karštą maistą. Iš partizanų ryšininkų ir rėmėjų man yra žinoma tik Veronika Buivydaitė iš Pastovėlio kaimo, kuri atnešdavo *Garsui* paketus nuo *Uosio*. Kiti ryšininkai man nežinomi. Rėmėjų mes neturėjom, nes partizanai nepasitikėjo žmonėmis, jie pasiimdavo iš kolūkių ko reikia, o maistą gaminomės vietoj (tardomoji sąmoningai nemini talkinusių rėmėjų bei ryšininkų, – R. K.).

P. 15a. 1951 11 mums žiemojant į stovyklą atėjo *Siaubas* ir *Liepa*. *Siaubą* matėme pirmą kartą, jie prabuvo pas mus tris dienas.

P. 18. (pakartojami 1952 01 11 tardymo metu gauti duomenys, tik patikslinama, kad Antanas Urbonas ir V. Laurinavičiūtė suimti 1950 12 26).

P. 37. Ramonienės Onos 1952 01 31 tardymo medžiaga: Pistoletą įstojus į būrį gavau iš Graužinio-*Uosio*. Tai buvo „mauzeris“, lygiai tokį pat turėjo ir Laurinavičiūtė, tik skyrėsi rankena. Šis pistoletas buvo skirtas, kad nepatekčiau gyva į priešo rankas. *Uosis* man sakė, kad kilus mirtinam pavojui turėčiau nusišauti. Kai prasidėjo šaudymas, mes iššokome iš bunkerio ir pasileidome bėgti: partizanai bėgo į vieną pusę, o aš į kitą. Girdėjau šaudymą toje pusėje, kur nubėgo partizanai, bet man pavyko nubėgti apie 100 m nuo stovyklos. Tuomet buvau peršauta į sėdmenis, bet nepaleidau pistoleto, nubėgau dar maždaug 200 m, kol buvau peršauta dar kartą. Kareiviai mane sulaikė. Peršovė dešinę ranką ir aš pistoleto jau nebegalėjau laikyti.

P. 56. Ramonienės Onos 1952 02 12 tardymo medžiaga: Mano ginklas nebuvo patikimas, nes tik du iš aštuonių šovinių buvo fabrikiniai, o kiti 6 buvo pritaikyti, perdaryti. Aš iš jo nešoviau nė karto.

P. 110. Utenos rajono ligoninės vyr. gydytojo pažyma: Ramonienė Ona į ligoninę atvyko 1951 12 22 sunkios būklės, jai peršauti sėdmenys ir šautinė žaizda dešiniojo žastikaulio su atviru lūžiu, smarkiai nukraujavusi.

P. 85 a. Atpažinimo protokolas: Pateikiamos trys fotonuotraukos kareiviui Bystrevskiui Aleksandrui Matvejevičiui, g. 1930 m., kilusiam iš Baškirijos, kuris parodė, kad partizanų stovyklos likvidavimo metu pastebėjo bėgančią moterį, kuriai po šūksnių, raginančių pasiduoti, kelis kartus iššovė trumpa serija ir sužeidė į sėdmenis. Ji nesustojo, tuomet jis, davęs įspėjamuosius šūvius ir pamatęs, kad ji turinti rankoj pistoletą, kirto dar vieną seriją, kuria moteris dar kartą buvo sužeista. Antrasis buvo karys Barsukovas.

P. 34-5. Nuosprendis: priimtas 1952 03 20 Utenoje vykusiame uždarame teisme. Ramonienė Ona, Vinco, nuteista 25 metams ITL ir 5 metams teisių suvaržymo. Liudininkais teismo posėdyje dalyvavo Barsukovas, Bystrevskis.

P. 161-3. Reabilitacijos pažymėjimas: Ona Ramonienė buvo kalinama Irkutsko srityje iki 1956 06 30, reabilituota 1991 02 19, reabilitacijos pažymėjimo numeris Nr. 13/475-90.

Pasakoja **VYTAUTAS LAURINAVIČIUS-*ŠERMUKŠNIS***

Užrašyta Vilniuje
tremtinių namuose
2000 02 26

Gimiau 1925 m. Utenos apskrityje, Kuktiškių valsčiuje, Melaikiškių kaime.

Kai antrą kartą rusai okupavo Lietuvą, pasidariau metrikus, kad manęs nešauktų į armiją, bet į mišką išėjau vedamas patriotinių jausmų. Dar prie vokiečių platinau lietuvišką spaudą. Utenoje veikė organizacija, kurios daugumą sudarė gimnazistai. Šiai organizacijai priklausiau ir aš. Jai vadovavo Utenos bažnyčios vargonininkas Juozas Kublickas. Jis man perduodavo vaistus, spaudą, kurią aš platinau. Daugiausia tai buvo atsišaukimai į lietuvius, raginantys kovoti už laisvę. Važinėjau ir į kitus miestus bei miestelius. Teko pabuvoti Šiauliuose, Domančių kaime prie Joniškio, Žagarės valsčiuje, Pakruojyje. Užeidavau pas ūkininkus, pasikalbėdavau, jiems aiškinau, kad iš anksto reikia ruoštis pasipriešinimui, žmonės bus tremiami į Sibirą, brangius daiktus slėpti į senus rūbus. Žodžiu, vykdžiau organizacijos užduotis kaip kurjeris, o jos struktūros, kiek ir kokių žmonių joje yra, nežinojau. Tos organizacijos kurjeriu aš buvau nuo 1944 m. rugpjūčio mėn. iki 1945 m., kada mane išdavė mūsų kaimynė Ona Laurinavičienė – skrebo sesuo (šiuo metu gyvena netoli Kauno).

Atvažiavo čekistai į mūsų namus ir suėmė tėvelį, manęs tuo metu namuose nebuvo, man anksčiau pranešė, kad mane žada areštuoti, todėl tėvelis išsiuntė mane pas gimines. Molėtų rajone, Pečiulių kaime gyveno mano teta Levutė Matijošienė, aš pas ją ir išėjau, o tėvą išvežė į Kuktiškes ir uždarė stribyno rūsy. Kai jo paklausė, kur aš, atsakė, kad išėjau pas tetą. Tada čekistai atvažiavo į Pečiulius manęs paimti. Tada ką tik buvau susipažinęs su mergina, mudu prakalbėjom visą naktį ant suoliuko daržely. Namelis buvo prie miško, keliukas ėjo iki ežero, toliau – į pagrindinį kelią. Mes paėjom tuo keliuku, atsigręžiu atgal, žiūriu – prie tetos namo du pakinkyti vežimai ir kareivių būrys. Supratau – manęs paimti atvažiavo. Prie kelio augo rugiai, pasislėpiau juose, merginą palikau ant kelio ir žiūriu, kaip čekistai atlekia keliu net pasišokinėdami. Tuoj paėmė tą mano mergaitę, o aš pasiekiau mišką. Mergaitę rusai nuvarė pas tetą ir daržinėje mušė visus. Vakare grįžau, teta sako:

– Žinai ką? Geriau tu mus sušaudyk.

Aš jai atsakiau:

– Miela tetule, dar nieko savo gyvenime nežudžiau, net pirštu nepriliečiau, o tu taip kalbi...

– Tu matai, kaip mes atrodom?

Dėdė negalėdamas pasikelti gulėjo lovoje, taip buvo sudaužytas, kad kirčių vietose kaulai matyti, į tą mergaitę irgi baisu pažiūrėt – visa mėlyna. Daržinėje buvo paslėptas pistoletas ir dvi granatos. Pasiėmiau ir išėjau į mišką. Miške sutikau tris ginkluotus vyrus, mačiau juos pirmą kartą, visai nepažįstami. Vienas ginkluotas automatu, du su šautuvais. Jie, pasirodo, jau girdėję apie mane, kad mano artimuosius rusai žiauriai sumušė. Jie sutiko mane priglausti. Su jais miške prabuvau dvi savaites. Gyvenom palapinėj, padarytoj iš eglišakių, valgyti nueidavom pas ūkininkus. Netoli miško stovėjo vienkiemis. Nuėjom ten kartą valgyti. Tada buvom keturiese. Pavalgėm, padėkojom ir išėjom., Dangus smarkiai apsiniaukė, pradėjo lyti. Atsisėdom po didžiule egle ir taip sulaukėm ryto. Rytą mano draugai sugulė, o aš negaliu

užmigt – neima miegas, tarsi kas mane žadintų. Atsikėliau ir nuėjau į avietyną. Staiga pasipylė šūviai. Atsiklaupiau ant žemės, aplink mane kulkos tik čeksi, tarsi dideliais lašais lytų. Toje pusėje, kur mano draugai gulėjo, girdėjosi riksmas ir šūviai. Iš jų pažinojau tik Julių Matijošių iš Pečiulių kaimo, kitų nei vardų, nei pavardžių nežinojau. Matijošius buvo mano tetos vyro brolis, vyresnio amžiaus vyras. Kažkaip praėjo išgąstis ir išlindau iš krūmų. Žiūriu – stovi būrelis rusų kareivių, vienas ruskis nušauto Matijošiaus batus auna, kitas laikrodį sega nuo rankos. Čia pat ant akmens buvo padėta prieštankinė vokiška granata. Galvoju: kas bus, tas bus, vis vien dabar jau reiks mirt. Nieko nelaukęs patraukiau virvutę ir mečiau granatą į kareivių būrį. Pasigirdo kurtinantis sprogimas ir klaikus pagalbos riksmas. Kaip vėliau sužinojau, keturi rusai buvo užmušti vietoje, likusieji sužeisti. Dar vienas mūsiškis, ginkluotas automatu, pabėgo.

Pasirodo, kai mes pavalgėm, šeimininkas pranešė rusams. Nuo tos vietos iki namų man vienuolika kilometrų kelio. Patraukiau į namus, nes buvo įdomu sužinoti, ar tėvams nieko nenutiko. Jeigu tėvą suėmė, planavau pasiduoti. Ėjau naktį, apie dvyliktą valandą pasiekiau savo namus. Į gryčią eiti bijojau, nes labai piktai visą naktį skalijo šunys. Permiegojau bulvių duobėje, o vidudienį parėjau į namus. Tėvai nustebę klausė, kaip aš parėjau, pasirodo, mūsų ir gretimas Bryliškių kaimas buvo apsuptas. Manęs ateinant laukė ne vieną naktį, nes Ona Laurinavičienė pasakė, kad aš tikrai ateisiu pasiimti maisto.

Tėvą iš Kuktiškių stribyno paleido, bet davė nurodymą atvežti vežimą dobilų ir lašinių. Tėvas paaiškino, kad lašinių neturi, tada stribai pasakė – yra kiaulė, papjauk ir padaryk lašinius. Žinoma, kur dėsis, tėvas papjovė kiaulę, išrūkė lašinių ir nuvežė, kad tik stribai atsikabintų.

Po to nuėjau į Kulinių mišką, ten laikėsi nedidelis partizanų būrelis, kuriam vadovavo Jurgis Trinkūnas-*Šernas*, nepriklausomybės laikais buvęs Utenos apskrities viršininkas. Čia daviau priesaiką, gavau *Šermukšnio* slapyvardį. Mūsų būryje buvo 25 partizanai: Pranas Ramonas-*Uralas*, g. 1900 m. Meleikiškių k., Kuktiškių vlsč., suimtas 1945 09 27 ir nuteistas 15 m. katorgos; Serapinas Pelakauskas iš Bryliškių k., Juozas Petravičius iš Kašeikių k., Pranas Aismantas, Jurgio, g. 1921 m. Kuktiškių vlsč., suimtas 1945 09 26, nuteistas 10 m. lagerio, mano brolis Vincas Laurinavičius, Juozas Laurinavičius, mano sesuo Vanda Laurinavičiūtė-*Šermukšnė, Žalgirė* ir kt. Šitame būryje buvau ryšininkas. Pristatinėjau maistą, šovinius, viską organizavau ir nešiau į būrį, kadangi visiems išeit į viešumą nebuvo galima. Išeidamas į kaimą, persirengdavau moteriškais drabužiais, mano plaukai buvo ilgi, barzda dar nežėlė, turėjau tik septyniolika metų.

Vieną kartą reikėjo nuvažiuoti į Uteną ir iš vargonininko paimti spaudą. Buvo sutarta važiuoti į Kupiškio apskritį, nueit į Palėvenytę, Suvainius ir užmegzti ryšį su tų vietovių partizanų būrio vadu. Einu per Pelenių mišką, iki Kuktiškių geležinkelio stotelės apie 4 kilometrus kelio. Jau leidžiuosi į pakalnę, girdžiu – iš paskos atvažiuoja vežimas. Bėgti į mišką nebuvo prasmės, kadangi su savimi nieko neturėjau. Kai vežimas priartėjo prie manęs, pasitraukiau nuo kelio į šalį ir einu toliau. Žiūriu – vežime sėdi du stribai ir jauna mergina. Staiga sustojo ir klausia vienas iš jų:

– O, kur, bandite, eini?!

Matau, kad abu girti, sakau:

– Einu darbo ieškot...

– O kokį darbą gali dirbt?

– Galiu karves ganyt, kiaules, avis, galiu malkas kapot...

Liepė sėstis vežiman, važiuojam toliau.

– O ar nenorėtum stot į liaudies gynėjus ir šaudyt banditus? – klausia manęs.

– Kad bijau šautuvo, – atsakiau.

– Tai niekada ir neteko pašaudyt? – įkyriai ėmė klausinėt. Vienas parodė į rusišką PPŠ automatą, gulintį vežime, ir klausia:

– O kaip vadinasi šitas daiktas?

– Petelnia, – sakau.

– O kodėl petelnia?

– Tikriausiai ja blynus galima kepti?

Kumštelėjo savo draugeliui ranka į pašonę ir palinkęs prie jo ausies sako:

– Durnelis.., – ir toliau mane kalbina:

– O kur tu gyveni?

– Kašeikiuos.

– O kokia tavo pavardė?

– Ciprinas.

Tame kaime gyveno moteris, turėjo maždaug mano metų berniuką ir mergaitę. Stribas net nusikvatojo:

– A, tos kvaišos sūnus!

– Taip, – sakau.

Juokiasi abu net atsilošę. Kuo toliau, tuo šlykščiau ėmė mane tardyt.

– Na, o kaip pas tave, jau atsistoja?

– Kas? – klausiu jų.

– Na, tas... kuriuo myži.

– Nežinau kaip ten yra, – atsakiau.

Jie ir vėl mane varo į kampą.

– Na, ar yra išvis toks daiktas pas tave?

– Yra, – sakau.

Tas, kuris laikė vadžias, ėmė sukt į šoną, sako:

– Velnias, nebegaliu kentėt, vidurius susuko.

O ta mergaitė verkia net pasikūkčiodama. Stribas, kuriam vidurius susuko, greit iššoko iš vežimo ir, nubėgęs kelis žingsnius, atsitūpė, o kitas pasiėmė šautuvą ir nusitempė už krūmų verkiančią mergaitę. Supratau, kad ją prievartaus. Mane vieną paliko vežime, čia gulėjo ir paliktas automatas. Griebiau už vadžių ir kirtau arkliui, tik išgirdau šaukiant iš krūmų:

– Stoj! Stoj!

Atsisukau atgal, žiūriu – stovi vidury kelio nuleistomis kelnėmis stribas ir mojuoja. Jau ir norėdamas arklio nebūčiau sustabdęs, nešėsi šuoliais kaip patrakęs. Privažiavau iki kryžkelės, pasukau į mišką, įvariau arklį į tankmę, iškinkiau ir paleidau. Pasiėmiau automatą, apžiūrėjau vežimą, radau kvortinį samagono butelį, trenkiau ratan ir sudaužiau. Radau lašinių paltį ir keturis išdirbtus avikailius. Viskas buvo atimta iš žmonių. Lašinius ir avikailius palikau vežime ir nuėjau į Tarailių kaimo pusę, miške prasėdėjau iki vakaro, pakasiau po samanom automatą ir parėjau namo. Kitą dieną nuėjau į Kuktiškių geležinkelio stotį, nesulaukęs traukinio, 22 kilometrus nukulniavau pėsčias į Uteną. Nuėjau pas vargonininką, papasakojau apie savo

nuotykius, paėmiau iš jo vaistų, bintų, šovinių, spaudos ir gavau nurodymą vykti į Kupiškio apylinkę ir Suvainių kaime surasti *Vanagą*-Katelę. Vargonininkas patarė, kaip laikytis konspiracijos, kad užeičiau tik pas turtingiau gyvenančius žmones, kurie bijo rusų ir jų nemėgsta. Buvau apsirengęs apdriskusiais drabužiais, panašus į valkatą.

Nuvykau į Kupiškio rajoną, suradau *Vanagą*-Katelę. Katelės buvo trys broliai ir sesuo. Sesuo mokytojavo netoli Panevėžio, bet jau buvo nuteista, sėdėjo kalėjime už ryšį su partizanais. Su Katele kalbėjomės įvairiomis temomis. Jis aiškino, kad į didelius būrius neturėtume rinktis, kadangi su kariuomene kariauti negalėsime, galėsime apginti žmones tik nuo stribų savivalės. Pas Katelę išbuvau apie mėnesį, buvau susitikęs su partizanais, dalyvavau jų susirinkimuose, šaudymo apmokymuose, pasidalinom bunkerių, slėptuvių darymo, slapstymosi nuo rusų kariuomenės patirtimi. Po mėnesio grįžau į savo būrį. Važiavau traukiniu įlindęs tarp rąstų. Grįžęs kai ko iš mūsiškių neberadau. Buvo areštuotas mano brolis Vincas, Juozas Laurinavičius. Juozą Laurinavičių kitą dieną paleido. Laikraštyje buvo įdėtas rusų valdžios atsišaukimas dėl visų, kurie slapstosi, reabilitavimo. Buvo rašoma, kad visiems, kurie ateis savo noru, bus dovanota, jie nebus teisiami ar kaip kitaip baudžiami. Vyrai atidavė ginklus, o po dviejų parų atvažiavo stribai ir iš namų surinko visus: Praną Ramoną, Praną Aismantą, brolį Vincą Laurinavičių, Juozą Laurinavičių (netrukus paleido). Miške liko būrio vadas Jurgis Trinkūnas, jis slapstėsi iki 1950 m. Kartu buvo ir mano sesuo Vanda Laurinavičiūtė-*Šermukšnė*. 1951 m. gruodžio 31 d. juos Pelenių miške apsupo rusų kariuomenė ir visus sušaudė bunkeryje. Kiek žinau, jie smarkiai priešinosi, aukų buvo ir iš rusų pusės.

R. K. p a s t a b a: šie gerb. V. Laurinavičiaus pateikti faktai kelia abejonių. Tuo metu jau tokių stambių būrių (pasakotojo teigimu, žuvo 16 žmonių) tam krašte tikrai nebebuvo, tai patvirtina ir KGB archyve rasti dokumentai. Be to, B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ rašoma, kad Vanda Laurinavičiūtė-*Žalgirė* (*Šermukšnė*), g. 1927 m. Melaikiškių k., Kuktiškių vlsč., buvo partizanų rėmėja. Kai saugumas pradėjo įtarinėt ir tardyt, su J. Čipiniu išėjo partizanaut. Žuvo 1951 12 22 Pelanių raiste įrengtoje slėptuvėje. Kartu žuvo dar 5 partizanai: Juozas Kemeklis-*Rokas*, Romas Laurinavičius-*Daumantas*, Julius Čipinys-*Garsas*, Jurgis Graužinis-*Liepa*, Julius Jakutis-*Slapukas*. Sužeista Ona Laurinavičiūtė – Ramonienė-*Rūpintojėlė* buvo paimta gyva ir teista (p. 111).

Sesuo buvo sužeista, kartu vežė suimtą ir mano pusseserę Oną Ramonienę, Prano Ramono žmoną, ją gyvą paėmė iš to bunkerio. Ji vėliau viską papasakojo apie bunkerio sunaikinimą. Sesuo Vanda dar buvo gyva, bet beveždami rusai šautuvų buožėmis ją trankė tol, kol užmušė. Sužeista ji buvo tik į ranką.

Pas mus atsirado vienas išdavikas, su kuriuo kartu mokėmės mokykloje, buvome geri draugai, tai Juozas Laurinavičius iš Melaikiškių kaimo. Prie vokiečių keli mūsų kaimo vyrai buvo paimti į darbus ir išvežti į frontą. Paimtas buvo mano vyriausias brolis Vincas, kaimynai Bronius Leišys ir Pranas Aismantas. Šitie vyrai grįžo vos gyvi, o Laurinavičius – su laikrodžiais ant rankų, su šautuvu. Jis patarnavo kažkokiam vokiečių karininkui. Grįžo su gražia uniforma, kaip tikras ponas. Grįžęs šautuvą atidavė broliui Napaliui, o paskui jį išdavė. Brolį Napalį už tą šautuvą pasodino septyneriems metams į kalėjimą. Jau 1941 m. jis buvo užsirašęs į komjaunimą.

Kada žuvo šitie partizanai, mano gyvenimas pasidarė labai sunkus: likusieji gyvieji išsiskirstė, Trinkūnas irgi atsiskyrė nuo mūsų. Kiek žinau, jis slapstėsi mūsų

ONOS RAMONIENĖS SULAIKYMO SCHEMA

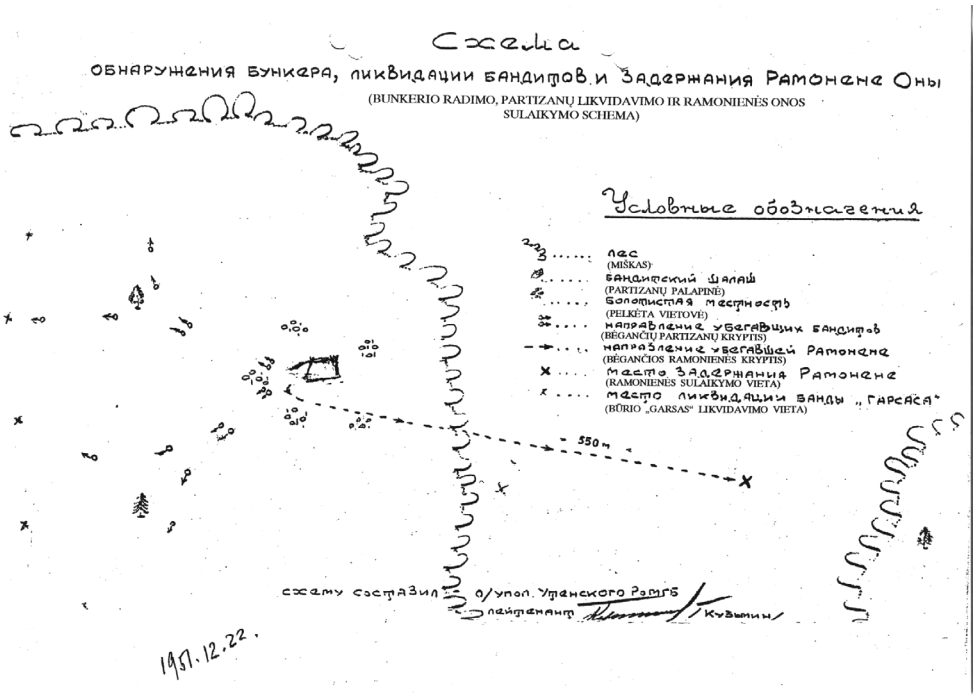

daržinėje įrengtame bunkeryje (sesuo apie tai žino daugiau). Norėjau pasiimti daugiau maisto, eiti į mišką, pasidaryt kokį bunkeriuką ir ruoštis žiemai. Ne kartą lankiausi namuose, pasiimdavau maisto ir vėl išeidavau. Paskutinį kartą namuose lankiausi 1945 m. rugsėjo 30 d., buvo sekmadienis. Apie 10 valandą tik žengiau per slenkstį ir mane griebė. Suėmė su ginklu – nešiojausi pistoletą „TT", dvi granatas turėjau. Pririšo prie vežimo, o patys kareiviai nuėjo pavalgyt. Nuvežė į Kuktiškes ir įmetė į buvusį mokytojo Vanago namo rūsį. Pirmame aukšte buvo tardymo kabinetai. Čia mane gerokai apkūlė stribas Vingelevičius. Jis ir du jo sūnūs buvo ką tik įsirašę į stribus, labai uolūs. Atidaužė pirštus, vieną pirštą sulaužė, su nagano rankena daužė per sprandą. Reikalavo pasakyt, kur yra Trinkūnas, kodėl ginkluotas vaikščiojau. Paaiškinau, kad banditų bijojau, todėl ir nešiojausi ginklą. Tris paras tardė, mušė ir išvežė į Uteną. Kadangi neprisipažinau, kad buvau kokiam nors būry, akistaton iškvietė Juozą Laurinavičių. Pulkininkas Dimitrovas Juozą paklausė, ar jis galėtų patvirtinti, kad aš buvau būry. Juozas pasakė:

- Ne, jis nebuvo būry.

Turbūt pabijojo, nes mano brolį ir kitus jis buvo prieš tai įskundęs. Anie irgi gynėsi, aiškino, jog slapstėsi nuo kariuomenės. Vėliau jis įstojo į komunistų partiją, dirbo „kolchozo" brigadininku.

Lageryje išbuvau dešimt metų: Vorkutoje, Vsegždorlage, Ropče, Kazachstano spec. lageriuose, ten skaldėm akmenis, statėm barakus.

R. K. p a s t a b a: Pas Vytautą Laurinavičių lankiausi tremtinių namuose Vilniuje. Jis buvo atvykęs iš Rusijos, sunkiai bepaeinantis invalidas, gyveno slaugomas likimo draugų. Jo žmona, vaikai liko Rusijoje.

Žmogus norėjo gauti kario savanorio statusą, bet neturėjo Lietuvos pilietybės. Norint gauti Lietuvos pilietybę, reikia atsisakyti Rusijos pilietybės. Šito padaryti jis nesiryžo, kadangi Rusijoje gyvena šeima. Labai nusiminęs, nusivylęs Lietuvos valdžia ir ne tokia Lietuvos laisve, už kurią jis kadaise su ginklu rankose kovojo, nedrąsiai paklausė:

– O kaip tas žydas, Rusijos KGB šnipas Kalmanovičius? Ar jam reikėjo atsisakyti Izrelio, Rusijos ir dar kitų pilietybių, kai Lietuvos prezidentas suteikė jam dar vieną – Lietuvos pilietybę?

Pasakoja ALBERTAS KUNDELIS-*ŽENTAS*

Užrašyta Panevėžyje
1998 07 05

Gimiau 1934 m. Tumasonių kaime, Obelių valsčiuje. Šeimoje buvome du broliai ir sesuo Elena, kuri šiuo metu gyvena Lukštų kaime. Brolis Alfonsas, g. 1921 m., pokario metais į rusų armiją tarnaut nėjo, pradėjo slapstytis nuo okupantų persekiojimo su Kuveikiu ir Tuskėnu. Iš pradžių veikė Jono Karaliaus būryje, vėliau tam būriui vadovavo Juozas Kuveikis. 1947 metų gegužės mėnesį brolis registravosi, savaitę išgyveno laisvėje, o paskui jį areštavo. Aš su tėčiu Ignu ryšio su brolio būrio partizanais nenutraukėme ir toliau. Būdamas 15-os metų, dirbau partizanų ryšininku.

Pas mus dažnai užeidavo Karalius, Kuveikis, Tuskėnas, Vladas ir Pranas Daminauskai. Žiemą mūsų tvarte įrengtame bunkeryje gyveno Matas (Motiejus) ir Juozas Kurkliečiai, tekdavo saugoti, kad kas pašalinis neužeitų. Pastebėjus ką nors įtartino, tuoj pranešdavau viduje esantiems partizanams. Kadangi visą laiką bunkeryje jie nesėdėdavo, išlindę iš bunkerio, būdavo tvarte. Be to, bunkeris buvo nedidelis, keturi vyrai vos tilpo. Tvarte buvo išmūryta krosnis, už jos padaryta niša.

Dar prieš 1951 m. čekistai, matyt, pradėjo mane įtarinėt, ėmė tampyt, kaltino, kad palaikau ryšį su „banditais“, bet kažkodėl manęs vis dar neareštavo. Tik vėliau sužinojom, kad mus išdavė Bučiūnų kaimo gyventojas Jonas Kviliūnas. Jis irgi buvo to paties būrio ryšininkas. Kadangi jo vienkiemis buvo sekamas, skrebai matė, kaip dieną pas jį užėjo Vladas Daminauskas. Jo nelietė, leido įeiti į namus. Visa laimė, kad kambaryje jis nieko nerado, greitai apsisukęs grįžo atgal, tuomet stribai jį puolė, bet jam pasisekė ištrūkti ir laimingai pabėgti. Po to Kviliūną ir jo seserį areštavo, palaikė kelias dienas Obelių stribyne ir paleido. Partizanai jį apklausė. Jis paaiškino, jog išsigynė, neprisipažino, kad su partizanais palaiko ryšį, bet, pasirodo, buvo užverbuotas ir mus visus išdavė.

1951 m. areštavo ir mane. Septynias dienas išlaikė Obelių stribyne, tardė, labai mušė. Nebegalėjau pakelti mušimų. Tardė trys tardytojai, dalyvavo keli vertėjai. Prisimenu tik tardytoją rusą Pauliką ir vertėją Motuzą. Jie keitėsi pamainomis. Tas Paulikas buvo kažkoks stribų vyresnysis. Nebegalėdamas iškęsti kankinimų, viską prisiėmiau sau. Jie mane buvo kažkuo stipriai apsvaiginę. Būdavo, pasodina ant taburetės kampo, liepia ištiesti kojas ir taip sėdėti. Septynias paras nedavė net akių sumerkt. Kai užsnūsdavau ir nuvirsdavau nuo taburetės, imadavo spardyt. Primygtinai reikalavo atiduoti ginklą, kadangi Kviliūno buvo pasakyta, jog turiu ginklą. Turėjau prancūzišką šautuvą, bet neatidaviau, pamelavau, kad pavogė. Taip ir pasibaigė tardymas Obeliuose. Leido kelias valandas kameroje pamiegot, o rytą traukiniu atvežė į Kupiškio kalėjimą, įmetė į kamerą, kurioje sėdėjo 12 kalinių – visi politiniai.

Tarp jų, pamenu, buvo Židelіūnas, Švedas. Kupiškyje išlaikė šešis mėnesius, po to pervežė į Panevėžio kalėjimą. Čia už dokumentų padirbinėjimą partizanams 28-oje kameroje sėdėjo buvęs Panevėžio milicijos pasų stalo viršininkas Malinauskas. Partizanus su jo padirbtais dokumentais čekistai išaiškino ir jį areštavo. Mudu išsišnekėjom, papasakojau jam, kad mane tardant labai mušė. Kadangi buvau jauno amžiaus, jis man patarė rašyti skundą srities prokurorui ir pats padėjo jį parašyti. Skundą leido iš kalėjimo išsiųsti. Po kurio laiko pakvietė mane į administracinį korpusą, kur, pasirodo, buvo atvažiavęs srities prokuroras. Paklausė, ar rašiau skundą, ir paprašė papasakoti, ką rašiau. Išpasakojau viską: kokie tardytojai mane tardė, kaip mušė, kankino. Po to į Panevėžį kvietė tuos tardytojus iš Obelių, suvedė su manimi į akistatą. Buvo ir vertėjas Motuzas, pasakiau, kad per tardymą Obeliuose jis atnešė kabinetan virves, užnėrė man ant kaklo kilpą ir grasino pakart. Prokuroras surašė akistatos protokolą, aš pasirašiau, o budeliai gynėsi, nė vienas nepasirašė, neprisipažino, kad tardydami kankino mane. Po to vyko teismas Pranui ir Vladui Daminauskams, man, mano tėvui Ignui ir tokiam rusui Nifonui Gerasimovui iš Bučiūnų kaimo (šiuo metu jis gyvena Daugpilyje, Latvijoje). Jį irgi Kviliūnas išdavė už partizanų rėmimą. Daminauskus nuteisė, o man, mano tėvui ir tam Gerasimovui bylą atidėjo pertardyti. Teisėjas dar pasijuokė iš manęs:

– Ar sutinki, kad tie patys tardytojai tave tardytų?

– Kaipgi galiu sutikti, jeigu skundą rašiau, kaip jie mane kankino, mušė... Nusivežę į Obelius, jie mane visai pribaigs. Nesutinku, kad tie patys tardytų, – pasakiau aiškiai ir kategoriškai.

Tada paskyrė du tardytojus iš Šiaulių: kapitoną ir majorą, pavardžių jų neprisimenu. Trumpai patardė jie mane, dar kurį laiką pasėdėjau vienutėje, o paskui liepė viską pasiimti ir eiti į sandėlį atiduoti patalynę. Prižiūrėtojas pasakė:

– Tai ryt būsi namuose.

Netikėjau, kad būsiu namuose. Nuvarė į administracinį korpusą, įvedė į kabinetą, net neužrakino, paliko vieną sėdėt, be apsaugos. Matyt, norėjo atlikti paskutinį eksperimentą. Gal susigundysiu bėgt? Tada jie gautų tvirtus argumentus mane pasodint. Bėgti aš net negalvojau. Po kurio laiko pašaukė į budinčiųjų kambarį, apžiūrėjo iš visų pusių, liepė eit į geležinkelio stotį ir pasiimt pažymą, kiek kainuoja kelionė iki Obelių. Nuėjau į stotį, pasiėmiau pažymą, grįžau į kalėjimą pasiimti pinigų kelionei. Čia susitikau Gerasimovą, irgi paleistą. Taip abu po keturiolikos mėnesių grįžome namo. Tėvukas Panevėžio kalėjime susirgo, jį perkėlė į Lukiškių kalėjimo ligoninę, po to į kitą, labai prastą ligoninę, kurioje po kelių dienų jis mirė. Motina, gavusi pranešimą apie tėčio mirtį, nuvažiavo į Vilnių ir palaidojo jį Rasų kapinėse.

IŠ BROLIO ALFONSO KUNDELIO-*PUODŽIAUS* PRISIMINIMŲ

1944 m. užėjus rusams, beveik visi mūsų kaimo vyrai išėjo į mišką. Į būrį susirinko iš Juodupės, Obelių, Latvijos. Dauguma vyrų buvo tarnavę Lietuvos kariuomenėje. Tai Kostas Raišys, Kazys Radzevičius, Vladas ir Kostas Deksniai iš Juodupiškio, Izidorius Navickas iš Lukštų kaimo, Stasys Mažeikis iš Tumasonių. Būriui vadovavo mūsų kaimynas Juozas Kuveikis, brolis Albertas ir sesuo Elena buvo ryšininkai.

Latvijoje, Plimbalos pelkėje, turėjom įsirengę bunkerį, bet buvome išduoti. 1946 01 26 mus apsupo NKVD kariuomenė. Mes dviese su Kostu Raišiu atsišaudy-

dami pasitraukėme į kitus miškus. Iš penkiolikos mūsų būrio vyrų tada žuvo aštuoni: vadas J. Kuveikis, Jonas Karalius-*Barzda*, Izidorius Navikas-*Viršila*, Ona (kitur – Aldona) Vartibavičienė (policininko žmona), Vladas Deksnys, Kostas Deksnys ir dar du broliai iš Obelių. Išdavikus partizanai vėliau sunaikino.

Po to partizanavau su Jonu Zakarausku (Latvijos lietuvis), Antanu Čelkiu iš Kirkūnų k., broliais Juozu ir Motiejum (Mataušu) Kurkliečiais, broliais Vladu-*Deimantu*, *Virėju* ir Pranu-*Dobilu*, *Seniūnu* Daminauskais, broliais Juozu-*Spirginiu* ir Adolfu Žukauskais iš Gumbiškių k.

Slėptuvę įsirengęs turėjau ir savo namuose, kiti mūsų būrio vyrai taip pat turėjo slėptuves namuose ir miškuose. Kartais slapstydavausi Latvijoje pas Joną Zakarauską. Žiemomis sėdėdavome bunkeriuose, vasaromis – miškuose. Ginkluotas buvau vokišku šautuvu. Dažniausiai vaikščiodavau kartu su Zakarausku. Į namus pareidavau retai ir labai trumpam, nes dažnai vykdavo kratos, pasalaudavo stribai. Ryšį su kitais partizanais palaikėme per ryšininkus: seseris Pauliną ir Eleną Karaliūtes (dabar gyvena Klaipėdoje), Vladą Babrauską iš Lukštų kaimo, mano seserį Eleną. Ryšininkai mums perduodavo žinias apie stribų ir kariuomenės judėjimą. Kai kildavo pavojus, pereidavome į kitus miškus. Komunistuojančius gyventojus įspėdavome, kad nebendradarbiautų su stribais, neskųstų. Obeliuose rusų kariuomenės dalinys nestovėjo, tik kartas nuo karto atvažiuodavo. Obelių stribai daugiausia buvo rusai, tik vienas kitas lietuvis: Sauka, Murašinskas, Šimkūnas. 1946 m. slapstydamiesi žuvo broliai Kurkliečiai ir Adolfas Žukauskas. Bėgdamas nuo arešto, buvo nušautas ir Juozas Žukauskas. 1947 m. vienoje sodyboje suėme Antaną Čelkį, Kostą Raišį ir Kazį Radzevičių. Jie buvo nuteisti ir gavo po 25-erius metus lagerio.

1946 m. legalizavausi, bet netrukus buvau areštuotas. Tardė Rokiškyje, po to Panevėžyje. Tardymų metu mušė, o aš gyniausi, kad nepartizanavau, kad tik vienas slapsčiausi namuose, parodžiau čekistams ir slėptuvę. Po to mane išvežė į Vilnių, į Rasų lagerį. Į namus paleido 1952 m. gegužės 17 d. Su partizanais ryšių daugiau nepalaikiau.

Pasakoja **JUOZAS ŠAKALYS-*BERŽAS, PAPARTIS***

Užrašyta Panemunėlyje
2002 06 26

Gimiau 1926 m. birželio 18 d. Panemunėlio valsčiuje, Gavėniškio vienkiemyje. Šeimoje buvome penki vaikai: keturios seserys ir aš penktas. Tėvai turėjo 29,5 ha žemės.

1940-aisiais man buvo 14 metų, gerai prisimenu pirmąją bolševikų okupaciją. Čia stovėjo jų didelis pulkas: purvini, murzini ir nuskurę. Mačiau juos išvažiuojant palšais jaučiais pakinkytuose vežimuose, kiti tokiais pat jaučiais tempė patranką, tai mums buvo jau labai neįprasta, juk jaučiais arė ir važinėjo tik baudžiavos laikais. Jaučius jie buvo atsivarę iš Rusijos, pas mus tokių nebuvo. Vienas jautis ties Mikšio namais sustojo ir nebeina, ruskiai mušė mušė tol, kol vargšas parkrito ir nudvėsė. Taip ir paliko parkritusį jautį vidury kelio. Toks buvo pirmas vaizdelis, kurį pamačiau rusams įžengus į Lietuvą. Netrukus jie ėmė daryt savo tvarką. Kas jiems nepatiko, tą pagavo ir Sibiran išgrūdo. 1941 metų birželį išvežė mano sesers vyro tėvą Ku-

bilių su šeima, kadangi jie buvo pažangūs ūkininkai, turėjo per 50 ha žemės. Išvežė Prano Jurgelionio šeimą iš Tindžiulių kaimo, Panemunėlio mokytojo Jono Kalvelio šeimą, viršaitį ir pažangų ūkininką Galinį. Kai užėjo vokiečiai, džiaugėmės, kad nebespėjo rusai mūsų išgrūst Sibiran.

Į karo pabaigą Steponių miške atsirado raudonųjų partizanų, kurie kartais pasprogdindavo geležinkelį. Tai buvo paprasčiausi rusų teroristai, permesti per fronto liniją. Kada bolševikai 1944 m. grįžo į Lietuvą antrą kartą, ėmė gaudyti mūsų jaunuolius į Raudonąją armiją. Tų metų rudenį ir aš gavau šaukimą, tokius šaukimus gavo ir aplinkinių kaimų jaunuoliai.

Vieną vakarą pas mus susirinko daug vyrų, buvo atėję ir iš toliau. Ėmėm tartis, kad reikia eiti miškan, nes gretimame Baltakarčių kaime rusai pagavo du jaunuolius ir išsivežė, vienas iš jų buvo Jonas Galinis. Mes buvom susirinkę sekmadienį, pirmadienį tarėmės susirinkti sutartoje vietoje Sacharos miške, vadinamoj Zuzavietėj prie „daržo“. „Darže“ augindavo medžių sėjinukus, ten buvo užaugęs tankus eglynas. Zuzaviete vadino Sacharos miško pakraštį, esantį Aukštuolių kaime. Sacharos miškas eina Žiobiškio link, tarpais siekia ir Plunksnuočių mišką. Pirmadienį pas mus atėjo toks ruskelis kaimynas Filimonas Samuilovas ir pasisiūlė eiti kartu. Jų šeimoje buvo 12 vaikų, jo tėvas buvo šiaučius, o mano batų puspadžiai vos laikėsi. Pasiskundžiau, jis tuoj mane už rankos ir veda pas tėvą, kad pakaltų puspadžius. Nuėjom, tėvas ėmė taisyti batus, mes sėdim, šnekamės, tik atbėga vaikai šaukdami, kad pilna pamiškė kariuomenės. Ką dabar daryt? Samuilovų visi pastatai karo metu sudegė, tik tvartas buvo likęs, tai tvarte jie įsirengė kambarėlį ir gyveno. Tėvas tuoj atkėlė komodą, išėmė kelias grindų lentas, ten, pasirodo, slėptuvė buvo paruošta. Mudu su Filimonu sulindom į tą slėptuvę. Sėdim ir laukiam, kas bus toliau. Netrukus išgirdom kalbant rusiškai ir trepsint viršum galvų. Tėvas Samuilovas, girdim, aiškina kareiviams, kad vienas sūnus dirba Sacharoj, o kitas išvažiavo Panevėžin. Tėvui besiaiškinant, ateina ir tas, kuris dirbo Sacharoj – vyresnysis sūnus Kondratijus. Kareiviai tuoj paprašė parodyt dokumentus, šis ėmė keiktis, kad dešimtą kartą šiandien prašo dokumentų. Padavė dokumentus, tie pažiūrėjo, įsitikino, kad tėvas nemelavo, ir išėjo. Tie Samuilovai buvo padorūs žmonės, tėvas negėrė, nerūkė, buvo užsiveisęs didžiulį sodą, nesidėjo su bolševikais, labai pyko ir ant Levaškevičius, kad tas vokiečiams tarnaut nuėjo. Filimonas irgi buvo išėjęs į mišką partizanaut, tik neilgai, greit registravosi.

Tada mudu su Filimonu slėptuvėje išsėdėjom iki vakaro. Tą dieną rusai iššaudė daug vyrų. Jonas Bitinas iš Tindžiulių kaimo ir Jonas Baltrukėnas iš Grubiškių ėjo į mišką, pamiškėje rusai jau buvo išsistatę kulkosvaidžius ir abu nukirto. Napalys Matulionis iš gryčios ėjo į sodą, ir tą nušovė. Jonas Žalys iš Panemunėlio kaimo per langą pamatė ateinant rusus, matyt, išsigandęs, bėgo, gal už trijų šimtų metrų nuo namų nušovė. Mano seseriai Stefai Kubilienei, einančiai per upelį, ranką peršovė. Nušovė Praną Kubilių iš Sėdžiūnų kaimo, Povilą Bitiną iš Tindžiulių kaimo. Povilas buvo nevisprotis. Įėję gryčion rusai liepė jam lipti nuo krosnies, bet jis nelipo, gulintį ant krosnies ir nušovė. Tiek vyrų mūsų apylinkėj rusai iššaudė per vieną dieną.

Rytą vėl susirinkom Zuzavietėj. Būrį sudarė per 30 vyrų. Mūsų būrys priklausė Kalpoko kuopai Vytis, jo štabas buvo įsikūręs Plunksnuočių miške. Iš pradžių Sacharos miške susirinkusiems ginkluotiems vyrams ėmė vadovauti Petras Levaškevičius, buvęs Lietuvos kariuomenės puskarininkis (turimais archyviniais duomenimis, buvęs baltaraištis, iš miško išėjęs legalizavosi, teistas nebuvo, vėliau dirbo vadovaujantį darbą, šiuo metu gy-

vena Salose, – R. K.). Po to buvo išduotas visas būrys. Petras Levaškevičius buvo vedęs mano seserį Albiną.

1944 metų lapkričio pradžioje išėjau į mišką, o lapkričio 11 d. jau ėjome keršyti už iššaudytus vyrus. 30 vyrų nuėjom Pagriaužės miškan, ten radome dar daugiau atėjusių iš Salagirio, iš viso susirinko apie 120 vyrų. Šetekšnos, Rukšių, Nevierių kaimuose buvo 18 komunistų ir stribų kiemų. Vadai visą būrį išskirstė grupėmis po aštuonis vyrus, mūsų grupei vadovavo Juozas Balaišis iš Roblių kaimo. Mes gavome užduotį ant visų aštuoniolikos namų iškabinti proklamacijas, o reikalui esant ir apšaudyti. Per tą operaciją buvo nušauti du komunistai. Nuėję apšaudėm stribų vienkiemius, po to perspėjom gyventojus, kad neskųstų ir nekenktų partizanams, bet perspėjimai ir pagąsdinimai nepadėjo, tik tiek, kad jie nebenakvodavo namuose, miegodavo mūriniame Neniškio dvaro malūne (4 km nuo Panemunėlio), o ten be patrankos nepaimsi. Po tokių žygių, mus dar labiau ėmė persekioti. Artėjo žiema, reikėjo ruoštis gyventi žiemos sąlygomis, iš miško kasdien nebepareisi į namus maisto ar drabužių. Sacharos miške išsikasėm didelį bunkerį, kad tilptų keturiolika vyrų. Bunkeris buvo po žeme, ant įlindimo dangčio užsodinta eglutė. Norint įlįsti į vidų, reikėdavo eglutę nukelti, atidaryti dangtį... Ventiliaciją išvedėm per išpuvusios eglės kamieną, per tą angą išeidavo ir dūmai, kai užsikurdavom krosnelę. Be maisto negyvensi, teko užimti Panemunėlio pieninę ir apsirūpinti sviestu. Buvom užėmę ir krautuvę, apsirūpinom miltais, cukrumi. Nusipirkom telyčią, papjovėm, kubile susūdėm mėsą ir taip maitinomės. Aš dažnai pareidavau namo. Vieną kartą mums ryšininkai pasakė, kad Kavoliuose pas žmogų yra ginklų. Nutarėm nueiti ir paimti tuos ginklus. Pakely iš Makaučiznos miško rusiškai suriko:

– Stoj! Kto idiot?

Partizanai rusiškai negalėtų klaust, bet, ką žinai, gali visko tikėtis. Mes buvom išsidėstę vorele, iki tikslo tebuvo likę pusantro kilometro. Kritom ant žemės, kelis kartus iššovėm, bet jokio atsako, tada šliaužte vėl atgal į mišką ir kitu keliu sugrįžom į savo kraštą.

1945 m. prieš Verbų sekmadienį buvau parėjęs į namus išsivirt naminukės, čia pat Velykos, vyrai nutarė, kad reikia atšvęst. Tik ėmiausi darbo, atbėgo kaimynė, sako, kad buvo atėję skrebai ir klausė kelio pas mus, pas Levaškevičių ir pas Davolį. Pažiūrėjau per langą – tikrai ateina du Panemunėlio skrebai. Kitapus mūsų namo buvo skardis ir ten augo krūmai, galvoju, bėgsiu ten ir pasislėpsiu, bet, ko gero, pastebės. Klojime buvo bunkeris, bet reikia pereiti kiemą, irgi pavojinga... Nutariau bėgti prie skardžio, bet mane pamatė, ėmė šaudyti ir šaukti, kad sustočiau. Nieko nelaukęs, gerai pasispyriau ir į kojas. Įbėgau į krūmus, pievomis bėgu miškan, o ant kelio stovi skrebas Steponas Šešelgis (1989 m. prasidėjus Atgimimui, skrebas Steponas Šešelgis labai išsigando griūvančios sovietų valdžios ir nusižudė palįsdamas po traukiniu) su šautuvu ir rėkia:

– Stok, kurva!

Peršokau per griovį, kitas griovio krantas apaugęs alksniais, aš už tų alksnių ir miškan. Nusivilkau milinę, radau dviejose vietose peršauta. Miške vos atgavau kvapą, visgi apie kilometrą bėgau ristele. Į namus ilgai nebeparėjau, pasilikau miške. Tuo metu Šešelgis su kitu skrebu Guzikausku (kilęs nuo Panemunio, du broliai buvo stribai) dukterų akivaizdoje smarkiai sumušė ir suspardė mūsų motiną. Nelengva buvo gyventi miške – šlapias ir šlapias, šaltis krečia, lauki, kol rūbai ant kūno išdžiūva, o jeigu dar lyja... Neduok, Dieve.

1946 m. nuo Aleksandravėlės ėjo Vaičėno-*Liubarto* būrys, apie 80 partizanų. Ėjo dieną per Rokiškio geležinkelio stotį, kas penktas nešėsi kulkosvaidį, buvo labai gerai ginkluoti. Mūsų sodyboje jie gyveno aštuonias dienas. Mūsų mama su to būrio partizanu Jonu Subata kepė duoną, pamenu, stebėjausi, jog Subatos delnas tokio dydžio, kaip mano du, labai stambus vyras. Grįžau ginkluotas iš miško ir nežinojau, kad pas mus šitie partizanai apsistoję, tik išgirdau, kaip suriko „stok“. Tuoj ėmė klausinėt, kas toks esu ir kur einu. Pasakiau, kad einu namo, kad čia gyvenu. Nuvarė į gryčią, ten tamsu, šviesos nedega, matau tik, kad pilna gryčia prigulusi žmonių. Pasirodo, kas tik ateina, visus sulaiko ir neišleidžia. Noreikiuose mokytojavo Algis Bitinas, partizano Jono Bitino brolis, tas ir nurodė Vaičėnui, kad pas Šakalį galima apsistoti, patikimi žmonės. Greit išsiaiškinom, kas aš toks, susipažinom. Apie Vaičėno būrio apsilankymą žinojo ir stribai, bet nieko nedarė, bijojo, kad patys negautų į kailį.

Pas mus atvažiuodavo partizanai ir iš Notigalės. Buvo atvažiavęs Jasiūnas iš Kavolių (juodbruvas, aukšto ūgio vyras), Antanas Baukys-*Sakalas,* jis buvo partizanų grupės vadas, buvo atvažiavęs Indrelė, Julius Puluikis-*Auksaburnis*. Mes irgi buvom nuvažiavę pas juos. Jie man buvo davę užduotį surašyti visus žuvusiuosius, išvežtus į Sibirą.

Stribai čia siautėjo be tvarkos. Pavasarį toks Jasius (Jonas) Grumbinas įstojo skrebynan ir, apsimetęs partizanu, ėjo plėšikaudamas per žmones. Ignotas Mikšys iš Panemunėlio kaimo akėjo dirvą, atėjo ginkluotas skrebas Grumbinas ir prašo arielkos. Žmogus sako, kad neturi. Duok, ir gana. Grumbinas nusiėmė nuo peties šautuvą, sako: „Nušausiu, jei neduosi arielkos“. Tas žmogus atsakė: „Šauk, bet aš jos neturiu“. Skrebas tik pakėlė šautuvą, driokst ir nušovė arklį. Paskui milicija surado tą skrebą ir suėmė. Po karo per kaimus eidavo kalėdodami bėgliai iš Rusijos – „biežancai“. Jie prisirinkdavo maisto, sėsdavo į traukinį ir važiuodavo į miestą. Šitas Grumbinas grasindamas ginklu atimdavo iš jų maistą. Gal dešimt kartų jis buvo pasodintas, bet vėl paleisdavo ir vėl eidavo plėšikaudamas.

Mūsų ryšininkė buvo Genė Jasinevičiūtė iš Aukštuolių kaimo. Vieną 1947 metų rytą ji pranešė, kad Panemunėlio geležinkelio stotyje privažiavę daug kariuomenės, gali šukuoti miškus. Levaškevičius pasiėmė žiūronus ir išėjo pamiškėn pasižvalgyti. Grįžęs pasakė, kad kariuomenė jau supa mišką. Vadai dar pasiginčijo: vieni sakė, kad reikia trauktis į vieną pusę, kiti – į kitą. Mes išsiskyrėm į dvi grupes. Petras Bitinas, Zigmas Bitinas, Bronius Adomonis, Vladas Lingevičius, Petras Levaškevičius, Jonas Indrašius – šitie vyrai planavo per Sėdžiūnus pereiti į Ruopiškio mišką, bet pakelyje sutiko rusus ir susišaudė. Mes, vienuolika vyrų, traukėmės Jočelių kaimo link, Žiobiškio miškan: Jasinevičius Juozas, Jasinevičius Vladas, Pečiūra Petras, Buckus Antanas, Šakalys Juozas, Čepelis Antanas iš Aukštuolių k., Pranskūnas Petras iš Tindžiulių k., Pranskūnas Bronius iš Baltakarčių k., Galinis Lionginas iš Baltakarčių k., Leišis Jonas iš Bagvilių k. ir Baltrukėnas Lionginas. Mes pasitraukėm laisvai, su rusais nesusitikom. Anoje grupėje žuvo keturi partizanai: broliai Petras ir Zigmas Bitinai susisprogdino, Adomonį nušovė, Vladą Lingevičių sužeidė. Jis dar nubėgo iki Mataušo Jasinevičiaus klojimo, ten jį rusai surado ir vežėsi stotin, bet pakely mirė.

PANEMUNĖLIO APYLINKĖSE VEIKĘS PETRO BITINO VADOVAUJAMAS
ŽALGIRIO PARTIZANŲ BŪRYS

Eil. Nr.	PAVARDĖ, VARDAS	GIMIMO METAI	Iš kur kilęs, pastabos
1.	Adomonis Juozas		Šetekšnų k.
2.	Andriušis Jonas, s. Jono	g. 1926 m.	Bagvilių k.
3.	Bitinas Petras		Janeliškių k., žuvo 1945 m.
4.	Bitinas Stasys, s. Mykolo	g. 1927 m.	Tindžiulių k.
5.	Bitinas Zigmas		Janeliškių k., žuvo 1945 m.
6.	Čypas Juozas		Rukšių k.
7.	Čypas Napalys		Roblių k.
8.	Čypas Pranas	apie 30 m. amž.	Joneliškių k.
9.	Čypas Vladas		Roblių k.
10.	Galinis Lionginas	g. 1916 m.	Baltakarčių k.
11.	Jurgelionis	apie 24 m. amž.	Panemunių k.
12.	Jurgelionis Antanas		Panemunių k. (miręs 1948 m.)
13.	Kiškis Jonas		Rukšių k.
14.	Kubilius Vytautas		Vebrių k.
15.	Legas Vytautas	apie 30 m. amž.	Joneliškių k.
16.	Leišis Jonas, s. Jono	g. 1926 m.	Bagvilių k.
17.	Levaškevičius Petras	g. 1916 m.	Naujikų k. (šiuo metu gyvena)
18.	Marmakas Balys		Šetekšnų k.
19.	Paršonis Antanas		Šetekšnų k.
20.	Paršonis Jurgis		Šetekšnų k.
21.	Paršonis Kazys		Šetekšnų k.
22.	Paršonis Kazys		Rukšių k.
23.	Pranskūnas Petras, s. Petro	g. 1921 m.	Tindžiulių k.
24.	Raišys	g. 1915 m.	Žilių k.
25.	Sesickas	apie 30 m. amž.	Plytnyčios vnk.
26.	Šakalys Juozas	g. 1926 m.	Gavėniškio vnk.
27.	Šukys Kazys		Roblių k.
28.	Tavoras Petras		Valaikiškio k.
29.	Vilimas Antanas		Baltakarčių k.
30.	Vilimas Juozas		Baltakarčių k.

R. K. p a s t a b a: sąrašas sudarytas remiantis Petro Kemeklio medžiaga, gauta iš LYA, ap. 15, b. 2688, p. 132, 05 09 49 – 31 12 49, bei Šakalio Juozo parodymais jo baudžiamojoj byloje.

Iš miško išėjom ties Stramylių kaimu ir sulindom į klojimą, išaušo, reikėjo kažkur perdienot. Perdienoję ėjom kol pasiekėm Plunksnuočių mišką. Ten radom partizanų būrį, susitikom Petrą Lūžą (šiuo metu gyvena Marijampolėje) (mirė 2006 09 25, – R. K.). Pabuvom dvi paras ir grįžom atgal. Atėjom iki Bagvilių kaimo, nuo Panemunėlio geležinkelio stoties tik trys kilometrai. Čia sužinojom, kad pirmadienį ir antradienį rusai darė dideles kratas. Iš Bagvilių nuėjom į Bajoriškių kaimą, perdienojom Dūdos vienkiemyje ir patraukėm Ruopiškio miškan. Tame miške prabuvom kelias paras, tada sužinojau, kad man padarė dokumentus. Dokumentuose buvo įrašyta, kad esu 1928 m. gimimo. Tokių metų į kariuomenę dar neėmė, todėl galėjau gyventi laisvai, nors drąsiai namuose dar nesirodžiau. Kai registravausi, reikalavo atiduoti ginklą, bet pasakiau, kad ginklo neturiu. Vėliau, pasirodo, mano artimiausio žmogaus

(L. P.) buvo pasakyta, kad ginklą aš turiu. Tas žmogus į mūsų sodybą buvo atvežtas perrengtas rusų kariškio drabužiais, kad parodytų, kur laikau ginklą. Klėtyje išlupau vieną rąstą, išskaptavau, kad tilptų automatas, įdėjau ginklą ir įstačiau rąstą kaip buvo. Nei pats velnias nebūtų radęs, jeigu nebūtų išdavę. Išdavikas nežinojo, kurioj vietoje tiksliai paslėptas automatas, bet žinojo, kad jį laikau klėtyje. Iš pradžių dar gyniausi, bet kai pradėjo mušti, kito kelio neliko – teko prisipažinti ir ginklą atiduoti.

Kai grįžau į namus, į tą bunkerį atėjo Petras Bitinas-*Ūdra* iš Joneliškių kaimo ir perėmė vadovavimą. Jie atėjo keturiese: Zigmas Bitinas, Petras Bitinas, Vladas Lingevičius ir Bronius Adomonis iš Salagirio. Nors jau turėjau dokumentus, dar nueidavau pas juos, buvo jau 1947 metai. Prasidėjo besaikis girtavimas. Kai nueidavau, pusę rasdavau girtų. Prie jų prisidėjo dar daugiau, susidarė trisdešimties vyrų būrys. Vieną sykį net buvo susišaudę tarpusavy. Atseit į būrį buvo įterpti keli užverbuoti partizanai, kurie norėjo iššaudyti tikruosius. Tame susišaudyme dalyvavo Jonas Indrašius, kuris šiuo metu gyvena Rokiškyje.

Rokiškio krašte maždaug iki 1949 m. veikė ir tikrų banditų grupė, vadinama Pavareškino gauja. Joje veikė pats Pavareškinas, du broliai Medeneckai, Jonas Pautienis, kuris dirbo prie geležinkelio ir draugavo su tokia mokytoja. Ši gavo algą, o jis atėmė jos algą, žiedus, laikrodį. Toje gaujoje veikė dar toks Antanas Kurklietis iš Skėmų kaimo, Jasinevičius, dar vienas buvo iš Rokiškio geležinkelio stoties. Jų buvo apie 15 vyrų. Skėmuose turėjo išsikasę bunkerį, nors jame ir negyveno. 1949 m. juos visus suėmė patys rusai ir pasodino kaip „banditus“, na, kaip partizanus, pagal politinius straipsnius.

1949 m. sausio 8 d. iš Panemunių kaimo Tumonių sodybos ėjau į namus. Visai prie pat namų mane sulaikė stribai Steponas Šešelgis ir Algis Guzikauskas. Rankas surišo už nugaros ir pasakė, kad mane areštuoja. Panemunėlio stribų vadas leitenantas Gribokas atsivedė į kambarį, ėmė tardyti ir reikalauti ginklo. Pasakiau, kad ginklo neturiu. Seseriai Anelei liepė kinkyti arklį ir vežti mane. Įsodino į ratus ir nuvažiavom pakalnėn. Čia stovėjo pakinkytas arklys, vežime sėdėjo Levaškevičius ir dar trys skrebai. Nuvažiavom į Tindžiulius, ten areštavo Antaną Kubilių, mano sesers vyrą. Jis taip pat turėjo padirbtus dokumentus. Visus mus nuvežė skrebynan ir išskirstė. Mane uždarė grūdų sandėly, kur avižos arkliams buvo supiltos, prie durų pastatė du skrebus. Pasirodo, čia aš ne vienas buvau uždarytas. Prie manęs prišliaužė Bronius Sesickas ir sako:

– Viską prisipažink, viską pasakyk, nes jie jau viską žino.

Pasakiau, kad neturiu ką prisipažinti, aš nieko nežinau. Mano dokumentai švarūs, aš niekur nebuvau. Bet jis pasakė, kad girdėjo stribus kalbant apie mane. Tą dieną labai lijo, mane išvarė skaldyt malkų, o Sesicką nuvarė molio krosniai tvarkyti. Tardė žydas papulkininkio antpečiais. Ne tiek tardė, kiek mušė. Partrenkia ant žemės ir spardo, po to dar tokia stora gumine žarna „pašventina“. Buvau visas mėlynas, negalėjau pajudinti nei rankų, nei kojų. Dvi savaites „skalbė“ Panemunėlyje, po to išvežė Rokiškin. Rokiškio kalėjimas buvo tiesiog užkimštas žmonėmis. Čia tardė ruskis Nikolajevas, po to Kazancevas. Panemunėlyje nepasirašiau ant tardymo protokolų, todėl Rokiškyje teko dvi paras išstovėti karceryje vandenyje. Po patirtų kančių pasirašiau, nes labai norėjau gyventi. Rokiškyje išlaikė daugiau kaip du mėnesius, sudarė bylą ir išvežė į Panevėžio kalėjimą, kur teisė Maskvos ypatingasis pasitarimas (Moskovskoje osoboje soveščianyje). Gavau 25-erius metus lagerio. Nu-

vežė už Magadano į patį pasaulio kraštą. Lageriuose išbuvau dvylika su puse metų. Į Lietuvą grįžau 1968 m.

Kai tik pradėjau dirbti Panemunėlio tarybiniame ūkyje, pasišaukė apylinkės milicijos darbuotojas J. Šinkūnas ir liepė pasirašyt ant dokumento, kuriame juodu ant balto buvo pažymėta, kad neturiu teisės niekam pasakoti apie praeitį. Ilgai tylėjau, bet kraupūs Rusijos lagerių vaizdai sugrįžo atėjus senatvei.

Pasakoja LEOKADIJA ERSLOVIENĖ – ABARIŪTĖ-*SAULUTĖ*

Užrašyta Rokiškyje
2003 12 13

Gimiau 1924 m. birželio 29 d. Ajočių kaime, Antazavės valsčiuje, Zarasų rajone. Šeimoje užaugome dvi seserys ir trys broliai. Kazys ir Antanas, g. 1921 m., Adolfas, g. 1922 m. Tėvai turėjo 11 ha žemės, gyvenome neblogai, nebadavom. Tėvai buvo tautininkai, mūsų namuose veikė kaimo mokykla, pas mus gyveno mokytojai Povilas ir Paulia Banaičiai su mažu sūneliu, kuriuos bolševikai 1941 m. išvežė į Sibirą. Kadangi Povilas Banaitis buvęs karininkas, jis nebegrįžo, žmonės kalbėjo, kad jį bolševikai sušaudė, o Paulia į Lietuvą grįžo kažkodėl labai surusėjusi.

Gretimi kaimai buvo Savėnai, Ulytėlė, juose gyveno vien rusai. Smetonos laikais mes su jais labai gerai sugyvenom, bet kai 1940 metais atėjo bolševikai, jie labai pasikeitė, tapo didžiausi mūsų priešai. Turiu pastebėti, kad tada mūsų apylinkėje ir turtingesnių lietuvių vaikai stojo į komjaunimą vien dėl to, kad neišvežtų į Sibirą.

Kai 1944 m. rusai užėjo antrą kartą, broliai Antanas su Adolfu pradėjo slapstytis, prie namų buvo išsikasę bunkerį, kuriame ir gyveno kurį laiką. Po kaimą pradėjo siausti stribai. Ypač bjaurūs buvo Ulytėlės stribai, visi vietiniai rusai. Būdavo, ateis ir tardo, klausinėja, kur broliai, duok jiems valgyt ir išgert duok. Kai tie stribai Salinių kaime iššūdė Gaidžių šeimą, atėjo pas mus, išsivedė motiną į mokyklos patalpas ir ėmė mušti, reikalavo pasakyti, kur sūnūs. Paguldė ant suolo ir ėmė lentgaliais daužyti per padus. Išgirdusi mamos klyksmą, nubėgau pažiūrėti, kas dedasi. Stribas Bertašius griebė mane už sprando, ėmė mušt, spardyt ir reikalavo pasakyti, kur broliai. Tėtį paguldė griovyje ir šovė. Atnešė man kulką stribas ir rodo:

– Va kulka, kuria tavo tėvą nušovėm.

Atrėžiau jam:

– Surijai tėvą, ryk ir kulką.

Tėvo visgi nenušovė, tik smarkiai sumušė. Senas žmogus nebeiškentė ir pažadėjo, kad rytoj eis ieškoti sūnų, jie Latvijoj, pažadėjo prikalbėti juos registruotis. Stribai išeidami pasakė:

– Jeigu sūnūs neateis, bus ir jums kaip Gaidžiams.

Seniūnas Bakanavičius iš Biržiniškio, pamatęs, kad skrebai artinasi, atėjo pas mus ir sako:

– Gali būti blogai, tegu vaikai bėga iš namų.

Jaunesniajai sesutei Valei buvo 10 metukų, o broliui Kaziukui 13 metų. Bakanavičius nuvedė juos pas kaimyną. Atėjo kaimynas Šukys, davė arklį ir motiną išvežėm Aleksandravėlėn pas kunigą. Broliai buvo ne Latvijoj, slėpėsi netoli namų, kaimyno Pauliuko lauke iškastame bunkeryje. Nuvažiavom su mama pas kunigą, pabuvom

dvi dienas, mama labai blogai jautėsi, nebegalvojom, kad išgyvens. Kunigas davė ir paskutinį patepimą. Kai mama šiek tiek sustiprėjo, kunigas mums pasiūlė tokią gryčiutę, ten praleidom dvi savaites. Būdavo, užeina skrebai, aš jiems paburiu iš delno, jie išeina patenkinti. Tuokart mums nieko blogo nedarė. Paskui pranešė, kad mūsų ieško. Abu tėvai pasitraukė pas gimines, kurį laiką gyveno pas senelius Praną ir Antaniną Kavolius Didėjos kaime, o aš išėjau pas žmones Latvijon, prie pat Raudinės miško. Pirmiausia apsistojau pas Ališauskus, pas juos Streikai buvo įsirengę bunkerį, ten kartais jie pagyvendavo ir vėl išeidavo. Kažkas, matyt, pasekė ir pastebėjo, kad pas Ališauskus lankosi svetimi žmonės. Stribai pradėjo Ališauską įtarinėti palaikant ryšį su partizanais. Tą vasarą mano jaunylis broliukas Kaziukas pas Ališauskus karves ganė. Atvažiavo skrebai, suėmė Ališauskus, kartu ir trylikametį Kaziuką. Nuvežė juos visus Antazavėn ir tardė. Vėliau Kaziukas pasakojo, kaip jį mušė skrebai Padfilkinas, Kudriašovas, Popovas, reikalavo parodyt partizanų bunkerius. Labai smarkiai jį sumušė, o jis – vaikas, iš kur jam žinot tuos bunkerius. Iš Antazavės juos visus nuvežė į Zarasus, ten davė tokio tepalo sumuštai Kaziuko nugarai patept, net rusai stebėjosi, kad vaikas taip sumuštas. Dar kiek jį ten patardė ir paleido (šiuo metu Kazys gyvena Rygoje).

Mes gyvenom Latvijoje, ateidavom ir Lietuvon, visą laiką palaikėm ryšį su Streikaus būriu. Šitame būryje vaikščiojo ir mano broliai Antanas ir Adolfas-*Katalikas*. Iš pradžių jų buvo labai daug: dusetiškių, imbradiškių – apie du šimtus vyrų. Imbradiškių būry buvo toks Jonas Baravykas, jau nebejaunas vyras su Lietuvos kariuomenės uniforma, jis sakydavo: „Rašykit, vaikai, rašykit, kad istorijai liktų, laisvę mes vis tiek kada atgausma“. Kiek girdėjau, jis užsiregistravo ir į lagerį nepateko. J. Baravykas g. 1915 partizanavo iki 1945 10, paskui slapta šieno vežime atvežtas į Zarasus, kur slapstėsi Birutės g-je pas Stomienę (pačiam Zarasų centre). Stomienės sūnus įstojo į komunistų partiją, gyveno su motina ir slapstė partizaną maždaug iki 1956 metų. Kai kartu su Kazanu vaikščiojo, buvo daug dusetiškių, paskui jie atsiskyrė. Kol dar buvo neišsiskirstę, laikėsi netoli Agurkiškio. Kai ten buvom pas tetą, ir maisto jiems nunešdavom, gegužines pamaldas ten laikydavo. Po Kūdrų miško mūšio pradėjo skirstytis. Kurgi, būdavo, du šimtai vyrų kaiman užeina, prasimaitint jiems buvo sunku, tai išsiskirstė mažais būreliais. Streikaus-*Tamošiuko* (*Tamošiaus*) būrys vadinosi Lokys. Vadas buvo *Tamošiukas*, vyrai nešiojo rūbus kas kokius turėjo, jokių ženklų, antsiuvų nenešiojo. Kaip ir visur, pradžioje labai visi Amerika pasitikėjo ir laukė jos ateinant.

Antazavėje gyveno mano dėdės svainis Jeronimas Budrys, buvęs nepriklausomybės kovų savanoris. Jis, pasirodo, palaikė ryšį su *Tamošiuku*. Samaniuose gyveno tokie Valainiai, labai sukti, bet geri žmonės, turėjo daug mažų vaikų, reikėjo kažkaip laviruot. Jie, būdavo, ir vienus, ir kitus priima – ir skrebus, ir partizanus. Mums jie padėjo maistu, rūbais, ir man pas juos gyvent teko.

Kartą atėjau Lietuvon ir užėjau pas Valainius, netrukus prisistatė ir šitas Budrys. Aš jį jau anksčiau buvau susitikusi, jis mane įkalbinėjo, kad įkalbėčiau brolius eiti registruotis. Jo sūnus buvo suimtas. Čekistai jam pažadėjo paleisti sūnų, jeigu jis išduos ar kitokiu būdu jiems pristatys nustatytą skaičių partizanų. Žodžiu, jie užverbavo Budrį. Pakalbėjom su juo, paaiškinau, kad broliai ne maži vaikai. Priminiau, kaip užsiregistravusius Vladą Bernortavičių – Dovidavičių ir Lukošiūną Kūdrose Savėnų skrebai Kudriašovas, Padfilkinas ir dar trečias jų draugelis sutiko grįžtan-

čius iš registracijos ir užmušė, nors tie rusai buvo jų kaimynai. Pakalbėjom, ir Budrys išvažiavo. Aš irgi jau ruošiausi išeiti, Bronė Valainienė ėmė įkalbinėti, kad niekur neičiau, pasilikčiau pas juos, taip ir pasilikau. Pavakary atbėga Valainis, sako, kad skrebai supa namus. Kur man dėtis? Valainienė suriko:

– Vaikai, greitai gult! – tarp tų vaikų ir mane vidurin.

Langus uždengė, mes užsikloję gulim, dedamės, kad miegam. Įėjo skrebai gryčion ir pasakė: „Pas jus yra Abariūtė“. Valainienė pasakė:

– Taip, buvo, pašnekėjo su Budriu ir išėjo, mes tokių žmonių nelaikom...

Nežinau, kas jiems buvo, gal Valainienė samagono uždavė, skrebai atsigulė ir sumigo. Rytą pabudau, iššokau per langą ir išėjau. Nuėjau pas Ališauskus. Valainienė pasakojo, kad atsikėlę skrebai buvo labai pikti, patalynę durtuvais badė, pagalvių plunksnas paleido ir vis bambėjo, kad Abariotė čia tikrai yra. Man bebūnant pas Ališauskus ir vėl Budrys prisistatė. Man kilo įtarimas. Klausinėjo, ar nebuvau sutikusi brolių, pasakiau, kad nežinau, kur jie yra. Ališauskas pavakary išvažiavo. Rytą ateina Ališauskaitė ir sako:

– Mus supa skrebai.

Visai netoli buvo miškelis, aš tam miškelin. Matyt, Dievo buvo skirta, kad pabėgčiau ir antrą kartą. Sakė, irgi smarkiai kratė ir ieškojo Abariotės.

1945 metų vasarą nebeturėjau kur dėtis, išėjau pas brolius partizanus miškan. Būry buvo apie 20 vyrų, tuo metu jie stovyklavo Raudinės miške. Būryje buvo dar viena mergina iš Latvijos, vardu Liucija, jos pavardės nei slapyvardžio taip ir nesužinojau. Tik žinau, kad ji buvo kilusi iš Ėglainės, kalbėjo latviškai ir labai gražiai lietuviškai, vilkėjo raudonu palčiuku, kartais iš Ėglainės atnešdavo vaistų. Retkarčiais būry pabūdavo ir Streikaus dukterys, bet šiaip jos gyveno pas kažkokį kunigą. 1945 m. rugsėjo 12 d. mano abu broliai ir abu broliai Streikai išėjo Lietuvon, tėvas *Tamošiukas* pasiliko su mumis. Apie penkiolika žmonių likom stovykloje prie ežero netoli Raudinės. Rugsėjo 28 d. ryšininkai mums pranešė, kad mišką supa rusų kariuomenė. Pastatėm sargybą ir visi patraukėm mišku. Miško gale nusileidom tokion pakalnėn, sustojom. Kai tik pasigirdo šūviai, Juozas Cibulskas iš Kumpuolių ir Antanas Dainys iš Suvieko šoko paupin ir nubėgo, o mus visus iškapojo tiesiog ant pliko lauko. Buvo didelė klaida, kad ėjom visi pulku, o ne išsisklaidę, be to, ir vieta buvo labai netikusi: miško pabaiga, pakalnė, laukas. Rusai kai kirto iš kulkosvaidžių, iškart krito Bronius Buičenka iš Milgedžių kaimo, broliai Jonas ir Marinas Varnai iš Bugų kaimo, Antazavės valsčiaus, Vytautas Ivaška. Rusai varė iš kulkosvaidžių kryžmine ugnimi. Nė vienam mūsiškiui neteko nė karto iššauti, o kažkas vėliau kalbas buvo paleidę, kad partizanai krūvas rusų priguldė. Nesąmonė, užpuolimas mums buvo visai netikėtas. Viena kulka kliudė mano viršugalvį, veidas krauju apsipylė, mano draugei Liucijai Krauklytei peršovė vidurius. Pribėgo Streikus peršauta koja, sako: „Bėkit, vaikeliai...“. Girdžiu, Liucija šaukia, Streikus sako: „Bėkit, niekas jai nebepadės...“. Mes su Antanu Ivaška bėgam kiek galim, jo koja sužeista, sprogstama kulka mėsą išplėšė, vedu jį, o Streikus šaukia:

– Bėkit, mes jau sužeisti, bėgt nebegalim, palaikysim ugnį!

Kur ten jie bepalaikys, kulkos zvimbia kaip bitės. Prie pat Raudinės, bet jau Lietuvos teritorijoje, su Antanu šiaip taip pasiekėm ežerą. Iš pakraščių baisus liūnas, prieit nebuvo kaip. Buvo jau pavakarys, bet vis dar girdėjosi šaudymas. Matėm – ten netoliese karves ganė piemenė, mes į ją nekreipėm dėmesio, sulindom į liūną ir

sėdim. Kaip vėliau sužinojom, ta piemenė mus išdavė, pasakė kareiviams, kad du įbėgo ežeran. Aš plaukt nemoku, tokiais kailiniukais apsirengusi. Antanas įlindo ežeran ir nuplaukė tolyn, o aš įsitverdama kimsų pasiyriau apie dešimt metrų gilyn į liūną. Girdžiu – jau šunys loja, per kimsų viršų matau liūnan brendančius kareivius. Jų svoris kur kas didesnis, dar ginkluoti, kai tik deda kojį, ir pasineria iki pusiaujo. O keikiasi, o bjaurojasi visokiais žodžiais. Dar kiek pasikeikė ir grįžo atgal. Kiek palaukiau, išgirdau, kad vandeny kažkas pliuškenasi. Žiūriu – Antanas. Tada iššliaužiau ir aš, nes jau pradėjo temti. Jis dar turėjo binto, sutvarsčiau jo kojį, jis pažiūrėjo į mane ir sako:

– Tu irgi sužeista.

Net nepastebėjau, kad mano veidas ir visa galva kruvina. Tarėmės kur eit. Antanas sako: „Žinai, einam Raudinės kaiman“. Patraukėm Raudinėn. „Jeigu užšoksim ant kareivių, tu bėk“, – sako Antanas. Jis vos galėjo paeiti, aš tempiau jį. Mudu nuklibinkščiavom į kaimą kažkur už Raudinės, dabar nebepamenu kokį. Jis ten vienoj sodyboj turėjo bunkerį. Kai atėjom į tą sodybą, jau buvo pradėję brėkšti. Šeimininkai tuoj mus priėmė, Antanui perrišo žaizdą, aš apsiprausiau, apsitvarkiau, kiek pailsėjau. Kraujas jau nebebėgo, šeimininkė davė skarelę, užsirišau ir išėjau Lietuvon, Antaną palikau. Reikėjo kuo skubiau pranešti broliams, kad jie čia nebegrįžtų, nes gali pasalauti rusai.

Antano daugiau nebesutikau. Kiti pasakojo, kad jis pas tuos žmones kažkiek pagyveno bunkeryje, išsigydė žaizdas ir patraukė gilyn į Lietuvą, į pietus, kur didesni miškai. Tik gerokai vėliau iš žmonių teko girdėti, kad jis žuvo. Vėliau kažkas pasakojo, kad tėvas Streikus susisprogdino. Mes jokio sprogimo negirdėjom, buvo vientisas šaudymas. Mūsiškių partizanų žuvo vienuolika – dešimt vyrų ir viena mergina. Jos kūnas buvo atvežtas į Antazavę ir numestas ant gatvės. Kiti buvo nuvežti ir išniekinti Imbrade, Zarasuose.

Iš LYA (KGB) arch. F. K-1. Ap. 3. Zarasų MVD – 1946 m. B. 1956

P. 122. Ataskaita už 1946 04 10-15:

Pupeikio būrys jungia Streikaus būrio likučius, yra 20 partizanų. Kaladinsko būrys, susijungęs su Kamarausko, jungia 82 banditus.

P. 123. Praneša agentas *Orlovas*: dabar būryje yra Daudžvardis Vilius, Streikus Juozas, Abarius Antanas, Abarius Adolfas, Ramanauskas Kazimieras, Krauklys Robertas, Krauklys Julius, Varna.

P. 226. Ataskaita už 1946 06:

Būryje yra Ramanauskas Kazys, du broliai Streikai, Varna Izidorius, s. Antano, g. 1925 m. Zirnajų kaime, Abarius Antanas ir Abarius Adolfas. Po operacijos 1945 09 būrys buvo suskilęs be bendros vadovybės ir nesiėmė jokių aktyvių veikimo formų.

1945 12 11 pas agentą *Orlovą* atėjo jo informatorius Abarius Viktoras, kuris papasakojo, kad buvo susitikęs partizanus, kurie jam davė atsišaukimus su tekstu abiejose lapų pusėse.

P. 228. 1946 06 02 Ajočių kaime *Orlovas* susitiko su Abariumi, Ramanausku, Varna ir Zamariu. Ramanauskas pasakojo, kad 1945 09 prašė Streikaus Antano trauktis iš Raudinės miško, bet Streikus nenorėjo. Tada Ramanauskas su savais (10 žmonių) išėjo ir po dviejų dienų sužinojo, kad būrys sunaikintas. Ramanauskas pasakojo, kad žuvo tiktai keturi, o kitus neva vežė nušautus kareivius. Į Zarasus neatvežė lavonų. Kariuomenės atseit daug žuvo. Pasakojo, kad iki 1946 06 09 bus Raudinės miške ir juos bus galima surasti, kur gyvena Kraukliai ir Ališauskai. Galima surasti juos per Kaulinš, kurie gyvena Raudinės miške.

Ramanausko būryje yra du rankiniai kulkosvaidžiai.

P. 230. 1946 06 09, kaip buvo sutarta, *Orlovas* ėjo pas Kaulinš, bet pamatė, kad kariuomenė krečia Medinų mišką, ir turėjo grįžti.

P. 380 Ap. 38. Ataskaita už 1946 11:

Orlovas susitiko su banditine grupe 10 27 ir patarė Abariams legalizuotis, jie pasisakė, kad neturi ryšių su būriu. Tada *Orlovo* iniciatyva jiems perduoti milicijos garantiniai raštai, kad jie vienai dienai gali netrukdomai su ginklais eiti į miliciją. 10 29 sutartu laiku Abariai legalizavosi, priduodami ginklus: rusišką pusautomatį ir vokišką karabiną su 75 šoviniais. Jie parodė, kad būryje liko broliai Streikai, Varna Adolfas, Kublickas Stasys, Zamarys Jonas, Grunda Mykolas, Krapas Steponas, Proška (rusas) iš Juodėnų k., Obelių vlsč., ginkluotas vokišku karabinu. Buvo būryje ir kulkosvaidžiu ginkluotas Ašaka Nervaldas, bet jis dabar jau suimtas.

Penktą dieną po brolių registracijos atėjo legalizuotis ir Abariūtė Leokadija – būrio ryšininkė ir žvalgė, kuri nelegalioje padėty išbuvo nuo 1945 01.

Atėjau į Ajočių kaimą, likusieji mūsiškiai buvo apsistoję Rudakasos krūmuose. Ten buvo Juozas Streikus, Izidorius Streikus ir mano broliai Antanas ir Adolfas. Nuėjau pas juos, pasišnekėjom, kiek pabuvau su jais ir vėl grįžau Latvijon. Prieš tai dar užėjau pas Subatas Subatiškio kaime, bet ten ilgiau nepasilikau, nuėjau Latvijon. Netrukus gavau žinią, kad mano broliai registravosi. Pasirodo, pats Budrys prikalbėjo. Sužinojusi, kad broliai registravosi, labai dėl to išgyvenau, buvo daug netikrumo ir abejonių, bet netrukus ir aš grįžau namo ir registravausi, nes broliams buvo prisakyta, kad ir aš pasiduočiau. Registruotis į Zarasus mane nuvežė kolūkio pirmininkas Bakanavičius. Jis mus tada labai palaikė, matyt, dėl to, kad Smetonos laikais mūsų tėvai šelpė ir maitino jų šeimą. Išlaikė mane ten visą dieną ir naktį, tardė, klausinėjo, kur slapstosi likusieji partizanai, pas ką aš slapsčiausi, bet nemušė. Po mūsų registracijos ir tėvai grįžo į namus. Jie buvo tušti, viskas konfiskuota, išvežta, tarp plikų sienų laikinai buvo apsigyvenę „biežancai" (bėgliai) iš Rusijos, kurie netrukus išsikraustė.

Antanas išvažiavo į Zarasus, o Adolfas pasiliko tėvų namuose. Grįžęs į namus, Antanas pasakodavo, kad jį vis kvietinėjasi MGB ir tardo. Aš išėjau tarnauti pas ūkininką Talačką netoli Antazavės. Ten irgi ramybės neturėjau, beveik kiekvieną dieną ir naktį ėjo ir ėjo stribai. Būdavo, pasiima mane ir varosi Antazavėn. Kartais ramiai patardo, paklausinėja, o kartais ir gerokai pašokdina, ryte vėl paleidžia. Pusę metų mane taip tampė.

Norėčiau papasakoti apie Antaną Streikų-*Tamošiuką.* Apie jį kalbų buvo įvairių. Vieni šnekėjo, kad jis ir žydus šaudė, kiti – kad žiaurus buvo, bet aš galiu pasakyt, kad Streikus-*Tamošiukas* buvo gailestingas žmogus. Kai kaime pas ūkininkus partizanai rinkdavo maistą, Streikus visada atsižvelgdavo į tai, kaip žmogus gyvena, kokia jo šeima. Jeigu daug vaikų, niekada nenuskriaus šeimos, nepaliks žmonių be duonos kąsnio, nors šeima ir komunistuojanti būtų. Labai griežtai reikalavo iš savo vyrų, kad be partizanų vadovybės žinios ir partizanų Karo lauko teismo sprendimo nebandytų vykdyti jokių mirties nuosprendžių. Pamenu, kai jis labai barė vieną latvį partizaną, nes šis atsivarė miškan merginą iš Ėglainės ir nušovė, atseit ji buvusi arši komjaunuolė, greičiausiai tai buvo kažkoks asmeninis pyktis.

Kai mes su broliais registravomės, po kurio laiko atėjo Lionės Krapaitės brolis partizanas Steponas Krapas su kitais keturiais partizanais ir ėmė grasinti tėvams, kad paleis mus dūmais. Mama atsiklaupusi prašė, kad pasigailėtų, juk juos visą laiką rėmė, valgydino, slėpė nuo stribų. Steponas negeras žmogus buvo, iš žmonių,

pas kuriuos partizanai užeidavo, jėga atimdavo ko jam reikėdavo. Iš Velainio atėmė švarką, kelnes, net batus nuavė, basą žmogų paliko, o Velainiai patys gana skurdžiai gyvendami padėjo partizanams ir asmeniškai mums. Už partizanų statuto laužymą patys partizanai, konkrečiai Streikai, Steponą Krapą sušaudė ir užkasė Ajočiuose, vėliau artimieji jo palaikus perlaidojo kapinėse.

Apie stribus nesinorėtų daug pasakoti, nes nepažinojau iš jų nė vieno gero žmogaus. Buvo toks iš Savėnų jaunas stribukas Arciukas – žiaurus, bjaurus, žmones mušdavo, bet ilgai jam neteko karaliauti, nušovė partizanai. Antazavės MVD sk. v-kas Ivanas Konuševas miške patykojo visai nekaltą žmogų, tokį Paulauską, ir nušovė, tas bjaurus stribas buvo. Magyla Balys su arkliu važiavo į pieninę, pasaloje prie Raudinės gulėję stribai jį nušovė. Daudžvardis ir dar vienas berniokas nuo Skaistkalnės slapstėsi tik nuo kariuomenės, nebuvo net ginkluoti, juos stribai pasigavo ir nukankino. Spaudoje buvo rašoma, kad Valė Pupeikytė žuvo, kai buvo paimta Antazavės stribų. Tai netiesa. Stribai ją buvo paėmę, bet išniekinę paleido. Ji žuvo jau būdama partizanė miške. Kitus stribai sušaudė, kai šie ėjo legalizuotis… Subačių Joną sušaudė prie Kamariškio. Ėjo registruotis, patykojo Konuševas ir nušovė. Jono brolis Ignas registravosi. Jų sesuo Emilija buvo partizanų ryšininkė, aš pas juos dažnai užeidavau, ten man kaip prieglauda kokia buvo. Bernatavičius su Lukošiūnu ėjo registruotis, juos irgi stribai nužudė. Tokie buvo mūsų „liaudies gynėjai".

Pasakoja **BRONĖ ŠINKŪNIENĖ – PUPEIKYTĖ-*BIRUTĖ***

Užrašyta Juodupėje
2003 08 19

Gimiau 1914 m. Lygalaukių kaime, Antazavės valsčiuje, Zarasų apskrityje, Povilo (g. 1875 m.) ir Karolinos Pupeikių šeimoje. Pas tėvus buvome septyni vaikai, užaugome penkiese: Petras, g. 1908 m., Bronė ir Balys, g. 1915 m., Povilas, g. 1917 m., ir Valė, g. 1921 m. Žemės tėvai turėjo 14 ha, ūkelis nedidelis, bet gyvenom gerai ir sočiai, nes tėvai buvo labai tvarkingi ir darbštūs, be to, vaikus labai spaudė prie darbo.

Nors mūsų sodyba buvo toliau nuo didesnių kelių, 1940 metais rusų kariuomenės atskiri daliniai traukė siaurais keliukais pro mūsų namus, važiavo sunkvežimiais, vežimais ir ėjo pėsti. Man įsiminė, kad ėjo labai didelis būrys, mačiau, kokie jie buvo apdriskę, išvargę. Žiūrėjom į juos su gailesčiu, net užjautėm taip varganai atrodančius okupantų armijos kareivėlius. Primelžiau kibirą pieno, paėmiau puoduką ir nunešiau prie kelio kareivėliams. Ateina didžiulis pulkas, jų vadas raitas. Prijojęs prie manęs sustojo, rodau jam, kad gertų pieną, o jis man rodo, kad aš pirma atsigerčiau. Supratau, kad nepasitiki. Išgėriau. Kiek palaukė, tada paėmė puoduką iš mano rankų ir atsigėrė, pakvietė ir kareivius atsigert. Priėjo brolis Balys, tie ruskeliai susižvalgė, kažką vienas kitam pasakė. Vėliau brolis išvertė, ką jie šnekėjo, jis neblogai mokėjo rusiškai. Jie sakė: toks vyras ir vaikšto po namus, kodėl jis ne kariuomenėj arba nenušautas... Toks buvo pirmas bolševikų okupacijos įspūdis.

Paskutiniais vokiečių okupacijos metais, kai generolas Plechavičius pradėjo organizuoti vietinę rinktinę, brolis Balys Marijampolėje baigė karininkų kursus ir dirbo štabe. Jo žinioje buvo visi štabo dokumentai. Kai sužinojo, kad juos veš į Vokietiją, naktį visus sukėlė, liepė išsiskirstyt po du, po vieną ir trauktis į namus.

Kiekvienam iš jų Balys davė savo adresą, liepė įsiminti, o jis pats, pasitelkęs pora pagalbininkų, su jaunuolių dokumentais irgi išėjo į namus. Grįžo pėsčiomis tik po dviejų savaičių.

Kai 1944 metais artėjo antroji rusų okupacijos banga, prasidėjo žudynės, teroras, apylinkes užplūdo rusų NKVD daliniai, kurie ypač žiauriai ėmė susidoroti su mūsų žmonėmis, prie jų prisidėjo ir mūsų tautos išgamos – stribai. Mūsų kaimynystėje gyveno tokie Bernatavičiai. Jie savo vaikų neturėjo, augino svainio Dovidavičiaus mergytę su berniuku. Užėjus rusams, tas Dovidavičiukas su Viktoru Lukošiūnu ėmė slapstytis. Matydami, kad iš to nieko gero nebus, nutarė eiti registruotis. Antazavėje jie užsiregistravo. Kai grįžo namo, Kūdrų kaime juos užstojo stribai ir abu užmušė, tiesiog sudaužė šautuvų buožėmis. Lukošiūnai varganai gyveno – aštuoni vaikai ant trijų ha žemės. Juozukas buvo devyniolikos metų, išvažiavo pas seserį Viktutę Liesiškių kaime ir ten gyveno. Užėjo skrebai, tuo metu jis buvo klojime. Sesuo bėgo pasakyt, kad skrebai ateina. Seserį Viktę peršovė, ji labai rėkė, bet niekam iš artimųjų neleido prie jos prieit. Juozuką klojime užbadė durtuvais. Tos šeimos trys žmonės buvo nužudyti skrebų ir rusų kareivių.

Vieną sykį pas mus užėjo penki skrebai, tarp jų buvo ir Kuriakinas. Atsivedė iš Zirnajų kaimo jauną berniokėlį Vladuką Paurį ir Povilą Lukošiūną. Povilas buvo jau po kariuomenės. Juos rado ant šiaudų gulinčius, nukėlė nuo prėslo ir varėsi Antazavėn. Vladukas tik su švarkeliu, o Povilas vienais marškiniais. Mes tuo metu kepėm duoną ir kugelį. Užėjo ir iškart: „Duokit valgyt!". Aš sakau, kad nieko neturim, skrebai kaip suriks:

– Lašinių! Kilbasų duok!

– Aną kartą kai buvot, viską išnešėt, – atkirtau. – Va, kugelis pečiuj kepa, bet dar neiškepęs.

– Duok greitai, suvalgysim...

Prikrėčiau lėkštes neiškepusio kugelio, dar arielkos paprašė. Mes visada turėdavom tokio skysto samagono, tik kvapas, stiprumo jokio. Padaviau jiems butelį, kaipmat išgėrė. Tuos vyrukus nuvarė Antazavėn, Vladuką atidavė rusų kariuomenėn, o Povilą Lukošiūną pasodino ir išgrūdo Sibiran į lagerį.

Pirmieji partizaninio pasipriešinimo organizatoriai mūsų apylinkėse buvo mano brolis Balys ir Antanas Streikus, buvęs Lietuvos nepriklausomybės kovų savanoris. Pirmiausia susibūrė penkių partizanų grupelė: Juozas Streikus-*Stumbras* (Antano sūnus) iš Pailgių kaimo, Balys Pupeikis-*Tauras*, Valė Pupeikytė-*Vaidilutė*, aš – Bronė Pupeikytė-*Birutė* ir gimnazistas Bronius Mikita iš Maniuliškių kaimo. Surašėm priesaiką ir paslėpėm mūsų name po lubomis (po trijų metų ardydami namą ją surado stribai). 1945 metų vasarą mūsų būrys padidėjo iki pusantro šimto kovotojų ir laikėsi jau Zarasų rajone, Raudinės miškuose. Šitam būriui tuomet vadovavo Antanas Streikus-*Tamošius* (*Tamošiukas*) ir mano brolis Balys.

Tėvas Antanas Streikus buvo didelis karštakošis. Kai vokiečiai traukėsi ir ėmė važiuoti rusai, Antazavėje pradėjo organizuotis skrebai. Apie 20 vyrų Maniuliškių šilelyje sugalvojo padaryt pasalą skrebams. Iš kažkur sužinojo, kad tuo keliu jie važiuos iš Antazavės, nutarė juos pagąsdint. Mano brolis Balys perspėjo: jei važiuos rusų mašinos, nekliudyt, tegu pravažiuoja. Pamatęs atvažiuojant rusų sunkvežimį, Streikus neiškentęs paleido salvę į juos. Kareiviai, nematydami kas iš kur šaudo, iš kulkosvaidžio davė padriką atsakomąją ugnį. Dieniniui iš Dervinių kaimo viena kulka

pataikė tiesiai į galvą ir jis krito vietoje. Jie šitą žmogų pasiėmė ir nunešė į Abariaus klojimą. Mano brolis ir kiti vyrai labai supyko ant Streikaus, o senis tiesiog atsiklaupęs verkė ir atsiprašinėjo: „Negalėjau iškentėt, kai pamačiau mūsų žeme važiuojant šituos išgamas...“. Vėliau buvo ir daugiau panašių nesusipratimų su Streikumi. Vieną kartą į Antazavės sukilėlių būrį dar 1941 m. atėjo toks Kurklietis. Kilęs iš geros giminės, atrodo, neblogas žmogus ir sako: „Mane siunčia iš štabo perimt jūsų būrį“. Streikus buvo labai ambicingas. Kas gali perimt jo būrį? Tėkšt ir nušovė tą Kurklietį. Iškart buvo sušauktas sukilėlių pasitarimas, mažai trūko, kad ir pats Streikus būtų sušaudytas. Kai prasidėjus Atgimimui gavau paskaityt brolio Balio bylą, ten buvo parašyta, kad atseit Pupeikis nušovė Kurklietį, o Kurkliečio žmona paliudijo, kad ne Pupeikis nušovė, o *Tamošiukas*-Streikus. Antanas Streikus nuo pat jaunystės nebuvo rimtas vyras. Dar Smetonos laikais būdamas savanoriu, buvo pavogęs kažkokias odas, arklius, jam grėsė Karo lauko teismas. Buvo girtuoklis, muzikantas, žmonos nežiūrėjo, mušdavo ją. Kai išėjo kariuomenėn savanoriu, paliko mylimą merginą, o ta likusi „susigavo“ vaiką su kitu. Grįžęs iš karo, jis vis vien ją vedė ir visą gyvenimą kankino už tą išdavystę. Buvo savotiškas žmogus. Jei koks balius kaime, Streikus visuomet su šaulio uniforma, o kai pasigeria, prieina prie žmogaus ir liepia bučiuot „guziką“, nes „guzikai“ su Vyčio ženklu. Ne nuo vieno ir per ausį gavo už tuos „guzikus“. Partizanaudamas mėgo ir paplėšikaut. Tikrai, nebuvo geras žmogus. Kai mes nuo jo atsiskyrėm, mano brolis Balys su juo nenorėdavo net susitikti. Jo sūnus Juozas tai idealistas buvo.

Anksti rytą atėjo brolis į namus ir pasakė:

– Pasiimk kokį krepšį ir tarsi grybaudama ar uogaudama nueik Abariaus klojiman, pažiūrėk, ar kartais rusai mūsų nesekė, ar nepaėmė Dieninio kūno.

Pasiėmiau krepšį ir dainuodama vaikštau po mišką. Vaikštau, dairausi, nieko nepastebiu įtartino, įėjau klojiman, apsidairiau, atkasiau šiaudus, žiūriu – žmogaus kūnas tebėra, vėl apdėjau jį šiaudais ir grįžau atgal į namus. Tada partizanai davė žinią saviesiems, tie atvažiavo ir palaidojo. Po šių įvykių Antazavės stribai pradėjo intensyviai ieškoti manęs, nes aš irgi buvau nenuorama. Kur tik, būdavo, susirenka jaunimo, tuoj užtraukiu kokią antisovietišką dainą, kartais būdavau per daug drąsi. Toks Butkus buvo mūsų seniūnas, jis tėvus perspėjo, kad aš pasišalinčiau kur nors iš namų, nes stribai ruošiasi areštuot mane. Pradžioje slapsčiausi namuose, bet vieną naktį gryčion įsiveržė pulkas stribų. Aš atsistojau už užuolaidų ir stoviu, o jie seserį klausinėja, kur aš esu. Sesuo sako:

– Į Vilnių išvažiavo dirbt.

Trumpai paklausinėję stribai išėjo. Kadangi buvo naktis, kratos nedarė, mat naktį ir jie ne tokie drąsūs.

1945 metų žiemą reikėjo nueiti į Zirnajus pas vieną mūsų rėmėją vaistų. Išėjau naktį. Grįždama susitikau penkis stribus. Jie tuoj suriko, paklausė, kas eina. Aš kad ėmiau šaukt ant jų:

– O, jūs chuliganai, bobai nebeleisit keliu praeit?!

Kai tik pradėjau koliotis, jie paragino arklį ir nuvažiavo. Pareinu namo, pasirodo, jie ką tik iš mūsų buvo išvažiavę, manęs ieškojo. Pavasariop atėjo brolis į namus, paprašė papjaut kiaulę, išvežt grūdus, kad jie turėtų kuo miške maitintis. Supilstė grūdus į maišus, sukrovė į vežimą, dirbo pernakt. Rytą jau nebeveši ir į mišką nebeisi. Daržinėj buvo padarytas bunkeriukas, o daržinė ir tvartas buvo po vienu stogu.

Brolis nutarė įlįst į šitą bunkeriuką ir prabūt per dieną. Tačiau, matyt, naktį kas nors pastebėjo vaikštantį po kiemą ir pranešė, nes auštant suvažiavo stribai. Ėmė namus verst, ką rado, viską susikrovė ir tuos maišus su grūdais. Pamenu, motina nieko taip negailėjo, kaip 20 naujų maišų, į kuriuos buvo supilstyti grūdai. Mūsų pačių rankomis jie buvo padaryti: suverpti linai, išausti ir pasiūti. Įėję į daržinę, stribai ėmė šaudyt prėslan, broliui į koją pataikė sprogstamoji kulka. Kai stribai išvažiavo, tėvai sunerimo dėl brolio, kadangi girdėjo daržinėje šaudant. Nuėjo tėvas daržinėn ir šaukia „Baly, Baly“, tas išlindo iš šieno išbalęs, smarkiai nukraujavęs. Tėvas greit nubėgo pas dėdę, pasiskolino arklį, Balį paguldė į roges ir išvežė Aleksandravėlėn pas pažįstamus žmones, pas tokią siuvėją Jugasę Vasiliauskienę. Po poros dienų grįžta tėvas, aš tuo metu jau buvau pas motinos seserį Dusetų krašte, Jasų kaime. Atvažiuoja mano motina, matau, kad arklys kitas, motina sako:

– Vaikeli, iš mūsų viską išvežė, mes nieko nebeturim, liko tušti namai, – matau, kad ji labai tvirtai laikosi, be panikos, be ašarų...

Išlydėjau ją, sėsdama vežiman ji man sako:

– Visa niekai, bet mūsų Balį peršovė. Tik tu niekur neik, čia sėdėk, tavęs labiau ieškojo negu Balio.

Motiną išleidau, bet iki vakaro jau neturėjau ramybės. Kas Balį gydys? Nutariau eit. Sulaukiu prietemos ir iš Jasų (2 km nuo Dusetų) patraukiau Antazavės link. Neinu vieškeliu, klampojau per visokius nendrynus, pakrūmiais, per naktį atsikapsčiau iki brolio. Su savimi atsinešiau kažkiek vaistų. Kambariukas mažutis, lova panaši į vagonėlį, iškart pajutau pūvančios mėsos tvaiką. Perbėgo nerimas – nebėr brolio, koja gangrenuoja. Nuimu tvarsčius, koja ištinusi, didžiulė žaizda atsivėrusi ir visa pūliais aptekusi. Ką daryt? Vasiliauskienės dukra atnešė butelį kravalino (kreolinas), kuriuo gyvuliams žaizdas plauna, atskiedžiau vandeniu, išmirkiau jame medžiagos gabalus ir ėmiau dėti kompresus ant žaizdos. Po to nuploviau kalio permanganato skiediniu, uždėjau revanolio kompresėlius ir vėl užrišau. Kas antrą naktį vaikščiojau pas juos ir perrišinėjau brolio žaizdas. Vasiliauskaitės buvo dvi seserys siuvėjos, pas jas užeidavo visokie žmonės, todėl man prisiderint ateiti pas jas nebuvo sudėtinga. Už jų gryčiutės buvo malkinė, tai aš, būdavo, ateinu, įlendu malkinėn ir klausausi, ar yra kas nors viduje, ar nėra. Kai pajuntu, kad pašalinių nėra, sutartu ženklu pabeldžiu į langą, išeina kas nors ir įsiveda mane gryčion.

Kitą sykį nuėjau pas pusbrolį Antaną Pupeikį. Pusbrolio duktė Verutė labai mėgdavo šukuot man plaukus ir daryt šukuosenas. Aš sėdžiu, ta mergaitė mane pešioja, įeina pusbrolio žmona ir sako, kad nuo Ilgio ežero stribai ateina. Ką daryt? Pasigriebiau skarelę, pusbrolio puspaltį nuo sienos nusikabinau ir tolyn nuo namų Aleksandravėlės link. Iš pradžių stribai įėjo gryčion, paskui apibėgo aplink gryčią, pamatė, kad žmogaus išeita. Grįžo į vidų, pagriebė Verutę ir parklupdę ėmė daužyt, reikalaut, kad pasakytų, kas išbėgo. Ta ginasi, kad nežinanti. Tada ją išsivežė Antazavėn. Rytą motina sutaisė lauknešėlį ir išnešė Antazavėn vaikui valgyt. Iki Antazavės buvo šeši kilometrai, o dar žiemos pusnys. Nunešė lauknešėlį, stovi prie langelio ir girdi, kaip ta mergaitė šaukia iš kameros:

– Mam mam, girdėjau skrebai ruošiasi eit pas Balčiūną kratos daryt.

Pas Balčiūną buvo atėję penki partizanai. Motina, nieko nelaukusi, tekina grįžo atgal. Tuo metu pas Balčiūnus buvo ir mano brolis. Gerai, kad spėta pranešti. Partizanai laiku pasitraukė.

Aš atbėgau prie Ratilos miško, sniego sulig keliais, matau, kad mišku nepabėgsiu, be to, dar ir pėdsakai liks. Sugrįžau į kelią ir bėgu keliu tolyn, už gero puskilometrio vejasi du skrebai rėkdami. Atbėgau iki Aleksandravėlės, bėgu per miestelį, atsigręžusi matau – skrebai irgi tebebėga. Vidury miestelio pasukau Degučių kaimo pusėn. Per miestelį bėgdami jie jau neberėkavo, o kai išbėgo į plyną lauką, ėmė šaudyt. Kartu su manimi bėgo ir mūsų šuo. Kai pradėjo šaudyt, pajutau, kaip į sniegą sminga kulkos. Buvo jau visai prietema. Nubėgu prie miškelio, tą šunelį ir geruoju, ir piktuoju varau nuo savęs, o jis, vargšelis, kurgi eis, jis jau irgi namų nebeturi... Kai įbėgau į miškelį, supratau, kad stribai manęs nebesiveja. Jau temo, matyt, pabijojo lįst į mišką. Simaniškio vienkiemyje gyveno toks senbernis su seserimis. Užbėgau pas juos, jie mane pažinojo. Paprašiau, kad duotų ką nors moteriško apsigaubt, pasakiau, kad mane skrebai vejasi. Davė man kailinukus ir vėl einu toliau. Užeinu vienon gryčion, pažįstami žmonės, tokie Vasiliauskai. Pagirdė pienu ir paguldė ant krosnies. Atsiguliau ir užmigau. Atsikėliau, reikia eit broliui koją perrišt. Nueinu pas brolį, kaip tik tuo metu užėjo du man gerai pažįstami skrebai – Petras Žuklys ir Steponas Krapas (vėliau jie iš skrebyno pasitraukė). Jiedu nuėjo virtuvėn ir kalbasi: „Šiandien vijom kažkokį žmogų, sakė, kad Kazanas...“. Petras sako: „Man rodosi, kad ten Pupeikio Bronė buvo...“. Klausausi ir netveriu iš juoko. Po keturių perrišimų brolio žaizda pražviesėjo. Atėjo pavasaris. Tuo metu aš dažniausiai slapsčiausi pas Muraškas prie Ilgio ežero. Tas Muraška buvęs savanoris, bet jau buvo suimtas ir išvežtas į Sibirą, namuose likusi viena sesuo. Vieną naktį pasikinkiau arklį ir atsivežiau brolį pas Muraškaitę. Užkėliau jį ant tvarto, ten jis pabuvo tris dienas. Kartą ateinu pas jį, o jis sako:

– Tu daugiau čia nebevaikščiok. Vyrai atsives arklius, mes josim į Paduobio miškus pažymėt bunkeriams vietų.

Paduobio miškai buvo Juodupės pusėje. Klausiu: „Tai kam tau tie bunkeriai reikalingi?“. Jis sako:

– O kurgi žiemą dėsimės?

Mane net šiurpuliai nupurtė: „Reiks dar ir žiemą išgyvent?“

– Gerai, kad tik viena žiema... Daug žiemų gali prisieit gyventi... Čia tik pradžia.

Tikrai maniau, kad kitą vasarą jau būsim laisvi, kažkas ateis mūsų išvaduot, pasaulis negali būti toks abejingas. Iš galvos neišėjo partizano Kazano-*Mutkos* žodžiai: „Oi, kad tiktai va šitą žiemą kaip nors išgyvent, labai greit ateis amerikonai ir mus išvaduos“. Deja deja...

Po kurio laiko brolio koja apgijo, tada aš, brolis ir Streikai, gerokai per šimtą mūsų susirinko Raudinės miškuose. Sesuo Valė buvo namuose, du kartus ją Antazavės stribai areštavo, į Zarasus buvo nuvežę. Paskutinį kartą sesuo į namus parėjo baisiai sudaužyta ir stribų išprievartauta. Kitą dieną jie išsivedė tėvelį. Praėjo visa savaitė, jokios žinios apie jį. Sesuo sužinojo, kad išvežtas į Zarasus. Tada ji nuvažiavo į Zarasus ir, nuėjusi pas NKVD viršininką, pasakė: „Arba teiskit, arba paleiskit“. Viršininkas pažadėjo tėvą paleisti, o seseriai liepė grįžti į namus. Kitą dieną grįžo ir tėvelis. Parėjo alkanas, sumuštas. Atėjau iš miško, tėvelis jau išpraustas, baltais marškiniais apvilktas sėdi ant pečiaus. Apkabinau jį ir ėmiau verkt. Sakau: „Kiek tau, tėveli, už mus reiks kentėt?“. O jis man sako: „Viską iškentėsiu, kad tik jūs liktumėt gyvi...“.

Po kelių dienų sesuo ateina miškan ir sako:

– Nebegaliu namuos gyvent, priimkit mane.

Taip sesuo tapo partizane. Antazavės stribai buvo visai sužvėrėję. Gegužės 17 dieną Salinių kaime iššudė Gaidžių šeimą, jų persekiojimai ir teroras prieš nekaltus kaimų žmones tęsėsi. Vieną kartą vyrai važiavo į kaimą apsirūpint maistu. Netoli Zarasų įvažiavo į rusų pasalą. Susišaudymo metu nušovė Vincą Zamarį. Jo brolis Jonas irgi partizanavo. Vinco palaikus vyrai atsivežė, mes jį palaidojom. Kadangi dideliam būriui slapstytis buvo pavojinga, vyrai nutarė išsiskirstyt mežesniais būreliais. Visas būrys pasidalino į tris dalis. Vienam būriui vadovavo mano brolis Balys Pupeikis-*Tauras*, kitam – Kazys Ramanauskas-*Barzda* iš Želiūnų kaimo, o trečiam – Antanas Streikus-*Tamošius.* Nuo tada ir prasidėjo mūsų didžiosios klajonės. Dažniausiai būdavome Latvijos teritorijoje. Būrį sudarė 25 kovotojai. Išvardint visų žmonių pavardes būtų labai sudėtinga, kadangi žmonės dažnai keitėsi, vieni išeidavo, kiti ateidavo, be to, visi stengėmės vieni kitų nei pavardžių, nei vardų nežinoti, vadindavomės slapyvardžiais. Tik kelis galėčiau paminėti: Daudžvardis iš Latvijos, broliai Jonas ir Pranas (buvęs policininkas) Pranskūnai nuo Kamajų, mano brolis Balys, aš, sesuo Valė, Antanas Tumėnas – mūsų pusbrolis, pabėgęs iš rusų kariuomenės, Latvijos lietuvis Albinas Kavaliauskas, Jonas Subata iš Svobiškio kaimo, Algis Makutėnas, stambus, aukšto ūgio vyras, jis nešiodavosi minosvaidį. Buvo toks vienas bailys Petrauskas. Po pirmo susišaudymo verkdamas priėjo prie mano brolio ir sako: „Baliuk, aš bijau“. „Tai, – sako, – eik namo, kad bijai“. Jis ir išėjo...

Sunkiausia miške būdavo, kai reikdavo eiti išpažinties. Mes visi buvome giliai tikintys, kova reikalavo kaltų ir nekaltų aukų, mes bijojom net savųjų vardus, pavardes įsidėmėt, nes nežinojai, kada kliūsi. Čekistai su paimtu partizanu nesiterliojo, žiauriausiais kankinimais sugebėjo iš žmogaus ištraukti bet ką. Į mišką kunigo nekviesdavom, stengdavomės nueiti į artimiausią bažnyčią. Mūsų būryje buvo toks Jonas Pauliukas, kilęs iš gausios dvylikos vaikų šeimos, iš Jučių kaimo, Aleksandravėlės valsčiaus. Buvęs šaulys, visą laiką vilkėjo šaulio uniformą, nešiojo barzdą. Kai mes melsdavomės, jis nuo mūsų pasitraukdavo į šalį ir nesimelsdavo, miegodavo palapinėje. Kai „legalizavausi“ su svetimais dokumentais ir gyvenau Duokiškio apylinkėse, iš vietos klebono sužinojau, kad rudenį vyko kariuomenės ir skrebų siautimas, tuomet šitą Pauliuką vijosi. Jis įbėgo į balą, įvyko apsišaudymas, bet nei gyvo, nei mirusio stribai jo nerado. Kai gerai užšalo balos, vaikai čiužinėdami pamatė, kad po ledu guli žmogus. Pasakė tėvams, tie iškėlė jį ir atpažino, kad tai partizanas Pauliukas. Kunigas laikė mišias ir slapta palaidojo kaimo kapinėse.

Latvijoje mus maitino vietos gyventojai, mums tiesiai į mišką pristatydavo maistą. Tose apylinkėse, kur mes buvom apsistoję, kažkoks viršininkas, pavarde Borovik, labai engė žmones. Šie atėję pas mus ėmė prašyti, kad mes ką nors su juo darytume. Vyrai palaukė pasaloje ir sudorojo tą Boroviką. Dar labiau latviai pradėjo nešt maistą ir dėkot, kad Boroviką sutvarkėm.

Kažkiek paklajojom po Raudinės miškus (nuo Lietuvos sienos gal kokie 8 kilometrai), atsirado problemų dėl maisto, nutarėm grįžti į Lietuvą. Netoli pasienio priėjom plyną lauką, persikėlėm per upelį, o ten maždaug už kilometro jau Lietuva. Du partizanai, Juozas Stundžia ir kitas man nepažįstamas, su kulkosvaidžiu buvo pasiųsti žvalgybon. Persikeliant per upelį, truputį atsilikom aš, sesuo Valė ir Tumėnas, kiti vyrai jau buvo kažkiek nutolę nuo mūsų. Jie pamatė, kad tiesiai į mus ateina rusų kariuomenė, ir atidengė į juos kulkosvaidžių ugnį. Rusai pastebėjo mus, irgi atidengė ugnį. Seseriai liepiau griūti į upę, bet sesuo, kadangi buvo skrebų išprievartauta,

nebenorėjo gyventi, ji lyg tyčia dar palipo ant kalnelio ir griuvo. Pamačiau, kaip užsidegė artimiausia sodyba, iš kurios šaudė mūsų žvalgai. Pakilau nuo žemės, šokau nuo kriaušiaus, šakos sudraskė veidą, pasipylė kraujas. Nubėgau prie savo vyrų, matau – atbėga brolis Balys. Klausia, ar aš sužeista, pasakiau, kad man viskas gerai, bet Valės su Antanu nebėra. Jis dar norėjo juos paimti, bet pasakiau, kad pasirūpintų dvidešimčia savo vyrų ir kuo skubiau išvestų juos į priedangą. Tada mes upelio vaga grįžom atgal. Šliaužte peršliaužėm per pievą ir nušliaužėm į kažkokius kemsynus. Pradėjo smarkiai lyti. Pelkėje pratūnojom iki nakties. Naktį persikėlėm į Lietuvą. Jonas Subata gerai žinojo tą vietovę, nuvedė mus į tokį eglyną ir pasakė, kad čia vokiečių okupacijos metais gyveno raudonieji rusų partizanai. Tame eglyne išbuvom tris paras, po to patraukėm į Kamajų kraštą, Pranskūnų gimtinėn. Jie gavo žinią, kad pas juos ramu, o čia smarkiai ėmė siausti kariuomenė, šukuot miškus ir kaimus nuo Latvijos pasienio. Pakeliui nuėjom Obelių šilan ir susitikom su Vaičėno būriu. Buvo jau 1946 metų birželio mėnuo. Vaičėno būry buvo apie 40 vyrų, būryje jie turėjo vokietį gydytoją. Jis manęs klausia, kokių vaistų turiu. Turėjau tik obelinio tepalo. Juo patepu žaizdą, kai pilvą kam suskausta, užtepu ant liežuvio ir duodu nuryt. Palapines turėjom savo, maitinomės irgi atskirai. Obelių šile gyvenom dvi savaites. Kadangi vasarą po šilą tai uogautojai, tai grybautojai šmirinėja, kartą vyrai pastebėjo, kad rusų kariuomenė supa mišką. Pradžioje puolė stribai, po jų – kariuomenė. Įvyko smarkus susišaudymas, bet Vaičėno vyrai buvo labai gerai įsitvirtinę, išsikasę apkasus, pasidarę šaudymo angas. Kelis kartus atmušėm rusus, jų labai daug žuvo, žuvo jų pulkininkas. Kai vėliau mane areštavo, labai mušė už tą pulkininką. Pasirodo, tas dalinys buvo pravažiuojantis, jis traukėsi į Rusijos gilumą, ten turėjo būti išformuotas, kareivėliai paleisti į namus. O čia stribai paprašė, kad padėtų pašaudyt partizanus... Na ir prisišaudė, savo lavonais Obelių šilą nuklojo. Paėmė gyvą tą vokietuką. Kai jį tardė, jis pasakė: „Tik čia nelįskit, partizanų yra apie du tūkstančius...“. Iš pusiausvyros juos išmušė Algis Makutėnas, paleidęs iš minosvaidžio keletą šūvių. Tada jau ne juokais išsigando. Makutėną kulka kliudė į kulną, kažkuriam įdrėskė petį, žodžiu, partizanų aukų nebuvo, tik keli menki sužeidimai. Tiesa, tas vokietis pakliuvo į nelaisvę.

Kai rusus atmušėm, mums irgi teko pasitraukt. Vadai įsakė viską sunaikint: virtuvę, puodus... Vienas vyrukas turėjo armoniką, labai gražiai grodavo, jam taip gaila buvo tos armonikos, bet negi maskoliams paliksi. Primynęs tampė tampė, kol dumplės trūko. Išėjom iš tos stovyklos. Priėjom tankiai paparčių priaugusį klonį, vadai įsakė visiems gulti į tuos paparčius. Sugulėm, granatas pasidėjom po galvomis, gulim ir laukiam sutemos. Visai prie tako gulėjau. Žiūriu – takeliu einančių kareivių batai švitruoja. Praėjo taip mūsų nė nepastebėję. Sutemus išėjom iš miško ir priėjom didelį vieškelį. Peršliaužėm vieškelį ir atsidūrėm kažkokiose balose. Perbridom šitas balas ir, auštant dienai, priėjom Dusetų girią. Išėjom sauson vieton, tik atsisėdau po liepa ir užmigau. Girdžiu, brolis žadina, sako: „Ragaišis pieno atnešė“. Praplėšiu akis – aplink balta migla. Atsigėriau pieno. Vyrai jau buvo pasiskirstę kur kas eis. Vaičėnas patraukė savo keliu, o mes, penkiolika žmonių, Kamajų link. Tą dieną dar prabuvom Dusetų girioj, o kitą naktį patraukėm į Kamajų pusę. Atėjom iki Vainaikių kaimo, į Pranskūnų tėviškę, du kilometrai nuo Duokiškio. Ten pragyvenom visą vasarą, ten būdama pasidariau dokumentus. Juos padaryt man padėjo buvęs žurnalistas Kazys (?). Dokumentus, tai yra gimimo liudijimus (metrikus), darėm abu su Kaziu, mat rusai pagal metrikus pradėjo išdavinėt pasus. Jei neturi metrikų, paso negausi, o be

paso tu – banditas. Svarbiausia būdavo padaryti spaudą. Išverdi kiaušinį kietai ir karštą pavolioji ant senų metrikų antspaudo, po to perkeli ant naujo popierius lapo, išeina toks apsilaupęs spaudas. Popierių gerai patrini, užrašai vardą, pavardę, kas ir kur krikštijo. Aš visą laiką, būdavo, pasirašinėjau už vargonininką, o Kazys – už kleboną, nes tuomet metrikus išduodavo bažnyčioje, kur būdavo vaikas krikštijamas. Vienus pajaunindavom, kitus pasendindavom, kad tik nepaimtų kariuomenėn.

Netrukus susitvarkiau dokumentus, gavau pasą, pasidariau namų knygą. Viską susitvarkiau Šeduikytės pavarde. Su pasu vaikščiodavau laisvai, gyvendavau pas pažįstamus žmones, į namus nepareidavau. Brolis paprašė nuvažiuot į Panevėžio rajoną ir sužinot, ar nebūtų galima ten persikelti, nes pas mus jau niekur nebebuvo įmanoma pajudėt, visur buvo nuolat užgulta rusų kariuomenės ir stribų. Gavau adresą, pas ką galima apsistoti, kad susitikčiau su Panevėžio Žaliosios girios partizanais. Važiavau važiavau ir nuvažiavau net už Šiluvos. Nuvedė mane į mišką susitikt su partizanų vadovybe – net žado netekau. Miške kariška virtuvė, šautuvai sustatyti prie medžių. Jie man atrodė panašūs į ramiai atostogaujančius vasarotojus, o ne į partizanus. Žinoma, ir juos vėliau ištiko mūsų likimas. Grįždama užsukau į Panevėžį, turguje nusipirkau litrą pieno, bandelę. Čia prie manęs priėjo Bacionaitė – Šajaukienė iš mūsų krašto. Jos vyras Povilas Šajauka – buvęs šaulys, bet, pasirodo, dirbo šitiems... Ji verkė dėl mano likimo ir vis klausė, kur aš eisiu. Pasakiau, kad į Latvijos pusę. Parvažiavau tėviškėn, nuėjau pas brolį Balį, perdaviau jam visas žinias, o jis man sako:

– Šiąnakt sapnavau, kad Šajaukienė atnešė man pupų sietą.

Pasakiau, kad buvau ją Panevėžio turguje sutikusi. Pasirodo, aš išėjau, o manęs miškelyje jau laukė pasala. Tik pamačiau, kaip kareiviai su durtuvais apstojo. Buvo 1946 metų birželio mėnuo, Sekminės. Liepė sėstis. Kiek pasėdėjau, nuvėdė į Noreikius milicijon, iškratė, bet nieko nerado, išskyrus keletą nereikšmingų nuotraukėlių ir kelis trispalvius antsiuvus, siuvamus ant rankovių. Nuvedė prie geležinkelio, sustabdė prekinį traukinį, užkėlė ant platformos ir atvežė į Obelius. Čia jau prasidėjo „spaviedojimai“. Rusiškai šiek tiek suprasdavau, bet tardytojui aiškinau, kad nieko nesuprantu. Tada jie ėmė daužyti mane gumuotais strypais, nagano rankena. Kai parkrentu ant žemės, tada spardo. Pamatę, kad nebejudu, nuspiria pasuolin ir ten guliu. Kai atsigaunu, vėl velėja... Laimė, kad atvežė į Obelius, Antazavėje būtų užmušę.

Atvežė mano dėdę Petrą Pupeikį – tėvelio brolį. Kažkoks pulkininkas atvažiavo iš Zarasų manęs tardyt. Mano pavardė dar nebuvo nustatyta. Klausė, kokius banditus pažinojau, gyniausi kiek tik galėjau. Dėdės klausė, ar čia jo dukterėčia. Dėdė žiūri į mane, ašaros bėga jam per skruostą, bet purto galvą, kad manęs nepažįsta. Pulkininkas klausia: „Ko tau ašaros byra?“. Dėdė paaiškino, kad jo viena akis nesveika, o kitą vėjas pripūtė... Aš irgi ginuosi, kad jo nepažįstu. Pulkininkas net sukaitęs varė propagandą, kaip gerai žmonės Sovietų sąjungoje gyvena, kaip turtingai. Vertėjas vis klausė, ar supratau, atsakiau, kad nieko nesupratau. Tada pulkininkas kaip trenkė man naganu, o aš įsikibau jo antpečių, tik „guzikai“ pabiro ant grindų. Taip mane dvi savaites tardė, keturias dienas nei gerti, nei valgyti nedavė, sąmonė visai aptemo. Vieną naktį ėmiau šaukti, kad noriu gert. Priėjo kareiviukas prie durų ir sako: „Kaip aš tau paduosiu gert, neturiu rakto“. Jis atnešė arbatinuką, snapelį įkišo per grotas, kietai sukandau dantimis ir geriu. Geriu geriu, girdžiu kareiviukas anapus durų sako: „Dievuška, lopniš, končaj pit (Mergaite, liaukis, sprogsi)“. Sudarė bylą ir išvežė

Panevėžin. Po kurio laiko vėl atgrūdo iš Panevėžio pertardyti. Vėl tas pats tardytojas ir tie patys klausimai. Aš jam sakau, kad nebeatsimenu, kaip ten buvo.

– Tai kaip tu nebeatsimeni, kaip ten buvo? Pati dalyvavai...

Aš jam sakau:

– Nieko taip nebuvo, kaip aš jums sakiau.

– Tai kaip tu tada galėjai taip? Kiek mes popieriaus sugadinom rašydami!

– O man vienodai rodo, – atkirtau. – Nors ir tapetus nuo sienų nuplėšę rašykit ir gadinkit...

Dešimt metų man davė ir penkerius be teisių. Teisme dalyvavo toks mūsų kaimynas Jonas Seniauskas. Jo klausia teisėjas, ką jis galėtų apie mane pasakyt. Seniokas ir sako:

– A, nieko aš negaliu apie ją pasakyt, tik žinau, kad visa jų šeimyna buvo miške.

Tada teisėjas vėl klausia manęs:

– Tai ko jūs visi ėjot miškan?

– Skrebai išvaikė, – sakau jam.

– Na kaip ten galėjo išvaikyt?

– Va taip: atvažiuoja, klausia, muša dėl visai nebūtų dalykų... Kur dėtis? Reikia miškan bėgt.

Išvežė į Rusiją, į Sverdlovsko sritį, Ildevskij rajoną.

Paskutiniu metu brolis Balys gyveno prie Latvijos sienos pas tokią Valainienę, ten turėjo bunkerį, rašinėdavo įspėjimus kolchozų pirmininkams ir kitiems sovietinės valdžios šulams, kad žmonių neskriaustų. Matyt, jį susekė arba buvo išdavystė. Apsupo Valainienės namus ir paėmė jį gyvą apie 1952 m. Gavo penkiolika metų lagerio, buvo išvežtas į Magadaną. Nastutė Valainytė buvo paimta kartu su manimi ir tardoma. Aš išsigyniau, o Nastutė smulkiai ir atvirai viską papasakojo. Kai mus pėsčias iš Obelių varė į Rokiškį, sakiau jai, kad tik ji nieko neprisipažintų. Pasirodo, jos viskas išpasakota: kad rodžiau jai ženklus, ką šnekėjau, kur buvau. Deja, dėl to kaltės jai nesumažino. Abi gavom po dešimt metų. Mano brolio ji tikrai neišdavė, kadangi brolį paėmė tik po kelių metų.

Iš LYA (KGB) arch. F. K-1, ap. 3, b. 1415 (20/99) Rokiškio MGB skyrius

P.12. Informacinė suvestinė dėl agentūrinio operatyvinio darbo rezultatų kovoje su banditizmu nuo 1946 m. birželio mėnesio 10 d. iki 15 d.

Maršrutinis agentas *Chainovskis* pranešė, kad Obelių vlsč. Lugariškio kaime yra su banditais susijusi Valainių šeima. Pagal tai 1946 06 03-04 naktį prie bandrėmėjos Valainytės Nadieždos (Nastutės, – R. K.) namų iki 05 dienos palikta pasala. Birželio 4 d. apie 15 valandą į namus atėjo moteriškė ir ten prabuvo apie 30 minučių. Išeinant ta moteriškė buvo sulaikyta, pas ją rastas pasas Šeduikytės Agotos, d. Igno, iš Šeduikių k., Svėdasų vlsč. vardu, taip pat pas ją rastas antrankovinis ženklas LLA ir geografinis Lietuvos žemėlapis. 06 05 dieną Valainytė sulaikyta, pas ją namuose padaryta krata, rasti LLA ženklai, išsiuvinėti trispalviais motyvais ir daug žurnalų. Tardoma ji pasakė, kad gegužės 30 dieną pas ją buvo atėję Kazys ir Valerijonas Baltušiai iš Agurkiškio bei Algirdas Makutėnas iš Svobiškio ir užverbavo ją teikti informaciją apie kariuomenės judėjimą. Moteris, kuri pas ją buvo atėjusi, jai nepažįstama, atsiųsta ryšio reikalu.

P. 13. Sulaikyta Šeduikytė parodymų nedavė 10 dienų, tik 06 14 prisipažino, kad ji jokia Šeduikytė, bet Balio Pupeikio tikra sesuo Bronė Pupeikytė, g. 1919 m., to paties būrio banditė. Jokių operatyviai vertingų duomenų iš jos tardymo metu negauta.

Būdama lageryje sužinojau, kad mano tėtis ištremtas į Sibirą. Grįžusi iš lagerio jo visur ieškojau, bet taip tiesos apie tėčio likimą ir nesužinojau. Tik gandai sklandė, kad kažkam buvo parašytas laiškas ir jame paminėta, jog Povilas Pupeikis Sibire apsinuodijęs grybais ir miręs. Vėliau atsitiktinai sutikau savo kraštietį Vladą Vainių, šnekamės. Jis, nežinodamas, kad Povilas Pupeikis mano tėvas, pasakė tokį dalyką: „Taigi va, Paurio Petras Pupeikį nušovė...“. Pasirodo, jį jau visai nusilpusį stribai varėsi, pamatė, kad seniokas nebepaeina ir nušovė Šniukštų kaime. Tarp stribų buvo ir Petras Paurys iš Zirnajų kaimo. Vėliau suradau ir daugiau žmonių, kurie nurodė, kur buvo užkasti tėčio palaikai. Tačiau melioracija viską išvartė, tikslios palaidojimo vietos nustatyti jau nebebuvo įmanoma. Mūsų gyvenamąjį namą tėviškėje nugriovė Antazavės stribas Kuriakinas ir išvežęs pasistatė Antazavėje. Apie 1948 m. skrebai sudegino klojimą, o tvartas, kadangi buvo mūrinis, išliko, bet dabar jau sugriuvęs. Kadangi tuoj po karo mudu su broliu Baliu į klojimą buvom prinešę ir prislėpę prieštankinių minų, kai skrebai uždegė klojimą, jos ėmė sproginėt. Žmonės pasakojo, kad stribai išsigandę bėgo laukais, vėliau iš tolo lenkdavo mūsų kiemą, manė, kad ten viskas užminuota.

Atskiri įvairių LYA (KGB) arch. bylų fragmentai

Kelios ištraukos iš agentūrinės bylos, rastos KGB (LYA) archyve, kur minima Bronė Pupeikytė: F. K-1. Ap. 3. B. 1415 (20/99) Rokiškio MGB skyrius.

P. 29. Priemonės likviduoti Silinš Voldemars-*Lapinš* (kilęs iš Garsinės vlsč., Melgalos k.) būriui. Numatyta likviduoti iki 1946 06 29 Rempelio miško rajone. Pagal suimtų Valainytės ir Pupeikytės parodymus, kad iki 1945 09 veikė banda (taip originale, – R. K.) iki 100 žmonių, kuri dalinosi į būrius: Ramanausko – 40 žmonių, Streikaus-Kazano – 35 žmonės ir Balio Pupeikio – 25 žmonės. Pupeikytė pasakojo, kad bandoj buvo iki 1945 09, paskui išvažiavo Vilniun. Ten birželio 3 d. susitiko buvusį banditą (taip originale, – R. K.) *Šarūną,* kuris jai perdavė krūvą atsišaukimų, antsiuvus ir liepė nuvežt birželio 12 d. į Noreikių kaimo apylinkes ir pakast prie 4-to stulpo nuo Latvijos pusės, nes birželio 30 d. į Gražutės mišką ateis *Vėtra* vadovauti pasitarimui.

P. 30. Patikrinti Pupeikytei įvesta kamerinė agentė *Moskvička,* kuri nustatė, kad Pupeikytė visą laiką begėdiškai meluoja, tai ją išmokė brolis. Neva kiekvienas partizanas, žinodamas, kad gali įkliūti, paruošia pasaką, kuria niekam nepadarys žalos.

P. 31. Bandoje ji buvusi iki pat sulaikymo, ji esanti ryšininkė tarp Balio ir kito brolio – Povilo, kuris vadovauja būriui Šimonių girioje. Jos brolio Povilo būrio vado pavaduotojas esąs Daunoras iš Šimonių.

P. 32. *Moskvička* pasakojo, kad kameroje Pupeikytė elgiasi linksmai, kultūringai ir „gramatnai“. Grįžusi iš kameros sako: „Baigiau pasaką, laukiu vėjo“. Ji būdavo geros nuotaikos ir sakydavo, kad ir kiek ją kankintų, liūdesio vis tiek neparodysianti, nes tuo tiktai teiktų priešams linksmumo.

Balio Pupeikio, s. Povilo, g. 1914m. Lygalaukių k., Antazavės vlsč., Zarasų apskr., *Baudžiamoji byla Nr. P-18463-LI27325*/3

P. 8. Sekimo byla. Pažyma.

Šeimos sudėtis: tėvas – Povilas Pupeikis, s. Antano, motina – Pupeikienė Karusia, broliai – Povilas ir Petras (1947 m. ištremti). Sesuo Valė 1946 m. užmušta, sesuo Bronė 1947 m. suimta.

P. 2. Nutarimas apie sulaikymą 1953 01 27.

Lugariškio kaime, Obelių rajone, Augustinos Velainienės, d. Kazio, g. 1896 m., namuose paimtas Balys Pupeikis, s. Povilo. 1953 01 30 kratos metu paimta: vokiškas šautuvas „Mauzer“, šovininė su 80 šovinių, vokiška granata su rankena, dvi granatos, perpetinė, Lietuvos kariuomenės kareivio „munduras“ ir odinis portfelis su iškarpomis iš laikraščio „Tiesa“.

P. 14-14ª. T. 1. Aktas 1953 01 27.

Balio Pupeikio bunkeris buvo daržinės kampe, kur laikomos malkos, grūdai ir aviliai. Gylis – 1,5 metro, ilgis – 2 m, plotis – 1,2 m. Apkaltas lentomis. Bunkeryje rasta 87 lapai su antisovietinio turinio užrašais.

P. 17. Aktas.

Ant Balio Pupeikio „munduro“ kairės rankovės rastas prisiūtas užrašas: „Kary, gink tėvų žemę!“

P. 17ª Rastas 200 lapų sąsiuvinis, parašytas tekstas prasideda žodžiais: „Pažvelgus į praeitį“, „Bet šalia tvyro“. Taip pat rasti užrašai, kad 1949 10 žuvo partizanų vadas Jonas Černius-*Pipiras*, o 1952 m. Klaipėdoje paimtas ir tardant užmuštas Kalpokas.

P. 24. Balio Pupeikio 1953 01 27 tardymo protokolas:

1938 – 1940 m. tarnavau kariuomenėje Ukmergėje, 1-ame pulke buvau jaunesniuoju seržantu skyrininku. Nuo 1944 m. slėpiausi tėvų ūkyje Lygalaukių kaime. Ten bebūnant pas mane atėjo Antanas Streikus ir Kazanas, buvęs Lietuvos kariuomenės leitenantas. 1945 m. vasarą į tėvų namus atėjo kareiviai, aš tuo metu slėpiausi namuose – šiene įrengtoje slėptuvėje. Kažkoks kareivis šovė į šieną ir sprogstamoji kulka pataikė man į kojį. Pamatę, kad šiene kažkas yra, bandė mane pagauti, bet aš sugebėjau pasislėpti.

P. 26. Mane bandė gydyti Valė Pupeikytė, bet nesėkmingai, žaizda negijo. Tada mane išvežė į Aleksandravėlę pas kažkokią vienuolę Karusią. Ten gydžiausi iki 1946 m. pavasario, kuomet pas mane atėjo Kazys Ramanauskas, s. Mykolo, ir pakvietė mane į būrį. Po kurio laiko atvažiavo Kazys Ramanauskas, Jonas Subata ir Algirdas Dainys ir išvežė mane į Agurkiškio mišką. Ten buvo 10 – 15 žmonių būrys, kuris epizodiškai pereidavo į Kūdrų mišką.

P. 27. Būriui vadovavo Kazys Ramanauskas-*Barzda* ir Jonas Subata. Kūdrose mūsų būrys susijungė su Kazano ir Streikaus būriu.

P. 28. Kūdrose vadovavo Ramanauskas, Kazanas ir Streikus. Po mūšio perėjo į Antakriaunio mišką. Per Valę Pupeikytę palaikėm ryšį su Latvijos būriais. Susidūrime su milicininkais (stribais) buvo užmuštas Zamaris Vincas. Tų metų rudenį Latvijos miške tarp Ramanausko, Streikaus ir Kazano kilo ginčas dėl pavogto dviračio. Man pavedė išspręsti šį reikalą. Kadangi mano sprendimas buvo nepriimtinas Antanui Streikui, jis kirto man kumščiu į veidą.

P. 29. Po šio įvykio mūsų būrys suskilo į 4 grupes (buvo iš viso 25 – 28 žmonės), kurioms vadovavo Kazanas, Ramanauskas, Streikus ir aš. Mano būry buvo Algirdas Dainys, Piestinis (abu iš Samanių), Jonas Subata ir Valė Pupeikytė. Pradžioje būriui vadovavo Subata. Visi, išskyrus mane ir Valę Pupeikytę, turėjo ginklus. 1946 m. vasarą Latvijoj mus apsupo kariuomenė, tada buvo užmušta Valė Pupeikytė, Piestinis ir Cibulskas iš Joniškio k., ką tik įstojęs į būrį.

P. 30. 1946 m. vasarą aš slapsčiausi Antakriaunio miške, kur susitikau Joną Subatą. Jis man pasakė, kad yra žmonių, kurie gali mane priglausti, tai Valainiai ir rusas Michailovas, gyvenantis Ažušilės kaime.

P. 31. Apsigyvenus pas Valainį, man valgyt nešdavo Nastė Valainytė. Aš gal kokius penkis kartus buvau nuėjęs pas Karusią pasigydyt. 1947 m. suėmus Nastę, jos tėvai pradėjo mane varyt, buvo atėjusi milicija (skrebai), darė kratą, bet bunkerio nerado. Pasilikau iki 1948 metų vasaros. 1948 m. pavasarį išėjau į Antazavės šilą, ten būdamas sutikau du man iki tol nepažįstamus partizanus – *Chromą* ir *Skūrinį*, tada paskutinį kartą susitikau su Streikumi ir Kazanu.

P. 32. Nuėję į Latviją, susitikom kažkokį Zakševskį, kuris mums pasiūlė bėgti į Švediją ir davė man granatą F-1. Miegančius mus keturis užpuolė kariuomenė, tris iš mūsų užmušė, mane sužeidė į riešą. Išsigelbėjau įlindęs į pelkę, po to sugrįžau į Valainių namus ir pasistačiau naują bunkerį.

P. 34. Aš asmeniškai žinau šiuos partizanus: Kazį Ramanauską, Joną Subatą, Streikus, Kazį Mickų, Juozą Murauską (48-50 m. amž. iš Samanių k.), Juozapą Zakšauską.

P. 46. 1953 01 30:

1943 m. buvau pasiųstas į Marijampolės karininkų mokyklą, kurioje mokiausi iki 1944 04. 1945 02 buvau peršautas, o 1945 m. pavasarį išėjau į Ramanausko būrį, kur išbuvau apie 2 mėnesius. Apie 2 savaites buvau Subatos būryje, paskui, jį nušalinus nuo vadovavimo, būrio vadu paskyrė mane. Pradėjau vado-

vauti 1945 06, tuo metu būryje buvo apie 15 žmonių. Turėjom vieną prancūzišką kulkosvaidį, du rankinius kulkosvaidžius, vokišką automatą, kiti buvo ginkluoti šautuvais. Mano vadovavimo laikotarpiu net 9 kartus buvom susikovę su kariuomene, mūsų duomenimis, buvo užmušti 7 kareiviai, 2 kartus konfiskavom Duokiškio pieninę. Mūšiuose žuvo 9 partizanai, kiti 6 legalizavosi. Iširus būriui, 1945 11 nuėjau pas Lugariškio kaimo mokytoją Valainytę. Jos buvo keturios seserys: Stefa, Eugenija, Genia ir Nastia.

P. 48. 1946 09 išėjau į Latviją susitikti su partizanais, tada susitikau *Skūrinį* ir *Chromą* (remiantis kitais šaltiniais, manoma, kad tai išgalvoti slapyvardžiai ir specialiai pakišti čekistams suvedžioti, – R. K.).

P. 69. 1953 02 03:

1944 m. liepos ir rugpjūčio mėnesiais Maniuliškių šilelyje padarėm pasalą, dalyvavo trys Streikai, Kazys Mickus ir dar keletas. Tada buvo užmuštas vienas aktyvistas (stribas).

P. 70. 1945 08 su *Šarūnu, Bitinu*, Baliu Magyla ir *Barzda*-Kaziu Ramanausku rekvizavom Duokiškio pieninę. Rekvizicijoje dalyvavo partizanai iš trijų būrių: Šarūno, Birutės ir Ąžuolo. Apie 1945 09 aš, Makutėnas, Magyla, *Barzda*, Černius-*Pipiras* (iš viso apie 30 žmonių) netoli Užpalių apšaudėm mašiną, kurioje buvo užmuštas vienas aktyvistas (stribas).

P. 71. 1944-1945m. žiemojau pas tėvus, paskui išėjau į būrį.

P.72. Mano būriui priklausė šie partizanai: aš – Pupeikis, Vytautas Makutėnas, Vilius Daudžvardis (legalizavosi 1946 m.), Kazys Janušonis-*Šarūnas* (?), Balys Magyla (užmuštas 1945 m. Raudinėje), partizanas K. Ramanauskas-*Barzda*, 28 m.amž. *Voldemaras. Barzda* vėliau perėjo į kitą būrį.

P. 131. 1953 02 17:

Antsiuvus su užrašu „Kary...“ nešiojo beveik visi partizanai, juos davė Antanas Streikus 1945 m. spalio ar lapkričio mėn. Iki trikampio su užrašu nešiojau kitą ženklą – baltos spalvos raištį su kryžiaus formos ženklu.

P. 71. Būrio sudėtis:

Aš – Balys Pupeikis, Vytautas Makutėnas, 23 m. amž., iš Svobiškio k., būrio vado pavaduotojas (BV pvd.), ginkluotas kulkosvaidžiu, Vilius Daudžvardis, apie 22 m. amž., eilinis, ginkluotas šautuvu, apie 1946 m. legalizavosi, eilinis Kazys Janušonis, ginkluotas vokišku šautuvu, Balys Magyla, apie 27 m. amž., g. Kriaunėnų kaime, užmuštas 1945 m. Raudinės miške susidūrus su MGB kariuomene, *Barzda,* apie 30 m. amž., turėjo rusišką šautuvą, paskui perėjo į kitą būrį, *Voldemaras* – ginkluotas rusišku šautuvu.

P. 72. Mums vadovavo LLA štabas. Kur jis buvo, nežinau, bet antitarybinius lapelius gaudavome iš Kazano. Palaikiau ryšį su Kazano, Streikaus, Ivoškos būriais. Ryšininke buvo mano sesuo Valė Pupeikytė, užmušta 1945 m. Latvijoj.

P. 82. 1953 02 05:

Faktiškai aš į būrį įstojau 1944 m.vasarą.

P. 83. Pasakojimai apie susitikimus su *Chromu* ir *Skūriniu* yra prasimanymas.

P. 99 Kai buvo pasala Maniuliškių šilely, tada aš šaudžiau iš pistoleto, mečiau granatą. 1945 07 paskirtas Birutės būrio vadu, 1945 m. su Ramanausku ir Subata susišaudėm su kareiviais Latvijoj. 1945 09 netoli Užpalių kartu su *Sakalo*-Antano Baukio ir *Pipiro*-Jono Černiaus būriais sušaudėm vieną aktyvistą.

P. 103. 1953 02 11:

p. 31–47 aprašyta, kad bandė dar kartą pereiti sieną per Lenkiją, ten susitiko su lenkų partizanais, dalyvavo susišaudyme ir t. t.

P. 104. Prisiminimuose rašoma, kad susišaudymuose dalyvavo apie 100 kartų. B. Pupeikis: „Tai yra prasimanymas, aš rašiau ne apie save, bet apskritai apie kovas, pasakodamas dažnai kitų man pasakotas istorijas. Iš tikro dalyvavau tik 3 susišaudymuose“.

P. 109. 1953 02 12:

1944 m. netoli Šniukštų įvyko B. Pupeikio ir A. Streikaus būrių susitikimas. Susitikimas vyko krūmuose, iš Streikaus būrio atėjo 5 žmonės.

P. 110. p. 78-82 aprašyta, kaip Pupeikis buvo atėjęs į tėvų namus ir 02 02 buvo sužeistas.

P. 113. Gydėsi pas Genę Vasiliauskaitę Aleksandravoje. 1945 04 pabaigoje atėjo Streikus ir Kazanas ir išsivedė į mišką.

P. 127. **1953 02 16:** Pagal Balio Pupeikio užrašus, į Marijampolės karo mokyklą buvo įstojęs ir Vladas Žuklys. Latvijoje gyvenantis Kuilinis, pagal Viliaus Daudžvardžio žodžius, išdavė partizanų bazę Latvijoj, tada žuvo Balys Magyla. **(P. 150-151).**

P. 152. Pupeikio užrašų p. 91–95 rašoma, kad apšaudė kareivius ir liaudies gynėjus, važiuojančius į Paliūnių kaimą. Tada buvo nukautų „veikėjų".

P. 154. 1953 02 20: Partizanas Antanas-*Taukius* (latvis) žuvo 1945 m.Latvijoje.

P. 154-156. Streikaus žodžiais, Ivaška dirbo mokytoju, visaip rėmė partizanus. 1945 m. rudenį Ivaškai išėjus į būrį, parama nutrūko.

P. 157. Sužeista partizanė *Daujotė* buvo paguldyta į Rokiškio ligoninę, o paskui perkelta į Daugpilį.

P. 160. 1953 02 24: Vokiečių policijoje Antazavėje dirbo viršininkas Masionis, ginkluotas parabeliu ir šautuvu, apie 40 m. amž., Antanas Juodvalkis, apie 40 m. amž., pavaduotojas Vytėnas, apie 37 m. amž., Budrys Povilas iš Pupeikių, ginkluotas karabinu. Jis 1944 m. pabėgo su vokiečiais, aš – Pupeikis Balys, ginkluotas rusišku šautuvu. Uniformas turėjo tiktai Masionis ir Vytėnas.

P. 164. 1953 03 10: 1941 06 pabaigoje Vaclovas Indrašius su Streikumi ties Maniuliškių šileliu laukė sovietinių aktyvistų. Tarp sukilėlių buvo Juozas ir Antanas Streikai, Aleksas Stankevičius, Bronius Masionis (15 žmonių).

P. 165. Sulaikė Kurklietį, surado pas jį pistoletą ir šovinių, pradėjo mušti. Streikus ir Indrašius pasakė, kad jį ves į sukilėlių bazę išsiaiškinti, bet nusivedė į mišką. Nusivedę miško gilumon apie 100–200 m. kitiems liepė grįžti, o suimtąjį pasilikę nušovė. Šalia stovėdamas Streikus sakė: „Nušoviau šunį!" Tas žmogus buvo nušautas į galvą.

P. 167. Užėjus vokiečiams, Streikui buvo iškelta byla ir jis buvo kviečiamas į Panevėžį (nušautojo žmona reikalavo teisingumo), bet vėliau byla buvo atidėta. Aš pats sukilėlių būryje buvau iki 1941m. rudens. Nesutarimai kilo dėl vadovavimo. Praėjus dviems dienoms po Antazavės užėmimo, Streikus išvažiavo į Aleksandravėlę vadovauti vietiniams sukilėliams.

P. 178. Aleksandravėlės 1941 m. sukilėliai: 1. Vadas – Antanas Streikus. 2. Vaclovas Indrašius – vadovas. 3. Aleksas Stankevičius iš Zirnajų k., Antazavės vlsč. 4. Ignas Didelis – tardytojas. 5. Jonas Jeraminas iš Javydžių k. 6. Kazys Ramanauskas iš Žaliūnų k. 7. Juozas Streikus. 8. Antanas Abarius iš Ajočių k. įstojo į būrį 1944 m. 9. Jonas Bakšys iš Raudinės k., tardytojas, 1944 m. įstojo į partizanų būrį. 10. Romas Juškevičius iš Raudinės k. 11. Jonas Ramanauskas, s. Mykolo, iš Žaliūnų k. 12. Bronė Pupeikytė – būrio virėja.

P. 190. 1953 03 11: 1945 04 Ramanausko būrys buvo Agurkiškio miške. Ten Ramanauskas man davė slapyvardį *Tauras*. Buvau 1 mėn., tuo metu būrys jokių aktyvių veiksmų nedarė. Tuo metu tarp Ramanausko ir Subatos kilo ginčas dėl vadovavimo, nes Subata norėjo vadovauti. Tada būrys suskilo į du būrius. Aš likau su Subatos grupe (pradžioje buvo 30 partizanų). Tai buvo Latvijoj, mes ten ir pasilikome, o Ramanauskas išėjo Lietuvon. Subatos būry buvo apie 20 vyrų.

P. 192. Į būrį įstojo ir mano seserys Valė ir Bronė. 1945 06 pabaigoje Subatos būrį Raudinėje apsupo kariuomenė, tada žuvo 4 žmonės: sesuo Valė, Piestinis, *Taukius* ir vienas nepažįstamas. Žuvo pamiškėje, kiti pabėgom į Raudinės miško gilumą ir toliau gyvenom. Dėl aplaidumo 1945 07 pradžioje Subata iš vado pareigų buvo atleistas, vadu buvau paskirtas aš. Būrio vadu aš buvau iki 1945 11 pradžios.

P. 193. 1945 07 su *Šarūno*, *Ąžuolo* ir *Pipiro* būriais. Jungtiniam būriui netoli Kamajų vadovavo *Sakalas.*

P. 196. Netoli Užpalių susišaudėme su kariuomene, dalyvavo Balys Magyla, Daudžvardis ir kiti, tarp kitų ir partizanas *Aušrinis*. Susirėmime su kariuomene kartu dalyvavo ir *Sakalo* būrys. Po mūšio atsitraukė Kamajų link ir po savaitės nuo būrio atsiskyrė. Grįžo 1945 10.

P. 200. 1953 03 12: 1945 10 susitikau Kazį Ramanauską, kuris jau buvo nušalintas nuo vado pareigų ir buvo eiliniu. Raudinės miške, būnant su Streikaus būriu, 1945 11 patekom į apsupimą, tada žuvo Balys Magyla. Po to aš išėjau iš būrio.

P. 212. Subatai vadovaujant būryje trūko drausmės.

P. 213. Būrys buvo ginkluotas 3 rusiškais ir 1 prancūzišku kulkosvaidžiu, kiti turėjo šautuvus.

P. 216. 1953 03 27: Maniuliškių šilely buvo nukautas vienas milicininkas ir sulaikytas sužeistas Cibulskas, kuris paskui išėjo į Streikaus būrį.

Iš Ramanauskaitės Veronikos, Mykolo, g. 1914 m. Žaliūnų k.,
Aleksandravėlės vlsč., parodymų
1945 07 27

Mūsų šeimą sudarė 10 žmonių. Broliai Antanas ir Jonas suimti, sesuo Valentina Kublickaja suimta, Emilija ir Teklė taip pat suimtos.

P. 238. Ankstyvą 1945 m.pavasarį atėjo pas mus du broliai Deiniai iš Samanių k., Obelių vlsč. Antanas ir Ignas Deiniai pakvietė mano brolį į būrį.

P. 239. Būry buvo 100 partizanų, aš dirbau siuvėja, man mokėjo 100 rb. Per savaitę arba 400 rb.per mėnesį. Būriui vadovavo Ramanauskas Kazys, Mykolo, o jo pavaduotojai buvo Kazanas ir Balys Pupeikis. Būrys turėjo 6 rankinius kulkosvaidžius, radijo imtuvą ir radijo stotį, taip pat topografinius žemėlapius. Turėjo 7 arklius. Daugėnų miške Kazys Ramanauskas vedė pasitarimus, instruktažus. Dienos metu nejudėdavo, sargybos būdavo išdėstytos iki 1 km nuo bazavimosi vietos. Naktimis išeidavo grupėmis po 7–10 žmonių. Grupės nežinodavo, kuri ką veikia, netgi paslėpdavo nukautus partizanus, kad nedemoralizuotų kitų. Nuolat trūko šovinių. Būrys nuolat judėjo iš Girelės į Agurkiškį. Tarp miškų buvo Sinkiškių, Budriškių, Dirdų, Šapelių, Igodų, Girelės ir Agurkiškio kaimai, miške vyko mokymai, partizanai bandė ginklus, bet nešaudė. Apie 1945 06 20 būrys skilo į tris grupes po 30–35 žmones. Kazys Ramanauskas su 30 žmonių liko Agurkiškyje, antra grupė, kuriai vadovavo Kazanas (30–35 žm.), išėjo į Antazavės vlsč., į Kūdrų mišką, o Balio Pupeikio būrys išėjo į Latviją. Šitaip būriais išsiskirstė dėl maisto stygiaus ir dėl saugumo. Būryje buvo ir rusų dezertyrų iš Raudonosios armijos. Ramanausko būrys vaikščiojo iš Agurkiškio į Kūdras (8–9 km atstumu). Agurkiškio k. pas Kazanavičių buvo kepykla, partizanus aprūpindavo duona.

P. 246. 1946 06 23: 1945 m. gavau laišką ir atėjo partizanai (tarp jų Pranskūnas iš Rokiškio), kurie mus nuvedė į Eglainę. Ten buvo 100 partizanų, daug ginklų, arklių ir moterų. Ten buvo Streikai, Ramanauskas, BV Mykolas Kazanas-*Mutka*, Lukošiūnas J., Lazia ir Bronė Lukošiūnaitės, P. ir J. Pranskūnai, B. Buičenka, Jonas Piestinis, Bernatavičius, BV *Šarūnas*, Antanas Stundžia, Tumėnas ir kt. Iš viso 32 lietuviai ir 4 latviai**.**

P. 247. Mūsų būrys skilo 1945 m., BV buvo Kazanas, Ramanauskas ir B. Pupeikis. Balio Pupeikio būrys: Pranskūnai, Jonas Subata, Kaziukas, Varnas, Cibulskienė, Cibulskas, Tumėnas, Stundžia, Balys Magyla, Juozas Piestinis, Bronius Buičenka ir 5 latviai. 2 pvr**.** *Barzda.*

P. 250. Palaikėm ryšį su latviais. Mergina Liusė atnešdavo spaudos ir knygų. Mūsų būrys buvo pavaldus ltn. Kazano štabui, kuris veikė Antazavės vlsč. ir Latvijoje. Turėjo savo radijo siųstuvą, imtuvą bei spausdinimo mašinėlę, bet tada aš būry dar nebuvau. Radijo imtuvą mačiau, o mašinėlės – ne. Birutės būrys irgi turėjo imtuvą.

P. 252. *Šarūnas* legalizavosi ir gyveno Vilniuje. Ten jis mane išklausinėjęs perdavė paketą, kurį turėjau užkasti prie 4-to telefono stulpo.

P. 186. Apie apšaudymą Maniuliškių šilely. Balys Pupeikis bėgo su Kaziu Mickumi. Apšaudyme dalyvavo apie 20 partizanų.

P. 188. Apšaudymas įvyko antroj dienos pusėj. Dalyvavo du vokiečiai. Plačiau apie Antazavės vlsč. Maniuliškių šilelio mūšį.

P. 186. P. 188. 1944 m. spalio mėn. buvau namuose (slapsčiausi). Ryte pas mano tėvą atėjo A. Streikus-*Tamošiukas* ir pasakė, kad jį susirasčiau. Tai buvo apie 10 val. ryto. Nuo Lygalaukių iki Maniuliškių – 1 km., bet aš ėjau slapstydamasi, be to, ilgai ieškojau vyrų. Suradus Streikus pasakė, kad laukia

važiuojančių milicininkų (stribų, – R. K.). Kai nuėjau pas juos, jau buvo antra dienos pusė. Kai išgirdom atvažiuojant, Streikus liepė gulti. Aš nešaudžiau. Šaudė ir istrebiteliai. Išgirdau, kad kažkas traška, tada kelis kartus iššoviau iš pistoleto ir mečiau granatą. Po to viskas greitai nurimo. Aš gulėjau šalia K. Mickaus, kartu su juo ir pabėgom. Jis pasakė, kad mūsų susitikimo vieta – Maniuliškių šilely ant kalniuko. Visi susirinkom, tik nebuvo *Tamošiuko*.

LVOA. F. 331. Ap. 331-2. B. 6. P. 17.
PAŽYMA RAMANAUSKO PARTIZANINEI GRUPEI

R. K. p a s t a b a: Ši pažyma rašyta žmogaus, trykštančio didžiule neapykanta mūsų laisvės kovotojams. Čia jie vadinami buožėmis, vietinių gyventojų žudikais, fašistų pakalikais, banditais, baudėjais, teroristais, plėšikais ir pan. Iš tikrųjų tai buvo jauni vyrai – kovotojai už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, kurie buvo pasišventę be jokių išlygų paaukoti savo gyvybes. Iš čia paminėtų tik vienas kitas liko gyvas, jie visi krito nelygioje kovoje su okupantais. Kova buvo žiauri ir žūtbūtinė. Partizanai naikino priešus, naikino savus išdavikus ir šnipus, tai buvo gyvybės ar mirties klausimas. Mūsų partizanams pasirinkimo nebuvo – Laisvė arba Mirtis. Tai labai gerai suprato ir tie, kurie atėjo mūsų pavergti, kurie rašė tokias pažymas.

LLA bandformuotė (partizanų būrys, – R. K.), vadovaujama Kazio Ramanausko, susikūrė Obelių valsčiaus teritorijoje ir sudaryta daugiausiai iš Obelių valsčiaus gyventojų, kurie Smetonos rėžimo metais priklausė dvarininkų saujalei. Vokiečių okupacijos metais jie naikino nekaltus vargingus valstiečius.

1944 m. išvijus iš Lietuvos vokiškus okupantus, iš fašistų pakalikų susikūrė Ramanausko Kazio vadovaujama banditinė formuotė, iki šiol plėšianti ir terorizuojanti vietinius gyventojus.

Banditinė formuotė, vadovaujama Ramanausko, nuo 1944 iki 1947 07 Rokiškio apskrities Obelių valsčiuje bei Zarasų apskrities Antazavės ir Imbrado valsčiuose bei Ilūkstės apskrityje, Latvijos SSR, įvykdė 38 teroro aktus ir 95 apiplėšimus. Šių nusikaltimų dalyviai yra šie banditai:

Ramanauskas Kazys, s. Mykolo-*Barzda*, g. 1915 m., buožė, vokiečių okupacijos metais aktyviai dalyvavo areštuojant ir šaudant vietinius gyventojus. Gyveno Obelių vlsč., Želiūnų kaime;

Kublickas Stasys, s. Justino, g. 1917 m. Juodonių k., vokiečių okupacijos metais buvo aktyvus baudėjas, buožė;

Pupelis Petras, s. Antano-*Piepelis*, g. 1917 m. Obelių vlsč., Kubiliškių k., buožė, šaulys, buvęs baudėjas;

Pupelis Vincas, s. Antano-*Seniūnas*, g. 1928 m. Kubiliškių k., buožė, praeity aktyvus baudėjas;

Baltušis Kazys, g. 1919 m. Obelių vlsč., Rakališkio k., buožė, praeityje baltalietuvių partizanas;

Jermokas Adolfas, s. Petro, g. 1926 m., Obelių valsčiaus Samanių kaimo gyventojas, kilęs iš buožių, baltalietuvių partizanų būrio narys;

Siniauskas Antanas, g. 1924 m. Obelių vlsč., Strazdiškio k., nacių okupacijos metais aktyviai dalyvavo šaudant ir suimant tarybinius žmones;

Isodas Adolfas, Antano, g. 1923 m. Obelių vlsč., Dundiškių k., nacių okupacijos metais tarnavo baudėju;

Navickas Jonas, s. Jono, g. 1914 m. Obelių vlsč., Samanių k., buožė, šaulys, baudėjas;

Makutėnas Algirdas, s. Antano, g. 1925 m., Svobiškio kaimo gyventojas, nenorėdamas tarnauti tarybinėj kariuomenėj, išėjo į bandą, daugelio teroro aktų dalyvis.

Iš bandos įvykdytų teroro aktų charakteringi yra šie:

1946 04 18 Obelių valsčiaus Cukreliškių kaime banditai nužudė ginkluotą kaimo aktyvo narį Rublį (Rubliauską ?), o jo turtą sudegino;

1946 10 20 Vabalninko miške nužudė valstietį Zaičenko Matvejų, Vabalninko kaimo gyventoją ;

1947 05 10 Obelių valsčiaus Ažukriaunio kaime nužudytas naujakurys Šakalys Jonas ir jo žmona Viktorija Šakalienė.

P. 135.Pranešimas apie Zarasų MVD-MGB apskrities skyriaus kovos su banditizmu rezultatus už 1947 05 m.

P. 142. 2 N valdybos 2 skyriaus viršininkui dr. Figurinui. Raportas. 1947 06 12 susitikau su *Malininu*, kuris dabar veikia penkių asmenų bandoje. Jis pranešė, kad šiuo metu Ivaškos būrys suskilo, nori pereiti iš Zarasų ir Rokiškio r. gyventi į Latvijos Ilūkstės apskritį. Du asmenys nepanoro pereiti, todėl liko Lietuvoje, o *Malininas* nuėjo su didesne grupe.

P. 143. *Malininas* susitikime paprašė leidimo fiziškai sunaikinti tris partizanus, bet jam reikalingas pagalbininkas. Dėl to važiavom į Rokiškio MVD, ten turi agentą „bojeviką" (smogiką) *Šarūną*, jis tam reikalui tinka, bet negali – turi daug darbo. Tada Ilūkstės MGB davė mums agentą smogiką *Dvinskij* (jis gerai kalba lietuviškai, latviškai ir vokiškai – tinka). 06 13 *Malininas* ir *Dvinskij* suporinti, prainstruktuoti ir nuvežti prie (…?) miško, o mes – Pirogovas, Margunovas, Ilūkstės MGB viršininkas kpt. Sokolovas – likom mašinoje Ilga kaime, Silenės vlsč., Ilūkstės apskr., maždaug 3 – 4 km nuo banditų bazės. Sutarta, kad likvidavus banditus jie ateis patys. 1947 06 14 apie 2.30 val. nakties pasigirdo šūviai, po 45 min. atėjęs *Malininas* pranešė, kad užduotis įvykdyta – visi trys nušauti. Mes, šešių asmenų grupė, nuėję radom tris lavonus. Visi trys priklausė A. Streikaus, paskui Ramanausko būriui, o pastaruoju metu veikė savarankiškai.

P. 144. 1947 05 jie (partizanai) nušovė Ilūkstės MGB oper. įgaliotinį ltn. Sokolovą ir sužeidė to paties skyriaus „operučastkovą". Paėmė PPŠ ir pistoletą. Paimti (nužudytų partizanų) trofėjai: automatų – 2, šautuvų – 2, pistoletų – 2, granatų – 5, šovinių – 500, medalis „Už pergalę prieš Vokietiją", kompasas ir įvairi dokumentacija. Banditai sušaudyti miegantys. Lavonai slapta pakasti įvairiose miško vietose likvidacijos rajone. Agentams įteikti piniginiai apdovanojimai. *Malininui* duota užduotis likviduoti likusius du Ivaškos būrio partizanus.

Pasirašo: 2N valdybos, 2-o skyriaus 5-to poskyrio viršininkas vyr. ltn. SOKOLOV.

P. 146. Spec. pranešimas. Aktyvuoti agentūrinę bylą „Zakat" buvo įvestas agentas *Kaminskij*, kuris gerai pažinojo Ivaškų rėmėjus Steponą Čiomaną ir Lionginą Janaudį. Per juos buvo įvestas mūsų agentas *Malininas*. Jis 1947 06 12 pranešė, kad būrys, veikiąs Rokiškio ir Zarasų rajonuose, dabar yra Borovskij miške ir pereina Ilūkstės apskr. (kol kas dar žvalgosi). Agentas *Malininas* nukovė Antaną Ivašką, g. 1921 m. Piliakalnių k., Joną Ivašką, g. 1928 m. Piliakalnių k., ir Juozą Miliūną, s. Antano-*Šarūną*, g. 1922 m. Jasų k., Dusetų vlsč. Juos sušaudžius, rasti ginklai, kuriuos minėti banditai paėmė nukovus Ilūkstės MGB ltn. Sokolovą.

Daubaro Adolfo, g. 1911 m., ir Eduardo Mazūros, g. 1919m., baudžiamoji byla

P. 125-6. Charakteristika LSSR MGB 2N v-bos agentui *Malinin-Kuzma-Vanagas* Daubarui Adolfui, s. Adolfo, g. 1911 m. Kapūstynės k., Smalvų vlsč., Zarasų apskr.

P. 125-7. 1947 06 *Vanagas* su kitu agentu nužudė 3 banditus;

1947 06 *Vanagas* asmeniškai nužudė vieną banditą.

1947 12 jis įvedė į pasalą banditų grupę, sudarė sąlygas jos likvidavimui (likvidavo operatyvinė grupė *Vanagui* padedant).

1948–1949 m. *Vanagas* nukovė 2 banditus. Jo duomenimis, 3 banditai buvo suimti, suimta 10 bandrėmėjų ir 2 kunigai.

1950 07 *Vanagas* įtrauktas į SG kaip agentas smogikas.

1951 m. rugsėjo ir spalio mėnesiais jis dalyvavo likviduojant Dainavos apygardos štabą, operacijos metu buvo likviduota ir suimta 15 partizanų. Būdamas SG nariu, atsiskleidė iš blogosios pusės – kaip pasimetantis ir bailus.

1951 10 28 *Vanagas* dalyvavo likviduojant du partizanus, vėl pasireiškė blogai, nes buvo bailus, pasimetęs, šaudė padrikai, nesitaikydamas.

Pastaruoju metu nenori dirbti SG, bailus, gyvena uždarą gyvenimo būdą, godus pinigams, šykštus.

T. 4. P. 125-1. Aktas, 1947 12 20. Pagal agento *Malinin* suteiktus duomenis, 1947 12 19-20 d. paruošta pasala Latvijos SSR Ilūkstės rajono Kurkums valsčiuje, Jono Rimšos sodyboje (šeimininkui sutikus).

P. 125-2. Gruodžio 20 d., 6 val. ryto banditai buvo tyliai likviduoti šaltu ginklu, nukauti:

Ramanauskas Kazys, s. Mykolo, g. 1917 m., Šožienis (Šiožinys, – R. K.) Mykolas, g. 1922 m., iš Stelmužės k.,

Kuosa Povilas, apie 35 m. amžiaus, kilęs iš Obelių vlsč. Banditų asmenybės nustatytos pagal jų turėtus dokumentus.

P. 125-3. 1947 12 20 lavonai slapta išvežti, nuvežus į Degučių valsčiaus Nadūnų kaimą, užkasti Vorobjovo Timofėjaus Vlasovičiaus ūkyje.

T. 1. Areštuotojo anketa

Daubaras Adolfas, Antano, g. 1911 m., kilęs iš buožių, pagal profesiją stalius, baigęs pradžios mokyklos 4 klases, jo tėvas Antanas Daubaras mirė 1947 m., o motina Rukštelytė – Daubarienė Ona mirė 1946 m.

Žmona Daubarienė Marija, Silvestro, gyvena Vilniuje, Kalvos g. 7.

Žmona Rimšienė Aldona, Jono, gyvena Vilniuje, Rugių g. 14.

Vaikai: Daubaraitė Valė, g. 1936 m., Daubaras Adolfas, g. 1944 m. (abu gyvena Šileikiškių k., Zarasų raj.), duktė Daubaraitė Lionė, g. 1952 m., gyvena Vilniuje.

P. 143. Pažyma. Daubaras Adolfas yra kilęs iš buožių, turėjo 36 ha žemės, laikė 10 karvių, naudojo samdomąją darbo jėgą.

P. 146. Adolfo Daubaro, g. 1911 m., 1952 05 15 apklausa:

Po karo nuo 1944 m. aš slapsčiausi Latvijoje. Teta Šileikienė Elena nuolat su manimi susitikdavo ir 1947 m. kovo 18 d. mane suvedė su kapitonu Morgunovu. Tuo metu aš gyvenau Rimšos Jono namuose Ilūkstos r., Kalvos k.

P. 148. 1947 12 kapitonas Morgunovas mane suvedė su nepažįstamuoju ir pasakė, kad tai būsiąs „mūsų žmogus“, tai – Peškaitis Jonas, kurio agentūrinis slapyvardis *Bitinas*.

P. 213–214. Adolfo Daubaro, g. 1911 m., 1953 02 19 apklausa:

Paaiškinu, kokiomis aplinkybėmis ir kodėl buvo nušauta Elena Šileikienė: „Šileikienė žinojo, kad aš esu užverbuotas saugumo (MGB), ir po Ivaškos būrio likvidavimo bijojo, kad neišduočiau jos giminaičio, kuris yra Šiožinys Mykolas ir vaikšto su Ramanausko būriu. Ji pasakė, kad jei Šiožiniui kas nors atsitiks, jei ji supras, kad čia mano prisidėta, apie mano užverbavimą praneš banditams. Todėl, kai man saugumas iškėlė pasiūlymą likviduoti Ramanausko grupę, aš pulkininkui Pirogovui pasakiau apie pavojų, t.y. kas trukdo likviduoti Ramanausko grupę. Pirogovas man nieko aiškaus neatsakė, tik pasakė, kad jei aš padėsiu likviduoti Šiožinio grupę, tai jis pasirūpinsiąs, kad Šileikienė tylėtų.

Kai aš 1947 12 padėjau likviduoti Šiožinio grupę, Pirogovas nieko nepadarė, kad izoliuotų Šileikienę, tuomet aš ją 1948 01 nušoviau.

T.2 . P. 129–130. Peškaitis Jonas, s. Antano, g. 1911 m. Jakunčių kaime, 1947 m. pavasarį jis sulaikytas Antalieptės MGB darbuotojų ir užverbuotas kaip agentas *Bitinas*.

T. 3. Pažyma pagal archyvinę bylą Nr. P-743 Kaladinskienei Veronikai, Adomo, g. 1912 m. Didžiasalio k. Ji iš tremties pabėgusi tuo metu atvyko į Vilnių pas giminaitį Jauniškį Bronių, o paskui išvyko į Baibių k., kur gyveno Jauniškienė Melanija. Nuo 1948 04 iki 10 gyveno pas Dambrauską Juozą, o vėliau įsigijo dokumentus Šileikytės Adelės pavarde.

T. 4. P. 8-27. Savarankiški kaltinamojo Pirogovo Iljos Vasiljevičiaus parodymai.

P. 10. Daubaras Adolfas buvo vienas geriausių mūsų agentų, jis buvo planuojamas naudoti Amerikoje, dirbti ardomąjį darbą tarp emigrantų.

P. 11. Už gerą darbą aš pats pasistengiau, kad iš tremties būtų sugrąžinti Daubaro vaikai (1947 08), o paskui (1948 05) – ir žmona Daubarienė Marija.

P. 412. Daubaras buvo nuteistas, paleistas iš kalinimo vietos Komijoje 1958 01.

P. 335. 1954 02 02 Daubaras Adolfas ir Eduardas Mazūra abu nuteisti po 25 m. ITL (Ispravitelnyj trudovoj lager).

P. 338. Daubaras gydytas Leningrado psichiatrijos ligoninėje nuo reaktyvinės psichozės.

P. 329-330. Aktas.

1954 04 Daubaras, būdamas areštinėje, susirgo psichoze, jis pradėjo badauti sakydamas, kad jį gali nunuodyti kiti areštantai, jo būsena buvo labai keista, keitėsi nuo normalios iki agresyvios, paskui iki apatiškos: šaukė, kad žydai žudo lietuvius, kad kilo gaisras, šaukė esąs parsidavėlis, taip pat šūkavimai neva pinigus atėmėte, tai daugiau jau nieko nereikia.

Iš Vinco Pupelio baudžiamosios bylos Nr. 34139/3

P. 1-6. Areštuotojo anketa: Išsilavinimas – 3 pradžios mokyklos skyriai, tėvas Antanas mirė 1925 m., motina Emilija mirė 1927 m., brolis Jonas, g. 1915 m., žuvo kaip partizanas 1945 m., partizanas brolis Petras žuvo 1951 m., sesuo Anelė, g. 1913 m., gyv. Sinkiškių kaime ir dirba kolūky, sesuo Ona Masiulevičienė, g. 1917 m., areštuota 1948 m., sesuo Elena Pupelytė, g. 1922 m., areštuota 1951 m., sesuo Bronė, g. 1925 m., areštuota 1948 m.

P. 7. Vincui Pupeliui rasti šie sužeidimai: kairėje krūtinės ląstos dalyje trijų šautinių žaizdų (kulkų įėjimo) žymės, kairėje kojoje keturių šautinių žaizdų žymės, dešinėje kojoje keturių šautinių žaizdų žymės, o taip pat kairėje rankoje vieno sužeidimo žymė.

P. 13. Aktas apie karinės čekistinės operacijos Streikaus būrio paieškai ir likvidavimui pravedimą 1953 09 24: Ilūkstės MVD sk. oper. įgaliotinis vyr. ltn. Maslov, 2-os moto komandos vadas vyr. ltn. Maniak sudarė aktą, kad, Ilūkstės MVD sk. duomenimis, antro moto būrio jėgomis miško masyvo tankiuose krūmuose (4811) rasta banditų vasaros palapinė ir jame esantis banditas. Į reikalavimus sustoti nereagavo, atsišaudydamas bandė prasiveržti iš apsupimo. Mūsų ugnimi sunkiai sužeistas ir paimtas gyvas, pasirodė, kad tai Vincentas Pupelis, g. 1918 m. Paimti trofėjai: vokiškas šautuvas Nr. 5820, pistoletas „Mauzer" Nr. 555242, vengriškas pistoletas Nr. 64425, prie jo du „magazinai" šovinių šautuvui – 45 vnt., šovinių pistoletui – 29, 121 rublis, laikrodis „Zvezda" ir įvairūs ūkiniai reikmenys, neturintys materialinės vertės. Sunkiai sužeistas V. P. išvežtas Daugpilio ligoninėn.

P. 20. **Daugpilio miesto ligoninės pažyma Nr. 500**, išrašyta 1953 10 06, kad V. Pupeliui sužeista krūtinės ląsta ir kairysis petys, atviras šautinis dešinio dubenkaulio lūžis, šautinė dešinio dubens minkštų audinių žaizda su esminiais kraujotakos pažeidimais. Dėl šių sužeidimų jo būklė neleidžia nei pervežti, nei tardyti.

P. 25. Nutartis. Vinco Pupelio byla buvo pristabyta dėl sužeidimų. Dabartinė jo būklė jau leidžia tardyti . Iš LSSR MVD kalėjimo Nr.1 duotas leidimas nuo 1954 05 03 tardyti ir baudžiamąją bylą atnaujinti.

P. 28. Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 05 03:

P. 29. 1945 03 su Adolfu Isodu ir Antanu Pauliuku gyvenom Jučių kaime, Adolfo Isodo namuose įrengtame bunkeryje. Tenai atėjo istrebiteliai. Kai jie atidarė liuko dangtį, tai Antanas Pauliukas kirto seriją, mes iš bunkerio iššokom ir pradėjom šaudyti. Tada buvo nušautas arklys, mergaitė. Radom sužeistą liaudies gynėją, kurį Pauliukas pribaigė šūviu.

P. 30. Po kokių dviejų valandų ėjom pro Strazdiškių kaimą, pro Vilkausko namus ir ten pamatėm prie pirties mojantį mums žmogų. Tada pribėgęs Pauliukas pradėjo jį mušt ir nušovė.

P. 34. **Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 05 05:** 1945 m. pradžioje su savo broliu Petru Pupeliu slėpėmės daržinėje Kubiliškių kaime. Tada su broliu, Isodu ir Pauliuku pasidarėm bunkerį Isodo namuose ir buvom ten ligi 1945 03. Kai mus išvijo iš bunkerio, iki 1945 05 gyvenom Agurkiškio miške, ten stojom

į Ramanausko būrį. Tame būry buvo iki 80 partizanų. Buvom būry ligi 1945 m. rudens. Paskui maždaug 10 vyrų atsiskyrėm ir gyvenom atskirai.

P. 35. 1946 m. rudenį – 1952 m. buvau Juozo Streikaus būry su savo žmona, kuri ten buvo iki 1951 m. rudens. 1952 m. rudenį su Krasausku ir Andriuškevičiūte pasidarėm bunkerį ir gyvenom Latvijoj iki 1953 m. pavasario.

P. 37. Vilkauskas nušautas todėl, kad, Pauliuko manymu, mus išdavė.

P. 54. **Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 05 12:** Perėjau į nelegalią padėtį 1944 10. Vyresnysis brolis Jonas liko slapstytis namuose. Vado pas mus nebuvo. Tada su mumis slapstėsi ir Arnoldas Jočys, mano žmonos brolis, kuris vėliau legalizavosi.

P. 56. Kai sumušėm stribus, paėmėm rankinį kulkosvaidį, kurį, įstojus Ramanausko būrin, perdaviau broliui Jonui.

P. 57. Bunkeris buvo Isodo namuose, priestate po asla. Tuo metu mes miegojom, kai išgirdom badymą kastuvu. Išgirdom įsakymą lįsti viršun. Bunkeris buvo nedidelis 2 m x 2 m, o buvo maždaug 15 val. Jočys ar Pauliukas atidarė bunkerio dangtį ir kirto seriją. Istrebiteliai išsilakstė.

P. 59. Kieme suradom sužeistąjį stribą, atėmėm iš jo diržą su „patrontaše“, o maždaug už 10 m nuo namų radom pamestą rankinį kulkosvaidį ir 2 diskus su šoviniais.

P. 67. Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 05 13: Vilkauskas stovėjo prie pirties ir mums einant pradėjo moti, priėjus rusiškai pasisveikino – palaikė stribais. Paskui staiga įėjo pirtin ir užsidarė. Tada Pauliukas išmušė pirties stiklą ir įlindo vidun, išvarė Vilkauską laukan ir nusivedė į namus.

P. 68. Vilkauskas prisipažino, kad išdavė ne jis, o jo sūnus, kuris rytą išėjo į Obelius. Pauliuko įsakytas aš šoviau ir sužeidžiau jį. Kai jis parkrito, Pauliukas šūviu į galvą jį pribaigė. Jočys ir Isodas tada buvo kieme.

P. 70. Prie pirties su Vilkausku buvo ir Antanas Jonėnas iš Strazdiškių, bet mus pamatęs nuėjo.

P. 73 -76. Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 05 15: Apie Vilkausko išdavystę Pauliukui pasakė sužeistas stribas Kirilovas. Maistu partizanus rėmė Jočys Pranas iš Jučių, Pauliukas Juozas iš Dvardiškių k., Kavaliauskas Feliksas iš Kalniškės k.

P. 81. **Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 05 17:** Kai įstojom Ramanausko būrin, tai priesaikos nepriiminėjom – nebuvo net tokios kalbos.

P. 82. Agurkiškio miške bunkerių nebuvo, tiktai palapinės iš eglišakių 5-6 žmonėms.

P. 87. Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 05 20: Būry dalyvavo: Kundelis, Jonas Vaitiekus (legalizavosi), Antanas Trumpa iš Pusliškio k., Jonas Pitrėnas iš Strazdiškių k. (areštuotas), Petras Pitrėnas (brolis, 1947 m. suimtas), Ignas Pitrėnas (brolis, legalizavosi), Antanas Pauliukas-*Barzda* (paskutinį kartą susitikau 1948 m.), Adolfas Isodas (1947-1948 m. iš būrio išėjo ir, gavęs dokumentus svetima pavarde, gyveno Latvijoj, ten suimtas), Arnoldas Jočys, s. Prano (legalizavosi, žuvo išėjęs iš Ramanausko būrio, buvo ginkluotas kulkosvaidžiu), Antanas Kavoliukas iš Dundiškių k. (žuvęs).

P. 92. Antpuoliui į Paužovkos kaimą vadovavo skyrininkas Jonas ir vedė Kundelis. Norėjo iš rusų atimti maisto, barškinosi, bet rusai neįsileido, tada metė vidun granatą. Tada iš namų iššoko kažkoks vyras, kuris liepiamas nesustojo, tai partizanai jį nušovė.

P. 94. Pupelis įėjęs vidun pamatė ant aslos granatos sprogimo užmuštą vištą, įėjęs kambarin, surado senį ir mergą apie 30 m. su keliais vaikais. Tada pasiėmė maistą, rūbus ir išėjo.

P. 108. Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 05 26: 1945 05 buvom Ramanausko pasiųsti iš Agurkiškio į Kūdras. Mūsų 20 asm. grupę vedė Kublickas. Mes ėjom priekine linija, o iš Agurkiškio ligi Kūdrų buvo apie 7-8 km. Atėjom apie 1 val. nakties ir radom ten Kazano būrį. Mes atsigulėm ilsėtis. Po kurio laiko prasidėjo šaudymas, atėjęs Kazanas ir Kublickas liepė mums keltis ir išeit iš miško. Mes atsišaudėm (aš buvau ginkluotas rankiniu kulkosvaidžiu), išėjom iš Kūdrų Agurkiškio link – mūsų nepersekiojo. Nuėjom Aleksandrovėlės miškan ir ten radom likusį Ramanausko būrį – jie po mūsų ėjo į Kūdras ir anksčiau grįžo. Tada buvo nušauti 5 istrebiteliai ir 2 iš Kazano būrio sužeisti.

P. 110. Kudrose šaudžiau iš kulkosvaidžio, paskui atėjom Agurkiškin ir išbuvom iki vakaro. Paskui nuėjom Raudinės miškan.

P. 112. Ramanausko būrio virėju buvo Cibulskas.

P. 115. Siųstuvo būrys neturėjo, bet radiją – taip. Radiju rūpinosi ir žinias užrašinėjo Petras Pitrėnas. Su kitais būriais ryšių neturėjom, buvo surengti du pasitarimai, kuriuose Ramanauskas sakė antisovietinio turinio kalbas.

P. 118. **Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 05 27:** Po savaitės Raudinėje atsiskyrėm ir nuėjom Girelės miškan prie Sinkiškių. Mes atsiskyrėm: aš, Jonas Pupelis – mano brolis, Antanas Pauliukas, Jonas Pitrėnas, Petras Pitrėnas, Adolfas Isodas, Kazanavičius, Jonas (ar Juozas) Vaitiekus, Arnoldas Jočys.

P. 119. Atsiskyrėm nuo Ramanausko todėl, kad vietos buvo mums nežinomos ir negalėjom rūpintis maistu.

P. 122. 1945 m. vasarą mus Girelės miške užpuolė kariuomenė. Mudu su Jočiu tada buvom išėję pas jo motiną maisto ir, būdami krūmuose, girdėjom šaudymus, tik po dviejų dienų susitikau brolį Petrą (jis būrin įstojo jau mums būnant Girelėje). Sužinojom, kad žuvo brolis Jonas, o Jonas ir Petras Pitrėnai pakliuvo gyvi.

P. 126. Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 05 28: Kai mus išmušė iš Girelės, gyvenom krūmuose prie Dundulių (Dundiškių?) ir prie namų – Kubiliškių krūmuose. Jočys legalizavosi, o Pauliukas su broliu Petru dažnai kažkur išeidavo, likau su Adolfu Isodu. Pauliukas pasitraukė – paskui jo nebemačiau, brolį susitikau tik stojus į Streikaus būrį. Buvo 1945 m. ruduo.

P. 128. Svobiškyje susitikau su Algirdu Makutėnu, jis Svobiškio miške gyveno su Jonu Leikumi. Kartu gyvenom iki 1945 m. žiemos, apiplėšėm Apidemiškių k. gyventoją Selivanovą Emilijaną.

P. 130. Kartą iš bunkerio išėjo Leikus ir dingo – sužinojom, kad jis registravosi. Tada mes palikom bunkerį – bijojom, kad jis gali išduoti. Tada nuėjom pas Emiliją Ruzgytę į Sinkiškių k., ji pasakė, kad yra žmogus Latvijoj, kuris gali mus priimti. Nuvedė mus pas Arturą Kerubiną į Pruodės valsčių.

P. 131. Ten gyvenom po šienu ligi 1946 m. pavasario. Isodas per Kerubiną gavo fiktyvius dokumentus ir išvažiavo gyvent į Latviją. A. Makutėnas išvažiavo Rygon su fiktyviais dokumentais, bet greitai sugrįžo. Tada nuėjom pas Ruzgį, kuris gyveno Laucenų kaime, Jekabpilio (ar Ilūkstės) rajone. Ten gyvenom ligi 1947 m., kol stojau į Streikaus būrį.

P. 132. Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 05 29: 1946 m. rudenį į Laucenus atėjo Streikai, Antanas Bakšys, Adolfas Jermalavičius iš Samanių ir Adolfas Varna.

P. 133. Netoli Ruzgio namų pasidarėm bunkerį po daržinės grindimis. Jie išeidavo, o aš sunkiai sirgau reumatu.

P. 149. Pupelio Vinco tardymo protokolas, 1954 06 01: Apie Bunino nušovimą: Buvom susitikę su latvių partizanais Janiu Baltmaniu, Juozu Skudrinš, Ana Kopytkova, Arvydas ir vadas Cinė (vardas, regis, Jutė). Buvo atėję du pravokatoriai, vienas iš jų – Plepys. Kai juos išaiškino, tai Plepys savo porininką mušė lazda, paskui kažkas nusivedė jį sušaudyt. Kai pasigirdo šūvis, tai sugrįžęs Juozas Streikus valėsi savo pistoletą, manau, kad nušovė jis. Po kelių dienų gavom iš Streikaus ir Cinės nurodymą laukti prie kelio, o kur ir kokiu tikslu jie išėjo – man buvo nežinoma. Paskui sužinojom, kad nušovė milicijos viršininką Buniną ir vieną kareivį ir paėmė prancūzišką rankinį kulkosvaidį. Kulkosvaidį nešėsi Plepys (jis įstojo Cinės būrin), o MVD karininko kepurę dėvėjo Cinė.

P. 156. Vinco Pupelio tardymo protokolas, 1954 06 02: Kai gyvenom pas Ruzgį, jo sūnus Vytautas (vėliau užmuštas kaip partizanas) pasakė, kad pas seserį švęs Jonines. Tada gyvenom su A. Makutėnu. Nuėjom su Vytautu į Debesinčios kaimą pas seserį Oną. Ten miegojom daržinėj, paskui nuėjom į netoli esančius krūmus. Ryte išgirdom kažką einant ir šūksnį „Kas ten?". Tada Makutėnas kirto iš kulkosvaidžio ir nušovė karininką. Tuoj pat iš miško pradėjo šaudyti ir kareivis, bet mes bėgdami laimingai atsitraukėm. Po keturių dienų nuėjom pas Ruzgį ir sužinojom , kad suimti Vytautas, jo sesuo Ona ir jos vyras.

P. 159. Ruzgys pasakė, kad nebegyventume jo namuose, kad gyventume krūmuose, o maisto jis atneš. Kadangi Ruzgiai neprisipažino, juos paleido. Buvo pas mus atėjęs sūnus Vytautas.

P. 161. Pupelio Vinco tardymo protokolas, 1954 06 04: P. 171. 1954 06 10. Pas Ruzgius gyvenome ligi 1947 04 01, paskui perėjome į Asarės miškus. Ten bunkerių neturėjom, tiktai palapines. Iš Asarės miškų perėjom į Slatės ir Pruodės miškus, kur susiradom Prano Bieliausko būrelį. 1947 m. vasarą susitikom su Cine, 1947 m. rudenį – su Daminauskais, Romualdu Alejūnu-*Bundela* ir kt. 1947 m. vėlų rudenį ieškojom vietos bunkeriui. Su Petru Pupeliu, Vaičėnu, Leonu Baltušiu Pruodės vlsč. pas Grutinienę daržinėj iškasėm bunkerį, kuriame gyvenom ligi 1948 m. pavasario.

P. 173. 1947 11 Baltušis atvedė R. Alejūną, o 1947 12 – Adolfą Jermalavičių, su jais slapstėmės ligi 1948 m. pavasario. Jermalavičius buvo užsiregistravęs, bet MGB pradėjo tampyt, ir jis buvo priverstas vėl išeiti.

P. 174. 1948 04 pradžioje aš pasilikau, nes sirgau reumatu, o kiti išėjo Pruodės miškan. Gegužės gale atėjo paimti manęs, bet aš dar nepaėjau – mane išnešė Pruodės miškan, o brolis Petras atvedė mano seserį Eleną, kuri dirbo pas Juozą Čiomaną Ilūkstės r. Ji nuvedė mane pas Čiomaną, kur aš pragyvenau apie dvi savaites.

P. 176. Sesers globojamas aš gyvenau palapinėj miške, jei lietus lijo, turėdavau palapinsiaustę, ateidavo brolis su Streikais. Taip vienas pragyvenau ligi 1948 m. rudens.

P. 179. Pupelio Vinco tardymo protokolas, 1954 06 21: Nuo 1948 m. rudens gyvenau su Baltušiu, kuris nuolat išeidavo susitikti su Streikais. Tada apsigyvenom krūmuose kilometro atstumu nuo vienkiemio. Paskui man Baltušis pasakė, kad yra daržinė, kurioje galėtume pagyventi.

P. 181. Paskui atėjo Streikai, Albinas Dručkus ir Antanas Vartibavičius, sužinojau, kad čia yra Jurgio Šliktos trobesiai. Sužinojom, kad jie toj daržinėj turi bunkerį, bet bunkeris tiktai keturiems, nėra vietos. Tada Juozas Streikus pasakė, kad galim ateiti pasišildyti bunkerin, o glaustis reikės daržinėje.

P. 182. 1948 m. baigiantis mus bunkery surado Jurgis Šlikta ir buvo tuo labai nepatenkintas. Juozas Streikus pasakė, kad mes čia laikinai. Nebegalėjom dažniau pabūti, todėl vaikščiojom po daržines, savininkams nežinant nakvodavome jose. Sulaukę 1949 m. pavasario išėjom miškan.

T. 2. P. 291. Broniaus Norkūno, s. Jono, g. 1925 m. Tilvikų k., liudijimas: Nuo 1945 01 buvau liaudies gynėju iki 1945 04 09, paskui išėjau kariuomenėn. 1945 03 kartu su Romualdu Idu, Sesicku, Kirilovu ir Sidorovu atėjom pas Adolfą Isodą į namus daryt kratos. Namuose buvo tiktai Isodo motina, kuri pasakė, kad nėra jokio bunkerio. Tada kratos metu Idas užėjo bunkerio vietą. Kai pasigirso balsai pakelt dangtį, atsiliepė, kad yra vienas ir negali dangčio pakelti.

P. 292. Idas pabandė atidaryti dangtį, tada pasipylė šūviai – mes visi išbėgom laukan, Idui peršovė koją. Išbėgom palikę sužeistą Kirilovą, paskui, sutikę pagalbą, grįžom atgal, bet Kirilovą jau buvo paėmusi kita grupė.

P. 293. Kieme gulėjo nušautas arklys ir su pastote paimta Ona Kligytė iš Stasiūnų k. Tada buvo sužeistas kaklan ir Sidorovas, kuris, metęs kulkosvaidį, pabėgo. Tada banditai pasiėmė Kirilovo šautuvą ir Sidorovo kulkosvaidį.

P. 236. Kirilovo Vladimiro Dmitrijevičiaus iš Paužovkos k. 1949 02 15 liudijimas: Liaudies gynėju (stribu) buvau nuo 1945 m. pradžios iki 1945 03 17, kai dėl sužeidimo buvau paleistas atsargon. 1945 03 17 su Antanu Sesicku (1949 m. pradžioj suimtas MGB), Idu, Sidorovu ir vienu man nepažįstamu lietuviu nuėjom daryti kratos pas Adolfą Isodą. Suradus bunkerį, išgirdom šūksnį, kad esąs vienas ir nori pasiduoti. Pakėlus dangtį, banditai pradėjo veržtis viršun, tada Sidorovas šaudė iš kulkosvaidžio, o kiti pradėjo bėgti. Mane peršovė trimis kulkomis į kairę sėdmenų pusę, o Sidorovą į kaklą (dėl to jis neteko kalbos ir mirė).

P. 237. Man gulint kieme prie manęs priėjo banditai. Isodas atėmė dokumentus, diržą, „patrontašą" ir kirto diržu per veidą, o Pupelis trenkė per galvą buože. Isodas šovė į galvą, kulka įėjo per dešinę ausį ir išėjo dešinėje galvos dalyje. Nors skausmas buvo didelis, bet sąmonės nepraradau ir girdėjau juos kal-

bant, kad esu negyvas. Apsimečiau mirusiu, tada dar mane kilstelėjo už rankos ir nueidami kalbėjo, kad reikia nušauti Vilkauską.

P. 238. Kai jie nuėjo, susiradau lazdą ir pasiremdamas nuėjau apie 1 km ligi kelio, kur mane paėmė liaudies gynėjai. 1945 05 Paužovkos kaime nušautas Veselovas Vasilijus.

T. 6. P. 175. Nutarimas 1954 11 12: Vincas Pupelis yra banditinio būrio vadas, puskarininkis *Svotas*. 1945 07 10 V. Pupelis asmeniškai nušovė Zarinės apylinkės tarybos pirmininką Markovą ir paėmė portfelį su laišku Stalinui, pasirašytu vietos gyventojų, laikrodį ir kt. 1946 06 23 kartu su A. Makutėnu nušovė Ilūkstės MVD įgaliotinį jaun. ltn. Rurans.

P. 176. V. Pupelis dalyvavo susišaudyme Kūdrose, kur buvo nukauti 5 gynėjai (stribai) ir vienas sužeistas. Vincas Pupelis iš viso apklaustas (kvostas) 43 kartus, apklausti 85 liudininkai, surengta 16 akistatų. Iš Beregovo lagerio etapuotas Isodas, iš Steplago – Algirdas Makutėnas.

P. 143. Nuosprendis: Vilniaus garnizono karo tribunolo patalpose 1955 02 08-11 vykęs procesas, vadovaujamas justicijos papulkininko Špynovo, nuteisė Vincą Pupelį sušaudyti.

P. 157. SSRS AT Pirmininko pareigas einantis A. Čepcovas pareiškė protestą dėl nuosprendžio, nes V. Pupelis nuo 1947 m. didesnių nusikaltimų nepadarė, praėjo 8 metų senatis, be to, jis nebuvo ter. aktų iniciatoriumi, nuo 1947 m. jo įrodytas nusikaltimas – dviejų kolchozo avių vagystė 1953 m. Siūlau išskirtinę bausmę pakeisti 25 metams lagerio ir 5 metams teisių atėmimo. 1955 03 10.

P. 147-6. Charakteristika, 1973 06 05: ŽK-385/17 (lagerio numeris) viršininko Akmajevo: Vincas Pupelis charakterizuojamas teigiamai, yra antros grupės invalidas, todėl negali sunkiai dirbti. Dirba tinklų mezgėju, pasižymi kaip sąžiningas darbuotojas, tausoja valstybinį turtą, du kartus pareikštos padėkos: 1959 11 06 ir 1961 01 31. Manome, kad jis tvirtai stojo į pasitaisymo kelią, todėl tarpininkaujame dėl amnestijos pritaikymo.

T. 5. P. 238. Aktas, 1948 12 01: Rygos miesto MGB v-ko pavaduotojas mjr. Gavar, Ilūkstės apskr. MGB oper. įgaliotinis Maslov Rubinų vlsč., Ilūkstės apskr., Valainių vienkiemy surašė aktą, kad pas Idą Kraušauskienę, d. Petro, rastas bunkeris. Naktį į 12 01 pasiųsta kovinė 12 asmenų grupė, vadovaujama dviejų karininkų ir visai operacijai vadovauti mjr. Gavar, blokavo teritoriją. 7 val. ryto blokuotas vienkiemis. Šeimininkės namuose nebuvo, bet namiškiai bunkerio neparodė. Apieškojus virtuvėje, po grindimis rastas gerai užmaskuotas bunkeris iš plytų ir viela sutvirtintų lentų. Atidarius liuką, banditai atidengė ugnį. Paskui banditai atidarė antrą liuką, iš jo metė granatą ir šaudė. Tiktai sumetus bunkerin 6 granatas, pasipriešinimas nutilo. Iš bunkerio pasigirdo pagalbos šūksniai – esą nori pasiduoti. Paimtas gyvas Algirdas Makutėnas, s. Kazio, g. 1925 m., ir rasti trijų banditų lavonai tai: Jonas Navickas, Jono, g. 1917 m. Samanių k.; Jonas Bakšys, Jono, g. 1921 m. Aleksandravėlės k. ir Pranas Bieliauskas, Jono, g. 1917 m. Sipelkų k., Aleksandravėlės vlsč. Paimti trofėjai: prancūziškas rankinis kulkosvaidis – 1, PPŠ – 1, prancūziškas šautuvas – 1, vokiškas šautuvas – 1, pistoletai – 3, šovinių prancūziškam šautuvui – 239, vokiškam šautuvui – 90, pistoletams – 50. Po atpažinimo vietoje banditų lavonai užkasti Asarės miške.

Iš LYA (KGB) arch. F. K-1, ap. 18, b. 54. P. 111.

Pranešimas apie agentūrinės – operatyvinės kovos su nacionaliniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis bandomis rezultatus Zarasų apskrityje 1945 06 29/ 07 04: Suimtas Stasys Macijauskas, Vlado, g. 1892 m., iš Bikėnų k., Obelių vlsč., kuris tardomas nurodė kur slapstosi Pupeikio banda. Šių duomenų pagrindu 1945 07 02/03 d. naktį Pupeikio būrys buvo likviduotas. Nukauti 5 partizanai, tarp kurių ir pats Pupeikis Jonas iš Kubiliškio k. Suimti: Pitrėnas Petras, Justino, g. 1919 m., Strazdiškių k., Obelių vlsč., jo brolis Pitrėnas Jonas, Justino, g. 1917 m., Strazdiškių k., Obelių vlsč., Garnelis Petras, Jono, g. 1928 m., Strazdiškių k., Obelių vlsč. Paimta trofėjai: rankinių kulkosvaidžių – 1, šautuvų – 5, granatų – 11, šovinių – 2000 vnt.

Pasakoja **ONA KLABIENĖ – TUMĖNAITĖ**

Užrašyta Vilniuje
2000 02 26

Gimiau 1930 08 07 Rokiškio apskrityje, Obelių valsčiuje, Pavesėjų kaime. Tėtis – buvęs 1918 m. Lietuvos laisvės kovų savanoris. Šeimoje aš buvau trečias vaikas. Brolis Juliukas sudegė. Vyresnis brolis Petras, g. 1926 m., užėjus rusams turėjo eit į kariuomenę. Tėtį, kaip buvusį savanorį, stribai ėmė dažnai suiminėti ir tardyti, iš stribyno į namus dažnai grįždavo sumuštas. Kad išgelbėtų tėvą, brolis Petras nutarė aukotis – neiti į mišką, o stoti į rusų kariuomenę. 1945 m. Petras išėjo tarnauti į sovietų armiją. Nors karas dar nebuvo pasibaigęs, pamenu, gavome jo laišką, rašytą iš Berlyno su džiugia naujiena, kad baigėsi karas ir kad jis liko gyvas, net nesužeistas. Po karo jį išvežė į Ukrainą, į Gluchovo miestą. Ten dėjosi siaubingi dalykai, buvo didelis badas ir dar kažkas. Laiškuose man rašė, kad kareiviai masiškai žudosi, kariasi ant medžių šakų. Rusų armijoje tada reikėjo tarnauti ketverius metus. 1949 m. iki demobilizacijos jam buvo likę tarnauti tik pusantro mėnesio, bet netikėtai gavome žinią, kad jis nusišovė. Aš tuo metu jau buvau areštuota (areštavo 1947 m.). Tada motiną ištrėmė į Sibirą, o aš buvau apkaltinta už ryšį su partizanais.

Vaičėnai, Dručkai buvo mūsų kaimynai, su Andriumi Dručkumi mes kartu ėjom į mokyklą. Partizanai dažnai lankydavosi mūsų namuose, mes juos maitinom, teikdavom žinias apie stribų, kariuomenės judėjimą. Pas mus namuose slapstėsi:

Jonas Vainauskas-*Senukas*, kilęs nuo Suvieko, Imbrado vlsč.;
Edvardas Vaičėnas-*Edska* iš Vaičėnų k., Obelių vlsč.;
Vincas Vaičėnas-*Centas* iš Vaičėnų k.;
Jonas Dilys-*Ragelis* iš Ragelių k., Rokiškio vlsč.;
Vytautas Dručkus-*Šernas* iš Vaičėnų k.;
Povilas Kuzma iš Pabielūnės k., Antazavės vlsč.;
Jonas Valainis;
Edvardas Garnelis-*Šarkis* iš Aleksandravėlės;
Jonas Juozėnas-*Didysis Jonas* iš Kriaunų;
Balys Bislys-*Tūzas* iš Davainių k.

Tėtį 1947 m. nukankino Antazavės stribai. Tada jam buvo tik 42 metai. Nuvažiavo jis kartą į mišką parsivežti žabų, ten jį paėmė stribai, nusivedė į Kumpuolius, rusų sentikių kaimą. Tik po penkių dienų į namus grįžo vienas arklys. Mes jau galvojom, kad tėčio nebėra gyvo. Netrukus parėjo ir tėtis, bet jis nebebuvo panašus į žmogų – visas juodas, sumuštas, dantys išdaužyti, plaukai nurauti. Mes net nežinojom, kad jį ten kankino. Jis pasakojo, kad jį kankino elektra. Pirmiausia kankino Kumpuoliuose, po to Antazavėje. Kai paleido, jis dar buvo gyvas. Grįžęs išgyveno tik mėnesį ir mirė. Tiesa, kai tėtis nuvažiavo į mišką žabų ir ten jį rado stribai, suėmė atseit už tai, kad banditams valgyt atvežė... Apkaltino jį nebūtais dalykais. Antazavės stribai žiauriausi pasaulyje žmonės buvo. Stribas Kuriakinas pririšo už kojų merginą, pats atsisėdo ant arklio ir gyvą ją tempė tol, kol užmušė. Atvilko į Antazavę, ant grindinio buvo suguldyti žuvę partizanai, tai šitos merginos lavoną užmetė ant partizano lavono ir žmonių akivaizdoje Kurakinas kvatojosi ir aiškino: „Matote, kokia ji nedora, negyva ir dar lipa ant vyro...“. Toks buvo stribų žiaurumas ir nužmogėjimas.

Kai areštavo mano vyrą, į jų kamerą atvedė ir pasodino nėščią Andriūnienę iš Salinių k., jau smarkiai sumuštą. Mušama prie vyrų ji pagimdė dvynius, tai tuos naujagimius stribai sumetė į išmatų kibirą. Kameroje buvo dešimt vyrų, visi jie matė šitą žiaurią egzekuciją. Neseniai mirė Adelė Mozūrienė iš Salinių k., kuriai Kuriakinas pjūklu pjovė ranką tol, kol ji krito be sąmonės. Antazavė buvo pačių žiauriausių Lietuvos stribų lizdas. Dažnai teko matyti Antazavėje ant grindinio gulinčius išniekintus partizanų kūnus. Beveik kiekvienas būdavo išrengtas, kai kuriems maldaknygė į burną įdėta, kelnės iki kelių numautos, rožančius uždėtas ant lytinių organų... Edvardą Vaičėną ir jo žmoną Oną stribai sukapojo kirviais sūnaus akivaizdoje. Pradžioje jie abu su žmona slapstėsi, pasitraukė į Latviją, po to grįžo į Lietuvą ir apsistojo Papilių k. pas Vilių Deksnį, kuris vėliau juos atidavė į stribų rankas (plačiau skaitykite kn. „Vaičėno būrio žūtis“, p. 50). Jonas Juozėnas jau sužeistas pribėgo prie klojimo, atsirėmė durų staktos, prisivijo stribai ir pribaigė jį.

Kai mamą ištrėmė, mūsų seniūnu tapo jos pusbrolis Petras Baranauskas iš Keležerių k. Po mamos išvežimo jis ne tik gyvulius pasiėmė, bet net obelis iškasė ir išsivežė. Ko norėti iš mūsų žmonių, jeigu artimi giminės taip elgėsi.

1947 m. įvyko toks nesusipratimas. Pas mus buvo atėjusi mano pusseserė Valė Kulytė iš Bagdoniškio k. Jos sužadėtinis buvo Jonas Vainauskas. Dieną mes išėjom į bažnyčią, po to grįžom ir ruošėmės eiti pas Baranauskus į šokius, bet jis pasakė:

– Mergaitės, neikit į šokius, gali būti kas nors negerai...

Na, pasakė – pasakyta, argi jaunimas dėl to darys tragediją, tada atrodė, kas čia tokio, jei nueisim. Tik prasidėjo šokiai, ir namus apsupo partizanai, priėjo prie mūsų ir pasakė:

– Mergaitės, eikit į namus, jeigu nenorit šokti kaip visi...

Mes išėjom, o iš paskos išėjo ir partizanai Jonas Valainis ir Jonas Vainauskas. Atėjom pas mus, kiek pabuvom, bet mes jau, pasirodo, buvome sekami. Valainis, berakinėdamas automatą, netyčia kambary paleido seriją. Lauke esantys stribai manė, kad į juos šovė, ir pradėjo šaudyti. Partizanai abu pabėgo, tuo viskas ir baigėsi. Kitą ketvirtadienį nuėjom į Obelius ir mus su pussesere areštavo. Uždarė į daboklę ir prasidėjo nežmoniški kankinimai ir tyčiojimasis. Pastato prie sienos, liepia iškelt rankas ir priėjęs toks alkoholikas čekistas daužo rankomis kur pakliuvo. Netrukus išvežė į Rokiškį. Čia ypatingai teko kentėt už tai, kad mano pusseserė Kulytė netyčia išdavė savo krašto draugus. Pas ją į kamerą įleido šnipę ir ji viską pasakė tai šnipei. Sudarė septynių žmonių grupę. Kai ji prisipažino savo „nuodėmes“, ją dar smarkiau ėmė kankinti. Kankino ir mane labai žiauriai. Būdavo, atsiveda į kabinetą ir girti čekistai su manimi „futbolą“ žaidžia. Kuznecovas tada buvo vyr. tardytojas, o Cygankovas – asmeninis tardytojas. Ypač mane labai mušė vertėjas Babachinas, kurio viena akis buvo ruda, kita pilka. Nuo jo kariško diržo sagties man visam gyvenimui liko randai ant nugaros. Mušė kažkokiu gelžgaliu, atmušė inkstus. Kai prarasdavau sąmonę, už kojų nutempdavo į rūsį, užpildavo vandeniu, atgaivindavo ir tęsdavo toliau. Tiesa, kartą kaip trenkė, kad atsidūriau prie atviro lango. Kai pamatė, kad bandau persirist per palangę, griebė ir įtempė atgal. Tada dar labiau gavau. Man tik septyniolika metų buvo, buvau lieknutė, neaukšta. Netekau sveikatos. Bylos ilgai nesudarė, todėl išvežė į Panevėžį ir teisė Maskvos karinis tribunolas. Iškvietė ir pasakė, kiek metų nuteisė kalėti. „Padėkojau“ ir pridūriau, kad galėjo dar daugiau pridėt. Tuomet prasidėjo kitokios kančios. Išvežė į Uchtos lagerius, į Krutaja, o čia badas, šalčiai. Ma-

čiau tik mirštančius žmones ir pati vos iš mirties nagų išsikapsčiau. Kasėm lagerio tvoroms duobes, per dieną reikėdavo iškasti keturias duobes. Duobės gylis per metrą. Vieną dar šiaip taip iškasiau, antrą kasiau, padėjau kastuvą, toliau kasiau rankomis ir nieko neiškasiau, tai mane vilkte išvilko iš tos duobės. Paskui dirbau plytinėje, kasiau molį. Šamotines plytas daužydavom ir persijodavom duženas, nuo to ėmiau spjaudytis kraujais. Truputį dirbau siuvykloje, kol išvežė į miškus krauti rąstų. Ten šalia buvo mirtininkų lageris, o mūsiškį vadino kančių lageriu. Jame ilgiau dviejų mėnesių žmogus neištverdavo. Atvarydavo vagonus, pakraudavom, grįždavom atgal į barakus, taip be jokio poilsio:

– Devuški, peremena, – ir vėl atgal.

Taip net po dvi paras be miego varydavo. Po to išvežė į gyvenvietę Gornyj. Ten miškuose pjovėm medžius ir vežėm. Vienam žmogui reikėjo nupjauti 5 kubus. Mes trise turėjom arklį. Į darbo vietą reikėdavo nueiti 15 kilometrų. Kol nueidavom, drabužiai sušaldavo į kaulą. Teko ir smėlio karjeruose padirbėt, ir medžius plukdyti. Ne kartą teko atsidurti šaltame vandeny iki kaklo... Tai tokį „užgrūdinimą“ gavau jaunystėje.

IŠ PRISIMINIMŲ APIE PARTIZANUS STREIKUS

R. K. p a s t a b a: Lietuvos partizano Izidoriaus Streikaus-*Girėno* prisiminimai buvo publikuoti A. P. P. knygoje pirmoje dalyje, išleistoje 1996 m. Man dar teko pakalbinti a.a. Izidorių ir užrašyti jo prisiminimus. Tuomet (1990 m.) jis jau sunkiai sirgo, bet atmintis buvo šviesi. Jo brolis partizanas Juozas, kaip žinia, buvo nuteistas mirties bausme ir sušaudytas, tėvas Antanas-*Tamošius* žuvo partizanaudamas. Apie partizanų Streikų šeimą daugiau medžiagos galima rasti Lietuvos ypatingajame archyve – būrio kovotojų baudžiamosiose bei agentūrinėse bylose.

Apie partizanus Streikus trumpai savo prisiminimuose yra paminėję keli jų bendražygiai, platesnės studijos apie šiuos narsius kovotojus neteko skaityti. Kadangi į mano rankas pateko Juozo Streikaus „savarankiški parodymai“, kurių originalas yra LYA (KGB) archyve, baudžiamojoj byloje Nr. 47200/3 (t. 1, p. 69–88), kilo sumanymas šiuos parodymus paviešinti. Žinau ir suprantu, kur ir kieno prižiūrimas Juozas Streikus rašė šiuos „savarankiškus parodymus“, todėl ne viską ištisai pateiksiu gerbiamam skaitytojui. Autoriaus pažadai ir atgailavimai buvo pačių čekistų išmonė, nes teismo metu Juozas, liudininkų pasakojimu, laikėsi tvirtai ir raudonųjų teisėjų pasigailėjimo neprašė, jis žinojo savo nuosprendį iš anksto ir suprato čekistų teismo surengtą spektaklį.

Remiantis Juozo Streikaus amžininkų prisiminimais, buvusių jo bendražygių prisiminimais, čekistų surinkta operatyvine medžiaga, buvusių agentų ir informatorių pranešimais, nekyla abejonių, kad šie „savarankiški parodymai“ yra artimi tikrajai tiesai. Tai, kas čia yra užrašyta, nėra tik čekistų išmislas. Atmentus akivaizdų tendencingumą, matytume žiaurią pokario rezistencinės kovos tikrovę.

STREIKAUS JUOZAPO SAVARANKIŠKI PARODYMAI

Aš, Juozas Streikus, s. Antano, gimęs 1923 m. gegužės 30 d. Zarasų apskrityje, Antazavės valsčiuje, Maniuliškių kaime. Nuo 1930 m. persikėlėme gyventi į Zarasų apskrities Antazavės valsčiaus Pailgių kaimą. Čia tėvas buvo pirkęs žemės 7 ha, kur ir gyvenome. Mūsų šeima susidėjo iš 8 asmenų: tėvas – Streikus Antanas, s. Tomo, motina – Streikienė Marijona, d. Karolinos, sūnūs: aš – Juozas, Izidorius, Petras, seserys Ona ir Valė. Vienas brolis, vardu Antanas, tėvo buvo nepripažintas sūnumi, jis

vadinosi Daunys Antanas, s. Marijonos, jis pas mus negyveno, gyveno Antazavės vlsč., Šlaitų k. pas motinos seserį Barborą Kuzmienę.

Mūsų šeimos gyvenimas buvo labai sunkus. Tėvas buvo blogas ūkininkas ir alkoholikas, be to, mūsų apylinkėse esant blogai žemei ir nebuvo galima nedideliame ūkyje gerai gyventi. Aš pradėjau eiti ganyti pas gaspadorius nuo 9 metų, o nuo 14 metų jau pusberniu pradėjau tarnauti, dėl tokių aplinkybių nebuvo įmanoma mokytis. Smetoninio režimo metais buvo neįmanoma mokytis tokiems nuskurdėliams. Turėjome tenkintis pradžios mokyklos išsilavinimu. Lankydamas pradžios mokyklą, įstojau į JŪR (Jaunųjų ūkininkų ratelis, – R. K.) ratelį. Tėvo skatinamas 1939 m. buvau užsirašęs į jaunuosius šaulius. JŪR ir šaulių organizacija bei šių organizacijų spauda ir jų vadovai manyje išugdė gilų patriotizmą.

Tada aš labai mėgdavau skaityti tokią literatūrą, kurioje buvo vaizduojamas šiurpus gyvenimas baudžiavos metais. Aš degdavau neapykanta dvarininkams ir jų pagalbininkams. Ypatingai mane veikdavo ta literatūra, kurioje buvo vaizduojamas valstiečių skurdas, nelygybė, išnaudojimas, didturčių savivaliavimas. Nors tokios literatūros gaudavau mažai, be to, nebuvo laiko skaityti ir įsigilinti. Visuomet galvodavau, kad mūsų tautą turi valdyti liaudis, bet nesuprasdavau, kaip turi liaudis paimti valdžią į savo rankas. Žinoma, trūko mano išsilavinimo ir apsiskaitymo. Aš neįsivaizdavau mūsų tautos priklausymo nuo kitos, stipresnės valstybės, todėl Raudonosios armijos įžygiavimas į Lietuvą mano sąmonėje nebuvo suprastas, aš maniau, kad tai yra okupacija, todėl tarybų valdžiai nebuvau lojalus. 1941 m. žmonių deportacijos mano sąmonėje buvo nepateisinamos, besitraukiant Raudonajai armijai pravestas teroras Lietuvoje mane visiškai nuteikė prieš tarybų valdžią. Todėl 1941 m. vasarą, karo išvakarėse, kai žmonės bijodami ištrėmimo pradėjo slapstytis, kai pradėjo susidaryti nacionaliniai būriai, į juos įsijungiau ir aš. Mano tėvas, dalyvavęs 1919 metų Lietuvos nepriklausomybės kovose, kaip savanoris apdovanotas Vyčio kryžiumi ir savanorių medaliu. Jis ėmė vadovauti nacionalistams (sukilėliams, – R. K.). Jo padėjėjas buvo Aloyzas Stankevičius iš Zirnajų kaimo, Jonas Bakšys iš Aleksandravėlės. Nežinau, iš kur jie atnešė pas mus penkis surūdijusius šautuvus ir šovinių terbelę, šoviniai buvo blogi, retai kuris šaudavo. Matydavau pas Bakšį ir brauningą be šovinių.

Paskutinėmis dienomis prieš karą atėjo pas mus kažkokie du žmonės. Kaip vėliau sužinojau, tai buvo Diržys, rodos, iš Antakriaunio, ginkluotas 7 klbr. brauningu, ir Indrašius Vaclovas, irgi ginkluotas 7 klbr. brauningu. Atvykus Diržiui (vardo nežinau), jis, kaip sakėsi, buvo leitenantas ir perėmė vadovavimą iš tėvo, tėvas buvo vado padėjėjo pareigose.

Prasidėjus karui, jie pradėjo organizuoti Antazavės valsčiaus užpuolimą. Gal po dviejų ar trijų dienų nuo karo pradžios aš nubėgau į Aleksandravėlę nusipirkti papirosų. Grįžtant iš Aleksandravėlės, mane sulaikė aktyvistai ir milicija (sovietiniai, – R. K.), labai smarkiai primušė, palaikydami mane banditu, ir atvežė į Aleksandravėlę, kur patardė, bet, matydami, kad aš dar pusbernis, paleido. Tada aš ir nuėjau pas nacionalistus (sukilėlius, – R. K.). Jie buvo Maniuliškių krūmuose. Kai nuėjau pas juos, jie buvo pasirengę žygiuoti į Antazavę. Buvo atvykęs kažkoks karininkas, apsirengęs smetoninio karininko uniforma, kuris ir vedė į Antazavę. Kaip vėliau sužinojau, tas karininkas buvo Kairiaučius (Kairevičius, – R. K.) (vardo nežinau), regis, iš Volungių kaimo, turėjo vyr. leitenanto laipsnį. Tada ir aš kartu iššygiavau į Antazavę. Antaza-

vę imdami nesutikome jokio pasipriešinimo. Man atrodo, kad nebuvo sulaikytas nė vienas komunistas. Rytojaus dieną ėjome imti Aleksandravėlę. Užėjome į Kumpuolių dvarą, iš ten su Abariumi Antanu iš Ajočių kaimo išėjome į jo namus. Jis norėjo pasiimti drabužių, nes mes buvom laikomi menkais kovotojais. Aš turėjau mažo kalibro šautuvą, o jis, gerai neprisimenu, atrodo, neturėjo jokio ginklo. Baigdami eiti į jo namus, Aleksandravėlės pusėje išgirdome šaudymą, tada grįžome atgal. Eidami į Aleksandravėlę, ant kalno ties Ramanausko namais pamatėme stovinčią lengvąją mašiną. Priėję prie mašinos, saviškių jau neberadome, tik sušaudytą mašiną, nušautų irgi nieko neradome. Manydami, kad mūsiškiai grįžo į Antazavę, į Antazavę grįžome ir mes. Atėję į Antazavę, radom vėl vieną lengvąją mašiną, kuri buvo paimta prie Marimanto malūno. Vyrai pasakojo, kad su mašina į nelaisvę paėmė Raudonosios armijos pulkininką, kurį atidavė vokiečiams. Atžygiavus vokiečių kariuomenei iki Antazavės ir nužygiavus pirmyn Kumpuolių link, mes su lengvąja mašina išvažiavome į Aleksandravėlę. Važiavome šešiese: tėvas, Bakšys, Stankevičius, Indrašius ir aš. Neprisimenu, kas dar vienas buvo.

Atvykę į Aleksandravėlę, radome viską tvarkoje, dar veikė ir kooperatyvas. Tėvas tuojau uždarė kooperatyvą, netrukus atžygiavo ir vokiečiai. Dieną pradėjo rinktis ir daugiau žmonių, kurie jungėsi į nacionalistines (sukilėlių, – R. K.) grupuotes, o į pavakarį išėjome gaudyti komunistų. Vakare sugrįžome, bet areštuotų nemačiau atvedant, tik kitą dieną pradėjo atvesti pagautus komunistus. Ateidavo kai kurie, kurie buvo laikomi komunistais, ir patys. Juos areštuodavo ir talpindavo klebonijos rūsyje. Aš gaudynėse nedalyvavau, esu du kartus dalyvavęs miškų valyme, bet neteko suimti nė vieno rusų kareivio.

Aleksandravėlės partizanams (sukilėliams, – R. K.) vadovavo mano tėvas, tardytojai buvo Bakšys Jonas ir Didelis Ignas, prie jų priklausė ir Indrašius su Stankevičiumi. Kiek prisimenu, vėliau prasidėjo kažkokie pykčiai tarp mano tėvo, Stankevičiaus, Indrašiaus iš vienos pusės ir Obelių nacionalistų (sukilėlių, – R. K.) vado Kurkliečio, Jaramino, Jono Navickio, Degučio iš kitos pusės. Mano tėvas buvo kaltinamas, kad tyčia nušovęs Obelių nacionalistų (sukilėlių, – R. K.) vado Kurkliečio brolį, kuris irgi buvo nacionalistų partizanas. Tada Zarasų apskrities vadovybė mus perkėlė į Turmantą, kur ir išbuvome iki 1942 m. Ten, Turmante, mes nieko neveikėme, tik reikėdavo gaudyti spekuliantus ir eiti patruliuoti prie Latvijos, Lietuvos ir Baltarusijos sienos. Turmante priklausėme kap. Počiobutui, kuris vadovavo Zarasų apskrities nacionalistams (sukilėliams, – R. K.). 1942 m. sausio 1 d. Turmante buvę nacionalistai (sukilėliai) buvo paleisti. Sausio 2 d. buvome priimti į savisaugos dalinius tik 6 mėnesiams. Praėjus šešiems mėnesiams, vokiečiai nieko nenorėjo girdėti apie paleidimą, ir buvome priversti tarnauti toliau. Mūsų bataliono vadas buvo kap. Počiobutas, kuopos vadas – kap. Kazanas. Aš per žiemą prabuvau Zarasuose, praėjau apmokymą. Pavasarį, gerai neprisimenu, atrodo, gegužės mėnesį mūsų būrys buvo perkeltas į Ukmergę, ten visą laiką buvau paskirtas eiti sargybą prie karo komendantūros.

Ukmergėje tarnaudamas įsijungiau į LLK organizaciją, kuri veikė pogrindyje. Mane į tą organizaciją stoti paskatino Stasys Gečius (Gečas? – R. K.), kuris tada mokėsi Ukmergės mokytojų seminarijoje. Kadangi aš buvau kariškis, tai man daugiausia buvo pavedama klijuoti atsišaukimus, kuriuose Lietuvos jaunimas buvo raginamas neklausyti vokiečių, nevažiuoti darbams į Vokietiją, neduoti vokiečiams pyliavų ir t. t. Reikėdavo dažnai vykti į Vilnių parvežti nelegalios spaudos, ją gaudavau iš Vil-

niaus universiteto, iš kažkokio studento, kurį pažinojau tik iš matymo. Su juo mane supažindino Stasys Gečius. Susitikdavom sutartu laiku prie Aušros vartų, kur man ir įteikdavo lagaminėlį su spauda. Tas žmogus buvo apie 30 metų amžiaus, berods, nukirstas dešinės rankos nykštys. Atvežęs spaudą, įteikdavau Gečiui arba Kinertui (vėliau B. Kinertas-*Arminas* buvo Lietuvos partizanas, jo prisiminimai publikuoti A. P. P., II d., 1-oje knygoje, p. 347, – R. K.). Laikraštėliai buvo „Nepriklausoma Lietuva" ir „Karys".

1943 m. atvažiavo į Ukmergę vokiečių komisija, kuri rinko karius į lietuvių fronto batalioną. Komisija pripažino tinkamu ir mane. 1943 m. balandžio mėnesio pradžioje mus išvežė į Rusiją, nors sakė, kad veža į Daugpilį ar į Rygą eiti garbės sargybą prie komisariato. Vežant keletas bandė bėgti, bet buvo sulaikyti ir atsiųsti į savo dalinius. Balandžio pabaigoje buvome nuvesti į pozicijas prie Volkovo upės žiočių ir Ilmenio ežero, ten pakeitėme latvius. Mūsų kuopos vadas buvo kap. Petrulionis, būrių vadai – ltn. Stasiūnas, ltn. Stravinskas. Bataliono vadas kap. Matulis, ryšių karininkų pavardžių neatsimenu. Per vasarą didelių kautynių neturėjome, apšaudydavo tik artilerija. 1943 m. rudenį mūsų batalioną pervedė į vermachtą. Neprisimenu, kokiai divizijai priklausėme, bet perrengė vermachto kareivių drabužiais ir davė vokiškus šautuvus. Bataliono vadas buvo kažkoks vokietis majoras, pavarde Fišeris. 1944 m. sausio 14 d. naktį Raudonoji armija pradėjo puolimą, mus labai greitai išmušė iš pozicijų, mūsų kuopa pakriko, kilo panika, traukėmės be jokios komandos. Visi vadai nusiplėšė antpečius, mus bebėgančius pasitiko vokiečių jėgerkomandos ir privertė grįžti ir eiti į priešpuolę, bet pralaužti Raudonosios armijos pozicijų nepavyko. Turėjome daug aukų, buvome priversti atsitraukti ir, gavę papildymą, apsikasėme kažkokiame kaime. Tose kautynėse, kažkokio vokiečio įsakymu, grasinant pistoletu buvau priverstas suteikti pagalbą labai apšaudomame lauke kitam sužeistam vokiečiui. Aš jį išnešiau iš apšaudomo lauko, turbūt už tai man buvo skirtas apdovanojimas. Buvau apdovanotas „Sturmapceitung" ženklu: toks šautuvas baltame ąžuolo lapų vainike, vainiko viršuje – vokiška višta (erelis, – R. K.). Kautynės tęsėsi, Raudonoji armija vyko iki naujų pozicijų, kurios buvo paruoštos prie Pskovo. Pasiekę naujas pozicijas, mes buvome paleisti iš fronto į užnugarį poilsiui. Atvykome į Lietuvą. Apsistojome Kaune, Panemunės kareivinėse. Prasidėjus mokymams, susirgau maliarija. Gegužės pabaigoje batalionas buvo siunčiamas į frontą, bet aš, kaip ligonis, buvau paguldytas į karo ligoninę, kurioje išgulėjau iki Raudonoji armija priartėjo prie Lietuvos. Pradėjus evakuoti ligonines į Vokietiją, tai sužinojęs, pabėgau į namus. Namuose radau tėvą, kuris irgi buvo pabėgęs iš savisaugos dalinių. Su tėvu apsisprendėme nesitraukti į Vakarus, pasilikti Lietuvoje ir laukti Raudonosios armijos. Maniau, kad Raudonoji armija, išlaisvinusi Lietuvą iš fašistinės Vokietijos, suteiks mūsų tautai nepriklausomybę, tada kaip Lietuvos karys galėsiu įsijungti į kovą prieš fašistinę Vokietiją. Taip maniau todėl, kad Rusija su Vakarų sąjunga ėjo prieš fašistinę Vokietiją, antpečių suformavimas ir kiti politiniai pasikeitimai Tarybų Sąjungoje mane buvo nuteikę gerai Tarybų Sąjungos atžvilgiu, maniau būti kovos prieš Vokietiją bendrininkas.

R. K. p a s t a b a: Kalbant apie gynybą, šis Juozo, kaip belaisvio, pamąstymas gana originalus. Kiek man teko kalbėtis su jo bendražygiais, sieloje jis buvo kitoks žmogus, labai gerai žinojo, kas yra Raudonoji armija, kas yra bolševikai, kas yra rusai ir kas vokiečiai. Jo tikrasis ryžtas buvo bet kokiomis priemonėmis apginti Lietuvą nuo raudonųjų okupantų.

Atėjus Raudonajai armijai, aš nusivyliau. Susidariusi vietinė valdžia tuojau pradėjo žiauriai susidoroti su jiems buvusiais priešiškais elementais bei jų šeimomis. Paskelbtoji mobilizacija taip pat buvo ne visų lietuvių suprasta, todėl daugelis lietuvių nėjo į Raudonąją armiją, bet išėjo slapstytis į miškus. Prie nacionalistinių (partizaninių, – R. K.) grupuočių prisidėjo ir tokių, kurie vengė kariuomenės. Su visų besislapstančių šeimomis labai žiauriai susidorodavo vietinė valdžia. Tai dar labiau niekuo nekaltus žmones pastūmėjo į slapstymąsi. Aš pats jokiu būdu nebūčiau slapstęsis, jei nebūtų taip žiauriai susidorojama su tų asmenų, kurie slapstėsi, šeimomis.

Taip prasidėjo ir mano slapstymasis. Tarybų valdžiai paskelbus mobilizaciją, bijojau atvykti į Raudonąją armiją, maniau, kad tuojau būsiu suimtas ir atiduotas vietinei valdžiai, kuri dėl tėvo ir dėl mano tarnavimo savisaugos daliniuose, maniau, tuojau mus būtų kankinę ir sunaikinę. Todėl ir nėjau tarnauti į Raudonąją armiją, išėjau į mišką pas nacionalistus (partizanus, – R. K.), kurie organizavosi pasipriešinimui prieš vietinę valdžią. Antazavėje buvo susidariusi labai žiauri vietinė valdžia, kuriai vadovavo, kiek žinau, vietinis rusas Konuševas. Jis ir jo pavaldiniai (stribai, – R. K.) buvo labai žiaurūs, todėl nacionalistai (partizanai, – R. K.) rengėsi suduoti jiems smūgį.

Apie rugpjūčio pabaigą susidaręs kelių vyrų būrys sumanė atimti areštuotuosius, kuriuos kasdien suiminėdavo ir varydavo į Antazavę. Jiems vadovavo mano tėvas. Kiek pamenu, būrį sudarė šie vyrai: Streikus Antanas, s. Tomo (žuvęs), Streikus Albinas, s. Andriaus (žuvęs), Streikus Antanas (sušaudytas), Mikita Petras, s. Vinco (sušaudytas), Streikus Izidorius, s. Antano, du vokiečiai (pagauti), Mickus Kazys (žuvęs). Visi jie buvo ginkluoti paprastais šautuvais ir granatomis. Aš, palikęs juos miške, išėjau į Lygalaukių kaimą ieškoti pastiprinimo, atsivesti Lukošiūną Viktorą (sušaudytas) ir Bernotavičių Vladą (sušaudytas), kurie buvo ginkluoti automatiniais ginklais. Lukošiūnas turėjo prancūzišką kulkosvaidį, Bernotavičius – pusautomatį. Juos suradau ir jau rengėmės eiti į mišką. Pasigirdo smarkus šaudymas Maniuliškių šilelio pusėje, mes skubėjome į mišką. Eidami per Ramanausko krūmus, susitikome daugiau partizanų, kurie jau ėjo iš Maniuliškių šilelio. Tarp jų mačiau Pupeikį Balį (sušaudytas), Paurį Antaną (žuvęs). Jie vedėsi vieną sužeistą, berods, tai buvo Cibulskis. Prieš tai jis buvo istrebitelių sugautas kaip tarybinės valdžios priešas. Taip mes ir sulaukėme vakaro tuose krūmuose. Vakare atėjo ir tėvas su anksčiau minėtais žmonėmis, prie jų buvo prisidėję Juozas Varna (Varnas?, žuvęs), Martynas Varna (žuvęs). Tada mes visi nuėjome į Pailgių mišką.

Po kelių dienų aš išėjau į Ajočių kaimą pas Abarių Antaną, jis mane buvo kvietęs ant alaus, kitus palikau Pailgių miške. Naktį pas juos negrįžau. Rytojaus dieną grįždamas atgal sužinojau, kad naktį pas Abarių Izidorių Pailgių kaime buvo kautynės, kurių metu buvo užmuštas vienas iš nac. bandos (partizanų, – R. K.) dalyvių. Sužinojęs, kad mūsiškiai nuėjo į krūmus, nuėjau ir aš. Ten suradau jau gana nemažą nacionalistinių (žodį „nacionalistinis“, be abejo, prilipdė čekistas, kuris prižiūrėjo ir redagavo Juozo rašinį, – R. K.) partizanų grupę. Kiek jų ten buvo, dabar negaliu pasakyti, neprisimenu. Tik prisimenu, kad jau buvo gerai ginkluoti, turėjo du kulkosvaidžius, keletą pusautomačių ir automatų. Jų buvo sutarta surengti pasalas Antazavės istrebiteliams.

Ryte prie Antazavės – Kumpuolių vieškelio išsidėstėme visi ir laukėm pasirodant istrebitelių. Vokietukams buvo duoti kulkosvaidžiai. Jie ėmėsi su kulkosvaidžiais nušluoti visus, kurie tik važiuos; tai būsiąs kerštas už Albiną Dieninį, kuris buvo nušautas Pailgių Abariaus klojime. Aš, gulėdamas pakrašty miško, pamačiau nuo An-

tazavės pusės ateinant kariuomenę. Pamatęs patariau tėvui ir Pauriui Antanui (jie vadovavo toms pasaloms) pasitraukti. Pasitraukėm į Kūdrų mišką. Vakare gavome žinią, kad Pailgiai ir Maniuliškiai apsupti, visi išsigando ir išsiskirstė. Mes – tėvas, aš ir Izidorius – likome vieni. Nuėjome į Dėlynės mišką. Po to kariuomenės apsupimo nebesidėjome į didesnes grupuotes, gyvenome vieni. Rudenį susitikome Viktorą Lukošiūną ir nutarėme per žiemą gyventi keturiese. Išsikasėme bunkerį Kūdrų miške, prisidžiovinome „cukorių“ (džiovintos duonos, – R. K.) ir jau žiemojome. Tuoj po Kalėdų vieną rytą Antazavės šilo pusėje išgirdome šaudymą. Sulaukę vakaro, išėjome iš Kūdrų miško, atėjome į Vilemo krūmus, kur pasidarėme bunkerį ir apsigyvenome.

Sulaukę pavasario, 1945 m. balandžio vidury susitikome Kazaną Mykolą ir Lukošiūną iš Salinių kaimo (abu žuvę). Kazanas pradėjo organizuoti didesnį būrį, į kurį įsijungėme ir mes. Gegužės mėnesį, nežinau iš kur, gavo du rusiškus kulkosvaidžius, kuriais apginklavo savo būrį. Atėjo Ivaška Antanas iš Imbrado valsčiaus, atsinešė čekoslovakišką kulkosvaidį, kurį įdavė man valdyti. Mūsų būryje, kuris susidėjo maždaug iš 18 žmonių, buvo 4 kulkosvaidžiai. Gegužės pradžioje Kazanas mūsų būrį išvedė į Jaskoniškių šilelį padaryti pasalas istrebiteliams. Jis sakė, kad keršys už savo motiną, kuri pastojo nuo ją tardžiusio tardytojo. Jis įsakė mums nešaudyti be jo įsakymo. Jei nedaug užeis istrebitelių, tai jie su Lukošiūnu susidoros ir vieni. Pamatėme važiuojant vežime du istrebitelius. Praleidome. Kai išvažiavo į Kazano apšaudomą lauką, jis atidarė ugnį – abu istrebiteliai buvo nušauti. Iš jų buvo paimti šautuvas ir automatas. Po to grįžome į Kūdrų mišką. Kazanas degė neapykanta bent kiek tarybų valdžiai prijaučiantiems žmonėms. Jis apie visus Tarybų valdžiai prijaučiančius žmones žinojo iš Lukošiūno, su kitais jis beveik nesitardavo. Jis buvo labai išdidus, visus kitus, išsskyrus Lukošiūną, laikė visiškais savo pavaldiniais. Su mumis jis absoliučiai nesiskaitė. Gegužės pabaigoje Kazanas įsakė mums pasiruošti žygiui, išvedė į pirmąjį apiplėšimą (čia čekistų redakcija – partizanai nebuvo plėšikai, – R. K.) Volungių kaime, atrodo, kad pas Vasiliauską. Nuėję apsupome namą, Kazanas su Lukošiūnu įsilaužė į namus. Aš buvau sargyboje prie tvarto, troboje išgirdau riksmą. Kazanas labai žiauriai sumušė šeimininką. Kai viskas buvo sudėta į maišus, išnešta į lauką, išėjo ir Kazanas. Tada ir aš įėjau į vidų pasižiūrėti: virtuvėje visi indai buvo sudaužyti, abu šeimininkai baisiai sumušti vaitojo gulėdami ant žemės. Netrukus pasigirdo švilpukas, ir mes, pasiėmę maišus su turtu, išėjome į mišką. Išėmus iš maišų visą turtą, pamačiau, kad buvo paimta daug daiktų, kurie mums visiškai nereikalingi. Mes pradėjome kalbėti, kad taip negerai – imti, kas nereikalinga, ir mušti žmones. Kazanas pasakė: „Jūs esate paskutiniai kvailiai. Jie iš jūsų atėmė viską – jūsų laimę ir jūsų šeimas pražudė, o jūs dar gailite jų...“. Po kokios savaitės laiko vėl išėjome plėšikauti (vėl čekistų redakcija, partizanai apiplėšinėjo šnipus, stribus ir kitokius išdavikus, provokatorius, – R. K.). Tam žygiui Kazanas paskyrė vadovauti imbradiškį Antaną Ivašką. Kelią pas kažkokį rusą žinojo Kazys Mickus. Sakė, kad tas rusas esąs ginkluotas ir tarnauja istrebiteliams. Beartėjant prie istrebitelio namų, į mus pradėjo šaudyti per langą. Mes pradėjome bėgti artyn, nežinau, kurie pradėjo šaudyti. Kai pribėgau prie namų, jau buvo tuščia – šeimininkas buvo jau pabėgęs. Nežinau, kas pakinkė arklį ir pradėjo į vežimą krauti turtą, aš su broliu saugojome, kad kas netikėtai mūsų neužpultų. Kai viskas buvo sutvarkyta, pašaukė mus ir išėjome atgal į mišką. Aš su kulkosvaidžiu ėjau priešakyje, o brolis – užpakalinėje apsaugoje. Priėjus prie Dervinių ežero, staiga mus apipylė kulkų kruša. Mes pradėjome atsišaudyti. Sužeidė

Ivašką Antaną, gerai neprisimenu, atrodo, kad ir Vainauską. Atsišaudydami traukėmės į mišką. Pamiškėje radome išsidėsčiusį visą būrį. Auštant pradėjo mus pulti Antazavės istrebiteliai. Į mūsų būrį buvo atėję iš Ramanausko būrio keliolika vyrų. Atsitraukus į mišką, nuėjau į stovyklą valyti kulkosvaidžių. Atbėgo Kazanas ir įsakė eiti į pamiškę, kur jau prasidėjo kautynės. Kai nuėjau į pamiškę, sutikau istrebitelius, kuriuos apšaudžiau iš kulkosvaidžio, ir jie pasitraukė. Kovos lauke pamatėme gulint keletą istrebitelių. Keli mūsiškiai išėjo paimti ginklų. Kai pradėjome prie jų artėti, jie pradėjo į mus šaudyti. Tada mes artėjome prie jų smarkiai juos apšaudydami. Vienas istrebitelis susisprogdino, o kiti pasidavė į nelaisvę. Prie vieno paimto į nelaisvę pribėgo Vaičėnas Edvardas ir jį nušovė. Iš kitų paėmėme ginklus ir įsakėme, kad jie apsimestų negyvais. Kai ateis pagalba, kad jie sakytų, jog buvo apalpę, nieko nematė. Jau ėjome į mišką, bet Lukošiūnas ir Kazanas iš Salinių sugrįžo atgal ir pribaigė istrebitelius. Sugrįžę nuėjome į Salinių palaukę, kur vyko stiprus šaudymas, iš ten mus pašaukė į stovyklą ir pradėjome atsitraukimą. Iš Kūdrų besitraukdami Dėlynės miške sutikome didelę Ramanausko grupuotę, su kuria susijungę nuėjom į Agurkiškių mišką, o iš ten, sulaukę nakties, buvome nuvesti į Latviją. Latvijoje pagyvenome apie porą savaičių ir grįžome į Lietuvą, į savo kraštą.

Sumanėme atsiskirti nuo Kazano. Atsiskyrėme todėl, kad jis pasidarė labai žiaurus, per daug įžūlus savo reikalavimais. Jis norėjo pasiekti to, kad už jo įsakymų nevykdymą galėtų mus bausti ar net sušaudyti. Atsiskyrę nuo Kazano, vėl išvykome į Latvijos TSR (LSSR, – R. K.) Raudinės mišką. Taip pat ir Ivaškos grupė atvyko į Raudinės mišką, tik neatsimenu, kiek kuriame būry buvo žmonių. Per abu būrius susidarė apie 30 žmonių. Iki rudens gyvenome tik rinkdami maistą, paimdami kokią telyčią, žodžiu sakant, gyvenome labai sunkiai. Apie rugpjūčio pabaigą su tėvu pradėjome kalbėti, kaip išeiti iš to sunkaus gyvenimo. Svarstėme apie legalizaciją, kuri buvo paskelbta, bet kai kurie legalizavęsi pradėjo vėl grįžti į mišką. Kai vėl pradėjo šiurkščiai persekioti tuos asmenis, kurie buvo legalizavęsi, tada mes visai atmetėme mintį apie legalizavimąsi. Manėme, kad kai legalizuosimės, tuojau vietinių istrebitelių būsime kankinami ir visiškai sunaikinti.

Kai gyvenome Raudinės miške, pas mus atvyko kažkokie latviai nustatyti ryšį, atnešė kažkokių popiergalių, kurie buvo leidžiami Latvijos nacionalistų štabo. Kas tuose popiergaliuose (tai buvo pogrindiniai Latvijos partizanų leidiniai, – R. K.) buvo parašyta, nežinau, nes tada latvių kalbos visiškai nesupratau. Jie pasiūlė vykti iš mūsų būrio keliems delegatams pas juos į Dvitos mišką dėl ryšio nustatymo. Išvykau aš, Šileikis (iš Zarasų), su mumis dar ėjo Murauskas iš Samanių (žuvęs) ir Žideliūnas Jonas. Šileikis buvo prasilavinęs žmogus, mokėjo rusų ir vokiečių kalbas, galėjo su latviais susikalbėti. Išvykome su latviais Dvitos kryptimi. Po nakties žygio susitikom su kažkokiais latvių nacionalistais (partizanais, – R. K.), kuriems vadovavo, kiek prisimenu, kažkoks Jamzemis (gal tai Jaunzems Janis, Lašu būrio vadas, kaip nurodoma leidinyje „Uz ežinas galvu liku“, 1995 m., p. 408, – R. K.). Susijungę su Jamzemio banda (būriu, – R. K.), kiek pailsėjome ir po pietų išėjome į Dvitos mišką. Eidami susidūrėme su kariuomene. Per susišaudymą žuvo 4 nacionalistinės (partizanų, – R. K.) grupės dalyviai, o mus išblaškė. Vakare su latviais atėjome į Raudinės mišką. Rugpjūčio 15 d. ėjome į savo kraštą atsinešti maisto. Eidami pro Gaidiškį, užėjome į pasalą, tada nušovė Šileikį ir sužeidė mano tėvą Antaną Streikų-*Tamošiuką*. Rugsėjo pradžioje pas mus atėjo Pupeikio Balio banda (būrys, – R. K.). Jie mums nepasakė, kad Raudinės pamiškėje buvo susitikę

su latvių istrebiteliais. Mums ramiai besėdint stovykloje, netikėtai užpuolė istrebiteliai, bet mes atsišaudydami pasitraukėme. Iš mūsų žuvo vienas žmogus – Magyla iš Kriaunėnų. Vėlai rudenį pas mus atėjo penki latviai ir paprašė tėvo, kad su jais į Dvitą eitų keli žmonės užmegzti ryšį, pakeliui jie turės sunaikinti kažkokį istrebitelį. Tėvas paskyrė mane, brolį Izidorių ir Buroką, su mumis išėjo ir vokietukas (jis gyveno mūsų būryje, buvo basas, neturėjo jokio ginklo). Jis norėjo dalyvauti likviduojant tą istrebitelį, nes jam buvo reikalingas apavas ir ginklas. Naktį su latviais nuėjom į Grenzės mišką. Išaušus mane ir vokietuką nuvedė laukti istrebitelio. Mes užsimaskavome pamiškėje ir laukėme pasirodant ginkluoto žmogaus. Po dviejų valandų atejo pakeisti Burokas ir kažkoks latvis. Vokietukas paprašė mano automato ir pasiliko sėdėti pamiškėje. Aš, eidamas pas kitus, kurie buvo giliau miške, pradėjau laužyti malkas. Prilaužęs glėbį malkų, ėjau į stovyklą. Baigdamas ateiti į stovyklą, vieškelio pusėje išgirdau šūvius, pamačiau iš stovyklos atbėgant ir kitus. Nubėgome prie vieškelio, radome jau nurengtą nušautąjį, kurį tempė gilyn į mišką ir pakasė po egle. Visą dieną mus vedė tolyn. Vakare latviai iš kažkur sužinojo, kad supamas Raudinės miškas. Mes prašėme, kad vestų mus atgal į Raudinės mišką, bet latviai nesutiko, o mes nežinojome kelio atgal. Rytojaus dieną sužinojome, kad Raudinės miške buvo kautynės, yra daug žuvusių partizanų, kad visur pilna kariuomenės. Mes su latviais nuėjome į Dvitos miškus. Ten buvome susitikę su latvių būrio vadu Urbonu, jis kvietė ateiti į Dvitos mišką žiemoti (Iš knygos „Uz ežinas galvu liku“, 1995 m., p. 75, 116, 183-191. Urbans Stanislavs-*Melna Barda, Kalpaks*, g. 1906 m., buvęs Latvijos kariuomenės karininkas, nuo 1944 m. Ilūkstes partizanų pulko vadas, suimtas 1949 m., – R. K.). Grįžome atgal į Raudinės mišką, bet nieko iš mūsų bandos (būrio, – R. K.) jau neberadome. Mes buvome nuplyšę ir basi, oras jau buvo šaltas, naktimis pašaldavo. Tada Ašarka ir kitas latvis, vardu Janka, mus nuvedė pas kažkokį latvį, iš kurio paėmėme aprangą, apavą ir grįžome atgal.

Rudenį, sužinoję apie tėvo žuvimą, manėme legalizuotis, bet sužinoję, kad legalizavęsi Lukošiūnas Viktoras ir Bernotavičius Vladas jau kitą dieną be jokio teismo buvo sušaudyti, susilaikėme. Taip pat legalizavosi Streikus Albinas, bet nebuvo priimtas, nušautas vietoj. Tai sužinoję atmetėme bet kokią mintį apie legalizavimąsi.

1946 m. vasaros pradžioje atsitraukėme iš Raudinės krašto, nes aplink Raudinę buvo neramu. Nuklydome į Pruodės mišką, ten susitikome su Prano Bieliausko banda (būriu, – R. K.), o kiek vėliau ir su Balio Vaičėno banda (būriu, – R. K.). Atvyko pas mus Vytautas Ruzgus ir mes paprašėme, kad jis nuvestų mus į savo krašą peržiemoti. Jis apsiėmė tai padaryti. Keliese nuvykome pas Ruzgaus tėvus: aš su broliu Izidoriumi, Bakšys Jonas (žuvęs), Varna Adolfas (žuvęs), Baltušis Valentinas (žuvęs), Jarmoka Adolfas (žuvęs). Ten radome Pupelį Vincą, su kuriuo pradėjome gyventi. Šeimininkų, pas kuriuos gyveno Ruzgai, klojime kasėme bunkerį, kur gyvenome per žiemą. Maistu apsirūpindavome plėšikaudami, truputį padėjo ir Ruzgai. Vėliau, apie Kalėdas, pas mus atvyko žiemoti Vaičėnas Balys ir Dručkus Vytautas. Plėšikauti (pasirinkti maisto, maistauti – taip sakydavo partizanai, – R. K.) mus vesdavo toks Voldė, su kuriuo supažindino Ruzgai. Tas Voldė irgi slapstėsi. Žiemą Vaičėnas Balys išvedė mus pas kažkokį Skudrą, kurį buvo numatęs apiplėšti, žinojo, kur jis gyvena. Nuėjome gal aštuoni žmonės, apsupome namus, aš su Algirdu Makutėnu daužėme duris. Atsiliepė moteriškas balsas. Mes pareikalavome, kad įleistų, o ji atsisakė tai padaryti. Tada priėjome prie lango, Makutėnas išdaužė langą, rengėsi lipti į vidų, staiga iš vidaus pradėjo šaudyti iš pistoleto. Mes sugulėme ir pareikalavome, kad išeitų iš namų moterys ir vaikai, grasinome, kad

tą asmenį, kuris į mus šaudo, imsime jėga. Iš namų niekas neišėjo, pradėjo be paliovos šaudyti nuo namo aukšto. Mūsiškiai kiek pašaudę pasitraukė, nes nuo šaudymo užsidegė pastatas. Grįždami užėjome pas kažkokį latvį, nušovėme kiaulę, pasikinkėme arklį ir išvažiavome. Naktį arklį paleidome atgal. Tai įvyko 1947 metų pradžioje.

Sulaukėme pavasario. Išėjome į Lukštų miškus, ten susitikome daugiau latvių nacionalistų bandos (partizanų, – R. K.) dalyvių. Tarp jų buvo toks Juškauskas, Janka, Aninė, Pėtris, vieno neprisimenu nei vardo, nei pavardės ir tas Voldė, kuris vedžiodavo mus plėšikauti (čekistų redakcija, – R. K.). Pradėjome su jais gyventi. Jie mus nuvedė pas kažkokį latvį, iš kurio paėmėme maisto ir aprangos. Gegužės pabaigoje ar birželio pradžioje susitikome su latvių būrio vadu Cine. Su juo ir apsigyvenome. Jis vadovavo ir mums – lietuviams. Jis paskatino mus apsirūpinti maistu iš pieno nugriebimo punktų, kurie į pienines veždavo grietinę ir sviestą. Neprisimenu, keliese nuėjome į pakelę, netoli Zosos stotelės sulaikėme dvi pastotes, kurios vežė sviestą ir grietinę. Pastotes, kurios vežė greitinę ir pieną paėmėme, o pastotininkus paleidome. Apie birželio pabaigą ar liepos pradžią Cinė sumanė nuginkluoti keletą aktyvistų, tik nuginkluoti, ne likviduoti, jei pasipriešintų, žinoma, likviduoti. Nuėjome nežinia į kokią vietovę ir nuginklavome du aktyvistus, trečio neradome namie. Rugpjūčio viduryje Cinė, Ruzgus Jonas, Drozdovskis Voldė ir aš nuėjome pas Ruzgaus tėvus, mums atnešė vakarienę. Mums bevalgant atbėgo Ruzgytė Valė ir pasakė, kad pas juos atėjo kažkokie du partizanai ir prašo duonos. Mums pasirodė įtartina. Mes išėjome iš klėties ir pasislėpėme. Pamatėme ateinant du automatais ginkluotus žmones. Cinė pareikalavo, kad jie pakeltų rankas. Jie, matydami beviltišką padėtį, pasidavė. Atėmėme ginklus. Jie pradėjo sakyti, kad yra partizanai, bet prieš dvi savaites juos buvo užpuolusi kariuomenė ir išblaškė. Nerasdami daugiau lietuvių, atėjo į šį kraštą prisijungti prie latvių. Kai paklausiau, su kokiais lietuviais jie gyveno, pasakė, kad gyveno su žinomais lietuviais. Mes neseniai atėję iš Pruodės miško žinojome, kad tokie pas juos tikrai negyveno. Mums buvo aišku, kas jie tokie. Nusivedėme į mišką, kur buvo mūsų stovykla, Cinė pradėjo apklausą. Pirmą pradėjo apklausinėti Plepį, kuris tuoj prisipažino, kad jie yra išleisti ieškoti mūsų, su mumis susitikus apsigyventi kartu ir mus išduoti. Tada Plepį nuvarėme toliau ir atsivedėme antrąjį. Pradėjome jį klausinėti. Jis gynėsi. Plepys buvo netoliese ir girdėjo viską, ką sakė jo draugas. Tada Plepys paprašė išpjauti jam gerą lazdą ir juokdamasis pasakė, kad pats jį prakalbins. Plepys priėjo iš užpakalio ir rėžė lazda tardomajam per pečius. Cinė klausinėjo jį toliau ir sakė, kad muš daugiau, jei nepasakys teisybės. Jis vis tiek gynėsi. Tada Plepys pradėjo mušti stipriau. Tardomasis atgręžė galvą ir pamatė, kad muša jį draugas, tada nebesigynė. Pasisakė, kad yra vyresnysis, pasakė, kaip galima iškviesti viršininką Buniną. Toliau tardymo nebegirdėjau, išėjau sargybon. Girdėjau kalbant, kad anas pasakęs šnipų pavardžių. Kai grįžau iš sargybos, apklausinėjimas jau buvo baigtas. Tada Cinė pasitarė su visais ir nusprendė taip: Plepį palikti tolimesnėms operacijoms, o antrąjį sušaudyti. Mirties sprendimą apsiėmė įvykdyti Drozdovskis Voldė, mat už mirties įvykdymą jis turėjo gauti sušaudytojo ginklus. Nuvarėme pasmerktąjį toliau nuo stovyklos. Drozdovskis paleido šūvį į pakaušį. Varėme trise: aš, Makutėnas ir bausmės vykdytojas.

Plepys nurodė, kad ketvirtadienį galima pasikviesti Buniną. Nuėjome į mišką netoli Asarės. Plepys, Cinė, Ruzgus nuėjo prie telefono, kad pakviestų Buniną. Kai grįžo, pasakė, kad Bunino nėra namie, išvykęs į Rygą. Tada Cinė, Plepys, Ruzgus ir aš nuėjome į Viklupės pieninę. Ten mums pavyko pakviesti Buniną. Plepys nuvedė mus prie

vieškelio, kur išsidėstėme, pats Plepys nuėjo į priekį ir pasakė: kai jis suriks „šauti“, tai ir pradėti. Toje operacijoje dalyvavo Cinė (žuvęs), Ruzgus Jonas (žuvęs), Drozdovskis (žuvęs), aš, ir Plepys (suimtas). Apie 24 val. pamatėme artėjančią mašiną. Kai mašina priartėjo prie Plepio, jis suriko „šauti“, tada mes atidengėme ugnį. Mašina pravažiavo pro šalį ir sustojo. Pradėjome artintis prie mašinos. Aš nuėjau iki mašinos priekio, nes toliau girdėjosi automatų šūviai, ir apšaudžiau krūmus, likusieji apžiūrėjo mašiną. Neilgai trukus pašaukė mane ir traukėmės Debesinčios miškan, kur ir buvo mūsų likusieji. Debesinčios miške Cinė atidavė man pistoletą, kurį buvo atėmęs iš Bunino.

Tų metų pavasarį atvykome Pruodės miškan. Bieliausko būriui pasiūlėme vykti į Antakriaunio mišką. Po pietų nuėjome keletas vyrų į dvaro pamiškę likviduoti Šakalį. Pasilikę kitų ilgai nesulaukėme, tad nuėjau pažiūrėti. Sutikau Bieliauską, kuris pasakė, kad Šakalys yra lauke, įmanoma jį paimti. Tada, kiek prisimenu, Bieliauskas, Varna, Dručkus, Baltušis artėjo prie Šakalio, o aš nuėjau į pamiškę – jei kartais pavyktų jam pabėgti, kad pastočiau kelią į mišką. Miške sutikau vaiką ir užkalbinau. Tuo metu pasigirdo šūviai, o aš, tuo vaiku vedinas, išlindau iš krūmų. Pamačiau nušautą žmogų, atgal bėgančius Bieliauską, Varną, Baltušį, pamiškėje jau buvo ir kiti. Tada pasigirdo balsai, raginantys eiti į dvarą, sakė, kad su Šakaliu gyvena kažkoks rusas, kuris irgi yra seklys. Nuėję į dvarą, minėto ruso jau neberadome. Dvare buvo sulaikyta sena moteriškė, kurią labai šokdino Bieliauskas, net ruošėsi ją nušauti. Tai išgirdęs prašiau, kad nešautų, bet Bieliauskas vis tiek ją nušovė. Tada pamačiau prie sienos stovinčią mergaitę, kurią Bieliauskas irgi rengėsi nušauti, tada griežtai pareikalavau, kad nešautų. Nežinau, ar manęs paklausė, ar pagailo, bet mergaitės nešovė. Taip ir pasitraukėme iš dvaro.

Vėlai rudenį nuėjome į Skruzdėlynės mišką pas Drozdovskį Voldę. Voldė pradėjo įkalbinėti, kad reikia iš Červonkos pieninės paimti sviestą. Aš, Drozdovskis ir Makutėnas pavakary nuėjome į dvarą. Suradome pieninę, įėjome į vidų, surinkome visus žmones, tarnaitės parodė, kur yra sviestas. Įsakėme sukrėsti sviestą į bidonus. Makutėnas nuėjo ant kelio, ten manė gauti pastotę. Neilgai trukus jis atbėgo ir pasakė, kad atvažiuoja mašina. Kai išėjome iš sandėlio, mašina jau buvo nebetoli, privažiavusi prie pieninės, stabtelėjo. Iš mašinos išlipo 3 žmonės – moteris ir du vyrai. Kai jie priėjo prie mašinos, paklausiau, kas jie tokie yra. Jie pasisakė kas esą, tuo metu Makutėnas išsitraukė pistoletą ir pareikalavo pakelti rankas. Tą akimirką pieninės direktorius šoko prie Makutėno ir stvėrė pistoletą. Jie pradėjo imtis. Aš iššoviau kelis šūvius, bet į direktorių šauti negalėjau, nes galėjau nušauti Makutėną. Kažkaip Makutėnui pavyko iššauti. Direktorius suklupo. Matydamas, kad pavojus Makutėnui nebegresia, atsigręžiau į kitus, kurie buvo atvažiavę su direktoriumi, moteris ir vyras jau bėgo tolyn. Pradėjau juos vytis. Netrukus prie manęs pribėgo ir Makutėnas. Tuo metu pasigirdo dar du šūviai. Kai atvarėme bėgusį vyrą, direktorių radome jau gulintį. Ilgai negaišdami pasitraukėme (tie du šūviai kieme, kuriuos girdėjome, buvo šauti Drozdovskio). Mes neketinome nieko žudyti, kai direktorius pasipriešino, tai taip ir išėjo... Kai grįžom į Skruzdėlynės mišką, užėjome pas tokį žmogų (kaip kad sakė Drozdovskis, komunistą), kurį apiplėšėme (partizanai sakydavo – „iškonfiskavome“, – R. K.). Su mumis tame apiplėšime dalyvavo kažkokie pusberniai iš Daugpilio. Tie pusberniai dėjosi esą nacionalistai. Grįžę atgal, gavome žiemai vietą pas našlę Krasauskienę. Ten išsikasėme bunkerį ir gyvenome per žiemą. Ten gyveno šie asmenys: aš – Juozas, mano brolis Izidorius, sesuo Ona, Makutėnas, Bakšys, Navickas,

Bieliauskas, Dručkus, Vartibavičius, Lukošiūnas Juozas, Drozdovskis, Varna. Maitinomės plėšikaudami (čekistų redakcija – R. K.).

1948 m. kovo pabaigoje išėjome į mišką. Velykų pirmą dieną mus užpuolė Subačiaus (Subatės miestelis Latvijoje, – R. K.) istrebiteliai, mes pasitraukėme. Traukiantis pro Pruodės mokyklą, iš mokyklos išbėgo vienas ginkluotas istrebitelis. Jį apšaudėme, jis pargriuvo. Bieliauskas priėjo prie jo, paleido automato seriją ir paėmė jo pistoletą. Dieną pasitraukėme į Baltužės mišką. Vakare perėjome į Susėjos miškus. Ten susitikome Juškauską, kuris mus ir vedžiojo plėšikauti (čekistų „redakcija – R. K.), nes kitokios galimybės pragyventi neturėjome. Tą vasarą daužėmės po Latvijos ir Lietuvos miškus. Jokių didesnių įvykių per vasarą nebuvo.

Rudenį mes su broliu atsiskyrėme ir pradėjome ruoštis žiemai. Netikėtai susitikome su Šlikta Jurka, pasikalbėjome. Jis pasakė, kad anksčiau irgi slapstėsi, užprašė vakare į svečius. Vakare atėję pas Šliktą, sutarėme pas jį gyventi per žiemą. Vėliau, kai išsikasėme jo klojime bunkerį, pas mus atėjo Vartibavičius ir Dručkus. Pasitarę su Šlikta, nutarėme peržiem gyventi visi. Rudenį, Dručkaus nurodymu, nuėjome pas kažkokį latvį, paėmėme karvę, kurią atidavėme Šliktai už tai, kad jis mus laikys per žiemą.

1949 m. pavasarį nuėjome į Klimbalių mišką. Ten susitikome daugiau miškinių, su kuriais išeidavome į apiplėšimus (partizanai dar sakydavo: išėjo išeigon pasirinkt maisto, – R. K.). Visą vasarą gyvenome keturiese: aš, mano brolis Izidorius, Dručkus ir Vartibavičius. Žaržojus ir Ruzgus nuėjo į Aleknų kaimą pas kolūkio bitininką paimti kolūkio medaus. Kai nuėjome pas tą žmogų, pasakė, kad pas juos buvo brigados susirinkimas. Mes manėme, kad tas žmogus meluoja, todėl neėmėme jo sakymo į galvą. Buvę sargyboje pranešė, kad ateina du vyrai. Išėjome į lauką. Netrukus priėjo du vyrai, pareikalavome, kad pakeltų rankas. Žaržojus ištraukė vieno iš tų žmonių pistoletą (legalizuodamasis pistoletą pristačiau), tada įvarėme juos į kambarį. Mes tą žmogų šiek tiek pagąsdinome, grasinome nušauti, jei jis nesitrauks iš Lietuvos. Tai buvo tik grasinimas, net negalvojome šauti. Tada visus, kurie buvo suėję į susirinkimą, suvarėme į rūsį ir užrakinome. Paėmę tris bidonus medaus, truputį drabužių, išėjome į mišką.

Artėjo žiema. Ieškojome vietos gyventi per žiemą. Norėjome ir kitą žiemą gyventi pas Šliktą, bet pabijojome, jis ir nelabai norėjo priimti. Tada grįžome į Lietuvą. Atėjome pas Mickų Stasį, gyvenantį Obelių rajone, Antazavės valsčiuje, Maniuliškių kaime. Jis sutiko priimti tik du žmones. Iškasėme jo tvarte bunkerį, kur patalpinome sunkiai sergančią seserį Oną. Ji prašė, kad mes ją pribaigtume (nušautume). Aš paprašiau Mickutę Eleną, kad ji nuvežtų seserį į ligoninę. Ji sutiko tai padaryti. Anksti rytą išvežė Oną į Rokiškio ligoninę. Nežinau, kiek ilgai ji ten gulėjo. Kai Oną išvežė į ligoninę, aš pasilikau bunkeryje, o brolis Izidorius, Vartibavičius ir Dručkus išėjo žiemoti į Latviją. Jie sakė, kad Latvijoje bandys pragyventi vaikščiodami po pirtis ir klojimus. Žiemos viduryje atėjo brolis, Vartibavičius ir Dručkus ir pasakė, kad Oną Rokiškyje areštavo, tardoma ji mirė. Tada visi išėjome į Latviją, kur slapstėmės pirtyse, klojimuose ir miškuose.

LYA (KGB) arch. Pagal agentūrinę bylą „Zaoziornyje“.

P. 273. Už 1949 12. Iš agento *Maskva* (Alfonsas Lūža) sužinota, kad Vyties kuopos dalyvė Ona gydosi Rokiškio ligoninėje. Šį faktą tikrinant per V. Šinkūną (paimtas užmigdytas MGB ag. Augusto Stašelio

Kišonų k.), išaiškinta, kad tai Ona Streikutė-*Nera*, *Gėlė*, tikra Vyties kuopos vado Juozo Streikaus sesuo, bandoje nuo 1945 m.

P. 275. Ryšį tarp Lokio rinktinės ir Vyties kuopos palaiko Stočkutė iš Bičiūnų kaimo, kuri atnešdavo paketus Gintaro būriui. Kita ryšininkė yra Janina Karaliūtė, gyv. Lukštuose, pas ją dažnai įvykdavo banditų pasitarimai. Tokie pat ryšininkai yra Jonas Kvelinas (ši pavardė gali būti latviška arba neteisingai išversta į lietuvių kalbą, – R. K.), kuris mums pristatydavo įsakymus ir paketus, taip pat Ona Streikutė ir Marytė Macijauskaitė-*Melnikaitė*. Tardymo metu Šinkūnas ir Macijauskaitė nurodė didelį skaičių Vyties bandos ryšininkų. Tai Teklė Stočkutė, d. Kosto-*Birutė*, g. 1930 m. Lukštų k., Albertas Šeduikis, s. Antano, g. 1918 m. Lukštų k., Petras Slanys, Jonas Pukinskas, s. Antano, g. 1929 m. Juodėnų k., Jonas Ziberkas, s. Antano, g. 1904 m. Milgedžių k., Imbrado vlsč.

Šeduikytę užverbavo Pranas Daminauskas 1948 m. vasarą, Stočkutę – nuo 1947 m. pabaigos. Užverbuotas banditų rėmėjas (kaip MGB agentas *Vilkas*), išaiškinta, jog jis 1948 m. žiemą slėpė keturis banditus savo namuose (Pašilių k., Juodupės vlsč., – R. K.) specialiai padarytame bunkeryje, tarp tų banditų buvo ir Šinkūnas.

Tų metų rudenį gaudavome nelegalios spaudos, kurią nežinau iš kur atnešdavo Dručkus ir Vartibavičius. Kartais atnešdavo ir Bulovų banda (būrio vyrai, – R. K.), su kuria esame susitikę keletą kartų. Tie popiergaliai (čekistų redakcija, – R. K.), kuriuos mes gaudavome, buvo tokie laikraštėliai „Tėvynės sargyboje", paskui kažkokie atsišaukimai į lietuvių tautą. Buvo raginama nestoti į kolūkius, kažkokie konfiskacijos kvitai. Esu gavęs Lietuvos nacionalistų grupuočių statutą, gavau ir paskyrimą Džiugo rajono vado pareigoms. Kokios turėjo būti mano pareigos, nežinau, nes negavau instrukcijos. Šių popiergalių gaudavau labai mažai, dėl šių popiergalių ryšininko neieškojau. Aš tuos popiergalius laikiau beverčiais, dėl jų ką nors stumti pavojun laikiau didžiausia nesąmone.

R. K. p a s t a b a: Negalėčiau pasakyti, kaip partizanas Juozas Streikus tada žiūrėjo į pogrindinę spaudą. Nemanyčiau, kad jis ją ignoravo, taip kalbėdamas, matyt, švelnino ir taip sunkią savo padėtį.

Žmonėms aš jų niekuomet neplatindavau, išsidalindavome juos patys. Esu gavęs atestaciją karininko laipsniui gauti, nors visi buvo ne eiliniai. Štabai laipsnių negailėdavo.

Atėjo 1950 m. pavasaris. Sužinojome, kad Baltušio banda (būrys, – R. K.) sunaikinta. Mes atėjome į Lietuvą, kur ir valkiojomės (žodis „valkiojomės" galėjo būti pavartotas sąmoningai paties Juozo, kad parodytų beviltišką paskutinių partizanų padėtį okupuotoje žemėje, – R. K.). Birželio pabaigoje atėjome į Degučių kaimą ir apsistojome baloje prie Maslausko. Rytą Dručkus pagavo dėdienę (Maslauskienę), kuri davė jam pieno, ir paprašė atnešti pusryčius. Jis grįžo į stovyklą ir budėjo sargyboje. Per miegą išgirdau, kad Dručkus vaitoja. Atsikėliau, jis pradėjo skųstis, kad jam labai skauda vidurius. Jis sirgo kokias keturias dienas. Liepos 1 dieną pastebėjome, kad esame apsupti. Tada prišliaužėme prie krūmų pakraščio apsižiūrėti. Norėjome trauktis Zirnajų kryptimi, bet pastebėjome, kad per lygumą negalima praeiti, nes kulkosvaidžiu labai gerai apšaudomas laukas, matėme net gulinčius kulkosvaidininkus. Tada peršliaužėme į kitą krūmų pusę. Prišliaužę prie pakraščio, pastebėjome, kad šią vietą saugo tik du žmonės, ir nutarėme pro čia trauktis. Išlindau iš krūmų pasižiūrėti, ar kitoje pusėje nėra kulkosvaidžio, norėjau iššvalgyt, ar įmanoma pasitraukti nepakliuvus į kryžminę ugnį. Tuo metu į mus pradėjo šaudyti istrebiteliai. Tada mes šaudydami leidomės pirmyn.

Kiek pabėgėjus mus pasivijo ir pradėjo šaudyti iš užnugario. Istrebiteliai (pagal kitų parodymus, tai buvo rusų kareiviai, ne istrebiteliai, – R. K.) išbėgo iš šono ir pradėjo apšaudyti iš šono ir spausti mus prie ežero. Aš traukiausi paskutinis atsišaudydamas iš kulkosvaidžio, mačiau, kaip Vartibavičius Antanas pargriuvo sužeistas, išsitraukė pistoletą ir virto kniūbsčias apžiodamas pistoleto vamzdį. Toliau kas dėjosi, nemačiau, nes labai smarkiai pradėjo šaudyt. Daugiau niekur negalėjau trauktis – kaip tik į ežerą. Įlindau į nendres. Pabridęs kiek priėjau upelį, kuris įteka į ežerą. Įsitverdamas žolių, tuo upeliu nuplaukiau iki ežero ir pasinėręs prisiartinau prie tokios velėnos, plūduriavusios vandens paviršiuje. Joje pastebėjau akivarus. Vienas toks akivaras buvo netoli manęs, gal už kokių dviejų metrų. Kad save užsimaskuočiau, pasinėriau, velėnos apačia nuėjau iki akivaro ir iškilau į paviršių. Taip išbuvau iki vidurnakčio. Ten manęs ieškojo kareiviai, buvo trys nuogi atplaukę ir braidė po tą velėną. Nors buvau atviroj vietoj, niekas manęs nepastebėjo. Naktį išgirdau, kaip kareiviams liepė eiti į ten buvusius namus. Jie nuėjo. Tada išlindau iš vandens, prisidėjau šovinių į apkabas ir, iššliaužęs iš balos, nuėjau į Maniuliškių šilelį. Prabuvau per dieną, vakare norėjau eiti į Latviją, išėjau į miško pakraštį. Pasėdėjęs kokį pusvalandį, pamačiau einantį žmogų. Kai priėjo arčiau, pažinau brolį Izidorių. Šilelyje prabuvę keletą dienų, išėjome į Latviją. Latvijoje užėjome pas Šlikštą (Jurka Šlikta) ir sužinojome, kad yra atėjęs Dručkus Albinas, Pupeliai ir Krasauskas. Šliktienė nuvedė mus pas juos. Ten mes kiek pabuvę išėjome į Klimbalas. Dručkus Albinas buvo sužeistas į kelį ir papadę, sužeidimai buvo menki ir jau apgiję. Po šių kautynių iš taip vadinamo štabo nebegaudavome jokių laiškų. Mūsų ryšys su štabu nutrūko, nuo to laiko mes apie štabą nieko nežinojome. Ryšys nutrūko dėl Vartibavičiaus ir dėl Bulovų žuvimo (kartais gaudavome nelegalios spaudos iš Bulovų).

Artėjant žiemai, aš, brolis Izidorius ir Dručkus nutarėme gyventi klojimuose, pirtyse ir pievų daržinėse. Taip gyvenome visą žiemą. Maistu apsirūpindavome taip: turėjome iš rudens pasipjovę du kuilius, o duoną gaudavome pas žmones. Užeidavome pas bet kokį žmogų, paimdavome iš žmogus duonos ir pasakydavome: jei praneš, sušaudysime visą šeimą. Žinoma, niekuomet šio gąsdinimo nemanėme vykdyti. Taip sulaukėme 1951m. pavasario.

Aš, brolis Izidorius ir Dručkus sumanėme apiplėšti Tadainės kooperatyvą (smulkių prekių parduotuvę). Pavakarį nuėjome į kooperatyvą ir apiplėšėme. Išplėšę kooperatyvą, atėjome į Asarės mišką. Keletą dienų pagyvenę, patraukėme į Klimbalas, o po kurio laiko išėjome pas Šliktą. Ten pabuvome kiek dienų. Vėliau aš su Dručkumi išėjau Pruodės miškan, o brolis su Pupeliu Vincu pasiliko pas Šliktą. Jis sakė, kad po poros dienų ateis pas mus į Pruodės mišką sutarton vieton. Izidoriui Šlikta siuvo kelnes, todėl jis ir nėjo kartu su mumis. Mes palaukėmė keletą dienų Pruodės miške, nesulaukę brolio su Pupeliu, nuėjome pas Šliktą, pasibeldėme į langą, bet niekas iš vidaus neatsišaukė. Kai pradėjome labai stipriai belstis į langą, atsiliepė Šliktos motina ir pasakė, kad čia neramu, kad buvo susišaudymas, bet nieko nenušovė. Sugrįžome į Pruodės mišką, palikome sutartame kelme raštelį, kad mes atvyksim per dvi savaites ir kad dėl nežinomos padėties išeiname jų ieškoti.

Iš Izidoriaus Streikaus parodymų: „Kitais metais (1949 m.) mes su broliu išėjom dviese, trankėmės po visus pakraščius ir susitikome latvį, vadinamą Šliktą Jurgį (Jurka, – R. K.) riešutaujantį, išsikalbėjom, pradėjom prašyti, kad priimtų gyventi per žiemą, ir jis priėmė. Vėliau atėjo Antanas Vartibavičius, Albinas Dručkus ir ten gyvenom per žiemą. Vėliau gyvenom keturiese. 1949 metus gyvenome įvairiai – po klo-

jimus, po pirtis. 1951 m. vasarą gyvenome įvairiose vietose, atėjom į Degučius pas Maslauskus, ten mus užpuolė. Iš ten išbėgom, o vieną nušovė. Paskui kitais metais apgirdė miego vaistais, bet irgi pabėgom. Tas, kuris apgirdė, vadinosi Šlikta Jurka...".

Pupelį suradome netoli Baltužės tokiame pušyne, mes ten buvome sustoję dienoti ir susitikome jį (ten buvo mūsų vadinamas paštas, kur praeidami įdėdavome raštelius). Pupelis papasakojo, kas įvyko pas Šliktą. Traukėmės į Raudinės mišką, kur tikėjomės rasti Izidorių. Ten nuėję, suradome ir Izidorių, kartu buvo ir Krasauskas, kuris papasakojo, kas atsitiko Klimbalose ir kad pagauti Danieliauskai. Po kelių dienų Krasauskas ir Dručkus išėjo į Lietuvą kelnių ir batų. Išsiskirdami susitarėme po kelių dienų susitikti anksčiau minėtoje stovykloje Pruodės miške. Jie išėjo, o mes sutarėme išeiti po dviejų dienų. Praėjus dviems dienoms, vakare išėjome į pamiškę. Pamatėm ateinant du žmones. Vienas buvo su automatu. Kai priėjo arčiau, pažinau Krasauską. Kai susitikome Krasauską, jis papasakojo, kas atsitiko Pruodės miške, kad užmušė Dručkų Albiną. Tada mes išėjome į Susėjos miškus, ten gyvenome kurį laiką. Kažkur iš fermos pavogėme karvę, iš kažkieno klėties pavogėme miltų, duoną kepdavome ant kastuvo. Kiek pagyvenę išsiskyrėme su Krasausku. Jis išėjo savais keliais, mes savais. Mes atėjome į Pruodės mišką, bet čia buvo labai ramu. Pastebėjom, kad miške yra kažkokių ginkluotų žmonių. Tada sumanėme persikelti į naujus rajonus, į Dvitos miškus. Pupelienė pažadėjo mus nuvesti iki Bebrinės, o už Bebrinės žinojome, kad netoli ir Dvitos miškas. Eidami į Dvitos miškus, apsistojome tokiuose krūmuose netoli Ilzienės. Pupelienė nuėjo į dvarą pas savo šeimininkę Sveikotą Olgą (Pupelienė pas Olgą tarnavo) ir pasakė, kad mes esame netoli Ilzienės. Vakare atėjo pas mus Pupelienės šeimininkė ir nurodė kelią, kaip eiti į Dvitos mišką. Pupelienė pasakė, kad čia bus didelis kelias, kurį turėsime pereiti. Sutemus išėjome. Kai baigėme artėti prie kelio, priekyje ėjau aš su Pupeliene, kiek atsilikęs ėjo Pupelis, toliau ėjo Izidorius ir sesuo Valė su Makutėnaite. Baigiant ateiti prie vieškelio, pastebėjau lyg žmonių galvas kyšant iš vieškelio griovių. Tuo momentu sužvangėjo ginklų spynos ir ant mūsų pasipylė kulkų kruša. Paspaudžiau kulkosvaidžio gaiduką, bet po kelių šūvių mano kulkosvaidis užsikirto, pradėjau bėgti. Pribėgęs prie krūmų, įpuoliau į griovį, ištaisiau kliūtį ir bandžiau šauti, bet ir vėl kulkosvaidis užspringo. Iššokęs iš griovio, pradėjau bėgti. Prabėgau pro Pupelį, pribėgau prie Pupelienės, kuri buvo sužeista. Mockutei liepiau užveržti ranką aukščiau alkūnės. Mums tebetvarstant žaizdą, atėjo ir Pupelis. Jis paprašė, kad jį pribaigčiau. Pradėjau jį raminti ir, paėmęs už rankos, ėmiau vesti tolyn, nes raketomis apšvietė mus. Nuvedžiau juos į daržinę, gerai paslėpiau, o pats išėjau į krūmus, vakare žadėdamas ateiti pas juos. Nebesitikėjau Pupelį rasti dar gyvą. Vakare atėjęs radau viską tvarkoje. Išsivedžiau juos į krūmus, perrišau žaizdas ir vėl paslėpiau kažkokio klojimo šiauduose, o pats išėjau ieškoti brolio ir sesers. Radau juos Baltružės pušyne. Tada Pupelius (vyrą su žmona, – R. K.) palikome Latvijoje, o mes su broliu ir seserimi išėjome į Lietuvą ruoštis žiemai, nes Latvijoje buvo labai neramu.

Atėję į Paduobio mišką, susitikome Žaržojų, su kuriuo sutarėme Paduobio miške išsikasti bunkerį ir peržiemoti. Išsikasėme bunkerį, atsinešėme bulvių, prisikepėm ir truputį prisidžiovinom duonos (miltus pavogėm iš klėties). Iš kažkokio Jasinevičiaus pavogėm karvę, 3 ar 4 avis, primusą turėjom anksčiau, vienoje klėtyje radom „samovarą". Virduliui parūpinome anglių, iš traktorių prisivogėm žibalo. Taip pasiruošėme žiemoti. Kadangi Pupeliai negalėjo išgyventi vieni, nuėjome į Latviją ir atsivedėme juos. Taip nors ir sunkiai, bet laimingai peržiemojome.

1952 m. pavasarį atvedėme Pupelius (Pupelis Vincas-*Svotas* ir Irena Pupelienė – Jačytė, – R. K.) į savo kraštą ir palikome. Einant į Pupelių kraštą, buvome užėję į Rudelių girią, kur prie mūsų prisijungė Knezys Povilas. Visą vasarą praleidome daužydamiesi po Latvijos miškus, maistu apsirūpindavome vogdami. Mes gyvenome šešiese: aš, brolis Izidorius-*Girėnas*, sesuo Valė, Juozas Žaržojus-*Jazminas*, Adelė Talutytė, Povilas Knezys-*Genys*. Artėjant žiemai, vėl sugrįžome į Paduobio mišką. Nusprendėme iškasti naują bunkerį, nes senąjį žinojo Pupeliai, o su jais daugiau nebegalvojome gyventi. Pasirinkę vietą, išsikasėme bunkerį. Prisivogėm bulvių, iš pernykščio bunkerio atsigabenome visą turtą. Tada nuėjome į Latviją, pavogėme karvę ir kiaulę (netoli Susėjos miško). Toliau nuo miško, kuriame gyvenome, užėjome pas kažkokį žmogų ir atėmėme apie 150 kg pikliuotų miltų. Taip pragyvenome dar vieną žiemą.

1953 m. pavasarį nuėjome į Susėjos mišką, kur bevagiliaudami suradome kooperatyvą, kurį nutarėme apiplėšti. Gegužės mėn. pabaigoje nuėjome prie minėto kooperatyvo. Pasibeldžiau į duris, atsiliepė moteris. Paprašiau, kad duotų bent porą puslitrių degtinės, moteris patikėjo ir atidarė duris. Tada įsiveržėme į vidų, išmušėme krautuvės duris. Žmones suvarėme į kambarį ir uždarėme, o patys, pasiėmę kas mums reikalinga, grįžome į mišką. Tą naktį atėjome iki Asarės miško. Čia prabuvome keletą dienų ir traukėmės į Lietuvą. Atėję į Paduobės mišką, pastebėjome miške kažkokius įtartinus žmones. Tada mes nutarėme eiti toliau į Lietuvą (iš Bulovų sužinojome, kad Steponių miško masyve yra didelis Plunksnuočių miškas). Išėjome į Steponių mišką, o iš ten patraukėme toliau. Pavyko gerai ateiti į minėtą Plunksnuočių mišką. Pavaikščioję radome mums tinkamą vietą ir nusprendėme čia gyventi per žiemą. Susipažinę su šiuo mišku, išėjome vėl į Latviją. Ten kiek pagyvenę, grįžom atgal ir pradėjom ruoštis žiemai. Išsikasėm bunkerį, tada gerai susipažinome su Onuškio, Čedasų, Ilzenbergo, Taručių apylinkių keliais. Mūsų ten niekas nepažino, todėl galėjome laisvai po vieną vaikščioti dienomis ir susipažinti su apylinkėmis. Atsigabenome viską, kas mums buvo reikalinga, iš Paduobio miško. Vasarą kažkur prie Ilzenbergo, Latvijos teritorijoje, pavogėme 5 ar 6 bidonus žibalui, iš traktorių prisivogėme žibalo. Jau visiškai rudenį nuėjome kažkur už Taručių miško ir iš fermos pavogėme dvi karves. Tada nuėjome kažkur už Onuškio ir pavogėme tris ar keturias avis, vėliau nuėjome į Latviją, atėmėme iš trijų gyventojų apie 200 kg miltų. Su tuo maistu pragyvenome dar vieną žiemą.

1954 m. pavasarį nutarėme apsirūpinti pinigais. Izidorius, Žaržojus ir Talutytė išėjo į Pruodės apylinkes pabandyti iš nugriebimo punkto paimti pinigus, o aš, Knezys ir susuo Valė pasilikome Plunksnuočių miške. Smarkiai buvau susirgęs angina, kai pasveikau, daužėmės po Latvijos miškus netoli Apširdės, Onuškio, Suvainiškio. Vidurvasarį sugrįžo brolis Izidorius, Žaržojus ir Talutytė su pinigais. Jiems pavyko paimti 12000 rb. Tiesa, dar 1953 m. rudenį aš ir Knezys iš kažkokio žmogaus Sodelių kaime paėmėme radijo aparatą. Sulaukę 1954 metų rudens, vėl apsigyvenome tame pačiame bunkeryje. Nuėjome į Apširdės apylinkes, pavogėme iš fermos dvi karves. Kitą sykį nuėjome į Alksnių mišką ir pavogėme tris avis. Sutvarkę mėsos reikalus, išėjome į Latviją. Latvijoje nuėjome iki Onuškio. Apėjome kelis gyventojus ir, kiek radome, tiek ir paėmėme miltų, sumokėjome kiek prašė. Taip vėl peržiemojome.

1955 m. pavasarį išvykome į Susėjos miškus. Per vasarą gyvenome vogdami vištas ir medžiodami. Aš nueidavau į Dominikų parduotuvę ir nupirkdavau duonos. Artėjant žiemai, sumanėme paimti iš Girdų pieninės sviesto. Moteris palikome

Plunksnuočių baloje, o patys išėjome į Onuškio girią. Sulipę į medžius, saugojome pieninę. Mums reikėjo žinoti, kada veža sviestą. Pastebėjome išvežant sviestą. Kitą naktį priėjome prie pieninės. Paežerėje buvo pirtis, kurioje prabuvome iki vakaro, o vakare suėjome į pieninę. Pas kasininką radome apie 1000 rublių. Visus žmones suvarėme į sandėlį, pasikinkėme arklį, pasikrovėm, kiek atsimenu, 8 dėžes sviesto ir aš su Kneziu išvažiavau, o Žaržojus su Izidoriumi pasiliko saugoti, kad kas neateitų ir nepaleistų žmonių. Mes su sviestu nuvažiavome iki Steponių miško, kur galvojome sviestą paslėpti, o arklį su vežimu sunaikinti (užkasti). Auštant mus pasivijo mašina su saugumo darbuotojais. Tai pastebėję, viską palikome ir pabėgome. Kai grįžome į Plunksnuočius, susitikome Žaržojų, kuris papasakojo apie įvykį prie Dirdų pieninės. Po kelių dienų sugrįžo brolis Izidorius. Nežinau, iš kur gavo paskaityti laikraštį, kuriame buvo paskelbta amnestija. Mes nieko daug nesupratome, manėme, kad ta amnestija mūsų neliečia, todėl apie legalizavimąsi negalvojome. Artėjo žiema, vėl reikėjo jai ruoštis. Aš medžiodamas parūpinau mėsos (šernienos), prisivogėme bulvių, toliau paėję nusipirkome miltų. Apsirūpinę maistu, pradėjome žiemoti.

Sulaukę 1957 m. pavasario, sužinojome, kad legalizavosi Krasauskas, kad gyvena laisvas. Tada ir mes pradėjome svarstyti apie tai. Nusprendėme, kad Krasausko nearėštuoja tik todėl, kad mes ateitume. Kai ateisime mes, tada visus sunaikins. Vasarą šiaip taip išgyvenome. Rudenį sumanė legalizuotis Knezys Povilas, Talutytė Adelė ir mano sesuo Valė. Dėl Valės aš labai bijojau. Maniau, kai tik ji legalizuosis, tuojau ją areštuos ir per jėgą reikalaus išduoti mus. Kai jie rengėsi legalizuotis, susipažinau su keletu laiškų, kurie buvo siuntinėjami dėl legalizacijos. Visi laiškai, kurie buvo parašyti prieš generolo mojoro Liaudžio laiškus, buvo provokaciniai. Jais buvo siekiama mūsų sunaikinimo. Kai gavau paskaityti laišką, rašytą generolo majoro Liaudžio, tuo laišku tikėjau, tik negalėjau suprasti, kodėl tokie skirtingi laiškų, išsiųstų prieš generolo majoro Liaudžio laiškus, turiniai, juk jie irgi buvo siųsti atsakingų saugumo darbuotojų. Legalizuotis išvyko Knezys Povilas, Talutytė Adelė ir Streikutė Valė. Mes išėjome į naujus rajonus, kurių nežinojo nė vienas iš išėjusiųjų legalizuotis. Persikėlę į Skapagirio mišką, gyvenome daugiausiai medžiodami (gyvenome mudu su broliu), duonos nueidavau į Skapiškį, Kazliškį. Valgyti turėjom sočiai. Šią žiemą gyvenom be bunkerio, kartais susitikdavome su Žaržojumi.

R. K. p a s t a b a: Aš gerai pamenu, kad 1957 m. už Stasiūniečių kaimo Skapagirio miške buvusiame Beržuonos vienkiemyje gyveno senbernis Alfonsas Jasiūnas su savo akla seserimi. Įdomus žmogus buvo, atsiskyręs nuo visų, užsidaręs, nepatiklus. Pasirodo, tais metais pas jį buvo apsistoję partizanai broliai Streikai ir Juozas Žaržojus. Saugumiečiai, matyt, jautė, kad tame krašte galėtų būti šitie vyrai, todėl ten siuntinėjo savo agentus, kurie tikrino apylinkę, stebėjo Jasiūno sodybą. Tik atsivėrus KGB archyvams, teko sužinoti karčią tiesą, kad su tokia užduotimi, dar pasiskolinęs mano dviratį, ten šnipinėti vyko ir mano giminaitis KGB agentas *Lakūnas*, kuris jau tada aktyviai sekė antisovietines organizacijas Pandėlio vidurinėje mokykloje. Tuo metu ką tik iš lagerio buvo grįžęs mano dėdė buvęs partizanas Petras Rasiulis. Jį saugumiečiai vedžiojosi po Skapagirio mišką su tada jau suimtu Juozu Žaržojumi kaip liudininką. Žaržojus, matyt, planavo pabėgimą, nes vedžiojo saugumiečius neva norėdamas parodyti, kuriame medyje veikia jo įkeltas radijo siųstuvas. Tokiais Žaržojaus paistalais kažin ar tikėjo ir patys saugumiečiai, todėl net iš abiejų pusių pririštą virvėmis jį laikė iš šonų einantys kareiviai. Nei Streikai, nei Žaržojus Jasiūno, kaip rėmėjo ir jų laikytojo, neišdavė. Jis taip ir liko nuošalyje, neteko senukui pamatyti Sibiro.

1957 metų vasarą medžiodavome ir žvejodavome, kas buvo būtinai reikalinga, pirkdavau Skapiškyje arba Kazliškyje. Rudenį atvykęs Žaržojus pasakė, kad rengiasi žiemoti Plunksnuočių miško pusėje. Susitarėme apie Kalėdas susitikti. Jis išvažiavo, o mudu su Izidoriumi pasidarėm gerą bunkerį ir rengėmės žiemoti. Vėlai rudenį labai gerai sekėsi medžioklė, žvėrienos turėjom sočiai, tik baigėsi pinigai, už kuriuos pirkdavome duoną. Duona rūpinomės įvairiai. Kartais pavykdavo rasti nerakinamose trobose miltų, kurių truputį pavogdavome ir kepdavome duoną, kartais kaip medžiotojas užeidavau pas kokį gyventoją nešinas bent pora zuikių arba lapę, mainydavau tuos žvėrelius į duoną arba miltus.

R. K. p a s t a b a: Juozas, nenorėdamas įduoti savo rėmėjų, sako, kad užeidavo pas nepažįstamus arba į nerakinamus namus, visame jo pasakojime nerasime, kad jis kur būtų nurodęs konkrečias pavardes žmonių, pas kuriuos geranoriškai gaudavo maisto, kalba tik apie vagystes, plėšimus. Tai iškalbinga: šis žmogus stengėsi paskui save nepalikti „uodegos“, neišduot tų, kurie jį rėmė, maitino, rengė ir saugojo nuo pavojų. Jis žinojo, kas jo laukia, žinojo, kas laukia tų, kurie rėmė partizanus.

Šią žiemą su broliu vienok tardavomės apie legalizaciją. Pagrindinė mūsų kalbos tema buvo legalizavimasis. Vieną sykį medžiodamas pastebėjau įtartinus medžiotojus, pasekiau jų pėdomis. Visur buvo nemedžiojama zona, nebuvo galima suprasti, ko tokiose vietose gali ieškoti medžiotojas. Tada nutariau, kuo mažiau medžioti. Kartais pastebėdavau pėdų ten, kur paprastai žmogui nėra reikalo vaikščioti.

Sulaukus Kalėdų, Žaržojus nepasirodė. Pralaukėme maždaug iki 1958 m. vasario 17 d. – Žaržojus nesirodė. Tada nutarėme, kad Žaržojui nutiko kažkas bloga, kiekvienas menkniekis pradėjo būti įtartinas, nutarėme pasiimti maisto atsargas ir pasitraukti iš šio miško. Pasitraukėme į Moškėnų piliakalnio apylinkes, ten gyvenome pirtyse. Kovo pabaigoje pristigome duonos, surinkom 15 rublių ir aš nuėjau pas kažkokį žmogų pirkti duonos. Tas žmogus pasiteiravo, ko aplink Skapiškį vaikštinėja kariuomenė. Aš pasakiau, kad nežinau, ir paprašiau, kad man parduotų bent porą ar trejetą kilogramų duonos. Sugrįžęs pas brolį, papasakojau, kas darosi Skapiškio miške. Tada mes perėjome vieškelį Rokiškis – Kazliškis ir apsistojome vienoje pirtyje, kurioje gyvenome tris savaites. Ten netikėtai nuo pirties nukrito mūsų radijo imtuvas, kurį sunaikinome (sudeginome). Sulaukėme 1958 metų pavasario ir nutarėme su broliu legalizuotis.

Birželio trečią dieną parašėme generolui Liaudžiui laišką, kuriame smulkiai išdėstėme savo nuomonę apie legalizaciją, kodėl iki šiol nesilegalizavome. Liepos 11 dienos vakare nuėjome pas Ramanauską, gyvenantį Obelių rajone, Maniuliškių kaime, sužinoti, ar yra atsakymas į mūsų laišką. Ramanauskas pasakojo, kad Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR (LSSR) Ministrų Tarybos Pirmininkas generolas majoras Liaudis gavo mūsų laišką ir atsiuntė atsakymą. Ramanauskas atsakymo neturėjo, bet pasakojo, kaip maloniai mus kviečia legalizuotis. Ramanauskas labai nuoširdžiai patarė mums legalizuotis. Tada nuėjau pas Pupeikį Albiną, gyvenantį Lygalaukių kaime, ir paprašiau, kad legalizuojantis pabūtų mūsų liudininku. Jis sutiko. Atėjome pas Ramanauską ir paprašėme, kad pašauktų mūsų dėdę Streikų Augustiną ir brolėną Urvinį Praną iš Maniuliškių kaimo. Urvinis Pranas atsinešė atsakymą į mūsų laišką. Tas laiškas buvo pasirašytas Saugumo komiteto pirmininko generolo majoro Liaudžio. Perskaitę laišką, be jokių abejonių pasiryžome legalizuotis. Liudininkais paėmėme Pupeikį Albiną, s. Petro, iš Lygalaukių kaimo, Praną Ur-

vinį ir Ramanauską Petrą, abu iš Maniuliškių kaimo. Atvykome į Obelių saugumo komitetą. Čia mus sutiko draugiškai (Juozapas Streikus, Izidorius Streikus ir Vladas Krasauskas buvo suimti 1961 m. spalio 6 d., – R. K.). Legalizacijos metu Valstybės Saugumo Komitetui pridaviau šiuos ginklus: automatą PPŠ Nr. AB-908, 1943 m. laidos, 2 apkabas ir 70 šovinių; vokišką pusautomatį be medžio Nr. 643-2534 AS-43, dvi apkabas ir 60 šovinių; rusišką šautuvą SVT Nr. GF-274, dvi apkabas ir 54 šovinius; pistoletą „Valther" Nr. 330882-K „PPK", dvi apkabas ir 2 šovinius; pistoletą „Parabellum" Nr. 965, 1940 m., su viena apkaba ir 18 šovinių, vieną granatą F-1 su kapsule, 16 kalibro medžioklinį šautuvą „Tula" Nr. 88384, 1955 metų laidos.

Juozas Streikus, 1958 m. liepos 18 d.

Pažyma: originalas yra byloje Nr. 47200/3, t. 1, p. 69-88.

Nuorašas tikras: Valstybės Saugumo Komiteto prie LSSR MT darbuotojas majoras Čvanovas.

1963 m. rugsėjo 18 d. Vilnius

Ištraukos iš įvairių bylų, rastų LYA (KGB) archyve, kuriose buvo minimi Juozo Streikaus vadovaujamos Vyties kuopos kovotojai, ryšininkai bei jų rėmėjai

F. K-1. Ap. 45, b. 1422. Banditų šeimų ir jų dalyvių sąrašas Rokiškio apskrityje 01 04 1948:

P. 70 Pranas Dambrauskas, Antano, Rulčių(?) k., Rokiškio vlsč. Užmuštas kaip Kuveikio bandos narys.

P. 74. Jonas Čepelė – *Amerikono* būrio banditas, iš Antanošės k., užmuštas 1946 m.

P. 78. Petras Špūras, Subatiškių k., Obelių vlsč., *Amerikono* būrio banditas, užmuštas 1945 08.

P. 79. Jonas Subata savo namuose užmuštas kaip Ramanausko gaujos banditas 1945 10, o jo šeimos nariai – tėvas Juozas, g. 1883 m., motina Leonora, g. 1885 m., sesuo Emilija, g. 1925m. (visi iš Subatiškių k.) ištremti.

P. 80. Petras Petkūnas iš Antanošės, iki 1946 09 buvo bandos vadas, užmuštas 1946 m.

Bandos dalyvių sąrašas

P. 47. Žukausko banda: Juozas Žukauskas, Jokūbo, g. 1922 m., Adolfas Žukauskas, Jokūbo, g. 1928 m., Jonas Žukauskas, g. 1908 m., Bronius Daminauskas, g. 1912 m., Vladas Daminauskas, g. 1914 m.

P. 47-48. *Amerikono* banda: Balys Vaičėnas-*Amerikonas* (*Pavasaris*, *Liubartas*), 6 kl. išsilavinimas, ginkluotas kulkosvaidžiu; Vincas Vaičėnas-*Centas*, g. 1928 m., Edvardas Vaičėnas-*Edzka*, g. 1920, Garnelis Edvardas, Benedikto-*Šarkis*, g. 1923 m. Jovydžių k., Alfredas Garnelis, Benedikto-*Čigonas*, g. 1927 m. Jovydžių kaime (abu iš vargingųjų), Pranas Bieliauskas, Jono, g. 1927 m., Pranas Baltušis, Leono, g. 1918 m., Stasys Kligys, Petro-*Ąžuolas*, g. 1927 m., Anelė ir Teklė Andriuškevičiūtės iš Kumpuoliškio k. (abi iš vargingųjų).

P. 101. Rajono MGB skyriaus agentų sąrašas:

Žaibas – užverbuotas 1947 11. Jis 1948 03 21 pakišo po oper. smūgiu *Amerikono* bandą, bet dėl blogos oper. grupės veikimo taktikos banditai pabėgo nepatyrę nuostolių. Dar kartą pakišo po oper. smūgiu 1948 06 29, bet vėl be rezultatų (banditai pabėgo). Už gerą darbą agentui išmokėtos premijos po 1000 rublių.

Uosis – užverbuotas 1947 10. 1948 03 pakišo po oper. smūgiu *Amerikono* bandą. Pasižymi tvarkingu pareigų vykdymu, turi autoritetą tarp banditų giminių, ruošiama jį padaryti vidaus agentu. Išmokėta premija 500 rb.

P. 107.

Šernas – užverbuotas 1945 09 kaip Ramanausko gaujos banditas. Konkrečiai dirba su banditų rėmėja Ruzgyte, po operatyviniu smūgiu bandos nebuvo pakišęs. Iš jo gauta daug žinių apie ryšininkų bazę.

P. 107a.

Šukys – užverbuotas 1945 09 kaip ag. maršrutininkas. Nuo užverbavimo meto po oper. smūgiu pakišo 3 bandas, 23 banditai užmušti, tarp jų – trys vadai. Šiuo metu dirba su Žukausko banda, turi didelį autoritetą tarp banditų giminių. 1947m. jam išmokėta 2500 rb.

P. 108.

Gondaras – žverbuotas 1945 10. Pakišo po oper. smūgiu dvi bandas, 13 banditų užmušta, iš jų – du vadai. Įjungtas į *Žukovo* bandą, 1947–1948 m. jam išmokėta 2500 rublių.

P. 125. Už 1949 m. pagal agentūrinę bylą „Zaoziornyje"

1948 12 užverbuotas agentas *Kazbek*, kuris laiko Edvardo Vaičėno sūnų (Romą).

P. 126. *Kazbek* pažadėjo susitikti su Vaičėnu ir pakišti juos po oper. smūgiu. Šiuo tikslu agentas inicijavo Vaičėno sūnaus ligą, iš medicinos darbuotojos (mūsų agentas *Dručkienė*) gavo fiktyvią pažymą apie vaiko ligą. Gavęs tokią pažymą, agentas nuvažiavo į Pakriaunio kaimą pas ryšininką Petrą Žuklį, kad pastarasis praneštų Vaičėnui apie vaiko ligą. Pokalbio metu Žuklys pasakė, kad vaikas pirmiausia buvo pas jį – Žuklį, paskui pas Ruzgų ir po to buvo nuvežtas Latvijon. Žuklys pasakė, kad dabar ryšio su Vaičėnu neturi, ir pasiūlė nuvažiuoti pas Ruzgų. Nuvažiavęs šeimininko nerado. Išėjęs 15-kos metų sūnus pasakė, kad Vaičėnas neseniai buvo atėjęs, dabar jo reikėtų ieškoti pas Viktorą Zamarį Bajorų kaime, kuris buvo atvežęs sūnui dovanų ir palikęs pas *Kazbeką*.

Į *Kazbeko* namus po trijų dienų atėjo Vaičėnas ir Ona Balčiūnaitė.

1949 01 21 atėjusi pasiūlė gyventi, *Edzka* sutiko, tik pažadėjo paruošti produktų ir pranešti vadui Baliui Vaičėnui. *Edzka* ginkluotas automatu ir pistoletu, o ji – pistoletu.

1949 01 26 Vaičėnas važiavo į Stupeikių (gal Strepeikių? – R. K.) kaimą užmušti Zelkausko, bet sutrukdė pašalinis žmogus. Vykstant iš Ruzgų į *Kazbeko* namus, Vaičėnas sulaikė keliu ėjusį žmogų ir norėjo jį užmušti, bet *Kazbekui* pavyko įkalbėti to nedaryti. Iš pokalbio su banditu Vaičėnu paaiškėjo, jog visi teroro aktai Aleksandravėlės valsčiuje yra Vaičėno būrio darbas, todėl Vaičėną, kaip aktyvų banditą, reikia nedelsiant likviduoti. Turint omeny, kad E. Vaičėnas yra aktyvus banditas ir gali įvykdyti teroro aktus, todėl bunkerio nedaryti, bet kuo greičiau likviduoti. Dėl to 01 28 nurodyta padaryti išgėrimą (ag. namuose) ir įpilti migdomųjų.

P. 127. Ag. *Kazbek* taip ir padarė, bet migdomieji nesuveikė, todėl oper. grupei reikėjo veikti rizikuojant. 4 žmonių oper. grupė, vadovaujama Obelių vlsč. MGB v-ko Lučnikovo, paruošė pasalą. 21.30 val. iš Pakriaunio iš Ruzgaus atvažiavo *Kazbekas* su band. grupės vadu Vaičėnu. Po kurio laiko šaltinis ūkiniuose pastatuose pasislėpusiai kovinei grupei pranešė, kad Vaičėnas geria samagoną. Apie 24 val. atėjęs agentas atnešė bandito Vaičėno šautuvą SVT ir pranešė, kad banditai nuėjo miegoti, tačiau vėliau paaiškėjo, kad banditas Vaičėnas nemiega. Jis barėsi su Balčiūnaite, jie taip susibarė, kad Vaičėnas ryte pažadėjo išeiti, palikti ją vieną. Išaiškėjus šiai aplinkybei, nutarta nedelsiant Vaičėną likviduoti, kol jis dar neišėjęs. 1.30 val. *Kazbekas* slapta per langą įleido liaudies gynėjų būrio vado pavaduotoją Maračinską ir Belanošką, o pats atėmė iš Vaičėno pistoletą. Belanoška ir Maračinskas abu banditus grumtynėse užmušė šaltu ginklu (kirviu), jų lavonus slapta užkasė.

Paimta trofėjai: šautuvas SVT-1, 2 pistoletai , 82 šoviniai, įvairūs dokumentai ir 2 nuotraukos.

Ištrauka A. Dručkaus knygos „Laukit, sugrįšim laisve nešini": „Išvengti persekiotojų darėsi vis sunkiau. Pagaliau sovietinei valdžiai paskelbus amnestiją, Ona Balčiūnaitė – Vaičėnienė-*Marti* ir Edvardas Vaičėnas-*Edzkis* (kitur – *Edzka*, – R. K.) ryžosi ja pasinaudoti. Papilių k. (Obelių vlsč.) aktyvistas Vilius Deksnys pažadėjo padėti. Vieną 1949-ųjų metų pradžios vakarą Edvardas su žmona ir vaikeliu pasibeldė į V. Deksnio namus. Iš pat pradžių įtarimą sukėlė perdėtas šeimininko draugiškumas. Iš karto padengė stalą, įsiūlė taurelę, nors Edvardas negerdavo, spintoje užrakino ginklus, neva tam, kad niekam nesukeltų įtarimo.

Naktį Edvardas išgirdo tylius vyriškus balsus. Šoko iš lovos, puolė prie durų, bet jos buvo užremtos. Suprato, kad išduotas, bet jau buvo per vėlu: į kambarį įsiveržė stribas Steponas Belanoška su sūnumi, taip pat Steponu, ginkluoti kirviais, milicininkas Maračinskas su automatu ir puolė beginklius. Per stebuklą išliko gyvas tik trejų metų sūnelis Romukas… Pirmiausia užkapojo Edvardą ir, manydami, kad jis jau nebegyvas, nutempė prie pirties ir numetė. Tačiau, kai vėliau čia atitempė nužudytą Oną, Edvardo neberado. Pasekę kruvinu pėdsaku, rado jį už kelių šimtų metrų, šaltakraujiškai pribaigė ir abu netoliese užkasė (P. 82).

P. 150. Už 1949 02. Antaninos Bakutytės namuose kratos metu rasti dokumetai, pagal kuriuos žinoma, kad Vaičėnas-*Edzka* nuo 1949 01 18 skiriamas Šarūno būrio vadu.

P. 57. Suimtas Tamoliūnas Jonas, g. 1923m. Bajorų kaime, Aleksandravėlės vlsč., buvęs banditas. Taip pat suimti: Albinas Bakutis, Antanas Sesickas, Antanina Bakutytė, Teofilė Klišenytė.

Jonas Tamoliūnas 1949 02 19 davė tokius parodymus: „Legalizavęsis buvau davęs pasižadėjimą dirbti MGB naudai. Man gyvenant Galažerių kaime pas mane atėjo Albinas Bakutis, kuris pasakė, kad manęs ieško *Edzka*-Vaičėnas. Parodęs takelį į Obeliškio mišką, Bakutis pasakė, kad man reikia eiti tuo takeliu, o partizanai patys prieis prie manęs. Ties takeliu miške manęs laukė *Edzka*-Vaičėnas su kitais, jie pradėjo man priekaištauti, jog aš neva esu užsiverbavęs ir griežtai manęs pareikalavo, kad jiems dirbčiau. Tokiu būdu aš tapau jų ryšininku“.

P. 153. 4-to Šarūno būrio vadui. Pranešama, kad kuopa padalinta į būrius ir veiklos rajonus, už būrių pagrindą imami dabar esantys būriai. Nurodoma savo veiklos rajone žiūrėti tvarkos ir tramdyti plepius. Šarūno būriui paskiriu vadovauti *Edzką*, jie drauge su *Šernu* atsakingi už Kriaunų vlsč. Antanina Bakutytė yra ryšininkė tarp Šarūno būrio ir Lokio rinktinės.

P. 179. Įsakymas Nr. 2, 1949 01 18: Sudaromi 5-tos Lokio rinktines būriai : 1-as – Birutės, 2-as – Vyties, 3-as – Margio, 4-as – Šarūno, 5-as – Gintaro.

Iš LYA (KGB) arch., F. K-1. Ap. 3, b. 1424, Rokiškio apskrities MGB.

P. 23. Pagal agentūrines bylas “„Zaoziornyje” ir „Lesnyje Volki”:

Buvo numatyta, naudojantis suimtu Šinkūnu ir Streikute, gauti iš jos laišką, kad ji įgaliotų neva susitikt su Šinkūnu nurodytame vienkiemy Rokiškio valsčiuje ir aptart klausimą dėl Streikutės išvežimo. Kadangi Ona Streikutė mirė, tai iš jos laiško gauti nepavyko, todėl nutarta tam tikslui panaudoti mūsų suimto Šinkūno laišką. Per agentą *Šukį* šis laiškas buvo perduotas Anelei Druckutei. Agentas buvo užėjęs dar neva paklausti, kokiame rajone jam reikės veikti. Druckutė pasakė, kad šiuo metu ji neturi ryšio, bet pasižiūrės.

P. 24. Pas Druckutę agentas lankėsi 1950 01 03, laiške buvo parašyta, jog Šinkūnas serga. Antrą kartą susitiko Obelių pašte 1950 01 05, kur agentas pasiūlė susitikti Boguslavos vienkiemyje. Banditai neatėjo, Druckutė pareiškė, kad iki pavasario ryšio nebus. Tai patvirtinta per agentūrą. Anelė Druckutė, pasirodo, tikrai vaikščiojo per ryšininkus, bet partizanų nerado. Agentų duomenimis, 1950 01 atidengti 3 bunkeriai, bet jie visi jau apleisti dar nuo 1949 m. rudens. 1950 01 30 informatorius *Dalgis* (*Kosa*?) pranešė, jog Teklė Gereišienė, gyv. Daratinės k. Latvijoje, yra bandito Kublicko sesuo. Ji sakiusi agentui, jog partizanai užeidavę pas ją, dažniausiai jie laikydavosi pas Vyželienę, bet juos iš ten išvijo milicija.

P. 25. Teklė pasakojo, jog partizanai šią žiemą apsistoję pas žmogų, ten po pečium padarytas bunkeris. Agentui duota užduotis sužinoti sodybą. 1950 m. sausio mėnesį suimti šie Vyties bandos rėmėjai: Vytautas Guzas, Jono, g. 1923 m. Raišių k., Juodupės vlsč., Ona Guzienė, g. 1923 m., Anelė Druckutė, g. 1929 m. Vaičėnų kaime, Obelių vlsč., Juozas Marlavičius, Armonių k., Juodupės vlsč.

P. 57. Už 02 1950 m. Agentas *Lakštingala* yra buvusi Vaičėno „meilužė”. Ji tyliai suimta parodė, kad iki 1949 m. rudens turėjo ryšį su Vaičėnu.

P. 84. Už 03 1950 m. Nagrinėjant Vyties kuopos rėmėjų bazę, mūsų nustatyta Juozo Streikaus „meilužė”, pas ją yra pasiųstas agentas *Poddubnyj*. 1950 02 ji pasakojo, kad Latvijoj pas Sveikotas buvo balius, ten

buvo Streikus, Vartibavičius, Zavackas. Pasiųstas pas „M" agentas *Muravskis*, kuris sužinojo, kad 7 banditai gyveno pas Sveikotas. Pasak jo, su Sveikotais jie seniai turi ryšį, 1948 m. Juozas Streikus nušovė Frolą Michailovą ir visus jo daiktus surinkęs nunešė Sveikotoms. Neva keista ir tai, kad Olga Sveikota vaikšto į Ilūkstės MGB, bet jai už tai niekas nieko nedaro.

P. 85. Irena Pupelienė, gyvenusi pas Sveikotą, o Sveikota yra mūsų agentas *Berzinš*. Ji buvo pakviesta į eilinį susitikimą ir jai labai netikėtai ji buvo demaskuota kaip dviveidė. Ji prisipažino, kad nesąžiningai dirbo, ir dabar pažadėjo per 5-6 dienas pakišti po oper. smūgiu banditus.

P. 86. 1950 03 01 *Berzinš* pranešė, kad trys banditai, tarp kurių yra Maciulevičius, slepiasi Ksavero Purplio namuose Upinieks vienkiemy, Ilzės apyl., Ilūkstės r. Pagal tai 03 02 Purplio namai buvo apsupti ir ant pirtelės pasislėpę surasti banditai, kurie pasipriešino ir buvo užmušti. Paimti trofėjai: 1 rank. kulkosvaidis, 2 SVT šautuvai, 3 granatos, 2 pistoletai ir 2000 šovinių. Užmušti šie banditai: Margio būrio vadas Valerijonas Baltušis-*Peperis, Valiukas*, g. 1917m. Kubiliškių k.; Gintaro būrio vado pavaduotojas Romualdas Alejūnas-*Bundela*, g. 1923 m. Obeliuose; Petras Maculevičius, s. Antano – Margio būrio partizanas, g. 1916 m. Agurkiškio k.

Šį mėnesį Jekabpilio r. latvių banditų Paklevinsko bandoj užmuštas Gintaro būrio partizanas Jonas Žukauskas-*Dėdė* iš Gumbiškės k.

P. 120. Už 04 1950 m. Vyties kuopai užverbuotas agentas *Gegužė* – bandos dalyvė. Nuo 1948 iki 1949 metų buvo bandoj, paskui išėjo ir nelegaliai gyveno mūsų agento *Ievos* namuose. Ji buvo konspiratyviai sulaikyta Rokiškio turguje, nuvesta į MGB, demaskuota ir užverbuota. *Gegužės* sesuo iki šiol yra bandoj.

P. 176. 1950 05 MGB agentas *Dobilas*, grįždamas iš piliečio Kantans namų, Medinų vnk., Garsinės r., Plinbalų miško rajone sutiko brolius Daminauskus, kurie davė jam laikrodį ir liepė nunešti į Obelius pataisyt, davė 25 rublius laikrodžiui ir 21 rublį cigaretėms. Jie dar pasakė, kad skuba, 05 14 ateis Plinbalose toje pat vietoje. Pagal šias žinias miške palikti mūsų pasalautojai, kurie budėjo laukdami banditų. 05 13 jie atėjo į agento namus ir pasakė, kad labai skuba. Agentas atsakė, kad dar nepataisė laikrodžio ir dar ne visas gavo cigaretes. Pažadėjo ateit 06 25, nes dabar turi eiti į Alksnių mišką. Tokiu būdu jie išvengė pasalos.

P. 177. MGB agentas *Rūta* pranešė, kad 05 15 buvo atėjęs Vartibavičius, numatyta Vartibavičių paimti gyvą, o per jį ir visą grupę. Numatyta, kad agentas *Rūta* pasisiūlys už jo tekėti ir paskirti santuokos dieną. Tikėtina, kad santuokon ateis ir kiti banditai, ten juos numatyta sučiupti. Agentas *Rūta* sutiko.

Agentas *Druckienė* pranešė, kad Pupelienė Nastė pasigyrė, kad pas ją ateina banditai. Numatyta *Druckienei* sukurti legendą, kad neva sunkiai sirgdama prieš mirtį prašiusi surasti jos lavoną ir, nuvežus į Zarasų apskritį, palaidoti prie tėvo. Pupelienė, išklausius „priešmirtinę sesers valią", parašė laišką Juozui Streikui ir nusiuntė per Albiną Druckų.

P. 215. Už 06 1950 m. Vidaus agentu numatyta *Gegužė* 1950 06 22 ėjo pas savo pusseserę Tereškienę, gyv. Imbrado vlsč. Pusseserė jai liepė eit pagulėt, neva ji nuvargusi. Kai atsikėlė, pusseserė pakvietė eiti kartu į pelkę, nes jos ten laukia. Nuėjusi pamatė, kad jos laukia Krasauskas. Jis pradėjo ją kaltinti išdavimais, neva Albina net verkdama prašė ją likviduoti, nes ji neva kalta, kad Kumpuoliškiuose sudegino Abariaus trobesius, dėl jos sunaikino bunkerį Vizdevų kaime. Ji išsigando ir pabėgo, taip užkirsdama visas galimybes įsiliet į bandą.

P. 216. Ji sakė, kad banditai slepiasi Paliūnių kaime, Gaidamavičiaus vienkiemy, Imbrado valsčiuje, bet ten banditų jau nebebuvo, rasta tik apleista stovykla. Agento *Gegužės* tolimesnio panaudojimo perspektyvų nėra, kadangi ji net nemoka laikytis tokiose situacijose. Susidorojimas jai negrėsė, nes Krasauskas neturėjo tiesioginių įkalčių, o ji pabėgdama save iššifravo.

P. 42. Spec. pranešimas draugui Liaudžiui:

Kazimieras Liaudis g. 1901 m. Baisogaloje, Radviliškio r. – partinis ir administracinis darbuotojas. Nuo 1925 m. komunistų partijos narys. 1932 – 1939 m. politinis darbuotojas Raudonojoje armijoje. 1941 – 1943 m. Ukrainos KP Dneprodzeržinsko miesto pogrindinio komiteto sekretorius, 1944 m. LKP Biržų

apskr. komiteto sekretorius, 1944 – 1947 LKP CK sekretorius. 1953 – 1959 Lietuvos TSR vidaus reikalų ministras, Valstybės saugumo komiteto pirmininkas. Nuo 1956 generolas majoras. 1963 Lietuvos TSR AT deputatas (Iš MLTE, p. 348).

Stumbro bandoj nuo 1949 m. buvo Vladas Giriūnas, s. Igno-*Genys*, g. 1922 m. Rudelių k., Rokiškio r. 1953 03 jis suimtas ir užverbuotas slapyvardžiu *Neris*, pasiųstas Streikaus bandon, bet išėjęs pradingo. Turint omeny, kad jis bandoj nebuvo aktyvus, tai imtasi veiksmų jį legalizuoti, į tai pritraukiant jo gimines ir Anykščių r. gyvenančią meilužę Oną Černiūtę. Apdorotas ir Žeidys, kur *Genys* gyveno 1951–1952 m. 1954 08 23 O. Černiūtė Giriūno vardu pranešė, kad jis nori legalizuotis. Tada 08 24 jis legalizavosi, priduodamas šautuvą su 5 šoviniais. Pokalbio metu jis pasakė, kad nori pasiduoti Talutytė, Žaržojus ir Knezys. Imtasi priemonių paveikti jų gimines. Giriūnui išduoti dokumentai, jis nusiųstas dirbti kolūkin pagal tėvų gyvenamąją vietą.

Išrašai iš Juozapo Streikaus ir kt. baudžiamosios bylos Nr. 64. Arch. Nr. 47200, t. 3.

Sąrašas papildytas dar keletu pavardžių iš L. Abariaus pateiktos pažymos apie J. Streikaus būrį bei remiantis A. Dručkaus knyga „Laukit, sugrįšim laisve nešini", – R. K.

P. 2, 3, 4. 1944 – 1958 m. Rokiškio r. ir Zarasų r., Latvijos teritorijoje Ilūkstės r. ir Jakabpilio r. veikė Lokio rinktinės partizanų Vyties rajono (kuopos) būrys. Pradžioje šiam būriui vadovavo Antanas Streikus, s. Tomo, g. 1899 m. Pailgio kaime, Zarasų rajone ir Mykolas Kazanas. 1945 m. birželio 7 d. žuvo Kazanas, o 1945 m. rugsėjo 28 d. žuvo Antanas Streikus. Žuvus šiems vadams, Vyties rajono būriui pradėjo vadovauti Balys Vaičėnas, o jo pavaduotoju paskirtas Juozapas Streikus, s. Antano, g. 1923 m. 1947 m. Balys Vaičėnas buvo paskirtas Lokio rinktinės Organizacinio skyriaus viršininku, o Vyties rajono vadu paskirtas Juozapas Streikus. Partizanų Vyties rajonui įvairiu metu nuo 1944 m. priklausė šie partizanai (sąrašas tikslintas):

1. Knezys Povilas-*Genys* iš Trumponių k. Į būrį įstojo 1950 m. 1953 03 partizanas *Genys* ir nelegaliai veikianti Černiūtė buvo slapta suimti ir operatyviai naudoti *Stumbro* būrio paieškoms. Iniciatyvos nerodė, į operacijas buvo vedamas surištas virve. A. P. P. I-oje dalyje užrašytuose Izidoriaus Streikaus prisiminimuose (p. 614) pažymėta, kad *Genys* buvo užverbuotas MGB ir įterptas į jų būrį, bet čekistams nedirbo.

2. Talutytė Adelė-*Žiežirba*, g. 1926 m. Vizdevų k. (kitur – Kumpuoliškio, Zarinkiškių k.), Obelių vlsč. Laikėsi V. Krasausko būryje, vėliau perėjo į J. Žaržojaus būrį (1950–1951 m. jį sudarė J. Žaržojus, P. Knezys ir V. Giriūnas). Suimta.

3. Andriuškevičiūtė Teklė-*Našlaitė*, g. 1922 m. Vaičėnų k. (kitur – Kumpuoliškio k.), Rokiškio apskr. Legalizavosi 1956 10 06 drauge su P. Kneziu ir V. Krasausku-*Kukučiu* ir Vale Streikute.

4. Streikutė Valė, d. Antano, g. 1936 m. Pailgio k. Išblaškius šeimą, perėjo į nelegalią padėtį, gyveno pas ūkininkus, slapstėsi su broliais, legalizavosi 1956 10 26 su V. Krasausku.

5. Krasauskas Vladas, s. Jono-*Kukutis*, g. 1917 m. Papilių k., Rokiškio apskr. Legalizavosi 1956 m., areštuotas ir teistas 1962 m., žuvo autoavarijoje 1977 m.

6. Daminauskas Vladas, s. Justino-*Virėjas*, *Deimantas*, g. 1918 m. Obeliuose, areštuotas 1951 05 18, teistas 25 metams lagerio.

7. Daminauskas Pranas, s. Justino-*Seniūnas*, *Dobilas* (Vlado brolis), nuo 1945 m. partizanavo J. Kuveikio būryje, apie 1946 – 1947 m. įsijungė į Vyties kuopą, 1949 m. rudenį paskirtas Vyties kuopos Gintaro būrio vadu. 1951 05 13 išdaviko apsvaigintas migdomaisiais ir drauge su broliu suimtas 1951 05 18. Teistas 1952 01 09.

8. Streikus Izidorius, s. Antano-*Girėnas*, g. 1927 m. Maniuliškių k., nuo 1948 m. Birutės būrio vado pavaduotojas. Legalizavosi 1955 m., suimtas 1961 m. Nuteistas 15 metų lagerio.

9. Žaržojus Juozas, s. Kazio-*Prieauglis*, *Jazminas*, g. 1926 m. Antanošės k., Obelių vlsč. Partizanas nuo 1944 m. 1945 – 1946 m. žiemą laikėsi kartu su V. Krasausku, Vaičėnais, V. Kligiu, Dručkais Antakriau-

nio miške. 1948 m. paskirtas Vyties kuopos, Vyties būrio vadu. 1951 – 1957 m. laikėsi drauge su V. Krasausku ir broliais Streikais. 1957 m. gruodžio mėn. suimtas Čedasų apyl., netoli Kurkliečių k., Vytelinės vnk. pas partizanų rėmėją Praną Janušką. Jų sūnaus V. Januškos, sugrįžusio iš sovietinės kariuomenės, surištas ir išduotas čekistams. Teistas 10 metų lagerio, mirė 1981 m.

10. Pupeikis Balys, s. Povilo-*Tauras*, g. 1914 m. Nuo 1945 02 vadovavo Birutės kuopai, nuo 1945 12 slapstėsi bunkeryje. Suimtas 1953 01 27 Latvijos miškuose bunkeryje, teistas 25 metams lagerio. Paleistas iš lagerio 1968 01 27, gyveno Karaliaučiaus (Kaliningrado) sr., po to Latvijoje. Mirė Lietuvoje 1988 m.

11. Mickus Kazys, s. Tomo, g. 1898 m. Zarasų r., Lygalaukių k. Žuvo 1946 04 24 (kitur – 1945 09 28).

12. Lukošiūnas Viktoras, s. Stasio, g. 1918 m. Antazavės vlsč., Mileikiškių k. Žuvo 1948 m. gruodį. Pagal 1947 m. amnestiją su Vladu Bernotavičiumi nutarė legalizuotis. Antanas Lukošiūnas juos nuvežė į Antazavę. Stribai liepė grįžti ir atvažiuoti kitą dieną su ginklais. Kitą rytą juos A. Lukošiūnas vėl išvežė į Antazavę. Pakeliui Kūdrų miške juos pasitiko skrebai. Viktorą ir Vladą paėmė, o Antanui pasakė, kad patys nuveš į Antazavę, bet tame miške juos žiauriai nukankino. Vieno galva nusukta, kito – išbadytos akys, sulaužytos galūnės. Teismo metu (1962 m. birželio 13–16 d.) šiuos faktus teisėjui Miežieniui pateikė Juozas Streikus (L. Lukošiūnienės iš Mielaikiškių k. liudijimas. Pagal A. Dručkaus knygą „Laukit, sugrįšim laisve nešini", p. 251).

13. Bernotavičius Vladas, g. 1923 m. Antazavės vlsč., Zirnajų k. Žuvo 1948 12.

14. Varna Marijonas, s. Antano, g. 1925 m. Antazavės vlsč., Būgų k. Žuvo 1945 09 28 Raudinės miške.

15. Varna Jonas, s. Juozo, g. 1917 m. Būgų k. Žuvo 1945 09 28.

16. Ivaška Antanas, s. Juozo, g. 1921 m. Imbrado vlsč., Pakalnės k., Zarasų apskr. Imbrado ir Suvieko apylinkių partizanų vadas. 1945 m. prisijungė prie A. Streikaus-*Tamošiuko* būrio, dalyvavo kautynėse Kūdrų miške prie Dervinių, buvo sužeistas. Sužeistas buvo ir per mūšį Raudinės miške, kai 1945 09 28 žuvo 12 *Tamošiuko* būrio partizanų. 1946 -1947 m. su būriu laikėsi Agurkiškio, Ilūkstės miškuose. 1946 m. rudenį kartu su Vainausku Suvieke sušaudė susirinkusį posėdžiauti Imbrado valsčiaus ir Suvieko apylinkės sovietinį aktyvą. Žuvo Latvijos miškuose 1947 06 13. Antaną ir Joną Ivaškas miegančius nušovė čekistų infiltruotas MGB agentas *Malinin* (MGB ag. Adolfas Daubaras turėjo tris agentūrinius slapyvardžius: *Kuzma, Vanagas ir Malinin*. Vėliau buvo teistas už savo tetos nušovimą, gydytas psichiatrijos ligoninėje, paskutiniu metu gyveno Zarasų rajone, – R. K.).

17. Kavoliukas Antanas, g. Antazavės vlsč., Dunduliškių k. Žuvo 1945 07 03.

18. Makutėnas Algirdas, g. Obelių vlsč., Svobiškio k., suimtas 1948 m. Rygoje, nuteistas 25 metams lagerio, kalintas Džeskasgano ir Norilsko lageriuose, grįžo 1965 m.

19. Plepas Eduardas, s. Josifo, suimtas.

20. Dovidavičius Vladas, s. Balio, g. 1904 m. Antazavės vlsč., Zirnajų k. Žuvo 1945 10 04. Buvo nužudytas stribų einant legalizuotis.

21. Brazys Adolfas, s. Vinco, g. 1919 m. Antazavės vlsč., Bradesių k. Žuvo 1945 07 08.

22. Ramanauskas Kazys, s. Mykolo-*Barzda*, g. 1917 m. Antazavės vlsč., Želiūnų k. Partizanavo nuo 1944 m. vasaros. Iki 1945 08 vadovavo 25 – 60 žmonių būriui, veikusiam Obelių, Suvieko apylinkėse. 1945 08 legalizavosi, buvo kviečiamas tardymams, terorizuojamas. 1945 07 17 ištremta jo šeima. 1945 m. gruodžio mėn. vėl išėjo į būrį, kurį laiką kovojo kaip eilinis partizanas, o nuo 1946 m. vėl vadovavo 15 – 20 kovotojų būriui. MGB duomenimis, jo vadovaujamas būrys 1944–1947 m. įvykdė 38 teroro aktus ir 95 apiplėšimus, nušovė Ilūkstės MGB viršininką majorą Buniną ir operatyvinį įgaliotinį leitenantą Sokolovą. Žuvo 1948 12 19 (kitur – 1947 12 18) netoli Aleksandravėlės.

23. Vartibavičius Antanas, s. Kazio-*Tėvas*, *Piršlys*, g. 1900 m. Kaločių k. (kitur – g. 1919 m. Niaukių k.). 1948 – 1949 m. laikėsi su A. Dručkumi ir broliais Streikais. 1949–1950 m. kartu žiemojo Maniuliškių kaime pas Mickutę įrengtame bunkeryje. Žuvo 1950 07 01 susirėmime su su rusų kariuomene Niaukių k. Maslausko baloje prie Degučio ežero. Buvo sužeistas ir, nebegalėdamas pasitraukti, nusišovė.

24. Vaičėnas Vincas, s. Prano-*Centas*, g. 1925 m. (kitur – 1928 m.) Vaičėnų k. (Antanašės k. gyventojas). Lokio rinktinės, Vyties kuopos partizanas. 1947 12 19 Aleksandravėlės apyl., Samanių k. išduotas ir nužudytas.

25. Krapas Steponas, Lokio rinktinės, Vyties kuopos partizanas. 1947 m. drauge su J. Vainausku ir partizanu Juozu sušaudė Imbrado vlsč. raudonuosius aktyvistus Klasinskus. Vėliau neva mėgęs išgėrinėti, plėšti ir, atėmus kažkokio žmogaus drabužius, partizanų KLT (Karo lauko teismas, -R. K.) jį buvo nuteisęs mirties bausme. Kita versija, kad išprotėjęs ir jį nušovę savieji, trečia versija – Daminausko liudijimu, Krapą, valydamas ginklą, 1949 m. liepos mėn. netyčia nušovęs V. Krasauskas.

26. Krapaitė Leonora (Stepono sesuo) partizanavo su broliu, areštuota Latvijoje 1951 m. spalio mėn.

27. Maciulevičius Jurgis, s. Povilo, g. 1913 m. Obelių vlsč., Sinkiškių k. Žuvo 1948 10 Sinkiškių k. savo sodybos bunkeryje.

28. Garnelis Edvardas, s. Prano-*Šarkis, Šarkiukas*, g. 1923 m. Aleksandravėlės vlsč., Jovydžių k. Vyties kuopos partizanas. 1948 m. rudenį su B. Vaičėnu, broliu ir V. Dručkumi persikėlė į Minčios miškus. Mirė sužeistas 1949 10 23.

29. Dieninis Albinas, s. Tomo, g. 1922 m. Antazavės vlsč., Dervinių k. Žuvo 1945 01 03 (kitur – 1944 09 03-04 naktį Pailgių kaime).

30. Kurklietis Antanas, s. Juozo, g. Kirkūnų k. Žuvo 1947 m.

31. Turkevičius Ksaveras, s. Juozo-*Bagdonas*, g. 1909 m. Obelių vlsč., Pakriaunių k. (kitur – Mažeikių k.). Buvęs šaulys, aktyviai dalyvavo 1941 06 sukilimo įvykiuose. Partizanas nuo 1944 m., priklausė kriauniečių būriui, vadovaujamam B. Bislio-*Tūzo*. Žuvo 1947 10 06 (kitur – 4 d.) Lukštinių k. Ragulio kluone, išduotas MGB ag. *Klevo*-J. Ragulio.

32. Vartibavičius Vladas, s. Kazio, g. 1922 m. Obelių vlsč., Niaukių k. Žuvo (septyniese) 1946 01 26 Plinbalių miške prie Juodupės.

33. Dručkus Juozas-*Dručkaus Juzė*, g. 1893 m. Obelių vlsč., Vaičėnų k. (ryšininkas rėmėjas). Žuvo 1946 m.

34. Lukošiūnas Jonas, žuvo 1945 07 06 kartu su Mykolu Kazanu-*Siaubu*, *Mutka* ir A. Bružu Jaskoniškių k.

35. Murauskas Juozas iš Samanių k., Antazavės vlsč. Žuvo 1945 m. Eglainėje, Latvijoje.

36. Šileikis Jonas, žuvo 1945 m.

37. Buičenka Bronius, s. Juozo, g. 1920 m., Milgedžių k., Imbrado vlsč., žuvo 1945 09 28 Raudinės miške su A. Streikumi ir kitais 11 partizanų.

38. Petkūnas Jonas iš Antanošės k., Obelių vlsč. Žuvo 1949 m. Gerbalių miške su Mataušu Kurkliečiu pasaloje.

39. Smalinskas Antanas, s. Igno, iš Busiškių k. Žuvo Knysoje: buvo nušautas beldžiantis į Adomonio gryčios langą.

40. Varna Adolfas iš Antazavės vlsč., Vyties kuopos partizanas. Kartu su broliais Streikais partizanavo Latvijoje. Žuvo 1948 m. balandžio mėn. pirmą (ar antrą?) Velykų dieną susišaudyme su rusų kariuomenės garnizonu prie Pruodės mokyklos.

41. Ivaška Jonas, s. Juozo, g. 1925 m. Pakalnės k., Imbrado vlsč. Žuvo kartu su broliu Antanu 1947 06 13. Nušautas MGB agento *Malinin*-Adolfo Daubaro.

42. Diržytė Aldona-*Vilnelė*, med. sesuo, ryšininkė ir Vyties kuopos partizanė. Žuvo 1947 03 15 bunkeryje Pagrundžio miške netoli Rokiškio.

43. Alejūnas Romualdas-*Bundela* iš Zarasų. Vyties kuopos partizanas. 1949 m. paskirtas Džiugo rajono Vyties kuopos Gintaro būrio vado Prano Daminausko-*Seniūno* pavaduotoju. Žuvo Ilūkstės vlsč., Ilzės apyl., Upinieks vienkiemyje 1950 03 02 drauge su Valerijonu Baltušiu ir Petru Maciulevičiumi.

44. Ašarka – latvių partizanas, veikęs Dvitos miškuose. 1945 m. rudenį laikėsi drauge su broliais Streikais.

45. Baltušis Valerijonas-*Pėtris, Valiukas*, Vyties kuopos partizanas. Žuvo 1950 03 02 Ilūkstės vlsč., Ilzės apyl., Upinieks vienkiemyje.

46. Maciulevičius Petras, s. Antano, Vyties kuopos partizanas. Žuvo 1950 03 02.

47. Burokas Pranas, s. Dominyko, g. 1924 m. Didėjos k., Vyties kuopos Ivaškos būrio partizanas. 1947 06 29 Latvijoje jį nušovė MGB agentas *Malinin*-Adolfas Daubaras.

48. Mickutė Elena, d. Antano, g. 1926 m. Navikų k. Slapstėsi nuo 1948 07, vėliau partizanavo Vyties kuopoje. Suimta 1951 09 22, žiauriai tardoma bandė nusižudyti, išgėrė ištirpinto muilo akmens, bet buvo atgaivinta ir išgydyta.

49. Streikutė Onutė, d. Antano-*Rūta*, Vyties kuopos partizanė. Nuo peršalimų sunkiai susirgo vandenlige. Brolių ir Elenos Mickutės rūpesčiu buvo paguldyta į Rokiškio ligoninę. Ten buvo atpažinta ir suimta. Mirė nukankinta Rokiškio MGB 1950 m. pradžioje.

50. Vasiliauskas Antanas, s. Juozo, g. 1916 m. Mironiškių k., Imbrado vlsč. Antano Streikaus būrio partizanas. Žuvo 1945 09 28 Raudinės miške susirėmime su sovietų kariuomene.

51. Zakšauskas Juozapas, s. Antano, Antano Streikaus būrio partizanas. Žuvo 1945 09 28 Raudinės miške susirėmime su sovietų kariuomene.

52. Zamarys Vytautas, Antano Streikaus būrio partizanas. Žuvo Raudinės miške 1945 09 28 su kitais 11 partizanų.

53. Vartibavičienė – Černiauskaitė Aldona-*Alyva*, g. Girelės k., Jūžintų vlsč., gyveno Niaukių k. Antano Vartibavičiaus žmona, žuvo 1946 01 06 Plinbalių miške Latvijoje.

54. Kligys Stasys-*Ąžuolas*, g. 1928 m. (1924 m.?) Antanošės k., Obelių vlsč. Žuvo 1946 11 13 bunkeryje Latvijos miškuose netoli Subatės.

55. Vaičėnas Balys-*Nemunėlis, Pavasaris, Liubartas*, g. 1918 m. (1916 m.?) Vaičėnų k., Obelių vlsč. Žuvo išduotas su kitais šešiais partizanais 1951 04 10 Strazdų k., Ignalinos r., J. Čibiro sodyboje.

56. Vaičėnas Edvardas-*Edzka* (Vinco brolis), g. 1920 m. Žuvo 1949 m. pradžioje šeimininkų Deksnių išduotas kartu su žmona Papilių k.

57. Dručkus Vytautas-*Šernas*, 28 m. amž., g. Vaičėnų k. Žuvo kartu su Vaičėnu ir kitais šešiais partizanais J. Čibiro sodyboje.

58. Dručkus Albinas-*Sūnus*, g. 1925 m. Kalnočių k., Obelių vlsč. Žuvo 1951 m. gegužės pabaigoje Pruodės miške Latvijoje.

59. Juozėnas Jonas, s. Edvardo-*Didelis, Didysis Jonas*, g. 1922 m. (kitur – 1924 m.) Kriaunose. Žuvo Lukštynių k. prie Bradesių, Jono Ragulio namuose, išduotas šeimininko drauge su Baliu Bisliu-*Tūzu*, Turkevičiumi ir broliais Medikiais 1947 10 04. Kūnai buvo išniekinti Antazavėje priešais bažnyčią. Gulėjo basi vien su baltais apatiniais, nes juos sušaudė ką tik atėjusius iš pirties.

60. Tamoliūnas Jonas, s. Jono-*Knygnešys*, g. 1923 m., legalizavosi, buvo ištremtas.

61. Vainauskas Jonas-*Jaska, Senukas*, g. 1922 m. Paveisiejo k. (Meškinės k.), Obelių vlsč. Apie 1945 m. stribų sugautas ir žiauriai kankintas (pažeista klausa), bet vežamas į Zarasus sužeidė konvojų (stribą Žideliūną) ir pabėgęs įstojo į Suvieko partizanų būrį. 1946 – 1948 m. partizanų būrio vadas, 1946 m. spalio mėn. vadovavo išpuoliui prieš Suvieko ir Imbrado vlsč. aktyvą.

62. Bieliauskas Pranas, g. 1917 m. Žuvo 1948 m. rudenį.

63. Vaičėnas Bronius-*Sakalas*, g. Vaičėnų k. (Balio brolis). Žuvo Latvijoje netoli Subatės patekęs į pasalą 1947 01 16. Kūnas niekintas ir užkastas Bebrinėje.

64. Petkūnas Petras, g. 1920 m. Antanošės k., Obelių vlsč. Žuvo 1946 10 07 prie Audronių k., Obelių vlsč.

65. Kurklietis Juozas, s. Antano, iš Kirkūnų k., Obelių vlsč. Žuvo 1946 10 07 su P. Petkūnu.

66. Baltušis Leonas, g. 1917 m. Kubiliškio k.

67. Garnelis Alfredas-*Čigonas*, g. 1927 m. Dvirėžių k., Aleksandravėlės apyl. 1948 m. rudenį drauge su B. Vaičėnu ir kt. Perėjo partizanauti į Ažvinčių ir Minčios miškus, į *Erškėčio* kuopos ribas. Turėjo pus-

karininkio laipsnį, 1950 – 1951 m. buvo Džiugo rajono štabo pareigūnas prie Lokio rinktinės štabo. Žuvo 1951 04 10 drauge su kitais Lokio rinktinės pareigūnais Strazdų kaime.

68. Bakšys Jonas, 1946 – 1947 m. žiemą kartu su Streikais žiemojo pas Ruzgus. Žuvo išduotas 1948 m. Latvijoje prie Eglainės. Kūnas buvo išniekintas Subatėje.

1947 m. Juozapas Streikus paskirtas Lokio rinktinės Vyties būrio vado pavaduotoju.

1948 m. Juozapas Streikus paskirtas Lokio rinktinės Vyties būrio vadu.

1949 m. Juozapas Streikus paskirtas Lokio rinktinės Džiugo rajono būrio vadu.

1944 m. liepos mėn. Izidorius Streikus įstojo į Antano Streikaus būrį ir jame išbuvo iki 1958 m. liepos mėnesio.

1949 m. Izidorius Streikus buvo paskirtas Lokio rinktinės Džiugo rajono Birutės būrio vadu, jam buvo suteiktas puskarininkio laipsnis.

1945 m. pavasarį Vladas Krasauskas-*Kukutis* įstojo į Balio Vaičėno būrį.

1949 m. Vladas Krasauskas buvo paskirtas Lokio rinktinės Džiugo rajono Vyties būrio vado pavaduotoju, jam suteiktas puskarininkio laipsnis.

IŠ PRISIMINIMŲ APIE PARTIZANĄ ANTANĄ STREIKŲ-*TAMOŠIUKĄ*

1939 m. žurnale „Karys“ Nr. 30 buvo publikuota Prano Kuncos apybraiža „Sirgdamas atėmė iš priešo kulkosvaidį“, kurioje aprašomi savanorio Antano Streikaus žygdarbiai 1919 m. Nepriklausomybės kovose su rusų bolševikais ir lenkų legionieriais.

Keletas ištraukėlių iš šios apybraižos skaitytojų dėmesiui:

„1919 m. birželio 15 d. į 2-ą pėst. pulko štabą, tada stovėjusį Antazavės valsčiuje, Maniuliškių kaime, atėjo to kaimo vyrukas Antanas Streikus ir prašėsi priimti savanoriu. Pulko vadovybė mielai šį vyruką priėmė ir jau kitą dieną išsiuntė į frontą prieš bolševikus...“.

Toliau pasakojimas seka apie šio jauno ir narsaus savanorio žygdarbius, kuriam teko garbė tarnauti Lietuvos savanorių pulke, vadovaujamam tuo metu narsių ir Tėvynei Lietuvai atsidavusių karininkų kaip Petruitis, Noreika, Andriūnas ir kt., su jais praeiti sunkius ir pavojingus nepriklausomybės kovų kelius.

„Antanas Streikus gimė 1899 m. Zarasų apskrityje, Antazavės valsčiuje, Maniuliškių (Pailgio) kaime, neturtingo ūkininko šeimoje. Didžiojo (I-ojo pasaulinio) karo metu vertėsi kurpiaus amatu. Iš kariuomenės atsargon išėjo 1921 m. gruodžio 24 d. Už narsumą kovų metu yra apdovanotas Vyčio kryžiumi, be to, savanorių kūrėjų ir nepriklausomybės medaliais. Šiuo laiku yra karštas ir uolus šaulys. Vyčio kryžiumi apdovanojimo lape šitaip rašoma apie eil. A. Streikų: „2-o pėst. pulko, 8-tos kuopos eilinis Antanas Streikus, ypatingai pasiaukojęs vien tik Tėvynei ir tarnybos naudai ir visai užmiršta save. Pavyzdžiui, kai buvo gautas įsakymas prašalinti Akreniuose esančią bolševikų užtvarą, A. Streikus, nežiūrėdamas į tai, kad tuomet sunkiai sirgo ir turėjo apie 39 laipsnius karščio, pirmas ėjo ir kitus paskui save vedė. Kautynėse ties Raufenze visą laiką slinko pirmutinis, kol buvo sužeistas. Išėjęs iš ligoninės, su atvira žaizda grįžo į kuopą sakydamas: „Esu kurpius, todėl šiek tiek padarysiu kuopai gero, taisydamas jos batus, o tuo tarpu pasveiksiu ir vėl galėsiu eiti į kautynes“.

L. Abariaus p a s t a b a: A. Streikus 1941 m. aktyviai dalyvavo sukilime prieš bolševikus, buvo Aleksandravėlės sukilėlių būrio vado pavaduotojas, iki 1943 (ar 1944 m.) tarnavo policijoje. 1944 m. perėjo į nelegalią padėtį, vadovavo apie 150 par-

tizanų būriui (Antazavės, Imbrado, Obelių apylinkėse). 1944 m. būrys išsiskirstė, 1945 04 vėl susirinko ir susijungė su Mykolo Kazano būriu. 1945 07 – 09 vadovavo Lokio rinktinei. Antanas Streikus žuvo 1945 m. rugsėjo 28 d. Raudinės miške (tiksli vieta nežinoma). Pasižymėjo kaip didelis patriotas, tačiau buvo „sunkaus būdo“, valdingas, 1941 m. nušovė niekuo dėtą Kurklietį – Obelių partizanų būrio vado brolį.

Iš LYA. F. K-1, ap. 3, b. 1695 (4/18)
NKGB Zarasų apskrities skyriaus literinė byla

P. 224. Ataskaita už 1945 09 m.:

P. 225. *Orlovas*-Jeronimas Budrys iš Volungių k., Antazavės vlsč. yra vidinis MGB agentas Streikaus bandoje.

P. 226. Tiriant agentūrinę bylą „Gimnazistai“, nustatyta, kad mūsų agento *Orlovo* sūnus dalyvauja antisovietinėje veikloje. Tas buvo suimtas ir, *Orlovui* prašant paleist, buvo atsakyta, kad reiksią pakišti po operatyviniu smūgiu Streikaus bandą. Kai jis tai atliks, jo sūnus bus paleistas. *Orlovas* nuėjo pas Antaną Streikų prašytis priimamas į būrį. Šis į tai atsakė, jog nesą reikalo, geriau bus, jeigu jis būsiąs ryšininku.

P. 230. 1945 09 28 MGB agento *Orlovo* duomenimis, užmušta 13 banditų, tarp jų ir Antanas Streikus – buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas ir jo būrio vadas Antanas Ivaška.

P. 231.Paimti trofėjai: 3 rankiniai kulkosvaidžiai, 1 automatas, 7 šautuvai, 2 pistoletai. Pas visus žuvusius ant rankovių rasti prisiuvimai su užrašu: „Kary, gink tėvų žemę!“.

P. 246. Ataskaita už 1945 10m.: 1945 04 tiriant agentūrinę bylą „Gimnazistai“, kaip informatorius buvo užverbuotas *Kuzma* – gimnazijos mokytojas, g. 1924 m. Į susitikimus su operatyviniais darbuotojais jis nėjo ir greitai po to dingo iš Zarasų – tapo nelegalu. Tačiau jis atsistojo karo prievolininkų įskaiton, tiktai nėjo į NKVD registruotis. Iki 1945 10 jis nelegaliai dirbo tėvo ūkyje. Tuo metu apie jį surinkti kompromatai, jog jisai vokiečių okupacijos metais dirbo organizacijoj „Laisvės Sakalai“, o užėjus bolševikams bendravo su Kazanu ir vykdė jo nurodymus antisovietinės spaudos platinimo reikalais. Turint tokią medžiagą, mūsų agentas buvo slapta paimtas ir ištardytas, savo parodymuose jis paminėjo mokytoją Gudą, kilusį iš Kupiškio apskr., kuris esąs LLA organizacijos padalinio vadovas. Agentas *Kuzma* dirba pagal agentūrinę bylą „Kroty“ („Kurmiai“).

P. 251. Ataskaita už 1945 10 m.: Pagal agentūrinę byla „Gimnazistai“ 1945 07 suimtas mūsų agento *Orlovo* sūnus. Jo tėvas mums mainais į sūnaus laisvę pažadėjo pakišti po operatyviniu smūgiu Streikaus bandą. 1945 09 28 nukauti 13 banditų, o dar 4 banditai, *Orlovo* duomenimis, nukauti vėliau. Pildant pažadą, 1945 10 03 ag. *Orlovo* sūnus buvo paleistas iš kalėjimo ir išleidžiant užverbuotas kaip agentas *Petraitis*. Kad užšifruotų paleidimą, jo tėvui buvo pavesta vaikščiot po žmones ir rinkti parašus, kad jo sūnus nekaltas, tokiu būdu jam pavyko surinkt 30 parašų. Agento *Orlovo* sūnų užverbavo jaun. leitenantas Truchačiov.

P. 396. Ataskaita už 1945 12 m.: Agentas *Orlovas* užverbuotas 1945 08. Karo pradžioje jis gyveno Utenos apskrity ir ten buvo sukilėlių būryje, ėjo taip vadinamo partizanų teismo nario pareigas. 1945 12 jis susitiko su 5 Streikaus bandos banditais ir išsiaiškino, jog jie nori legalizuotis.

P. 397. Gruodžio mėnesį agentui *Orlovui* įteikta dovanų – vyriškas kostiumas už Streikaus bandos likvidavimą. Agentui *Stankevičiui* už Dusetų gimnazijos mokinių antisovietinės kuopelės sekimą ir Kazano išdavimą įteikta dovanų – 650 rb. ir 12 m manufaktūros. Agentas *Leleikienė* už Dusetų kunigų Laurenčiko ir Jurgaičio sekimą paskatinta 400 rublių.

F. K-1. Ap. 16, b. Nr. 1098
Obelių rajono MVD – MGB skyriaus byla

P. 77. Praneša ag. *Dobilas*, 1951 09 23: Baltmuižės miške rastas karišku kiteliu aprengto vyro lavonas. Po nugara – užtaisytas automatas, kišenėje rasti topografinis žemėlapis, odekolono buteliukas ir pakelis

„Sport" papirosų. Lavonas jau visai suiręs. Surado eigulys Voitiškis (?) ir papasakojo mūsų agentui *Dobilui*. *Dobilas* pasakė: „Žinau apie šitą negyvėlį, bet nenoriu liest – gali būt bėdos".

Jis yra bandito, kuris pabėgo 1951 05 15 suimant Pupelius Baltmuižės miške. Jis pabėgo sužeistas. Tai yra Petras Pupelis, nes Elena Mackutė savo tėvams rašė, kad „Baltmuižės miške žuvo mano Petras". Ji pažino lavoną pagal rūbus.

Praneša ag. *Poddubnikov*: 1951 08 29 susišaudė su banditais, vienas nušautas, bet jį išsinešė (paskui išaiškinta, kad tada apšaudė vyrą ir žmoną Pupelius).

Iš KGB arch. Byla Nr. 17. Arch. Nr. 538/2, 1952 m.

Dusetų rajone partizanauja šie partizanai vienišiai:

1. Vizbaras Petras, s. Antano-*Vapsva*.
2. Mackus Jonas, s. Antano-*Donkichotas*, *Vėjas*. Priklauso Ąžuolo būriui, Šarūno rinktinei, Vytauto apygardai. Veikia Dusetų rajone.

Mikulėno partizanų būrys veikia Rokiškio valsčiaus teritorijoje. Tai Kuveikio, Petro Gudo būrių likučiai (pagal MGB duomenis):

1. Mikulėnas Stepas-*Liūtas* iš Žiobiškio, būrio vadas.
2. Nasteika Juozas, s. Juozo iš Saulių kaimo. Žuvęs.
3. Dambrauskas Petras iš Šemetų k. Žuvęs.
4. Jasinevičius Vladas, s. Juozo, g. 1918 m., iš Saulių k., Rokiškio r.
5. Jasinevičius Petras, s. Jurgio, g. 1914 m., iš Saulių k., Rokiškio r.
6. Mažeikis Feliksas-*Plaktukas* iš Tumasonių k., Kriaunų vlsč.
7. Čelkys Antanas-*Untinas* iš Kirkūnų k., Obelių vlsč. Areštuotas.
8. Raišys Kostas-*Čažas* iš Sodelių k., Juodupės vlsč. Areštuotas.
9. Radzevičius Kazys-*Viršila* iš Stirniškių k., Juodupės vlsč. Areštuotas.
10. Krankalis Alfredas-*Beržas* iš Ilūkstės vlsč., latvis. Legalizavosi.
11. Krankalytė Alma-*Rūta* iš Ilūkstės vlsč., areštuota.

Mikulėno būrys veikė dviem grupėmis. Joms vadovavo Mikulėnas ir Čelkys. Būrys veikė Latvijos teritorijoje, Gerbalių miško masyve, Trako miške, Steponavos ir Apūniškių miške.

R. K. p a s t a b a: Vienas iš daugelio pavyzdžių, kaip čekistai įvardindavo agentūrines operatyvines bylas, į kurias guldė savo agentų pranešimus ir visą kitą informaciją, susijusią su partizanais ir jų veikla:

F. 3. B. 20/117. P. 5. 1947 metų gegužės mėn. ataskaita apie rezultatus kovoje su nacionalistiniu pogrindžiu ir ginkluotais būriais Utenos, Švenčionių, Zarasų, Rokiškio ir Kupiškio apskričių teritorijose.

Trečios Vytauto apygardos štabas – agentūrinė byla „Štabisty" (Štabistai);
Liūto rinktinės štabas – „Štabisty";
Zubrio būrys – „Protivniki"(Priešininkai);
Žaibo būrys – „Ubyjcy"(Žudikai);
Siaubo būrys – „Izmieniki"(Išdavikai);
Perkūno būrys – „Nacionalisty"(Nacionalistai);
Tauro būrys – „Debeiskije"(Debeikiškiai);
Šmėklos būrys – „Vragi"(Priešai);
Aušros būrys – „Liesnyje"(Miškiniai);
Šriubo būrys – „Jadovityje"(Nuodingieji).

Pasakoja **FELIKSAS MAŽEIKIS-*KARDAS***

Užrašyta Rokiškyje
1998 m.

Gimiau 1917 12 08 Rokiškio apskrityje, Obelių valsčiuje, Tumasonių kaime. Tėvai turėjo 17 ha žemės, šeimoje augome trys broliai ir dvi seserys. Prieškario metais teko dirbti samdiniu pas ūkininkus, prie statybų, vėliau buvau pašauktas į Lietuvos kariuomenę ir tarnavau L D Kun. Gedimino pėstininkų pulke.

1941 m., karui prasidėjus, įsijungiau į Lukštų apylinkėje organizuojamą sukilėlių būrį. Mūsų tikslas buvo nuginkluoti bėgančius nuo vokiečių pavienius raudonarmiečius ir sulaikyti besitraukiančius tarybinius aktyvistus. Sukilėlių štabas įsikūrė Lukštų mokyklos pastate, o sukilėlių būrio vadu buvo paskirtas buvęs atsargos leitenantas Petras Gudas. Nors širdyse degė neapykantos ugnis bėgantiems bolševikams, bet mes beveik neturėjome ginklų. Alfredas Krankalis iš Gediškių kaimo atsinešė tėvo Rudolfo palėpėje išsaugotą nuo I-ojo pasaulinio karo rusišką ilgavamzdį šautuvą ir penkis šovinius. Juozas Tamošiūnas atsinešė pistoletą, dar vieną kitą šautuvą atsinešė Juozas Puriuškis, dirbęs MTS-e (Mašinų traktorių stotis). Karui prasidėjus ir aktyvistams išbėgus, jis, susirinkęs šautuvus ir šovinius, paliktus MTS-e, su traktoriumi atidūmė į Lukštus. Taip ginklų daugėjo, be to, buvo nuginkluoti keli raudonarmiečiai. Gausėjo ir mūsų būrys. Birželio 24 ar 25 dienomis sužinojome, kad tarp Obelių ir Subatės Latvijos teritorijoje vokiečiai subombardavo besitraukiančių rusų koloną. Pakriaunių kaimo laukais mes nuvažiavome į įvykio vietą. Čia radome daug mašinų, pakrautų karine amunicija, konservais. Kadangi tarp mūsų buvo du vairuotojai, Puriuškis ir Tamošiūnas, atrinkome du sunkvežimius, kurie dar nebuvo sudaužyti, prikrovėme į juos ginklų, konservų ir atsivežėm į Lukštų dvarą. Dvaro pastatuose tuo metu buvo įsikūrusi mokykla. Viską iškrovę, dar nuvažiavome. Pasirodo, rusų kolona traukėsi į Daugpilio pusę, kai juos užklupo vokiečių armija. Ant aukštumėlės už Kreščionių balos Latvijos teritorijoje, Varniškių vienkiemyje, jau stovėjo vokiečių desantininkai, šaudydami iš kulkosvaidžių jie sukėlė dar didesnę paniką raudonarmiečiams. Dalį ginklų suvežėm į Jono ir Juozo Karalių vienkiemius, dalį atvežėm pas mane į vienkiemį Tumasonių kaime. Tuos ginklus sutepėm tepalu ratams tepti, malkinėje iškasėm duobę, sukrovėm juos į duobę, užkasėm ir dar malkom uždėjom. Vokiečių karinė administracija rugsėjo mėn. nurodė visus rusų ginklus pristatyti į Rokiškį. Kurie nebuvo paslėpti, tuos nuvežėm ir atidavėm, o paslėptieji taip ir liko.

Vokiečių okupacijos metu dirbau tėvų ūkyje, nes abu vyresnieji broliai buvo iš namų išėję užkuriomis, vyresnė sesuo irgi ištekėjusi.

1944 m. pavasarį, artėjan frontui, draugai siūlė trauktis į Vakarus su vokiečiais, bet aš jau buvau vedęs. Kartu su žmona trauktis buvo neįmanoma, o palikti ją vieną irgi nenorėjau. Atsidavėm likimo valiai ir likome namuose. Grįžus rusams, suaktyvėjo buvę raudonieji pogrindininkai, prasidėjo naujokų gaudymai į Raudonąją armiją, areštai.

1944 m. rugpjūčio mėn. Tumasonių miške suorganizavau dvidešimt trijų vyrų būrį. Ginklų turėjome, likusius ginklus išnešėm ir užkasėm Jokūbo Kundelio miškelyje, nes namuose buvo pavojinga laikyti. Rugpjūčio pabaigoje mus išdavė Juozas Pipikas. Rusai mus apsupo anksti ryte, įvyko kautynės. Nors ir netarnavę kariuomenėje, bet didelę drąsa ir kovingumą parodė Alfredas Krankalis, Vincas Pipikas, Bro-

nius Kundelis, Pranas Gregalavičius. Mano brolis Stasys ir Albertas Kundelis buvo paimti gyvi. Stasys nuteistas dešimčiai metų lagerio ir penkeriems metams be teisės grįžti į Lietuvą, o A. Kundelį kelias savaites palaikė uždarytą ir paleido, daugiau jau niekas jo nebelietė. Jonas Savickas atsitiktinai pateko į rusų nagus, pas ūkininką Deksnį jį peršovė, o ligoninėje jis mirė.

Po pirmojo kovinio krikšto kai kurie grįžo į namus, kiti perėjo į Petro Gudo partizanų dalinį, kuris kūrėsi Gerbalių miške, Lukštų apylinkėje, o mes keli prisijungėm prie Simono Struopo būrio, kuris dislokavosi Plimbalių miške, Ilūkstės vlsč., Latvijos teritorijoje.

Rugsėjo pirmoje pusėje buvome apsupti rusų kariuomenės, kautynių metu trys mūsiškiai žuvo, mes su Petru Dambrausku šiaip taip išsiveržėm, abu buvom sužeisti: jis į ranką, aš į krūtinę ir į pilvą. Žuvo Simas Struopas, Petrauskas ir dar vienas. Šiaip taip pasiekėm žinomų žmonių vienkiemį, sutvarstė mūsų žaizdas, pranešė artimiesiems, vakare pervežė į saugesnę vietą, iškvietė seną felčerį Mykolą Gaudzę iš Pakapinės kaimo, jis mus apžiūrėjo, išrašė receptą, pagal kurį artimieji Subatės vaistinėje gavo vaistų. Praėjo dvi savaitės, bet mano žaizdos negijo, teko kreiptis į Rokiškio ligoninę. Į ją mane paguldė Antano Butėno pavarde. Pragulėjau tris savaites, bet čia mane atpažino Jonas Alasavičius iš Bučiūnų kaimo (vėliau jis gyveno Panevėžyje).

Mus tris sužeistus sukėlė į vieną palatą, prie durų pastatė sargybinį, o po kelių dienų dar vieną paguldė. Daktaras Vytautas Barauskas mane perspėjo, kad tai šnipas, jo reiktų saugotis. Šis žmogus buvo man gerai pažįstamas – Stočkus iš Bučiūnų kaimo. Med. seselės buvo Stasė Zaborskienė (jos vyras buvęs chirurgas) ir Stasė Klemčickienė. Saugumas visą laiką mumis labai domėjosi.

Stasė Zaborskienė draugavo su apskrities viršininku Jonu Kaireliu, kuris buvo kilęs iš mūsų kaimo, tarpukario metais buvęs aktyvus komunistų pogrindininkas. Karui prasidėjus, pasitraukė į Rusijos gilumą. Kaime jį visi vadino Jonuliu. Ryte Zaborskienė, atėjusi į darbą, papasakodavo, ką jis kalbėdavo apie mane. Prokuroras Juozas Sakalauskas sargybiniams įsakė į palatą nieko iš pašalinių neįleisti, išskyrus ligoninės personalą. Mano žmona (Alma Krankalytė-*Rūta*), daktaro ir seselės Zaborskienės pasiūlymu, apsivilkdavo baltą chalatą, pasiimdavo į rankas kibirą, mazgotę ir taip įeidavo į palatą neva grindų plauti. Tokiu būdu aš palaikiau ryšį su išoriniu pasauliu, vaizdavau labai silpną ligonį. Ateidavo ir prokuroras, čekistai, bet su manimi jie negalėdavo susikalbėti, daktaras jiems sakydavo, kad aš dar sunkus ligonis. Antroje lapkričio pusėje jie manimi jau labai susidomėjo. Seselė Zaborskienė ir daktaras Barauskas pasūlė bėgti, buvo net virvę atnešę nusileisti iš antro aukšto. Lapkričio 23 d. buvo labai lietinga, pabėgimo scenarijus jau buvo paruoštas, šnipas užmigo, liko tik kaip nors sutvarkyt sargybinį. Seselė jį nuviliojo į apatinį aukštą ir, kai gavau sutartą signalą keltis, mes visi trys apsigaubėm antklodėmis ir per tarnybinį išėjimą išslinkom į lauką. Tvoroje jau buvo atplėštos kelios lentos, kad nereiktų lipti arba eiti per vartus. Ligoninės personalo ir *Rūtos* padedami, mes iš ligoninės išbėgom. Man buvo nurodyta užeit į sutartą vietą Bajorų kaime netoli Rokiškio, į kurią aš labai greit ir atėjau. Ryte apie mane buvo pranešta draugams, vakare ir jie atėjo. Persikėlėm arčiau savo krašto. Pakeliui dar ilsėjausi pas vieną ūkininką. Gruodžio viduryje sustiprėjęs prisijungiau prie leit. Petro Gudo didelio partizanų būrio Gerbalių miške. Čia oras grynesnis, pradėjau sveikti, baigė užgyt žaizdos. Štabo bunkeryje atšventėme Kūčias, Kalėdas ir sutikom Naujuosius 1945-uosius metus.

Iš Rokiškio r. NKVD – NKGB sekimo bylos, LYA F. K-l, ap. 3, b. 1476, p. 74.

Bartašiūnui saugumo papulk. Petrov.

NKVD aparatas labai užterštas, ryšiai su bandomis. Milicija dirba blogai, geria, išeina iš postų, todėl pabėgo sulaikytieji. 1944 11 14 išbėgo iš ligoninės trys banditai: Mažeikis Feliksas, Musteikis Petras ir Verdijas Vladas, s. Vlado. 11 17 iš apskrities KPZ pabėgo 7 sulaikytieji. Vorobjovas Tichonas leido kaliniams išnešti parašą. Tada iš kameros iššoko keli, jį nuginklavo ir sužeidė į dubens kaulą Jakovlevą Ivaną. Persekiojant 6 užmušti, bet vienas pabėgo. Iš mūsų pusės žuvo poskyrio milicijos viršininkas Repšys Balys, sužeisti trys, o NKVD 5 divizijos 26 pulko kuopos vadas vyr. leitenantas Sokolovas Aleksejus mirė nuo sužeidimų.

1945 m. sausio 5 d. vakare atėjo į stovyklą *Rūta* ir pranešė, kad prie Gediškių malūno išsilaipino penkios mašinos rusų kareivių, o po pusiaunakčio pranešė, kad ir Tumasonių kaime privežta kariuomenės. Buvo nutarta persikelti į Paduobio mišką ir susijungti su juodupiečiais, kurių ten buvo 86 vyrai. Naktį perėjome Paduobio mišką ir čia sužinojome, kad Juodupėje ir Aknystėje privežta rusų kariuomenės. Čia buvo permesta Vetrovo divizija, kuri buvo specialiai paruošta kovai su partizanais. Rusai, matyt, suuodė, kad Gerbalių miške mūsų nėra, tada sausio 7 d. apsupo Paduobio mišką ir prasidėjo nelygios kautynės su gerai paruoštais, frontą praėjusiais kariais. Prie kulkosvaidžio žuvo vadas Gudas, žuvo daug partizanų, pajutom, kad baigiasi mūsų šaudmenys. Esant tokiai situacijai, iš apsupimo žiedo ėmėm veržtis į visas puses. Mūsų būrys prasiveržė į šiaurės pusę, į Latvijos teritoriją. Naktį perėjom lauką, užėjom pas ūkininką Bakšį, gyvenantį pamiškėje, čia mus pavalgydino, dar ir kelionei įdėjo. Kiek apšilę išėjom į nežinią, tiksliau į netoliese esantį mišką. Atrodė, kristum į sniegą ir užmigtum saldžiu miegu. Miške pastebėjom ugnį, atsargiai prislinkom arčiau, pamatėme, kad mūsiškai Jonas ir Vladas Šedžiai iš Vanaginės k., Arvydas ir Vilius Sprindžiai iš Kukalionių kaimo (Latvijos teritorijoje) ir dar keli vyrai. Ten pasitarę išsiskirstėm kas kur. Vieni į vieną, kiti į kitą vietą, mes likome dviese su Silinš Vilis-*Tėvas*. Atėjom į savo kraštą pas latvį Užkalnį Zimblių kaime, sužinojom, kad kariuomenė pasitraukė, pavakarieniavom ir patraukėm toliau. Atėjom pas Gerbalių miško eigulį Deksnį. Jis perspėjo mus, kad praėjusią naktį pas jį lankėsi rusai, todėl čia ilgiau neužtrukom, atsisveikinom ir išėjom savais keliais. Aš šiek tiek nerimavau, nes po mano pabėgimo iš ligoninės nežinojau žmonos likimo, ją rusai galėjo įtart pabėgimo organizavimu, nežinojau ir jos brolio likimo, nes mūšio metu išsiskyrėm. Patraukiau namų pusėn. Naktis išsigiedrijo, iš už debesų išlindo mėnulio pilnatis, apšvietė visą žemę, toli buvo matyti. Eidamas apsižvalgau per žiūronus ir vėl einu. Apsistojau pas pažįstamą ūkininką Antaną Savicką Gediškių kaime, čia sužinojau, kur žmona ir jos brolis. Rytą susitikom ir prieš auštant išėjome į Plimbalių mišką. Žiema šalta, susikūrėm laužą iš sausų šakų, kad mažiau dūmų būtų, be to, netoliese dirbo miško kirtėjai, jei kas ir pamatys kokį dūmelį, vis mažesnis įtarimas. Švintant vakarų pusėje pasigirdo šaudymas, užgesinom ugnį ir klausėmės, kas bus toliau – šaudė tolokai. Aš, nerimo apimtas, nutariau nueiti į pamiškę pas pažįstamą ūkininką Deksnį. Išėjęs į pamiškę, susitikau Juozą Kuveikį iš Gediškių kaimo, Joną Karalių, Izidorių Navicką iš Lukštų, Antaną Bliūdžių iš Sniegių kaimo. Pas Deksnį nebenuėjau, nes šiuos vyrus, kuriuos sutikau pamiškėje, persekiojo rusai. Į pavakarę vėl pasigirdo smarkus šaudymas. Kaip vėliau sužinojome, rusai persekiojo dar kitą partizanų grupelę. Jiems įėjus į mišką, rusai į mišką lįsti nebedrįso. Užgesinom laužą

ir nutarėm skirstytis mažesnėmis grupelėmis arba pavieniui, kad galėtume ramiai praleisti likusią žiemos dalį.

Atėjom į Rudolfo Krankalio sodybą ir čia nutarėm tvarte kasti slėptuvę. Nedelsiant ėmėmės darbo ir iškasėm nemažą duobę, kurioje laisvai buvo galima sėdėti ir gulėti išsitiesus. Viršų uždengėm lentomis ir užkasėm tuo pačiu moliu, kad, badant žemę virbais, neįtartų ką nors ne taip esant. Taip čia apsigyvenom keturi vyrai ir viena moteris:

1. Aš – Feliksas Mažeikis-*Kardas*;
2. Alfredas Krankalis-*Beržas*;
3. Alma Krankalytė-*Rūta*;
4. Antanas Bliūdžius-*Beržas* iš Sniegių km. Miręs 1996 03 14;
5. Juozas Kuveikis-*Karklas* iš Gediškių k.

Balandžio pradžioje susisiekėm visi buvę partizanai ir susibūrėm į Juozo Kuveikio būrį. Miške kur kas smagiau negu lindėti slėptuvėje ir girdėti viršuje kažin ką trepsint – šeimininką ar rusų kareivius. Be to, po kratų Rudolfą Krankalį stribai dažnai išsivesdavo į Obelius, grįždavo žmogus po savaitės ar ilgiau sumuštas, sudaužytas, mėlynėmis išmargintas. Mes likę slėptuvėje nerimavom: ar išlaikys – neišduos? Kai areštavo pirmą kartą, visi po vieną išsivaikščiojom, bet po pirmo grįžimo kažkaip įsidrąsinom. Jeigu žmogus vieną kartą išlaikė, išlaikys ir kitą. Kaimyninėj sodyboj, Antano Savicko tvarte, turėjom ir atsarginį bunkerį. Be abejo, pirma žiema mums buvo sunkiausia, buvo kažkaip neįprasta ruoštis žiemoti Gerbalių miške, tokiam dideliam skaičiui žmonių ir išsilaikyt būtų neįmanoma nepastebėtiems.

Pavasario saulutė iškart visus pradžiugino, ištirpo sniegas, neliko pėdsakų, nors daug akių mus stebėjo. Nežinojom, ar kas nepastebėjo, ar neišgirdo, nes išdavikų buvo visais laikais, o ypač pokario metais. Daug buvo ir mums ištikimų žmonių, geradarių, kurie mus šelpė, gelbėjo sužeistus, slaugė, gydė. Nedidelėj Kazimiero Lasinsko sodybėlėj Gediškių kaime irgi buvo partizanų slėptuvė, nors joje niekas nesislapstė. Čia mane iš ligoninės pabėgusį priglaudė, nuo tada ši maža sodybėlė tapo nuolatine partizanų lauko ligonine su ištikimu mūsų daktaru – felčeriu Mykolu Gaudze iš Pakapinės kaimo. Čia gydėsi ne viena dešimtis sužeistų partizanų, apie šią sodybą plačiau sužinota tik po Atgimimo. Iki mūsų dienų sodybos pastatai nebeišliko, liko tik viena nuotrauka – nedidelis klojimas nufotografuotas apie 1962 metus.

Buvo ir išdavikų, provokatorių, kurie visokiais būdais stengėsi įtikti okupantams ir jiems parsidavusiems tautiečiams. Pas mus tremiamųjų sąrašus sudarinėjo seniūnai, jie daugiausia jautė, kas ką galvoja, kas kam pritaria. Mano tėvus 1948 05 22 ištrėmė irgi seniūno iniciatyva, buvo nugriauta nauja sodyba, statyta 1938 metais.

1945 m. gegužės pradžioje sumanėme susisiekti su kitais partizanais ir pasitarti dėl tolesnės veiklos. Blogiausia buvo tai, kad mes visi neturėjome aukštesnio išsilavinimo, vos baigę pradines mokyklas, vyresni ir to neturėjo. Tam, kad imtumeis vadovavimo didesniam partizanų būriui, reikėjo gero išmanymo, organizacinių sugebėjimų.

Nuvykom į Aleksandravėlės apylinkes ir susitikom su eiguliu Jonu Naviku, kuris mus suvedė su Mykolo Kazano būriu Kūdrų miške, bet čia mus užklupo rusai. Mūsų laimei, po susišaudymo nė vienas mūsiškis nežuvo. Po šio susidūrimo persikelėm į Eglainės miškus, čia buvo kur kas ramiau, nes vasarą miškas tampa gimtaisiais

mūsų namais. Vėliau grįžome į Plimbalių mišką, nes čia netoli gyveno mūsų gerieji rėmėjai, čia ryšys patikimesnis, žmonės daugmaž žinomi, čia ir šeimos artimieji.

Susisiekėm su latvių partizanų būriu, vadovaujamu šaulio (aizsargo) Alfonso Dumbrio, kilusio iš Butkėnų kaimelio. Jis pasiūlė išvaikyti Susėjos miestelio stribus. Mūsiškių buvo apie 30 vyrų ir dvi moterys: Alma Krankalytė-*Rūta* ir Dumbrio draugė Milda. Persikėlėm į Susėjos mišką vieną liepos mėnesio dieną, o vakare patraukėm į Susėjos miestelį. Užėjom pas vieną, pas kitą stribą į namus, bet namuose jų neradome, tada ėmėm supti stribyną. Jų valsčių pastatai nedideli, panašūs į mūsų apylinkių tarybas. Pastatas sumūrytas iš akmenų, dviejų aukštų. Atidengėm kulkosvaidžių ugnį, susišaudymo metu į stribyną vėluodamas bėgo vienas stribas, užšoko ant mūsų posto ir buvo nušautas. Į vidų negalėjom patekti, stribai užsibarikadavo duris ir į mus pleškino per langus. Mes net kanistro benzino neturėjome, negalėjome pastato padegti. Kitą dieną iš Daugpilio atvažiavo rusų NKVD kariuomenės garnizonas ir šukavo mišką. Susišaudymo metu buvo sužeisti Jonas Igaunis ir Jonas Karalius, kuriuos naktį atvežėm į Gediškių kaimą pas Kazimierą Lasinską, pakvietėm felčerį Mykolą Gaudzę, kuris juos gydė. Armonių kaimo apylinkėje buvo nukautas Juodupės milicininkas Aleksejus Trofimovas. Garnizonui šukuojant Paduobio mišką, žuvo narsus partizanas Leopoldas Sesevičius.

Po šių susidūrimų persikėlėm į Viesytės miškus Latvijoje, čia tikėjomės pailsėt ir pasijust laisviau, bet čia susitikom su nuo Kurzemės fronto likusiais rusų kareiviais, kurie neva kariavę vokiečių pusėje. Apsirengę vokiškomis uniformomis, ginkluoti vokiškais automatais, granatomis, bet kalbėjo rusiškai. Mes žinojome, kad vokiečiai į nelaisvę paimtų rusų kareivių savo kariuomenėn neėmė. Jie labai norėjo prisijungti prie mūsų, susisiekti su kitais mūsų partizanų būriais, bet mums kilo įtarimas. Sutarėm su jais susitikt tik kitą dieną ir juos supažindint su mūsų kitų grupių vadais. Taip mes su jais išsiskyrėm, o kitą dieną perėjom į Pandėlio miškus, susitikom su pandėliečiais partizanais, vadovaujamais Jono Šidlausko, ir papasakojom apie mums labai įtartinus Latvijos teritorijoje sutiktus partizanus, perspėjom, kad būtų atsargūs ir apie tai informuotų biržiečius, su kuriais jie palaikė ryšį.

Rugpjūčio pradžioje nuo mūsų – Juozo Kuveikio būrio – atsiskyrė trys partizanai, nutarę aplankyti savo artimuosius. 1945 m. rugpjūčio 4 d. vakare jie apsistojo Šilinės kaime pas Juozą Vaičiulį Lukštų parapijoje, Rokiškio apskrityje. Tai Vaičiulio žentas Vladas Varnas, Alfonsas Čelkys ir Feliksas Deksnys. Rugpjūčio 5 d. Lukštų bažnyčioje buvo švenčiami Prancinkulio atlaidai. Gal kas pastebėjo ir įtarė, kad pas Vaičiulį yra atėję svečiai iš miško. Rugpjūčio 6 d. rytą vienkiemį apsupo stribai ir rusų kareiviai. Įvyko kautynės, kuriose žuvo visi trys partizanai, nušovė šeimininką Juozą Vaičiulį. Stribai atvedė Stepą Vaičiulį, kuris gyveno maždaug už kilometro, liepė jam padegt trobesius. Jis atsisakė tai padaryt, tada ir jį nušovė, klojimą padegė patys ir pasišalino.

Rudenį (1945 10 01) grupelė partizanų apsistojo Plimbalių pamiškėje (Latvijos teritorijoje) buvusioje lauko daržinėje. Labai lijo, todėl pasiliko joje pernakvot ir dieną kitą pabūt, bet netikėtai buvo užpulti rusų garnizono, ir visi trys žuvo. Vienas iš jų – Kazimieras Šedys, kilęs iš Beliuniškio vienkiemio (kitur – Bučiūnų k.), dirbęs ir gyvenęs Radviliškyje, kitų dviejų pavardžių neprisimenu.

Lapkričio mėn. atsiskyrėm dvi grupelės nuo J. Kuveikio būrio ir išėjom pas savo artimuosius sužinot naujienų, apsirūpint maistu. Kai auštant grįžom atgal į stovy-

klą, eidami Kalniečio mišku, iš vakarų pusės išgirdom mašinų ūžesį. Manėm, kad šukuos mišką, nes mašinos sustojo, bet variklių neišjungė, tik kareivius išlaipino. Mums iki vieškelio buvo visai netoli, mes juos stebėjom iš tankaus eglynėlio, iš jo matėsi vieškelis, matėm, kaip mašinos su likusiais kareiviais nuvažiavo toliau. Pasirodo, dvi mašinos kareivius buvo išlaipinusios prie Kalniečio eiguvos. Laimei, kareiviai nėjo į mūsų pusę, nuėjo į rytus, į Plimbalių mišką, kur, matyt, buvo susekta partizanų stovykla. Kitos mašinos su kareiviais nuvažiavo dar toliau ir iš šiaurės pusės ėmė supti mišką. Nuo Tumasonių kaimo pusės, t. y. iš pietų, netoli Juodelio sodybos praėjo keturi ginkluoti vyrai. Buvo didelė šalna, aiškiai galėjai pastebėti jų pėdsakus, bet partizanai, matyt, į juos neatkreipė dėmesio arba nepastebėjo. Įeinant į Plimbalių mišką, reikia pereiti upelį, ten būdavo lieptas, už liepto tankus eglaičių miškelis, kuriame rusų kareiviai padarė pasalą. Kai tik partizanai užlipo ant liepto, į juos atidengė ugnį. Pasak Prano Juodelio, partizanai pro jo sodybą praėjo neparuoštais ginklais. Trys iškart įkrito į upelį, o Juozas Kvedaras grįžo į krūmus. Rusai ėmė jį persekiot, jis bėgo į Juodelio sodybos pusę, Pranas Juodelis tuo metu stovėjo netoli tvarto. Gal Kvedaras pamanė, kad tai kareivis, metėsi atgal ir, iš miškelio išbėgęs į Antano Pipiko lauką, nusišovė. Kuveikio vyrai, išgirdę šaudymą, sugriebė ką spėjo ir staigiai pasitraukė iš stovyklos į rytų pusę. Su jais mes susitikom tik po kelių dienų.

Artėjo 1945 – 1946 metų žiema. Pas ūkininkus išsilaikyt jau buvo labai sudėtinga, nes masiškai siautė stribai su rusų garnizonais, visur kratė vienkiemius ir ieškojo banditų. Susiskirstėm į mažesnes grupeles ir ėmėm ruoštis žiemojimui. Aš, A. Krankalytė-*Rūta*, Alfredas Krankalis ir Petras Alasevičius išsikasėm žeminę tankiame eglynėlyje Kalniečio miške, apsirūpinom maistu ilgesniam laikui. Šuo sutartą valandą pagal mūsų šviltelėjimą atnešdavo laikraštį arba laiškelį. Mano sesuo Liuda Mažeikytė su šunimi ateidavo prie eiguvos ir laukdavo. Išgirdusi mūsų signalą, šuniui pririšdavo prie kaklo paketėlį, su kuriuo jis atbėgdavo prie mūsų, už tai mes jam duodavom gabaliuką cukraus. Po to sesuo jį pašaukdavo ir jis vėl grįždavo atgal į eiguvą. Vasario mėnesį virš žeminės išgirdome žingsnius. Žeminėje labai girdėdavosi, kad kažkas viršuje vaikšto, nors dar buvo storas sniego sluoksnis. Mes skubiai atidarėm atsarginę angą, bet mums gerai pažįstamas jaunuolis (karo metais vokiečių atvežtas ruskelis), pajutęs, kad čia kažkas yra, grįžo atgal ir skubiai pasišalino. Mes irgi nieko nelaukę pasiėmėm savo menką mantą, ginklus ir apleidom žeminę, persikėlėm į Gerbalių mišką. Žiemą išsikast žeminę ir ją užmaskuot nėra galimybės, aplink išsimindo sniegas, reikia medžiagos jai apdengti, nepastebėjus to neįmanoma padaryti. Nutarėm eiti į Rudolfo Krankalio sodybą, į savo senąją slėptuvę, ir laukti pavasario.

1946 m. žiemą šešiolika Juozo Kuveikio būrio vyrų apsistojo Plimbalių miške. Dar rudenį balos saloje išsikasė didelį bunkerį, apsirūpino produktais, atšventė Kalėdas, sutiko Naujuosius 1946-uosius metus, tarsi viskas gerai šiame bunkeryje buvo. Sausio 26 d. Aldona Černiauskaitė –Vartibavičienė-*Alyva* pirmoji išlindo iš bunkerio, tik spėjo surikt:

– Ruskiai! – ir krito vietoje kulkų suvarpyta.

Susišaudymo metu žuvo: Juozas Kuveikis-*Karklas*, Jonas Karalius-*Barzda*, Izidorius Navickas-*Viršila*, Vladas Vartibavičius (Aldonos vyro brolis), jos vyras Antanas Vartibavičius-*Tėvas*, *Piršlys* (žuvo 1950 07 01, kitur – 1950 08 06 netoli Degučio ežero, Maslausko baloje) sužeistas pabėgo, taip pat žuvo du broliai Vaičiūnai (V. Dami-

nausko prisiminimuose nurodyta, kad žuvo du broliai Deksniai iš Sodelių k. A. P. P., d. 3, p. 584). Iš viso žuvo 7 partizanai.

1946 metų pavasarį prisijungėm prie latvių būrio, kadangi vis sunkiau buvo išsilaikyti. Čia jau nebekovojome, daugiau slapstėmės. Išretėjo ir mūsų būriai, vieni žuvo, kiti pradėjo legalizuotis, dar kiti ėmė slapstytis pavieniui pas gimines. Kartais dar vykdėme savo vadovybės užduotis: buvo surengta keletas sėkmingų pasalų, nukauti stribai, milicijos pareigūnai, jų pagalbininkai. Netoli Pandėlio nukautas milicininkas Rapšys, Pandėlio valsčiaus žemės tvarkymo narys Gabrėnas, skrebai Juodeika, Bitinas...

1946 m. vasara buvo sunki. Atėjo ruduo, kartu ir naujos abejonės. Pradėjus snigti, grįžome atgal pas Krankalį į seną bunkerį, prasidėjo nuobodus tūnojimas. 1947 m. sausio mėn. atsirado agentas, kuris siūlė įsigyti už pinigus asmens pažymėjimus. Sužinojome, jog ir daugiau yra įsigiję tokius pažymėjimus. Surizikavome net neįtardami, kad buvęs partizanas Petras Krasauskas, kuris 1945 metų rudenį legalizavosi, galėtų būti čekistų užverbuotas ir aktyviai jiems dirbtų. Įsigiję šituos pažymėjimus, išvykome į Latviją, apsistojom Jaunjelgavos valsčiuje pas ūkininką, drąsiau ėmėm rodytis žmonėms. Tai į Rygą, tai į Krustpilį nuvažiuojam. Latvijoje mažai buvo partizanų, ten buvo kur kas ramiau ir saugiau, niekas kelyje mūsų netikrindavo.

Kovo mėnesį areštavo visą Krankalių šeimą. Kai tikrais faktais prirėmė prie sienos, prisipažino, kad pas juos gyveno partizanai, tarp jų ir aš. Prieš išeidami iš jų buvom susitarę, jei kartais kas nors išlįstų į viešumą, kaip aiškinti. Kadangi čekistai jautė, kur galiu būti apsistojęs, surinko mus visus: mane, Almą Krankalytę, Antaną Bliūdžių, nors apie pastarąjį R. Krankalis nieko nežinojo. Vėliau subendrino bylą ir atvežė visus į Rokiškį. Saugumas buvo pilnas prigrūstas žmonių, pilni rūsiai, pilni sandėliai, mane įgrūdo į kambarėlį prie budinčiojo. Girdėdavau, kaip rytais iš valsčių pranešinėdavo apie praėjusios nakties įvykius stribynėse. Kitą dieną išvedė iš to kambarėlio ir įvedė į budinčiųjų dalį, čia atvedė ir Almą – iš viso apie dešimt žmonių. Su Alma teko persimest keletu žodžių: kaip laikytis, kaip aiškintis, kad nesuklaidintų. Grįžtant iš tardymo pagal veido išraišką leisti suprast, ar nieko „neišmušė“. Prasidėjo tardymai, kankinimai, aš labai bijojau, kad moterys gali neišlaikyti ir imti pasakoti viską smulkiai, bet, ačiū Dievuliui, nieko jos neišdavė. Už viską kentėjo Krankalis su Krankaliene, nes išsiskiriant jie mums sakė:

– Kad ir kas bebūtų, mums vis vien kalėjimas... Svarbiausia neišduot kitų, nes bus ilga grandinė...

Tardymas, kaip ir visiems, praėjo su inkvizitorių pagalba, kabelio gabalu ir kitokiais kankinimo įrankiais. Tardydavo tik naktimis. Atsiveda į kabinetą, pastato veidu į sieną ir trenkia per galvą iš už nugaros. Žodžiu, vienu šėrimu gauni du smūgius: vieną iš inkvizitoriaus pusės, kitą atsitrenkdamas kakta į sieną, toks dvigubas efektas. Net čia buvo galima truputį sau padėtį palengvinti. Šviesa visada krisdavo iš nugaros pusės, ant sienos gerai matydavosi šešėliai. Tada reikėdavo nepasimest: kai inkvizitorius atsistojęs už nugaros pakelia ranką, staigiai įtempi sprandą, smūgis į sieną iškart sumažėja. Na, o kabelio kirčio jau nebesušvelninsi, kai juo kerta, iš akių pasipila kibirkštys ir žaibai. Po tardymų ir kankinimų raudonųjų inkvizitorių teismas nuteisė dešimčiai metų lagerio ir penkerius metus tremties be teisės grįžti į Lietuvą, su turto konfiskavimu. Tėvai ir sesuo Liuda 1948 05 22 buvo ištremti į Sibirą. Tėvelis ir mama nebegrįžo, mirė Krasnojarsko krašte, sesuo neturėjo kur

grįžti, nes visi gimtųjų namų trobesiai vietos seniūno iniciatyva dar 1948 m. buvo nugriauti.

R. Krankalis mirė Krasnojarsko lageryje 1947 09 20, Krankalienė, atkalėjusi 8 metus Norilske, iš lagerio buvo paleista, bet į Lietuvą grįžti jos neleido, turėjo pasilikti Sibire – į naujai išduotą pasą čekistai įrašė, kad jai leidžiama gyventi tik Norilsko miesto ribose. Alfredas Krankalis, areštavus tėvus ir seserį, 1947 m. legalizavosi, o 1949 m. kovo mėn. buvo ištremtas į Sibirą.

Po teismo iš Panevėžio buvome išvežti į Vilniaus persiuntimo punktą. Pirmomis spalio dienomis didžiulis ešelonas, pakrautas gyva lietuviška žmogiena, pajudėjo į Rytus, kartu ir visas mūsų turtas – terbelės, maišeliai su duonos kriaukšle, džiovintais „cukoriais“ ir vienu kitu bryzeliu lašinių. Kažkur Baltarusijoje ilgą mūsų traukinio sąstatą įvarė į geležinkelio atšaką. Po kurio laiko atidarė vagono duris, įėjo kareivis su mediniu plaktuku ant ilgo koto ir suriko:

– Vse v odin konec vagoną (Visi į vieną vagono galą)!

„Palaimina“ medinio plaktuko smūgiais grindis, sienas, tikrina, ar nėra atplėštų lentų. Aš pagalvojau: „Mes tokių dantų neturime, kad galėtume lentas draskyti“. Po to ėmė skaičiuoti kalinius mojuodamas tuo plaktuku: kam per pečius, kam per galvą. Jeigu spėjai perbėgt į kitą vagono galą iki nespėjo nuleist pakelto plaktuko, tavo laimė, jeigu nespėjai, gausi kur paklius: per pečius, per galvą, o jeigu dar sugriuvai bėgdamas, gausi ne tik plaktuku, bet ir kerziniu batu į užpakalį. Mačiau ir supratau, kad tą darbą tiesiog su pasigerėjimu dirbo patyręs savos srities „specialistas“, jis jautė vidinį pasitenkinimą mus taip baladodamas. Taip beveik kiekvieną dieną. Gaudavome kepaliuką duonos penkiems kaliniams, o peilio neduodavo. Kaip pasidalinti? Atnešdavo kibirą vandens, per visą kelionę tik tris kartus gavome dilgėlių sriubos su kirmėlytėm.

Atvežė į Sverdlovską, išlaipino iš vagonų ir nuvarė tiesiai į pirtį. Drabužius atidavėm dezinfekuoti „prožarkon“ – ten karščiu žudo viską, kas gyva, kas kelionėje mus taip įkyriai graužė ir siurbė lietuvišką mūsų kraują. Visiems davė po kaušą drungno vandens ir po labai nedidelį presuoto muilo gabaliuką. Po pirties daug kas neradom savo drabužių, nes geresnius pavogė, davė suplyšusius – ir niekam nepasiskųsi. Po šios procedūros vėl į vagonus, uždarė duris ir vėl dunda ratai tolyn į nežinią. Paskutinėmis spalio mėnesio dienomis traukinys sustojo, ėmė atidarinėti vagonų duris ir varyti visus į lauką, bet judėt jau nebesinorėjo, atrodė, gulėtum ir gulėtum ant medinių grindų amžinai. Labai silpna buvo, visas kūnas tarsi medinis, sustingęs. Pagaliau visus išlaipino, surikiavo po penkis ir varė medinėmis lentomis grįstomis gatvėmis, buvome apsupti vilkšunių ir kareivių, ginkluotų automatais. Prie zonos vartų laukė pulkas prižiūrėtojų. Visus susodino ant drėgnos žemės ir pradėjo šaukti pagal bylas. Taip mus tikrino iki vėlyvos nakties, nes mes, nesuprasdami rusiškai, negalėjome atsakyti į jų pateikiamus klausimus. Čia vėl ta pati procedūra: nuo „vachtos“ (budinčioji dalis) tiesiai į pirtį. Čia jau medicinos komisija tikrino ir nustatė, kokiai darbo kategorijai esi tinkamas. Patampo sėdynės raumenis, jeigu oda neslankioja kaip šuniui ant nugaros, tai esi pirmos kategorijos. Iš pirties nuvedė į baraką, kur radom gana šiltai įsikūrusius taip vadinamus „blatnuosius“ (kriminalinius nusikaltėlius). Nemažas mūsiškių būrys pateko į šį baraką, buvo ir labai smarkių vyrų, vienas pavarde Lapė, karininkas nuo Ukmergės. Netrukus kažkas iš lietuvių suriko, kad iš jo atėmė maišelį su megztiniu. Lapė sukomandavo visiems lietuviams susiburt į vieną būrį ir griežtai pareikalavo, kad vagys grąžintų maišelį. Supratę, kad maišelio negrą-

žins, vyrai puolė laužyti gultų lentas. „Blatnieji“ nesitikėjo tokio staigaus ir netikėto lietuvių atkirčio. Suvijome juos į kampą po gultais, davėm į kailį kiek kas galėjom. Subėgo prižiūrėtojai, ėmė šaukt ant mūsų, bet mes rusiškai nesupratome. Kadangi Lapė mokėjo rusiškai, tai jis jiems santūriai išaiškino, kas čia darosi. Nedelsiant prižiūrėtojai „blatnuosius“ išsivedė ir mes likome ramūs. Kitą dieną gavome po 200 gr. duonos, 500 gr. balandos ir 150 gr. skystos košės. Vakare gavome po 400 gr. duonos ir tiek pat balandos ir košės. Atėjo darbų paskirstytojas. Juo buvo vienas iš kalinių, kuris zonoje suskirstydavo visus į brigadas, išvesdavo iki vartų ir perduodavo prižiūrėtojams bei sargybiniams, kurie jau vesdavo į darbą už zonos.

Kol Jenisiejus neužšalo, žiemą dirbome vietoje: traukėme iš vandens rąstus, atplukdytus iš taigos, nes likusius vandenyje pavasarį upė išneš kartu su ledais. 1948 m. pavasarį dirbome iki birželio mėnesio. Birželio pradžioje suvarė visus į baržos triumą ir uždarė. Netrukus mes pajudėjome dar toliau į šiaurę. Mūsų barža atplaukė kartu su ledais, nes į šiaurę ledai sunkiai laužėsi. Dudinkos gyvenvietėje birželio viduryje vanduo pakyla iki 13-os metrų ir Jenisiejus plačiai išsilieja iš savo vagos. Čia mus išlaipino suvargusius, alkanus. Aplink plyni sniego laukai, tikra žiema. Suvarė į barakus, gavome įprastą vakarienę ir sukritome ant gultų. Mūsų patalynė – tik tai, ką turėjom ant kūno užsidėję. Čia ilgiau neužsibuvome. Nuvarė į geležinkelio stotį, sugrūdo į miniatiūrinius siaurojo geležinkelio vagonėlius, nes kitokio traukinio tarp Dudinkos ir Norilsko (114 km) nebuvo, tik 1953 m. kaliniai baigė tiesti platųjį geležinkelį, kurio ilgis sutrumpėjo iki 97 km. Čia amžino įšalo žemė. Siaurąjį geležinkelį statė skubotai (rusiškai), apeidami aukštumėles, net per upes tiltus darė ledinius, pavasarį tie tiltai ištirpdavo ir judėjimas sustodavo. Vėliau elniais tempė atplukdytus medžius ir statė tuos tiltus.

Į Norilską mus atvežė birželio 15 d., patalpino į buvusių „kataržanų“ (katorginikų) barakus išdaužytais langais, apšildomais „buržuikomis“(metalinėmis krosnelėmis). Po poros dienų išvarė į darbą. Dirbome prie statybų, laužtuvais kirtome įšalusią žemę. Buvome išsekę, be jėgų, labai greitai ir tos baigė išsekt. Taip slinko sunkios katorgos darbų dienos.

1951 m. pavasarį pervežė į Krasnojarsko drausmės lagerį. Čia kalėjimo režimas, langai grotuoti. Po vakarinio patikrinimo, būdavo, iš lauko atsinešame medinį dvokiantį kubilą, vadinamą „parašą“, gamtiniams reikalams atlikti, duris užrakina iki ryto, kad į lauką neišeitume. Ryte atrakina, išnešam „parašą“ ir ruošiamės pusryčiams. Dirbdavome po 12 – 14 valandų. Grįžus vėl atgal į zoną, prie vartų laukdavo komendantas (irgi kalinys) su kastuvais. Balandžio antroje pusėje reikėdavo perkasinėti sniegą, kad greičiau ištirptų.

1953 m. antroje gegužės pusėje Kajerkano kaliniai surengė streiką – antroji šachtininkų pamaina neišėjo į darbą, šachtose angliakasiai nepasikėlė į paviršių. Subėgę kareiviai iš mūsų, statybininkų, atėmė visus įrankius, iš Norilsko siauruku atvažiavo kombinato valdžia, pareikalavo tučtuojau pradėti darbą. Streiko komitetas atsisakė paklusti, pareikalavo komisijos iš Maskvos su generaliniu prokuroru priešakyje, kaliniai pateikė streiko komiteto reikalavimus: nuimti grotas nuo langų, neužrakinti durų nakčiai, leisti laisvai rašyti laiškus artimiesiems (buvo leidžiama išsiųsti tik du laiškus per metus), pagerinti maistą, sutrumpinti darbo dieną iki 8-ių valandų. Aplink zoną buvo sustiprinta sargyba, bokšteliuose sargybiniai budėjo su kulkosvaidžiais. Kitą dieną atvyko komisija iš Maskvos. Zonoje netoli vartų buvo pasta-

tytas stalas, suolai, susėdo komisija, lagerio administracija, lagerio Č-20 viršininkas Revkovas, pavaduotojas Benderis, pavaduotojas politiniam darbui Skladničenko. Šiame pasitarime kai kuriais klausimais visgi buvo susitarta. Nuo langų nuimtos grotos, nakčiai neberakino durų, leista rašyti laiškus. Kai kuriuose Norilsko lageriuose sukilimas praėjo gana žiauriai, buvo daug žuvusių, kurių skaičiaus niekas neskelbė. Dalis kalinių buvo perkelti į kitus lagerius: į Vorkutą, į Karagandą. Nedideliame Norilske buvo apie 5 – 6 tūkstančius kalinių. Kajerkano kalinių sukilimas praėjo gana laimingai – be susirėmimų, be šaudymo.

1954 metų rudenį tarp kalinių pradėjo kurti komitetus, kurie ruoštų sąrašus byloms peržiūrėti. Į pirmą grupę pateko 53 kaliniai, matyt, lagerio vadovybei palankesni. Iš Krasnojarsko atvažiavo išvažiuojamoji sesija, peržiūrėjo šitų 53-jų bylas ir visus išleido į laisvę. Antroji grupė buvo paruošta iš 86-ių kalinių, o trečioji grupė, į kurią patekau ir aš, iš 286-ių kalinių. Sesija vyko 3 ar 4 dienas. Paklausia, už ką teistas, ar neprasikaltęs vietoje. Tai vyko 1955 m. gegužės 10 – 12 dienomis. Jau kitą dieną išdavė pažymas, visus nukreipė į pietinius Krasnojarsko rajonus, dalį paliko Norilske, tarp tų likau ir aš. Atvažiavau į Norilską, po 5-ių dienų išdavė pasą su įrašu „leidžiama gyventi tik Norilsko miesto ribose“.

Prasidėjo naujas mano gyvenimo laikotarpis. Per pažįstamą lietuvį Biliuką įsidarbinau 10-oje valgykloje virėju. Darbas šilumoje, nors virtuvė ir pagalbiniai cechai buvo rūsyje. Rytą su tamsa ateinu į darbą, vakare su tamsa išeinu, o rūsyje jokio langelio. Užsirekomendavau kaip geras darbininkas, išlaikiau egzaminus, gavau 4-tą virėjo kategoriją, vėliau – 5-tą, po to pervedė į 1-os kategorijos restoraną „Taimyr“. Kas mėnesį ėjau į komendantūrą pasižymėti, kad niekur nepabėgau. 1958 m. gavau atostogų. Atlikęs įvairias procedūras, su direktoriaus, kadrų skyriaus vedėjos charakteristika nuėjau pas komendantą, kuris išrašė maršrutinį lapą į Kazačinsko rajoną, kur gyveno ištremti tėvai. Maršrutinis lapas buvo tik dviems mėnesiams niekur neišvykstant už to rajono ribų, o atostogų turėjau 4 mėnesius. Teko vidury atostogų grįžti atgal į Norilską. Taip gyvenau iki 1964 metų. Rašiau raštus į Lietuvos VRM, partijos sekretoriui, bet atsakymas būdavo vis toks pat: „Bylos nėra prasmės peržiūrėti“. Pagaliau parašiau Nikitai Chruščiovui. Per Krasnojarsko prokuratūrą atsakė: „Jūsų tėvai ištremti, tad ir jums taikoma tremtis“. 1965 m. buvo pakeistas įrašas pase. Naujasis įrašas reiškė, kad negaliu apsistoti arčiau 100 km nuo sostinių, miestų didvyrių, gyventi viešbutyje, bet kur nuvažiavęs turiu pasižymėti vietos komendantūroje. 1968 m. ir tą įrašą panaikino, gavau pasą be jokio įrašo. 1976 m., gavęs pensiją, su šeima atvažiavau į Rokiškį, bet iš čia mane išvarė, nes negalėjau keliaklupsčiaut ir nusižemint prieš komunistus. Teko pakelt sparnus ir keliaut toliau. Išvykome į Latviją ir apsigyvenome Jelgavoje.

1988 m., prasidėjus Atgimimui, įsijungiau į latvių Tautos frontą. 1989 04 17 sukūrėm Jelgavos lietuvių draugiją, tapau tos draugijos tarybos nariu, o rudenį suorganizavome sekmadieninę lietuvišką mokyklą, kurią lankė 52 mokiniai. Visuomeniniais pagrindais mokytojomis dirbo Marytė Utanė, Regina Detlova, Janina Skarulienė, kurios buvo baigusios Šiaulių pedagoginį institutą. Pagal mainų fondą prisivežėme knygų iš Šiaulių, Panevėžio, Joniškio, Rokiškio centrinių bibliotekų. Kadangi buvau nusipirkęs nuosavą namą, visas knygas suvežėme pas mane, nes kitų patalpą neturėjome. Jelgavos technikos biblioteka išskyrė lentynas toms knygoms laikyti.

1990 m. buvau reabilituotas, o 1992 m. persikėliau gyventi į Rokiškį.

Pasakoja **LIONĖ VALIUKONIENĖ – ČIBIRAITĖ**

Užrašyta Strazdų kaime
2002 09 07

Gimiau 1935 m. Utenos rajone, Tauragnų seniūnijoje, Strazdų kaime. Šeimoje buvome šeši vaikai: Vitalija (Bugienė), Algis, Juozas, Evaldas, Nijolė (Vasiliauskienė). Tėtis – Juozas Čibiras, motina – Paulina Čibirienė, tėčio motina – Marcelė Čibirienė, mamos motina – Teofilė Tijūnėlienė. Mano tėvai buvo aktyvūs partizanų rėmėjai, visada partizanams gamindavo maistą, labai bendravo su partizanais. Daugiausia čia ateidavo Lokio rinktinės Erškėčio kuopos partizanai.

1951 m. balandžio 10 d. vakare prieš vienuoliktą val. buvo atėję vyrai iš miško ir prašė mamos išvirt arbatos. Jau prieš tai buvo prikepta lašinukų su kiaušiniais, puodeliai sudėti ant stalo. Aš atsiguliau ir užmigau, kai per miegus išgirdau šaudymą, pabudau ir mes, visi vaikai, sulipom ant pečiaus. Sodybą apšvietė raketos, nuo jų buvo šviesu ir kambaryje. Labai greit uždegė tvartus, kilo didelis gaisras. Prie mūsų atėjo mama ir ėmė verkt sakydama, kad tikriausiai tėtį nušovė. Kai baigėsi šaudymas, į kambarį suėjo mums nepažįstami ginkluoti vyrai, kalbėjo lietuviškai ir rusiškai. Motinos mama Teofilė su mano sesute Nijole buvo palindusios po lova, seserį ištraukė iš palovio ir numetė ant grindų, o senelę nušovė. Tėčio mama Marcelė buvo užlindusi už pečiaus, ją irgi nušovė. Aš apsikabinau mamą, jai liepė lipti nuo pečiaus ir sėstis ant malkų rietuvės. Mama buvo nėščia, laukėsi septinto vaiko, tuomet jai ėjo trisdešimt aštunti metai. Kai mama atsisėdo ant malkų, į ją šovė. Mama pradėjo vaitoti, tada dar kartą šovė. Mama nugriuvo ant žemės. Vienas kalbantis lietuviškai liepė mums visiems lipti nuo pečiaus. Ant manęs vis siundė šunį, šautuvo buože badė ir sakė kitam, kad šitą irgi reikia nušaut, ji gali viską papasakoti, bet rusas jį sudraudė. Peršovė ant pečiaus gulėjusį brolį Juozą. Kaimynas Juozas Šuminas jį nuvežė į ligoninę Ignalinon. Abi seneles ir motiną ištempė į lauką. Kai rašė protokolą, iš Šuminų sukvietė žmones, kuriems liepė pasirašyt „dėl ateities“. Protokole pažymėjo, kad jie neva vaikus išgelbėjo, o tėvus iššaudė partizanai.

Tėtis buvo nušautas lauke. Kiek pamenu, jis, atrodo, partizanus buvo išlydėjęs, lauke jie dar uždainavo, ir tuo metu į juos kirto kulkosvaidžiai. Kiek teko girdėti iš kitų, partizanai dar bandė atsišaudyti, buvo sužeistas agentų smogikų grupės vadas leitenantas Staškevičius ir smogikas *Aras* (Juozas Miežis), todėl jie labai įsiuto. Žuvo septyni partizanai ir mūsų tėtis. Visus žuvusiuosius jie susirinko ir išsivežė. Vežti buvo atvaryti kaimo žmonės su pastotėmis. Vežė mūsų kaimynas Alfonsas Strazdas, kuris ir šiandien čia tebegyvena. Gryčios sienos buvo aptaškytos žmonių smegenimis, sušaudytos lubos, koridoriaus durys. Po to stribai dar mus apiplėšė: išsivežė visus šaukštus ir šakutes, tėčio paltus, kailinius, pagalves.

Po šios tragedijos aš su seserimis ir broliais likau gyventi namuose, bet stribai dažnai atvažiuodavo ir mane visokiais negražiais žodžiais vadindavo: „Jūs banditai, jūs banditų šeima...“. Vieną kartą jie atvažiavo ir iš kišenės man ištraukė 10 rublių, aš tada per kitą gryčios galą pabėgau iš namų. Vėliau bijojau viena grįžti į namus, man padėjo tokia Nastutė Strazdaitė. Atėjom abi, pažiūriu kišenėn – nėra pinigų. Nastutė ėmė gėdinti stribus, matyt, jiems nemalonu pasidarė, atidavė pinigus. Vėliau jie mus varė iš namų, žadėjo kitur duoti butą, bet mes nesutikom. Maždaug po metų mus su broliu Algiu stribai nuvežė į Uteną ir aiškino, kad mūsų tėvus iššaudė ban-

ditai, ragino pasirašyti, kad mes sutinkam su jų nuomone, jei nepasirašysim – neleis mokytis, dirbti ir pan. Iš pradžių nepasirašėm, bet kai kurie Šuminų kaimo žmonės mus paprotino: liepė pasirašyti, kad paliktų mus ramybėje. Ir mes pasirašėm. Vėliau išgirdom kalbas, kad mūsų namuose buvusius partizanus išdavė Juozas Bulka (šiuo metu kunigauja Mosaruose Baltarusijoje, – R. K.). Kažkas šnekėjo, kad tuo metu pas mus turėjo ateiti kelios partizanų grupės, bet visi neatėjo, būtų visus išpylę. Žuvo šie partizanai ir partizanų rėmėjai:

1. Vaičėnas Balys-*Liubartas, Pavasaris,* g. 1915 m. Obelių vlsč., Vaičėnų k. Šiaurės Rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo) partizanų srities vado pavaduotojas.
2. Juozapavičius Vladas-*Papartis,* g. 1919 m. Radviliškyje. Lokio rinktinės štabo rikiuotės skyriaus viršininkas, Šventosios rajono vadas.
3. Čičelis Jonas-*Leopardas, Kęstutis, Tėvas,* g. 1905 m. Erškėčio kuopos vadas.
4. Dručkus Vytautas-*Šernas,* g. 1923 m. Vaičėnų k. Džiugo rajono štabo narys.
5. Garnelis Alfredas-*Čigonas* (kitur – Edvardas). Džiugo rajono vadas.
6. Bulka Jeronimas-*Gintaras, Titnagas, Deimantas,* būrio vadas.
7. Sidoravičius Juozas-*Sakalas,* g. 1918 m. Laisvės kuopos vado pavaduotojas.
8. Čibiras Juozas, g. 1903 m. Sodybos šeimininkas, partizanų rėmėjas.
9. Čibirienė Paulina, g. 1914 m. Čibiro žmona, partizanų rėmėja.
10. Čibirienė Marcelė, g. 1882 m. Čibiro Juozo motina.
11. Tijūnėlienė Teofilė, g. 1880 m. Čibirienės Paulinos motina.

Į partizanus šaudė du kulkosvaidžiai. Vyrų kūnai buvo žiauriai sukapoti, ištaškytos smegenys, sprogstamų kulkų nukapoti pirštai, kojos, galvos. Po šių skerdynių mus dar ilgai persekiojo baimės ir netikrumo jausmas. Mane, būdavo, miegančią naktimis kažkas tiesiog išversdavo iš lovos. Kaimynė senutė ateidavo, privirdavo šaltekšnio uogų ir girdydavo mus – taip gydė pakrikusius mūsų nervus. Tai tęsėsi apie metus laiko.

Iš J. Baltakio straipsnio „Už jo galvą siūlyta penkiasdešimt tūkstančių“
(iš partizano Vaclovo Mikalaičiuko-*Sakalo* prisiminimų)

Atėjo (1951m., – R.K.) balandis. Devintą mėnesio dieną mano ryšininkui per kitą ryšininką (*Skrajūną*-Juozą Bulką) buvo pranešta, kad visi vyrai balandžio 10 d. renkasi Strazdų kaime. Ten kviečiamas ir Vaclovas. Tačiau, išanalizavus visas smulkmenas, kažkas nesiklostė, kai kurios aplinkybės kėlė įtarimą. Mintys ėmė kliūti už žodžio išdavystė... Širdis jautė nelaimę, tarytum sakė: „Neik“. Po ilgų svarstymų nuspręsta neiti. Nuojauta neapgavo. Balandžio 10 d. apie 22 val., vyrams susirinkus Strazduose pas J. Čibirą, juos užpuolė. Aš girdėjau kautynių šūvių aidą, iš tolo mačiau degančių trobesių pašvaistę...

Vėliau paaiškėjo, kad šis partizanų žuvimas – neatsitiktinis. Juos išdavė ryšininkas *Skrajūnas*-J. Bulka. Jis buvo Judo darbą apie 1950-uosius metus padaręs ir Labanoro girioje. Su jo pagalba ten žuvo daug partizanų, tarp kurių buvo ir jo brolis Antanas. Vėliau J. Bulką kažkas įšventino kunigu (sako, kad Lenkijoje), o ligi šiol jis kunigauja Baltarusijoje („Lietuvos aidas“, 1995 04 20, Nr. 79, p. 14).

Iš Janinos Semaškaitės knygos „Vaičėno būrio žūtis“
(iš V. Mikalaičiuko-*Sakalo* prisiminimų)

Supratau, kad būta tikrų tikriausios išdavystės. *Pavasaris* buvo sumanus vadas, mokėjo gintis, gudriai pastatyti sargybą, o ten viskas vyko pernelyg staiga. Paskui gretimų kaimų žmonės kalbėjo matę, kaip balandžio devintosios pavakare gausi rusų kariuomenė traukė į Strazdų pusę. Mašinomis kareivius atvežė

iki Daunorių kaimo, o iš ten jau pėsčiomis slapstydamiesi traukė Strazdų link. Mašinos, pavežusios kareivius, tuojau pat grįžo į Uteną. Kalbėjo žmonės, kad ir rusų kareivių tada nemažai žuvę. Mane pasiekdavo gandai, jog vienas kitas partizanas neva išlikęs gyvas, kai kas net jų slapyvardžius išvardydavo, tačiau jeigu bent vienas tada būtų išlikęs gyvas, aš būčiau juos sutikęs. Nesutikau. Kas išdavė partizanus, *Sakaliukui* nepavyko išsiaiškinti. Lokio rinktinės vadas *Drugys* yra pasakojęs Vaclovui Mikalaičiukui apie ryšininką Juozą Bulką-*Skrajūną* kai kuriuos faktus, kas, matyt, vadui ir kėlė įtarimą. Buvo žinoma, jog Juozas Bulka buvęs saugumo paimtas ir tardomas, gal užverbuotas, gal pasižadėjo jiems dirbti ir buvo paleistas. Jis pats sakėsi nežinąs, kaip iš saugumo ištrūkęs ir atsitokėjęs jau prie katedros laiptų. Neprisimenąs ir tiek, tarytum iš miego pabudęs. *Sakaliukas* ne kartą yra perspėjęs vadą, kad ir jam neaiškus Juozas Bulka, patarė su juo nutraukti bet kokius ryšius. „Būdavo, gauname iš Vytauto apygardos instrukcijas bei nurodymus, visiškai neatitinkančius numatytos partizanų veiklos“, – prisimena Vaclovas Mikalaičiukas (V., 1994, p. 69–70).

Iš N. Gaškaitės dokumentinės publikacijos „Žmonės be Dievo: NKVD agentai smogikai“

1951 metais Utenos apskrityje nušovė septynis *Liubarto* būrio partizanus, kartu ir šeimininkų Čibirų šeimą – vyrą, žmoną, močiutę. Ši operacija taip aprašyta raporte: „Nusprendžiau juos likviduoti išeinant iš namo, kur kartu vakarieniavome. Banditai visi buvo likviduoti. Kadangi smogikai šaudė iš kulkosvaidžio ir automatų namo kryptimi, tai nušovė namo šeimininką, jo žmoną ir sužeidė dar vieną moterį, kurią po (čekistinės) operacijos nušovė smogikas *Sakalas*... („Lietuvos aidas“, 1994 02 08, Nr. 26, p. 7).

Iš KGB arch. F. K-1. Ap. 3. B. 1499
LSSR MGB Švenčionių apskrities skyrius

P. 271. Ataskaita už 1948 10: Po operatyvinių priemonių slapta sulaikytas Bulka Juozas, jis tris dienas tardytas (10 13-15), parodė, kad žuvus *Sakui* (P. Ivoniui), tapo centriniu ryšininku tarp Vytauto apygardos štabo ir Lokio, Liūto bei Tigro rinktinių. Nuo *Žalgirio* korespondencija ėjo per *Ramunėlę*.

P. 272. Bulka 10 15 nuvežtas Vilniun, kur jisai perduotas Figurinui, kuris jį užverbavo kaip agentą *Vincą* ir paleido. 1948 10 25 Saldutiškio VO MGB v-kas gavo iš pašto Bulkos laišką, kad jis kartu su broliu nusiskandins ežere prie Kirdeikių. Du laiškai rasti pašte prie Kirdeikių, o trečias – Bulkos kailinukų kišenėje prie ežero. Įtariama, kad jie išėjo kokion bandon, jeigu pavyks Bulką surasti, tai suimt jį ir visus, kuriuos jis nurodė.

P. 273. Įtariama, kad *Darius* yra Mielagėnų vlsč., Budriškių k. mokytojas Girdziušas.

Iš knygos „Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944 – 1953 metais“ (p. 430 – 432)

1951 m. vasario 9 d. Lietuvos SSR MGB 2N valdybos operatyvinė grupė suėmė Vytauto apygardos štabo ryšininkę Bulkienę, ji – ir Valiukienė. Iš agentūrinės medžiagos buvo žinoma, kad ji nuo 1948 metų yra banditų ryšininkė, ne kartą susitikdavo su savo dviem sūnumis (štabo nariais), juos aprūpindavo maisto produktais ir žinojo kelis banditų bunkerius. Tardoma Bulkienė ilgai nedavė parodymų, todėl ją „apdorojo“ specialioji grupė. Tardoma specialiojoje grupėje, ji patvirtino apie ją turimą medžiagą, pasakė daugiau kaip 15 aktyvių banditų ryšininkų ir rėmėjų, taip pat dviejų bunkerių vietą, bet tikrinant jie buvo tušti. Be to, Bulkienė papasakojo, kad viena pagrindinių Vytauto apygardos štabo ryšininkių yra Vasiulytė, slapyvardžiu *Aguonėlė,* asmeniškai žinanti štabo bunkerio vietą.

Vasiulytė buvo slapta suimta ir, siekiant gauti duomenų apie bunkerio vietą, taip pat tardoma agentų smogikų. Vasiulytė papasakojo smogikams apie savo ryšius su banditais, nemaža ryšininkų ir rėmėjų, nurodė bunkerio vietą.

Kovo 19 d. pagal šiuos duomenis surengta čekistinė karinė operacija; jos metu užmušti 2 ir sučiuptas 1 banditų vadeiva (žuvo Vytauto apygardos štabo viršininkas V. Pakštas, štabo narys A. Bulka. Gyvas pasidavė Juozas Bulka). Sučiuptas banditas *Skrajūnas* davė plačius parodymus, kuriuos realizuojant papildomai likviduotas 21 banditas. Juos likviduojant specialiosios grupės sudėtyje panaudotas *Skrajūnas.*

Specialioji grupė sudaryta iš penkių agentų smogikų, vadovaujama Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus vyresniojo operatyvinio įgaliotinio ltn. Staškevičiaus, dalyvaujant *Skrajūnui,* apsimetusi Paberžio banda, aplankė nemažai banditų ryšininkų.

Kad užšifruotume, jog sugavome *Skrajūną,* specialioji grupė paskleidė tarp ryšininkų gandą, kad kelių banditų likvidavimas – išdavystės rezultatas, o išdavikas – banditas *Margis* (sužeistas per operaciją pasislėpė), kurį Vytauto banditų apygardos vadeiva įtarinėjo bendradarbiavimu su MGB organais.

Besilankydamas pas ryšininkus, *Skrajūnas* pasiuntė laiškus Vytauto apygardos vadeivos pavaduotojui *Liubartui* ir bandų vadeivoms *Deimantui* ir *Vėžiui.* Juose pranešė, kad ankstesni *Margio* įtarinėjimai išdavyste galutinai pasitvirtino. Šie vadeivos buvo kviečiami asmeniniam pokalbiui apie padėtį, kuri susidarė likvidavus bandas. Laiškuose buvo nurodyta susitikimų vieta ir laikas.

Pagal raštišką siūlymą vadeiva *Liubartas* kartu su kitais banditais turėjo ateiti į susitikimą su specialiąja grupe 1951m. balandžio 11 d. banditų ryšininko Urbono sodyboje. Kad ryšininkas neiššifruotų specialiosios grupės, nuspręsta Urbono sodyboje nesučiupti ir nelikviduoti, o nusivesti juos į mišką prie vienkiemio. Į susitikimą Urbono sodyboje *Liubartas* atėjo lydimas keturių banditų. Po trumpo pokalbio *Liubartas* pakvietė smogikus vakarienės banditų rėmėjo vienkiemyje už 3 kilometrų. Pamiškėje agentus smogikus ir banditus sutiko dar 3 banditai. Kadangi banditų buvo daugiau, be to, sutemo, specialioji grupė nusprendė miške nepradėti banditų likvidavimo operacijos, o juos likviduoti banditų rėmėjo vienkiemyje per vakarienę arba iš ten išeinant.

Vakarieniaujant bandos vadeiva *Liubartas* perdavė *Skrajūnui* paketą, skirtą Vytauto banditų apygardos vadeivai *Siaubui* (Broniui Kalyčiui, – R. K.), ir įsakymą, kad *Skrajūnas* skiriamas apygardos „štabo organizacinio skyriaus viršininku".

Po vakarienės agentai smogikai kartu su banditais išėjo į kiemą ir, naudodamiesi tamsa, po sutartinio ženklo nuo banditų atsiskyrė ir pradėjo į juos šaudyti. Visi 7 banditai buvo užmušti (čia išvardijami visi aukščiau nurodyti nušauti partizanai, – R. K.).

Paimtas kulkosvaidis, 3 automatai, 3 šautuvai AVT, 2 vokiški šautuvai, 6 pistoletai, granata, 1500 kovinių šovinių ir daug banditų dokumentų.

Per susišaudymą su banditais sužeisti Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis ltn. Staškevičius ir agentas smogikas *Aras.*

Nurodytų banditų likvidavimas buvo užšifruotas MGB kariuomenės veiksmų.

Tęsdama kitų Vytauto apygardos banditų dalyvių iškvietimo ir likvidavimo priemones, specialioji grupė, susidedanti iš 6 agentų smogikų, kartu su *Skrajūnu,* 1951m. balandžio 13 d. aplankė banditų ryšininką Kukį, kurio sodyboje turėjo būti banditų grupė „Laisvė". Į susitikimą su *Skrajūnu* atėjo 3 banditai. Saugumo dingstimi jie nusivesti į mišką ir likviduoti.

Užmušti: Juodka – bandos „Laisvė" vadeiva, slapyvardžiu *Vėžys,* gimęs 1926 metais, bandoje nuo 1945 metų, ir du eiliniai banditai.

Paimta: 3 automatai, 2 pistoletai, 250 kovinių šovinių ir banditų korespondencija.

Šių banditų likvidavimas užšifruotas inscenizuojant čekistinę karinę operaciją.

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininkas plk. (Počkajus)
1951 08

Iš KGB arch. F. 3. B. 33/13

P. 2 (57). Kapitono Sokolovo 1951 12 27 raportas generolui majorui Kapralovui.

Drg. Staškevičius su SG Nr.2 1951 m. balandžio mėn. Utenos rajone dirbo su *Liubarto* gauja.

Dėl iki galo nesukurtos legendos atvykę į susitikimą septyni banditai įtarė SG, todėl buvo nutarta juos likviduoti vienkiemyje. Po likvidavimo agentas smogikas *Sakalas*, lyg Staškevičiaus nurodymu, nušovė sužeistą Pauliną Čibirienę.

IŠ PRISIMINIMŲ APIE PARTIZANĄ HENRIKĄ RUŠKULĮ

R. K. p a s t a b a: Apie šio partizano nueitą kelią mums daugiau jau niekas nebepapasakos, išskyrus jo paties prisiminimus, užrašytus čekistų tardymo protokoluose, ir vienas kitas trumpas paskvilis, išspausdintas sovietinėje spaudoje apie „ypatingai žiaurų nekaltų žmonių žudiką".

Pačiame Atgimimo apyaušryje buvo išleista A. Rimkaus sudaryta knyga „Liaudies gynėjų žodis", kurioje čekistas Lionginas Bakutis rašo, kad „Molėtų rajone tuo metu dar siautėjo ir banditas *Liūtas*. Tai buvo reto žiaurumo išsigimėlis, sadistiškai žudęs niekuo nekaltus kaimo gyventojus, plėšęs ir deginęs sodybas, naikinęs besikuriančių kolūkių nuosavybę... Subūręs aplink save lietuvių tautos atskalūnų gaują, pasiskelbė jos vadu" (p. 32). Be to, čekisto Bakučio aprašomas partizano H. Ruškulio paėmimo momentas visai neatitinka tikrovės, tai prieštarauja čekistų rašytai ir archyvuose rastai operatyvinei medžiagai. Jų žodžiais tariant, H. Ruškulis buvo „reto žiaurumo išsigimėlis ir tautos atskalūnas", o visi „liaudies gynėjai" buvo „mylimiausi lietuvių tautos vaduotojai ir gelbėtojai". Taigi, nepaminėt šiame krašte veikusio aktyvaus ir narsaus kovotojo būtų nedovanotina, tuo labiau, kad šis Lietuvos laisvės karys mirė kankinio mirtimi. Partizano H. Ruškulio apklausos protokolas buvo rastas kito partizano – Mykolo Urbono-*Liepos* baudžiamojoje byloje Nr. 25117/3, t. 2, p. 26, 27, 28, 99. Čia pateikti autentiški duomenys apie H. Ruškuliui žinomus partizanus ir jų būrius, tuo metu veikusius Utenos, Molėtų rajonų apylinkėse. Pavardės, vardai, slapyvardžiai, vietovardžiai tikslinti pagal kitus šaltinius.

Iš Henriko Ruškulio-*Liūto* apklausos protokolo, 1951 12 11

Gimiau 1924 m. Zarasų rajone, Suntupių kaime. 1943 m. lapkričio mėnesį įstojau į policiją Zarasų mieste ir dirbau iki 1944 m. gegužės mėnesio eiliniu policininku. Gegužės mėn. buvau komandiruotas į Vilnių, į trijų mėnesių policininkų kursus. 1944 m. birželio pradžioje, sovietų armijai artėjant prie Vilniaus, kursai nutrūko, mes grįžom ten, iš kur buvom atvykę. Aš išvažiavau į Zarasus ir buvau mobilizuotas į vokiečių kariuomenės 1-ąjį lietuvių pulką, kuris buvo dislokuotas Mažeikių apylinkėse. Tris pirmąsias savaites mes nagrinėjom vokiečių ginklus, o paskui buvom išsiųsti į frontą. Fronte išbuvau 2 – 3 savaites. Paskui mūsų pulkas iš pirmųjų linijų buvo perkeltas į užnugarį. 1944 m. spalio mėn. sovietų armija pralaužė frontą, apsupo mus ir visą mūsų pulką paėmė į nelaisvę. Patekau į nelaisvę ir aš. Nuo 1944 m. iki 1947 m. buvau karo belaisvių lageriuose Šiauliuose, Daugpilyje ir Molotovo srityje. 1947 m. sausio mėn. lietuvių ir latvių karo belaisvius nuvežė į Narvą (Estija), palaikė tris dienas ir išvežė į Salomejos anglies šachtas. Ten dirbau iki 1947 m. liepos mėn. Šachtose dirbo daug lietuvių – Antanas Palevičius, g. 1925 m., buvęs Pakalnių mokytojas, Alfonsas Radzevičius, g. 1924 m., buvęs Saldutiškio valsčiaus gyventojas.

Kartą su Radzevičiumi ir Palevičiumi susitarėm bėgti, nes nesulaukėm amnestijos. 1947 m. birželio 29 d. aš – Ruškulis, Palevičius ir Radzevičius iš lagerio pabėgom. Visą kelią ėjom pėsti. 1947 m. liepos 26 d. pasiekėm Pakalnių mišką, kuris yra apie kilometrą nuo Pakalnių, kur gyveno Palevičiaus tėvai. Liepos 27 d. mus aplankė Palevičiaus motina, kuri atnešė mums drabužių ir maisto. Vieną dieną užėjo stiprus lietus. Slėpdamiesi nuo lietaus, užėjom į pirtį, į kurią užėjo ir Liubartienė. Ši atpažino Palevičių. Iš jos sužinojom, kad Pakalnių miške slapstosi Aukštaičių (*Aukštaičio*)

partizanų būrys, kuriam vadovauja Vladas Patumsis-*Aukštaitis* iš Utenos r., Antakalnių k. (nušautas 1948 m.), būry yra partizanas Vladas Grigaliūnas-*Sakalas* iš Utenos r., Avižienių k. (nušautas 1948 03 17), partizanas Juozas Meškuotis-*Anbo*, buvęs Utenos r., Vosgėlių k. gyventojas (nušautas 1948 m.). Jį nušovė patys partizanai, nes jis išprotėjo. Partizanas Jurgis Cibas-*Laidas,* Utenos r., Vosgėlių k. gyventojas (žuvęs 1948 m.), Alfredas Treinys-*Stumbras*, g. 1925 m. Aukštakalnių k., Utenos r. (žuvęs 1948 m.). Kadangi šie partizanai pažinojo Palevičių, o po trumpo pokalbio ir jis juos atpažino, tai pakvietė į stovyklą miške ir mus. Po to *Aukštaičio* būrio vadas pasiūlė mums stoti į būrį ir mes mielai sutikom. Po savaitės mums davė ginklus ir slapyvardžius: man – *Liūtas*, Antanui Palevičiui – *Zumeris*, o kokį slapyvardį gavo Alfonsas Radzevičius, neprisimenu. Susitikime su *Aukštaičio* būriu jo nebuvo. Kartą ėjom visi trys mišku ir sutikom skrebą. Aš ir Antanas Palevičius bėgom į vieną pusę, o A. Radzevičius – į kitą. Iki 1949 m. nežinojom, kur jis yra. 1949 m. rudenį aš-*Liūtas*, *Liepa*, ir *Aušra*-Steponas Jakučionis (1950 m. gegužės mėn. nušautas) ėjom į Alnės kaimą Molėtų rajone į susitikimą su partizanu *Tigru* (pavardės nežinau, žuvo 1950 m.). Tame kaime susitikom su partizanais *Tigru* (Antanas Laucius, – R. K.), *Dagiu* (nušautas 1951 m.), *Garsu*-Julium Čipiniu ir Alfonsu Radzevičiumi-*Tarzanu*. Per susitikimą Radzevičius pasisakė, kad jo slapyvardis – *Tarzanas*, kad jis yra partizanų būrio vadas ir veikia Švenčionėlių rajono Kuktiškių valsčiuje. Po šio susitikimo aš nuolat susitikinėjau su *Tarzanu*, o nuo 1950 m. gruodžio mėn. iki 1951 m. sausio slapsčiausi su *Tarzanu* trobelėje, pastatytoje Šnieriškių miške.

1951 m. vasario mėn. aš, *Atlantas*-Danielius Bružas, *Slapukas*-Julius Jakutis, *Uosis*-Balys Graužinis (nušautas 1951 03 19 Labanoro bunkery Pakiaunyje) nuvažiavom į Skiemonių valsčių maisto produktų. Prisirinkę grįžome atgal ir susidūrėm su skrebais. Susišaudymo metu buvo sužeistas *Slapukas*. Bijodami toliau važiuoti, grįžome į Skiemonių valsčių. Daugiau su *Tarzanu* nebesusitikom.

Prieš tris savaites susitikau su partizanu *Liepa*-Mykolu Urbonu, kuris pasakojo, kad *Tarzanas* veikia Šnieriškių, Alnės kaimuose ir dažnai nueina į Žvaigždakalnio kaimą pas Maigį. Su juo veikia du partizanai: *Lakūnas*-Vladas Bimba ir *Lubinas*-Algirdas Aleškevičius. Įstojo į būrį 1950 m. Su *Tarzanu* ryšius užmegzti galima per Alnės kaimo gyventoją Zosę Maigytę. Ji aukšta, pilna, palaiko ryšius su partizanais, iš dalies ir su *Tarzanu*. Seniai partizanus aprūpina maisto produktais jų stovyklose ir su jais varo naminę, žino *Tarzano* slėptuvę.

KGB arch. F. K-1. Ap. 45. B. 394
Agentūrinė byla „VOSTOK" Nr. 21, t. 1

P. 42. Henriko Ruškulio tardymo protokolas, 1951 12 12:

1948 m. *Aukštaičio* būryje partizanavo: Ušackas Jonas-*Jaunis*, žuvo 1949 m; Skobiejus Vytas-*Viesulas* iš Utenos apskr. Liveikių k., suimtas 1949 m.; Petronis Mykolas-*Valteris* iš Liminiškių k.; Puodžiūnas, žuvo 1950 m.; Petronis Steponas-*Narsutis*, iš Liminiškių k., žuvo 1951 m. pavasarį; Puodžiūnas Stasys-*Aitvaras*, žuvo 1950 m. rudenį; Kepalas Liudas-*Tremtinys*, žuvo 1951 m. pavasarį; Juočepis (Juočinis?) Juozas-*Darius*, kilęs iš Bajorų k., Molėtų r., žuvo 1950 m.; Grigas Gintautas-*Gintaras*, iš Anykščių r., Kurklių k., žuvo 1950 m. pavasarį.

P. 43. Kurkis Lionginas žuvo 1950 m.; Vildžiūnas Danas-*Dainius*, žuvo 1950 m. žiemą. Žėručio rajono vadu aš buvau paskirtas 1951 m. pavasarį.

P. 44. Žėručio rajoną sudarė visas Skiemonių valsčius, taip pat Skudutiškio ir Alantos valsčių Bajorų, Svobiškio, Runionių, Ažubalių, Spulių, Vildžiūniškio, Ančėnų, Žibėčių ir Kaniūkų kaimai.

P. 45. Žėručio rajono štabo viršininkas ir žvalgybos skyriaus viršininkas – *Siaubūnas*. Iki *Pimpio* žūties Žėručio rajonas buvo pavaldus jam, vėliau – *Siaubui*. 1951 10 *Siaubas* ketino Liūto rinktinės vadu skirti *Briedį*, bet negalėjo jo surasti, taip pat buvo Šaduikio kandidatūra, bet *Siaubas* nenorėjo jo skirti dėl mažaraštingumo. *Liūtas* su partizanu *Atlantu* laikėsi pas Utenos rajono Viteikių kaimo gyventoją Karalių ir to paties kaimo gyventoją Šaltenį.

P. 46. 1951 07 15 pas Šaltenį buvo išgėrimas, kur, be Žėručio rajono, dar dalyvavo ir Teodoras Kviklys-*Klajūnas*, *Gaidelis* ir Guobužas-*Viesulas*. Vakare norėjom eiti į stovyklą, bet Kviklys buvo labai girtas, dainavo, todėl bijojom išsišifruoti. Slapstėmės pas Albiną Rinkūną iš Vitkūnų kaimo, pas jį daržinėje buvo įrengtas bunkeris.

Apklausa Ukmergėje, 1951 12 13:

Man žinoma ši partizanų vadovybė:

1. Kalytis Bronius-*Siaubas*.
2. Kemeklis Juozas-*Rokas*, *Rimtutis*, apie 40 m. amž., vet. gydytojas, slapstosi su būrio vadu Juliumi Čipiniu-*Garsu* Kuktiškių valsčiuje (protokole – Čeponis, čekistų rašybos klaida, – R. K.).
3. Pakalnis Pranas-*Briedis*, srities štabo viršininko *Siaubo*-B. Kalyčio adjutantas.
4. Putrimas Balys-*Vaidūnas*, 33 m. amž., Liūto rinktinės vadas.

Briedis ir *Vaidūnas* veikia Užpalių ir Daugailių valsčiuose. Kur jie dabar, aš nežinau. Nuo 1950 m. su jais nesusitikau. 1951 m. jų ieškojo *Siaubas*. Jis pats klausinėjo, bet be rezultatų.

Man žinomi šie būriai:

Perlo partizanų rajonas. Jį sudaro trys partizanai. Vadas *Liepa*-Mykolas Urbonas, partizanai *Slapukas*-Julius Jakutis ir *Daumantas*-Romas Laurinavičius, g. 1919 m. Mindučių k., Molėtų r. Žuvo 1951 12 22.

Garso būrio vadas *Garsas*-Julius Čipinys, g. 1922 m. Šakių k., Molėtų r. gyventojas, būry nuo 1944 m. Partizanė Ona Ramonienė-*Rūpintojėlė*, g. 1911 m., iš Mieleikiškių k., slapstosi nuo 1951 m. (suimta sužeista 1951 12 22 Suginčių miške, mirė 1996 m.). Partizanė Vanda Laurinavičiūtė-*Žalgirė*, 22 m. amž., Mieleikiškių k. gyventoja, partizanauja nuo 1951 m., buvusi *Garso* bunkerio laikytoja (žuvo 1951 12 22). Būrys laikosi Kuktiškių valsčiuje. Šiame būryje yra ir Juozas Kemeklis-*Rokas*.

Partizanų būrys **Kriaušė** susideda iš trijų partizanų. Vadas – Alfonsas Radzevičius-*Tarzanas*, partizanauja nuo 1947 m. Jo tėvas irgi buvo partizanas, bet paimtas gyvas. Partizanas *Lubinas*-Algirdas Aleškevičius, 22 ar 23 m. amž., iš Rašos k., Molėtų vlsč., dirbo Saldutiškio lentpjūvėje, partizanas nuo 1948 m. Partizanas *Lakūnas*-Vladas Bimba, g. 1927 m. Devyniaviršės k., Saldutiškio vlsč. Į partizanus išėjo vengdamas karo tarnybos. Slapstosi Saldutiškio valsčiaus Labanoro miškuose(jis apklaustas 1951 12 13 Ukmergėje).

Būrys (**Liūto** rinktinė), susidedantis iš trijų partizanų, veikia Utenos vlsč.

Beržas, *Šeduikis, Dilys*-Vladas Bražeika, 23 -24 m. amž., kilęs iš Grybelių k., *Pavasaris*-Julius Juodis, 25 – 26 m. amž., buvęs Jasonių k. gyventojas, *Tigras*-Antanas Laucius, g. 1924 m., iš Grybelių k., Utenos vlsč.

Granito rajonas: *Gaidelis*-Algis Varnas, g. 1924 m. Varkujų k., Vyžuonų vlsč. gyventojas, būryje nuo 1948 m.; *Viesulas*-Vytautas Guobužas, g. 1930 m., iš Gaspariš-

kių k., Utenos r., būry nuo 1949 m.; *Kunotas*-Bronius Mozūra, g. 1929 m. Barkuškių k. Būrys veikė Vyžuonų, Debeikių ir Leliūnų valsčiuose.

Alantos partizanų rajonas: *Šarkis*-Steponas Sabaliauskas, g. 1924 m. Žigeliškio k., Molėtų r., rajono vadas (1951 m. legalizavosi, dirbo Šiauliuose svetima pavarde, bet greit čekistų buvo surastas ir suimtas. Manoma, kad buvo išduotas partizano V. P.-*Klajūno*, kilusio iš tų pačių apylinkių, – A. Š.). Šiame rajone veikia: *Ilgūnas*-Jonas Žygelis, g. 1924 m. Juodiškio k., Molėtų r., štabo viršininkas (žuvo 1951 12 25 Padvarnių k. Anelės ir Onos Bimbiryčių sodyboje su Adomu Bytautu-*Garsu* iš Meilelės k., Molėtų r. Žigelio tėvai 1948 m. buvo ištremti į Sibirą, – A. Š.); *Klajūnas*-Vytautas Petronis iš Žigeliškio k., Alantos vlsč., būry nuo 1948 m.(1951 m. užverbuotas); *Vijūnas*-Balys Šikus, g. 1926 m. Padvarnėlių k., Molėtų r. (1950 m. pabėgo iš sovietinės armijos ir įstojo į partizanų būrį, buvo jau vedęs, turėjo du sūnus, žuvo 1952 03 04 prie Levaniškių bandant suimti gyvą, – A. Š.); *Garsas*-Julius Čipinys, g. 1922 m., buvęs kaimo mokytojas, 1950 m. nėjo į sovietų armiją, išėjo partizanauti. Būrys veikia Alantos, Balninkų, Videniškių apylinkėse. Iki 1950 m. šis būrys priklausė *Plieno* rinktinei, po rinktinės sunaikinimo būrys perėjo į *Siaubo* priklausomybę.

Iki 1951 m. pavasario ryšiai tarp būrių buvo palaikomi per ryšininkus. 1951 m. žiemą ir pavasarį daug ryšininkų buvo suimta, kai kurie iš jų užverbuoti MGB organų ir paleisti. Vengdamas išdavysčių, *Siaubas* davė nurodymą nutraukti ryšius tarp būrių per ryšininkus. Nuo to laiko ryšiai tarp būrių buvo palaikomi pačių partizanų, o kai kuriais atvejais per ryšių punktus. Kiekvienas būrys turėdavo savo patikėtinį, apie kurį pranešdavo kitam būriui. Esant reikalui, partizanai pas tą žmogų užnešdavo laišką. Paskirti partizanai turėdavo nuolat užeidinėti pas tą žmogų ir paklausti, ar nėra korespondencijos. Taip 1950 m. tarp manęs ir *Gaidelio* toks punktas buvo (Anykščių r.) pas Šaltenį. Jo vardo nežinau, labai senas senis. Laiškus *Gaideliui* palikdavau žmonai arba dukrai. Tarp mano būrio ir *Liepos* toks ryšių punktas buvo Grybauskų kaime (Molėtų r.) pas Praną Steiblį (36 – 37 m. amž.). Antras ryšių punktas buvo Mažeikių k., Molėtų r. Prie balos gyvena valstietis Pranas Žiukas (37 – 38 m. amž.), turi 2 ar 3 vaikus, kitoje balos pusėje gyvena mokytojas Pranckūnas. Per šiuos punktus palaikiau ryšius su *Liepa*, *Siaubu* ir *Garsu*. Ryšių punktas su *Tarzanu* buvo pas Zosę Maigytę. Ryšių su *Ilgūnu* nepalaikiau. Pažinojau šiuos būrių ryšininkus:

Birutė-Veronika Buivydaitė iš Pastovėlio k., Molėtų r.;

Automatčik-Pranas Jasiulionis iš Mokylių k., Molėtų r.;

Lakštingala-Veronika Butėnaitė iš Svobiškėlio k., Molėtų r. Ją užverbavo *Aukštaitis*-Vladas Patumsis 1947 m. Man pasakojo V. Butėnaitė 1951 m. vasarą, kad ji buvo Vilniuje sulaikyta MGB darbuotojų, išaiškinta ir užverbuota. Verbuotojai jai davė užduotį išsiaiškinti mano ir mano būrio slapstymosi vietą ir pranešti MGB organams.

Vytukas-Valė Petronytė gyvena buvusiame dvare netoli Leliūnų, turi motiną, tėvą ir brolį traktorininką. Ją 1950 m. užverbavo būrio vadas Bronius Kalytis-*Siaubas*. Petronytė vežiojo *Siaubo* laiškus srities vadui Jonui Kimštui-*Žalgiriui*, *Žygūnui*.

Birutė Tylaitė iš Baltenių k., Anykščių r., mokytoja, užverbuota 1949 m. *Siaubo*.

Janė Vasiulytė-*Kaladytė* iš Voverynės k., Saldutiškio vlsč. Kas mėnesį jai *Siaubas* įteikdavo paketą, kurį ji veždavo į Panevėžio pusę. Likvidavus partizanus 1951 m. kovo mėn. Labanoro girioje, Vasiulytė iš namų pasitraukė. Manau, kad Vasiulytė *Siaubo* laiškus veždavo Antanui Lapieniui-*Pimpiui*. Apie liepos mėnesį J. Vasiulytė susirgo atvira tuberkuliozės forma.

Trečiąkart su *Siaubu* susitikau 1951 m. rugsėjo mėnesį Veteikių kaimo krūmuose, netoli Jono Šaltenio namų. Atėjo *Siaubas* ir *Gaidelis*. Juos atsiuntė partizanas Antanas Kraujelis-*Siaubūnas*. *Siaubūnas* su jais susitiko atsitiktinai, eidamas pas savo seserį Oną Kraujelytę (Budrienė, slapyvardis – *Ramunėlė*, – R. K.). *Siaubas* paprašė, kad jį palydėtume, nes eina į Šimonių girią pas būrio vadą *Roką* (Juozą Kemeklį). Aš, *Atlantas*-Danielius Bružas, *Siaubas* ir *Gaidelis* nuėjom iki Balteniškių...

Paskutinį kartą su *Siaubu* susitikau 1951 m. lapkričio mėn. Veteikių k., Utenos r. Pranas Verbickas man įteikė laišką ir sakė, kad jį parašė ir liepė man perduot *Siaubas*. Paskyrė susitikimo vietą Grybauskų k., Molėtų r. pas Praną Steiblį. Jeigu neateičiau nurodytą dieną, *Siaubas* nurodė dar keletą dienų, kada galėtume susitikti. Kai tik gavau tą laišką, nuėjau į Grybauskų kaimą pas Steiblį ir radau *Siaubą*, *Liepą* ir *Daumantą*. Susitikimo metu *Siaubas* pasakė, kad jam reikia patekti pas būrio vadą *Gaidelį*. Po to aš ir *Siaubas* išėjom į Aponiškio k., Molėtų r., o *Liepa* ir *Daumantas* liko Grybauskų kaime. Švintant pasiekėme Aponiškio kaimą, užėjome pas Serapinienę, jos pavardės nežinau, tik jos vyras buvo areštuotas. Pas Serapinienę miegojo ryšininkas Pranas Jasiulionis ir jo draugas Padvarniškis. Mes juos prikėlėm... Dalyvavo Jasiulionis, Padvarniškis, 18-kos metų mergina Lionė. Per susitikimus jokių užduočių *Siaubas* nedavė. Paskutiniu metu jis lanko būrius ir pataria partizanams geriau slėptis ir laukti Amerikos ir Sovietų sąjungos susidūrimo, bet partizanai tuo netiki. Jiems atrodo, kad *Siaubas* lanko būrius norėdamas prasimaitinti. Direktyvinių nurodymų nėra nuo 1951 m. kovo mėn., nuo didelės partizanų grupės sunaikinimo. *Siaubas* mėgino sukurti rinktinės štabą, bet rezultatų nepasiekta. Liūto rinktinės vadu jis norėjo paskirti *Briedį*, bet niekur jo neranda, o kiti partizanai mažai išsilavinę ir šioms pareigoms netinka. Be to, *Siaubas* pradėjo labai gerti degtinę, dažnai atsitinka, kad užminga ten, kur geria, o to anksčiau nebūdavo.

Apklausa Ukmergėje, 1951 12 14:

Su apygardos vadu B. Kalyčiu-*Siaubu* susipažinau 1947 m., kai buvau *Aukštaičio* būry. Bunkerį tada laikė Steponas Kraujelis, jo sūnus dabar yra mano būry, turi slapyvardį *Siaubūnas*. Ten slapstėmės 1947 m. žiemą iki 1948 m. pavasario. Čia ir atvedė *Aukštaitis Siaubą.* Pabuvo jis iki 1948 m. kovo mėnesio. Paskui išėjo pas partizaną *Sakalą.* Kur jis slapstėsi iki 1951 m., aš nežinau. Tik kartą jį pavėžėjau iki Liveikių kaimo, į kurį jis ėjo. Šiame kaime slapstėsi *Sakalas*. Antrą kartą jį sutikau 1950 m. gegužės 7 d. Labanoro miškuose. 1951 m. kovo mėn. aš su partizanu *Uosiu* išvykau į Skiemonių valsčių Anykščių rajone, į Labanoro girią nebegrįžau.

1951 m. kovo mėn. pabaigoje Labanoro miškuose buvo daug sušaudyta partizanų. Ten tada buvo ir *Siaubas*, bet jam pavyko pabėgti. Po to *Siaubas*, Vytautas Petronis (Neravičius)-*Klajūnas*, Mykolas Urbonas-*Liepa* ir Vytautas Ramanauskas-*Žilvinas* nuėjo į Joniškio kaimą, ten *Siaubas* trumpai papasakojo apie atsitikimą Labanoro girioje. Paskui išėjome į Gikonių kaimą Anykščių rajone pas Adomą Tylą. Pas jį prabuvom visi vieną dieną. *Siaubas* išvyko pas būrio vadą *Pimpį*. Per Birutę Tylaitę (ryšininkę) jis nusiuntė *Pimpiui* laišką. Tylaitė laišką nusiuntė per ryšininką Vladą Petronį, kuris dabar yra partizanų būryje, slapyvardis *Nemunas.*

R. K. p a s t a b a: Kai kurie H. Ruškulio pateikti duomenys ne visur sutampa su kitų žmonių pateiktais duomenimis, buvo netikslūs gimimo metai, kaimų pavadinimai, pavardės, slapyvardžiai. Duomenys tikslinti.

Iš L. Abariaus paruoštos dokumentinės apybraižos apie MGB specialiųjų grupių veiklą Rytų Lietuvos partizanų srityje 1951–1956 metais

Alfonsas Radzevičius, s. Alekso-*Tarzanas* (MGB ag. *Alfa*), g. 1926 m. Ignalinos rajone, Galalaukių kaime. 1947 metais pabėgo iš belaisvių stovyklos ir išėjo į partizanų būrį. Liūto rinktinės Kriaušės (Vytenio) būrio vadas.

Lapkričio 10 dieną, prižiūrimas trijų smogikų, partizanas *Klajūnas*-Stasys Petravičius atvyko pas *Tarzano* ryšininkus. Per patikimą asmenį pasiunčiamas laiškas, esą jis, *Klajūnas*, turįs svarbių žinių, kurias perduosiąs asmeniškai *Tarzanui.*

Lapkričio 17-ąją, lydimas Algirdo Aleškevičiaus-*Lubino*, atvyko pasimatyti su broliu *Klajūnu*, Tigro rinktinės kovotoju *Šarūnu* ir jo draugais. *Tarzanas* broliškai apkabino bendražygį, jis net neįtarė, jog šis jau pardavęs dūšią čekistams. Pokalbio metu *Klajūnas* (MGB ag. *Mažytis*) ir *Šarūnas* (MGB smogikas *Šturmas*) pasivedė *Tarzaną* į šalį, o du smogikai liko su *Lubinu*. Po sutarto ženklo *Tarzanas* prispaudžiamas ir surišamas, o *Lubinas* tyliai nužudomas (nepatikslintais duomenimis – pasmaugtas). Gerokai vėliau saugumiečiai negailės liaupsių šiai operacijai, ji taps pavyzdine, vadovėline.

Saugumo komitete *Tarzanas* greitai „lūžta". Jis esą jau anksčiau norėjęs legalizuotis, išpirkti kaltes, o dabar tam atsiradusi tinkama proga. Todėl jau lapkričio 20 dieną A. Radzevičius vėl rengiasi karišką mundurą, ima į rankas ginklą ir, lydimas naujųjų „draugų" *Šarūno* ir *Bajoro*, išvyksta į Molėtų miškus medžioti *Siaubo*.

Tarzanas 1951 11 17 suimtas, operatyviai naudojamas nuo 1951 11 20 dienos. Vienas žiauriausių ir ciniškiausių agentų smogikų, asmeniškai šaudęs ir kankinęs suimtus partizanus. Jo duomenimis ir tiesiogiai dalyvaujant jam pačiam, sunaikinta 30 laisvės kovotojų. Už sovietinių piliečių žudymą partizanaujant 1954 –1955 metais, vėliau buvo suimtas ir įkalintas lageryje 25-eriems metams.

Partizanų pėdomis sekė ne tik smogikai, kiekvienas kaimas turėjo savo agentą, šnipelį. Gruodžio 7 dieną išdavikas (pavardę būtina tikslinti) čekistams pranešė: „Antakščių kaimo gyventoja Titinienė sulaukė svečių – *Atlanto* ir *Liūto"*. Šio ugnį, vandenį ir Rytų froną perėjusio kario suėmimui buvo mobilizuota net 230 kareivių. Kol dėl akių buvo krečiamos visos kaimo sodybos, partizanai ryžosi veržtis. Iššokęs pro duris, *Atlantas* nukerta seržantą ir, pasinaudojęs sumaištimi, atsišaudydamas atitrūksta nuo persekiotojų. H. Ruškuliui-*Liūtui* kelią užkerta kulkosvaidžio serija ir jis krenta kulkų suvarpytas.

Kituose dokumentuose (LYA KGB arch. F.16, b. 795, p. 269) rašoma, jog *Liūtas* paimtas Emilijos Barčelienės namuose.

Supratę, koks belaisvis jiems pakliuvo, čekistai surengė spektaklį. Be paliovos tratėjo kulkosvaidžiai, karininkai keikė savo seržantus: „Gdie *Liūtas*? Počemu otpustili? Rastreliaju, svoloči! (Kur *Liūtas*? Kodėl paleidot? Sušaudysiu, niekšai!)". Galbūt kuris gyventojas ir matė, kaip buvo nušautas vadas, tačiau, girdėdami tokias komandas, patikėjo: partizanai sėkmingai pasitraukė.

Tardomas *Liūtas* prisiėmė visas kaltes: taip, jis įsakęs nužudyti saugumo informatorių *Antėjų*, su jo žinia nušauti Gražiai, jo vyrai sudorojo Niaurienę ir jos sūnų. Vėliau, prisimindamas šį tardymą, čekistas L. Bakutis rašys: „Prisimenu, kaip šis žmogžudys, liedamas ašaras, atgailaudamas prašė dovanoti ir netaikyti jam aukščiausiosios bausmės. Jis buvo pasirengęs padėti likviduoti likusius banditus, kad tik jam būtų palikta gyvybė!".

R. K. p a s t a b a: Knygoje „Sovietinis saugumas Lietuvoje 1940 – 1953 m.“ rašoma: BAKUTIS Lionginas, g. 1920 m. Zarasų apskr., v/s papulkininkis, lietuvis, nebaigtas vidurinis išsimokslinimas. KP narys nuo 1942 m.

1940 – 1941 06 – LKJS Antazavės vlsč. (Zarasų apskr.) komiteto sekretorius;

1941 pab .– 1942 – Maskvos specialiosios karo mokyklos kursantas;

1942 – 1944 07 – sovietinių partizanų būrio „Audra“ ypatingojo skyriaus viršininko pavaduotojas; LKJS Utenos apskr. pogrindinio komiteto sekretorius;

1944 07 – 1946 – LKJS Utenos apskr. komiteto sekretorius;

1946 – 1947 – mokėsi respublikinėje partinėje m-kloje;

1947 – 1949 – LKP Utenos apskr. komiteto sekretorius;

1949 02 – 1950 07 – LSSR MGB Utenos a/s viršininko pavaduotojas;

1950 07 – 1953 05 – MGB Molėtų r/s viršininkas.

Iki 1967 01 dirbo LSSR MVD-KGB (p. 197).

Saugumiečių nusivylimui, visi šie atgailavimai tebuvo muilo burbulas.

Toliau *Liūtas* prisipažino: *Siaubas* ir *Liepa* išvyko į Ukmergės rajoną, *Rokas* (Kemeklis) – į gimtąsias Dusetų apylinkes, o ryšio su *Žalgiriu* jau seniai nėra. Visi šie ir kiti „prisipažinimai” tebuvo tik akių dūmimas, bandymas laimėti laiko, kad partizanai įspėtų ryšininkus ir pakeistų dislokacijos vietas.

Galbūt H. Ruškuliui būtų pavykę apmulkinti čekistus, tačiau koją pakišo nedovanotinas neatsargumas. Pas suimtą *Liūtą* surasti laiškai, kuriuose *Gaideliui* siūloma susitikti Skudutiškio vienkiemyje pas Savicką, o *Liepai* – Viteikių kaime pas Šaltenį. Saugumiečiai į ryšio punktus pasiunčia kareivius, pasala paliekama ir Broniaus Jankausko namuose. Nesulaukę *Liūto*, kovotojai svarstė: keista, kad jis nepasirodė, tačiau vėlgi – nepanašu, kad toks vadas taip kvailai įkliūtų. Nepaklausę Antano Kraujelio-*Siaubūno* įspėjimų, D. Bružas-*Atlantas* ir A. Varnas-*Gaidelis* išvyko pasimatyti su *Liūtu*.

1951 12 17 d. atvykę į Skudutiškio vienkiemį, kovotojai patenka į pasalą. Nuo priešo kulkų krito *Atlantas*, o *Gaideliui* net nesužeistam pasisekė pasprukti nuo persekiotojų. Narsus partizanų vadas dar kartą išvengė garantuotos mirties ir suspėjo įspėti apie išdavystę Granito ir Žėručio rajonų kovotojus.

Sutirštinę spalvas, čekistai praneša *Liūtui* apie jo „išdavystės” padarinius, parodo nušautą D. Bružą. Jis, *Liūtas*, jau sukompromituotas, jam nebelemta tapti didvyriu, dirbdamas saugumui bent jau savo gyvybę išsaugotų. Priremtas prie sienos, H. Ruškulis duoda išsamius parodymus, nurodo porą senų bunkerių. Tai viskas, ką iš jo sugebėjo išplėšti emgebistai.

B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ nurodyta, kad H. Ruškulis nuo 1950 m. vasario mėn. iki suėmimo buvo Vytauto apygardos Žėručio rajono vadas. 1951 12 09 operatyvinė karių grupė, ieškodama partizanų, užėjo į Anelės Titenienės namą Antakščių k., čia užtiko H. Ruškulį ir bėgantį sužeidė. Mėgino jį panaudoti kaip smogiką partizanų naikinimui. Šiam planui nepavykus, H. Ruškulis buvo nuteistas, paskirta mirties bausmė. 1953 06 05 sušaudytas (p. 136).

Pasakoja EDVARDAS STALNIONIS-*KALIS* (*KALVIS*)

Užrašyta Anykščiuose
2004 08 28

Gimiau 1926 m. gegužės 26 d. Šlavėnų kaime, Anykščių rajone. Šeimoje buvome keturi vaikai: aš ir brolis Vytautas bei seserys Aldona ir Danutė.

1940 m. mano dėdė Nenėnas buvo Anykščių policijos nuovados viršininkas ir šaulių būrio vadas. Tuo laiku – baisiausias bolševikų priešas. Užėjus rusams, buvau parašęs straipsnį mokyklos laikraštėlyje apie rusų kareivį. Už tą straipsnį manęs vos neišmetė iš mokyklos. Straipsnis labai nepatiko komunistinių pažiūrų mokytojui Šulgai.

1944 m. stojau į Plechavičiaus rinktinę. Nuvažiavau į Uteną, priėmimo komisija mane išsiuntė į Suvalkų Kalvariją už Marijampolės, o iš ten po dviejų savaičių mus paleido į namus. Grįžęs iš Kalvarijos, pradėjau slapstytis nuo vokiečių. Kažkiek pabūdavau namuose, nueidavau miškan. Rugpiūčio mėnesį, kai vėl grįžo sovietų armija, išėjau pas partizanus į Jono Raudonikio-*Patašono* būrį, kuris veikė Burbiškio miške. Ten mūsų susirinko labai daug, apie tris šimtus vyrų. Suėjo vyrai iš daugelio kaimų. Ne vien tik iš Anykščių apylinkės, atėjo nuo Kavarsko, nuo Skiemonių, nuo Svėdasų, nuo Kurklių. Išsikasėm didžiulius bunkerius, ruošėmės juose ramiai praleisti žiemą, bet prieš pat Kalėdas mišką apsupo rusų NKVD kariuomenė. Matyt, kažkas išdavė, nes pamiškės gyventojas Strazdas pamatė laukais ateinant labai didelį kariuomenės būrį. Jis atbėgo ir perspėjo mus. Pasiruošėm rimtam mūšiui. Į pamiškę buvo išsiuntinėti žvalgai, aš irgi su keliais vyrais išėjau į žvalgybą pamiškėn ir susidūriau su rusais. Susišaudymo metu mane sužeidė į šlaunį, tuoj ištino koja, batas pribėgo kraujo, aš nebepaėjau. Traukdamiesi vyrai mane išvežė ir paliko pas gyventoją prie Rubikių ežero. Dvi savaites rusai laikė apsiautę mišką, aš irgi niekur negalėjau pajudėt, dvi savaites teko būti pas tą žmogų. Dieną, būdavo, išneša klojiman, o naktį įneša gryčion, paeit visai negalėjau. Kai kariuomenė atsitraukė, šitie žmonės pranešė mano pusbroliui Pranui Šriubui į Katlėrius. Jis atvažiavo ir mane parsivežė į savo bunkerį. Po to atvažiavo teta Juknevičienė ir išvežė mane pas vaistininką Žvirblį į Skiemonis. Vaistininkas apžiūrėjo žaizdą, kulka buvo įstrigusi giliai raumenyse. Žaizda jau buvo pradėjusi pūliuot, tai jis ištraukė kulką, davė vaistų, ir aš pagijau. Namuose per žiemą gulėjau bunkeryje po bulvėmis, o paskui išėjau į Jono Paulausko-*Lizdeikos* būrį (oficialiai tas būrys buvo vadinamas *Sakalo* būriu). Jie tada visi trys broliai, Bronius-*Kerpė*, Juozas-*Šilas* ir Jonas, laikėsi bunkeryje Užunvėžių miške. Visą laiką bunkeryje nebūdavom, ateidavom tik pernakvoti, daugiausia būdavom pas jų tėvus kaime. Jie ne vieną bunkerį turėjo, buvo dar ir atsarginiai. Iš pradžių tėvams padėdavom kai kuriuos sunkesnius darbus padaryt, o kai susirinko pilnas būrys, tada jau pas tėvus nebesirodydavom. Vienu metu buvo susirinkę net apie 40 vyrų. Tada jau ateidavom ir į Anykščių šilelį, nueidavom į Gojaus mišką, į Kurklių miškus, siekdavom Kavarską, net iki Troškūnų kartą buvom nuėję. Buvom susidraugavę su Juozo Šibailos-*Dieduko* būriu – jie ateidavo pas mus, mes nueidavom pas juos.

Stovyklavom Anykščių šile, kai mums pranešė, kad mus ruošiasi pult rusų garnizonas su stribais. Nieko nelaukę išsikėlėm į kitą vietą, o kitą dieną atbildėjo rusai ir ėmė supti šilą. Mes greit sužinojom, kad mus išdavė Šimkienė iš Šlavėnų kaimo. Ji gyveno mokykloje, bet buvo ne visai normali. Vakare nuėjom pas ją, vyrai numovė

jai kelnes, perbraukė kelis kartus per subinę su tarka ir dar druskos truputį užbarstė. Daugiau ji nebelakstė skrebynan ir nebeskundinėjo. Buvo ir tarp partizanų nepadorių vyrų. Kartą dviese nuėjo pas žmogų ir reikalavo aukso, o tas žmogus pasiskundė būrio vadui. Vadas aukso prašytojus iš būrio išvijo.

Mums pranešė, kad į Užunvėžius iš Kurklių atvažiuos skrebai, mes Šerelinės kaime ant tilto suruošėm jiems pasalą. Tada nė vieno nenušovėm, tik pagąsdinom. Vienas skrebas, toks Repečka, su ginklu perbėgo į mūsų pusę. Vėliau jis gavo *Stribo* slapyvardį, mes su juo buvome geriausi draugai, kartu vaikščiojom, kartu patekom į lagerį. Vėliau laikinai buvom išsiskirstę mažomis grupelėmis, aš grįžau į tėviškę ir su pusbroliu gyvenau bunkeryje Jurzdiko vienkiemyje Anykščių šilelyje.

1945 metų gruodžio mėnesį Jono Paulausko sesuo atnešė laišką. Jis mus kvietė atvykt pas jį, gruodžio 5 d. nuvykome mes trise: aš, mano pusbrolis Jonas Kamarauskas-*Jasiukas* ir Povilas Žemaitis iš Jurgio Urbono-*Lakštučio* būrio. Susirinko nemažai vyrų, vyko pasitarimas, paskui Paulauskas mums pasakė, kad dabar išsiskirstysim, nes jis dar nenusprendęs, ką daryt su Kurklių stribais. Žiemą sudėtinga vykdyt bet kokią operaciją, iki pavasario viską suplanuosiąs, tada mes jiems suruošim nuosprendį... Dieną gi jie nebūna savo būstinėj, baladojasi po kaimus, o vakarais susirenka į kitą pastatą, dar reikia laiko tiksliai nustatyt jų buvimo vietą. Apie 12 valandą nakties grįžom į bunkerį Užunvėžių (Kurklių šile) miške. Rytą pakėliau bunkerio dangtį ir pastebėjau judėjimą. Uždariau dangtį ir pradėjau žadinti draugus. Vėl pabandėm pakelt dangtį, bet gavom kulkosvaidžio seriją. Tada visai nustūmėm dangtį ir pradėjom mėtyt granatas, taip bandėm juos nuvyt toliau nuo bunkerio ir kaip nors išlįsti į lauką. Jau buvom išlindę, bet kulkosvaidžių ugnimi jie mus vėl sugrūdo atgal. Supratom, kad jie negali prieit prie bunkerio. Toliau buvo tualeto ventiliacijos anga, per tą angą mėtėm granatas. Apie dvi valandas išsilaikėm bunkeryje, tada rusai įmetė į bunkerį dūminį paketą. Tiek prirūko dūmų, kad nebebuvo įmanoma būti viduje. Bronius Juknevičius-*Džekas* pagriebė vieną dūminį paketą ir išmetė iš bunkerio. Tada visi išlindom į lauką, ten buvo net tamsu nuo dūmų. Matyt, rusai nebesusigaudė, kas vyksta. Iškart krito mūsiškiai – Anicetas Tyla-*Ancas* ir Bronius Juknevičius, o aš, Jonas Bajoriūnas-*Bijūnas, Mina*, Steponas Pakšys-*Nerutis*, Jonas Kamarauskas-*Jasiukas*, Povilas Žemaitis, Stasys Repečka-*Stribas*, Henrikas Simanonis-*Pilėnas* vėl grįžom atgal į bunkerį (R. K. p a s t a b a: šis žuvusiųjų ir paimtų gyvųjų sąrašas ne visai sutampa su A. P. P., IV d., p. 425 Jono Paulausko pateiktu sąrašu. Galbūt teisingesnis yra šis). Rusai ir vėl įmetė dūmines „šaškes“, mums kito kelio neliko – teko išlįsti ir pasiduoti. Tada mes nežinojom, kas mus išdavė, bet vėliau paaiškėjo, kad tai buvo partizanų Laskauskų Simono-*Šatro* ir Alfonso-*Plieno* darbas. Prieš tai jie legalizavosi ir išsikėlė gyventi į Anykščius. Kai mus suėmė, gerokai apkūlė ir nuvarė pas Paulauską. Susodino ant sniego, atvažiavo sunkvežimis ir išvežė mus į Uteną. Tardymo metu labai mušė, Bajoriūną adatomis badė, kad pasakytų, kur Aleknavičiaus paršus dėjom. Jie įtarė, kad mūsų būrys kiaules paėmė, nors mes tikrai jų neėmėm ir Aleknavičiaus nežudėm. Kai po tardymo Bajoriūną atvežė į kalėjimą ir numetė ant žemės, žmogus nebepasikėlė, taip buvo sumuštas. Į kamerą jį vilkte atvilko, buvo visas mėlynas, akys užtinusios. Nors mus visus mušė ir kankino, visus verbavo, bet nė vienas nepasidavėm, neišdavėm nei bunkerių, nei žmonių, kurie mus rėmė, maitino.

Utenoje teisė vadinama Maskvos „trojka“, gavau 10 metų lagerio ir 5 metus be teisių. Paskui išvežė į Švenčionis, ten porą savaičių palaikė, po to išvežė į Vilnių, į

Lukiškių kalėjimą. 1946 metų pavasarį išvežė į Magadaną. Magadane įmetė į zoną kartu su kriminaliniais. Daug politinių kalinių kriminaliniai išpjovė, gyvenimas ten buvo labai žiaurus ir sunkus. Jeigu duonos gabaliuką gavai, žiūrėk, vagis jau plėšia iš rankų. Jei pasipriešinsi, gausi peiliu į pilvą. Tokia tvarka buvo. Barakuose miegot negalėjai, vien raudonosios blakės puola, kandžioja kūną, o žudikai dieną naktį kortom iš mūsų gyvybių lošia. Užėjo ir pasakė „tą nudurk, tą nudurk“. Daug mūsiškių taip sunaikino. Po to mane išvežė dar toliau į šiaurę – Jakutijon kažkur į Piostra Drišva netoli Beringo sąsiaurio. Ten išbuvau iki 1950 metų. 1950 m. vėl grąžino į Magadaną. Darbas lageriuose buvo ne per daug sunkus, tik maistas labai blogas. Žmonės nusilpdavo nuo prasto maisto ir mirdavo.

Iš lagerio paleido 1950 metais. Leido važiuoti pas tėvus, o tėvai buvo ištremti į Krasnojarsko kraštą. Pas tėvus Krasnojarsko krašte išbuvau iki 1966 metų. Po to grįžau į Lietuvą. Lietuvoje komunistai neleido registruotis. Saugumiečiai dar bandė verbuot, bet pasakiau, kad „stukačium“ nebūsiu. Tada jie pasakė: „Jei nenori mums padėt, tada gyvenk kur nori...“ – ir išvijo. Nuvažiavau į Vilnių pas Naujalį ir pasiskundžiau, kad man neleidžia Lietuvoje gyvent. Tuomet Naujalis pasakė: „Matai, dabar visi banditai grįžta ir visi nori gyvent Lietuvoj...“. Bet atsirado geras žmogus, kolūkio pirmininkas, kuris parašė garantinį raštą Anykščių KGB viršininkui, kad jis mane priims į darbą, tada ir priregistravo.

SANTRUMPOS IR PAAIŠKINIMAI

ag. – agentas

ag. maršrutininkas – agentas, kuris vykdo čekistų užduotį keliaudamas pagal jų nurodytą maršrutą ir ieško taip pat jų nurodyto asmens arba asmenų grupės.

Al – Dariaus ir Girėno kuopos sutrumpintas šifras

AlGlV – Dariaus ir Girėno kuopos Ąžuolo būrio vadas

aktv. – aktyvistas

Ap. – apyrašas

apyl. – apylinkė

A. P. P. – Aukštaitijos partizanų prisiminimai

„Atlantas" (Al) – Dariaus ir Girėno kuopos užšifruotas pavadinimas

B. – byla

BB (rus.) – borby s banditizmom (kovos su banditizmu)

BRV – būrio vadas

BV – būrio vadas

BŽ – būrių žvalgai

ČVO (rus.) – čekisto vojskovaja operacija (čekistinė karinė operacija)

DKA – Didžiosios Kovos apygarda

d. – duktė

F. – fondas

gen. – generolas

gyd. – gydytojas

„Gylė" (Gl) – Ąžuolo būrio užšifruotas pavadinimas

inf. – informatorius

K – kovotojas (kovotojai)

kap. – kapitonas

karin. – karininkas

kng. – kunigas

KPZ (rus.) – kamera predvaritelnovo zakliučenija (išankstinio sulaikymo kamera)

Kun. Margio – Kunigaikščio Margio (rinktinė)

KV – kovotojų vadas

KŽ – kuopos žvalgai

LYA – Lietuvos ypatingasis archyvas

LPS – Lietuvos partizanų sąjunga

LS – Lietuvos savišalpa

ltn. – leitenantas

LVDV – Lietuvos vyriausieji dalinių vadai

med. s. – medicinos sesuo

MGB (rus.) – Ministerstvo gosudarstvenoj bezopasnosti (Valstybės saugumo ministerija)

milicn. – milicininkas

mjr. – majoras

mokyt. – mokytojas

mot. – motina

mst. – miestas

mstl. – miestelis

Neptun 12, 22, 47, 80 – specialiųjų migdomųjų preparatų, okupacinių represinių žinybų vartotų prieš partizanus, užšifruotas pavadinimas.

NKGB (rus.) – Narodnyj komisariat gosudarstvenoj bezopasnosti (Valstybės saugumo liaudies komisariatas). 1943 04 14 iš SSRS NKVD atskirtas tapo savarankiškas NKGB komisariatas. 1946 m. kovo 15 d. buvo pervadintas MGB.

nuotr. – nuotrauka

OBB – kovos su banditizmu skyrius (rus. k. – otdel borby s banditizmom)

oper. smūgis – (operatyvinis smūgis) čekistinės operatyvinės karinės grupės staigus už-

puolimas iš pasalų. Šiuo atveju puolimas vykdomas prieš partizaną ar grupę partizanų iš anksto operatyvinėmis priemonėmis nustačius partizanų buvimo vietą, judėjimo kryptį arba užverbuotam įterptam į būrį asmeniui užvedus į pasalą.

operatyvinė kombinacija – tai toks uždaras operatyvinės veiklos metodas, kurį sudaro slaptas poveikis į priešininką ir jo ryšius, kad paskatintų jį veikti padedančiomis spręsti kontržvalgybines užduotis sąlygomis.

OS – organizacinis sektorius (skyrius)

OSA – organizacinio sektoriaus (skyriaus) apylinkė

OSV – organizacinio sektoriaus (skyriaus) viršininkas

P. – puslapis

Panaudojimas „tamsoje“ – asmens naudojimas okupacinių represinių žinybų užduotims vykdyti jam pačiam to nežinant ir nesuprantant (pagal N. Gaškaitę – Žemaitienę).

plk. – pulkininkas

pplk. – papulkininkas

policn. – policininkas

prof. – profesorius

prok. – prokuroras

provokt. – provokatorius

prtz. – partizanas

pvd. – pavaduotojas

R – rajonas

r/s – rajono skyrius

R/sk – rajono skyrius

RA – Raudonoji armija

raud. – raudonasis

ryš. – ryšininkas

rnkt. – rinktinė

RPG – žvalgybinė paieškų grupė (rus. k. – razvedyvatelno-poiskovaja grupa)

RPG (rus.) – razvedivatelno poiskovaja grupa (žvalgybinė paieškų grupė)

rus. – rusiškai

RV – rajono vadas

Sd – Kun. Margio rinktinės sutrumpintas šifras

SdŠV – Kun. Margio rinktinės štabo vadas

SdŠŽvSkV – Kun. Margio rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininkas

SDV – Kun. Margio rinktinės vadas

sen. – seniūnija

SG (rus.) – specialnaja grupa (speciali grupė). Šios grupės nariai, apsimetę partizanais, iššudydavo ar suimdavo jais patikėjusius partizanus, ištardydavo jų rėmėjus ar ryšininkus.

„Skydas“ (Sd) – Kun. Margio rinktinės užšifruotas pavadinimas

SMERŠ (rus.) – iš rusų k. „smerti špionam“ – mirtis šnipams. Kariuomenėje 1943 – 1946 m. veikęs kontržvalgybos organas. Buvo trys „smeršai“: vienas priklausė SSRS gynybos liaudies komisariatui, antras – karinio jūrų laivyno liaudies komisariatui, trečias – NKVD žinybai.

str. – stribas (taip juos vadino Lietuvos gyventojai). Skirtinguose Lietuvos regionuose jie dar buvo vadinami strebkais, stribiteliais, istrebiteliais, stribokais, stribukais, strebais, skrabais, skrebais ir kt. Iki 1945 metų rugsėjo mėnesio oficialiai okupantų buvo vadinami *naikintojais* (rus. – istrebiteli). Nuo šio termino liaudyje atsirado niekinamas jų pavadinimas. Nuo 1945 12 18 *naikintojai* buvo pervadinti *liaudies gynėjais*. Stribo pavadinimas *liaudies gynėju* mūsų žmonėse neprigijo.

str. v. – stribų vadas

sūn. – sūnus

ŠKP – šaulių kuopa

ŠP – šaulių pulkas

ŠRLŠ – Šiaurės Rytų Lietuvos štabas

štb. – štabas

ŠV – štabo viršininkas

tard. – tardytojas

tėv. – tėvas

UO (rus.) – ugolovnyj otdel (kriminalinis skyrius)

V pvd. – vado pavaduotojas

V/s – valstybės saugumas

vachtioras (rus.) – budintysis (vertalas iš rus. k.).

VDV – vyriausieji dalinių vadai

vrš. – viršininkas

VK – vykdomasis komitetas

VLS – Vyriausioji Lietuvos savišalpa

vlsč. – valsčius

ž. – žuvo
žr. – žiūrėti
ŽŪ – žemės ūkis
Žv. ir Inform. Sk. V-kas – Žvalgybos ir informacijos skyriaus viršininkas

R. K. p a a i š k i n i m a s: Čekistai vartojo savo žargoną, taip stengėsi žeminti mūsų tautą ir kovotojus už jos laisvę. Pateiksiu keletą tokių pavyzdžių:

belolitovcy – baltalietuviai, taip okupantai vadino 1918 metų savanorius ir 1941 metų sukilėlius, kartais ir pokario partizanus;
baudėjas – taip čekistai vadino lietuvius ir kt., kurie vokiečių okupacijos metais tarnavo savisaugos batalionuose;
policajus – policininkas, Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu ar vokiečių okupacijos metais tarnavęs policijoje;
lesnyje – miškiniai, taip vadinti partizanai;
buožė – taip okupantai vadino geriau gyvenančius, turtingesnius ūkininkus;
banditinė formuotė – stambus partizanų struktūrinis vienetas. Tai galėtų būti rinktinė, batalionas, apygarda;
banditas – taip okupacinė valdžia, čekistai vadino partizanus;
gauja, banda – taip čekistai vadino partizanų būrį. Šiuo pasakymu buvo norima teigti, kad tai ne laisvės kovotojų, o žmogžudžių būrys;
apdorotas – suimtas, tardytas ir užverbuotas.

Kai kurie agentūrinių MGB bylų pavadinimų pavyzdžiai:

Ag. b. „Bezideinyje" („Neidėjiniai");
Ag. b. „Zaoziornyje"(„Užežeriniai");
Ag. b. „Lesnyje volki" („Miško vilkai");
Ag. b. „Povstancy" („Maištininkai");
Ag. b. „Zakat" („Saulėlydis");
Ag. b. „Abisincy" („Abisinai");
Ag. b. „Brodiagi"(„Valkatos");
Ag. b. „Kroty" („Kurmiai");
Ag. b. „Šakaly" („Šakalai");
Ag. b. „Bezumcy" („Bepročiai");
Ag. b. „Nedobityje" („Neprimušti");
Ag. b. „Otpryski" („Atžalos").

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

Abaravičius 621
Abaravičius Julijonas-*Lydekis* (*Lydeka*), *Dūdėnas* 551, 613, 616
Abaravičius-*Garnys* 551, 613
Abarius (Abaris) Kazys-*Debesys* 551, 567
Abarius Adolfas-*Katalikas* 815, 816, 818, 819
Abarius Antanas prtz. 815, 816, 818, 819, 832, 848
Abarius Izidorius 848
Abarius Kazys 815, 816
Abarius Laimonas 5, 6, 10, 25, 34, 137, 235, 248, 255, 271, 283, 287, 292, 293, 300, 303, 304, 309, 313, 315, 317, 318, 328, 330, 333, 432, 437, 440, 448, 449, 480, 488, 491, 516, 529, 530, 564, 603, 607, 609, 611, 634, 716, 724, 865, 891; 4, 11, 14 nuotr.
Abarius Osvaldas 25
Abarius Povilas 28
Abariūtė – Erslovienė Leokadija-*Saulutė* prtz. 815, 819
Abariūtė Valė 815
Ablekimovas milicn. 696, 697
Ablekimovas str. vrš. 468
Ablekimovas tard. MGB 312, 326
Abramov ag. 346
Abukauskas Jonas-*Siaubas*, *Vytenis* 227, 787
Abukauskas Vytautas- *Žiedas* 227
Abukauskas Vytautas-*Laisvūnas* 227
Adarta Jurgis prtz. 331, 333
Adomaitis Juozas 152
Adomas inf. 496
Adomauskas Algimantas-*Liūtas* 86, 88
Adomauskas L. 772
Adomavičius Bronius prtz. 71, 72
Adomavičius Juozas prtz. 71, 72, 73
Adomėlis Leonas-*Žemaitis* 653, 667
Adomėnaitė Aldona 396
Adomėnas Alfredas-*Laisvytis* ryš. 734
Adomėnas Antanas 441
Adomėnas Antanas inf. 610
Adomonis Aloyzas sūn. 745
Adomonis Bronius prtz. 814
Adomonis Juozas prtz. 813
Adomonis Juozas-*Rytas* 78
Adomonis Petras tėv. 745
Adomonis str. 208
Adonis ag. 750
Agotėlė ryš. 132
Agudzinas Jonas (Ivan) provokt. 256
Aguonėlė žr. Vasiulytė Marytė 311, 884
Aidas ag. 636
Aidas žr. Dumbrava Alfonsas 279, 280
Aidas žr. Svilas Bronius 228
Aidukas Adolfas- *Šeškus*, *Tarzanas* 392, 404, 551, 602, 609; 53, 55, 87 nuotr.
Aidukas Albinas 437, 438
Aidukas Bronius prtz. 242, 243
Aidukas Bronius prtz. 337
Aidukas Jonas-*Šermukšnis* 551
Aidukas Juozas prtz. 337, 338, 475, 476
Aidukas Kazimieras 312
Aidukas Vincas 352
Aidukas Vladas-*Klevas* 551, 572
Aidukas Vladas-*Tigras* 355, 368, 438, 571, 616, 623, 629
Aismantas Pranas prtz. 805
Aitvaras žr. Valančiūnas Mykolas 198
Akelaitytė – Klyvienė Ona 113
Akimas žr. Pakštas Kazys 233
Akmuo ag. 496
Akmuo ag. 709
Aksiutovas str. 286
Alasevičius 55
Alasevičius Petras prtz. 877
Aldusevičius Jonas prtz. 298
Aldusevičius Jonas-*Kilpa* 451, 455, 495, 496; 11 nuotr.
Aleinikovas Agejus aktv. 44
Aleinikovas Dimentijus aktv. 44
Aleinikovas Jefimas aktv. 44
Alejūnas Romualdas-*Bundela* 840, 864, 867
Alekna Antanas ryš. 310, 621
Alekna Balys prtz. 289
Alekna Jonas ryš. 311
Alekna Pranas 315
Aleknienė Anelė ryš. 694
Aleksandravičius Edvardas-*Svajūnas* 660, 665, 666
Aleksejūnas Adolfas prtz. 502

Aleksejūnas Balys prtz. 502
Aleksejūnas Juozas (kitas) prtz. 502
Aleksejūnas Juozas prtz. 502
Aleksiejūnas Antanas prtz. 501
Aleksiejūnas Steponas prtz. 501
Aleškevičius Algirdas-*Lubinas* 679, 787, 788, 887, 888, 891
Alfa ag. žr. Radzevičius Alfonsas-*Tarzanas* 300, 712, 715, 738, 798
Algimantas žr. Bubulis Kazys 314, 369, 376, 385
Aliejūnienė mokyt. 421
Alijūnas Ivan-*Antanas* provokt MGB 587
Alinauskas Česlovas prtz. 455, 465
Ališauskaitė Genė ryš. 773
Ališauskas Ksaveras ryš. 711
Ališauskas Povilas ryš., ag. *Spalis* 711, 712
Ališauskas ryš. 816, 817
Ališauskas Severinas ryš. 711
Aliukas žr. Rožanskas Povilas 75
Alksnis-Bronius prtz. 638, 640
Alubeckas Aloyzas 271
Amerikonas žr. Vaičėnas Balys 861
Andreikėnas Simonas prtz. 501
Andrejeva Valantina 521
Andrijauskas 740
Andrijauskas Algirdas mokyt. 607
Andrijenko vyr. ltn. MGB 622
Andriškevičius Julius-*Vijoklis* 78
Andriūnienė 843
Andriusevičius Jonas-*Beržas* 278
Andriušis Jonas prtz. 813
Andriuškevičius Julius prtz. 85, 88
Andriuškevičiūtė Anelė prtz. 861
Andriuškevičiūtė prtz. 838
Andriuškevičiūtė Teklė-*Našlaitė* 861, 865
Aninkevičius Teofilis 532
Aninkevičiūtė Marytė-*Aguonėlė* 533
Aninkevičiūtė Veronika-*Rugiagėlė* 532, 533
Ankėnas Faustas-*Siaubas* 551, 592, 596
Ankėnas Kazys 592, 593
Ankėnas Kazys-*Kovas* ryš. 486, 570
Antanaitis Algirdas-*Svajūnas* 659
Antanas Valiulis žr. Žibėnas Juozas-*Bitinas* 193
Antanauskas Kazys prtz. 284, 287
Antanavičius Vladas 189
Anupras prtz. 138
Anušauskas Arvydas 547
Apacianka Justinas-*Viesuliukas* (*Viesulas*) 211
Apeikytė gyd. 495
Apyvala Jeronimas-*Papūga* 551
Apolonovas gen. plk. MGB 746
Apšega Albertas-*Raišys* 511
Apuokas žr. Anupras 184
Araminas Petras-*Juodvarnis* 450
Araminas Vincas-*Šermukšnis* 450, 602
Aras ag. (smogikas) 712
Aras ag. (smogikas) žr. Miežis Juozas 882, 885
Aras ag. 277
Aras ag. žr. Juodka Juozas-*Tarzanas* prtz. 606
Aras žr. Juodvalkis Edvardas 279
Arciukas str. 820
Arlauskaitė – Cicėnienė Janina-*Rūta* ryš. 442
Arlauskas Vladas prtz. 357, 442
Armonaitienė Kunigunda žr. Sipavičiūtė Aldona 648
Artileristas prtz. (vokietis) 660
Artimavičius Jonas 624
Artimavičius Juozas-*Topolis*, *Sakalas* 551, 578, 614, 615
Artimavičius Petras-*Barsukas*, *Baravykas* 551, 584, 626
Artimavičius Petras-*Vilkas* 585, 591
Artojas žr. Zinkevičius Bronius 599
Arūnas prtz. LLA ŠV 267
Arūnas žr. Vilutis Leonas 129
Arvydas prtz. 839
Astra žr. Valevičiūtė Janina ryš. prtz. 713, 719
Astrauskas Petras-*Jurginas* 437
Ašaka Nervaldas prtz. 819
Ašarka prtz. 867
Aškinis Algirdas 33, 34
Aškinis Jonas-*Dysnaitis*, *Bolševikas* 551
Aškinis Pranas 33, 34
Aškinis Pranas-*Šeškus* 551
Aškinytė Elena 33
Aštrakalnis ag.
Atajevas str. 286
Atkočius Vaclovas prtz. 501
Audra žr. Deveikytė Genė ryš. 165
Audra žr. Grumbinas Steponas 688
Audra žr. J. G. ryš. 279
Audra, *Rugiagėlė* žr. Vedrickaitė (Gabševičienė) Stasė ryš. 115
Audrūnas, *Beržas*, *Aurimas* žr. Mikulėnas Jonas 110, 111
Audrūnas, *Bocmanas*, *Užburtuolis* žr. Kuzma Vladas 261
Augulis Bernardas 390
Augulis Pranas 154
Augustinaitis žr. Kemeklis Juozas 787
Augustinavičius 44
Augutis (kitur - Augulis) Pranas prtz. 125, 171
Augutis Antanas prtz. 84, 85, 88
Augutis B. 772
Augutis Stasys prtz. 84, 88
Aukštaitė žr. Ryliškytė Monika ryš. 142, 163,
Aukštaitis prtz. 275
Aukštaitis žr. Patumsis Vladas 701, 889, 890
Aukštuolis ryš. žr. Kondratavičius Bronislovas Edvardas 608
Aušra ag. 233
Aušra ryš. 621
Aušrinis prtz. 832
Avilys žr. Vadišius Vytautas 147, 149

Avižaitė – Paukštienė Julija 113
Avižaitė Julė 107
Avižienis 281
Avižienis Antanas prtz. 454, 455, 668
Avižienis Bronius-*Balanas*, *Balandis* 455, 461, 464
Avižienis Jonas 451
Avižienis Jonas, Juozo 451
Azarevičius Klemensas 582
Ažubalis Juozapas prtz. 501
Ąžuolas ag. 282
Ąžuolas ag. 497
Ąžuolas ag. 708
Ąžuolas prtz. štb. pvd. 261
Ąžuolas žr. Palskys Kazys 785, 798
Ąžuoliukas prtz. 434
Ąžuoliukas žr. Šalna Bronius 668
Babachinas (vertėjas) MGB 843
Babachinas Nikolajus 521
Babakinas Prakopas 295
Babarskis Vytautas kap. 693
Babrauskas Anupras-*Rožė* ryš. 307, 308
Babrauskas Anupras-*Rožė* ryš. tėv. 436
Babrauskas Domas sūn. 436
Babrauskas Pranas 481
Babrauskas Vladas ryš. 809
Bacionaitė – Šajaukienė 827
Bagaičiukas milicn. 694
Bagaslauskas 249
Bagdonas 21, 23
Bagdonas ag. žr. Zaskevičius Algimantas 79
Bagdonas Aleksandras 542
Bagdonas Antanas 89
Bagdonas Jonas str. 749, 750
Bagdonas Romas prtz. 768
Bagdonas V. 50
Bagdonavičius Stasys 273
Bagdonis kng. ryš. 772
Bagočiūnas Dominykas-*Briedis* 67, 88, 705, 718
Bajoriūnas Antanas-*Bakutis* 551
Bajoriūnas Jonas-*Bijūnas*, *Mina* 894
Bajorūnas Jonas 6, 564, 638
Bakaitė Marytė 113
Bakanavičius 815
Bakanavičius prtz. 743
Bakaniukas prtz. 501
Bakšys Antanas prtz. 839
Bakšys Jonas prtz. 832, 841, 845, 846, 851, 853, 869
Bakutis Albinas ryš. 863
Bakutis Lionginas pplk. MGB 886, 891, 892
Bakutytė Antanina ryš. 863
Balaika Jonas 670
Balaišienė mot. 156
Balaišis Aleksas 24
Balaišis Aleksas 489
Balaišis Balys-*Stumbras* 509, 516
Balaišis Juozas prtz. 811
Balaišis Pranas prtz. 335
Balaišytė Elena 156
Balaišytė Genė ryš. 311
Balaišytė Levutė 156
Balaišytė Michalina 156
Balaišytė Steputė 156
Balakavičius-*Liūtas* 551
Balbata Kazys 19, 23
Balčiukonis Petras 428
Balčiūnaitė Monika d. 480
Balčiūnas Antanas 44, 45
Balčiūnas Augustinas tėv. 480
Balčiūnas Balys prtz. 516
Balčiūnas Jonas prtz. 491, 492, 508, 509
Balčiūnas Jonas-*Ūdras* 75, 76, 78
Balčiūnas Justinas prtz. 491, 492
Balčiūnas Justinas-*Genys* 509
Balčiūnas Kazimieras-*Perkūnas* sūn. 480, 481
Balčiūnas Kazys 434, 519
Balčiūnas Kazys 45
Balčiūnas Kazys-*Perkūnas* 335, 348, 349, 434, 518, 716
Balčiūnas Mykolas-*Titnagas* 335, 348, 349, 434, 518
Balčiūnas Mykolas-*Titnagas* sūn. 480
Balčiūnienė Marijona mot. 480
Baliūka Stasys prtz. 77
Baliulis prtz. 348
Baliulis str. 478
Balnys Juozas 51
Balsys Antanas prtz. 601
Baltaduonis Algimantas prtz. 502
Baltaduonis Petras-*Skautas* 681
Baltaduonis tard. 106
Baltakienė Veronika mot. 194, 198
Baltakis Algis sūn. 198
Baltakis J. 883
Baltakis Jonas 530
Baltakis Jonas sūn. 198
Baltakis Rapolas tėv. 198, 206
Baltakys Rapolas 194
Baltys str. 461
Baltmanis Janis prtz. 839
Baltrėnas 123
Baltrukėnas Jonas prtz. 810
Baltrukėnas Lionginas prtz. 812
Baltrūnaitė 15
Baltrūnas Jurgis MGB 22
Baltrūnas Petras tėv. 22
Baltrūnas Vytautas 22
Baltrūnas Vytautas-*Strazdelis*, *Uoselis*, *Laisvūnas*, *Aidas* 23, 793
Baltušis Kazys prtz. 828
Baltušis Leonas prtz. 840, 853, 855, 868
Baltušis Pranas prtz. 861
Baltušis Valentinas prtz. 851
Baltušis Valerijonas-*Pėtris*, *Peperis*, *Valiukas* 828, 864, 867, 867, 868
Baltušis Vytautas-*Girinis* mokyt. prtz. 32, 99, 114, 116, 139, 155, 163, 175, 185, 236, 238, 716; 113 nuotr.

Baltuška Augustas prtz. 49
Baltuška Faustas 46
Baltuška Jonas 189
Baltuška Jonas prtz. 49
Banaitienė Paulina mokyt. 815
Banaitis Povilas mokyt. 815
Baniūnas Jonas str. 503, 504, 505, 506
Banys Juozas 46
Banys Mečislovas 313
Baraišis Petras 224
Baranauskaitė Jadvyga ryš. 694
Baranauskaitė Zosė ryš. 693, 694
Baranauskas Jonas prtz. 453
Baranauskas Jonas ryš. 694
Baranauskas Jonas-*Šakalys* 467, 670
Baranauskas Juozas prtz. 503
Baranauskas Juozas ryš. 694
Baranauskas Juozas-*Špokas* 501
Baranauskas Kazys-*Šermukšnis* 501
Baranauskas Klemensas-*Klevas* 500
Baranauskas Petras 843
Baranauskienė 226
Baranovas ltn. str. 180, 205, 206, 250, 265
Barauskaitė Zosė 369
Barauskas (teismo narys) 283
Barauskas Vytautas gyd. 873
Barauskis str. 286
Baravykas Jonas prtz. 284
Baravykas Jonas prtz. 816
Baravykas prtz. 146
Barčelienė Emilija 891
Barčys Jonas-*Viesulas*, *Deimantas* ryš. 734
Bareika Bronius 25, 28
Bareika Juozas 28
Bareikienė Elena 29
Bareišis Juozas-*Vėžys* 682
Barisa Albertas 181
Barisa Albertas ryš. inf. 182
Barisa Juozas-*Vytenis* ryš. 708, 800
Barisa Mindaugas-*Rimtautas* (*Mintautas*) 698, 699, 707, 797, 799
Barisienė Marijona ryš. 800
Barysa Algirdas prtz. 261
Barkauskaitė Bronė 351, 369, 379, 384
Barkauskas Adolfas 350, 351
Barkauskas Antanas-*Bijūnas* 439
Barkauskas prtz. 503
Barkauskas Stasys str. 352, 353, 354, 356, 357
Baronaitė Janina 47, 48
Baronas Antanas 212
Baronas Gasparas (Jagasius) prtz. 57, 73, 205; 94 nuotr.
Baronas Povilas-*Briedis* 59
Baronėnas aktv. 176
Bartaševičius Petras str. 37
Bartašiūnaitė – Žibienė Vanda 83
Bartašiūnaitė Vandutė d. 91
Bartašiūnas (augino Pakšto sūnų) 757
Bartašiūnas Adolfas prtz. 184, 185
Bartašiūnas Josifas (Juozas) gen. mjr. MGB 290, 547, 693, 712, 874
Bartašiūnas Juozas 174
Bartašiūnas Juozas tėv. 91, 92
Bartašius Jonas-*Saulius*, *Laimutis* 196, 197, 705
Bartkus Alfonsas 43 nuotr.
Barusevičiūtė – Kričelienė Natalija 7 nuotr.
Barzda Alfonsas 713
Barzda Petras prtz. 72
Barzda Petras tėv. 760, 761
Barzda Vytautas sūn. 760
Barzda žr. Trinkūnas Jurgis 701, 702, 704
Barzdėnas žr. Vaitiekėnas Vaclovas 634, 646, 666, 672
Basienė Petrutė 649
Basys Jonas (Leonas)-*Putinas*, *Ponas*, *Vilkas*, *Švyturys* 467, 468
Basys Jonas prtz. 745
Basys Juozas-*Šarūnas* 551, 645
Basys Kazimieras prtz. 543
Basys Kazys-*Dekeris* (*Dikeris*, *Darius*) 566, 653
Basys Kazys-*Riešutas*, *Darius* 545, 549, 551
Basys Klemensas-*Girėnas*, *Bajoras* 543, 545, 549, 551; 75, 109 nuotr.
Basys Leonardas-*Pavasaris* 551, 649
Basys Leonardas-*Švyturys* 551, 704; 70, 109 nuotr.
Baubinienė Uršulė 368
Baukys Antanas-*Sakalas* 749, 784, 791, 812, 831
Baušys Jonas-*Varnėnas* 551, 613
Baušys Kazys 485
Baušys Vaclovas prtz. 551, 566
Baušytė Marija ryš. 649
Baužys Juozas ryš. 621
Baužytė Leokadija mokyt. 633
Bėda žr. Kadžionis Jonas 714, 715
Bedalė žr. Lauciūtė Genė ryš. 717
Beinoras Alfonsas-*Liūtas* 551, 566
Beinoras Boleslovas-*Budrys* 91 nuotr.
Beinoras Feliksas 586
Beinorienė Liudvisia (Liudvika) inf. 570
Beinoris Jonas prtz. 601
Beinoris Pranas prtz. 601
Beinorius Bolesas prtz. 545
Beinorius Boleslovas-*Budrys* 551, 652
Beinorius Bronys-*Jurša* 551
Beinorius Feliksas-*Bulbienis* 570
Beinorius Jonas-*Bulbienis* 545, 546
Beinorius Jonas-*Bulbienis*, *Stasiulis*, *Staniulis* 551, 565, 566
Beinorius Jonas-*Žaliasis Velnias* 552
Beinorius Pranas provokt. 580
Beinorytė Albertina ryš. 637
Bekas (Švenčionių apskr. vrš.) 695
Bekerienė – Bulovaitė Stefa 44
Bekerienė Stefa 46
Bekintis Antanas prtz. 790

Bekintis Balys prtz. 790
Belanoška Steponas str. 862, 863
Belov Kuzma mjr. tard. MGB 592
Benius, Alkas žr. Petravičius Vytautas 126, 129, 145, 146
Benkauskienė A. 772
Berčius Balys-*Senelis, Vaitkus, Žvangutis* 244, 245; 33 nuotr.
Berdikšlis Jonas ryš. 642
Berdikšlis Vilhelmas-*Pakalnis* ryš. 642
Berezin MGB mjr. 40
Berioza ag. 484
Beriozovas Vladimiras 480
Berlinskas Albertas-*Didžiulis* 552
Berlinskas Kazys ryš. 621
Berlinskas Leonardas 577
Berlinskas Petras-*Ramutis* 552, 613, 615
Berlinskas Vaclovas-*Žilvitis* 552
Berman ag. 327
Bermanas ag. 39
Bernadickas 123
Berniūnas Petras str. 276
Bernotas Antanas prtz. 552
Bernotas Balys prtz. 239
Bernotas Balys-*Žaibas* 552, 634, 638, 657
Bernotas Juozas-*Perkūnas* 634, 638, 657
Bernotas Jurgis prtz. 59
Bernotas Kęstutis prtz. 85, 88
Bernotas Pranas-*Skulptorius* 84, 88
Bernotas Romualdas-*Zabulis* 552
Bernotavičius – Dovidavičius Vladas 816
Bernotavičius Vladas 26
Bernotavičius Vladas prtz. 848, 851, 866
Bernotėnas Alfonsas-*Kibirkštis* 552
Berta ag. 486
Berta ag. 568
Bertašius (vertėjas) MGB 527
Bertašius Henrikas 62
Bertašius Jonas-*Saulius* 414
Berzinš ag. žr. Sveikota Olga 864
Beržas mjr. ag. 652
Beržas žr. Andriusevičius Jonas 278
Beržas žr. Deveikis Balys 799
Besusparis Petras 624
Bieliauskas Edvardas-*Švibra* (*Švabra*) 468, 552
Bieliauskas Jonas prtz. 552
Bieliauskas Pranas prtz. 840, 841, 851, 853, 854, 861, 868
Bieliauskienė Aleksandra prtz. 552
Bielinis Adolfas-*Karosas, Uosis* 552, 641, 646, 652, 653; 91 nuotr.
Bielinis Adolfas-*Uosis* 552
Bielinis Albertas-*Kiberikotas* 552
Bielinis Alfonsas 547, 623, 640
Bielinis Alfonsas-*Erelis* 552
Bielinis Alfonsas-*Grigas* 641
Bielinis Algirdas-*Vilkas* 551, 597
Bielinis Antanas 637
Bielinis Ipolitas prtz. 552
Bielinis Juozas 640
Bielinis Juozas-*Žvainys* 552
Bielinis Kazys-*Žilvitis* (*Žilvytis*) 552, 566, 637, 652
Bielinis Petras ryš. 642
Bielinis Petras, Karolio ryš. 642
Bielinis Petras-*Naras* 552
Bielinis Petras-*Paukštis* 667
Bielinis Pranas 542, 547, 623, 640
Bielinis Zigmas-*Robinzonas* 552
Bielinytė Apolonoja-*Augė* prtz. 552, 634, 636, 638, 641, 646, 647, 650; 116 nuotr.
Bielinytė Bronė-*Marytė* prtz. 552, 634, 638, 641
Bielinytė-*Kregždutė* prtz. 582
Bikelienė Teklė ryš. 521, 522
Bikelis Alfonsas prtz. 258
Bikelis Antanas 491
Bikelis Balys-*Švitrigaila* mokyt. ryš. prtz. 124, 125, 127, 128, 155, 266; 112 nuotr.
Bikelis Bronius 178, 184
Bikelis Jonas prtz. 259
Bikelis Petras-*Vanagaitis* 266
Bikelis prtz. 501
Bikelis Vytautas prtz. 266
Bikelytė Elžbieta ryš. 521
Bikelytė Stasė 244
Bikulčius Antanas prtz. 284
Bikulčius Antanas-*Lydekis* 552
Bikulčius Balys prtz. 288, 289
Bikulčius Henrikas prtz. 288, 289
Bikulčius Juozas prtz. 284
Bikulčius Petras prtz. 601
Bikūnas Jonas 724
Bikus Balys-*Lazdynas* 523
Bikus Jonas-*Pliauska* ryš. 307, 307, 436
Bikus Liudvikas 518
Bilaišis Jurgis 516
Biliukas 881
Biliūnas Adolfas prtz. 115
Bilys Vacys-*Dragūnas* 713, 714
Bilkis Antanas-*Kavarskas* 467, 568, 618, 668
Bimba Rapolas 496
Bimba Vladas-*Lakūnas* 788, 887, 888
Bimba, Vincas ag. žr. Bulka Juozas-*Skrajūnas, Svajūnas, Tauras* 301, 311, 335, 530, 634, 635, 636, 679, 711, 712, 714, 788
Bimbaitė-Bronė ag. 634
Bimbirytė Anelė ryš. 889
Bimbirytė Ona ryš. 889
Bira Bronius str. 51
Birbilas 123
Biržėnas žr. Musteikis Vladas (Bronius) 132, 143, 144
Bislys Balys-*Tarzanas, Tūzas* 742, 743, 746, 749, 754, 756, 842, 867, 868
Bislys Jonas 24
Bislys Jonas ryš. 774

Bislytė B. 772
Bislytė Stasė-*Ramunė*, *Klajūnė* prtz. 227
Bitinas ag. 273, 277
Bitinas ag. žr. Peškaitis Jonas 836
Bitinas Algis mokyt. 812
Bitinas Jonas prtz. 810, 812
Bitinas Petras-*Ūdra* 812, 813, 814
Bitinas Povilas 810
Bitinas Stasys prtz. 813
Bitinas str. 878
Bitinas Zigmas prtz. 812, 813, 814
Bitkevičius Jonas-*Sakalaitis* 135, 139, 155, 191, 237, 274, 387, 408, 522; 97 nuotr.
Bitkevičius Juozas-*Šermukšnis* 130, 136, 139, 164
Bitkevičius Vladas 125, 155, 171
Bivainis A. prtz. 89
Bivainis Alfonsas-*Klimašauskas* 61, 88, 89, 705
Bivainis Antanas prtz. 287
Bivainis Bronius-*Uosis* 61, 88, 705
Bivainis Jonas prtz. 265
Bivainis Jonas ryš. 269
Bivainis Jonas-*Švedas* 706
Bivainis Kazys 38
Bivainis Kazys-*Girėnas* 456, 458
Bivainis Mykolas prtz. 154
Bivainis Povilas prtz. 298, 457
Bivainis Stasys-*Vijūnas* 438
Bivainis V. prtz. 89
Bivainis Vladas prtz. 295, 296, 297, 438, 478
Bivainytė Janina žr. Bubulytė – Kaselienė Bronė 372, 380, 383
Biveinis Jonas 277
Biveinis Juozas prtz. 341
Biveinis Juozas ryš. 706
Biveinis Kazys 340
Biveinis Nikodemas prtz. 289
Biveinis S. prtz. *Vijūnas*, ag. *Ugorj* 290
Biveinis Stasys ag. *Ugorj* (smogikas) 611
Biveinis Stasys prtz. 340
Biveinis Steponas prtz. 340, 341
Biveinis Vladas prtz. 336, 337
Byla Jonas 282
Byla Pranas 272, 277
Bylienė – Pūslytė Veronika ryš. 277
Bylienė Veronika 272, 277
Bytaitė Jadvyga 420
Bytautas Adomas-*Garsas* 732, 736, 738, 889; 90 nuotr.
Blaškauskas Kazimieras mokyt. 579
Blaškauskas Stasys prtz. 455
Blaževičius Antanas prtz. 237, 239
Blaževičius Juozas prtz. 552, 634, 641, 657
Blaževičius Kazys-*Perkūnas* 450, 552
Blaževičius Petras-*Perkūnas* 237, 238, 240, 242, 260, 261
Blaževičiūtė Valė 540
Blažiūnas Antanas-*Linelis* 437, 441, 442, 443
Blažiūnas Petras-*Erelis*, *Kėkštas* 437, 441, 442
Blažiūnas Vytautas-*Budrys* 456, 458
Blažys Kazimieras ryš. 335, 347
Blažys Vincas 118, 695
Blažytė – Trinkūnienė-*Lelija* ryš. 572
Blažytė Bronė-*Žibutė*, *Dainava* ryš. 486, 568, 570, 599, 621
Blažūnaitė Elena 444
Blažūnaitė Valė (Valia)-*Rūta* ryš. 442, 568
Blažūnas Vladas-*Timošenka* 443, 444
Blažūnienė Elena 444
Blinkevičius Juozas-*Sakalas* 713, 714
Blinkevičius Mykolas-*Nemunas* 714
Blinovaitė Elena 244
Bliūdžius Antanas-*Beržas* 874, 875, 878
Bliuvaitis Jonas 659
Bočiarovas Georgijus karin. MGB 651, 661, 662, 663, 664
Bočiulis Jonas-*Dragūnas* 24
Bočiulis Jurgis 511
Bodrovas mjr. MGB 564
Bogatov kpt. MGB 782
Bogdanov Jefim Filimonovič 54
Bogdanovas Aleksandras 547
Bogdanovas kap. MGB 326
Bogdanovas mjr. MGB 462
Bogomolnikovas Aleksandras 623
Boks ag. 569
Bolikovas Michailas 428
Bolšekov žr. Didžiulis Algirdas 480
Bondarenka vyr. ltn. MGB 548
Bondarevas ltn. MGB 624
Bondarevas vyr. ltn. MGB 625
Borisas ag. 636
Borisov vyr. ltn. NKVD 459
Borovik aktv. 825
Bradauskas Juozas-*Barzda* 693
Braknia (Braknys) Leonas prtz. 224
Braška Mykolas 796
Braškus 216
Braškus Adolfas 153, 483, 523
Braškutė Aldona 523
Braukyla str. 38
Brazauskas – Marulis 483
Brazauskas Algirdas Mykolas 480
Brazdžius Jonas mokyt. 591
Brazdžius Jonas policn. 696, 698
Brazdžiuvienė – Bubulytė Birutė 695
Braziulis ryš. 318
Brazys Adolfas prtz. 866
Bražeika Algirdas-*Gylys* 89
Bražeika Vladas-*Vasaris*, *Beržas*, *Šeduikis*, *Dilys* 89, 888; 16 nuotr.
Bražėnas Balys prtz. 502, 796
Bražionis Bronius 194, 195
Bražionis Jonas-*Voverytė* 681
Bražionis Povilas-*Aidas* 194, 195, 196
Bražionytė Aldona 211
Bražionytė Jadvyga 211

Bražys Adolfas prtz. 744, 745, 747
Bražūnas ltn. str. 581
Briedis žr. Bagočiūnas Dominykas 719, 720
Briedis žr. Pakalnis Pranas 111, 112, 275
Brilinga Mykolas-*Tigras* 66
Bronskij inf. 327
Brukštytė Marytė 670
Brukštus Antanas-*Naras* ryš. 310, 552, 553
Brukštus Feliksas 612
Brukštus Jeronimas prtz. 552
Brukštus Jonas 342
Brukštus Pranas-*Klounas*, *Ulonas*, *Klevelis* 456, 458
Brukštus Valentinas-*Kęstukas*, *Kęstutis* 456, 458
Brusokas Vladas 43 nuotr.
Brutenis žr. Laurinėnas Jeronimas 401
Bruzga ltn. 689
Bružas A. prtz. 867
Bružas Danielius-*Atlantas* 734, 887, 890, 892
Bružikas kng. 577
Bubelytė Marytė provokt. 409, 410
Bubulienė Emilija 368
Bubulienė Zosė ryš. 384, 438
Bubulis Algirdas 696
Bubulis Hubertas 696, 697
Bubulis Jeronimas-*Žvejys* 541, 552, 613, 615
Bubulis Jonas 384, 469
Bubulis Jonas ryš. 387
Bubulis Juozas ryš. 469
Bubulis Justinas 368, 372
Bubulis Kazys (Kazimieras)-*Algimantas*, *Karklinis* 314, 327, 355, 387, 392, 406; 87 nuotr.
Bubulis Kazys 350, 379
Bubulis Kazys aktv. 276
Bubulis Vincas 384, 696
Bubulis Vincas ryš. 387, 469
Bubulys Jeronimas prtz. 579
Bubulytė – Brazdžiuvienė Birutė 695
Bubulytė – Kaselienė Bronė-*Liepa*, *Našlaitė* 351, 354, 357, 369, 386, 438, 442, 694
Buckus Antanas prtz. 812
Bučelis Alfonsas aktv. 625
Bučelis Alfonsas prtz. 586
Bučelis Vladas prtz. 667
Bučelis Zenonas prtz. 667
Bučys Kazys 505
Budreckas kng. 637
Budreika Alfonsas prtz. 764
Budreika Antanas ryš. 771
Budreika Bronius prtz. 49
Budreika Petras prtz. 49
Budreikienė Janina 420
Budrionis Balys prtz. 154
Budrys 272
Budrys Jeronimas ag. *Orlovas* 870
Budrys Jeronimas ryš. 816, 817
Budrys Petras prtz. 495
Budrys Povilas prtz. 832
Bugienė Aldona 241
Bugrejevas tard. MGB 116, 117
Buičenka Bronius prtz. 817, 833, 867
Buitvydaitė – Prievelienė Janina 60
Buitvydas Albertas 60
Buitvydas Benonas 768
Buitvydas Bronius str. 54
Buitvydas Feliksas str. 54
Buitvydas Povilas 23
Buitvydas Povilas str. 54
Buitvydas Rapolas 61
Buitvydas-Vilkas Vytautas 56
Buiva Aleksas 182
Buiva Jonas 182, 183
Buiva prtz. 262
Buivaitė Genutė 182
Buivydaitė – Laurinavičienė Veronika-*Gegutė*, *Birutė* ryš. 726, 801, 889; 8 nuotr.
Buivydaitė Bronė 726
Buivydaitė Pranutė 726
Buivydaitė Stasė 726
Buivydis (Buivydas) Juozas-*Grafas* 460, 485, 486, 503, 716
Buivydis 283
Buivydis Albertas-*Genys* 348
Bukauskaitė Janė prtz. 552
Bukauskaitė Konstancija ryš. 552
Bukauskaitė Marytė prtz. 553
Bukauskaitė Marytė ryš. 734
Bukauskas Adolfas-*Širšė* 553, 572, 615, 616, 629
Bukauskas Anupras-*Balandis* 553
Bukauskas Bronius-*Ričius*, *Burba*, *Rubežius* 553
Bukauskas Edvardas prtz. 553
Bukauskas Juozas-*Karklynas* 553
Bukauskas Kazimieras-*Sakalas*, *Seklys*, ag. *Gudas* 553, 635, 650, 651
Bukauskas Klemensas-*Špokas* 553
Bukauskas Mykolas prtz. 553
Bukauskas Teofilis-*Jazminas*, *Burka* 553
Bukėnas Jonas-*Karklas* 553
Bukėnas Julius-*Lietus* 553,
Bukėnas Juozas-*Pumpuras* 553
Buliauskas kng. ryš. 772
Bulyginas tard. MGB 92, 93
Bulka Antanas-*Dainius*, *Lakštingala*, *Kuršaitis* 299, 302, 304, 309, 310, 516, 520, 525, 529, 532, 885; 77 nuotr.
Bulka Jeronimas-*Deimantas*, *Titnagas*, *Gintaras*, *Pakasas* 148, 466, 621, 883
Bulka Jonas LLA 309
Bulka Jonas-*Čižikas* 456
Bulka Juozas-*Skrajūnas*, *Svajūnas*, *Laimutis*, *Tauras* (nuo 1951 m. ag. *Bimba*, *Vincas*) 148, 155, 297, 299, 301, 303, 306, 307, 309, 311, 335, 437, 465, 466, 482, 488, 491, 516, 527–530, 564, 602, 607, 634, 635, 650, 651, 653, 679, 686, 687, 699, 701, 709, 717, 787, 788, 883–885; 78 nuotr.

Bulka Kazys-*Bulbienis* 456
Bulka Romas 676
Bulkaitė Ona-*Gegutė* ryš. 598, 599, 620, 621
Bulkienė – Valiukienė Marijona-*Daina* ryš. 309, 532, 884
Bulko Juzefas žr. Bulka Juozas 528
Bulotienė Onutė 685
Bulovas Danielius ryš. 771
Bulovas Juozas-*Iksas*, *Dūmas*, *Vaidila* 785, 791
Bulovas Pranas 44, 45
Bulovas Vladas 46
Bulvičius karin. 118
Bundulaitė Aldona ryš. 112, 113
Bunkeris žr. Limba Antanas 720, 721
Buračas Albinas ag. *Turlo* 647
Burak Valius-*Klevas* (Burokas Vilius) 553
Burauskas Antanas-*Karklinis*, *Kadugys* 602, 609; 87 nuotr.
Burba inf. 277
Burbulis Albinas-*Žilvinas* 714
Burbulis Boleslovas prtz. 502
Burinas aktv. 659, 662
Burneikis (teisėjas) 283
Burokas Leonas (fotografas) 652
Burokas Petras prtz. 746
Burokas Pranas prtz. 868
Burokas Vilius-*Klevas* žr. Burak Valius 630, 631, 653, 663
Bursovas Danila str. 623
Buteliauskas Jonas prtz. 186
Butėnaitė Verutė-*Lakštingala* mokyt. ryš. 107, 889
Butėnas Vladas 43
Buterlevičiūtė Janina ryš. 105
Butkevičius 54
Butkis Bronius 48
Butkūnas Albertas-*Naras* 553
Butkus str. 37
Butkutė Janina 758
Butov vyr. ltn. MGB 781
Butrimaitė – Laurinienė Ona-*Daina* ryš. 351, 419, 603, 626
Butrimas Balys 388, 425, 426
Butrimas Bronius-*Trimitas* 351, 387, 388, 393, 394, 404, 405, 407, 408, 409, 601, 603
Butrimas Jonas tėv. 388
Butrimas Povilas-*Berželis*, *Strausas*, *Vaidila* 297, 315, 335, 340, 349, 388, 389, 391, 392, 399, 405, 406, 410, 430, 432, 435, 476, 477, 522, 601, 603, 610, 625, 629; 50 nuotr.
Butrimas Stasys-*Žirnis*, *Kėkštas* 316, 383, 388, 394, 405, 408, 410, 412, 413, 424, 476, 477, 603, 603, 695; 93 nuotr.
Butrimienė Julija 435
Butrimienė Julija mot. 388
Bužinskas Mykolas 427, 428
Calkauskas Feliksas-*Čerčilis* 683
Caras žr. Meškauskas Jonas 785, 798
Carenka (Carenko) Vasilijus Fiodorovičius pulk. MGB 461, 564, 597, 662, 663, 664, 665
Cezaris žr. Žaliaduonis Vincas 652
Chainovskis ag. 828
Chanovas str. v. 180, 182, 183
Charitonovas str. vrš. 658
Chmylka Vaclovas ryš. 646
Chorovas karin. vrš. 118
Cibas (Cibulskas) Danys prtz. 455
Cibas Jurgis-*Laidas* 90, 103, 887
Cibienė Monika 193
Cibulskas ag. (smogikas) 281
Cibulskas Antanas-*Siaubelis* 553
Cibulskas Juozas prtz. 817
Cicėnaitė Genė 595
Cicėnaitė Marytė d. 592
Cicėnas Albertas 612
Cicėnas Aleksandras 312
Cicėnas Antanas 542
Cicėnas Benediktas-*Dobiliukas* 553
Cicėnas Gubertas prtz. 553
Cicėnas Ignas aktv. 538, 546
Cicėnas Izidorius-*Saulėnas* ryš. 544
Cicėnas Kazimieras 580
Cicėnas Leonardas-*Viesulas* 553
Cicėnas Mamertas-*Lokys* 553, 567, 590
Cicėnas Martynas-*Viešpats* 544
Cicėnas Mykolas-*Viešpats*, *Kapitonas* 553
Cicėnas Petras-*Žalgiris* 33, 314, 316, 392, 406, 412, 413, 438, 442, 460, 477, 522, 602, 603, 606, 607; 87, 93 nuotr.
Cicėnas Vaclovas mokyt. 579
Cicėnas Vilius sūn.592
Cicėnas Vladas prtz. 553
Cicėnas Zenonas-*Mikulis*, (*Makulis*) 553, 635, 636, 636, 650, 651
Cicėnienė Eleonora 592
Cicėnienė Lionė ryš. 544
Cikas prtz. 460, 461, 496
Cinauskas 43
Cinė prtz. BV 839, 852, 853
Ciporinas str. v. 198
Cygankovas tard. MGB 843
Cvetkovas Ivanas aktv. 625
Cvirka Petras (Apolonijos Bielinytės sūnus) 643
Čalovas vrš. MGB 500
Čečergis Steponas 502, 504, 506, 507
Čegys str. 749
Čeikauskas Danielius 504, 505
Čeikauskas Leonardas-*Ridikas* 553
Čeikauskas Stasys prtz. 553
Čekas prtz. 287, 289
Čekutienė Genovaitė-*Nemunė* ryš. 469
Čekutis Mykolas ryš. 469
Čekutis Stanislovas 468
Čelkys Alfonsas prtz. 876
Čelkys Antanas-*Untinas* 789, 809, 871

Čelna Leopoldas-*Lieptas* ryš. 643
Čelnaitė Valė ryš. 642
Čepelė Jonas prtz. 861
Čepelis Antanas prtz. 812
Čepėnas Antanas prtz. 77
Čepetys Albinas 496
Čeponas Feliksas-*Papartis* 534, 535
Čeponas Jonas (Juozas)-*Miki Mauza* (*Mikimauzas*) 467, 468, 535, 614
Čeponas Juozas 467
Čeponas Petras prtz. 534
Čeponas Petras-*Laisvūnas* 456
Čeponis Albertas-*Ropė*, *Vyturys* 553
Čeponis Bernardas prtz. 337
Čeponis Edvardas-*Dobilas*, *Erškėtis* 553
Čeponis Hubertas (Gubertas)-*Kerštas* 554, 569, 572, 586, 595, 596, 611, 614, 616, 629
Čeponis Juozas prtz. 554
Čeponis Juozas-*Pempė* 456, 458
Čeponis Juozas-*Radvila* 554
Čeponis Marijonas 477
Čeponis Marijonas prtz. 337
Čeponis-*Žuvėdra* 614
Čepskaitė (Griškėnienė) Juzefa Dangerutė 665, 666
Čepukaitė ryš. 307
Čepukonis Balys ryš. 715
Čepukonis Vaclovas-*Tigras*, ag. *Kietis* 51, 52, 707, 713, 715
Čepulionis Juozas-*Rožė* mokyt. ryš. 653
Čepulis Bernardas-*Genys*, *Gylys* 554, 574, 613, 621, 623
Čepulis Bronius prtz. 554
Čepulis Dominykas-*Grigas* (*Grizas*) 554, 614
Čepulis Feliksas prtz. 554
Čepulis Jonas-*Strazdas* 327, 554, 572, 573, 577, 578, 579, 591, 613, 615, 629
Čepulis Klemensas 577
Čepulis Klemensas prtz. 579
Čepulis Petras ryš. 642
Čepulis Petras str. 547
Čepulis Stasys prtz. 331, 332, 333
Čepulytė Ona-*Genytė* ryš. 574, 621
Čerčilis žr. Calkauskas Feliksas 684
Čeredničenko vyr. ltn. MGB 800
Čereška Stasys prtz. 502
Černiauskaitė Bronė 638, 639
Černiauskaitė Emilė ryš. 544
Černiauskaitė Marytė-*Čigonė* ryš. 544, 642
Černiauskaitė Michalina 638, 639
Černiauskas Alfonsas 639
Černiauskas Alfonsas prtz. 554
Černiauskas Antanas-*Šaulys*, *Kaupas* 238, 262, 272
Černiauskas Česlovas-*Oskaras* ryš. prtz. 580
Černiauskas Jonas 639
Černiauskas Juozas 639
Černiauskas Leonardas prtz. 554, 639
Černiauskas Romualdas-*Stalieriukas*, *Lokys* 554, 581, 582
Černiauskas Stasys 638
Černiauskas str. 478, 582
Černiauskienė Melanija 656
Černius Jonas-*Pipiras* 769, 770, 773, 775, 830, 831
Černius Jonas-*Šarūnas* BV 15, 18, 20, 22
Černius Petras-*Laisvūnas*, *Tigras* 18, 20, 21, 23, 784, 785
Černius Vladas kap. 15
Černiūtė Ona 865
Černiūtė Valė 221
Černys Mataušas 35
Černov ag. 675
Čerškus Alfredas aktv. 479
Česnavičienė Ona 113
Čestas Jonas-*Barzda* 455, 554, 668
Čiapajev ag. 282
Čiapskus Zenonas-*Laisvydas* 631
Čibiraitė – Kliukienė Onutė 380
Čibiraitė – Valiukonienė Lionė 882
Čibiraitė (Bugienė) Vitalija 882
Čibiraitė (Vasiliauskienė) Nijolė 882
Čibirakas 381, 383
Čibiras (Strazduose) 450
Čibiras Algimantas 462
Čibiras Algis 882
Čibiras Antanas ryš. 599
Čibiras Antanas-*Stirninas* 614, 623
Čibiras Evaldas 882
Čibiras Gubertas prtz. 554
Čibiras Jonas prtz. 657
Čibiras Juozas 882
Čibiras Juozas tėv. ryš. 882, 883
Čibiras Juozas-*Stipinas* 554
Čibiras Leonas sūn. 540
Čibiras Leonas-*Gylys* 554, 566, 572, 613, 616, 629
Čibiras Nikodemas tėv. 540
Čibiras Vaclovas-*Žilvitis* 554
Čibirienė Marcelė (močiutė) 882, 883
Čibirienė Paulina mot. 306, 450, 882, 883, 886
Čičelienė Uršulė 396
Čičelis Antanas-*Ūdras* 327
Čičelis Jonas-*Leopardas*, *Kęstutis*, *Tėvas* 33, 274, 314, 354, 361, 392, 412, 438, 441, 442, 443; 53, 77, 87, 115 nuotr.
Čičelis Jonas-*Ramusis* 316
Čičelis Jonas-*Šermukšnis*, *Ramūnas* 413, 603; 93 nuotr.
Čičelis Leonardas-*Viesulas* 554
Čičelis Petras 395
Čičelis-*Šernas* 365, 366
Čičelytė Anelė 365, 366, 379, 380
Čijunčikienė – Umbražiūnaitė Aldona 638
Čimielius Antanas kng. 79
Činčikaitė (Rūkienė) Alytė 677
Činčikaitė Ona d. 671, 677, 680, 681; 4 nuotr.
Činčikas Kostas 673, 676, 677, 678
Činčikienė Liudvika mot. 673
Čioglienė (Telyčėnaitė) Julė-*Žibutė* ryš. 642

Čioglienė Julija-*Žibutė* ryš. 653
Čioglys Juozas policn. 638
Čioglytė Danguolė ryš. 642
Čiomanas Juozas 840
Čiomonas Steponas ryš. 835
Čipinys Julius-*Garsas* 503, 727, 795, 798, 800, 805, 887, 888, 889
Čipinys Petras prtz. 335
Čipkus ryš. 221
Čiplys prtz. 601
Čirpus 43
Čistiakovas aktv. 289
Čiuvykin Tit-*Jonas* provokt. MGB 587
Čivilis Alfonsas mokyt. ryš. 735
Čivilis Karolis mokyt. ryš. 735
Čižas Juozas prtz. 154
Čižas Jurgis-*Tigras* 102 nuotr.
Čižas Pranas prtz. 154
Čiženauskas ltn. 119
Čižikas Jurgis prtz. 273
Čižikas žr. Juodis Stasys 275, 299, 300, 301, 522
Čižiokas 153
Čižius Julius prtz. 331
Čižius Jurgis prtz. 333
Čypas Juozas prtz. 813
Čypas Napalys prtz. 813
Čypas Pranas prtz. 813
Čypas Vladas prtz. 813
Čypienė Jūratė 7
Čyvas Jonas-*Plienas* 795
Čyžius ag. 606
Čyžius Jurgis-*Tigras* 786
Dabriaga 72
Dabriaga Jonas 23
Dabulevičius plk. 118
Dačinskas Jonas karin. prtz. 728
Dačinskas Jurgis prtz. 728
Dadonas Antanas-*Vieversys* 501
Dadonas Balys-*Dūda* 501
Dagilis prtz. 358
Dagilis prtz. 486
Dagys Antanas 385
Dagys Bronius 49
Dagys Juozas 47
Dagys, *Dagilis*, *Barzda* žr. Trinkūnas Jurgis 302, 702, 704
Dagys, *Vynas* žr. Dūdėnas Jonas 278
Dailidė Gubertas-*Erodas* 456
Dailydė Albertas-*Liedis* 669
Daina žr. Laurinienė – Butrimaitė Ona 397
Daina žr. Miknevičienė – Kecorytė Janina 186
Dainava, Žibutė žr. Blažytė Bronė ryš. 486
Dainius žr. Bulka Antanas 309, 310, 311
Dainys Algirdas prtz. 830
Dainys Antanas prtz. 817
Dainys žr. Žičkus Dainius 90
Daktariūnaitė Bronė-*Viltis* ryš. 642, 647; 68, 75 nuotr.
Daktariūnas Julius ryš. 642
Daktariūnas Karolis ryš. 642
Dalgeda Gabrys mokyt. 576
Dalgis ag. žr. Tervydas (Tervydis) Jonas 790, 791, 793, 863
Dalinkevičius Albertas prtz. 78
Damauskas Balys prtz. 238
Damauskas Kazimieras 283
Dambrauskas Anupras-*Rožė* ryš. 147
Dambrauskas Domas 147
Dambrauskas Ignas 470
Dambrauskas J.-*Siaubas* 290
Dambrauskas Juozas 836
Dambrauskas Liudas 513, 515
Dambrauskas Petras prtz. 871, 873
Dambrauskas Pranas prtz. 861
Dambrauskienė Valerija 271
Dambrava Petras-*Korojovas* 238
Dambrava Petras-*Varnas* 602
Dambrovskis V. ltn. MGB
Daminauskas Bronius prtz. 861
Daminauskas Pranas-*Seniūnas*, *Dobilas* 807–809, 855, 865, 867
Daminauskas Vladas-*Deimantas*, *Virėjas* 807, 808, 809, 861, 865
Damisa prtz. 554
Damošius Antanas 405, 435
Damoška Kazimieras 578
Danila str. 747
Danilevičius Henrikas-*Vidmantas* 711
Danilovas Fekcia str. 42, 43
Danilovas str. vrš. 603
Danyla kng. 515
Dapkienė Ona 113
Darius ryš. mokyt. žr. Girdziušas 884
Dasys Kazimieras-*Briedis* 554, 613
Daškevičiūtė Elena-*Daugvilaitė* 525, 688
Daškevičiūtė Stasė ryš. 496
Daškevičiūtė Stasė-*Žiedas* prtz. 302, 503, 525, 704
Daubaraitė Genė 253
Daubaraitė Lionė d. 836
Daubaraitė Valė d. 836
Daubaras Adolfas ag. *Malininas* (*Malinin*), *Kuzma*, *Vanagas* 435, 835, 835, 836, 837, 866, 867, 868
Daubaras Adolfas sūn. 836
Daubaras Alfonsas prtz. 468
Daubaras Balys prtz. 252, 253
Daubaras Pranas 239
Daubaras Pranas ryš. 587
Daubaras Pranas – Pranciškiukas prtz. 254
Daubarienė Marijona (Marija) 836, 837
Daučiūnas Edvardas-*Rimantas*, *Jokeris*, *Nemunėlis* 707
Daudžvardis Jonas prtz. 747
Daudžvardis Vilius prtz. 818, 825, 831, 832
Daugelė Jonas 395
Daujotė prtz. 832

Daukas 715
Daukša 123
Daukšys Pranas 485
Daukšytė Antanina 485
Daukšytė Teklė 485
Daunys (Dagys) Alfonsas-*Šriubas* 99, 117, 130, 137, 164, 165, 458
Daunys Alfonsas-*Šriubas*, *Jovaras*, *Lizdeika* 334, 628; 24 nuotr.
Daunys Antanas 845
Daunys Anupras 130, 131
Daunys Stasys 117
Daunytė Eugenija 118
Daunytė Regina-*Varguolė* ryš. 307, 308
Davidonis 678
Dėdė Petras žr. Januškevičius Petras (J. Markulio ryš.) 699, 708
Dėdė žr. Tindžiulis Albinas kap. 792
Dėdė, Žalgiris žr. Kimštas Jonas 75, 85
Dedinskas Jonas prtz. 502
Degsnys aktv. 45
Degulis Antanas 170
Degulis Stasys 31, 82, 168, 169, 170
Degulis Stasys prtz. 101, 108
Deksnys Feliksas prtz. 876
Deksnys Kostas prtz. 808, 809
Deksnys Vilius provokt. 843, 862
Deksnys Vladas prtz. 808, 809
Demidevas str. vrš. 550
Demidovas MGB vrš. 538, 539, 570
Denys J. ag. *Stebelj* 659
Dervinis Juozas-*Agrastas* 456, 458
Dervinis Petras 542, 547, 623, 640
Detlova Regina mokyt. 881
Deveikis Antanas ryš. 462
Deveikis Antanas-*Kaminas* 456
Deveikis Balys-*Beržas* 700, 704, 796, 797
Deveikis Jonas prtz. 524
Deveikis Jonas-*Lakūnas*, *Lapas* 149, 152, 334, 716
Deveikis Juozas 492, 516
Deveikis Karolis prtz. 456
Deveikis prtz. provokt. 511
Deveikis Stasys ag. *Labanoras – Lipinskij* 570, 670
Deveikis Vincas prtz. 154
Deveikis Vytautas 516
Deveikis-*Karklas* 485
Deveikytė – Gogelienė Aldona-*Radasta* ryš. 469, 524, 525; 13 nuotr.
Deveikytė Genė-*Audra* ryš. 165
Deveikytė Natalija-*Vaidilutė* prtz. 152, 160, 302, 525, 757, 758, 796
Deveikytė Veronika-*Ramunėlė*, *Ramunė* ryš. 136, 481, 487, 509, 698, 699, 704
Diakonas žr. Žaliaduonis Vincas 703, 704, 710
Dicevičienė – Brazauskaitė Stefanija Marytė 291, 292
Dicevičienė Anelė mot. 293
Dicevičius Albertas tėv. 293
Dicevičius Jonas prtz. 289, 293
Dicevičius Juozas-*Šarka* 340, 341
Dicevičius Stasys prtz. 287, 289
Dicevičius Vladas prtz. 289, 292, 293
Dicevičiūtė Anelė 289
Dicevičiūtė Genė 293
Dicevičiūtė Teresė 293
Dicevičiūtė Uršulė 289, 293
Dicevičiūtė V. 291
Dicevičiūtė Valė 293
Dičiūnas Jonas-*Kotas* 441
Dičiūnas Juozas-*Tankas* 438
Didelis Ignas 832, 846
Didžgalvienė – Čepukonytė Karusė 51
Didžgalvis Stasys 51, 52
Didžiulis Algirdas žr. Bolšekov 480
Diedukas žr. Šibaila Juozas 707, 709, 710
Diemedis žr. Kavaliauskas Antanas 192
Diemedis žr. Morkūnas Bronius 210, 211, 213
Diemedis žr. Petrėnas Juozas 737
Dieninis Albinas prtz. 27, 848, 867
Dieninis Bronius 28
Dieninis Česlovas 392
Dieninis Gubertas-*Šarūnas* 554
Dieninis Silva-*Šarūnas*, *Atas* 348
Dieninis Silvestras tėv. 244
Dieninis Silvestras-*Žilvitis* sūn. 244
Dieninis Stasys-*Vaiduoklis* 554
Dieninis Vincas 27
Dieninis Vladas 27
Dieninytė Zosė 392
Dijokaitė – Dieninienė Marija 26
Dijokaitė Joana 420
Dijokas Jonas 26, 27
Dijokas Kazimieras 320
Dijokas Kazys 393, 601
Dikmanas Antanas-*Vieversys*, *Vyturėlis* 706, 717
Dilgė žr. Žilėnienė Aldona ryš. prtz. 486
Dilys Jonas-*Ragelis* 842
Dilys Petras-*Eimutis*, *Tarzanas* 21, 784, 792, 793
Dimbelis Jurgis-*Plechavičius* 554
Dimbelis Leonas prtz. 554
Dimbelis Petras prtz. 554
Dimbelytė Bronė prtz. 554
Dimitrovas plk. MGB 806
Dirsė Kazys ryš. 207
Diržys 845
Diržys Jonas-*Gegužis* 23
Diržytė Aldona-*Vilnelė* ryš. prtz. 867
Diveinytė Adelė 276
Dysna ag. 637
Dobilas ag. 715
Dobilas ag. 864, 870, 871
Dobilas prtz. 276
Dobilas žr. Jurevičius Kazys
Dobilas žr. Kimštas Jonas 469, 510, 535, 536, 572, 619, 620, 621, 696

Dobilas žr. Miškinis Aleksandras (Aleksas) 279, 280
Dobilas žr. Neverauskas Vincas 713
Dobilas žr. Perevičius Vytautas 198
Dobilas žr. Šidlauskas Balys (Alfonsas) 522
Doič, *Dučė*, *Daučius* žr. Dūdėnas Albertas 348, 349
Dolotovas Jermolajus (Jarmoška) 125, 135, 155, 171
Domantaitė Bronė 765
Dombrovskis MGB 565
Donelaitis, *Galiūnas* žr. Martinėnas Juozas mokyt. prtz. 652, 653
Donkichotas žr. Paškonis Motiejus 230, 233, 769
Dovidavičius 821
Dovidavičius – Bernotavičius Vladas 866
Driskius Vladas 746
Drozdovskis Voldė prtz. 852, 853, 853, 854
Druceikaitė – Kazickienė Janina 113
Dručkienė ag. 862, 864
Dručkus Albinas-*Sūnus* 840, 856, 868
Dručkus Andrius 7, 26, 842, 862, 865
Dručkus Juozas-*Dručkaus Juzė* 867
Dručkus Vytautas-*Šernas* 275, 450, 602, 842, 851, 854, 855, 857, 868, 883; 77, 103, 115 nuotr.
Dručkutė – Siniauskienė Anelė-*Nijolė* ryš. 863
Drugelis prtz. 377, 378
Drugelis, *Žaibas* žr. Račinskas Pranas 314, 397, 404, 606
Drugys žr. Račinskas Pranas 609
Drunga Albertas mokyt. 179, 184
Drunga Edvardas 278
Drunga Edvardas ryš. 241
Drunga Jonas prtz. 236
Drunga Klemensas 183
Drunga Klemensas prtz. 268
Drunga Pranas prtz. 236
Drungaitė Aneliutė 183
Druseika Vladas prtz. 267
Druteika Edvardas prtz. 455, 668
Dubaka Jeronimas-*Parojus* 554
Dubauskas Anupras prtz. 455, 668
Dubauskas Juozas prtz. 455, 668
Dubonytė Teklė 594
Dubrava Stasys-*Aušrys* 706
Dūdėnaitė Adelė 272, 279
Dūdėnas ag. žr. Miškinis Petras 271, 280, 281, 282
Dūdėnas aktv. 624, 630
Dūdėnas Albertas-*Daučius*, *Dučė*, *Doič* 334, 335, 433
Dūdėnas Edvardas prtz. 237, 239, 254
Dūdėnas Jonas prtz. 601
Dūdėnas Jonas-*Dagys*, *Vynas* 179, 180, 238, 240, 242, 250, 258, 259, 262, 269–278, 280, 281, 283, 301, 409; 76, 77, 79, 82, 84, 92, 115 nuotr.
Dūdėnas Jurgis prtz. 184
Dūdėnas Jurgis-*Vaidila* 180, 238, 250, 251, 258, 262, 272
Dūdėnas Petras 272
Dudinovas karin. MGB 786
Dudorius Jonas prtz. 284
Dūkelis Hubertas-*Piliakalnis* 554
Dulcevas tard. MGB 312
Dulovas ltn. MGB 608
Dulskienė – Mikulenaitė Angelė ryš. 105, 114
Dūmas provokt. 204
Dumbrava Alfonsas-*Aidas* 242, 250, 259, 269, 270, 273, 274, 279; 76, 77, 84, 115 nuotr.
Dumbrava Petras-*Klajūnas* 243
Dumbrava Pranas-*Karvelis* 262
Dumbravaitė – Musteikienė Adelė 269
Dumbravaitė Genė ryš. 279
Dumbrys prtz. 876
Dundulis Povilas-*Šarūnas* 78
Dvinskij ag. (smogikas) 835
Dzekevičius (Šliubelis) Jonas-*Lazdynas* 602, 609; 97 nuotr.
Dzikavičienė Ona 175
Dzikavičius Jonas 169
Dzikavičius (Dzekevičius) Jonas-*Lazdynas* 174, 175; 53 nuotr.
Dzūkas inf. 653
Džiaukštas Martynas 680
Eglinis prtz. 494, 501
Eglinskas Antanas-*Margis*, (*Margiris*), *Tonis* mokyt. 310, 279, 300, 482, 488, 490, 516, 529, 531, 532
Ėglius žr. Gaivenis Kazys 522, 527
Eidukas Jonas 342
Eidukas Petras 325
Eidžiulis Juozas 88
Eimočius str. vrš. 671
Eimutis žr. Dilys Petras 785, 798
Eismanavičius Jonas kng. 526
Eitmantis Stasys 79
Erdvilas prtz. 551, 627
Erelis žr. Markulis Juozas 719
Erslovienė – Abariūtė Leokadija-*Saulutė* prtz. 815, 819
Eršketis, *Šarka* žr. Kaladinskas Kazys 349, 357, 364, 368, 370, 376–378, 384, 397, 398, 400, 432, 478, 481, 522, 608, 610, 621, 622, 626, 628, 692
Ešerys žr. Račkauskas Leonas 279, 354, 355, 356, 357, 358, 362, 364
Ežerinis (Ozarinskas) Juozas-*Vytenis* inf. 555, 572, 573, 615, 629
Falkauskas 189
Fedorovič Zinaida aktv. 610
Fedotovas str. 37
Fedotovskis jaun. ltn. MGB 580
Figurinas Stapanas Aleksandrovičius pplk. MGB 835
Filipovas karin. MGB 622
Frankas gen. 120
Furmanovas ltn. MGB 548
Gabalaitė – Ajauskienė Genė 113
Gaidamavičius Julius-*Viesulas* 83, 148, 155, 303, 471, 527
Gaidamavičius Juozas 154

Gaidamavičius Petras prtz. 289, 292
Gaidamavičius Stasys (Staska) str. 32
Gaidamavičius Stasys 288
Gaidelienė Bronė ryš. 643
Gaidelis Albertas 519
Gaidelis Antanas sūn. 340
Gaidelis Antanas-*Poška* 641, 645, 653, 654, 663; 71 nuotr.
Gaidelis Bronius prtz. 318, 319, 458
Gaidelis Bronius-*Pipiras* 555, 641, 645; 75, 116 nuotr.
Gaidelis Bronius-*Šiaudas* 555
Gaidelis Edvardas 40
Gaidelis Feliksas 184
Gaidelis Jonas 153
Gaidelis Jonas 519
Gaidelis Jonas prtz. 319
Gaidelis Jonas-*Gulbė* 456
Gaidelis Juozas aktv. 177
Gaidelis Juozas prtz. 641
Gaidelis Juozas-*Kėkštas*, *Skambutis* 32, 83, 91, 101, 126, 130, 131, 140, 153, 488, 519, 520, 522, 524, 543
Gaidelis Kazimieras-*Gailius* 555, 641, 645; 66, 67, 73, 104 nuotr.
Gaudelis Kazimieras-*Dagilis* 116 nuotr.
Gaidelis Kazys-*Girsa* 555
Gaidelis Kazys-*Šernas* 555, 613, 625
Gaidelis Kazys-*Trimitas* 83, 130, 148, 155, 303, 471, 519, 520, 527; 39, 100, 106 nuotr.
Gaidelis Klemensas 247
Gaidelis Kostantas prtz. 555
Gaidelis Kostas-*Žvainys* 555
Gaidelis Liudas-*Trimitas* 688
Gaidelis Mykolas 38
Gaidelis Mykolas tėv. 340
Gaidelis Stasys 519
Gaidelis Vilhelmas-*Margis*, *Rimantas* 543, 545, 550, 555
Gaidelis Vladas-*Jovaras* 555, 564, 597
Gaidelis Vladas-*Šernas* prtz., ag. (smogikas) *Sakalas* 555, 565, 596, 629, 884
Gaidelytė – Kamarauskienė Veronika (Jadvyga)-*Regneta* ryš. 541, 542, 544, 572, 612
Gaidelytė Anelė-*Vosilka* ryš. 544, 617, 620
Gaidelytė Bronė-*Eglutė* ryš. 542, 544, 571, 620
Gaidelytė Bronė-*Vosilka* ryš. 572, 613
Gaidelytė Marytė ryš. 544
Gaidelytė Milė 519
Gaidelytė Ona 519
Gaidelytė Paulina ryš. (ag. *Pušutė*) 519; 13 nuotr.
Gaidelytė Veronika 519
Gaidelytė Viktorija ryš. 544
Gaidienė Karolina mot. 36
Gaidienė Ona 72
Gaidienė Veronika 36, 37
Gaidys (*Gaidelis*), *Alius* žr. Varnas Algirdas 213
Gaidys ag. 282
Gaidys Albinas sūn. 36, 37
Gaidys Gediminas sūn. 37
Gaidys Leopoldas sūn. 36, 37
Gaidytė Albinutė d. 37
Gaidukas ag. 675
Gaidžiukas ag. žr. L. M. 273, 280
Gaigalas Jonas 72
Gailevičius Alfonsas gen. mjr. MGB 515
Gailius ag. 646, 647
Gailius žr. Gumauskas Vincas kap. 334, 346, 348, 349, 370, 371, 376, 486, 659, 691, 693, 694
Gaivenis Albinas 144
Gaivenis Antanas prtz. 129
Gaivenis Balys-*Voveriukas* (*Voveraitis*) 139, 143, 520, 521; 97 nuotr.
Gaivenis Jonas 144
Gaivenis Jonas 520
Gaivenis Jonas, Adolfo prtz. 153
Gaivenis Jonas, Vinco prtz. 153
Gaivenis Kazys-*Ėglius* 143, 144, 147, 153, 481, 522, 523, 716
Gaivenis Vladas prtz. BV 129
Gaižauskas Kazimieras 24
Gaižutienė – Guobytė Danutė 444, 445, 446
Gaižutienė Elžbieta 517
Gaižutis Adolfas 445
Gaižutis Adolfas 448, 449
Gaižutis Adolfas sūn. 333
Gaižutis Albinas karin. 342
Gaižutis Albinas-*Ąžuolas* 337, 339
Gaižutis Augustinas prtz. 337
Gaižutis Benediktas 445, 449
Gaižutis Bernardas sūn. 333
Gaižutis Bronislovas 444–446
Gaižutis Bronius kng. 79
Gaižutis Jeronimas prtz. 337, 478
Gaižutis Juozas 333, 445, 448, 449, 450
Gaižutis Juozas sūn. 333
Gaižutis Kazimieras 690
Gaižutis Kazys 436, 445, 517, 518
Gaižutis Kazys tėv. 333
Gaižutis Vladas (kitas tėv.) 448
Gaižutis Vladas tėv. 333, 445
Gaižutytė Bronė 445
Gaižutytė Eugenija 450
Galatiltis Aleksas tėv. 660
Galatiltis Alfonsas ryš. 659, 660
Galatiltis Antanas 659, 660
Galatiltis Jonas 657
Galatiltis Jonas-*Briedis* 638, 641, 648, 653, 659, 660, 661, 662, 664, 666; 73 nuotr.
Galatiltis Juozas (Juzefas)-*Pinčiukas* (*Pinok*) 641, 659, 660; 5 nuotr.
Galatiltis Leonas-*Pušynas* tėv. 643, 645, 646, 658, 661, 666; 116 nuotr.
Galatiltis Vytautas (Vitoldas)-*Mikasiukas* 635, 636, 638, 640, 641, 646–648, 650, 651, 653, 659, 660, 664, 665; 58, 91, 116 nuotr.

Galatiltytė (Valantiejienė) Salomėja-*Našlaitė* ryš. 642, 644, 646; 58 nuotr.
Galatiltytė Janina-*Lakštutė* prtz. 642, 643, 657, 666, 672; 67, 91 nuotr.
Galatiltytė Lionė ryš. 640
Galatiltytė Marytė-*Gegutė* prtz. 642, 643, 644, 648, 653, 657, 658, 663, 664, 666
Galatiltytė Pranutė (Pranciška) ryš. 641, 642
Galatiltytė Saliutė ryš. 657
Galgatavičius Juozas prtz. 455
Galgatavičius Kazys prtz. 455
Galiauskas Jonas-*Šermukšnis* 681
Galinis Jonas 810
Galinis Lionginas prtz. 812, 813
Gališankaitė (Vitkūnienė) Onutė ryš. 198, 210
Gališankienė 214
Galubickas Jokymas prtz. 545
Galvydis Albinas prtz. 115
Galvydis Bronius prtz. 115
Galvonas Bronius 34
Ganatonis Jonas-*Rimtautas* 555
Ganatonis Kajetonas prtz. 555
Garbšys Jonas mokyt. 405, 406
Garbutavičius Julius-*Šaltis* 617
Garijonienė O. (netikra pavardė) 164, 166
Garla Antanas-*Genys* 555
Garla Edmundas-*Trilakas* 555
Garla Jeronimas-*Gastutis* 555, 579, 613, 616
Garla Jonas 577
Garla Juozas-*Audra* 555, 579, 613, 615, 616
Garla Mykolas 534
Garlaitė Pranutė ryš. 619
Garla-*Žvainys* ryš. 573
Garliauskaitė Valė ryš. 523
Garliauskas Petras str. 203
Garliauskas Stasys 203
Garnelienė prtz. 184
Garnelis Albertas prtz. 450
Garnelis Alfredas-*Čigonas* 602, 861, 868, 883; 77 nuotr.
Garnelis Edvardas-*Šarkis* 450, 842, 861, 867
Garnelis Fabijonas prtz. 179, 184
Garnelis Petras prtz. 747, 841
Garnelis Pulgis prtz. 179, 184
Garnienė Valentina 254, 255
Garnys Fabijonas prtz. 237, 261, 262
Garnys Pulgis-*Šarka* 238, 251, 257, 261, 262
Garnys žr. Grimalauskas Lionius 522
Garolytė Vitalija ag. *Misiūnaitė* 648
Garsas žr. Čipinys Julius 801, 889
Garunkštis Juozapas 60
Gasiulis provokt. 508
Gasiūnas Bronius prtz. 340, 387
Gasiūnas Juozas 365, 378, 381
Gasiūnas Stasys-*Klevas* ryš. 522
Gasys A. ag. *Sakalas* 659
Gasytė Janė ryš. 642
Gaspariūnas Pranas ag. *Klevas* 712
Gaškaitė – Žemaitienė Nijolė 79, 138, 884
Gaudzė Mykolas (felčeris) 873, 875, 876
Gaulė Vladas 35
Gavar mjr. MGB 841
Gavėnienė Audronė 7
Gečius (Gečas) Stasys 846, 847
Gečys Pranas-*Klevas* ryš., ag. *Ruonis* 87, 682, 704, 730
Gediminas žr. Pošius Petras tėv. 274, 279, 280, 281, 282
Gedvila Viktoras prtz. 284
Gedvilas Mečislovas (LSSR veikėjas)
Gedžiūnas Mamertas-*Erelis* 614
Gedžiūnas Mamertas-*Ešerys* 555, 574, 588
Gedžiūnienė Elena-*Gailytė* ryš. 574, 621
Gegužė ag. 864
Gėgžna Vincas-*Balandis* 713
Geniušas Algis 515
Gerasimovas Nifonas ryš. 808
Gerdvila Petras-*Bimba* 713
Gerlikas Stasys 632, 633
Geroimas Edvardas-*Sakalas* 466, 467, 469
Gervelė Mečislovas ryš. 544
Gervelė Zenonas ryš. 544
Gervelytė Salomėja ryš. 544
Giedraitis Aleksas-*Geniukas* 460, 486
Giedraitis Juozas (Aleksas)-*Genys* 456, 485
Giedraitis Juozas-*Rickus* 456
Gika Jonas 183
Gikas Kazys 278
Gilytė – Šinkūnienė Valerija 42
Gimbutis Juozas 46
Gimbutis Stasys-*Rūkas* 21, 783, 784, 793
Gimbutis Stasys-*Tarzanas* 709
Gimžauskaitė – Maceikienė Ona-*Herbas*, *Kareiva* ryš. 349, 555, 597, 598, 620, 621
Gimžauskaitė Adelė 390
Gimžauskaitė Genė 436, 477
Gimžauskaitė Ona-*Lakštutė* ryš. 486
Gimžauskaitė Zofija 390
Gimžauskas Antanas 155
Gimžauskas Bronius prtz. 155, 531
Gimžauskas Jeronimas 303
Gimžauskas Jonas (Jeronimas)-*Mintautas* ryš. 310
Gimžauskas Jonas 390, 443
Gimžauskas Jonas ryš. 509, 516
Gimžauskas Jonas-*Beržas*, *Karosas* 333, 347, 489, 491, 492, 508, 509, 516, 531, 690, 716
Gimžauskas Juozas prtz. 509
Gimžauskas Kazimieras str. 396
Gimžauskas Kazys 491, 492
Gimžauskas Petras-*Elenutė*, *Vilkas* 155, 348, 481, 531
Gimžauskas Pranas prtz. 155, 531
Gimžauskas Vincas-*Beržas* 456
Gimžauskas Vladas prtz. 509
Gimžauskienė – Šimkūnaitė Janė 317
Gimžauskienė Veronika 491
Gimžausklas Kazys prtz. 509
Gimžiūnienė Ona-*Birutė* ryš. 469

Gimžūnienė Birutė ryš. 469
Gimžūnienė Birutė-*Živilė* 469
Gineitis Kazys 31
Gintaras žr. Vijeikis Feliksas 699
Gintvytis žr. Satkevičius Steponas 205
Girčys Jonas-*Berželis* 750, 754
Girdziušas Liudvikas prtz. 555
Girdziušas-*Darius* ryš. 884
Girdžius Alfonsas-*Perkūnas* 555
Girėnas Petras (Edvardas, Antanas)-*Žalgiris* 555, 597
Girėnas žr. Guobužas Jonas 201
Girinis žr. Baltušis Vytautas 32, 99–102, 114, 156, 157, 160, 161, 163, 171, 172, 175, 237, 262
Giriūnas Vladas-*Genys*, ag. *Neris* 865
Girniūtė Sofija (Zosė)-*Nendrė* mokyt. prtz. 196, 197, 414, 415, 705
Girutė Petras milicn. 683, 684
Gizevičius Bronius-*Rolandas*, *Delfinas*, *Balandis*, *Gulbė* 135, 152, 267
Gižauskas Kazys prtz. 768
Gylienė Veronika 471
Gylys Adolfas 471
Gylys Adolis-*Žaibas*, *Perkūnas* ryš. 643, 644
Gylys Anicetas prtz. 185
Gylys Balys prtz. 187
Gylys Bronius-*Vaiduoklis* 98, 99, 185, 236, 716
Gylys kng. 621
Gylys Petras ryš. 774
Gylys Pranas-*Papartis* 98, 99, 100, 185, 236
Gylys Vytautas 32
Gylys Vytautas prtz. 185; 52 nuotr.
Gylytė Adelija ryš. 774
Globus spec. ag. 281
Gluchovas Makaras 538
Gluosnis, *Žilvytis* žr. Lukošiūnas Povilas 274
Gobys Pranas-*Nabagas* 509, 516
Gobytė Vanda ryš. 509
Goda Jonas 496
Golupickas Jokimas prtz. 555
Gomiranov ltn. MGB 771
Gondaras ag. 862
Gorbačiova Raisa 480
Gorbačiovas Michailas 479
Goršakov Danil-*Karolis* provokt. MGB 587
Govėda (Govėdas) Balys 184, 185, 246
Govėdaitė Onutė 179
Govėdaitė Vanda 179
Govėdas (Govėda) Julius 246
Grabauskas Antanas ag. *Antanas* (smogikas) 611
Grafas žr. Buivydis (Buivydas) Juozas 496
Graicevičius Anastazas 578
Grašys Aleksas ryš. 609
Grašys Balys ryš. inf. 405, 606, 609
Grašys Juozas 472
Grašys Juozas prtz. 130
Grašys Petras ryš. 626
Grašys Vincas-*Erelis* 348, 349, 434
Grašytė Emilija ryš. 694
Grašytė Ona (Veronika) ryš. 349, 434
Grašytė Stasė ryš. 609
Grašytė Stefanija ryš. 442, 694
Graužinienė Marcelė mot. 488
Graužinis Adolfas sūn. 796
Graužinis Albertas sūn. 488
Graužinis Antanas-*Kurkinas* 147, 153, 469, 491, 520, 523
Graužinis Balys-*Uosis*, *Vilkas* 83, 153, 299, 302, 304, 469, 488, 491, 492, 503, 520, 522, 525, 727, 887; 29, 46, 79, 115 nuotr.
Graužinis Jonas sūn. 796
Graužinis Juozas 281
Graužinis Jurgis ryš. 700, 704
Graužinis Jurgis-*Liepa* tėv. 503, 679, 796, 797, 798, 800, 801, 805
Graužinis Kazimieras tėv. 488
Graužinis kng. ryš. 734
Graužinis Vladas sūn. 796
Graužinis Zenonas prtz. 455, 457
Gražina ag. 282
Gražys Antanas-*Kiškis* 744, 753, 777
Gražys Bronius prtz. 752, 753
Gražys Jonas prtz. 744, 752, 753
Gražys Leonas prtz. 258
Gražytė gyd. 172
Gregalavičius Pranas prtz. 873
Gribokas str. vrš. 814
Gricius 123
Gricius Julius tard. (vertėjas) MGB 245, 251, 308, 309, 604
Griežtis prtz. 494
Grigaitis Kazys 189
Grigaliūnas (desantininkas) 191
Grigaliūnas aktv. 103
Grigaliūnas Alfonsas ryš. 637
Grigaliūnas Jeronimas ryš. 637
Grigaliūnas Vladas-*Sakalas* 90, 219, 220, 221, 222, 683, 887; 18, 21 nuotr.
Grigaliūnienė Valerija 717
Grigaravičius Antanas-*Zarius* 153, 520
Grigaravičius Mečislovas prtz. 455, 669
Grigas Gintas prtz. 90
Grigas Gintautas-*Gintaras* 502, 887
Grigas Petras 24
Grigelis Juozas-*Radvila* 653, 666
Grigeliūnaitė Janė-*Mindrė* ryš. 643
Grigonis Adolfas-*Paberžis* 467, 468, 535, 646, 647, 668, 669, 671, 672, 672, 679, 680
Grigonis Jonas 728
Grigonis Pranas-*Narbutas* 646, 647, 671, 672
Grigonytė Zosė 414, 417
Grigorjev kpt. MGB 588
Grikienis prtz. 502
Grikinis Česlovas prtz. 555
Grikinis Ksaveras prtz. 555

Grikinis Leonas 639
Grimailovas Fadiejus aktv. 589
Grimalauskas 32
Grimalauskas Lionius-*Garnys* 522
Griškėnas Alfonsas-*Karužis* (kitur *Svajūnas*) BV 630, 660, 665
Griškėnas Vytautas sūn. 665, 666
Griškėnienė Angelė mot. 665
Griškėnienė Vincė 665
Griškevičius Petras aktv. 739, 740
Grižas Antanas-*Liepsna* 55, 56
Grižas Bronius 24
Grižas Bronius prtz. 768
Grižas Feliksas prtz. 768
Grybas ag. žr. Šulga Bronius 674, 675, 680, 681
Grybauskas Edvardas mokyt. 671
Grybauskas Kazys-*Barsukas* 680
Groblys Kazys prtz. 47, 49
Groblys Pranas prtz. 47, 49
Groblys Vladas 47
Groblytė Elena 59
Grumbinaitė - Gaižutienė Stasė 693
Grumbinaitė - Magiliuk Valė 693
Grumbinaitė (Jasinevičienė) Janė-*Rūta*, *Rūtelė* prtz. 297, 334, 338, 347, 475, 477, 555, 693
Grumbinaitė Zosė ryš. (inf. *Aldona*) 477, 693, 694
Grumbinas Jasius (Jonas) str. 812
Grumbinas Juozas 340
Grumbinas Stasys-*Audra* 343, 347
Grumbinas Steponas-*Audra* 478, 518, 621, 628, 629, 688, 691, 692
Grunda Mykolas prtz. 819
Gruoblys Jonas 23
Gruoblys Kazys 21, 23
Gruoblys Pranas-*Bardanavičius* 21, 23
Gruoblys Vladas 21, 23
Gruodis aktv. 45
Gruodis Aleksas 238
Gruodis Vincas 351
Gruodytė Bronė ryš. 325, 353, 368
Gruodzinskas Kazys prtz. 772
Gruslys Antanas prtz. 316
Grušinskas Povilas 225
Grušnys Edvardas-*Kardas* 555, 597
Gruzdas Petras-*Vėtra* 460
Gruzdas prtz. 501
Gubertas inf. 462
Gudaitis ag. inf. 637, 649
Gudas ag. žr. Bukauskas Kazimieras 635, 636, 715
Gudas Petras ltn. prtz. BV 42, 871, 872, 873
Gudelis Antanas-*Gaidelis* 457, 458
Gudelis Balys prtz. 75, 77
Gudelis Bronius-*Lapinas*, *Lapėkas* (*Lapėnas*) 38, 70, 71, 764, 765
Gudelis Juozas-*Beržas*, *Tigrius* 38, 70, 71
Gudėnas Albertas-*Akuotas* 458, 555, 579
Gudienė ryš. 773
Gudonis Kazimieras-*Lakštingala* tėv. 55
Gudonytė – Niaurienė Ona d. 55
Gudukienė Adelė 605
Gugelevičienė Apolonija mot. ryš. 645, 661
Gugelevičius Bronius sūn. 661
Gugelevičius Kostantas tėv. 645, 661
Guiga Adolfas-*Ūsas* 456, 458, 463
Guiga Albinas prtz. 370, 691
Guiga Antanas 674
Guiga Antanas-*Žilvinas* 456, 458
Guiga Edvardas-*Husaras* 457, 458
Guiga Jonas-*Žaibas* 458
Guiga Julius prtz. 458
Guiga Juozas-*Lakūnas* 647, 668, 675, 679, 680
Guiga Pranas sūn. 674, 676, 679, 680
Guiga Stasys-*Lubinas*, *Liūtas*, *Tarzanas* 636, 647, 672–678, 680, 681
Guiga Vaclovas-*Vyšniauskas* 457, 458, 463
Guigaitė Adelė 674
Guigaitė Genė d. 674
Guigaitė Veronika inf. *Irena* 524
Guigienė Eleonora (pamotė) 674
Gulbė, *Rolandas*, *Delfinas*, *Balandis* žr. Gizevičius Bronius 135, 138
Gumaranovas tard. MGB 232
Gumauskaitė Liuda mokyt. ryš. 621
Gumauskas Vincas-*Gailius* kap. 333, 334, 340, 343–345, 370, 433, 618, 619, 620, 631, 691; 35
Gumbinas vyr. ltn MGB 580
Guobienė Emilija 490
Guobis Gabrys
Guobis Juozas 490
Guobis Kazys-*Gaidys* 438
Guobis Klemensas prtz. 555
Guobis Pranas prtz. 490
Guobys Jonas-*Molotovas* 494, 500
Guobys Kazys prtz. 316, 502
Guobys Povilas-*Špokas* 78
Guobytė Emilija 356
Guobužas A. prtz. 89
Guobužas Albertas-*Šamas* 196, 705
Guobužas Bronius-*Mamutas* 706
Guobužas Jonas-*Girėnas* 196
Guobužas Mykolas-*Šaulys* 64, 65, 66, 67, 68, 88, 196, 705, 717, 718
Guobužas Vytautas-*Viesulas* 78, 196, 197, 198, 199, 201, 208, 210, 211, 888
Gurauskas Jonas kng. 389, 398, 405, 441, 442
Gurkšnienė – Graužinytė Genovaitė d. 488
Gurkšnienė Adelė 283
Gurkšnys Antanas prtz. 266
Gurkšnys Kazimieras-*Patamsis* 489, 490
Gurkšnys Kazys-*Pabaisa* 509
Gurkšnys Petras 391, 393
Gurkšnys Povilas 393
Gurkšnytė Pulcherija ryš. 522
Gurskis Antanas prtz. 186

Gusaras žr. Leipus Jonas 116
Gusnicovas str. 56
Gutauskas kng. 671
Guzas Vytautas 863
Guzienė Ona 863
Guzikauskas Algis str. 811, 814
Gužas A. prtz. 54
Herbas žr. Gimžauskaitė – Maceikienė Ona 599
Hindenburgas 472
Idaitė Elena ryš. 750
Idaitė Emilija ryš. 749, 750
Idas Antanas prtz. 750
Idas Edvardas aktv. 745
Idas Jonas aktv. 745
Idas Marinas-*Karklas* 741, 742, 743, 744, 745, 747, 748, 750, 754
Idas Petras-*Vėjas* 8, 739, 741, 750, 754
Idas Romualdas str. 840
Ieva ag. 864
Igaunis Jonas prtz. 876
Ignatjev Piotr Ivanovič plk. MGB 234
Ignatjevas S. (SSSR MGB ministras) 714
Ignotas Pranas prtz. 85
Ilčiukas Jonas-*Gailiūnas* 192, 238
Ilčiukas Juozas prtz. 186
Ilčiukas Petras prtz. 186
Ilčiukas Povilas-*Pilėnas* 740, 754, 755
Ilčiukas Vaclovas-*Galiūnas* 716
Ilgūnas Stasys 268
Ilgūnas žr. Žygelis Jonas 735
Iljenkova Ana 419
Iljičenko ltn. MGB 282
Indanė Milda prtz. 876
Indyra ryš. žr. Paulavičiūtė Aldona 469, 648
Indrašius Balys 782
Indrašius Bronius-*Rimgaudas* 227
Indrašius Jonas prtz. 812, 814
Indrašius Stasys-*Drąsutis* 56 nuotr.
Indrašius Vaclovas 845
Indrašius Vaclovas prtz. 832
Indrelė Kazys-*Strausas* 21, 23
Indrelė prtz. 812
Ingaunis Vladas prtz. 71
Ingaunis Vladas-*Makareckas* 24
Ingaunis Vladislovas prtz. 762
Irena inf. žr. Guigaitė Veronika 524
Isakovas inf. 43
Isodas Adolfas prtz. 834, 837, 838, 839
Ivanauskas Adomas 358, 359
Ivanauskas Antanas tėv. 38, 340
Ivanauskas Bronius sūn. 38, 340
Ivanauskas Bronius-*Pavietrius*, *Ramunis*, *Raimokas* 336, 340, 356, 359, 436, 438, 439, 481, 519, 522, 556
Ivanauskas Fortūnatas-*Robertas* 334, 341, 343, 346
Ivanauskas Jonas 346
Ivanauskas Jonas ryš. 436
Ivanauskas Juozas 350
Ivanauskas Kazys-*Aras* 77
Ivanauskas Vladas (kitas) prtz. 768
Ivanauskas Vladas prtz. 296
Ivanauskas-*Bijūnas* 683, 684
Ivanov Matej-*Stasys* provokt. MGB 587
Ivanovas Isajus 35
Ivanovas Loginas 175
Ivanovas str. 544
Ivanovas Trofimovas ryš. 588
Ivanovas vrš. MGB 657
Ivaška Antanas prtz. 284
Ivaška Antanas prtz. 817, 818, 835, 849, 866
Ivaška Jonas prtz. 867
Ivaška Vytautas prtz. 817
Ivaškevičius Vladas-*Gintaras* 731
Ivonis Albinas prtz. 257, 258, 269
Ivonis Pranas-*Klajūnas*, *Skrajūnas*, *Sakas* 130, 136, 138, 147, 152, 335, 348, 433, 434, 436, 475, 484, 502, 530, 628, 629, 698, 884; 78 nuotr.
Ivonis Stasys-*Uosiukas*, *Kovas* 130, 138, 152, 433
Ivonis Viktoras prtz. 261
Ivonytė Jadvyga ryš. 138, 433
Jagminas Povilas-*Bitinas* 23
Jakimavičiūtė Angelė 523
Jakimavičiūtė Ona inf. ag. *Miškas* 523
Jakimavičiūtė Pranė ryš. 523, 524
Jakovlevas Ivan str. 874
Jakovlevas M. plk. MGB 498
Jakseboga – Šerėnas Mykolas prtz. 556
Jakseboga Mamertas-*Ėglius* 556, 566
Jakštas Jonas prtz. 224
Jakštas Marijonas prtz. 534
Jakštas Petras-*Danius* (*Darius*, *Dainius*) 556, 597
Jakštonis Albinas (Albertas)-*Vytenis* 196, 197; 34 nuotr.
Jakštonis Aleksas-*Šamas* 699, 797, 800
Jakštonis Balys-*Trockis* 68, 69, 87, 90, 196, 682, 704, 706
Jakštonis Domas ryš.prtz. 706, 799
Jakštonis Jonas prtz. 64, 194
Jakštonis Vincas prtz. 194
Jakštonis Vladas-*Voveris* 699, 797
Jakubka 17
Jakubonis Juozas 79
Jakučionis Steponas-*Aušra* 299, 302, 304, 520, 525, 887; 90 nuotr.
Jakutis Balys prtz. 289, 290
Jakutis Julius-*Slapukas* 502, 503, 679, 728, 798, 887, 888; 90, 100, 101 nuotr.
Jakutis Leopoldas prtz. 289, 290
Jakutis Mečislovas-*Eglaitis* 331, 332
Jakutis Petras-*Lubinas* 556
Jakutis Vytautas ryš. 166
Jakutis žr. Kluonis Jonas 638
Jakutytė Veronika 69
Janaudis Lionginas ryš. 835
Jania ag. 282

Janionis Kazys-*Šnekutis*, *Kariūnas*, ag. *Nemunas* 715
Jankauskas 123
Jankauskas Jonas 24
Jankauskas Juozas ryš. 772
Jankauskas Juozas-*Pilsudskis* 511
Jankauskas Juozas-*Tauras* 193
Jankauskas Juozas-*Vanagas* 78
Jankauskas Napalys-*Balnas* 21, 24
Jankūnas (Jaksiaboga) Mamertas-*Ėglius* 556
Jankūnas (Jaksiaboga) Vladas-*Dramblys* 556, 566
Jankūnas Jonas 125, 171
Jankūnas Jonas 155
Jankūnas Povilas-*Dilgis* 556
Jankūnienė Vlada 425
Jansevičius Jurgis 504
Janulionis Jonas prtz. 59, 85, 88
Janulis Kostas prtz. 733
Janulis Mykolas-*Tautvydas*, *Stumbras*, *Daumantas* 707, 714
Janušauskas – Janušis Mykolas-*Asilas* 556
Janušauskas Antanas-*Papartis* 556
Janušauskas Kazys str. 478
Janušis – Janušauskas Mykolas-*Asilas* 613
Janušis Antanas-*Papartis* 613
Januška Pranas 866
Januška V. 866
Januškevičienė Veronika 324
Januškevičius (Juškevičius) ryš. 772
Januškevičius Petras-*Dėdė Petras* sūn. (Markulio ryš.) 699
Januškevičius Petras-*Tėvas* tėv. mjr. 708
Januškevičius Viktoras 321
Janušonis Kazys-*Šarūnas* 831
Jaraminas 846
Jarmoka Adolfas prtz. 851
Jarmoška Nikolajus str. 520
Jarmuška Adolfas prtz. 591
Jarmuška Alfonsas-*Ūdras* 556
Jarokas Jeronomas prtz. 508
Jasaitis (Jasiukaitis) Zenonas-*Ūdras* ltn. 457, 670
Jasgevičiūtė Antanina 113
Jasinevičienė Janina žr. Grumbinaitė Janė 694
Jasinevičienė Marijona ryš. 773
Jasinevičius 814
Jasinevičius B. 17
Jasinevičius Juozas prtz. 812
Jasinevičius K. 17
Jasinevičius Petras prtz. 871
Jasinevičius Vytautas-*Kęstutis* mjr. 768, 769, 770, 772, 774, 775, 781, 783
Jasinevičius Vladas prtz. 812, 871
Jasinevičiūtė Genė ryš. 812
Jasiukaitis Zenonas-*Ūdras* 468
Jasiukėnas Antanas-*Svyruoklis* 556
Jasiulionis Juozas prtz. 502
Jasiulionis Pranas prtz. 502
Jasiulionis Pranas-*Automatčik* ryš. 727, 889
Jasiūnas Alfonsas 859
Jasiūnas mjr. 513, 514
Jasiūnas prtz. 812
Jasiūnas Vytautas prtz. 77
Jaucišius str. 578
Jauniškienė Melanija 836
Jauniškis Antanas 486, 488
Jauniškis Bronius 836
Jauniškis Juozas-*Ąžuolas* 483, 486, 493
Jaunutis žr. Morkūnas Antanas 209, 210, 213
Jazgevičius Stasys 171
Jazgevičius Vinsas 170
Jelaginas str. 30
Jelisejevas ltn. MGB 282, 786
Jeraminas Jonas 832
Jermalavičius Adolfas prtz. 839, 840
Jermalavičius Vladas 569
Jermoka Adolfas prtz. 834
Jermolajevas str. 40
Jermuška Leonas 624
Jetelytė Renė 674
Jiena prtz. 358
Jocaitytė – Maksimavičienė Zosė 113
Jočys Arnoldas prtz. 838, 839
Jočys Kazimieras 7,
Jočys Pranas 838
Jodelytė – Žvironienė Veronika 38
Jodeška 43 nuotr.
Jonas ag. 746
Jonas žr. Čiuvykin Tit provokt. MGB 589
Jonėnas Antanas 838
Jotka Bronius 270
Jotka Leonas sūn. 270
Jotka Petras ryš. 268
Jotkaitė Uršulė ryš. 270
Jotkienė Veronika 270
Jovaiša milicn. 40
Jovaišienė ryš. 774
Juchnevičius mokyt. 649
Juchnevičiūtė-*Rūtelė* ryš., inf. *Voldemara* 594
Judickas mokyt. 281
Juknevičienė – Venclovaitė Ona ryš. 757
Juknevičienė Marytė 113
Juknevičius Bronius-*Džekas* 894
Juknevičius gyd. 697
Juknevičius Jonas ryš. 757
Juknevičius Juozas (Balys)-*Nykštukas*, *Pukys* (*Pukenis*, *Pūkas*) 100, 102, 139, 155
Juknevičius Stasys-*Baravykas* 556
Juknevičius Vitaldas-*Pingvinas* 556
Juočepis Juozas-*Darius* 887
Juočepys Jonas-*Darius* 502, 729
Juočepys Steponas 504
Juodagalvis 477
Juodagalvis Albertas 580
Juodagalvis Andrius-*Erškėtis* 556
Juodaitienė Danutė 113

Juodalksnis žr. Karla Juozas 335, 435, 573, 594, 595, 596, 598, 599, 602, 613, 616, 617, 627
Juodeika str. 878
Juodelė Juozas ryš. 783
Juodelienė Stasė ryš. 763
Juodelis Pranas 877
Juodėnas Petras prtz. 115
Juodinis Albinas prtz. 180
Juodinis inf. 280, 281, 282
Juodinis Jonas-*Špokas* 180, 184
Juodis Albertas 564
Juodis Albertas ryš. 524
Juodis Julius-*Pavasaris* 81, 89, 888; 16 nuotr.
Juodis Stasys-*Čižikas* 275, 299, 302, 304, 466, 469, 483, 503, 520, 522, 525, 727; 101, 115 nuotr.
Juodka Alfonas ryš. 241
Juodka Alfonsas prtz. 261
Juodka Antanas prtz., ag. „*Vanagai*-1“ 601, 605, 606, 610
Juodka Antanas ryš. 391
Juodka Balys-*Voveraitis* (*Voveriukas*) 130
Juodka J.-*Tarzanas*, ag. *Vanagai* 272
Juodka Jonas prtz. (kitas) 128, 129
Juodka Jonas tėv. ag. *Meška* 610
Juodka Jonas-*Rugys* 128, 130, 153, 520
Juodka Jonas-*Vėžys*, *Vėžiukas* 83, 130, 132, 143, 148, 153, 155, 163, 299, 303, 437, 469, 471, 472, 483, 522, 527, 885; 39, 97, 101 nuotr.
Juodka Juozas 427, 428
Juodka Juozas-*Tarzanas* prtz., ag. *Aras* 276, 601, 605, 606
Juodka Kazimieras – Kazenka 435
Juodka Kazys 405
Juodka Kazys-*Ėglis* 130
Juodka Petras 405, 435
Juodka Romas-*Gintaras*, *Granitas*, *Svajūnas* 130, 153, 472
Juodka Stasys-*Klajūnas* 130, 143, 152, 163, 472, 520
Juodka Vladas prtz. 130
Juodkaitė Emilija ryš. 163
Juodkienė Valė 280
Juodvalkis Alfonsas sūn. prtz. 272
Juodvalkis Antanas (Vajasiškio) 261
Juodvalkis Antanas prtz. 236, 242, 261, 280, 832
Juodvalkis Edvardas 180, 271
Juodvalkis Edvardas-*Aras* 240, 242, 280; 76, 77, 83, 84, 92 nuotr.
Juodvalkis Jonas prtz. 238
Juodvalkis Juozas prtz. 255
Juodvalkis Kazys ag., provokt. 180, 242, 246, 259, 270, 279, 280
Juodvalkis Kazys prtz. 236, 237, 241, 261, 272
Juodvarnis žr. Žalnierius Stasys 143, 149
Juodzevičius Balys 6, 71, 85, 86, 115, 190, 192, 193, 196, 210, 224, 250, 267, 269, 341, 370, 458,520,523, 525, 531, 631, 691, 705, 706, 762, 768, 772, 797, 799, 892
Juozapavičius Vladas-*Papartis* 249, 310, 600, 605, 608, 883; 53, 77, 80, 115 nuotr.
Juozas ag., provokt. žr. Kazakevičius Vladislovas 636
Juozelskis Domas prtz. 78
Juozelskis prtz. 59
Juozėnas 263
Juozėnas Jonas- *Didelis*, *Didysis Jonas* 753, 755, 842, 843, 868
Jupas prtz. (vokietis) 660, 661
Jūra ag. žr. Preikšaitis P. 636
Juraitis žr. Musteikis Bronius 146
Jurelė Antanas prtz. 61, 62
Jurelė Jonas prtz. 88
Jurevičienė inf. *Ju* 570
Jurevičius 164
Jurevičius Balys 675
Jurevičius Kazys-*Dobilas*, *Darnutis* 769, 770, 775, 784, 790, 791, 793
Jurgaitis kng. 870
Jurgelevičius Algirdas 667
Jurgelevičius Gediminas 667
Jurgelevičius Juozas-*Vilkas* 455, 668
Jurgelevičiūtė Eleonora ryš. 643
Jurgelevičiūtė Julija-*Plūkė Baltažiedė* ryš. 642
Jurgelevičiūtė Stasė ryš. 643
Jurgelevičiūtė Veronika 667
Jurgelionis A. gyd. 777
Jurgelionis Antanas prtz. 813
Jurgelionis Balys prtz. 71, 768
Jurgelionis Pranas 810, 813
Jurginas ag. žr. Kimštas Jonas 707, 714, 715
Jurgis žr. Starkus ltn. provokt. MGB 589
Jurka ag. 522
Jurkevičius Jonas str. 495, 498, 500
Jurkštas Aloyzas 21, 23
Jurkuvėnas Kazys-*Alksnis* 573, 621
Juršė 401
Juršėnas (Juršė) Kazys 627
Juršėnas Adomas-*Slyva* 556
Juršėnas Algirdas ryš. 469
Juršėnas Jonas prtz. 455
Juršienė Agota 657
Juršys (Juršėnas) Apolinaras-*Vytenis* 556
Juršys (Juršėnas) Apolinaras-*Vytis*, *Vytenis* 457, 458
Juršys Apolinaras-*Vytenis* BV 133
Juršys Kazimieras 570
Juška Jonas ryš. 433
Juška Jurgis 116
Juškaitė Bronė ryš. 101, 116
Juškaitė Stefutė (Stefanija)-*Lietuvaitė* ryš. 98, 99, 101, 116, 170
Juškevičius Romas 832
Juzėnas Povilas prtz. 59, 77
Kablauchovas pplk. MGB 548
Kačerginas Volodia karin. MGB 117
Kadagys žr. Klibas Jurgis mokyt. 281
Kadugys žr. Šimkūnas Jonas 336

Kadžionienė Malvina-*Sesutė* prtz. 714
Kadžionis Jonas-*Bėda* 714
Kairelis Jonas aktv. 873
Kairiaučius (Kairevičius) karin. 845
Kairienė Veronika 314
Kairys ag. (smogikas) žr. Petronis Vytautas 738
Kairys Antanas prtz. 68
Kairys Jonas-*Audra* 219
Kairys Stasys 221
Kajelo Anton str. 547
Kajėnienė Stasė 546
Kaladėlė, *Kaladikė* žr. Vasiulytė Janė 204
Kaladinskas Jonas-*Tulpė* ryš. 587, 601, 610
Kaladinskas Kazys-*Erškėtis*, *Šarka* 33, 249, 312, 314, 317, 327, 331, 355, 371, 391, 392, 396, 397, 400,402, 404, 406, 427, 432, 434, 438, 441–443, 481, 522, 601, 602, 608, 616, 618, 620, 625, 628, 629, 647, 694; 87 nuotr.
Kaladinskienė Veronika 836
Kalavijas žr. Šimkūnas Antanas 443
Kalesnikas Vytautas 43 nuotr.
Kaletka Benediktas-*Utenis*, *Senis* kap. 189, 220, 508, 618, 619, 631
Kalytis (Viater) Bronius-*Siaubas*, *Liutauras*, ag. *Ramojus*, *Serapinas* 64, 85, 86, 90, 166, 197, 199, 200, 202, 206, 213, 215, 218, 219, 230, 231, 281, 299, 301, 303, 530, 679, 685, 707, 710–712, 718, 735, 787, 788, 795, 798, 885, 888, 889, 890; 37, 90, 98, 115 nuotr.
Kalytis Anicetas 90, 216
Kalytis Ričardas 90, 215, 216
Kalytis Vytautas prtz. 64, 65, 89, 718
Kalytytė Viktorija 90
Kalmanovičius Šabtajus 807
Kalnelis prtz. 535, 582
Kalpokaitė – Milaknienė Onutė 46
Kalpokas Kazys prtz. 810, 830
Kalpokas Vladas 45
Kaltas, *Kurmis*, *Kuršis* žr. Skunčikas Antanas 137, 314, 355, 356, 361, 364, 365, 368, 370, 373, 376, 628
Kalvelis Jonas mokyt. 810
Kalvelis Kazimieras-*Diemedis* 583; 3 nuotr.
Kalvis, *Artojas* žr. Zinkevičius Bronius 135, 136, 137, 157, 469, 691
Kalzanauskas Klemensas prtz. 599
Kamarauskas Jonas-*Jasiukas* 894
Kamarauskas Jonas-*Karijotas* 432, 540–544, 547, 548, 556, 567–569, 571, 579, 581, 584, 591, 612, 613, 615, 616, 617, 622, 623, 624, 629
Kamarauskas Juozas-*Švedrys*, *Šernas* 556, 625
Kamarauskas Mykolas 401
Kamarauskas Mykolas-*Malininas*, ag. *Milžinas* 556, 569, 570, 627
Kamarauskienė – Gaidelytė Veronika (Jadvyga)-*Regneta* (*Ragnieta*) ryš. 544, 613, 642
Kamenščikovas vrš. str. 622
Kaminskas Albinas-*Varnas* 456
Kaminskas Algirdas-*Uosis*, *Klevas* 348, 349
Kaminskas Julius-*Lakūnas* 341, 436
Kaminskas Justinas tėv. 349, 434
Kaminskas Justinas-*Lakūnas* 349, 434, 477
Kaminskij ag. 835
Kanapeckas Jonas prtz. 224
Kanapeckas Stasys-*Erškėtis* 224, 227
Kanišauskas aktv. 130
Kanišauskas Alfredas kng. 393, 401, 450, 456
Kanopa Jonas aktv. 42
Kanopa Petras 45, 46
Kapeika inf. 496
Kapelinskas str. 487, 667
Kapilovas tard. MGB 270
Kapitkovas Fiodoras milicn. 41
Kapitonas žr. Tyla Bronislovas 203
Kapitovas str. 475
Kapralov Piotr Michailovič gen. mjr. MGB 216, 547, 548, 779, 786, 797, 885
Karajiedas žr. Račinskas Pranas 406
Karalius Jonas-*Barzda* 807, 809, 874, 876, 877
Karalius Jonas-*Dobilas* 716
Karalius Petras-*Dobilas* 219; 20, 25 nuotr.
Karaliūtė Elena ryš. 809
Karaliūtė Janina ryš. 855
Karaliūtė Paulina ryš. 809
Karasėvič ltn. MGB 774
Karatkovas Anfimas aktv. 44
Karbočius Bronius-*Algimantas* 707, 714
Karčiauskaitė M.-*Živilė* ryš. 79
Kardelis Edvardas-*Pantera* 556, 588
Kardelis kng. 530
Karijotas žr. Kamarauskas Jonas 433, 536, 537, 540, 541, 546, 550, 568, 582, 584–586, 591, 594, 596, 598, 599, 611, 614, 617, 618, 619, 620, 621, 630
Kariniauskas Kazys 305
Kariūnas žr. Šireika Povilas 158
Karklas žr. Urbonas Kazys 535
Karklinis 263
Karklinis Povilas (Jauniškis) prtz. 99, 101, 173
Karklinis Pranas prtz. 193
Karla Antanas 597, 612
Karla Juozas-*Juodalksnis* 435, 550, 556, 571, 573, 574, 583, 594, 597, 599, 602, 612, 614, 616, 623, 625, 628
Karlaitė Anelė 612
Karlaitė Emilija (Amilia, Emilė)-*Juodalksnytė* ryš. 574, 621
Karmanov mjr. MGB 335
Karnackas str. 453
Karosas ag. (smogikas) 611
Karosas Jonas 76
Karosas Vladas-*Vilkas* 784, 785
Karpavičius str. vrš. 750
Karužis prtz. (pirmasis BV) 639, 654, 657
Karužis žr. Griškėnas Alfonsas BV 660, 666
Karvelis Jonas-*Klajūnas*, *Šilas* 87, 90, 683, 704, 716

Karvelis žr. Paukštė Viktoras 627
Karvelis-*Šernas* 651
Kasakas Vytautas milicn. 544
Kaselienė – Bubulytė Bronė-*Liepa*, *Našlaitė* 350, 354, 357, 438
Kasickas prtz. 59
Kasnikauskaitė (Kastinauskaitė?) 693
Kasperavičius Juozas-*Visvydas* 530
Kastanauskas aktv. 45
Kastanauskas Juozas prtz. 502
Kastečka karin. 188
Kastenienė Ksaverija 45
Kašalynienė – Medinytė Elvyra-*Eglutė* 239
Katelė-*Vanagas* ryš. 805
Katinaitė Elena 30, 172, 173
Katinaitė Ona-*Mirta* ryš. 138, 433, 471
Katinas ag. žr. Sabaliauskas – Sabolis Kazimieras mjr. 651, 652
Katinas Aleksas-*Barzda* 220; 19, 22 nuotr.
Katinas Algis (Algirdas) prtz. 190, 191, 193
Katinas Antanas 30, 81, 172
Katinas Antanas prtz. 570
Katinas Jonas prtz. 501
Katinas Jonas-*Vanagas* 63 nuotr.
Katinas Juozas str. 223
Katinas Jurgis prtz. 190, 191, 193
Katinas Liudvikas 454
Katinas mokyt. ryš. 772
Katinas Pranciškus (Pranas) 30, 31, 172
Katinas prtz. 489
Katinas žr. Vežonis Bronius 371
Katinienė Ona 117
Katka Leonas prtz. 502
Katkauskas Albinas inf. 746, 751
Katkauskas Albinas-*Spyglys* 745, 754
Katkauskas Petras 746, 750
Katkauskas Petras-*Kurmis* 745, 753
Kaukėnaitė Elzė (Elžbieta)-*Lelija* ryš. 544, 642
Kaukėnaitė Emilija-*Ramunė* ryš. 544, 572, 573, 618, 621
Kaukėnas Jeronimas-*Ūsas* 537, 649
Kaukėnas Jonas 315
Kaukėnas Kazimieras-*Lazdynas*, *Želmenis* 556, 612, 613
Kaukėnas Mamertas-*Birželis*, *Berželis* 541, 545, 556, 573, 612, 613, 614, 615, 616
Kaukėnas Vaclovas prtz. 545, 556, 612
Kaulinis Vincas-*Utenis*, *Miškinis* 59, 61, 66, 67, 81, 85, 88, 89, 191, 309, 692, 699, 701, 703, 705, 707, 709, 710, 717, 718, 719, 720
Kaulinš ryš. 818
Kaunas ag. 191
Kaunas ag. 708
Kaupas policn. 740
Kaušas 123
Kaušyla (Kušeliauskas) Juozas-*Putinas*, *Kelmas*, *Ramūnas* 298, 299, 301, 302, 460
Kaušyla Antanas prtz. 503
Kaušyla Antanas-*Margis* 126, 152, 165, 193, 298, 465, 716
Kaušylienė Elžbieta 597
Kavaliauskaitė Ona aktv. 745
Kavaliauskas Albinas prtz. 825
Kavaliauskas Antanas 360, 361
Kavaliauskas Antanas-*Diemedis* 186, 192, 193
Kavaliauskas Balys aktv. 745
Kavaliauskas Feliksas 838
Kavaliauskas Juozas ryš. 484
Kavaliauskas Jurgis prtz. 90
Kavaliauskas karin. BV 120
Kavaliauskas Vincas 607
Kavaliauskienė Bronė 607
Kavarskas Antanas prtz. 155
Kavarskas Vladas 155
Kavoliukas Antanas prtz. 838, 866
Kavoliūnas Pranas prtz. 747
Kavoliūnas-*Grandinis* 652
Kavoliūnas-*Pasaulis* ryš. 774
Kazadojevas vrš. MGB 544
Kazakėnas Albertas-*Kazokas* 468, 533
Kazakėnas Vytautas prtz. 468
Kazakevičius 263
Kazakevičius Antanas-*Narsutis*, *Viesulas* 223, 227
Kazakevičius Vladislovas-*Juozas*, ag. provokt. MGB 587, 590, 636
Kazakevičius-*Vasaris* 502
Kazanas Afanasijus tėv. kap. 62, 260, 744, 846
Kazanas Igoris sūn. policn. 744
Kazanas Mykolas-*Mutka*, *Siaubas* sūn. 34, 260, 744–746, 747, 751, 752, 755, 824, 833, 849, 850, 865, 867, 870, 875
Kazanavičius 740
Kazanavičius Boleslovas prtz. 747
Kazanavičius Jonas (Juozas) prtz. 839
Kazanavičius Jonas prtz. 747
Kazanavičius Juozas-*Vėtra* sūn. 745, 748, 750, 754
Kazanavičius Petras tėv. 745, 754
Kazancevas tard. MGB 747, 814
Kazbek ag. 862
Kazėnas Jonas-*Lazdynas* 330, 331, 332
Kazėnas Vincas tėv. 330, 331
Kazickas Albertas-*Lapas* 180, 252, 259, 260
Kazickas Albinas-*Beržas*, *Kirvis* 180, 252; 47 nuotr.
Kazickas Bronius-*Saulius*, *Sauliukas*, *Krivaitis*, *Vakaris* 86, 87, 199, 218, 699, 708, 770, 771, 772, 781, 37 nuotr.
Kazickas Vytautas 259
Kazickas Vladas-*Utenis* 85, 86, 88
Kazielaitė (Kazėlaitė) Teklė-*Liepa* ryš. 104, 105
Kazimieras Šimkūnas (Kaziunčikas) 626
Kazla Bronius žr. Kalytis Bronius 796
Kazlas Jonas 685
Kazlas Mykolas 600
Kazlauskas Balys prtz. 754

Kazlauskas Balys-*Bijūnas* 227
Kazlienė – Kviklytė Genė 681
Kazokas Juozas-*Aras* 250
Kazokas žr. Kazakėnas Albertas 534
Kazokas žr. Riauba Kazys 715
Kazulėnas Algis 7, 24, 43
Kazūra Leonas 581
Keberža Antanas-*Kąstelis* 556, 610
Keblys Bronius-*Ūsas* 191, 709, 716, 717
Kecorius Anicetas prtz. 98, 99, 101, 185, 186
Kecorius Jonas prtz. 98, 101
Kecoriutė Janė ryš. 101
Kėkšta Juozas-*Palunkys* 556
Kėkšta Ričardas-*Karklas* 557
Kėkštas Bronius-*Putpelė* 638
Kėkštas žr. Butrimas Stasys 410
Kėkštas žr. Ryliškis Bonifacas 531
Kėkštas, *Skambutis* žr. Gaidelis Juozas 141
Kėlinas tard. MGB 209
Kemeklis Jonas-*Tauras* 78, 716
Kemeklis Juozas-*Rokas*, *Rimtutis*, *Granitas* 215, 503, 710, 767, 769, 770, 773, 775–777, 781, 782, 783, 784, 786, 787, 788, 792, 798, 805, 888; 57 nuotr.
Kemeklis Petras-*Piščikas* ryš. 775, 793, 813
Kemeklis Povilas prtz. 77
Kemeklis Pranas-*Tėvas* 772, 776, 778, 780, 781, 782, 784
Kemėšius Juozas-*Baravykas* 68, 706
Kemėšius-*Šerys* 706
Kepalas Antanas 526
Kepalas Edmundas 526
Kepalas Jonas 190, 191
Kepalas Juozas 21, 23
Kepalas Liudas-*Tremtinys* 525, 526, 887
Kepelinskas Vladas 524
Kepelinskienė Stefa 524
Keraitė Bronė-*Nomeda* ryš. 161
Keraitė Elena ryš. 168
Keraitė Janė-*Neužmirštuolė* ryš. 163, 169; 40 nuotr.
Keraitė Kostė 40 nuotr.
Keraitienė Laima 7
Keraminas str. 82
Keras ag. 715
Keras Antanas 31, 173, 174
Keras Jonas 171
Keras Juozas 169
Keras Ksaveras prtz. 186
Kernagis ltn. 740
Kerpė prtz. 125, 146
Kerpiškis Bronius prtz. 59
Kerpiškytė Elena ryš. 205, 206, 207, 212, 213, 788
Kerpiškytė Vanda 205, 206, 207, 210, 212, 213
Kerpiškytė Vida 206
Kerubinas Arturas 839
Kesylis Antanas 26
Kęstutis ag. 646
Kęstutis žr. Tumėnas Zigmas 279
Kežytė Jadvyga-*Švitra* ryš. 708
Kiaušinis Pranas-*Kiaunė* 795
Kibickas Vladas ag. 193
Kicenko kap. MGB 461, 497
Kicorius (Kecorius) ryš. 605
Kietis ag. žr. Čepukonis Vaclovas 715
Kietis žr. Kostinas Leontijus (Levukas) 139, 157, 168, 171, 175
Kilbauskas Balys 246
Kilbauskas Juozas prtz. 179, 184
Kilbauskas Kazys prtz. 251, 260, 262
Kilbauskas Norba (Norbertas)-*Lapas*, *Kilbasa* 179, 184, 237, 238, 251, 257, 258, 260–262, 272
Kimštas Jonas-*Dėdė*, *Dobilas*, *Žalgiris*, *Žygūnas*, *Kalnietis*, *Aukštaitis*, *Algimantas*, *Vladas*, *Karijotas*, *Senis*, ag. *Jurginas* 5, 6, 33, 136, 149, 152, 199, 207, 216, 341, 468, 510, 530, 543, 618, 619, 628, 651, 696, 698, 704–708, 711, 713, 714, 716, 717, 889
Kimštienė (Aldona) Febronija-*Motina* ryš. 699, 707, 712
Kindurys Antanas 299
Kindurys Antanas ryš. 407
Kindurys Antanas-*Lapas* 270
Kindurys Hubertas 696
Kindurys Ignas ryš. 310
Kindurys Juozas 333, 434, 435, 448, 448
Kindurys Kazimieras sūn. 695
Kindurys Kazys 448
Kindurys Kazys prtz. 696, 697
Kindurys Petras 400, 626
Kindurys Vilius 445
Kindurys Vladas aktv. tėv. 695
Kinertas Bronius-*Arminas* 847; 43 nuotr.
Kipšiukas žr. Šimkūnas (Šinkūnas) Leonas 636
Kirdeika Gabrielius-*Gabriukas*, *Papartis* 636, 647
Kirdeikis inf. 637
Kirelienė 657
Kirelis Alfonsas prtz. 657
Kirilovas Sergejus aktv. 494, 495
Kirilovas str. 838
Kirilovas Vladimiras Dmitrijevičius str. 840
Kirka Augustas prtz. 455
Kirlys Matas 19
Kirstukas prtz. 743
Kirvis žr. Laucius Vincas 67, 68, 415
Kirvis žr. Vaitkevičius Vladas BV 134, 135, 453
Kiseliauskas j. ltn. MGB 771
Kiškis ag. 250
Kiškis Albertas prtz. 557
Kiškis Albertas-*Klevas* 557, 638, 657
Kiškis Jonas prtz. 813
Kiškis Juozas 424
Kiškis Juozas-*Šermukšnis* 638
Kiškis Kostas 424
Kiškis Petras prtz. 98, 99, 101, 170, 186
Kiškis žr. Vilūnas Vladas 245, 249
Kiškis žr. Žaunierius Bronius 525

Kiškytė Emilija ryš. 643
Kizikas Boleslovas 623
Kybartaitė Anastazija mot. 186
Kybartaitė Elena d. 186
Klabienė – Tumėnaitė Ona ryš. 842
Klabys Antanas 757
Klabys Antanas prtz. 753
Klabys Izidorius (Dzidaras)-*Margis* 742, 747, 753, 754
Klabys Juozas 757
Klabys Juozas prtz. 746, 753
Klajoklis ag. žr. Meilūnas Povilas ryš. 715
Klajūnas žr. Juodka Stasys 141, 144
Klajūnas žr. Petronis (Neravičius) Vytautas ag. (smogikas) *Kairys* 207, 735, 736
Klajūnas žr. Šimkūnas Petras 406
Klajūnas, *Skrajūnas*, *Sakas* žr. Ivonis Pranas 146, 435
Klaus prtz. (vokietis) 666
Klemčickienė Stasė (med. seselė) 873
Klenčkis Alfonsas-*Perkūnas* 557
Klevas ag. žr. Ragulis J. 867
Klevas Juozas-*Aidas* 523, 525, 688; 29, 100 nuotr.
Klevas Juozas-*Meldas* 503, 687, 727
Klevas prtz. 349
Klevas prtz. 550
Klevas prtz. 81
Kliaus Jermolajus milicn. 569, 624
Kliaus Pavelas str. 569, 624
Klibas Ignas-*Tėvukas* 786; 102 nuotr.
Klibas Jurgis-*Kadagys* (*Kadugys*) mokyt. 115, 242, 281, 282
Kligys Stasys-*Ąžuolas* 861, 868
Kligytė Ona 840
Klimas Antanas prtz. 316
Klimas Silva 356
Klimašauskas Bronius-*Bijūnas*, *Buivolas*, *Čekutis* 557, 629
Klimašauskas Bronius-*Genutis* 557
Klimašauskas Juozas prtz. 557
Klimavičienė – Leverauskienė Ona 14 nuotr.
Klimavičius Jonas prtz. 489
Klimavičius Jonas-*Švilpa* 509, 516
Klimavičius Juozas prtz. 489
Klimavičius Juozas-*Pašaknys* 509, 516
Klimavičius Petras-*Uosis* 648, 710
Klimavičius str. 260
Klimavičiūtė – Bileišienė Veronika 516
Klimavičiūtė – Kindurienė Leokadija 516
Klimavičiūtė Elena 516, 531; 14 nuotr.
Klimavičiūtė Vanda 531
Klimavičiūtė Veronika 531
Klimčenkovas Jakovas 289
Klišauskas Bronius 657
Klišenytė Teofilė ryš. 863
Klišionis (felčeris) 746
Kliukaitė ryš. 179
Kliukas Alfonsas-*Sakalas* 457
Kliukas Algirdas prtz. 313
Kliukas Hubertas prtz. 313
Kliukas Julius-*Dagilis* 636; 74 nuotr.
Kliukas Vincas ryš. 598, 621
Kliukas Vladas prtz. 453
Kliukas Vladas-*Ožys* (*Oželis*, *Karužis*) 467, 644, 660
Kliukienė Natalija 383
Kluonis Albertas str. 658
Kluonis Alfonsas ryš. 643
Kluonis Jonas-*Navikas*, *Jakutis*, *Gintaras*, *Gintautas*, *Papartis* 557, 568, 633, 637, 638, 646, 647, 653; 74 nuotr.
Kluonytė Juzė-*Vosilka* ryš. 642; 72 nuotr.
Knezys Povilas-*Genys* 858, 859, 865
Knyva Vladas prtz. 240, 241
Knyvienė 280
Kokinas Jonas prtz. 752, 753
Kolesnikovas Petras str. 34, 36
Kolia provokt. 718
Kolovaitė Nastė 54
Komaras kng. 349, 434, 514
Kondraška Antanas-*Aras* 792
Kondrašova Renė Osipovna 521
Kondrašovas Foma 521
Kondratavičienė Angelė 607
Kondratavičius Antanas-*Liepa* 557, 598, 615, 626
Kondratavičius Bronislovas Edvardas-*Aukštuolis* ryš. 604
Kondratavičius Ignas 491
Kondratavičius Juozas 627
Kondratavičius Kazys-*Žagrė* 557, 592, 598, 626
Kondratavičiūtė Elena-*Lėlytė* ryš. 574, 621
Koniuch ag. 675
Konusovas tard. MGB 756
Konuševas (Konušovas) Ivanas str. 28, 37, 820
Konzelis (Konzelevskis) 330
Kopytkova Ana prtz. 839
Korolkovas Konstantinas 290
Korsakas Alfonsas-*Šarončius* 437
Koršun inf. 524
Kosakauskas ltn. MGB 714, 788
Kostinas Leontijus (Levukas)-*Kietis* 32, 100, 102, 116, 139, 168, 174, 175; 10 nuotr.
Kovalevskij str. 461
Kovaliovas Safronas 73
Kovas ag. 732
Kozinas ltn. MGB 637
Kozlovas str. 42, 743
Kozlovas tard. MGB 682
Kralikas Juozas prtz. 755
Kralikas Kazys-*Alksnis* 741–745, 753
Krankalis Alfredas-*Beržas* 871, 872, 875, 877, 879; 61 nuotr.
Krankalis Rudolfas 875, 877, 879
Krankalytė Alma-*Rūta* ryš. 871, 873, 876, 877, 878; 60 nuotr.
Krapaitė Lionė (Leonora) prtz. 819, 867

Krapas Steponas prtz. 819, 820, 867
Krapas Steponas str. 824
Krasauskas Petras prtz. 878
Krasauskas Vladas-*Kukutis* 838, 857, 859, 861, 865, 869
Kraujelis Alfonsas ryš. 589
Kraujelis Antanas-*Siaubūnas*, (ryš. *Pabaisa*) 90, 198, 206, 213, 282, 283, 500, 502, 682, 685, 730, 795, 796, 890, 892
Kraujelis Jonas 459
Kraujelis Mataušas 481
Kraujelytė – Budrienė Ona-*Ramunėlė* ryš. 890
Krauklys Julius prtz. 818
Krauklys Robertas prtz. 818
Krauklytė Liucija prtz. 817
Kregždutė žr. Mikulėnaitė Alesė ryš. 683
Kriaučionis Povilas-*Bijūnas* 19 nuotr.
Kričalo Anton 625
Kričelienė – Barusevičiūtė Natalija 537
Kričelienė Natalija 549
Krinickaitė Janė ryš. 496
Krinickas Albertas prtz. 455, 461
Krinickas Antanas-*Romelis* BV 133, 274, 297, 309, 451–453, 455, 459, 461, 464, 486, 494, 496, 500, 618, 669, 691, 697
Krinickas Anupras 451
Krinickas Jonas 451
Kriovelis Kazimieras 485
Kripaitytė Stasė 114
Kriugiškienė Adelė-*Eglė* mot. ryš. 103
Kriugiškytė (Čiburienė) Birutė d. ryš. 103
Kriugiškytė Birutė ryš. 104
Krivickaitė Ona 713
Krivickas Antanas prtz. 455
Krivickas Bronius-*Vilnius* 713, 714
Krivlavičius (Krivilavičius) str. 40
Krukas ag. žr. Makarskis Antanas 711
Krukis Martynas-*Banga* mokyt. 482, 518, 531, 532; 14 nuotr.
Kruopis prtz. 457
Kubilienė Stefa 810
Kubilius Antanas 814
Kubilius Pranas 810
Kubilius Vytautas prtz. 813
Kublickas 17
Kublickas Jonas-*Šturmas* 228
Kublickas Stasys prtz. 819, 834
Kublickas tard. MGB 765
Kučingis Antanas 52, 513, 514
Kučinskaitė Teresė 765
Kučinskas Alfonsas prtz. 501
Kučinskas Augustinas-*Sakalas* 87
Kučinskas Jonas-*Lazdynas* 89, 90
Kučinskas Juozas prtz. 457
Kučinskas Jurgis prtz. 759
Kučinskas Kazimieras-*Kruoputis* 266
Kučinskas Kazys prtz. 455, 458
Kučinskas Petras prtz. 501
Kučiūnas Stasys-*Giedraitis* ryš. 643, 646
Kudaba Adolis str. 658
Kudaba Boleslovas-*Baravykas* 557, 667
Kudabaitė Bronislava (Bronė)-*Dainava* ryš. 557, 642, 646, 653; 68, 75 nuotr.
Kudabaitė Marytė ryš. 642
Kudabienė Gelia ryš. 643
Kudriašov Vasilij Vladislavovič ag. *Komov* (smogikas) str. 611
Kudriašovas 37
Kudriašovas Fiodoras str. 37, 816
Kugelevičius Napoleonas 542, 547
Kugelevičiūtė Stasė ryš. 73
Kuklys Alfonsas 234
Kukuška Bonifacas-*Klajūnas* 24
Kuliešienė Ona ryš. 524
Kuliešius Ignas prtz. 462
Kuliešius Juozas-*Balandis* 525, 526, 564, 687, 688; 100 nuotr.
Kuliešius Justinas-*Paleckis* 335, 482
Kuliešius Stasys 526
Kulikauskas Romas-*Siaubas* ryš. 643
Kulikauskas Stanislovas prtz. 77
Kuliukas Julius-*Dagilis* 66 nuotr.
Kulys Stasys-*Briedis* 707, 711
Kulytė Valė 843
Kumeliukas str. 249
Kunca Pranas 869
Kunčiūnas Bronius-*Leopardas* 698, 700, 708, 716
Kunčiūnas Jonas-*Mukas*, *Vilkas* 88, 135, 154, 165, 192, 708
Kunčius 281
Kunčius Alfonsas 184, 185
Kunčius Alfonsas-*Andrijaitis* 183, 236, 247, 260, 262
Kunčius Balys 177, 183
Kunčius Balys sūn. prtz. 184, 185, 247, 260
Kunčius Bronius 184
Kunčius Jonas tėv. 184
Kunčius Juozas prtz. 238
Kunčius Juozas sūn. prtz. 184, 247, 260
Kunčius Kazys sūn. 184
Kunčius Leonas 184, 185, 247, 249
Kunčius Mykolas sūn. 184
Kunčius Pranciškus tėv. 184
Kunčius Stasys 184
Kundelis Albertas-*Žentas* ryš. 807, 808, 872, 873
Kundelis Alfonsas-*Sūnus*, *Puodžius* 807, 808
Kundelis Bronius prtz. 872, 873
Kundelis Ignas tėv. 808
Kundelis Jokūbas 872
Kundelytė Elena ryš. 808, 809
Kunigėnas Andrius str. 687
Kunigėnas Antanas-*Klajūnas* 486
Kunigėnas Stasys-*Vytenis* 460, 484, 485, 486
Kunotas žr. Mozūra Bronius 209, 210, 211
Kuntas žr. Vadaiša Jurgis 180

Kuosa Povilas prtz. 836
Kuprėnas Antanas ryš. 311
Kuprėnas Jonas-*Žąsinas*, *Locmanas* 457, 458
Kurašovas Piotras 444
Kuriakinas Kirilas str. 37, 821, 829, 842, 843
Kurkinas žr. Graužinis Antanas 151, 503
Kurklietis 822, 846
Kurklietis Antanas 814
Kurklietis Antanas prtz. 867
Kurklietis Juozas prtz. 809, 868
Kurklietis Juozas ryš. 774
Kurklietis Motiejus prtz. 809, 867
Kurklys Lionginas-*Hitleris* 709
Kurklys žr. Šuminas Algirdas 135, 146, 159
Kurlavičius Antanas prtz. 258
Kurlavičius Juozas-*Kelmas*, *Šermukšnis* 433, 460, 483, 484, 485
Kurlavičius Vytautas-*Papartis*, *Žaibas* 741, 742, 745, 747, 748, 750, 753
Kurlavičiūtė Emilija 483
Kurmis ag. 674
Kurmis Jonas prtz. 100, 262
Kurmis Juozas-*Klevas* 184, 247, 250, 258, 603
Kurpė Pranas-*Abeščikas* (*Abėščikas*) 337, 339, 475, 476
Kurtas inf. 277
Kušeliauskas Antanas
Kušeliauskas Antanas-*Žirgelis* ryš. (buvęs ag. *Paznėkas*) 311, 461
Kušeliauskas Julius-*Kelmas* 455, 461, 496, 668
Kušeliauskas Juozas-*Putinas*, *Ramūnas* 455, 668
Kušeliauskas žr. Kaušyla Juozas-*Putinas*, *Kelmas*, *Ramūnas* 304, 309, 459, 464, 466, 485, 520, 525; 115 nuotr.
Kutka Albinas ryš. 706
Kutka Antanas prtz. 58, 59, 61
Kutka Jonas sūn. 68
Kutka Kazys prtz. 64, 65, 718
Kutkaitė (Gališauskienė) Ona d. 68
Kutuzovas 116
Kuveikis Juozas-*Karklas* 789, 807, 808, 809, 874, 875, 876, 877
Kuzavenka str. vrš. 195, 682, 684
Kuzma ag. žr. Daubaras Adolfas 835, 866, 870
Kuzma Povilas prtz. 842
Kuzma Vincas mokyt. 389
Kuzma Vladas-*Audrūnas*, *Bocmanas*, *Užburtuolis* 236, 237, 239, 253, 260, 261, 262, 744, 751, 752, 755
Kuzmienė Barbora 845
Kuzmincovas ltn. MGB 766
Kuznecovas gen. 420
Kuznecovas tard. MGB 843
Kvaselienė 220
Kvaselis Antanas-*Romelis* 90
Kvaselis Antanas-*Žaibas* 681, 683
Kvaselis Juozas prtz. 88
Kvedaras Bonifacas-*Žilvytis* 178
Kvedaras Bronius-*Žilvitis* (Žilvytis) 184, 251
Kvedaras Juozas prtz. 877
Kvedaras Robertas prtz. 99
Kviklys Albertas 699
Kviklys Alfonsas 506
Kviklys Antanas-*Genys* 681, 682
Kviklys Juozas 699
Kviklys Lionginas 682
Kviklys Serapinas 195
Kviklys Stasys 31
Kviklys Stasys 506
Kviklys Teodoras-*Klajūnas* 213, 705, 712, 716
Kviklys Vladas gyd. 799
Kviklytė – Kazlienė Genė 681, 682; 1 nuotr.
Kviklytė Kostė 682
Kviklytė Onutė 684
Kviliūnas Jonas ryš. 807
Labanoras ag. žr. Deveikis Stasys 496, 570
Labeikis – Lobovas (Labeikis Antanas) Anton Semionovič ag. *Lobov* 138, 433
Laboga Antanas 674
Laboga Stasys 674, 675
Labuckas Albertas 588
Labuckas Aleksas prtz. 258
Labuckas Juozas prtz. 268
Ladyga gen. 421
Ladygienė Stefanija 421
Laimė žr. Lauciūtė Eleonora 717
Laimutė ag. žr. Žulienė Marijona 699, 700, 704, 707, 797, 799, 800
Laimutis žr. Petrauskas Juozas 731
Laisvė ag. 281
Laisvė, *Jurginė* žr. Petrėnienė Veronika ryš. 310, 699, 701, 702
Laisvydas žr. Čiapskus Zenonas 631, 632
Laisvūnas žr. Skurkis Juozas 699, 700, 701, 702, 704, 797
Lakštingala ag. 863
Lakštingala žr. Bulka Antanas 310, 529
Lakštingala žr. Gudonis Kazimieras 55
Lakštutė ryš. 310
Lakūnas ag. 859
Lakūnas prtz. 551, 614
Lakūnas žr. Guiga Juozas 672, 679
Lakūnas žr. Kaminskas Julius 434
Langas-Altbregenas ag. 462
Lapas prtz. 139
Lapašinskas mokyt. 739
Lapė karin. 879
Lapė prtz. 385
Lapelis ag. žr. Narbutas Juozas 792
Lapelis Antanas prtz. 534
Lapėnas Adomas 467
Lapėnas Antanas 466, 467
Lapėnas Augustas 467
Lapėnas Bronius (Lapienis)-*Miškinis*, *Miškininkas* 467, 468, 535

Lapėnas Jonas 467
Lapėnas-*Dobilas* 670
Lapienis Antanas-*Pimpius* (*Pempė*, *Pimpis*) 199, 201, 203, 889; 115 nuotr.
Lapienis Jonas prtz. 269
Lapienis Petras 346
Lapienis Povilas prtz. 77
Lapienis Stasys prtz. 77
Lapinskas Antanas str. 31
Lapinskas Bronius 766, 767
Lapinskas Bronius-*Barsukas* 763
Lapinskienė – Vanagaitė Ona-*Pempė* ryš. 758
Laputė, *Lapė* žr. Vytėnas Bronius 434, 435, 476
Laputis, *Bulba* žr. Pelėda Vladas 524
Lapuzovas str. 40
Lasinskas Kazimieras prtz. 876
Lasys Bronislovas prtz. 502
Lasys Jonas-*Vilkas* 89
Laskauskas Alfonsas-*Plienas* 894
Laskauskas Simonas-*Šatras* 894
Lašas Algis 30
Lašas Balys 30, 48, 49
Lašas Jonas prtz. 255
Lašinienė Stasė 37
Lašinskaitė Ona 516
Lašinskas Alfonsas 496
Lašinskas Antanas-*Briedis* (*Šernas*) 507, 509, 516
Lašinskas Jonas prtz. 508, 512, 516
Lašinskas Kazimieras-*Liūtas*, *Artojas* 492, 508, 509, 510, 511, 516, 669, 670
Lašinskas Kazys ryš. 487
Lašinskienė – Deveikytė Stanislava 516
Lašova Ona 512
Latėnas (Latena) Adolfas prtz. 243, 255
Latėnas Antanas 277
Latėnas Antanas prtz. 243, 284
Laucienė Jadvyga 114
Laucienė-*Rūta* mot. ryš. 717
Laucius Antanas-*Tigras* 81, 89, 887, 888; 16, 49 nuotr.
Laucius Jonas-*Ginklas* 705
Laucius Jonas-*Kirvis* 716
Laucius Juozas-*Barzda* 81, 89; 49 nuotr.
Laucius Juozas-*Vaidila* 66, 705
Laucius Petras 68
Laucius Vincas-*Kirvis* 66, 67, 68, 196, 197, 200, 414, 705, 717
Lauciūtė Eleonora-*Laimė* ryš. 717, 720
Lauciūtė Genė-*Bedalė*, *Svajonė* ryš.700, 704, 717, 723, 724
Lauciūtė Onutė 725
Laugalis 43 nuotr.
Laukaitytė Elena ryš. 105
Laurenčikas kng. 870
Laurikėnaitė Ona ryš. 646, 672, 675
Laurikėnas Aleksas-*Julius* 647
Laurikėnas Bronius-*Uosis* 646, 647, 671, 675
Laurinavičienė – Buivydaitė Veronika-*Gegutė*, *Birutė* ryš. 726, 801, 889
Laurinavičienė Konstancija 180
Laurinavičienė Ona 802, 803
Laurinavičius Domas 304
Laurinavičius Jonas 179
Laurinavičius Jonas prtz. 237
Laurinavičius Julius 682
Laurinavičius Julius prtz. 501
Laurinavičius Juozapas prtz. 726
Laurinavičius Juozas prtz. 805
Laurinavičius Kazimieras 304
Laurinavičius mokyt. 575
Laurinavičius Napalys 805
Laurinavičius Petras 180
Laurinavičius Petras 358, 359
Laurinavičius Pranas 304
Laurinavičius Romas-*Daumantas* 502, 679, 798, 805, 888, 890
Laurinavičius Stasys 91
Laurinavičius Vaclovas prtz. 502
Laurinavičius Vincas 805
Laurinavičius Vincas prtz. 803, 805
Laurinavičius Vytautas-*Šermukšnis* 802, 805, 806; 9 nuotr.
Laurinavičiūtė – Ramonienė Ona-*Rūpintojėlė* prtz. 805
Laurinavičiūtė Malvina 176
Laurinavičiūtė Vanda-*Žalgirė*, *Šermukšnė* prtz. 503, 798, 800, 801, 803, 805, 888
Laurinčiukas Albertas prtz. 543
Laurinčiukas Albertas-*Alksnis*, *Pimpė* 557, 567, 612, 613, 614
Laurinėnaitė – Reikauskienė Genė 402
Laurinėnaitė Marytė 428
Laurinėnaitė Ona 569
Laurinėnas Antanas 628
Laurinėnas Balys-*Gumbas* 557
Laurinėnas Jeronimas-*Brutenis* 401, 402, 557, 567, 586, 587, 615, 627
Laurinėnas Mamertas-*Mingaila* 346, 400, 401, 443, 541, 543, 557, 568, 571, 572, 574, 579, 586, 591, 613–615, 619, 621, 628
Laurinėnas Nikodemas 568
Laurinėnas Norbertas-*Kukalis* 557, 579
Laurinėnas Petras 427
Laurinėnienė Stefanija-*Aguona* ryš. 621
Laurinėnienė Veronika 628
Laurinienė – Butrimaitė Ona-*Daina* ryš. 351
Lazauskas Alfonsas prtz. 297, 336
Lazauskas Jonas prtz. 297, 336
Lazdynas žr. Vaickus Antanas 566
Lazdynas žr. Zikevičius Jonas 522
Lazinka Adolis ryš. 643
Lazinka Julius 655
Lazinkienė Ona 655
Lebedevas gen. 420

Legas Vytautas prtz. 813
Leika Bronius prtz. 71, 72
Leika Jonas prtz. 71, 72, 767
Leika Jonas-*Žilvytis* 533
Leika Vytautas prtz. 71, 72, 767
Leikus Jonas prtz. 839
Leikus Matas 61 nuotr.
Leipus Anicetas 116
Leipus Antanas 31, 170
Leipus Jonas-*Gusaras* 99, 101, 116
Leipus Juozas prtz. 241
Leipus Povilas 255
Leipus Vincas prtz. 240, 241
Leipuvienė 280
Leišis Jonas prtz. 812, 813
Leišys Bronius 805
Lekaravičius (Lekerevičius) Juozas-*Monda* 557, 654
Lekaravičius (Lekerevičius) Povilas-*Jupes*, *Putinas* 557, 641, 654
Lekavičius Stasys prtz. 135
Leleikienė ag. 870
Leleiva Antanas-*Aukštuolis* 482, 483, 484, 487, 488, 489, 493
Leleiva Balys-*Kaulinis*, *Medinis* 482, 483, 487, 489, 493
Leleiva Juozas (Silvokas) 518
Leleiva Mindaugas prtz. 488
Leleiva Vytautas prtz. 482, 488
Leleiva Vladas-*Liepa* 335, 482
Leleivaitė Ona d. 484
Leleivaitė Valė d. 484
Leleivienė Monika mot. 484
Lelertavičius Edvardas-*Žalgiris* 557, 649
Lengytė ryš. 773
Lengvinaitė – Butyrienė Jadvyga 114
Leokadija ag. 664
Leonavičienė Julija 114
Leonovas A. F. str. 567
Leopardas žr. Čičelis Jonas 361, 362, 365, 368
Lesnikas (Lesnikovas) Vytautas-*Putinas* 699, 797, 799
Lesnikauskaitė Albina 114
Lesnoj, *Koršun* ag. žr. Zakrevskis Leonidas Petrovičius (Lionka Zakarauskas) 288, 290, 291
Lešis Petras prtz. 502
Leškėvič Ana 529
Levaškevičienė – Šakalytė Albina 811
Levaškevičius Petras prtz. BV 810, 811, 812, 813, 814
Levčenka Nikodemas str. 180
Leverauskas Jeronimas 531
Leverauskas Stasys 302
Leverauskienė (Livarauskienė) – Klimavičienė Ona 516, 518, 531
Levickis mjr. 120
Levigoras žr. Sideravičius Juozas-*Sakalas* 607
Liaksa ag. 281, 282
Liaudanskas Vytautas 45
Liaudanskienė Adelė aktv. 276
Liaudis Kazimieras gen. mjr. MGB 860, 864
Liedis žr. Dailydė Albertas 670
Liegus Vladas-*Švidras* (*Švedrys*) 91
Liegus Vladas-*Švidras* 83
Liepa žr. Graužinis Jurgis 801
Liepa žr. Ramanauskas Pranas 275, 299
Liepa žr. Urbonas Mykolas 207, 216, 497, 498, 686, 730, 796, 801, 890, 892
Liepa, *Lubinas*, *Storulis* žr. Mikulėnas Vladas 32, 126, 127, 128, 135, 136, 138, 145, 146, 165, 190, 266
Liepa, *Našlaitė* žr. Bubulytė – Kaselienė Bronė 362, 371
Liesas prtz. 348
Lietus žr. Bukėnas Julius 613
Lietuvaitė žr. Juškaitė Stefutė ryš. 98, 102, 170, 172
Liguckas str. 240
Likauskas Povilas aktv. 229
Limanauskas Vytautas-*Timas* ryš. 310
Limba Antanas-*Bunkeris* 66, 195, 196, 717, 718, 720
Limba Teofilis-*Sakalas*, *Deimantas* 196, 198, 199, 721; 37, 105 nuotr.
Lingė Juozas 752
Lingė žr. Vaišnoras Stasys 345
Lingevičius Vladas prtz. 812, 814
Liniauskas tard. MGB 497, 498
Linka Adomas-*Ponas Tadas* 557
Linkus tard. MGB 497, 498
Liogė Bronius prtz. 501
Lipeikis Mykolas prtz. 459
Lisa (*Lapė*) ag. (smogikė) žr. Romančiukaitė Juzė 629
Lisauskas Aleksas ryš. 434, 435, 436, 694
Lisauskas Aleksas sūn. 474, 478, 479
Lisauskas Algirdas prtz. 337, 436
Lisauskas Algirdas sūn. 473, 474, 476, 478, 479
Lisauskas Bronius 435, 476
Lisauskas Bronius prtz. 337
Lisauskas Ignas tėv. 472
Lisauskas Jeronimas 478
Lisauskas Jonas prtz. 318, 319
Lisauskas Jonas-*Karvelis* 270
Lisauskas Mykolas 395
Lisauskas Zenius (Zenys) Silva sūn. 436, 472
Lisauskienė Rozalija 306, 435, 436
Lisauskienė Rozalija 337, 339
Listauskas Julius 43 nuotr.
Liubartaitė Vanda ryš. 221
Liubartas, *Pavasaris* žr. Vaičėnas Balys 278, 884, 885
Liuima Pranas mokyt. ryš. 735
Liukaitis Antanas 194
Liulevičius Jonas 141
Liulevičius Jurgis 192, 266
Liulevičius Pranas-*Tigras*, *Švaikštas* 137, 141
Liulevičius Stasys-*Litas* 456
Liulevičius Vincas-*Baltukas*, *Žvirbliukas*, *Liūtas* 135, 139, 140, 192
Liūtas žr. Ruškulis Henrikas 211, 214, 275, 729, 887. 892
Liūtas, *Artojas* žr. Lašinskas Kazimieras 671

Liutkevičius Jonas-*Baltukas*, *Svajūnas* 101, 108
Liutkevičius Napalys prtz. 733
Liutkus Petras-*Juodąsis Petras* kng. 370, 434, 691
Livarauskas Jeronomas 508, 509, 516
Liveikis Adomas prtz. 502
Liveikis Serapinas prtz. 502
Lizdeika, *Aukštaitis*, *Aukštuolis* žr. Stanėnas (Stanionis) Juozas 275, 337, 435, 436, 529
Lydeka prtz. 403
Lydekaitis žr. Meidus Klemensas 238, 245, 274
Lobov ag. žr. Labeikis Antanas 138
Lopetaitė Stasė ryš. 299
Ložečnikovas (Ložečnikov) mjr. MGB 548, 588
Lubianikov Semion Ivanovič 480
Lučnikovas vrš. MGB 862
Lukauskas Bronius-*Briedis*, *Kurmis* 227
Lukauskas Stasys prtz. 77
Lukoševičius Algirdas 315
Lukoševičius Antanas 314
Lukoševičius Antanas prtz. 667
Lukoševičius Jonas provokt. 314, 315, 327, 355
Lukoševičius prtz. 601
Lukoševičius Stasys 437
Lukoševičius-*Kralikas* 358
Lukoševičius-*Vilkas* 358
Lukošiūnaitė Liuda 26
Lukošiūnaitė Viktutė 821
Lukošiūnaitė Vlada 27
Lukošiūnas Antanas 26
Lukošiūnas Jonas prtz. 747, 867
Lukošiūnas Juozas 821
Lukošiūnas Juozas prtz. 746, 854
Lukošiūnas Lionginas prtz. 747
Lukošiūnas Povilas 821
Lukošiūnas Povilas-*Gluosnis*, *Žilvytis* 115, 240, 242, 282; 76, 77, 84, 115 nuotr.
Lukošiūnas Viktoras 26
Lukošiūnas Viktoras prtz. 821, 848, 849, 851, 866
Lukošiūnas Vladas 26
Lukošiūnienė Veronika 36
Lukša Juozas-*Daumantas* 530
Lukšėnaitė (Daukšienė) Lionė-*Mėta* ryš. 643, 649
Lukšys Jurgis ryš. 713
Lumpickas Jonas prtz. 239, 254
Lumpickas Petras prtz. 238
Lumpickas Pranas 184
Lumpickas prtz. 248
Luneckaitė (Lunytė) Amilia (Emilija)-*Garsytė* ryš. 572, 573, 619, 621
Luneckas (Lunaitis) Leonas-*Baltys*, *Lubinas* 557, 566, 567, 597
Luneckas 537
Luneckas Adolfas-*Kinas* 536, 557
Luneckas Jonas 624
Luneckas Jonas prtz. 557
Luneckas Jonas-*Paštas* 557
Luneckas Juozas prtz. 566
Luneckas Kazys prtz. 572
Lunius Adomas 451
Lunys (Lunius) Algirdas-*Smagurauskas*, *Jovaras* 300, 302, 303, 309, 310, 311; 107 nuotr.
Lunys Antanas-*Liepa* 613
Lunys Kazimieras 298
Lunys Kazys-*Garsys* 557, 598, 612, 613, 621, 626
Lunys Kazys-*Žagrė* 613
Luomanas Petras 7
Lurutėnienė Elvyra 6
Lūža Alfonsas ag. *Maskva* (*Moskva*) 854
Lūža ltn. MGB 383, 411, 477, 605
Lūža Petras-*Papartynas* 813; 43 nuotr.
Maceika Anupras-*Laidas* ryš. 303, 309, 310, 311
Maceika Juozas LLA 309
Maceika Justas LLA 309
Maceika Napoleonas 81
Maceikienė – Gimžauskaitė Ona-*Birutė* ryš. 348
Maceikienė Apolonija-*Našlaitė* mokyt. ryš. 310, 370
Macienė – Paukštytė Veronika-*Laima* prtz. 592
Macijauskaitė Marytė-*Melnikaitė* ryš. 855
Macijauskas Antanas 349
Macijauskas Antanas prtz. 328
Macijauskas Jonas prtz. 328
Macijauskas Kazys 528
Macijauskas Kazys prtz. 606
Macijauskas Petras prtz. 606
Macijauskas Stasys ryš. 841
Macijauskas-Mačys Silvestras-*Gandras* 557
Maciulevičienė Monika 519
Maciulevičius Adolfas 342
Maciulevičius Antanas-*Putinas*, *Sakalas*, *Latvis* 335, 348, 349, 434, 519
Maciulevičius Jonas-*Tigras* 494, 495, 501; 6 nuotr.
Maciulevičius Juozas 502–504, 506, 507
Maciulevičius Jurgis prtz. 517, 518, 867
Maciulevičius Kazys (Kazimieras)-*Spyna* 494, 499, 500, 501, 506
Maciulevičius Petras prtz. 864, 867, 868
Maciulevičius Vincas-*Samtis* 334, 348
Maciulevičiūtė Antanina 519
Maciulevičiūtė Bronė-*Liepa* ryš. 307, 308, 436
Maciulevičiūtė Irena ryš. 524
Mackevičius Petras prtz. 287, 289, 292
Mackus (Mockus) Jonas-*Vėjas*, *Donkichotas* 24, 775, 792, 871; 56 nuotr.
Mackutė – Žegūnienė Ona ryš. 686; 8 nuotr.
Mackutė Elena ryš. 871
Mackutė ryš. 165
Mačėnas Vytautas-*Lokys*, *Lakūnas* 557
Mačerauskas Zigmas 154
Mačiulevičius 491
Mačiulis Adomas-*Ožys* 457
Mačiulis Alfonsas-*Kariūnas*, *Majoras* 309, 524, 531, 532, 533, 688
Mačiulis Antanas prtz. 335, 557, 566
Mačiulis Antanas ryš. 303

Mačiulis Antanas-*Erelis* 533
Mačiulis Antanas-*Gediminas* ryš. OSV 310, 533
Mačiulis Antanas-*Lietuvaitis*, *Erelis* ryš. 311
Mačiulis Gabrys ryš. OS 533
Mačiulis Jonas 529
Mačiulis Jonas ryš. 309, 310, 533
Mačiulis Jonas-*Tigras* 244
Mačiulis Juozas-*Lakūnas* 309, 457
Mačiulis Povilas 107
Mačiulis Povilas 340
Mačiulis Povilas 38
Mačiulis Vincas LLA 309
Mačiulis Vincas-*Genelis*, *Gaidys* 457
Mačiulis Vytautas 340
Mačiulis Vladas prtz. 557
Mačiulytė Ona ryš. 244, 245, 250
Mačiulytė Veronika 245
Mačys Silva-*Gandras* 566
Mačkinis Kazys-*Dulkė* 557
Mačkinis Mykolas-*Gintautas* 558, 579, 614, 615
Magdė (*Malia*) ryš. 486
Magyla Balys 820
Magyla Balys prtz. 831, 832, 833
Maigys Ignas 726
Maigytė Zosė ryš. 889
Makarskis Antanas ag. *Krukas* 711
Makauskas Jonas-*Šilas* 485, 558, 564, 565, 566, 596, 597, 598, 613, 614, 629
Makejev Jurij Saveljevič ag. *Kelmas* (smogikas) 611
Maknys Adolfas (Antanas)-*Slibinas* 481, 489, 508, 509, 716
Maknys Antanas-*Kiaunė* 489, 508, 509, 516
Maknys Kazimieras-*Gaidys* 508, 509
Makulis žr. Cicėnas Zenonas 635
Makuškaitė Janina ryš. 771
Makutėnas Algirdas prtz. 825, 826, 828, 834, 839, 841, 851, 853, 866
Makutėnas Vytautas prtz. 831
Makutėnas Vytautas ryš. 774
Malaiška J. 269
Malakauskas Edvardas-*Švilpa*, *Stumbras* 457, 458, 463
Malcienė – Šukienė Agnė 44
Malčius (Milčius) L. ag. *Beržas* 659
Malikėnaitė Jurgasia-*Aušra* ryš. 649
Malikėnas (Molykėnas) Bronius prtz. 558
Malikėnas (Molykėnas) Jonas prtz. 558, 565
Malikėnas (Molykėnas) Kostas-*Erelis* 558
Malikėnas Bronius-*Ešerys* 558
Malikėnas Bronius-*Papartis* 558, 582
Malikėnas Kostas-*Strazdas* 649
Malinauskaitė Anelė-*Rugiagėlė* ryš. 708
Malinauskaitė Genė 330
Malinauskas Benediktas 59
Malinauskas milicn. 808
Malininas (*Malinin*) ag. žr. Daubaras Adolfas 273, 435, 835, 836, 866, 867, 868
Malych pplk. MGB 797
Malov kap. MGB 39
Maluška Vytautas-*Šernas* 668
Maniak vyr. ltn. MGB 837
Manius žr. Šlepetys Emanuelis BV 288, 289, 292
Maniušienė Agota-*Poniutė* ryš. 470, 471; 27 nuotr.
Maniušis 142
Maniušis Aleksas 184
Maniušis Antanas 115, 153
Maniušis Bronius 246
Maniušis Bronius-*Vaidila* 155, 180, 183, 238, 247, 250, 258, 262, 457, 458
Maniušis Dominykas 250
Maniušis Ignas prtz. 247
Maniušis Jonas-*Drugelis* 457
Maniušis Jonas-*Šovinys* 130, 247
Maniušis Kazys prtz. 249
Maniušis Leonardas 250
Maniušis Pranas 272
Maniušis Vaclovas-*Vaidilos Ainis*, *Kaupas*, *Kaunas* BV 178, 236, 237, 239, 246, 247, 248, 258, 260, 262, 716
Maniušytė – Tumėnienė Jadvyga-*Lurana* ryš. 104, 246; 26 nuotr.
Maračinskas str. (milicn.) 862, 863
Marakušev Aleksej Aleksandrovič plk. MGB 234
Marcelis str. 109
Marcijonas Petras 46
Marcinka Jonas 749
Marcinkevičius ltn. 120
Mardosaitė Valė ryš. 279
Marganavičiūtė 72
Marganavičius 765, 766
Margevičienė Tania 45
Margevičius (Antanas?) aktv. 44, 45
Margis ag. 570
Margis žr. Eglinskas Antanas 279, 300, 301
Margis žr. Kaušyla Antanas 126, 149, 160, 165, 193
Margis žr. Klabys Izidorius 755
Margunovas karin. MGB 835
Marijana ag. 486
Marijona ryš. ag. 207
Marisius prtz. 358
Marytė Melnikaitė (Marija Melnik) 744
Markelis Antanas mokyt. 287
Markevičius Albinas 7
Markevičius Antanas prtz. 247, 700
Markevičius Antanas prtz.
Markevičius Antanas-*Barzda* 101, 115, 116, 238, 247
Markevičius Balys prtz. 700
Markevičius Balys-*Baliukas* 100, 114, 115
Markevičius Stasys prtz. 100, 114, 115
Markevičius Vytautas-*Pinokis* 100, 101, 102, 114, 157, 716; 17 nuotr.
Markovas ltn. MGB 732
Markulis Jonas provokt. 386
Markulis Juozas-*Erelis*, *Daktaras*, *Narutavičius*, ag. *Ąžuolas*, *Noreika* 134, 215, 700, 709, 719

Marlavičius Juozas 863
Marmakas Balys prtz. 813
Marozas Vladas prtz. 239
Maršalka Bronius-*Strausas* ryš. 713
Martinėnas Bronius-*Žaibas* ryš. 643; 5 nuotr.
Martinėnas Juozas str. 640
Martinėnas Juozas-*Donelaitis*, *Galiūnas* mokyt. prtz. 641, 652, 653
Martinėnienė – Žalnieriūnaitė Genė-*Žibutė*, *Mėta* ryš. 639, 641, 642, 660
Martinkėnas Albertas prtz. 537
Martinkėnas Julius 467
Martinkėnas Juozas (Jonas)-*Mėnulis* 457, 458, 558, 566
Martinkėnas Juozas ryš. 599
Martinkėnas Juozas-*Gailiūnas* 558
Martynovas ltn. MGB 746
Martynovas Sevelijus str. 623
Masionis Bronius prtz. 832
Masiulis 123
Masiulis Antanas-*Lapė* 242, 243, 261
Masiulis Antanas-*Vanagėlis* 777
Masiulis Balys 758
Masiulis Jonas prtz. 243
Masiulis Juozas prtz. 758, 759
Maskoliūnas Mamertas 676
Maskoliūnienė inf. 277, 278
Maskva (*Moskva*) ag. žr. Lūža Alfonsas 854
Maslauskas Bronius prtz. 55
Maslauskas Kazys-*Pyragius* 55, 56, 57
Maslauskas Pranas prtz. 78
Maslenikovas prok. MGB 731
Maslov karin. MGB 841
Maslov vyr. ltn. MGB 837
Mastauskas M.-*Vilkas* 619
Mašauskas Vytautas-*Tarzanas* 49
Mateika Bronius prtz. 501
Mateika Jonas prtz. 501
Mateika Juozas ryš. 460
Mateika Juozas tėv. ryš. 484
Mateika Juozas-*Balandis* 460, 484, 485
Mateika Petras sūn. ryš. 484
Mateikaitė Olga Aleksandra d. ryš. 484
Mateikienė Teresė (Petro) mot. 48
Mateikis Algis sūn. 48
Mateikis Bronius-*Karvelis*, *Ramojus* 90
Mateikis Jonas sūn. 46
Mateikis Juozas tėv. 47, 48
Mateikis Petras 48, 49
Mateikis Povilas-*Tauras* sūn. 46, 50; 48 nuotr.
Mateikytė Irutė d. 49
Mateikytė Janina d. 48, 49
Mateikytė Nijole d. 48
Matelionis Steponas-*Agronomas* 731
Matijošius Julius prtz. 803
Matijošius Vytautas-*Granitas* ryš. 734, 735
Matiukas 90
Matiukas Antanas 35
Matiukas Leonardas prtz. 588
Matiukas-*Varnas* 377, 387
Matkevičienė Veronika ryš. 566
Matkevičius (Matkėnas) Edvardas-*Perkūnas*, *Žaibas* 558
Matkevičius Adolfas prtz. 566
Matkevičius Edvardas prtz. 566
Matkevičius Jonas-*Debesis* 558, 566
Matkevičius Justinas 329
Matkevičius Kazys-*Samanis* 558, 566
Matkevičius Mykolas prtz. 566
Matkevičius Vytautas-*Laisvūnas* 558, 566
Matorkas Marijonas 580
Matukas Jonas 43 nuotr.
Matulaitis Jurgis prof. 472
Matuliauskaitė Bronė 651
Matuliauskas Adolfas-*Gylys*, *Voldemaras* 541, 545, 558, 564, 597, 646, 646
Matuliauskas Antanas 19
Matuliauskas Mamertas-*Medžiadalis* 558
Matuliauskas Petras 19
Matuliauskas Petras 578
Matuliauskas Vytautas 19, 23
Matulionis 276
Matulionis Algimantas-*Nerijus* 88
Matulionis Antanas prtz. 84
Matulionis Napalys 810
Matulionis ryš. 772
Matulionis Romualdas-*Sklandytuvas* 56
Matulionis Vincas prtz. 77
Matulionis Vladas-*Nerijus* 84, 85
Matulis Alfonsas prtz. 77
Matulis Balys prtz. 78
Matulis Jonas prtz. 768
Matulis Jonas sūn. 73
Matulis Juozas-*Leopardas* 75, 77
Matulis kap. 847
Matulis Kazimieras tėv. 73
Matulis Pranas prtz. 78
Matusevičius 73
Matusevičius Vladas 460
Matuševas Grigorijus karin. MGB 623
Matuševas Jefimas 289
Matuzevičius prtz. 249
Matuzonytė Ona 21
Matuzonytė Ona ryš. 771
Maumedis žr. Žemaitis Jonas 157
Mazgelis žr. Padvaiskas Kostas (Kostantas) 382, 627
Mazūra Eduardas 837
Mažeika Antanas 34
Mažeika Juozas sūn. prtz. 474
Mažeika Juozas-*Perkūnas* 457
Mažeika Vytautas prtz. 289
Mažeika Vladas tėv. 474
Mažeikaitė Albina-*Varnalėša* d. ryš. 310, 474, 533

Mažeikis Feliksas-*Kardas*, *Plaktukas* 871, 872, 874, 875; 60, 61 nuotr.
Mažeikis Pranas 40, 45
Mažeikis Stasys prtz. 808, 872, 873
Mažeikytė Alvina ryš. 697
Mažeikytė Liuda 878
Maželis Jonas 504
Maželis Vytautas 189
Mažytis ag. žr. Petravičius Stasys 303, 686, 715, 788, 891
Mažliokas Danius 61
Mažliokas Valentas 61
Mažliokas Vytautas milicn. prtz. 61, 62
Medeiša Alfonsas prtz. 502
Medeneckas (du broliai) 814
Medineckas Zigmas ryš. 774
Medinienė ag. 484
Medinis Jonas 239
Medinis Jonas prtz. 254, 257
Medinis Jonas tėv. 239
Medinis Kazys prtz. 261
Medinis Mečys (Mečislovas)-*Pypkė*, *Pinkė* BV 236, 237, 239, 240, 242, 253, 261, 262, 272, 279
Medinytė Aldona 239
Medinytė Janė 239
Medinytė Lionė 239
Medis ag. žr. Žulys 700, 797
Mėginis Albinas prtz. 49
Meidus Albinas 245, 265
Meidus Alfonsas prtz. 264, 265
Meidus Anupras prtz. 238, 250, 262
Meidus Balys prtz. 101
Meidus Jonas 496
Meidus Jonas prtz. 336
Meidus Jonas-*Strausas* 293, 294, 296, 297, 337, 341
Meidus Klemensas-*Lydekaitis* 101, 238, 244, 249, 264, 265, 274, 276; 33 nuotr.
Meidus Mamertas prtz. 340
Meidus Petras prtz. 294, 295
Meidus Povilas (Petras)-*Garnys* 262, 264
Meidus Pranas 462
Meidus prtz. 183
Meidus Vladas prtz. 296, 336, 337
Meidutė (Šarkauskienė) Genė-*Žibutė* ryš. 104
Meidutė Genė ryš. 104, 245, 248, 250
Meilūnas Povilas ryš., ag. *Klajoklis* 715
Meilūnas Vytautas-*Vladas* 62 nuotr.
Meilus Algirdas 503
Meldas prtz. 503
Meldžiukaitė Genė ryš. 642
Meldžiukaitė Lionė ryš. 642
Meldžiukas Ipolitas prtz. 655
Meldžiukas Norbertas-*Barzda*, *Deveikis* 653, 666, 667
Mėlynis Antanas (Zarasų LKP sekr.) 622
Menčinskas Antanas prtz. 455, 669
Menčinskas Juozas prtz. 455, 669
Menčinskas Jurgis-*Kėkštas* 455, 669
Merainis žr. Šibaila Juozas 713
Merkys Albinas-*Neptūnas*, *Pomidoras* 772, 778, 784
Merkys Jonas-*Siųstuvas* 71, 72, 768–771, 775
Merkys Juozas prtz. 71
Merkys prtz. BV (Dzūkijoje) 307
Merkytė – Budreikienė Kazimiera 59
Merkytė Stasė ryš. 763, 764
Meška ag. žr. Juodka Jonas tėv. 610
Meškauskaitė Kostė 193, 194
Meškauskas Adolfas 672
Meškauskas Adolfas ryš. 646
Meškauskas Jonas prtz. 71, 72
Meškauskas Jonas-*Caras* 21, 784
Meškauskas Jonas-*Dagys* 483
Meškauskas Jonas-*Meškiukas* 97 nuotr.
Meškauskas Juozas 193
Meškauskas prtz. 489
Meškėnas Alfonsas 625
Meškėnas Juozas 325
Meškis žr. Rukšėnas Jonas 522
Meškiūnas Juozas-*Šeškus* 534
Meškuotienė Ona 114
Meškuotis Juozas str. 62
Meškuotis Juozas-*Anbo* 90, 219, 222, 887; 20 nuotr.
Meškut Melanija inf. 645
Mėta ryš. 310
Mėta žr. Puodžiukaitė Eugenija ryš. 103, 159, 160
Michnev str. 460, 461
Miciūnas Leonardas-*Kepurė* 558, 614
Mickėnas Albertas 686
Mickūnas Antanas-*Liepa* 713
Mickus Kazys prtz. 830, 831, 833, 834, 848, 849, 866
Mickus Stasys ryš. 854
Mickutė – Jurevičienė Elena prtz. 25, 868
Mičėnas Alfonsas 452
Mičėnas Antanas 464
Mičėnas Jonas prtz. 455
Mičėnas Jonas, Adolfo 452
Mičėnas Vladas 459
Mieliauskaitė Alesė 684
Mieliūnas Jonas 43, 46
Mieliūnienė Ona 43
Mieželaitis Eduardas (poetas) 514
Miežis Juozas ag. (smogikas) *Aras* 882
Miežis Vladas prtz. 78
Miglovara, *Velnio Išpera* ryš. žr. Sipavičiūtė Aldona mokyt. 334, 648, 649, 661, 662
Mikalaičiukas Liudas-*Laputis* 340
Mikalaičiukas Vacys (Vaclovas)-*Sakalas* 278, 279, 296, 297, 337, 340, 341, 348, 436, 450, 472, 603, 607, 609, 883, 884; 53, 77 nuotr.
Mikalajūnas Steponas prtz. 78
Mikalauskas Petras prtz. 100, 264
Mikasiukas žr. Galatiltis Vytautas (Vitoldas) 635, 636
Mikelevičius Vytautas-*Papartis* ryš. 734

Mikelinskas Kazimieras kng. 73, 76
Mikėnas Ferdinandas (Ferdicijus)-*Ežys* 55, 56, 197, 205; 94 nuotr.
Mikėnas Izidorius 23
Mikėnas Jonas 461
Mikėnas Jonas prtz. 78
Mikėnas Kazys 32
Mikita Bronius prtz. 821
Mikita Petras prtz. 848
Miknevičienė – Kecorytė Janina-*Daina* 185
Mikolajūnas Steponas prtz. 78
Mikonytė Paulina 114
Mikšienė Stasė mokyt. 304, 307
Mikšys Ignotas 812
Mikšys Jonas mokyt. 304
Mikšys Povilas prtz. 74, 75, 77
Mikštas ag. 564, 565
Mikuckis str. vrš. 50, 51
Mikučionytė Liuda 114
Mikulėnaitė – Aleksandravičienė Jadvyga ryš. 93, 95, 98, 106, 111; 23 nuotr.
Mikulėnaitė – Dulskienė Angelė ryš. 105, 114
Mikulėnaitė – Navikienė Aldona 91
Mikulėnaitė Aldona 83; 42 nuotr.
Mikulėnaitė Alesė-*Kregždutė* ryš. 682, 683
Mikulėnaitė Anelė mokyt. 682
Mikulėnaitė Angelė ryš. 92, 93, 94, 96, 97, 98, 102; 23 nuotr.
Mikulėnaitė Elenutė 91
Mikulėnaitė Milė inf. 104, 105, 724
Mikulėnaitė Ona ryš. 92, 93, 96–98, 102, 106, 110–112; 23 nuotr.
Mikulėnas Antanas ryš. 715
Mikulėnas Jonas-*Audrūnas*, *Beržas*, *Aurimas* 83, 91, 92, 95, 96, 98, 101–103, 110
Mikulėnas Stepas-*Liūtas* 871
Mikulėnas Vladas-*Liepa*, *Lubinas*, *Storulis* 116, 127, 135, 152, 165, 185, 190, 191, 236, 266, 267, 769, 775; 41 nuotr.
Mikulėnienė Teklė mot. 95, 99, 101, 102
Mikutavičius ltn. MGB 663
Milaknis Adolfas-*Varnas* 742, 754
Milaknis Alfonsas prtz. 750
Milaknis Vladas prtz. 755
Milaševskis ag. 657
Milašius Albertas-*Pelūnas* 569, 574, 598, 621
Milašius Aleksas prtz. 601
Milašius Kazys-*Signalas* 314, 327, 355, 406
Milašius Petras 292
Milašius Vytautas 656
Milašiūtė Stasė 402, 403, 407, 409
Milda žr. Indanė Milda 876
Milevičius Kazys prtz. 78
Miliauskas Vytas 7
Milinis ltn. 689
Miliūnas Juozas-*Šarūnas* 835
Milochinas Anton Vasiljevičius 624
Milžinas ag. žr. Kamarauskas Mykolas 568–570, 627, 629
Mingaila žr. Laurinėnas Mamertas BV 137, 337, 346, 382, 400–402, 443, 536, 541, 543, 568, 587, 591, 592, 599, 610, 611, 614–616, 618–622, 624, 626–628, 630
Minkelis Edmundas-*Dobilas* 558
Minkevičius Edvardas prtz. 284, 285
Minkevičius Vladas prtz. 284, 287
Mintautiškis Antanas-*Ąžuolas* 99, 100, 238, 263
Mintautiškytė Valė-*Žvaigždutė* ryš. 486
Mirskis Antanas 11, 24
Mirskis Jonas tėv. 15
Mirskis Zigmas 11, 16, 22, 23
Mirta ag. 282
Misevičius Alfonsas 725
Misevičius Juozas prtz. 457
Misevičius Stasys prtz. 455
Misiūnaitė ag. žr. Garolytė Vitalija 648
Misiūnas Alfonsas (Albertas)-*Eglinskas* (*Aglinskas*) 558, 667
Misiūnas Antanas 544
Misiūnas Bronius 24
Misiūnas Bronius-*Gaidys* 558, 653
Misiūnas Bronius-*Paukštė* 558
Misiūnas Bronius-*Žvirblis* 558, 667
Misiūnas Danielius prtz. 558, 639
Misiūnas Edmundas-*Garuolis* 558, 639
Misiūnas Edvardas-*Kirvis* 558, 579, 597, 614, 615, 634
Misiūnas Jeronimas-*Pimpis* 615
Misiūnas Jeronimas-*Pusnis*, *Pusninis* 558, 578, 595, 597, 614
Misiūnas Jonas prtz. 558
Misiūnas Jonas-*Žaliasis Velnias* 332, 542
Misiūnas Juozas prtz. 558
Misiūnas Juozas-*Šapalas* (*Šapaliukas*) 558, 578, 595
Misiūnas Klemensas prtz. 559, 578, 591, 595
Misiūnas Leonardas-*Ąžuolas* BV 331, 333
Misiūnas Leonas-*Levukas* 559, 639
Misiūnas ltn. MGB 28
Misiūnas Mykolas prtz. 559
Misiūnas Mykolas-*Avis* 559
Misiūnas Petras-*Aleksas* provokt. MGB 587
Misiūnas prtz. 330
Misiūnas Stasys prtz. 613
Misiūnas Steponas-*Dagys*, *Dagilis* 541, 559, 578, 595, 597, 598, 613, 629
Misiūnas Tamošius-*Klajūnas* 559, 584, 585, 614
Misiūnas Teofilis-*Šermukšnis* 667
Misiūnas Zenonas-*Galiūnas* 559, 639
Miškas ag. žr. Jakimavičiūtė Ona 524
Miškinienė Adelė 271
Miškinienė Anelė 277
Miškinienė Angelė 247
Miškinienė Marcelė 280
Miškinienė Uršulė 271, 273, 281

Miškinis Adolfas 118, 185
Miškinis Adomas 582
Miškinis Aleksas (Aleksandras)-*Dobilas* 180, 242, 278, 279, 280; 81 nuotr.
Miškinis Antanas (poetas) 257, 513, 514
Miškinis Antanas 247
Miškinis Antanas 52
Miškinis Bronius prtz. 180, 259, 282
Miškinis Juozas prtz. 247
Miškinis Kazimieras 281
Miškinis Leonas-*Varnėnas* 183, 247, 248, 262
Miškinis Mykolas prtz. 77
Miškinis Motiejus prof. 247, 257
Miškinis Petras 282
Miškinis Petras-*Lokys* 184, 242, 243
Miškinis Petras-*Šarūnas* 21, 784
Miškinis Petras-*Špokas* 262
Miškinis Pranas prtz. 239
Miškinis prtz. 494
Miškinis Stasys prtz. 78
Miškinis Vaclovas 273
Miškinis Vytautas 273
Miškinis Vytautas-*Viesulas* 240, 242, 271, 274, 275, 280, 281, 283; 76, 77, 84, 92, 115 nuotr.
Miškinis žr. Kaulinis Vincas 68, 701–703, 709, 719, 720, 722, 723
Miškinytė – Mazūrienė Zita 271
Miškunytė Apolonija ryš. 522
Mizaras Juozas prtz. 641
Mizeikis Alfonsas-*Pikuolis* 457
Mizeikis Kazys-*Patrimpas* 457
Mizeikis-*Šnekutis* 602
Mockutė prtz. 857
Močialov Fiodor Anufrijevič MGB 611
Mokytojas ag. žr. Puodžiūnas Povilas 712, 713, 715
Molis gyd. 113
Momeniškis Jonas 609
Momeniškis Stasys mokyt. ryš. 221
Mongolas str. 19, 20
Mordosaitė Valė 180
Morgunovas kap. MGB 836
Morkūnaitė Janė 490
Morkūnas 123
Morkūnas Albertas 676
Morkūnas Alfonsas-*Plienas* 710, 731
Morkūnas Antanas-*Jaunutis* 78, 197, 205
Morkūnas Bronius prtz. 53, 54, 55, 57, 73, 81
Morkūnas Bronius-*Alksnis* 89
Morkūnas Bronius-*Diemedis* 78, 209, 211
Morkūnas Bronius-*Strausas* 55, 56, 197, 205, 208; 30, 94 nuotr.
Morkūnas Henrikas-*Genys*, *Senis* 559
Morkūnas Jonas prtz. 55, 90
Morkūnas Jonas-*Šiaurys*, *Viesulas* 73, 87, 196, 682, 683, 704, 716, 763, 768
Morkūnas Kazys prtz. 78
Morkūnas Petras prtz. 81
Morkūnas Petras-*Dėdė Petras*
Morkūnas Stasys-*Barsukas* 78
Morkūnas Stasys-*Senelis*, *Kardas* 705
Morkus Antanas 484, 487
Moskvička ag. 829
Motuzas (vertėjas) MGB 807, 808
Mozūra Bronius-*Kunotas* 208, 211, 889
Mozūrienė Adelė 27, 36
Mozūrienė Adelė 843
Mučinskas Vaclovas prtz. 90
Mukas, *Vilkas* žr. Kunčiūnas Jonas 135, 146, 165
Murašinskas str. 809
Murauskas Juozas prtz. 830, 867
Murauskas Kazys prtz. 566
Muravskis ag. 864
Murmulis Juozas-*Lokys* 457, 458
Murnikovas milicn. 40
Musenis Kazys prtz. 601
Musteikienė – Dumbravaitė Adelė 280
Musteikis Albertas 269, 280
Musteikis Antanas prtz. 294, 296, 336
Musteikis Balys-*Keras* 340, 341, 477, 481, 522
Musteikis Bronius 118
Musteikis Bronius-*Juraitis* 125, 130, 156, 258
Musteikis Bronius-*Karvelis*, *Ramojus* 19 nuotr.
Musteikis Bronius-*Klajūnas* 22 nuotr.
Musteikis J. 261, 269
Musteikis Jonas 184, 185
Musteikis Jonas prtz. 237, 259, 260, 294–296
Musteikis Jonas-*Strausas* 336
Musteikis Juozas 156
Musteikis Klemensas 263
Musteikis Liudas 178
Musteikis Petras prtz. 874
Musteikis Povilas 184
Musteikis Vytautas 282
Musteikis Vladas (Bronius)-*Biržėnas* 130, 132, 153
Musteikytė Pulgytė (Pulgė) 177, 185
Nakaitė Onutė 305
Nakutis Albertas-*Viesulas* 21, 55, 773, 783, 784
Nalivaika 40
Nalivaika Edmundas 624
Nalivaika str. 464
Namajūnas Antanas prtz. 224, 225, 226
Namajūnas Juozas-*Aidas* 220
Namajūnas Zidaras str. 34, 36
Namajuška Vytautas 64
Namikas 772
Naras prtz. 627
Naras žr. Žilėnas Balys 334, 335, 347, 348, 434, 435, 477
Naras, *Vaidotas* žr. Pakštas Vytautas 138, 159, 165
Narauskas Stasys-*Uosis* 559
Narbutas Bronius-*Radvila* 785, 792
Narbutas Juozas-*Šernas*, *Radvila*, ag. *Lapelis* 792
Nariūnaitė Danguolė ryš. 100
Narkeliūnas Teofilis-*Štolcas* 559

Narsutis prtz. 481, 525, 688
Narsutis, Viesulas žr. Kazakevičius Antanas 233
Narušis Petras ryš. 738
Narušis Simas prtz. 502
Narutavičius žr. Markulis Juozas 710
Nasevičienė Veronika 383
Nasevičius 440
Nasevičius Juozas ag. *Peilis* 621, 629, 692
Nasevičius Povilas 434
Nasevičius Pranas 361, 434
Nasteika Juozas prtz. 871
Našlaitė žr. Maceikienė Apolonija mokyt. ryš. 370
Našlaitė žr. Tarulytė – Ruzgienė Elena (Elytė) ryš. 98, 139, 157, 160, 172
Našlaitė, Liepa žr. Bubulytė – Kaselienė Bronė 371, 385
Našlėnas Ksaveras aktyv. 116
Naudžius Juozas prtz. 78
Naujalis Stasys 895
Naumov ag. 637
Navackas (Naujelis) Vladas-*Bulbienis* 559
Navackas Vladas prtz. 697
Navadnyčia str. 82, 175, 176
Navickas Izidorius-*Viršila* 808, 809, 874, 877
Navickas Jonas prtz. 834, 841, 846, 853
Navickas Romualdas-*Jaunutis* 233
Navikas Bronius prtz. 296, 297, 336, 474
Navikas Jonas 875
Navikas Juozas ryš. 683
Navikas str. 172
Navikas Vincas prtz. 296, 336
Navikienė Veronika 223
Neliupšis Bronius prtz. 59, 85, 88
Nemčiūnas Vytautas 54
Nemeika Albertas 467
Nemeika Augustas prtz. 534
Nemeika Balys 467
Nemeika Jonas ryš. 469
Nemeika Zigmas prtz. 534
Nemeikšis Vilius prtz. 749
Nemunas ag. žr. Janionis Kazys 715
Nemunas žr. Blinkevičius Mykolas 715
Nemunas žr. Ruzgas Juozas Algimantas 85
Nemunė žr. Čekutienė Genovaitė ryš. 469
Nenėnas Kazys mokyt. 236, 260, 262
Neris ag. žr. Giriūnas Vladas-*Genys* 865
Neužmirštuolė žr. Keraitė Janė ryš. 163, 170
Nevedomskis (Nevidomskas) Bronius str. 320, 352, 358, 361, 363, 368, 373, 378, 438, 439, 478
Neverauskas Vincas-*Dobilas* 713
Neverauskienė Stefa-*Genė* ryš. 713
Niaura Jonas 55
Nikitinas ltn. 39
Nikolajevas tard. MGB 814
Nomeda žr. Keraitė Bronė ryš. 161
Noreika ag. žr. Markulis Juozas 709
Noreika aktv. 474
Noreika Alfonsas prtz. 494, 729
Noreika Algirdas ryš. 310
Noreika Antanas tėv. inf. 569
Noreika Geronimas (Jeronimas)-*Bevardis, Riešutas* sūn. 543, 545, 559, 569, 649, 653
Noreika Gubertas-*Karvelis* 455
Noreika Jonas prtz. 726, 729
Noreika Kazys 359
Noreika Petras prtz. 729
Noreikaitė Brigita ryš. 544, 642
Noreikis Julius-*Stalius* ryš. 533
Noriūnas Bronius 177
Norkūnaitė Eugenija-*Varduva* ryš. 163, 176, 184
Norkūnas Albertas 581
Norkūnas Albertas prtz. 100, 264, 266
Norkūnas Algis prtz. 100
Norkūnas Antanas 177, 184, 185
Norkūnas Antanas-*Vaidevutis* (*Vaidilutis*) 236, 238, 262, 277
Norkūnas Bronius prtz. 100, 181, 264, 265
Norkūnas Bronius str. 840
Norkūnas Juozas 174
Norkūnas Jurgis prtz. 181, 264, 265
Norkūnas Klemensas 177
Norkūnas Petras 181, 182
Norkūnas Tamošius 581
Norkūnas Teofilis prtz. 559
Norkūnas Vincas 596
Norkūnienė Kotryna 192
Novikovas ltn. MGB 291, 622, 692
Novokščenkov vyr. ltn. MGB 597
Obelevičius Bronius prtz. 287, 288, 289, 292
Obuolėnaitė Teklė d. 541
Obuolėnas tėv. 541
Obuolėnas Vincas sūn. 541
Odinaitė Magdalena 114
Oliškevič Veronika 672
Orlovas ag. žr. Budrys Jeronimas 524, 818, 819, 870
Orlovas Jurgis inf. 57, 73
Osip inf. 667
Osipčik plk. MGB 311
Oskolok ag. 675
Oškelėnas 293
Oškinis (Aškinis) Jonas-*Bolševikas, Dysnaitis* 559, 565, 566, 597, 598, 636
Oškinis Antanas 461
Oškinis Pranas prtz. 468
Pabaisa ryš. žr. Kraujelis Antanas-*Siaubūnas* 198
Paberžis žr. Grigonis Adolfas 535, 646, 672, 679
Paberžis žr. Zinkevičius Romas 135, 146, 165, 267
Pabrinkis Petras-*Tetulė* 713
Pachomova ag. 277
Padfilkinas žr. Panfilkinas str. 816
Padvaiskas Jonas prtz. 316, 438
Padvaiskas Kostas (Kostantas)-*Mazgelis* 319, 382, 401, 559, 614, 616, 617, 626
Padvaiskienė Marcelė ryš. 317, 401, 559, 621, 626, 627

Pagalys Fabijonas 502, 504, 506, 507
Pagariajevas karin. MGB 164
Pagirys Kostas ryš. 469
Pagirys Vladas 740
Pailovas ag. 497
Pajarskaitė Albina 49
Pajarskas Albinas-*Bebas* 50, 51
Pajarskas Petras 48
Pajarskas Pranas 47, 48
Pajeda Bronius 24
Pajeda Pranas 24
Pajūris ag. 486
Pajūris ag. 570
Pakalka Jonas-*Liūtas* 559, 613
Pakalka Petras 577
Pakalnienė Elena 117
Pakalnis Algimantas 102
Pakalnis Aloyzas 102
Pakalnis Juozapas 111
Pakalnis Jurgis ag. *Beržas* 96, 97, 102
Pakalnis Kazys 102
Pakalnis Pranas-*Briedis* 83, 87, 89, 92, 93, 95–97, 101, 102, 106, 107, 275, 716, 787, 888; 15, 16, 77 nuotr.
Pakalnis V. prtz. 89
Pakalnis Vaclovas prtz. 101, 116, 117
Pakalnis Vilius-*Riešutas* 90
Pakalnis Vytautas 102
Pakalnis Vytautas-*Pagirys* 705
Pakalnis Vladas 606
Pakenis 123
Paknys Kastantas ag. *Tauras* 712
Pakšys Steponas-*Nerutis* 894
Pakštas Kazys-*Akimas* 233
Pakštas Stasys 233
Pakštas Vytautas-*Naras, Vaidotas* 88, 117, 126, 135, 152, 160, 165, 188, 189, 193, 302, 525, 704, 757, 758, 774, 885
Palankiškienė Veronika 193
Palankiškis Alfonsas sūn. 193
Palankiškis Antanas tėv. 192
Palankiškis Jonas sūn. 193
Palankiškytė Birutė d. 193
Palankiškytė Genė d. 193
Palankiškytė Janina d. 193
Palankiškytė Ona d. 193
Paleckis Justas (LSSR AT pirmininkas) 707, 712, 755
Palėda Adolfas provokt. 132
Palepšienė Anelė 435
Palepšienė Emilija mot. 339
Palepšienė Joana mot. 338
Palepšis Jonas prtz. 297
Palepšis Julius-*Baravykas* 294, 297, 306, 337–339, 474–476, 478
Palepšis Juozas prtz. 297, 337–339, 474, 475, 478
Palepšis Mykolas-*Tarzanas* 297, 306, 334, 336–338, 343, 344, 347, 474, 475, 478, 618, 690, 691, 716
Palepšis Vytautas 340
Palepšytė Birutė 340
Palepšytė Marytė 338
Palepšytė Onutė 339
Palepšytė Uršulė 339
Palevičius Albinas-*Liepa* 58, 61, 62, 85, 87, 88
Palevičius Alfonsas prtz. 58, 88
Palevičius Antanas-*Zomeris* (*Zumeris, Zaumeris*) *Paleckis* mokyt. 87, 90, 683, 704, 886, 887
Palevičius Jonas-*Dobilas* 58, 61, 62, 88
Palevičius Juozas 62
Palevičius Romualdas 62
Palevičius Stasys 58, 62
Palionis (Pelionis) Albinas-*Žolynas* 53, 55, 56
Palionis (Pelionis) Juozas-*Šturmas* 53, 54, 55, 196, 197
Palivonas Apolinaras-*Siaubas* 754
Palivonas Balys 741
Palivonas Jonas-*Lapas* 743, 747, 753
Palivonas Juozas prtz. 741, 743, 744, 754, 756
Palivonas Petras prtz. 752, 752
Palivonas Romas prtz. 754
Palivonas Vincas prtz. 747
Palskis Kazys-*Ąžuolas* 24
Palskys Benas (Benjaminas)-*Skiltuvas* 59, 60
Palskys Kazys-*Ąžuolas* 21, 784
Palskys Vytautas 768
Palubinskienė Adelė ryš. 694
Panavaitė Emilija-*Laisvė* ryš. 569, 574, 621
Panavaitė Ona-*Smilginytė* 569, 621
Panavas Antanas 325, 627
Panavas Antanas-*Treniota* 559
Panavas Augustas-*Vėžys* 559, 573, 574, 621
Panavas Jonas-*Tetervinas* 559
Panavas Juozas-*Eglaitis* 559
Panavas Kazys-*Dobilas, Rugys* 559
Panavas Kazys-*Šarūnas* 559
Panavas Kazys-*Žebenkštė* 559, 591, 613, 621, 626
Panavas Mamertas 325
Panavas Mykolas ryš. 599
Panavas Mykolas-*Ridikas* 559
Panavas Petras (poetas) 325
Panavas Petras 424
Panavas Stasys prtz. 184, 178–181, 251, 259, 265
Panavas Viktoras prtz. 328
Panavas Vincas-*Varnėnas* 559, 614, 626
Panavas-*Vijoklis* 559, 613
Panavas-*Žvirblis* 614
Panavienė Zuzana 324, 325
Panfilkinas (Padfilkinas) str. 25, 26
Papartis žr. Juozapavičius Vladas 275
Papinigienė Marijona 675
Papirtis Juozapas 304, 307
Papirtis Kazys-*Čipra* 294, 295, 297, 304–307, 337–339, 475, 476, 478, 691
Papirtis Stasys 118
Papirtis Stasys 305

Papirtytė - Gineitienė Stasė 304, 305, 308
Papirtytė Jadvyga-*Ramunė* ryš. 304, 305, 307, 308, 338, 339, 436, 475
Papirtytė Stasė 487
Parašiutas prtz. 551, 614
Parpienkienė 104
Paršonis Antanas prtz. 813
Paršonis Jurgis prtz. 813
Paršonis Kazys prtz. (Rukšių k.) 813
Paršonis Kazys prtz. (Šetekšnų k.) 813
Parulskis Antanas aktv. 41, 43
Pašilys Pranas-*Alaušas*, *Žaibas* 228, 769, 770, 773, 775
Paškevičius Alfonsas-*Liūtas* 24, 769, 770, 773, 775
Paškevičius Julius prtz. 88
Paškevičiūtė – Garnienė Stefanija prtz. 237
Paškevičiūtė Irena-*Daudvilaitė* 466
Paškonis Motiejus-*Donkichotas* 227, 230, 769, 770, 773, 775
Patapavičius Albertas 639, 655
Patapavičius Albinas tėv. 655
Patapavičius Vytautas 655
Patapavičiūtė Albina 655
Patapavičiūtė Albina-*Svaja* ryš. 643
Patiejūnas Pijus-*Zuikis* 545, 559, 637
Patiejūnas Vaclovas-*Balandis* 559, 567, 592, 613
Patumsis Jonas 82
Patumsis Jonas-*Laisvūnas* 78
Patumsis Juozas 82
Patumsis Vladas-*Aukštaitis* 81, 85, 87, 90, 195, 682, 704, 716, 887, 889; 22 nuotr.
Paukštė ag. 675
Paukštė Albertas prtz. 338
Paukštė Alfonsas prtz. 649
Paukštė Alfonsas-*Latvis*, *Alfukas* 559, 565; 91 nuotr.
Paukštė Alfonsas-*Sakalas* 559, 615
Paukštė Antanas-*Sakas*, *Sakalas* 542, 547, 560, 571, 572, 573, 623
Paukštė Bronius (Antanas)-*Sakalas* (*Paukštė*) 467
Paukštė Jonas (kaimo seniūnas) 344, 345, 347, 446
Paukštė Jonas provokt. 539
Paukštė Jonas-*Žvirblis* 560
Paukštė Kazimieras-*Kietis* 560
Paukštė Kazys-*Kardas* 457, 458
Paukštė Kostantas-*Išgųstis*, *Juodvarnis* 560
Paukštė Mamertas-*Genys* 560, 565
Paukštė Mamertas-*Povas* 560, 613, 614
Paukštė Petras prtz. 337, 344, 475
Paukštė Petras-*Šarka* 560, 613, 624
Paukštė Povilas 334
Paukštė Povilas-*Žaibas* 343, 344, 345
Paukštė Sigitas 447
Paukštė Viktoras-*Karvelis* 560, 574, 613, 627
Paukštė Vincas-*Nykštukas* 560, 584
Paukštė Vladas prtz. 543, 545
Paukštė Vladas-*Klajūnas* 560
Paukštienė Adelė mot. 276, 347
Paukštienė Marijona inf. 446, 607, 608
Paukštys Kazys-*Šauklys* 594, 596
Paukštys Vincas-*Kajus* 594, 597
Paukštytė Anelė-*Našlaitė* ryš. 533
Paukštytė Birutė d. 276
Paukštytė Bronė-*Žibuoklė* 572, 621
Paukštytė Valė d. 276
Paukštytė Veronika ryš. 533
Paukštytė Viginta d. 347
Paulauskas Bronius-*Kerpė* 893
Paulauskas Jonas-*Lizdeika* 893, 894
Paulauskas Juozas-*Šilas* 893
Paulauskienė (teismo narė) 283
Paulavičius Bronius prtz. 328
Paulavičius Bronius-*Klajūnas* 560
Paulavičius Jeronimas ryš. 544
Paulavičius Romas inf. 549
Paulavičiūtė Aldona-*Indyra* ryš. 542, 617, 620
Paulikas tard. MGB 807
Paulionienė Valentina mot. 328
Paulionis (Paulavičius) Alfonsas-*Šernas* 560
Paulionis Alfonsas prtz. sūn. 328, 329
Paulionis Algis prtz. 489
Pauliukas Antanas-*Barzda* 837, 838, 839
Pauliukas Jonas prtz. 825
Pauliukas Juozas 838
Pauliukevičius 674
Paurys Antanas prtz. 848, 849
Paurys Petras str. 829
Paurys Vladas 821
Pautienis Albertas-*Siaubas* mokyt. ryš. 580
Pautienis Jonas 814
Pautienis Jurgis ryš. 774
Pavareškinas 814
Pavasarininkas prtz. 75
Pavasaris žr. Basys Leonardas 649
Pavasaris, *Liubartas* žr. Vaičėnas Balys 275, 606, 607
Pavietrius, *Ramunis*, *Raimokas* žr. Ivanauskas Bronius 341, 434, 477
Pavilionis ag. 115
Pavilionis ag. 700
Pavlovas str. 40
Paznėkaitė Bronė 298
Paznėkas Adomas-*Ūdras* 455, 465, 669
Paznėkas Algis-*Kultis* 455, 669
Paznėkas Antanas 451
Paznėkas Ignas 298
Paznėkas Ignas prtz. 454, 455, 669
Paznėkas Kazys prtz. 455, 669
Pečiulis Albinas-*Vyturys* 560
Pečiulis str. 463
Pečiūra Antanas ryš. 734
Pečiūra Petras prtz. 812
Peilis ag. žr. Nasevičius Juozas 434, 621, 629
Pelakauskas Serapinas prtz. 803
Pelakauskas Steponas inf. 109, 110
Pelakauskienė Julija 109
Pelanis (Pelenis) Juozas-*Molotovas* 457, 458

Pelanis Gubertas (Hubertas)-*Žilvytis* 457, 458
Pėlanis Juozas prtz. 458
Pelanytė Malvina ryš. 653
Pelėda Adolfas 142
Pelėda Alfonsas-*Zubrys* 485
Pelėda Antanas ryš. 524
Pelėda Balys-*Zubrys*, *Stumbras*, *Gulbė* 154, 334, 503, 523, 727
Pelėda Jonas-*Tankas* 147, 503, 523, 727
Pelėda Vladas-*Laputis*, *Bulba* 523, 524
Pelenis Jonas 696
Pelenis Kazys prtz. 697
Pelenis Stasys ryš. 636
Pelenytė Julija (Malvina)-*Judita* ryš. 310
Pelenytė ryš. 533
Pempė žr. Vanagaitė – Lapinskienė Ona ryš. 763
Perednis Aleksandras-*Klevas* ryš. 573, 619
Perevadencevas karin. MGB 200
Perevičius Juozas tėv. 198
Perevičius Vytautas-*Dobilas* 196, 706
Perkūnas prtz. (latvis Aleksandras) 541, 568, 613
Perkūnas žr. Blaževičius Petras 240
Pernavas Juozas-*Žvalgas* 227
Peškaitis Jonas ag. *Bitinas* 836
Peškaitis Jonas prtz. 237, 239, 243
Petkelis Edmundas-*Dobilas* 560, 567
Petkelis Kazys 621
Petkelis Leonas prtz. 612
Petkelytė Julė ryš. 574, 621
Petkevičius Balys prtz. 483, 493
Petkevičius Jonas ryš. 509, 516
Petkevičius Jonas-*Šiaudinis* 483
Petkevičius Juozas 570
Petkevičius Kazys 483, 570
Petkevičius Mečys-*Vytenis* sūn. ryš. 248, 249, 250, 599
Petkevičius Mykolas 493
Petkevičius Mykolas-*Jungas* 483
Petkevičius Vitoldas tėv. 249
Petkevičius Vytautas-*Benius* 775
Petkevičiūtė (Kulienė) Jadvyga 249
Petkūnas Alfonsas 467
Petkūnas Antanas ryš. 469
Petkūnas Anupras prtz. 468
Petkūnas Anupras-*Sniegas* 560, 614
Petkūnas Jonas prtz. 867
Petkūnas Liudas 466
Petkūnas Petras prtz. 861, 869
Petkūnas Petras-*Žilvytis* ryš. 469
Petkūnas Vytautas mokyt. 570
Petraitis ag. žr. Budrys (Jeronimo B. sūnus) 870
Petraitytė Ona 184
Petras ag. 280
Petraška Leonas-*Zubras* (*Zubrys*) 547, 560
Petraškaitė Vanda-*Našlaitė* ryš. 573, 619, 621
Petrauskas Alfonsas prtz. 494, 501
Petrauskas Bronius 768
Petrauskas Jonas-*Kardas* 244
Petrauskas Jonas-*Paberžis* 560, 598, 613
Petrauskas Juozas 768
Petrauskas Juozas prtz. 501
Petrauskas Juozas-*Erškėtis* 494, 501
Petrauskas Juozas-*Laimutis* 500, 731
Petrauskas Kazys-*Gruodis* 560, 598, 613, 626
Petrauskas Povilas-*Kardas* 408
Petrauskas Zigmas prtz. 494, 501
Petravičienė Valė ryš. 311
Petravičienė Veronika 522
Petravičius Albertas-*Linas* mokyt. 85, 124,126, 127, 128, 188; 39 nuotr.
Petravičius Alfonsas prtz. 124, 126
Petravičius Alfonsas-*Pinčiukas* 156
Petravičius Antanas 281
Petravičius Hubertas-*Aidas* 501, 800, 801
Petravičius Juozas prtz. 803
Petravičius Kazimieras 246
Petravičius Stasys-*Klajūnas*, ag. *Mažytis* 299, 300, 303, 304, 309, 311, 465, 635, 686, 788, 891
Petravičius Vytautas-*Alkas*, *Benius* 85, 86, 124–127, 131, 139, 154, 188, 190
Petravičius Vytautas-*Kęstutis*, *Neptūnas* 769, 770, 771
Petravičius-*Aidas* 732
Petrėnaitė – Štikonienė Laima 698
Petrėnaitė Birutė 700
Petrėnas Balys inf. 685
Petrėnas Jonas tėv. ryš. 698
Petrėnas Juozas-*Diemedis* 736
Petrėnas Stasys ryš. 698
Petrėnienė Veronika-*Laisvė*, *Jurginė* ryš. 310, 699, 703, 717
Petrikas Jonas-*Vilkas* 560, 566, 623
Petrokas Jonas ryš. 269, 277
Petrokas Valentas 268
Petronienė Zofija 685
Petronis (Pitrėnas) Jonas prtz. 747
Petronis Albertas ag. 459
Petronis Alfonsas tėv. 206
Petronis Antanas ryš. 766
Petronis Antanas-*Perkūnsargis*, *Griausmas* 784
Petronis Bronius 203
Petronis Mykolas-*Valteris* 887
Petronis Rimantas sūn. 206
Petronis Stepas-*Gintaras*, *Narsutis* 525, 688, 887
Petronis Vytautas (Neravičius)-*Klajūnas*, ag. (smogikas) *Kairys* 207, 734, 736, 738, 889, 890
Petronytė – Zabukienė Valerija (Valė)-*Vytukas* ryš. 207, 210, 218, 889
Petronytė Angelė 197
Petronytė Bronė 214
Petronytė Danutė-*Čigonaitė* 766, 784
Petronytė Santarijona 203
Petronytė Vanda 114
Petrošius Bronius prtz. 503
Petrov pplk. MGB 874

Petrova 97
Petrovas Makaras str. 623
Petrovas str. vrš. 640
Petrulėnas Bonifacas-*Berniukas* 560
Petrulėnas Pranas 560, 639
Petrulionis kap. 847
Petruoka Povilas 183
Petruokaitė Marytė 183
Petruška Leonas-*Zubras* 571
Piestinis Jonas prtz. 833
Piestinis Juozas prtz. 833
Pilinskaitė Teklė prtz. 565, 566, 596
Pilinskas Leonas-*Liepaitis* (*Lapaitis*) 560, 566, 594, 598
Pilinskas Romualdas prtz. 560
Pilipavičius Jonas-*Rublis* 456
Pilypas žr. Pupeikis Lionginas provokt. MGB 590
Pilypavičius žr. Semėnas Benediktas 662
Pilkauskas Antanas inf. 166
Pilkauskas Juozas 74
Pilkauskas Kazys-*Vampyras* 77
Pilkauskas Viktoras (Vaclovas) 45
Pimpė Jonas prtz. 255
Pimpius (*Pempė*, *Pimpis*) prtz. 203, 207, 275, 888, 890
Pimpytė ryš. 237, 261
Pinčiukas žr. Galatiltis Juozas (Juzefas) 661
Pinok žr. Galatiltis Juozas (Juzefas) 661
Pinokis žr. Markevičius Vytautas 157
Pipikas Antanas 877
Pipikas Juozas 872
Pipikas Vincas prtz. 872
Piramidė, *Putinas* žr. Žilys Jonas 131, 144, 146
Pirogovas Ilja Vasiljevičius 836
Pirogovas karin. MGB 835
Pirogovas vrš. MGB 611
Piškovskis 514
Pitrėnas Ignas prtz. 838
Pitrėnas Jonas prtz. 838, 839, 841
Pitrėnas Petras prtz. 838, 839, 841
Pivonija (*Pinavija*) žr. Vijeikytė Paulina 150, 151, 162, 170
Pivoras Antanas 736
Pivoras Vytautas ryš. 735
Pivoriūnas Kostas-*Šermukšnis* 560
Pivoriūnas Vytautas 47
Pyragaitis žr. Šireika Jonas 96, 102, 110, 135, 140, 146, 161, 171, 172
Pyragis Bronius 461
Pyragis Nikodemas prtz. 455, 669
Pladas Silva 115, 700
Plechavičius Povilas gen. 507, 755, 820
Plepys (Plepas) Eduardas prtz. 852, 853, 866
Pleskaitė Elena-*Neringa* mokyt. ryš. 469
Pleškaitis Povilas prtz. 254
Plienas žr. Morkūnas Alfonsas 731
Plienas, *Plienius* žr. Zabulionis Antanas 415
Plieskis Andrius-*Vėjėlis* 500
Pliusnius 326
Počelskij Lifer aktv. 625
Počiobutas kap. 846
Počkaj Ilja Borisovič plk. MGB 216
Poddubnyj (*Poddubnikov*) ag. 863, 871
Pojarkov Efim Evstafijevič ag. (smogikas) *Panin* 611
Popova ag. 496, 497
Popovas Ivanas str. 547, 622
Popovas ltn. MGB 28
Popovas M. str. 547, 622
Popovas str. 332, 816
Popovas tard. MGB 241
Pošiūnas Povilas-*Pilypas* 663, 664
Pošius Gediminas sūn. 283
Pošius Petras-*Gediminas* tėv. 240, 271, 274, 275, 278, 281, 283; 76, 77, 84, 115 nuotr.
Potapovas Abrosimas aktv. 44, 45
Povilėnas Algirdas-*Vilkas* 667
Povilėnas Feliksas-*Žiogas* 667
Poviliūnas Jonas prtz. 495
Poviliūnas Petras prtz. 495
Poviliūnas prtz. 501
Pranskūnas Bronius prtz. 812, 825
Pranskūnas Petras prtz. 812, 813, 825
Pranskūnas Pranas 776, 825
Prascienius Izidorius prtz. 743
Preibys Justinas 443
Preibytė Rožė ryš. 105
Preikšaitis P. ag. *Jūra* 636
Presniakov Sevastjan Evstignejevič ag. (smogikas) *Veter* 611
Prievelytė Albina ryš. 233
Prišgintas ltn. 120
Prokopenko karin. MGB 786
Proška prtz. 819
Prozarkevičius Leonas-*Beržas* 560
Prunskus Adolfas prtz. 298, 455
Prunskus Bronius-*Vaidila* 670
Pruseika Juozas prtz. 757
Pruseika Kazys prtz. 757
Pruseika Stasys prtz. 757
Pruseika Vytas prtz. 757
Ptičkinas Gavrila ryš. 278
Pučelis Stasys 588, 621
Pukėnas Juozas-*Pumpuras* 560
Pukėnas Justinas-*Vėtra* 560
Pukėnas kng. 323
Pukinskas Antanas prtz. 746
Pukinskas Jonas ryš. 855
Pukys žr. Juknevičius Juozas (Balys) 139, 140, 156
Puluikis Julius-*Auksaburnis* 812
Pumpuras žr. Bukėnas Juozas 613
Pumputis Bronius prtz. 287, 288, 289, 292
Pumputis Juozas 335
Pumputis Vincas-*Kuntaplis*, *Žilvytis* 334, 343, 344, 345

Pumputis Vytautas-*Kepurė* 334, 343
Pumputytė – Miškinienė Veronika 271
Pumputytė Adelė-*Rožytė* ryš. 310, 533
Pumputytė Veronika ryš. 276, 280
Pundys Pranas-*Indėnas* 636, 646; 66 nuotr.
Pundys Vladas-*Alksnis* 561, 661
Puodžiukaitė Eugenija-*Mėta* ryš. 103
Puodžiūnas Balys 195
Puodžiūnas Kazimieras-*Titnagas* 64, 65 nuotr.
Puodžiūnas Mykolas prtz. 90
Puodžiūnas Povilas-*Žėruolis*, ag. *Mokytojas* 712; 64, 65 nuotr.
Puodžiūnas Stasys-*Aitvaras* 887
Puodžiūnienė Vita-*Varna* ryš. 414, 415, 419, 420
Puošiūnas 264
Pupeikienė Karusia mot. 829
Pupeikis Albinas 860
Pupeikis Antanas prtz. 823, 826
Pupeikis Balys-*Tauras* 744, 820, 822, 823, 825, 828–833, 848, 850, 866
Pupeikis Ignas ryš. 753
Pupeikis Jonas prtz. 841
Pupeikis Lionginas-*Pilypas*, provokt. MGB 587
Pupeikis Petras 820, 827, 829
Pupeikis Povilas 820
Pupeikis Povilas tėv. 829
Pupeikytė – Šinkūnienė Bronė-*Birutė* 36, 820, 821, 823, 828, 829, 832; 51 nuotr.
Pupeikytė Valė-*Vaidilutė* prtz. 37, 820, 821, 824, 825, 826, 829–831
Pupeikytė Verutė 823
Pupelienė – Jačytė Irena prtz. 857, 858, 864
Pupelienė Nastė 864
Pupelis Albinas 739
Pupelis Grigas 740, 741
Pupelis Jonas 739, 740
Pupelis Jonas prtz. 747, 839
Pupelis Petras-*Piepelis* 834, 837, 840, 871
Pupelis Vincas-*Seniūnas*, *Svotas* 834, 837, 838, 839, 840, 841, 851, 856, 858
Pupelytė – Masiulevičienė Ona ryš. 837
Pupelytė Bronė ryš. 837
Pupelytė Elena 114
Pupelytė Elena ryš. 837
Purevičius Leopoldas 446, 451
Purevičius Simonas-*Švyturys* 275, 278, 347, 466, 561, 606–609, 704
Puriuškis Juozas 872
Purplys Ksaveras 864
Purvinis 183
Purvinis Pranas prtz. 238, 250, 258
Pūslienė Bronė 276
Puslys Antanas prtz. 752
Pūslys Bronius 246
Pūslys Bronius prtz. 180, 183, 238, 247, 250, 258, 262
Pūslys Gediminas 188
Pūslys Jonas ryš. 179
Puslys Juozas prtz. 751, 752
Pūslys Martynas 184
Pūslys Martynas sūn. 177
Pūslys Rapolas tėv. 177
Pūslytė Zosė ryš. 277
Pušinas Augustas prtz. 501
Pušinas Serapinas prtz. 501
Pušinis prtz. 501
Pušutė ag. žr. Gaidelytė Paulina ryš. 523
Puteikis Juozas 230
Putinas prtz. 275
Putinas žr. Žilys Jonas 139
Putinas, *Kelmas*, *Ramūnas* žr. Kaušyla (Kušeliauskas) Juozas 299, 460
Putiniukas prtz. 494
Putna Jonas-*Stalinas* 500
Putna Juozas-*Leninas* 494, 500
Putrimaitė – Ribokienė Angelė 52
Putrimas 66
Putrimas Balys-*Vaidūnas*, *Ūkvedys*, *Dučė* 83, 87, 89, 92, 93, 95–98, 101, 106, 107, 111, 888; 15, 16, 77 nuotr.
Putrimas Dominykas 55
Putrimas Fabijonas 56, 60
Putrimas Feliksas 54
Putrimas Juozas-*Vasaris* 89
Putrimas Kazys prtz. 59
Putrimas Teofilis 52, 53, 54
Putrimas Vladas 53, 54, 60
Putrulan Lidvikas Francijevičius 40
Puzanas Zenonas-*Tarzanas* (*Ungurys*) 634, 636, 647, 653
Puzinkevičius Juozas 21
Puzinkevičius Juozas-*Vilkas* 23
Puzinkevičius Kazys-*Papartis* 24
Puzinkevičius Petras ag. 15, 20, 22, 23
Račinskas Pranas-*Žaibas*, *Karajiedas*, *Drugelis*, *Drugys* 33, 278, 331, 337, 392, 402, 404, 406, 408, 410, 438, 442, 466, 602, 606–608, 704; 77, 87, 115 nuotr.
Račkauskas Kazys 154
Račkauskas Leonas-*Ešerys* 354, 561
Račkauskas Pranas 154
Radasta žr. Deveikytė – Godelienė Aldona ryš. 469
Radušienė Ona ryš. 469
Radušis Antanas 696
Radušis Edvardas prtz. 455
Radušis Vincas 696
Radzevičius Aleksas-*Šernas* tėv. 460, 484, 485
Radzevičius Alfonsas-*Tarzanas*, ag. *Alfa* 216, 300, 302, 460, 466, 484–686, 736, 738, 787, 796, 798, 886–888, 891; 90 nuotr.
Radzevičius Kazys-*Viršila* 808, 809, 871
Radzevičius Stasys 199
Radzevičiūtė Birutė 302
Radziukytė Jadvyga 674
Ragaišienė Genė 636

Ragaišis Leonas-*Avietė* 536
Ragaišis Vytautas 323
Ragauskas ag. 568
Ragauskas Povilas str. 396
Ragėnas Petras 28
Raginis Albertas-*Kovas* 561, 592, 613
Raginis Andrius-*Šaltis* 561
Raginis Juozas prtz. 457, 458
Raginis Klemensas-*Uodas* 561
Ragulis J. ag. *Klevas* 867
Railaitė Genė ryš. 774
Raišys Kostas-*Čažas* 808, 809, 871
Raišys prtz. 813
Rakauskaitė Laima-*Saulutė* ryš. 642
Rakauskaitė O. ag. *Lelevaitė* 659
Rakauskas 43
Rakauskas ag. 23
Rakauskas Jurgis prtz. 483, 493
Rakauskas Jurgis-*Smūgis* BV 136
Rakauskas Petras prtz. 483, 493
Rakauskas Vladas prtz. 637
Rakita Petras-*Arklys* 270, 444
Rakštelienė Nijolė 52, 54, 70
Ralius-*Dobilas* 88
Ramanauskaitė – Kublickaja Valentina ryš. 833
Ramanauskaitė Emilija ryš. 833
Ramanauskaitė Stasė 412, 413
Ramanauskaitė Teklė ryš. 833
Ramanauskaitė Veronika ryš. 833
Ramanauskas Alfonsas prtz. 561
Ramanauskas Antanas (studentas) 292
Ramanauskas Antanas prtz. 833
Ramanauskas Balys (felčeris) 729
Ramanauskas Jonas prtz. 832, 833
Ramanauskas Juozapas-*Šarūnas* 227
Ramanauskas Kazimieras-*Barzda* 818, 825, 830–834, 836, 866
Ramanauskas Leonas-*Beržas*, *Žalgiris* 561, 612
Ramanauskas ltn. mokyt. 287
Ramanauskas Mamertas prtz. 240
Ramanauskas Petras 860, 861
Ramanauskas Pranas-*Liepa* 275, 607, 716
Ramanauskas Telesforas 177
Ramanauskas Vytautas-*Žilvinas* 679, 788, 890; 90 nuotr.
Ramelis Alfonsas-*Grigas* 561, 649, 652
Ramelis Danys (Danukas, Danielius)-*Sakalas* 653, 663, 664; 73 nuotr.
Ramelis Romas aktv. 654
Ramelis str. 178
Ramojus prtz. 672; 91 nuotr.
Ramojus, *Serapinas* ag. žr. Kalytis (Viater) Bronius-*Siaubas* 207, 233, 281, 301, 707, 712, 713, 715
Ramonas Juozas prtz. 455, 669
Ramonas Pranas (žuvo) 455, 669
Ramonas Pranas-*Uralas* (suimtas) 800, 803, 805
Ramonas Vladas 302
Ramonienė - Laurinavičiūtė Ona-*Rūpintojėlė* prtz. 727, 798, 800, 801, 806, 888
Ramūnas žr. Rūkštelė Balys (Vladas) ryš. 137, 146, 150, 151, 522
Ramunė inf. 310
Ramunė žr. Rūkštelytė Adelė ryš. 150, 160
Ramunė, *Ramunėlė* žr. Deveikytė Veronika 699, 700, 702, 704, 884
Ramunis, *Pavietrius*, *Raimokas* žr. Ivanauskas Bronius 358, 359, 362, 364
Rankovas mjr. MGB 548
Rapnikaitė (Rapnikytė) Monika-*Vyturytė* ryš. 574, 621
Rapnikas (Rapnykas)-*Vyturys* 574, 626
Rapnikas aktv. 670
Rasiulis Petras 859
Raslanas Antanas prtz. 186
Raslanas Petras mjr. MGB 216
Raslanas Valentinas-*Beržas* 94, 98, 99, 100, 176, 186
Rastenienė Aldona-*Nėris* prtz. 561
Rastenienė Bronė 303
Rastenis Adolfas-*Kukelis* 457
Rastenis Antanas ryš. 599
Rastenis Ignas-*Papartis* 457, 458
Rastenis Kazimieras prtz. 448
Rastenis Kazys ryš. 311
Rastenis Petras-*Tigras* 561
Rastenis Vincas 116, 179
Rastenis Vincas-*Pantera* 457, 458
Rastenytė Vanda ryš. 544
Ratkevičius 54
Raudonikas 774
Raudonikis Jonas-*Patašonas* 893
Raudonis Bronius prtz. 154
Raudonis Romas inf. 96, 108, 109, 110
Raugalė karin. (pulko vadas) 689
Raukštus Vytautas prtz. 502
Raupelis Antanas prtz. 502
Raupėnas ryš. 772
Ražanskas Vincas prtz. 74, 75, 78
Ražanskienė Veronika 74
Ražinskas 41
Rebiatnikovas Anton 625
Regalas Gasparas-*Tigras* 192
Remeikis str. 180
Renkauskas ltn. MGB 565
Repečka Petras prtz. 501
Repečka Stasys-*Stribas* 894
Repšys Balys milicn. vrš. 874
Repšys Povilas prtz. 71, 72
Repšys Povilas str. 38
Revkovas (lagerio Č-20 vrš.) MGB 881
Rėza Stasys 174
Rėza Stasys str. 31
Riauba Benjaminas 62
Riauba Kazys-*Kazokas*, *Rimgaudas*, *Žemčiūgas*, ag. *Zigmas* 707, 713, 714, 715
Riaubytė Bronė 57

Ribakovas tard. MGB 267
Ribokaitė Agota-*Žvejytė*, *Živilė* mokyt. ryš. 573, 621
Ribokas Antanas 621
Ribokas Antanas ryš. 573
Ribokas Anupras 621
Ribokas Jonas-*Vaidevutis* 561
Ribokas Kostantas prtz. 561
Richardas Jozefas, Ferenco prtz. 454, 455, 459, 463, 501
Ričardas Čipkus-*Meška* 89
Ridikaitė Marytė ryš. 651
Ridikas Bronius ryš. 773
Rimelytė Ona ryš. 743
Rimša Jonas 836
Rimša Jonas prtz. 457
Rimšelis Valentinas-*Pakalnis*, *Jurgelis* 561, 566, 597
Rimšienė 55
Rimšienė Aldona 836
Rimtutis žr. Kemeklis Juozas 781, 783
Ringelevičius Albertas prtz. 456, 458
Ringelevičius Jeroslavas prtz. 456, 458
Ringelevičius Kazys prtz. 456
Ringoldas prtz. ŠV 261
Rinkevičius Antanas 45, 46
Rinkevičius Petras 44–46
Rinkevičius Vincas-*Jurginas* 732
Rinkevičiūtė - Ražinskienė Valė 45
Rinkevičiūtė – Šimanauskienė Stasė 44
Rinkevičiūtė Stasė 45
Rinkūnas Vladas-*Vėtra* 65 nuotr.
Rizgunskas (Rizgūnas) Petras-*Tigras* 561, 614
Rizgunskas Jokimas-*Žaibas*, *Šermukšnis* 561
Rybak ag. 459
Rybakovas milicn. 567
Rybakovas str. 520
Ryliškis Alfonsas 517, 518
Ryliškis Antanas-*Šarūnas* ryš. OSV 310, 533
Ryliškis Bonifacas-*Kėkštas* 466, 482, 518, 531, 532; 14 nuotr.
Ryliškis Jonas 155
Ryliškis Vytautas-*Bitinas* 523, 525, 687; 29 nuotr.
Ryliškytė Monika-*Aukštaitė* ryš. 142, 163
Rysius prtz. 550
Robaksas str. 698
Robinzonas prtz. 190
Rogovas ltn. MGB 664
Rokas žr. Kemeklis Juozas 783, 784, 892
Rokas žr. Žaliaduonis Vincas 433, 535, 536, 546, 549, 550, 572–574, 582, 619–621, 635, 644, 648–652, 661, 665
Rokas Stasys-*Beržas* 65 nuotr.
Rolka Kazimieras-*Meldas* ryš. 310, 528, 529
Rolkaitė Marijona-*Gerutė* ryš. 310, 528, 529
Romančiukaitė Juzė-*Žvaigždutė* prtz., ag. *Lisa* (*Lapė*) (smogikė) 561, 636, 637
Romančiukas (Romančius) Kostas-*Ąžuolas* 561, 636–638; 73, 116 nuotr.
Romanovas gyd. 305
Romanovskij Goga-*Arlovas* (gudas) 541, 561
Romelis ag. 601
Romelis Alfonsas-*Alpukas* 561
Romelis Jonas kng. 612, 621
Romelis žr. Krinickas Antanas 133, 134, 459, 464, 495, 499, 500, 653
Romelytė Liudgarda prtz. 561
Ropė Stasys prtz. 561
Roza ag. 192
Rožanskas (Rožauskas) Bronius-*Reinys* 76, 77, 79
Rožanskas Alfonsas-*Volžanas* 61, 75, 77
Rožanskas Jonas-*Dobilas* 61
Rožanskas Povilas-*Aliukas* 61, 73, 76, 77
Rožė ag. 283
Rožė ag. 781
Rožė Albinas-*Žygūnas* 227
Rožė Jonas 142
Rožė Juozas 524
Rožė Kazys 142
Rožė Pranas 142
Rožiakas Jonas prtz. 502
Rubikas Jurgis-*Kotas* 730
Rubitis 434
Rudis 792
Rudytė Genė 114
Rudokaitė Aldona 81
Rudonis (Rudėnas) Kazys prtz. 301
Rugiagėlė, *Audra* žr. Vedrickaitė (Gabševičienė) Stasė ryš. 101, 102, 104, 115, 157, 163
Rugienis Justas kap. MGB 574, 628
Rugys žr. Juodka Jonas 128, 129, 143, 144
Rūkaitė Julė 476
Rūkas Adolfas 474, 479
Rūkas Antanas 446, 447, 476, 479
Rūkas Balys 183
Rūkas Jonas 38
Rūkas Juozas 694
Rūkas Jurgis ryš. 407
Rūkas Jurgis-*Ilgakojis*, *Varnas*, *Vėtra* 316
Rūkas Justinas provokt. 400, 626
Rūkas Kazys prtz. 337
Rūkas Kazys ryš. 334
Rūkas Kazys str. 479
Rūkas Mykolas ryš. 334
Rūkas prtz. 601
Rūkas Vincas 341
Rūkas žr. Gimbutis Stasys 785, 798
Rūkiokas 39
Rukšėnaitė Genė 314, 315
Rukšėnaitė Levutė 314
Rukšėnaitė Malvina 314, 315
Rukšėnaitė Severina (Severa, Veronika) 314, 315
Rukšėnas Albertas ryš. 310
Rukšėnas Albertas-*Liepa* ryš. OSV 533
Rukšėnas Antanas-*Sakalas* 522, 523; 46 nuotr.
Rukšėnas Balys 314, 355

Rukšėnas Bronius-*Gediminas* 314, 315, 408
Rukšėnas Edvardas prtz. 314, 315
Rukšėnas Jonas (Juozas)-*Debesis* 457, 458
Rukšėnas Jonas-*Meška*, *Meškis* (*Meškys*) 522, 523; 46 nuotr.
Rukšėnas Vytautas ryš, 464
Rukšėnas Vytautas-*Vėjelis* 457, 458
Rukšys Antanas-*Sakalas* 726, 727
Rūkštelė Antanas-*Ožys* 253, 255–257, 261
Rūkštelė Balys (Vladas) -*Ramūnas* 130, 138, 145, 153, 522; 97
Rūkštelė Balys-*Ramūnas* 470
Rūkštelė Petras prtz. 100
Rūkštelytė Adelė-*Ramunė* ryš. 150, 163, 471
Rumbutis Juozas-*Perkūnas* 561
Ruonis ag. žr. Gečys Pranas-*Klevas* ryš. 87, 90, 682, 704
Rupinskaitė Anelė 30
Rupinskas Antanas 240
Rurans ltn. MGB 841
Rusakevičius Antanas prtz. 237, 239, 240, 254, 261, 262
Rusakevičius Vytautas-*Tigras* 240–242, 275, 280; 31, 32, 76, 77, 84, 86, 92, 115 nuotr.
Rusteika Albertas 686
Rusteika Albertas prtz. 501
Rusteika Albertas-*Viesulas* 525, 687, 688; 29 nuotr.
Rusteika Antanas-*Obelinis* 456
Rusteika Antanas prtz. 501
Rusteika Juozas ryš. 484
Rusteika Kymantas 686
Ruškulis Henrikas-*Liūtas* 90, 210, 299, 303, 729, 797, 886, 890–892
Rūta ag. 790, 864
Rūta žr. Grumbinaitė (Jasinevičienė) Janė prtz. 338, 370, 694
Rūta žr. Krankalytė Alma ryš. 873, 874
Rūta žr. Laucienė mot. ryš. 717
Rūtelė ag. 39
Rūtelė ryš. žr. Juchnevičiūtė inf. *Voldemara* 598
Ruzgaitė Aldona d. 87
Ruzgaitė Birutė d. 87
Ruzgas Albertas 38
Ruzgas Albertas 445
Ruzgas Alfonsas-*Salda* (*Saldutis*) 348, 349
Ruzgas Antanas ryš. prtz.124, 138, 267
Ruzgas Edvardas-*Baltasis Elnias* 84, 86–88
Ruzgas Jonas tėv. 87
Ruzgas Jonas-*Šernas* 101, 264, 265
Ruzgas Juozas 69
Ruzgas Juozas Algimantas-*Nemunas* 84, 88
Ruzgas Marcelinas prtz. 61
Ruzgas Rimantas sūn. 87
Ruzgas ryš. 773
Ruzgas Valerijonas mokyt. 507
Ruzgas Vincas 118
Ruzgas Vytautas sūn. 87
Ruzgas Vladas sūn. 87
Ruzgas Vladas-*Dovydas* 264
Ruzgienė Ksavera mot. 87
Ruzgys Vytautas prtz. 839
Ruzgytė Emilija ryš. 839
Ruzgytė Valė 852
Ruzgus (Ruzgas) Albinas-*Šalapūtas* 340, 341
Ruzgus (Ruzgas) Alfonsas prtz. 335
Ruzgus Alfonsas 340, 434
Ruzgus Jonas prtz. 852–854
Ruzgus Kostas 34, 36
Ruzgus Vytautas prtz. 851
Ruželė Bronius ryš. 774
Rvokas Mamertas-*Nemunas* 561
S. Stasė 97
Sabaliauskaitė Ona 740
Sabaliauskas – Sabolis Kazimieras mjr., ag. *Katinas* 652
Sabaliauskas Steponas-*Šarkis* 731, 732, 734, 738, 889
Sabaliauskas Tomas-*Kerštas* 739, 740, 743, 747, 753, 755
Sabaliauskas Viktoras-*Kirvis*, *Tautietis* 707, 713
Sabaliauskas Vilius prtz. 90, 502
Sabaliauskas Vladas 504
Sabalys 49
Sabulis Julius-*Rakštelis* 467
Sadauskas Albinas-*Rugys* 754
Sadauskas Antanas-*Čigonas* 750, 754
Sadūnaitė Nijolė 480
Safonovas vrš. KGB 245
Saja Kazys 7,
Sakalaitis žr. Bitkevičius Jonas 135, 146, 274, 408, 522
Sakalas ag. (smogikas) žr. Gaidelis Vladas-*Šernas* 564, 565, 884, 886
Sakalas ag. (vidinis) 649, 650
Sakalas Benjaminas-*Meirūnas*, *Šarūnas* 773
Sakalas ltn. 120
Sakalas žr. Antanas prtz. 503
Sakalas žr. Baukys Antanas 790
Sakalas žr. Geroimas Edvardas 468
Sakalas žr. Grigaliūnas Vladas 683
Sakalas žr. Limba Teofilis 197–202, 204, 205, 275
Sakalas žr. Mikalaičiukas Vacys (Vaclovas) 337, 365, 435, 436, 884
Sakalas žr. Rukšėnas Antanas 522
Sakalauskaitė 92
Sakalauskaitė Elzbieta 51
Sakalauskas Antanas-*Žilvytis* 456
Sakalauskas Benjaminas-*Sakalas*, *Šarūnas*, *Meirūnas* 769, 770, 775
Sakalauskas Klemensas prtz. 494
Sakalauskas Pranas prtz. 768
Sakas žr. Ivonis Pranas 335, 349, 433, 434, 884
Sakaveckas Antanas prtz. 83
Saladinskas Vasilijus str. 569
Saladžius plk. 189

Saladžius Stasys-*Zikla* 706
Saldaitis žr. Zinkevičius Kazimieras 140, 142, 149, 485
Samaitė Janina 395, 396
Samanis žr. Matkevičius Kazys 567
Samas J. mokyt. 390, 395
Samavičius Vincas inf. 69
Samienė Stasė 395
Samkovas jaun. ltn. MGB 567
Samsonaitė – Ubonienė Liuda 492
Samsonaitė Liuda 516
Samsonas Antanas prtz. 509
Samsonas Antanas ryš. 491
Samsonas Kazimieras prtz. 489, 491, 492, 508, 509, 516
Samtis žr. Maciulevičius Vincas
Samuilovas Filimonas tėv. 810
Samuilovas Kondratijus sūn. 810
Samulis Jonas-*Antikristas* 509, 516
Samulis Justas 496
Saplys Danielius prtz. 561, 633, 637
Saplys Juozas 638
Saplys Petras 637, 638
Saplys Zenonas-*Drugelis* ryš. 637, 643
Saplytė – Šimonėlienė Aldona-*Pakalnutė* ryš. 633; 72 nuotr.
Saplytė Aldona-*Pakalnutė* ryš. 643
Sapožnikovas Audiejus aktv. 44
Sargėnas ag. 712
Sarpaliūtė Irena 114
Satkevičius Steponas-*Gintvytis* 299, 302, 304, 520, 525, 731; 90 nuotr.
Sauka str. 809
Saulius Jonas-*Viršaitis* 244; 33, 69 nuotr.
Saulius žr. Bertašius Jonas 415
Saulius, *Sauliukas* žr. Kazickas Bronius 201, 202, 708
Savčenka Piotras str. 623
Savčenko Aleksandras str. 623
Savčenko Vasilijus vyr. ltn. MGB 289
Savickaitė Adelė 135
Savickaitė Janina 423
Savickas Antanas tard. MGB 412, 413
Savickas Jonas prtz. 873
Savickas Juozas-*Ridikas* 336
Savickas Pranas prtz. 290
Savickas prtz. 294
Savickas Valerijonas ag. *Sova* (smogikas) 611
Savičius (MGB rezidentas) 564
Seklys žr. Bukauskas Kazimieras, ag. *Gudas* 635, 636
Sekonas Kostantas-*Banaitis* ryš. 643
Selivanovas Emilijanas 839
Semėnaitė Elena-*Kragždutė* ryš. 642
Semėnaitė Valė-*Naktis* ryš. 642
Semėnas Benediktas-*Pylipavičius* 653, 661, 662, 664
Seminas kap. MGB 622
Semionova Lilija 421, 422
Semionova Tatjana 421, 422
Seniakin mjr. MGB 782
Senis, *Utenis* žr. Kaletka Benediktas kap. 631
Serapinaitė – Venckienė Agutė 114
Serebriakovas kap. MGB 771
Serebriakovas mjr. MGB 779
Serebrikovas karin. MGB 786
Sergejevas Sidoras aktv. 44
Servydis Juozas 24
Servydis Jurgis prtz. 774
Servydis Petras-*Gerbus* 24
Sesevičius Leopoldas prtz. 876
Sesickas Antanas ryš. 863
Sesickas Antanas str. 840
Sesickas Bronius 814
Sesickas prtz. 813
Sesutė žr. Kadžionienė Malvina prtz. 714
Seveljevas str. 179
Sevriuk Ana ryš. 649
Siaubas žr. Kalytis (Viater) Bronius 198, 199, 201–205, 207, 210, 211, 214, 215, 304, , 736, 738, 783, 788, 796, 885, 890–892
Siaubūnas žr. Kraujelis Antanas (ryš. *Pabaisa*) 198, 213, 214, 686, 888
Sideravičius Juozas-*Sakalas*
Sideravičius (Sidaravičius, Sidoravičius) (Levigoras) Juozas-*Sakalas*, *Sakalaitis* 300, 466, 607, 883
Sidorčiuk ag. 664
Sidorovas str. 840
Signalas žr. Milašius Kazys 314
Silickas Algirdas-*Stirninas* (*Stirnius*) 89
Silinš Vilis-*Tėvas* 874
Silinš Voldemars-*Lapinš* 829
Siližinskas aktv. 45
Simakovaitė – Dūdėnienė Agafija (Agota) 293
Simakovas Jestafijus 292
Simanonis Henrikas-*Pilėnas* 894
Simonavičius Gasparas-*Zigmas* 24, 49, 768
Simuntis J. 154
Siniauskas Antanas prtz. 834
Siniauskas str. 50
Sinica Savelijus str. v. 259
Sinius Zigmas-*Šeškus* 619
Sinius Zigmas-*Tarzanas* 647
Sinkevičius 189
Sinkienė Julija 7
Sinkys Emilis 7
Siominas Fiodoras milicn. 117
Sipavičius Balys 25
Sipavičiūtė Aldona-*Velnio Išpera*, *Miglovara* mokyt. ryš. 618, 620, 648
Siratavičienė Kleofantina 27, 28, 29
Sirevičius Petras prtz. 600
Sirgedas Bronius prtz. 101, 116
Sirgedas Jonas-*Karvelis* 90
Sirgedas Juozas-*Vilkas* 98, 100
Sirgedas Liudas prtz. 98, 100, 101
Sirgedas Vacys (Vaclovas) prtz. 98, 100
Sirgėdas Vaclovas prtz. 154

Sirutis Balys-*Granitas* 233
Sirutis Domas-*Baltasis Vergas* 705, 717
Sirutis J. prtz. 89
Sirutis Julius-*Eimutis* 227
Sirutis Kazys sūn. prtz. 224
Sirutis tėv. prtz. 224
Sirvydas (Širvydas?) Jonas kap. 189
Sysojevas Arsenijus str. 623
Sytnikovas str. vrš. 640
Skačas 621
Skambutis, *Kėkštas* žr. Gaidelis Juozas 126, 133, 134, 140, 141, 149, 150, 173, 153
Skarbauskas Stasys 580
Skardinskas kng. 330, 331
Skardžius Albertas (Buitvydas) 53, 54, 57
Skardžius Albertas-*Naras* 56
Skardžius Juozas 56
Skardžius Kazimieras tėv. 60
Skardžius Vladas 53
Skardžiūtė – Skardžiuvienė Angelė 60
Skarulienė Janina mokyt. 881
Skeiveris Pranas 234
Skindaravičius Aleksas tėv. 29
Skindaravičiūtė – Birkuvienė Genovaitė 29
Skinulis Stasys prtz. 713
Skirelytė – Vaitkienė Elena 114
Skyrelytė Elena-*Aušra* ryš. 642
Skladničenko (lagerio Č-20 politrukas) MGB 881
Skliaustys – Ceberglovas str. 500
Skobiejus Antanas prtz. 502
Skobiejus Vytautas-*Viesulas* 89, 887
Skotnikovas karin. MGB 627
Skrajūnas, *Svajūnas*, *Klajūnas* žr. Stundžia Jonas 126, 145, 172
Skrajūnas, *Svajūnas*, *Laimutis*, *Tauras*, ag. *Bimba* žr. Bulka Juozas 215, 216, 278, 279, 302, 304, 309, 310, 335, 529, 532, 687, 885
Skrebiškis str. 30, 31, 168, 172
Skrebutėnas Alfonsas-*Karkliukas* ryš. 643
Skrebutėnas Algirdas-*Perkūnas* ryš. 561, 643
Skridaila ltn. 120
Skrobovas str. 581
Skrodis (Skruodis, Skrodys) Steponas aktv. 44, 45
Skučienė Antanina 114
Skudrinš Juozas prtz. 839
Skudutis Juozas 329, 330
Skudutis Leonas tėv. ryš. 544
Skudutis Zigmas sūn. ryš. 544
Skunčikaitė – Uždavinienė Emilija ryš. 312, 320, 328, 373; 54 nuotr.
Skunčikaitė Melanija 363
Skunčikas Alfonsas-*Narcizas*, *Nasturtas*, *Narsutis* 320, 323–326, 328, 355, 561, 694
Skunčikas Antanas-*Kaltas*, *Kurmis*, *Kuršis* 312, 314, 320–324, 326, 327, 355, 392, 406, 561, 572, 606, 614–616, 628, 629; 87 nuotr.
Skunčikas Bronius prtz. 562
Skunčikas Edvardas prtz. 562
Skunčikas inf. 627
Skunčikas Mykolas aktv. 577
Skunčikas Nikodemas 570
Skunčikas Petras prtz. 562
Skunčikas Pranas-*Žaltys* 312, 313, 320–326, 355, 373, 382, 561, 571, 614, 623, 626; 89 nuotr.
Skunčikienė Melanija 373
Skurkienė inf. 104, 308
Skurkis Antanas-*Šeškus* (*Šeškas*) 115, 700
Skurkis Juozas-*Laisvūnas* 698, 699, 704, 707, 725, 796, 797; nuotr. 28
Skurkis Kazys prtz. 489, 491, 492
Skurkis Mečys prtz. 508, 509, 516
Slanys Petras ryš. 855
Slapšinskas Adolfas-*Erškėtis* 223, 224
Slapšinskas Jonas 225
Slapšinskas Leonas prtz. 223, 224
Slavinskas Antanas prtz. 287
Slavinskas Balys prtz. 289
Slyvienė Elžbieta 324
Slučka Antanas-*Šarūnas* 704, 707, 710, 719
Smalinskas Antanas prtz. 867
Smalstys Albinas 24
Smerdovas N. inf. 88
Smetona Alfonsas-*Žygaudas* 710
Smetona Antanas (prezidentas) 777
Smilginis Kazimieras 578
Smitrius Vytautas-*Gilė* 6
Snakin Fiodor Michailovič mjr. MGB 216, 217, 788
Snakin kap. MGB 311
Snakinas vrš. MGB 565, 636
Sniegana Balys 487
Sniegenas (Snieganas) Antanas-*Viršaitis* 524, 525, 688; 100 nuotr.
Snieška Pranas-*Lakūnas* 456, 562, 670
Snukiškis (Kraujelis) Antanas 686
Snukiškytė Teofilė 684
Sokolov kap. MGB 781
Sokolovas Aleksejus vyr. ltn. MGB 874
Sokolovas kap. MGB 835, 885
Sokolovas ltn. MGB 835
Sokolovas mjr. MGB 290, 430, 629, 680
Soldatov kap. MGB 234
Solovjovas vyr. ltn. MGB 675
Spečiūnas Mykolas prtz. 186
Spėčius Zigmas str. 640
Speičys Juozas 748
Spiridonovas J. A. str. 567
Spranginas Stasys ryš. 311
Sprindys Arvydas prtz. 874
Sprindys Vilius prtz. 874
Sriubas Alfonsas-*Aušra* 77
Sriubas Antanas 414
Sriubas Antanas 705
Sriubas Antanas ryš. 196, 197
Sriubas Bronius prtz. 77

Sriubas Stasys prtz. 77
Sriubienė Janina 414
Sriubienė Janina ryš. 197
Stainys aktv. 45
Stalemėkas Miša str. 34, 36
Stalerėnas Stasys prtz. 601
Staliaronka Stasys-*Fikusas*, *Vargelis* 562
Stalnionis Edvardas-*Kalis* (*Kalvis*) 893
Stančikas Leonas ryš. 511
Stanėnaitė – Bubulienė Uršulė 312
Stanėnaitė Jadvyga ryš. 312, 313
Stanėnaitė Ona ryš. 312, 313
Stanėnaitė Uršulė 313
Stanėnas Jonas tėv. 313
Stanėnas (Stanevičius, Stanionis) Juozas-*Lizdeika*, *Aukštaitis* (*Aukštuolis*) 274, 275, 297, 312, 313, 337, 435, 436, 525, 562, 527, 529, 532, 603, 614, 626, 687; 53, 77, 79, 115 nuotr.
Stanėnas Kazimieras-*Pipiras* 312, 525
Stanėnas Pranas 313
Stanevičienė Elena 321
Stanevičienė Veronika 324
Stankevičienė ag. 282
Stankevičius ag. 870
Stankevičius Aleksas prtz. 832
Stankevičius Aloyzas 845
Stankevičius Petras prtz. 260, 752
Stankevičius policn. 740
Stankevičius-Stankus Adolfas žr. Švilpa Pranas 220, 774
Stankienė – Tumėnaitė Birutė ryš. 243, 250
Stankūnas Antanas prtz. 502
Stankūnas str. 229
Stankus Juozas Vytautas 245
Staričenka Vytautas-*Ūdras* 341, 349, 436, 476, 481, 519, 522
Starkauskas Juozas 547
Starkus Antanas-*Montė* 50
Starkus-*Jurgis* ltn. provokt. MGB 587
Stasė ag. 462
Stasevičius 123
Stasilionis Juozas-*Strazdas* 754
Stasiškis Aleksas prtz. 55, 56
Stasiškis Antanas 7
Stasiškis Bronius-*Sūkurys* 786, 793; 102 nuotr.
Stasiškis Feliksas-*Smūgis* 102 nuotr.
Stasiukonienė Stasė 505
Stasiukonis Baltramiejus tėv. 502, 504, 506
Stasiukonis Baltrus sūn. 506
Stasiulionis Bronius prtz. 66, 78
Stasiulionis Povilas-*Kovas*, *Vilkas* 65, 66, 77
Stasiun str. 664
Stasiūnas Antanas prtz. 666
Stasiūnas Bronius 189
Stasiūnas Jonas prtz. 262
Stasiūnas ltn. 847
Stasiūnas Romualdas-*Kėkštas*, *Abisinas* 653, 667
Stasiūnas str. 481
Stasiūnienė Geronima 666
Stašaitienė Ona 203
Stašaitis Jonas 202
Stašelis Augustinas (Augustas) ag. 43, 854
Stašiulis Jonas 184
Stašiulis Valentinas prtz. 184
Staškevičius Vytautas (SG vadas) MGB 711, 882, 885, 886
Statavičius Bronius prtz. 287, 289, 290
Stažys Petras 494, 499
Stažys Petras-*Karklas* 501
Stažys str. 495, 498
Steiblienė Asta 59 nuotr.
Steiblys Antanas 59 nuotr.
Steiblys Kazys-*Ramūnas* 682, 708, 796
Steiblys Vytas prtz. 502
Steiblys-*Čerčilis* 88
Steiblytė Janina ryš. 771
Stelionis Jonas 46
Steponavičius (režisierius) 514
Steponėnas Petras 580
Steponenas Pranciškus prtz. 502
Stočkutė Teklė-*Birutė* ryš. 855
Stoma Leonas (klierikas) 350
Stoma Stasys ryš. inf. 588
Stomaitė mokyt. 291
Stonys ryš. 310
Stoškus Petras prtz. 261
Straižys Juozas-*Leopardas*, *Gediminas* 191, 192, 193
Strausas žr. Butrimas Povilas 587
Strausas žr. Morkūnas Bronius 205
Stravinskas Juozas mokyt. 462
Stravinskas ltn. 847
Strazdaitė Bronė 195
Strazdaitė Nastutė 882
Strazdas Alfonsas 882
Strazdas Antanas-*Rugienis* 457
Strazdas Jonas 195, 206
Strazdas Jonas ryš. 311
Strazdas Petras (eigulys) 390
Strazdas prtz. 249
Strazdas Vladas prtz. 296, 297, 336, 474
Strazdas žr. Čepulis Jonas 616
Strazdienė Bronė ryš. 203
Streikienė Marijona mot. 844
Streikus Albinas 25
Streikus Albinas prtz. 848, 851
Streikus Antanas-*Tamošius* (*Tamošiukas*) 25, 290, 630, 816, 818, 819, 821, 825, 830–833, 839, 844, 848, 850, 866, 869, 870
Streikus Augustinas 860
Streikus Izidorius-*Girėnas* 819, 839, 844, 848, 851, 853, 854, 856, 858, 859, 861, 865, 869
Streikus Juozas-*Stumbras* 281, 282, 818, 819, 821, 822, 832, 838, 839, 844, 853, 855, 859, 861, 863, 865, 866, 869; 111 nuotr.

Streikus Petras ryš. 844
Streikus Stasys prtz. 746
Streikus, Jazminas žr. Svilas Alfonsas 233
Streikutė Ona-*Nera, Gėlė, Rūta* ryš. prtz. 844, 853, 854, 855, 868
Streikutė Valė (Valerija) ryš. prtz. 844, 859, 865
Streižys Juozas-*Gediminas* 706, 707
Streižys Juozas-*Leopardas* 186, 266
Strelcovas aktv. 35
Strelčiūnienė Veronika-*Aušra* prtz. 227
Striaupytė – Auksakienė Valė 114
Strigienė Juzė 640
Striška mokyt. 451
Striužas Valdas 5, 456, 536, 564, 580, 614, 630, 642, 669, 688, 730, 732
Strotas 270
Struopas Simas prtz. 873
Stugis inf. 277
Stukas Antanas prtz. 747
Stukas gyd. 499
Stukas Jurgis 48
Stukas Povilas-*Tėvas* 227, 229
Stukas Pranas 46
Stukas Pranas ryš. 715
Stukas Vincas prtz. 747
Stukienė Ona-*Žemaitė* prtz. 227
Stumbras žr. Streikus Juozas 281
Stundžaitė – Musteikienė Apolinija 128
Stundžaitė Ona ryš. 310
Stundžia Adolfas 282
Stundžia Alfonsas prtz. 100, 181, 264, 265
Stundžia Antanas prtz. 833
Stundžia Antanas-*Uosis* 487
Stundžia Dominykas-*Ėglius* 147
Stundžia Dominykas-*Meilutis* 483, 523
Stundžia Jonas 118
Stundžia Jonas 496
Stundžia Jonas policn. 306
Stundžia Jonas-*Skrajūnas, Svajūnas, Klajūnas* 83, 116, 126, 145, 152, 169–171, 266, 340
Stundžia Juozas prtz. 335, 456, 825
Stundžia Kazimieras prtz. 100, 264
Stundžia Mykolas ryš. 433, 483, 484
Stundžia Mykolas-*Gaidys* 483
Stundžia Povilas prtz. 335, 481
Stundžia Vincas 305
Stundžia Vincas prtz. 169, 170
Stunžaitė Adelė ryš. 694
Stuobrys žr. Žilėnas Jonas 133, 134, 137, 138, 149
Subačius Albertas mokyt. 328
Subačius Bronius prtz. 328, 329, 562
Subačius Ignas 820
Subačius Jonas 820
Subačius Viktoras tėv. 330
Subačius Voicekas tėv. mokyt. 581
Subačiūtė – Linkevičienė Eleonora 328
Subačiūtė (Meškelienė) Olimpija ryš. 642
Subačiūtė Emilija ryš. 820
Subačiūtė Gražina d. 581
Subačiūtė Vlada ryš. 642
Subata Jonas prtz. 812, 825, 830, 833, 861
Suchovas milicn. 612
Sudeikis Liudas-*Klajūnas* 716
Sudnienė Cicilija 489
Sukarevičius Balys-*Diemedis* 687
Sukarevičius Juozas 526
Sukarevičius Jurgis-*Diemedis* 525, 526, 688; 39 nuotr.
Sukarevičiūtė Bronė ryš. 524, 526
Sultanbekovas mjr. MGB 281
Suoka Kazimieras 736
Survila Juozas sūn. ryš. 545, 564
Survila Kazimieras-*Negras, Parojus, Drąsuolis* sūn. 545, 546, 562
Survila Mykolas 649
Survila Petras sūn. 550
Survila Stanislovas prtz. 562
Survila Viktoras sūn. 550
Survila Vytautas-*Žaibas* 713
Survilaitė Bronė d. 550
Survilaitė Marytė d. 550
Survilaitė Onutė d. ryš. 550, 562
Survilienė Malvina mot. 550
Suslik inf. 278
Susojevas Arsenijus str. 584
Svajonė žr. Lauciūtė Genė 723
Svajūnas žr. Bulka Juozas 310
Svajūnas žr. Griškėnas Alfonsas 631
Svajūnas, Sielys žr. Urbonavičius Edvardas 658, 661
Sveikauskas Juozas prtz. 562
Sveikota Olga (ag. *Berzinš*) 857, 864
Sveklytė Leokadija ryš. 278
Sviklius Albinas prtz. 100, 264
Sviklius Jonas 382
Sviklys Feliksas-*Pikuolis* karin. 770
Svilas Alfonsas-*Streikus, Jazminas* 227, 230, 231, 233, 234
Svilas Bronius-*Aidas* 227, 228
Svilas Jonas ryš. 773
Svirskas Julius 632
Š. Vanda ag. 97,
Šaikutė Adelė ryš. 745
Šajauka Povilas 827
Šakalis Antanas (prokuroras) 530
Šakalys Jonas str. 37
Šakalys Juozas 37
Šakalys Juozas prtz. 154
Šakalys Juozas-*Beržas, Papartis* 809, 812, 813; 43 nuotr.
Šakenytė – Kalinauskienė Adelė 114
Šakenytė Adelė ryš. 112
Šalčiūnas Jonas-*Smauglys* 509, 516
Šaliapskis Vasilijus str. 624
Šalkovskis Antanas str. 547

Šalkovskis Bronislovas str. 547
Šalkovskis Zenonas str. 547
Šalna Antanas-*Griežtis* 456, 667, 668
Šalna Bronius-*Ąžuolas* (*Ąžuoliukas*) 455, 562, 597, 668
Šalna Jokymas-*Kirvis* ryš. 544
Šaltenienė Marijona 209
Šaltenis 153
Šaltenis Juozas-*Ūsas* 85, 86, 88
Šaltenis Kazys karin. 86
Šaltenis Kazys tėv. ryš. 207
Šaltenis Rapolas mokyt. 165
Šaltenis Saulius 166
Šaltenytė – Aniūnienė Apolonija d. ryš. 207, 208, 209, 210; 38 nuotr.
Šaltis Ambrožas 663
Šaltis prtz. 542
Šaltis Stanislovas 661, 663
Šaltis Steponas 664
Šaltytė Salomėja-*Lelija* ryš. 642
Šamas žr. Guobužas Albertas 201
Šaparauskas Jonas 433, 484
Šaplauskas prok. 40
Šapoka Adolfas prof. 80
Šapoka Algimantas-*Jokeris* 82, 86, 87
Šapoka Antanas-*Liepa* 89
Šapoka Antanas-*Uosis* 222
Šapoka Juozas 82
Šapoka Juozas-*Barzda* 222
Šapoka Pranas 82
Šarka žr. Dicevičius Juozas 340, 341
Šarkis žr. Sabaliauskas Steponas 735, 737
Šarūnas prtz. 334
Šarūnas žr. Miškinis Petras 785, 798
Šarūnas žr. Šimkus Stasys ag. (smogikas) *Šturmas* 737, 738, 835
Šaučiulis 218
Šaučiulis Vytautas-*Liepa* 196
Šaučiulytė Aldona 212
Šaukštelis Bronius prtz. 377
Šaukštelis Jonas prtz. 377
Šaulys žr. Guobužas Mykolas 201
Šavalinskas Alfonsas prtz. 247
Šavelis Adomas ryš. 484
Šavelis Bernardas ryš. 484
Šavelis Jonas ryš. 484
Šedys Jonas prtz. 874
Šedys Kazimieras prtz. 876
Šedys Petras 42
Šedys Vladas prtz. 874
Šeduikis Albertas ryš. 855
Šeduikis Jonas prtz. 236
Šeduikis Juozas aktv. 276
Šeduikis Mamertas prtz. 236
Šeduikis Petras 278
Šeduikytė Agota žr. Pupeikytė Bronė 827
Šeduikytė Veronika ryš. 240, 241, 278
Šeikis Albinas prtz. 502
Šeikis prtz. 502
Šeikys Juozapas 796
Šerėnas Adolfas prtz. 457
Šerėnas Alfonsas-*Faustas* ryš. 311, 533
Šerėnas Antanas prtz. 314
Šerėnas Jonas-*Ąžuolas* 457, 458
Šerėnas Jonas-*Čerčilis* 68, 69
Šerėnas Vytautas prtz. 570
Šerėnas Vladas prtz. 455
Šerkšniovas str. 34
Šermukšnis kng. 154
Šermukšnis Vytautas-*Aras* 90
Šermukšnis žr. Laurinavičius Vytautas 803
Šermukšnis, Kelmas žr. Kurlavičius Juozas 484, 485
Šernas ag. 861
Šernas žr. Dručkus Vytautas 275, 607, 863
Šernas žr. Radzevičius Aleksas tėv. 484
Šešelgis Steponas str. 811, 814
Šeškus prtz. 238
Šeškus žr. Meškiūnas Juozas 535
Šeštokas Jonas 466, 467
Ševelytė Janė ryš. 484
Ševelytė Marytė ryš. 484
Šėža Bronius 80
Šėža Jonas 80
Šėža Kazimieras-*Tauras* 80, 87, 89
Šėža Vytautas 80
Šiaudinis Antanas 312, 625
Šiaudinis Balys prtz. 562
Šiaudinis Mykolas 542, 547, 623, 640
Šiaudinis Vaclovas-*Eglaitis* 562, 596, 597
Šiaudinis Valentas mokyt. 6, 316, 458, 541, 564, 637
Šiaurys 142
Šiaurys Jonas prtz. (kitas) 130
Šiaurys Jonas prtz. 130, 153
Šibaila Juozas-*Diedukas, Merainis* 707, 710, 714, 893
Šidla Juozas-*Paukštys* 457, 458
Šidlauskas Balys (Alfonsas)-*Dobilas* 154, 169, 316, 522, 527, 603; 97 nuotr.
Šidlauskas Kazys prtz. 402, 404
Šidlauskas Petras prtz. 501
Šidlauskas Stasys-*Tigras* 713, 714
Šikšnius (Šikšnys) Valentinas kng. 378, 397–399, 412, 621
Šikšnys Pranas 225, 226
Šikus Balys-*Vijūnas* 736, 737, 889
Šilaitis ag. žr. Šimonėlis Liudas plk. 705
Šilas ag. 335
Šilas žr. Makauskas Jonas 629
Šileikienė Adelė mot. 588
Šileikienė Elena 836
Šileikienė Emilija 276
Šileikis Albinas prtz. 286, 287
Šileikis Alfonsas tėv. 588, 589
Šileikis B. prtz. 237
Šileikis Bronius prtz. 261

Šileikis Jonas aktv. 276
Šileikis Jonas prtz. 867
Šileikis Juozas-*Akmenis* 242, 243, 284, 287
Šileikis Kazys sūn. 589
Šileikis Liudvikas 286
Šileikis Petras sūn. 589
Šileikis S. 351
Šileikis Vincas 444
Šileikis Vytautas-*Ąžuolas* 283, 286
Šileikytė – Žusinienė Adelė 292
Šileikytė Adelė žr. Kaladinskienė Veronika 836
Šileikytė ag. 282, 694
Šileikytė Ona d. 588, 589
Šilingas Stasys 52
Šilinikas Jonas 314
Šilinikas Juozas 314
Šilinikas Justinas 314, 315
Šilinykas (Šilinis) Juozas-*Popinigis* 467
Šilinskaitė – Rukšėnienė Veronika 314
Šilytė Valė 192
Šimelytė Ona ryš. 207
Šimkevičiūtė – Mosiejienė Apolonija 114
Šimkūnaitė Genė d. ryš. 433, 434
Šimkūnaitė Genovaitė ryš. 335, 349
Šimkūnaitė Onutė 364
Šimkūnas (Šinkūnas) Leonas-*Kipšas* (*Kipšiukas*) 562, 636
Šimkūnas Albertas sūn. 38
Šimkūnas Antanas prtz. 397
Šimkūnas Antanas-*Kurmis*, *Kalavijas* 437, 440
Šimkūnas gyd. 725
Šimkūnas – Karalius Jonas 626
Šimkūnas Jonas 340
Šimkūnas Jonas 38
Šimkūnas Jonas 390
Šimkūnas Jonas-*Kadugys* 336, 341, 716
Šimkūnas Juozas 349
Šimkūnas Juozas ryš. 335
Šimkūnas Juozas tėv. 38, 340
Šimkūnas – Krisiukas Justinas 626
Šimkūnas Justinas 317–319, 382
Šimkūnas Kazimieras 317, 319, 366
Šimkūnas Kazimieras tėv. ryš. 318
Šimkūnas Kazys (eigulys) 366
Šimkūnas Kazys ryš. 588
Šimkūnas Liudas sūn. prtz. 340, 341
Šimkūnas Petras-*Klajūnas* 318, 405, 406, 477
Šimkūnas – Amerikonas Povilas 626
Šimkūnas Povilas 340, 341
Šimkūnas Povilas-*Jaras*, *Vėžys* 437, 441, 443
Šimkūnas Pranas ryš. 349
Šimkūnas Pranas sūn. ryš. 433, 434
Šimkūnas Silva 364
Šimkūnas Steponas tėv. 340
Šimkūnas str. 809
Šimkūnas Vladas-*Žvėrių Karalius* ryš. 318
Šimkūnienė Teklė 363
Šimkūnienė Veronika mot. ryš. 433
Šimkus Jonas 317
Šimkus Stasys-*Šarūnas*, ag. (smogikas) *Šturmas* 737, 738, 835
Šimkutis (Šimkūnas) Dionizas 542, 547, 623, 640
Šimonėlienė – Saplytė Aldona-*Pakalnutė* ryš. 633
Šimonėlis Antanas-*Hitleris* 59, 61, 87, 88, 716, 773
Šimonėlis Jonas 705
Šimonėlis Kazys prtz. 58, 61
Šimonėlis Liudas plk. ag. *Šilaitis* 705, 711
Šimonis ag. 715
Šimulynas kap. 11
Šinkūnaitė Aneliutė 271
Šinkūnas (Juozevičius) Jonas-*Brolalis* 714
Šinkūnas (Šimkūnas) Balys-*Papartis* 525, 688
Šinkūnas Antanas 43
Šinkūnas Antanas prtz. 271
Šinkūnas J. milicn. 815
Šinkūnas Jonas prtz. 179, 184
Šinkūnas Jonas prtz. 473
Šinkūnas Jonas-*Kadagys* 294, 296, 297
Šinkūnas Jonas-*Žiburys* 147, 523
Šinkūnas Jurgis 47
Šinkūnas Kazys-*Oželis* 714
Šinkūnas Liudas prtz. 260, 261
Šinkūnas Liudvikas 154
Šinkūnas Petras 40, 43, 2 nuotr.
Šinkūnas Vincas 31
Šinkūnas Vladas 43
Šinkūnas-*Kurmis* 354
Šinkūnas-*Paberžis* 184
Šinkūnas-*Vėžys* 354
Šinkūnienė – Pupeikytė Bronė-*Birutė* 820, 821, 823, 828, 829, 832
Šiožinys (Šiožienis) Mykolas-*Erškėtis* 284, 286, 287, 836
Šiožinys Jonas prtz. 237, 239, 260, 261, 457
Šiožinys Juozas prtz. 457
Šiožinys-*Garnys* 456
Širbinskas aktv. 389
Šireika Jonas-*Pyragaitis* 94–96, 98, 100, 101, 109, 138, 155
Šireika Povilas-*Kariūnas* 100, 102, 138, 140, 155
Šireikaitė Verutė 102
Širvinskas Adomas-*Šalmas* 65 nuotr.
Šiukščius Algirdas 6, 681, 734
Šiupinys Julius prtz. 503
Šyvis Jonas-*Beržas* 503, 727
Šklėrius plk. 689
Šklėrys Jonas-*Sakalas* 21, 23
Šklėrys Jurgis 21, 23
Šlamas 227
Šlekas Adomas aktv. 749
Šlekas Petras-*Vyturys* 741, 742, 745, 747, 753
Šlekas Vladas prtz. 753
Šlepetys Emanuelis-*Manius* BV 287
Šlepetys K. 269

Šlikta Jurgis (Jurka) 840, 854, 856, 857
Šlioma aktv. 41
Šomka Juozas-*Čerčilis* 707, 711, 714
Špynovas pplk. MGB 841
Špokas žr. Juodinis Jonas 180
Špūras Jaroslavas prtz. 752
Špūras Petras prtz. 861
Šriubas Pranas 893
Šriubas žr. Daunys (Dagys) Alfonsas 136, 149
Šriubėnaitė (Umbražiūnienė) Leonora-*Rūta*, *Šriubenka* ryš. 643
Šriūbėnas Marijonas-*Norkaitis* 562
Štaras Vincas 524
Štikonienė – Petrėnaitė Laima 698
Štukėnas Antanas 609
Šturmas ag. (smogikas) žr. Šimkus Stasys-*Šarūnas* 738, 835, 891
Šturmas žr. Kublickas Jonas 228
Šukys ag. 789
Šukys ag. 862, 863
Šukys Antanas 34
Šukys Dominykas 35
Šukys Feliksas prtz. 71
Šukys Jeronimas 35, 36
Šukys Jonas 776
Šukys Jonas-*Liūtas* 24, 792
Šukys Juozas-*Kėkštas* 562
Šukys Jurgis 44, 46
Šukys Kazys prtz. 813
Šukys Kazys-*Putinas* 562
Šukys Lionginas-*Lionginas*, *Meškėnas*, *Vanagas*, *Perkūnas*, *Senis* 707
Šukytė Birutė 114
Šulga Bronius ag. *Grybas* 675
Šulgienė Jadvyga 675
Šulskas Mykolas-*Šerys* 562
Šumauskas Motiejus 675
Šumėnas Antanas 111
Šuminaitė Uršulė ryš. 438
Šuminaitė Veronika 372
Šuminas Algirdas-*Kurklys* 126, 135
Šuminas Antanas sūn. 33
Šuminas Antanas-*Luobas* 437
Šuminas Ignas 33
Šuminas Jonas 33
Šuminas Jonas prtz. 348
Šuminas Juozas 882
Šuminas Justinas aktv. 538, 546
Šuminas Kazimieras ryš. 573
Šuminas Kazys 621, 627
Šuminas Kazys tėv. 33
Šuminas Oskaras 576
Šuminas Povilas 33
Šuminas Valerijonas ryš. 573, 621
Šuminas Vincas 473
Šuminas Vincas-*Mendelis* 33
Šuminas Vytautas 33
Šuminytė ag. 327
Šumskas ag. 750
Šustikas Juozas prtz. 671
Šustikas Kazys prtz. 671
Šutas prtz. 224
Šutas Vytautas prtz. 290
Šutinys Jonas prtz. 704
Šutinys Juozas-*Paleckis* 87, 90, 682, 683
Švaikštas, *Tigras* žr. Liulevičius Pranas 141
Švalkienė Paulina 675
Švarcas str. 461
Šveckus Antanas 168
Šveckus Antanas 188
Šveckus Stasys ryš. 712
Švedas 808
Šveikauskas Kajetonas prtz. 456
Šveikauskas Kostas-*Pipiras* 456
Švenčionis Augustinas 632
Švilpa Jonas-*Afenas* 25 nuotr.
Švilpa Kostantas 312
Švilpa Pranas-*Barzdyla*, *Ąžuolas*, *Abstinentas* 220, 486, 773, 775
Švilpa Vladas 312
Švitrigaila žr. Bikelis Balys 128, 146
Švyturys provokt. 650, 651
Švyturys žr. Basys Leonardas 703, 704
Švyturys žr. Purevičius Simonas 275, 607
Talaikis Antanas 305
Talius Stepas 40, 41, 44, 45
Taluntis Jeronimas-*Griausmelis* 562
Taluntis Jonas prtz. 536
Taluntis Jonas-*Siaubas* 562
Taluntis Petras-*Juodis* 562
Taluntis Vaclovas-*Apynis* 563
Taluntis Vaclovas-*Naujokas* 563, 644, 654–656
Talutytė Adelė-*Žiežirba* 858, 859, 865
Talutytė Emilija-*Žiežirba* prtz. 715
Tamaliūnas Jonas-*Varpas* 754
Tamoliūnas Jonas-*Knygnešys* 863, 868
Tamošiukas žr. Streikus Antanas 25, 290, 816, 817, 822, 834
Tamošiūnas Henius 473
Tamošiūnas Henrikas 118
Tamošiūnas Jonas prtz. 78
Tamošiūnas Juozas 872
Tamošiūnas Juozas-*Bijūnas* 68, 69
Tamošiūnas Justinas 118
Tamošiūnas Kazys mokyt. 219
Tamošiūnas policn. 239
Tamošiūnas Povilas-*Karklas* 706
Tamošiūnas prtz. 706
Tarailis Serapinas str. 726, 729
Tarakavičius Antanas prtz. 455, 459
Tarakavičius prtz. 501
Taranda Alfonsas mokyt. 612
Tartilaitė Ona 521
Tartilaitė Stanislava mokyt. ryš. 186

Tarulis Algirdas 169
Tarulis Algirdas prtz. 99, 101
Tarulis Antanas aktv. 462
Tarulis Povilas prtz. 99, 101
Tarulis Pranas 99
Tarulis ryš, 241
Tarulis Vytautas 116
Tarulis Vytautas 169
Tarulis Vytautas prtz. 99, 101
Tarulytė – Ruzgienė Elena (Elytė)-*Našlaitė* ryš. 98, 100, 139, 157, 160, 724, 763
Tarulytė Natalija 172
Tarulytė Onutė 103
Tarzanas (*Ungurys*) žr. Puzanas Zenonas 634, 646
Tarzanas ag. (smogikas) 712
Tarzanas žr. Guiga Stasys 681
Tarzanas žr. Palepšis Mykolas 297, 337–339, 343
Tarzanas žr. Radzevičius Alfonsas ag. *Alfa* 216, 217, 300, 484–686, 731, 736–738
Tarzanas žr. Trimbelis Juozas 790
Taškūnas Antanas ryš. 587
Taškūnas Mykolas 390
Taukius žr. Antanas prtz. 832
Tauras ag. (smogikas) 712
Tauras žr. Mateikis Povilas sūn. 50
Tauras žr. Pupeikis Balys 832
Tauras žr. Trečiokas Juozas 630
Tautvaiša žr. Zaskevičius Algimantas 708, 709
Tautvydas žr. Janulis Mykolas 715
Tavoras Petras prtz. 813
Tebelskis Vytautas 24
Telyčėnaitė Julė ryš. 642
Tėlyčėnas Kostantas (Kostas) 639
Telyčėnas Mykolas 5 nuotr.
Telyčėnienė Liucija ryš. 643
Telksnienė Anelė 505
Telksnys Teofilis 502, 504, 506, 507
Terleckas Bronius prtz. 455
Terleckas Kazys-*Pušis* 451, 455, 669
Tervydas (Tervydis) Jonas ag. *Dalgis* 791, 793
Teterikovas Jeftifijus 624
Tichonovas ltn. MGB 99, 116, 117, 622, 694
Tigras prtz. 550
Tigras žr. Aidukas Vladas 355, 368
Tigras žr. Černius Petras 785, 798
Tigras žr. Laucius Antanas 887
Tigras žr. Rusakevičius Vytautas 279
Tigras žr. Zaptorius Dominykas 460, 462
Tijūnėlienė Teofilė (močiutė) 882, 883
Tijūnėlis Albertas prtz. 306, 337, 338, 344, 475
Tijūnėlis Antanas prtz. 337
Tijūnėlis Antanas ryš. 334
Tijūnėlis Juozas-*Skaistutis* (*Skaistusis*) 296, 306, 307, 337, 339, 475, 476
Tijūnėlytė Onutė 328
Tilindis Antanas prtz. 457
Tilindis Antanas-*Dilinis* 236
Tilindis Jonas prtz. 457
Tilindis Vytautas prtz. 155
Tilindis Vytautas prtz. 457, 458
Tilvitytė Teklė provokt. 404
Tilvytis Kazimieras prtz. 100
Tilvytis Kazys 154, 263
Tilvytis Klemensas provokt. 403, 404
Tilvytis Klemensas prtz. 100
Tilvytis Petras prtz. 501
Timinskas kap. MGB 347, 597
Timofejevas Trifilius 43
Timošenka žr. Blažūnas Vladas 443
Tindžiulis Albinas-*Dėdė* kap. 792
Tirilis Kazys-*Toliukas*, *Toleišis* 563, 614
Tirilis Pranas-*Bitė* 563, 594, 598, 614
Tirilytė Jadvyga ryš. 642
Titiajevas kap. MGB 574, 628
Titnagas ag. 715
Tiuganovas Fiodoras Ivanovičius (pulko vadas) MGB 288, 289
Tiupin ltn. MGB 781
Tyla Adomas 890
Tyla Anicetas-*Ancas* 894
Tyla Bronislovas-*Kapitonas* tėv. 194, 195
Tyla Ignas sūn. 194
Tyla Jonas-*Vaišvilas* 78, 197, 209, 724
Tyla Povilas 194
Tyla Stanislovas (Stasiukas) sūn. 194, 200, 202, 205, 206, 209, 217
Tylaitė – Sakalauskienė Birutė ryš. 194, 199–203, 205, 207, 210–213, 217, 890
Tylaitė – Zizienė Elena-*Birutė* ryš. 194; 38 nuotr.
Tylaitė Angelė ryš. 201, 203, 205, 217
Tylaitė Elena-*Birutė* 78
Tylaitė Elytė-*Gražina* ryš. 215
Tylaitė Genė 194, 195
Tylaitė Monika 194, 197, 199, 200, 201
Tylaitė Zosė (Zofija)-*Gulbė* 57, 73, 78, 197, 205; 30, 94 nuotr.
Toleikis Antanas 118
Toliušytė Vronika ryš. 772
Tolkovyj ag. (vidinis) 649
Tomas ag. 715
Tomkutė Olė 114
Trabutis 39
Trainytė Vanda ryš. 687
Trapikas prtz. 606
Trapšys Juozas 621
Trečiokas (Kliukas)-*Pagalys* 631
Trečiokas Juozas-*Tauras* 630
Treinys Alfredas-*Stumbras* 86, 87, 90, 887; 22 nuotr.
Treinys Jonas 82
Treinys Juozas ryš. 92, 93
Treinys Pranas 132, 166
Treinys Rimantas 82
Treinys Romas (vienuolis selezietis) 132, 153, 166
Treinys Vytautas 81, 89

Treinytė Angelė ryš. 311, 532
Treinytė Vanda ryš. 311, 526, 532
Trimbelis Juozas-*Tarzanas* 749, 784, 791
Trimitas prtz. BV 716
Trimitas žr. Butrimas Bronius 408
Trinkūnaitė Teklė-*Lelija* ryš. 621
Trinkūnaitė Zosė-*Šešupė* 335
Trinkūnas Adolfas 154
Trinkūnas Antanas prtz. 335, 456
Trinkūnas Antanas-*Dagys* 503, 727
Trinkūnas Jonas 528
Trinkūnas Juozapas 272
Trinkūnas Jurgis-*Barzda*, *Dagys*, *Dagilis* 302, 433, 525, 699, 716, 795
Trinkūnas Jurgis-*Šernas* 803, 805
Trinkūnas Kajetonas prtz. 335
Trinkūnas Kazimieras 272
Trinkūnas Kostas-*Chuliganas* 456
Trinkūnas Petras 272
Trinkūnas str. 489
Trinkūnas-*Husaras* 485
Triukaitė Elena 114
Trockis žr. Jakštonis Balys 68
Trofimova – Zenkienė Zinaida 43
Trofimovas Aleksejus milicn. 876
Trofimovas Maksimas 394, 395, 396
Truchačiov ltn. MGB 870
Trumpa Antanas prtz. 838
Truskauskas Antanas 603
Truskauskas Stasys 603
Tūbelis Albinas prtz. 185
Tūbelis Leonas-*Panceris* 511
Tugaudytė Elvyra 420
Tumas Juozas 21, 23
Tumas Vladas 23
Tumėnaitė – Klabienė Ona ryš. 842
Tumėnaitė – Stankienė Birutė ryš. 250
Tumėnaitė Severija (Ksavera) 177, 246
Tumėnaitė Severija 184
Tumėnas 28
Tumėnas Albertas prtz. 100, 264
Tumėnas Antanas prtz. 100, 264, 265, 825
Tumėnas Jonas prtz. 100, 264, 265
Tumėnas Juozas prtz. 294
Tumėnas Juozas ryš. 311
Tumėnas Klemensas prtz. 100, 264
Tumėnas Konstantinas prtz. 502
Tumėnas Petras 842
Tumėnas prtz. 726
Tumėnas Vincas prtz. 177, 179, 183, 246, 247
Tumėnas Vincas-*Ramūnas* 707
Tumėnas Vladas prtz. 294, 295, 336, 337, 341, 436, 438, 478
Tumėnas Zigmas-*Kęstutis* 242–245, 274, 280; 32, 77, 85 nuotr.
Tumėnas Zigmas 250
Tumėnienė 280
Tumėnienė Jadvyga 250
Tunkis (Tunkys) Aleksandras-*Balandis* 563, 570
Tunkis Bernardas-*Jurginas* 563
Tunkis Klemensas-*Ąžuolas* 563, 570
Turkevičius Ksaveras-*Bagdonas* 867, 868
Turkevičius-*Nykštukas* 754
Turlo ag. žr. Buračas Albinas 647
Tursa Bronius prtz. 73
Tursa Leonas-*Patrimpas*, *Voverė* 71–73, 758, 763, 764, 769, 770–772, 775, 781
Tursa Mykolas prtz. 71, 72
Tursa Nikodemas-*Tetervinas* 767, 781
Tuskėnas (Tuskonas) Jonas prtz. 807
Tutinas Jonas-*Balandis* 495
Tūzas Antanas ryš. 706
Tūzas Vladas-*Monasius* 706
Tvardauskas Juozas prtz. 239, 258
Ubonienė – Šimkūnaitė Stasė 317
Ubonis Antanas 277
Ubonis Jonas prtz. 318, 319
Ubonis Petras prtz. 489, 491, 492, 508, 509, 516
Ubonis Rimas 492
Ubonis Vincas prtz. 318, 319
Ubonytė Laimutė 492
Ūdra Alfonsas 38
Ūdras žr. Čičelis Antanas
Ūdras žr. Staričenka Vytautas 341, 349, 434, 435, 477
Ulčickas Mečislovas prtz. 455
Ulevičienė Adelė 325
Ulevičius Andrius 515
Ulevičius J. prtz. 237
Ulevičius Jonas prtz. 261
Uljanovas Pankratijus str. 244
Ulonas inf. 462
Ulozas Antanas ryš. 469
Ulrich gen. plk. MGB 574, 628
Umbrasaitė Marytė ryš. 734
Umbrasas Alfonsas ag. „*Vanagai*-3“ 610
Umbražiūnaitė Aldona-*Landra* ryš. 642
Umbražiūnaitė Eugenija 640
Umbražiūnas Simonas 655
Umbražiūnas Vilius-*Voras* ryš. 643
Ungurys ag. (smogikas) 646, 680
Untanaitė Antanina 659, 662
Untanaitė Antanina-*Lakštutė* ryš. 642
Untanas Aleksandras (Aleksas)-*Tigras* 653, 663, 664; 73 nuotr.
Untanas Bronius-*Liūtas* 637, 641, 645, 653, 664; 71, 73, 75, 108, 116 nuotr.
Untanas Juozapas prtz. 666
Untanas Klemensas 660
Untanas Pranas 660
Uodas prtz. 613
Uoselis str. 82
Uosis ag. 861
Uosis prtz. 91
Uosis žr. Graužinis Balys 275, 299, 300, 522, 525, 728

Uosis žr. Klimavičius Petras 648, 710
Uosiukas, *Kovas* žr. Ivonis Stasys 138, 151
Urban ag. 346
Urbanas Antanas prtz. 570
Urbanas Kazys-*Karklas* 534
Urbanavičienė Anelė mot. 568
Urbanavičius Edvardas-*Svajūnas*, *Sielys* 563, 641
Urbanavičius Juozas sūn. 568
Urbanavičius Jurgis tėv. 568
Urbanavičius Stasys 734, 735
Urbanavičiūtė Amilia d. 568
Urbans Stanislavs-*Melna Barda*, *Kalpaks* 851
Urbonaitė Elenutė 379
Urbonaitis BV 187, 188
Urbonas Antanas prtz. 456, 801
Urbonas Bronius prtz. 224
Urbonas Jonas 183
Urbonas Jonas 253
Urbonas Jonas aktv. 37
Urbonas Jonas prtz. 224
Urbonas Jonas ryš. 774
Urbonas Jonas tėv. 271
Urbonas Jurgis-*Lakštutis* 708, 716, 894
Urbonas Kazys-*Karklas* 468
Urbonas Mykolas-*Liepa* 87, 215, 299, 303, 304, 497, 503, 686, 736, 788, 795, 798, 801, 886, 887, 888, 890; 29, 88, 90, 98 nuotr.
Urbonas Robertas 640
Urbonas Silvestras (Silva)-*Lapinas* 87, 90, 500, 503, 683, 704, 716, 730, 795
Urbonas Valentinas str. 183
Urbonas Valentinas sūn. str. 271
Urbonavičius (Urbanavičius) Albinas-*Algimantas* sūn. prtz. 563, 567, 568, 614
Urbonavičius Edvardas-*Senis* 467
Urbonavičius Pranas-*Dėdė*, *Daunoras*, *Jomantas* 24, 768, 793
Urbonavičius Stasys prtz. 71
Urbonavičius str. 76
Urbonavičius Valius 345
Urkauskienė Jadvyga 307
Urmonas Anicetas mokyt. 669
Urnežytė – Radžiukynienė Bronė 114
Uršulė ag. žr. Vaišnoraitė Stefa 115, 281
Urvinis Pranas 860, 861
Usov milicn. ltn 40
Ustinovas vyr. ltn. MGB 732
Ušackas Jonas-*Jaunis* 89, 887
Utanė Marytė mokyt. 881
Uzdila Juozas Vytautas 791
Užubalis (Zablackas) Pranas-*Liūtas*, *Mikulis* 563
Vacliokas str. 667
Vadaiša Jurgis-*Kuntas* 180
Vadeiša Jonas prtz. 601
Vadeiša Jurgis (Kostas) 184
Vadeiša Jurgis prtz. 238
Vadišius Vytautas-*Avilys* 147, 152, 334, 470
Vadopolas Povilas 7
Vaickus Antanas-*Lazdynas* 563, 566
Vaickus Jonas-*Grynas*, *Povadas* 349
Vaickus Jonas-*Trimitas* 563, 566
Vaickus Juozas-*Žuvėdra* 563, 569
Vaickus Kazys prtz. 567
Vaičėnas Balys-*Pavasaris*, *Liubartas*, *Amerikonas* 275, 450, 602, 606–608, 812, 826, 840, 850, 851, 861, 868, 869, 883; 77, 115 nuotr.
Vaičekauskaitė Dangyra 42 nuotr.
Vaičėnas Bronius-*Sakalas* 744, 868
Vaičėnas Edvardas-*Edska* (*Edskis*) 744, 749, 843, 861–863, 868
Vaičėnas Romas 862, 863
Vaičėnas Vincas-*Centas* 744, 861, 867
Vaičėnienė – Balčiūnaitė Ona-*Marti* prtz. 843, 862, 863
Vaičiukas Alfonsas-*Riteris* 563
Vaičiulis Juozas 876
Vaičiulis ltn. MGB 347, 461
Vaičiulis Stepas 876
Vaičiulis str. 435
Vaičiūnaitė – Mizeikienė Adelė 114
Vaičiūnaitė Stasė ryš. 693–695
Vaičiūnas Antanas-*Kvietys* 242, 243
Vaičiūnas Gintaras 215
Vaičiūnas Juozapas prtz. 61
Vaičius Julijonas 48
Vaidila žr. Dūdėnas Jurgis 272
Vaidila, *Strausas*, *Berželis* žr. Butrimas Povilas 335, 338, 362, 370, 377, 378, 384, 385, 396–399, 400, 404, 406, 432–435, 477, 478, 522
Vaidilos Ainis, *Kaupas* žr. Maniušis Vaclovas 180
Vaidilutė žr. Deveikytė Natalija prtz. 159, 160, 302
Vaidotas, *Naras* žr. Pakštas Vytautas 135, 138, 149, 165, 302
Vaidūnas, *Ūkvedys* žr. Putrimas Balys 111, 112, 275
Vaiduoklis žr. Dieninis Stasys 631, 632
Vaiginytė Genutė 414
Vaikutis Bronius prtz. 752, 753
Vaikutis Stasys 24
Vainauskas Jaska prtz. BV 743, 744
Vainauskas Jonas-*Didvyris* 754
Vainauskas Jonas-*Jaska*, *Senukas* 842, 843, 868
Vainauskas Romas prtz. 754
Vainius Vladas 829
Vairas prtz. 551
Vaiškūnas Vincas-*Medinis* 483
Vaišnoraitė S. ag. *Uršulė* 115
Vaišnoraitė Teklė 283
Vaišnoras Albinas 118
Vaišnoras Albinas 473
Vaišnoras Silvestras 154
Vaišnoras Stasys-*Lingė* 334, 343, 345, 348, 691
Vaitelis Danielius-*Briedis* 332, 710
Vaitieka Antanas prtz. 284, 285
Vaitieka Petras prtz. 284

Vaitiekėnas Vaclovas-*Barzdėnas* 634, 636, 646, 647, 653, 666; 73 nuotr.
Vaitiekėnas Zenonas prtz. 653
Vaitiekūnaitė Jadvyga 114
Vaitiekūnas ag. kng. 708
Vaitiekus Jonas prtz. 838, 839
Vaitkevičius Antanas 154
Vaitkevičius Vladas-*Kirvis*, *Gaidukas* BV 126, 134, 152, 297, 457, 458
Vaitkus (advokatas) MGB 574
Vaitkus Pranas 43 nuotr.
Vaitulevičius Antanas 304
Vaivada Bronius mjr. 124, 188, 189, 190
Vakaras ag. 601
Valaika Antanas aktv. milicn. 41, 45
Valainienė Augustina ryš. 829
Valainienė Bronė 817
Valainis Balys prtz. 284, 285
Valainis Jonas prtz. 842, 843
Valainytė Eugenija 831
Valainytė Genia 831
Valainytė Nadiežda (Nastutė) ryš. 828, 830
Valainytė Stefa 831
Valančiūnas Mykolas-*Aitvaras*, *Vaiduoklis* 196, 706, 721
Valančiūnas Napalys-*Elnias* 89, 705
Valantiejūtė – Žemaitienė Kostė 114
Valeikienė Antanina 7
Valevičiūtė Elena-*Nida* ryš. prtz. 722
Valevičiūtė Janina-*Astra* ryš. prtz. 709, 717, 719, 722
Valickaitė Stasė 62
Valickas Petras 174
Valiukas Kristoforas (Krištofas) 445, 448
Valiukas Kristupas 333
Valiukas Petras 445, 449
Valiukas prtz. 238
Valiukas Steponas prtz. 448
Valiukas str. 56
Valiukas Vincas 434
Valiukas-*Mikas* ltn. provokt. MGB 587, 590
Valiukonienė – Čibiraitė Lionė 882
Valiulis Jonas 154
Valys Augustinas 40
Valys Edvardas 40
Valytė Verutė mokyt. 307
Valkūnas Antanas ryš. 712
Vanagai ag. žr. Juodka J.-*Tarzanas* 272
Vanagai-1 ag. žr. Juodka Antanas prtz. 610
Vanagai-3 žr. Umbrasas Alfonsas 610
Vanagaitė – Lapinskienė Ona-*Pempė* ryš. 73, 103, 758, 764
Vanagaitė – Terleckienė Vitalija 16
Vanagaitė Uršulė 759
Vanagas Adomas-*Svajūnas* (*Papūga*) 563
Vanagas ag. 152
Vanagas ag. žr. Daubaras Adolfas 835, 836, 866
Vanagas Albertas 16
Vanagas Algis 16
Vanagas Antanas 761, 762
Vanagas Jonas prtz. BV 191
Vanagas Jonas-*Tyrūnas* 707, 716
Vanagas Vaclovas prtz. 759, 761, 762
Vanagas Vytautas 268
Vanda ag. 694
Vaniuša ag. 496
Vapsvaitė Emilija 402, 403, 404
Varaneckas Gubertas-*Strazdas* 563
Varduva žr. Norkūnaitė Eugenija ryš. 163
Varna Adolfas prtz. 819, 839, 851, 854, 867
Varna Edvardas prtz. 563
Varna Izidorius prtz. 818
Varna Jonas prtz. 563, 639, 817, 866
Varna Juozas prtz. 848
Varna Marinas (Martynas, Marijonas) prtz. 817, 848, 866
Varnas ag. 282
Varnas ag. 781
Varnas Algirdas-*Alius*, *Gaidys* (*Gaidelis*) 77, 196, 208, 209, 888, 892; 39 nuotr.
Varnas Jonas prtz. 71, 72
Varnas Jonas prtz. 762
Varnas prtz. 349
Varnas Vladas prtz. 77
Varnas Vladas prtz. 876
Varnas žr. Matiukas 377
Varškevičius str. 21
Vartibavičienė – Černiauskaitė Aldona (Ona)-*Alyva* prtz. 809, 868, 877
Vartibavičius Antanas-*Tėvas*, *Piršlys* 840, 854–856, 864, 866, 877
Vartibavičius Petras 739
Vartibavičius Vladas prtz. 867, 877
Vasalas ryš. 573, 619
Vasiliauskaitė Genė ryš. 832
Vasiliauskas Antanas prtz. 868
Vasiliauskas Balys 44, 46
Vasiliauskas kng. 733
Vasiliauskas Petras 33
Vasiliauskas Vladas 33
Vasiliauskienė – Čeičienė Anelija 44, 45
Vasiliauskienė Anastazija 33
Vasiliauskienė Jugasė 823
Vasilionka str. 38
Vasiljev pplk. MGB 771
Vasiljeva Zina, Genutė ryš. 255, 256; 45 nuotr.
Vasiljevas Amosas aktv. 276
Vasiljevas Jurgis-*Viesulas* mokyt. 62, 86, 88, 165, 166, 200, 718
Vasilkevičius Vilhelmas prtz. 747
Vasiulis Ignas-*Karvelis* 204, 297, 299, 303, 310, 466; 12 nuotr.
Vasiulis Jonas-*Aukštuolis* 456
Vasiulis Vincas-*Raktas* 456
Vasiulytė Janė-*Kaladikė*, *Kaladėlė*, *Kaladytė* ryš. OSA V 204, 207, 300, 303, 309, 311, 889

Vasiulytė Marytė-*Aguonėlė* ryš. 207, 303, 309, 311, 884
Vaškelienė Aleksandra ryš. 763, 764
Vaškelienė ryš. 772
Vaškelis Albertas prtz. 767
Vaškelis Albinas-*Lazdynas* 63, 66, 706
Vaškelis Jonas 20, 24
Vaškelis Juozas-*Uosis* 23
Vaškelis Napalys prtz. 773
Vaškelis Stasys 764
Vaškelis str. 460, 461
Vaškelytė Bronė ryš. 774
Vaškelytė Marytė ryš. 763, 765
Vedrickaitė (Gabševičienė) Stasė-*Rugiagėlė, Audra* ryš. 100, 104, 105, 115, 163
Vedrickas inf. 610
Vėjas ag. 191
Vėjas inf. 238
Velėniškis Pranas-*Demokratas* 772, 778, 784
Velėnius Alfonsas prtz. 74, 75, 77
Velėnius Andrius prtz. 74, 75, 77
Velėnius Stasys prtz. 74
Velykis Antanas 184
Velykis Antanas prtz. 178, 247
Velykis-*Lokys* 68, 78
Venclovaitė – Juknevičienė Ona 8 nuotr.
Venclovas 63
Venclovas Albinas prtz. 239, 252
Venclovas Ambrazas prtz. 730
Venclovas Ignas prtz. 730
Venclovas Jonas-*Papartis* 456
Vengeliauskienė Emilija 414, 419, 420
Venslovas Jonas 276
Venslovienė Konstancija 495
Verdijas Vladas prtz. 874
Verikas (komsorgas) 735
Veršelis 741
Vesniovas ltn. str. 257
Veteikis Petras 31, 32
Vėtrinis ag. 282
Vetrovas Pavelas gen. mjr. MGB 125, 162, 637, 756
Vežionis Bronius-*Katinas* 509
Vėžiukas, *Vėžys* žr. Juodka Jonas 279, 470, 522, 525, 527
Viater žr. Kalytis Bronius 90
Viburys Petras-*Uola* ryš. 734
Vickus Jonas-*Grynas* 348
Vickus Justas-*Zniba* 348
Vičinas 493
Vidmantas žr. Danilevičius Henrikas 711
Vidžiūnas Petras 730
Vidžiūnienė (Žygelienė) – Žvinytė Ona 730, 731
Viesulas žr. Guobužas Vytautas 199, 205, 207, 209, 211–214
Viesulas žr. Miškinis Vytautas 279, 281, 282
Viesulas žr. Nakutis Albertas 785, 798
Viesulas žr. Vasiljevas Jurgis mokyt. 166, 721
Viesuliukas (*Viesulas*) žr. Apacianka Justinas 210, 211
Vijeikienė Kristina 173,174
Vijeikis Antanas 172
Vijeikis Feliksas-*Gintaras* 699
Vijeikis Petras 31, 168, 170
Vijeikis Petras prtz. 101, 108
Vijeikis Pulgis-*Audrūnas*, *Aras* 83, 91, 522, 523; 36, 53 nuotr.
Vijeikytė Paulina-*Pivonija*, (*Pinavija*) ryš. 150, 162, 170; 40 nuotr.
Vijūnas žr. Šikus Balys 737, 889
Vildžiūnas Danius-*Dainius* 502, 887
Vileikienė Kristina 169
Vileita Jurgis (Juozas)-*Uralas* 653, 664
Vileita Kazimieras-*Naujalis* 641, 645, 653, 664; 71 nuotr.
Vileitaitė Pranė-*Žibutė* ryš. 642
Vilimaitė Bronė d. 322
Vilimaitė Janina d. 322
Vilimas Antanas prtz. 813
Vilimas Juozas prtz. 813
Vilimas Mataušas-*Mindaugas* 24
Vilimas Stanislovas tėv. 322
Vilimas str. 82
Vilimavičius Kazys str. (partizanų inf.) 657
Vilimavičiūtė Zuzana 657
Vilys Albinas 47, 50
Vilkas ag. žr. Stašelis Augustas 855
Vilkas prtz. 483
Vilkas žr. Karosas Vladas 785
Vilkas žr. Mastauskas M. 619
Vilkas žr. Petrikas Jonas 623
Vilkauskas inf. 838
Vilnius žr. Krivickas Bronius 714
Vilūnaitė Marytė ryš. 105
Vilūnaitė Vanda ryš. 105
Vilūnas Vladas-*Kiškis* 244; 33 nuotr.
Vilutis – Tumėnas Antanas-*Žilvytis* ryš. 165
Vilutis 282
Vilutis Jonas-*Sakalėlis* 59, 68
Vilutis Leonas 6
Vilutis Leonas-*Arūnas* 129, 133, 135
Vilutis Mykolas prtz. 563
Vilutis Pranciškus-*Kotas* 59, 68
Vilutis Vytautas 47
Vilutis Vytautas-*Perkūnas* 49, 51
Vilutytė Ona ryš. 472
Vinciūnas Alfonsas-*Adomėnas*, *Nasturta* 78
Vinciūnas Jonas mokyt. 466
Vinciūnas Teofilis-*Kalnelis* 467, 468, 534, 563, 581
Vingelevičius str. 728, 806
Vinogradov ltn. MGB 40
Virbalas Vladas-*Puriena*, *Riteris* 65 nuotr.
Virbickas Juozas-*Fricas* 90
Vismanas kpt. MGB 779
Viščius Jonas 244

Viščiūtė Genė 244
Viščiūtė Valė 244
Viškelis str. 489
Višnevskis Pranas 462
Vitėnas Albertas-*Siaubas* 316
Vitkūnas Jonas 174
Vitkus Jonas sūn. ryš. 131
Vitkus Pranas 188
Vitkus Pranas-*Katinas* 168
Vitkus Vincas tėv. 131
Vitkutė – Putinauskienė Ona 172
Vitkutė Valiutė d. ryš. 131, 132
Vizbaras Antanas 23
Vizbaras Juozas-*Arūnas*, *Gintautas*, *Kęstutis*, ag. *Akmuo* 708
Vizbaras Petras-*Voruta*, *Vapsva* 21, 23, 871
Vizgirda ltn. 120
Vižinis Alfonsas 502
Vynas žr. Dūdėnas Jonas 179, 245, 246, 277–279, 409, 410, 606
Vyšniauskas Emanuėlis-*Žaibas* 68, 69
Vyšniauskas Jonas-*Oželis* 501
Vyšniauskas Jonas-*Siesartėnas* ryš. 734, 735
Vyšniauskas Rapolas-*Balandis* 501
Vytėnas Albertas-*Siaubas* 274, 412, 413, 476, 602, 603, 609; 93 nuotr.
Vytėnas Bronius-*Lapė*, *Laputė* 349, 432, 476, 477, 605
Vytenis žr. Juršys Apolinaras 133
Vytenis žr. Kunigėnas Stasys 485
Vyturys žr. Žilys Bronius 131, 135, 136, 144, 146, 149, 150, 158
Vyžinis Kazimieras 154
Vyžintas Jonas-*Svirplys* 90
Vlasovas mjr. tard. MGB 92, 93
Voldemaras, *Gylys* žr. Matuliauskas Adolfas 564, 646, 650, 652
Volienė Genė 269
Volys Petras ryš. 241
Volk ag. 713
Vorobjovas Tichonas str. 874
Vorobjovas Timofėjus Vlasovičius 836
Vosilka žr. Gaidelytė Bronė ryš. 618
Vosylius prtz. 254, 255
Voveraitis (*Voveriukas*) žr. Gaivenis Balys 691
Voveraitis žr. Juodka Balys 469, 470
Zablackas Vilius prtz. 752, 753
Zablackas Vytautas prtz. 752, 753
Zablackas Vladas prtz. 323
Zaborskaitė – Žvirblienė Elena ryš. 55, 57
Zaborskaitė Elena ryš. 53
Zaborskienė Stasė (med. seselė) 873
Zabulionis Albinas-*Alksnis* 89
Zabulionis Antanas aktv. 67
Zabulionis Antanas-*Plienius*, *Plienas* 196, 197, 414, 705
Zabulionis Balys-*Šarūnas* 196, 197
Zabulionis Domininkas ryš. 706
Zabulionis Gastulis ryš. 706
Zabulionis Jonas-*Sakalas* 66
Zabulionis Juozas-*Liūtas* 66, 90, 705
Zabulionis Pranas prtz. 759
Zabulionis Stasys ryš. 706
Zabulionis Stasys-*Lūšis* 706
Zacharov plk. MGB 787
Zaicevas str. 40
Zaicevas tard. MGB 512
Zajankovskis gyd. 344
Zakarauskas Jonas prtz. 809
Zakarauskas-*Kmynas* 563
Zakarka 276
Zakarka Romualdas 278
Zakrevskis Leonidas Petrovičius (Lionka Zakarauskas) ag. *Lesnoj*, *Koršun* 287–293
Zakrevskis Sergejus provkt. 290, 291
Zakšauskas Juozapas prtz. 830, 868
Zaleckas (Zalieckas) Juozas prtz. 563
Zaleckas (Zalieckas) Kazys prtz. 563
Zamaris Vincas 825, 830
Zamarys Jonas prtz. 818, 819, 825
Zamarys Viktoras 862
Zamarys Vytautas prtz. 868
Zamauskas Bronius-*Kietis* 227
Zamokas Serapinas-*Alksnis* 500
Zaptorius Dominykas-*Tigras* 456, 460–462, 466, 485, 486, 495, 496
Zarakauskas Jonas prtz. 752, 753
Zaranka Juozas prtz. 89
Zarankaitė Elytė 414, 419, 420
Zaremba karin. 188
Zarius žr. Grigaravičius Antanas 132, 143, 144, 153
Zaskevičius Algimantas Vincas-*Šalna*, *Girėnas*, *Zizas*, *Tautvaiša*, ag. *Bagdonas* 79, 709
Zavadskas J.-*Durklas* 276
Zavadskas Juozas-*Paukštis* 227
Zbignevas (Sbitnevas?) str. v. 222
Zbitnikovas (Zbitnevas, Sbitnikovas) ltn. (mjr.) MGB 32, 91, 104, 109, 700, 701, 728, 796
Zelenejevas (politrukas) 188
Zemenauskas Antanas 467
Zemenauskas Julius 467
Zeniakin karin. MGB 788
Zenkovas Jefimas str. 30, 37
Ziberkas Jonas ryš. 855
Zigmantas Jonas-*Tauras* 563
Zigmas ag. žr. Riauba Kazys 715
Zikevičius Jonas-*Lazdynas* 522
Zinkėnas (Zinkevičius) Vitalis-*Šaulys* 563
Zinkevičius Bronius-*Artojas*, *Kalvis*, *Skudutis* 126, 128, 129, 135, 136, 140, 152, 348, 433, 481, 483, 484, 486– 489, 492, 493, 508, 572, 598, 620, 629
Zinkevičius Bronius-*Kazys* provokt. MGB 587
Zinkevičius Kazimieras-*Saldaitis* 140, 433, 483–485, 487–489, 492, 716
Zinkevičius Romas-*Paberžis* 125, 154, 266, 267
Zinkevičiūtė Elena ryš. 602

Zinkevičiūtė Felicija-*Laimė* ryš. 522, 602, 604
Zinkevičiūtė Ona-*Našlaitė* ryš. 140, 486, 492, 493
Zitikis Algirdas-*Dobilas* 525, 688
Zitikis Juozas 462
Zitikis policn. 185
Zizas Balys 244
Zizas Vincas-*Puškinas* 196
Zizienė A. 196
Zolba Albinas 48
Zovė Feliksas inf. 47
Zubavičius Baliukas 178
Zubovas 675
Zubovas str. 286
Zubovas Vincas prtz. 567
Zubras, (*Zubrys*) žr. Žilėnas Vincas 335, 345
Zubrys prtz. 147, 149
Zuikaitė – Ruzgienė Aldona ryš. 105
Žaibas ag. 861
Žaibas žr. Kvaselis Antanas 682, 684
Žaibas žr. Žukauskas Balys 233
Žaibas, *Karajiedas*, *Drugelis* žr. Račinskas Pranas 274, 275, 278, 331, 332, 337, 341, 532
Žala Jonas prtz. 456
Žala Juozas 525
Žala Karolis 154
Žalėnas Balys prtz. 503
Žalėnas Serapinas prtz. 494
Žalgiris žr. Cicėnas Petras 314–316, 397, 404, 606, 608
Žalgiris, *Dėdė* žr. Kimštas Jonas 137, 138, 141, 702, 709, 714, 884, 892
Žaliaduonienė - Basytė Jadvyga 569, 649
Žaliaduonis Vincas-*Rokas*, *Diakonas*, *Cezaris* 535, 541, 543, 544, 545, 563, 564, 569, 585, 611, 613, 618, 634, 635, 639, 646, 661, 680, 710, 719, 787; 91 nuotr.
Žaliasis Velnias žr. Misiūnas Jonas 332, 334, 535, 542, 571, 599, 615, 617–620, 648, 731
Žalys Jonas 810
Žalnieriūnaitė – Martinėnienė Genė-*Žibutė*, *Mėta* ryš. 639, 640, 642, 654, 660; 5, 67, 75 nuotr.
Žalnieriūnaitė Antanina 644
Žalnieriūnaitė Apolonija (Polė)-*Vilija* ryš. 642, 651, 652, 657
Žalnieriūnaitė Galiarija 655
Žalnieriūnaitė Janina-*Snieguolė* ryš. 639, 642, 644, 654, 660; 5 nuotr.
Žalnieriūnaitė Melanija 655
Žalnieriūnaitė Paulina ryš. 634
Žalnieriūnas 50
Žalnieriūnas Gabrielius tėv. 639, 650, 656
Žalnieriūnas Kazys 493
Žalnieriūnienė Elena 651
Žalnierius Antanas 142, 153
Žalnierius Bronius-*Kiškis* 149, 153
Žalnierius Stasys-*Juodvarnis* 143, 149, 153
Žaržojus Juozas-*Prieauglis*, *Jazminas* 854, 857, 858, 859, 860, 865
Žaunierius 168
Žaunierius Bronius-*Kiškis* 470, 524
Žaunierius Stasys 471
Žaunierius Stasys-*Varnas* (*Juodvarnis*) 469, 470, 524
Žaunierius Vytautas prtz. 470
Žebenkštė žr. Panavas Kazys 573
Žebrauskas prtz. 666
Žebrauskas-*Šaltekšnis* 485
Žebrovskis Bronius sūn. 469
Žebrovskis Edikas sūn. 469
Žebrovskis Jacekas (Žebrauskas Jasius) tėv. 468, 469
Žegūnienė – Mackutė Ona ryš. 686
Žemaitis ag. 715
Žemaitis Aleksandras 94
Žemaitis Alfonsas ryš. 643
Žemaitis Česlovas gyd. 582
Žemaitis Jonas-*Maumedis*, *Beržas* 94–96, 98–103, 109, 110, 116, 139, 185, 199
Žemaitis Jonas-*Vytautas* gen. 530, 705
Žemaitis kap. 120
Žemaitis Mykolas ryš. 643, 646
Žemaitis Povilas prtz. 894
Žemaitis Vytautas-*Aušrūnas* ryš. 653
Žemaitytė Valė ryš. 104
Žemčiuginas str. vrš. 550
Žemčiugovas vrš. MGB 612
Žibas karin. 120
Žibėnaitė Elena 193, 194
Žibėnaitė Elena-*Eglė* ryš. 105, 772
Žibėnas Juozas-*Bitinas* 187, 193
Žibėnas Stasys-*Aušrys* 155, 769, 775
Žibėnas Stasys-*Benius* 124, 188, 189, 190
Žibuoklė ryš. žr. Paukštytė Bronė 568, 619
Žičkus Dainius-*Dainys* 90
Žideliūnas 808
Žideliūnas Jonas prtz. 850
Žideliūnas str. 29, 30
Židonienė Adelė 795
Židonis Adolfas-*Žaibas* 726, 729, 730
Židonis Alfonsas prtz. 503
Židonis Alfonsas-*Rūtelė* 729
Židonis Antanas prtz. 729
Židonis Juozas prtz. 503, 729
Židonis Kazys prtz. 730
Žiedas žr. Daškevičiūtė Stasė prtz. 302
Žigas (Žygas)Vaclovas 444, 449
Žigas Silvestras (Silva) 333, 444, 445, 448
Žilėnaitė – Palepšienė Marijona ryš. 694
Žilėnaitė – Ryliškienė Antanina 517
Žilėnaitė Agota 118, 473
Žilėnaitė Anastazija 118
Žilėnaitė Antosė 473
Žilėnaitė Birutė mokyt. 473
Žilėnaitė Elena ryš. 694
Žilėnaitė Jadvyga ryš. 694
Žilėnaitė Julija 342

Žilėnaitė Julija-*Lietuvaitė* ryš. 310, 333, 335, 446
Žilėnaitė Marytė ryš. 474
Žilėnas Aleksas-*Tauras* ryš. OSA V 308, 309, 436
Žilėnas Alfonsas 392
Žilėnas Algis 342
Žilėnas Antanas 474
Žilėnas Antanas aktv. 479
Žilėnas Antanas prtz. 294, 336, 337
Žilėnas Antanas tėv. 347
Žilėnas Antanas-*Stubrys* 628
Žilėnas Balys-*Naras* 333–335, 343, 345, 347, 433–435, 618, 620
Žilėnas Bronius 342
Žilėnas Edvardas 342
Žilėnas Jonas (eigulys) 378
Žilėnas Jonas-*Milašius* 628
Žilėnas Jonas-*Stuobrys* 133, 136, 334
Žilėnas Julius-*Liubartas* 343, 345, 347, 348
Žilėnas Juozas-*Miežis* 563, 578, 579
Žilėnas Kazimieras 320
Žilėnas Kazys 343, 344, 346, 392, 446
Žilėnas Klemensas prtz. 578, 579
Žilėnas Liudas 380, 381
Žilėnas Petras 574
Žilėnas Pranas prtz. 491, 492, 508, 509, 516
Žilėnas Vincas 118
Žilėnas Vincas-*Zubras* (*Zubrys*, *Zubrus*) 333, 334, 342–345, 370, 474, 563, 691, 716
Žilėnas Vytautas 342, 347
Žilėnas-*Majoras* ryš. 603
Žilėnas-*Švyturys* 474
Žilėnienė Aldona-*Dilgė* ryš. prtz. 486, 543, 564, 649
Žilėnienė Teresė 517
Žilėnienė Veronika ryš. 335, 347
Žilinskaitė Melanija 325
Žiliukas 272
Žilys Bronius 156, 163
Žilys Bronius-*Vyturys* 130, 131, 136, 138, 174
Žilys Jonas-*Putinas*, *Piramidė* 108, 130, 131, 138, 140, 152
Žilys Povilas-*Klevas*, *Audrūnas* 713
Žilys Vladas 768
Žilytė Marytė ryš. 73
Žilvinas žr. Burbulis Albinas 715
Žilvytis ag. (smogikas) 715
Žilvytis ag. 277
Žilvytis žr. Vilutis – Tumėnas Antanas ryš. 165
Žilvytis, *Gluosnis* žr. Lukošiūnas Povilas 276, 279–281, 304
Žindulienė – Begdarašvilienė Akvilija 44, 46
Žindulis Antanas 44, 46
Žindulis K. 44
Žinka 45
Žinkienė Emilija 45
Žirnis žr. Butrimas Stasys 410, 411
Žiukas Balys prtz. 503, 728, 729; 44 nuotr.
Žiukas Vytautas-*Bijūnas* 503, 729, 730
Žiulys Jonas 394
Živilė žr. Karčiauskaitė M. ryš. 621
Žygas Antanas-*Aptiekorius* 707
Žygas Ignas 276, 277
Žygas Juozas-*Gelažinis* 534
Žygaudas žr. Smetona Alfonsas 710
Žygelis Jonas-*Ilgūnas* 502, 730–732, 735, 736, 889
Žygelis str. vrš. 671
Žygūnas, *Kalnietis*, *Karijotas* žr. Kimštas Jonas 715
Žlejytė Adelė 190
Žukas Antanas prtz. 186
Žukas Antanas-*Sakalas*, *Vabalas* 573
Žukas Jonas prtz. 254
Žukauskas Adolfas 809, 861
Žukauskas Balys-*Žaibas*, *Naktinis* 71–73, 764, 766–768, 786, 793; 56 nuotr.
Žukauskas Jonas prtz. 456
Žukauskas Jonas-*Dėdė* 861, 864
Žukauskas Juozas-*Spirginys* 809, 861
Žukauskas Jurgis prtz. 457, 669
Žukėnas Eugenijus prtz. 667
Žukian Julijan Petrovič str. 664
Žuklys Juozas 239, 240
Žuklys Petras ryš. 862
Žuklys Petras str. 824
Žulienė Marijona ag. *Laimutė* 699, 707, 797, 799, 800
Žulys J. ag. *Medis* 700, 796, 799
Žulys Petras 685
Žulys Vytautas-*Deimantas* ryš. 708
Žulytė Elena 103
Žulytė Stasė 682
Žurauskas Bronius ryš. 643
Žuromskas Pranas 624
Žvaigždutė prtz. žr. Romančiukaitė Juzė 629
Žvėrelytė Stasė ryš. 774
Žvėrių Karalius žr. Šimkūnas Vladas 318
Žvinys Antanas mokyt. prtz. 732
Žvinys Jonas-*Kunigas* 730
Žvinys Juozapas prtz. 501
Žvinytė – Bražėnienė Ona ryš. 795
Žvinytė Marijona ryš. 795
Žvirblienė – Zaborskaitė Elena ryš. 55
Žvirblis Balys 189
Žvirblis Juozas 209
Žvirblis Kazimieras-*Radvila* 54, 55, 56
Žvirblytė – Skardžiuvienė Ieva 53, 54
Žvironas Jonas prtz. 759
Žvyriukas Mečislovas-*Aukštaitis* 563, 582, 667; 104 nuotr.
Žvyriukas Vytautas prtz. 563

TURINYS

Įžanga. *Romas Kaunietis* 5

VYTAUTO APYGARDA

LLA 3-ios Vytauto apygardos veikiančiojo sektoriaus (VS) struktūrinė schema 10
Kova prieš Lietuvos okupaciją 1940–1950 m. Kamajų valsčiaus apylinkėse. *Antanas Mirskis* ..11
Nužudyti einant legalizuotis ir kiti. *Laimonas Abarius* 25
Laikyk liežuvį už dantų 38
Pasakoja Petras Šinkūnas 40
Pasakoja Povilas Mateikis-*Tauras* 46
Pasakoja Angelė Putrimaitė – Ribokienė 52
Pasakoja Vladas Putrimas 54
Pasakoja Albinas Palevičius-*Liepa* 58
Pasakoja Albinas Vaškelis 63
Pasakoja Juozas Gudelis-*Beržas, Tigrius* 70
Pasakoja Povilas Rožanskas-*Aliukas* 73
Pasakoja Kazimieras Šėža 80
Pasakoja Vanda Bartašiūnaitė – Žibienė 83
Pasakoja Juozas Algimantas Ruzgas-*Nemunas* 84
Pasakoja Aldona Mikulėnaitė – Navikienė 91
Pasakoja Jadvyga Mikulėnaitė 93
Pasakoja Elena Tarulytė – Ruzgienė-*Našlaitė* 98
Iš Angelės Dulskienės – Mikulėnaitės prisiminimų 105
Pasakoja Vytautas Markevičius-*Pinokis* 114
Pasakoja Jonas Leipus-*Gusaras* 116
Pasakoja Alfonsas Daunys-*Šriubas* 117
Iš Onos Vitkutės – Putinauskienės prisiminimų apie stribų kautynes Kačiūnuose 167
Pasakoja Elena Keraitė 168
Pasakoja Janina Keraitė-*Neužmirštuolė* 169
Pasakoja Eugenija Norkūnaitė-*Varduva* 176
Pasakoja Janina Miknevičienė – Kecorytė-*Daina* 185
Pasakoja Juozas Žibėnas-*Bitinas* 187
Pasakoja Angelė Tylaitė – Zizienė 194
Pasakoja Valerija Petronytė – Zabukienė-*Vytukas* 218
Pasakoja Jonas Kairys-*Audra* 219
Pasakoja Antanas Kazakevičius-*Narsutis, Viesulas* 223
Daugailių krašto partizanai. *Laimonas Abarius* 235
Pasakoja Elvyra Kašalynienė – Medinytė-*Eglutė* 239
Pasakoja Birutė Stankienė – Tumėnaitė 243

Pasakoja Jadvyga Maniušytė – Tumėnienė-*Lurana* ... 246
Pasakoja Albinas Kazickas-*Beržas, Kirvis* ... 252
Pasakoja Povilas (Petras) Meidus-*Garnys* ... 262
Pasakoja Petras Bikelis-*Vanagaitis* ... 266
Pasakoja Petras Jotka ... 268
Su laisvės vardu – už Lietuvos laisvę. *Laimonas Abarius* ... 271
Pasakoja Vytautas Šileikis-*Ąžuolas* ... 283
Iš Marytės Stefanijos Brazauskaitės – Dicevičienės prisiminimų ... 292
Pasakoja Jonas Meidus-*Strausas* ... 293
Pasakoja Ignas Vasiulis-*Karvelis* ... 297
Pasakoja Jadvyga Papirtytė-*Ramunė* ... 304
Kiaunės rajono ryšininkai. *Laimonas Abarius* ... 309
Pasakoja Uršulė Stanėnaitė – Bubulienė ... 312
Pasakoja Mečislovas Banys ... 313
Pasakoja Jonas Kaukėnas ... 315
Pasakoja Jonas Šimkūnas ... 317
Pasakoja Petras Šimkūnas ... 318
Pasakoja Emilija Skunčikaitė – Uždavinienė ... 320
Pasakoja Eleonora Subačiūtė – Linkevičienė ... 328
Pasakoja Jonas Kazėnas-*Lazdynas* ... 330
Ginučių – Šiliniškės – Strokinių apylinkių partizanai. *Laimonas Abarius* ... 333
Pasakoja Fortūnatas Ivanauskas ... 341
Pasakoja Bronė Kaselienė – Bubulytė ... 350
Pasakoja Ona Laurinienė – Butrimaitė ... 387
Vaidilos būrys. *Laimonas Abarius* ... 432
Pasakoja Antanas Šuminas-*Luobas* ... 437
Pasakoja Antanas Šimkūnas-*Kurmis, Kalavijas* ... 440
Pasakoja Bronislovas Gaižutis ir Danutė Gaižutienė – Guobytė ... 444
Pasakoja Juozas Kindurys ... 448
Pasakoja Vaclovas Žygas ... 449
Pasakoja Jonas Aldusevičius-*Kilpa* ... 451
Pasakoja Edvardas Geroimas-*Sakalas* ... 466
Pasakoja Aldona Deveikytė – Gogelienė-*Radasta* ... 469
Pasakoja Zenius Silva Lisauskas ... 472
Pasakoja Mykolas Balčiūnas-*Titnagas* ... 480
Pasakoja Vytautas Leleiva ... 482
Pasakoja Juozas Jauniškis-*Ąžuolas* ... 486
Pasakoja Genovaitė Gurkšnienė – Graužinytė ... 488
Pasakoja Veronika Gimžauskienė ir Kazys Gimžauskas ... 491
Pasakoja Kazys Zinkevičius-*Saldaitis* ... 492
Pasakoja Jonas Maciulevičius-*Tigras* ... 494
Pasakoja Kazys Maciulevičius-*Spyna* ... 499
Pasakoja Antanas Lašinskas-*Briedis* ... 507
Iš Stanislavos Lašinskienės – Deveikytės prisiminimų ... 516
Pasakoja Antanina Žilėnaitė – Ryliškienė ir Alfonsas Ryliškis ... 517
Pasakoja Paulina Gaidelytė ... 519
Pasakoja Elena Klimavičiūtė ... 531
Pasakoja Albertas Kazakėnas-*Kazokas* ... 533
Pasakoja Leonas Ragaišis-*Avietė* ... 536
Pasakoja Natalija Kričelienė – Barusevičiūtė ... 537
Pasakoja Juozas Survila ... 545
Paringio apylinkėse veikusių *Karijoto, Mingailos, Roko, Juodalksnio* būrių partizanų sąrašas ... 550
Pasakoja Petras Žilėnas ... 574

Pasakoja Česlovas Černiauskas-*Oskaras* 580
Pasakoja Kazimieras Kalvelis-*Diemedis* 583
Pasakoja Mamertas Cicėnas-*Lokys* 590
Pasakoja Veronika Macienė – Paukštytė-*Laima* 592
Pasakoja Mečislovas Petkevičius-*Vytenis* 599
Pasakoja Bronislovas Edvaradas Kondratavičius 604
Requiem Skrajojančiam būriui. *Laimonas Abarius* 611
Pasakoja Juozas Trečiokas-*Tauras* 630
Pasakoja Aldona Šimonėlienė – Saplytė-*Pakalnutė* 633
Pasakoja Aldona Čijunčikienė – Umbražiūnaitė 638
Pasakoja Genė Martinėnienė – Žalnieriūnaitė 641
Pasakoja Janina Žalnieriūnaitė 654
Pasakoja Juzefas (Juozas) Galatiltis-*Pinčiukas* 659
Pasakoja Algirdas Jurgelevičius 667
Pasakoja Albertas Dailydė-*Liedis* 669
Pasakoja Ona Činčikaitė 671
Pasakoja Genė Kazlienė – Kviklytė 681
Pasakoja Ona Žegūnienė – Mackutė 686
Pasakoja Steponas Grumbinas-*Audra* 688
Pasakoja Birutė Brazdžiuvienė – Bubulytė 695
Pasakoja Laima Štikonienė – Petrėnaitė 698
Pasakoja Genė Lauciūtė-Svajonė 717
Pasakoja Veronika Laurinavičienė – Buivydaitė-*Gegutė* 726
Pasakoja Balys Žiukas 728
Pasakoja Petras Vidžiūnas ir Ona Vidžiūnienė (Žygelienė) – Žvinytė 730
Pasakoja Vincas Rinkevičius-*Jurginas* 732
Pasakoja Jonas Barčys-*Viesulas* 734
Pasakoja Petras Idas-*Vėjas* 739
Pasakoja Izidorius Klabys-*Margis* 754
Pasakoja Ona Juknevičienė – Venclovaitė 757
Pasakoja Ona Lapinskienė – Vanagaitė 758
Iš Vytauto Jasinevičiaus-*Kęstučio* apklausos protokolo 768
Pasakoja Petras Kemeklis-*Piščikas* 775
Pasakoja Marijona Žvinytė 795
Pasakoja Jonas Graužinis 796
Pasakoja Vytautas Laurinavičius-*Šermukšnis* 802
Pasakoja Albertas Kundelis-*Žentas* 807
Pasakoja Juozas Šakalys-Beržas, Papartis 809
Pasakoja Leokadija Erslovienė – Abariūtė-*Saulutė* 815
Pasakoja Bronė Šinkūnienė – Pupeikytė-*Birutė* 820
Pasakoja Ona Klabienė – Tumėnaitė 842
Iš prisiminimų apie partizanus Streikus 844
Pasakoja Feliksas Mažeikis-*Kardas* 872
Pasakoja Lionė Valiukonienė – Čibiraitė 882
Iš prisiminimų apie partizaną Henriką Ruškulį 886
Pasakoja Edvardas Stalnionis-*Kalis (Kalvis)* 893

Santrumpos ir paaiškinimai 896
Asmenvardžių rodyklė 899

Au54 **Aukštaitijos** partizanų prisiminimai / [sudarė Romas Kaunietis]. – Vilnius : Vaga, 1996– . –21 cm

D. 5 antr.: Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai

ISBN 5-415-01339-3 (įr.)

D. 6. – Vilnius : Margi raštai, 2008. – 1000 p., [20] iliustr. lap. – Asmenvardžių r-klė: p. 899–955.

ISBN 978-9986-09-348-0

Knygoje spausdinami Vytauto apygardos partizanų, ryšininkų, rėmėjų, veikusių daugiausia tuometinių Utenos, Švenčionių, Zarasų ir Rokiškio apskričių miškuose, prisiminimai, kuriuos autorius rinko ir užrašinėjo apie dvidešimt metų. Taip pat spausdinama nemaža archyvinių dokumentų, papildančių prisiminimų detales, bei keliasdešimt unikalių nuotraukų.

UDK 947.45.083(093)+[355.42+321.6](474.5)(0893)+888.2-94

Aukštaitijos
partizanų
prisiminimai

IV dalis

Sudarytojas *Romas Kaunietis*
Redaktorė *Vitalija Vasiliauskaitė*
Dailininkas *Alfonsas Žvilius*

SL 319. 2008 01 22. 77,40 sp. l.
Užsakymas 119. Leidykla „Margi raštai“,
Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius.
Spausdino UAB „Standartų spaustuvė“,
Dariaus ir Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius.

3-96-27997
LIETUVOS NACIONALINĖ MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKA
08/12641 R

Išleistos šios AUKŠTAITIJOS PARTIZANŲ PRISIM

I d. (1996 m., 909 p., 1000 egz.). manto, Didžiosios Kovos apygar partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, 96 nuotraukos ir 14 aiškinamųjų straipsnių su archyviniais dokumentais.

II d., pirma knyga (1998 m., 725 p., 1000 egz.). Knygoje 77 Vyčio apygardos partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, 66 nuotraukos ir 19 aiškinamųjų straipsnių su archyviniais dokumentais.

II d., antra knyga (2000 m., 718 p., 1000 egz.). Knygoje 58 Algimanto apygardos partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, 75 nuotraukos ir 12 aiškinamųjų straipsnių su archyviniais dokumentais.

III d. (2001 m., 1182 p., 1500 egz.). Knygoje 50 Prisikėlimo, Vyčio, Vytauto, Didžiosios Kovos apygardų partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, 90 nuotraukų ir apie 15 aiškinamųjų straipsnių su archyviniais dokumentais.

IV d. (2004 m., 671 p., 700 egz.). Knygoje 107 Pilėnų tėvūnijos, Vyčio, Algimanto ir Didžiosios Kovos apygardų partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, 84 nuotraukos ir keletas aiškinamųjų straipsnių su archyviniais dokumentais.

V d. „AUKŠTAITIJOS IR ŽEMAITIJOS PARTIZANŲ PRISIMINIMAI“ (2006 m., 983 p., 700 egz.). Knygoje 96 Prisikėlimo ir Kęstučio apygardų partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, apie 90 partizanų bei ryšininkų nuotraukų, įvairi archyvinė medžiaga.

Septintoji knyga „MIŠKINIAI“ (2002 m., 354 p., 2000 egz.) – partizanų prisiminimų rinktinė. Joje per 70 partizanų, ryšininkų prisiminimų, straipsniai iš archyvų ir kitų leidinių, 23 nuotraukos ir 35 apygardų struktūrų bei bunkerių schemos.

„AUKŠTAITIJOS PARTIZANŲ PRISIMINIMAI“ *1999 m. apdovanoti Lietuvos Šaulių Sąjungos pirmąja premija už geriausią knygą apie Lietuvos išsivadavimo kovas. Į LAISVĘ fondas lietuviškai kultūrai ugdyti 2000 m. paskyrė metų premiją už knygą „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ ir kitą laisvės kovų istorijos medžiagą.*

Knygų apie partizaninį judėjimą Lietuvoje autorius Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu 2005 m. apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi.

ROMAS KAUNIETIS

9 789986 093480
ISBN 5-415-01339-3